Digitized by Google

BIBLIOTHECÆ GRÆCORUM PATRUM AUCTARIUM NOVISSIMUM,

In duas Partes divisum.

Digitized by Google

BIBLIOTHECÆ GRÆCORUM PATRUM AUCTARIUM NOVISSIMUM,

IN QUO VARIA SCRIPTORUM ECCLESIASTICORUM, Antiquioris, medii & vergentis ævi, Opuſcula.

FLAVII JOSEPHI.	PHOTII PATRIARCH. C.P.
S. HIPOLYTI Epiſc. & Mart.	NICETÆ PAPHLAGONIS.
S. METHODII Epiſc. & Mart.	ALEXANDRI LYCOPOLIT.
CLEMENTIS STROMATEI.	DIDYMI ALEXANDRINI.
SEVERIANI Gabal. Epiſc.	MANUELIS CALECÆ, Ord. Præd.

ET ALIORUM; QUORUM TRACTATUS proxima poſt Monitum Lectorem pagina indicat.

FR. FRANCISCUS COMBEFIS,

Ordinis FF. Prædicatorum Provinciæ ſancti Ludovici ſtrictioris obſervantiæ, pleraque nova produxit: omnia recenſuit, ſuaque vena Latio reddidit, ac continuis Notis illuſtravit.

PARS PRIMA.

Bibl: Secr: Soc:

Coll: Rom: Jesu

PARISIIS,
Typis CAROLI FOSSET,
Sumptibus ÆGIDII HOTOT, Bibliop. Aurelian.
& Venæunt apud LUDOVIC. BILLAINE, Bibliopol. Pariſienſ.

M. DC. LXXII.

Cum Privilegio Regis Chriſtianiſſimi, & Superiorum permiſſu.

Digitized by Google

EMINENTISSIMIS

CARDINALIBUS

ILLUSTRISSIMIS REVERENDISSIMISQUE

ARCHIEPISCOPIS, EPISCOPIS,

UNIVERSOQUE ECCLESIÆ

GALLICANÆ CLERO.

QVo munere, *Vestris pridem* (*Amplissimi Viri, Antistites Patresque Ornatissimi*) *auspiciis, addicta mihi opera Græcorum Patrum ac Theologorum Ecclesiasticis monumentis, non spernenda hac segete, repetito sæpius conatu, quà primùm è tenebris eruere licuit, quà novo ornatu, Notisque ac Versione mea, seu etiam castigatione, in lucem emittere; meo iterum atque altero Græcorum Patrum* NOVO AUCTARIO *pari fere superiori Auctorum rerumque Ecclesiasticarum ac Tractatuum sylva, ad umbilicum deducto, ipsum producturus, duplici prope affectu animi anceps hæreo. Erat quidem omnino mihi antè animo destinatum, ejusque rei gratia accurabam, ut cujus tantis Vobis reus tenear, grati animi aliqua significatione, sub inclyti Vestri nominis titulo ac nuncupatione, Christianis hominibus darem: & verò dare nunc gestio, Vestrisque primùm conspectibus offerre, Vestræ luci ac censuræ exponere; quibus maximè auctoribus hocce stadio curram, & verò currendi, ardentibus Vestris votis, pro ultimis ipsis Comitiis Vestris Generalibus, novis muneribus atque gratiis, currendi necessitatem mihi auctam intelligam. Verùm terret, inque rem segniorem reddit, tanto licet disciplinæ usu, nec Vobis ignota, mihique explorata, mea ipsius tenuitas; tantis præsertim eodem ipso stadio, Vestrisque sub auspiciis prævolantibus, clarique ingenij meliores fœtus ac immortalitate sacrandos, pro Amplissimi Vestri Ordinis haud procul dignitate felicius enitentibus, nec Vestram admodum expectationem fallentibus. Quid enim hìc tanti ego Vobis offeram, & ut cum illis ambitiosè contendere valeam? Vereor sanè (nec injuria) ne mea ipse opera, Vobis arbitris, eorum quæ produco, majestatem videar detrivisse; cùm nec augusto satis typorum partu emittere liceat, (& qualem in Maximo Vestro forsan expectatis, meoque ex Regia Lupara Historiæ Byzantinæ, unius alteriusque sæculi Supplemento) nec verò emaculatissima per alias atque alias in eis Operas, nec omnes operi satis attentas.*

Quid igitur? ponam animos, victusque diffidentia, Vestri amore cultuque alacres, aut minuam, aut prorsus extinguam? Esset sanè, nec immeritò; per Vestri Ordinis Majestatem, acrisque censuræ Vestræ, summæ sapientiæ arce, judicii libram, unde ejusmodi aliquid sensus incesseret, ac nisi in omnes effusa comitas Vestra & humanitas, ac cujus ipsius tanta in me nomina & pericula, aliò vertens, animi ad Vos, Vestra ipsa pietate fidentis, accessum præstaret. Meam igitur audens Vobis sisto Lucubrationem; ejus Vos vindices ac patronos ambio, qui tanta Vestri Ordinis celsitate, modestissimis moribus, mitique Christi ingenio, ejus ipsius persona Venerabiles, nec minora ipsa spernatis, aut minus utilia in Tabernaculi usum atque fabricam (vel si caprarum pili) ducatis. Hæc mea ex me pridem fortè visa sint, & nunc videri queant: haud tamen omnino, meâ quavis operâ, ex omnis prope ætatis erudita, pia, orthodoxa Græciæ penu, in literarum orbem tanta ac toties producta cimelia; in quibus mea Vobis fides & devotio; ac si vultis, solertia judiciumque nunquam non satis probata atque accepta.

Hic verò aliquid est, quod majorem prope audaciam faciat. Quod nimirum ex meis, toto hoc Lycæo, nihil magis Vestrum, meumque videar, sub Amplissimi Vestri Ordinis nomine ac nuncupatione, in commune Ecclesiæ dedisse, aut dare posse. Vestra omnia ejus generis, & quibus, Vestris auspiciis, effœtæ jam Matris Vestræ, æmulandæ pridem, omni tum sæculi gloria, tum sapientiæ ac pietatis laude, Græcæ Ecclesiæ Virorumque in ea Ecclesiasticorum, residua nobis per injuriam temporum claræ doctrinæ monumenta (ipsa apud Nos plurimùm MSS. Codd. extantia) ne intereant, delectis Vobis atque probatis, qui in rem idonei videantur atque opera seduli, vindicare jurisque publici facere ambitioso conatu, nullum non finem facitis. Vestra hæc in Christi Clero una propeque singularis gloria. Diu nimirum est, post nata præsertim malo fato inter Lilia nostra, avitæ fidei & Apostolicæ jugi semper candore rutila, novæ sectæ lolia, & quæ sectarum plurima pridem compressa verbique mucrone Ecclesiæ ore confossa, monstra convivіscant atque redeant; cùm Vestrarum curarum, pascendo, cui Vos præfecit Spiritus sanctus, ovium rationalium grege, eam non postremam partem judicastis; & verò postremis Vestris Comitijs, per præcipuos, magnosque & pios & eruditos in Vobis Antistites, quicquid superiorum erat, æquare (ni & superare dicam) majoribus in rem animis, conati estis. Nempe non nescitis quanta Joannis *Discipulorum ex Asiana, in Ecclesiam, quam ex Deo ornatis, ac cujus cœlo claro sidere fulgetis, nomina: quibus inde Apostolis Missisque, prima in Celtis jacta fidei semina, præcipuisque in eis Urbibus Ecclesiarum posita fundamenta. Gallico itaque candore, divinique in Vobis Spiritus nutu, ut ejus vicem pietatis reddatis (ἀντιπελαργοῦντες) inquieti animi sedulitate in rem ipsi, per quos licet, incumbitis; eoque officio, tum, quod dicebam, in Parentem debitum*

Digitized by Google

probè expletis, tum verò ſanæ in Vobis fidei præſidia quæritis, eique arma expeditis: accenſis Græcorum Patrum Luminibus, iiſque diſcuſſis Allophylorum tenebris, hydra compreſſa & palpitante propeque extincta, Veſtri generis triumphos revehitis, tropæa erigitis: quibus non hoſtium ſtrage exultatis victiſque inſultatis, ſed ſaniore ſenſu effectas, quæ erraverant, rationales oves, Chriſti Veſtrique gregis amantes efficitis, parique Angelis gaudio in Eccleſiæ caulam, ut fiat unum ovile & unus Paſtor, priſtina Galliæ noſtræ felicitate, vicinis nobis gentibus æmulanda, reducitis.

Veſtrum autem hoc ſingulariter in meo iſto ſyntagmate, quod ſua varietate, luceque doctrinæ ac pietatis omni pene ævo Eccleſiaſtico, unum ipſum ac ſingulare, ex omnium Veſtrûm ac ſingulorum rationibus, prope videri poteſt. Nempe habetis in eo, quorum alij aliorum guſtu magis afficiamini, pro Veſtra ſingulorum ex Deo indole, ipſaque Hierarchica functione, antiqua, medij ævi pauloque recentioris, nec ſic procul à noſtris temporibus remota; polemica, exegetica, dogmatica; ex uſu pulpiti probè lecta ac Rhetoricis floribus ornata: ipſa noſtrarum in Chriſto originum (rerum ſcilicet Apoſtolicarum) capita caſtè admodum delibantia, nec Apocryphorum fucos ullos habentia: limpida denique, Patrum ſententijs vocibuſque, Theologiæ lumina; nec horæ tempus aliquod, cùm per Veſtra alia pro munere magis ſeria neceſſariaque vacabit, Veſtro meoque Paradiſo hoc (ut per Vos Paradiſum vocare liceat) quadam prope animi relaxatione, oculis mentéque luſtrando, pigebit ponere. Veſter itaque Paradiſus; meuſque, quod Veſter: ac meus, quod ſenili prope opera, Veſtriſque muneribus adulta atque provecta, liberius excolere licuit meiſque exornare; rimari hiſtorica, priſcorum hominum ſimplicius dicta cenſoria virga notare, ac vel exponere & vindicare, vel ſuffigere: ſi quid denique Theologi eſt, Veſtrique hocce munere Græcorum Interpretis, tentare.

Quin & aliud, quo Veſter eximiè meuſque Paradiſus, quod in eo grata virenſque adulta Arbor; planta domeſtica, nihil reliquis impari cultu & venuſtate, fructuumque ubertate ac præſtantia, niſi tantum quod præjudicium ferre videtur ætatis; Auctor ſcilicet nobilis inſigniſque Theologus, Manuel Calecas; atque utinam ſuis omnibus ſcatens atque onuſtus. Utinam ſcilicet, cum his quæ repræſento ex Regia gaza, meoque ipſe Muſæo per Veſtram liberalitatem, ſuis adverſus errores Græcorum (deque Trinitaté) libris magnificè fultus; clarior ipſe, quàm pro Interpretis vena, quâ pridem productus eſt, Vobis oppidò futurus, ſi per ipſius Græcorum copiam novo ornatu ac cultu repræſentare mihi conceſſum eſſet. Tulit Ordo Prædicatorum, per eam ætatem, quæ Concilijs Lugdunenſi Greg. X. & Florentino interiacet; Virum eruditum ac Theologiæ palæſtra inſigniter verſatum; Græcum hominem, nulla ſequioris Græciæ ſcoria fœdatum, inque errantes populares ſuos aut Schiſmaticos, in Prædicatorum acie atque numero, fortem bellatorem: quodque is tulit, Vobis tulit. Quid enim aliud qui totus Veſter, totus Vobis ortus

Digitized by Google

natuſque, totus Vobis *meret*, Vobis *militat*, V*eſtris ex integro, ante ipſum ortum ſuum, & in illo, ſemperque, addictus obſequijs. Nimirum in rem* V*eſtram*, V*eſtri Ordinis* V*iri magni ſanctique, ipſi Epiſcopali ſublimes ſpecula, prælijs Hæreticorum præſtantes Duces, inclinata prope ipſis acie, in ipſo Galliarum Diœceſeos ſinu, Toloſatium ſolo agroque excluſerunt, Apoſtolicisque munijs, ſocia ſibi* V*obiſque opera, divino planè conſilio adhibuerunt; Concilia Generalia (quorum pars maxima fuiſtis, in Galliæ ipſo gremio) laudaverunt atque probarunt: cùm hinc oneris aliquid* Vobis *levatum iri ſanctè præſagirent, uberioremque Animarum futuram meſſem, Meſſoribus Evangelicis (qui ſemper pauci, Domini voce) ſic ſubſidiaria* Vobis *opera, atq; adjutoribus, adjunctis, haud incerta conjectura, nihilque tot ſæculis fallente eventu, divino ſpiritu ominarentur. Hæc Eccleſiæ*, V*eſtraque Acies ordinata, ipſa hoſtium terror. Hac ſanè, magno Animarum Oeconomo*, Ante*ſignano auctoreque Dominico, ſemper ſtrenuus validuſque; nunquam effœtus ac ſegnis, aut non ſpiſſo ſatis cuneo, Apoſtolico munere ſedulus*, V*eſter Prædicatorum Numerus: ut & jam noviſſima hora, tot licet*, V*eſtri ipſius, & Eccleſiaſtici Ordinis Chriſtianique nominis, hoſtium damnis affectus*, V*irum dederit, Petri Sede ſingulariter conſecrandum, Magnumq; Sacerdotem, ac Chriſti* Acie, *adverſa Sectariorum turba, facile Primipilum, (cui eadem Sacerdotij* Arce *ac ſpecula, pari ſanctitate unus & alter in Prædicatoria, tanto culmine, adulti toga, præiuerunt:) Apoſtolum, voto Martyrem, ſpiritu Prophetam, religioſa palæſtra Tyronum Aliptem maximum (celſi quoque nominis Epiſcoporum inſtitutorem, ipſorumque ac Cleri omnis delicias) cœlo jam conſecratum; conſecratos conſecrandos* Apoſtolos, *Miſſos, Prædicatores*, Thaumaturgos, *confertis cuneis Martyres, ipſos vindicatos ac vindicandos, divina indulgentia, virenti ſemper radice dare ab ipſo ſui exordio, nullum hactenus finem fecerit: majora his ipſis crementa Deo, propitio*, V*eſtraque gloria, facturus, ſi* V*eſtrum à radice omnique progreſſu, qua ſemper paterna pietate foviſtis, coluiſtis, amaſtis, fovere, colere & amare non ceſſabitis. Nonis Ianuarij, anno à reparata ſalute M.DC.LXXII. in ſanctiſſimæ* Annunciationis *Pariſiis Ordinis FF. Prædicatorum, Provinciæ ſancti Ludovici ſtrictioris obſervantiæ.*

Ampliſſimi Ordinis Veſtri

Humillimus, devotiſſimus obſtrictiſſimuſque
F. FRANCISCUS COMBEFIS, Ordinis Prædicatorum minimus.

LECTORI.

Jam Tibi Lector, hocce scriptionis genere, mea sudavit opera; ipsa vulgo haud iis improbata, quos non lateat, plus fere mereri de re Christiana ac literaria, qui superioris ętatis Ecclesiastica (Græca cumprimis) monumenta, quibus lux aliqua veritatis accendatur, fidesque ac traditio defendatur, sedulò recensita, summa fide Latio reddita ac illustrata in vulgus edant, quàm qui suo marte ac ingenio, suis novis Ecclesiæ messem augeant. Quanquam plures, illud alterum magis ambiant, atque ad laudem proclivius ultro rapiant: primum, quasi durioris operæ, nec sic ad laudem pronum, eruditorum pars plurima negligat atque respuat. Quo tanta sapientis Græciæ Luminum neglecta seges atque obscura: & quæ vel periit, vel cum blatris pugnat ac tineis, aut non satis culta exque majestate per vulgantium insufficientiam lucem aspexit. Ea mente, & ut in rem ipse aliquid præstare viderer, post scholastici pulveris palæstram, singularibus Ecclesiasticis Græcorum monumentis animum adjeci: ex eis primum Novum Auctarium, produxi, nuncque produco quod alterum ipsum Novum Auctarium sit: maturiore forsitan priore vena, quo & vergente ætate: tertiò Novum additurus, Deo auspice, vita comite, ac nisi avocet Regia Lupara, post unum alterumque ad Historiam Byzantinam tomum, vel Galliæ Clerus, Maximo potiens, ejus generis aliud sua pietate præcipiat. Studui, ut Patres singulos atque auctores, quo fere ipsi modo Latine locuturi essent, suaque Græcè expressissent, Ecclesiastico simplicius veriusque stylo redderem: à quo scopo, si quando aberravi festinante calamo, aut non tutæ satis Operæ Typique aliò abduxere, ne Tibi fucus fieret, ad cujusque partis calcem, non defunctoriè emendavi: nec pigebit conferre, sicubi aliquid occurrerit, ipsum à se non Tibi satis sanabile.

Singulorum Auctorum reddenda Tibi hîc ratio, nisi in Notis ab ipso statim limine per singulos præstitissem. Unus est Manuël Calecas, pro quo ad charissimum Sodalem Jacobum Quetif, ex sua, quam molitur, Bibliotheca Scriptorum Ordinis Prædicatorum, quasi ad specimen ejus operis remiseram. Ex quo ipso, per chartæ angustiam, sub compendio pauca hæc in antecessum velim habeas.

Manuël Calecas, Vir eruditus ac verè Theologus, ut monumenta monstrant. Ipse seipsum Græcum profitetur, tum l. 4. contra Græcos, n. 8. tum & in Epilogo ejusdem libri, ubi sic ait, *Obtestor autem, ne ferant graviter, si ejusdem secum patriæ & generis cùm simus, diversum ab illis iter, veritate ostendente, pergere voluerimus.* Cujus verò gentis ac generis, non indicat. Sit fortè ex ea ipsa familia, ex qua Joannes Calecas Patriarcha Andronico Palæologo Imperatore, de quo Allat. de Symeonum Scriptis ad Gretzeri Notas in Orat. Joan. Calecæ: & nomen indicat.

Calecam Ordini Prædicatorum vindicat, ipse ejus splendidissimum Lumen, Joannes Cardinalis à Turre-cremata, Summa de Ecclesia, l. 2. c. 93. *Unde Emmanuël Calecas & Græcus magnæ sapientiæ Frater Ordinis Prædicatorum:* cujus testimonium tantò gravius est, quantò ipse, Vir tantus, Calecam propius attigit, ejusdem ac ille sæculi, sin minus omnino æqualis; at certè suppar; per id tempus, quod inter Concilium Lugdunense & Constantiense intercessit. Id enim extra dubium videatur, quicquid de Manuëlis certa adhuc ætate certetur. Galesinum non probat Allatius l. 2. c. 18. n. 4. de Perpetuo consensu Latinæ Græcæque Ecclesiæ, qui interfuisse Concilio Lugd. sub Greg. X. Calecam existimet; quodque ipse lib. 3. n. 18. & lib. 4. n. 7. dictam Synodum congregatam fuisse & confirmatam scribat ante annos plures; fateri necesse est annos non paucos illi supervixisse: quot verò, incompertum est. Fuisse unum ex illis Confessoribus, qui odio fidei à Græcis malè habiti sunt, post Concilium Lugd. & Andronico seniore Imperatore ipse insinuat, cùm sic ait, l. 4. n. 8. *Prorsus verò è nostris, nunquam defuerunt, ex his qui aliquid esse videbantur, qui Romanæ Ecclesiæ faverint: suorum quidem separationem, irrationabilem & præter Ecclesiasticas Leges Patrumque Theologiam esse arbitrantes; se autem ad illos conferentes, ignominijs quidem affecti, sive etiam fugati, ob veri confidentiam ac prædicationem; quibus & qui hæc scribit adjunctus est; gratias Deo quod sit dignus habitus,* &c. Etiam Palamitæ, in quos Calecas stylum strinxit, ea, quam repræsento, lucubratione, in Catholicos dirè sævierunt, eos etiam, qui aliàs pari illis odio Latinos insectabantur, ut in Gregora aliisq; ostendit Joan. Cyparissiota à me productus.

Digitized by Google

Præter libros contra errores Græcorum, qui nobis Græcè desiderantur, & ea quæ produco ipsa laudatissima; alia ejus feruntur, Liber de Trinitate, hoc initio, τῶν πάλαι αἱρετικῶν· Sermones quidam Allatio laudati in de Symeonum Scriptis. Grammatica extat in Bibl. Regia. Item excerpta ex laudatis Libris adversus errores Græcorum, in quibus Augustini aliorumque Patrum Latinorum auctoritates felicissimè Grecè redditæ. Absolutissimus liber de Fide & Principiis Fidei, quem ex Hispania, cum aliis MSS. Græcis Codd. non levi ære, almi Gallic Cleri indulgentia ac liberalitate, mihi redemptum, hîc Tibi integrum emendatumque omnium coronide repræsento: Accurata Viri tractandi methodus, rata Scripturæ, Patrum, Conciliorum, auctoritate, atque traditione.

Qui extat Liber in Ædibus FF Prædicatorum Constantinopoli adversus errores Græcorum editus, nihil Calecæ attinet, sed certum auctorem Pantaleonem habet; ut non unus fuit hac palæstra clarus in clarissimo Hæreticorum ac Schismaticorum præliis, verè Apostolico Prædicatorum Ordine.

Pauca hæc, pro mea in meum Calecam necessitudine, qui fere unus totius operis occasio fuit: Plura, laudata Scriptorum Ordinis Bibliotheca, majorique singulorum examine: cui hæc ipsa plurimùm debere te, Lector, velim non nescire. Vale.

SVMMA PRIVILEGII

REGIS CHRISTIANISSIMI.

LUDOVICUS XIV. GALLIARUM & NAVARRÆ REX Christianissimus, diplomate suo sanxit, ne quis præter R.P. FRANCISCI COMBEFIS Ordinis FF. Prædicatorum Provinciæ S. Ludovici strictioris observantiæ voluntatem, intra decennium ab absoluta prima editione, imprimat aut divendat Librum cui titulus est, *Bibliothecæ Veterum Patrum & Scriptorum Græcorum Novissimum Auctarium, &c. Codd. M.SS. ab ipso nunc primum editum Græcè, Latinitate donatum & Notis*: Qui secus faxit, confiscatione librorum & alia gravi pœna multabitur; uti latius patet in Litteris datis apud sanctum Germanum in Laya, 6. Junii 1669.

Sign. LABORIE.

Id. R. P. Fr. Combefis jus suum cessit Ægidio Hotot, Typographo Aurelianensi.

Inscriptum Registro Bibliopolarum Parisiensium juxta Senatus decretum, die 23. Decembr. 1672. D. THIERRY, Synd.

Perfecta est ista Editio die 16. Martis 1672.

OPUSCULORUM

AUCTORUMQUE HOC AUCTARIO

CONTENTORUM SYLLABUS.

PARS PRIMA.

FLAVII Iosephi, de Imperio Rationis, in Laudem Machabaeorum, pag. 1
S. Hippolyti Episcopi & Martyris, Demonstratio de Antechristo, 26
Item in Susannam, 50
S. Methodii Episcopi & Martyris, Convivium Decem Virginum, 64
Clementis Stromatei Liber, Quis dives salvetur, 143
Ejusdem Electa ex Scripturis Prophetarum, 197
Severiani Gabalorum Episcopi, de Mundi Creatione, 211
Ejusdem Excerpta alia, 291
Irenaei Lugd. Episcopi Symbolae, & Epiphanii Cypri, 298
Magni Arsenii Doctrina & Exhortatio, 301
Sancti Nili Capita de Octo Vitiis, 307
B. Hyperichii, Monachorum Adhortatio, 315
Utilissima Narratio, rei gestae Cartagine, Niceta Patritio: i. Phoca Imperatore, aut ineunte Heraclio, 324
Nicetae Paphlagonis, singulorum XII. Apostolorum singula Encomia, purissima vena probeque historica, 327
Ejusdem, Marci Evangelistae Laudatio (Cyrilli Alexand. in ejus Evangelii procemium) In Deiparae diem Natalem. In Crucis Exaltationem: S. Protomartyris & Apostoli Theclae: S. Anastasiae Senioris Panegyrici, 429
Commentarius rerum Lucae Evangelistae. 513 *Item rerum Jacobi Fratris Domini, Episcopi Jerosolymitani,* 519. 513
Photii Patriarchae CPlitani ad Episcopum Aquiliensem Epistola, nunc primum Graecè data, 527
Ejusdem Orationum, quae plures non editae Mosci habentur, tituli ac capita, 559

PARS ALTERA.

ALEXANDRI Lycopolitæ, ad Manichæorum δόξας *ex Gentibus conversi,* 1
Didymi Alexandrini adversus Manichæos, 21
Manuëlis Calecæ Ord. Prædic. de Essentia & Operatione contra Palamitas, 1
Joannis Cyparissiotæ dicti Sapientis, Palamiticarum Transgressionum, λόγοι *I. & IV.* 68
Gregorii Palamæ, in Dominicam Transfigurationem, I. & II. 106
Pseudosynodus Palamitica; Nicephoro Calixto Patriarcha, Cantacuzeno Imperatore, 135
Manuëlis Calecæ, de Principiis Fidei Orthodoxæ: 1. De Deo Uno, Trino, & Incarnato, deque Mysteriis, seu Sacramentis, &c. 182

ΦΛΑΒΙΟΥ ΙΟΣΗΠΟΥ,

ΕΙ'Σ ΜΑΚΚΑΒΑΊΟΥΣ ΛΟ'ΓΟΣ;

ἢ περὶ Αὐτοκράτορος Λογισμοῦ.

FLAVII IOSEPHI,

DE IMPERIO RATIONIS;

in Laudem Maccabæorum, Liber.

ΚΕΦ. α'.

α. ΦΙΛΟΣΟΦΩΤΑΤΟΝ A λόγον ἐπιδείγνυσθαι μέλλων, εἰ αὐτοδέσποτός ἐστι τῶν παθῶν ὁ εὐσεβὴς λογισμὸς, συμβουλεύσαιμ' ἂν ὑμῖν ὀρθῶς, ὅπως προσέχητε προθύμως τῇ φιλοσοφίᾳ. καὶ γὰρ ἀναγκαῖον εἰς ἐπιστήμην παντὶ ὁ λόγος· καὶ ἄλλως τῆς μεγίστης ἀρετῆς, λέγω δὴ φρονήσεως, περιέχει ἔπαινον, εἰ ἄρα τῶν σωφροσύνης κωλυτικῶν παθῶν, ὁ λογισμὸς φαίνεται ἐπικρατεῖν· γαστριμαργίας τε καὶ ἐπιθυμίας. ἀλλὰ καὶ τῶν τῆς δικαιοσύνης ἐμποδιστικῶν παθῶν κυριεύει ἀναφαίνεται, οἷον κακοηθείας· καὶ τῶν τῆς ἀνδρείας B ἐμποδιστικῶν παθῶν, θυμοῦ τε καὶ φόβου καὶ πόνου.

β. Πῶς οὖν, ἴσως εἴποι αὖτις, εἰ τῶν παθῶν ὁ λογισμὸς κρατεῖ, λήθης καὶ ἀγνοίας οὐ δεσπόζει; γελοῖον ἐπιχειροῦντες λέγειν. οὐ γὰρ τῶν αὐτοῦ παθῶν ὁ λογισμὸς κρατεῖ, ἀλλὰ τῶν τῆς δικαιοσύνης καὶ ἀνδρείας καὶ σωφροσύνης ἐναντίων· καὶ τούτων οὐχ ὥστε αὐτὰ καταλύσαι, ἀλλ' ὥστε αὐτοῖς μὴ εἶξαι. πολλαχόθεν μὲν οὖν καὶ ἀλλαχόθεν ἔχοιμ' ἂν ὑμῖν ἐπιδεῖξαι ὅτι αὐτοκράτωρ ἐστὶ τῶν παθῶν ὁ λογισμός· πολὺ δὲ πλέον τοῦτο ἀποδείξαιμ' ἀπὸ τῆς ἀνδραγαθίας τῶν ὑπὲρ ἀρετῆς ἀποθανόντων, Ελεαζάρου τε καὶ

CAPVT I.

SAPIENTISSIMAM ostensurus Rationem; Num scilicet pia ratio ipsa domina sit ac victrix perturbationum, seu affectuum, rectè nimirum suaserim, vt alacres ac incitati, Filosophiæ animum attendatis. Ratio namque ad scientiam prorsus necessaria est. Præterea quoque maximæ virtutum (id est Prudentiæ) laudem continet. Etenim Ratio illarum planè perturbationum victrix noscitur, quæ Temperantiæ solent officere (Gulæ scilicet ac Cupiditatis) illarum item quæ justitiæ, cujusmodi est Malignitas: ac denique earum quæ Fortitudini; Iræ B scilicet & Timoris Dolorisque.

Ratio affectuum domina.

Quærat verè fortè quispiam, cùm Ratio affectibus dominetur, quid causæ sit, cur non itidem obliuioni ignorantiæque præpolleat? Ridicula sanè quæstio. Non enim affectuum ejusmodi dominatur, qui ejus ipsius vitia existunt, sed qui Iustitiæ & Fortitudini & Temperantiæ incommodent; ac, ne horum quidem hactenus victrix est, vt eos penitus destruat, sed ne illis cedat. Possem equidem & ex aliis multis argumentum probare (Rationis scilicet in perturbationes & affectus vitiaque declarare imperium) cum primis verò ex illorum præclara constantia demonstrauero, qui virtutis causa mortem oppetierũt; Eleazari 2.

Ratio quorum vitiorum & quantum domina.

Eleazari constantia.

scilicet ac septem Fratrum, nec non illorum Matris. Hi namque omnes, spretis ad mortem vsque laboribus ac tormentis, Rationem affectuum ac perturbationum dominam esse ostenderunt.

3. Sanè verò subit animum, qua fulgent virtutum luce Athletas laudare, qui per id tempus cum Matre, honesti rectique causa mortem subiere: beatosque prædicem quod tantos inde honores consecuti sunt. Excita enim, nedum reliquorum omnium mortalium fortitudinis & patientiæ laude, sed & ipsorum carnificum admiratione, soluendæ aduersus gentem tyrannidis auctores exstitere; Tyranno ipso illorum constantia expugnato: vt inde, ac per eos, mundata piaculo patria sit. Sed & rectâ statim ad quæsitum procedere licebit, quà videbitur commodum, argumētum aggresso: atque in eum modum ad eos sermonem vertā, Deo, qui omni sapientia præstat dans gloriam.

Sanctorum patientiā compressa persecutio.

4 Quod itaque in quæstionem venit istud est: Num Ratio perturbationum ac affectuum imperio polleat? Ac distinguimus quid demum sit Ratio? Quid verò passio, seu perturbatio affectusque, & quot illorum genera? Num item Ratio horum omnium dominetur. Est igitur Ratio, mens cum recta ratione vitam curans sapientia institutam. Sapientia verò, est diuinarum humanarumque rerum, earumdemque causarum, cognitio Hæc porro Legis disciplina est, cujus numine, diuina reuerenter ac religiosè condiscimus; humana, pro eo ac vtile est. Sapientiæ genera, Prudentia, Iustitia, Fortitudo & Temperantia. Cunctis verò principalior, Prudentia; ex qua Rationi est, vt affectuum dominetur. Affectuum duo genera vniuersalissima sunt, Voluptas & Dolor. Horum quodlibet etiam circa animum versatur. Multa Voluptatem Doloremque comitantur affectuum juga ac propagines. Voluptati præit Cupiditas; Voluptatem sequitur Gaudium. Ante Dolorem Timor; Dolori Tristitia jungitur. Ira Voluptatis Dolorisque communis affectio, cùm quis in eam se incidisse cognouerit. Ad Voluptatis partem attinet, & Maligna affectio, cujus inter omnes affectus, longè varia ac multiplex indoles. Quod ad animum attinet, Arrogantia, Auaritia, Contentio & Inuidia: quod verò ad corpus, Voracitas omnia liguriens, sordidique & inhospitalis animi Parcitas. Cùm velut duæ animi ac corporis stirpes sint Voluptas & Dolor, multi horum surculi sunt & stolones; quos singulos quæ omnium cultu desudet, Ratio emundans atque vellicans irrigansque, omnique modo alios aliò mutans, morum affectuumque plantas miti indole facit.

Ratio sapiens & instituta.

Sapientia; ipsa Lex diuina.

Sapientiæ partes, ipsæ virtutes.

5. Ratio, Virtutum dux ac auspex: Affectuum verò ac perturbationum, pro imperio domina. Obserua autem illorum labe, quid Temperantiæ primùm officiat; idcircò nimirum quod Ratio, ipsa affectuum ac vitiorum domina est. Temperantia autem Cupiditatum elisio est, deque illis victoria.

τῶν ἑπτὰ ἀδελφῶν, καὶ τῆς τούτων μητρός. ἅπαντες γὰρ οὗτοι, τοὺς ἕως θανάτου πόνους ὑπεριδόντες, ἀπεδείξαντο ὅτι περικρατεῖ τῶν παθῶν ὁ λογισμός.

Τῶν μὲν οὖν ἀρετῶν ἔπεστί μοι ἐπαινεῖν τοὺς κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ὑπὲρ τῆς καλοκαγαθίας ἀποθανόντας μετὰ τῆς μητρὸς ἄνδρας, τῶν δὲ τιμῶν μακαρίσαιμ' ἄν. θαυμασθέντες γὰρ οὐ μόνον ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων ἐπ' ἀνδρείᾳ καὶ ὑπομονῇ, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν αἰκισαμένων, αἴτιοι κατέστησαν τοῦ καταλυθῆναι τὴν κατὰ τοῦ ἔθνους τυραννίδα, νικήσαντες τὸν τύραννον τῇ ὑπομονῇ, ὥστε καθαρισθῆναι δι' αὐτῶν τὴν πατρίδα. ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ ζητουμένου αὐτίκα δὴ λέγειν ἔξεσται, ἀρξαμένῳ τῆς ὑποθέσεως, ὥσπερ οἰόμεθα ποιεῖν, καὶ οὕτως εἰς τὸν περὶ αὐτῶν τρέψομαι λόγον, δόξαν διδοὺς τῷ πανσόφῳ Θεῷ. γ'.

Ζητοῦμεν δὴ τοίνυν, εἰ αὐτοκράτωρ τῶν παθῶν ὁ λογισμός, καὶ διακρίνομεν τί ποτέ ἐστι λογισμός, καὶ τί πάθος, καὶ πόσαι παθῶν ἰδέαι, καὶ εἰ πάντων ἐπικρατεῖ τούτων ὁ λογισμός. λογισμὸς μὲν τοίνυν ἐστὶ νοῦς μετὰ ὀρθοῦ λόγου προτιμῶν τὸν σοφίας βίον. σοφία δὲ ἐστὶ, γνῶσις θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων, καὶ τῶν τούτων αἰτίων. αὕτη δὲ τοίνυν ἐστὶν ἡ τοῦ νόμου παιδεία, δι' ἧς τὰ θεῖα σεμνῶς, καὶ τὰ ἀνθρώπινα συμφερόντως μανθάνομεν. τῆς δὲ σοφίας ἰδέαι καθεστῶσι φρόνησις, δικαιοσύνη, ἀνδρεία καὶ σωφροσύνη· κυριωτάτη δὲ πάντων ἡ φρόνησις, ἐξ ἧς δὴ τῶν παθῶν λογισμὸς ἐπικρατεῖ. παθῶν δὲ φύσεις εἰσὶν, αἱ περιεκτικώταται δύο, ἡδονή τε καὶ πόνος. τούτων δὲ ἑκάτερον καὶ περὶ τὴν ψυχὴν πέφυκε. πολλαὶ δὲ καὶ περὶ τὴν ἡδονὴν καὶ τὸν πόνον παθῶν εἰσὶν ἀκολουθίαι. πρὸ μὲν οὖν τῆς ἡδονῆς ἐστὶν ἐπιθυμία· μετὰ δὲ τὴν ἡδονὴν, χαρά. πρὸ δὲ τοῦ πόνου, ἐστὶ φόβος· μετὰ δὲ τὸν πόνον, λύπη. θυμὸς δὲ κοινὸν πάθος ἐστὶν ἡδονῆς καὶ πόνου, ὅταν ἐννοηθῇ τις ὅτι αὐτῷ περιέπεσεν. ἐν τῇ ἡδονῇ δὲ ἐστὶ καὶ ἡ κακοήθης διάθεσις, πολυτροπωτάτη πάντων οὖσα τῶν παθῶν· κατὰ μὲν ψυχὴν ἀλαζονεία καὶ φιλαργυρία, φιλονεικία καὶ βασκανία· κατὰ δὲ τὸ σῶμα, παντοφαγία καὶ μονοφαγία. καθάπερ δυοῖν τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς φυτῶν ὄντων, ἡδονῆς τε καὶ πόνου, πολλαὶ τούτων τῶν φυτῶν εἰσὶ παραφυάδες, ὧν ἑκάστην ὁ παγγέωργος λογισμὸς περικαθαίρων τε καὶ ἀποκνίζων καὶ ἐπάρδων, καὶ πάντα τὸν τρόπον μεταχέων, ἐξημεροῖ τὰς τῶν ἠθῶν καὶ παθῶν ὕλας. δ'.

Ὁ μὲν γὰρ λογισμὸς, τῶν μὲν ἀρετῶν ἐστὶν ἡγεμὼν, τῶν δὲ παθῶν αὐτοκράτωρ. ἐπιθεωρεῖ δὲ τὶ πρῶτον δι' αὐτῶν κωλυτικῶν τῆς σωφροσύνης ἔργων, ὅτι αὐτοδέσποτός ἐστι τῶν παθῶν ὁ λογισμός. σωφροσύνη δέ τοι ἐστὶν ἐπικράτεια τῶν ἐπιθυμιῶν. τῶν δὲ ἐπιθυμιῶν αἱ μὲν εἰσὶ ψυχικαὶ, αἱ δὲ σωματικαί· καὶ τούτων ε'.

ἀμφοτέρων ἐπικρατεῖν ὁ λογισμὸς φαίνεται. ἐγὼ μὲν οὖν οἶμαι. τοιγαροῦν ἐνύδρων ἐπιθυμοῦντες καὶ ὀρνέων καὶ τετραπόδων καὶ παντοίων βρωμάτων τῶν ἀπηγορευμένων ἡμῖν κατὰ τὸν νόμον, ἀπεχόμεθα διὰ τὴν τοῦ λογισμοῦ ἐπικράτειαν. ἀνέχεται γὰρ τὰ τῶν ὀρέξεων πάθη ὑπὸ τοῦ σώφρονος νοὸς ἀνακαμπτόμενα, καὶ φιμοῦται πάντα τὰ τοῦ σώματος κινήματα ὑπὸ τοῦ λογισμοῦ.

A Cupiditatum aliæ ad animum spectant, aliæ ad corpus, quarum omnium potitur Ratio ac eis dominatur. Hæc sanè mea sententia. Cùm itaque piscium auiumque & quadrupedum, seu etiam quarumuis aliarum escarum, quarum nobis esu Lege interdictum sit, Cupiditas incesserit, Rationis auspiciò iis nos abstinemus. Sobria enim mente retinentur, atque in contrarium vertuntur, quorumuis actuum desideria, cunctique corporis motus ratione frænantur. Ratio victrix affectuum.

ΚΕΦ. β'.

ς'. ΚΑΙ τί θαυμαστὸν εἰ αἱ τῆς ψυχῆς ἐπιθυμίαι πρὸς τὴν τοῦ κάλλους μετουσίαν ἀκυροῦνται; ταύτῃ γοῦν [1] ὁ σώφρων Ἰωσὴφ ἐπαινεῖται, ὅτι τῷ λογισμῷ περιεκράτησε τῆς ἡδυπαθείας. νέος γὰρ καὶ ἀκμάζων πρὸς συνουσιασμὸν, ἠκύρωσε τῷ λογισμῷ τὸν τῶν παθῶν οἶστρον. οὐ μόνον δὲ τὴν τῆς ἡδυπαθείας οἰστρηλασίαν ἐπικρατεῖν ὁ λογισμὸς φαίνεται, ἀλλὰ καὶ πάσης ἐπιθυμίας. λέγει γοῦν ὁ νόμος, Οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον σου, οὐδὲ ὅσα τοῦ πλησίον σου ἐστί. καίτοι ὅτι μὴ ἐπιθυμεῖν ἡμᾶς εἴρηκεν ὁ νόμος, πολὺ πλέον πείσει καὶ ἡμᾶς, ὅτι ἐπιθυμιῶν κρατεῖν δύναιτ' ἂν ὁ λογισμὸς, ὥσπερ καὶ τῶν κωλυτικῶν τῆς δικαιοσύνης παθῶν. ἐπεὶ τίνα τρόπον μονοφάγος τις ὢν τὸ ἦθος καὶ γαστρίμαργος μεταπαιδεύεται, εἰ μὴ δῆλον ὅτι κύριός ἐστι τῶν παθῶν ὁ λογισμός.

ζ. Αὐτίκα γοῦν τῷ νόμῳ πολιτευόμενος, κἂν φιλάργυρος ᾖ, βιάζεται τὸν τοῦ αὐτοῦ τρόπον, τοῖς δεομένοις δανείζων χωρὶς τόκων, καὶ τὸ δάνειον [2] τῶν ἑβδομάδων ἐνστασῶν χρεοκοπούμενος. κἂν φειδωλός τις ᾖ, ὑπὸ τοῦ νόμου κρατεῖται διὰ τὸν λογισμὸν, μήτε ἐπικαρπολογούμενος τοὺς ἀμητοὺς μήτε τοὺς ἀμπελῶνας. καὶ ἐπὶ τῶν ἑτέρων δ' ἐστὶν ἐπιγνῶναι τοῦτο, ὅτι τῶν παθῶν ἐστὶν ὁ λογισμὸς ὁ κρατῶν. ὁ γὰρ νόμος καὶ τῆς πρὸς γονεῖς εὐνοίας κρατεῖ, μὴ καταπροδιδοὺς τὴν ἀρετὴν δι' αὐτούς· καὶ τῆς πρὸς γαμετὴν φιλίας ἐπικρατεῖ, διὰ παρανομίαν αὐτὴν ἀπελέγχων· καὶ τῆς τέκνων φιλίας κυριεύει, διὰ κακίαν αὐτὰ κολάζων· καὶ τῆς φίλων συνηθείας δεσπόζει, διὰ πονηρίαν αὐτοὺς ἐλέγχων. καὶ μὴ νομίσητε παράδοξον εἶναι, ὅπου καὶ ἔχθρας ἐπικρατεῖν ὁ λογισμὸς δύναται διὰ τὸν νόμον, μήτε δενδροτομῶν τὰ ἥμερα τῶν πολεμίων φυτὰ, τά τε τῶν ἐχθρῶν τοῖς ἀπολέσασι διασώζων, καὶ τὰ πεπτωκότα συνεγείρων.

η'. Καὶ τῶν βιαιοτέρων δὲ παθῶν ἐπικρατεῖν ὁ λογισμὸς φαίνεται, φιλαρχίας, κενοδοξίας καὶ βασκανίας. πάντα γὰρ ταῦτα τὰ κακοήθη πάθη ὁ σώφρων νοῦς ἀπωθεῖται, ὥσπερ καὶ τὸν θυμόν. καὶ γὰρ καὶ τούτου δεσπόζει. ἐπεὶ διά τι ὁ πάνσοφος ἡμῶν πατὴρ Ἰακὼβ τοὺς περὶ Συμεὼν καὶ Λευὶ αἰτιᾶται, μὴ λογισμῷ τοὺς Σικιμίτας ἐθνηδὸν ἀποσφάξαντας, λέγων, Ἐπικατάρατος ὁ θυμὸς αὐτῶν. εἰ μὴ γὰρ ἐδύνατο τοῦ θυμοῦ ὁ λογισμὸς κρατεῖν, οὐκ ἂν εἶπεν οὕτως.

CAPVT II.

AC quid mirum, si animi cupiditates, pulchritudinis honestique desiderio cassæ redduntur? Hoc sanè molimine castus B Ioseph laudatur, quod vim libidinis Ratione superauerit. Cùm enim adolescens esset vegetaque in rem turpem ætate, Ratione duce libidinum stimulum infregit. Nec solùm turpis libidinis immitem vim ardoresque superare Ratio cernitur, verùm etiam omnem Cupiditatem. Denique ait Lex, *Non concupisces vxorem proximi tui, nec omnia quæ proximi tui sunt.* Dum itaque præcipit ne concupiscamus, multò magis posse Rationem cupiditatibus dominari suaserit, vti etiam affectibus Iustitiæ aduersis. Alioqui enim quomodo sordida quis parcitate inhospitalis, seu etiā gulæ deditus, nisi Ratione affectuum domina C eisque præualente, mores mutauerit? 6.

Gen. 39. 12. Ioseph victor libidinis.

Exo. 20. 17. Sublata Lege cupiditas.

Mox sanè ac quis Legis disciplina vitam instituerit, etsi auarus erat, recti tramite indolem cogit, absque vsuris indigentibus commodans, ac septimanis aduenientibus fœnus rescindens. Etsi sordidus ac parcus, Rationis memor Legis se Imperio subjicit, nec segetes neque vineas demetens. Itemque in aliis licet perspicere Rationem affectuū perturbationumque dominam ac domitricem esse. Lex enim etiam parentum beneuolentiæ præscribit, quæ illorum causa virtutem minimè prodat. Vxoris quoque amicitiam superat, cujus scelus coarguat. Liberorum item amori D dominatur, quorum prauos mores puniat. Amicorum consuetudinis nullam rationem habet, quorum nequitiam atque vitia reprehendat. Neque id fidem excedere putaueritis, quando etiam Lege auspice Ratio inimicitias vincere potest, vt mansuetas hostium arbores non succidat, illisque deperdita seruare studeat, ac quæ fuerint collapsa ipsa pari opera erigat. 7.

Ratio Lege duce affectuum victrix.

Leuit. 25. 2.

Legis virtutum documenta.

Deu. 20. 19.

Exod. 23. 4. & 5.

Quin & violentiorum Ratio affectuum perturbationumque potiri conspicitur, nempe Amoris principatus, inanis gloriæ ac inuidiæ. Cunctos enim nequissimos istiusmodi affectus vitiaque, mens sobria depellit, vti etiam iram. Alioqui quid causæ est, cur sapientissimus pater noster Iacob Symeonem & Leui accuset, quod Sichimitarum gentem nullo Rationis consilio ingulauerint, cùm ait, *Maledictus furor eorum?* Nisi enim Ratio iræ compos esse poterat, nunquam sic locutus esset. 8.

Gen. 49. 7.

9. Deus enim homine condito, eoque Ratione ac arbitrij facultate ornato, etiam affectus certamque indolem in eo plantauit, mentemque ducem, animi sensuum satellitio fultam, velut in solio Regem collocauit: cui legem dedit, ex cujus norma institutis vitæ rationibus, regno sobrio & justo & bono potitura esset. At quomodo, dicat aliquis, siquidem Ratio affectuum domina est, obliuionem ac ignorantiam ex Imperio non vincit?

Affectus à Deo complantati vt subsint Rationi.

A Ὁπηνίκα γὰρ ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον κατεσκεύασε, λόγῳ καὶ αὐτεξουσιότητι κοσμήσας, τηνικάδε καὶ τὰ πάθη αὐτῷ, καὶ τὰ ἤθη περιεφύτευσε, καὶ τὸν ἡγεμόνα νοῦν διὰ τῶν αἰσθητηρίων ἐνεθρόνισε, καὶ τούτῳ νόμον ἔδωκε, καθ' ὃν πολιτευόμενος βασιλεύσει βασιλείαν σώφρονά τε καὶ δικαίαν καὶ ἀγαθήν. πῶς οὖν εἴποι τις ἄν, εἰ τῶν παθῶν δεσπότης ἐστὶν ὁ λογισμός, λήθης καὶ ἀγνοίας οὐ κρατεῖ. θ.

CAPVT III.

ΚΕΦ. γ'.

10. VALDE sanè ridicula ratio. Non enim Ratio suorum ipsa affectuum potiri cernitur, sed eorum qui corporis affectus sunt. Putà, fieri non potest vt cupiditatem à nobis exscindamus; præbere tamen potest Ratio ne illi mancipemur. Non potest quis iram furoremque animo amputare; at ne illi addicamur faciens Ratio potest præstare. Pronam mali voluntatem ac libidinem non potest quis auferre, juuare tamen Ratio potest ne animum illi inflectamus. Non enim Rationis est vt affectus radicitus euellat, sed vt quasi aduersarij munere illis obsistat.

Eadem penè n. 2.

ΕΣΤΙ δὲ κομιδῆ γελοῖος ὁ λόγος. οὐ γὰρ ι'. τῶν αὐτοῦ παθῶν ὁ λογισμὸς ἐπικρατεῖν φαίνεται, ἀλλὰ τῶν σωματικῶν. οἷον τὴν ἐπι- B θυμίαν τις οὐ δύναται ἐκκόψαι ἡμῶν, ἀλλὰ μὴ δουλωθῆναι τῇ ἐπιθυμίᾳ δύναται ὁ λογισμὸς παρασχέσθαι. θυμόν τις οὐ δύναται ἐκκόψαι ἡμῶν τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ τῷ μὴ δουλωθῆναι τῷ θυμῷ, δυνατὸν τὸν λογισμὸν βοηθεῖν. κακοήθειάν τις ἡμῶν οὐ δύναται ἐκκόψαι, ἀλλὰ τὸ μὴ καμφθῆναι τῇ κακοηθείᾳ δύναται ὁ λογισμὸς συμμαχῆσαι. οὐ γὰρ ἐκριζωτὴς τῶν παθῶν ὁ λογισμός ἐστιν, ἀλλ' ἀνταγωνιστής.

11. Ac sanè Dauidis exemplo rem clarius aduertere licet. Quod enim Dauid Rex tota die cum Alienigenis congressus, ad vesperam sudoribus madens, ac valde labore fessus ad Prætorium tentorium veniens, præstantiorum militum ac ducum exercitu omni circumseptus erat; reliquis omnibus ad cœnam versis, Rex, vt qui maxima siti teneretur, etsi vberes fontes habebat, iis sitim extinguere non valebat; sed inconsulta quædam cupiditas ejus aquæ quæ in hostium statione erat, ipsa auctior ac inualescens incesserat, soluensque adurebat: Quamobrem satellitibus ea Regis siti quiritantibus remque deplorantibus, duo iuuenes Regis illa cupiditate moti, cùm arma induissent ac vrnam accepissent, hostium vallo superato, positas ad portam excubias latentes, omnemque hostium rimati exercitum, cùm fontem inuenissent, ex illo Regi attulerunt. Is verò, quanquam siti ardebat prægrande periculum existimauit, si quæ sanguinis prætio veniret, aquam biberet. Ratione itaque cupiditati objecta, aquam Deo libauit. Etenim, vti dicebam, potest mens sobria, affectuum necessitates vincere, libidinumque ardores extinguere, nec non corporum dolores, quantumuis atroces, superare.

2. Reg. 23. 15. Dauid aquam Deo libat, quam in consultò expetierat.

Ἔστι γοῦν τοῦτο διὰ τῆς τοῦ Δαβὶδ τοῦ βασι- ια'. λέως δίψης σαφέστερον ἐπιλογίσασθαι. ἐπεὶ γὰρ δι' ὅλης ἡμέρας προσβαλὼν ἀλλοφύλοις ὁ Δαβὶδ πολλοὺς ἀπέκτεινε μετὰ τοῦ ἔθνους στρατιωτῶν, τότε δὴ γενομένης ἑσπέρας ἱδρῶν καὶ σφόδρα κεκμηκὼς ἐπὶ τὴν βασίλειον σκηνὴν C ἦλθε, περὶ ἣν ὁ πᾶς τῶν προγόνων στρατὸς 3. ἐστρατοπεδεύκει. οἱ μὲν οὖν ἄλλοι πάντες ἐπὶ τὸ δεῖπνον ἦσαν· ὁ δὲ βασιλεὺς ὡς μάλιστα διψῶν, καίπερ ἀφθόνους ἔχων πηγάς, οὐκ ἐδύνατο δι' αὐτῶν ἰάσασθαι τὴν δίψαν· ἀλλά τις αὐτὸν ἀλόγιστος ἐπιθυμία τοῦ παρὰ τοῖς πολεμίοις ὕδατος ἐπιτείνουσα " συνέφυγε, καὶ λύουσα κατέφλεγεν. ὅθεν τῶν ὑπασπιστῶν ἐπὶ τῇ τοῦ βασιλέως δίψῃ σχετλιαζόντων, δύο νεανίσκοι καταιδεσθέντες τὴν τοῦ βασιλέως ἐπιθυμίαν, τὰς πανοπλίας καθωπλίσαντο· καὶ κάλπην λαβόντες, ὑπερέβησαν τοὺς τῶν πολεμίων χάρακας· καὶ λαθόντες τοὺς τῶν πυλῶν ἀκροφύλακας, διεξῄεσαν, ἀνερευνώμενοι κατὰ πᾶν τὸ τῶν πολεμίων στρατόπεδον, καὶ ἀνευρό- D μενοι τὴν πηγήν, ἐξ αὐτῆς τῷ βασιλεῖ ἐκόμισαν. ὁ δέ, καίπερ τῇ δίψει διαπυρούμενος, ἐλογίσατο πάνδεινον εἶναι κίνδυνον ψυχῇ λογισθὲν ἰσοδύναμον ποτὸν αἵματι. ὅθεν ἀντιθεὶς τῇ ἐπιθυμίᾳ τὸν λογισμόν, ἔσπεισε τὸ πόμα τῷ Θεῷ. δυνατὸς γὰρ ὁ σώφρων, ἔφην, νοῦς, νικῆσαι τὰς τῶν παθῶν ἀνάγκας, καὶ σβέσαι τὰς τῶν οἴστρων φλεγμονάς, καὶ τὰς τῶν σωμάτων ἀλγηδόνας καθ' ὑπερβολὴν οὔσας καταπαλαῖσαι.

" συνέρθαι.

12. Iam verò nos tempus vocat, & ad sobriæ Rationis seriam considerationem ex argumento inducit. Quod enim Patres nostri Legum æquitate altam pacem habebant, recteque agebant, vt & Asiæ Rex Seleucus Nicanor, in sacrificiorũ tẽplique sumptus

Seleucus Nicanor Asiæ Rex

Ἤδη δὲ καὶ ὁ καιρὸς ἡμᾶς καλεῖ ἐπὶ τὴν ἀπό- ιβ'. δειξιν τῆς θεωρίας τοῦ σώφρονος λογισμοῦ. ἐπειδὴ γὰρ βαθεῖαν εἰρήνην διὰ τὴν εὐνομίαν οἱ πατέρες ἡμῶν εἶχον, καὶ ἔπραττον καλῶς, ὥστε καὶ τὸν τῆς Ἀσίας βασιλέα + Σέλευκον τὸν Νικάνορα, 4.

χρήματα εἰς τὴν ἱερουργίαν αὐτοῖς ἀφορίσαι, A καὶ τὴν πολιτείαν αὐτῶν ἀποδέχεσθαι, τότε δὴ τινῶν πρὸς τὴν κοινὴν νεωτερισάντων ὁμόνοιαν, πολυτρόποις ἐχρήσαντο συμφοραῖς.

ΚΑΦ. δ'.

ιγ'. ΣΙΜΩΝ γάρ τις πρὸς Ονίαν ἀντιπολιτευόμενος, τόν ποτε τὴν ἀρχιερωσύνην
5. ἔχοντα διὰ βίου, καλὸν καὶ ἀγαθὸν ἄνδρα· ἐπειδὴ πάντα τρόπον διαβαλὼν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους οὐκ ἴσχυσε κακῶσαι, φυγὰς ᾤχετο τὴν πατρίδα προδώσων. ὅθεν ἥκων ὡς Ἀπολλώνιον τὸν Συρίας καὶ Φοινίκης στρατηγὸν, ἔλεγεν, Εὔνους ὢν τοῖς τοῦ βασιλέως πράγμασιν ἥκω μηνύσων πολ- B λὰς ἰδιωτικῶν χρημάτων μυριάδας ἐν τοῖς Ἱεροσολύμων γαζοφυλακίοις τεθησαυρίσθαι, τῷ ἱερῷ μὴ ἐπικοινωνούσας, καὶ προσήκειν ταῦτα Σελεύκῳ τῷ βασιλεῖ. τούτων ἕκαστα γνοὺς ὁ Ἀπολλώνιος, τὸν μὲν Σίμωνα τῆς εἰς τὸν βασιλέα κηδεμονίας ἐπήνει· πρὸς δὲ τὸν Σέλευκον ἀναβὰς, κατεμήνυσε τὸν τῶν χρημάτων θησαυρόν· καὶ λαβὼν τὴν περὶ αὐτῶν ἐξουσίαν, ταχὺ εἰς τὴν πατρίδα ἡμῶν μετὰ τοῦ καταράτου Σίμωνος καὶ βαρυτάτου στρατοῦ προσελθὼν, ταῖς τοῦ βασιλέως ἐντολαῖς ἥκειν ἔλεγεν, ὅπως τὰ ἰδιωτικὰ τοῦ γαζοφυλακίου λάβοι χρήματα. καὶ τοῦ ἔθνους πρὸς τὸν λόγον σχετλιάζοντος, ἀντιλέγοντός τε, C παράδεινον εἶναι νομίσαντες, εἰ οἱ τὰς παραθήκας πιστεύσαντες τῷ ἱερῷ θησαυρῷ στερηθήσονται, ὡς οἷόν τε ἐκώλυον. μετὰ ἀπειλῶν δὲ ὁ Ἀπολλώνιος ἀπῄει εἰς τὸ ἱερὸν, τῶν δὲ ἱερέων μετὰ γυναικῶν καὶ παιδίων ἐν τῷ ἱερῷ ἱκετευσάντων τῷ Θεῷ ὑπερασπίσαι τοῦ ἱεροῦ καταφρονουμένου τοῦ τόπου.

ιδ'. Ἀνιόντος τε μετὰ καθωπλισμένης στρατιᾶς τοῦ Ἀπολλωνίου πρὸς τὴν τῶν χρημάτων ἁρπαγὴν, οὐρανόθεν ἔφιπποι προσεφάνησαν ἄγγελοι περιαστράπτοντες τοῖς ὅπλοις, καὶ πολὺν αὐτοῖς φόβον τε καὶ τρόμον ἐνιέντες, καταπεσὼν δὲ ἡμιθανὴς ὁ Ἀπολλώνιος ἐπὶ τὸν πάμφυλον τοῦ ἱεροῦ περίβολον, τὰς χεῖρας ἐξέτεινεν εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ μετὰ δακρύων τοὺς Ἑβραίους παρεκάλει, ὅπως προσευξάμενοι περὶ αὐτοῦ, τὸν D οὐράνιον εὐμενίσωνται στρατόν. τούτοις ὑπαχθεὶς τοῖς λόγοις Ονίας ὁ ἀρχιερεὺς, καίπερ ἄλλως εὐλαβηθεὶς μήποτε νομίσειεν ὁ βασιλεὺς Σέλευκος, ἐξ ἀνθρωπίνης ἐπιβουλῆς ἀνῃρῆσθαι τὸν Ἀπολλώνιον, ηὔξατο περὶ αὐτοῦ. καὶ ὁ μὲν παραδόξως διασωθεὶς, ᾤχετο, δηλώσων τῷ βασιλεῖ τὰ συμβάντα αὐτῷ.

ιε'. Τελευτήσαντος δὲ Σελεύκου τοῦ βασιλέως, διαδέχεται τὴν ἀρχὴν ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἀνὴρ ὑπερήφανος καὶ δεινὸς, ὃς καταλύσας τὸν Ονίαν τῆς ἀρχιερωσύνης, Ἰάσωνα τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ κατέστησεν ἀρχιερέα, συνθέμενον δώσειν αὐτῷ κατ' ἐνιαυτὸν τάλαντα τρισχίλια ἑξακόσια ἑξήκοντα. ὁ δὲ ἐπέτρεψεν αὐτῷ καὶ ἀρχιερᾶσθαι καὶ τοῦ ἔθνους ἀφηγεῖσθαι. ὃς καὶ διεζήτησε τὸ ἔθνος, καὶ

A pecunias eis assignasset, eorumque omnem Reipubl. cultum ac disciplinam probaret; tunc sanè nonnullis aduersus communem concordiam res nouas molientibus, diuersi generis calamitatibus malisque oppressi fuerunt. — *Iudæis deuotus. 2. Macc. 3.*

CAPVT IV.

13. *Simonis aduersus Oniam dissidia.*

NAM Simon quidam, Oniæ, jugi in vitam ritu quondam Pontifici, viro bono ac probo, institutis moribusque aduersans, quod in eum nulla non structa calumnia in gentis perniciem, nihil ei nocere potuerat, profugus factus, patriam proditurus abscesserat. Quamobrem ad Apollonium profectus, Syriæ ac Phœnicis ducem, sic compellabat. *Regis negotiis rebusque bene volens, nunciatum veni repositam esse Ierosolymis in ærario priuatarum pecuniarum immensam vim, ad templi rationes nihil attinentem, ac quæ Seleuci Regis iuris existat.* Quibus per singula cognitis, Apollonius laudato Simone ejus in Regem fidei atque animi, cùm ad Seleucum ascendisset, ejus thesauri pecuniarum admonuit: suorumque stipatus satellitio, confestim in Iudæam inuolans cum scelestissimo Simone grauique exercitu, in mandatis se perferre ajebat, Regisque imperium esse, vt priuatas ærarij pecunias exportaret. Mox audito sermone, querulæ gentis voces, contradicentium murmur, graue omnino ducentium, si pecuniæ sacro ærario depositæ atque creditæ, dominis auferrentur, quantaque facultas obstare nitebantur. Inter quæ minabundus Apollonius templum petit, Sacerdotibus cum mulieribus atque pueris in eo in oratione prostratis Deoque supplicantibus, vt sacrum locum protegeret qui sic conculcabatur. — *Apollonius interpellatus.*

14. *Sacrilega inuasio, & inuasoris pœna. Auctor 2. Maccab. hæc de Heliodoro.*

Ascendente itaque Apollonio cum armata apparitorum manu ad diripiendas pecunias, apparuerunt è cœlo in equis Angeli, splendenti armorum cultu, qui & eo multum eis timorem tremoremque injicerent. Corruens itaque semiuiuus Apollonius in templi cunctis peruia porticu, extensisque in cœlum manibus, cum lacrymis Hebræos obsecrabat, vt fusis pro eo precibus, cœlestem exercitum placabilem redderent. Hisce inductus verbis Onias Pontifex, aliasque etiam veritus, ne Seleucus Rex humana grassatione exque insidiis sublatum Apollonium existimaret, pro illo orauit. Atque is quidem inaudito modo sospes redditus, profectus est Regi declaraturus, quæ illi acciderant.

15. *Antiochus Seleuci successor. Iason intrusus Pontifex: ejus scelera & impietas.*

Seleuco autem Rege viuis exempto, successit in Patris Imperio Filius homo superbus ac nequissimus. Is nempe abrogata Oniæ summi Sacerdotij dignitate, Iasonem ejus fratrem Pontificem constituit, annuo tributo daturum se illi pollicitum tria millia sexcenta sexaginta talenta. Accepta itaque conditione, cùm eum Pontificem jussit agere, tum gentis ducem. Qui & gentem explorauit, & ad

omne scelus ac improbitatem ciues transtulit; vt nedum in ipsa patriæ arce Gymnasium extrueret, verum etiam templi curam omnem ritumque aboleret. Quibus indignata diuina justitia, ipsum eis Antiochum in hostem vertit. Quod enim bellum in Ægypto cum Ptolomæo gerens, sparsa illius mortis fama, ea nonnullos gaudere, cum primis verò Ierosolymitas, audierat; confestim reductis ad eos copiis, vrbem diripuit; edictamque proposuit, si qui eorum patria Lege viuere deprehensi essent, morte luerent. Quodque rem obtinere non valebat, sed omnes minas suas & supplicia conuelli videbat, vt & mulieres circuncisis liberis, cum infantibus præcipitio necarentur, ne præuisa quidem pœnæ atrocitate à facinore quicquam deterritæ: Quod itaque illius edicta à populo contemnebantur, ipse tormentis pollutas escas gustando Iudaïsmum ejurare singulos cogebat.

Antiochi persecutio.

Mulieres cum natis præcipitio necatæ. 2. *Maccab.* 6, 10.

ἐξεπολίτευσεν ἐπὶ πᾶσαν παρανομίαν, ὥστε μὴ μόνον ἐπ' αὐτῇ τῇ ἄκρᾳ τῆς πατρίδος ἡμῶν 6. γυμνάσιον κατασκευάσαι, ἀλλὰ καὶ καταλῦσαι τὴν τοῦ ἱεροῦ κηδεμονίαν. ἐφ' οἷς ἀγανακτήσασα ἡ θεία δίκη, αὐτὸν αὐτοῖς τὸν Ἀντίοχον ἐπολέμισεν. ἐπειδὴ γὰρ πολεμῶν ἦν κατ' Αἴγυπτον Πτολομαίῳ, ἤκουσέ τε ὅτι φήμης διαδοθείσης περὶ τοῦ τεθνάναι αὐτὸν, ὡς οἷοι χαίροιεν, μάλιστα οἱ Ἱεροσολυμῖται, ταχέως ἐπ' αὐτοὺς ἀνέζευξεν καὶ ἐπόρθησεν αὐτοὺς, δόγμα τε ἔθετο, ὅπως εἴ τινες αὐτῶν φαίνοιεν τῷ πατρίῳ πολιτευόμενοι νόμῳ, θάνοιεν. καὶ ἐπεὶ τοῦτο οὐκ ἴσχυσεν, ἀλλὰ πάσας τὰς ἑαυτοῦ ἀπειλὰς καὶ τιμωρίας ἑώρα καταλυομένας, ὥστε καὶ γυναῖκας, ὅτι περιέτεμον παιδία, μετὰ τῶν βρεφῶν κατακρημνισθῆναι, προειδυίας ὅτι τοῦτο 7. πείσονται. ἐπειδὴ οὖν τὰ δόγματα αὐτοῦ κατεφρονεῖτο ὑπὸ τοῦ λαοῦ, αὐτὸς διὰ βασάνων ἕνα ἕκαστον ἠνάγκαζε, μιαρῶν ἀπογευσαμένους τροφῶν, ἐξόμνυσθαι τὸν Ἰουδαϊσμόν.

CAPVT V.

16. PRÆSIDENS itaque sublimi quodam loco, considente Consiliariorum cœtu, Tyrannus Antiochus, armatisque copiis circum vndique adstantibus, singulos Hebræorum trahi ad tribunal jussit, & vt carnes suillas atque idolis immolatas gustare cogerentur. Sin autem nollent aliqui immundis vesci, rotis cruciati enecarentur. Cumque multi pariter raperentur, inter alios primus vnus Elcazarus nomine, ex Sacerdotali genere, scientia Legisperitus ac ætate prouectus, multisque Tyranni asseclis longo jam vsu notus, prope eum adductus est. Quo viso Antiochus, sic eum aggressus est. *Ego sanè, bone senex, priusquam tormentis te aggrediar, auctor tibi ero, vt degustatis suillis carnibus saluti consulas. Reuereor enim tuam & ætatem & canos, ex quorum ratione post tantum tempus non satis mihi philosophari videris, qui Iudæorum superstitione utaris. Quorsum enim, cujus indulgentiam fecit natura, optimam animalis hujus carnium abominaris escam? Stultum enim dementisque animi est, non frui dulcibus, quæ probrum non habent, injustumque est naturæ gratias auersari. Tu verò etiam maioris aliquid insipientiæ facturus videris, qui cùm inani sensu veri opinione erres, me quoque tui cruciatu contemnendum ducas. Non expergiscêris à Philosophia vestra nugis, morosumque animum tuum excuties, atque humanissima mea adhortatione propensa veneratione suscepta, senectæ ipse tuæ misereberis? Etenim tecum ipse reputa, vel si diuina vlla virtus vestra vindex religionis existat, veniam facilè concessuram, quicquid per necessitatem violatum juris fuerit.*

Elcazarus ad tribunal raptus. 2. *Maccab.* 6, 18.

Antiochi suasoria.

Eadem ferè Nouatores, vt institutam Ecclesiæ legibus abstinentiam traducant.

His ita auditis Elcazarus, petita Sermonis licentia & concessa, in hæc verba publico concessu orare cœpit. *Noli Antioche, qui vitam ex diuina Legis rationibus instituendam, persuasum habeamus, nullam*

ΚΕΦ. ε'.

ΠΡΟΚΑΘΙΣΑΣ γέ τοι μετὰ τῶν συνέδρων ὁ τύραννος Ἀντίοχος ἐπί τινος ὑψηλοῦ 16. τόπου, καὶ τῶν στρατευμάτων αὐτῷ παρεστηκότων κυκλόθεν ἐνόπλων, παρεκέλευσεν αὐτοῖς ἕνα ἕκαστον τῶν Ἑβραίων ἐπισπᾶσθαι, καὶ κρεῶν ὑείων καὶ εἰδωλοθύτων ἀναγκάζειν ἀπογεύεσθαι. εἰ δέ τινες μὴ θελήσειεν μιαροφαγῆσαι, τούτους τροχισθέντας ἀναιρεθῆναι. πολλῶν δὲ συναρπασθέντων, εἷς πρῶτος ὀνόματι Ἐλεάζαρος, τῷ γένει ἱερεὺς, τὴν ἐπιστήμην νομικὸς καὶ τὴν ἡλικίαν προήκων, καὶ πολλοῖς τῶν περὶ τὸν τύραννον διὰ τὴν ἡλικίαν γνώριμος, παρήχθη πλησίον αὐτοῦ. καὶ ἰδὼν αὐτὸν ὁ Ἀντίοχος, ἔφη, Ἐγὼ πρὶν ἄρξασθαι τῶν κατὰ σοῦ βασάνων, ὦ πρεσβῦτα, συμβουλεύσω σοι ὅπως ἀπογευσάμενος ὑείων σώζοιο. αἰδοῦμαι γάρ σου καὶ τὴν ἡλικίαν καὶ τὴν πολιάν, ἣν μετὰ τοσοῦτον χρόνον οὔ μοι δοκεῖς φιλοσοφεῖν, τῇ Ἰουδαίων χρώμενος θρησκείᾳ. διὰ τί δὲ γὰρ τῆς φύσεως κεχαρισμένης καλλίστην τὴν δὲ τοῦ ζώου σαρκοφαγίαν βδελύττῃ. καὶ γὰρ ἀνόητον τοῦτο, μὴ ἀπολαύειν τῶν χωρὶς ὀνείδους ἡδέων, καὶ ἄδικον ἀποστρέφεσθαι τὰς τῆς φύσεως χάριτας. σὺ δέ μοι καὶ ἀνοητότερον ποιήσειν δοκεῖς, εἰ κενοδοξῶν περὶ τὸ ἀληθὲς, ἔτι κἀμοῦ καταφρονήσεις ἐπὶ τῇ ἰδίᾳ τιμωρίᾳ. οὐκ ἐξυπνώσας ἀπὸ τῆς φλυαροῦ φιλοσοφίας ὑμῶν, καὶ ἀποσκεδάσεις τῶν λογισμῶν σου τὸ λυπηρὸν, καὶ προσκυνήσας μου τὴν φιλάνθρωπον παρηγορίαν, οἰκτειρῆσαι τὸ σεαυτοῦ γῆρας; καὶ γὰρ ἐνθυμήθητι, ὡς εἰ καί τις ἐστὶ τῆς δὲ τῆς θρησκείας ὑμῶν ἐποπτικὴ δύναμις, συγγνωμονήσειε σοι ἐπὶ πάσῃ δι' ἀνάγκην παρανομίᾳ γινομένῃ.

Τοῦτον τὸν τρόπον ἀκούσας ὁ Ἐλεάζαρος, ᾔτησε 17. λόγον· καὶ λαβὼν τοῦ λέγειν ἐξουσίαν, ἤρξατο δημηγορεῖν οὕτως, Ἡμεῖς, Ἀντίοχε, θείῳ πεπεισμένοι νόμῳ πολιτεύεσθαι, οὐδεμίαν ἀνάγκην βιαιοτέραν

εἶναι νομίζομεν, τῆς πρὸς τὸν νόμον ἡμῶν εὐπειθείας. διὸ δὴ καὶ οὐδένα τρόπον παρανομεῖν ἀξιοῦμεν. κἂν τι εἰ καὶ κατ᾽ ἀλήθειαν μὴ ἦν ὁ νόμος ἡμῶν, ὡς ὑπολαμβάνεις, θεῖος. ἄλλως δὲ νομίζομεν αὐτὸν εἶναι θεῖον· οὐδὲ οὕτως ἦν ἡμῖν τὴν ἐπὶ τῇ εὐσεβείᾳ δόξαν ἀκυρῶσαι. μὴ μικρὰν οὖν εἶναι νομίσῃς ταύτην, εἰ μιαροφαγήσαιμεν, ἁμαρτίαν. τὸ γὰρ ἐπὶ μικροῖς καὶ μεγάλοις παρανομεῖν, ἰσοδύναμόν ἐστι. δι᾽ ἑκατέρου γὰρ ὁ νόμος ὁμοίως ὑπερηφανεῖται. χλευάζεις δὲ ἡμῶν τὴν φιλοσοφίαν, ὥσπερ οὐ μετ᾽ εὐλογιστίας ἐν αὐτῇ βιούντων. σωφροσύνην τε γὰρ ἡμᾶς ἐκδιδάσκει, ὥστε πάντα πόνον ἑκουσίως ὑπομένειν. καὶ δικαιοσύνην παιδεύει, ὥστε μόνον τὸν ὄντα Θεὸν σέβειν μεγαλοπρεπῶς. διὸ οὐ μιαροφαγοῦμεν. πιστεύοντες γὰρ Θεοῦ καθεστάναι τὸν νόμον, οἴδαμεν ὅτι κατὰ φύσιν ἡμῖν συμπαθεῖ νομοθετῶν. ὁ τοῦ νόμου κτίστης, τὰ μὲν οἰκειωθησόμενα ἡμῶν ταῖς ψυχαῖς, ἐπέτρεψεν ἐσθίειν· τὰ δὲ ἐναντιωθησόμενα, ἐκώλυσε σαρκοφαγεῖν. τυραννικὸν δὲ οὐ μόνον ἀναγκάζειν ἡμᾶς παρανομεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐσθίειν. ἀλλ᾽ οὐ γελάσεις κατ᾽ ἐμοῦ τοῦτον τὸν γέλωτα· οὔτε τοὺς ἱεροὺς τῶν προγόνων, περὶ τοῦ φυλάξαι τὸν νόμον, ὅρκους οὐ παρήσω· οὐδ᾽ ἂν ἐκκόψεις μου τὰ ὄμματα καὶ τὰ σπλάγχνα τήξειας. οὐχ οὕτως εἰμὶ γέρων ἐγὼ καὶ ἄνανδρος, ὥστε μοι διὰ τὴν εὐσέβειαν μὴ νεάζειν τὸν λογισμόν. πρὸς ταῦτα τροχοὺς εὐτρέπιζε, καὶ τὸ πῦρ ἐκφύσα σφοδρότερον. οὐχ οὕτως οἰκτείρομαι τὸ ἑαυτοῦ γῆρας, ὥστε με δι᾽ ἑαυτοῦ τὸν πάτριον καταλῦσαι νόμον. οὐ ψεύσομαί σε, παιδευτὰ νόμε, οὐδ᾽ ἐξομοῦμαί σε φίλη ἐγκράτεια· οὐδὲ καταισχυνῶ σε φιλόσοφε λόγε· οὐδ᾽ ἐξαρνήσομαί σε ἱερωσύνη τιμία καὶ νομοθεσίας ἐπιστήμη. ἁγνόν με οἱ πατέρες προσδέξονται, μὴ φοβηθέντα σου τὰς μέχρι θανάτου ἀνάγκας.

ΚΕΦ. ϛ'.

ιη'. ΤΟΥΤΟΝ τὸν τρόπον ἀντιρρητορεύσαντα ταῖς τοῦ τυράννου παρηγορίαις, παραστάντες οἱ δορυφόροι, πικρῶς ἔσυρον ἐπὶ τὰ βασανιστήρια τὸν Ἐλεάζαρον. καὶ πρῶτον μὲν περιέδυσαν

8. αὐτόν· ἔπειτα δὲ περιαγκωνίσαντες ἑκατέρωθεν μάστιξι κατῄκιζον, Πείθου ταῖς τοῦ βασιλέως ἐντολαῖς, ἑτέρωθεν κήρυκος ἐπιβοῶντος. ὁ δὲ μεγαλόφρων Ἐλεάζαρος ὥσπερ ἐν ὀνείρῳ βασανιζόμενος, κατ᾽ οὐδένα τρόπον μετετρέπετο· ἀλλ᾽ ὑψηλοὺς ἀνατείνας εἰς οὐρανοὺς τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἀπεξαίνετο ταῖς μάστιξι τὰς σάρκας ὁ γέρων, καὶ κατέρρεῖτο τῷ αἵματι, καὶ τὰ πλευρὰ κατετιτρώσκετο· καὶ πίπτων εἰς τὸ ἔδαφος ἀπὸ τοῦ μὴ φέρειν τὸ σῶμα τὰς ἀλγηδόνας, ὀρθὸν εἶχε καὶ ἀκλινῆ τὸν λογισμόν. λὰξ γέ τοι τῶν πικρῶν τις δορυφόρων εἰς κενεῶνας ἐναλλόμενος ἔτυπτεν, ὅπως ἐξανίσταιτο. ὁ δὲ ὑπέμενε τοὺς πόνους καὶ περιεφρόνει τῆς ἀνάγκης, καὶ διεκαρτέρει τοὺς αἰκισμούς. τυπτόμενος ἐνίκα τοὺς βασανίζοντας ὁ γέρων, καὶ ὑπ᾽ αὐτῶν τῶν βασανιζομένων ἐθαυμάζετο ἐπὶ τῇ εὐψυχίᾳ.

A *ea violentiorem necessitatem existimamus, quàm vt Legi obsequamur. Quare nihil sceleris patrare in animum induco. Quin si etiam verè, tua sententia, Lex nostra diuina non esset (etsi planè diuinam esse sentimus) ne sic quidem nobis, quæ de pietate ac religione est, opinionem conuellere liceret. Ne leue ergo peccatum putaueris, si carnibus vescamur. Siue enim in paruis, siue in magnis, peræquè est præuaricari: vtroque enim pariter per superbiam lex infringitur. Subsannas verò nostram Philosophiam, quòd non sana satis ratione ea valeamus. Docet namque Temperantiam, vt omnem sponte laborem toleremus; Iustitiæ præceptis imbuit, vt solum verum Deum magnificè colamus. Quam-*

B *obrem immundas carnes non comedemus. Qui enim Legem Dei esse credamus, ipsum naturâ nostri miseratione ductum lege sancire nouimus. Legis auctor ac conditor, quæ nostris animabus conuenientia forent permisit edere; carnibus verò quæ essent contraria, vesci prohibuit. Tyrannicum verò, nedum vt sceleratè agere cogamur, sed & edere. Absit tamen vt hujus de me risus tibi copiam faciam; nec sacra Majorum, seruandæ Legis ergo juramenta dimittam; nec si oculos effoderis, visceraque igne consumpseris. Non ita senex ac imbellis animi sum, vt non pietatis causa, virilem juuenili ardore animum ostenderim. Ad hæc expedi rotas, vehementiorique flatu ignem excita. Non sic senectutem miseror, vt eius causa Legem dissoluam.*

C *Non te mentiar, mihi magistra Lex, nec te negabo, amica Continentia: non pudefaciam, Ratio philosophica, nec abnegabo venerandum Sacerdotium Legisque peritiæ? Mundum me Patres suscipient, quem tuæ necessitates ad mortem vsque nullo terrore dejicient.*

Ciborum discretio Iudæis, magis ex significatione, non ex naturali qualitate.

CAPVT VI.

IN hunc modum aduersa dicendi vi, 18
exsufflata Tyranni adhortationum suada, qui astabant satellites, acerbè Eleazarum ad supplicia trahebant. Ac primùm quidem vestibus nudatum; tumque cubitis manibus reuinctum, ex vtroque latere verberibus cædebant, præcone hinc inde clamante: *Obtempera Regis mandatis.* At magni vir animi Eleazarus, quasi in

D somnis torqueretur, nihil à constantia demutabatur; sed sublimes in cœlum tendens oculos, dissilientibus carnibus verberum illa carnificina Senex derabebatur, defluebatque cruore, ac latera immune quantum altè illi fodiebantur: cadensque in terram, fatiscente doloris vi corpusculo tanta illa cruciatus acerbitate, rectam inflexamque animi Rationem habebat. Calcibus enimverò immanium quis satellitum insiliens, quasi erecturus, ejus ilia tundebat. Is porrò tormenta patienter ferebat, spretaque necessitate, tanta illa verberum grandine constans perseuerabat. Vapulans Senex dilaniantes tortores suos vincebat, ac illis ipsis animi magnitudine admirationi erat.

Eleazari cruciatus & constantia.

19\. Quamobrem partim senectutis miserti, partim etiam pro consuetudine necessitudinis sensu affecti, Regis quidam Ministri ad eum adeuntes, ajebant. *Cur enimvero, Eleazare, hisce te malis inconsultò subjicis? Nos sanè assas carnes apponemus; tu verò simulans suillam gustasse, saluti consulito.* Ad quos Eleazarus. *Ne sic malè sapiamus filij Abrahæ, vt molli animo aliquid nobis indecorum simulatò agamus. Insulsum planè dementisque animi, si cùm ad senectam vsque ex veritatis rationibus vitam egerimus, ejusque rei laudem legitimè seruauerimus, nunc consiliis mutemur, efficiamurque nos ipsi adolescentibus impietatis forma, vt & exemplo simus vescendi immundis; turpemque reliquam breuem vitam ducamus, eamque omnium cachinnis expositam, qua ignauia illi superstites erimus.* Tanta igitur conspecta ejus animi magnitudine, inflexaque eorum miseratione constantia; ad ignem addunctum cruciariis instrumentis vrentem in rogum conjiciunt, ejusque naribus fœtidos noxiosque liquores infundunt.

Tentatus simulationis.

Ejus firmitas.

Igne consummatur.

20\. Iam verò ad ossa vsque ejus vstulato corpore, cùm deficiente natura spiritum relaxaret, oculos in Deum leuans, ait, *Tu Deus nosti, cùm liceret saluum esse ac incolumem, Legis gratia, cruciantibus me flammis interire. Ideirco propitius esto genti tuæ, cui nostra pro illis pœna sufficiat. Piacularem eorum hostiam, meum cruorem efficito; proque illorum animabus, meam ipsius animam accipito.* Hæcque locutus Vir sanctus, forti mortem aspexit proposito.

Suprema oratio.

21\. Exploratè igitur affectuum domina, pia Ratio est. Si enim majoris præ Ratione virtutis affectus exstitissent, illis vtique victoriæ testimonium deferrem. Nunc autem Ratione affectuum victrice, illi vtique merito ducis potestas atque principis tribuenda sit. Æquum proinde vt imperium Rationis esse agnoscamus, quando & extrinsecus prouenientium dolorum victricem (sed & voluptatum) nec illis cedere, ostendo.

CAPVT VII.

22\. QVEMADMODVM enim optimus gubernator Patris nostri Eleazari institutus Ratione Animus, clauo regens pietatis nauem in affectuum pelago, Tyrannique minis diuerberatus, ac tormentorum tricumanis fluctibus affatim jactatus, nullo modo pietatis gubernacula inuertit, quoadusque ad portum immortalitatis euasit. Nulla vnquam ciuitas, multis variisque oppugnata machinis restitit, ac vir ille sanctissimus, sacro animo verberibus tormentisque inflammatus, præ Rationis munimine obsidentes deuicit. Velut enim prærupto scopulo ac rupe sua pater Eleazarus obtenta mente, furentes affectuum fluctus elidebat.

A Ὅθεν τὰ ἐλεῶντες τοῦ γήρως αὐτοῦ, τὰ δ' ἐν συμπαθείᾳ τῆς συνηθείας ὄντες, προσιόντες αὐτῷ τινες τῶν τοῦ βασιλέως, ἔλεγον, Τί τοῖς κακοῖς τούτοις ἑαυτὸν ἀλογίστως ὑποβάλλεις, Ἐλεάζαρ; ἡμεῖς μὲν τοι ἡψημένων κρεῶν παραθήσομεν· σὺ δ' ὑποκρινόμενος τῶν ὑείων ἀπογεύσασθαι σώθητι. καὶ ὁ Ἐλεάζαρος ἔφη, Μὴ οὕτω κακῶς φρονήσωμεν οἱ Ἀβραὰμ παῖδες, ὥστε μαλακοψυχήσαντας ἀπρεπὲς ἡμῖν δρᾶμα ὑποκρίνασθαι. καὶ γὰρ ἄλογιστον, πρὸς ἀλήθειαν ζήσαντες τὸν μέχρι γήρως βίον, καὶ τὴν ἐπ' αὐτῷ δόξαν νομίμως φυλάξαντες, νῦν μεταβαλοίμεθα· καὶ αὐτοὶ μὲν ἡμεῖς γενοίμεθα τοῖς νέοις ἀσεβείας τύποι, ἵνα καὶ παράδειγμα γενώμεθα τῆς μιαροφαγίας.

B αἰσχρὸν δὲ ἐπιβιώσωμεν ὀλίγον χρόνον, καὶ τοῦτον καταγελώμενοι πρὸς ἁπάντων ἐπὶ δειλίᾳ. 9.

Οὕτω οὖν μεγαλοφρονοῦντα αὐτὸν ἰδόντες, καὶ μηδὲ πρὸς τὸν οἰκτιρμὸν αὐτῶν μεταβαλλόμενον, ἐπὶ τὸ πῦρ αὐτὸν ἦγαγον· ἔνθα διὰ κακοτέχνων ὀργάνων καταφλέγοντες ὑπέρριπτον, καὶ δυσώδεις χυλοὺς εἰς τοὺς μυκτῆρας αὐτοῦ κατέχεον.

Ὁ δὲ μέχρι τῶν ὀστέων ἤδη κατακεκαυμένος, καὶ μέλλων λειποθυμεῖν, ἀνέτεινε τὰ ὄμματα πρὸς Θεὸν καὶ εἶπε, Σὺ οἶσθα, Θεέ, παρόν μοι σώζεσθαι, βασάνοις καυστικοῖς ἀποθνήσκειν διὰ τὸν νόμον. τοιγαροῦν ἵλεως γενοῦ τῷ ἔθνει σου, ἀρκεσθεὶς τῇ ἡμετέρᾳ ὑπὲρ αὐτῶν δίκῃ. καθάρσιον αὐτῶν ποίησαι τὸ ἐμὸν αἷμα, καὶ ἀντὶ ψυχῶν αὐτῶν λάβε τὴν ἐμὴν ψυχήν. καὶ ταῦτα εἰπὼν ὁ ἱερὸς ἀνήρ, εὐγενῶς ἀπέθανεν. κ'. C

Ὁμολογουμένως οὖν δεσπότης τῶν παθῶν ἐστιν ὁ εὐσεβὴς λογισμός. εἰ γὰρ τὰ πάθη τοῦ λογισμοῦ κεκρατήκει, τούτοις ἂν ἐπεδόμην τὴν τῆς ἐπικρατείας μαρτυρίαν· νυνὶ δὲ τοῦ λογισμοῦ τὰ πάθη νικήσαντος, αὐτῷ προσηκόντως τὴν τῆς ἡγεμονίας ἀπονέμωμεν ἐξουσίαν. καὶ δίκαιόν ἐστιν ὁμολογεῖν ἡμᾶς τὸ κράτος εἶναι τοῦ λογισμοῦ, ὅπου γε καὶ τῶν ἔξωθεν ἀλγηδόνων ἐπιδείκνυμι κεκρατηκέναι τὸν λογισμόν· ἀλλὰ καὶ τῶν ἡδονῶν κρατεῖν, καὶ μηδὲ αὐταῖς ὑπείκειν. κα'.

ΚΕΦ. ζ'.

D ΩΣΠΕΡ γὰρ ἄριστος κυβερνήτης ὁ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἐλεαζάρου λογισμός, πηδαλιουχῶν τὴν τῆς εὐσεβείας ναῦν ἐν τῷ τῶν παθῶν πελάγει, καὶ καταικιζόμενος ταῖς τοῦ τυράννου ἀπειλαῖς, καὶ καταντλούμενος ταῖς τῶν βασάνων τρικυμίαις, κατ' οὐδένα τρόπον ἔτρεψε τοὺς τῆς εὐσεβείας οἴακας, ἕως οὗ ἔπλευσεν ἐπὶ τὸν τῆς ἀθανασίας λιμένα. οὐχ οὕτω πόλις πολλοῖς καὶ ποικίλοις μηχανήμασιν ἀντέσχε ποτὲ πολιορκουμένη, ὡς ὁ πανάγιος ἐκεῖνος τὴν ἱερὰν ψυχὴν αἰκισμοῖς τε καὶ στρεβλοῖς πυρπολούμενος ἐνίκησε τοὺς πολιορκοῦντας διὰ τὸν ὑπερασπίζοντα τῆς εὐσεβείας λογισμόν. ὥσπερ γὰρ πρόκρημνον ἄκραν τὴν ἑαυτοῦ διάνοιαν ὁ πατὴρ Ἐλεάζαρ ἐκτείνας, περιέκλασε τοὺς ἐπιμαινομένους τῶν παθῶν κλύδωνας. κβ'.

ὦ ἄξιε

ὦ ἄξιε τῆς ἱερωσύνης ἱερεῦ, οὐκ ἐμίανας τοὺς ἱεροὺς ὀδόντας, οὐδὲ τὴν θεοσέβειαν χωρήσασαν γαστέρα ἐκοινώνησας μιαροφαγίᾳ, ὦ σύμφωνε νόμου καὶ φιλόσοφε θείου λόγου. τοιούτους δεῖ εἶναι τοὺς ἱερουργοῦντας τὸν νόμον ἰδίῳ αἵματι, καὶ γενναίῳ ἱδρῶτι τοῖς μέχρι θανάτου πάθεσιν ὑπερασπίζοντας.

κγʹ. Σὺ πάτερ τὴν εὐνομίαν ἡμῶν διὰ τῶν ὑπομονῶν εἰς δόξαν ἐκύρωσας, καὶ τὴν ἁγιστίαν σεμνολογήσας οὐ κατέλυσας, καὶ διὰ τῶν ἔργων πιστοποιήσας τοὺς τῆς θείας φιλοσοφίας λόγους. ὦ βασάνων βιαιότερε γέρων, καὶ πυρὸς εὐτονώτερε πρέσβυ καὶ μέγιστε πάντων Ἐλεάζαρε. ὥσπερ γὰρ ὁ πατὴρ Ἀαρὼν τῷ θυμιατηρίῳ καθωπλισμένος, διὰ τοῦ ἐθνοπλήθους ἐπιτρέχων, τὸν ἐμπυριστὴν ἐνίκησεν ἄγγελον, οὕτως ὁ Ἀαρωνίδης Ἐλεάζαρος διὰ τοῦ πυρὸς ὑπερτηκόμενος οὐ μετετράπη τὸν λογισμόν. καὶ τὸ θαυμασιώτατον, γέρων ὢν, λελυμένων μὲν ἤδη τῶν τοῦ σώματος τόνων, περικεχαλασμένων δὲ τῶν σαρκῶν, κεκμηκότων δὲ τῶν νεύρων [10], " ἀνενέασε τῷ πνεύματι διὰ τοῦ λογισμοῦ. ὦ μακαρίου γήρως καὶ σεμνῆς πολιᾶς καὶ βίου νομίμου, ὃν πιστὴ θανάτου σφραγὶς ἐτελείωσεν. εἰ δὲ τοίνυν γέρων ἀνὴρ τῶν μέχρι θανάτου πόνων ὑπερεφρόνησε δι' εὐσέβειαν, ὁμολογουμένως ἡγεμών ἐστι τῶν παθῶν ὁ εὐσεβὴς λογισμός. διὰ τοῦτο γέ τοι καὶ μειρακίσκοι τῷ τῆς εὐσεβείας λογισμῷ φιλοσοφοῦντες, χαλεπωτέρων βασανιστηρίων ἐπεκράτησαν. ἐπειδὴ γὰρ κατὰ τὴν πεῖραν ἐνικήθη περιφανῶς ὁ τύραννος, μὴ δυνηθεὶς ἀναγκάσαι γέροντα μιαροφαγῆσαι.

" ἀνενεάσεν.

ΚΕΦ. ηʹ.

κδʹ. ΤΟΤΕ σφόδρα περιπαθῶς ἐκέλευσεν ἄλλους ἐκ τῆς τῶν Ἑβραίων λείας ἀγαγεῖν· καὶ εἰ μὲν μιαροφαγήσαιεν, ἀπολύειν φαγόντας· εἰ δ' ἀντιλέγοιεν, πικρότερον βασανίζειν. ταῦτα διαταξαμένου τοῦ τυράννου, παρῆσαν ἀγόμενοι μετὰ γηραιᾶς μητρὸς ἑπτὰ ἀδελφοὶ καλοί τε καὶ γενναῖοι, καὶ ἐν παντὶ χαρίεντες. οὓς ἰδὼν ἐθεᾶτο ἐπ' αὐτοῖς, καὶ τῆς εὐπρεπείας ἐκπλαγεὶς, προσεμειδίασεν αὐτοῖς· καὶ πλησίον καλέσας, ἔφη. Ὦ νεανίαι, φιλοφρόνως ἐγὼ τὸ κάλλος ὑμῶν θαυμάζω, καὶ τὸ πλῆθος τοσούτων ἀδελφῶν ὑπερτιμῶν, οὐ μόνον συμβουλεύω μὴ μανῆναι τὴν αὐτὴν τῷ προβασανισθέντι γέροντι μανίαν, ἀλλὰ καὶ παρακαλῶ εἴξαντάς μοι τῆς ἐμῆς ἀπολαύσειν φιλίας. δυναίμην γὰρ ὥσπερ κολάζειν τοὺς ἀπειθοῦντας μου τοῖς ἐπιτάγμασιν, οὕτω καὶ εὐεργετεῖν τοὺς εὐπειθοῦντάς μοι. πιστεύσατε οὖν, καὶ ἀρχὰς ἐπὶ τῶν ἐμῶν πραγμάτων λήψεσθε. ἀρνηθέντες τὸν πάτριον ὑμῶν τῆς πολιτείας θεσμὸν, καὶ μεταλαβόντες Ἑλληνικοῦ βίου, καὶ μεταδιαιτηθέντες ἐντρυφήσατε ταῖς νεότησιν

A O Sacerdotio digne Sacerdos, cujus impolluti dentes, ab omnique immundorum esus profanatione immunis venter, qui pieta is vasculum fuerat, ô Legi concors diuinique serm nis Theologe. Tales sint necesse est, qui proprio sanguine Legem administrant, generosoque sudore ad mortem vsque tormentis certant.

Tu Pater nostram æquis legibus constitutam pietatem ac disciplinam, quibus patienter tulisti ad gloriam confirmasti, sanctimoniamque honestans non conuulsisti, ac per opera diuinæ Philosophiæ sermonibus & oraculis fidem concilians. O senex tormento fortior, igneque torrente! Vetule, viribus ipse contentior, B ac cunctis major, Eleazare. Quemadmodum enim Pater Aaron thuribulo instructus, medios plebis inter currens ordines, Angelum incendia ministrantem deuicit; sic Aaronis stirpe satus Eleazarus, igne ipse maceratus à Rationis tramite non deflexit. Quodque omne vincit miraculum, cùm senex esset, collabentibus jam corporis viribus, & cùm laxatæ carnes neruique defessi ac fatiscentes essent, per Rationem spiritu juuenis virtute fulsit. O beatam senectutem ac venerabiles canos vitamque sanctè legibus institutam, quam fidele mortis signaculum consummauit. Si quidem igitur homo senex pietatis causa ad vsque mortem tormenta C despexit, exploratè nimirum pia Ratio affectuum principatu pollet. Idcirco enim etiam juuenes pietatis Ratione philosophantes, grauiora tormenta superarunt. Quod enim rei ipso periculo illustri Tyrannus clade victus abscesserat, qui ad immundorum esum Senem cogere nequiuisset.

23.

Num. 16. 46

Eleazari cum Aarone comparatio.

CAPVT VIII.

TVNC vehementi accensus ira, quosdam ex Hebræorum præda adduci jussit: ac siquidem immundis vesci in animum induxerint, gustata esca dimitti; sin autem contradixerint, acrius puniri. His ita Tyranno constitutis, præsto fuere septem fratres cum matre vetula ad D tribunal adducti, pulchri scilicet juuenes, inque omnibus gratiosi. Gauisus in eis Tyrannus, vultusque decorem stupens, blandè subrisit; jussitque prope accedere, ait, *O juvenes, vestram ego pulchritudinem propense admiror, totque fratrum multitudinem eximiè colens, nedum auctor sum, ne hac ipsa senis insania desipiatis, qui modò tormentis subactus est. sed & rogo, vt mihi obsequentes, in meam recipi amicitiam non pigeat. Facultas enim est, vt eos puniendi qui mandatis meis morem non gerant, sic eos munerandi qui jubenti obtemperauerint. Mihi igitur credite, supraque Regis negotia constituemini. Patria vestra abnegata lege ritúque, atque ad Græcorum mores translatis vitæ rationibus, vestra quique fruimini*

24. Puerorum Maccabæorum Martyrum Historia.

Tyranni suasio.

iuuentute. Sin autem vestra pertinacia irarum mihi necessitatem feceritis, diris suppliciis & tormentis vnumquemque vestrum perdere cogetis. Vestri itaque vos misereat, quorum & ipse, qui hostis videar, cùm ætatis, tum venustatis formæ misereor. Num seria mente hoc cogitabitis, si peruicaces fueritis nec parueritis, nihil vos manere quàm vt in tormentis moriamini.

25. Inter quæ verba, coram poni jussit torturæ instrumenta, vt & timore immundis vesci suaderet. Vbi autem rotas & fidiculas, tormentaque & rotabula & catapultas & lebetes, frixoria quoque & digitalia, vngulasque & cuneos; folles item ignisque suscitabula, cùm satellites coram objecissent subsecutus Tyrannus, ait: *Timete adolescentes, quodque cœlitus Numen vobis propitium erit, qui necessitatis vi violatæ Legis rei efficiamini.*

26. At illi audita verborum illecebra, diroque tormentorum conspectu nihil territi sunt, sed & aduersa Tyranno philosophati, Rationis præstantia ejus tyrannidem euerterunt. Quid verò existimamus, si inter illos formidolosi quidam fuissent? quibus aliis quàm istis verbis vsuri essent? *Nos miseri & valde insipientes, adhortante nos Rege & ad munera vocante, si modò ei morem gesserimus. Cur nos inanibus desideriis oblectamur, ac quæ necem afferat pugnacis animi contentionem præsumimus? Non timebimus, viri fratres, tormenta, nec cruciatuum minas reputabimus, inanemque hanc gloriam exitiosamque superbiam fugiemus? Nostræ nos misereat ætatis, matrisque senectutis misereamur, atque animo reputemus, moriendum nobis esse, nisi vt obsequamur in animum induxerimus. Prorsus indulgebit diuina justitia, qui necessitate Regem timuerimus. Cur nos ipsi dulcissima vita extrudimus, atque sæculi jucunditate priuamus? Ne necessitati vim faciamus, neue in nostro tormento gloriam ambitiosè quæramus. Nec Lex ipsa volentes neci dabit, qui timuerimus tormenta. Vnde tanta nobis insedit contentio, placetque lethifera sustinentia, cùm securè morem Regi gerentes viuere liceat?* Verùm nihil horum tormentis admouendi locuti sunt juuenes aut cogitarunt. Quippe qui cruciatus contemnebant; dolorumque victores, subditis Rationi affectibus, erant. Quare vt statim perorauit Tyranus suadendo vt immundis vescerentur, omnes simul, quasi ex eodem animo, in hæc verba vocem sustulerunt.

Carnalis sensus prosopopeia.

A ὑμῶν. ἐπεὶ ἐὰν ὀργίλως με διάθησθε διὰ τῆς ἀπειθείας, ἀναγκάσετέ με ἐπὶ δειναῖς κολάσεσιν ἕνα ἕκαστον ὑμῶν διὰ τῶν βασάνων ἀπολέσαι. κατελεήσατε οὖν ἑαυτούς, οὓς καὶ ὁ πολέμιος ἔγωγε, καὶ τῆς ἡλικίας καὶ τῆς εὐμορφίας οἰκτείρομαι. οὐ διαλογιεῖσθε τοῦθ', ὅτι οὐδὲν ὑμῖν ἀπειθήσασι, πλὴν τοῦ μετὰ στρεβλῶν ἀποθανεῖν ἀπόκειται;

Ταῦτα δὲ λέγων, ἐκέλευσεν ὡς τοὔμπροσθεν κε'. τεθῆναι τὰ βασανιστήρια, ὅπως καὶ διὰ τοῦ φόβου πείσειεν αὐτοὺς μιαροφαγῆσαι. ὡς δὲ τροχούς τε καὶ ἀρθρέμβολα στρεβλωτήριά τε καὶ τροχαντῆρας καὶ καταπέλτας καὶ λέβητας, τήγανά τε καὶ δακτυλήθρας, καὶ χεῖρας σιδη-
B ρᾶς καὶ σφῆνας, καὶ [11] τὰ ζώπυρα τοῦ πυρὸς δο- 112
ρυφόροι προέθησαν, ὑπολαβὼν ὁ τύραννος ἔφη, Μειράκια φοβήθητε, καὶ ἣν σέβεσθε δίκην ἵλεως ὑμῖν ἔσται δι' ἀνάγκην παρανομήσασιν.

Οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐπαγωγὰ καὶ ὁρῶντες δει- κϛ'.
νά, οὐ μόνον οὐκ ἐφοβήθησαν, ἀλλὰ καὶ ἀντε-
φιλοσόφησαν τῷ τυράννῳ, καὶ [12] διὰ τῆς εὐλο- 12.
γίας τὴν τυραννίδα αὐτοῦ κατέλυσαν. καὶ τί λογιζώμεθα, εἰ φιλόψυχοί τινες ἦσαν ἐν αὐτοῖς; ποίοις ἂν ἐχρήσαντο λόγοις; οὐχὶ τούτοις; Ὦ τάλανες ἡμεῖς καὶ λίαν ἀνόητοι, βασιλέως ἡμᾶς παρακαλοῦντος καὶ ἐπ' εὐεργεσίᾳ καλοῦντος, εἰ πεισθείημεν αὐτῷ. τί βουλήμασι κενοῖς ἑαυτοὺς εὐφραίνομεν, καὶ θανατηφόρον ἀπεί-
C θειαν τολμῶμεν; οὐ φοβηθησόμεθα, ἄνδρες ἀδελφοί, τὰ βασανιστήρια, καὶ λογιούμεθα τὰς τῶν βασάνων ἀπειλάς, καὶ φευξόμεθα τὴν κενοδοξίαν ταύτην καὶ ὀλεθροφόρον ἀλαζονείαν. ἐλεήσωμεν τὰς ἑαυτῶν ἡλικίας, καὶ κατοικτειρήσωμεν τὸ τῆς μητρὸς γῆρας, καὶ ἐνθυμηθῶμεν ὅτι ἀπειθοῦντες τεθνηξόμεθα. συγγνώσεται δ' ἡμῖν ἡ θεία δίκη δι' ἀνάγκην τὸν βασιλέα φοβηθεῖσι. τί ἐξάγομεν ἑαυτοὺς τοῦ ἡδίστου βίου, καὶ ἀποστεροῦμεν ἑαυτοὺς τοῦ γλυκέος κόσμου. μὴ βιαζώμεθα τὴν ἀνάγκην, μηδὲ φιλοδοξήσωμεν ἐπὶ τῇ ἑαυτῶν στρεβλῇ. οὐδ' αὐτὸς ὁ νόμος ἑκουσίως ἡμᾶς θανατοῖ φοβηθέντας τὰ βασανιστήρια. πόθεν ἡμῖν ἡ τοσαύ-
D τη ἐντέθεικε φιλονεικία, καὶ ἡ θανατηφόρος ἀρέσκει καρτερία, παρὸν μετὰ ἀδείας ζῆν τῷ βασιλεῖ πεισθέντας. ἀλλὰ τούτων οὐδὲν εἶπον οἱ νεανίαι βασανίζεσθαι μέλλοντες, οὐδ' ἐνεθυμήθησαν. ἦσαν γὰρ περιφρονες τῶν παθῶν, καὶ αὐτοκράτορες τῶν ἀλγηδόνων. ὥστε ἅμα τῷ παύσασθαι τὸν τύραννον συμβουλεύοντα αὐτοῖς τοῦ μιαροφαγῆσαι, πάντες διὰ φωνῆς ὁμοῦ, ὥσπερ ἀπὸ τῆς αὐτῆς ψυχῆς εἶπον πρὸς αὐτόν.

A

ΚΕΦ. θ'.

κζ'. Τί μέλλεις, ὦ τύραννε; ἕτοιμοι γάρ ἐσμεν ἀποθνήσκειν, ἢ παραβαίνειν τὰς πατρίους ἡμῶν ἐντολάς. αἰσχυνόμεθα γὰρ τοὺς προγόνους εἰκότως, εἰ μὴ τῇ τοῦ νόμου εὐπειθείᾳ συμβούλῳ καὶ Μωϋσῇ χρησαίμεθα. μὴ συμβούλευε τύραννε παρανομίας. μὴ ἡμᾶς μισῶν ὑπὲρ ἑαυτοὺς ἡμᾶς ἐλέα. χαλεπώτερον γὰρ αὐτοῦ τοῦ θανάτου νομίζομεν εἶναί σου τὸν ἐπὶ τῇ παρανόμῳ σωτηρίᾳ ἡμῶν ἔλεον. ἐκφοβεῖς δ' ἡμᾶς τὸν διὰ τῶν βασάνων ἡμῖν θάνατον ἀπειλῶν, ὥσπερ οὐχὶ πρὸ βραχέος παρ' Ελεαζάρου μαθών. εἰ δ' οἱ γέροντες τῶν Εβραίων διὰ τὴν εὐσέβειαν, καὶ βασανισμοὺς ὑπομείναντες, εὐσέβησαν, ἀποθάνοιμεν ἂν δικαιότερον ἡμεῖς οἱ νέοι, τὰς βασάνους τῶν σῶν ἀναγκῶν ὑπεριδόντες, ἃς καὶ ὁ παιδευτὴς ἡμῶν Γέρων ἐνίκησε. πείραζε τοιγαροῦν τύραννε, καὶ ταῖς ἡμῶν ψυχαῖς εἰ θανατώσεις διὰ τὴν εὐσέβειαν, μὴ νομίσῃς ἡμᾶς βλάπτειν βασανίζων. ἡμεῖς γὰρ διὰ τῆς κακοπαθείας καὶ ὑπομονῆς, τὰ τῆς ἀρετῆς ἆθλα οἴσομεν·

13\. σὺ δὲ διὰ τὴν ἡμῶν μιαιφονίαν αὐτάρκη καρτερήσεις ὑπὸ τῆς θείας δίκης αἰώνιον θάνατον.

κη'. Τούτων οὕτως εἰπόντων, οὐ μόνον ὡς κατὰ πειθούντων ἐχαλέπαινεν ὁ τύραννος, ἀλλὰ καὶ ὡς καταχαριστῶν ὠργίσθη. ὅθεν τὸν πρεσβύτατον αὐτῶν κελευσθέντες παρῆγον οἱ ὑπασπισταί, καὶ διαῤῥήξαντες τὸν χιτῶνα, διέδησαν τὰς χεῖρας αὐτοῦ καὶ τοὺς βραχίονας ἑκατέρωθεν. ὡς δὲ τύπτοντες ταῖς μάστιξιν ἐκοπίασαν, οὐδὲν ἀνύοντες, ἀνέβαλον αὐτὸν ἐπὶ τὸν τροχόν, περὶ ὃν κατατεινόμενος ὁ εὐγενὴς νεανίας, ἐξάρθρος ἐγένετο, καὶ κατὰ πᾶν μέλος κλώμενος, ἐκακηγόρει λέγων, Τύραννε μιαρώτατε καὶ τῆς οὐρανίου δίκης ἐχθρὲ καὶ ὠμόφρων, οὐκ ἀνδροφονήσαντά με τοῦτον καταικίζεις τὸν τρόπον οὐδ' ἀσεβήσαντα, ἀλλὰ θείου νόμου προασπίζοντα. καὶ τῶν δορυφόρων λεγόντων, Ομολόγησον φαγεῖν, ὅπως ἀπαλλαγῇς τῶν βασάνων· ὁ δὲ εἶπεν, Οὐχ οὕτως ἰσχυρότερός ἐστιν ὑμῶν ὁ τροχός, ὦ μιαροὶ διάκονοι, ὥστε μου τὸν λογισμὸν ἄγξαι. τέμνετέ μου τὰ μέλη, καὶ πυροῦτε τὰς σάρκας καὶ στρεβλοῦτε τὰ ἄρθρα· διὰ πασῶν γὰρ ὑμᾶς πείσω τῶν βασάνων, ὅτι μόνοι παῖδες Εβραίων ὑπὲρ ἀρετῆς εἰσὶν ἀνίκητοι.

κθ'. Ταῦτα λέγοντι πῦρ ὑπέστρωσαν καὶ διεγείραντες,

14\. 14. τὸν τροχὸν προσεπικατέτεινοντες. ἐμολύνετο δὲ πάντοθεν αἵματι ὁ τροχός, καὶ ὁ σωρὸς τῆς ἀνθρακιᾶς τοῖς τῶν ἰχώρων ἐσβέννυτο σταλαγμοῖς· καὶ περὶ τοὺς ἄξονας τοῦ ὀργάνου περιέῤῥεον αἱ σάρκες· καὶ περιτετμημένον ἤδη ἔχων τὸ τῶν ὀστέων πῆγμα ὁ μεγαλόφρων καὶ Αβραμιαῖος νεανίας, οὐκ ἐστέναξεν· ἀλλ' ὥσπερ ἐν πυρὶ μετασχηματιζόμενος εἰς ἀφθαρσίαν, ὑπέμεινεν εὐγενῶς τὰς στρέβλας. Μιμήσασθέ με, ἀδελφοί, λέγων· μή μου τὸν ἀγῶνα λειποτακτήσητε, μηδ' ἐξομόσησθέ μου τὴν τῆς εὐψυχίας ἀδελφότητα.

CAPVT IX.

QVID tardas, Tyranne? Parati enim sumus mori potius, quàm patria nostra mandata transgredi. Meritò enim nos præfari pudet, nisi Legis obedientia consilij nobis auctore Moseque vsi fuerimus. Noli Tyranne consulere vt Legis scita violemus. Noli qui odio habeas, nostram magis, quàm nos ipsi sortem miserari. Ipsa enim morte grauiorem existimamus tuam misericordiam, vt scelere saluti consulamus. Territas verò, qui tormentis mortem illaturum mineris, quasi non paulò ante ab Eleazaro didiceris. Quando enim Hebræorum senes, pietatis palæstra, tormenta sustinendo, fortiter certamen desudarunt, B iustiori titulo moriamur nos iuuenes, spretis persecutionum tuarum tormentis, quorum & ipse noster institutor senex Eleazarus victor extitit. Tenta igitur, Tyranne, nec cruciando damnum vllum animabus te allaturum putes, si pietatis causa intuleris. Nos enim malorum perpessione ac patientia, virtutis præmia referemus. Tu verò hoc potissimum scelere quod neci tradis, Deo vltore æternam abundè mortem sustinebis. 27. Puerorum fortis confessio.

His ita dictis, grauiter ferre Tyrannus, nedum quod non obsequerentur, sed & ira accendi, quod illius gratiæ nulla ratio haberetur. Iussi itaque apparitores natu maximum admouerunt, discissaque tunica, manus & brachia vtrimque colligarunt. Cumque ea jam verberum C laniena fessis, frustra eis abiret conatus, rotæ innectentes eaque distendentes, fortis animi adolescentis artus omnes compagibus suis dimouerunt. Quo is cruciatu, membrisque omnibus fractus, in hæc fere verba improperabat, *Impurissime Tyranne, cœlestique denote vindictæ ac cruente, non his verberibus dehonestas ac pœnis afficis, quod sim homicida, aut pietatem vlla re violauerim, sed quod diuinæ Legis propugnator sim.* Vrgentibusque satellitibus, vt se manducaturum profiteretur, vt à tormentis liberari liceret; contrà ille. *Non sic tota vestra vis exuperat, acerbi ministri, vt quæ mihi inest, vim Rationis præfocet. Secate membra, carnes igni assate, artus distorquete: Quidquid enim tormentorum D adhibueritis, mei ipse periculo certos faciam, proprium hoc filiis Hebræorum vt virtutis palæstra, vni inuicti existant.* 28. 2. Maccab. 7. 1. Primi puerorum pœna: paulò aliter liber Maccabæorum narrat.

Hæc illo loquente, subjectis prunis igneque exsuscitato, longè abunde rotam distendunt, quam fusus vndique sanguis cruentaret, & ex qua sanie guttatim defluente extingueretur prunarum strues: circaque feralis machinæ axes, carnes perefluebant. Cumque jam magni animi Abrahamique dignus stirpe parique indole juuenis concisam vndique ossium compagem haberet, ne ingemuit quidem; sed quasi in igne conflaretur ad incorruptionem, fortiter tormenta sustinuit. *Imitatores mei estote, Fratres,* ajebat. *Ne meum certamen fatiscentibus animis deserite, neue meam fortis animi fraternitatem ejurate,* 29.

Sacram mentisque generosæ militiam pietatis causa gerite, per quam diuinæ paternaque Prouidentia genti nostræ placata, in superbum dirumque Tyrannum animaduertet. Hæcque prolocutus sacer honestusque juuenis, animam efflauit.

30. Alterius certamen. Cunctis verò prioris forti tolerantia attonitis, adducunt satellites ætate secundum, innexisque ferreis manibus acutis vnguibus, eum catapultæ (quæ machina est) alligant. Deinde percontati, priusquam eum torquerent, num vellet comedere? postquam generosum ejus mentis propositum audierunt, ferreis manibus assilientes, à ceruicis musculis ad mentum vsque carnem omnem & capitis cutem, pardi bestiæ detraxerunt. Is verò hunc graui constantia dolorem tolerans, *Quàm dulce*, ajebat, *omne mortis genus, ob patriam nostram pietatem? Non putas te, ô omnium crudelissime Tyranne, magis quàm me nunc torqueri, cùm videas superbam Tyrannici animi rationem, nostræ pietatis causa patientia vinci? Etenim ego virtutis oblectationibus laborem leuo, tu verò in impietatis minis cruciaris. Neque verò effugies, impurissime Tyranne, pœnas iræ diuinæ.*

CAPUT X.

31. Tertij. ATQUE hoc item inclytæ mortis agone perfuncto, adductus tertius est, quem multis plures hortabantur, vt degustando carnes saluti consuleret. Ad quos ille firma exclamauit voce, *Ignoratis*, inquit, *eodem me patre satum, cum his, qui jam diem obierunt, eademque matre natum; nec non iisdem nos esse educatos decretis? Non ejurabo tam nobilem fraternitatis cognationem.* Tum illi hominis dicendi libertatem grauiter ferentes, tortoriis instrumentis ac fidiculis manus ejus pellesque exartuant, laxatisque commissuris, membratim discerpebant, digitosque & brachia & crura & poplites atque cubitos commolebant. Cumque nullo modo tanta tormentorum vi præfocare valerent ac extinguere, detracta cum summis digitorum capitibus circunquaque cute excoriant. Deinde eum protinus ad rotam ducunt: cui circumjectus, cum vertebris exartuaretur, cernebat carnes suas frustatim dissilire, & ex visceribus cruoris riuos profluere. Iamque adeo moriturus, ait, *Nos quidem, impurissime Tyranne, ob Dei disciplinam atque virtutem hæc patimur; tu verò ob impietatem cædesque nefarias, quanta nec mente comprehendi possint, tormenta sustinebis.*

32. Quarti. Atque hoc etiam pari fratribus virtute ac constantia mortuo, quartum trahebant, dicentes, *Num & tu eadem ac fratres dementia insanies?* Ad quos ille, *Non tanta vrendi vi vester ignis aduersus me prævalet, vt hunc ignauia paueam. Per beatam fratrum meorum mortem, æternumque Tyranni interitum, nec non inclytam piorum vitam,*

A ἱερὰν καὶ εὐγενῆ στρατείαν στρατεύσασθε περὶ τῆς εὐσεβείας, δι᾽ ἧς ἵλεως ἡ δικαία καὶ [15] πάτριος πρόνοια 15.
ἡμῶν τῷ ἔθνει γενηθεῖσα, τιμωρήσει τὸν ἀλάστορα τύραννον. καὶ ταῦτα εἰπὼν ὁ ἱεροπρεπὴς νεανίας, ἀπέρρηξε τὴν ψυχήν.

Θαυμασάντων δὲ πάντων τὴν καρτεροψυχίαν αὐτοῦ, ἦγον οἱ δορυφόροι τὸν καθ᾽ ἡλικίαν τοῦ προτέρου δεύτερον, καὶ σιδηρᾶς ἐναρμοσάμενοι χεῖρας, ὀξέσι τοῖς ὄνυξιν, ὀργάνῳ καταπέλτῃ προσέδησαν αὐτόν. ὡς δὲ εἰ φαγεῖν βούλοιτο πρὶν βασανίζεσθαι πυνθανόμενοι, τὴν εὐγενῆ γνώμην ἤκουσαν, [16] ἀπὸ τῶν τενόντων ταῖς σιδηραῖς χερσὶν ἐπισπαλώμενοι μέχρι τῶν γενείων, 16. ἐπαλλόμενοι.
τὴν σάρκα πᾶσαν, καὶ τὴν τῆς κεφαλῆς δορὰν, οἱ παρ-
B δάλεις θῆρες ἀπέσυραν. ὁ δὲ ταύτην [17] βαρέως 17.
τὴν ἀλγηδόνα καρτερῶν, ἔλεγεν, Ὡς ἡδὺς πᾶς θανάτου τρόπος διὰ τὴν πάτριον ἡμῶν εὐσέβειαν. οὐ δοκεῖς πάντων ὠμότατε τύραννε, πλεῖον ἐμοῦ σε νῦν βασανίζεσθαι, ὁρῶν σου νικώμενον τὸν τῆς τυραννίδος ὑπερήφανον λογισμὸν, ὑπὸ τῆς διὰ τὴν εὐσέβειαν ἡμῶν ὑπομονῆς; ἐγὼ μὲν γὰρ ταῖς δι᾽ ἀρετὴν ἡδοναῖς τὸν πόνον ἐπικουφίζομαι· σὺ δὲ ἐν ταῖς τῆς ἀσεβείας ἀπειλαῖς βασανίζῃ· οὐκ ἐκφεύξῃ δὲ, μιαρώτατε τύραννε, τὰς τῆς θείας ὀργῆς δίκας.

ΚΑΦ. ι'.

C ΚΑΙ τούτου ἀοίδιμον θάνατον καρτερήσαντος, ὁ τρίτος ἤγετο, παρακαλούμενος λα'.
πολλὰ ὑπὸ πολλῶν, ὅπως ἀπογευσάμενος σώζοιτο. ὁ δὲ ἀναβοήσας, ἔφη. Ἀγνοεῖτε ὅτι ὁ αὐτός με τοῖς ἀποθανοῦσιν ἔσπειρε πατὴρ, καὶ ἡ αὐτὴ μήτηρ ἐγέννησε, καὶ [18] ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ἐν- 18.
τεθραμμένος δόγμασι; οὐκ ἐξομνύμαι τὴν εὐγενῆ τῆς ἀδελφότητος συγγένειαν. οἱ δὲ πικρῶς ἐνεγκόντες τὴν παρρησίαν τοῦ ἀνδρὸς, ἀρθρεμβόλοις ὀργάνοις τὰς χεῖρας αὐτοῦ καὶ τοὺς πόδας ἐξήρθρουν, καὶ ἐξ ἁρμῶν ἀναμοχλεύσαντες, ἐξεμέλιζον· καὶ τοὺς δακτύλους καὶ βραχίονας καὶ σκέλη καὶ ἀγκῶνας περιέκλων· καὶ κατὰ μηδένα τρόπον ἰσχύοντες αὐτὸν ἄγξαι, περισύραντες τὸ δέρμα σὺν ἄκραις τῶν δακτύλων κορυφαῖς, ἀπεσκύθιζον· καὶ εὐθέως ἦγον ἐπὶ τὸν τροχόν;
D περὶ ὃν ἐκ σφονδύλων ἐκμελιζόμενος, ἑώρα τὰς ἑαυτοῦ σάρκας περιλακιζομένας, καὶ κατὰ σπλάγχνων σταγόνας αἵματος ὑπορρεούσας. μέλλων δὲ ἀποθνήσκειν, ἔφη, Ἡμεῖς μὲν ὦ μιαρώτατε τύραννε, διὰ παιδείαν καὶ ἀρετὴν Θεοῦ ταῦτα πάσχομεν· σὺ δὲ διὰ τὴν ἀσέβειαν καὶ μιαιφονίαν ἀκαταλήπτοις καρτερήσεις βασάνοις.

Καὶ τούτου θανόντος ἀδελφοπρεπῶς, τὸν τέταρτον ἐπεσπῶντο, λέγοντες, Μὴ μανεὶς καὶ σὺ τὴν αὐτὴν τοῖς ἀδελφοῖς σου μανίαν; ὁ δ᾽ αὐτοῖς ἔφη, Οὐχ οὕτως καυστικώτερον ἔχετε κατ᾽ ἐμοῦ τὸ πῦρ, ὥστε με δειλανδρῆσαι. μὰ τὸν μακάριον μου ἀδελφῶν θάνατον καὶ τὸν αἰώνιον τοῦ τυράννου ὄλεθρον, καὶ τὸν ἀοίδιμον τῶν εὐσεβῶν βίον, οὐκ ἀρνήσομαι λβ'.

τὴν εὐγενῆ ἀδελφότητα. ἐπινόει τύραννε βασάνους, ἵνα καὶ δι' αὐτῶν μάθῃς, ὅτι ἀδελφός εἰμι τῶν προλαβόντων.

λγʹ. Ταῦτα ἀκούσας ὁ αἱμοβόρος καὶ φονώδης καὶ παμμιαρώτατος Ἀντίοχος, ἐκέλευσε τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ ἐκτεμεῖν. ὁ δὲ ἔφη, Κἂν ἀφέλῃς τὸ τῆς φωνῆς ὄργανον, καὶ σιωπώντων εἰσακούει ὁ Θεός. ἰδοὺ προκεχάλασται ἡ γλῶττα, τέμνετε. οὐ γὰρ παρὰ τοῦτο τὸν λογισμὸν ἡμῶν γλωσσοτομήσεις. ἡδέως ὑπὲρ Θεοῦ τὰ τοῦ σώματος μέλη ἀκρωτηριαζόμεθα. σὲ δὲ ταχέως μετελεύσεται ὁ Θεός· τὴν γὰρ τῶν θείων ὕμνων μελῳδὸν γλῶσσαν ἐκτέμνεις.

ΚΕΦ. ιαʹ.

λδʹ. ΩΣ δὲ καὶ οὗτος ταῖς βασάνοις καταικισθεὶς ἀπέθανεν, ὁ πέμπτος παρεπήδησε λέγων, Οὐ μέλλω, τύραννε, πρὸς τὸν ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς βασανισμόν. αὐτὸς δὲ ἀπ' ἐμαυτοῦ παρῆλθον, ὅπως κἀμὲ κατακτείνας, περὶ πλειόνων ἀδικημάτων ὀφειλήσεις τῇ οὐρανίῳ δίκῃ τιμωρίας. ὦ μισάνθρωπε καὶ μισάρετε, τί δράσαντας ἡμᾶς τοῦτον πορθεῖς τὸν τρόπον; ὅτι τὸν πάντων κτίστην εὐσεβοῦμεν, καὶ κατὰ τὸν ἐνάρετον αὐτοῦ ζῶμεν νόμον; ἀλλὰ ταῦτα τιμῶν, οὐ βασάνων ἐστὶν ἄξια.

λεʹ. Τοσαῦτα λέγοντα, οἱ δορυφόροι δήσαντες αὐτὸν, εἷλκον ἐπὶ τὸν καταπέλτην· ἐφ' ὃν δήσαντες αὐτὸν ἐπὶ τὰ γόνατα, καὶ ταῦτα ποδάγραις σιδηραῖς ἐφαρμόσαντες, τὴν ὀσφὺν αὐτοῦ περὶ τροχαῖον σφῆνα κατέκαμψαν, περὶ ὃν ὅλος περὶ τὸν τροχὸν σκορπίου τρόπον ἀνακλώμενος ἐξεμελίζετο. καὶ τοῦτον τὸν τρόπον, καὶ τὸ πνεῦμα στενοχωρούμενος, καὶ τὸ σῶμα ἀγχόμενος, Καλὰς, ἔλεγεν, ἄκων, ὦ τύραννε, χάριτας ἡμῖν χαρίζῃ, διὰ γενναιοτέρων πόνων ἐπιδείξασθαι παρέχων τὴν εἰς τὸν νόμον ἡμῶν καρτερίαν.

λςʹ. Τελευτήσαντος δὲ καὶ τούτου, ὁ ἕκτος ἤγετο μειρακίσκος· ὃς πυνθανομένου τοῦ τυράννου, εἰ βούλοιτο φαγὼν ἀπολύεσθαι, ἔφη, Ἐγὼ τῇ μὲν ἡλικίᾳ τῶν ἀδελφῶν εἰμι νεώτερος, τῇ δὲ διανοίᾳ ἡλικιώτης. εἰς τὰ αὐτὰ γὰρ καὶ γεννηθέντες καὶ τραφέντες, ὑπὲρ τῶν αὐτῶν καὶ ἀποθνήσκειν ὀφείλομεν ὁμοίως. ὥστ' εἴ σοι δοκεῖ βασανίζειν μὴ μιαροφαγοῦντα, βασάνιζε. ταῦτα αὐτὸν εἰπόντα, παρῆ-
19. γον αὐτὸν ἐπὶ τὸν τροχὸν, ὑφ' οὗ κατατεινόμενος ἐκμελῶς καὶ ἐκσφονδυλιζόμενος, ὑπεκαίετο. καὶ ὀβελίσκους δὲ ὀξεῖς πυρώσαντες, τοῖς νώτοις προσέφερον, καὶ τὰ πλευρὰ διαπείραντες αὐτοῦ, καὶ τὰ σπλάγχνα διέκαιον.

λζʹ. Ὁ δὲ βασανιζόμενος, Ὦ ἱεροπρεποῦς ἀγῶνος, ἔλεγεν, ἐφ' ὃν διὰ τὴν εὐσέβειαν εἰς γυμνασίαν πόνων ἀδελφοὶ τοσοῦτοι κληθέντες, οὐκ ἐνικήθησαν. ἀνίκητος γάρ ἐστιν, ὦ τύραννε, ἡ εὐσεβὴς ἐπιστήμη, καλοκαγαθίᾳ καθωπλισμένη. τεθνήξομαι κἀγὼ μετὰ τῶν ἀδελφῶν μου, μέγαν μου προσβαλὼν καὶ αὐτὸς ἀλάστορα· καινουργὲ τῶν βασάνων καὶ πολέμιε τῶν ἀληθῶς εὐσεβούντων, ἓξ μειράκια καταλύσαμεν σου τὴν τυραννίδα. τὸ γὰρ μὴ δυνηθῆναί σε μεταπεῖσαι

non abnegabo sic ingenuam fraternitatem. Noua Tyranne excogita tormenta, vt & ex illis noueris; esse me fratrem eorum, qui iis priores decertarunt.

His auditis, cruentus ille cædisque auidus ac longè impurissimus Antiochus, linguam præscindi jubet. Ad quem strenuus pugil: *Quanquam abstuleris vocis organum, exaudit & tacentes Deus. En; jam lingua laxata est; abscindite. Non enim tua hac immanitate, etiam Rationem nostram velut foris linguam secabis. Libenter Dei causa, corporis membris truncamur: in te autem citò Deus vlciscetur, quippe qui linguam diuinas modulantem laudes exscindis.* 33.

CAPVT XI.

VBI verò hic quoque tormentis excruciatus obierat, quintus prosiliit dicens; *Non tardo, Tyranne, quin & ipse virtutis causa tormenta adeam. Ipse à me-ipso venio, vt me quoque interempto, plurium scelerum reus, maiorem cælesti iudici pœnam luas. Quo nostro scelere, hominum ac virtutis osor, eum in modum genus nostrum vastas ac perdis? Num quod Creatoris omnium cultu religiosi sumus, eiusque Lege virtutis scitis viuimus? Atque hæc non suppliciis, sed honoribus muneranda sunt.* 34. Quintus.

Hactenus dixerat, vinctumque tortores ad catapultam traxerunt: inque illa in genua ligantes, iisque ferreis pedicis adstrictis, ejus lumbos circa orbicularem cuneum inflexerunt, ita vt totus circum rotam scorpij more inflexus, exartuaretur. Hoc pacto cùm & spiritus comprimeretur & corpus angeretur, *Præclara*, inquit, *in nos, Tyranne, & inuitus, confers munera, dum fortioris animi laboribus, nostra tuenda Lege tolerantiam clarere facis.* 35. Sextus.

Hoc etiam defuncto, adducitur & sextus puer junior; ac percontante Tyranno, num comedendo dimitti vellet, ait, *Equidem Fratribus ætate iunior sum, sed animi præstantia æqualis. Ad eadem enim nati & educati, pro iisdem pariter etiam debemus mori. Quare si constitutum est vt non vescentem immundis torqueas, torque.* Hæc vbi locutus est, ad rotam ducunt, in qua temere distentus, artubusque ac compagibus disjectis, subjecto igne torrebatur. Dorso etiam adhibitæ candentes subulæ: latera ac viscera trajecta atque succensa. 36.

Inter quæ tormenta; *O sacrum*, ajebat, *decorumque certamen, ad quod tanta Fratrum turba pietatis ergo vocata, laborum palæstra, nulli victi fuerunt. Est enim inuicta, ô Tyranne, pia doctrina, probitate armata. Cadam & ego cum Fratribus meis, & tibi ipse quoque magnas addam furias. O nouorum tormentorum excogitator & verè piorum hostis, sex pueri tuam Tyrannidem euertimus. Nam quod Rationem nostram* 37.

de sententia dimouere non potuisti, aut cogere vt immundis vesceremur, nonne tui euersio est? Tuus ignis nobis frigidus est, & sine dolore catapultæ. Non enim Tyranni, sed diuinæ Legis satellites nobis defensores sunt; idque in causa est cum Ratione inuicta polleamus.

Diuinæ gratiæ victoria Martyrum.

A τὸν λογισμὸν ἡμῶν, μηδὲ βιάσασθαι πρὸς τὴν μιαροφαγίαν, οὐ κατάλυσίς ἐστί σου; τὸ πῦρ σου ψυχρὸν ἡμῖν, καὶ ἄπονοι οἱ καταπέλται. οὐ γὰρ τυράννου, ἀλλὰ θείου νόμου προεστήκασιν ἡμῶν δορυφόροι· διὰ τοῦτο ἀκίνητον ἔχομεν τὸν λογισμόν.

CAPVT XII.

38. Septimi certamen.

CVM verò hic conjectus in lebetem beato fine consummatus esset, aduenit septimus, omnium natu minimus. Cujus misertus Tyrannus, etsi dirè adeo in omnes ejus fratres sæuierat, videns jam vinculis adstrictum, ad se propius venire jussit; serioque hortabatur, dicens. *Fratrum tuorum pertinacis animi atque superbi finem conspicis: quod enim obsequi noluerunt, tormentis subacti mortui sunt. Tu quoque, nisi morem gesseris, miser ipse etiam tormentis examinatus morieris. Sin autem obtemperaueris, amicus eris, publicisque negotiis præficieris.* Inque eum modum exhortans, pueri matrem accersit, vt ejus misertus, quod tot liberis orbata esset suadere filio perurgeret, vt salutis suæ rationem habens, morem gereret.

39. Hic verò, Matre eum Hebraïca voce adhortante; vti dicturi sumus, *Soluite me,* inquit, *vt Regi, & cunctis eius in comitatu amicis, aliquid loquar.* Gauisique maximè ea pueri pollicitatione, confestim eum soluerunt, currensque haud procul vbi sartagines succensæ erant, *Scelerate,* inquit, *ac nequam omnium scelestissime Tyranne, non veritus es, qui à Deo bona, regnumque accepisses, cùm eius seruos occidere, tum pietatis cultores excruciare: quorum gratia te manet diuina vltio, densiore igni atque æterno tormentisque reposita, nulla vnquam sæculo intermittendis. Non veritus es, homo cùm sis, bestiarum omnium immanissime, eiusdem tecum sortis homines, exque iisdem elementis conflatos, lingua membrisque aliis mutilare, atque in eum modum dehonestatos torquere? Verùm hi quidem fortiter occumbentes, sua in Deum pietate functi sunt: at tu miserè plorabis, qui virtutis pugiles insontes peremeris. Quare & ipse moriturus, à Fratrum meorum forti robore non abscedo. Hacque locutus, seipsum in sartagines iniecit, & in eum modum animam reddidit.*

Dura Tyranni increpatio.

ΚΕΦ. ιβ'.

ΩΣ δὲ καὶ οὗτος μακαρίως ἀπέθανε, καταβληθεὶς εἰς λέβητα, ὁ ἕβδομος παρεγίνετο, πάντων νεώτερος· ὃν κατοικτείρας ὁ τύραννος, καίτοι δεινῶς πάντων τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ καταικισθέντων, ὁρῶν ἤδη τὰ δεσμὰ περικείμενον, πλησιέστερον αὐτὸν μετεπέμψατο· καὶ παρηγορεῖν ἐπειρᾶτο, λέγων, Τῆς μὲν τῶν ἀδελφῶν σου ἀπονοίας τὸ τέλος ὁρᾷς. διὰ γὰρ ἀπείθειαν στρεβλωθέντες τεθνᾶσι. σὺ δ' εἰ μὴ πεισθείης τάλας βασανισθεὶς καὶ αὐτὸς τεθνήξῃ πρὸ ὥρας· πεισθεὶς δὲ, φίλος ἔσῃ, καὶ τῶν ἐπὶ τῆς βασιλείας ἀφηγήσῃ πραγμάτων. λη'

B

καὶ ταῦτα παρακαλῶν, τὴν μητέρα τοῦ παιδὸς μετεπέμψατο, ὅπως αὐτὴν ἐλεήσας τοσούτων υἱῶν στερηθεῖσαν, παρορμήσειεν ἐπὶ τὴν σωτηρίαν εὐπειθῆ ποιῆσαι τὸν περιλειπόμενον.

Ο δὲ, τῆς μητρὸς τῇ Ἑβραΐδι φωνῇ προτρεψαμένης αὐτὸν, ὡς ἐροῦμεν, Λύσατέ με, φησὶν, εἴπω τῷ βασιλεῖ καὶ σὺν αὐτῷ φίλοις πᾶσι. καὶ ἐπιχαρέντες μάλιστα ἐπὶ τῇ ἐπαγγελίᾳ τοῦ παιδὸς, ταχέως ἔλυσαν αὐτόν. καὶ δραμὼν ἐπὶ πλησίον τῶν τηγάνων, Ἀνόσιε φησὶ καὶ πάντων πονηρῶν ἀσεβέστατε τύραννε, οὐκ ᾐδέσθης παρὰ τοῦ Θεοῦ λαβὼν τὰ ἀγαθὰ καὶ τὴν βασιλείαν, καὶ τοὺς θεράποντας αὐτοῦ κατακτεῖναι, καὶ τοὺς τῆς εὐσεβείας ἀσκητὰς στρεβλῶσαι, ἀνθ' ὧν ταμιεύεταί σοι ἡ δίκη πυκνοτέρῳ καὶ αἰωνίῳ πυρὶ καὶ βασάνοις, αἳ εἰς ὅλον τὸν αἰῶνα οὐκ ἀνήσουσί σε. οὐκ ᾐδέσθης ἄνθρωπος ὢν θηριωδέστατε τοὺς ὁμοιοπαθεῖς, καὶ ἐκ τῶν αὐτῶν γεγονότας στοιχείων γλωττοτομῆσαι, καὶ τοῦτον καταικίσας τὸν τρόπον βασανίσαι; ἀλλ' οἱ μὲν εὐγενῶς ἀποθανόντες ἐπλήρωσαν τὴν εἰς τὸν Θεὸν εὐσέβειαν· σὺ δὲ κακῶς οἰμώξεις, τοὺς τῆς ἀρετῆς ἀγωνιστὰς ἀναιτίους ἀποκτείνας. ὅθεν καὶ αὐτὸς ἀποθνήσκειν μέλλων, οὐκ ἀπαυτομολῶ τῆς ἀδελφῶν μου ἀριστείας· καὶ ταῦτα εἰπὼν, [20] ἑαυτὸν ἔρριψε κατὰ τῶν τηγάνων, καὶ οὕτως ἀπέδωκε τὴν ψυχήν. λθ'

C

D

CAPVT XIII.

40. SIN autem septena Fratrum cohors, ad mortem vsque labores ac cruciatus contempsit, liquet vndique Rationem ipsam à se affectuum dominam esse. Quemadmodum enim si affectibus mancipati vesci immundis in animum induxissent, fuisse illos iis victos diceremus. Nunc verò haud ita se res habet; sed laudata apud Deum Ratione, affectuum victores extitere. Neque fas est Mentis imperium contemnere: nam & affectum ac passionem & cruciatus vicere. Quomodo igitur non rectam eis Rationem, affectuum imperio pollentem tribuemus, quos ignis cruciatus à constantia non dimouere?

ΚΕΦ. ιγ'.

ΕΙ δὲ τοίνυν τῶν μέχρι θανάτου πόνων ὑπερεφρόνησαν οἱ ἑπτὰ ἀδελφοὶ, συνομολογεῖται πανταχόθεν ὅτι αὐτοδέσποτός ἐστι τῶν παθῶν ὁ λογισμός. ὥσπερ γὰρ εἰ τοῖς πάθεσι δουλωθέντες ἐμιαροφάγησαν, ἐλέγομεν ἂν τούτοις αὐτοὺς νενικῆσθαι· νυνὶ δὲ οὐχ οὕτως· ἀλλὰ τῷ ἐπαινουμένῳ παρὰ Θεῷ λογισμῷ περιεγένοντο τῶν παθῶν. καὶ οὐκ ἔστι παριδεῖν τὴν ἡγεμονίαν τῆς διανοίας. ἐπεκράτησαν γὰρ καὶ πάθους καὶ πόνων. πῶς οὖν οὐκ ἔστι τούτοις τὴν τῆς εὐλογιστίας παθοκρατορίαν ὁμολογεῖν, οἳ διὰ τὴν πυρὸς ἀλγηδόνων οὐκ ἀπεστράφησαν. μ'

καθάπερ γὰρ προβλῆτες λιμένων πύργοι τὰς τῶν κυμάτων ἀπειλὰς ἀνακόπτοντες, γαλήνην παρέχουσι τοῖς ἐμπλέουσι τὸν ὅρμον· οὕτως ἡ ἑπτάπυργος τῶν νεανίσκων εὐλογία, τὸν τῆς εὐσεβείας ὀχυρώσασα λιμένα, τὴν τῶν παθῶν ἐνίκησεν ἀκολασίαν.

μα'. Ἱερὸν γὰρ εὐσεβείας στήσαντες χορὸν, παρεθάῤῥυναν ἀλλήλους, λέγοντες. Ἀδελφικῶς ἀποθάνωμεν, ἀδελφοὶ, περὶ τοῦ νόμου. μιμησώμεθα τοὺς τρεῖς τοὺς ἐπὶ τῆς Ἀσσυρίας νεανίας, οἳ τῆς ἰσοπαλοῦς καμίνου κατεφρόνησαν. μὴ δειλανδρήσωμεν πρὸς τὴν τῆς εὐσεβείας ἐπίδειξιν. καὶ ὁ μὲν, Θάῤῥει, ἀδελφὲ, ἔλεγεν, ὁ δὲ, Εὐγενῶς καρτέρησον· ὁ δὲ καταμνησθεὶς ἔλεγε, Μνήσθητε πόθεν ἐστὲ, ἢ τίνος πατρὸς χειρὶ σφαγιασθῆναι διὰ τὴν εὐσέβειαν ὑπέμεινεν Ἰσαάκ. εἷς δὲ ἕκαστος ἀλλήλους ὁμοῦ πάντες ἐφορῶντες, φαιδροὶ καὶ μάλα θαῤῥαλέοι; Ἑαυτοὺς, ἔλεγον, τῷ Θεῷ ἀφιερώσωμεν ἐξ ὅλης καρδίας, τῷ δόντι τὰς ψυχὰς, καὶ χρήσωμεν τῇ περὶ τὸν νόμον φυλακῇ τὰ σώματα. μὴ φοβηθῶμεν τὸν δοκοῦντα ἀποκτείνειν τὸ σῶμα. μέγας γὰρ ψυχῆς κίνδυνος ἐν αἰωνίῳ βασανισμῷ κείμενος τοῖς παραβαίνουσι τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ.

μβ'. Καθοπλισώμεθα τοιγαροῦν τὴν τοῦ θείου λογισμοῦ ἐγκράτειαν. οὕτω γὰρ θανόντας ἡμᾶς Ἀβραὰμ, Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ ὑποδέξονται, καὶ πάντες οἱ πατέρες ἐπαινέσουσι. καὶ ἑνὶ ἑκάστῳ τῶν ἀποσπωμένων αὐτῶν ἀδελφῶν, ἔλεγον οἱ περιλειπόμενοι, Μὴ καταισχύνῃς ἡμᾶς, ἀδελφέ; μηδὲ ψεύσῃ τοὺς προαποθανόντας ἡμῶν ἀδελφούς. οὐκ ἀγνοεῖτε δὲ τὰ τῆς ἀδελφότητος φίλτρα, ἅπερ ἡ θεία καὶ πάνσοφος πρόνοια διὰ πατέρων τοῖς γενομένοις ἐμέρισε, καὶ διὰ τῆς μητρῴας φυτεύσασα γαστρὸς, ἐν ᾗ τὸ ἴσον ἀδελφοὶ κατοικήσαντες χρόνον, καὶ ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ πλασθέντες, καὶ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ αἵματος αὐξηθέντες, καὶ διὰ τῆς αὐτῆς ψυχῆς τελεσφορηθέντες, καὶ διὰ τῶν ἴσων ἀποτεχθέντες χρόνων, καὶ ἐκ τῶν αὐτῶν γαλακτοποτοῦντες πηγῶν, ἀφ' ὧν συντρέφονται ἐναγκαλισμάτων φιλάδελφοι ψυχαί, καὶ αὔξονται σφοδρότερον διὰ τῆς συντροφίας, καὶ διὰ τῆς καθ' ἡμέραν συνηθείας καὶ τῆς ἄλλης παιδείας, καὶ τῆς ἡμετέρας ἐν νόμῳ Θεοῦ ἀσκήσεως.

μγ'. Οὕτως δὴ τοίνυν καθεστώσης συμπαθοῦς τῆς φιλαδελφίας, οἱ ἑπτὰ ἀδελφοὶ συμπαθέστερον εἶχον πρὸς ἀλλήλους. νόμῳ γὰρ τῷ αὐτῷ παιδευθέντες, καὶ τὰς αὐτὰς ἐξασκήσαντες ἀρετὰς, καὶ τῷ δικαίῳ συντραφέντες βίῳ, μᾶλλον ἑαυτοὺς ἠγάπων. ἡ γὰρ ὁμοζηλία τῆς καλοκαγαθίας, ἐπέτεινε αὐτοῖς τὴν πρὸς ἀλλήλους ὁμόνοιαν. σὺν γὰρ τῇ εὐσεβείᾳ ποθεινοτέραν ἑαυτοῖς κατεσκεύαζον τὴν φιλαδελφίαν. ἀλλ' ὅμως καὶ περὶ τῆς φύσεως καὶ τῆς συνηθείας καὶ τῶν τῆς ἀρετῆς ἠθῶν τὰ τῆς ἀδελφότητος αὐτοῖς φίλτρα συναυξανόντων, ἀνείχοντο διὰ τὴν εὐσέβειαν, τοὺς ἀδελφοὺς οἱ ὑπολειπόμενοι τοὺς καταικιζομένους, ὁρῶντες μέχρι θανάτου βασανιζομένους.

Velut enim obiecti portubus scopuli ac moles eis prominentes, minaces fluctus obtundentes, tranquillam eò nauigantibus stationem præbent; sic & septena mole substructa iuuenum recta Ratio, communito pietatis portu, affectuum incontinentiam ac libidinem vicit.

41. Sacro enim pietatis constituto choro, alter alterum animabant, dicentes; *Fraterno more Fratres moriamur pro Lege: Æmulemur tres illos in Assyria iuuenes, qui paris luctæ fornacem contempsere.* Dan. 3. 16. *Ne ignauia animis concidamus predenda pietate.* Atque alius quidem, *Confide Frater*, ajebant. Alter verò, *Forti animo sustine.* Gen. 22. 3. Alter autem præsenti memoria, *Mementote*, ajebat, *vnde sitis, ac cuius patris dexterâ pietatis ergo Isaac sustinuit iugulari.* Singuli verò alter alterum læti ac præfidentes cùm attenderent, *Nos ipsos*, ajebant, *ex toto corde, Deo, qui animas dedit, sacrificemus, Legisque custodiæ corpora vtenda tradamus.* Matth. 10. 28. *Ne timeamus eum qui videtur corpus occidere: ingens enim est animi periculum, æterno cruciatu his repositum, qui Dei mandatum transgrediuntur.*

42. *Diuinæ igitur Rationis continentia armemur. Sic enim vita functos, Abraham, Isaac & Iacob suscipient, omnesque laudabunt Patres.* Quisquis Fratrum auellebatur, dicebant qui reliqui erant, *Ne nos, Frater, pudore afficias, nec Fratres, qui antè mortui sunt, mentiaris. Non nescitis fraternitatis philtra, quæ diuina omnique sapientia prædita Prouidentia, per patres ex illis ortis partita est, & per maternum plantauit vterum, in quo fratres æquale hospitati tempus, & per illud formati, nec non eodem aucti sanguine, eademque anima perfecti, atque paribus momentis partu editi, exque iisdem fontibus lacte potati, ac quibus pariter educantur amplexibus fratrum amantes animæ, vehementiusque augescunt pari contubernio, & quotidiana consuetudine ac reliqua disciplina, nec non nostra in Dei Lege exercitatione.*

43. Sic igitur cùm tanta sit fraternæ necessitudinis atque amoris affectio, major longè septem Fratrum mutua fuit dilectio. Eadem quippe Lege eruditi, earundemque virtutum palæstrâ perfuncti, ac eodem iustitiæ cultu educati, alter alterum magis diligebant. Par enim virtutis æmulatio, illorum inter se concordiam augebat. Pietate namque comite, desiderabiliorem sibi ipsis fraternum amorem reddebant. Nihilominus tamen etsi natura, consuetudine, virtutis indole moribusque, auita illis erant fraterni amoris philtra, sustinuerunt pietatis causa, qui Fratrum residui essent, vt Fratres ad mortem vsque dehonestari ac tormentis excruciari viderent.

Septem Fratres, fraterni ipsius amoris auctores.

CAPVT XIV.

44. NEQVE id solùm, sed vt etiam ad eadem hortarentur impellerentque. Quocirca nedum cruciatus vimque omnem doloris contempserunt, verum etiam fraterni amoris affectus superarunt. O Rationes Regibus longè clariores nobilibusque nobiliores! Nullus minas formidauit, aut mortis conspectu expauit: sed velut omnes immortalitatis semitam decurrerent, sic tormentorum via celerabant. Ac sicut manus pedesque summo consensu animi nutibus mouentur, sic & sacri juuenes illi, velut vna anima, quæ interitum nescit, pietate eis motum imprimente, mortis pro illa stadio concordes erant.

45. *Puerorum septenarius.* O sanctissimum concordium pignorum septenarium ac hebdomadam! Velut enim septem mundi fabricæ dies, septimanam, sic juuenes pietatem, choros ducentes, tormentorum metum conuellendo obibant. Modò audita juuenum ærumna diroque supplicio inhorrescimus: illi verò nedum videntes, autve audientes actutum intentatas minas, verum etiam patientes, fortiter ferebant; idque adeo cùm igne excruciarentur, cujus ardoribus quid ad pœnam molestius? Acuta enim celerque ignis vis, citò corpora dissoluit.

46. *Matris Maccabæorum virtus & Martyrium.* Nec mirum videatur, quod virorum illorum Rationem victricem in tormentis enituisse existimemus, quando etiam mulieris animus longè plures diuersique generis dolores ac cruciatus contempsit. Septem enim illorum juuenum parens, in singulis liberorum paria illis tormenta sustinuit. Considerate enim quomodo à natura insitus filiorum amor erga liberos effusus, nullum non trahens vt illis afficiatur, cùm ipsa quoque muta animantia, *Liberorum amor, fœtuúsque & operis in brutis.* pari ac homines affectu, amoreque naturali erga susceptos ex ipsis fœtus ducantur. Ac quid necesse vt brutarum animantium exemplo, impensum erga liberos parentum affectum ostendamus, cùm & apes, illarum aggredientes fauos vlciscantur, ac velut ferro, stimulo feriant sic inuadentes, & ad mortem vsque suos labores defendant?

A

ΚΕΦ. ιδ'.

ΠΡΟΣΕΤΙ καὶ ἐπὶ τὸν αἰκισμὸν ἐποτρύνοντες· ὡς μὴ μόνον τῶν ἀλγηδόνων περιφρονῆσαι αὐτοὺς, ἀλλὰ καὶ τῶν τῆς φιλαδελφίας παθῶν κρατῆσαι. ὦ βασιλέων λογισμοὶ βασιλικώτεροι, καὶ ἐλευθέρων ἐλευθερώτεροι. οὐδεὶς τῶν ἑπτὰ μειρακίων ἐδειλίασεν, οὐδὲ πρὸς τὸν θάνατον ὤκνησεν: ἀλλὰ πάντες ὥσπερ ἐπ' ἀθανασίας ὁδὸν τρέχοντες, ἐπὶ τὸν διὰ τῶν βασάνων ἔσπευδον. καὶ ὥσπερ αἱ χεῖρες συμφώνως καὶ πόδες τοῖς τῆς ψυχῆς ἀφηγήμασι κινοῦνται, οὕτως οἱ ἱεροὶ μείρακες ἐκεῖνοι, ὡς ὑπὸ ψυχῆς μιᾶς τῆς ἀθανάτου εὐσεβείας B κινούμενοι, πρὸς τὸν ὑπὲρ αὐτῆς συνεφώνησαν θάνατον. μδ'.

Ὦ παναγίας συμφώνων ἀδελφῶν ἑβδομάδος. καθάπερ γὰρ ἑπτὰ τῆς κοσμοποιίας ἡμέραι περὶ τὴν ἑβδομάδα, οὕτω περὶ τὴν εὐσέβειαν χορεύοντες οἱ μείρακες, ἐκύκλουν τὸν τῶν βασάνων φόβον καταλύοντες. νῦν ἡμεῖς ἀκούοντες τὴν θλίψιν τῶν νεανιῶν φρίττομεν· οἱ δὲ, οὐ μόνον ὁρῶντες, ἀλλ' οὐδὲ ἀκούοντες τὸν παραχρῆμα ἀπειλῆς λόγον, ἀλλὰ καὶ πάσχοντες ἐκαρτέρουν· καὶ τοῦτο ταῖς διὰ πυρὸς ὀδύναις, ὧν τί ἂν γένοιτο ἐπαλγέστερον. ὀξεῖα γὰρ καὶ συντόμος ἡ τοῦ πυρὸς οὖσα δύναμις, ταχέως διέλυσε τὰ σώματα. με'.

C Καὶ μὴ θαυμαστὸν ἡγεῖσθαι εἰ ὁ λογισμὸς περιεκράτησε τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων ἐν ταῖς βασάνοις, ὅπου γε καὶ γυναικὸς νοῦς πολυτροπωτέρων ὑπερεφρόνησεν ἀλγηδόνων. ἡ μήτηρ γὰρ τῶν ἑπτὰ νεανίσκων ἐκείνων, ὑπήνεγκε τὰς ἐφ' ἑνὶ ἑκάστῳ τῶν τέκνων στρέβλας. θεωρεῖτε δὲ πῶς πολύπλοκός ἐστιν ἡ τῆς φιλοτεκνίας στοργὴ, ἕλκουσα πάντα πρὸς τὴν τῶν τέκνων συμπάθειαν, ὅπου γε καὶ τὰ ἄλογα ζῶα, ὁμοίαν τὴν πρὸς ἐξ αὐτῶν γενόμενα συμπάθειαν καὶ στοργὴν ἔχει τοῖς ἀνθρώποις. καὶ τί δεῖ τὴν διὰ τῶν ἀλόγων ζώων ἐπιδείκνυσθαι πρὸς τὰ τέκνα συμπάθειαν, ὅπου γε καὶ μέλισσαι περὶ τῆς κηρογονίας ἐπαμύνονται τοὺς προσιόντας, καὶ καθάπερ σιδήρῳ τῷ κέντρῳ πλήττουσι τοὺς προσιόντας τῇ νοσσιᾷ αὐτῶν, καὶ ἐπαμύνονται ἕως D θανάτου. μς'.

CAPVT XV.

47. HAVD enim vero juuenum Matrem pari cum Abrahamo mentis sensu præditam, Liberorum affectio à sano sensu dimouit. Zelosissima Mater duobus propositis, pietate scilicet, septemque liberorum temporanea salute, juxta ac Tyrannus pollicebatur, pluris pietatem fecit, *Pietas in Matre Maccabæorum ejus victrix.* quæ Deo auctore ac rem præstante, in vitam æternam saluet. O qua demum ratione parentum erga liberos effusa amore viscera repræsentare possim, quæ tum animi tum formæ similitudinem in minoris

ΚΕΦ. ιε'.

ἈΛΛ' οὐχὶ τὴν Ἀβραὰμ ὁμόψυχον τῶν νεανίσκων μητέρα μετεκίνησε συμπάθεια τέκνων. ποθεινοτέρα μήτηρ δυοῖν προκειμένων, εὐσεβείας καὶ τῆς ἑπτὰ υἱῶν σωτηρίας προσκαίρου, κατὰ τὴν τοῦ τυράννου ὑπόσχεσιν, τὴν εὐσέβειαν μᾶλλον ἠγάπησε, τὴν σώζουσαν εἰς αἰώνιον ζωὴν κατὰ Θεόν. ὦ τίνα τρόπον ἠθολογήσαιμι φιλότεκνα γονέων πάθη, ψυχῆς τε καὶ μορφῆς ὁμοιότητα εἰς μικροῦ παιδὸς χαρακτῆρα θαυμάσιον ἐναποσφραγίζοντα, μάλιστα διὰ τὸ παθητοῖς γεννηθεῖσι, μζ'.

γεννῶσι, τὰς μητέρας τῶν πατέρων καθεστάναι συμπαθεστέρας. ὅσῳ γὰρ ἀσθενόψυχοι καὶ φιλογονώτεραι ὑπάρχουσιν αἱ μητέρες, τοσούτῳ μᾶλλόν εἰσι φιλοτεκνότεραι. πασῶν δὲ τῶν μητέρων ἐγένετο ἡ τῶν ἑπτὰ μήτηρ φιλοτεκνοτέρα, ἥτις ἑπτὰ κυοφορίαις τὴν πρὸς αὐτοὺς ἐπιφυτευομένην φιλοστοργίαν, καὶ διὰ πολλὰς τὰς καθ'
[21] ἕκαστον αὐτῶν ὠδῖνας [21] ἐνηχυμένην τὴν εἰς αὐτοὺς ἔχουσα συμπάθειαν, διὰ τὸν πρὸς Θεὸν φόβον ὑπερεῖδε τὴν τῶν τέκνων πρόσκαιρον σωτηρίαν.

μη'. Οὐ μὴν δὲ, ἀλλὰ καὶ τὴν καλοκαγαθίαν τῶν υἱῶν, καὶ τὴν πρὸς νόμον αὐτῶν εὐπείθειαν, μείζω τὴν ἐν αὐτοῖς εἶχε φιλοστοργίαν. δίκαιοί τε γὰρ ἦσαν καὶ σώφρονες καὶ μεγαλόψυχοι. φιλάδελφοι, φιλομήτορες οὕτως, ὥστε καὶ μέχρι θανάτου τὰ νόμιμα φυλάσσοντας πείθεσθαι αὐτῇ. ἀλλ' ὅμως, καίπερ τοσούτων ὄντων περὶ φιλοτεκνίαν εἰς συμπάθειαν ἑλκόντων τὴν μητέρα, ἐπ' οὐδενὸς αὐτῶν τὸν λογισμὸν αὐτῆς αἱ παμποίκιλοι βάσανοι ἴσχυσαν μεταστρέψαι· ἀλλὰ καθ' ἕνα παῖδα, καὶ ὁμοῦ πάντας ἡ μήτηρ ἐπὶ τὸν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας προετρέπετο θάνατον.

μθ'. Ὦ φύσις ἱερὰ, καὶ φίλτρα γονέων καὶ συνέσεις φιλόστοργε καὶ τροφεῖα, καὶ μητέρων ἀδάμαστα πάθη. καθ' ἕνα στρεβλούμενον καὶ φλεγόμενον ὁρῶσα μήτηρ οὐ μετεβάλλετο διὰ τὴν εὐσέβειαν. τὰς σάρκας τῶν τέκνων ἑώρα περὶ τὸ πῦρ τηκομένας, καὶ τοὺς τῶν ποδῶν καὶ χειρῶν δακτύλους ἐπὶ γῆς σπαίροντας, καὶ τὰς τῶν κεφαλῶν μέχρι τῶν περιγενείων σάρκας ὥσπερ προσωπεῖα προκειμένας. ὦ πικροτέρων νῦν μήτηρ πόνων πειραθεῖσα ὑπὲρ τῶν ἐπ' αὐτοῖς ὠδίνων. ὦ μόνη γυνὴ τὴν εὐσέβειαν ὁλόκληρον ἀποκυήσασα. οὐ μετέτρεψέ σε πρωτότοκος ἀποπνέων, οὐδὲ δεύτερος εἰς σὲ οἰκτρῶς βλέπων ὁ ἐν βασάνοις, οὐ τρίτος ἀποψύχων· οὐδὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἑνὸς ἑκάστου θεωροῦσα ταυρηδὸν ἐπὶ τῶν βασάνων ὁρῶντας τὸν ἑαυτῶν αἰκισμὸν, καὶ τοὺς μυκτῆρας προσημαινομένους τὸν θάνατον αὐτῶν. οὐκ ἔκλαυσας ὁρῶσα σάρκας τέκνων ἀποχρημνομένας, καὶ ἐπὶ χερσὶ χεῖρας ἀποτεμνομένας, καὶ ἐπὶ κεφαλαῖς κεφαλὰς ἀποδειροτομουμένας, καὶ ἐπὶ νεκρῶν νεκροὺς πίπτοντας, καὶ πολυάνδριον ὁρῶσα τῶν τέκνων τὸ χωρίον διὰ τῶν βασάνων, οὐκ ἐδάκρυσας.

ν'. Οὐχ οὕτως σειρήνιοι αἱ μελῳδίαι, οὐδὲ κύκνειοι πρὸς φιληκοΐαν φωναὶ τοὺς ἀκούοντας ἐφέλκονται, ὡς τέκνων φωναὶ μετὰ βασάνων μητέρα φωνούντων. καθάπερ γὰρ ἐν βουλευτηρίῳ τῇ ἑαυτῆς ψυχῇ, δεινοὺς ὁρῶσα συμβούλους, φύσιν καὶ γένεσιν καὶ φιλοτεκνίαν, καὶ τέκνων στρέβλας, δύο ψήφους κρατοῦσα ἡ μήτηρ, θανατηφόρον τε καὶ σωτήριον ὑπὲρ τέκνων, οὐκ ἔγνω τὴν σῴζουσαν ἑπτὰ υἱοὺς πρὸς ὀλίγον χρόνον σωτηρίαν· ἀλλὰ τῆς θεοσεβοῦς Ἀβραὰμ καρτερίας ἡ θυγάτηρ ἐμνήσθη. ὦ μήτηρ ἔθνους, ἔκδικε τοῦ νόμου καὶ ὑπερασπίστρια τῆς εὐσεβείας, καὶ τοῦ διὰ σπλάγ-

A filij admirãda specie vultuque informarent; quando maximè liberis in malis versantibus, matres propensiore patribus affectu ac doloris sensu ducuntur. Quantò enim animo imbecilliores matres sunt proli que amantiores, tantò majore illecebra erga liberos afficiũtur. Matrum verò nec vna fuit liberorum amore, septem illorum matre superior, quæ tamen ipsa septeno partu natiuam illam liberorum amoris insitam vim cùm haberet, multiplicique cuiusque parturitione ac doloribus roboratam in eos necessitudinem, maiore erga Deum timore, temporaneam eorum salutem contempsit.

Nec hoc solùm, sed & qua filij probitate 48.
nitebant, Legique propensè obsequentes erant, amoris filiorum vis maior in illa
B exarserat. Erant enim iusti & casti magnoq; animo præditi: fraterna deuincti charitate, sicque Matris amantes, vt & eius suasu ad mortem vsque Legis scita seruare in animum induxerint. Etsi tamẽ tanta erant quæ materna viscera ad liberorum natiuo illorum amore miserationem traherent, nullius eorum causa eius euertere animum diuersa adeo supplicia valuerunt: sed eorum singulos, omnesque simul, religiosa Mater, ad mortem pro pietate obeundam hortabatur.

O sacra indoles, parentumque in libe- 49. Mira fœminæ constantia.
ros amoris illecebræ, & prudentia liberorum amans nutrixque: matrumque demum affectus indomabiles! Cùm singulos filiorum torqueri Mater videret atque in-
C cendi, pietatis arce non mouebatur. Filiorum carnes igne torreri videbat & emacerari, pedumque ac manuum exsectos digitos in terra palpitare; capitum item euulsas carnes ad mentum vsque, laruarum more extare. O Mater grauiores nunc labores experta, quàm cùm eosdem parturires! O sola mulierum totam plenam enixa pietatem! Non secus animum mutauit liberorum primus efflans spiritum, nec verò alterius inter tormenta miserabiles aspectus; neque tertius agens animam: nec denique cùm singulos in tormentis videres suam ipsorum lanienam toruè contuentes, naresque eorum occasum præsignantes. Non soluta lacrymis es, cùm liberorum carnes exuri videres, aliasque ex alijs
D præsectas manus, atque alias ex alijs cæsas ceruices, aliosque super alios cadentes mortuos; non, inquam, muliebri affectu, dum filiorum locum commune mortuorum factum tumulum conspiceres plorasti.

Non sic Sirenum modulati cantus autue 50.
Cygnorum voces blandè aures auditorum trahunt, ac liberorum inter tormenta matres vocantium. Velut enim in iudicij loco, ipsa secum Mater, duos nimirum consiliarios videns, naturam & genesim ac liberorum amorem eorumque tormenta, duos calculos tenens, alterum lethiferum, alterum in salutem, haud operæ pretium putauit, vt eligeret, quo septem liberis ad breue tempus salutem quæreret; sed Abrahæ filia, religiosam fortis animi tolerantiæ vim in mentem reuocauit. O Mater gentes, Legis

vindex pietatisque defensio; eoque certamine victrix coronata, cuius palæstra visceribus geritur. O masculis ad fortitudinis robur magis strenua, virisque virili magis
Gen. 6. 7. &c. ad patientiam constantia! Quemadmodum enim Arca Noë in mundi communi diluuio mundum ipsa vehens, fortiter fluctus tolerauit; sic tu quoque Legis custos undequaque passionum diluuio obruta, ventisque validis liberorum tormentis pulsata, insurgentem pietatis causa procellam strenuè superasti.

CAPVT XVI.

51. CVM porro & mulier vetula & septem pignorum mater, eorum ad mortem vsque tormenta videns patienter tulerit, liquet planè piam Rationem affectuum imperio potiri hisque dominari. Ostendi igitur, nedum viros affectuum victores extitisse, sed & fœminam tormenta maxima
Dan. 14. 30. & 3. 21. contempsisse. Nec sic Danielis Leones feri extitere, ac nec Misaëlis voracissimo igne succensus caminus, vt amore liberorum impensa indoles eam perurebat, dum varijs adeo tormentis septem filios excruciari videbat: piæ tamen Rationis nutu ac ope, tales tantosque Mater perextinxit affectus ac perturbationes.

52. Nam & hoc quoque animaduertamus operæ pretium est; Siquidem mulier animo pauida fuisset, quippe quæ mater esset, eorum interitu quiritans ejulansque, in hæc fere verba linguam formasset. *Me infortunatam, terque ac sæpius miseram, quæ septeno perfuncta partu, nullius liberorum mater existam! O vani septem partus, frustraneaque decem mensium toties repetita vteri gestatio, ac nullius frugis nutricatio! Frustra in vobis, Nati, tot exixa dolores sustinui, grauioresque educandi partibus curas suscepi! O liberi, partim quidem innupti, partim frustra nuptiis copulati! Non sum visura vestros liberos, nec auia nomine beata prædicabor. O quæ copiosa probaque aucta sobole, ego mulier vidua multo luctu oppressa ac calamitosa! Nec si obiero vllum filiorum relinquam qui iusta persoluat, ac sepeliat.* Enim vero nullum liberorum ejus modi nænia planctuque, sacra piaque Mater prosecuta est, nec ab obeundæ mortis proposito liberorum quemquam auocauit, vt neque morientibus mœrori indulsit: sed quasi adamantino pectore foret prædita, filiorumque numerum immortalitatis munere instauraret, eos potius ad litandum morti pietatis causa supplex impellebat.

53. O Mater, Dei pietate viro seni belli socia, & quæ tolerandi constantia & mulierem & Tyrannum viceris, rebusque ac verbis potentior viro inuenta sis! Comprehensa enim cum liberis firmo animo constitisti,
Matris prouocatio ad certamen. Eleazarū cernens tormentis examinatum, sicque filios Hebraïca lingua alloquebaris. *O filij, nobile est certamen, ad quod vocati estis vt genti testimonium perhibeatis: pro patria Lege alacriter certate. Etenim turpe est, qui iam senex sis, cum pietatis causa dolores patienter ferre; vos autem, qui iuuenes estis, tormenta expauescere.*

A χιτων ἀγῶνος ἀθλοφόρε. ὦ ἀῤῥένων πρὸς καρτερίαν γενναιοτέρα, καὶ ἀνδρῶν πρὸς ὑπομονὴν ἀνδρειοτέρα. καθάπερ γὰρ ἡ Νῶε κιβωτὸς ἐν τῷ κοσμοπληθεῖ κατακλυσμῷ κοσμοφοροῦσα καρτερῶς ὑπέμεινε τοὺς κλύδωνας, οὕτω καὶ σὺ ἡ νομοφύλαξ πανταχόθεν ἐν τῷ τῶν παθῶν περιαντλουμένη κατακλυσμῷ, καὶ καρτεροῖς ἀνέμοις ταῖς τῶν υἱῶν βασάνοις συνεχομένη, γενναίως ὑπέμεινας τὸν τῆς εὐσεβείας χειμῶνα.

ΚΕΦ. ιϛ'.

ΕΙ' δὲ τοίνυν καὶ γυνὴ γηρεά, καὶ ἑπτὰ παίδων ἡ μήτηρ, ὑπέμεινε τὰς μέχρι θανάτου βασάνους ὁρῶσα τῶν τέκνων, ὁμολογουμένως αὐτο-
B κράτωρ ἐστὶ τῶν παθῶν ὁ εὐσεβὴς λογισμός. ἀπέδειξα οὖν, ὅτι οὐ μόνον ἄνδρες τῶν παθῶν ἐκράτησαν, ἀλλὰ καὶ γυνὴ τῶν μεγίστων βασάνων ὑπερεφρόνησε. καὶ οὐχ οὕτως οἱ περὶ Δανιὴλ λέοντες ἦσαν ἄγριοι, οὐδὲ ἡ κατὰ τὸν Μισαὴλ ἐκφλεγομένη κάμινος λαβροτάτῳ πυρί, ὡς ἡ τῆς φιλοτεκνίας περιέκαιεν ἐκείνην φύσις, ὁρῶσαν αὐτοὺς οὕτω ποικίλως βασανιζομένους τοὺς ἑπτὰ υἱούς· ἀλλὰ τῷ λογισμῷ τῆς εὐσεβείας κατέσβεσε τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα πάθη ἡ μήτηρ.

Καὶ γὰρ τοῦτό ἐστιν ἐπιλογίσασθαι, ὅτι δειλό- 16.
ψυχος εἰ ἦν ἡ γυνή, ὥσπερ δὴ μήτηρ οὖσα, ὠλοφύρατο ἂν ἐπ' αὐτοῖς, καὶ ἴσως ταῦτα ἂν οὕτως εἶπεν. Ὦ μελέα ἔγωγε καὶ πολλάκις τρισαθλία,
C ἥ τις ἑπτὰ παῖδας τεκοῦσα, οὐδενὸς μήτηρ γεγένημαι. ὦ μάταιοι ἑπτὰ κυοφορίαι, καὶ ἀνόνητοι ἑπτὰ δεκάμηνοι καὶ ἄκαρποι τιθηνίαι. μάτην ἐφ' ὑμῖν, ὦ παῖδες, πολλὰς ὑπέμεινα ὠδῖνας, καὶ χαλεπωτέρας φροντίδας ἀνατροφῆς. ὦ τῶν ἐμῶν παίδων, οἱ μὲν ἄγαμοι, οἱ δὲ γήμαντες ἀνόνητοι. οὐκ ὄψομαι ὑμῶν τέκνα, οὐδὲ μάμμη κληθεῖσα μακαρισθήσομαι. ὦ ἡ πολύπαις καὶ καλλίπαις ἐγὼ γυνὴ χήρα καὶ πολύθρηνος, οὐδ' ἂν ἀποθάνω θάψοντα τῶν υἱῶν ἕξω τινά. ἀλλὰ τούτῳ τῷ θρήνῳ οὐδένα ὠλοφύρατο ἡ ἱερὰ καὶ εὐσεβὴς μήτηρ, οὐδὲ ἵνα μὴ ἀποθάνωσιν ἀπέτρεπεν αὐτῶν τινά, ὡς οὐδὲ ἀποθνησκόντων ἐλυπήθη· ἀλλ' ὥσπερ ἀδαμάντινον ἔχουσα τὸν νοῦν, καὶ εἰς ἀθανασίαν ἀνακτίζουσα τὸν τῶν υἱῶν ἀριθμόν,
D μᾶλλον ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἐπὶ τὸν θάνατον αὐτοὺς προετρέπετο ἱκετεύουσα.

Ὦ μήτηρ δι' εὐσέβειαν Θεοῦ συστρατιῶτις γυ-
πρεσβύτη, καὶ γυναῖκα διὰ καρτερίαν καὶ τύ- 22.
ραννον ἐνίκησας, καὶ ἔργοις εὑρέθης ἀνδρὸς καὶ λόγοις δυνατωτέρα. καὶ γὰρ ὅτε συνελήφθης μετὰ τῶν παίδων, εἱστήκεις τὸν Ἐλεάζαρον ὁρῶσα βασανιζόμενον, καὶ ἔλεγες τοῖς παισὶ τῇ Ἑβραΐδι διαλέκτῳ, Ὦ παῖδες, γενναῖος ὁ ἀγὼν ἐφ' ὃν κληθέντες ὑπὲρ τῆς διαμαρτυρίας τοῦ ἔθνους, ἐναγωνίσασθε προθύμως ὑπὲρ τοῦ πατρῴου νόμου. καὶ γὰρ αἰσχρὸν τὸν μὲν γέροντα τοῦτον ὑπομένειν τὰς διὰ τὴν εὐσέβειαν ἀλγηδόνας· ὑμᾶς δὲ τοὺς νεανίσκους καταπλαγῆναι τὰς βασάνους.

ιη'. Ἀναμνήσθητε ὅτι διὰ τὸν Θεὸν τοῦ κόσμου μετελάβετε καὶ τοῦ βίου ἀπελαύσετε, καὶ διὰ τοῦτο ὀφείλετε πάντα πόνον ὑπομεῖναι διὰ τὸν Θεόν, δι' ὃν καὶ ὁ πατὴρ ἡμῶν Ἀβραὰμ ἔσπευδε τὸν ἐθνοπάτορα υἱὸν σφαγιάσαι Ἰσαάκ· καὶ τὴν πατρῴαν χεῖρα ξιφηφόρον καταφερομένην ἐπ' αὐτὸν ὁρῶν, οὐκ ἔπτηξε. καὶ Δανιὴλ ὁ δίκαιος εἰς λέοντας ἐβλήθη, καὶ Ἀνανίας, Ἀζαρίας καὶ Μισαὴλ εἰς κάμινον πυρὸς ἀπεσφενδονίσθησαν, καὶ ὑπέμειναν διὰ τὸν Θεόν. καὶ ὑμεῖς οὖν τὴν αὐτὴν πίστιν εἰς τὸν Θεὸν ἔχοντες, μὴ χαλεπαίνετε. ἀλόγιστον γάρ, εἰδότας εὐσέβειαν, μὴ ἀντισταθῆναι τοῖς πόνοις. Διὰ τούτων τῶν λόγων ἡ ἑπταμήτωρ ἕνα ἕκαστον τῶν υἱῶν παρακαλοῦσα ἀποθανεῖν, ἔτι δὲ καὶ ταῦτα εἰδότας, ὅτι οἱ διὰ τὸν Θεὸν ἀποθνήσκοντες ζῶσι τῷ Θεῷ, ὥσπερ Ἀβραάμ, Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, καὶ πάντες οἱ Πατριάρχαι.

Mementote vos propter Deum mundo editos esse lucisque vsuram accepisse; quamobrem etiam debetis Dei causa omnem laborem atque ærumnam patienter ferre; ob quem etiam Pater noster Abraham propense iuit, vt Isaac gentium Patrem immolaret, nec contabuit cùm dexteram ferro armatam in eum irruere videret. Lubens etiam Daniel, leonibus esca projectus est, nec-non Ananias, Azarias atque Misaël in fornacem ignis jactati, Deique causa patienter tulerunt. Igitur vos quoque eadem in Deum præditi fide, ne rem moleste feratis. Haud enim rationi consultum est, vt qui pietatem nouerimus, laboribus malisque non resistamus. Hisce sermonibus septies Mater vnumquemque Natorum mori hortabatur; cùm præterea non nescirent, qui propter Deum moriantur Deo viuere, quemadmodum Abraham, Isaac & Iacob, & omnes Patriarchæ. 54.

Gen. 22. 2. — Dan. 14. & 3. — Iusti Deo viuunt.

ΚΕΦ. ιζ'.

Ἔλεγον δὲ καὶ τῶν δορυφόρων τινές, ὡς ὅτι ἔμελλε συλλαμβάνεσθαι καὶ αὐτὴ πρὸς θάνατον, ἥτις ἵνα μὴ ψαύσειέ τις τοῦ σώματος αὐ-
23. τῆς, [23] ἑαυτὴν ἔρριψε κατὰ τῆς πυρᾶς. Ὦ μήτηρ σὺν ἑπτὰ παισί, καταλύσασα τὴν τοῦ τυράννου βίαν, καὶ ἀκυρώσασα τὰς κακὰς ἐπινοίας αὐτοῦ, καὶ δείξασα τὴν τῆς πίστεως γενναιότητα. καθάπερ γὰρ στέγη ἐπὶ τοὺς στύλους τῶν παίδων γενναίως ἱδρυμένη ἀκλινὴς ὑπήνεγκας τὸν διὰ τῶν βασάνων σεισμόν. Θάρρει τοιγαροῦν ὦ μήτηρ ἱερόψυχε, τὴν ἐλπίδα τῆς ὑπομονῆς ἔχουσα βέβαιον πρὸς Θεόν.

ιϛ'. Οὐχ οὕτως σελήνη κατ' οὐρανὸν σὺν ἀστέροις σεμνὴ καθέστηκεν, ὡς σὺ τοὺς ἀστέρας ἑπτὰ παῖδας φωταγωγήσασα πρὸς τὴν εὐσέβειαν ἔντιμος καθέστηκας Θεῷ, καὶ ἐστήρισαι ἐν οὐρανῷ σὺν αὐτοῖς. ἦν γὰρ ἡ παιδοποιΐα σου ἀπὸ Ἀβραὰμ τοῦ πατρός. εἰ δ' ἐξὸν ἡμῖν ὥσπερ ἐπί τινος πίνακος ζωγραφῆσαι τὴν τῆς εὐσεβείας ἱστορίαν, οὐκ ἂν ἔφριττον οἱ θεωροῦντες μητέρα ἑπτὰ τέκνων δι' εὐσέβειαν ποικίλας βασάνους μέχρι θανάτου γενομένας ὑπομένουσαν; καὶ γὰρ ἄξιον ἦν καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ τάφου ἀναγράψαι καὶ ταῦτα τοῖς ἀπὸ τοῦ ἔθνους εἰς μνείαν λεγόμενα. Ἐνταῦθα ὁ ἱερεὺς γέρων, καὶ ἑπτὰ παῖδες, ἐγκεκήδευνται, διὰ τυράννου βίαν τὴν Ἑβραίων πολιτείαν καταλῦσαι θέλοντος. οἳ καὶ ἐξεδίκησαν τὸ ἔθνος εἰς Θεὸν ἀφορῶντες, καὶ μέχρι θανάτου τὰς βασάνους ὑπομείναντες.

ιζ'. Ἀληθῶς γὰρ ὁ ἀγὼν θεῖος, ὁ δι' αὐτῶν γεγενημένος. ἀθλοθέτης γὰρ τότε ἀρετὴ δι' ὑπομονῆς δοκιμάζουσα τὸ νῖκος ἀφθαρσίᾳ ἐν ζωῇ πολυχρονίῳ. Ἐλεάζαρ δὲ προηγωνίζετο, ἡ δὲ μήτηρ τῶν ἑπτὰ παίδων ἐνήθλει· οἱ δ' ἀδελφοὶ ἠγωνίζοντο, ὁ τύραννος ἀντηγωνίζετο· ὁ δὲ κόσμος καὶ ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος ἐθεώρει· θεοσέβεια δὲ ἐνίκα τοὺς αὐτῆς ἀθλητὰς στεφανοῦσα. τίνες οὐκ ἐθαύμασαν τοὺς τῆς θείας νομοθεσίας ἀθλητάς. τίνες οὐκ ἐξεπλάγησαν. αὐτός γέ τοι ὁ τύραννος, καὶ

CAPVT XVII.

Sed & satellitum quidam dicebant, fore vt & ipsa comprehensa, neci traderetur: quo illa rumore, ne quis intaminatum corpus attrectaret, in rogum se conjecit. O mater quæ cum septem filiis Tyranni vim euertit, eiusque mala machinamenta infregit, atque fide fortes animos ostendit. Velut enim tectum firma basi septem filiorum columnis fortiter nixum, inflexa animo tormentorum motum salumque sustinuisti. Confide igitur sacro animo parens, quæ firmam patienter spem teneas apud Deum. 55.

Maccabæorum mater sponte rogo absumpta.

Non sic Luna in cœlo cum sideribus clara micat, ac tu septem filios pietatis fulgoribus illustrans venerabilis Deo existis, fixasque in cœlo cum eis sedes habes. Nempe quod liberos suscepisti, ex Abrahamo fuit. Quod si liceret velut in tabella oculis legendam pietatem coloribus ac penicillo depingere, num horror quidam ac stupor incesseret, qui septem liberorum Matrem ad mortem vsque diuersa illata supplicia sustinere viderent? Meritò namque, & in ipso tumulo in Gentis monumentum istud tituli adscribendum foret. *Hic sacri Senis septemque Puerorum curatum funus; ob Tyranni vim, hoc satagentis, vt Hebræorum instituta legesque euerteret: qui & gentis vindices extitere, in Deum aspicientes, atque ad mortem vsque tormenta sustinentes.* 56.

Eleazari & Puerorum Epitaphium.

Verè enim diuinum certamen, quod peractum est. Certaminis Præses tunc virtus erat, per patientiam incorruptione Victoriam in vitam longæuam probans. Eleazarus primis partibus auspicabatur; Mater ipsa septem Puerorum stadio aderat: Fratres decertabant; Tyrannus aduersarius erat: Pietas religioque suos coronans Athletas vincebat. Qui non mirarentur diuinæ Legis pugiles? qui demum non stuperent? Ipse sanè Tyrannus omneque Conci- 57.

Maccabæorum certamen.

lium etiam atque etiam illorum patientiam suspexere. Etenim ait Moyses, *Et omnes Sancti sub manibus tuis.* Et hi igitur sanctificati propter Deum, honorem adepti sunt; piorumque illorum cruore ac mortis eorum propitiatione, Israëlem malis attritum, diuina prouidentia seruauit. Tyrannus enim Antiochus eorum virtutis spectata fortitudine, ipsorumque in tormentis explorata patientia, tantam eam constantiam sub præconis voce exercitibus suis in exemplum posuit, virosque strenuos ac fortes in pedestribus copiis vrbiumque obsidione socios habuit, iisque expugnatis, omnium hostium victor extit. O Pueri sanguinis Abrahæ nepotes Israëlitæ, legi huic obsequimini, & in omnibus pietatem colite, quos non lateat piam Rationem affectuum ac perturbationum dominam esse.

Deut.33.3.

Hebræorũ claritas ex Maccabæorum triumpho.

CAPVT XVIII.

58. NEc eorum duntaxat dolorum qui à nobis intusque afficiunt, sed & laborum qui extrinsecus ac violenter ingruunt: vnde illi pietatis causa prodendo corpora, nedum hominibus admirationi fuerunt, sed & diuinam nacti sunt portionem; gentemque pace componendo, legumque æquitatem in patria instaurando, aduersarios expugnarunt: Tyrannusque Antiochus cùm in terra dedit pœnas, tum mortuus punitur. Cùm enim Ierosolymorum ciues nihil cogere potuisset, vt ad Gentium instituta, legitima sua atque patria deserendo, transirent, Ierosolymis profectus aduersus Persas mouit.

59. Aiebat autem septem Puerorum Mater & hæc mulier iusta filiis. *Virgo casta fui, nec paternam domum excessi, sed ædificatam costam custodiui. Non me viri noxa corruptor desolationis corrupit, nec serpens seductor ipse perinde lues, mea virginitatis casta munera violauit. Mansi cum viro per ætatis florem; hisque jam ad pubertatis annos perductis, Pater beato fine quieuit. Nec enim se filiis orbum doluit. Dum verò adhuc nobiscum versaretur, Legem nos ac Prophetas docebat: interemptum à Caino Abelem legebat, Isaac holocausto oblatum, Iosephum in carcere constitutum; narrabat æmulatorem Phinees: docebat nos in igne Ananiam, Azariam & Misaëlem. Laudabat quoque Danielem in lacu leonum, ac beatum prædicabat. In memoriam reuocabat Isaiæ sententiam, in hac verba,* Etsi transieris per ignem, flamma non comburet te. *Laudum cantica conscribentem Dauidem nobis modulabatur, dicentem*, Multæ tribulationes Iustorum. *Salomonis paræmiam referebat*, Lignum vitæ est omnibus facientibus eius voluntatem. *Ezechieli fidem astruebat, dicenti*, Si viuent ossa hæc arida? *Non latebat quod Moyses docuit Canticum, quo docet aitque*, Ego occidam, & viuere faciam. *Hæc vita vestra, & beatitudo dierum*,

Sãcta Maccabæorum disciplina.

Deut.22.25.

Gen.3.2.

Mariti pia vxoris & liberorum institutio.

Gen.4.22.

39.

Num.25.7.

Dan.3.8.

14.

Isai.43.3.

Psal.33.20.

Pro.3.18.

Ezech.37.4.

Deut.32.39.

A ὅλον τὸ συμβούλιον ἐξεθαύμασαν αὐτῶν τὴν ὑπομονήν. καὶ γάρ φησιν ὁ Μωϋσῆς, Καὶ πάντες οἱ ἡγιασμένοι ὑπὸ τὰς χεῖράς σου. καὶ οὗτοι οὖν ἁγιασθέντες διὰ Θεὸν τετίμηνται, καὶ διὰ τοῦ αἵματος τῶν εὐσεβῶν ἐκείνων καὶ τοῦ ἱλαστηρίου θανάτου αὐτῶν, ἡ θεία πρόνοια τὸν Ἰσραὴλ προκακωθέντα διέσωσε. πρὸς γὰρ τὴν ἀνδρείαν αὐτῶν τῆς ἀρετῆς, καὶ τὴν ἐπὶ ταῖς βασάνοις αὐτῶν ὑπομονὴν ὁ τύραννος ἀπιδὼν, 24. ἀνεκήρυξεν Ἀντίοχος τοῖς στρατιώταις αὐτοῦ ὑπόδειγμα τὴν τῶν ἐκείνων ὑπομονήν. ἔσχε τε αὐτοὺς γενναίους καὶ ἀνδρείους εἰς πεζομαχίαν, καὶ ἐκπορθήσας ἐνίκησε τοὺς πάντας πολεμίους. ὦ τῶν Ἀβραμιαίων σπερμάτων ἀπόγονοι παῖδες Ἰσραηλῖται, πείθεσθε B τῷ νόμῳ τούτῳ, καὶ πάντα τρόπον εὐσεβεῖτε, γινώσκοντες ὅτι τῶν παθῶν δεσπότης ἐστὶν ὁ εὐσεβὴς λογισμός. 244

ΚΕΦ. ιη'.

ΚΑΙ οὐ μόνον τῶν ἔνδοθεν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἔξωθεν πόνων· ἀνθ' ὧν διὰ τὴν εὐσέβειαν προέμενοι τὰ σώματα ἐκεῖνοι, οὐ μόνον ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ἐθαυμάσθησαν, ἀλλὰ καὶ θείας μερίδος κατηξιώθησαν· καὶ διὰ τοῦ εἰρηνεῦσαι τὸ ἔθνος, καὶ τὴν εὐνομίαν τὴν ἐπὶ τῆς πατρίδος ἀνανεωσάμενοι, ἐξεπολιόρκησαν τοὺς πολεμίους· καὶ ὁ τύραννος Ἀντίοχος καὶ ἐπὶ γῆς τετιμώρηται, καὶ ἀποθανὼν κολάζεται. ὡς γὰρ οὐδὲν οὐδαμῶς ἴσχυσεν C ἀναγκάσαι τοὺς Ἱεροσολυμίτας ἀλλοφυλῆσαι, καὶ τῶν πατρίων ἐθῶν ἐκδιαιτηθῆναι, τότε ἀπάρας ἀπὸ τῶν Ἱεροσολύμων ἐστράτευσεν ἐπὶ Πέρσας. ιη'.

Ελεγε δὲ ἡ μήτηρ τῶν ἑπτὰ παίδων καὶ ταῦτα ἡ δικαία τοῖς τέκνοις. Ὅτι ἐγενήθην παρθένος ἁγνὴ, οὐδ' ὑπερέβην πατρικὸν οἶκον. ἐφύλασσον δὲ τὴν ᾠκοδομημένην πλευράν. οὐ διέφθειρέ με λυμεὼν ἐρημίας φθορεὺς ἐν πεδίῳ, οὐδ' ἐλυμήνατό μου τὰ ἁγνὰ τῆς παρθενίας λυμεὼν ἀπάτης ὄφις. ἔμεινα δὲ χρόνον ἀκμῆς σὺν ἀνδρί. τούτων δὲ ἐνηλίκων γενομένων ἐτελεύτησεν ὁ πατὴρ μακαρίως. τὸν γὰρ τῆς ἀτεκνίας οὐκ ὠδυνήθη καιρόν· ὃς ἐδίδασκεν ἡμᾶς, ἔτι ὢν σὺν ἡμῖν, τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας. τὸν ἀναιρεθέντα Ἀβὲλ ὑπὸ Κάϊν ἀνεγίνωσκεν ἡμῖν, καὶ τὸν ὁλοκαρπούμενον Ἰσαάκ· τὸν ἐν φυλακῇ Ἰωσήφ. ἔλεγε δὲ D ἡμῖν τὸν ζηλωτὴν Φινεές. ἐδίδασκε δ' ἡμᾶς τοὺς ἐν πυρὶ Ἀνανίαν, Ἀζαρίαν καὶ Μισαήλ. ἐδόξαζε δὲ καὶ τὸν ἐν λάκκῳ λεόντων Δανιὴλ, ὃν ἐμακάριζεν. ὑπεμίμνησκε δ' ἡμᾶς τὴν Ἡσαΐου γραφὴν τὴν λέγουσαν, Κἂν διὰ πυρὸς διέλθῃς, ἡ φλὸξ οὐ κατακαύσει σε. τὸν ὑμνογράφον ἐμελῴδει ἡμῖν Δαβὶδ, λέγοντα, Πολλαὶ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων. τὸν Σολομῶντα παρῳμίαζεν ἡμῖν, λέγοντα, Ξύλον ζωῆς ἐστι πᾶσι τοῖς ποιοῦσιν αὐτοῦ τὸ θέλημα. τὸν Ἰεζεκιὴλ ἐπιστοποιεῖτο λέγοντα, Εἰ ζήσεται τὰ ὀστᾶ τὰ ξηρὰ ταῦτα. ᾠδὴν μὲν γὰρ ἣν ἐδίδαξε Μωϋσῆς οὐκ ἐπελάθετο, διδάσκουσαν καὶ λέγουσαν, Ἐγὼ ἀποκτενῶ καὶ ζῆν ποιήσω. αὕτη ἡ ζωὴ ὑμῶν καὶ ἡ μακαριότης τῶν ἡμερῶν. ιθ'.

ξ. Ὦ πικρᾶς τῆς τότε ἡμέρας, καὶ οὐ πικρᾶς, ὅτε πικρὸς Ἑλλήνων τύραννος πῦρ φλέξας λέβησιν ὠμοῖς καὶ ζέουσι χυμοῖς ἀγαγὼν ἐπὶ τὸν καταπέλτην, καὶ πάσας αὐτοῦ τὰς βασάνους ἐπὶ τοὺς ἑπτὰ παῖδας τῆς Ἀβρααμίτιδος, καὶ τῶν ὀμμάτων κόρας ἐπήρωσε, καὶ γλώσσας ἐξέτεμε, καὶ βασάνοις ποικίλαις ἀπέκτεινεν· ὑπὲρ ὧν ἡ θεία δίκη, μετῆλθε καὶ μετελεύσεται τὸν ἀλάστορα· οἱ δὲ Ἀβραμιαῖοι παῖδες σὺν τῇ ἀθλοφόρῳ μητρὶ εἰς πατέρων χορὸν συναγελάζονται, ψυχὰς ἁγνὰς ἀθανάτους ἀπειληφότες παρὰ Θεοῦ. ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας, Ἀμήν. A

O amarum tunc diem & non amarum, cùm scilicet plenus amaritudinis felle Græcorum Tyrannus, succensis crudelibus ollis ac liquoribus in eis ebullientibus, ad catapultam trahens, cunctaque sua tormenta septem Abrahamitidis filiis adhibens, oculorum pupillas cæcaret; linguas amputaret, varijs supplicijs interficeret: ob quæ diuina in eum ultio animaduertit, & animaduertet: Abrahæ verò seminis Pueri cum Matre triumphalibus insulis decorata, in Patrum choro congregantur, qui castas immortales à Deo animas nacti sunt; cui gloria in sæcula, Amen. 60.

AD IOSEPHI LIBRVM, DE IMPERIO RATIONIS, IN LAVDEM MACCABÆORVM.

QVOD olim in votis fuerat; vt eruditus quispiam ac Græcè doctus, egregiam hanc Iosephi lucubrationem, qualis ab illo prodiit, Latio redderet; non sicut Erasmus, pompatica laudatione παραφράσεως specie, noua sua, pro antiquis Iosephi obtruderet: eramque tentaturus in mea Biblioth. Patrum Concionatoria, si per tempus reique molem licuisset, vt inter tot Christianorum Antistitum Maccabæicos sermones, ipse Iosephus, non eius potius ementito nomine, Erasmus agmen duceret; id impræsentiarum aggredior: Prudenti ne satis consilio, & vt nihil aut parum operis maiestati inde decrescat, haud facilè mihi ipse ausim polliceri: atque C vtinam melioribus auibus alius quispiam hoc labore leuasset. Facit ad dignitatem operis, quod in plerisque Græcorum Bibliis, Maccabæorum libris adiungitur, ac quasi eorum appendix ac illustratio, communi fidei legendum proponitur. Erasmus sua multa inferciit, nec sæpe acri satis iudicio; debuissetque non trium dierum opus effutire, cùm nec Græca in promptu haberet, vt ipsemet insinuat; sed excoctam etiam hebdomadarum lucubrationem pari Græcis elegantia fideque publico dare.

Tanta hæc de Ratione eiusque victoria, Paulus potius fidei tribuat ac Christi gratiæ, cuius D mysterium non satis agnouisse videntur, qui nulla eius mentione, ex sola Legis notitia, ipsaque arbitrij vi processisse annuunt, tanta hæc virtutum munera & κατορθώματα. Sic Stoïci tanta iactabant, ac quasi ipsi à se virtute niterent, soloque Rationis imperio omne eius stadium inoffenso pede decurrerent. Quod Christiana pietas profligatissimæ superbiæ meritò agnoscit & damnat, quærens ipsa, non suam, sed Dei iustitiam statuere, quo auctore omnis nostra affectuum ac vitiorum victoria est, & vt virtutis summæque fortitudinis arcem arripiamus, vti se res etiam in Maccabæis habuit, aliisque, quos Iosephus ex veteri

B instrumento in exemplum adducit; ac quos plures Erasmus, παραφράσεως suæ licentiâ, ex eodem congerit. Exigitur tamen etiam noster conatus, vt quod Dei donum est, sit & nostrum opus. Quod argumentum vrgere, alterius & otij sit & operæ.

Ὁ σώφρων Ἰωσήφ. Nota illius historia ac castitatis victoria, quam Iosephus hîc celebrat. Nec 1. satis aptè Erasmus, *Iusti voce laudatur*: extraque rem est, quod Mosis exemplum adducit, Dathan & Abiron vlciscentis, quod Græca non habent, pleraque ipsa Auctoris ac meliora dissimulans atque omittens; vt quod Lege interdicta ipsa cupiditas, eiusque proinde cogendæ Imperio Rationis insinuata facultas: ipsa omni exemplorum genere probata.

Τῶν ἑβδομάδων. Annum iubilæum respicit, 2. quo sic omnia restituebantur, & debita vsuræque rescindebantur: nec segetes aut vineæ demetebantur; aut etiam annum septimum, quo & ipsa terra quiescebat, ac qui religiosiores erant pleraque alia anni iubilæi præstabant.

Τῶν στρατιωτῶν. Quasi primæ nobilitatis viri, maximeque conspicui inuicta fortitudine, 3. quam eis sacer textus ibi adscribit: cuius ἐκφράσει ac παραφράσει, nec Iosephus, nec Erasmus satis decorum aut fidem seruarunt. Mendum est, quod duos Iosephus numerat, cùm Scriptura tres habeat, qui sic strenuè perruptis hostium castris aquam è fonte hausere, quem in porta Bethlehem Scriptura dicit fuisse constitutum, nec proinde sic rimari per castra omnia necesse fuit, vt Iosephus scribit: ac vel maximè, quod nec Bethlehem illis viris ignota erat, ipsa ciuitas Dauid, sicque Hierosolymorum vicina, etsi in ea tunc Philistini stationem habebant. Quod item versos ad cœnam reliquos dicit Iosephus, Scriptura non dicit; verisimiliusque in ipsa acie contracta siti, per quam manus eius defecerat & obriguerat cum gladio, nimia scilicet pugnæ instantia, ad præsidium reuersum, fontis illius memorem, ex quo sæpius

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

iuuenis hausisset, sic vocem misisse votumque expressisse: quod fortè deerat frigidæ copia; aut sic probatæ, vt illa Bethlehemitica. *Ἀσωγεῶ νῶμε* etiam Erasmus Dauidis votum exaggerat, non bibendi nisi ex aqua eius cisternæ aut fontis, ac quasi pro illis poculis, suis pugnatum vellet, hincque illis animos adderet: nihil enim Scriptura eiusmodi insinuat, aut Iosepho in mentem venit: Bene est quod Iosephus, *ἀλόγιστον ἐπιθυμίαν* dicat, nec minus etiam dixerim vocem *non satis ex iudicio*, vt solent nonnullis etiam magnis viris ac principibus, incautis excidere, quæ ipsa sic arripiantur à subditis, præter etiam loquentium mentem. Longa fatigari siti debuisset Rex Dauid, cùm nec ipsa die dicatur Bethlehem expugnata esse. *τὸ, συνέσεως*, etsi exemplaria habent, planè vitiosum est. An satis emendet coniectura, Lector

4. iudicet.

Σέλευκον τὸν Νικάτορα· Νικάτωρ dictus, Seleucus primus; tertius demum *Φιλοπάτωρ*, sub quo hæc contigerunt: cui etiam successit Antiochus Epiphanes, qui Oniam Sacerdotio mouit & Iasonem subrogauit, tantaque in Iudæos debacchatus est, ac Deo vltore periit. Malim antiquum Librarij errorem existimare, quàm Iosephi festinationem. Quamquam nihil leuioris errati, quod ipsi Apollonio demandatam curam expilandi ærarij templi Ierosolymitani dicit, ipsumque sacrilegij pœnas luisse, cùm sacer textus sic clarè Heliodoro tribuat, qui & ea pœna verè emendatus sit, cùm Apollonius Hebræorum hostis perstiterit, & cum Simone Oniæ Pontificis exauctorationem procurauerit, signaque etiam cum Iuda Maccabæo contulerit. Mirum certè, sic vicinum auctorem ita in his cæcutiisse: nec desunt alia quibus aut non attigit Iosephus Scripturæ sensum, aut eius festinando non meminit. Maiorque semper auctoritas & fides sacri textus extiterit. Hîc sanè emulgendis pecuniis commodius fuit Heliodorum ablegari, idque dissimulato itinere, qui erat negotiis Regis præpositus, quàm Apollonium tantum scilicet ducem ac prætorem, quem satis fuit admonere Regem, non relicta prouincia ad negotium proficisci, quod in vrbe subiecta ac Seleuci ditionis, Procuratoris facilè industria nullo belli strepitu, regia duntaxat auctoritate ac nomine, expediri posset.

5. *Διὰ βίου* Id ita dictum Iosepho, suæ ætatis morem respiciente, quo Pontifices non *διὰ βίου*, *per omnem vitam*, illo tum munere fungebantur, sed penè *δι᾽ ἐνιαυτοῦ*, *annui* sæpe Pontifices erant, contra veterem vtique Aaronis & filiorum institutionem, qui sic *διὰ βίου* ministrarunt, ac donec per Salomonem Abiathar cessare iussus est: quod tamen in eo fuit singulare, nec nisi diuino nutu, vt existimo, cui tum Salomon obsequebatur.

6. *Ἐν αὐτῇ τῇ ἄκρᾳ*. Auctor libri 2. Maccab. c. 4. *ἀκροπόλει* nec Iosephus aliud voluit. In arce ergo constitutum eiusmodi ephebórum gymnasium quasi meritorium, & ad nefanda prostitutionis eorum, vt idem auctor magis prosequitur: Nec bene Erasmus, sed planè inscitè, ad thermas reducit, quarum constructione templi fabricam turbarit. Certè turbarit, non

A fabricam, sed quidquid eius ritus erat sustulit: quod alterum caput est eius improbitatis, distinctum ab illa extructione, non thermarum, sed dicti gymnasij.

Κατακρημνισθῆναι. Clara adeò, vt à nobis reddita, prorsusque sacro textui consona, 2. Maccab. 6. 10. quo sic deprehensæ mulieres natos circuncidisse, cum eis dicuntur præcipitio necatæ; ineptus Paraphrastes (veriusque temerator) Erasmus, in sensum non veræ pietatis, sed phanatici furoris, trahit: quod scilicet, ita se mulieres ipsæ præcipitarent, eaque nece longiora tormenta redimerent. Quàm hæc consona nostris Iosephi. Non deterritas à natorum circuncisione, etsi hæc sibi imminere (à tyranno scilicet) præuiderent. 7.

Περιαγκωνισμένοι. Recto ordine aptandis ad 8.
B flagrum atque verbera, detractis vestibus, ligantur ad curuaturam (quod est *ἀγκὼν*) brachia, siue retro ad tergum proiectis manibus, siue etiam ad latera, vel ad pectus, ligatis, ne scilicet manus liberæ verberum grandini incommodent. Habeatque Thesauri Auctor, hîc eius vocis exemplum, quod desiderat: Portus etiam eius vocis significationem, *περιαγκωνισμένοι*, quam Suidas non exposuit, & in qua ipse hæret. *Manus post terga vincio*, quidam dicunt *τὸ, περιαγκωνίζω*, quod ita sæpe tortor reum vinciat, vinctumque ad certam distantiam teneat ac præmittat, vt à dorso ictus infligat. Verùm vox Græca signantius aliquid habet & communius. Hinc Latinis *ancus*, *ἀπὸ τοῦ ἀγκῶνος*. Gloss. veter. *Ancus, mancus, κυλλὸς, κορδός*. Festus. *Qui aduncum brachium habet, vt exporrigi non possit*: nec aliud ad verbera quæritur,
C quamuis in partem manus proiiciantur. Ipse se Iosephus explicat, & quid velit hac voce, ostendit, dum c. 9. ita describit similem pœnam primi Maccabæorum; *discissa tunica, διέδησαν τὰς χεῖρας αὐτοῦ καὶ τοὺς βραχίονας ἑκατέρωθεν· vtrinque manus eius & brachia vinxerunt*: vbi nihil est, quo manus à tergo reuinctæ debeant intelligi: etsi ibi quoque sic Erasmus ludit, & sua, Iosephi dictis supponit.

Ἀτεχνῶς. Plena hîc omnia, nec illa Erasmi ad 9.
prosopopœiam necessaria, quæ nec Eleazarus locutus meritò videri possit, nec scripsisse Iosephus; cuiusmodi est illa inuocatio Patris Abrahæ, & quod in eius sinum gremiumque gratuletur se morte venturum. Sinum Abrahæ expressit Dominus Luc. 16. 22. in quem delatus sit Lazarus, & in quo à diuite epulone con-
D spectus; siue sinum ipsum Abrahæ intelligamus, in quo vt hominis sinu Lazarus, vt illi charissimus, conquiesceret, seu etiam epularetur, quo fere priuilegio Ioannes in sinu Iesu in Cœna recubuit, vt Grot. aliique exponunt, intellexeruntque Hebræi, cùm Eliezerem seruum quondam Abrahæ fidelissimum in eius sinu conquiescere dixerunt; siue vt fere Antiqui, per metaphoram, regionem piis Animis adscriptam; quomodo sinum terræ & maris dicimus, qui velut Abrahamo in eo principe, sinus Abrahæ dictus sit; neutroque sensu ita facilè sibi gratulatus Abrahæ sinum intelligatur Eleazarus, vt hæc effutire debuerit Erasmus; quod primo modo singularis excellétia est, non facilè cuiuis, etiam sanctissimo, præsumenda;

quodque non videantur olim Hebræi suam illam Eden & παράδεισον, ac sanctorum locum, sinus Abrahæ nomine intellexisse, vel producenda Erasmo loca, vnde id habuerit.

10. Ἀντίθετον τῷ πνεύματι. Erat τῷ πατρὶ, manifesto errore: quo nec vacat τὸ ἀντιθέτῳ· nec enim vox neutra est, aut hîc commoda, sed palam ἀντίθετον legendum est, vt, sicut in superioribus, defectis seniculo viribus, vegetis viribus iuuenem opponat, quem sic Eleazarus in frigido peneque emortuo corpore prætulit.

11. Τὰ ζώπυρα τῷ πυρὸς. Vna significatione, reliquiæ sunt ignis sopiti, ex quibus ignis suscitatur: hîc verò folles, aliaque eiusmodi instrumenta, quibus flamma suscitatur ac incendium augetur: nec video quid Erasmo in mentem venerit, cum ita exponit, *Succensorium ad excitandam flammam: quoddam tenue esse ferri telum accepimus*; quæ potius tridentis descriptio est ad coniiciendum in ignem, aut etiam aceruandas prunas, quàm flammæ prunarumque suscitabulum.

12. Διὰ τῆς εὐλογίας. Eo sensu vsurpare εὐλογίαν videtur Iosephus (cum ascribit Maccabæorum de Tyranno victoriam) quo Stoïci βούλησιν definiunt, ὄρεξιν εὔλογον, redditque Cicero, *Voluntatem quæ cùm ratione aliquid desiderat* Recta itaque Ratione, λόγῳ & λογισμῷ, euersam pueris Maccabæis significat Antiochi tyrannidem. Qui libri vnus illi scopus est.

13. Τὰ τῆς ἀρετῆς ἆθλα. Ita rectè Iosephus, *virtutis præmia* consecuturos gratulari memorat Maccabæos; non quod inscitè substituit Erasmus, *regnum cælorum*, quod demum à Christi prædicatione innotuit, ne & *æternum ignem* dicam, vbi Maccabæi & Iosephus *mortem æternam*. Est hoc παραχαράττειν, non παραφράζειν· *adulterare* antiquum monumentum, non aliis pauloque pluribus verbis, maiorique ornatu repræsentare: Mitior certè Em. Card. Baronij censura & excusatio in Not. quasi Erasmus alia Græca habuerit. Liquet certè non habuisse, nec Græcorum vllum sic proiectæ audaciæ fuisse, qui Iosephi nomine cuderit, quod ita Erasmus, re sic seria lusit: Vir scilicet tantus, & qui sibi censenda quæuis Patrum Monumenta, tanta audacia sumpserit. Nullius proinde auctoritatis, quidquid extra Græca, vel contra eorum fidem, toto hoc libello, absque omni prorsus iudicio, scripsit: at verò, quantum viro risum daturus erat homo cucullatus, qui vel scripsisset, vel Iosephi opus & Maccabæorum verba haberi voluisset?

14. Τὸν τροχὸν περιπεπατατείνατες. Quod instrumentum *rotam* Iosephus vocat, τροχὸν, auctor 2. libri Maccabæorum, τύμπανον, quò etiam alludit Paulus Hebr. 11. 35. ἄλλοι δὲ ἐτυμπανίσθησαν· vbi bene Interpr. *Alij distenti sunt*; sic nimirum tympani in morem in eius generis cruciatorio instrumento ad omne genus suppliciorum aptati; & ad ipsum ignem, vt Iosephus significat: Sic fortè illa machina rotabatur, vt in illa distentum corpus, & ad prunas, illis vrendum, deprimi posset, & ad verbera, seu alias excarnificandum vnguibus ferreis, aliisque, leuari: ea distensione ex tortorum arbitrio, tormentis omnibus coaptatum. Quod Chrys. ad capitis abscissionem refert, velut se

A res in Iacobo habuit, haud satis congruit: nec sanctus Paulus ibi Sanctos noui Testamenti videtur tangere, sed solùm veteris, quos Iudæis ipsum probantibus in exemplum adducit.

Πατρίῳ φωνῇ. Hîc ἀπὸ τῷ πατρὸς, πατρίῳ. *A* 15.
Patre, paterna prouidentia; nec quibus aliis passim locis vel pueri locuti leguntur, vel ipsa mater, τῇ πατρίῳ & πατρῴᾳ φωνῇ, *patria & paterna voce*. aliter intelligendum, quàm lingua Hebraïca, seu Syriaca, quasi lingua patriæ, quæ ipsa à patre dicta est: durumque est, quod Cornel. à Lapide passim in erudita sua 2. libri Maccab. expositione, quasi *mascula*, *virili*, *forti*, interpretatur, non velut pueri, aut fœminæ; abhorrétque à puritate linguæ Græcæ, qua liber ille eleganter scriptus est. Quod illustrando sacro textui, Iosephi affert, saniore
B reliquis consilio, ex ipso mutuatur Iosepho eiusque Græcis, non ex Erasmiana olida illa paraphrasi: quibus etiam reddendis operam probat, licuissetque in eo genere non paucis Sodalium ea præcellere, siue est ipse Cornelius à Lapide, siue Sodalium alius quispiam, qui tot retro annis quasi eius opus posthumum, suam illam lucubrationem vulgauerit Etiam παῖδες & νεανίαι, non sic tenera ætate erant ac velut impuberes, vt eius vocis mysterio significandum fuerit, non loqui illos vt paruulos, quam passim vocem illis tribuit Erasmus, vbique ineptiens in hoc opere, ac si infantium certamen esset, non verè iuuenum satisque grandium, & qui Regis negotiis iam tum præfici possent; quod eis desertæ religionis præmium Tyrannus statim pollicebatur, vti Iosephus scripsit: quin & ipse sacer textus; &
C quidem omnium minimo, 2. Maccab. 7. 24. *Pollicebatur amicum habiturum*, καὶ χρείας ἐμπιστεύσειν· *& negotia crediturum*, vt reddit Nobil. ac Græca petunt; publicis curis rebusque præficiendum, quod grandis iam adolescentis & ephebi ac probe viri, non paruuli, vt & esse amicum Regis: nec satis Vulg. ex Græcorum fide, *& res necessarias illi præbiturum*: nisi aliam vocem habuit, quod non liquet: quos etiam c. 8. post Eleazari necem, ἐκ τῆς Ἑβραίων λείας, *ex Hebræorum præda*, seu captiuis, suo tribunali ab Antiocho sisti iussos ait; velut nimirum captiuorum nobiliores (vti etiam inter Sacerdotes nobilis Eleazarus) quibus in sententiam adductis, reliquam gentis turbam ac quasi fæcem, eorum exemplo, in eandem se adducturum sperabat; quod quàm bellè dictum in par-
D uulos & penè infantes; quorum defectio, si qua fuisset, miserationem magis haberet, quàm exempli vim ac prouocationem. Nomina etiam Puerorum & Matris aliunde accepta inferciit Erasmus, cùm nec sacer textus, nec Iosephus illorum quicquam meminerint; videanturque petita ex quibusdam apocryphis, seu etiam conficta; vt ea ignorare, non multum nostra intersit. Argumento est, quod alia prorsus nomina habet Erasmus, ac habeant Menæa: vt si vlla nominum habenda esset ratio alij aliique forent, quos Maccabæos dicimus. Quo patet, quàm leuiter dictos Maccabæos opinati sint, qui à primo eius nominis ac natu maximo, totam eam fratrum cohortem sic dictam scripserunt: quem Menæa edita Abim vocant;

Tiliana MS. nostra Abbim. Basilij Menolog. A solùm Eleazarum senem & Salomonidem Puerorum matrem nominat, seu Salomonam, vt & reliqua Menæa, cùm Latini quidam *Maccabeam* ac nescio quid eam dicant. Maccabæos ego potius dictos existimem, non quod vllus eorum sic vocatus, vel quod Maccabæos & Asmonæos propius cognatione attingerent (cùm eius rei ex certis monumentis nulla sit coniectura) sed quod ignotis eorum nominibus & progenie, ipsorum sic scripta historia sit in 2. illo libro Maccabæorum; vnde & Mater dicta Maccabæa, quod illis imposuerit, qui eius nomen proprium esse putauerunt.

16. Ἀπὸ τ̃ τενόντων. Erasmus. *A principio ceruicis ad genua vsque, &c. Ad mentum & barbam vsque*, si dixisset, sensum Iosephi aperuisset; Putem scripsisse, *ad genas vsque*: vt de illo mitius sentiam τένοντες, majores musculi præcipuè sunt, quibus caput iungitur ceruici, ipsiusque ceruicis pars, vnde cœpta detrahi cutis cum carnibus, ipsaque tota capitis cutis, ad mentum vsque & barbam; quod dirum supplicium etiam significauit sacer textus, intellexitque in Iosepho Ambr. l. 2. de Iacob & vita beata c. 11. Sic non placet Cornel quod reddit, *ab imis pedibus exorsi*. Sed de illa eius vocis significatione, videndus Thes. & alij. Quæ sequitur vox ἐπιπαλλόμενοι, nihil Græca videtur: coniectura muto ἐπαλλόμενοι, quod Ionicè dicitur, ἀντὶ τ̃, ἐφαλλόμενοι. Sic enim clara litera, quadratque istud sic dictum, cum sequenti metaphora pardi bestiæ: *οἱ παρδάλεις θῆρες. qui immanitate pardi bestia erant*; vbi malè Corn. *& capitis pellem admotis pardis dilacerant*, ita fortè quod mendo typogr. Argent. est παρδάλεων θῆρες. Erasmus longo discursu ac nugatorio istud de immissis pardis, seu pardo, (vt loquitur) *feroci & sitibundo sanguinis*, qui Dei miraculo in mitem versus sit, exaggerat contra omnem fidem, etiam iustæ ἀκριβείας. *Assiliendi* itaque voce vsus Iosephus, ad exprimendum quod ex indole eiusmodi bestiarum est, quam totam ea carnificina vnguiumque dilaceratione, tortores illi imbuisse viderentur.

17. Βαρέως καρτερῶν. Positum hîc βαρέως, ἀντὶ τ̃ σμυρῶς quasi *graui constantia*, quod & reddebam, non vlla mentis leuitate aut temeritate; cùm aliàs *moleste* sonare videatur, præsertim cum verbo φέρειν. Non bene Iosephi sensus mutatus Cornelio; *Quem ille grauissimum dolorem tolerans*, vbi nullum accumen. Erasmus vt scyrtem, difficultatem vitauit.

18. Ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ἐπεπαίδευμαι δόγμασι. Satis supinè Cornel. ἄλλω legit, quod nescio an illi habeant Codd. nec si haberent, fœdo errore vacarent. Reddit ergo, *Iisdemque nos in adibus educatos*, quod satis ἀπροσδιόνυσον. Melius περιφραστικῶς Erasm. *Vnus est nobis Magister, vnus animus*, &c. Iisdem ergo educatos doctrinis atque decretis; vna imbutos fide, Eleazaro eis præceptore; siue etiam patre, vt Menæa semel & iterum videntur velle, etsi videtur illorum fides hac parte nutare. Ode 6. auctore Canonis Andrea Cretensi, Προηγήθλευσι πατὴρ, συναθλοῦσι δ' ἁμῶν σὺν ἡμῖν ἡμῶν καὶ ἡ μήτηρ. *Prior certauit Pater, certent pariter & filij; lateant nobiscum & Mater.* Cui geminum illud Cathismatis. Τὸ πρόσταγμα τοῦ ἀπειλὰς κατῃσχύνατε, ὡς τοῦ νόμου ὑπέρμαχοι καὶ τοῦ πατρὸς ἀκόλουθοι φανέντες, σὺν μητρὶ εὐρεσιν. *Tyranni minas confudistis, vt Legis defensores, & Patris effecti sectatores, cum diuin Maatre*. Clarius Exapostilarium, quod diuersi auctoris esse possit, ab Andrea auctore Canonis. Τοὺς θαυμαστοὺς ὑμνήσωμεν Μακκαβαίους, Ἐλεαζὰρ παῖδας καὶ Σολομόνης. *Laudemus admirandos Maccabaos, Eleazari & Salomonidis filios*. Quos etiam idem Andreas ex Sacerdotali genere fuisse indicat Od. 8. Οἱ τὸν Μωσέως καθέδραν κοσμήσαντες, καὶ τοὺς πατρῴους θεσμοὺς συντηρήσαντες, ὡς ἑπτὰ ἀστέρες ἐν κόσμῳ λάμποντες. *Qui Mosis cathedram ornauere & paternas leges seruauere, velut septem stella in mundo lucentes*: pro Eleazari scilicet necessitudine, qui B ipse Sacerdos fuit, & in vice sua princeps, eaque ratione cathedram Mosis ornauit, quam ornare non aliorum videtur, quàm Sacerdotum. In reliquis Andreas Eleazarum institutorem solùm ait puerorum, quos Salomona genuerit: quomodo animorum pater esset, non corporum. Eius rei nihil habemus ex sacro textu, aut ex his, quæ Iosephus scripsit. Nostra Tiliana Menæa, nihil cum editis commune habent, præter priores strophas ad Vesperas: Canon diuersus incipit, Παίδων ἑπταρίθμων λογισμόν. in quo nihil eius furfuris quo videatur Eleazarus fuisse Pater Maccabæorum. Cathisma castigatissimum, quo fere vno Eleazari memoria recolitur, Ἱερεὺς ἀνεδείχθης Μωσαϊκῶς, τὰς ἐν νόμῳ λατρείας διαπαντὸς προσάγων, μακάριε, τῷ Δεσπότῃ τῆς κτίσεως, καὶ ζηλωτὴς τῶν νόμων ἰδίως φανέμενος, πολυειδεῖς βασάνους γενναίως ὑπομένεις C ἐδεῖν καὶ πᾶσι ὑποτύπωσις ὤφθης, σοφῇ καρτερίᾳ ψυχῆς ὑπομονῆς καὶ στερρότητος, Ἐλεαζὰρ πολύαθλε. *Sacerdos Mosaico ritu fuisti, legales hostias continuè offerens, vir beate, creatura Domino, legisque diuinè amulator factus, diuersi generis tormenta fortiter sustinuisti: Vnde & cunctis amulanda patientia ac firmitatis, sapiens tolerantis animi enituisti, Eleazar multis desudatis prœliis ac victoriis clare.* Exapostilarium tamen in eam incurrit sententiam, vt Eleazarum septem Puerorum patrem significet: quodque elegans est, repræsentare hîc lubet. Τοῦ νόμου χρηματίζοντες ὑπηρέται καὶ στῦλοι, τὸν θάνατον ὑπέστητε, Μακκαβαῖοι γενναῖοι, καὶ δόξης ἐπιτύχετε σὺν μητρὶ σώφρονι καὶ τῷ Ἐλεαζάρῳ. *Qui legis ministri ac columna effecti, mortem obiistis cum Matre diuini sensus fœmina, & Eleazaro Patre.* Nimisque D durum, vt non eodem modo Mater ac Pater eius moduli auctori intelligatur.

Κατατεινόμενος ἐκμελῶς. Geneu. [illegible] Quod 193 Corn. τὸ ἐκμελῶς *membratim* reddit, nouæ fabricæ est, nec ex vsu huius vocis. Possit fortè accipi vt particula ἐ. siue ἐξ vim augendi habet. Malim tamen contrario sensu sumere, vt sit quasi *temere, tumultuarie*, ac valdè ἀμελῶς, vt fieri solet in eiusmodi carnificina, vbi satellites hoc vnum curant, vt rei excrucientur, & ad propositum, ut membra sic distenta, suis compagibus soluantur ac deartuentur. Sic videtur Pollux accipere l. 4. c. 8.

Ἑαυτὸν ἐρρίψε, Sonant hæc ipsum à se sic prosiliisse in sartagines, nullis ante tormentis 205 tentatum, velut ferme Apollonia tortores suos

suos occupans, se in paratum sibi ignem coniecit: quod sacro textui 2. Maccabæorum nihil concinit, in quo habemus exasperatum Regem eius & Matris responso, supra omnes in eum sæuiisse: maioribus proinde tormentis ab eo excruciatum extinctum esse, non velut à se eum ipsum vna frictione mortem occupasse. Erasmus longo discursu sancti pueri pœnas exaggerat, velutque Auctorem sacrum Iosepho conciliaturus, tantis exhaustum suppliciis, *orbatum etiam palmis atque vlnulis, igni-uomam sartaginem sponte ascendisse*, ait; quasi adhuc vegeto corpore, inque eam rem satis robusto: quod vix fidem habet. Ita se proijciendum tortoribus sponte obtulisse, seu permisisse, id verò probabilius, vt velut in reliquis, hæc illius suprema esset excruciatio. Hæc Erasmi, *O Adonai, ô Sabaoth*, quasi & Sabaoth, Dei nomen, inanis mihi verborum pompa & phaleræ. Est Deus ac dicitur *Deus Sabaoth*, id est, *exercituum*, seu virtutum, non ipse Sabaoth.

21. Ἐπιγνώμην ἔχουσα. Quin rectè emendauerim, haud puto Lector ibit inficias, ἡ ἰναπκημένη ἔχειν Argent. ἡ ἰναπκαμένη, emendabatque vir doctus in meo cod. ἰνοπκημένη quæ quidem Græca vox, sed nullius hîc apti sensus, præter solœcismum nulla recta construct... Erasm. ista dissimulat aliaque difficilia ... phrastæ, quem agere videri vult, licentia. Præclara omnia ac clara auxesis, quod mater, & tantorum mater, sicque firmato in ea liberorum affectu, eorum saluti temporaneæ prætulit Dei timorem, eorumque æternam salutem. *Abraam* Iosepho dictam nihil aptè sibi somniauit Corn. 2. Mac. 7. 20. quod ille τὴν Ἀβραὰμ ὁμόψυχον c. 15. dixit, ..., scilicet, *cum Abrahamo animi præstantia*; aut etiam θυγατέρα Ἀβραάμ· *Abrahæ filiam*: quæ vna eius generis eo capite extant: nec S. Thomas (si tamen ipse *Maccab. ar.* dixit) eius nomen proprium voluisse putandus est, sed quod ita à filiis vocata sit, vndecunque illis ipsis ea nuncupatio accesserit. Inscitus valde Erasmus tota hîc sua paraphrasi, vbi grauiter Iosephus, tantis liberorum malis & cruciatibus, non mutasse propositum, aut à mentis constantia desciuisse, ad eamque filios adhortatam esse, gaudio & lætitia risuque rem omnem illi transactam scribit. *Illum incidi vngulis latabaris: distendi rotis alium ligarique gaudebas. Singuli te ridente consumpti sunt. Nam quid ego describam exitia paruulorum, cùm matri risus sint omnia?* Dicas hæc bacchantis potius animæ, quàm grauis satis matronæ fideque Abrahæ æmula filios immolari, non *ridentis*, sed (quod toties inculcat Iosephus) coram sub oculis *videntis*, Legisque amore ac spe præmij sustinentis, & ad sustinendum charissima pignora modestè ac ingenito pudore hortantis; qualem præfert ipsa minoris exhortatio, quam habet sacer textus, & qua crudelem *Tyrannum irrisisse* dicit, seu ei illusisse. Sed aliud est pia strue impij hominis frustrari vota, aliterque suadere ac ille expectabat; suadere parem Fratribus Legis amore perferendis tormentis constantiam, non eorum terrore aut terrenorum expectatione, ignaui animi ac degeneris à ritu patrio defectionem; aliud in his ipsis tormentis gaudere, lætari, ridere, cachinnos tollere; ex hominis scilicet non sobrio satis genio, non ex sanctæ Martyris indole.

Θεοῦ συσπατιῶτις πρεσβῦτι. Longè deprauata lectio; non leui cura (nec ipsa inutili, vt puto) mihi restituta. Erat aliis πανῶν, aliis σπαπῶτι, vt Geneu. in quo vestigium veræ lectionis inueni, συσπατιῶτις, quod sanctam Mulierem vocat comparatione ad Eleazarum senem, cum pugnæ socia accesserit, ac post quem gloriosiore cum filiis Martyrio, eam instaurauit. συσπατιῶτις, *commilito*; femininum, quæ ipsa bello sequitur eoque pugnat ac operam commodat: Nam rarum est, ipsam bello præesse. 22.

Ἑαυτὴν ἔρριψε κατὰ τῆς πυρᾶς. Sic clarè Iosephus, quod & traditione aliqua compertum habuerit; sic nempe inter deliberandum, rumoresque de illius pari cum filiis dira excruciatione, nece, muliebri pudore ne carnificum contrectatione quasi pollui videretur, sic in rogum, (fortè etiam sartaginem) insiliisse, atque tortores præuenisse, cui geminum noscitur Apollonia Virgo fecisse referente Dionysio Alexandrino, & Ecclesia solenni ritu probante. In fœminis & Virginibus istud genus occupatæ mortis præcipuè excusatum ac frequentius fuit, quibus pudicitia, vita potior foret, quem & animum in illis Spiritus sanctus perficeret, ac, qua fortè laborarent, ignorantiam, suo numine veniabilem faceret: acceptaque sibi holocausta miraculorum luce ac populorum deuotione, ipsoque infidelium stupore & ad veram fidem adductione, ostenderet. Græci eadem ex eodem, vt apparet Iosepho: μὴ ἂν καὶ ἡ αὐτῶν μήτηρ Σολομόνη (edita Σολομονὶς) ἰπεὶ τελειωθέντας πάντας εἶδεν, μὴ ἀνασχομένη χεῖρας ἀνθρώπους ἐπιβαλεῖν, τῇ ἐξαφθείσῃ πυρκαϊᾷ ἑαυτὴν ἐναπέρριψεν, καὶ ἔτως τῷ Θεῷ τὸ πνεῦμα παρέδωκε. *Quibus cum etiam eorum Mater Salomona, vbi illos consummatos vidit, non sustinens vt quisquam hominum in eam manum inyceret, in succensum seipsam rogum coniecit, inque eum modum spiritum Deo reddidit.* Erasmus verba fundit, aliaque omnia dicit, & quasi eadem, aut penè maiora filiis tormenta ab Antiocho, eiusque ministris, pertulerit: & videri vult Iosephum reddere, vel παραφράζειν. Plagij hoc genus, nec liberalis satis ingenij: debuitque Corn. alia afferre, vt sicut in superioribus, Iosephum ipsum repræsentaret, non prorsus contraria, illius nomine occinentem Erasmum intruderet. Auctor sacer ἐτελεύτησε· *mortua est*: nihil amplius addens, nec Vulg. aliam habuerit vocem, quod reddidit, *consumpta est*: fortè respexit Iosephum, ex cuius sententia sic verè potest dici consumpta, interpretando penè expositorem agens. 23.

Ἀνεκήρυξεν Ἀντίοχος. Possent hæc non aduersari sacro textui, sic mutato ad tempus Antiochi animo, ac Iudæis impenso, illisque sociis victoriis claro, quibus & Ἐπιφανοῦς (*illustris*) nomen vel auxerit, vel asciuerit; etsi postremò in Iudæorum perniciem consilium vertit, in quo ipse Deo vltore vitam malè abrupit. Sic crebræ in aulis Regum mutationes, vbi maximè Princeps leuitate animi studiis facilè rapitur; nullaque virtute fulcitur. Miræ certè 24.

Seleucidarum mutationes, variéque per eorum Monarchiam acta atque iactata Hebræorum Respublica est. Vel potius ἁμαρτωλίᾳ Iosepho imposuit, Antiocho Seleuci tribuens, A quod Antiochi Demetrij sit, per cuius tempus, Simone Pontifice, Romanis præsertim auctoritate literisque tuentibus, reflorescebant Iudæorum res.

ΙΠΠΟΛΥΤΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΟΣ,

ΑΠΟΔΕΙΞΙΣ ΠΕΡΙ ΧΡΙΣΤΟΥ

καὶ Ἀντιχρίστου.

HIPPOLYTI EPISCOPI ET MARTYRIS,

DEMONSTRATIO, DE CHRISTO

& Anti-Christo.

1. Qvod ita desiderio fatigabas, Frater mi charissime Theophile, vt à me tibi proposita capita diligenter perdisceres; operæpretium putaui, velut ex sacro fonte, ex sacris ipsis affatim Scripturis hauriendo, ob oculos quasi præsentia ea ponere, de quibus vertitur quæstio: vt nedum humanis hæc auribus consignando læteris, sed & res ipsas virtute lustrando, per omnia Deum laudare possis. Hoc enim præsenti, quam agimus vita, tutum à nobis tibi esto viæ præsidium, quò paratis inferens rationibus ac sermonibus, velut terra munda, in cordis tui latifundio semines. Sed & his, aduersantes salutari doctrinæ ac contradicentes in sententiam coges. At vide ne ad incredulas ac maledicas hæc linguas traducas (nec enim hoc leue periculum est) sed vt viris religiosis ac fidelibus, qui sanctè ac iustè Dei timore viuere velint, impertias. Non enim frustra beatus Apostolus monendo Timotheum, ait, *O Timothee, depositum custodi, deuitans profanas vocum vanitates, & oppositiones falsi nominis scientiæ, quam quidam profitentes, circa fidem errauerunt.* Et rursus, *Tu autem, fili mi, confortare in gratia, quæ est in Christo Iesu: & quæ audisti à me per multas exhortationes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt vt & alios doceant.* Cùm igitur beatus Apostolus hæc cautè ac metu traderet, quæ ab omnibus facile cognosci possunt, videns scilicet spiritu Non esse omnium fidem; quantò res nobis majoris periculi fiet, si temere nullaque ratione profanis hominibus atque indignis tradiderimus diuina eloquia?

1 Tim. 6. 20.

2. Tim. 2. 1.

2. Thes. 3. 2.

2. Nam quia beati Prophetæ oculi nobis fuerunt, ipsi per fidem, Verbi mysteria præuiderunt, quæ & aliis postmodum ætatibus ministrarunt, nedum quæ præterita essent loquentes, sed & præsentia atque futura nuntiantes, ne solùm Pro-

Prophetæ, Fidelium oculi.

α'. Βουληθέντος σου κατ' ἀκρίβειαν ἐκμαθεῖν τὰ προτεθέντα σοι ὑπ' ἐμοῦ κεφάλαια, ἀγαπητέ μου ἀδελφὲ Θεόφιλε, εὔλογον ἡγησάμην ἀφθόνως ἀρυσάμενος ὡς ἐξ ἁγίας πηγῆς ἐξ αὐτῶν τῶν ἁγίων γραφῶν, παραστῆσαί σοι κατ' ὀφθαλμοὺς τὰ ζητούμενα, ἵνα μὴ μόνον ταῖς ἀκοαῖς τῶν ἀνθρώπων ἐγκαταθέμενος ταῦτα εὐφρανθῇς, ἀλλὰ δυνάμει καὶ αὐτὰ τὰ πράγματα ἀνιστορήσας, κατὰ πάντα τὸν Θεὸν δοξάσαι δυνηθῇς. τοῦτο γάρ σοι ἐφόδιον ἐν τῷ νῦν βίῳ ἀκίνδυνον ἔστω παρ' ἡμῶν, ὅπως τοῖς πολλοῖς δυσνόητα καὶ δυσληπτα ἐξ ἑτοίμων λόγων προσεῖλκας, ἐγκατασπείρῃς τῷ πλάτει τῆς καρδίας σου, ὥσπερ ἐν καθαρᾷ γῇ. δυσωπήσεις δὲ διὰ τούτων τοὺς ἀντιτιθεμένους καὶ ἀντιλέγοντας τῷ σωτηρίῳ λόγῳ. ὅρα δὲ μὴ εἰς ἀπίστους καὶ βλασφήμους γλώσσας ἐγκαταθῇ ταῦτα· κίνδυνος γὰρ οὐ τυχών· μεταδὸς δὲ εὐλαβέσι καὶ πιστοῖς ἀνθρώποις, τοῖς θέλουσιν ὁσίως καὶ δικαίως μετὰ φόβου ζῆν. οὐ γὰρ D μάτην ὁ μακάριος Ἀπόστολος παραινεῖ Τιμοθέῳ, λέγει, Ὦ Τιμόθεε, τὴν παρακαταθήκην φύλαξον, ἐκτρεπόμενος τὰς βεβήλους κενοφωνίας καὶ ἀντιθέσεις τῆς ψευδωνύμου γνώσεως, ἥν τινες ἐπαγγελλόμενοι, περὶ τὴν πίστιν ἠστόχησαν. καὶ πάλιν, Σὺ οὖν, τέκνον μου, ἐνδυναμοῦ ἐν τῇ χάριτι τῇ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· καὶ ἃ ἤκουσας παρ' ἐμοῦ διὰ πολλῶν παρακλήσεων, ταῦτα παράθου πιστοῖς ἀνθρώποις, οἵτινες ἱκανοὶ ἔσονται καὶ ἑτέρους διδάξαι. εἰ οὖν ὁ Μακάριος μετ' εὐλαβείας παρεδίδου ταῦτα, ἅπερ ἅπασιν εὔγνωστα ἦν, βλέπων τῷ πνεύματι, ὅτι οὐ πάντων ἐστὶν ἡ πίστις, πόσῳ μᾶλλον ἡμεῖς κινδυνεύσομεν, εἰ ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε, τὰ τοῦ Θεοῦ λόγια μεταδώσομεν βεβήλοις καὶ ἀναξίοις ἀνδράσιν; 1.

β'. Ἐπειδὴ γὰρ οἱ μακάριοι Προφῆται ὀφθαλμοὶ ἡμῶν ἐγένοντο, προορῶντες διὰ πίστεως τὰ τοῦ λόγου μυστήρια, ἅτινα καὶ ταῖς μεταγενεστέραις γενεαῖς διηκόνησαν, οὐ μόνον τὰ παρῳχηκότα εἰπόντες, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐνεστῶτα καὶ τὰ μέλλοντα ἀπαγ-

γέλλοντες, ἵνα μὴ μόνον πρόσκαιρος εἶναι ὁ Προφήτης δειχθῇ, ἀλλὰ καὶ πάσαις γενεαῖς προλέγων τὰ μέλλοντα, ὡς προφήτης εἶναι νομισθῇ. οὗτοι γὰρ πνεύματι προφητικῷ οἱ Πατέρες κατηρτισμένοι, καὶ ὑπ᾽ αὐτοῦ τοῦ λόγου ἀξίως τετιμημένοι, ὀργάνων δίκην ἡνωμένον ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς ἀεὶ τὸν λόγον ὡς πλῆκτρον, δι᾽ οὗ κινούμενοι ἀπήγγελλον ταῦτα, ἅπερ ἤθελεν ὁ Θεός, οἱ Προφῆται. οὐ γὰρ ἐξ ἰδίας δυνάμεως ἐφθέγγοντο, μὴ πλανῶ, οὐδὲ ἅπερ αὐτοὶ ἐβούλοντο, ταῦτα ἐκήρυττον, ἀλλὰ πρῶτον μὲν διὰ τοῦ λόγου ἐσοφίζοντο ὀρθῶς· ἔπειτα δι᾽ ὁραμάτων προεδιδάσκοντο τὰ μέλλοντα καλῶς· εἶθ᾽ οὕτω πεπεισμένοι ἔλεγον ταῦτα, ἅπερ αὐτοῖς ἦν μόνοις ἀπὸ τοῦ Θεοῦ [ἀποκεκαλυμμένα, τοῖς δὲ λοιποῖς 3] ἀποκεκρυμμένα. ἐπεὶ κατὰ τίνα λόγον ὁ Προφήτης προφήτης λεχθήσεται, εἰ μήτοι πνεύματι προεώρα τὰ μέλλοντα. εἰ γὰρ περὶ συμβεβηκότος τινὸς ἔλεγεν ὁ Προφήτης, οὐκ ἂν ἦν προφήτης ταῦτα λέγων, ἅπερ ἅπαντες ὑπ᾽ ὀφθαλμῶν ἦσαν ἐπιστάμενοι. ἀλλ᾽ ὁ τὰ μέλλοντα ἐκδιηγούμενος, δικαίως προφήτης ἐκρίνετο. διὸ εὐλόγως Προφῆται ἀπ᾽ ἀρχῆς οἱ Βλέποντες ἐκαλοῦντο. ὅθεν καὶ ἡμεῖς τὰ ὑπ᾽ αὐτῶν προειρημένα καλῶς μαθητευθέντες, λέγομεν οὐκ ἐξ ἰδίας ἡμῶν ἐπινοίας· οὐδὲ γὰρ καινοτομεῖν ἐπιχειροῦμεν ἀλλήλοις τὰ προειρημένα πάλαι ῥήματα, ἀλλὰ τὰ ἔγγραφα ἐκτιθέντες εἰς φῶς, ἀναγινώσκομεν τοῖς ὀρθῶς πιστεύειν δυναμένοις, ἐπεὶ γίνεται ἀμφοτέροις κοινὴ ὠφέλεια· τῷ μὲν λέγοντι, τὸ διὰ μνήμης κρατήσαντα ὀρθῶς ἐκθέσθαι τὰ προειρημένα· τῷ δὲ ἀκούοντι, ἐπιστῆσαι τὸν νοῦν πρὸς τὰ λεγόμενα. ἐπεὶ οὖν ὁ κάματος κοινὸς ἀμφοτέροις πρόκειται, τῷ μὲν λέγοντι τὸ ἀκινδύνως ἐξειπεῖν, τῷ δὲ ἀκούοντι, πιστῶς ἀκούσαντα καταδέξασθαι τὰ λεγόμενα, παρακαλῶ συναγωνίσασθαί μοι ἐν τῇ πρὸς Θεὸν δεήσει.

γ'. 4 Πῶς ἂν πάλαι τοῖς μακαρίοις Προφήταις ἀπεκάλυψεν ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος, αὐτὸς πάλιν ὁ τοῦ Θεοῦ Παῖς, ὁ πάλαι μὲν λόγος, τυχεῖν ἐπιζητεῖς. ἀλλ᾽ ἐπειδὴ τὸ ἑαυτοῦ εὔσπλαγχνον καὶ ἀπροσωπόληπτον ἐνδείκνυται διὰ πάντων τῶν ἁγίων ὁ λόγος, φωτίζων καὶ ῥυθμίζων αὐτοὺς ὡς ἔμπειρος ἰατρὸς πρὸς τὰ ἡμῖν συμφέροντα, ἐπιστάμενος τὴν τῶν ἀνθρώπων ἀσθένειαν· καὶ τοὺς μὲν ἀγνοοῦντας ἐκδιδάσκειν πειρᾶται, τοὺς δὲ πλανωμένους ἐπιστρέφει εἰς τὴν ἑαυτοῦ ἀληθινὴν ὁδόν. καὶ τοῖς μὲν μετὰ πίστεως ζητοῦσιν εὐκόλως εὑρισκόμενος, τοῖς δὲ καθαροῖς ὄμμασι καὶ ἁγνῇ καρδίᾳ κρούειν ἐπιθυμοῦσιν, εὐθὺς ἀνοιγόμενος. οὐδένα γὰρ ἀποβάλλεται τῶν ἑαυτοῦ δούλων, ὡς μὴ ὄντα ἄξιον τῶν θείων μυστηρίων· οὐ πλούσιον προτιμῶν πένητος, οὐδὲ πένητα διὰ τὸ μέτριον ἐξουθενῶν· οὐδὲ βάρβαρον ὀνειδίζων, οὐδὲ τὸν εὐνοῦχον ὡς μὴ ἄνθρωπον ἀφορίζων· οὐδὲ θῆλυ διὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς γενομένην παρακοὴν μισῶν, οὐδὲ τὸν ἄρσενα διὰ τὴν παράβασιν ἀτιμάζων· ἀλλὰ πάντας θέλων καὶ πάντας σώζειν ἐπιθυμῶν· πάντας υἱοὺς Θεοῦ καταρτίσαι θέλων, καὶ τοὺς πάντας ἁγίους εἰς ἕνα

A pheta temporaneus esse monstraretur, sed & cunctis ætatibus futura prædiceret, vt Propheta esse existimaretur. Hi namque Patres spiritu prophetiæ aptati, dignéque ab ipso Verbo honorati, quo nimirum velut organa in seipsis semper vnitum Verbum tanquam plectrum haberent; cujus nutu atque afflatu, quæ Deus vellet hæc Prophetæ annunciabant. Non enim ex sua facultate loquebantur (verum dico) nec quæ ex animo essent, hæc prædicabant: sed primùm quidem Verbi numine ritè sapientia imbuti, exinde per visa, quæ essent futura probè prædocebantur; ac demum certa jam rerum fide, ea dicebant ac prædicabant, quæ illis diuino Numine duntaxat, manifestata forent, reliquis verè abscondita. Nam qua ratione Propheta, propheta vocaretur, nisi quæ sunt futura spiritu præuideret? Nam si Propheta de casu aliquo loqueretur, ea loquendo non esset Propheta, quæ ob oculos cunctis posita essent: Sed qui futura narret, is meritò Propheta existimatus est. Vnde conuenienter Prophetæ à principio *Videntes* vocabantur. Vnde & nos eorum probè docti vaticinia, non ex nostro sensu loquimur. Non enim alij aliis, quæ pridem prædicta sunt verba, nouis mutare tentamus, quorum scripturas in lucem edentes, his qui rectè credere valeant, legimus, quod hinc vtrisque commodum veniat; nempe ei qui loquitur, quod memoria tenendo rectè exponat quæ prædicta sunt; auditori verò, quod his quæ dicuntur adhibeat animum. Quod igitur communis vtrisque labor propositus est; loquenti nimirum, vt omni tutus periculo eloquatur; auditori vero, vt fide audiens suscipiat, ea quæ dicuntur, obsecro vt orando Deum mihi præsto sitis.

Prophetia futurorum ex Dei nutu.

1. Petr. 1. 21.

Propheta, Videns. 1. Reg. 9. 9.

Quonam modo olim beatis Prophetis Dei Verbum manifestauerit, ipse rursus Dei Seruus, qui olim Verbum erat, scire quæris? Nimirum quia Verbum suam misericordiam, & quod minimè acceptor est personarum, per omnes Sanctos ostendit, illuminans illos atque componens, velut peritus Medicus, ad ea quæ ad nostram conducant salutem, quippe cùm non nesciat humanum infirmitatem. Ac quidem ignorantes studet edocere: errantes verò ad veram suam viam conuertit. Atque his quidem qui fide quærunt, facile inuenitur; his autem qui mundis oculis & casto corde ostium pulsare desiderant, confestim aperit. Nullum enim suorum seruorum rejicit, quasi diuinorum mysteriorum indignum. Non diuitem paupere pluris facit, neque pauperem pro eius tenuitate spernit. Non Barbaro exprobrat, nec Eunuchum, quasi non virum ablegat. Non odit fœminam ob primæ originis inobedientiam, nec virum ob transgressionis reatum deturpat: sed omnes vult omnesq; saluare desiderat. Omnes Dei filios præstare vult, Sanctosque omnes in vnum

4. Isai. 41. 1. Matth. 12. 1.

Humanæ salutis iugi Verbi opera negotium.

hominem perfectum vocat. Nam & vnus Dei Filius est, cujus etiam nos munere per Spiritum sanctum adepti regenerationem, in vnum perfectum ac cœlestem hominem omnes occurrere optamus.

4. *Christi in Cruce contexta vestis: potius stricturis scissa & rubricata.*

Quod enim Dei Verbum cùm esset carnis expers, sanctam carnem ex sancta Virgine induit, tanquam sponsus sibi ipsam in Crucis patibulo vestem contexens; quò nimirum mortale corpus nostrũ suæ admiscendo virtuti, & quod obnoxium corruptioni, & quod ab omni immune est corre-ctione, quod infirmum & quod forte est, homini qui perierat salutem præstaret. Est igitur textorius malus, quæ in Cruce peracta Domini passio est. Stamen in eo, sancti Spiritus virtus: trama, sancta caro Spiritu contexta: licium, quæ per Christi charitatem gratia vtraque adstringit & in vnum nectit: radij, Verbum: textores denique artifices, Patriarchæ & Prophetæ, pulcheum Christi contexentes poderem ac perfectam tunicam: per quas Verbum peruadens, radiorum more, illarum opera contexit, ea quæ Patri libent.

5. *Argumenti insinuatio. 2. Thess. 2. 8.*

Verùm quoniam iam tempus vrget ad ea, quæ nobis argumento proposita sunt, cùm sufficiant quæ in exordio ad Dei gloriam perorauimus, æquum sit vt aggredientes ipsas Scripturas, ex illis videamus, quis & qualis Antichristi aduentus; qua ætate ac tempore reuelabitur iniquus ille. Vndenam & ex qua tribu, quodue illi nomen, quod per numerum in Scriptura significatur. Quomodo populum in errorem inducet, congregans eos à finibus terræ. Quam item Sanctis tribulationem inferet & persecutionem; & quomodo ipse se vt Deum clarificabit. Quis eius interitus? Quomodo reuelanda de cœlis Domini apparitio, ac quæ vniuersi orbis conflagratio. Quis Sanctorum gloriosum ac cœleste regnum cum Christo regnantium, ac quod iniquorum per ignem supplicium.

6. *Apoc. 5. 5. 1. Petr. 5. 8. Antichristus Christi in omnibus æmulus. Ioan. 18. 37. & 1, 29.*

Nam cùm Dominus noster Iesus Christus ac Deus, regia celsitate atque gloriæ claritate, vt leo prædicatus sit: eodem modo & Antichristum pariter leonem Scripturæ vocitarunt, pro eius tyrannide violentiaque. Seductor enim per omnia similis videri vult Dei Filio. Leo quidem Christus, & leo Antichristus; Rex Christus, ac Rex Antichristus. Exhibitus est Saluator vt Agnus; ipse quoque pariter vt agnus apparebit, cùm interius sit lupus. Venit Saluator in circumcisione in mundum, veniet & ille similiter. Misit Dominus Apostolos in omnes gentes; mittet *Ioan. 11. 52.* & ipse perinde pseudoapostolos. Congregauit Saluator oues, quæ dispersæ erant; ipse quoque pariter populum congregabit, qui dispersus est. Dedit Dominus fidelibus suis signaculum; ipse quoque similiter dabit. Apparuit Saluator hominis habitu; ipse quoque in hominis ha-

A τέλειον ἄνθρωπον καλῶν. εἷς γὰρ καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ Παῖς, δι' οὗ καὶ ἡμεῖς τυχόντες τὴν διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀναγέννησιν, εἰς ἕνα τέλειον καὶ ἐπουράνιον ἄνθρωπον οἱ πάντες καταντῆσαι ἐπιθυμοῦμεν.

δ. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἄσαρκος ὢν ἐνεδύσατο τὴν ἁγίαν σάρκα ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου, ὡς νυμφίος ἱμάτιον ἐξυφάνας ἑαυτῷ ἐν τῷ σταυρικῷ πάθει, ὅπως συγκεράσας τὸ θνητὸν ἡμῶν σῶμα τῇ ἑαυτοῦ δυνάμει, καὶ μίξας τῷ ἀφθάρτῳ τὸ φθαρτὸν, καὶ τὸ ἀσθενὲς τῷ ἰσχυρῷ, σώσῃ τὸν ἀπολλύμενον ἄνθρωπον. ἔστι μὲν οὖν ὁ ἱστὸς, τοῦ Κυρίου τὸ πάθος τὸ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ γεγενημένον: στήμων δὲ ἐν αὐτῷ, ἡ τοῦ ἁγίου Πνεύματος δύναμις. B κρόκη δὲ, ἡ ἁγία σὰρξ ἐνυφαινομένη πνεύματι· μίτος δὲ, ἡ δι' ἀγάπης Χριστοῦ χάρις σφίγγουσα καὶ ἑνοῦσα τὰ ἀμφότερα εἰς ἕν· κερκίδες δὲ, ὁ λόγος· οἱ δ' ἐργαζόμενοι, πατριάρχαι τε καὶ προφῆται, οἱ τὸν καλὸν ποδήρη καὶ τέλειον χιτῶνα ὑφαίνοντες Χριστοῦ· δι' ὧν ὁ λόγος διϊκνούμενος, κερκίδων δίκην ἐξυφαίνει δι' αὐτῶν, ταῦθ' ἅπερ βούλεται ὁ Πατήρ.

ε. Ἀλλ' ἐπειδὴ καιρὸς λοιπὸν ἀπαντᾷ πρὸς τὰ προκείμενα, αὐταρκούντων τῶν ἐν τῷ προοιμίῳ εἰς δόξαν Θεοῦ εἰρημένων, δίκαιόν ἐστιν ἡμᾶς ἐφαψαμένους αὐτῶν τῶν θείων γραφῶν, ἐπιδεῖξαι δι' αὐτῶν, τίς καὶ ποταπὴ ἡ τοῦ Ἀντιχρίστου παρουσία· ποίῳ δὲ καιρῷ καὶ χρόνῳ ὁ ἄνομος ἀποκαλυφθήσεται· πόθεν δὲ καὶ ἐκ ποίας φυλῆς, καὶ C τί τούτου ὄνομα, τὸ διὰ τοῦ ἀριθμοῦ ἐν τῇ γραφῇ μηνυόμενον· πῶς δὲ πλάνην μὲν τῷ λαῷ ἐγγεννήσει, ἐπισυνάξας αὐτοὺς ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς· θλῖψιν δὲ καὶ διωγμὸν ἐπὶ τοὺς ἁγίους ἐπεγερεῖ· καὶ πῶς ἑαυτὸν δοξάσει ὡς Θεόν· τίς δὲ ἡ τούτου συντέλεια· πῶς δὲ ἡ ἐπιφάνεια τοῦ Κυρίου ἀποκαλυφθήσεται ἀπ' οὐρανῶν, καὶ τίς ἡ τοῦ σύμπαντος κόσμου ἐκπύρωσις· τίς δὲ ἡ τῶν ἁγίων ἔνδοξος καὶ ἐπουράνιος βασιλεία τῶν συμβασιλευόντων τῷ Χριστῷ· καὶ τίς ἡ τῶν ἀνόμων διὰ πυρὸς κόλασις.

ς. Τοῦ μὲν οὖν Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ διὰ τὸ βασιλικὸν καὶ ἔνδοξον ὡς λέοντος προκεκηρυγμένου τῷ αὐτῷ τρόπῳ, καὶ τὸν Ἀντίχριστον ὁμοίως D λέοντα προσηγόρευσαν αἱ γραφαὶ διὰ τὸ τυραννικὸν αὐτοῦ καὶ βίαιον· κατὰ πάντα γὰρ ἐξομοιοῦσθαι βούλεται ὁ πλάνος τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ. λέων μὲν ὁ Χριστὸς, καὶ λέων ὁ Ἀντίχριστος· βασιλεὺς ὁ Χριστὸς, καὶ βασιλεὺς ὁ Ἀντίχριστος. ἐδείχθη ὁ Σωτὴρ ὡς ἀρνίον, καὶ αὐτὸς ὁμοίως φανήσεται ὡς ἀρνίον, ἔνδοθεν λύκος ὤν. ἐν περιτομῇ ὁ Σωτὴρ ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον, καὶ αὐτὸς ὁμοίως ἐλεύσεται. ἀπέστειλεν ὁ Κύριος ἀποστόλους εἰς πάντα τὰ ἔθνη, καὶ αὐτὸς ὁμοίως πέμψει ψευδαποστόλους. συνήγαγε τὰ διεσκορπισμένα πρόβατα ὁ Σωτὴρ, καὶ αὐτὸς ὁμοίως ἐπισυνάξει τὸν διεσκορπισμένον λαόν. ἔδωκεν ὁ Κύριος σφραγῖδα τοῖς εἰς αὐτὸν πιστεύουσι, καὶ αὐτὸς δώσει ὁμοίως. ἐν σχήματι ἀνθρώπου ἐφάνη ὁ Σωτὴρ, καὶ αὐτὸς ἐν σχήματι ἀν-

θρώπου ἐλεύσεται. ἀνέστησεν ὁ Σωτὴρ, καὶ ἔδειξε τὴν ἁγίαν σάρκα ὡς ναὸν, καὶ αὐτὸς ἀναστήσει ἐν Ἱεροσολύμοις τὸν λίθινον ναόν. καὶ τὰ μὲν πλάνα αὐτοῦ τεχνήματα ἐν τοῖς ἑξῆς δηλώσομεν· νῦν δὲ πρὸς τὸ προκείμενον τραπώμεθα.

ζ'. Λέγει οὖν ὁ μακάριος Ἰακὼβ ἐν ταῖς εὐλογίαις προαναφωνῶν τὰ περὶ τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν, οὕτως. Ἰούδα, σὲ αἰνεσάτωσαν οἱ ἀδελφοί σου. αἱ χεῖρές σου ἐπὶ νώτου τῶν ἐχθρῶν· προσκυνήσουσί σοι οἱ υἱοὶ τοῦ πατρός σου· σκύμνος λέοντος Ἰούδα· ἐκ βλαστοῦ υἱέ μου ἀνέβης. ἀναπεσὼν ἐκοιμήθης ὡς λέων, καὶ ὡς σκύμνος· τίς ἐγερεῖ αὐτόν; Οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ἰούδα καὶ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ, ᾧ ἀπόκειται· καὶ αὐτὸς ἔσται προσδοκία ἐθνῶν. δεσμεύων πρὸς ἄμπελον τὴν ὄνον αὐτοῦ, καὶ τῇ ἕλικι τὸν πῶλον τῆς ὄνου αὐτοῦ. πλυνεῖ ἐν οἴνῳ τὴν στολὴν αὐτοῦ, καὶ ἐν αἵματι σταφυλῆς τὴν περιβολὴν αὐτοῦ. χαροποὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ὡς ἀπὸ οἴνου, καὶ λευκοὶ οἱ ὀδόντες αὐτοῦ ἢ γάλα.

η'. Ἑρμηνεία. Ταῦτα μὲν οὖν παραφράζειν ἐπιστάμενός σοι, αὐτὰ δοκεῖ ταυτηὶ παρατεθεῖσθαι. ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτὰ τὰ ῥήματα προτρέπει τοῦ λέγειν, οὐδὲ τοῦτο παραλείψομαι. ἔστι γὰρ ὄντως θεῖα καὶ ἔνδοξα, δυνάμενα ὠφελῆσαι ψυχήν. Σκύμνον λέοντος εἰπὼν ὁ Προφήτης τὸν ἐξ Ἰούδα καὶ Δαβὶδ κατὰ σάρκα γεγεννημένον, μὴ ἐκ σπέρματος Δαβὶδ γενόμενον, ἀλλ' ἐξ ἁγίου Πνεύματος συλλαμβανόμενον, καὶ τοῦτον ἐκ βλαστοῦ ἁγίου ἐκ γῆς προερχόμενον. Ἡσαΐας μὲν γὰρ λέγει, Ἐξελεύσεται ῥάβδος ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσσαὶ, καὶ ἄνθος ἐξ αὐτῆς ἀναβήσεται. τὸ μὲν ὑπὸ τοῦ Ἡσαΐου ἄνθος εἰρημένον, ὁ Ἰακὼβ βλαστὸν εἴρηκε. πρῶτον γὰρ ἐβλάστησεν, εἶτα ἤνθησεν ἐν τῷ κόσμῳ. τῷ δὲ λέγειν, Ἀναπεσὼν ἐκοιμήθης ὡς λέων καὶ ὡς σκύμνος, τὴν τριήμερον τοῦ Χριστοῦ ἐδήλωσε κοίμησιν, ὡς καὶ Ἡσαΐας λέγει, Πῶς ἐγένετο πόρνη πιστὴ Σιὼν, πλήρης κρίσεως; ἐν ᾗ δικαιοσύνη ἐκοιμήθη ἐν αὐτῇ, νῦν δὲ φονευταί. καὶ ὁ Δαβὶδ ὁμοίως, Ἐγὼ ἐκοιμήθην καὶ ὕπνωσα· ἐξηγέρθην ὅτι Κύριος ἀντιλήψεταί μου. ἵνα δείξῃ ἐν τῷ ῥητῷ τὴν κοίμησιν αὐτοῦ καὶ ἀνάστασιν γεγενημένην. Ἰακὼβ δὲ λέγει, Τίς ἐγερεῖ αὐτόν; τοῦτ' ἔστιν ὁ Δαβὶδ, καθὼς καὶ Παῦλος, λέγει, Καὶ Θεοῦ Πατρὸς, τοῦ ἐγείραντος αὐτὸν ἐκ νεκρῶν.

θ'. Τῷ δὲ εἰπεῖν, Οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ἰούδα, καὶ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ, ᾧ ἀπόκειται· καὶ αὐτὸς ἔσται προσδοκία ἐθνῶν· πληρουμένην (τὴν προφητείαν) ἐπὶ τὸν Χριστὸν ἐδήλωσεν. αὐτὸς γὰρ ἡμῶν ἐστι προσδοκία· προσδεχόμεθα γὰρ αὐτὸν, καὶ ἐρχόμενον ἀπ' οὐρανοῦ δυνάμει διὰ πίστεως ἡμῶν βλέπομεν.

ια'. Δεσμεύων πρὸς ἄμπελον τὸν ὄνον αὐτοῦ. τουτέστι, τὸν ἐκ περιτομῆς λαὸν αὐτοῦ πρὸς τὴν ἑαυτοῦ κλῆσιν· αὐτὸς γὰρ ἦν ἡ ἄμπελος. καὶ τῇ ἕλικι τὸν πῶλον τῆς ὄνου αὐτοῦ· τὸν λαὸν τὸν ἐξ ἐθνῶν ὡς νέον πῶλον εἰς αὐτὸν ἄγων, ὡς περιτομὴν καὶ ἀκροβυστίαν εἰς μίαν πίστιν καλῶν.

A bitu veniet. Excitauit Saluator, ac sanctam carnem suam vt templum fecit; ipse *Iohn. 2. 19.* itidem templum lapidibus constructum Ierosolymis excitabit. Ac quidem eius seducendi artificia sequentibus declarabimus; nunc ad subiectum argumentum vertamur.

Dicit itaque beatus Iacob in benedictionibus, prænuntians quæ ad Dominum ac Saluatorem nostrum spectant, ita loquens. *Iuda, laudent te fratres tui. Manus tua in dorso inimicorum: adorabunt te filij patris tui. Catulus leonis, Iuda: ex germine, fili mi, ascendisti. Recumbens dormisti vt leo, & vt catulus leonis: quis suscitabit eum? Non deficiet Princeps ex Iuda & Dux ex femoribus eius, donec veniat cui repositum est: & ipse erit expectatio Gentium.* B *Alligans ad vitem asinam suam, & ad helicem pullum asinæ suæ. Lauabit in vino stolam suam; & in sanguine vuæ pallium suum. Hilares oculi eius à vino, & dentes eius lacte candidiores.* 7. *Gen. 49. 8.*

Hæc cùm pluribus ac circuitu eloqui nouerim, ipsum modo textum apponere libuit. Quia tamen ipsa diuina verba suadent loqui, ne id quidem omittam. Planè enim diuina sunt & illustria ac sanè animo conducere possunt. Catulum leonis vocauit Propheta qui ex Iuda & Dauide secundùm carnem factus est, non quidem ex Dauidis factum semine, sed qui de Spiritu sancto concipiatur & ex sancto germine è terra C procedat. Quod ita Esaias effert. *Egredietur virga de radice Iesse, & flos ex ipsa ascendet.* Quod Isaiæ flos dictum est, id Iacob appellauit germen. Primùm namque germinauit, deinde floruit in mundo. Dicendo autem, *Recumbens dormisti vt leo, & vt catulus leonis*, triduanam Christi domitionem significauit, vti etiam Esaias ait, *Quomodo facta est meretrix fidelis Sion, plena judicij? ex qua dormiuit justitia; nunc autem homicidæ.* Item etiam Dauid, *Ego dormiui & soporatus sum: exurrexi quia Dominus auxiliabitur mihi*: Vt ea sententia, & dormisse eum, & suscitatum esse ostendat. Iacob autem, dicit, *Quis suscitabit eum?* Id ipsum est quod Dauid, vti & Paulus, ait, *Et Deum Patrem, qui suscitauit eum à mortuis.* D 8. Interpretatio. *Isai. 11. 1.* *Isai. 1. 21.* *Psal. 3. 6.* *Gal. 1. 1.*

Dicendo autem, *Non deficiet Princeps ex Iuda, & Dux ex femoribus eius, donec veniet, cui repositum est: Et ipse erit expectatio Gentium*; ostendit impletum esse vaticinium. Ipse enim est nostra expectatio. Expectamus enim eum, & venientem è cœlo virtute per fidem cernimus. 9.

Alligans ad vitem asinam suam: Hoc est, populum suum ex circuncisione, ad vocationem suam. Nam ipse vitis erat. *Et ad helicem pullum asinæ suæ*; populum ex Gentibus, quasi nouum pullum adducens, quasi qui circuncisionem & præputium vocet in vnam fidem. 10. *Iohn. 15. 1.*

11. *Lauabit in vino stolam suam* : iuxta paternam per Spiritum sanctum, quæ in Iordane descendit, vocem. *Et in sanguine vuæ pallium suum.* Cuius, rogo, sanguine vuæ, nisi carnis suæ, quæ botri instar in lignum missa est? Ex cuius latere, duo scaturierunt fontes, sanguinis & aquæ, quibus Gentes lotæ emundantur, quas pallij in morem censetur habere. A

12. *Hilares oculi eius à vino.* Quinam Christi oculi, nisi beati Prophetæ? qui nimirum, quæ illi euenturæ erant passiones, spiritu præuidentes ac prędicantes, gaudebant, spiritalibus oculis eum virtute cernentes, ipsius Verbi numine eiusque gratia perfecti.

13. Dicendo autem, *Et dentes eius lacte candidiores*, mandata significauit, ex sancto ore Christi procedentia, lactis instar munda. B

14. Hunc igitur leonem & catulum leonis pręnunciauerunt Scripturæ. Similiter & de Christo dictum est. Ait enim Moyses ita, *Catulus leonis Dan, & prosiliet à Basan.* Verùm ne quis errore decipiatur, existimans hanc sententiam ad Saluatorem spectare, animum aduertat. *Dan*, inquit, *catulus leonis.* Illa voce tribum Dan declarauit, ex qua Antichristus nasciturus est. Quemadmodum enim Christus ex tribu Iuda nascitur, ita ex tribu Dan nascetur Antichristus. Quod verò ita se res habeat, ait Iacob: *Fiat Dan serpens, sedens in terra, mordens calcaneum equi.* Quisnam igitur serpens, nisi Antichristus seductor ille qui dictus in Genesi est, qui seduxit Euam, & Adamum supplantauit. Quia tamen necesse est pluribus testimoniis hęc sic dicta comprobare, non grauabor. C

Deu. 33. 22.
Antichristus ex tribu Dan.
Gen. 49. 17.
Gen. 3. 1.

15. Quod enim ex tribu Dan nasciturus sit ac surrecturus Tyrannus & Rex, Iudex dirus, filius diaboli, ait Propheta, *Dan iudicabit populum suum, tanquam & vna tribus in Israël.* Sed dicet aliquis, dictum id esse de Sampsone, qui ortus ex tribu Dan, iudicauit populum viginti annis. Nempe, partim res in Sampsone particulariter contigit, partim vniuersaliter in Antichristo fiet. Nam & Ieremias sic ait, *E Dan audiemus vocem celeritatis equorum eius: à voce hinnitus equitatus equorum eius commota est vniuersa terra.* Ait verò, & alius Propheta, *Congregabit omnem virtutem suam à Solis ortu vsque ad occasum. Quos vocauerit, & quos non vocauerit, cum illo ibunt. Candescere mare faciet præ multitudine velorum nauium, & nigrescere campum, præ multitudine scutorum. Ac, si quis ei in prælio occurrerit, gladio corruet.* Quod enim hæc, non de vllo alio dicta sint, quàm de Tyranno illo tum impudente tum Dei aduersario, in sequentibus ostendemus. D

Gen. 49. 16.
Iere. 8. 16.
Fortè ex Apocrypho.

15. Sed & Esaias sic ait: *Et erit cùm consummauerit Dominus omnia faciens in monte Sion & Ierusalem, inducet super Mentem magnam,*

Isai. 10. 12.

Πλυνεῖ ἐν οἴνῳ τὴν στολὴν αὐτοῦ. [κατὰ] τὴν [διὰ] τοῦ ἁγίου Πνεύματος κατελθοῦσαν ἐπὶ Ἰορδάνην πατρικὴν φωνήν. καὶ ἐν αἵματι σταφυλῆς τὴν περιβολὴν αὐτοῦ. αἵματι οὖν σταφυλῆς, ποίας, ἀλλ᾽ ἢ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, ὡς βότρυος ἐπὶ ξύλου βληθείσης; ἐξ ἧς πλευρᾶς ἔβλυσαν δύο πηγαὶ, αἵματος καὶ ὕδατος, δι᾽ ὧν τὰ ἔθνη ἀπολουόμενα καθαίρονται, ἅπερ ὡς περιβόλαιον λελόγισται ἔχειν. ια'.

Χαροποὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἀπὸ οἴνου. ὀφθαλμοὶ Χριστοῦ τίνες, ἀλλ᾽ ἢ οἱ μακάριοι Προφῆται; οἱ προϊδόντες τῷ πνεύματι καὶ προκηρύξαντες τὰ εἰς αὐτὸν συμβησόμενα πάθη, ὃν δυνάμει ἔχαιρον βλέποντες πνευματικοῖς ὀφθαλμοῖς, ὑπ᾽ αὐτοῦ τοῦ λόγου καὶ τῆς αὐτοῦ χάριτος καταρτιζόμενοι. ιβ'.

Τῷ δὲ εἰπεῖν, Καὶ λευκοὶ οἱ ὀδόντες αὐτοῦ ἢ γάλα, τὰς ἐξ ἁγίου στόματος Χριστοῦ ἐκπορευομένας ἐντολὰς ἐσήμανε, καθαρευούσας ὡσεὶ γάλα. ιγ'.

Τοῦτον οὖν λέοντα καὶ σκύμνον λέοντος προεκεφώνησαν αἱ γραφαί. τὸ ὅμοιον καὶ περὶ τοῦ Ἀντιχρίστου εἴρηται. φησὶ γὰρ Μωϋσῆς οὕτως. Σκύμνος λέοντος Δὰν, καὶ ἐκπηδήσεται ἐκ Βασάν. ἀλλ᾽ ἵνα μὴ σφαλῇ τις, νομίσας περὶ τοῦ Σωτῆρος εἰρῆσθαι τὸ ῥητὸν τοῦτο, ἐπιστησάτω τὸν νοῦν. Δὰν φησὶ σκύμνος λέοντος· τὴν φυλὴν ὀνομάσας τοῦ Δὰν ἐσαφήνισεν, ἐξ ἧς μέλλει ὁ Ἀντίχριστος γεννᾶσθαι. ὥσπερ γὰρ ἐκ τῆς Ἰούδα φυλῆς ὁ Χριστὸς γεννᾶται, οὕτως ἐκ τῆς Δὰν φυλῆς ὁ Ἀντίχριστος γεννηθήσεται. ὅτι δὲ οὕτως ἔχει, φησὶν ὁ Ἰακὼβ, Γενηθήτω Δὰν ὄφις, ἐπὶ τῆς γῆς καθήμενος, δάκνων πτέρναν ἵππου. ὄφις οὖν τίς, ἀλλ᾽ ἢ Ἀντίχριστος; ὁ πλάνος ὁ ἐν τῇ Γενέσει εἰρημένος, ὁ πλανήσας τὴν Εὔαν καὶ πτερνίσας τὸν Ἀδάμ. ἀλλ᾽ ἐπειδὴ διὰ πλειόνων μαρτυριῶν ἀποδεῖξαι δεῖ τὰ λεγόμενα, οὐκ ἀποκνήσομαι. ιδ'.

Ὅτι μὲν γὰρ ὄντως ἐκ τῆς Δὰν φυλῆς μέλλει γεννᾶσθαι καὶ ἀνίστασθαι τύραννος καὶ βασιλεὺς, κριτὴς δεινὸς, υἱὸς τοῦ διαβόλου, φησὶν ὁ Προφήτης, Δὰν κρινεῖ τὸν λαὸν αὐτοῦ, ὡσεὶ καὶ μία φυλὴ ἐν Ἰσραήλ. ἀλλ᾽ ἐρεῖ τις, τοῦτο ἐπὶ τοῦ Σαμψὼν εἰρῆσθαι, ὃς ἐκ φυλῆς τοῦ Δὰν γεννηθεὶς, ἔκρινε τὸν λαὸν εἴκοσιν ἔτη. τὸ μὲν ἐπὶ τοῦ Σαμψὼν μερικῶς γεγένηται· τὸ δὲ καθόλου γενήσεται ἐπὶ τοῦ Ἀντιχρίστου. λέγει γὰρ καὶ Ἱερεμίας οὕτως, Φωνὴν ἐκ Δὰν ἀκουσόμεθα ὀξύτητος ἵππων αὐτοῦ· ἀπὸ φωνῆς χρεμετισμοῦ ἱππασίας ἵππων αὐτοῦ, ἐσείσθη πᾶσα ἡ γῆ. λέγει δὲ καὶ ἕτερος Προφήτης, Συνάξει πᾶσαν δύναμιν αὐτοῦ ἀφ᾽ ἡλίου ἀνατολῶν ἄχρι ἡλίου δυσμῶν. οὓς κεκλήκοι καὶ οὓς οὐ κεκλήκοι πορευθήσονται μετ᾽ αὐτοῦ. λευκανεῖ τὴν θάλασσαν ἀπὸ τῶν ἱστίων τῶν πλοίων, καὶ μελανεῖ τὸ πεδίον ἀπὸ τῶν θυρεῶν τῶν ὅπλων. καὶ πᾶς ὃς ἂν συναντήσει αὐτῷ ἐν πολέμῳ, μαχαίρᾳ πεσεῖται. ὅτι μὲν οὖν ταῦτα οὐκ εἰς ἄλλον τινὰ εἴρηται, ἀλλ᾽ ἐπὶ τὸν τύραννον καὶ ἀναιδῆ καὶ θεομάχον, δείξομεν διὰ τῶν ἑξῆς. ιε'.

Λέγει καὶ Ἡσαΐας οὕτως. Καὶ ἔσται ὅταν συντελέσῃ Κύριος πάντα ποιῶν ἐπὶ τῷ ὄρει τῷ Σιὼν καὶ Ἱερουσαλὴμ, ἐπάξει ἐπὶ τὸν Νοῦν τὸν ις'.

μέγαν ἐπὶ τὸν ἄρχοντα τῶν Ἀσσυρίων, καὶ ἐπὶ τὸ ὕψος τῆς δόξης τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ. εἶπε γάρ, τῇ ἰσχύϊ ποιήσω, καὶ τῇ σοφίᾳ τῆς συνέσεως ἀφελῶ ὅρια ἐθνῶν, καὶ τὴν ἰσχὺν αὐτῶν προνομεύσω, καὶ σείσω πόλεις κατοικουμένας, καὶ τὴν οἰκουμένην ὅλην καταλήψομαι τῇ χειρί μου ὡς νοσσιάν, καὶ ὡς καταλελειμμένα ὠὰ ἀρῶ· καὶ οὐκ ἔστιν ὃς διαφεύξεταί με ἢ ἀντείπῃ μοι, καὶ ἀνοίγων τὸ στόμα καὶ στρουθίζων. μὴ δοξασθήσεται ἀξίνη ἄνευ τοῦ κόπτοντος ἐν αὐτῇ; ἢ ὑψωθήσεται πρίων ἄνευ τοῦ ἕλκοντος αὐτόν; ὡσαύτως ἐάν τις ἄρῃ ῥάβδον ἢ ξύλον, ὑψωθήσεται ξύλον· καὶ οὐχ οὕτως· ἀλλ' ἀποστελεῖ Ἀδωναῒ Κύριος εἰς τὴν σὴν τιμὴν ἀτιμίαν, καὶ εἰς τὴν σὴν δόξαν πῦρ καιόμενον καυθήσεται. καὶ τὸ φῶς τοῦ Ἰσραὴλ πῦρ, καὶ ἁγιάσει αὐτὸν ἐν φλογί, καὶ φάγεται ὡς χόρτον τὴν ὕλην.

ιζ'. Καὶ πάλιν ἐν ἑτέρῳ λέγει, Πῶς ἀναπέπαυται ὁ ἀπαιτῶν, καὶ πῶς ἀναπέπαυται ὁ ἐπισπουδαστής; συνέτριψεν ὁ Θεὸς τὸν ζυγὸν τῶν ἀρχόντων τῶν ἁμαρτωλῶν, πατάξας ἔθνος ἐν θυμῷ ἐν πληγῇ ἀνιάτῳ· παίων ἔθνος πληγῇ ἀνιάτῳ, ἣ οὐκ ἐφείσατο. ἀνεπαύσατο πεποιθώς, πᾶσα ἡ γῆ βοᾷ μετ' εὐφροσύνης. τὰ ξύλα τοῦ Λιβάνου ηὐφράνθησαν ἐπὶ σοί, καὶ ἡ κέδρος. ἀφ' οὗ σὺ κεκοίμησαι, οὐκ ἀνέβη ὁ κόπτων ἡμᾶς. ὁ ᾅδης κάτωθεν ἐπικράνθη συναντήσας σοι. συνηγέρθησαν πάντες οἱ γίγαντες οἱ ἄρξαντες τῆς γῆς, 9. κοίρανοι ἐκ τῶν θρόνων αὐτῶν. πάντες βασιλεῖς ἐθνῶν, ἅμα πάντες ἀποκριθήσονται καὶ ἐροῦσι, Καὶ σὺ ἑάλως ὥσπερ καὶ ἡμεῖς· ἐν ἡμῖν δὲ κατελογίσθης. κατέβη εἰς γῆν ἡ δόξα σου, ἡ πολλή εὐφροσύνη σου· ὑποκάτω σου στρώσουσι σῆψιν, τὸ δὲ κατακάλυμμά σου σκώληξ. πῶς ἐξέπεσεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὁ ἑωσφόρος, ὁ πρωῒ ἀνατέλλων; συνετρίβη εἰς τὴν γῆν ὁ ἀποστέλλων εἰς πάντα τὰ ἔθνη. σὺ δὲ εἶπας ἐν τῇ διανοίᾳ σου, Εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβήσομαι, ἐπάνω τῶν ἀστέρων τοῦ οὐρανοῦ θήσω τὸν θρόνον μου· καθιῶ ἐν ὄρεσιν ὑψηλοῖς τοῖς πρὸς βορρᾶν. ἀναβήσομαι ἐπάνω τῶν νεφελῶν, ἔσομαι ὅμοιος τῷ Ὑψίστῳ. νυνὶ δὲ εἰς ᾅδην καταβήσῃ, καὶ εἰς τὰ θεμέλια τῆς γῆς. οἱ ἰδόντες σε θαυμάσουσιν ἐπὶ σοί, καὶ ἐροῦσιν, Οὗτος ὁ ἄνθρωπος παροξύνων τὴν γῆν, ὁ σείων βασιλεῖς, ὁ θεὶς τὴν οἰκουμένην ὅλην ἔρημον, καὶ τὰς πόλεις καθεῖλε, τοὺς ἐν ἐπαγωγῇ οὐκ ἔλυσε. πάντες οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς ἐκοιμήθησαν ἐν τιμῇ, ἄνθρωπος ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ· σὺ δὲ ῥιφήσῃ ἐν τοῖς ὄρεσιν ὡς νεκρὸς ἐβδελυγμένος μετὰ πολλῶν τεθνηκότων ἐκκεκεντημένων μαχαίρᾳ, καταβαινόντων εἰς ᾅδην. ὃν τρόπον ἱμάτιον ἐν αἵματι πεφυρμένον οὐκ ἔστι καθαρόν, οὕτως οὐδὲ σὺ ἔσῃ καθαρός. ὅτι τὴν γῆν μου ἀπώλεσας καὶ τὸν λαόν μου ἀπέκτεινας, οὐ μὴ μείνῃς εἰς τὸν αἰῶνα χρόνιος. σπέρμα πονηρόν, ἑτοίμασον τὰ τέκνα σου εἰς σφαγὴν ταῖς ἁμαρτίαις τοῦ πατρός σου, ἵνα μὴ ἀναστῶσι, καὶ τὴν γῆν μου μὴ κληρονομήσουσιν.

Malim ἀπαγ. quæ alia lectio.

A super Principem Assyriorum, & super altitudinem gloriæ oculorum eius. Dixit enim, In fortitudine faciam, & sapientia intellectus auferam terminos gentium, & fortitudinem eorum deprædabor: & concutiam ciuitates habitatas, & orbem totum comprehendam manu mea quasi nidum, & quasi oua derelicta tollam: & non est qui effugiat aut contradicat mihi; & qui aperiat os & garriat. Nunquid glorificabitur securis sine eo qui cædit in ipsa? aut exaltabitur serra sine eo qui illam trahit? Similiter si quis sustulerit virgam aut lignum, exaltabitur lignum: Et non sic. Sed mittet Adonai Dominus Sabaoth in honorem tuum ignominiam: & in gloriam tuam ignis ardens exardescet. Et erit lumen Israel in igne: & sanctificabit eum in B flamma, & comedet sicut fœnum, sylnam.

Item alio quoque loco. Quomodo cessauit exactor? quaue ratione cessauit sollicitator? Conttiuit Deus inquit Principum peccatorum, percutiens gentem furore & plaga insanabili: percutiens gentem plaga insanabili; qua non pepercit. Requieuit confidenter: omnis terra clamat cum lætitia. Ligna Libani læta sunt super te: & cedrus Libani. Ex quo tu obdormisti, non ascendit, qui nos cædat. Infernus subter exacerbatus est, occurrens tibi. Consurrexerunt omnes gigantes Iudices terræ; Principes ex soliis suis. Omnes Reges gentium, omnes simul respondebunt, & dicent; Et tu C captus es sicut & nos: inter nos reputatus es. Descendit in terram gloria tua: multa lætitia tua: subter te sternent saniem, & operimentum tuum vermis. Quomodo cecidit de cælo Lucifer, qui manè oriebatur? Contritus est ad terram; qui mittebat ad omnes gentes. Tu autem dixeras in mente tua; In cælum conscendam: Supra stellas cœli ponam thronum meum; sedebo in montibus excelsis qui sunt ad Aquilonem: ascendam super nubes: ero similis Altissimo. Nunc autem in Infernum descendes, & ad fundamenta terræ. Qui viderint te mirabuntur super te, & dicent, Hic homo qui irritabat terram: qui concutiebat Reges: qui desolauit totum orbem, eiusque vrbes destruxit: D vinctos carcere non soluit. Omnes Reges terræ dormierunt in honore, homo in domo sua: tu verò proiectus eris in montibus velut cadauer abominabile, cum multis mortuis confossis gladio, descendentibus in infernum. Quemadmodum vestimentum in sanguine conspersum non est mundum, sic neque tu eris mundus. Quoniam terram meam perdidisti, & populum meum interfecisti; non manebis in æternum longæuus. Semen nequam; prepara filios tuos vt iugulentur pro peccatis patris tui, ne consurgant, & terram meam hæreditate accipiant.

17. Isai. 14. 4.

18. Ezechiel quoque similiter loquitur in hunc modum; *Hæc dicit Dominus Deus, Pro eo quod exaltatum est cor tuum, & dixisti, Deus ego sum: habitationem Dei habitaui in corde maris; (tu autem homo, & non Deus) dedisti cor tuum quasi cor Dei. Nunquid sapientior es tu Daniele? Sapientes non erudierunt te disciplina sua? Nunquid in eruditione tua, aut in prudentia fecisti tibi fortitudinem, & aurum & argentum in thesauris tuis? Nunquid in multa eruditione tua & in negotiatione tua multiplicasti fortitudinem tuam? Elatum est cor tuum in fortitudine tua. Propterea hæc dicit Dominus Deus; Quia dedisti cor tuum quasi cor Dei; ecce ego adduco super te alienos pestilentes, & euaginabunt gladios suos super te, & super pulchritudinem doctrinæ tuæ: & sternent pulchritudinem tuam in perditionem: & descendere facient te, & morieris morte vulneratorum in corde maris. Nunquid loquens dicturus es, Deus sum ego in conspectu interficientium te? Tu autem homo es, & non Deus, in manu vulnerantium te. Mortibus incircumcisorum interibis in manibus alienorum: quia ego locutus sum, dicit Dominus.*

Ezech. 28. a.

19. Hisce ita ostensis verbis, videamus subtilius quid dicat Daniel in Visionibus. Hic enim futura deinceps regna distinguens, ostendit extremis temporibus etiam Antichristi futurum aduentum, & mundi vniuersi consummationem. Ait itaque dum soluit Nabuchodonoris Visum. *Tu Rex videbas, & ecce simulacrum magnum stans ante faciem tuam: Cujus caput ex auro optimo: brachia eius & humeri, argentea: venter & femora, ærea: & tibiæ ferreæ: pedes pars quidem ferrea, & pars testea. Videbas igitur donec abscissus est lapis de monte sine manibus: & percussit simulacrum super pedes ferreos & testeos, & comminuit eos in finem. Tunc penitus comminuta sunt testa, ferrum, æs, argentum, aurum, & facta sunt quasi puluis de area æstiua: & sustulit ea copiosus ventus: & locus non est inuentus eis. Et lapis, qui percussit simulacrum, factus est in montem magnum, & impleuit vniuersam terram.*

Dan. 2, 13.

20. Ad hæc igitur nectentes ipsas Danielis Visiones, vnam vtrisque expositionem adhibebimus, monstrantes quàm sibi consentiant veraque existant. Nam sic ait, *Ego Daniel aspiciebam: & ecce quatuor venti cæli irruebant in mare magnum: & quatuor bestiæ grandes ascendebant de mari diuersæ inter se. Prima quasi leæna, & alæ eius sicut aquilæ. Aspiciebam donec euulsæ sunt alæ eius: & sublata est de terra: & super pedes hominis stetit, & cor hominis datum est ei. Et ecce secunda bestia similis vrso, & in parte vna stetit; & tres costæ in ore eius inter dentes eius: & sic dicebant ei, Sur-*

Dan. 7. 2.

A Ιεζεκιὴλ δὲ ὁμοίως λέγει περὶ αὐτοῦ οὕτως. Τάδε λέγει Κύριος ὁ Θεός. Ἀνθ' ὧν ὑψώθη ἡ καρδία σου, καὶ εἶπας, Θεός εἰμι ἐγώ. κατοικίαν Θεοῦ κατῴκησα ἐν καρδίᾳ θαλάσσης. σὺ δὲ ἄνθρωπος, καὶ οὐ Θεὸς, ἔδωκας τὴν καρδίαν σου ὡς καρδίαν Θεοῦ. μὴ σοφώτερος εἶ τοῦ Δανιήλ; σοφοὶ οὐκ ἐπαίδευσάν σε τῇ ἐπιστήμῃ αὐτῶν. μὴ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ σου, ἢ ἐν τῇ φρονήσει σου ἐποίησας σεαυτῷ δύναμιν καὶ χρυσίον καὶ ἀργύριον ἐν τοῖς θησαυροῖς σου; μὴ ἐν τῇ πολλῇ ἐπιστήμῃ σου, καὶ ἐν τῇ ἐμπορ… σου ἐπλήθυνας δύναμίν σου; ὑψώθη ἡ κ… δία σου ἐν τῇ δυνάμει σου. Διὰ τοῦτο τάδε λέγει Κύριος ὁ Θεός. Ἐπειδὴ ἔδωκας τὴν καρδίαν σου ὡς καρδίαν Θεοῦ, ἀντὶ τούτου, ἰδοὺ ἐγὼ ἐπάγω ἐπὶ σὲ ἀλλοτρίους λοιμοὺς τῶν
B ἐθνῶν, καὶ ἐκκενώσουσι τὰς μαχαίρας αὐτῶν ἐπὶ σὲ, καὶ ἐπὶ τὸ κάλλος τῆς ἐπιστήμης σου, καὶ στρώσουσι τὸ κάλλος σου εἰς ἀπώλειαν, καὶ καταβιβάσουσι… καὶ ἀποθανῇ θανάτῳ τραυματιῶν ἐν καρ… λάσσης. μὴ λέγων ἐρεῖς, Θεός εἰμι ἐγὼ ἐν… τῶν ἀναιρούντων σε; σὺ δὲ εἶ ἄνθρωπος, καὶ οὐ Θεὸς, ἐν χειρὶ τιτρωσκόντων σε. θανάτοις ἀπεριτμήτων ἀπολῇ ἐν χερσὶν ἀλλοτρίων, ὅτι ἐγὼ ἐλάλησα, λέγει Κύριος.

Τούτων οὖν τῶν ῥημάτων δεδειγμένων, ἴδωμεν λεπτομερέστερον τί λέγει Δανιὴλ ἐν τοῖς ὁράμασιν. οὗτος γὰρ διαστέλλων τὰς μετὰ ταῦτα ἐσομένας βασιλείας, ἀπέδειξεν ἐν τοῖς ἐσχάτοις καιροῖς καὶ τὴν τοῦ Ἀντιχρίστου παρουσίαν, καὶ τὴν τοῦ παντὸς κόσμου συντέλειαν. λέγει οὖν ἐπιλύων τὸ ιθ'.
C Ὅραμα Ναβουχοδονόσορ. Σὺ βασιλεῦ ἐθεώρεις, καὶ ἰδοὺ εἰκὼν μεγάλη ἑστῶσα πρὸ προσώπου σου, ἧς ἡ κεφαλὴ χρυσίου χρηστοῦ· οἱ βραχίονες αὐτῆς καὶ οἱ ὦμοι ἀργυροῖ· ἡ κοιλία καὶ οἱ μηροὶ χαλκοῖ· καὶ αἱ κνῆμαι σιδηραῖ· οἱ πόδες, μέρος μέν τι σιδηροῦν, καὶ μέρος ὀστράκινον. ἐθεώρεις οὖν ἕως οὗ ἐσχίσθη λίθος ἄνευ χειρῶν, καὶ ἐπάταξε τὴν εἰκόνα ἐπὶ πόδας τοὺς σιδηροῦς καὶ ὀστρακίνους, καὶ ἐλέπτυνεν αὐτοὺς εἰς τέλος. τότε ἐλεπτύνθησαν εἰσάπαξ τὸ ὄστρακον, ὁ σίδηρος, ὁ χαλκὸς, ὁ ἄργυρος, ὁ χρυσὸς, καὶ ἐγένοντο ὡσεὶ κονιορτὸς ἀπὸ ἅλωνος θερινῆς· καὶ ἐξῆρεν αὐτὰ τὸ πλῆθος τοῦ πνεύματος, καὶ τόπος οὐχ εὑρέθη αὐτοῖς. καὶ ὁ πατάξας τὴν εἰκόνα, ἐγενήθη εἰς ὄρος
D μέγα, καὶ ἐπλήρωσε πᾶσαν τὴν γῆν.

Συνάψαντες οὖν πρὸς τούτοις καὶ τὰς αὐτοῦ τοῦ Δανιὴλ ὁράσεις, μίαν ἀμφοτέροις τὴν διήγησιν ποιησόμεθα, ἐπιδεικνύντες ὅπως εἴη σύμφωνα καὶ ἀληθῆ. λέγει γὰρ οὕτως. Ἐγὼ Δανιὴλ ἐθεώρουν, κ'.
καὶ ἰδοὺ οἱ τέσσαρες ἄνεμοι τοῦ οὐρανοῦ προσέβαλον εἰς τὴν θάλασσαν τὴν μεγάλην· καὶ τέσσαρα θηρία μεγάλα ἀνέβαινον ἐκ τῆς θαλάσσης, διαφέροντα ἀλλήλων. τὸ πρῶτον, ὡσεὶ λέαινα, καὶ πτερὰ αὐτῇ ὡς ἀετοῦ. ἐθεώρουν ἕως ἐξετίλη τὰ πτερὰ αὐτῆς, καὶ ἐξήρθη ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἐπὶ ποδῶν ἀνθρώπου ἐστάθη, καὶ καρδία ἀνθρώπου ἐδόθη αὐτῇ. καὶ ἰδοὺ θηρίον δεύτερον ὅμοιον ἄρκῳ, καὶ εἰς μέρος ἐστάθη ἕν, καὶ τρία πλευρὰ ἐν τῷ στόματι αὐτῆς,

ἀναμέσον

ἀναμέσον τῶν ὀδόντων αὐτῆς, καὶ οὕτως ἔλεγον A
αὐτῇ, Ἀνάστηθι, φάγε σάρκας πολλάς. ἐθεώρουν,
καὶ ἰδοὺ θηρίον ὡσεὶ πάρδαλις, καὶ αὐτῇ πτερὰ
τέσσαρα πετεινοῦ ὑπεράνω αὐτῆς, καὶ τέσσαρες
κεφαλαὶ τῷ θηρίῳ. ὀπίσω τούτου ἐθεώρουν, καὶ
ἰδοὺ θηρίον τέταρτον φοβερὸν καὶ ἔκθαμβον καὶ
11\. ἰσχυρὸν περισσῶς· οἱ ὀδόντες αὐτοῦ σιδηροῖ, καὶ οἱ
ὄνυχες αὐτοῦ χαλκοῖ, ἐσθίον καὶ λεπτῦνον, καὶ τὰ
ἐπίλοιπα τοῖς ποσὶν αὐτοῦ συνεπάτει· καὶ αὐτὸ
διαφόρως εἶχεν παρὰ πάντα τὰ θηρία τὰ ἔμπροσθεν αὐτοῦ, καὶ κέρατα δέκα αὐτῷ. προσενόουν
τοῖς κέρασιν αὐτοῦ, καὶ ἰδοὺ κέρας ἕτερον μικρὸν
ἀνέβη ἐν μέσῳ αὐτῶν, καὶ τρία κέρατα τῶν
ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἐξερριζώθη ἀπὸ προσώπου B
αὐτοῦ· καὶ ἰδοὺ ὀφθαλμοὶ ὡσεὶ ἀνθρώπου ἐν τῷ
κέρατι τούτῳ, καὶ στόμα λαλοῦν μεγάλα.

ge, comede carnes m. ‹ltas›. Aspiciebam, & ecce bestia quasi pardus: & huic alæ quatuor volucris super eam, & quatuor capita bestiæ. Post hanc aspiciebam, & ecce bestia quarta terribilis ac stupenda, & fortis nimis: dentes eius ferrei, & vngues eius anei, comedens & comminuens, & reliqua pedibus suis conculcabat: & ipsa diversa nimis præ omnibus bestiis, quæ ante eam: & eius cornua decem. Considerabam cornua eius: & ecce cornu aliud paruum ascendit in medio eorum: & tria cornua ex superioribus euulsa sunt è facie eius. Et ecce oculi, quasi oculi hominis in cornu illo, & os loquens grandia.

κα'. Ἐθεώρουν ἕως οὗ θρόνοι ἐτέθησαν, καὶ ὁ Παλαιὸς τῶν ἡμερῶν ἐκάθητο· καὶ τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ λευκὸν ὡσεὶ χιών, καὶ ἡ θρὶξ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ὡσεὶ ἔριον καθαρόν. ὁ θρόνος αὐτοῦ φλὸξ πυρός, καὶ τροχοὶ αὐτοῦ πῦρ φλέγον. ποταμὸς πυρὸς εἷλκεν ἔμπροσθεν αὐτοῦ. χίλιαι χιλιάδες ἐλειτούργουν αὐτῷ, καὶ μύριαι μυριάδες παρειστήκεισαν αὐτῷ· κριτήριον ἐκάθισε, καὶ βίβλοι ἠνεῴχθησαν. ἐθεώρουν τότε ἀπὸ φωνῆς τῶν λόγων τῶν μεγάλων, ὧν τὸ κέρας ἐκεῖνο ἐλάλει, ἕως ἀνῃρέθη τὸ θηρίον καὶ ἀπώλετο, καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐδόθη εἰς καῦσιν πυρός. καὶ τῶν λοιπῶν θηρίων ἡ C
ἀρχὴ μετεστάθη.

Aspiciebam donec throni positi sunt: & 21.
Antiquus dierum sedit. Et vestimentum Dan. 7. 9.
eius candidum quasi nix: & capillus capitis eius quasi lana munda. Thronus eius flamma ignis: & rotæ eius ignis ardens. Fluuius igneus trahebat ante conspectum eius. Mille millia ministrabant ei, & decies centena millia assistebant ei. Iudicium sedit, & libri aperti sunt. Aspiciebam tunc à voce sermonum grandium, quos cornu illud loquebatur, quoadusque interfecta est bestia & periit; & corpus eius datum est in combustionem ignis. Et cæterarum bestiarum translatus est principatus.

κβ'. Ἐθεώρουν ἐν ὁράματι τῆς νυκτός, καὶ ἰδοὺ μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ ὡς Υἱὸς ἀνθρώπου ἐρχόμενος ἦν, καὶ ἕως τοῦ Παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν ἔφθασε, καὶ προσηνέχθη αὐτῷ. καὶ αὐτῷ ἐδόθη ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ βασιλεία, καὶ πάντες οἱ λαοί, φυλαὶ καὶ γλῶσσαι δουλεύσουσιν αὐτῷ. ἡ ἐξουσία αὐτοῦ, ἐξουσία αἰώνιος, ἥτις οὐ παρελεύσεται, καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ οὐ διαφθαρήσεται.

Aspiciebam in visione noctis: & ecce cum 22.
nubibus cæli quasi Filius hominis: & vsque Dan. 7. 13.
ad Antiquum dierum peruenit: & oblatus est ei: & datum est ei imperium & honor & regnum; & omnes populi, tribus & linguæ seruient ei. Potestas eius, potestas æterna, quæ non pertransibit, & regnum eius non interibit.

κγ'. Ἐπεὶ οὖν δυσνόητά τισι δοκεῖ εἶναι ταῦτα τὰ μυστικῶς εἰρημένα, οὐδὲν τούτων ἀποκρύψομεν πρὸς ἐπίγνωσιν τοῖς ὑγιῆ νοῦν κεκτημένοις. Λέαιναν γὰρ εἰπὼν ἀναβαίνουσαν ἐκ τῆς θαλάσσης, τὴν τῶν Βαβυλωνίων βασιλείαν ἐν τῷ κόσμῳ ἐσήμανε, ταύτης οὔσαν τῆς εἰκόνος χρυσῆν κεφαλήν. D
τὸ δὲ λέγειν, Πτερὰ αὐτῇ ὡσεὶ ἀετοῦ, ὅτι ὑψώθη ὁ βασιλεὺς Ναβουχοδονόσορ, καὶ κατὰ τοῦ Θεοῦ ἐπήρθη. εἶτα φησίν, Ἐξετίλη τὰ πτερὰ αὐτῆς, ὅτι καθῃρέθη αὐτοῦ ἡ δόξα. ἐξεδιώχθη γὰρ ἐκ τῆς βασιλείας αὐτοῦ. τὸ δὲ εἰπεῖν, Καρδία ἀνθρώπου ἐδόθη αὐτῇ, καὶ ἐπὶ ποδῶν ἀνθρώπου ἐστάθη, ὅτι μετενόησεν, ἐπιγνοὺς ἑαυτόν, ὅτι ἄνθρωπός ἐστι, καὶ ἔδωκε τὴν δόξαν τῷ Θεῷ.

Quia igitur quæ sic arcano sensu dicta 23.
sunt, nonnullis videntur captu difficilia, eorum nihil abscondemus, vt intelligant qui sana mente præditi sunt. Leænam enim dicendo ascendentem è mari, Babyloniorum regnum in mundo significauit, quod huius simulacri erat caput aureum. Quod autem dicit, *Alæ eius quasi aquilæ*, quia exaltatus est Rex Nabuchodonosor & aduersus Deum elatus. Tum ait, *Euulsæ sunt alæ eius*; quia eius ablata gloria est: fuit enim ejectus è regno suo. Dicendo autem, *Cor hominis datum est ei, & super pedes hominis stetit*, quia ductus pœnitentia est, ipse seipsum agnoscens, quod homo esset, & dedit gloriam Deo.

κδ'. Μετὰ γοῦν τὴν λέαιναν, δεύτερον θηρίον ὅρα ὅμοιον ἄρκτῳ, ὅπερ ἦσαν οἱ Πέρσαι. μετὰ γὰρ Βαβυλωνίους Πέρσαι διεκράτησαν. τὸ δὲ λέγειν, Τρία πλευρὰ ἐν τῷ στόματι αὐτῆς, τρία ἔθνη ἔδειξε, Πέρσας καὶ Μήδους καὶ Βαβυλωνίους, ὅπερ δέδεικται μετὰ τὸν χρυσὸν ὁ ἄργυρος ἐν τῇ εἰκόνι. ἔπειτα τὸ τρίτον θηρίον πάρδαλις, οἵτινες ἦσαν

Post leænem ergo, secundum animal vi- 24.
det vrso simile, quod sunt Persæ. Post Babylonios enim Persæ rerum potiti sunt. Dicendo autem, *Tres costæ* (siue ordines) *in ore eius*, tres gentes significauit, Persas, Medos & Babylonios: idque ostendit argentum adiunctum auro in simulacro. Sequitur tertia bestia, Pardus; nempe Græ-

ci. Post Persas enim Alexander Macedo rerum potitus est, debellato Dario, qui in simulacro æris specie ostensus est. Dicendo autem, *Quatuor alas volucris*, apertissimè docuit quomodo Alexandri Imperium diuisum fuit. Dicendo enim quatuor capita, quatuor qui ex illo surrexerunt, Reges memorauit. Alexander enim moriens, Imperium solidum in quatuor partes diuisit.

Alexandri Imperium eius occasu diuisum.

25. Deinde ait, *Bestia quarta terribilis ac stupenda: dentes eius ferrei, & vngues eius ænei.* Quinam isti nisi Romani; quod est ferrum, quod nunc stat manetque Imperium. Crura enim eius ferrea. Post hæc enim, quid aliud superat, charissime, præter vestigia pedum simulacri, in quibus pars quædam ferrea, pars verò testea est, commixtis inter se speciebus. Per vngues pedum arcano sensu Reges ex illo ortum habituros designauit, vti Daniel ait, *Cogitabam bestiam, & ecce decem cornua retro eam: inter quæ surget minusculus stolo alius, & tria quæ ante ipsum erant, cornua euellet.* Quo non aliud quàm Antichristus monstratus est, qui & ipse Iudæorum regnum suscitaturus est. Tria cornua per eum euulsa, tres Reges vocat, Ægypti, Lybiæ & Æthiopiæ, quos interficiet in belli acie. Hic nimirum omnium graui imperio potitus, qui sæuus Tyrannus sit, tribulationem ac persecutionem in homines mouebit, aduersus quos efferetur. Ait enim Daniel, *Attentiusque considerabam cornu; & ecce cornu illud faciebat bellum cum Sanctis, & præualebat aduersus eos, donec interfecta est bestia & interijt, & corpus eius datum est in combustionem ignis.*

Ista omnia pia tunc coniectura dicta, euentu non probata; quemodo Deus nouit implenda.

Dan. 7. 21. & 11.

26. Breui post veniet de cœlis lapis qui percussit simulacrum & illud contriuit, atque regna transtulit, & Sanctis Altissimi regnum dedit. Hic est qui factus est in montem magnum & impleuit vniuersam terram, de quo Daniel ait. *Aspiciebam in visione noctis: & ecce cum nubibus cœli quasi Filius hominis veniens: & vsque ad Antiquum dierum peruenit, & oblatus est ei. Et datum est ei imperium & honor & regnum; & omnes populi, tribus & linguæ seruient illi. Potestas eius, potestas æterna, quæ non pertransibit: & regnum eius non interibit.* Omnem potestatem ostendit, quę à Patre data Filio est, qui cœlestium, terrestrium & infernorum Rex, omniumque iudex creatus est. Cœlestium quidem, quod Verbum Patris ante sęcula extiterit: Terrestrium verò, quod homo inter homines natus est, vt à se ipse Adamum reformaret. Infernorum autem, quod intèr mortuos reputatus, Sanctorum Animabus prędicans, morte victor mortis extitit.

Dan. 2. 34. & 45.

Dan. 7. 13.

Math. 28. 18.

Phil. 2. 10.

1. Petr. 3. 19.

27. Cùm hęc itaque futura sint, decemque digiti simulacri & statuæ seu Imaginis, in democratias cesserint: decem verò capita quartę bestię in decem regna diuisa sint,

A οἱ Ἕλληνες. μετὰ γὰρ Πέρσας, Ἀλέξανδρος ἐκράτησεν ὁ Μακεδὼν, καθελὼν Δαρεῖον, ὃς δέδεικται ἐν τῇ εἰκόνι ὁ χαλκός. τὸ δὲ λέγειν, Τέσσαρα πτερὰ πετεινοῦ, σαφέστατα ἐδίδαξε πῶς διεμερίσθη ἡ βασιλεία Ἀλεξάνδρου. τέσσαρας γὰρ κεφαλὰς εἰπὼν, τοὺς τέσσαρας βασιλεῖς τοὺς ἐξ αὐτοῦ ἀναστάντας ἐμνημόνευσε. [12] τελευτῶν γὰρ Ἀλέξανδρος, διεῖλε τὴν βασιλείαν αὐτοῦ εἰς τέσσαρα μέρη. 12.

Ἔπειτα φησὶ, Θηρίον τέταρτον φοβερὸν καὶ ἔκθαμβον, καὶ οἱ ὀδόντες αὐτοῦ σιδηροῖ, καὶ οἱ ὄνυχες αὐτοῦ χαλκοῖ. τίνες οὗτοι ἀλλ' ἢ Ῥωμαῖοι; ὅπερ ἐστὶν ὁ σίδηρος, ἡ νῦν ἑστῶσα βασιλεία. αἱ κνῆμαι γὰρ αὐτῆς σιδηραῖ. μετὰ γὰρ ταῦτα τί παραλείπεται, ἀγαπητέ; ἢ τὰ ἴχνη τῶν ποδῶν τῆς εἰκόνος, ἐν οἷς μέρος μέν τι ἐστὶ σιδηροῦν, μέρος δέ τι ὀστράκινον, ἀναμεμιγμένον εἰς ἄλληλα. μυστικῶς ἐδήλωσε διὰ τῶν δακτύλων τῶν ποδῶν, τοὺς βασιλεῖς τοὺς ἐξ αὐτῶν ἐγειρομένους, ὥσπερ λέγει Δανιήλ. Προσενόουν τὸ θηρίον, καὶ ἰδοὺ δέκα κέρατα ὀπίσω αὐτοῦ, ἐν οἷς ἀναβήσεται ἕτερον παραφυάδιον, καὶ τρία τῶν πρὸ αὐτοῦ ἐκριζώσει· ὅπερ δέδεικται οὐχ ἕτερον, ἀλλ' ἢ ὁ Ἀντίχριστος, ὃς καὶ αὐτὸς τὴν Ἰουδαίων βασιλείαν ἀναστήσει. τρία κέρατα λέγει ὑπ' αὐτοῦ ἐκριζοῦσθαι, τοὺς τρεῖς βασιλεῖς Αἰγύπτου, Λιβύων τε καὶ Αἰθιόπων, οὓς ἀναιρεῖ ἐν παρατάξει πολέμου· ὃς κρατήσας πάντων δεινῶς ὠμὸς τύραννος ὢν, θλίψιν καὶ διωγμὸν ἐπὶ τοὺς ἀνθρώπους ποιήσει, ἐπαιρόμενος κατ' αὐτῶν. λέγει γὰρ Δανιήλ, Προσενόουν τῷ κέρατι, καὶ ἰδοὺ τὸ κέρας ἐκεῖνο ἐποίει πόλεμον μετὰ τῶν ἁγίων, καὶ ἴσχυε πρὸς αὐτοὺς, ἕως ἀνῃρέθη τὸ θηρίον καὶ ἀπώλετο, καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐδόθη εἰς καῦσιν πυρός. κε'.

Μετ' ὀλίγον ἥξει ἀπ' οὐρανοῦ ὁ λίθος ὁ πατάξας τὴν εἰκόνα, καὶ συντρίψας αὐτὴν, καὶ μεταστήσας πάσας τὰς βασιλείας, καὶ δοὺς τὴν βασιλείαν ἁγίοις Ὑψίστου. οὗτος ὁ γενηθεὶς εἰς ὄρος μέγα καὶ πληρώσας πᾶσαν τὴν γῆν, περὶ οὗ Δανιὴλ λέγει, Ἐθεώρουν ἐν ὁράματι τῆς νυκτὸς, καὶ ἰδοὺ μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ ὡς Υἱὸς ἀνθρώπου ἐρχόμενος, καὶ ἔφθασεν ἕως τοῦ Παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν, καὶ προσηνέχθη αὐτῷ· καὶ ἐδόθη ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ βασιλεία, καὶ πάντες οἱ λαοὶ, φυλαὶ καὶ γλῶσσαι δουλεύσουσιν αὐτῷ. καὶ ἐξουσία αὐτοῦ ἐξουσία αἰώνιος, ἥτις οὐ παρελεύσεται, καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ οὐ διαφθαρήσεται. D τὴν ἐξουσίαν πᾶσαν τὴν δεδομένην παρὰ τοῦ Πατρὸς τῷ Υἱῷ ὑπέδειξεν, ὃς ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων βασιλεὺς καὶ κριτὴς πάντων ἀποδέδεικται. ἐπουρανίων μὲν, ὅτι Λόγος Πατρὸς πρὸ πάντων γεγεννημένος ἦν. ἐπιγείων δὲ ὅτι ἄνθρωπος ἐν ἀνθρώποις ἐγεννήθη, ἀναπλάσσων δι' ἑαυτοῦ τὸν Ἀδάμ. καταχθονίων δὲ, ὅτι καὶ ἐν νεκροῖς κατελογίσθη, εὐαγγελιζόμενος τὰς τῶν ἁγίων ψυχὰς, διὰ θανάτου τὸν θάνατον νικῶν. κς'.

Τούτων οὖν ἐσομένων, καὶ τῶν [13] τῶν δέκα δακτύλων τῆς εἰκόνος εἰς δημοκρατίας χωρησάντων, καὶ τῶν κζ'. 13.
δέκα κεράτων τοῦ τετάρτου θηρίου εἰς δέκα βα-

πλείας μερισθέντων, ἴδωμεν σαφέστερον τὰ A προκείμενα, καὶ κατανοήσωμεν αὐτὰ ὀφθαλμοφανῶς.

κη'. Κεφαλὴ τῆς εἰκόνος χρυσῆ, ἡ λέαινα, Βαβυλώνιοι ἦσαν. ὦμοι καὶ βραχίονες ἀργυροῖ, ἡ ἄρκτος, Πέρσαι καὶ Μῆδοι. κοιλία δὲ μηροὶ χαλκοῖ, ἡ πάρδαλις, οἱ ἀπὸ Ἀλεξάνδρου κρατήσαντες Ἕλληνες. κνῆμαι σιδηραῖ, θηρίον ἔκθαμβον καὶ φοβερὸν, Ῥωμαῖοι οἱ νῦν κρατοῦντες. ἴχνη ποδῶν, ὄστρακον καὶ σίδηρος, καὶ τὰ δέκα κέρατα, τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι. κέρας ἕτερον μικρὸν ἀναφυόμενον, ὁ ἐν αὐτοῖς Ἀντίχριστος. λίθος πατάσσων τὴν εἰκόνα καὶ συντρίβων, ὁ πληρώσας τὴν γῆν, καὶ ἐπάγων τῷ κόσμῳ τὴν κρίσιν, Χριστός.

κθ'. Ταῦτα σοι, ἀγαπητὲ, μετὰ φόβου μεταδίδομεν εὐκόλως, διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν Χριστοῦ ἀγάπην. B εἰ γὰρ οἱ πρὸ ἡμῶν μακάριοι Προφῆται γεγενημένοι, εἰδότες αὐτὰ οὐκ ἠθέλησαν μετὰ παῤῥησίας κηρύξαι, ἵνα μὴ τάραχον ποιήσωσι ταῖς τῶν ἀνθρώπων ψυχαῖς, ἀλλὰ μυστικῶς διηγήσαντο διὰ παραβολῶν καὶ αἰνιγμάτων λέγοντες, Ὧδε ὁ νοῦς ὁ ἔχων σοφίαν· πόσῳ μᾶλλον ἡμεῖς κινδυνεύσομεν τολμῶντες τὰ ὑπ' ἐκείνων ἀποκρύφως εἰρημένα, εἰς φανερὸν λέγειν; Ἴδωμεν τοίνυν τὰ συμβησόμενα ἐπ' ἐσχάτων ἐπὶ τὴν πόρνην τὴν ἀκάθαρτον ταύτην ὁποία δὲ καὶ ποταπὴ ἡ κατὰ χόλον Θεοῦ ἐπελεύσεται αὐτῇ πρὸ τῆς κρίσεως μερικὴ βάσανος.

λ'. Δεῦρο οὖν ὦ μακάριε Ἡσαΐα, ἐξεγέρθητι, εἰπὲ σαφῶς ἃ προεφήτευσας περὶ τῆς πόλεως C τῆς μεγάλης Βαβυλῶνος. εἶπας γὰρ καὶ περὶ Ἱερουσαλὴμ, καὶ τετέλεσται. σὺ γὰρ εἶπας μετὰ παῤῥησίας, Ἔστι ἡ γῆ ὑμῶν ἔρημος, αἱ πόλεις ὑμῶν πυρίκαυστοι· τὴν χώραν ὑμῶν ἀλλότριοι κατεσθίουσιν αὐτὴν ἐνώπιον ὑμῶν, καὶ ἠρήμωται μετεστραμμένη ὑπὸ λαῶν ἀλλοτρίων. ἐγκαταλειφθήσεται ἡ θυγάτηρ Σιὼν ὡς σκηνὴ ἐν ἀμπελῶνι, καὶ ὡς ὀπωροφυλάκιον ἐν σικυηράτῳ, ὡς πόλις πολιορκουμένη. τί οὖν; οὐ γεγένηται ἤδη ταῦτα; οὐ πεπλήρωται τὰ ὑπὸ σοῦ εἰρημένα; οὐκ ἠρήμωται αὐτῶν ἡ Ἰουδαία γῆ; οὐκ ἐμπέπρησται τὸ ἁγίασμα, οὐ κατέστραπται αὐτῶν τὰ τείχη; οὐκ ἀνῃρέθησαν αἱ πόλεις; οὐ τὴν χώραν ἀλλότριοι κατεσθίουσιν; οὐ τὴν γῆν αὐτῶν Ῥωμαῖοι κρατοῦσι; καὶ γὰρ μισήσαντές σε ἔπρισαν, καὶ Χριστὸν ἐσταύρωσαν. D ἀπέθανες ἐν κόσμῳ, ἀλλ' οὖν ἐν Χριστῷ ζῇς.

λα'. Τίνα ὑμῶν πλεῖον ἀγαπήσω, ἢ σὲ, ἢ Ἱερεμίαν; ἀλλὰ καὶ Ἱερεμίας λιθάζεται. Ἱερεμίας δὲ μᾶλλον, ἀλλὰ καὶ Δανιὴλ μαρτυρεῖ. Δανιὴλ ὑπὲρ πάντας ἐπαινῶ σε. ἀλλὰ καὶ Ἰωάννης οὐ ψεύδεται. πόσοις ὑμᾶς στόμασι καὶ γλώσσαις δοξάσω. μᾶλλον δὲ τὸν ἐν ὑμῖν λαλήσαντα λόγον; ἀπεθάνετε σὺν Χριστῷ, ζήσεσθε δὲ σὺν Χριστῷ. ἀκούσατε καὶ χαίρετε. ἰδοὺ τὰ ἀφ' ὑμῶν λελαλημένα κατὰ καιρὸν πεπλήρωται. εἴδετε γὰρ αὐτὰ πρῶτον, εἶθ' οὕτως ἐκηρύξατε πάσαις γενεαῖς. Προφῆται ἐκλήθητε, ἵνα πάντας σῶσαι

videamus clarius quæ argumento proposita sunt, eaque quasi ob oculos posita sic coram consideremus.

Aureum caput simulacri, Leæna, Babylonij erant: Humeri & brachia argentea, Vrsus, Persę & Medi: Venter femurque ęneum, Pardus, qui ab Alexandro Gręci rerum potiti sunt. Crura ferrea, stupenda Bestia ac terribilis, Romani, qui nunc rerum potiuntur. Vestigia pedum, testa ferreumque, ac decem cornua, quę futura sunt regna & imperia. Cornu aliud paruum succrescens, qui inter illa numeratur, Antichristus. Lapis percutiens contereńsq; simulacrum, qui terram adimpleuit, & iudicium mundo infert, Christus. 28.

Hęc tibi, charissime, timore communico, propensa tamen voluntate, ob excellentem charitatem Christi. Nam si decessores nostri beati Prophetæ, qui hæc explorata haberent, noluerunt palam prædicare, ne hominum animos turbarent, sed arcana ratione parabolarum tecta inuolucris, & perplexis obscurisque sermonibus enarrarunt, dicentes: *Præsto sit animus sapientia præditus*; quanto nobis potius non vacabit periculo, qui ab illis occultè dicta atque obtecta, in apertum dicamus? Videamus igitur quæ in extremis euentura sunt super immunda hac Meretrice: qualisque ac quantus cruciatus, Dei indignatione ante diem iudicij prærogata in antecessum pœnarum parte, illi superuenturus. 29.

Ades igitur ô beate Esaia. Exurge, dic palàm quæ vaticinatus es de ciuitate magna Babylone. Nam etiam de Ierusalem locutus es, sicque factum est. Tu enim apertè dixisti, *Terra vestra deserta; ciuitates vestræ igne succensæ. Regionem vestram alieni deuorant in conspectu vestro, & desolata est, subuersa à populis alienis. Derelinquetur filia Sion quasi tabernaculum in vinea, & sicut pomorum custodia in cucumerario; sicut ciuitates expugnata.* Quid igitur? Num hæc iam non extiterunt? Nonne impleta sunt, quæ à te dicta sunt? Nonne eorum terra Iudæa desolata est? Nonne succensum sanctuarium? Nonne eorum euersi muri? Nonne ciuitates destructæ? Nonne regionem alieni deuorant? Non eius ditionis Romani potiuntur? Nam quo odio in te exarserant, serra disciderunt, ac Christum in crucem egerunt. In mundo mortuus es, sed viuis in Christo. 30.

Isai. 1. 7

Isaiæ impleta prophetia.

Isaias serra dissectus.

Quem vestrûm magis diligam, téne, an Ieremiam? Sed & Ieremias lapidatur. Magis verò Ieremias, sed & Daniel testatur. Daniel præ omnibus in tuas laudes effundor. Quin Ioannes quoq; nihil falsi loquitur. Quantis vos labiis linguisque glorificabo, quinimmo quod in vobis Verbum loquitur? Mortui estis cum Christo, sed viuetis cum Christo. Audite & lætamini. Ecce enim quæ locuti estis, per tempus impleta sunt. Vidistis enim ea primùm, sicque deinde cunctis ætatibus prædicastis. Vocati estis Prophetæ, vt salutem omnibus 31.

Ieremias lapidatus. Propheta

Verax rerum euentu probatus. possetis præstare. Tunc enim verè Propheta est cùm prænuntiatis quæ futura sunt, ea postea euenisse ostenderit. Boni Magistri, discipuli fuistis. Hæc vobis meritò quasi viuentibus acclamo. Habetis enim vobis iam in cœlis repositam vitæ ac incorruptionis coronam. *2.Tim.4.8.*

32. Dic quæso, beate Daniel. Certam mihi facito fidem, obsecro. Vaticinaris de Leæna Babylone: Ibi enim captiuus versabaris. Narrasti quæ erant futura de Vrso: Adhuc enim vitæ superstes eras, eaque facta vidisti. Deinde Pardum mihi loqueris; vndenam verò vt hæc scieris? Iam enim defunctus eras. Quis hæc loqui docuit, nisi qui ex vtero matris te formauit? *Ier.1.5.* Deus, ais. Dixisti enim, nec falsum locutus es. Surrexit Pardus: venit Hœdus caprarum: percussit Arietem: contriuit cornua eius; conculcauit eum pedibus; illius potitus est. Exaltatus est in ruina eius; surrexerunt sub illo quatuor cornua. Lætare beate Daniel: non es deceptus: cuncta hæc euenere.

33. *Imperium Romanum.* Post hæc mihi rursus enarra quartam Bestiam, tremendam illam atque stupendam. *Dentes eius ferrei, & vngues eius ænei, comedens & comminuens, ac residua pedibus suis conculcabat.* Iam nunc ferrum dominatur: iam edomat & comminuit omnia: iam inuitos omnes sub iugum mittit. Hæc nos iam videmus: iam à te docti Deum glorificamus.

34. Quoniam verò propositum nobis fuerat vt de Meretrice loqueremur, adesto beate Esaia: Videamus quid dicas de Babylone. *Isai.47.1.* *Descende, sede in terra filia Chaldæorum: non amplius adijcietur tibi vt voceris mollis & delicata. Tolle molam: mole farinam, reuela operimentum tuum, vade canos, discooperi tibias, transi flumina: Reuelabitur turpitudo tua: apparebunt opprobria tua; vltionem ex te sumam: nequaquam vltra te hominibus tradam. Qui eruit te Dominus Sabaoth, nomen ei Sanctus Israël. Sede compuncta; ingredere in tenebras, filia Chaldæorum: nequaquam vltra vocaberis fortitudo regni.*

35. *Iratus sum super populum meum: contaminasti hereditatem meam: Ego dedi eos in manu tua; tu verò non dedisti eis misericordiam: tu verò super seniores aggrauasti iugum, & dixisti: In æternum ero Domina. Non cogitasti hæc in corde tuo, nec nouissimorum recordata es. Nunc autem audi hæc, delicata, quæ sedes, quæ confidis, quæ dicis in corde tuo, Ego sum, & non est altera, & non sedebo vidua, neque sciam orbitatem. Nunc autem venient super te hæc duo in vna die, quod vidua sis ac orba liberis. Venient repente in veneficio tuo, in fortitudine incantationum tuarum valde, spe fornicationis tuæ. Tu enim dixisti: Ego sum, & non est altera.*

A διωνηθῆτε. τότε γὰρ ὄντως ὁ Προφήτης, ὅταν τὰ μέλλοντα γενέσθαι προκηρύξας, ὕστερον συμβάντα αὐτὰ ἀποδείξῃ. καλοῦ Διδασκάλου ἐγένεσθε μαθηταί. ταῦτα ὑμῖν ἀξίως ὡς ζῶσιν ἐπιφωνῶ. ἔχετε γὰρ ἤδη τὸν τῆς ζωῆς καὶ ἀφθαρσίας ἀποκείμενον ὑμῖν ἐν τοῖς οὐρανοῖς στέφανον.

Λέγε μοι, ὦ μακάριε Δανιήλ. πληροφόρησόν με, παρακαλῶ. προφητεύεις περὶ τῆς λεαίνης ἐν Βαβυλῶνι· αἰχμάλωτος γὰρ ἦς ἐκεῖ. διηγήσαι τὰ μέλλοντα περὶ τῆς ἄρκτου· ἔτι γὰρ ἐν κόσμῳ ἦς, καὶ εἶδες αὐτὰ γεγενημένα. ἔπειτα λέγεις μοι πάρδαλιν, καὶ πόθεν σοι ταῦτα εἰδέναι; ἤδη γὰρ κεκοίμησαι. τίς σε ταῦτα ἐδίδαξε λαλεῖν, ἀλλ' ἢ [14] ὁ πλάσας σε ἐκ κοιλίας μη- λβ.
B τρός; Θεός, λέγεις. εἶπας γάρ, καὶ οὐκ ἐψεύσω. ἀνέστη ἡ πάρδαλις· ἦλθεν ὁ τράγος τῶν αἰγῶν· ἔτυψε τὸν κριόν· συνέτριψεν αὐτοῦ τὰ κέρατα· κατεπάτησεν αὐτὸν τοῖς ποσὶν ἐκράτησεν. ὑψώθη ἐν τῷ πεσεῖν αὐτόν, ἀνέστησαν τέσσαρα κέρατα ὑποκάτωθεν αὐτοῦ. εὐφραίνου μακάριε Δανιήλ. οὐκ ἐπλανήθης· γεγένηται ταῦτα πάντα. 14.

Μετὰ τοῦτο πάλιν μοι διήγησαι θηρίον τέταρτον φοβερὸν καὶ ἔκθαμβον· οἱ ὀδόντες αὐτοῦ σιδηροῖ, καὶ οἱ ὄνυχες αὐτοῦ χαλκοῖ, ἐσθίον καὶ λεπτῦνον, καὶ τὰ ἐπίλοιπα τοῖς ποσὶν αὐτοῦ συνεπάτει. ἤδη κρατεῖ νῦν ὁ σίδηρος, ἤδη δαμάζει καὶ λεπτύνει πάντα· ἤδη ὑποτάσσει πάντας τοὺς μὴ θέλοντας. ἤδη βλέπομεν αὐτὰ ἡμεῖς· ἤδη δοξά- λγ.
C ζομεν τὸν Θεὸν ὑπὸ σοῦ διδασκόμενοι.

Ἀλλ' ἐπειδὴ προὔκειτο ἡμῖν περὶ τῆς πόρνης εἰπεῖν, πάρελθε ὦ μακάριε Ἡσαΐα. ἴδωμεν τί λέγεις περὶ Βαβυλῶνος. Κατάβηθι, κάθισον ἐπὶ γῆς θυγάτηρ παρθένος Βαβυλῶνος. κάθισον θυγάτηρ Χαλδαίων. οὐκέτι προστεθῇ σοι κληθῆναι ἁπαλὴ καὶ τρυφερά. Λάβε μύλωνα, ἄλεσον ἄλευρον, ἀποκάλυψαι τὸ κάλυμμά σου, [15] ἀνα- λδ.
ξύρισον τὰς πολιάς, ἀνακάλυψαι τὰς κνήμας, διάβηθι ποταμούς· ἀνακαλυφθήσεται ἡ αἰσχημοσύνη σου, φανήσονται οἱ ὀνειδισμοί σου. [16] τὸ 15.
δίκαιον ἐκ σοῦ λήψομαι· οὐκέτι οὐ μὴ παραδῶ σε ἀνθρώποις. ὁ ῥυσάμενός σε Κύριος σαβαώθ, ὄνομα αὐτῷ Ἅγιος Ἰσραήλ. κάθισον κατανενυγμένη, εἴσελθε εἰς τὸ σκότος, θυγάτηρ Χαλδαίων· 16.
C οὐκέτι οὐ μὴ κληθήσῃ ἰσχὺς βασιλείας.

Παρωξύνθην ἐπὶ τὸν λαόν μου, [17] ἐμίανας τὴν λε.
κληρονομίαν μου. ἐγὼ ἔδωκα εἰς τὴν χεῖρά σου. σὺ δὲ 17.
οὐκ ἔδωκας αὐτοῖς ἔλεον· σὺ δὲ ἐπὶ τοὺς πρεσβυτέρους ἐβάρυνας τὸν ζυγόν, καὶ εἶπας, Εἰς τὸν αἰῶνα ἔσομαι ἄρχουσα. οὐκ ἐνόησας ταῦτα ἐν τῇ καρδίᾳ σου, οὐδὲ ἐμνήσθης τὰ ἔσχατα σου. νῦν δὲ ἄκουε ταῦτα, ἡ τρυφερά, ἡ καθημένη, ἡ πεποιθυῖα, ἡ λέγουσα ἐν τῇ καρδίᾳ, Ἐγώ εἰμι, καὶ οὐκ ἔστιν ἑτέρα· οὐ καθιῶ χήρα, οὐδὲ γνώσομαι ὀρφανίαν. νυνὶ δὲ ἥξει ἐπὶ σὲ τὰ δύο ταῦτα ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ, χηρεία καὶ ἀτεκνία. ἥξει ἐξαίφνης ἐπὶ σὲ ἐν τῇ φαρμακείᾳ σου, ἐν τῇ ἰσχύϊ τῶν ἐπαοιδῶν σου σφόδρα, τῇ ἐλπίδι τῆς πορνείας σου. σὺ γὰρ εἶπας, Ἐγώ εἰμι, καὶ οὐκ ἔστιν ἑτέρα. καὶ

ἔσται ἡ πορνεία σου σοὶ αἰσχύνη, ὅτι εἶπας ἐν τῇ καρδίᾳ σου, Ἐγώ εἰμι. καὶ ἥξει ἐπὶ σὲ ἀπώλεια, καὶ οὐ μὴ γνῷς. βόθυνος, καὶ ἐμπεσῇ εἰς αὐτόν. καὶ ἥξει ἐπὶ σὲ ταλαιπωρία, καὶ οὐ μὴ δυνήσῃ καθαρὰ γενέσθαι· καὶ ἥξει ἐπὶ σὲ ἐξαπίνης ἀπώλεια, καὶ οὐ μὴ γνώσῃ. στῆθι νῦν ἐν ταῖς ἐπαοιδαῖς σου, καὶ ἐν τῇ πολλῇ φαρμακείᾳ σου, ἃ ἐμάνθανες ἐκ νεότητός σου, εἰ δυνήσῃ ὠφεληθῆναι. κεκοπίακας ἐν ταῖς βουλαῖς σου· στήτωσαν καὶ σωσάτωσάν σε οἱ ἀστρολόγοι τοῦ οὐρανοῦ· οἱ ὁρῶντες τοὺς ἀστέρας ἀναγγειλάτωσάν σοι τί μέλλει ἐπὶ σὲ ἔρχεσθαι. ἰδοὺ πάντες, ὡς φρύγανα πυρί, οὕτω κατακαυθήσονται, καὶ οὐ μὴ ἐξέλωνται τὴν ψυχὴν αὐτῶν ἐκ φλογός. ὅτι ἔχεις ἄνθρακας πυρός, κάθισαι ἐπ' αὐτούς. οὕτως ἔσται σοι εἰς βοήθειαν. ἐκοπίασας ἐν τῇ μεταβολῇ σου ἐκ νεότητος. ἄνθρωπος καθ' ἑαυτὸν ἐπλανήθη· σοὶ δὲ οὐκ ἔσται σωτηρία. Ταῦτα μὲν προφητεύει σοι Ἡσαΐας· ἴδωμεν δὲ εἰ τὰ ὅμοια αὐτῷ ἐφθέγξατο ὁ Ἰωάννης.

A *Et erit fornicatio tua tibi confusio, quod dixisti in corde tuo, Ego sum. Et veniet super te perditio, & nescies; & fouea, & incides in eam. Et veniet super te miseria, & non poteris munda fieri. Et veniet super te repente interitus, & non intelliges. Sta nunc in incantationibus tuis, & in multis veneficiis tuis, quæ discebas à iuuentute tua; si poteris adiuuari. Laborasti in consiliis tuis: stent & saluam te faciant Astrologi cœli: qui contemplantur stellas, annuntient tibi quid futurum sit super te. Ecce omnes tanquam stipula ignis, sic comburentur, & non eruent animam suam de flamma. Quandoquidem habes carbones ignis, sede super eos: si inde iuuaberis. Laborasti in mutatione tua à iuuentute. Homo in semetipso errauit: tibi autem non erit salus.* Hæc quidem tibi Esaias vaticinatur: B videamus num & Ioannes similia locutus sit.

λϛ'. Οὗτος γὰρ ἐν Πάτμῳ τῇ νήσῳ ὤν, ὁρᾷ Ἀποκάλυψιν μυστηρίων φρικτῶν, ἅτινα διηγούμενος ἀφθόνως καὶ ἑτέρους διδάσκει. λέγε μοι μακάριε Ἰωάννη, Ἀπόστολε καὶ μαθητὰ τοῦ Κυρίου, τί εἶδες καὶ ἤκουσας περὶ Βαβυλῶνος. γρηγόρησον καὶ εἰπέ· καὶ γὰρ αὐτή σε ἐξώρισε. Καὶ ἦλθεν εἷς ἐκ τῶν ἑπτὰ Ἀγγέλων τῶν ἐχόντων τὰς ἑπτὰ φιάλας, καὶ ἐλάλησέ μοι, λέγων. Δεῦρο, δείξω σοι τὸ κρίμα τῆς πόρνης τῆς μεγάλης, τῆς καθημένης ἐπὶ ὑδάτων πολλῶν, μεθ' ἧς ἐπόρνευσαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ ἐμεθύσθησαν οἱ κατοικοῦντες τὴν γῆν ἐκ τοῦ οἴνου τῆς πορνείας αὐτῆς. καὶ ἀπήνεγκέ με εἰς ἔρημον ἐν πνεύματι· καὶ εἶδον γυναῖκα καθημένην ἐπὶ θηρίον κόκκινον, γέμον ὀνομάτων βλασφημίας, ἔχον κεφαλὰς ἑπτὰ καὶ κέρατα δέκα. καὶ ἡ γυνὴ ἦν περιβεβλημένη πορφυροῦν καὶ κόκκινον, κεχρυσωμένη χρυσῷ καὶ λίθῳ τιμίῳ καὶ μαργαρίταις, ἔχουσα ποτήριον χρυσοῦν ἐν τῇ χειρὶ αὐτῆς γέμον
28. βδελυγμάτων, καὶ [18] τὰ ἀκάθαρτα τῆς πορνείας τῆς γῆς. ἐπὶ τὸ μέτωπον αὐτῆς ὄνομα γεγραμμένον, Μυστήριον· Βαβυλὼν ἡ μεγάλη, ἡ μήτηρ τῶν πορνῶν καὶ τῶν βδελυγμάτων τῆς γῆς.

Hic enim cùm in Patmo insula versaretur, videt Apocalypsim qua detecta horrenda mysteria, eaque narrans, etiam alios affatim docet. Dic quæso, beate Ioannes Apostole & Domini Discipule, quidnam audisti & vidisti de Babylone. Expergiscere & loquere: nam & hæc te in exilium relegauit. *Et venit vnus de septem Angelis* C *qui habebant septem phialas, & locutus est mihi, dicens. Veni, ostendam tibi damnationem Meretricis magnæ, quæ sedet super aquas multas, cum qua fornicati sunt Reges terræ, & inebriati sunt qui inhabitant terram, de vino prostitutionis eius. Et abstulit me in spiritu in desertum. Et vidi Mulierem sedentem super bestiam coccineam, plenam nominibus blasphemiæ, habentem capita septem & cornua decem. Et mulier erat amicta purpura & coccino, & inaurata auro & lapide pretioso & margaritis, habens poculum aureum in manu sua plenum abominationibus, immunditias fornicationis terræ. In fronte & eius nomen scriptum, Mysterium: Babylon magna, mater scortationum & abominationum terræ.* D

36. Roma scilicet Gentilis, non Christiana.

Apoc. 17. a.

λζ'. Καὶ εἶδον τὴν γυναῖκα μεθύουσαν ἐκ τοῦ αἵματος τῶν ἁγίων, καὶ ἐκ τοῦ αἵματος τῶν μαρτύρων τοῦ Ἰησοῦ. καὶ ἐθαύμασα ἰδὼν αὐτήν, θαῦμα μέγα. καὶ εἶπέ μοι ὁ Ἄγγελος, Διατί ἐθαύμασας; ἐγὼ ἐρῶ σοι τὸ μυστήριον τῆς γυναικός, καὶ τοῦ θηρίου τοῦ βαστάζοντος αὐτήν, τοῦ ἔχοντος τὰς ἑπτὰ κεφαλὰς καὶ τὰ δέκα κέρατα. τὸ θηρίον ὃ εἶδες, ἦν, καὶ οὐκ ἔστι· καὶ μέλλει ἀναβαίνειν ἐκ τῆς ἀβύσσου, καὶ εἰς ἀπώλειαν ὑπάγειν· καὶ θαυμάσουσιν οἱ κατοικοῦντες τὴν γῆν, ὧν οὐ γέγραπται τὸ ὄνομα ἐν βιβλίῳ τῆς ζωῆς ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, βλέποντες τὸ
19. θηρίον, ὅ, τι ἦν, καὶ οὐκ ἔστι, [19] καὶ παρέσται.

Et vidi Mulierem ebriam de sanguine Sanctorum, & de sanguine Martyrum Iesu. Et miratus sum videns illam, admiratione magna. Et dixit mihi Angelus, Cur miraris? Ego dicam tibi sacramentum mulieris, & bestiæ, quæ illam portat, quæ habet capita septem & cornua decem. Bestia, quam vidisti, erat, & non est. Futurumque est vt ascendat de abysso, & in interitum eat. Et mirabuntur inhabitantes terram (quorum non scriptum est nomen in libro vitæ à constitutione mundi) videntes bestiam, quæ erat, & non est, & quæ ventura est. 37.

38. *Hic sensus qui habet sapientiam. Septem capita, septem montes sunt, super quos Mulier sedet; & Reges septem sunt: Quinque ceciderunt: vnus autem est, alter nondum venit: & cum venerit, oportet illum breue tempus manere. Et bestia, quæ erat & non est, & ipse octauus est, & de septem est, & in interitum vadit. Et decem cornua, quæ vidisti, decem Reges sunt, qui regnum nondum acceperunt, sed potestatem tanquam Reges vna hora accipient cum bestia. Hi vnam voluntatem habent, & virtutem & potestatem suam bestiæ tradent. Hi cum Agno pugnabunt, & Agnus vincet illos: quoniam Dominus dominorum est, & Rex regum; & qui cum illo vocati, electi & fideles sunt.*

A Ὧδε νοῦς ὁ ἔχων σοφίαν. ἑπτὰ κεφαλαί, ἑπτὰ λη'.
ὄρη εἰσὶν, ὅπου ἡ γυνὴ κάθηται ἐπ' αὐτῶν. καὶ
βασιλεῖς ἑπτά εἰσιν· οἱ πέντε ἔπεσαν· ὁ δὲ εἷς
ἔστιν. ὁ ἄλλος οὔπω ἦλθε· καὶ ὅταν ἔλθῃ, ὀλίγον
αὐτὸν δεῖ μεῖναι. καὶ τὸ θηρίον ὃ ἦν, καὶ οὐκ
ἔστι, καὶ αὐτὸς ὄγδοός ἐστι, καὶ ἐκ τῶν ἑπτά ἐστι,
καὶ εἰς ἀπώλειαν ὑπάγει. καὶ τὰ δέκα κέρατα,
ἃ εἶδες, δέκα βασιλεῖς εἰσιν, οἵτινες βασιλείαν
οὔπω ἔλαβον, ἀλλ' ἐξουσίαν ὡς βασιλεῖς μίαν
ὥραν λαμβάνουσι, μετὰ τοῦ θηρίου. οὗτοι μίαν
γνώμην ἔχουσι. καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐξουσίαν
αὐτῶν τῷ θηρίῳ διαδώσουσιν. οὗτοι μετὰ
τοῦ ἀρνίου πολεμήσουσι. καὶ τὸ ἀρνίον νικήσει
αὐτοὺς ὅτι Κύριος κυρίων ἐστὶ, καὶ Βασιλεὺς βασιλευόντων
ἐστί. καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ κλητοὶ καὶ ἐκλεκτοὶ
B καὶ πιστοί.

39. *Et dixit mihi, Aquæ quas vidisti, vbi Meretrix sedet, populi sunt & turba & gentes & linguæ. Et decem cornua, quæ vidisti, & bestia; hi odient Meretricem, & desolatam eam facient & nudam, & carnes eius comedent, & ipsam igni concremabunt. Deus enim dedit in cor eorum vt faciant quod illi placuerit, & faciant vnam voluntatem, & dedit regnum suum bestiæ, donec consummentur verba Dei. Et mulier, quam vidisti, est Ciuitas magna, quæ habet regnum super Reges terræ.*

Καὶ λέγει μοι, Τὰ ὕδατα ἃ εἶδες, οὗ κάθηται ἡ πόρνη, λαοὶ καὶ ὄχλοι καὶ ἔθνη εἰσὶ καὶ γλῶσσαι. καὶ τὰ δέκα κέρατα, ἃ εἶδες, καὶ τὸ θηρίον, οὗτοι μισήσουσι τὴν πόρνην, καὶ ἠρημωμένην αὐτὴν ποιήσουσι καὶ γυμνὴν, καὶ τὰς σάρκας αὐτῆς φάγονται, καὶ αὐτὴν κατακαύσουσιν ἐν πυρί. ὁ γὰρ Θεὸς ἔδωκεν εἰς τὴν καρδίαν αὐτῶν ποιῆσαι τὴν γνώμην αὐτοῦ, καὶ ποιῆσαι μίαν γνώμην, καὶ δοῦναι τὴν βασιλείαν αὐτῶν τῷ θηρίῳ, ἄχρι τελεσθήσονται οἱ λόγοι τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ γυνὴ ἣν εἶδες, ἔστιν ἡ πόλις ἡ μεγάλη, ἡ ἔχουσα βασιλείαν ἐπὶ τῶν βασιλέων τῆς γῆς. λθ'.

40. *Post hæc vidi alterum Angelum descendentem de cælo, habentem potestatem magnam: & terra illuminata est à claritate eius. Et clamauit in fortitudine voce magna, dicens: Cecidit, cecidit Babylon magna, & facta est habitatio dæmoniorum: & custodia omnis spiritus immundi, & custodia omnis volucris immundæ & exosæ: quia de vino iræ scortationis eius biberunt omnes gentes. Et Reges terræ cum illa fornicati sunt, & mercatores terræ, de virtute deliciarum eius diuites facti sunt. Et audiui aliam vocem de cælo dicentem, Exite de illa populus meus, ne participes sitis delictorum eius, & de plagis eius ne accipiatis. Quoniam adhæserunt peccata eius vsque ad cælum, & recordatus est Dominus iniquitatem eius.*

Apoc. 18. 1.

Μετὰ ταῦτα εἶδον ἄλλον ἄγγελον καταβαίνοντα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἔχοντα ἐξουσίαν μεγάλην· καὶ ἡ γῆ ἐφωτίσθη ἐκ τῆς δόξης αὐτοῦ. καὶ ἔκραξεν ἐν ἰσχύϊ φωνῇ μεγάλῃ λέγων, Ἔπεσεν, ἔπεσε Βαβυλὼν ἡ μεγάλη, καὶ ἐγένετο κατοικητήριον δαιμονίων, καὶ φυλακὴ παντὸς πνεύματος ἀκαθάρτου, καὶ φυλακὴ παντὸς ὀρνέου ἀκαθάρτου καὶ μεμισημένου· ὅτι ἐκ τοῦ οἴνου τοῦ θυμοῦ τῆς πορνείας αὐτῆς πέπωκε πάντα τὰ ἔθνη. καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς μετ' αὐτῆς ἐπόρνευσαν, καὶ οἱ ἔμποροι τῆς γῆς ἐκ τῆς δυνάμεως τοῦ στρήνους αὐτῆς ἐπλούτησαν. καὶ ἤκουσα ἄλλην φωνὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λέγουσαν, Ἐξέλθετε ἐξ αὐτῆς ὁ λαός μου, ἵνα μὴ συγκοινωνήσητε ταῖς ἁμαρτίαις αὐτῆς, καὶ ἐκ τῶν πληγῶν αὐτῆς ἵνα μὴ λάβητε· ὅτι ἐκολλήθησαν αὐτῆς αἱ ἁμαρτίαι ἕως τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἐμνημόνευσεν ὁ Θεὸς τὰ ἀδικήματα αὐτῆς. μ'.

C … D … 10.

41. *Reddite illi sicut & ipsa reddidit vobis: & duplicate duplicia secundum opera eius. In poculo, quo miscuit, miscete illi duplum. Quantum glorificauit se & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum & luctum; quia in corde suo dicit, Sedeo regina, & vidua non sum: & luctum non videbo. Ideo in vna die venient plagæ eius, mors & luctus & fames, & igni comburetur; quia fortis est Deus, qui iudicauit eam. Et lugebunt & plangent super eam Reges terræ, qui cum*

Ἀπόδοτε αὐτῇ ὡς καὶ αὐτὴ ἀπέδωκεν ὑμῖν, καὶ διπλώσατε τὰ διπλᾶ κατὰ τὰ ἔργα αὐτῆς. ἐν τῷ ποτηρίῳ ᾧ ἐκέρασε, κεράσατε αὐτῇ διπλοῦν. ὅσα ἐδόξασεν ἑαυτὴν καὶ ἐστρηνίασε, τοσοῦτον δότε αὐτῇ βασανισμὸν καὶ πένθος· ὅτι ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς λέγει, Κάθημαι Βασίλισσα, καὶ χήρα οὐκ εἰμὶ, καὶ πένθος οὐ μὴ ἴδω. διὰ τοῦτο ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἥξουσιν αἱ πληγαὶ αὐτῆς, θάνατος καὶ πένθος καὶ λιμὸς, καὶ ἐν πυρὶ κατακαυθήσεται. ὅτι ἰσχυρὸς ὁ Θεὸς μα'.

A ὁ κρίνας αὐτήν. καὶ κλαύσονται καὶ κόψονται ἐπ' αὐτὴν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, οἱ μετ' αὐτῆς πορνεύσαντες καὶ στρηνιάσαντες, ὅταν βλέπωσι τὸν καπνὸν τῆς πυρώσεως αὐτῆς, ἀπὸ μακρόθεν ἑστηκότες διὰ τὸν φόβον τοῦ βασανισμοῦ αὐτῆς, λέγοντες, Οὐαὶ, οὐαὶ ἡ μεγάλη Βαβυλὼν, ἡ πόλις ἡ ἰσχυρὰ, ὅτι μιᾷ ὥρᾳ ἦλθεν ἡ κρίσις σου. καὶ οἱ ἔμποροι τῆς γῆς κλαύσουσι καὶ πενθήσουσιν ἐπ' αὐτὴν, ὅτι τὸν γόμον αὐτῶν οὐδεὶς ἀγοράσει οὐκέτι. γόμον χρυσίου καὶ ἀργυρίου, καὶ λίθου τιμίου, καὶ μαργαρίτου καὶ βύσσου καὶ πορφύρας, καὶ σηρικοῦ καὶ κοκκίνου· καὶ πᾶν ξύλον θύϊνον, καὶ πᾶν σκεῦος ἐλεφάντινον, καὶ πᾶν σκεῦος ἐκ ξύλου τιμιωτάτου, καὶ χαλκοῦ καὶ σιδήρου καὶ μαρμάρου καὶ κινναμώμου· καὶ ἄμωμον καὶ θυ- B μίαμα καὶ μύρον καὶ λίβανον καὶ οἶνον καὶ ἔλαιον καὶ σεμίδαλιν καὶ σῖτον καὶ κτήνη καὶ πρόβατα καὶ τράγους· καὶ ἵππων καὶ ῥεδῶν καὶ σωμάτων καὶ ψυχὰς ἀνθρώπων. καὶ ἡ ὀπώρα τῆς ἐπιθυμίας τῆς ψυχῆς σου ἀπῆλθεν ἀπὸ σοῦ, καὶ πάντα τὰ λιπαρὰ καὶ τὰ λαμπρὰ ἀπώλετο ἀπὸ σοῦ, καὶ οὐκέτι οὐ μὴ αὐτὰ εὕρῃς. οἱ ἔμποροι τούτων οἱ πλουτήσαντες, ἀπὸ μακρόθεν στήσονται, διὰ τὸν φόβον τοῦ βασανισμοῦ αὐτῆς, κλαίοντες καὶ πενθοῦντες, καὶ λέγοντες, Οὐαὶ, οὐαὶ, ἡ πόλις ἡ μεγάλη, ἡ περιβεβλημένη βύσσινον καὶ πορφυροῦν καὶ κόκκινον, καὶ κεχρυσωμένη ἐν χρυσίῳ καὶ λίθῳ τιμίῳ καὶ μαργαρίταις, ὅτι μιᾷ ὥρᾳ ἠρημώθη ὁ τοιοῦτος πλοῦτος· καὶ πᾶς C κυβερνήτης, καὶ πᾶς ἐπὶ τῶν πλοίων ὁ ὅμιλος καὶ ναῦται, καὶ ὅσοι τὴν θάλασσαν ἐργάζονται, ἀπὸ μακρόθεν ἔστησαν καὶ ἔκραξαν βλέποντες τὸν καπνὸν τῆς πυρώσεως αὐτῆς, λέγοντες, Τίς ὁμοία τῇ πόλει τῇ μεγάλῃ; καὶ ἔβαλον χοῦν ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, καὶ ἔκραξαν κλαίοντες καὶ πενθοῦντες, λέγοντες, Οὐαὶ, οὐαὶ, πόλις ἡ μεγάλη, ἐν ᾗ ἐπλούτησαν πάντες οἱ ἔχοντες τὰ πλοῖα ἐν τῇ θαλάσσῃ ἐκ τῆς πιότητος αὐτῆς, ὅτι μιᾷ ὥρᾳ ἠρημώθη.

μβ'. Εὐφραίνου ἐπ' αὐτῇ οὐρανὲ, καὶ οἱ ἄγγελοι καὶ οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ προφῆται, ὅτι ἔκρινεν ὁ Θεὸς τὸ κρίμα ὑμῶν ἐξ αὐτῆς. καὶ ἦρεν εἷς Ἄγγελος ἰσχυρὸς λίθον, ὡς μύλον μέγαν, καὶ D ἔβαλεν εἰς τὴν θάλασσαν, λέγων, Οὕτως ὁρμήματι βληθήσεται Βαβυλὼν ἡ μεγάλη πόλις, καὶ οὐ μὴ εὑρεθῇ ἔτι. καὶ φωνὴ κιθαρῳδῶν καὶ μουσικῶν, καὶ αὐλητῶν καὶ σαλπιστῶν, οὐ μὴ ἀκουσθῇ ἐν σοὶ ἔτι. καὶ πᾶς τεχνίτης πάσης τέχνης, οὐ μὴ εὑρεθῇ ἐν σοὶ ἔτι· καὶ φωνὴ μύλου οὐ μὴ ἀκουσθῇ ἐν σοὶ ἔτι· καὶ φῶς λύχνου οὐ μὴ φανῇ ἐν σοὶ ἔτι· καὶ φωνὴ νυμφίου καὶ νύμφης οὐ μὴ ἀκουσθῇ ἐν σοὶ ἔτι, ὅτι οἱ ἔμποροί σου ἦσαν οἱ μεγιστᾶνες τῆς γῆς· ὅτι ἐν τῇ φαρμακείᾳ σου ἐπλανήθησαν πάντα τὰ ἔθνη, καὶ ἐν αὐτῇ αἷμα τῶν προφητῶν καὶ ἁγίων εὑρέθη, καὶ πάντων τῶν ἐσφαγμένων ἐπὶ τῆς γῆς.

Περὶ μὲν τῆς τῶν βασάνων τῶν ἐπερχομένων αὐτῇ ἐπ' ἐσχάτων ἀπὸ τῶν τότε ἐσομένων

illa fornicati sunt, & in delicijs vixerunt, cùm viderint fumum incendij eius; longè stantes propter metum tormentorum eius, dicentes, Va, va, ciuitas illa magna, Babylon, ciuitas illa fortis, quoniam vna hora venit iudicium tuum. Et negotiatores terra flebunt & lugebunt super eam, quoniam merces eorum nemo emet amplius: Merces auri & argenti & lapidis pretiosi, & margarita & byssi & purpura & serici & coccini; & omne lignum thyinum, & omnia vasa eboris, & omne vas ex ligno pretiosissimo, & aramento & ferro & marmore, & cinamomum: & amomum & odoramentum & vnguentum & thus & vinum & oleum & similam & triticum & pecora & oues & hædos) & equorum & rhedarum & mancipiorum, & animas hominum. Et poma desiderij anima tua recesserunt à te, & omnia pinguia & clara perierunt à te, & amplius illa iam non inuenies. Mercatores horum, qui diuites facti erant, à longè stabunt, propter metum tormentorum eius, flentes & lugentes, atque dicentes, Va, va, ciuitas illa magna, qua amicta erat bysso & purpura, & coccino, & deaurata erat auro & lapide pretioso & margaritis, quod vna hora destituta sunt tanta diuitia. Et omnis gubernator, & omnis in nauibus versantium turba & nauta, & qui mare exercent omnes, à longè steterunt & clamauerunt videntes fumum incendij eius, decentes, Qua similis ciuitati huic magna? Et miserunt puluerem super capita sua, & clamauerunt flentes & lugentes, dicentes, Va, va ciuitas illa magna, in qua diuites facti sunt omnes qui habebant naues in mari, de pinguedine eius.

Latare super eam cælum, & Angeli & Apostoli & Propheta, quoniam iudicauit Deus iudicium vestrum de illa. Et sustulit vnus Angelus fortis lapidem, quasi molarem magnum, & misit in mare, dicens, Sic impetu mittetur Babylon ciuitas illa magna, & vltra iam non inuenietur. Et vox citharædorum & musicorum & tibia canentium & tuba, non audietur in te amplius: & omnis artifex omnis artis non inuenietur in te amplius: & vox mola non audietur in te amplius: & lux lucerna non lucebit in te amplius: & vox sponsi & sponsa non audietur adhuc in te, quia mercatores tui erant principes terra; quia in veneficiis tuis errauerunt omnes gentes: & in ea sanguis Prophetarum & Sanctorum inuentus est, & omnium qui interfecti sunt in terra. 42.

Apertissimè in his testimoniis sigillatim declaratum est, de tormentorum iudicio, 43.

quæ extremis temporibus, per tyrannorum, qui tunc erunt, iniuriam illam, incessura sunt: operæpretium verò est, vt & tempus diligenti examine exponamus; quando scilicet futurum sit vt hæc eueniant, & cornu illud paruum inter eos emergat. Nempe quando crura ferrea, quæ etiamnum rerum potiuntur, ad vestigia pedum digitosque euaserint, iuxta simulacri seu imaginis & statuæ manifestationem, bestiæque formidabilis speciem, vti in superioribus designatum est; quando futurum est, vt ferrum & testa in vnum misceantur. Ostendet verò nobis Daniel hæc ita proposita. Ait enim, *Et disponet testamentum multis hebdomada vna. Et erit in dimidio hebdomadæ auferetur sacrificium meum & libatio.* Vnam ergo annorum hebdomadam extremam significauit, quæ in fine totius mundi futura sit; cuius hebdomadæ dimidium sument duo Prophetæ, Enoch & Elias. Hi enim prædicabunt dies mille ducentos sexaginta, amicti saccis; qui nimirum populo cunctisque Gentibus pœnitentiam indicant.

Dan. 9. 27. Atqui hæc potius ad Christi tempus.

Apoc. 11. 3.

44. Quemadmodum enim duplex nobis Domini ac Saluatoris aduentus Scripturarum testimonio proditus est; vnus quidem ac primus in carne nulla honorum pompa ac claritate, vt despicabilis foret, vt olim vaticinatus fuerat Esaias, dicens, *Vidimus eum, & non habebat speciem neque decorem: sed species eius contempta & deficiens supra omnes homines. Homo in plaga positus, & sciens ferre infirmitatem: quia auersa est facies eius: despecta, nulliusque rationis habita.* Alter verò eius aduentus in maiestate futurus prædicatus est, quando de cœlis veniet Angelorum stipante militia, & in Paterna claritate; quomodo ait Propheta, *Videbimus Regem in decore & maiestate. Et aspiciebam cum nubibus cœli tanquam Filium hominis venientem, & vsque ad Antiquum dierum peruenit. Et oblatus est ei, & datum est ei imperium & honor & gloria & regnum. Omnes tribus & linguæ seruient ei. Regnum eius regnum æternum, quod non interibit*: Sic & duo Præcursores monstrati sunt. Primus fuit Ioannes Zachariæ filius, qui in omnibus Præcursor ac præco Saluatoris extitit; cœlesteque Lumen, quod mundo illuxerat, annuntians, ex matris vtero Præcursoris partes impleuit, primus ab Elizabeth conceptus, vt & his qui ex matris vulua paruuli erant, nouam ex Spiritu sancto & Virgine, qua donandi essent, natiuitatem ostenderet.

Isai. 53. 2.

Luc. 9. 26.

Isai. 33. 17.

Dan. 7. 13.

Ioannes primi aduentus Præcursor.

44. Hic audita matris salutatione, exiliit gaudens in vtero, in Virginis pariter vtero conceptum Deum Verbum intuens. Deinde prædicaturus in desertum venit, annuntians populo Baptismum pœnitentiæ; nempe Gentiles in mundi deserto viuentibus, salutem prænuntians. Tum in Iordane ipsum coram Saluato-

Luc. 1. 41.

A τυράννων μανιώδους κρίσεως, σαφέστατα ἐν τοῖς ῥητοῖς τούτοις δεδήλωται. δεῖ δὲ ἡμᾶς καὶ τὸν χρόνον ἐξηκριβωμένως ἐκθέσθαι, ἐν οἷς καιροῖς ταῦτα συμβήσεται, καὶ ὡς τὸ κέρας τὸ μικρὸν ἐν αὐτοῖς ἀναφανήσεται. τῶν γὰρ κνημῶν τῶν σιδηρῶν τῶν νῦν ἐπικρατουσῶν ἐπὶ τὰ ἴχνη τῶν ποδῶν καὶ τοὺς δακτύλους χωρησάντων, κατὰ τὴν τῆς εἰκόνος φανέρωσιν, καὶ τὴν τοῦ θηρίου τοῦ φοβεροῦ δεῖξιν, καθὼς σεσήμανται ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, οἷς καιροῖς ὁ σίδηρος καὶ τὸ ὄστρακον εἰς ταυτὸν ἀναμιγήσεται. δείξει δὲ ἡμῖν Δανιὴλ τὰ προκείμενα. λέγει γάρ, [22] καὶ διαθήσει 22.
διαθήκην πολλοῖς ἑβδομὰς μία. καὶ ἔσται ἐν τῷ ἡμίσει τῆς ἑβδομάδος, ἀρθήσεταί μου θυσία καὶ σπονδή. μίαν μὲν οὖν ἑβδομάδα εἰπὼν τὴν ἐσχάτην τὴν ἐπὶ τῷ τέρματι τοῦ σύμ-B
παντος κόσμου ἐσομένην ἐπ' ἐσχάτου ἐσήμανεν, ἧς ἑβδομάδος τὸ μὲν ἥμισυ λήψονται οἱ δύο προφῆται, Ἐνὼχ καὶ Ἠλίας. οὗτοι γὰρ κηρύξουσιν ἡμέρας χιλίας διακοσίας ἑξήκοντα, περιβεβλημένοι σάκκους, μετάνοιαν τῷ λαῷ καὶ πᾶσι τοῖς ἔθνεσι καταγγέλλοντες.

Ὥσπερ γὰρ δύο παρουσίαι τοῦ Κυρίου καὶ Σω- μα'.
τῆρος ἡμῶν διὰ τῶν γραφῶν ἐδείχθησαν· μία μὲν ἡ πρώτη κατὰ σάρκα γενομένη ἄτιμος διὰ τὸ ἐξουδενωθῆναι αὐτόν, καθὼς προανεφώνει Ἡσαΐας, λέγων, Εἴδομεν αὐτόν, καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος οὐδὲ κάλλος· ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἄτιμον, ἐκλεῖπον παρὰ πάντας τοὺς ἀνθρώπους. ἄνθρω-C
πος ἐν πληγῇ ὤν, καὶ εἰδὼς φέρειν μαλακίαν, ὅτι ἀπέστραπται τὸ πρόσωπον αὐτοῦ· ἠτιμάσθη, καὶ οὐκ ἐλογίσθη. ἡ δὲ δευτέρα παρουσία αὐτοῦ κεκήρυκται ἔνδοξος, ὃς παραγενήσεται ἀπ' οὐρανῶν [23] μετὰ δυνάμεως ἀγγέλων, καὶ πατρι- 23.
κῆς δόξης, ὥς φησιν ὁ Προφήτης, Βασιλέα μετὰ δόξης ὄψεσθε. καὶ ἐθεώρουν μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ ὡς Υἱὸν ἀνθρώπου ἐρχόμενον, καὶ ἕως τοῦ Παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν ἔφθασε. καὶ προσηνέχθη αὐτῷ, καὶ ἐδόθη ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ δόξα καὶ ἡ βασιλεία. πᾶσαι αἱ φυλαὶ καὶ γλῶσσαι δουλεύσουσιν αὐτῷ. ἡ βασιλεία αὐτοῦ, βασιλεία αἰώνιος, ἥτις οὐ διαφθαρήσεται. οὕτω καὶ δύο πρόδρομοι ἐδείχθησαν· ὁ μὲν πρῶ-D
τος γενόμενος Ἰωάννης ὁ τοῦ Ζαχαρίου υἱός, κατὰ πάντα πρόδρομος καὶ κῆρυξ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, γεννηθεὶς, εὐαγγελιζόμενος τὸ ἐπουράνιον φῶς, τὸ ἐν κόσμῳ φανέν. προέδραμεν ἐκ κοιλίας μητρός, πρῶτος συλληφθεὶς ἀπὸ τῆς Ἐλισάβετ, ἵνα καὶ τοῖς ἐκ κοιλίας μητρὸς νηπίοις ὑπάρχουσι, ἐπιδείξῃ τὴν ἐσομένην αὐτοῖς διὰ Πνεύματος ἁγίου καὶ παρθένου καινὴν γέννησιν.

Οὗτος ἀκούσας τὸν ἀσπασμὸν τῆς Ἐλισάβετ, ἐσ- μγ'.
κίρτησεν ἐν κοιλίᾳ μητρὸς ἀγαλλόμενος, ἐνορῶν τὸν ἐν κοιλίᾳ τῆς Παρθένου συνειλημμένον Θεὸν Λόγον. ἔπειτα κηρύσσων ἐν τῇ ἐρήμῳ παρεγένετο, βάπτισμα μετανοίας τῷ λαῷ καταγγέλλων· προμηνύων σωτηρίαν τοῖς ἐν ἐρημίᾳ κόσμου πολιτευομένοις ἔθνεσι. μετὰ ταῦτα ἐν τῷ Ἰορδάνῃ

Ἰορδάνῃ

διάτη αὐτοψεὶ δεικνύει τὸν Σωτῆρα, καὶ λέγει, Ἰδὲ ὁ Ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. οὗτος προεφθάσε καὶ τοῖς ἐν ᾅδῃ εὐαγγελίσασθαι, ἀναιρεθεὶς ὑπὸ Ἡρώδου, πρόδρομος γενόμενος ἐκεῖ· σημαίνων μέλλειν κἀκεῖσε κατελεύσεσθαι τὸν Σωτῆρα, λυτρούμενον τὰς τῶν ἁγίων ψυχὰς ἐκ χειρὸς θανάτου.

μϛ΄. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἀρχὴ ἀναστάσεως πάντων ἀνθρώπων ἦν ὁ Σωτὴρ, ἔδει τὸν Κύριον μόνον ἀναστῆναι ἐκ τῶν νεκρῶν δι' οὗ ἡ κρίσις παντὶ τῷ κόσμῳ εἰσελεύσεται· ἵνα οἱ ἀξίως ἀγωνισάμενοι, ἀξίως καὶ παρ' αὐτοῦ στεφανωθῶσιν ὑπὸ τοῦ καλοῦ ἀγωνοθέτου, πρώτου τὸ στάδιον διανυκότος· τοῦ ἀναληφθέντος εἰς οὐρανοὺς, καὶ ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς καθεσθέντος, καὶ πάλιν ἐπὶ τῇ συντελείᾳ τοῦ κόσμου κριτοῦ πεφανερωθησομένου· ἀναγκαίως δεῖ πρώτοις τοὺς προδρόμους αὐτοῦ
24. φανερωθῆναι, καθὼς διὰ 24 Μαλαχίου καὶ Ἀγγέλου φησίν· Πέμψω ὑμῖν Ἠλίαν τὸν Θεσβίτην, πρὶν ἢ ἐλθεῖν τὴν ἡμέραν Κυρίου τὴν μεγάλην καὶ ἐπιφανῆ. ὃς ἀποκαταστήσει καρδίας πατέρων ἐπὶ τέκνα, καὶ ἀπειθεῖς ἐν φρονήσει δικαίων· μή ποτε ἐλθὼν πατάξω τὴν γῆν ἄρδην. οὗτοι οὖν παραγενόμενοι κηρύξουσι τὴν μέλλουσαν ἔσεσθαι ἀπ' οὐρανῶν Χριστοῦ ἐπιφάνειαν. οἳ καὶ ποιήσουσι σημεῖα καὶ τέρατα, εἰς τὸ κἂν οὕτως δυσωπῆσαι καὶ ἐπιστρέψαι τοὺς ἀνθρώπους εἰς μετάνοιαν, διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν αὐτῶν ἀνομίαν τε καὶ ἀσέβειαν.

μζ΄. Λέγει γὰρ Ἰωάννης, Καὶ δώσω τοῖς δυσὶ μάρτυσί μου, καὶ προφητεύσουσιν ἡμέρας χιλίας διακοσίας ἑξήκοντα, περιβεβλημένοι σάκκους· τουτέστι, τὸ ἥμισυ τῆς ἑβδομάδος, ἧς εἴρηκε Δανιήλ. Οὗτοί εἰσιν αἱ δύο ἐλαῖαι καὶ αἱ δύο λυχνίαι αἱ ἐνώπιον τοῦ Κυρίου τῆς γῆς ἑστῶσαι· καὶ εἴ τις αὐτοὺς θελήσῃ ἀδικῆσαι, πῦρ ἐξελεύσεται ἐκ τοῦ στόματος αὐτῶν, καὶ κατεσθίει τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν. καὶ εἴ τις θελήσει ἐν τούτοις ἀδικῆσαι, οὕτω δεῖ αὐτὸν ἀποκτανθῆναι. οὗτοι ἔχουσιν ἐξουσίαν κλεῖσαι τὸν οὐρανὸν, ἵνα μὴ ὑετὸς βρέξῃ τὰς ἡμέρας τῆς προφητείας αὐτῶν· καὶ ἐξουσίαν ἔχουσιν ἐπὶ τῶν ὑδάτων στρέφειν αὐτὰ εἰς αἷμα, καὶ πατάξαι τὴν γῆν ἐν πάσῃ πληγῇ, ὁσάκις ἐὰν θελήσωσι. καὶ ὅταν τελέσωσι τὸν δρόμον αὐτῶν καὶ τὴν μαρτυρίαν αὐτῶν, τί φησιν ὁ Προφήτης; Τὸ θηρίον τὸ ἀναβαῖνον ἐκ τῆς ἀβύσσου ποιήσει μετ' αὐτῶν πόλεμον, καὶ νικήσει αὐτοὺς, καὶ ἀποκτενεῖ αὐτοὺς, διὰ τὸ μὴ θέλειν αὐτοὺς δόξαν δοῦναι Ἀντιχρίστῳ. τουτέστι τὸ ἀναφυὸν μικρὸν κέρας· ὃς ἐπαρθεὶς λοιπὸν τῇ καρδίᾳ, ἄρχεται ἑαυτὸν ὑψοῦν καὶ δοξάζειν ὡς Θεὸν, διώκων τοὺς ἁγίους καὶ βλασφημῶν τὸν Χριστὸν, καθὼς λέγει Δανιήλ. Προσενόουν τῷ κέρατι, καὶ ἰδοὺ ὀφθαλμοὶ ὡσεὶ ἀνθρώπου ἐν τῷ κέρατι, καὶ στόμα λαλοῦν μεγάλα. καὶ ἤνοιξε τὸ στόμα αὐτοῦ εἰς βλασφημίαν πρὸς τὸν Θεόν· καὶ τὸ κέρας ἐκεῖνο ἐποίει πόλεμον μετὰ τῶν ἁγίων, καὶ ἴσχυσε πρὸς αὐτοὺς, ἕως ἂν ἀνῃρέθη τὸ θηρίον καὶ ἀπώλετο, καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐδόθη εἰς καῦσιν πυρός.

A rem ostendit, dicens; *Ecce Agnus Dei, qui tollit peccatum mundi.* Hic iis etiam qui erant in inferno prior euangelizauit, sublatus Herodis gladio, illic factus Præcursor. Nempe ibi quoque indicaturus expectandum Saluatoris descensum, qui Sanctorum animas de manu mortis esset liberaturus. Ioan.1.29. Etiam inferno Præcursor.

Quod enimvero Saluator cunctorum hominum resurrectionis, principium auctorque futurus erat, par erat vt vnus ipse à mortuis suscitaretur, per quem iudicium in omnem mundum intrare deberet, vt qui dignè functi certamine essent, dignè quoque ab eo coronarentur; præclaro scilicet agonis positore, & qui primus stadium confecisset: Qui in cœlum receptus, in Dei ac Patris dextera sedet, ac rursus in mundi consummatione, Iudex manifestandus est; necesse est vt eius Præcursores antè manifestentur, quemadmodum per Malachiam & Angelum dicit, *Mittam vobis Eliam Thesbitem, antequam veniat dies Domini magnus & manifestus. Et reducet corda patrum ad filios, & inobedientes ad prudentiam iustorum: ne fortè veniam, & percutiam terram penitus.* Hi itaque venientes prædicabunt futuram Christi è cœlis apparitionem; facientque signa & prodigia, vt vel sic inflectant atque conuertant hominum animas ad pœnitentiam, ob nimiam improbitatem ac impietatem, qua laborant. 46. Præcursores aduentus gloriosi. Malach. 4: 1. Luc.1.17.

C Ait enim Ioannes, *Et dabo duobus testibus, & prophetabunt dies mille ducentos sexaginta, amicti saccis.* Dimidium istud hebdomadæ, de qua Daniel locutus est. *Isti sunt duæ oliuæ & duo candelabra in conspectu Dei terræ stantia. Et si quis voluerit eis nocere, ignis exiet de ore eorum, & deuorabit inimicos eorum. Et si quis voluerit eos lædere, sic oportet eum occidi. Hi habent potestatem claudendi cœlum, ne pluat diebus prophetiæ ipsorum: & potestatem habent super aquas, vertendi eas in sanguinem, & vt terram percutiant omni plaga quotiescunque voluerint.* Vbi autem cursum suum perfecerint, suumque testimonium, quidnam dicit Propheta? *Bestia quæ ascendit de abysso faciet aduersus eos bellum, & vincet illos, & occidet illos;* quod nimirum noluerunt dare gloriam Antichristo. Hoc enim est cornu illud paruum succrescens. Is namque iam elatus corde, seipsum exaltare incipiet & vt Deum glorificare, persequens Sanctos ac Christum blasphemans, quemadmodum ait Daniel. *Et considerabam cornu, & ecce oculi tanquam hominis in cornu, & os loquens grandia. Et aperuit os suum in blasphemiam aduersus Deum. Et cornu illud faciebat bellum aduersus Sanctos, & præualuit aduersus eos, quoadusque interfecta est bestia, & periit, & corpus eius traditum est in combustionem ignis.* 47. Apoc 11.3. Dan.9.27. Apoc.11.4. Apoc.11.7. Dan.7.8.

48. Sed quia necesse est subtilius de eo disputare, & quomodo Spiritus sanctus ex numero etiam eius nomen significauerit, quæ ad ipsum attinent, clarius edisseremus. Sic enim ait Ioannes. *Et vidi aliam bestiam ascendentem de terra, & habebat cornua duo similia Agni: & loquebatur sicut draco, Et potestatem prioris bestiæ omnem faciebat in conspectu eius: & faciebat terram & habitantes in ea adorare primam bestiam, cuius curata est plaga mortis eius. Et faciebat signa magna, vt etiam ignem faceret de cœlo descendere in terram in conspectu hominum. Et seducit habitantes in terra, propter signa, quæ data sunt illi facere in conspectu bestiæ, quæ habet plagam gladij, & vixit. Et datum est illi vt daret spiritum imagini bestiæ, vt & loquatur imago bestiæ; & faciat, vt quicunque non adorauerint imaginem bestiæ, occidantur. Et faciet omnes, pusillos & magnos, diuites & pauperes, liberos & seruos, vt det eis characterem eius in manu eorum dextera aut in fronte eorum: & ne quis possit emere aut vendere, nisi qui habet characterem; nomen scilicet bestiæ, siue numerum nominis eius. Hic sapientia est. Qui habet intellectum computet numerum bestiæ. Numerus enim hominis est, & numerus eius sexcenti sexaginta sex.*

Apoc. 13. 11.

A Ἀλλ' ἐπεὶ δεῖ λεπτομερέστερον περὶ αὐτοῦ διηγήσασθαι, πῶς τε τὸ ἅγιον Πνεῦμα δι' ἀριθμοῦ καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ μυστικῶς ἐδήλωσε, σαφέστερον τὰ περὶ αὐτοῦ διηγησόμεθα. λέγει γὰρ Ἰωάννης οὕτως. Καὶ εἶδον ἄλλο θηρίον ἀναβαῖνον ἐκ τῆς γῆς, καὶ εἶχε κέρατα δύο, ὅμοια ἀρνίῳ, καὶ ἐλάλει ὡς δράκων. καὶ τὴν ἐξουσίαν τοῦ πρώτου θηρίου πᾶσαν ἐποίει ἐνώπιον αὐτοῦ· καὶ ἐποίει τὴν γῆν καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ κατοικοῦντας, ἵνα προσκυνήσωσι τὸ θηρίον τὸ πρῶτον, οὗ ἐθεραπεύθη ἡ πληγὴ τοῦ θανάτου αὐτοῦ. καὶ ἐποίει σημεῖα μεγάλα, ἵνα καὶ πῦρ ποιῇ καταβαίνειν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ εἰς τὴν γῆν κατενώπιον τῶν ἀνθρώπων· καὶ πλανᾷ τοὺς κατοικοῦντας ἐπὶ τῆς γῆς διὰ τὰ σημεῖα, ἃ ἐδόθη αὐτῷ ποιῆσαι ἐνώπιον τοῦ θηρίου, λέ-
B γων τοῖς κατοικοῦσι τὴν γῆν ποιῆσαι εἰκόνα τῷ θηρίῳ, ὃ ἔχει τὴν πληγὴν τῆς μαχαίρας, καὶ ἔζησε. καὶ ἐδόθη αὐτῷ πνεῦμα δοῦναι τῇ εἰκόνι τοῦ θηρίου, ἵνα καὶ λαλήσῃ ἡ εἰκὼν τοῦ θηρίου, καὶ ποιήσῃ, ἵνα ὅσοι ἐὰν μὴ προσκυνήσωσι τῇ εἰκόνι τοῦ θηρίου, ἀποκτανθῶσι. καὶ ποιεῖ πάντας τοὺς μικροὺς καὶ τοὺς μεγάλους, καὶ τοὺς πλουσίους καὶ τοὺς πτωχούς, καὶ τοὺς ἐλευθέρους καὶ τοὺς δούλους, ἵνα δώσῃ αὐτοῖς χάραγμα ἐπὶ τῆς χειρὸς αὐτῶν τῆς δεξιᾶς, ἢ ἐπὶ τὸ μέτωπον αὐτῶν· ἵνα μή τις δύνηται ἀγοράσαι ἢ
πωλῆσαι, εἰ μὴ ὁ ἔχων τὸ χάραγμα, [25] τὸ ὄνο- 25.
μα τοῦ θηρίου, ἢ τὸν ἀριθμὸν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ. ὧδε ἡ σοφία ἐστίν. ὁ ἔχων νοῦν ψηφισάτω τὸν ἀριθ-
C μὸν τοῦ θηρίου· ἀριθμὸς γὰρ ἀνθρώπου ἐστί, καὶ ὁ ἀριθμὸς αὐτοῦ ἐστι χξϛ'.

49. Bestiam igitur ascendentem de terra, futurum vocat Antichristi regnum. Duo autem cornua, ipsum, ac qui illi comes, pseudoprophetam. Quod autem eius cornua Agni similia dicit, hoc significat, fore vt ille similem Dei Filio præferat, seque Regem exhibeat. Quod sicut draco loquitur, hoc est quod seductor est & non verax. Quod autem, *potestatem prioris bestiæ faciebat, facitque vt terra, & qui in ea habitant, adorent primam bestiam, cuius plaga mortis curata est*, hoc significat, ex Augusti legum rationibus, per quem Romanum conditum Imperium est, ipsum quoque imperaturum esse legesque sanciturum; qua solertia confirmet omnia, maioremque sibi claritatem asciscat. Hæc enim quarta bestia est, cuius capiti illatum vulnus, & rursus curatum est; quod scilicet prope conciderit Imperium hoc, siue etiam in contemptum abierit, & in decem diademata resolutum sit: tunc verò Antichristus sagacis homo ingenij ac versutus, velut ipsum curaturus ac renouaturus sit. Hoc enim est quod dictum est à Propheta, *Daturum scilicet eum spiritum flatumque imagini, ac locuturam esse bestiæ imaginem.* Vigebit enim & inualescet rursus, ob sancitas ab eo leges: facietque, vt omnes qui non adorauerint imaginem bestiæ, occidantur. Hîc fides ac patientia Sanctorum clarescet.

Interpretatio.

Antichristi simulata probitas.

Antichristus instaurator Imperii Romani.

Τὸ μὲν οὖν θηρίον ἀναβαῖνον ἐκ τῆς γῆς, τὴν βασι- μθ'.
λείαν τὴν τοῦ Ἀντιχρίστου ἐσομένην λέγει. τὰ δὲ Ἑρμηνεία.
δύο κέρατα, [26] αὐτόν τε καὶ τὸν μετ' αὐτὸν ψευ- 26.
δοπροφήτην· τὸ δὲ εἰπεῖν, τὰ κέρατα αὐτοῦ ὅμοια ἀρνίῳ, ὅτι ἐξομοιοῦσθαι μέλλει τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ, καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν βασιλέα ἐπιδεικνύειν. τὸ δὲ λαλεῖν ὡς δράκων, ὅτι πλάνος ἐστὶ καὶ οὐκ ἀληθής. τὸ δὲ καὶ τὴν ἐξουσίαν τοῦ πρώτου θηρίου ἐποίει, καὶ ποιεῖ τὴν γῆν καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ κατοικοῦντας, ἵνα προσκυνήσωσι τὸ θηρίον τὸ πρῶτον, οὗ ἐθεραπεύθη ἡ πληγὴ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, τοῦτο σημαίνει, ὅτι κατὰ τὸν Αὐγούστου νόμον, ἀφ' οὗ καὶ ἡ βασιλεία Ῥωμαίων συνέστη, οὕτως καὶ αὐτὸς κελεύσει καὶ διατάξει, ἅπαντα ἐπι-
D κυρῶν διὰ τούτου, καὶ δόξαν ἑαυτοῦ πλείονα περιποιούμενος. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ θηρίον τὸ τέταρτον, οὗ ἐπλήγη ἡ κεφαλή, καὶ πάλιν ἐθεραπεύθη, διὰ τὸ καταλυθῆναι ταύτην, ἢ καὶ ἀτιμασθῆναι, καὶ εἰς δέκα διαδήματα ἀναλυθῆναι· ὃς τότε πανοῦργος ὤν, ὥσπερ θεραπεύσει αὐτὴν καὶ ἀνανεώσει. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Προφήτου, ὅτι δώσει πνεῦμα τῇ εἰκόνι, καὶ λαλήσει ἡ εἰκὼν τοῦ θηρίου· ἐνεργήσει γὰρ καὶ ἰσχύσει πάλιν διὰ τὸν ὑπ' αὐτοῦ ὁριζόμενον νόμον· καὶ ποιήσει ἵνα ὅσοι ἐὰν μὴ προσκυνήσωσι τῇ εἰκόνι τοῦ θηρίου, ἀποκτανθῶσιν. ὧδε ἡ πίστις καὶ ἡ ὑπομονὴ τῶν ἁγίων φανήσεται.

A φησὶ γάρ. Καὶ ποιήσει πάντας, τοὺς μικροὺς καὶ
τοὺς μεγάλους, καὶ τοὺς πλουσίους καὶ τοὺς πτω-
χούς, καὶ τοὺς ἐλευθέρους καὶ τοὺς δούλους, ἵνα
δώσῃ αὐτοῖς χάραγμα ἐπὶ τῆς χειρὸς αὐτῶν τῆς
δεξιᾶς, ἢ ἐπὶ τὸ μέτωπον, ἵνα μή τις δύνηται
ἀγοράσαι ἢ πωλῆσαι, εἰ μὴ ὁ ἔχων τὸ χάραγ-
μα, τὸ ὄνομα τοῦ θηρίου, ἢ τὸν ἀριθμὸν τοῦ ὀ-
νόματος αὐτοῦ. δόλιος γὰρ ὢν καὶ ἐπαιρόμενος
κατὰ τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ, βουλόμενος ἐκθλί-
βειν καὶ ἐκδιώκειν αὐτοὺς ἐκ τοῦ κόσμου, καὶ διὰ
τὸ μὴ διδόναι αὐτοὺς αὐτῷ δόξαν, κελεύσει
27. πάντας πανταχοῦ τὰ πυρεῖα τιθέναι, ἵνα μηδεὶς
δύνηται τῶν ἁγίων μήτε ἀγοράσαι μήτε πω-
λῆσαι, ἐὰν μὴ πρῶτον ἐπιθύσῃ. τοῦτο γάρ ἐστι
χάραγμα ἐπὶ τῆς χειρὸς τῆς δεξιᾶς διδόμενον. τὸ
B δὲ ἐπὶ τὸ μέτωπον εἰπεῖν, ἵνα πάντες ὦσιν ἐστε-
φανωμένοι, πύρινον, καὶ οὐ ζωῆς, ἀλλὰ θανάτου
στέφανον μεθ᾽ ἑαυτῶν ἐπιφέροντες. οὕτω γὰρ ἐ-
τεχνάσατο κατὰ τῶν Ἰουδαίων καὶ Ἀντίοχος ὁ Ἐπι-
φανὴς ὁ τῆς Συρίας γενόμενος βασιλεύς, ὢν ἔκ-
γονος Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος. καὶ αὐτὸς
τοῖς τότε καιροῖς ἐπαρθεὶς τῇ καρδίᾳ, ἔγρα-
ψε ψήφισμα, βωμοὺς πρὸ τῶν θυρῶν τιθέντας
ἅπαντας ἐπιθύσειν, καὶ κισσῷ ἐστεφανωμένους
πομπεύειν τῷ Διονύσῳ· τοὺς δὲ μὴ βουλομένους
28. ὑποτάσσεσθαι, τούτους μετὰ ἀπαγχισμὸν
καὶ ἐτασμὸν βασάνων ἀναιρεῖσθαι. ἀλλὰ καὶ αὐ-
τὸς τὰ ἐπάξια παρὰ τοῦ Κυρίου καὶ δικαιο-
κρίτου καὶ παντεπόπτου Θεοῦ ἔλαβε. γενόμενος
C γὰρ σκωληκόβρωτος μετήλλαξε τὸν βίον. καὶ
ταῦτα μὲν εἴ τις βούλοιτο λεπτομερῶς ἀνιστο-
ρῆσαι, εὑρήσει ταῦτα ἐν τοῖς Μακκαβαϊκοῖς.
ν'. Νυνὶ δὲ πρὸς τὸ προκείμενον ἐροῦμεν. ταῦτα
γὰρ καὶ αὐτὸς τεχνάσεται, κατὰ πάντα θλίβειν τοὺς
ἁγίους θέλων. λέγει γὰρ ὁ Προφήτης καὶ Ἀπόστο-
λος. Ὧδε ὁ νοῦς. ὁ ἔχων σοφίαν ψηφισάτω τὸν ἀ-
ριθμὸν τοῦ θηρίου. ἀριθμὸς γὰρ ἀνθρώπου ἐστί,
καὶ ὁ ἀριθμὸς αὐτοῦ ἐστὶ χξϛ. περὶ μὲν τοῦ ὀνό-
ματος αὐτοῦ, οὐκ ἐν ἡμῖν τοσοῦτον ἀκριβὲς
ἐξειπεῖν, ὡς ἐνενόησε καὶ ἐδιδάχθη περὶ αὐτοῦ
ὁ μακάριος Ἰωάννης, ὅσον μόνον ὑπονοῆσαι.
ἀναφανέντος γὰρ αὐτοῦ, δείξει ὁ μακάριος τὸ
ζητούμενον. πλὴν ὅσον νοοῦμεν ἀμφιβάλλοντες
λέγομεν. πολλὰ μὲν εὑρίσκομεν ὀνόματα τούτῳ
D τῷ ἀριθμῷ ἰσόψηφα περιεχόμενα, οἷον, ὥσπερ
εἰπεῖν, τό, Τειτάν ἐστιν, ἀρχαῖον καὶ ἔνδοξον
ὄνομα, ἢ τὸ Εὐάνθας. καὶ γὰρ καὶ αὐτὸ τῇ αὐτῇ
ψήφῳ ἐμπεριέχεται, καὶ ἕτερα πλεῖονα εὑρε-
θῆναι δυνάμενα. ἀλλ᾽ ἐπειδὴ προέφημεν λέ-
γοντες, ὅτι ἐθεραπεύθη ἡ πληγὴ τοῦ θηρίου τοῦ
πρώτου, καὶ ἐποίησε λαλεῖν τὴν εἰκόνα· τουτέστιν
ἰσχῦσαι· φανερὸν δ᾽ ἐστὶ πᾶσιν, ὅτι οἱ κρατοῦντες ἔτι
νῦν εἰσὶ Λατῖνοι· εἰς ἑνὸς οὖν ἀνθρώπου ὄνομα
μεταγόμενον, γίνεται Λατεῖνος. ὥστε οὔτε προσ-
κηρύσσειν δεῖ ὡς ὄντος τούτου ὀνόματος, οὔτε
πάλιν ἀγνοεῖν, ὅτι μὴ ἄλλως δύναται λέγεσθαι.
ἔχοντες δὲ τὸ μυστήριον τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ καρ-
δίᾳ, μετὰ φόβου φυλάσσειν πιστῶς τὰ ὑπὸ τῶν

A Ait enim, *Et faciet vt omnes, pusilli & maiores, diuites & pauperes, liberi & serui, bestia characterem in manu sua dextera, aut in fronte accipiant, vt nemo possit emere aut vendere, nisi qui bestiæ signaculum habeat; eius scilicet nomen, seu numerum nominis illius.* Cùm enim dolis consutus sit, & aduersus Dei seruos superbia elatus, eos extirpare velit exque mundo fugare; ob negatam illi gloriam iubebit omnes vbique rogos ponere ac thuribula, ne quis Sanctorum emere possit aut vendere, quin prius immolauerit. Hoc enim illud signaculum est quod datur in manu dextera. Quod verò in fronte dicit, hoc est, vt omnes coronati sint, igneumque, non vitæ, sed mortis, secum inferant sertum. Sic namque etiam ad-
B uersus Iudæos molitus est Antiochus Illustris, Syriæ Rex, Alexandri Macedonis nepos. Nam & ille per hæc tempora corde elatus, decretum tulit, *Aris pro foribus positis*, cunctos immolaturos, atque hedera coronatos, *Baccho circuituros. Qui nolint parere hos cruciatibus atque tormentis examinatos, neci tradendos esse.* Verùm is quoque, condigna à Domino, iustoque iudice ac omnium inspectore Deo recepit præmia. Exesus enim vermibus, vita exemptus est. Ac si quis hæc sigillatim legere velit singulaque lustrare, in libris Macchabæorum perscripta inueniet.

Martyrum sub Antichristo inclyta gloria.

1 Mach. 1. & 2. 9. Antiochi Illustris persecutio & pœna.

C

Nunc verò ad propositum quod attinet dicemus. Hoc enim ipse quoque molietur, modis omnibus Sanctos affligere volens. Ait enim Propheta & Apostolus. *Hic intellectus est. Qui habet sapientiam computet numerum bestiæ. Numerus enim hominis est; & numerus eius sexcenti sexaginta sex.* Sanè ad eius nomen quod attinet, non in nobis tanta sapientiæ vis, vt enarrare possimus, quemadmodum de illo intellexit didicitque beatus Ioannes, ac vel solùm coniectura tradere. Illo enim apparente, docebit vir beatus quo de quærimus. Cæterum quantum hæsitantes animoque dubij capimus, dicimus. Multa
D nomina inuenimus pari numero atque computo comprehensa, vt, verbi gratia, est nomen Titan, quod nomen antiquum ac illustre est, vel Euanthus; nam hoc quoque pari comprehenditur computo, aliaque non pauca quæ licet inuenire. Quia tamen iam diximus, prioris bestiæ plagam curatam esse, ac loqui imaginem fecisse, quod est robur illi viresq; tribuisse; palamque omnibus est, qui etiamnum rerum potiûtur Latinos esse. Si igitur vt vnius hominis nomen transferatur, Latinus efficietur. Quare nec prædicandum, quasi hoc sit illius nomen, nec rursus nesciendum posse eum aliter nuncupari: sed cùm Dei mysterium in corde habeamus, cum timore fide seruanda,

50.

Apoc. 13. 18.

Antichristi nomen occultum, etsi Ioanni insinuatum.

Hippolyti coniectura.

Ioannis scopus his ænigmatis.

quæ à beatis Prophetis prædicta sunt, vt A cùm illa fient, prospiciendo solerter non decipiamur: superuenientia enim tempora, etiam hunc, de quo hæc dicta sunt, manifestabunt.

51. Sed ne his duntaxat sententiis dictisque illos inducamus, qui diuinorum eloquiorum cultu delectantur, aliis pluribus demonstrationibus ostendemus. Ait enim
Dan. 11. 41. Daniel, *Et isti saluabuntur de manu eius, Ammon & Moab, & principium filio-*
Gen. 19. 32. *rum Ammon.* Ammon & Moab, filij Lot ex filiabus progeniti, quorum etiamnum
Isai. 11. 14. genus perseuerat. Ait enim Esaias, *Et volabunt in nauibus alienigenarum: male simul prædabuntur, & eos qui à Solis ortu: Et in Moab primùm manus inijcient. Filij autem Ammon primi obedient.*

52. Hic igitur illis temporibus emergens occurret: triumque cornuum ex decem pugnæ acie potitus, illisque radicitus euulsis, Ægypto scilicet, Libya & Æthiopia, acceptis eorum spolijs ac manubijs, reliquis etiam cornibus, quæ nec ipsa immunia existant oblæsisque finibus, se illi subijcientibus, exaltari animo incipiet, & aduersus Deum efferri, qui totius orbis terrarum potiatur. Eius prima aggressio erit aduersus Tyrum & Berytum, ac circumuicinam regionem. His enim vrbibus primùm expugnatis, aliis terrorem
Isai. 23. 4. inijciet, quemadmodum Esaias ait, *Erubesce Sidon, dixit mare. Fortitudo verò maris dixit, Non parturiui, neque peperi, nec educaui iuuenes, nec exaltaui virgines. Quando autem auditum fuerit Ægypto, capiet eos dolor pro Tyro.*

53. His ita futuris, dilectissime, ac tribus cornibus ab eo excisis, post hæc se vt Deum exhibere incipiet, quemadmodum
Ezech. 28. 6. prædixit Ezechiel, *Pro eò quod exaltatum est cor tuum, & dixisti, Deus sum ego.* Si-
Isai. 14. 14. militer quoque Esaias, *Tu autem dixisti in corde tuo, Ascendam in cœlum, supra stellas cœli ponam solium meum: ero similis Altissimo. Nunc autem in infernum descendes, ad fundamenta terræ.* Simili quoque ra-
Ezech. 28. 9. tione Ezechiel, *Dicens loqueris interficientibus te, Deus sum ego. Tu verò homo, & non Deus.*

54. Cùm his locis, Antichristi tum tribus probata sit, tum eius exhibitio ac interitus; nomen quoque obscurè designatum sit ac sub ænigmate; videamus & quid acturus sit. Ipse enim congregabit ad se omnem populum ex omni regione qua dispersi sunt, velut suos ipsius filios asciscens propriosque adhibens, restituturum se regionem pollicitus, regnumque illorum ac populum suscitaturum, vt ab eis
Etiam superius hæc citata, vt prophetica. tanquam Deus adoretur, sicut ait Prophetæ; *Congregabit omne regnum suum à Solis ortu vsque ad occasum. Quos vocauerit, & quos non vocauerit, cum eo venient.* Ieremias quoque sic de illo loquitur
Ier. 17. 11. sub auis metaphora. *Perdix clamauit:*

A μακαρίων Προφητῶν προειρημένα, ἵνα γινομένων αὐτῶν, προειδότες μὴ σφαλλώμεθα. τῶν γὰρ καιρῶν ἐπιγινομένων, καὶ αὐτὸς, περὶ οὗ ταῦτα εἴρηται, φανερωθήσεται.

Ἀλλ' ἵνα μὴ μόνοις τοῖς ῥητοῖς τούτοις πείσωμεν τοὺς τὰ τοῦ Θεοῦ λόγια φιλοπονοῦντας, δείξομεν δι' ἑτέρων ἀποδείξεων πλειόνων. λέγει γὰρ Δανιὴλ, Καὶ οὗτοι σωθήσονται ἐκ χειρὸς αὐτοῦ, Ἐδὼμ καὶ Μωὰβ, καὶ ἀρχὴ υἱῶν Ἀμμών. Ἀμμὼν καὶ Μωὰβ, οἱ ἐκ τῶν θυγατέρων τοῦ Λὼτ υἱοὶ γεγεννημένοι, ἐξ ὧν τὸ γένος ἕως τοῦ νῦν διαμένει. λέγει γὰρ Ἡσαΐας, Καὶ πετασθήσονται ἐν πλοίοις ἀλλοφύλων, θάλασσαν ἅμα προνο-
B μεύοντες, καὶ τοὺς ἀφ' ἡλίου ἀνατολῶν. καὶ ἐπὶ Μωὰβ πρῶτον τὰς χεῖρας ἐπιβαλοῦσιν· οἱ δὲ υἱοὶ Ἀμμὼν πρῶτοι ὑπακούσονται. να'.

Οὗτος οὖν τοῖς τότε καιροῖς ἀναδειχθεὶς ὑπαντεῖ· καὶ κρατήσας ἐν παρατάξει πολέμου τῶν τριῶν κεράτων ἐκ τῶν δέκα, καὶ ἐκριζώσας αὐτὰ, ὅπερ ἐστὶν Αἰγύπτου καὶ Λιβύων καὶ Αἰθιόπων, λαβὼν τὰ σκῦλα καὶ τὰ λάφυρα, ὑποταγέντων αὐτῷ καὶ τῶν λοιπῶν κεράτων τῶν περιβλαπτομένων, ἄρξεται ὑψοῦσθαι τῇ καρδίᾳ, καὶ ἐπαίρεσθαι κατὰ τοῦ Θεοῦ, πάσης τῆς οἰκουμένης κρατῶν. τὸ δὲ ὅρμημα αὐτοῦ πρῶτον ἔσται ἐπὶ Τύρον καὶ Βήρυτον, καὶ τὴν πέριξ χώραν. ταύτας γὰρ πρῶτον τὰς πόλεις ἐκπορθήσας, ταῖς ἑτέραις φό- νβ'.
C βον ἐγγεννήσει, καθὼς φησὶν Ἡσαΐας, Αἰσχύνθητι Σιδὼν, εἶπεν ἡ θάλασσα. ἡ δὲ ἰσχὺς τῆς θαλάσσης εἶπεν, Οὐκ ὤδινον, οὐδὲ ἔτεκον, οὐδὲ ἐξέθρεψα νεανίσκους, οὐδὲ ὕψωσα παρθένους. ὅταν δὲ ἀκουστὸν γένηται Αἰγύπτῳ, λήψεται αὐτοὺς ὀδύνη περὶ Τύρου.

Τούτων οὕτως ἐσομένων, ἀγαπητὲ, καὶ τῶν νγ'.
τριῶν κεράτων ὑπ' αὐτοῦ ἐκκοπέντων, μετὰ ταῦτα ἄρξεται ὡς Θεὸν ἑαυτὸν ἐπιδεικνύειν, ὡς προεῖπεν Ἰεζεκιήλ. Ἀνθ' ὧν ὑψώθη ἡ καρδία σου, καὶ εἶπας, Θεός εἰμι ἐγώ. καὶ Ἡσαΐας ὁμοίως, Σὺ δὲ εἶπας ἐν τῇ καρδίᾳ σου, Εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβήσομαι, ἐπάνω τῶν ἀστέρων τοῦ οὐρανοῦ θήσω τὸν θρόνον μου· ἔσομαι ὅμοιος τῷ Ὑψίστῳ. νῦν δὲ εἰς ᾅδην καταβήσῃ, εἰς τὰ θεμέλια τῆς γῆς.
D ὡσαύτως καὶ Ἰεζεκιὴλ, Λέγων ἐρεῖς τοῖς ἀναιροῦσί σε, Θεός εἰμι ἐγώ. σὺ δὲ ἄνθρωπος, καὶ οὐ Θεός.

Δεδειγμένων οὖν διὰ τῶν ῥητῶν τούτων, τῆς νδ'.
φυλῆς καὶ τῆς ἀναδείξεως αὐτοῦ, καὶ τῆς ἀναιρέσεως, τοῦ τε ὀνόματος μυστικῶς σεσημασμένου, ἴδωμεν καὶ τὴν πρᾶξιν αὐτοῦ. αὐτὸς γὰρ προσκαλέσεται πάντα τὸν λαὸν πρὸς ἑαυτὸν ἐκ πάσης χώρας τῆς διασπορᾶς, ἰδιοποιούμενος ὡς τέκνα ἴδια, ἐπαγγελλόμενος ἀποκαταστήσειν τὴν χώραν, καὶ ἀναστήσειν αὐτῶν τὴν βασιλείαν καὶ τὸν λαὸν, ἵνα ὑπ' αὐτῶν ὡς Θεὸς προσκυνηθῇ, ὡς λέγει ὁ Προφήτης, Συνάξει πᾶσαν τὴν βασιλείαν αὐτοῦ ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου ἄχρι δυσμῶν. οὓς κεκλήκοι, καὶ οὓς οὐ κεκλήκοι πορεύσονται μετ' αὐτοῦ. καὶ Ἱερεμίας δὲ εἰς αὐτὸν χρώμενος παραβολῇ, φησὶν οὕτως, Πέρδιξ ἐφώνησε·

συνήγαγε ἃ οὐκ ἔτεκε, ποιῶν τὸν πλοῦτον αὐτοῦ οὐ μετὰ κρίσεως. ἐν ἡμίσει ἡμερῶν καταλείψουσιν αὐτὸν, καὶ ἔσται ἐπ' ἐσχάτων ἡμερῶν αὐτοῦ ἄφρων.

κε'. Οὐ βλάψει οὖν, διὰ τὸ προκείμενον, καὶ τὴν τέχνην τοῦ ζώου διηγήσασθαι, καὶ ὅτι οὐ ματὴν
29. ὁ Προφήτης ἀπεφήνατο τὸ ῥητὸν, τῇ τοῦ ζώου παραβολῇ χρώμενος. τοῦ γὰρ πέρδικος κενοδόξου ζώου ὑπάρχοντος, ἐπὰν πλησίον ἴδῃ ἑτέρου πέρδικος καλιὰν ἔχουσαν νεοσσοὺς, ἀποπτάντος τοῦ πατρὸς αὐτῶν εἰς τὴν νομὴν, μιμούμενος τὴν τοῦ ἀλλοτρίου φωνὴν, προσκαλεῖται πρὸς ἑαυτὸν τοὺς νεοσσούς· οἱ δὲ νομίσαντες τὸν ἴδιον πατέρα αὐτῶν ὑπάρχειν, προστρέχουσιν αὐτῷ. ὁ δὲ γαυριᾷ ἐν τοῖς ἀλλοτρίοις τέκνοις, ὡς ἐν ἰδίοις. ἐπανελθόντος δὲ τοῦ ἀληθινοῦ πατρὸς, καὶ βοήσαντος τῇ ἰδίᾳ φωνῇ, ἐπιγνόντες οἱ νεοσσοὶ, καταλείψαντες τὸν πλάνον, πορεύονται ἐπὶ τὸν ἀληθινὸν πατέρα. τῷ αὐτῷ ὁμοίως μετεχρήσατο ὁ Προφήτης τρόπῳ περὶ τοῦ Ἀντιχρίστου· ὃς προσκαλέσεται πρὸς ἑαυτὸν τὴν ἀνθρωπότητα, ἀλλότρια ἰδιοποιεῖσθαι βουλόμενος· λύτρωσιν πᾶσιν ἐπαγγελλόμενος, ἑαυτὸν σῶσαι μὴ δυνάμενος.

κϛ'. Οὗτος οὖν ἐπισυνάξας πρὸς ἑαυτὸν τὸν πάντοτε ἀπειθῆ λαὸν γεγενημένον, ἔρχεται παρακαλούμενος ὑπ' αὐτῶν διώκειν τοὺς ἁγίους, ἐχθροὺς καὶ ἀντιδίκους αὐτῶν ὑπάρχοντας. καθώς φησιν ὁ Ἀπόστολος καὶ Εὐαγγελιστής. Κριτὴς ἦν ἐν πόλει, τὸν Θεὸν μὴ φοβούμενος, καὶ ἄνθρωπον μὴ ἐντρεπόμενος. χήρα δέ τις ἦν ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ, ἣ παρεκάλει αὐτὸν, λέγουσα, Ἐκδίκησόν με ἀπὸ τοῦ ἀντιδίκου μου. ὁ δὲ οὐκ ἤθελεν ἐπὶ χρόνον. ὕστερον μέντοι εἶπεν ἐν ἑαυτῷ. Εἰ καὶ τὸν Θεὸν οὐ φοβοῦμαι, οὐδὲ ἄνθρωπον ἐντρέπομαι, ἀλλά γε διὰ τὸ παρενοχλεῖν με τὴν χήραν ταύτην, ἐκδικήσω αὐτήν.

κζ'. Κριτὴν μὲν οὖν ἀδικίας, τὸν μήτε τὸν Θεὸν
Ἑρμηνεία. φοβούμενον, μήτε ἄνθρωπον ἐντρεπόμενον, ἀδιστάκτως τὸν Ἀντίχριστον λέγει, ὡς υἱὸν ὄντα τοῦ διαβόλου καὶ σκεῦος τοῦ σατανᾶ. ἄρξεται γὰρ βασιλεύσας κατὰ τοῦ Θεοῦ ἐπαίρεσθαι, μήτε ἀληθῶς τὸν Θεὸν φοβούμενος, μήτε τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ κριτὴν πάντων ὄντα ἐντρεπόμενος. χήραν δὲ λέγων εἶναι ἐν τῇ πόλει, αὐτὴν τὴν Ἱερουσαλὴμ σημαίνει, ἥτις ὄντως ἐστὶ χήρα, καταλειφθεῖσα ὑπὸ τοῦ τελείου καὶ ἐπουρανίου Θεοῦ νυμφίου· ἥτις τοῦτον ἀντίδικον ἑαυτῆς, καὶ οὐ σωτῆρα ἀποκαλοῦσα, μὴ ἐπιγνοῦσα τὸ εἰρημένον ὑπὸ Ἱερεμίου τοῦ προφήτου. Ἀνθ' ὧν ἠπείθησαν τῇ ἀληθείᾳ, τότε λαλήσει τῷ λαῷ τούτῳ καὶ τῇ Ἱερουσαλὴμ πνεῦμα πλανήσεως. καὶ Ἡσαΐας δὲ ὁμοίως, Διὰ τὸ μὴ βουληθῆναι τὸν λαὸν τὸ ὕδωρ τοῦ Σιλωὰμ τὸ πορευόμενον ἡσυχῇ πιεῖν, ἀλλὰ βούλεσθαι ἔχειν τὸν Ῥασὶν καὶ τὸν υἱὸν Ῥομελίου βασιλέα ἐφ' ὑμῶν, διὰ τοῦτο ἰδοὺ Κύριος ἀνάγει ἐφ' ὑμᾶς τὸ ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ, τὸ ἰσχυρὸν καὶ τὸ πολὺ, τὸν βασιλέα τῶν Ἀσσυ-

A *congregauit quæ non peperit; faciens diuitias suas non cum iudicio. In dimidio dierum derelinquent eum; & erit in nouissimis diebus suis insipiens.* Perdicis figura.

Nihil ergo officiet, præsentis argumenti gratia, quominus etiam animalis artem astumque enarremus, ac ostendamus, Non frustra Prophetam hæc locutum esse, eius animalis vsum similitudine. Nam cùm perdix superbum animal sit, vbi prope alterius perdicis nidum, in quo sint pulli, viderit, quorum parens ad pastum auolarit, æmula alieni voce, ad se pullos vocat. Pulli verò suum ipsum parentem eum existimantes, ad illum accurrunt. Gloriaturque ille ac sibi placet in alienis pullis, quasi in suis. Reuerso autem vero parente B suaque ipsius voce inclamante, ea pulli agnita, relictoque seductore, ad verum se parentem conferunt. Eodem similiter tropo vsus Propheta, translata in Antichristum fabula. Is namque ad se ipse humanum vocabit genus, eos sibi addicere studens; nempe abs se omnes liberatum iri pollicitus, qui sibi ipse salutem præstare non potest. 55.

Hippolyti de illa sententia.

Is igitur congregatis ad se, qui vbique gentium de populo existent increduli, illorum rogatu ac suasione veniet, vt Sanctos, eorum inimicos ac aduersarios vlciscatur, quemadmodum ait Apostolus & Euangelista. C *Iudex erat in ciuitate, qui Deum non timebat, nec hominem reuerebatur. Vidua autem quædam erat in illa ciuitate, quæ interpellabat eum, dicens, Vindica me de aduersario meo. At ille nolebat per multum tempus. Post hæc autem dixit intra se, Etsi Deum non timeo, nec hominem reuereor, tamen quia molesta est mihi hæc vidua vindicabo illam.* 56.

Luc. 18. 2.

Iudicem iniquitatis, qui nec Deum timeat, neque hominem reuereatur, citra vllam dubitationem Antichristum vocat, vt qui filius diaboli sit & vas Satanæ. Regnum enim adeptus, aduersus Deum efferri incipiet, qui nec verè D Deum timeat, neque Filium Dei omnium verè Iudicem, reuereatur. Dicendo autem esse viduam in ciuitate, ipsam Ierusalem designat, quæ planè vidua est, à perfecto ac cœlesti Sponso Deo derelicta. Hæc illum vindicem suum ac seruatorem vocat, non intelligens quod dictum est à Ieremia Propheta: *Pro eo quod non crediderunt veritati, tunc loquetur populo huic & Ierusalem spiritus erroris.* Sed & Esaias similiter. *Eo quod noluerit populus iste bibere aquam Siloe, quæ vadit cum silentio, sed vult habere Rasim & filium Romeliæ Regem super vos: propterea ecce Dominus adducet super vos aquam fluminis, fortem & multam, Regem Assy-* 57.

Interpretatio.

Ier. 4. 11.

Isai. 8. 6.

rierum. Regis symbolo Antichristum significat, quemadmodum etiam alius Propheta dicit; *Et erit haec à me pax, quando Assyrius superuenerit in terram vestram, & quando ascenderit super montes vestros.*

Mich. 5. 5.

58. Quin & Moyses similiter, cùm præsciret fore vt populus verum mundi Saluatorem repelleret ac abijceret, errori verò consentiret, terrenum deligens Regem ac cœlestem spernens, *Nonne haec,* inquit, *condita sunt apud me, & signata in thesauris meis? In die vltionis retribuam, & in tempore cùm labetur pes eorum.* Per omnia itaque lapsi sunt & errauerunt qui in nullo veritati concordes extiterunt; nec Legi, quod eam transgressi sunt; nec in Prophetis, quod Prophetas quoque occiderunt: nec in Euangeliorum voce, quod & Saluatorem ipsum crucifixerunt: nec Apostolis credentes, quod & illos persecuti sunt: vbique veritati insidias nectentes eiusque proditores Dei magis odio ducti quàm eius vllo amore deuoti, qui & ipsi tunc erunt, nacti occasionem mortalem hominem sui vltorem fore rogabunt, aduersus Dei seruos animis incitati. Quibus ille fastu tumens, libellos in omnes partes aduersus Sanctos destinare incipiet, vt qui eum colere, & quasi Deum venerari noluerint, omnes vbique interficiantur; quemadmodum ait Esaias, *Ve terræ nauium alæ; trans flumina Æthiopiæ. Qui mittit in mare obsides, & epistolas biblinas super aquam. Ibunt enim nuntij leues ad gentem erectam suspensique animi, & peregrinum populum sæuumque in eos, gentem insperatam & conculcatam.*

Deut. 32. 34.

Iudæi auctores Antichristo persecutionis in Christianos.

Isai. 18. 1.

59. Verùm nos, qui in Filium Dei speramus, ab infidelibus, à quibus conculcamur, persecutionem patimur. Alæ enim nauium Ecclesiæ sunt: Mare verò mundus, in quo Ecclesia, velut pelagi salo, fluctibus iactatur, nec tamen naufragio perit: quippe cùm solertem gubernatorem Christum secum habeat. Fert verò etiam in medio erectum aduersus mortem tropæum, quæ videlicet Crucem Domini secum portet. Est enim eius prora, Oriens; puppis verò, Occidens: cauitas mediaque capacitas, Meridies: claui, duo testamenta: circumextenti funes, Christi charitas quæ Ecclesiam adstringit. Linum quod secum fert lauacrum est regenerationis, quæ Fideles renouat, vnde sunt illa præclara. Venti loco adest Spiritus ille è cœlis, quo fideles consignantur Deo. Habet pariter illi comites & ferreas anchoras, sancta nimirum Christi mandata, quæ ferri robur ipsum præferant. Quin & nautas à dextris atque sinistris habet, sanctorum Angelorum more assistentes, quorum ope continetur atque munitur Ecclesia. In ea, scala, quæ in altum ad antennam subuehit, imago est salutaris Christi passionis, Fideles trahens vt in cœlos conscendant.

Ecclesiæ persecutio & victoria.

A ρίων. βασιλέα ἐν συμβόλῳ τὸν Ἀντίχριστον λέγει,
καθὼς καὶ ἕτερος Προφήτης φησί, [10] Καὶ ἔσται
αὕτη ἡ παρ' ἐμοῦ εἰρήνη, ὅταν ὁ Ἀσσύριος ἐ-
πέλθῃ ἐπὶ τὴν γῆν ὑμῶν, καὶ ἐπιβῇ ἐπὶ τὰ
ὄρη ὑμῶν.

νη. Καὶ Μωϋσῆς δὲ ὁμοίως, προγινώσκων ὅτι μέλ-
λησει ὁ λαὸς ἀπειθεῖσθαι καὶ ἀποβάλλεσθαι τὸν
ἀληθῆ τοῦ κόσμου Σωτῆρα, συναίρεσθαι δὲ πλάνῃ,
ἐπίγειον βασιλέα αἱρούμενος, τὸν δ' ἐπουράνιον
ἀθετεῖν, φησίν, Οὐκ ἰδοὺ ταῦτα συνῆκται παρ'
ἐμοί, καὶ ἐσφράγισται ἐν τοῖς θησαυροῖς μου, ἐν
ἡμέρᾳ ἐκδικήσεως ἀνταποδώσω, καὶ ἐν καιρῷ
ὅταν σφαλῇ ὁ πους αὐτῶν. ἐσφάλησαν οὖν κατὰ
πάντα, ἐν μηδενὶ σύμφωνοι τῇ ἀληθείᾳ εὑρι-
B σκόμενοι, μήτε κατὰ τὸν νόμον, διὰ τὸ παραβάτας
αὐτοῦ γενέσθαι· μήτε κατὰ τοὺς προφήτας, διὰ τὸ
καὶ αὐτοὺς τοὺς προφήτας ἀνῃρηκέναι· μήτε κατὰ τὴν
τῶν Εὐαγγελίων φωνήν, διὰ τὸ καὶ αὐτὸν τὸν Σωτῆρα
σταυρωθῆναι· μήτε τοῖς Ἀποστόλοις πειθόμενοι,
διὰ τὸ καὶ αὐτοὺς ἐκδιωχθῆναι· πάντοτε ἐπίβουλοι
καὶ προδόται τῆς ἀληθείας γενόμενοι, μισόθεοι καὶ
μὴ φιλόθεοι εὑρισκόμενοι, καὶ οἱ τότε λαβόμενοι
καιροῦ, ἐκδικίαν παρὰ ἀνθρώπου θνητοῦ τυχεῖν
εὔχονται κατὰ τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ ἐγειρόμενοι· ὃς
φυσιωθεὶς παρ' αὐτῶν, ἄρξεται βίβλους κατὰ τῶν
ἁγίων ἐκπέμπειν, τοῦ πάντας πανταχοῦ ἀναιρεῖσθαι,
τοὺς μὴ θέλοντας αὐτὸν σεβάζειν καὶ προσ-
κυνεῖν ὡς Θεόν, καθὼς φησιν Ἡσαΐας, Οὐαὶ
C γῆς πλοίων πτέρυγες, ἐπέκεινα ποταμῶν Αἰθιο-
πίας. ὁ ἀποστέλλων ἐν θαλάσσῃ ὅμηρα, καὶ ἐπι-
στολὰς βιβλίνας ἐπάνω τοῦ ὕδατος. πορεύσονται
γὰρ ἄγγελοι κοῦφοι [11] πρὸς ἔθνος μετέωρον, καὶ 31.
ξένον λαὸν καὶ χαλεπὸν εἰς αὐτούς, ἔθνος ἀνέλ-
πιστον καὶ καταπεπατημένον.

νθ. Ἀλλ' ἡμεῖς, οἵτινες ἐλπίζοντες εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ
Θεοῦ, διωκόμεθα καταπατούμενοι ὑπ' αὐτῶν τῶν
ἀπίστων. πλοίων γὰρ πτέρυγές εἰσιν αἱ ἐκκλησίαι.
θάλασσα δέ ἐστιν ὁ κόσμος, ἐν ᾧ ἡ ἐκκλησία,
ὡς ναῦς ἐν πελάγει, χειμάζεται μέν, ἀλλ' οὐκ
ἀπόλλυται. ἔχει γὰρ μεθ' ἑαυτῆς τὸν ἔμπειρον
κυβερνήτην Χριστόν. φέρει δὲ ἐν μέσῳ καὶ τὸ
τρόπαιον τὸ κατὰ τοῦ θανάτου ὡς τὸν σταυρὸν τοῦ Κυ-
D ρίου μεθ' ἑαυτῆς βαστάζουσα. ἔστι γὰρ αὐτῆς μὲν
πρῶρα, ἡ ἀνατολή. πρύμνα δὲ ἡ δύσις· [12] τὸ δὲ 32.
κύτος, μεσημβρία· οἴακες δέ, αἱ δύο διαθῆκαι·
σχοινία δὲ περιτεταμένα, ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ
σφίγγουσα τὴν ἐκκλησίαν. [13] λίνον δὲ ὃ φέρει μεθ' 33.
ἑαυτῆς, τὸ λουτρὸν τῆς παλιγγενεσίας ἀνανεοῦσον
τοὺς πιστεύοντας, ὅθεν δὴ ταῦτα λαμπρά. πάρεστιν
ὡς πνεῦμα, τὸ ἀπ' οὐρανῶν, δι' οὗ σφραγίζονται
οἱ πιστεύοντες τῷ Θεῷ. παρέπονται δὲ αὐτῇ καὶ
ἄγκυραι σιδηραῖ, αὐταὶ τοῦ Χριστοῦ αἱ ἅγιαι ἐν-
τολαί, δυναταὶ οὖσαι, ὡς σίδηρος. ἔχει δὲ καὶ ναύ-
τας δεξιοὺς καὶ εὐωνύμους, ὡς ἁγίους ἀγγέλους πα-
ρέδρους, δι' ὧν ἀεὶ κρατεῖται καὶ φρουρεῖται ἡ ἐκ-
κλησία. κλίμαξ ἐν αὐτῇ εἰς ὕψος ἀνάγουσα ἐπὶ
τὸ κέρας εἰκὼν σημείου πάθους Χριστοῦ, ἕλκουσα
τοὺς πιστοὺς εἰς ἀνάβασιν οὐρανῶν. [14] ψήφαροι 34.

ἰσ. αἰρόμενοι. δὲ ἐπὶ τὸ κέρας ἐφ' ὑψηλοῦ αἰρόμενοι, τάξις A Προφητῶν, Μαρτύρων τε καὶ Ἀποστόλων, εἰς βασιλείαν Χριστοῦ ἀναπαυομένων.

ξ'. Περὶ μὲν οὖν τῆς θλίψεως τοῦ διωγμοῦ, τῆς ἐσομένης ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν ὑπὸ τοῦ ἀντικειμένου, καὶ Ἰωάννης φησί. Καὶ εἶδον σημεῖον μέγα καὶ θαυμαστὸν, γυναῖκα περιβεβλημένην τὸν ἥλιον, καὶ ἡ σελήνη ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτῆς, καὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς στέφανος ἀστέρων δεκαδύο· καὶ ἐν γαστρὶ ἔχουσα κράζει ὠδίνουσα καὶ βασανιζομένη τεκεῖν. καὶ ὁ δράκων ἔστηκεν ἐνώπιον τῆς γυναικὸς τῆς μελλούσης τίκτειν, ἵνα ὅταν τέκῃ, τὸ τέκνον αὐτῆς καταφάγῃ. καὶ ἔτεκεν υἱὸν ἄῤῥενα, ὃς μέλλει ποιμαίνειν πάντα τὰ ἔθνη. καὶ ἡρπάγη τὸ τέκνον αὐτῆς πρὸς τὸν B Θεὸν καὶ εἰς τὸν θρόνον αὐτοῦ. καὶ ἡ γυνὴ ἔφυγεν εἰς τὴν ἔρημον, ὅπου ἔχει τὸν τόπον ἐκεῖ ἡτοιμασμένον ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἵνα ἐκεῖ τρέφωσιν αὐτὴν ἡμέρας χιλιάδας διακοσίας ἑξήκοντα. καὶ τότε ἰδὼν ὁ δράκων, ἐδίωξε τὴν γυναῖκα ἥτις ἔτεκε τὸν ἄῤῥενα. καὶ ἐδόθησαν τῇ γυναικὶ δύο πτέρυγες τοῦ ἀετοῦ τοῦ μεγάλου, ἵνα πέτηται εἰς τὴν ἔρημον, ὅπου τρέφεται ἐκεῖ καιρὸν καὶ καιροὺς καὶ ἥμισυ καιροῦ ἀπὸ προσώπου τοῦ ὄφεως. καὶ ἔβαλεν ὁ ὄφις ὀπίσω τῆς γυναικὸς ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ὕδωρ ὡς ποταμὸν, ἵνα ταύτην ποταμοφόρητον ποιήσῃ. καὶ ἐβοήθησεν ἡ γῆ τῇ γυναικὶ, καὶ ἤνοιξε τὸ στόμα αὐτῆς καὶ κατέπιε τὸν ποταμὸν, ὃν ἔβαλεν ὁ ὄφις ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ. καὶ ὠργίσθη ὁ δράκων ἐπὶ τῇ γυναικὶ, καὶ ἀπῆλθε ποιῆσαι πόλεμον μετὰ τῶν ἁγίων τοῦ σπέρματος C αὐτῆς, τῶν τηρούντων τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐχόντων τὴν μαρτυρίαν Ἰησοῦ.

ξα'. Ἑρμηνεία. Τὴν μὲν οὖν γυναῖκα τὴν περιβεβλημένην τὸν ἥλιον, σαφέστατα τὴν ἐκκλησίαν ἐδήλωσεν ἐνδεδυμένην τὸν Λόγον τὸν Πατρῷον ὑπὲρ ἥλιον λάμποντα. Σελήνην δὲ λέγων ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτῆς, δόξῃ ἐπουρανίῳ ὡς σελήνην κεκοσμημένην. τὸ δὲ λέγειν, Ἐπὶ τῆς κεφαλῆς στέφανος ἀστέρων δεκαδύο, δηλοῖ τοὺς δώδεκα Ἀποστόλους, δι' ὧν καθίδρυται ἡ ἐκκλησία. Καὶ ἐν γαστρὶ ἔχουσα κράζει ὠδίνουσα καὶ βασανιζομένη τεκεῖν, ὅτι οὐ παύσεται ἡ ἐκκλησία γεννῶσα ἐκ καρδίας τὸν Λόγον, τὸν ἐν κόσμῳ ὑπὸ ἀπίστων C διωκόμενον. Καὶ ἔτεκε, φησὶν, υἱὸν ἄῤῥενα, ὃς μέλλει ποιμαίνειν πάντα τὰ ἔθνη· τὸν ἄῤῥενα καὶ τέλειον Χριστὸν Παῖδα Θεοῦ, Θεὸν καὶ ἄνθρωπον καταγγελλόμενον ἀεὶ τίκτουσα ἐκκλησία, διδάσκει πάντα τὰ ἔθνη. τὸ δὲ λέγειν, Ἡρπάγη τὸ τέκνον αὐτῆς πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πρὸς τὸν θρόνον αὐτοῦ, ὅτι ἐπουράνιός ἐστι βασιλεὺς, καὶ οὐκ ἐπίγειος, ὁ δι' αὐτῆς ἀεὶ γεννώμενος, καθὼς καὶ Δαβὶδ προανεφώνει, λέγων, Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου, Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. Καὶ εἶδε, φησὶν, ὁ δράκων, καὶ ἐδίωξε τὴν γυναῖκα, ἥτις ἔτεκε τὸν ἄῤῥενα. καὶ ἐδόθησαν τῇ γυναικὶ αἱ δύο πτέρυγες τοῦ ἀετοῦ τοῦ

Signa super antennam in altum sublata, Prophetarum, Martyrum & Apostolorum in Christi regno quiescentium stipatus ordo.

De persecutionis verò ærumna, quam Aduersarius Ecclesiæ inducet, etiam 60. Apoc. 12. 1. Ioannes loquitur. *Et vidi signum magnum & mirabile, Mulierem amictam Sole, & Luna sub pedibus eius, & in capite eius corona stellarum duodecim. Et in vtero habens clamat parturiens, & cruciabatur, vt pareret. Et draco stetit ante mulierem, quæ erat paritura, vt cùm peperisset, filium eius deuoraret. Et peperit filium masculum, qui erat recturus omnes gentes. Et raptus est filius eius ad Deum & ad thronum eius. Et mulier fugit in solitudinem, vbi habebat locum paratum à Deo, vt ibi eam pascant diebus mille ducentis sexaginta. Et tunc videns draco, persecutus est mulierem, quæ peperit masculum.* Apoc. 12. 13. *Et data sunt mulieri alæ duæ aquilæ magnæ, vt volaret in desertum, vbi alitur per tempus & tempora, & dimidium temporis, à facie serpentis. Et misit serpens ex ore suo post mulierem, aquam tanquam flumen, vt eam faceret rapi à flumine. Et adiuuit terra mulierem, & aperuit os suum, & absorbuit flumen, quod miserat serpens ex ore suo. Et iratus est draco in mulierem, & abiit vt faceret bellum cum Sanctis de eius semine, qui custodiunt mandata Dei, & habent testimonium Iesu.*

Mulierem amictam Sole clarissimè 61. Interpretatio. Ecclesiam significauit, Paterno indutam Verbo, quod Sole micantius splendet. Dicendo verò, Lunam sub pedibus eius, cœlesti claritate Lunæ in morem ornatam ostendit. Quod autem ait, *In capite eius corona stellarum duodecim*, duodecim Apostolos designat, per quos fundata est Ecclesia. *Et habens in vtero clamat parturiens, & cruciabatur vt pareret*; quia non cessat Ecclesia ex corde Verbum gignere, quod in mundo ab infidelibus persecutionem patitur. *Et peperit*, inquit, *filium masculum, qui erat recturus omnes gentes*; Nimirum Ecclesia, dum Christum Dei masculam ac perfectam Prolem, qui Deus & homo prædicetur, semper parit, docet omnes gentes. Porro dicendo, *Raptus est filius eius ad Deum, & ad thronum eius*, cœlestem Regem, non terrenum esse significat, qui ex illa semper nascitur, vti etiam Dauid pronuntiauit, dicens, *Dixit Dominus Domino meo, Sede à dextris meis: donec* Psal. 109. 1. *ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum. Et vidit*, inquit, *draco, & persecutus est mulierem, quæ pepererat masculum. Et datæ sunt mulieri duæ alæ aquilæ*

magna, vt volaret in desertum, vbi alitur per tempus & tempora & dimidium temporis, a facie serpentis. Hi sunt dies mille ducenti sexaginta (dimidium scilicet hebdomadæ) quibus Tyrannus rerum potietur, persequens Ecclesiam fugientem de ciuitate in ciuitatem, & in solitudine in montibus latitantem, nullo alio tutam præsidio, quàm duarum alarum aquilæ magnæ; fidei scilicet Iesu Christi, qui extensis in cruce sanctis manibus suis, duas extendit alas, dextram atque sinistram, vocans ad se omnes fideles, ac velut gallina eos protegens. Nam & ait per Malachiam: *Vobis qui timetis nomen meum, orietur Sol iustitiæ; & sanitas in pennis eius.*

Apoc. 12. 3. Dan. 9. 27. Mal. 4. 2.

62. Ait verò etiam Dominus, *Cùm videritis abominationem desolationis, stantem in loco sancto, qui legit, intelligat. Tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes: & qui in tecto, non descendat tollere vestem suam: & qui in agro, non reuertatur vt tollat aliquid de domo sua. Væ autem prægnantibus & lactantibus in diebus illis. Erit enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi. Et nisi breuiati fuissent dies illi, non salua fieret omnis caro.* Daniel autem ait, *Et dabunt abominationem desolationis dies mille ducentos nonaginta. Beatus qui expectauit, & perueniet ad dies mille ducentos nonaginta quinque.*

Matth. 24. 15. Marc. 13. 14. Luc. 21. 20. Dan. 12. 11 & 12.

63. Beatus item Paulus Apostolus scribens ad Thessalonicenses, ait: *Rogamus autem vos, Fratres, per aduentum Domini nostri Iesu Christi, & nostri aggregationem in ipso, vt non citò moueamini à sensu, neque turbemini, neque per Spiritum, neque per sermonem, neque per epistolas, tanquam nobis auctoribus, quasi instet dies Domini: ne quis vos decipiat vllo modo; quoniam nisi venerit discessio primùm, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui est Aduersarius, & extollitur super omnem qui dicitur Deus aut Numen, ita vt in templo Dei sedeat, ostentans se esse Deum. Non meministis, quod cùm adhuc essem apud vos, hæc dicebam vobis? Et nunc obstaculum scitis, vt ille reueletur in suo tempore. Nam mysterium iam operatur iniquitatis; tantum qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat: & tunc reuelabitur ille iniquus, quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione aduentus sui: Cuius aduentus secundùm operationem Satanæ, in omni virtute & signis & prodigiis mendacibus, & in omni deceptione iniustitiæ, in iis qui pereunt, eo quod charitatem veritatis non receperunt. Et propter hoc mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacium,*

2. Thess. 2. 1.

A μεγάλου, ἵνα πέτηται εἰς τὴν ἔρημον, ὅπου τρέφεται ἐκεῖ καιρὸν καὶ καιρούς, καὶ ἥμισυ καιροῦ ἀπὸ προσώπου τοῦ ὄφεως. αὗταί εἰσιν αἱ χίλιαι διακόσιαι ἑξήκοντα, τὸ ἥμισυ τῆς ἑβδομάδος, ἃς κρατήσει ὁ τύραννος διώκων τὴν ἐκκλησίαν φεύγουσαν ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν, καὶ ἐν ἐρημίᾳ κρυπτομένην ἐν τοῖς ὄρεσιν, ἔχουσαν μεθ' ἑαυτῆς οὐδὲν ἕτερον εἰ μὴ τὰς δύο πτέρυγας τοῦ ἀετοῦ τοῦ μεγάλου, τουτέστιν, Ἰησοῦ Χριστοῦ πίστιν, ὃς ἐκτείνας τὰς ἁγίας χεῖρας ἐν ἁγίῳ ξύλῳ, ἥπλωσε δύο πτέρυγας δεξιὰν καὶ εὐώνυμον, προσκαλούμενος πάντας τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύοντας, καὶ σκεπάζων ὡς ὄρνις νεοσσούς. καὶ γὰρ διὰ Μαλαχίου φησί, Καὶ ὑμῖν τοῖς φοβουμένοις τὸ ὄνομά μου,
B ἀνατελεῖ Ἥλιος δικαιοσύνης, καὶ ἴασις ἐν ταῖς πτέρυξιν αὐτοῦ.

Λέγει δὲ καὶ ὁ Κύριος, Ὅταν ἴδητε τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως ἑστὼς ἐν τόπῳ ἁγίῳ, ὁ ἀναγινώσκων νοείτω. τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ φευγέτωσαν εἰς τὰ ὄρη· καὶ ὁ ἐπὶ δώματος, μὴ καταβαινέτω ἆραι τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ· καὶ ὁ ἐν ἀγρῷ, μὴ ἐπιστρεψάτω εἰς τὰ ὀπίσω, ἆραί τι ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ. οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις, καὶ ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις· ἔσται γὰρ τότε θλῖψις μεγάλη, ὁποία οὐ γέγονεν ἀπ' ἀρχῆς κόσμου· καὶ εἰ μὴ ἐκολοβώθησαν αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι, οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶσα σάρξ. Δανιὴλ δὲ λέγει, Καὶ δώσουσι τὸ βδέλυγμα ἐρημώσεως ἡμέρας χιλίας διακοσίας ἐνενήκοντα. μακάριος
C ὁ ὑπομείνας καὶ φθάσας εἰς ἡμέρας χιλίας διακοσίας ἐνενήκοντα πέντε.

Ὁ δὲ μακάριος Παῦλος ὁ Ἀπόστολος γράφων πρὸς Θεσσαλονικεῖς, φησίν, Ἐρωτῶμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, ὑπὲρ τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡμῶν ἐπισυναγωγῆς ἐπ' αὐτῆς, εἰς τὸ μὴ ταχέως σαλευθῆναι ὑμᾶς ἀπὸ τοῦ νοός, μήτε θροεῖσθαι, μήτε διὰ πνεύματος, μήτε διὰ λόγου, μήτε δι' ἐπιστολῶν ὡς δι' ἡμῶν, ὡς ὅτι ἐνέστηκεν ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου. μή τις ὑμᾶς ἐξαπατήσῃ κατὰ μηδένα τρόπον· ὅτι ἐὰν μὴ ἔλθῃ ἡ ἀποστασία πρῶτον, καὶ ἀποκαλυφθῇ ὁ ἄνθρωπος τῆς ἁμαρτίας, ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, ὁ ἀντικείμενος καὶ ὑπεραιρόμενος ἐπὶ πάντα λεγόμενον Θεὸν ἢ σέβασμα, ὥστε ἑαυτὸν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ καθίσαι, ἀποδεικνύντα ἑαυτὸν ὅτι ἐστὶ Θεός. οὐ μνημονεύ-
D ετε ὅτι ἔτι ὢν πρὸς ὑμᾶς, ταῦτα ἔλεγον ὑμῖν; καὶ νῦν τὸ κατέχον οἴδατε, εἰς τὸ ἀποκαλυφθῆναι αὐτὸν τῷ ἑαυτοῦ καιρῷ; τὸ γὰρ μυστήριον ἤδη ἐνεργεῖται τῆς ἀνομίας, μόνον ὁ κατέχων ἄρτι ἕως ἐκ μέσου γένηται. καὶ τότε ἀποκαλυφθήσεται ὁ ἄνομος, ὃν ὁ Κύριος Ἰησοῦς ἀνελεῖ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ καταργήσει τῇ ἐπιφανείᾳ τῆς παρουσίας αὐτοῦ, οὗ ἐστιν ἡ παρουσία κατ' ἐνέργειαν τοῦ σατανᾶ ἐν πάσῃ δυνάμει καὶ σημείοις καὶ τέρασι ψεύδους, καὶ ἐν πάσῃ ἀπάτῃ τῆς ἀδικίας ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις· ἀνθ' ὧν τὴν ἀγάπην τῆς ἀληθείας οὐκ ἐδέξαντο. καὶ διὰ τοῦτο πέμψει αὐτοῖς ὁ Θεὸς ἐνέργειαν πλάνης, εἰς τὸ πιστεῦσαι αὐτοὺς τὸ ψεῦδος,

ἵνα

Margin: ζϛ. 35. λζ. 36.

ἵνα κριθῶσι πάντες οἱ μὴ πιστεύσαντες τῇ ἀληθείᾳ, ἀλλ' εὐδοκήσαντες τῇ ἀδικίᾳ. Ἡσαΐας δὲ λέγει, Ἀρθήτω ὁ ἀσεβὴς, ἵνα μὴ ἴδῃ τὴν δόξαν Κυρίου.

A vt iudicentur omnes, qui non crediderunt veritati, sed iniustitiæ sponte adhæserunt. Ait verò Esaias, Tollatur impius, ne videat gloriam Domini. Isai. 26. 10.

ξδ'. Τούτων οὖν ἐσομένων, ἀγαπητὲ, καὶ τῆς μιᾶς ἑβδομάδος εἰς δύο μερισθείσης, καὶ τοῦ βδελύγ-
37. ματος τῆς ἐρημώσεως τότε ἀναφανέντος, καὶ [37] τῶν δύο Προφητῶν καὶ Προδρόμων τοῦ Κυρίου τελειωσάντων τὸν ἴδιον δρόμον, καὶ τοῦ σύμπαντος κόσμου εἰς συντέλειαν λοιπὸν ἐρχομένου, τί περιλείπεται, ἀλλ' ἢ ἐπιφάνεια τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἀπ' οὐρανῶν, εἰς ὃν ἠλπίκαμεν; ὃς ἐπάξει τὴν ἐκπύρωσιν καὶ τὴν δικαιοκρισίαν πᾶσι τοῖς ἀπειθήσασιν αὐτῷ. λέγει γὰρ ὁ Κύριος, Ἀρχομένων λοιπὸν τούτων γίνεσθαι, ἀνακύψατε καὶ ἐπάρατε τὰς κεφαλὰς ὑμῶν, ὅτι ἤγγισεν ἡ ἀπολύτρωσις ὑμῶν. καὶ θρὶξ ἐκ τῶν κεφαλῶν ὑμῶν οὐ μὴ ἀπόληται. ὥσπερ γὰρ ἡ ἀστραπὴ ἐξέρχεται ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ φαίνεται ἄχρι δυσμῶν, οὕτως ἔσται καὶ ἡ παρουσία τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. ὅπου ἂν ᾖ τὸ πτῶμα, ἐκεῖ συναχθήσονται καὶ οἱ ἀετοί. πτῶμα δὲ γεγένηται ἐν παραδείσῳ· ἐκεῖ γὰρ Ἀδὰμ πέπτωκεν. ὃς καὶ πάλιν λέγει, Τότε ἀποστελεῖ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, καὶ ἐπισυνάξει τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων τοῦ οὐρανοῦ. καὶ Δαβὶδ προμηνύων τὴν κρίσιν καὶ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Κυρίου, φησὶν, Ἀπ' ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ ἡ ἔξοδος αὐτοῦ ἕως ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ, καὶ οὐκ ἔστιν ὃς ἀποκρυβήσεται τῆς θέρμης αὐτοῦ. θέρμην δὲ λέγει τὴν ἐκπύρωσιν. Ἡσαΐας δὲ οὕτω, Βάδιζε λαός μου, εἴσελθε εἰς τὸ ταμεῖόν σου, ἀπόκλεισον τὴν θύραν σου, ἀποκρύβηθι μικρὸν ὅσον, ἕως ἂν παρέλθῃ ἡ ὀργὴ Κυρίου. Παῦλος δὲ ὁμοίως, Ἀποκαλύπτεται γὰρ ὀργὴ Θεοῦ ἀπ' οὐρανοῦ ἐπὶ πᾶσαν ἀσέβειαν καὶ ἀνομίαν ἀνθρώπων, τῶν τὴν ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ ἐν ἀδικίᾳ κατεχόντων.

His itaque, Charissime, futuris, vnaque in duas diuisa septimanas, ac tunc apparente abominatione desolationis, duûmque Domini Prophetarum ac Præcursorum cursu consummato, ac iam mundi vniuersi appetente consummatione, quid reliquum est, quàm vt Dominus & Saluator noster Iesus Christus Deus in cœlis appareat, in quem sperauimus? qui conflagrationem iustumque iudicium cunctis inducturus sit, qui in eum non cre- 64.
B diderunt. Ait enim Dominus, *His iam fieri incipientibus, respicite & leuate capita vestra, quoniam appropinquauit redemptio vestra. Et capillus de capite vestro non peribit. Sicut fulgur* exit ab Oriente, & fulget vsque ad Occidentem, sic erit aduentus Filij hominis. Vbicunque fuerit cadauer, illic congregabuntur & aquilæ.* Fuit autem cadauer in paradiso: ibi enim Adamus cecidit. Atque rursus, *Tunc mittet Filius hominis Angelos suos, & congregabit electos suos à quatuor ventis cœli.* Dauid quoque prænuntians iudicium Dominique apparitionem, *A summo cœlo egressio eius*, inquit, *& occursus eius vsque ad summum cœli, & non est qui se abscon-*
C *dat à calore eius.* Calorem verò, conflagrationem vocat. Sic autem Esaias, *Vade populus meus, intra in cubiculum tuum: claude ostium tuum: abscondere modicum aliquantulum, donec pertranseat ira Domini.* Paulus item, *Reuelatur enim ira Dei de cœlo super omnem impietatem & iniustitiam hominum, qui veritatem Dei in iniustitia detinent.*

(Luc. 21. 28. 18. — Matth. 24. 26. — * surgit — Matth. 24. 31. — Psal. 18. 7. — Isai. 26. 20. — Rom. 1. 17.)

ξε'. Περὶ μὲν οὖν τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς βασιλείας τῶν ἁγίων, λέγει Δανιήλ, Καὶ πολλοὶ τῶν καθευδόντων ἐν γῆς χώματι, ἀναστήσονται· οὗτοι εἰς ζωὴν αἰώνιον, καὶ οὗτοι εἰς ὀνειδισμὸν καὶ αἰσχύνην αἰώνιον. Ἡσαΐας λέγει, Ἀναστήσονται οἱ νεκροὶ, καὶ ἐγερθήσονται οἱ ἐν τοῖς μνημείοις, ὅτι ἡ δρόσος ἡ παρὰ σοῦ ἴαμα αὐτοῖς ἐστι. ὁ Κύριος λέγει, Πολλοὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἀκούσονται τῆς φωνῆς τοῦ
38. Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ ἀκούσαντες ζήσονται. [38] ὁ δὲ Προφήτης λέγει, Ἔγειραι ὁ καθεύδων, καὶ ἐξεγέρθητι ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἐπιφαύσει σοι ὁ Χριστός. Ἰωάννης δὲ λέγει, Μακάριος καὶ ἅγιος ὁ ἔχων μέρος ἐν τῇ ἀναστάσει τῇ πρώτῃ. ἐπὶ τούτοις ὁ δεύτερος θάνατος οὐκ ἔχει ἐξουσίαν. ὁ γὰρ δεύτερος θάνατος, ἐστὶν ἡ λίμνη τοῦ πυρὸς τοῦ καιομένου. καὶ ὁ Κύριος λέγει, Τότε οἱ δίκαιοι ἐκλάμψουσιν, ὡς ὁ ἥλιος φαίνει ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ. καὶ τοῖς ἁγίοις ἐρεῖ, Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. πρὸς δὲ τοὺς

Cæterum de resurrectione & regno cœlorum, ait Daniel, *Multi de his, qui dormiunt in terra puluere, resurgent, alij in vitam æternam, alij in opprobrium & pro-* 65.
D *brum sempiternum.* Esaias quoque dicit, *Resurgent mortui, & suscitabunt qui in monumentis sunt: quia ros lucis, qui à te est, sanitas illis est.* At Dominus, *Multi in illa die audient vocem Filij Dei, & qui audient, viuent.* Propterea quoque, *Excitare qui dormis, & expergiscere à mortuis, & illucebit tibi Christus.* Ioannes item, *Beatus & sanctus, qui habet partem in resurrectione prima: in hunc secunda mors non habet potestatem.* Nam secunda mors, stagnum est ignis vrentis. Rursusque Dominus ait, *Tunc Iusti fulgebunt*, sicut Sol lucet in claritate sua. Et dicet Sanctis, *Venite benedicti Patris mei: possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi.* Ad improbos

(Dan. 12. 2. — Isai. 26. 19. — Ioan. 5. 25. — Eph. 5. 14. — Apoc. 20. 6. & 14. — Matth. 13. 43. — Matth. 25. 34.)

verò quid dicit? *Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius; quem parauit Pater meus.* Ioannes verò
Apoc 25.35. & 21 8. dicit, *Foris canes & venefici, & scortatores & homicidæ, & idolis seruientes, & omnis qui facit & amat mendacium*, quia pars vestra est in gehenna ignis. Similiter au-
Isai. 66 24. tem & Esaias ait, *Et egredientur, & videbunt cadauera, vt eorum, qui præuaricati sunt in me. Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur, & erunt in visionem omni carni.*

A αἰώνιος τί φησιν; Ὑπάγετε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ, ὃ ἡτοίμασεν ὁ Πατήρ μου. Ἰωάννης δὲ λέγει, Ἔξω οἱ κύνες καὶ οἱ φαρμακοὶ, καὶ πόρνοι καὶ φονεῖς, καὶ οἱ εἰδωλολάτραι, καὶ πᾶς ποιῶν καὶ φιλῶν ψεῦδος, ὅτι τὸ μέρος ὑμῶν ἐστὶν εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός. ὁμοίως δὲ καὶ Ἡσαΐας φησί, Καὶ ἐξελεύσονται καὶ ὄψονται τὰ κῶλα τῶν παραβεβηκότων ἐν ἐμοί. καὶ ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτήσει, καὶ τὸ πῦρ αὐτῶν οὐ σβεσθήσεται, καὶ ἔσονται εἰς ὅρασιν πάσῃ σαρκί.

66. Paulus autem Apostolus de resurre-
1 Thess. 4. 12. ctione Iustorum ad Thessalonicenses scribens, ait, *Nolumus vos ignorare de dormientibus, vt non contristemini, sicut & cæteri, qui spem non habent. Si enim credimus quod Iesus mortuus est & resurrexit, ita & Deus eos qui dormierunt per Iesum, adducet cum eo. Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini, quia nos qui viuimus, qui residui sumus in aduentum Domini, non preueniemus eos, qui dormierunt. Quoniam ipse Dominus in iussu, & in voce & tuba Dei descendet de cœlo, & mortui in Christo resurgent primùm. Deinde nos qui viuimus, qui residui sumus, simul cum eis rapiemur in occursum Domini in aëra; & sic semper cum Domino erimus.*

Παῦλος δὲ ὁ Ἀπόστολος περὶ ἀναστάσεως τῶν δικαίων πρὸς Θεσσαλονικεῖς γράφων, φησίν, ξϛ.
B Οὐ θέλομεν ὑμᾶς ἀγνοεῖν περὶ τῶν κεκοιμημένων, ἵνα μὴ λυπῆσθε, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ, οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα. εἰ γὰρ πιστεύομεν ὅτι Ἰησοῦς ἀπέθανε καὶ ἀνέστη, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς τοὺς κοιμηθέντας διὰ τοῦ Ἰησοῦ, ἄξει σὺν αὐτῷ. τοῦτο γὰρ ὑμῖν λέγομεν ἐν λόγῳ Κυρίου, ὅτι ἡμεῖς οἱ ζῶντες, οἱ περιλειπόμενοι εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου, οὐ μὴ φθάσωμεν τοὺς κοιμηθέντας. ὅτι αὐτὸς ὁ Κύριος ἐν κελεύσματι, ἐν φωνῇ καὶ σάλπιγγι Θεοῦ καταβήσεται ἀπ' οὐρανοῦ, καὶ οἱ νεκροὶ ἐν Χριστῷ ἀναστήσονται πρῶτον. ἔπειτα ἡμεῖς οἱ ζῶντες οἱ περιλειπόμενοι ἅμα σὺν αὐτοῖς ἁρπαγησόμεθα εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς ἀέρα. καὶ οὕτω πάντοτε σὺν Κυρίῳ ἐσόμεθα.

67. Hæc tibi paucis exposui, ô Theophile, ex diuinis Scripturis hausta, vt seruando fide quæ scripta sunt, prospiciensque futura, inoffensum te Deo ac hominibus serues, expectans beatam spem, & illustrationem Dei, & Saluatoris no-
Tit. 2 13. stri, in qua suscitatis sanctis nostris, cum eis lætabitur glorificans Patrem. Ipsi gloria in sempiterna sæcula sæculorum, Amen.

C Ταῦτά σοι παρέσχον διὰ βραχέων, ἀρυσάμενος, Θεόφιλε, ἀπὸ τῶν ἁγίων γραφῶν, ὅπως ξζ.
φυλάσσων μετὰ πίστεως τὰ γεγραμμένα, καὶ προβλέπων τὰ ἐσόμενα, ἀπρόσκοπον ἑαυτὸν καὶ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις φυλάξῃς, προσδεχόμενος τὴν μακαρίαν ἐλπίδα καὶ ἐπιφάνειαν τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν, ἐν ᾗ ἀναστήσας τοὺς ἁγίους ἡμῶν, σὺν αὐτοῖς εὐφρανθήσεται, δοξάζων Πατέρα. αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

HIPPOLYTI ROMÆ EPISCOPI IN SVSANNAM.

Vulg. 13. QVOD hîc narratur, posterius gestum est, etsi ante primum librum scriptum est. Sic enim scriptorum moribus comparatum est, vt non pauca inuerso ordine, literarum monumentis consignata tradant. Nam etiam in Prophetas quasdam Visiones offendimus prius conscriptas, quas tamen postremò tandem adimpletas constat. Id verò peculiari Spiritus numine ac consilio fiebat, ne diabolus intelligeret quæ Prophetis in parabolis dicta erant, ac denuo ad perdendum rursus hominem laqueos tenderet.

D ΙΠΠΟΛΥΤΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ Ῥώμης εἰς τὴν Σωσάνναν.

ΑΥτη μὲν οὖν ἡ ἱστορία γεγένηται ὕστερον, προγέγραπται δὲ τῆς βίβλου πρώτης· ἔθος γὰρ ἦν τοῖς γραμματεῦσιν ὑστερόπρωτα πολλὰ ἐν ταῖς γραφαῖς τιθέναι. εὑρίσκομεν γὰρ καὶ ἐν τοῖς Προφήταις ὁράσεις τινὰς πρώτας γεγραμμένας καὶ ἐπ' ἐσχάτων πεπληρωμένας· καὶ αὖ πάλιν ἐπ' ἐσχάτων εἰρημένας, καὶ πρώτας γεγενημένας. τοῦτο δὲ οἰκονομία τοῦ Πνεύματος ἐγίνετο, ἵνα μὴ ὁ διάβολος συνίῃ τὰ ἐν τοῖς τῶν Προφητῶν ἐν παραβολαῖς λελαλημένα, καὶ παγιδεύσας ἐκ δευτέρου πάλιν ἀπολέσῃ τὸν ἄνθρωπον.

Καὶ ὄνομα αὐτῷ Ἰωακείμ. Οὗτος ὁ Ἰωακεὶμ A πάροικος γενόμενος ἐν Βαβυλῶνι λαμβάνει τὴν Σωσάνναν εἰς γυναῖκα. αὕτη δὲ ἦν θυγάτηρ Κελκίου τοῦ ἱερέως, τοῦ εὑρόντος τὸ βιβλίον τοῦ νόμου ἐν τῷ οἴκῳ Κυρίου, ἡνίκα Ἰωσίας ὁ βασιλεὺς ἐκέλευσεν αὐτὸν καθαρίσαι τὰ ἅγια τῶν ἁγίων. ἀδελφὸς γίνεται Ἱερεμίας ὁ Προφήτης, ὃς ἅμα τοῖς ἐπιλοίποις, μετὰ τὴν γενομένην τοῦ λαοῦ ἐν Βαβυλῶνι μετοικίαν, ἀπῆλθε εἰς Αἴγυπτον, καὶ παρῴκησεν ἐν Τάφναις· κἀκεῖ προφητεύων λιθοβοληθεὶς ὑπ᾽ αὐτῶν ἀνῃρέθη.

Καλὴ σφόδρα καὶ φοβουμένη τὸν Κύριον. Ἐκ γὰρ τοῦ καρποῦ, τοῦ ἐξ αὐτῶν προβλήματος, εὐκόλως καὶ τὸ δένδρον γινώσκεται. ἄνδρες γὰρ εὐλαβεῖς καὶ ζηλωταὶ τοῦ νόμου γεγενημένοι, ἄξια Θεοῦ τέκνα ἐν κόσμῳ προήγαγον· τὸν μὲν Προφήτην καὶ Μάρτυρα Χριστοῦ γεγενημένον, τὴν δὲ σώφρονα καὶ πιστὴν εὑρημένην ἐν Βαβυλῶνι· ἧς τὸ σεμνὸν καὶ σῶφρον, τὸν μακάριον B Δανιὴλ προφήτην ἀπέδειξε.

Καὶ ἦν Ἰωακεὶμ πλούσιος σφόδρα. Δεῖ οὖν ἐπιζητεῖν τὸ αἴτιον. Πῶς γὰρ αἰχμάλωτοι ὑπάρχοντες καὶ ὑπόδουλοι Βαβυλωνίοις γεγενημένοι, ἠδύναντο συνέρχεσθαι ἐπὶ τοσαῦτο ὡς αὐτεξούσιοι. ἐν τούτῳ δεῖ νοεῖν, ὅτι μετοικίσας αὐτοὺς Ναβουχοδονόσορ, φιλανθρώπως αὐτοῖς ἐχρήσατο, καὶ ἐπέτρεψεν αὐτοὺς συνερχομένους, πάντα τὰ κατὰ τὸν νόμον πράσσειν.

Καὶ μεσούσης τῆς ἡμέρας εἰσεπορεύετο Σωσάννα. Ἡ Σωσάννα προετυποῦτο εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ἰωακεὶμ δὲ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, εἰς τὸν Χριστόν· ὁ δὲ παράδεισος, ἡ κλῆσις τῶν ἁγίων, ὡς δένδρων καρποφόρων ἐν ἐκκλησίᾳ πεφυτευμένων. Βαβυλὼν δέ, ἐστιν ὁ κόσμος· οἱ δὲ δύο πρεσβύτεροι, εἰς τύπον δείκνυνται τῶν δύο λαῶν τῶν ἐπιβουλευόντων τῇ ἐκκλησίᾳ· εἷς μέν, ὁ ἐκ περιτομῆς, καὶ εἷς, ὁ ἐξ ἐθνῶν. τὸ γὰρ λέγειν, Ἀπεδείχθησαν ἄρχοντες τοῦ λαοῦ καὶ κριταί· ὅτι ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ ἐξουσιάζουσι καὶ ἄρχουσι, κρίνοντες ἀδίκως δικαίους.

Καὶ ἐθεώρουν αὐτὴν οἱ δύο πρεσβύτεροι. Ταῦτα μὲν οὖν οἱ τῶν Ἰουδαίων ἄρχοντες βούλονται νῦν περικόπτειν τῆς βίβλου, φάσκοντες μὴ γεγενῆσθαι ταῦτα ἐν Βαβυλῶνι· αἰσχυνόμενοι τὸ ὑπὸ D τῶν πρεσβυτέρων κατ᾽ ἐκεῖνον τὸν καιρὸν γεγενημένον.

Καὶ διέστρεψαν τὸν ἑαυτῶν νοῦν. Οἱ γὰρ ἐπίβουλοι καὶ φθορεῖς τῆς ἐκκλησίας γενόμενοι, πῶς δύνανται δίκαια κρίνειν, ἢ καθαρᾷ καρδίᾳ ἀναβλέπειν εἰς τὸν οὐρανόν, τῷ ἄρχοντι τοῦ αἰῶνος τούτου δεδουλωμένοι.

Καὶ ἦσαν ἀμφότεροι κατανενυγμένοι περὶ αὐτῆς. Καὶ γάρ ἐστιν ἀληθῶς καταλαβέσθαι τὸ εἰρημένον, ὅτι πάντοτε οἱ δύο λαοὶ καταπονούμενοι ὑπὸ τοῦ ἐν αὐτοῖς ἐνεργοῦντος σατανᾶ, βούλονται διωγμοὺς καὶ θλίψεις ἐγείρειν κατὰ τῆς ἐκκλησίας, ζητοῦντες ὅπως διαφθείρωσιν αὐτήν, ἑαυτοῖς μὴ συμφωνοῦντες.

Et nomen eius Ioacim. Hic Ioacim A aduena Babylone factus, Susannam vxorem ducit. Porro Susanna filia erat Helciæ Sacerdotis, eius qui librum Legis in domo Domini inuenit, quando Rex Iosias mundari Sancta sanctorum præcepit. Eius frater est Ieremias Propheta, qui vnà cum residuis, post transmigrationem populi Babylonem, ductus est in Ægyptum, & habitauit in Taphnis, vbi prophetans lapidibus obrutus sublatus est. 1. 2. Susannæ genus & cognatio. 4. Reg. 22. 8. Ier. 43. 8.

Pulchra valde & timens Dominum. Ex fructu enim, illorum germinis, facilè quoque arbor cognoscitur. Viri enim religiosi Legisque æmulatores facti, dignos Deo liberos in mundo produxerunt: B alterum Christi Prophetam atque Martyrem; alterum castam integræque fidei Babylone repertam: cuius pudicitia atque castitas, ratio fuit vt innotesceret Daniel Propheta.

Et erat Ioacim diues valde. Quærenda causa est; Quomodo enim qui captiui essent & Babyloniis mancipati, in vnum conuenire poterant, quasi sui iuris essent atque liberi? Quæ in re considerandum est, Nabuchodonosorem, qui eos transtulerat, mitius illis vsum esse, ac permisisse, vt liberis conuentibus, cuncta ex Legis rationibus agerent. 4. Iudæi Babylone suis legibus viuentes.

Et meridie ingrediebatur Susanna. Susanna Ecclesiæ gerebat figuram. Ioacim verò vir eius, Christi. Hortus seu pomarium, vocatio Sanctorum, qui tanquam fructiferæ arbores in Ecclesia plantati sunt. Babylon, mundus est. Duo Seniores, duos populos figurare noscuntur, qui Ecclesiæ insidias struunt: alterum qui ex Circuncisione, alterum qui ex Gentibus. Nam quod ait, *Fuisse constitutos populi præsides atque iudices;* ideo est, quod hoc æuo potestatem exercent præsidentque, iniustè iudicando iustos. 7. Susanna figura Ecclesiæ. 5.

Et videbant eam duo Seniores. Hæc enimverò Iudæorum principes nunc è libro volunt amputare, dicentes ea non D gesta esse Babylone: quos nempe pudeat, tanti illius per id tempus Seniorum facinoris. 8. Historia Iudæis inuidiosa; hinc fortè illis è Canone erasa.

Et euerterunt sensum suum. Qui enim Ecclesiæ insidias struxerunt eiusque corruptores fuerunt, quoniam modo iusta iudicare possint, aut mundo corde in cœlum suspicere, qui principi huius sæculi sint mancipati? 9.

Erantque ambo erga eam stimulis agitati. Verè enim accipi potest quod ita dictum est; semper enim duo populi, satanæ, cuius afflatu aguntur, stimulis incitati, persecutionum procellas ærumnasque aduersus Ecclesiam suscitare student; quærentes qua demum ratione eam corrumpant, cùm secum ipse non consentiant, 10. Malorum consensus aduersus Ecclesiam.

12. *Et obseruabunt solicitè.* Id verò animaduertamus operæpretium est; Hactenus scilicet obseruare ac curiosius inquirere quæ in Ecclesia fiant, tum Gentiles, tum ex Circuncisione Iudæos; qui videlicet falsos testes aduersum nos velint subor-
Gal. 2. 4. nare, quemadmodum ait Apostolus, *Propter autem subintroductos falsos fratres, qui subintroierunt explorare libertatem nostram, quam habemus in Christo.*

Pecati genus est, quærere vt fœminis attendas animum.

13. *Et egressi recesserunt à se mutuò.* Quod ergo à se mutuò recesserunt hora prandij, hoc significat, in terrenis quidem cibis non consentire Iudæos cum Gentibus; in sensu verò cunctisque rebus ad sæculi vsum spectantibus, conuenire ac communicare.

14. *Et sciscitantes ad inuicem causam, con-*
Rom 2. 15. *fessi sunt suam concupiscentiam.* Ipsi sibi vaticinantur, sciscitantibus cogitationibus reddituros esse Deo rationem, pro omni-
Salom. bus quæ peccauerint, quemadmodum Salomon ait, *Sciscitatio* (seu examen) *perdet impios.* Capiuntur enim hi sciscitatione.

15. *Dum obseruarent diem aptum.* Quem
Per festum Paschæ infidelium insidiæ. porro nisi diem Paschæ, per quem lauacrum in pomario æstuantibus paratur, & Susanna lauans, munda Deo sponsa sistitur.

Baptismi comites, Fides & Charitas. *Cum duabus solis puellis.* Quando enim Ecclesia ex more cupit lauacrum suscipere, duas necessariò ancillas comites habet. Etenim Ecclesia per Fidem in Christum & per Charitatem in Deum confessa recipit lauacrum.

17. *Dixitque puellis, Afferte mihi oleum.*
Oleum atque vnctio in Baptismo. Proinde fides & charitas, oleum & smigmata lauantibus parant. Quænam verò smigmata, nisi Verbi mandata? quod nam autem oleum, nisi virtus Spiritus sancti; quibus post lauacrum tanquam vnguento Fideles perunguntur. Cuncta hæc per beatam Susannam nostri causa figurabantur: ne modò scilicet, qui Deo credimus, ea quæ impræsentiarum in Ecclesia fiunt, tanquam noua ac peregrina existimemus, sed cuncta hæc olim per Patriarchas figurata credamus, quemad-
1. Cor. 10. 11. modum etiam Apostolus ait. *Hæc contingebat illis in figuris. Scripta autem sunt ad nostram exhortationem, in quos fines sæculi deuenerunt.*

Et exierunt per posticum. Nempe præ-
18. signantes, qui velit in pomario aqua in-
Matth. 7. 13. 14. tingi, debere nuntium remittere portæ latæ, & per arctam & coangustatam ingredi.

Gen. 3. 2. *Et non viderunt Seniores.* Quemadmodum enim tunc in pomario delituit diabolus in serpente, sic nunc quoque in Se-

Καὶ παρετηρεῖτο φιλοτίμως. Σημειωτέον δὲ τοῦτο, ὅτι ἕως νῦν παρατηροῦνται καὶ περιεργάζονται τὰ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πραττόμενα, οἵ τε ἐξ ἐθνῶν καὶ οἱ ἐκ περιτομῆς Ἰουδαῖοι, βουλόμενοι ψευδεῖς μάρτυρας καταφέρειν καθ' ἡμῶν, ὡς ὁ Ἀπόστολος λέγει, Διὰ δὲ τοὺς παρεισακτέντας ψευδαδέλφους, οἵτινες εἰσῆλθον κατασκοπῆσαι τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν, ἣν ἔχομεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

Εἶδος ἁμαρτίας, τὸ ζητεῖν προσέχειν γυναιξίν.

Καὶ ἐξελθόντες διεχωρίσθησαν ἀπ' ἀλλήλων. Τὸ οὖν Διεχωρίσθησαν ἀπ' ἀλλήλων τῇ ὥρᾳ τοῦ ἀρίστου, τοῦτο σημαίνει, ὅτι ἐν μὲν τοῖς βρώμασι τοῖς ἐπιγείοις οἱ Ἰουδαῖοι μετὰ τῶν ἐθνῶν οὐ
B συμφωνοῦσιν· ἐν δὲ ταῖς θεωρίαις καὶ παντὶ κοσμικῷ πράγματι, τούτοις συνερχόμενοι κοινωνοῦσιν.

Καὶ ἀνταπάζοντες ἀλλήλοις τὴν αἰτίαν, ὡμολόγησαν τὴν ἐπιθυμίαν. Αὐτοὶ ἑαυτοῖς προφητεύονται, ὡς μελλήσουσιν ὑπὸ λογισμῶν ἐταζόμενοι λόγον δοῦναι τῷ Θεῷ, ὑπὲρ πάσης ἁμαρτίας ἧς ἔπραξαν, ὡς Σολομὼν λέγει, Ἐτασμὸς δὲ ἀσεβεῖς ὀλεῖ. ἁλίσκονται γὰρ οὗτοι ὑπὸ ἐτάσεως.

Ἐν τῷ παρατηρεῖν αὐτοὺς ἡμέραν εὔθετον. Ποίαν εὔθετον, ἀλλ' ἢ τὴν τοῦ πάσχα, ἐν ᾗ τὸ λουτρὸν ἐν παραδείσῳ τοῖς καιομένοις ἑτοιμάζεται, καὶ Σωσάννα ἀπολουομένη, καθαρὰ νύμφη Θεῷ παρίσταται.

C Μετὰ δύο μόνων κορασίων. Ἡνίκα γὰρ ἂν τὸ κατὰ συνήθειαν ἐπιθυμῇ λουτρὸν λαβεῖν ἡ ἐκκλησία, ἐξ ἀνάγκης ταύτῃ δύο παιδίσκας δεῖ παρακολουθεῖν. διὰ γὰρ τῆς πίστεως εἰς Χριστόν, καὶ διὰ τῆς ἀγάπης τῆς πρὸς τὸν Θεὸν λαμβάνει τὸ λουτρὸν ὁμολογοῦσα ἡ ἐκκλησία.

Καὶ εἶπε τοῖς κορασίοις Ἐνέγκατε δή μοι ἔλαιον. Ὡς πίστις καὶ ἀγάπη, τὸ ἔλαιον καὶ τὰ σμήγματα τοῖς λουομένοις ἑτοιμάζουσι. τίνα δὲ ἦν τὰ σμήγματα, ἀλλ' ἢ τοῦ ἁγίου Λόγου ἐντολαί· τί δὲ τὸ ἔλαιον, ἀλλ' ἢ τοῦ ἁγίου Πνεύματος δύναμις, αἷς μετὰ τὸ λουτρὸν ὡς μύρου χρίονται οἱ πιστεύοντες. ταῦτα πάντα διετυποῦτο διὰ τῆς μακαρίας Σωσάννης δι' ἡμᾶς· ἵνα νῦν ἡμεῖς οἱ τῷ Θεῷ πιστεύοντες, μὴ ὡς ξέ-
D να τὸ νῦν γινόμενα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ νοήσωμεν, ἀλλ' ἢ πάντα ταῦτα διὰ τῶν Πατριαρχῶν προτετυπωμένα πιστεύσωμεν, καθὰ καὶ ὁ Ἀπόστολος λέγει, Ταῦτα δὲ τυπικῶς συνέβαινεν ἐκείνοις· ἐγράφη δὲ πρὸς νουθεσίαν ἡμῶν, εἰς οὓς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατήντησαν.

Καὶ ἐξῆλθον κατὰ τὰς πλαγίας θύρας. Προμηνύουσαι ὅτι ὁ βουλόμενος τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ ὕδατος μεταλαβεῖν, ἀποτάξασθαι μὲν ὀφείλει τῇ πλατείᾳ θύρᾳ· διὰ δὲ τῆς στενῆς καὶ τεθλιμμένης εἰσελθεῖν.

Καὶ οὐκ εἶδον τοὺς πρεσβυτέρους. Ὥσπερ γὰρ τότε ἐν τῷ παραδείσῳ συνεκρύβη ὁ διάβολος ἐν τῷ ὄφει, οὕτω καὶ νῦν ἐν τοῖς πρεσβυτέροις

ἐγκρυβεὶς, τὴν ἑαυτοῦ ἐνεκίασησεν ἐπιθυμίαν, ἵνα πάλιν ἐκ δευτέρου διαφθείρῃ τὴν Εὔαν.

Ἰδοὺ αἱ θύραι τοῦ παραδείσου κέκλεινται. Ὦ παρανόμων ἀρχόντων καὶ διαβολικῆς ἐνεργείας μεμεστωμένων. Ταῦτα ὑμῖν παρέδωκε Μωϋσῆς; οὕτω δὲ τὸν νόμον ἀναγινώσκοντες ἑτέρους διδάσκετε; ὁ λέγων μὴ φονεύειν, αὐτὸς φονεύεις; ὁ λέγων μὴ ἐπιθυμεῖν, αὐτὸς τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον διαφθεῖραι θέλεις;

Καὶ ἐν ἐπιθυμίᾳ σου ἐσμέν. Τί ἀναπείθετε ἄνομοι σώφρονα καὶ ἀκέραιον ψυχὴν λόγοις ψευδέσιν, ἵνα τὴν οἰκείαν ἐπιθυμίαν στήσητε;

Εἰ δὲ μή, καταμαρτυρήσομέν σου. Ταῦτα ὑμῶν τὰ ἀπ' ἀρχῆς δεινὰ τολμήματα, διὰ τὸν ἀπ' ἀρχῆς ἐν ὑμῖν ἐμφωλεύοντα πλάνον. Ἦν γὰρ ὄντως μετὰ ταύτης νεανίσκος ἀπ' οὐρανῶν ὑμέτερος· οὐ συγγινόμενος αὐτῇ, ἀλλὰ συμμαρτυρῶν τῇ ἀληθείᾳ.

Καὶ ἀνεστέναξεν Σωσάννα. Τούτων οὖν τῶν ῥημάτων ἀκούσασα ἡ μακαρία Σωσάννα, κατενύγη τὴν καρδίαν, καὶ ἔφραξε τὸ στόμα, μὴ βουλομένη ὑπὸ ἀνόμων πρεσβυτέρων μιανθῆναι. ἔστι δὲ καὶ καταλαβέσθαι ἀληθῶς τὸ συμβὰν ἐπὶ τῇ Σωσάννῃ. τοῦτο γὰρ νῦν καὶ ἐπὶ τῇ ἐκκλησίᾳ πληρούμενον εὕροις. ἡνίκα γὰρ οἱ δύο λαοὶ συμφωνήσουσι διαφθεῖραί τινας τῶν ἁγίων, παρατηροῦνται ἡμέραν εὔθετον, καὶ εἰσελθόντες εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ, προσευχομένων ἐκεῖ πάντων καὶ τὸν Θεὸν ὑμνούντων, ἐπιλαβόμενοι ἕλκουσί τινας, καὶ κρατοῦσι λέγοντες, Δεῦτε, συγκάθεσθε ἡμῖν, καὶ τοὺς θεοὺς θρησκεύετε· εἰ δὲ μή, καταμαρτυρήσομεν ὑμῶν. τοὺς δὲ μὴ βουλομένους, προσάγουσιν αὐτοὺς πρὸς τὰ βήματα καὶ κατηγοροῦσιν, ὡς ἐναντία τοῦ δόγματος Καίσαρος πράττοντας, καὶ κατακρίνουσι θανάτῳ.

Στενά μοι πάντοθεν. Ἴδετε ῥήματα σώφρονος γυναικός, καὶ Θεῷ μεμελημένης. Στενά μοι φησὶ πάντοθεν. ἡ γὰρ ἐκκλησία οὐ μόνον ὑπὸ Ἰουδαίων θλίβεται καὶ στενοχωρεῖται, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἐθνῶν, καὶ ὑπὸ τῶν λεγομένων μέν, οὐκ ὄντων δὲ Χριστιανῶν· οἵτινες τὸ σῶφρον καὶ εὐπαθὲς ταύτης ἐνορῶντες, φθείρειν ταύτην βιάζονται.

Ἐάν τε γὰρ τοῦτο πράξω, θάνατός μοι ἐστί. Τὸ γὰρ παρακοῦσαι Θεοῦ, καὶ ὑπακοῦσαι ἀνθρώποις, θάνατον καὶ κόλασιν αἰώνιον ἐργάζεται.

Ἐάν τε μὴ πράξω, οὐκ ἐκφεύξομαι τὰς χεῖρας ὑμῶν. Καὶ τοῦτο ἀληθὲς εἴρηκεν. οἱ γὰρ προσαγόμενοι ἕνεκεν τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, ἐὰν μὲν πράξωσι τὸ ὑπ' ἀνθρώπων κελευόμενον, ἀποθνήσκουσι τῷ Θεῷ, ζήσουσι δὲ ἐν κόσμῳ. ἐὰν δὲ μὴ πράξωσι τὸ ὑπὸ ἀνθρώπων κελευόμενον, οὐκ ἐκφεύγουσι τὰς χεῖρας τῶν δικαστῶν, ὑπ' αὐτῶν ἐκείνων κατακρινόμενοι.

Αἱρετόν μοι ἐστὶ μὴ πράξασαν. Τοῦτο γὰρ διαφορώτερον, ἀποθανεῖν ὑπὸ ἀνθρώπων

A nioribus latitans, sua illos concupiscentia accendit; vt rursus denuò corrumperet Euam.

Ecce ostia pomarij clausa sunt. O sceleratos Iudices plenosque diabolico afflatu! Num hæc vobis tradidit Moyses? Sicne legentes Legem alios docetis? *Qui dicis non mœchandum, mœcharis?* Qui prædicas non faciendum homicidium, homicidium facis? Qui dicis non concupiscendum, ipse vxorem proximi corrumpere cupis? 20.

Rom. 22. 2.

Et in concupiscentia tui sumus. Vt quid scelesti castam animam atque simplicem verbis mendacibus à mentis sententia auocatis, vt libidinem vestram statuatis?

Quod si nolueris, dicemus contra te testimonium. Hæc vestra ab initio proiectæ 21.

B mentis causa improba, Seductoris gratia qui in vobis ab initio latitaret. Erat namq; verè cum ea vester è cœlis Iuuenis; non qui cum illa commisceretur, sed qui testis foret veritati.

Id est Daniel, spiritu prophetico præsens.

Et ingemuit Susanna. His itaque verbis auditis, beata Susanna doloris aculeum animo sensit; osque obturauit, quæ nollet scelestissimorum Seniorum iniuria constuprari. Licet verò etiam verè intelligere, quod in Susanna contigit. Hoc enim nunc quoque in Ecclesia impleri inuenias. Cùm enim duo populi consenserint, vt quosdam de Ecclesia perdant, diem aptum obseruant: ingressique in domum Dei, cunctis ibi orantibus 22.

Christianorum à Iudæis Gentibusque insidiæ.

C Deumque laudantibus, apprehensos quosdam trahunt, tenentque dicentes, *Venite, idemque ipsi ac nos sentite; ac dijs cultum adhibete. Quod si nolueritis, testimonium aduersum vos dicemus.* Eos autem qui noluerint, ad tribunalia adducunt, & accusant velut qui agant contra decretum Cæsaris, ac morte eos damnant.

Angustiæ sunt mihi vndique. Videte verba castæ mulieris, ac cuius Deo cura est. *Angustiæ*, inquit, *sunt mihi vndique.* Ecclesia enim nedum à Iudæis affligitur ac angustias patitur, verùm etiam à Gentibus; nec non ab iis qui Christiani dicuntur, nec tamen sunt. Eius enim pudicitiam ac felicitatem velut contuentes, corrumpere eam nituntur.

Ecclesiæ angustiæ.

D *Sine enim hoc egero, mors mihi est.* Deo enim inobedientem esse, ac hominibus obedire, æternam mortem ac supplicium parit.

Si autem non egero, non effugiam manus vestras. Hoc quoque verè dixit. Qui enim adducuntur propter nomen Dei, siquidem fecerint quod iubentur ab hominibus, Deo moriuntur, ac in mundo viuunt. Si autem non egerint quod illi imperant, non effugiunt Iudicum manus, à quibus ipsis morte damnantur.

Melius est mihi sine opere. Hoc namque præstantius; ab iniquis hominibus 23.

mori, vt cum Deo viuant; quàm illis consentiendo, & ab eis solutos, incidere in manus Dei.

24. *Et clamauit voce magna.* Ad quem rogo clamauit Susanna, nisi ad Deum, quemadmodum ait Esaias, *Tunc clamabis, & Deus exaudiet te: Adhuc loquente te dicet, Ecce adsum.*

Isai. 58. 9.

Clamauerunt & duo Seniores contra eam. Iniqui enim & improbi non cessant clamare aduersum nos, & dicere, *Tolle è terra, qui tales sint: non enim decet eos viuere.*

Malorum votum in Christianos.

Euangelico sensu, Susanna contempsit eos, qui occidunt corpus, vt saluaret animam suam à morte. Nam peccatum, mors animæ est: præsertim autem mœchia. Quia enim anima Christo copulata, discessione à fide in perennem traditur mortem (pœnam scilicet æternam) ad eius re fidem, violato quoque corporalium nuptiarum fœdere peruersisque thalamis, Lex pœnam mortis indixit.

Matth. 10. 28.

Mœchia animæ mors. Spiritalis & corporalis.

25. *Et cucurrit vnus, & aperuit ostia.* Nempe latam & spatiosam ostendens viam, quam incedendo, qui illis morem gerunt, pereunt.

30. *Porro Susanna erat delicata valde.* Non quod meretricios fucos corpori aspersos haberet, vti habebat Iezabel, autve oculos variis pigmentis cerusaque ac minio oblitos; sed fidei & castitatis ac sanctimoniæ decore pollebat.

Susannæ pulchritudo.

34. *Et posuerunt manus super caput eius.* Vt vel eius contactu, libidinem suam exsatiarent.

35. *At illa flebat.* Lacrymis enim & fletu è cœlis Verbum excibat, quod lacrymis suscitaturum erat mortuum Lazarum.

Ioan. 11. 35.

51. *Et credidit eis multitudo.* Operæpretium igitur est, vt in omni firmi negotio, mendacibus animum non attendamus; nec facilè Iudicum personis vt obsequamur adduci nos sinamus, qui nos Deo rationem reddituros esse non nesciamus: sed sectando veritatem, accuratam fidei rationem inquirendo, Deo accepti erimus.

44. *Et exaudiuit Deus vocem eius.* Quicunque enim inuocant eum ex corde puro, hos exaudit Deus: quicunque verò in dolo & hypocrisi, ab eis Deus faciem suam auertit.

52. *Inueterate dierum malorum.* Quia iam initio ipsoque exordio exposuimus, duos Seniores assumi in typum duorum populorum, eius scilicet qui ex Circuncisione & qui ex Gentibus, qui semper Ecclesiæ insidias struunt, videamus ipsas Danielis voces, ac intelligamus, nulla re nos Scripturam fallere. Nam primum Seniorem alloquens, vt Legisperitum eum increpat: alteri verò vt Gentili
56. li loquitur, *Semen Chanaan* ipsum vocans: tametsi in Circuncisione & Iudæus erat.

A ἀδίκων, ἵνα παρὰ Θεῷ ζήσωσιν· ἢ συνθεμένους αὐτοῖς, καὶ ἀπολυθέντας ὑπ' αὐτῶν, ἐμπεσεῖν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Θεοῦ.

Καὶ ἀνεβόησε φωνῇ μεγάλῃ. Πρὸς τίνα οὖν ἀνεβόησεν ἡ Σωσάννα, ἀλλ' ἢ πρὸς Θεὸν, ὡς Ἡσαΐας λέγει, Τότε βοήσεις, καὶ ὁ Θεὸς εἰσακούσεταί σου. ἔτι λαλοῦντός σου ἐρεῖ, Ἰδοὺ πάρειμι.

Ἀνεβόησαν καὶ οἱ δύο πρεσβύτεροι κατέναντι αὐτῆς. Οἱ γὰρ ἄνομοι οὐ παύονται βοῶντες καθ' ἡμῶν, καὶ λέγοντες, Αἶρε ἐκ τῆς γῆς τοὺς τοιούτους. οὐ γὰρ καθῆκον αὐτοὺς ζῆν.

Εὐαγγελικῶς ἡ Σωσάννα καταπεφρόνησε τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, ἵνα σώσῃ τὴν ψυχὴν ἑαυτῆς ἐκ θανάτου. θάνατος δὲ ψυχῆς ἡ ἁμαρτία· ἐξαιρέτως δὲ ἡ μοιχεία. ἐπειδὴ γὰρ ἡ συναφθεῖσα τῷ Χριστῷ ψυχὴ, ἀποστᾶσα τῆς πίστεως εἰς τὸν διηνεκῆ παραπέμπεται θάνατον, τὴν αἰώνιον κόλασιν, πρὸς πίστιν τούτου καὶ ἐπὶ τῶν σωματικῶν γάμων παραλυομένων καὶ διορυττομένων, θάνατον ὥρισεν ὁ νόμος ἐπιτίμιον.

Καὶ δραμὼν ὁ εἷς, ἤνοιξε τὰς θύρας. Τὴν πλατεῖαν καὶ εὐρύχωρον ὁδὸν ἐπιδεικνύων, δι' ἧς οἱ τούτοις πειθόμενοι ἀπόλλυνται.

Ἦν δὲ Σωσάννα τρυφερὰ σφόδρα. Οὐ κάλλος περὶ σῶμα πορνικὸν, ὃν τρόπον περιέκειτο τῇ Ἰεζάβελ, οὐδὲ ὄψις ποικίλοις χρώμασι πεφυκωμένη· ἀλλ' εἶχε κάλλος πίστεως καὶ σωφροσύνης καὶ ἁγιασμοῦ.

Ἔθηκαν τὰς χεῖρας ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς. C Ἵνα κἂν ἐν τῷ ἅψασθαι αὐτῆς, τῆς ἰδίας ἐπιθυμίας τὸν κόρον πλήσωσι.

Ἡ δὲ ἦν κλαίουσα. Διὰ γὰρ τῶν δακρύων ἐφείλκετο τὸν ἀπ' οὐρανῶν Λόγον, τὸν μέλλοντα διὰ δακρύων ἐγείρειν τὸν Λάζαρον τεθνηκότα.

Καὶ ἐπίστευσεν αὐτοῖς ἡ συναγωγή. Δεῖ οὖν ἡμᾶς ἐν παντὶ πράγματι ἑδραίους γενομένους, μὴ τοῖς ψευδέσι προσέχειν, μηδὲ προσώποις ἀρχόντων εὐκόλως συναρπαζομένους πείθεσθαι, γινώσκοντας ὅτι λόγον ἔχομεν δοῦναι τῷ Θεῷ· ἀλλὰ τῇ ἀληθείᾳ στοιχοῦντες, καὶ τὸ ἀκριβὲς τῆς πίστεως ἐπιζητοῦντες, εὐάρεστοι ἐσόμεθα τῷ Θεῷ.

Καὶ εἰσήκουσεν ὁ Θεὸς τῆς φωνῆς αὐτῆς. C Ὅσοι γὰρ ἐπικαλοῦνται αὐτὸν ἐκ καθαρᾶς καρδίας, τούτων ὁ Θεὸς ὑπακούει. ὅσοι δὲ ἐν δόλῳ καὶ ὑποκρίσει, ἀποστρέφει τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀπ' αὐτῶν.

Πεπαλαιωμένε ἡμερῶν κακῶν. Ἐπειδὴ δὲ φθάσαντες ἐν τῷ προοιμίῳ, διηγησάμεθα, ὅτι οἱ δύο πρεσβύτεροι εἰς τύπον ἀναφέρονται τῶν δύο λαῶν, τοῦ τε ἐκ περιτομῆς καὶ τοῦ ἐξ ἐθνῶν, οἱ καὶ ἀεὶ ἐπίβουλοι γίνονται τῆς ἐκκλησίας, ἴδωμεν τὰ ῥήματα αὐτοῦ τοῦ Δανιὴλ, καὶ μάθωμεν ὅτι ἐν μηδενὶ ἡμᾶς διαψεύδεται ἡ γραφή. τῷ γὰρ πρώτῳ πρεσβυτέρῳ διαλεγόμενος, ὡς νομοθέτῃ ἐπιτιμᾷ· τῷ δὲ ἑτέρῳ, ὡς ἐθνικῷ διαλέγεται, Σπέρμα Χαναὰν ἀποκαλῶν· καίτοι ἦν ἐν περιτομῇ.

Ηδη γὰρ ἄγγελος Θεοῦ. Δηλοῖ δὲ, ὅτι ἡνίκα προσηύξατο ἡ Σωσάννα πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ εἰσηκούσθη, τότε ἐξαπεστάλη ὁ ἄγγελος βοηθήσων αὐτῇ, ὃν τρόπον ἐπὶ τοῦ Τωβία καὶ τῆς Σάρρας συνέβη. προσευξαμένων γὰρ αὐτῶν, τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ καὶ αὐτῇ ὥρᾳ εἰσηκούσθη ἡ δέησις ἀμφοτέρων, καὶ ἀπεστάλη ὁ ἄγγελος Ραφαὴλ ἰάσασθαι τοὺς δύο.

A *Iam enim Angelus Dei.* Porro ostendit, quo tempore Susannna ad Deum 55.
orauit, fuitque exaudita, missum ei fuisse Angelum, qui eam adiuuaret, haud secus ac se res in Tobia & Sarra habuit: Tob 3.24.
Ambobus enim eadem die eademque hora orantibus, exaudita est amborum oratio, missusque est Angelus Raphaël, qui eos sanaret.

Καὶ ἀνέστησαν ἐπὶ τοὺς δύο πρεσβυτέρους. Ινα πληρωθῇ τὸ εἰρημένον, Ο ὀρύσσων βόθρον τῷ πλησίον αὐτοῦ, εἰς αὐτὸν ἐμπεσεῖται.

Et consurrexerunt aduersus duos Senio- 61.
res. Vt impleretur quod dictum est, *Qui* Pro.26.27.
fodit foueam proximo suo, incidet in eam.

Προσέχειν οὖν ὀφείλομεν πᾶσιν, ἀγαπητοὶ, φοβούμενοι μή τις ἔν τινι παραπτώματι κρατηθεὶς, αὐτὸς τῆς αὐτοῦ ψυχῆς ἔνοχος γένηται, γινώσκοντες ὅτι ἔκδικος ὁ Θεὸς περὶ πάντων γίνεται· αὐτὸς ὢν ὁ λόγος ὀφθαλμός· λανθάνει δὲ τοῦτον τῶν ἐν κόσμῳ πραττομένων οὐδέν. διὸ ἀεὶ ἐγρήγορσι καρδίας καὶ σωφρόνως βιοῦντες, τὴν Σωσάνναν μιμησώμεθα.

In omnibus itaque attendere debemus, Charissimi, timentes ne quis in aliquo delicto deprehensus, suæ ipsius animæ obnoxius fiat, scientes quia vindex est Deus de omnibus: cùm Verbum ipsum sit oculus, quem nihil latet, eorum quæ in mundo fiunt. Idcirco semper peruigiles animo ac castè viuentes, Susannam imitemur. B

ΤΟΥ ΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΙΠΠΟΛΥΤΟΥ
Επισκόπου Ρώμης.

SANCTISSIMI HIPPOLYTI
Romæ Episcopi.

ΤΗΝ ἀκρίβειαν τῶν χρόνων τῆς γεγενημένης αἰχμαλωσίας τοῖς υἱοῖς Ισραὴλ ἐν Βαβυλῶνι ἐπιδεῖξασθαι βουλόμενος, καὶ τὰς τοῦ μακαρίου Δανιὴλ τῶν ὁραμάτων προφητείας· τὴν τούτου ἐν Βαβυλῶνι ἐκ παιδὸς ἀναστροφὴν, πρόσειμι καὶ αὐτὸς μαρτυρήσων ὁσίῳ καὶ δικαίῳ ἀνδρὶ προφήτῃ καὶ μάρτυρι Χριστοῦ γεγενημένῳ· ὃς οὐ μόνον τὰ τοῦ βασιλέως Ναβουχοδονόσορ ὁράματα τοῖς τότε καιροῖς ἀπεκάλυψεν, ἀλλὰ καὶ ὁμοίους αὐτῷ παῖδας ἐκδιδάξας, μάρτυρας πιστοὺς ἐν κόσμῳ προήγαγεν. οὗτος τοίνυν γίνεται κατὰ τοὺς χρόνους τῆς προφητείας τοῦ μακαρίου Ιερεμίου, τῆς δὲ βασιλείας Ιωακεὶμ τοῦ Ελιακεὶμ· ὃς ἅμα τοῖς λοιποῖς αἰχμαλώτοις ληφθεὶς, ἄγεται μετ' αὐτῶν εἰς Βαβυλῶνα. πέντε γὰρ οὗτοι υἱοὶ γίνονται τοῦ μακαρίου Ιωσίου, Ιωάχας, Ελιακεὶμ καὶ Ιωάναν· Σεδεκίας, ὁ καὶ Ιεχονίας, καὶ Σαδοὺμ. καὶ ὁ μὲν Ιωάχας, μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ χρίεται ὑπὸ τοῦ λαοῦ εἰς βασιλέα, ὢν ἐτῶν κγ΄. ἐπὶ τοῦτον ἀναβαίνει Φαραὼ Νεχαὼ, ἐν τῷ μηνὶ τῷ τρίτῳ τῆς βασιλείας αὐτοῦ· καὶ λαβὼν αὐτὸν δέσμιον, ἄγει εἰς Αἴγυπτον· καὶ ἐπιτίθησι φόρον τῇ γῇ, ἑκατὸν τάλαντα ἀργυρίου, καὶ δέκα τάλαντα χρυσίου. καὶ καθιστᾷ ἀντ' αὐτοῦ Ελιακεὶμ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ βασιλέα ἐπὶ τῆς γῆς, ὃν μετωνόμασεν Ιωακεὶμ, ἐπὶ ἔτη ἕνδεκα. ἐπὶ τοῦτον ἀνέβη Ναβουχοδονόσορ βασιλεὺς Βαβυλῶνος, καὶ λαβὼν αὐτὸν δέσμιον, ἄγει εἰς Βαβυλῶνα, καὶ μέρος τι τῶν σκευῶν οἴκου τῶν ἐν Ιερουσαλήμ. οὗτος κατάκλειστος γενόμενος, ὡς φίλος τοῦ Φαραὼ καὶ ὑπ' αὐτοῦ βασιλεὺς καταστάθεὶς, ἐν τῷ λζ΄ ἔτει ἐξάγεται ὑπὸ Εὐίλατ Μαρωδὰχ βασιλέως Βαβυλῶνος, καὶ ἔκειρεν αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν, καὶ ἦν αὐτοῦ σύμβουλος, καὶ ἤσθιεν ἐν

CVI constitutum sit, vt diligenter ostendam tempora captiuitatis Babylonicæ filiorum Israël, ac beati Danielis Visionum oracula (eius scilicet à puero Babylone vitam ac conuersationem) venio & ipse vt Viro C sancto & iusto Prophetæ Christique Martyri testimonium perhibeam. Is namque nedum Regis Nabuchodonosoris visa per hæc tempora declarauit, verùm etiam ei similes Pueros edocens, fideles in mundo Testes produxit. Natus itaque Daniel est, quo tempore beatus Ieremias Propheta claruit, & quo Ioacim filius Eliacim Rex fuit. Is vnà cum reliquis captiuis ac manubiis captus, pari sorte Babylonem ducitur. Sunt enim hi quoque beati Iosiæ filij, Ioachas, Eliacim & Ioannan; Sedecias (qui & Iechonias) & Sedum. Et quidem Ioa- 4.Reg.23.
chas post mortem patris à populo in Re- 30.
gem vngitur, cùm esset annorum trium supra viginti. Aduersus hunc ascendit C Pharao Nechao mense tertio regni eius; vinctumque captum ducit in Ægyptum, ac multam terræ imposuit, centum talentis argenti, & decem auri. Constituitque pro eo Regem super terram fratrem eius Eliacim, cui nomen vertit Ioacim, annis vndecim. Aduersus hunc ascendit Nabuchodonosor Rex Babylonis, 4 Reg.24.
vinctumque captum, Babylonem ducit, 10.
partemque vasorum domus, quæ erant Ierosolymis. Hic, cùm in carcerem coniectus esset eoque teneretur, vt qui Pharaonis amicus extitisset, & ab eo Rex constitutus fuisset, anno septimo supra 4.Reg 25.
tricesimum educitur ab Euilat Marodach 27.
Rex Babylonis; detonditque illius caput, & erat ei à consiliis, & comedebat in

mensa eius, ad eum vsque diem; quo mortuus est. Cùm hic igitur abductus fuisset, regnat filius eius Ioacim annis tribus. Ascenditque in eum Nabuchodonosor, eiusque ac reliquæ plebis decem millia virorum Babylonem traducit; atque eius patruum Regem pro eo constituit, quem mutato nomine Sedeciam vocauit: pactisque cum eo iuramentis ictoque fœdere, Babylonem redit. Hic, cùm regnasset annos vndecim, ab eo deficiens, in Pharaonis Regis Ægypti partes transiuit. Anno itaque decimo, venit in eum ex Chaldæa Nabuchodonosor, vrbemque vallo cinxit atque obsedit, omnique ex parte arctauit. Quamobrem magna eorum pars fame interierunt: alij gladio cæsi; nonnulli inter spolia ac manubias capti: Vrbs igne succensa; templum murique destructi. Omnes thesauros inuentos in domo Domini abstulit exercitus Chaldæorum, cunctaque vasa aurea & argentea: omneque æs contriuit Nabuzardam princeps coquorum, & tulit ea in Babylonem. Ipsum verò Sedeciam per noctis silentia fugientem cum septingentis viris, persecutus exercitus Chaldæorum, inque Iericho cum assecutus, adduxit ad Regem Babylonis in Reblatha: qui iudicio de illo in ira furoris instituto, ob violatum Domini iusiurandum, & fœdus, quod cum illo pepigerat; eius filios coram ipso iugulauit, ac Sedeciæ oculos cæcauit, ipsumque ferreo vinxit pondere, ac Babylonem duxit, vbi erat molens in molendino donec diem obiit. Defunctique arreptum cadauer, retro muros proiecerunt. In eo completum Ieremiæ oraculum, dicentis: *Viuo ego, dicit Dominus; Quia si fuerit Iechonias filius Ioacim Rex Iuda annullus in manu dextera mea, inde euellam te. Et dabo te in manu quærentium animam tuam, in manu à quorum facie tu formidas, in manu Chaldæorum. Et proijciam te, & matrem quæ peperit te, in terram alienam, & moriemini ibi. In terram autem quam votis expetunt animabus suis, non reducam te. Inhonoratus est Iechonias, vt vas inutile, cuius nullus est vsus; idcirco proiectus est atque eiectus in terram, quam non nouerat. Audi terra sermonem Domini. Scribe virum istum abdicatum, quia ex semine eius non adolescet Princeps qui sedeat in sede Dauid in Iuda.* Contingit ergo captiuos transferri Babylonem, postquam exierant ex Ægypto. Cùm igitur populus omnis translatus fuisset, ciuitas quoque desolata ac destructa sanctificatio est, vt impleretur sermo Domini, quem locutus erat per os Ieremiæ Prophetæ, dicentis, *Quia desolata erit sanctificatio annis septuaginta*; inuenimus beatum Danielem Babylone vaticinatum esse ac Susannæ vindicem extitisse.

Ier. 22. 25.

A τῇ τραπέζῃ αὐτοῦ ἕως τῆς ἡμέρας ἧς ἀπέθανε. τούτου οὖν μεταχθέντος, βασιλεύει ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἰωακείμ, ἔτη τρία. καὶ ἐπὶ τοῦτον ἀνέβη Ναβουχοδονόσορ, καὶ μετοικίζει αὐτοῦ τε καὶ τοῦ λαοῦ δέκα χιλιάδας ἀνδρῶν εἰς Βαβυλῶνα· καὶ καθιστᾷ ἀντ' αὐτοῦ τὸν ἀδελφὸν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ὃν καὶ μετωνόμασε Σεδεκίαν· μεθ' οὗ ὅρκια καὶ συνθήκας ποιησάμενος, ἄπεισιν εἰς Βαβυλῶνα. οὗτος βασιλεύσας ἔτη ια' ἀπέστη ἀπ' αὐτοῦ, καὶ ἔδωκεν ἑαυτὸν πρὸς Φαραὼ βασιλέα Αἰγύπτου. ἐν δὲ τῷ δεκάτῳ ἔτει ἦλθεν ἐπ' αὐτὸν Ναβουχοδονόσορ ἐκ γῆς Χαλδαίων, καὶ περιεχαράκωσε τὴν πόλιν καὶ περιεκάθισεν αὐτὴν κυκλόθεν, καὶ συνεῖχεν αὐτὴν πάντοθεν. ὅθεν οἱ πλείονες αὐτῶν ἐν λιμῷ διεφ-

B θάρησαν· οἱ δὲ ἐν ῥομφαίᾳ ἀπώλοντο· τινὲς δὲ αὐτῶν αἰχμάλωτοι ἐλήφθησαν, ἡ δὲ πόλις ἐνεπυρίσθη ἐν πυρί· καὶ ὁ ναὸς καὶ τὸ τεῖχος καθῃρέθη. καὶ πάντας τοὺς θησαυροὺς τοὺς εὑρεθέντας ἐν οἴκῳ Κυρίου, ἔλαβεν ἡ δύναμις τῶν Χαλδαίων, καὶ πάντα τὰ σκεύη, τά τε χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ· καὶ πάντα χαλκὸν ἐξέκοψεν Ναβουζαρδὰν ὁ ἀρχιμάγειρος, καὶ ἤνεγκε αὐτὰ εἰς Βαβυλῶνα. αὐτὸν δὲ τὸν Σεδεκίαν διὰ νυκτὸς φεύγοντα μετὰ ἀνδρῶν ἑπτακοσίων, κατεδίωξεν ἡ δύναμις τῶν Χαλδαίων, καὶ κατέλαβον αὐτὸν ἐν Ἱεριχώ, καὶ ἤγαγον αὐτὸν πρὸς βασιλέα Βαβυλῶνος εἰς Ῥεβλαθά. καὶ ἐκρίθη μετ' αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς ἐν θυμῷ, ἐν τῷ παραβεβηκέναι αὐτὸν τὸν ὅρκον Κυρίου, καὶ τὴν διαθήκην ἣν διέθετο πρὸς αὐτόν, καὶ

C τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ ἔσφαξεν ἔμπροσθεν αὐτοῦ, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς Σεδεκίου ἐξετύφλωσεν. καὶ ἔδησεν αὐτὸν ἐν πέδαις σιδηραῖς καὶ ἤγαγεν αὐτὸν εἰς Βαβυλῶνα· καὶ ἦν ἀλήθων ἐν τῷ μύλωνι, ἕως τῆς ἡμέρας ἧς ἀπέθανεν. καὶ ἐν τῷ ἀποθανεῖν αὐτόν, λαβόντες τὸ σῶμα αὐτοῦ, ἔρριψαν ὀπίσω τοῦ τείχους Νινευΐ: ἐπὶ τούτου πληροῦται ἡ προφητεία Ἱερεμίου, λέγοντος, Ζῶ ἐγώ, λέγει Κύριος. Ἐὰν γενόμενος γένηται Ἰεχονίας υἱὸς Ἰωακεὶμ βασιλεὺς Ἰούδα ἀποσφράγισμα ἐπὶ τῆς χειρός μου τῆς δεξιᾶς, ἐκεῖθεν ἐκσπάσω σε, καὶ δώσω σε εἰς χεῖρας τῶν ζητούντων τὴν ψυχήν σου· ὧν σὺ εὐλαβῇ ἀπὸ προσώπου αὐτῶν, εἰς χεῖρας τῶν Χαλδαίων. καὶ ἀπορρίψω σε καὶ τὴν μητέρα σου τὴν τεκοῦσάν σε εἰς γῆν οὗ οὐκ ἐτέχθης ἐκεῖ· κἀκεῖ ἀποθανεῖσθε. εἰς δὲ τὴν γῆν ἣν αὐτοὶ εὔχονται ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν,

D οὐ μὴ ἐπιστρέψω σε. ἠτιμώθη Ἰεχονίας ὡς σκεῦος ἄχρηστον, οὗ οὐκ ἔστι χρεία, διότι ἐξερρίφη καὶ ἐξεβλήθη εἰς γῆν ἣν οὐκ ᾔδει. γῆ ἄκουε λόγον Κυρίου. γράψον τὸν ἄνδρα τοῦτον ἐκκήρυκτον ἄνθρωπον· ὅτι οὐ μὴ αὐξηθῇ ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ καθήμενος ἐπὶ θρόνου Δαβὶδ ἄρχων ἔτι ἐν τῷ Ἰούδα. γέγονεν οὖν ἡ αἰχμαλωσία αὐτοῖς εἰς Βαβυλῶνα μετὰ τὴν ἔξοδον τὴν ἐξ Αἰγύπτου. τοῦ οὖν λαοῦ παντὸς μετοικισθέντος καὶ τῆς πόλεως ἐρημωθείσης, τοῦ τε ἁγιάσματος καθῃρημένου εἰς τὸ πληρωθῆναι τὸν λόγον Κυρίου, ὃν ἐλάλησεν διὰ στόματος τοῦ Ἱερεμίου τοῦ προφήτου λέγοντος, Ὅτι ἔρημον ἔσται τὸ ἁγίασμα ἑβδομήκοντα ἔτη· εὑρίσκομεν τὸν μακάριον Δανιὴλ ἐν Βαβυλῶνι προφητεύσαντα, καὶ ἔκδικον τῆς Σουσάννης γενόμενον.

Reliqui τριμήνιον. menses tres.

AD HIPPOLYTI DEMONSTRATIONEM de Antichristo.

HANC vetustissimi Theologi genuinam lucubrationem iuris publici fecit nuper, ex duplici Gallicano Codice altero Remensi, altero Ebroicensi, Adolescens supra ætatem eruditus ac verè φιλομαθὴς, eaque indole doctas orbis Academias, & in eis viros doctos, lustrans, Marquardus Gudius Batauus: sed siue labori pepercit, siue nomini suo consuluit, senis adeo Theologi monumentum sibi dum adolescenti permittere noluit, vt in Latium transferret, ne maturiori fortè ætate, castigandum aliquid inueniret, quod sic præcoci conatu excidisset. Mihi ea iam palæstra cano, an res successura sit, aliorum esto iudicium. Fidelius conabor, quàm elegantius reddere. Auctoris τὸ τῶν νοημάτων ἀπλοϊκὸν nihil obstat, quin opus sit verè Theologicum, quodque perinde Interpretem non ἀμύητον exigat, aut vt inexpertem rerum Theologicarum. Coniecturæ Gudij non statim omnes placuerunt, vt quod p. 1. l. vlt τοῖς ἀκοαῖς τῶν ὤτων, legendum suspicatur, vbi scribæ inscitia est, τὸ ἔτον. Mihi extra coniecturam, τῶν ἀνθρώπων. p. 2. 9. ὡς ποιεῖ γεωργὸς γῆ, vbi idem inscitus scriba ὡς παρὰ γεωργῷ γῆ. Mihi, ὡς σπείρων. Mihique indulgebo vt emendem, vbi ita certò mendum deprehendero: vbi res paulò perplexior erit, manum inhibebo, ne præcipiti iudicio Lectori, qui meliora à se inuenturus sit, præscribam; ac quid videatur, coniectura cuiuis libera, aperiam. Quod Hippolyti nomine opus de Antichristo hactenus pluteos onerauerat, sequioris Græciæ monumentum est, ac planè stramineum, nihil æui illius sinceritatem redolens, aut venam magni cum simplicitate Theologi satisque in Scripturis versati; cuius parens ea ipsa persuasio fuerit, quod scripsisse Hyppolytum de Antichristo apud antiquos peruulgatum sit.

1\. Τὰς βεβήλους κενοφωνίας. Sic vbique Græci: Vulg. tamen καινοφωνίας legit: *Vocum nouitates*, non *vanitates*, seu *inanitates*, vt reddit Erasm. sicque, per αι legisse Chrysostomum, ex eius expositione sibi colligere videtur Theophylactus. ὁ δὲ μακάριος Ἰωάννης τὰς νεωτέρας ὑποθέσεις καινοφωνίας εἶπε, διὰ τὸ αι, δεδήλωκε τὸ καινὸν χάριν, ὡς εἰκός. *Chrysostomus recentes adhortationes καινοφωνίας, dixit per αι diphthongum scribens in prima syllaba, vt videtur.* Cui contrario fundamento alij nituntur, vt Græcam vulgatam tueantur Neutrum certè abhorreat à mente Apostoli, cùm teste Theodoreto pugnet aduersus Simonianos, qui se Gnosticos vellent, maiori præ cæteris scientia præditos; diuina reuelatione eis accepta extra Scripturas, seu alias traditiones aut Apostolorum doctrinam: quæ proinde βεβήλους κενοφωνία (*prophana vocum nouitas*) erat; alioqui superfluo penè epi-A theto, vt Chrysostomus acutè insinuat. Ipsa enim ex se ματαιολογία, quod Theophyl. exponit τὸ κενοφωνίας, res mala est & prophana.

3\. Διὰ πολλῶν παρακλήσεων. Singularis hæc lectio, cùm omnes nulla variatione μαρτύρων habeant: *per multos testes*: quæ voces paulò remotiores sunt; siue aliàs Hippolyto incidit memoriæ lapsus, siue ex Codice, & litera, quæ nobis exciderit, ita refert. Et certè illa vox hîc apta, quasi velit Paulus, longa & multiplici adhortatione abs se institutum Timotheum, eaque illi depositum creditum, quod ipse aliis idoneis contradere debeat: velut iam per ætatem in disciplina probatus magister, etsi annis pene adolescens erat,

B 4\. Ἀποκεκρυμμένα. Putauit Gudius mutandum ἀποκεκαλυμμένα. Mihi potius vestigium veræ lectionis, quæ τὸ ἀποκεκαλυμμένα Prophetis tribuat, τὸ ἀποκεκρυμμένα, reliquis. Hoc enim prophetia, illa præscire & prædicere diuina reuelatione, quæ procul sunt à reliquorum cogitatione, illisque abscondita.

5\. Πῶς ἂν πάλαι. Suspicatur Gudius legendum ὅ. Sed non videtur. Quærit quomodo reuelauerit ante incarnationem Dei Verbum, qui ipse per eam Dei παῖς factus sit, 1. seruus & puer. Isai. 42. 1. *Ecce seruus meus suscipiam eum*: quem locum ipse Dominus de se exponit Matth. 12. 18. *Ecce puer meus, quem elegi.* Et quamuis Υἱὸς, *Filius* ab æterno existat ac dicatur, non tamen παῖς, eò quod illa
C vox (etsi *filius* quandoq; reddatur) minus commoda videtur, vt ad æternam ipsam generationem, in qua nulla passio, sed perfecta æqualitas trahatur, cùm ex communi vsu aliquid imperfectionis, &, vt sic loquar, inferioritatis, siue pro filio siue pro seruo accipiatur, importet.

6\. Ἀπαιτεῖ. Quin legendum ἔπειγει, nullus dubito. Vel si ἀπαιτεῖ, alia vox iungenda esset. Clara ergo sententia, iam vrgere tempus (tractandi scilicet occasionem) expedito exordio, vt ad subiectam materiam procedatur. Itaque hîc operis diuisio est & argumenti insinuatio. Colligit hinc Gudius de
D solo Antichristo propositum Hippolyto dicere; relatisq; paucis hinc lineis, ita assumit, *Quid nunc est apertius, quàm non ad argumentū pertinere, quæ de Christo dixerat?* Ita planè: at num quæ dicturum se pollicetur, de reuelando Christi aduentu de cœlo; de Sanctorum cum Christo regno? Cumque tota tractatione Antichristum Christo opponat, non ita malè siue ipse Hippolytus, siue quiuis alius, prænotauit, Περὶ Χριστοῦ καὶ Ἀντιχρίστου· quod ita post Photianum Codicem, etiam ij repræsentant, ex quibus expressa Gudij editio: quibus proinde malui hærere, quàm eius mutationi deferre. Hieronymum, (cuius & ipse magni auctoritatem facio) ad-

uersari Photio non facile dixerim, quod Hippolyti plura recensendo, DE ANTICHRISTO solummodo dixerit. Nempe, nec de Christo negauit, sed sic summa, vnde tractatus esset notior, adscripsit: Photius ex Codice integrum titulum recensuit. Deinde, eò spectat tota tractatio, vt Antichristi ex Scripturis demonstratione, ab eo Fidelibus caueat, & Christo adiungat, amborumque discrimen eum in finem aperiat; quod Christum non excludit, ne ipse pars argumenti videatur, & finis genuinus atque proprius tractationis, non solùm extrinsecus.

6. *Κατὰ τὴν ἀπὸ σοῦ.* Duplicem hanc propositionem mihi necessariò supplendum putaui. Non enim *σταφυλῆς* & *οἴνου*, vllo allegoriæ genere conueniat: nec Paterna vox dicatur vox Spiritus sancti quasi Spiritus sanctus Christi Pater dicatur, quod Theologia non admittit. Mira itaque breuitate, vinum deitatis figura accipit, quo delibuta & dealbata illa Christi tunica (eius scilicet humanitas) iuxta quod Pater in Iordane voce per Spiritum delapsa, protestatus est, esse Filium suum dilectum, non adoptiuum, sed naturalem, ipsa vnctum diuinitate, quà homo; non sicut cæteri, & pallium, quasi quid extrinsecum, deriuatis ex illo charismatibus: quæ certè alta Theologia simplici æuo, veréque Ecclesiastica. Quod est *ἐκ θλίψεως*, propius ad metaphoram fuerit *ἐκθλίψεως*, quod de vuis propriè dicitur, siue cùm calcantur, siue cùm in torcular exprimuntur. Cuius etiam vna metaphora & tinctione vini, de sua Dominus passione, Isai. 63. 3. *Torcular calcaui solus*, &c. nisi quis de inimicorum vltione accipere malit. *ἀπὸ οἴνου* etiam MS. Alex.

7. *Πλάνος ὁ ἐν τῷ Γενέσει.* Si eum ipsum serpentem, qui primus parentes seduxit & supplantauit in paradiso; velit Hippolytus esse Antichristum, & in persona; quasi is, qui illa specie apparuit & locutus est, ipse tanta illa, quæ de Antichristo feruntur, sit operaturus, qui verè ipse diabolus, aut (prout Hippolytus vocat) diaboli filius sit, non solùm imitatione, sed etiam natura; vnus scilicet quis nequissimorum dæmonum, etsi non fortè ille omnium princeps, & *κατ᾽ ἐξοχὴν* diabolus; nihil Ecclesiasticum est, sed prorsus abhorrens à fide, siue intelligatur fore Antichristi anima, siue aliàs illi persona. Animos hominum aliud genus spirituum agnoscit fides, à substantiis, quas Deus extra corpora condidit; nec sacra doctrina admittit, extra diuinas personas, quarum vis infinita, posse vnum alteri à se diuerso personam esse, seu illi hypostaticè vniri. Quod verò Antichristus ita dæmonis spiritu afflatur, vt suis omnibus illum referat, & quasi alter ille serpens antiquus videatur, ipse seductor orbis, velut ille fuit primorum parentum, à Pauli verbis sensuque non abludit: rectèque sensit Hippolytus, si ita voluit, etsi simplicius locutus est: nec improbabili coniectura, serpentis sic insidiantis typo designatum à Iacob Antichristum, ostendit: Verba Gen. sunt, *ὄφις ἐφ᾽ ὁδοῦ, ἐγκαθήμενος ἐπὶ τρίβου* nec fortè aliter scripserit Hippolytus: vbi non satis probo quod reddit Nobil. *sedens in semita*; potius, *ex insidiis sedens*, siue, *insidians*, vt alij vertunt. Significatur ad literam, hac serpentis metaphora & colubri, ac *cerastis*, vt Vulg. aut *reguli*, vt Syriac. Danitas astutia potius, quàm robore, hostium potituros, & docti Hæbræorum in Sampsone expletum volunt, cùm succussis columnis ruina domus Philistæos oppressit, deque illis iudicium exercuit, ipse Iudex in Israel: quod nec Hippolytum latuit, sed vlterius & allegoricè ad Antichristum, ipsum Danitam, traxit. Auctor subdititij operis de Antichristo, & mundi consommatione, exponi non potest, quin verum natura dæmonum Antichristum putauerit, qui sibi verum Hippolytum in eum sensum traxerit: quod vero Hippolyto non officiat, quin posteriori vero sensu exponi queat.

Ὀξύτητος ἵππων. Nobilius, vt & Vulg *fremitum equorum*. Et sanè rectè Vulg. quod ita Hebræa habent. Leo Iuda, *Ronchus equorum*: nihil verò rectè Nobilius, qui literam τῶν Septuaginta debuit reddere; apud quos nemo Græcè doctus *τὴν ὀξύτητα*, ad ronchum vel fremitum equorum referat, sed ad illorum celeritatem ac velocitatem, qua perinde ac fremitu atque hinnitu, equestris militia terrori est. Quod Hebræa habent נחרת, οἱ Septuaginta נחרת legerint: quæ radix pariter legitur 1. Sam. 21. 8. *Sermo Regis vrgebat* נחוץ. *κατασπεύδων* MS Alex. Vulg. τῶν Sept. *τὴν σπουδήν.* Sequens auctoritas, quam Propheticam habet Hyppolytus, nusquam extare videtur in libris nostris, quos de Canone agnoscimus, vndecunque ille habuerit: ac putem ex Apocryphis, quos quasi Propheticos libros citare, non insuetum eius ætatis hominibus. 8.

Οἱ κραταιοί. Vox est Homerica Ιλιάδ. ς. & magis poëtica. Aliter Græca vulg. *οἱ ἐγείραντες ἀπὸ τῶν θρόνων αὐτῶν πάντας βασιλεῖς.* Velut olim Tyranni & violentia celebres, & qui multos solio excusserant, perinde ac Rex Assyriorum, ei insultent, quod pari & ipse illis sorte factus sit: Allegoria est, quod hæc ad diabolum trahuntur, & quod ad Antichristum, quem ait Paulus interfectum iri spiritu oris Iesu. 9.

Τὸ δὲ κατακάλυμμα. Erat *κατάλειμμα*, quod *cadauer*, *reliquiæ* reddi posset: Sed cùm sic ab Hebræo abhorreat & vulgatis Græcis, mutare religio non fuit. Eiusdem generis est, quod apud Cyrillum *κατάλυμα* legitur, quasi *hospitium*, *domicilium*, quod & remotius è metaphora est. 10.

Καὶ οἱ ὄνυχες χαλκοῖ. Reliqui desiderant, etiam Hebr. Sequentibus tamen 19. explicanda Visione Græca habent, videnturque necessaria, ut sicut dentium vis comminuendi in ferri materia designatur, sic in vnguibus & pedibus vis conterendi & conculcandi in materia æris, siue οἱ Septuaginta habuerunt in Hebræo, siue aliqua traditione ipsi addiderunt. Nec verò credendi addidisse in explicatione, quin prius posuissent in Visione, vt reliquis plenior & emendatior Hippolyti litera Græc videatur. 11.

Τελευτῇ γὰρ Ἀλέξανδρος. Variæ sunt sententiæ, de hac Alexandri instituta successione. 12.

Audaciusculum est, quod Gudius margini adscripsit, *Secutum hic Hippolytum ἀνισορήματ auctoris libri* 1. *Machabæorum*; quo supercilio sic breuis ætatis homo, nedum diuinam, sed & humanam fidem illi detrahit. Quicquid sit de Hippolyto, qui vt homo falli potuit, nec illis rebus æqualis aut suppar fuit; Auctoris libri 1. Macchabæorum, nihil est cur nobis fides aut diligentia nutet; cùm vel si ipse viuus Alexander non diuisit, diuisisse meritò dicatur, quod saltem imperio diuidendum reliquit, dato in eam rem Perdiccæ annullo signatorio, cùm eum vox deficeret, vt auctor est Iustin. l. 2. Aliquid certè eius nutus intercessisse, vt in tantos, quasi ex condicto, tanta hæc Imperij moles diuideretur, cui nemo vnus præter Alexandrum par fore videretur, indicio est, quod nullo sibi Monarchiam vniuersam vsurpante, quisque parte contentus, æmulo cedere visus est: Etsi hęc πολυαρχία, inter Alexandri successores bellorum seminarium fuit. Curt. l. 10. c. 10 *Crediderunt*, inquit, *quidam testamento Alexandri distributas esse prouincias*; Idque à variis auctoribus traditum asserit, licèt ipse contrarium sentiat. Quod vel si ita dixisset sacer auctor, maior nobis eius fides esset, quàm eorum qui à Perdicca factam volunt eam diuisionem, modo illo à nobis ex Iustino indicato, & ab illo pluribus tradito; in quam sententiam ierunt Diodorus, Curt. Oros. &c. Ipsum Alexandrum regnum diuisisse asserit Iosephus Gerionides l. 3. & Cyril. Ierosolym. Catech. 4. de sacra Script. & alij; quibus Gudij dica, non facilè adeo præscripserit. Longè sanè est, vt rebus interfuerit: vel auctorem nobis sic ἰσχύοντα possit producere, cui qui aduersentur, omnes ἀνισορήματ hoc in negotio damnari meritò ipsius πολυμαθίας possint.

14. Τῶν δέκα δακτύλων. Cùm Nabuchodonosori visa statua & simulacrum, seu imago, hominem referret, duobus pedibus constabat, atque in illis in digitos decem desinebat, quos sic ex argilla ferroque compositos, quæ non cohęreant, hineque ruinæ obnoxium corpus quod sustentant, reddant, meritò assumpsit Hippolytus in democratię popularis regiminis typum, quod rarò tranquillum est, populis per licentiam alijs in alios plerumque tumultuantibus, malisque in eos, qui sunt meliores, illosque opprimentibus. Quod sequebatur monstro simile, fugeratque Gudij diligentiam, ἐξ ὧν δέκα κέρατα τοῦ θηρίου, haud pœnitendo puto conatu emendaui atque mutaui, τοῦ τετάρτου θηρίου. Huius enim sunt decem cornua, & in illis designata decem regna, ac reliqua à regno Romanorum seu Imperio; quasi certo numero pro incerto: in quibus num cornu illud nouum & paruum origine, tanta immanitate prouectum, aliaque euellens capita inque illis succrescens, Mahometes, tot iam regnis potitus primùm in suis Arabibus & Saracenis, postmodum in Turcis & Osmanidarum gente; ac núm verè Antichristus, si te illius operans mysterium, in certo vno (haud fortè ita remoto) complendum? Quanta nimirum per eum discessio? quantis prouincijs ac regnis extinctum iuge sacrificium ac Christianum nomen, dum nostris ipsi dissidijs ad reliqua sternimus viam, eiusque acinacem quasi sponte in ceruices nostras accersimus. Alteris cornua decem, inauditum, sed magis quatuor: & licet essent & illa decem, nihil tamen ad Hippolyti, explicatione Danielis, intentum.

Ὁ πλάσας σε ἐν κοιλίᾳ. Dicta hęc in Ieremiam; vnde nonnullis visum, ex vtero sanctificatum esse, & mundatum à peccato originis: quod illius singulare priuilegium foret. Quod verò Hippolytus ad Danielem trahit, illique accommodat, non tam [illegible] aliquid peccasse putandus est, quàm veram & communem opinionem insinuasse: commune scilicet esse Prophetis, vt & Ministris Euangelicis, sic ex vtero à Deo formari & sanctificari, seu segregari in ministerium, vt Paulus loquitur, per gratiæ preparationem, non per ipsam eius infusionem: in diuina predestinatione, non ipsa in tempore iustificatione. 14.

Ἀποξύρισαι. Quasi *nouacula rade*, quod expressius est, maiusque seruitutis ac luctus indicium: Reliqui tamen ἀποκάλυψαι, *denuda, detege comam tuam*: nec aliter Hebræa, vt sit istud Hippolyti Scribæ mendum, [illegible]. fortè & ipsum expressius, quàm [illegible] aliorum. 15.

Τὸ δίκαιον ἐκ σοῦ λήψομαι. Plana phrasis, quam sic expressere omnes Interpretes Vulg. *capiam vltionem*. Targ. *Vltionem perfectam capiam ex te*. Syria. *Supplicium de te sumam*, &c. sic bellè Nobil. *Quod iustum est de te auferam*. Significat Propheta, ipsummet Deum vltorem fore, nec aliis tradendo vlturum: quod grauius ad terrorem. Sic Paulus Hebr. 10. 31. *Horrendum est incidere in manus Dei viuentis*. 16.

Ἐμίανα. Sic palam Hebræa ac reliqui Interpretes; nec nisi errore scriptum ἐμίανας, quod & Græca vulg. habent. Passim occurrit in Scriptura in persona Dei sic vlciscentis, & permittentis Sancta contaminari. 17.

Καὶ τὰ ἀκάθαρτα. Reliqui ἀκαθαρσίας, quæ vox satis dura. Pro τῆς γῆς reliqui αὐτῆς. Syriacus tamen *terram*, quasi aliam literam hanc habuerit, vel alterius supplementum; ac si mulieris immunditia, ipsa terræ immunditia dicta sit. Sic enim comparatum, vt libes ex vno scorto, in plures ac ipsum pene orbem diducatur. 18.

Καὶ ταμεῖα. Sic etiam Codex Alexand. & videtur optima lectio. Vulg. Græca, καινὴ ἐστι. Latina desiderant. Sic quoque Syriac. & Arabic. *ventura* habent. 19.

Ἐκολλήθησαν. *Adhæserunt*. Eadem Syriac & Arabic. Græca vulg. ἠκολούθησαν. *Secutæ sunt peccata vsque ad cælum*. Vulg. *peruenerunt*. Quæ omnia non multum sensu absunt. 20.

Ἐκ τῆς μήτρας. Singularis hęc lectio, apta tamen ea vox, si & alij Codices adstipularentur, cùm omnes habeant, ἐκ τῆς τιμωρίας, quæ vox satis dura, nec ad sensum expedita. Nam quod Vulg reddit, *ex pretiis suis*, quasi remotius est; etsi ita etiam Æthiopic. Non 21.

malè Arabic. *ex fastu eius*; est enim ea ratio facilis distractionis mercium, sed supposita opulentia ciuitatis, quam nostrum illud ritè designat; veraque & formalis ratio est constituendi celebris emporij, & quod ita mercatores illo ditescant: nobilitas & fastus, quasi remota & communis.

22. *καὶ διαθήσει, disponet.* Reliqui *δυναμώσει*, quod communiter reddunt *confirmabit.* Quasi robustum firmumque reddet, deuictis planè graue: vnde & Syriac. *Graue reddet fœdus.* Nullo modo audiendus videtur Hippolytus, qui ad secundum hęc aduentum Christi & ad Antichristum trahat; cùm reliqui melius ad Christi primum aduentum spectare velint, eiusq; mortis pœnam & Ierosolymorum excidium, Romanorum duce Tito: quando exusto templo, sic victima cessauit & libatio, desolatio loco, quo solùm facere licebat. Captatio hæc certi temporis Antichristi, vt & Christi ad iudiciũ venturi, omnino cauenda, quod nosse hęc mortales prouidentia noluerit. Videndus Chrys. hom. 2. aduersus Iudæos & Hieronym. in Daniel. 9. aliique ibid. Scal. l. 6. Emend. temporum.

23. *Μετὰ δυνάμεως Ἀγγέλων.* Vbique quasi regia pompa, Angelorum satellitio frequens describitur gloriosus hic Christi aduentus: nec aliter exponenda in Euangeliis vox *δύναμις*, vbi ita vsurpatur ad propositum. Matth. 24. 30. Venientem in nubibus cœli, *μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς*. Vulg. *Cùm virtute magna & maiestate*, siue gloria & claritate, cui reliqui cum Græcis iungunt adiectiuum. At, quod Luc. 9. 29. ita habetur, *ὅταν ἔλθῃ ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς καὶ τῶν ἁγίων Ἀγγέλων*: & ita vt Græca habent reddidit Vulg. *Cùm venerit in maiestate sua & Patris & sanctorum Angelorum*, mihi prorsus suspectum, exque Matthæo & Marco, eundem textum referentibus, emendandum; vt vbique Angeli Christi satellitio comites describantur, non quorum gloria & maiestas, sit Christi maiestas & gloria seu claritas, sicut ipsa sua & Patris, vti horum verborum totus tenor, sensu minus apposito, significare videtur. Sic certè reliqui Interpretes, Syr. *Cùm venerit in gloria Patris sui, cùm Angelis ipsius sacrosanctis*: quæ sunt ipsa Marci verba 8. 38. *ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν Ἀγγέλων τῶν ἁγίων*. Matth. 17. 27. *In gloria Patris sui cum Angelis suis. μετὰ τῶν Ἀγγέλων αὐτοῦ.* Nec aliter in Luca etiam Arabicus & Persicus reddiderunt: non alia planè ratione, quàm quia meliores Græcos Codices nacti sunt, etsi modò non suppetunt, quos nouerim, qui ita habeant. Obrepere etiam Scripturis Canonicis, humana vel fragilitate vel oscitantia, fallente manu Scribæ menda aliqua, notius est, quàm vt egeat vlla probatione, apud eos qui Scripturas sacras vt apographa venerantur, vel etiam vt versiones, non vt ipsa quasi Dei digito scripta autographa, ac Prophetarum manu exarata, seu etiam illis diuino Spiritu & prophetico recognita atque subscripta. Ecclesiæ sit, virorum doctorum opera ac solertia, *κατὰ χρείαν* emendare, meliorum Codicum ope ac antiquiori traditione, non ex suo capite, quod nullæ iam extent eius generis nouę reuelationes; nullaque sit illius fides, qui dicat se habere: diuini verò Spiritus muneris sit atque numinis, quo semper Ecclesiam regit, vt per eam occasionem, nihil quo diuina fides lædatur, in vniuersam Ecclesiam & Catholicam, obrepere sinat: aliis interim minutioribus hominum disputationi ac criticæ relictis. Hocque maximè satis prospectum Scripturarum integritati ac puritati, vixque adducatur vt aliter credat atque sentiat, qui corde docili ac erudito præditus sit: maléque Sectarij quiduis aliud Catholicis obiectant, quod modestiam plusculum colant, nec facilè vetera (ipsa sua simplicitate veneranda, nec rarò omnibus veriora, magisque ex Ecclesiæ traditione, cuiusuis scioli opinationibus, Vatiniano in Pontificios, vt insulsè vocant, odio) conuelli sinant. Vtinam vno omnes veritatis studio Christiana pietate ac *εὐλαβείᾳ* in diuinis Scripturis operam poneremus, earumque elucidatione ac cultu, vitam æternam nobis præmio quæreremus!

Μαλαχίᾳ καὶ Ἀγγέλῳ. Sic restitui, cum fœdo errore esset, *καὶ Ἀγγαίῳ*. Quid enim Aggæo cum hac Malachię auctoritate? *Ἄγγελος* verò, etymũ est vocis Malachię, vt omnibus notum est, cuius vnius citatus locus, ipse illustris, additis etiam, quę ab Angelo dicta sunt Luc. 1. 17. *καὶ ἀπειθεῖς ἐν φρονήσει δικαίων*. *Et incredulos, inobedientes, contumaces, ad prudentiam Iustorum*: quò tamen non videtur Hippolytus respexisse, addendo, *καὶ Ἀγγέλῳ*, alioqui scribendum illi fuerat, *καὶ τῷ Ἀγγέλῳ*, vt Gręcè docti norunt; videaturque hæc ipsa pars vaticinij Malachiæ, quæ modo in eius libro desideretur, vt sunt etiam postremi eius capitis versus in Gręcis turbati: in quibus ipse titulus, *Προφητεία Ἀγγέλου Μαλαχίου*, vnde procul dubio Hippolytus, quod ita scripsit, habuerit. 24.

Τὸ ὄνομα τοῦ θηρίου. Sic etiam Codex Alex sine particula aut diuidente aut copulante: vt nomen istud Bestię, intelligatur ipsum eius *χάραγμα, character, obsignatio*, velut ferè obsignatur nummus, quamquam nec illi sæpius ipsa Regis imago deest. *χάραγμα θηρίου*, quod Borborita vult esse vnctionem in fronte & manu, quam Ecclesia frequentat, egregiè confutat Hugo Grotius Append. sua de Antichristo, vbi suorum (siue in suis capitosiorum) ineptiam seriò exagitat, qui Antichristi imaginem, non ad Romam idololatram, qualis fuit Domitiano, Trajano, Aureliano, aliisque Principibus, sed ad Romam Christianam, sub Papatu (summo scilicet Petri successione Sacerdotio, & Christi peculiari iure Vicario) tam procaciter trahunt, quàm insulsè; vt cuius laudem ambiunt, rebus sacris & Ecclesiasticis eruditiunculæ, vel hîc maximè cæcante affectu, & vt rudem plebeculam secum dementent, ac seditionis tedam illi accendant, vim omnem depulisse ostendant. 25.

Αὐτὴν τι καὶ τὸν μετ' αὐτόν, vel potius *μετ' αὐτοῦ*, quod & Gudius conjiciebat, mihique aptius videtur, vt Antichristo, qui quasi Rex 26.

Romanorum teneat Imperium, illi adsit Pseudopropheta, qui regno Bestiæ constabiliendo omnem operam conferat; vt scilicet ille Deus habeatur; velut fere Apollonius Thyanæus Domitiano. Vt omnia quæ contigerunt vel in Antiochi persecutione, vel in Romanis Principibus Christo infensis, eadem ipsa expectentur in Antichristo extremis temporibus, maiori etiam cumulo exhibenda, quo ille absolutè Antichristus est, mortalium nequissimus. Etiam Diocletiano Imperatore Romæ prohibitum emere aut vendere, nisi thure focis imposito, seu alia in signum idololatrici cultus, litatione, quæ Bestiæ χάραγμα esset ac signaculum; Romæ Christo infensæ, eius-
27. que omnem cultum omni opera studentis abolere.

Πυρεῖα τεθεῖται. *Tripodes, acerras*, & si quid eiusmodi est, in quod procliue incensi puluisculum mittere, solenni immolationis ritu, ad testandam animi deuotionem; quod maximè sacrificij genus exigebant Gentiles, ab iis, quorum suspectam haberent religionem. Antiochus hedera coronatos Baccho circuire cogebat, Christianorum Tyranni, thure saltem litare; hincque adeò πύρινον sibi στέφανον asciscere scitè ait Hippolytus, qui sic immolent ac Antichristo pareant: *ignis coronam*. Erat πυρεκτεία, quæ vox hîc fungi est, siue Antiquarij,
28. siue eius qui exscripsit, errato.

Μετὰ ἀπαγχετισμῶν. Duplici mendo erat, ἀπαγχετισμόν. debuisset ἀπαγχετισμὸν scribere. Ego minori mutatione, ἀπαγχισμὸν, quæ vox significantissima est, ad exprimendos dolores immensos ac cruciatus, quibus penè quis enecetur ac stranguletur. Tob. 3. 11. ἐλυπήθη σφόδρα ὥστε ἀπάγξασθαι. *Tristata est valde, vt quasi strangularetur*: quasi suppresso spiritu doloris vi immoreretur. Cùm ergo habeamus verbum ἀπαγχονίζω, à quo facilè deriuari possit τὸ, ἀπαγ-
29. χισμὸς, nihil necesse ad alia remotiora recurrere.

Ἀπορήσατο. Sic emendaui ex Caten. Græca in Ierem. cùm esset ἀπεκείνατο, ac reliqua ita mutila essent, vt vix vllus ex eis congruus sensus elici posset. Erit & hoc argumento, esse hanc veram Hyppolyti lucubrationem, non quam spuriam eius nomine Picus vulgauit, in qua nulla hæc extant. Ad sensum verò Hippolyti (qui & aliorum plurium Græcorum Patrum, nec non & Hieronymi) perdicem sic vocare vel excludere alienos pullos, qui deinde verum parentem agnoscant, & alienum relinquant, alienum à natura huius animalis, docti Recentiores animaduerterunt, quod nobis propriè vsuque vulgato perdix est: aliaque sunt veri perdicis vitia auctoribus sacris profanisque notata; in quibus Orig. ad Ierem. laudatũ locũ, τὸ κακοηθέστατον καὶ τὸ ἀγάθυρτον numerat; quod callidissimum cauendo pullis animal, & quod salacissimum, vt se mares alij alios ineant, &c. Aliud genus auis multis ostendit Bouchartus de Animalibus sacræ Scripturæ tomo 1. oblongo rostro, qualis ferè nostra rusticula, nec nobis satis notum, cuius ea indoles, vt aliena oua foueat & excludat, habeatque ac vocet vt suos, alienos pullos, qui & deserant. Familiarissimum istud in gallinis domesticis, quæ anatum, anserum, aliaque oua foueant & excludant, pullosque non suos frustra vocitent, cùm illi ex indole quod nati sunt, mox nati actitent; putà anates aquis inhiant iisque innatant, spreta gallinæ voce, quæ nec sic vt suos, alienos fœtus fouere desinit; tantus illius ex innato prolis amore stupor. Nec aliter videatur de illa aue, quam Ieremias exemplo vsurpauit; ac parabola scitè auaros reprehendit, qui sine iudicio opes non eis permansuras congregent, sæpe etiam in vita dimittendas, nedum cùm vita morte eis commutanda erit. Grotij expositio, dictum hoc à Propheta, quod perdicum oua sæpe subuentanea sint, vt Arist. l. 6. c. 2. tradidit aliique, nihil ad rem aut ex mente Prophetæ: nec eius comparatio hoc petit, sed quod auis sic frustra, nulloque suo commodo, alienos, pro suis, pullos excludat. Ægyptium קרא vocat in Beresith Rabba, R. Iosue, Caninæ filius, nec aliter Chrysostomus in Catena, *Perdicem Ægyptium*, quod præcipuè in Ægypto sit id genus auis. Montanam esse, nec tanti pretij, vt in illa venator debeat operam perdere, indicat, quod se illi Dauid comparat, persequente Saule inter montana. Illud ἐφώνησε, *vocauit*, cùm in Hebræis non extet, additum videtur à Septuaginta; qua voce, & quod συνήγαγε transtulerunt, τὸ, דגר *congregauit* (quod melius Hierony. aliique, *fouit*) illam sibi fabellam habuere Græci interpretes, ad quam nihil sacer textus cogit: qui vel si vox illa Hebraïca esset *congregare*, vt sentit Dauid Chimchi, aliter intelligendus esset; quàm vt velit vocare & congregare, quos ex alienis ouis, vt suos exclusisset; velut fere præter gallinas, quibus ipsi aliena oua supponimus, sunt illæ omnes aues, quibus cuculus sua supponit, excesis illarum ouis. 30.

Καὶ ἔσται αὕτη ἡ παρ' ἐμοῦ εἰρήνη. *Et erit hæc à me pax.* Græca Vulg. αὕτη εἰρήνη. vel vt MS. Alex. αὕτη ἡ εἰρ. *Erit illi pax.* Sed Hebraïca masculino genere & rectum ad Christum referunt, de quo superiores versiculi, quibus nostra magis accedunt. Nempe ipse pax nostra aduersus Assur, & quo illius potentiam infringamus, siue est Antichristus, siue quiuis alius Tyrannus: quo scilicet nobis à Deo, de illo victoria præstatur. ἐπὶ τὰ ὄρη. Hebraica, *domus*, & quidem excelsas ac *palatia*, quomodo etiam Syr. Vulg. Græca, τὴν χώραν· *regionem vestram*, quod communius est, aliudque videantur οἱ Septuaginta reddidisse; an ὄρη, quod ita Hippolytus, quasi montium altitudine & mole illa palatia & ædes viderentur, per auxesim Scripturis non insuetam.

Περὶ ἔθνος μετέωρον. Locus hic visus Hieronymo difficillimus, quem allegoricè de Hæreticis exponit. μετέωρον, quod *excelsam* reddit, 31. quasi obuia significatione, & post eum Nobil. mihi non satisfacit. Putandi οἱ Septuag. voluisse vim Hebraïcæ vocis reddere, quæ velut *distractum tractumque* sonat, huius amplitudinis voce, ac qua fortè nulla commodior existat. Sit ergo, *Ad gentem erectam, suspensi animi, consilia molientem*, ac si quid eiusmodi est.

Τὸ δὲ κύτος. Sic emendaui, cùm repræsenta- A
32. rit Gudius, τὸ δὲ κύκλον: parumque felici coniectura, κοῖλον emendandum putauerit. Est hæc nauis descriptio, ipsa accurata, cui proinde post proram & puppim, τὸ κύτος assignandum erat, tota media capacitas his intercepta & laterum amplitudo, quam sic Græci vocant. Athen. κατὰ μέσον τῆς νεὼς κύτος ἐν κοίλῃ. *Medium nauis venter, seu ventricosus alueus.* Nec aliter Iul. Pollux l. 1. c. 4. περὶ μερῶν νεώς. καὶ τὸ μὲν ἔδαφος τῆς νεὼς, κύτος καὶ γάστρα καὶ ἀμφιμήτριον ὀνομάζεται. Vbi non bene Rodolphus Gualtherus, *Pauimentum, fundum, aluum,* ἀμφιμήτριον. Domus quidem ἔδαφος *pauimentum* rectè dicatur; nauis, minimè, sed, quod Hesych. & B Suid. χώρημα, βάθος, πλάτος· *Capacitas, profunditas, latitudo*; totus denique medius nauis sinus & venter; ὄγκος Suid. non solùm quod imo sternitur, quasi ad carinæ locum, quomodo videtur Gualtherus accepisse, quod vocat, pauimentum. κύτος in capite, tota illa pars quæ capillis tegitur, continetque ac obtegit cerebrum, quam qui pauimentum diceret, næ is scitus Interpres esset?

Λίνον δέ. Et hîc πλοῖον erat: at quomodo nauis
33. secum πλοῖον fert, quasi nauis nauem: nam πλοῖον nauis est, haud secus ac ναῦς. Mirorque Gudio non suboluisse. Quod sic lauacro regenerationis comparet Hippolytus, nihil aliud C commodius lino occurrit, quo sic capiuntur pisces, & cuius metaphorâ, prædicatio Euangelica Proclo, Chrysost. &c. declaratur. Eius, itaque nauis, quæ Ecclesia est, linum capiendis pisciculis, & vt iam Christi ac Ecclesiæ membra sint, extra mundi profani salsedinem, lauacrum est regenerationis, quo sic Christo incorporamur.

Ψηφαρι. Velim discere quid istud in re nau-
34. tica; quidve ita antennæ impositum illique imminens, ac quasi superuolitans, quod Sanctos in Christi regno quiescentes, symbolo repræsentet. Videntur esse, quæ Polluci l. 1. c. 9. ἀμβωνα καὶ ἄμβωνα, quæ in medio antennæ ponit, κατὰ τὸ ἱστὸν, *qua parte religatur malo*: suntque quasi rostra & insignia, quasi tessellati aliquid operis, quod præcipuè vox illa sonat. Τὸ, ψηφὶς καὶ ψηφίον, *rostrum auium*, Orneosophium. Est quasi corona, quæ istiusmodi ornamenta admittit & icunculas, ac signa, superiori iam sede locata.

Βδέλυγμα ἐρημώσεως· Græca Vulg. ἀφανισμοῦ.
35. Videtur Hippolytus ex memoria hæc scripsisse; vt quod dies mille ducentos nonaginta quinque ponit, vbi Hebræa omnesque Interpretes mille trecentos triginta quinque habent; quanquam nusquam procliuior ἀβλεψία & error, quàm in numeris. Etiam Matthæi verba parum luxata, aliter ac Græca vulg. omnesque alij habent.

Ἐπ' αὐτῆς. Et hoc singulare: Græca vulg. ἐπ' A
αὐτόν, referendo ad Christum, non ad aduentum, τῆς παρουσίας· Sensus tamen altus est & expeditus, vt respiciat raptum Electorum ac præstantium Iustorum ad eum in aëra, quę eorum aggregatio in ipso Domini aduentu, cuius commone facere potuit Paulus eosdem Thessalonicenses, eorumque animos ad eum erigere. 36.

Τῶν δύο Προδρόμων. In spurio illo tractatu de 37.
Antichristo & mundi consummatione à Pico vulgato, tertius Testis & Præcursor gloriosi Domini aduentus, Ioannes asseritur; quod minus probatum est, vt & opinio, quæ adhuc superstitem in carne mortali eum affirmat: B quanquam non sic dura digna censura videatur, ac inurit idem Picus, & quasi ea res ad fidem spectet: Nam Ephræmus Theopolitanus Episcop. apud Photium, inter eas recenset quæstiones, quibus nihil fides lędatur, quicquid statuas.

Ὁ δὲ Προφήτης λέγει. Existimat Epiphan. alii- 38.
que desumpta hæc ex Ieremię apocryphis, quod ipsum Hieronymus suspicatur. Georgius Syncellus, qui illa Apocrypha versare potuit, Πλὴν καὶ ὁ μακάριος Παῦλος σπανίως ἐχρήσατό ποτε ἐξ ἀποκρύφων χρήσεων, ὡς ὅταν φησὶν ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους πρώτῃ ἐπιστολῇ, ὁ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, C καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, καὶ τὰ ἑξῆς, Ἠλία ἀποκρύφων. καὶ πάλιν ἐν τῇ πρὸς Γαλάτας, ἐκ τῆς Μωσέως Ἀποκαλύψεως, Οὔτε περιτομή τι ἐστιν, οὔτε ἀκροβυστία, ἀλλὰ καινὴ κτίσις. καὶ ἐν τῇ πρὸς Ἐφεσίους, ἐκ τῶν Ἱερεμίου λεγομένων ἀποκρύφων, Ἔγειραι ὁ καθεύδων, καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἐπιφαύσει σοι ὁ Χριστός. *Cæterum etiam beatus Paulus nonnunquam, rarò tamen, quibusdam auctoritatibus vsus est, petitis ex libris Apocriphis. Vt cùm ait in Epistola prima ad Corinthios.* Quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, & in cor hominis non ascenderunt, &c. *ex Elia Apocryphis. Et rursus in Epistola ad Galatas, ex Mosis Apocalypsi.* Neque circumcisio aliquid est, neque prepútium, sed noua creatura. *In Epistola quoque ad Ephesios,* Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illucescet tibi Christus, *ex Ieremia, quos vocant, Apocryphis.* Nec his absimilia Origenes, etsi locus non occurrit; qui ipse in multis locis Apocryphis vtitur, ac quandoque suum ex illis errorem confirmat præexistentiæ Animorum, Matth. 14. Ioan. 1. &c. Hippolytus quoque propheticum hoc dictum Paulo vsurpatum existimauit; siue ex Apocrypho iam relato, siue quod ipsa veri Isaię 60. *Surge, Illuminare Ierusalem,* &c. ita composuit, & in veram lucem Christum vsurpauit, vt S. Doctor haud improbabiliter sensit.

AD HIPPOLYTVM DE SVSANNA ET DANIELE.

QVOD Hippolytus passim Ῥώμης Episcopus Græcis dicitur, nonnunquam Πόρτυ Ῥώμης, satis ambiguum quo sensu ab eis scriptum sit. Fuisse Romanum Antistitem, vel vsquam Romæ sedisse (i. Apostolicæ sedi senioris Romæ præsedisse) nullum vestigium est. Factum esse Portuensem Episcopum, sicque Romanum Antistitem Romanæ scilicet propriè Metropoleos suffraganeum, vt vocant, ac comprouincialem vltra quam erat Romana propria diœcesis, in qua Rom. Pontifex creabat Episcopos peculiari iure; qui idcirco Episcopi Romani, vt distincti à Gallis, Hispanis, aliisque in quauis prouincia Metropolitico iure, ex Canonum Nicænorum dispositione ordinari solitis, nonnullis nuncupantur) Græci significant, quod ita citant: sicque legisse auctor est Marianus Victor. In antiquo Cod. Sorbonæ: hunc tamen eius Episcopatum Hieronymus non nouit, etsi diu Romæ versatus, rerumque ibi Ecclesiasticarum strenuus indagator fuit. Num Romæ Græcis Episcopus, siue Romanus, ea phrasi qua Cassianum perinde Romanum vocant (Ῥωμαῖον) ac si dicerent *Latinum*, quod relicta Syria in Occidente & ditione peculiari Romani Pontificis, siue in eius Patriarchatu, consedisset, cùm tamen ipsi iam Græci se Ῥωμαίους vocent, à iuniore Roma; vixque aliter quàm ὑβριστικῶς (*contumelia causa*) schismatico spiritu Latinos nominent. Quod à viro amicissimo, erudito, infulato, & inter Patres infulatos sanctitatis luce splendissimo nostræ Galliæ iubare, inque illa felicissimè Nouatorum tenebras suis radiis dispellente, atque eos ad vnam verè sanctam Ecclesiam Catholicam Apostolicam, ipsis maximè eius sanctitatis ac disciplinæ momentis, cogente; Episcopos Romanos dici, qui quasi leuando onus Romani ipsius Antistitis, eiusque vice in Vrbe celebrent, ad id muneris peculiariter delecti, inter quos se ipse annumerabat; nescio an tantæ antiquitatis sit, vt inde Hippolytus Ῥώμης Episcopus audire Græcis potuerit, siue etiam an illi eum Romanæ Ecclesiæ ritum, nobis etiam Latinis satis obscurum, ita perspectum habuerint.

Quod eius repræsento opus de Susannæ Historia non ipsum fortè integrum, sed quale auctor Catenæ Regiæ in Scripturam, eiusmodi Catenarum licentia quasi per electa suæ expositioni inserui) ipsum videtur, quod *de Daniele* inscribit Hieronymus, ac Photius alteri eius de Antichristo lucubrationi iungit. Simplici allegoria sic Susannam in Ecclesiæ typum assumit, vt eius temporis Ecclesiæ statum, nonnullosque obiter ritus Ecclesiasticos, grauiter aperiat. De Baptismi Vnctione, de eius ritu solenni in Pascha, per cuius occasionem præcipuè in Ecclesiam sæuirent Iudæi & Ethnici; quod fortè molestius habebant fieri nouos Christianos, quàm esse iam veteres. Sic sæpe in Actis Martyrum videmus, qui recens ad Christi castra transirent ac Martyrum opera con-

A uerterentur, ipsos ad pœnas vocatos, cùm innumerabiles alij Christiani essent, quibus parceretur, & qui vix latere iudices possent. Extra enim Diocletianam Romæ persecutionem, vix vnquam in Christianos, qui iam plures essent, & populum facerent ac Ecclesiam, sic vniuersè sæuitum est, vt omnis ipsa multitudo vna quasi furentis mucronis quæreretur victima. Quod excerptum sequitur, pars quædam sit, eius ipsius Hyppolyti operis. Coniectura potius videtur, quàm quod exploratum omnino Hippolytus habuerit, suppressisse Iudæos hoc Danielis caput tanquam illis inuidiosum, & quo tantum scelus, eorum, quos Babylone iudices haberent, detegeretur. Verùm nihil mitiora, non vni aut alteri seniori, & ad tempus iudici, tribuunt diuinæ Scripturæ Iudæis in Canone receptæ, sed Regibus & toti ferè B genti ob quæ etiam sic traditi hostibus: quanquam liquet plures libros sacros excidisse, illorum vel negligentia vel malitia, vt Iosiæ tempore vix extarent Legis volumina, à Manasse suppressa & abolita, vt veri Dei cultum destrueret, & idololatriam statueret. Sic nouum fuit quod Deuteronomij liber reperiretur, dum templum instauraretur, ibidem occultatum pij cuiusdam sedulitate, vt videtur, ne Regis impij plagio aboleretur; ea ipsa ratione, qua sic compunctus sanctus Rex Iosias eius lectione, quod datæ Legis Deique beneficiorum, ac ingratæ in eum Hebræorum mentis admoneret, pœnasque posteris, maiorum prauis institutis atque moribus, non vnius veri Dei cultu illis tradito, ambulantibus, denuntiaret. Existimatum fortè Hebræis, & si verè hæc Susanna Historia contigit, non ipsum tamen Danielem scripsisse, sed alium quendam, cuius scripta illis κανονικὰ ac sacra minimè habita sint; cùm tamen Ecclesia diuino in Apostolis & successoribus Spiritu, Scripturam sacram agnouerit ac probauerit, vti etiam libros alios minimè ab Hebræis in Canonem receptos: quo iudicio suo & approbatione, non facit vt libri non sacri aut diuino Spiritu scripti ac prophetici, tales euadant, vt Sectatiorum quidam obganniunt, sed vt innotescant, quod erant, D nemini que liceat post eam approbationem, eis obluctari. Sic factum in Marci Euangelio, quod Petrus lectum probauit, & sua auctoritate legendum Ecclesijs tradidit auctor Hieronymus, coque antiquiores alij Eusebio relati.

Helciam Susannæ patrem, ipsum esse qui l. 4. Reg. Sacerdos legitur, instaurationi templi à Iosia præfectus, vir planè probus ac religiosus, quique ea religione liberos instituerit, vt auctor est Hippolytus, à vero non abludit. Potuitque Susanna viro sic nobili atque diuiti in ipsa captiuitate nuptiis copulari, ipsa reuerentia paterni stipitis; & quod Chaldæi, quasi Dei vindices, viros religiosos ac Dei cultores ex Hebræis, præcipuo quodam honore hactenus habebant.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ
ΠΑΤΡΟΣ ἩΜΩ͂Ν ΜΕΘΟΔΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ
καὶ Μάρτυρος.
ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ ΤΩ͂Ν ΔΕΚΑ ΠΑΡΘΕΝΩΝ.
Ἢ ΠΕΡῚ ἉΓΝΕΙΑΣ.

SANCTI METHODII EPISCOPI
ET MARTYRIS.
CONVIVIVM DECEM VIRGINVM,
SIVE DE CASTIMONIA.

A

Personæ colloquentes.

EVBVLIVM, GREGORIVM, ARETE, MARCELLA, THEOPHILA, THALIA, THEOPATRA, THALLVSA, AGATHA, PROCILLA, THECLA, TVSIANA, DOMNINA.

ΕΥΒΟΥΛΙΟΝ, ΓΡΗΓΟΡΙΟΝ, ΑΡΕΤΗ, ΜΑΡΚΕΛΛΑ, ΘΕΟΦΙΛΑ, ΘΑΛΙΑ, ΘΕΟΠΑΤΡΑ, ΘΑΛΛΟΥΣΑ, ΑΓΑΘΑ, ΠΡΟΚΙΛΛΑ, ΘΕΚΛΑ, ΤΟΥΣΙΑΝΑ, ΔΟΜΝΙΝΑ.

Ex Græcis Vatic. & Card. Mazarini, Petri Possinij & Leonis Allatij versionibus collatis, necnon Photianis Electis, Cod. 237.

EVBVL. OPPORTVNISSIME ades, ô Gregorium: Nam & modò te quærebam, scire volens de congressu Marcellæ & Theopatræ, nec non reliquarum Virginum, quæ tunc ad conuiuium conuenerunt; quales de Castimonia sermones contulerunt. Aiunt enim eas magnificè adeò ac grauiter pro se quamque in ea contentione esse versatas, vt nihil admodum omiserint, quod ad istius argumenti plenam tractationem videri necessarium possit. Si ergo venisti rei alterius causa, ea quæso in tempus aliud dilata, ne continuè graueris rogantibus nobis cuncta ordine referre.

GREG. Spe, reor, frustrata sum: præripuitque mihi aliquis gratiam primi nuntij, earum rerum, de quibus sciscitaris. Ego verò nihil horum te à quoquam audiuisse existimans, gestiebam scilicet, placebamque non parum mihi, eo quod tibi prima nuntium allatura eram. Quare festinabam venire huc ad vos, id ipsum verita, quod accidit, ne quis aduentum meum occuparet.

ΕΥΒΟΥΛ. Εὐκαιρότατα ἐπέστης, ὦ Γρηγόριον· καὶ γὰρ ἐναγχός σε ἐζήτουν, βουλόμενος μαθεῖν τὴν Μαρκέλλης συνουσίαν καὶ Θεοπάτρας, καὶ τῶν λοιπῶν Παρθένων τῶν τότε τῷ συνδείπνῳ παραγενομένων, περὶ τῶν τῆς Ἁγνείας λόγων, τίνες
B ἦσαν. φασὶ γὰρ σφόδρα μεγαλοπρεπῶς οὕτως αὐτὰς καὶ ἰσχυρῶς ἠγωνίσθαι, ὡς μηδενὸς εἶναι τῶν εἰς τὸ προκείμενον ἀναγκαίων ἐπιδεεῖς. εἰ οὖν ἑτέρου τινὸς ἕνεκα ἦλθες, τοῦτο εἰσαῦθις ἀναβαλλομένη, μὴ ὀκνήσῃς νῦν, περὶ ὧν πυνθανόμεθά σου, ἀκολούθως ἡμῖν ἅπαντα διελθεῖν.

ΓΡΗΓΟΡ. Ἤμβροτον, ὡς ἔοικε, τῆς ἐλπίδος, ἑτέρου προκαταγγείλαντος ἤδη περὶ ὧν ἐρωτᾷς. ἐγὼ γὰρ μηδέπω μηδὲν ἀκηκοέναι νομίσασά σε τῶν γεγονότων, σφόδρα μέγα ἐφρόνουν ἐπὶ τούτῳ, καὶ ἐκαλλωπιζόμην ὡς πρώτη σοι μέλλουσα ἐξαγγέλλειν. διὸ δὴ καὶ ἐσπούδαζον τάχιον δεῦρο ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς, αὐτὸ δὴ τοῦτο εὐλαβηθεῖσα, τὸ μὴ προληφθῆναι ὑπ' ἄλλου.

ΕΥΒΟΥΛ.

ΕΥΒΟΥΛ. Θάρσει· καὶ γὰρ οὐδὲν ἀκριβῶς, ὦ μακαρία, πεπύσμεθα τῶν γεγονότων. οὐ γὰρ εἶχεν ὁ ἀγγείλας ἀφηγήσασθαι πλέον ἢ ὅτι διάλογοι γεγένηντο τινες δὲ, καὶ ὅπως, ἐπανερωτώμενος ἠγνόει.

ΓΡΗΓΟΡ. Οὐκοῦν βούλεσθε, ἐπειδὴ δι' αὐτὸ ἐνταῦθα παραγέγονα, ἀπάντων ἐξ ἀρχῆς ἐπακοῦσαι τῶν εἰρημένων, ἢ τὰ μὲν παραλείψω, τῶν δὲ ἐπιμνησθῶ, ἃ ἀξιομνημόνευτα ἡγοῦμαι τυγχάνοντα;

1\. ΕΥΒΟΥΛ. [1] Οὔπω πάντως· ἀλλ' ἐξ ἀρχῆς ἡμῖν, ὦ Γρηγόριον, πρῶτον εἰσήγησαι, τήν τε συνέλευσιν, ἔνθα ἐγένετο, καὶ τὴν ἐδεσμάτων τὰς παρασκευάς· σεαυτήν τε πῶς ᾠνοχόησας, B

— Αἱ δὲ χρυσείοις δεπάεσσι

Δειδέχατ' ἀλλήλας μέγαν οὐρανὸν εἰσορόωσαι.

2\. ΓΡΗΓΟΡ. Ἀεὶ δεινὸς σὺ ταῖς ὁμιλίαις· [2] καὶ φιλονείκως σφόδρα τυγχάνεις, ἅπαντας ἀπεχθῶς ἐξελέγχων.

ΕΥΒΟΥΛ. Οὐκ ἄξιον περὶ τούτων, ὦ Γρηγόριον, νῦν σε φιλονεικεῖν· ἀλλ' ὅπερ ἐδεόμεθά σου, διήγησαι ἡμῖν τὰ γεγονότα ἐξ ἀρχῆς, καὶ μὴ ἄλλως ποίει.

ΓΡΗΓΟΡ. Ἐγὼ δὴ πειράσομαι. πρῶτον δή μοι αὐτὸς ἀπόκριναι, Γινώσκεις δήπου τὴν θυγατέρα Φιλοσοφίας Ἀρετήν;

ΕΥΒΟΥΛ. Τί οὖν;

ΓΡΗΓΟΡ. Ταύτης εἰς κῆπον κληθεῖσαι τὸν κατ' ἀνατολάς, καρπώσασθαι τὴν ὡραίαν ἐπορευόμεθα ἐγώ τε (ἔφη μοι ἡ Θεοπάτρα, ταύτης γὰρ ἐπυνθανόμην) καὶ ἡ Πρόκιλλα καὶ ἡ Τυσιανή, ὡς τραχεῖαν καὶ δύσβατον ὁδεύουσαι, ὦ Γρηγόριον, καὶ ἀνάντη τρίβον· ἐπειδὴ οὖν ἠγγίζομεν, ἡ Θεοπάτρα ἤδη ἔφη, τῷ χωρίῳ, μεγάλη τις καὶ εὐειδὴς ἡσυχῇ βαίνουσα καὶ εὐσχημόνως, ὑπαντήσασα ἡμῖν γυνή, στολὴν πάνυ ἐλλαμπρον, ὥσπερ ἀπὸ χιόνος, ἠμφιεσμένη· θεῖον δέ τι ἐξ ἀμηχάνου ἀληθῶς ἅπασα κάλλος ἦν· αἰδὼς γὰρ αὐτῆς τῷ προσώπῳ πολλὴ μετὰ σεμνότητος ἐπῆνθει. τό τε βλέμμα βλοσυρὸν μετὰ πραότητος ἱλαρῶς ὑποκεκραμένον οὐκ οἶδα, ἔφη, ποτὲ θεασαμένη. πάντα γὰρ ἀκαλλώπιστος ἦν, καὶ νόθον ἔφερεν οὐδέν. αὕτη οὖν προσελθοῦσα μετὰ πολλῆς χαρᾶς, ἑκάστην ἡμῶν μήτηρ ὥσπερ διὰ πολλοῦ θεασαμένη, περιεπλέξατο καὶ κατεφίλει. Ὦ θυγατέρες, σφόδρα μοι ποθούσῃ, λέγουσα, εἰς τὸν λειμῶνα τῆς ἀφθαρσίας ὑμᾶς εἰσαγαγεῖν, μόλις ἐληλύθατε, κατὰ τὴν ὁδὸν ποικίλων ὑμᾶς ἐκφοβησάντων ἑρπετῶν. ἑώρων γὰρ ἀποσκοπεύουσα πολλάκις ἐκτρεπομένας, καὶ ἐδεδίειν μήπως ἀποπηδήσασαι κατολισθήσητε διὰ κρημνῶν. ἀλλὰ χάρις, ᾧ ἡρμοσάμην ὑμᾶς, τέκνα, νυμφίῳ, ἐπινεύσαντι πάντα τελεσιουργὰ ταῖς εὐχαῖς. καὶ ἅμα ταῦτα λε- C

3\. γούσης, εἰς τὸν περίβολον, ἔφη, [3] ἀφικόμεθα, ἀποκεκλεισμένων ἔτι τῶν θυρῶν· εἰσελθοῦσαι δὲ καταλαμβανόμεθα ἤδη τὴν Θέκλαν καὶ τὴν Ἀγάθην καὶ τὴν Μαρκέλλαν, μελλούσας

EVBVL. Bono animo esto: Nihil enim, ô Bona, exactè comperimus. Nec qui nunciauit indicare aliud potuit, quàm communes sermones habitos esse: quinam verò aut quales fuerint, interrogatus nesciuit.

GREG. Vultis igitur, quoniam huc ea causa veni, à principio audire cuncta quæ dicta sunt? an potius aliis omissis, eorum duntaxat meminisse, quæ memoratu digna putauero?

EVBVL. Haud sane: sed nobis à principio, ô Gregorium, primum insinua, & congressus vbi fuerit, & de apparatu ciborum; de te quoque, vt vina illis fuderis.

Illæ autem pateris genialiter aureis, Il. Δ

Vt se inuitarunt oculis ad sidera versis.

GREG. Vt semper in colloquiis valde acris aggrediendique audaciosor existis, ô Eubulium, omnia planè verba rimans ac pensitans, nullosque eorum pugna non superans!

EVBVL. Non est quod de his, ô Gregorium, nunc iurgium moueas: sed quod te rogamus, narra nobis quæ ab initio gesta sunt; nec aliter feceris.

GREG. Sanè conabor. Primùm verò tu mihi responde; Nosti Areten Philosophiæ filiam? Virtutem.

EVBVL. Quid tum?

GREG. Huius ad hortum ad Orientem positum, inuitatæ ibamus, vt mala æstiuosque reliquos fructus carperemus; Iter ad Paradisum. tum certè ego (dixit mihi Theopatra; ex hac enim percontata eram) tum & Procilla atque Tysiana. Quàm asperam ac difficilem, arduamque ac præruptam, ô Gregorium, ambulauimus semitam! Postquam igitur (addebat Theopatra) prope iam ad locum veneramus, grandis quædam & formosa sedatè decoreque gradiens Virtutis descriptio & prosopopœia. nobis occurrit Matrona, stolam splendidissimam, niuei planè candoris, induta: tota reuera diuinæ immensæque pulchritudinis fulgens radiis. Pudor grauitate mixtus efflorescebat in facie. Aspectus, qualem vidisse nunquam memini, simul terribilis, simul hilari suauitate temperatus. Natiui omnis decoris: fuci iuxta artisque expers erat. Hæc igitur progressa, læto admodum vultu vnamquamque nostrum quasi mater filias post longam absentiam intuens, amplexibus & osculis excipiebat; O Filiæ, dicens, mihi vehementer optanti in pratum incorruptionis vos inducere, vix tandem aduenistis, varios vt par est, per viam insidiantium passæ terrores reptilium. Videbam enim è specula prospiciens, de via sæpius deflectentes, & metuebam ne pedem referentes, per abrupta laberemini. Sed gratia ei, cui vos Filiæ, Sponso aptaui; qui suo 2. Cor. 11 a. numine cunctos ex voto successus dedit. Dumque hæc illa loqueretur, ad septum, inquit, mox peruenimus, cùm necdum fores clausæ essent: iamque ingressas Theclam & Agatham & Marcellam, ad cœnam

accinctas, offendimus. Statim igitur dixisse ait Areten, Venite, & vos, vt hic ordine cum vobis studij morumq; sodalibus discumbatis. Eramus enim ni fallor, ait, omnes conuiuæ decem numero. Locus porro erat incredibiliter amœnus, tranquillæque plenus voluptatis. Leuis per eum aër mollissimè diffundebatur, puræ lucis radiis suauissimè contemperatus. Viuus in medio scaturiebat fons, lenissimo fluxu oleum imitans, dulcissimus ad potum, vnde liquor pellucidus & purus variè in riuos diuisus, passim errantibus venis vniuersum latè hortum irrigabat. Quo ebriæ humore, omnis passim generis felices arbores compta recentibus pomis capita iactabant, in hoc latè pendentibus fructibus, vt solùm decus ac ornatum præberent. Iam verò prata æterni veris immortali adorea adornata, suauissimè spirantibus & mirè variis contrasta floribus: per quos lenis aura commeans, odorem latè iucundissimum spargebat. Erat autem propè Agnus arbor excelsa, sub qua nobis considentibus, locum oportunum rami eius densis folijs & patulè diffusi, præbuerunt.

Αγνος, al. Λύγος. *Agnus, vitex, symbolo Castitatis.*

EVBVL. Alterum mihi videris, ô Beata, Paradisi diuersorium oraculo promere.

GREG. Verè consultéque dicis. Vt igitur omni genere ciborum & iucunditate vndique varia perfusis, nihil iam voluptatis aut deliciarum desiderandum videbatur suppetere, ingressam post hac Areten, hunc quendam sermonem aiebat auspicatam esse. O puellæ, meæ gloria magnificentiæ! ô Virgines pulcherrimæ, incorrupta Christi prata innuptis legentes manibus, cibi quidem & epularum iam abundè est: cuncta enim à nobis affatim plenaque suppetunt. Quid igitur est quod demum volo, quidve expecto? Vtique vt vnaquaque vestrûm sermonem habeat in laudem Virginitatis. Incipiat verò Marcella, quoniam & prima recumbit, & simul reliquis senior est: quam vtique præclarè agone persunctam, nisi æmulandam fecerim, immarcessibilibus sapientiæ folijs coronans, ipsa mihi dedecus probrumque asciuerim. Marcellam autem hinc exorsam, hunc fermè in modum locutam ferebat.

Poss. *inarata.*

Marcella in Christi Virginibus senior & prima.

MARCELLA, Orat. I.

Magna supra modum atque miranda gloriosaque res est Virginitas: ac si palam loquendum ex sacrarum Scripturum nutu sensuque, incorruptionis vber, eiusque flos ac primitiæ est. Vna hæc optima honestissimaque professio. Vnde & Dominus, eos potissimum in regnum cœlorum ingressuros pollicetur, qui ipsi seipsos castrauerunt, vbi in Euangelijs Eunuchorum differentias tradit. Rara quippe admodum, arduaque hominibus Castitas, ac quanto principalior magnificentiorque, tanto etiam maioribus obsepta periculis est.

Matth. 19. 12.

A δειπνεῖν. εὐθέως οὖν τὴν Ἀρετὴν ἔφη φάναι·
Δεῦτε δὴ καὶ ὑμεῖς, περὶ τὰς ὁμοτρόπους ὑμῖν
ταυτασὶ ἐφεξῆς ἐνθάδε κατακλιθεῖσαι. ἦμεν γὰρ,
ὡς οἶμαι, πᾶσαι τὸν ἀριθμὸν ἐκεῖ δαιτυμόνες, 4 4
ἔφη μοι, δέκα. ἦν δὲ τὸ χωρίον περικαλλὲς
ὑπερφυῶς, καὶ πολλῆς ἀναπαύσεως πεπληρωμένον. ἀὴρ μὲν γὰρ ἐκέχυτο καθαραῖς φωτὸς βολαῖς ἀνακεκερασμένος κούφως μετὰ πολλῆς εὐταξίας· καὶ πηγὴ κατὰ τὸ μεσαίτατον ἡσύχως ἔλαιον δίκην ἀνέβρυε γλυκύτατον πόμα· ἀφ' ἧς ὕδωρ διειδὲς καὶ καθαρὸν ῥέον, ἐποίει κρήνας· αἱ δὲ, ποταμηδὸν ὑπερχεόμεναι ἐπότιζον ἅπαντα τὸν χῶρον, πλούσια παρέχουσαι νάματα. δένδρα γὰρ ἦν διάφορα, νεαραῖς ὀπώραις πληθύνοντα ἐκεῖ, εἰς ἓν κάλλος τῶν καρπῶν ἀπαιωρουμένων ἱλαρῶς· καὶ λειμῶνες ἀειθαλεῖς, εὐπνόοις ἄνθεσι καὶ ποικίλοις κατεστρωμένοι, δι'
B ἀφ' ὧν προσέβαλεν ἠπίως πνεῦμα πολλὴν
εὐωδίαν φέρον. ἦν δὲ ἐγγὺς [6] Ἄγνος δένδρον ὑψηλὸν, ἐφ' ᾧ ἀνεπαυόμεθα διὰ τὸ λίαν ἀμφιλαφὲς αὐτὸ καὶ σύσκιον τυγχάνειν. 6

ΕΥΒΟΥΛ. Δεύτερον δοκεῖς μοι καταγώγιον, ὦ μακαρία, τοῦ παραδείσου χρησμῳδεῖν.

ΓΡΗΓΟΡ. Ἀληθῆ προσμηθεῖς. ὡς οὖν δαιτὸς τε παντοδαπῆς ἤδη καὶ εὐφροσύνης ποικίλης ἐτυγχάνομεν, ὡς μηδενὸς εἶναι τῶν περιττῶν ἐπιδεεῖς, ἔφη, τὸ μετὰ ταῦτα εἰσελθοῦσαν, εἰσηγήσασθαι τὴν Ἀρετὴν τάδε. Ὦ νεάνι-
C δες ἐμῆς αὐχήματα μεγαλοφροσύνης. ὦ καλλιπάρθενοι ταῖς ἀκηράτοις Χριστοῦ γεωργοῦσαι λειμῶνας ἀνυμφεύτοις χερσὶ, τροφῆς μὲν ἅλις ἤδη καὶ εὐωχίας. πάντα γὰρ πλήρη καὶ ἄφθονα τὰ παρ' ἡμῶν. τί οὖν ἐστιν ὃ θέλω λοιπὸν ἤδη καὶ τί προσδοκῶ; λόγον ἑκάστην ὑμῶν ἐγκωμιαστικὸν περὶ Παρθενίας εἰπεῖν. [7] καταρχέτω 7
δὲ Μαρκέλλα, ἐπειδὴ καὶ πρώτη ἀνάκειται, καὶ ἔστιν ἅμα πρεσβυτέρα. τὴν μέντοι καλῶς ἀγωνισαμένην, αἰσχυνοίμην ἂν ἐμαυτὴν, ἐὰν μὴ ποιήσαιμι ζηλωτὴν, τοῖς ἀμαράντοις τῆς σοφίας ἀναδήσασα πετάλοις. τὴν μὲν οὖν Μαρκέλλαν ἐντεῦθεν, ὡς οἶμαι, ἀρξαμένην, εὐθέως ἔλεγεν εἰπεῖν.

D

ΜΑΡΚΕΛΛΑ.

Ὅτι, Μεγάλη τίς ἐστιν ὑπερφυῶς καὶ θαυμαστὴ καὶ ἔνδοξος ἡ Παρθενία· καὶ εἰ χρὴ φανερῶς εἰπεῖν ἑπομένην ταῖς ἁγίαις γραφαῖς, τὸ οὖθαρ τῆς ἀφθαρσίας, καὶ τὸ ἄνθος καὶ ἡ ἀπαρχὴ αὐτῆς, τὸ ἄριστον καὶ κάλλιστον ἐπιτήδευμα μόνον τυγχάνει. καὶ διὰ ταῦτα καὶ ὁ Κύριος εἰς τὴν βασιλείαν εἰσελάσαι τῶν οὐρανῶν τοὺς ἀποπαρθενεύσαντας σφᾶς αὐτοὺς ἐπαγγέλλεται, ἔνθα περὶ διαφορᾶς εὐνουχισμῶν ἐν εὐαγγελίοις παρεγγυᾷ. σπάνιον γὰρ σφόδρα καὶ δυσεπίτευκτον ἀνθρώποις Ἁγνεία· καὶ ὅσῳ κορυφαιότατον καὶ μεγαλοπρεπὲς, τοσούτῳ καὶ τοὺς κινδύνους μείζονας ἔχον.

Poss. [illegible]

8. Δεῖται οὖν ἐῤῥωμένων καὶ γενναίων φύσεων, αἵτινες ἀθρόως τῆς ἡδυπαθείας τὸ ῥεῦμα [8] ὑπερπτάμεναι, ἄνω μετέωρον ἀπευθύνουσι τὸ ὄχημα τῆς ψυχῆς, μὴ ἀπολήγουσαι τοῦ σκοποῦ, ἕως ἂν ὑπερπηδήσασαι κούφως τὸν κόσμον ὀξυτάτῳ διανοίας τάχει, καὶ ἐπὶ τὴν οὐράνιον ἀληθῶς ἁψῖδα σταθεῖσαι, αὐτὴν εἰλικρινῶς θεάσωνται τὴν ἀφθαρσίαν, ἀπὸ τῶν ἀμιάντων τοῦ Παντοκράτορος ἀποπηδῶσαν κόλπων. A

Τοῦτο τὸ πόμα γεννᾷν οὐκ ἐχώρησε γῆ· μόνος αὐτὸ πηγάζειν οἶδεν ὁ οὐρανός. Παρθενίαν γὰρ βαίνειν μὲν ἐπὶ γῆς, ἐπιψαύειν δὲ τῶν οὐρανῶν ἡγητέον· ἧς δὴ ἐφιέμενοι, καὶ πρὸς μόνον τὸ τέλος αὐτῆς ἀφορῶντές τινες, ἀνίπτοις ποσὶν ἀτελεῖς ὑπὸ βαναυσίας προσουπελθόντες, ἐκ μέσης ἀνέκαμψαν ὁδοῦ, οὐδὲν ἄξιον φρόνημα τοῦ ἐπιτηδεύματος ἐπανῃρημένοι. B Οὐ γὰρ μόνον ἄφθορα τὰ σώματα τηρεῖσθαι δεῖ, ὥσπερ οὐδὲ τοὺς ναοὺς κρείττονας ἀποφαίνεσθαι τῶν ἀγαλμάτων· ἀλλὰ τὰς ψυχὰς ἀγάλματα τῶν σωμάτων οὔσας θεραπεύεσθαι χρὴ κοσμουμένας δικαιοσύνῃ. Θεραπεύονται δὲ καὶ ἀποσμήχονται τότε μᾶλλον, ὁπότε ἀόκνως κατακούειν τῶν θείων ἁμιλλώμεναι λόγων, μὴ ἀπολήγωσι πρὶν αὐτοῦ ἐφάψασθαι ὅ ἐστιν ἀληθὲς, ἐπὶ σοφῶν ἀφικνούμεναι θύρας.

Ὥσπερ γὰρ ἅλατι τῶν κρεῶν οἱ ἰχῶρες ἐκτήκονται καὶ αἱ σηπεδόνες, καὶ πάντα τὰ φθοροποιά· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ τῆς Παρθένου αἱ ἄλογοι πᾶσαι τοῖς μαθήμασι ἀποσύφονται C τοῦ σώματος ἐπιθυμίαι. ἀνάγκη γὰρ τὴν μὴ πασσομένην δίκην ἅλατος τοῦ Χριστοῦ ταῖς φωναῖς ψυχὴν, ὄζειν, καὶ σκώληκας γεννᾷν, ὥσπερ ἀμέλει Ἐπώζεσαν καὶ ἐσάπησαν οἱ μώλωπές μου, μετὰ δακρύων ἐξομολογούμενος ὁ
9. Δαβὶδ [9] ἐν τοῖς ὄρεσιν ἔκραζεν ὁ Βασιλεὺς, ὅτι μὴ ἀπέστυψεν ἁλίσας τοῖς σωφρονισμοῖς ἑαυτὸν, ἀλλὰ ῥᾳθυμήσας εἰς οἶστρον ὑπεσύρη, καὶ ἐξώζεσε μοιχείαν. ταύτῃ πᾶν δῶρον ἐν τῷ Λευϊτικῷ, ἐὰν μὴ ἅλατι ἁλισθῇ, ἀπαγορεύεται εἰς ὁλοκάρπωμα προσφέρεσθαι Κυρίῳ τῷ Θεῷ. ἅλας δὲ ἡμῖν τὸ δηκτικὸν πρὸς ὠφέλειαν ἀποστῦφον, ἡ πνευματικὴ πᾶσα τῶν γραφῶν ἐδόθη μελέτη· ἧς δὴ χωρὶς, ἀδύνατον τῷ Παντοκράτορι διὰ τοῦ λόγου προσενεχθῆναι ψυχήν. D Ὑμεῖς γάρ ἐστε τὸ ἅλας τῆς γῆς, ὁ Κύριος ἔφη τοῖς Ἀποστόλοις.

Χρὴ οὖν τὴν Παρθένον ἀεὶ τῶν καλῶν ἐρᾷν, καὶ τοῖς πρωτεύουσιν εἰς σοφίαν ἐμπρέπειν, καὶ μηδὲν ῥᾴθυμον μηδὲ μαλθακὸν ἔχειν· ἀλλ' ἀριστεύειν, καὶ ἄξια τῆς Παρθενίας φρονεῖν, ἀποσμήχουσαν τῷ λόγῳ τοὺς ἰχῶρας ἀεὶ τῆς ἡδυπαθείας, μήπως λαθοῦσα βραχεῖα σηπεδὼν γεννήσῃ τὸν σκώληκα τῆς ἀκολασίας. Ἡ γὰρ ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου, πῶς ἀρέσῃ τῷ Κυρίῳ, ἵνα ᾖ ἁγία καὶ σώματι καὶ πνεύματι, φησὶν ὁ μακάριος Παῦλος. πολλαὶ δὲ πάρεργον ἡγούμεναι τὴν ἀκρόασιν, νομίζουσι χαρίζεσθαι

Ergo indoles requirit fortes & generosas, quę acri impetu atque volatu voluptatis fluxu superato, sublime sursum mentis vehiculum dirigant, à proposito suo nunquam abscedentes, quoad alacri leuiter saltu mundum supergressæ, acutissima mentis pernicitate, inque cœlesti verè constitutæ culmine, ipsam purè contemplentur Incorruptionem, ab Omnipotentis impolluto sinu exilientem.

Virginitatis arduitas & præstantia.

Hoc nectar gignere non valet terra: vni cœlo datum est illud ex se profundere. Itaque Virginitatem ambulare quidem super terram, contingere verò vertice cœlos, existimandum est. Cuius desiderio quidam tacti, & ad illius solummodò finem animum attendentes, illotis pedibus ex mentis sorditate imperfecti animo accedentes, vix mediam aggressi viam pedem retulerunt, nullo scilicet pro studij institutique præstantia digno satis arrepto mentis proposito. Non enim solùm incorrupta seruanda sunt corpora, vti neque templorum, quàm statuarum maior habenda est ratio: sed Animabus, quę sint corporum statuę, iustitia perornandis, omnis verò adhibenda diligentia. Adhibetur autem, ac tum maximè concinnantur, cùm firmo constantique proposito diuinos sermones audire impigrè certauerint, donec terendis Sapientum foribus, ipsum quod est Verum assecutę fuerint.

Arduum eius certamen.

Doctrinæ studium Virginibus necessarium.

Vt enim carnium tabes ac putredines, sale absumuntur, cunctaque ex eis corruptionis semina terguntur: sic in Virgine, à ratione procul abhorrentes corporeæ omnes libidines, doctrinarum austero adstringuntur. Neque enim fiat, vt qui ritu salis, Christi vocibus animus non conspergitur, non fœteat atque verminet, vti sanè Dauid Rex ex montibus lacrymarum imbre confitens clamabat, *Putruerunt & corruptæ sunt cicatrices meæ*; quod nimirum veluti sale sobriis meditationibus seipsum non defricuerat aut adstrinxerat, sed segnius agens in œstrum abreptus, adulterij quoque sordibus computruerat. Hinc omnis oblatio in Leuitico, nisi prius sale condita fuerit, in holocaustũ cedere prohibetur Domino Deo. Sal verò nobis quod mordeat & ad vtilitatem adstringat, spiritalis omnis Scripturarum data meditatio est: sine qua animus per Rationem omnium auctori Deo grata hostia offerri non potest. *Vos* enim *estis sal terræ*, ait Dominus Apostolis.

Salis perfricatio.

Psal 37. 6.

Leuit. 2. 13.

Matth. 5. 13.

Oportet igitur Virginem honestarũ semper rerum studio flagrare, & inter eminentes sapientiæ laude, honoratũ locum tenere: nihil pigrum aut molle habere, sed excellere, & heroïco Virginitatis proposito dignos sensus alere, quæ semper defluentis voluptatis saniem doctrinæ meditatione detergat, necubi fortè latens vel minima putredo, incontinentiæ vermem progignat. *Innupta enim cogitat quæ Domini sunt, quomodo placeat Domino, vt sit sancta corpore & spiritu*, inquit beatus Paulus. Multæ verò auditionem ac discendi curam, ceu rem in se-

1 Cor. 7. 34.

cundis habendam existimantes, multum sibi deberi putant, si vel modicum tempus doctrinæ aures adhibeant: quas à sacris disputationibus excludere deceat. Angustæ enim atque morosæ, humilique Animæ, nec non sapientiæ inanem quandam iactanti speciem, haud impartiendæ sunt diuinę disciplinæ. Quî enim non ridiculum apud eas pluribus commentari, quę in re quidem exigui momenti, ingenij viresomnes contendant, vt perfectissimè optata assequantur: in necessariis verò, per quæ potissimum Castitatis amor in eis augeatur, haud sanè diligentiam maximi facere?

μικρολόγῳ φύσει, eiusque vocis expositio.

Magno enim reuera excessu à summis cœlorum demissa venit Virginitatis planta: quamobrem etiam primis hominum ætatibus haud fuit detecta. Nondum quippe numerosum erat genus humanum, debebatque ipsum prius multitudine augeri atque perfici. Quare ne proprias quidem sorores, cùm Antiqui vxores acciperent, turpe aliquid ac indecens erat; donec Lex veniens denuntiauit, idque vetando, quod primò honestum esse videbatur, peccatum esse sanxit; *Maledictum eum vocans, qui turpitudinem sororis suæ reuelauerit.* Deo nimirum certis paulatim temporum momentis, quod humano generi congruum esset, propensè admouente auxilium; vt & parentes erga liberos penè faciunt. Non enim ab ipsis statim cunabulis pædagogos illis preficiunt: sed concesso ætati primulæ spatio quodam puerilia ludendi, ac quasi vitulorum more tantisper lasciuiendi, ad magistros vnà cum eis balbutientes, primaque rudimenta ac elementa docentes, eos mittunt; donec infantili velut quadam mentis lanugine posita, ad maiorum disciplinarum exercitamenta transmittant, atque hinc ad alia his sublimiora. Simili quoque ratione existimandum se gessisse erga maiores nostros Deum vniuersorum ac Patrem. Tum siquidem mundus necdum hominum confertus frequentia, velut infans erat: decebatque augeri prius in multitudinem, ex qua in virum quasi adolesceret. At vbi iam ab extremis ad extrema colonijs frequentatus est, humana sobole in immensum vsquequaque fusa, non amplius iisdem ac prius, Deus hominem permisit insistere moribus; id nempe prouidens, vt sensim ex aliis ad alia gradum facientes, maiore profectu propinquius cœlis assurgerent: quoad in maximum ipsum ac celsissimum euadentes Virginitatis documentum, quod perfectum est adipiscerentur, à fratrum sororumque mixtis coniugiis primùm progredientes vt externas ducerent vxores: deinde, vt ne multis quadrupedum ritu, velut in vnam hanc rem nati, congrederentur: inde vt adulteri non essent, atque hinc rursus vt Castitatem, eaque perfuncti, Virginitatem colerent: vbi se in carnis contemptu exercentes, in tranquillum incorruptionis locum velut tutissimo portu, metu soluti appellerent.

Virginitas è cœlis planta, serò tandem agnita.

Leuit. 18. 9. & 20. 17.

Simile.

Hominis ad perfectum paulatim prouectio.

A μεγάλα, ἐὰν κἂν τὸ βραχὺ παράσχωσι τὰς ἀκοάς· ἃς ἐκκριτέον· μικρολόγῳ γὰρ φύσει καὶ ταπεινῇ καὶ ἐπιμορφαζομένῃ σοφίᾳ, οὐ χρὴ μαθημάτων θείων κοινωνεῖν. ἢ γὰρ οὐ γελοῖον ἐκείναις ἀδολεσχεῖν, αἵ τινες ἐπὶ μὲν τοῖς μικροῦ ἀξίοις πάντα ποιεῖν συντείνονται, ὅπως ἀκριβέστατα ἕξουσι τὰ τελεσιουργούμενα· ἐπὶ δὲ τῶν ἀναγκαίων, δι' ὧν μᾶλλον αὐταῖς ὁ τῆς Σωφροσύνης ἔρως αὔξεται, μὴ μεγίστας [10] ἡγεῖσθαι τὰς ἀκριβείας. 10.

Μεγάλη γὰρ ἀληθῶς ὑπερβολῇ τὸ τῆς Παρθενίας ἀνθρώποις ἀπ' οὐρανῶν κατεπέμφθη φυτόν· B καὶ διὰ τοῦτο ταῖς πρώταις οὐκ ἀνεκαλύφθη γενεαῖς. ἔτι γὰρ ὁ ἄνθρωπος ὀλίγος ἦν, καὶ ἐχρῆν αὐτὸν εἰς πλῆθος αὐξήσαντα τελειωθῆναι. διὸ δὴ καὶ τὰς σφετέρας ἀδελφὰς οἱ παλαιοὶ λαμβάνοντες γυναῖκας, οὐδὲν ἦν ἀπρεπὲς, μέχρι νόμος ἐλθὼν διεστείλατο, καὶ τὸ πρῶτον δοκοῦν εἶναι καλὸν ἀπαγορεύσας, ἁμαρτίαν ἀπεφήνατο, Ἐπικατάρατον καλῶν τὸν ἀποκαλύπτοντα τὴν ἀσχημοσύνην τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ. τοῦ Θεοῦ κατὰ καιρὸν τὴν ἁρμόζουσαν ἡμῶν τῷ γένει σπουδαίως προσφέροντος βοήθειαν, ὥσπερ δὴ καὶ οἱ πατέρες τοῖς υἱοῖς. οὐ γὰρ εὐθέως ἄνωθεν ἐπιστατοῦσι τοὺς παιδαγωγούς· ἀλλὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν ἐάσαντες ἀθύρεσθαι μοσχείων C δίκην, πρῶτον εἰς διδασκάλων συμψελλιζόντων ἀποστέλλουσιν, ἔστ' ἂν ἀποβαλόντες τὴν μειρακιώδη τρίχα τοῦ νοός, εἰς τὴν τῶν μειζόνων ἄσκησιν παραπεμφθῶσι· κἀκεῖθεν αὖθις εἰς τὴν τῶν ἔτι μειζόνων. ταύτῃ γὰρ καὶ τὸν Θεὸν καὶ πατέρα τῶν ὅλων ἡγητέον προσηνέχθαι τοῖς πρὸ ἡμῶν. ἔτι γὰρ ὁ κόσμος ἀνθρώπων ἀπλήρωτος ὤν, ὡς νήπιος ἦν, καὶ ἐχρῆν αὐτὸν εἰς πλῆθος πρότερον, ἐκ τούτων ἀνδρωθέντα πληθυνθῆναι· ἀλλ' ὅτε λοιπὸν ἀπὸ περάτων ἐπὶ πέρατα κατῳκίσθη, τῆς ἀνθρωπότητος εἰς ἄπειρον κεχυμένης, οὐκέτι τοῖς αὐτοῖς ἐπιμένειν τὸν ἄνθρωπον ἐπέτρεψεν ὁ Θεός, σκοπῶν ὅπως τῶνδε εἰς τάδε μεταβαί-D νοντες, πλησιαίτερον προκόπτωσιν ἔρχεσθαι τῶν οὐρανῶν, μέχρις ἂν εἰς αὐτὸ τὸ μέγιστον μάθημα καὶ κορυφαιότατον τὴν Παρθενίαν φθάσαντες, τελειωθῶσιν· ἀπὸ τῆς ἀδελφομιξίας ὁδεύσαντες πρῶτον, εἰς τὸ ὀθνείας ἐπάγεσθαι γαμετάς· κἀκεῖθεν εἰς τὸ μηκέτι πολλαῖς ἐπιβαίνειν τετραπόδων νόμῳ καθάπερ εἰς ὀχείαν γεγονότας· κἀντεῦθεν εἰς τὸ μὴ μοιχοὺς γεγονέναι. καὶ αὖ πάλιν εἰς Σωφροσύνην, καὶ ἀπὸ σωφροσύνης εἰς Παρθενίαν· ἔνθα μελετήσαντες τῆς σαρκὸς ὑπερφρονεῖν, εἰς τὸν τῆς ἀφθαρσίας εὔδιον ἀφόβως ἐνορμίζονται χῶρον.

Vat. ἠχημένου.

Εἰ δέ τις ὡς ἀμαρτύρητον τῶν γραφῶν αἰτιάσασθαι τολμήσοι τὸν λόγον, φέρε δὴ παραθέντες καὶ τὰ τῶν Προφητῶν, ἀληθέστερα μᾶλλον ἀποδείξωμεν τὰ προειρημένα. ὁ γοῦν Ἀβραὰμ πρῶτος ἐν διαθήκῃ τὴν περιτομὴν
12. λαβὼν, οὐδὲν ἕτερον αἰνίσσεσθαι δοκεῖ, [12] τὸ οἰκεῖον περιτεμνόμενος τῆς σαρκὸς αὐτοῦ μέλος, ἢ τοῦτο, τὸ μηκέτι τὰ ἐκ τοῦ αὐτοῦ σπέρματος δημιουργηθέντα παιδοσπορεῖν· ἀπὸ τῆς ἰδίας ἕκαστον διδάσκων ἀδελφῆς, ὡς ἀπὸ σαρκὸς ἀποτεμεῖν τὴν κατὰ συνουσίαν ἡδονήν. ὥστε τὸ πλησιάζειν, καὶ ὁμεύνοις γενέσθαι ταῖς σφῶν ἀδελφαῖς, ἀπὸ τοῦ Ἀβραὰμ ἀποπέπαυται χρόνων· τὸ δὲ πλείοσιν συναλλαγαῖς ἁρμόζεσθαι γυναικῶν, ἀπὸ τῶν Προφητικῶν ἀνῄρηται χρόνων. Ὀπίσω γάρ σου τῶν ἐπιθυμιῶν μὴ πορευθῇς, καὶ ἀπὸ τῶν ὀρέξεών σου κωλύου. οἶνος γὰρ
13. καὶ γυναῖκες ἀποστήσουσι συνετούς. καὶ ἐν ἑτέρῳ, Ἡ πηγή σου τοῦ ὕδατος ἔστω σοὶ [13] ἰδία, καὶ συνευφραίνου μετὰ γυναικὸς τῆς ἐκ νεότητός σου· δηλονότι παραιτούμενος τὰς πολλάς. ὁ δὲ Ἱερεμίας, Ἵπποις θηλομανεῖς ἀναφανδὸν τοὺς εἰς διαφόρους μαργῶντας γυναῖκας καλεῖ. Πολύγονον γάρ, φησιν, ἀσεβῶν πλῆθος, οὐ χρησιμεύσει, καὶ ἐκ νόθων μοσχευμάτων οὐ δώσει ῥίζαν εἰς βάθος.

Ἀλλὰ γὰρ ἵνα μὴ μακρηγορῶμεν ἐπὶ πολὺ τὰς Προφητικὰς ἀναλεγόμενοι φωνάς, φέρε δὴ ἐπιστήσωμεν πάλιν, ὅπως διαδέχεται τὴν ἐπὶ μιᾷ γυναικὶ συναλλαγὴν ἡ Σωφροσύνη, μέχρις ἂν ἐκλύσῃ τελείως τὴν ἐκ τοῦ ἔθους ἐπὶ τὴν συνουσίαν καταφοράν, πρὸς ὀλίγον ἀφαιρουμένη τὰς τῆς σαρκὸς ἡδυπαθείας. αὐτίκα γοῦν εἰσάγεταί τις ἐμφανῶς ἤδη λοιπὸν παραιτούμενος τουτονὶ τὸν περισπασμόν, Κύριε, λέγων, πάτερ καὶ δέσποτα τῆς ζωῆς μου, μὴ ἐγκαταλίπῃς με ἐν βουλῇ αὐτῶν. μετεωρισμὸν ὀφθαλμῶν ἄφελε ἀπ' ἐμοῦ· καρδίας ὄρεξις καὶ συνουσιασμὸς μὴ καταλαβέτωσάν με. καὶ ἐν τῇ πανάρετῳ δὲ Σοφίᾳ, γυμνοῖς ἤδη τοὺς ἀκροατὰς εἰς ἐγκράτειαν ἐφελκόμενον καὶ σωφροσύνην τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τοιαῦτα μελῳδεῖ. Κρεῖσσον ἀτεκνία μετ' ἀρετῆς, κέκραγος. ἀθανασία γάρ ἐστιν ἐν μνήμῃ αὐτῆς, ὅτι καὶ παρὰ Θεῷ γινώσκεται καὶ παρὰ ἀνθρώποις. παροῦσάν τε τιμῶσιν αὐτήν, καὶ ποθοῦσιν ἀπελθοῦσαν· καὶ ἐν τῷ αἰῶνι στεφανηφοροῦσα πομπεύει, τὸν τῶν ἀμιάντων ἄθλων ἀγῶνα νικήσασα.

Περὶ μὲν οὖν τῶν χρόνων τῆς ἀνθρωπότητος, ὅπως ἀρξαμένη ἀπὸ τῆς ἀδελφομιξίας, ὥδευσεν ἐπὶ τὴν ἐγκράτειαν, εἴρηται· περὶ δὲ Παρθενίας λείπεται· ὅσον οὖν δυνατόν, πειρατέον ″φράσαι. καὶ πρῶτον ἐξεταστέον, δι' ἣν αἰτίαν πολλῶν Προφητῶν καὶ Δικαίων πολλὰ καὶ καλὰ διδαξάντων καὶ ἐργασαμένων, Παρθενίαν οὐδεὶς οὔτε ἐνεκωμίασεν, οὔτε εἵλετο. μόνῳ γὰρ ἄρα ἐφυλάσσετο τοῦτο πρεσβεῦσαι τὸ μάθημα τῷ Κυρίῳ, ἐπεὶ καὶ μόνος παρελθών, ἄνθρωπον ἐδίδαξε χωρεῖν εἰς Θεόν.

V. φάναι

A

Ne quis verò orationem, vt Scripturarum testimoniis destitutam audeat cauillari, age producamus Prophetarum locos, iisque certo certius veriora, ea quæ dicta à nobis sunt, ostendamus. Primus itaque Abraham accepto Circuncisionis fœdere, nihil aliud videtur innuere, proprium carnis suæ membrum putando, quàm, haud amplius licere cum ea, quæ iisdem orta parentibus sit, rem maritalem habere; à propria quemque sorore, velut à carne propria docens congressum amputare. Itaque ab Abrahami ætate, morem illum quo sorores fratribus nuptiarum fœdere iungebantur, sublatum videmus. Multas autem simul ab vno haberi vxores à Propheticis

B

temporibus perinde abolitum est. *Post concupiscentias enim tuas*, inquit, *ne eas, & à desideriis tuis auertere. Vinum enim & mulieres apostatare facient sapientes.* Et alio loco, *Fons tuus aquæ sit tibi proprius, & iucundare cum vxore, quæ tibi adhæsit à iuuentute tua*; repudiata scilicet plurium vxorum licentia. Ieremias verò, *Equos amatores & emissores* eos manifestè vocat, qui se in diuersarum mulierum amores effundunt. *Multigena enim impiorum multitudo non erit vtilis, & adulterinæ plantationes non dabunt radices altas.*

Abrahami Circuncisione, sublata fororum coniugia.

Eccl 18. 30. & 19. 2.

Pro. 5. 18.

Ier. 5. 8.

Sap. 4. 3. Vid. Aug. 2 de doctr. Christ c. 12.

Sed ne prolixi simus colligendis Propheticis vocibus, Age, astruamus rursum, quomodo voluntaria Castitas, legitimo

C

etiam vsui singularis cum vna coniugii, successerit; tantisper scilicet substrahens carnis libidines, dum perfectè procliuem ex consuetudine in copulam impetum ac penè effrænem, represserit. Statim sanè manifestè inducitur, qui hanc deinceps occupationem à se amoliatur, dum ait, *Domine Pater & dominator vitæ meæ, ne derelinquas me in consilio eorum. Extollentiam oculorum amoue à me. Cordis concupiscentia & concubitus non apprehendant me.* In libro autem Sapientiæ, quo omnis virtutis traduntur documenta, palam iam & sine ambage auditores ad continentiam & Castitatem attrahens Spiritus sanctus, talia modulatur, *Melior est liberorum orbitas cum virtute*, inclamans; *immortalitas enim est in*

D

memoria illius, quoniam & apud Deum nota est, & apud homines. Cùm præsens est, colunt illam, & desiderant eam cùm se abduxerit: & in perpetuum coronata triumphat, incoinquinatorum certaminum agone superato.

Castitas coniugalis, ipsa modis coercita.

Eccl. 23. 1. & 5. 6.

Sixt. χοιλίας. ventris, & Vulg.

Sap. 4. 1. Paulò aliter Vulg. etsi totidẽ verbis reddit Possin.

De humano itaque genere dictum est, quomodo à sororum coniugiis, ad continentiam vsque sensim per ætatum gradus profecerit: superest vt & de Virginitate dicamus. Hoc igitur quantâ fuerit facultas, nobis connitendum. Atq; id in primis disquiramus necesse est, quid tandem causæ sit, cùm multi Prophetæ & Iusti multa ac præclara tũ docuerint, tum ipsi præstiterint, nullus tamen Virginitatem aut laudibus celebrarit, aut propositum eius assumpserit? Soli nimirum Domino disciplina hæc sancienda seruabatur, qui & solus in mundum aduenieris, ho-

Solus sc. apertè regnum cœlorum prædicans.

mines docuit in Deum transire. Decebat enim qui Princeps Sacerdotum esset, Principesque Prophetarum & Princeps Angelorum, eundem etiam Virginum Principem audire. Antiquitùs autem, necdum homo perfectus erat. Ac ideo Virginitatem (rem vtique perfectam) capere necdum poterat. Adhuc enim, qui ad Dei imaginem formatus erat, id quoque quod est ad similitudinem recipere debebat. Quod vt perficeret, Verbum in mundum missum, nostram prius formam multis peccatorum maculis compunctam suscepit, vt nos scilicet, propter quos gestauit, diuinam rursus capere valeremus. Ad Dei enim similitudinem accuratè effingi id demum est, eius characteres & lineamenta in vitæ humanæ consuetudinem imitando transferre: pari arte qua periti pictores, obiecti oculis exemplaris ductus & colores in paratis tabulis ad viuum exprimunt; quod assequemur, dum ostensam ab eo viam ac disciplinam condiscamus atque sequamur. Eo quippe consilio placuit humanam carnem, Deus cùm esset, induere, vt velut in tabula diuinum vitæ exemplar propositum cernentes, nos quoque auctorem imitari possemus. Non enim alia sentiens, alia faciebat: at neque alia bona esse existimans, alia docebat: sed quæ verè vtilia honestaque erant, hæc & docebat atque præstabat.

At Elias virgo. & Ioan. &c.

Dei similitudo, diuinarum virtutum luce.

Quid igitur Dominus, ipse Veritas & Lumen, molitus est, in mundum veniens? Nempe homo factus, incorruptam carnem in Virginitate seruauit. Et nos itaque, si ad Christi Dei nostri similitudinem enitimur, Virginitatem colere magnificè studeamus. Dei enim simulacrum, corruptionis fuga. Quod autem etiam Principem Virginum, haud secus ac Principem Pastorũ ac Prophetarum Ecclesiæ, Verbum homo factum prætulerit, ipse nobis Christi numine afflatus Ioannes in libro Apocalypsis ostendit, quibus ait: *Et vidi, & ecce Agnus stans supra montem Sion, & cum eo centum quadraginta quatuor millia, habentes nomen eius, & nomen Patris eius, scriptum in frontibus suis. Et audiui vocem è cælo, tanquam vocem aquarum multarum, & tanquam vocem tonitrui magni. Et vox quam audiui, sicut vox citharœdorum citharizantium in citharis suis. Et cantabant quasi canticum nouum in conspectu throni & quatuor animalium & seniorum: Et nemo poterat discere canticum, nisi illa centum quadraginta quatuor millia, qui empti sunt de terra. Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati: Virgines enim sunt. Hi sequuntur Agnum quocunque ierit.* En vt Dominum, Principem ostendat atque auspicem Chori Virginum.

Apoc.14.1.

Animaduerte insuper, quàm verè maxima sit Virginitatis dignitas apud Deum. *Hi empti sunt ex hominibus primitiæ Deo & Agno, & in ore ipsorum non est inuentum mendacium: sine macula enim sunt, & sequuntur Agnum*, inquit, *quocunque ierit.* Clarè nos & hinc docere vult, tantulo nu-

Possin. ἐθνῶν. ex Gẽtibus: non bene.

A ἔπρεπε γὰρ τῷ Ἀρχιερεῖ καὶ Ἀρχιπροφήτῃ καὶ Ἀρχαγγέλῳ, τούτῳ καὶ Ἀρχιπαρθένῳ προσαγορευθῆναι. τὸ δὲ παλαιόν, οὐδέπω τέλειος ἄνθρωπος ἦν· καὶ διὰ τοῦτο τὸ τέλειον οὐδέπω χωρῆσαι, τὴν Παρθενίαν, ἴσχυεν. ἔτι γὰρ ἔχρῃζε κατ᾽ εἰκόνα Θεοῦ γεγονώς, καὶ τὸ καθ᾽ ὁμοίωσιν ἀπολαβεῖν· ὅπερ τελεσιουργῆσαι καταπεμφθεὶς ὁ Λόγος εἰς τὸν κόσμον, τὴν ἡμετέραν μορφὴν πρότερον ἀνέλαβε, πολλοῖς ἁμαρτήμασι κατεστιγμένην, ἵνα δὴ τὴν θείαν ἡμεῖς, δι᾽ οὓς αὐτὸς ἐφόρεσε, πάλιν χωρῆσαι δυνηθῶμεν. καθ᾽ ὁμοίωσιν γὰρ ἀκριβωθῆναι τότε πάρεστι B Θεοῦ, ὁπότε δὴ τοὺς αὐτοῦ χαρακτῆρας τῆς κατ᾽ ἄνθρωπον πολιτείας, ζωγράφων δίκην ἐπιστημόνων, ἐν ἑαυτοῖς ὥσπερ σανίσιν ἐντυπωσάμενοι κατέχωμεν, ἣν αὐτὸς ἐφανέρωσε μαθητεύοντες τρίβον. ταύτῃ γὰρ ἠρετίσατο τὴν ἀνθρωπίνην ἐνδύσασθαι σάρκα Θεὸς ὤν, ὅπως ὥσπερ ἐν πίνακι θεῖον ἐκτύπωμα βίου βλέποντες, ἔχωμεν καὶ ἡμεῖς τὸν γράψαντα μιμεῖσθαι. οὐ γὰρ ἕτερα φρονῶν, ἕτερα ἐποίει. οὐδὲ μὴν ἕτερα νομίζων εἶναι τὰ καλά, ἐδίδασκεν ἕτερα· ἀλλ᾽ ἅπερ ἦν ἀληθῶς ὠφέλιμα καὶ καλά, ταῦτα καὶ ἐδίδασκε καὶ ἐποίει.

Τί οὖν ὁ Κύριος, ἡ Ἀλήθεια καὶ φῶς ἐπραγματεύσατο κατελθών; ἄφθορον ἐφύλαξεν ἐν C Παρθενίᾳ τὴν σάρκα "κοσμήσας· καὶ ἡμεῖς ἄρα εἰ μέλλοιμεν καθ᾽ ὁμοίωσιν ἔσεσθαι Θεοῦ καὶ Χριστοῦ, φιλοτιμώμεθα τὴν Παρθενίαν τιμᾶν. ὁμοίωσις γὰρ Θεοῦ, φθορᾶς ἀποφυγή. ὅτι δὲ καὶ Ἀρχιπάρθενος, ὃν τρόπον καὶ Ἀρχιποίμην καὶ Ἀρχιπροφήτης γέγονεν ὁ Λόγος ἐνανθρωπήσας, τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ὁ Χριστόληπτος ἡμῖν παρίστησιν ἐν βιβλίῳ τῆς Ἀποκαλύψεως Ἰωάννης, λέγων. Καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ τὸ Ἀρνίον ἑστὼς ἐπὶ τὸ ὄρος Σιών, καὶ μετ᾽ αὐτοῦ ἑκατὸν τεσσαράκοντα τέσσαρες χιλιάδες ἔχουσαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ γεγραμμένον ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν. καὶ ἤκουσα φωνὴν D ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ὡς φωνὴν ὑδάτων πολλῶν, καὶ ὡς φωνὴν βροντῆς μεγάλης· καὶ ἡ φωνὴ ἣν ἤκουσα, ὡς φωνὴ κιθαρῳδῶν κιθαριζόντων ἐν ταῖς κιθάραις αὐτῶν· καὶ ᾄδουσι καινὴν ᾠδὴν ἐνώπιον τοῦ θρόνου, καὶ ἐνώπιον τῶν τεσσάρων ζώων καὶ τῶν πρεσβυτέρων· καὶ οὐδεὶς ἠδύνατο μαθεῖν τὴν ᾠδήν, εἰ μὴ αἱ ἑκατὸν τεσσαράκοντα τέσσαρες χιλιάδες, οἱ ἠγορασμένοι ἀπὸ τῆς γῆς. οὗτοί εἰσιν οἳ μετὰ γυναικῶν οὐκ ἐμολύνθησαν· παρθένοι γάρ εἰσιν. οὗτοί εἰσιν οἱ ἀκολουθήσαντες τῷ Ἀρνίῳ ὅπου ἂν ὑπάγῃ· τὸν Χριστὸν τῶν Παρθένων ἐξάρχοντα δεικνὺς τὸν Κύριον.

" ἐνανθρωπήσας.

Ἐπίστησον δὲ πρὸς τούτοις, ὅπως τὸ ἀξίωμα τῆς Παρθενίας μέγιστον παρὰ τῷ Θεῷ. Οὗτοι ἠγοράσθησαν ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων ἀπαρχὴ τῷ Θεῷ καὶ τῷ Ἀρνίῳ, καὶ ἐν τῷ στόματι αὐτῶν οὐχ εὑρέθη ψεῦδος· ἄμωμοι γάρ εἰσι, καὶ ἀκολουθοῦσι φησὶ τῷ Ἀρνίῳ ὅπου ἂν ὑπάγῃ. σαφῶς ἡμᾶς κἀντεῦθεν διδάσκων

βούλεται, ὅτι ἐν ἀριθμῷ τοσούτῳ, τουτέστιν ἑκατὸν τεσσαράκοντα καὶ τέσσαρσι χιλιάσιν, ἀπαρτωθὲν τὸ πλῆθος περιωρίσθη τῶν Παρθένων, τῶν ἄλλων Ἁγίων εἰς πλῆθος ἀόριστον ὀχλιζομένων. ἴθι γὰρ παρεγγυᾷ καὶ περὶ τῶν λοιπῶν διαλεγόμενος, προσσχετέον. Καὶ εἶδον ἀπὸ πάσης γλώττης καὶ φυλῆς καὶ παντὸς ἔθνους πλῆθος πολύ, ὃ ἀριθμῆσαι αὐτὸ οὐδεὶς ἠδύνατο. Ἐναργῶς οὖν συνέστηκεν, ὡς ἔφην, ἐπὶ μὲν τῶν ἄλλων Ἁγίων αὐτὸν πληθὺν ἄφατον εἰσάγειν· ἐπὶ δὲ τῶν ἐν Παρθενίᾳ, βραχύτατον ἀριθμόν, ὡς πρὸς σύγκρισιν τῶν εἰς ἀναρίθμητον πλῆθος συντελούντων. Οὗτος, ὦ Ἀρετή, ὁ παρ' ἐμοῦ μοι περὶ Παρθενίας λόγος. εἰ δέ τι παρέλιπον, ἀποπληρούτω διαδεξαμένη με Θεοφίλα.

A mero (nimirum centum quadraginta quatuor millium) definitam à principio fuisse multitudinem Virginum; cùm infinita multitudo sit aliorum Sanctorum. Quid enim & de aliis disserens insinuet, considerandum. *Et vidi ex omni tribu & lingua, & ex omni natione, multitudinem magnam, quam dinumerare nemo poterat.* Constat igitur, uti dicebam, aliorum quidem Sanctorum numero superiorem multitudinem inducere; Virginum verò exiguum planè numerum, si eius cum aliorum innumera multitudine ratio habeatur. Hæc mea, ô Arete, de Virginitate, ait, Oratio est: in qua si quid omisi, suppleat cui lampadem dictura trado; Theophila.

Virginum exiguus numerus, præ multitudine aliorum Sanctorum. *Apoc. 7. 9.*

B

ΘΕΟΦΙΛΑ.

Εἰπεῖν οὖν ἔφη τὴν Θεοφίλαν, Ὅτι δοκεῖ μοι ἀναγκαῖον εἶναι, ἐπειδὴ καλῶς ἡ Μαρκέλλα ὁρμήσασα ἐπὶ τὸν λόγον, οὐχ ἱκανῶς ἐπλήρωσεν, ἐμὲ πειρᾶσθαι τέλος ἐπιθεῖναι τῷ λόγῳ. τὸ μὲν γὰρ εἰς Παρθενίαν ἐκ προσθέσεως προκόψαι τὸν ἄνθρωπον, Θεοῦ παραρμήσαντος αὐτὸν κατὰ καιρὸν καὶ καιρόν, δοκεῖ μοι καλῶς διειλέχθαι· τὸ δὲ μηκέτι χρῆναι λέγειν τοὐντεῦθεν τεκνογονεῖν, οὐ καλῶς. ἐγὼ γὰρ καθεωρακέναι μοι δοκῶ σαφῶς ἀπὸ τῶν γραφῶν, ὅτι Παρθενίας ἐλθούσης, ὁ λόγος οὐκ ἀνεῖλε παντῃ τὴν τεκνογονίαν. οὐ γὰρ ἐπειδὴ τῶν ἀστέρων ἡ σελήνη μείζων ἐστί, παρὰ τοῦτο τῶν ἄλλων ἀστέρων τὸ φῶς ἀναιρεῖται.

Ἀρξώμεθα δὲ ἀπὸ τῆς Γενέσεως, ἵνα δὴ καὶ πρεσβεύωμεν μᾶλλον τὴν γραφήν. ἡ γὰρ ἀπόφασις τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ διάταγμα τὸ ἐπὶ τῆς τεκνοποιίας, ὁμολογουμένως μέχρι καὶ νῦν συμπληροῦται πλάσσοντος τὸν ἄνθρωπον ἔτι τοῦ δημιουργοῦ. τοῦτο γὰρ καὶ πάντῃ καταφανές, ὡς ἄρα τὸν κόσμον ἀκμὴν ἐργάζεται ζωγραφῶν ὁ Θεός, ὥσπερ δὴ καὶ ὁ Κύριος ἐδίδαξεν, Ἕως ἄρτι ὁ Πατήρ μου ἐργάζεται, λέγων. ἀλλ' ὁπόταν οἱ ποταμοὶ ἤδη λωφήσωσιν, εἰς τὸ τῆς θαλάσσης εἰσβάλλοντες ἀγγεῖον, καὶ τὸ φῶς τελείως χωρισθῇ τοῦ σκότους· νῦν γὰρ ἔτι διαχωρίζεται· καὶ τοὺς καρποὺς μετὰ τῶν ἑρπετῶν καὶ τετραπόδων ἀναδιδόναι παύσηται λοιπὸν ἡ ξηρά, καὶ ὁ προωρισμένος τῶν ἀνθρώπων ἀριθμὸς ἀναπληρωθῇ· τότε δὴ λοιπὸν καὶ τῆς παιδοποιίας ἀφεκτέον. νῦν γὰρ εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ τὸν ἄνθρωπον ἀνάγκη συνεργεῖν, ἔτι συνεστῶτος τοῦ κόσμου καὶ τεκταινομένου. Αὐξάνεσθε γὰρ ἐλέχθη καὶ πληθύνεσθε. καὶ οὐ χρὴ τὸ διάταγμα βδελύσσεσθαι τοῦ δημιουργοῦ, ἐξ οὗ δὴ καὶ αὐταὶ γεγόναμεν. ἀρχὴ γὰρ γενέσεως ἀνθρώπων, ἡ τοῦ σπέρματος εἰς τοὺς αὔλακας τῆς μήτρας γίνεται καταβολή, ὅπως τὸ ἐκ τῶν ὀστέων ὀστοῦν, καὶ ἐκ τῆς σαρκὸς σὰρξ ἕτερος ἄνθρωπος ἀοράτῳ

THEOPHILA, Orat II.

In his itaque exorsa Theophila est. Quando quidem quam Marcella bene cœperat Orationem, non sufficienter absoluit, operæpretium existimo, vt finem sermoni imponere satagam. Etenim ad Virginitatem per interualla profecisse hominem, Deum illum certis vicibus atque gradibus promouente, præclarè mihi disputatum apparet: Quod autem intulit, Non esse deinceps procreandis liberis dandam operam, haud probare possim. Manifestè siquidè ex Scripturis mihi intelligere videor, noluisse Dei Verbum, postquam Virginitatem mundo intulit, omnino abrogare coniugium. Non enim quoniam sideribus Luna maior est, continuò cæterarum stellarum lumen extinguitur.

Non subalata nuptiæ Virginitatis præconio.

C

Incipiamus autem à Genesi, vt antiquissimæ Scripturæ suum ordinis primatum assignemus. Profectò Dei sententia & præceptum illud propagandi generis, etiam hodie viget & seruatur: Deo etiamnum hominis formandi opifice. Hoc etenim planè manifestum est, Nunc quoque velut pictor tabellam, sic Deum mundum efficere, vti sanè etiam Dominus docuit, dum ait, *Pater meus vsque modò operatur.* Verùm vbi flumina cursum suum absoluerint, seque vasto maris alueo reddiderint; vbi lumen à tenebris perfectè separatum fuerit (nunc enim adhuc in ista separatione laboramus) vbi fructus suos cum reptilibus & quadrupedibus edere deinceps arida desierit, & expletus erit præfinitus hominum numerus: tunc sanè à generando abstinendum erit. Nunc enim edenda Dei imagine suam hominem conferre operam necesse est, dum adhuc stat mundus, nouisque quotidie molibus eius fabrica adimpletur. *Crescite* enim, inquit, *& multiplicamini.* Nec fas est Creatoris præceptum abominari, ex quo nobis est quod existimus. Principium enim generationis hominum, seminis in genitale aruum demissio est, vt ex ossibus os & ex carne caro, arcana vi desumpta, in alterum rursus hominem elus-

Gen. 1. 28.

Ioan. 5. 17.

D

Gen. 1. 28.

dem Artificis opera condantur. Sic enim impleri putandum eam sententiam, *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea.*

Gen. 2. 23.

Id enim forsitan innuebat illa per somnum Primo homini iniecta ecstasis, viri inter muliebres amplexus mulcedinem illam præfigurans, cùm liberorum sitiens à se quasi excedit, genitalibus per somnum effœminatus deliciis, vt rursum ab eius ossibus & carne decerptus delibatusque, alius (vti dicebam) homo impleatur. Turbata enim corporum harmonia titillationibus coitus (vti nos docent, qui opus maritale experti sunt) medullosa quæque ac prolifica pars sanguinis (quod os quoddam liquidum est) ex cunctis coacta membris, spumoso coagulo concrescens, per naturales meatus in viuam fœminæ humum expluitur. Meritò propter hoc dictum est, Derelicturum hominem patrem & matrem, cunctis repentè per hæc interualla memoria elabentibus, dum coniugalibus mulieri adglutinatus complexibus, genitalis impos libidinis euadit: tollendam costam diuino præbens Artifici, vt ex filio idem rursus pater existat.

Generatio, affinis primæ Euæ ex costa & osse Adæ formationi.

Quamobrem, Deo etiamnum quotidie per nuptialem eiusmodi congressum hominem formante, quomodo non temerarium fuerit abominari liberorum procreationem, cui suas immaculatas immiscere manus omnipotens Creator haud indecorum ducat? *Priusquam enim*, inquit, *formarem te in vtero, noui te*, Ieremiam alloquens. Et Iobo ait, *Nunquid tu accepto limo effinxisti animal, & vocale illud fecisti super terram?* Iobus autem contrà Deo supplex accidit, dicens, *Manus tuæ fecerunt me, & plasmauerunt me.* Quomodo verò non absurdum fuerit prohibere congressus nuptiales, cùm expectentur etiam post nos futuri Martyres, & qui Nequissimo restituri sunt, ob quos etiam breuiandos dies illos pollicitus est diuinus sermo. Quod si malum (vt aiebas) ex hoc tempore Deo visum est, liberis operam dare, quo pacto illi, quos futuros Christus prædixit, Martyres & Sancti, contra Dei placitum & voluntatem nati, vsque adeò ei chari & accepti esse poterunt? Aut quomodo non plagiaria nescio qua suppositum arte ac manu, non diuina satione natum illud quodcunque fateri necesse est, quod præter mentem ac contra præscriptum creantis potentiæ subditicium extiterit? vt & facultatem condendi hominis hominibus tribuendam quis velit.

Deus hominũ conditor in consueta generatione.

Ier. 1. 5.

Iob. 38. 14.

Iob. 10. 8.

Matth. 24. 22.

Marc. 13. 20.

Martyres & Sancti in occasu mundi.

Hîc Marcella interpellans, Grauis error, ô Theophila, in tua, inquit, Oratione apparet, qui eam secum ipsam committit, contraria prius à te dictis adstruens: & putas te latere tanta offusa nube? Occurrit tamen ille tibi ex aduerso sermo, quo te aliquis vt sapientissimam adiens interrogare isto pacto possit. De iis qui ex adulterio illegitimè generantur, heus tu quid dicis? Concessisti enim nulla posse ratione fieri, vt quis

ληφθέντα δυνάμει πάλιν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ τεχνίτου δημιουργηθῶσι. ταύτῃ γὰρ ἐχρῆν ἡγητέον πληροῦσθαι τὴν φωνὴν, Τοῦτο νῦν ὀστοῦν ἐκ τῶν ὀστέων μου, καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός μου.

Τοῦτο γὰρ ἴσως ᾐνίσσετο, ἡ μετὰ τὸν ὕπνον ἔκστασις ἐπιβληθεῖσα τῷ Πρωτοπλάστῳ, προδιατυπουμένη τὴν ἐπὶ τῆς φιλοτησίας θέλξιν τοῦ ἀνδρὸς, ὁπότε διψήσας τέκνων ἐξίσταται, ταῖς παιδογόνοις θηλυνόμενος καθ' ὕπνον ἡδοναῖς, ἵνα πάλιν τι, ἀπὸ τῶν ὀστῶν αὐτοῦ, καὶ τῆς σαρκὸς ἀποσπασθὲν, ἕτερος ἄνθρωπος, ὡς ἔφην, ἀναπληρωθῇ. ἐκταρασσομένης γὰρ τῆς ἁρμονίας τῶν σωμάτων ἐν τοῖς κατὰ συνουσίαν ἐρεθισμοῖς, ὡς οἱ τετελεσμένοι τὴν γαμήλιον ἡμᾶς διδάσκουσι τελετὴν, πᾶν τὸ μυελῶδες τοῦ αἵματος καὶ γονιμώτατον, ὅπερ ἐστὶν ὑγρὸν ὀστοῦν, ἐκ πάντων ἐπαθροιζόμενον τῶν μελῶν, ἀφρωθὲν καὶ θρομβωθὲν, διὰ τῶν παιδογόνων εἰς τὴν ἔμψυχον τῆς θηλείας ἐξυετίζεται γῆν. εἰκότως ἄρα ἕνεκεν τούτου Καταλείπειν λέλεκται τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα, τότε πάντων ἀθρόως ἀμνημονήσας, ὅτε φιλοστόργοις ἐνούμενος τῇ γυναικὶ συμπλοκαῖς, κάτοχος ἐπιθυμίας γίνεται γεννητικῆς, παρέχων ἀφαιρεῖσθαι τῷ θείῳ τὴν πλευρὰν δημιουργῷ, ὅπως ἐξ υἱοῦ δὴ καὶ αὐτὸς πατὴρ πάλιν ἐκφανῇ.

Οὐκοῦν εἰ ἔτι πλάσσοντος καὶ νῦν δὴ τὸν ἄνθρωπον τοῦ Θεοῦ, πῶς οὐ τολμηρὸν τὸ βδελύσσεσθαι τὴν παιδουργίαν, ἣν αὐτὸς οὐκ ἐπαισχύνεται ταῖς ἀμιάντοις ὁ Παντοκράτωρ ἐργαζόμενος χερσί; Πρὸ τοῦ γάρ με πλάσαι σε ἐν κοιλίᾳ, ἐπίσταμαί σε, τῷ Ιερεμίᾳ φησί. τῷ δὲ Ιὼβ, Καὶ σὺ λαβὼν πηλὸν, ἔπλασας ζῶον, καὶ λαλητὸν αὐτὸ ἐποίησας, ἔφη, ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ ὁ Ιὼβ πρὸς αὐτὸν εὐκτικῶς φέρεται, λέγων, τὸ, Αἱ χεῖρές σου ἐποίησάν με καὶ ἔπλασάν με. πῶς δὲ οὐκ ἄτοπον τὸ, ἀπαγορεύεσθαι γάμων συναλλαγὰς, προσδοκωμένων ἔτι καὶ μεθ' ἡμᾶς ἔσεσθαι Μαρτύρων, καὶ τῶν ἀντιταξομένων τῷ πονηρῷ, δι' οὓς δὴ καὶ τὰς ἡμέρας ὁ λόγος ἐπηγγείλατο κολοβωθήσεσθαι; εἰ γὰρ φαῦλον, ὡς ἔφης, ἀπεντεῦθεν νενόμισται τῷ Θεῷ τὸ παιδοσπορεῖν, δι' ἣν αἰτίαν οἱ παρὰ δόγμα φυόμενοι καὶ τὴν βουλὴν τὴν θείαν, εὐάρεστοι δυνήσονται παραστῆναι τῷ Θεῷ; ἢ πῶς οὐκ ἀνάγκη εἶναι κίβδηλον, ἀλλὰ μὴ θεοφυὲς τὸ τεχθὲν, εἰ παρὰ τὴν γνώμην καὶ τὸ διάταγμα, δίκην παραχαράγματος, πλάσσεται τῆς δυνάμεως; ἵνα δὴ καὶ ἀνθρώποις δύνασθαι δῶμεν ἀνθρωποπλαστεῖν.

M. A εὐσεβῶ.

M. A'l. θεοφιλές. Deo charū.

Καὶ ἡ Μαρκέλλα ὑπολαβοῦσα, Ω Θεοφίλα, μέγα σφάλμα, ἔφη, καὶ ἐναντίον οἷς εἴπας ἀναφαίνεται. καὶ οἴει λεληθέναι παρασπασαμένη τηλικοῦτον νέφος. ἥκει γὰρ ἐκεῖνος ὁ λόγος, ὅν ἴσως ἀπαιτήσει σέ τις ὡς σοφωτάτην, λέξει. Περὶ τῶν ἐκ μοιχείας ἀνόμως φυομένων τί φῇς; ἔδωκας γὰρ εἰσελθεῖν εἰς τὸν κόσμον ἀμήχανον εἶναι καὶ ἀδύνατον,

μὴ

M. A'l. δυνάμεως.

μὴ παραγωγηθέντα τῷ θελήματι τῆς "μεγαλοσύνης, κατασκευασθέντος αὐτῷ τοῦ σκηνώματος παρὰ τοῦ Θεοῦ. καὶ ἵνα μὴ καταφύγῃς ὥσπερ εἰς τεῖχος ἐχέγγυον, προχειριζομένη τὴν λέγουσαν γραφὴν, Τέκνα δὲ μοιχῶν ἀτελεσφόρητα, ἀποκρούσεταί σε πράως εἰπὼν, Ὅτι καὶ μὴν τελεσφόρους πολλαχῶς ὡδῖσιν ὡρίμους καρποὺς τοὺς ἐκ παρανόμων συλληφθέντας ὧδε συναλλαγῶν ὁρῶμεν φυομένους.

Εἰ δ' αὖ πάλιν σοφιζομένη φαίης, Ὦ οὗτος, ἐγὼ τὸ ἀτελεσφόρητον ἐπὶ τῶν τελειουμένων ἡγοῦμαι τίθεσθαι τῇ χριστοδιδάκτῳ δικαιοσύνῃ, λελέξεται, Καὶ μὴν, ὦ μακαρία, πλεῖστοι τεχθέντες ἐξ ἀδίκου σπορᾶς οὐδὲν ἧττον οὐ μόνον τῇ ποίμνῃ συναγελάζεσθαι καταριθμοῦνται τῶν ἀδελφῶν, ἀλλὰ καὶ καθηγεῖσθαι τούτων κληροῦνται πολλαχῶς. Οὐκοῦν ὄντος φανεροῦ, καὶ πάντων ἱστορούντων, καὶ τὰ ἐκ μοιχείας φυόμενα τελεσιουργεῖσθαι, οὐ χρὴ νομίζειν περὶ συλλήψεων καὶ τόκων τὸ Πνεῦμα προπεφητευκέναι· ἀλλ' ἴσως περὶ τῶν τὴν ἀλήθειαν μοιχευόντων, οἵτινες κλεψισόφοις νοθεύοντες δόγμασι τὰς γραφὰς, ἀτελεσφόρητον γεννῶσι σοφίαν, τῇ θεοσεβείᾳ συγκρίνοντες τὴν πλάνην. διὸ καὶ ταύτης σου τῆς προφάσεως ἐξῃρημένης, ἴσθι δὴ, εἰ καὶ τὰ ἐκ μοιχείας εὐδοκοῦντος ἀποκρίναι γεννῶνται τοῦ Θεοῦ. ἔφης γὰρ, εἶναι ἀδύνατον, ἀνθρώπου τελεσφορηθῆναι γονὴν, μὴ μορφώσαντος αὐτὴν καὶ ψυχώσαντος τοῦ Κυρίου.

Καὶ ἡ Θεοφίλα ὑπὸ γενναίου ὥσπερ ληφθεῖσα τῶν μέσων ἀνταγωνιστοῦ, ἐσκοτοδινίασε, καὶ μάλα μόλις ἀναπνεύσασα, ἔφη. Ἐρωτᾷς ἐρώτημα διὰ παραδείγματος, ὦ μακαρία, χρῆζον ἀποδειχθῆναι, ἵν' ἔτι μᾶλλον εἰδῇς, ὡς διὰ πάντων ἡ ποιητικὴ δύναμις διήκουσα τοῦ Θεοῦ, πλέον εἰς τὴν τῶν ἀνθρώπων γένεσιν αὐτουργεῖ, αὔξουσα τὰ εἰς γόνιμον φυτευόμενα γῆν. οὐ γὰρ τὸ σπειρόμενον αἰτιατέον, ἀλλὰ τὸν εἰς ἀλλοτρίαν ἀρουραν κλεψιγάμοις εὐναῖς, οἷα μισθωτὸν ὀλίγης ἡδονῆς, τὴν ἰδίαν αἰσχυντῶς πιπράσκοντα σποράν. ἀπείκασον γὰρ τοιούτῳ τινὶ τὴν ἡμετέραν γένεσιν εἰς τὸν βίον, οἷον οἴκῳ παρακειμένην ἔχοντι τὴν εἴσοδον ὄρεσιν ὑψηλοῖς· διήκειν δὲ τὸν οἶκον ἐπὶ πολὺ κάτω, μέχρις ἄκρων τῆς εἰσόδου ἔχοντα πολλὰς ὀπὰς ἐκ τῶν ὀπίσω, καὶ περιφερῆ κατὰ τοῦτο τὸ μέρος γεγονότα. ἀπεικάζω, ἔφη ἡ Μαρκέλλα. Οὐκοῦν ὑπόλαβε ἔνδον καθεζόμενον ἐργάζεσθαι πλάστην πολλοὺς ἀνδριάντας· τούτῳ δ' αὖ τὴν ὕλην τοῦ πηλοῦ διὰ τῶν ὀπῶν ἔξωθεν νόησον ὑπὸ πολλῶν ἀνθρώπων ἀπαύστως χορηγεῖσθαι, οὐδενὸς αὐτὸν ὁρῶντος τὸν τεχνίτην. δὸς δὲ κεκαλύφθαι τὸν οἶκον ὁμίχλῃ καὶ νεφέλαις, καὶ μηδὲν αὐτοῖς ἔξωθεν εἶναι καταφανὲς, ἢ μόνας τὰς ὀπάς. δεδόσθω, ἔφη, καὶ τοῦτο. ἔχειν δὲ ἕκαστον αὖ τῶν τῶν συμπονούντων, εἰς τὴν τοῦ πηλοῦ συγκομιδὴν ἀπονεμη-

veniat in mundum, quin diuinæ ei Maiestatis nutus ductor extiterit, parato ei qui sit nasciturus, à Deo corpusculo. Et ne confugias velut in arcem securam, prolato testimonio Scripturæ, dicentis, *Fily autem adulterorũ maturitatem non consequentur*, refellet te leniter, dicens, Atqui videmus haud rarò illegitimis conceptos copulis maturescere in partus vitales, valentesque adolescere.

Sap. 3 16. Locus Scripturæ vexatus.

Si autem argutè iterum distinguens dicas, Ego verò, heus tu, maturitatis nomine, quam non consequantur, iustitiam Christianam intelligo, cuius illi compotes non sunt; reponet statim. Atqui, ô Beata, multi ex iniquo sati semine, nihilo secius, non solùm gregi Fidelium adunati: verùm etiam vt illis præessent haud rarò sortiti sunt. Quare cùm communi omnium sensu & experientia notissimum sit; ortos ex adulterio vtrovis modo quod perfectum est adipisci: non est putandum de conceptibus aut partubus, Propheticum illud Spiritus sancti oraculum esse intelligendum; sed fortè potius de illis, qui adulterant veritatem: qui nimirum sophisticis decretis corrumpentes Scripturas, immaturam gignunt sapientiam, quod pietati errorem commisceant. Itaque hoc quoque tibi effugio præcluso, i modò, & ex adulterio quoque conceptos fœtus, responde, Deo bene volente generari. Dixisti enim, Fieri non posse, vt ad maturitatem & consummationem perueniat humanus fœtus, nisi Dominus formam animumque indiderit.

Spurij, Fideles & Prælati.

Opinio paulò durior Photio obseruata.

Hîc Theophila velut robusti lacertis aduersarij media correpta, vertigine tentata quadam est: tum ægrè tandem spiritu resumpto, Rem, inquit, ô Beata, quæris, ad sui plenam declarationem exemplo quodam indigentem, cuius beneficio melius intelligas, Dei vim creatricem per omnia quidem pertingentem, præcipuè tamen ipsam à se humanam præstare generationem, augendo quæ in genitalem sunt seminata terram. Neque enim id quod seminatur culpandum est: sed in eo omnis culpa residet, qui in alienum agrum, furtiuis cubilibus, veluti mercede breuis voluptatis, propriam impudenter sementem vendit. Informa enim, quæso, animo, talem quandam imaginem nostri in vitam ortus ac generationis. Cogita domum, cuius altissimis montibus ingressus adiaceat, ipsaque longè in multam & infernè capacem demissa sit profunditatem; quæ denique à summo capite ab ingressu multa retro foramina habeat, ac cuius figura ea parte orbicularis existat. Informo inquit Marcella, quam iubes imaginem. Iam imaginare sedentem intus operari plasten statuas plurimas, ex limo, quem ei per ea, quę dixi, foramina, multi assiduè homines congerant, nemine ipsum artificem vidente. Da enim occultari domum nebulis ac caligine, nihilque illis qui exterius materiam ministrant, præter sola foramina, conspicuum esse. Detur, inquit, & hoc. Habere item vnumquemque collaborantium in luti comportationem assignatum

Humana generatio, Deique in ea opera declarata.

sibi foramen vnum, per quod solùm oportet eum materiam propriam deponere, nulla ratione tangendo aliud quodcunque: proposita etiam pœna ignis & verberum, ei qui curiosius tentauerit aperire foramen alteri assignatum.

Tum iam mihi deinceps figulum interius foramina circumeuntem considera, & quamcunque sub vnoquoque materiam offenderit, hanc fingentem, certisque mensium periodis efformatam statuam, per idem rursus foramen emittere: quippe cui hæc posita lex sit, vt nullo discrimine, quamcunque aptam operi oblatam sibi argillam fingat ac figuret, etiamsi peruersè per alienum à quopiam demissa foramen fuerit. Nihil enim peccasse materiam; ac propterea tanquam innoxiam fingi eam oportere atque formari. Eum verò qui contra interdictum in alienum ipsam foramen deposuit, vt sceleratum & transgressorem, meritò pœna mulctandum esse. Non enim in lutum culpa referenda, sed in illum qui rem præter fas gessit. Impudicitiæ enim actus stimulis, in alienum vi furtim destinatam rimam intulit ac deposuit. Verissima loqueris.

Ergo his hactenus ita præparatis, restat vt omnem hanc similitudinem, ô Sapientissima, his quæ iam superius dicta sunt, adhibeas: & domum quidem illam, inaspectabilem generationis nostræ naturam esse intelligas: aditum autem adiacentem montibus, descensum è cœlis Animarum in corpora, & quod in illa mittuntur. Foramina verò, fœminarum sexum ac muliebrem: Plasten quoque, creatricem Dei potentiam, quæ pro generationis velo, nostra vtens natura, inaspectabili ratione intus nos humana forma effingit, Animarum indumenta concinnans. Qui denique lutum argillamque comportent, mares ac viros exprimere cogitandi sunt, cùm illi liberorum agente siti, in naturales fœminæ meatus semen injiciunt, haud secus ac illi argillam in foramina important. Semini enim, quadam diuinæ creatricis potentiæ (vt sic dicam) participatione asperso, haud imputandi exæstuantes impuræ libidinis ardores. Ars porro in subiecta sibi materia, quod suum est, agit. Nullam verò rem ex se, ac per seipsam malam esse, existimandum est, sed talem fieri per abutentium operationem. Honestè videlicet & castè exhibita, honesta euadit: turpiter verò & indecenter administrata, turpis fit. In quo enim malè meruit ferrum propter agriculturam & artes inuentum, de iis, qui ad mutuas illud cædes acuunt? In quo aurum aut argentum, aut æs, & vt verbo colligam, omnis materia atque metalla, dum se mollia præbent ac tractabilia, de his, qui ingratis in Auctorem suum animis, in statuas variè distinctas efformatasque, hæc adoranda proponunt? Certè si quis furto quæsita vellera textrinæ præbuerit, in vnum hunc scopum intuens ars, quod subiectum est fabricatur, vt structuram admittat, nihil respuens eorum quæ illi ad vsum suum apta obiecta sunt. Nam neque

A μένην αὐτῷ μίαν ὀπήν, εἰς ἣν χρὴ μόνον αὐτὸν φέροντα τὴν ἰδίαν ὕλην ἀποτίθεσθαι, μὴ ἁπτόμενον ἑτέρας. εἰ δ' αὖ περιέργως ἀνεῳγνύναι τὴν ἑτέρῳ κεκληρωμένην ἐπιχειροίη, πῦρ αὐτῷ καὶ μάστιγας ἀπειλητέον.

Οὐκοῦν τὰ μετὰ ταῦτα λοιπὸν δὴ θεώρησον. ἔνδοθεν τὸν πλάστην περιερχόμενον τὰς ὀπὰς, καὶ τὸν εὑρισκόμενον ἐν ἑκάστῃ πηλὸν κατ' ἰδίαν λαμβάνοντα πλάττειν, καὶ μηνῶν περιόδοις ἀποπλάσαντα, πάλιν ἀποδιδόναι τοῖς ἔξω διὰ τῆς αὐτῆς τὸν πλάστην ὀπῆς, ἔχοντα τοιαύτην ἐντολήν, πάντα τὸν δυνάμενον δημιουργηθῆναι πηλὸν ἀδιαφόρως ἐργάζεσθαι, κἂν εἰς ἀλλοτρίαν ὑπό τινος εἰσοχετεύηται κακοτρόπως ὀπήν. B οὐδὲν γὰρ ἠδικηκέναι τὴν ὕλην. διὸ ὡς ἀναιτίαν μὲν δὴ χρῆναι πλάττεσθαι καὶ μορφοῦσθαι. τὸν δὲ παρὰ τὸ διάταγμα καὶ τὴν ἐντολὴν εἰς ἀλλοτρίαν αὐτὴν ἀποτιθέμενον ὀπήν, ὡς ἀλάστορά τε καὶ παραβάτην τιμωρεῖσθαι. οὐ γὰρ τὸν πηλὸν αἰτιατέον, ἀλλ' ἐκεῖνον τὸν παρὰ τὸ ὅσιον τοῦτο πεποιηκότα. ἀκρασίας γὰρ χάριν εἰς ἀλλοτρίαν ἀποκομίσας ὀπὴν ἀπέθετο λαθραίως τῇ βίᾳ. Ἀληθέστατα λέγεις.

Οὐκοῦν λοιπὸν δὴ καιρὸς τούτων ἤδη προδιηνυσμένων, ταύτην σε πᾶσαν προσάπτειν, ὦ σοφωτάτη, τὴν εἰκόνα τοῖς ἤδη ἔμπροσθεν εἰρημένοις. τὸν μὲν οἶκον ἀφομοιοῦσαν τῇ ἀοράτῳ τῆς γενέσεως ἡμῶν φύσει· τὴν δὲ προσκειμένην εἴσοδον τοῖς ὄρεσι, τῇ ἀπὸ τῶν οὐρανῶν εἰς τὰ σώματα[14] καταβάσει καὶ καταπομπῇ τῶν ψυχῶν· τὰς 14.
C δὲ ὀπὰς, τῷ θηλυκῷ καὶ γυναικείῳ γένει· τὸν δὲ πλάστην, τῇ ποιητικῇ δυνάμει τοῦ Θεοῦ, ἥτις ἐπικαλύμματι τῆς γενέσεως ἡμῶν τῇ φύσει χρωμένη, ἔνδον ἡμᾶς ἀοράτως ἀνθρωποπλαστεῖ, τὰ ἐνδύματα ταῖς ψυχαῖς ἐργαζομένη. τοὺς δὲ κομίζοντας τὴν ὕλην τοῦ πηλοῦ, τῷ ἀνδρείῳ καὶ ἀρρενικῷ παραβλητέον· ὁπότε διψήσαντες τέκνων, εἰς τοὺς κατὰ φύσιν τῆς θηλείας φερομένους πόρους ἐγκαταβάλλουσι τὴν σποράν, ὥσπερ κἀκεῖ τὸν πηλὸν εἰς τὰς ὀπάς. θείας γὰρ, ὡς ἔπος εἰπεῖν, μοίρας τῆς δημιουργικῆς τὸ σπέρμα μεταλαμβάνον, οὐκ αὐτὸ αἴτιον νομιστέον εἶναι τῶν τῆς ἀκολασίας ὑπεκκαυμάτων. ἡ μὲν γὰρ τέχνη, τὴν D ὑποκειμένην ὕλην ἀεὶ τεκταίνεται· οὐδὲν γὰρ αὐτόθι καθ' ἑαυτὸ τῶν πραγμάτων ἡγητέον εἶναι κακόν, ἀλλὰ παρὰ τὴν πρᾶξιν τῶν χρωμένων τοιῶσδε γίνεσθαι· κοσμίως μὲν γὰρ πραττόμενον καὶ σωφρόνως, κόσμιον ἀπέβη· αἰσχρῶς δὲ καὶ ἀσχημόνως, αἰσχρόν. τί γὰρ ἠδίκησε σίδηρος γεωργικῆς χάριν καὶ τεχνῶν εὑρεθεὶς, τοὺς εἰς ἀλληλοφόνους αὐτὸν θήξαντας μάχας; τί δὲ χρυσὸς ἢ ἄργυρος ἢ χαλκὸς, καὶ συλλήβδην ἡ εὐέργαστος ἅπασα γῆ, τοὺς πλημμελοῦντας ἀχαρίστως εἰς τὸν σφέτερον δημιουργὸν, ἐν τῷ παρατρέπεσθαι τὰ ἀπ' αὐτῶν[15] ποικιλλόμενα βρέτη; κἂν 15.
γὰρ ἀπὸ κλεψιμαίων τῇ ὑφαντικῇ παρέχοιτό τις ἔρια τέχνῃ, πρὸς ἓν μόνον ἀποβλέπουσα τοῦτο ἡ τέχνη, δημιουργεῖ τὴν ὑποκειμένην

ὕλην, εἰ δέξεται τὴν κατασκευήν, οὐδὲν ἀποβαλλομένη τῶν ἑαυτῆς χρησίμων· ἐπεὶ μηδὲν αἴτιον ἐστὶν ἐνταῦθα τὸ κλαπὲν ἄψυχον ὄν. διὸ δή, αὐτὸ μὲν ἐργαστέον καὶ κοσμητέον, τὸν δὲ ὑφελόμενον ἀδίκῳ φωρᾷ τιμωρητέον. ἀτὰρ δὴ καὶ τοὺς δηλήμονας τῶν γάμων, καὶ διαῤῥήκτας τῆς εὐαρμοστίας τοῦ βίου τῶν χορδῶν, φλεγμαίνοντας οἴστρῳ, καὶ τὴν ὄρεξιν εἰς μοιχείας ἐκχαλωμένους, αὐτοὺς μὲν βασανιστέον καὶ τιμωρητέον· ἀπ' ἀλλοτρίων γὰρ κήπων τὰς παιδογόνους λυμαίνονται κλέπτοντες συμπλοκάς· τὴν δὲ σποράν, ὥσπερ δὴ κἀκεῖ τὰ ἔρια, μορφωτέον καὶ ψυχωτέον.

Καὶ τί δεῖ παραδείγμασι τοσούτοις κεχρημένην μηκύνειν τὸν λόγον; οὐδὲ γὰρ ἂν οὕτως ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ τοσοῦτον ἔξω θείας κομιδῆς ἔργον ἐξήνυσε φύσις. τίς γὰρ ὀστέων ἄπηκτον ἔπηξεν οὐσίαν; τίς δὲ ξυνέδησε ἐπιτείνεσθαι νεύροις καὶ ἀνίεσθαι περὶ τὰς ἁρμογὰς καμπτόμενα τὰ μέλη; τίς δ' ὑπονόμους κατεσκεύασε τῷ αἵματι, καὶ μαλακὴν ἀρτηρίαν τῷ
16. πνεύματι; [16] ἢ τίς ἄλλος ἐζύμωσε χυμὸν δεύσας αἵματι, καὶ μαλθακὴν ἐκ χοὸς σάρκα; ἢ μόνος ὁ ἀριστοτέχνης τὴν λογικωτάτην εἰκόνα καὶ ἔμψυχον, τὸν ἄνθρωπον ἡμᾶς ἑαυτοῦ τεκταινόμενος, καὶ κηροπλαστῶν ἐξ ὑγρῶν καὶ βραχυτάτων σπερμάτων ἐν μήτρᾳ; τίς γάρ ἐστιν ὁ προμηθούμενος μὴ συμπνίγεσθαι τῷ ὑγρῷ καὶ τῇ συνοχῇ τῶν ἀγγείων, ἐπικλυζόμενον ἔσω τὸ ἔμβρυον; ἢ τίς ὁ μετὰ τὸ λοχευθῆναι καὶ εἰς φῶς ἀνελθεῖν, εἰς μέγεθος καὶ κάλλος καὶ ῥώμην ἐξ ἀσθενοῦς καὶ βραχέος μεταβάλλων, ἢ μὴ αὐτὸς οὗτος ὁ ἀριστοτέχνης, ὡς ἔφην, Θεός, τῇ ποιητικῇ δυνάμει τοῦ Χριστοῦ μετασχηματίζων καὶ μεταζωγραφῶν τὰς ἰδέας; ὅθεν δὴ καὶ τημελούχοις Ἀγγέλοις, κἂν ἐκ μοιχείας ὦσι τὰ ἀποτικτόμενα, παραδίδοσθαι παρειλήφαμεν ἐν θεοπνεύστοις γράμμασιν. εἰ γὰρ παρὰ τὴν γνώμην ἐγίνοντο καὶ τὸν θεσμὸν τῆς μακαρίας ἐκείνης φύσεως τοῦ Θεοῦ, πῶς Ἀγγέλοις ταῦτα παρεδίδοτο τραφησόμενα μετὰ πολλῆς ἀναπαύσεως καὶ ῥᾳστώνης; πῶς δὲ καὶ κατηγορήσοντα σφῶν αὐτῶν τοὺς γονεῖς εὐπαρρησιάστως εἰς τὸ δικαστήριον ἐκίκλησκον τοῦ Χριστοῦ; Σὺ οὐκ ἐφθόνησας ἡμῖν, ὦ Κύριε, τὸ κοινόν, λέγοντα, τοῦτο φῶς· οὗτοι δὲ ἡμᾶς εἰς θάνατον ἐξέθεντο, καταφρονήσαντες τῆς σῆς ἐντολῆς. Ἐκ γὰρ ἀνόμων, φησίν, ὕπνων τέκνα γεννώμενα, μάρτυρές εἰσι πορνείας κατὰ γονέων ἐν ἐξετασμῷ πιθανῶν λόγων.

Καὶ τάχα μὲν οὖν δὴ χώραν ἕξει πιθανολογῶν τις ἐν οὐ κριτικοῖς καὶ φρονίμοις ἀνδράσι, τὸν χιτῶνα τῆς ψυχῆς τὸν σάρκινον τοῦτον ὑπὸ ἀνθρώπων φυτευόμενον αὐτομάτι μορφοῦσθαι παρὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ· [17] οὐ μὴν ἤδη καὶ τῆς
17. ψυχῆς τὴν ἀθάνατον οὐσίαν μετὰ τοῦ θνητοῦ σπείρεσθαι διδάσκων πιστευθήσεται σώματος. τὸ γὰρ ἀθάνατον καὶ ἀγήρω, μόνος ὁ Παντοκράτωρ ἐμφυσᾷ, ἢ καὶ μόνος τῶν ἀοράτων ἐστὶ

A quod furto ablatum est in crimen vocandum sit; quippe inanimum. Lanam itaque elaborare ac concinnare, nihil prohibet: qui verò iniusta eam manu furtoque abstulit, is pœna afficiendus. Sic corruptores nuptiarum, ac qui concinnæ castæque vitæ, velut citharæ, temere chordas rumpunt, effrænes inflammatæ cupiditatis æstus in adulteria laxantes, ipsi quidem cruciandi puniendique sunt: nocent enim grauiter, ex alienis hortis inconcessos furando concubitus: semen verò ipsum, vti & illic vellera, formandum est animaque donandum.

Et quid opus tanta exemplorum vi frustra sermonem producere, cùm satis li-
B queat Dei profectò opus esse, corporum structuram? Quando enim natura breui adeo tempore, nisi Deo adiutorium subministrante, tantum opus perficeret? Quis enim incompactam compegit ossium substantiam? Quis verò colligauit, vt neruis extenderentur ac remitterentur ad iuncturas artuum sic membra flectentia? Quis cuniculos sanguini, mollemque spiritui arteriam præparauit? Aut quis alius humorem sanguine imbutum, exque limo mollem palpam, fermento prope dilatauit? nisi solus summus Artifex, qui viuum nos hominem, rationalem sui effigiem fabricatus, ex humanis tenuissimisque seminibus, velut ex cera, in vuluæ effingit?
C Ad cuius enim id curam spectat, ne tum humido, tumque vasculorum angustiis suffocetur, intus innatans vtero gestatus imperfectus fœtus? Quis à partu iam editum inque lucem susceptum, sic imbecillem exiguumque in molem & formam ac robur idoneum prouehit? nisi ille idem, vt dixi, supremus Artifex Deus, creatrice vi, quasi Christo exemplari figuras ducens atque ad viuum species depingens? Vnde & tutelaribus Angelis, etiam ex adulterio susceptas proles commendari, ex diuinis literis accepimus. Si enim inuita beatæ illius naturæ (Dei scilicet) voluntate, præterque eius consilium ac legem existerent: quomodo Angelis traderentur blandè admodum ac indulgenter
D educandæ? Quomodo etiam suos genitores accusaturæ, liberè ad Christi tribunal citarent? Tu quidem, Domine, inquiunt, non inuidisti nobis commune hoc lumen: hi autem nos in mortem exposuerunt, contempto tuo mandato. *Ex illegitimis enim somnis*, inquit, *filii qui nascuntur, testes sunt nequitiæ aduersus parentes in interrogatione persuasibilium sermonum.*

Etiam adulterinorum partuum cura Deo; iis Angeli curatores dati.

Sap. 4. 6. Sic & Vulg. emend. cùm pro *somnis* irrepsisset *omnes*, vt testatur Nobil.

Et adhuc locum habebit aliquis probabiliter disputandi apud imperitos & imprudentes, tunicam hanc Animæ carneam, ab hominibus satam, casu formari præter Dei sententiam; immortalem tamen Animi substantiam cum mortali ac fragili corpore seminari qui doceat, fidem non merebitur. Quod enim mortis seniique expers est, solus vtique nobis inspirat Omnipotens, solusque inuisibilium incorruptibiliumque

Anima rationalis ab ipso Deo.

Gen. 2.7. Creator est. *Inspirauit enim* inquit, *in faciem eius spiraculum vitæ: & factus est homo in animam viuentem.* Denique artifices illos increpans Scriptura, qui ad hominum perniciem, humana forma statuas concinnarent, nullo eius sensu præditas, quo auctore fiant, in libro Sapientiæ (omnis scilicet virtutis officina) ait:
Sap. 15.10. *Cinis est cor eorum, & terra supervacua spes eorum: quoniam ignorarunt qui se finxit, & qui inspirauit illis animam, quæ operatur; & qui insufflauit eis spiritum vitalem.* Hic cunctorum hominum conditor est, Deus.
1.Tim. 2.4 Propterea que vt scribit Apostolus, *Vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.* Et quoniam hoc vix tandem caput expediuimus, quæ supersunt deinceps dicenda sunt. Vbi enim quis, eorum quæ ex humana ratione homini accidunt, considerationem natura duce diligenter didicerit, sanè nouerit haud abominandam liberorum procreationem, cùm tamen Castimonia maiori laude atque honore coronanda sit. Quando non eo quod mel cæteris dulcius est ac suauius, continuò reliqua amara reputare conuenit, quæcunque in fructibus iucundi saporis partem aliquam à natura sortita sunt. Et horum quidem idoneum testem producemus Paulum, cuius illa sunt,

Castitas non vna bona, etsi melior & honoratior.

1.Cor. 7.37. *Qui matrimonio iungit Virginem suam, bene facit: & qui non iungit, melius facit.* Non enim scilicet id proponendo quod melius ac dulcius est, aliud omnino Scriptura sublatum voluit: sed vnicuique quod proprium est ac vtile tribuendum decernit. Sunt quibus nondum concessit potiri Virginitate: sunt quos non amplius titillationibus erubescentes inquinari permittit, sed iam inde meditari, deincepsque cogitare vult, Angelicæ puritatis æmulam corporum transformationem; vbi iuxta
Matth. 22. 30. verax Domini oraculum, *Non nubent, neque nubentur.* Quandoquidem non omnibus incontaminatus ille, & quo regnum cœlorum præbetur, Eunuchismus creditur: sed illis duntaxat, qui & semper virentem & incontaminatum Virginitatis florem valent seruare. Florentissimo enim & maximè variegato prato comparari Ecclesiam habet Propheticus sermo, non modo Virginitatis distinctam & coronatam floribus, sed & coniugij; & continentiæ. *In fimbriis enim aureis variegata astat Regina à dextris Sponsi.*

Ecclesiæ varius ornatus in Virginibus & Coniugatis.

Psal. 44. 10.

Hæc tibi pro viribus ego meis, ô Arete, confero susceptum pro veritate sermonem. Quibus à Theophila dictis, lenè à cunctis Virginibus extitisse murmur narrabat Theopatra, illis sermonem laudantibus. Vbi autem susurrus quieuit, post longum silentium, assurrexisse Thaliam (ei quippe tertio loco mandatum erat post Theophilam concertare) Ea igitur sequens, hinc & ipsa exorsa est.

A καὶ ἀπολέθρων ποιητής. Ἐνεφύσησε γὰρ εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς, καὶ ἐγένετο φησὶν ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν. ἀμέλει τοὺς χειροτέχνας τούτους αἰτιώμενος ὁ Λόγος, ἐπὶ λύμῃ τῶν ἀνθρώπων τὰ ἀνδροείκελα κατασκευάζοντας ἀγάλματα, οὐκ αἰσθόμενα τὸν ἴδιον ποιητὴν, ἐν τῇ Πανάρετῳ Σοφίᾳ φησί. Σποδὸς ἡ καρδία αὐτῶν, καὶ γῆς εὐτελεστέρα ἡ ἐλπὶς αὐτῶν, πηλοῦ τε ἀτιμότερος ὁ βίος αὐτῶν, ὅτι ἠγνόησαν τὸν πλάσαντα αὐτοὺς, καὶ τὸν ἐμπνεύσαντα αὐτοῖς ψυχὴν ἐνεργοῦσαν, καὶ ἐμφυσήσαντα αὐτοῖς πνεῦμα ζωτικόν. οὗτος ἐπὶ
B πάντων ἀνθρώπων ποιητὴς ὁ Θεός. διὸ καὶ πάντας ἀνθρώπους, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, σώζεσθαι βούλεται, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν. καὶ ἐπειδὴ τοῦτο μόλις τέλος ἔχει, λοιπὸν δὴ τὰ μετὰ ταῦτα λεκτέον. Ὁπόταν γάρ τις τὴν θεωρίαν τῶν κατ᾽ ἀνθρώπων συμβαινόντων κατὰ φύσιν ἀκριβῶς ἐκμάθῃ, εἴσεται μὴ βδελύσσεσθαι παιδοποιΐαν· ἐπαινεῖν δὲ καὶ προτιμᾶν Ἁγνείαν. οὐδὲ γὰρ ἐπειδὴ τῶν ἄλλων ἡδύτερόν ἐστι καὶ προσηνέστερον τὸ μέλι, τὰ λοιπὰ δεῖ ταύτῃ νομίζεσθαι προσήκει πικρὰ, ὁπόσα δὴ τῇ ἐμφύτῳ γλυκασίᾳ κεκέρασται τῶν ἀκροδρύων. καὶ τούτων μὲν ἐχέγγυον μάρτυρα παρέξομαι τὸν Παῦλον, ὥστε καὶ ὁ γαμίζων, λέγοντα, τὴν ἑαυ-
C τοῦ Παρθένον, καλῶς ποιεῖ· καὶ ὁ μὴ γαμίζων, κρεῖσσον ποιεῖ. οὐ γὰρ δὴ τῇ τοῦ κρείττονος καὶ γλυκυτέρου προθέσει, τὸ ἕτερον ἀνελὼν ἀπαγορεύσαι ὁ λόγος, ἀλλ᾽ ἑκάστῳ τὸ οἰκεῖον καὶ λυσιτελὲς ἀπονέμειν διατεταγμένον. τοῖς μὲν γὰρ οὐδέπω συνεχώρησε Παρθενίας τυχεῖν· τοῖς δὲ οὐκέτι βούλεται χραίνεσθαι φοινισσομένοις ἐρεθισμοῖς, ἀλλὰ μελετᾶν ἀπεντεῦθεν ἤδη καὶ φαντάζεσθαι τὴν ἰσάγγελον μεταστοιχείωσιν τῶν σωμάτων, ἔνθα οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε γαμίσκονται, κατὰ τοὺς ἀψευδεῖς τοῦ Κυρίου χρησμοὺς· ἐπεὶ μηδὲ πᾶσιν ὁ ἀμόλυντος καὶ παρεκτικὸς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν εὐνουχισμὸς ἐμπιστεύεται· ἀλλὰ μόνοις ἐκείνοις δηλονότι, τοῖς καὶ δυναμένοις τὸ
D ἀειθαλὲς ἄνθος, καὶ ἀκήρατον τῆς Παρθενίας τηρῆσαι. ἀνθηροτάτῳ γὰρ καὶ ποικιλωτάτῳ λειμῶνι ἀπεικάζεσθαι λόγος ἔχει Προφητικὸς τὴν Ἐκκλησίαν. οὐ μόνον τοῖς τῆς Ἁγνείας πεποικιλμένην καὶ κατεστεμμένην ἄνθεσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς τῆς τεκνογονίας καὶ τοῖς ἐγκρατείας. Ἐν κροσσωτοῖς γὰρ χρυσοῖς πεποικιλμένη ἀπὸ δεξιῶν ἡ βασίλισσα παρέστηκε τοῦ Νυμφίου.

Ταῦτά σοι κατὰ δύναμιν κἀγὼ τὴν ἐμαυτῆς, ὦ Ἀρετὴ, εἰς τὴν περὶ τῆς ἀληθείας συμβάλλομαι λόγον. εἰπούσης δὲ ταῦτα τῆς Θεοφίλας, θόρυβον ἠρέμα ἐκ πασῶν ἡ Θεοπάτρα ἔφη γεγονέναι τῶν Παρθένων, ἐπαινουσῶν τὸν λόγον. ὡς δὲ ἡσύχασεν, σιωπῆς ἐπὶ πολὺ γενομένης, ἀναστῆναι τὴν Θάλειαν· ταύτῃ γὰρ ἐκ τρίτου ἐπετέτακτο μετὰ τὴν Θεοφίλαν ἀγωνίζεσθαι. ὑπολαβοῦσαν οὖν ἐντεῦθεν, ὡς οἶμαι, ἤδη καὶ αὐτήν.

A

ΘΑΛΕΙΑ.

Σύ μοι δοκεῖς, ὦ Θεοφίλα, ἔφη, καὶ τῇ πράξει καὶ τῷ λόγῳ πασῶν κρατιστεύειν, καὶ σοφίας τὰ δεύτερα φέρεσθαι οὐδενός· οὐ γάρ ἐστιν ὅστις αἰτιάσεταί σου τὸν λόγον, οὐδ' εἰ παντάπασι φιλόνεικος εἴη καὶ ἀντιλογικός. πλὴν ἐκεῖνό με μόνον, τῶν ἄλλων ὀρθῶς εἰρημένων, ὦ μακαρία, δοκεῖ ταράττειν τι καὶ ἀνιᾶν, ἀναλογιζομένην, ὡς οὐκ ἂν ὁ πνευματικώτατος καὶ σοφὸς ἀνήρ, τὸν Παῦλον λέγω, ματαίως ἀνέφερεν εἰς Χριστὸν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν, [18] τὴν συνέρξιν τοῦ Πρωτοπλάστου καὶ τῆς γυναικός, εἰ μηδὲν ὑψηλότερον ἐφαντάζετο τῶν ῥητῶν καὶ τῆς ἱστορίας ἡ Γραφή. εἰ γὰρ ὅλως εἰς τὸν περὶ συνελεύσεως ἀνδρός τε καὶ γυναικὸς δεῖ παραλαμβάνεσθαι τύπον ψιλῶς τὴν Γραφήν, τίνος δὴ χάριν ὁ Ἀπόστολος τούτων ἐπιμνησθείς, καὶ εἰς τὴν τοῦ Πνεύματος ἡμᾶς, οἶμαι, χειραγωγῶν ὁδόν, εἰς Χριστὸν καὶ εἰς Ἐκκλησίαν ἀναφέρων, ἀλληγορεῖ τὰ κατὰ τὴν Εὔαν καὶ τὸν Ἀδάμ;

B

Ἡ μὲν γὰρ λέξις τῆς Γενέσεως οὕτω φησί. Καὶ εἶπεν ὁ Ἀδάμ, Τοῦτο νῦν ὀστοῦν ἐκ τῶν ὀστῶν μου, καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός μου· αὕτη κληθήσεται Γυνή, ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἐλήφθη. ἕνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ προσκολληθήσεται τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. ὁ δὲ Ἀπόστολος εἰς αὐτὴν δὴ ταύτην ἐπισκεπτόμενος τὴν περικοπήν, οὐκέτι κατὰ τὸ κείμενον αὐτήν, ὡς ἔφην, αἰσθητῶς ἐπὶ συνέρξεως βούλεται παραλαμβάνεσθαι γυναικός τε καὶ ἀνδρός, ὥσπερ δὴ καὶ σύ. σὺ γὰρ φυσικώτερον ἐπεξεργαζομένη τὸν λόγον, συλλήψεων πέρι καὶ τοκετῶν ἔδωκας μόνον ἀποφαίνεσθαι τὴν Γραφήν. ἵνα γὰρ τὸ ἀπὸ τῶν ὀστέων ὀστοῦν ἄνθρωπος ἕτερος ληφθὲν γεννηθῇ, ταύτῃ συνιέναι τὰ ζῷα σπαργῶντα δρυῶν δίκην ἐν ὥρᾳ τοῦ κύειν· ἐκεῖνος δὲ πνευματικώτερον εἰς Χριστὸν ἀναπέμψας τὸν λόγον, διδάσκων οὕτως ἔφη. Ὁ ἀγαπῶν τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα, ἑαυτὸν ἀγαπᾷ. οὐδεὶς γάρ ποτε τὴν ἑαυτοῦ σάρκα ἐμίσησεν, ἀλλ' ἐκτρέφει καὶ θάλπει, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς τὴν Ἐκκλησίαν, ὅτι μέλη ἐσμὲν τοῦ σώματος αὐτοῦ. ἀντὶ τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν· ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστὸν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν.

Μὴ κινείτω δέ σε, εἰ περὶ ἑτέρων διαλεγόμενος εἰς ἕτερα μεταπηδᾷ· ὥστε νομίζειν ἀναμιγνύναι καὶ παρεμβάλλειν αὐτὸν ἀνόμοια τοῖς προκειμένοις, παρεκβαίνοντα τοῦ σκέμματος, ὥσπερ δὴ καὶ νῦν. περὶ τῆς Ἁγνείας γὰρ ἐθελήσας ὡς εἰκός, μεμελημένως αὐτῷ κρατυνθῆναι λόγον, προδιορθοῦται πρότερον τὴν ἐπιχείρησιν, τῷ λειοτέρῳ τῆς φράσεως ἀρχόμενος τύπῳ. ὁ γάρ τοι χαρακτὴρ αὐτῷ τῶν λόγων ποικιλώτατος ὤν, καὶ κατὰ

THALIA. ORAT. III.

Mihi videris, ô Theophila, & actione & eruditione cunctis præcellere, nec cuiquam sapientiæ laude cedere. Non enim est qui reprehendere possit orationem tuam, vel si contentiosus & peruicax sit. Vnum tamen in ea me, aliis præclarè dictis, ô Beata, videtur turbare, ac quasi iniecto scrupulo molestè habere, dum mecum reputo, Haud frustra spiritu plenissimum ac sapientem Virum (Paulum dico) in Christum & Ecclesiam relaturum coniunctionem primi hominis ac mulieris, si nihil sublimius Scriptura innueret, quàm quod ex nudis ipsis verbis ac historia, peruio sensu haberi potest. Si enim omnino de viri ac mulieris congressu nudè locus Scripturę accipi debet, quid causæ est, cur Apostolus eum citans, & ad Spiritus, puto, nos manu ducens viam, quæ de Adamo & Eua memorantur, per allegoriam in Christum transfert & in Ecclesiam? *Eph. 5. 32.*

Locus Geneseos sic habet: *Et dixit Adam, Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: hæc vocabitur Mulier, quoniam de viro sumpta est. Propter hoc relinquet homo patrem suum & matrem suam, & adhærebit vxori suæ: & erunt duo in carnem vnam.* Apostolus autem eam sententiam considerans, nequaquam illam proue iacet, iuxta sensum, vt dixi, ac sonum literæ, de viri ac fœminæ copula vult accipi, quemadmodum tu facis: naturali modo de conceptibus solummodo ac partubus Scripturam istam interpretando. Sic enim posuisti; Vt os ex ossibus homo alter sumptum gigneretur, coire viua corpora, distendique ac tumere, arborum instar, cùm prægnant. Paulus autem spiritaliter ad Christum hæc referens, in hunc nos modum edocet. *Qui suam vxorem diligit, seipsum diligit. Nemo enim vnquam carnem suam odio habuit, sed nutrit & fouet eam, sicut & Christus Ecclesiam: quia membra sumus corporis eius. Propter hoc relinquet homo patrem suum & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carnem vnam. Sacramentum hoc magnum est. Ego autem dico in Christum & in Ecclesiam.* *Gen. 2. 23.* *Eph. 5. 29.*

C

D

Nec verò te moueat, quod aliis de rebus instituto sermone, ad alia transilit: vt permiscere doctrinam videatur, eaque intercalare quæ argumento dissideant, ab instituta digrediens consideratione, vti se res in verbis inductis habet. Nam cùm de Castitate, vt apparet, sedulò doctrinam tradere ac confirmare vellet, insinuat se prius, & molles quasi aditus ad eum scopum captat, leniori ac plausibiliori vtens sermonis ingressu. Est enim eius dictionis character admodum varius, & ad rem sensim augendam comparatus. Ac ipso qui-

Pauli digressiones.

Eius doctrinæ character: nihil in eo dissentaneum.

dem exordio rem lenius attingens, moxque se in altiora ac magnifica diffundens: tum rursus in profunditatem sese demittens, interdum in simplex aliquid & facile, interdum in difficilius aliquid & subtilius desinit; nec quicquam tamen per istas alternationes alienum à scopo inducit: sed cuncti, mirabili quadam necessitudine ac nexu complexus, institutę à se considerationis vnum argumentum absoluit. Operæpretium igitur factura videar, si Apostolicarum sententiarum sensum paulò accuratius explicauero, ita tamen, vt earum, quæ iam in superioribus dicta sunt, nihil reijciam.

Abundè enim atque præclarè illa quoque videris edisseruisse, cautius, ô Theophila, ipsa prout iacent, Scripturæ verba exponens. Nam neque periculo vacat, subiecti textus verba, vti dictum est, omnino spernere; presertim Geneseos, vbi condenda rerum huius vniuersitatis mole ac statuenda, immobilia Dei feruntur oracula ac decreta: quibus in hunc vsque diem aptatus mundus, suis sensim partibus perfectè dirigitur; donec rursus ipse qui concinnauit, Legislator, opus suum reformare volens, primas naturæ leges alia constitutione antiquauerit. Sed quoniam non decet inexploratam, ac velut dimidia sua parte claudicantem explicationem doctrinæ relinquere; age, anagogicum quoque literali sensum, velut alterum bigæ animal reddamus, profundius hanc Scripturam speculando. Non enim is est qui contemni possit Paulus, quem modò vidimus transcenso dicti huius vulgari sensu, ad Christi illud mysterium Ecclesiæque traduxisse.

Suffixus Origenes, qui improbè omnia ad allegoriam trahit.

Atque hìc primùm disquirendum, An Adam comparari possit Filio Dei: ille, inquam, Adam in lapsu præuaricationis deprehensus, quique audiuit, *Terra es, & in terram reuerteris.* Quomodo verò etiam primogenitus omnis creaturæ putabitur, qui post terram & firmamentum è luto formatus est? Rursus qua ratione lignum vitæ eum esse concedetur, qui eijcitur, propter prçuaricationem, ne rursus extendat manum & comedat ex ipso, & viuat in çternum? Quod enim comparatur alteri, illi pluribus simile existat necesse sit ac affine, non contrario planè modo ac dissentaneè se habeat, & quasi ex oppositis consistat. Nemo enim qui impar pari, & harmonicum concentum non harmonico dissentaneoque comparare audeat, sapientis laudem consequitur. Sed par, naturâ pari haud immeritò comparetur, etsi solùm modico par existat; albumque, albo naturâ, etsi minutissimum sit, illiusque albedinis sensum modicè referat, quatenus ipsum quoque album audiat. Iam par & harmonicum & candore splendidum cunctis planè citra omnem ambiguitatem habeatur, quod à peccato ac interitu immune existit (nempe Sapientia) impar verò & inharmonicum atq; dissen-

Gen. 3. 19.
Col. 1. 15.
Apoc. 3. 18.
Gen 3 22.

Primi Adam & secundi.

A παραλλάξεσιν ἐξειργασμένος· ἄρχεται μὲν ἐπι-
πολαιότερον· προχωρεῖ δὲ εἰς τὸ ὑψηλότερον
καὶ μεγαλοπρεπὲς εἶτ' αὖθις εἰς βαθύτητα με-
ταβάλλων, ὁτὲ μὲν εἰς τὸ ἁπλούστερον καὶ ἀφε-
λὲς, ὁτὲ δὲ εἰς τὸ δεινότερον καταλήγει καὶ λε-
πτὸν, οὐδὲν ἀλλότριον ἐπεισάγων τῶν κεφα-
λαίων ταῖς ἐξαλλαγαῖς· ἀλλὰ πάντα κατά
τινα θαυμαστὴν οἰκειότητα συμπεριγράφων εἰς
ἓν τὸ προκείμενον αὐτῷ σκέμμα τῆς ὑποθέ-
σεως ἀπεργάζεται. χρὴ οὖν με ἀκριβέστερον ἀνα-
καλύψαι τὸν νοῦν τῶν κατὰ τὸν Ἀπόστολον ἐπι-
χειρημάτων, οὐδὲν τῶν ἔμπροσθεν εἰρημένων
ἀνασκευομένῳ.

Ἱκανῶς γὰρ κἀκεῖνά μοι διεξεληλυθέναι
B καὶ λαμπρῶς δοκεῖς, ἀκινδυνότερον, ὦ Θεο-
φίλα, τὰ ῥήματα τῆς Γραφῆς, ὡς εἶχεν,
ἐπεξεργασαμένη. σφαλερὸν γὰρ πάντη κατα-
φρονεῖν τῶν κειμένων, ὡς εἴρηται, μάλιστα τῆς
Γενέσεως, ἔνθα ἀποφάσεις ἀπαράλλακτοι φέ-
ρονται τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν σύστασιν τοῦ παντὸς, αἷς
ἡρμοσμένως εἰσέτι καὶ νῦν κάλλιστα κατὰ μέτρον
τέλεον ἀπευθύνεται τελείως ὁ κόσμος, ἕως ἂν
αὐτὸν πάλιν αὐτὸς ὁ διακοσμήσας νομοθέτης,
ἀναστοιχειῶσαι βουληθεὶς, ἑτέρῳ διατάγματι
τοὺς πρώτους τῆς φύσεως ἀναλύσῃ θεσμούς. ἀλλ'
ἐπεὶ οὐ χρὴ ἀνεξέλεγκτον, καὶ ὥσπερ ἐξ ἡμι-
σείας χωλὴν τὴν ἀπόδειξιν τοῦ λόγου καταλεῖ-
ψαι· φέρε δὴ καὶ τὴν κατ' ἀναγωγὴν αὐτῇ συ-
C ζυγίαν ἀποδῶμεν ἡμεῖς, βαθύτερον ἐπισκεψά-
μεναι τὴν Γραφήν. οὐ γὰρ τοῦ Παύλου κατα-
φρονητέον, τοῦ ὑπεραναβαίνοντος τὸ ῥητὸν, καὶ
εἰς τὸν Χριστὸν αὐτὸ συντείνειν καὶ τὴν Ἐκκλη-
σίαν ἀποφηναμένου.

Καὶ πρῶτον ἐξεταστέον, [19] Εἰ Ἀδὰμ ἀπεικά- 19.
ζεσθαι δύναται τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ, ἐν τῷ πα-
ραπτώματι τῆς παραβάσεως εὑρεθεὶς, καὶ ἀκού-
σας, τὸ, Γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ; πῶς
δὲ καὶ πρωτότοκος πάσης τῆς κτίσεως νομισθή-
σεται, ὁ μετὰ τὴν γῆν καὶ τὸ στερέωμα πηλο-
πλαστούμενος; πῶς δὲ καὶ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς
αὐτὸς εἶναι συγχωρηθήσεται, ὁ ἐκβαλλόμενος
διὰ τὴν παράβασιν, ἵνα μὴ πάλιν ἐκτείνας τὴν
D χεῖρα καὶ φαγὼν ἀπ' αὐτοῦ, ζήσεται εἰς τὸν
αἰῶνα; τὸ γὰρ ἀπεικαζόμενον, ἐκείνῳ οὗ ἐστιν
ἀπείκασμα, ὁμοιοῦσθαι καὶ παραβάλλεσθαι
κατὰ πολλὰ χρὴ, ἀλλὰ μὴ ἐκ τῶν ἐναντίων
καὶ ἀνοικείαν τὴν σύστασιν ἔχειν. οὐ γὰρ ἂν τὸ
ἄνισον τῷ ἀρτίῳ, ἢ τὴν ἁρμονίαν τῇ ἀναρμο-
στίᾳ τις ἐξισῶσαι τολμῶν, ὡς ἔμφρων ἀποδε-
χθήσεται· ἀλλὰ τὸ ἴσον τῷ φύσει ἴσῳ, κἂν
ἐξ ὀλίγου ἴσον ᾖ, καὶ τὸ λευκὸν τῷ φύσει
λευκῷ, κἂν αὐτὸ βραχύτατον ᾖ καὶ μετρίως
φαντάζοιτο τὴν λευκότητα ἐκείνου, δι' ἣν δὴ
καὶ αὐτὸ λέγεται λευκόν. ἴσον δὲ καὶ ἁρμό-
νιον καὶ λαμπρὸν, τὸ ἀναμάρτητον εἶναι καὶ
ἀδιάφθορον ἀνενδοιάστως παντί που σαφὲς, [20] 20.
τὴν σοφίαν· ἄναρτιον δὲ καὶ ἀναρμόνιον, τὸ
θνητὸν καὶ ἁμαρτωλὸν, καὶ διὰ καταγινω-

τὸ ἐκβληθὲν καὶ ὑπὸ κατάδικον ἐληλυθός.

Τὰ μὲν οὖν δὴ πρὸς τὴν πολλῶν ἀντισφαιριζόμενα, σχεδὸν εἶναι τοιαῦτα δὴ νομίζω, ὅσοι δὴ μὴ θέλουσιν εἰς Χριστὸν ἀναφέρεσθαι τὸν πρῶτον ἄνθρωπον, καταφρονοῦντες τῆς συνέσεως, ὡς εἰκός, Παύλου. φέρε γὰρ ἡμεῖς ἐπισκεψώμεθα, πῶς ὀρθοδόξως ἀνήγαγε τὸν Ἀδὰμ εἰς τὸν Χριστόν, οὐ μόνον τύπον αὐτὸν ἡγούμενος εἶναι καὶ εἰκόνα, ἀλλὰ καὶ [21] αὐτὸ
21. τοῦτο Χριστὸν καὶ αὐτὸν γεγονέναι, διὰ τὸ τὸν πρὸ αἰώνων εἰς αὐτὸν ἐγκατασκῆψαι Λόγον. ἥρμοζε γὰρ τὸ πρωτόγονον τοῦ Θεοῦ καὶ πρῶτον καὶ μονογενὲς τὴν σοφίαν, τῷ Πρωτοπλάστῳ καὶ πρώτῳ καὶ πρωτογόνῳ τῶν ἀνθρώπων ἀνθρώπῳ κερασθεῖσαν ἐνηνθρωπηκέναι. τοῦτο γὰρ εἶναι τὸν Χριστόν, ἄνθρωπον ἀκράτῳ θεότητι καὶ τελείᾳ πεπληρωμένον, καὶ Θεὸν ἐν ἀνθρώπῳ κεχωρημένον· ἦν γὰρ πρεπωδέστατον, τὸν πρεσβύτατον τῶν αἰώνων καὶ πρῶτον τῶν Ἀρχαγγέλων, ἀνθρώποις μέλλοντα συνομιλεῖν, εἰς τὸν πρεσβύτατον καὶ πρῶτον τῶν ἀνθρώπων εἰσοικισθῆναι, τὸν Ἀδάμ. ταύτῃ γὰρ ἀναζωγραφῶν τὰ ἐξ ὑπαρχῆς, καὶ ἀναπλάσσων αὖθις ἐκ Παρθένου καὶ Πνεύματος, τεκταίνεται τὸν αὐτόν· ἐπειδὴ καὶ κατ' ἀρχάς, οὔσης παρθένου γῆς ἔτι καὶ ἀνηρότου, λαβὼν χοῦν, τὸ λογικώτατον ἐπλάσατο ζῷον ἀπ' αὐτῆς ὁ Θεὸς ἄνευ σπορᾶς.

Καί μοι ἐχέγγυος μάρτυς καὶ σαφὴς ὁ Προφήτης Ἱερεμίας παρέστω. Καὶ κατέβην εἰς τὸν οἶκον τοῦ κεραμέως, λέγων, καὶ ἰδοὺ αὐτὸς ἐποίει ἔργον ἐπὶ τῶν λίθων· καὶ διέπεσε τὸ ἀγγεῖον, ὃ αὐτὸς ἐποίει ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ· καὶ πάλιν ἐποίησεν αὐτὸ ἀγγεῖον ἕτερον, καθὼς ἤρεσεν ἐνώπιον αὐτοῦ τοῦ ποιῆσαι. ἔτι γὰρ πηλουργουμένου τοῦ Ἀδάμ, ὡς ἔστιν εἰπεῖν, καὶ πηλὸν ὄντα καὶ ὑδαρῆ, καὶ μηδέπω φθάσαντα, δίκην ὀστράκου, τῇ ἀφθαρσίᾳ κραταιωθῆναι, ὕδωρ ὥσπερ καταλειβομένη καὶ καταστάζουσα, διέλυσεν αὐτὸν ἡ
22. ἁμαρτία. διὸ δὴ πάλιν ἄνωθεν [22] ἀναδεύων καὶ πηλοπλαστῶν τὸν αὐτὸν εἰς τιμὴν ὁ Θεός, ἐν τῇ Παρθενικῇ κραταιώσας πρῶτον καὶ πήξας μήτρᾳ, καὶ συνενώσας καὶ συγκεράσας τῷ Λόγῳ, ἄτηκτον καὶ ἄθραυστον ἐξήγαγεν εἰς τὸν βίον· ἵνα μὴ πάλιν τοῖς τῆς φθορᾶς ἔξωθεν ἐπικλυσθεὶς ῥεύμασι τηκεδόνα γεννήσας διαπέσῃ, ὡς καὶ ἐν τῇ περὶ τῆς ἀνευρέσεως τοῦ προβάτου φαίνεται, διδάσκων ὁ Κύριος παραβολῇ· ἔνθα φησὶν ὁ Κύριός μου πρὸς τοὺς παρεστηκότας. Τίς ἐστιν ἐξ ὑμῶν ἄνθρωπος, ὃς ἔχει ἑκατὸν πρόβατα, καὶ ἀπολέσῃ ἓν ἐξ αὐτῶν, οὐκ ἀφίησι τὰ ἐνενήκοντα ἐννέα ἐπὶ τοῖς ὄρεσι, καὶ πορευθεὶς ἐπὶ τὸ ἀπολωλὸς ζητεῖ αὐτὸ ἕως εὕρῃ; καὶ εὑρὼν ἐπιτίθησιν ἐπὶ τοὺς ὤμους αὐτοῦ· καὶ ἐλθὼν εἰς οἶκον συγκαλεῖται τοὺς φίλους καὶ γείτονας, λέγων, Συγχάρητέ μοι, ὅτι εὑρέθη τὸ πρόβατόν μου τὸ ἀπολωλός.

taneum, quod mortale & peccato obnoxium, ac quasi reprobrum eiectum pœnæque addictum est.

Hæc fere esse existimo, quæ ab eis vulgo obiectantur, qui spreta, vt apparet, Pauli prudentia, Primum hominum ad Christum negant referri. Age verò nos quoque consideremus, quàm is recto sanoque sensu Adamum ad Christum retulerit; non hoc solùm, quod Adamum Christi figuram ac simulacrum fuisse censuerit, sed quod etiam hoc ipsum, eundem ipsum Christum extitisse existimauerit; idcirco nimirum quod Verbum, quod est ante sæcula, in illum venit seque illi coniunxit. Decebat enim Primogenitum Dei, ac vnigenitum germen (id est, Sapientiam) primùm formato primóque ac primogenito hominum generis homini admixtum, hominem fieri. Id enim Christum esse, Hominem pura perfectaque deitate plenum, & Deum qui in homine capiatur. Congruentissimum quippe erat antiquissimum Æonum & primum Archangelorum cum hominibus versaturum, in antiquissimo primoque hominum inhabitare, id est, Adamo. Sic enim eum qui a principio erat, renouans, exque Virgine ac Spiritu ipsum rursus reformans, eundem fabricatur: quandoquidem similiter à principio, terra virgine necdum aratrum passa, accepto inde luto, ex illo Deus ratione præditum animal, sine semente formauerat.

Dura hæc, partim Arianicos fursures, partim Nestorianos olentia.

Et hæc simplicius dicta, nec satis ex Theologiæ norma.

Adsit mihi huius rei testis idoneus & disertus, Propheta Ieremias. *Et descendi*, inquit, *in domum figuli. & ecce ipse faciebat opus super lapides. Et cecidit vas, quod ipse faciebat in eius manibus. Et rursus fecit vas illud alterum, sicut placuerat in conspectu suo facere.* Adhuc enim dum ex luto, vt sic dicamus, Adamus formaretur, cùm mollis & udus esset, ac necdum quasi pro testæ ritu, immortalitate excoctus & duratus fuisset, peccato guttæ instar distillante ac defluente, dissolutus est. Quare eum rursus ab integro madefaciens, exque luto vas in honorem eundem Deus formans, in Virginali primùm durans & compingens vtero, simulque vniens ac miscens Verbo, solidum infractumque in vitam eduxit: ne rursus inundantibus corporis fluxibus, contracta tabe decideret. Vti etiam in parabola inuentæ ouis cernitur Dominus docere, vbi ad adstantes ait, *Quis ex vobis homo, qui habet centum oues: & si perdiderit vnam ex illis, nonne relinquit nonaginta nouem in deserto, & vadit ad illam quæ perierat, donec inueniat eam? Et cùm inuenerit eam, imponit in humeros suos, gaudens: & veniens domum, conuocat amicos & vicinos, dicens illis, Congratulamini mihi, quia inueni ouem meam, quæ perierat.*

Ier. 18. 1. At istud de reuocatione captiuitatis.

Luc. 15. 4.

Ioan. 1. 1. Quoniam enim ipse verissimè erat atque est, qui à principio erat apud Deum & Deus erat, ipse Imperator Pastorque cœlestium, cui omnes Animi obtemperant ac quem sequuntur, composito regens ordine atque numerans beatorum cœtus Angelorum. Hic enim ille par est & perfectus immortalium Animalium numerus, per cognationes tribusque diuisorum, congregato hîc tali gregi etiam homine. Nam & ipse corruptionis exors creatus est, vt Regem vniuersorum & Creatorem, altero velut choro, Angelorum è cœlo clamoribus respondente, laudaret ac celebraret. Sed quia contigerat, eum violato Dei mandato, graui ac exitioso lapsu corruere in mortem resolutum: propterea dicit Dominus, se in mundum, relictis Angelicis ordinibus ac cohortibus, è cœlis venisse. Montes enim cœlos designare putandum est: per oues verò nonaginta nouem, Virtutes & Principatus & Potestates, quas reliquit, descendens ipse Imperator & Pastor, ad quærendam eam quæ perierat. Restabat enim vt & homo in hanc matriculam & catalogum adiiceretur, quem ipse Dominus gestaret ac induisset: ne rursus, vti dicebam, tricumanis fluctibus fraudibusque obrutus ymo pelago mergeretur. Eo namque consilio susceptus à Verbo homo est, vt deuictus serpente, suo munere atque opera, hominis exitio latam condemnationem dilueret. Consentaneum quippe fuit, non ab alio vinci diabolum, quàm ab illo ipso, quem à se seductum, suæ se tyrannidi subiecisse gloriabatur. Nam neque aliter solui peccatum, & damnationem aboleri possibile erat, nisi rursus ille ipse homo, ob quem dictum erat, *Terra es, & in terram reuerteris*, reformatus, quæ eius reatu in omnes peruaserat, sententiam antiquasset: vt sicut prius in Adam omnes moriebantur, sic & in Christo rursus, qui Adamum assumpsisset, omnes viuificarentur.

Spiritalium ouiū integer numerus.

Homo, alter ab Angelis in Dei laudem chorus.

Ouis perditæ parabola.

Gen 3. 19.

1 Cor. 15. 22.

Hactenus satis exposuisse mihi videor, quemadmodum homo instrumentum factus & indumentum Vnigeniti: hoc ipse præstiterit, quod & ille qui in eo habitauit. Quod autem neque imparitas ista sit, nec inconcinnitas dissonantiaque, rursus à capite breuiter est considerandum. Ipsum enim natura bonum, ipsum natura iustum sanctumque, cuius reliqua participatione fiant bona, qui secundum Deum Sapientiam esse dixerit, rectissimè senserit: contra verò sceleratum & impium, iniustumque ac prauum, esse peccatum. Duo namque sunt summè alia aliis opposita, vita & mors, incorruptio & corruptio. Paritas enim est vita, imparitas verò corruptio: & harmonia quidem, iusti ia & prudentia, eius verò turbatio & dissonantia, imprudentia & iniustitia. Homo autem inter hæc medius, neque ipsa iustitia, at neque iniustitia est: sed in

Christi opera, Dei & hominis propria eius ipsius, qui vnus fit.

Sapientia auctor post Deum: & hoc durius.

A Ἐπειδὴ γὰρ αὐτὸς ὡς ἀληθῶς ἦν τε καὶ ἔστιν, ἐν ἀρχῇ ὢν πρὸς τὸν Θεόν, ὁ Ἀρχιστράτηγος καὶ ποιμὴν τῶν κατ' οὐρανόν, ᾧ πάντα πείθονται καὶ ὁμαρτοῦσι τὰ λογικά, καὶ ποιμαίνων εὐτάκτως καὶ ἀριθμῶν τὰ πλήθη τῶν μακαρίων Ἀγγέλων. οὗτος γὰρ ἴσος καὶ τέλειος ἀριθμὸς ἀθανάτων ζώων, κατὰ γενεὰς καὶ φυλὰς διῃρημένων, συμπαραληφθέντος ἐνταῦθα τῇ ποίμνῃ καὶ τοῦ ἀνθρώπου. δεδημιούργητο γὰρ καὶ αὐτὸς ἔξω φθορᾶς, ἵνα τὸν βασιλέα γεραίρῃ πάντων καὶ ποιητήν, ἀντίφθογγα μελῳδῶν ταῖς τῶν Ἀγγέλων ἐξ οὐρανοῦ φερομέναις βοαῖς. ἀλλ' ἐπεὶ συνέβη παρεληλυθότα τὴν ἐντολήν, ὀλέθριον πτῶμα καὶ δεινὸν πεσεῖν εἰς θάνατον ἀναστοιχειωθέντα· διὰ τοῦτό φησιν ὁ Κύριος, Ἑαυτὸν εἰς τὸν βίον ἐκ τῶν οὐρανῶν ἐληλυθέναι, καταλελοιπότα τὰς τάξεις καὶ τὰ
B στρατόπεδα τῶν Ἀγγέλων. ἀπεικονιστέον γὰρ τὰ μὲν ὄρη, τοῖς οὐρανοῖς· τὰ δὲ ἐνενήκοντα ἐννέα πρόβατα, ταῖς Δυνάμεσι καὶ ταῖς Ἀρχαῖς καὶ ταῖς Ἐξουσίαις, ἃς καταλέλοιπεν, ἀναζητῆσαι κατελθὼν τὸ ἀπολωλὸς πρόβατον, ὁ στρατηγὸς καὶ ποιμήν. ἔλειπε γὰρ ἄνθρωπον εἰς τὴν βίβλον ἐγκαταλεχθῆναι ταύτην ἔτι καὶ ἀριθμόν, βαστάσαντος αὐτὸν τοῦ Κυρίου καὶ ἀμφιεσαμένου, ἵνα μὴ καὶ πάλιν, ὡς ἔφην, ταῖς τρικυμίαις καὶ ταῖς ἀπάταις περικλυσθεὶς καταποντωθῇ. ταύτῃ γὰρ τὸν ἄνθρωπον ἀνείληφεν ὁ Λόγος, ὅπως δὴ δι' αὐτοῦ καταλύσῃ τὴν ἐπ' ἀν-
C θρώπῳ γεγονυῖαν καταδίκην, ἡττήσας τὸν ὄφιν. ἥρμοζε γὰρ μὴ δι' ἑτέρου νικηθῆναι τὸν πονηρόν, ἀλλὰ δι' ἐκείνου, ὃν δὴ καὶ ἐκόμπαζεν ἀπατήσας αὐτὸν τετυραννηκέναι· ὅτι μὴ ἄλλως τὴν ἁμαρτίαν λυθῆναι καὶ τὴν κατάκρισιν δυνατὸν ἦν, εἰ μὴ πάλιν ὁ αὐτὸς ἐκεῖνος ἄνθρωπος, δι' ὃν εἴρητο τό, Γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ, [23] ἀναπλασθεὶς ἀνέλυσε 23.
τὴν ἀπόφασιν, τὴν δι' αὐτὸν εἰς πάντας ἐξενηνεγμένην· ὅπως καθὼς ἐν τῷ Ἀδὰμ πρότερον πάντες ἀποθνήσκουσιν, οὕτω δὴ πάλιν καὶ ἐν τῷ ἀνειληφότι Χριστῷ τὸν Ἀδάμ, πάντες ζωοποιηθῶσι.

Καὶ περὶ μὲν τοῦ, Τὸν ἄνθρωπον ὄργανον γεγονότα καὶ ἔνδυμα τοῦ Μονογενοῦς, τοῦτο ἀπεργάσασθαι, ὅπερ καὶ αὐτὸς ὁ εἰς αὐτὸν εἰσοικι-
D σθείς, σχεδὸν ἤδη μοι δοκεῖ τέλος ἔχειν. τὸ δὲ ὅτι μήτε ἀνισότης ἐστὶ μήτε μὴν ἀναρμοστία, πάλιν ἐξ ἀρχῆς διὰ βραχέων ἐπισκεπτέον. τὸ γὰρ αὐτοφύσει καλὸν καὶ αὐτοφυσεὶ δίκαιον καὶ ὅσιον, οὗ τὰ ἄλλα κατὰ μετοχὴν γίνεται καλά, [24] τὴν 14.
Σοφίαν ὁ λέγων τυγχάνειν μετὰ τὸν Θεόν, ὀρθότατα λέγει· τὸ δὲ αὖ ἀνόσιον καὶ ἄδικον καὶ πονηρόν, τὴν ἁμαρτίαν. δύο γὰρ ταῦτα εἰς ἄκρον ἀλλήλοις ἐναντία, ζωὴ καὶ θάνατος, ἀφθαρσία καὶ φθορά. ἰσότης μὲν γάρ ἐστιν ἡ ζωή, ἀνισότης δὲ ἡ φθορά· καὶ ἁρμονία μὲν ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ φρόνησις, ἀναρμοστία δὲ ἡ ἀφροσύνη καὶ ἡ ἀδικία. ὁ δὲ ἄνθρωπος τούτων ὢν μεταξύ, οὔτε αὐτὸ τοῦτο δικαιοσύνη, οὔτε μὴν ἐστὶν ἀδικία· ἀλλὰ τῆς

Al. ἀπειργάσθαι.

ἀφθαρσίας

ἀφθαρσίας ἐν μέσῳ βεβηκὼς καὶ τῆς φθορᾶς, A εἰς ὁπότερον αὐτῶν νεύσας" προσκλιθῇ, εἰς τὴν τοῦ κρατήσαντος μεταβάλλεσθαι λέγεται φύσιν. ἐκκλίνας μὲν γὰρ εἰς τὴν φθορὰν, φθαρτὸς γίνεται καὶ θνητός· εἰς δὲ τὴν ἀφθαρσίαν," ἄφθαρτος καὶ ἀθάνατος. μεθόριον γὰρ τοῦ τῆς ζωῆς ξύλου, καὶ τοῦ γνωστοῦ καλοῦ τε καὶ πονηροῦ τεθεὶς, οὗπερ ἀπεγεύσατο τὸν καρπὸν, εἰς τὴν τούτου καὶ μετεβλήθη μορφήν· οὔτε τὸ τῆς ζωῆς ξύλον αὐτὸς ὢν, οὔτε τὸ τῆς φθορᾶς· ἀλλὰ μετοχῇ μὲν καὶ παρουσίᾳ φθορᾶς, θνητὸς φανείς· προσοικειώσει δὲ καὶ ἀλοιφῇ ζωῆς, ἄφθαρτος πάλιν καὶ ἀθάνατος· ὥσπερ καὶ ὁ Παῦλος ἐδίδαξε, λέγων, Οὐ γὰρ ἡ φθορὰ κληρονομήσει τὴν ἀφθαρσίαν, οὐδὲ ὁ θάνατος τὴν ζωήν· B φθορὰν μὲν καὶ θάνατον αὐτὸ τὸ φθεῖρον δεξάμενος εἰκότι λόγῳ καὶ τὸ ἀποκτεῖνον, ἀλλ' οὐ τὸ φθειρόμενον καὶ θνῆσκον· ἀφθαρσίαν δὲ καὶ ζωὴν, αὐτὸ τὸ ἀθανατίζον καὶ ζωοποιοῦν, ἀλλ' οὐ τὸ ἀθανατιζόμενον καὶ ζωοποιούμενον. ὥστε οὔτε ἀναρμοστία καὶ ἀνισότης ὁ ἄνθρωπός ἐστιν, οὔτε μὴν ἰσότης καὶ εὐαρμοστία· ἀλλ' ὅτε μὲν ἐδέξατο τὴν ἀναρμοστίαν, ὅπερ ἐστὶ τὴν παράβασιν καὶ τὴν ἁμαρτίαν, γέγονεν ἀνάρμοστος καὶ ἀπρεπής· ὅτε δὲ τὴν ἁρμονίαν, τουτέστι τὴν δικαιοσύνην, γέγονεν εὐάρμοστον ὄργανον καὶ εὐπρεπές· ὅπως ὁ Κύριος ἡ ἀφθαρσία νικήσασα τὸν θάνατον, εὐήχως τὴν ἀνάστασιν μελῳδήσῃ τῇ σαρκὶ, μὴ ἐάσας αὐτὴν κληρονομηθῆναι πάλιν ὑπὸ τῆς φθορᾶς. C καὶ μὲν δὴ καὶ περὶ τούτων ταῦτα ἤδη λελέχθω.

Vat. ἐκκλιθῇ.
All ἄφθιτον.

Προηγύμνασται γὰρ μετὰ συστάσεων οὐκ εὐκαταφρονήτων ἐκ τῆς γραφῆς, ὡς ἄρα ὁ Πρωτόπλαστος," οἰκείως εἰς αὐτὸν ἀναφέρεσθαι δύναται τὸν Χριστὸν, 21 οὐκέτι τύπος ὢν καὶ ἀπείκασμα μόνον καὶ εἰκὼν τοῦ Μονογενοῦς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τοῦτο Σοφία γεγονὼς καὶ Λόγος. δίκην γὰρ ὕδατος συγκερασθεὶς ὁ ἄνθρωπος τῇ Σοφίᾳ καὶ τῇ ζωῇ, τοῦτο γέγονεν ὅπερ ἦν αὐτὸ τὸ εἰς αὐτὸν ἐγκατασκῆψαν ἄκρατον φῶς. ὅθεν ὁ Ἀπόστολος εὐθυβόλως εἰς Χριστὸν ἀνηκόντισε τὰ κατὰ τὸν Ἀδάμ· οὕτως γὰρ ἂν μάλιστα ἐκ τῶν ὀστῶν αὐτοῦ καὶ τῆς σαρκὸς τὴν Ἐκκλησίαν συμφωνήσει γεγενῆσθαι· ἧς δὴ χάριν καταλείψας τὸν Πατέρα D τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, κατῆλθεν ὁ Λόγος προσκολληθησόμενος τῇ γυναικί· καὶ ὕπνωσε τὴν ἔκστασιν τοῦ πάθους, ἑκουσίως ὑπὲρ αὐτῆς ἀποθανὼν, ὅπως αὐτὸς ἑαυτῷ παραστήσῃ τὴν Ἐκκλησίαν ἔνδοξον καὶ ἄμωμον, καθαρίσας τῷ λουτρῷ πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ νοητοῦ καὶ μακαρίου σπέρματος, ὃ σπείρει μὲν αὐτὸς ὑπηχῶν καὶ καταφυτεύων ἐν τῷ βάθει τοῦ νοός· ὑποδέχεται δὲ καὶ μορφοῖ δίκην γυναικὸς ἡ Ἐκκλησία, εἰς τὸ γεννᾶν τὴν ἀρετὴν καὶ ἐκτρέφειν. ταύτῃ γὰρ καὶ τὸ, Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε πληροῦται προσηκόντως, εἰς μέγεθος καὶ κάλλος καὶ πλῆθος καθ' ἡμέραν αὐξανομένης ταύτης, διὰ τὴν σύνερξιν καὶ κοινωνίαν

Mat. Al. δικαίως.
25.

incorruptionis ac corruptionis medio constitutus, ad vtrumvis horum propendens deflexerit, in eius quod obtinuerit dicitur naturam indolemque transferri. Siquidem enim in corruptionem declinauerit, corruptioni obnoxius ac mortalis euadit; sin in incorruptionem, incorruptibilis & immortalis. In confinio quippe positus Arboris Vitæ & Scientiæ boni & mali, vtriusuis poma gustauerit, in eius formam commutatur, cùm neque ipse lignum vitæ, neque corruptionis existat: sed qui corruptionis commercio & præsentia, mortalis monstretur; necessitudine verò & complexu vitæ, incorruptibilis rursum ac immortalis eniteat; sicut, & Paulus docuit, dicens, *Non enim corruptio possidebit incorruptionem, neque mors vitam*: corruptionem quidem & mortem meritò statuens, id quod corrumpit atque occidit, non quod corrumpitur autve moritur: vti & incorruptionem & vitam, ipsum quod immortale & viuum præstat, non quod immortalitate & vita donatur. Quare neque inconcinnitas nec imparitas homo est, neque item paritas & concinnitas: sed vbi inconcinnitatem (præuaricationem scilicet peccatumque) admisit, inconcinnus deformisque euasit: vbi verò harmoniam ac concinnitatem (nempe iustitiam) concinnum organum decensque effectus est: quò scilicet Dominus (mortis illa victrix incorruptio) sonorè resurrectionem carni moduletur, non sinens eam rursus possideri à corruptione. De hoc quoque capite, satis hactenus dictum est.

Gen. 2.9.
1 Cor. 15. 50.

Præstruximus enim non leuibus ex Scriptura petitis rationibus, Primum hominem rectè in Christum referri posse, qui non iam figura & simulacrum atque imago Vnigeniti sit, sed & hoc ipsum, Sapientia Verbumq; euaserit. Instar enim aquæ commixtus homo Sapientiæ ac Vitæ, hoc factus est, quod erat illa ipsa purissima Lux quæ in eum venit. Vnde Apostolus rectà ad Christum direxit, quæ de Adamo dicta erant. Sic enim maximè ex ossibus & ex carne eius Ecclesiam extitisse conuenit: cuius scilicet gratia, relicto Patre qui est in cœlis, descendit Verbum vt adhæreret vxori, & dormiuit ecstasim passionis, sponte pro illa moriens; *vt ipse sibi exhiberet Ecclesiam gloriosam & immaculatam, mundans eam lauacro*, ad spiritale beatumque semen suscipiendum, quod seminat ipse insusurrans plantansque in mentis penetralibus: concipit verò & format instar vxoris Ecclesia, ad generandam virtutem ac enutriet. Per eum namque modum conuenienter impletur, quod ita præceptum est, *Crescite & multiplicamini*, dum ipsa Ecclesia per Verbi copulam & communionem, etiamnum adhuc se nobis inclinantis, & per Passionis commemorationem ecstasim facientis, in magnitudinem

Id Christus τῷ καθ' ὑπόστασιν at Adamus quomodo?
Eph. 5.27. 26.
Gen 1 28.

& decorem ac multitudinem augetur. A Non enim aliter Ecclesia concipere possit credentes, & per lauacrum regenerationis eos regenerare, nisi propter hos quoque Christus seipsum exinaniens (quò nimirum, per Passionis recapitulationem capiatur) quemadmodum dicebam, descendendo de cœlis rursum moriatur, & adhærescens vxori suæ Ecclesiæ, vim quandam ex suo latere auferendam præbuerit, vt augmentum sumant omnes, qui in illo ædificantur; qui nimirum per lauacrum nascuntur, ex ossibus & ex carne eius (ex illius nimirum sanctitate exque gloria) accipientes. B

Sapientiæ ossa & caro.

Ossa enim & carnem Sapientiæ, qui dicat, prudentiam esse atque virtutem, rectissimè dixerit: costam autem, Paracletum, Spiritum Veritatis, ex quo sumentes, in incorruptionem conuenienter regenerantur, qui fuerint illuminati.

Costa, ex qua formata spiritalis Eua, Spiritus sanctus.

Fieri verò nequit, vt quisquam Spiritus sancti particeps fiat, & membrum Christi aggregetur, nisi prius in ipso quoque sese demittens Verbum ecstasi facta obdormierit, vt renouationem & instaurationem (pariter è somno exurgens, cum eo, qui pro ipso obdormiuit) reformationis Spiritus percipere possit. Is enim propriè Verbi costa dicatur, septiformis scilicet Veritatis Spiritus, iuxta Prophetam; de quo accipiens Deus, post C Christi ecstasim (posteaquam scilicet homo factus ac mortuus est) quæ cum sit adiutura fabricatur: nempe illi aptatas ac desponsas Animas.

Isai. 11. 2.

Adæ adiutrix mulieri, desponsæ Christo Virgines.

Multis enim locis sacræ literæ, congregationem ipsam cœtumque Fidelium, sic Ecclesiam nominant: dum nimirum perfectiores ob virtutis profectum, in vnam personam ac corpus Ecclesiæ referuntur. Nam meliores, & qui iam liquidius veritatem perceperunt, hi præ perfecta, quam adepti sunt, mundicie & fide, carnis libidinum steriles ac vitiorum, Christi Ecclesia eique adiutrix fiunt: qui Virginis in morem, vt Apostolus loquitur, illi aptati sint atque desponsi, vt puro at- D que feraci doctrinæ suscepto semine, cooperentur, propensa ope ad reliquorum salutem prædicationi fauendo.

1. Cor. 11. 2.

Qui autem imperfecti adhuc & tyrones disciplinis incipiunt imbui, hi, à perfectioribus, vt à matribus, parturiuntur atque formantur, donec & illi maturo partu editi, in virtutis magnitudinem ac decus regenerentur: ac rursus ipsi quoque per idoneum profectum Ecclesia facti, ad aliorum partum educationemque liberorum operam conferant, vteri vice, in vase animæ, voluntatem Verbi nulla noxa ad maturitatem perducentes.

A τοῦ Λόγου, συγκαταβαίνοντος ἡμῖν ἔτι καὶ νῦν, καὶ ἐξισαμένου κατὰ τὴν ἀνάμνησιν τοῦ πάθους. οὐ γὰρ ἂν ἄλλως ἡ Ἐκκλησία συλλαβεῖν τοὺς πιστεύοντας καὶ ἀναγεννῆσαι διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας δύναιτο, εἰ μὴ καὶ διὰ τούτους ὁ Χριστὸς κενώσας ἑαυτὸν, ἵνα χωρηθῇ κατὰ τὴν ἀνακεφαλαίωσιν, ὡς ἔφην, τοῦ πάθους, πάλιν ἀποθάνῃ καταβὰς ἐξ οὐρανῶν, καὶ προσκολληθεὶς τῇ ἑαυτοῦ γυναικὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ, παράσχοι τῆς πλευρᾶς ἀφαιρεῖσθαι τῆς ἑαυτοῦ δύναμίν τινα, ὅπως αὐξηθῶσιν οἱ ἐν αὐτῷ οἰκοδομηθέντες ἅπαντες, οἱ γεγεννημένοι διὰ τοῦ λουτροῦ, ἐκ τῶν B ὀστῶν καὶ ἐκ τῆς σαρκὸς, τουτέστιν ἐκ τῆς ἁγιωσύνης αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῆς δόξης προσειληφότες. ὀστᾶ γὰρ καὶ σάρκα Σοφίας ὁ λέγων εἶναι σύνεσιν καὶ ἀρετὴν, ὀρθότατα λέγει· πλευρὰν δὲ τὸ Πνεῦμα τῆς Ἀληθείας τὸ Παράκλητον, ἀφ' οὗ λαμβάνοντες, εἰς ἀφθαρσίαν ἀναγεννῶνται προσηκόντως οἱ πεφωτισμένοι. ἀδύνατον δὲ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου μεταχεῖν τινα καὶ μέλος καταλεχθῆναι Χριστοῦ, ἐὰν μὴ πρότερον καὶ ἐπὶ τούτου συγκατελθὼν ὁ Λόγος, ἐκστὰς κοιμηθεὶς, ἵνα τὴν ἀνανέωσιν καὶ τὸν ἀνακαινισμὸν συνεξαναστὰς τοῦ ὕπνου τῷ ὑπὲρ αὐτοῦ κεκοιμημένῳ, καὶ αὐτὸς μεταλαβεῖν δυνηθῇ Πνεύματος, ἀναπλασθείς. τοῦτο γὰρ κυρίως ἂν ἡ πλευρὰ λέγοιτο τοῦ Λόγου, τὸ Πνεῦμα τῆς Ἀληθείας τὸ ἑπτάμορφον, κατὰ τὸν Προφήτην· ἀφ' οὗ λαμ- C βάνων ὁ Θεὸς κατὰ τὴν ἔκστασιν τοῦ Χριστοῦ, ὃ δὴ ἐστι μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν καὶ τὸ πάθος, τὴν βοηθὸν αὐτῷ κατασκευάζει· λέγω δὴ τὰς ἡρμοσμένας αὐτῷ καὶ νενυμφευμένας ψυχάς. ἔστι γὰρ ὅτε πολλαχῶς αὐτὸ τὸ ἄθροισμα καὶ τὸ στῖφος τῶν πεπιστευκότων Ἐκκλησίαν, οὕτως ὀνομάζουσιν αἱ γραφαὶ, τῶν τελειοτέρων κατὰ προκοπὴν εἰς τὸ πρόσωπον καὶ σῶμα τὸ τῆς Ἐκκλησίας ἀναγομένων. οἱ μὲν γὰρ κρείττονες καὶ τρανότερον ἁψάμενοι ἤδη τὴν ἀλήθειαν, οὗτοι διὰ τὴν τελείαν κάθαρσιν καὶ πίστιν ἀποστειρωθέντες τῶν τῆς σαρκὸς ἀτοπημάτων, Ἐκκλησία γίνονται καὶ βοηθὸς D τοῦ Χριστοῦ. Παρθένος ὥσπερ κατὰ τὸν Ἀπόστολον, αὐτῷ καθηρμοσμένοι τε καὶ νενυμφευμένοι, ἵνα τὴν καθαρὰν τῆς διδασκαλίας ὑποδεξάμενοι καὶ γόνιμον σποράν, συνεργήσωσι βοηθοῦντες τῷ κηρύγματι πρὸς τὴν τῶν λοιπῶν σωτηρίαν. οἱ δὲ ἀτελεῖς ἔτι καὶ ἀπαρχόμενοι τῶν μαθημάτων, εἰς σωτηρίαν ὠδίνονται καὶ μορφοῦνται, ὥσπερ ὑπὸ μητράσι πρὸς τῶν τελειοτέρων, ἔστ' ἂν ἀποκυηθέντες ἀναγεννηθῶσιν ἐς μέγεθος καὶ κάλλος ἀρετῆς. καὶ πάλιν αὖ κατὰ προκοπὴν Ἐκκλησία καὶ οὗτοι γεγονότες, εἰς ἑτέρων τόκον ὑπουργήσωσι τέκνων καὶ ἀνατροφὴν, μήτρας δίκην ἐν τῷ δοχείῳ τῆς ψυχῆς τὸ θέλημα τελεσφορήσαντες ἀλώβητον τοῦ Λόγου.

Ἐπισκέψασθαι γὰρ χρὴ καὶ τὰ κατὰ τὸν ἀοίδιμον Παῦλον, ὅτι ὁπότε οὐδέπω τέλειος οὗτος ἦν ἐν Χριστῷ, γεννᾶται πρότερον καὶ γαλουχεῖται, εὐαγγελιζομένου καὶ ἀνακαινίζοντος αὐτὸν Ἀνανίου τῷ Βαπτίσματι, καθὼς ἐν ταῖς Πράξεσιν ἡ ἱστορία περιέχει. ὅτε δὲ ἠνδρώθη καὶ ᾠκοδομήθη, ἤδη εἰς τελειότητα πνευματικὴν ἀναπλασθεὶς, καὶ βοηθὸς ἀπειργάσθη καὶ νύμφη τοῦ Λόγου, τὰ σπέρματα τῆς ζωῆς ὑποδεξάμενος καὶ συλλαβὼν· τὴν ἰκαῖζα ὁ πρότερον χρηματίσας παιδίον, Ἐκκλησία γίνεται καὶ μήτηρ, ὠδίνων καὶ αὐτὸς τοὺς δι' αὐτοῦ τῷ Κυρίῳ πεπιστευκότας, ἕως ἂν καὶ ἐν τούτοις ὁ Χριστὸς μορφωθεὶς ἀποτεχθῇ. Τεκνία γάρ μου, φησὶν, οὓς πάλιν ὠδίνω, ἄχρις οὗ μορφωθῇ Χριστὸς ἐν ὑμῖν. καὶ πάλιν, Ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ διὰ τοῦ Εὐαγγελίου ἐγὼ ὑμᾶς ἐγέννησα.

Οὐκοῦν ταύτῃ συνέστηκεν, εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἀναφέρεσθαι καὶ τὸν Χριστὸν, τὸ κατὰ τὴν Εὔαν θεώρημα καὶ τὸν Ἀδάμ. τοῦτο γὰρ τὸ μέγα μυστήριον, ὡς ἀληθῶς, καὶ ὑπερκόσμιον, ὃ ἐγὼ δι' ἀσθένειαν καὶ ἀμβλύτητα νοὸς, κατ' ἀξίαν τε καὶ μέγεθος εἰπεῖν ἀδυνατῶ· ὅμως δ' οὖν ἐπιχειρητέον. λέγειν γὰρ ἑπόμενον ἂν εἴη λοιπὸν δὴ καὶ τὰ ἑξῆς πρὸς ὑμᾶς.

Ὁ γάρ τοι Παῦλος εἰς ἁγιασμὸν ἐγκαλούμενος πάντας καὶ σωφροσύνην, ταύτῃ τὸ κατὰ τὸν Πρωτόπλαστον καὶ τὴν Εὔαν, κατὰ δευτέραν ἐπαπόρησιν, εἰς Χριστὸν ἀνηκόντισε καὶ τὴν Ἐκκλησίαν, πρὸς τὸ τοὺς ἀνεπιστήμονας κατασιγᾶσθαι, γυμνουμένους προφάσεων. ἀκολασταίνοντες γὰρ διὰ τὰς ὑπερβαλλούσας ῥύσεις ἐν αὐτοῖς τῶν ἡδυπαθειῶν, παρὰ τὸν ὀρθόδοξον βιάζεσθαι τολμῶσι λογισμὸν τὰς Γραφὰς, ὥσπερ ἔρυμα προτείνοντες ἀκρασίας, τὸ, τὶ Εἶπεν ὁ Θεὸς, Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε· καὶ τὸ, Ἕνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα. οὐδὲ αἰσχύνονται καταπρέχοντες τοῦ Πνεύματος· ἀλλ' ὥσπερ ἐπὶ τούτῳ γεγονότες, ἐντυφόμενοι ἔτι καὶ ἐνθαλπευόμενοι τὸν οἶστρον ἀναρριπίζουσιν, ἐξάπτοντες ἐρεθισμοῖς. διὸ δὴ καὶ μάλα δριμέως τὰς ἐπικλόπους ταύτας αὐτῶν κατασκευάς τε καὶ πεποιημένας προφάσεις ἐκκόπτων, ἐλθὼν εἰς τὸ διατάξασθαι, πῶς δεῖ προσφέρεσθαι τοὺς ἄνδρας ταῖς γυναιξὶ, ἀποφηνάμενος, ὅτι οὕτως ὥσπερ καὶ ὁ Χριστὸς τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἑαυτὸν παραδιδοὺς ὑπὲρ αὐτῆς, ἵνα αὐτὴν ἁγιάσῃ καθαρίσας τῷ λουτρῷ τοῦ ὕδατος ἐν ῥήματι· ἀνέδραμεν εἰς τὴν Γένεσιν, ἐπιμνησθεὶς τῶν περὶ τὸν Πρωτόπλαστον ῥητῶν, ἐξομαλίζων εἰς τὸν προκείμενον αὐτῷ καὶ αὐτὰ νοῦν τῆς ὑποθέσεως· ὅπως μὴ παρέχῃ λαβὴν τοῖς κεφαλαίοις καταχρήσασθαι τούτοις τοὺς πρεσβεύοντας, προφάσει τεκνογονίας, σωμάτων παρατριβάς.

A Considerandum enim vt & in inclyto Paulo sese res habuerit. Cùm enim is nondum in Christo perfectus esset, generatur primùm atque lactatur, Euangelicis documentis imbuente, ac per Baptisma, ipsum renouante Anania, sicut in Actibus historia continet. At vbi factus esset vir, iamque ædificatus (spiritali scilicet perfectione nouum formatus) etiam adiutor & sponsa Verbi euasisset, qui vitæ semina & suscepisset & concepisset: tunc, qui ipse prius infans extiterat, Ecclesia parensque efficitur, parturiens & ipse eos, qui eius opera Domino credidissent, donec in illis quoque formatus Christus pareretur. *Filioli* B *enim*, inquit, *mei*, *quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis*. Et rursus. *In Christo enim Iesu per Euangelium ego vos genui.*

Act.9.7.

Gratiæ œconomia in Paulo.

Gal. 4.19.

1.Cor.4.15.

Hinc igitur apparet, ad Christum & Ecclesiam referri, quæ de Eua atque Adamo Scripturæ verbis narratio habetur. Hoc enim magnum illud Sacramentum est, & mundi vsu superius: quod ego ob imbecillitatem & mentis hebetudinem, pro eius dignitate & magnitudine enarrare non valeo: id tamen conni.endum. Restat enim vt quæ huius loci reliqua sunt, apud vos exequar.

Paulus igitur ad sanctimoniam & Castitatem cunctos prouocans, in hunc modum, C quæ ad Primum hominem & Euam spectant, secunda consideratione sensuque in Christum direxit & Ecclesiam, quò indoctis os obstrueret, omnem illis prętextum adimens & excusationem. Impudici enim ac libidinosi homines, ob nimios in eis voluptatum fluxus ac illecebras, etiam Scripturis vim inferre conantur, vt peruerso eas sensu exponant, ac tanquam vallum defendendæ incontinentiæ illas obtendant; tum quod ita habetur, *Et dixit Deus, Crescite & multiplicamini*; tum illud aliud, *Propter hoc relinquet homo patrem & matrem.* Neque ipsos pudet Spiritum incursare aduersumque ire; sed tanquam in hoc nati, quia adhuc D foueantur ac insideant, concupiscentiæ fomitem flatu prope euentilant, ac titillationibus reaccendunt. Quare satis acriter dolosa hæc & maligna ipsorum consilia, quæsitosque prætextus excutiens; cùm eò processisset, vt præscriberet, qua ratione viros vxoribus vti condeceat; ac pronuntiasset, sic nimirum vt & Christus ipse se gessit, qui seipsum pro Ecclesia tradidit, vt eam sanctificaret & mundaret lauacro aquæ in verbo; recurrit ad Genesim, eorum quæ illic de Primo homine dicuntur mentionem inducens, exque subiecti argumenti sententia, hęc eadem exponens: ne quam sacris illis verbis abutendi occasionem iis præbeat, qui liberorum procreandorum prætextu, hisce verbis immorari docent.

Gen. 1. 28. & 2.24.

Eph.5.26.

A Considerate enim, ô Virgines, vt omnino etiamque atque etiam Fideles ad Castitatem inducere satagens, per multa argumenta illis insinuare conetur eius præstantiam; vt cùm modò ait, *De quibus autem scripsistis mihi, Bonum esse homini mulierem non tangere.* (1.Cor.7.1.) Inde iam clarè ostendens, honestum esse non accedere ad vxorem. Cùm hoc absolutè præstruxisset ac proposuisset: deinde infirmitatis humanæ conscius, æstumque vehementem reputans, quo intemperantiores in coitum rapiuntur, non valentibus carnem ex imperio coërcere, suis potius vti vxoribus permisit, quàm vt indecorè in fornicarios congressus effundantur. Denique sic facta illa indulgentia, mox B istud adiecit, *Ne tentet vos satanas, propter incontinentiam vestram.* (Ibid. 5.) Quod est, si non potestis, heus vos, omnino in castitate viuere, propter insolitam corporibus vim libidinis, suadeo ac hortor, vt vestris potius vxoribus consuescatis: ne dum profiteri videmini continentiam, tentemini assiduè à malo dæmone, ad alienarum mulierum cupiditatem inflammati.

Age enim, contextum ipsum diligentius inspiciamus; ac obseruemus, non sic absolutè hæc passim omnibus Apostolum concessisse, sed adiecta prius causa, ex qua ad id adactus est. Cùm itaque in hæc verba sententiam dixisset, *Bonum esse homini mulierem non tangere*; (1.Cor.7.1.) statim subiunxit. *Propter fornicationem autem vnusquisque suam vxorem habeat.* C Hoc est, propter fornicationis necessitatem; nisi voluptatem cohibere non sustinentis. *Et vnaquaque mulier proprium virum habeat. Vxori vir debitum reddat, similiter & vxor viro. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir; similiter & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Nolite fraudare inuicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi: & iterum reuertimini in idipsum, ne tentet vos satanas propter incontinentiam. Hoc autem dico secundùm indulgentiam, non secundùm imperium.* Circunspectè admodum istud etiam appositum est. Secundum indulgentiam enim significauit se nunc consilium dedisse, D non secundùm imperium. Nam imperium quidem ibi potius vsurpat, vbi Castitatem suadet, & tangi mulierem vetat: indulgentiam verò, vti dicebam, illis adhibet, qui concupiscentiam cohibere non possunt. Ac de iis quidem, tam viris quàm fœminis, qui singulari coniugio vel iam deuincti sunt, vel deinde coniungentur, ista constituit. De iis verò viris, qui iam vxores amiserunt, aut mulieribus, quæ amiserunt viros; deinceps diligenter examinanda est Apostoli sententia, quid de illis insinuet.

(Ibid 8.) *Dico autem innuptis, inquit, & viduis, Bonum est illis, si sic permanserint, sicut & ego. Quod si se non continent, nubant: Melius*

A Ἐπισκέψασθε γὰρ, ὅτι σωφρονεῖν, ὦ Παρθένοι, κατακράτος θέλων τοὺς πεπιστευκότας, διὰ πολλῶν αὐτοῖς τεκμηρίων ὑπεμφαίνειν πειρᾶται τὸ ἀξίωμα τῆς Ἁγνείας· ὅτε μὲν, Περὶ δὲ ὧν ἐγράψατέ μοι, λέγων, Καλὸν ἀνθρώπῳ γυναικὸς μὴ ἅπτεσθαι· αὐτόθεν δεικνὺς ἤδη περιφανῶς, τὸ μὴ προσψαύειν γυναικὸς εἶναι καλὸν, προτάξας αὐτὸ καὶ προεκθέμενος ἀπολελυμένως. εἶτα τὴν ἀσθένειαν αὖθις συνιδὼν καὶ τὴν ὑπέκκαυσιν τῶν ἀκρατωτέρων τὴν εἰς συνουσίαν, συνεχώρησε τοῖς μὴ δυναμένοις ἄρχειν σαρκὸς χρῆσθαι ταῖς ἑαυτῶν ὁμεύνοις μᾶλλον, ἢ παραπίπτοντας ἀσχήμονας ἐκχεῖσθαι περὶ πορνείας. ἀμέλει μετὰ B τὸ ἐπιτρέψαι ταῦτα, εὐθέως παρήγαγε τόδε, Ἵνα μὴ πειράζῃ ὑμᾶς ὁ σατανᾶς διὰ τὴν ἀκρασίαν. ὅπερ ἐστὶν, Εἰ μὴ δύνασθε, ὦ οὗτοι, παντάπασι σωφρονεῖν διὰ τὴν ὑγρότητα τῶν σωμάτων, ἐπιτρέψω μᾶλλον ταῖς σφῶν αὐτῶν κοινωνεῖν γαμεταῖς· ἵνα μὴ καὶ ἐγκράτειαν ἐπαγγέλλεσθαι νομιζόμενοι, πειράζησθε συνεχῶς ὑπὸ τοῦ πονηροῦ εἰς ἀλλοτρίας ἐκφλεγόμενοι.

Φέρε γὰρ, αὐτὰ κείμενα διαθρήσωμεν ἐπιμελέστερον· ὅτι μὴ ἀπολελυμένως ὁ Ἀπόστολος ἐπένευσε ταῦτα τοῖς πολλοῖς, ἀλλὰ προθεὶς τὴν αἰτίαν πρότερον, δι᾽ ἣν εἰς τοῦτο παρήχθη. ἀποφηνάμενος γοῦν, Καλὸν εἶναι ἀνθρώπῳ γυναικὸς μὴ ἅπτεσθαι, εὐθέως παρήγαγε. C Διὰ δὲ τὰς πορνείας, ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω. τουτέστι, διὰ τὴν ἀνάγκην τῆς πορνείας, εἰ μὴ φέρετε κολάζειν τὴν ἡδονήν. καὶ ἑκάστη γυνὴ τὸν ἴδιον ἄνδρα ἐχέτω. τῇ γυναικὶ ὁ ἀνὴρ τὴν ὀφειλὴν ἀποδιδότω· ὁμοίως δὲ καὶ ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρί. ἡ γυνὴ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ᾽ ὁ ἀνήρ· ὁμοίως δὲ καὶ ὁ ἀνὴρ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ᾽ ἡ γυνή. μὴ ἀποστερῆτε ἀλλήλους, εἰ μή τι ἂν ἐκ συμφώνου πρὸς καιρὸν, ἵνα σχολάζητε τῇ προσευχῇ· καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέρχεσθε, ἵνα μὴ πειράζῃ ὑμᾶς ὁ σατανᾶς διὰ τὴν ἀκρασίαν. τοῦτο δὲ λέγω κατὰ συγγνώμην, οὐ κατ᾽ ἐπιταγήν. τεθεωρημένως δὲ σφόδρα D καὶ τοῦτο. κατὰ συγγνώμην γὰρ ἐπεσημήνατο συμβεβουλευκέναι νῦν, οὐ κατ᾽ ἐπιταγήν· ἐπειδὴ τὴν μὲν ἐπιταγὴν ἐπὶ τῆς Σωφροσύνης, καὶ τοῦ μὴ ἅπτεσθαι γυναικὸς λαμβάνει· τὴν δὲ συγγνώμην, ἐπὶ τῶν μὴ δυναμένων, ὡς ἔφην, κολάζειν τὴν ἐπιθυμίαν. περὶ μὲν οὖν μονογάμων τε καὶ μονογαμίδων, ὧν ἡ συζυγία ἕως ἔτι καὶ αὖθις, ταῦτα νομοθετεῖ· 25 περὶ δὲ τῶν 25. ἀποβαλομένων ἤδη γαμετὰς ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν τοὺς συζύγους, πάλιν αὐτὴν ἀκριβῶς ἐξιχνευτέον τοῦ Ἀποστόλου φωνὴν, ὅτι ποτὲ χρησμῳδεῖ.

Λέγω δὲ τοῖς ἀγάμοις καὶ ταῖς χήραις, Καλὸν αὐτοῖς, ἐὰν οὕτω μείνωσιν, ὡς καὶ ἐγώ· εἰ δὲ οὐκ ἐγκρατεύονται, γαμησάτωσαν. κρεῖσ-

συν γὰρ γαμῆσαι, ἢ πυροῦσθαι. ἐπέμεινε καὶ ἐνθάδε προκρίνων τὴν ἐγκράτειαν. ἑαυτὸν γὰρ παράδειγμα μέγιστον λαβὼν, εἰς τὸ ζηλῶσαι τοὺς ἀκροατὰς προεκαλέσατο ταύτην τὴν ἔνστασιν· κρεῖττον εἶναι διδάξας τὸν ἐπὶ μιᾷ γαμετῇ συνεζευγμένον ἐφ' ἑαυτῷ μένειν, ὥσπερ δὴ καὶ αὐτός. εἰ δ' αὖ τοῦτο διὰ τὴν ἐκπύρωσιν καὶ τὴν ἀκμὴν τοῦ σώματος, δυσκατόρθωτον εἴη τινὶ, εἰς δεύτερον κατὰ συγγνώμην παρελθεῖν τὸν οὕτως ἔχοντα συγκατατίθεται γάμον· οὐκ αὐτὸ τοῦτο διγαμίαν ἀποφηνάμενος εἶναι καλὸν, ἀλλ' ἄμεινον κρίνας τῆς ἐκπυρώσεως. ὥσπερ γὰρ εἴ τις ἡμέρᾳ τοῦ Πάσχα καὶ τῆς νηστείας ἐπισφαλῶς νοσηλευομένῳ προσέφερε τροφὴν, καὶ ἐκέλευε διὰ τὴν ἀσθένειαν ἀπογεύεσθαι τούτων τῶν προσφερομένων, λέγων, Ὡς ἄρα τὸ μὲν ἀληθῶς, ὦ οὗτος, καλὸν, ἐχρῆν ὥσπερ δὴ καὶ ἡμᾶς, καὶ σε καρτερῶς διαμείναντα,
26. [26] τῶν αὐτῶν μεταλαβεῖν. ἀπηγόρευται γὰρ σήμερον διαίτης ἐπιμνησθῆναι τὸ σύνολον. ἀλλ' ἐπειδὴ νόσῳ προκαταχεθεὶς ἐξησθένησας, καὶ οὐ δύνῃ φέρειν ταύτην δὴ συγγνώμην νέμοντες συμβουλευόμεθα σιτίων ἐπορέξασθαί σε. ἵνα μὴ παντάπασι διὰ τὴν νόσον οὐ δυνηθεὶς ἀντισχεῖν πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν τῆς τροφῆς, διαφθαρῇς. οὕτω καὶ ὁ Ἀπόστολος ἐνθάδε, πρότερον εἰπὼν, Ὅτι βούλοιτο πάντας οὕτως διαμεῖναι σώφρονας, ὥσπερ δὴ καὶ αὐτός· τὸ μετὰ ταῦτα τοῖς βεβαρημένοις νόσῳ τῶν παθῶν, ἵνα μὴ πορνείαις " μιανθῶσιν, οἰστρηλατούμενοι τῶν παιδιγόνων μελῶν τοῖς γαργαλισμοῖς εἰς ἐπιμιξίας ὀθνείων σπερμάτων, ἐπέτρεψε τὴν διγαμίαν· μᾶλλον κρεῖσσον αὐτὴν εἶναι κρίνας τοῦ πυροῦσθαι καὶ ἀσχημονεῖν.

Vat. λυμανθῶσι.

Καὶ περὶ μὲν Ἐγκρατείας καὶ Γάμων, καὶ Σωφροσύνης καὶ κοινωνίας ἀνδρῶν, καὶ ἐν τίνι τούτων τὸ ὠφέλιμόν ἐστιν εἰς δικαιοσύνης κατασκευὴν, σχεδὸν ἤδη μοι τέλος ἔχει· περὶ δὲ Παρθενίας εἰρῆσθαι λείπεται λοιπὸν, εἴ τι καὶ περὶ ταύτης ἄρα διαθεσμοθετεῖται. οὐκοῦν καὶ τούτων πέρι διαληπτέον. ἔχει γὰρ ὧδε. Περὶ δὲ τῶν Παρθένων ἐπιταγὴν Κυρίου οὐκ ἔχω· γνώμην δὲ δίδωμι, ὡς ἠλεημένος ὑπὸ Κυρίου πιστὸς εἶναι. νομίζω οὖν τοῦτο καλὸν ὑπάρχειν διὰ τὴν ἐνεστῶσαν ἀνάγκην. Δέδεσαι γυναικί; μὴ ζήτει λύσιν· λέλυσαι ἀπὸ γυναικός; μὴ ζήτει γυναῖκα. ἐὰν δὲ καὶ λάβῃς, οὐχ ἥμαρτες. καὶ ἐὰν γήμῃ ἡ Παρθένος, οὐχ ἥμαρτε· θλῖψιν δὲ ἕξουσι τῇ σαρκὶ οἱ τοιοῦτοι. ἐγὼ δὲ ὑμῶν φείδομαι. λίαν εὐλαβῶς τὸν περὶ Παρθενίας εἰσηγησάμενος λόγον, καὶ μέλλων συμβουλεύειν γαμίζειν τὴν ἑαυτοῦ Παρθένον, ὅτῳ φίλον, ὅπως μηδὲν τῶν εἰς ἁγιασμὸν φερομένων κατ' ἀνάγκην γένοιτο καὶ βίαν, ἀλλὰ κατὰ πρόθεσιν αὐτεξουσίου ψυχῆς· τοῦτο γὰρ προσφορον Θεῷ· οὐ βούλεται ἐξ αὐθεντίας αὐτῷ ταῦτα καὶ γνώμης λελέχθαι τοῦ Κυρίου· τουτέστι τὸ γαμίζεσθαι τὴν Παρθένον. ἀμέλει

A *est enim nubere, quàm vri.* Hîc quoque constanter priores partes Continentiæ assignat. Seipsum enim exemplum maximum adhibens; ad eius conatus æmulationem; quantumvis arduam, auditores prouocauit; Prestare docens, eum qui vnius vxoris coniux extiterit, apud se deinceps manere, sicuti & ipse faciebat. Quod si id ipsum, ob æstum vimque concupiscentiæ, nonnulli difficilius fuerit, eum, qui ita comparatus sit, ad secundas nuptias transire secundùm indulgentiam consentit. Non quod secundas nuptias bonum quid esse ac honestum decernat; sed præstare id iudicans, quàm vt quis libidinum æstu ardeat. Velut enim si quis in die Paschæ ac ieiunij grauiter ægrotanti cuipiam cibum offerat, iubeatque, qua labo- B rat ægritudine, gustare quæ apponantur, dicens, Bonum quidem erat, ô amice, ac verè decebat, te quoque, vti & nos, fortiter perseuerantem, eadem percipere. Interdictum enim hodie est, cibi vllius vel prorsus mininisse. Quod tamen morbo correptus es ac infirmaris, nec ferre inediam potes; idcirco secundùm indulgentiam consulimus vt cibis vescaris: ne fortè non valens ob ægritudinem aduersus cibi cupiditatem resistere, moriaris. Sic verò hîc quoque Apostolus. Prius dixerat, optare se omnes castos perseuerare, vti & ipse erat: postea tamen libidinum morbo grauatis, ne se stupris contamina- C rent, genitalium membrorum titillationibus, velut æstro quodam, in incestos adulterinosque congressus acti præcipites, secundas potius nuptias permisit; præstare eas iudicans, quàm vt quis incendio illo ardeat ac se inhonestè impudiciis gerat.

Paulus viduis exemplum, & his qui vxoribus non vtentur.

Dies Paschæ, ante Dominicã Resurrectionis, quando tantus ieiunii rigor, maximè Sabbato.

Mysteriorum perceptio in Paschate.

De Continentiæ & Nuptiis, deque Castitate & re maritali, hactenus à me dictum sit, ac in vtris horum inueniatur vtilitas ad iustitiæ profectum: iam superest vt de Virginitate loquamur, Num & de illa aliquid sancitum sit. Quare de his quoque nobis est disserendum. Ait itaque Paulus: *De Virginibus autem præceptum Domini non habeo: consilium autem do, tanquam misericordiam consecutus à Domi-* D *no, vt sim fidelis. Existimo ergo hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse. Alligatus es vxori? noli quærere solutionem. Solutus es ab vxore? noli quærere vxorem: Si autem acceperis vxorem, non peccasti. Et si nupserit Virgo, non peccauit: tribulationem tamen carnis habebunt huiusmodi. Ego autem vobis parco.* Valde cautè introducto de Virginitate sermone, daturusque consilium, vt cui quisque maluerit Virginem suam nuptum tradat, quò scilicet, eorum quæ ad sanctimoniam ducunt, nihil per necessitatem vimque fiat, sed liberæ voluntatis animique proposito (hoc enim Deo acceptum) non vult hæc iubentis auctoritate abs se dicta, exque Domini sententia, (vt nimirum Virgo nuptui tradatur.)

1. Cor. 7. 25.

26. εὐνουχισμῷ. [26] τὸν μέντοι αὐτοκρατορικᾷ καὶ αὐθαιρέτῳ κρίνοντα προθέσει τηρεῖν τὴν ἑαυτοῦ σάρκα παρθένον, καὶ μὴ ἔχοντα ἀνάγκην, ὅπερ ἐστὶ πάθος ἐκκαλούμενον τὴν ὀσφὺν εἰς συνουσίαν· εἰσὶ γὰρ καὶ διαφοραί, ὡς εἰκός, σωμάτων· τούτῳ διαμιλλωμένῳ καὶ διαθλοῦντι καὶ σπουδαίως ἐπιμένοντι τῇ ἐπαγγελίᾳ, καὶ ταύτην ἄριστα διαπεραινομένῳ, παρακελεύεται μένειν καὶ τηρεῖν, τῇ Παρθενίᾳ τὰ πρωτεῖα νέμων. ὁ γὰρ δυνάμενος, φησί, καὶ φιλοτιμούμενος τηρεῖν τὴν ἑαυτοῦ σάρκα παρθένον, κρεῖττον ποιεῖ· ὁ δὲ μὴ δυνάμενος, γαμίζων δὲ νομίμως, καὶ μὴ λαθροφθορῶν καλῶς. καὶ περὶ μὲν τούτων αὐταρκῶς.

Λαβέτω δὲ μετὰ χεῖρας ὁ βουλόμενος τὴν πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολήν, καὶ καθ' ἕκαστον ὁμιλήσας τοῖς ἐγγεγραμμένοις, τότε καὶ τὰ ὑφ' ἡμῶν λεγόμενα σκεψάσθω, ἀντιπαραβάλλων, εἰ μὴ συμφωνίας πάσης ἔχονται καὶ ὁμοφροσύνης τῆς πρὸς αὐτά. ταῦτά σοι κατὰ δύναμιν ὑπὲρ Ἁγνείας, ὦ Ἀρετή, κἀγὼ συνεισφέρω.

ΕΥΒΟΥΛ. Σφόδρα διὰ πολλῶν, ὦ Γρηγόριον, μόλις εἰς τὸ προκείμενον ἀφίκετο, μακρότατον ἀναμετρησαμένη καὶ περαιωθεῖσα πέλαγος λόγων.

ΓΡΗΓ. Ἔοικεν οὕτως ἔχειν· ἀλλ' ἴθι, καὶ τὰ λοιπὰ ἐφεξῆς μνημονεύσαντες, μιμητικώτατα διέλθωμεν, ἕως ἔτι ἔναυλον τὴν ἀκρόασιν ἔχειν μοι δοκῶ, πρὶν ἀποπτῆναι καὶ διαφυγεῖν. εὐεξάλειπτοι γὰρ νέων ἀκουσμάτων μνῆμαι γερόντων.

ΕΥΒΟΥΛ. Ἀλλὰ λέγε. τούτων γὰρ καὶ ἐληλύθαμεν ἀσμένως ἀκουσόμεναι τῶν λόγων.

ΓΡΗΓ. Ναὶ μὲν δή, καθάπερ εἶπας, μετὰ τὸ καταχθῆναι τὴν Θάλειαν δρόμοις ἀκυμάντοις εἰς τὴν γῆν, ἡ Θεοπάτρα ἐφεξῆς ἀπολαβοῦσα, ἑαυτὴν ἔφη εἰπεῖν τάδε.

ΘΕΟΠΑΤΡΑ.

Εἰ μὲν ἐπὶ τῶν αὐτῶν, ὦ Παρθένοι, διεξόδων ἡ σοφία τῆς λογικῆς ἵστατο τέχνης, καὶ τὴν αὐτὴν ἀεὶ διεπορεύετο τρίβον, οὐδεμία ἂν ὑπῆρχε μηχανὴ τοῦ οὐκ ἀποκναίειν, ἐπιχειροῦσαν τοῖς ἤδη προηγωνισμένοις. εἰ δὲ
30. μυρίαι μὲν [30] λόγων ὁρμαὶ καὶ διέξοδοι, πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως ἐπεισπνέοντος ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ· τίς ἡ ἀποκλήρωσις ἐγκαλύπτεσθαι καὶ δειλιᾶν; οὐκ ἀνυπαίτιος γὰρ ὅτῳ μέτεστι χάριτος, ἐὰν τὰ καλὰ μὴ κοσμοίη λόγοις εὐχαριστηρίοις, καὶ τὰ φαῦλα μὴ διασκεδάσοι. διὸ φέρε καὶ ἡμεῖς ὑμνήσωμεν τῶν χαρισμάτων τὸ καλλιφεγγὲς ἄστρον καὶ τιμαλφέστατον τοῦ Χριστοῦ, τὴν Ἁγνείαν. εὐρυτάτη γὰρ ἡ τοῦ Πνεύματος αὕτη καὶ ἄφθονος ὁδός. πόθεν οὖν ἀπαρξώμεθα δή, πρέποντα δόξομεν καὶ εἰκότα λέ-

eunuchismum possunt. Qui tamen libero, suique iuris proposito eam sibi legem indixerit, vt carnem suam seruet virginem; *quique non habet necessitatem* (libidinem scilicet in copulam lumbos incitantem; esse enim par est varias corporum indoles) huic Paulus certanti atque pugnanti, inque professione strenuè perseueranti, ac stadium hoc præclarè decurrenti, primas tribuit, dum cœptis manere ac seruare hortatur, quod generosæ indolis proposito illi constitutum sit. Qui enim potest, inquit, ambitque carnem suam seruare virginem, melius facit: qui autem non potest, legitimè autem nuptias init, nec se furtiuis cubilibus inquinat, bene & ipse facit. Verùm de his hactenus satis.

Sumat qui volet hanc ad Corinthios Pauli Epistolam, & singulis eius loci partibus accuratè inspectis, hæc quæ diximus etiam consideret, aliaque aliis componat, num per omnia consentiant atque congruant. Hæc tibi pro viribus de Castimonia, ô Arete, ex meis & ipsa rationibus confero.

EVBVL. Quàm multis, Gregorium, vix tandem attigit propositum, longissimum emensa atque transgressa pelagus sermonum!

GREG. Ita videtur, vt dicis: sed age, reliqua etiam seruato ordine, & vt acciderunt, vestigiis perorantium insistentes percurramus, donec mihi auditio illa in auribus perstrepit, antequam fugiat auoletque: Facilè enim recordatio rerum recens auditarum, ex memoria deletur senum. Sent. Senes obliuiosi.

EVBVL. Dic sanè: talium enim sermonum auditores cupidi conuenimus.

GREG. Vbi ergo, vt rectè dicebas, excurso tranquillo quodam prolixi sermonis æquore, terram aliquando Thalia tenuit: eam Theopatra excipiens, se in hunc modum locutam ipsa referebat.

THEOPATRA, ORAT. IV.

SI semper iisdem, ô Virgines, vestigiis artis dicendi sapientia insistere deberet, & vna eademque perpetuò graderetur via: fieri non posset quin molesta esset oratio mea, dum illis de rebus sermonem aggredior, quas aliæ iam dicendo melioribus occupauerunt. Quoniam verò numero superiores sunt orationum viæ flexusque, multifariam multisque modis Deo aspirante, quæ mihi sors atque ratio, vt occultari ac degeneri metu deceat mussitare? Non enim extra culpam est, quisquis tandem gratia præditus, ea quæ præclara sunt eucharisticis sermonibus non exornauerit, & quæ mala vitioque hærentia, non difflauerit. Quare nos quoque pro modulo facultatis, purissimè lucentem ac nobilissimam Christi stellam, Castimoniam laudemus. Latissima enim hæc est ac liberaliter fusa Spiritus via.

Laudandæ virtutis necessitas, cui subest facultas.

Vnde igitur ducto initio, apta possimus A & consentanea dictis iam intexere, hinc prouidendum.

Ego sanè, planè comperisse mihi videor, nihil ita efficax extitisse restituendis in paradisum hominibus, & mortalitati in incorruptionem reparandæ, reconciliandisque cum Deo mortalibus ac iis salutare (ad vitam scilicet viam instruens communiensque) ac Castitatem. Cur ita sentiam, in præsentiarum exponere conabor: vt nimirum vi doni, quo deagimus, clarè audita, omnium nobis bonorum causam extitisse, illud intelligatis. Pridem itaque postquam è paradiso eiectus transgressionis suæ reatu homo, terræ incolatu damnatus est, corruptionis latè fluxus B effusus est, vehementique impetu immensis vorticibus irruens ac præcipitans, non solùm foris quicquid incideret transuersum agebat, sed & iam intus irrumpens, Animas obruebat. Hæ verò quibus continuè istud obtunderet, surdæ ac mutæ peneque attonitæ ac nullo sensu ferebantur, neglecta suarum nauium regendarum cura, quod nihil firmum fixumque occurreret, cui adhærerent ac applicarentur. Sensus enim Animæ (vt talium rerum peritorum sententia est) postquam irruentibus foris libidinibus victi, inundantis intus dementiæ fluctus impetum vimque exceperint, statim à recto deflectunt cursu, tenebrisque obsiti, omnem eius tranquillum ex naturæ rationibus, incessus obturbant ac impediunt C sinum. Quare Deus nostri misertus, quod sic malè haberemus, optimum è cœlis eximieque clarum demisit (Castitatem) auxilium; vt ex illa religatis instar nauium nostris corporibus, tranquillo frueremur, à corruptione immunes in portum subducti, vti etiam Spiritus sanctus testatur. Hoc enim habetur in Psalmo centesimo trigesimo sexto, vbi Animæ lætantes gratulatorium hymnum concinunt, quæcunque hinc assumptæ ac apprehensæ, cum Christo iam in cœlo deambulant, quod à terrenis corporeisque vorticibus minimè abreptæ sunt. Hinc enim etiam Pharaonem Ægypti tyrannum, figuram diaboli fuisse aiunt, quando mares quidem immiti sæuitia iubebat in profluentem abiici, fœminas verò seruari. Sic enim diabolus, ab Adamo D ad Moysen vsque, magnæ huius Ægypti (mundi scilicet) imperium regens, mares quidem ac spiritales Animæ fœtus, à fluxis affectibus abripi atq; necari seriò procurabat: carnalia verò sensusq; expertia germina, hæc verò augeri ac multiplicari gliscit.

Verùm ne quod proposuimus nobis excidat; age, in manus sumentes Psalmum, ipsum exponamus, quem puræ extraque omnem noxam Animæ, Deo concinunt, dicentes, *Super flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus, cùm recordaremur Sion. In salicibus in medio eius, suspendimus organa nostra.* Palam organa vocantes, sua ipsarum corpora, quæ è rudentibus suf-

Castimoniæ Virginitatisque præsidium, vt à vitiorum cœno emergamus.

Exod. 1, 16

Rom. 5. 14.

Psal. 136. 1.

Organa è salicibus suspensa.

γειν τοῖς προκειμένοις, ἐντεῦθεν ἐπισκεπτέον.

Ἐγὼ γὰρ ἀκριβῶς αἰσθέσθαι μοι δοκῶ, ὅτι τῆς εἰς τὸν παράδεισον ἀποκαταστάσεως, καὶ τῆς εἰς τὴν ἀφθαρσίαν μεταβολῆς, καὶ τῆς πρὸς Θεὸν καταλλαγῆς οὐδὲν οὕτως ἄλλο γέγονε καὶ σωτήριον ἀνθρώποις, τὸ στρατηγῆσαι ἡμᾶς εἰς ζωὴν, ὡς Ἁγνεία. πειράσομαι γὰρ ἣν διανοοῦμαι, περὶ τούτων ἐνδείξασθαι νῦν, ἵνα σαφῶς τὴν δύναμιν τοῦ προειρημένου χαρίσματος ἀκούσασαι, πόσων ἡμῖν παρεκτικὸν ἀγαθῶν ἐγενήθη, γνῶτε. τὸ γοῦν ἀρχαῖον μετὰ τὸ μετοικισθῆναι τὸν ἄνθρωπον ἐκβληθέντα διὰ τὴν παράβασιν, τὸ ῥεῦμα τῆς φθορᾶς ἐπὶ πολὺ περιεχύθη, καὶ φερόμενον σφοδρῶς συρμοῖς ἐξαισίοις, οὐ μόνον ἔξωθεν ἀτάκτως παρέφερε τὸ προστυγχάνον, ἀλλ' ἤδη καὶ ἐπερχόμενον εἴσω, κατέκλυζε τὰς ψυχάς. καὶ αἱ δὲ, συνεχῶς τοῦτο πάσχουσαι, κωφαὶ καὶ [31] δυσπαθεῖς 31. ἐφέροντο, κυβερνᾶν ἀπαλλαγεῖσαι τὰ σφέτερα σκάφη, παρὰ τὸ μὴ ἔχειν ἐφάψασθαι βεβαίου τινός. αἱ γὰρ αἰσθήσεις τῆς ψυχῆς, ὡς οἱ τούτων ἔφασαν ἐπιστήμονες, ἐπειδὰν τῶν ἔξωθεν προσαπιπτόντων παθῶν ἡττηθεῖσαι, προσδέξωνται τὰς ἐπιφορὰς τοῦ τῆς ἀνοίας ἐπικλύσαντος εἴσω κύματος, εὐθέως τῆς εὐθείας ὁρμῆς ἐμποδίζουσι, σκοτωθεῖσαι τὸ παρ' αὐτῆς [32] εὔδιον πορεύεσθαι κατὰ φύσιν κύτος. ὅθεν ὁ Θεὸς 32. οἰκτειρήσας ἡμᾶς ἔχοντας οὕτως, καὶ οὔτε ἀντέχειν οὔτε ἀνασφῆλαι δυναμένοις, κατέπεμψεν ἐξ οὐρανῶν τὸ ἄριστον καὶ εὐκλεέστατον βοήθημα, τῆς Ἁγνείας, ὅπως ἐξ αὐτῆς ἀποδήσαντες ἡμῶν τὰ σώματα, πλοίων δίκην, γαλήνην ἔχωμεν, ὁρμισθέντες ἄνευ φθορᾶς, καθὼς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον μαρτυρεῖ. τοῦτο γὰρ ἐν ἑκατοστῷ τριακοστῷ ἕκτῳ φέρεται ψαλμῷ, ἔνθα ὕμνον εὐχαριστήριον ἀναπέμπουσιν ἱλαρῶς αἱ ψυχαὶ τῷ Θεῷ, ὁπόσαι δὴ παραληφθεῖσαι καὶ κρατηθεῖσαι περιπολοῦσιν ἤδη μετὰ Χριστοῦ τὸν οὐρανὸν, ὅτι μὴ κατεσπάσθησαν ὑπὸ ὑλικῶν καὶ σωματικῶν ῥευμάτων. ἐντεῦθεν γὰρ καὶ τὸν Φαραὼ φασὶ τύπον ἀπενέγκασθαι κατὰ τὴν Αἴγυπτον, διαβόλου· ἐπειδὰν τὰ μὲν ἄρρενα ἀφειδῶς εἰς τὸν ποταμὸν ἐκέλευε ῥίπτεσθαι· τὰ δὲ θήλεα ζωογονεῖσθαι. καὶ γὰρ καὶ ὁ διάβολος βασιλεύων ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι Μωϋσέως τῆς μεγάλης Αἰγύπτου, τοῦ κόσμου, τὰ μὲν ἄρρενα καὶ νοητὰ τῆς ψυχῆς ἔκγονα, ὑπὸ τῶν ῥευστῶν παραφέρεσθαι καὶ ἀναιρεῖσθαι παθῶν σπουδὴν ἔχει· τὰ δὲ σαρκικὰ καὶ ἀναίσθητα αὐξάνεσθαί τε καὶ πληθύνεσθαι γλίχεται.

Ἀλλὰ γὰρ ἵνα μὴ παρεκβαίνωμεν τοῦ προκειμένου, φέρε δὴ τὸν ψαλμὸν ἐξηγησόμεθα ἐν χερσὶ λαβοῦσαι τοῦτον, ὃν αἱ καθαραὶ καὶ ἀλώβητοι ψυχαὶ προσᾴδουσι τῷ Θεῷ. Ἐπὶ τῶν ποταμῶν, λέγουσαι, Βαβυλῶνος, ἐκεῖ ἐκαθίσαμεν καὶ ἐκλαύσαμεν, ἐν τῷ μνησθῆναι ἡμᾶς Σιών. ἐπὶ ταῖς ἰτέαις ἐν μέσῳ αὐτῆς, ἐκρεμάσαμεν τὰ ὄργανα ἡμῶν. ὄργανα καλοῦσαι σαφῶς τὰ σκηνώματα

ἑαυτῶν,

ἑαυτῶν, ἃ ἀνεκρέμασαν ἀπὸ τῶν πεισμάτων τῆς Ἁγνείας, ἐξάψαντες τοῦ ξύλου, ἵνα μὴ δυνηθῶσιν ἐξαρπασθεῖσαι πάλιν παρασύρεσθαι τῷ ῥεύματι τῆς ἀκρασίας. Βαβυλὼν γάρ, ταραχὸς ἢ σύγχυσις ἑρμηνευομένη, τὸν περίρρυτον βίον δείκνυσι τοῦτον, οὗ ἐν μέσῳ καθεσθέντες περικλυζόμεθα, καθ' ὃν ἐσμὲν ἐν τῷ κόσμῳ χρόνον, τῶν ποταμῶν τῆς κακίας ἐφορμώντων ἀεί· διὸ καὶ περιδεεῖς ἐσμεν καὶ κατολοφυρόμεθα, καὶ βοῶμεν μετὰ κλαυθμοῦ πρὸς τὸν Θεόν, ἵνα μὴ κατολισθήσωσιν ἡμῶν ἀπορρηχθέντα τοῖς κύμασι τῆς ἡδονῆς ἀπὸ τοῦ φυτοῦ τῆς Ἁγνείας τὰ ὄργανα. ἐν τύπῳ γὰρ τῆς Παρθενίας πανταχοῦ παραλαμβάνουσι τὴν ἰτέαν αἱ θεῖαι Γραφαί· ἐπειδήπερ τὸ ἄνθος αὐτῆς εἰς ὕδωρ ἀποτριβὲν ἐὰν ποθῇ, πᾶν ὅσον εἰς ὀργίας ἀνάζει καὶ ἐρεθισμούς, κατασβέννυσιν, ἕως ἂν εἰς ἄρδην ἀποστειρώσῃ καὶ ἄγονον ἀπεργάσηται πᾶσαν τὴν ἐπὶ παιδοποιΐαν φοράν. ὥσπερ δὴ καὶ Ὅμηρος ἐμήνυσε, διὰ τοῦτο καλέσας ὠλεσικάρπους τὰς ἰτέας. καὶ ἐν Ἡσαΐᾳ δὲ οἱ δίκαιοι ὡς ἰτέα λέγονται φύειν ἐπὶ παραρρέον ὕδωρ. εἰς ὕψος γάρ τοτε τὸ τῆς Παρθενίας ἔρνος μεγεθύνεται σφοδρῶς τε καὶ λαμπρῶς ὅταν ὁ δίκαιος καὶ ἐγκεχειρισμένος τηρεῖν αὐτὴν καὶ ἐργάζεσθαι, τοῖς ἠπιωτάτοις τοῦ Χριστοῦ νάμασι ἀρδεύεται, σοφίᾳ καταψεκαζόμενος. ὃν γὰρ τρόπον τὸ δένδρον τοῦτο χλοηφορεῖν πέφυκεν ὕδατι καὶ βλαστάνειν· οὕτως ἐπανθεῖν ἀεὶ καὶ ἐπακμάζειν πιαινομένη λόγοις πέφυκεν ἡ Παρθενία, ἵνα δὴ καὶ ἀνακρεμάσαι τὸ ὄργανον ἀπ' αὐτῆς ἑαυτοῦ δύνηταί τις.

Al. σώματα.

Εἰ οὖν οἱ ποταμοὶ τῆς Βαβυλῶνος, τὰ ῥεύματα τῆς ἡδυπαθείας εἰσίν, ὡς οἱ σοφοί φασι, τὰ συγχύνοντα καὶ ταράσσοντα τὴν ψυχήν· ἀνάγκη τὰς ἰτέας εἶναι τὴν Σωφροσύνην, ἀφ' ἧς ἀνακρεμῶντες ἀνελκόμεθα τὰ ὄργανα τὰ παιδηγόνα, ταλαντευόμενα κάτω καὶ βρίθοντα τοῦ νοῦ, ἵνα μὴ κατενεχθέντα παρὰ τοῖς ὀχετοῖς τῆς ἀκρασίας, σκωλήκων δίκην εἰς τοὺς ἰχῶρας ἐγχρίμπτωνται καὶ τὰς σηπεδόνας. χρησιμωτάτην γὰρ καὶ ἐπικουρίαν εἰς ἀφθαρσίας κτῆσιν τὴν Παρθενίαν ὁ Θεὸς ἐδωρήσατο, σύμμαχον ἀποστείλας τοῖς ὀρεγομένοις καὶ ποθοῦσι· καθὼς ὁ ψαλμὸς ὑφηγεῖται τὴν Σιών, ὅ δή ἐστι, τὴν ἐκλαμπροτάτην Ἀγάπην, καὶ τὴν περὶ αὐτῆς ἐντολήν. ἐπειδήπερ ἡ Σιὼν ἐντολὴ σκοπιᾶς ἑρμηνεύεται. ὧδε γὰρ ἀναλογισώμεθα πάλιν καὶ τὰ ἑξῆς.

33. Τί δήποτε [33] ἐπερωτηθεῖσαι πρὸς τῶν αἰχμαλω-
τισάντων ὁμολογοῦσιν αἱ ψυχαί, τὴν ᾠδὴν ἐπὶ γῆς
ἀλλοτρίας ᾆσαι Κυρίου; ἢ πάντως ὅτι τὸ Εὐαγ-
γέλιον ἱερὰν ᾠδὴν εἶναι καὶ ἀπόρρητον διδάσκουσιν,
ἣν οἱ ἁμαρτάνοντες καὶ μοιχώμενοι τῷ πονηρῷ
34. προσᾴδουσιν. [34] ἐξορχοῦνται γὰρ τὰς ἐντολάς,
τὸ θέλημα τῶν πνευμάτων τελοῦντες τῆς πονηρίας,
καὶ ῥίπτουσι τὰ ἅγια τοῖς κυσί, καὶ τοὺς μαργαρί-
τας ἔμπροσθεν τῶν χοίρων, ὃν τρόπον κἀκεῖνοι
περὶ ὧν ὁ Προφήτης δυσχεραίνων φησί, Καὶ
ἀνέγνωσαν ἔξω νόμον. οὐ γὰρ ὅτι τῶν πυλῶν ἔξω
τῆς Ἱερουσαλὴμ, ἢ τῶν οἰκιῶν ἀνεγίνωσκον ἐξιον-

penderunt, alligantes Castimoniæ ligno, ne rursus abreptæ, incontinentiæ fluxu trahi in transuersum possent. Babylon enim, quam turbationem seu confusionem interpreteris, vitam hanc denotat aquis circumfluam; in cuius medio sedentes circumluimur, quandiu in mundo hoc versamur; malitiæ fluminibus continuè ingruentibus. Propterea etiam pauidi sumus & ingemiscimus, atque ad Deum cum lacrymis clamamus, ne organa nostra, voluptatis fluctibus ab arbore Castitatis auulsa, lapsu corruant. Vbique enim sacræ literæ Virginitatis typo salicem assumunt; quod nimirum flos eius in aquam intritus, si bibatur, quidquid titillationes intus ciet ac prurigines, extinguat: eoque vsque valet, vt steriles & ad generandum inutiles, omnes in venerem motus præstet; vti & Homerus indicauit, salices propterea *frugiperdas* vocans. In Esaia quoque, *Iusti quasi salices germinare* dicuntur, *iuxta præterfluentes aquas*. Tunc enim altè surgit, & amplè speciosèque amplificatur Virginitatis frutex, quando Iustus, & cui eius seruandæ atque colendæ concessum munus est, mitissimis Christi fontibus irrigabitur, sapientiæ guttis ebrius. Vt enim salix, non nisi aquis affluentibus viret ac crescit: sic B. Virginitatis ea indoles est, vt sacris eam impinguari sermonibus atque doctrinis ad florendum atque vigendum necesse sit: nec aliter in eam molem firmitatemque proficiat, ex qua suum quisque organum suspendere possit.

Salix, symbolum Castitatis, ad sterilitatē faciens arbor.

Odyss. x. 510.

Isai. 44. 4.

Salices aquis irriguæ.

Si ergo flumina Babylonis fluxus voluptatis sunt (vt sapientes volunt) confundentes & turbantes Animam: necesse est vt Castitas salicibus designetur, ex qua suspendentes sursum trahimus libidinis organa, vergentia deorsum mentemque degrauantia, ne velut torrentis impetu in cloacas impudicitiæ procrusæ vermium instar ad sanies & putres tabos adhærescant. Vtilissimam enim, & in primis efficacem ad consequendam incorruptionem donauit Deus Virginitatem, fidam eam sociam mittens, his qui cupidè ad id decus aspirant: quales Psalmista subindicat nomine Sionis, quæ vox perillustrem Charitatem, & quod de illa mandatum est, denotat. Etenim vocabulum Sion, si interpreteris, *Mandatum pecula* sonat. Sic enim reputamus etiam quæ deinde sequuntur.

Sion, quid?

Quid tandem est, cur abs se postulatum, ab iis qui captiuas duxerunt, Animæ fateantur, vt canticum Domini canerent in terra aliena? Nempe hoc dicendo planè docent, Euangelium, sacrum esse ac arcanum canticum: quod qui peccant & fornicantur, diabolo canunt. Insultant enim & tacenda mandata produnt, voluntatem implentes spirituum nequitiæ; sanctaque proijciunt canibus, & margaritas ante porcos mittunt, haud secus ac illi, de quibus Propheta indignatus ait, *Et legerunt foris Legem*. Non enim vtique, quod extra portas Hierusalem, aut domos suas egressi, Legem Iu-

Matth. 7. 6.

Amos. 4. 5.

Foris Legem legere. dæi legerent, propterea tam acriter increpantur à Propheta, grauisque sceleris reos proclamat, sed quod mandata transgredientes & in Deum impij, laruata pietate quasi religiosi Deique cultores præcepta legebant: animis verò nequaquam admittebant, per fidem ea retinentes, sed operibus abnegando, ipsa respuebant. Hinc enim canticum Domini cantant in terra aliena, humilius Legem distrahentes ac exponentes; terrenum scilicet regnum expectantes, spesque suas in aliena hac terra, quam transituram habet diuinus sermo, collocantes: vbi & qui diripuerunt ac captiuos abduxerunt, voluptatibus illectant, insidiantes vt eos decipiant.

1. Petr 3.13

Videntur autem etiam qui insanis Euangelium accinunt, modulari canticum Domini in terra aliena, cuius Christus non est cultor. Quæ verò Animæ, purissimum, lætum, impermixtum, pium, speciosum Virginitatis decus induerunt eiusque luce splendescunt, sterilesque & infæcundæ fluxarum ac molestarum libidinum passionumque inuentæ sunt, canticum haud modulantur in terra aliena: quod nimirum non eò spes ferunt, nec mortalium corporum libidinibus intabescunt, nec humilius mandatorum sensum æstimant: sed bene ac fortiter, generoso sublimique proposito, sursum promissiones contuentur, cœlum intuentes, vt sibi aptum ac connaturalem locum. Vnde pluris Deus earum nobiles sensus ac cogitata faciens, iureiurando pollicetur, eximios se illis honores concessurum, in lætitiæ capite priore illis constituta sede locoque. Sic enim ait: *Si oblitus fuero tui, Ierusalem, obliuioni detur dextera mea. Adhæreat lingua mea faucibus meis, si non meminero tui: si non proposuero Ierusalem in principio lætitiæ meæ.* Nomine Ierusalem, incontaminatas istas, quas dixi, & noxæ expertes designans Animas, quæ austero Virginitatis mero impollutis hausto labiis, vni viro aptantur Virginem castam exhibere Christo, incoinquinatorum certaminum præmio coronatæ. Hinc enim Esaias Propheta denuntiat, *Illuminare, illuminare, Ierusalem, quia venit lumen tuum, & gloria Domini super te orta est.* Hæc porro promissa post resurrectionem implenda, cuiuis patet. Neque enim de Iudææ illo oppidulo toties nominato, Spiritus sanctus loquitur, sed de cœlesti vtique illa & beata Ierusalem, quam vult intelligi esse Animarum cœtum, quem abs se primo ordine constitutum iri in principio lætitiæ nouorum sæculorum, manifestè Deus pollicetur: qui nempe candidissimo exornatas Virginitatis mundo, in pura, nulloque vnquam occasu obdormientium luminum, domo collocet; quod vtique illis in mentem non venerit, vt nuptialem mundum exuerent; vt mentis scilicet tenorem, turpium cogitationum illapsu laxarent.

Psal.136.6.

2.Cor.11.2.

Isai 60.1.

Phil.3.11.

πολίχνης. Poss. primaria ciuitate: sed scripsit paruula.

A τες οἱ Ἰουδαῖοι τὸν νόμον, διὰ τοῦτο δὴ καὶ ὁ Προφήτης ἰσχυρῶς αὐτῶν κατηγορεῖ καὶ ὑπευθύνους ἐγκλήματι βοᾷ γεγονέναι· ἀλλ᾽ ὅτι παρερχόμενοι τὰς ἐντολὰς καὶ ἀσεβοῦντες εἰς τὸν Θεὸν, ἐπιμεμορφασμένως μὲν ἀνεγίνωσκον δῆθεν ὡς εὐσεβεῖς τὰ προστάγματα· κατὰ ψυχὴν δὲ οὐκ ἐδέχοντο μετὰ πίστεως ἔχοντες, ἀλλ᾽ ἀπέπτυον ἔργοις ἀρνούμενοι. ἐντεῦθεν γὰρ τὴν ᾠδὴν ἐπὶ τῆς ἀλλοτρίας ᾄδουσι Κυρίου· ταπεινότερον περιέλκοντες καὶ ἐξηγούμενοι τὸν νόμον· βασιλείαν αἰσθητὴν προσδοκῶντες, καὶ ἐπὶ γῆς ταύτης τῆς ἀλλοτρίας, ἣν παρελεύσεσθαι λόγος, τιB θέμενοι τὰς ἐλπίδας· ἔνθα οἱ αἰχμαλωτισαὶ δελεάζουσιν ἡδοναῖς, λοχῶντες πρὸς ἀπάτην.

Ἐοίκασι δὲ καὶ οἱ προσᾴδοντες τὸ Εὐαγγέλιον ἄφρονι, ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας μελῳδεῖν τὴν ᾠδὴν Κυρίου, ἧς μὴ ἔστιν ὁ Χριστὸς γεωργός· ἀλλ᾽ αἱ τὸ καθαρώτατον καὶ φαιδρὸν καὶ ἀμιγὲς καὶ εὐλαβὲς καὶ εὐπρεπὲς τῆς Παρθενίας ὑποδῦσαι καὶ ἀναλάμψασαι κάλλος, καὶ στεῖραι καὶ ἄγονοι τῶν ῥευστῶν καὶ ἀλγεινῶν εὑρεθεῖσαι παθῶν, ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας οὐ μελῳδοῦσι τὴν ᾠδήν· ὅτι μὴ φέρονται τὰς ἐλπίδας τῇδε, μηδὲ προστετήκασι θνητῶν σωμάτων τρυφαῖς, μηδὲ ταπεινῶς κατασκέπτονται τὸν νοῦν τῶν ἐντολῶν· ἀλλ᾽ εὖ καὶ γενναίως μετὰ φρονήματος ὑψηλοῦ C τὰς ἐπαγγελίας ἄνω περιαθροῦσι, τὸν οὐράνιον διψῶσαι καὶ σύμφυτον τόπον. ὅθεν ἀγάμενος αὐτῶν ὁ Θεὸς τὰ φρονήματα, μεθ᾽ ὁρκωμοσίας ἐξαιρέτους ἐπαγγέλλεται διδόναι τιμὰς, ἐν ἀρχῇ τῆς εὐφροσύνης προσκατατάξειν καὶ καθιδρύσειν. λέγει γὰρ ὧδε, Ἐὰν ἐπιλάθωμαί σου Ἱερουσαλὴμ, ἐπιλησθείη ἡ δεξιά μου. κολληθείη ἡ γλῶσσά μου τῷ λάρυγγί μου, ἐὰν μή σου μνησθῶ· ἐὰν μὴ προκατατάξωμαι τὴν Ἱερουσαλὴμ ὡς ἐν ἀρχῇ τῆς εὐφροσύνης μου. Ἱερουσαλὴμ, τὰς ἀμιάντους αὐτὰς δὴ ταύτας, ὡς ἔφην, καὶ ἀπημόνας ψυχὰς εἶναι λέγων, αἵτινες ἀτρύγοι τὸ τῆς Παρθενίας αὐστηρῶς ἀμολύντοις χείλεσι σπασάμεναι πόμα, ἑνὶ ἀνD δρὶ [33] Παρθένον ἁγνὴν καθαρμόζονται παραστῆσαι Χριστῷ κατ᾽ οὐρανὸν, τὸ τῶν ἀμιάντων ἄθλων ἀγῶνα νικήσασαι. ταύτῃ γὰρ καὶ Ἡσαΐας ὁ Προφήτης παρεγγυᾷ. Φωτίζου, φωτίζου, λέγων, Ἱερουσαλήμ· ἥκει γάρ σου τὸ φῶς, καὶ ἡ δόξα Κυρίου ἐπὶ σὲ ἀνατέταλκε. ταῦτα δὲ τὰ ἐπαγγέλματα [36] μετὰ τὴν ἐξανάστασιν πληρωθήσεσθαι δῆλον καὶ παντί. οὐ γὰρ περὶ τῆς πολυθρυλλήτου κατὰ Ἰουδαίαν πολίχνης τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διηγεῖται, ἀλλὰ περὶ τῆς οὐρανοπόλεως ἀληθῶς ἐκείνης καὶ μακαρίας Ἱερουσαλήμ· ἣν δή φησιν αὐτὴν εἶναι τὸ ἄθροισμα τῶν ψυχῶν, ἃς προκατατάξασθαι πρώτας ἐν ἀρχῇ τῆς εὐφροσύνης τῶν καινῶν αἰώνων προφανῶς ὁ Θεὸς ἐπαγγέλλεται, εἰς καθαρὰν οἴκησιν ἀδύτου φωτὸς τῷ λευκοτάτῳ τῆς Παρθενίας ἐστολισμένας κόσμῳ κατοικίζων· ὅτι μὴ ἐμνημόνευσαν τὸν κόσμον [37] ἀποδύσασθαι τὸν νυμφικὸν, τουτέστι χαυνῶσαι τὸν λογισμὸν φαντασίαις ἐκτόποις.

35.

36.

37.

Ἀμέλει, τὸ, μὴ ἐπιλαθέσθαι νύμφην τὸν κόσμον, μηδὲ Παρθένον τὴν στηθοδεσμίδα αὐτῆς, λεγόμενον ἐν Ἱερεμίᾳ, τὸ μὴ ἐνδοῦναι καὶ χαλάσαι τὸν δεσμὸν τῆς σωφροσύνης ἀπάταις δηλοῖ καὶ περισπασμοῖς. στήθη γὰρ αἱ φρένες εἰκότι λόγῳ, καὶ ὁ νοῦς ἡμῶν εἶναι νομίζεται· ἡ δὲ στηθοδεσμὸς, ἡ συνδοῦσα ζώνη καὶ συσφίγγουσα τὴν πρόθεσιν τῆς ψυχῆς εἰς ἁγνείαν, ἐστὶν ἡ πρὸς Θεὸν ἀγάπη· ἣν ἐμοί τε καὶ ὑμῖν ὁ στρατηγὸς ἡμῶν καὶ ποιμὴν Ἰησοῦς καὶ ἀρχὼν καὶ νυμφίος, ὦ καλλιπάρθενοι, ἄρρηκτον καὶ ἐσφραγισμένον μέχρι τέλους τηρῆσαι παράσχοι. τούτου γὰρ τοῦ κτήματος τοῖς ἀνθρώποις ἄμεινον βοήθημα οὐκ ἄν τις ῥᾳδίως ἕτερον λάβοι, ἀρέσκον Θεῷ καὶ προσφιλές. διὸ ἐγὼ χρῆναί φημι τὴν ἁγνείαν ἅπαντας τιμᾶν, καὶ διὰ παντὸς ἀσκεῖν τε καὶ ἐγκωμιάζειν.

Αὗταί σοι καὶ παρ' ἡμῶν αἱ ἀπαρχαὶ τῶν λόγων ἀρκείσθωσαν, ὦ Ἀρετή· τὰ μὲν παιδείας, τὰ δὲ καὶ σπουδῆς χάριν. Ἀλλὰ δέχομαι τὸ δῶρον, ἔφη φάναι τὴν Ἀρετήν, καὶ κελεύω μετὰ σὲ τὴν Θάλλουσαν λέγειν. δεῖ γάρ με παρὰ μιᾶς ἑκάστης ὑμῶν ἀποδέξασθαι τὸν λόγον. τὴν οὖν Θάλλουσαν βραχὺ ἐπισχοῦσαν, καὶ πρὸς ἑαυτὴν τι σκεψαμένην, εἰπεῖν ἔφη.

Al. ἀνακείσθωσαν· oblata sint.

A Denique, *Non obliuisci sponsam ornatus sui, & Virginem fasciæ pectoralis suæ*, quod apud Ieremiam dicitur, significat non remittere nec relaxare vinculum Castitatis, vllis seductum illecebris aut auocationibus. Pectoris enim mentione mens nostra & cogitatio meritò designari creditur: Fascia verò pectoralis (zona scilicet colligens astringensque animi in Castimoniam propositum (est Charitas in Deum) quam mihi & vobis Imperator noster & Pastor Iesus, idemque Præses & Sponsus, ô præclaræ Virgines, præstet vt infractam, velutque inuiolabili sigillo munitum depositum, in finem vsque seruemus. Hoc enim pignore, nullum facilè hominibus melius auxilium quisquam vsurpauerit, Deo placens ac charum. Quamobrem aio ego honori omnibus habendam Virginitatem esse, omnique loco ac tempore tum colendam, tum laudandam. B

Ier. 2. 32.

Hæc tibi & à nobis primitiæ sermonum, ô Arete, sufficiant, vel eruditionis, vel studij gratia. Ego verò (aiebat dixisse Areten) libens accipio quod offers, & iubeo post te Thallusam dicere. Debet enim vnaquæque vestrûm sermonem corrogare. Thallusam itaque paululum moratam quasi ad colligendam se commentandumque breuiter aliquid, sic locutam referebat.

ΘΑΛΛΟΥΣΑ.

Ἀλλ' ὦ Ἀρετή, συλλήπτειραν ἀξιῶ παραστῆναί σε καὶ τὰ νῦν, ὅπως πρῶτον μὲν σοῦ, καὶ τῶν παρόντων δὲ φανῶμεν ἄξια λέγειν. τὸ γὰρ μέγιστον καὶ ἐπιφανέστατον ἀνάθη-
38. μα καὶ δῶρον, οὗ μηδὲν ἀντάξιον ἄλλο προσενέγκασθαι πάρεστιν ἀνθρώποις Θεῷ, [38] τὸν ἆθλον τῆς Παρθενίας εἶναι πέπεισμαι, διαρρήδην ἀπὸ τῶν ἱερῶν ἠσθημένη γραμμάτων. οὐ γὰρ ἂν πολλῶν πολλὰ κατ' εὐχὰς ἐν τῷ νόμῳ καλὰ κατεργασαμένων, μόνοι μεγάλην εὐχὴν ἐλέγοντο πληρῶσαι, οἱ σφᾶς αὐτοὺς αὐθαιρέτῳ βουλῇ προσενέγκασθαι βουλόμενοι· ἔχει γὰρ τὸ ῥητὸν οὕτως. Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωϋσῆν, λέγων, Λάλησον τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτούς. Ἀνὴρ ἢ γυνὴ, ὃς μεγάλως εὔξηται εὐχὴν ἀφαγνίσασθαι ἁγνείαν Κυρίῳ. εὔχεται χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ εἰς τὸν νεὼν σκεύη προσκομίσας ἀναθεῖναί τις. ἕτερος ἀναθεῖναι τὴν δεκάτην τῶν καρπῶν, ἄλλος τῆς οὐσίας, ἕτερος τὰ κράτιστα τῶν ποιμνίων, ἄλλος τὴν ὕπαρξιν καθιερῶν, καὶ οὐδέπω μεγάλην εὐχὴν εὔξασθαι δύναται τῷ Κυρίῳ· ἀλλ' ἐκεῖνος ὁ ἑαυτὸν ἀναθεὶς τῷ Θεῷ ὁλοτελῶς.

Ἐπιχειρητέον γὰρ ἀληθεῖ λόγῳ πρὸς ὑμᾶς,
39. ὦ Παρθένοι, τὴν [39] κατὰ τὸ προκείμενον διάνοιαν δηλῶσαι τῆς γραφῆς. ὁ γὰρ κατά τι μόριον φυλαττόμενος καὶ προσέχων, κατά τι δὲ περισπώμενος καὶ πλημμελῶν, ὅλος οὐκ ἀνάκειται Θεῷ. χρῆναι γὰρ τὸν τέλειον πάντα

THALLVSA, ORAT. V.

C EGo verò te, Arete, rogo vt nunc quoque præsto auxilio sis: quò sermonem instituere, te primùm, deinde etiam & reliquo cœtu non indignum videamur. Sacris videlicet instituta libris ac literis planè mihi persuasi, maximum & spectabilissimum quod diuinis appendi tholis possit (pulcherrimum, inquam, quod ab homine vnquam Deo offerri possit) donum esse Virginitatis. Enim verò cùm multa in Lege memorentur multorum cum laude vota, soli magno se voto obstrinxisse dicebantur, qui seipsos libera voluntate Deo offerre in animum induxissent. Sic enim se locus habet. *Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens; Loquere filiis Israël, & dices ad eos. Vir, siue mulier, quicunque magnè voverit votum castificandi Castimoniam Domino.* D Vouet aliquis aurea argenteaque vasa in templi vsum se consecraturum: hic fructuum, ille bonorum decimas à se offerendas. Alius pinguissima quæque capita gregum & armentorum; non nemo suas omnes facultates Deo consecrat: nec tamen adhuc vllus magnum votum vouisse dicatur; sed ille duntaxat, qui se in solidum Deo obtulit.

Magnum votum & oblatio Castitatis.

Num. 6. 1.

Vera enim mihi apud vos aggrediendum, ô Virgines, ratione, vt allati iam textus Scripturæ sensum aperiam. Nimirum qui ex parte se ipse custodit sibique attendit, ex parte verò curis distrahitur atque ab officio relaxatur, is non totus Deo addictus est. Quare necesse est, vt qui perfectus esse

velit, cuncta Deo consecret, tum quæ animi sunt, tum quæ carnis, vt integer sit, & quem nihil deficiat. Idcirco enim Deus Abraham præcipit, dicens, *Sume mihi vaccam triennem & capram trimam, & arietem annorum trium: turturem quoque & columbam.* Optimè sanè. Aduerte enim hoc quoque de illis mandare, hancque loci sententiam esse. Offer mihi, & serua, quæ sub iugum missa non sit, nec aratri laboribus subacta, primùm vaccæ symbolo, animam tuam, tum carnem, postremò mentem: quarum hæc quidem capram referat, quà cessa abruptaque perambulat: illa arietem, ne quando resiliat, atque à veri tramite excidat. Sic enim perfectus eris & à culpa immunis, ô Abraham, tuis cùm Anima, tum sensu & mente, mihi pariter consecratis; quæ symbolicè vaccam & capram & arietem triennem vocauit, tanquam quæ sanctæ Trinitatis cognitionem rectam pre se ferrent.

Gen. 15. 9. Abrahæ sacrificium ipsum perfectum.

Nisi fortè hic potius, prima & media ac postrema, vitæ nostræ ætatisque via occultè innuitur; Deo hoc agente, vt quàm maximè licuerit, puerilem virilemque ac senilem ætatem castè transactas, illi offeramus. Quemadmodum & Dominus noster Iesus Christus in Euangelio præcipit, ita sanciens; *Lampades vestræ ne extinguantur, & lumbi vestri ne soluantur: Ideo & vos similes estote hominibus, expectantibus dominum suum, quando reuertatur à nuptiis, vt cùm venerit & pulsauerit, confestim aperiant ei. Beati eritis, quia faciet discumbere, & transiens ministrabit. Et si in secunda vigilia, & si in tertia, beati eritis.* Considerate enim, quemadmodum tres noctis designando vigilias (vespertinam & secundam & tertiam) tresque suos aduentus, ô Virgines, triplicem ætatum nostrarum vicem innuerit; puerilem scilicet, adultam ac senilem; Nempe hoc satagens, vt siue primam agentes ætatem (hoc est, puerilem) ex mundo assumpturus venerit, paratos nos ac mundos, nullique prauo instituto addictos, inueniat: ac similiter, siue alteram decurrentes, siue tertiam. Vespertina enim custodia, ætatis flos est & iuuentus, cùm mens turbari incipit vitæ alternationibus, pubescente iam carne atque in libidinem gestiente. Secunda verò in virum iam perfectum prouecta, quando mens quietem ac firmitatem aduersus perturbantes motus inanemque iactantiam incipit assumere. Tertia denique cùm magna pars desideriorum ac cogitationum euanescit, marcescente iam carne atque in senium vergente.

Omnis Deo consecranda ætas.

Luc. 12. 35.

Triplex vigilia & ætas nostra.

Quamobrem conuenit, accensa in corde, quæ semper ardeat, fidei lampade, & lumbis balteo Castitatis succinctis, nos vigilare, ac Dominum semper expectare: vt siue in prima ætate nostrûm aliquos velit assumere, siue in secunda, siue in tertia, veniens paratissimosque in-

A ἀναθεῖναι, καὶ τὰ τῆς ψυχῆς καὶ τὰ τῆς σαρκὸς, ὅπως ἄρτιος εἴη, καὶ μὴ ἐλλιπής. ταύτῃ δὴ καὶ τῷ Ἀβραὰμ ὁ Θεὸς ὑφηγεῖται, Λάβε μοι δάμαλιν τριετίζουσαν, λέγων, καὶ αἶγα τριετίζουσαν καὶ κριὸν τριετίζοντα, καὶ τρυγόνα καὶ περιστεράν. ὃ ἐστιν εὐφήμως. ἐπίσκοπον γὰρ, ὅτι περὶ τούτων κἀκεῖνο παρεγγυᾷ. Προσένεγκέ μοι καὶ φύλαξον ἄζυγα καὶ ἀκάκωτόν σου τὴν ψυχὴν, δαμάλεως δίκην, καὶ τὴν σάρκα καὶ τὸν λογισμόν· τὴν μὲν ὡς αἶγα, ἐπειδὴ τὰ μετέωρα καὶ κρημνώδη περιπολεῖ· τὸν δὲ ὡς κριὸν, ἵνα μηδαμῶς ἀποσκιρτήσας ἐκπέσῃ καὶ ἐξολισθήσῃ τῆς ἀληθείας. οὕτω γὰρ ἐντελὴς ἔσῃ καὶ ἀνεπίληπτος, ὦ Ἀβραὰμ, ἀναθεὶς ἐμοὶ
B καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὴν αἴσθησιν καὶ τὸν νοῦν, ἃ συμβολικῶς δάμαλιν ἔφη καὶ αἶγα καὶ κριὸν τριετίζοντα, οἱονεὶ τὴν γνῶσιν ἀκραιφνῆ τῆς Τριάδος ἐπαγγελλόμενα.

Τάχα δὲ καὶ τὴν πρώτην καὶ τὴν μέσην καὶ τὴν τελευταίαν τοῦ βίου καὶ τῆς ἡλικίας ἡμῶν αἰνίσσεται τρίβον, βουλόμενος, ὡς ὅτι μάλιστα, καὶ τὸν τῶν παίδων καὶ τὸν τῶν ἀνδρῶν καὶ τὸν τῶν γεραιτέρων χρόνον σωφρόνως βιώσαντας, αὐτῷ προσενέγκασθαι· καθ' ὃν τρόπον καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν ἐν Εὐαγγελίοις διακελεύεται Ἰησοῦς Χριστὸς, ὧδε νομοθετῶν. Οἱ λύχνοι ὑμῶν μὴ σβεννύσθωσαν, καὶ αἱ ὀσφύες ὑμῶν μὴ λυέσθωσαν. διὰ τοῦτο καὶ ὑμεῖς ὅμοιοι γίνεσθε ἀνθρώποις προσδεχ-
C ομένοις τὸν Κύριον αὐτῶν, πότε ἀναλύσῃ ἐκ τῶν γάμων, ἵνα ἐλθόντι καὶ κρούσαντι αὐτῷ, εὐθέως ἀνοίξωσι. μακάριοί ἐστε, ὅτι ἀνακλινεῖ ὑμᾶς, καὶ παρελθὼν διακονήσει· κἂν τῇ δευτέρᾳ, κἂν τῇ τρίτῃ φυλακῇ, μακάριοί ἐστε. ἐπισκέψασθε γὰρ ὅτι τρεῖς ὑποθέμενος φυλακὰς νυκτὸς, ἑσπερινὴν καὶ δευτέραν καὶ τρίτην, καὶ τρεῖς ἑαυτοῦ παρουσίας ὦ Παρθένοι, τὰς τρεῖς ἡμῶν τῆς ἡλικίας ᾐνίξατο μεταβολὰς, τὴν μειρακιώδη καὶ τὴν προβεβηκυῖαν καὶ τὴν πρεσβυτικήν· ἵνα κἂν τὴν πρώτην ἄγοντας ἡλικίαν, τουτέστι παῖδας ὄντας, ἐὰν ἔλθῃ παραληψόμενος τοῦ κόσμου, ἑτοίμους καταλάβῃ καὶ καθαροὺς, μηδὲν ἐπιτετηδευκότας σκαιόν· κἂν τὴν δευτέραν ὁμοίως, κἂν τὴν τρίτην. ἑσπερινὴ γὰρ
D φυλακὴ, ὁ καιρός ἐστι τῆς ἀκμῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ νεότης, καθ' ἣν ἄρχεται ταράσσεσθαι τὸ ἡγεμονικὸν, ἐπιθολούμενον ταῖς ἐξαλλαγαῖς τοῦ βίου, ἡβώσης αὐτοῦ τῆς σαρκὸς ἤδη καὶ τρεπομένης εἰς πάθος. δευτέρα δὲ, ὁπηνίκα λοιπὸν εἰς ἄνδρα τέλειον ἐλάσας,[40] ἄρχεται στάσιν καὶ βεβαιότητα τῶν θορύβων ὁ νοῦς προσλαμβάνειν καὶ τῆς οἰήσεως. τρίτη δὲ ὅτε αἱ πλεῖσται φαντασίαι φθίνουσι τῶν ἐπιθυμιῶν, ἀπομαραινομένης ἤδη τῆς σαρκὸς καὶ εἰς γῆρας προκυπτούσης. 40.

Διὸ προσήκει ἄσβεστον ἐν τῇ καρδίᾳ πίστεως ἐξάψαντας λύχνον, καὶ ὀσφὺν ἀναζωσαμένους τῆς σωφροσύνης, ἐγρηγορέναι καὶ προσδοκᾶν ἀεὶ τὸν Κύριον· ἵνα κἂν ἐν τῇ πρώτῃ ἡλικίᾳ παραλαβεῖν ἡμῶν τινας βουληθῇ, κἂν ἐν τῇ δευτέρᾳ, κἂν ἐν τῇ τρίτῃ ἐλθὼν, καὶ εὑρὼν ἑτοι-

μοταίνοις, καὶ ἀπροσίταξει ἐργαζομένους, ἀνακλινεῖ εἰς Ἀβραὰμ κόλποις καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ. Ἱερεμίας δέ, Ἀγαθὸν φησὶν ἀνδρί, ὅταν ἄρῃ ζυγὸν ἐν νεότητι αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ τοῦ Κυρίου μὴ ἀποστῇ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ. ἀγαθὸν γὰρ ἐκ παίδων, ὡς ἀληθῶς, ὑποθέντα τὸν αὐχένα [41] τῇ θείᾳ
41. προσοχῇ, μὴ ἀποσείσασθαι μέχρι γήρως τὸν ἐπιβάτην καθαραῖς φρεσὶν ἐποχούμενον, ἀεὶ τὸν λογισμὸν εἰς τὰ χείρω καθέλκοντος τοῦ πονηροῦ. τίς γὰρ οὐ τὰς δι' ὀμμάτων, τίς δ' οὐ τὰς δι' ὤτων, τίς δ' οὐ τὰς διὰ γεύσεως, ὀσφρήσεώς τε καὶ ἀφῆς ἡδονὰς καὶ τέρψεις ἀποδέχεται, τὴν ἡνίοχον μὴ φέρων σωφροσύνην, εἴργουσαν καὶ καθαιματοῦσαν τὸν ἵππον τῆς κακίας; ἕτερος μὲν οὖν εἰς ἕτερα ἐπιβλέψας, ἄλλα δοξάσει· ἡμεῖς δὲ ἀνατεθεῖναι λέγομεν ἑαυτὸν
42. τελείως Θεῷ, ὃς καὶ [42] τὴν σάρκα ἄχραντον ἐκ παίδων φιλοτιμεῖται φυλάττειν, Παρθενίαν ἀσκῶν. προσπουδάζουσα γάρ, μεγάλας ἐλπίδων δωρεὰς τοῖς ἐφιεμένοις αὐτῆς ταχέως φέρει, τὰ λυμαντήρια τῆς ψυχῆς ἀπομαραίνουσα πάθη καὶ ὑπεκκαύματα. φέρε γάρ, εἰσηγήσομαι πῶς ἀνακείμεθα τῷ Κυρίῳ.

Τὸ γοῦν Μεγάλως εὔξασθαι εὐχήν, ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς νομοθετούμενον, τοῦτο παρίστησιν, ὅπερ ἐπὶ πλέον ἐγὼ διηγησαμένη ἀποφαίνω, Μεγάλην εὐχὴν εἶναι παρὰ πάσας εὐχὰς ἀποδεικνῦσα τὴν Ἁγνείαν. τότε γὰρ ἀνάκειμαι περιφανῶς πᾶσα τῷ Κυρίῳ, ὁπότε μὴ μόνον τὴν σάρκα συνουσίας ἀνέπαφον, ἀλλὰ καὶ τῶν λοιπῶν ἀτοπημάτων ἄσπιλον τηρεῖν ἀγωνίζομαι. Ἡ γὰρ ἄγαμος, φησί, μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου, πῶς ἀρέσει τῷ Κυρίῳ, οὐ μόνον ἵνα μὴ χωλεύουσα τῆς ἀρετῆς κατά τι μέρος ἀπενέγκηται τὴν δόξαν, ἀλλ' ἄμφω, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, καὶ ἐν τῷ σώματι καὶ ἐν τῷ πνεύματι ἁγιάζηται, ἀναθεῖσα τὰ μέλη Κυρίῳ. τί γάρ ἐστι τὸ ἀναθεῖναι ἑαυτὸν τελείως Κυρίῳ, λεκτέον. ἐὰν ἐπὶ τῶνδε μὲν ἀνοίξω τὸ στόμα, ἐπὶ τῶνδε κατακλείσω. οἷον, ἀνοίξω μὲν περὶ τὰς ἐξηγήσεις τῶν Γραφῶν, εἰς τὸ ὀρθοδόξως ὑμνῆσαι καὶ μεγαλοπρεπῶς κατὰ δύναμιν τὸν Θεόν· κατακλείσω δέ, θύραν αὐτῷ θεμένη καὶ φυλακήν, τοῦ μάταια μὴ λαλεῖν· ἁγνεύει μου τὸ στόμα καὶ ἀνάκειται τῷ Θεῷ· ἡ γλῶσσά μου κάλαμος γίνεται ὄργανον σοφίας· γράφει γὰρ δι' αὐτῆς ἀειδήλοις γράμμασιν, ὑπὸ τοῦ βάθους καὶ τῆς δεινότητος τῶν Γραφῶν
Al. νόμον. φωτίζων τὸν ″ νοῦν, [43] τοῦ Πνεύματος ὁ Λόγος, ὁ
43. Κύριος γραμματεὺς τῶν αἰώνων ὀξυγράφος, ὅτι
Al. ἐξηγεῖται. ταχέως καὶ ὀξέως τὴν βουλὴν ἀναγράφεται μόνος καὶ πληροῖ τοῦ Πατρός, Ὀξέως σκύλευσον, ἀκούων, ταχέως προνόμευσον. τούτου κάλαμός ἐστιν ἡ γλῶσσά μου τοῦ γραμματέως. ἡγνίσθη γὰρ αὐτῷ καὶ ἀνάκειται κάλαμος ὥσπερ ὡραῖος, ὡραιότερα γράφων τῶν τὰ ἀνθρώπινα δόγματα κρατυνόντων Ποιητῶν καὶ Λογογράφων. ἐὰν ἐθίσω καὶ τὰς ὄψεις μὴ ἐπιθυμεῖν ὥρας σωμάτων μηδὲ τέρπεσθαι θέαις ἀσχήμοσιν· ἀλλὰ

A ueniens, & quæ mandauit exequentes, in sinu Abrahæ, Isaac & Iacob reclinet. Ieremias verò, *Bonum*, ait, *est viro cùm portauerit iugum ab adolescentia sua; & à Domino non recesserit anima eius.* Bonum sanè à prima ætate & à puero, supposita diuinæ disciplinæ ceruice, ad senectam vsque non excutere sessorem puris mentibus insidentem, cùm diabolus in deterius vitiumque animum trahere nunquam desinat. Quotus enim quisque est, qui non per oculos, qui non per aures, gustumque & nares & tactum, voluptates ac delicias admittat, Castitatis sessoris impatiens, quæ vtique nequitiæ equum coërceat ac cruenta calce cohibeat? Erit fortè, qui alio respiciens, secus omnino ac alia sentiat.
B Nostra verò hęc sententia; hocque dicimus, perfectè Deo offerri ac consecrari, qui & carnem à puero intaminatam Virginitatis cultu seruare contendit. Verè enim expetendas eius accensis desiderio, magnas munerum spes affert, quæ exitiosos animo labefactet affectus ac incendia comprimat. Nunc explicandum quomodo nostra Deo consecratio deuotioque consistat.

Thr. 3.27.
Ier. 17.5.
A puero virtutem colere, longè optimum.

Quod itaque in libro Numerorum sancitur, *Magnè votum vouere*, hoc ostendit; quod ego paulò amplius explanans, Magnum votum inter omnia vota, Castimoniam esse statuo ac probo. Tunc enim palam & in solidum totaque Domino consecrata sum, cùm non solùm carnem à
C concubitu intactam, verùm etiam à reliquis vitiorum sordibus omnique turpitudine illibatam seruare contendo. *Nam innupta*, inquit, *cogitat quæ Domini sunt, quomodo placeat Domino.* Non solùm vt ex parte ac claudicantem virtutis opinionem laudemque referat; sed vt vtroque, vt auctor Apostolus est, *& corpore scilicet & spiritu sancta sit*, consecratis membris Domino. Quid enim sit se Deo perfectè consecrare, id verò dicendum. Vt sub exemplo loquar. Si os meum ad quædam apeiruero, ad quædam clausero. Putà, aperiam enarrandis Scripturis, vt rectà fide ac magnificè, quanta facultas est, Dei laudibus incumbat; claudam verò, ostio
D imposito ac custodia, ne inania loquatur; os meum castum est ac Deo consecratum. Lingua mea calamus extitit, Sapientiæ organum. Scribit enim per illam clarissimis literis, ex alto, subtilisque Scripturarum vi mentem illustrans Spiritus Sermo: Dominus velox sæculorum scriba; ea scilicet ratione, quod solus citò ac velociter Paternum conscribat impleatque consilium; qui nempe audiat, *Citò prædare; velociter spolia detrahe.* Huius scribæ lingua mea calamus est. Illi enim castè dicata deuotaque est, haud secus ac speciosus calamus; lepidiora scribens, quàm vel Poëtę vel Oratores, qui humanis doctrinis vim dicendi ac facundiam, qua pollent, impendant. Si & oculis in morem fecero ne corporum formam concu-

Num. 6.2.
Magnum votum, Continentiæ & Castitatis.
1. Cor. 7.34.
Perfecta Deo consecratio ac deuotio.
Psal. 140.3.
Psal. 44.2.
Verbum Spiritus, i. Patris.
Isai. 8.2.

piscant, nec turpibus spectaculis oblectari permisero, sed cœlestia contueri iussero; casti erunt oculi & Deo sacri. Si rursus aduersus obtrectationes atque murmura aures sepiuero, Deique verbo aperuero, sapientum frequens terens limina, consecraui & aures Domino. Si manus à turpi & sordida nundinatione, cauponariaque ac institoria arte, ab auaritia, à percussione auertero: castæ sunt & manus ac Deo dicatæ. Si facultatem gradiendi cohibuero, ne peruersas incedat vias, pedes etiam consecraui: non ad fora, non ad conuiuales cœtus aut choreas vadens, vbi perditi iudicii homines versantur; verùm eos adhibens, vt virtutis aliquid impleam, Dei quidpiam mandatorum præstans. Quid iam restat, si & corde casta sim, omnes illius cogitationes Domino consecrans: nihil malum mente versem, nihil ex sæculi vsu animo repucem; si penes me non superbia, non iracundia, vim vllam obtineat; si legem Domini interdiu ac noctu mediter. Hoc demum est, *Magnam castificare Castimoniam, cum qui magnum votum nuncupauerit.* Hinc iam consequenter exponere pergam, quæ isto Legis loco præscribuntur, quod hæc quoque vestris annexa muneribus oracula, docentia à quibus Virginem abstinere deceat, & quæ à se arcere. Sic autem habeat.

Num. 6. 1.

Ibid.

Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens; Loquere filiis Israël, & dices ad eos. Vir, siue mulier, quicunque magnè fecerit votum castificandi Castitatem Domino, à sicera & vino temperabit: & acetum ex vino, & acetum ex sicera, & quæcunque ex vua fiunt, non bibet; & vuam recentem, & vuam passam non comedet, omnibus diebus voti sui. Hoc est, Qui se Domino vouit, illique consecrauit, non carpit ex illis, quæ ex arbore nequitiæ nascuntur, quod ea semper ebrietatem, & à sana mente alienationem, soleant inducere. Duo enim vitium genera, quantum ex Scripturis intelligimus, seorsim diuersaque area nascuntur, ac dissimiles sunt. Harum vna, immortalitatis auctor ac iustitiæ; altera, furoris ac dementiæ causa existit. Nempe Vitis quidem illa prior, sobria ac lætificans cor, è preceptis suis velut ex palmitibus, letas ostentans pendentes charismatum vuas stillantes charitatem, Dominus noster Iesus est, qui palam ait Apostolis, *Ego sum vitis vera, vos palmites: & Pater meus agricola est.* Agrestis verò alia & mortifera vitis, diabolus est; rabiem & venenum & iram distillans; Vti & Moyses narrat, ita describens. *Ex vite Sodomorum vitis eorum, & palmes eorum ex Gomorrha. Vua eorum vua fellis, botrus amaritudinis eis. Furor draconum vinum eorum, & furor aspidum insanabilis.* Ex hac vite collecta vindemia Sodomorum ciues, in sterilem masculorum concupiscentiam, œstro furiosæ libidinis contra naturam versi sunt. Indidem qui Noë temporibus crapulæ indul-

Votum Castitatis, eiusque ritus in Lege.

Vites, Christus & diabolus.

Zach. 9. 17.

Psal. 103. 15.

Ioan. 15. 5.

Deut. 32. 32.

Gen. 18. 20. & 19. 4.

Gen. 6. & 7.

A τὰ ἄνω περισκοπεῖν, ἁγνεύουσι καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ ἀνάκεινται τῷ Κυρίῳ. ἐὰν τὰ ὦτα φράξασα ἀπὸ δυσφημίας καὶ ψιθυρισμῶν, ἀναπετάσω λόγῳ Θεοῦ, φοιτῶσα παρὰ σοφοῖς, ἀνατέθεικα καὶ τὰς ἀκοὰς τῷ Κυρίῳ. ἐὰν ἀποστήσωμαι τὰς χεῖρας ἀπὸ καπηλείας, 44 ἀπὸ μεταπράσεως, ἀπὸ φιλοχρηματοσύνης, ἀπὸ πληκτισμοῦ, ἁγνεύουσι καὶ αἱ χεῖρες Θεῷ. ἐὰν ἐφέξω τὸ πορευτικὸν διεστραμμένας ὁδοὺς πορεύεσθαι, ἀνατέθεικα καὶ τοὺς πόδας, οὐκ εἰς δικαστήρια καὶ θιάσους παρερχομένη, ἔνθα 45 ἄνδρες ἀλιτρόδικοι πληθύνουσιν· ἀλλ' εἰς τὸ κατορθῶσαι πληρώσασά τι τῶν ἐντολῶν. τί μοι λοιπὸν, ἐὰν διαγνεύω καὶ τὴν καρδίαν, πάσας τὰς διανοήσεις αὐτῆς ἀναθεῖσα Κυρίῳ· φαῦλον οὐδὲν B διαλογίζομαι, τῦφος οὐκ ἐμπολιτεύεται καὶ ὀργὴ παρ' ἐμοί· τὸν νόμον καὶ ἐν ἡμέρᾳ μελετῶ Κυρίου καὶ ἐν νυκτί· καὶ τοῦτ' ἔστι μεγάλην ἁγνείαν ἁγνεῦσαι, μεγάλην εὐξαμένην εὐχήν. πειράσομαι δὲ καὶ τὰ ἑξῆς ὑμῖν, Παρθένοι, φράσαι τῶν διατάξεων, ἐπειδήπερ τῶν σφετέρων ἐξήρτηται καὶ αὐτὰ κατορθωμάτων, θεσμοὶ περὶ Παρθενίας ὄντα χρησμοὶ διδάσκοντες ὧν ἀπέχεσθαι προσήκει, καὶ 46 ἀναγκαῖον εἶναι τὴν Παρθένον. γέγραπται γὰρ οὕτως.

Καὶ ἐλάλησε Κύριος τῷ Μωϋσῇ, λέγων, Λάλησον τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτούς. C Ἀνὴρ ἢ γυνὴ, ὃς ἂν μεγάλως εὔξηται εὐχὴν ἀφαγνισθῆναι Κυρίῳ, ἀπὸ σίκερα καὶ οἴνου ἁγνισθήσεται, καὶ ὄξος ἐξ οἴνου, καὶ ὄξος ἐκ σίκερα, καὶ ὅσα κατεργάζεται ἐκ σταφυλῆς οὐ πίεται. καὶ σταφυλὴν πρόσφατον καὶ σταφίδας οὐ φάγεται, πάσας τὰς ἡμέρας τῆς εὐχῆς αὐτοῦ. τοῦτ' ἔστιν, ἀπὸ τοῦ φυτοῦ τῆς πονηρίας τῶν γινομένων, ὁ καθαγνίσας ἑαυτὸν τῷ Κυρίῳ καὶ ἀναθεὶς, οὐ δρέψεται, διὰ τὸ παρεκτικὸν ἀεὶ μέθης αὐτὸ καὶ ἐκστάσεως πεφυκέναι. δύο γὰρ ἀμπέλους διαφόρους ἐκ τῶν Γραφῶν ᾐσθήμεθα, αἳ χωρὶς ἀλλήλων γενέθλιον, ἀνομοίως τε ἔχουσιν. ἡ μὲν γὰρ ἀθανασίας τε καὶ δικαιοσύνης ἐστὶ παρεκτική· ἡ δὲ μανίας αὖ καὶ παραφροσύνης. ἄμπελος μὲν γὰρ νηφάλιος καὶ εὐφραν- D τικὴ, κλημάτων δίκην, ἐκ τῶν μαθημάτων τοὺς βότρυς ἱλαροὺς ἀπαιωροῦσα τῶν χαρισμάτων, καταστάζοντας ἀγάπην, ὁ Κύριος ἡμῶν ἐστιν Ἰησοῦς, ὁ λέγων διαρρήδην τοῖς Ἀποστόλοις, Ἐγώ εἰμι ἡ ἄμπελος ἀληθινὴ, ὑμεῖς τὰ κλήματα· ὁ δὲ Πατήρ μου ὁ γεωργός. ἀγρία δὲ καὶ θανατηφόρος, ὁ διάβολος, λύσσαν καὶ ἰὸν καὶ ὀργὴν ἀποστάζων, ὥσπερ δὴ καὶ Μωϋσῆς ὑφηγεῖται διαγράφων περὶ αὐτοῦ. Ἐκ γὰρ ἀμπέλου Σοδόμων, φησὶν, ἡ ἄμπελος αὐτῶν, καὶ ἡ κληματὶς αὐτῶν ἐκ Γομόρρας. ἡ σταφυλὴ αὐτῶν, σταφυλὴ χολῆς, βότρυς πικρίας αὐτῶν. θυμὸς δρακόντων ὁ οἶνος αὐτῶν, καὶ θυμὸς ἀσπίδων ἀνίατος. ἐκ ταύτης τρυγήσαντες οἱ Σόδομα οἰκήτορες, εἰς ἄκαρπον ἀρρένων ὄρεξιν οἰστρηλατηθῆσαν ἐκπηδῆσαι παρὰ φύσιν. ἐντεῦθεν καὶ ἐπὶ Νῶε

κραιπαλήσαντες, εἰς ἀπιστίαν κατώλισθον, καὶ A ὑποβρύχιοι κατεποντώθησαν κατακλυσμῷ. ἐντεῦθεν ἀφυσάμενος ὁ Καΐν, τὰς μισαδέλφους ἐφοίνιξε χεῖρας, καὶ ἔχρανε τὴν γῆν λύθρῳ συγγενικῷ. ἐντεῦθεν μεθυσκόμενα τὰ ἔθνη, θήγουσιν ἑαυτῶν εἰς ἀλληλοφόνους μάχας τοὺς θυμούς· οὕτω γὰρ

47. 47 οὐκ ἐξίσταται ἄνθρωπος ἀπὸ οἴνου καὶ κραιπάλης, ὥσπερ ἀπὸ ζήλου καὶ ὀργῆς. οὕτως οὐ μεθύσκεταί τις ἀπὸ οἴνου καὶ κραιπάλης, ὡς ἀπὸ λύπης, ὡς ἀπὸ ἔρωτος, ὡς ἀπὸ ἀκρασίας. ἀπὸ ταύτης προστέτακται τῆς ἀμπέλου μὴ γεύσασθαι τὴν Παρθένον, ἵνα νηφάλιος ὑπάρχουσα καὶ ἄυπνος ἀπὸ μερίμνης βιωτικῆς, ἔκλαμπρον τὴν λαμπάδα τοῦ φωτὸς τῆς δικαιοσύνης ἐξάπτῃ τῷ Λόγῳ. Προσέχετε γάρ φησιν ὁ Κύριος, μήποτε βαρυνθῶσιν ὑμῶν αἱ καρδίαι κραιπάλῃ καὶ μέθῃ καὶ μερίμναις βιωτικαῖς, καὶ ἐπιστῇ ἐφ᾽ ὑμᾶς ἡ ἡμέρα ἐκείνη ὡς παγίς. B

Οὐ μόνον δὲ τῶν ἐκ τῆς ἀμπέλου κατεργαζομένων ἐκείνης προστέτακται μηδαμῶς κατὰ μηδένα τρόπον προσψαύειν τὴν Παρθένον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀντιμίμων αὐτῆς καὶ παραπλησίων· σίκερα γὰρ πᾶς ὁ σκευαστὸς οἶνος καλεῖται καὶ νόθος, κἄν τε ἐκ τῶν φοινίκων, κἂν ἐκ τῶν ἄλλων ἀκροδρύων σκευαζόμενος ᾖ. ἐπιζαλίζουσι γὰρ ὃν τρόπον αἱ ἐξ οἴνου προπόσεις, καὶ ταῦτα, σφοδρῶς τὸν λογισμόν. καὶ εἰ χρὴ φάναι λόγῳ πρὸς ὑμᾶς ἀληθεῖ, πᾶν τὸ μέθην φέρον καὶ ἔκστασιν ψυχῆς, μετὰ τὸν οἶνον ἐξ ἀμπέλου, σίκερα κικλήσκουσιν οἱ σοφοί. ὅπως οὖν δὴ μὴ μόνον τῶν γενικῶν ἁμαρτημάτων φυλαττομένη τῆς πονηρίας, ὑπὸ τῶν ἀντιμίμων αὐτοῖς χραίνηται καὶ ἀντιρρόπων, ἑτέρων μὲν κρατοῦσα, ὑφ᾽ ἑτέρων δὲ κρατουμένη, τουτέστιν, ἱματίων διαφερόντων ὑφαῖς ἁβρυνομένη, ἢ καὶ λίθοις καὶ χρυσῷ καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς περὶ τὸ σῶμα καλλωπισμοῖς, ἃ δὴ καὶ αὐτὰ μεθύσκει τὴν ψυχήν, διὰ τοῦτο ταῦτα νομοθετεῖ, ἵνα μὴ εἰς γυναικισμοὺς ἐκχέηται καὶ γέλωτας καὶ ἀπάτας αἰσχοδομένη καὶ μωρολογίας,

48. 48 ἃ περιδινοῦσι καὶ κινοῦσι τὸν λογισμόν, ὥσπερ καὶ ἐν ἑτέροις ἐμήνυσεν, Οὐ φάγεσθε τὴν ὕαιναν, εἰπών, καὶ τὰ ὅμοια αὐτῇ καὶ τὴν γαλῆν, καὶ τὰ ὅμοια τούτοις. αὕτη γὰρ ὀρθὴ πρὸς οὐρανὸν καὶ σύντομος ὁδοιπορία, τὸ μὴ μόνον ἐμπόδιον ἐφέλκεσθαί τι τῶν ἐκτραχηλιζόντων τὸν ἄνθρωπον, ἐπισημαίνοντα περὶ τὰς ἡδυπαθείας καὶ τέρψεις, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀντιμίμων αὐτοῖς. D

Καὶ γὰρ θυσιαστήριον ἀναίμακτον εἶναι παρεδόθη Θεοῦ τὸ ἄθροισμα τῶν Ἁγνῶν. οὕτω μέγα τι χρῆμα καὶ ἔνδοξον ἡ Παρθενία φαίνεται. διὸ δὴ καὶ ἄχραντον αὐτὴν καὶ καθαρὰν πάντη φυλακτέον, μηδὲν κοινωνοῦσαν ταῖς σαρκὸς ἀκαθαρσίαις· ἀλλ᾽ ἔσω κατὰ πρόσωπον τοῦ μαρτυρίου, σοφίᾳ κεχρυσωμένην εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων ἱδρῦσθαι, τὴν εὐωδίαν τῆς Ἀγάπης ἀναθυμιῶσαν Κυρίῳ. Ποιήσεις γάρ μοι, φησί,

A gebant, in infidelitatem prolapsi sunt; & submersi diluuio perierunt. Inde hausto Caïn poculo, parricidales manus fraterno sanguine cruentauit, & terram cognato cruore polluit. [Gen. 4. 8.] Inde ebriæ Gentes, barbaræ mentis furores suos in pugnas & mutuas cædes exacuunt. Non sic enim homo à vino à sede rationis mouetur & pedibus titubat; quemadmodum ab inuidia ac ira. Non sic à vino inebriatur ac vestigiis vacillat, vt à mœrore, ab amore, à turpi libidine. Ab hac vite nefas Virginem gustare, quò sobria ac vigil ab huius sæculi anxietate, splendentem iustitiæ luce lucernam Verbo accendat.
B Aic namque Dominus, *Attendite ne grauentur corda vestra crapula & ebrietate, & curis huius vitæ: & superueniat in vos dies illa, tanquam laqueus.* [Luc. 21, 34.]

Nec verò solùm ex illis vllo prorsus modo gustare interdictum Virgini, quę ex hac vite fiunt, sed & ex illis quoq; quæ eam imitantur, eique affinia sunt. Sicera enim vinum omne factitium dicitur, non ex vuis natura genitum, sed arte paratum, siue ex palmis, siue ex aliis pomis aut fructibus expressum sit. [Sicera, vinum factitiũ & spurium, perinde inebrians.] Quemadmodum enim vini pocula, sic & hæ potiones, rationem vehementer offuscant, eique obtundunt. Et vt vobis quod res est dicam, Quicquid secundùm vinum è vite ebrietatem affert, & mente deijcit, siceræ vocabulo à sapientibus
C designatur. Ne igitur Virgo, ab iis solùm cauens, quæ sua ipsa ratione ac generatim peccata nequitiæ sunt, iis polluatur quæ horum æmula, parisque ferè malitiæ sunt, aliorum victrix, & quę ab aliis vincatur; hoc est, ne vestium versicolorum speciosis emollita texturis, vel gemmis & auro, & quæ istis sumptum suggerit, auaritia, similibusque corporis ornamentis capta irretitaque teneatur (quæ & ipsa animam inebriant) propterea hæc pręcipit: [Cauenda Virgini, quæ ipsa peccato vicina.] ne scilicet excussa in muliebres effundatur leuitates, inque risus & fallacias & scurrillitates; quæ quasi vertigine, circumagunt turbantque animum: vti alio quoque loco significauit, ita iubens, *Non comedatis hyænam, & similia eius; & mustellam, & his similia.* [Leuit. 11. 29.] Hæc enim recta demum & breuis in cœlum via est, vt ne-
D dum Virgo secum non trahat, quæ viæ impedimento sint (quæ scilicet præcipitare in casum valeant libidinibus ac deliciis inhiantem animum) sed & ab illis caueat quę horum æmula sunt.

Nam & Dei altare incruentum traditione accepimus, castè viuentium cœtum: sic magna quędam res ac pręclara Virginitas videtur. [Altare incensi. Virgines.] Quare immaculatam illam, & perfectè puram omni cura seruari oportet, nullum commercium habentem cum immunditiis carnis; sed intus antę faciem Testimonii sapientia deauratam in Sanctis sanctorum statuere, suffitum odoris suauissimi Charitatis exhalantẽ Domino. *Facies* enim, [Exod. 30. 1.]

inquit, mihi post altare circuntectum ære, ad holocausta, quò deferuntur oblationes, aliud altare ex imputribilibus lignis, & deaurabis illud auro, & dabis illud in conspectu veli, quod est super Arcam testimonij, ante faciem propitiatorij, quod est supra testimonia, in quibus manifestabor tibi illic. Et adolebit super illud Aaron incensum aromatum manè, quando concinnabit lucernas; Adolebit super illud incensum semper in conspectu Domini in generationes vestras: non inferet super illud incensum alienum & holocaustum. Sacrificium & libamen non libabit super ipsum.

Hebr. 10. 1. Cùm Lex, iuxta Apostolum; spiritualis sit, imagines continens futurorum bonorum: age, reducto quod illi iniectum est, velo literæ, enucleatam intueamur ad nudum veritatem. Tabernaculum, quod vario cultu affabrè ornare Hebræi iussi sunt, Ecclesiæ quædam expressio fuit, vt rebus informatum sensibilibus haberent simulacrum, quo diuina olim euentura mysteria prænuntiarent. Nam quod ostensum in monte exemplar est, ad quod intuens Moyses Tabernaculum fabricatus est, exacta quædam idea erat domicilij cœlestis, cui nos quoque limpidius seruimus, quàm si adhuc in figuris versaremur; obscurius tamen, quàm si ipsa veritatis luce potiremur. Necdum enim ipsa pura & sincera veritas, vti illi comparatum est, ad homines venit, qui ne ferre quidem valeamus quandiu vita hac mortali agimus, vt puram incorruptionem contueamur; vti neque vt micantes Solis radios oculis portemus. Iudæi porro vmbram imaginis, tertiam à veritate, annuntiauerunt: nos verò cœlestis gubernationis imaginem clarè celebramus. Veritas namque ipsa exactè post resurrectionem manifestabitur; quando iam facie ad faciem sanctum Tabernaculum (cœlestem nimirum ciuitatem, cuius artifex & conditor Deus est) non autem amplius in ænigmate & ex parte contuebimur.

Exod 25. 40.

Ecclesia media inter Legales vmbras, & cœli veritates.

1. Cor. 13. 12.

Hebr. 11, 10.

Nempe Iudæi res nostras prænuntiauerunt: nos verò cœlestia prænuntiamus: quandoquidem Tabernaculum quidem Ecclesiæ typum gerebat: Ecclesia verò, cœlos repræsentat. Cùm itaque hæc ita se habeant, & Tabernaculum, vti dicebam, Ecclesiæ typo assumatur, videndum restat, ad quam propriè Ecclesiæ partem spectarent duo altaria, quorum meminimus. Ego sanè prius quidem ære tectum, senatui septoque Viduarum simile dixerim. Dei enim spirans ara sunt, ad quam passim offeruntur vituli & decimæ, & voluntariæ oblatæ, quæ in Domini sacrificium cedunt. Inauratum autem altare intus in Sanctis sanctorum repositum, ante faciem testimonij, in quo prohibitum est offerri sacrificium & libamen, ad eas quæ in statu Virginum sunt, videtur referendum; incorrupto auro, imputribilibus ab omni viri congressu illorum pro-

Duplex Altare, Viduæ & Virgines.

A μετὰ τὸ θυσιαστήριον τὸ περικεχαλκωμένον εἰς τὰ ὁλοκαυτώματα, ᾧ ἀνεκομίζοντο αἱ προσφοραὶ, ἄλλο θυσιαστήριον ἐξ ἀσήπτων ξύλων, καὶ καταχρυσώσεις αὐτὸ χρυσίῳ, καὶ δώσεις αὐτὸ ἀπέναντι τοῦ καταπετάσματος, τοῦ ἐπὶ τῆς κιβωτοῦ τοῦ μαρτυρίου κατὰ πρόσωπον τοῦ ἱλαστηρίου, ὅ ἐστιν ἐπὶ τῶν μαρτυρίων, ἐν οἷς γνωσθήσομαί σοι ἐκεῖ· καὶ θυμιάσει ἐπ᾽ αὐτοῦ Ἀαρὼν θυμίαμα ἀρωμάτων ἐν πρωῒ, ὅτε ἀγαθύνῃ τοὺς λύχνους· θυμιάσει ἐπ᾽ αὐτοῦ θυμίαμα διαπαντὸς ἔναντι Κυρίου εἰς τὰς γενεὰς ὑμῶν· οὐκ ἀνοίσεται ἐπ᾽ αὐτοῦ θυμίαμα ἀλλότριον καὶ ὁλοκαυτώματα· θυσίαν καὶ σπονδὴν οὐ σπείσεται ἐπ᾽ αὐτοῦ.

Εἰ ὁ νόμος ἐστὶ, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, πνευματι-
B κὸς, τὰς εἰκόνας ἐμπεριέχων τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, φέρε δὴ ἀπαμφιάσασαι τὸ ἐπ᾽ αὐτῷ κάλυμμα τοῦ γράμματος, τὴν ἐφηπλωμένην ἐπι- 49.
σκεψώμεθα γυμνῶς τὴν ἀκρίβειαν. μίμημα τῆς Ἐκκλησίας ἐκελεύοντο δαιδαλοῦν Ἑβραῖοι τὴν σκηνὴν, ἵν᾽ ἔχοιεν διὰ τῶν αἰσθητῶν εἰκόνα τῶν θείων προκαταγγέλλειν πραγμάτων. τὸ γὰρ ἐν τῷ ὄρει παράδειγμα παρενεχθὲν, πρὸς ὃ βλέπων ἐπεχειρήσατο τὴν σκηνὴν ὁ Μωϋσῆς, ἰδέα τις ἦν τῆς κατὰ τὸν οὐρανὸν οἰκήσεως ἀκριβὴς, ἣν ἡμεῖς τρανότερον μὲν τῶν τύπων, ἀμαυρότερον δὲ τῆς ἀληθείας θεραπεύομεν νῦν. ἦλθε γὰρ ἀκραιφνὲς εἰς ἀνθρώπους, ὡς πέφυκεν, οὔπω τ᾽ ἀληθὲς, οἱ μηδὲ βαστάσαι φέρομεν ἄκρατον ἐν-
C ταῦθα θεάσασθαι τὴν ἀφθαρσίαν, ὁπότε μηδὲ τὰς ἡλιακὰς φέρομεν ἰδεῖν ἀκτῖνας. ἀλλὰ Ἰουδαῖοι μὲν τὴν σκιὰν, τῆς εἰκόνος τρίτην ἀπὸ τῆς ἀληθείας, κατηγγέλκασιν· ἡμεῖς δὲ τὴν εἰκόνα τῆς κατ᾽ οὐρανὸν διοικήσεως ἐναργῶς ἐκθειάζομεν. τὸ γὰρ ἀληθὲς ἀκριβῶς μετ᾽ ἀνάστασιν δηλωθήσεται, ὁπότε πρόσω- 50.
πον κατὰ πρόσωπον, τὴν ἁγίαν σκηνὴν, τὴν πόλιν τὴν ἐν οὐρανοῖς, ἧς τεχνίτης καὶ ἐκδημιουργὸς Θεὸς, ἀλλ᾽ οὐ δι᾽ αἰνιγμάτων καὶ ἐκ μέρους ἐποπτεύσομεν.

Ἰουδαῖοι μὲν γὰρ τὰ ἡμέτερα προανεφώνησαν. ἡμεῖς δὲ τὰ οὐράνια προαγγέλλομεν· ἐπειδήπερ ἡ μὲν σκηνὴ σύμβολον ἦν τῆς Ἐκκλησίας· ἡ δὲ Ἐκκλησία, τῶν οὐρανῶν. διὸ τούτων οὕτως ἐχόν-
D των, καὶ τῆς σκηνῆς ἐν τύπῳ τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἔφην, λαμβανομένης, χρὴ καὶ τὰ θυσιαστήρια συνθήματά τι τῶν κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν πραγμάτων φέρειν· καὶ τὸ μὲν περικεχαλκωμένον ἀπεικάζεσθαι τῇ γερουσίᾳ καὶ τῷ περιβόλῳ τῶν χηρῶν· Θεοῦ γάρ εἰσιν ἔμψυχος βωμὸς, εἰς ὃν ἀνακομίζονται τοὺς μόσχους καὶ τὰς δεκάτας, καὶ τὰ ἑκούσια θυσίαν τελούμενα Κυρίῳ· τὸ δὲ περίχρυσον θυσιαστήριον, ἔνδον ἐν τοῖς ἁγίοις τῶν ἁγίων ἀνακείμενον κατὰ πρόσωπον τοῦ μαρτυρίου, εἰς ὃ ἀπείρηται θυσίαν καὶ σπονδὴν ἀναφέρεσθαι, ταῖς ἐν παρθενίᾳ παραβλητέον, τῷ ἀκηράτῳ χρυσῷ τὰ ἄτμητα συνουσίας σώματα κατησφαλισμένας.

A λισμένης. δύο γὰρ τὰ εἰς ἔπαινον θρυλλούμενα χρυσοῦ, ὅτι τε ἰὸν οὐ παραδέχεται, καὶ τὸ χροιὰν ταῖς ἡλίου μετρίως παραπλησιάζειν φαντάζεσθαι βολαῖς· σύμβολον δὲ εἰκότως ἄρα τοῦτο τῆς ἁγνείας, τῆς μὴ προσιεμένης ἐπὶ κηλῖδα καὶ σπίλον, ἀλλὰ καὶ φωτὶ καταστραπτομένης ἀεὶ τοῦ λόγου. διὸ καὶ ἔνδον εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων ἕστηκε πλησιαίτερον,
51. καὶ ἔμπροσθεν τοῦ παραπετάσματος ἀχράντοις χερσὶ, θυμιαμάτων δίκην, τὰς προσευχὰς ἀναπεμπάζουσι Κυρίῳ, δεκτὰς εἰς ὀσμὴν εὐωδίας· καθὼς καὶ Ἰωάννης ἐμήνυσε, τὰ θυμιάματα τὰ ἐν ταῖς φιάλαις τῶν εἰκοσιτεσσάρων πρεσβυτέρων, προσευχὰς ἁγίων εἶναι φράσας. ταῦτά σοι ὡς ἐκ τοῦ παραχρῆμα, κἀγὼ κατὰ δύναμιν περὶ ἁγνείας, ὦ Ἀρετὴ, συμβάλλομαι.

B Εἰπούσης δὲ ταῦτα τῆς Θαλλούσης, ἡ Θεοπάτρα ἔφη τῷ σκήπτρῳ τὴν Ἀρετὴν ψαῦσαι τῆς Ἀγάθης. τὴν δ' αἰσθομένην εὐθέως ἀναστῆναι καὶ ἀποκρίνασθαι.

ΑΓΑΘΗ.

ΟΤΙ μετὰ πολλῆς εὐτολμίας καὶ πειθοῦς, καὶ τῆς τοῦ καλῶς εἰπεῖν ὑπολήψεως, ὦ Ἀρετὴ, σοῦ παρομαρτούσης, πειράσομαι δὴ κατὰ δύναμιν κἀγὼ εἰς τὸ προκείμενον εἰσενέγκασθαί τι, κατ' ἐμαυτὴν μέντοι, καὶ οὐ πρὸς τὰ εἰρημένα. οὐ γὰρ ἂν δυναίμην ἐφάμιλλα τούτοις οὕτω ποικίλως καὶ λαμπρῶς C ἀπειργασμένοις φιλοσοφεῖν. δόξαι γὰρ ἀποφέρεσθαι ψόγον ἀβελτηρίας, εἰ τοῖς κατὰ σοφίαν ἐξισάζεσθαι κρείττοσι προσπηδῴην. εἰ οὖν ἀνέξεσθε καὶ τῶν ὅπως ἂν τύχῃ ῥητορευόντων, ἐπιχειρῶ λέγειν, οὐδὲν προθυμίας καθυφειμένη. ἀρκτέον δὲ ἐντεῦθεν.

Ἀμήχανον, ὦ Παρθένοι, κάλλος, καὶ συγγενὲς τῇ σοφίᾳ καὶ πρόσφορον, ἅπαντες εἰς τὸν κόσμον κεκλημένοι τοῦτον ἀφικνούμεθα. ἀπηκρίβωνται γὰρ αἱ ψυχαὶ τῷ γεννήσαντι τότε μάλιστα καὶ πλασαμένῳ, ὁπότε τὴν καθ' ὁμοίωσιν ἰδέαν ἄχραντον ἐκλάμπουσαι, καὶ τοὺς χαρακτῆρας τῆς ὄψεως ἐκείνης, πρὸς ἣν ἀφορῶν ὁ Θεὸς, ἀθάνατον D μορφὴν καὶ ἀνώλεθρον ἐχούσας αὐτὰς ἀπειργάζετο, τοιαῦται διαμένουσι. τὸ γὰρ ἀγέννητον κάλλος καὶ ἀσώματον, καὶ μήτε ἀρχόμενον μήτε φθίνον, ἀλλ' ἄτρεπτον καὶ ἀγήρω καὶ ἀπροσδεὲς, αὐτὸς ἐν ἑαυτῷ καὶ εἰς αὐτὸ
52. τὸ φῶς ἐν ἀῤῥήτοις καὶ ἀπροσίτοις ἀναπαυόμενον, ἐξουσίας περιουσίᾳ πάντα περιέχων καὶ κτίζων καὶ μετασκευάζων, ἐτεχνήσατο κατ' εἰκόνα τῆς Εἰκόνος ἑαυτοῦ τὴν ψυχήν· διὸ καὶ λογικὴ καὶ ἀθάνατός ἐστι. κατ' εἰκόνα γὰρ δημιουργηθεῖσα τοῦ Μονο-

A tectis corporibus. Aurum enim duabus passim commendatur dotibus; tum quod rubiginem non admittit, tum quod fulgore innato, radiorum Solis speciem prope referre videtur. Aptum in vtroque Virginitatis symbolum, nullas admittentis sordes ac maculas, sed & Verbi semper luce resplendentis. Intusque in Sanctis sanctorum vicinius stat, & ante velum, intemeratis manibus incensi instar, acceptas Domino preces in odorem suauitatis submittit. Sicut & Ioannes significauit, incensum quod in phialis viginti quatuor Seniorum erat, Sanctorum orationes esse dicens. Hæc tibi de Castitate, prout in promptu licuit, & ego pro viribus, ô Arete, confero.

Aurum Virginitatis symbolum.

Apoc. 5, 8.

B Hæc locuta Thallusa, aiebat Theopatra, Areten sceptro Agatham tetigisse: hancque, simul ac sensit, exsurrexisse, & sic respondisse.

AGATHA, Orat. VI.

CVM multa fiducia tum persuadendi, quod dicam, tum bene ac feliciter perorandi, ô Arete, suscipiam prouinciam quam imponis, si tu mihi præsto faueris. Nempe conabor & ego, ad argumenti propositi tractationem conferre aliquid, accommodatum quidem illud potius ad captum tenuitatis meæ, quàm debita proportione respondens iis, quæ iam C ab aliis perorata sunt. Non enim possim paria, his quæ adeò variè & splendidè elaborata sunt, disputare. Et stultitiæ profectò notam in me transferre videar, si ad id connitar, eòque insiliam, vt earum dicendi laude æqualitatem mihi ipsa ambiam, quæ sapientia præstant. Si quis igitur est apud vos dicendi locus, iis, qui mediocri & vulgari dicendi facultate instructi sunt: dicere aggrediar, nihil quod ad causam hanc faciat, studij ac diligentiæ prætermittens. Incipiam autem hinc.

Incomparabili, ô Virgines, cognataque atque affini sapientiæ insignitæ forma, in mundum venimus omnes. Exactè enim, eius qui genuit atque formauit, lineamenta Animæ referunt, tum maximè, cum similitudinis intaminato effulgentes D tes decore, vultusque illius ac exemplaris characteres lucidos referentes, ad quod intuens Deus, immortali eas forma atque ab interitione immuni edidit, ita permanent. Ingenita enim & incorporea pulchritudo, ac quæ nec cœperit, nec vlla vnquam labe intereat, sed immutabilis sit, seniique expers, ac nullo laborans defectu; ipse in seipso ac penes se Lumen, in ineffabilibus ac inaccessibilibus requiescens potestatis affluentia omnia continens, creansque ac struens, ad Imaginis suæ imaginem, Animam fabricatus est. Quamobrem etiam ratione prædita est & immortalis. Id imaginem quippe

Virginis decoris tenacis præstantia.

Anima ad Dei imaginis imaginem, i. Filij.

Diabolus Animæ procus.

Vnigeniti condita, incomparabili, vti dicebam, pollet decore. Quare spiritalia nequitiæ eam perditè amant, nectuntque insidias, efflictim connitentes, vt eius deiformem illam amabilissimamque speciem deturpent ac polluant: Vti & Propheta Ieremias indicat, exprobrans Hierusalem,

Ier. 3. 3.

Frons meretricis facta est tibi: noluisti erubescere in conspectu amatorum tuorum. De ea loquens, quæ se prostituit aduersariis Potestatibus in contaminationem. Amatores enim sunt diabolus, & angeli eius, qui nostrum cum ratione ingeniique perspicacitate prudentiæ decorem, polluere & inquinare sui commixtione machinantes, omnem Deo desponsatam Animam constuprare percupiunt.

Si ergo inuiolatam custodiat quis & illæsam hanc pulchritudinem, omnino talem, qualem ipse qui condidit pinxitque, eam effinxit ac efformauit, æternam imitatus naturam & intelligibilem, cuius & homo character est expressaque effigies, factus velut simulacrum elegantissimum & sacrum: hinc translatus in Beatorum ciuitatem (in cœlos scilicet) velut in templo collocabitur. Incontaminata porro nostra pulchritudo, tunc optimè seruatur & securè, cùm à Virginitate protecta, exteriori corruptionis æstu infuscata non fuerit, sed ipsa in seipsa permanens, ornatu iustitiæ compta, in sponsam Filio Dei accesserit: quemadmodum ipse insinuat, admonens oportere in nostris corporibus, velut in lampadibus, lumen Castitatis accendi. Siquidem decem Virginum numerus, Animas refert credentes in Christum Iesum; denarij nota, rectam in cœlis viam, quæ vna solùm est, repræsentans. Verùm earum quinque prudentes vtique & sapientes erant; quinque autem fatuæ & insipientes. Non enim diligentiam curamque habuerunt, vt vasa sua oleo plena instruerent, iustitia vacuæ remanentes. Per has enim illas designat, quæ ad Virginitatis fines euadere contendunt, cunctaque honestè atque sobriè prestant, eò conducentia vt amorem hunc expleant: quæque hoc se spectare profiteantur, atque vt hinc glorientur, negligentius tamen agant, & mundi vicissitudinibus vincantur: quæ denique velut potius inane virtutis simulacrum rudi vmbrarum ductu delineant, quàm ipsam viuam ac spirantem veritatem efficiant.

Matth. 25. 1. Parabola decem Virginum.

Matt. 25. 1

Quod enim dicitur, *Simile factum esse regnum cœlum decem Virginibus, quæ accipientes lampades suas, exierunt obuiam Sponso*, hoc sibi vult; eandem professionis ac instituti viam omnes elegisse, quod ipsa designat elementi vis ac denarij nota. In eam enim se pariter rem accinxerunt, assumpta professione; eamque ob rem vocantur decem, quod nimirum idem propositum ac institutum, vti dicebam, arripuerunt: nec tamen pariter etiam omnes in occursum Sponsi exierunt.

Virginitatis idem conatus & aggressio, dispari exitu.

A. γένους, ὡς ἔφην, ἀνυπέρβλητον ἔχει τὸ κάλλος. διὸ δὴ καὶ τὰ πνεύματα τῆς πονηρίας ἐρῶσιν αὐτῆς, καὶ ἐφεδρεύουσι χρᾶναι βιαζόμενα τὴν θεοείκελον αὐτῆς ἐκείνην καὶ ἐπέραστον ἰδέαν· ὥσπερ δὴ καὶ ὁ Προφήτης Ἱερεμίας παρίστησιν, ὀνειδίζων Ἱερουσαλήμ. Ὄψις πόρνης ἐγένετό σοι· ἀπηναισχύντησας ἀπέναντι τῶν ἐραστῶν σου· τὴν παραχθεῖσαν ἑαυτὴν ταῖς ἀντικειμέναις δυνάμεσιν εἰς βεβήλωσιν λέγων. ἐρασταὶ γάρ εἰσιν ὁ διάβολος, καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἄγγελοι, οἱ τὸ λογικὸν ἡμῶν καὶ διορατικὸν τῆς φρονήσεως κάλλος μιαίνειν καὶ μολύνειν τῇ ἑαυτῶν ἐπιμιξίᾳ τεχνιαζόμενοι, καὶ μοιχοὶ γενέσθαι πάσης τῆς τῷ Κυρίῳ νενυμφευμένης ἐπιθυμοῦντες ψυχῆς.

B Ἐὰν οὖν ἀμόλυντον τοῦτο τηρήσει τις τὸ κάλλος καὶ ἀσινές, καὶ τοιοῦτον, ὁποῖον αὐτὸς ὁ συστησάμενος αὐτὸ καὶ ζωγραφήσας ἀπετύπωσε, τὴν αἰώνιον ἀπομιμησάμενος φύσιν, καὶ 35. νοητήν, ἧς καὶ χαρακτήρ ἐστιν ὁ ἄνθρωπος καὶ ἀπεικόνισμα, γεγονὼς οἷον ἄγαλμά τι περικαλλέστατον καὶ ἱερόν· ἐντεῦθεν μετενεχθεὶς εἰς τὴν μακάρων πόλιν τοῖς οὐρανοῖς, ὥσπερ ἐν ναῷ μετοικισθήσεται. ἀκήρατον γὰρ τὸ κάλλος ἡμῶν ἄριστα τότε τηρεῖται καὶ ἀσφαλῶς, ὁπόταν δὴ παρθενίᾳ σκεπόμενον, ὑπὸ τοῦ καύσωνος ἔξωθεν μὴ μελαίνηται τῆς φθορᾶς· ἀλλ' αὐτὸ ἐφ' ἑαυτῷ μένον δικαιοσύνῃ κοσμῆται, νυμφαγωγούμενον τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ· ὃν τρόπον δὴ καὶ

C αὐτὸς εἰσηγεῖται, χρῆναι παραινῶν ὥσπερ ἐν λαμπάσι, ταῖς σφετέραις σαρξί, τὸ φῶς ἀνακαίεσθαι τῆς Ἁγνείας· ἐπειδήπερ ὁ τῶν δέκα Παρθένων ἀριθμός, τὰς εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν πεπιστευκυίας ἀριθμεῖσθαι βούλεται ψυχάς· τῷ δέκα, τὴν ἀπευθύνουσαν μόνην ὁδὸν εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἀποτυπούμενος. ἀλλ' αἱ μὲν πέντε ἔμφρονες ἐτύγχανον ἄρα καὶ σοφαί· αἱ δὲ πέντε μωραὶ καὶ ἄσοφοί τινες. οὐ γὰρ ἐπρομηθεύσαντο ἐλαίου σφῶν τὰ ἀγγεῖα πλήρη παρασκευάσαι, δικαιοσύνης ἀπομείνασαι κεναί. αἰνίσσεται γὰρ διὰ τούτων τὰς ἐπὶ πέρατα Παρθενίας ἐπισπερχομένας ἐλθεῖν, καὶ πάντα εἰς τὸ πληρωθῆναι συντείνοντα τὸν ἔρωτα

D τοῦτον κοσμίως δρώσας τε σωφρόνως· καὶ τὰς ἐπαγγελλομένας μὲν καὶ σεμνυνομένας τοῦτο σκοπεῖν, ὀλιγωρούσας δὲ καὶ ἡττωμένας τοῦ κόσμου ταῖς ἐξαλλαγαῖς, καὶ ὥσπερ σκιαγραφούσας μᾶλλον εἴδωλον ἀρετῆς, ἢ αὐτὴν ἐργαζομένας ἔμπνουν τὴν ἀλήθειαν.

Τὸ γὰρ λεγόμενον, Ὡμοιῶσθαι τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν δέκα Παρθένοις, αἵτινες ἔλαβον τὰς λαμπάδας αὐτῶν, καὶ ἐξῆλθον ἀπαντήσουσαι τῷ Νυμφίῳ, [14] σημαίνειν βούλεται, τὴν αὐτὴν ὁδὸν τοῦ ἐπιτηδεύματος ἐπανῃρημένας διὰ τὴν ἔμφασιν τοῦ 54. ἰ στοιχείου. ἐστείλαντο μὲν γὰρ αἱ παραπλησίως ἑαυτὰς εἰς τοῦτο καθομολογήσασαι, καὶ ταύτῃ κεκλήσκονται δέκα, ἐπειδὴ τὴν αὐτήν, ὡς ἔφην, εἵλοντο πρόθεσιν· οὐκέτι δὲ ὁμοίως ἐξῆλθον ὑπαντήσουσαι τῷ νυμφίῳ.

αἱ μὲν γὰρ τροφὴν ἄφθονον καὶ εἰσαῦθις ἐποιήσαντο ταῖς ἐλαιοθρέπτοις λαμπάσιν· αἱ δὲ καταῤῥαθυμήσασαι, τοῦ παρόντος μόνον ἐπιμεληθεῖσαι. διὸ δὴ καὶ ἰσάριθμοι πρὸς πέντε διαιροῦνται, ἐπειδήπερ τὰς πέντε αἰσθήσεις, αἱ μὲν αὐτῶν ἐφυλάξαντο καθαρὰς καὶ παρθένους ἁμαρτημάτων, ἃς οἱ πλεῖστοι σοφίας προσηγόρευσαν πύλας· αἱ δὲ τοὐναντίον πλήθεσιν ἀδικημάτων ἐλωβήσαντο, φυράσασαι κακίᾳ. ἐγκρατεύσασαι γὰρ καὶ ἁγνεύσασαι δικαιοσύνης, εὐφόρησαν μᾶλλον παραπτώμασιν· ἐξ οὗ δὴ καὶ συνέβη τῶν θείων ἔξω περιβόλων ἀποκλεισθείσας ἀπαγορευθῆναι. εἴτε γὰρ κατορθοῦμεν, εἴτε πλημμελοῦμεν, διὰ τούτων ἑκάτερα, καὶ τὰ ἀνδραγαθήματα κρατύνεται, καὶ τὰ κακοπραγήματα. καὶ ὥσπερ ἡ Θάλλουσα, Καὶ ὀφθαλμῶν, ἔφη, καὶ ὤτων ἁγνείαν εἶναι, καὶ γλώσσης, καὶ τῶν λοιπῶν καθεξῆς αἰσθητηρίων. οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα τὴν πίστιν ἄσυλον ἡ φυλαξαμένη τῶν πέντε διόδων τῆς ἀρετῆς, ὁράσεως, γεύσεως, ὀσφρήσεως, ἁφῆς τε καὶ ἀκοῆς, πέντε προσαγορεύεται Παρθένοι, διὰ τὸ τὰς πέντε τῆς αἰσθήσεως ἁγίας ἀποκαταστῆσαι τῷ Χριστῷ φαντασίας, ἀφ' ἑκάστης αὐτῶν οἷα λαμπτὴρ τὴν ὁσιότητα λάμπουσα τρανῶς. ἡ γὰρ πεντάφωτος ἡμῶν ὡς ἀληθῶς λαμπάς, ἡ σάρξ ἐστιν, ἣν ἡ ψυχὴ βαστάζουσα δᾳδὸς δίκην, τῷ Νυμφίῳ παραστήσεται Χριστῷ τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἀναστάσεως, παραφαίνουσα διὰ πασῶν τῶν αἰσθήσεων διεκθρώσκουσαν λαμπρὰν τὴν πίστιν, καθὼς αὐτὸς ἐδίδαξεν, εἰπών, Πῦρ ἦλθον βαλεῖν εἰς τὴν γῆν, καὶ τί ἤθελον εἰ ἤδη ἀνήφθη; γῆν ἡμῶν τὰ σκηνώματα φράσας, εἰς ἃ ἐβούλετο ταχέως ἀναφθῆναι τὴν ὀξυκίνητον τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ καὶ διάπυρον πρᾶξιν. τὸ γὰρ ἔλαιον τῇ σοφίᾳ καὶ τῇ δικαιοσύνῃ παραβλητέον. ἀνομβρούσης γὰρ ταῦτα τῆς ψυχῆς ἀφθόνως καὶ ἐπιχεούσης τῷ σώματι, εἰς ὕψος ἀναφλέγεται τῆς ἀρετῆς ἄσβεστον τὸ φῶς, ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων ἐκλάμπον τὰς πράξεις τὰς καλάς, ὡς δοξασθῆναι τὸν Πατέρα τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Τοιοῦτον ἔλαιον ἄρα κἀκεῖνοι προσέφερον ἐν τῷ Λευϊτικῷ, ἄτρυγον ἔλαιον, καθαρὸν κεκομμένον καῦσαι λύχνον ἔξω τοῦ καταπετάσματος ἔναντι Κυρίου. ἀλλ' ἐκείνοις μὲν βραχύτατον φῶς προσετέτακτο θεραπεύειν ἀφ' ἑσπέρας εἰς ἕω. ὁ γάρτοι λύχνος αὐτῶν ἔοικεν εἰκάζεσθαι τῷ λόγῳ Προφητικῷ, τὴν ἐπὶ σωφροσύνῃ φαίνοντι παῤῥησίαν, τρεφόμενος ἀπὸ τῶν πράξεων καὶ τῆς πίστεως τοῦ λαοῦ. ὁ δὲ ναός, τῷ σχοινίσματι τῆς κληρονομίας· ἐπειδήπερ λύχνος περὶ οἶκον ἕνα μόνον δύναται φαίνειν. πρὸ τῆς ἡμέρας οὖν ἐχρῆν τοῦτον καίεσθαι τὸν λύχνον. Καύσουσι γὰρ αὐτόν, φησίν, ἕως πρωΐ, τουτέστιν, ἕως παρουσίας τοῦ Χριστοῦ· ὅτι τοῦ Ἡλίου τῆς Ἁγνείας ἀνατείλαντος καὶ τῆς δικαιοσύνης, οὐ χρεία λύχνου.

A Nam earum quidem aliæ, quod & in futurum sufficeret lampadibus oleo flamam alentibus, nutrimentum copiosè largéque parauerant: aliæ verò, præsenti duntaxat contentæ cura, segniores extiterant. Quare etiam pari quinario diuisæ sunt, quæ decem erant: quod videlicet quinque sensus (quos plerique sapientiæ portas appellarunt) puros atque virgines à peccatis hæ quidem seruauerunt; illæ verò contrà hos malitia subigentes, magno numero iniustorum operum corruperunt. Continentes enim castimoniæ dispendia à iustitia sibi indicentes, ingenti potius delictorum segete fertiles extiterunt: vnde & contigit, vt diuinis meritò septis arcerentur. Nam sensuum ea vis est, vt siue rectè agimus, si- B ue peccamus, per eos tum bona opera, tum mala robur nanciscantur. Et vt Thallusa dixit, Et oculorum & aurium & linguæ, & reliquorum deinceps sensuum Virginitatem esse: ita & hîc, quæ inuiolabilem quinq; virtutis meatuum fidem seruarit (Visus, Gustus, Odoratus, Tactusque ac Auditus) vna licèt, quinque Virgines nuncupatur: quod nempe quinque sensus cogitationes castas exhibendo Christo, ex earum singulis velut lampas sanctitatis radiis clarè effulgeat. Quinque enim lucernarum lampas verè caro est, quam velut facem gestans Anima, Christo, Sponso adstabit in die resurrectionis, fulgurantem ex cunctis sensibus splendidam fidem, magnificè ostendens; sicut C ipse docuit, dicens, *Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi vt accendatur?* Luc. 12. 49. Terram scilicet, nostra corpora appellans, in qua vult celeriter accendi, citò mobilem ignitamque doctrinæ suæ operationem. Olei autem symbolo, sapientiam & iustitiam designari intelligendum est. Has enim veluti imbres dum Anima largè suppeditat ac corpori affundit, altè sublata flamma, inextinguibile assurgit virtutis lumen, quo luceant coram hominibus opera bona, vt glorificetur Pater, qui in cœlis est. Matth. 5. 16.

Tale videlicet oleum & illi offerebant in Leuitico, *Oleum defecatum, mundum, expressum ad lumen, vt ardeat lucerna extra velum ante Dominum.* Leuit. 24. 2. Sed illis D quidem mandatum erat, vt breuissimum lumen à vespera vsque manè curarent. Quare illorum lucerna, Propheticum sermonem similitudine quadam videtur referre, profitendæ Castitatis fiduciam ostentantem, ex populi actionibus & fidealimentum habentem. Templum verò Psal. 104. 11. [in quo lucerna ardebat,] ritè ad funiculum hæreditatis refertur. Idest, ad domum Israel. Lucerna quippe, in vna duntaxat lucere domo potest. Leuit. 24. 3. Ante diem igitur hanc accendi oportebat. *Accendent* enim *hanc*, ait, *vsque manè*: hoc est, vsque ad aduentum Christi. Malach. 4. 2. Virginitatis etenim & iustitiæ exorto Sole, nihil iam lucernæ opus sit.

A Quanto igitur tempore, populus ille, quæ erant alendæ lucernæ, suggessit (nempe suppeditans oleum per opera) lucerna Castitatis eis inextincta mansit; eratque semper lucens & splendens in funiculo hæreditatis: Oleo autem deficiente, illis à fide ad petulantiam versis, lucerna penitus extincta, lucere eis desiit: quò nimirum alternis rursum Virgines successionibus, velut cœlitus prælata face incorruptionem mundo inferentes, lætè accensis lampadibus splendescerent. Subministrandum igitur nunc quoque affluenter defæcatum bonorum operum & prudentiæ oleum, ab omni deorsum grauante corruptione depurgatum: ne moram faciente Sponso, nostræ etiam pariter lampades extinguantur. Mora videlicet Sponsi, tempus est quod hinc ad Christi vltimum Aduentum intercedit. Dormitatio verò & somnus Virginum, excessus è vita. Nox autem media, regnum Antichristi, quando exterminator Angelus transibit per domos. Clamor verò, *Ecce Sponsus venit: exite obuiam ei*; vox est de cœlis & tuba, quando Sancti, cunctis eorum resuscitatis corporibus, in nubibus rapti procedent in occursum Domini.

Psal. 104. 11. — Exod. 11. 4. — Matth. 25. 6.

Obseruandum enim est, dixisse Scripturam, Post clamorem exurrexisse omnes Virgines; post scilicet delapsum è cœlis clamorem, mortuos esse suscitandos: quemadmodum & Paulus quodam loco admonet; *Ipse Dominus*, inquiens, *in iussu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei descendet de cœlo: & mortui qui in Christo sunt, resurgent primi*: hoc est corpora; illa enim mortua sunt, amissis Animabus. *Deinde nos qui viuimus, simul rapiemur cum illis*, Animas significans. Nos enim qui verè ac propriè viuimus, Animæ sumus: quæ cum corporibus, iis resumptis, in nubibus occurremus, lampades ferentes ornatas, non alieno & mundano ornatu, sed quæ prudentiæ & Castitatis, astrorum ritu latè iubar vibrent, æthereo splendore plenissimum.

1. Thess. 4. 16.

Animæ, Methodio ipsi homines Christo sistendi in iudicio: quod durius.

Hæc nostrorum, ô pulchræ Virgines, organa mysteriorum. Hæ earum, quæ Virginitatis ritu initiantur, ceremoniæ sacrorum. Ista præmia immaculatorum Castitatis certaminum. Verbo desponsa, æternam incorruptionis dotem coronam ac diuitias à Patre accipio, & in sæcula triumpho, splēdidis & immarcessibilibus sapientiæ floribus coronata. Cum Christo præmia largiente in cœlo choros duco, circa principio carentem & ab omni immunem interitu, Regem. Numquam occidentium nacta sum facem ferre luminum; nouumq; cum sodalium cœtu collaudo Archangelorum canticum; nouam Ecclesiæ gratiam enuntians. Sequi enim Dominum semper multitudinem Virginum, & vbicunq; fuerit beatos suos ab illis frequentari cœtus, Scriptura loquitur. Hoc & Ioannes innuit, vbi centum quadraginta quatuor millium meminit.

Apoc. 7. 4.

Ὅσον μὲν οὖν ὁ λαὸς ἐκεῖνος χρόνον ἀπεθησαύριζε τὰ τρέφοντα τὸν λύχνον, ἐπιχορηγῶν τὸ ἔλαιον διὰ τῶν ἔργων, ὁ λύχνος αὐτοῖς οὐκ ἐσβέσθη τῆς σωφροσύνης, ἀλλ' ἦν φαινόμενος ἀεὶ καὶ λάμπων ἐν τῷ χοινίσματι τῆς κληρονομίας. ὅτι δὲ ἐπέλιπε τὸ ἔλαιον, ἀπὸ τῆς πίστεως εἰς ἀκολασίαν αὐτῶν ἐκτραχηλιζομένων, ὁ λύχνος ἄρδην ἀπεσβέσθη· ἵνα δὴ πάλιν ἐξαστράψωσι τὰς λαμπάδας ἐπαλλήλοις διαδοχαῖς, ἄνωθεν αἱ Παρθένοι τῷ κόσμῳ πυρσεύουσαι τὴν ἀφθαρσίαν. χορηγητέον οὖν δὴ τὸ ἄπεφθον ἔλαιον καὶ νῦν, τῶν καλῶν ἔργων ἀδεῶς καὶ τῆς συνέσεως, πάσης κάτω βριθούσης ἀφυλισμένον φθορᾶς, ἵνα μὴ χρονίσαντος τοῦ Νυμφίου, σβεσθῶσιν ὁμοίως καὶ ἡμῶν

B αἱ λαμπάδες. ὁ γάρ τοι χρονισμός ἐστι τὸ πρὸ τῆς παρουσίας διάστημα τοῦ Χριστοῦ. ὁ δὲ νυσταγμὸς καὶ ἡ κοίμησις τῶν Παρθένων, ἡ ἔξοδος ἀπὸ τοῦ βίου. τὸ δὲ μεσονύκτιον, ἡ βασιλεία τοῦ Αντιχρίστου, καθ' ἣν ὁ ὀλοθρευτὴς ἄγγελος ἐπιπορεύεται τὰς οἰκίας. ἡ δὲ κραυγὴ ἡ γενομένη καὶ λέγουσα, Ἰδοὺ ὁ Νυμφίος ἔρχεται, ἐξέρχεσθε εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ, ἐστὶν ἡ φωνὴ ἡ ἀπὸ τῶν οὐρανῶν καὶ ἡ σάλπιγξ, ὁπότε πάντων ἐξαναστάντων αὐτοῖς οἱ Ἅγιοι τῶν σωμάτων, ἐπὶ νεφελῶν οἰχήσονται εἰς τὴν ἀπάντησιν ἁρπασθέντες τοῦ Κυρίου.

Προσεκτέον γὰρ, ὅτι μετὰ τὴν κραυγὴν ἐγηγέρθαι πάσας ἔφη τὰς Παρθένους ὁ λόγος· τουτέστι μετὰ τὴν ἐκ τῶν οὐρανῶν ἐνεχθεῖσαν βοὴν, ἀναστήσεσθαι τοὺς νεκροὺς, ὥς που καὶ Παῦλος παρεγγυᾷ,

C Ὅτι αὐτὸς ὁ Κύριος, λέγων, ἐν κελεύσματι, ἐν φωνῇ Αρχαγγέλου, καὶ ἐν σάλπιγγι Θεοῦ καταβήσεται ἀπ' οὐρανοῦ, καὶ οἱ νεκροὶ ἐν Χριστῷ ἀναστήσονται πρῶτον, 55 τουτέστι τὰ σκηνώματα· ἐνεκρώθησαν γὰρ ἀπαμφιασθέντα τὰς ψυχάς. ἔπειτα ἡμεῖς οἱ ζῶντες, ἅμα σὺν αὐτοῖς ἁρπαγησόμεθα, τὰς ψυχὰς λέγων. ἡμεῖς γὰρ κυρίως οἱ ζῶντες ἐσμὲν αἱ ψυχαὶ, αἵτινες μετὰ τῶν σωμάτων ἀπειληφυῖαι ταῦτα, ἐν νεφέλαις ἀπαντησόμεθα, τὰς λαμπάδας φέρουσαι κεκοσμημένας οὐκ ἀλλοτρίῳ καὶ κοσμικῷ τινι, ἀλλὰ τὸ φρονήσεως καὶ σωφροσύνης, ἄστρων δίκην ἀποστιλβόντων, σέλας αὐγῆς αἰθερίου πεπληρωμένον. 55.

Ταῦτα τῶν ἡμετέρων, ὦ Καλλιπάρθενοι, τὰ ὄργια μυστηρίων. αὗται τῶν ἐν παρθενίᾳ μυσταγωγηθέντων

D αἱ τελεταί. ταῦτα τὰ ἐπίχειρα τῶν ἀμιάντων ἄθλων τῆς σωφροσύνης. νυμφεύομαι τῷ Λόγῳ, καὶ τὸ ἀΐδιον τῆς ἀφθαρσίας προῖκα λαμβάνω στέφανον καὶ πλοῦτον παρὰ τοῦ Πατρὸς· καὶ ἐν τοῖς αἰῶσι στεφανηφοροῦσα πομπεύω τὰ λαμπρὰ καὶ ἀμάραντα τῆς σοφίας ἄνθη. συγχορεύω βραβεύοντι τῷ Χριστῷ κατ' οὐρανὸν, ἀμφὶ τὸν ἄναρχον καὶ ἀνώλεθρον βασιλέα. 56 ἀδύτων γέγονα λαμπαδηφόρος φώτων, καὶ ἐφυμνῶ τὸ καινὸν μετὰ τῆς ὁμηγύρεως ᾆσμα τῶν Αρχαγγέλων, τὴν καινὴν χάριν ἐξαγγέλλουσα τῆς Ἐκκλησίας. ξυνέπεσθαι γὰρ ἀεὶ τὸν ὅμιλον τῶν Παρθένων τῷ Κυρίῳ καὶ συνδιαπονεῖν ἔνθα εἴη, λόγος ἔχει. τοῦτο καὶ Ἰωάννης ἐν τῇ τῶν ἑκατὸν χιλιάδων καὶ τεσσαράκοντα καὶ τεσσάρων αἰνίσσεται μνήμῃ. 56.

Mar. All. χαίρειν. — Mar. All. ἠχεῖ.

Ἴτε οὖν, ὦ νεολαία τῶν καινῶν αἰώνων. ἴτε, A
τὰ ἀγγεῖα πληρώσατε σφῶν δικαιοσύνης· ὥρα
γὰρ λοιπὸν ἐξεγείρεσθαι, καὶ ὑπαντιάζειν τῷ
57. νυμφίῳ. ἴτε, τὰς ἴυγγας καὶ τὰ θέλγητρα [57] κούφως παραμείψασαι τοῦ βίου, τὰ περιδινοῦντα καὶ γοητεύοντα τὴν ψυχήν· τεύξεσθε γὰρ τῶν ἐπαγγελμάτων,

Ναὶ μὰ τὸν ἁμετέρας ζωᾶς δείξαντα κέλευθον.

Σοὶ τὸν δὲ προφητείαις πλεκτὸν στέφανον ἐκ τῶν Προφητικῶν λειμώνων, ὦ Ἀρετή, κἀγὼ κομίσασα προσφέρω.

Διαπερανάμενης οὖν ἄριστα καὶ Ἀγάθης, ἔφη, τὸν λόγον, καὶ εὐδοκιμησάσης ἐφ' οἷς ἰσηγόρησε, πάλιν ἡ Ἀρετὴ τὴν Προκίλλαν ἐκέλευσε λέγειν. ἡ δὲ ἀναστᾶσα, καὶ ἔμπροσθεν παρελθοῦσα τῆς κλισιάδος, ἔλεξε τοιάδε. (*margin:* ἑρμηνευ.) B

ΠΡΟΚΙΛΛΑ.

Ἀπορραθυμεῖν, καὶ μετὰ τοσούτους, οὐ θέμις μοι λόγους, ὦ Ἀρετή, ἀναμφισβητήτως πεπιστευκυῖαν τῇ πολυποικίλῳ σοφίᾳ τοῦ Θεοῦ, πλουσίως ἐχούσῃ διδόναι καὶ διαφόρως, ὅτῳ βούλεται. καὶ γὰρ πελάγιοι πλωτῆρες φασί, φέρεσθαι μὲν τοῖς ναυτιλλομένοις τὸ αὐτὸ πνεῦμα· ἄλλοις δὲ τὰ περὶ τὸν πλοῦν ἀλλοίως αὐτῶν μεταχειριζομένοις, οὐκ εἰς τὴν αὐτὴν εἰσορμίσασθαι σπεύδειν. οἷς μὲν γὰρ τὸ πνεῦμα κατὰ πρύμνας οὔριον ἵσταται· τοῖς δὲ καὶ ἐξ ἐγκαρσίας φέρει, καὶ ὅμως ἑκατέροις ὁ πλοῦς ἀνύεται ῥᾷστα. C
58. ἀτὰρ δὴ καὶ τὸ τῆς Σοφίας νοερὸν Πνεῦμα καὶ ἅγιον [58] καὶ μονογενὲς ἀπὸ τῶν Πατρῴων ἄνωθεν πράως καταπνεόμενον θησαυρῶν, πάσαις ἡμῖν λιγυρὸν οὔριον πνεῦσαν γνώσεως, ἐπαρκέσει τὸν δρόμον ἀλύπως ἀπευθῦναι τῶν λόγων. ἐμοὶ γὰρ καιρὸς ἤδη λέγειν.

Εἷς τρόπος ἀληθὴς ἐπαίνων οὗτός ἐστιν, ὦ Παρθένοι, καὶ σεμνός, ὁπόταν ὁ ἐπαινῶν, τοῦ ἐπαινουμένου, καὶ τῶν ἐπαινουμένων ἁπάντων κρείττονα παρέχῃ μάρτυρα. πάρεστι γὰρ ἐντεῦθεν μαθεῖν ἀκριβῶς, ὅτι μὴ πρὸς χάριν, μηδὲ ἐξ ἀνάγκης, μηδὲ κατὰ δόξαν, ἡ εὐφημία γίνεται τῶν λόγων· ἀλλὰ κατ' ἀλήθειαν καὶ ἀθώπευτον κρίσιν. καὶ γὰρ οἱ πληρέστερον εἰσηγησάμενοι περὶ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ Προφῆται καὶ Ἀπόστολοι, καὶ μᾶλλον αὐτὸν τῶν ἄλλων θεολογήσαντες ἀνθρώπων, οὐκ εἰς ἀγγελικὴν ἀνήγαγον αὐτῷ ῥῆσιν τοὺς ἐπαίνους, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν ἀνυμνούμενον πατέρα τὸ κῦρος τὸ καὶ κράτος. ἦν γὰρ ἐμπρεπὲς, τὸν ἁπάντων μείζονα τῶν D
59. ἄλλων μετὰ τὸν Πατέρα, [59] μόνῳ τῷ ἑαυτοῦ μείζονι Πατρὶ χρήσασθαι μάρτυρι. καὶ δὴ τῆς Ἁγνείας οὐκ εἰς ἀνθρωπίνην ἀνοίσω κἀγὼ δόξαν τοὺς ἐπαίνους, ἀλλ' εἰς αὐτὸν, ὦ

Ite igitur, ô nouorum sæculorum noua ac florens Virginum pubes. Ite, vasa vestra implete iustitia. Iam enim hora est exurgendi, & in Sponsi occursum eundi. Ite, vitæ blanditias & illecebras expedito calle prætergressæ, quæ circuntorquent & quasi maleficiis contaminant animam. Consequemini enim quæ vobis promissa sunt:

Hæc per eum qui monstrat iter mihi, iure salutis.

Hanc tibi Prophetiis textam coronam, ex Propheticis collectam pratis, ô Arete, & ego à me concinnatam offero.

Vbi sic optimè Agatha perorasset, & magnam vniuersi consessus laudem tulisset, Arete Procillam iussit dicere. Illa verò surgens, & ante ostium tabernaculi progressa, in hunc modum locuta est.

PROCILLA, Orat. VII.

CVnctari me & ad dicendum pigram esse, post tot etiam tantosque sermones, nefas, ô Arete, sit; quæ videlicet multiformi Dei sapientia indubitanter fisa, eius nouerim nutus, vt affluenter variéque donis munifica tribuat, cui libuerit. Aiunt enim rei nauticæ experientiam habentes, aspirare quidem nauigantibus vnum eundemque ventum: horum tamen alios aliter nauigationem suam regentes, alios ad portus orasque iter contendere. Nempe aliis à puppi ferens in directum afflat aura; aliis verò etiam obliquata impellit vela: actamen vtrisque, eius munere, facilè nauigatio succedit. Quo exemplo nobis quoque *intelligens, sanctusque & Vnicus sapientiæ Spiritus*, à Paternis supernè leniter aspirans thesauris, nobis omnibus suauè sibilantem secundam afflabit scientiæ auram, quæ dirigendo sine offensa ac molestia orationum cursus dicentibus abundè sufficiat. Mihi porro iam incidit dicendi tempus. (*margin:* Simile.) (*margin:* *Sap.7.22.*)

Vnus is demum verus ac grauis laudandi modus, ô Virgines, est, quando laudans & re quæ laudatur, & cęteris quæ laudantur omnibus longè pręstantiorem suæ laudationis testem adhibet. Inde siquidem clarè intelligere licet, neque ex necessitate, neque iuxta incertam vulgi opinionem, laudationem compositam esse: sed exactum ad veritatem continere, nec vlla adulationis suspicione laborans iudicium. Etenim qui de Filio Dei, iam tum ante sęcula existente, plenius ac disertius Prophetæ Apostolique disputarũt, ac prę reliquis mortalibus eius assertores atque pręcones deitatis fuerunt, non vtique Angelos auctores, earum quas illi tribuebant, laudum allegarunt: sed illum ipsum ex quo omnium auctoritas pendet ac robur. Decebat enim, vt aliis omnibus secundùm Patrem maior, eo teste vteretur, qui solus ipso maior esset, i. Patre. Et ego eorum quæ in laudem Castitatis peroratura sum, non homines producam

(*margin:* *Ioan.14.28.* Pater maior Filio auctoritate principii, non substantia.)

auctores, sed eum cui curę sumus, & qui cunctis eminet omnemque tulit partem, hunc illius cultorem asseram, ipsiusque formæ amatorem, ac planè idoneum testem. Idque adeò etiam in Cantico Canticorum, omnibus qui velint, perspicuè intelligere licet, vbi Christus ipse, in Virginitatis firmiter proposito constantes, laudibus coronans, ait, *Sicut lilium in medio spinarum, sic proxima mea in medio filiarum.* Lilio comparans propter puritatem, odorisque fragrantiam & suauitatem ac hilaritatem Virginitatis donum. Verna quippe res Virginitas, molliter efflorescentibus, semper candidis incorruptionem exhalans caliculis. Vnde & se amare formam iuuentutis eius fateri non erubescit; dum ita in sequentibus ait: *Cor abstulisti nobis, soror mea sponsa; cor abstulisti nobis, in vno oculorum tuorum, in vno ornamento colli tui. Quàm pulchræ factæ sunt mammæ tuæ, & odor vestimentorum tuorum super omnia aromata! Fauum distillant labia tua, sponsa: mel & lac sub lingua tua, & odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris. Hortus conclusus soror mea sponsa, hortus conclusus, fons signatus.*

Cant. 2. 2.
Virginitas, lilium.

Cant. 4. 9.

Hæc Christus, iis, quæ ad Virginitatis fines euaserunt, encomia canit; cunctis nimirum vno Sponsæ nomine circunscriptis; ea vtique ratione, quod Sponsam Sponso decet aptari, exque illius dici nomine; adhæcq; intemeratam incommixtamq; signati horti in morem existere, vbi omnia cœlestis fragrantiæ aromata nascuntur, vt solus veniens ea carpat, Christus, incorporeis germinantia satibus. Nullius enim eorum, quæ carnis sunt, amore Verbum afficitur, quod non eius sit, vt iis delectetur, quæ corruptibilia sunt; putà vt manus, aut vultum, aut pedes, insanus amator depereat: sed ad id quod incorporeum ac spiritale est, respiciens, hoc iucundatur, ita vt corporis formam non attingat.

Fideles Animæ ac Virgines, vna vnius Christi Sponsa.

Cogitate enim, ô Virgines; quod ita Sponsam alloquitur, *Abstulisti nobis cor, vno oculorum tuorum*, perspicacem vim mentis ac intelligentiæ ostendit; post quam scilicet homo interior eam deterserit, planéque mundauerit, vt liquidius veritatem intueatur. Duplicem enim esse oculum, alterum Animi, atque alterum corporis, cuiuis manifestum est. Haud enimverò eum qui est corporis, se amare Verbum profitetur, sed duntaxat eum qui est mentis, dum ait, *Abstulisti nobis cor in vno oculorum tuorum, & in vno ornamento colli tui.* Quasi diceret, Tu nimirum, amabilissimo prudentiæ tuæ obtutu in amorem cor nostrum incitasti, ac quasi ad te auolare fecisti, mundum ab intus Castitatis euibrans splendidissimum. Iam enim colli ornamenta (Græcè ἐνδύματα) vocantur torques aut monilia, ex variis & pretiosis gemmis contexta. Cæterum quæ corporis cultui student Animæ, sensibilem

A μέλομεν, ἀλλ' ὃς τὸ πᾶν ἀνήρτηται, γεωργὸν αὐτῆς ἀποδεικνύουσα τοῦτον, καὶ ἐραστὴν τῆς ὥρας ὄντα, καὶ ἀξιόχρεων μάρτυρα. καὶ τοῦτο καὶ ἐν τῷ τῶν ἀσμάτων Αἴσματι πάρεστι διαθρῆσαι τῷ βουλομένῳ φανερῶς, ἔνθα αὐτὸς ὁ Χριστὸς τὰς ἐν Παρθενίᾳ παγίως καταγεγενημένας ἐγκωμιάζων, φησί, Ὡς κρίνον ἐν μέσῳ ἀκανθῶν, οὕτως ἡ πλησίον μου ἐν μέσῳ τῶν θυγατέρων· κρίνῳ παρεικάζων διὰ τὸ καθαρὸν καὶ εὔπνουν καὶ ἡδὺ καὶ ἱλαρὸν, τὸ χάρισμα τῆς Αγνείας. ἐαρινὸν γὰρ ἡ Αγνεία, καὶ ἐπανθοῦν ἁβρῶς ἀεὶ λευκοῖς τοῖς κάλυξι τὴν ἀφθαρσίαν. ὅθεν δὴ καὶ ἐρᾶσθαι τοῦ κάλλους τῆς ἀκμῆς αὐτῆς, ὁμολογεῖν οὐκ ἐπαισχύνεται, Ἐκαρδίωσας ἡμᾶς, ἐν τοῖς ἑξῆς, ἀδελφή μου νύμφη, λέγων, ἐκαρ-
B δίωσας ἡμᾶς ἐνὶ ἀπὸ ὀφθαλμῶν σου, [60] ἐν 68
μιᾷ ἐνθέματι τραχήλου σου. ὅτι ἐκαλλιώθησαν μαστοί σου, καὶ ὀσμὴ ἱματίων σου ὑπὲρ πάντα ἀρώματα. κηρίον ἀποστάζουσι χείλη σου, νύμφη· μέλι καὶ γάλα ὑπὸ τὴν γλῶσσαν σου· καὶ ὀσμὴ ἱματίων σου ὡς ὀσμὴ λιβάνου. κῆπος κεκλεισμένος, ἀδελφή μου νύμφη; κῆπος κεκλεισμένος, πηγὴ ἐσφραγισμένη.

Ταῦτα Χριστὸς, ταῖς ἐπὶ πέρατα Παρθενίας ἐλθούσαις, τὰ ἐγκώμια ψάλλει, πάσας ἑνὶ περιγράψας τῷ νύμφης ὀνόματι· ἐπειδὴ τὴν νύμφην ἡρμόσθαι μὲν δεῖ καὶ κατονομάζεσθαι τῷ μνηστευσαμένῳ· ἄχραντον δὲ ἔτι καὶ ἀμιγῆ τυγ-
C χάνειν, παράδεισον ὥσπερ ἐσφραγισμένην, ἐν ᾧ πάντα τῆς εὐωδίας τῶν οὐρανῶν φύει τὰ ἀρώματα, ἵνα μόνος ἐλθὼν αὐτὰ δρέψηται Χριστὸς, ἀσωμάτοις βλαστήσαντα σποραῖς. ἐρᾷ γὰρ ὁ Λόγος οὐδενὸς τῶν σαρκὸς, ὅτι μὴ πέφυκεν ἀποδέχεσθαί τι τῶν φθειρομένων, οἷον χεῖρας, ἢ πρόσωπον, ἢ πόδας· ἀλλ' εἰς αὐτὸ τὸ ἄϋλον καὶ πνευματικὸν βλέπων εὐφραίνεται κάλλος, μὴ ἁπτόμενος τοῦ σώματος τῆς ὥρας.

Ἐπισκέψασθε γὰρ ὅτι τὸ, Ἐκαρδίωσας ἡμᾶς, ὦ Παρθένοι, λεγόμενον πρὸς αὐτοῦ τῇ νύμφῃ, ἑνὶ ἀπὸ ὀφθαλμῶν σου, τὸν διορατικὸν τῆς φρονήσεως ὀφθαλμὸν δείκνυσιν· ὁπότε δὴ τοῦτον ὁ ἔσω σμήξας ἄνθρωπος καθαρῶς, τρανό-
D τερον τὴν ἀλήθειαν ἐποπτεύει. διττὴν γὰρ ὄψεως εἶναι δύναμιν, παντί που καταφανές. μίαν μὲν ψυχῆς, θατέραν δὲ σώματος. ἀλλ' οὐχὶ τὴν τοῦ σώματος ἐρᾶν ὁ Λόγος ὁμολογεῖ, ἀλλὰ τῆς κατὰ διάνοιαν μόνον, Ἐν ἑνὶ, φάσκων, ἐκαρδίωσας ἡμᾶς ἀπὸ ὀφθαλμῶν σου, καὶ ἐν μιᾷ ἐνθέματι τραχήλου σου. ὅπερ ἐστὶν, Ὦ αὕτη, τῷ ἐπεράστῳ σου βλέμματι τῆς συνέσεως, ἀνεπτέρωσας ἡμῶν τὴν καρδίαν εἰς πόθον, ἔσωθεν τὸν ἀρίδηλον κόσμον ἐξαστράπτουσα τῆς σωφροσύνης. ἐνθέματα γὰρ τραχήλου καλεῖται τὰ περιδέῤῥαια, τὰ ἐκ ποικίλων καὶ τιμίων συντιθέμενα λίθων. ἀλλ' αἱ μὲν σωμασκοῦσαι ψυχαὶ, τὸν αἰσθητὸν

τουτονὶ κόσμον ἀμφὶ τὸν τράχηλον τὸν ἔξω τῆς σαρκὸς περιτιθέασι πρὸς ἀπάτην τῶν θεωμένων· αἱ δὲ ἁγνεύουσαι, ἔνδοθεν ἔμπαλιν τὸν κόσμον ἐξάπτονται, τὸν ἀπὸ τῶν τιμίων καὶ ποικίλων, ὡς ἀληθῶς, συγκείμενον λίθων, τῆς ἐλευθερίας, τῆς μεγαλοφροσύνης, τῆς σοφίας, τῆς ἀγάπης· ὀλίγα φροντίσασαι τῶν τῇδε προσκαίρων ποικιλμάτων, ἃ φύλλων δίκην πρὸς ὥραν θάλλοντα συναφαυαίνονται τοῦ σώματος ταῖς τροπαῖς. διπλοῦς γὰρ ὁ περὶ τὸν ἄνθρωπον φαίνεται κόσμος, ὧν τὸν ἔνδον ὁ Κύριος ἀποδέχεται, τὴν ἀκήρατον, Ἐν μιᾷ λέγων τραχήλων ἐνθέματι τῆς νύμφης κεκαρδιῶσθαι, οἱονεὶ τοῦ ἔσωθεν ἀνθρώπου τῆς καταστολῆς αἴγλην ἀποστίλβοντος, ὠρέχθαι σημαίνων· ὥς που καὶ ὁ ψαλμῳδὸς μαρτυρεῖ, Πᾶσα, λέγων, ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως ἔσωθεν.

All. Mar. σωφροσύνης.

Μὴ ὑπολαμβανέτω δέ τις, ὡς ἀποκρίνεσθαι τὸν ἕτερον ὅμιλον τῶν πεπιστευκότων, δόξας ἡμᾶς τὰς Παρθένους μόνας εἰσηγεῖσθαι τευξομένας τῆς ἐπαγγελίας· οὐ συννοήσας, ὅτι καὶ φυλαὶ καὶ πατριαὶ καὶ τάγματα, κατ' ἀναλογίαν ἑκάστου ἔσονται τῆς πίστεως. καὶ τοῦτο καὶ Παῦλος διαγράφει, Ἄλλη δόξα ἡλίου, καὶ ἄλλη δόξα σελήνης, λέγων, καὶ ἄλλη δόξα ἀστέρων. ἀστὴρ γὰρ ἀστέρος διαφέρει ἐν δόξῃ· οὕτω καὶ ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν. καὶ ὁ Κύριος δὲ, οὐ πᾶσι τὰς αὐτὰς ὁμολογεῖ διδόναι τιμάς· ἀλλ' ἑτέρους μὲν ἐν βασιλείᾳ καταριθμεῖται τῶν οὐρανῶν, ἄλλοις κληρονομίαν ἐπαγγέλλεται γῆς· ἑτέροις ὄψεσθαι τὸν Πατέρα. καὶ δὴ καὶ ἐνταῦθα, πρῶτον τὸ τάγμα καὶ τὸν χορὸν τὸν ἅγιον αὐτῷ τῶν Παρθένων, ὥσπερ εἰς νυμφῶνα τὴν ἀνάπαυσιν τῶν καινῶν αἰώνων ἐφομαρ-
61. τοῦντα συνεισελεύσεσθαι χρησμῳδεῖ. [61] ἐμαρτύρησαν γὰρ, οὐ κατά τι μόριον χρόνου ἐν βραχεῖ καρτερήσασαι σωμάτων ἀλγηδόνας, ἀλλὰ διαπαντὸς τλήσασαι τοῦ βίου, μὴ ἀποδειλιάσασαι τὸν ἀγῶνα τὸν Ὀλυμπιακὸν ἀληθῶς διαθλῆσαι τῆς Ἁγνείας· βασάνοις τε γὰρ ἀγρίοις ἡδονῶν καὶ φόβοις καὶ λύπαις ἀντισχοῦσαι, καὶ τοῖς ἄλλοις τῆς πονηρίας τῶν ἀνθρώπων κακοῖς, ἀποφέρονται τὰ γέρα πρῶται τῶν ἄλλων, εἰς τὸν ἀμείνω τῆς ἐπαγγελίας ἐκτασσόμεναι χῶρον. ἀμέλει ταύτας μόνον ἐκλεκτὴν νύμφην τὰς ψυχὰς, καὶ γνησίαν ὁ Λόγος ἑαυτοῦ καλεῖ· τὰς δὲ λοιπὰς, παλλακὰς καὶ νεάνιδας καὶ θυγατέρας, λέγων ὧδε. Ἑξήκοντά εἰσι βασίλισσαι, καὶ ὀγδοήκοντα παλλακαὶ καὶ νεάνιδες, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός. μία ἐστὶ περιστερά μου, τελεία μου· μία ἐστὶ τῇ μητρὶ αὐτῆς, ἐκλεκτὴ τῇ τικτούσῃ αὐτήν. εἴδοσαν αὐτὴν θυγατέρες, καὶ μακαριοῦσιν αὐτήν· βασίλισσαι καί γε παλλακαὶ αἰνοῦσιν αὐτήν. πολλῶν γὰρ οὐσῶν δηλονότι τῆς Ἐκκλησίας τῶν θυγατέρων, μία ἐστὶ μόνη ἐκλεκτὴ καὶ τιμιωτάτη ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτῆς ὑπὲρ πάσας, τὸ τάγμα τῶν Παρθένων.

Vat. ἀποκρούεσθαι.

Al. ἐπὶ τὰ βασίλεια.

Ἐὰν δέ τῳ περὶ τούτων ἀμφισβήτησις ὡς οὐδέπω τῶν κεφαλαίων ἱκανῶς ἐπεξειργασμένων, καὶ ἐπιβούλοιτο κατ' ἀναγωγὴν αὐτῶν πνευματικὴν

A hunc mundum, exteriori carnis ceruici, ad fraudem contuentibus faciendam, apponunt: quæ verò vitam castè instituunt, è contra interiorem sibi mundum adhibent, ex pretiosis vereque variis lapillis gemmisque (libertate, magnanimitate, sapientia, charitate) conflatum; parum curantes, istos pro sæculi vsu citò diffluentes ornatus, qui foliorum ritu ad tempus florentes mutationibus corporis per statas vices contingentibus euanescunt. Duplex enim in homine mundus cernitur: quorum alterum, qui interior est ac immortalis, Dominus accipit, *Cor sibi* B *ablatum*, dicens, *in vno ornamento colli Sponsæ*; quasi pellectum se, atque ad amorem accensum significans, splendore ab interioris hominis vestitu emicante. Vti & Psalmista testatur, dum *Omnem gloriam filiæ Regis, ab intus esse*, ait.

Cant. 4. 9.

Psal. 44. 14.

Nolim verò quispiam existimet, improbari ac reijci aliam multitudinem credentium: putans nos solas Virgines introductum iri, potituras bonis promissis; non intelligens, Tribus quoque & cognationes, ordinesque & classes futuras, pro cuiusque illorum fidei ratione. Id quod & Paulus significat, dum ait, *Alia claritas Solis, alia claritas Lunæ, alia claritas stellarum. Stella differt à stella in claritate: ita & resurrectio mortuorum.* Et Domi- C nus, non eosdem omnibus se honores daturum profitetur. Sed alios cœlorum regno annumerat; aliis hæreditatem pollicetur: alios promittit visuros Patrem. Quare & hîc primum ordinem & chorum consecratarum ipsi Virginum in requiem nouorum seculorum, tanquam in thalamum, in suo comitatu secum introducendum ex oraculo promit. Functæ enim martyrio sunt, non ad breue temporis momentum sustinentes corporum grauamina, sed quoad vita superstes fuit, tolerantes laborum, Olympiacum verè Castimoniæ agonem fortiter obire non formidarunt: sæuisque voluptatum tormentis & pauoribus ac doloribus, aliisque hominum nequitiæ malis resistentes, D primæ ante alios munera in melioribus promissionis locis collocatæ, reportant. Denique has solùm Animas, Verbum, Electam Sponsam atque sinceram vocat: reliquas autem concubinas & adolescentulas atque filias, sic dicens. *Sexaginta sunt Reginæ, & octoginta concubinæ, & adolescentulæ, quarum non est numerus. Vna est columba mea, perfecta mea; vna est matri suæ; electa genitrici suæ. Viderunt eam filiæ; & beatam prædicabunt eam: Reginæ, & concubinæ laudabunt eam.* Cùm enim vtique multæ sint Ecclesiæ filiæ, vna sola electa est & charissima in oculis eius supra reliquas; ordo scilicet Virginum.

1. Cor. 15. 41.

Matth. 5. 3.

Virgines, ipsæ Martyres: inter Christi primæ sodales.

Cant. 6. 7.

Sin cui verò hinc hæret scrupulus, quasi hæc adhuc ad purum Scriptura nequaquam declarata sit, ac præterea ad spiritualem eam sensum referre velit,

iuxtaque illum distinctius exponi quænam sint Reginæ; quæ verò Concubinæ, ac quæ Adolescentulæ: dicemus, fieri posse vt ista dicta sint, de iis, qui à principio per successiones temporum in iustitia claruerunt. Putà, qui ante diluuium, quique post diluuium, & qui deinceps post Christum. Ecclesia videlicet sponsa est. Reginæ verò, regiæ illæ Animæ, quæ ante diluuium Deo placuerunt: nempe, Abel, Seth, Enoch. Concubinæ, quæ post diluuium Animæ fuerunt, nempe Prophetarum; quibus antequam Ecclesia Domino aptaretur, concubinarum more congressus, in incorrupta mundaque philosophia veros subseminauit sermones, vt inde concepta fide, spiritum salutis ei parerent. Tales enim fœtus edunt eiusmodi Animæ, monumenta sui æternùm mansura relinquentes, quibus cum Christus congressus fuerit. Si enim in Moysis, aut Dauidis, aut Salomonis aut Esaiæ, aut aliorum subsequentium Prophetarum libros, animum aduertere, ô Virgines, volueritis, videbitis quales quamque vitæ ac mundo salutares post se fœtus reliquerint, commercij illius ratione, quod illis cum Filio Dei intercessit. Quare consideratè admodum Concubinas appellauit Prophetarum Animas, quod non sic eas palam, (vti nimirum Ecclesiam) duxerat, occiso illius gratia Vitulo saginato.

Reginæ, sanctæ ante diluuiũ Animæ.

Concubinæ, Prophetarum Animæ.

Diuinam semen ad spiritales fœtus in Propheta-rum libris.

Quasi clãdestinæ cũ Prophetis Verbi nuptiæ.

Luc. 15. 23.

Quærendum porro præterea videtur, (ne quid nos dictu necessarium fugiat) quid causæ sit, Cur Reginæ quidem sexaginta numerentur, Concubinæ verò octoginta: Adolescentulæ autem tam multæ inducantur, vt earum numerus propter multitudinem iniri nequeat: Sponsa denique ponatur vna? Incipiamus à sexaginta. Sexaginta, opinor Reginas hinc vocauit eos, qui ab Adamo vsque ad Noë, continua successione temporum, Deo placuerunt: quoniam aliis hi præceptis ac legibus ad salutem consequendam opus non habuerunt, etiamnum recente apud eos memoria creationis mundi, sex diebus conditi. Recordabantur, inquam, sex dierum spatio rerum hanc vniuersitatem à Deo fuisse fabricatam, eorumque quæ in Paradiso contigerant, infixam sensibus historiam habebant: qua nempe ratione Adamus accepto mandato non tangendæ arboris sciẽtia, impegisset, fraude inductus auctoris malitiæ. Hinc eas Animas, quæ statim à mundo condito continua successione Deum sibi amandum delegerunt, ferme (vt sic dicam) primi sæculi soboles, & vicinas magni senarij dierum, Sexaginta Reginas symbolicè vocat: quia vt dicebã, à senum dierũ creatione statim extiterunt. Magno quippe honore præcelluerunt, familiari Angelorum dignatæ colloquio, ac quæ Deum palam, non per somnium, sæpe sint contuitæ. Considerate enim quanta Setho familiaritas cum Deo extiterit? quanta cum Enoso, quanta cum Enocho, quanta cum Mathusala, quanta cum

Sexaginta Reginæ, cur sexaginta & cur Reginæ.

Gen. 3. 3.

Primi æui Sanctorum præstantia.

A διαρθρωθῆναι πληρέστερον, Τίνες εἰσὶν αἱ βασίλισσαι καὶ αἱ παλλακαὶ καὶ αἱ νεάνιδες, λέξομεν δύνασθαι ταῦτα λελαλῆσθαι καὶ ἐπὶ τῶν ἐξ ἀρχῆς κατὰ διαδοχὴν χρόνων ἐν δικαιοσύνῃ διαπρεψάντων· οἷον τῶν πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ, καὶ τῶν μετὰ τὸν κατακλυσμόν, καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ καθεξῆς. εἶναι γὰρ νύμφην μὲν τὴν Ἐκκλησίαν· βασιλίσσας δέ, τὰς βασιλικὰς ἐκείνας τὰς πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ ψυχάς, εὐαρέστους τῷ Θεῷ γεγενημένας· τουτέστι τὰς ἀμφὶ τὸν Ἄβελ, καὶ τὸν Σὴθ καὶ τὸν Ἐνώχ. παλλακὰς δέ, τὰς μετὰ τὸν κατακλυσμόν, τῶν Προφητῶν· αἷς, πρὸ τοῦ τὴν Ἐκκλησίαν ἁρμοσθῆναι τῷ Κυρίῳ, παλλακίδων δίκην συγγινόμενος, ἀληθεῖς ὑπέσπειρε λόγους ἐν ἀφθόρῳ
B καὶ καθαρᾷ φιλοσοφίᾳ, ἵνα γεννήσωσιν αὐτῷ συλλαβοῦσαι πίστιν, πνεῦμα σωτηρίας. τοιαῦτα γὰρ ἀποβλαστήματα φύουσιν αἱ ψυχαί, αἰώνιον φέροντα τὸ κλέος, ὁπόσαις ἂν ὁ Χριστὸς συνανακραθῇ. εἰ γὰρ βούλεσθε εἰς Μωυσέως ἀποβλέψαι βίβλους, ἢ Δαβὶδ ἢ Σολομῶνος ἢ Ἡσαΐου, ἢ τῶν καθεξῆς Προφητῶν, ὦ Παρθένοι, εἴσεσθε, οἷα καταλελοίπασιν ἑαυτῶν ἔκγονα τῷ βίῳ σωτήρια, διὰ τὴν πρὸς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ κοινωνίαν. ὅθεν πεφεισμένως παλλακὰς προσηγόρευσε τὰς ψυχὰς τὰς Προφητικὰς ὁ λόγος, ὅτι μὴ φανερῶς αὐτὰς οὕτω καθάπερ δὴ καὶ τὴν Ἐκκλησίαν ἐπηγάγετο, θύσας δι' αὐτὴν τὸν μόσχον τὸν σιτευτόν.

C Ἐπαπορητέον δὲ καὶ τοῦτο πρὸς τούτοις, ἵνα μηδὲν ἡμᾶς τῶν ἀναγκαίων ἀποδρᾶναι δόξῃ, Τί δήποτε τὰς μὲν βασιλίσσας ἑξήκοντα ἔφη, τὰς δὲ παλλακὰς ὀγδοήκοντα· τὰς δὲ νεάνιδας τοσαύτας, ὅσον μηδὲ ἀριθμεῖσθαι διὰ τὴν πληθύν· τὴν δὲ νύμφην μίαν. καὶ πρῶτον μὲν περὶ τῶν ἑξήκοντα λεκτέον. ἑξήκοντα βασιλίσσας ἐντεῦθεν, ὡς οἶμαι, δὴ τοὺς ἀπὸ τοῦ Πρωτοπλάστου μέχρι Νῶε κατὰ διαδοχὴν εὐαρεστήσαντας ἐκάλεσε τῷ Θεῷ, ἐπειδήπερ οὗτοι παραγγελμάτων καὶ θεσμῶν εἰς τὸ σωθῆναι χρείαν οὐκ ἐσχήκασιν, ἔτι προσφάτου τῆς κατὰ τὴν ἑξαήμερον οὔσης αὐτοῖς τοῦ κόσμου συστάσεως. ἐμέμνηντο γὰρ οὗτοι, ὡς ἐν ἓξ ἡμέραις ὁ Θεὸς
D ἐπεκλήρωσατο τὴν κτίσιν· τά τε ἐν τῷ παραδείσῳ γεγονότα, καὶ πῶς ὁ ἄνθρωπος ἐντολὴν ἔσχεν εἰ μὴ ἅψασθαι τοῦ φυτοῦ τῆς φρονήσεως, ἐξώκειλεν, ἀποβουκολήσαντος αὐτὸν τοῦ τῆς κακίας σοφιστοῦ. ἐντεῦθεν δὴ τὰς ἀπὸ τῆς συστάσεως εὐθέως τοῦ κόσμου κατὰ διαδοχὴν τὸν Θεὸν ποθεῖν ἑλομένας ψυχάς, καὶ σχεδόν, εἰ χρὴ φάναι, τοῦ πρώτου αἰῶνος οὔσας ἔκγονα, καὶ γείτονας τῆς μεγάλης Ἑξαημέρου, ἑξήκοντα βασιλίσσας ἔφη συμβολικῶς, διὰ τὸ μετὰ τὴν ἑξαήμερον εὐθέως, ὡς ἔφην, γεγονέναι. μεγάλην γὰρ ἐσχήκασιν οὗτοι τιμήν, Ἀγγέλοις συνομιλήσαντες, καὶ τὸν Θεὸν ὕπαρ, οὐκ ὄναρ, πολλάκις θεασάμενοι. ἐπισκέψασθε γὰρ ὅσην ἔσχε παρρησίαν ὁ Σὴθ πρὸς τὸν Θεόν, ὅσην ὁ 62.
Ἐνώς, ὅσην ὁ Ἐνώχ, ὅσην ὁ Μαθουσάλα, ὅσην ὁ Νῶε,

ὁ Νῶε, πρῶτοι δικαιοσύνης γεγονότες ἐρασταὶ, καὶ
πρῶτοι τῶν πρωτοτόκων τέκνων ἀπογεγραμμέ-
νων ἐν οὐρανοῖς, τῆς βασιλείας καταξιωθέντες,
ὥσπερ ἀπαρχή τι τῶν φυτευμάτων εἰς σωτηρίαν
πρώϊμος τῷ Θεῷ βλαστήσαντες καρπός. καὶ περὶ
μὲν τούτων αὐτάρκως.

Περὶ δὲ τῶν παλλακῶν πάλιν λεκτέον. τοῖς
Vat. ἀνω- γίᾳ. μετὰ τὸν κατακλυσμὸν, ἀπωτέρω λοιπὸν ἡ γνῶ-
σις ἦν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐχρῆζον ἑτέρας διδαχῆς,
ἑρπούσης ἤδη τῆς εἰδωλολατρείας, ἥτις αὐτοῖς αὖ-
θις ἀλεξίκακος ἔσοιτο καὶ βοηθός. ὁ οὖν Θεὸς,
ἵνα μὴ πάντῃ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ἀϊστωθῇ
63. λήθῃ τῶν καλῶν, [63] τὸν ἴδιον παῖδα τοῖς
Προφήταις ἐκέλευσεν ὑπηχῆσαι, τὴν ἐσομένην
ἑαυτοῦ παρουσίαν διὰ σαρκὸς εἰς τὸν βίον, καθ'
ἣν ἡ τῆς πνευματικῆς ὀγδοάδος χαρὰ καὶ γνῶ-
σις κηρυχθήσεται, ἀφέσεως ἁμαρτημάτων οὖσα
καὶ ἀναστάσεως παρεκτική· περιτμηθήσεσθαι γὰρ
δι' αὐτῆς τῶν ἀνθρώπων τὰ πάθη καὶ τὰς φθο-
ράς. καὶ διὰ τοῦτο τὸν κατάλογον τῶν ἀπὸ τοῦ
Ἀβραὰμ Προφητῶν, διὰ τὸ τῆς περιτομῆς
πρεσβεῖον, τὸν ὀκτὼ περιεχούσης ἀριθμὸν, ἧς ἐξήρ-
τηται καὶ ὁ νόμος, ὀγδοήκοντα παλλακὰς ἐκά-
λεσεν· ὅτι πρῶτοι, πρὶν τὴν νύμφην τὴν Ἐκκλησίαν
καταγγυηθῆναι τῷ Λόγῳ, τὰ θεῖα συλλαβόν-
τες σπέρματα, τὴν νοητὴν προεξήγγειλαν ὀγδοά-
δος τὴν περιτομήν.

Νεάνιδας δὲ πάλιν εἰς ἀναρίθμητον συντε-
64. λούσας ὅμιλον, [64] τὰ ὑπὸ τοῖς κρείττοσι δι-
καιοπραγήσαντα πλήθη, καὶ νεανικῶς καὶ γενναίως
διαθλήσαντα πρὸς τὴν ἁμαρτίαν, καλεῖ. ἀλλ'
οὐ τούτων οὔθ' αἱ βασίλισσαι, οὔθ' αἱ παλλακαὶ, οὔθ'
αἱ νεάνιδες συγκρίνονται τῇ Ἐκκλησίᾳ. ἡ γὰρ
τελεία καὶ ἐκλεκτὴ παρὰ πάσας αὐτὰς νομιζο-
All. Mas. Phot. συνημμένη. μένη, ἡ ἐκ πάντων συνεστῶσά τε καὶ συνηρμοσ-
μένη τῶν Ἀποστόλων ἐστὶν, ἡ ὑπερβάλλουσα νύμ-
φη τῷ κάλλει τῆς ἀκμῆς καὶ τῆς παρθενίας, πά-
65. σας. διὸ καὶ μακαρίζεται καὶ αἰνεῖται [65] πρὸς τῶν
ἄλλων, ὅτι αὕτη καὶ εἶδε καὶ ἤκουσεν ἀφθόνως,
ἃ ἐκεῖναι ἐπεπόθησαν κἂν ἐκ βραχέος θεά-
σασθαι, καὶ οὐκ εἶδον· καὶ ἀκοῦσαι, καὶ οὐκ ἤκουσαν.
Μακάριοι γάρ φησιν, οἱ ὀφθαλμοὶ ὑμῶν, ὁ
Κύριος τοῖς μαθηταῖς, οἱ βλέποντες ἃ βλέ-
πετε. λέγω γὰρ ὑμῖν, Ὅτι πολλοὶ Προφῆται
ἐπεθύμησαν ἰδεῖν ἃ βλέπετε, καὶ οὐκ εἶδον· καὶ
ἀκοῦσαι ἃ ἀκούετε, καὶ οὐκ ἤκουσαν. οὐκοῦν διὰ
ταῦτα μακαρίζουσι ταύτην οἱ Προφῆται καὶ θαυ-
μάζουσιν; ὅτι ὧν αὐτοὶ μὴ ἐπέτυχον ἀκροαταὶ
γενέσθαι καὶ θεάμονες, ἡ Ἐκκλησία κατηξιώθη
καὶ μετείληφεν. Ἑξήκοντα γάρ εἰσι βασίλισσαι
καὶ ὀγδοήκοντα παλλακαὶ, καὶ νεάνιδες ὧν οὐκ
ἔστιν ἀριθμός· μία ἐστὶ περιστερά μου, τε-
λεία μου.

Διανοήσεται δέ τις ἑτέρως τὴν νύμφην φά-
ναι τὴν σάρκα τὴν ἀμόλυντον τοῦ Κυρίου, ἧς
χάριν τὸν Πατέρα καταλείψας, κατῆλθεν
66. ἐνταῦθα, καὶ προσεκολλήθη [66] καὶ ἐγκατέ-
σκηψεν ἐνανθρωπήσας εἰς αὐτήν. διὸ δὴ καὶ

A Noëmo necessitudo? Primi hi amatores iustitiæ, primique inter primogenitos liberos, qui conscripti sunt in cœlis, regnum assecuti, ceu primitiæ quædam plantationum in salutem, ac qui Deo præcox fructus prouenerint. Ac de his quidem satis. *Hebr. 12. 23.*

De Concubinis restat dicere: Apud eos qui post diluuium fuerunt, illa iam Dei cognitio remotior facta, penè exoleuerat; aliaque eis opus doctrina erat, quæ aduersus enascentem ac iam serpere incipientem idololatriam, mortalibus præsidio ac auxilio foret. Deus itaque ne bonorum obliuione humanum genus prorsus euerteretur, Filium suum mandauit, suum per carnem futurum in mundum, interiore auditu Prophe- *Facta Prophetis Incarnationis notiones.*
B tis loqui aduentum; per quem spiritalis Octonarij gaudium ac veritatis cognitio essent prædicanda: qui nimirum peccatorũ foret remissio & resurrectionem esset præstiturus. Circumcidenda quippe per ipsam hominum vitia & corruptionem amputandam. Propter hoc, Prophetarum qui ab Abrahamo fuerunt, subductum numerum, propter Circumcisionis octonarium numerum continentis (ex qua Lex ipsa pendet) augustiorem honorem, octoginta Concubinas appellauit: quod nempe primi, antequam Ecclesia Verbo desponsaretur, diuinis conceptis seminibus spiritalis octonarij Circuncisionem prænunciarunt. *Octoginta Concubinæ.*

Adolescentulas numero superiores, eam C multitudinem vocat, quæ inferiori à præstantioribus ordine iustitiam consectata, iuuenili quasi robore ac strenuè aduersus peccatum decertauit. Ex horum tamen omni classe, neque Reginæ, nec Concubinæ aut Adolescentulæ, cum Ecclesia comparari valent. Hæc enim perfecta, ac supra omnes illas electa habita, ex omnibus conflata Apostolis & in vnum coagmentata, illa Sponsa est, viridæ ætatis flore ac Virginitatis decore cunctis longè præcellens. Quocirca etiam ab aliis beata prædicatur atque laudatur, quod ipsa affatim viderit audieritque, quod illæ vel ad breue momentum videre cupierunt, & non viderunt; atque audire, & non D audierunt. *Beati enim*, inquit Dominus discipulis, *oculi vestri, qui vident qua videtis. Dico enim vobis, Quod multi Prophetæ cupierunt videre, quæ videtis, & non viderunt: & audire quæ auditis, & non audierunt.* Ob hanc itaque causam meritò Prophetæ Ecclesiam beatam prædicant eamque admirantur, quod quæ ipsis videre audireque non obtigit, hæc ipsa Ecclesia percipere, earumque gaudere commercio, meruit. *Sexaginta sunt Reginæ & octoginta Concubinæ, & Adolescentulæ quarum non est numerus. Vna est Columba mea, perfecta mea.* *Adolescentulæ, Iusti veteres.* *Ecclesia, vna illa Sponsa, reliquis præstantior.* *Matth. 13. 17.* *Cant. 6. 7.*

Possit verò aliquis alio quoque modo, incontaminatam Domini carnem, Sponsam interpretari, cuius gratia relicto Patre, huc descendit, eique adhæsit, ac homo factus, in eam inuasit. Quare etiam *Christi natura humana, vna illa eius Columba.*

figuratè Columbam vocitauit; quod hoc animal mansuetum sit, sub tecto degens peneque nobis contubernale, atque humano conuictu gaudens. Vna enim profectò (vt verbo dicam) labis expers ac impolluta inuenta est, cunctisque præcellens iustitiæ mundo atque decore, vt nemo eorum qui vel summè Deo placuerunt, propè ad eam (si virtutis ratio ineatur) consistat. Quocirca meritò in consortium regni Vnigeniti ascita est, illo sibi eam adaptante atque vniente. Itaque in Psalmo quadragesimo quarto, quæ inter plures à dextris Dei Regina adstat, aureo virtutis mundo ornata, cuius Rex pulchritudinem concupiuit, Caro est, vti dicebam, intemerata illa & beata, quam ipse Deus Verbum cœlis inuectam, à dextris Patris collocauit auratis vestibus decoram: in studiis scilicet incorruptionis, quæ symbolicè vocauit *fimbrias aureas*: quod nimirum indumentum hoc, variis ex virtutibus (putà Castitate, Prudentia, Fide, Charitate, Patientia, bonisque reliquis) variegatur & quasi contexitur; quæ planè operientia carnis turpitudinem, auro hominem mundo cultuque conuestiunt.

Cautè legi, non satis ad theologiæ limam accurata.

Psal. 44. 10.

Restat vt quid in consequentibus Psalmi, post commemoratum hominem à Verbo assumptum, ad Omnipotentis dexteram collocatum, ti dat Spiritus sanctus, consideremus. *Adducentur*, inquit, *Regina post eam; proximæ eius afferentur tibi. Afferentur in lætitia & exultatione; adducentur in templum Regis.* Valde manifestè videtur hîc diuinus Spiritus Virginitatem laudare, ac polliceri, Virgines secundo post Domini Sponsam loco (vt exposuimus) ad Omnipotentem accessuras in lætitia & exultatione, ambitioso cultu comitantibus Angelis ac deducentibus. Adeò enim amabile & supra modum reuera desiderabile Virginitatis decus, vt post Reginam, quam exaltauit Dominus, atque ab omni peccato immunem perornauit, Virginum chorum atque ordinem, secundo statim post Sponsam honore dignetur. Hæ tibi quoque à nobis sermonum exercitationes, ô Arete, pro Virginitate, velut in scippo ac perenni ære insculptæ sunto

Psal. 44. 15.

Virgines statim post Reginam ac Sponsam.

Talia vbi Procilla perorasset, Meus iam, ait Thecla, agendi locus est: eoque gratulans occurro, quæ & ego sapientiam sermonum (vim scilicet eloquentiæ) fauentem habeam; sentiamque citharæ in modum interius aptantem ac concinnantem, vt elaboratè ac decorè venustoque eloquio disseram.

ARET. Optimè, ô Thecla, tuus hic ardor ac alacritas mihi accidit: qua & spero, pro data tibi facultate, abs te sermones habituram, quæ ex argumenti mole ac maiestate, congruè instituto respondeant. Nempe philosophia, variaque eruditione ac liberalium artium comprehensione, cedis nemini: Euangelica verò & diuina doctrina quid attinet dicere, cùm Paulo Magistro edocta imbutaque sapientia sis?

A περιστερὰν αὐτὴν τροπικῶς ἐκάλεσεν, ἐπειδὴ τιθασσὸν τὸ ζῶον καὶ ὑπωρόφιον, καὶ διαίτῃ τῇ τῶν ἀνθρώπων ἐνασμενίζον. μόνη γὰρ, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἄσπιλος καὶ ἀμίαντος εὑρέθη, καὶ πάντας ὑπερέχουσα τῷ τῆς δικαιοσύνης κόσμῳ καὶ κάλλει, ὥστε μηδένα καὶ τῶν εἰς ἄκρον εὐαρεστησάντων τῷ Θεῷ ταύτης δυνηθῆναι πέλας, ὡς πρὸς σύγκρισιν ἀρετῆς, στῆναι· καὶ διὰ τοῦτο κατηξιῶσθαι κοινωνὸν αὐτὴν γενέσθαι τῆς βασιλείας τοῦ Μονογενοῦς, αὐτῷ καθηρμοσμένην τε καὶ ἑνωθεῖσαν. καὶ ἐν τεσσαρακοστῷ δὲ καὶ τετάρτῳ ψαλμῷ, ἡ ἐκ τῶν πλειόνων παρισταμένη ἐκ δεξιῶν βασίλισσα τοῦ Θεοῦ μερῶν, ἡ τῷ διαχρύσῳ τῆς ἀρετῆς κόσμῳ καταπεποικιλμένη, ἧς ἐπεθύμησε τοῦ κάλλους ὁ βασιλεὺς, ἡ σάρξ ἐστιν, ὡς ἔφην, ἡ ἄχραντος
B ἐκείνη καὶ μακαρία, ἣν αὐτὸς ἀνακομίσας ὁ Λόγος εἰς οὐρανοὺς, ἐκ δεξιῶν παρέστησε τοῦ Πατρὸς, ἐν ἱματισμῷ διαχρύσῳ κεκοσμημένην· ὃ δή ἐστιν, ἐν ἐπιτηδεύμασι τῆς ἀφθαρσίας, ἃ συμβολικῶς ἔφησε χρυσᾶ κρόσσωτα. ἐπειδὴ γὰρ ἐκ ποικίλων ποικίλλεται τοῦτο καὶ συγκαθυφαίνεται κατορθωμάτων τὸ ἔνδυμα, οἷον ἁγνείας, φρονήσεως, πίστεως, ἀγάπης, ὑπομονῆς, καὶ τῶν λοιπῶν ἀγαθῶν ἃ δὴ κατακαλύπτοντα τὴν ἀσχημοσύνην τῆς σαρκὸς, κοσμεῖ τὸν ἄνθρωπον κόσμῳ χρυσῷ.

Ἔπειτα τί δὴ πάλιν καὶ ἐν τοῖς ἑξῆς τοῦ ψαλμοῦ, μετὰ τὸ τὸν ἄνθρωπον ἐκ δεξιῶν ἐνθρονισθῆναι τοῦ Πατρὸς, ὃν ἀνείληφεν ὁ Λόγος, τὸ Πνεῦμα παραδίδωσιν, ἐπισκεπτέον. Ἀπενεχθήσονται, φησὶ, τῷ βασιλεῖ Παρθένοι ὀπίσω αὐτῆς· αἱ πλησίον
C αὐτῆς ἀπενεχθήσονταί σοι. ἀπενεχθήσονται ἐν εὐφροσύνῃ καὶ ἀγαλλιάσει, ἀχθήσονται εἰς ναὸν τοῦ βασιλέως. πάνυ περιφανῶς ἐνταῦθα λοιπὸν ἔοικεν ἐγκωμιάζειν τὸ Πνεῦμα τὴν ἁγνείαν, μετὰ τὴν νύμφην, ὡς ἀποδεδώκαμεν, τοῦ Κυρίου, δευτέρας προσιέναι τῷ Παντοκράτορι ἐν ἀγαλλιάσει καὶ εὐφροσύνῃ τὰς Παρθένους ἐπαγγελλόμενον, ὑπ' Ἀγγέλων δορυφορουμένας τε καὶ παραπεμπομένας. οὕτω γὰρ ἐπέραστόν τι τὸ τῆς Παρθενίας ἐστὶν, ὡς ἀληθῶς, καὶ περιπόθητον κλέος, ὥστε ὀπίσω τῆς βασιλίσσης, ἣν ἀνήγαγεν ὁ Κύριος, ἀναμάρτητον ἀποτορνεύσας τῷ Πατρὶ, τὸν χορὸν τῶν Παρθένων καὶ τὸ τάγμα προσκομίζεσθαι, τὰ δευτερεῖα τῆς νύμφης κεκληρωμένον. ταῦτά σοι καὶ παρ' ἡμῶν, ὦ Ἀρετὴ, τὰ γυμνάσματα τῶν λόγων ὑπὲρ
D Ἁγνείας ἐστηλιτεύσθω.

Εἰπούσης δὲ ταῦτα τῆς Προκίλλης, Ἐμὸς ὁ κλῆρος, ἡ Θέκλα ἔφη, μετὰ ταύτην ἐφεξῆς ἀγωνίζεσθαι· καὶ χαίρω ξυνέμπορον ἔχουσα κἀγὼ τὴν Σοφίαν τῶν λόγων, αἰσθανομένη κιθάρας δίκην ἔσωθεν ἁρμοζομένην με καὶ παρασκευάζουσαν εἰς τὸ μεμελημένως εἰπεῖν καὶ εὐσχημόνως.

ΑΡΕΤ. Ἄριστα, ὦ Θέκλα, τὴν προθυμίαν ἀπεδεξάμην, ἣ καὶ πιστεύω εἰς δύναμιν πρέποντας ἀποδοῦναί σέ μοι τοὺς λόγους· φιλοσοφίας τε γὰρ τῆς ἐγκυκλίου καὶ παιδείας οὐδενὸς ὑστερήσεις· τῆς εὐαγγελικῆς τε αὖ καὶ θείας, τί χρὴ καὶ λέγειν, παρὰ Παύλου σεσοφισμένην.

ΘΕΚΛΑ.

Οὐκοῦν λέγωμεν δή, πρῶτον αὐτόθεν ἀπ' ἀρχῆς ἀπαρξάμεναι τῆς ἐπωνυμίας, δι' ἣν αἰτίαν ἐκλήθη Παρθενία, τοῦτο τὸ κορυφαιότατον καὶ μακάριον ἐπιτήδευμα, οἷόν τε ὂν τυγχάνει, καὶ δύναμιν ἣν ἔχει, καὶ εἰσύστερον ὁποίους καρποὺς ἀποτελεῖ. κινδυνεύουσι γὰρ ὀλίγου σύμπαντες αὐτὴν ἠγνοηκέναι, μυρίων διαφέρουσαν τῶν ἄλλων τῆς ἀρετῆς πλεονεκτημάτων, ὁπόσα εἰς κάθαρσιν καὶ κόσμον διαπονούμε-
67. θα τῆς ψυχῆς. 67 Παρθεία γὰρ ἡ Παρθενία κατὰ μίαν ὑπαλλαγὴν καλεῖται στοιχείου, ὡς δὴ μόνη τὸν ἔχοντα καὶ τετελεσμένον αὐτῆς τὰς ἀφθόρους τελετὰς Θεῷ παρεικάζουσα, οὗ μεῖζον ἀγαθὸν ἀδύνατον εὑρεῖν, ἡδονῆς καὶ λύπης ἀπῳκισμένον· καὶ τὸ τῆς ψυχῆς καταρδευόμενον ἀληθῶς αὔξεταί τε καὶ κουφίζεται πτέρωμα, τῶν ἀνθρωπίνων ἐξίπτασθαι καθ' ἡμέραν ἐθιζόμενον σπουδασμάτων.

Ἐπειδὴ γὰρ πανήγυριν τὸν βίον ἡμῶν σοφῶν παῖδες εἰρήκασιν εἶναι· ἡμᾶς δὲ τὸ δρᾶμα τῆς ἀληθείας τὴν δικαιοσύνην ἥκειν ὡς εἰς θέατρον ἐπιδειξομένους, ἀντιτειχιζόντων ἡμῖν καὶ ἀνταγωνιζομένων τοῦ διαβόλου καὶ τῶν δαιμόνων· ἀνανεύοντας ἄνω δεῖ καὶ ἀνιπταμένους μετεωρίζεσθαι, καὶ φεύγειν τὰ θέλγητρα τῆς καλλιφωνίας αὐτῶν, καὶ τὰ σχήματα ἔξωθεν φαντασίᾳ σωφροσύνης ἐπικεχρωσμένα, ἢ τὰς Σειρῆνας μᾶλλον τὰς Ὁμηρικάς. κηλούμενοι γὰρ ταῖς ἡδοναῖς τῆς πλάνης, πτερορρυοῦσι πολλοί, καὶ βαρύνονται εἰς τὸν καθ' ἡμᾶς βίον ἥκοντες, χαυνωθέντων αὐτοῖς καὶ χαλασθέντων τῶν τόνων, καθ' οὓς ἡ τῶν πτερῶν τῆς σωφροσύνης συγκρατεῖται φύσις, κουφίζουσα τὰ κάτω νεύοντα περὶ τὴν φθορὰν τῶν σωμάτων. ὅθεν, ὦ Ἀρετή, εἴτε ὅτι δι' ἑαυτὴν αἱρετή, εἴτε διὰ τὸ αἴρειν καὶ μετεωρίζειν πρὸς οὐρανόν, ταύτην ἔσχηκας τὴν ἐπωνυμίαν, ἐπὶ λευκοτάτων ἀεὶ βαίνουσα φρενῶν, ἴθι μοι συναντιληψομένη τοῦ λόγου, ὃν αὐτὴ προσετάξας εἰπεῖν.

Οἱ γὰρ πτερορρυήσαντες καὶ πεσόντες εἰς τὰς ἡδονάς, οὐ πρότερον λήγουσι λύπης καὶ πόνων, ἕως ἂν τῇ τοῦ πάθους ἐπιθυμίᾳ τὴν ἀνάγκην ἐκπληρώσωσι τῆς ἀκρασίας, ἀμύητοι καὶ ἀτελεῖς τοῦ τῆς ἀληθείας ἀπομείνωσι δράματος· ἀντὶ τῆς μετ' αἰδοῦς καὶ σωφροσύνης παιδοποιήσεως, ἀγρίαις ἐρώτων λυττήσαντες ἡδοναῖς. αἱ δὲ εὔπτεροι καὶ κοῦφαι εἰς τὸν ὑπερκόσμιον τόπον ὑπερκύψασαι τοῦ βίου, καὶ ἰδοῦσαι πόρρωθεν ἃ μὴ ἕτερος ἀνθρώπων ἐθεάσατο, τοὺς λειμῶνας αὐτοὺς τῆς ἀφθαρσίας, ἀμήχανα κάλλη καὶ ἄνθη φέροντας, καὶ πεπληρωμένους, ἀεὶ πρὸς αὐταῖς εἰσὶν ἀναπολοῦσαι τὰ ἐκεῖ θεάματα, καὶ διὰ τοῦτο μικρὰ ἡγοῦνται τὰ ἐνταῦθα νομιζόμενα καλά,

Mar. μὴ ῥέπουσαι πρὸς τά.

THECLA, ORAT. VIII.

IGitur dicamus primùm, ab ipsa ordientes nominis appellatione; Cur scilicet principalissimum istud beatumque, quo de agimus, institutum, Παρθενία vocitetur; quod Latinis Virginitas dicitur: tum explicabimus quale id sit, quamque habeat vim; ac postremò quos ex se fructus edat. Parum enim abest, quin plerique hanc ignorent, cùm innumeris aliis præcellat virtutis muneribus, quæcunque vel ad Animæ purgationem vsurpamus, vel ad eius exornationem. Παρθεία enim (ac si dicas Deo affinis ac penè diuina) Παρθενία dicitur, elementi duntaxat commutatione, vt quæ sola, illâ præditum, eiusque incorruptis sacris initiatum, Dei similem reddit: quo nullum maius bonum occurrerit, à voluptate æquè seu libidine atque dolore semotum. Cuius irriguo Animæ penna ebria, verè crescit, leuiorque effecta, ab humanis studiis auolare quotidie assuescit.

Vocis Παρθενία Methodianum etymum, penè diuina.

Quoniam enim panegyrim esse vitam nostram Sapientes dixerunt; nos autem quasi personas veritatis scenam (id est, iustitiam) in theatrum dantes, contranitentibus & ad se spectaculum trahere certantibus diabolo ac dæmonibus; in cœlum oculos tollamus necesse est, assumptisque alis in altum feramur, atque earum suauis vocis illices sonos gestusque impudicos, Castitatis exterius probæque honestatis obductos specie, præ Homericis Sirenis fugiamus. Multi enim erroris illecebris deliniti, defluentibus pennis degrauantur, in hanc venientes vitam, relaxatis & languida mollitie resolutis neruis, quibus alarum Castitatis indoles roboratur, ea sursum leuans, quæ corruptionis corporum libidine deorsum vergunt. Hinc, ô Arete (id est Virtus) tibi nomen est, sic dictæ, siue quod per teipsam αἱρετή, eligibilis es, dignaque quæ præopteris, vel quod αἴρεις, id est, attollis & in cœlos leuas, in candidissimis semper mentibus incedens: Tu mihi auspex Orationis esto, quam ipsa habere præcepisti.

Virtus, Ἀρετὴ Græcè, vnde dicta.

Qui enim defluxum, quem dixi, pennarum passi, in voluptates prolapsi sunt, non prius dolere ac laboribus conflictari desinunt, quàm libidinis concupiscentia intemperantiæ necessitate expleta, profani sacrisque exclusi, à veritatis scena extorres extiterint; vt non pudore, castisque nuptiis liberis procreandis ponant operam, sed sæuis amorum voluptatibus furore insaniant. Quæ verò forti leuique penna, sæculi emergentes cœno, in locum mundo superiorem oculos mentemque extulerunt, procul aspicientes quæ nemo alius viderit (ipsa nimirum incorruptionis prata, inæstimabilia decora floresque, pleno illis cornu, fundentia) apud se continuè sunt, animo versantes quæ sunt illic spectacula: quo fit, vt tan-

Alta sacrarum Virginum mens & constantia.

quam parua despiciant, quæ hîc pulchra existimantur, opes, honores, nobilitatem, nuptias: nec horum quicquam maioris aliquid pretij arbitrentur. Quin & siquis earum corpora feris flammisve obijcere voluerit, dirisque excarnificare suppliciis, quantumuis tormentorum acerbitatem contemnere in promptu habent, quo illorum amore ac specie, quam dixi, defixæ sunt: vt quamuis in mundo versentur, non in mundo esse videantur, sed mentis sensu ac desiderij vi, in ipsum iam Cœlitum cœtum assumptæ.

Non enim fas est Virginitatis alam suapte indole in terram vergere, cuius potius muneris sit, in cœlum purumque æthera ac vicinam Angelorum vitam hominem tollere. Reliquis itaque priores hinc euocatæ ac emigrantes, quæ rectè fideliterque Christo Virgines militavere, victoriæ præmia referunt, incorruptionis ab eo floribus sertisque redimitæ. Mox enim ac Animæ mundum reliquerint, præsto esse Angelos ferunt, qui Virginibus obuiam procedentes, ambitioso famulatu ingentique præconio, ad ea quæ memorauimus prata deducant, quò & antè venire gliscebant, procul tunc animo informantes, cùm adhuc in corporibus versantes, simulacro tenuique imagine, diuina mente repræsentabant.

Virginum in beatas sedes ante reliquos introductio.

Iam verò illuc perductis, miranda quædam, illustrissimaque & beata, & supra quam humano eloquio exprimi facilè possint, fruenda offerri pulchritudinum spectacula. Ipsa quippe illic iustitia, ipsa prudentia; ipsa sese palam monstrat indulgetque cum charitate veritas & Castitas: aliique id genus speciosissimi sapientiæ flores ac fœtus: quorum nos hîc vmbras solas quasi per somnium imaginantes, putamus ex humanis constare operationibus, quod nullum nobis hîc eorum conspicuum suppetat simulacrum; sed obscuræ duntaxat designationes, quas & ipsas sæpius obscurè delineantes densaque caligine, sentimus. Nec enim vllus vnquam ipsius iustitiæ aut prudentiæ aut pacis, magnitudinem aut formam autve decorem, oculis vsurpauit: illic verò in eo *Qui est*, vti verè sunt, integra ac conspicua perspiciuntur. Est enim ipsius Castitatis arbor, est Charitatis, est Prudentię; vti sanè & fructuum hîc terrenorum plantæ (vitis scilicet, malogranati, malorum pomorumque omnium) sic & illarum carpuntur fructus atque eduntur, non qui pereant ac marcescant; sed qui legentes, ad immortalitatem diuinitatemque adaugeant. Quemadmodum & ille, cuius omnes sumus soboles, ante lapsum ac cæcata lumina, in Paradiso fructuum vsura gaudebat; constituto per Dei scitum homine, vt plantarum sapientię cultor ac custos esset. Tales namque fructus vt coleret primus Adam, in suam fidem acceperat. Atque hęc Ieremias quodam loco scorsum, procul ab orbe nostro

Esse hos Dei effectus in Dionys. &c rectè Maximus.

A πλοῦτον καὶ δόξας καὶ γένη καὶ γάμους, καὶ οὐδέν τι ἐκείνων περὶ πλείονος ποιοῦνται. ἀλλὰ καὶ εἴ τις αὐτῶν θηρείοις ἢ πυρὶ βούλοιτο τὰ σώματα παραδιδόναι καὶ τιμωρεῖσθαι, ἑτοίμως ἔχουσι τῶν ἀλγηδόνων ἀφροντιστεῖν διὰ τὸν ἐκείνων πόθον, καὶ τὴν ἐκείνων ἔκπληξιν· ὥστε δοκεῖν αὐτὰς, ἐν κόσμῳ οὔσας, μὴ εἶναι ἐν κόσμῳ, ἀλλὰ τῷ φρονήματι καὶ τῇ ὁρμῇ τῆς ἐπιθυμίας εἰς τὴν ἄγειν ἤδη [68] τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς τυγχάνειν. 68.

Οὐ γὰρ θέμις ἐπὶ γῆς βρίθειν κατὰ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν τὸ τῆς Παρθενίας πτερὸν, ἀλλ' ἄνω φέρειν εἰς οὐρανὸν, εἰς καθαρὸν αἰθέρα, καὶ B τὸν τῶν Ἀγγέλων γείτονα βίον. ὅθεν καὶ πρῶται τῶν ἄλλων μετὰ τὴν ἀνάκλησιν καὶ τὴν ἐντεῦθεν ἐκδημίαν, αἱ ὀρθῶς καὶ πιστῶς παρθενεύσασαι τῷ Χριστῷ, τὰ νικητήρια φέρονται τῶν ἄθλων, τοῖς τῆς ἀφθαρσίας ἄνθεσι στεφθεῖσαι παρ' αὐτοῦ. ἅμα γὰρ τῷ καταλεῖψαι τὸν κόσμον τὰς ψυχὰς, λόγος τοῖς Παρθένοις ὑπαντῶντας Ἀγγέλους μετὰ πολλῆς εὐφημίας εἰς τοὺς προειρημένους παραπέμπειν λειμῶνας αὐτὰς, εἰς οὓς καὶ πρόσθεν ἐλθεῖν ἐγλίχοντο, μακρόθεν αὐτοῖς φαντασιωθεῖσαι τότε, ὁπότε ἔτι ἐπεδήμουσαι τοῖς σώμασιν, ἰνδάλλοιντο τὰ θεῖα.

Ἐνταῦθα δὴ ἐλθούσας, θαυμαστά τινα θεάσασθαι, C καὶ ἐκλάμπρα καὶ μακάρια κάλλη, καὶ ὁποῖα ἐξειπεῖν εἰς ἀνθρώπους δυσχερές. εἶναι γὰρ αὐτὴν δικαιοσύνην καὶ φρόνησιν, ἀγάπην αὐτὴν ἐκεῖ καὶ ἀλήθειαν καὶ σωφροσύνην, καὶ τὰ ἄλλα ὡσαύτως ἐπιφανῆ τῆς σοφίας ἄνθη καὶ φυτὰ, ὧν ἡμεῖς ἐνθάδε σκιὰς μόνας φασματώδεις ὀνειρώσσοντες, ἀπὸ τῶν πράξεων ἡγούμεθα τῶν ἀνθρωπίνων συνεστάναι, ὅτι μὴ ἐστὶν αὐτῶν δεῦρο μηδὲν εἴδωλον καταφανὲς, ἀλλ' ἀπεικονίσματα μόνον ἀειδῆ, ἃ δὴ καὶ αὐτὰ σκοτεινῶς πολλάκις ἀπεικάζοντες αἰσθανόμεθα. οὐ γὰρ ἄν πώποτε δικαιοσύνης αὐτῆς ἢ συνέσεως ἢ εἰρήνης, ὀφθαλμοῖς ἐθεάσατό τις μέγεθος, ἢ σχῆμα ἢ κάλλος. ἐκεῖ δὲ [69] ἐν τῷ Ὄντι, ὡς εἰσὶν ὁλοτελῆ βλέπονται καὶ σα- 69.
D φῆ. εἶναι γὰρ δένδρον τι σωφροσύνης αὐτῆς, εἶναι ἀγάπης, εἶναι συνέσεως, ὥσπερ καὶ τῶν ἐνθάδε τὰ φυτὰ καρπῶν, οἷον σταφυλῆς, ῥοιᾶς καὶ μήλων, οὕτω δὴ κἀκείνων [70] δρέπεσθαι μὲν 70.
καὶ ἐσθίεσθαι τοὺς καρποὺς, οὐ μὴν ἀπόλλυσθαι καὶ φθίνειν, ἀλλ' εἰς ἀθανασίαν αὔξειν καὶ θειότητα τοὺς δρεπομένους· καθὼς κἀκεῖνος ἐξ οὗ πάντες ἐσμὲν, πρὶν τοῦ παραπεσεῖν καὶ πηρωθῆναι τὰς ὄψεις, ἐν τῷ παραδείσῳ τυγχάνων, ἀπεκαρπεύετο, τοῦ Θεοῦ θεμιστεύοντος τὸν ἄνθρωπον τῆς σοφίας ἐργάτην τεθῆναι καὶ φύλακα φυτῶν. τούτους γὰρ ἦν καρποὺς πεπιστευμένος γεωργεῖν καὶ ὁ πρῶτος Ἀδὰμ, καὶ ὁ Ἱερεμίας δὲ ταῦτα τυγχάνειν ἰδικῶς ἐν τινι τόπῳ καὶ ἀφεστῶτι μεγάλην ἀπόστασιν τῆς καθ' ἡμᾶς

οἰκουμένης οἶδεν, ἐν ᾗ τοὺς ἐξολισθήσαντας τῶν A αἰωνίων ἀγαθῶν κατοικτίζων, λέγει, Μάθετε ποῦ ἐστι φρόνησις, ποῦ ἐστιν ἰσχύς, ποῦ ἐστιν ἡ σύνεσις, τοῦ γνῶναι ἅμα· ποῦ ἐστι μακροβίωσις καὶ ζωή, ποῦ ἐστι φῶς ὀφθαλμῶν καὶ εἰρήνη. τίς εὗρε τόπον αὐτῆς, ἢ τίς εἰσῆλθεν εἰς θησαυροὺς αὐτῆς; τούτων οὖν διελθούσας εἰς τοὺς θησαυροὺς ἀποχορηγεῖσθαι λόγους τῶν ἀρετῶν τὰς Παρθένους, εὐτάκτοις φωσὶ καὶ πολλοῖς καταρδομένας, ἃ δίκην πηγῆς αὐταῖς ὁ Θεὸς ἀναρεύγεται, καταλάμπων ἐκεῖνον τὸν αἰῶνα φωσὶν ἀδύτοις· αἱ δὲ χορεύουσιν ἐμμελῶς γεραίρουσαι τὸν Θεόν. περικέχυται γὰρ αὐταῖς ἀὴρ καθαρός, καὶ μὴ καθιππευόμενος ἡλίῳ.

All. αἰωνίων.

71.

Νῦν οὖν, ὦ Παρθένοι, σωφροσύνης ἀχράντου B θυγατέρες, ὑπὲρ ζωῆς ἡμῖν ἀφθόνου καὶ βασιλείας οὐρανῶν ἡ σπουδή. εἰς τὴν αὐτὴν δόξαν τῆς ἁγνείας καὶ ὑμεῖς προθύμως ταῖς πρὸ ὑμῶν συμφρονήσατε, ὀλίγα φροντίσασαι τοῦ βίου. οὐ γὰρ μικρὸν εἰς ῥᾳστώνην ἀφθαρσία καὶ ἁγνεία, ἀναφέρει τὴν σάρκα πρὸς ὕψος αἴρουσα, καὶ τὸ κάθυγρον αὐτῆς ἀναξηραίνουσα καὶ πηλῶδες βάρος, ὁλκῇ μείζονι· μηδὲ βριθέτω τῆς ἀκοῆς ὁ ῥύπος, ῥέπων εἰς τὴν γῆν· μηδὲ μετακοσμείτω λύπη τὴν χαράν, ἐκλήκουσα τὰς ἐπὶ τοῖς κρείττοσιν ἐλπίδας· ἀλλὰ ἀπευχῶς ἀποσείεσθε τὰς ἐπισυμβαινούσας ὑμῖν συμφοράς, μὴ θολοῦσαι γόοις τὸν λογισμόν. νικάτω γὰρ ἡ πίστις πάντα, καὶ ἀπωθείσθω τὸ φῶς αὐτῆς τὰ φερόμενα τοῦ πονηροῦ περὶ τὴν καρδίαν C φάσματα. ὥσπερ γὰρ ὅταν ἡ σελήνη τὸν οὐρανὸν αἴγλης ἐκλάμψασα πληρώσῃ, καὶ πᾶς ὁ ἀὴρ αἴθριος γενηθῇ, ἄφνω δὲ νεφέλαι ποθὲν ἐκ δυσμῶν ὑποδραμοῦσαι βάσκανοι, τὸ φῶς αὐτῆς πρὸς ὀλίγον ἐπισκιάζουσιν, οὐ μὴν ἀφαιροῦνται, ἅτε εὐθέως τῇ ῥύμῃ τοῦ πνεύματος ἐξωθούμεναι· οὕτω δὴ καὶ ὑμεῖς ἐν τῷ κόσμῳ λάμπουσαι τὴν ἁγνείαν, ὑπὸ θλίψεων ὀχληθεῖσαι καὶ πόνων, ὦ Παρθένοι, μὴ ὀκλάσατε πρὸς τὰς ἐλπίδας. ἐξωθοῦνται γὰρ τῷ Πνεύματι τὰ ἐκ τοῦ πονηροῦ νέφη, ἐὰν ὥσπερ ἡ μήτηρ ὑμῶν καὶ ὑμεῖς, ἡ γεννῶσα τὸν ἄρσενα Παρθένον ἐν τῷ οὐρανῷ, μὴ δειλιάσητε λοχῶντα D καὶ ἐφεδρεύοντα τὸν ὄφιν· περὶ ἧς ἐγὼ πρὸς ὑμᾶς ἀμηγέπῃ διεξελεύσομαι δηλοῦσα· καιρὸς γὰρ τὰ νῦν.

Καὶ ὤφθη μέγα σημεῖον ἐν τῷ οὐρανῷ, τὴν Ἀποκάλυψιν ὁ Ἰωάννης ἐξηγούμενος λέγει, Γυνὴ περιβεβλημένη τὸν ἥλιον, καὶ ἡ σελήνη ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτῆς· καὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς στέφανος ἀστέρων δώδεκα· καὶ ἐν γαστρὶ ἔχουσα κράζει ὠδίνουσα καὶ βασανιζομένη τεκεῖν. καὶ ὤφθη ἄλλο σημεῖον ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ἰδοὺ δράκων πυρρὸς μέγας, ἔχων κεφαλὰς ἑπτὰ καὶ κέρατα δέκα. καὶ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτοῦ ἑπτὰ διαδήματα. καὶ ἡ οὐρὰ αὐτοῦ σύρει τὸ τρίτον μέρος τῶν ἀστέρων τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἔβαλεν αὐτοὺς εἰς τὴν γῆν· καὶ ὁ δράκων ἕστηκεν ἐνώπιον τῆς γυναικὸς τῆς μελ-

sensit existere. Sic namque ait, eos deplorans quia beati illius qui bonis exciderunt. *Discite vbi sit prudentia, vbi sit virtus, vbi sit intellectus: vt scias simul, vbi sit longitudo vitæ & vita; vbi sit lumen oculorum & pax. Quis inuenit locum eius? & quis intrauit in thesauros eorum?* In horum nempe thesauros ingressæ Virgines, virtutum rationes decerpunt; multis ac bene ordinatis irrigatæ luminibus, affundente illis Deo fontis instar, qui sæculum illud, nullo vnquam occasu extinguendis luminibus splendidius illustret. Hæ porro semper choros agunt, modulatis vocibus laudantes Deum. Circumfusus namque illis aër purus est, & quo Solis orbita nunquam inuehatur. Bar. 3. 14

Nunc ergo, Virgines, incorruptæ Castitatis filiæ, de vita bonis omnibus beata, deque cœlorum regno studium vobis est & contentio. Eia in eandem intemeratæ Virginitatis laudem cum prioribus Vos quoque alacri animo conspirate, parum curantes hoc sæculum ac mundum. Non parum enim ad felicitatem vitamque curis liberam incorruptio conducit ac Castimonia; quippe quæ carnem humo leuans, sublimem ferri faciat, eius nimio exsiccato humore luteoque expresso pondere, maiore trahendi vi ac impulsione. Neque vos vllæ audiendi sordes repentes in terram deprimant. Neque mœror gaudium interpolet, ipsas, quæ melioribus nitantur, elidens spes: sed nulla morositate ingruentes in vos clades damnaque excutite, nullis mentis faciem funestantes querulis gemitibus. Vincat prorsus fides, eiusque lumen, quæ circa cor volitant, mali hostis fœda simulacra depellat. Nimirum, vt quando serenam noctem Luna plena illustrans, affusis ab Occasu densis atrisque nubibus ad tempus occulitur, nec tamen aufertur: quippe statim vi ventis difflatis nubibus, clara mundo luce redditur. Sic & Vos, lucem Virginitatis ostendentes mundo, etsi angustiis & laboribus vexamini, ne quæso, Virgines fatiscentes spem vestram abiicite. Aderit mox Spiritus, qui Nequissimi difflet nubila: si vos quemadmodum Mater vestra, quæ in cœlo parit masculum Virginem, infensi anguis insidias minimè timeatis. De qua ego Muliere distinctiùs Vobis loqui constitui; idque vt agam modò tempus exigit. Simile.

Signum magnum apparuit in cœlo, ait Ioannes in Apocalypsin enarrans. *Mulier amicta Sole, & Luna sub pedibus eius; & in capite eius corona stellarum duodecim: & in vtero habens clamabat parturiens, & cruciabatur vt pareret. Et visum est aliud signum in cœlo; Et ecce draco magnus rufus, habens capita septem & cornua decem, & in capitibus eius diademata septem: & cauda sua trahebat tertiam partem stellarum cœli, & misit eas in terram: Et draco stetit ante mulierem, quæ erat paritura: vt cùm pe-* Apoc. 12. 1.

periisset, filium eius deuoraret. Et peperit filium masculum, qui recturus erat omnes Gentes in virga ferrea: & raptus est filius eius ad Deum & ad thronum eius: & mulier fugit in solitudinem, vbi habebat locum paratum à Deo, vt ibi pascunt eam diebus mille ducentis sexaginta. Hæc ibi summatim de Muliere & dracone. Horum verò solutionem nancisci, verbisque exponere, minus quid est quàm pro nostra facultate. Audendum tamen, de illo fretæ, qui iussit scrutari Scripturas. Cuius sententiæ si & Vos estis, nihil verebor ad rem aggredi. Omnino enim ignoscetis, si exquisitam eius loci intelligentiam, pro ingenij tenuitate non satis assequi valeam.

Ioan. 5, 39.

Quæ apparuit in cœlo amicta Sole Mulier, & coronam habens stellarum duodecim, cui ad pedes Luna subsidet, quæ parturit & cruciatur vt pariat, ipsa propriè est, exacta veri ratione ac intelligentia, ô Virgines, Mater nostra: Nempe Virtus quędam in seipsa ac verè existens à liberis distincta: quam Prophetę, pro conspectu ac argumento, eorum quæ fiuntur, quandoque quidem Ierusalem appellant, interdum verò Sponsam, aliquando Sion montem, nonnumquam Templum & Tabernaculum Dei. Nam quę Virtus studet cupitque illuminari apud Prophetam, clamante ad eam Spiritu, *Illuminare, illuminare Hierusalem, quia venit lumen tuum, & gloria Domini super te orta est. Ecce tenebræ aperient terram, & caligo populos. Super te autem orietur Dominus, & gloria eius in te videbitur. Et ambulabunt Reges in lumine tuo, & Gentes in splendore ortus tui. Leua in circuitu oculos tuos, & vide: omnes isti congregati sunt; venerunt tibi. Filij tui de longè venient, & filiæ tuæ super humeros sustollentur*; est Ecclesia, cuius filij magno vndique concursu post resurrectionem venientes, in eius confluent sinum. Hæc nimirum, suscepto, quod nullum nouit occasum, lumine, velut stola, Verbi splendore induta lætatur. Quo enim alio pretiosiori speciosiorive ornatu comptam decebat Sponsam Domino adduci, lumen sicut vestimentum nactam, cuius & cultus gratia ad Filij nuptias à Patre vocaretur? Eia agite, ratione comite ascendentes, haud secus ac nuptui tradendas Virgines atque thalamos expectantes, Mulierem magnam conspicite, puram vndique & illibatam, stabilemque, nec quicquam lucis radiis imparem uibrantem pulchritudinem: & pro stola quidem, ipsa luce vestitam; pro lapidibus autem pretiosis, splendentibus stellis circum caput ornatam. Quod enim nobis vestis, hoc illi lux: & quod nubis aurum aut pellucidi lapilli, hoc illi stellæ. Stellæ verò non vulgares illæ quę in aspectabili sitæ sunt loco; sed aliæ quędam potiores lucidioresque: adeò vt hæ,

Δύναμις.
Isai. 60, 1.

Mulier pariens infesto dracone, Ecclesia: eius cultus & gratia.

A λύσης ἐκλέκειν, ἵνα ὅταν τέκῃ, τὸ τέκνον αὐτῆς καταφάγῃ. καὶ ἔτεκεν υἱὸν ἄρσενα, ὃς μέλλει ποιμαίνειν πάντα τὰ ἔθνη ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ. καὶ ἡρπάγη τὸ τέκνον αὐτῆς πρὸς τὸν Θεόν, καὶ πρὸς τὸν θρόνον αὐτοῦ. καὶ ἡ γυνὴ ἔφυγεν εἰς τὴν ἔρημον, ὅπου ἔχει ἐκεῖ τόπον ἡτοιμασμένον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἵνα ἐκεῖ τρέφωσιν αὐτὴν ἡμέρας χιλίας διακοσίας ἑξήκοντα. τὰ μὲν οὖν περὶ τῆς γυναικὸς ἱστορούμενα καὶ τοῦ δράκοντος, ὡς ἐν ἐπιτομῇ, τέλος ἔχει. περὶ δὲ τοῦ τὴν ἐπίλυσιν αὐτῶν ἀνιχνεῦσαι καὶ εἰπεῖν, μεῖζον ἢ καθ' ἡμᾶς· ὅμως τολμητέον, πιστεύσασαι τῷ κελεύσαντι τὰς γραφὰς ἐρευνᾶν. εἰ οὖν καὶ σφῶν τὰ λεγόμενα συνδοκεῖ, χαλεπὸν οὐδὲν ἤδη στείλασθαι. πάντως γὰρ συγγνώσεσθε, πρὸς τὴν ἀκρίβειαν τῆς γραφῆς ἐὰν μὴ δυνηθῶ

B διαρκέσαι.

Ἡ ὀφθεῖσα περιβεβλημένη τὸν ἥλιον ἐν τῷ οὐρανῷ Γυνή, καὶ στέφανον ἐκ τῶν ἀστέρων περικειμένη δώδεκα, ἧς τὴν ἕδραν εἶχεν ἡ σελήνη πρὸς τοῖς ποσί, καὶ ὠδίνουσα καὶ βασανιζομένη τεκεῖν, αὕτη κυρίως ἐστί, κατὰ τὸν ἀκριβῆ λόγον ἡ μήτηρ ἡμῶν, ὦ Παρθένοι, δύναμίς τις οὖσα καθ' ἑαυτὴν ἑτέρα τῶν τέκνων· ἣν ὁτὲ μὲν Ἱερουσαλὴμ οἱ Προφῆται, κατὰ τὴν σύνοψιν τῶν ἐπιφερομένων, ὁτὲ νύμφην, ὁτὲ δὲ Σιὼν ὄρος, ὁτὲ δὲ ναὸν καὶ σκηνὴν Θεοῦ κεκλήκασιν. ἡ γὰρ παρορμημένη φωτίζεσθαι δύναμις ἐν τῷ Προφήτῃ, Φωτίζου, κεκραγότος αὐτῇ τοῦ Πνεύματος, Ἱερουσαλήμ. ἥκει γάρ σου τὸ φῶς, καὶ ἡ δόξα

C Κυρίου ἐπὶ σὲ ἀνατέταλκεν. ἰδοὺ καλύψει σκότος καὶ γνόφος γῆν. καλύψει ἐπ' ἔθνη· ἐπὶ δὲ σὲ φανήσεται Κύριος, καὶ ἡ δόξα Κυρίου ἐπὶ σὲ ὀφθήσεται. καὶ πορεύσονται βασιλεῖς τῷ φωτί σου, καὶ ἔθνη τῇ λαμπρότητί σου. ἀνάβλεψον κύκλῳ τοῖς ὀφθαλμοῖς σου, καὶ ἴδε συνηγμένα τὰ τέκνα σου. ἥκασι πάντες οἱ υἱοί σου μακρόθεν, καὶ αἱ θυγατέρες σου ἐπ' ὤμων ἀρθήσονται· ἔστιν ἡ Ἐκκλησία, ἧς τὰ τέκνα πασσυδὶ ἥξει μετὰ τὴν ἀνάστασιν πάντοθεν πρὸς αὐτὴν καταθέοντα αὐτῇ· δεχομένη τε τὸ φῶς τὸ ἀνέσπερον, τὴν λαμπρότητα στολῆς σχήματι περιβεβλημένη τοῦ Λόγου, ἥδεται. ποίῳ γὰρ ἄλλῳ τιμαλφεστέρῳ κόσμῳ ἢ τιμιωτέρῳ τὴν βασίλισσαν ἔπρεπε κοσμηθεῖσαν νυμφαγωγηθῆναι τῷ

D Κυρίῳ, φῶς ὡς ἱμάτιον λαβοῦσαν; διὸ καὶ αὐτὴν ὑπὸ τοῦ Πατρὸς ἀνακληθῆναι. ἴθε γάρ, ἀναβᾶσαι τῷ λόγῳ, θεάσασθε ὥσπερ τὰς πρὸς γάμον παρθένους, Γυναῖκα μεγάλην, καθαρὰν καὶ ἄχραντον ὅλον καὶ μόνιμον κάλλος, καὶ οὐδὲν ἐλαττούμενον τῆς λαμπρότητος τῶν φώτων, ἀποστίλβουσαν· καὶ ἀντὶ μὲν στολῆς, αὐτὸ φῶς ἠμφιεσμένην· ἀντὶ δὲ λίθων τιμίων, ἀστράσι φαιδροῖς τὴν κεφαλὴν κεκοσμημένην. ὃ γὰρ ἡμῖν ἐσθής, τοῦτο ἐκείνῃ φῶς. ὃ δὲ ἡμῖν χρυσὸς ἢ διαφανεῖς λίθοι, τοῦτο ἐκείνῃ τὰ ἄστρα. ἄστρα δέ, οὐχ ὁποῖα ταῦτα τὰ ἐν τῷ ὁρατῷ κείμενα τόπῳ, ἀλλά τινα κρείττω καὶ εὐφεγγέστερα, ὥστε εἰκόνας

ἐκείνων μᾶλλον νομίζεσθαι ταῦτα καὶ ἀπεικάσματα.

Βεβηκέναι τε ἐπὶ σελήνην, ὡς ἡγοῦμαι, τροπικῶς τὴν πίστιν τῶν ἀποκαθαιρομένων τὴν φθορὰν τῷ λουτρῷ λέγων, διὰ τὸ προσεοικέναι τὸ φῶς αὐτῆς μᾶλλον ὕδατι χλιαρῷ, καὶ πᾶσαν ἐξ αὐτῆς ἠρτῆσθαι τὴν ὑγρὰν οὐσίαν. ἐφέστηκεν
72. οὖν ἐπὶ τῆς πίστεως καὶ [27] προσλήψεως ἡμῶν ἡ Ἐκκλησία, κατὰ τὴν τῆς σελήνης συνόψιν, μέχριπερ ἂν εἰσέλθῃ τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν, ὠδίνουσα καὶ ἀναγεννῶσα τοὺς ψυχικοὺς εἰς πνευματικούς· καθ' ὃν λόγον καὶ μήτηρ ἐστίν. ὥσπερ γὰρ σποραὶ ἀνδρὸς ἀμόρφωτον ὑποδεξαμένη γυνή, περιόδοις χρόνων ἄνθρωπον ὁλόκληρον ἀποκυεῖ· ταύτῃ δὴ καὶ τοὺς προσφεύγοντας τῷ λόγῳ, φήσειεν ἄν τις, συλλαβοῦσαν ἀεὶ τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ τὴν καθ' ὁμοίωσιν ἰδέαν αὐτοὺς καὶ μόρφωσιν μορφοῦσαν τοῦ Χριστοῦ, περιόδοις χρόνων πολίτας μακαρίων ἐκείνων αἰώνων ἐργάζεσθαι. ὅθεν ἐξ ἀνάγκης αὐτὴν ἐφεστάναι δεῖ τῷ λουτρῷ, τοὺς λουομένους γεννῶσαν. τούτῳ γὰρ σελήνη κέκληται τῷ τρόπῳ, ἡ περὶ τὸ λουτρὸν αὐτῆς ἐνέργεια· ἐπειδὴ νέον σέλας ἀνανεωθέντες οἱ ἀναγεννώμενοι λάμπουσιν, ὅ ἐστι νέον φῶς· ὅθεν καὶ Νεοφώτιστοι καλοῦνται, παραφραστικῶς τὴν πνευματικὴν πανσέληνον αὐτοῖς τὴν περίοδον τοῦ πάθους καὶ τὴν ἀνάμνησιν, νέαν ἀεὶ παραφαινούσης, ἕως ἂν ἡ αὐγὴ καὶ τὸ φῶς τὸ τέλειον ἀνατείλῃ τῆς μεγάλης ἡμέρας.

Ἐὰν δέ τις (οὐδὲν γὰρ χαλεπὸν ἔτι διαρρήδην εἰπεῖν) ἀγανακτήσας φράσῃ πρὸς τὰ εἰρημένα, Καὶ πῶς ὑμῖν ἡ ἐξήγησις, ὦ Παρθένοι, γίνεται κατὰ νοῦν τῆς Γραφῆς, ὁπότε ἡ μὲν Ἀποκάλυψις ἄρσενα τὴν Ἐκκλησίαν διορίζεται γεννᾶν, ὑμεῖς δὲ ἀπὸ τῶν ἀπολουομένων παρειλήφατε τὰς τελεσφόρους ὠδῖνας αὐτῆς πληροῦσθαι λουομένας; λέξομεν, Ἀλλ' ὦ φιλαίτιε, ἀλλ' οὐδέ σοι πάρεστιν ἐπιδεῖξαι τὸν Χριστὸν αὐτὸν εἶναι τὸν γεννώμενον. πάλαι γὰρ πρὸ τῆς Ἀποκαλύψεως ἐπεπλήρωτο μυστήριον τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου. ὁ δὲ Ἰωάννης, περὶ παρόντων καὶ μελλόντων θεσμῳδεῖ. ὁ δὲ Χριστὸς πάλαι κυηθεὶς, οὐχ ἡρπάσθη, ὁπότε ἐτέχθη, πρὸς τὸν θρόνον τοῦ Θεοῦ, φόβῳ τοῦ μὴ λυμήνασθαι αὐτὸν τὸν ὄφιν· ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἐγεννήθη καὶ κατῆλθεν αὐτὸς ἀπὸ τῶν θρόνων τοῦ Πατρὸς, ἵνα τὸν δράκοντα χειρώσηται, μείνας ἐπιτρέχοντα τῇ σαρκί. ὥστε ἀνάγκη ὁμολογεῖν δὴ καὶ σε τὴν Ἐκκλησίαν εἶναι τὴν ὠδίνουσαν καὶ γεννῶσαν τοὺς ἀπολουτρουμένους, ὥς που καὶ ἐν Ἡσαΐᾳ τὸ Πνεῦμα φησί, Πρὶν τὴν ὠδίνουσαν τεκεῖν, καὶ πρὶν ἐλθεῖν τὸν πόνον τῶν ὠδίνων, ἐξέφυγε καὶ ἔτεκεν ἄρσεν. τίς ἤκουσε τοιοῦτο; καὶ τίς ἑώρακεν οὕτως; εἰ ὤδινεν ἡ γῆ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ, καὶ εἰ ἐγέννησεν ἔθνος εἰσάπαξ, ὅτι ὤδινησε Σιὼν καὶ ἔτεκεν ἄρσενα;

Al. ἀπολουτρ.

quas cernimus, nihil nisi illarum pictæ imagines ac imperfecta simulacra videantur esse.

Iam Lunæ Mulier insistere dicitur. Lunæ symbolo, illorum, ni fallor, designata fide, qui per lauacrum à corruptione mundantur: propterea quod eius lumen aquæ tepidæ propè affine videatur, quodque è Luna, humida omnis substantia pendeat. Super Lunam itaque fortemque nostram ac electionem stat Ecclesia, pro Lunæ quasi conspectu, interim parturiens quoad intrauerit plenitudo Gentium, ac animales in spiritales regenerans; eo ipso quod & mater est. Vt enim mulieri, informi viri suscepto semine, certo mensium orbe integrum hominem concipit partuque effundit: similiter & quis dixerit, eos qui ad Verbum confugiant, Ecclesiæ vtero continuè concipiendos, & ad Christi similitudinem formamque effingendos, certis temporum periodis beatorum illorum sæculorum ciues præstari. Quare adstare illam lauacro necesse est, eos generantem, qui illo intinguntur. Hoc enim modo & σελήνη (hoc est Luna) vocatur ea quam circa lauacrũ obtinet vis: quoniam νέον σέλας (nouum scilicet iubar) renouati, qui regenerantur (hoc est, nouam lucem) spargunt. Vnde & νεοφώτιστοι (recẽs scilicet illuminati) per quandam circumlocutionem vocantur: quà nimirum spiritale illis plenilunium secundùm Passionis periodum ac recordationem semper nouum exhibet, quoad & perfectum lumen magnæ diei illi oriatur.

Ecclesiæ opera filiorum in Baptismo parturitione.

Σελήνη, Luna in Baptismo; Plenilunũ Christi Passionis.

Sin verò quis (neque enim graue sit palam denuo loqui) ægrè ferens dictis obijciat. Quæ est hæc, quamque ad mentem Scripturæ huius expositio, ô Virgines, cùm vtique Apocalypsis, Masculum ab Ecclesia generari definiat: vos autem illum Ecclesiæ partum sic interpretamini, vt in iis, qui per Baptismum regenerantur, impleri doceatis. Huic ita respondebimus. Atqui ne tibi, vitilitigator argute, facile fuerit ostendere, Christum esse istum, cuius Scripturæ verbis partus referatur. Dudum siquidem ante Apocalypsim impletum est Incarnationis Verbi mysterium. Porrò Ioannes de iis loquitur, quæ vel tunc fierent, vel quæ olim euentura essent. Præterea Christus dudum conceptus, postquam deinde natus est, non est raptus ad thronum Dei, metu ne quid illi noxæ serpentis dolo inferretur: quin potius in hoc ipsum natus est, & è Patris ipse throno descendit, vt draconis in carnem suscepto insultu ac tolerato, draconis potiretur. Quare te quoque fateri necesse est, Ecclesiam esse quæ parturit ac parit eos, qui ex lauacro suscipiuntur; vti etiam apud Esaiam Spiritus quodam loco dicit. *Priusquam parturiret, peperit; & antequam venirent dolores partus, effugit, & peperit masculum. Quis audiuit vnquam tale? aut quis vidit huic simile? Nunquid parturiit terra in die vna? aut & gentem simul pepererit? quia parturiit Sion, & peperit masculum.*

Mulieris partus in Apocalypsi, non ipse Christi, sed Fidelium in lauacro.

Isai 66. 7.

Quem effugit? non sanè alium quàm draconem, vt populum masculum pareret spiritalis Sion; qui nimirum ex mulieribus vitiis vitaque solutiore, ad Domini vnitatem necessitudinemque euaserit, ac virtutis concertante studio masculi robore promouerit.

Dicamus ergo hæc rursus eadem, & ab initio resumentes, continua serie ad finem vsque distinctius deducamus. Attende igitur, An non sic tibi ad rectam & probabilem sententiam locus hic exponi videatur. Ego enim hac de causa dictum existimo gigni marem ab Ecclesia, quod nempe ij qui illuminantur, Christi lineamenta effigiemque ac virilem verè animum aspectumque assumunt, Verbi forma quæ secundùm similitudinem est, illis impressa, & per certam scientiam fidemque in eis progenita; ita vt in vnoquoque spiritaliter nascatur Christus. Ac propterea Ecclesia velut turget & catulit, parturitque, donec formetur in nobis genitus Christus: quo nimirum quisque Sanctorum, qua ratione Christi particeps est, Christus nascatur. Iuxta quem sensum in quadam Scriptura dicitur. *Nolite tangere Christos meos. & in Prophetis meis malignari.* Tanquam Christi euaserint, Spiritus indulto commercio, qui in Christum baptizati sunt; suas Ecclesia conferente partes ad eorum in Verbo clara imagine effigiem & transformationem. Confirmat autem & hæc Paulus, palam docens; *Huius rei gratia flecto genua mea ad Deum & Patrem, ex quo omnis paternitas in cœlis & in terra nominatur: vt de vobis secundùm diuitias bonitatis suæ virtute corroborari per Spiritum ipsius in interiorem hominem; habitare Christum per fidem in cordibus vestris.* Etenim necesse est, in regeneratorum animis, veluti sigilli ritu, Verbum veritatis exprimi & efformari.

Fideles ex Baptismo mares, Christo configurati.

Sancti, ipsi Christi.

Psal 104. 15.

Eph. 3 14.

Videtur autem vel maximè congruere cum dictis ei que affine esse quod ex persona Patris Christo venienti, ad Iordanem vt aqua lustraretur è cœlo oraculum defertur, *Filius meus es tu: ego hodie genui te.* Obseruandum enim est, Filium quidem suum esse indefinitè pronuntiasse, & sine vlla temporis determinatione. *Es* enim ait, non autem Fuisti, aut factus es: significans, nec cùm recens esset, in adoptionem eum filij venisse: neque rursus cùm antè extitisset, postmodum finem accepisse: sed qui antè genitus sit, eundem & fore & esse. Quod verò addit, *Ego hodie genui te*, hoc sibi vult, Qui ante sæcula illisque antiquior in cœlis eras, volui & mundo gignere: hoc est, qui antè ignotus eras, in hominum cognitionem adducere teque illis manifestare. Denique quibus mortalium needum sensum illatus est multiformis sapientiæ Dei, iis necdum Christus natus est; nondum scilicet cognitus est, nondum manifestatus, nondum apparuit. Si verò senserint & ipsi

Psal. 2 7.

Filius, qui ipse semper sit, hodie gignitur in animis sensuque Fidelium.

Eph. 3. 10.

A τίνα ἐξέφυγεν; ἢ πάντως τὸν δράκοντα, ἵνα γεννήσῃ τὸν λαὸν ἡ νοητὴ Σιὼν, τὸν ἄῤῥενα, τὸν τῶν γυναικείων παθῶν καὶ τῆς ἐκλύσεως εἰς τὴν ἑνότητα τοῦ Κυρίου κατοῤῥωθέντα καὶ ἀπαρσενωθέντα τῇ ἀρετῇ;

Λέγωμεν οὖν πάλιν ἐξ ἀρχῆς ἐπαναποδίσασαι, μέχριπερ ἂν καθεξῆς πρὸς τὸ τέλος ἔλθωμεν, ἐξηγούμεναι τὰ εἰρημένα. σκόπει οὖν εἰ καί πως καὶ σοὶ δοκῇ πρὸς εὐδοξίαν ὁ λόγος πληρῶσθαι. ἐγὼ γὰρ τὸν ἄρσενα ταύτῃ γεννᾶν εἰρῆσθαι νομίζω τὴν Ἐκκλησίαν, ἐπειδὴ τοὺς χαρακτῆρας καὶ τὴν ἀῤῥενωπίαν τοῦ Χριστοῦ προσλαμβάνουσιν οἱ φωτιζόμενοι, τῆς καθ' ὁμοίωσιν μορφῆς ἐν αὐτοῖς ἐκτυπουμένης τοῦ Λόγου, καὶ ἐν αὐτοῖς γεννωμένης κατὰ τὴν ἀκριβῆ γνῶ-B σιν καὶ πίστιν· ὥστε ἐν ἑκάστῳ γεννᾶσθαι τὸν Χριστὸν νοητῶς. καὶ διὰ τοῦτο ἡ Ἐκκλησία σπαργᾷ καὶ ὠδίνει, μέχριπερ ἂν ὁ Χριστὸς ἐν ἡμῖν μορφωθῇ γεννηθεὶς, ὅπως ἕκαστος τῶν Ἁγίων τῷ μετέχειν Χριστοῦ, Χριστὸς γεννηθῇ. καθ' ὃν λόγον καὶ ἔν τινι γραφῇ φέρεται, Μὴ ἅψησθε τῶν Χριστῶν μου, καὶ ἐν τοῖς Προφήταις μου μὴ πονηρεύεσθε. οἱονεὶ Χριστῶν γεγονότων, τῶν κατὰ μετουσίαν τοῦ Πνεύματος εἰς Χριστὸν βεβαπτισμένων· συμβαλλούσης ἐνταῦθα[73] τὴν ἐν τῷ 73. Λόγῳ τρανώσει αὐτῶν καὶ μεταμόρφωσιν τῆς Ἐκκλησίας. βεβαιοῖ δὲ καὶ ταῦτα Παῦλος, φανερῶς διδάσκων, ἔνθα φησί. Τούτου χάριν κάμ-C πτω τὰ γόνατά μου πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα, ἐξ οὗ πᾶσα πατριὰ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς ὀνομάζεται, ἵνα δῷ ὑμῖν κατὰ τὸν πλοῦτον τῆς χρηστότητος αὐτοῦ, δυνάμει κραταιωθῆναι διὰ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ εἰς τὸν ἔσω ἄνθρωπον, κατοικῆσαι τὸν Χριστὸν διὰ τῆς πίστεως ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν. εἰς γὰρ τὰς ἀναγεννωμένων ψυχὰς, ἀναγκαῖον ἐξομοργνύμενον ἐκτυποῦσθαι τὸν Λόγον τῆς ἀληθείας.

Ἔοικε δὲ τοῖς εἰρημένοις καὶ τοῦτο μάλιστα προσστοιχεῖν καὶ συμφωνεῖν, τὸ χρησμῳδούμενον ἄνωθεν ἐξ αὐτοῦ τοῦ Πατρὸς τῷ Χριστῷ[74] ἐπὶ 74. τὸν ἁγιασμὸν ἥκοντι τοῦ ὕδατος ἐν τῷ Ἰορδάνῃ, D Υἱός μου εἶ σὺ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε. παρατηρητέον γὰρ, ὅτι τὸ μὲν Υἱὸν αὐτὸν εἶναι ἀορίστως ἀπεφήνατο καὶ ἀχρόνως. Εἶ γὰρ αὐτῷ ἔφη, καὶ οὐ γέγονας· ἐμφαίνων μήτε πρόσφατον αὐτὸν τετυχέναι τῆς υἱοθεσίας· μήτε αὖ προϋπάρξαντα, μετὰ ταῦτα τέλος ἐσχηκέναι· ἀλλὰ προγεννηθέντα, καὶ ἔσεσθαι καὶ εἶναι τὸν αὐτόν. τὸ δὲ, Ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε, ὅτι προόντα ἤδη πρὸ τῶν αἰώνων ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἐβουλήθην καὶ τῷ κόσμῳ γεννῆσαι. ὃ δή ἐστιν πρόσθεν ἀγνοούμενον γνωρίσαι. ἀμέλει τοῖς μηδέπω τῶν ἀνθρώπων συναισθημένοις τὴν πολυποίκιλον σοφίαν τοῦ Θεοῦ, ὁ Χριστὸς οὐδέπω γεγέννηται· ὅπερ ἐστὶν, οὐδέπω ἐγνώσθη, οὐδέπω πεφανέρωται, οὐδέπω ἐφάνη. εἰ δὲ αἴσθοιντο καὶ οὗτοι τῆς

χάριτος

χάριτος τὸ μυστήριον, τότε δὴ καὶ αὐτοῖς, ὁπότε ἐπιστρέψαν καὶ ἐπίστευσαν, κατὰ τὴν γνῶσιν καὶ τὴν σύνεσιν γεννᾶται. διὸ προσηκόντως ἐντεῦθεν ἡ Ἐκκλησία τὸν ἄρσενα Λόγον ἐν τοῖς ἁγιζομένοις ἀεὶ μορφοῦν λέγεται καὶ γεννᾶν. Καὶ τὰ μὲν δὴ περὶ τῶν ὠδίνων αὐτῆς εἰς δύναμιν εἴρηται· τὰ δὲ περὶ τοῦ δράκοντος καὶ τῶν ἄλλων, τῇδε μεταβλητέον. Οὐκοῦν πειρώμεθα πάλιν ἄλλως γέ πως δηλοῦν, ὦ Παρθένοι, μηδὲν ἀποδειλιάσασαι πρὸς τὸ μέγεθος τῶν αἰνιγμάτων τῆς Γραφῆς· εἰ δέ τι δύσκολον ἐμπίπτει τοῖς λόγοις, ἐγὼ πάλιν ὑμᾶς ὥσπερ ποταμὸν διαβιβάσω.

Ὁ Δράκων ὁ μέγας ὁ πυῤῥὸς, ὁ πολύτροπος, ὁ πολυσχιδὴς, ὁ ἑπτακέφαλος, ὁ κερασφόρος, ὁ σύρων τὸ τρίτον τῶν ἀστέρων, ὃς ἐστὶν ἐφεδρεύων ἵνα τὸ τέκνον τῆς ὠδινούσης Γυναικὸς καταφάγῃ, ὁ διάβολος οὗτός ἐστιν ὁ ἐνεδρεύων, ὁ λοχῶν λυμήνασθαι τῶν φωτισθέντων τὸν χριστόληπτον νοῦν, καὶ τὴν ἐκτύπωσιν καὶ τεκνώσιν τὴν ἐν αὐτοῖς ἀποτεχθεῖσαν τοῦ Λόγου· ἀλλ' ἀστοχεῖ καὶ σφάλλεται τῆς ἄγρας, ἄνω πρὸς ὕψος ἁρπαζομένων τῶν ἀναγεννωμένων πρὸς τὸν θρόνον τοῦ Θεοῦ, ὃ δή ἐστιν, ἄνω περὶ τὴν θείαν ἕδραν, καὶ τὴν ἀσκανδάλιστον ἐπίβασιν τῆς ἀληθείας, αἴρεται τὸ φρόνημα τῶν ἀνακαινισθέντων, τὰ ἐκεῖ βλέπειν καὶ τὰ ἐκεῖ φαντάζεσθαι παιδαγωγουμένων, ἵνα μὴ ἀπατηθῇ πρὸς τοῦ δράκοντος βρίθοντος κάτω. οὐ γὰρ αὐτῷ θέμις τοὺς ἄνω νεύοντας καὶ βλέποντας ἀφανίσαι. οἱ δὲ ἀστέρες εἰσὶν, οὓς τῷ τῆς οὐρᾶς ἄκρῳ κατὰ κορυφῆς ἐφαπτόμενος εἰς τὴν γῆν κατασπᾷ, τῶν αἱρέσεων αἱ συστροφαί. ἀστέρας γὰρ σκοτεινοὺς, ἀμυδροὺς καὶ ταπεινοστρεφεῖς, τὰς ἐπισυνόδους τῶν ἑτεροδόξων εἶναι φραστέον· ἐπεὶ δὴ τῶν οὐρανίων ἐπιστήμονες εἶναι δὴ βούλονται καὶ αὐτοὶ, καὶ εἰς Χριστὸν πεπιστευκέναι, καὶ τὴν ἕδραν ἔχειν τῆς ψυχῆς ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ πλησιάζειν τοῖς ἄστροις, ὡς φωτὸς τέκνα· ἀλλὰ κατασύρονται, τοῦ δράκοντος ἐκσεισθέντες ταῖς πλοκαῖς, ὅτι μὴ τῶν τριγώνων εἴσω τῆς εὐσεβείας ἔστησαν σχημάτων, πταίσαντες αὐτῆς περὶ τὴν ὀρθόδοξον θρησκείαν· ὅθεν καὶ τρίτον τῶν ἀστέρων ἐκλήθησαν μέρος, οἷον περὶ ἕνα τῶν ἀριθμῶν τῆς Τριάδος διεσφαλμένοι, ὁτὲ μὲν τὸν τοῦ Πατρὸς, ὡς Σαβέλλιος, αὐτὸν τὸν Παντοκράτορα λέξας πεπονθέναι· ὁτὲ δὲ τὸν τοῦ Υἱοῦ, ὡς Ἀρτεμᾶς, καὶ οἱ δοκήσει αὐτὸν ἀποφηνάμενοι πεφυκέναι· ὁτὲ δὲ περὶ τὸ τοῦ Πνεύματος, ὡς Ἐβιωναῖοι, ἐξ ἰδίας κινήσεως τοὺς Προφήτας λελαληκέναι φιλονεικοῦντες. Μαρκίωνος γὰρ καὶ Οὐαλεντίνου, καὶ τῶν περὶ τὸν Ἐλκεσαῖον καὶ τοὺς ἄλλους, καλὸν μηδὲ μνημονεῦσαι.

A mysterium Gratiæ, tunc & illis, cùm fuerint conuersi fidemque susceperint, qua scientia ac intelligentia donantur, nascitur. Quare hinc conuenienter Ecclesia, in illis qui lustrantur (qui scilicet Baptismo tinguntur) Verbum masculum semper formare ac gignere dicitur. Et quidem hactenus, de illius partu pro facultate dictum sit. Deinceps de Dracone, deque aliis in illa Scriptura memoratis, fides liberanda est. Quare iterum conemur ea, ô Virgines, quouis modo exponere, nihil ænigmatum magnitudine aut obscuritate deterritæ. Quod si quid perplexum aut difficile inciderit, ego rursum vobis quasi pontem sternam, aut portitoris quasi officio trans amnem B veham.

Draco ille, magnus, rufus, versutus, multifidus, septiceps, corniger, tertiam trahens stellarum partem, in insidiis latitans, vt mulieris parturientis filium deuoret, diabolus hic est, in hoc locatus ac insidens, vt eorum qui illuminati sunt Christo afflatam destruat mentem, Verbique in eis enatam formam ac effigiem, lucidosque eius characteres aboleat. Verùm frustra est, prædæque illi conatus in cassum cedunt: quod hi qui regenerantur, in sublime rapiuntur ad Dei thronum. Hoc est, eorum mens & cogitatio qui renouati sunt, cœlestiaque animo informare instituti, altè circum diuinam sedem ac inoffensam veritatis basim, attol- C litur, ne draconis in terram grauantis ac detinentis, fraude doloque decipiantur. Non enim fas illi est vt illos perdat, qui intentis sursum animis, ad cœlestia enituntur. Stellæ verò, quas summa cauda draco contingens, in terram præcipites detrahit, hæresum peruersæ sectæ sunt. Stellas autem tenebrosas, obscuras, in humilia deiectas, conuenticula Heterodoxorum rectè diximus; quando & ipsi cœlestium rerum sibi scientiam venditant, & in Christum se credidisse gloriantur, stationemque in cœlis habere, atque inter astra versari, vt Dei filios. Verùm detrahun- D tur draconis excussi flexibus, quod intra triangulares pietatis figuras non se continuerunt, prolabentes ex ipsa & ex orthodoxo Dei cultu exorbitantes. Vnde & tertia pars stellarum vocati sunt, veluti circa vnum ex Trinitatis numeris decerrantes. Aliquando quidem circa Patris, vt Sabellius, qui ipsum Omnipotentem passum asseruit. Aliquando circa Filij, vt Artemas, & qui nudo spectro seu apparentia eum natum esse dixerunt. Quandoque circa Spiritus sancti, vt Ebionæi, qui Prophetas motu proprio locutos esse contendunt. Marcionis enim & Valentini, Elcesæique & aliorum, præsterit ne quidem meminisse.

Draco, diabolus.

Stellæ draconis cauda cœlo excussæ, Hæretici.

Trinitatis numeri, i. personæ numeratæ: circa eas errores.

Mulier cum filio masculo in deserto, Ecclesia.

Quæ autem parit peperitque in Fidelium cordibus Verbum masculum, inuiolataque & illæsa à bestiæ ira in desertum secedit, mater nostra est, vti exposuimus; id est, Ecclesia. Desertum verò, in quod veniens pascitur dies mille ducentos sexaginta; verè à malis desertum & infœcundum: sterilis corruptionis, nec ferax terra noxiorum germinum; difficilis aditu eadem, nec commodè satis vulgò calcabilis:

Virginum Sanctorumque desertum.

cæterum frugibus fructibusque felix, quin & pascuis abundans, & amœnè florens peruiaque Sanctis, hic ipse est in quo sumus pulcherrimus, speciosissimis vmbrosus syluis suauissimisque halans floribus, Virtutis hortus. Ibi, *Surrexit Auster, & flauit Aquilo, & fluunt aromata*; ambrosiisque omnia roribus madent, immortalis vitæ semper virentibus coronata plantis. Eo in horto impræsentiarum flores legentes versamur, ex illis purpuream longeque splendidam impollutis digitis Reginæ texentes Virginitatis coronam. Verbi enim Sponsa, virtutis ornatur fructibus. Mille porro ducenti sexaginta dies, per quos hîc versamur, Patris est, ô Virgines, & Filij & Spiritus sancti citra omnem ambagem exacta optimaque intelligentia, qua gaudet Mater nostra, per hoc tempus augescens atque exultans, dum in restitutione nouorum sæculorum in concionem, quæ in cœlis est, veniens, non iam per rationes mentisque contentioso conatu id *Quod est*, considerabit, sed clarè & conspicuè, vnà cum Christo ad interiora admissa, inspectabit. Millenarius quippe ex centenario decies multiplicato constans, perfectum numerum & plenum continet: quod est symbolum Patris, qui ex seipso rerum hanc vniuersitatem condidit, & in seipso continet ac conseruat. Ducenta verò ex duobus perfectis numeris conflatus, symbolum est Spiritus sancti, quatenus is Filij nobis ac Patris notitiæ auctor existit. Denique sexaginta, senarium numerum in decadibus habet, eoque symbolum Christi est: idcirco nimirum, quod senarius numerus ex vnitate progrediens, ex propriis componitur partibus, ita vt in eo nihil deficiat aut vt redundet. In suas enim partes resolutus completur. Nimirum si sex in alios atque alios æquales numeros diuidatur: necesse est, ex iisdem iterum iunctis segmentis, eundem numerum reparari. Primùm quidem si medius diuidatur, tria efficit: rursus si in tres partes diuidatur, efficit duo. Si denique in sex partes distribuatur, vnicuique parti solùm vnitas competit; idemque rursus in seipsum colligitur. Nam in bis tria, ter duo, sexies vnum diuisus, coniunctis inter se tribus & duobus & vno, rursus senarium integrum perficit. Perfectum enim necessariò est, quicquid neque alio ad sui complementum eget, nec vnquam redundat maiusque seipso est. Aliorum autem numerorum quidam plusquàm perfecti sunt, vt duodenarius. Media quippe pars eius

Cant. 4. 16.

Numerorū perfectio ac mysterium.

Senarij æqualitas & perfectio.

A Ἡ δὲ γεννῶσα καὶ γεννήσασα τὸν ἀῤῥενωπὸν
ἐν ταῖς καρδίαις τῶν πιστευόντων Λόγον, καὶ ἄ-
θραυστος καὶ ἀβλαβὴς ἀπὸ τοῦ θηρὸς τῆς ὀρ-
γῆς εἰς τὴν ἔρημον παραγεγενημένη, ἡ μήτηρ
ἡμῶν ἐστιν, ὡς ἀποδεδώκαμεν, ἡ Ἐκκλησία. ἡ
δὲ ἔρημος, εἰς ἣν ἐλθοῦσα τρέφεται τὰς χι-
λίας καὶ διακοσίας ἡμέρας καὶ ἑξήκοντα, ἡ κα-
κῶν ἔρημος ἀληθῶς καὶ ἄγονος καὶ στεῖρα φθορᾶς,
καὶ δυσπρόσιτος καὶ δύσβατος τοῖς πολλοῖς, εὔ-
καρπος δὲ καὶ εὔβοτος ἁγίοις, καὶ πλήθουσα σοφίας
καὶ βλαστάνουσα ζωὴν, αὐτὸ δὴ τοῦτο τῆς Ἀρετῆς
ἐστι τὸ κάλλιστον καὶ καλλίδενδρον καὶ καλλίπνουν
χωρίον· ἔνθα ἐξηγέρθη ὁ νότος, καὶ διέπνευσεν
ὁ βοῤῥᾶς, καὶ ῥέουσι τὰ ἀρώματα, καὶ πάντα
τῶν ἀμβροσίων πεπλήρωται δρόσων, ἀθανά-
B του ζωῆς βλάσταις ἀμαράντοις κατεστεμμένα, εἰς
ὃ ἐσμὲν ἡμεῖς ἀνθολογοῦσαι νῦν καὶ πλέκου-
σαι τῇ βασιλίσσῃ τὸν ἁλουργῆ στέφανον καὶ ἐκ-
λαμπρὸν τῆς Παρθενίας ἀθίκτοις δακτύλοις.
Ἀρετῆς γὰρ κοσμεῖται καρποῖς ἡ νύμφη τοῦ Λό-
γου. αἱ δὲ χίλιαι καὶ διακόσιαι ἡμέραι καὶ
ἑξήκοντα, ἃς ἐνθάδε ἐσμὲν εἰς ἐπιδημίαν, ἡ
περὶ τοῦ Πατρός ἐστιν, ὦ Παρθένοι, καὶ τοῦ Υἱοῦ
καὶ τοῦ Πνεύματος 75 κατ' εὐθεῖαν ἀκριβὴς καὶ 75.
ἀρίστη σύνεσις, ᾗ γέγηθεν ἡμῶν ἡ μήτηρ αὐ-
ξανομένη, καὶ ἀγάλλεται τουτονὶ τὸν χρόνον, μέ-
χρι περ ἂν 76 τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν καινῶν 76.
αἰώνων εἰς τὴν ἄγυριν ἐλθοῦσα κατὰ τοὺς οὐρα-
νοὺς, μηκέτι δι' ἐπιστήμης κατασκέπτηται τὸ Ὄν,
C ἀλλὰ τρανῶς ἐποπτεύσῃ Χριστῷ συνεισβᾶσα.
τὰ γὰρ χίλια ἐν ἑκατοντάσι δεκαπλασιασθέν-
τα, τέλειον ἀριθμὸν καὶ πλήρη περιέχει· ὃ δή
ἐστι σύμβολον αὐτοῦ τοῦ Πατρὸς, τοῦ ἀφ' ἑαυτοῦ
δημιουργήσαντος καὶ ἑαυτῷ συγκρατοῦντος τὸ
πᾶν. τὰ δὲ διακόσια, τὸν ἐκ δύο τελείων ἀριθ-
μῶν συνεζευγμένον, ὃ δή ἐστι σύμβολον τοῦ ἁ-
γίου Πνεύματος, καθὸ τῆς γνώσεώς ἐστι τοῦ Υἱοῦ
τοῦτο καὶ τοῦ Πατρὸς περιεκτικόν. τὰ δὲ ἑξή-
κοντα, τὸν ἓξ ἀριθμὸν ἐν δεκάσιν ἔχει, ὃ δή ἐστι
σύμβολον τοῦ Χριστοῦ· ἐπειδήπερ ὁ τῶν ἓξ ἀπὸ
μονάδος προϊὼν ἀριθμὸς, ἐκ τῶν ἰδίων συντί-
θεται μερῶν, ὥστε μήτε λείπειν ἐν ἑαυτῷ τι, μή-
τε πλεονάζειν. εἰς τὰ ἑαυτοῦ γὰρ μέρη ἀναλυό-
μενος συμπληροῦται. οἷον τὸν ἓξ εἰς ἴσα μέρη ἐξ
D ἴσων τεμνόμενος μερῶν, ἀνάγκη τὴν αὐτὴν ἐκ
τῶν διαμερισθέντων τμημάτων πάλιν ποσό-
τητα πληροῦσθαι. πρῶτον γὰρ μέρος κατὰ μέ-
σον διαιρούμενος, ποιεῖ τὰ τρία· εἶτα εἰς τρία
διαιρούμενος μέρη, ποιεῖ τὰ δύο· εἶτα εἰς ἓξ
μερισθεὶς, ποιεῖ τὸ ἓν, καὶ συμπληροῦται πά-
λιν εἰς ἑαυτόν. εἰς γὰρ δὶς τρία καὶ τρὶς δύο
καὶ ἑξάκις ἓν διαιρούμενος, συντιθεμένων τῶν
τριῶν καὶ τῶν δύο καὶ τοῦ ἑνὸς, πάλιν ἀνα-
πληροῖ τὸν ἕξ. τέλειον δὲ πᾶν ἐξ ἀνάγκης ἐστὶ,
τὸ μήτε προσδεόμενον εἰς συμπλήρωσιν ἑτέ-
ρου, μήτε πλεονάζον ἑαυτοῦ πώποτε. τῶν δὲ
ἄλλων ἀριθμῶν, οἱ μὲν ὑπερτέλειοί εἰσιν,
ὡς ὁ δώδεκα. τὸ γὰρ ἥμισυ αὐτοῦ μέρος,

τὰ ἕξ· καὶ τὸ τρίτον, τὰ τέσσαρα· καὶ τὸ τέταρτον, τὰ τρία· καὶ τὸ ἕκτον, τὰ δύο· καὶ τὸ δωδέκατον, τὸ ἕν, εἰς ἃ δύναται μερίζεσθαι, συντεθέντα ὑπερβάλλουσι τὸν δώδεκα, οὐ τηρήσαντος ἑαυτὸν ἴσον τοῖς αὐτοῦ μέρεσιν, ὡς ὁ ἕξ. οἱ δὲ ὑποτέλειοι, ὡς ὁ ὀκτώ. τὸ γὰρ ἥμισυ αὐτοῦ τὰ τέσσαρα, καὶ τὸ τέταρτον τὰ δύο, καὶ τὸ ὄγδοον τὸ ἕν, εἰς ἃ τέμνεται μέρη, συντεθέντα ποιεῖ τὸν ἑπτὰ, καὶ προσδεῖται μονάδος εἰς τὴν ἑαυτοῦ συμπλήρωσιν· οὐχ ὡς ὁ ἕξ παντοίως ἑαυτῷ σύμφωνος ὤν. διὸ καὶ ἀναφορὰν εἰς τὸν Υἱὸν ἀνείληφε τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τοῦ πληρώματος τῆς θεότητος εἰς τὸν βίον ἐληλυθότος. κενωθεὶς γὰρ καὶ τὴν μορφὴν τοῦ δούλου προσλαβὼν, εἰς τὴν ἑαυτοῦ τελειότητα πάλιν ἀνεπληρώθη καὶ τὴν ἀξίαν. αὐτὸς γὰρ ἐν ἑαυτῷ σμικρυνθεὶς, καὶ ἐν τοῖς ἑαυτοῦ μέρεσιν ἀναλυθεὶς, ἐκ τῆς ἑαυτοῦ σμικρότητος καὶ τῶν ἑαυτοῦ μερῶν εἰς τὴν συμπλήρωσιν πάλιν τὴν ἑαυτοῦ καὶ τὸ μέγεθος κατέστη, οὐδέποτε τοῦ τέλειος εἶναι μειωθείς.

Ἀλλὰ καὶ ἡ τοῦ κόσμου κτίσις ἐκ τούτου φαίνεται πᾶσα συγκειμένη τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῆς ἁρμονίας, ἐν ἕξ ἡμέραις ποιήσαντος τοῦ Θεοῦ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς· τῆς ποιητικῆς δυνάμεως τοῦ Λόγου τὸν ἕξ ἐμπεριέχοντος ἀριθμὸν, καθ᾽ ὃν ἡ τριὰς σωμάτων ἐστὶ ποιητική. μῆκος γὰρ καὶ πλάτος καὶ βάθος, σῶμα ἐργάζεται. ὁ δὲ ἕξ, ἐκ τῶν τριγώνων ἐστὶ συγκείμενος. καὶ περὶ μὲν τούτων οὐκ ἔστι καιρὸς πρέπων ἐν τῷ παρόντι διεξελθεῖν δι᾽ ἀκριβείας, ἵνα μὴ τὸ προκείμενον ἐάσαντες, τὰ πάρεργα σκοπῶμεν.

Οὐκοῦν δεῦρο εἰς τὴν ἔρημον ἐλθοῦσα ταύτην καὶ ἄγονον κακῶν ἡ Ἐκκλησία τρέφεται, πτερωμένη ταῖς οὐρανοπόροις τῆς Παρθενίας πτέρυξιν, ἃς ἀετοῦ μεγάλου πτέρυγας ὁ λόγος ἔφη, νικήσασα τὸν ὄφιν, καὶ τῆς πανσελήνου τῆς ἑαυτῆς τὰς νεφέλας τὰς δυσχειμέρους ἀπωσαμένη. τούτων γὰρ χάριν μεταξὺ πάντες οὗτοι παρηνέχθησαν λόγοι, διδάσκοντες ὑμᾶς, ὦ Καλλιπάρθενοι, κατὰ κράτος μιμεῖσθαι τὴν μητέρα, μὴ ἐπιθολοῦσθαι δὲ ταῖς ἀηδίαις καὶ τροπαῖς καὶ θλίψεσι τοῦ βίου, ἵνα συνεισέλθητε χαίρουσαι μετ᾽ αὐτῆς εἰς τὸν νυμφῶνα, παραφαίνουσαι τὰς λαμπάδας. μὴ οὖν ἀποδειλιάσητε πρὸς τὰς μεθοδείας καὶ διαβολὰς τοῦ θηρὸς, ἀλλὰ καρτερῶς ἐνσκευάσασθε πρὸς τὴν μάχην, τὴν κόρυν τοῦ σωτηρίου καὶ τὸν θώρακα καὶ τὰς κνημῖδας ἐξωπλισμέναι. μυρίαν γὰρ αὐτῷ κατάπληξιν παρέξετε μετὰ πολλοῦ λήμματος καὶ εὐψυχίας προσβάλλουσαι· οὐδὲ στήσεται πάντως, ἐκ τοῦ κρείττονος ὁρῶν τὰς ἀντιπάλους παρατεταγμένας· ἀλλ᾽ αὐτόθεν ἀρεῖσθε τῶν ἑπτὰ παλαισμάτων ὑμᾶς συγχωρήσει τὰ ἀριστεῖα ὁ πολυκέφαλος καὶ πολυπρόσωπος θήρ.

A senarius est, tertia verò quaternarius, quarta ternarius, sexta binarius, duodecima vnitas. Hæ autem, in quas duodenarius potest diuidi, si rursus in se componantur, excedunt duodenarium, qui se proinde non seruat æqualem suis partibus, sicut senarius. Alij imperfecti, vt octonarius. Huius enim dimidium, quaternarius; quarta verò pars, binarius; octaua, vnitas. In quas diuisus partes si rursus ex ipsis componatur, nihil nisi septenarium reddit: indigens vnitate, vt ad sui complementum perueniat: non planè ex omni parte sibi ipsi consonans, vt senarius. Quapropter hic ad Filium Dei refertur, qui à plenitudine diuinitatis in mundum venerit. *Phil. 2. 7.* Senarius in Christum relatus. Exinanitus enim & forma B serui suscepta, in suam rursus perfectionem ac dignitatem plenissimè restitutus est. Ipse enim in seipso diminutus, & in partes suas resolutus, ex sua diminutione suisque partibus, in plenitudinem rursus priorem ac magnitudinem reparatus est: nunquam diminutus vt perfectus non esset.

Sed & mundi creatio & harmonia, ex hoc numero tota conflata videtur. Sex quippe dierum numero Deus cœlum & terram condidit, & ea quæ in eis sunt: senarium in se numerum continente creatricis Virtutis ratione, in qua ternarius corporum effector ac parens censetur. Longitudo quippe & latitudo & profunditas, corpus efficiunt. Porro senarius, C ex trigonis est compositus. Ac de his quidem haud opportunum in præsens aptumque accuratius disserendi tempus: ne omisso quod rei caput ac principale argumentum est, in iis quæ secunda sunt ac consectanea, studium operamque teramus.

In hanc igitur malorum sterilem solitudinem veniens Ecclesia, pascitur celsaque cœli petentibus grandescit Virginitatis alis, quas Scriptura *Magnæ aquilæ alas* nuncupauit: de serpente parta victoria, ac quæ plenilunij sui procellosas nubes dispulerit. *Ezech. 17. 3.* Horum enim gratia, quos hactenus impendimus, omnes hi à nobis sermones, prolati sunt: adhortantes Vos, ô egregiæ Virgines, vt totis viribus Matrem imitemini, D nec mundi molestiis, variisque & afflictis vitæ casibus, mentis serenum turbetis; vt vnà cum illa exultantes, ac lucentes præferentes lampades, in thalamum Sponsi subeatis. Ne ergo propter varias serpentis artes eiusque calumnias, animum despondeatis: sed præparate vos acriter ad pugnam, galeam salutis & loricam, tum crurum femorumque arma bellica indutæ. *Eph. 6. 17.* Incredibilem enim illi stuporem afferetis, dum magno in ipsum animo robustaque constantia irruetis. Neque omnino sustinebit impetum, qui Dei iussa ductuque instructas atque accinctas aduersum se procedere acies videat. Sed statim tollere vos certaminum septem opima spolia præmiaque, multiceps & multifrons bestia volens nolens feret.

Il. ξ. *Fronte Leo, caudaque Draco, mediaque Chimæra* A

Ore vomens sæuis incendia lurida flammis.

Et illam quidem Bellerophon sustulit: hanc verò

Christus Rex: Multis quippe exitio fuit, nec ferendo quis erat.

Quam ex genis noxiam spumam eructabat.

nisi profligatam Christus prius debellasset, prorsusque infirmam atque contemptam nobis reddidisset. Quare masculo sobrioque assumpto animo, frustra ringenti belluæ ac tumenti, arma opponite. Eius nihil oppugnationibus cedite, autve hinc turbemini, quod ferocientem videatis. Infinitam enim referetis gloriam, si victoria potitæ, quas gestat septem coronas ac diademata, ab illa abstuleritis; de quibus nobis certamen ac lucta propositа est, vt Magister noster Paulus tradit. Quæ enim debellato prius diabolo, septem capita necauerit, septem virtutis coronas adipiscetur, septem magnis perfuncta Castitatis certaminibus. Caput enim draconis est intemperantia & luxus: qui hoc caput confregerit, Castitatis corona ornabitur. Caput est & ignauia, fractique animi imbellis pauor: qui hoc pede premens eliserit, coronam auferet Martyrij. Caput est & infidelitas & stultitia, & reliqua id genus improbitatis monstra: qui ea confecerit ac perdiderit, opima de illis victoriæ præmia reportabit, multifariè contusa potentia draconis. Nam & decem cornua aculeique, quæ in capitibus ferre draco dictus est, contraria decem Decalogo argumenta sunt, ô præclaræ Virgines, quibus arietare acriusque petere ac deijcere plurimorum animos consueuit. Nempe huic, quod ita præcipitur, *Diliges Dominum Deum tuum*, ac reliquis deinceps præceptis, contraria sapiens ipse, aliisque obtrudere satagens. Vide enim illius cornu igne accensum ac amarulentum Fornicationem, quo intemperantes ferit: Vide Adulterium, vide Mendacium, vide Auaritiam, vide Furtum, atque reliqua his germana & affinia, quanta circa illius parricidiosa capita enata, ingenti potentia præualent: quæ si Vos, Christo auspice ac adiutore, eliseritis, diuina capita vestra, eius victoriæ præmio floridis exornata coronis referetis. Nostrum enim est, vt virtutem præferamus, potiorique loco habeamus, qui præ terrigenis mentem liberam, ac arbitrij facultatem nulli obnoxiam necessitati, à Deo nacti simus, vt pleno iure ac arbitrio, quæ libuerit, hæc eligamus, nec fato vlli ac fortunæ seruiamus. Proinde nemo sui dominus bonusque extiterit, nisi qui humano Christi vsus exemplo, seque ad illum vt Archetypum effingens ac ipsum imitari studens, vitam composuerit. Omnium namque malorum maximum plerisque insitum istud sit, quod scelerum causas ad stellarum motus referunt, asseruntque vitam nostram Fati necessitatibus gubernari.

Bestiæ diademata, victrice Castitate tollenda.

Draconis cornua, Decalogo opposita vitia. Deut. 6. 5.

Fati opinio, malũ maximum.

A Πρόσθε λέων, ὄπιθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ χίμαιρα,

Δεινὸν ἀποπνείουσα πυρὸς μένος αἰθομένοιο.

Καὶ τὴν μὲν 77 κατέπεφνεν ὁ Βελλεροφόντης· τὴν δὲ 77.

Χριστὸς ἄναξ· πολλοὺς γὰρ ἀπώλεσεν, οὐδέ τις ἔτλη,

Λοίγιον ἐκ γενύων ἀφρὸν ἐρευγομένην.

εἰ μὴ πρότερον ἐκλύσας αὐτὴν κατειργάσατο, καὶ ἀσθενῆ καὶ εὐκαταφρόνητον ἡμῖν παντελῶς ἐποίησε Χριστός· διὸ θυμὸν ἄρρενα λαβοῦσαι καὶ νήφοντα, ἐναντία θέσθε τῷ θηρὶ σφριγῶντι τὰ ὅπλα· μηδ' ὑποχωρήσητε τὸ σύνολον, ἐφ' οἷς θρασύνεται ταραχθεῖσαι. μυρίον γὰρ ἕξετε B κλέος, ἐὰν ἀφέλητε νικήσασαι τοὺς ἐπ' αὐτοῦ στεφάνους ἑπτὰ, δι' οὓς ὁ ἀγὼν ἡμῖν πρόκειται καὶ ἡ πάλη, κατὰ τὸν διδάσκαλον Παῦλον. ἡ γὰρ καταγωνισαμένη τὸν διάβολον πρότερον, καὶ νεκρώσασα τὰς ἑπτὰ κεφαλὰς, τῶν ἑπτὰ στεφάνων τῆς ἀρετῆς ἐγκρατὴς γίνεται, μεγάλους ἀγῶνας διαθλήσασα τῆς ἁγνείας. κεφαλὴ γὰρ τοῦ δράκοντός ἐστιν ἡ ἀκρασία καὶ ἡ τρυφή. ὁ ταύτην συνθλάσας, ἀναδεῖται τὸν στέφανον τῆς σωφροσύνης. κεφαλὴ ἐστὶ καὶ ἡ δειλία καὶ ἡ θρύψις· ὁ ταύτην πατήσας, τὸν στέφανον ἀναιρεῖται τοῦ μαρτυρίου. κεφαλὴ ἐστὶ καὶ ἡ ἀπιστία καὶ ἡ ἄνοια, καὶ τὰ ἄλλα ὡσαύτως τῆς πονηρίας πλεονεκτήματα· ὁ ταῦτα κατεργασάμενος καὶ ἀνελὼν, τὰς ἐπ' αὐτοῖς τιμὰς ἀποφέρεται, C πολυτρόπως ἐκκεραϊζομένης τοῦ δράκοντος τῆς ἰσχύος. καὶ γὰρ καὶ τὰ δέκα κέρατα καὶ κέντρα, ἅπερ ἐπὶ ταῖς κεφαλαῖς ἐλέχθη φέρειν, αἱ δέκα ἀντιθέσεις εἰσὶν, ὦ Καλλιπάρθενοι, τοῦ Δεκαλόγου, αἷς ἀνακερατίζειν εἴωθε καὶ βάλλειν τὰς τῶν πλείστων ψυχάς· τῇ Ἀγαπήσεις ἐντολῇ τὸν Κύριόν σου, τὰ ἐναντία φρονῶν καὶ τεκταινόμενος, καὶ τοῖς ἑξῆς νομοθετήμασι. ἰδὲ γὰρ κέρας αὐτοῦ διάπυρον καὶ πικρὸν, τὴν πορνείαν, ᾧ τοὺς ἀκράτορας βάλλει· ἰδὲ τὴν μοιχείαν, ἰδὲ τὸ ψεῦδος, ἰδὲ τὴν φιλαργυρίαν, ἰδὲ τὴν κλοπὴν, καὶ τὰ ἄλλα τούτοις ἀδελφὰ καὶ συγγενῆ, ὁπόσα περιεξιχνύουσιν ἀμφὶ ταῖς κεφαλαῖς αὐτοῦ ταῖς ἀνθρωποκτόνοις πεφυκότα, D ἃς ὑμεῖς συμμαχήσαντος Χριστοῦ ἐκκεραΐσασαι, λήψεσθε ταῖς κατὰ τοῦ δράκοντος καταυθεμάσαι στεφανώμασιν ὑμῶν τὰς θείας κεφαλάς. ἡμέτερον γὰρ προκρίνειν τὰ κρείττω καὶ προτάσσειν. 78 παρὰ τῶν γηγενῶν αὐτοκράτορα καὶ αὐτεξούσιον τὸν λογισμὸν εἰληφότας, καὶ πάσης ἀνάγκης ἐκτὸς, εἰς τὸ αὐτοδεσπότως αἱρεῖσθαι τὰ ἀρέσκοντα, οὐ δουλεύοντας εἱμαρμένῃ καὶ τύχαις. ὡς οὐκ ἄνθρωπος αὐτοῦ κύριος ἔσοιτο καὶ ἀγαθὸς, εἰ μὴ τῷ ἀνθρωπείῳ παραδείγματι χρώμενος τοῦ Χριστοῦ, καὶ πρὸς ἐκεῖνον ἑαυτὸν ζωγραφῶν κἀκεῖνον μιμούμενος βιώσει. πάντων γὰρ κακῶν μέγιστον ἔμφυτον τοῖς πολλοῖς, τὸ τὰς αἰτίας τῶν ἁμαρτημάτων εἰς τὰς τῶν ἀστέρων κινήσεις ἀναφέρειν, καὶ τὸν βίον ἡμῶν οἰακίζεσθαι τῆς εἱμαρμένης ταῖς 78.

ἀνάγκαις λέγειν· καθάπερ οἱ μετὰ ἀλαζονείας πολλῆς ἀστεροσκοπήσαντες. ὑπονοίᾳ γὰρ μᾶλλον, ἢ τῷ φρονεῖν πεπιστευκότες, ὃ μεταξὺ τῆς ἀληθείας ἐστὶ καὶ τοῦ ψεύδους, πολὺ τῆς τῶν ὄντως ὄντων θέας ἐξηπατήθησαν. ὅθεν εἰ παρείης, ὦ Ἀρετή, πληρωθέντος ἤδη μοι τοῦ λόγου, ὃν αὐτὴ προσέταξας δέσποινα ῥηθῆναι, πειράσομαι δή, συναγωνιζομένης σου καὶ συμπνεούσης, πρὸς τοὺς χαλεπαίνοντας καὶ ἀμφισβητοῦντας ὡς οὐκ ἀληθῆ λέγομεν, αὐτεξούσιον εἶναι φάσκουσαι τὸν ἄνθρωπον, διευκρινήσασθαι ἔτι.

Σφῇσιν ἀτασθαλίῃσιν ὑπέρμορον ἄλγε᾽ ἔχουσιν,
αἱρούμενοι τὰ ἡδέα πρὸ τῶν συμφερόντων.

ΑΡΕΘ. Ἀλλὰ πάρειμι καὶ συναγωνίζομαι. τελέως γὰρ ὁ λόγος κεκοσμήσεται καὶ τούτων προσαφθέντων.

ΘΕΚΛ. Πάλιν οὖν δὴ πρῶτον περὶ τούτων εἰς δύναμιν εἴπωμεν, τὴν γοητείαν αὐτῶν, ἐφ' ᾗ θρασύνονται, γυμνώσαντες, ὡς μόνων καταληφότων ἐξ οἵων ὁ οὐρανὸς κεκόσμηται σχημάτων, κατὰ τὰς Αἰγυπτίων καὶ Χαλδαίων ὑποθέσεις. φάσκουσι γὰρ ὥσπερ σφαίρας εὐτόρνου στροφαῖς ἀπεικάζεσθαι τὴν περιφέρειαν τοῦ κόσμου, τῆς γῆς κέντρου καὶ σημείου τόπον ἐχούσης.
79. [79] περιφερᾶς γὰρ οὔσης σφαιρικῆς, ἀνάγκη, φασί, κατὰ τὰς ὁμοίας διαστάσεις τῶν αὐτῶν ὄντων διαστημάτων, μέσην τοῦ παντὸς τὴν γῆν τυγχάνειν, περὶ ἣν ὁ οὐρανὸς περιδινεῖται, πρεσβυτέραν οὖσαν. εἰ γὰρ ἐκ σημείου καὶ κέντρου περιφέρεια συνέστηκεν· ὃ δὴ κύκλος εἶναι δοκεῖ. ἀδύνατον δὲ χωρὶς σημείου περιγραφῆναι κύκλον· κύκλον δ' ἔσεσθαι ἀδύνατον ἄνευ σημείου· πῶς οὐ πρὸ πάντων ἡ γῆ, φησι, συνέστηκε, καὶ τὸ κατ' αὐτὴν χάος καὶ βάθος. εἰς βάθος γὰρ καὶ χάος ὄντως κατωλίσθησαν οἱ σχέτλιοι πλάνης. Οἳ γνόντες τὸν Θεόν, οὐχ ὡς Θεὸν ἐδόξασαν ἢ ηὐχαρίστησαν, ἀλλ' ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς, καὶ ἐσκοτίσθη ἡ ἀσύνετος αὐτῶν καρδία· καὶ ταῦτα καὶ τῶν παρ' αὐτοῖς εἰρηκότων σοφῶν, Ὡς οὐδὲν Ὀλυμπίων ἐντιμότερον γηγενὲς ἢ πρεσβύτερον. ὅθεν οὐκ ἀεὶ παῖδες ὄντως οἱ Χριστὸν ἐγνωκότες, καθάπερ Ἕλληνες, οἱ μύθοις μᾶλλον καὶ πλάσμασιν; ἢ τέχνῃ τῶν λόγων τὴν ἀλήθειαν χώσαντες, καὶ τοῖς οὐρανοῖς τὰς τῶν ἀνθρώπων προσαρμόσαντες συμφοράς, οὐδὲν αἰσχύνονται καταγράφοντες τὴν τῆς οἰκουμένης [*] περιφορὰν γεωμετρικοῖς θεωρήμασι καὶ σχήμασι, καὶ τὸν οὐρανὸν εἰδώλοις πτηνῶν καὶ νηκτῶν καὶ χερσαίων εἰσηγούμενοι κεκοσμῆσθαι, καὶ τὰς ποιότητας τῶν ἀστέρων ἐκ τῶν περὶ τοὺς ἀρχαίους ἀνθρώποις συμφορῶν κατεσκευάσθαι· ὥστε τὰς τῶν πλανητῶν αὐτοῖς κινήσεις, ἐκ τοιούτων ἠρτῆσθαι σωμάτων. εἱλίσσεσθαι γὰρ περὶ τὴν τῶν δώδεκα ζῳδίων φύσιν φασὶ τοὺς ἀστέρας, ἑλκομένους τοῦ Ζωδιακοῦ κύκλου τῇ φορᾷ, ὡς καὶ διὰ συγκράσεως αὐτῶν

[79] περιφερείας

[*] περιφέρειαν

A Quemadmodum isti, faciunt arrogantissimi siderum obseruatores. Quippe vana potius suspicione, quàm recta securaque prudentia de rebus coniectantes, eaque freti (quod inter veritatem ac mendacium medium est) à vera rerum cognitione longè aberrarunt. Quare si permiseris, ô Arete, absoluto iam mihi sermone, quem ipsa Domina vt haberem imperasti; conabor adiuuante te alium inchoare ac pertexere, aduersus eos, qui ægrè ferunt, nec faciles assensum accommodant, quod hominem liberi arbitrij facultate præditum esse dicimus: Quos nempe liquet,

Nequitia sibi damna sua, mortemque creare: Odys. α. 7.

B quippe qui dulcia pre vtilibus eligant.

ARET. Age, permitto quod vis, & me certaminis sociam en tibi offero. Nam hac adiuncta, quam polliceris, disputatione, illustrior omnibusque numeris absoluta, tua euadet oratio.

THECL. Resumamus igitur de his sermonem, & ante omnia imposturam istorum detegamus, qui se gloriosè ostentant, tanquam soli compertum habeant, quibus cœlum figuris concinnetur, iuxta Ægyptiacas & Chaldaicas hypotheses. Aiunt enim orbem mundi sphæræ more versatilis, rapidis conuersionibus circumagi, terra centri & puncti locum obtinente. Cùm enim, aiunt, circunflexus circularis sit, seruatis semper iisdem partium interuallis, mediam huiusce rerum vniuersitatis terram considere necesse est, circa quam ipso seniorem vertitur cœlum. Nam si ex puncto & centro constat sphæræ circunductus, qui vtique orbis esse videtur & circulus: cùm fieri non possit vt sine puncto circulus describatur, nec circulus esse possit absque puncto; quinam fieri potest, aiunt, vt non omnibus prior terra extiterit, eiusque ipsius chaos & profundum? Planè enim in erroris profundum & chaos miseri prolapsi sunt. Quod *cùm Deum cognouissent, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt; sed euanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum*: Vel hoc maximè, quod eorum Sapientes, nihil esse terrenis in rebus, cœlestibus nobilius, aut antiquius dixerunt. Planè igitur non semper pueri, qui Christum agnouere, velut Græci, qui fabulis potius ac figmentis, quàm eruditionis arte vlla aut facundia veritatem obruentes, humanasque calamitates cœlis adscribentes, nec erubescunt, dum terræ ambitum Geometricis inuentis figurisque describentes, cœlum docent, volucrum, natalitiumque ac terrestrium animalium simulacris ornatum esse, stellarumque qualitates ex priscorum hominum cladibus ac infortuniis habuisse ortum. Adeò vt ipse Planetarum, ex horum sententia, motus, ex eiusmodi corporibus pendeant. Gyrare videlicet circa signorum duodecim naturam stellas aiunt, rapida Zodiaci circuli tractas vertigine: atque ex harum temperatione prouideri,

Vid. Sext. Empiric. aduersus Mathemat. l. 5. Theodor. siue Diodor. Tarsen. de Fato.

C

Supplere hic mutila, ex Leontio & Ioan. rerum sacrarum L. 2.

Rom. 1. 21.

D

Plato in Timæo ex oraculo facto Soloni.

quæ vulgo euentura sunt; pro earum inter se diuersa cohærentia, alioque & alio influxu, ortuque & occasu.

Mathematicorũ doctrina, ipsa non potius spectãda quãdiu in astrorum versatur notitia.

Cùm enim cœlum omne in orbem conglobatum sit, centroque ac puncto terra vtatur, vt illi existimant, quod omnes lineæ rectæ ab ambitu in terram incidentes, inter se æquales sint, ab ambientibus ipsum circulis dominio preualet: quorum Meridianus inter maximos emineat. Ab hoc secundus sit, qui & ipse in partes æquales vniuersum secet, quem Horizontem (i. Finitorem) vocant: Tertius hos intersecans, Æquinoctialis. Istorum porro hinc inde ad latera Tropici duo, Æstiuus & Hibernus: hic à Septentrione, ille ab Austro. Ad hos pertinet qui Axis dicitur; circa quem torquentur Vrsæ ac circulus Arcticus, extra quem positus est Tropicus. Et Vrsæ quidem sese mutuo gyro perpetuò sequentes, quasi pondus mole sua primum orbi vniuerso imprimunt, cuius velut grauitate circa Polum Axemque rotatur: nempe altera, iuxta alterius ilia, capita habentes; intactæ æquè ambæ à peruadente orbem, cui nos insistimus, circulo Finitore.

Duodecim Zodiaci Signa; nomina mythica.

Iam Zodiacum per omnes se porrigere circulos, eisq; amplexu contingere, obliquo latè meatu procedentem: esseque in illo Animalium insignes formas, quæ Signa duodecim vocantur, ab Ariete ducto principio in Pisces desinentia: quæ in siderum peruenisse censum narrant, fabulosis ex causis. Nam Arietem illum ipsum esse aiunt, qui Hellem Athamantis filiam cum Phryxo per Ponti fretum transuexit ad Scythas. Tauri Caput, Iouis gratia cœli honore ac statione donatum, quod is illa forma, Europen in Cretam traiecerit. Lacteum quoque circulum initium ducentem à nodo Piscium, & hinc sese Arietem versus porrigentem, à Iunonis vberibus candorem habere memorant, cùm hæc Herculem lactare Iouis imperiis adacta esset. Itaque iuxta illos, ante Europen & Phryxum & Castoras, aliaque postea in Zodiacum ex hominibus aut bestiis constellata, nulla adhuc erat Natalis fatalitas: & sine fortuna nascendi vixerunt primi illi nostri progenitores. Quæso enim, argumentis tentemus, si quomodo liceat Medicorum more salubribus sermonum remediis, mendacij vim compressam extinguere, hinc ferè adoriendo.

Argum. à Fati & Geneseos nouitate.

Si melius erat, ô miseri, nasci homines subditos Natali fatalitati, quàm ab illa liberos; quidni ab ipso protinus initio, cùm primùm homines esse cœperunt, Natalis illa iam fatalitas fuit? Quod si iam erat, quid illis opus, quæ nunc recens inter astra relata; Leo, Cancer, Gemini, Virgo, Taurus, Libra, Scorpius, Aries, Sagittarius, Pisces, Capricornus, Aquarius, Perseus, Cassiopea, Cepheus, Pegasus, Hydra, Coruus, Crater, Lyra, Draco, & alia eiusmodi, quorum obser-

A ὁρᾶσθαι τὰ ἀποβαίνοντα πολλοῖς, κατὰ τὰς πρὸς ἀλλήλους αὐτῶν συναφείας τε καὶ ἀπορροίας, ἀνατολάς τε αὖ καὶ δύσεις.

Σφαιροειδὴς γὰρ ὑπάρχων ὁ πᾶς οὐρανός, καὶ κέντρῳ καὶ σημείῳ κατ' αὐτοὺς τῇ γῇ χρώμενος, διὰ τὸ πάσας ἀπὸ τῆς περιφερείας τὰς προσπιπτούσας εὐθείας ἐπὶ τὴν γῆν ἴσας ἀλλήλαις 82.
εἶναι, ἀπὸ τῶν περιεχόντων αὐτὸν διακρατεῖ κύκλων· ὧν μείζων μὲν ὁ Μεσημβρινὸς δοκεῖ, καὶ δεύτερος ὁ εἰς ἴσα τέμνων μέρη, καλούμενος Ὁρίζων· τρίτος δὲ, ὁ τούτους ἐπιδιαιρῶν Ἰσημερινός· παρ' ἑκάτερα δὲ τούτου τροπικοὶ δύο, θερινὸς καὶ χειμερινός· καὶ ὁ μὲν πρὸς τοῖς ἀρκτίοις, ὁ δὲ πρὸς τοῖς νοτίοις μέρεσι. τούτων ὁ
B λεγόμενος ἄξων, περὶ ὃν αἵ τε Ἄρκτοι, ὅ, τε ἀρκτικὸς ἔξωθεν ἔχων τὸν τροπικόν. καὶ αἱ μὲν Ἄρκτοι περὶ αὑτὰς στρεφόμεναι καὶ βρίθουσαι τὸν διὰ τῶν πόλων ἄξονα, τὴν τοῦ παντὸς ἀπεργάζονται κίνησιν κόσμου, κατὰ τὰς ἀλλήλων ἰξύας ἔχουσαι τὰς κεφαλὰς, καὶ ἄχραντοι τοῦ καθ' ἡμᾶς Ὁρίζοντος οὖσαι.

Τὸν Ζωδιακὸν δὲ πάντων ἐφάπτεσθαι τῶν κύκλων, λοξὴν ποιούμενον τὴν κίνησιν· εἶναί τε ἐν αὐτῷ ζωδίων ἀριθμὸν, ἃ καλεῖται Δωδεκατημόρια δώδεκα, ἀπὸ Κριοῦ τὴν ἀρχὴν ἔχοντα μέχρι τῶν Ἰχθύων, ἃ κατηστερίσθαι παριστᾶσιν ἐκ μυθικοῖς αἰτίαις· τὸν μὲν
C Κριὸν φάσκοντες, τὸν τὴν Ἕλλην εἶναι τὴν Ἀθάμαντος διακομίσαντα καὶ Φρύξον εἰς Σκύθας. τὸ δὲ Βουκράνιον, εἰς τιμὴν Διὸς, τοῦ τὴν Εὐρώπην Ταύρου διαπεραιώσαντος εἰς τὴν Κρήτην. καὶ τὸν καλούμενον δὲ Γαλαξίαν κύκλον, ὃς τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ συνδέσμου τῶν Ἰχθύων ἐπὶ τὸν Κριὸν ποιεῖ, ἀπὸ τῶν τῆς Ἥρας μαζῶν Ἡρακλεῖ προχυθῆναι λόγος Διὸς ταγαῖς. ὥστε κατ' αὐτοὺς, πρὸ τῆς Εὐρώπης ἢ Φρύξου, καὶ τοῖν Διοσκούροιν, καὶ τῶν ἄλλων ζωδίων, τῶν ἐξ ἀνθρώπων καὶ θηρῶν καταστερισθέντων, οὔπω γένεσις ἦν· ἀλλὰ χωρὶς γενέσεως ἐβίωσαν ἡμῶν οἱ παλαιότεροι. ἐπιχειρητέον γὰρ μή πως τὸ ψεῦδος ἰσχύσωμεν, ὥσπερ ἰατροὶ φαρμάκοις τῶν λόγων ἀμβλυώσαντες ἰα-
D τρικοῖς σβέσαι, τῇδε σκοποῦσαι τὴν ἀλήθειαν.

Εἰ κρεῖσσον ἦν τὸ ὑπὸ Γένεσιν εἶναι τοὺς ἀνθρώπους, ὦ σχέτλιοι, τοῦ μὴ εἶναι, δι' ἣν αἰτίαν οὐκ αὐτόθεν, ἀφ' οὗπερ ἔφυ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, γένεσις ἦν; εἰ δὲ ἦν, τίς ἡ χρεία τῶν ὑπόγυιον καταστερισθέντων, Λέοντος, Καρκίνου, Διδύμων, Παρθένου, Ταύρου, Ζυγοῦ, Σκορπίου, Κριοῦ, Τοξότου, Ἰχθύων, Αἰγόκερω, Ὑδροχόου, Περσέως, Κασσιοπείας, Κηφέως, Πηγάσου, Ὕδρου, Κόρακος, Κρατῆρος, Λύρας, Δράκοντος, καὶ τῶν ἄλλων, ἐξ ὧν σημειοῦσθε

κατακοσμηθέντας τοὺς πολλοὺς κατειληφέναι τὴν μαθηματικὴν ταύτην· μᾶλλον δὲ καταθεματικὴν πρόγνωσιν; ἤτοι οὖν καὶ ἐπὶ τῶν ἔμπροσθεν γένεσις ἦν, καὶ ματαία ἡ τύπων σύστασις· ἢ οὐκ ἦν, καὶ εἰς τὴν κρείσσονα κατάστασιν καὶ διαγωγὴν ὁ Θεὸς τὸν βίον μετέστησε, τῶν ἔμπροσθεν χείρονα βιωσάντων χρόνον. ἀλλὰ κρείττους οἱ παλαιότεροι τῶν νῦν ὄντες καὶ χρυσοῦν ἐκλήθησαν γένος. Οὐκ ἄρα ἡ γένεσις.

81. Εἰ ὁ ἥλιος [81] καθιππεύων τοὺς κύκλους, καὶ ἐπιπορευόμενος ἐτησίοις τὰ Ζώδια περιόδοις, τὰς μεταβολὰς ἀποτελεῖ καὶ τὰς τροπὰς τῶν καιρῶν, οἱ πρὸ τοῦ καταστηριχθῆναι τὰ ζώδια γεγονότες, καὶ κοσμηθῆναι τούτοις τὸν οὐρανόν, πῶς διήρκεσαν, μηδέπω θέρους, μετοπώρου, χειμῶνος, ἔαρος διακεκριμένων, δι' ὧν ἡ τοῦ σώματος αὔξεται καὶ συγκρατεῖται φύσις; ἀλλ' ἐξήρκεσαν, καὶ πολυχρονιώτεροι γεγόνασι καὶ ῥωμαλεώτεροι παρὰ τοὺς νῦν, ὁμοίως καὶ τότε διευθύναντος τοὺς καιροὺς τοῦ Θεοῦ. Οὐκ ἄρα ἐκ τοιούτων ὁ οὐρανὸς πεποίκιλται σχημάτων.

Εἰ ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη καὶ τὰ ἄλλα ἄστρα, τὰ εἰς διορισμὸν καὶ φυλακὴν ἀριθμῶν χρόνου γεγονότα, καὶ κόσμον οὐρανοῦ, καὶ τροπὰς καιρῶν, θεῖά ἐστι καὶ κρείττω τῶν ἀνθρώπων· ἀνάγκη καὶ κρείττονα βίον καὶ μακάριον αὐτὰ καὶ εἰρηνικόν, καὶ πολλῷ τοῦ ἡμετέρου βίου διαλλάττοντα δικαιοσύνῃ καὶ ἀρετῇ διάγειν, κινούμενα κίνησιν εὔτακτον καὶ εὐδαίμονα· εἰ δὲ τῶν θνητῶν συμφορὰς καὶ κακοφροσύνας αὐτὰ τεκταίνεται, καὶ ἐνεργεῖ περὶ τὰς ἀσελγείας ἀσχολούμενα, καὶ τὰς μεταβολὰς καὶ τροπὰς τοῦ βίου, ἄρα ἀθλιώτερα τῶν ἀνθρώπων ἐστίν, εἰς τὴν γῆν βλέποντα, καὶ τὰς ἐπικήρους καὶ ἀθέσμους πράξεις, καὶ μηδὲν κρεῖττον τῶν ἀνθρώπων διάγοντα, εἴγε τῆς ἐκείνων ἀποῤῥοίας καὶ κινήσεως ὁ ἡμέτερος ἤρτηται βίος.

Εἰ πᾶσα πρᾶξις χωρὶς ἐπιθυμίας οὐ γίνεται, οὐδὲ μὴν ἐπιθυμία χωρὶς ἐνδείας· ἀνενδεὲς δὲ τὸ θεῖον· ἀνεννόητον ἄρα πονηρίας. καὶ εἰ ἡ τῶν ἄστρων φύσις ἐγγυτέρω τέτακται Θεοῦ, κρείττων οὖσα τῆς τῶν κρειττόνων ἀνθρώπων ἀρετῆς· ἀνεννόητα κακίας ἐστὶ καὶ ἀνενδεῆ τὰ ἄστρα.

Καὶ ἄλλως, Πᾶς ἡμῖν ὁμολογήσει, τῶν πεπεισμένων τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην καὶ τοὺς ἀστέρας εἶναι θεῖα, καὶ μακρὰν ἀπῳκίσθαι κακίας, καὶ τῶν γηγενῶν πράξεων ἀνεπίδεκτα πάθους ἡδονῆς ὄντα καὶ λύπης· οὐ γὰρ προσεῖναι τοῖς οὐρανίοις τοιαύτας ὀρέξεις βδελυκτάς· εἰ δὲ τούτων ἐκτὸς καὶ ἀνενδεῆ πεφύκασι, πῶς τοῖς ἀνθρώποις, ἃ μὴ αὐτοὶ βούλονται, καὶ ὧν ἐκτός εἰσι, τεκταίνονται;

A uationibus eruditos non paucos docetis Mathematicam istam (imo potius Catathematicam dirisque omnibus deuouendam) prenotionem nactos esse? Aut igitur primorum etiam mortalium æuo Natalis iam erat fatalitas; proindeque inutilis fuit hæc Animalium in cœlos euectio: aut sanè non erat, resque Deus humanas meliori statu subinde mutauit, ac potiore gubernatione donauit, cùm prisci æui homines, miserabiliorem vitam duxissent. Atqui felicior illorum fuit, quàm nostra nepotum conditio: vnde & Aureum genus audierunt. Non ergo est Natalis fatalitas.

Aureum genus, prisci homines.

B Si Sol perequitans circulos, & annuis Signa obiens periodis mutationes efficit, conuersionesque statas temporum reducit: quinam ergo, qui antequam Signa in cœlo collocarentur, iisque illud perornaretur, extiterunt, viuere potuerunt, cùm needum Æstas, Autumnus, Hiems, Ver discreta essent, quorum temperatura corporis indoles augetur ac confirmatur? Atqui vixerunt, longæuioresque ac robustiores durarunt, quàm qui nunc viuimus; simili ratione tum quoque Deo tempora disponente. Non igitur cœlum eiuscemodi figuris, ac per eas occasiones, subinde interstinctum ac variatum fuit.

Si Sol & Luna ac Stellæ aliæ, Astraque, ad temporis distinguendos seruandosque numeros, & ad cœli ornatum, vicesque C tempestatum inducendas, condita, diuina sunt, & quàm pro humana conditione præstantiora; necessariò fit, præstantiorem hæc quoque vitam & beatam atque tranquillam, longéque iustitiæ ac virtutis dotibus, nostra hac meliorem, degere: quæ composito felicique motu se moueant. Sin autem mortalibus cladium malorumque consiliorum auctores sunt, vacantque impudicitiis, ac vitę mutationibus tragicisque casibus ingerendis; planè miserabiliore hominibus sorte sunt, quæ in terrā, fatalesq; ac nefarios actus attendant, nec quicquam melius nobis vitam regant; quandoquidē ab eorū defluxu ac motu nostra dependet vita.

Gen 1 17. Argumenta aduersus Mathematicos, sanè solida.

D Cùm nullus absque prævio cupiditatis affectu actus fiat, neque verò cupiditas aliunde fit quàm ab indigentia; Deus autem ipse nullius egeat, nec proinde vllius auctor aut machinator prauitatis existat: Cumque rursus siderum natura diuinæ affinis sit illique vicinior, (nempe præstantiorum hominum virtute præstantior (nec ipsa mala molientur aut aliquo indigebunt.

Præterea, Nemo eorum quibus ratum esse Solem & Lunam & Stellas diuinas res esse, eat profectò inficias, procul etiam à malitia hæc abhorrere, & à terrenorum actibus remota esse; in quæ nec voluptatis affectio, nec doloris cadat: Nec enim cœlestibus, pudenda hęc desideria competunt & execrandæ appetitiones. Si autem extra ea sunt, nec vlla laborant egestate, quid causæ est cur mortalibus eorum auctores sint, quæ nec illis arrideant & extra quę posita nobiliore indole præstent?

Hi porro, qui hominem arbitrij facultate non præditum esse statuunt, sed ineuitabili Fati necessitate, iussisque non scriptis ferri agique humanam vitam sentiunt, in ipsum impij ac iniurij sunt Deum, quem malorum humanorum auctorem & effectorem faciunt. Si enim siderum vniuersum circularem motum, Deus ipse, qua nemo sapientia dicat, aut vi mentis intelligat, modulatè dispensat, vniuersi clauum rectissimè gubernans; Astra verò vitij atque virtutis qualitates humanæ vitæ ingerunt, quæ videlicet necessitatis vinculis homines in ea trahant: vtique malorum auctorem ac originem Deum adscribunt. Omnium tamen iudicio, nullius noxæ Deus auctor est. Explodatur ergo Fatalis necessitas.

Quisquis vel minima boni sensus particula aspersus est, fatebitur statim Numen diuinum bonum esse, iustum, sapiens, verax, rerum vtilitatibus consulens, haudquaquam malorum auctorem, nullis implicatum vitiosis affectibus, ac si quid eius generis est. Iam si & iusti meliores iniustis sunt, eisque execrationi iniustitia habetur; Deusque, quippe qui iustus sit, gaudet iustitia; planè iniustitiam exosam habet, quæ iustitiæ aduersetur, sitque illi inimica: non est igitur Deus auctor iniustitiæ.

Si quod vtilitatem præstat, vtique bonum est: præstat autem Castitas & domui & mundo & amicis: Castitati vero luxuria contraria est, id autem est malum, quod bono contrarium est; sequitur malam esse luxuriam. Quod si luxuria naturâ mala est, per eam autem fiunt adulteria, furta, iurgia, cœdes; naturâ ergo malum est vita luxuriosa & intemperans. Diuinum autem Numen malis implicatum non est. Explodatur ergo Fatalis necessitas.

Si Casti meliores sunt luxuriosis, illisque abominabilis est luxuria; gaudetque Deus Castitate, in quem nulla cadat libidinosa ac vitio hærens cogitatio: exosa vtique etiam Deo incontinentia est. Porro actionem quæ ex ratione Castitatis fit (quæ certè virtus est) potiorem esse illa, quæ ex incontinentia est, & ad vitium pertinet: intelligere licet ex Regibus, ex politicis & militaribus Magistratibus, ex mulieribus, ex liberis, ex ciuibus, ex heris, ex famulis, ex pædagogis, ex magistris: vnusquisque enim horum tam sibi, quàm publico vtilis est, si castus sit: sin luxuriosus, tam sibi quàm publico noxius. Et si est discrimen quoddam inter cinædos virosque fortes, interque impudicos & castos: estque melior fortium atque castorum natio; deterior verò eorum, qui aduersantur: siquidem etiam qui partis melioris sunt, Deo vicini eique amici sunt; qui verò ad sequiorem pertinent, longè à Deo distant, & sunt inimici: qui dicunt Natali fatalitate perinde iniustitiam atque iustitiam afflari, non distingunt cinædorum mollitiem à fortitudine, & luxuriam à Castitate: quæ vt in vnum

A Οἱ δὲ ὁριζόμενοι τὸν ἄνθρωπον μὴ εἶναι αὐτεξούσιον, ἀλλ' ἀνάγκαις ἀφύκτοις εἱμαρμένης λέγοντες οἰακίζεσθαι καὶ ἀγράφοις προστάγμασιν, εἰς αὐτὸν ἀσεβοῦσι τὸν Θεὸν, παραίτιον αὐτὸν τῶν ἀνθρωπίνων κακῶν καὶ ποιητὴν εἰσηγούμενοι. εἰ γὰρ τῶν ἀστέρων ἅπασαν κυκλικὴν κίνησιν ἐμμελῶς αὐτὸς ἀφράστῳ σοφίᾳ καὶ ἀνεννοήτῳ διέπει, κατευθύνων τὸν οἴακα τῆς οἰκουμένης· οἱ δὲ ἀστέρες τὰς ποιότητας τῆς κακίας καὶ τῆς ἀρετῆς ἐκτελοῦσι τῷ βίῳ, ἀνάγκης δεσμοῖς τοὺς ἀνθρώπους ἕλκοντες εἰς ταῦτα, αἴτιον τῶν κακῶν τὸν Θεὸν ἀποφαίνονται καὶ δότην. ἀλλ' ἀναίτιος πᾶσι πάσης βλάβης ὁ Θεός. οὐκ ἄρα γένεσις.

B Πᾶς ὅστις κἂν βραχὺ συνετὸς, ὁμολογήσει τὸν Θεὸν, ἀγαθὸν, δίκαιον, σοφὸν, ἀληθῆ, ὠφέλιμον, ἀναίτιον κακῶν, ἀσύμπλοκον πάθους, καὶ πᾶν εἴ τι τοιοῦτον. καὶ εἰ οἱ δίκαιοι κρείσσους εἰσὶ τῶν ἀδίκων, καὶ ἔστιν αὐτοῖς ἡ ἀδικία βδελυκτή· χαίρει δὲ ὁ Θεὸς τῇ δικαιοσύνῃ δίκαιος ὢν, στυγητὴ αὐτῷ ἡ ἀδικία, ἐναντίον οὖσα καὶ ἐχθρὸν τῇ δικαιοσύνῃ. οὐκ ἄρα ἀδικίας αἴτιος ὁ Θεός. Vat. ο, π

Εἰ τὸ ὠφελοῦν πάντως ἐστὶν ἀγαθόν· ὠφέλιμον δὲ σωφροσύνη καὶ οἴκῳ καὶ βίῳ καὶ φίλοις· ἀγαθὸν ἄρα ἐστὶν ἡ σωφροσύνη. καὶ εἰ ἡ σωφροσύνη φύσει ἀγαθὸν, ἀκολασία δὲ ἐναντίον
C σωφροσύνῃ· τὸ δὲ ἐναντίον τῷ ἀγαθῷ κακόν· κακὸν ἄρα ἡ ἀκολασία. καὶ εἰ ἡ ἀκολασία φύσει κακὸν, κατ' ἀκολασίαν δὲ μοιχεῖαι γίνονται καὶ κλοπαὶ καὶ ὀργαὶ καὶ φόνοι· φύσει ἄρα κακόν ἐστιν ὁ ἀκόλαστος βίος. τὸ δὲ θεῖον κακῶν ἀσύμπλοκον πέφυκεν· οὐκ ἄρα γένεσις.

Εἰ οἱ σώφρονες βελτίους εἰσὶ τῶν ἀκρατῶν, καὶ ἔστιν αὐτοῖς ἡ ἀκρασία βδελυκτή· χαίρει δὲ ὁ Θεὸς τῇ σωφροσύνῃ, παθῶν ἀνεννόητος ὤν· στυγητὴ ἄρα καὶ τῷ Θεῷ ἡ ἀκρασία. ὅτι δὲ ἡ κατὰ σωφροσύνην πρᾶξις ἀρετὴ οὖσα κρείττων ἐστὶ τῆς κατ' ἀκρασίαν, κακίας οὔσης, μαθεῖν ἐστιν ἀπὸ βασιλέων, ἀπὸ ἀρ-
D χόντων, ἀπὸ στρατηγῶν, ἀπὸ γυναικῶν, ἀπὸ τέκνων, ἀπὸ πολιτῶν, ἀπὸ δεσποτῶν, ἀπὸ οἰκετῶν, ἀπὸ παιδαγωγῶν, ἀπὸ διδασκάλων. ἕκαστος γὰρ τούτων καὶ ἑαυτῷ καὶ τῷ κοινῷ ὠφέλιμος γίνεται σωφρονῶν· ἀκολασταίνων δὲ, καὶ ἑαυτῷ καὶ τῷ κοινῷ βλαβερός. καὶ εἰ ἔστι διαφορά τις κιναίδων καὶ ἀνδρείων, ἀκολάστων καὶ σωφρόνων· καὶ ἔστι κρεῖσσον ἡ τῶν ἀνδρείων καὶ σωφρόνων, χεῖρον δὲ ἡ τῶν ἐναντίων· οἱ δὲ τῆς κρείσσονος, ἐγγύς εἰσι καὶ φίλοι Θεοῦ, καὶ οἱ τῆς χείρονος μακρὰν καὶ ἐχθροί· οἱ λέγοντες γένεσιν τὸ αὐτὸ τὴν ἀδικίαν εἶναι καὶ τὴν δικαιοσύνην, οὐ διορίζονται κιναιδίαν καὶ ἀνδρείαν, ἀκρασίαν καὶ σωφροσύνην, ὅπερ ἀδύνατον.

ἀδύνατον. εἰ γὰρ τῷ κακῷ τἀγαθὸν ἐναντίον, τὸ δὲ ἄδικον κακόν· τοῦτο δὲ ἐναντίον τῷ δικαίῳ, τὸ δὲ δίκαιον ἀγαθόν· τὸ δὲ ἀγαθὸν ἐχθρὸν τοῦ κακοῦ, ἀνόμοιον δὲ τὸ κακὸν τῷ ἀγαθῷ· ἕτερον ἄρα τὸ δίκαιον τοῦ ἀδίκου. οὐκ ἄρα αἴτιος κακῶν ὁ Θεὸς, οὐδὲ χαίρει τοῖς κακοῖς. οὐ συνίστησιν αὐτοὺς ὁ Λόγος, ἀγαθὸς ὤν. εἰ εἰσὶ δὲ πονηροί τινες, κατ' ἔνδειαν φρενῶν εἰσὶν οὗτοι πονηροὶ, καὶ οὐ κατὰ γένεσιν.

Σφῇσιν ἀτασθαλίῃσιν ὑπέρμορον ἄλγε' ἔχοντες.

Εἰ δὲ ἀνελεῖν τινα, καὶ φόνῳ τὰς χεῖρας αἱμάξαι γένεσις ἐργάζεται· τοῦτο δὲ νόμος κωλύει, κολάζων τοὺς ἀλάστορας, καὶ δι' ἀπειλῆς ἀπείργων τὰ τῆς γενέσεως δόγματα, οἷον B τὸ ἀδικῆσαι, μοιχεύσασθαι, κλέψαι, φαρμακεῦσαι, ἐναντίος ἄρα ὁ νόμος γενέσει. ὅσα μὲν γὰρ γένεσις ὥρισε, ταῦτα νόμος κωλύει· ὅσα δὲ νόμος κωλύει, ταῦτα γένεσις ποιεῖν βιάζεται. πολέμιος ἄρα γενέσει νόμος· εἰ δὲ πολέμιος, οὐκ ἄρα κατὰ γένεσιν οἱ νομοθέται. τὰ γὰρ ἐναντία δογματίζοντες γενέσει, γένεσιν λύουσιν. ἤτοι οὖν γένεσίς ἐστι, καὶ οὐκ ἐχρῆν εἶναι νόμους· ἢ εἰσὶ νόμοι, καὶ οὐκ εἰσὶ κατὰ γένεσιν. ἀλλ' ἀμήχανον χωρὶς γενέσεως φῦναί τινα, καὶ διαπράξασθαί τι. οὐδὲ γὰρ τὸν δάκτυλον ἐξεῖναί φασι χωρὶς εἱμαρμένης κινῆσαί τινι. κατὰ γένεσιν ἄρα καὶ Μίνως καὶ Δράκων καὶ Λυκοῦργος καὶ Σόλων καὶ Ζάλευκος νομοθέται φύντες, διετάξαντο τοὺς νόμους, ἀπαγο- C ρεύοντες μοιχείας, φόνους, βίας, ἁρπαγὰς, κλοπὰς, ὡς οὐκ ὄντων τούτων καὶ γινομένων κατὰ γένεσιν. εἰ δὲ κατὰ γένεσιν καὶ ταῦτα, οὐ κατὰ γένεσιν οἱ νόμοι. οὐ γὰρ ἂν αὐτὴ ἀφ' ἑαυτῆς ἀνῄρειτο γένεσις, αὐτὴ ἑαυτὴν ἀναιροῦσα, καὶ αὐτὴ ἑαυτῇ μαχομένη· καὶ ἐνταῦθα μὲν ἀπαγορευτικοὺς μοιχείας καὶ φόνων νόμους τιθεμένη, καὶ τιμωρουμένη καὶ ἐπεξερχομένη τοῖς κακοῖς. ἐνταῦθα δὲ φόνους καὶ μοιχείας ἐργαζομένη. ἀλλὰ τοῦτο ἀδύνατον· οὐδὲν γὰρ ἀλλόκοτον αὐτὸ ἑαυτοῦ, καὶ αὐτὸ ἑαυτῷ ἀπεχθανόμενον, καὶ αὐτὸ ἑαυτὸ καταλῦον, καὶ ἀσύμφωνον, αὐτὸ ἑαυτῷ. οὐκ ἄρα γένεσις. D

Εἰ κατὰ γένεσιν πᾶν ὅ, τι ποτοῦν γίνεται, καὶ ἔστι δίχα γενέσεως οὐδὲν, ἀνάγκη καὶ τὸν νόμον γενέσει γεγονέναι. ἀλλὰ νόμος γένεσιν ἀναιρεῖ, διδακτὴν διδάσκων τὴν ἀρετὴν, καὶ ἐξ ἐπιμελείας περιγινομένην· φευκτὴν δὲ τὴν κακίαν, καὶ ἐξ ἀπαιδευσίας φυομένην· οὐκ ἄρα γένεσις.

Εἰ τὸ ἀλλήλους ἀδικεῖν καὶ τὸ ὑπ' ἀλλήλων ἀδικεῖσθαι γένεσις ποιεῖ, τίς χρεία νόμων; εἰ δὲ ἵνα τοὺς ἁμαρτάνοντας ἀμύνωνται, φροντίζοντος τοῦ Θεοῦ τῶν ἀδικουμένων· ἄμεινον ἦν κακοὺς μὴ ποιῆσαι καθ' εἱμαρμένην, ἢ μετὰ τὸ ποιῆσαι, νόμοις ἐπανορθοῦσθαι.

A cogantur, fieri non potest. Si enim bonum malo contrarium est, iniustum autem malum est: & hoc iusto contrarium: Porro quod iustum, idem bonum: bonum autem inimicum malo: dissimile verò malū bono: aliud omnino erit longéque diuersum iustum ab iniusto, non igitur auctor malorum Deus, nec malis delectatur. Neque Ratio illos commendat, quæ bona sit. Quod si quidam mali sunt, mentis inopia mali sunt, non Natali vlla fatalitate.

Nequitiis sibi damna suis mortemq; creantes.

Si hominem interficere & cæde manus cruentare, Natalis fatalitas adigit; idem autem lex vetat, sicariis supplicia decernens, minisque grauibus deterrens, ab iis quæ Natalis fatalitas iniungit; putà ab iniuria inferenda, ab adulterio, à furto, à veneficiis; contraria ergo Natalis fatalitas & lex. Quæcunque enim Natalis fatalitas statuit, lex prohibet: quæcunque verò lex prohibet, Natalis fatalitas facere adigit: aduersaria ergo Natali fatalitati lex. Si autem illi aduersaria, non igitur per Natalem fatalitatem Legumlatores agunt: quippe qui contraria Natali fatalitati sanciendo, eandem destruunt. Aut igitur Natalis admittur fatalitas, nullaque legum erat necessitas: aut leges sunt, nec ex Natali illa fatalitate, & quasi illa auctore sunt. Atqui fieri non potest vt absque illa quis nascatur, aut aliquid operetur. Nam ne digitum quidem sine Fato posse aliquem mouere aiunt. Ex Natali itaque fatalitate illaque auctore nati Legumlatores, Minos, Draco, Lycurgus, Solon, Zaleucus, leges sanxerunt prohibentes adulteria, cædes, iniurias, rapinas, furta; haud dubiè arbitrati, neque esse, neque fieri talia per Natalem fatalitatem. Sin autem hæc quoque per Natalem fatalitatem; non sunt leges per Natalem fatalitatem: Neque enim ipsa seipsam Natalis fatalitas destrueret, ipsa sibi auctoritatem detrahens, ac secum ipsa pugnans: hinc quidem leges statuens, adulteria cædesque prohibentes, & vlciscens malisq; mactans talium criminum reos: aliunde autem ad cædes atque adulteria homines adigens, quod fieri nullo modo potest. Nihil enim à seipso alienum atque abhorrens, ipsumque sibi ipsi aduersum ac se destruens, sibique dissentaneum. Nulla est igitur Natalis fatalitas.

Si per Natalem fatalitatem fit quicquid tandem est, nec sine illa quicquam prorsus existit; necesse est & legem illa auctore esse. Atqui lex eam tollit, quæ addisci virtutem ac suaderi posse doceat, diligentiaque ac attentione eam cōparari: vitari quoq; posse vitium, & ex indisciplinata mente profici-sci: Nulla ergo est Natalis fatalitas.

Si vt alij alios iniuria afficiamus, ac vicissim afficiamur, præstat Natalis fatalitas, quid legibus opus? Sin autem eò leges spectant vt delinquentibus pœna imponatur, Deo illis prouidente qui iniuria læduntur; sanè præstabat Fatali necessitate malos non fieri, quàm vbi facti sunt, legibus emendari.

Quisque à se malus suaque insipientia, non ab Astris.

Odyss. α'. 7.

Leges Fato contrariæ illudque destruentes.

Atqui Deus bonus est & sapiens, idque faciens quod prestabilius sit: Nulla ergo est Natalis fatalitas.

Aut educationis genus contractique mores, seu imbuta indoles, causæ sunt peccatorum, aut animi perturbationes, & quæ per corpus desideria exercentur, seu cupiditates. Quicquid autem horum causa sit, certè Deus auctor ac causa minimè sit.

Si melius est iustum esse quàm iniustum, quidni talis ab ipso protinus ortu exque Genesi homo recreatur? Sin autem postea, vt ad meliorem euadat frugem, disciplinis cogitur atque legibus: planè vt arbitrij facultate præditus iis cogitur & castigatur, non velut qui malus à natura sit.

Si mali, Natali fatalitate, ineluctabili Prouidentiæ decreto mali nascuntur, omni culpa vacant, nec digni sunt qui legum pœnis coerceantur; quippe qui viuant vt illis à natura comparatum est; nam nec seipsos mutare potuerunt.

Rursus, Si boni, eo quod iuxta naturam suam, vitæ rationes instituunt, laude digni sunt, cùm Natalis fatalitas illis auctor sit vt boni sint: planè ne mali quidem, qui ipsi quoque sic viuant, vt earum natura atque indoles poscit, culpandi erunt à iusto Iudice. Etenim, si clarè loquendum est, qui ita viuit vt illi ex natura inditum est, nihil ipse delinquit. Non enim ipse seipsum, sed Fatum talem fecit: exque illius motus compulsione viuit, ineluctabili necessitate tractus. Nemo igitur est malus. Atqui mali sunt. Et malitia quidem vituperium habet, ac Deo inimica est, vt superius euici: virtus verò amabilis & laude digna, cùm Deus legem vlciscendis malis constituerit. Non igitur est Fatum.

At quid ego stringendis elenchorum machinis diutius immoror, cùm ad suadendum ac præstandum assensum magis necessaria commodioraque ediderim; artisque vanissimæ à seipsa dissensionem, quamvis paucis ex capitibus nemini non manifestam reddiderim: vt iam errorem istorum planè sentire ac perspicere vel pueri possint; intelligereque, in nostra omnino situm libera facultate esse, non autem in stellis, bonum aut malum efficere. Duo quippe motus in nobis sunt, vterque Concupiscentia vocati; altera carnis, altera spiritus: vnde & nominibus discriminantur, uirtutis atque vitij. Operæpretium autem est, vt pulcherrimæ & aureæ obtemperemus virtutis institutioni, optima pro malis, & quæ vitæ hęreant, eligendo. Sed de his iam satis Tenebo enim me ne plura dicam, verecundia quadam ducta, ne hactenus habitos de Virginitate sermones, hac parum congruente nugarum commemoratione contaminem. Et certè pudet, quod hominum meteororum cœlestiumque scientiam (seu magis inanem obseruationem) profitentium, opiniones referre necesse habuerim; qui videlicet solis fabulis atque figmentis dantes operam, inani fastu ac iactantia, vitæ tempus insumunt. Atque hæc tibi à nobis, ô Domina

Gal. 5. 17. Concupiscentia carnis & spiritus; vitiū & virtus.

A ἀλλ' ἀγαθὸς ὁ Θεὸς καὶ σοφὸς, καὶ τὰ κρείσσω ποιῶν. οὐκ ἄρα γένεσις.

Ἤτοι ἀνατροφαὶ καὶ τὰ ἔθη τῶν ἁμαρτημάτων εἰσὶν αἴτια, ἢ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, καὶ αἱ διὰ σώματος ἐπιθυμίαι· ὁπότερον δ' αὖ τούτων ᾖ τὸ αἴτιον, οἷς ἂν ᾖ αἴτιον, Θεὸς ἀναίτιος.

Εἰ κρεῖσσόν ἐστι τὸ δίκαιον εἶναι τοῦ ἀδίκου, διὰ τί τοιοῦτος αὐτόθεν ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τῆς γενέσεως οὐ γίνεται; εἰ δὲ ὕστερον, ὅπως ἀμείνων γενηθῇ, σωφρονίζεται μαθήμασι καὶ νόμοις· ὡς αὐτεξούσιος ἄρα σωφρονίζεται, καὶ οὐκ ἐκ φύσεως ὢν κακός.

Εἰ οἱ πονηροὶ, πονηροὶ κατὰ γένεσιν φύσει προνοίας ταγαῖς, οὐκ εἰσὶ μεμπτοὶ καὶ ἄξιοι τιμωρίας τῆς ἐκ τῶν νόμων, ζῶντες κατ' αὐτὴν τὴν οἰκείαν φύσιν. ἐπεὶ μὴ δεδύνηνται μεταβληθῆναι. B

Καὶ ἄλλως Εἰ οἱ ἀγαθοὶ κατὰ τὴν οἰκείαν φύσιν ζῶντές εἰσιν ἐπαινετοὶ, τῆς γενέσεως οὔσης αἰτίας τοῦ εἶναι τοὺς ἀγαθοὺς ἀγαθούς· οὐδὲ οἱ πονηροὶ ἄρα, κατὰ τὴν οἰκείαν φύσιν ζῶντες αἰτιατέοι παρὰ δικαίῳ Κριτῇ. καὶ εἰ χρὴ διαῤῥήδην εἰπεῖν, ὁ κατὰ τὴν προσοῦσαν αὐτῷ φύσιν ζῶν, οὐδὲν ἁμαρτάνει. οὐ γὰρ ἑαυτὸν ἐποίησε τοιοῦτον, ἀλλ' ἡ εἱμαρμένη· καὶ ζῇ κατὰ τὴν ταύτης κίνησιν, ἀγόμενος ἀφύκτοις ἀνάγκαις. οὐδεὶς οὖν κακός· ἀλλ' εἰσὶ κακοί· καὶ C ἡ μὲν κακία ψεκτὴ καὶ ἐχθρὰ τῷ Θεῷ, ὡς συνέστησεν ὁ λόγος· ἡ δὲ ἀρετὴ προσφιλὴς καὶ ἐπαινετὴ, Θεοῦ διαταξαμένου νόμον τιμωρὸν κακῶν· οὐκ ἄρα εἱμαρμένη.

Καὶ τί τοσοῦτον ἐπιδιατρίβουσα τοῖς ἐλέγχοις, εἰς μῆκος ἐξάγω τὸν λόγον, τὰ ἀναγκαιότερα πρὸς πειθὼ καὶ συγκατάθεσιν τοῦ συμφέροντος ἐκθεμένη; καὶ πρόδηλον πᾶσι, καὶ ἐξ ὀλίγων, τὴν διαφωνίαν τοῦ τεχνήματος αὐτῶν ἐξεργασαμένη, ὥστε διορᾶν ἐξεῖναι καὶ ἐπαισθάνεσθαι τὴν πλάνην ἤδη καὶ παιδία, ὡς ἐφ' ἡμῖν ἐστι τὸ διαπράξασθαι τὸ καλὸν ἢ τὸ κακὸν, καὶ οὐκ ἐν τοῖς ἄστροις. δύο D γὰρ κινήσεις ἐν ἡμῖν ἐστον, ἐπιθυμία πεφυκότε σαρκὸς καὶ ψυχῆς, διαφέρετον ἀλλήλοιν, ὅθεν καὶ δύο λαβέτην ὀνόματε· ἡ μὲν γὰρ ἀρετῆς, ἡ δὲ κακίας. δεῖν δὲ τῇ καλλίστῃ καὶ χρυσῇ πείθεσθαι τῆς ἀρετῆς ἀγωγῇ, τὰ βέλτιστα παρὰ τῶν φαύλων αἱρουμένους. Ἀλλὰ περὶ τούτων ἅλις ἤδη, καὶ ἐφέξω τὸν λόγον. αἰδοῦμαι γὰρ μετὰ τοὺς τῆς Ἁγνείας λόγους, καὶ ἐγκαλύπτομαι, τὰς τῶν μετεωρολόγων ἢ ματαιοσκόπων ἀνθρώπων ἀναγκαζομένη δόξας ἐξηγήσασθαι, οἳ τῆς ζωῆς μετ' οἰήσεως ἀναλίσκουσι χρόνον, οὐδενὶ ἢ μυθικοῖς ἐνδιατρίβοντες πλάσμασι. ταῦτά σοι καὶ τῶν ἡμῶν, ὦ δέσποινα

Ἀρετῇ, ἀπὸ θεοῤῥήτων συγκαθυφασμένα λόγων προσκομιζέσθω τὰ δῶρα.

ΕΥΒΟΥΛ. Ὡς λίαν ἀγωνιστικῶς ἡ Θέκλα καὶ ἐνδόξως, ὦ Γρηγόριον.

ΓΡΗΓΟΡ. Τί οὖν, εἰ αὐτῆς ἐκείνης ἀκηκόεις, ῥύδην καὶ εὐτρόχῳ τῇ γλώττῃ μετὰ πολλῆς χάριτος καὶ ἡδονῆς διαλεγομένης, ὥστε ἀγασθῆναί τινα προσέχοντα, καὶ τῆς μορφῆς ἐπανθούσης τοῖς λόγοις, ὡς ἐνδιαθέτως καὶ τῷ ὄπι φανταζομένως περὶ ὧν ἀφηγεῖτο διετέλει, ὑπερυθριωμένης αὐτῇ αἰδοῖ τῆς ὄψεως. ὅλη γὰρ εἶναι πέφυκε λευκὴ καὶ σῶμα καὶ ψυχήν.

ΕΥΒΟΥΛ. Ὀρθῶς, ὦ Γρηγόριον, ταῦτα φὴς, καὶ οὐδὲν αὐτῶν ψεῦδος. ἔγνων γὰρ καὶ ἀπὸ τῶν ἄλλων ἀνδραγαθημάτων μήπω αὐτῆς, καὶ λέγειν ὅσα καὶ οἷα κατώρθωσεν, ὑπερβαλλούσης ἀγάπης ἐπίδειξιν ποιουμένη Χριστῷ· καὶ ὡς διαπρεπὴς πολλάκις ἐφάνη τοῖς μεγάλοις καὶ πρώτοις ἄθλοις ὑπαντῶσα, τῶν μαρτύρων ἴσην τῇ προθυμίᾳ τὴν σύνεσιν κεκτημένη, καὶ τῇ ἀκμῇ τῶν βουλευμάτων τὴν ῥώμην τοῦ σώματος.

ΓΡΗΓΟΡ. Ἀληθέστατα καὶ σὺ φῂς· ἀλλὰ μὴ διατρίβωμεν. τούτων γὰρ πέρι καὶ τῶν αὖθις ἔξεστι πολλάκις ἡμᾶς διαλέξασθαι· νῦν δὲ πρῶτον καὶ τῶν ἑξῆς Παρθένων ἐξηγήσασθαί με δεῖ σοι τοὺς λόγους, καθὼς ὑπέσχον. μᾶλλον δὲ Τυσιανῆς καὶ Δομνίνης. αὗται γὰρ ἔτι περιλείπονται. ὡς οὖν ἀπεπαύσατο καὶ ἡ Θέκλα τοσαῦτα εἰποῦσα, ἔφη προστάξαι τὴν Ἀρετὴν ἡ Θεοπάτρα τῇ Τυσιανῇ λέγειν. τὴν δὲ μειδιάσασαν, ἔμπροσθεν αὐτῆς παρελθεῖν, καὶ φάναι.

ΤΥΣΙΑΝΗ.

Vat. κάλλος.

Ὦ Ἀρετή, Παρθενίας ἐρασταῖς ἐπέραστον καύχημα, κἀγὼ συναντιληψομένην μοι παρακαλῶ σε, μήπως ἀπορήσω λόγων, ἅτε πολλῶν ἤδη καὶ παντοδαπῶν εἰρημένων. διὸ καὶ παραιτοῦμαι τὰ προοιμιώδη ταῦτα καὶ προκατασκευαστικὰ τῶν λόγων, ἵνα μὴ χρονίζουσα προσήκοντα τούτοις ἐφαρμόττειν, αὐτὴν ἐκπέσω τῶν προκειμένων, οὕτως ἔνδοξόν ἐστιν ἡ Παρθενία καὶ τίμιον καὶ μεγαλοπρεπές.

Ὁ Θεὸς τὴν ἑορτὴν τῆς Σκηνοπηγίας διδάσκων τῆς ἀληθείας, τοὺς ἀληθινοὺς Ἰσραηλίτας, πῶς ἑορτάζειν δεῖ καὶ τιμᾶν, ἐν τῷ Λευϊτικῷ παρείσηκε, μᾶλλον τῶν ἄλλων Ἁγνείᾳ φάσκων δεῖν τὴν ἑαυτοῦ σκηνὴν ἕκαστον κοσμεῖν. παραθήσομαι δὲ καὶ τὰ ἀπὸ τῆς γραφῆς, ἀφ' ὧν ἀναμφισβητήτως δειχθήσεται πᾶσιν, ὅσον καὶ Θεῷ προσφορόν ἐστι καὶ προσφιλὲς, τὸ κατόρθωμα τοῦτο τῆς Ἁγνείας. Καὶ τῇ πεντεκαιδεκάτῃ ἡμέρᾳ τοῦ μηνὸς τοῦ ἑβδόμου, ὅταν συντελέσητε τὰ γεννήματα τῆς γῆς, ἑορτάσετε Κυρίῳ ἑπτὰ ἡμέρας,

A Arete, ex diuinis contexta sermonibus, en tibi sistantur dona.

EBVL. Quàm pugnaciter, ô Gregorium, quamque magnificè disputauit Thecla?

GREG. Quid si eam ipsam copiosa versatilique eloquentia, cum summa gratia & voluptate coniuncta, edisserentem audiisses? vt admirationi attendentibus esset, splendor omni ornatu efflorescentis dictionis; ita ex animo ac mentis penu, verisque imaginibus sermonem exequebatur, de quibus narrationem instituerat: cùm interim illius quoque facies ob verecundiam rubore suffunderetur: Tota namque & corpore & animo, candore collucebat.

EBVL. Rectè hæc effaris, Gregoriũ, neque hîc mendacij prehendi poteris. Noui enim B & ex cæteris heroïcis actis illius sapientiam, & quæ qualiaque illam perorare contigerit, excellentis semper in Christum charitatis documenta luculentissima edenti: vtque decus vna multiplicis Martyrij sæpius iteratis ingentium certaminum claris victoriis gloriosè tulerit, in quibus & magnanimitas aggrediendi & ardor rem gerendi, paria fuerunt: magnitudinique consiliorum, & mentis, ex æquo semper respondit firmitas roburque corporis

GREG. Verissima & tu narras: sed ne his immoremur. Nam de talibus & alias sæpe, cùm licebit, agere inter nos poterimus. Nunc ante omnia reddere me tibi decet, quos promisi reliquarum quoque Virginum sermones; nimirum Tysianæ Domninæque: hæ siquidem restant solæ. Vt C igitur finem dicendi Thecla fecit, iis tam multis, quæ recensui, peroratis, referebat Theopatra imperasse Areten Tysianæ, vt locum orandi caperet: hanc verò leuius subridentem ante ipsam progressam, in hæc verba dixisse.

TYSIANA, ORAT. IX.

O Arete, amabillissima Virginitatis amatoribus gloriatio; ego quoque auxilium tuum in rem quam iubes, imploro: ne mihi quod dicam desit, exhausto tot tamque copiosis aliarum orationibus subiectæ laudationis argumento. Quare in prooemiis sermonisque insinuationibus tempus equidem operamque non perdam: ne dum exornandis quæ illis congruant moram D traxero, quod præcipuum est elabatur, accessoria superuacaneè captanti; adeò nimirum gloriosa, præclaraque ac magnifica res est Virginitas.

Deus, cùm celebrandæ festiuitatis Tabernaculorum veris Israëlitis legitimum ritum in Leuitico præscriberet, præ reliquis exornandum cuique Tabernaculum suum Castitate sancit. Apponam ipsa Scripturæ verba, ex quibus sine vlla dubitatione demonstrabitur, quàm Deo conueniens illique acceptum sit hoc Virginitatis munus. *Quintodecimo die mensis septimi, quando consummaueritis genimina terræ, festum celebrabitis Domino septem diebus:*

Castitas veri Tabernaculi ornatus præcipuus.

Leuit. 23. 39.

& die octauo erit requies. Et sumetis die A *primo fructum ligni speciosum, & spatulas palmarum, & ramos ligni densos, & salices, & ramos agni de torrente, ad lætandum coram Domino Deo vestro septem diebus anni: legitimum sempiternum in progenies vestras. Mense septimo celebrabitis septem diebus. Septem diebus in tabernaculis habitabitis. Omnis indigena in Israël habitabit in tabernaculis: vt sciant progenies vestræ, quod in tabernaculis habitare fecerim filios Israël, cùm educerem eos de terra Ægypti. Ego Dominus Deus vester.*

Hic prorsus Iudæi (circa nudam Scripturæ literam volitantes, velut fuci circa olerum folia, non vt apis circa flores & B fructus operi sedula) existimabunt, verba hæc hasque præscriptiones ad eius generis tabernaculum spectare, quale ipsi construunt: quasi Deus exilibus istis frondium ramorumq; ornamentis, qualia illi ex arboribus cõcinnant, delectetur, non intelligentes futurorũ bonorum diuitias: & ista nihil esse nisi leuem auram vmbrasque imaginarias prænuntiantes resurrectionem, erectionemque stabilem lapsi prius in terram nostri tabernaculi: quod septimo demum millenario annorum rursus immortale resumentes, magnam veræ Scenopegiæ solennitatem, in noua ac insolubili creatione, consummatis collectisque terræ fructibus, celebrabimus; nemine hominum amplius aut gignente aut qui gignatur, sed C Deo iam plenè feriante à mundi fabricæ opere.

Septenarii huius incerta summa, nec vlli liquet quando futura mundi consummatio sit.

Quoniam enim Deus sex diebus cœlum & terram fabricatus est, ac mundum vniuersum absoluit, requieuitque de septimo ab operibus suis quæ fecerat, & benedixit diei septimo, & sanctificauit eam: inde symbolicè mense septimo, quando iam consummati collectique sunt fructus terræ, ferias agere iubemur Domino, hoc est, cùm mundus iste septimo annorum millenario consummatus fuerit: quando Deus absoluto verè mundi opere, in nobis lętabitur. Nunc enim adhuc omnia, præpotente nutu illius procreantur, omnemque mentis cogitatum superante potentia in lucem eduntur, terra hucusque fructus producente aquisque intra sua conceptacula & paratos alueolos se recipientibus: lucis quoque diuisione à te- D nebris hactenus durante: numeroque statuto hominum nondum expleto, sed aliis aliisque quotidie ad summam absoluendam subnascentibus: Sole quoque diei ortui, & Luna noctis, præsidentibus: è terra quoque prodeuntibus quadrupedibus bestiisque & reptilibus; volucribusque & natatilibus ex humida substantia. Tunc verò cùm consummata fuerint statuta tempora, ac creationis opus hoc adornare Deus cessauerit, septimo mense, magna Resurrectionis die, festum Domino celebrandum indicitur nostrę Scenopegiæ, cuius symbola ac figuræ, dicta hæc in Leuitico: quæ sedulò inuestigantes, nudam ipsam veritatem consideremus,

Gen. 2, 1.

Psal. 113. 13.

Mundi fabrica etiãnum completur.

καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῇ ὀγδόῃ ἀνάπαυσις ἔσαι. καὶ λήψεσθε τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ καρπὸν ξύλου ὡραῖον, καὶ κάλλυνθρα φοινίκων καὶ κλάδους ξύλου δασεῖς καὶ ἰτέας καὶ ἄγνου κλάδους ἐκ χειμάῤῥου, εὐφρανθῆναι ἔναντι Κυρίου τοῦ Θεοῦ ὑμῶν ἑπτὰ ἡμέρας τοῦ ἐνιαυτοῦ, νόμιμον αἰώνιον εἰς τὰς γενεὰς ὑμῶν. ἐν τῷ μηνὶ τῷ ἑβδόμῳ ἑορτάσετε αὐτήν. ἐν σκηναῖς κατοικήσετε ἑπτὰ ἡμέρας. πᾶς αὐτόχθων ἐν Ἰσραὴλ κατοικήσουσιν ἐν σκηναῖς, ὅπως ἴδωσιν αἱ γενεαὶ ὑμῶν, ὅτι ἐν σκηναῖς κατῴκισα τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ, ἐν ἐξαγαγεῖν με ὑμᾶς ἐκ γῆς Αἰγύπτου. ἐγὼ Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν.

[82] Πάντως ὑπολήψονται οἱ Ἰουδαῖοι, ψιλῷ τῆς γραφῆς τῷ γράμματι περιπετόμενοι, ὥσπερ 82.
καὶ τὰ καλούμενα φύκια, τῶν λαχάνων τοῖς φύλλοις, ἀλλὰ μὴ τοῖς ἄνθεσι καὶ καρποῖς, ὡς ἡ μέλισσα, τύπους τοὺς λόγους καὶ τὰς νομοθεσίας περὶ σκηνῆς τοιαύτης, οἵας οὗτοι τεκταίνονται, λελέχθαι, ὡς τοῦ Θεοῦ χαίροντος ταῖς ἐξιτήλοις κατακοσμήσεσιν, αἷς αὐτοὶ κατακοσμοῦντες συσκευάζουσιν ἐκ τῶν ἀκροδρύων, οὐ συνορθημένοι τὸν μελλόντων ἀγαθῶν τὸν πλοῦτον. ὡς αὖραι ταῦτα καὶ σκιαὶ φασματώδεις, προεξαγγέλλουσαι τὴν ἀνάστασιν καὶ πῆξιν τοῦ πεπτωκότος εἰς γῆν ἡμῶν σκηνώματος, ὃ τῇ ἑβδόμῃ χιλιονταετηρίδι πάλιν ἀθάνατον ἀπειληφότες, ἑορτάσομεν τὴν μεγάλην ἑορτὴν τῆς ἀληθινῆς Σκηνοπηγίας ἐν τῇ καινῇ[83] καὶ ἀλύτῳ κτίσει, συντελεσθέντων τῶν τῆς γῆς καρπῶν, καὶ τῶν 83.
ἀνθρώπων μηκέτι γεννώντων καὶ γεννωμένων· ἀλλὰ καταπαύσαντος ἀπὸ τῶν ἔργων τῆς κοσμοποιΐας τοῦ Θεοῦ.

Ἐπειδὴ γὰρ ἐν ἓξ ἡμέραις ὁ Θεὸς κατεσκεύασε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ συνετέλεσε πάντα τὸν κόσμον, καὶ κατέπαυσε τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτοῦ ὧν ἐποίησε, καὶ εὐλόγησε τὴν ἡμέραν τὴν ἑβδόμην καὶ ἡγίασεν αὐτήν· ἐντεῦθεν συμβολικῶς τῷ μηνὶ ἑβδόμῳ, ὁπόταν ἤδη συντελεσθῶσιν οἱ καρποὶ τῆς γῆς, ἑορτάζειν προστασσόμεθα τῷ Κυρίῳ· ὃ δή ἐστιν ὁπόταν ὁ κόσμος οὗτος συντελεσθῇ τῇ ἑβδόμῃ χιλιονταετηρίδι, ὅτε ὡς ἀληθῶς ὁ Θεὸς συντελέσας τὴν οἰκουμένην, ἐφ' ἡμῖν εὐφρανθήσεται. νῦν γὰρ ἀκμὴν ἔτι τὰ πάντα δημιουργεῖται τῇ διαρκεῖ βουλήσει αὐτοῦ καὶ ἀνεννοήτῳ δυνάμει, ἀναδιδούσης ἔτι τῆς γῆς τοὺς καρποὺς, καὶ τῶν ὑδάτων συναγομένων εἰς τὰς συναγωγάς· καὶ τοῦ φωτὸς ἔτι διαχωριζομένου, καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀνθρώπων ἔτι δημιουργουμένου· καὶ τοῦ ἡλίου εἰς ἀρχὰς ἀνατέλλοντος τῆς ἡμέρας, καὶ τῆς σελήνης. εἰς ἀρχὰς ἔτι τῆς νυκτός· καὶ τῶν τετραπόδων καὶ θηρίων καὶ ἑρπετῶν ἐκ τῆς γῆς ἀναδιδομένων, καὶ πτηνῶν καὶ νηκτῶν ἐκ τῆς ὑγρᾶς οὐσίας. τότε δὴ ὁπόταν συντελεσθῶσιν οἱ καιροὶ, καὶ παύσεται ὁ Θεὸς ἐργαζόμενος ταύτην τὴν κτίσιν, τῷ ἑβδόμῳ μηνὶ, τῇ μεγάλῃ τῆς ἀναστάσεως ἡμέρᾳ, ἑορτὴ συγκροτεῖται τῷ Κυρίῳ τῆς Σκηνοπηγίας ἡμῶν, ἧς εἰσιν ἐν τῷ Λευϊτικῷ τὰ λεγόμενα σύμβολα καὶ τύποι· ἃ ἐξιχνεύοντες,

χρὴ νοεῖν τὴν ἀλήθειαν γυμνήν. Τῶν δὲ γὰρ ἀκούσας, φησὶ, σοφὸς, σοφώτερος ἔσται· νοήσει τε παραβολὴν καὶ σκοτεινὸν λόγον· ῥήσεις τε σοφῶν καὶ αἰνίγματα. A

Ὅθεν αἰσχυνέσθωσαν οἱ Ἰουδαῖοι, τὰ βάθη τῶν γραφῶν μὴ συνιεμένοι, καὶ πάντα σωματικὰ τὸν Νόμον ἡγούμενοι καὶ τοὺς Προφήτας εἰρηκέναι· ἅτε τῶν κοσμικῶν ἐφιέμενοι, καὶ τὸν ἔξωθεν πλοῦτον τοῦ περὶ ψυχὴν προτιμῶντες. Διῃρημένων γὰρ τῶν γραφῶν εἰς τὸ περὶ τῶν παρῳχηκότων καὶ μελλόντων τύπον, ἀποπηδήσαντες οἱ σχέτλιοι, τῶν μελλόντων ὡς παρῳχηκότων ἤδη τελοῦσι τοὺς τύπους· καθάπερ καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ προβάτου σφαγῆς, ἀνάμνησιν τῆς κατ' Αἴγυπτον τῶν πατέρων αὐτῶν B
γεγενημένης σωτηρίας ἡγούμενοι μόνην εἶναι τὸ μυστήριον τοῦ προβάτου· ὁπότε πατασσομένων τῶν πρωτοτόκων τῆς Αἰγύπτου, αὐτοὶ διεσώθησαν, τὰς φλιὰς τῶν σφετέρων οἴκων φοινίξαντες τῷ αἵματι· οὐκ ἔτι δὲ καὶ τῆς σφαγῆς τύπον ἡγήσαντο τοῦτο προδηλωτικὸν γεγονέναι Χριστοῦ, οὗ αἱ κατησφαλισμέναι τῷ αἵματι καὶ σφραγισθεῖσαι ψυχαὶ, τῆς οἰκουμένης ἐκπυρουμένης, καὶ τῶν πρωτοτόκων ὀλοθρευο-
84. μένων, τῶν τέκνων τοῦ σατανᾶ, περιποιηθήσονται τῆς ὀργῆς, τῶν τιμωρητικῶν ἀγγέλων ἐκτραπησομένων τὴν ἀπὸ τοῦ αἵματος ἐπ' αὐτοῖς ἐκτετυπωμένην σφραγῖδα.

Καὶ ταῦτα μὲν ὡς ἐπὶ παραδείγματος εἰρήσθω, δεικνυούσης, ὅτι τὰ παρόντα τύπους ἡγούμενοι τῶν ἤδη γεγονότων οἱ Ἰουδαῖοι, τῆς ἐλ- C
85. πίδος τῶν μελλόντων [8] ἐξώκειλαν ἀγαθῶν, μηδὲ τοὺς τύπους τῶν εἰκόνων βουληθέντες εἶναι προκαταγγελτικοὺς, μηδὲ τὰς εἰκόνας τῆς ἀληθείας. ὁ μὲν γὰρ νόμος τῆς εἰκόνος ἐστὶ τύπος καὶ σκιὰ, τουτέστι τοῦ Εὐαγγελίου· ἡ δὲ εἰκὼν, τὸ Εὐαγγέλιον, αὐτῆς τῆς ἀληθείας. οἱ γὰρ παλαιότεροι καὶ ὁ νόμος, τοὺς τῆς Ἐκκλησίας προεξήγγειλαν ἡμῖν προφητεύοντες χαρακτῆρας. ἡ δὲ Ἐκκλησία, τοὺς τῶν καινῶν αἰώνων. ὅθεν ἡμεῖς, οἱ τὸν εἰπόντα Χριστὸν, Ἐγώ εἰμι ἡ ἀλήθεια, δεξάμενοι, τὰς μὲν σκιὰς καὶ τοὺς τύπους ἴσμεν πεπαυμένους· ἐπὶ δὲ τὴν ἀλήθειαν σπεύδομεν, τὰς ἐναργεῖς αὐτῆς εἰκόνας προκαταγγέλλοντες. ἐκ D
μέρους γὰρ ἔτι καὶ ὡς δι' ἐσόπτρου γινώσκομεν, ἐπεὶ μηδέπω τὸ τέλειον ἥκει, ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν καὶ ἡ ἀνάστασις, εἰς ἡμᾶς, ὅτε καταργήσεται τὸ ἐκ μέρους. τότε γὰρ αἱ σκηναὶ πήγνυνται πάντων ἡμῶν, ὁπότε τῶν ὀστῶν συγκολλωμένων καὶ συμπηγνυμένων ταῖς σαρξὶν, ἀνίσταται τὸ σῶμα. τότε τὴν ἡμέραν τῆς χαρᾶς ἑορτάζομεν Κυρίῳ εἰλικρινῶς, ὁπότε τὰς σκηνὰς αἰωνίους ἀποληψόμεθα, οὐκέτι θνηξομένας ἢ λυθησομένας εἰς
68. γῆν χώματος. ἦν γὰρ ἡμῶν καὶ πρόσθεν [9] ἄπτωτος ἡ σκηνή· ἀλλὰ διὰ τὴν παράβασιν ἐσαλεύθη καὶ ἐκλίθη, τοῦ Θεοῦ τὸ ἁμάρτημα λύσαντος θανάτῳ, ἵνα μὴ ἀθανάτως ἁμαρτωλὸς ὁ ἄνθρωπος ὢν, ζώσης ἐν αὐτῷ τῆς ἁμαρτίας,

A operæpretium est. *Hæc*, enim inquit, *sapiens, audiens, sapientior erit, intelligetque parabolam & obscurum sermonem: dicta quoque sapientum & ænigmata.* Pro. 1. 5.

Quare pudeat Iudæos, quod profundos Scripturarum sensus non penetrant, existimantes nihil nisi corporalia Legis ac Prophetarum oraculis contineri; quippe terrenis ipsi rebus inhiantes, potioreque loco mundi diuitias, quàm animi thesaurum censumque habentes. Cùm enim diuinæ Scripturæ, hoc diuisæ sint, vt aliæ præteritarum rerum, aliæ earum quæ sunt futuræ typum exhibeant, miseri illi resilientes, futurorum figuras agunt, ac si iam transiissent. Velut etiam in Agni im- B
molatione, cuius mysterium in sola recordatione liberationis Patrum ex Ægypto, tunc facta, quando percussis primogenitis Ægypti, seruati sunt ipsi, super liminaribus domorum suarum sanguine rubricatis. Nec intelligunt eo etiam præsignari necem Christi, cuius sanguine communitæ Animæ ac consignatæ, in orbis conflagratione, ac primogenitis, filiis satanæ internecione deletis, ab ira seruabuntur, Angelis vltoribus reuerentibus, diuini sanguinis impressum illis sigillum.

C Et hæc exempli causa dicta, ad demonstrandum, Iudæos, hinc nimirum spe excidisse futurorum bonorum, quod ea quæ tractant, figuras solummodo rerum iam gestarum esse existimant; dum nec figuras, imaginum; nec imagines, veritatis prænuntias esse agnoscunt. Nam Lex quidem, imaginis figura est & vmbra; nempe Euangelij: Veritatis autem imago, nempe Euangelium. Prisci enim illi homines atque Lex, Ecclesiæ nobis characteres prænuntiauere. Ecclesia verò ipsas repræsentat nouorum sæculorum formas. Vnde & nos, qui Christum suscepimus, dicentem, *Ego sum veritas*, vmbras quidem & figuras scimus desiisse: ad veritatem autem festinamus, illustres ipsius imagines prænuntiantes. *Ex parte enim* D *adhuc, & veluti per speculum cognoscimus*; quod needum venerit quod perfectum est (nimirum cœlorum regnum & resurrectio) *quando euacuabitur quod ex parte est.* Tunc enim firma basi erigenda omnium nostrûm tabernacula, quando iterum adglutinatis & compactis cum carne ossibus, resurget corpus. Tunc festam gaudij lucem sincerè Domino celebrabimus, cùm æterna tabernacula receperimus, non amplius moritura aut dissoluenda in puluerem tumuli. Erat enim nostrum immobili prius statu fixum tabernaculum: sed per transgressionem motum, & in terram inclinatum est; Deo per mortem peccatum dissolvente, ne immortalis homo peccator viuens, viuente in eo peccato, in sempiternum maledi-

Hibr. 10. 1. Figura, imago, veritas; Lex, Gratia, Gloria.

Ioan. 14. 16.

1. Cor. 13 12.

Dan. 12 2. Homo immortalis conditus; mors, inuecta destruendo peccato.

cto obnoxius foret. Propterea etiam mortem obiit, cùm morti obnoxius creatus non fuisset aut corruptioni: seiunctaque est à carne Anima, vt interiret per mortem peccatum, non valens amplius in demortuo viuere. Vnde mortuo peccato & corrupto, rursus immortalis resurgo, Deumque laudo, qui per mortem filios à morte liberet: inque eius honorem legitimè diem festum celebro, ornans tabernaculum meum (carnem scilicet) operibus bonis, vt & illic Virgines, quinque lucernarum accensis lampadibus.

Prima Resurrectionis die in examen adducta, An ea afferam quæ sunt imperata? *Matth.* 25. 7. An virtutis operibus decorata sim? An ramis Castitatis opacer? Reputa enim Resurrectionem, Tabernaculi erectionem esse. Reputa quæ in Tabernaculi compositionem assumuntur, iustitiæ esse opera. Sumo igitur prima die quæ subduntur; nempe quo die in iudicio sistor, si tabernaculum meum præceptis ornaui: si hęc in illo inueniuntur, quæ hic in sæculo comparare iubemur, ac ibi efferre Deo. Agite enim, & quę deinceps sequuntur consideremus.

Leuit. 23. 40. *Sumetis*, inquit, *vobis prima die fructum ligni speciosum, & ramos ligni densos, & salices, & agni ramos de torrente, ad lætandum coram Domino Deo vestro.* Fructum ligni pulcherrimum, incircuncisi corde Iudęi, ob sui magnitudinem, citrum esse arbitrantur: neque eos pudet dicere, Deum citro coli: cui ne omnia quidem terrę quadrupeda in holocaustum ipso dignum suffecerint, aut thus in incensum. *κίτρειον nempe fructus non vt Poss. arbor.* Prorsusque, ô dura ac ferrea pectora, si citrus pulcher vobis videtur; quidni & vua potius pulchra? quidni & malum granatum, cęterique arborum fructus & poma multò citro prestantiora? *Cant.* 4. 13. Sanè in Cantico canticorum Salomon horum omnium pulchrorum fructuum mentione facta, vnum duntaxat malum citrium silentio præteriit. Sed hoc imprudentes decepit, quod non intellexerunt, *Gen.* 2. 9. Lignum vitæ, quod prius Paradisus ferebat, nunc iterum Ecclesiam omnibus germinasse, quod pulchrum ac decorum fidei fructum faciat.

Talem nos fructum ad tribunal Christi accedentes afferre necesse est, primo solennitatis die: quo si nos quoque destituamur, non poterimus cum Deo feriari, *Apoc.* 20. 6. nec partem nanciscemur, vt auctor est Ioannes, in resurrectione prima. Lignum enim vitę est omnium primogenita Sapientia: *Prou.* 3. 18. *Lignum vitæ est, iis qui apprehenderint eam*, ait, *Propheta, & eis qui innituntur super ipsam quasi super Dominum secura. Psal.* 1. 3 *Lignum plantatum secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo*; doctrina est & charitas & prudentia, tempore opportuno illis dispertita, qui ad aquas redemptionis accedunt.

A αἰωνίως κατάκριτος γενηθῇ. καὶ διὰ τοῦτο καὶ τέθνηκεν οὐ γενόμενος θνητὸς ἢ φθαρτὸς, καὶ διεκρίθη τῆς σαρκὸς ἡ ψυχὴ, ἵνα νεκρωθῇ διὰ τοῦ θανάτου τὸ παράπτωμα, μηκέτι δυνάμενον ζῆν ἐν τῷ τεθνηκότι. ὅθεν ἀποθανόντος τοῦ παραπτώματος καὶ διεφθαρμένου, πάλιν ἀθάνατος ἀνίσταμαι, καὶ ὑμνῶ τὸν Θεὸν, τὸν διὰ θανάτου τὰ τέκνα ἐκ θανάτου σώζοντα. καὶ ἑορτάζω νομίμως αὐτῷ, κοσμήσασα τὴν σκηνήν μου τὴν σάρκα τοῖς καλοῖς, ὥσπερ κἀκεῖ [87] ταῖς πεντεφώτοις αἱ Παρθένοι λαμπάσιν. 87.

Ἐξεταζομένη τῇ πρώτῃ τῆς ἀναστάσεως ἡμέρᾳ, εἰ φέρω τὰ προστεταγμένα· εἰ κεκόσμημαι τοῖς τῆς ἀρετῆς καρποῖς· εἰ τοῖς κλάδοις τῆς Ἁγνείας κατασκιάζομαι. νόει γάρ μοι τὴν ἀνάστασιν εἶναι B τὴν Σκηνοπηγίαν. νόει μοι καὶ τὰ εἰς τὴν σύνθεσιν παραλαμβανόμενα τῆς σκηνῆς, τὰς πράξεις εἶναι τῆς δικαιοσύνης. λαμβάνω οὖν τῇ ἡμέρᾳ τῇ πρώτῃ τὰ ὑποτεταγμένα· οἱονεὶ τῇ ἡμέρᾳ ᾗ κρίνομαι, εἰ τὴν σκηνὴν ἐκόσμησά μου τοῖς προστεταγμένοις· εἰ εὑρίσκονται ταῦτα ἐν αὐτῇ, ἅπερ ἐνταῦθα μὲν ἐν τῷ κόσμῳ κτήσασθαι προστασσόμεθα· ἐκεῖ δὲ προσφέρειν τῷ Θεῷ. ἴτε γὰρ, καὶ τὰ ἑξῆς ἐπισκεψώμεθα.

Καὶ λήψεσθε ἑαυτοῖς τῇ πρώτῃ, φησὶν, ἡμέρᾳ, καρπὸν ξύλου ὡραῖον, καὶ κλάδους ξύλου δασεῖς, καὶ ἰτέας καὶ ἄγνου κλάδους ἐκ χειμάρρου, εὐφρανθῆναι ἐναντίον Κυρίου τοῦ Θεοῦ ὑμῶν. καρπὸν ὡραιότατον ξύλου, οἱ τὴν καρδίαν ἀπερίτμητοι Ἰουδαῖοι, διὰ τὸ C μέγεθος τὸ κίτρειον ἡγοῦνται τυγχάνειν· οὐδὲ ἐγκαλύπτονται κιτρίῳ τὸν Θεὸν λέγοντες τιμᾶσθαι, ᾧ τὰ τετράποδα πάντα τῆς γῆς οὐκ εἰσὶν εἰς ὁλοκαυτωσιν ἱκανὰ, [88] καὶ ὁ λίβανος εἰς καῦσιν. καὶ ὅλως 88.
[89] εἰ τὸ κίτρειον, ὦ ἀτεράμονες, ὡραῖον, διατί μὴ 89.
καὶ ἡ σταφυλὴ μᾶλλον ὡραία; διατί μὴ καὶ ἡ ῥοιά; διατί μὴ καὶ τὸ μῆλον καὶ τὰ ἄλλα ἀκρόδρυα, τὰ μᾶλλον διαφέροντα τοῦ κιτρίου; ἀμέλει ἐν τῷ Ἄισματι τῶν ᾀσμάτων, πάντων ὁ Σολομὼν τούτων ὡραίων μνημονεύσας, τὸ κίτρειον ἀπεσιώπησε μόνον. ἀλλὰ τούτων ἀπεσκολήθησαν οἱ ἄφρονες, μὴ νοήσαντες τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, ὃ πρότερον μὲν ὁ παράδεισος ἔφερε, νῦν δὲ πάντα ἀνεβλάστησεν ἡ Ἐκκλησία, τὸν ὡραῖον καὶ εὐπρεπῆ τῆς πίστεως ποιοῦν καρπόν.

D Τοιοῦτον ἐληλυθότας καρπὸν τῇ πρώτῃ τῆς ἑορτῆς ἡμέρᾳ εἰς τὸ δικαστήριον ἡμᾶς κομίζειν δεῖ Χριστοῦ. ἐὰν μὴ τοιοῦτον ἔχωμεν καὶ ἡμεῖς καρπὸν, οὐ δυνησόμεθα συνεορτάσαι Θεῷ· οὐ τευξόμεθα, κατὰ τὸν Ἰωάννην, τῆς πρώτης ἀναστάσεως. τὸ γὰρ ξύλον ζωῆς ἐστιν ἡ πρωτότοκος πάντων Σοφία. ξύλον ζωῆς ἐστι τοῖς ἀντεχομένοις αὐτῆς, φησὶν ὁ Προφήτης, καὶ τοῖς ἐπερειδομένοις ἐπ' αὐτὴν, ὡς ἐπὶ Κύριον, ἀσφαλής. ξύλον παρὰ τὰς διεξόδους πεφυτευμένον τῶν ὑδάτων, ὃ τὸν καρπὸν αὐτοῦ δώσει ἐν καιρῷ αὐτοῦ, διδασκαλία καὶ σύνεσίς ἐστιν, ἐν καιρῷ προσήκοντι, τοῖς τῆς ἐπὶ τὰ ὕδατα ἀπολυτρώσεως ἀφικνουμένοις διδομένη.

A Ὁ μὴ πιστεύσας Χριστῷ, μηδὲ τὴν ἀρχὴν αὐτὸν εἶναι καὶ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς νενοηκὼς, οὐκ ἔχων δεῖξαι τῷ Θεῷ, τῷ ὡραιοτέρῳ τῶν ὡραίων καρπῶν τὴν σκηνὴν αὐτοῦ κεκοσμημένην, πῶς ἑορτάσει; πῶς εὐφρανθήσεται; θέλεις γνῶναι τὸν ὡραῖον καρπὸν τοῦ ξύλου; ἐπίσκεψον τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, πῶς εἰσιν ὡραῖοι παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων. ὡραῖος καρπὸς ἐβλάστησε διὰ Μωσέως, ὁ Νόμος· ἀλλ' οὐχ οὕτως ἦν ὡραῖος ὡς τὸ Εὐαγγέλιον. ἐκεῖνος μὲν γὰρ τύπος τις ἦν καὶ σκιὰ τῶν μελλόντων πραγμάτων· τοῦτο δὲ ἀλήθεια καὶ ζωῆς χάρις. ὡραῖος ἦν τῶν Προφητῶν ὁ καρπός· B ἀλλ' οὐχ οὕτως ὡραῖος, ὡς ὁ ἐξ αὐτοῦ γεωργούμενος, τῆς ἀφθαρσίας.

Καὶ λήψεσθε ἑαυτοῖς τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ καρπὸν ξύλου ὡραῖον, καὶ κάλλυνθρα φοινίκων· λέγων τὴν ἄσκησιν τῶν θείων μαθημάτων, οἷς ἐκκαθαίρεται καὶ κοσμεῖται ψυχὴ νικῶσα τὰ πάθη,
90. ἀποσαρουμένων ἐξ αὐτῆς καὶ ἐκβαλλομένων τῶν ἁμαρτημάτων. δεῖ γὰρ καθαροὺς καὶ κεκοσμημένους ἥκειν εἰς τὴν ἑορτὴν, ὥσπερ κοσμήτρῳ ταῖς ἀσκήσεσι καὶ μελέταις τῆς ἀρετῆς περιληπουμένους· ὅτι μελέταις ἐπιπόνοις καὶ ἀσκήσεσι καθαιρόμενος ὁ νοῦς τῶν ἐπικαλυπτόντων αὐτὸν ἀλλοίων διανοημάτων, ὀξυδερκεῖ πρὸς τὴν ἀλήθειαν καθάπερ καὶ ἡ χήρα τὴν δραχμὴν ἐν τοῖς Εὐαγγε- C λίοις ἀνεύρατο, μετὰ τὸ σαρῶσαι τὸν οἶκον καὶ ῥίψαι τὰ κόπρια, τὰ ἐπισκοτοῦντα καὶ καλύπτοντα πάθη τὴν ψυχὴν, τὰ ἀπὸ τῆς θρύψεως ἡμῶν καὶ τῆς ἀμελείας πληθυνόμενα.

Καὶ τοίνυν ὁ σπουδάζων εἰς τὴν ἑορτὴν τῶν Σκηνῶν ἐκείνων φθάσαι, καὶ τοῖς Ἁγίοις συγκαταλεχθῆναι, πρῶτον τὸν ὡραῖον τῆς πίστεως κτησάσθω καρπόν· εἶτα τὰ κάλλυνθρα, τὴν ἄσκησιν καὶ μελέτην τῶν γραφῶν. εἶτα τοὺς εὐθαλεῖς ἐφεξῆς κλάδους τῆς ἀγάπης καὶ δασεῖς, οὓς καὶ μετὰ τὰ κάλλυνθρα παρεγγυᾷ λαμβάνεσθαι, κλάδους δασεῖς ἐπιβολώτατα, τὴν ἀγάπην φράσας. τὸ γὰρ δασὺ, κατάκαρπον ὅλον ἐστὶ καὶ πυκνὸν, μηδὲν ψιλὸν ἢ διάκενον ἔχον, ἀλλὰ πάντα πε- D πληρωμένον, καὶ τοὺς ὄρπηκας καὶ τὰ στελέχη. τοιοῦτον γάρ ἐστιν ἡ ἀγάπη, μηδαμόθεν ὑπόκενος ἢ ἄκαρπος οὖσα. Ἢ γὰρ ἐὰν πωλήσω τὰ ὑπάρχοντά μου, καὶ δώσω πτωχοῖς· καὶ ἐὰν τὸ σῶμά μου πυρὶ παραδώσω, καὶ ἐὰν τοσαύτην πίστιν, ὥστε ὄρη μεθιστᾷν, κτήσωμαι, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδέν εἰμι. ἀγάπη ἄρα τὸ κατάκαρπόν ἐστι καὶ δασύτατον ξύλον πάντων, ἡ γέμουσα καὶ πεπληρωμένη τῶν χαρίτων.

Εἶτα τί παραλαμβάνεσθαι βούλεται καὶ ἕτερον; τοὺς κλάδους ἰτεΐνους, φησὶ, τὴν δικαιοσύνην κλάδους ἰτεΐνους κεκλήκως, ἀνθ' ὧν οἱ δίκαιοι, κατὰ τὸν Προφήτην, ὡς ἀναμέσον ὕδατος ἀνατέλλουσι χόρτος, καὶ ὡς ἰτέα ἐπὶ παραρρέον ὕδωρ θάλλοντες τῷ λόγῳ. καὶ ἐπὶ πᾶσι, τοὺς ἀγνίνους ἐπικοσμοῦντας τὴν σκηνὴν παρακελεύεται προσφέρεσθαι κλάδους,

A Qui non credidit Christo, neque eum esse principium & lignum vitę intellexit, is, cùm non possit Deo ostendere Tabernaculum suum pulchrorum fructuum speciosissimo ornatum, quomodo festum celebrabit? quomodo lętabitur? Vis nosse pulchrum ligni fructum? Considera sermones Domini nostri Iesu Christi, vt sunt speciosi forma præ filiis hominum. Pulcher fructus germinauit per Mosem, nempe Lex: sed non ita pulcher vt Euangelium. Lex enim figura quædam erat & vmbra futurarum rerum: Euangelium autem veritas B est, & vitæ gratia. Pulcher erat Prophetarum fructus: sed non ita pulcher, vt qui ex ipso legitur, incorruptionis fructus.

Psal. 44. 5.

Et sumetis vobis prima die fructum ligni speciosum, & spatulas palmarum. Nempe diuinarum disciplinarum exercitationem significans, quibus emundatur & ornatur Animus vitiorum victor, euerritis ex ipsa eiectisque peccatis. Mundos enim atque ornatos ad festum venire necesse est, tanquam mangonio quodam, religiosis operibus virtutisque exercitiis magnificè comptos ac expolitos. Laboriosis enim id genus exercitamentis depurgata mens, à diuersarum cogitationum illi obtundentium offusa nebula, acutè veritatem cer- C nit: Vti etiam Vidua in Euangelijs quadrantem inuenit, cùm domum euerrisset, & sordes eiecisset; vitia scilicet obscurantia Animum ac obnubentia, quæ per nostram molliciem ac socordiam, ingenti nobis segete augescunt.

Leuit. 23. 40.

Mar 12. 42

Mens depurgatis vitiis perspicacior.

Quæ igitur ad Tabernaculorum illorum festum cupit euadere, inque Sanctorum censum referri studet, primùm speciosum fructum (id est, fidem) sibi comparet: tum spatulas (attentam scilicet Scripturarum meditationem ac in eis exercitationem) postea latè frondentes densosque charitatis ramos, quos post spatulas iubet sumi; ramos densos aptissimè charitatem vocans. Quod enim densè viret, ferè idem copiosè fructuosum totumque frugiferum est, nihil exile exsuc- D cumque habens, sed omnia plena & ramos & truncos. Talis quippe est charitas, nulla parte vacua aut infructuosa. Nam *si vendidero omnes facultates meas, & distribuero in cibos pauperum &, si corpus meum igni tradidero &, si tantam fidem habuero vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum.* Charitas igitur arbor est fructibus longè vberrima omniumque densissima; gratiis scilicet abundè scatens, iisque plena.

Animi ornatus ac virtutum series.

Charitas densa & constipata.

1. Cor. 13. 2.

Exinde quid & aliud nos vult assumere? Ramos scilicet salicum; isto symbolo iustitiam indicans: idcirco nimirum, *Quod Iusti*, vt auctor est Propheta, *velut gramen inter aquas germinant, & quasi salix iuxta præterfluentem aquam*, verbo doctrinaque florentes. Omnium denique cumulo, Agni arboris ramos ad Tabernaculum condecorandum iubet af-

Isai. 44. 4.

ferri; quod nempe arbor hæc ipso nomine Castimoniam (id est, ἁγνείαν) referat; cuius auctoramentum, dictis reliquis ornamentum ac decus præstat. Eant iam lasciui, qui suarum libidinum fœda mancipia, Castitatem reijciunt. Qui enim fiat vt cum Christo ad festum ingrediantur, qui Castitatis ramos (deifica illa beataque arbore) Tabernaculum suum non ornauerint? qua omnes festinantes ad illam cebritatem ac nuptiale conuiuium succingi oportet, ac lumbos obumbrare. Agite enim pulchræ Virgines, Scripturam ipsam & mandata considerate; qua ratione ad earum quæ dictæ sunt virtutum officiorumque coronidem, Castitatem diuinus sermo assumpserit, ostendens quàm illa deceat resurrectionem, quamque ad illam expetibilis sit: ac sine illa neminem compotem fore promissionum: quàm eximiè colimus nos Virginitatem professæ, & offerimus Domino. Vsurpant quoque, qui cum suis vxoribus castè viuunt, & veluti circa truncum, humiles eius Castitate nitentes ferunt surculos, haud valentes, quemadmodum nos, ad excelsos magnosque illius ramos euadere, ac vel eos contingere. Tametsi minores & ipsi offerunt Castitatis surculos. At libidinosi, effuso impetu indulgentes lasciuiæ, etiamsi non fornicentur, sed licitis quidem legitimæ vxoris, indomitæ tamen concupiscentiæ æstu, amplexibus assidui: quomodo diem festum agent? quomodo lætabuntur? qui Tabernalum suum (id est, carnem suam) Agni ramis (habitu scilicet Castitatis) non exornauerint: neque audierint monentem, *Vt qui habent vxores, tanquã non habentes sint.*

Castitas, omnium postremus ornatus.

Ipse Matrimonii castigandus vsus.

1. Cor. 7. 29.

Propterea præ reliquis omnibus, his qui certaminibus inhiant quique ingenti sunt animo, citra omnem cunctationem colendam esse Castitatem, tanquam summè vtilem & gloriosam, pronuntio. In nouo enim & indissolubili mundo, quisquis Castimoniæ ramis ornatus repertus non fuerit, nec requiem consequetur, vt qui Dei mandatum iuxta Legem minimè impleuerit: neque in terram promissam ingredietur, quippe qui festum Tabernaculorum non antè celebrauerit. Illi enim duntaxat, qui Scenopegiam festum egerint, ab iis quæ vocant Tabernacula profecti, ad sanctam contendunt terram, donec illò euaserint, vt in templum Deique ciuitatem ingrediantur, ad maius scilicet maiorisque claritatis gaudium proficientes, sicut figuræ indicant, quæ in Iudæis priùs præcesserunt. Quemadmodum enim Israëlitæ ex Ægypti finibus illis egressi, suscepto primùm itinere, in Tabernacula (Soccoth Hebræi vocant) venerunt. Hincque rursus profecti, venerunt in terram promissionis: ita & nos. Nam & ego iter habens, exque mundi huius Ægypto egressa, venio primùm ad Resurrectionem, quæ vera Scenopegia est: & ibi fructibus virtutis extructo speciosèque ornato Tabernaculo meo, prima festi Resurrectionis die,

Mysterium Tabernaculorum.

Num. 33. 5.

A διὰ τὸ φερώνυμον εἶναι τὸ δένδρον τῆς Ἁγνείας,
ᾧ κατακοσμεῖται τὰ προειρημένα. ἐῤῥέτωσαν
οἱ ἀκολασταίνοντες νῦν, καὶ διὰ τὰς ἑαυτῶν ἡ-
δυπαθείας ἁγνείαν ἀποδιωθούμενοι. πῶς γὰρ
εἰς τὴν ἑορτὴν συνεισελεύσονται Χριστῷ, μὴ
κοσμήσαντες ἑαυτῶν τὴν σκηνὴν κλάδοις ἁ-
γνείας, τῷ θεοποιῷ μακαρίῳ φυτῷ· ᾧ τοὺς
εἰς τὴν ἄγωνα σπεύδοντας ἐκείνην καὶ τὸν γά-
μον, ἀναδεῖσθαι δεῖ καὶ κατασκιάζεσθαι τὰς ὀσ-
φύας. ἴτε γὰρ Καλλιπάρθενοι, τὴν γραφὴν
αὐτὴν ἐπισκέψασθε καὶ τὰς ἐντολὰς, πῶς,
ὡς ἐπὶ συμπληρώματος τῶν προειρημένων
κατορθωμάτων παρέλαβεν ὁ λόγος τὴν Ἁγνείαν,
διδάσκων ὅσον διαπρεπὴς καὶ περιπόθητος ἔσται
B τῇ ἀναστάσει, καὶ ὅτι χωρὶς αὐτῆς οὐδεὶς τεύ- 91.
ξεται τῶν ἐπαγγελμάτων. ἣν ἐξαιρέτως γεωρ-
γοῦμεν ἡμεῖς αἱ παρθενεύουσαι, καὶ προσφέρο-
μεν Κυρίῳ. χρῶνται δὲ καὶ οἱ πρὸς τὰς ἑαυτῶν
ἁγνεύοντες γαμετὰς, καὶ ὥσπερ ἀμφὶ τὸ στέλεχος
κλῶνας αὐτῆς φέρουσι βλαστήσαντας σωφρο-
σύνην, τῶν ἄνω μὴ ἐφικνούμενοι καὶ μεγάλων
αὐτῆς ἐπιψαῦσαι κλάδων, καθάπερ ἡμεῖς. ὅ-
μως εἰ καὶ μικροὺς, οὐδὲν ἧττον προσφέρουσι
δὴ καὶ αὐτοὶ κλῶνας ἁγνείας. οἱ δὲ οἰστρηλατού-
μενοι, κἂν μὴ πορνεύσωσιν, ἀλλὰ καὶ εἰς μό-
νην καὶ ἔννομον ἀδιαστόλως ἐπιμίγνυσθαι θελ-
γόντων γαμετὴν, πῶς ἑορτάσουσιν; πῶς εὐ-
φρανθήσονται, μὴ κοσμήσαντες τὴν σκη-
C νὴν ἑαυτῶν τὴν σάρκα τοῖς κλάδοις τῆς ἄ-
γνου, μηδὲ εἰσακούσαντες τοῦ εἰρημένου, Ἵνα
καὶ οἱ ἔχοντες γυναῖκας, ὡς οἱ μὴ ἔχοντες
ὦσι;

Διὰ τοῦτο πάντων μάλιστα τοὺς τῶν ἀγώ-
νων ἐφιεμένους, καὶ μεγάλῃ φρονήσει χρωμέ-
νους, τὴν Ἁγνείαν ἀμελητὶ φημὶ δεῖν καὶ τι-
μᾶν, ὡς ὠφελιμωτάτην καὶ ἐπίδοξον. ἐν
γὰρ τῇ καινῇ καὶ ἀλύτῳ κτίσει, ὃς ἂν ἁ- 92.
γνείας μὴ εὑρεθῇ κλάδοις κεκοσμημένος, οὐ
τεύξεται τῆς ἀναπαύσεως, μὴ πληρώσας
τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν νόμον· οὐ-
δὲ εἰς τὴν γῆν ἐπιδημήσει τῆς ἐπαγγελίας,
μὴ ἑορτάσας πρῶτον τὰς σκηνάς. οἱ γὰρ ἑορ-
D τάσαντες μόνοι τὴν Σκηνοπηγίαν, εἰς τὴν ἁ-
γίαν χωροῦσι γῆν, ἀπαιρούμενοι ἀπὸ τῶν
καλουμένων Σκηνῶν, ἕως ἂν εἰς τὸν ναὸν
φθάσωσιν ἐλθεῖν, καὶ τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ,
εἰς τὴν μείζονα καὶ ἐνδοξοτέραν προκό-
ψαντες χαράν, καθὼς καὶ οἱ τύποι συνί-
στασιν, οἱ γεγονότες ἐπὶ Ἰουδαίων. ὥσπερ
γὰρ ἐξελθόντες τῶν ὅρων ἐκείνων τῆς Αἰ-
γύπτου, ὥδευσαν πρῶτον, καὶ ἦλθον εἰς τὰς
Σκηνὰς κἀκεῖθεν ἀπάραντες πάλιν, ἦλθον
εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας· οὕτω δὴ καὶ ἡ-
μεῖς. ὁδεύσασα γὰρ κἀγὼ τῆς Αἰγύπτου,
τούτου τοῦ βίου, ἔρχομαι πρῶτον εἰς τὴν
ἀνάστασιν, τὴν ἀληθινὴν Σκηνοπηγίαν· κἀ-
κεῖ τοῖς καρποῖς τῆς ἀρετῆς πήξασα τὴν σκη-
νήν μου κεκοσμημένην, τῇ πρώτῃ τῆς ἑορτῆς
ἀναστάσεως

ἀναστάσεως ἡμέρα, τῇ κρίσει, συνεορτάζω τῷ Χριστῷ τὴν χιλιονταετηρίδα τῆς ἀναπαύσεως, τὰς ἑπτὰ καλουμένας ἡμέρας, τὰ σάββατα τὰ ἀληθινά. εἶτα αὖθις ἑπομένη τῷ διεληλυθότι τοὺς οὐρανοὺς Ἰησοῦ, ἔρχομαι πάλιν, καθάπερ κἀκεῖνοι, μετὰ τὴν ἀνάπαυσιν τῆς Σκηνοπηγίας, εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, τοὺς οὐρανούς, ἐν σκηναῖς μὴ ἀπομείνασα, τουτέστι τοῦ σκηνώματός μου μὴ ἀπομείναντος τοιούτου· ἀλλὰ μετὰ τὴν χιλιονταετηρίδα μεταβληθέντος ἀπὸ τοῦ σχήματος τοῦ ἀνθρωπίνου καὶ τῆς φθο-
93. ρᾶς, εἰς ἀγγελικὸν μέγεθος καὶ κάλλος, ἔνθα λοιπὸν ἀπὸ τοῦ θαυμαστοῦ τῆς σκηνῆς, αἱ Παρθένοι τόπου, μετὰ τὸ συμπερανθῆναι τὴν ἑορτὴν τῆς ἀναστάσεως, εἰς τὰ μείζω καὶ κρείττω B διερχόμεθα, εἰς τὸν οἶκον αὐτὸν ἀναβαίνουσαι τὸν ὑπὲρ τοὺς οὐρανοὺς τοῦ Θεοῦ, ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως καὶ ἐξομολογήσεως, ἤχους ἑορτάζοντος, καθώς φησιν ὁ ψαλμῳδός. τοῦτο κἀγώ, ὦ Ἀρετή, κατὰ τὴν ἐμαυτῆς, δέσποινα, δύναμιν, δωροῦμαί σε τῷ πέπλῳ.

ΕΥΒΟΥΛ. Λίαν ἀγωνιῶ, ὦ Γρηγόριον,
94. 94 κατ᾽ ἐμαυτὴν ἐννοουμένη, ὁποίῳ θορύβῳ νῦν ἄρα ἡ Δομνῖνα ἦν, ταρασσομένης αὐτῇ τῆς καρδίας, καὶ φοβουμένης μὴ ἀπορήσῃ λόγων, καὶ ἐνδεέστερόν τι τῶν ἄλλων Παρθένων ἀποφθέγξηται, τοσούτων ἤδη ῥηθέντων εἰς τὸ προκείμενον καὶ ποικίλων. εἰ οὖν ἄδηλος ἐγένετο κεκινημένη, φέρε καὶ τοῦτο περαίνωσον. θαυμάζω γὰρ εἴ τι ἔχει εἰπεῖν, τελευταία κεκληρωμένη. C

ΓΡΗΓΟΡ. Τεταράχθαι μὲν αὐτήν, ὦ Εὐβούλιον, καὶ σφόδρα, ἔφη μοι ἡ Θεοπάτρα· οὐ μὴν ἠπορηκέναι λόγων. μετὰ τὸ παύσασθαι τὴν Τυσιανήν, ἡ Ἀρετὴ τὸν ὀφθαλμὸν εἰς αὐτὴν ἐπιβαλοῦσα, Δεῦρο δὴ καὶ σὺ θύγατερ, ἔφη, τὸν λόγον ἀπόδος, ἵνα πληρώσωμεν ἐντελῆ τὴν εὐωχίαν. τὴν οὖν Δομνῖναν ἐρυθριάσασαν ἐπιπολύ, μόλις ἀνανεῦσαι, καὶ εἰς εὐχὴν ἐξαναστᾶσαν τραπῆναι, καὶ καλεῖν τὴν Σοφίαν παραστῆναι οἱ βοηθόν. εὐξαμένῃ δὲ αὐτῇ, θάρσος φησὶν εὐθέως ἐγγίνεσθαι, καί τις αὐτὴν θεία ἀνοχὴ κατέλαβε, καὶ ἔφη. D

ΔΟΜΝΙΝΑ.

Ὦ Ἀρετή, κἀγὼ παραλείψασα τὰς μακρολογίας τῶν προεξηγημάτων, εἰς αὐτὰ τὰ προκείμενα κατὰ δύναμιν εἰπεῖν πειράσομαι· ἵνα δὴ μὴ τῷ μηκύνεσθαι τὰ πάρεργα, πλείονα χρόνον ὧν ἕνεκα λέγεται παρέχω. ἡγοῦμαι γὰρ μέγιστον μέρος φρονήσεως εἶναι, τὸ μὴ μακροὺς ἐκ περιόδων περὶ τῶν ἐρωτηθέντων ποιεῖσθαι τοὺς λόγους, κηλοῦντας τὰ ὦτα· ἀλλ᾽ αὐτόθεν εὐθέως περὶ ὅτου τὸ ἐπερώτημά ἐστιν ἄρχεσθαι. διὸ ἐνθένδε κἀγώ, καιρὸς γάρ.

A quæ dies est iudicij, simul cum Christo millenarium annorum requiei, celebro; quæ septem dicuntur dies, vera nimirum Sabbata. Inde rursus Iesu comes, qui penetrauit cœlos (vt & illi post Scenopegiæ requiem in terram promissionis) in cœlos venio, non remanens in Tabernaculis: hoc est, non remanente meo corpore, quale prius erat: sed post mille annorum spatium mutato, ex humani forma corporis & corruptione, in Angelicam molem & pulchritudinem: Vbi demum nos Virgines à loco Tabernaculi admirabilis, consummato iam Resurrectionis festo, ad maiora & meliora transibimus, in ipsam domum Dei supracœlestem ascendentes, *in voce exultationis & confessionis, soni festiuitatem agentis*, vt Psalmodus ait. Hoc ipsa quoque, ô Domina Arete, qualicunque elaboratum facultate pro munere peplum offero.

Istud millenarij cũ Christo ante beatam in cœlis mansionem, priscæ simplicitatis.
Hebr. 4.14.
Psal. 41.5.

EVBVL. Multum æstuo apud me, ô Gregorium, reputans mecum in quanta mentis anxietate per istam sermonum vicem Domnina versaretur, ipsa in præcordiis fluctuans, ac iurè metuens ne sibi aqua hæreret, ieiuniusque aliquid reliquis Virginibus, cùm illæ tanta iam sicque varia occupassent, peroraret. Si ergo non dissimulauit talem hunc animi sui motum, age & istud quoque transige. Miror enim si quid habuerit quod diceret, vltimum nacta habendi sermonis locum.

GREG. Turbatam sanè ipsam maiorem in modum, ô Eubulium, dixit mihi Theopatra: non tamen laborasse penuria sermonum. In eam ergo, postquam Tysiana finem fecit, iniecto Arete oculo; Age tu quoque, ait, Filia, sermonem redde, vt conuiuium omni ex parte perfectum compleamus. His erubescens Domnina, vixque post longam moram oculos vultumque tollens, exurgensque ad orandum se vertit, ac Sapientiæ præsens auxilium implorandum. Qua oratione perfunctæ, visam aiebat subitò nouam creatam audaciam, & diuinam quandam incidisse fiduciam; eaque fretam dixisse.

DOMNINA, ORAT. X.

O Arete, omissis & ego exordiorum ambagibus, protinus rem ipsam aggredi conabor pro viribus: ne iis immorando quæ extra rem sunt, longius quàm pro earum ratione, ac penè superfluè orationem traham. Numero enim in magna prudentiæ parte non indulgere verbis inaniter aures mulcentibus, diffundique dicendo, antequam ad caput ipsum quæsiti veniatur; sed ex ipso statim puncto quæstionis incipere. Hinc igitur ordior: tempus enim est.

A Nihil tam prodesse hominiad honestatem ac virtutis bonum, ô illustres Virgines, poterit, quàm Castitas. Vt enim summa honestate ac laudatissimè gubernetur Anima, vtque à malis & inquinamentis pura mundo soluatur ac dimittatur, sola hæc efficit, ac præstat. Ex quo siquidem Christus eam nos colere docuit, excellentissimamq; illius pulchritudinem aperuit, regnum diaboli destructum est, cùm prius vniuersum hominum genus captiuum traheret & addiceret. Adeò vt nullus Antiquiorum Domino placuerit, sed omnes in offensiones incurrerint; cùm Lex non ipsa valde ad liberandum genus humanum à corruptione potis fuerit, donec Virginitas Legi succedens; Christi auspiciis & decretis homines imperio regendos suscepit. Neque verò primi hominum adeò in pugnas & cædes, in amores & libidines, idolorum superstitiosum cultum præcipites sæpius cucurrissent: si iustitia, quæ ex legibus erat, sufficiens eis fuisset ad salutem. Iam verò, tunc quidem magnis ipsos crebrisque calamitatibus immissos fuisse videmus: ex quo autem Christus incarnatus est, & Virginitate ornatam carnem armauit, crudelis Tyrannus intemperantiæ princeps sublatus est, & pax fidesque viget, non iam vt ante in cultum idolorum prono humano genere.

Hoc durũ; nec commodè satis Possinio mollitum. Vide, Not.

Sed ne cui videar sophistica grassari arte, exque probabilibus hæc conie&ari, ac vana iactare pro solidis: ex veteri vobis, ô Virgines, & ego Testamento, scriptam prophetiam, eius quam statuo veritatis indubitatum testimonium, ex libro Iudicum afferam; vbi clarè Castitatis regnum olim futurum prænuntiabatur. Sic enim legitur. *Eundo ierunt ligna, vt vngerent super se Regem: dixeruntque Oliuæ, Regna super nos. Et dixit eis Oliua, Numquid derelinquens pinguedinem meam, quam glorificauit Deus & homines, ibo vt lignis imperem? Dixeruntque ligna vniuersa ad Ficum, Veni, regna super nos. Et dixit eis Ficus, Nunquid derelinquens dulcedinem meam, & genimen meum bonum, ibo vt lignis imperem? Et dixerunt ligna ad Vitem, Regna super nos. Et dixit eis Vitis, Nunquid dereliquens vinum meum, quod est lætitia hominum, ibo vt imperem lignis? Dixerunt ligna ad Rhamnum, Veni, regna super nos. Et dixit Rhamnus ad ligna, Si in veritate vngitis me in Regem, venite, confidite in protectione mea; Sin minus egrediatur ignis de Rhamno, & deuoret cedros Libani.*

Iud. 9.8.

Porro hæc de arboribus è terra nascentibus dicta non esse, cuiuis manifestum est. Neque enim stirpes inanimes in concilium cogi potuere, deque Rege eligengo deliberare, quæ altis solo radicibus fixæ hæreant. Omninò autem hæc de Animabus instituta narratio est,

A Οὐδὲν οὕτως ὀνῆσαι δυνήσεται πρὸς τὸ καλὸν τὸν ἄνθρωπον, ὦ Καλλιπάρθενοι, ὡς Αγνεία. τὸ γὰρ κάλλιστα καὶ ἄριστα διακυβερνηθεῖσαν τὴν ψυχὴν, καὶ κηλίδων καὶ μιασμάτων καθαρὰν ἀπολυθῆναι τοῦ κόσμου, μόνη ποιεῖ τοῦτο καὶ ἐργάζεται, Αγνεία. ἀφ' οὗ γὰρ ὁ Χριστὸς ἐδίδασκεν αὐτὴν ἀσκεῖν ἡμᾶς, ἐμήνυσεν ἡμῖν τὸ ἀνυπέρβλητον κάλλος αὐτῆς, ἡ βασιλεία τοῦ πονηροῦ καθῃρέθη, πρότερον ἀεὶ πάντας αἰχμαλωτίζοντες καὶ δουλουμένου· ὡς μὴ οὖν τῶν παλαιοτέρων εὐάρεστον γεγονέναι Κυρίῳ 95.
τινὰ, ἀλλὰ πάντας ἐπικρατηθῆναι πλάσμασιν,
B οὐ σφόδρα τοῦ νόμου τῆς φθορᾶς ἀρκέσαντος ἐλευθερῶσαι τὴν ἀνθρωπότητα, μέχρις ἡ Παρθενία διαδεξαμένη τὸν νόμον, Χριστοῦ παραῖς τῶν ἀνθρώπων ἐβασίλευσεν. οὐ γὰρ ἂν οὕτως οἱ πρόσθεν εἰς μάχας καὶ φόνους καὶ ἔρωτας καὶ εἰδωλολατρείας συνελαύνοντο πολλάκις, εἰ ἦν αὐτοῖς ἡ ἐκ τῶν νόμων αὐτάρκης πρὸς σωτηρίαν δικαιοσύνη. νυνὶ δὲ τότε μὲν μεγάλαις καὶ πολλαῖς πολλάκις ἐνεφύροντο συμφοραῖς· ἀφ' οὗ δὲ Χριστὸς ἐνηνθρώπησε, καὶ Παρθενίᾳ τὴν σάρκα κοσμήσας ὥπλισεν, ὁ ὠμοτύραννος ἄρχων τῆς ἀκρασίας ἤρθη, καὶ εἰρήνη καὶ πίστις κρατεῖ, οὐκέτι τῶν ἀνθρώπων ὡσαύτως τετραμμένων εἰς εἰδωλολατρείαν, ὥσπερ καὶ πάλαι.

C Αλλ' ἵνα μὴ δόξω ποι σοφίζεσθαι, καὶ ἀπὸ τῶν εἰκότων τεκμαίρεσθαι ταῦτα καὶ φληναφᾶν, ἐκ τῆς παλαιᾶς ὑμῖν ὦ Παρθένοι, κἀγὼ παρέξομαι διαθήκης ἔγγραφον προφητείαν, ὡς ἀληθῆ λέγω, τοῖς Κριταῖς ἔνθα φανερῶς ἡ βασιλεία τῆς Αγνείας ἤδη προκατήγγελτο. φησὶ γάρ. Πορευόμενα ἐπορεύθησαν τὰ ξύλα τοῦ χρῖσαι ἐφ' ἑαυτῶν βασιλέα καὶ εἶπον τῇ Ελαίᾳ, Βασίλευσον ἐφ' ἡμᾶς. καὶ εἶπεν αὐτοῖς ἡ Ελαία, Αφεῖσα τὴν πιότητά μου, ἣν ἐδόξασεν ὁ Θεὸς καὶ οἱ ἄνθρωποι, πορευθῶ ἄρχειν τῶν ξύλων; καὶ εἶπον τὰ ξύλα πάντα τῇ Συκῇ, Δεῦρο, βασίλευσον ἐφ' ἡμᾶς. καὶ εἶπεν
D αὐτοῖς ἡ Συκῆ, Αφεῖσα τὴν γλυκύτητά μου καὶ τὸ γέννημά μου τὸ ἀγαθὸν, πορευθῶ ἄρχειν τῶν ξύλων; καὶ εἶπον τὰ ξύλα τῇ Αμπέλῳ, Βασίλευσον ἐφ' ἡμᾶς. καὶ εἶπεν αὐτοῖς ἡ Αμπελος, Αφεῖσα τὸν οἶνόν μου, τὴν εὐφροσύνην τῶν ἀνθρώπων, πορευθῶ ἄρχειν τῶν ξύλων; καὶ εἶπον τὰ ξύλα πρὸς τὴν Ράμνον, Δεῦρο βασίλευσον ἐφ' ἡμᾶς. καὶ εἶπεν ἡ Ράμνος πρὸς τὰ ξύλα, Εἰ ἐν ἀληθείᾳ χρίετέ με ὑμεῖς εἰς βασιλέα ἐφ' ἡμᾶς, δεῦτε, πεποίθατε ἐν τῇ σκέπῃ μου· εἰ μὴ, ἐξέλθῃ πῦρ ἐκ τῆς Ραμνου καὶ καταφάγῃ τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου.

Ταῦτα δὲ ὅτι μὴ περὶ ξύλων τῶν ἐκ γῆς φυομένων ἐλέχθη, σαφές. οὐ γὰρ ἐν ἑαυτοῖς τὰ δένδρα τὰ ἄψυχα χειροτονήσοντα βασιλέα συνήρχοντο, ταῖς ῥίζαις εἰς τὴν γῆν κατεστηλωμένα· ἀλλὰ πάντως περὶ ψυχῶν ἱστορεῖται ταῦτα, αἱ πρὸ τῆς ἐνανθρωπή-

σεως τοῦ Χριστοῦ καθυλομανήσασαι τοῖς παραπτώμασι, προσιᾶσιν οἶκτον αὐτὴν ἀξιοῦσαι λαβεῖν τὸν Θεόν, καὶ βασιλεῦσαι τὸν ἔλεον καὶ τὴν εὐσπλαγχνίαν, ἣν ἐλαίας τύπῳ παρέλαβεν ἡ Γραφή, διὰ τὸ ἀρωγὸν τὸ ἔλαιον σώμασιν εἶναι, καὶ λυτήριον καμάτων καὶ πόνων, φωτός τε παρεκτικόν. ἐλαίῳ γὰρ καταρδόμενον πᾶν τὸ λυχναῖον αὔξεται σέλας· λυτήριοι δὲ πάντως καὶ οἱ τοῦ Θεοῦ οἰκτιρμοὶ θανάτου, καὶ ἀρωγοὶ τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ τοῦ τῆς καρδίας φωτὸς θρεπτικοί. καὶ ἐπισκέψασθε μή ποτε τὰς ἀπὸ τοῦ Πρωτοπλάστου μέχρι τοῦ Χριστοῦ καθεξῆς ἡ Γραφὴ νομοθεσίας δηλοῖ, ὧν ὁ διάβολος ἀντιμίμοις ἐξηπάτησε πλάσμασι τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος· τὴν μὲν Συκῆν ἀπεικάζουσα τῇ κατὰ τὸν παράδεισον δοθείσῃ τῷ ἀνθρώπῳ ἐντολῇ, ἐπειδὴ τὴν γύμνωσιν ἀπατηθεὶς οὕτως πετάλοις ἀπεκάλυψε συκῆς. τὴν δὲ Ἄμπελον, τῇ ἐπὶ τοῦ κατακλυσμοῦ τῷ Νῶε, διὰ τὸ οἴνῳ κοιμηθέντα χλευασθῆναι. τὴν δὲ Ἐλαίαν, τῇ κατὰ τὴν ἔρημον τῷ Μωσεῖ· ἐπειδὴ τὸ χάρισμα τὸ Προφητικόν, ἔλαιον τὸ ἅγιον, ἀνομησάντων αὐτῶν, ἐκλελοίπει τῆς κληρονομίας. τὴν δὲ Ῥάμνον, τῇ ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ κόσμου τοῖς Ἀποστόλοις. ἐπειδὴ γὰρ δι' αὐτῶν ἐδιδάχθημεν Ἁγνείαν, ἧς ἀπατηλὸν μόνης εἴδωλον οὐκ ἴσχυσεν ὁ διάβολος σκευάσαι, διὰ τοῦτο καὶ εὐαγγέλια τέσσαρα παραδέδοται, τετράκις εὐαγγελισαμένου τοῦ Θεοῦ τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ παιδαγωγήσαντος τέσσαρσι νόμοις, ὧν οἱ καιροὶ σαφῶς ἀπὸ τῆς διαφορότητος δηλοῦνται τῶν καρπῶν· ἡ μὲν γὰρ συκῆ, διὰ τὴν γλυκασίαν καὶ τὸν ὡραισμὸν, τὴν τρυφὴν τὴν πρὸ τῆς παραβάσεως ἐν παραδείσῳ τοῦ ἀνθρώπου παρίστησι γεγενημένην. ἔστι γὰρ ὅτε δὴ καὶ σφόδρα πολλαχῶς τῆς συκῆς τὸν καρπὸν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπὶ τοῦ κρείττονος λαμβάνει, καθὼς ἀποδείξομεν ὕστερον· ἡ δὲ ἄμπελος διὰ τὴν ἱλαρότητα τὴν ἐκ τοῦ οἴνου, καὶ τὴν εὐφροσύνην τῶν περισωθέντων τῆς ὀργῆς καὶ τοῦ κατακλυσμοῦ, τὴν ἀπὸ τοῦ φόβου καὶ τῆς φροντίδος, τὴν εἰς τὴν χαρὰν αὐτῶν μεταβολὴν αἰνίσσεται. ἡ δὲ ἐλαία διὰ τὸν καρπὸν τοῦ ἐλαίου τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Θεοῦ μηνύει, πάλιν ἀνεξικακήσαντος μετὰ τὸν κατακλυσμόν, τῶν ἀνθρώπων ἐκτραπέντων εἰς ἀθεότητα, δοῦναι νόμον καὶ ἐμφανισθῆναί τισιν, καὶ ὥσπερ ἀποσβεννυμένην ἤδη τὴν αὐγὴν τῆς ἀρετῆς ἐλαίῳ λιπᾶναι.

Ἡ δὲ Ῥάμνος καὶ Ἄγνος ἐστὶν, ὑφ' ὧν μὲν ῥάμνος καλούμενον, ὑφ' ὧν δὲ ἄγνος· καὶ τάχα διὰ τὸ συγγενὲς φυτὸν τοῦτο τῇ Παρθενίᾳ πεφυκέναι ταύτῃ ῥάμνος καὶ ἄγνος προσηγορεύθη. ῥάμνος μὲν, παρὰ τὸ στερέμνιον καὶ καρτερὸν πρὸς τὰς ἡδονάς· ἄγνος δὲ, παρὰ τὸ διαπαντὸς ἁγνεύειν. ὅθεν καὶ τὸν Ἠλίαν ἐκ προσώπου τῆς Ἰεζάβελ γυναικὸς φεύγοντος, λόγος ὑπὸ ῥάμνον ἐλ-

A quæ ante Christi Incarnationem, grauius delictis eluxuriatæ, supplices ad Deum accedunt, ac clementiam rogant: misericordiæque ac lenitatis imperio regi (quam Scriptura sub Oliuæ figura expressit) efflagitant; idcirco nimirum, quod oleum multum prosit corporibus, laboresque ac dolores dissoluat, & ad lumen sufficiat. Quicquid enim lucernarum luminis est, id verò irrorati olei pabulo concrescit. Dei quoque prorsus miserationes, mortem & peccata dissoluunt, humanoque generi procliuè opitulantur, ac alimenta præbent luci cordis. Ac, quæso, considerate num Leges à Primo homine condito ad Christum deinceps Scriptura B illis verbis significare voluerit; quibus diabolus contrariis figmentis humanum genus seduxit. Ac Ficum quidem præcepto comparauit, quod in paradiso datum est homini; quod is seductus, nuditatem Ficus foliis contexit. Vitem autem ad id retulit, quod diluuij tempore Noë datum est, eo quod ille vino sopitus, irrisus est. Oliua, Mosaicam Legem significat, datam in deserto; quod videlicet Prophetica gratia (sanctum vtique oleum) improbis illorum actibus ab hæreditate defecerit. Denique Rhamnum non ineptè refert ad eam Legem, quæ Apostolis data est ad mundi ad salutem; quia per illorum institutionem Virginitatem didicimus, cuius vnius inane ac fallax simulacrum diabolus struere nequiuit. Idcirco C etiam quatuor tradita sunt Euangelia, quod Deus quater humano generi faustas illas annunciationes miserit, ac quaternis promulgatis Legibus ipsum instituerit: quarum tempora, ex fructuum diuersitate perspicuè noscuntur. Nam ficus, quod mite ac dulce, formosumque pomum est, delicias Paradisi, vitæque voluptariæ repræsentat, in qua homo ante lapsum fuit. Sanè non rarò vt postea demonstrabimus, ficus fructum Spiritus sanctus, in virtutis partem sumit. Vitis autem propter vini hilaritatem, eorumque lætitiam qui à diluuij ira, Dei indulgentia euaserant, mutatos illorum animos à timore anxiaque cura in gaudium, obscurè significat. Oliua porro, propter olei, quod producit, naturam, Dei misericordiam designat, qui iterum post diluuium, versis D in impietatem hominibus, patienter tulerit, vt Legem daret, ac se quibusdam manifestaret, iamque propè extinguendam virtutis lucem, olei pinguedine fouerit.

Rhamnus autem, idem qui Agnus est; quo vtroque promiscuè nomine aliis aliisque vocatur. Fortè etiam, quod planta hæc Virginitati affinis sit, vt Rhamnus & Agnus nuncuparetur obtinuit: Rhamnus quidem, propter soliditatem & aduersus voluptates firmitatem: agnus verò, hoc est casta, quod talis semper duret. Hinc & Eliam à facie Iezabelis mulieris fugientem Scriptura refert ad rhamni

Arborum Regem expostitium allegoria.

Gen. 3. 7.

Gen. 9. 22.

Num. 32. 18.

Id est à Iudæis peculiari.

εὐαγγέλια, ἀντὶ τῶ, κηρύγματα: prædicationes, leges ad salutem instituentes.

Ier. 8. 13.

Ioel 1. 7.

Rhamnus & Agnus, Castitatis symbolū alij distinguunt.

3. Reg. 19. 4. At Bliæ ar-

bor innipetus, ab his diuersa.

primùm vmbram secessisse, ibi exauditum robur accepisse, ac cibum sumpsisse: Quod nimirum ei, qui libidinis fugit œstrum, seque à muliere eximit (hoc est, à voluptate) hospitio sit ac vmbraculo, quæ à Christo Virginum Principis aduentu, hominum imperio potita, arbor germinauit. Nam cùm Leges Adami, & Noë Mosisque temporibus latæ, salutem homini præstare nequiuissent, sola Lex Euangelica cunctos saluos fecit.

Accomodatè, & eos qui salui facti sunt.

Hæc enim causa est, cur ficus arborum regnum (quæ nimirum spiritali sensu, homines; ficus verò, mandatum intelligatur) non obtinuisse dicatur. Nempe optabat homo post etiam, virtutis imperio subijci, nec ab incorruptione Paradisi voluptatis eijci. Eius tamen illud, præuaricationis reatu, repulsum desiderium, ipseque procul exturbatus est; vt qui deinceps ab incorruptione regi non posset, nec eius capax dominationis esset. Primaque illi post transgressionem, quæ per Noë esset, prædicatio mittitur: cui si attenderet animum, posset à peccato seruari: quippe cùm illa cessationem à malis lętitiamque promitteret, si omnibus viribus eam excoluisset. Haud secus ac vitis, edendum abs se vinum haud inani spe pollicetur, si quis eam colat ac labore exerceat. Verùm ne hæc quidem Lex super homines regnauit, quod ei homines obsequi recusarunt, etsi eam Noë strenuè promulgaret. Cæterum malis domiti, & postquam vndique circunuenti aquis suffocarentur, cœperunt pœnitere ac polliceri dicto se audientes fore, & parituros mandatis. Quocirca spretim reijciuntur, ne mandati prædicatione iuuentur; respondente illis Spiritu ac exprobrante, quod dereliquissent, quibus iusserat Deus vt illis opem ferrent, salutemque ac lætitiam præstarent; Noë scilicet virum sanctum eiusque progeniem. Ad vos nimirum, ô contumaces, nullo prudentiæ fructu commendatos, opem vobis allaturus, veniam, & qui à lignis aridis nihil differatis; qui prius prædicanti mihi à terrenis auocandum animum, fidem non adhibueritis?

Gen. 5. 29

Non bene Poss quæ de Noë spreta prædicatione, aliò torquet.

Hisque adeò etiam per hunc modum à benignæ Dei prouidentiæ cura abdicatis, ac rursus postea humano genere in errores effuso, quæ regnum obtineret ac iustitię commoneret, sub Mose principe, à Deo Lex missa est. Verùm hi quoque eadem procul valere iussa, idolorum cultui adhæserunt. Hinc Deus hos quoque in cædes mutuas tradidit, fugasque ac captiuitates; Lege ipsa quasi sentiente ac fatente, se illis salutem præstare non posse. Nempe malis attriti atque afflicti, lugubri gestu ac planctu, iterum se mandatis obsecuturos pollicebantur; quoad Deus quartùm miseratus hominem, Castitatem regno potituram legauit, quam Scriptura consequenter Rhamnum nuncupauit. Hæc rigidè austereque absumptis

Lex inutilis ad salutem.

Castitatis postrema Lex rhamni specie.

A θεῖν πρῶτον, καὶ εἰσακουσθέντα ἐνισχῦσαι καὶ λαβεῖν τροφήν, ὅτι τὸν φευγόντων οἶστρον, καὶ τὴν γυναῖκα τὴν ἡδονήν, τὸ καταγώγιον καὶ ἡ σκέπη τὸ τῆς ἁγνείας ἐβλάστησε ξύλον, ἀπὸ τῆς παρουσίας τοῦ Ἀρχιπαρθένου Χριστοῦ βασιλεῦσαι τῶν ἀνθρώπων. τῶν γὰρ πρώτων ἀδυνατησάντων σῶσαι νομοθετημάτων τὸν ἄνθρωπον, τοῦ ἐπὶ τοῦ Ἀδὰμ καὶ τοῦ Νῶε, καὶ τοῦ ἐπὶ τοῦ Μωσέως, ἡ κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον ἔσωσε μόνη νομοθεσία πάντας.

Ἡ γὰρ συκῆ ταύτῃ λέγεται μὴ βασιλεῦσαι τῶν ξύλων, τῶν ἀνθρώπων νοουμένων· συκῆς δέ, τῆς ἐντολῆς· ἀνθ' ὧν ὁ ἄνθρωπος μετὰ τὸ πεσεῖν ἤθελε πάλιν ὑπὸ τῆς ἀρετῆς βασιλεύεσθαι, καὶ τῆς ἀφθαρσίας τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς B μὴ ἀποβληθῆναι. ἀλλ' ἀπεκρούσθη παραβάς, καὶ ἀπεβλήθη μακράν, ὡς μὴ δυνάμενος ὑπὸ τῆς ἀφθαρσίας ἔτι, μηδὲ χωρεῖν βασιλεύεσθαι. καὶ πρῶτον αὐτῷ τὸ κήρυγμα μετὰ τὴν παράβασιν πέμπεται τὸ διὰ Νῶε· ἵν' ἐὰν προσέχῃ, κἂν τούτῳ σωθῆναι τῆς ἁμαρτίας ἰσχύσῃ, ἀνάπαυσιν ἀπαγγελλόμενον τὴν ἀπὸ τῶν κακῶν καὶ εὐφροσύνην, εἰ ἀσκήσαιεν αὐτὸ κατὰ κράτος. ὥσπερ καὶ οἶνον ἡ ἄμπελος ἐπαγγέλλεται γεννᾶν τοῖς ἀσκοῦσι καὶ ἐργαζομένοις. ἀλλὰ καὶ τοῦτο οὐκ ἐβασίλευσε τὸ νομοθέτημα τῆς ἀνθρωπότητος, ὅτι μὴ ἐπείσθησαν αὐτῷ κηρυσσομένῳ σπουδαίως πρὸς τοῦ Νῶε· ἀλλὰ καὶ μετὰ τὰ συνέχεσθαι ἤδη καὶ πνίγεσθαι τοῖς ὕδασιν, ἤρ-
C ξαντο μετανοεῖν, καὶ ἐπαγγέλλεσθαι παρέχειν ἑαυτοὺς πεισθησομένους ταῖς ἐντολαῖς. ὅθεν
καὶ [96] ὑπερηφανοῦνται βασιλεύεσθαι, τουτέστιν 96.
ὑπὸ τοῦ κηρύγματος ὑπερηφανοῦνται βοηθεῖσθαι τῆς ἐντολῆς, ἀνταποκρινομένου τοῦ Πνεύματος αὐτοῖς καὶ ὀνειδίζοντος, ὥσπερ καταλεῖψαι οἷς ἐκέλευσεν ὁ Θεὸς ἀνθρώποις, ὦ ἀπεράμονες, βοηθεῖν μὲν καὶ σώζειν τούτους καὶ εὐφραίνειν, οἷον τὸν Νῶε καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ, ἔλθω βοηθῆσαι, τοῖς φρονήσεως ὑμῖν ἀκάρποις καὶ ξηρῶν ξύλων οὐδὲν ἀπεοικόσι, πρότερον μὴ πιστεύσασί μοι κηρύσσοντι φύξιν τῶν παρόντων.

Καὶ δὴ καὶ τούτων οὔπω ἀπαξιωθέντων τῆς θείας κηδεμονίας, καὶ πάλιν τῆς ἀνθρωπότητος εἰς πλάνην κεχυμένης, αὖθις ὁ Θεὸς ἀ-
D πέστειλε βασιλεύσοντα Νόμον, καὶ ὑπομνήσοντα δικαιοσύνην ἐπὶ Μωσέως. οἱ δὲ μακρὰν καὶ τούτῳ χαίρειν φράσαντες, εἰς εἰδωλολατρείαν μετέστησαν. ὅθεν ὁ Θεὸς εἰς ἀλληλοφονίας καὶ δρασμοὺς καὶ αἰχμαλωσίας παρέδωκε καὶ τούτους, ἀποδοξήσαντος αὐτοῖς σώζειν τοῦ Νόμου· οἱ μετὰ τὸ συνελαθῆναι τοῖς κακοῖς, ποτνιώμενοι πάλιν ἐπηγγέλλοντο πειθαρχεῖν ταῖς ἐντολαῖς· μέχρις ὁ Θεὸς τέταρτον κατελεήσας τὸν ἄνθρωπον, τὴν Ἁγνείαν ἀπέστειλε βασιλεῦσαι, ἣν Ῥάμνον ἀκολούθως ἐκάλεσεν ἡ Γραφή. ἥτις καταναλώσασα τὰς ἡδονάς,

καὶ ἀπειλήσασα λοιπὸν, εἰ μὴ αὐτῇ πάντες ἀνενδοιάστως καὶ ἐν ἀληθείᾳ προσέρχοιντο, πυρὶ καταδαπανήσειν πάντας. Οὐκ ἔτι γὰρ μετὰ ταύτην ἐπελθεῖν νόμον ἢ διδασκαλίαν ἑτέραν, ἀλλὰ κρίσιν καὶ πῦρ. καὶ διὰ τοῦτο λοιπὸν ἀπεντεῦθεν δικαιοπραγεῖν ὁ ἄνθρωπος ἤρξατο, καὶ πιστεύειν βεβαίως τῷ Θεῷ, καὶ ἀποσχίζεσθαι τοῦ διαβόλου. οὕτως ὠφελιμώτατον καὶ ἀρωγὸν κατεπέμφθη τοῖς ἀνθρώποις Αγνεία. μόνης γὰρ αὐτῆς ἀντίμιμον οὐκ ἴσχυσεν ἐργάσασθαι πρὸς ἀπάτην ὁ διάβολος, ὥσπερ καὶ τῶν ἄλλων νομοθετημάτων.

Τῆς γὰρ Συκῆς, ὡς ἔφην, διὰ τὴν γλυκασίαν τοῦ καρποῦ καὶ τὸν ὡραϊσμὸν ἐν τύπῳ τῆς ἐν παραδείσῳ τρυφῆς παραληφθείσης, τοῖς ἀντιμίμοις αὐτῆς ἀποβουκολήσας τὸν ἄνθρωπον ὁ διάβολος ἤχευσε, τὴν γύμνωσιν καλύψαι πείσας τοῦ σώματος πετάλοις συκῆς, ὅ ἐστι, διὰ τὸ κνησμῶδες, τρυφῇ φιληδόνῳ. τοὺς δὲ περισωθέντας αὖθις ἐκ τοῦ κατακλυσμοῦ, διὰ τῆς τῆς πνευματικῆς εὐφροσύνης ἀμπέλου, ἀντιμίμῳ πόματι μεθύσας, κατεγλεύασε πάλιν, ἀπογυμνώσας τὸν ἄνθρωπον ἀρετῆς. ἔσται δὲ σαφέστερον μᾶλλον ἐντεῦθεν ὃ λέγω.

Η ἀντικειμένη δύναμις ἀεὶ μιμεῖται τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς δικαιοσύνης τὰ σχήματα, οὐ πρὸς ἄσκησιν κατ᾽ ἀλήθειαν, ἀλλὰ πρὸς ἀπάτην καὶ ὑπόκρισιν. ἵνα γὰρ δελεάσῃ πρὸς θάνατον τοὺς φεύγοντας τὸν θάνατον, ἀθανασίας ἔξωθεν καλλωπίζεται σχηματισμοῖς. καὶ ταύτῃ συκῆ βούλεται νομίζεσθαι καὶ ἄμπελος, καὶ γλυκύτητα καὶ εὐφροσύνην γεννᾶν, εἰς Ἄγγελον μετασχηματιζομένη φωτὸς, καὶ προσχήματι θεοσεβείας δελεάζουσα πολλούς.

Δύο γὰρ εἶναι διαφορὰς συκέων καὶ ἀμπέλων εὑρίσκομεν ἐν ταῖς Γραφαῖς. Σῦκα τὰ χρηστὰ, χρηστὰ λίαν. καὶ σῦκα τὰ πικρὰ, πικρὰ λίαν. οἶνον εὐφραίνοντα καρδίαν ἀνθρώπων, καὶ οἶνον θυμὸν δρακόντων καὶ θυμὸν ἀσπίδων ἀνίατον. ἀλλ᾽ ἀφ᾽ οὗ λοιπὸν ἐβασίλευσεν Αγνεία τῶν ἀνθρώπων, ἐλέγχθη ἡ πλάνη καὶ νενίκηται, τοῦ Ἀρχιπαρθένου Χριστοῦ καταστρέψαντος αὐτὴν, καὶ ἡ ἀληθινὴ συκῆ καὶ ἡ ἀληθινὴ ἄμπελος καρποφοροῦσι, μετὰ τὸ κρατῆσαι πάντων Αγνείαν, καθάπερ καὶ Ἰωὴλ ὁ Προφήτης εὐαγγελίζεται. Θάρσει γῆ, λέγων, καὶ χαῖρε καὶ εὐφραίνου, ὅτι ἐμεγάλυνε Κύριος τοῦ ποιῆσαι. θαρσεῖτε κτήνη τοῦ πεδίου, ὅτι βεβλάστηκε τὰ πεδία τῆς ἐρήμου· ὅτι ξύλον ἤνεγκε τὸν καρπὸν αὐτοῦ, ἄμπελος καὶ συκῆ ἔδωκαν τὴν ἰσχὺν αὐτῶν. καὶ τὰ τέκνα Σιὼν χαίρετε καὶ εὐφραίνεσθε ἐπὶ Κυρίῳ Θεῷ ὑμῶν, διότι ἔδωκεν ὑμῖν βρῶσιν εἰς δικαιοσύνην, ἄμπελον καὶ συκῆν δένδρα καρποὺς εἰς δικαιοσύνην βλαστήσαντα τοῖς τέκνοις τῆς νοητῆς Σιὼν, τὰς ἔμπροσθεν νομοθεσίας καλῶν, ἃ μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν ἐκαρποφόρησαν τοῦ Λόγου, ὁπότε ἐβασίλευσεν ἡμῶν ἡ Αγνεία, πρόσθεν ἀποκρατήσαντα καὶ ἀπομύσαν-

A voluptatibus, etiam comminatur, nisi ei omnes indubitanter obediant, & in veritate ad ipsam accedant, igni consumpturam vniuersos Non enim aliam postea futuram Legem aut doctrinam, sed iudicium & ignem Ea denunciatione iustè deinceps homo agere cœpit, & Deo firmiter credere, seque à diabolo abiungere. Sic vtilissimum ac salutare Deus hominibus misit auxilium; nempe Castitatem. Nimirum vna hæc est, quam imitari arte mala eiusque effingere simulacrum ad seducendum, diabolus minimè potuit: sicut in aliis Legibus sese res habuerat.

Cùm enim ficus (vti dicebam) quæ præstat fructus dulcedine elegantiaque, deliciarum Paradisi typo assumatur: rebus B illi æmulis seductum hominem diabolus prędа cepit, dum nuda corporis eius fruticis foliis contegere persuasit: hoc nempe agens, vt molliter scabra fici folia, prorita ndæ essent libidini. Eos rursus qui ex diluuio incolumes fuerant, ob spiritalem lætitiæ vitem, non dissimili potu inebriatos derisit, virtutis denuo indumento hominem nudans. Indeque manifestius erit, quod dico. — Diaboli in omnibus æmula malignitas.

Aduersaria potestas semper virtutis ac iustitiæ speciem cultumque æmulatur, non vt exerceat ad pietatem, sed vt fraudem faciat & simulatione eludat. Vt enim eos qui mortem fugiant, ad mortem illecebra capiat, immortalitatis exterius C coloribus fucatur. Atque hinc est, vt ficus aut vitis videri velit, & quæ dulcedinis ac lętitię fœcunda parens existat, transformans se in Angelum lucis, multosque religionis specie illaqueans. — 2.Cor.11. 14.

Duo enim esse genera ficuum vitiumque in sacris literis reperimus. *Ficus bonas, bonas valde: & ficus amaras, amaras valde. Vinum lætificans cor hominum: &, vinum furorem draconum, & furorem aspidum insanabilem.* Verùm ex quo iam Castitas hominum imperium iniit, deprehensa fraus est atque deuicta, eu ertente illam Virginum principe Christo: Veraque adeò ficus & vera vitis D fructificant, postquam in omnes euasit Castitatis dominatus, vti & Ioël Propheta ominatè annuntiat. *Confide terra,* dicens: *Gaude & lætare, quoniam magnificauit Dominus, vt faceret. Confidite peccora campi, quoniam germinarunt campi solitudinis: quoniam lignum attulit fructum suum: Vitis & ficus dederunt virtutem suam. Et filii Sion exultate & lætamini in Domino Deo vestro, quia dedit vobis cibum in iustitiam.* Vitem & ficum arbores, fructum in iustitiam germinantes filiis spiritalis Sion, Leges appellat: quæ posteaquam Verbum homo factum est, fructificarunt, Castitate in nos adepta imperium; cùm prius ob peccatum immensumque errorem eneruatæ — Ier. 24. 3. — Psal. 104. 15. — Deu. 32. 33. — Ioel. 2. 22.

concidissent, ac surculos compressissent. Non enim poterat tale nobis alimentum, quod ad vitam proficeret, Vitis vera ac Ficus vera præbere, adhuc ficu non vera, & ad fraudem vario cultu ornata, florente. Sed quando arefecit Dominus falsa germina verorumque æmula, prolata sententia in ficum amarulentam, *Non amplius nascatur ex te fructus*; tunc quæ verè fructiferæ erant arbores, floruerunt, & germinarunt cibum in iustitiam.

Matth. 21. 19.

Quandoque verò etiam Vitis, neque id paucis locis, ad Dominum refertur: Ficus verò ad Spiritum sanctum; tanquam nimirum Domino exhilarante corda hominum, ac Spiritu sanante. Et propterea iubetur primùm Ezechias ficorum massa cataplasma facere ac imponere (fructu scilicet Spiritus) vt curetur: tanquam nimirum charitate, vt auctor est Apostolus. *Fructus* enim inquit, *Spiritus est charitas, gaudium, pax, lenitas, bonitas, fides, mansuetudo, continentia*: Quas nimirum dotes, donaque ob eximiam dulcedinem Propheta ficos nuncupauit. Michæas quoque, *Et requiescet vnusquisque*, inquit, *sub vite sua & sub ficu sua; & non erit qui exterreat*. Certum enim est, eos qui sub Spiritus Verbique vmbraculum asylumque confugerint ac quieuerint, nullo consternandos pauore, aut illius percellendos horrore, qui corda conturbat.

Ioan. 15. 1.
Ficorum massa.
Isai. 38. 41.
Gal. 5. 22.
Mich. 4. 4.

Porrò & Mosis Legem, Oliuæ symbolo designari, ostendit Zacharias, sic dicens. *Et reuersus est Angelus qui loquebatur in me, & suscitauit me, quasi virum qui suscitatur de somno suo; & dixit ad me? Quid tu vides? Et dixi, Vidi, & ecce candelabrum aureum totum, & lampas super ipsum. Et duæ oliuæ, vna à dextris lampadis eius, & vna à sinistris.* Et paucis interiectis, percontanti Prophetæ, Quid essent duæ oliuæ ad dexteram candelabri & ad sinistram eius; quid item duo rami oliuarum, qui sunt in manibus duorum rostrorum; respondit & dixit Angelus, *Isti sunt duo filij pinguedinis, qui assistunt Domino vniuersæ terræ*: Duas nempe primigenias Virtutes significans, assistentes Deo; quę in domo circa funiculum per ramos spiritale Dei oleum subministrent, vt diuinæ lumen cognitionis habeat. Duo namque rami duarum oliuarum, Lex sunt & Prophetæ circa funiculum hæreditatis versantes, quorum auctor Christus & Spiritus sanctus, cùm needum ipsi fructum integrum, harumque plantarum magnitudinem capere possemus, priusquam Castitas mundi principatum arriperet, eumque imperio regeret: sed ramos ipsarum solos (Legem scilicet & Prophetas) prius excoluimus, idque segnius, paulatim, sæpius prolabentes. Quis enim Christum aut Spiritum perfectè vnquam, nisi vitæ priùs munditia fretus, capere potuit? Quæ

Zach. 4. 1.
Zach. 4. 14.
Visionis Zachariæ mysterium.

A τὰ τὰς βλάστας διὰ τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν πολλὴν πλάνην. οὐδὲ γὰρ ἠδύνατο τὴν εἰς ζωὴν ἀναδιδομένην ἡμῖν παρασχεῖν τροφὴν ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινὴ καὶ ἡ συκῆ ἡ ἀληθινή, ἔτι τῆς συκῆς μὴ ἀληθινῆς καὶ πρὸς ἀπάτην πεποικιλμένης, αὐξούσης· ἀλλ' ὅτε κατεξήρανεν ὁ Κύριος τὰ νόθα καὶ ἀντιμίμητα τῶν ἀληθινῶν, ἀποφηνάμενος τῇ πικροφόρῳ συκῇ τό, Μηκέτι γένηται καρπὸς ἐκ σοῦ εἰς τὸν αἰῶνα· τότε τὰ ὄντως ἀνέθαλε καρποφόρα, καὶ ἐβλάστησαν βρῶσιν εἰς δικαιοσύνην.

Ἔστι δὲ καὶ ὅτι εἰς αὐτὸν ἀναφέρεται τὸν Κύριον ἡ Ἄμπελος πολλαχῶς· εἰς δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἡ συκῆ· ὡς τοῦ μὲν Κυρίου τὰς καρδίας ἱλαρύνοντος B τῶν ἀνθρώπων, τοῦ δὲ Πνεύματος ἰωμένου. καὶ διὰ τοῦτο προστάσσεται πρῶτον Ἐζεκίας παλάθῃ καταπλασθῆναι σύκων· ὃ δή ἐστι τῷ καρπῷ τοῦ Πνεύματος ἵνα θεραπευθῇ, οἱονεὶ κατὰ τὸν Ἀπόστολον, τῇ ἀγάπῃ. Ὁ γὰρ καρπός, φησι, τοῦ Πνεύματος ἀγάπη, χαρά, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηστότης, πίστις, πραότης, ἐγκράτεια· ὃν διὰ τὴν πολλὴν γλυκύτητα, σῦκα ὁ Προφήτης ἐκάλεσε. καὶ ὁ Μιχαίας δέ. Καὶ ἀναπαύσεται ἕκαστος, φησιν, ὑπὸ τὴν ἄμπελον αὐτοῦ, καὶ ἕκαστος ὑποκάτω τῆς συκῆς αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἔσται ὁ ἐκφοβῶν. δῆλον γὰρ ὅτι οἱ ὑπὸ τὴν τοῦ Πνεύματος προσφυγόντες καὶ ἀναπαυσάμενοι, καὶ τὴν τοῦ Λόγου σκέπην, οὐ δειλιάσουσιν, οὐδὲ πτυρήσονται τὸν ταράσσοντα C τὰς καρδίας.

Ὅτι δὲ καὶ ἡ Ἐλαία τὴν ἐπὶ Μωσέως αἰνίττεται νομοθεσίαν, ὁ Ζαχαρίας παρίστησιν, οὕτω λέγων. Καὶ ἐπέστρεψεν ὁ Ἄγγελος ὁ λαλῶν ἐν ἐμοί, καὶ ἐξήγειρέ με, ὃν τρόπον ὅταν ἐξεγερθῇ ἄνθρωπος ἐξ ὕπνου αὐτοῦ· καὶ εἶπε πρός με, Τί σὺ βλέπεις; καὶ εἶπα, Ἑώρακα, καὶ ἰδοὺ λυχνία χρυσῆ ὅλη, καὶ τὸ λαμπάδιον ἐπάνω αὐτῆς, καὶ δύο ἐλαῖαι, μία ἐκ δεξιῶν τοῦ λαμπαδίου αὐτῆς καὶ μία ἐξ εὐωνύμων. καὶ μετ' ὀλίγα. καὶ τίνες εἰσὶν ἐρομένου αἱ ἐλαῖαι τοῦ Προφήτου, αἱ ἐκ δεξιῶν τῆς λυχνίας καὶ αἱ ἐξ εὐωνύμων, καὶ οἱ δύο κλάδοι τῶν ἐλαιῶν οἱ ἐν ταῖς χερσὶ τῶν δύο μυξωτήρων ἀπεκρίθη καὶ εἶπεν ὁ Ἄγγελος, Οὗτοι οἱ δύο υἱοὶ πιότητος, οἱ παρεστήκασι τῷ Κυρίῳ πάσης τῆς γῆς· 97 τὰς δύο λέγων ἀρχεγόνους Δυνάμεις εἶναι, D τὰς δορυφορούσας τὸν Θεόν. αἱ ἐν τῷ οἴκῳ περὶ τὸ χοίνισμα διὰ τῶν κλάδων ἐπιχορηγοῦσαι τὸ πνευματικὸν ἔλαιον τοῦ Θεοῦ, ἵνα φῶς ἔχῃ θείας γνώσεως. οἱ γὰρ δύο κλάδοι τῶν δύο ἐλαιῶν, ὁ Νόμος εἰσὶ καὶ οἱ Προφῆται, οἱ περὶ τὸ χοίνισμα τῆς κληρονομίας ἐπικλωθέντες, οὓς ἐβλάστησεν ὁ Χριστὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὔπω δυναμένων ἡμῶν χωρῆσαι τὸν καρπὸν ὅλον, καὶ τὸ μέγεθος τῶν φυτῶν τούτων, πρὶν ἄρξαι τοῦ κόσμου καὶ βασιλεῦσαι τὴν Ἁγνείαν· ἀλλὰ τοὺς κλάδους αὐτῶν μόνον, τὸν Νόμον οἱονεὶ καὶ τὴν Προφητείαν, πρόσθεν ἐγεωργήσαμεν, καὶ ταῦτα μετρίως, πολλάκις διολισθήσαντες. τίς γὰρ Χριστὸν ἢ τὸ Πνεῦμα τέλειον ἴσχυσε χωρῆσαί ποτε, μὴ κα-

θαρρεῦσαι προσῆκον· ἡ γὰρ πρὸς εὐδοξίαν ἐπιθυμητήν τε καὶ ἐραστὴν ἐκ παίδων ἐργαζομένη τὴν ψυχὴν ἄσκησις, καὶ τὸν κόσμον αὐτῇ τοῦτον μετὰ ῥᾳστώνης ἀβασάνιστον ἐκεῖ διακομίζουσα, καὶ μικρῶν αἰρουμένη πόνων μεγάλας ἐλπίδας, αὕτη ἐστὶν ἡ ἀθανατοποιὸς τῶν σωμάτων ἡμῶν Ἁγνεία, ἣν δεῖ πάντας ἀσμένως ἀνθρώποις προτιμᾶν καὶ αἰνεῖν. τοὺς μὲν, ὅτι δι' αὐτὴν ἐνυμφαγωγήθησαν τῷ Λόγῳ Παρθενίαν ἀσκήσαντες· τοὺς δὲ, ὅτι πρὸς αὐτῆς ἠλευθερώθησαν τῆς, Γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ, κατακρίσεως.

Οὗτος, ὦ Ἀρετή, καὶ ὁ παρ' ἐμοῦ σοι, καθ' ὅσον ἐγὼ δύναμαι, λόγος περὶ Ἁγνείας· ὃν ἀξιῶ, κἂν μέτριος ᾖ, δέσποινα, καὶ ὀλίγος, προθυμότατά σε δέξασθαι παρ' ἐμοῦ, τελευταίαν εἰπεῖν ᾑρημένην. B

A enim ad gloriam desiderabilem ac amabilem à puero animum præparat exercitatio, & hunc illi cultum cum otio tutum importat, ac pro exiguis laboribus ingentes spes ingenerat, ipsa hæc est, de qua agimus, immortalitatem corporibus nostris tribuens, Castitas: quam omnes lubenter homines omnibus anteferre, & super omnia laudare decet. Alios quidem, quod per eam ad honorem nuptiarum cum Verbo assumpti sunt, colendo Virginitatem. Alios autem, quod per illam ab ea liberati sint maledictione, *Terra es, & in terram reuerteris.* Gen.3.19.

Hic est, ô Arete, quem à me exegisti, pro virium mearum tenuitate, absolutus sermo de Virginitate: quem peto, ô Domina, etsi mediocris exilisque sit, benigno tamen à me accipias animo, cui vltimum assignasti orandi locum.

ΑΡΕΤΗ.

80. Ἀλλὰ δέχομαι, τὴν Ἀρετὴν ἡ Θεοπάτρα ἔφη φάναι, καὶ πᾶσαν ἐπαινῶ. κράτιστα γὰρ δή, καὶ ὑπὸ μὴ φαύλοις, ἀλλὰ μετὰ σπουδῆς τὰ λεχθέντα δεχομένη διεξελήλυθας, οὐ γλυκυθυμίαν πρὸς τέρψιν τῶν ἀκουόντων συσκευασαμένη, ἀλλὰ πρὸς ἐπανόρθωσιν ὑπόμνημα καὶ νῆψιν. προτιμᾶν γὰρ τῶν ἐμῶν ἐπιτηδευμάτων Ἁγνείαν ὁ λέγων δεῖν καὶ ἀσπάζεσθαι πρώτην τῶν ἄλλων, ὀρθῶς παρακελεύεται· ἣν τιμᾶν μὲν νομίζουσι καὶ θεραπεύειν πολλοί, τιμῶσι δ' αὐτὴν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ὀλίγοι. οὐ γὰρ ὁπόταν τὴν ἑαυτοῦ σάρκα τῆς κατὰ συνουσίαν ἄγευστον ἡδονῆς φιλοτιμεῖται τηρεῖν ἄνθρωπος, τῶν ἄλλων μὴ κρατῶν, Ἁγνείαν τιμᾷ· ἀτιμάζει μὲν οὖν αὐτὴν μᾶλλον οὐχ ἥκιστα βαναύσοις ἐπιθυμίαις, ἡδονὰς ἀντικαταλλασσόμενος ἡδοναῖς. οὐδέ γε ὅταν πρὸς τὰς ἔξωθεν ἐπιθυμίας διαπονῇ καρτερῶν, ὑπεραίρηται δὲ φυσιούμενος αὐτῷ δὴ τούτῳ τῷ δύνασθαι τῶν τῆς σαρκὸς ὑπεκκαυμάτων κρατεῖν, καὶ πάντας ὡς οὐδὲν ἐξουδενῶν, ἡγεῖται Ἁγνείαν τιμᾶν. ἀτιμάζει γὰρ αὐτὴν ὑβρίζων ὑψηλοφρονῶν, τῷ, τὸ μὲν ἔξωθεν τοῦ πίνακος καθαίρειν καὶ τῆς παροψίδος, τὴν σάρκα, τὸ σῶμα, τὴν δὲ καρδίαν τύφῳ σίνεσθαι καὶ φιλοκρατίᾳ. οὐδέ γε ὁπότε ἐναβρύνεταί τις χρήμασι, τιμᾶν αὐτὴν σπουδάζει· ἀτιμάζει μὲν οὖν πάντων μᾶλλον δὲ οὗτος, προκρίνων αὐτῆς ὀλίγον κέρδος, ἧς οὐδὲν ἀντάξιον τῶν ἐν τῷ βίῳ τιμίων. Πᾶς γὰρ πλοῦτος ἐνώπιον αὐτῆς, καὶ χρυσὸς, ὡς ψάμμος ὀλίγη. οὐδέ γε ὁ ἑαυτὸν ὑπερφυῶς ἠγαπημένος φιλῶν, καὶ τὸ ἑαυτῷ μόνῳ συμφέρον σπουδάζων σκοπεῖν, ἄφροντις δὲ τῶν πλησίον, Ἁγνείαν τιμᾷ· ἀτιμάζει μὲν οὖν αὐτὴν καὶ οὗτος· πολὺ γὰρ λείπεται τῶν κατ' ἀξίαν ὁμιλούντων αὐτῇ, τῷ τὴν ἀγάπην αὐ-

ARETE, ORAT. XI.

Accipio equidem (respondisse Areten referebat Cleopatra) & totam probo ac laudo. Optimè enim, etsi non ita clarè, ceterum ingenii vi solertique opera, quę dicta erant suscipiens, prosecuta es, non inanem demulcendis auribus instruens voluptatem, sed ad morum correctionem ac sobrietatem, luculentum monumentum ponens. Qui enim cæteris meis studiis ac officiis præponendam castitatem docet, & præ aliis primam amplectendam, C rectè admonet: quam se colere & obseruare, multi quidem existimant: vt certè colunt pauci vt verbo dicam. Non enim quicunque suam carnem à venerei congressus voluptate continere studuerit, nisi reliquos affectus coerceat, continuò Castitatem colit: quin potius ignominia traducit, cùm eius professione suscepta sordidis nihilominus indulget cupiditatibus, voluptates ac libidines, voluptatibus commutans ac libidinibus. Neque si cupiditatibus quidem sensuum fortiter obstiterit, inani autem gloria fastuque efferatur, ipso hoc quod potis sit exardescentis in se libidinis æstus comprimere, cuncto quę nihil faciat, rectè censeatur Castitatem colere: quam superbiæ D contagie dedecore verius afficit; nempe quod exterius est lancis & paropsidis emundans (carnem videlicet ac corpus) animum verò tumoris ambitionisq; sordibus inquinans. At neque si quis pecuniarum cupiditate captus, earum copia gloriatur, is eam colere magnificè studet; sed pro omnibus despicatui habet, lucrum exiguum illi pręferens, cui tamen nihil comparabile est, eorũ quæ in vita in pretio habẽtur. Omnes enim diuitiæ & aurũ in conspectu illius arena est exigua. At neque qui seipsum supra modum amare deprehenditur, & quod sibi soli prodest voicè intuetur & curat, necessitatum proximi securus, Castitatem colit: quin ipse quoque spernit. Multũ enim ab illis abest, qui pro dignitate illius vtuntur necessitudi-

Veri Virgines & casti pauci.

Matth 23. 25.

Sap.7.9.

ne, qui eius charitatem & misericordiam & humanitatem à se repulerit. Neque enim rectum est, hinc quidem Castitatis vsu Virginitatem colere; illinc verò prauis facinoribus ac libidine animum polluere: neque hinc quidem profiteri puritatem & continentiam, illinc autem inquinari, atque vitiis indulgere. Neque rursus, hinc quidem fateri haud sibi curæ esse res mundi, illinc autem parandis inhiare, ac in illis versari. Quin membra omnia ab omni intacta corruptione seruanda ac incommista, non ea duntaxat quæ pruritũ ad libidinem habent, remque maritalem exercent; sed & iam quorum est procliuior opera. Planè irrisio est, membra quidem genitalia, impolluta Virginitate seruare, non linguam: Aut seruare quidem linguam, oculum autem aut aures aut manus non seruare: Aut denique illa quoque habere ac seruare integra, non verò animum, sed illo superbia iraque constuprari.

Prorsus enim operæpretium est, vt cui constitutum sit ne colenda Castitate à proposito erret, membra omnia sensusque suos mundos adstrictosque seruet (vti fieri in nauium tabulis solet, quarum iuncturas Nauarchi diligenter agglutinant adstringuntque) ne qua scilicet peccato sese infundenti in animum via atque aditus pateat. Nam vt nobilissima quæque præstantissimaque professio est, ita maximis grauissimisque offensionibus obnoxia est; ac verè bono malum magis aduersatur, quàm ei, quod nec in bonis numerandum est. Multi itaque quibus persuasum esset, hoc potissimum præstare Castitatem, vt effrænes libidinosos æstus ac cupiditates comprimat, reliqua vitæ institutione neglecta, hac quoq; exciderunt; suique de decoris partem, recto ad eam tramite nitentibus, asperserunt; vti vos, quæ in omnibus estis regula, demonstratis: quippe cùm & opere & sermone, seu eruditione Virginitate perfunctæ, eius decora protuleritis. Et Virginem quidem qualem esse deceat perscripsimus. Vos autem, amplo dicendi facultate celebrato certamine, quæ ipsa audiuerim, victrices omnes pronuntio ac corona dono. Theclam tamen maiori floridiorique, vt inter vos principem, ac quæ magnificentior cunctis claruerit.

Castitas certamen.

Thecla Virginum princeps.

Hæc locutam Aretem aiebat Theopatra, iussisse cunctas assurgere, & sub Agno stantes factaque corona, gratias Domino ac laudes debita veneratione referre. Theclam auspicari, ac choro præire. Vt igitur assurrexerunt, Theclam narrabat Virginem mediam à dextris Aretes stantem, compositè canere: reliquas verò in orbem, quasi circum ducto choro, illi succinere ac respondere.

A τῆς καὶ τὸ συμπαθητικὸν καὶ τὸ φιλάνθρωπον λωβήσασθαι. οὐ γὰρ τῇ δὲ μὲν ἁγνεύοντας παρθενεύειν δεῖ, τῇ δὲ καὶ κακοπραγμοῦντας χραίνεσθαι καὶ ἀκολασταίνειν. οὐδὲ τῇ μὲν ἐπαγγέλλεσθαι καθαρεύειν καὶ σωφρονεῖν, τῇ δὲ μολύνεσθαι καὶ ἁμαρτάνειν. οὐδ' αὖ τῇ μὲν ὁμολογεῖν μὴ πεφροντικέναι τῶν κοσμικῶν, τῇ δὲ κτᾶσθαι [81] καὶ ἐν αὐτοῖς ἐξετάζεσθαι. 81 ἀλλὰ πάντα τὰ μέλη φθορᾶς ἀκοινώνητα καὶ ἀμιγῆ τηρεῖν, οὐ μόνον τὰ κνισμώδη καὶ συνουσιαστικά, ἀλλ' ἤδη [82] τὰ τούτων 82 ἐνεργέστερα. χλεύη γάρ, τὰ μὲν τῆς παιδοποιήσεως ὄργανα τηρεῖν παρθένα, τὴν δὲ γλῶτταν μὴ τηρεῖν· ἢ τὴν γλῶσσαν μὲν τηρεῖν παρθένον, τὴν δὲ ὅρασιν, ἢ τὴν ἀκοήν, B ἢ τὰς χεῖρας μὴ τηρεῖν. εἰ ταῦτα μὲν ἔχειν καὶ τηρεῖν παρθένα, τὴν καρδίαν δὲ μὴ τηρεῖν, ἀλλ' ἐταιρίζεσθαι τύφῳ καὶ θυμῷ.

Δεῖ γὰρ πάντως τὸν μέλλοντα μὴ ἁμαρτήσεσθαι περὶ τὴν ἄσκησιν τῆς Ἁγνείας, τὰ μέλη πάντα καὶ τὰ αἰσθητήρια τηρεῖν ἑαυτοῦ καθαρὰ καὶ συνεσφιγμένα· καθάπερ δὴ καὶ πλοίων, ὧν οἱ κυβερνῆται τὰς ἁρμογὰς σφίγγουσι, πρὸς τὸ μὴ χεῖν ἔσω δίοδον τὴν ἁμαρτίαν ἐπεισχεομένην. τοῖς γὰρ μεγάλοις ἐξ ἀνάγκης ἐπιτηδεύμασι, μεγάλα καὶ τὰ πταίσματα συμβαίνει, καὶ τῷ ὄντι τῷ ἀγαθῷ μᾶλλον ἐναντιώτερον τὸ κακόν, ἢ τῷ μὴ ἀγαθῷ. πολλοὶ οὖν δοξάζοντες τὸ περὶ τὰς οἰστρώδεις καρτε- C ρεῖν ἐπιθυμίας εἶναι τὴν Ἁγνείαν, τῶν ἄλλων ἀμελήσαντες, αὐτῆς ἔπταισαν, καὶ τοῖς ὀρθῶς πρὸς αὐτὴν ὡρμημένοις προστρῖψαι ψόγους, ὡς ὑμεῖς ἠλέγξατε, νόμος διὰ πάντων. αὗται γὰρ παρθενεύουσαι καὶ ἔργῳ καὶ λόγῳ· καὶ τὰ μὲν δὴ τῆς Παρθένου, ποταπὴν εἶναι προσήκει, διεγράφη· ὑμᾶς δὲ διαπρεπῶς ἀγωνισαμένας τῷ λόγῳ, αὐτήκοος γενομένη, πάσας ἀποφαίνομαι νικᾶν καὶ στέφω· Θέκλαν δὲ τῷ μείζονι στεφάνῳ καὶ δασυτέρῳ, ὡς πρώτην ὑμῶν καὶ μεγαλοπρεπέστερον ἐκλάμψασαν.

Ταῦτα οὖν εἰποῦσαν, ἔφη κελεῦσαι πάσας ἀναστῆναι τὴν Ἀρετὴν ἡ Θεοπάτρα, καὶ πάσας D ὑπὸ τὸν Ἀγνον, εὐχαριστήριον ὕμνον πρεπόντως ἀναπέμψαι τῷ Κυρίῳ· ἐξάρχειν δὲ τὴν Θέκλαν καὶ προαφηγεῖσθαι. ὡς οὖν ἀνέστησαν, τὴν Θέκλαν μέσην μὲν τῶν Παρθένων, ἔφη, ἐκ δεξιῶν δὲ τῆς Ἀρετῆς στᾶσαν, κοσμίως ψάλλειν· τὰς δὲ λοιπὰς ἐν κύκλῳ καθάπερ ἐν χοροῦ σχήματι συστάσας, ὑπακούειν αὐτῇ.

HYPACOE.

Tibi me seruo castam, & splendentem tenens lampadem, Sponse, Tibi occurro.

ΥΠΑΚΟΗ.

Ἁγνεύω σοι, καὶ λαμπάδας φαεσφόρους κρατοῦσα, Νυμφίε, ὑπαντάνω σοι.

ΨΑΛΜΟΣ.

A

ΨΑΛΜΟΣ.

Ἄνωθεν, Παρθένοι, βοῆς ἐγερσινεκρος ἦχος ἦλθε, Νυμφίῳ λέγων πασυδὶ ὑπαντᾷν λευκέσιν ἐν στολαῖς καὶ λαμπάσι, πρὸς ἀνατολάς. ἐγείρεσθε πρὶν φθάσῃ μολεῖν εἴσω θυρῶν Ἄναξ.

Ἁγνεύω σοι, καὶ λαμπάδας φαεσφόρους κρατοῦσα, Νυμφίε, ὑπαντάνω σοι.

Βροτῶν πολυστένακτον ὄλβον ἐκφυγοῦσα, καὶ βίου τρυφῆς ἁβρὰς ἡδονὰς, ἔρωτα, σαῖς ὑπ' ἀγκάλαις ζωηφόροις ποθῶ σκέπεσθαι, καὶ βλέπειν τὸ σὸν κάλλος διηνεκῶς, Μάκαρ.

Ἁγνεύω σοι, καὶ λαμπάδας φαεσφόρους κρατοῦσα, Νυμφίε, ὑπαντάνω σοι.

Γάμων λιποῦσα τὰ θνητὰ λέκτρα, καὶ δόμον, Ἄναξ, διὰ σὲ, πολύχρυσον, ἦλθον ἀσπίλοις ἐν εἵμασιν, ὅπως φθάσω κἀγὼ πανολβίων θαλάμων εἴσω σὺν σοὶ μολεῖν.

B

Ἁγνεύω σοι, καὶ λαμπάδας φαεσφόρους κρατοῦσα, Νυμφίε, ὑπαντάνω σοι.

Δόλους δράκοντος ἐκφυγοῦσα μυρίους, Μάκαρ, θελκτηρίους, ἔτλην καὶ πυρὸς φλόγα καὶ θηρῶν ἀνημέρων ὁρμὰς βροτοφθόρους, σὲ προσμένουσα ἀπ' οὐρανῶν.

Ἁγνεύω σοι, καὶ λαμπάδας φαεσφόρους κρατοῦσα, Νυμφίε, ὑπαντάνω σοι.

Ἐλαθόμην πάτρας ποθοῦσα σὴν χάριν, Λόγε· ἐλαθόμην Παρθένων ὁμηλίκων χορούς, μητρός τε καὶ γένους φρύαγμα. πάντα γὰρ σύ μοι αὐτὸς σὺ Χριστὲ τυγχάνεις.

C

Ἁγνεύω σοι, καὶ λαμπάδας φαεσφόρους κρατοῦσα, Νυμφίε, ὑπαντάνω σοι.

Ζωῆς χορηγὸς Χριστὲ τυγχάνεις. χαῖρε φῶς ἀνέσπερον, ταύτην δέδεξο τὴν βοήν. χορός σε Παρθένων προσεννέπει, τέλειον Ἄνθος, Ἀγάπη, Χαρὰ, Φρόνησις, Σοφία, Λόγε.

Ἁγνεύω σοι, καὶ λαμπάδας φαεσφόρους κρατοῦσα, Νυμφίε, ὑπαντάνω σοι.

Ἠνοιγμέναις θύραις, Ἄνασσα φαιδρόκοσμε, δέδεξο θαλάμων εἴσω καθ' ἡμᾶς, ἀχραντόσωμε, καλλίνικε Νύμφα, καλλίπνοος. ὁμόστολοι παρήμεθα Χριστῷ, πανόλβιοι μέλπουσαι σὸν γάμον, θάλος.

D

Ἁγνεύω σοι, καὶ λαμπάδας φαεσφόρους κρατοῦσα, Νυμφίε, ὑπαντάνω σοι.

Θρηνοῦσι νῦν βαρύστονοι κόραι πυλῶν πικρῶς ἔξω, καὶ βοῶσι γοερῶς, ὅτι τὸ λαμπάδων ἀποσβέσασαι φῶς, οὐκ ἔφθασαν χαρᾶς ταμεῖον[83] εἰσιδεῖν.

83. εἰσδύειν

Ἁγνεύω σοι, καὶ λαμπάδας φαεσφόρους κρατοῦσα, Νυμφίε, ὑπαντάνω σοι.

Ἱερᾶς ὁδοῦ γὰρ ἐκτραπεῖσαι, πρὸς βίου πόρους κτήσασθαι ἔλαιον ἠμέλησαν ἄθλιαι πλέον· νεκρὰς δὲ φλογερᾶς πυρὸς φέρουσαι λαμπάδας, στένουσιν ἔνδον ἐκ φρενῶν.

Ἁγνεύω σοι, καὶ λαμπάδας φαεσφόρους κρατοῦσα, Νυμφίε, ὑπαντάνω σοι.

PSALMVS.

Cœlitus Virgines, clamoris excitantis mortuos sonus venit, Sponso iubens simul omnes obuiam ire in stolis albis & lampadibus, Orientem versus. Expergiscimini priusquam occupet intra portas penetrare Rex.

In Theclæ laudem Hymnus, aliosque vtriusque Testamenti Virgines.

Tibi me seruo castam, & splendentem tenens lampadem, Sponse, Tibi occurro.

Mortalium luctuosa nimis excussa felicitate, spretisque vitæ luxuriosæ deliciis amoréque, Tuis sub vlnis salutiferis protegi desidero, & Tuam videre semper, ô Beate, pulchritudinem.

Tibi me seruo castam, & splendentem tenens lampadem, Sponse, Tibi occurro.

Relictis mortalium nuptiarum thoris, ac domo, ô Rex, propter Te, auri plena, intaminatis in vestibus veni, vt & ego vnà tecum intra beatissimos thalamos admittar.

Tibi me seruo castam, & splendentem tenens lampadem, Sponse, Tibi occurro.

Innumerabilibus blandientis Draconis, ô Beate, erepta dolis, ignisque flamma superata, ac immanium rictibus iraque bestiarum in mortalium perniciem natarum, Te de cœlis expecto.

Tibi me seruo castam, & splendentem tenens lampadem, Sponse, Tibi occurro.

Oblita sum patriæ, Tuæ, Verbum, desiderio gratiæ Oblita sum Virginum æqualium choros; matris quoque ac generis fastum. Omnia enim ipse Tu mihi Christus es. *Psal. 44. 11.*

Tibi me seruo castam, & splendentem tenens lampadem, Sponse, Tibi occurro.

Vitæ largitor Christe es. Salue lumen inocciduum: hanc accipe acclamationem. Chorus te Virginum compellat, qui Flos perfectus, Charitas, Gaudium, Prudentia, Verbum existas.

Tibi me seruo castam, & splendentem tenens lampadem, Sponse, Tibi occurro.

Apertis ianuis Regina speciosè ornata, nos quoque intra thalamos admitte, impolluti corporis, egregiè victrix Sponsa, decorem spirans; pari vestium cultu Christo adstamus, Tuas, fortunata pubes, cantico nuptias celebrantes.

Tibi me seruo castam, & splendentem tenens lampadem, Sponse, Tibi occurro.

Gemunt nunc grauiter eiulantes, amaris lacrymis extra thalami fores constitutæ puellæ, ac tristi luctu clamant; quod extincta lampadum luce, non maturè satis in vitæ cubiculum ingressæ sunt. *Matth. 25. 11.*

Tibi me seruo castam, & splendentem tenens lampadem, Sponse, Tibi occurro.

A sacra enim auersæ via, ad vitæ semitas olei copiam parare, miseræ neglexerunt: extinctas verò ignis flamma lampades ferentes, gemunt intus ex animo ac præcordiis.

Tibi me seruo castam, & splendentem tenens lampadem, Sponse, Tibi occurro.

A Pocula dulcis nectaris plena proposita sunt: Bibamus; cœlestis enim liquor est, ô Virgines, quem Sponsus dignè vocatis ad nuptias propinat.

Tibi me seruo castam, & splendentem tenens lampadem Sponse, Tibi occurro.

Gen. 4. 10. Splendidè Tuam mortem præfigurans, Abel, ô Beate, dixit cruore stillans sublatis in cœlum oculis, Crudeliter fraterna me manu cæsum, rogo, Verbum, suscipe.

Tibi me seruo castam, & splendentem tenens lampadem, Sponse, Tibi occurro.

Gen. 39. 12. Maximam pudicitiæ laudem, præmiumque fortis puer tuus Ioseph, ô Verbum, retulit. Muliere enim incensa libidine in nefarios violenter trahente thoros; nihil B ille reueritus, fugit nudus, exclamans;

Tibi me seruo castam, & splendentem tenens lampadem, Sponse, Tibi occurro.

Iud. 11. 38. Nouam Iephthe victimam Deo filiam offerebat viri nesciam, aræ iam, agnæ instar, admotam: illa verò generoso mentis proposito, Tuæ carnis figuram gerens, ô Beate, fortiter clamabat:

Tibi me seruo castam, & splendentem tenens lampadem, Sponse, Tibi occurro.

Iudith. 8. 1. Peregrino turbarum ductore, generoso conatu Iuditha ingeniosis dolis truncato, quem antea pulchritudinis forma illexerat, nulla membris corporis macula accepta, ouans pro victoria clamabat:

C Tibi me seruo castam, & splendentem tenens lampadem, Sponse, Tibi occurro.

Dan. 13. 19. Conspecta Susannæ decora specie ac vultus forma, duo Iudices, illius effrænè capti amore, O Mulier, dixerunt, occulti cubilis tui desiderio perciti adsumus. At illa tremulis clamoribus inquit;

Tibi me seruo castam, & splendentem tenens lampadem, Sponse, Tibi occurro.

Multò mihi mori melius quàm vobis turpi libidine æstuantibus, viri thoro prodito, Deo igni vltore, sempiternis pœnis addici. Serua me Christe ab horum malorum angustiis.

Tibi me seruo castam, & splendentem tenens lampadem, Sponse, Tibi occurro.

Ioannes Martyr Castitatis. Fluentis lustralibus turbas mortalium lauans Tuus Præcursor, improbè à viro D scelerato propter Castitatem ad cædem ductus est: necisque cruore tingens puluerem, Tibi, ô Beate, clamabat:

Tibi me seruo castam, & splendentem tenens lampadem, Sponse, Tibi occurro.

Math. 1. 18. Tua quoque Vitæ parens Gratia intacta, illibata, immaculatos conceptus tuos in viri experte vtero gestans Virgo, maritalis thori proditi in suspicionem venit: dixit verò prægnans; Beate,

Tibi me seruo castam, & splendentem tenens lampadem, Sponse, Tibi occurro.

Math. 2. 1. Tuum, ô Beate, optantes videre nuptialem diem, quotquot ipse Angelorum Rex

A Κρατῆρες ἀδυπληθέες πρόκειται νέκταρος· πίωμεν οὐράνιον πόμα, Παρθένοι, ὁ Νυμφίος ὅπερ τέτευχε τοῖς μετ' ἀξίας εἰς τὸν γάμον κεκλημένοις.

Ἁγνεύω σοι, καὶ λαμπάδας φαεσφόρους κρατοῦσα, Νυμφίε, ὑπαντάνω σοι.

Λαμπρῶς σου τὸν θάνατον Ἄβελ προεκτυπῶν, Μάκαρ, ἔλεξεν αἱμαῤῥοαγὴς βλέπων εἰς οὐρανόν, Ἀνηλεῶς με συγγόνου τετρωμένον χειρὶ δέξαι, λιτάζομαι, Λόγε.

Ἁγνεύω σοι, καὶ λαμπάδας φαεσφόρους κρατοῦσα, Νυμφίε, ὑπαντάνω σοι.

Μέγιστον ἆθλον Ἁγνείας ὁ καρτερὸς σου παῖς, Λόγε, Ἰωσὴφ ἀνείλετο. γυνὴ γὰρ αὐτὸν εἰς ἄθεσμα λέκτρα βιαίως εἷλκε φλεγομένη B πόθοις. ὁ δὲ οὐδὲν ἐντραπεὶς ἔφευγε γυμνὸς, ἐκβοῶν,

Ἁγνεύω σοι, καὶ λαμπάδας φαεσφόρους κρατοῦσα, Νυμφίε, ὑπαντάνω σοι.

Νεοσφαγῆ ὁ Ἰεφθάε κόρην αὐτῇ θυσίαν Θεῷ, ἄπειρον ἀνδρὸς, ἀμνάδος δίκην. ἡ δ' εὐγενῶς σου τὸν τύπον τῆς σαρκὸς, ὦ Μάκαρ, τελοῦσα ἔκραζε κρατερῶς,

Ἁγνεύω σοι, καὶ λαμπάδας φαεσφόρους κρατοῦσα, Νυμφίε, ὑπαντάνω σοι.

Ξένον στρατηλάταν ὄχλων εὔτολμος εὐστόχοις Ἰουδὶθ δόλοις καρατομήσασα, κάλλεος τύποις θέλξασα τοῦτον, οὐδὲ χράνασα σώματος μέλη, νικηφόροις δ' ἔφη βοαῖς,

C Ἁγνεύω σοι, καὶ λαμπάδας φαεσφόρους κρατοῦσα, Νυμφίε, ὑπαντάνω σοι.

Ὁρῶντες εἶδος εὐπρεπὲς, ὑφ' ἧς δύο Κριταὶ Σωσάννας ἐμμανεῖς, ἔρωτι, λέξαν, Ὦ γύναι, κρυφίων σου γάμων λεχοποθοῦντες ἥκομεν, φίλα· ἡ δὲ ἐντρόμοις ἔφησε βοαῖς,

Ἁγνεύω σοι, καὶ λαμπάδας φαεσφόρους κρατοῦσα, Νυμφίε, ὑπαντάνω σοι.

Πολλῷ με κατθανεῖν ἄμεινόν ἐστιν, ἢ λέχη προδοῦσαν, ὦ γυναιμανεῖς, ὑμῖν, αἰωνίαν δίκην ὑπ' ἐμπυρίοις Θεοῦ τιμωρίαις παθεῖν· σῶσόν με Χριστὲ τῶνδε νῦν.

Ἁγνεύω σοι, καὶ λαμπάδας φαεσφόρους κρατοῦσα, Νυμφίε, ὑπαντάνω σοι.

Ῥοαῖς καθαρσίοις λούων πλήθη βροτῶν ὁ σὸς Πρόδρομος, ἀτίμως κακοῦ πρὸς ἀνδρὸς εἰς σφαγὴν D ἤχθη δι' Ἁγνείαν· λύθρῳ δὲ φονίῳ κόνιν δεύων ἔκραζέ σοι, Μάκαρ.

Ἁγνεύω σοι, καὶ λαμπάδας φαεσφόρους κρατοῦσα, Νυμφίε, ὑπαντάνω σοι.

Σοῦ καὶ ζωητόκος χάρις ἄθικτος, ἀπείρατος, ἀσπίλους τὰς σὰς γονὰς ἐν ἀσπόρῳ φέρουσα νηδύϊ, μορφὴν ὑπέσχεν ὡς προδοῦσα λέκτρα, Παρθένος· ἔλεξε δ' ἔγκυος, Μάκαρ,

Ἁγνεύω σοι, καὶ λαμπάδας φαεσφόρους κρατοῦσα, Νυμφίε, ὑπαντάνω σοι.

Τὴν σὴν, Μάκαρ, γαμήλιον ποθοῦντες ἁμέραν ἰδεῖν, ὅσοις αὐτὸς Ἀγγέλων Ἄναξ

κέκλκας, ἥκασι, μέγιστα δῶρά σοι Λόγε, φέρ8ντες ἀσπίλοις φολαῖς.

Ἁγνεύω σοι, καὶ λαμπάδας φαεσφόρους κρατ8σα, Νυμφίε, ὑπαντάνω σοι.

Poss. νύμφη — Ὕμνοις μάκαιρα Θεόνυμφε θαλαμηπόλοι αἵ σε γεραίρομϑυ, σε νῦν ἄθικτε Παρθένε Ἐκκλησία, χιονόσωμε, κυανοβόστρυχε, σώφρον, ἄμωμ᾽, ἐρασμία.

Ἁγνεύω σοι, καὶ λαμπάδας φαεσφόρους κρατ8σα, Νυμφίε, ὑπαντάνω σοι.

Φθορὰ πέφευγε, καὶ νόσων πόνοι δακρυσταγεῖς. θάνατος ἠρέθη ὄλωλε πᾶσα ἀφροσύνη, λύπη τέθνηκε τηξίφρων· ἔλαμψε δ᾽ ἡ τοῦ Θεοῦ Χριςοῦ χαρὰ βροτοῖς ἄφνω πάλιν.

Ἁγνεύω σοι, καὶ λαμπάδας φαεσφόρους κρατ8σα, Νυμφίε, ὑπαντάνω σοι.

Χῆρος ὁ βροτῶν παράδεισός ἐστι. οὐκέτι πάλιν γὰρ αὐτὸν ἐκ θείας, ὥσπερ τὸ πρίν, ταγῆς οἰκεῖ, πλοκαῖς ὁ ποικίλαις δράκοντος ἐκπεσὼν, ἄφθαρτος, ἄφοβος, Μάκαρ.

Ἁγνεύω σοι, καὶ λαμπάδας φαεσφόρους κρατ8σα, Νυμφίε, ὑπαντάνω σοι.

Ψάλλων τὸν καινὸν ᾆσμα νῦν χορός σε Παρθένων καθιςάνει πρὸς οὐρανοὺς. Ἄνασσα φαιδρὰ ὅλη, ἐστεμμένος λευκοῖς κρίνων κάλυξι, καὶ φλόγας χερσὶ σελασφόρους φέρων.

Ἁγνεύω σοι, καὶ λαμπάδας φαεσφόρους κρατ8σα, Νυμφίε, ὑπαντάνω σοι.

Ὦ τὰς ἀχράντοις οὐρανοῦ Μάκαρ ναίων ἕδρας, ἄναρχε, πάντα συγκρατῶν αἰωνίῳ κράτει, δέξαι σὺν Παιδὶ σῷ, πάρεσμϑυ, ἔνδον εἰς ζωῆς πύλας Πάτερ καὶ ἡμᾶς.

Ἁγνεύω σοι, καὶ λαμπάδας φαεσφόρους κρατ8σα, Νυμφίε, ὑπαντάνω σοι.

ΕΥΒΟΥΛ. Ἀξίως ἀπηνέγκατο τὰ πρῶτα τῶν ἄθλων ἡ Θέκλα, ὦ Γρηγόριον.

ΓΡΗΓ. Ἀξίως μϑυ οὖν.

ΕΥΒΟΥΛ. Τί δὲ ἡ Τελμισιακὴ ξένη, εἰπέ μοι; κἂν ἔξωθεν οὐκ ἐπηκροᾶτο; θαυμάζω γὰρ εἰ ἡσυχίαν εἶχεν ἐκείνη μαθοῦσα τὸ συσσίτιον τοῦτο, καὶ οὐκ εὐθέως ὥσπερ ὄρνεον ἐπὶ τροφὴν ἵπτατο, τῶν λεγομϑύων ἀκουσομϑύη. λόγος γὰρ αὐτὴν Μεθοδίῳ συμπαραγεγονέναι, αὐτὰ δὴ ταῦτα τὴν Ἀρετὴν πυνθανομϑύῳ. ἀλλὰ καλὸν καὶ μακάριον τοιαύτῃ διδασκάλῳ χρῆσθαι καὶ ὁδηγῷ, τῇ Ἀρετῇ. Ἀτὰρ, ὦ Γρηγόριον, Ποτέρους ἀμείνους λέγοιμϑυ, τοὺς μὴ ἐπιθυμοῦντας μϑυ, κρατοῦντας δὲ τὴν ἐπιθυμίαν· ἢ τοὺς ἐπιθυμοῦντας καὶ παρθενεύοντας.

ΓΡΗΓΟΡ. Τοὺς μὴ ἐπιθυμοῦντας, δηλονότι· ἐπειδὴ καὶ τὴν διάνοιαν ἤτοι καὶ τὴν αἴσθησιν ἀμόλυντον κέκτηνται, καὶ εἰσὶν ὁλοτελῶς ἀδιάφθοροι, κατὰ μηδὲν ἐξημαρτηκότες.

ΕΥΒΟΥΛ. Εὖγε νὴ τὴν Σωφροσύνην, ὦ Γρηγόριον, καὶ συνετῶς. ἀτὰρ μή τι κωλύοις ἐὰν ἀντιλαμβάνωμαι τῶν λέγων, ἵνα

84\. [84]

A è cœlo vocasti, maxima Tibi dona, Verbum, ferentes, immaculato vestitu conspicui venerunt.

Tibi me seruo castam, & splendentem tenens lampadem, Sponse, Tibi occurro.

Hymnis, beata Dei Sponsa, thalamum nos adornantes, nunc celebramus Te, intacta Virgo Ecclesia, niueo corpore, nigris formosa cirris, casta, irreprehensibilis, amabilis. — In Ecclesiam.

Tibi me seruo castam, & splendentem tenens lampadem, Sponse, Tibi occurro.

Corruptio aufugit, & morborum dolores lacrymosi. Mors sublata est; periit omnis insania, mœror interiit mentis tabes: rursus verò Christi Dei gaudium repente mortalibus illuxit.

B Tibi me seruo castam, & splendentem tenens lampadem, Sponse, Tibi occurro.

Viduatus mortalibus Paradisus est. Non enim iam eum amplius homo, vti prius, incolit Dei iussu: variis draconis insidiis, à corruptione metuque immunis cùm esset, ô Beate, illo extrusus.

Tibi me seruo castam, & spendentem tenens lampadem, Sponse, Tibi occurro.

Nunc Te Chorus Virginum cœlos versus deducet, concinens canticum nouum, ô tota palam Regina, candidatis liliorum coronatus folliculis, flammasque gestans manibus lucis fulgoribus rutilas.

Tibi me seruo castam, & splendentem tenens lampadem, Sponse, Tibi occurro.

C O qui incontaminatas, Beate, cœli sedes habitas, principij expers; qui æterno cuncta robore contines, nos quoque Pater cum Filio tuo intra vitæ ianuas (ecce adsumus) suscipe

Tibi me seruo castam, & splendentem tenens lampadem, Sponse. Tibi occurro.

EVBVL. Meritò primam laudem ac præmia tulit Thecla, ô Gregorum.

GREG. Planè meritò.

EVBVL. Quid porro Telmisiana aduena, dic sodes; Num saltem foris aurem ianuæ admouebat, vt aliquid raperet? Mirum enim si quiescere potuit audita huius Conuiuij fama, & non statim vt auis ad escam aduolauit, auditura sermones qui haberentur. Aiunt enim eam Methodio adfuisse percontanti hæc ipsa ex

D Arete. Cæterum bonum æquè beatumque est, tali magistra vti ac duce; Arete scilicet, id est, Virtute. Sed, ô Gregorium, vtros præstantiores dicamus, Eosne, qui cùm non concupiscant, concupiscentiæ imperant; an eos qui pulsante eos concupiscentia in Virginitate perseuerant? — Vtri meliores, continentes, an qui gaudet ipsa mentis tranquillitate?

GREG. Priores equidem crediderim: cùm hi nimirum & animum & sensum immaculatum obtineant, nullique culpæ obnoxij, à corruptione prorsus immunes existant.

EVBVL. Bene, per Castitatem iuro, & prudenter, ô Gregorium. Sed quæso ne quid obstes, si argumentis in contrarium dicta vexauero, quò firmius nouerim,

nec iam me vllus, vlla rationum vi à sententia deducat.

GREG. Vexa vt libet: per me licet. Ego enim, Eubulium, abundè mihi suppetere arbitror quo te doceam, præstare eum qui non concupiscit: quod ni tenes, nemo erit qui non arguat.

EVBVL. Papæ! Gaudeo enim respondere te mihi magnificè, ac quanta sapientia affluas ostentare.

GREG. Cauillari, ac mecum iocari videris, ô Eubulium.

EVBVL. Quid ita verò?

GREG. Quod non verè, sed mei potius irridendæ causa, talia memores.

EVBVL. Bona verba, quæso, ô Beata. Tuam enim prudentiam exquisitæque sapientiæ vim, plurimum admiror ac colo. Hęc autem eo dixi, quod de quibus multi Sapientum sępius inuicem disceptant, ea non modò scire te dicis, verùm etiam alios te posse docere gloriaris.

GREG. Num enim verè (dic sodes) molestè habet, Præstare omnino qui non concupiscant iis, qui concupiscentes sese continent, & à cupiditatibus temperant? An prorsus per ista mihi illudis?

EVBVL. Qua vero ratione tentans loquor; quæ nescire me fatear? Sed age, loquere iam, Sapientissima; In quonam excellunt, qui non concupiscentes casti sunt, supra illos, qui concupiscentię colluctantes Virginitatem seruant?

GREG. In eo primùm quod ipsum Animum purum habent, ac in eo Spiritus sanctus semper habitat; quem nullus distrahat cogitationum æstus, serenumque mentis impudici motus sensusque nulli inficiant, vt vel ea parte vllam vnquam incurrat labem: qui nimirum tum carne tum animo, sedatis affectibus ac tranquillo fruentes, cupiditatem omnino non admittunt. Qui verò sensuum visis illecti, obscœnis animo imaginibus turbantur, distillationemque velut per rimas in cor influentis cupiditatis recipiunt, perinde sæpius polluuntur, putantque se obniti atque pugna defungi, cùm animo vincantur.

Pugnæ Castitatis periculum; tranquillitatis felicitas.

EVBVL. Ergo puros eos dicemus qui sereno gaudeant, ac quibus cupiditas seu libido nihil interturbet?

GREG. Vtique Hos enim tales, qui & deos facit in Beatitudinibus, indubitata mente credentes, liberè Deum visuros Deus pronuntiat: quod nihil obscurans, aut mentis oculum obturbans afferunt, quo minus in Dei visionem intendant; sed omni rerum sæcularium cupiditate eliminata, nedum carnem, vti dicebam, à libidinosi congressus turpitudine immunem seruant; verùm etiam vt cordis penetrale (in quo & maximè, vt in templo, Spiritus sanctus conquiescit & habitat) nullis obscœnis cogitationibus pateat, sedulò nauant operam.

Depurgatæ ac trãquillæ mentes, dij Deum visuræ.

A ἐῤῥωμενέστερον μάθω, καὶ μηδεὶς ἐξελέγξῃ με ἔτι.

ΓΡΗΓ. Ἀλλ' ἀντιλαμβάνου ὅπῃ καὶ θέλεις· ἐγὼ γὰρ ἱκανῶς, ὦ Εὐβούλιον, διδάξαι σε ἔχω, ὅτι τοῦ ἐπιθυμοῦντος ὁ μὴ ἐπιθυμῶν κρείσσων ἐστί· καὶ οὐδεὶς οὐ μή σε ἐλέγξῃ.

ΕΥΒΟΥΛ. Βαβαί· χαίρω γάρ, ὅτι μοι μεγαλοπρεπῶς ἀποκρίνῃ, καὶ δεικνύεις ὅσον πεπλούτηκας ἐπὶ σοφίᾳ.

ΓΡ. Κωτίλος τις, ὡς ἔοικεν, ἄνθρωπος εἶναι δοκεῖς, ὦ Εὐβούλιον.

All. σκωπτίλος. mordax.

ΕΥΒ. Τίνος δὴ χάριν.

ΓΡ. Ὅτι τωθαζόμενός με ταῦτα λέγεις μᾶλλον, ἢ ἀληθεύων.

B ΕΥΒ. Εὐφήμησον, ὦ μακαρία. θαυμάζω γὰρ σφόδρα σου τὸ συνετὸν καὶ μεγαλόδοξον. ἐγὼ τοῦτο ἔφην, ὅτι περὶ ὧν πολλοὶ πρὸς ἑαυτοὺς πολλάκις ἀμφισβητοῦσι σοφοί, ταῦτα οὐ μόνον ἐπίστασθαι σὺ λέγεις, ἀλλὰ καὶ διδάσκειν ἑτέρους σεμνύνῃ.

ΓΡ. Σὺ γὰρ ἐξ ἀληθείας, εἰπέ μοι, δυσχεραίνεις, * εἰ διαφέρουσιν ὅλως οἱ μὴ ἐπιθυμοῦντες 85.
τῶν ἐπιθυμούντων τι καὶ ἐγκρατευομένων; ἢ πάντως ἐμοῦ ταῦτα προσπαίζεις;

ΕΥΒ. Καὶ[86] πῶς ἀποπειρωμένη, οὐχ ὁμολογῶ 86.
μὴ εἰδέναι; ἀλλ' ἴθι, φράσον ἐμοί, ὦ σοφωτάτη, τίνι διαφέρουσιν οἱ μὴ ἐπιθυμοῦντες καὶ ἁγνεύοντες, τῶν ἐπιθυμούντων τι καὶ παρθενευόντων;

C ΓΡ. Ὅτι πρῶτον μὲν καθαρὰν ἔχουσιν αὐτὴν τὴν ψυχήν, καὶ ἀεὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν αὐτῇ κατοικεῖ, μὴ περιελκομένης αὐτῆς καὶ ἐπιθολουμένης φαντασίαις καὶ λογισμοῖς ἀκρασίας, ὥστε καὶ τῆς ἐνθυμήσεως ἐπιλωβηθῆναί ποτε· ἀλλ' εἰσὶν ἀνεπίδεκτοι πάντῃ, καὶ κατὰ τὴν καρδίαν τοι τῆς ἐπιθυμίας, γαλήνην ἄγοντες τῶν παθημάτων. οἱ δὲ διὰ τῆς ὄψεως ἔξωθεν δελεαζόμενοι ταῖς φαντασίαις, καὶ ἐπεισρεούσας δεχόμενοι τὴν ἐπιθυμίαν δίκην ῥεύματος εἰς τὴν καρδίαν, οὐδὲν ἧττον μολύνονται πολλάκις, καὶ νομίζουσιν ἀντιφιλονεικεῖν καὶ μάχεσθαι πρὸς τὰς ἡδονάς, ἡττώμενοι τὸν λογισμόν.

ΕΥΒ. Οὐκοῦν τοὺς γαλήνην ἄγοντας, καὶ μὴ διοχλουμένους ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας, λέξομεν

D καθαρούς;

ΓΡ. Καὶ μάλα. τούτους γὰρ τοιούτους ὁ καὶ θεοὺς διὰ τὸν μακαρισμὸν ἀπεργαζόμενος τοὺς ἀνενδοιάστως αὐτῷ πιστεύοντας Θεός, ὄψεσθαι μετὰ παῤῥησίας ἀποφθέγγεται τὸν Θεόν, ὅτι μηδὲν ἐπισκοτοῦν ἢ συνταράσσον τὸν ὀφθαλμὸν τῆς ψυχῆς πρὸς τὴν θείαν ἐπιφέρονται θεωρίαν· ἀλλ' ἐκτὸς γεγονότες τῶν ὀρέξεων πάντῃ τῶν κοσμικῶν, τὴν σάρκα καθαρὰν οὐ μόνον, ὡς ἔφην, μίξεως τηροῦσιν, ἀλλ' ἤδη καὶ τὴν καρδίαν ἀνεπίδεκτον λογισμῶν ἀκρασίας, ἐν ᾗ μάλιστα, καὶ τὸ ἅγιον, ὡς ἐν ναῷ, κατοικοῦν ἀναπαύεται Πνεῦμα.

A ΕΥΒ. Ἔχε δή. οἶμαι γὰρ ἐπὶ τὴν εὕρεσιν τῆς ὄντως κρειττόνων ὀρθότερον ἡμᾶς ἐντεῦθεν διελθεῖν. καί μοι φράζον, Καλεῖς τινα κυβερνήτην ἀγαθόν;

ΓΡ. Ἔγωγε.

ΕΥΒ. Πότερον τὸν ἐν μεγάλαις καὶ ἀμηχάνοις περισώσαντα ζάλαις τὸ σκάφος, ἢ τὸν ἐν γαλήνῃ νηνεμίᾳ;

ΓΡ. Τὸν ἐν μεγάλαις καὶ ἀμηχάνοις.

ΕΥΒ. Οὐκοῦν καὶ ψυχὴν τὴν περιαντλουμένην ταῖς τρικυμίαις τῶν παθημάτων, καὶ μὴ ἀποκάμνουσαν ἢ ἐκλυομένην, ἀλλὰ τὸ σκάφος, τὴν σάρκα, γενναίως εἰς λιμένα τὸν τῆς σωφροσύνης ἀπευθύνουσαν, λέξομεν τῆς ἐν εὐδίᾳ πλοϊζομένης κρείττονα καὶ δοκιμωτέραν. B

ΓΡ. Λέξομεν.

ΕΥΒ. Τὸ γὰρ ἁρμόζεσθαι πρὸς τὰς ἐμβολὰς τῶν καταφυσημάτων τοῦ πονηροῦ πνεύματος, καὶ μὴ ἀπορρίπτεσθαι ἢ νικᾶσθαι, ἀλλὰ πάντα πρὸς Χριστὸν ἀπατενοῦντα, καρτερῶς μάχεσθαι ταῖς ἡδοναῖς, μείζονα τὸν ἔπαινον φέρει, τοῦ μετὰ ῥᾳστώνης ἀχειμάστι παρθενεύοντος.

ΓΡ. Ἔοικε.

ΕΥΒ. Τί δὲ καὶ ὁ Κύριος; οὐ δοκεῖ δεικνύναι διαφέρειν τὸν ἐπιθυμοῦντα μᾶλλον καὶ ἐγκρατεύοντα, τοῦ μὴ ἐπιθυμοῦντός τι καὶ παρθενεύοντος, C

ΓΡ. Ποῦ δή;

ΕΥΒ. Ἔνθα τὸν φρόνιμον παραβάλλων οἰκίᾳ τεθεμελιωμένῃ καλῶς, ἄπτωτον αὐτὸν ἀποφαίνεται, μὴ δυνάμενον ἀπὸ τῆς βροχῆς καὶ τῶν ποταμῶν καὶ τῶν ἀνέμων καταβληθῆναι· ταῖς μὲν ἐπιθυμίαις, ὡς ἔοικεν, ἀπεικάζων τοὺς χειμῶνας· τῇ δὲ πέτρᾳ, τὴν ἀκίνητον ἔνστασιν καὶ ἀδιάπτωτον τῆς ψυχῆς περὶ τὴν Ἁγνείαν.

ΓΡ. Ἀληθῆ λέγειν δόξαις. D

ΕΥΒ. Τί δαὶ καὶ ἰατρόν; οὐ τὸν ἐπὶ μεγάλαις ἤδη δεδοκιμασμένον νόσοις, καὶ πολλοὺς ἰασάμενον, ἄριστον καλεῖς;

ΓΡ. Ἔγωγε.

ΕΥΒ. Τὸν δὲ μηδὲν μηδέπω διαπραξάμενον, μηδὲ νοσοῦντας ὅλως ἐν χερσὶν ἐσχηκότα, οὐ πάντως ἀδοκιμώτερον ἔτι;

ΓΡ. Ναί.

ΕΥΒ. Οὐκοῦν καὶ ψυχὴν τὴν ἀνεχομένην ὑγροτέρου σώματος, καὶ ταῖς περὶ ἡδονὰς αὐτοῦ νόσους καταπραΰνουσαν σωφροσύνης φαρμάκοις, ἰατρικωτέραν λεκτέον τῆς ὑγιεινὸν διοικεῖν κεκληρωμένης σῶμα καὶ ἀπαθές.

ΓΡ. Λεκτέον γάρ.

A EVBVL. Siste iam. Puto enim ad inuestigationem eius, quod verè præstantius est, rectius nos hinc progressuras. Dic, quæso, Vocas aliquem bonum gubernatorem?

GREG. Sanè.

EVBVL. Quem verò? An eum qui in magnis vehementissimisque tempestatibus nauem seruauerit; an qui idem in serena tranquillitate præstiterit?

GREG. Vtique qui in magnis & arduis.

EVBVL. Igitur & Animum sæuis perturbationum fluctibus iactatum, nec propterea conatum remittentem aut fatiscentem, sed cimbam (carnem vtique) inuicta generosi propositi constantia ad Castitatis portum dirigentem, præstantiorem dicemus probatæque magis virtutis, eo, qui in malacia pacati maris securè iucundeque nauigat. B

GREG. Dicemus.

EVBVL. Nam obniti renitentibus ventorum flatibus, quos contra immittit nequam spiritus: nec inflecti tamen vnquam, deiicive aut vinci; quin potius Animo semper in Christum intento, fortiter pugnare voluptatibus, maiorem profectò laudem affert; quàm in amœno beatoque tranquillæ Virginitatis portu desidere.

GREG. Apparet ita esse.

C EVBVL. Quid verò & Dominus? Nonne videtur ostendere, cum qui concupiscentiæ œstro iactatus continentiam teneat, longè illi præcellere, qui huius pugnæ securus, sedataque aut nulla concupiscentia Virginitate fulgeat?

GREG. Vbi verò hæc Dominus?

EVBVL. Vbi nimirum sapientem comparans cum domo bene fundata, inconcussæ eam firmitatis esse decernit; quam imbres irruentes & flumina ventorumque vis deiicere non potuerit: Nempe hoc volens, Per tempestates ventosque & pluuias, concupiscentiæ æstus designari; petræ verò nomine, immobilem Virginitatis proposito animi constantiam ac Castitatis inconcussum tenorem declarari. *Matth. 7. 24.* *Virtus tentationibus exercita, probatior.*

D GREG. Videri possis vera dicere.

EVBVL. Quid verò & Medicum? Non eum vocas habesque optimum, qui in magnis iam morbis periculum fecit, & plurimis sanitatem restituit?

GREG. Equidem.

EVBVL. Eum autem qui nullum dum sui experimentum dedit, nullisque prorsus ægrotis consuluit, nonne adhuc minus omnino commendabilem dicis?

GREG. Certè.

EVBVL. Ergo & Animum qui mollius corpus sustinet, eiusque libidinum æstu ægritudines, Castitatis medicamentis lenit & sedat, vtique dicamus Medicæ facultatis laudem ferre maiorem, quàm cui probè sanum corpus, neque vitiis obnoxium obtigit regere?

GREG. Fatendum est.

EVBVL. Quid item in lucta? Vter Pugil melior, qui magnos & fortes æmulos experitur, ac continuè lucta defungens, non succumbit vnquam; an qui in nullos aduersarios exercet?

GREG. Planè qui experitur.

EVBVL. Ain' tu in palæstra quoque Athletam præstare, qui aduersarios contranitentes sustinet?

GREG. Necesse vt dicatur.

EVBVL. Necesse igitur, vt & quisquis strenuè moliatur aduersus concupiscentiæ motus, nec se abripi patiatur, sed in aduersum trahat ac obnitatur, fortior videatur, quàm qui eius nullam interpellationem sentiat.

GREG. Vera dicis.

EVBVL. Quid? Fortiter se habere aduersus prauorum affectuum ac libidinum impetus, ad maiorem, ô Gregorium, fortitudinis laudem pertinere existimas?

GREG. Admodum sanè.

EVBVL. Num verò Fortitudo Virtutis robur ac tenor?

GREG. Planè.

EVBVL. Igitur si virtutis robur tolerantia est; nonne qui molestiis exercetur Animus, fortiterque tolerans cupiditatibus atque vitiis obsistit, illo præstare fortitudinis laude putandus est, qui nullas eiusmodi molestias persentit?

GREG. Profectò.

EVBVL. Igitur si fortior, erit & præstantior.

GREG. Sanè.

EVBVL. Melior ergo & præstantior est, quantum ex modò concessis euidenter sequitur, qui inter concupiscentiæ æstus continentiam tenet, quàm qui nulla pulsatus libidine in Castitatis securè castris meret.

GREG. Rem meram loqueris. Sed de his aliàs absolutius tecum sermonem conferre gestio. Si itaque tibi graue non est, cras accedam, de his auditura. Nunc enim, vt vides, tempus est, vt & animum ad exterioris hominis vertamus curam.

Finis.

Photij Censura.

OBseruandum est hunc Dialogum, cui titulus *Symposium*, siue *de Castitate*, magnam partem adulteratum esse: Offendes enim in illo adiectas etiam Arianicas vanasque opiniones, aliasque malè sentientium fabulas.

A ΕΥΒ. Τί δαὶ καὶ ἐν πάλῃ; πότερον παλαιστὴς ἀμείνων, ὁ ἀνταγωνιστὰς ἔχων μεγάλους καὶ ἰσχυρούς, καὶ προσπαλαίων ἀεὶ καὶ μὴ καθαιρούμενος· ἢ ὁ μὴ ἔχων ἀνταγωνιστάς;

ΓΡ. Δῆλον ὡς ὁ ἔχων.

ΕΥΒ. Καὶ ἐν πάλῃ ἄρα δοκιμώτερος ἀθλητὴς, ὁ τοὺς ἀνταγωνιστὰς ἔχων;

ΓΡ. Ἀνάγκη.

ΕΥΒ. Οὐκοῦν καὶ ψυχὴν ἀνάγκη πᾶσαν τὴν μηχανωμένην πρὸς τὰς ἐφόδους τῆς ἐπιθυμίας, μὴ κατασπωμένην, ἀλλ' ἀνθέλκουσαν καὶ ἀντιπαρατασσομένην, ἰσχυροτέραν φαίνεσθαι τῆς μὴ ἐπιθυμούσης.

B ΓΡ. Ἀληθῆ.

ΕΥΒ. Τί δαὶ τὸ καρτερῶς ἔχειν πρὸς τὰς ὁρμὰς, Γρηγόριον, τῶν φαύλων ὀρέξεων; δοκεῖ σοι μᾶλλον ἀνδρείας εἶναι;

ΓΡ. Καὶ σφόδρα.

ΥΒ. Η δὲ ἀνδρεία αὕτη δύναμις ἀρετῆς;

ΓΡ. Δῆλον.

ΕΥΒ. Οὐκοῦν εἰ δύναμις ἀρετῆς ἐστιν ἡ ὑπομονὴ, ἡ διοχλουμένη ἄρα ψυχὴ καὶ καρτεροῦσα πρὸς τὰς ἐπιθυμίας, δυνατωτέρα φαίνεται τῆς μὴ ὀχλουμένης.

ΓΡ. Ναί.

ΕΥΒ. 88 Εἰ δὲ δυνατωτέρα, καὶ κρείσ- 88.

C σων.

ΓΡ. Ναί.

ΕΥΒ. Κρείσσων ἄρα ἡ ἐπιθυμοῦσα καὶ ἐγκρατευομένη, τῆς μὴ ἐπιθυμούσης, ἐστὶν, ἐκ τῶν προωμολογημένων, καὶ ἐγκρατευομένης.

ΓΡ. Ἀληθῆ λέγεις, καὶ ἐπιθυμήσω πληρέστερον ἔτι περὶ τούτων διαλεχθῆναί σοι. εἰ οὖν σοι φίλον, αὔριον ἀφίξομαι πάλιν ἀκουσομένη τούτων. νῦν γὰρ, ὡς ὁρᾷς, ὥρα λοιπὸν τρέπεσθαι καὶ περὶ τοῦ ἔξωθεν ἀσχολίαν ἡμᾶς ἀνθρώπου. Τέλος.

Ἐκ τῶν Φωτίου.

D Σημειωτέον ὡς οὗτος ὁ Διάλογος, ᾧ ἡ ἐπιγραφὴ, Συμπόσιον, ἢ, Περὶ Ἁγνείας, παραπολὺ νενοθευμένος ἐστίν. εὑρήσεις γὰρ ἐν αὐτῷ παραβεβλημένας καὶ Ἀρειανικὰς δοξοκοπίας, καὶ ἑτέρων τινῶν κακοδοξούντων μυθολογήματα. Tmem. 237.

NOTÆ.

NON videar actum agere, qui semel & iterum editum libellum, hîc quasi meum, ac nouo cultu repræsentem, vt inter Patres, in vsum fere pulpiti, culto hoc dramate, magnus Virginitatis μύστης & μυσταγωγὸς, Methodius Martyr & Episcopus procliuius legatur, diuinæque eius dotis sensum pluribus faciat, dum mundus ac orcus omnis, vel maximè extremis hisce temporibus ac penè Antichristi regno, mortalium stupore in Christi discipulis ac Christiana palæstra, abolere nititur, eique libidinis flammas omnes & incentiua opponit. Inter reliqua Methodij, hanc maximè lucubrationem ab Hæreticis deprauatam & Arianicas voces habere, Photij censura est. Putem ego Methodium pro æui simplicitate, nonnulla à se inspersisse, non satis elimata exque regula Ecclesiastica, velut ferè superiores Patres non prorsus accurati fuere: nec video vt nulla hic quidam deprehendant verè laborantia: nam sunt aliqua quæ vix sensum Catholicum faciant, quantumuis quis emolliat, ac nisi prorsus vim verbis faciat, quæ & subnotabo, si quid medicinæ solertiori ingenio Lector facere possit, vel vt cautè Legat.

Riuetum abrogantem librum hunc Methodio, quod in eius excerptis citetur Theologus, id est, Nazianzenus, cui fermè sæculo anteiuit Methodius; ritè exsufflat Leo Allatius; quod non in Methodianis Excerptis de Castitate Theologus citetur, sed alterius auctoris, vbi iam Methodiana illa excerpta finierant: nullaque Theologi mentio in integro ipso opere fit. Sic temere de re non percepta sententiam fert Caluinista. Alia erudita de Martyrij tempore, aliisque in eo videnda.

Εὐβίον habent omnes Codices: proinde non facile nudaque coniectura cum Possinio, siue eo, qui eius editioni præfuit, mutandum Εὔβουλος. Quod tamen passim masculino iungit, virum quis suspicari possit, cui Gregorium ipsa fœmina, referat dicta Virginum; cùm illa terminatio fœminam innuat, vt in Gregorio, sic in Eubulio. Nam seruandi decoris causa, mulierem mulieri loquentem inducit, quæ φιλομαθὴς magis virum præferret ac alumnum sapientiæ; quo sensu ἀρρενικὸν aliquid ea voce denotetur. Sed hæc leuiora, quàm vt in eis diutius immorandum sit: Hoc tamen existimem. Methodium virum Ecclesiasticum, magis versasse animo Euangelicas voces & Apostolicas, ex quibus & denarium Virginum habuerit, & non esse in eis masculum & fœminam, sed nouam in Christo creaturam, quàm Conuiuium Socraticum apud Platonem, hincque fœminino procliuè masculinum iunxisse in Εὐβίλιον ex qua huius dramatis prima interloquente persona, Eubulij nomen Methodio hæsisse potius videatur, quàm binomium iam initio fuisse. Luparæ titulus ipse diminutus: placuit Allatianus, apud quem alios vide.

1. Οὕτω πάντως. Primus Luparæ editor emend οὕτω reponit, contra sui ipsius Codicis fidem, & Methodij mentem. Planè enim neganter inferendum, non affirmatè, non esse præcipua solùm delibanda, sed singula vt dicta gestaque sunt prosequenda: sicque nec aliter dicere iubet paulò post Eubulium, ne loco quidem ac Conuiuij dapibus suppressis.

2. Καὶ φιλονεικοῦμεν. Amplector Lectionem Cod. Maz. & Allat. de qua Editor Lupar. *Non malè Al. διὰ τοῦτο ἢ φιλονεικοῦμεν, quod non prætulerim.* Ego mihi præferendum putaui, quod magis cohæreat cum sequenti ἐξετάζω, vt notetur Eubulij non curiositas, τὸ φιλόπευστον, sed vincendi ardor & suadendi iudiciique sagacitas ac confutandi, qua deterreatur à dicendo, ex quo sic singula sciscitatur, Gregorium, velit eorum quæ dixerit, rationem ei reddituram.

3. Φθάνω μὲν Sic omnes Codd nec bene editor Lupar. φθάνωμεν, quasi τὸ ἴσον sit hortantis ad ingressum. non simpliciter narrantis. Sequentia etiam meliora Maz. Codicis & Allat. εἰσελθοῦσαι δὲ, *ingressas iam inuenisse*, grauiusque, quàm quod ingressæ inuenirent: estque hoc non adeo leuis momenti discrimen. Alludat his nominibus Methodius ad Virgines, Theclam, Agatham, &c. quæ iam agone perfunctæ essent, & in Sponsi thalamum, seu eius paradisum, receptæ: quibus nondum clauso thalamo illæ aliæ adiungerentur: alludendo ad Matth. 25. vbi fatuæ Virgines frustra pulsant clauso iam ostio: emenso scilicet eis vitæ curriculo, ac imparatis & sine oleo repertis in aduentu Sponsi in ipso mortis articulo.

4. Ἔφη μοι. Laudat editor Luparensis Vaticanum Interpretem, i. Possinium, quod ἔφημι δῆτα correxerit: Ego fallentibus oculis diuinasse putem, quod nusquam Methodio in mentem venit, nimisque durum existit. Optimum, quod omnes Codd. repræsentant, ἔφη μοι, vt, quod iam semel & iterum fecit Gregorium facitque sequentibus, suę auctorem narrationis, Theopatram arcessat; cunctaque hæc sub eius fide se narrare significet. Nec video, quæ sit fides Interpretis, qui sic plana, vno omnium Codicum consensu comprobata, leui coniectura sibi mutanda & emendanda (mihi magis quasi plagio deprauanda) indulgeat atque permittat, eoque

nomine eruditionis laudem aliquam præferentes viros laudatores inueniat.

5. κατεστρωμένοι. Allat. & Card. Mazar. Propius ad metaphoram quàm τὸ κατεστεμμένοι Vat. quod præfert Editor Lupar. Potius enim strata floribus dicas prata, quàm coronata: etsi excerpti inde flores in serta cedant & coronas his, qui sibi illorum adhibent ornamenta, non etiam qui sibi eos sternunt; vel etiam triclinio solo, lecto, mensæ insternunt: vt quod natura ruri, id illi arte faciant domi; non florum coronam, sed stratum, & quasi stragulam ac tapetem. Quod vtrumq; Malorum verbis expressum. Sap. 2 8. *Coronemus nos rosis antequam marcescant: nullum sit pratum, quod non pertranseat luxuria nostra.*

6. Ἄγνος, δένδρον ὑψηλόν. Dictam ἄγνον arborem, quasi ἄγονον, & quod ἀγονίζειν faciat, perdendo & extinguendo semen, communi auctorum consensu liquet: quam ob rem etiam mulieres Athenis in Thesmophoris virginitatem seruantes sibi eam sternebant, vt auctor est Dioscor. l. 1. c. 135. Plin. l. 24. c. 19. Qua de re videndus Ioannes Bodæus à Stapel ad Theophrast. lib. 3 Historię plantarum p. mihi 164. Valde diminutus Vaticanus Codex, in quo deesset vox propria ἄγνος, vel incuriosus scriba, quem illa fugerit, potuitque Possinius supplere ex Epiphanij & ex Photianis Methodianis excerptis.

7. κατηρχέτο δὲ Μαρκέλλα. Quod Methodius omnium Christi Virginum Marcellam primam facit, ac cunctis seniorem, ne Thecla quidem excepta; tresque iam istas Marcellam, Theclam, Agatham in paradisum ac locum deliciarum emenso vitæ huius itinere receptas esse, indicio est, agnouisse Methodium mulierem quandam Euangelicam Marcellam nomine, & quidem Virginitatis cultu claram, quę illa professione reliquis, ne excepta quidem Thecla, præiuerit; quam liquet, non ipsius Domini, sed Pauli Apostoli, fuisse discipulam. Erat ergo iam tum illa traditio, qua mulier quę Luc. 11. exclamauit, *Beatus venter qui te portauit*, &c. Marcella dicta perhibetur, vt tradidit Petrus in Catalogo l. 6. c. 151. Mombr. l. 2. &c. habetque nostræ Placensis Prouinciæ traditio ac monumenta: quibus celebratur Marthæ pedisequa siue ancilla, cui adhæserit quoad illa vixit, eiusque vitam scripserit, ac cum ea in Virginitatis proposito consenuerit: postmodumque in Illyrico consummata, dum patriam repetit, in Prouinciam relata, ad Magdalenę pedes Aquis sextiis, siue in eius vrbis agro, quietis locum inuenerit. Bar. 29. Iulij. *Feruntur quædam Acta nomine Marcellæ Marthæ pedisequæ, quæ recenset Mombrit. t. 2. sed quæ reuera recentiorem præ se ferant scriptorem: licet multa contineant, quæ non tantùm scriptis, sed & traditione firmentur.* Acta hæc vindicare, nihil hîc interest: Vnum certè habemus, antiquam esse traditionem Marcellæ Euangelicæ cuius nomen aliunde Methodio innotuerit, quàm ex ipso Euangelio; fortè ex quibusdam aliis Euangeliis non receptis ab Ecclesia, seu ex aliis libris apocry-

A phis, in quibus nihil vetat plura vera contineri; cùm apocryphorum fidem nonnunquam arcessant Paulus, aliique Scriptores Canonici; ac Ecclesia ex Iacobi ἀδελφοθέου apocrypho pleraque acceperit, quæ de sanctæ Mariæ ortu & educatione, aliisque Euangelio præuiis, piè veneratur ac recolit, ipsa eadem antiquis Patribus, Auctori imperfecti in Matthæum, Greg. Nyss. Epiphan. aliisque, non aliunde, quàm ex eodem ipso libro, nota; quicquid Moderni quidam excidisse putent, quem illi librum habuere hoc argumento: nulla certè ratione, cùm totidem verbis illis relata habeat, qui extat iam dictus liber; quędam etiam non satis vulgo probata, cuiusmodi est quod narrat in sanctæ
B eiusdem Mariæ partu de obstetrice, quod Zeno Martyr non improbauit, siue quisquis auctor est Sermonum eius nomine, nec Andreas Cretensis, aliique Græci, qui etiam pictis tabellis repræsentabant: sic nihil indecorum vel commissum, vel pręscriptum eo libro existimarunt, quod ita aduocata ac castigata narretur, vt per eam nihil temeratum in tam sancto puerperio videri possit.

8. Ὑπεσταλμέναι. Allat. & Mazar. μετοχετεύσασαι· *Aliò deriuato fluxu*; ab eo se abstrahentes, omnemque libidinem coercentes: quę vtraque vox nullo incommodo seruari possit.

9. Ἐν τοῖς ὄρεσιν. Suspecta mihi vox. Nam loquitur Methodius de Dauidis luctu ab adul-
C terio; quem non in montibus habuit, sed domi & Ierosolymis, vbi à Nathan Propheta correptus fuit. Quare potius foret ἐν βάρεσι: in palatio ac regiis ædibus, in quibus stratum suum largo lacrymarum imbre verè pœnitens Rex pius perfundebat. Ante quidem, & Saule persequente sic in montibus vagus agebat ac profugus, in quem per eam fugam, non pauca illius Psalmi; vt quod ait, *Amici mei & proximi mei aduersum me* &c. partimque in Absalon persecutione fuit, etsi eo breui turbine, extincto parricida, liber euasit, potioresque amici fidem illi seruauerint. Pro τοῖς εἴσω, frigidiùs Vat. Possinij, ἐπίστευσεν· quod malim exscribentis mendum. Sic certę solet, post stimulos ad libidinem, res ipsa sequi; vt in Dauide; nam prius amo-
D re exarsit ab incauto Mulieris aspectu, tumque Regis potentia adductam domum constuprauit.

10. Ἠγνόησαι. Componit Methodius τῷ ἀδολεσχεῖν· *operam otium perdere serioque nugari*, in illis quæ angusti animi sunt, τὸ μὴ μεγίστης ἡγεῖσθαι τῆς ἀκριβείας· *non maximi facere diligentiam in necessarijs*; vt vtrumque dicat ridiculum. Sic nihil vitij in illa voce, cuius emendatione expectandi sint alij Codices, vt visum est Editori Lupar. Satis est, vt qui extant summo consensu nihil Methodio viroque prudenti sensum aduersum reddant.

10. Τὸ οἰκεῖον ἐκπεμψόμενοι. Editor idem penè plagio, contra omnium Codicum fidem, ἐχθρὸν mutat: aitque errare Codices, ipse magis errans. Satis fuit Methodio, vt pro-

propriæ

priæ carnis membri amputatione diceret, significatum in Abrahamo deinceps illicitam fratrum cum sororibus (qui velut vnum corpus censeantur, vno ex semine atque vtero) copulam: nec fuit necesse, re cunctis nota, membrum ipsum virile exprimere, quadam piarum aurium offensione; illa præsertim voce, qua nusquam vsa Scriptura aut Patres, vbi illis sermo est de Circuncisione; quæ nec apud profanos pudenda ipsa veretrumque significet, sed ipsam quasi admissionem, mariique insilientis congressionem; seu mares ipsos sic congressui destinatos. Sua, suo nomine edant, licet, magni illi Aristarchi, si in mundo auctoritatem inueniant; non ea leuitate ex suo genio Veterum monumenta componant, eisque obtrudant. Longè diuersa Vat. lectio à reliquis, τὸ μικρὸν εἰς τὴν ἐκ τοῦ αὐτοῦ αἵματος σύγχυσιν δημιουργηθεῖσαν παιδοποιΐαν· sed idem sensus, τὸ ἐκ τοῦ αὐτοῦ αἵματος δημιουργηθέντα.

13. *Ἰδία.* Nam bene Possin. siue qui ei imposuit, imperitus scriba, *ἡδεῖα · dulcis*; qua voce hæc auctoritas nihil ad intentum Methodij faceret, de singularitate coniugij, non de illius, seu rei maritalis dulcedine. Adde nihil eiusmodi sacrum textum sic peruium habere.

14. *Καταβάσει καὶ ματαπομπῇ.* Locus hic difficilior, quo videtur Methodius ipsam Origenis præexistentiæ Animorum opinionem sequi, ac quasi illi pridem *πολιτείαν* suam nacti in cœlis, inde in corpora sic à Deo formata descendant ac demittantur: siue alias hæc illis pœna est & carcer, vt Origenes voluit, siue natura, quod exponi possit Methodius, nec ita palam aduersatur fidei. Eruditè admodum hanc spartam adornauit Leo Allatius, ac Methodium vindicauit; cùm is, qui illius occupauit Methodiani Symposij editionem, subolere sibi difficile aliquid nec indicauerit: Putem ipse Methodium nihil aliud velle, quod ita exprimit, quàm Animorum naturam significare, quæ à Deo sit & cœlestis, nec à materia proficiscatur, velut animæ reliquorum viuentium, sed à Deo proprio parente supra vim omnem actionis humanæ illiusque supplemento, exeat; qui singulas singulis formatis corporibus iure quasi naturæ, eaque, quàm sibi præfixit, lege, Animas tribuat, ne humana actio ad prolem ordinata, sui insufficientia & præstantia effectus, cassa maneat. Hinc certè nostra dicta cœlestis origo, & qua nobis inest vt in Deum auctorem nostrum vergamus, etsi inefficaci conatu, nisi Dei ipsius gratia adiuuetur. Hæc ferè meus Scholiastæ, quem adducit Allatius ex suo Codice, acerrimum ac eruditum Methodij vindicem: quem certè tantum Origenis aduersarium, præcipuo hoc illius errore haud putandum est ita abreptum esse: vel saltem fautores Origenis illi ausos aspergere, cùm statim fraus ex reliquis Viri scriptis, ipsaque hac eius lucubratione, prodenda foret. Hac eadem ratione Greg. Thol. in Christi Natalem & sanctum Pascha, hominem vocat οὐράνιον καὶ ἐπίγειον ζῶον καὶ μικρὸν κόσμον · *Cœleste & terrestre animal ac paruum mundum*: vtroque scilicet natura constantem, qua ipse maior mũdus conflatur, spiritali & corporea: qui ipse maximè opus sit, ratione cuius *vsque modò Pater operatur*, vti supra citauit Methodius: non sola argillæ membris humanis efformatione, sed magis Animi, qui Dei proprium opus ac fabrica, noua in finem vsque mundi, per singulas hominum generationes, editione, à seque creatione.

15. *Ποικιλλόμορφα βρέτη.* Variam lectionem in voce *ποικιλλόμορφα* Vat. Cod. agnoscit etiam Allat. Ad hæc Possin. pro *βρέτη*, fallentibus oculis, vel etiam illudente scriba, *βρέον* legit; quod & conatur reddere, cùm sit nullius hîc frugis. Non enim metalla enumerata, bene ad liberos componantur, sed ad statuas & simulacra, quæ sic varia ex illis Græci colenda efformabant natura, inuita, in contemptum Dei. Vox quoque *ποικιλλόμορφος* ipsa non satis Græca, vt vndique pateat, vnam duntaxat probatam lectionem, quam ex Allat. & M. Cod. sequor.

16. *Ἤ τις ἄλλος.* Monstro quodam Cod. Vat. *ἤ τις Θεὸς* quod & Possinius sequitur. Accepi, non vt nouam lectionem; sed vt partem textus, quo exponitur mira fabrica humani corporis: quod ex paruo humore ac spuma quasi fermento dilatetur massa corporis, in dura ossa ac mollem carnem, cruentumque humorem exporrecta.

17. *Οὐ μὴν ἤδη.* Planum argumentum Methodij, Esto admitti possit corpus sic à natura formari, velut fere in reliquis animantibus, vi scilicet seminis: de Animo tamen, qui sit immortalis, qui dicat, nullam fidem mereri; sed à Deo *ἀμέσως* fieri & dari: Possinius tamen interrogatè legens, id affirmat quod negat Methodius: quanquam ex fide eius qui de corpore ita sentit; quasi arguat Methodius vnum ex altero sequi; quod esset argumentum à minori ad maius affirmatè; proinde nullius consequentiæ. Contra, dato priore membro, alterum nulla probabilitatis specie dari posse aut admitti, ex ipsa rei indole euincit & locis Scripturæ: quod vtique grauis Theologi est. Apud Allatium etiam particula *non* obrepsit, mendo, vt videtur, typographico, qua submota, omnia constant.

18. *Τὴν συνάρξιν.* Malui retinere Vat. vocem, quod etiam in reliquis postmodum repetatur, vt appareat glossema esse, quod All. & M. hîc *συζεύξιν* habent: quasi rariorem vocem, vt solet, communiore exponant. Ea vititur Plato in eam ipsam rem, pro viri & vxoris quasi in secreto, copulatione, quæ nuptiarum mysterium est, quod Apostolus in Christum & Ecclesiam transfert.

19. *Εἰ Ἀδάμ.* All. parenthesim interponit. εἰκὸς γὰρ ἀντιπαραβάλλεσθαι ποτὲ ἄλλοτε ἄλλως· πῶς ὁ Ἀδάμ, quæ alijs desiderantibus, non admodum necessaria mihi visa est: & fortè scholion sit, quod in textum irrepserit: vbi All. ἀντιπαραβάλλεσθαι legit, reddiditque, *Non enim decet alias alio modo & tempore considerationes interponere.* Malim tamen, *Par enim est quosdam alias aliter inter se componere*, seu

comparare; id est, secundùm aliam & aliam rationem pro loco & tempore, quomodo idem sæpe contrarijs comparatur, vt quod & Christus Leo dicitur, & diabolus: sicque fuerit istud παρένθεσις ad sequentem comparationem primi & secundi Adam, in qua Methodius non omnino rectum seruauit.

20. Τὴν σοφίαν. Hiulcam sibi literam fingit Possin. redditque, *in confesso est apud sapientes*: cùm velit Methodius, ipsam sapientiam τὸ ἀναμάρτητον esse, quod *ab omni immune peccatum est*, cuius sunt & aliæ dotes ibi assignatæ, contrariæ illi quod mortale & peccato obnoxium est, cuiusmodi sunt primus & secundus Adam, inter quos proinde nulla videatur admittenda comparatio. Hæc enim ratio est, eorum, quos ipse confutat: estque simile illi Apostoli, *Quæ societas luci ad tenebras? quæ conuentio Christi ad Belial?* 2. Cor. 6. 15. in eo scilicet in quod ita dissident, & quod illis nominibus præcisè importatur: cùm alioqui res ipsas in aliquo conuenire nihil impediat.

21. Αὐτὸ τοῦτο Χριστὸν γεγονέναι. Non videntur hæc sanè dicta. Possinij expositio pia est, sed violenta. Planè enim distinguit Methodius primum Adamum ac secundum, vultque vtrumque ipsum reipsa Christum extitisse, incessente Verbo ac illabente, primo, ex terra virgine, tumque alteri, ex vtero Virginali formato: ratione etiam firmans, quod primum Dei germen & primus Archangelorum, *primum* τῶν ἀνθρωπίνων, *humani generis*, vt Allat. vel τῶν ἀνθρώπων, *hominum*, incessere debuerit, puraque diuinitate vterque ipsum quod est esse Christus, fuerit: quæ voces partim Arianici furfuris sunt, partim Nestoriani. Quod primus Archangelorum ὁ Λόγος & Sapientia, qui in primum Adamum immeauerit, tumque in secundum, sitque in eis primus, vti Adamus primus est in hominibus intra lineam creatorum, quantauis excellentia, eundem Λόγον ponit, qui ipse vnus Angelorum sit, vt est Adamus vnus hominum, idque quà Λόγος, non quà Angelus, vel homo; quod nusquam Angelus extiterit, vt nec Angelos, sed semen Abrahæ, Paulo auctore, apprehendit. Id verò purus putus Arianismus est; quo dato, nihil non concedebant Catholicis ad titulorum fumum & excellentias, quibus Λόγον, sic à Dei ipsa natura & οὐσίας extraneum, primumque in creatorum serie & Intelligentiarum, exornare vellent, etiam Deum dicendo, sed ὁμωνύμως, Deum fictitiè & θέσει, non natura ipsa Deitatis, entisque à se necessarij, & qua vnum, vna substantia & virtus, cum Deo & Patre sit. Eodem sensu Arianico Eusebius passim Ἀρχιστράτηγον, *Principem cœlestis militiæ* vocant, quam in eo vocem perstringunt in Cod. Cardin. Mazar. alijsque Scholiastæ, magisque in Michaëlem, quàm in ipsum Λόγον quà Λόγος, quadret: quanquam illa ipsa difficilius trahantur ad sanum sensum, quod ita Methodius Primum Archangelorum posuit, analogia ad Adamum primum hominum, vellemque vel Allatium hîc medicinæ aliquid fecisse aperiendo Methodij sensum Catholicum, vel etiam Possinium,

A qui & ipse dissimulat; solumque excusat caput τῆς οἰκονομίας. vt dicatur primus Adam ipse reipsa Christus, quod ipse verus Christus, ex eo carne sumpta, secundus Adamus homo factus sit; & quasi ipse iam aliqua sui parte Christus extiterit: quod quàm remotum sit, nemo non videt; extraque mentem Methodij; qui τὸν Λόγον, Archangelorum primatem, primum hominem incessere debuisse congruentia assumat, quod vterque primus & caput sui ordinis Quodque ità incessit, ipse τὸ ἀναμάρτητον (*ipsa innocentia*, vt sic vocem voce reddam) & *Sapientia*, vt tamen peccauerit, factusque tenebræ & insipiens sit &c. argumento est, horum vnionem voluntate fuisse & accidentario dono gra-

B tiæ, velut in Prophetis, non natura & substantia, καθ' ὑπόστασιν (vt vocant nostri Theologi) quę omnem potentiam peccandi excludit, quod per eam Λόγος ipse auctor operationum sit ac agens proprium, in natura, quam ea vnione suam fecit. Hoc discrimen tangere debuit Methodius, & quo ὁμωνύμως Christum significaret primum ac secundum Adamum: secus verò, non in incessione videtur discrimen ponere, sed in naturæ, quam incesserit, ne priori similem labem incurreret peculiari intra claustra Virginalia protectione eiusque paulatim quasi duratione; quod quid aliud sit quàm profectus Nestorianus, cuius merito Christus Dei Filius euaserit, ac quæcunque

C de hoc homine fides docet & Scriptura loquitur, doceant me qui in Methodianis me versatiores videri volunt, omnique Veterum turba, qui vel maximè Methodium numerant inter eos Patres, quibus per simplicitatem obrepserunt aliqua à fide deuia: quod præcipuè elucere in hoc Dialogo aduertit Photius in sua Censura, siue ipse ita incautè locutus est, siue alij ei aspersere: quod non facilè ipse contextus ac dialogi tota compositio admitti finit. τὸ, πρωτεύοντα τῶν Αἰώνων, aliquid perinde olet fabularum Hæreticorum, quibus sic celebrati Æones, vt videre est apud Iren. & alios.

22. Ἀναδεύων. *Infundens, subigensque*: quod Vat. ἀναμορφῶν: *reformans* atque instaurans.

D Illud propius modum attingit, quo ex luto aliquid refingitur: etsi non videtur, quod iam testa fuit, quavis infusione in luti materiam subigi posse, vt inde vas instauretur.

23. Ἀνεπάλαισεν. Sic Vat. Mazar. verò & Allat. ἀναπαλαίσας *quasi denuo lucta perfunctus*, instauratoque certamine. Probè hæc Ecclesiastica, quibus ea, quæ sunt Christi hominis vt capitis, totius corporis esse perhibentur, vt eius victoria, cuiusque nostrûm victoria intelligatur, qui membris illius associamur, omnesque cum illo vnum mysticè corpus sumus: cuius perinde membrum Adamus fuit, ipse in Christo prædestinatus, & in Christo victor, instaurata illi Christi gratiâ, per pœnitentiam lucta; qui in se victus ceciderat.

24. Τὴν Σοφίαν μετὰ Θεόν. Cùm Sapientiam, ipsum Λόγον dicere videatur, cuius in Christo vult ipsa hominis opera, quod sensu optimum esse potest, de Verbo vt in natura per vnionem καθ' ὑπόστασιν propria; non videtur post Deum auctor diuinorum in nobis munerum, & quasi secundum αἴτιον, quod Ariani ponebant Verbum, cùm sit vnus cum Deo & Patre auctor & causa, vt est vna diuinitas & virtus. Sin autem hæc, diuinas velit participationes, ac quasi primos Dei effectus, ex quibus reliquis est vt sint talia, sic vera doctrina est, ipsaque toties Dionysio inculcata, & qua Deum omnibus anteponit quæ de illo dici aut intelligi possunt, huicque adeò ipsi quod Deus nominatur; cùm & hoc cuiusdam sit actionis & effectus connotatio: non vt Palamitæ, virtus & diuinitas verè ab essentia distincta, illique velut quædam emanatio ab æterno coniuncta, vt optimè noster Calecas, ac reliqui eius hæresis impugnatores.

25. Οὐκέτι τύπος ὤν. De Christo satis intelligitur, etsi nulla substantiarum confusione, sed solùm τῇ καθ' ὑπόστασιν. De Adamo verò, idque necdum gratiam per Christum consecuto, sed Dei sola liberalitate, qui vnus ipse eius ordinis auctor extiterit, quomodo non Christi figura ac repræsentio, sed hoc ipsum quod Λόγος in ipsum aduenicns, ac ipse reuera Christus extiterit, ac velut hoc illi peculiare sit, hincque adeo ad Christum quasi per identitatem referatur, vel aliter quàm Sancti reliqui, accidentario dono gratiæ, quâ dij quodammodo efficimur, diuino in nobis semine in deitatem aucti secundùm tenuem quandam imitationem, vnam ipsam contra vnionem hypostaticam homini possibilem; non video vt Methodius ex Scriptura habuerit, aut suadere possit. Ἀνάμνησις mortis Christi eiusque passionis (I. commemoratio) ipsa & in baptismo, in quo in eius mortem intingimur, seu illam adumbramus: in Eucharistia verò augustius, in qua nostri Adæ ἔκστασις & sopor totus mysticè peragitur; ac num per κοινωνίαν peculiarius Methodius indicare voluerit? in qua vtique mortem Domini, ipsa eius sumptione (quæ pridem Baptismo comes erat) commemoramus, vel (vt Paulus loquitur) annuntiamus.

26. Περὶ τῶν ἀποδεδεγμένων ἤδη γαμετάς. Textum Pauli, quod ipse apertè petit, de Viduis viris & mulieribus, Methodius accipit: in quibus se maximum exemplum proponere ad contentionem virtutis, & vt sic maneant, solutique à matrimonio deinceps castitatem colant, Paulum dicit. καλὸν αὐτοῖς ἐὰν μείνωσιν ὡς κἀγώ. Sicque ex mente Methodij Paulus viduus fuit: aut nisi viduus erat, coniugem in sororem verterat, eius deinceps abstinens consuetudine, ne cui illa impedimento foret Euangelica functione: quomodo maiores saltem Sacerdotes & Episcopi, assumpto Sacerdotio, nec inuitis coniugibus, cœlibes deinceps in Ecclesia fuere. Quæstio hæc nihil pietatem tangit: perindeque est, siue Paulus ante vocationem

A vxorem habuerit, haud secus ac Petrus, siue illa caruerit: quod ante Euangelium Virginitatis cultus nullus apud Hebræos erat, aut quàm exiguus. Quin autem argumentum longè probabile ex hoc loco trahatur Methodio, vt & Chrys. l. de Virgin. & aliis, ad superiores Pauli nuptias adstruendas, vix potest negari: quod de Virginibus disserens, quæ maritos non attigerunt, nunquam illas suo exemplo prouocat, secus verò semel & iterum, cum de Viduis, siue illis, qui semel coniugati, ab vxorum se amplexibus continerent. Libet hîc recentioris auctoris non ineruditi expositionem Methodianæ affinem adscribere. *Hebræi dicunt* אלמן & אלמנה. *Græci Mulierem amisso coniugio, χήραν vocant: vt Vir amisso coniugio χῆρος dicatur, ἀναλογία permittit: vsus populaB ris non recipit: quare aliam vocem quæsiuit Paulus, & ἀγάμους dixit, generis nomen pro specie vsurpans. Nam ἄγαμος ex vi vocis, est tam qui nunquam in coniugio fuit, quam cui coniugium periit. Sed in posteriore sensu hic vsurpat Paulus, vt viduarum addita mentio nos docet, & vox ἄγαμος repetita infra 11.* Sic quoque sensit Ignatius, si tamen Ignatius, non eius interpolator Epist. ad Philadelphenos, vbi aliorum celebrata continentia, qui Virgines perstiterunt, non abhorrere se à nuptiis docet, sed optare vt vel inter sanctos coniugatos, & ad eorum vestigia in regno cœlorum inueniatur; ὡς Πέτρου καὶ Παύλου, καὶ τῶν ἄλλων Ἀποστόλων τῶν γάμοις προσομιλησάντων. *Sicut Petrus & Paulus, & reliqui Apostoli, qui nuptiis fuerunt sociati.* Sed nihil horum veteres C Codices Anglicani, in quibus extat versio antiqua Epistolarum Ignatij, qualis fere Græcus textus nuper prodijt ex Codice Florentino, qui ipse verus purusque Ignatianus haberi potest, ac qualem antiqui habuerunt, Euseb. Hier. Theod &c quibus mirum si præscribat post tot sæcula Caluini tinctus veneno, vniusque eius discipulorum, calamus. Ex vero itaque Ignatio, de Pauli nuptiis nihil haberi potest: ipse Methodius, potius insinuat, explicatione Paulini textus, quàm apertè asserat. Vnus ergo erit auctor eius coniugij Clemens Alexandr. cuius verba recitat Euseb. l. 3. Histor c. 30 & Niceph. l. 2. c. 44. ex illo scilicet loco Phil. 4. 3. Καὶ ἐρωτῶ καί σε, σύζυγε γνήσιε, συλλαμβάνου αὐταῖς qui tamen lo-
D cus minus fauet. Nam primò genus dissidet? γνήσιε, *germane, vere*. Quamquam enim Attici quandoque masculina iungunt fœmininis, non tamen tanta videtur fuisse Paulo Græci sermonis peritia aut elegantia, vt eiusmodi Atticismum sectatus sit. Deinde quanta ac cuius auctoritatis Philippis vxor quondam Pauli, tumque soror, vt ei & mulieres & viros commendaret. Ponam verba Grotij. Σύζυγος, *qui Hebraicè* בר צוג, *non tantum dicitur* de iunctis matrimonio, *verùm etiam* de collegis. *Quem autem Philippis potius collegam vocaret Paulus, quàm τῶν Πρεσβυτέρων πρεσβύτατα, cuius summa erat etiam in pecuniis elargiendis auctoritas? Ad Epaphroditum ergo per ἀποστροφὴν, vertit se oratio, tanquam præsentem futurum vbi Epistola hæc in Ecclesia Philippensium legeretur. Nec aliud hic*

σύζυγε, quàm supra σωαιγός. Adiutor. Hæc mihi satis. Vnum est, nullum veterum de Pauli vxore eum locum interpretatum; nec proinde nobis interpretandum, aut Clementi sic quasi obiter ex peruio vocis vsu magisque trito colligenti, assentiendum; quod nempe Paulus τὴν αὐτοῦ ἐν ὀνκῶ προσαγορεύσαι σύζυγον· Suam ipsius coniugem compellare non veretur. Atqui magis attendenti τὸν αὐτοῦ occurrisset; suum collegam, adiutorem, vel Episcopum, vel quemvis alium præcipuæ auctoritatis in Ecclesia, quæ erat Philippis, virum, ac qui Viduis senioribus aliisque indigentibus sufficere posset, quod in Pauli vxorem, in ea præsertim Ecclesia, non capit. Quid enim tantæ auctoritatis mulieri Hebrææ extra patriam in vrbe Græcorum?

26. Τῶν αὐτῶν μεταλαβεῖν. Eadem Mysteria sumere, quod præcipuè in Paschate fiebat & die Resurrectionis expleta ieiuniorum obseruantia, de qua hîc Methodius, & quam ipsam Pascha vocat, quod dies isti Paschæ proximi, ipsi quoque ita dicerentur, arctiorique ieiunio & inedia peragerentur: Magno præsertim Sabbato, quando ad diei Dominicæ auroram vel gallicinium Fideles ieiunium tenebant, tuncque celebratis diuinis Mysteriis, illis impartiebantur. Quem ritum hic omnis locus indicat, sonatque postcommunio (vt vocant) Missę Sabbati sancti, quam sic occupatò die illa celebrant, cùm pertineat ad noctem ipsam resurrectionis. Illa ergo die, vel cibi meminisse piaculum erat, à quo tamen per indulgentiam infirmus immunis erat. Cespitarunt grauiter Interpretes, cùm alter reddidit; de oblatis abstinere; alter, facere quod omnes hodie faciunt, i. in inedia perseuerare; nihil attendentes scopum illius omnis inediæ, sic Methodio insinuatum; nempe τὴν μετάληψιν· Mysteriorum perceptionem, ea die Sanctis omnibus ac Fidelibus communem.

27. Οπως μὴ δόξω. Aduersatiua sensum incommodans, mihi mota, quæ & in Lupar. clausa edita erat, vt superflua. Sequentia vt extant in All. Codice, glossema videntur, & explicatio vocis ἐπιτρέχειν, quod ita habet, μάχεσθαι καὶ κατατρέχειν ὑμῶν. Alia item, quæ non est necesse exscribere. Satis enim est, quod ex Vat. lucida nobis Methodij mens, vt reddidimus, nulla vi textus, constet.

28. Καὶ μεμέρισται. Clara Pauli sententia, sic vt Græcis expressa est; Nempe diuersa instituta esse, γυναῖκα καὶ παρθένον· Vxorem & Virginem: itaut Virginis nomine intelligat, quouis modo cœlibem; vnde statim easdem exponit voces in ἄγαμος & γαμήσασα· in muliere innupta. & quę viro collocata sit: quarum studia sint, placere Deo, & viro. Vulg. Interpres aliter legit, qui τὸ, καὶ μεμέρισται, ad superiora referat; ad virum cogitantem quæ sunt vxoris, vt illi placeat, qua cura diuisus est: Tum sequitur, Καὶ ἡ γυνὴ ἡ ἄγαμος καὶ ἡ παρθένος· Et mulier innupta & Virgo &c. quæ sic diuersa. Possinius non satis ex fide Interpretis reprę̄sentat vt Methodiana; cùm is à communibus Græcis non dissentiat; quicquid olim vel fallente memoria, vel aliis exemplaribus, Hieronymus quæ sunt Gręci textus Latina tradiderit, & è contra: eadem tamen esse, nec ipse, nec quisquam doctus existimare potuit: Sic sanè Vulgata editione procliuè vtendum sit, reddendis Patrum monumentis, cùm eorum voces ab ea minimè diuersæ sunt, aut sententiæ: qui secus faxit, is, religioso prętextu, lumina antiquitatis extinguit, inuitosque Patres cogit & ridendos exponit, nec inde Vulgatæ fidei aut maiestati consulit: quam etsi maximam voluit sancta Synodus Trid. intra limites tamen seduli Interpretis, non textus ipsius originalis & vt ex illo vel non licuerit Patribus, aut etiam nobis non liceat, alia commentari.

29. Τὸν μόνον. Allat. Codex, ipse istis diminutus, alia ponit, quibus innuat eam indulgentiam Pauli, vt qui habet necessitatem & patitur stimulos ac ægrè continet, coniugium ineat, nec illo peccet, illis duntaxat prodesse, qui se voto non obstrinxerunt: aliis, nec ipsam necessitatem excusationi fore, ne suo ipsi iudicio condemnati sunt. αὐτοκατάκριτοι, Tit. 3. 11. ipsi sibi reatus auctores; qui non consulta sua indole & mentis ipsa firmitate, leuius votum emisere. Καὶ μὴν αὐθαιρέτως κρίνονται οἱ τοιοῦτοι, διὰ τὴν ἐπαγγελίαν αὐτῶν. Atqui sua ipsi voluntate hi tales condemnantur, propter suum votum. Velit igitur Methodius (siue quisquis auctor est huius quasi scholij) Pauli dispensationem non tollere quin sacrilega coniugia sint eorum, qui voti castitatis rei, prętexta libidinis necessitate, illis inhiant: vt nec modò facilè præsumenda, aut credenda iuuare ea indulgentia sit, ac nisi graui admodum causa; cumque in literis Apostolicis vna hęc fere exprimatur, periculum salutis animæ ob graues stimulos carnis, nescio, qui illos sic graues non patitur, & vt necessitatem habere, Paulina phrasi, intelligatur, sed alias ob causas (putà commodi temporalis, aut etiam tædij mollescentis animi) secum dispensari petit, etiam expressa veritate, per eum stylum Curiæ, à periculo animæ tutus haberi possit.

30. Λόγων ἐμαί. All. τείθει. aliaque diuersæ lectionis: vt ἐπιπνέοντος Πνεύματος, loco Θεοῦ. Illud, loco τὰ ἐκ ἀνύπαρξιν ἐκ ἀν ὑπ' ἀγνείας ὀκνήσαιμεν τῆς χάριτος, mihi durius; etsi inde mutuatus sum, καὶ τὰ φαῦλα μὴ διαπτύσω, quod ipsum deesse poterat. Virtutis enim laudi, vitij vituperium à se comes est.

31. Αναισθεῖς· Maz. & All. δυσμαθεῖς. Illud primum videtur aptius, vt stuporem quendam mentis attonitæ sonet, & quę omni quasi sensu destituatur, per αὔξησιν vocis κωφαὶ, surdæ & mutæ. Possin. à vitiis abreptæ, quod cum superiori voce sensu non cohæret.

32. Εὔδιον πορεύεσθαι. Vat. εὐήνιον· sicque reddit Possinius: at non quadrat metaphora cum voce κύτος· quæ est sinus, capacitas, amplitudo; qua tranquilla, ac luce suffusa, fit incessus & iter ex natura: suffusis verò tenebris, atraque in ea procella, impediatur quicquid eiusmodi est.

33. Ἐπηρώτησαν. Euangelistæ passim ea voce vtuntur, & simplici ἐρωτᾶν, eodem rogandi sensu atque iubendi, non interrogandi; qui certè minus commodus hoc loco est: vnde & ex Hebræo reddunt Moderni, *petierunt nos*: Allat. *se postulatas Animæ fatentur.* Nec aliter Agellius, Dumvis, Clarius, & alij docti: velimque vti Ioan 16. 2. mutatum est, quod veteres reddiderant, οὐ με ἐρωτήσετε, *non me interrogabitis quicquam; non me rogabitis*; hîc quoque in Psalmo mutaretur, *Quia rogauerunt nos*: quod rogare in eo qui potestate pollet, imperium est, seu iussio: sic bene Theodoretus verbo κελεύειν expressit: Chrysost. *instantibus Barbaris & grauibus minis inducentibus*; βιαζόντων ἐπικειμένων μετὰ πολλῆς ἀπειλῆς. Bene monet Thesauri Auctor, etsi frequens est iste huius vocis vsus apud Euangelistas, haud credendum ipsos illius auctores esse. Ego putem, vel ex loco hoc Psalmi, τῶν 70. illis præiuisse, quorum facilè voces secuti sunt alij deinceps Ecclesiastici viri: in quibus magna opus diligentia, ne à sensu magnis illis Senioribus intento, per eorum phraseωs inscitiam, excidamus: quod etiam Græcorum disertissimis euenisse quandoque deprehendi. Multisque ἡ τῶν ό ἐκδοσις, Hebraicæ veritati nihil dissona appareret, si & Hebraica ipsa pura nobis extarent, qualia illi habuerunt, & eorum nos ipsi voces plenè caperemus.

34. Ἐξ ἔρχωνται, Maz. & All. Ἐξέρχονται τῶν ἐντολῶν. *Egrediuntur ex mandatis*; quod nihil cohæret: nec Possinius nostrum illud Vaticani assecutus est, dum reddit, *Transiliunt enim mandata*: immò, quasi eis *insultant, temerè illa diuulgant*; quæ illius vocis nota significatio est: confirmatque verbis Dominicis Methodius, quibus proijcere sancta canibus prohibemur, aut vt margaritas ante porcos mittamus.

35. Παρθένον ἁγνὴν παραστῆσαι. *Vt Virginem castam exhibeatis*, seu præsentetis, vni Viro, Christo. Hæc enim nostra Virginum desponsatio; hic noster Sponsus. Malè Allat. ἑνὶ ἀνδρὶ παρθένῳ· *Vni viro virgini.* Quasi Virgo illa, quam debemus exhibere, sit ipse Christus, non Virgines sic illi exhibendæ vt vna sponsa vni Viro. τὸ, παραστῆναι, quod habet All retineri etiam posset, vt idem significetur quasi passiuè. Paulò antè pro μεθ' ὁρκωμοσίας, erat in eo μεθ' ὅρκου μόνας. Sic ludunt imperiti scribæ, miserque Interpres est, qui sibi tam putidis & apertè mendosis fucum fieri sinat. Ipsa hæc Methodij violenta expositio, nec eius superioribus cohærens, cùm spectent hæc ad Animas, sic quasi captiuitatem lugentes, non ad sponsum, qui Virgines reliquis in cœlesti aula prælaturus sit, & in capite gaudij & conuiuij collocaturus.

36. Μετὰ τὴν ἐξανάστασιν. Iuxta illud Pauli Phil. 3. 11. εἴ πως καταντήσω εἰς ἐξανάστασιν τῶν νεκρῶν. Quæ non est simplex resurrectio ac mortuis omnibus communis, sed Virginum propria, seu præcipuorum Sanctorum, qui sic exurgent vt Christo obuiam eant in aëra, eique assurgant, iuxta verba Pauli 1. Thess. 4. 14. Longa hîc disputatione Leo Allatius

A Methodij mentem discutit, An senserit non potituras Animas beata requie ante communem resurrectionem, ac cùm ita ad Christum assumentur præmia redditurum: exponitque locutum de ipso homine, non de Animabus, cùm eas iam superius in cœlis cum Christo versari docuerit. Sed num versari cum Christo, ipsa visio beata Antiquorum phrasi fuerit, plenaque ac vltima expectata felicitas, cui vnum desit complementum corporis, vt totus ipse homo beatus dicatur, ac Deo frui, non perinde apertum est: primum enim vix est qui neget; cùm alterum non pauci inficientur, nec desint loca quæ fauere videantur, ex quibus illa opinionum nata perplexitas, donec per Sedem Apostolicam decisa quæstio est, rataque habita decisio in B Concilio Florent. etsi nec modò plures Græcorum de Animorum statu ante iudicium rectè sentiant. τὸ ἐκ μέρους, *ex parte*, quod exponit Leo Allat. *ab homine non integro, cùm illa fruatur Animus solus à corpore seiunctus*, nullus adduci possum vt ex mente Methodij existimem, cùm δι' αἰνιγμάτων iungat τῷ ἐκ μέρους, & distinguat contra πρόσωπον κατὰ πρόσωπον· quod nemo dicat ipsam in se Dei visionem ac beatam; sed qua per fidem ambulamus, quæ nec Animos deserit, dum nec Deum in se clarè videant. Deinde visura Deum post resurrectionem corpus & Animum, eoque simul perfectissima visione fruitura. nec nostra, nec Augustini autve Methodij habet Theologia, quæ mentis solum oculum trahi posse contendi, & eleuari, vt diuinam C ipsam lucem contempletur: quæ ipsa eius eleuatio grande mysterium est, nec nisi fide cognitum; sic eleuata Dei pura luce, ac quod eius κρύφιον est (diuina scilicet essentia, & quod à se Ens est) supra omnem capacitatem, etiam intellectus creati, vt vix radicalis ac remota in eo potentia sit, eo quod potentia est entis cognoscitiua, sub eius tota latitudine analogica, intra cuius lineam ipse quoque Deus intelligatur, sed vt excedens, ad quem tota vis proxima sit diuina ipsa lux communicata, seu lumen gloriæ, vt vocant; quicquid illud sit in Anima, seu intellectu vidente Deum. Oculus verò corporeus, tam potentia limitata est, quàm auditus vel olfactus, seu quiuis alius sensus, materiali quadam inter eos latitudine spiritalitatis; vt si illo videri Dei essentia pos- D sit, possit & audiri & olfieri vel gustari: sicque Deus ipse corpus fuerit, ensque finitum ac certo situ visibile aut qualitate, à quibus nec sensus visus sui limitatione abstrahit.

37. Ἀποδύσασθαι. Leo Allat. ac si legisset ἐπενδύσασθαι, *Quod non recordatæ sunt ornamentum nuptiale induere*: immò, *exuere*: nisi hoc illi typorum mendum. Certè præmium hoc seruati mundi nuptialis, est, tenoris mentis illibati; non eius excussi, quo meritò eijciendus thalamo ac conuiuio, qui non indutus veste nuptiali ingressus sit.

38. Τὸν ἆθλον τῆς Παρθενίας. *Virginitatis munus* libens reddidi, prout ludi & certamina, iisque obeundis labores, Latinis munera sunt;

Græcis ἄλλως. Poss. *Virginitatis professionem*: quod sensu non abest: sequentia, *vltro susceptam eius causa*, inutile glossema: Non enim de alia sermo Virginitate viro Ecclesiastico, vt opus sit hoc annotare.

39. Κατὰ τὸ σεμνὸν μέρος. Vat. habet, κατὰ τὸ πνεῦμα. Quod esset *spiritualem sensum*: nec est necesse vt πνεῦμα hîc loci, diuinus ipse Spiritus intelligatur, vti reddidit Possinius. Η κατὰ τὸ πνεῦμα διάνοια, opponitur τῇ, κατὰ τὸ ῥητόν. *sensus spiritalis*, *literali*. Spiritali ergo sensu, votum Nazaræatus, votum quo quis magnè vouet, mirificum illud opus (vt sonant Hebræa, voluerunt οἱ 70. exprimere voce illa, μεγάλως εὔξασθαι) de Virginibus exponit Methodius, quæ Deo & animam & corpus, ac quicquid demum sunt, obtulere, seruantque, vt Deo sancta & separata, quod sanè pro humana imbecillitate maximè virtutis est. Post πλημμελῶν Allat. οὐκ εὐαρεστεῖ τῷ Θεῷ. *non placet Deo* quod glossema videtur, nisi vtrumque Methodius scripsit, I. *Non integra oblatio est*, *aut quæ placeat Deo*.

40. Ἄρχεται στάσιν. Hic status, priori contrarius describitur, quo ἄρχεται ταράττεσθαι, *mens turbari incipit* passionibus ac libidinum æstu: altero itaque, adulta iam ætate & in virum prouecta, *sedari incipit roburque nancisci* aduersus turbationes eiusmodi & passiones, quæ penè euanescunt senili ætate, membris iam frigentibus. Non bene Possinius vocem στάσιν, *statu niti quodam incipit*: est enim hîc, quam Aristoteles κινήσει opponit, I. *quies*: quam qui *statum* reddit ea acceptione, planè βαρβαρίζει, nec Latina, vocem Græcam exponit. Nihil felicius explicata vox οἰήσεως. Poss. *erroribus vitæ dominari*: Alter, *resectis opinationibus*. Est hæc alterum vitium, quo maximè laborat adolescentia, *inanis quadam iactantia & arrogantia*, τῦφος qui ipse affectus in viro iam maturiore ætate ac sensu saniore, mitescit, ac sedari incipit: idem quod οἴημα· vnde οἰηματίας, *superbus*, *insolens*, qui de se magna concipit: ita iuuenes per inexperientiam ac calore sanguinis, quæ sic doctè expressa Methodio, verborum phaleris aliò trahere non conuenit.

41. Τῇ διὰ φιλοπονίας. Virtutis diligentia est ac sedulitas; ac, quod reddebam, *disciplina*: quo argumento præclarè inter reliquos Basilius. *Attentio* dicatur, per me licet. προσευχῇ quod habent Mazar. & All. non placet. Et quidem oratio vel maximè Virgini necessaria vt contineat, sed huic accedant necesse est, etiam reliqua virtutis exercitia atque opera, vt sit plena sanctificatio ac oblatio.

42. Τὴν σάρκα ἄχραντον. Necessariò istud assumptum ex Allat. Hæc namque perfecta Deo consecratio est, cùm ipsa caro Virginitatis cultu à puero intemerata constiterit: quod certè arduum certamen. Alia supplet Possinius minus accommoda. πελαπονδάσοις ex eodem All. etsi τὸ πελαπονδάσοις Vat. non displicet.

43. Τῷ Πνεύματι ὁ Λόγος. Durius videretur, nisi nota esset mens Methodij, ipso satis explicata contextu, quo τῷ Πνεύματι voce, non Spiritus personam, sed Patris, se velle significat, cuius & scriba velox ὁ Λόγος sit: si tamen hoc ita decoquendum, nec scribarum putre mendum existimandum, qui fallentibus oculis pro Πατρὶ, Πνεύματι legerint, leuissima harum vocum distinctione in MSS. ac procliui errore, nisi quis τὴρ & τὸρ, quibus in eis distinctè pinguntur summa affinitate, attenderit. Sicque alia me emendasse memini inspectis antiquis Codd hac ipsa voce sic laborantia: ac vtinam illorum mihi facta copia, vel modò liceret meis oculis credere, qui falli alios & fallere non incerta coniectura intelligam. Et certè alienum à Methodij simplicitate, vt nulla ratione tanta hîc vocum enallage vti voluerit, atque doctrinam obscurare: etsi quod dicitur Ioan. 4. 24. *Spiritus Deus est*, hanc eius vocem possit excusare. Aliud est, quod Auctor Imperfecti Spiritum in Domini conceptione, ipsum Verbum exponat, quod ipsum à se Virgini obumbrauerit eique superuenerit, suique auctor templi ac corpusculi fuerit: quanquam ipsa fabrica & effectio, ipsius deitatis ac Trinitatis opus est; non propria aut Verbi, aut Spiritus: meritò tamen Verbo appropriata, vt in quo Pater condat omnia vt in prima Ratione, in qua vt primus, ita & secundus Adam conditus intelligatur, quippe diuinæ sapientiæ eximium opus ac singulare, non minus quàm bonitatis, ratione cuius Spiritui sancto communius solet appropriari.

44. Ἀπὸ μεταπράσεως. Bene Leo All. *institoria*, *negotiatione*: quasi reuenditione; qua res vilius emptæ paulò charius væneunt: quæ ipsa nundinatio quandoque Reip. necessaria ac ciuitati, potestque, modò absit fraus, honesto inde lucello, pro industriæ ratione, citra omnem culpam exerceri: etsi minus deceat Virginem, quæ tota Sponso hærere debet, illique addicta esse, cui est consecrata. Possin. *à plagio*. At quantum vt Virgo ac puella à se plagium deprecetur? Alia huius generis hominum procliuia crimina atque vitia, nec tam longè viro docto arcessendum plagium, cuius vix notio in fœminam, eamque Christi Virginem, cadat. Multi in Rep. plagiarij, si μεταπράται omnes huius sceleris notandi. Plagij crimen est, cùm quis sciens hominem liberum, aut alienum mancipium dolo malo vendit, emit, donat, celat: translata etiam vox à Martiale ad librorum fures, quod & ipsos, quasi liberos habeant, quorum curis ingenij partu sublati sunt atque editi.

45. Ἀνδρῶν ἀλιτροδίκαι. Quasi *scelesti iudices*, mali censores, qui non vitio, sed virtuti dicam inferât & pietati: Sic mihi pro eius vocis nouitate similisque impositione in ἀλιτρόβιος, aliisque eius generis: Hincque fortè θιάσους iudicijs iunxerit (pro eius ætatis ratione) ceremonias cœtusque intelligens in honorem Deorum, quos Christi Virgo maximè vitare debeat, & in eis ἀλιτροδίκας, scelestissimos iudices ac censores, qui dæmonum sacra, pro verè Dei cultu vsurpanda suarum

deant. Geniales etiam cœtus seu conuiuales & choreæ, parum æqua Virginibus, hominumque in eis corruptorum iudicia; quæ omnia Methodius complecti potuit ea vocis amplitudine.

46. Ἀναγωγὸν εἶναι τὴν παρθένον. All. παρθενίαν quod ipsum ferri potest. pro ἀναγωγὸν, ἀναγωγὴν repræsentat, quod vtrumque eodem sensu exponendum, prout ἀναγωγὸς δύναμις, *subductrix facultas* dicitur, ἀναγωγὸς πύελος apud Athen. l. 1. *extractiua salina.* ἀναγωγὴ αἵματος, *rejectio sanguinis.* Galen. Dioscor. &c. Sic ergo constituta de magno Voto & Nazareatu docent, quid Virgo reijcere & à se remouere debeat, vt sit verè sancta Domino. Altero significatu accepit Leo Allat. prout ἀναγωγὴ quasi *sursum vectio* sublimisque institutio & ratio exponitur, dum ita reddit, *& Virginitatem ipsam sui institutione ad superiora homines traducere*: quæ certè remotiora videntur: Cumque Nazareatus omnis, deque illo latæ leges in separatione & remotione quorundam, seu abstinentia ab illis, per eius tempus, positæ sint, ac de illis exponat Methodius, planius explicatur vox illa priore à nobis allato sensu; vt vox vocem declaret, quo nihil apud auctores vulgatius.

47. Οὐκ ἐξίσταται. Nihil opus cùm Possinio interrogando legere: Major vis & emphasis in simplici comparatione, qua deterior ebrietas & titubatio significatur, quæ ex affectibus est, quàm quæ à vino. Allat. pro ζάλης, ζάλαις habet, quod putem mendum scribæ; vt & quod ἄταις, pro λύπαις, noua voce repræsentat. Est quidem ἄτη, *damnum*, & Ἄται, ipsæ furiæ, quod noceant: sed nec sic animi affectus & πάθη hæc, per quæ animus rationis sede mutatur magis quàm à vino.

48. Ἀκαλινδεῖ. Pretuli lectionem Allat. & Mazar. nec Vat. longè sensu differt; quod enim animus quasi vertigine circumagatur & turbetur, est, quod turpem cogitationem parturiat atque pariat. ἅπερ ὠδίνει καὶ τίκτει τὸν πονηρὸν λογισμόν. Graue sanè iter eiusmodi ludicra Castitatis periculum. Loco huius Vat. [illegible] quod ipsum Interpretis diligentiam fugit, Mazar. [illegible] quæ prorsus diuersa sunt, ac indicio magnæ interpolationis, quàm præcipuè passa illa Veterum monumenta, quæ magis ex vulgi vsu essent hincq; adeò sæpius describerentur, per quam occasionem alij alijque ex suo gustu quædam augerent, mutarent, minuerent, alijs vocibus ac quasi scholio, quæ minus vsu trita viderentur, exponerent, ac penè μεταφράσει ornarent.

49. Ἐξηπλωμένον. Lectionem hanc Vat. multis exagitat editor Lupar. amplectiturque alteram Maz. & Allat. ἐφηπλωμένον, quod referat, τὸ κάλυμμα, quod ita ἐπ' αὐτῷ, *supra legem* explicatum atque expansum intelligatur ac dicatur. Mihi tamen Vat. lectio magis probatur, quod ea vox relata ad velamen superflua sit, cùm τὸ ἐπ' αὐτῷ, vel πέπλωμα vel κείμενον, vt Apostolus loquitur 2. Cor. 3. rem aliundè declaret: nec alias voces subintellectas exigat phrasis illa Methodij: ἐξηπλωμένον forte scripserit, quæ vox magis Græca, nam alterius vix extat exemplum. ἐφαπλώματα Aristoph. in Achar. teste Suid. vocat πιλώματα redduntque *culcitras, stragulas vestes*: tenuissima item indumenta. De velo quod obtenditur, potius ἐκπετάννυσθαι dicitur. Veritas ἐξαπλοῦται, cùm ipsa explicata nudaque cernitur. Etsi sunt hæc minutiora.

50. Μετὰ ἀνάστασιν. Et hic Methodius post resurrectionem differt perfectam visionem, & quæ est facie ad faciem sine ænigmatis, & non ex parte: à qua immensum distant, quæ tribuit Animabus Orat. 10. quod visuræ θαυμαστά τινα καὶ ἐκλάμπροτα καὶ μακάρια κάλλη, καὶ ἃ μὴ ἐξειπεῖν εἰς ἀνθρώπους δυνατόν· *admirabilia quadam & splendida & beata decora, & quæ hominibus ægrè verbis liceat explicare*: Esse nempe ibi ipsam iustitiam, ipsam castitatem, charitatem, veritatem, & reliquos pariter manifestos sapientiæ flores & stirpes, quarum hic tantum vmbras habemus, &c. nam & hæc, vti eorum hic vmbra, creata sunt, primique Dei effectus, purius ibi intellecti, & vt rationes, quibus non ipsa in se Dei essentia videtur, nec verò Palamitarum errore, Dei virtus essentiæ coniuncta & ab illa distincta, quæ sit multiplex, cùm essentia sit vna. Nempe multiplex effectibus est, ipsa vna & simplicissima, vt & essentia, à qua penes sola connotata & virtualiter eminenter distinguitur. Alijs ergo locis opus, vt vindicetur Methodius, & trahatur in sententiam, quam longis post temporibus probauit Ecclesia: videre iam tum Animas Deum, quibus nihil ex superioris vitæ in corpore reatu purgandum.

51. Ἔμπροσθεν τοῦ καταπετάσματος. Quod paulò superius recensendo ipsum textum sacrum scripserat, καὶ θήσεις αὐτὸ ἀπέναντι τοῦ καταπετάσματος, *constitues illud contra velum*, siue ante ac iuxta illud, hic ἔμπροσθεν dicit: vbi pro καταπετάσματος, fœdo errore Allat. Πειδίματος, Lupar. Παιδὸς nulla huius tanti vel errati vel discriminis mentione, etsi tanta in singulas paginas variantium lectionum annotata seges, quæ sæpius scribarum potius menda sunt aut plagia, quàm res satis momenti. Hic satis indicasse: fauetque meæ emendationi n. 43. qua prorsus scripsisse Methodium λόγου Παιδὸς conijciebam; inscitum verò scribam exscripsisse Πειδίματος. Nimirum contra & prope & ante velum, quod Arcam fœderis & sanctuarium obtegebat, constitutæ Virgines, velut altare aureum, quasi in vestibulo ipsorum adytorum, iisque reliquis propinquiores, quę laus maxima Virginitatis. Ac num ea causa mei Nazaræi (1. Monachi) olim, cùm laici solùm essent, sed tamen cœlibes & Cultores, fidelisque plebis pars sanctior, ad fores sanctuarij ac juxta cancellos, in capite cœtus omnis Fidelium, & proximè post τοὺς ἱερατεύοντας stationem habebant? Erant certè & illi altare illud aureum ἔμπροσθεν τοῦ καταπετάσματος, atque nunc etiam existant, cùm jam ferè aucti sacerdotio, nec minus Clero reliquo ἱερατεύοντες, potiores in eo partes obtinent, quod & ἀσκήσει cultuque ἁγνείας maiori præstant, eius sponte rei votoque

labiorum suorum, non quod Ecclesia necessitatem ordinationibus suis indixerit.

52. φῶς ἐν ἀοράτοις. Prætuli quam lectionem repræsentat Leo Allatius, etsi is in versione alteram secutus est, quàm expressit editio Lupar. tanquam ex Vat. vt nimirum τὸ, ἀοράτοις καὶ ἀπροσίτοις absolutè ponatur. Palam enim respexit Method. illud 1. Tim. 6. 16. φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον· *Qui inhabitat Lucem inaccessibilem*; quem is rectè, eandem ipsam Lucem interpretatur, sic in ineffabilibus & inaccessibilibus quiescentem; non Potestatibus, sed diuinis suis bonis ac dotibus; qui potestatis abundantia sic Animas ad Imaginis suæ imaginem condiderit: Qui vnus sensus augustus est, ac Methodio dignus: alter valde insipidus & alienus. Porro quod Imaginis imaginem dicit creatas Animas, secundùm appropriationẽ debet intelligi, & quod Imago Filio tribuatur ex speciali ratione suæ processionis, quod sit Patris Verbum, & expressa illius similitudo. Cæterum vt non creat Pater vt Pater, sed vnus ipse Deus, cum Filio ac Spiritu sancto (i. beata Trinitas) vna virtus, vna potestas, sic neque ad imaginem Verbi vt Verbum est creat, sed ad suam ipse vt Deus vnus est, vnusque cum Filio & Verbo, ac Spiritu Creator.

53. καὶ νοητῶν. Propriissima vox in Deo: ipse enim absolutè τὸ νοητὸν· quippe superior omnibus, suumque sibi, & cunctis reliquis, intelligibile, non qui ordinetur ad alia intelligenda, eaque ratione in secunda τῶν νοερῶν (i. intellectualium, seu intelligentium) classe statuatur. De qua voce præclarè Dionys. eiusque Scholiastes Maximus. Valde improprium, quod boni etiam Auctores τὸ νοητὸν & νοερὸν confundunt; cùm alterum, ipsum objectum dicat; alterum potentiam & facultatem, quæ illo quasi pascitur ac beatur: quæ in Deo simplicissima, in reliquis diuisa sunt.

54. Σημαίνει βέλτιστα. Alia lectio All. ipsa non improbanda, Σημαίνει, βουληθῆναι τὴν αὐτὴν ἀνδρίαν ἐνδύσασθαι πάσας, μὴ μέντοι γε ἐξισχῦσαι τὰς πέντε. *Voluisse omnes tandem induere fortitudinem, sed quinque tamen vires defecisse*; nempe arrepto sanctioris vitæ instituto, cœptaquè Castitatis palæstra, eius virtutis cultu obtorpuisse. Videntur hæc respicere illud Isai. 15. 9. ἔνδυσαι τὴν ἰσχὺν τοῦ βραχίονός σου. *Induere fortitudinem brachij tui.* Et certè forte certamen certamen Castitatis atque ἀνδρίας, vt in omnem vitam accensis lampadibus suspensæ Virgines sint in expectatione Sponsi.

55. Τυπεῖ τὰ σκηνώματα. Dura hæc Methodij expositio. Verum quidem suscitanda tabernacula, quæ ceciderant, i. corpora; sed illorum suscitatione resurget homo, & in occursum Christo rapietur, nec quiuis homo, sed quos signa è viuentes vocat Apostolus, ac quorum se classis facit, siue loquatur in Christi Fidelium Sanctorumque personâ, quorum potiores erunt partes in resurrectione siue in eorum quos illa dies adhuc viuentes offendet, qui & momento immutabuntur; quorum ipsa resurrectio & occursus, nulla temporis mora antecedet illorum resurrectio-
A nem, quorum olim resoluta in cineres corpora fuerant: sic in momento, in ictu oculi, canente tuba resurgent omnes, ac Iudici Christo sistentur; veri scilicet homines, non Animæ; quas hominem dicere aut velle, (quod hominis nobilior pars, & eius tota quasi hypostasis, ipsa à se subsistens, hocque nacta vi suæ productionis, Deo eius auctore, nec materia ad eius substantiam aliquid conferente) nimis Platonicum est, nec necessarium ad Pauli intelligentiam eo loco; ad quem videndi Interpretes.

56. Αδύτοις φωτῶν. Quasi ἀδύτοις· Quæ nunquam occidant aut extinguantur, qua metaphora Solis & stellarum δύσις dicitur, *occasus*; & τὰ δυτικὰ μέρη· *Occidentales plagæ*. Lampades ergo Castitatis, quarum iubar stellarum
B simile paulò antè dicebat, lampades sunt luminum, quę nesciant occasum. Rudius Possin. τῶν ἀδύτων. *inaccessibilium luminum*; quę est altera eius vocis significatio, Hesych. & Suid. vna notata, quod re sic procliui, virum doctum fallere non debuit. Alterum quasi actiuè dicitur, de his quę ita quasi subeundo, vel terram, vel quid eiusmodi, velut euanescere & interire, vel certè oculis subduci non possunt; vel lumina, vel sidera vel homines: alterum passiuè, de his quę peruadi aut penetrari non possunt, & ita inaccessa sunt, vt penetralia, ac templi sacratior locus.

57. κύφως. Editor Lupar. nulla Codicum fide, κωφῶς, ait, *quod legebatur, videtur per errorem factum ex κωφῶς*. Sicque intrusit in
C textum, redditque, *surda aure*: quasi respiciat Methodius Sirenarum cantilenas, quarum se periculo Vlysses, surda transiens aure, liberauerit. Sed vitæ voluptatum, quas velut laqueos aut gluten, seu etiam cœnum, vel quavis alia simili metaphora, quis κούφως effugiat, *leni & expedito calle, volatu, cursu*, ac siquid eiusmodi vox illa nulla vi potest reddi; nec sine exemplo in Scriptura, cuius magis voces attendunt Patres & imitantur, quàm Poëtarum: vnde & Agatha, offerre se hîc Prophetica dicit, sua oratione, non Poëtica. Continenda ergo manus, nec sic facilè Veterum monumentis quodam plagio immittenda, vbi nullum momentum, sed leuis minus eruditę mentis ludit conie-
D ctura. Meo tamen periculo, quod scriptum, ἰσοχέρει, planè barbara voce ac nihil Græca, mutandum, ἐδημηγόρησε. Nempe laudata Agatha est à toto concessu, pro concione sic grauiter presseque habita; nulla cum superioribus comparatione, sed iudicio in finem vsque Aretæ βραβευτρίας, ac certaminis arbitræ, seruato.

58. Καὶ μονογενές. Suspecta Leoni Allatio vox, quasi ab Arianis Methodij huic lucubrationi inserta: mihi ab ipso Methodio ex Sap. 7. 22. accepta; nec minus in eo, quàm in ipso sacro textu sana & orthodoxa. Verba Salomonis sunt. Est enim in illa (Sapientia, quæ est omnium artifex) Πνεῦμα νοερὸν ἅγιον μονογενές. *Spiritus intelligentiæ sanctus, vnicus*, &c. Sic Vulg. qui fortè Allatium fefellit, cùm voces Græcæ, sint ipsæ Methodij, redditque

redditque ipse, *Spiritus sapientiæ intelligens & sanctus & vnigenitus*, &c. ac de Spiritus ipsa persona accepit: etsi nihil cogit, vt magis de Spiritu, quam de Filio accipiamus, vel etiam de Dono. Quod enim dicitur esse Spiritus in Sapientia reddiditque Methodius, seu explicauit, τὸ τῆς Σοφίας Πνεῦμα (quæ vna illi varietas à sacro textu, mirumque si quem illa offendat) *Spiritum Sapientiæ*, ritè exponatur de Dono, cuius auctor Sapientia, & quæ ipsa, ipsum suum Donum dicatur, vt contingit in alijs Attributis, in quibus Deus ex effectu noscitur & nominatur. Dicitur verò is Spiritus μονογενὴς, i. *vnigena*, quasi vnius rationis, sibique ipse similis & consentiens, non qualis mundi spiritus aut diaboli, spiritus dissensionis: proinde bene *Vnicus* dictus à veteri Interpr. Aliter dictus Ioanni 1. 18. Ὁ μονογενὴς Υἱὸς. *Vnigena Filius*: vbi vox ipsa Υἱὸς, τὸ Μονογενὴς appellat, vt loquuntur Dialectici, id est, determinat, vt pro vera generatione stet, qua Filius solus à solo est Patre, verè ex illo natus, non arbitraria vlla effectione editus, sicut est Donum, ipsa Sapientia quam effudit super omnia opera sua, eiusque ipsius Spiritus, ipsa nihilominus Sapientia intransitiuè, à Sapientia manans, Patre, Filio & Spiritu sancto, qui vna Sapientia (etsi appropriatè Filius Sapientia & dicatur & credatur) ac cuius Πατρῷοι θησαυροὶ, *Paterni thesauri*, vnde Virginibus ac Sanctis omnibus aspiret. Nec aliter velit Iacob. 1. Πᾶν δώρημα τέλειον ἄνωθέν ἐστι καταβαῖνον ἀπὸ τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων. *Omne donum perfectum desursum est, descendens à Patre Luminum.* Planè enim Patrem Luminum, Deum ipsum nominat, auctorem Intelligentium, Angelorum & hominum, siue etiam siderum, si quis ad sensibilia trahere malit; non Filij & Spiritus (quicquid aliqui in eam rem traxerint:) nam Pater ipse Filij auctor & Spiritus, quà sic Pater & relatè, Filij propriè Pater; Spiritus communiore vocabulo (i. auctor & spirator) τῶν δωρημάτων auctor est, causa scilicet donorum, sed quà Deus absoluta deitate, ad quam Iacobus Patris nomine affectus nostros vocat, & vt grati bonorum fonti ac auctori simus; nimirum sanctæ Trinitati, quæ ipsa Pater noster est, qui est in cœlis. Quid si φῶτα, ipsa χαρίσματα voluit Iacobus; inde lumina, quod à Deo Lumine emanationes, quibus diuina affundimur luce; sicque augusto nomine perfecta Dei dona (ordinis scilicet diuini ac quibus in Dei filios promouemur) quæ vocat, putauit exornanda? Sic certè solent Scriptores sacri, alijs alijsque vocibus eodem contextu eandem rem illustrare, nec facilè ad alia trahendæ voces, quando vni eidemque rei nullo incommodo possunt conuenire; ne quasi parergon quid loqui Spiritus sanctus in eis videatur. Quid enim ad hoc quod omne donum perfectum de cœlo est, i. à Deo, esse Deum Patrem Luminum, i. Filij & Spiritus sancti; vel etiam Angelorum ac hominum, aut denique siderum; & non potius eorumdem donorum & gratiarum, quomodo *Pater misericordiarum*, 2. Cor. 1. 3. Et, ὁ δὲ Θεὸς πάσης χάριτος, 1. Petr. 5. 10. & similia, quæ certè eodem respiciunt; nec substantiarum, sed donorum ac charismatum, seu gratiarum Deum auctorem innuunt, monentque officij ergo ipsum eo nomine, & quod ab illo accepimus.

59. Μόνῳ τῷ ἑαυτοῦ μείζονι. Majorem quidem se Patrem, ipse Christus profitetur. Ioan. 14. 28. quod alij humanitatis ratione exponunt, qua erat iturus ad Patrem: alij etiam deitatis, seu quà Deus est ex Patre ac Filius; qua ipsa ratione Patrem vt auctorem respicit, ac proinde auctoritate principij (vt vocant) majorem: quæ Athanasij, Basilij, Gregorij Theologi, veterumque aliorum Theologorum, concors sententia est, vnaque eis digna visa comparatio Filij cum Patre, vt quod vnius cum illo naturæ ac substantiæ sit; nec apta sit comparatio nisi inter ea, quæ sunt eius generis. Idque mihi maximo argumento, abrogando Athanasio Symbolo illi adscripto, quod ita assertè & dogmaticè, in eo omnis illa comparatio ad humanitatem refeatur, contra ac verus Athanasius ad ipsam retulit deitatem: nec quin ipse alijque τοῦ ὁμοουσίου assertores referrent, obstitit Arianica impietas, qui inde vel maximè τοῦ ἀνομοίου, & vt vnum verè Deum Patrem agnoscerent, Filium verò quasi nuncupatione & titulo seu dignatione, præsidium quærebant. Sic sæpe Euseb. l. 5. c. 4. de Demonstr. Euang. & Ep. ad Euphrasionem Episcopum, relata in 7. Synod. Act. 6. Methodius. An & ipse malè senserit, negat Allatius: velim & ego, ni superius notata obstarent, vbi secundum rerum auctorem, & Archangelorum principem & caput τοῦ λόγου statuit, velut Adamus est hominum: quæ prorsus Arianica videntur. Hic fortè excusari posset, & trahi ad aliorum Patrum orthodoxum sensum, quod Leo Allatius piè conatur: sed an euincat, aliorum esto iudicium: certè comparatio aliud postulare videtur, in eo posita, vt sicut sic habent Virgines ad Christū, sic ipse Christus ad Deū, qui ipse à Deo & Patre majore, testimonium habere debuerit, non ab Angelis, quibus major erat; sic Virgines à Christo, ipsis majore testimoniū habeant: Nisi ergo ratione humanitatis intelligitur, prorsus Arianicus sensus est; cùm illa majoritas, vt stet comparatio, non auctoritatem illam principij, sed naturam, pœnes quàm auctoritas testimonij, respiciat. Et fortè respexit Methodius illud Hebr. 6. 16. ἄνθρωποι κατὰ τοῦ μείζονος ὀμνύουσι. *Iurare homines, per eum qui maior illis sit*; proinde Deum, cùm majorem se non habeat, ὤμοσε καθ' ἑαυτοῦ *per semetipsum iurasse*, non ita Filium per Patrem, vti detorsit Methodius, & quasi Pater ad fidem præstandam, major Filio esset, quod non præstaret origo, & quod auctor est atque αἴτιον, sed naturæ in eo μείζων, sensu verè Arianico. Major enim illa fides, à digniore natura procedat necesse est: quodque nulla dignior Deo vno & trino, per semetipsum illi iurare licet, hincque omnino

immobilem fidem facere, iuxta quod impossibile est mentiri Deum, non Filio per Patrem, vt per majorem, & quasi in Filio necdum animus conquiescat, majorisque aliquid auctoritatis quęrendum sit, vt finis sit πάσης ἀντιλογίας.

60. Ἐν μιᾷ ἀνθέμαιν. Quid in mentem venerit 70. Senioribus, vt sic fœmininum neutro iunxerint, neminem video explicasse. Putem Hebraïsmum esse, quodque פנק & masculini generis extet & fœminini, quasi fœminini legerint, ita retinuisse. Nobis nomen torquis, teste Probo Grammatico, perinde ambigui generis, masc. & fœminini; ac procliuius fœminini: Vnde Pagn. *In vna torque colli tui*. Vulg. *in vno crine*. Alij ἐν ἑνὶ κύκλῳ, *in vno circuiu*. Aut, num aliam vocem respondentem voci Hebraïcæ posuerunt, quæ sic fœminini generis esset, quam velut appositione, verbis his, ἐνθέμαιν τῶν τραχήλων, clarius exposuerint?

61. Ἐμαρτύρησαν. Quasi *Martyrium fecerunt*. Possin ἐμαρτύρησε γὰρ, ὡς ἂν. redditque, *Attestatur enim eos*, &c. cujus tamen lectionis, nec Allatius meminit, nec qui Possinianæ Lupar. editioni præfuit. Et certè nihil congruit, & particula ὡς palam adjectitia est ad seruandam syntaxim, quam tamen imperitus interpolator seruare nequiuit. Vult ergo, arduum tenenda Castitate Virginibus certamen, Martyribus penè compar, quod multis postea sæculis, de his qui religiosa palæstra in finem vsque militant, grauiter edisseruit Bernardus: quibus ad Virginitatem seu Castitatem, accedit etiam voluntariæ paupertatis & obedientiæ stadium.

62. Μὴ ἅψασθαι τοῦ φυτοῦ τῆς φρονήσεως. Ita iunxit Possin. ac benè reddidit, *Mandato accepto non tangenda arboris scientia*; cuius præuaricatione sic ἐξώκειλε· *impegit*: nec opus cum illo supplere, *in exitium miser*. Sic enim Latini ea voce absolutè significant, quod Græci illa altera, metaphora ducta à nauibus, quæ sic in cautes & breuia ac loca aspera impingere dicuntur & allidi, dum portum tutamque stationem cogitant. Hesych. ἐξέπεσε exponit: sed ipsa exponens vox, obscurior eo sensu voce exposita ac infrequentior, vt & quas Suid. adhibet, qui & ipse ἀπὸ νεὼς, *de naue* dici hanc vocem annotat: nec opus altera explicatione Fr. Portæ. φρόνησις ergo ἀντὶ τῆς ἐπιστήμης est, siue γνώσεως, pro intelligentia ac scientia, quomodo vertit Cicero, docetque Budæus sæpe vsurpari; non pro prudentia, quæ virtus est, quomodo potius ἀφροσύνης arbor dicenda videretur, (*summa insipientia*) quàm φρονήσεως, *prudentia*. Leo Allat. τὸ τῆς φρονήσεως iungit verbo ἐξώκειλε, redditque, *extra mentem ille delapsus*; attendens scilicet expositionem τοῦ ἐξέπεσε, ἐξωλίσθησε· Sed non videtur hęc vis metaphorę, quasi scilicet ex portu delabi nauis dicatur, & hæc sit ἐξοκέλλειν, non eius aberratione, itaut dictum est, impingere, frangique atque allidi ad breuia & cautes.

61. Τὸν ἴδιον Παῖδα ἀπαγγέλλειν. Possinius inuito textu, Prophetis præceptum reddit, vt sic Dei Filium insusurrarent: *prædicari curauit à Prophetis suum Filium*. Sed non ita Methodius sed ipsi Filio iussisse ait, vt sic anteriore auditu, ipse se Prophetis, suumque in mundum aduentum, quo salus mundo foret, loqueretur: quod præceptum nihil læsa eius cum Patre æqualitate potest intelligi, destinatæ causa Incarnationis.

64. Τὰ ὑπὸ τοῖς χρόνοις. Plebes nimirum intelligit, vel Patriarchis vel Prophetis subiectas, ac quibus majores illi, Dei cultu præirent: quæ turba major est, ipsa innumerabilis, cùm præstantiores Sancti ipsique duces atque auspices, longè pauciores sint. Nihil aptè Allat. & Mazar. ὑπὸ τοῖς κριταῖς, quasi ille nonus quidem status sit, non ipse circuncisionis eiusque pars, quem proinde illi connumerari non decuit. Nec Iudices dicantur vniuersim primarij Iusti, vel Patriarchæ vel Prophetæ; sed peculiariter illi, qui à Mose ad Saülem Hebræorum Rempubl. gessere, & antequam illi Regem exposcerent, qui jam, non quasi paternè & sub Deo quasi familiam regeret ac iudicaret, sed mero imperio illis præesset.

65. Πρὸ τῶν ἄλλων· Allatio deest propositio, præli vitio, aut pueri exscribentis. Reddit verò cùm Possinio, *ante alias prædicatur*; Possin. *præ alijs*; cùm sit *ab alijs*, respondeatque sacro textui, vbi sic laudantes ac prędicantes Sponsam, indicantur; ipseque sequentibus disertè exponit Methodius.

66. Ἐγκατῴκησεν. *Illapsus est, inuasit*. Maz. & Allat. ἐγκατοικήσαντα· *in ea habitans*; quod æquè probatum Possin. *agglutinatus est*, quod explicatio est vocis συγκολλᾶσθαι, non minus quàm illud, *ei adhæsit*, ac ταυτολογία, non expositio nouæ Methodij vocis. Illud etiam, *incarnans se in eam*, quàm durum parumque theologicum! τὸ, εἰς αὐτὴν, verbum ἐγκατῴκησε respicit; modus verò denotatur illa voce, ἐνανθρωπήσας· *hominis assumptione & factus homo*, sic in eam venit atque inuasit illique incubuit, quæ vis est eius vocis. Quod tamen Methodius singulari ea sanctitate & iustitia, κατηξιῶσθαι dicit κοινωνὸς γενέσθαι τῆς βασιλείας τοῦ Μονογενοῦς, *meruisse consortem fieri regni Vnigeniti*, ægrè à Nestorianis furfuribus vindicari possit, & vnione honoraria, non κατὰ φύσιν & ὑπόστασιν, qua homo consecratus in Dei Filium ab ipso momento creati Animi, & Deus factus homo; non ullis meritis aut profectu, eò prouectus ille homo, vt Dei Filius eiusque regni consors diceretur. Comes igitur & quasi effectus diuinæ illius vnionis fuit, omnis illa Christi hominis iustitia & sanctitas, non eius ratio, ob quam meruit illam adipisci. Etiam Gregorius in Homil. hanc nuptiarum Filij Dei cum sua carne (seu humanitate) comparationem statim reijcit, vt minus accommodam, & quæ faueat Nestorio, quod nuptiarum fœdera non sint nisi inter eos, qui distinctæ personæ sunt: proinde mauult dici de Christo & Ecclesia, quæ est prima Methodij expositio.

67. Παρθενία γάρ. Possinius, quasi ex Vat. Παρθεία, omnino diuina; leni, inquit, mutatione literæ; nec qui eius Lupar. editioni præfuit, etsi reclamantibus omnibus Codicibus, nec non Photio, æquum putauit illi mutare, quod is solum illum Codicem habuerit, quem secutus est. Ego magis putem, nullum secutum esse, sed vel suum, vel pueri exscribentis σφάλμα. Nam Allatius, qui variantes lectiones ex Vat. & Barb. seriò collegit, nihil hujus diuersitatis meminit, quam vt videtur, nullam eiusmodi in eo Codice offendit. Et certè vox παρθεία non congruit expositioni Methodij, qua sic dici Παρθενίαν ait, quod illa Deo assimilemur. Respexit ergo propositionem παρὰ, quæ sic comparationem importat & accessum quendam ad formæ perfectionem, quæ per vocem significatur. Sic Etymologus, pluribus quas aff rt eius vocis notionibus, vbique propositionem παρὰ assumit, ex qua κατ' ἀπ' συγκοπ ῆ factum ait; eliso scilicet elemento α, quod tamen subintelligatur, illudque ipsum sit, cuius mutatione Παρθενία Methodio Παρθεία dicatur; nempe mutato α in ε, vicissimque eius ipsius elisione. Virgines dicuntur grandiores puellæ necdum tamen thorum expertæ: nobis, quæ vlteriori proposito Deo consecratæ atque deuotæ, ab omni se venere animo ac corpore abstinent; vt nunquam sponte luxuriæ vllis illecebris aut turpis libidinis dedant animum, aut corpus mancipari (quantum animi seruit nutibus) sinant. Vide Etym. Thesauri Append. &c. κατ' μίαν ἐναλλαγὴν στοιχείου, quod reddit Allat. vna elementi eiectione, non satis capio: nam ea vox, non eiectionem significat, sed mutationem, ac qua vna litera alteri substituatur, vti à nobis expositum est.

68. Τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Importunè nimis editum in Lupar. τῶν ἄστρων. de qua tamen voce is, qui præfuit editioni, ac variantes lectiones adiecit, Vox ἄστρων deerat in Vat. Codice. At, si deerat, vnde Possinio ascita, qua reddenda tantis laborat verborum phaleris? Ponit Allat. inter varias lectiones ex Vat. & Barb. Codd. indeque Possinius habuerit; quam tamen ipse in suo non habuit. Meo periculo quiduis aliud potius scripsit Method. Forte ἀγῶν vel potius Ἀγγέλων, vt exprimat illud Hebr. 12.23. vbi de illo ipso Cœlitum cœtu, in quo iam versari Virgines sensu mentis videantur, ἢ μυριάσιν ἀγγέλων πανηγύρει· quam ipsam vocem scripserit Method. nisi simplici maluit reddere ἄγυριν· Perinde enim est, Concio, cœtus, multitudo, collecta: non siderum (nugæ) sed cœlestium Spirituum & Angelorum, quibuscum beata nobis societas in cœlis expectatur; iamque Virginibus, ac iis, quorum cum Paulo conuersatio, municipatus (πολίτευμα) est in cœlis, occupatò præstatur.

69. Ἐκεῖ ἰδεῖν τῷ Ὄντι. Sic accipio, vt Dei nomen intelligatur, quo se ipse Exod. 3. vocat, semelque & iterum Ier. 14. & 32. compellat. Illic ergo ἐν τῷ ὄντι· in illo Qui est, in Deo fonte essendi, & qui est ipsum esse, cuius munere est quicquid est cernunt Animi primigenias istas rationes, & emanationes, clarè & integrè, non vt in nobis visuntur in esse caduco & mortali, contrarijs admixtę: quæcunque tandem illa Dei visio & τῷ Ὄντι, sit Methodio, vel ipsius in se diuinæ essentiæ, vel qualem extra illam Animi possunt habere. Non loqui verò Methodium de ipsa in se Dei visione, argumento est exemplum Protoplasti, cui ante lapsum eandem cognitionem videtur tribuere. Locus item Baruch, non ad ipsam Dei visionem videtur hortari, sed ad virtutes quales humana facultate ac Dei munere homo viator nancisci potest. Possin. Coram & verè, reddidit, ac si ea locutio vim solùm aduerbij haberet: qui sensus valde humilis est. Melius Allat. In ipsa veritate; quam velim Deum Veritatem intellexisse; inde Veritatem, quod est ipsi qui est, datque omnibus esse & vere esse.

70. Δρέπεσθαι. Procliue fuit mutare βλέπεσθαι, cùm liqueat scripsisse Methodium, quod ita à me mutatum est; quod carpere sequatur τὸ ἰδεῖν vel ἐπιδεῖν, vt alij & alij Codices habent, & quod augere ad immortalitatem & diuinitatem addat τοὺς δρεπομένους, eos qui carpant: non qui videant, quod remotius est ad metaphoram. Vitiosa prorsus Allat. edita, ex nostris emendanda.

71. Φωτὶ ἀδύτῳ· Paulò inferius τὸ φῶς τὸ ἀνέσπερον vocat, Lumen quod nulla nox excipiat; nullus occasus extinguat; nec re sic clara potuit doceri Possinius, vt inaccessibilem lucem suam meliori alia voce reique apposita, mutaret.

72. Καὶ περιλήψεως ἡμῶν. Vox theologica, de Christi humana natura sæpius vsurpata, quæ sic à Verbo assumpta, nosque in illa. Hicque adeò, Nostra fides & πρόσληψις, Fideles sunt & qui Christo accedunt, eiusque sors & hęreditas, Baptismi initiatione fiunt; quam Lunæ symbolo designari auctor est Methodius, ob aquarum cum eius luce affinitatem ac necessitudinem. Fallentibus oculis Possin. ac si esset πεισμόνης, & persuasionem; itemque Allat. anteceptam animo informationem, cùm ambo ediderint, quod loci ratio postulat, προσλήψεως· Fefellit τὸ, πίστεως, quasi ea voce Methodius fidei assensum, non ipsos magis Fideles significet, ea Baptismi intinctione, quasi parturiente Ecclesia, Christo renascentes: quam proinde Ministros & Hierarchiam perficientem intelligat, seu Sacerdotalem ordinem, in Apostolis cœptum, inque eorum successoribus in finem vsque mundi duraturum. Lunæ ista metaphora & etymum, longius arcessita videntur: planiora quæ habet Dionys. de Eccl. Hierar. c. 3. alijque, exponens quod ita Baptismus Lumen vocatur, eiusque ritus illuminatio, & qui illo intinguntur, recens illuminati; Græcè Νεοφώτιστοι, quod est Sacramentum fidei primaque illumitio, & qua ad reliquas idonei reddimur; in cuius ipsius rei symbolum super baptizandis lampas accenditur, siue etiam gestanda illis traditur. Sed hæc alterius otij atque operæ.

73. Τὴν ἐν τῷ Λόγῳ τελείωσιν. Leo Allat. videtur legisse τελείωσιν, cùm perfectionem reddit, etsi repræsentat & ipse τελείωσιν, nec va-

riæ vllius lectionis meminit, vti nec Lupar. Methodij editor. Placeret illud πλατίωσι, si Codices suffragarentur, & nisi breui post eadē voce eodem fere sensu atque hîc vteretur, τὴν ἐκτύπωσιν καὶ τὴν ἐκτέχνωσιν τοῦ Λόγου, *expressionem & manifestationem Verbi*, vbi Allat. *imaginem* reddit: Possin. *formam*. Sit ergo hîc, ἡ ἐν Λόγῳ τέχνωσις καὶ μεταμόρφωσις, Verbi imitatio, qua eius clarè characteres reddimus, formaque illius imbuimur. Possin. *transitum in Verbum* reddit: viderit ipse quàm rectè. Vox τεχνὸς, & τεχνωτικὸς ac τεχνόω in Theologia Gregorio alijsque familiaris: vtque γλῶσσα τεχνος, *lingua diserta*, quę mentis sensa clarè reddit: sic in imagine & expressione ductique forma, τὸ τεχνον & τέχνωσις, semel & iterum vsurpatum Methodio, quasi clara expressio lucidaque reprę sentatio.

74. Ἐπὶ τὸν ἀγνισμὸν τοῦ ὕδατος. Nolim σφάλμα hoc μνημονικὸν Methodio dare, quasi verba Psal 2. ipsa Euangelica putauerit: sed malim sibi indulsisse, vt Prophetica verba, de Christo sic quasi ex aqua nascente, exponeret, quomodo etiam Ecclesia in eius Natali ea vsurpat, velut de ea dicta sint, æternamque eius natiuitatem & temporalem, Paterno quasi oraculo sonent. τὸ ἄνωθεν χρησμῳδούμενον, quod reddit Possinius, *oraculum antiquum*, parum mihi Ecclesiasticum videtur & appositum. Nam quod ἄνωθεν, dixit Method. id Matth. 3. & Mar. 1. ἐξ οὐρανῶν, Luc. 3. ἐξ οὐρανοῦ, *è cœlis*, *de cœlo*, dixerunt, indeque delapsam Christo Paternam vocem; vt sit aduerbium loci, non temporis, ac ἀπὸ τοῦ οὐρανόθεν, vt hîc sumitur, quod & alij notauerunt. Ioan. 3. ἐὰν μή τις γεννηθῇ ἄνωθεν· alij *denuo*, alij fortè melius, *è supernis*, siue *de cœlo* (superna scilicet & ex diuino semine natiuitate) exposuerunt: vbi tamen ratio aliqua est sic exponendi, i. *denuo*, quod ita crassè Nicodemus Dominica verba intellexerit, ac quasi nouam ex vtero senis hominis natiuitatem diceret, non quæ ex Deo esset ac spiritalis, quod sic aduerbio loci pro nostra ruditate, præeunte diuino oraculo, explicare cogimur. Nec Ioan. aliud voluerit Dominum dixisse eam natiuitatem, quàm quod ipse eam dixit 1. cap. ἐκ τοῦ Θεοῦ, *ex Deo*; quæ ipsa secunda quidem est & noua; sed ea voce, non id primò importare videtur, quod secunda & noua est, sed quod talis originis (ex Deo scilicet & è cœlis) est.

75. Ἡ κατ' εὐθεῖαν ἀμφιβολίας. Quasi *rectà ac directè*, ac, quod reddebam, *Citra omnem ambagem*. Nempe κατ' εὐθεῖαν, subaudi, γραμμὴν, i. *lineam*; non quod Possin. *secundùm rectam fidem*. Dicunt Græci fidem ὀρθὴν, hincque illis ὀρθοτομεῖν & ὀρθοδοξία, ac si quid eiusmodi est, ipseque adeò Apostolus: εὐθεῖαν, nunquam.

76. Μέχρι τῆς ἀποκαταστάσεως. Sic vbique Patres ἀποκατάστασιν vocant, quasi reparationem status, & in integrum restitutionem: sano quidem sensu, qui sana fide, lapsum quidem hominem agnoscunt, sed Adami præuaricatione, qua nobis amissa rectitudo naturalis & Dei gratia iusque ad gloriam, quorum perfecta restitutio, ipsaque gloria ac

A Dei possessio in fine nobis expectetur; non Origeniano delirio, cuiusque proprio delicto, antequam Animi corporibus alligarentur. Non aptè ergo Possin. *Donec instituantur noua sæcula*; *restituantur* dixisset, nullo periculo Methodij phrasim secutus, qua Christi Gratia reparatiua & sanatiua (non ipsa prima, primáque Dei liberalitate concessa) eiusque terminus indicatur: nec nos sapientiores Patribus sumus, vt eorum theologicas voces communi vsu tritas, nec Ecclesiæ vsquam improbatas, respuamus, nostrasque illis substituamus.

77. Κατέπεφνεν ὁ Βελλεροφόντης. Leonis Allat. lectionem, ipsam laborantem, quod loco ὁ Βελλεροφόντης esset, ὁ Περσεὺς, præfixa etiam particula πρὶν, ad explendum metrum, sic nulla B vi, exigente fabula seu historia, emendaui. Longè enim distant Perseus & Bellerophon, diuersique illorum labores, vel veri, vel ficti: nec tanta Methodij ἀνιστορησία, vt quæ vnius sunt (re sic trita, & in patria, cui ipse præfuit Episcopus) tribuerit: sed Antiquarij istud plagium fuit, vt & quod Vaticanus Antiquarius, ipse ridiculus subdidit, κατέπεφνε, Παιδὸς τεχθέντος ποθοῦντος Χριστὸς ἄναξ· quasi Christus verę ipsius Chimæræ domitor fuerit eamque occiderit, non diabolum & draconem, cuius ille typo Chimęram assumit: qui sensus perabsurdus est, quo etiam hiat oratio, desiderata altera parte aduersante: nam τὸ, τὴν μὲν, τὴν δὲ postulat, siue etiam τὸν δὲ, quod habuerit Allat. Codex; estque inC dicio, quod masculino genere ὀρθιάζοντα habet, quasi referendo τὸν δράκοντα & diabolum: quam lectionem minus probat editor Lupar. ego magis probo, malimque ad eam omnia componi: etsi fœmininè f[i]eri potest, quà Chimeræ figura, Christi de Dracone & diabolo victoriam describit, qui sit mystica Chimæra. Porro Chimæra mons est in Lycia igniuomus, in cuius cacumine leones habitarent, in medio, vbi pascuis abundat, capræ; in radicibus, serpentes, quem Bellerophon habitabilem reddiderit; hincque Poëtis edomuisse Chimæram monstrum per fabulam dictus sit. Meminit etiam eius montis igniuomi Method. apud Epiphanium l. de Resurrectione, plantasque haud procul ab D ebullientibus eius flammis miratur. Nota alia de Bellerophonte, datisque literis vt occideretur, cùm impudicam mulierem à se repulisset; qua tamen molitione sic clarus euaserit; haud proinde importunus vel Christi figuræ, vel libri argumento de Virginitate & Castimonia. Perseus nihil eiusmodi, ipse Danaës ac Iouis stupro conceptus, & qui Medusam, vnam ex Gorgonibus, orci clypeo tectus occiderit. Vbi Iouis assumptum nomen ad tegendam proci personam, qui auri vi corruptis custodibus, in arcem, qua Danaë tenebatur, sibi viam fecerit, puellamque corruperit. Facessant ergo impudicitiæ exempla, ne non illustrari splendor Virginitatis perorante Thecla Virgine earumque principe, videatur, sed fœdari: maneantque quæ fortitudinis æquè ac Castitatis illustre specimen habeant, ei prorsus ge-

mina, quod de diuino Iosepho, ipso Christi figura prænobili, sacris oraculis olim proditum est: quod ipsum fortè Græci in suo Bellerophonte repræsentare voluerint, vt sunt nostra & sacra, longè prophanis Græcorum antiquiora, illisque præiuerunt: qua de re cùm Veteres, tum & Recentiores luculenter tractauere.

78. Lectionem Allatiani Codicis sequor, sed non eius distinctionem. Nec certè ipsa apta videtur constructio, *προτάττειν τῶν γηγενῶν*, *terrenis hisce præponere*, vt ipse reddit; vacante omnino propositione, quam fortè eliminauit Possin. siue qui illius Methodij editioni præfuit, vt eodem ac ille sensu redderet, & quidem verborum pompa, *præponereque meliora sequioribus, cœlestia terrenis*: quasi *γηγενῶν*, ipsa terrena sint, *τὰ γήϊνα*, non *terrigena, orti è terra*; comparatione scilicet ad hominem, cuius diuina origo est, qua & liberi arbitrij facultate præditus est, Dei scilicet insignis imagine; vt sicut ille *αὐτεξούσιος* absolutè, sic & homo sub Deo sit & ipse *αὐτεξούσιος*, tunc maximè, cùm suas in Deum confert rationes, ac pietati studet, vti quas Thecla alloquitur Virgines. *γηγενῶν* ergo comparatione hominum, reliqua animalia sunt, in quibus nullus mentis sensus, aut vera ratio, vt quasi à se illa ducantur: quæ liberi ratio est. Ex illa ergo excellentia, supra reliquas animantes, infert Thecla, Virginum esse *προκρίνειν καὶ προτάττειν τὰ κρείττω*· quæ vox sic absolutè, *virtutem* sonat, nec necesse quibusdam *κρείττω* dicat, exprimere, cùm satis intelligatur; vt neque cùm Deus *τὸ κρεῖττον* dicitur, aliud additur. Sequentia etiam nullo sensu in Vatic. *ὡς ἐκ ἀνθρώπου*· Saniora mutuati ex Allat.

79. *Περιφορᾶς*. Quod ita semel & iterum legitur, omnino emendandum velim *περιφερείας*, ex qua sic rotunda, habere terram rationem centri ac puncti aiunt Mathematici, quos exagitat Methodius exque illa cœlorum orbes pendere, qui sic mundi quasi *περιφέρεια* sint, *ambitus; circumflexus*, & (vt vulgò vocant) *circumferentia*: ac præterea terram cœlis antiquiorem esse, vti punctum ac centrum, ducto circa ipsum orbe, prius intelligatur, necesse est. Quod ipsum reiecit, communi etiam Græcorum Sapientum existimatione, *Nihil terrenorum cœlestibus nobilius esse aut antiquius*. Sic enim certè sensus postulat, habeatque Vat. & reddidit Possin. etsi longo verborum circunductu, nihil ipso necessario. Allatio verò qui *γηγενοῦ* legat, *αὐτὸ τὸ γηγενὲς*, contrarius omnino sensus est, *Nihil rerum cœlestium terrenis esse pretiosius aut antiquius*; quod nescio an vlli sapientiæ laude aliqua Græcis celebrato in mentem venerit, aut ita scripserit. Certè non Platoni non Aristoteli, alijsve Philosophis; nec par videtur, leui vel Antiquarij vel exscribentis lapsu, aut etiam fallente oculo, in tam deuia Interpretem agi, aut ea magnis Patribus adscribere, quæ nemo sanæ mentis somniauerit.

80. *Ἀπὸ τῆς περιφερείας*. Et hic ineptissimè
A *περιφορᾶς* erat, mihique mutandum indulsi: grauiorique mendo Allat. *πάσας τὰς περιφοράς*, ac si *περιφοραὶ* lineæ essent, quæ sic rectæ æquales sint, non circulares ipsi motus & lationes. Ex eo igitur, quod sic circa terram vt centrum cœlum omne voluitur, cuius in eam vt ad centrum æquales sint lineæ, atque adeo influentiæ; *ὑπὸ τῶν περιεχόντων αὐτὴν διακρατεῖ κύκλων* (quod ipsum ita emendaui *ὑπὸ*) *continet, dominatur, influentiis regit, à circulis ipsum ambientibus*: Quæ Mathematicorum doctrina tam eruditè Methodio explicata, quàm miserè Vat. Interpret discerpta.

81. *Καθιππεύων τοὺς κύκλους*. *Perequitans, obiens Zonas*: Insigni Possin. *μαθήσεως ἀκριβείᾳ*, *Si Sol superequitans circulos*: quasi Circuli & Zonæ, illisque adscriptæ stellæ, Soli subsint,
B hæcque Sol in equorum morem inscendat, subindeque alia & alia mutet, vti fere cursores, per alias aliasque stationes. At quis Solem planetam nesciat, stellifero orbi longè subiectum, quique adeo non superequitet, sed magis subequitet Circulos percurratque obliquè sub eis gyrando, aliaque ex alijs signa legendo?

82. *Πάντως ἀποκλήροντι*. Meo periculo mutaui, quod ediderunt ac reddiderunt ambo Interpretes; *πάντες*. Nec enim sic inscitus Methodius, vt omnium id Iudæorum velit, non omnino Iudæorum, quibus necdum affulsit lumen Christi. Vnaque hæc illi apta expressio. *τὰ καλλίμορφα φῦκα*· *Fuci, quos vocant*: notum insecti genus, ipsum iners, & apis laboribus infestum Allat. *τὰ καλλίμορφα ψυχία*· red-
C ditque, *quæ phythia nuncupamus*; in quo non satis laudo viri religionem. Nullius hîc sensus ea vox, nec nisi pueri exscribentis, seu etiam Antiquarij *σταλμα, ψυχεία*, seu etiam *ψυχία* & *ψυγεῖα*, aliò spectant, nec sunt animalium, sed loci, vel etiam fomenti nomina.

83. *Καὶ ἀλύτῳ κτίσει*. Et hic meo periculo, *ἀλύτῳ* muto, pro *ἀλύπῳ*· De tabernaculi enim instauratione sermo est, & noua creatione ad quam *τὸ ἄλυτον*, siue *ἀκατάλυτον* per se spectat, oppositum *τῷ καταλυθησομένῳ*· insolubile & immortale, mortali & ei quod decidit, Amos 9. 11. Act. 15. 16. non ita *τὸ ἄλυτον*, sed quasi ex consequenti: & vt Apostolus loquitur Hebr. 7. 16. *κατὰ δύναμιν ζωῆς ἀκαταλύτου*· *Secundùm virtutem vitæ insolubilis*, ac *sicut dies æternitatis*; *καθὼς αἱ ἡμέραι τοῦ αἰῶνος*. Amos
D citatus. Sic ipse postmodum Method. recepturos nos dicit, *αἰωνίους σκηνὰς οὐκέτι διαλυομένας ἢ λυθησομένας εἰς γῆς χῶμα*, quæ est eius hîc *ἄλυτος* creatio; ipsa *ἄλυτος*, in his duntaxat, quorum erunt ornata tabernacula, & qui digni erunt cum Christo feriari, præeunte iudicio: alijs plena tormento. De septimo millenario, quo suscitanda nostra tabernacula ac futuram resurrectionem augurAtur Methodius ex mysterio & requie diei septimæ, humana coniectura est, cui ipse Dominus occurrit, dum tempus illud ignotum esse decreuit, eiusque noscendi desiderium in Apostolis repressit. Certè quod illos Deus celauit, humana temere disquirit

sedulitas. Fore dies illos non cum obseruatione, ipse Dominus præmonuit, sed tunc cùm nihil mundus de illis cogitabit, sed totus terrenis addictus erit, vti se res in diluuio habuit. Nostrum est, vt eius aduentus expectatione semper suspensi simus, quod etsi fortè mundi consummatio nos non apprehendet, at apprehendet proxima mors, qua demum subruta nostra tabernacula, id nanciscentur, vt vel ad vitam ἄλυπον, vel ad mortem æternosque cruciatus sint reparanda, quo tempore Deus præfiniuit, ac vbi iam Electorum mundus absolutus erit.

84. Τέκνων τοῦ σατανᾶ. Ita rectè Allat. nec quod aliter suadeat quicquam est: Filij Satanæ omnes reprobi, imitatione, ipsi Ægypti ac mundi primogeniti, extra sortem filiorum Dei eiusque populi; per Dei iram, non satanæ, exterminandi; quicquid absurdè Possin. iunxerit, τὰ σατανᾶ ἀπολυθήσονται τῆς ὀργῆς, *seruabuntur ab ira satanæ*. Nam rogo, quis eum docuit, aut etiam Methodium, Exterminatorem Angelum Satanam fuisse, vel eius ministrum? Potuit Deus & per eos vlcisci Ægyptum, at Scriptura non loquitur Deum fecisse, nec ad Methodium attinebat istiusmodi insinuare, vel alterius, quàm Dei, iræ meminisse: qua ipsa reprobi æternis pœnis in iudicio addicentur, euacuato iam omni Principatu & Potestate, singuli pro reatus merito illi pœnas dantes.

85. Ἐξώκειλαν. Vocis huius hîc clara acceptio, quam supra vindicamus, vt sit *excidere*, frustrata scilicet spe, metaphora illorum, qui se portum assecutos putantes, illo impingunt ac pereunt, seu naufragium faciunt.

86. Ἦν ἄπτωτος ἡ σκηνή. Refert Leo Allatius Michaëlis Glycæ Epistolam, qua ait probare multis Sanctorum dictis, fuisse hominem animo & corpore creatum immortalem, quibus ipse Methodium adiungit, id clarè hoc loco asserentem. Et certè id docere Methodium negari non potest: at qua immortalite, nec ipse satis explicat, nec alij Patres. Sanè si ἄπτωτος ἡ σκηνή, vnde quod corruit; nisi quod subiecta Adami arbitrio eius immortalitas, quam seruaret si vellet; vt & fecit. Non erat ergo immortalitas quasi positiua, & ex principiis intrinsecis, qualis erit à resurrectione, per quam αἰωνίως σκηνὰς recipiemus, *corpora in sempiternum coniuncta*, nec vnquam intermoritura, sed quasi parata extrinsecè Deique munere, qui hominem creauerat vt immortalis esset; & qui ipse *mortem non fecit*, vt dicitur Sapient. 1. 13. Congruentia Methodij inductæ mortis, vt ea peccatum moreretur, in vi congruentiæ valet, non rationis, quæ cogat: cùm præcipuè reatus culpæ, non in corpore sit, sed in animo, qui immortalis est; & quem ipsum aboleri necesse esset, vt quasi abolito subiecto, aboleri peccatum censeretur ac deficere. Alia ergo quærenda peccati destructio, animi in Deum conuersione & infusione gratiæ, extra quam nulla corporis mors peccatum abolet.

A 87. Ταῖς πυρσοφώτοις λαμπάσι. Nempe omnibus sensibus in morem lampadum accensis in cultum Virginitatis; ita scilicet vt singuli illi sensus studeant, nihilque libidinosum aut abhorrens à Castitatis legibus sua quisque operatione admittant, vti in superioribus Methodius ipse exposuit; debuitque meminisse Poss. ne πυρσοφώτοις legeret ac detorqueret; *plenè lucentibus*, vt ipse reddit.

88. Καὶ ὁ λίβανος εἰς χρῶσιν, κατὰ χοινὸ, πᾶς ὁ λίβανος τῆς γῆς· *Quicquid thuris & incensi habet terra*, vti de pecudibus dixerat; vtrunque genus oblationum significans, vtroque altari, holocaustorum & thymiamatum, quæ in Dei cultum, quicquid demum offeratur, nunquam sufficiant. Quod iam illi omnia debita; & ab eo, pro eius maiestate, infinitè remota. At, quid Possinius? Libanum B eiusque nemora sibi commentus est, qui ipse in altare verteretur, & vnde ad comburendum holocausto sufficeretur: Sic enim amica paraphrasi, sæpius Auctori minus officiosa. *Cuius mons totus Libanus altare, & cunctæ illius syluæ, pyra forent*. At, quid Libano cum altari, quæve eius religio, aut quæ in illo, antiquo ritu, oblata Deo holocausta, vt sic ex eo debuerit Methodius exemplum petere, & non ex suis Lyciç, alijsque vicinioribus montibus, quibus nec syluæ desint; etsi fortè deest thus, vti & Libano; Sabæorum regione proueniens, non Labano monte: mirumque, quod vnum attendit Methodius, fido Interpreti ὁμωνυμίᾳ decepto, nec C in mentem venisse.

89. Εἰ τὸ κίτριον ὡραῖον. Possinius, quod vbique textus sacer, & Interpretes & Methodius fructum dicunt, citrum, repentè inarborum mutauit; vt & sequentia quibus alijs comparatur, quę videantur vel æquare, vel etiam superare eius pulchritudinem; vuas, malogranata, mala pomaque, noua certè, nimiæque in Interprete licentiæ metamorphosi. Fructum speciosum, siuę etiam (vt alij malunt) arboris speciosæ, citrus est, vt communiter tradunt Hebræi; præiueritque Targ. Onkelos, qui illud Hebræi textus, *Fructum ligni decoris*, exposuerit, *fructum ligni citri*. Manahem & Gerund. Rabbini, ipsam volunt arborem, cuius esu Adamo interdictũ, pœnes quos sit fides: nam quis reuelauit? *Auream arborem* vocat. Interpr. Arabicus. Iose- D phus ἐκ φοινίκων καὶ κιτρίων, *ex palmis & citris*, (quibus conferta Palæstina) instruere solitos refert Iudæos sua hęc tabernacula: ac modò instruunt, quibus locis suo ritu sinuntur viuere, ambitioso sanè apparatu, quoad per facultatem licet. Methodius, quod negare videtur, fructum illum ὡραῖον, *speciosum*, vel (vt schol.) ἔνδοξον, *gloriosum*, fuisse citrum, rem non conficit: sed quod Iudæi non aliò mentem ferant, nec intelligant aliquid spiritale horum symbolo designari. Commodior citri ornatus tabernaculo, quàm vel vuarum, vel aliorum, quæ ille refert, quod ipsa arbor & folia ramique non facile marcescant, ipsaque decorem malo augeant, & ab illo hauriant: quodque ipsum malum

dies non paucos integrum perseueret & odoratum.

90. *Ἀποσμηχθῶσιν*. Hîc item meo periculo vocis monstrum eijcio, quod attinet ad Methodij propositum, *ἀποσαρκωθῶσιν*. Conati quidem reddere Leo Allat. *à suis carnibus diuulsis*: Possin. *euulsis*. Verùm non hæc illius vocis acceptio, sed *in carnem concretis*, vt cùm cicatrix obducitur, & caro enascitur: quod nemo non videt, quàm non aptè iungatur eiectioni peccatorum. Est ergo *ἀποσμηχθῶσιν*, *ita vt euerrantur peccata & eijciantur*; siue *euerritis eiectisque peccatis*; quam postmodum vocem ex Euangelio in Viduæ exemplo repetit, *μετὰ τὸ σαρῶσαι τὸν οἶκον*· *postquam domum euerrisset*. Vbi pari inscitia in Vulg. irrepserat *euertit*, pro *euerrit*: sed emendauit sequentium sedulitas. Facit quod Methodius ad vocem *κάλλυντρα* alludit, quam Hesych. alijque *σαρῶσαι* exponunt, quasi *scopas*. Plut. in Diony. *σαίρουσι δὲ καλλύντροις τὴν οἰκίαν*. *domum scopis verrunt*. Clara ergo Methodij mens, cui sic illusit inficetus scriba, alióque detorsit.

91. *Χωρὶς αὐτῆς οὐδεὶς τεύξεται*. De Castitate communius dicta hîc sermo Methodio, qualem & conjugum esse necesse sit: quæ & ipsa Deo placeat, etsi non ea excellentia, qua Virginitas: iamque altera Oratione, quicquid hinc scrupuli videbatur ex superioris Marcellæ profusiore Virginitatis laudatione, exemerat; seduloque rem maritalem ex Dei mandato & legitimam esse ostenderat: hîc solùm moderandum illius vsum admonet, ne & illis pro suo modulo desit Castitatis ornamentum; sin vt ipsa alta arbor, at certè vt adnascentes surculi, cui & ipsi animo conjuges afficiantur, etsi eos jugum trahere, ipsa status necessitas cogit, & prolis amor: vel etiam (quod infirmorum) ipsa cupiditas; cui ipsi suæ præscribendæ leges, ne vel conjugalis Castitatis metas excedens, in effrænem luxuriam œstrumque vergat, nouę creationis & insolubilis tabernaculo haud satis comparatum, & quale Christi thalamum, vel inter concubinas aut adolescentulas, dedeceat.

92. *Καὶ ἀλύτῳ κτίσει*. Et hîc quoque, haud secus ac num 83. ita repono, pro *ἀλύτῳ*. *Mundo insolubili*, seu *creatione*, quæ erit communis omnibus judicandis: non ipsa *ἄλυπος κτίσις*· *omnis expers doloris creatio* & status, sed illis propria, quorum tabernacula inuenta fuerint ornata virtutum cultu, prima die Scenopegiæ, siue Resurrectionis, id est, *ἐν τῇ κρίσει*, *in judicio*, vti exponit ipse Methodius. Vult ergo omnes tunc suscitandos, ac fore discretionem bonorum à malis, feriantibus bonis cum Christo in terra hactenus constitutis, donec impleatur illorum septenarium, quasi in tabernaculis & antequam in Dei domum & sanctam ciuitatem (i. in cœlos) introducantur. Quæ fuit veterum simplicior Theologia, non satis probata.

93. *Καὶ τῆς φθορᾶς*. Videtur Methodius admittere sic suscitatorum Sanctorum corpora nedum malorum, corruptioni obnoxia, & humana forma, quæ in Angelicam formam mutanda sint, translacto septenario, & cùm in secretam Dei aulam (id est, in cœlos) recipientur. Quæ non satis cohærere videntur cum superioribus, & noua illa atque *ἀλύτῳ* creatione, vt iam explicauimus. Et certè quæ ibi corruptio, cùm nullæ iam erunt generationes, vti ipse Methodius indicat, sed summa requies, in illis qui ea requie digni erunt: quorum felicitatem abjectius fortè & ex vsu quasi humano intellexit Methodius, necdum illis bona cœlestia consecutis, aut Dei conspectu donatis, quod fides non admittit: cùm sit ille Sanctorum cœtus, non cui hæreant peccatorum sordes, per eas ferias expiandæ. Denique dura prorsus propositio, *Ἀπὸ τοῦ σχήματος τοῦ ἀνθρωπίνου καὶ φθορᾶς, εἰς ἀγγελικὸν μέγεθος καὶ κάλλος*. Certè ægrè intelligitur abolita humani corporis forma, transire in Angelicam magnitudinem & molem, quin aboleatur carnis ipsa substantia, & fiat corpus humanum, quale prisci illi, pluresque alij, Angelicum existimauerunt; corpus *ἄϋλον* & spiritale; nempe subtilissimum, aëreo puro igneoque concretum, quod ipsum tantæ molis, & supra humanam molem Methodius voluerit: qui fortè error fuit Eutychij Patriarchæ C. Pl. ex his ipsis fontibus haustus, à quo Gregorius Romanus, hominem, ipsum sanctitatis luce clarum, reuocauit. Esto ea sint Angelorum corpora, quod & Ioan. Thessal. in VII. Synodo sensit, atque hinc pictis coloribus repræsentari posse Angelos statuit, nec clarè hactenus Ecclesia proscripsit, ipso Doctore Angelico auctore in expositione 1. Decret. vnde quod humana corpora pro illorum mole fundenda sint & dilatanda? Erunt quidem illa suis dotibus prædita, subtilia, agilia, ac si libet, Pauli phrasi, *πνευματικὰ*, *corpora spiritalia*, 1. Cor. 15. sed integra illorum substantia; verè ipsa carnibus ossibusque ac humoribus concreta, nulloque iam cibo, vt vitam tueantur, statuminanda, quam fortè illorum corruptionem arbitratus est Methodius, pro illo suo sabbatismo & millenaria requie in terra. Et certè si adhuc necessarius illis cibus, necdum plenè depulsa corruptio, necdum corporum beatorum attributæ dotes, adhuc vel frugum vel animantium generationes, vnde pro eo statu illis sufficiatur. Arrepta semel humani sensus simplicitate eius status opinione, ea ipsa procliue fuit multa diuinare, quibus nos solidior Theologia exemit; quæ nec Angelis aliam tribuat molem quàm virtutis, qua eis liceat, majori minorive spatio applicari; nec homines à judicio admittat, nisi aut beatos corpore & animo cum Christo regnantes, eique in cœlis asseclas, aut cum diabolo & angelis eius inferno addictos, vtrisque vita insolubili: si tamen vita dicenda, eorum, quos ibi mors depos-

cet, ipsa immortalis nullumque finem habitura miseria. ἀνθρώπινον σχῆμα oppositum Angelicæ moli & magnitudini, nescio an aptè satis *habitum humanum*, superiores *forma* (totum & non clarius *humani corporis* reddiderint; ipsum corpus, quale hominis est, ante eam mutationem ac quasi totius hominis σῶμα) à me redditum sit: in qua non video vt Methodius non exorbitauerit.

94. Κατ' ἐμαυτήν. Hinc liquet Eubulium perinde fœminæ personam esse ac Gregorium: nec tanta puellam apud virum deponere, decorum visum Methodio, cui in Symposio Virginum, earumque habito relatoque colloquio, magna pudoris & honestatis sexus habenda fuit ratio.

95. Μὴ τὸν παντελῶς τινά. Dura hæc vt sonant, nec Apostolo aut fidei consona; Neminem veterum Deo placuisse. Certè placuerunt multi, magnaque sanctitate claruerunt, vt & his, qui sub Gratia viuunt, exemplo esse possint: vti etiam Paulus exemplo producit, quos tantos numerat ad Hebr. 11. Glossema Possinij, *omni ex parte*; velut placuerint quidem ac iusti fuerint, sed non prorsus placuerint, ac partim iusti, partim peccatores fuerint & mali, nos in Lege Gratiæ non simus, antiquis Sanctis iniurium est, nihilque accommodum. Nusquam vel illis, vel nobis defuerunt, quibus non omni ex parte perfecti sumus, quandiu vitam mortalem viuimus: sicque nec dilectus Discipulus placuisset, qui se ipse ac reliquos Fideles agnoscit, non omni ex parte iustum, sed peccatum habere, ac qui negauerit, quantumuis Apostolus, & in Apostolis prædilectus, ipsum se seducere, & veritatem in eo non esse. 1. Ioan. 1. 8. sentit. Neminem ergo placuisse dixerit Methodius, Scripturæ phrasi, quod pauci placuerint, quodque ij ipsi qui placuerunt, non ex Legis merito placuerunt, sed ex Christi gratia, iam tum ex fide operante, cui tantas Sanctorum virtutes ac facinora adscribit Paulus relatus ad Hebræos, & qua ipsa ad nouum iam Testamentum spectabant: insinuatque Methodius, quibus subdit, ὁ σφόδρα τὸ νόμου ἐκ φθορᾶς ἀρκέσαντος ἐλευθερῶσαι τὴν ἀνθρωπότητα· *Cùm Lex non valde potis fuisset ad liberandum humanum genus à corruptione*: hoc vno conducens, quod ad Christum dirigeret, eiusque vna gratia liberatum iri hominem doceret.

96. Ὑπερφρονοῦντες βασιλεύειν. Quasi *contemptu resciuntur ne imperio regantur*, & ne fructum ex prædicatione consequantur, quam pridem spretam, Noë fabricante Arcam, aquis jam diluuij pressi, sera pœnitentia amplexuros se pollicebantur. Hæc certè Methodij mens, quam & magis declarat, quæ sequitur Spiritus sancti exprobratio, illi gemina quod habetur Prou. 1. 24. *Quia vocaui, & renuistis*, &c. *ego quoque in interitu vestro ridebo*. Quæ minæ & illos manent, qui nec lege Gratiæ, quoad licet, juuari student. Quocirca non bene qui vocem ὑπερφρονοῦντας actiuè reddit, *superbientes imperium supra se poscunt*, &c. imò certè rejecti & spreti sunt, nec digni visi, qui illo imperio regerentur.

97. Τὰς δύο ἀρχιγόνους Δυνάμεις. Eandem hanc expositionem secutus Dionys. 2. cap. de Diuin nom. § 7. ita explicat diuina nomina, vt Pater sit, πηγαία θεότης. *Origo in diuinis*, vt reddit Cord. quasi *fontalis diuinitas*, vt idem in Maximi Scholio: Filius & Spiritus sanctus, ὡς θεογόνου θεότητος βλαστοὶ θεόφυτοι, καὶ οἷον ἄνθη καὶ φῶτα; *fœcundæ deitatis diuina germina ac velut flores & lumina supersubstantiala*. Vbi non bene Cord. τὸ, τῆς θεογόνου θεότητος, *quasi Dei prolem*. Ac num satis ex dignitate diuinarum Personarum, quod quasi

B seruili more δορυφορεῖν τὸν Θεὸν, *satellitio illi adstare*, hîc describuntur, ac unde lucernis oleum suppetat ac candelabro, subministrare. σχοίνισμα *funiculus hæreditatis*, ipsi Iudæi, circa quem duæ oliuæ per ramos suos (Legem ac Prophetas, quorum auctores sunt) subministrantes oleum spiritale τῷ Θεῷ (editum erat) ἵνα φῶς ἔχῃ θείας γνώσεως, *Deo, vt diuinam scientiam habeat*. At quis sic putrem sensum ac lectionem ferat? Et tamen nulla animaduersione præterijt ambos Interpretes. Nemo sanè dicat, inferre Filium & Spiritum sanctum, per Legem & Prophetas, Deo & Patri diuinæ cognitionis lumen. Videbatur τῷ λαῷ reponendum, *populo*, qui ipse funiculus: sed minori mutatione, nullaque tautologia τοῦ Θεοῦ, scribo.

C Nempe Dei oleum subministrabant, vt haberet σχοίνισμα (ipse populus) diuinæ cognitionis lumen: hoc enim ex Deo, illoque auctore inferebant Iudæis Lex & Prophetæ. Si Dionysius Methodio auctor fuit huius sententiæ, antiquus Scriptor est, & vel Apostolicorum temporum, vel his vicinorum. Ac quidem illi sic, eosque secutus Maximus: Recentiores verò viri docti, nec non Rabini, duos filios pinguedinis, vt οἱ 70. vel (vt alij) olei, vel splendoris στιλπνότητος, Iesum Sacerdotem interpretantur, & Zorobabelem Principem, qui ambo, alter Sacerdotali, alter quasi Regali, vnctione vncti essent, ac etiam Spiritus sancti gratijs

D delibuti, ambo præclari viri & vtraque potestate Principes, qui præsidio forent instaurando templo ac Reipub. Iudæorum reparandæ, adstarentque Dominatori vniuersæ terræ, diuinis mandatis semper parati obtemperare: per quos candelabrum, ipsum funiculus, & populi symbolum, oleo ad lumen & claritatem non deficeretur, siue etiam ad Dei cognitionem, Sacerdotis maximè opera illi præstandam; atque etiam à Principe, quoad ciuilia, ipsa in Deum relata, vt erat Dei ipsis legibus instituta Respublica; electoque in eam rem Zorobabele vt templum absolueret.

98. Καὶ πάντων ὁ πρῶτος. Nulla hîc opus emendatione. De vna Sermo Domnina, quam perorantem, aliarum more Arete coronat; ac argumento

argumento ritè defunctam, laudat. τὸ πάντας, Allatij mendosum est.

81. Καὶ ἐν αὐτοῖς ἐξετάζεσθαι. *In illis versari*, ac si quid eiusmodi eo sensu vox illa potest reddi: de qua plura Bud. Passim in Concilijs, οἱ ἐξεταζόμενοι in aliquo gradu vel ordine, *qui in illo merent, in eius censu sunt*: ἐξεταζόμενος ἐν τοῖς ἱππικοῖς, Eques Romanus. Hîc ergo, ἐξεταζόμενος ἐν τοῖς κοσμικοῖς, *qui mundanus sit ac secularis*: nec bene Possin *studio rerum mundanarum nimio turbari*. Quod reddit Allat. non intelligo, *Et in illis aliquid esse contendere*.

82. Τὰ τούτων ἐνεργέστερα. Videtur legisse Possin. ἐναργέστερα, dum longa paraphrasi, ita reddit, *Quin potius publicorum, vt ita dicam, & se honestè ostentantium membrorum*, &c. qui & τὰ κρυπτὰ reddiderat, *ea quæ pudor vetat*. Verùm quidem vtrisque hæc membris competere; sed non eo comparat Methodius, quod alia obscœna, alia honesta, hincque tecta alia, alia vt videantur exposita; sed quod sic exposita atque honesta, procliuiorem actum habeant vsumque, quibus proinde æqua, aut major habenda diligentia, vt casta sint, ne quid habeant quod Virginem dedeceat; vt sunt lingua, oculi, manus; omniumque maximè ipsi animi sensus ac cogitatus, extra quos omnis alia emundatio, carnis est & corporis, non interioris hominis, penes quem vera Virginitas potissimum consistit.

83. Εἰσιδεῖν. Quin scribendnm εἰσδῦναι, nullus dubito. Id enim omnis parabolæ series petit. Lugent quippe, quod ingressis, quæ paratæ erant, clausa est ianua, ad quam frustra pulsant: quod ergo ingredi non licuit, ad quem ingressum sequuntur reliqua, vt videant & fruantur Sponsi conspectibus & amplexibus.

84. Ἐὰν ἀντιλαμβάνωμαι τῶν λόγων. Arguendi palam veniam petit, dictaque Gregorio argumentis petendi, quibus, eius responsionibus elisis, firmam demum sententiam teneat, à qua nulla argumentorum vi possit deduci. Plat. in Gor. Ἐὰν δέ τῳ ὑμῶν μὴ τὰ ὄντα δοκῶ ὁμολογεῖν ἐμαυτῷ, χρὴ ἀντιλαμβάνεσθαι καὶ ἐλέγχειν. *Si cui videar nolle fateri quæ ipse sentiam, coarguere licet ac corripere*. I. argumentis vexare. Nec satis aptè Possin. *si hanc plenius quæstionem capessiuero susceroque diligentius*; quæ esset altera eius vocis acceptio, qua *fulcire*, *iuuare*, significat: quod ipsum non directè, sed per occasionem præstat aduersarius impugnando, & quà argumentis rem ventilat. Nec aptè satis loquatur, qui argumentis aliquem incessiturus, eius se dicta adstruere, ac opinionem fulsire, diceret: etsi is illi fortè scopus disputationis existat.

85. Εἰ διαφέρουσιν ὅλως. Bene Possin. *Præstare*, quo sensu voce διαφορώτερον vsus Paul. Hebr. 1. 4. vbi Interpr. *differentius*; quod clarius fuisset, *præstantius*, *excellentius*. Bene autem Methodius in persona Gregorij primas tribuit, his qui sunt depurgatæ mentis, & ipsam adepti sunt imperturbationis arcem, vt nec animus cogitationibus, nec corpus fœda vlla libidine sordeat, sed totus homo Dei habitaculum pacatissimum existat, quantum per viæ statum, eiusque perfectionem necdum absolutam & in termino, licet; tametsi hoc ipsum euertere videtur, in persona Eubulij: quæ ipsa non arduum conciliare, penes arduum ex objecto, & ex subiecti imperfectione.

86. Πῶς ἀποτιθεμένη. Eubulium refert, non vt Possin. Gregorium; apud quem malè τὸ, μὴ εἰδέναι, pro, μὴ εἰδέναι. Clara sententia ostendit non tentandi causa percontari, quæ se nescire fateatur; vti etiam reddidit Allat apud quem est mascul. ἀποτιθέμενος· sic etiam supra promiscuè, siue ab Antiquario est hęc ἀνακολουθία, siue ab ipso Methodio; ratione à me iam ex Apostolo insinuata, quod in Christo, & vt sis sponsa Christi ac Virgo, perinde est, siue masculus, siue fœmina sis.

88. Εἰ δυνατώτερα, καὶ κρείσσων. Facilior manus dare Eubulio videtur Gregorium, arguenti ex non causa ad causam, quasi nimirum ipsa vitiorum vis & infestatio sit Virtutis vis ac robur, non quid extrinsecum, ex se illi officiens ac remoram faciens, sola verò occasione, obnitentia animi ac contentione, iuuans, dum hæc superare conatur: quibus iam superatis expurgatus animus, ilicque factus superior, virtutis iter giganteo decurrit pede, ab actione & pugna cupiditatum, ad scientiam & contemplationem ac rationem, Deumque euolans; ne reputans quidem, quorum vix aspectum ferat, qui adhuc incipiens ac quasi rudimentarius est, nec Virtutis Lycæo satis exercitatus. Fallacia ergo consequentis est. Planè siquidem melior ac præstantior, qui ex se & qua pollet virtute fortior est ac robustior, non qui debiliore virtute grauiores insultus patitur, necdum ouare doctus victoria, sed nitens seriò, perturbationum oppressus colluuie, ne frequenti eo statu naufragio, profundo demergatur; clamans cum Paulo, *Infelix ego homo; quis me liberabit de corpore mortis huius?* Hęc infantia ac paruuli ætas, illa viri perfectio.

Ad Photij censuram, quod attinet, videbatur illa mihi paulò durior; quod præcipuè non videantur Ariani admodum vsi hac Methodij lucubratione, aut ex illa argumenta sumpsisse: vbi tamen paulò diligentiorem ei adhibui operam, ipseque mihi recensui, grauius laborare deprehendi, subindeque notaui, quæ vel molliri possent, vel nullam excusationem, meo sanè sensu, admitterent: quæ ipsa non aliunde aspersa, sed ab ipso Dialogi auctore inserta, videantur, pro eius æui simplicitate, & antequam vel θεολογία vel οἰκονομία (Trinitatis scilicet & Incarnationis doctrina) Conciliorum Generalium luce, erudita Patrum ætate, occasione enascentium errorum ac hæreseωn, satis illustrata esset. Si

quid verò altius pressi stylum, indulgeat Lector, nec mihi solùm, sed & illis gratiam habeat, qui mihi operi præiuerunt, bonasque horas adornando Methodij hoc Conuiuio collocarunt, ac vtiliter edide- A runt: nec desit fortè, vbi me quoque non satis assecutum Methodij mentem ipse deprehendas; quæ mea errata candore tuo velim emendes.

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΤΟΥ
ΣΤΡΩΜΑΤΕΩΣ ΛΟΓΟΣ,
ΤΙΣ Ο ΣΩΖΟΜΕΝΟΣ ΠΛΟΥΣΙΟΣ.

CLEMENTIS STROMATÆI
LIBER,
QVIS DIVES SALVTEM CONSEQVI POSSIT.

A Οἱ μὲν τοὺς ἐγκωμιαστικοὺς λόγους τοῖς πλουσίοις δωροφοροῦντες, οὐ μόνον κόλακες καὶ ἀνελεύθεροι δικαίως ἂν ἔμοιγε κρίνεσθαι δοκοῖεν, ὡς ἐπὶ πολλῷ προσποιούμενοι χαρίσασθαι τὰ ἀχάριστα· ἀλλὰ καὶ ἀσεβεῖς καὶ ἐπίβουλοι· ἀσεβεῖς μὲν, ὅτι παρέντες αἰνεῖν καὶ δοξάζειν τὸν μόνον τέλειον καὶ ἀγαθὸν Θεὸν, ἐξ οὗ τὰ πάντα καὶ δι' οὗ τὰ πάντα καὶ εἰς ὃν τὰ πάντα, περιάπτουσι τὸ ... γέρας ἀνθρώποις ...ας .... βίῳ κυλινδουμένοις .... τὸ κεφάλαιον, ὑποκειμένοις τῇ κρίσει τοῦ Θεοῦ. ἐπίβουλοι δὲ, ὅτι καὶ αὐτῆς τῆς περιουσίας B καθ' αὑτὴν ἱκανῆς οὔσης χαυνῶσαι τὰς ψυχὰς τῶν κεκτημένων, καὶ διαφθεῖραι καὶ ἀποστῆσαι τῆς ὁδοῦ, δι' ἧς ἐπιτυχεῖν ἔστι σωτηρίας· οἱ δὲ προσεμπλήσσουσι, τὰς γνώμας τῶν πλουσίων ταῖς ἡδοναῖς τῶν ἀμέτρων ἐπαίνων ἐπαίροντες· καὶ καθάπαξ τῶν ὅλων πραγμάτων, πλὴν τοῦ πλούτου, δι' ὃν θαυμάζονται, παρασκευάζοντες ὑπερφρονεῖν· τὸ δὴ τοῦ λόγου, πῦρ ἐπὶ πῦρ μετοχετεύοντες, τύφῳ τῦφον ἐπαντλοῦντες, καὶ ὄγκον πλούτῳ προσανατιθέντες, βαρεῖ φύσει φορτίον βαρύτερον, οὗ μᾶλλον ἐχρῆν C ἀφαιρεῖν καὶ περικόπτειν, ὡς σφαλεροῦ νοσήματος καὶ θανατηφόρου. τῷ γὰρ ὑψουμένῳ καὶ μεγαλυνομένῳ ἀντίστροφος ἡ πρὸς τὸ ταπεινὸν μεταβολὴ καὶ πτῶσις, ὡς ὁ θεῖος διδάσκει λόγος. ἐμοὶ δὲ δοκεῖ φιλανθρωπότερον εἶναι τοῦ θεραπεύειν .... τοὺς πλουτοῦντας .... ἐπὶ κακῷ, τὸ συναιρεῖσθαι τὴν σωτηρίαν αὐτοῖς .... ἅπαντα τὸν δυνατὸν τρόπον· τοῦτο μὲν ἐξαιτουμένους παρὰ Θεοῦ, τοῦ βεβαίως καὶ ἡδέως τοῖς ἑαυτοῦ τέκνοις τὰ τοιαῦτα προϊεμένου· τοῦτο δὲ, διὰ τῆς χάριτος τοῦ Σωτῆρος ἰωμένους τὰς ψυχὰς αὐτῶν,

προσεμπι-λέουσι.

A QVI Encomiorum munera diuitibus tribuunt, ij verò mihi nedum adulatores & illiberales meritò habendi esse videntur, qui magno se gratificari simulent quorum nulla gratia; verum etiam impij ac insidiosi: Impij quidem, quod posthabitis Dei laudibus & gloria, qui vnus perfectus ac bonus est; *ex quo omnia & per quem omnia & in quo omnia*, quem sibi ille honorem vendicat, hominibus tribuunt .... vita volutantibus .... quod caput est, judicio diuino obnoxijs: Insidiosi autem, quoniam B cùm & solæ opes sufficiant ad emolliendos corrumpendosque locupletum animos, deque via per quam salus paratur, procul auocandos; illi contrà etiam stolidiores efficiunt, diuitum mentes immodicarum laudum oblectationibus fastu efferentes, idque adeo præstantes, vt cætera omnia planè floci pendant, præter diuitias ob quas in honore habentur; igni, vt dicitur, ignem addendo, fastumque fastu cumulando, ac thesauris molem apponendo, graui elemento grauius pondus, de quo potius auferendum erat & amputandum, ceu mor- C bo periculoso ac lethifero. Ei enim qui se extollit ac magnum facit, vicissim respondet tumentis animi in humile mutatio ac casus, vti docet sermo diuinus: propiusque ad humanitatem existimo, vt quo laborant malo, diuites deploremus, quàm vt obsequio blandius foueamus, vt quovis tandem modo liceat, eorum salutem adiuuemus; qui scilicet tum ipsi à Deo votis expetamus, qui res eiusmodi suis filijs firmiter ac iucundè fruendas largiatur, tum verò per gratiam Saluatoris eorum animis medeamur, illuminando, & ad ca-

Illiberale, impiũ, insidiosum, laudare diuites.

Rom. 11. 35.

laxiores reddunt.

Matth. 23. 12.

Diuitum procurãda salus, oratione & doctrina.

pessendam veritatem nos eis duces offerendo: quam quisquis adeptus fuerit, bonisque operibus claruerit, vitæ æternæ brauium præmio reportabit. Postulat verò & oratio robustum animum atque optimum, quæ ad extremum vsque spiritum duratura sit; vitæque ratio ac disciplina probum animum, æquique ac iusti tenacem, & qui ad omnia Saluatoris præcepta extendatur.

Oratio quæ requiratur.

2. Fortè autem non vnum quid simplex est, quod facit, vt opulentorum salus difficilior appareat, salute egenorum, sed diuersi generis huius ratio extiterit. Alij enim auditis statim nudoque sono illis Domini Saluatoris vocibus, *Facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuites intrare in regnum cœlorum*, animum despondentes quasi vitam minimè consecuturi, & tanquam præsens hæc vita sola illis reliqua sit, illius desiderio suspensi, longius à via quæ in cœlum ducit diuerterunt, ne peruestigantes quidem seriò ne pensantes quosnam Dominus & Magister appellet diuites, ac nec quomodo apud homines impossibile fiat aut possibile. Alij verò, hoc quidem rectè conuenienterque intellexerunt: neglectis tamen quæ ad salutem spectant, operibus, quantum par erat apparatum non fecerunt, vt eorum quæ in spe posita sunt, compotes efficerentur. Ambo hęc dicta à me sunt de diuitibus, quibus nota est & virtus Saluatoris & illustris salus: de alijs parum curo, quibus vt intelligerent, veritatis radius non affulsit.

Difficilior salus diuitum, quàm pauperum; 1. ratio.

Matth. 19. 24.

Vt se ad Infideles habeat Tractator Ecclesiasticus.

3. Decet ergo vt qui veritatis fratrumque amore teneantur ...... ac neque petulanter insurgendo in diuites, qui vocati sint (i. Christiani) neque verò lucri proprij causa rursum illis assentando; primùm quidem ex eorum animis doctrinæ radio eximant, quod sic vanè seipsos desperant, congruaque Domini verborum expositione liquidò ostendant, non omnino repulsos eos ab hęreditate regni cœlorum, si modò dicto audientes sint vt mandata exequantur: deinde admoneant, timere eos vbi nullus timendi locus, eosque qui velint, Dominum placidè suscipere; tumque ad hæc addendum sacratiusque ac secretius docendum, qua nempe ratione quibusve operibus pariter affectibusque spes alatur, vt quæ nec illis omnino negata sit, nec rursus temere nulloque hominis conatu obueniat. Sed sicut se in Athletis res habet (vt parua & corruptibilia, cum magnis & incorruptibilibus conferamus) ita quoque in ipso contingere cogitet qui sæculi opibus diues est. Etenim inter illos, qui sibi victoriæ ac coronarum spem semel ademerit, ne omnino vt in arenam descendat nomen dederit; qui verò hanc ipse quidem animo iniecerit, labores tamen & cibos & exercitationes in eam rem congruas non admittit, corona indonatus mansit, ac spes illum frustrata est. Sic & quisquis terrenum

Vt procuranda diuitum salus.

Diues, spiritalis Athleta.

Victoriæ spes necessaria; at non sufficiens, sed ipsa præstanda opera.

A φωτίζοντας καὶ προσάγοντας ἐπὶ τὴν τῆς ἀληθείας κτῆσιν· ἧς ὁ τυχὼν, καὶ ἔργοις ἀγαθοῖς λαμπρυνόμενος, μόνος οὗτος βραβεῖον τῆς αἰωνίου ζωῆς ἀναιρήσεται. δεῖται δὲ καὶ ἡ εὐχὴ ψυχῆς εὐρώστου καὶ λιπαρῶς, ἄχρι τῆς ἐσχάτης ἡμέρας τοῦ βίου συμμεμετρημένη, καὶ πολιτεία διαθέσεως χρηστῆς καὶ νομίμου, καὶ πάσαις ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Σωτῆρος ἐπεκτεινομένης.

Κινδυνεύει δὲ οὐχ ἁπλοῦν τι εἶναι τὸ αἴτιον τοῦ τὴν σωτηρίαν χαλεπωτέραν τοῖς πλουσίοις δοκεῖν, ἢ τοῖς ἀχρημάτοις τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ ποικίλον. οἱ μὲν γὰρ αὐτόθεν καὶ προχείρως ἀκούσαντες τῆς τοῦ Σωτῆρος φωνῆς, Ὅτι ῥᾷον κάμηλος διὰ τρυπήματος ῥαφίδος διεκ-
B δύσεται, ἢ πλούσιος εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν εἰσελεύσεται· ἀπογνόντες ἑαυτοὺς ὡς οὐ βιωσόμενοι, καὶ τῆς ἐνταῦθα ζωῆς ὡς μόνης ἑαυτοῖς ὑπολειπομένης, ἐκκρεμασθέντες ἀπέστησαν πλέον τῆς ἐκεῖ ὁδοῦ, μηκέτι πολυπραγμονήσαντες, μήτε τίνας τοὺς πλουσίους ὁ δεσπότης καὶ διδάσκαλος προσαγορεύει, μήτε ὅπως τὸ ἀδύνατον ἐν ἀνθρώπῳ ἢ δυνατὸν γίνεται. ἄλλοι δὲ τοῦτο μὲν συνῆκαν ὀρθῶς καὶ προσηκόντως· τῶν δὲ ἔργων τῶν εἰς τὴν σωτηρίαν ἀναφερόντων ὀλιγωρήσαντες, οὐ παρεσκευάσαντο τὴν δέουσαν παρασκευὴν εἰς τὸ τῶν ἐλπιζομένων τυχεῖν. λέγω δὲ ταῦτα ἑκάτερα ἐπὶ τῶν πλουσίων, καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ Σωτῆρος καὶ τῆς ἐπιφανοῦς σωτηρίας ᾐσθημένων· τῶν δὲ ἀμυήτων τῆς
C ἀληθείας, ὀλίγον μοι μέλει.

Χρὴ τοίνυν τοὺς φιλαλήθως καὶ φιλαδέλφως ...... καὶ μήτε καταθρασυνομένους αὐθαδῶς τῶν πλουσίων κλητῶν, μήτε αὖ πάλιν ὑποπίπτοντας αὐτοῖς διὰ οἰκείαν φιλοκέρδειαν, πρῶτον μὲν αὐτῶν ἐξαιρεῖν τῷ λόγῳ τὴν κενὴν ἀπόγνωσιν, καὶ δηλοῦν μετὰ τῆς δεούσης ἐξηγήσεως τῶν λογίων τοῦ Κυρίου, διότι οὐκ ἀποκέκοπται τέλεον αὐτοῖς ἡ κληρονομία τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἐὰν ὑπακούσωσι ταῖς ἐντολαῖς· εἶτα ὑπομιμνήσκειν ὡς ἀδεὲς δεδίασι δέος, καὶ ὅτι βουλομένους αὐτοὺς ὁ Σωτὴρ ἀσμένως δέχεται· τότε καὶ προσδεικνύναι καὶ μυσταγωγεῖν ὅπως ἂν καὶ δι' οἵων ἔργων τε καὶ διαθέσεων ἐπαύροιντο τῆς ἐλπίδος, ὡς οὔ-
D τε ἀμηχάνου καθεστώσης αὐτοῖς, οὔτε τοὐναντίον εἰκῇ περιγινομένης· ἀλλ' ὅνπερ τρόπον ἔχει τὸ τῶν ἀθλητῶν (ἵνα μικρὰ καὶ ἐπίκηρα μεγάλοις καὶ ἀφθάρτοις παραβάλωμεν) τοῦτο καὶ ἐφ' ἑαυτῷ ὁ κατὰ κόσμον πλούτων λογιζέσθω. καὶ γὰρ ἐκείνων ὁ μὲν ὅτι δυνήσεται νικᾶν καὶ στεφάνων τυγχάνειν ἀπελπίσας, οὐδ' ὅλως ἐπὶ τὴν ἄθλησιν ἀπεγράψατο· ὁ δὲ ταύτην μὲν ἐμβαλόμενος τῇ γνώμῃ τὴν ἐλπίδα, πόνους δὲ καὶ τροφὰς καὶ γυμνάσια μὴ προσιέμενος προσφόρους, ἀστεφάνωτος διεγένετο, καὶ διήμαρτε τῶν ἐλπίδων. οὕτω τις καὶ τὴν ἐπίγειον

ταύτην περιβεβλημένος περιβόλαιον, μήτε τὴν ἀρχὴν ἑαυτὸν ἄθλων τοῦ Σωτῆρος ἐκκηρυσσέτω, πιστός γε ὤν, καὶ τὸ μεγαλεῖον συνορῶν τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας· μήτε μὴν αὖθις ἀγύμναστος καὶ ἀναγώνιστος μείνας, ἀκονιτὶ καὶ ἀνιδρωτὶ τῶν στεφάνων τῆς ἀφθαρσίας ἐλπιζέτω μεταλαβεῖν· ἀλλ' αὐτὸν ὑποβαλέτω φέρων γυμναστῇ μὲν τῷ Λόγῳ, ἀγωνοθέτῃ δὲ τῷ Χριστῷ· τροφὴ δὲ αὐτῷ καὶ ποτὸν γενέσθω τεταγμένον ἡ καινὴ διαθήκη τοῦ Κυρίου, γυμνάσια δὲ, αἱ ἐντολαὶ, εὐσχημοσύνη δὲ καὶ κόσμος αἱ καλαὶ διαθέσεις, ἀγάπη, πίστις, γνῶσις ἀληθείας.... πραότης, εὐσπλαγχνία, σεμνότης, ἵν' ὅταν B ἐσχάτη σάλπιγγι ὑποσημήνῃ τοῦ δρόμου καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἐξόδου, καθάπερ ἐκ σταδίου τοῦ βίου μετ' ἀγαθοῦ τοῦ συνειδότος τῷ ἀθλοθέτῃ παραστῇ νικηφόρος, ὁμολογουμένως τῆς ἄνω πατρίδος
2. ἄξιος, [2] εἰς ἣν μετὰ στεφάνων καὶ κηρυγμάτων ἀγγελικῶν ἐπανέρχεται.

Δοίη τοίνυν ἡμῖν ὁ Σωτὴρ ἐντεῦθεν ἀρξαμένοις τοῦ λόγου, τἀληθῆ καὶ τὰ πρέποντα καὶ τὰ σωτήρια συμβαλέσθαι τοῖς ἀδελφοῖς, πρός τε τὴν ἐλπίδα πρῶτον αὐτὴν, καὶ δεύτερον πρὸς τὴν τῆς ἐλπίδος προσαγωγήν· ὁ δὴ χαρίζεται δεομένοις, καὶ αἰτοῦντας διδάσκει· λύει τε τὴν ἄγνοιαν καὶ τὴν ἀπόγνωσιν ἀποσείεται, τοὺς αὐτοὺς πάλιν εἰσάγων λόγους περὶ τῶν πλουσίων, C ἑαυτῶν ἑρμηνέας γινομένους καὶ ἐξηγητὰς ἀσφαλεῖς. οὐδὲν γὰρ οἷον αὐτῶν αὖθις ἀκοῦσαι τῶν ῥητῶν, ἅπερ ὑμᾶς ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ἄχρι νῦν διετάραττεν, ἀβασανίστως καὶ διημαρτημένως ὑπὸ νηπιότητος ἀκροωμένους. Ἐκπορευομένου αὐτοῦ εἰς ὁδὸν, προσελθών τις ἐγονυπέτει λέγων, Διδάσκαλε ἀγαθὲ, τί ἀγαθὸν ποιήσω, ἵνα ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω; ὁ δὲ Ἰησοῦς λέγει, Τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ εἷς ὁ Θεός. τὰς ἐντολὰς οἶδας, Μὴ μοιχεύσῃς, Μὴ φονεύσῃς, Μὴ κλέψῃς, Μὴ ψευδομαρτυρήσῃς, Μὴ ἀποστερήσῃς. Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς λέγει αὐτῷ, Πάντα ταῦτα ″ ἐφύλαξα. ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐμβλέψας, ἠγάπησεν αὐτὸν, D καὶ εἶπεν, Ἕν σοι ὑστερεῖ· εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, πώλησον ὅσα ἔχεις καὶ ″ διάδος πτωχοῖς, καὶ ἕξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ, καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι. ὁ δὲ στυγνάσας ἐπὶ τῷ λόγῳ, ἀπῆλθε λυπούμενος. ἦν γὰρ πλούσιος ἔχων κτήματα πολλά. περιβλεψάμενος δὲ ὁ Ἰησοῦς λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, Πῶς δυσκόλως οἱ τὰ χρήματα ἔχοντες εἰσελεύσονται εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. οἱ δὲ μαθηταὶ ἐθαμβοῦντο ἐπὶ τοῖς λόγοις αὐτοῦ. πάλιν δὲ, ὁ Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς λέγει αὐτοῖς, Τεκνία, πῶς δύσκολόν ἐστι τοὺς πεποιθότας ἐπὶ χρήμασιν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν. ″ εὐκολώτερον διὰ τῆς τρυμαλιᾶς τῆς βελόνης κάμηλος εἰσελεύσεται, ἢ πλούσιος εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. οἱ δὲ περισσῶς ἐξεπλήσσοντο, καὶ ἔλεγον, Τίς οὖν δύναται σωθῆναι; ὁ δὲ ἐμβλέψας αὐτοῖς, εἶπεν, Ὅτι παρὰ ἀνθρώποις ἀδύνατον, παρὰ Θεῷ δυνατόν. πάντα

sic & Cod. Alex.

C All. δὸς πτωχ.

C A'l Vat εὐκοπώτερόν.

A hoc indumentum induit, ne se ipse primùm à Saluatoris certaminibus præmiisq; exclusum ducat, qui fidelis existat, ac diuinæ bonitatis magnitudinem intelligat; nec rursus nulla exercitatione nulloque certamine posito, citra puluerem atque sudorem immortalitatis se corona donandum speret: sed se Sermoni tradat ac rationi tanquam palæstræ magistro, Christoque certaminum Præsidi subijciat. Cibus illi ac potus constitutus, Nouum Domini Testamentum; exercitamenta, mandata; honestas ac cultus, bonę animi affectiones ac dotes, fides, spes, charitas, veri cognitio, B .... lenitas, misericordia, castitas; vt cùm nouissimâ tubâ incundi cursus signum dederit, atque hinc emigrandi, velut stadio, ex mortali hac vita, bona fretus conscientia, certaminum Præsidi victor præsentetur, cœlesti palam dignus patria, in quam corona donatus Angelorumque præconio reuertitur, ac ijs ouantibus.

1. Cor. 15. 52

Patriæ cœlestis receptio.

4. Det igitur nobis Saluator, vt hinc ordientes sermonem, vera & conuenientia inque fratrum salutem conducentia conferamus; primùm quidem vt spem erigamus, tumque adeo vt spei admoueamus; qui nimirum indigentibus ac rogantibus tribuit, docetque flagitantes & ignorantiam soluit, atque desperationem C excutit, eosdem rursus de diuitibus sermones inducens, qui ipsi seipsos interpretentur tutóque exponant. Nihil enim sic iuuet, ac ipsa rursus audire verba, quæ in Euangeliis exposita, nec iusto satis examine atque errore auditoribus prę infantia mentis accepta, hactenus vos conturbarunt. *Et cùm exiret in viam, accedens quidam genuflectebat, dicens, Magister bone, Quid faciam vt vitam æternam possideam? Iesus autem ait, Quid me dicis bonum? nemo bonus, nisi vnus Deus. Præcepta nosti, Ne adulteres, Ne Occidas, Ne fureris, Ne falsum testimonium dixeris, Ne fraudem feceris: Honora patrem tuum & matrem tuam. At* D *ille respondens ait illi, Hac omnia obseruaui. Iesus autem intuitus eum, dilexit eum, & dixit; Vnum tibi deest; Si vis perfectus esse, vende quæcunque habes, & distribue pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni, sequere me. Qui contristatus in verbo, abijt mœrens; erat enim habens multas possessiones. Et circumspiciens Iesus, ait Discipulis suis, Quàm difficile qui pecunias habent in regnum Dei introibunt. Discipuli autem obstupescebant in verbis eius. At Iesus rursus respondens ait illis, Filioli, quàm difficile est confidentes in pecunijs introire in regnum Dei? Facilius est Camelum per foramen acus ingredi, quàm Diuitem intrare in regnum Dei. Qui magis admirabantur, atque dicebant, Et quis potest saluus fieri? Et intuens illos Iesus ait, Apud homines impossibile est, sed non apud Deum: omnia enim*

Mar. 10. 17.

possibilia sunt apud Deum. Cœpit & Petrus dicere; Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te. Respondens Iesus, ait, Amen dico vobis, Omnis qui sua reliquerit, & parentes & fratres & pecunias propter me & propter Euangelium, centies tantum nunc in tempore hoc recipiet, agros & pecunias & domos & fratres cum persequutionibus, & in futuro vita æterna erit. Multi autem erunt primi nouissimi, & nouissimi primi.

Scripturarum verba seriò expendenda.

5. Hæc quidem in Marci Euangelio scripta sunt: quin & in reliquis planè omnibus eadem habentur, paucis forsitan per singulos verbis immutatis, sed quæ eandem vbique sententiam contineant. Decet autem qui apertè sciamus, nihil Saluatorem quasi humano more locutum esse, sed diuina mysticaque sapientia suos cuncta docuisse. sermones hos non carnaliter audire, sed latentem in eis sensum digna inuestigatione mentisque solertia ac sagacitate perquirere & addiscere. Nam cùm & ipsa quoque, quæ ab ipso Domino videntur Discipulis fuisse exposita, non minori, sed majori etiamnum consideratione indigere noscantur, quàm quæ obscurius ac velut ænigmate dicta sunt, ob profundissimam in eis altitudinem sensuum: cumque adeo etiam illa, quæ ab eo scholæ domesticis videntur explanata, ac ijs, quos ab eo filios regni inuenimus vocatos, majori adhuc opus habeant indagatione, quàm quæ videntur simpliciter ab eo prolata, quæ proinde nemo auditorum interrogauit vt exponerentur, pertinentia ad ipsum salutis finem, mirandoque ac supercœlesti mentis consideranda profundo; non leuius hæc auribus haurienda, ac specie tenus tentanda, sed ita vt ad ipsum Saluatoris spiritum ac sententiæ arcanum animum demittamus.

Scripturarum arduitas.
Matth. 8. 12.

Iuuenis, grata Christo interrogatio.

6. Iucunda certè Domino nostro ac Saluatori oblata quæstio est, ipsi nimirum conuenientissima. Nempe oblata quæstio Vitæ de vita; Saluatori, de salute; Magistro ac Doctori, de capite eorum quæ dogmate tradebantur.: Veritati, de vera immortalitate; Verbo, de Paterno verbo atque doctrina; perfecta, de perfecta requie; ab omni immuni corruptione ac interitu, de firma incorruptione. De illis oblata illi quæstio est. quorum etiam causa descenderat; quibus instituit, quæ docet, quæ præbet, vt ostendat Euangelij argumentū esse, vt vita æterna ipsa tribuatur. Præsciebat autem vt Deus, tum quæ interrogandus erat, tum quod responsum interrogans esset accepturus. Quis enim etiam magis, quàm Propheta prophetarum, omnisque prophetici spiritus arbiter ac dominus? Vocatus autem *Bonus*, à primo hoc verbo sumpta occasione, inde etiam doctrinam adoritur, conuertens discipuli animum in Deum bonum, primumque ac solum vitæ æternæ præbitorem, quam ab eo acceptam, nobis confert Filius.

Deus bonus, primū fidei documentum ac Deum esse.

A γὰρ δυνατὰ ἐπὶ παρὰ τῷ Θεῷ. Ἤρξατο ὁ Πέτρος λέγειν αὐτῷ, Ἰδὲ ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα, καὶ ἠκολουθήσαμέν σοι. Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς λέγει, Ἀμὴν ὑμῖν λέγω, Ὃς ἂν ἀφῇ τὰ ἴδια, καὶ γονεῖς καὶ ἀδελφοὺς καὶ χρήματα ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ ἕνεκεν τοῦ Εὐαγγελίου, ἀπολήψεται ἑκατονταπλασίονα νῦν ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ, ἀγροὺς καὶ χρήματα καὶ οἰκίας καὶ ἀδελφοὺς μετὰ διωγμῶν· ἐν δὲ τῷ ἐρχομένῳ, ζωή ἐστιν αἰώνιος. πολλοὶ δὲ ἔσονται πρῶτοι ἔσχατοι, καὶ οἱ ἔσχατοι πρῶτοι.

Ταῦτα μὲν ἐν τῷ κατὰ Μάρκον Εὐαγγελίῳ γέγραπται καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις δὲ πᾶσιν ὁμολογουμένως, ὀλίγον μὲν ἴσως ἑκασταχοῦ τῶν ῥημάτων ἐναλλάσσει· πάντα δὲ τὴν αὐτὴν τῆς γνώμης συμφωνίαν ἐπιδείκνυται. δεῖ δὲ σαφῶς εἰ-
B δότας, ὡς οὐδὲν ἀνθρωπίνως ὁ Σωτὴρ, ἀλλὰ πάντα θείᾳ ἑαυτοῦ σοφίᾳ καὶ μυστικῇ διδάσκει τοὺς ἑαυτοῦ, μὴ σαρκίνως ἀκροᾶσθαι τῶν λεγομένων, ἀλλὰ τὸν ἐν αὐτοῖς κεκρυμμένον νοῦν μετὰ τῆς ἀξίας ζητήσεως καὶ συνέσεως ἐρευνᾶν καὶ καταμανθάνειν. καὶ γὰρ τὰ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου δοκοῦντα ἡπλῶσθαι πρὸς τοὺς μαθητὰς, τῶν ᾐνιγμένως ὑπειρημένων οὐδὲν ἧττον, ἀλλὰ πλείονος ἔτι νῦν τῆς ἐπιστάσεως εὑρίσκεται δεόμενα, διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν τῆς φρονήσεως ἐν αὐτοῖς ὑπερβολήν. ὅπου δὲ καὶ τὰ νομιζόμενα ὑπ' αὐτοῦ διανοῖξαι τοῖς ἔσω, καὶ αὐτοῖς τοῖς τῆς βασιλείας τέκνοις ὑπ' αὐτοῦ καλουμέ-
C νοις, ἔτι χρήζει φροντίδος πλείονος, ἤπου γε τὰ δόξαντα μὲν ἁπλῶς ἐξειρῆσθαι, καὶ διὰ τοῦτο μηδὲ διηρωτημένα πρὸς τῶν ἀκουσάντων, εἰς ὅλον δὲ τὸ τέλος αὐτὸ τῆς σωτηρίας διαφερόντων, σκοπησομένων δὲ θαυμαστῷ καὶ ὑπερουρανίῳ διανοίας βάθει, οὐκ ἐπιπολαίως δέχεσθαι ταῖς ἀκοαῖς προσήκει, ἀλλὰ καθιέντας τὸν νοῦν ἐπ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα τοῦ Σωτῆρος καὶ τὸ τῆς γνώμης ἀπόρρητον.

Ἠρώτηται μὲν γὰρ ἡδέως ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Σωτὴρ ἐρώτημα καταλληλότατον αὐτῷ· ἡ Ζωὴ περὶ ζωῆς, ὁ Σωτὴρ περὶ σωτηρίας, ὁ Διδάσκαλος περὶ κεφαλαίου τῶν διδασκομένων δογμάτων· ἡ 3.
Ἀλήθεια, περὶ τῆς ἀληθινῆς ἀθανασίας· ὁ Λόγος,
D περὶ τοῦ Πατρῴου λόγου· ὁ τέλειος, περὶ τῆς τελείας ἀναπαύσεως· ὁ ἄφθαρτος, περὶ τῆς βεβαίας ἀφθαρσίας. ἠρώτηται περὶ τούτων, περὶ ὧν καὶ καταλήλυθεν· ἃ παιδεύει, ἃ διδάσκει, ἃ παρέχει, ἵνα δείξῃ τὴν τοῦ Εὐαγγελίου ὑπόθεσιν, ὅτι δόσις ἐστὶ αἰωνίου ζωῆς. προῄδει δὲ ὡς Θεὸς καὶ ἃ μέλλει διερωτηθήσεσθαι, καὶ ἃ μέλλει τις αὐτῷ ἀποκρίνεσθαι. τίς γὰρ καὶ μᾶλλον, ἢ ὁ Προφήτης προφητῶν, καὶ Κύριος παντὸς προφητικοῦ πνεύματος; κληθεὶς δὲ ἀγαθὸς, ἀπ' αὐτοῦ πρώτου τοῦ ῥήματος τούτου τὸ ἐνδόσιμον λαβὼν, ἐντεῦθεν καὶ τῆς διδασκαλίας ἄρχεται, ἐπιστρέφων τὸν μαθητὴν ἐπὶ τὸν Θεὸν τὸν ἀγαθὸν, καὶ πρῶτον καὶ μόνον ζωῆς αἰωνίου ταμίαν, ἣν ὁ Υἱὸς δίδωσιν ἡμῖν παρ' ἐκείνου λαβών.

Οὐκοῦν τὸ μέγιστον καὶ κορυφαιότατον τῶν A
πρὸς τὴν ζωὴν μαθημάτων, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς εὐ-
θὺς ἐγκατατίθεσθαι τῇ ψυχῇ δεῖ· γνῶναι τὸν Θεὸν
αἰώνιον καὶ δοτῆρα αἰωνίων καὶ πρῶτον καὶ ὑπέρ-
τατον, καὶ ἕνα καὶ ἀγαθὸν Θεόν, Θεὸν κτήσα-
σθαι διὰ γνώσεως καὶ καταλήψεως. αὕτη γὰρ
ἄτρεπτος καὶ ἀσάλευτος ἀρχὴ καὶ κρηπὶς ζωῆς,
ἐπιστήμη Θεοῦ τοῦ ὄντος, καὶ τὰ ὄντα, τουτέστι
τὰ αἰώνια, δωρουμένου· ἐξ οὗ καὶ τὸ εἶναι τοῖς
4. ἄλλοις ὑπάρχει, + καὶ τὸ μεῖναι, λαβεῖν. ἡ
μὲν γὰρ τούτου ἄγνοια, θάνατός ἐστιν· ἡ δὲ
ἐπίγνωσις αὐτοῦ καὶ οἰκείωσις, καὶ πρὸς αὐτὸν
ἀγάπη καὶ ἐξομοίωσις, μόνη ζωή.

Τοῦτον οὖν πρῶτον ἐπιγνῶναι τῷ ζησομένῳ
τὴν ὄντως ζωήν, παρακελεύεται, ὃν οὐδεὶς ἐπι- B
γινώσκει, εἰ μὴ ὁ Υἱός, καὶ ᾧ ἂν ὁ Υἱὸς ἀποκα-
λύψῃ. ἔπειτα τὸ μέγεθος τοῦ Σωτῆρος μετ'
ἐκεῖνον, καὶ τὴν καινότητα τῆς χάριτος μαθεῖν,
ὅτι δὴ κατὰ τὸν Ἀπόστολον, Ὁ νόμος διὰ Μω-
σέως ἐδόθη· ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰη-
σοῦ Χριστοῦ ἐγένετο· καὶ οὐκ ἴσα τὰ διὰ δού-
λου πιστοῦ διδόμενα, τοῖς ὑπὸ τοῦ γνησίου Υἱοῦ
δωρουμένοις. εἰ γοῦν ἱκανὸς ἦν ὁ Μωσέως νό-
μος ζωὴν αἰώνιον παρασχεῖν, μάτην μὲν ὁ
Σωτὴρ αὐτὸς παραγίνεται, καὶ πάσχει δι' ἡ-
μᾶς, ἀπὸ γενέσεως μέχρι τοῦ σημείου τὴν ἀν-
5. θρωπότητα διατρέχων. μάτην δὲ ὁ πάντα πε-
ποιηκὼς ἐκ νεότητος τὰς νομικὰς ἐντολάς,
παρ' ἄλλου ᾔτει γονυπετῶν τὴν ἀθανασίαν.
οὐδὲ γὰρ πεπλήρωκε μόνον τὸν νόμον, ἀλλὰ καὶ C
εὐθὺς ἀπὸ πρώτης ἡλικίας ἀρξάμενος. ἐπεὶ καὶ
τί μέγα ἢ ὑπέρλαμπρον, γῆρας ἄγονον ἁμαρ-
τημάτων; ἀλλ' εἴ τις ἐν σκιρτήματι νεοτησίῳ
καὶ τῷ καύσωνι ἡλικίας παρέχεται φρόνημα πε-
παιὸν καὶ πρεσβύτερον τοῦ χρόνου, θαυμαστὸς
οὗτος ἀγωνιστὴς καὶ διαπρεπής, καὶ τὴν γνώ-
μην πολιώτερος. ἀλλ' ὅμως οὗτος ὁ τοιοῦτος
ἀκριβῶς πέπεισται, διότι αὐτῷ πρὸς μὲν δι-
καιοσύνην οὐδὲν ἐνδεῖ· ζωῆς δὲ ὅλως προσ-
δεῖ· διὸ αὐτὴν αἰτεῖ παρὰ τοῦ δοῦναι μόνου δυ-
ναμένου. καὶ πρὸς μὲν τὸν νόμον ἄγει παῤῥη-
σίαν, τοῦ Θεοῦ δὲ τὸν Υἱὸν ἱκετεύει. ἐκ πίστεως
εἰς πίστιν μετατάσσεται. ὡς σφαλερῶς ἐν νόμῳ
σαλεύων καὶ ἐπικινδύνως ναυλοχῶν, εἰς τὸν Σω-
τῆρα μεθορμίζεται.

Ὁ γοῦν Ἰησοῦς οὐκ ἐλέγχει μὲν αὐτόν, ὡς D
πάντα τὰ ἐκ νόμου μὴ πεπληρωκότα, ἀλλὰ
καὶ ἀγαπᾷ καὶ ὑπερασπάζεται τῆς ἐν οἷς ἔ-
μαθεν εὐπειθείας· ἀτελῆ δὲ εἶναί φησιν, ὡς
πρὸς τὴν αἰώνιον ζωήν, ὡς οὐ τέλεια πεπλη-
ρωκότα· καὶ νόμου μὲν ἐργάτην, ἀργὸν δὲ
ζωῆς ἀληθινῆς. καλὰ μὲν κἀκεῖνα. τίς δ' οὔ
φησιν; Ἡ γὰρ ἐντολὴ ἁγία ἄχρι παιδαγωγίας
τινὸς μετὰ φόβου, καὶ προπαιδείας ἐπὶ τὴν
τοῦ Ἰησοῦ νομοθεσίαν τὴν ἄκραν καὶ χάριν προ-
χωροῦσα· ″πλήρωμα δὲ νόμου Χριστὸς εἰς δικαιο-
σύνην παντὶ τῷ πιστεύοντι· οὐχὶ δὲ δούλους
ποιῶν ὡς δοῦλος, ἀλλὰ καὶ υἱοὺς καὶ ἀδελφοὺς

7. Itaque maximum, & quod omnium caput est ac summus vertex documentorum ad vitam spectantium, ab initio statim animo inserendum est; vt Deus æternus esse ac æternorum dator, agnoscatur; primumque ac supremum, & vnum ac bonum Deum, Deum nobis per scientiam & comprehensionem vendicemus. Hoc enim immobile inconcussumque principium, & principale vitæ fulcimentum, Dei, qui est verè, scientia, & ea quæ sunt (ęterna scilicet) largitur; ex quo etiam alijs prouenit vt esse accipiant eoque incolumia sint. Huius quippe ignoratio, mors est; cognitio verò & necessitudo atque ad eum dilectio ductaque cum eo similitudo, sola vita existit.

8. Hunc ergo primum agnoscendum iubet, ei, qui veram vitam sit acturus; *Quem nemo nouit, nisi Filius, & cui Filius reuelauerit.* Exinde post illum cognoscenda est magnitudo Saluatoris nouaque gratia, quandoque idem iuxta Apostolum. *Lex per Mosem data est; gratia & veritas per Iesum Christum facta est*: nec paria sunt, quæ per seruum fidelem data sunt, & quę à vero Filio donata sunt. Denique si Mosis Lex sufficiens erat vt vitam præstaret, frustra nimirum Saluator ipse adueniret, nostrique causa pateretur, ab ortu natiuitatis ad metam vsque emenso humanæ vitæ curriculo. Frustra quoque, qui omnia Legis mandata à iuuentute impleuerat, ab alio, illi prouolutus, immortalis vitæ exposcere præmia. Neque enim solùm Legem seruauerat, sed & à prima ætate in eam rem incubuerat. Quid enim magni aut egregij est, senectus non ita delictorum ferax? Sed si quis lasciuiente iuuenta ac ætatis ęstu maturum prę se sensum ferat, & quàm pro temporis ratione senior appareat, hic planè admirandus ac præclarus pugil & iudicio canus. Hic tamen cùm tantus esset apprimè nouerat certusque erat, nihil sibi quidem ad iustitiam deesse: omnino autem illi vita opus erat; idcirco prę̨stari rogat, ab eo, qui solus dare possit. Ac quidem ad Legem quod spectat, longè securus erat; Dei tamen Filio supplicat. Ex fide in fidem transfertur. Velut qui non tutò in Lege iactaretur ac periculosè stationem haberet, ad Saluatorem transmittit.

9. At verò Iesus non illum redarguit, quod Legis omnia non impleuerit, quin etiam diligit, & quod ijs, quibus fuerat institutus, strenuè obsecutus sit, impensè colit: ad vitam tamen æternam quod attinet, imperfectum eum pronuntiat, quod ea quæ perfectionis sunt, non impleuerit: ac Legis quidem operarium dicit, verùm ęternæ vitæ curis otiosum. Bona quidem & illa; quis eat inficias? Nam *Mandatum sanctum*, hactenus vt pædagogi cuiusdam vice cum timore fungatur præuiæque institutionis, ad summum Legis Iesu verticem gratiamque procedens: *Plenitudo verò Legis Christus ad iustitiam omni credenti*; non qui vt seruus seruos faciat,

Matth. 11. 27.
Dei & Christi cognitio eiusque gratiæ.
Gal. 2. 21.
Lex vitam non confert.
Mar. 10. 20.
Virtus in iuuene præstantior.
Vita æterna ab vno Christo expectando.
Bona Lex, non perfecta.
Rom. 7. 12.
Gal. 3. 24.
Rom. 10. 4.
Græc. Vulg. Τέλος, finis, perfectio.

sed & filios & fratres & cohæredes, Patris voluntatem facientes, præstet.

Matth. 19. 21.

10. *Si vis perfectus esse.* Nondum ergo perfectus erat: perfecto namque nihil perfectius est. Ceterum præclarè illud atque diuinè, *Si vis*, colloquentis Animæ liberam arbitrij facultatem ostendit: In homine quippe, tanquam libera, liberò erat voluntatis electio: in Deo autem dare, tanquam domino atque arbitro. Dat autem volentibus & summo studio adnitentibus & orantibus, vt sic illorum propria existat salus. Neque enim Deus cogit (vis enim inimica est Deo) sed quærentibus tribuit, & petentibus præbet, ac pulsantibus aperit. Si vis igitur, si verè vis, & teipsum non fallis, illud compara quo deficeris. Vnum tibi deest; illud vnum quod manet, quod bonum est, quod iam supra Legem est, quod Lex non dat, quod Lex non capit, quod viuentium proprium est. Denique qui totam Legem à iuuentute impleuerat, & qui de se sic magna atque superba locutus erat, vnum hoc omnibus parare nequiuit, quod Saluatoris singulare est, vt vitam æternam, cuius eum desiderium incesserat, arriperet: sed tristis abijt, vitæ mandato grauatus, cuius gratia supplicatum venerat. Non enim verè vitam ambiebat, vti verbis præferebat, sed bonæ duntaxat voluntatis famam aucupabatur: ac quidem circa multa solicitus esse poterat, vnum verò illud opus illud salutis vt perficeret, non valebat: inque rem supinus & infirmus erat. Sicut etiam Marthæ dixit Dominus in eam multis esset solicita, & ministrandi cura distraheretur ac turbaretur; sororique vitio daret, quod relicto ministerio, sederet ad pedes eius, discipulæ otium captans. *Tu erga multa turbaris: Maria autem optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.* Ita hunc quoque negotiosa occupatione omissa, uni tantùm adhærere iubet, eiusque assidere gratiæ, qui ipse vitam æternam proponeret.

Assertum liberum arbitrium: Gratia nihil æsa. V. N.

Matth. 7. 8.

Vnum à Christo supra legem necessarium.

Luc. 10. 41.

11. Quid ergo fuit quod illi fugam suasit, fecitque vt se à Magistro, à supplicatione, à spe, à vita, à laboribus, quibus iam perfunctus erat, subduceret? Nempe, *Vende quæ habes.* Quid verò hoc sibi vult? Haud sanè quod quidam obuio statim sensu accipiunt, facultates proijci iubet, & pecunias à se amouere; sed quæ de diuitijs vana iudicia sunt animo exterminare, erga eas effrænem libidinem ac auaritiæ labem, solicitudines, sæculi spinas, quæ suffocant vitæ semen. Haud enim magnum dignumque æmulatione temere, non vt vitam nanciscaris, diuitijs carere: sic namque qui nihil prorsus habent, sed omni destituti vitæ solatio, quotidiani mendici per vias inopes proiecti sunt, cùm & Deum ignorent & Dei iustitiam, ea duntaxat ratione quod extrema premantur paupertate omnique vitæ subsidio careant, ac vel minimis deficiantur, omnium beatissimi essent ac religiosissimi, solique compotes vitæ æternæ. Nec noua res abdicare diuitias

Mar. 10. 21. Diuitiarum ipsa in re abdicatio non omnino præcepta.

Abdicatio rerum non ipsa per se bona aut Christianis propria.

A καὶ συγκληρονόμους, τοὺς ἐπιτελοῦντας τὸ θέ-
λημα τοῦ Πατρός.

Εἰ θέλεις τέλειος γενέσθαι. Οὐκ ἄρα πω τέ-
λειος ἦν· οὐδὲν γὰρ τελείου τελειότερον. καὶ θείως 6.
τὸ, Εἰ θέλεις, τὸ αὐτεξούσιον τῆς προσδιαλε-
γομένης αὐτῷ ψυχῆς ἐδήλωσεν. ἐπὶ τῷ ἀνθρώ-
πῳ γὰρ ἦν ἡ αἵρεσις, ὡς ἐλευθέρῳ· ἐπὶ Θεῷ δὲ
ἡ δόσις, ὡς κυρίῳ. δίδωσι δὲ βουλομένοις καὶ
ὑπερεσπουδακόσι καὶ δεομένοις, ἵν' οὕτως ἴδιος αὐ-
τῶν ἡ σωτηρία γένηται· οὐ γὰρ ἀναγκάζει ὁ
Θεός. βία γὰρ ἐχθρὸν Θεῷ· ἀλλὰ τοῖς ζητοῦσι
πορίζει, καὶ τοῖς αἰτοῦσι παρέχει, καὶ τοῖς κρούουσιν
ἀνοίγει. εἰ θέλεις οὖν, εἰ ὄντως θέλεις, καὶ μὴ
ἑαυτὸν ἐξαπατᾷς, κτῆσαι τὸ ἐνδέον. ἕν σοι λεί-
B πει, τὸ ἓν τὸ μένον, τὸ ἀγαθὸν, τὸ ἤδη ὑπὲρ
νόμον, ὅπερ νόμος οὐ δίδωσιν, ὅπερ νόμος οὐ χω-
ρεῖ, ὃ τῶν ζώντων ἴδιόν ἐστιν. ἀμέλει ὁ πάντα
τὰ τοῦ νόμου πληρώσας ἐκ νεότητος, καὶ τὰ
ὑπέρογκα φρυαξάμενος, ⁷ ἓν τοῦτο προσθῆναι
τοῖς ὅλοις οὐ δεδύνηται, τὸ τοῦ Σωτῆρος ἐξαί- 7.
ρετον, ἵνα λάβῃ ζωὴν αἰώνιον ἣν ἐπόθει. ἀλ-
λὰ δυσχεράνας ἀπῆλθεν, ἀχθεσθεὶς τῷ παραγ-
γέλματι ζωῆς, ὑπὲρ ἧς ἱκέτευεν. οὐ γὰρ ἀλη-
θῶς ζωὴν ἤθελεν, ὡς ἔφασκεν, ἀλλὰ δόξαν
προαιρέσεως ἀγαθῆς μόνον περιεβάλλετο· καὶ
περὶ πολλὰ μὲν οἷός τε ἦν ἀσχολεῖσθαι· τὸ δὲ
ἕν, τὸ τῆς ζωῆς ἔργον, ἀδύνατος καὶ ἀπρόθυ-
μος καὶ ἀσθενὴς ἐκτελεῖν. ὁποῖόν τι καὶ πρὸς
C τὴν Μάρθαν εἶπεν ὁ Σωτὴρ ἀσχολουμένην πολ-
λὰ καὶ περιελκομένην καὶ ταρασσομένην διακονι-
κῶς, τὴν δὲ ἀδελφὴν αἰτιωμένην, ὅτι τὸ ὑπηρε-
τεῖν ἀπολιποῦσα, τοῖς ποσὶν αὐτοῦ παρακάθη-
ται, μαθητικὴν ἄγουσα σχολήν. Σὺ περὶ πολλὰ
ταράσσῃ· Μαρία δὲ τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐξελέ-
ξατο καὶ οὐκ ἀφαιρεθήσεται ἀπ' αὐτῆς. οὕτω
καὶ τοῦτον ἐκέλευε τῆς πολυπραγμοσύνης ἀφέ-
μενον, ἑνὶ προστετηκέναι καὶ προσκαθέζεσθαι τῇ
χάριτι τοῦ ζωὴν αἰώνιον προστιθέντος.

Τί τοίνυν ἦν τὸ προτρεψάμενον αὐτὸν εἰς
φυγὴν, καὶ ποιῆσαν αὐτομολῆσαι τοῦ διδασκά-
λου; τῆς ἱκετείας; τῆς ἐλπίδος; ⁸ τῆς ζωῆς; τῶν 8.
προπεπονημένων; Πώλησον τὰ ὑπάρχοντά σου.
τί δὲ τοῦτό ἐστιν; οὐχ ὃ προχείρως δέχονταί τι-
D νες, τὴν ὑπάρχουσαν οὐσίαν ἀπορρίψαι προστάσσει,
καὶ ἀποστῆναι ἀπὸ τῶν χρημάτων· ἀλλὰ τὰ δόγ-
ματα περὶ χρημάτων ἐξορίσαι τῆς ψυχῆς, τὴν
περὶ αὐτὰ ⁹ πτοίαν καὶ νόσον, τὰς μερίμνας, τὰς 9.
ἀκάνθας τοῦ βίου, αἳ τὸ σπέρμα τῆς ζωῆς συμπνί-
γουσιν. οὔτε γὰρ μέγα καὶ ζηλωτὸν τὸ τηνάλ-
λως ἀπορεῖν χρημάτων μὴ ἐπὶ λόγῳ ζωῆς· οὕ-
τω μὲν γὰρ ἂν ἦσαν οἱ μηδὲν ἔχοντες μηδαμῇ,
ἀλλὰ ἔρημοι καὶ μεταῖται τῶν ἐφ' ἡμέραν, οἱ
κατὰ τὰς ὁδοὺς ἐρριμμένοι πτωχοὶ, ἀγνοοῦν-
τες δὲ Θεὸν καὶ δικαιοσύνην Θεοῦ, κατ' αὐτὸ
μόνον τὸ ἄκρως ἀπορεῖν καὶ ἀμηχανεῖν βίου
καὶ τῶν ἐλαχίστων σπανίζειν, μακαριώτατοι
καὶ θεοφιλέστατοι, μόνοι ζωὴν ἔχοντες αἰώ-
νιον. οὔτε καινὸν τὸ ἀπείπασθαι πλοῦτον
καὶ χαρίσασθαι

καὶ χαρίσασθαι πτωχοῖς ἢ πένησιν, ὃ πολλοὶ πρὸ τῆς τοῦ Σωτῆρος καθόδου πεποιήκασιν, οἱ μὲν τῆς εἰς λόγους σχολῆς καὶ νεκρᾶς σοφίας ἕνεκεν, οἱ δὲ φήμης κενῆς καὶ κενοδοξίας, Ἀναξαγόραι καὶ Δημόκριτοι [10] καὶ
10. Κράτητες.

Τί οὖν ὡς καινὸν, ἴδιον Θεοῦ παραγγέλλει καὶ μόνον ζωοποιὸν, ὃ τοὺς προτέρους οὐκ ἔσωσεν; τί δὲ ἐξαίρετόν τι ἡ καινὴ κτίσις, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ μηνύει καὶ διδάσκει; οὐ τὸ φαινόμενον, ὅπερ ἄλλοι πεποιήκασι, παρεγγυᾷ, ἀλλ' ἕτερόν τι διὰ τούτου σημαινόμενον μεῖζον καὶ θειότερον καὶ τελεώτερον, τὸ τὴν ψυχὴν αὐτὴν καὶ τὴν διάθεσιν γυμνῶσαι τῶν ὑπὸ τῶν παθῶν, καὶ πρόρριζα τὰ ἀλλότρια τῆς γνώμης ἐκτεμεῖν καὶ ἐκβαλεῖν. τοῦτο γὰρ ἴδιον μὲν τοῦ πιστοῦ τὸ μάθημα, ἄξιον δὲ τοῦ Σωτῆρος τὸ δίδαγμα. οἱ γάρ τοι πρότεροι καταφρονήσαντες τῶν ἐκτὸς, τὰ μὲν κτήματα ἀφῆκαν καὶ παραπώλεσαν· τὰ δὲ πάθη τῶν ψυχῶν οἶμαι ὅτι καὶ προσεπέτειναν. ἐν ὑπεροψίᾳ γὰρ ἐγένοντο καὶ ἀλαζονείᾳ καὶ κενοδοξίᾳ καὶ περιφρονήσει τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, ὡς αὐτοί τι ὑπὲρ ἄνθρωπον ἐργασάμενοι. πῶς ἂν οὖν ὁ Σωτὴρ παρῄνει τοῖς εἰς ἀεὶ βιωσομένοις τὰ βλάψοντα, καὶ λυμανούμενα πρὸς τὴν ζωὴν ἣν ἐπαγγέλλεται; καὶ γὰρ αὖ κἀκεῖνό ἐστι, δύναταί τις ἀποφορτισάμενος τὴν κτῆσιν, οὐδὲν ἧττον ἔτι τὴν ἐπιθυμίαν καὶ τὴν ὄρεξιν τῶν χρημάτων ἔχειν ἐντετηκυῖαν καὶ συζῶσαν καὶ τὴν μὲν χρῆσιν ἀποβεβληκέναι, ἀπορῶν δὲ ἅμα καὶ ποθῶν ἅπερ ἐσπάθησε, διπλῇ λυπεῖσθαι, καὶ τῇ τῆς ὑπηρεσίας ἀπουσίᾳ καὶ τῇ τῆς μετανοίας συνουσίᾳ. ἄφυκτον γὰρ καὶ ἀμήχανον, δεόμενον τῶν πρὸς τὸ βιοτεύειν ἀναγκαίων μὴ κατακλᾶσθαι τὴν γνώμην, καὶ ἀσχολίαν ἄγειν ἀπὸ τῶν κρειττόνων, ὁπωσοῦν καὶ ὅθεν οὖν ταῦτα πειρώμενον ἐκπορίζειν.

Καὶ πόσῳ χρησιμώτερον τὸ ἐναντίον, ἱκανὰ κεκτημένον, αὐτόν τε περὶ τὴν κτῆσιν μὴ κακοπαθεῖν, καὶ οἷς καθῆκεν ἐπικουρεῖν; τίς γὰρ ἂν κοινωνία καταλείποιτο παρὰ ἀνθρώποις, εἰ μηδεὶς ἔχοι μηδέν; πῶς ἂν τοῦτο τὸ δόγμα πολλοῖς ἄλλοις καὶ καλοῖς τοῦ Κυρίου δόγμασιν οὐχὶ φανερῶς ἐναντιούμενον εὑρίσκοιτο καὶ μαχόμενον; Ποιήσατε ἑαυτοῖς φίλους ἐκ τοῦ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας, ἵνα ὅταν ἐκλίπητε, δέξωνται ὑμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς. κτήσασθε θησαυροὺς ἐν οὐρανῷ, ὅπου μήτε σὴς, μήτε βρῶσις ἀφανίζουσι, μήτε κλέπται διορύσσουσι. πῶς ἄν τις πεινῶντα τρέφοι καὶ διψῶντα ποτίζοι καὶ γυμνὸν σκεπάζοι καὶ ἄστεγον συνάγοι, ἃ τοῖς μὴ ποιήσασιν ἀπειλεῖ πῦρ καὶ σκότος τὸ ἐξώτερον, εἰ πάντων αὐτὸς ἕκαστος φθάνοι τούτων ὑστερῶν, ἀλλὰ μὴν αὐτός τε ἐπιξενωθῆναι Ζακχαίῳ κελεύει καὶ Ματθαίῳ [συνδειπνεῖται] τοῖς πλουσίοις καὶ τελώναις. καὶ τὰ μὲν χρήματα αὐτοὺς οὐ κελεύει μεθεῖναι· τὴν δὲ δικαίαν κρίσιν ἐπιθεὶς καὶ τὴν ἄδικον ἀφελὼν, καταλέγει,

A & in pauperes atque egenos elargiri; quod & multi ante Saluatoris aduentum præstiterunt, quà vt literarum studijs mortuæque sapientiæ vacarent, quà vt inani iactantia nominis claritatem ac gloriolæ auram captarent, Anaxagoræ, Democriti, Cratetes.

12. Quid igitur vt nouum, Deique proprium iubet, ac solum eiusmodi vt viuificare queat, quod antiquis salutem non attulit? Quid verò eximium quid ac singulare noua creatura, Dei Filius præcipit ac docet? Non hoc mandat, quod in aspectum cadit, quod alij fecere, sed aliud quid majus diuiniusque & perfectius, quod illo significatur; vt animum scilicet affectumque vitijs nudemus, ac quæ aliena sunt radicitus ex eo exscindamus & eijciamus. B Hoc nimirum viri fidelis proprium documentum, dignaque Saluatore doctrina. Antiqui enim contemptis exterioribus, possessiones quidem reliquerunt ac amiserunt; sed vitia animi ac perturbationes, arbitror & auxerunt. Superbi enim ex hoc & elati euaserunt, inanis gloriæ pleni, & qui reliquorum contemptu ducerentur, quasi ipsi aliquid supra hominem gessissent. Quomodo igitur Saluator in æternum victuris præciperet, quæ sint nocitura labemque allatura, quod attinet ad vitam, quam sanctè pollicetur? Nam etsi illud contigerit, potest quis deposito facultatum onere, nihilominus adhuc pecuniarum cupiditatem ac sitim animo C insitum vigentemque habere: ac vsum quidem abjecisse, indigentia tamen simulque desiderio dilapidatæ rei familiaris, dupliciter dolere, tum nimirum quod desint necessaria seruitia, tum quos ea abiecisse pœniteat. Fieri enim non potest, nec secus vnquam fiat, vt cui desint necessaria, quibus vitam sustentet, non animo frangatur, atque à potioribus solicita mente auocetur, dum quovis modo ac vndevis hæc parare conatur.

Mysticæ præcepti abdicationis expositio: at ipsa in re, perfectionis consilium.

Atqui hæc hominum vitia, non ipsius rei; vt & reliqua moralia & virtutes.

Atqui hîc superior paupertas Euangelica.

13. At quantò satius oppositum, vt per opes mediocres & ipse mala non toleret, & quibus oportet suppeditet. Quę enim iam apud homines reliqua communicatio sit, si nemo quicquam habeat? Quomodo veD rò dogma hoc non apertè pugnet cum multis alijs ac præclaris, quæ Dominus sanxit rataque voluit? *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cùm defeceritis recipiant vos in æterna tabernacula. Parate thesauros in cœlo, vbi neque ærugo neque tinea demoliuntur, neque fures effodiunt.* Quanam quis ratione esurientem alat, sitienti potum det, nudum contegat, peregrinum colligat, quæ nisi quis faciat ignem comminatur & tenebras exteriores, si quisque ipse prior horum omnium egenus extiterit? Quin & ipse excipi se hospitio à Zacchæo iubet, & cum Matthæo communem cœnam agit, qui diuites essent & publicani. Ac quidem dimittere eos pecunias non iubet; sed adiecto iusto iudicio ablatoque injusto, subjungit,

Luc. 16. 9.
Matth. 6. 19.
Matth. 25. 35.
Luc. 19. 5. & 5. 29.

Hodie salus huic domui facta est, eo quod & ipse sit filius Abrahæ. Sic verò laudat pecuniarum vsum, vt cum hac adiectione communicationem præcipiat, potum dare sitienti, esurienti panem præbere, peregrinum suscipere, nudum vestire. Quod si hæc nemo munera absque pecunijs explere potest, iubetque vt diuortio facto illas relinquamus, quid aliud quæso facit Dominus, quàm vt eadem dari & non dari iubeat, alere & non alere, suscipere & non suscipere, communicare & non communicare? quod omnium insulsissimum est.

Ita si omnibus præceptum; non consilium paucis explendum.

14. Non ergo abijcienda pecunia est, quæ & in proximi cedat vtilitatem: etenim *κτῆσις*, possessio est, quod eius ea indoles est vt possideatur; *χρήματα* quoque Græcè, quod vtilia sint, & humanis vsibus à Deo accommodata. Porro diuitiæ ac opes præsto sunt, subjacentque velut materia quædam & instrumentum, boni vsus præstandi causa, bis, qui vim instrumenti sciant. Si ex artis rationibus vtaris, artificiale est; si arte careas, imperitiæ tuæ labem contrahit, cùm sit ipsum ab omni immune culpa. Tales diuitiæ quoque sunt; instrumentum sunt: Potes illis vti iustitia comite? Ad iustitiam ministræ sunt: vtitur quis illis ea non comite? ministræ rursus fiunt iniustitiæ. Diuitijs enim ex indole est vt inseruiant, non vt præsint autve imperent. Cùm igitur opes ex se neque bonum neque malum habeant, atque omni vacent crimine, haud ipsæ vituperandæ sunt; sed quod suo arbitratu, & à se illis bene aut malè vti potest; mens scilicet humana ac iudicij facultas, cui liberum sit qua ratione vti velit illi ad vsum concessis. Nemo igitur diuitias, & opes & non magis animi affectus ac perturbationes destruat, per quas non liceat vti facultatibus in bonum virtutis; quò nimirum bonus quis ac probus effectus, his quoque diuitijs ac pecunijs probè exque honesti ratione vti possit. Quod igitur cunctis opibus renuntiare iubemur, & vt quæ in censu sunt omnia vendamus, in hunc modum intelligendum est, vt de affectibus animi ac perturbationibus dictum accipiatur.

Pecuniæ & diuitiæ ad bonum vsum ex se vtiles.

Mens ineis culpanda aut laudāda, ex alio alioque vsu.

15. Ego certè illud etiam addiderim. Quandoquidem alia quidem extra animum, alia intus inque anima sunt; ac siquidem animus illis bene honestéque vtatur, illis quoque bona honestáque videntur; sin autem malè, mala; num quæso qui facultates abalienare iubet, has magis repudiat, quibus sublatis adhuc vitia manent ac perturbationes, an verò illas, quibus peremptis, ipsæ quoque vtiles diuitiæ fiant? Siquidem igitur obiectis quis secularis fastus diuitijs, vitiorum adhuc ac affectuum segete diues esse potest, tametsi terrena substantia ei non suppetit (cupiditas enim quod suum est agit, animumq; velut præfocat angitq; & premit, alumnisq; ac inolitis desiderijs accendit) nihil planè ei profuit, quod egenus diuitijs factus est, qui vitijs

Diues vitiis & affectibus, non pecunia & censu.

A Σήμερον σωτηρία τῷ οἴκῳ τούτῳ ἐγένετο, καθότι καὶ αὐτὸς υἱὸς Ἀβραάμ ἐστιν. οὕτως τὴν χρείαν αὐτῶν ἐπαινεῖ, ὥστε καὶ μετὰ προσθήκης ταύτης τὴν κοινωνίαν ἐπιτάσσειν, ποτίζειν τὸν διψῶντα, ἄρτον διδόναι τῷ πεινῶντι, ὑποδέχεσθαι τὸν ἄστεγον, ἀμφιεννύναι τὸν γυμνόν. εἰ δὲ τὰς χρείας οὐχ οἷόν τε ἐκπληροῦν ταύτας μὴ ἀπὸ χρημάτων, τῶν δὲ χρημάτων ἀφίστασθαι κελεύει, τί ἂν ἕτερον εἴη ποιῶν ὁ Κύριος, εἰ τὰ αὐτὰ διδόναι τε καὶ μὴ διδόναι παραινῶν, τρέφειν τε καὶ μὴ τρέφειν, ὑποδέχεσθαι καὶ ἀποκλείειν, κοινωνεῖν καὶ μὴ κοινωνεῖν· ὅπερ ἁπάντων ἀλογώτατον.

Οὐκ ἄρα ἀποῤῥιπτέον τὰ καὶ τοὺς πέλας ὠφελοῦντα χρήματα. κτήματα γάρ ἐστι κτητὰ B ὄντα, καὶ χρήματα χρήσιμα ὄντα, καὶ εἰς χρῆσιν ἀνθρώπων παρεσκευασμένα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ· ἃ δὴ παράκειται καὶ ὑποβέβληται καθάπερ ὕλη τις καὶ ὄργανα πρὸς χρῆσιν ἀγαθὴν τοῖς εἰδόσι τὸ ὄργανον. ἐὰν χρῇ τεχνικῶς, τεχνικόν ἐστιν· ἐὰν ὑστερῇς τῆς τέχνης, ἀπολαύει [1] τῆς σῆς ἀπαιδευσίας ὂν ἀναίτιον. 11. τοιοῦτον καὶ ὁ πλοῦτος, ὄργανόν ἐστι. δύνασαι χρῆσθαι δικαίως αὐτῷ; πρὸς δικαιοσύνην καθυπηρετεῖ· ἀδίκως τις αὐτῷ χρῆται; πάλιν ὑπηρέτης ἀδικίας εὑρίσκεται. πέφυκε γὰρ ὑπηρετεῖν, ἀλλ᾽ οὐκ ἄρχειν. οὐ χρὴ τοίνυν τὸ ἐξ ἑαυτοῦ μὴ ἔχον μήτε τὸ ἀγαθὸν μήτε τὸ κακὸν, ἀναίτιον ὂν αἰτιᾶσθαι· ἀλλὰ τὸ δυνάμενον καὶ καλῶς τούτοις C χρῆσθαι καὶ κακῶς, ἀφ᾽ ὧν ἂν ἕληται καθ᾽ αὑτό. τοῦτο δέ ἐστι νοῦς ἀνθρώπου καὶ κριτήριον, ἐλεύθερον ἔχον ἐν ἑαυτῷ καὶ τὸ αὐτεξούσιον τῆς μεταχειρήσεως τῶν δοθέντων. ὥστε μὴ τὰ κτήματά τις ἀφανιζέτω μᾶλλον ἢ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, τὰ μὴ συγχωροῦντα τὴν ἀμείνω χρῆσιν τῶν ὑπαρχόντων· ἵνα καλὸς καὶ ἀγαθὸς γενόμενος, καὶ τούτοις τοῖς χρήμασι χρῆσθαι δυνηθῇ καλῶς. τὸ οὖν ἀποτάξασθαι πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσι, καὶ πωλῆσαι πάντα τὰ ὑπάρχοντα, τοῦτον τὸν τρόπον ἐκδεκτέον, ὡς ἐπὶ τῶν ψυχικῶν παθῶν εἰρημένον.

Ἐγὼ γοῦν κἀκεῖνο φήσαιμ᾽ ἄν. ἐπειδὴ τὰ μέν ἐντός ἐστι τῆς ψυχῆς, τὰ δὲ ἐκτός· D κἂν μὲν ἡ ψυχὴ χρῆται καλῶς, καλὰ καὶ ταῦτα δοκεῖ· ἐὰν δὲ πονηρῶς, πονηρά. ὁ κελεύων ἀπαλλοτριοῦν τὰ ὑπάρχοντα, πότερον ταῦτα παραιτεῖται, ὧν ἀναιρεθέντων ἔτι τὰ πάθη μένει· ἢ ἐκεῖνα μᾶλλον, ὧν ἀναιρεθέντων καὶ τὰ κτήματα χρήσιμα γίνεται; εἰ τοίνυν ὁ ἀποβαλὼν τὴν κοσμικὴν περιουσίαν ἔτι δύναται [12] πλουτεῖν τῶν παθῶν, καὶ τῆς ὕλης μὴ παρούσης· 12. ἡ γάρ τοι διάθεσις τὸ αὐτῆς ἐνεργεῖ καὶ τὸν λογισμὸν ἄγχει, καὶ πιέζει καὶ φλεγμαίνει ταῖς συντρόφοις ἐπιθυμίαις· οὐδὲν οὖν προὔργου γέγονεν αὐτῷ πτωχεύειν,

πλουτεῖ ὢν τῶν παθῶν. οὐ γὰρ τὰ ἀποβλητέα ἀπέβαλεν, ἀλλὰ τὰ ἀδιάφορα· καὶ τῶν μὲν ὑπηρετικῶν ἑαυτὸν περιέκοψεν, ἐξέκαυσε δὲ τὴν ὕλην τῆς κακίας τὴν ἔμφυτον τῇ τῶν ἐκτὸς ἀπορίᾳ. ἀποτακτέον οὖν τοῖς ὑπάρχουσι τοῖς βλαβεροῖς, οὐχὶ τοῖς, ἐὰν ἐπίστηταί τις τὴν ὀρθὴν χρῆσιν, καὶ συνωφελεῖν δυναμένοις. ὠφελεῖ δὲ τὰ μετὰ φρονήσεως καὶ σωφροσύνης καὶ εὐσεβείας οἰκονομούμενα· ἀπωστέα δὲ καὶ ἐπιζήμια· τὰ δὲ ἐκτὸς, οὐ βλάπτει. οὕτως οὖν ὁ Κύριος καὶ τὴν τῶν ἐκτὸς χρείαν εἰσάγει, κελεύων ἀποθέσθαι οὐ τὰ βιωτικὰ, ἀλλὰ τὰ τούτοις κακῶς χρώμενα· ταῦτα δὲ ἦν τὰ τῆς ψυχῆς ἀρρωστήματα καὶ πάθη.

Ὁ τούτων πλοῦτος παρὼν μὲν ἅπασι θανατηφόρος· ἀπολλύμενος δὲ, σωτήριος. οὗ δεῖ καθαρεύουσαν, τουτέστι πτωχεύουσαν καὶ γυμνὴν τὴν ψυχὴν παρεχομένην, οὕτως ἤδη τοῦ Σωτῆρος ἀκοῦσαι, λέγοντος, Δεῦρο ἀκολούθει μοι. ὁδὸς γὰρ αὐτὸς ἤδη τῷ καθαρῷ τὴν καρδίαν γίνεται· εἰς δὲ ἀκάθαρτον ψυχὴν, Θεοῦ χάρις οὐ παρεισδύεται. ἀκάθαρτος δὲ ἡ πλουτοῦσα τῶν ἐπιθυμιῶν, καὶ ὠδίνουσα πολλοῖς ἔρωσι καὶ κοσμικοῖς. ὁ μὲν γὰρ ἔχων κτήματα καὶ χρυσὸν καὶ ἄργυρον καὶ οἰκίας ὡς Θεοῦ δωρεὰς, καὶ τῷ τε διδόντι Θεῷ λειτουργῶν ἀπ' αὐτῶν εἰς ἀνθρώπων σωτηρίαν, καὶ εἰδὼς ὅτι ταῦτα κέκτηται διὰ τοὺς ἀδελφοὺς μᾶλλον ἢ ἑαυτόν· καὶ κρείττων ὑπάρχων τῆς κτήσεως αὐτῶν, μὴ δοῦλος ὧν κέκτηται· μηδὲ ἐν τῇ ψυχῇ ταῦτα περιφέρων, μηδὲ ἐν τούτοις ὁρίζων καὶ περιγράφων τὴν ἑαυτοῦ ζωὴν, ἀλλά τι καὶ καλὸν ἔργον καὶ θεῖον ἀεὶ διαπονῶν· κἂν ἀποστερηθῆναι δέῃ ποτὲ τούτων, δυνάμενος ἵλεῳ τῇ γνώμῃ καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν αὐτῶν ἐνεγκεῖν ἐξ ἴσου, καθάπερ καὶ τὴν περιουσίαν, οὗτος ὁ μακαριζόμενος ὑπὸ τοῦ Κυρίου, καὶ πτωχὸς τῷ πνεύματι καλούμενος, κληρονόμος ἕτοιμος οὐρανοῦ βα-
13. σιλείας, 13 οὐ πλούσιος ζῆσαι μὴ δυνάμενος.

Ὁ δὲ ἐν τῇ ψυχῇ τὸν πλοῦτον φέρων, καὶ ἀντὶ Θεοῦ Πνεύματος ἐν τῇ καρδίᾳ χρυσὸν φέρων ἢ ἀγρὸν, καὶ τὴν κτῆσιν ἄμετρον ἀεὶ ποιῶν, καὶ ἑκάστοτε τὸ πλεῖον βλέπων, κάτω νενευκὼς, καὶ τοῖς τοῦ κόσμου θηράτροις πεπεδημένος, γῆ ὢν καὶ εἰς γῆν ἀπελευσόμενος, πόθεν δύναται βασιλείας οὐρανῶν ἐπιθυμῆσαι καὶ φροντίσαι, ἄνθρωπος οὐ καρδίαν, ἀλλὰ ἀγρὸν ἢ μέταλλον φορῶν, ἐν τούτοις εὑρεθησόμενος ἐπάναγκες, ἐν οἷς εἵλετο; ὅπου γὰρ ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου, ἐκεῖ καὶ ὁ θησαυρὸς αὐτοῦ. θησαυροὺς δὲ γε ὁ Κύριος οἶδε διττοὺς, τὸν μὲν ἀγαθόν· Ὁ γὰρ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας προφέρει τὸ ἀγαθόν. τὸν δὲ πονηρόν· Ὁ γὰρ κακὸς, ἐκ τοῦ κακοῦ θησαυροῦ προφέρει τὸ κακὸν, ὅτι ἐκ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας τὸ στόμα λαλεῖ. ὥσπερ οὖν θησαυρὸς
14. οὐχ εἷς παρ' αὐτῷ, 14 καθὸ καὶ παρ' ἡμῖν, ὁ τὸ αἰφνίδιον μέγα κέρδος ἐν εὑρέσει διδοὺς, ἀλλὰ

A & affectibus diues sit. Non enim ea abjecit, quæ abijcienda erant, sed quæ promiscui vsus: ac sibi quidem seruitia abstulit, innatam verò libidinis vitijque materiam exteriori penuria succendit. Renuntiandum ergo facultatibus, quç noxiæ sint, non ijs rebus, quæ, si quis rectum vsum attenderit, conducere etiam possint. Conducunt verò quæ prudentia comite & sobrietate ac pietate dispensantur. Porro ea submouenda, quæ noxia sunt: quæ autem foris sunt, ea nihil damni afferunt. Sic igitur Dominus etiam exteriorum vsum insinuat, iubens ponere non ea, quibus vita B sustentatur, sed quæ illis malè utantur, ægritudines animi vitiaque seu affectus.

16. Horum copia ipsa quidem suppetens, cunctis mortifera est; & si pereat, salutis causa est. Ab ea mundam, hoc est, pauperem nudamque animam præstare decet, sicque iam Saluatorem audire dicentem, *Veni, sequere me.* Via enim ipse tunc fit, habenti cor purum: in impuram autem animam, Dei gratia non subit. Impura autem est quæ desiderijs diues est, multisque amoribus, ijsque sæcularibus fœta est atque parturit. Nam qui possessionibus locuples est, aurumque & argentum & domos tanquam Dei dona habet, Deoque largitori in hominum salutem ex eis obsequitur; nouitque fratrum potius causa, quàm in sui C gratiam, hæc à se possideri; animoque quàm pro illorum possessione præstantior, non ve seruus hisque mancipatus, ea possidet: neque animo circunfert, nec eis vitam suam definit ac circunscribit; sed & honesti aliquid operis atque diuini in laboris partem semper assumit; &, si quando necesse fuerit illis priuari, placido animo parique hilaritate eorum iacturam ferre potest, ac abundantiam; hic ille est qui à Domino beatus prædicatur, & pauper spiritu vocatur, expeditus hæres regni cœlorum, non qui diuitiarum impatiens earum cultu viuere non potest.

Mar. 10. 21.

Pauper Euangelicus & Christo laudatus.

Matth. 5. 3.

1. At qui fert opes in animo, & loco Spiritus Dei fert aurū in corde siue agrum, nul- D loque ijs modo adhibito prædia & possessiones semper auget, ac quotidie alia pluraque animo cogitat, in terram pronus cernuusque, ac mundi laqueis irretitus, qui terra sit & in terram reuersurus sit; vnde is regni cœlorum desiderio accendatur ac eius cura affici possit; homo scilicet, qui non cor, sed agrum aut metallum gerat, quem planè necesse sit in ijs deprehendi, quorum amore captus existit. Vbi enim est mens hominis, ibi & thesaurus eius est. Duplicem porro thesaurum nouit Dominus, alterum bonum; *Bonus enim homo, de bono thesauro cordis sui profert bonum*: alterum malum: *Malus enim, de malo thesauro profert malum: ex abundantia enim cordis os loquitur.* Quemadmodum igitur thesaurus non vnus apud eum, velut etiam se res in nobis habet, quo scilicet inopinatò invento, ingens lucrum offendenti præstatur; sed & alius est nullius frugis, nihil-

Affectu diues, alienus à spiritu.

Gen. 3. 19.

Matth. 6. 21.

Matth. 12. 35.

Animæ thesaurus bonus & malus.

Luc. 6. 45.

que expetendus, infaustæ possessionis atque damnosus: sic sunt quoque bonorum, deque malorum genere, diuitiæ; si quidem diuitias & thesaurum haud inter se naturam dirimi scimus. Ac quidem erunt diuitiæ meritò possidendæ ac amplexandæ; itemque ne dignæ quidem quæ possideantur ac respuendæ. Ad eundem modum etiam paupertas spiritalis quidem beata prædicanda; vnde & adjecit Matthæus; *Beati pauperes.* Quo id modo? nimirum *pauperes spiritu.* Ac rursus, *Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam* Dei. Igitur miseri pauperes contrariæ indolis, qui Dei expertes, magisque expertes humanarum facultatum, Dei iustitiam ne quidem delibarunt.

Diuitiæ bonæ & malæ.

Item paupertas.

Matth. 5. 5.

18 Diuites ergo qui difficile intrabunt in regnum cœlorum subtilius ac eruditè intelligendi, non prauo sensu rusticiusque ac carnali intellectu. Non enim ita dictum est, nec in eis quæ foris sunt salus posita est, siue illa multa siue pauca sint, siue parua siue magna, siue laude clara siue obscura, siue probata siue improba; sed in animi virtute, fide, spe & charitate; fraterno amore & scientia & mansuetudine & modestia & veritate, quorum præmium salus est. Neque enim viuet quispiam quod pulchro sit corpore, aut contrà, peribit; sed qui castè exque diuinis rationibus vtitur concesso corpore, is viuet; qui verò Dei templum corrumpit, disperdetur. Potest verò quis etiam deformis indulgere libidini, & qui pulcher sit studere castitati. Neque robur molesque ac proceritas corporis vitam afferunt, nec membrum aliquod dat perniciem; sed causam in vtrunque præbet, quæ his anima vtitur. Sustine, inquit, si quis te in faciem cædit; cui & robustus & prospera vtens valetudine obaudire potest; & contrà quis infirmus mentis petulantia, eius transgressor esse. Sic & rursus egenus quidam & inops, cupiditatibus ebrius extiterit, quique diuitijs affluat, sobrius egenus voluptatum; nempe obsequendi animo sedulus, cordatus, mundus, castigatus. Si igitur quod potissimùm primùmque vitam est habiturum, anima est, eique vitam præstat, quæ illi virtus quasi adnascitur atque comes est, mortisque interitu vitium perimit; apertè constat, ipsam, tum eorum egenam, quę quis diuitijs labefactat, incolumem fore; tum ijs affluentem quę ex diuitijs procliuè inolescunt, interitu mergendam. Nec iam alibi quàm in animæ ipso statu & affectione, vt Deo obsequatur mundamque se præbeat, & vt transgrediendo mandata, vitium ac malitiam colligat, causam quæramus cur hæc ita vtrinque eueniant.

Facilis, vel difficilis ingressus in regnum cœlorum, ex animi dotibus.

1. Cor. 3. 17.

Matth. 5. 39

Luc. 6. 29.

2. Cor. 11. 20.

19. Verè igitur probéque diues est, qui frequens virtutibus est, & quavis fortuna sanctè & fide vti potest: falsò autem diues, qui carne diues est, vitamque transtulit ad exteriorem substantiam, quæ præterit atque interit, ac quandoque in alterius

Diues & pauper, verè falsoque.

A καὶ δεύτερος ὁ ἀκερδὴς καὶ ἄζηλος καὶ δύσκτητος καὶ ἐπιζήμιος· οὕτω καὶ πλοῦτος, ὁ μέν τις ἀγαθῶν, ὁ δὲ κακῶν· εἴγε τὸν πλοῦτον καὶ τὸν θησαυρὸν οὐκ ἀπηρτημένους ἴσμεν ἀλλήλων τῇ φύσει. καὶ ὁ μέν τις πλοῦτος κτητὸς ἂν εἴη καὶ περίβλητος, ὁ δὲ ἄκτητος καὶ ἀπόβλητος. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ πτωχεία μακαριστὴ μὲν ἡ πνευματική· διὸ καὶ προσέθηκεν ὁ Ματθαῖος, Μακάριοι οἱ πτωχοί· πῶς; τῷ πνεύματι. καὶ πάλιν, Μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ. οὐκοῦν ἄθλιοι οἱ ἐναντίοι πτωχοί, Θεοῦ μὲν ἄμοιροι, ἀμοιρότεροι δὲ τῆς ἀνθρωπίνης κτήσεως, ἄγευστοι δὲ δικαιοσύνης Θεοῦ.

B Ὥστε τοὺς πλουσίους μαθηματικῶς ἀκουστέον, 15.
τοὺς δυσκόλως εἰσελευσομένους εἰς τὴν βασιλείαν, μὴ σκαιῶς μηδὲ ἀγροίκως μηδὲ σαρκικῶς. οὐ γὰρ οὕτω λέλεκται, οὐδὲ ἐπὶ τοῖς ἐκτὸς ἡ σωτηρία, οὔτε εἰ πολλὰ, οὐδὲ εἰ ὀλίγα ταῦτα, ἢ μικρὰ ἢ μεγάλα, ἢ ἔνδοξα ἢ ἄδοξα, ἢ εὐδόκιμα ἢ ἀδόκιμα· ἀλλ' ἐπὶ τῇ τῆς ψυχῆς ἀρετῇ, πίστει καὶ ἐλπίδι καὶ ἀγάπῃ, καὶ φιλαδελφίᾳ καὶ γνώσει καὶ πρᾳότητι καὶ ἀτυφίᾳ καὶ ἀληθείᾳ, ὧν ἆθλον ἡ σωτηρία. οὐδὲ γὰρ διὰ κάλλος σώματος ζήσεταί τις, ἢ τοὐναντίον ἀπολεῖται· ἀλλ' ὁ μὲν τῷ δοθέντι σώματι ἁγνῶς καὶ κατὰ Θεὸν χρώμενος, ζήσεται· ὁ δὲ φθείρων τὸν ναὸν Θεοῦ, φθαρήσεται. δύναται δέ τις καὶ αἰσχρὸς ἀσελ-
C γαίνειν, καὶ καλὸς σωφρονεῖν. οὐδὲ ἰσχὺς καὶ σώματος μέγεθος ζωοποιεῖ, οὐδὲ τῶν μελῶν οὐδὲν ἀπόλλυσιν, ἀλλ' ἡ τούτοις ψυχὴ χρωμένη τὴν αἰτίαν ἐφ' ἑκάτερα παρέχεται. Ὑπόφερε γοῦν φησὶ παιόμενος τὸ πρόσωπον· ὅπερ δύναται καὶ ἰσχυρός τις ὢν καὶ εὐεκτῶν ἐπακοῦσαι, καὶ πάλιν ἀσθενικός τις ὢν ἀκρασίᾳ γνώμης παραβῆναι. οὕτω καὶ ἄπορός τις ὢν καὶ ἄβιος εὑρεθείη ποτ' ἂν μεθύων ταῖς ἐπιθυμίαις, καὶ χρήμασι πλούσιος νήφων καὶ πτωχεύων ἡδονῶν, πεπεισμένος, συνετός, καθαρός, κεκολασμένος. εἰ τοίνυν ἐστὶ τὸ ζησόμενον μάλιστα καὶ πρῶτον ἡ ψυχή, καὶ περὶ ταύτην ἀρετὴ μὲν φυομέ-
D νη σώζει, κακία δὲ θανατοῖ, δῆλον ἤδη σαφῶς, ὅτι αὕτη καὶ πτωχεύουσα ὧν 16.
ἄν τις ἀπὸ πλούτου διαφθείρηται, σώζεται· καὶ πλουτοῦσα τούτων ὧν ἐπιτρίβει πλοῦτος, θανατοῦται· καὶ μηκέτι ζητῶμεν ἀλλαχοῦ τὴν αἰτίαν τοῦ τέλους, πλὴν ἐν τῇ τῆς ψυχῆς καταστάσει καὶ διαθέσει, πρός τε ὑπακοὴν Θεοῦ καὶ καθαρότητα, πρός τε παράβασιν ἐντολῶν καὶ κακίας συλλογήν.

Ὁ μὲν ἄρα ἀληθῶς καὶ καλῶς ἐστὶν ὁ τὴν ἀρετὴν πλούσιος, καὶ πάσῃ τύχῃ χρῆσθαι ὁσίως καὶ πιστῶς δυνάμενος· ὁ δὲ νόθος πλούσιος, ὁ κατὰ σάρκα πλούσιος, καὶ τὴν ζωὴν εἰς τὴν ἔξω κτῆσιν μετενηνοχὼς τὴν παρερχομένην καὶ φθειρομένην, καὶ ἄλλοτε ἄλλου

γενομένην, καὶ ἐν τῷ τέλει μηδενὸς μηδαμῇ. πάλιν αὖ καὶ γνήσιος πτωχὸς, καὶ νόθος ἄλλος πτωχὸς καὶ ψευδώνυμος· ὁ μὲν κατὰ πνεῦμα πτωχὸς, τὸ ἴδιον· ὁ δὲ κατὰ κόσμον, τὸ ἀλλότριον. τῷ δὴ κατὰ κόσμον πτωχῷ, καὶ πλουσίῳ
17. κατὰ τὰ πάθη, 17 ὁ κατὰ πνεῦμα πτωχῷ καὶ κατὰ Θεὸν πλουσίῳ, Ἀπόστηθι φησὶ τῶν ὑπαρχόντων ἐν τῇ ψυχῇ σου κτημάτων ἀλλοτρίων, ἵνα καθαρὸς τῇ καρδίᾳ γενόμενος ἴδῃς τὸν Θεόν· ὅπερ καὶ δι᾽ ἄλλης φωνῆς ἐστὶν, εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. καὶ πῶς αὐτῶν ἀποστῇς; πωλήσας. τί οὖν; χρήματα ἀντὶ κτημάτων λάβῃς; ἀντίδοσιν πλούτου προσποιησάμενος, ἐξαργυρίσας τὴν φανερὰν οὐσίαν; οὐδαμῶς. ἀλλ᾽ ἀντὶ τῶν πρότερον ἐνυπαρχόντων τῇ ψυχῇ, ἣν σῶσαι ποθεῖς, ἀντεισαγόμενος ἕτερον πλοῦτον θεοποιὸν καὶ ζωῆς χορηγὸν αἰωνίου, τὰς κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ διαθέσεις· ἀνθ᾽ ὧν σοι περιέσται μισθὸς καὶ τιμὴ διηνεκὴς καὶ σωτηρία, καὶ αἰώνιος ἀφθαρσία. οὕτω καλῶς πωλεῖς τὰ ὑπάρχοντα, τὰ πολλὰ καὶ περισσὰ, καὶ ἀποκλείοντά σοι τοὺς οὐρανοὺς, ἀντικαταλλασσόμενος αὐτῶν τὰ σῶσαι δυνάμενα. ἐκεῖνα ἐχέτωσαν οἱ σάρκινοι πτωχοὶ καὶ τούτων δεόμενοι· σὺ δὲ τὸν πνευματικὸν πλοῦτον ἀντιλαβὼν, ἔχοις ἂν ἤδη θησαυρὸν ἐν οὐρανοῖς.

Ταῦτα μὴ συνιεὶς κατὰ τρόπον ὁ πολυχρήματος καὶ ἔννομος ἄνθρωπος, μηδὲ ὅπως ὁ αὐτὸς καὶ πτωχὸς δύναται εἶναι καὶ πλούσιος, καὶ ἔχειν τὰ χρήματα καὶ μὴ ἔχειν, καὶ χρῆσθαι τῷ κόσμῳ καὶ μὴ χρῆσθαι, ἀπῆλθε στυγνὸς καὶ κατηφὴς, λιπὼν τὴν τάξιν τῆς ζωῆς, ἧς ἐπιθυμεῖν μόνον, ἀλλ᾽ οὐχὶ καὶ τυχεῖν ἠδύνατο, τὸ δύσκολον ποιήσας ἀδύνατον αὐτὸς ἑαυτῷ. δύσκολον γὰρ ἦν μὴ περιάγεσθαι, μηδὲ καταστρέφεσθαι τὴν ψυχὴν ἀπὸ τῶν προσόντων ἁβρῶν τῷ περιδήλῳ πλούτῳ καὶ ἀνθηρῶν γοητευμάτων, οὐκ ἀδύνατον δὲ καὶ ἐν τούτῳ λαβέσθαι σωτηρίας, εἴ τις ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ αἰσθητοῦ πλούτου ἐπὶ τὸν νοητὸν καὶ θεοδίδακτον μεταγάγοι, καὶ μάθοι τοῖς ἀδιαφόροις χρῆσθαι καλῶς καὶ ἰδίως, καὶ ὡς ἂν εἰς ζωὴν αἰώνιον ὁρμῷτο. καὶ οἱ μαθηταὶ δὲ τὸ πρῶτον μὲν καὶ αὐτοὶ περιδεεῖς καὶ καταπληγεῖς γεγόνασι, ἀκούσαντες τί δήποτε; ἆρά γε ὅτι χρήματα καὶ αὐτοὶ ἐκέκτηντο πολλά; ἀλλὰ καὶ αὐτὰ ταῦτα τὰ δικτύδια καὶ ἄγκιστρα, καὶ τὰ ὑπηρετικὰ σκαφίδια ἀφῆκαν πάλαι, ἅπερ ἦν αὐτοῖς μόνα. τί οὖν φοβηθέντες λέγουσι, Τίς δύναται σωθῆναι; καλῶς ἤκουσαν, καὶ ὡς μαθηταὶ, τοῦ παραβολικῶς καὶ ἀσαφῶς λεχθέντος ὑπὸ τοῦ Κυρίου, καὶ ᾔσθοντο τοῦ βάθους τῶν λόγων. ἕνεκα μὲν οὖν χρημάτων ἀκτημοσύνης εὐέλπιδες ἦσαν πρὸς σωτηρίαν· ἐπειδὴ δὲ συνῄδεσαν ἑαυτοῖς μήπω τὰ πάθη τέλεον ἀποτεθειμένοις· ἀρτιμαθεῖς γὰρ ἦσαν καὶ νεωστὶ πρὸς τοῦ

A censum transit, & ad extremum nullius planè existit. Rursus eadem ratione est & verus pauper, & spurius alius falsique nominis pauper existit: quorum nempe alius pauper spiritu sit, quod est proprium; alius sæculari fastu, quod alienum. Mundi igitur fastu pauperi, ac qui diues vitijs sit, non qui spiritu pauper & secundùm Deum diues existat, Recede, ait, ab his quas, in animo, possides alienis facultatibus, vt mundo corde euadens videas Deum; quod & alia verborum forma est, vt intres in regnum cœlorum. Quam verò modo ab eis recesseris? Vendendo. Quid ergo? Ita nimirum vt prædiorum pretio pecuniam recipias? nempe opes opibus commutando, conflata quæ in oculos incurrit substantia? Nequa-
B quam. Sed ita vt loco earum, quæ animo antè inerant, quem esse saluum cupis, alias diuitias deificas vitæque æternæ pararias (ex diuini scilicet ratione mandati consertos animi affectus) inseras; pro quibus erit tibi merces ac perpetuus honor & salus, ęternaque incorruptio. In hunc modum rectè vendis quæ possides, multa illa & superflua, & quæ tibi cœlum occludunt, cum illis commutans, quæ salutem afferre possint. Illa habeant carnali ritu pauperes & qui his indigeant: tu verò spiritalibus eorum loco receptis diuitijs, thesaurum in cœlis habeas.

Atqui pretium recipis, vt in pauperes eroges.

20. Hæc per metaphoram dicta non intelligens ille multis pecuniis locuples &
C homo legalis; neque vt possit idem & pauper esse & diues, & habere pecunias & non habere, nec non vti sæculo & non vti, abijt tristis & mœrens, relicta vitæ sorte, quam solummodo cupere, at non etiam assequi potuit; qui sibi nimirum quod arduum erat, impossibile reddiderit. Arduum namque ac difficile erat non circunduci animum neque sede mentis euerti, affluentium bonorum floridaque specie præstigio prope obrepantium conspicuo censu ac diuitijs, non tamen impossibile cum his etiam nancisci salutem, si quis ab ijs opibus quæ in sensum cadunt, ad eas se transferat, quę in mente intelliguntur, Deoque docente noscuntur; noueritque bene vti illis quę promiscui vsus
D sunt propriaque illi ratione, & vt animi desiderio ad vitam æternam enitatur. Quin & discipuli, illi quidem primùm timore perculsi ac attoniti sunt. Quo nempe audito? Num quod ipsi quoque multas pecunias habebant? Verùm ipsa quoque vilia retia hamosque ac piscatorias scaphas lintresque iam olim reliquerant, quæ sola illis in censu erant. Quid ergo timentes aiunt, *Et quis potest saluus fieri?* Præclarè audierant, & vt discipuli, quod per parabolam sensuque obscuriore à Domino dictum fuerat, ac sententiæ altitudinem intellexerant. Et quidem quod attinet ad pecuniarum abdicationem bona spe consequendæ salutis freti erant: Quod verò necdum se perfectè affectus vitiaque exuisse sibi conscij erant (quippe nuper disci-

Abdicatio spiritalis ipsa difficilis, non impossibilis.

Alij de alijs, & qui pauperes non essent, aiunt eos loqui. Mar. 10. 26.

plina imbuti, recensque à Saluatore in familiam asciti) supra modum animis perculsi erant, suamque ipsi salutem, haud secus ac diuitis illius habentis multas pecunias, direque animo rei familiari addicti (quam & vitæ æternæ prætulerat) in desperatis habebant. Magno itaque illis timore dignum videbatur, si tum is qui pecunias haberet, tum qui affectibus grauidus esset, in diuitum censu habendi essent, ipsique perinde regno cœlorum eijciendi forent. Animorum enim qui immunes ab affectibus, ac labe purique sint, existit salus.

Luc. 18. 27. Inanes nostri ex nobis conatus; fortis voluntas aspirante gratia virtute præstat.

21. Dominus verò respondit, *Quod est impossibile apud homines, est possibile Deo.* Et hoc rursus magnæ sapientiæ plenum est: idcirco nimirum quod homo ipse à se, suaque virtute operam ponens, studensque ac laborans vt compressis affectibus tranquilli animi fiat, nihil inde præstat: sin autem eius palam rei desiderio vehementius inardescat diligentiamque omnem adhibeat, adiuncta illi diuina virtute euadat votorum compos. Deus namque volentibus animis aspirat. Sin autem à cœpta animi alacritate abscesserint, etiam datus à Deo Spiritus contrahitur. Inuitis enim salutem afferre, eius est qui vim afferat; volentibus autem libero animi proposito, eius qui liberaliter indulgeat. Nec dormientium & in delicijs agentium est regnum cœlorum, sed *violenti rapiunt illud.* Hæc enim sola bona violentia, Deo vim inferre, atque à Deo vitam rapere. Qui autem nouit, eos, qui strenuè ac firmiter, imo qui violenter rei incumbunt, eius copiam facit ceditque. Gaudet enim Deus in his se vinci. Itaque cùm hæc audisset beatus Petrus, electus ille ac eximius, princeps ille discipulorum, pro quo vno ac seipso Dominus tributum pendit, sermonem confestim rapuit vimque eius comprehendit. Quid verò ait? *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te.* Porro omnia, si ea dicat quæ in censu habebat, relictis forsitan, quæ tota substantia esset, quatuor obolis, magnificè glorietur, imprudensque dignum horum præmium vicemque regnum cœlorum pronuntiet. Sin autem quas hactenus memorauimus, veteribus spiritualibus quasi facultatibus animique ægritudinibus atq; vitijs projectis, Magistri vestigia sequuntur, id verò iam illis connectat, qui cœlis adscribendi sunt. Sic enim reuera præstatur vt Saluatorem sequatur, qui illius ab omni immunem noxa vitam colat ac perfectionem, quique in illam velut speculum contuendo animum perornet componatque, ac in omnibus pares illi mores prorsus induat.

Matth. 11. 12. Qui violenter regnum rapiant.

Matth. 17. 26.

Matth. 19. 28. Relicta omnia Apostolis, affectu potius, quàm censu.

Sequi Christum vt præstetur.

Mar. 10. 29.

22. *Respondens autem Iesus, ait, Amen dico vobis, qui reliquerit propria, & parentes & fratres & pecunias propter me & propter Euangelium, recipiet centies tantum.* At neque hoc vos turbet, nec quod adhuc durioribus verbis alio loco editum est, *Qui non odit patrem & matrem & filios, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus.* Non enim præcepit odium

Luc. 14. 26. Odisse parentes; & inimicos diligere.

A Σωτῆρος ἐνδρολογημένοι, περισσῶς ἐξεπλήττοντο, καὶ ἀπεγίνωσκον ἑαυτοὺς οὐδέν τι ἧττον ἐκείνου τοῦ πολυχρηματου, καὶ δεινῶς τῆς κτήσεως περιεχομένου, ἥν γε προέκρινε ζωῆς αἰωνίου. ἄξιον οὖν ἦν τοῖς μαθηταῖς φόβου παντὸς, εἰ καὶ ὁ χρήματα κεκτημένος, καὶ ὁ τῶν παθῶν ἔγκυος ὢν ἐπλούτουν, καὶ αὐτοὶ παραπλησίως ἀπελαθήσονται οὐρανῶν. ἀπαθῶν γὰρ καὶ καθαρῶν ψυχῶν ἐστιν ἡ σωτηρία.

Ὁ δὲ Κύριος ἀποκρίνεται, διότι τὸ ἐν ἀνθρώποις ἀδύνατον, δυνατὸν Θεῷ. πάλιν καὶ τοῦτο μεγάλης σοφίας μεστόν ἐστιν. ὅτι καθ' αὑτὸν μὲν ἀσκῶν καὶ διαπονούμενος ἀπάθειαν ἄνθρωπος, οὐδὲν ἀνύει· ἐὰν δὲ γένηται δῆλος B ὑπερεπιθυμῶν τούτου καὶ διεσπουδακὼς, [18] τῇ προσθήκῃ τῆς παρὰ Θεοῦ δυνάμεως περιγίνεται. βουλομέναις μὲν γὰρ ὁ Θεὸς ταῖς ψυχαῖς συνεπιπνεῖ· εἰ δὲ ἀποσταῖεν τῆς προθυμίας, καὶ τὸ δοθὲν ἐκ Θεοῦ πνεῦμα συνεστάλη. τὸ μὲν γὰρ ἄκοντας σώζειν, ἐστὶ βιαζομένου. τὸ δὲ αἱρουμένους, χαριζομένου. οὐδὲ τῶν καθευδόντων καὶ βλακευόντων ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' οἱ βιασταὶ ἁρπάζουσιν αὐτήν. αὕτη γὰρ μόνον βία καλὴ, Θεὸν βιάσασθαι, καὶ παρὰ Θεοῦ ζωὴν ἁρπάσαι. ὁ δὲ γνοὺς τοὺς βεβαίως, μᾶλλον δὲ βιαίως ἀντεχομένους, συνεχώρησεν, εἶξεν. χαίρει γὰρ ὁ Θεὸς τὰ τοιαῦτα ἡττώμενος. τοιγάρτοι τούτων ἀκούσας ὁ μακάριος Πέτρος, ὁ C ἐκλεκτὸς, ὁ ἐξαίρετος, ὁ πρῶτος τῶν μαθητῶν, ὑπὲρ οὗ μόνου καὶ ἑαυτοῦ τὸν φόρον ὁ Σωτὴρ ἐκτελεῖ, ταχέως ἥρπασε καὶ συνέβαλε τὸν λόγον· καὶ τί φησιν; Ἰδὲ ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα, καὶ ἠκολουθήσαμέν σοι. τὰ δὲ πάντα, εἰ μὲν τὰ κτήματα τὰ ἑαυτοῦ λέγει, τέσσαρας ὀβολοὺς τοῦ ὅλου καταλιπὼν μεγαλύνεται, καὶ τούτων ἀντάξιαν ἀποφαίνων ἂν λάθοι τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. εἰ δὲ ἅπερ ἄρτι νῦν ἐλέγομεν, τὰ παλαιὰ νοητὰ κτήματα καὶ ψυχικὰ νοσήματα ἀπορρίψαντες, ἕπονται κατ' ἴχνος τῷ διδασκάλῳ, τοῦτ' ἀνάπτοιτο ἤδη τοῖς ἐν οὐρανοῖς ἐγγραφησομένοις. D οὕτως γὰρ ἀκολουθεῖν ὄντως τῷ Σωτῆρι, ἀναμαρτησίαν καὶ τελειότητα τὴν ἐκείνου μετερχόμενον, καὶ πρὸς ἐκείνην ὥσπερ κάτοπτρον κοσμοῦντα καὶ ῥυθμίζοντα τὴν ψυχὴν, καὶ πάντα διὰ πάντων ὁμοίως διατιθέντα.

Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὃς ἂν ἀφῇ τὰ ἴδια, καὶ γονεῖς καὶ ἀδελφοὺς καὶ χρήματα ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ ἕνεκεν τοῦ εὐαγγελίου, ἀπολήψεται ἑκατονταπλασίονα. ἀλλὰ μηδὲ τοῦθ' ὑμᾶς ἐπιταρασσέτω, μηδὲ τὸ ἔτι σκληρότερον ἀλλαχοῦ ταῖς φωναῖς ἐξενηνεγμένον, Ὃς οὐ μισεῖ πατέρα καὶ μητέρα καὶ παῖδας, προσέτι δὲ καὶ τὴν ψυχὴν ἑαυτοῦ, ἐμὸς μαθητὴς εἶναι οὐ δύναται. οὐ γὰρ εἰσηγεῖται μῖσος

A καὶ διάλυσιν ἀπὸ τῶν φιλτάτων ὁ τῆς εἰρήνης Θεὸς, ὅ γε καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἀγαπᾷν παραινῶν. εἰ δὲ τοὺς ἐχθροὺς ἀγαπητέον, ἀνάλογον ἀπ' ἐκείνων ἀνιόντι καὶ τοὺς ἐγγυτάτω γένους· ἢ εἰ μισητέον τοὺς πρὸς αἵματος, πολὺ μᾶλλον τοὺς ἐχθροὺς ἀποβάλλεσθαι κατιὼν ὁ λόγος διδάσκει. ὥστε ἀλλήλους ἀναιροῦντες ἐλέγχοιντ' ἂν οἱ λόγοι. ἀλλ' οὐδ' ἀναιροῦσιν, οὐδ' ἐγγύς. ἀπὸ γὰρ τῆς αὐτῆς γνώμης καὶ διαθέσεως, καὶ ἐπὶ τῷ αὐτῷ ὅρῳ πατέρα μισοίη τις ἂν ἐχθρὸν ἀγαπῶν, ὁ μήτε ἐχθρὸν ἀμυνόμενος, μήτε πατέρα Χριστοῦ πλέον αἰδούμενος. ἐν ἐκείνῳ μὲν γὰρ τῷ λόγῳ, μῖσος ἐκκόπτει καὶ κακοποιΐαν, ἐν τούτῳ δὲ, τὴν πρὸς τὰ σύντροφα δυσωπίαν, εἰ βλάπτοι πρὸς σωτηρίαν. B εἰ γοῦν ἄθεος εἴη τινὶ πατὴρ ἢ υἱὸς ἢ ἀδελφὸς, καὶ κώλυμα τῆς πίστεως γένοιτο, καὶ ἐμπόδιον τῆς ἄνω ζωῆς, τούτῳ μὴ συμφερέσθω, μηδὲ ὁμονοείτω, ἀλλὰ τὴν σαρκικὴν οἰκειότητα διὰ τὴν πνευματικὴν ἔχθραν διαλυσάτω.

Νόμισον εἶναι τὸ πρᾶγμα διαδικασίαν. ὁ μὲν πατήρ σοι δοκείτω παρεστὼς λέγειν, Ἐγώ σε ἔσπειρα καὶ ἔθρεψα· ἀκολούθει μοι καὶ συναδίκει, καὶ μὴ πείθου τῷ Χριστοῦ νόμῳ· καὶ ὅσα ἂν εἴποι βλάσφημος ἄνθρωπος καὶ νεκρὸς τῇ φύσει. ἑτέρωθεν δὲ ἄκουε τοῦ Σωτῆρος, Ἐγώ σε ἀνεγέννησα, κακῶς ὑπὸ κόσμου πρὸς θάνατον γεγεννημένον· ἠλευθέρωσα, ἰασάμην, ἐλυτρωσάμην. ἐγώ σοι δείξω Θεοῦ Πατρὸς ἀγαθοῦ πρόσωπον· μὴ κάλει σεαυτῷ πατέρα ἐπὶ γῆς. C οἱ νεκροὶ τοὺς νεκροὺς θαπτέτωσαν, σὺ δέ μοι ἀκολούθει· ἀνάξω γάρ σε εἰς ἀνάπαυσιν ἀρρήτων καὶ ἀλέκτων ἀγαθῶν, ἃ μὴ ὀφθαλμὸς εἶδε, μήτε οὖς ἤκουσε, μήτε ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπων ἀνέβη, εἰς ἃ ἐπιθυμοῦσιν Ἄγγελοι παρακύψαι, καὶ ἰδεῖν ἅπερ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἁγίοις ἀγαθὰ καὶ τοῖς φιλοῦσιν αὐτὸν τέκνοις. ἐγώ σου τροφεὺς, ἄρτον ἐμαυτὸν διδοὺς, οὗ γευσάμενος οὐδεὶς ἔτι πεῖραν θανάτου λαμβάνει, καὶ πόμα καθ' ἡμέραν ἐνδιδοὺς ἀθανασίας. ἐγὼ διδάσκαλος ὑπερουρανίων παιδευμάτων. ὑπὲρ σοῦ πρὸς τὸν θάνατον διηγωνισάμην, καὶ τὸν σὸν ἐξέτισα θάνατον, ὃν ὤφειλες ἐπὶ τοῖς προημαρτημένοις καὶ τῇ πρὸς Θεὸν ἀπιστίᾳ. τούτων τῶν λόγων ἑκατέρωθεν διακούσας, ὑπὲρ σεαυτοῦ δίκασον, καὶ τὴν ψῆφον ἔνεγκε τῇ σεαυτοῦ D σωτηρίᾳ. κἂν ἀγελφὸς ὅμοια λέγῃ, κἂν τέκνον, κἂν γυνὴ, κἂν ὅστις οὖν, πρὸ πάντων ἐν σοὶ Χριστὸς ὁ νικῶν ἔστω, ὑπὲρ σοῦ γὰρ ἀγωνίζεται.

Δύνασαι καὶ τῶν χρημάτων ἐπίπροσθεν εἶναι· φράσον, Ναὶ οὐκ ἀπάγει με Χριστὸς τῆς κτήσεως· ὁ Κύριος οὐ φθονεῖ. ἀλλ' ὁρᾷς σεαυτὸν ἡττώμενον ὑπ' αὐτῶν καὶ ἀνατρεπόμενον; ἄφες, ῥίψον, μίσησον, ἀπόταξαι, φύγε. κἂν ὁ δεξιός σου ὀφθαλμὸς σκανδαλίζῃ σε, ταχέως ἔκκοψον αὐτόν. αἱρετώτερον ἑτεροφθάλμῳ βασιλεία Θεοῦ, ἢ ὁλοκλήρῳ τὸ πῦρ. κἂν χεὶρ, κἂν ποὺς, κἂν ἡ ψυχὴ, μίσησον αὐτήν.

& diuortium à charissimis, Deus pacis, qui & inimicos diligere iubeat. Quod si inimici diligendi sunt pari etiam ratione ab eis ascendendo, qui sunt genere coniunctissimi; aut si odio habendi affines & cognati, potiori ratione reijciendos inimicos descendendo ratio docet. Proinde alia aliam sententiam liquidò destruit. At non inuicem destruunt, neque vlla re aduersantur, aut vel prope destruunt. Ex eodem quippe affectu & animo, eademque regula patrem odio habeat amando inimicum, qui nec inimicum vlciscatur, neque patrem plus Christo vereatur. In illo quidem verbo odium resecat & voluntatem inferendi mala, in hoc verò nimiam in coniunctos reuerentiam, dum hæc saluti officiat. Si ergo infidelis cuipiam pater aut filius aut frater extiterit, atque horum quilibet fidei, vitæque in cœlis consequendæ impedimentum præstiterit, huic ne consentiat, aut cum illo concordiam habeat, sed spiritalis inimicitiæ causa carnalem necessitudinem diluat.

Rom. 15. 33. & 16. 20.

Ex eadem radice parentum odium, & amor inimicorum.

23. Rem arbitrator litis esse contestationem. Hinc quidem videatur adstans pater dicere, *Ego te proseminaui & enutriui; sequere me, pariterque iniquè age, nec Christi legi obsequere*, ac quicquid aliud vir blasphemus & mortuus natura dixerit. Aliunde verò audi Saluatorem, *Ego te regeneraui, qui malè à mundo mortis victima fuisses genitus: in libertatem asserui, sanaui, redemi. Ego Dei boni Patris tibi vultum ostendam: Noli patrem vocare super terram; mortui sepeliant mortuos; tu verò me sequere; sublimem enim ducam in requiem arcanorum, & quæ nemo eloqui queat, bonorum*; quæ oculus non vidit, nec auris audiat, nec in cor hominis ascenderunt, in quę desiderant Angeli prospicere, *& videre* quæ præparauit Deus *bona Sanctis* seque diligentibus *filijs*. *Ego nutritius tuus, qui meipsum panem prebeam, quem qui gustauerit, nemo adhuc mortis periculum faciet; qui fundam quotidie potum immortalitatis. Ego Magister cœlo celsioris doctrinæ ac disciplinæ. Pro te cum morte certamen desudaui, ac cuius reus pœna eras ob patrata delicta Deoque negatam fidem & incredulitatis crimen, ego exsolui.* Qui hos vtrinque sermones audias, pro te ipse esto iudex, inque tuæ rem salutis ferto sententiam. Et si frater similia loquatur, etsi filius, etsi vxor, etsi quivis alius, ante omnes Christus in te vincat, quippe cuius ille gratia in arenam descendat.

Mundi ac Christi concertatio.

Matth. 21. 9. & 8. 2.

1. Cor. 2. 9.

1. Petr. 1. 12.

Ose. 11. 3. Ioan. 8. 52. & 6. 59.

24. Potes & pecunijs opponere. Dicito, *Sanè non vetat Christus ne possessiones habeam. Non inuidet Dominus.* At vides, illarum te vinci libidine, & à mentis statu ea te dimoueri? dimitte, proijce, odio habe, abrenuntia, fuge. *Etsi dexter oculus scandalizat te*, quam primùm *erue eum*. Melius est cum vno oculo regnum Dei, quàm integro ignis. Siue sit manus, siue pes, siue anima, habe odio.

Abijcienda opes cum affectu nocent.

Matth. 5. 29.

Luc. 17. 33. Si enim hic Christi causa etiam pereat, futuro æuo ad vitam reparandam expecta.

Mar. 10. 30. 25. Hunc sensum habent & quæ sequuntur. *Nunc, in tempore hoc, agros, pecuniam, domos & fratres non habere cum persecutionibus.*

Singularis expositio non habenda temporanea cum persecutionibus.

Neque enim vocat ad vitam qui pecunia careant, qui sine lare & tecto, qui fratres nullos habeant, cùm vocauerit etiam diuites; sed sicut iam in superioribus diximus, fratres quoque illius cultos moribus, veluti Petrum & Andream, necnon Iacobum & Ioannem Zebedæi filios; verùm inter se concordes & cum Christo.

Matth. 4. 19. & 21.

Cæterum singula hæc *cum persecutionibus* habere non probat. Persecutio verò alia quidem forinsecus obtingit, persequentibus hominibus Fideles vel inimicitiæ causa, vel inuidiæ, vel lucri, vel suggestione diabolica.

Persecutio interior, ipsa grauior.

At grauissima persecutio est, quæ oritur intrinsecus ex ipsa cuiusque anima, deprauata impiis desideriis variisque voluptatibus, necnon improba spe inanibusque insomnijs; quæ plura semper habendi cupiditate & ferinis amoribus rabida, æstuansque obiectis velut stimulis aculeisque affectibus ac libidinibus, cruentetur ad furiosa studia, ad desperandam salutem Deique spretionem. Persecutio hæc, grauior est & acerbior, ex animo ipso prorumpens semperque præsens, quam nec euitare potest, qui illa appetitur: quippe qui hostem omni loco in se ipse circumferat. Similiter etiam, quæ extrinsecus adhibetur, incensio ac tentatio, probationem operatur; quæ verò intrinsecus oritur, mortem inducit.

Exterior pugna facilis superatu.

Bellum quoque accidentario ac velut casu externo agente conflatum, facilè dissoluitur; quod autem ipsi animo inest, ad mortem vsque extenditur. Cum tali igitur persequutione si carnales diuitias habeas, si fratres carnales & alia pignora, omnem hanc possessionem censumque in malum cedentem, relinque: tibi ipse pacem præbe, prolixa liberare persecutione, ad Euangelium ab illis conuertere, præ omnibus Saluatorem elige, tuæ patronum ac solatium animæ, nullumque finem habituræ præbitorem vitæ.

2. Cor. 4. 18. *Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna*: & in præsenti quidem tempore caduca sunt nullaque firmitate fulta; in futuro autem, æterna est vita.

Mar. 10. 31. 26. *Erunt primi nouissimi, & nouissimi primi.* Multa hic locus habet reconditioris sensus, & quę egeant explicatione, non tamen de illio impræsentiarum vertitur quęstio. Non enim ad solas diuitias spectat, sed ad omnes planè homines, qui fidei semel nomen dedere. Itaque huic modò supersedeamus quæsito: quod autem subiectum argumento est ita demonstratum arbitror, vt satis factum sit datæ fidei; quod nempe Saluator ad ipsas diuitias quod attinet longéque copiosam substantiam, diuites nullo modo excluserit,

Diuites quà diuites haud reprobi.

aut eis salutem intercluserit, si modò possint ac velint diuinis inclinare mandatis,

A ὁ γὰρ ἐνταῦθα ἀπολλύων ὑπὲρ Χριστοῦ, [19] ἐκεῖ ζωογονήσεται. 19.

Ταύτης δὲ ὁμοίως ἔχεται τῆς γνώμης καὶ τὸ ἑπόμενον, Νῦν ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ ἀγροὺς καὶ χρήματα καὶ οἰκίας καὶ ἀδελφοὺς [20] μὴ ἔχειν 20. μετὰ διωγμῶν. οὔτε γὰρ ἀχρημάτους οὔτε ἀναδέλφους ἐπὶ τὴν ζωὴν καλεῖ, ἐπεὶ καὶ πλουσίους κέκληκεν· ἀλλ' ὃν τρόπον προειρήκαμεν, καὶ ἀδελφοὺς κατ' αὐτὸν ὥσπερ Πέτρον μετὰ Ἀνδρέου, καὶ Ἰάκωβον μετὰ Ἰωάννου τοὺς Ζεβεδαίου παῖδας, ἀλλ' ὁμονοοῦντας ἀλλήλοις τε καὶ Χριστῷ. τὸ δὲ μετὰ διωγμῶν ταῦτα ἕκαστα ἔχειν, ἀποδοκιμάζει. διωγμὸς δὲ, ὁ μέν τις ἔξωθεν περιγίνεται, τῶν ἀνθρώπων ἢ δι' ἔχθραν, ἢ διὰ φθόνον, ἢ διὰ φιλοκέρδειαν, ἢ κατ'
B ἐνέργειαν διαβολικὴν τοὺς πιστοὺς ἐλαυνόντων· ὁ δὲ χαλεπώτατος ἔνδοθέν ἐστι διωγμὸς, ἐξ αὐτῆς ἑκάστῳ τῆς ψυχῆς προπεμπόμενος λυμαινομένης, ὑπὸ ἐπιθυμιῶν ἀθέων καὶ ἡδονῶν ποικίλων καὶ φαύλων ἐλπίδων καὶ φθαρτῶν ὀνειροπολημάτων· ὅταν ἀεὶ τῶν πλειόνων ὀρεγομένη καὶ λυσσῶσα ὑπὸ ἀγρίων ἐρώτων, καὶ φλεγομένη καθάπερ κέντροις ἢ μύωψι τοῖς προσκειμένοις αὐτῇ πάθεσιν, ἐξαιμάσσηται πρὸς σπουδὰς μανιώδεις, καὶ ζωῆς ἀπόγνωσιν καὶ Θεοῦ καταφρόνησιν. οὗτος ὁ διωγμὸς βαρύτερος καὶ χαλεπώτερος, ἔνδοθεν ὁρμώμενος, ἀεὶ συνών, ὃν οὐδὲ ἐκφυγεῖν ὁ διωκόμενος δύναται· τὸν γὰρ ἐχθρὸν ἐν ἑαυτῷ περιάγει πανταχοῦ. οὕτω
C καὶ [21] πύρωσις, ἡ μὲν ἔξωθεν προσπίπτουσα δοκι- 21.
μασίαν κατεργάζεται· ἡ δὲ ἔνδοθεν, θάνατον διαπράττεται. καὶ πόλεμος, ὁ μὲν ἐπακτὸς, ῥᾳδίως καταλύεται· ὁ δὲ ἐν τῇ ψυχῇ, μέχρι θανάτου παραμετρεῖται. μετὰ διωγμοῦ τοιούτου, πλοῦτον ἐὰν ἔχῃς τὸν αἰσθητὸν, κἂν ἀδελφοὺς τοὺς πρὸς αἵματος καὶ τὰ ἄλλα ἐνέχυρα, κατάλιπε τὴν τούτων παγκτησίαν τὴν ἐπὶ κακῷ· εἰρήνην σεαυτῷ παράσχες, ἐλευθερώθητι διωγμοῦ μακροῦ, ἀποστράφηθι πρὸς τὸ Εὐαγγέλιον ἀπ' ἐκείνων, ἑλοῦ τὸν Σωτῆρα πρὸ πάντων, τὸν τῆς σῆς συνήγορον καὶ παράκλητον ψυχῆς, τὸν τῆς ἀπείρου πρύτανιν ζωῆς. τὰ γὰρ βλεπόμενα, πρόσκαιρα· τὰ δὲ μὴ βλεπόμενα, αἰώνια. καὶ ἐν μὲν τῷ παρόντι χρόνῳ ὠκύμορα καὶ ἀβέβαια, ἐν τῷ ἐρχομένῳ δὲ ζωή ἐστιν αἰωνία.

D Ἔσονται οἱ πρῶτοι ἔσχατοι, καὶ οἱ ἔσχατοι πρῶτοι. τοῦτο πολύχουν μέν ἐστι κατὰ τὴν ὑπόνοιαν καὶ τὸν σαφισμὸν, οὐ μὴν ἔν γε τῷ παρόντι τὴν ζήτησιν ἀπαιτεῖ. οὐ γὰρ μόνον ῥέπει πρὸς τοὺς πολυκτήμονας, ἀλλ' ἁπλῶς πρὸς τοὺς ἅπαντας ἀνθρώπους, τοὺς πίστει καθάπαξ ἐπιδιδόντας. ὥστε τοῦτο μὲν ἀνακείσθω τὰ νῦν· τὸ δέ γε προκείμενον ἡμῖν, οἶμαι μηδέν τι ἐνδεέστερον τῆς ἐπαγγελίας δεδεῖχθαι, ὅτι τοὺς πλουσίους οὐδένα τρόπον ὁ Σωτὴρ κατ' αὐτόν γε τὸν πλοῦτον καὶ τὴν περιβολὴν τῆς κτήσεως ἀποκέκλεικεν· οὐδ' αὐτοῖς ἀποτετάφρευκε τὴν σωτηρίαν, εἴγε δύναιντο καὶ βούλοιντο ὑποκύπτειν τῷ Θεοῦ ταῖς ἐντολαῖς, καὶ τῶν προσκαίρων προ-

τιμῷεν

τιμῶεν τὴν ἑαυτῶν ζωὴν, καὶ βλέποιεν πρὸς τὸν
Κύριον ἀτενεῖ τῷ βλέμματι, καθάπερ εἰς ἀγαθοῦ
κυβερνήτου νεῦμα δεδορκότες, τί βούλεται, τί
προστάσσει, τί σημαίνει, τί δίδωσι τοῖς αὐτοῦ
ναύταις τὸ σύνθημα, ποῦ καὶ πόθεν τὸν ὅρμον
ἐπαγγέλλεται. τί γὰρ ἀδικεῖ τις, εἰ προσέ-
χων τὴν γνώμην καὶ φειδόμενος πρὸ τῆς πίστεως,
βίον ἱκανὸν συνελέξατο; ἢ καὶ τὸ τούτου μᾶλ-
21\. λον ἀνέγκλητον, εἰ εὐθὺς [21] ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τοῦ
ψυχὴν νέμοντος, εἰς οἶκον τοιούτων ἀνθρώπων
εἰσῳκίσθη γένος ἀμφιλαφὲς, τοῖς χρήμασιν
ἰσχῦον καὶ τῷ πλούτῳ κρατοῦν; εἰ γὰρ διὰ τὴν
ἀκούσιον ἐν πλούτῳ γένεσιν ἀπελήλατο ζωῆς,
ἀδικεῖται μᾶλλον ὑπὸ τοῦ γειναμένου Θεοῦ,
πρόσκαιρον μὲν ἡδυπαθείας κατηξιωμένος, ἀϊ-
δίου δὲ ζωῆς ἀπεστερημένος. τί δὲ ὅλως πλοῦ- B
τον ἐχρῆν ἐκ γῆς ἀνατεῖλαι, εἰ χορηγὸς καὶ
πρόξενός ἐστι θανάτου; ἀλλ' εἰ δύναταί τις ἐν-
22\. δοτέρω τῶν ὑπαρχόντων [22] κάμπτειν τῆς ἐξου-
σίας καὶ μέτρια φρονεῖν καὶ σωφρονεῖν, καὶ Θεὸν
μόνον ζητεῖν, καὶ Θεὸν ἀναπνεῖν καὶ Θεῷ συμπο-
λιτεύεσθαι, πτωχὸς οὗτος παρέστηκε ταῖς
ἐντολαῖς, ἐλεύθερος, ἀήττητος, ἄνοσος, ἄ-
τρωτος ὑπὸ χρημάτων. εἰ δὲ μὴ, θᾶττον κά-
μηλος διὰ βελόνης εἰσελεύσεται, ἢ ὁ τοιοῦτος
πλούσιος ἐπὶ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ παρελεύ-
σεται. σημαινέτω μὲν οὖν τι καὶ ὑψηλότερον ἡ
κάμηλος, διὰ στενῆς ὁδοῦ καὶ τεθλιμμένης φθά-
23\. νουσα τὸν πλούσιον. ὅπερ [23] τῇ Ἀρχῶν καὶ θεολο-
γίας ἐξηγήσει μυστήριον τοῦ Σωτῆρος ὑπάρχει C
μαθεῖν.

Οὐ μὴν ἀλλὰ τόγε φαινόμενον πρῶτον,
καὶ δι' ὃ λέλεκται, τῆς παραβολῆς παρεχέ-
σθω. διδασκέτω τοὺς εὐπορουμένους, ὡς οὐκ
ἀμελητέον τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας, ὡς ἤδη προ-
κατεγνωσμένοις· οὐδὲ καταποντιστέον αὖ πάλιν
τὸν πλοῦτον, οὔτε καταδικαστέον ὡς τῆς
ζωῆς ἐπίβουλον καὶ πολέμιον· ἀλλὰ μαθη-
τέον τίνα τρόπον καὶ πῶς πλούτῳ χρηστέον, καὶ
τὴν ζωὴν κτητέον. ἐπειδὴ γὰρ οὔτε ἐκ παν-
τὸς ἀπόλλυταί τις ὅτι πλουτεῖ δεδιὼς, οὔτε
ἐκ παντὸς σώζεται θαρρῶν καὶ πιστεύων ὡς σω- D
θήσεται, φέρε σκεπτέον ἥντινα τὴν ἐλπίδα
αὐτοῖς ὁ Σωτὴρ ὑπογράφει, καὶ πῶς ἂν τὸ
μὲν ἀνέλπιστον ἐχέγγυον γένοιτο, τὸ δ' ἐλπι-
σθὲν εἰς κτῆσιν ἀφίκοιτο. φησὶν οὖν ὁ Διδά-
σκαλος, Τίς ἡ μεγίστη τῶν ἐντολῶν ἐρωτη-
μένος, Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅ-
λης τῆς ψυχῆς σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς δυνάμεώς
σου. ταύτης μείζω μηδεμίαν ἐντολὴν εἶναι·
καὶ μάλα εἰκότως· καὶ γὰρ καὶ περὶ τοῦ πρώ-
του καὶ περὶ τοῦ μεγίστου παρήγγελται, αὐτοῦ τοῦ
Θεοῦ πατρὸς ἡμῶν, δι' οὗ καὶ γέγονε καὶ ἔστι τὰ
πάντα, καὶ εἰς ὃν τὰ σωζόμενα πάλιν ἐπα-
νέρχεται. ὑπὸ τούτου τοίνυν προαγαπηθέν-
τας καὶ τοῦ γενέσθαι τυχόντας, οὐχ ὅσιον ἄλλο
τι πρεσβύτερον ἄγειν καὶ τιμιώτερον· ἐκλείπον-
τες μόνον τὴν χάριν ταύτην μικρὰν ἐπὶ μεγίστοις,

vitamque suam rebus temporaneis præferant, necnon fixis in Dominum luminibus, eius vt boni gubernatoris nutum auida expectatione attendant, quid velit, quid iubeat, quid mandet. quam suis nautis det tesseram; quò tandem & vnde cursum nauigationis intendat. Quid enim peccat aliquis aut nocet, quod ante fidem susceptam animum adhibens vsusque parcimonia, quantæ sufficiant ad honestam vitæ sustentationem sibi facultates parauit? aut, quod etiam à culpa remotius est, si statim à Deo præbente animam, in domum eiusmodi hominum genusque copiosum inductus est, potens scilicet pecunia & diuitijs præstans? Si enim eiectus vita est, quod non sponte sua inter diuitias natus est, iniuriam certè à Deo Creatore patitur, temporaria quidem prosperitate donatus, vita autem æterna priuatus. Quorsum verò prorsus opus erat opes è terra pullulare, si mortem important eiusque auctores existunt? Si quis tamen, quibus fultus diuitijs est, de potentia decedere animumque flectere potest; & modestè sapere atque sobrius esse, Deumque vnum quærere ac Deum anhelare, & cum Deo conuersationem habere, hic pauper præsto mandatis est, liber, inuictus, nulla laborans ægritudine, nullo ex pecunijs vulnere. Sin minus, *facilius camelus per acum ingredietur, quàm diues eiusmodi intrabit in regnum cælorum.* Porro etiam altius quidpiam significet camelus, per arctam ac coangustatam viam anteuertens diuitem: quod Saluatoris mysterium in expositione Principiorum & Theologiæ condiscere licet.

Mar. 10. 25.

Περὶ Ἀρχῶν Clementis.

27\. Verùm exponamus primùm de parabola quod illius conspicuum est, & cuius gratia dicta fuit. Doceat locupletes, haud negligendam salutem, quasi eius iam spes omnis illis sublata sit. Nec verò rursus opes pelago mergendas aut improbandas, quasi vitæ insidiantes & inimicas: sed discendum, quomodo quave ratione illis vtendum, & vt vita comparanda sit. Nam quia non omnino perit quis, timens, quia diues sit, nec omnino saluus est, ea fiducia ac spe, qua se saluum fore confidit; age consideremus, quam illis spem Saluator præscribat; & qua item ratione quod extra spem fore videtur, pignoris loco fiat, quodque illa nititur, in adoptionem euadat. Ait igitur Magister, interrogatus, quod sit maximum mandatorum, *Diliges Dominum Deum ex tota anima tua, & ex tota virtute tua.* Hoc nullum esse majus mandatum; & iure quidem optimo: nam & de primo maximoque latum mandatum est, de ipso nimirum Deo patre nostro, per quem facta sunt atque existunt omnia, & ad quem rursus reuertuntur quæ fiunt salua. Ab hoc igitur ante dilectos & conditos, nefas aliud quidvis antiquius ducere ac præstantius, quàm vt hanc duntaxat exiguam gratiam maximorum munera grata vice referamus,

Non desperandi diuites, nec temere proijciendæ opes.

Matth. 22. 36. 37. 38.

Primum mandatum & maximum, Dei charitas.

cùm nihil aliud excogitari possit, quod nullius egenti ac perfecto Deo rependi à nobis possit; ipsaque ea ratione qua Patrem diligimus, quanta virtus ac facultas est, incorruptionis manus consequamur. Quantò enim quis amplius Deum diligit, tantò in Deum intimius quasi peruadit.

28. Alterum autem ordine, nec quicquam priore minus ait esse mandatum, *Diliges proximum tuum sicut teipsum.* Ergo Deum supra teipsum. Percontante autem eo, quo cum illi sermo erat, *Et quis est meus proximus?* non eodem modo quo Iudæi definiuit proximum, id est, consanguineum, ciuem, proselytum, aut qui similiter circumcisus sit, vel vna eodemque lege vtatur: sed hominem inducit, qui procul ab Ierusalem descendat in Iericho: huncque ostendit à latronibus confossum, projectum semivivum in via; quem Sacerdos prætereat, Leuites despiciat; Samaritanus verò (spretus ille ac segregatus) misericordia impartiat. Venit autem non casu, vt illic secus locum transiens, sed illis instructus quę sic versanti in periculo ac laboranti opus erant; putà oleo, alligaturis, iumento; qui mercedem stabulario partim tribuat, partim se daturum polliceatur. Quis horum, inquit, fuit proximus, eius, qui dira passus esset? Illoque respondente, *Qui fecit misericordiam in illum. Et tu*, inquit, *vade, & fac similiter*: quod videlicet Charitas, beneficentiæ parens sit.

Matth. 22. 39.
Luc. 10. 29.
Quis proximus; eiusque amoris regula, & Dei.
Luc. 10. 36. 37.

29. In vtroque igitur mandato Charitatem documento tradit; ordine tamen ambo hæc distinxit; primasque charitatis partes Deo adscribit, secundas verò proximo tribuit. Quis verò alius fuerit quàm ipse Saluator? aut quis illo maiorem nobis misericordiam impendit, à mundi scilicet rectoribus tenebrarum vix non multis vulneribus, terroribus, desiderijs, furoribus, mœroribus, fraudibus, voluptatibus, enecatis atque extinctis? Horum porro vulnerum Medicus solus est Iesus, qui radicitus vitia prorsus exscindat, non sicut Lex nuda effecta (prauorum fructus plantarum) sed qui ipse suam securim malitiæ radicibus admouerit. Hic est, qui vinum (sanguinem vitis Dauidicæ) saucijs animabus infudit; qui ex visceribus, Spiritus oleum adhibuit, abundantiorique largitate tribuit. Hic est qui sanitatis salutisque alligaturas, Charitatem, Fidem, Spem, insolubiles effecit. Hic est qui Angelos & Principatus & Potestates, vt nobis ministerio fungantur, sub magna mercede subjecit; Nam & ipsi liberabuntur à mundi vanitate in reuelatione gloriæ filiorum Dei. Hunc igitur æquè diligere oportet ac Deum: diligit autem Ghristum, qui facit eius voluntatem, seruatque illius mandata. *Non enim omnis qui dicit mihi, Domine, Domine intrabit in regnum cælorum, sed qui facit voluntatem Patris mei.* Et, *Quid me dicitis Domine, Domine, & non facitis, quæ dico?* Et, *Vos beati qui videtis & auditis, quæ nos*

Christus noster Samaritanus & proximus.
Eph. 6. 12.
Vnus verus gratia Medicus.
Matth. 3. 10.
Luc. 3. 9. & 10. 34.
Rom. 8. 21.
A mundi vanitate liberandi Angeli. Vide Not.
Ioan 14. 23.
Matth. 7. 21.
Luc. 6. 46.
Matth. 13. 27.

A ἄλλο δὲ μηδὲν ποιοῦν ἔχοντας ἀνενδεεῖ καὶ τελείῳ Θεῷ πρὸς ἀμοιβὴν ἐπινοῆσαι, αὐτῷ δὲ τῷ ἀγαπᾷν τὸν Πατέρα εἰς οἰκείαν ἰσχὺν καὶ δύναμιν, ἀφθαρσίαν κομιζομένους. ὅσον γὰρ ἀγαπᾷ τις τὸν Θεὸν, τοσούτῳ καὶ πλέον ἐνδοτέρω τοῦ Θεοῦ παραδύεται.

Δευτέραν δὲ τάξει καὶ οὐδέν τι μικροτέραν ταύτης εἶναι λέγει, τὸ, Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. οὐκοῦν τὸν Θεὸν ὑπὲρ σεαυτόν. πυνθανομένου δὲ τοῦ προσδιαλεγομένου, Τίς ἐστι μου πλησίον; οὐ τὸν αὐτὸν τρόπον Ἰουδαίοις προωρίσατο τὸν πρὸς αἵματος, οὐδὲ τὸν πολίτην, οὐδὲ τὸν προσήλυτον, οὐδὲ τὸν ὁμοίως περιτετμημένον, οὐδὲ τὸν ἑνὶ καὶ ταυτῷ νόμῳ χρώμενον· ἀλλὰ ἄνωθεν καταβαίνοντα ἀπὸ
B Ἱερουσαλὴμ ἄγει τῷ λόγῳ τινὰ εἰς Ἱεριχὼ, καὶ τοῦτον δείκνυσι ὑπὸ λῃστῶν συγκεκεντημένον, ἐρριμμένον ἡμιθνῆτα ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, ὑπὸ Ἱερέως παροδευόμενον, ὑπὸ Λευίτου παρορώμενον· ὑπὸ δὲ τοῦ Σαμαρείτου τοῦ ἐξωνειδισμένου καὶ ἀφωρισμένου κατελεούμενον· ὃς οὐχὶ κατὰ τύχην, ὡς ἐκεῖνοι παρῆλθον, ἀλλ' ἧκεν ἐσκευασμένος ὧν ὁ κινδυνεύων ἐδεῖτο, οἷον ἔλαιον, ἐπιδέσμους, κτῆνος, μισθὸν τῷ πανδοχεῖ, τὸν μὲν ἤδη διδόμενον, τὸν δὲ προσυπισχνούμενον. Τίς ἔφη τούτων γέγονε πλησίον τῷ τὰ δεινὰ παθόντι; τοῦ δὲ ἀποκριναμένου, Ὁ τὸν ἔλεον πρὸς αὐτὸν ἐπιδειξάμενος, Καὶ σὺ τοίνυν πορευθεὶς, οὕτω ποίει· τῆς ἀγάπης βλαστανούσης εὐποιΐαν.

Ἐν ἀμφοτέραις μὲν οὖν ταῖς ἐντολαῖς ἀγά-
C πην εἰσηγεῖται· τάξει δ' αὐτὴν διῄρηκε· καὶ ὅπου μὲν τὰ πρωτεῖα τῆς ἀγάπης ἀνάπτει τῷ Θεῷ· ὅπου δὲ τὰ δευτερεῖα νέμει τῷ πλησίον. τίς δ' ἂν ἄλλος εἴη, πλὴν αὐτὸς ὁ Σωτήρ; ἢ τίς μᾶλλον ἡμᾶς ἐλεήσας ἐκείνου, τοὺς ὑπὸ τῶν κοσμοκρατόρων τοῦ σκότους ὀλίγου τεθανατωμένους τοῖς πολλοῖς τραύμασι, φόβοις, ἐπιθυμίαις, ὀργαῖς, λύπαις, ἀπάταις, ἡδοναῖς; τούτων δὲ τῶν τραυμάτων μόνος ἰατρὸς Ἰησοῦς, ἐκκόπτων ἄρδην τὰ πάθη πρόρριζα· οὐχ ὥσπερ ὁ νόμος ψιλὰ τὰ ἀποτελέσματα, τοὺς καρποὺς τῶν πονηρῶν φυτῶν· ἀλλὰ τὴν ἀξίνην τὴν ἑαυτοῦ πρὸς τὰς ῥίζας τῆς κακίας προσαγαγών. οὗτος ὁ τὸν οἶνον, τὸ αἷμα τῆς ἀμπέλου τῆς Δαβὶδ ἐκχέας ἡμῶν ἐπὶ τὰς τετρωμένας
D ψυχάς, [24] ὁ τὸ ἐκ σπλάγχνων Πνεύματος ἔλαιον 24.
προσενεγκὼν καὶ ἐπιδαψιλευόμενος. οὗτος ὁ τοὺς τῆς ὑγείας καὶ σωτηρίας δεσμοὺς ἀλύτους ἐπιδείξας, ἀγάπην, πίστιν, ἐλπίδα. οὗτος ὁ διακονεῖν Ἀγγέλους καὶ Ἀρχὰς καὶ Ἐξουσίας ἡμῖν ὑποτάξας ἐπὶ μεγάλῳ μισθῷ, διότι [25] καὶ αὐτοὶ ἐλευθερω- 25.
θήσονται ἀπὸ τῆς ματαιότητος τοῦ κόσμου παρὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῆς δόξης τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ. τοῦτον οὖν ἀγαπᾷν ἴσα χρὴ τῷ Θεῷ. ἀγαπᾷ δὲ Χριστὸν Ἰησοῦν ὁ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιῶν, καὶ φυλάσσων αὐτοῦ τὰς ἐντολάς. Οὐ γὰρ πᾶς ὁ λέγων μοι, Κύριε, Κύριε εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Πατρός μου. καὶ, Τί με λέγετε Κύριε, Κύριε, καὶ οὐ ποιεῖτε ἃ λέγω; Καὶ ὑμεῖς μακάριοι οἱ ὁρῶντες καὶ ἀκούοντες

ἃ μήτε δίκαιοι, μήτε προφῆται, ἐὰν ποιῆτε ἃ λέγω.

Πρῶτος μὲν οὖν οὗτός ἐστιν ὁ Χριστὸν ἀγαπῶν. δεύτερος δὲ, ὁ τοὺς εἰς ἐκεῖνον πεπιστευκότας τιμῶν καὶ περιέπων. ὃ γὰρ ἄν τις εἰς μαθητὴν ἐργάσηται, τοῦτο εἰς ἑαυτὸν ὁ Κύριος ἐκδέχεται, καὶ πᾶν ἑαυτοῦ ποιεῖται. Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρός μου· κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. ἐπείνασα γὰρ, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα, καὶ ἐδώκατέ μοι πιεῖν· καὶ ξένος ἤμην, καὶ συνηγάγετέ με· γυμνὸς ἤμην, καὶ ἐνεδύσατέ με· ἠσθένησα, καὶ ἐπεσκέψασθέ με· ἐν φυλακῇ ἤμην, καὶ ἤλθετε πρός με. τότε ἀποκριθήσονται αὐτῷ οἱ δίκαιοι, λέγοντες, Κύριε, πότε σε εἴδομεν πεινῶντα καὶ ἐθρέψαμεν, καὶ διψῶντα καὶ ἐποτίσαμεν; πότε δὲ εἴδομέν σε ξένον, καὶ συνηγάγομεν· καὶ γυμνὸν, καὶ περιεβάλομεν; ἢ πότε σε εἴδομεν ἀσθενοῦντα, καὶ ἐπεσκεψάμεθα; ἢ ἐν φυλακῇ, καὶ ἤλθομεν πρός σε; καὶ ἀποκριθεὶς ὁ βασιλεὺς ἐρεῖ αὐτοῖς, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἑνὶ τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε. πάλιν ἐκ τῶν ἐναντίων, πρὸς τοὺς ταῦτα μὴ παρεσχόντας, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ' ὅσον οὐκ ἐποιήσατε ἑνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων, οὐδὲ ἐμοὶ ἐποιήσατε. καὶ ἀλλαχοῦ, Ὁ ὑμᾶς δεχόμενος, ἐμὲ δέχεται· ὁ ὑμᾶς μὴ δεχόμενος, ἐμὲ ἀθετεῖ.

Τούτους καὶ τέκνα καὶ παιδία καὶ νήπια καὶ φίλους ὀνομάζει, καὶ μικροὺς ἐνθάδε, ὡς πρὸς τὸ μέλλον ἄνω μέγεθος αὐτῶν· Μὴ καταφρονήσητε λέγων ἑνὸς τῶν μικρῶν τούτων· τούτων γὰρ οἱ Ἄγγελοι διὰ παντὸς βλέπουσι τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. καὶ ἑτέρωθι, Μὴ φοβεῖσθε τὸ μικρὸν ποίμνιον· ὑμῖν γὰρ ηὐδόκησεν ὁ Πατὴρ παραδοῦναι τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ τοῦ μεγίστου ἐν γεννητοῖς γυναικῶν Ἰωάννου, τὸν ἐλάχιστον ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, τουτέστι τὸν ἑαυτοῦ μαθητὴν, εἶναι μείζω λέγει. καὶ πάλιν, Ὁ δεχόμενος δίκαιον ἢ προφήτην, εἰς ὄνομα δικαίου ἢ προφήτου, τὸν ἐκείνου μισθὸν λήψεται. ὁ δὲ μαθητὴν ποτίσας εἰς ὄνομα μαθητοῦ ποτήριον ψυχροῦ ὕδατος, τὸν μισθὸν οὐκ ἀπολέσει. οὐκοῦν οὗτος μόνος ὁ μισθὸς οὐκ ἀπολλύμενός ἐστι. καὶ πάλιν, Ποιήσατε ὑμῖν φίλους ἐκ τοῦ μαμμωνᾶ τῆς ἀδικίας, ἵνα ὅταν ἐκλείπητε δέξωνται ὑμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς· φύσει τὴν ἅπασαν κτῆσιν, ἣν αὐτός τις ἐφ' ἑαυτοῦ κέκτηται, οὐκ ἰδίαν οὖσαν ἀποφαίνων. ἐκ δὲ ταύτης τῆς ἀδικίας ἔνεστι καὶ πρᾶγμα δίκαιον ἐργάσασθαι καὶ σωτήριον, ἀναπαῦσαί τινα τῶν ἐχόντων αἰώνιον σκηνὴν παρὰ τῷ Πατρί. ὅρα πρῶτον μὲν, ὡς οὐκ ἀπαιτεῖσθαί σε κεκέλευκεν, οὐδὲ ἐνοχλεῖσθαι περιμένειν, ἀλλ' αὐτὸν ζητεῖν τοὺς εὖ πεισομένους, ἀξίους τε ὄντας τοῦ Σωτῆρος μαθητάς. καλὸς μὲν οὖν καὶ ὁ τοῦ Ἀποστόλου λόγος. Ἱλαρὸν γὰρ δότην ἀγαπᾷ ὁ Θεὸς, χαίροντα τῷ διδόναι, καὶ μὴ φειδόμενον, ὡς σπείροντα, ἵνα

A *Iusti, nec Prophetæ viderunt*; modò tamen feceritis ea, quæ dico.

30. Primus igitur hic est, qui Christum diligit: secundùm eum, qui eius Fideles honori habet ac colit. Quod enim in discipulum quis egerit, hoc in se Dominus factum accipit, ac quicquid illud est sibi adscribit. *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: hospes eram, & collegistis me; nudus, & cooperuistis me; infirmus, & visitastis me: in carcere eram, & venistis ad me. Tunc respondebunt ei Iusti, dicentes, Domine, quando te vidimus esurientem, & pauimus te; & sitientem, & dedimus tibi potum? Quando autem te vidimus hospitem, & collegimus; aut nudum, & cooperuimus? aut quando te vidimus infirmum, & visitauimus; aut in carcere, & venimus ad te? Et respondens Rex dicet illis, Amen dico vobis, Quandiu fecistis vni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis.* Rursus verò è contrario, ad eos, qui hæc non præbuerunt, *Amen dico vobis, quandiu non fecistis vni ex his minimis, nec mihi fecistis.* Alio item loco, *Qui vos recipit, me recipit*: qui vos non recipit, me spernit.

Quæ in proximum fiunt, in Christum facta.
Matth. 25. 34.
Matth. 10. 40.
Luc. 10. 16.

31. Hos vocat & filios & pueros & infantes & amicos, & paruulos in præsenti, &, si cum futura illa in cœlis magnitudine conferantur. C *Ne contemnatis*, inquit, *vnum ex his pusillis; Angeli enim eorum semper vident faciem Patris mei, qui est in cœlis.* Alio quoque loco, *Nolite timere pusillus grex: complacuit enim Patri dare vobis regnum* cœlorum. Hac ipsa ratione, etiam Ioanne, qui maximus est inter natos mulierum, qui minor est in regno cœlorum (suum nimirum discipulum) maiorem esse dicit. Ac rursus, *Qui recipit Iustum aut Prophetam in nomine Iusti aut Prophetæ, illius mercedem recipiet: & qui potum dederit discipulo in nomine discipuli calicem aquæ frigidæ, non perdet mercedem.* Hæc igitur sola merces non peribit. Et rursus, D *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cùm defeceritis recipiant vos in æterna tabernacula*; ita nimirum, vt quicquid facultatum penes se quis possideat, non esse proprium naturâ censum substantiamque pronuntiet. Ex hac porro iniquitate licet etiam rem iustam ac salutarem præstare; vt nempe eorum aliquem reficias atque sustentes, qui æternum apud Patrem tabernaculũ nacti sunt: Vide primùm quidem non iussisse vt à te exigi patiaris, nec vt importunos tibi fore egenos finas, sed vt tu ipse quæras in quos beneficium sis collocaturus, & qui Saluatoris digni discipuli existant. Et præclarè quidem ab Apostolo, *Hilarem enim datorem diligit Deus*; qui largitate delectetur, nec seminando parcus existat,

Christi Fidelium nomina.
Matth. 18. 10.
Luc. 12. 32.
Matth. 11. 11.
Christi discipulus maior Ioanne.
Matth. 10. 41.
Luc. 16. 9.
Retro offerenda eleemosyna & hilariter.
2. Cor. 9. 7. & 6.

vt & ita parique vbertate metat; sine murmuratione & distinctione nullaque mœstitudine tribuat, quod præclaræ munus beneficentiæ est. Hoc autem melior est, ad quem Saluator dixit alio loco, *Omni petenti te, tribue.* Dei namque verè ciuscemodi sicque facilis largitas. Cæterum doctrina hæc omni major est perfectione, vt nec expectes qui à te efflagitet, sed ipse inquiras, quis dignus sit, in quem beneficium conferas.

Perfecta largitas ac beneficentia.

Luc. 6. 30.

32. Deinde tantam statuere mercedem erogationis, æternum tabernaculum! ô pulchram negotiationem, ô diuinum mercimonium! Emit quis pecunia incorruptionem, datisque sæculi rebus, quæ intereunt, præmij loco æternam in cœlis mansionem recipit. Tu qui diues es, ad has, si sapis, nauigationem institue nundinas. Si necesse sit, terram omnem peragra. Ne parcas periculis ac laboribus, vt quandiu præsens agitur vita, coëmas regnum cœlorum. Cur te adeò recreant lapilli pretiosi & smaragdi, domusque ignis pabulum, siue temporis ludibrium, aut terræ motus secundis partibus excidium, aut tyranni injuria? In votis habeto cœlorum habitaculum, & vt regnes cum Deo. Hic, quę parua sunt acceptis, ibi te per omnia sęcula contubernalem efficiet. Supplica vt accipiat: festina, enitere; time ne te ille spernat. Nec enim is in mandatis habet vt accipiat, sed tu vt præbeas. Quin ne hoc quidem dixit Dominus, Dato, præbe, beneficentia vtere, auxilio foue, sed, *Fac amicum.* Amicus autem, non vna largitione seu munere, sed longa familiaritate præstatur. Nam neque Fides aut Charitas aut Tolerantia vnius diei est, sed *Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit.*

Eius merces æternũ tabernaculum.

Diuina eleemosynis mercatura.

Perseuerãs longaque beneficentia, & vt amicum facias.

Luc. 16. 9.

Matth. 10. 22.

33. Quonam igitur modo homo hæc tribuit? Dabo enim non solùm amicis, verumetiam amicis amicorum. Ecquis nam verò hic est Dei amicus? Tu quidem noli judicare quis dignus, aut indignus sit: fieri enim potest vt opinione tua errore labaris. Sic verò procliui ignorantia, pręstet; vt & indignis benefacias propter dignos, quàm vt dum caues indignos, ne in eos quidem qui studiosi sunt incidas. Dum enim nimia cautione vteris, viderisque probaroquinam meritò, necne accepturi sint, contingit vt & Dei amicos colere negligas; cuius neglectus pœna, æternum ignis supplicium existit. Quod verò omnibus qui indigeant deinceps præbeas, necesse omnino etiam aliquem nancisci, qui apud Deum salutem conciliare queat. *Nolo itaque iudicare, vt non iudiceris: qua mensura mensus fueris, remetietur tibi: Mensura bona, conferta & coagitata & superefluens reddetur tibi.* Cunctis aperi viscera, qui Dei discipulorum numero adscripti sint; non fastidiosè conjectis in corpus oculis, nec ita vt pro ætate aut statura orisque compositione neglectim in quemquam habueris. Si quis deni-

Personarũ delectus in eleemosynis.

Matth. 7. 1.

Luc. 6. 38.

Fidelibus, quibusque ea eroganda.

A ὕπνῳ καὶ βορείῳ, δίχα γογγυσμοῦ καὶ διακρίσεως καὶ λύπης, καὶ κοινωνικῶς, ὅπερ ἐστὶν εὐεργεσία ἀγαθή. κρείττων δ' ἐστὶ τούτου ὁ τῷ Κυρίῳ λελεγμένος ἐν ἄλλῳ χωρίῳ, Παντὶ τῷ αἰτοῦντι δίδου. Θεοῦ γὰρ ὄντως ἡ τοιαύτη φιλοδωρεά. οὗτος δὲ ὁ λόγος ὑπὲρ ἅπασάν ἐστι θεότητα, μηδὲ αἰτεῖσθαι περιμένειν, ἀλλ' αὐτὸς ἀναζητεῖν, ὅστις ἄξιος εὖ παθεῖν.

ἰσ. πλεί- τητα

Ἔπειτα, τηλικοῦτον μισθὸν ὁρίσαι τῆς κοινωνίας, αἰώνιον σκηνήν· ὢ καλῆς ἐμπορίας, ὢ θείας ἀγορᾶς. ὠνεῖται χρημάτων τις ἀφθαρσίαν, καὶ δοὺς τὰ διολλύμενα τοῦ κόσμου, μονὴν τούτων αἰώνιον ἐν οὐρανοῖς ἀντιλαμβάνει. B πλεῦσον ἐπὶ ταύτην, ἂν σωφρονῇς, τὴν πανήγυριν, ὦ πλούσιε. κἂν δέῃ περίελθε γῆν ὅλην, μὴ φείσῃ κινδύνων καὶ πόνων, ἵν' ἐνταῦθα βασιλείαν οὐρανῶν ἀγοράσῃς. τί σε λίθοι διαφανεῖς καὶ σμάραγδοι τοσοῦτον εὐφραίνουσι, καὶ οἰκία τροφὴ πυρὸς, ἢ χρόνου παίγνιον, ἢ σεισμοῦ πάρεργον, ἢ ὕβρισμα τυράννου; ἐπιθύμησον ἐν οὐρανοῖς οἰκῆσαι καὶ βασιλεῦσαι μετὰ Θεοῦ. ταύτην σοι τὴν βασιλείαν ἄνθρωπος δώσει Θεὸν ἀπομιμούμενος. ἐνταῦθα μικρὰ λαβὼν, ἐκεῖ δι' ὅλων αἰώνων σύνοικόν σε ποιήσεται. ἱκέτευσον ἵνα λάβῃ. σπεῦσον, ἀγωνίασον. φοβήθητι μή σε ἀτιμάσῃ. οὐ γὰρ κεκέλευσται λαβεῖν, ἀλλὰ σὺ παρέχειν. οὐ C μὴν οὐδὲ εἶπεν ὁ Κύριος, Δὸς ἢ παράσχες ἢ εὐεργέτησον ἢ βοήθησον· φίλον δὲ ποίησαι. ὁ δὲ φίλος, οὐκ ἐκ μιᾶς δόσεως, ἀλλὰ συνουσίας μακρᾶς. οὐδὲ γὰρ ἡ πίστις, οὔτε ἡ ἀγάπη, οὔτε ἡ καρτερία μιᾶς ἡμέρας· ἀλλ' Ὁ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται.

Πῶς οὖν ὁ ἄνθρωπος ταῦτα δίδωσι; δώσει γὰρ οὐ μόνον τοῖς φίλοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς φίλοις τῶν φίλων. καὶ τίς οὗτός ἐστιν ὁ φίλος τοῦ Θεοῦ; σὺ μὲν μὴ κρῖνε τίς ἄξιος, ἢ τίς ἀνάξιος· ἐνδέχεται γάρ σε διαμαρτεῖν περὶ τὴν δόξαν. ὡς ἐν ἀμφιβόλῳ δὲ τῆς ἀγνοίας, ἄμεινον καὶ τοὺς ἀναξίους εὖ ποιεῖν διὰ τοὺς ἀξίους, ἢ φυλασσομένους τοὺς ἧττον ἀγαθοὺς, μὴ τοῖς σπουδαίοις περιπεσεῖν. ἐκ μὲν γὰρ τοῦ φείδε- D σθαι, καὶ προσποιεῖσθαι δοκιμάζειν τοὺς εὐλόγως, ἢ μὴ τευξομένους, ἐνδέχεταί σε καὶ θεοφιλῶν ἀμελῆσαι τινῶν· οὗ τὸ ἐπιτίμιον, κόλασις ἔμπυρος αἰώνιος. ἐκ δὲ τοῦ προΐεσθαι πᾶσιν ἑξῆς τοῖς χρῄζουσιν, ἀνάγκη πάντως εὑρεῖν τινα καὶ τῶν σῶσαι παρὰ Θεῷ δυναμένων. μὴ κρῖνε τοίνυν, ἵνα μὴ κριθῇς. ᾧ μέτρῳ μετρεῖς, τούτῳ καὶ ἀντιμετρηθήσεταί σοι. μέτρον καλὸν, πεπιεσμένον καὶ σεσαλευμένον καὶ ὑπερεκχυνόμενον ἀποδοθήσεταί σοι. πᾶσιν ἄνοιξον τὰ σπλάγχνα τοῖς τοῦ Θεοῦ μαθηταῖς ἀπογεγραμμένοις. μὴ πρὸς σῶμα ἀπιδὼν ὑπεροπτικῶς, μὴ πρὸς ἡλικίαν ἀμελῶς διατεθῇς. μηδ' εἴ τις ἀκτήμων ἢ δυσείμων ἢ δυσειδὴς ἢ ἀσθενὴς φαίνεται, πρὸς τοῦτο τῇ ψυχῇ δυσχεράνῃς καὶ ἀποστρα-

26. φῇς. [26] σχῆμα τοῦτ' ἔστιν ἔξωθεν ὑμῖν περιβεβλημένον, τῆς εἰς κόσμον παρόδου πρόφασις, ἵνα εἰς τὸ κοινὸν τοῦτο παιδευτήριον εἰσελθεῖν δυνηθῶμεν· ἀλλ' ἔνδον ὁ κρυπτὸς ἐνοικεῖ Πατὴρ καὶ ὁ τούτου Παῖς ὁ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανὼν καὶ μεθ' ἡμῶν ἀναστάς.

Τοῦτο τὸ σχῆμα βλεπόμενον ἐξαπατᾷ τὸν θάνατον καὶ τὸν διάβολον. ὁ γὰρ ἐντὸς πλοῦτος, τὸ κάλλος, αὐτοῖς ἀθέατός ἐστι· καὶ μαίνονται περὶ τὸ σαρκίον, οὗ καταφρονοῦσιν ὡς ἀσθενοῦς, τῶν ἔνδον τυφλοὶ ὄντες κτημάτων· οὐκ ἐπιστάμενοι πηλίκον τινὰ θησαυρὸν ἐν ὀστρακίνῳ σκεύει βαστάζομεν, δυνάμει Θεοῦ Πατρὸς καὶ αἵματι Θεοῦ Παιδὸς, καὶ δρόσῳ Πνεύματος ἁγίου περιτετειχισμένον. ἀλλὰ σύ γε μὴ ἐξαπατηθῇς ὁ γεγευμένος ἀληθείας, καὶ κατηξιωμένος τῆς μεγάλης λυτρώσεως. ἀλλὰ τὸ ἐναντίον τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις σεαυτῷ κατάλεξον στρατὸν ἄοπλον, ἀπόλεμον, ἀναίμακτον, ἀόργητον, ἀμίαντον, γέροντας θεοσεβεῖς, ὀρφανοὺς θεοφιλεῖς, χήρας πραότητι ὡπλισμένας; ἄνδρας ἀγάπῃ κεκοσμημένους. τοιούτους κτῆσαι τῷ σῷ πλούτῳ, καὶ τῷ σώματι καὶ τῇ ψυχῇ δορυφόρους, ὧν στρατηγεῖ Θεός, δι' οὓς καὶ ναῦς βαπτιζομένη κουφίζεται, μόναις ἁγίων εὐχαῖς κουφιζομένη· καὶ νόσος ἀκμάζουσα δαμάζεται, χειρῶν ἐπιβολαῖς διωκομένη· καὶ προσβολὴ λῃστῶν ἀφοπλίζεται, εὐχαῖς εὐλαβέσι σκυλευομένη· καὶ δαιμόνων βία θραύεται,
27. προστάγμασι συντόνοις [27] ἐλεγχομένη ἀνενεργής.

Οὗτοι πάντες οἱ στρατιῶται καὶ φύλακες βέβαιοι. οὐδεὶς ἀργός, οὐδεὶς ἀχρεῖος. ὁ μὲν ἐξαιτήσασθαί σε δύναται παρὰ Θεοῦ, ὁ δὲ παραμυθήσασθαι κάμνοντα· ὁ δὲ δακρῦσαι καὶ στενάξαι συμπαθῶς ὑπὲρ σοῦ πρὸς τὸν Κύριον τῶν ὅλων. ὁ δὲ διδάξαι τι τῶν περὶ τὴν σωτηρίαν χρησίμων. ὁ δὲ νουθετῆσαι μετὰ παρρησίας· ὁ δὲ συμβουλεῦσαι μετ' εὐνοίας· πάντες δὲ φιλεῖν ἀληθῶς, ἀδόλως, ἀφόβως, ἀνυποκρίτως, ἀκολακεύτως, ἀπλάστως. ὢ γλυκεῖα θεραπεία φιλούντων. ὢ μακάριοι διακονίαι θαρρούντων. ὢ πίστις εἰλικρινὴς Θεὸν μόνον δεδιότων. ὢ λόγων ἀλήθεια παρὰ τοῖς ψεύσασθαι μὴ δυναμένοις. ὢ κάλλος ἔργων παρὰ τοῖς Θεῷ διακονεῖν πεπεισμένοις, πείθειν Θεόν, ἀρέσκειν Θεῷ, οὐ σαρκὸς τῆς σῆς ἅπτεσθαι· λαλεῖν, ἀλλὰ τῷ βασιλεῖ τῶν αἰώνων ἐν σοὶ κατοικοῦντι.

Πάντες οὖν οἱ πιστοὶ καλοὶ καὶ θεοπρεπεῖς, καὶ τῆς προσηγορίας ἄξιοι, ἣν ὥσπερ διάδημα περίκεινται. οὐ μὴν ἀλλ' εἰσὶν ἤδη τινὲς καὶ τῶν
28. ἐκλεκτῶν ἐκλεκτότεροι, καὶ [28] τοσούτῳ μᾶλλον [ἧττον] ἐπίσημοι, πρὸς τὸν λιμένα ἐκ τοῦ κλύδωνος τοῦ κόσμου νεωλκοῦντες ἑαυτοὺς, καὶ

que egenus, pannosus, deformis, debilis videatur, ne idcirco iniquè feras, aut auerseris. Habitus hic nobis exterius adhibitus est, nostri in mundum ingressus occasio, vt in communem hanc scholam ingredi possemus; sed intus inhabitat qui absconditus est Pater & Filius eius, qui pro nobis mortuus est, & nobiscum resurrexit.

Cautè lege. Vide Not.

34. Hic habitus oculis obiectus, mortem decipit & diabolum: quibus nimirum interior opulentia (decor scilicet) inaspecta sit; & circa corpusculum furore agitantur, vt imbecillum contemnentes, qui ad interiores animique contuendas opes cæci sint; non intelligentes quantum thesaurum in testaceo vase feramus, Dei Patris virtute, Deique Filij sanguine, nec non Spiritus sancti rore communitum. Tu verò caue ne decipiaris, qui veritatis gustum feceris, magnæque redemptionis pretio dignus habitus sis; sed contra quàm faciunt reliqui homines, coge tibi exercitum inermem, ad bella ineptum, fundendi sanguinis nescium, ira vacuum, incontaminatum; senes pietate præstantes, pupillos religiosis moribus, viduas mansuetudine instructas, viros charitate ornatos. Tales diuitijs tuis, corporique & animo tibi para satellites, quorum Deus imperator existat; per quos ipsa propè mergenda nauis emergat, quam solæ leuent Sanctorum preces; vigensque morbus edometur, quem fugent crebrò iniectæ manus; ac latronum insultus inermis fiat, pijs precibus despoliantibus; visque postremò dæmonum frangatur, contenta mandatorum opera ac tenore iners comprobata.

Pauperum delectus, diuitisque fidelis ex eis exercitus.

35. Hi omnes milites ac custodes strenui. Nemo otiosus, nemo inutilis. Hic quidem à Deo te tuamque salutem efflagitare potest, ille verò laborantem solari: alius lacrymas & gemitus miserante affectu in tui gratiam ad vniuersorum Dominum fundere, alius quidpiam eorum, quæ ad salutem conducunt docere; alter liberè admonere ac corripere, alter beneuolè consilium dare; omnes denique verè, sine dolo, nullo timore, nulla simulatione aut ve adulatione, nihilque fictè amare. O dulce amicorum obsequium! ô beata seruitia eorum, qui fiducia polleant! ô sincera fides eorum, qui solum Deum timeant! ô verborum veritas apud eos, qui mentiri non possunt! ô pulchra illorum opera, quibus constitutum est vt Deo ministrent, Deum flectant, Deo placeant, non carnem tuam impuro amore contingant! vt loquantur, ita tamen vt cum Rege sæculorum, qui in te habitet, sermonem habeant.

Amicorum pauperum in demerentes officia.

1. Tim. 1. 17.

36. Omnes itaque Fideles probi diuinisque moribus instituti, atque ea digni nuncupatione, qua velut diademate corona inclyta redimit sunt. Enimverò non desunt qui & iam inter electos maiori electis præstantia fulgeant, eòque magis illustres sint, quò velut ad portum ex mundi pro-

Fideles reliquis præstantiores & Exercentes. 1. Monachi Religiosique.

cella seipsos subducant, resque suas in tutum recipiunt: qui Sancti videri nolint; ac si quis nuncupauerit, erubescant: qui imo ipso pectore ineffabilia Mysteria abscondant, suamque nobilitatem humanis oculis obijci contemnant. Hos nimirum Scriptura, Lumen mundi & sal terræ vocat. Hoc nempe semen (Dei scilicet imago & similitudo, veraque eius proles & hæres) velut in exilium quoddam ac peregrinationem magno Patris propensiore consilio congruaque eis ratione ac sorte huc mittitur: quo auctore mundi res, tum oculis expositæ, tum occultæ conditæ sunt, aliæ quidem eorum obsequijs deditæ, aliæ verò ipsorum exercendi gratia excolendæque virtutis, atque aliæ doctrinæ causa constitutæ: cunctaque continentur ac conseruantur, quoad semen mortali hoc statu manserit: quo collecto, celerrimè dissoluenda sunt.

Matth. 5. 13. 14. Electorum mundo hoc peregrinatio.

Mundi per eam duratio.

37. Quid enim Deo amplius necessaria charitatis mysteria? Tuncque adeo Patris sinum inspicies, quem solus enarrauit vnigenitus Filius Deus. Est autem & Deus ipse Charitas, qua & venatu propè nobis captus est. Et quidem arcana deitate Pater; qua verò nos misericordia persecutus est, extitit Mater. Pater diligendo, quasi fœminam induit; huiusque rei grande indicium est, quem is ex se genuit: ac qui ex Charitate prognatus fructus, ipse Charitas est. Propter hoc & ipse descendit: Propter hoc hominem induit: propter hoc volens humana passus est, vt imbecillitati nostræ sese commetiens, cùm dilexisset, suæ nobis virtutis mensuram modumque vicissim rependeret. Iamque immolandus, ac cùm se pretium redemptionis daret, nouum nobis testamentum reliquit. Dilectionem meam do vobis. Quænam verò hęc & quanta? Pro vnoquoque nostrûm animam posuit, cuius maius omnibus pretium existit. Hanc vt alter pro altero ponamus, à nobis exigit. Quod si pro fratribus ponere animas debemus, atque hoc cum Saluatore vicissim pacti testamentum sumus, adhucne quæ sæculi sunt, egena illa & aliena & effluentia continebimus ac recondemus? Alter alteri clausa habebimus, quæ breui post absumenda ignis habebit? Diuinè sedulòque Ioannes, *Qui non diligit fratrem*, inquit, *homicida est*: semen Cain, alumnus diaboli: Dei viscera non habet; spem potiorum non habet: sine semine est, sterilis est: non est palmes, in perpetuum viuentis supercœlestis vitis: excidetur, eumque densi ignis vorax manet incendium.

Ioan. 1. 18. 1. Ioan. 4. 8. Christus charitate incarnatus.

Verbum Charitas ex Patre Charitate.

Ioan. 15. 9. Christi dilectio eiusque modus.

Immisericordia in pauperes. 1. Ioa. 3. 14.

Ioan. 15. 1.

73. Tu verò præcellentem viam condiscito, quam ostendit Paulus ducentem ad salutem. *Charitas non quærit quæ sunt*, sed in fratrem effusa est: Ita in illum versa est, casto eius amore insanit. *Charitas operit multitudinem peccatorum. Perfecta Charitas foras mittit timorem: non agit perperam, non inflatur, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati:*

1. Cor. 12. 31. & 13. 5. Charitas encomia. 1. Petr. 4. 8. 1. Ioan. 4. 18. 1. Cor. 13. 4.

A ἐπανάγοντες εἰς ἀσφαλές· οὐ βουλόμενοι δοκεῖν ἅγιοι· κἂν εἴπῃ τις, αἰσχυνόμενοι· ἐν βάθει γνώμης ἀποκρύπτοντες τὰ ἀνεκλάλητα μυστήρια, καὶ τὴν αὐτῶν εὐγένειαν ὑπερηφανοῦντες ἐν κόσμῳ βλέπεσθαι, οὓς ὁ Λόγος Φῶς τοῦ κόσμου καὶ ἅλας τῆς γῆς καλεῖ. τοῦτ' ἔστι τὸ σπέρμα, εἰκὼν καὶ ὁμοίωσις Θεοῦ καὶ τέκνον αὐτοῦ γνήσιον καὶ κληρονόμον· ὥσπερ ἐπί τινα ξενιτείαν ἐνταῦθα πεμπόμενον ὑπὸ μεγάλης οἰκονομίας καὶ ἀναλογίας τοῦ Πατρὸς, δι' οὗ καὶ τὰ φανερὰ καὶ τὰ ἀφανῆ τοῦ κόσμου δεδημιούργηται, τὰ μὲν εἰς δουλείαν, τὰ δὲ εἰς ἄσκησιν, τὰ δὲ εἰς μάθησιν αὐτῶν· καὶ πάντα μέχρις ἂν ἐνταῦθα τὸ σπέρμα μένῃ, συνέχεται· καὶ συναχθέντος αὐτοῦ, ταῦτα τάχιστα λυθήσεται. 29.

B

Τί γὰρ ἔτι δεῖ Θεῷ τὰ τῆς ἀγάπης μυστήρια; καὶ τότε ἐποπτεύσεις τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς, ὃν ὁ μονογενὴς Υἱὸς Θεὸς μόνος ἐξηγήσατο. ἔστι δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Θεὸς ἀγάπη, καὶ δι' ἀγάπην ἡμῖν ἐθεράθη. καὶ τὸ μὲν ἄρρητον αὐτοῦ, Πατήρ· τὸ δὲ εἰς ἡμᾶς συμπαθὲς, γέγονε μήτηρ. ἀγαπήσας ὁ Πατὴρ ἐθηλύνθη· καὶ τούτου μέγα σημεῖον, ὃν αὐτὸς ἐγέννησεν ἐξ ἑαυτοῦ· καὶ ὁ τεχθεὶς ἐξ ἀγάπης καρπὸς, Ἀγάπη. διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς κατῆλθε· διὰ τοῦτο ἄνθρωπον ἐνέδυ. διὰ τοῦτο τὰ ἀνθρώπων ἑκὼν ἔπαθεν, ἵνα πρὸς τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν οὓς ἠγάπησε μετρηθεὶς, ἡμᾶς πρὸς τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν ἀντιμετρήσῃ. καὶ μέλλων σπένδεσθαι, καὶ λύτρον ἑαυτὸν ἐπιδιδοὺς, καινὴν ἡμῖν διαθήκην καταλιμπάνει. Ἀγάπην ὑμῖν δίδωμι τὴν ἐμήν. τίς δὲ ἐστὶν αὕτη καὶ πόση; ὑπὲρ ἡμῶν ἑκάστου κατέθηκε τὴν ψυχὴν τὴν ἀνταξίαν τῶν ὅλων. ταύτην ἡμᾶς ὑπὲρ ἀλλήλων ἀνταπαιτεῖ. εἰ δὲ τὰς ψυχὰς ὀφείλομεν τοῖς ἀδελφοῖς, καὶ τοιαύτην τὴν συνθήκην πρὸς τὸν Σωτῆρα ἀνθωμολογησάμεθα, ἔτι τὰ τοῦ κόσμου, τὰ πτωχὰ καὶ ἀλλότρια καὶ παραῤῥέοντα καθείρξομεν ταμιευόμενοι; ἀλλήλων ἀποκλείσομεν, ἃ μετὰ μικρὸν ἕξει τὸ πῦρ; θείως γε καὶ ἐπιπόνως ὁ Ἰωάννης, Ὁ μὴ φιλῶν, φησὶ, τὸν ἀδελφὸν, ἀνθρωποκτόνος ἐστί. σπέρμα τοῦ Κάϊν, θρέμμα τοῦ διαβόλου· Θεοῦ σπλάγχνον οὐκ ἔχει, ἐλπίδα κρειττόνων οὐκ ἔχει. ἄσπορός ἐστιν, ἄγονός ἐστιν. οὐκ ἔστι κλῆμα τῆς ἀεὶ ζώσης ὑπερουρανίας ἀμπέλου· ἐκκόπτεται, τὸ πῦρ ἀθρόον ἀναμένει.

C

D

Σὺ δὲ μάθε τὴν καθ' ὑπερβολὴν ὁδὸν, ἣν δείκνυσι Παῦλος ἐπὶ σωτηρίαν. Ἡ Ἀγάπη τὰ ἑαυτῆς οὐ ζητεῖ, ἀλλ' ἐπὶ τὸν ἀδελφὸν ἐκκέχυται· περὶ τοῦτον ἐπτόηται, περὶ τοῦτον σωφρόνως μαίνεται. ἀγάπη καλύπτει πλῆθος ἁμαρτιῶν. ἡ τελεία ἀγάπη ἐκβάλλει τὸν φόβον· οὐ περπερεύεται, οὐ φυσιοῦται, οὐκ ἐπιχαίρει τῇ ἀδικίᾳ, συγχαίρει δὲ τῇ ἀληθείᾳ.

πάντα στέγει, πάντα πιστεύει, πάντα ἐλπίζει, πάντα ὑπομένει. ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει. προφητεῖαι καταργοῦνται, γλῶσσαι παύονται, ἰάσεις ἐπὶ γῆς καταλείπονται, μένει δὲ τὰ τρία ταῦτα, πίστις, ἐλπὶς, ἀγάπη· μείζων δὲ ἐν τούτοις ἡ ἀγάπη. καὶ δικαίως· πίστις μὲν γὰρ ἀΘ'ρχεται, ὅταν αὐτοψίᾳ πειθῶμεν ἰδόντες πεεὸν καὶ ἐλπὶς ἀφανίζεται, τῶν ἐλπισθέντων... ἀγάπη δὲ εἰς πλήρωμα συνέρχεται, καὶ μᾶλλον αὔξεται τῶν τελείων παραδοθέντων. ἐὰν ταύτην ἐμβάληταί τις τῇ ψυχῇ, δύναται, κἂν ἐν ἁμαρτήμασιν ᾖ γεγεννημένος, κἂν πολλὰ τῶν κεκωλυμένων εἰργασμένος, αὐξήσας τὴν ἀγάπην, καὶ μετάνοιαν καθαρὰν λαβὼν, ἀναμαχέσασθαι τὰ ἐπταισμένα. μήτε γὰρ τοῦτο εἰς ἀπόγνωσίν σοι καὶ ἀπόνοιαν καταλελείφθω, εἰ καὶ τὸν πλούσιον μάθῃς ὅστις ἐστὶν, ὁ χώραν ἐν οὐρανοῖς οὐκ ἔχων, καὶ τίνα τρόπον τοῖς οὖσι χρώμενος.

30. Αν τις [30] τό, τ' ἐπίρρυτον τοῦ πλούτου καὶ χαλεπὸν εἰς ζωὴν διαφύγοι, καὶ δύναιτο τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἐπαύρασθαι, εἴη δὲ τετυχηκὼς, ἢ δι' ἄγνοιαν, ἢ περίστασιν ἀκούσιον μετὰ τὴν σφραγῖδα καὶ τὴν λύτρωσιν περιπετὴς τοῖς ἁμαρτήμασιν ἢ παραπτώμασιν, ὡς ὑπανηνέχθαι τέλεον, οὗτος κατεψήφισται παντάπασιν ὑπὸ Θεοῦ. παντὶ γὰρ τῷ μετ' ἀληθείας ἐξ ὅλης τῆς καρδίας ἐπιστρέψαντι πρὸς τὸν Θεὸν ἀνέῳγασιν αἱ θύραι, καὶ δέχεται τρισάσμενος Πατὴρ υἱὸν ἀληθῶς μετανοοῦντα. ἡ δ' ἀληθινὴ μετάνοια, τὸ μηκέτι τοῖς αὐτοῖς ἔνοχον εἶναι, ἀλλὰ ἄρδην ἐκριζῶσαι τῆς ψυχῆς, ἐφ' οἷς ἑαυτοῦ κατέγνω θάνατον ἁμαρτήμασι. τούτων γὰρ ἀναιρεθέντων, αὖθις εἰς σὲ Θεὸς εἰσοικισθήσεται. μεγάλην γάρ φησι καὶ ἀνυπέρβλητον εἶναι χαρὰν καὶ ἑορτὴν ἐν οὐρανοῖς τῷ Πατρὶ καὶ τοῖς Ἀγγέλοις ἑνὸς ἁμαρτωλοῦ ἐπιστρέψαντος καὶ μετανοήσαντος, διὸ καὶ κέκραγεν, Ελεον θέλω καὶ οὐ θυσίαν. Οὐ βούλομαι τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ἀλλὰ τὴν μετάνοιαν. Κἂν ὦσιν αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν ὡς φοινι-
31. κοῦν ἔριον, ὡς χιόνα λευκανῶ· κἂν [31] μελάντεραι τοῦ σκότους, ὡς ἔριον λευκὸν ἐκνίψας ποιήσω. Θεῷ γὰρ μόνον δυνατὸν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν παρασχέσθαι, καὶ μὴ λογίσασθαι παραπτώματα· ὅπου γε καὶ ἡμῖν παρακελεύεται τῆς ἡμέρας ἑκάστης ὁ Κύριος ἀφιέναι ἀδελφοῖς μετανοοῦσιν. εἰ δὲ ἡμεῖς πονηροὶ ὄντες ἴσμεν ἀγαθὰ δόματα διδόναι, πόσῳ μᾶλλον ὁ Πατὴρ τῶν οἰκτιρμῶν, ὁ ἀγαθὸς Πατὴρ πάσης παρακλήσεως, ὁ πολυεύσπλαγχνος καὶ πολυέλεος πέφυκε μακροθυμεῖν; τοὺς ἐπιστρέψαντας περιμένειν; ἐπιστρέψαι δέ ἐστιν ὄντως ἀπὸ τῶν ἁμαρτημάτων, τὸ παύσασθαι καὶ μηκέτι βλέπειν εἰς τὰ ὀπίσω.

Τῶν μὲν οὖν προγεγενημένων Θεὸς δίδωσιν ἄφεσιν· τῶν δὲ ἐπιόντων, αὐτὸς ἕκαστος ἑαυτῷ. καὶ τοῦτ' ἔστι μεταγνῶναι, τὸ καταγνῶναι τῶν παρῳχημένων, καὶ αἰτήσασθαι τούτων ἀμνηστίαν παρὰ Πα-

A *omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Charitas nunquam excidit. Prophetiæ euacuantur, linguæ cessant, curationes in terra deficiunt; manent autem tria hæc, Fides, Spes, Charitas: maior autem inter hæc est Charitas.* Et meritò, fides enim transit, cùm ipsis nostris oculis videndo Deum credemus. Spes quoque euanescit illorum conspectu quæ in spe posita sunt. Charitas verò in complementum pariter venit, & augetur magis vbi perfectio aduenerit. Si quis illam in animum susceperit, quamuis peccatis obnoxius sit, quamuis multa illicita perpetrauerit, adaucta charitate puraque adhibita pœnitentia, errata sua corrigere potest. (Pœnitentia ex Dei charitate.) Nam neque B hæc tibi desse velim, vt desperes animumque despondeas; vt & diuitem noueris quis tandem ille sit, qui locum in cœlis non habeat, quove is modo suis facultatibus vtatur.

39. Si quis tum abundantes diuitias, tum penuriam quo ægrè vitam sustentet, euaserit, æternaque bona procliuè assequi potuerit, sed vel fortè per ignorantiam aut vitæ casus inuoluntarios, post signaculum & liberationem à peccatis, in peccata seu debita prolapsus fuerit, ita vt illis prorsus obrutus sit, is à Deo penitus reiectus est ac reprobus existit. (Quis diues à regno excludatur.) Quisquis enim ex toto corde ad Deum conuertatur, portæ ei apertę sunt, suscipitque libentissimo animo Pater filium verè C pœnitentem. (Pœnitenti, apertæ portæ misericordiæ.) Vera autem pœnitentia est, in eadem non rursus delabi, sed ex animo prorsus euellere, quibus se mortis reum peccatis agnouit. (Vera pœnitentia.) His enim sublatis, in te rursus Deus habitabit. Ingens enim & incomparabile gaudium festamque lætitiam in cœlis esse Patri dicit atque Angelis, dum vnus peccator conuertitur & pœnitentiam agit. (Luc. 15. 2.) Idcirco etiam clamabat, *Misericordiam volo, & non sacrificium.* (Ose. 6. 6. Matth. 9. 13.) *Nolo mortem peccatoris, sed vt eum pœniteat.* (Ezech. 18. 23.) *Si fuerint peccata vestra vt lana phœniceo tincta, quasi niuem dealbabo: & si fuerint nigriora fuligine, vt niuem alba abluendo præstabo.* (Isai. 1. 18.) Solus enim Deus peccata potest dimittere, & delicta non imputare: (Luc. 5. 21.) Quandoquidem nobis etiam Dominus præcipit, vt pœnitentibus fratribus quotidie dimittamus. (Matth. 6. 14.) D Quod si nos, cùm simus mali, nouimus bona data dare, quantò magis Pater misericordiarum; bonus ille Pater totius consolationis; misericordiæ visceribus totus affluens, & multum misericors, longa propensè vti patientia habet, & eos qui conuertuntur expectat. (Luc. 11. 13.) Verè autem conuerti à peccatis est, peccandi finem facere, nec vltra ad ea quæ sunt retro respicere. (Vera conuersio & pœnitentia.)

40. Præteritorum igitur quidem veniam concedit Deus: in sequentia autem vt non incidat, sibi quisque auctor existit: Et hoc est pœnitere, de transactis dolorem habere, hæcque à Patre memo- (Nempe gratia cognita.)

Ecclef. 11 3.

Perseuerantia ad salutẽ necessaria.

ria deleri flagitare; qui vnus omnium potest misericordia sua, infecta facere quæ sunt facta, ac Spiritus rore abolere superioris vitæ delicta. In quibus enim, ait, vos inuenero, in eis iudicabo: ac quotidie vniuersalem finem clamat; ita nimirum vt & qui optimam duxerit vitam, ad extremum autem ad malitiam vitiaque deflexerit, nihil iam anteactæ vitæ laboribus iuuandus sit, qui ad finem lusæ fabulæ palæstra excesserit: & contrà, qui antea malè dissolutéque vixit, si eius illum pœniteat, multi temporis vitam perditam, assumpta postmodum pœnitentia, eiusque abrepto propositi vigore, exsuperare potest. Longè accurata verò opus diligentia est, sicut & longa ægritudine affectis corporibus exquisitior diæta maiorque cautio necessaria est. Vis, ô fur, tibi scelus dimitti? desine furari. Qui adulter est, non amplius libidinis faces admittat. Qui fornicarius ac constuprator, deinceps castè viuat. Qui raptor es, redde, & quidpiam plus addito. Testis falsus, verax esse discito. Periurus, à iuramento abstine, atque alios affectus vitiaque præcide, iram, cupiditatem, animi mœstitiam, timorem, vt sub excessum cum aduersario te transegisse

Matth. 5. 24.

eique reconciliatum esse, interim dum præsens vita ageretur inueniaris. Et affectus quidem inolitos confestim simulque præcidere impossibile fortè est; Dei tamen

Vitiorum pugna.

virtute & humanis precibus fratrumque auxilio, necnon vera pœnitentia assiduaque meditatione res præstari potest.

Patris spiritalis deligendi consilium; eiusque cultus.

41. Quapropter necessarium omnino est; vt superbus tu & potens ac diues, aliquem tibi Dei hominem præficias, qui te virtutis stadio animet, tibique illo rector ac gubernator existat. Habeas vnum saltem quem verearis: vel vnum habe quem timeas. Assuesce vel vnum audire liberè loquentem, qui acrimonia sua simul & mordeat & molliore cultu deliniat. Neque enim conducit oculis semper lasciuè intueri, sed & lacrymas aliquando fundere & acrioribus pungi pro maiori valetudine. Sic & animo assidua voluptate nihil perniciosius: cæcatur enim colliquatione, dum liberè increpantis sermone immotus persistit. Hunc tu & iratum timeas, & gemente doleas, & sedantem iram reuerearis, & pœnas deprecantem anteuertas. Hic pro te plures noctes insomnes ducat, fundens pro te preces ad Deum, ac consuetis precibus Patrem captans. Neque enim ille viscera sua dura præbet orantibus filiis. Rogabit autem purè si à te honoretur tanquam Dei Angelus, nec per te contristet, sed propter te. Hæc est pœni-

Gal. 6. 7.

nitentia non ficta. *Deus non irridetur*; nec

Psal. 7. 10.

verbis inanibus aures dat. Solus enim medullas scrutatur & renes cordis; pleneque

Dan. 3. 49.

audit inter flammas positos, & exaudit deprecantes in ventre ceti: & prope est cun-

Ion. 2. 11.

ctis Fidelibus, procul verò ab infidelibus, nisi ad saniorem mentem pœnitendo redeant.

A τρός, ὃς μόνος τῶν ἁπάντων οἷός τε ἐστὶν ἄπρακτα ποιῆσαι τὰ πεπραγμένα ἐλέῳ τῷ παρ' αὐτοῦ, καὶ δρόσῳ Πνεύματος ἀπαλεῖψαι τὰ προημαρτημένα. Ἐφ' οἷς γὰρ ἂν εὕρω ὑμᾶς, φησὶν, ἐπὶ τούτοις καὶ κρινῶ. καὶ παρ' ἕκαστα βοᾷ τὸ τέλος πάντων. ὥστε καὶ τῷ τὰ μέγιστα εὖ πεποιηκότι κατὰ τὸν βίον, ἐπὶ δὲ τοῦ τέλους ἐξοκείλαντι πρὸς κακίαν, ἀνόνητοι πάντες οἱ πρόσθεν πόνοι, ἐπὶ τῆς καταστροφῆς τοῦ δράματος ἐξάθλῳ γενομένῳ· τῷ τε χεῖρον καὶ ἐπισεσυρμένως βιώσαντι πρότερον, ἔστιν ὕστερον μετανοήσαντι πολλοῦ χρόνου πολιτείαν πονηρὰν ἐκνικῆσαι τῷ μετὰ τὴν μετάνοιαν χρόνῳ. ἀκριβείας δὲ δεῖ πολλῆς, ὥσπερ τοῖς μακρᾷ νόσῳ πεπονη-

B κόσι σώμασι διαίτης χρεία καὶ προσοχῆς πλείονος. ὁ κλέπτης ἄφεσιν βούλει λαβεῖν; μηκέτι κλέπτε. ὁ μοιχεύσας, μηκέτι πυρούσθω· ὁ πορνεύσας, λοιπὸν ἁγνευέτω· ὁ ἁρπάσας, ἀποδίδου καὶ προσαποδίδου· ὁ ψευδομάρτυς, ἀλήθειαν ἄσκησον· ὁ ἐπίορκος, μηκέτι ὄμνυε, καὶ τὰ ἄλλα πάθη ἐπὶ τῆς ἐξόδου πρὸς τὸν ἀντίδικον ἐνταῦθα διαλελύσθαι φθάσον. ἔστι μὲν οὖν ἀδύνατον ἴσως, ἀθρόως ἐκκόψαι πάθη σύντροφα, μετὰ Θεοῦ δυνάμεως καὶ ἀνθρωπείας ἱκεσίας καὶ ἀδελφῶν βοηθείας καὶ εἰλικρινοῦς μετανοίας καὶ συνεχοῦς μελέτης κατορθοῦνται.

C Διὸ δεῖ πάντως, σε τὸν σοβαρὸν καὶ δυνατὸν καὶ πλούσιον ἐπιστήσασθαι ἑαυτῷ τινα ἄνθρωπον Θεοῦ καθάπερ ἀλείπτην καὶ κυβερνήτην. αἰδοῦ κἂν ἕνα. φοβοῦ κἂν ἕνα. μελέτησον ἀκούειν κἂν ἑνὸς παρρησιαζομένου, καὶ στύφοντος ἅμα καὶ θεραπεύοντος. οὐδὲ γὰρ τοῖς ὀφθαλμοῖς συμφέρει τὸν ἀεὶ χρόνον ἀκολάστοις μένειν, ἀλλὰ καὶ δακρῦσαι καὶ δηχθῆναί ποτε ὑπὲρ τῆς ὑγείας τῆς πλείονος· οὕτω καὶ ψυχῇ διηνεκοῦς ἡδονῆς οὐδὲν ὀλεθριώτερον. ἀποτυφλοῦται γὰρ ἀπὸ τῆς τήξεως, ἐὰν ἀκίνητος τῷ παρρησιαζομένῳ διαμείνῃ λόγῳ. τοῦτον καὶ ὀργισθέντα φοβήθητι, καὶ στενάξαντα λυπήθητι, καὶ ὀργὴν παύοντα αἰ-

D δέσθητι, καὶ κόλασιν παραιτούμενον φθάσον. οὗτος ὑπὲρ σοῦ πολλὰς νύκτας ἀγρυπνησάτω, πρεσβεύων ὑπὲρ σοῦ πρὸς Θεὸν, λιτανείαις συνήθεσι μαγεύων τὸν Πατέρα. οὐ γὰρ ἀντέχει τοῖς τέκνοις αὐτοῦ τὰ σπλάγχνα δεομένοις. δεήσεται δὲ καθαρῶς ὑπὸ σοῦ προτιμώμενος ὡς ἄγγελος τοῦ Θεοῦ, καὶ μηδὲν ὑπὸ σοῦ λυπούμενος, ἀλλ' ὑπὲρ σοῦ. τοῦτ' ἔστι μετάνοια ἀνυπόκριτος. Θεὸς οὐ μυκτηρίζεται, οὐδὲ προσέχει κενοῖς ῥήμασι· μόνος γὰρ ἀνακρίνει μυελοὺς καὶ νεφροὺς καρδίας, καὶ τῶν ἐν πυρὶ κατακούει, καὶ τῶν ἐν κοιλίᾳ κήτους ἱκετευόντων ἐξακούει, καὶ πᾶσιν ἐγγὺς ἐστὶ τοῖς πιστεύουσι, καὶ πόρρω τοῖς ἀθέοις, ἂν μὴ μετανοήσωσιν.

Ἵνα δὲ ἔτι θαῤῥῇς, οὕτω μετανοήσας ἀληθῶς, A
ὅτι σοι μένει σωτηρίας ἐλπὶς ἀξιόχρεως, ἄκου-
σον μῦθον οὐ μῦθον, ἀλλὰ ὄντα λόγον περὶ
Ἰωάννου τοῦ Ἀποστόλου παραδεδομένον καὶ μνήμῃ
πεφυλαγμένον. ἐπειδὴ γὰρ τοῦ τυράννου τελευ-
τήσαντος ἀπὸ τῆς Πάτμου τῆς νήσου μετῆλθεν
ἐπὶ τὴν Ἔφεσον, ἀπῄει παρακαλούμενος καὶ
ἐπὶ τὰ πλησιόχωρα τῶν ἐθνῶν, ὅπου μὲν ἐπι-
σκόπους καταστήσων, ὅπου δὲ ὅλας ἐκκλησίας
32. ἁρμόσων, [32] ὅπου δὲ κλήρῳ, ἕνα γέ τινα κληρώ-
σων τῶν ἀπὸ τοῦ Πνεύματος σημαινομένων. ἐλ-
θὼν οὖν καὶ ἐπί τινα τῶν οὐ μακρὰν πόλεων,
ἧς καὶ τοὔνομα λέγουσιν ἔνιοι, καὶ τὰ ἄλλα ἀνα-
33. παύσας τοὺς ἀδελφούς, ἐπὶ πᾶσι [33] τῷ καθε-
στῶτι προσβλέψας Ἐπισκόπῳ, νεανίσκον ἱκα-
νὸν τῷ σώματι, καὶ τὴν ὄψιν ἀστεῖον καὶ θερ- B
μὸν τὴν ψυχὴν ἰδών, Τοῦτον ἔφησε παρατίθε-
μαι μετὰ πάσης σπουδῆς, ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας καὶ
τοῦ Χριστοῦ μάρτυρος. τοῦ δὲ δεχομένου καὶ
"Eus. διελέγετο. πάνθ' ὑπισχνουμένου, καὶ πάλιν τὰ αὐτὰ "διε-
τείνετο καὶ διεμαρτύρετο. καὶ ὁ μὲν ἐπὶ τὴν
Ἔφεσον ἀπῄρει· ὁ δὲ πρεσβύτερος ἀναλαβὼν
οἴκαδε τὸν παραδοθέντα νεανίσκον, ἔτρεφε, συ-
νεῖχεν, ἔθαλπε· τὸ τελευταῖον ἐφώτισε· καὶ
μετὰ τοῦτο ὑφῆκε τῆς πλείονος ἐπιμελείας
καὶ παραφυλακῆς, ὡς τὸ τέλειον αὐτῷ φυλα-
34. κτήριον [34] ἐπιστήσας τὴν σφραγῖδα τοῦ Κυρίου.
τῷ δὲ ἀνέσεως πρὸ ὥρας λαβομένῳ, προσ-
φθείρονταί τινες ἥλικες ἀργοὶ καὶ ἀπεῤῥωγό-
τες, ἐθάδες κακῶν. καὶ πρῶτον μὲν δι' ἑστιά-
σεων πολυτελῶν αὐτὸν ἐπάγονται. εἶτά που καὶ
35. νύκτωρ ἐπὶ [35] λωποδυσίαν, ἐξιόντες συνεπά-
γονται. εἶτά τι καὶ μεῖζον συμπράττειν ἠξίουν.
ὁ δὲ κατ' ὀλίγον προσειθίζετο· καὶ διὰ μέ-
γεθος φύσεως, ἐκστὰς ὥσπερ ἄστομος καὶ εὔ-
ρωστος ἵππος ὀρθῆς ὁδοῦ, καὶ τὸν χαλινὸν ἐν-
δακὼν, μειζόνως κατὰ τῶν βαράθρων ἐφέ-
ρετο. ἀπογνοὺς δὲ τελέως τὴν ἐν Θεῷ σω-
τηρίαν, οὐδὲν ἔτι μικρὸν διενοεῖτο· ἀλλὰ μέ-
γα τι πράξας, ἐπειδήπερ ἅπαξ ἀπολώλει,
36. ἴσα τοῖς ἄλλοις [36] παθεῖν ἠξίου. αὐτοὺς δὴ
τούτους ἀναλαβὼν καὶ λῃστήριον συγκροτήσας,
ἕτοιμος λῄσταρχος ἦν· βιαιότατος, μιαιφο-
νώτατος, χαλεπώτατος. χρόνος ἐν μέσῳ, καὶ
τινος ἐπιπεσούσης χρείας, ἀνακαλοῦσι τὸν
Ἰωάννην. ὁ δὲ ἐπειδὴ τὰ ἄλλα ὧν χάριν
ἧκε κατεστήσατο, Ἄγε δὴ, ἔφη, ὦ ἐπίσκοπε,
τὴν παρακαταθήκην ἀπόδος ἡμῖν, ἣν ἐ-
Clem. his Σωτήρ. γώ τε καὶ ὁ "Χριστός σοι παρακατεθέμε-
θα ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας, ἧς προκαθέζῃ,
μάρτυρος. ὁ δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἐξεπλά-
γη, χρήματα οἰόμενος, ἅπερ οὐκ ἔλαβε,
συκοφαντεῖσθαι· καὶ οὔτε πιστεύειν εἶχεν ὑ-
πὲρ ὧν οὐκ εἶχεν, οὔτε ἀπιστεῖν Ἰωάν-
37. νῃ. ὡς δὲ, Τὸν νεανίσκον εἶπεν ἀπαιτῶ,
καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀδελφοῦ, [37] στενάξας,

41. Vt autem magis confidas, modò sic verè pœnitueris, certæ tibi fidei tutamque manere salutis spem, Audi fabulam, quæ ipsa non fabula, sed vera de Ioanne Apostolo tradita narratio sit, ac memoriæ studiosè commendata. *De Ioanne narratio. Euseb. l. 3. c. 23.* Cùm enim post Tyranni obitum, è Patmo Insula Ephesum redijsset, vicinas quoque gentes rogatus visebat, partim quidem vt Episcopos constitueret, partim verò vt integras Ecclesias disponeret ac formaret, partim etiam vt vnumquemquam eorum, quos Spiritus designaret, in Clerum cooptaret. Cùm itaque ad vrbem quandam haud procul Epheso dissitam venisset (eius & nomen nonnulli referunt) atque aliàs præsentia verbisque suis fratres consolatus esset, ad extremum viso iuuene quodam egregia corporis statu- B ra, eleganti vultu feruentique ingenio atque indole, ad loci Episcopum conuersus, *Hunc*, inquit, *coram Ecclesia ac Christo teste, omni tibi opera commendo.* Tumque illo suscipiente, ac cuncta præstiturum pollicente, eadem ipsa Ioannes rursus perurgebat ac contestabatur. Post hæc, Ioannes quidem Ephesum profectus est: Presbyter verò adolescentem sibi traditum in domum suam suscipiens, educando, continendo, fouendo operam dabat: ac tandem sacro Baptismate initiauit. Deinceps Sacerdos de pristina cura atque custodia paulatim remisit, vt qui perfectum ei tutamen, ac quo illi cautum omnino foret, Domini signaculum adhibuisset. Illum ergo præmatura potitum libertate, æquales quidam si- C bi adiungunt, desides ac dissoluti, & flagitijs omnibus assuefacti Ac primùm qui magnificis conuiuiis iuuenem illiciunt: noctu deinde ad spoliandos obuios egressi, secum illum trahũt; inde ad maiorum scelerum societatem cohortantur. At ille sensim assuescebat prauitati, genij magnitudine ac præstãti indole velut equus duri oris robustusq; à recto tramitẽ abreptus, ac frænum cõmordens, acrius in præceps ferebatur. Iam itaque prorsus abiecta spe salutis ex Deo consequendæ, nihil vltra mediocre animo designabat; sed grandi aliquo perpetrato facinore, quod semel perierat, pari reliquis exitu luere vixdum reluctantibus animis cogitabat. Illis igitur ipsis assumptis, institutoque latronum collegio, dux ipse latronum haud segniter erat; violentia, D cædibus atque atrocitate cunctos superabat. Aliquanto pòst tempore, cùm noui aliquid necessarij operis ac negotij incidisset, iterum ad eam vrbem accitus est Ioannes. Qui cùm venisset, & cuncta, quorum gratiá venerat, ordinasset, *Agedũ*, inquit, *Episcope, redde nobis depositum, quod ego pariter & Christus tibi cõmendauimus, sub Ecclesia, c * præes, præsentia, ipsaque corũ teste.* Ad hęc Episcopus primò quidem mirari ac attonitũ esse, cùm existimaret pecuniam, quam non accepisset, à se per calumniam repeti: & sicut adhibere fidem, vt se habere existimaret quæ non habebat, sic nec Ioanni diffidere audebat. Sed vbi Ioannes, *Iuuenem*, inquit, *repeto*

& fratris animam; alto Senex ducto suspirio, vultumque lacrymis affusus, *Is*, ait, *mortuus est. Quomodo*, inquit Ioannes, *ac quo mortis genere? Deo*, ait ille, *mortuus est: Malus quippe euasit & perditus; ac quod maximum, latro: nuncque adeò pro Ecclesia montem occupauit, cum latronum pari satellitio.* His auditis Apostolus scissa veste, & cum ingenti gemitu caput feriens; *Bonum te*, inquit, *animæ fratris custodem constitui?* Sed iam *mihi præsto sit equus & aliquis ductor itineris.* Inde ab Ecclesia, ita vt erat, cancito equo iter properauit. Cúmque ad locum venisset, ab iis qui excubias agebant, latronibus capitur: non ille fugam parans, aut veniam deprecans; sed clamans, *In hoc ipsum veni: ad vestrum me ducem deducite.* Is verò vt erat armatus interim expectabat. Sed vbi accedentem agnouit Ioannem, præ pudore in fugam versus est. At Ioannes totis viribus concito cursu, ætatis oblitus, hominem persequi instituit, identidem clamans, *Quid me patrem tuum, fili, fugis, inermem, seniculum? Miserere mei, fili; noli timere: adhuc tibi superest vita ac salutis spes. Ego pro te Christo rationem reddam. Si sit opus, tuam ipse libens mortem sustinebo, quemadmodum Dominus pro nobis mortem tulit. Animam meam pro tua vicariam dabo: Sta modò, & crede. A Christo missus sum.* His ille auditis, primùm quidem vultu in terram demisso substitit: deinde proiectis armis, tremens acerbè flere cœpit. Accedentem verò Senem complexus, gemitu ac lamentis, quàm maximè poterat, crimen diluebat, & lacrymis velut altero quodam baptismo expiabatur, solam dexteram occultans. Tum Apostolus spondens deieransque veniam se illi à Saluatore nactum esse, oransque ac in genua prouolutus, ipsam iuuenis dexteram, velut iam pœnitentia expiatam, exosculans, ipsum in Ecclesiam reduxit. Exinde partim crebris orationibus Deum deprecans, partim continuatis vnà cum iuuene ieiuniis simul decertans, varijs denique sermonum illecebris animum eius demulcens, non prius destitit (vt aiunt) quàm illum firma constantia Ecclesiæ gremio admouisset; magno veræ pœnitentiæ exemplo exhibito, grandique iteratæ generationis documento, subiectæ oculis ac corporum resurrectionis trophęo. Hinc Angeli lætè gestientes, laudantes, cœlos aperientes: præ cunctis verò ipse Saluator obuiam factus humanissimè suscipit, lucem præbens, quam nullæ offuscent tenebræ, nec tempora vlla interimant; ductor ipse in sinum Patris: in vitam æternam, in regnum cœlorum iter parans. Ista quis credat, fidemque cùm Dei Discipulis, tum Deo sponsori habeat, Prophetarum, Euangeliorum, Apostolorum dictis. Qui in his vitam instituat, auremque præbeat atque opera exerceat, sub ipso excessu dogmatum finem ipsamque exhibitam veritatem conspiciet. Qui enim

A κάτωθεν ὁ πρεσβύτης, καί τι καὶ ἐπιδακρύ-
σας, Ἐκεῖνος, ἔφη, τέθνηκε. Πῶς καὶ τίνα θά-
νατον. Θεῷ τέθνηκεν, εἶπεν· ἀπέβη γὰρ πο-
νηρὸς καὶ ἐξώλης· καὶ τὸ κεφάλαιον, ληστής·
καὶ νῦν ἀντὶ τῆς ἐκκλησίας τὸ ὄρος κατείλη-
φε μεθ' ὁμοίου στρατιωτικοῦ. καταῤῥηξάμενος
οὖν τὴν ἐσθῆτα ὁ Ἀπόστολος, καὶ μετὰ με-
γάλης οἰμωγῆς πληξάμενος τὴν κεφαλὴν,
Καλόν γε, ἔφη; φύλακα τῆς τοῦ ἀδελφοῦ
ψυχῆς κατέλιπον. ἀλλ' ἵππος ἤδη μοι παρέ-
στω, καὶ ἡγεμὼν γινέσθω μοι τῆς ὁδοῦ. ἤλαυ-
νεν ὥσπερ εἶχεν αὐτόθεν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας.
ἐλθὼν δὲ εἰς τὸ χωρίον, ὑπὸ τῆς προφυ-
λακῆς τῶν λῃστῶν ἁλίσκεται, μήτε φεύγων,
μήτε παραιτούμενος· ἀλλὰ βοῶν, Ἐπὶ τοῦτ'
B ἐλήλυθα· ἐπὶ τὸν ἄρχοντα ὑμῶν ἀναγάγετέ
με· ὃς τέως ὥσπερ ὥπλιστο ἀνέμενεν· ὡς δὲ
προσιόντα ἐγνώρισε τὸν Ἰωάννην, εἰς φυγὴν
αἰδεσθεὶς ἐτράπετο. ὁ δὲ ἐδίωκεν ἀνακράτος,
ἐπιλαθόμενος τῆς ἡλικίας τῆς ἑαυτοῦ· κεκρα-
γὼς, Τί με φεύγεις, τέκνον, τὸν σαυτοῦ πα-
τέρα, τὸν γυμνὸν, τὸν γέροντα; ἐλέησόν με,
τέκνον, μὴ φοβοῦ. ἔχεις ἔτι ζωῆς ἐλπίδα. ἐ-
γὼ Χριστῷ δώσω λόγον ὑπὲρ σοῦ ἂν δέῃ, τὸν
σὸν θάνατον ἑκὼν ὑπομενῶ, ὡς ὁ Κύριος τὸν
ὑπὲρ ἡμῶν· ὑπὲρ σοῦ τὴν ψυχὴν ἀντιδώσω
τὴν ἐμήν· στῆθι, πίστευσον· Χριστός με ἀπέ-
στειλεν. ὁ δὲ ἀκούσας, πρῶτον μὲν ἔστη κάτω
C βλέπων· εἶτα ἔῤῥιψε τὰ ὅπλα· εἶτα τρέμων
ἔκλαε πικρῶς. προσελθόντα δὲ τὸν γέρον-
τα, περιέλλαβεν ἀπολογούμενος ταῖς οἰμω-
γαῖς, ὡς ἐδύνατο, καὶ τοῖς δάκρυσι βαπτι-
ζόμενος ἐκ δευτέρου· μόνην ἀποκρύπτων τὴν
δεξιάν. ὁ δ' ἐγγυώμενος, ἐπομνύμενος, ὡς
ἄφεσιν αὐτῷ παρὰ τοῦ Σωτῆρος "ηὕρηται, Ed. Clem δεῖται.
δεόμενος, γονυπετῶν· αὐτὴν τὴν δεξιὰν ὡς
ὑπὸ τῆς μετανοίας κεκαθαρμένην καταφι-
λῶν, ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν ἐπανήγαγε· καὶ δα-
ψιλέσι μὲν εὐχαῖς ἐξαιτούμενος, συνεχέσι
δὲ νηστείαις συναγωνιζόμενος· ποικίλαις δὲ
38 σειρῆσι λόγων κατεπᾴδων αὐτοῦ τὴν γνώ- 38.
μην, οὐ πρότερον ἀπῆλθεν, ὥς φασι,
D 39 πρὶν αὐτὸν κατέστησε τῇ ἐκκλησίᾳ· δι- 39.
δοὺς μέγα παράδειγμα μετανοίας ἀληθι-
νῆς, καὶ μέγα γνώρισμα παλιγγενεσίας,
τρόπαιον ἀναστάσεως 40 βλεπομένης . . . . 40.
φαιδρῶς γεγηθότες, ὑμνοῦντες, ἀνοιγνῦν-
τες τοὺς οὐρανούς· πρὸ δὲ πάντων αὐ-
τὸς ὁ Σωτὴρ προαπαντᾷ δεξιούμενος, φῶς
ὀρέγων ἄσκιον, ἄπαυστον· ὁδηγῶν εἰς τοὺς
κόλπους τοῦ Πατρὸς, εἰς τὴν αἰώνιον
ζωὴν, εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.
πιστευέτω ταῦτά τις καὶ Θεοῦ μαθηταῖς
καὶ ἐγγυητῇ Θεῷ, προφητείαις, εὐαγγε-
λίοις, λόγοις ἀποστολικοῖς. τούτοις συζῶν
καὶ τὰ ὦτα ὑπέχων καὶ ἔργα ἀσκῶν,
ὑπ' αὐτῆς τῆς ἐξόδου τὸ τέλος καὶ τὴν
ἐπίδειξιν τῶν δογμάτων ὄψεται. ὁ γὰρ

ἐνταῦθα τὸν ἄγγελον τῆς μετανοίας προσιέμενος, οὐ μετανοήσει τότε, ἡνίκα ἂν καταλίπῃ τὸ σῶμα· οὐδὲ καταισχυνθήσεται τὸν Σωτῆρα προσιόντα μετὰ τῆς αὐτοῦ δόξης καὶ στρατιᾶς ἰδών. οὐ δέδιε τὸ πῦρ. εἰ δέ τις αἱρεῖται μένειν καὶ ἐξαμαρτάνειν ἑκάστοτε ἐπὶ ταῖς ἡδοναῖς, καὶ τὴν ἐνταῦθα τρυφὴν τῆς αἰωνίου ζωῆς προτιμᾷ, καὶ διδόντος τοῦ Σωτῆρος ἄφεσιν ἀποστρέφεται, μήτε τὸν Θεὸν ἔτι, μήτε τὸν πλοῦτον, μήτε τὸ προπεσεῖν αἰτιάσθω, τὴν δὲ ἑαυτοῦ ψυχὴν ἑκουσίως ἀπολουμένην. τῷ δὲ ἐπιβλέποντι τὴν σωτηρίαν καὶ ποθοῦντι, καὶ μετὰ ἀναιδείας καὶ βίας αἰτοῦντι παρέξει τὴν ἀληθινὴν κάθαρσιν καὶ τὴν ἄτρεπτον ζωὴν, δώσει ὁ Πατὴρ ὁ ἀγαθὸς ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ᾧ διὰ τοῦ Παιδὸς Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Κυρίου ζώντων καὶ νεκρῶν, καὶ διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, εἴη δόξα, τιμὴ, κράτος, αἰώνιος μεγαλειότης, καὶ νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς γενεὰς γενεῶν, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

A pœnitentiæ nuntium placidè recipit, haud eum tunc vlla pœnitudo incedet, cùm corpus reliquerit; nec confundetur, dum Saluatorem cum maiestate sua exercituque venientem viderit. Nullus ignis exterrebit metus. Sin autem quispiam eo animo sit, vt manere ac quotidie in voluptatibus volutans delinquere velit, præsentisque vitæ delicias æterna vita potiores ducat, atque à Saluatore veniam indulgente mentis sensu abhorreat, is neque Deum, neque diuitias, nec quod antè lapsus sit in crimen vocet, sed suam ipsius animam quæ ipsa sponte intereat. Ei verò cui cura salutis est ac inspe-B ctio, eamque desiderat, ac penè efflictim vimque ipse adhibens præbere rogat, Pater ille qui in cœlis est, veram emundationem vitamque tribuet nulli mutationi obnoxiam; cui cum Filio Iesu Christo, qui viuorum ac mortuorum Dominus est, per Spiritum sanctum, sit gloria, honor, potestas, æterna maiestas, nunc & semper, & in generationes generationum, inque sæcula sæculorum, Amen.

AD CLEMENTIS ALEXANDRINI

LIBRVM,

Quis Diues saluandus sit?

HVNC ex Vaticanis Codicibus eruit vir doctus, ac in primis Orthodoxus, Ioannes Matthæus Cariophylus, postea Iconensis Archiepiscopus Græcus, ac Latinè reddidit, quo Interprete Michaël Gislerius t. 3 in Ierem. quasi supplementum Homiliarum Origenis, ad quarum calcem extabat in Vaticanis illis Codicibus, vulgauit: quo ex loco, non suo, visum extrahere, meoque Nouo Auctario flosculum insigni decoris, meo ipsius stylo Latinum inserere; quanquam nec ibi prorsus suo loco, quod antiquior multis est Methodio, & non ita paucis, vt videtur, Hippolyto. Malui Eusebium auctorem sequi, & qui illũ secuti sunt, Anastasius Sinaita in Psal. 6. aliique, vt Clementi Alexandrino assererem, quàm vt ex Antiquarij eius Vaticani fide, Origeni tribuerem. Vt is ita tribueret, fecerit, illa errorum colluuies, quæ & Origeniana penè omnia fœdat, nec ab hoc libro abesse, sed in eo eluxuriasse illi visa est: quo tamen non cõficitur esse opus Origenis, sed vnum hoc, non esse Origenem primũ auctorem suorum illorum errorum, sed diu antè hæsisse in Alexandrina schola, quos ille magis produxerit: quò facit & illa sanctissimi Petri Alexandrini expostulatio in eius Actis à me ante annos aliquot vulgatis, de iis quæ passi sunt eius sedis illique superiores Episcopi, à Presbyteris puriorem Euangelij doctrinam philosophicis erroribus aspergentibus, multaque non Ecclesiastica Ecclesiæ moribus ingerentibus; aut certè id conantibus, vel ex animi simplicitate τὸ ἀκριβὲς Christianæ doctrinæ assequi non valentibus: qua re valde laborat ipse Clemens in libris Hypotyposεων, argumentoque sunt Theodoti excerpta, quæ extant, & Græcè edita sunt, eramque Latinè producturus, si quid inde compendij me facturum putassem. Nec aliunde putat vir doctus Henr. Valesius in suo Eusebio, factum, vt tandem ij ipsi libri vt & Papiæ & Hegesippi, aliorumque veterum monumenta exciderent. Vt Cariophyli sensum non sequor, vt Origenis nomine vulgem, sic nec vbique coniecturas, vt quod statim, ἐκ διὰ πολλῷ legendum conijcit, aduerso prorsus sensu. Malè etiam τιρας, pro γέρας. Hæc enim auctori sugillata impietas, honorem cultumque officiosum, qui vni Deo attineat, hominibus tribuere sic opulentis, & quasi illi eius sibi opulentiæ auctores existant. Facessat ergo τὸ τέρας, & quod conatus reddere Carioph. *prodigiosè*: quod item ὑπουλίμενοι editum; planè ὑπουλιμένοι: Hoc certè caput, ne diuites stultè laudemus, quod diuino obnoxij iudicio sunt, & quod ægrè saluantur, vt sequentibus ritè prosequitur, expedita magis pauperum salu-

te. Atque vtinam reliquos hiatus, qui libri A huius initium finemque deformant, explere liceret, vel in eis totum Clementis sensum, etsi fortè quibusdam dictionibus fugientibus, eruere.

1. Τὴν χαλνὴν ἀπόγνωσιν. Nihil apto epitheto, χαυνὴν legit Carioph. & reddidit. Vana certè illa, non noua desperatio, qua timeamus δέος ἀδεές· vt ipse scitè Clemens loquitur, *inani timore*, & qui nec timor sit, iuxta illud Psal. 13. 10. *Trepidauerunt timore vbi non erat timor.* Quod erat ὑπομνημάτων, prorsus barbarè, neglectis Carioph. coniecturis, ὑπομνημονεύσαι reposui; leuique additione particulæ, τὰ, quod pene illi immedicabile erat, planum reddidi. τὰ τῆς ἐλπίδος, ipsa spes, quæ sic dicitur erigi præclaris operibus & affectibus.

2. Εἰς τὴν μὲν σπαίραν. Durior mihi hîc Cariophyli censura, siue etiam Gislerij, aut quisquis marginales notas adhibuit, dum sic adscribit, *Originis innuitur damnata opinio de praeexistentia Animarum in cœlis*; velut scilicet reuertendi vox hoc omnino denotet, fuisse iam olim in cœlis Animas, atque hinc in corpora detrusas esse. Sed hæc calumnia omnibus Scripturis locis ac Patrum, eadem ratione inferri possit, quibus habetur esse nos hospites & peregrinos, ac patriam inquirere, ad quam nobis contendendum vt reuertamur, omni illo apparatu, qui hîc Clementi describitur: non quod reipsa in cœlis fuerimus, sed quod nobis hæc debita sedes, & ad eam conditi, ius eius amisimus, primùm peccato originis, tumque singuli nostris ipsi delictis. Hic nempe descensus ille noster ab Ierusalem in Iericho, in quo spiritalibus bonis spoliati, etiam grauiter vulnerati sumus & semiuiui relicti. Esto igitur Origenes eum errorem ex Timæo hauserit, in eo fuisse Clementem nemo sanus ex hisce eius verbis habuerit.

3. Τῶν διδασκομένων δογμάτων. Absurdè planè editum, viroque erudito incogitanti redditum, ὃ τῶν διδασκομένων· *quod tractatores dogmatum non attingebant.* Imo, *quod eius disciplinæ* caput erat, quod præcipuum illi docebatur, eiusque scholæ insigne quoddam erat. Nempe vita æterna, ipsa regnum cœlorum, quod Christus primus prædicauit; Ioannes Præcursor, appropinquare nuntiauit, ac pœnitentia iter ad illud communiuit.

4. Καὶ τὸ μεῖναι. Hîc quoque Cariophyli displicet coniectura, ipsa in textum recepta. ἐκ τοῦ μὴ εἶναι. *cùm antea non fuerint*; quasi ex nihilo. Verùm quidem τὸ μὴ ὄντα, i. sensilia, à Deo accipere vt sint, & ex nihilo accipere, quod in omni prima productione à Deo intelligitur, nec Clementi necesse fuit explicare: sed præter ea accipiunt τὸ μεῖναι, vt conseruentur & incolumia sint, in ipsa sua corruptibilitate, quod in eis nota dignum & mirabile, debuitque Clemens obseruare.

5. Ἀπὸ γενέσεως μέχρι τοῦ σημείου. Et hîc quoque Carioph. F. σταυροῦ, quasi allusio sit ad illud Phil. 2. *Factus obediens vsque ad mortem, mortem autem Crucis.* Mihi nihil suspecta vox, cui σημεῖον meta sit & *punctum*; cuiusmodi etiam lapides quibus numerabant milliaria. Apud Aristoph. ἕως σημείου· *vsque ad præstitutum tempus* exponitur. Sic ergo Christus à vitæ ortu ad finem vsque (toto scilicet eius curriculo) pro nobis mala perpessus; ea loquendi forma ritè Clementis significatur.

6. Οὐδὲν γὰρ τελεῖ πλάνης. Non facilè his assentiar. Certè nostra hîc omnis perfectio, auctore Paulo, paruulorum infantia est; atque adeo ne perfecti quidem vlli mortalium dici possunt, sic quasi relatè ad vitæ futuræ statum, quando euacuabimus quæ sunt paruuli. Sed & in paruulis esse alios aliis maiores & perfectiores, haud dubium est; exque genere operis, perfectiores sunt, qui re B ipsa abdicatis rebus ac substantia, pauperes fiunt Christi causa, quàm qui quasi in præparatione animi, & ita vt affluentibus diuitiis, non eis cor apponant; quod vnum Clemens exigere videtur in suo Diuite, qui salutem ac vitam æternam sit consecuturus. Lex ergo imperfecta, vt pædagogus ac rudis quædam initiatio ad Euangelium & Iesu Christi fidem præparans, vt ipse Clemens ex Paulo tradit. Ad liberum arbitrium & Gratiam quod attinet, nihil hîc quod non magni Tractatores ac Gratiæ vindices, Ambr. Chrys. ipseque August. Nostrum certè velle & eligere, sed excitante gratia, præsertim in iustificatis, ex quorum persona Paulus bellum illud in se describit, carnis & Legis; illamque propensi animi voluntatem, & o- C pus vires excedens, cum ait; *Velle mihi adiacet; perficere autem bonum non inuenio.* Rom. 7. 18. Dat itaque non rarò Gratia vt velis, eaque voluntate ad Deum oratione supplex conuertaris, cùm tamen vires infirmæ sint ad præstandum, quod & noueris bonum, ac cuius desiderio afficiaris; opusque sit in eam rem noua maioreque gratia, ad quam ipsam & priore illa voluntate & conatu prępararis: sed non quasi ex te (quod Pelagiani furfuris) sed Deo rei omnis arbitro atque datore, sine quo, ne cogitare quidem, sicut oportet, & vt ad salutem conducit, quicquam possumus.

7. Ἐν τοῦτο περιθεῖναι τοῖς ὅλοις. Suspecta ea vox Carioph. dum sic marg. adscribit, ἴσ. π- D ερατῶσαι. Mihi potius placet, sic vsurpasse Clementem, vt sit quasi venditum accipere vniuersorum pretio, allusione ad margaritam Euangelicam, cui impar quicquid est legalis obseruantiæ. Maneat ergo Clementi sua hęc litera, ipsa nihil improbanda, aut à communi eiusmodi verborum vsu remota.

8. Τῆς ζωῆς τῶν πεπονημένων. Malè Carioph. sic dispungenda iungit, *A præteritorum vita laborum.* Atqui Clemens in eo totus est, vt probet vitam non illorum esse laborum, sed solius Christi. Ergo fuga à vita (i. à Christo & studio Christianæ professionis) à laboribus, quibus iam functus esset, quos sibi inutiles reddebat, spreta Christi admonitione. Sic & supra; τοῦ διδασκάλου; τῆς ἱκεσίας; *à magistro; à supplicatione*; non vt Carioph. *à supplicando magistro.*

9. Πτοίαν καὶ νόσον. Altera alteram vocem explicat. Non enim hîc πτοία est *timor* vt reddit Carioph. sed *effrænis libido* & quasi stupor, quod & πτόησις dicitur, ipse auaritiæ morbus, ac cupiditatis œstrum.

10. Καὶ Κράτητες. Eius etiam exemplum ponit Hieronym. Matth. 19. qui hunc Clementis locum sublegisse videtur. Fuit huic quàm Anaxagoræ diuitiarum maior contemptus, non fortè magis ex ratione, quod facultates in æs redactas in mare proiecit: Anaxagoras armentis & camelis agros suos depascendos reliquerit: De quibus scitum illud Apollonij Tyanæi apud Suidam iudicium; Anaxagoram προβάτοις μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις φιλοσοφῆσαι· Cratem verò, οὔτε προβάτοις πρᾶξαι ἐπιτήδειον, οὔτε ἀνθρώποις· at Christiana pietas, in rem humanam verè philosophatur, facitque quod ei vtile sit dum egenis erogare iubet, quas quis facultates dimiserit. πτωχοῖς ἢ πᾶσι, pro quo vitiosè edita, πρεσίν.

11. Τῆς σὺν ἀπαιδευσίας. Quod vocem ἀπουσίας, ἀπαιδευσίας mutaui, nemo puto reprehendat, cùm Carioph. ἀμαθίας, quod esse remotius, legendum concederet. Probant ista omnia, paupertatem quæ est ipsa rerum abiectione, non ipsam perfectionem esse, sed ad eam instrumentum; quam proinde ad rationem finis compositam esse oporteat, & vt maior vel minor, aut etiam nulla, pro eo ac status petit, existat. In Episcopo & Animarum Pastore, vtiles diuitiæ, qui temporanea subsidia debeat subditis, cùm res ferat, ministrare: in exercente ad pietatem vtilior paupertas, ἀκλήρωσιν, quem paucissimis contentum ac terrenorum curis solutum deceat Deo assiduum esse. De quibus cum S. Thoma Theologi 2. 2.

12. Πλουτεῖν τῶν παθῶν. Quod ita clarum, moxque ac sæpius Clementi repetitum, *vitiis diuitem esse prauisque affectibus*, nihil apta coniectura Carioph. *id.* διὰ τῶν· *per affectus*; non enim per vitia, sed illis ipsis quis diues esse dicitur, cùm & facultates desunt.

13. Οὐ πλοῦτος ζῆσαι μὴ δυνάμενος. Hunc opponit ei, qui sic præclarè diuitiis vtitur, pauper spiritu, quamuis diues censu; qui cum Apostolo sciat & abundare & penuriam pati. Est ergo ad Clementis sensum, qui diuitiarum impatiens, cum illarum sarcina nec ferat viuere.

14. Καθὸ καὶ παρ' ὑμῖν. Hæc Cariophylo suspecta, emendatque, καθὸ ἀγαθὸς μέν ἐστι, *quandoquidem bonus quidem est*, quæ mihi deprauatio est. Ferendum margini coniecturam addidisse, non sic facile eaque leuitate textum, quem interpretetur, mutasse. Quid enim abhorret, vt dicat Clemens, esse apud Deum non vnum thesaurum, vt vsu humano thesaurus dicitur, quo quis repente inuento ditatur. Quæ notio thesauri ipsa prope angustior, Clementis tamen est, allusione ad parabolam Euangelicam, de thesauro absconditio in agro. Hinc ritè sequentibus thesaurum & πλοῦτον (*i. diuitias*) ἀλλήλων οὐκ ἀποτεμνομένους φύσει. *inter se natura non dirimi*, dicit; quod Philosophus dicat, esse idem subiecto, & so-

A lo conceptu & ratione differre: quomodo illi, ἀπέχουσι ἀλλήλων πλεῖστον· *magno inter se distant interuallo*: aliaque plura Bud & Thesaur. relata. Carioph. contrario sensu, *thesaurum & diuitias natura inter se non esse connexa*. Quàm bellè hinc Clemens colligat eadem horum esse accidentia? Colligit certè quod connexa, seu non dirempta aut disparata, sed cadem reipsa, ac subtili cogitatu distincta.

15. Μαθηματικῶς. Vix adduci possim vt hanc vocem decoquam hoc sensu, & non putem potius scriptum Clementi πνευματικῶς vel μυστικῶς, siue quidvis aliud Ecclesiastico vsu sequentibus aptè opponi possit. Aptissimum τὸ μεμελημένως· *cura, diligentia, sedulò, accuratè*; quod Plato in Protag. nec fortè aliter scriptum Clementi, festinans scriba vel notarum rudis voce illa imperitè mutauit. μεμαθηκότως, si dicatur, & ipsum ferri possit, pro quo illud μαθηματικῶς, ex cuius etiam sensu reddere necesse fuit.

B 16. Ὡς ἄν τις ὑπὸ πλούτου διαφθείρῃ. Videor mihi veram lectionem inuenisse, vnius vocis leui immutatione, ἀπὸ τούτου, reponendo πλούτου. Vt sit sensus, Perinde quis aut salutem consequitur, aut interitu moritur, siue desint diuitiarum compendia, siue illa suppetant. Igitur, τὸ διαφθείρειν ὑπὸ πλούτου, quod ex phrasi Græcis vsitata dicas, *labefactare à diuitiis*, est per eas, & illarum absentia, his carere; quod perinde sit ad salutem aut interitum, ac iis abundare; solo vsu ex animi sententia discernente. Carioph. coniectura, pro ὑπὸ τούτου, ὑπόστασιν, ipsa friuola.

C 17. Οὐ χριστὸς πνεῦμα πτωχῷ. Bene quod seruata negans particula, etsi luxata, eius loco posito art. ὁ. quasi ipse Christus ita compellet, ipse χριστὸς πνεῦμα ὁ πτωχὸς, quod malè editis inest, decoquitque Carioph. Certè Dominus eximiè χριστὸς πνεῦμα πτωχὸς, & eius nobis paupertatis forma, quouis tandem modo paupertas illa & Euangelica sumatur; nec proinde sic & pauperi & diuiti, iubet Christus abrenuntiationem, sed ei qui vitiis diues, virtutibus pauper existit. Sic vbique Clemens spiritali sensui insistit, paulò etiam in eo nimius, & quasi Christus ad ipsam terrenorum abdicationem perfectionis studio discipulos, eorumque sequaces, non composuerit; quod Christiana disciplina non admittit: ac nec ipse. Clem. sentit, dum statim sequentibus exteriorum abrenuntiationem, quam iam fecissent discipuli,

D agnoscit, & quam facilem inuenissent, cùm illam quæ animo est ab ipsis affectibus, perinde & ipsi existimarent impossibilem; aut certè num possibilis esset, dubitarent. Nostra ergo & exterior abdicatio, ipsa quidem sancta & ad perfectum ducens, non ipsa perfectio: imo ipsa nullius frugis, nisi quis per illam leuatus terrenorum onere, studeat ipsum animum (hominem scilicet interiorem) virtutibus veraque iustitia excolere.

18. Τῇ προσθήκῃ τῆς παρὰ Θεοῦ δυνάμεως. Huius loci sententiam, quasi Pelagianismi suspectam, configit siue Carioph siue Gisler. aut quisquis notas margini adscripsit, *Cautè, sapit enim Pelagianismum*. Mihi potius alta

Gratiæ commendatio videtur, nostrique ad eam conatus libera voluntate explicatio. Vt primum sit velle, ipsum à nobis inutile, ac ne velle quidem, nisi gratia excitante, quæ est τὸ δοθὲν πνεῦμα, *concessum Spiritus*, ipse velle præstans, & qui contrahitur non volentibus strenuè nec violentis, vt συνδίκη τῆς παρὰ Θεοῦ δυνάμεως, nouo auxilio virtutis compotes fiant & ἀπόδοσιν adipiscantur; id est, affectus sedent, regnumque demum rapiant. Similia in Ambr. Chrys. alijsque Patribus eodem collineant, quibus non gratiam eliminant, sed (quod Paulus) hortantur ne in vacuum eam recipiamus, segnesque arrepto virtutis proposito, ipsi nobis auctores simus vt spiritu deficiamur. Valdeque iniustus est, qui sic illustria Patrum (Augustino præsertim superiorum) quod non Caluiniana; astruantque liberum arbitrium, Pelagianismum sapere dicat. Nobis Pelagius nouator, Augustinus assertor antiquę fidei, alioqui non probus Ecclesiæ Magister; etsi mysterium gratiæ cæteris luculentius explicauit, vbi eiusdem gratiæ afflatu didicisset, sibi obrepsisse de voluntate credendi, quasi illa anteiret gratiæ primùm excitanti, vt & fides ipsa, eius effectus esset. Id sibi voluerint molliores Pelagiani: nihil eiusmodi Patres, qui Fideles iam alloquerentur, & ab eis torporem excuterent, monendo vt conatum strenuè adhiberent, sic tamen vt Deum orando, opus sibi esse diuino auxilio, quantauis virtute fulgerent, aut ad eam conarentur, non nescirent. Subtiliora Augustino adiuncta, ipsa Celestino Fidelium disputationi permissa, ad modum gratiæ pertinent, eiusque cum arbitrio nostro concordiæ; in quo aliquid mysterij fateamur oportet, & supra sensum nostrum, dum ad eius thronum rapiamur, qui facit concordiam in sublimibus: aut donec Ecclesia, quod latet in eius corde, & à Deo reuelatum accepit, legitimis eius reuelationibus testibus aut Scripturæ testimoniis, clarius credendum proposuerit.

19. Εἰ ζωὴν αἰωνίαν. Suppleui ex Luca, hæc addendo, cùm palam sit, hæc, aut similia desiderari ad conditionem implendam, vt est illud quod Carioph conijciebat, εἰς ζωὴν αἰώνιον φυλαχθήσεται. Quod initio numeri est, ἱμασσόμενον τῶν χρημάτων εἶναι, pro eo accipio vt sit quasi ἀπαντᾷν, obiectioni quæ de illis est occurrere & opponere, vt sit τὸ τί, αὐτὸ τῷ ἰέναι, ἀπὸ τοῦ εἶμι, respondendo vt sequentibus, ipsam absolutè abdicationem præceptam non esse, sed tunc solùm cùm per terrenam substantiam eiusque occasione creandum salutis periculum sit. Nullius sensus video quod reddit Carioph. *Potes pecuniam tibi postponere.*

20. Μὴ ἔχειν μετὰ διωγμῶν. Negat. addo prorsus necessariam vt Clementis sensus constet & expositio, ipsa singularis, quæ tamen à voce Greca, qua vsus Marcus, non prorsus abhorreat. Illud igitur, μετὰ διωγμῶν, *cum persecutionibus*, siue *inter persecutiones*, vt exceptionem positum vult Clemens: ἐὰν μὴ λάβῃ, *Si modò hæc tanta, centeno fructu ac cumulo, agros, &c. non accipiat cum persecutionibus*: quod alij planiore sensu, magisq; ex Matthæi & Lucæ mente, affirmatè sumpserunt, ac si esset, ὃς ἂν μὴ λάβῃ, *qui non accipiat*, vel *accipiet*, vt τὸ, μετὰ διωγμῶν, præsentis vitæ statum potius indicet, ac spiritali sensu, quoad animum hæc potius intelligenda, quàm quod aliquis hæc ipsa sic relicta, ac centuplicia, ipsa hac mortali vita, & qua reliquerit, corpore recepturus sit; vel etiam in Millenariorum commentitia requie & felicitate, in qua nullæ persecutiones, & quam bene Grotius elidi existimat hac Marci voce. Non itaque *noua in textu distinctio*, quod notauit Carioph. vel Gisl. sed noua reliquis Interpretibus, nec eis salutata, vocum acceptio.

21. Πύρωσις. Aptius fortè esset πείρασις, *sollicitatio ad stuprum* deque illo tentatio: quo ipso sensu τὸ πύρωσις sumendum sit; vt sic quasi libidinis incensio, quæ exterius adhibita, probationem possit præstare, vt in Iosepho & Susanna: at cùm ex animo est, qui iam æger sit & afficiatur, mortem facit.

22. Τῷ τοῦ Θεοῦ τὴν ψυχὴν εἰσπνεύσαντος. Carioph. *Anima immissa est*; cùm sit, *Deo præbente animam, inductus est*, qui modus loquendi ex Theologica regula castigatior; nec video quid semel & iterum opus illa cautione, *Cautè legendum*; *Cautè, sapit Origenis errorem de præexistentia Animarum*: quod quis Deo animam præbente in domum & familiam diuitis natiuitatis ortu cooptatur, eaque cooptatione, si malæ diuitiæ sunt, vita exterminatur. At quis Patrum aut Theologorum, vel modò, non ita loquatur? caue loquendi forma Origenianè se loqui, non Ecclesiasticè, arbitretur? Nempe intelligens priuari æterna vita, non qua anima antè in cœlis frueretur, sed quam paupertatis palæstra adepturus erat, si in diuitiis, Deo animam præbente eiusque illi auctore, minimè natus esset.

22. Κάμπτειν τῆς ἐξουσίας. Carioph. τῆς ἐξουσίας conijcit, & αὐτοῖς τῶν ὑπαρχόντων, pro, ἐνδιατρίβειν. Mihi nihil mutandum; cui τὸ κάμπτειν τῆς ἐξουσίας commodum videatur, idemque quod sequentibus explicatur, significare: hoc est, ex diuitiis non insolescere, sed in eis animum quasi frangere & à potestate decedere; quod est illa modestè vti, nec per eam quemquam opprimere, non *potestati subijci*; de qua nihil Clemens subiectione.

23. Ἐν τῷ Ἀρχῶν. Ex hoc loco liquet Clementem Origeniano simile opus Περὶ Ἀρχῶν edidisse, in quo Cameli naturam ad Christi mysterium retulerit, & allegoricè exposuerit, quod in Origenis Περὶ Ἀρχῶν non occurrit; etsi Rufinus temere admodum opus & auxit & minuit, quod longè est à fide Interpretis. De Camelis, eorumque generibus & nominibus, multis disputat Bochart. t. I. Hic Clemens, siue in suo Περὶ Ἀρχῶν præcipuè attendit velocitatem, & quod arctam & coangustatam viam expeditè incedat. Quid si pœnitentes ex peccato, Camelorum typo acceperit, qui superbis iustis aut diuitibus salutem magis expediant?

24. Ὁ τὸ ἐν σπλάγχνοις Παιδίσκης. Indulsi mihi, vt quod crasso errore editum erat πρὸς, & Carioph. breuiatum Παιδὸς legerat,

mutare Π..δίμαπς: quæ ipsa breuiata vox sic affinis, vnius elementi breui discrimine, vt graui sæpe mendo cum illa confundatur. Profert igitur, adhibetque noster Samaritanus, vinum (suum nimirum sanguinem) qui sit illa vitis Dauidica, *Ego sum vitis*, Ioan. 15. adhibetque & supererogat oleum Spiritus, quà nostri per illum miseretur; ac nobis vtroque salutem impendit. τὸ ἐπιδαψιλευόμενος videatur mysterij aliquid habere, vt significetur cumulus ille gratiæ, qui à Baptismo datur, vel manuum impositione Apostolico ritu, vel etiam olei vnctione certa inuocatione & ἐπικλήσει, quam alterum nouæ Legis Sacramentum, etiam absque manuum impositione, Græci passim profitentur.

25. Καὶ αὐτοὶ ἐλευθερωθήσονται. Interest vt sciamus, quę sit illa mundi seruitus, à qua liberandi sint Spiritus in reuelatione gloriæ filiorum Dei, idque præmij loco habeturi, eius, quo erga nos, Deo auctore, defunguntur, obsequij. Carioph. (siue etiam Gisler. *Origenis error de dæmonibus saluandis per Christum, qui damnatus est in V. Synodo.* Sic forsitan, quisquis illorum hæc margini adscripsit, occupata ea opinione, qua hunc tractatum putat esse Origenis: Qui etiam in eius loci Commentario videtur esse eius opinionis, vt & in Peri Archon. August. quoque qu. 68. inter. 83. refert quosdam Hæreticos ex his Apostoli verbis multa impia & inepta de cœlestibus Spiritibus tradidisse; ac illud inter cætera, quod omnes Angeli sublimesque Virtutes in dolore & gemitibus sint, antequam nos penitus liberemur. Ac certè verè impium, si existimetur, esse verè hactenus Angelos anxios incertosque suæ salutis, nostramque expectare liberationem, vt & ipsi liberentur, asserta eis beatitudine eius præmio operæ, quam in nos contulerunt, vel etiam puniantur, quod non satis officio functi sunt. Nihil verò cogit, vt sic strictè Clementem exponamus, eosque illi Origenianos furfures aspergamus, sed vt ea moderatione qua Theodoretus, nobis congaudere nostrisque muneribus beatos Angelos intelligamus; nostrisque proinde quodammodo malis affici; hincque adeo vanitati seruire, quod nobis student, quandoque etiam (non satis explorata Dei voluntate) contrarijs studijs, vt in Angelo Persarum & Hebræorum apud Danielem; à qua seruitute liberandi sint in reuelatione gloriæ filiorum Dei, vno illis reliquo, eius in nos præmio solicitudinis, gaudio de nostra beatitudine, communique in Dei laudem societate: quod ipsum affine illi libertati qua donandæ sunt ipsæ creaturæ sensibiles, vt nihil amplius conferant in rerum ortus & immutationes (quæ nullæ deinceps erunt) ipsæque maiori quadam donentur claritate, suique generis perfectione. Stet ergo Angelis inuariata eorum beatitudo quam essentialem vocant, & qua etiam nobis ministerio seduli, semper faciem Patris videant, iidem tamen pro nostri ratione & gaudeant & mœreant, fleantque amarè nostro interitu & casu (quasi scilicet metaphoricè) quomodo Deus (ipse natura, quod Angeli gratia

A Deique munere, ἀπαθὴς) humanos non respuit affectus.

26. Σχήματι τὸ ἐστι. Iugulat Carioph. *Opinio damnatas Origenis innititur de transmigratione Animarum.* Dixisset potius, *de præexistentia*, qua ante corpora creatæ, in corpora detrahantur, vt in eis exerceant, eluantque quas antè sordes contraxerant. Non video tamen, cur ex hoc sic breui loco, nec ita aperto, hæc opinio adscribenda sit Clementi Alexandrino. Agit ipse quidem l. 6. Strom. περὶ μετεμψυχώσεως, dicitque Græcos ex Ægyptijs mutuatos, vt & pręclara alia quibus gloriantur. Nihil tamen insinuat esse dogma Ecclesiasticum, aut in se præclarum, sed Græcorum duntaxat existimatione, aut Barbarorum, qui primi docuerunt, eoque Animorum se immortalitati consulere putauerunt; quod vnum pietas Christiana sibi retinuit.
B Hic autem, asserit is quidem venire Animas in corpora, velut in scholam & gymnasium seu palæstram, vbi exerceant; ad quas corpus rationem quasi habitus habeat, obtegentis quod eorum sublime ac diuinum est. Ad hoc verò quid necesse præexistere Animas, & non tunc creari cùm à Deo infunduntur, cum debito reatus, vi talis ortus contrahendi, & quod Adami progenies nascuntur, in quo omnes rei sumus antequam nati. Sic certè nostri in corpora ingressus αἰτίας occasio, causa, ratio intelligatur, in Dei illo decreto de salute nostra ex infecta Adami radice, ex qua à cœlesti patria exules nascimur, non in qua reipsa ipsi vere existen-
C tes & persona fuerimus, sed cuius iam cives nasceremur illique adscripti, & iure ad illam freti, si Adæ iusti filij nasceremur, non Adę prima transgressione rei. Tametsi plerique veteres & ante August. non sic clarè peccatum originale cognouerunt, cuius ignorantia nedum omnes fere hæreses, Philosophos secutæ in præceps actæ sunt, vt vel pręexistentiam vel trasmigrationem sentirent (etiam Pythagoricam) sed etiam qui de Ecclesia videbantur, nec se illis dogmatis, quæ non satis discussa erant aut Ecclesiæ iudicio definita, fidem lædere putabant; ac licet illis hęrerent, aut certè quærendo, non satis persuasi doctique quid veritas haberet, paulò liberius tractarent. In quo supra omnes, quos nouimus, nimius Origenes, magnus ipse tractator, sæpiusque Platonica pro Ecclesiasti-
D cis intrudens, ex quo etiam Ecclesiæ iudicio proscribi meruit, dum illius fæcibus sicque ab illo tractatis non pauci Christianæ fidei sinceritatem contaminarent. Clemens tamen, in illis, hominem potius institutum atque gratia ornatum videtur indicare, qui sic diabolo pugnaturus Deoque adiutore ac illius occulto thesauro ditatus mundum ingrediatur: quod nobis per Christum est, & secunda per ipsum ex quo Deo natiuitate, qua non solum homines simus, verum etiam sancti & fideles, verè hac palæstra exercendi, Christo nobis in ea duce & imperatore: vtque ita Clemens velit, non ex Platonicis figmentis, sed Christianæ religionis purioribus arcanis hęc locutus meritò videri possit.

27. Ελεγχομένη ἀνενεργής. Erat mend. ἐν ἔργοις legerat Carioph. nihil meliori sensu ἐνεργής, dum ita reddit, *agnoscens reipsa quid valeat*; imo certè quę probetur & conuincatur, quàm iners & otiosa existat. Hoc enim τῷ θραύεται respondet, quod vis frangitur & conteritur ac quasi vulneratur. Quod etiam σκληρῶς ἐντολαῖς συντόνοις, *rigidis iussionibus* redditum erat, non placet; potius mandatorum omni conatu rigidaque obseruatio; quæ vtique cassam reddit diaboli vim.

28. Τοσούτῳ μᾶλλον ἤπιον. Perturbata, aut etiam manca litera. τὸ ἤπιον, prorsus in commodum: eius loco lego ἴσον, vt sanctum institutum intelligatur laudare, quo se eius cultores à mundi procella ad portum subducunt. πρὸς τὸν λιμένα, sic enim malui restituere, quod erat editis πρὸς τὸν πνα· emendabatque Carioph. πόρρω που. Insignis hæc status Monastici commendatio, eius præ vulgo Fidelium maiori sanctitate, quod Ecclesiæ nunquam defuit, etsi non tanta illa ἀναχωρήσει & in deserta secessione, quanta à Paulo Eremita & Antonio per Ægyptum viguit; inque ipsis Apostolis virisque Apostolicis consecratum est, quos Scriptura & Λόγος (Verbum ipsum) lumen mundi & sal terræ nuncupauit; suntque modò in Monachis virisque Religiosis, qui iam Ἱερομόναχοι, coniuncto sacerdotio monasticæ institutioni sacrisque literis haud segniter eruditi, eos qui sacerdotio præsunt (i. Episcopos) procuranda plebium salute ac hierarchicis præcipuis muniis, strenuè iuuant, Ecclesię ipsius destinatione summique eius Antistitis, à nostro Prædicatorum parente sancto Dominico deincepsque (bonorum omnium gratulatione; infirmorum Clericali militia, & qui sua quærant, non quæ Iesu Christi, nusquam non recrudescente inuidia) cooptati.

29. Τοῦτο δεῖ, τὸ σπέρμα. Et hîc grauis dica Clementi scribitur. Ita enim Carioph. *Cautè, ne innuatur præexistentia Animarum iuxta Origenis opinionem damnatam in V. Synodo.* Ego potius, Caue his existimes innui, significari præexistentiam Animorum, &c. Quid enim hîc, quod ad eam intelligendam cogat. Loquitur Clemens de electis, propter quos liquet à Deo fuisse condita omnia, inque eorum gratiam conseruari pręsentem rerum statum, donec à Deo status illorum numerus compleatur: quæ Sanctorum communis doctrina est, ipsa clarè in Scripturis insinuata. Mitti verò in mundum in quandam peregrinationem propensiore Dei consilio, præexistentiam non arguit, sed æternum de eis consilium ac decretum, vt filij Adæ, Dei filij renascantur, sintque in mundo ad tempus coloni, & qui ad cœlestem anhelent patriam, eiusque se verè exules sentiant: nimisque rudis est, qui sic Ecclesiastica ad Origenianam illam ac Platonicam damnatam præexistentiam trahit; vt quasi vitæ anteactæ merito, hoc illis decretum exilium sit, mundusque ac corpus carcer; nec quicquam video Clementi insinuatum. Vocibus οἰκονομίας & ἀναλογίας, propensius Dei consilium suauissimaque prouidentia exque rerum indole, & quadam

A ad eas proportione ac comparatione, declaratur, nostra mortali hoc corpore peregrinatione, vt qui vita immortali in primo parente, ac paradisi fulti deliciis à Deo desciuimus, nec quod officij erat pręstitimus, per contraria ad ipsum reducamur, primamque rectitudinem recipiamus; Christianè omnia, non Platonicè & Origenianè.

30. Τό, τι ἐπίρρυτον. Visus locus deprauatione impeditus & difficilis, quem Carioph. contrario sensu mutauit, ac reddidit; ego nullo addito, leui solùm scribæ emendatione, Auctoris sensu, ipso luculento, mihi composui atque reddidi. Ponit ergo quis Diues (aut etiam Pauper) non saluetur, qui nempe à Baptismo, cùm liceret cœlestibus inhiare illaque assequi, totus peccatis obrutus est, πεπυκνωκὼς ἐπιπλεῖ τοῖς ἁμαρτήμασι· quæ ferè vna mihi vox

B restituta, cùm esset ἐπιπλῆσιν. Carioph. alijs omnibus ad libitum mutatis, ἐπιπλεῖ reponit.

31. Μελάντερον τοῦ σκότους. Cocci naturam, quod præcipuè bis tinctum est, respicit: vt enim doctè obseruauit noster Forerius Isai. 1. *Quæ bis tingebantur, erant colore aliquantò subnigro, neque ita lucido, vt quæ semel.* Vel etiam ita posuit, vt memoriæ succurrebat, cùm ipsa Scripturæ verba non satis ad manum essent. Arab. quoque quod antecedit, *sicut phœniceum, fuligini similia* dixit. Huius autem potius, quàm alterius coloris meminit sacer textus, quod sit valde conspicuus & diuturnus; & quod peccata *sanguinum* nomine appellauerit, cui affinis color ille coccineus.

32. Ὅπου δὲ κλήρῳ. Sequor emend. Cl. V.

C Henrici Valesij, ex plurium MSS. Codd. fide, quam tamen ipse in sua versione nihil secutus est, sed quam in Notis grauius carpit, nulliusque sensus esse existimat. Totum itaque illud Ordinationem spectat, quæ Ioannis erat, vt totius Asiæ Principis; in qua primum ponit, præficere Episcopum; tum ἐκκλησίας ὅλας ἁρμόζειν (quod bene Niceph. ὅλους κλήρους) *disponere, concinnare, aptare integras Ecclesias*, i. Cleros, seu de integro Clerum & Ecclesiam (ad Ministros quod attinet) constituere, vel ibi ordinando, qui apti essent, vel aliunde accersendo: postremo vnum aliquem, τῶν ὑπὸ τοῦ Πνεύματος σημαινομένων, (*ex illis quos Spiritus designasset*, diuina potius prædestinatione, quàm noua aliqua & distincta reuelatione,

D quam nec Clemens significauit, nec vlla probat auctoritas, quicquid Interpretes, à quibus non discedit Vales. leuius certè suppleant ac detorqueant, quasi esset αὐτῷ σημαινομένων) in Clerum adlegerit & ordinaret. Vel etiam, vt intellexit Nicephorus, vnum ex ijs, quos diuinus Spiritus signaret, sacra ipsa Ordinatione, ac qua Ioannes, Sacerdotes perficeret: ἢ κλήρους ὅλους ἡρμόζετο, ἢ τῷ θείῳ τὴν ἱερωσύνην ἠρτίζετο Πνεύματι. *Diuino Sacerdotium perficiebat Spiritu.* Vbi Langius Caluinianè omnino, *Clerum omnem docens, Ecclesiarumque sacros Ministros instinctu Spiritus sancti ad perfectionem instituens.* Sic quibus nulla Ordinationis religio (quæ tanta Græcis vniuersæque Ecclesiæ) ad pręedicationis verbum trahunt omnia, cùm hîc palam Clemens eum sensum respuat. Carioph. non malè quantum

eius

eius litera patitur, *Alibi Clerum, eos vnum quempiam sacris Ordinibus initiaret, eorum, qui Spiritu consignantur*: exponens & ipse τὸ [illegible], [illegible]; de gratia ipsa ordinationis, quam & Paulus resuscitare monet discipulum, dignè scilicet exequendo ac sanctè, ad quod illa munus Sacerdotij prouectus esset. Serò tandem igitur Sectarij oculos aperiant, exque viris Ecclesiasticis, non Caluini spiritu ebrij fabulis, quæ de Mysterijs, Antiquis tradita sunt, aut etiam Scripturæ, commodùm hauriant; maléque nobiscum agitur, quod plereque probatorum auctorum, aut etiam veterum Patrum, versiones ex cœnosis illis fontibus nobis prodierunt; ac quandoque etiam viri Catholici non satis in eis cauti aut accurati fuerunt: vt planè omnium maximè demereri rem Christianam censendi sint, qui hoc genus studij, viri eruditi probeque Tehcologi, strenuè colunt, eius maximè rei soliciti, vt quàm emaculatè pressèque repræsentent, quod Veteres, ac vni testes traditionis, literarum monumentis sanctè consignarunt; quantumvis ardua illorum opera sic vulgo despiciatur, nulloque premio, ipsa non rarò Auctorum penuria, & quod vulgando deficiant, sic illis laborata, tenebris sepeliantur.

33. Τῷ [illegible] ἐπισκόπῳ. Longè à vero abest, aut Græcorum sensu, quod reddit Ruf. *Respiciens ad Episcopum, qui nuper fuerat ordinatus.* Vnde enim, & quo auctore nuper ordinatus? At nec Henr. Vales. satis ex fide Interpretis, augens & ipse ac supplens, quod Græcus textus non cogit. *Conuersus ad eum, quem ordinarat Episcopum.* Potuit ordinasse, quod totius Asiæ Princeps fuit, cùm tamen Paulus illo prior in Asia, maximè Ephesi, Ecclesiam ac Episcopum constituisset: at ordinasse, Clemens non dixit, minus verò *nuper* ordinasse, vel ab alio ordinatum esse. Ac, siquidem Smyrna ea vrbs fuit, vt tradit Auctor Chronici Alexandr. in qua primus sederit Polycarpus Episcopus, ipse cum Ioanne versatus, qui annos 86. in Christi seruitio consenuerit, potuit ad illam circiter ætatem ab illo Episcopus ordinari; sed cùm auctor non dicat, quid nostra interest illi tribuere ac diuinare, nostraque illi supponere? Auctor verbis eius Episcopum, non aliud dicit, reddiditque hic Carioph. *Conuersus in eius loci Episcopum oculis* Niceph. τῷ [illegible] ἐμβλέψας, Lang. *Episcopum loci eius intuitus.* Christoph. *Ad eum, qui Episcopus erat constitutus, oculos conuertens*; quæ genuina vis vocis. Anast. Sinaita, [illegible] alteraque ex Reg. editione, τῷ τῆς πόλεως ἐκείνης [illegible] [illegible]. Sic non ex Rufino sumenda optima interpretandi regula, & vt auctoribus nostra facilè affingamus, non quæ illorum sunt nudè producamus. Quod ciuitatem Clemens reticuit, reuerentia fortè tanti viri fecit, & quod non omnibus officij partibus erga iuuenem illum functus posset videri.

34. [illegible] τὴν σφραγῖδα. Rectè Valesius Christophorsoni arcessit fidem, qui de Sacramento Confirmationis exponit; cùm certum sit, sic Baptisma σφραγῖδα seu *signaculum* à Clemente vocari. Addidi aliàs testem Amphil. in Mulierem Peccatricem: hìc Anast. Sinait. qui verba illa Clementis sic [illegible] reddit, [illegible] *Velut qui collato Baptismate res illius in tuto posuisset ac vndique eum communisset.* Nec re sic explorata, opus est plura afferre.

35. [illegible]. Hanc superiorum leuiorumque vestium desuper & quasi ioco luxuriante ætate expoliationem, Anast. priore editione. reddit, [illegible], quod alterum alteri procliuè hæreat, nec tam fures quàm mœchi & scortatores videantur, qui huic prauitati student: sensim tamen ad maiora furta & latrocinia per eam rudimenta ponunt, dum & liguriunt facultates vnde egestate premantur, paulatimque non coërcita licentia ac audacia extremè crescit.

36. [illegible] ἀξίων. Longè à verò est, qui negat. addit Gent. [illegible]. nec magis placet, quod Vales. probauit, [illegible] *dedignabatur*, vt ipse reddit: nam est idem sensus; essetque potius, [illegible], *non dedignabatur.* Sic nempe deuota capita, quale iuuenis hic describitur, quicquid illis suppliciorum immineat, velut hæc ipsa ambiant, grauiora in dies scelera prioribus innectunt. τοῖς ἄλλοις ergo, intellige sociis latronibus, quod furcæ deditum genus, vel etiam cruci ac crurifragio, quam is à se sortem, quod ita semel perierat, à se non amoliebatur. Hic Clementis verus & genuinus sensus, nec alius comminiscendus.

37. [illegible]. Anast. Sinait. in Psal. 6. edit. 1. [illegible] nec putaueram Clementis verba sic plena, alio sensu reddi posse, aliamve paraphrasim admittere (*ex imo* scilicet *grandi ducto suspirio*, quod secutæ lacrymæ) donec occurrit in noua Eusebij versione, *demisso vultu suspirans*: hinc tamen τὸ [illegible], *demisso vultu*, vt in meas relatum rationes velim, si quid Græcè sciam, nunquam adduci possim. Næuus hìc viro docto ex Christophorsoni versione hæsit. Potuit verò & ex Niceph. abstergere, qui & ipse, [illegible], Lang. *altè admodum ducto suspirio.*

38. [illegible] Cod. Reg. Niceph. itē [illegible]. Aptè sanè pro sequentis participij sensu & metaphora, [illegible] quicquid Valesio [illegible] hoc loco mollius videtur vocabulum. Et quod Rufinum tueri ait vulgatam lectionem, [illegible] λόγων, non assentior. Ita sanè si dixisset, *auctoritatibus, sententiis Scripturarum*, quod sunt αἱ [illegible] τῶν λογίων, non λόγων, in quo idē falsus Vales. videtur. Quod autem scripsit, *Varijs sermonum consolationibus*; quid est nisi quod ipse Vales. *verborum illecebris*, seu lenociniis, quę ipsæ [illegible] sunt, sic quasi incantātes: cuius vim vocis, cot illis sequentibus idem Ruf. reddidit, *velut quibusdā præcantationibus*, &c. Sanè præter Scripturę verba & sententias, erat Ioannes totus suauis; eximiæ scilicet charitatis, vereq; diligens dilectusque discipulus; nullæq; maiores [illegible] verborumq; lenocinia, quàm quibus ille Dei in nos amorem ac clementiam commendabat, sensumque omnem desperan-

tis animi, velut diuina quadam incantatione A à se sopiebat.

39. *Πρὶν αὐτὸν καταστῆσαι.* Emendat Vales. ex Mazar. Med. Fuket. ἀποκαταστῆσαι· sed vereor; imo ne vereor quidem, sed certum habeo, glossema esse, ceu plagium eius, cui vox καταστῆσαι difficilior visa est, quo eam sensu reddidit Ruf. *Nec prius abstitit, quàm eum etiam Ecclesiæ præficeret.* Quod certè alienum à regula Ecclesiastica, sicarium hominem sic repente Ecclesiæ præficere. Ad hæc erat, qui Ecclesiæ præfecturam gereret; ipse Episcopus, qui curando iuuenem paulò remissior, haud tamen inde gradu moueri, sic miti Apostolo debuit, & vt latro cruentus illi sufficeretur, quem multum fuit pœnitentia expiatum Ecclesiæ gremio ac Fidelium gregi adiungi, necdum fortè instituta seueriore illa Pœnitentium disciplina, Patrum deinde ac Conciliorum canonibus sancita; vel Ioanne mitius donante, velut etiam Paulus Corinthio, accepta à Christo indulgentiæ pœnarum facultate, quæ & nunc in Ecclesia perseuerat. Non intellexit ergo Rufin. vim vocis illius, ad sensum Clementis, nec qui addita propositione, aliò traxere; expressit verò Niceph. πρὶν στερρῶς αὐτὸν ὑποστῆσαι τῇ ἐκκλησίᾳ· *antequam Ecclesiæ firmiter eum adhiberet*: vt scilicet non iam amplius priori leuitate ab ea discederet, sed constantiam sancta professione teneret; iuxta quod τὸ κατά, vim intendendi, seu augendæ significationis habet. Anast. priore editione aliquid addit; ἕως αὐτὸν πάλιν μεθ' ἑαυτοῦ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ συνήγαγε. *Quàm secum iuuenem in Ecclesiam cogeret*; i. Fidelium numero Ephesi redderet; quo loco rem gestam, contra aliorum fidem, habet: sed melius altera mea ex Reg. Cod. editione, incertam Asiæ vrbem ipse quoque significat, propiusque Clementis narrationi hæret, nec τὸ, μεθ' ἑαυτοῦ habet. Vide si libet mihi notata Auct. t. 1.

40. *Τρόπαιον ἀναστάσεως βλεπομένης.* Vales. *Conspicuæ resurrectionis tropæum.* Anast. altera edit. ἐλπιζομένης· *eius resurrectionis, quæ futura expectatur*; i. corporum. Tanta enim hæc diuina virtute animi mutatio à prauitate ad B pietatem omnemque sanctitatem, argumento est, eadem mutanda nostra corpora à corruptione ad immortalitatem, ac quod loquitur Paulus, ex animalibus spiritalia reddenda. Inscitè Christoph. *Illustre denique trophæum à peccatis resurrectionis, per exteriora pœnitentiæ signa*, &c. Velut ipsa à peccatis resurrectio per pœnitentiam, ipsa sui trophæum dicatur, non alterius; sitque ea resurrectio βλεπομένη, *quæ oculis videatur*, non νοουμένη seu νοητή, *quæ sola mente intelligatur*, vt est ipsa anima, cuius illa resurrectio affectio sit. Graue certè, quod ita mala praphrasi, ac liberiore, per occupatæ mentis licentiam, aut certè inscitiam, purioris etiam Latinitatis prætextu; cum bonis Auctoribus, à malis Interpretibus geritur.

AD SEQVENTIA ELECTA.

DIV multumque hæsi; nec mei satis securus, alios aliosque Viros doctos (nonnullos etiam Ecclesiæ Principes) consului; Num Excerpta à Gentiano Heructo Clementis Interprete omissa, solumque Græcè producta, ad calcem eius operum, quæ eius gemina videri possent, siue ex illo accepta, ipsiusque opere Ὑποτυπώσεων, hîc loci Latinè reddita, Notisque à me illustrata, alteri ipsiùs lucubrationi, *Quis dives saluetur?* subnectenda putarent; an magis omittenda, ipsa τῶν, ἀπὸ τῶν αἱρέσεων, & Valentinianorum fabulis plena, nec tantæ frugis futura, vt illis oneranda charta videretur, melioribusque, per eius angustias, spissiori futuro volumine, adimenda. Suadebant alij, quod lucis plurimum allatura essent, noscendis veterum Gnosticorum fabulis, quibus tanta veteres Theologi, Irenæus, Tertullianus, Hippolytus, Epiphanius impenderunt; laudemque inde consecuti sunt; Clemens certè dedecus ac probrum. Censore præsertim Photio Cod. 109. ac quasi ipse à seipso omnes illas Hæreticorum spurcitias proloquatur, non vulgando, velut cæteri viri Ecclesiastici, traducat. Monet certè ipse eius partium ac Doctoris esse, vt ista nouerit possitque explicare; vt scilicet eorum detecta turpitudine, ab eis auditores deterreat. Ipse certè titulus, & quibus prænotantur hæ Epitomæ, abundè Photio satisfacere videntur. Ἐκ τῶν Θεοδότου καὶ τῆς Ἀνατολικῆς καλουμένης διδασκαλίας, κατὰ τοὺς Οὐαλεντίνου χρόνους. His mihi Theodotus auctor significari videtur, qui res doctrinamque Valentini stylo prosecutus sit, qui & vnus pene ex nomine citetur, vt qui ipse doctrinam auxerit, & cui collector (ipse vtique Clemens) impietatis dicam, quà Deo passionis tribuit, scripserit. Quodque addit, κατὰ τοὺς Οὐαλεντίνου χρόνους, hoc iudicare existimo, antiquatam iam eam doctrinam vel ipsis Valentinianis, nec paucis immutatum, vt solent Hæretici sua nimis portentosa, & quæ ipsa omnem sibi fidem adimant, secundis consiliis curisque emollire, vt vel sic veri aliqua specie obrepant. Hæc igitur Valentini scholæ doctrina, per ipsa eius tempora, Theodoto auctore conscripta auctaque, in qua ipsa de duplici Christo, Photio obseruata, aliaque his putidiora, ipsa tamen per magnam oscitantiam ab ipso Clementi adscripta: mi-

rorque viro erudito in mentem venire potuisse, Clementem, qui homo Ecclesiasticus audierit, diuque scholam Alexandrinam tenuerit, quam à Pantæno acceperit, tradideritque Origeni, potuisse ex persona sua, & quasi à se tanta hęc effutire, quanta habent istę Epitomæ, quæ nec οἱ ἀπὸ τῶν αἱρέσεων sic mera ac explicata iam sua admitterent, & per Clementis ętatem. Quod item Ανατολικὴ doctrina dicitur, significat, in Syria potius & per Orientem eam viguisse sectam, non sic Alexandriæ; vel certè si quid Alexandriam Ægyptumque inuaserit, non ibi primum natam esse; etsi orta ex eius fecibus Alexandriæ (vnde tantum orbi conflatum incendium) Arij sequaciumque impietas, nedum quod ad Theologiam, sed quod etiam ad dispensationem ac Christi mysterium spectat. Vnum maximè desiderem in Clemente, quod tanta hæc Venlentini scholæ deliria referens, non ipse castigat; nisi fortè integro ipso Υποτυπώσεων opere fecit, quod per breuiandi licentiam in istis omissum sit: vt si quis ex Irenæo aut Epiphanio, quæ sunt Hæreticorum sola exscriberet. Sit fortè Υποτυπώσεων opus quod suũ Περὶ Ἀρχῶν, *De Principijs* laudat, Oratione illa, quam repręsento, *Quis diues salutaris* in quo ipso Origeni præiuerit, vt eodem titulo suum ipse Περὶ Ἀρχῶν molietur; nec aliter ac ille; sectarum seu αἱρέσεων varia illa insperserit, quasi doctrinarum capita, quæ scire interesset ad probandum vel improbandum viro Ecclesiastico. Quo nomine leuari plurimum Origenes possit, sic illi calumniosa lucubratione, & quasi non magis ex sua, quàm aliorum (idque ex ipsa ratione operis) in ea sententia locutus sit: quam non omnino Basilium Gregoriumque Theologum improbasse, argumento sunt, quę ex illa in Philocaliam ex Origeno intulerunt. Saniorique consilio Rufinus, qualem Origenes ediderat, repręsentasset, & seminarium pariter errorem, à quibus Lectori cauendum, admonuisset, quàm paucis resecando, quasi sana reliqua, quæ ipsa erroribus scaterent, obtruderet. Quodque alius modi opera, vel Origenis vel Clementis ab Arianis corrupta videri vult, longè mihi absonum, cùm luce clarius liqueat, sic ab eis fuisse conscripta, nec sublatis quæ in eis erronea falsique dogmatis existunt, vel philosophica vel hæretica, consistere ipsam eorum structuram & quasi substantiam. Ipse Hieronymus Comment. in Epistolam ad Galatas & alibi Hæreticorum quasdam sententias & ipse admiscet, nec inde litem mouente Rufino, sibi hæc inspersa ab Hæreticis causatur, sed eum morem exponendi Scripturas esse, vt diuersorum diuersas expositiones ac sententias, eorum Interpres congerat: sic vtique Clemens in suo Υποτυπώσεων, ac Origenes in suo Περὶ Ἀρχῶν.

Hac cautela, videri poteram debuisse has Epitomas & Electa, laudatæ iam Orationi seu Libro Clementis, meo pariter stylo ornatuque & apparatu adiungere; inqueeam A rem mihi ipse laboraueram: quod tamen prior illa pars, & cui titulus vel vni conuenit, vix alia quàm hæreseωn monstra habeat spurcissimaque deliria, sic Græcè, vt edita est, Græcè doctis relicta, solam alteram, in qua plura bona, vereque Ecclesiastica, exque ipsius Clementis mente, non inutili puto conatu, libuit hîc repræsentare: quod præcipuè illa eluat opinionem illam abolendorum corporum, erroris que in eis Platonici & Origeniani, siue etiam superioris qui Gnosticorum & Hæreticorum, secundùm quos, ignem diuini iudicij & vltionis, φρόνιμον, secundùm ipsum (1. Ecclesiam) πνευματικὸν assertè pronuntiat; quo puniantur corpora & expientur, non aboleantur; ita scilicet, vt summa perfectionis B arce recepta, nulla Animis corpora hærere eisque coniuncta esse intelligantur; velut nullo iam eorum carcere ac compede; quod solùm volunt corpora Hæretici, damnatque Ecclesia: quodque adeo opinionem præexistentiæ Animorum num. 17. palam elidit, ab eius status obliuione, & quod nulla ipsius venientibus in mundum recordatio sit, aut causæ in eum peregrinationis. Quod vnum Matthæi Cariophyli suspiciones omnes à me exsufflatas superiore tractatu, quasi illo errore eum Origene Clemens laborauerit, prorsus euertit. Meminit etiam hac parte Pantæni, quod de illo adueriit Euseb lib. 6. c. 13. eiusque sententias aliquas affert: quanquam non Prçceptorem aut Magistrum vocat, sed solùm Pantænum C ἡμῶν, *nostrum*, siue Alexandrinum perinde velit, siue etiam hominem Ecclesiasticum, quem Hermogeni opponat, qui fortè ἀπὸ τῶν αἱρέσεων fuerit. Quid si ipse Hermogenes, cuius Paulus meminit 2. Tim. 1. 16. qui sic ab eo (sanaque forsitan doctrina) auersus sit, cùm eum Iacobus prius ex mago conuertisset: haud dissimilis Simoni aut Elymæ, cuius sententias Dionysius refellit. Longè distant, quod Pantænum, suum Clemens dicat, & quod suum Magistrum, siue Eusebius τοῦ διδασκάλου vocem addidit, siue qui fecit ἐκλογὰς sustulit: sic leui lapsu nutat veritas; nec vbique Eusebium auctores assecutum, aut satis expressisse dicta illorum ac D sensa, in Irenæo, Tertul. &c. obseruauit, qui sic strenuè in eo nuper laborauit, Henricus Vales. Apocryphis plurimum delectatus Clemens, in quibus hîc Liber Enoch, Petri Reuelatio, Prædicatio. &c. ex quibus procliue haurire, quæ sanæ doctrinę aduersantur; aut certè nescio quo genio, ac velut ostentandę eruditionis fumo quodam sic promere & chartis oblinere, vel etiam docendo obtrudere; quod Magistrorum Κατηχήσεως Alexandriæ vitium non leue videtur, ad quod fortè cogeret ipsa gentis indoles, & quod nisi his instructi mercibus, omnique τῇ ἔξω sapientia (sæculari scilicet vt Græcanica) quantam decebat apud auditores fidem non obtinebant.

Nec facilè adduci possim, vt, cuius tanta lumina in Στρωματέων libris & Protreptico,

ΕΧ ΤΩΝ ΠΡΟΦΗΤΙΚΩΝ ΕΧΛΟΓΑΙ.

EX SCRIPTVRIS PROPHETARVM ELECTA.

A Οἱ ἀμφὶ τὸν Σίδραχ, Μισαὴχ, Ἀβδεναγὼ, ἐν τῇ καμίνῳ τοῦ πυρὸς ὑμνοῦντες τὸν Κύριον, λέγουσιν, Εὐλογεῖτε οἱ οὐρανοὶ τὸν Κύριον. ὑμνεῖτε καὶ ὑπερυψοῦτε αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας. εἶτα, Εὐλογεῖτε Ἄγγελοι τὸν Κύριον· εἶτα, Εὐλογεῖτε καὶ πάντα τὰ Ὕδατα τὰ ἐπάνω τοῦ οὐρανοῦ τὸν Κύριον. οὕτως ἐπὶ Δυνάμεων τάσσουσιν αἱ Γραφαὶ καθαρῶν τοὺς οὐρανοὺς καὶ τὰ ὕδατα, ὡς καὶ ἐπὶ τῇ Γενέσει δηλοῦται. εἰκότως οὖν ποικίλως τῶν Δυνάμεων ὀνομαζομένων, ἐπάγει Δανιὴλ, Εὐλογεῖτε πᾶσαι Δυνάμεις τὸν Κύριον. εἶτα ἐφεξῆς, Εὐλογεῖτε Ἥλιος καὶ Σελήνη τὸν Κύριον· καὶ, Εὐλογεῖτε τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ τὸν Κύριον· Εὐλογεῖτε πάντες οἱ σεβόμενοι B Κύριον, τὸν Θεὸν τῶν θεῶν, ὑμνεῖτε καὶ ἐξομολογεῖσθε, ὅτι εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας τὸ ἔλεος αὐτοῦ. ἐν τῷ Δανιὴλ γέγραπται, τῶν τριῶν Παίδων ἐν καμίνῳ ὑμνούντων.

Εὐλογημένος εἶ ὁ βλέπων ἀβύσσους, καθήμενος ἐπὶ Χερουβίμ, ὁ Δανιὴλ λέγει, ὁμοδοξῶν τῷ Ἐνὼχ τῷ εἰρηκότι, Καὶ εἶδον τὰς ὕλας πάσας. ἄβυσσος γὰρ, τὸ ἀπεράτωτον κατὰ τὴν ἰδίαν ὑπόστασιν, περατούμενον δὲ τῇ δυνάμει τοῦ Θεοῦ. αἱ τοίνυν οὐσίαι ὑλικαὶ, ἀφ' ὧν τὰ ἐπὶ μέρους γένη καὶ τὰ τούτων εἴδη γίνεται, ἄβυσσοι εἴρηνται· ἐπεὶ μόνον τὸ ὕδωρ οὐκ ἂν εἴποι ἄβυσσον· καίτοι καὶ ὕδωρ ἄβυσσος, ἡ ὕλη ἀλληγορεῖται.

C Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· τὰ γήϊνα καὶ τὰ οὐράνια. ὅτι δὲ τοῦτο ἀληθὲς, εἶπεν ὁ Κύριος πρὸς Ὠσηὲ, Βάδιζε, λάβε σεαυτῷ γυναῖκα πορνείας καὶ τέκνα πορνείας, διότι ἐκπορνεύουσα ἐκπορνεύσει ἡ γῆ ἐπὶ ὄπισθεν τοῦ Κυρίου. οὐ γὰρ τὸ στοιχεῖον λέγει, ἀλλὰ τοὺς ἐπὶ τῷ στοιχείῳ, τοὺς γηγενὲς φρόνημα ἔχοντας.

Ὅτι δὲ ἀρχὴ ὁ Υἱὸς, Ὠσηὲ διδάσκει σαφῶς. Καὶ ἔσται, ἐν τῷ τόπῳ οὗ ἐῤῥέθη αὐτοῖς, Οὐ λαός μου ὑμεῖς, κληθήσονται καὶ αὐτοὶ υἱοὶ

A Sidrach, Misach, Abdenago, in camino ignis positi laudantes Deum, dicunt, *Benedicite cæli Dominum; laudate & superexaltate eum in sæcula.* Deinde, *Benedicite Angeli Dominum.* Itemque; *Benedicite Aquæ omnes, quæ super cælos sunt, Dominum.* In hunc modum diuinæ Scripturæ cœlos & aquas de puris illis Virtutibus, velut etiam in Genesi significatur; accipiunt. Meritò igitur cum Δυνάμεων nomen variè dicatur, subiungit Daniel, *Benedicite omnes Virtutes Dominum.* Deinde consequenter, *Benedicite Sol & Luna Dominum;* Et, *Benedicite Stellæ cæli Dominum. Benedicite omnes Religiosi Dominum, Deum* B *deorum; laudate & confitemini ei, quia in omnia sæcula misericordia eius.* Hæc scripta in Daniele sunt, dum tres Pueri in fornace hymnum Deo dicunt.

Dan. 3. 59. 58. 69. Cœli & Aquæ, cœlestes Virtutes. Quidni prosopop.

Gen. 1. 7.

Dan. 3. 61. 92. 63. 90.

2. *Benedictus es, qui intueris abyssos, sedens super Cherubim*, ait Daniel, pari sensu ac Enoch, qui ait, *Et vidi omnes materias.* Abyssus enim est, quod sua ipsum substantia, & quod verè existit, interminatum est, terminatur verò diuina potentia. Substantia igitur quæ in materia, ex quibus in parte genera fiunt, illorumque species, abyssi appellatæ sunt. Haud quippe solam aquam abyssum vocauit; tametsi etiam aqua abyssus, alio ac C spiritali sensu materia intelligitur.

Dan. 3. 55. Apocryph. Enoch. Abyssus, materia.

3. *In principio creauit Deus cœlum & terram*; terrena scilicet & terrestria. Quod autem hoc verum sit, dixit Dominus ad Osee, *Vade, sume tibi vxorem fornicationis, & filios fornicationis; quia fornicans fornicabitur terra de post Dominum.* Non enim, quod sic loquitur, elementum intelligit, sed qui in elemento versantur, qui nempe terreno sensu præditi sunt.

Gen. 1. 10

Ose. 1. 2. Atqui ipsa verè elementum creatum.

4. Quod autem Filius ἀρχὴ sit (siue principium dicas, siue pincipatus aut caput) Osee palam docet. *Et erit in loco vbi dictum est,*

Ose. 1. 10. Filius, ἀρχή.

principium, caput. est eis, *Non populus meus vos, vocabuntur* A *& ipsi filij Dei viuentis. Et congregabuntur filij Israël simul, & constituent sibi caput vnum* (ἀρχὴν) *& ascendent de terra, quia magnus dies Israëlis.* Cui enim quis credit; eum deligit. Credit verò quis Filio, qui est principium & caput; vnde
Ose. 1. 7. & adiecit, *Filiorum autem Iuda miserebor, & saluabo in Domino Deo ipsorum.* Saluator autem est qui saluat, Dei scilicet Filius; is ergo principium est & caput.

Ose. 5. 1. & 8. *Baptisma à terrenis excessus.* 5. Spiritus per Oseo, *Ego Magister vester*, ait. *Clangite Iuba super colles Domini: sonate super excelsa.* Ac num ipsum hoc Baptisma, quod signum est regenerationis, excessus à materia est, per Saluatoris doctrinam, magnum scilicet rapidumque fluentum, quod semper feratur, nosque gurgite ferat? Eductos itaque Dominus à perturbatione & salo, illuminat, ad lucem trahens quam nullæ obscurent tenebræ, ac quæ nihil iam materialis ac terrena est.

Ios. 3. 16. *Exod. 14. 21.* *Mysterium scissarum aquarum.* 6. Hunc materiæ fluuium ac mare, interciderunt diuiseruntque Domiui potentia Prophetæ duo, terminum nactâ materiâ, quâ vtrinque aqua diuisa fuit. Præclari duo Duces diuinæ ministri voluntatis erant, per quos credita sunt signa; vt nempe iustus ex materia fieret, qui per eam primùm iter habuisset. Cæterùm alteri Ducum, etiam Saluatoris nostri nomen inditum est.

Gen. 1. 2. *Primæ secundæque creationis & generationis affinia.* 7. Statim regeneratio ex aqua & Spiritu, velut etiam omnis creatio ac rerum ortus. *Spiritus enim ferebatur super abyssum.* Vnde & Saluator baptizatus est, cùm ipse non egeret, vt his qui regenerarentur aquas omnes sanctificaret. Idcirco non solùm corpore, sed animo emundamur. Signum autem quod & inuisibilia nostra sanctificentur, hoc est, quod & impuri Spiritus Animæ commixti atque cohærentes, à noua ac spiritali generatione dispescantur.

Aqua cœlestis, Spiritus sanctus. 8. Aqua super cœlum; idcirco nimirum quod Baptisma per aquam fit & Spiritum, quod & duplicis ignis existit auerruncum. Cùm alter iis rebus accendatur, quæ in aspectum non cadunt, alter iis quæ oculis conspicua sunt; necesse est vt & aqua partim spiritalis, partim & sensibilis existens, vtriusque ignis iniuriam labemque auertat. Ac quidem terrena aqua, corpus abluit, cœlestis verò, quod ipsa spiritalis ac inuisibilis sit, allegorico ac spiritali sensu pro Spiritu sancto sumitur, cuius ea vis vt emundet, quę inuisibilia sunt, tanquam spiritus aqua, haud secus ac illa corporis aqua existit.

Timor bonitati admixtus. 9. Deus (quæ eius bonitas) etiam timorem bonitati admiscuit. Quod enim in rem cuiusque conducit, hoc iam præbet, quasi Medicus infirmo, autve Pater immorigero, nec officij satis memori, filio.
Pro. 13. 24. *Qui enim parcit virga, odit filium suum.*
In Christo Quin & Dominus eiusque Apostoli, in

A Θεοῦ ζῶντος· καὶ συναχθήσονται οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἐπιτοαυτὸ, καὶ θήσονται ἑαυτοῖς ἀρχὴν μίαν, καὶ ἀναβήσονται ἐκ τῆς γῆς· ὅτι μεγάλη ἡμέρα τοῦ Ἰσραήλ. ᾧ γὰρ τις πιστεύει, τοῦτον αἱρεῖται. πιστεύει δέ τις τῷ Υἱῷ, ὅς ἐστιν ἀρχή· διὸ καὶ προσεῖπεν· Τοὺς δὲ υἱοὺς Ἰούδα ἐλεήσω, καὶ σώσω ἐν Κυρίῳ Θεῷ αὐτῶν. Σωτὴρ δὲ ὁ σώζων, Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. οὗτος ἄρα ἡ ἀρχή.

Δι' Ὠσηὲ τὸ Πνεῦμα, Ἐγὼ δὲ παιδευτὴς ὑμῶν, φησί. Σαλπίσατε σάλπιγγι ἐπὶ τοὺς βουνοὺς Κυρίου· ἠχήσατε ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν. Ἢ μήτι αὐτὸ τὸ βάπτισμα, ἀναγεννήσεως ὑπάρχον σημεῖον, τῆς ὕλης ἐστὶν ἔκβασις, διὰ τῆς τοῦ Σωτῆρος διδασκαλίας, μεγάλου καὶ σφοδροῦ B ῥεύματος ἀεὶ φερομένου καὶ παραφέροντος ἡμᾶς; ἐξάγων οὖν τῆς ἀταξίας ἡμᾶς ὁ Κύριος, φωτίζει, εἰς τὸ φῶς ἄγων τὸ ἄσκιον, καὶ οὐκ ἔτι ὑλικόν.

Τοῦτον τὸν ποταμὸν τῆς ὕλης καὶ τὴν θάλασσαν διέκοψαν ἢ διέστησαν δυνάμει Κυρίου Προφῆται δύο, περατουμένης τῆς ὕλης καθ' ἑκάτερον διάστημα ὕδατος. βουλήσει τοῦ Θεοῦ διυπηρέτουν καθαροὶ στρατηγοὶ ἄμφω, δι' ὧν ἐπιστώθη τὰ σημεῖα· ἵνα δὴ ὁ δίκαιος ἐκ τῆς ὕλης γένηται, δι' αὐτῆς ὁδεύσας τὰ πρῶτα. θατέρῳ μέν γε τῶν στρατηγῶν, καὶ τοὔνομα τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπεβέβλητο.

C Αὐτίκα δι' ὕδατος καὶ Πνεύματος ἡ ἀναγέννησις, καθάπερ καὶ ἡ πᾶσα γένεσις. Πνεῦμα γὰρ Θεοῦ ἐπεφέρετο τῇ ἀβύσσῳ. καὶ διὰ τοῦτο ὁ Σωτὴρ ἐβαπτίσατο, μὴ χρήζων αὐτὸς, ἵνα τοῖς ἀναγεννωμένοις τὸ πᾶν ὕδωρ ἁγιάσῃ. ταύτῃ τοι οὐ μόνον τὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν καθαιρόμεθα. σημεῖον γοῦν τοῦ καὶ τὰ ἀόρατα ἡμῶν ἁγιάζεσθαι, τὸ καὶ πνεύματα ἀκάθαρτα συμπεπλεγμένα τῇ ψυχῇ διυλίζεσθαι ἀπὸ τῆς γενέσεως τῆς καινῆς τε καὶ πνευματικῆς.

Ὕδωρ ἐπάνω τοῦ οὐρανοῦ, ἐπεὶ τὸ βάπτισμα γίνεται δι' ὕδατος ἢ Πνεύματος, ἀλεξητήριον ὂν πυρὸς τοῦ διττοῦ· τοῦ τε τῶν ἀοράτων D ἁπτομένου, καὶ τοῦ τῶν ὁρατῶν, ἀνάγκη καὶ τοῦ ὕδατος τὸ μέν τι νοητὸν, τὸ δὲ αἰσθητὸν ὑπάρχον, ἀλεξητήριον τῆς διπλόης τοῦ πυρός. καὶ τὸ μὲν ἐπίγειον ὕδωρ, τὸ σῶμα ἀπορρύπτει· τὸ δὲ ἐπουράνιον ὕδωρ, διὰ τὸ εἶναι νοητὸν καὶ ἀόρατον, Πνεῦμα ἀλληγορεῖται ἅγιον, τῶν ἀοράτων καθαρτικὸν, οἷον τοῦ πνεύματος ὕδωρ, ὥσπερ ἐκεῖνο τοῦ σώματος.

Ὁ Θεὸς καὶ τὸν φόβον τῇ ἀγαθότητι συνέμιξεν δι' ἀγαθότητα. τὸ γὰρ συμφέρον ἑκάστῳ, τοῦτο ἤδη παρέχει, ὡς ἰατρὸς ἀρρωστοῦντι, ὡς πατὴρ ἀπειθοῦντι τῷ παιδί. Ὁ γὰρ φειδόμενος τῆς βακτηρίας αὐτοῦ, μισεῖ τὸν υἱὸν αὐτοῦ. καὶ ὁ Κύριος δὲ καὶ οἱ Ἀπόστολοι αὐτοῦ, ἐν

φόβῳ καὶ πόνοις ἀνετράφησαν. ὅταν οὖν πιστοῦ σώματος ᾖ, ἢ δι' ἁμάρτημα προημαρτημένον ἐπιτιμῶντος τοῦ Κυρίου, ἢ διὰ μέλλοντα προφυλαξαμένου, ἢ καὶ κατ' ἐνέργειαν προσβολὴν ἔξωθεν γινομένου οὐ κωλύσαντος, διά τι χρήσιμον καὶ αὐτῷ καὶ τοῖς πέλας παραδείγματος χάριν.

Ἤδη δὲ οἱ ἐν σαθρῷ οἰκοῦντες σώματι, καθάπερ ἐν πλοίῳ πλέοντες παλαιῷ, οὐκ εἰσὶν ὕπτιοι, ἀλλ' ἀεὶ εὔχονται, ἀνατεταμένοι πρὸς τὸν Θεόν.

Οἱ Πρεσβύτεροι σφόδρα ἤχθοντο, εἰ μὴ ὅ,τι πάσχοιεν κατὰ τὸ σῶμα ἑκάστοτε· ἐφοβοῦντο γὰρ μή πως ἐνταῦθα οὐ κομιζόμενοι τὰ ἐπίχειρα τῶν ἁμαρτημάτων, ἃ πολλὰ τοῖς ἐν σαρκὶ κατ' ἄγνοιαν παρακολουθεῖ, ἀθρόαν ἐκεῖ κομίσωνται τὴν δίκην· ὥστε ἐνθάδε θεραπεύεσθαι ἠξίουν. φοβητέον ἄρα οὐχὶ νόσον τὴν ἔξωθεν, ἀλλὰ τὰ ἁμαρτήματα, δι' ἃ ἡ νόσος· καὶ νόσον ψυχῆς, καὶ οὐ σώματος· ὅτι πᾶσα σὰρξ χόρτος· τὰ δὲ σωματικὰ καὶ τὰ ἐκτὸς καλὰ, πρόσκαιρα· τὰ δὲ μὴ βλεπόμενα, αἰώνια.

Τὰ τῆς γνώσεως, τὰ μὲν, ἤδη μετέχομεν· τὰ δὲ, δι' ὧν ἔχομεν, βεβαίως ἐλπίζομεν· οὔτε γὰρ πᾶν κεκομίσμεθα, οὔτε παντὸς ὑστεροῦμεν· ἀλλ' οἷον ἀρραβῶνα τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν καὶ τοῦ πατρῴου κλήρου προειλήφαμεν· τὰ δὲ ἐφόδια τῆς κυριακῆς ὁδοῦ, οἱ Μακαρισμοὶ τοῦ Κυρίου. Ζητεῖτε γὰρ, εἶπεν, καὶ μεριμνᾶτε τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσονται ὑμῖν. οἶδεν γὰρ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὧν χρείαν ἔχετε. οὕτως οὐ μόνον τὰς ἀσχολίας, ἀλλὰ καὶ τὰς φροντίδας περιγράφει. Οὐ γὰρ τῇ ἡλικίᾳ, φησὶν, ἐκ τοῦ φροντίζειν προσθεῖναί τι δύνασθε. ὁ γὰρ Θεὸς οἶδεν σαφῶς, τίνα μὲν ἡμῖν ἔχειν, τίνων δὲ ἀπορεῖν συμφέρει. κενώσαντας οὖν σφᾶς αὐτοὺς τῶν κοσμικῶν φροντίδων, ἀξιοῖ πληροῦσθαι τῶν εἰς Θεόν. ἡμεῖς γὰρ στενάζομεν, ἐπενδύσασθαι ποθοῦντες τὰ ἄφθαρτα, πρὶν ἐκδύσασθαι τὴν φθοράν. ἐπιχεομένης γὰρ τῆς πίστεως, ἀπορεῖ ἡ ἀπιστία. ὁμοίως καὶ ἐπὶ γνώσεως καὶ δικαιοσύνης. οὐ χρὴ οὖν μόνον κενῶσαι τὴν ψυχὴν, ἀλλὰ καὶ πληρῶσαι Θεοῦ. οὔτε γὰρ ἔτι κακὸν, ὅτι πέπαυται, οὔτε δὴ ἀγαθὸν, ἐπεὶ μηδέπω εἴληφεν. τὸ δὲ μήτε ἀγαθὸν μήτε κακὸν, οὐδέν ἐστιν. ἐπάνεισι γὰρ εἰς τὸν κεκαθαρμένον οἶκον καὶ κενὸν, ἐὰν μηδὲν τῶν σωτηρίων ἐμβληθῇ, τὸ προενοικῆσαν ἀκάθαρτον πνεῦμα, συμπαραλαμβάνον ἄλλα ἑπτὰ ἀκάθαρτα πνεύματα. διὸ κενώσαντας τῶν κακῶν δεῖ πληρῶσαι τὴν ψυχὴν τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ, ὅπερ ἐστὶν οἰκητήριον ἐπιλελεγμένον. πληρωθέντων γὰρ τῶν κενῶν, τότε ἡ σφραγὶς ἐπακολουθεῖ, ἵνα φυλάσσηται τῷ Θεῷ τὸ ἅγιον.

A timore & laboribus educati sunt. Cùm igitur Fidelem corporis labor incessit; id nimirum est, aut Domino pœnas reposcente, quod antè aliquod delictum aut crimen commissum sit, aut quod caueat in futurum, aut quod etiam illatam extrinsecus vim non impediat, vt vel ei ipsi, vel proximis vtile aliquid ad exemplum conficiat.

& Apostolis, timore.

Fidelium, vitæ huius mala.

10. Iam verò qui elanguido ac pœnè veternescente sunt corpore, haud secus ac qui vetusto mare nauigio sulcant, haud supini sunt, sed orant semper contentis in Deum animis.

Eorum vel. lucta.

11. Presbyteri valde dolebant & angebantur, nisi his quotidie mali aliquid corpore perferendum accideret. Metuebant B enim nequando præsenti vita non receptis iustis peccatorum vicibus, quæ multa illis continuè per ignorantiam adhærent, qui in carne versantur, futuro ævo pœnam repetitè reciperent. quare æuo hoc curari exoptabant. Operæpretium igitur, vt non exteriorem morbum, sed peccata magis, propter quæ morbus contingit, timeamus; morbumque animi, non corporis; eo quod *omnis caro fœnum*: Porro corporalia, & quæ exterius sunt, bono, temporanea sunt; quæ autem non videntur, æterna.

Sanctorum deiliis senfus.

Isai. 40. 6. 2. Cor. 4. 18.

12. Quæ ad scientiam spectant, partim iam percepimus; partim ex his quæ tenemus, firmiter speramus. Neque enim omnia consecuti sumus, neque verò cunctis deficimur, sed velut cœlestium bonorum C paternæ hereditatis in antecessum arrhabonem pignusque accepimus. Dominicæ autem viæ viatica munera, eius ipsius Beatitudines sunt. *Quærite enim*, inquit, & solicita cura exquirite, *regnum Dei, & hæc omnia adijcientur vobis. Scit enim Pater vester, quibus indigetis.* Sic non solùm vacare ac studium ponere vetat, verum etiam curas conferre. Non enim solicitiore cura, inquit, potestis ad staturam quidpiam adjicere. Scit namque Deus manifestè, quæ nos habere conducat; & quibus carere expediat. Nos ergo ipsos, euacuatis terrenis curis, his quæ sunt ad Deum vult impleri. Nos enim ingemiscemus, superindui cupientes quæ incorruptibilia sunt, priusquam corruptionem exuerimus. Fide enim affusa, lascescit infidelitas. Similiter D etiam in scientia & iustitia. Nedum igitur animus euacuandus, sed & Deo implendus est. Neque enim amplius malum, quod desiit esse; neque planè bonum, quod nondum vt haberet accepit: Quod autem neque bonum neque malum est, hoc nihil est. Reuertitur enim in domum mundatam & vacuam, in quam nulla iniecta semens est eorum, quæ sunt ad salutem, qui antea habitauerat spiritus nequam, & assumit secum alios septem immundos spiritus. Quamobrem euacuatis malis, necesse est bono Deo animum impleamus. Quod est electũ domiciliũ. Impletis enim quæ erant vacua, tunc signaculũ consequitur, quò nimirum id quod sanctũ est, Deo custodiatur.

Pignus in nobis futurorum bonorum.

Beatitudinum solatia.

Matth. 6. 33.

Terrenorũ cura ablegands.

2. Cor. 5. 2.

Implenda domus vacua.

Matth. 12. 44.

De prima in Bapt. iustificatione.

Deut.17.6. 13. *In duobus aut tribus testibus stat omne verbum*: in Patre scilicet & Filio & Spiritu sancto; quibus testibus ac adiutoribus, oportet, vt quæ vocantur mandata, custodiantur.

Ieiunij vis à se, & mystico significatu.

14. Ieiunium vi nominis, abstinentia à cibo existit. Cibus autem nihil nos magis iustos aut iniustos reddit. Mystico autem intellectu significat, sicut singulis vita ex cibo est, sic nos quoq; ab iis quæ mundi sunt ieiunemus necesse est, vt mundo moriamur; ac tum diuinam consecuti alimoniam, Deo viuamus. Præterea etiam ieiunium animum leuat terrena substantia, mundúmque & leuem effectum cum ipso etiam corpore, diuinis eloquiis ac doctrinis aptat. Mundi ergo ac sæculi cibus, vita præterita ac peccata sunt; diuinus autem cibus, fides, spes, charitas, patientia, scientia, pax, castitas. *Beati enim qui esuriunt & sitiunt iustitiam* Dei; *nam & ipsi saturabuntur*. Porro animus, non corpus hunc appetitum sumit.

Matth.5.6.

Oratio fide validior.

Mar.9.28.

15. Orationem maioris virtutis esse quàm Fidem lata sententia pronuntiauit Saluator fidelibus Apostolis, dum de quodam arrepto à dæmone ageretur, quem non potuerant mundare, dicens, Eiusmodi signa præstari per orationem. Qui credidit, remissionem peccatorum à Domino consecutus est: qui autem adeptus scientiam est, vt qui non peccet, à seipso reliquorum remissionem obtinet.

Quasi merendo, qua gratia iustificatus est.

16. Sicut curationes & prophetiæ & signa, sic & quæ ad sapientiam instituit, doctrina, per hominem præstatur, Deo operante atque afflante. Deus enim virtutem suam per hominem exerit. Rectéque ait Propheta, *Et mittam eis virum, qui saluabit eos*. Ipse igitur est qui quandoque quidem Prophetas, quandoque verò Apostolos, in salutem hominum mittit. Sic per hominẽ Deus prestat beneficia. Non enim Deus alia potest, alia non potest: nec in vllo vnquam infirmus est. At neque alia eius nutu fiunt, alia quasi illo inuito; atque alia quidem ab ipso, alia autem ab alio: quin nos quoque per homines genuit, ac per homines erudijt nos.

Isai.19.20.

Deus omnium auctor per creaturas.

Iugulata Animorum præexistentia.

17. Deus nos creauit, cùm antè non essemus. Nam alioqui scire oportebat vbi eramus, si antè fuissemus; vnde etiam, & quid causæ sit cur in mundum venerimus. Sin autem antè non fuimus, nostri in rerum naturam ortus, auctor solus Deus. Quemadmodum igitur cùm non essemus creauit ac fecit, sic & qui in rerum censu simus & existamus, sua gratia saluat, si modò digni idoneique fuerimus; si ad proprium finem ac perfectionem haud segnes ac remissi simus; quippè cùm etiam viuorum ac mortuorum sit Dominus.

1.Cor.14.9.

18. Vide verò Dei potentiam; non solùm in hominibus, qui non existentes, in rerum naturam producat, ac existentes per ætatis profectum ad augmentum prouehat, sed qui etiam credentes pro eo ac cuique conueniens est, saluos faciat. Iam verò

A Πᾶν ῥῆμα ἵσταται ἐπὶ δύο καὶ τριῶν μαρτύρων· ἐπὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος· ἐφ' ὧν μαρτύρων καὶ βοηθῶν αἱ ἐντολαὶ λεγόμεναι, φυλάττεσθαι ὀφείλουσιν.

Ἡ νηστεία, ἀποχὴ τροφῆς ἐστι κατὰ τὸ σημαινόμενον· τροφὴ δὲ, οὐδὲν δικαιοτέρους ἡμᾶς ἢ ἀδικωτέρους ἀπεργάζεται· κατὰ δὲ τὸ μυστικὸν, δῆλον ὅτι, ὥσπερ τοῖς καθ' ἕνα ἐκ τροφῆς ἡ ζωὴ, ἡ δ' ἀτροφία, θανάτου σύμβολον· οὕτως καὶ ἡμᾶς τῶν κοσμικῶν νηστεύειν χρὴ, ἵνα τῷ κόσμῳ ἀποθάνωμεν· καὶ μετὰ τοῦτο τροφῆς θείας μεταλαβόντες, Θεῷ ζήσωμεν. ἄλλως τε κενοῖ τῆς ὕλης τὴν ψυχὴν ἡ νηστεία, καὶ καθαρὰν καὶ κούφην σὺν καὶ τῷ σώματι παρίστησι τοῖς θείοις λόγοις. τροφὴ μὲν οὖν κοσμικὴ, ὁ πρότερος βίος καὶ τὰ ἁμαρ-
B τήματα· τροφὴ δὲ θεϊκὴ, πίστις, ἐλπὶς, ἀγάπη, ὑπομονὴ, γνῶσις, εἰρήνη, σωφροσύνη. Μακάριοι γὰρ οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ· οὗτοι γὰρ καὶ ἐμπλησθήσονται. ψυχὴ δὲ, ἀλλ' οὐ σῶμα, τὴν ὄρεξιν ταύτην λαμβάνει.

Τῆς πίστεως τὴν εὐχὴν ἰσχυροτέραν ἀπέφηνεν ὁ Σωτὴρ τοῖς πιστοῖς Ἀποστόλοις ἐπί τινος δαιμονιῶντος, ὃν οὐκ ἴσχυσαν καθαρίσαι, εἰπὼν, Τὰ τοιαῦτα εὐχῇ κατορθοῦται. ὁ μὲν πιστεύσας, ἄφεσιν ἁμαρτημάτων ἔλαβε παρὰ τοῦ Κυρίου· ὁ δ' ἐν γνώσει γενόμενος, ἅτε μηκέτι ἁμαρτάνων, παρ' ἑαυτοῦ τὴν ἄφεσιν τῶν λοιπῶν κομίζεται.

Ὥσπερ αἱ θεραπεῖαι καὶ αἱ προφητεῖαι καὶ
C τὰ σημεῖα, οὕτως καὶ ἡ γνωστικὴ διδασκαλία, δι' ἀνθρώπων ἐνεργοῦντος τοῦ Θεοῦ ἐπιτελεῖται. ὁ γὰρ Θεὸς δι' ἀνθρώπου τὴν δύναμιν ἐπιδείκνυται. καὶ ὀρθῶς ἡ προφητεία φησὶ, Καὶ ἀποστελεῖ ἐπ' αὐτοῖς ἄνθρωπον ὃς σώσει αὐτούς. αὐτὸς οὖν ἐκπέμπει, ποτὲ μὲν Προφήτας, ποτὲ δὲ Ἀποστόλους, σωτῆρας τῶν ἀνθρώπων. οὕτως Θεὸς δι' ἀνθρώπου εὐεργετεῖ. οὐχὶ γὰρ τὰ μὲν δύναται, τὰ δὲ οὐχ ὁ Θεός. οὐδὲ ἀσθενεῖ ποτε ἐν οὐδενί· ἀλλ' οὐδὲ τὰ μὲν ἑκόντος· τὰ δὲ, ἄκοντος αὐτοῦ γίνεται· καὶ τὰ μὲν, ὑπ' αὐτοῦ· τὰ δὲ, ὑφ' ἑτέρου· ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς ἐγέννησε δι' ἀνθρώπων, καὶ ἐπαίδευσε δι' ἀνθρώπων.

Ὁ Θεὸς ἡμᾶς ἐποίησεν, οὐ προόντας. ἐχρῆν γὰρ καὶ εἰδέναι ἡμᾶς ὅπου ἦμεν εἰ προῆ-
D μεν· καὶ πῶς, καὶ διὰ τί δεῦρο ἥκομεν. εἰ δ' οὐ προῆμεν, τῆς γενέσεως μόνος αἴτιος ὁ Θεός. ὡς οὖν οὐκ ὄντας ἐποίησεν, οὕτως καὶ γενομένους σώζει τῇ ἰδίᾳ χάριτι, ἐὰν ἄξιοι καὶ ἐπιτήδειοι φαινώμεθα· εἰ μὴ ″παρήσει πρὸς τὸ οἰκεῖον τέλος. καὶ γὰρ ζώντων ἐστὶ καὶ νεκρῶν Κύριος. ″παριτοὶ

Ὅρα δὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ· οὐ μόνον ἐπ' ἀνθρώπων μὴ ὄντας εἰς τὸ εἶναι παράγων, καὶ τοὺς γενομένους αὔξων καθ' ἡλικίας προκοπήν· ἀλλὰ καὶ τοὺς πιστεύοντας σώζων κατὰ τὸ οἰκεῖον ἑκάστῳ. ἤδη δὲ

μεταβάλλει

μεταβάλλει καὶ ὥρας καὶ χρόνους καὶ καρποὺς A καὶ στοιχεῖα. οὗτος γὰρ εἷς Θεὸς, ὁ καὶ τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος τῶν γενομένων οἰκείως ἑκάστῳ μετρήσας.

Ἐκ πίστεως καὶ φόβου προκόψας εἰς γνῶσιν ἄνθρωπος, οὐχ ὡς δοῦλος οἶδεν εἰπεῖν, Κύριε, Κύριε· ἀλλ' ὡς υἱὸς ἔμαθεν λέγειν, Πάτερ ἡμῶν· τὸ πνεῦμα τῆς δουλείας τὸ εἰς φόβον ἐλευθερώσας, καὶ δι' ἀγάπης προκόψας εἰς υἱοθεσίαν· αἰδούμενος ἤδη δι' ἀγάπην, ὃν ἐφοβεῖτο πρότερον. οὐ γὰρ ἔτι διὰ φόβον ἀπέχεται τῶν ἀφεκτέων, ἀλλὰ δι' ἀγάπην ἔχεται τῶν ἐντολῶν. Αὐτὸ, φησὶ, τὸ Πνεῦμα μαρτυρεῖ, ὅταν λέγωμεν Ἀββᾶ ὁ Πατήρ.

Ἀγοράζει δὲ ἡμᾶς Κύριος τιμίῳ αἵματι, δεσποτῶν πάλαι τῶν πικρῶν ἀπαλλάσσων, ἁμαρτιῶν, B δι' ἃς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐκυρίευσαν ἡμῶν. ἄγει οὖν εἰς ἐλευθερίαν τὴν τοῦ Πατρὸς, συγκληρονόμους υἱοὺς καὶ φίλους. Ἀδελφοί μου γὰρ, φησὶν ὁ Κύριος, συγκληρονόμοι, οἱ ποιοῦντες τὸ θέλημα τοῦ Πατρός μου. Μὴ καλέσητε οὖν ἑαυτοῖς πατέρα ἐπὶ τῆς γῆς· δεσπόται γὰρ ἐπὶ τῆς γῆς· ἐν δὲ οὐρανοῖς, ὁ Πατὴρ, ἐξ οὗ πᾶσα πατριὰ ἔν τε οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ γῆς. ἀγάπη γὰρ ἑκουσίων ἄρχει· ἀκόντων δὲ, ὁ φόβος οὗτος ὁ φαῦλος· ὁ δὲ εἰς ἀγαθὸν παιδαγωγῶν, εἰς Χριστὸν ἄγει καὶ ἔστι σωτήριος.

Εἰ δέ τις νοεῖ Θεὸν, κατ' ἀξίαν μὲν οὐδαμῶς· τίς γὰρ γένοιτο ἀξία Θεοῦ; ἀλλ' ὡς C δυνατόν ἐστι, νοείτω μέγα καὶ ἀπερινόητον καὶ κάλλιστον φῶς ἀπρόσιτον, πᾶσαν δύναμιν ἀγαθὴν, πᾶσαν ἀστείαν ἀρετὴν συγκεκληρωμένον, πάντων κηδόμενον, φιλοικτίρμον, ἀπαθὲς, ἀγαθὸν, πάντα εἰδὸς, προγινώσκον πάντα, εἰλικρινὲς, γλυκὺ, λαμπρὸν, ἀκήρατον.

Ἐπεὶ ἐξ ἑαυτῆς κινεῖται ἡ ψυχὴ, ἡ χάρις ἡ τοῦ Θεοῦ, ὃ ἔχει ἡ ψυχὴ, τὴν προθυμίαν, ἀπαιτεῖ παρ' ἑαυτῆς οἷον ἔρανον εἰς σωτηρίαν. βούλεται γὰρ τῆς ψυχῆς ἴδιον εἶναι τὸ ἀγαθὸν, ὃ δίδωσιν αὐτῇ ὁ Κύριος. οὐ γάρ ἐστιν ἀναίσθητος, ἵνα φέρηται ὡς σῶμα. D τὸ μὲν οὖν ἔχειν, τοῦ λαβόντος· τὸ λαβεῖν δὲ, τοῦ θελήσαντος καὶ ὀρεχθέντος· τὸ κρατεῖν δὲ ὃ ἔλαβεν, τοῦ κρατεῖν μελετήσαντος καὶ δυναμένου. διὰ τοῦτο ἐπὶ τῇ ψυχῇ ὁ Θεὸς τὴν αἵρεσιν ἔδωκεν, ἵνα αὐτὸς μὲν μηνύσῃ τὸ δέον· ἡ δὲ, ἑλομένη δέξηται καὶ κατάσχῃ.

Ὥσπερ διὰ τοῦ σώματος ὁ Σωτὴρ ἐλάλει καὶ ἰᾶτο, οὕτως καὶ πρότερον μὲν διὰ τῶν Προφητῶν· νῦν δὲ, διὰ τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν Διδασκάλων. ἡ ἐκκλησία γὰρ ὑπηρετεῖ τῇ τοῦ Κυρίου ἐνεργείᾳ· ἔνθεν καὶ τότε ἄνθρωπον ἀνέλαβεν, ἵνα δι' αὐτοῦ ὑπηρετήσῃ τῷ θελήματι τοῦ Πατρός. καὶ πάντα ἄνθρωπον ὁ φιλάνθρωπος ἐνδύεται Θεὸς εἰς τὴν ἀνθρώπων

A etiam tempestates & tempora & fructus & elementa mutat. Ipse enim vnus Deus est, qui ijs quæ sunt singulis conuenienter principium ac finem definiat.

19. Qui ex fide ac timore ad scientiam, homo profectum fecit, non iam vt seruus nouit dicere, *Domine, Domine*; sed vt filius inuocare didicit, *Pater noster*; nempe liberatus à spiritu seruitutis qui est ad timorem, & per charitatem ad filiorum adoptionem prouectus. Qui iam ex charitate reueeatur ac colat, ad quem prius timore afficiebatur. Non enim vltra timor in causa est, vt à vetitis se abstineat, sed charitas est, ob quam animum mandatis addicat. *Ipse*, inquit, *Spiritus testimonium perhibet, dum dicimus, Abba, Pater*.

Profectus à timore ad charitatem.

Rom. 8. 15. *Gal.* 4 6.

B 20. Redimit verò nos Dominus pretioso sanguine, ab acerbis pridem heris (peccatis scilicet) liberans, quorum labe spiritalia nequitiæ nobis dominabantur. Trahit igitur ad Patris libertatem, filios cohæredes ac amicos. Fratres enim mei, ait Dominus, sunt & cohæredes, qui faciunt voluntatem Patris mei. Nolite igitur vocare vobis patrem super terram (heri namque sunt super terram) in cœlis verò Pater est, ex quo omnis à patre dicta affinitas ac cognatio in cœlis & in terra. Charitas enim ijs imperat, qui spontanei sint: illis verò qui inuiti pareant, malus hic timor: qui autem ad bonum rudimento est, ad Christum ducit & salutaris existit.

Matth. 12. 50. & 23. 9.

Eph. 3 15.

Charitatis timorisque imperium. Timor seruilis & initialis.

C 21. Si quis iam Deum intelligit, haud sanè pro dignitate. Quæ enim etiam Dei dignitas, parque illi præstantia existat? sed quanta eius facultas, Lumen intelligat inaccessum magnum, nulla vi mentis cogitabile pulcherrimumque; Lumen eiusmodi, quod bonam omnem potentiam, elegantem omnem virtutem sortitum sit: omnium curam gerat; misericors, ab omni immune labe, bonum sit; cuncta sciat, vniuersa prænoscat; sincerum, dulce, splendidum, incorruptum ac immortale existat.

Dei pro captu nostro.

22. Quod Anima ex se moueatur, Dei Gratia, quod illa ex se habet (nempe alacritatem) eius ad salutem symbolum exposcit. Vult enim proprium Animę esse, quod ei bonum Dominus tribuit. Nec enim D sensu caret, vt tanquam corpus feratur. Igitur habere, eius est qui acceperit: accepisse verò, eius qui vt vellet ductus appetitu sit: tenere autem quod accepit, eius qui tenere seriò cogitauerit ac possit. Idcirco Deus diligendi partes Animæ tribuit, vt ipse quidem admoneat quod officij sit, illa liberè volens atque eligens capiat atque teneat.

Libertas arbitrij, Gratiæque necessitas.

At moneat Deus & trahat necesse est.

23. Quemadmodum Saluator per corpus loquebatur & sanitates præstabat, sic & prius per Prophetas; nunc verò per Apostolos & Doctores. Ecclesia enim Domini operationi atque virtuti ministrat: vnde tunc quoque hominem assumpsit, vt per eum Patris voluntati obsequeretur; semperque Deus qui propensissimus humanitate sit, hominem induit, vt hominum

Hebr. 1. 1.

struat salutem; prius quidem Prophetas, nunc verò Ecclesiam. Simile enim simili ministrare longè conueniens, ad similem salutem præstandam.

Aliter tamen hominem Christum, aliter reliquos.

24. Quando eramus terreni . . . Est autem Cæsar temporaneus Princeps; cuius & terrena imago (vetus scilicet homo) ad quem postlimino reuersa est. Huic igitur reddenda quæ terrena sunt, quæ portauimus in imagine Terreni; & quæ sunt Dei, Deo. Singuli enim quique affectus, velut litera impressaque nota ac signum nobis existunt. Aliam nunc Dominus nobis notam, aliaque nomina ac literas obsignat, fidem scilicet pro perfidia, & reliqua. In hunc modum portando Cœlestis imaginem, à terrenis transimus ad spiritalia.

Matth. 22. 20.

Imago Cæsaris & Dei.

1 Cor. 15. 49.

25. Ait Ioannes, *Ego quidem baptizo vos aqua: post me autem venit, qui vos baptizet in spiritu & igni.* Atqui neminem igni baptizauit. Quidem verò, vt ait Heracleon, igni obsignarunt eorum aures, qui baptismatis intinctione sigillum acceperant; sic nimirum intelligentes illud Apostoli, *Ventilabrum enim in manu eius, ad purgandam aream: & congregabit triticum in horreum; paleas autem comburet igni inextinguibili.* Iungitur itaque huic *Per ignem*, illud *per spiritum*; ea nimirum ratione, quod triticum à palea discernat; à terreno scilicet indumento, & eo quod est in materia. Palea quoque spiritu ventilante (1. vento) separatur. In eum modum, spiritus (1. ventus) vim habet terrenas segregandi virtutes & quæ in materia sunt. Quia verò, alia quidem ex increato ac incorruptili ortum habuerunt (vitæ scilicet semina) etiam frumentum in horreo reconditur: quod verò terrenum est & in materia, quandiu quidem potiori coniunctum est, manet; vbi autem ab illo fuerit separatum, perit; quippe quod vt esset, in altero haberet. Huius itaque segregandi vim spiritus habet (1. ventus) consumendi verò, ignis: ignis verò intelligendus, qui in materia est. Cæterum quia id, quod salutem consequitur, tritico simile est, quod verò interim animæ adnascitur, paleã refert; ac quidem aliud incorporeum est, quod autem separatur, terrenum & in materia est; opposuit incorporeo quidem, Spiritum (1. ventum) qui subtilis ac mundus, velut ferè mens existit: terreno verò & ei quod est in materia, ignem, qui ipse non malus aut prauus existat, sed fortis, viquemali expurgandi præditus sit. Ignis enim bona virtus intelligitur ac fortis, vim habens corrumpendi quæ deteriora sunt, seruandique, ac præstandi incolumia, quæ sunt potiora. Vnde & prudens ignis iste Prophetarum audit oraculis.

Matth. 3. 11 & 12.

Sic Æthiopes ignem adhibent.

Heracleon Valentinianus.

Atqui Græca modò, ἐν Πνεύματι ἁγίῳ 1. ipso Sp. sancto.

Ignis prudens & sagax: ex alia fortè versione.

26. Sic igitur etiam cùm Deus *ignis consumens* vocatur, non malitiæ, sed potentiæ atque virtutis nomen signumque accipiendum. Vt enim ignis inter elementa fortissimum est, ac quod reliquis dominetur, sic & Deus omnipotens est omnique

Deut. 4. 24. Deus vt ignis.

A σωτηρίαν· πρότερον μὲν τοὺς Προφήτας, νυνὶ δὲ τὴν Ἐκκλησίαν. τὸ γὰρ ὅμοιον τῷ ὁμοίῳ ἐξυπηρετεῖν κατάλληλον πρὸς τὴν ὁμοίαν σωτηρίαν.

Ὅτε χοϊκοὶ ἦμεν . . . Καῖσαρ δὲ ἐστὶν ὁ πρόσκαιρος ἄρχων, οὗ καὶ εἰκὼν ἡ χοϊκὴ ὁ παλαιὸς ἄνθρωπος, εἰς ὃν ἐπαλινδρόμησεν. τούτῳ οὖν τὰ χοϊκὰ ἀποδοτέον, ἃ πεφορήκαμεν ἐν τῇ εἰκόνι τοῦ χοϊκοῦ· καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ, τῷ Θεῷ. ἕκαστον γὰρ τῶν παθῶν ὥσπερ γράμμα καὶ χάραγμα ἡμῖν καὶ σημεῖον. ἄλλο χάραγμα νῦν ὁ Κύριος ἡμῖν καὶ ἄλλα ὀνόματα καὶ γράμματα ἐνσημαίνεται, πίστιν ἀντὶ ἀπιστίας, καὶ τὰ ἑξῆς· οὕτως ἀπὸ τῶν ὑλικῶν ἐπὶ τὰ πνευματικὰ μεταγόμεθα, φορέσαντες τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου.

B Ὁ Ἰωάννης φησὶν, Ὅτι ἐγὼ μὲν ὑμᾶς ὕδατι βαπτίζω· ἔρχεται δὲ μου ὀπίσω, ὁ βαπτίζων ὑμᾶς ἐν Πνεύματι καὶ πυρί. πυρὶ δὲ οὐδένα ἐβάπτισεν. ἔνιοι δὲ, ὥς φησιν Ἡρακλέων, πυρὶ τὰ ὦτα τῶν σφραγιζομένων κατεσημήναντο· οὕτως ἀκούσαντες τὸ Ἀποστολικὸν, Τὸ γὰρ πτύον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, τοῦ διακαθᾶραι τὴν ἅλω· καὶ συνάξει τὸν σῖτον εἰς τὴν ἀποθήκην· τὸ δὲ ἄχυρον κατακαύσει πυρὶ ἀσβέστῳ. πρόσκειται οὖν τῷ Διὰ πυρὸς, τὸ Διὰ πνεύματος· ἐπειδὴ τὸν σῖτον ἀπὸ τοῦ ἀχύρου διακρίνει· τουτέστιν ἀπὸ τοῦ ὑλικοῦ ἐνδύματος διὰ πνεύματος. καὶ τὸ ἄχυρον χωρίζεται διὰ τοῦ πνεύματος λικμώμενον. οὕτως τὸ

C πνεῦμα διαχωριστικὴν ἔχει δύναμιν ἐνεργειῶν ὑλικῶν. ἐπεὶ δὲ, τὰ μὲν ἐξ ἀγεννήτου καὶ ἀφθάρτου γέγονεν, τὰ σπερματικὰ ζωῆς, ὁ πυρὸς καὶ ἀποτίθεται· τὸ δὲ ὑλικὸν, μέχρι σύνεστι τῷ κρείττονι, μένει· ὅταν ἐκείνου χωρισθῇ, ἀπόλλυται· ἐν ἑτέρῳ γὰρ εἶχε τὸ εἶναι. τούτου γοῦν χωριστικὸν μὲν δυνάμει τὸ πνεῦμα· ἀναλωτικὸν δὲ τὸ πῦρ. πῦρ δὲ τὸ ὑλικὸν νοητέον. ἀλλ' ἐπεὶ μὲν τὸ σωζόμενον, σίτῳ ἔοικεν· τὸ δὲ διαπεφυκὸς τῇ ψυχῇ, τῷ ἀχύρῳ· καὶ τὸ μὲν, ἀσώματον· τὸ δὲ χωριζόμενον, ὑλικόν ἐστιν·

D ἀντέθηκεν τῷ μὲν ἀσωμάτῳ, τὸ πνεῦμα, λεπτὸν καὶ καθαρὸν σχεδὸν ὑπὲρ νοῦν· τῷ δὲ ὑλικῷ, τὸ πῦρ, οὐ πονηρὸν οὐδὲ κακὸν ὑπάρχον, ἀλλ' ἰσχυρὸν καὶ κακοῦ καθαρτικόν. ἀγαθὴ γὰρ δύναμις τὸ πῦρ νοεῖται καὶ ἰσχυρὰ, φθαρτικὴ τῶν χειρόνων, καὶ σωστικὴ τῶν ἀμεινόνων. διὸ καὶ φρόνιμον λέγεται παρὰ τοῖς Προφήταις τοῦτο τὸ πῦρ.

Οὕτως γοῦν καὶ ὅταν ὁ Θεὸς λέγηται πῦρ καταναλίσκον, οὐ κακίας, ἀλλὰ δυνάμεως ὄνομα καὶ σύμβολον" ἐκλεκτέον. ὡς γὰρ τὸ πῦρ ἐκληπτ. ἰσχυρότατον τῶν στοιχείων καὶ πάντων κρατοῦν, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς παντοδύναμος καὶ παντοκράτωρ,

ὁ δυνάμενος κρατῆσαι, κτίσαι, ποιῆσαι, τρέφειν, αὔξειν, σώζειν, σώματος καὶ ψυχῆς ἐξουσίαν ἔχων. ὡς οὖν τῶν στοιχείων ὑπερέχει τὸ πῦρ, οὕτως Θεῶν τε καὶ Δυνάμεων καὶ Ἀρχῶν ὁ Παντοκράτωρ. διπλῆ τε ἡ δύναμις τοῦ πυρός, ἡ μὲν, πρὸς δημιουργίαν καὶ πέπανσιν καρπῶν, καὶ ζώων γέννησιν καὶ τροφὴν ἐπιτήδειος· ἧς εἰκὼν ὁ ἥλιος· ἡ δὲ πρὸς ἀνάλωσιν καὶ φθοράν, ὡς τὸ πῦρ τὸ ἐπίγειον. πῦρ οὖν ὅταν λέγηται ὁ Θεὸς καταναλίσκον, δύναμις ἰσχυρὰ νοεῖται καὶ ἀπροσμάχητος, ᾗ μηδὲν ἀδύνατον. ἀλλὰ καὶ τὸ ἀπολέσαι δυνατόν· περὶ τοιαύτης δυνάμεως καὶ ὁ Σωτὴρ λέγει, Πῦρ ἦλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν· δηλονότι δύναμιν, τῶν μὲν ἁγίων καθαρτικήν, τῶν δὲ ὑλικῶν, ὡς μὲν ἐκεῖνοί φασιν, ἀφανιστικήν· ὡς δὲ ἡμεῖς, παιδευτικήν. ἔχει δὲ καὶ φόβον τὸ πῦρ, καὶ διάχυσιν τὸ φῶς.

Οὐκ ἔγραφον δὲ οἱ Πρεσβύτεροι, μήτε ἀπασχολεῖν βουλόμενοι τὴν διδασκαλικὴν τῆς παραδόσεως φροντίδα τῇ περὶ τὸ γράφειν ἄλλῃ φροντίδι, μηδὲ μὴν τὸν τοῦ προσκέπτεσθαι τὰ λεγόμενα καιρὸν καταναλίσκοντες εἰς γραφήν. τάχα δέ, οὐδὲ τῆς αὐτῆς φύσεως κατόρθωμα, τὸ συνταγματικὸν καὶ διδασκαλικὸν εἶδος εἶναι πεπεισμένοι, τοῖς εἰς τοῦτο πεφυκόσι συνεχώρουν. τὸ μὲν γάρ, ἀκωλύτως καὶ μετὰ ῥώμης φέρεται ῥεῦμα τοῦ λέγοντος, καί που τάχα καὶ συναρπάσαι δυνάμενον· τὸ δέ, ὑπὸ τῶν ἐντυγχανόντων ἑκάστοτε βασανιζόμενον ἀκριβῶς, τῆς ἐξετάσεως τυγχάνει ἄκρας καὶ τῆς ἐπιμελείας ἀξιοῦται· καὶ ἔστιν οἷον εἰπεῖν ἔγγραφος διδασκαλίας βεβαίωσις, καὶ εἰς τοὺς ὀψιγόνους οὕτως διὰ τῆς συντάξεως παραπεμπομένης τῆς φωνῆς. ἡ γὰρ τῶν Πρεσβυτέρων παρακαταθήκη, διὰ τῆς γραφῆς λαλοῦσα ὑπουργῷ χρῆται τῷ γράφοντι, πρὸς τὴν παράδοσιν τῶν ἐντευξομένων· καθάπερ οὖν ἡ μαγνῆτις λίθος τὴν ἄλλην ὕλην παραπεμπομένη, μόνον ἐφέλκεται δι' ἐπιτηδειότητα τὸν σίδηρον· οὕτως καὶ τὰ βιβλία, πολλῶν ὄντων τῶν ἐντυγχανόντων, τοὺς οἵους τε συνιέναι μόνους ἐπισπᾶται. ὁ γὰρ τῆς ἀληθείας λόγος, τοῖς μέν, μωρία· τοῖς δέ, σκάνδαλον· ὀλίγοις δέ, σοφία. οὕτως καὶ δύναμις εὑρίσκεται Θεοῦ· φθόνος δὲ ἀπείη Γνωστικοῦ. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ζητεῖ, πότερον χεῖρον ἀναξίῳ δοῦναι, ἢ ἀξίῳ μὴ παραδοῦναι· καὶ κινδυνεύει ὑπὸ πολλῆς τῆς ἀγάπης, οὐ μόνον παντὶ τῷ προσήκοντι, ἀλλ' ἔσθ' ὅτε καὶ ἀναξίῳ λιπαρῶς δεομένῳ κοινωνήσειν· οὐ διὰ τὴν δέησιν· οὐ γὰρ φιλοδοξεῖ· ἀλλὰ διὰ τὴν ἐπιμονὴν τοῦ δεομένου, μελετῶντος εἰς πίστιν διὰ πολλῆς τῆς δεήσεως.

Εἰσὶ δ' οἱ λέγοντες εἶναι Γνωστικοί, τοῖς οἰκείοις φθονοῦσι μᾶλλον, ἢ τοῖς ἐκτός. ὡς δὲ ἡ θάλασσα ἀνίεται πᾶσιν, ἀλλ' ὁ μὲν νήχεται· ὁ δέ, ἐμπορεύεται· ὁ δέ, ἀγρεύει τοὺς ἰχθῦς.

A tenens, qui tenere poſſit ac conſeruare, creare, facere, alere, augere, ſeruare, corporiſque & animæ habeat poteſtatem. Quemadmodum igitur ignis elementis præcellit, ſic Omnipotens omniumque vigor ac omnitenens; dijs ſcilicet & Virtutibus ac Principatibus. Duplex autem ignis virtus eſt, altera quidem ad edendos fructus & ad maturitatem perducendos, nec non ad animalium generationem cibumque idonea ac conducens; cuius Sol imago eſt: altera ad conſumendum ac corruptionem inducendam, cuiuſmodi ignis iſte terrenus eſt. Cùm itaque Deus ignis conſumens dicitur, virtus fortis, & cui nihil obſtet, intelligitur; cui impoſſibile nihil exiſtat. Quin & Saluator de eiuſmodi virtute, B poſſe eam perdere affirmat, *Ignem veni mittere in terram*; nempe virtutem, quæ Sanctos quidem emundet; terrenos verò (vt ille aiunt) interitu mergat atque deleat: vt autem noſtra ſententia eſt, erudiat puniatque. Habet verò etiam ignis timorem, lux autem diffuſionem.

Ignis duplex, fouēs & corrumpens.

Luc. 12. 49. Gnoſticorum error abolendi corporis: fides Eccleſiaſtica.

27. Non ſcripſerunt Seniores, quibus nec arrideret, vt docendæ traditionis cura, alteri curæ ac ſcribendi labori incumberet; neque verò vt tempus otiumque præmeditandi quæ dicenda eſſent, ſcribendo inſumerent. Fortè verò cùm certò ſcirent, non eiuſdem genij munus eſſe, ambo ſtudia, componendi libros atque docendi, quod ex indole cuique eſſet, indulſerunt. C Nam alterum quidem liberè atque impetu ex dicentis ore fluens ac prærapere valeat; alterum verò, quod legentium quotidie diligenti ſubdatur examini, ſummam diſquiſitionem habet, exigitque diligentem ac ſedulam operam. Eſt verò, vt ita dicam, doctrinæ ſcripta probatio, vociſque in eum modum ſcripto ad nepotes tranſmiſſio. Seniorum namque depoſitum, ſcripto loquens, ſcriptorem miniſtrum adhibet, ex quo legentes traditionem commodùm hauriant. Sicut igitur Magnes lapis, reliquæ materiæ comes ferrum duntaxat trahit, quà illi neceſſitudine affine, inque eam rem habile eſt: ſic & libri, cùm multi legentes ſint, eos duntaxat trahunt, qui poſſunt intelligere. Eſt enim veritatis D ſermo, alijs quidem, ſtultitia; alijs autem ſcandalum; paucis autem, ſapientia. In hunc modum inuenitur & Dei virtus, rumpantur licet inuidia Gnoſtici. Idcirco enim etiam quærit, Peiuſne indigno dare, aut digno non præbere: eſtque periculum, ne præ nimia dilectione, non omni ſolùm, cui deceat, ſed & aliquando peccatori atque indigno lautè roganti communiter tribuat: non propter orationem (non enim laudis appetitu ducitur) ſed propter orantis perſeuerantiam, qui prolixa oratione animum ad fidem erudiat.

Apoſtolorum ac Diſcipulorum non ſcribendi conſilium eius expiandi.

Vtrunque diuerſum genus.

1. Cor. 1. 18.

28. Qui Gnoſtici eſſe dicuntur (quaſi ſapientiæ laude præcipui) domeſticis ſcholæ magis inuident, quàm extraneis. Quemadmodum autem mare cunctis liberum patet; atque in eo, alius quidem natat,

Gnoſticorum inuidia.

alius mercaturam, alius piscaturam facit: ac sicut terra communis est; alius tamen, in ea iter habet, alius arat, alius venatur, atque alius metalla scrutatur, alius ædificat; sic & Scripturarum lectione, alius ad fidem, atque alius ad mores ædificatur: alius superstitionem ponit, ea ratione, quod res penitius agnoscit. Pugil verò, intellecto Olympiaco stadio, capessenda doctrina exuitur, concertatque ac victor efficitur, aduersarios repellens, & qui gnosticæ (i. sapientiæ) viæ obnitantur. Necessaria enim scientia est & cognitio, ad animi pariter exercitationem & ad morum honestatem, quæ Fideles meritò agiliores, acresque rerum inspectores efficiat. Quemadmodum enim fieri non potest, vt quis credat nisi fidei rudimentis fuerit institutus, sic neque vt absque scientia comprehendat.

Scripturarum diuersus vsus & vtilitas.

Scientiæ ac contemplationis necessitas.

29. Nedum enim ijs, quæ vtilia necessariaque sunt ad salutem (Patre nimirum, Filio & Spiritu sancto) verum etiam nostra animi opera omnino opus est; & vt, quæ de illis ratio est, ipsa sapiens & spiritalis (γνωστικὸν dicunt) præclarè vtilis simul ac necessaria sit. His verò qui prælaturæ munus susceperunt, vt in commune remque subditorum conferant, planè opus multa longè experientia, ne quid eos lateat, quæ ab aliis necessariò multaque eruditione cognita videantur ac explorata. Quin & aliam solertis animi exercendi curam affert, quæ sit exponenda edendaque Hæreticorum doctrina, & ab errore discipulum immunem seruat; qui videlicet vbique iam armis bellicis, acie clangere, animo institutus sit.

Conferenda ad salutem animi opera.

Prælatorũ multa experientia.

Non nescienda hæretica.

30. Vti de Creta ferunt, nullas gignere exitiales bestias, Legis gnosticæ vita (sapientię scilicet cultu rationibusque adulta) ab omni prauo opere animique sensu atque sermone est munda, quæ nec prorsus hostem habeat, sed & extra inuidiæ odijque, & omnis blasphemiæ ac calumniæ aleam existat.

Cretæ laus.

Vitæ spiritalis puritas.

31. Vita in longos annos producta beatus celebrandus, non qui longæuus extiterit, sed cui viuendo ac quod extitit, vt æterna vita dignus efficeretur, obtigit. Nihil cuiquam molestus fuit, nisi animo exulceratos castigans, velut salutari melle, quod & dulce & mordax sit. Quocirca vir sapiens præ omnibus decorũ, & quod est ex ratione, admixtum seruat. Quidquid enim libidinosum est & ex affectu ex omni abscisso ablatoque animo, cum eo quod præstantissimum est, mundumque effectum ac filiorum libertatem adoptione adeptum, deinceps versatur, communesque vitæ rationes instituit.

Beata longæuitas.

31. Optabat Pythagoras, nedum eruditissimum eloquentissimumque, verum etiam sapientum antiquissimum ducendum fore, qui rebus nomina imponeret. Operæpretium igitur, vt Scripturas exactè scrutando, quod exploratum sit parabolico dicendi genere contextas esse, ex nominibus venemur sententias sensaque, quę Spiritus

Nominum impositio quàm gratissimum.

A καὶ ὡς ἡ γῆ κοινὴ, ἀλλ' ὁ μὲν, ὁδεύει· ὁ δὲ, ἀροῖ· θηρᾷ δὲ ἕτερος, καί τις ἄλλος μέταλλα ἐρευνᾷ· ὁ δὲ, οἰκοδομεῖ· οὕτως καὶ τῆς γραφῆς ἀναγινωσκομένης, ὁ μὲν, εἰς πίστιν· ὁ δὲ, εἰς ἦθος ὠφελεῖται· ἀφαιρεῖται δὲ ἄλλος δεισιδαιμονίαν, διὰ τῆς ἐπιγνώσεως τῶν πραγμάτων· ὁ δὲ ἀθλητὴς, γνωρίσας τὸ στάδιον τὸ Ὀλυμπιακὸν, ἐπαποδύεται τῇ διδασκαλίᾳ καὶ ἀγωνίζεται καὶ νικηφόρος γίνεται, τοὺς ἀντιπάλους καὶ ἀντιπέχοντας τῆς γνωστικῆς ὁδοῦ παρακρουσάμενος καὶ καταγωνισάμενος. ἀναγκαία γὰρ ἡ γνῶσις, καὶ πρὸς ψυχῆς γυμνασίαν, καὶ πρὸς σεμνότητα ἤθους, ἀξιοπιστοτέρους ποιοῦσα τοὺς πιστοὺς, καὶ τῶν πραγμάτων ἀκριβεῖς θεατάς. ὡς γὰρ οὐκ ἔστι
B πιστεῦσαι ἄνευ κατηχήσεως, οὕτως οὐδὲ καταλαβέσθαι ἄνευ γνώσεως.

Τῶν γὰρ εὐχρήστων καὶ ἀναγκαίων εἰς σωτηρίαν, οἷον Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος· ἀλλὰ καὶ τῆς ἡμετέρας ψυχῆς δεῖ πάντως, καὶ τὸν περὶ αὐτῶν λόγον, ὃς ἐστι γνωστικὸς, εὔχρηστον ὁμοῦ καὶ ἀναγκαῖον τυγχάνειν. τοῖς δὲ καὶ τὴν προστασίαν ἐπανῃρημένοις τοῦ ὠφελεῖν, εὔχρηστος ἡ πολυπειρία πρὸς τὸ μὴ διαλαθεῖν τι τῶν δοκούντων παρ' ἄλλοις ἀναγκαίως καὶ πολυμαθῶς ἐπεγνῶσθαι. φέρει δὲ καὶ ἄλλην συγγυμνασίαν ψυχῆς ζητητικῆς ἡ τῆς ἑτεροδόξου διδασκαλίας ἔκθεσις, καὶ ἀνεξαπάτητον τηρεῖ τὸν μα-
C θητὴν, περισαλπίζεσθαι πάντοθεν ἤδη προμεμελετηκότα τοῖς πολεμικοῖς ὀργάνοις.

Τοῦ γνωστικοῦ νόμου (καθάπερ λέγουσι τὴν Κρήτην ἄγονον εἶναι θηρίων ὀλεθρίων) ὁ βίος καθαρὸς ἀπὸ παντὸς πονηροῦ ἔργου τε καὶ νοήματος καὶ λόγου, οὐ τι ἐχθρὸν ἔχοντος τὸ παράπαν, ἀλλὰ καὶ φθόνου καὶ μίσους, καὶ βλασφημίας πάσης καὶ διαβολῆς ἐκτὸς ὄντος.

Ἐν πολλῷ τῷ βίῳ μακαριστὸς, οὐ διὰ τὸ μακρὰν γενόμενος ζῆν, ᾧ γε καὶ διὰ τὸ ζῆσαι καὶ ὑπῆρξεν ἀξίῳ τοῦ ζῆν ἀεὶ γενέσθαι. οὐδένα λελύπηκεν, ὅτι μὴ τῷ λόγῳ παιδεύων
D τοὺς εἱλκωμένους τὴν καρδίαν, καθάπερ μέλιτι σωτηρίῳ, γλυκεῖ τε ὄντι καὶ δηκτικῷ. ὥστε παντὸς μᾶλλον ὁ γνωστικὸς τὸ πρέπον ἂν μετὰ τοῦ κατὰ λόγον φυλάσσει. τοῦ γὰρ ἐμπαθοῦς παντὸς περιτμηθέντος καὶ περιαιρεθέντος ἁπάσης τῆς ψυχῆς, τῷ κρατίστῳ καθαρῷ γενομένῳ καὶ ἠλευθερωμένῳ εἰς υἱοθεσίαν, τοῦ λοιποῦ συνέστιν τε καὶ βιοῖ.

Πυθαγόρας ἠξίου, μὴ μόνον λογιώτατον, ἀλλὰ καὶ πρεσβύτατον ἡγεῖσθαι τῶν Σοφῶν, τὸν θέμενον τὰ ὀνόματα τοῖς πράγμασι. δεῖ τοίνυν τὰς γραφὰς ἀκριβῶς διερευνωμένους, ἐπειδὴ ἐν παραβολαῖς εἰρῆσθαι ἀνωμολόγηνται, ἀπὸ τῶν ὀνομάτων θηρωμένους τὰς δόξας, ἃς τὸ ἅγιον Πνεῦμα περὶ

τῶν πραγμάτων ἔχον, εἰς τὰς λέξεις, ὡς εἰπεῖν, τὴν αὐτοῦ διάνοιαν ἐκτυπωσάμενος διδάσκει· ἵνα ἡμῖν ἀκριβῶς ἐξεταζόμενα διαπτύσσηται τὰ ὀνόματα πολυσήμως μὲν εἰρημένα, τὸ δ' ἐγκεκρυμμένον ἐν πολλοῖς τοῖς σκέπουσι ψηλαφώμενον καὶ καταμανθανόμενον ἐκφαίνηται καὶ ἀναλάμψῃ. οὕτως γὰρ καὶ ὁ μόλιβδος τοῖς τρίβουσιν ἐξανθεῖ λευκὸν ἐκ μέλανος τὸ ψιμύθιον. οὕτως καὶ ἡ γνῶσις φέγγος καὶ λαμπρότητα καταχέουσα τῶν πραγμάτων, ἡ τῷ ὄντι θεία σοφία εἴη ἄν, τὸ φῶς τὸ εἰλικρινές, τὸ φωτίζον τοὺς καθαροὺς τῶν ἀνθρώπων εἰς κόρην ὀφθαλμῶν, εἰς ὄψιν καὶ κατάληψιν τῆς ἀληθείας βεβαίαν.

Ἀναψάμενοι τοίνυν τῆς ἀρχῆς τοῦ φωτὸς ἐκείνου ἐκ τοῦ πάθους τοῦ περὶ αὐτό, ὡς ἔνι μάλιστα ἐξομοιοῦσθαι πειρώμενοι, φωτὸς ἔμπλεοι, φῶτες Ἰσραηλῖται τῷ ὄντι γινόμεθα. φίλους γὰρ εἶπε καὶ ἀδελφούς, τοὺς ἐχομένους τῆς πρὸς τὸ θεῖον ἀφομοιώσεως κατ' ἐπιθυμίαν καὶ σπουδήν.

Τόποι μὲν καθαροὶ καὶ λειμῶνες ἐδέξαντο φωνάς, καί τινας ὄψεις τῶν ἁγίων φασμάτων· ἄνθρωπος δὲ ὁ ἀκριβῶς κεκαθαρμένος ἅπας, διδασκαλίας καὶ δυνάμεως θεϊκῆς καταξιωθήσεται.

Οἶδα δὲ ἐγώ, ὅτι τὰ τῆς γνώσεως μυστήρια, τοῖς μὲν πολλοῖς χλεύην φέρει, καὶ μάλιστα μὴ κεκαλυμμένα σοφιστικῇ τροπολογίᾳ· τοῖς δὲ ὀλίγοις, καθάπερ φῶς ἐπεισενεχθὲν ἐξαίφνης συμποσίῳ τινὶ σκυθρωπῷ, ἐκπλήξει τὰ πρῶτα· ἔπειτα ἐθίσαντες καὶ ἐγγυμνασάμενοι τῷ λογισμῷ, ὡς ὑφ' ἡδονῆς εὐφραινόμενοι καὶ ἀγαλλιώμενοι, τὸν Κύριον .... ὡς γὰρ ἡδονὴ τὴν τῆς ἀλγηδόνος ἀπαλλαγὴν οὐσίαν ἔχει, οὕτως ἡ γνῶσις τῆς ἀγνοίας τὴν ὑπεξαίρεσιν. ὡς γὰρ οἱ μάλιστα καθεύδοντες οἴονται μάλιστα ἐγρηγορέναι, ἐναργεστέραις ἀποπίπτοντες καὶ ἀπεριστάτοις ταῖς ὄναρ φαντασίαις· οὕτως οἱ μάλιστα ἀγνοοῦντες, μάλιστα εἰδέναι νομίζουσι. μακάριοι δέ, οἱ ἐξ ὕπνου τοῦδε καὶ τῆς παραφροσύνης ἀνεγειρόμενοι, καὶ ἀναβλέψαντες τὸ φῶς καὶ τὴν ἀλήθειαν.

Δεῖ τοίνυν ἐπίσης τῷ βουλομένῳ τὸ πειθόμενον ἔχειν τὸν μαθητήν, καὶ τῷ πόθῳ τὴν πίστιν ἐγκαταμίξαντα, γυμνάζειν καὶ μελετᾶν ἑκάστοτε πρὸς ἑαυτόν, τὴν τῶν θεωρημάτων ἀλήθειαν ἐξετάζοντα· ἐπειδὰν δὲ εὖ ἔχειν αὐτῷ δοκῇ, τότε δὴ καὶ εἰς τὰς τῶν πέλας ζητήσεις καθιέναι· ἐπεὶ καὶ οἱ νεοττοὶ προαποπειρῶνται τοῦ πετάσαι ἐπὶ τῆς καλιᾶς, γυμνάσαντες τὰ πτερά.

Ἡ γὰρ ἀρετὴ ἡ γνωστική, πανταχοῦ καλὸν καὶ πρᾶον, καὶ ἀβλαβὲς καὶ ἄλυπον καὶ μακάριον καὶ παρεσκευασμένον, ἄριστα μὲν ὁμιλεῖν παντὶ τῷ θείῳ, ἄριστα δ' ἀνθρώποις, θεωρητικὸν ὁμοῦ καὶ πρακτικὸν ἄγαλμα θεῖον τὸν ἄνθρωπον κατασκευάζουσα, καὶ φιλόκαλον ἀπεργαζομένη δι' ἀγάπης. τὸ γὰρ καλόν, ὡς ἐκεῖ σοφία θεωρητὸν καὶ νοητόν, ἐνταῦθα σωφροσύνη καὶ δικαιοσύνη διὰ πί-

sanctus sibi proposita, vt sic loquar, vocibus indidit, ac quibus ipse expressam mentem suam docet; quò nimium opera ac examine expensa nomina, quæ multiplici dicta significatu sunt, explicentur, latensque in multis sic obtegentibus sensus, ve- [...]t attrectando ac condiscendo eluceat ac eliciatur. Sic enim & plumbum longo attritu, alba ex nigro cerussa candescit. Sic denique & scientia, lucem splendoremque rebus effundens, diuina verè Sapientia fuerit, purum illud lumen, illos illuminans quorum munda oculorum pupilla, vt firmiter veritatem videant & comprehendant.

Ὁμωνυμία in Scripturis cauenda.

33. Accensa igitur lucis illius principio, face, ex passione quæ in illa versatur, quàm maximè licet ad similitudinem enitentes, pleni luce, Israëlitæ lumina reipsa efficimur. Amicos enim & fratres vocavit, qui desiderio ac conatu student vt cum Deo similitudinem ineant.

34. Loca munda prataque acceperunt voces, visaque quædam apparitionum Sanctorum: quisquis verò hominum ad plenum mundatus est, doctrinam ac virtutem diuinam consequetur.

35. Porro non me latet scientiæ mysteria, vulgo quidem ostentui haberi ac derideri, idque maximè cùm solerti tropologia consuta non fuerint: paucos verò, haud secus ac lumen repente illatum obscuro conuiuio ac triclinio, primùm in stuporem aget; exinde assuescentes animoque exercitati, tanquam gaudio recreati & exultantes, Dominum .... Quemadmodum enim voluptas, liberationem à dolore substantiam habet, ita scientia ignorantiæ eiectionem. Quemadmodum enim qui maximè somno grauati sunt, vigilare se maximè arbitrantur; qui clarioribus minusque dissipatis alioque trahentibus in somnis visis occupentur; sic qui maximè laborant ignorantia, se maximè scire opinantur. Beati autem qui ex somno illo dementiaque excitati, mentis oculos ad lucem aperiunt & ad veritatem.

Similes ignorantes, sibi scientissimi.

36. Pariter igitur necesse est, cum qui velit discipulum obsequentem credulumque habere, tum desiderio admixta fide exercere, tū quotidie apud se meditari, expendendo argumētorum veritatem. Cumque eam se rectè tenere videbitur, tunc nimirum etiam ad vicinas his quæstiones descendere; cùm & pulli auium occupato conatu exercendo pennas volatum in nido experiantur.

Indagandæ veritatis conatus.

37. Gnostica virtus (ac si sapiens dicas) vbique bonum & mansuetum, innoxiumque, nec quicquam grauem aut molestum atque paratum, in omnibus quæ ad Deum attineant, optimè versari, optimè verò in his quæ ad homines, diuinum monile, contemplatione simul & actione excultum hominem præstans, ac per charitatem, recti honestique amatorem reddens. Bonum enim atque honestum, sicut illic sapientiâ consideratur ac intelligitur, ita hîc tem-

Homo spiritalis.

perantiâ & iustitiâ per fidem exerceetur; dum in carne Angelicam meditantes muneris functionem, velut in loco conspicuo ac impolluto, in corpore animum sacrificamus.

Tatiani duplex principium. *Gen. 1. 3.* *Isa. 44. 6.*

38. Aduersus Tatianum autem, qui dicat, optantis esse quod ita scriptum est, *Fiat lux*, respondendum. Igitur si versa iam oratione ad præcellentem ac superiorem Deum, quomodo dicit, *Ego Deus, & præter me non est alius vllus?* Diximus blasphemiarum pœnas esse, verborum petulantium nugas, ratione punitorum ac castigatorum.

Iudic. 16. 13.

39. Quin etiam aiebat, Propter crines mundumque puniri mulieres, à Virtute illis rebus præfecta, quæ & Sampsonis crinibus virtutem præberet; eas scilicet punientem, quæ per crinium ornatum in libidinem feruntur ac scortationem.

Dei bona iudicia.

40. Sicut boni defluxione bonificantur, sic & mali qualitate imbuuntur. Bonum Dei iudicium est: tum discretio fideles inter & infideles, tum iudicium occupans ne in maius quis incidat iudicium; tum denique eius generis iudicium, quod emendatio ac castigatio sit.

Apocrypha Petri Reuelatio. *Sap. 3. 7.*

41. Ait Scriptura, proiectos infantes ac abortiuos Angelo præsidi ac tutori contradi erudiendos ac educandos. Eruntque, inquit, velut centum annorum fideles in hoc sæculo. Vnde & Petrus in Apocalypsi ait, *Et fulgur ignis ab infantibus illis exiliens, ac mulierum oculos perstringens.* Etenim Iustus quasi scintilla in arundineto effulget, & iudicabit Nationes.

Psal. 17. 26. *Luc. 24. 34.*

42. *Cum sancto sanctus eris.* Ita nimirum, vt ex laudis tuæ ratione, ex modo agnitionis nostræ, clarificetur Deus; exque hæreditatis iure. Similiter quoque quod dicitur, *Viuit Dominus*; quodque item, *Surrexit Dominus.*

Psal. 17. 45.

43. *Populus quem non noueram, seruiuit mihi*; per testamentum, initoque cum eo fœdere, non noueram. *Filij alieni*, qui ea quæ alius (seu alieni) essent, æmulati sunt.

Psal. 17. 51.

44. *Magnificans salutes Regis eius.* Reges vocantur omnes Fideles, in regnum assumpti, ac quod hæredes existant.

Virtutis via ipsa ex termino.

45. Malorum tolerantia, melle maior dulcedo est; non quod malorum tolerantia est, sed propter fructum cuius existat parens. Quia igitur qui continens est, haud immunis ab affectibus est, vt qui non sine labore ab affectibus vitiisque contineat. At vbi accesserit habitus, non iam continens est, quod homo, vt in vno habitu & Spiritu sancto esset, nactus sit.

Spiritus, vitia & affectus.

46. Spiritus vocantur, qui in animo versantur, affectus, non Spiritus ipsi potentes (alioqui, qui his homo addictus est ac libidinosus, dæmonium legio foret) sed suggestione nutuque. Idem namque animus, subinde mutando, dum alias aliasque mali qualitates recipit, spiritus recipere dicitur.

47. Ratio à creatura abscedere non iubet,

A γεως παρακλήτου· ἐν σαρκὶ μελετήσαντες ἀγγελικὴν ὑπουργίαν, ὥσπερ ἐν τόπῳ διαφανεῖ καὶ ἀμιάντῳ τῷ σώματι τὸν νοῦν καθιερώσαντες.

Πρὸς δὲ Τατιανὸν, λέγοντα εὐκτικὸν εἶναι τὸ, Γενηθήτω φῶς, λεκτέον. Εἰ τοίνυν εὐχόμενος ἤδη τὸν ὑπερκείμενον Θεὸν, πῶς λέγει, Ἐγὼ Θεὸς, καὶ πλὴν ἐμοῦ ἄλλος οὐδείς. εἴπομεν ὡς κολάσεις εἰσὶ βλασφημιῶν, φλυαρίαι ἀκολάστων ῥημάτων λόγῳ κολαζομένων καὶ παιδευομένων.

Ἔφασκεν δὲ καὶ διὰ τὰς τρίχας κολάζεσθαι καὶ τὸν κόσμον τὰς γυναῖκας, ὑπὸ Δυνάμεως τῆς ἐπὶ τούτοις τεταγμένης, ἣ καὶ τῷ B Σαμψὼν δύναμιν παρεῖχε ταῖς θριξίν, ἥτις κολάζει τὰς διὰ κόσμου τριχῶν ἐπὶ πορνείαν ὁρμώσας.

Καθάπερ ἀγαθοῦ ἀπορροίᾳ ἀγαθύνονται, οὕτω καὶ κακοῦ κακοῦνται. καλὴ ἡ κρίσις τοῦ Θεοῦ, ἥ τε διάκρισις ἡ τῶν πιστῶν ἀπὸ τῶν ἀπίστων, ἥ τε προκρίσις ὑπὲρ τοῦ μὴ μείζονι περιπεσεῖν κρίσει, ἥ τε κρίσις παίδευσις οὖσα.

Ἡ γραφή φησι, τὰ βρέφη τὰ ἐκτεθέντα τημελούχῳ παραδίδοσθαι Ἀγγέλῳ, ὑφ᾽ οὗ παιδεύεσθαί τε καὶ αὔξειν. Καὶ ἔσονται, φησὶν, ὡς οἱ ἑκατὸν ἐτῶν ἐνταῦθα πιστοί. διὸ καὶ Πέτρος ἐν τῇ Ἀποκαλύψει φησὶ, Καὶ ἀστραπὴ πυρὸς πηδῶσα ἀπὸ τῶν βρεφῶν ἐκείνων, C καὶ πλήσσουσα τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν γυναικῶν. ἐπεὶ ὁ δίκαιος ὡς σπινθὴρ διὰ καλάμης ἐκλάμπει, καὶ κρινεῖ ἔθνη.

Μετὰ ὁσίου ὁσιωθήσῃ· κατὰ αἶνόν σου, κατὰ ἐπίγνωσιν ἡμῶν, δοξαζομένου τοῦ Θεοῦ, κατά τε τὴν κληρονομίαν. οὕτω καὶ τὸ, Ζῇ Κύριος, καὶ τὸ, Ἀνέστη Κύριος.

Λαὸς ὃν οὐκ ἔγνων, ἐδούλευσέν μοι· κατὰ διαθήκην οὐκ ἔγνων. υἱοὶ ἀλλότριοι, οἱ τὰ ἄλλου ἐζηλωκότες.

Μεγαλύνων τὰς σωτηρίας τοῦ βασιλέως αὐτοῦ. βασιλεῖς πάντες λέγονται οἱ πιστοὶ εἰς βασιλείαν, κατὰ κληρονομίαν τε.

Ἡ μακροθυμία, γλυκύτης ἐστὶν ὑπὲρ τὸ μέλι· οὐχ ὅτι ἐστὶ μακροθυμία, ἀλλὰ κατὰ D τὸν καρπὸν τῆς μακροθυμίας. ἐπεὶ οὖν ὁ ἐγκρατὴς οὐκ ἔστιν ἀπαθὴς, κρατῶν οὐκ ἀπόνως τῶν παθῶν· ὅταν δὲ ἕξις γένηται, οὐκ ἔτι ἐγκρατὴς, ἐν μιᾷ ἕξει καὶ ἁγίῳ Πνεύματι γενομένου τοῦ ἀνθρώπου.

Πνεύματα λέγεται τὰ πάθη τὰ ἐν τῇ ψυχῇ, οὐκ ἐξουσίας πνεύματα· ἐπεὶ ἔσται ἐμπαθὴς ἄνθρωπος λεγεὼν δαιμόνων· ἀλλὰ κατὰ τὴν προτροπήν. ἡ γὰρ αὐτὴ ψυχὴ, κατὰ μεταβολὰς ἄλλας καὶ ἄλλας ποιότητας κακίας ἀναδεχομένη, πνεύματα λέγεται ἀνειληφέναι.

Ὁ λόγος τῆς κτίσεως ἀφίστασθαι οὐ κελεύει,

ἀλλὰ ἀπροσπαθῶς διοικεῖσθαι τὴν κτῆσιν· ἐπὶ συμβάντος δέ τινος, μὴ ἀγανακτεῖν, μηδὲ λυπεῖσθαι, μηδὲ ἐπιθυμεῖν κτήσασθαι· τῆς ἐν πάθει παρακτήσεως ἀφίστασθαι κελεύει καὶ πάσης προσπαθείας. ἡ θεία πρόνοια, ἀναστρέφει ἐπὶ μόνους τοὺς ἐν σαρκί.

Αὐτίκα ὁ Πέτρος ἐν Ἀποκαλύψει φησί, Τὰ βρέφη ἐξαμβλωθέντα, τῆς ἀμείνονος ἔσεσθαι πείρας· (μοίρας) ταῦτα Ἀγγέλῳ τημελούχῳ παραδίδοσθαι, ἵνα γνώσεως μεταλαβόντα, τῆς ἀμείνονος τύχῃ μονῆς, παθόντα ἃ ἂν ἔπαθεν καὶ ἐν σώματι γενόμενα· τὰ δ' ἕτερα, μόνης τῆς σωτηρίας τεύξεται, ὡς ἠδικημένα ἐλεηθέντα, καὶ μένει ἄνευ κολάσεως, τοῦτο γέρας λαβόντα.

Τὸ δὲ γάλα τῶν γυναικῶν, ῥέον ἀπὸ τῶν μαστῶν καὶ πηκνούμενον, φησὶν ὁ Πέτρος ἐν τῇ Ἀποκαλύψει, γεννήσει θηρία λεπτὰ σαρκοφάγα· καὶ ἀνατρέχοντα εἰς αὐτὰς, κατεσθίει· διὰ τὰς ἁμαρτίας γίνεσθαι τὰς κολάσεις διδάσκων· ἐκ τῶν ἁμαρτιῶν γεννᾶσθαι αὐτάς φησιν, ὡς διὰ τὰς ἁμαρτίας ἐπράθη ὁ λαός· καὶ διὰ τὴν εἰς Χριστὸν ἀπιστίαν, ὡς φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ὑπὸ τῶν ὄφεων ἐδάκνοντο.

Ἔλεγεν πρεσβύτης ζῶον εἶναι τὸ κατὰ γαστρός. εἰσιοῦσαν γὰρ τὴν ψυχὴν εἰς τὴν μήτραν ὑπὸ τῆς καθάρσεως ἡυτρεπισμένην εἰς σύλληψιν, καὶ εἰσκριθεῖσαν ὑπό τινος τῶν ἐν γενέσει ἐφεστώτων Ἀγγέλων, προγινώσκοντος τὸν καιρὸν τῆς συλλήψεως, κινεῖν πρὸς συνουσίαν τὴν γυναῖκα· καταβληθέντος δὲ τοῦ σπέρματος, ὡς εἰπεῖν, ἐξοικειοῦσθαι τὸ ἐν τῷ σπέρματι πνεῦμα, καὶ οὕτως συλλαμβάνεσθαι τῇ πλάσει. μαρτύριον ὠνόμασεν πᾶσιν· ὁπηνίκα ἂν εὐαγγελίζωνται οἱ Ἄγγελοι τὰς στείρας, οἷον προεισκρίνουσι τῆς συλλήψεως τὰς ψυχάς. καὶ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τὸ βρέφος ἐσκίρτησεν ὡς ἔμψυχον. καὶ αἱ στεῖραι διὰ τοῦτό εἰσι στεῖραι, ὡς ἂν μὴ εἰσκρινομένης τῆς ψυχῆς τὴν τοῦ σπέρματος καταβολὴν συναγούσης εἰς κατοχὴν συλλήψεως καὶ γεννήσεως.

Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ. οἱ οὐρανοὶ λέγονται πολλαχῶς· καὶ ἡ κατὰ διάστημα καὶ περίοδον, καὶ ἡ κατὰ διαθήκην τῶν πρωτοκτίστων Ἀγγέλων ἐνέργεια προσεχής. κυριωτέραν γὰρ παρουσίαν Ἀγγέλων αἱ διαθῆκαι ἐνήργησαν, ἡ ἐπὶ Ἀδάμ, ἡ ἐπὶ Νῶε, ἡ ἐπὶ Ἀβραάμ, ἡ ἐπὶ Μωσέως. διὰ γὰρ τοῦ Κυρίου κινηθέντες πρωτόκτιστοι Ἄγγελοι, ἐνήργουν εἰς τοὺς προσεχεῖς τοῖς Προφήταις Ἀγγέλους, διηγούμενοι δόξαν Θεοῦ, τὰς διαθήκας. ἀλλὰ καὶ τὰ ἔργα τὰ κατὰ τὴν γῆν γενόμενα ὑπ' Ἀγγέλων, διὰ τῶν πρωτοκτίστων Ἀγγέλων ἐγένοντο εἰς δόξαν Θεοῦ.

Καλοῦνται δὲ οὐρανοί, κυρίως μὲν, ὁ Κύριος· ἔπειτα δὲ, καὶ οἱ πρωτόκτιστοι· μεθ' οὓς καὶ οἱ ἅγιοι πρὸ νόμου ἄνθρωποι, ὡς οἱ Πατριάρχαι καὶ Μωσῆς καὶ οἱ Προφῆται· εἶτα καὶ

A sed vt illibidinosè nullaque affectuum prauitate illa dispensetur: Dumque acciderit aliquid, vt non molestè feramus indeque tristemur, neque habendi desideriis fatigemur. Dei prouidentia, quòd à vitio conjuncta, & cum affectu rerum possessione omnique libidine ac pertubatione iubet abscedere, in eos duntaxat vertit, qui versantur in carne. — *Id ipsum argumentum eius hic libri.*

49. Statim Petrus in Apocalypsi ait, Abortiuos infantes, sortis melioris esse. Hos Angelo contradi, qui diligentem eis curam adhibeat, quò percepta scientia eaque imbuti, potiores sedes nanciscantur, iis donati, quibus & donarentur si in corpore fuissent versati. Reliqui verò, salutem duntaxat consequentur, misericordiam B consecuti, vt passi injuriam, manentque absque cruciatu, præmij id loco adepti. — *Petri Apocalypsis; Valentinianorum in ea nugæ.*

50. Porro Mulierum lac ex vberibus defluens concretumque, ait Petrus in Apocalypsi, minusculas bestias carniuoras pariet; inque eas verso impetu, deuorabunt; nempe docendo ex peccatis proficisci pœnas; ex peccatis nasci illas dicit, vti propter peccata venundatus est populus, & quod in Christum credere noluit, à serpentibus mordebantur, vt ait Apostolus. — *1. Cor. 10. 9.*

51. Senex quidam dicebat, Animal esse quod in vtero gestatur. Ingressam enim animam in vuluam per emundationem fœtui concipiendo paratam, & ab aliquo Angelorum qui hominum generationi præsunt, qui ipse conceptionis articulum C internouerit, infusam, mulierem mouere ad complexus maritales: consertoque semine, vt sic loquar, qui in semine Spiritus est, necessitudinem inire, atque ita concipi per formationem. Huius rei cunctis apertũ testimonium dicebat, Angelos, dum iis, quæ steriles sunt annuntiant, ante conceptionem animas occupatè infundere. In Euangelio quoque exultauit infans, vt qui anima esset præditus. Eaque adeò ratio est cur steriles sint steriles, quasi anima non infundatur, quæ conjectum semen ad conceptionem tenendam, & vt recta sit generatio, colligat. — *Deo auctore infundi Ecclesia tenet.* — *Luc. 1. 41.*

52. *Cœli enarrant gloriam Dei.* Multipliciter dicuntur cœli; tum quæ per distantiam & periodum est, tum quæ per testamentum fœdusque primæ conditionis Angelorum immediata virtus. Principa- D liorem enim Angelorum præsentiam testamenta operata sunt, in Adamo, in Noë, in Abrahamo, in Mose. Domino enim auctore moti primæ creationis Angeli, Angelos, qui proximè conjuncti Prophetis essent, afflabant, enarrantes gloriam Dei, id est, testamenta. Quia & opera ab Angelis in terra edita per primæ conditionis Angelos in Dei gloriam facta fuerunt atque edita. — *Psal. 18. 1. Cœlos enarrare gloriam Dei.*

53. Cœli autem vocantur, propriè quidem, Dominus; deinde verò, qui fuere primò conditi; secundùm quos etiam sancti homines ante legem, putà Patriarchæ, Moses quoque & Prophetæ; ac deinde — *Cœli.*

etiam Apostoli. *Et opus manuum suarum annuntiat Firmamentum.* Firmamentum vocat Deum, qui ab omni immunis passione & immutabilis sit, vti etiam alio loco idem David dicit, *Diligam te Domine, virtus mea; Dominus Firmamentum meum & refugium meum.* Opus igitur manuum suarum annuntiat ipsum Firmamentum; hoc est, ostendit facitque elucere facturam Angelorum suorum. Annuntiat enim & manifestat, quos fecit ac condidit.

Firmamentum Deus.

Psal. 17. 3.

Psal. 18. 3. 54. *Dies diei eructat verbum.* Quemadmodũ multipliciter dicuntur cœli, sic & dies. Verbum autem Dominus est; quin & ipse sæpius dies vocatus est. *Et nox nocti indicat scientiam.* Sciebat diabolus Dominum esse venturum: Num verò Deus futurus esset, id verò nesciebat. Vnde etiam eum tentabat, vt eius potentiæ periculum faceret, vt cùm ait: *Et recessit ab eo ad tempus:* hoc est differebat ut inueniret vsque dum resurgeret. Nouerat enim illum esse Dominum qui foret resurrecturus. Similiter & dæmones, quod etiam Salomonem Dominum esse existimassent, illoque pecccante cognouerant ipsum non esse *Nox nocti*; omnes dæmones à passione cognouerunt eum qui resurrexit Dominum esse. Iam verò etiam Enoch ait, Transgressores Angelos docuisse homines Astronomiam & Diuinationem ac reliquas artes.

Luc. 4. 13.

Enoch Apocryph. Astronomiæ origo.

Psal. 18. 4. & 4. 55. *Non sunt loquelæ neque sermones, quorum non audiantur voces eorum*: neque scilicet dierum, neque noctium. *In omnem terram exiuit sonus eorum.* Sermonem transtulit ad solos Sanctos, quos & cœlos appellauit & dies.

56. Stellæ (corpora spiritalia) quarum cum præfectis Angelis communis rerum administratio sit, non ipsæ auctores & causæ, sed signa sunt eorum, quæ fiunt, quæve futura sunt ac quæ extiterunt, in alia aliaque, vertentibus cœli temperie anni tempestatibus; in frugum vbertate earumque penuria; in pestilentibus morbis febriumque ardoribus: in homines verò nec per somnium astra agunt: significant tamen & ea quæ sunt, & quæ sunt futura, & quæ fuerunt.

Imo horũ magnã partem causæ.

Psal. 18. 6. 57. *Et in sole posuit tabernaculum suum.* Hic compositio est per transgressionem; de secundo enim aduentu sermo est. Sic itaque recta legendum serie, quod ita præpostero ordine scriptum est. *Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo; exultabit vt gigas vt currat viam suam: à summo cœli egressus eius, nec est qui se abscondat à calore eius.* Tunc sequatur, *In sole posuit tabernaculum suum.* Nonnulli dicunt Saluatorem, ipsum corpus suum in sole posuisse, in quibus Hermogenes. Corpus verò dicunt; alij Ecclesiam Fidelium. Noster autem Pantænus, indefinitè Prophetas, vt in pluribus, voces efferre, ac præsente pro futuro vti, ac rursusque præsenti pro præterito. Quod & nunc, ita apparet. Illud enim, *Posuit*, & præteriti

Hermogenis sententia, posuit in sole Christi Corpus; Pantæni non valde diuersa.

A οἱ Ἀπόστολοι. Ποίησιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα. στερέωμα λέγει τὸν Θεόν, τὸν ἀπαθῆ καὶ ἀμετάβλητον, ὡς καὶ ἀλλαχῆ ὁ αὐτὸς Δαβίδ, Ἀγαπήσω σε Κύριε ἡ ἰσχύς μου, Κύριος στερέωμά μου καὶ καταφυγή μου. τὴν ποίησιν οὖν τῶν χειρῶν αὐτοῦ, αὐτὸ τὸ στερέωμα ἀναγγέλλει, τουτέστι, δείκνυσι καὶ φαίνει τὴν ποίησιν τῶν Ἀγγέλων αὐτοῦ· ἀναγγέλλει γὰρ καὶ δείκνυσιν οὓς ἐποίησεν.

Ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ ἐρεύγεται ῥῆμα. ὡς οἱ οὐρανοὶ πολλαχῶς, οὕτω καὶ ἡ ἡμέρα. ῥῆμα δὲ ὁ Κύριος, καὶ ὁ αὐτὸς δὲ ἡμέρα πολλαχῆ εἴρηται. Νὺξ νυκτὶ ἀναγγέλλει γνῶσιν. ὁ διάβολος ᾔδει ἐλευσόμενον τὸν Κύριον· εἰ δὲ Θεὸς αὐτὸς εἴη, οὐκ ἠπίστατο· διὸ καὶ ἐπείραζεν αὐτόν, ἵνα γνῷ εἰ δυνατός ἐστιν. οὗ χάριν φησί, Καὶ ὡς ἐπαύ-

B σατο, ἀπέστη ἀπ' αὐτοῦ εἰς καιρόν. τουτέστιν, ἀνεβάλλετο τὴν εὕρεσιν εἰς τὴν ἀνάστασιν. ᾔδει γὰρ τοῦτον εἶναι τὸν Κύριον, τὸν ἀναστησόμενον. ὁμοίως καὶ οἱ δαίμονες· ἐπεὶ καὶ Σολομῶντα ὑπώπτευσαν εἶναι τὸν Κύριον, ἔγνωσαν δὲ μὴ εἶναι, ἁμαρτόντος αὐτοῦ. νὺξ νυκτί. πάντες οἱ δαίμονες ἔγνωσαν ὅτι Κύριος ἦν ὁ ἀναστὰς μετὰ τὸ πάθος. ἤδη δὲ καὶ Ἐνὼχ φησίν, τοὺς παραβάντας ἀγγέλους διδάξαι τοὺς ἀνθρώπους Ἀστρονομίαν καὶ μαντικὴν, καὶ τὰς ἄλλας τέχνας.

Οὐκ εἰσὶν λαλιαὶ οὐδὲ λόγοι, ὧν οὐκ ἀκούονται αἱ φωναὶ αὐτῶν· οὔτε τῶν ἡμερῶν, οὔτε

C τῶν νυκτῶν. Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν. μετήνεγκεν τὸν λόγον ἐπὶ μόνους τοὺς Ἁγίους, οὓς οὐρανούς τε εἴρηκεν καὶ ἡμέρας.

Οἱ ἀστέρες, σώματα πνευματικά, κεκοινωνηκότα Ἀγγέλοις ἐφεστῶσι διοικούμενα, οὐκ αἴτια γενέσεως, σημαντικὰ δὲ τῶν γινομένων καὶ ἐσομένων καὶ γενομένων, ἐπί τε τροπῶν ἀέρων, ἐπί τε εὐφορίας καὶ ἀκαρπίας, ἐπί τε λοιμῶν καὶ φλογμῶν· ἐπὶ δὲ τῶν ἀνθρώπων, οὔτ' ὄναρ τὰς ἐνεργείας ποιεῖ τὰ ἄστρα· σημαίνει δὲ, τά τ' ἐόντα, τά τ' ἐσόμενα πρό τ' ἐόντα.

Καὶ ἐν τῷ ἡλίῳ ἔθετο τὸ σκήνωμα αὐτοῦ. ἐνταῦθα ὑπερβατόν ἐστι. περὶ γὰρ παρουσίας τῆς δευτέρας ὁ λόγος. οὕτως οὖν ἀναγνωστέον τὸ ὑπερβατὸν κατὰ ἀκολουθίαν. Καὶ αὐτὸς ὡς νυμφίος ἐκπο-

D ρευόμενος ἐκ παστοῦ αὐτοῦ ἀγαλλιάσεται ὡς γίγας δραμεῖν ὁδὸν αὐτοῦ. ἀπ' ἄκρου οὐρανοῦ ἡ ἔξοδος· καὶ οὐκ ἔστιν ὃς ἀποκρυβήσεται τὴν θέρμην αὐτοῦ. καὶ τότε, Ἐν τῷ ἡλίῳ ἔθετο τὸ σκήνωμα αὐτοῦ. ἔνιοι μὲν οὖν φασί, τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου ἐν τῷ ἡλίῳ αὐτὸν ἀποτίθεσθαι, ὡς Ἑρμογένης. σῶμα δὲ λέγουσιν οἱ μὲν, τὸ σκῆνος αὐτοῦ. οἱ δὲ, τὴν τῶν πιστῶν Ἐκκλησίαν, ὁ Πανταῖνος δὲ ἡμῶν ἔλεγεν, ἀορίστως τὴν προφητείαν ἐκφέρειν τὰς λέξεις, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, καὶ τῷ ἐνεστῶτι ἀντὶ τοῦ μέλλοντος χρῆσθαι χρόνῳ, καὶ πάλιν τῷ ἐνεστῶτι ἀντὶ τοῦ παρῳχηκότος· ὃ νῦν φαίνεται. τὸ γάρ, Ἔθετο, καὶ ἐπὶ

τοῦ πα-

παρῳχηκότος καὶ ἐπὶ τοῦ ἐσομένου τάσσεται. A ἐπὶ μὲν τοῦ ἐσομένου, ὅτι πληρωθείσης ταύτης τῆς κατὰ τὴν παροῦσαν κατάστασιν περιόδου, ὁ Κύριος ἐλεύσεται, καὶ τοῖς δικαίοις, τοῖς πιστοῖς, οἷς ἀναπαύεται καθάπερ σκηνῇ· ἓν γὰρ σῶμα οἱ πάντες, ἐκ τοῦ αὐτοῦ γένους, τὴν αὐτὴν πίστιν καὶ δικαιοσύνην ἑλόμενοι, εἰς τὴν αὐτὴν ἑνότητα ἀποκαταστησόμενος· ἀλλ' οἱ μὲν ὡς κεφαλή· οἱ δὲ, ὡς ὀφθαλμοί· οἱ δὲ, ὡς ὦτα· οἱ δὲ, ὡς χεῖρες· οἱ δὲ, ὡς στήθη· οἱ δὲ, ὡς πόδες, ἐν ἡλίῳ τεθήσονται φωτεινοί. Λάμψατε ὡς ἥλιος, ἢ ἐν ἡλίῳ· ἐπεὶ ἀρχοντικὸς Ἄγγελος ἐν ἡλίῳ· εἰς ἀρχὴν γὰρ ἡμερῶν τέτακται, καθάπερ ἡ σελήνη εἰς τὸ ἄρχειν νυκτός. ἡμέραι δὲ, Ἄγγελοι ἐκλήθησαν. μετὰ τῶν μεθ' ἡλίου Ἀγγέλων φησὶ ταχθήσονται· ἐν, ὥσπερ κεφαλὴ σώματος B ὄντος ἑνὸς ὁ ἥλιος ἐσόμενοί ποτε κατά τινα. περὶ δὲ καὶ αὐτοὶ ἄρχοντες ἡμερῶν, ὡς ἐκεῖνος ὁ ἐπὶ τοῦ ἡλίου, ἐπὶ τὸ μεῖζον, ἐφ' ᾧ μετῆλθεν πρὸ αὐτοῦ ἐν τῷ αὐτῷ· καὶ πάλιν ἐπαναβησόμενοι ἐφίκονται ἐπὶ τὴν πρώτην μονήν· κατὰ τὸ παρῳχηκότα ἔθετο. τούς τε πρωτοκτίστους Ἀγγέλους, εἰς τὸ μηκέτι κατὰ πρόνοιαν τῷ ὡρισμένῳ λειτουργεῖν, ἀλλ' ἵνα ἐν ἀναπαύσει, καὶ προσμονῇ τῇ θεωρίᾳ τοῦ Θεοῦ. οἱ δὲ προσεχέστεροι τούτοις, προκόψουσιν εἰς ἣν ἐκεῖνοι ἀπολελοίπασι τάξιν· καὶ οὕτως οἱ ὑποβεβηκότες ἀναλόγως.

Εἰσὶν οὖν, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, οἱ ἐν τῇ ἄκρᾳ ἀποκαταστάσει, πρωτόκτιστοι· Θρόνοι δ' ἂν εἶεν· καὶ τοι Δυνάμεις ὄντες οἱ πρωτόκτιστοι, διὰ τὸ ἀναπαύεσθαι ἐν αὐτοῖς τὸν Θεὸν, ὡς καὶ ἐν τοῖς πιστεύουσιν. ἕκαστος γὰρ, κατὰ τὴν ἰδίαν προκοπὴν, οἰκείαν ἔχει τὴν περὶ Θεοῦ γνῶσιν· ἐφ' ᾗ γνώσει ἀναπαύεται ὁ Θεὸς, ἀϊδίων γενομένων διὰ τῆς γνώσεως τῶν ἐγνωκότων. καὶ μήτι τὸ, Ἐν τῷ ἡλίῳ ἔθετο τὸ σκήνωμα αὐτοῦ, οὕτως ἐξακούεται· Ἐν τῷ ἡλίῳ ἔθετο· τουτέστιν, ἐν τῷ Θεῷ τῷ πλησίον, Θεός· ὡς ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, Ἠλὶ, Ἠλί· ἀντὶ τοῦ, Θεέ μου, Θεέ μου. καὶ τὸ, Ὑπεράνω D πάσης Ἀρχῆς καὶ Ἐξουσίας καὶ Δυνάμεως, καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου, οἱ τελειωθέντες εἰσὶν ἐξ ἀνθρώπων, Ἄγγελοι, Ἀρχάγγελοι, εἰς τὴν πρωτόκτιστον τῶν Ἀγγέλων φύσιν. οἱ γὰρ ἐξ ἀνθρώπων εἰς Ἀγγέλους μεταστάντες, χίλια ἔτη μαθητεύονται ὑπὸ τῶν Ἀγγέλων, εἰς τελειότητα ἀποκατασταθέμενοι. εἶτα, οἱ μὲν διδάξαντες, μετατίθενται εἰς Ἀρχαγγελικὴν ἐξουσίαν. οἱ μαθόντες δὲ, τοὺς ἐξ ἀνθρώπων αὖθις μεθισταμένους εἰς Ἀγγέλους, μαθητεύουσι· ἔπειτα οὕτως περιόδοις ῥητοῖς ἀποκαθίστανται τῇ οἰκείᾳ τοῦ σώματος ἀγγελοθεσίᾳ.

Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ ἄμωμος, ἐπιστρέφων ψυχάς. νόμος καὶ λόγος, αὐτὸς ὁ Σωτὴρ λέγε-

vim habet & futuri. Futuri quidem, quod impleta præsentis huius status periodo, Dominus venturus sit, iustosque, id est, Fideles, in quibus vt in tabernaculo requiescit (Vnum enim omnes corpus sunt, ex eodem genere, qui eandem fidem iustitiamque elegerint) in eandem postliminio vnitatem restituturus. Verùm alij quidem vt caput, alij verò vt oculis, alij autem vt aures, atque alij vt manus, vt pectora, vt pedes, in Sole lucidi collocabuntur. Lucete vt Sol, vel in Sole; quandoquidem Princeps Angelus in Sole est. Vt enim præsit diebus, inque eorum caput positus est, vti & Luna vt præsit nocti. Porro Angeli, dies vocati sunt. Vnà cum Solis Angelis, inquit, parique ordine locabuntur, qui vnum quandoque, velut caput, vno existente corpore (Sol nimirum) quadam sint ratione futuri. Quod verò etiam ipsi dierum Præsides, velut ille qui sedem in Sole habet, ad id quod maius est, quò prior ipse in eo commigrauerit; rursumque reparato ascensu ad priorem stationem remeant, in preterito posuit: Vt nimirum primæ conditionis Angeli, non amplius per prouidentiam certo ministerio deputentur, sed in requie assiduaque Dei contemplatione consistant; ac qui illis immediatiores proximique erant, ad eam proficiunt classem, quam ipsi reliquerunt; inque eundem modum rata sui ratione, qui his inferiores sunt.

Matth. 13. 43. Gen. 1. 18.

Intricata hæc nec sana satis, Valentiniana doctrina.

58. Sicut igitur, auctore Apostolo, qui summam arcem postliminio receperunt, primæ conditionis Angeli; ijque Throni extiterint; quanquam Virtutes sunt sic primò conditi, quod in eis Deus conquiescat, hoc nomen consecuti; vti etiam se res habet in Fidelibus. Quisque enim pro sui profectus ratione, propriam de Deo habet scientiam; in qua scientia Deus requiescit, per eam æternitatem adeptis, qui ea fuerunt imbuti. Ac, Num hic textus, *In Sole posuit tabernaculum suum*, ita exponendus sit, *In Sole posuit*, hoc est, Deus, in Deo qui est proximus; velut est in Euangelio, *Eli, Eli*, pro eo ac dicat, *Deus meus, Deus meus*. Quod item dicitur, *Super omnem Principatum & Potestatem & Virtutem, & omne nomen quod nominatur*, hi sunt, qui ex hominibus Angeli, Archangeli, vt primæ creationis Angelorum naturam indolemque nanciscerentur, præfecti sunt. Qui enim ex hominibus in statum transeunt sortemque Angelorum, annos mille sub Angelorum disciplina merent; ad perfectionem postliminio reuersi. Deinde, qui docendi partes executi sunt, ad Archangelicam transeunt potestatem: qui verò discendi munus obierunt, illos rursus docendos suscipiunt, qui ipsi ex hominibus ad Angelos transeunt: Sicque deinde certis periodis suæ in corpore Angelico ritu stationi redduntur.

Matth. 27. 46.

Philosophorum de Angelis nugæ damnatæ.

59. *Lex Domini immaculata, conuertens animas*. Lex & Verbum, seu sermo, ipse

Psal. 18. 8. Ioan. 1. 3.

Saluator dicitur, Petro auctore in Prædicatione. Propheta quoque, *De Sion exibit Lex, & Verbum Domini de Ierusalem.*

60. *Testimonium Domini fidele, sapientiam præstans paruulis.* Testamentum fœdusque Domini verum: *sapientiam præstans paruulis*; his qui innocentiæ tenaces sint; tum scilicet Apostolis, deinde nobis. Quin ipsum quoque Domini testimonium, quo à passione ac morte resurrexit, ipsum reuera verum, ad fidei firmitatem Ecclesiam adduxit.

Psal. 18. 10. 61. *Timor Domini castus, permanens in sæculum.* Qui à timore ad fidem ac iustitiam conuersi sint, permanere ait in sæculum sæculi. *Iudicia Domini vera*; firma & immobilia, quæ iustam mercedem exque meriti ratione retribuant, iustosque in vnitatem fidei restituant. Id enim significat, quod dicitur, *iustificata in semetipsa.* Eiuscemodi desideria majori super aurum & lapidem pretiosum sunt præstantia.

Psal. 18. 12. & 113. 16. 62. *Etenim seruus tuus custodit ea.* Non quia seruus velut Dauid: sed omnis plebs quæ salutem consequatur ac Fidelium, Dei seruus dicta, quo munere mandatis obsequitur.

Psal. 18. 13. 63. *Ab occultis meis munda me.* A cogitationibus defectuum extra rectam rationem. Hæc enim à iusto aliena esse dicit.

Psal. 18. 14. 64. *Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero.* Perinde est ac si dicat, Si mei non fuerint dominati qui me persequuntur sicut Dominum, non ero immaculatus. Nemo enim in Martyrem consecratur, nisi persecutionem fuerit passus: neque iustus quis claret, nisi ipse injuria affectus, injuriam non rependerit: nec denique tolerans malorum.....

ται, ὡς Πέτρος ἐν Κηρύγματι. καὶ ὁ Προφήτης, Ἐκ Σιὼν ἐξελεύσεται νόμος, καὶ Λόγος Κυρίου ἐξ Ἱερουσαλήμ.

Ἡ μαρτυρία Κυρίου πιστὴ, σοφίζουσα νηπίους· ἡ διαθήκη Κυρίου ἀληθής· σοφίζουσα νηπίους, τοῖς ἀκάκοις· τοῖς τε Ἀποστόλοις, ἔπειτα καὶ ἡμᾶς. ἀλλὰ καὶ ἡ αὐτὴ τοῦ Κυρίου μαρτυρία καθ' ἣν παθὼν ἀνέστη, ἀληθὴς γενομένη κατὰ τὸ ἔργον αὐτὸ, εἰς βεβαίωσιν πίστεως ἤγαγεν τὴν Ἐκκλησίαν.

Ὁ φόβος Κυρίου ἁγνὸς, διαμένων εἰς αἰῶνα αἰῶνος. τοὺς ἐκ φόβου εἰς πίστιν ἐπιστραφέντας καὶ δικαιοσύνην εἰς αἰῶνα παραμένειν λέγει. Τὰ κρίματα Κυρίου ἀληθινά· βέβαια καὶ ἀμετακίνητα, κατ' ἀξίαν ἀπονεμητικὰ, καὶ εἰς τὴν ἑνότητα τῆς πίστεως ἀποκαθιστάντα τοὺς δικαίους. τοῦτο γὰρ σημαίνει τὸ Δεδικαιωμένα ἐπιτοαυτό. αἱ τοιαῦται ἐπιθυμίαι, ὑπὲρ χρυσίον καὶ λίθον τίμιον.

Καὶ γὰρ ὁ δοῦλός σου φυλάσσει αὐτά· οὐχ ὅτι δοῦλος οἷον Δαβίδ· ἀλλὰ πᾶς ὁ λαὸς ὁ σωζόμενος, δοῦλος Θεοῦ δι' ὑπακοὴν ἐντολῆς κεκλημένος.

Ἐκ τῶν κρυφίων μου καθάρισόν με· τῶν ἐννοιῶν τῶν παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον τῶν ἐγκαταλειμμάτων. ταῦτα γὰρ ἀλλότρια λέγει δικαίου.

Ἐὰν μή μου κατακυριεύσωσι, τότε ἄμωμος ἔσομαι. ἐπίσης τῷ, Ἐὰν μή μου κατακυριεύσωσιν οἱ διώκοντές με ὥσπερ τὸν Κύριον, οὐκ ἔσομαι ἄμωμος. οὐ γὰρ μάρτυς γίνεταί τις, ἐὰν μὴ διωχθῇ· οὐδὲ δίκαιος φαίνεται, ἐὰν μὴ ἀδικηθεὶς, μὴ ἀνταδικήσῃ. οὐδὲ μὴν ἀνεξίκακος......

ΣΕΒΕΡΙΑΝΟΥ

ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΓΑΒΑΛΩΝ,

εἰς τὴν Κοσμοποιΐαν, λόγοι ἕξ.

ΛΟΓΟΣ α'.

SEVERIANI GABALORVM

EPISCOPI, DE MVNDI CREATIONE, ORATIONES VI.

ORATIO I.

Πᾶσα εὐσεβείας ὑπόθεσις, τῶν ψυχῶν ἐστι τῶν ἡμετέρων διόρθωσις. πρὸς ταύτην γὰρ τὴν τῶν ψυχῶν ἡμῶν σωτηρίαν ὁρᾷ πάντα τὰ τῆς εὐσεβείας παιδεύματα. ταύτην γοῦν καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ πραγματεύεται λόγος· ταύτην ὁ Μωϋσέως ὑποτίθεται νόμος· ταύτην κηρύττουσιν αἱ νοεραὶ τῶν Προφητῶν γλῶσσαι· ὑπὲρ ταύτης ἀσιγήτοις στόμασι βοῶσιν οἱ Ἀπόστολοι. πάντα γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν καὶ δι' ἡμᾶς, ἵνα πρὸς διόρθωσιν δραμόντα τὰ ἡμέτερα, τῶν εὐσεβείας καταξιωθῇ. A

Πᾶσα μὲν οὖν βίβλος ἁγία, ἀφορμὴν ἔχει τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, ὡς ἔφθην εἰπών· αὕτη δὲ ἡ τῆς δημιουργίας βίβλος, ἀρχὴ καὶ πηγὴ καὶ δύναμίς ἐστιν πάντων τῶν ἐν Νόμῳ καὶ Προφήταις. καὶ ὥσπερ οἶκον οὐχ οἷόν τε στῆναι, θεμελίου μὴ ὑποκειμένου· οὕτω οὐδὲ τὰ τῆς δημιουργίας κάλλη λάμψαι, μὴ τῆς δημιουργίας τὴν ἀρχὴν ἀπολαβούσης. B

Οἶδα μὲν οὖν, ὅτι πολλοὶ τῶν ἁγίων Πατέρων καθῆκαν εἰς τὸν τῆς δημιουργίας λόγον, πολλὰ καὶ μεγάλα καὶ ἔνδοξα εἰρηκότες, ὡς ἡ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπεμέτρησε χάρις. καὶ πολλῶν καὶ μεγάλων καὶ θαυμαστῶν προειρημένων, οὐδὲν κωλύει καὶ τὰ παρ' ἡμῶν ῥηθῆναι, ὡς ἂν ἡ τοῦ ἁγίου Πνεύματος χορηγήσῃ χάρις. ὥσπερ γὰρ οἱ πρὸ ἡμῶν, οὐκ ἐνεποδίσθησαν ὑπὸ τῶν πρὸ αὐτῶν· οὕτως οὐδὲ ἡμεῖς ὑπὸ τῶν πρὸ τῆς ἡμετέρας γενεᾶς. καὶ γὰρ κἀκείνοις καὶ ἡμῖν, καὶ τοῖς πρὸ ἡμῶν, μία ἐστὶν ἡ χάρις χορηγοῦσα τοῦ ἁγίου Πνεύ-

Pietatis omnis tractatio, nostrorum Animorum est emendatio. Ad hanc enim nostrorum Animorum salutem spectant, pietatis documenta omnia atque præcepta. Hanc itaque & Dei sermo molitur: hanc Lex Mosaïca documento tradit: hanc præconio eloquuntur Prophetarum eruditæ linguæ: pro hac incessabili voce Apostoli clamant. Cuncta enim propter nos, nostrique gratia, vt res nostræ dum ad emendationem currunt, pietatis donentur laurea. *Scripturarum finis, hominis sanctitas.*

Omnis itaque sacer Liber, nostram salutem argumentum habet, vti modò dicebam: Quem autem versamus Mundi conditi Liber, origo est atque fons virtusque omnium, quæ in Lege & Prophetis habentur. Et sicut non potest stare domus, quin illi subiectum sit fundamentum: ita nec creationis decora possunt splendescere, quin Creatio ipsa principium ortumque receperit. *Geneseos liber, omnium fundamentum.*

Non me latet multos sanctorum Patrum, in hanc tractationem stylum demisisse, multaque & magna atque inclyta locutos esse, prout Spiritus gratia illis demensa est: Cumque multi & magni ac admirandi priores dixerint, nihil vetat quin & nostra dicantur, pro eo ac diuini Spiritus gratia subministrauerit. Quemadmodum enim qui ante nostram ætatem claruerunt, ab instituto minimè prohibiti sunt, occupato iam argumento, iis, qui illis ipsis superiores fuerunt: sic nec hi quidem nobis incommodabunt. Nam & illis & nobis, nobisque superioribus, vna est di- *Varij eius expositores.*

uini Spiritus gratia virtutem subministrans. *Omnia enim, inquit, operatur, vnus atque idem Spiritus, diuidens singulis prout vult.* Non ergo quæ dicta Patribus sint, eliminat, sed nostra illis apponit. Quanquam magna sunt, quæ dicta ab eis sunt, nostra autem parua, illis tamen coædificantur. Quemadmodum enim ingentis molis lapidem cubi vice in ædificio positum nonnihil nutantem, subjectus firmat exiguus lapis: sic & dicta Patribus, paruis aucta accessionibus, majorem Ecclesiæ ædificationem præstabunt.

1. Cor. 12. 11.

Recentiorum doctrina & labor, ipse Patribus vtilis.

Rogo autem vestram Charitatem, vt eorum quæ dicentur, sententiis an nouæ sint, sed an veræ, animum attendatis: nec enim omnino quod vsu tritum est, id verum; nec quod nouum, falsi dicam habet: sed vbique quæritur, verane sint, an falsa quæ dicuntur. Quæso autem ne quis amici præjudicio gratia obsequatur, vt nulla discussione sermones accipiat, neve velut inuisam offensus doctrinam respuat; sed vbique num dicta veritate nitantur, attendat.

Gen. 1. 1.

Historia Genesis, prophetia.

In principio, inquit, *creauit Deus cœlum & terram.* Historia hæc Mosis Legislatoris opus est ac lucubratio, sanctique Spiritus reuelatio. Continet enim creationem, Dei quidem factam virtute, vt cuius notitia prophetica gratia Mosi inuecta est. Non enim hæc Moses locutus est, vt qui historiam texeret sed qui Propheta Deoque afflatus esset. Vti enim pridem tria prophetiæ statuimus genera, quorum primum in sermone, alterum in opere, tertium in vtroque consistat: ita hîc quoque tres sunt prophetiæ partes; alia enim prophetia est rerum præsentium, alia futurarum, alia præteritarum. Vt sub exemplo loquar, Non intererat Propheta (puta Esaias) Mosis rebus: quia tamen Mosis spiritus in eo erat res ipsius manifestans, prophetia erat. Est etiam prophetia rerum, quæ præsentes sunt; vt si quis ipso coram Propheta celare quid velit secretorum cordis, eumque Propheta coarguat, vti Elisæus in Giesi fecit, futura prænuntians, eiusque occultam prauitatem facinusque declarans. Moses quæ essent præterita vaticinatus est, alij quæ futura.

4. Reg. 5. 26

Sic igitur huic animus adhibendus historiæ est, non vt rei quæ vulgo narretur, sed vt veræ propheticæ, quam Spiritus sancti afflatu auctor locutus sit. Quisnam verò Prophetæ scopus? Duo Mosi proposita sunt, doctrinam edere, ac leges sancire. Legislator enim cùm esset, non prius leges cœpit condere, sed mundi fabricam antè narrare. Quid verò causæ est, cur prius voluerit Deum omnium conditorem Dominumque ostendere? Vt nempe Deus ostenderetur, non alienis, sed his qui proprij essent, legem ferre. Nisi enim prius eum mundi conditorem monstrasset, haud conuenienti fide mundi Legislator proditus esset. Alienis enim leges ponere, violentum est: suos verò his componere ac

Moses doctor & Legislator.

Cur prius narrata creatio: tum secuta Legislatio.

A ματος τὴν δύναμιν. Πάντα γάρ φησιν, ἐνεργεῖ τὸ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, διαιροῦν ἰδίᾳ ἑκάστῳ καθὼς βούλεται. οὐ τοίνυν τὰ παρὰ τῶν Πατέρων ἐκβάλλεται, ἀλλὰ τὰ παρ' ἡμῶν προστίθεται. κἂν ᾖ μεγάλα τὰ παρ' αὐτῶν, μικρὰ δὲ τὰ παρ' ἡμῶν, ἀλλὰ συνοικοδομεῖται ἐκείνοις. ὥσπερ γὰρ λίθον μέγαν κύβου τάξιν φέροντα ἐν οἰκοδομῇ ταγέντα, καὶ ἠρέμα σαλευόμενον μικρὸς ὑποβληθεὶς λίθος στηρίζει· οὕτω καὶ τὰ ὑπὸ τῶν Πατέρων εἰρημένα μικρὰς προσθήκας δεχόμενα, μείζονα τὴν οἰκοδομὴν τῆς ἐκκλησίας ἀπεργάζεται.

Παρακαλῶ δὲ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, ταῖς ἐννοίαις τῶν λεγομένων προσέχειν, μὴ εἰ ξέναι εἰσὶν, ἀλλ' εἰ ἀληθεῖς ὑπάρχουσιν. οὔτε γὰρ τὸ ἐν συνηθείᾳ πάντως τὸ ἀληθὲς, οὔτε τὸ B ξένον ψευδές· ἀλλὰ πανταχοῦ ζητεῖται, εἰ ἀλήθεια, ἢ ψεῦδος τὰ εἰρημένα. ἀξιῶ τε, μήτε ὡς φίλον τινὰ χαρίσασθαι, ἀνεξετάστως δεχόμενον τοὺς λόγους, μήτε ὡς ἐχθρὸν ξενίζοντα ἐκβάλλειν τὸν λόγον· ἀλλ' ὁρᾷν πανταχοῦ, εἰ ἀλήθειά ἐστιν ἡ τοῖς λεγομένοις βραβευομένη.

Ἐν ἀρχῇ, φησιν, ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Ἡ ἱστορία αὕτη, ἐστὶ μὲν Μωϋσέως τοῦ νομοθέτου σύγγραμμα, καὶ Πνεύματος ἁγίου ἀποκάλυψις· περιέχει δὲ δημιουργίαν, δυνάμει μὲν Θεοῦ γενομένην, προφητικῇ δὲ χάριτι Μωϋσῇ ἀποκαλυφθεῖσαν. οὐ γὰρ εἶπε ταῦτα Μωϋσῆς, ὡς ἱστοριογράφος, ἀλλ' ὡς Προφήτης. εἶπε γὰρ, ἃ μὴ εἶδε, καὶ διηγήσατο, ὧν θεατὴς C οὐκ ἐγένετο. ὥσπερ γὰρ τρία εἴδη προφητείας εἰρήκαμεν πάλαι, ὅτι πρῶτον μὲν εἶδος προφητείας τὸ εἰπεῖν, δεύτερον δὲ τὸ δι' ἔργου, τρίτον δὲ τὸ δι' ἔργου καὶ λόγου· οὕτω καὶ ἐνταῦθα τρία μέρη προφητείας· προφητεία περὶ τῶν ἐνεστώτων, προφητεία περὶ τῶν μελλόντων, προφητεία περὶ τῶν παρελθόντων. οἷον, οὐ παρῆν Προφήτης, φέρε εἰπεῖν Ἡσαΐας, τοῖς ἐπὶ Μωϋσέως γενομένοις. ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ πνεῦμα Μωϋσέως ἦν ἐν αὐτῷ ἀποκαλύπτον αὐτῷ τὰ γενόμενα, προφητεία ἦν. ἔστι δὲ αὖθις προφητεία καὶ ἐπὶ τῶν παρόντων· ὡς ἐάν τις καὶ ἐπὶ τοῦ Προφήτου βουληθείη κρύψαι τι ἐν τῇ διανοίᾳ, καὶ ὁ Προφήτης ἐλέγξῃ αὐτὸν, ὡς ὁ Ἐλισσαῖος τὸν Γιεζὶ, τὰ μέλλοντα προσημαίνων, καὶ τὰ κεκρυμμένα δεικνύων. Μωϋσῆς εἶπε τὰ D προγεγονότα, ἄλλοι τὰ μέλλοντα.

Οὕτως οὖν δεῖ προσέχειν τῇ ἱστορίᾳ ταύτῃ, οὐχ ὡς διηγήματι, ἀλλ' ὡς προφητείᾳ ἀληθινῇ ἐκ Πνεύματος ἁγίου λελαλημένῃ. τίς δὲ ὁ σκοπὸς τῷ Προφήτῃ; δύο προέκειντο Μωϋσεῖ ποιῆσαι, καὶ διδασκαλίαν ἐκθέσθαι, καὶ νομοθεσίαν ὑποτυπῶσαι. νομοθέτης γὰρ ὢν, οὐ πρῶτον ἤρξατο τῆς νομοθεσίας, ἀλλὰ τῆς δημιουργίας. διὰ τί δὲ πρῶτον ἠθέλησε δεῖξαι τὸν Θεὸν δημιουργὸν τοῦ παντὸς καὶ δεσπότην; ἵνα δειχθῇ Θεὸς οὐκ ἀλλοτρίοις νομοθετῶν, ἀλλὰ τοῖς ἰδίοις. εἰ μὴ γὰρ πρῶτον ἔδειξεν αὐτὸν δημιουργὸν τοῦ κόσμου, οὐκ ἂν ἀξιόπιστος ἐδείχθη νομοθέτης τοῦ κόσμου. τὸ γὰρ ἀλλοτρίοις νομοθετεῖν, βίας· τὸ δὲ τοῖς

ἰδίοις παιδεύειν, ἀκολουθίας. καὶ ὥσπερ Ἰωάννης, οὐ πρῶτον ἔταξε τοῦ Χριστοῦ τὴν νομοθεσίαν, ἕως εἶπεν αὐτοῦ τὴν δεσποτείαν, εἰπών, Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος. πάντα δι᾽ αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν, ὃ γέγονεν. ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν, καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων. εἰς τὰ ἴδια ἦλθε, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον. ὅτε εἶπεν αὐτὸν ποιητὴν καὶ δημιουργόν, τότε εἰσάγει αὐτὸν διδάσκαλον καὶ νομοθέτην τοῦ παντός.

A erudire, naturali penè consequentiæ. Ac sicut Ioannes, non primùm Christi legislationem posuit, ac donec eum eius dominatum tradiderat, dicens, *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, quod factum est. In ipso vita erat, & vita erat lux hominum. In propria venit, & sui eum non receperunt.* Vbi eum Conditorem ac Opificem dixerat, tum Magistrum ac Legislatorem vniuersi inducit. Ioan. 1. 1.

Πάλιν ἄλλος σκοπὸς Μωϋσέως. Διὰ τί ὁ μακάριος Μωϋσῆς οὐρανοῦ μὲν ἐμνημόνευσε, καὶ γῆς καὶ θαλάσσης καὶ ὑδάτων, καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν· Ἀγγέλων δέ, ἢ Ἀρχαγγέλων, ἢ Σεραφείμ, ἢ Χερουβὶμ οὐκ ἐμνημόνευσε; ἐπειδὴ καὶ τὴν νομοθεσίαν πρὸς τοὺς τότε καιροὺς ἥρμοσεν. ᾔδει γὰρ οἷς διελέγετο. τοῖς ἐξελθοῦσιν ἐξ Αἰγύπτου, τοῖς τὴν Αἰγυπτιακὴν πλάνην μαθοῦσιν, ἥλιον καὶ σελήνην καὶ ἄστρα, ποταμοὺς καὶ πηγὰς καὶ ὕδατα. κατέλιπεν οὖν τὴν τῶν ἀοράτων δημιουργίαν, καὶ κενοῖ τὸν λόγον ἐπὶ τῶν ὁρωμένων, ἵνα πείσῃ τοὺς τούτοις προσκυνοῦντας μὴ νομίζειν αὐτὰ Θεούς, ἀλλ᾽ ἔργα Θεοῦ. καὶ γὰρ οὐκ ἦν ἀναγκαῖον τότε δεῖξαι ἐκείνοις περὶ Ἀγγέλων καὶ Ἀρχαγγέλων, ἵνα μὴ πάλιν θρέψῃ αὐτῶν τὴν νόσον. εἰ γὰρ μὴ βλέποντες Ἀγγέλους, πολλῷ μᾶλλον εἰ ἤκουσαν Ἀγγέλους ἢ Ἀρχαγγέλους, ἐνόμισαν ἐκείνους Θεοὺς εἶναι. ἀλλὰ μνημονεύει οὐρανοῦ καὶ γῆς, ἀέρων, καὶ ὑδάτων, καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν πάντων, ἵνα ἀπὸ τῶν ὁρωμένων ἑρμηνεύσῃ τὸν ἀόρατον, καὶ ἀπὸ τῶν ἔργων δείξῃ τὸν τεχνίτην.

Non bene Sauil. ἐρέων.

Alius rursus Mosis scopus. Quid causæ est, cur beatus Moses, cœli quidem meminerit, & terræ & maris & aquarum, & eorum quæ ex illis sunt; Angelorum verò aut Archangelorum, aut Seraphim, aut Cherubim non meminerit? Quod nimirum etiam Legislationem ad ea tunc tempora aptabat. Nouerat enim quibuscum loqueretur; ad eos scilicet qui ex Ægypto exierant; qui Ægyptiacum errorem, Solem & Lunam & sidera, fluuiosque & fontes & aquas in deorum censu, didicerant. Relicta igitur rerum inaspectabilium creatione, iis quæ in aspectum cadunt sermonem impendit, vt horum cultoribus, non esse illa Deos, sed Dei opera suaderet. Etenim haud necesse erat interim de Angelis docere & Archangelis, ne eorum rursus morbum aleret. Si enim nullo Angelorum conspectu, potiore longè ratione si audissent Angelos & Archangelos, Deos illos esse putassent. Cæterum meminit cœli & terræ, aërum & aquarum, atque omnium quæ ex illis sunt, vt ex iis quæ videntur, eius qui inuisibilis est, sensum ingerat, & ex operibus horum Artificem prodat. 1. Tim. 1. 17.

Suppressa Mosi Angelorum creatio ob periculum idololatriæ.

Οὕτως οὖν καὶ οἱ τρεῖς Παῖδες ἐν Βαβυλῶνι ἐποίησαν. ἐπειδὴ γὰρ ἐν τῷ ἔθνει ἦσαν ἐκείνῳ τῷ θεομάχῳ, καὶ οὐκ ἦν Θεοῦ γνῶσις, ἀλλ᾽ εἴδωλα προσεκυνεῖτο, ἐν τῇ καμίνῳ ὄντες λέγουσιν, Εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα Κυρίου τὸν Κύριον. διὰ τί οὐκ εἶπον, Ἄγγελοι, οὐρανοί, γῆ, πῦρ, ὕδωρ, ψύχος, καῦμα, καὶ ὅσα τοιαῦτα· ἀλλὰ τὴν δημιουργίαν ἀριθμοῦσι κατὰ μέρος, ἵνα ὅλην πλύνωσι τὴν κτίσιν, καὶ ὅλην καθαρίσωσι τὴν δημιουργίαν, καὶ μηδένα καταλείπωσι σπινθῆρα τῆς ἀσεβείας. ὥσπερ καὶ ἐνταῦθα Μωϋσῆς, θελήσας τῶν Ἰουδαίων τὴν Αἰγυπτιακὴν ἀπελάσαι πλάνην, μνημονεύει καὶ οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὡς γενομένων, ἵνα δείξῃ τὰ πεποιημένα, καὶ μνημονεύσῃ τὸν πεποιηκότα.

ἑρμηνεύσῃ, vt supra.

Sic ergo etiam tres Pueri in Babylone sese gesserunt. Quod enim apud gentem illam versabantur Deo infensam, nec erat Dei scientia ac fides, sed idolorum cultus vigebat, cùm essent in camino, *Benedicite*, aiebant, *omnia opera Domini Dominum.* Quid ni dixerunt, Angeli, cœli, terra, ignis, aqua, frigus, æstus, & quæ sunt eius generis alia; sed sigillatum recensent, quæ sunt creata? Nempe vt creaturam omnem detergerent, ac quicquid est rerum conditarum mundarent, nec vel scintillam impietatis relinquerent. Quemadmodum etiam hoc loco Moses, vt Ægyptiacum Iudæorum errorem depelleret, cœli & terræ meminit, tanquam eorum quæ ortum habuerunt; vt hæc creata ostenderet, eorumque auctorem atque factorem declararet. Dan. 3. 57.

C

D

Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. ὧδέ μοι τὸν νοῦν. ἐγὼ θαυμάζω, πῶς Ἰωάννης καὶ Μωϋσῆς τὸ αὐτὸ προοίμιον ἔχον. καὶ γὰρ οὗτος λέγει, Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν· κἀκεῖνος λέγει, Ἐν ἀρχῇ ἦν. ἀλλὰ κἀκεῖνος χρησίμως, καὶ οὗτος κυρίως. ὅπου μὲν γὰρ δημιουργία, ἔταξε Μωϋσῆς, τό, ἐποίησεν· ὅπου δὲ δημιουργός, ἔταξε τό, ἦν, ὁ Εὐαγγελιστής. πολὺ δὲ τὸ μέσον τοῦ, ἐποίησε, καὶ τοῦ, ἦν. τὸ μὲν γὰρ ἐγέ-

In principio creauit Deus cœlum & terram. Hic mihi mentem attende. Mirari subit, quomodo Ioannes & Moses eodem vsi exordio sint. Nam & hic ait, *In principio creauit*; & ille, *In principio erat.* Verùm, cùm ille commodè locutus est, tum hic propriè. Vbi namque creatio, posuit Moses *Fecit*, seu, *creauit*: vbi verò Creator Auctorque, posuit Euangelista, *Erat.* Longè verò inter hæc distat, *Fecit* seu

Mosis & Ioannis par exordium: discrimen; *Fecit*, & *Erat*.

creauit, & *Erat*. Alterum ortum accepit, cùm non esset: alter erat, qui semper existat. *In principio fecit*, seu creauit; &, *In principio erat*. Dei est vt sit, creatorum verò, vt fiant. Quomodo etiam partitur Euangelista. Nam de Saluatore quidem ait, *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Hoc erat in principio. In ipso vita erat, & vita erat lux hominum. Erat* dicit, vt esse ipsum ostendat. De seruo autem cùm prædicauit eum qui esset, & cùm is ipse ad seruum venit, i. Ioannē, *Fuit homo*; ἐγένετο, quasi factus est extititque, seu emersit.

Ioan. 1. 1.

Ioan. 1. 6.

Sin autem de Saluatore audent dicere, Quod & Saluator factus erat, nihil eum terræ præstare. Attende rogo. Si dicat Hæreticus, Christus factus erat; antequam fieret non erat, quid ergo præ terra habet? Nam & de terra ait Moyses: *Terra autem erat*. Ergo si illud, *In principio erat*, de creatione sumunt non de æterna natura, præ terra nihil habet. Et Deus Verbum erat, & terra erat. Sed ille quidem *In principio*, non factus, *erat*, sed qui semper existat: *terra* autem, cùm facta esset, *erat*. Non enim primùm dixit Legislator, Terra autem erat, donec dixerat, *In principio creauit Deus cælum & terram*. Scio equidem, Fratres, subtiles has quæstiones vulgi animis videri molestas esse: oportet tamen in die iejunij, sobriis magis mentibus altiora sensa enarrare.

Gen. 1. 2.

Erat terra, non absolutè, sed ἀόρατος. *Inuisibilis*.

Nempe in Quadragesima habitæ hæ Orationes.

In principio erat, &, *In principio creauit*. Idcirco par dixi exordium, *In principio*, &, *In principio*, vt vna pietatis radix ostendatur, quæ & hunc Legislatorem docuit, & illum Theologum illuminavit. Sunt enim germana duo Testamenta, vno parente posita. Hincque adeo est, vt vno consensu sermonem edant. Ferè enim eadem imago ac simulacrum est. Et sicut duobus germanis, ex eodem ortis parente insunt similes proprietates, vultusque ac oris paria quædam lineamenta: sic & duo Testamenta, quod eodem parente pregnata sint, summam quadam habent similitudinem. Denique etiam in veteri Testamento antecedit Lex & sequuntur Prophetæ: inque noua Gratia præit Euangelium, & Apostoli sequuntur. Illic duodecim Prophetæ, Osée cum reliquis, & quatuor, Esaias, Ieremias, Ezechiel, Daniel: inque nouo Testamento duodecim Apostoli & quatuor Euangelistæ.

Affinia veteris & noui Testamenti.

Illic rursus prima Dei vocatio à fratribus cœpit (primus enim præcones Mosem & Aaronem accepit:) in Euangelio quoque primam Petri & Andreæ vocationem facit. Et illic quidem simplex gratia; hic autem duplo auctior. Illic enim duo fratres vocati, Moses & Aaron: hîc autem bis gemini, Petrus & Andreas, Iacobus & Ioannes. Quod enim Saluator Charitatem sancti S iritus nobis voluit informare, fratresque animi affectione ac spiritu præstare, naturam fundamentum sump-

Prima vtroque fratrum vocatio.

A νετο, μὴ ὤν· ὁ δὲ ἦν, ἀεὶ ὤν. Ἐν ἀρχῇ ἐποίησε, καὶ Ἐν ἀρχῇ ἦν. Θεοῦ τὸ εἶναι, κτισμάτων, δὲ τὸ γίνεσθαι. ὥσπερ καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς μερίζει. περὶ μὲν τοῦ Σωτῆρος λέγει, Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος. οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ. ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν, καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων. λέγει τὸ ἦν, ἵνα ἑρμηνεύσῃ τὸ ὄν. περὶ δὲ οἰκέτου ὅτε ἐκήρυξε τὸν ὄντα, καὶ ἦλθεν εἰς τὸν δοῦλον τὸν Ἰωάννην, λέγει, Ἐγένετο ἄνθρωπος.

Εἰ δὲ περὶ τοῦ Σωτῆρος τολμῶσι λέγειν, Ὅτι καὶ ὁ Σωτὴρ γενόμενος ἦν, οὐδὲν διαφέρει τῆς γῆς. πρόσεχε παρακαλῶ. ἐὰν εἴπῃ ὁ αἱ-
B ρετικὸς, Ὅτι ὁ Χριστὸς γενόμενος ἦν, πρὶν γενέσθαι οὐκ ἦν, τί πλέον ἔχει τῆς γῆς; καὶ γὰρ περὶ τῆς γῆς εἶπε Μωϋσῆς, Ἡ δὲ γῆ ἦν. εἰ οὖν τὸ, Ἐν ἀρχῇ ἦν, εἰς ποίησιν λαμβάνουσι, καὶ οὐ κατὰ τὴν ἀΐδιον φύσιν, οὐδὲν πλέον ἔχει τῆς γῆς. καὶ ὁ Θεὸς Λόγος ἦν, καὶ ἡ γῆ ἦν· ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν ἐν ἀρχῇ ἦν μὴ γενόμενος, ἀλλ' ἀεὶ ὤν. ἡ δὲ γῆ γενομένη ἦν. οὐ γὰρ εἶπε πρῶτον ὁ Νομοθέτης. Ἡ δὲ γῆ ἦν, ἕως ὅτε εἶπεν, Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. οἶδα μὲν οὖν, ἀδελφοὶ, ὅτι τὰ λεπτὰ ταῦτα ζητήματα δυσχερῆ φαίνεται ταῖς τῶν πολλῶν διανοίαις· ἀλλὰ δεῖ ἐν ἡμέρᾳ νηστείας νηφούσαις μᾶλλον ταῖς ψυχαῖς περὶ τῶν βαθυτέρων νοη-
C μάτων διαλέγεσθαι.

Ἐν ἀρχῇ ἦν, καὶ, Ἐν ἀρχῇ ἐποίησε. διὰ τοῦτο τὸ προοίμιον ἴσον εἶπον, Ἐν ἀρχῇ, καὶ, Ἐν ἀρχῇ, ἵνα δειχθῇ μία ῥίζα τῆς εὐσεβείας, ἡ κἀκεῖνον παιδεύσασα τὸν Νομοθέτην, καὶ τοῦτον φωτίσασα τὸν Θεολόγον. ἀδελφαὶ γὰρ αἱ δύο διαθῆκαι, ἐξ ἑνὸς Πατρὸς τεθεῖσαι· διὰ τοῦτο καὶ συμφώνως τοὺς λόγους προφέρουσι. σχεδὸν γὰρ ἡ αὐτὴ εἰκὼν καὶ ὁμοιότης ὑπάρχει. καὶ ὥσπερ ἐν ἀδελφαῖς ἐξ ἑνὸς πατρὸς γεγεννημέναις πρόσεστι τῆς ὁμοιότητος τὰ ἰδιώματα· οὕτως ἐπειδὴ αἱ δύο διαθῆκαι ἐξ ἑνὸς πατρὸς ἐγεννήθησαν, πολλὴν ἔχουσι τὴν ἐμφέρειαν. ἀμέλει καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ διαθήκῃ προηγεῖται Νόμος καὶ ἀκολουθοῦσι Προφῆται· καὶ ἐν τῇ νέᾳ χάριτι προηγεῖται τὸ
D Εὐαγγέλιον καὶ ἀκολουθοῦσιν Ἀπόστολοι. ἐκεῖ δώδεκα Προφῆται, οἱ περὶ Ὠσηὲ· καὶ τέσσαρες, Ἡσαΐας, Ἱερεμίας, Ἰεζεκιὴλ, Δανιήλ. ἐν τῇ νέᾳ δώδεκα Ἀπόστολοι καὶ τέσσαρες Εὐαγγελισταί.

Ἐκεῖ πάλιν πρώτη κλῆσις Θεοῦ ἀπὸ ἀδελφῶν ἤρξατο· ἔλαβε γὰρ τὸν Μωϋσῆν καὶ τὸν Ἀαρὼν πρώτους κήρυκας· καὶ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ πρώτην κλῆσιν ποιεῖται Πέτρου καὶ Ἀνδρέου. καὶ ἐκεῖ μὲν ἁπλῆ χάρις, ὧδε δὲ διπλασίων. ἐκεῖ γὰρ δύο ἀδελφοὶ ἐκλήθησαν, Μωϋσῆς καὶ Ἀαρών· ἐνταῦθα δὲ διπλῆ δυὰς ἀδελφῶν, Πέτρος καὶ Ἀνδρέας, Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης. ἐπειδὴ ἠθέλησεν ὁ Σωτὴρ τὴν κατὰ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀγάπην ἐντυπῶσαι ἡμῖν, καὶ ἀδελφοὺς ποιῆσαι τῇ

διαθήκῃ καὶ τῷ πνεύματι, ἔλαβε θεμέλιον τὴν φύσιν, καὶ προσέπηξε τὰ τῆς φύσεως σπλάγχνα, καὶ ἐν ἐκείνῃ ἐποικοδομεῖ τὸ θεμέλιον τῆς ἐκκλησίας. πρῶτον σημεῖον ἐν τῇ παλαιᾷ ὁ ποταμὸς εἰς αἷμα μεταβαλλόμενος· πρῶτον σημεῖον καὶ ἐν τῇ καινῇ, τὸ ὕδωρ εἰς οἶνον. ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦ παρόντος καιροῦ πᾶσαν εἰπεῖν ἐφεξῆς τὴν ὁμοιότητα· εἰς δὲ τὸ προκείμενον ἐπανέλθωμεν.

Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. ἐν ἓξ ἡμέραις ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὰ πάντα. ἀλλ' ἡ πρώτη ἡμέρα διαφέρει τῶν ἄλλων τῶν μετ' αὐτήν. τῇ μὲν γὰρ πρώτῃ ἡμέρᾳ ἐποίησεν ὁ Θεὸς, ἃ ἐποίησεν, ἐκ μὴ ὄντων· ἀπὸ δὲ τῆς δευτέρας ἡμέρας, οὐδὲν ἐποίησεν ὁ Θεὸς ἐκ μὴ ὄντων, ἀλλ' ἐξ ὧν ἐποίησε τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ, μετέβαλεν ὡς ἤθελεν. σὺ δὲ σκεψάμενος καὶ ἐρευνήσας, εἰ μὲν εὑρίσκεις ἀλήθειαν, συμφώνησον· εἰ δὲ οὐχ εὑρίσκεις ἀλήθειαν, κατηγόρει, καὶ δέχομαι τὴν κατηγορίαν· φέρει γάρ μοι πολλὴν ἀπολογίαν.

Τῇ μὲν οὖν πρώτῃ ἡμέρᾳ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὰς ὕλας τῶν κτισμάτων· ταῖς δὲ ἄλλαις ἡμέραις τὴν μόρφωσιν καὶ τὴν διακόσμησιν τῶν κτισμάτων. οἷον λέγω, Ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν, μὴ ὄντα, οὐ τοῦτον, ἀλλὰ τὸν ὑπεράνω. οὗτος γὰρ τῇ δευτέρᾳ ἐγένετο. ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν τὸν ἄνω, περὶ οὗ Δαβὶδ λέγει, Ὁ οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ τῷ Κυρίῳ. ὑπερῷον δέ ἐστι τοῦτο, καὶ ὥσπερ ἐν οἴκῳ διορόφῳ μεσολαβεῖ στέγη μέση· οὕτως ὡς ἕνα οἶκον κτίσας ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, μέσην στέγην ἐπέθηκε, τὸν οὐρανὸν τοῦτον, καὶ ὑπεράνω τὰ ὕδατα. διὰ τοῦτο λέγει Δαβὶδ, Ὁ στεγάζων ἐν ὕδασι τὰ ὑπερῷα αὐτοῦ.

Ἐποίησεν οὖν τὸν οὐρανὸν μὴ ὄντα, τὴν γῆν μὴ οὖσαν, τὰς ἀβύσσους μὴ οὔσας, ἀνέμους, ἀέρα, πῦρ, ὕδωρ. πάντων τῶν γινομένων τὴν ὕλην τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ ἐποίησεν. ἀλλὰ πάντως ἐρεῖ τις, Γέγραπται μὲν ὅτι ἐποίησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· περὶ δὲ ὕδατος καὶ πυρὸς καὶ ἀέρος οὐ γέγραπται. πρῶτον μὲν οὖν, ἀδελφοὶ, ἀφ' οὗ εἶπε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν γεγενῆσθαι, ἐκ τῶν περιεχόντων ἐμήνυσε καὶ τὰ περιεχόμενα. ὡς γὰρ ὅτε εἶπεν, ὅτι ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς, εἶπε μὲν τὸ πλάσμα, οὐκ ἠρίθμησε δὲ τὰ μέλη, οὐδὲ εἶπεν, Ἐποίησεν ὁ Θεὸς ὀφθαλμοὺς καὶ ὦτα καὶ ῥῖνα, ἀλλὰ τῷ εἰπεῖν τὸν ἄνθρωπον, ὅλα συμπαρέλαβε τὰ μέλη. οὕτω καὶ ἐνταῦθα εἰπὼν, Τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐποίησεν ὁ Θεὸς, συμπεριέλαβε πάντα, καὶ συνεισήγαγε καὶ τὸ σκότος καὶ τὰς ἀβύσσους γεγενημένας. Σκότος γὰρ ἦν, φησὶν, ἐπάνω τῆς ἀβύσσου. ἄβυσσος δὲ καλεῖται, τὸ πλῆθος τῶν ὑδάτων. ὅτι δὲ καὶ ἄβυσσοι ἐγένοντο, μαρτυρεῖ ἡ Γραφὴ λέγουσα, Πρὸ τοῦ τὰς ἀβύσσους ποιῆσαι, πρὸ τοῦ τὴν γῆν γενέσθαι. ὥστε καὶ ἄβυσσοι ἐγένοντο.

Εἶτα καὶ ὁ ἀὴρ πότε ἐγένετο, ἄκουε. Καὶ πνεῦμα Θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τῶν ὑδάτων. πνεῦμα γὰρ, οὐ τὸ ἅγιον λέγει ἐνταῦθα (οὐ γὰρ τῇ κτίσει συναριθμεῖται τὸ ἄκτιστον) ἀλλὰ πνεῦμα καλεῖ τὴν τοῦ ἀέρος κίνησιν. καὶ ὥσπερ ἐν τῷ Ἠλίᾳ γέγραπται τῷ,

A sit, commisitque naturæ viscera, & in illa Ecclesiæ fundamentum superextruit. Primum signum in veteri Testamento, versus in cruorem fluuius: primum & in Nouo signum mutata aqua in vnum. Verùm non est huius temporis, cuncta illis affinia ordine prosequi: proinde ad propositum reuertamur.

In principio creauit Deus cœlum & terram. Sex diebus cuncta à Deo creata sunt: differt tamen prima die à reliquis sequentibus. Nam prima dies fecit Deus, quæ fecit, ex non entibus: ab altera autem die nihil fecit ex non entibus, sed ex quibus prima die creauerat, mutauit vt libuit. Tu verò cõsiderans ac rimans, siquidem veritatem nancisceris, assensum præbe; sin autem minimè nancisceris, reprehende; ac quod reprehendis, lubens habeo: fert enim mihi tua illa reprehensio defendendi amplam segetem.

Exod 7.20. Ioan. 2.11.

B

Prima itaque die creauit Deus rerum materias: reliquis verò diebus, earum formam atque ornatum, seu distinctionem fecit. Vt sub exemplo loquar. Creauit cœlum, cùm non esset; non istud cœlum, sed quod superius est: Istud enim conditum est altero demum die. Creauit Deus cœlum superius, de quo Dauid ait, *Cælum cœli Domino.* Istud verò quasi cœnaculi rationem habet: ac sicut in domo bicamerata intercedit tectum medium; sic Deus, vnius domus instar creato mundo, medium tectum adiecit, cœlum istud, cui & aquas imposuit. Idcirco ait Dauid, *Qui tegis aquis superiora eius.*

Cœlum superius & hoc nostrũ cœlum. Psal. 113.16.

C

Psal. 103.3.

Creauit igitur cœlum cùm non esset, terram cùm non esset, abyssus cùm non essent, aërem, ignem, aquam. Eorum omnium quæ ortum habuerunt prima die creauit materiam. At prorsus dicat aliquis, scriptum quidem est, Creasse Deum cœlum & terram: de aqua verò & igne & aëre, haud Scriptum est. Primum quidem, Fratres, dicendo fuisse creata cœlum & terram, ex extremis media designauit illis comprehensa. Velut enim cùm dixit, Fecisse Deum hominem, accepto è terra puluere, formatum quidem dixit, non item membra recensuit: nec dixit Fecisse Deum oculos & aures & nasum; sed dicendo hominem, ea voce membra omnia complexus est. Sic & hoc loco, dicendo Creasse cœlum & terram, cuncta complexus est; ac cùm tenebras, tum abyssos pariter creatas inuexit. *Tenebræ* enim, inquit, *erant super faciem abyssi.* Quod verò etiam abyssi creatæ sint, testatur Scriptura, quæ ait, *Antequam abyssos constitueret, antequam terram crearet:* atque adeò creatæ sunt abyssi.

Simplicia omnia corpora prima die creata.

Gen. 2.7.

D

Gen. 1.2.

Pro. 8.28.

Deinde & aër, audi, quando creatus est. *Et spiritus Dei ferebatur super aquas.* Spiritum enim hoc loco, non ipsum Spiritum sanctum dicit (non enim quod increatum est creatis connumeratur) sed spiritum vocat aëris motum: Ac sicut in Elia Pro-

Gen. 1.2. Spiritus super aquas, aër ventosus.

3. Reg. 18. 45. pheta scriptum est, *Et cœlum contenebrauit nube & spiritu.* Ita hîc quoque spiritum aëris naturam dicit.

Postremò superest ostendamus, vbinam productus ignis. *Dixit Deus, Fiat lux; & facta est* ignis natura. Non solùm enim ignis iste est, sed & supernæ. Virtute signis sunt: ac supernu signis, nostri huius ignis affinis est: & si non vacat difficultate, quod hic quidem extinguitur, ille autem inextinguibilis est. Nam & Angelos Deus spiritus fecit, & Animas spiritus: verùm Animas quidem in corporibus, Angelos verò extra corpora, fecit. Quemadmodum igitur in Animabus atque Angelis quatenus hi spiritus, illæque spiritus, & vt tres pueri aiunt, *Benedicite Spiritus & Animæ Iustorum.* Et rursus, *Qui facit Angelos suos Spiritus.* Neque igitur Anima sine corpore conspicua est, nec ignem absque stupis aut sarmento aliave materia videre est. Vt autem probetur, hunc ignem extraneum non esse, docet eius editio. Multi enim haud rarò ignem à sole mutuantur, accenduntque. Sin autem erat alienus, quomodo quod est alienum ex ipso originem sumeret? Præterea verò, sic ignis in cœlo extra materiam magnusque est, vt & in Sina ignis luceret, quem nulla subjecta lignorum strue, sed ex immateriali ipso igne ad spectaculum Deus adduxisset; ac velut quis dicat, Paruum ignem, præter magnum illum ignem. Sic itaque etiam ait Moses, *De cœlo auditam fecit Dominus vocem suam, & ostendit Deus ignem suum magnum*; vt nempe ignem istum paruum ostenderet.

Gen. 1. 3. Ignis, ipsa lux & cœlestes potestates.

Dan. 3. 86. Psal. 103. 4.

At sol causa ignis æquiuoca & eminentialis.

Exod. 18. 19. Ignis Sinai.

Deut. 4. 36.

Cuncta igitur ignis sunt, & fulgur & stellæ vt sol & luna: ac qui apud nos ignis existit, his natura affinis est. Et vide quomodo fulgur cum stellis affinitatem habeat, quod & affini censetur nomine, (ἀστραπὴ Græcis & ἄστρα.) Quin & Saluator, vt natiuam eam affinitatem ignis fulgurisque ostenderet, ait in Euangelio, *Lucerna corporis tui, est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit lucidus, totum quoque corpus tuum lucidum erit.* Hæc Saluator; tumque subiecit, *Vt cum lucerna fulgure illuminat te*; nempe lucernam dicendo ac fulgur, lucernæ fulgorem significans.

Ignes omnes & stellæ eiusdem esse naturæ; quod non facile philosophia admittit.

Matth. 6. 22.

Luc. 11. 34.

Cuncta igitur creata sunt. Ignis creatus est; abyssus creata est, venti, quatuor elementa, Terra, Ignis, Aqua, Aër. Nam quæ omiserat, quasi obiter summa repetit ac insinuat Moses, dicens, *Sex diebus fecit Deus cœlum & terram, & omnia quæ in eis sunt.* Quemadmodum autem in corpore, non omnia membra dixit; sic nec in creatione, etsi pari cum mundo fabrica edita sunt, cuncta percensuit. Si autem non esset ignis in terra, non iam è silice aut ex ligno ignem exculperemus. Collisum enim attritu lignum ignem gignit. At vnde gigneret, quod in natura non esset?

Exod. 20. 11.

Diligenter animum attende. *Tenebræ erant*, inquit, *super faciem abyssi.* Exgone

A Προφήτῃ, Καὶ ὁ οὐρανὸς συνεσκότησεν ἐν νεφέλῃ καὶ ἐν πνεύματι· οὕτω καὶ ἐνταῦθα, πνεῦμα τὴν τοῦ ἀέρος λέγει φύσιν.

Λοιπὸν λείπεται δεῖξαι, ποῦ τὸ πῦρ ἐγένετο. Εἶπεν ὁ Θεὸς, Γεννηθήτω φῶς, καὶ ἐγένετο ἡ τοῦ πυρὸς φύσις. οὐ γὰρ μόνον τοῦτο τὸ πῦρ ἐστιν, ἀλλὰ καὶ αἱ ἄνω Δυνάμεις πῦρ εἰσι· καὶ συγγενές ἐστι τὸ ἄνω πῦρ τούτου τοῦ παρ' ἡμῖν. ζητεῖται δὲ, ὅτι τὸ μὲν σβέννυται, τὸ δὲ οὐ σβέννυται. ἐπεὶ καὶ τοὺς Ἀγγέλους ἐποίησεν ὁ Θεὸς πνεύματα, καὶ τὰς ψυχὰς πνεύματα· ἀλλὰ τὰς μὲν ψυχὰς ἡμῶν ἐν σώμασιν ἐποίησε, τοὺς δὲ Ἀγγέλους ἐκτὸς σωμάτων. ὥσπερ οὖν ἐπὶ τῶν ψυχῶν καὶ τῶν Ἀγγέλων, καθὸ κἀκεῖνοι πνεύματα, καὶ αὗται πνεύματα, ὡς καὶ οἱ τρεῖς Παῖδες λέγουσιν, Εὐλογεῖτε πνεύματα καὶ ψυχαὶ δικαίων· καὶ πάλιν, Ὁ ποιῶν τοὺς
B Ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα. οὔτε οὖν ψυχὴ ἄνευ σώματος φαίνεται, οὔτε πῦρ ἄνευ στυππείου ἢ κληματίδος ἢ ἑτέρας ὕλης ἐστὶν ἰδεῖν. ἵνα δὲ δειχθῇ, ὅτι τὸ πῦρ τοῦτο οὐκ ἔστιν ἀλλότριον, ἡ κτίσις διδάσκει. πολλοὶ γὰρ πολλάκις παρὰ τοῦ ἡλίου δανείζονται πῦρ καὶ ἅπτουσιν. εἰ δὲ ἦν ἀλλότριον, πῶς τὸ ἀλλότριον ἐξ αὐτοῦ ἐλαμβάνετο; ἄλλως δὲ, οὕτως ἐν τῷ οὐρανῷ πῦρ ἐστιν ἄϋλον καὶ μέγα, ὡς καὶ ἐν τῷ ὄρει Σινᾶ πῦρ φανῆναι, ὅπερ οὐ ξύλων ὑποκειμένων, ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἀΰλου πυρὸς ἤγαγεν ὁ Θεὸς εἰς θέαν· καὶ ὡς ἂν εἴποι τις εἶναι τοῦτο, μικρὸν τὸ πῦρ παρ' ἐκεῖνο τὸ πῦρ τὸ μέγα. οὕτως οὖν λέγει καὶ Μωϋσῆς, Ἐξ οὐρανοῦ
C ἐποίησεν ὁ Κύριος ἀκουστὴν φωνὴν αὐτοῦ, καὶ ἔδειξεν ὁ Θεὸς τὸ πῦρ αὐτοῦ τὸ μέγα· ἵνα δείξῃ τοῦτο μικρόν.

Πάντα οὖν πῦρ ἐστι, καὶ ἡ ἀστραπὴ, καὶ οἱ ἀστέρες, καὶ ὁ ἥλιος, καὶ ἡ σελήνη, καὶ τὸ παρ' ἡμῖν πῦρ, συγγενές ἐστι τούτων. καὶ βλέπε πῶς συγγένειαν ἔχει ἡ ἀστραπὴ πρὸς τοὺς ἀστέρας, ἐκ τοῦ ὀνόματος, ἀστραπὴ καὶ ἄστρα. καὶ ὁ Σωτὴρ δὲ, ἵνα δείξῃ ὅτι τὸ πῦρ καὶ ἡ ἀστραπὴ συγγενές ἐστι, λέγει ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, Ὁ λύχνος τοῦ σώματός ἐστιν ὁ ὀφθαλμός σου· ἐὰν οὖν ὁ ὀφθαλμός σου φωτεινὸς ᾖ, καὶ ὅλον τὸ σῶμά σου φωτεινὸν ἔσται. ταῦτα ὁ Σωτήρ. εἶτα ἐπάγει, Ὡς ὅταν ὁ λύχνος τῇ ἀστραπῇ φωτίζῃ σε. λύχνον καὶ ἀστραπὴν εἰ-
D πὼν, αὐγὴν τοῦ λύχνου ἐδήλωσεν.

Πάντα οὖν ἐγένοντο. πῦρ ἐγένετο, ἄβυσσοι ἐγένοντο, ἄνεμοι, τὰ τέσσαρα στοιχεῖα, γῆ, πῦρ, ὕδωρ, ἀήρ. καὶ γὰρ ἅπερ παρέλειψεν, ὡς ἐν παρόδῳ ἀνακεφαλαιοῦται Μωϋσῆς λέγων, Ἐν ἓξ ἡμέραις ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς. ὥσπερ δὲ ἐπὶ τοῦ σώματος οὐκ εἶπε πάντα τὰ μέλη, οὕτω οὐδὲ ἐπὶ τῆς δημιουργίας ἐξηριθμήσατο, εἰ καὶ πάντα συγκατεσκευάσθη τῷ κόσμῳ. εἰ δὲ μὴ ἦν ἐν τῇ γῇ πῦρ, οὐκ ἂν σήμερον ἀπὸ πέτρας πῦρ ἐξυόμεθα ἢ ἀπὸ ξύλου. παρατριβόμενον γὰρ τὸ ξύλον πῦρ γεννᾷ. ὃ δὲ μὴ ἔχει ἡ φύσις, πόθεν γεννᾷ;

Πρόσεχε ἀκριβῶς. Σκότος ἦν, φησὶν, ἐπάνω τῆς ἀβύσσου. ἆρα οὖν σκότος, φησὶν, ὁ Θεὸς

ὁ Θεὸς ἐποίησεν; οἶδα μὲν οὖν ὅτι βαθὺ τὸ νόημα. ἀλλ' ἐπειδὴ μεταξὺ ἐσμὲν πολλάκις τῶν ἀγαπητικῶς ἀκουόντων καὶ τῶν ἐπιλαμβάνεσθαι φιλούντων, ἀνάγκη μὴ παραλιπεῖν ἀνεξέταστον τὸν λόγον, ἵνα μὴ μεγάλη ἡ ἐπαγγελία ᾖ, μικρὸν δὲ τὸ ἀποτέλεσμα. πόθεν οὖν τὸ σκότος; ὁ γὰρ Θεὸς αὐτό, φησιν, οὐκ ἐποίησε. Θεὸς γάρ, φησιν, οὔτε σκότους, οὔτε γνόφου ἐστὶν ἐργάτης. τί ποτε οὖν ἐστι σκότος; πολλοὶ ἠθέλησαν εἰπεῖν ἀποσκίασμα εἶναι τοῦ οὐρανοῦ. ὡς γὰρ ἐγένετο, φησιν, ὁ οὐρανὸς ὁ ἄνω, καὶ ἐλείφθη τὰ φῶτα τὰ ἄνω, ἐγυμνώθη ἡ γῆ, καὶ ἐγένετο σκότος. ἀλλ' ὁ οὐρανὸς ὁ ἄνω φωτεινός ἐστιν, οὐ σκοτεινός. κἂν μὴ εἶχε τὸν ἥλιον ἢ τὴν σελήνην, ἢ ἄστρα, αὐτὴν εἶχε τὴν φύσιν λάμπουσαν. εἰ οὖν ὁ οὐρανὸς ἐπέκειτο, ἡ δὲ γῆ ἥπλωτο· ὁ λάμπων ἄνω, τὸ φωτιζόμενον κάτωθεν, πόθεν τὸ σκότος; ἐμοὶ οὖν δοκεῖ, ἐπειδὴ ἐπεπόλαζε τὸ ὕδωρ τῇ γῇ, ἀχλὺς δὲ καὶ γνόφος περὶ τὰ ὕδατα συνειστήκει (ὃ καὶ γίνεται νῦν ἐπὶ τοῖς ποταμοῖς) ἡ ἀχλὺς γνόφον ἐγείρουσα ἐποίησε νεφέλας, αἱ δὲ νεφέλαι ἐπισκιάζουσαι σκότος ἐποίησαν· ὅτι δὲ ἐγείρει νεφέλη σκότος, λέγει ἡ Γραφή, Καὶ ὁ οὐρανὸς συνεσκότασεν ἐν νεφέλαις.

Δεῖ δὲ μὴ ἀγνοεῖν καὶ τὰς Αἱρετικῶν τὰς ἀλληγορίας. Αἱρετικοί τινες ἐτόλμησαν εἰπεῖν, ὅτι σκότος ὁ διάβολός ἐστιν· ἡ δὲ ἄβυσσος, οἱ δαίμονες. ὅτε δὲ εἶπεν ὁ Θεός, Γενηθήτω φῶς, τουτέστιν ὁ Υἱὸς ἵνα γένηται εἶπε· καὶ οὐκ αἰσχύνονται τὸν διάβολον πρεσβύτερον λέγοντες τοῦ Υἱοῦ. εἰ γὰρ δαίμων ἐστὶν ἄβυσσος· ὁ δὲ διάβολος σκότος, μετὰ ταῦτα δὲ εἶπεν ὁ Θεός, Γενηθήτω τὸ φῶς, τουτέστιν ὁ Υἱός, οὐ μόνον αὐτοῦ ἐστιν ὁμότιμος, ἀλλὰ καὶ πρεσβύτερος. ἀλλὰ ταύτης μὲν τῆς ἀσεβείας οὐδὲ ὅλως μνημονεῦσαι ἔδει· ὑπὲρ δὲ τοῦ μὴ ἀγνοεῖν ὑμᾶς τὰ ὑπὸ τῶν ἀσεβῶν λεγόμενα, παρηγάγομεν τοῦτο. σκότος τοίνυν ἦν τότε τὸ ἐκ τῶν νεφελῶν. οὕτω γὰρ ἦν ἐν τῇ Αἰγύπτῳ σκότος, οὐ νυκτὸς οὔσης, ἀλλ' ἀχλύος γενομένης. οὕτως οὖν καὶ ἐν τῷ Σινᾷ σκότος ἦν, οὐ νυκτὸς γενομένης, ἀλλὰ νεφέλης σκιαζούσης. οὕτως ἐγένετο καὶ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ σκότος, οὐ νυκτὸς ἐπελθούσης, ἀλλὰ σκιάσματος καὶ ἀντιφράξεως γενομένης· οὕτως οὐ δεῖ ἁπλῶς ἐπιχειρεῖν τοῖς θείοις λογίοις.

σκοτούσης

Καὶ πνεῦμα Θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος. πνεῦμα καλεῖ τὸν ἄνεμον, ὡς λέγει ἀλλαχοῦ, Ἐν πνεύματι βιαίῳ συντρίψεις πλοῖα Θαρσεῖς· πνεῦμα καλῶν τὴν τοῦ ἀέρος κίνησιν. μὴ γὰρ νομίσῃς ἄλλο εἶναι ἀέρα, καὶ ἄλλο ἄνεμον. αὐτὸς γὰρ ὁ ἀὴρ κινούμενος ποιεῖ ἄνεμον, ὡς μαρτυρεῖ τούτοις ἡ πεῖρα. πολλάκις γοῦν ἢ ῥιπιδίῳ ἢ σινδόνι ἡσυχάζοντα τὸν ἀέρα κινοῦμεν, καὶ ποιοῦμεν ἀπὸ τῆς κινήσεως τοῦ ἀέρος ἄνεμον. ἵν' οὖν δειχθῇ ἐκ τοῦ πνεύματος, ὅτι ὁ ἄνεμος ἀέρος ἐστὶ κίνησις, διὰ τοῦτο εἶπεν,

A Deus, inquit, tenebras fecit? Noui sanè altam esse sententiam. Quia tamen sæpius inter eos versamur qui amanter audiunt, & qui libenter dicta carpunt, necesse est ne sermonem indiscussum prætereamus, ne magnum sit quod profitemur, exiguum verò quod reipsa præstamus. Vnde igitur tenebræ? Deus enim, inquit, eas non fecit! Deus enim, inquit, nec tenebrarum auctor est, nec caliginis. Quid demum ergo tenebræ sunt? Plures dixerunt esse cœli vmbram. Vbi enim, aiunt, cœlum superius conditum est, cùm necdum stellis ac sideribus ornatum esset, nudata terra, factæ sunt tenebræ. Atqui cœlum superius lucidum est, non tenebrosum; vel si ergo Solem non habebat, aut Lunam aut stellas,

Quid tenebræ; variæ sententiæ: ex absentia Luminum in cœlo.

Atqui lux eius ad nos non micat.

B ipsum sua natura lucebat. Siquidem igitur cœlum superius imminebat, terraque expansa erat; atque illud supernè lucebat, hæc infernè lucem excipiebat, vnde tenebræ? Ego sic existimo, Quod aqua terræ superficiem obtegebat, densaque quædam obscuritas & caligo circum aquas constiterat (quod nunc quoque in fluuiis noscitur) obscuritas illa ac nebula caliginem excitans, nubes fecerat; nubesque obumbrantes, tenebras. Quod autem nubes tenebras excitet, docet Scriptura, *Obtenebratumque est cælum in nubibus.*

Ex interiectis nubibus.

3. Reg 18. 45

Operæpretium autem est, vt nec Hæreticorum nesciamus allegorias. Non desunt enim Hæretici, qui ausi sint dicere, Tenebras diabolum esse: abyssum verò,

C dæmonas. Cumque dixit Deus, *Fiat lux*, vt fieret Filius, dixisse. Nec illos pudet, qui diabolum Filio seniorem dicant. Nam si dæmon abyssus est, tenebræ verò diabolus, posteaque dixit Deus, *Fiat lux*, hoc est Filius, nedum pari illi dignitate est, sed & illo senior. Verùm huius impietatis ne meminisse quidem prorsus decebat. Ne tamen nesciretis impiorum dicta ac sententias, istud adduximus. Tunc igitur tenebræ ex nubibus erunt. Sic namque fuerunt in Ægypto, non quod esset nox, sed quod atra obscuritas obducta esset. Sic quoque in Sina extiterunt tenebræ, non quod facta esset nox, sed quod nubes

Tenebræ, diabolus: Origenes perstrictus.

Exod. 11. 21.
Deut. 4. 11.

D obtenebraret. Sic denique etiam se res habuit in Christi Cruce: factæ sunt tenebræ, non nocte incubante, sed quod obumbratio ac obductio (interceptis solaribus radiis) accidit. Sic non temerè aggrediendum diuinis eloquiis.

Tenebræ in Cruce, vt in Ægypto: sic & Orig. & Hieron.

Et spiritus Dei ferebatur super aquas. Spiritum vocat ventum, quemadmodum alio loco dicit, *In spiritu vehementi conteres naues Tharsis*: nempe spiritum, aëris agitationem vocans. Ne enim aliud aërem, aliudque ventum putaueris. Ipse enim aër motu concitus facit ventum, vti experientia testis est. Haud rarò sanè, aut flabello, autve linteo torpentem concitamus aërem, eoque aëris motu ventum conflamus. Vt verò ex spiritus indole ostendatur ventum aëris esse motum, propterea illa voce vsus est, *Superferebatur*. Pro-

Psal. 47. 6.
Spiritus, ventus.

prium enim venti est, vt creaturæ, rebusque mundo hoc inferiori supervolitet ac superferatur.

Gen. 1. 2. *Et dixit Deus, Fiat lux.* Quidni verò dixit Moses dixisse Deum, Fiat cœlum, Fiat mare, sed ibi quidem, *Fecit*, seu creauit; hic autem, *Dixit?* Quod scilicet apud nos sermo præit operi (primùm enim loquimur, ac tunc operamur.) Vt itaque ostendat Deum primùm operari, quò scilicet ostendat omni sermone ocyus creaturam illi præsto fuisse, dum materias potentia conderet, illa vsus est voce, *Fecit*: cùm verò cunctis ornatum allaturus esset (initium autem ornatus, lux erat) conuenienter aptat sermonem. Quodque rursus primum Dei opus lux est, extremum verò Dei opus homo futurus erat primùm Deus sermone lucem efficit, postea verò opere efficit hominem, à luce in lucem mundi fabricam complens.

Lux prima in opere distinctionis. Prima lux creata & postrema.

Quonam autem modo lux homo, audi. Lux res ostendit, earumque index est; mundi lux homo ingressus, artis lucem ostendit, scientiæ lucem. Lux triticum ostendit, animi solertia ac intelligentia panem fecit. Lux vitis vuam ostendit; intelligentiæ lux vinum in vua monstrauit. Lux lanam ostendit; intelligentiæ lux vestimentum monstrauit. Lux montem ostendit; intelligentiæ lux lapicidinam monstrauit. Idcirco etiam Saluator Apostolos lucem vocat, dum ait, *Vos estis lux mundi.* Quid verò causæ est cur eos lucem vocet? Non solùm honoris causa, sed vt etiam spem resurrectionis indicet. Quemadmodum enim lux vespere occasu non perit, sed occulitur, rursumque occultata lucet: sic & homo, quodam velut occasu tumulo conditus, resurrectionis rursus ortui seruatur.

Homo, quomodo lux. Eph. 5. 13. Matth. 5. 14. Lux resurrectionis symbolum.

Fiat lux. Dixit quod facta est, sed modum non significauit; at neque nouit. Sanè quidem factam, inquit, esse lucem scio; quomodo autem facta sit non capio. Idcirco etiam aiebat Saluator Apostolis, *Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate.* Atqui, non est nostrum nosse tempora & momenta, & temporum Dominum ac sæculorum Auctorem licet humanis rationibus comprehendere? *Dixit Deus, Fiat lux, & facta est lux.* O sanctam illam magnamque potentiam! O grandia miracula! *Facta est lux*: & vocat *Deus lucem Diem, & tenebras Noctem.* Quid verò causæ est cur Diem vocet; Græcè ἡμέραν; Quod nimirum quicquid lætum & hilare est, ἥμερον Græcè vocant: quasi mansuetum dicas & placidum. Hincque ideò etiam humanitatem & clementiam, ἡμερότητα dicimus: nec non bestias, quæ securæ sunt & manu tractabiles, ἥμερα nuncupamus. *Et appellauit Deus lucem, Diem; & tenebras appellauit, Noctem.* Quorsum Noctem? Quod noctu dormientem hominem mrotis commonet, velut ferè dicat Disce homo, quis es. Mortalis es; somno seruus addictus es.

Act. 1. 6. Contra Anomæos: quos & Chrys. vbique incessit. Gen. 1. 5. Ἡμέρα & νύξ. Nox & somnus, mortis admonitio.

A Ἐπεφέρετο. ἴδιον γὰρ ἀνέμου τὸ ἐπιφέρεσθαι τῇ δημιουργίᾳ.

Καὶ εἶπεν ὁ Θεός, Γενηθήτω φῶς. διὰ τί δή μοι εἶπε Μωϋσῆς, ὅτι εἶπεν ὁ Θεός, Γενηθήτω οὐρανὸς, Γενηθήτω θάλασσα· ἀλλ' ἐκεῖ μὲν, Ἐποίησεν, ὧδε δὲ, Εἶπεν; ἐπειδὴ παρ' ἡμῖν προηγεῖται ὁ λόγος τοῦ ἔργου (πρῶτον γὰρ λέγομεν, εἶτα ἐργαζόμεθα) βουλόμενος δεῖξαι τὸν Θεὸν πρῶτον ἐργαζόμενον, ἵνα παντὸς λόγου ὀξυτέραν παραστήσῃ τὴν δημιουργίαν, ὅτε μὲν τὰς ὕλας ἐργάζεται δυνάμει, λέγει τὸ, Ἐποίησεν· ὅτε δὲ ἔμελλε κοσμεῖν τὰ πάντα (ἀρχὴ δὲ τοῦ κόσμου τὸ φῶς ἦν) εἰσάγει λόγον ἁρμόζοντα. καὶ ἐπειδὴ πάλιν πρῶτον ἔργον Θεοῦ φῶς, τελευταῖον δὲ ἔργον Θεοῦ ὁ ἄνθρωπος ἦν, πρῶτον ἐργάζεται Θεὸς λόγῳ τὸ φῶς, ὕστερον δὲ B τὸν ἄνθρωπον ἔργῳ, ἀπὸ φωτὸς εἰς φῶς συμπληρῶν.

Καὶ πῶς φῶς ὁ ἄνθρωπος, ἄκουε. τὸ φῶς δείκνυσι τὰ ὄντα· τὸ φῶς τοῦ κόσμου ὁ ἄνθρωπος εἰσελθὼν, ἔδειξέ σοι φῶς τέχνης, φῶς ἐπιστήμης. τὸ φῶς ἔδειξε σῖτον, ἡ σύνεσις ἐποίησεν ἄρτον. τὸ φῶς ἔδειξε τὸν βότρυν τῆς ἀμπέλου, τὸ φῶς τῆς συνέσεως ἔδειξε τὸν οἶνον τὸν ἐν τῷ βότρυϊ. τὸ φῶς ἔδειξε τὸ ἔριον, τὸ φῶς τῆς συνέσεως ἔδειξεν ἱμάτιον. τὸ φῶς ἔδειξεν ὄρος, τὸ φῶς τῆς συνέσεως ἔδειξε τὴν λατομίαν. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Σωτὴρ φῶς καλεῖ τοὺς Ἀποστόλους, λέγων, Ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου. διὰ τί C καλεῖ αὐτοὺς φῶς; οὐχ ἵνα αὐτοὺς τιμήσῃ μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως δείξῃ. ὥσπερ γὰρ τὸ φῶς ἑσπέρας δῦνον οὐκ ἀπόλλυται, ἀλλὰ κρύπτεται, καὶ κρυβόμενον πάλιν φαίνεται· οὕτω καὶ ὁ ἄνθρωπος, ὡς εἰς δύσιν τινὰ, τάφῳ παραπεμφθεὶς, πάλιν τῇ ἀνατολῇ τῆς ἀναστάσεως τετήρηται. Homo, lux.

Γενηθήτω φῶς. εἶπε τὸ γενόμενον, τὸν δὲ τρόπον οὐκ ἐμήνυσεν, ἀλλ' οὐδὲ ἔμαθεν. ὅτι μὲν γὰρ ἐγένετο φῶς, οἶδα, φησί· τὸ δὲ πῶς ἐγένετο, οὐ καταλαμβάνω. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Σωτὴρ ἔλεγε τοῖς Ἀποστόλοις, Οὐχ ὑμῶν ἐστι γνῶναι χρόνους ἢ καιροὺς, οὓς ὁ Πατὴρ ἔθετο ἐν ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ. εἶτα χρόνους καὶ καιροὺς οὐκ ἔστιν ἡμῶν D γνῶναι, καὶ τὸν Δεσπότην τῶν χρόνων καὶ τὸν ποιητὴν τῶν αἰώνων ἐστὶ λογισμοῖς καταλαβεῖν ἀνθρωπίνοις; Εἶπεν ὁ Θεὸς, Γενηθήτω φῶς, καὶ ἐγένετο φῶς. ὢ τῆς ἁγίας ἐκείνης καὶ μεγάλης δυνάμεως. ὢ μεγάλων θαυμάτων. ἐγένετο φῶς. καὶ καλεῖ ὁ Θεὸς τὸ φῶς ἡμέραν, καὶ τὸ σκότος νύκτα. διὰ τί δὲ ἡμέραν καλεῖ; ἐπειδὴ πᾶν φαιδρὸν καὶ ἱλαρὸν ἥμερον λέγεται. διὰ τοῦτο καὶ τὴν φιλανθρωπίαν ἡμερότητα καλοῦμεν, καὶ τὰ θηρία τὰ χειροήθη ἥμερα καλοῦμεν. Καὶ ἐκάλεσεν ὁ Θεὸς τὸ φῶς ἡμέραν, καὶ τὸ σκότος ἐκάλεσε νύκτα. νύκτα διὰ τί; ὅτι νυκτὶ τὸν ἄνθρωπον καθεύδοντα εἰς θανάτου ὑπόμνησιν φέρει, μονονουχὶ λέγων Μάθε ἄνθρωπε, τίς εἶ. θνητὸς εἶ, ὕπνῳ δουλεύεις.

διὰ τί τὰ ὑπὲρ σὲ φαντάζῃ; ἡ γὰρ νὺξ κατανυγή ἐστιν. ὅθεν καὶ Δαβὶδ φησιν, Ἃ λέγετε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, ἐπὶ ταῖς κοίταις ὑμῶν κατανύγητε. ἀμέλει κεῖται ὁ ἄνθρωπος ἐν νυκτὶ οὔτε νεκρὸς, οὔτε ζῶν. ἐρώτησον Αἱρετικὸν, Τί ἐστι, ζῶν, ἢ νεκρὸς; καὶ ἐὰν μὲν εἴπῃ ζῶν; εἰπὲ, Διὰ τί οὖν οὐκ αἰσθάνεται τῶν λαλούντων ἢ περιπατούντων; ἐὰν δὲ εἴπῃ ὅτι νεκρὸς, εἰπὲ, Πῶς οὖν ἀναπνεῖ; τὸ γὰρ ἔμπνεον οὐκ ἔστι νεκρὸν· τὸ μὴ αἰσθανόμενον, οὐκ ἔστι ζῶν. σαυτὸν οὐ βλέπεις, ἀλλὰ τὰ ὑπὲρ σὲ φαντάζῃ; ἀλλὰ ταῦτα ἀρκούντως εἰς τὴν πρώτην ἡμέραν εἰρήσθω. κατέλαβε γὰρ ἡ ἑσπέρα, ὥσπερ κἀκεῖ τὰ τῆς πρώτης ἡμέρας· καὶ κατὰ δύναμιν εἰ καὶ βαθέα ἦν τὰ νοήματα, ὅμως ἐξεθέμεθα· τῶν δὲ πιστῶν ἐστι ἐρευνῆσαι τὰ λεχθέντα, καὶ ζητῆσαι τὴν ἱστορίαν.

Cur ea quæ supra te sunt mente cogitas? Nox siquidem stimulus est & compunctio. Ideirco ait Dauid, *Quæ dicitis in cordibus vestris, in cubilibus vestris compungimini.* Denique jacet homo in nocte neque mortuus, neque viuens. Quære enim ex Hæretico, Quidnam est, vivusne? an mortuus? Ac siquidem Viuus dixerit, dicito, Quid ergo causæ est cur non sentiat loquentes aut ambulantes? Sin autem dixerit Mortuus, dicito, Quonam igitur modo spiritum ducit: nam quod spirat, non est mortuum. Teipsum non vides; aliaque supra te posita sensu animi percipis? Verùm hæc hactenus de prima die. Venit enim vespera, velut ibi quæ primæ diei erant eadem clausit: proque virili nostra, etsi altis sensus ac sententiæ, erant expilcauimus tamen. Porro Fidelium erit rimari quæ dicta sunt, & vt Historiam quærant.

Psal. 4. 5.

Ἠθικόν

Ἡμεῖς δὲ, ἀγαπητοὶ, νηστείας ὄντες θρέμματα, ἐν ἀτροφίᾳ σωμάτων τρυφήσαντες τὰ οὐρανοῦ, σπουδάσωμεν τὴν νηστείαν ἁγίαν φυλάξαι. Ἁγιάσατε γάρ, φησι, νηστείαν. ἡμεῖς αὐτὴν ἁγιάζομεν, ἢ ὑπ' αὐτῆς ἁγιαζόμεθα; ἀλλὰ αὐτὶ ἁγίαν αὐτὴν φυλάξαι, τοῦτο εἰρήκει ὁ Προφήτης. ὥσπερ καὶ ὅτε εὐχόμεθα, Ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου, οὐχὶ ὅτι ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ εὐχόμεθα (τὸ γὰρ ὄνομα αὐτοῦ ἁγιάζει πάντα) ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπικέκληται ἡμῖν (Χριστιανοὶ γὰρ ἀπὸ Χριστοῦ καλούμεθα) λέγει, Τὸ ὄνομα ἐφ' ἡμῖν ἁγιασθήτω. παρὰ γὰρ τῷ ἁγίῳ, πάντα ἅγια. καὶ γὰρ οὐδὲν πλησιάζει Θεῷ μὴ ὂν ἅγιον. ἅγιος γὰρ ὁ Θεὸς, ἐν ἁγίοις ἀναπαυόμενος. καὶ οὐρανὸς δὲ αὐτοῦ ἅγιος. Ἐπακούσεται γὰρ αὐτοῦ ἐξ οὐρανοῦ ἁγίου αὐτοῦ. καὶ Ἄγγελοι ἅγιοι. Ὅταν ἔλθῃ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, μετὰ τῶν ἁγίων Ἀγγέλων αὐτοῦ. ἡ γῆ ἔχουσα τὴν λατρείαν, ἁγία. Καὶ θελήσει, φησὶ, διαστρέψαι διαθήκην ἐπὶ γῆν ἁγίαν αὐτοῦ. καὶ τῷ Δαβὶδ, ἡ αὐλὴ ἁγία, Προσκυνήσατε τῷ Κυρίῳ ἐν αὐλῇ ἁγίᾳ αὐτοῦ. καὶ ὁ Ἡσαΐας, Ἅγιος, γὰρ ὁ ναός σου, θαυμαστὸς ἐν δικαιοσύνῃ. τὰ πρόβατα τὰ ἄλογα τὰ τότε θυόμενα ἅγια ἐλέγετο. Ὡς πρόβατα, φησιν, ἅγια ἐν Ἱερουσαλήμ. ἡ διαθήκη ἁγία. Καὶ δυναμώσει μετὰ πολλῶν διαθήκην ἁγίαν αὐτοῦ. αὐτὴ ἡ πόλις ἁγία ἐλέγετο, Καὶ ἐπὶ τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν, τὴν τῶν πατέρων ἡμῶν, Ἱερουσαλήμ. οὐδὲν προσέρχεται Θεῷ μὴ ὂν ἅγιον. διὸ λέγει Παῦλος, Καὶ τὸν ἁγιασμὸν, οὗ χωρὶς οὐδεὶς ὄψεται τὸν Κύριον.

Nos verò, Charissimi, qui Ieiunij alumni simus, & inedia corporum cœlestibus donati deliciis fuerimus, studeamus vt Ieiunium sanctum custodiamus. *Sanctificate enim, inquit, Ieiunium.* Nos Ieiunium sanctificabimus, an ab ipso sanctificabimur? Verùm id ita dictum à Propheta, pro eo quod est, vt ipsum sanctum seruemus. Vti etiam in Oratione, *Sanctificetur nomen tuum*, non hoc dici, quæ si pro eius nomine oremus (eius enim nomen sanctificat omnia) sed quia nomen eius invocatum est in nobis (à Christo enim dicimur Christiani) Nomen tuum in nobis sanctificetur, petimus. Apud Sanctum enim, omnia sancta sunt. Etenim Deo nihil accedit, nisi quod est sanctum. Deus enim sanctus est, in sanctis requiescens. Quin & cœlum sanctum est. *Exaudiet enim illum de cœlo sancto suo.* Et Angeli sancti sunt, *Cùm venerit Filius hominis in maiestate sua, cum sanctis Angelis suis.* Terra, in qua Dei cultus, sancta est. *Et volet*, inquit, *euertere fœdus super terram sanctam eius.* Dauidi quoque atrium sanctum est. *Adorate Dominum in atrio sancto eius.* Esaias quoque, *Sanctum est templum tuum, mirabile in æquitate.* Brutæ quoque pecudes, quæ tunc immolabantur, sanctæ dicebantur. *Vt oues sanctæ*, inquit, *in Ierusalem.* Fœdus sanctum. *Et confirmabit cum multis fœdus sanctum suum.* Ipsa quoque ciuitas sancta dicebatur. *Et super ciuitatem sanctam Patrum nostrorum, Ierusalem.* Nihil enim Deo accedit, nisi quod sanctum est: Vnde aiebat Paulus, *Et sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum.*

Moral'e.

Ioel. 1 14.
Sanctificate Ieiuniū ac Dei nomen.

Matth. 6. 9.

Psal. 19. 7.

Mat. 8. 38.

Luc. 9. 26.

Psal. 95. 9.

Psal. 64. 5.

Ezech. 36 38

Dan. 6. 27.

Hebr. 12 14.

Ἐνηστεύσαμεν ἀπὸ ἄρτου, νηστεύσωμεν καὶ ἀπὸ ἀδικίας. οὐκ ἐσθίεις ἄρτον· μὴ φάγῃς σάρκας πενήτων, ἐὰν μὴ εἴπῃ καὶ περὶ σοῦ ὁ Θεὸς, Οἱ κατεσθίοντες τὸν λαόν μου ἐν βρώσει ἄρτου. οὐ πίνεις οἶνον· μὴ μεθύσῃ σε θυμὸς, ἵνα μὴ ἀκούσῃς παρὰ τοῦ Νομοθέτου, Θυμὸς αὐτοῖς κατὰ τὴν ὁμοίωσιν τοῦ ὄφεως. καὶ πάλιν, Θυμὸς δρακόντων ὁ οἶνος αὐτῶν. ὅταν γὰρ θλίψῃς πένητα, καὶ στενάξῃ ἐπὶ τὸν Θεὸν, εὑρέθης ἐσθίων

Δρακόντων.

Ieiunauimus à pane, ieiunemus & ab iniquitate. Non comedis panem? ne comodas carnes pauperum, ne de te etiam dicat Deus, *Qui deuorant plebem meam in cibo panis.* Non bibis vinum? ne ira atque furore inebrieris, ne audias ex Legislatore, *Furor illis secundum similitudinem serpentis.* Et iterum, *Furor draconum vinum eorum.* Cùm enim afflixeris pauperem, isque ad Deum ingemuerit, inuentus es qui panem

Psal. 52. 5.

Psal. 57. 5.

Deut. 32. 33.

lacrymarum comedas. Idcirco etiam ait A Deus, *Operiebatis lacrymis altare meum*. Reprehendit Deus eos qui plorarent ad altare;

Malac. 2. 13. & dicit, *Sacerdotes ingredimini, & plorate*.

Joel. 1. 13. Verùm reprehendit, non quod ipsi lugerent, sed quod iniuria affecti (orphani & viduæ) ad altare supplicarent. Et vt ostendat de illis se loqui, subjunxit, *In fletu &*

Joel. 2. 12. *planctu & dolore*.

Præterea æquum est vt ad nostras hostias animum attendamus. Proposita nobis est animi mensa Dei sermo. Corpus quidem ieiunio sanctificatur: animus autem interitu perit nisi cibo alatur. Vtinam verò contingat nos omnes à peccatis corpore ieiunare; mente verò deliciari diuinis B documentis atque doctrinis. Porro fieri non potest, vt Christi panem comedas, & panem lacrymarum, vti ait Paulus. *Non*

1. Cor. 10. 21. *potestis mensæ Christi participes esse, & mensæ dæmoniorum*. Debet igitur qui ieiunat à cibis abstinere; ante omnia verò à peccatis debet sibi temperare. Quotidie enim Angeli censum habent annotantque, Num quis animo proposuerit, vt ab auaritia aut adulterio vel iniustitia, aut etiam alio peccato se abstineat. Hæc enim ipsi Angeli conscribunt ieiunia, eaque Deus recondit & in futurum seruat. Quemadmodum enim, Fratres, libellorum ac suggestionum Magistri cuncta Imperatori nuntiant: sic & Angeli, quæ fiunt omnia, Deo suggerunt, C non vt nescientem doceant, sed vt creaturæ ministrantium ordinem impleant. Sanè millies manducantem beatum prædicaui, præ eo qui ieiunans alicui iniuriam facit. Hæc autem dico, Charissimi, non qui ieiunium proscribam, sed qui pietatem concelebrem. Non enim manducare malum est, sed peccare hoc verò prauum, vti etiam Deus ait de quodam

Vera ieiunia Angelis conscripta Deoque reposita.

Zach. 8. 19. iusto, *Pater tuus nonne comedit, & voluntatem meam fecit?* Sic quoque alio loco, *Ieiunium quartum, & ieiunium quintum, & ieiunium septimum, & ieiunium decimum erit, vobis in gaudium & lætitiam, & in solennitates bonas, & veritatem diligite*.

Cæterum illuxit, Charissimi, Lux sensibus obiecta, vt Lucis auctor concelebraretur. Aduenit vespera, quæ obsignaret D diei cursum. Bona inchoatio, iam quoque finis addatur. Ne ergo malè eam repuleris, sed audi Dauidem, *In finem ne corrumpas*.

Psal. 74. In titulo. Deus autem Lucis huius omnes nos illuminet, sermone, lege, fide, iustitia, castitate, in Christo Iesu Domino nostro, per quem & quo cum Patri gloria vnà cum sancto Spiritu, Amen.

A ἄρτον δακρύων. διὰ τοῦτο λέγει καὶ ὁ Θεός, Ἐκαλύπτετε ἐν δάκρυσι τὸ θυσιαστήριόν μου. ἐγκαλεῖ ὁ Θεὸς τοῖς κλαίουσιν ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ λέγει, Ἱερεῖς εἰσέλθετε καὶ κλαύσατε. ἀλλ᾽ ἐπειδὴ οἱ ἀδικούμενοι ἐνετύγχανον ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου, ὀρφανοί τε καὶ χῆραι. καὶ ἵνα δείξῃ ὅτι περὶ ἐκείνων λέγει, ἐπήγαγε, Κλαυθμῷ καὶ κοπετῷ καὶ κόπῳ.

Ἔτι ἄξιον ἐπιβλέψαι ἐπὶ τὰς θυσίας ἡμῶν. πρόκειται οὖν τράπεζα ψυχῆς, ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος. σῶμα μὲν νηστεῦον ἁγιάζεται· ψυχὴ δὲ μὴ τρεφομένη, φθείρεται. γένοιτο δὲ πάντας ἡμᾶς B τῷ σώματι νηστεύειν ἀπὸ ἁμαρτίας· τὴν δὲ ψυχὴν ἐντρυφᾶν τοῖς θείοις δόγμασιν. οὐ δυνὴ δὲ ἐσθίειν ἄρτον Χριστοῦ, καὶ ἄρτον δακρύων, ὥς λέγει Παῦλος, Οὐ δύνασθε τραπέζης Χριστοῦ μετέχειν, καὶ τραπέζης δαιμονίων. δεῖ τοίνυν τὸν νηστεύοντα ἀπέχεσθαι ἀπὸ βρωμάτων, καὶ πρό τοί γε ἀπὸ ἁμαρτημάτων. καὶ γὰρ καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν Ἄγγελοι σημειοῦνται τίς προέθετο ἀπέχεσθαι ἀπὸ πλεονεξίας ἢ πορνείας ἢ ἀδικίας, ἢ καὶ ἑτέρας ἁμαρτίας. ταύτας γὰρ τὰς νηστείας καὶ Ἄγγελοι ἀναγράφονται, καὶ Θεὸς ταμιεύεται. ὥσπερ γάρ, ἀδελφοί, οἱ ἀπὸ τῶν ἀναφορῶν ἄρχοντες τῷ βασιλεῖ πάντα μηνύουσιν· οὕτω καὶ οἱ Ἄγγελοι τῷ Θεῷ πάντα τὰ γινόμενα, οὐκ ἀγνοοῦντα διδάσκοντες, ἀλλὰ τὴν λειτουργικὴν C τάξιν τῆς δημιουργίας πληροῦντες. ἐγὼ ἐμακάρισα αὖ μυριάκις τὸν ἐσθίοντα, ἢ τὸν νηστεύοντα καὶ ἀδικοῦντά τινα. ταῦτα δὲ λέγω, ἀγαπητοί, οὐ νηστείαν λύων, ἀλλ᾽ εὐσέβειαν κηρύττων. οὐ γὰρ τὸ φαγεῖν κακόν, ἀλλὰ τὸ ἁμαρτάνειν πονηρόν, καθὼς λέγει καὶ ὁ Θεὸς περί τινος δικαίου, Ὁ πατήρ σου οὐκ ἔφαγε, καὶ τὸ θέλημά μου [οὐκ] ἐποίησεν. οὕτω δὴ καὶ ἀλλαχοῦ, Νηστεία ἡ τετάρτη, καὶ νηστεία ἡ πέμπτη, καὶ νηστεία ἡ δεκάτη ἔσται ὑμῖν εἰς χαρὰν καὶ εἰς εὐφροσύνην καὶ εἰς ἑορτὰς ἀγαθάς, καὶ τὴν ἀλήθειαν ἀγαπήσατε.

Ἀλλ᾽ ἐπέλαμψεν, ἀγαπητοί, τὸ αἰσθητὸν D φῶς, ἵνα κηρυχθῇ ὁ τοῦ φωτὸς ἐργάτης. κατέλαβεν ἡ ἑσπέρα σφραγίσασα τῆς ἡμέρας τὸν δρόμον. καλὴ ἡ ἀρχή, προστεθήτω λοιπὸν καὶ τὸ τέλος· μὴ οὖν ἀπώσῃ ταύτην κακῶς, ἀλλ᾽ ἄκουε τοῦ Δαβίδ, Εἰς τὸ τέλος μὴ διαφθείρῃς. ὁ δὲ Θεὸς τοῦ φωτὸς τούτου πάντας ἡμᾶς φωτίσοι, λόγῳ, νόμῳ, πίστει, δικαιοσύνῃ, σωφροσύνῃ, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, δι᾽ οὗ καὶ μεθ᾽ οὗ τῷ Πατρὶ δόξα ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας, Ἀμήν.

A

ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΕΥΤΕΡΑΝ ΗΜΕΡΑΝ τῆς Κοσμοποιίας, καὶ πρὸς τὸν εἰπόντα αὐτῷ, Οὐκ ἔδει ἡμᾶς τοὺς Χριστιανοὺς λέγειν ἐπὶ τοῦ Ἁγιάσματος, Κύριος Σαβαώθ.

ΛΟΓΟΣ Β'.

Ψυχῆς πόθον ἐγείρει Θεοῦ λόγος, καὶ ὥσπερ τινὰ λαμπάδα περιτίθησιν αὐτῇ τὴν χαράν, ἵνα καὶ τοῖς λογισμοῖς λαμπρύνηται, καὶ τὴν διάνοιαν φαιδρύνηται, καὶ τὰ ἁμαρτήματα καθαίρηται, καὶ τὰ νοήματα φωτίζηται. τοιοῦτός ἐστιν ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος τῇ ψυχῇ. B ἡ ἀκόνη οὐκ ἐπιχαρίζεται τῷ σιδήρῳ, ἀλλὰ πρῶτον αὐτὸν παρασκευάζει ἀποπτύσαι τὸν ἰόν· εἶτα παχὺν ὄντα λεπτύνει, ἀμβλὺν ὄντα ὀξύνει, σκοτεινὸν ὄντα λαμπρύνει· σμήχει, φαιδρύνει, ὀξύνει, λεπτύνει. οὕτως οὖν ἐστι καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος, ποιῶν τὴν ψυχὴν ἀποπτύσαι τὸν ἰὸν τῆς ἁμαρτίας, ἀμβλεῖαν οὖσαν ὀξύνων, παχεῖαν οὖσαν λεπτύνων, σκοτεινὴν οὖσαν λαμπρύνων. βούλεται δὲ ἡμᾶς ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος λαμπροὺς μὲν εἶναι κατὰ τὴν ἀποστολικὴν διάθεσιν, τὴν λέγουσαν, Ἵνα ἦτε ὡς φωστῆρες ἐν τῷ κόσμῳ, λόγον ζωῆς ἐπέχοντες. ἰδοὺ ἡ λαμπρότης. βούλεται δὲ ἡμᾶς εἶναι μὴ ἀμβλεῖς, ἀλλὰ ὀξεῖς. Ζῶν γάρ, φησιν, ὁ λόγος C τοῦ Θεοῦ, καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον. βούλεται ἡμᾶς παχεῖς μὴ εἶναι, ἀλλὰ λεπτύνειν τὴν διάνοιαν τοῖς νοήμασιν. ὅπου γὰρ παχύτης, ἀλλοτρία Θεοῦ λόγου ἡ διάνοια· ὅπου δὲ λεπτομερής, οἰκεία Θεοῦ νόμου. διὰ τοῦτο περὶ τῶν παχυτέρων λέγει ἡ Γραφή, Καὶ ἔφαγεν ὁ Ἰακώβ, καὶ ἐνεπλήσθη· ἐλιπάνθη, ἐπλατύνθη, καὶ ἐγκατέλιπε Θεὸν τὸν ποιήσαντα αὐτόν.

ἴσ. διάταξιν

Φέρε τοίνυν καὶ ἡμῶν ὁ θεῖος λόγος καταλαμπέτω τὴν διάνοιαν, καὶ μάλιστα τῆς ἁγίας ταύτης προκειμένης νηστείας, ἣ λεπτύνει τὰ σώματα, καὶ ὀξύνει τὰ φρονήματα. ἔστι γὰρ καὶ νηστεία παντὸς ἁγιασμοῦ τροφός, καὶ μήτηρ εὐσεβοῦς διανοίας. οὐ ζητεῖτε D πῶς νηστεύσωμεν μόνον, ἀλλὰ καὶ πῶς εὐσεβῶς νηστεύσωμεν. πολλοὶ καὶ διὰ δημοσίας χρείας πραγμάτων νηστεύουσιν, ἀλλὰ οὐ λογίζεται αὐτοῖς τοῦτο εἰς νηστείαν. ὁ γὰρ σκοπὸς κρίνεται, οὐχ ἡ ἀνάγκη στεφανοῦται. μετὰ ταύτης οὖν τῆς ἁγιοπρεποῦς κατακαστάσεως καὶ ὁ μακάριος Μωϋσῆς τὸν νόμον ἐπαιδεύετο ἐν τῷ ὄρει, καὶ τὴν δημιουργίαν ἐδιδάσκετο.

Εἴρηται τοίνυν ἡμῖν τῇ χθὲς ἡμέρᾳ, ὅτι ὁ Θεὸς μέλλων διδόναι τὸν νόμον διὰ Μωϋσέως, πρότερον ἔδειξεν ἑαυτὸν δημιουργόν, καὶ τότε νομοθέτην. πόθεν γὰρ ἠδύναντο οἱ Ἰουδαῖοι πιστεῦσαι, ὅτι ὁ Θεὸς ἐποίησεν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς, εἰ μὴ πρῶτον ἐποίησε τὰ θαύματα ἐν Αἰγύπτῳ δεικνύντα αὐτὸν δημιουργὸν τῆς οἰκουμένης; ἡμεῖς

IN ALTERVM DIEM Creationis mundi; & in eum qui obiecerat; Non debere nos Christianos dicere in Sanctificatione, Dominus Sabaoth.

ORATIO ALTERA.

Animi desiderium excitat diuinus sermo, ac velut prælucentem quandam facem, illi gaudium circunducit, quò scilicet, & rationes illustret, & mentem serenet, & peccata depurget, & illius sensa conceptusque illuminet. Talis nimirum est Dei sermo. Quod enim ferro cos est, hoc animo Dei sermo. Cos ferro non blanditur, aut ipsum mitius habet, sed primùm præparat vt rubiginem despuat; tumque crassum existens, tenuat; obtusum, acuit; tenebrosum facit vt niteat; nempe detergit, nitere facit, acuit, tenue reddit. Sic igitur etiam Dei sermo se habet, qui nimirum animum peccati rubiginem despuere faciat; obtusum acuat, crassum tenuet ac subtilem reddat, tenebris obsitum, splendore augeat. Vult itaque Dei sermo nos splendidos esse atque nitere, iuxta ac præcepit Apostolus; cùm ait, *Vt sitis sicut luminaria in mundo, sermonem vitæ pratendentes.* En claritas & splendor. Vult nos non obtusos esse atque hebetes, sed acutos. *Viuus enim est*, inquit, *Dei sermo, & penetrabilior omni gladio ancipiti.* Vult nos non esse crassos, sed sensis ac rationibus animum subtilem præstare. Is enim vbi crassities, à Dei sermone alienus est; vbi autem subtilis est, cum Deo lege necessitudinem habet. Idcirco ait Scriptura, de his qui crassiores existant, *Et comedit Iacob, & saturatus est: impinguatus est, dilatatus est; & dereliquit Deum factorem suum.*

Dei sermo, quæ præstet Animo.

Coti similis.

Phil. 2. 15.

Hebr. 4. 16.

Deut. 32. 15.

Age igitur nostram quoque Dei sermo collustret mentem, ac vel maximè sacro hoc proposito Ieiunio, cuius ea vis, vt tenuet corpora, ac mentes acuat. Est namque etiam Ieiunium omnis sanctificationis nutrix, & piæ mentis parens. Ne solùm quærite quomodo ieiunauerimus; verùm & quomodo piè ieiunauerimus. Non pauci etiam publicæ rerum functionis causa, ac necessitate ieiunant; nec tamen hoc illis ad ieiunium reputatur. Finis enim ac scopus iudicatur, non necessitas coronatur. Cum hac igitur sancta constitutione etiam Moses in monte & Legem docebatur & creationem.

Ieiunii finis religiosus.

Pridie itaque dicebamus, Deum, cùm per Mosem daturus esset Legem, prius sese Creatorem monstrasse, ac tum deinde Legislatorem egisse. Qui enim fieri poterat, vt Iudæi fecisse Deum cœlum & terram, & omnia quæ in eis sunt, crederent, nisi primùm in Ægypto eius generis ab eo miraculis editis, quæ orbis conditorem eum esse ostenderent? Doce-

Asserta Mosi fides, diuinis miraculis.

mus nos vt suadeamus: suadet Deus vt doceat; quod nimirum Moses docturus erat atque dicturus, Fecisse Deum cœlum & terram & mare, & omnia quæ in eis sunt. Nisi enim prius in Ægypto miracula patrasset, ac ostendisset horum omnium creatorum ipsum Opificem esse, nunquam crediturus erat populus, quod Deus cœlum & terram fecisset: Nisi prius extendisset Moses manum in cœlum, indeque grandinem & ignem excussisset, didicissentque populi, fidelis famuli opera, cùm mortalis hæc dextera Dei sermone mota cœlum turbasset, ac creaturam susdeque miscuisset, potiori longè ratione Dei iubentis dexteram cœlum constabilisse ac terram fundasse. Nemo enim creaturam mouet, cuius non auctor ac conditor est.

Exod. 8.16. Ostendendum igitur erat Deum fecisse terram. Extendit Moses manum super terram, & Exierunt sciniphes. Ostendendum rursus erat Deum fecisse ignem. Sumpsit Exod. 9. 8. Moses fauillam de fornace, & sparsit, & impleuit Ægyptiorum corpora vlceribus, flammæ instar efferuescentibus. Ostendendum erat Deum fecisse aquam. Mutata Exod. 7. 20. est aqua in sanguinem. Ostendendum erat Deum fecisse mare. Diuisum est mare, & Exod. 14. 2. transiuit populus. Primùm itaque operum majestate ostendit esse Dominum, tumque esse eum factorum verbis explicauit. Sic & Saluator in Euangelio, non prius docuit, donec miracula patrasset. Primum signum fuit mutatio aquæ in vinum; nec Ioan. 2. 11. ante illud apparet eum docuisse. Decebat enim vt opus præiret, & sermo sequeretur. Vnde & Lucas ait, *Primum quidem sermonem feci de omnibus, ô Theophile, quæ* Act. 1. 1. *cœpit Iesus facere & docere.* Aliàs enim quomodo docuisset Saluator esse se mundi opificem? Nisi cœci oculos illuminasset, Ioan. 9. 5. non ei fides habita esset, dicenti, *Ego sum lux mundi.* Nisi suscitasset Lazarum, non credidissent, qui ex illo audirent, *Ego sum vita & resurrectio.* Nisi Ioan. 11. 25. & 9. 6. sputens in terram lutum fecisset, ac Cæcum liniuisset, nunquam creditus esset, is ipse esse, qui sumpto è terra pulvere Adamum formasset. Nisi supra mare ambulasset, maris Dominus non apparuisset. Nisi increpasset ventum, ventorum Dominum non se prodidisset. Idcirco, homo quidem erat, qui videbatur, vt Deus tamen miraculis coruscans noscebatur.

Saluator itaque in stuporem Discipulos agebat, aiebantque, *Quantus ac qualis* Matth. 8. 27. *est iste, quia venti & mare obediunt ei?* Ostendit primò obsequentia elementa, tumque postea verbis explicauit, omnia per ipsum esse facta. Nisi prius monstratum esset creaturam dicto audientem esse, non habuisset fidem Ioannes Euangelista, dicendo, *Omnia per ipsum facta sunt.* Qui- Ioan. 1. 3. nam fieri poterat vt Apostolis haberetur fides, hominibus lingua imperitis rudi-

A διδάσκομεν, ἵνα πείσωμεν· ὁ Θεὸς πείθει, ἵνα διδάξῃ, ἐπειδὴ ἔμελλε Μωϋσῆς ἐκτίθεσθαι καὶ λέγειν, Ὅτι ὁ Θεὸς ἐποίησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς. εἰ μὴ γὰρ πρῶτον ἐποίησε τὰ θαύματα ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ ἔδειξεν ὅτι τούτων πάντων ἐστὶ τῶν κτισμάτων δημιουργὸς, οὐκ ἂν ἐπίστευσεν ὁ λαὸς, ὅτι ὁ Θεὸς ἐποίησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. ἐξέτεινε πρῶτον Μωϋσῆς τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ κατήνεγκε χάλαζαν καὶ πῦρ, καὶ ἔμαθον οἱ λαοὶ διὰ τοῦ πιστοῦ θεράποντος, ὅτι, εἰ αὕτη ἡ θνητὴ δεξιὰ λόγῳ Θεοῦ κινηθεῖσα τὸν οὐρανὸν ἐτάραξε, καὶ τὴν δημιουργίαν ἐθόλωσε, πολλῷ μᾶλλον ἡ τοῦ Θεοῦ κελεύσαντος δεξιὰ ἥδρασε τὸν οὐρανὸν καὶ ἐθεμελίωσε τὴν γῆν. οὐδεὶς γὰρ κινεῖ B δημιουργίαν, ἣν οὐκ ἐποίησεν.

Ἔδει τοίνυν δειχθῆναι ὅτι ὁ Θεὸς ἐποίησε τὴν γῆν. ἐξέτεινε Μωϋσῆς τὴν χεῖρα εἰς τὴν γῆν, καὶ ἐξῆλθον σκνῖπες. ἔδει πάλιν δειχθῆναι ὅτι Θεὸς ἐποίησε τὸ πῦρ. ἔλαβε Μωϋσῆς αἰθάλην καμιναίαν, καὶ ἔπασε, καὶ ἐπλήρωσε τὰ σώματα τῶν Αἰγυπτίων ἑλκῶν, φλογὸς δίκην ζεόντων. ἔδει δειχθῆναι ὅτι ὁ Θεὸς τὸ ὕδωρ ἐποίησε. μετεβλήθη τὸ ὕδωρ εἰς αἷμα. ἔδει δειχθῆναι ὅτι ἐποίησε τὴν θάλασσαν. ἐπετρώθη ἡ θάλασσα, καὶ παρῆλθεν ὁ λαός. πρῶτον οὖν ἔδειξε διὰ τῶν ἔργων ὅτι δεσπότης ἐστὶ, καὶ τότε ἡρμήνευσε διὰ τῶν λόγων, ὅτι ποιητής. οὕτω καὶ ὁ Σωτὴρ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, οὐ πρότερον ἐδίδαξεν, C ἕως ἐθαυματούργησε. πρῶτον σημεῖον μετέβαλε τὸ ὕδωρ εἰς οἶνον, καὶ οὐ φαίνεται πρὸ τοῦ σημείου τούτου διδάξας. ἔδει γὰρ προλαβεῖν τὸ ἔργον, καὶ ἀκολουθῆσαι τὸν λόγον. διὰ τοῦτο ὁ Συγγραφεὺς λέγει, Τὸν μὲν πρῶτον λόγον ἐποιησάμην περὶ πάντων, ὦ Θεόφιλε, ὧν ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς ποιεῖν τε καὶ διδάσκειν. πῶς [γὰρ ἄλλως] ἔμελλε διδάσκειν ὁ Σωτὴρ, ὅτι ποιητής ἐστι τοῦ κόσμου; εἰ μὴ γὰρ ἐφώτισε τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ, οὐκ ἂν ἐπιστεύθη λέγων, Ἐγώ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου. εἰ μὴ ἤγειρε Λάζαρον, οὐκ ἂν ἐπίστευσαν οἱ ἀκούοντες λέγοντι, Ἐγώ εἰμι ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἀνάστασις. εἰ μὴ πτύσας εἰς τὴν γῆν ἐποίησε πηλὸν καὶ ἔχρισε τὸν τυφλὸν, οὐκ ἂν ἐπιστεύθη ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ λαβὼν χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς καὶ πλάσας τὸν D Ἀδάμ. εἰ μὴ περιεπάτησεν ἐπὶ τῆς θαλάσσης, οὐκ ἂν ἐφάνη δεσπότης τῆς θαλάσσης. εἰ μὴ ἐπετίμησε τῷ ἀνέμῳ, οὐκ ἂν ἐδείχθη δεσπότης τῶν ἀνέμων. διὰ τοῦτο ὁ ἄνθρωπος μὲν ἦν φαινόμενος, διὰ δὲ τῶν θαυμάτων ὡς Θεὸς γνωριζόμενος.

Ὁ Σωτὴρ γοῦν ἐξέπληττε τοὺς μαθητὰς, καὶ ἔλεγον, Ποταπός ἐστιν οὗτος, ὅτι οἱ ἄνεμοι καὶ ἡ θάλασσα ὑπακούουσιν αὐτῷ; ἔδειξε πρῶτον ὑπακούοντα στοιχεῖα, καὶ τότε ἡρμήνευσε διὰ τῶν λόγων, ὅτι πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο. εἰ μὴ πρῶτον ἐδείχθη ἡ κτίσις ὑπακούουσα, οὐκ ἂν ἐπιστεύθη Ἰωάννης ὁ Εὐαγγελιστὴς, λέγων, Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο. πῶς ἠδύναντο οἱ Ἀπόστολοι πιστευθῆναι, ἰδιωτικὴν ἔχοντες γλῶσσαν, συνιστάμενοι περὶ

Θεοῦ Λόγου δημιουργοῦ Σωτῆρος, πανσόφου διδασκάλου; ἀλλ' ἡ γλῶσσα τῶν Ἀποστόλων, τὰ θαύματα ἦν· τὸ στόμα τῶν Ἀποστόλων ἦν νεκρὸς ἐγειρόμενος, χωλὸς περιπατῶν. ὅτι δὲ τοῖς θαύμασιν ἀκολουθεῖ ἡ πίστις, μαρτυρεῖ ἡ Γραφὴ λέγουσα, Διὰ γὰρ τῶν χειρῶν τῶν Ἀποστόλων ἐγίνετο σημεῖα μεγάλα καὶ τέρατα ἐν τῷ λαῷ. ἐξίσταντο δὲ πάντες, καὶ μᾶλλον προσετίθεντο καθ' ἡμέραν ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν πλήθη ἱκανά. προέλαβε τὰ θαύματα, καὶ ἠκολούθησε τὰ δόγματα. οὕτω γὰρ καὶ ἐν τῷ νόμῳ, προηγήσατο τὰ ἐν Αἰγύπτῳ θαύματα δεικνῦντα τὸν Θεὸν δημιουργόν.

Ὁ δὲ Θεὸς ἀγαθὸς ὤν, οὐκ ἠθέλησεν ἑαυτὸν μόνον σημειοῦσθαι ἀλλὰ μερίζεται μετὰ Μωϋσέως καὶ τὴν δόξαν. ἐπειδὴ γὰρ ὁ Θεὸς ἐφάνη ἐξ ὧν ἐποίησε, φαίνεται καὶ Μωϋσῆς ἐξ ὧν ἐδοξάσθη. ὡς γὰρ κατῆλθε κατέχων τὸν νόμον, ἵνα μὴ ὡς ψιλῷ ἀνθρώπῳ προσέχωσι, πληροῖ αὐτοῦ ὁ Θεὸς δόξης τὸ πρόσωπον, ἵνα τὸ λεῖπον τῇ ἀσθενείᾳ τῆς φύσεως πληρώσῃ τὸ περιττὸν τῆς χάριτος. ἐνενόουν γάρ, ὅτι ὄψις δεδοξασμένη οὐκ ἔστιν ἀλλοτρία Θεοῦ. διὰ τί δὲ ἐποίησε λάμψαι τὸ πρόσωπον Στεφάνου; ἐπειδὴ ἔμελλε λιθάζεσθαι ὡς βλάσφημος, εἰπών, Θεωρῶ τοὺς οὐρανοὺς ἀνεῳγμένους, καὶ τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἑστῶτα ἐκ δεξιῶν Θεοῦ, προλαβὼν ὁ Θεὸς ἐστεφάνωσεν αὐτοῦ τὴν ὄψιν ἀγγελικῇ μορφῇ, ἵνα πείσῃ τοὺς ἀγνώμονας, ὅτι εἰ βλάσφημός ἐστι, διὰ τί δοξάζεται;

Χθὲς μὲν οὖν εἴρηται ὑμῖν, ὅτι ὁ Θεὸς ἐκ μὴ ὄντων ἐποίησε τὰ ὄντα τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ. καὶ τὸ θαυμαστόν, ὅτι οὐ μόνον τὴν δημιουργίαν τοῦ Θεοῦ δεικνύουσι τὰ ἔργα, ἀλλὰ καὶ τῶν Αἱρετικῶν τὴν ἀσέβειαν ἐλέγχουσιν. ἐρωτῶ γάρ, Τὰ μὴ ὄντα πῶς ἐγένετο; ἐπειδὴ περὶ τοῦ ὄντος ἐρωτῶσι πῶς ἐγεννήθη; εἰ μὴ ἦν, εἴπωσι, τὰ μὴ ὄντα, πῶς ἐγένετο; εἰ μὴ ἦν, τὸ μὴ ὂν οὐ γίνεται, ὅσον κατὰ λογισμὸν ἀνθρώπινον, οὐ κατὰ θείαν δύναμιν. Ἐνίοτε, λέγει ὁ Αἱρετικός, εἶπεν ὁ Θεός, καὶ ἐγένετο. ἀλλὰ νῦν τὸ πρᾶγμα εἶπες, οὐ τὸν τρόπον. εἶπεν ὁ Θεός, Γενηθήτω φῶς. ἐγένετο τὸ μὴ ὄν. ὁ λόγος μετεβλήθη εἰς πρᾶγμα. οἷον αὐτὴ ἡ φωνὴ ἐξελθοῦσα ἐγένετο φῶς. οὐκοῦν οὐκ ἔστιν ἐκ μὴ ὄντων, ἀλλ' ἐξ ὄντος. τίς γὰρ τολμᾷ εἰπεῖν τὸν Λόγον μὴ ὄντα; οὐκοῦν οὐδὲν ἐποίησεν ἐκ μὴ ὄντων, ἀλλ' ἐξ ἑαυτοῦ· καὶ εὑρίσκεται τὰ κτίσματα ὁμοούσια αὐτοῦ· καὶ ὃ φεύγουσιν ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ, ἁρμόζουσιν ἐπὶ τῶν κτισμάτων.

Ἀλλὰ πάλιν στενούμενοι λέγουσιν. Ἡ βούλησις τοῦ Θεοῦ τὰ μὴ ὄντα ἐπετέλεσεν. εἶτα ἡ μὲν βούλησις τὸ μὴ ὂν ποιεῖ, ἡ δὲ φύσις, τὸ ὂν οὐ γεννᾷ; καὶ ἔστι θαυμαστόν. ὡς ἐν εἰκόνι λέγω. ὑπόθου μοι πηγὴν καὶ πέτραν. τί εὐκολώτερον, τὴν πηγὴν ὕδωρ γεννῆσαι, ἢ τὴν πέτραν; ἡ πηγὴ ἐὰν γεννήσῃ, ἐξ ὧν ἔχει προφέρει· ἡ δὲ πέτρα, ἐξ ὧν οὐκ

A que sermone, dum Deum Verbum Creatorem, Saluatorem, sapientissimum Magistrum astruerent? Verùm Apostolorum lingua, miracula erant. Apostolorum os erat suscitatus mortuus, claudus ambulans. Quod verò fides miraculis comes sit, testis est Scriptura, dum ait, *Per manus enim Apostolorum fiebant signa magna & prodigia in plebe. Stupebant autem omnes, magisque augebatur quotidie virorum ac mulierum non spernenda multitudo.* Præcesserant enim miracula, & sequebatur doctrina. Sic enim etiam in Lege, præcesserunt miracula in Ægypto, quæ Deum rerum Opificem monstrarent.

Apostolorum lingua miracula.

Act. 5. 12. & 2. 7. & 5. 14

B Deus autem cùm bonus sit, noluit ipse solus clarescere; sed cum Mose etiam partitur claritatem. Quod enim Deus ex operibus claruerat, voluit & Mosem ex collato vultus splendore clarere. Cùm enim Legem tenens descenderet, ne tanquam vni ex vulgo illi attenderent, implet Deus eius faciem claritate, vt quod naturæ imbecillitati deerat, abundantia gratiæ expleret. Cogitabant enim, cuius vultus clarificatus sit, à Deo alienum non esse. Quid verò causæ est, cur Stephani vultum fecerit splendescere? Quod nimirum quasi blasphemus lapidandus erat, dicendo, *Video cœlos apertos, & Filium hominis stantem à dextris Dei*, antevertens Deus Angelica forma illius vultum coronauit, vt improbis monstraret, non fore clarificandum, si blasphemus esset.

Exod. 34. 29 Mosis clarificata facies.

Stephani. *Act.* 6 15. & 7. 55.

C Dicebamus heri, fecisse Deum primo die ex non entibus ea quæ sunt: idest, res ex nihilo condidisse. Idque admiratione dignum, quod opera nedum Dei fabricam ostendunt, verum etiam Hæreticorum impietatem redarguunt. Quæro enim, quæ non erant, quomodo facta sunt ac extiterunt? quia de illo qui est sciscitantur, Quomodo natus sit? Si non erant, quæso te, non entia, quomodo facta sunt? Nisi erat, non ens non fit; quod ad humanam attinet rationem, non quod ad diuinam virtutem. Quandoque, inquit Hæreticus, dixit Deus, & factum est. Verùm nunc rem dixisti, non modum. *Dixit Deus, Fiat Lux.* Factum est quod non erat. Sermo in rem mutatus est: puta, vox ipsa egressa, lux facta est. Ergo non ex non entibus, sed

Aduersus Arianos pro Filij Deitate.

Ipse creationis modus nobis ignotus.

D ex ente est. Quis enim audeat dicere Sermonem non esse, aut non ens esse? Igitur Deus nihil fecit ex non entibus, sed ex seipso: inueniunturque creaturæ ei consubstantiales. Quodque in Filio cauere student, id creaturis conuenire existimant.

Verùm rursus arctati, dicunt, Dei voluntas ea quæ non erant, effecit. Atqui voluntas quidem, quod non est, facit; natura verò quod est non progignit? Ac certè mirandum. Quasi sub exemplo loquor. Sunto nobis fons & petra. Quid facilius, fontem aquam gignere, an petram? Fons gignendo, ex his quæ habet producit: petra verò, ex his quæ non ha-

bet. Ergo petra id genuit, quod non erat, ex quibus non habebat; nec fons, quem in se fontem habebat, genuerit? At quonam modo facta sunt, quæ non erant? Num casus erat? Non ens nomen est, non verò aliquid est. Non idcirco quia dico, Ex non entibus, existimaueris non ens aliquid esse. Ergo quod est nescis dicere, ex non ente quomodo factum est (id est ex nihilo) cumque QVI EST, scrutari audeas quomodo sit natus ex eo QVI EST? Nullæ creaturæ à principio erant, & factæ sunt; vnigenitus Sermo ac mundi conditor non factus est à principio, sed erat. Illa non erant, sed facta sunt: Sermo erat in principio, non factus: hæc verò facta sunt in principio cùm non essent.

Gen. 1, 2. Pij sensus Scripturæ, iique falsi. *Terra autem*, inquit, *erat inuisibilis*. Quid sibi vult ea vox, *inuisibilis*? Non me latet multos sanctorum Patrum ita exposuisse, *Terra inuisibilis erat*, seu inaspecta, eo quod aqua operiebatur. Multi sunt sensus pij quidem, sed non veri. Puta, tres amici Iob pio sensu, sed falso damnatus ab amicis. Iob, viso illo malis affici, Virum sanctum condemnauerunt, quasi iustè illis obnoxium, aiebantque, Nisi viduas afflixisses, nisi pupillos injustè expoliasses, nunquam tibi Deus hæc inflixisset. Et tamen quia eos latebat Dei scopus, maluerunt eum damnare, vt iustè mala perpetientem, quàm vt aduersus Deum, quasi injustè malis afflixisset, sententiam ferrent. Dei causam egerant, & tamen eos reprehendit Deus. Iob 42. 7. *Quare non locuti estis recta aduersus seruum meum?* Est igitur sensus pius quidem, sed non verus.

Quid igitur sibi vult, *Terra autem erat invisibilis*? Interpretes clarè exposuerunt. Ait enim Aquila, *Terra autem erat vacuitas & nihil*. Dicitur verò *invisibilis*, quasi inconspicua, non quod non appareret, sed velut quis dicat, quod ornatu careret. Nondum erat læta facie stirpibus consita, nondum erat fructibus coronata, nondum erat fluuiis fontibusque cincta, nondum vario alio ornatu decorata. Eratque inconspicua (ἀόρατος) nondum scilicet præparata, vt progignendis ex se stirpibus atque frugibus esset idonea. Ait Scriptura de viro quodam forti ac eleganti forma. Exod. 2. 14. *Nonne hic est, qui percussit virum Ægyptium* ὁρατόν; Num ergo vir est invisibilis? Sed dignus, inquit, qui videatur & spectabilis. Sicut ergo Ægyptium vocavit virum *visibilem*, tanquam dignum qui videretur, sic & terram informem, *invisibilem*. nuncupavit.

Gen. 1. 6. Die secundo *dixit Deus*, *Fiat firmamentum in medio aquæ, & diuidat inter aquam & aquam*. Fecit igitur Deus hocce cœlum, non quod superius est, sed quod Firmamentum: Hebr. *Expansio*. oculis cernitur, ex aquis glaciei in morem concretum ac congelatum. Velim rem coram repræsentare. Multa enim nostro melius visu traduntur, quàm verbo. Firmamentum vnde dictum. Aquarum hæc moles terræ extabat, puta cubitis triginta. Tunc dixit Deus, *Fiat firmamentum in medio aquæ*: exindeque

A ἔχει. εἶτα τὸ μὴ ὂν ἐγέννησεν ἡ πέτρα ἐξ ὧν οὐκ εἶχε· καὶ ἡ πηγὴ οὐκ ἐγέννησεν ἣν εἶχεν ἐν ἑαυτῇ πηγήν; καὶ πῶς ἐγένετο τὰ μὴ ὄντα; αὐτοματισμὸς ἦν; μὴ ὂν ὄνομά ἐστιν, οὐκ ἔστι δέ τι. μὴ ἐπειδὴ λέγω, Ἐκ μὴ ὄντων, νομίσῃς εἶναί τι μὴ ὄν. εἶτα τὸ ὂν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος οὐκ οἶδας εἰπεῖν πῶς ἐγένετο, καὶ τὸν ὄντα ἐκ τοῦ ὄντος τολμήσεις πολυπραγμονεῖν πῶς ἐγεννήθη; πάντα τὰ κτίσματα οὐκ ἦν ἀπ' ἀρχῆς, καὶ γέγονεν· ὁ μονογενὴς Λόγος καὶ κτιστὴς τοῦ κόσμου οὐκ ἐγένετο ἀπ' ἀρχῆς, ἀλλὰ ἦν. ταῦτα οὐκ ἦν, καὶ ἐγένετο· ὁ δὲ ἦν ἐν ἀρχῇ, μὴ γενόμενος· ταῦτα δὲ ἐγένετο ἐν ἀρχῇ μὴ ὄντα.

Ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος, φησι. Τί ἐστι τὸ, ἀόρατος; B οἶδα πολλοὺς τῶν ἁγίων Πατέρων εἰρηκότας Ἀόρατος ἦν ἡ γῆ, ἐπειδὴ τῷ ὕδατι ἐκαλύπτετο. πολλὰ τῶν νοημάτων ἐστὶ μὲν εὐσεβῆ, οὐκ ἀληθῆ δέ. οἷον οἱ τρεῖς φίλοι τοῦ Ἰὼβ θεασάμενοι αὐτὸν ἐν πειρασμῷ, κατέκριναν τὸν Ἅγιον, ὡς δικαίως πάσχοντα, καὶ ἔλεγον, Εἰ μὴ χήρας ἐλύπησας, εἰ μὴ ὀρφανοὺς ἐπλεονέκτησας, οὐκ ἄν σοι ὁ Θεὸς ἐπήγαγε ταῦτα· καὶ ὅμως ἐπειδὴ ἠγνόουν τὸν σκοπὸν τοῦ Θεοῦ, εἵλοντο μᾶλλον καταχρῖναι τοῦτον, ὡς δικαίως πάσχοντα, ἢ καταψηφίσασθαι τοῦ Θεοῦ, ὡς ἀδίκως ἐπαγαγόντος. ὑπὲρ Θεοῦ ἐποίησαν, καὶ ἐλέγχει αὐτοὺς ὁ Θεός. Διὰ τί οὐκ ἐλαλήσατε ὀρθὰ κατὰ τοῦ θεράποντός μου; ἔστιν οὖν νόημα εὐσεβὲς μὲν, Sic & MS. Alex. Syr. & Arab. ex alio affixo.
C οὐκ ἀληθὲς δέ.

Τί οὖν ἐστιν, Ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος; οἱ Ἑρμηνευταὶ ἡρμήνευσαν σαφῶς. λέγει γὰρ ὁ Ἀκύλας, Ἡ δὲ γῆ ἦν κένωμα καὶ οὐδέν. ἀόρατος δὲ λέγεται, οὐχ ὅτι οὐκ ἐφαίνετο, ἀλλ' ὡς ἂν εἴποι τις, ἀκόσμητος. οὐδέπω ἦν φαιδρυνομένη τοῖς φυτοῖς οὐδέπω καρποῖς ἐστεφανωμένη, οὐδέπω ποταμοῖς καὶ πηγαῖς διεζωσμένη, οὐδέπω τῇ ἄλλῃ εὐκοσμίᾳ πεποικιλμένη. καὶ ἦν ἀόρατος, μηδέπω κατασκευασθεῖσα πρὸς ἐπιτηδειότητα τοῦ γεννᾶν. λέγει ἡ Γραφὴ περί τινος ἀνδρείου καὶ εὐμόρφου, Οὐχ οὗτος, φησὶν, ἐπάταξε τὸν ἄνδρα τὸν Αἰγύπτιον ὁρατόν; D ἔστιν οὖν ἀνὴρ ἀόρατος; ἀλλ' ἄξιος, φησι, τοῦ ὁρᾶσθαι. ὥσπερ οὖν τὸν Αἰγύπτιον εἶπεν ἄνδρα ὁρατὸν, ὡς ἄξιον τοῦ ὁρᾶσθαι, οὕτω καὶ τὴν γῆν ἄμορφον, ἀόρατον ἐκάλεσε.

Τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ εἶπεν ὁ Θεὸς, Γενηθήτω στερέωμα ἐν μέσῳ τοῦ ὕδατος, καὶ ἔστω διαχωρίζον ἀναμέσον ὕδατος καὶ ὕδατος. ἐποίησεν οὖν τὸν οὐρανὸν τοῦτον, οὐ τὸν ἐπάνω, ἀλλὰ τὸν ὁρώμενον, ἐξ ὑδάτων πήξας ὡς κρύσταλλον. βούλομαί σοι παραστῆσαι πρᾶγμα. πολλὰ γὰρ τῇ ὄψει μᾶλλον ἡμῶν, ἢ τῷ λόγῳ παραδίδοται. τοῦτο τὸ ὕδωρ ὑπερεῖχε, φέρε εἰπεῖν, τῆς γῆς πήχεις τριάκοντα. εἶτα εἶπεν ὁ Θεὸς, Γενηθήτω στερέωμα ἐν μέσῳ τοῦ ὕδατος. καὶ λοιπὸν

ἐν με-

ἐν μέσῳ τῶν ὑδάτων ἐπάγη πῆγμα κρυσταλλῶδες, καὶ ἐκούφισε τὸ ἥμισυ τοῦ ὕδατος ἄνω, καὶ κατέλιπε τὸ ἥμισυ κάτω, καθὼς γέγραπται, Γενηθήτω στερέωμα ἐν μέσῳ τοῦ ὕδατος, καὶ ἔστω διαχωρίζον ἀναμέσον ὕδατος καὶ ὕδατος. διὰ τί δὲ αὐτὸ καλεῖ στερέωμα; ἐπειδὴ ἀπὸ ἀραιῶν ὑδάτων καὶ διαλυομένων αὐτὸ ἐστερέωσε. διὰ τοῦτο καὶ Δαβὶδ φησιν, Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν στερεώματι δυνάμεως αὐτοῦ. καὶ ἵνα ἑτέρῳ χρήσωμαι ὑποδείγματι, ὥσπερ καπνὸς ἐπειδὰν ἀπὸ ξύλων καὶ πυρὸς ἀναδοθῇ, ἠραιωμένος ἐστὶ καὶ κεχαυνωμένος· ἐπειδὰν δὲ δράμῃ εἰς ὕψος, εἰς νεφέλης παχύτητα μεταρρυθμίζεται, οὕτω καὶ τῶν ὑδάτων τῶν ἠραιωμένων ὁ Θεὸς τὴν φύσιν ὑψώσας ἔπηξεν ἄνω. καὶ ὅτι ἀληθὲς τὸ ὑπόδειγμα, μαρτυρεῖ Ἡσαΐας, λέγων, Ὅτι οὐρανὸς ὡς καπνὸς ἐστερεώθη. παγεὶς τοίνυν ἐν μέσῳ τῶν ὑδάτων ὁ οὐρανὸς, ἐκούφισε τὰ ἡμίσεα τῶν ὑδάτων ἄνω.

Διὰ τί δὲ ἄνω ὕδατα; πρὸς ποίαν χρῆσιν; ἵνα τις πίῃ; ἵνα τις πλεύσῃ; ὅτι μὲν γάρ ἐστιν ὕδατα ἄνω, μαρτυρεῖ Δαβὶδ, λέγων, Καὶ τὸ ὕδωρ τὸ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν. πρόσεχε λοιπὸν τῇ σοφίᾳ τοῦ δημιουργοῦ. κρυσταλλώδης ἦν ὁ οὐρανὸς, ἐξ ὑδάτων παγείς. ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλε δέχεσθαι ἡλίου φλόγα καὶ σελήνης, καὶ ἄστρων ἄπειρα πλήθη, καὶ εἶναι ὅλος πυρὸς πεπληρωμένος, ἵνα μὴ ὑπὸ τῆς θερμότητος λυθῇ, ἢ φλεχθῇ, ἐπέστρωσε τοῖς νώτοις τοῦ οὐρανοῦ τὰ πελάγη ἐκεῖνα τῶν ὑδάτων, ἵνα λιπαίνῃ καὶ ἐπαλείφῃ αὐτοῦ τὰ νῶτα, καὶ οὕτως ἀντέχῃ πρὸς τὴν φλόγα, καὶ μὴ φρύγηται. ἔχεις δὲ καὶ ὑπόδειγμα. ὥσπερ σήμερον ἐὰν ἐπιθῇς λέβητα ἐπάνω πυρὸς, ἐὰν μὲν ὕδωρ ᾖ, ἀντέχει πρὸς τὸ πῦρ· ἐὰν δὲ μὴ ἔχῃ, διαλύεται. οὕτω καὶ ὁ Θεὸς ἀντέθηκεν ἀντίπαλον τῷ πυρὶ τὸ ὕδωρ, ἵνα ἔχῃ ἀρκοῦσαν τὴν διαμονὴν ἐκ τῶν ἄνωθεν ἐπαλειφόντων αὐτὸν ὑδάτων.

Καὶ βλέπε τὸ θαυμάσιον. τοσοῦτο πλεονάζει τῷ οὐρανίῳ σώματι τὸ ὑγρὸν ὑπὸ τοσούτου πυρὸς πολεμούμενον, ὅτι τῇ γῇ δανείζει. ἐπεὶ, πόθεν ἡ δρόσος; νεφέλη οὐδαμοῦ, ὁ ἀὴρ ὕδωρ οὐκ ἔχει. ἢ δῆλον ὅτι ὁ οὐρανὸς ἐκ τοῦ πλεονάζοντος αὐτῷ ἀποστάζει. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Πατριάρχης Ἰσαὰκ εὐλογῶν τὸν Ἰακὼβ, ἔλεγε, Δῴη σοι ὁ Θεὸς ἀπὸ τῆς δρόσου τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἀπὸ τῆς πιότητος τῆς γῆς. λέγεται δὲ, ὦ ἀδελφοὶ, ὅτι ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως ὑποχωρεῖ τὸ ὕδωρ τὸ ἄνω, καὶ ὁ οὐρανὸς λύεται μὴ ἔχων ὑδάτων τὴν σύστασιν, καὶ ἄστρα πίπτει μὴ ἔχοντα ὁδὸν ἢ βάσιν. ταῦτα οὐκ ἐγὼ λέγω ἁπλῶς, ἀλλ' ἡ γραφὴ διδάσκει. Εἱλιγήσεται γὰρ ὁ οὐρανὸς, ἀντὶ τοῦ φρυγόμενος. τὸ γὰρ φρυγόμενον, εἱλεῖται. καὶ τὰ ἄστρα πεσεῖται, φησὶν, ὡς φύλλα ἀμπέλου.

Πρόσεχε δὲ, παρακαλῶ, καὶ ἑτέραν χρείαν. τὰ ὕδατα τὰ ἐπάνω τῶν οὐρανῶν, οὐ μόνον συντηρεῖ τὸν οὐρανὸν, ἀλλὰ καὶ τὴν φλόγα τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης κατακέμπτει. εἰ γὰρ ἦν διαφανὴς ὁ οὐρανὸς, ὅλη ἡ αὐγὴ ἄνω ἔτρεχε. τὸ γὰρ πῦρ ἀνω-

A in medio aquarum glaciei in morem fixa concretio est, leuauitque dimidiam aquæ partem sursum, ac dimidiam inferius reliquit, sicut scriptum est, *Fiat firmamentum in medio aquæ, & diuidat inter aquam & aquam.* Quid verò causæ est cur illud vocet firmamentum? Quod nimirum ex rariore ac dissoluta aquarum substantia illud firmauerit. Idcirco etiam ait Dauid, *Laudate eum in firmamento virtutis eius.* Et vt alio vtar exemplo, quemadmodum fumus ex lignis ignique diffusus, rarior est atque mollior: vbi autem sublimis ascenderit, in nubem immutatus crassescit: sic quoque Deus aquas rarefactas eleuans, in excelsis fixit & quasi congelauit. Verumque esse exemplum testis est Esaias, cùm dicit, *Cœlum vt fumus firmatum est.* Cœlum itaque in medio aquarum
B congelatum, mediam aquarum partem in sublimibus leuauit.

Firmamentum vnde dictum.

Psal. 150. 1.

Isai. 51. 6.

Cur verò in excelsis aquæ? in quem vsum positæ? vt quis bibat? vt quis nauiget? Sanè esse quidem aquas in superioribus testis est Dauid, cùm ait, *Et aqua quæ super cœlos sunt.* Attende iam Creatoris sapientiam. Erat cœlum glaciei in morem ex aquis concretum. Quia enim Solis flammam & Lunæ, siderumque immensam multitudinem excepturum erat, ac totum igne plenum erat futurum, ne nimio calore solueretur ac exureretur, substrauit cœli conuexo aquarum illa æquora, quibus quasi impinguaret atque liniret, vt
C in eum modum incendio illi resisteret, nec illo cremaretur. Nec verò exemplum deest. Velut enim si hodie lebetem igni imponas, eique aquam injeceris, igni resistit: sin autem illa desit, dissoluitur. Sic & Deus igni aduersarium aquam commisit, vt cœlo, ex aquis eius conuexa linientibus abundè suppeteret quo duraret ac incolume foret.

Psal. 148. 4.

Aquarum vsus suprà cœlos.

Simile.

Ac vide miraculum. Adeo abundat cœlesti corpori humor, etsi tanta ignis vi illi infensa, vt & terræ commodet. Nam rogo, vnde ros? Nusquam nubes est; aër aquam non habet. Nonne liquet, inde esse quod cœlum, quibus abundat, illi distillet. Vnde & Isaac Patriarcha benedicens Ia-
D cob, aiebat, *Det tibi Deus de rore cœli, & de pinguedine terræ.* Aiunt verò, Fratres, in die iudicij fore, vt superior aqua recedat, cœlumque soluatur, quod ipsum aquarum illa coagmentatio deficiat; & stellæ cadant, quæ nec iter nec fixam sedem habeant. Hæc porro non temere dicimus, sed Scriptura docet. *Cœlum* enim, inquit, *complicabitur* (pro eo ac dicat, torrebitur: quod enim torretur, conuoluitur ac contorquetur) *& stellæ cadent sicut folia de vite.*

At concrescit ros non procul à terra.

Gen. 27. 28.

Isai. 38. 4.
Apoc. 6. 14.

Attende verè etiam, quæso vsum alium. Aquæ quæ super cœlos sunt, nedum cœlum conseruant, verum etiam Solis flammam ac Lunæ demittunt. Nam si cœlum pellucidum esset, eius omnis splendor sursum effugeret. Ignis enim cùm natura sur-

Aquarum supra cœlos vsus alius.

sum feratur, terram desertam relinqueret. A Idcirco igitur immensa aquarum vi cœlum superius densauit, vt splendor in arctum coactus, in terram descenderet. Vide Artificis sapientiam ac solertiam. Habes verò & in teipso Artificis eiusdem sapientiæ specimen. Fecit Deus in te etiam quatuor elementorum effigiem. Cogita mihi caput istud, cœlum superius. Quæ sunt supra linguam, cœlum alterum, id est, firmamentum; vnde etiam à cœli figura *οὐρανίσκος* (quasi paruum cœlum) vocatur. Superius in abditis nullique conspicuis, cerebrum quod non videatur: inferius lingua, quæ conspiciatur; vti nimirum cœlum superius in inuisibilibus est: mundus verò in his quæ loquamur. Ac sicut in elementis, terra quidem grauis B occurrit; aqua verò; terra quidem levior, verùm igne grauior: sic quoque in nobis sensus, gustus, olfactus, auditus, visus, nec omnes pares sunt. Hinc rem probato. Si cuius gustum veli percipere, nisi linguæ admoueris quod gustandum est, sensum non facis. Crassior enim sensus est, nec potest procul percipere. Olfactus verò procul percipit. Puta, per domum transis, odoris fragrantiam percipis, quam non vides. Rursus visus olfactu celerior est: videt enim è monte latè fusas planities. Visu rursus mens subtilior: cogitat cœlum, terram, mare; & vbique inuenitur. Idcirco etiam mens Dei est simulacrum. C Cogitat mens, moxque penes seipsam fora condit; turbam, populum effingit, sibique repræsentat. Erubescant Hæretici. Mens talia operatur, mentisque Artifex, omni olfactu subtilior, non celeriorem habet operationem? non creandi vim promptiorem? non naturam comprehensione majorem?

Homo mundi imago.

Mens, Dei imago.

Volo autem, Fratres, ad vos loqui, quod quidem à fide extraneum sit, quod attinet ad impietatem, quod verò ad examen, sic est ei conjunctum; vt noueritis quanta moueat diabolus, quanta suggerat Hæreticis, vel hi potius diabolo. Hodie quidam Hæreticus, frequenti sacrorum Virorum Patrumque concione ad nos veniens, aiebat (Dico porro ipsis illius verbis, ne fortè sermo aliter auditus, aliter feriat) D Aiebat, inquam, *Pater & Filius & Spiritus sanctus, vna diuinitas, vna virtus, vnum regnum. Auferendum autem ab animo (non enim ab altari dico) ne in Sanctificatione Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Sabaoth, dicatur. Ac nisi*, inquit, *abstuleritis, Christiani non estis.* Vidisti procacem audaciam furoremque diaboli? Vidisti radicem pugnantis Deo impietatis? Vidisti exuperantem blasphemiam? Pietatis caput voluit auferre, eneruare mysterium, fidem abolere, fundamenta eruere.

Hæretici inepta, abolendum Trisagiū, quasi non ad verum Deum referatur.

Et vide diaboli astutiam. Præstruxit vt diceret, *Pater & Filius & Spiritus sanctus, vna diuinitas, vna virtus, vnum regnum.* Venenum melle temperauit. Sem-

A φερὲς ὤν, ἔρημον τὴν γῆν κατελίμπανε. διὰ τοῦτο γοῦν ἐπίλησε τὸν οὐρανὸν ἄνωθεν ἀπείροις ὕδασιν, ἵνα ἡ αὐγὴ στενομένη κάτω πέμπηται. ὅρα τοῦ τεχνίτου τὴν σοφίαν. ἔχεις δὲ καὶ ἐν σεαυτῷ τοῦ τεχνίτου τῆς σοφίας τὴν εἰκόνα. ἐποίησεν ὁ Θεὸς καὶ ἐν σοὶ τῶν τεσσάρων στοιχείων τὴν εἰκόνα. νόησόν μοι τὴν κεφαλὴν ταύτην, τὸν οὐρανὸν τὸν ἄνω· τὰ ἐπάνω τῆς γλώσσης, τὸν ἄλλον οὐρανόν, τουτέστι τὸ στερέωμα. ὅθεν καὶ οὐρανίσκος καλεῖται. ἄνω ἐν τοῖς ἀοράτοις ὁ ἐγκέφαλος μὴ φαινόμενος· ἐν τῷ κάτω γλῶσσα φαινομένη· ὥσπερ οὖν ὁ οὐρανὸς ὁ ἄνω ἐν τοῖς ἀοράτοις, ὁ δὲ κόσμος ἐν τοῖς λαλουμένοις. καὶ ὥσπερ ἐν τοῖς στοιχείοις εὑρίσκεις τὴν μὲν γῆν B βαρεῖαν, τὸ δὲ ὕδωρ τῆς μὲν γῆς κουφότερον, τοῦ δὲ πυρὸς βαρύτερον· οὕτω καὶ ἐν ἡμῖν αἱ αἰσθήσεις, γεῦσις, ὄσφρησις, ἀκοή, ὄψις, καὶ οὐ πᾶσαι ἴσαι. λάβε τὴν ἀπόδειξιν. ἐὰν θέλῃς τινὸς γεύσασθαι, ἐὰν μὴ πλησιάσῃς τῇ γλώσσῃ τοῦ γευομένου, οὐ λαμβάνεις αἴσθησιν. παχεῖα γάρ ἐστι, καὶ οὐ δύναται πόρρωθεν οὖσα ἀντιλαμβάνεσθαι. ἡ ὄσφρησις δὲ μακρόθεν ἀντιλαμβάνεται· οἷον παρέρχῃ δι' οἰκίας· ὀσφραίνῃ θυμιάματος, ὃ μὴ ὁρᾷς. πάλιν ἡ ὄψις τῆς ὀσφρήσεως ταχυτέρα. βλέπει γὰρ ἀπὸ ὄρους πλάτη μεγάλα. τῆς ὄψεως πάλιν ὀξύτερος ὁ νοῦς. ἐννοεῖ οὐρανόν, γῆν, θάλασσαν, καὶ πάντῃ εὑρίσκεται. διὰ τοῦτο καὶ εἰκὼν Θεοῦ ὁ νοῦς. ἐν- C νοεῖ ὁ νοῦς, καὶ εὐθέως κτίζει παρ' ἑαυτοῦ ἀγοράς, ἀναζωγραφεῖ ὄχλον, δῆμον· αἰδεσθήτωσαν Αἱρετικοί· νοῦς τοιαῦτα ἐργάζεται, καὶ ὁ τοῦ νοῦ τεχνίτης, πάσης ὀσφρήσεως ὀξύτερος, οὐ" ταχεῖαν ἔχει τὴν ἐνέργειαν, οὐ σύντομον" περὶ τὴν δημιουργίαν, οὐκ ἀκατάληπτον τὴν φύσιν;

Βούλομαι δέ, ἀδελφοί, εἰπεῖν εἰς ὑμᾶς, τὸ ξένον μὲν ὅσον εἰς ἀσέβειαν, σύντροφον δὲ τῆς πίστεως, ὅσον εἰς ἐξέτασιν· ἵνα μάθητε πόσα καινοτομεῖ ὁ διάβολος, πόσα εὑρίσκει, πόσα ὑποβάλλει τοῖς Αἱρετικοῖς· μᾶλλον δὲ ἐκείνῳ οἱ Αἱρετικοί. σήμερόν τις ἐπὶ ἁγίων ἀνδρῶν καὶ πατέρων ἐλθὼν πρὸς ἡμᾶς Αἱρετικὸς ἔλεγε (λέγω δέ, ἵνα μήποτε ὁ λόγος ἄλλως ἀκουσθείς, ἄλλως πλήξῃ) D Πατὴρ γάρ, φησι, καὶ Υἱὸς καὶ ἅγιον Πνεῦμα, μία θεότης, μία δύναμις, μία βασιλεία. δεῖ δέ, φησιν, ἐξαιρεθῆναι ἀπὸ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ (οὐ γὰρ λέγω ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου) τὸ λέγειν ἐν ἁγιασμῷ, Ἅγιος, Ἅγιος, Ἅγιος Κύριος Σαβαώθ. ἐὰν τοῦτο, φησί, μὴ περιέλητε, Χριστιανοὶ οὐκ ἐστέ. εἶδες τοσαύτην τόλμαν καὶ μανίαν τοῦ διαβόλου; εἶδες ῥίζαν θεομαχίας; εἶδες ὑπερβολὴν βλασφημίας; ἀποκεφαλίσαι ἠθέλησε τὴν εὐσέβειαν, ἐκνευρῶσαι τὸ μυστήριον, ἀφανίσαι τὴν πίστιν, ἐκριζῶσαι τὰ θεμελιωθέντα.

Mal. Sauil. ἰσ. ἀνχθῇ

Καὶ ὅρα τὸ δεινὸν τοῦ διαβόλου. προέπηξεν αὐτῷ εἰπεῖν, Πατὴρ καὶ Υἱὸς καὶ ἅγιον Πνεῦμα, μία θεότης, μία δύναμις, μία βασιλεία. ἐκέρασε τὸ δηλητήριον μέλιτι. ἀεὶ

A γὰρ τὸ ψεῦδος ὅταν θέλῃ πιστευθῆναι, ἐὰν μὴ πήξῃ θεμέλιον δοκούσης ἀληθείας, οὐ πιστεύεται. καὶ ὅπως, ἄκουε. οὐδὲν μὲν ὅμοιον, λέγω δέ. Ῥαὰβ ἡ πόρνη ὅτε ἐδέξατο τοὺς κατασκόπους, ἠρωτήθη, Εἰσῆλθον πρὸς σὲ οἱ ἄνδρες; λέγει, Ναί. τὸ πρῶτον ἀληθές· ἀλλ' ἐξῆλθον φησί. τὸ δεύτερον ψεῦδος. εἰ εἶπεν, Οὐκ εἰσῆλθον, ἠρευνᾶτο ἡ οἰκία. εἶπε τἀληθές, ἵνα ἐντρέψῃ· ἐπήγαγε τὸ ψεῦδος, ἵνα ἀπατήσῃ. οὕτω καὶ οὗτος. ἐρωτώντων δὲ ἡμῶν διὰ τί ἐξέλωμεν τὸν ἁγιασμὸν, ἔλεγεν, ὅτι ἄλλου ἐστὶ Θεοῦ ὄνομα· οὐκ ἔστιν οὔτε τοῦ Χριστοῦ, οὔτε τοῦ Πατρός. εἶδες τὸ ἐξουθενημένον καὶ μιαρὸν στόμα; ἠγνόησε δὲ ἀπὸ ἰδιωτείας, ὅτι τὸ Σαβαώθ, οὐκ ἔστιν ὄνομα Θεοῦ, ἀλλ' ὄνομα στρατιῶν, τουτέστι, Κύριος τῶν δυνάμεων. λέγω δὲ καὶ B τὴν αἰτίαν· ἀλλὰ περὶ τοῦ τέλους εὐαγγελίζομαι ὑμᾶς, μετενόησε, προσέπεσεν, ἀνεθεμάτισεν, ηὔξατο, ἐδέχθη.

Πρόσεχε τοίνυν. ἐπειδὴ γὰρ παρενέπεσεν ὁ λόγος, δεῖ ἡμᾶς καὶ τὴν αἰτίαν εἰπεῖν, καθ' ἣν μακάριος Ἡσαΐας τὸν ἁγιασμὸν τοῦτον ἤκουσε τῷ Θεῷ ἀναπεμπόμενον. Ἡσαΐας ἐγένετο ἀνὴρ θαυμαστὸς, ζήλου πεπληρωμένος· ἀνὴρ τολμηρός· τολμηρὸς δὲ οὐκ ἀπὸ θρασύτητος, ἀλλ' ἀπὸ ζήλου. κατὰ τοὺς χρόνους τούτου ἐγένετο βασιλεὺς Ὀζίας ὀνόματι, ὃς μετὰ τῆς ἄλλης βασιλικῆς δόξης ἠθέλησε καὶ ἱερωσύνην ἐνδύσασθαι. οἱ ἱερεῖς μὲν τὴν ἀκολουθίαν ᾔδεσαν, βασιλεῖ δὲ ἐπὶ πλεῖστον ἀντειπεῖν οὐκ ἠθέλησαν. ᾐδέσθησαν C τὸ ἀξίωμα, ἐτίμησαν τὸν θρόνον, ἐδυσωπήθησαν τὰ στρατεύματα. Ἡσαΐας καὶ αὐτὸς ἐσιώπησεν· οὐκ ἀντέστη τῷ βασιλεῖ. ὡς εἶδεν ὁ Θεὸς τοὺς ἱερεῖς φοβηθέντας, τὸν Προφήτην ὀκλάσαντα, καὶ τὸν βασιλέα τολμήσαντα, ἐπέβαλεν αὐτῷ λέπραν ἐν τῷ προσώπῳ, ὡς τολμήσαντι ἅψασθαι τῶν ἁγίων. καὶ ἐξεβλήθη λοιπὸν οὐ μόνον τῆς ἱερωσύνης, ἀλλὰ καὶ τῆς βασιλείας, καὶ διέμεινε λεπρός. ὁ δὲ Θεὸς ἐποίησε μὲν τὸ ἴδιον, ἠγανάκτει δὲ τοῖς ἱερεῦσι, καὶ μάλιστα τῷ Προφήτῃ, ὅτι παρὼν προέδωκε τὴν εὐσέβειαν. ἦν οὖν ὁ Θεὸς ἐν παρασιωπήσει πρὸς τὸν Προφήτην, καὶ οὐ μετεδίδου λόγους, ἕως οὗ ἐτελεύτησεν ὁ παράνομος. ὅτε οὖν λοιπὸν ἀπέθανεν ὁ ἀσεβὴς, τότε καὶ ὁ Θεὸς ἀποθέμενος τὴν ἀγανάκτησιν, διαλλάσσεται τῷ D Προφήτῃ.

Λέγει τοίνυν Ἡσαΐας. Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ἐνιαυτῷ, ᾧ ἀπέθανεν Ὀζίας ὁ βασιλεὺς, εἶδον τὸν Κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου. καὶ διὰ τί ὁ Θεὸς ἐφάνη ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου; ἐπειδὴ ἀόρατός ἐστιν ὁ Θεὸς, ὁ δὲ βασιλεὺς ὁρώμενος φόβον εἶχε, δείκνυσι τῷ Προφήτῃ τὴν οὐράνιον δόξαν, ἵνα πείσῃ αὐτὸν, ποίου θρόνου καταφρονήσαντες, ποῖον θρόνον ἐτίμησαν· ποίαν δορυφορίαν οὐράνιον καὶ ἀγγελικὴν μὴ τιμήσαντες μηδὲ ἐννοήσαντες, δορυφορίαν ἀνθρωπίνην ἐδυσωπήθησαν.

A per enim mendacium, dum sibi fidem quærit, haud vnquam alia ratione obtineat, quàm fixo fundamento apparentis veritatis. Ac quo id modo, accipe. Nihil quidem simile, dicam tamen. Rhaab meretrix susceptis exploratoribus interrogata, *Ingressine sunt ad te viri? respondit, Sanè.* Primum verum est: *sed exierunt,* inquit; alterum falsum. Si negasset esse ingressos, domum pervestigassent. Dixit verum, vt fidem conciliaret: adjecit mendacium, vt deciperet. Sic & iste. Rogantibus autem nobis, Quid causæ esset, cur auferenda esset Sanctificatio, dicebat, *Quod alterius Dei nomen est: non est nec Christi, nec Patris.* Vidisti despicabile ac impurum os. Nempe præ inscitia animique ruditate nesciuit, non esse Sabaoth B Dei nomen, sed exercituum, i. *Dominus virtutum.* Dicam verò etiam causam. Ante finem tamen quod faustè euenit scire vos volo; pœnituit, procidit, anathema dixit, preces obtulit, receptus est.

[Margin: Ios. 2. 4.]

[Margin: Hæreticus ad saniorē mentem adductus.]

Attende igitur. Quod enim obiter sermo incidit, operæpretium est vt & causam dicamus, ob quam beatus Esaias Sanctificationis canticum hoc, Deo submissum audierit. Erat Esaias vir mirabilis, æmulatione plenus. Vir planè audax magnique pectoris, non à procacitate & insolentia, sed ab æmulatione. Eius temporibus fuit Rex Ozias nomine: Is, ad reliquam Regiam claritatem, etiam Sacerdotalem voluit vsurpare? Sacerdotes ipsi quidem ordinis Sacerdotalis seriem C nouerant, Regi tamen plurimum reluctari noluerant. Nempe reueriti erant dignitatem, thronum coluerant, exercitus timuerant. Esaias ipse quoque tacuerat; Regi non obstiterat. Vt igitur vidit Deus Sacerdotes metu perculsos, Prophetam animum despondisse, Regemque temere aggressum esse, in eius vultum lepram immisit, propterea quod ausus esset Sancta contingere; deincepsque nedum Sacerdotio, sed & Regno ejectus est, ac leprosus mansit. Ac Deus quidem quod suum esset fecerat, indignabatur tamen Sacerdotibus, ac præcipuè Prophetæ, quod cùm adesset pietatem prodiderat. Deus itaque erga Prophetam silentium tenebat, nec cum eo sermones conferebat, D donec sceleratus vita functus est. Quando igitur iam impius diem obierat, tunc & Deus posita indignatione, Prophetæ conciliatur.

[Margin: Esaias qualis.]

[Margin: Eius offensio, quod Oziæ non satis obstiterit.]

[Margin: Imo restitisse Sacerdotes ait Scriptura. 2. Par. 26. 18]

Ait itaque Esaias. *Et factum est in anno quo mortuus est Rex Ozias, Vidi Dominum sedentem super solium excelsum & eleuatum.* Quid verò causæ est, cùr Deus super solium excelsum & eleuatum apparuit? Quod Deus inuisibilis sit, Rexque aspectu terrorem injiceret, ostendit Prophetæ cœlestem claritatem, vt illi persuaderet, quali spreto solio, quale solium coluissent, qualeque satellitium cœleste & Angelicum non colentes nec cogitantes, satellitium humanum timuissent.

[Margin: Isai. 6. 1.]

Et erat, inquit, *domus plena gloria eius.* A

2\. *Et Seraphim stabant in circuitu eius.* Cherubim, thronus sunt: Seraphim, satellitium. Cherubim, enim si nomen reddas, nihil aliud interpreteris, quàm *Sapientia plena*. Quemadmodum autem sedes hæc, siue alia, sedentem conquiescere facit, ac tum honori est, tum quieti: sic & Dei sedes, Sapientia, in qua conquiescit. Idcirco ait David, *Qui sedes super Cherubim*; pro eo ac dicat, supra plenam sapientiam conquiescis. Propterea Cherubim, dorsumque & caput, & pennas & pedes & pectus, cunctaque oculis erant plena, quod Sapientia omni ex parte oculum apertum habeat.

Hinc Dion. Maximo. Chrys. omnium primi Cherubim, Deo reliquis propinquiores.

Psal. 79. 2.

v. 3\. *Sex alæ*, inquit, *vni, & sex alæ alteri: Et duabus velabant faciem eius, & duabus pedes eius, & duabus volabant. Et clamabant alter ad alterum, & dicebant, Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Sabbaoth*; hoc est, Dominus exercituum. *Sex alæ vni, & sex alæ alteri*: octo silentium tenent, & quatuor clamant. Quid nos igitur hoc ænigmate docet Scriptura? Ne omnem de Deo rationem moueamus; sed alia quidem silentio celebremus, alia verò fide laudemus & enarremus. Quid verò causæ est cur velent caput & pedes? Quod nec initium inueniatur, nec finis. Et duabus quidem velant caput, duabus autem pedes: nimirum, mediis alis volant, non extremis ad caput sursum, & deorsum ad pedes positis. Operæ pretium enim est, vt de Deo loquentes, quæ sunt media loquamur, quod Deus, quod Creator, quod Dominus, quod Benefactor est. Cuncta hæc media sunt. Si quidem dixeris, Quomodo genuit, caput nudasti, quod Cherubim velant: sin autem dicas, Vbi Dei finis, pedes nudas, quos velant Cherubim. Velant autem caput & pedes, non vt abscondant, sed ut imperscrutabilia, vt incomprehensa doceant.

Dei media nota & prædicanda; extrema velanda.

Imo Seraphim.

Accipe & figuram. Erant semel & iterum sex (id est, duodecim) alæ; octo quiescentes, & quatuor quæ mouerentur. Apostolorum hæc figura. Duodecim Apostoli, sed quatuor clamant Evangelistæ. Quid verò clamant? Quam satanas studuit vocem euertere. Attende, quæso. Non simpliciter eodem ac nos modo dicebant, *Sanctus, Sanctus, Sanctus*; sed alter alteri reponebat, vti scriptum est. *Et clamabant alter ad alterum. Sanctus*, inquit, semel debemus dicere; alter ait, *Sanctus*: tum alius tertiò *Sanctus* adiecit. Quod igitur tria numeravimus, ne putaueris tres Deos esse. Quid igitur? *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus. Vnus enim Dominus, vna fides, vnum baptisma.* Et sicut inter depangendum Psalmos, alij aliis modulos transmittimus; sic & supernæ Virtutes vicissim choros miscent; ac veluti ex melodia altrinsecus respendente, vicariis vicibus laudationem concelebrant.

Ac è Duodecim, duo solùm Evangelistæ.

Trisagiū, Syrorum more, ad Christum refert, non ad Trinitatem.

Eph. 4. 5.

v. 4\. Tum, *Plena*, inquit, *est domus gloria*

A Καὶ ἦν, φησί, πλήρης ὁ οἶκος τῆς δόξης αὐτοῦ. καὶ τὰ Σεραφὶμ εἱστήκεισαν κύκλῳ αὐτοῦ. τὰ Χερουβίμ, θρόνος ἐστί· τὰ Σεραφίμ, δορυφορεία. τὰ Χερουβὶμ γὰρ οὐδὲν ἄλλο ἑρμηνεύεται, ἢ σοφία πεπληρωμένη. ὥσπερ δὲ οὗτος ὁ θρόνος ἢ ἕτερος ἀναπαύει τὸν καθήμενον, καὶ ἐστι τιμὴ καὶ ἀνάπαυσις, οὕτω καὶ Θεοῦ θρόνος, σοφία, ἐφ' ἣν ἐπαναπαύεται Θεός. διὰ τοῦτο ὁ Δαβὶδ φησιν, Ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν Χερουβίμ· ἀντὶ τοῦ, ὁ ἐπὶ τῆς πεπληρωμένης σοφίας ἐπαναπαυόμενος. διὰ τοῦτο τὰ Χερουβὶμ καὶ πλήρη ὀφθαλμῶν τὰ νῶτα, τὴν κεφαλὴν, τὰς πτέρυγας, τοὺς πόδας, τὰ στήθη, καὶ πάντα ὀφθαλμῶν ἐπεπλήρωτο, ἐπειδὴ ἡ σοφία πανταχόθεν ἠνεῳγμένον ἔχει τὸ

B ὄμμα.

Ἓξ, φησί, πτέρυγες τῷ ἑνὶ, καὶ ἓξ πτέρυγες τῷ ἑνί· καὶ ταῖς μὲν δυσὶ κατεκάλυπτον τὸ πρόσωπον, καὶ ταῖς δυσὶ τοὺς πόδας, ταῖς δὲ δυσὶν ἐπέταντο, καὶ ἐκεκράγει ἕτερος πρὸς τὸν ἕτερον, καὶ ἔλεγον, Ἅγιος, Ἅγιος, Ἅγιος, Κύριος σαβαώθ, τουτέστι, Κύριος στρατιῶν. ἓξ πτέρυγες τῷ ἑνὶ, καὶ ἓξ πτέρυγες τῷ ἑνί. ὀκτὼ ἡσυχάζουσι, καὶ τέσσαρες βοῶσι. τί οὖν διδάσκει ἡμῖν ἡ Γραφή; μὴ πάντα κινεῖν λογισμὸν περὶ Θεοῦ· ἀλλὰ τὰ μὲν σιωπῇ κηρύττειν, τὰ δὲ πίστει δοξάζειν καὶ θεολογεῖν. διὰ τί δὲ σκεπάζουσι τοὺς πόδας καὶ τὴν κεφαλήν; ἐπειδὴ οὔτε ἀρχὴ εὑρίσκεται, οὔτε τέλος. καὶ ταῖς μὲν δυσὶ καλύπτουσι τὴν κεφαλὴν, ταῖς δὲ δυσὶ τοὺς πόδας· δηλονότι ταῖς μέσαις πτέρυξι

C πέτονται, οὐ ταῖς ἄνω, οὐ ταῖς κάτω. δεῖ γὰρ ἡμᾶς περὶ Θεοῦ λαλοῦντας τὰ μέσα λαλεῖν, ὅτι Θεός, ὅτι δημιουργός, ὅτι δεσπότης, ὅτι εὐεργέτης. ταῦτα πάντα μέσα. ἐὰν μὲν εἴπῃς, Πῶς ἐγέννησε, τὴν κεφαλὴν ἐγύμνωσας, ἣν σκέπει τὰ Χερουβίμ. ἐὰν δὲ εἴπῃς, Ποῦ τὸ τέλος τοῦ Θεοῦ, τοὺς πόδας γυμνοῖς, οὓς σκέπει τὰ Χερουβίμ. σκέπει δὲ τὴν κεφαλὴν καὶ τοὺς πόδας, οὐχ ἵνα κρύψῃ, ἀλλ' ἵνα διδάξῃ ὅτι ἀνεξερεύνητα, ὅτι ἀκατάληπτα.

Λάβε καὶ τὸν τύπον. ἦσαν ἓξ καὶ ἓξ, δώδεκα πτέρυγες· ὀκτὼ ἡσυχάζουσι, καὶ τέσσαρες κινοῦνται. τύπος τῶν Ἀποστόλων. δώδεκα Ἀπόστολοι, ἀλλὰ τέσσαρες βοῶσιν Εὐαγγελισταί. καὶ τί βοῶσιν; ἣν ἐσπούδασεν ὁ σατανᾶς ἀνατρέψαι φωνήν. περισσῶς, περιχαρῶς. οὐχ ἁπλῶς ἔλεγον ὡς ἡ-

D μεῖς, Ἅγιος, Ἅγιος, Ἅγιος, ἀλλ' εἷς τῷ ἑνὶ ἀντέβαλλεν, ὡς γέγραπται. Καὶ ἐκέκραγον ἕτερος πρὸς τὸν ἕτερον. Ἅγιος, φησὶν, ἅπαξ ὀφείλομεν εἰπεῖν· ὁ ἄλλος λέγει, Ἅγιος. εἶτα ὁ ἕτερος προσέθετο τὸ τρίτον Ἅγιος. ἐπεὶ οὖν τρία ἠριθμήσαμεν, μὴ νομίσῃς εἶναι τρεῖς Θεούς. τί οὖν; Ἅγιος, Ἅγιος, Ἅγιος Κύριος· εἷς γὰρ Κύριος, μία πίστις, ἓν βάπτισμα. καὶ ὥσπερ ἐν ταῖς ψαλμῳδίαις ἀντιπέμπουσιν ἀλλήλοις τὰ μέλη, οὕτω καὶ αἱ ἄνω Δυνάμεις ἀντιχορεύουσιν ἀλλήλαις, καὶ ὥσπερ ἐξ ἀντιφώνου μελῳδίας ἀντιπέμπουσι τὴν δοξολογίαν.

Εἶτα, Πλήρης, φησὶν, ὁ οἶκος τῆς δόξης αὐτοῦ,

καὶ ἐπήρθη τὸ ὑπέρθυρον ἀπὸ τῆς κραυγῆς, ἧς ἐκέκραγον, καὶ ὁ οἶκος ἐπληρώθη καπνοῦ. ξένον πρᾶγμα· ἀπὸ τῆς δοξολογίας δέον προστεθῆναι δόξαν, καὶ ἡ οὖσα ἀπώλετο, καὶ καπνὸς εἰσῆλθε. καπνὸς δὲ ἐρημίας ἐστὶν εἰκών. τί οὖν ἐστι τοῦτο; προεῖδε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὅτι τὸ, Ἅγιος, Ἅγιος, Ἅγιος ἥρμοσται τῷ κόσμῳ, τῷ κηρύγματι τῶν Ἀποστόλων, καὶ οὐ δέχεται αὐτὸ ὁ ναὸς τῶν Ἰουδαίων. λέγει οὖν, ὅτι μετὰ τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου, ἐρημίας καὶ καπνοῦ πληρωθήσεται ἡ Συναγωγή. ἐπήρθη δὲ, οὐχ ἡ θύρα, ἀλλὰ τὸ ὑπέρθυρον. πρόσεχε. πᾶσα θύρα ἔνδον ὑποκείμενον ἔχει καὶ ὑπέρθυρον ἐπικείμενον ταῖς παραστάσι· καὶ οὔτε στῆναι δύνανται παραστάδες μὴ ἔχουσαι ἔνδον, οὔτε στερεωθῆναι ἀσάλευτοι δύνανται μὴ περιλαβοῦσαι τὸ ὑπέρθυρον. ἐπήρθη οὖν τῆς Συναγωγῆς τὸ ἄνω σχῆμα. οὐχ ὅλη μὲν ἡ Συναγωγή, θύρας μὲν ἔχουσα, ὑπέρθυρον δὲ οὐκ ἔχουσα. τὸ ὑπέρθυρον ἐστὶν ἡ ἄνω κρατοῦσα δύναμις. ἐπήρθη τὸ ὑπέρθυρον, ἐγυμνώθη τῆς χάριτος. ἀφ' οὗ δὲ τὸ ὑπέρθυρον ἐπήρθη, ἀνάγκη τὰς παραστάδας καὶ ὑπὸ τῆς τυχούσης χειρὸς σαλεύεσθαι. διὰ τοῦτο πᾶσα χεὶρ σαλεύει τὰ Ἰουδαϊκά. καὶ τοῦτο Προφήτης τις ἔλεγε, Καὶ θήσω τὴν Ἱερουσαλὴμ ὡς πρόθυρα σαλευόμενα.

Καὶ ὁ οἶκος, φησὶν, ἐπληρώθη καπνοῦ. καὶ ποῦ ἡ δόξα ἀπῆλθε; πρόσεχε, παρακαλῶ. λέγει Ἡσαΐας, Καὶ πλήρης τῆς δόξης ὁ οἶκος αὐτοῦ. εἶτα λέγει, Ὅτι ἐπλήσθη καπνοῦ. εἰσελθόντος τοίνυν τοῦ καπνοῦ, ἀνάγκη ἡ δόξα μετετέθη. καὶ ποῦ μετετέθη; οὐκ ἐν ἑνὶ οἴκῳ, ἀλλ' ἐπλήρωσε τὰς ἐκκλησίας ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην. καὶ ἵνα δείξῃ τὰ Χερουβὶμ ποῦ ἀπῆλθεν ἡ δόξα ἡ ἐν τῷ ναῷ, λέγει, Πλήρης πᾶσα ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ. ἐγυμνώθη ἓν ἔθνος, καὶ ἐφωτίσθη τὰ πέρατα τῆς γῆς. ταύτην τὴν ἁγίαν φωνὴν, ταύτην τὴν βασιλικὴν δοξολογίαν, ταύτην τὴν ἔνθεον μυσταγωγίαν ἔλεγε διαβολικὸν στόμα, Περιέλε ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου. ὅτι δὲ κατ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ χωρεῖ ἡ βλασφημία, δήλη ἡ μαρτυρία.

Τίνα εἶδεν Ἡσαΐας ἐν τῷ θρόνῳ; λέγει γάρ, Ἤκουσα φωνὴν Κυρίου λέγοντος, Τίνα ἀποστείλω; καὶ τίς πορεύσεται πρὸς τὸν λαὸν τοῦτον; κατηλλάγη μὲν τῷ δούλῳ, ἀκμὴν δὲ ἔφερεν ἀγανακτήσεως. ὥσπερ ἡμεῖς ἐὰν διαλλαγῶμεν οἰκέτῃ, οὐκ εὐθέως αὐτῷ τὸ ὅλον ὄμμα χαριζόμεθα, ἀλλὰ ἠρέμα ὑποκλέπτομεν τὴν ὄψιν· οὕτω καὶ ὁ Θεὸς μὴ θέλων δεῖξαι ὅλον τὸ πρόσωπον, ἑστῶτος αὐτοῦ, λέγει, Τίνα ἀποστείλω; ὥσπερ ἐὰν ὦσι δοῦλοι ἑστῶτες ἐπὶ δεσπότου, καὶ θέλει αὐτῶν μέμψασθαι τὴν ῥᾳθυμίαν, λέγει, Τίνα ἀποστείλω εἰς τήνδε τὴν διακονίαν; οὐκ ἔχω ἄνθρωπον, οὐχ ὡς μὴ ἔχων, ἀλλ' ὡς σπουδαῖον μὴ ἔχων. οὕτω καὶ ὁ Θεός, Τίνα ἀποστείλω; ἀντὶ τοῦ, Τὸν σιωπήσαντα; τὸν πολεμοῦντα τὴν ἱερωσύνην; τί οὖν Ἡσαΐας;

A *eius. Et eleuatum est superliminare à voce, qua clamabant: & domus impleta est fumo.* Rem nouam & inauditam. Cùm à laudatione claritatem accessisse deceret, ipsa quæ erat periit, ac fumus intrauit. Porro fumus desolationis simulacrum est. Quid hoc ergo sibi vult? Præuidit Spiritus sanctus, Canticum illud *Sanctus, Sanctus, Sanctus* mundo esse coaptatum (prædicatione scilicet Apostolorum) nec illud suscepturum templum Iudæorum. Ait itaque, post prædicationem Evangelij, desolatione & fumo replendam esse Synagogam. Animum attende. Omnis ianua subiectum solum habet, ac limen; sublimenque B hinc inde ad latera positis lignis (*παραστάδας* vocant) superinjectum: nec stare possunt *παραστάδες* nisi limen habeant, nec inconcussè firmari, nisi antè sublimen recipiant. Eleuatum itaque est Synagogæ superius munimentum. Non tota quidem Synagoga, quæ valuas quidem habeat, sublimen verò non habeat. Sublimen, virtus est superius continens servansque. Eleuatum est sublimen; nudata est gratia. Quo verò ex tempore eleuatum est sublimen, necesse est *παραστάδας* leui manus pulsatione concuti. Idcirco quævis manus ac potentia res Iudaicas concutit. Vnde & quidam Prophetarum aiebat, *Et ponam Ierusalem vt vestibula quæ mouentur.* Zach. 12.

C *Et domus*, inquit, *repleta est fumo.* Quonam verò gloria abiit? Attende, rogo. Ait Esaias, *Et plena domus gloria eius.* Tum ait, *Repleta est fumo.* Ingresso itaque fumo, necessariò gloria ac claritas migrauit. Quonam verò illa migrauit? Non ad vnam domum, sed Ecclesias impleuit toto orbe terrarum. Et vt ostendant Cherubim, quonam gloria, quæ in templo erat, commigrauerit, aiunt, *Plena est omnis terra gloria eius.* 4. Nudata est gens vna, & illuminati sunt fines terræ. Hanc sanctam vocem, regiam hanc laudationem, diuinam hanc spiritali altoque sensu institutionem, *Ab altari auferendam* aiebat os D diabolicum. Quod autem in ipsum Christum tendat blasphemia, manifesta auctoritas est.

Quemnam vidit Esaias in throno? Ait enim, 8. *Audiui vocem Domini dicentis, Quem mittam? & quis ibit ad populum istum?* Reconciliatus est seruo, indignantis tamen speciem præferebat. Velut nos cùm iras seruo remiserimus, non statim omnem ei vultum indulgemus, sed aspectum tantisper subducimus. Sic & Deus, cùm non omnem vultum vellet ostendere, stante illo aiebat, *Quem mittam?* ac si seruis coram stantibus herus, vt eorum reprehendat segnitiem, ac quasi exprobrans, dicat, Quem in hoc opus mittam? Hominem non habeo; non quasi non habeat, sed quod strenuum sedulumque non habeat. Sic & Deus, *Quem mittam?* Ac si dicat, Eumne qui tacuit? eumne qui Sacerdotio pugnauit? Quid ergo Esaias?

Esaiæ tacita increpatio.

A Velut seruus qui offenderit, ac quem remordeat animus, quique pro his quæ deliquit satisfacere studeat, *Ecce ego; mitte me.*

Vnde igitur ostendemus fuisse Christi gloriam? Ait Ioannes Euangelista. *Cum tanta signa fecisset Iesus, non crediderunt ei Iudæi, vt impleretur quod dictum est per Esaiam Prophetam. Auditu audietis, & non intelligetis. Hæc autem dixit, quando vidit gloriam eius, & locutus est de eo.* Vidisti nostræ caput salutis & sanctificationem? Sanctificatio nisi fuerit, nec Mysterium peragitur. Habes imaginem. Solùm dixerunt Cherubim, *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus*, moxque sanctificata hostia est. *Et missus est ad me*, inquit, *vnus de Cherubim, & in manu sua habebat carbonem, quem tulit forcipe de altari.* Non tulit donec sanctificatus est. *Et tetigit*, inquit, *labia mea.* Quorsum labia? Nempe Mysteriorum vestibula. Quid dicimus? Mysterium hoc peccata dimittit. Ait enim & Cherubim, *Ecce abstuli peccata tua.* Vidisti figuram? Vidisti splendentem veritatem? Ipsum igitur qui sedet super thronum excelsum & eleuatum sanctificare non desistamus: sed & pro Anima, quæ seducta fuerat, gratias agamus; quam lupus rapuerat, sed Pastor ab eius reuulsit faucibus: quam rapuerat diabolus, sed abstulit qui clemens est ac benignus; vt os omne hæreticum & omnis lingua blasphemia furens, laudet Patrem & Filium & Spiritum sanctum, cui gloria & imperium, in sæcula sæculorum, Amen.

Ioan. 12. 37. Act. 28. 26. Vbi ex Spiritus persona hæc referuntur.

Allusio ad Eucharistiam, quæ sic cantico illo sanctificatur.

6.

Eucharistia dimittens peccata.

ὡς οἰκέτης ἐν προσκρούσει γενόμενος, καὶ δηχθείς, καὶ σπεύδων ὑπὲρ τῶν πρώτων ἀπολογήσασθαι, Ἰδοὺ ἐγώ· ἀπόστειλόν με.

Πόθεν οὖν δείξομεν ὅτι Χριστοῦ ἦν ἡ δόξα; λέγει Ἰωάννης ὁ Εὐαγγελιστής. Τοσαῦτα δὲ σημεῖα πεποιηκότος τοῦ Ἰησοῦ, οὐκ ἐπίστευσαν αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι, ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ Ἡσαΐου, Ἀκοῇ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε. ταῦτα δὲ εἶπεν, ὅτε εἶδε τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ ἐλάλησε περὶ αὐτοῦ. εἶδες τὸ κεφάλαιον ἡμῶν τῆς σωτηρίας καὶ τοῦ ἁγιασμοῦ; ἁγιασμὸς ἐὰν μὴ γένηται, οὐδὲ τὸ μυστήριον τελεῖται. ἔχεις τὴν εἰκόνα. μόνον εἶπε τὰ Χερουβὶμ, Ἅγιος, Ἅγιος, Ἅγιος Κύριος, καὶ εὐθέως ἡγιάσθη ἡ θυσία. Καὶ ἀπεστάλη, φησὶ, πρὸς μὲ ἓν τῶν Χερουβὶμ, B καὶ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ εἶχεν ἄνθρακα, ὃν τῇ λαβίδι ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου. μὴ ἔλαβεν ἕως οὗ ἡγιάσθη. Ἥψατο, φησι, τῶν χειλέων μου. διὰ τί τῶν χειλέων; τὰ πρόθυρα τῶν μυστηρίων. τί λέγομεν οἱ πιστοί; τοῦτο τὸ μυστήριον ἀφίησιν ἁμαρτίας. λέγει καὶ τὰ Χερουβὶμ, Ἰδοὺ ἀφήρηκα τὰς ἁμαρτίας σου. εἶδες τὸν τύπον; εἶδες τὴν ἀλήθειαν λάμπουσαν; αὐτὸν τοίνυν τὸν ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου μὴ διαλείπωμεν ἁγιάζοντες· εὐχαριστήσωμεν δὲ καὶ ὑπὲρ τῆς ψυχῆς τῆς δελεασθείσης, ἣν ἥρπασεν ὁ λύκος, καὶ ἀπέσπασεν ὁ διάβολος, καὶ ἀφήλατο ὁ φιλάνθρωπος· ἵνα πᾶν στόμα αἱρετικὸν καὶ πᾶσα γλῶσσα μαινομένη βλασφημίᾳ, ὑμνήσῃ Πατέρα C καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

IN TERTIVM MVNDI Creationis diem.

ORATIO TERTIA.

MVndi quidem Artifex, Sole, Luna, stellis cœlum perornauit, terramque floribus ac plantis coronauit, necnon creaturam omnem vario ornatu distinxit: operæpretium verò est, vt & ipsi resumpta de Mundi Opificio tractatione, rerum fabricam admiremur, ipsumque eius Auctorem veneremur atque colamus. Non enim hæc scripta sunt, vt solùm facta esse intelligamus, sed vt etiam eum qui condidit admiremur atque laudemus. Dictum est produxisse primo die creandarum rerum materias: altero, quomodo Firmamentum ex tenuata aquarum substantia condiderit, eamque ob rem Firmamentum vocarit. Vnde & Christus omnem orbem terrarum tenuatum & relaxatum (diuersis scilicet plurium Deorum erroris materiis dissipatum) collegit, ac vnam fidem fecit, quam & Apostolus Firmamentum vocat, cùm ait, *Iuxta firmamentum fidei in Christum.*

Ecclesia Mundi typo Christo condita. Col. 2. 5.

Diuisa igitur abyssus est, quæque in inferioribus aqua mansit, abyssus erat, &

ΕΙΣ ΤΗΝ ΤΡΙΤΗΝ ΗΜΕΡΑΝ τῆς Κοσμοποιΐας.

ΛΟΓΟΣ γ'.

Ὁ μὲν τοῦ κόσμου τεχνίτης ἡλίῳ καὶ σελήνῃ καὶ ἄστροις τὸν οὐρανὸν ἐκαλλώπισε, καὶ τὴν γῆν ἄνθεσι καὶ φυτοῖς ἐστεφάνωσε, καὶ πᾶσαν τὴν κτίσιν διαφόρως ἐποίκιλεν· ἡμᾶς δὲ δεῖ τὸν τῆς δημιουργίας λόγον ἀναλαβόντας θαυμάζειν μὲν τὰ γεγενημένα, προσκυνεῖν δὲ τὸν τεχνίτην. οὐ γὰρ ἐγράφη ταῦτα, ἵνα μάθωμεν ὅτι γέγονε D μόνον, ἀλλὰ καὶ θαυμάσωμεν τὸν ποιήσαντα. εἴρηται ὅτι τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τὰς ὕλας τῶν κτισμάτων παρήγαγε· τῇ δευτέρᾳ, πῶς τὸ στερέωμα ἐξ ἠραιωμένης φύσεως τῶν ὑδάτων συνεστήσατο, καὶ διὰ τοῦτο στερέωμα ἐκλήθη. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς τὴν οἰκουμένην πᾶσαν ἐξηραιωμένην καὶ κεχαυνωμένην, διαφόροις πολυθέου πλάνης ὕλαις ἐσκορπισμένην, συνήγαγε, καὶ μίαν ἐποίησε πίστιν. καὶ καλεῖ αὐτὴν ὁ Ἀπόστολος στερέωμα, λέγων, Κατὰ τὸ στερέωμα τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως.

Ἐμερίσθη τοίνυν ἡ ἄβυσσος, καὶ ἦν τὸ μεῖναν κάτω ὕδωρ, ἄβυσσος, καὶ τὸ

ὑψωθὲν ἄνω, ἄβυσσος. πόθεν τοῦτο; λέγει Δαβίδ, Ἄβυσσος ἄβυσσον ἐπικαλεῖται εἰς φωνὴν τῶν καταῤῥακτῶν σοῦ. ἐμερίσθη τοίνυν τὸ ὕδωρ, καὶ ἐγένετο τὸ στερέωμα. λοιπὸν ἡ γῆ ἐκεκάλυπτο ὕδατι. Καὶ εἶπε, φησὶν, ὁ Θεὸς, Συναχθήτω τὸ ὕδωρ τὸ ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ εἰς συναγωγὴν μίαν, καὶ ὀφθήτω ἡ ξηρά. ἐπειδὴ πάντα " βούλονται οἱ ἄθλιοι τῶν Αἱρετικῶν παῖδες, καὶ τρόπον ἐρευνῶσι ἀκαταλήπτου φύσεως, εἰπάτωσι πῶς συνήχθη τὸ ὕδωρ, καὶ ποῦ συνήχθη, ἢ συναχθὲν ποῦ ἀνεχώρησεν. οὐ γὰρ ἀκολουθεῖν δεῖ καθ' ὑμᾶς ἁπλῶς ταῖς φωναῖς, ἀλλὰ ζητεῖν τὰ πράγματα.

Ἰσ. νοεῖν

Εἶπεν ὁ Θεὸς, Συναχθήτω τὸ ὕδωρ. ποῦ συνήχθη; εἰς τὴν θάλασσαν; οὐ γὰρ ἦν τότε πεπληρωμένη ἡ θάλασσα; ἡ γῆ ἐπεπλήρωτο πάντως καὶ ἡ θάλασσα. ποῦ οὖν συνήχθη; οἱ τὰ ἐν ποσὶ καὶ ὁρώμενα μὴ δυνάμενοι καταλαβεῖν, πολυπραγμονοῦσι βυθὸν ἀνεξιχνίαστον, καὶ ἄβυσσον θεότητος ἀκατάληπτον, καὶ οὐκ ἐνετράπη αὐτοὺς ἡ θάλασσα ἀκατάληπτος οὖσα, ἐρευνᾶν περὶ τοῦ τεχνίτου. διὰ τοῦτο καὶ πρὸς Αἱρετικοὺς λεγέτω ὁ Προφήτης, Αἰσχυνθήτωσαν Αἱρετικοὶ, εἶπεν ἡ θάλασσα. ποῦ οὖν συνήχθη τὰ ὕδατα, ἄκουε. ὅτε τὴν γῆν ἐποίησεν ὁ Θεὸς, οὐδέπω ἦν τὰ κοιλώματα τῶν ὀρέων· ἀλλ' ἅμα εἶπε, Συναχθήτω τὸ ὕδωρ, καὶ ἐῤῥάγη ἡ γῆ, καὶ κόλπους ἐποίησε. μαρτυρεῖ τῷ πράγματι, ὅτι γῆ ἐστιν ἡ σχισθεῖσα, αἱ νῆσοι, τὰ ὄρη μεταξύ. καὶ διὰ τοῦτο κατέλιπεν ὁ Θεὸς τὰς νήσους καὶ τὰ ὄρη, ἵνα μάθῃς ὅτι ἀπ' ἀρχῆς συνῆπτο· Θεοῦ δὲ λόγος αὐτὰ ἔῤῥηξε.

Συναχθήτω ὕδωρ· ἐγυμνώθη ἡ γῆ. δεῖ δὲ εἰδέναι, ὅτι ὁ Θεὸς τὴν γῆν τὴν σήμερον οὕτω καλουμένην, ὅτε γῆν ἐποίησεν, οὔτε ὄνομα αὐτῇ τοιοῦτον ἔδωκεν, ἀλλ' ἦν τὸ ὄνομα τῆς κοσμοποιίας ἀπ' ἀρχῆς, ἡ ξηρὰ, ὡς λέγει Δαβὶδ, Ὅτι αὐτοῦ ἐστιν ἡ θάλασσα, καὶ αὐτὸς ἐποίησεν αὐτὴν, καὶ ξηρὰν αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἔπλασαν. ξηρὰ ἐγένετο, ἐπεκλήθη δὲ γῆ· ὥσπερ τοῦτο τὸ στερέωμα ἐγένετο, ἐπεκλήθη δὲ οὐρανός. χωρισθέντων τοίνυν τῶν ὑδάτων, προῆλθεν ἡ ξηρὰ, ὄψιν ἔχουσα γῆς μεμεθυσμένης. νεωστὶ γὰρ ὑπεχώρησαν τὰ ὕδατα.

Ὡς οὖν ἐγυμνώθη ἡ γῆ, κελεύει ὁ δημιουργὸς, Βλαστησάτω ἡ γῆ βοτάνην χόρτου, σπεῖρον σπέρμα κατὰ γένος καὶ καθ' ὁμοιότητα· καὶ ξύλον κάρπιμον [ποιοῦν καρπὸν] οὗ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ, κατὰ γένος καὶ καθ' ὁμοίωσιν. οὐδὲ τοῦτο αἰσχύνει τοὺς Αἱρετικούς; βοτάνη καὶ ξύλα καὶ χόρτος γεννᾷ καθ' ὁμοίωσιν, καὶ ὁ Θεὸς ἀνόμοιον ἐγέννησε; καὶ ὅτε τὰ τετράποδα πάλιν καὶ τὰ ἑρπετὰ καὶ τὰ πετεινὰ ἐγένετο, λέγει ὁ Θεὸς, Ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα ἑρπετὰ ψυχῶν ζωσῶν, καὶ πετεινὰ πετόμενα ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ γένος. τὰ θηρία, τὰ ἑρπετὰ, τὰ πετεινὰ, τὰ νηκτὰ, βοτάνη, ὁ χόρτος, τὰ ξύλα κατὰ γένος καὶ καθ' ὁμοίωσιν γεννᾷ, καὶ μόνος ὁ Θεὸς ἀνόμοιον ἐγέννησε; καὶ ἡ-

A quæ in excelsis elevata est, abyssus. Vnde hoc? Loquitur David. *Abyssus abyssum invocat in vocem cataractarum tuarum.* Psal. 41. 9. Divisa igitur est aqua, & factum est firmamentum. Iam itaque terra, cooperta erat aqua. *Et dixit*, inquit, Deus. *Congregetur aqua, quæ sub cœlo est in locum vnum, & appareat arida.* Gen. 1. 9. Quandoquidem scire se omnia Hæretici profitentur, modumque scrutantur incomprehensæ substantiæ, dicant quomodo congregata sit aqua, & quo loco congregata, ac quonam congregata recesserit. Non enim vestro more solùm venandæ sunt voces, sed res quęrendæ.

Dixit Deus, Congregetur aqua. Quonam congregetur? In mare? Num enim mare tunc plenum non erat? Terra plena erat; B vtique sanè & mare. Quonam igitur congregata est? Qui ea quo in pedibus versantur & oculis conspicua sunt comprehendere non valent, imperscrutabilem altitudinem curiosius rimantur, & incomprehensam Deitatis abyssum; nec mare, ipsum incomprehensum, deterruit ab scrutando Artifice. Idcirco etiam dicat Propheta, Hæreticos increpans, *Erubescant* Hæretici, *dixit mare.* Quonam igitur loco congregata sint aquæ, audi. Quando Deus terram fecit, necdum erant cava montium: sed mox ac dixit, *Congregetur aqua*, terra dirupta est, ac sinus fecit. Res argumento est, quod insulæ, quod montes interjecti extant. Eamque C ob rem reliquit Deus insulas & montes, vt à principio conjuncta hæc noveris, sed Dei verbo disrupta fuisse atque discissa.

Adversus Anomœos.

Isai. 23. 4.

Aquarum congregatur.

Congregator aqua; & nudata est terra. Porro observandum, terram, quam sic vocitant, cùm primùm à Deo condita est, non hoc nomen ab eo accepisse: sed eius prima creatione mundique ortu, illius nomen Aridam fuisse, vt ait David, *Quonam ipsius est mare, & ipse fecit illud, & siccam manus eius formaverunt.* Psal. 94. 5. Arida condita est, tumque aucta nomine, Terra nuncupata: quemadmodum istud firmamentum conditum est, & cœlum nuncupatum. Facto igitur aquarum divortio, D Arida prodiit, terræ aquis ebriæ habens speciem. Aquæ enim tum primùm recesserant.

Iam itaque detecta terra, iubet rerum Opifex, *Germinet terra herbam fœni, seminantem semen secundùm genus & secundùm similitudinem: & lignum pomiferum faciens fructum, cuius semen sit in ipso, secundùm genus & secundùm similitudinem.* 11. Ne hoc quidem pudorem Hęreticis ingerit? Herba & ligna & fœnum generant secundùm similitudinem, & Deus dissimilem genuit? Cumque rursus quadrupeda & reptilia & volatilia facta sunt, dicit Deus, *Educant aquæ reptilia animarum viventium, & volatilia volantia super terram, secundùm genus.* 20. Bestiæ, reptilia, volatilia, natatilia, herba, fœnum, ligna secundùm genus & secundùm similitudinem generant, solusque Deus dissimilem

Adversus Arianos.

genuit? Ac nos quidem condendo, Deus dixit, *Faciamus hominem ad imaginem nostram & similitudinem.* Opus ad similitudinem, Artifex autem dissimilis? At vide rem miram. Haud raro enim hæretica pravitas latibulum quærit. Modò sic, inquit, Filium dixeris ad similitudinem, vt & nos sumus, planè admittimus. Enimverò aliud est naturæ similitudo, aliud gratiæ. Nos ad similitudinem; ille similitudo. *Nam qui vidit me, vidit Patrem.* Par enim est, Dei servos observare dictionum discrimen.

Gen. 1. 26.

Naturalis similitudo, & ex gratia.

Ioan. 14. 9.

Dicit Deus, *Germinet terra herbam fæni, & lignum pomiferum faciens fructum;* tumque ait, *Educat terra quadrupedes bestias & iumenta.* Cur ibi *Germinet;* hic, *Educat?* Germina & ligna & fructus quot annis germinant. Quia igitur futurum erat vt stirpes ac semina in terra permanerent, ac prorsus ex ea procederent, idcirco *Germinet.* Enim vero animalia idcirco *Educat*, quod vbi semel è terra nata fuerint, non amplius ex ea, sed aliorum ex aliis successione nascuntur. Ita factum est: sermo in opus decurrit: ornatum terra acceperat; decebat accipere & cœlum.

11.

24.

Quid verò causæ est, cur prius terra ornaretur, indeque cœlum? Quod nimirum futurum erat vt error emergeret, quo Sol & Luna & Stellæ in Deorum censum referrentur. *Dixit Deus, Fiant luminaria in firmamento cœli.* Cur primo die non fecit Solem & Lunam? Quod needum firmamentum conditum erat, in quo illa debebant collocari. Nec id modò, sed quod etiam nondum fructus erant, qui ab eis deberent confoveri. Tertio enim demum die fructus germinarunt. Ac ne rursus putaretur, ex benigna Solis indole germinasse, post absolutam rerum fabricam, tunc demum Deus Solem & Lunam & sidera fecit.

Gen. 1. 14.

Vnde verò hæc Deus fecit? Dictum est primo die ex non entibus cuncta condidisse; reliquis verò diebus, ex entibus. Vnde igitur sol? Ex luce primo die condita, vertit Artifex, vt libuit, inque diversos aspectus formasque transmutavit; illic lucis materiam, hic stellas. Ac si quis, auri massa prolata, inde postea aureos cuderet; sic & ille lucis ornatum disposuit. Quemadmodum enim tunc abyssum, quæ vna aqua esset, rerum Artifex, in maria & flumina & fontes & lacus & puteos divisit; sic & lucem vniformem in solem & lunam & stellas atque sidera partibus scidit.

Sol & stellæ ex primigenia luce.

Porro libet inquirere, vbinam Deus luminaria condiderit. Videtur enim extra cœlum condidisse, ac tum superius ea fixisse ac collocasse. Velut Artifex, postquam tabellam absoluit, eam parieti affigit: Ita Deus, primò luminaria extra cœlum condidit, ac tunc in superioribus velut artifex affixit, vt testatur Scriptura,

Luminaria extra cœlum condita, illi postea affixa.

A μᾶς μὲν δημιουργῶν ὁ Θεὸς εἶπε, Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ ὁμοίωσιν. τὸ ἔργον καθ' ὁμοίωσιν, καὶ ὁ τεχνίτης ἀνόμοιος; ἀλλ' ὅρα τὸ θαυμαστόν. πολλάκις γὰρ ἡ αἱρετικὴ κακία εὑρίσκει φωλεόν. Ἐὰν οὕτω, φησιν, εἴπῃς τὸν Υἱὸν καθ' ὁμοίωσιν, ὡς καὶ ἡμᾶς, δεχόμεθα. ἀλλὰ γὰρ ἄλλο φύσεως ὁμοιότης, ἄλλο χάριτος. ἡμεῖς καθ' ὁμοίωσιν· ἐκεῖνος ὁμοίωσις. Ὁ γὰρ ἑωρακὼς ἐμὲ, ἑώρακε τὸν Πατέρα. δεῖ δὲ τοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ ἐρευνᾷν, τὰς διαφορὰς τῶν λέξεων.

Λέγει ὁ Θεὸς, Βλαστησάτω ἡ γῆ βοτάνην χόρτου καὶ ξύλον κάρπιμον ποιοῦν καρπόν. εἶτα λέγει, Ἐξαγαγέτω ἡ γῆ τετράποδα θηρία. διὰ τί ἐκεῖ Ἐξαγαγέτω, ἐνταῦθα βλαστησάτω; τὰ βλαστήματα
B καὶ τὰ ξύλα καὶ οἱ καρποὶ κατ' ἐνιαυτὸν βλαστάνουσιν· ἐπειδὴ οὖν ἔμελλε τὰ σπέρματα παραμένειν τῇ γῇ, καὶ πάντως ἐξ αὐτῆς προέρχεσθαι, διὰ τοῦτο, Ἐξαγαγέτω, ἐπειδὴ ἅπαξ ἀπὸ γῆς γεννηθέντα, οὐκ ἔστι πάλιν ἀπὸ γῆς, ἀλλ' ἀπὸ διαδοχῶν τίκτεται. ἐγένετο οὕτως. ἔδραμεν εἰς ἔργον. ἐκοσμήθη ἡ γῆ. ἔδει λοιπὸν κοσμηθῆναι καὶ τὸν οὐρανόν.

vel φυτά. erat malè ὕδατα.

Διὰ τί δὲ προγενεστέραν ποιεῖ τὴν διακόσμησιν τῆς γῆς τοῦ οὐρανοῦ; διὰ τὴν μέλλουσαν ἀνακύπτειν πολύθεον πλάνην περὶ ἥλιον καὶ σελήνην καὶ ἄστρα. Εἶπεν ὁ Θεὸς, Γενηθήτωσαν φωστῆρες ἐν τῷ στερεώματι τοῦ οὐρανοῦ. τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ διὰ τί οὐκ ἐποίησεν ἥλιον καὶ σελήνην;
C ἐπειδὴ οὐδέπω ἦν τὸ στερέωμα γενόμενον, ἐν ᾧ ἔμελλε πεπῆχθαι· καὶ οὐ διὰ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ἐπειδὴ οὐδέπω ἦσαν καρποὶ οἱ ὀφείλοντες θάλπεσθαι. τῇ γὰρ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐβλάστησαν οἱ καρποί. καὶ ἵνα μὴ νομισθῇ πάλιν, ὅτι τῇ φύσει τοῦ ἡλίου ἐβλάστησαν, ὅτε ἀπηρτίσθη ἡ δημιουργία, τότε λοιπὸν ποιεῖ ὁ Θεὸς ἥλιον, σελήνην καὶ ἄστρα.

Πόθεν δὲ αὐτὰ ἐποίησεν; εἴρηται γὰρ, ὅτι τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ ἐκ μὴ ὄντων ἐποίησε τὰ πάντα· ταῖς δὲ ἄλλαις, ἐξ ὄντων. πόθεν οὖν ὁ ἥλιος; ἐκ τοῦ γενομένου φωτὸς τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ μετέβαλεν ὡς ἠθέλησεν ὁ τεχνίτης, καὶ εἰς διαφόρους κα-
D τεσκεύασεν ὄψεις, ἐκεῖ τὴν ὕλην τοῦ φωτὸς, ἀλλὰ τοὺς ἀστέρας. ὡς εἴ τις περιεβάλλετο μάζαν χρυσοῦ, καὶ μετὰ ταῦτα νομίσματα κόψας. οὕτω διέθηκε τοῦ φωτὸς τὴν διακόσμησιν. ὥσπερ γὰρ τὴν ἄβυσσον τότε ἐν ὕδωρ ὑπάρχον, ἐμέρισεν εἰς τὰς θαλάσσας, εἰς ποταμοὺς, εἰς πηγὰς, εἰς λίμνας, εἰς φρέατα· οὕτω καὶ τὸ φῶς ἐν ὑπάρχον μονοειδὲς κατατεμὼν ὁ τεχνίτης, ἐμέρισεν εἰς ἥλιον καὶ σελήνην καὶ ἄστρα.

Θέλω δὲ ζητῆσαι, ποῦ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τοὺς φωστῆρας. φαίνεται γὰρ ποιήσας αὐτοὺς ἔξω τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τότε πήξας ἄνω, ὥσπερ τεχνίτης ἐπειδὰν ἀπαρτίσῃ εἰκόνα, τότε πήγνυσιν αὐτὴν ἐν τῷ τοίχῳ· οὕτως ὁ Θεὸς, πρῶτον ἐποίησε τοὺς φωστῆρας ἔξω τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τότε ἔπηξεν ἄνω ὥσπερ τεχνίτης, ὡς μαρτυρεῖ ἡ γραφή,

Καὶ

Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τοὺς δύο φωστῆρας, καὶ ἔθετο αὐτοὺς ἐν τῷ οὐρανῷ. πῶς οὖν αὐτοὺς ἔπηξεν; ἆρα μὴ ὁμοῦ ἦσαν οἱ δύο πεπηγμένοι; οὐκ ἔχει λόγον. ἀλλὰ τί; κατὰ τὴν φωνὴν αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ ἡ πῆξις. Ἔθετο, φησὶν, ὁ Θεὸς τοὺς φωστῆρας· τὸν φωστῆρα τὸν μέγαν εἰς ἀρχὰς τῆς ἡμέρας· καὶ τὸν φωστῆρα τὸν ἐλάσσω εἰς ἀρχὰς τῆς νυκτός. ὅτε ὁ ἥλιος ἐπάγη εἰς ἀνατολὴν, ἐπάγη ἡ σελήνη εἰς δύσιν· ἐπειδὴ ἐκείνη μὲν ἄρχειν τῆς νυκτὸς ἐκελεύσθη, ὁ δὲ τῆς ἡμέρας.

Ἐγένετο οὖν ἡ σελήνη, καὶ γεννᾶται τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ πανσέληνος. οὐ γὰρ ἔδει ἀκρωτηριάσθαι τὸ ἔργον εὐθέως, ἀλλ' ἔδει δειχθῆναι τὸν φωστῆρα, οἷος ἐγένετο. μετὰ δὲ ταῦτα τῇ ἀλλοιώσει ἔδειξε χρόνους καὶ καιροὺς καὶ διαφορὰς ἡμερῶν. ποιεῖ οὖν αὐτὴν ὁ Θεὸς ὡς πεντεκαιδεκαταίαν πεπληρωμένην. ὁ ἥλιος ἀνέτειλεν ὄρθρου. ὅτι γὰρ ἐπάγη ἡ σελήνη ἐν τῷ ὄρθρῳ, ἐφαίνετο πρὸς δύσιν. ὡς οὖν ἐπέτρεχεν ὁ ἥλιος τὸν ἴδιον δρόμον πρὸς δύσιν, σελήνη ἤρχετο εὐθέως τοῦ ἀνατέλλειν, ἵνα πληρωθῇ τὸ, Ἀρχέτωσαν τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτός.

Λοιπὸν ζήτημα, Διὰ τί ὁ Θεὸς πεπληρωμένην ἐποίησε τὴν σελήνην. πρόσεχε· τὸ γὰρ νόημα βαθύ. ἔδει οὖν αὐτὴν τῇ τετάρτῃ ἡμέρᾳ γενομένην, ὡς τεταρταίαν φαίνεσθαι. ἀλλὰ πάλιν εἰ ἦν τεταρταία, τὸ ἄκρον τῆς δύσεως οὐκ ἀντεῖχεν. εὑρέθη οὖν πλεονεκτοῦσα ἕνδεκα ἡμέρας. τεταρταία ἐγένετο, καὶ ἐφαίνετο ὡς πεντεκαιδεκαταία. ἕνδεκα ἡμέρας ἐπλεονέκτει λοιπὸν ἡ σελήνη τὸν ἥλιον, οὐ τῇ ποιήσει, ἀλλὰ τῇ φαύσει. διὰ τοῦτο ἃς τότε ἐπλεονέκτει σελήνη ἡμέρας, ἀποδίδωσι τῷ ἡλίῳ. ὁ γὰρ κατὰ σελήνην καὶ καθ' ἕκαστον μῆνα ἀπὸ εἰκοσιεννέα ἥμισυ ἡμερῶν ἀριθμὸς γινόμενος, ποιεῖ ἐν τοῖς δεκαδύο μησὶ τοῦ ἐνιαυτοῦ ἡμέρας τριακοσίας πεντήκοντα τέσσαρας. ἐὰν γὰρ οὕτω ψηφίσῃς τὸν μῆνα ἀπὸ εἰκοσιεννέα ἡμίσου ἡμερῶν, γίνονται τοῦ ἐνιαυτοῦ ἡμέραι τριακόσιαι πεντήκοντα τέσσαρες, ἵνα ἃς ἐπλεονέκτησε τότε ἡμέρας ἡ σελήνη, κατ' ἐνιαυτὸν ἀποδίδωσι τῷ ἡλίῳ. ὁ ψηφιστὴς ψηφιζέτω.

Γενηθήτωσαν φωστῆρες ἐν τῷ στερεώματι τοῦ οὐρανοῦ, ὥστε φαίνειν ἐπὶ τῆς γῆς. ἐπειδὴ ἡ φύσις τοῦ πυρὸς ἀνάδρομός ἐστιν, χαλινὸν ἐπιτίθησιν ὁ Θεὸς τῇ φύσει, ὥστε μὴ ἄνω πέμπειν τὴν αὐγὴν, ἀλλὰ κάτω. πῦρ μὲν γὰρ οὐκ ἀνέχεται προσέχειν κάτω, ἀλλ' ἄνω. ἐὰν ἔχῃς δᾷδα, στρέψον αὐτὴν κάτω, καὶ ὁρᾷς ὅτι κἂν τὸ ὄργανον στρέψῃς, τὸ πῦρ ἄνω τρέχει. ἐπεὶ οὖν ἔδει αὐτοῦ τοιαύτην εἶναι φύσιν, ἐπέδησεν αὐτὴν, ἵνα μὴ κατὰ τὴν φύσιν λάμπῃ, ἀλλὰ κατὰ τὸ πρόσταγμα. εἴ τις ὑμῶν παρετηρήσατο ἔλαιον ἀπὸ λύχνου, πῶς συγκαταπατᾶται τῷ ἐλαίῳ τὸ πῦρ· καὶ ἡ μὲν βία τοῦ ἐλαίου κάτω ἕλκει, ἡ δὲ φύσις τοῦ πυρὸς ἄνω τρέχει, καὶ ὥσπερ βίαν ὑφιστάμενον καταβοᾷ. εἴποτε γὰρ ἀναγκάζεται πῦρ τρέχειν παρὰ τὴν ἀκολουθίαν, φωνὴν ἀφίησιν ὡς βίαν πάσχον, ὡς παρὰ φύσιν ὁδεῦον.

A *Et fecit Deus duo luminaria, & posuit ea in cælo.* Quonam igitur modo fixit? Num ambo simul antè compacta erant? Nulla est ratio vt hoc dicatur. Quid igitur? Sic accipienda ea fictio, vt Dei ipsa voce indicatur. *Posuit*, inquit, *Deus luminaria: luminare majus, vt præesset diei; & luminare minus, vt præesset nocti.* Cùm Sol ad Orientem fixus est, Luna fixa est ad Occidentem; quod Luna quidem nocti prædesse iussa esset, Sol verò præesse diei.

Gen. 1. 16. — 17.

Igitur condita est Luna, nasciturque primo die plena. Non enim decebat Dei opus statim primaque origine mutilum edi; sed par erat vt luminare proderetur, quale conditum esset. Postea verò, B quæ vicissitudine mutatur, tempora & tempestates & variè alternantes dies ostendit. Creat igitur Deus Lunam quintamdecimam plenam. Sol diluculo ortus est: quando enim Luna diluculo fixa est, lucebat ad Occidentem. Vbi igitur Sol cursum suum ad Occidentem emensus erat, mox Luna oriri cœpit, vt impleretur illud, *Præsint diei ac nocti.*

Condita Luna plena. — 14.

Reliqua quæstio est, Quid causæ sit cur Deus Lunam plenam condiderit? Attende animum: alta enim sententia est. Oportebat eam, cùm die quarto condita esset, quartam lucere. Rursus verò si esset quarta, summum Occidentis punctum non teneret. Inventa igitur est excedens vndecim dies. Quarta facta est, & lucet C vt quintadecima. Iam itaque Luna, dies vndecim Solem superabat, non anteriori creatione, sed lucis fulgore. Propterea quibus tunc Luna diebus excedebat, hos Soli restituit. Lunæ enim ac mensis cujusque numerus à viginti novem & dimidio diebus, per menses duodecim anni, dies facit trecentos quinquaginta quatuor. Si enim in eum modum mensem supputaveris, à viginti novem cùm dimidio diebus, fiunt anni dies trecenti quinquaginta quatuor, vt quos tunc Luna dies plures occupavit, per annum Soli reddat. Supputet qui eius artis peritus est.

Dies vndecim Solem excedit.

D *Fiant luminaria in firmamento cœli vt luceant super terram.* Quod ignis indoles est vt sursum excurrat, illi Deus frænum iniicit, vt non sursum, sed in terram fulgorem mittat. Non fert quidem natura ignis vt deorsum spectet, sed vt sursum tendat. Si facem habes, verte deorsum, videsque etiam verso organo, ignem sursum obrepere. Quod igitur eius talis erat futura indoles, eam præpedivit, ne sic luceat, vt natura comparatum est, sed vt illi præceptum est. Observavit quis vestrum oleum lucernæ; qua scilicet ratione ignis cum oleo divellatur. Ac quidem olei vis deorsum trahit, ignis verò sursum excurrit, ac quasi vim patiatur, adversum clamat. Si quando enim ignis, secus ac illi comparatum est, currere cogitur, vocem mittit, vt cui vis inferatur, vt cui præter naturam illaque invita via sit.

Gen. 1. 14. — Dei præceptum, non natura, quod astra terrã illuminãt. — Ignis stridor & quasi vociferatio.

Cùm enim quid præter naturam elemento A accideritt, clamat. Quid causæ est, cur injecto in ignem oleo vocem non mittat; sin autem injecta aqua fuerit, strideat? Vtraque substantia humida. Quia tamen etiam oleum ex ligno pabulum est, nutritque oliva, ac semper ignis ligno amicus est, libenter accipit, quod ex affini natura est. Sin autem aqua igni injecta fuerit, stridet, quippe cùm contrario pugnet. Ignis, aëris proprium est: illi namque affinis est. Insufflas lucernam, aërque ignem in fumum vertit, ac nusquam comparet; quod affine evasit.

Vide Artificis sapientiam, vide potentiam. Posuit luminaria in cœlo, vt lucerent super terram. *Et sint*, inquit, *in signa, & tempora* (seu tempestates) *& annos*. Quid sibi vult, *in signa*? Insulsi enim nugatores, spes suas circa Astrologiam evacuarunt, vt ea observarent quæ nusquam B extant. Quod enim ex astris nihil de hominum vita observari possit, testatur Esaias, cùm ait, *Surgant Astrologi cœli, &*
Isai. 17. 13. *qui signa vident, & dicant tibi quid venturum sit.*

De hominum itaque vita, nullum signum dat cœlum. Vis autem scire hujus
Signa cœli pio intellectu. signa? Nempe significat pluvias, ventos, hiemes ac tempestates, & serenam auram. Hæc sidera præsignant; idque per Dei clementiam, vt nempe Nauclerus signum videat & periculum caveat. Vt Agricola hiemem præsagiat, & tellurem aratro proscindere occupet. Sunt belli & pacis signa. C Signa hæc Salvator confirmavit; signa vtique simplicia, nec vllo curiositatis vitio laborantia. Ait enim Iudæis, *Hypocritæ,*
Luc. 12. 54. *cùm videritis nubem ab occasu orientem, dicitis, Venit tempestas, & venit sic. Et si videritis vespere rubicundum cœlum, dicitis,*
Matth. 16. 2. *Serenum, & venit serenum. Et si videritis*
Mane. *serò triste cœlum, dicitis, Tempestas venit.* Et subdit, *Faciem ergo cœli ac terræ probare scitis & explorare, tempus autem istud nescitis?* Signa hæc periculi secura, vt observentur æstas, hiems, pluvia, serenitas. Hæc, nec abhorrentia à pietate, & Dei propria. Licebat de Astrologia longum proferre sermonem: verùm & majore D eget contentione vocis, & organo non fatiscente. Pari enim cum sermone gressu mens vadit, imbecillique lingua ratio ipsa elanguescit. Ad ea igitur quæ simpliciora sunt procedamus.

Sint in signa & tempora. Aliud est quod Græci χρόνος, & quod καιρὸς, dicunt; nobis vtrumque *tempus*. χρόνος, duratio est & intervallum; καιρὸς, opportunitas seu occasio. Nec est qui dicat, χρόνος est vindemiæ, nemo dicit χρόνος est Virginem nubere; sed καιρὸς (quasi opportunum) nubendi Virginem, καιρὸς sementis, καιρὸς messis. Aitque Salomon, *Καιρὸς pa-*
Eccles. 3. 2. *riendi & καιρὸς moriendi; & καιρὸς ædificandi, & καιρὸς destruendi.* Nempe καιρὸν ac tempus, opportunitatem dicit. Hæc verò astra significant. Putà, Plejadum ortus,

ὅταν γάρ τι παρὰ φύσιν ἐν τῷ στοιχείῳ γένηται, βοᾷ. διά τι; ὅταν ἐπιβληθῇ ἔλαιον ἐν τῷ πυρὶ, φωνὴν οὐκ ἀφίησιν· ἐὰν δὲ ὕδωρ ἐπιβληθῇ, τρίζει. καὶ τοῦτο ὑγρὸν, κἀκεῖνο ὑγρόν. ἀλλ' ἐπειδὴ κἀκεῖνο ἀπὸ ξύλου ὄψον, καὶ ἡ ἐλαία τρέφουσα· φίλον δὲ ἀεὶ τῷ πυρὶ τὸ ξύλον, δέχεται ἡδέως τὰ ἀπὸ τοῦ συγγενοῦς. ἐὰν δὲ ὕδωρ πυρὶ ἐπιβληθῇ, τρίζει· τῷ γὰρ ἐναντίῳ μάχεται. τὸ πῦρ ἴδιόν ἐστι τοῦ ἀέρος· συγγενὲς γάρ. φυσᾷς εἰς λύχνον, καὶ καπνίζει ὁ ἀὴρ τὸ πῦρ, καὶ οὐδαμοῦ εὑρίσκεται. τὸ γὰρ συγγενὲς ἔδραμε.

Βλέπε τοῦ τεχνίτου τὴν σοφίαν, βλέπε τὴν δύναμιν. ἔθηκε τοὺς φωστῆρας ἐν τῷ οὐρανῷ, ὥστε φαίνειν ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ ἔστωσαν, φησὶν, εἰς σημεῖα καὶ εἰς καιροὺς καὶ εἰς ἐνιαυτούς. τί ἐστιν, εἰς σημεῖα; οἱ μὲν ματαιολόγοι περὶ ἀστρολογίαν ἑαυτῶν ἐκένωσαν τὰς ἐλπίδας, σημειούμενοι πράγματα ἀνυπόστατα. ὅτι γὰρ οὐκ ἔστι τι σημειώσασθαι περὶ ζωῆς ἀνθρώπων ἀπὸ ἄστρων, μαρτυρεῖ Ἡσαΐας, λέγων, Ἀναστήτωσαν οἱ Ἀστρολόγοι τοῦ οὐρανοῦ, καὶ οἱ βλέποντες τὰ σημεῖα, καὶ εἰπάτωσάν σοι τί μέλλει γίνεσθαι.

Περὶ μὲν οὖν ζωῆς ἀνθρώπων, οὐδὲν σημεῖον δίδωσιν ὁ οὐρανός. θέλεις δὲ μαθεῖν αὐτοῦ τὰ σημεῖα; σημαίνει ὄμβρους, ἀνέμους, χειμῶνας, εὐδίαν. τὰ ἄστρα ταῦτα σημαίνει· καὶ τοῦτο διὰ Θεοῦ φιλανθρωπίαν, ἵνα ὁ ναύκληρος ἴδῃ τὸ σημεῖον, καὶ φύγῃ τὸν κίνδυνον· ἵνα ὁ γεωργὸς ἴδῃ σημεῖον χειμῶνος, καὶ προλαβὼν ἀροτριάσῃ γῆν. γίνεται σημεῖον πολέμου καὶ εἰρήνης. ταῦτα ὁ Σωτὴρ ἐβεβαίωσεν, ἅτινά ἐστιν ἁπλᾶ καὶ ἀπερίεργα. λέγει γὰρ τοῖς Ἰουδαίοις, Ὑποκριταὶ, ἐὰν ἴδητε νεφέλην ἀπὸ δυσμῶν ἀνατέλλουσαν, λέγετε, Χειμὼν γίνεται, καὶ γίνεται οὕτω. κἂν ἴδητε ὀψὲ πυῤῥάζοντα τὸν οὐρανὸν, λέγετε, Εὐδία, καὶ γίνεται εὐδία. κἂν ἴδητε ὀψὲ στυγνάζοντα τὸν οὐρανὸν, λέγετε, Χειμὼν γίνεται. καὶ ἐπάγει, Εἶτα τὸ πρόσωπον τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς οἴδατε δοκιμάζειν, τὸν δὲ καιρὸν τοῦτον οὐκ οἴδατε; ταῦτά ἐστι τὰ σημεῖα τὰ ἀκίνδυνα παρατηρήσασθαι, θέρος, χειμῶνα, ὑετὸν, εὐδίαν. ταῦτα καὶ τῆς εὐσεβείας οὐκ ἀλλότρια, καὶ τοῦ Θεοῦ ἴδια. ἦν δὲ περὶ Ἀστρολογίας πολὺν ἀποτεῖναι λόγον· ἀλλὰ χρείαν ἔχει καὶ τετονωμένης φωνῆς, καὶ ὀργάνου μὴ ὀκλάζοντος. συμβαδίζει γὰρ τῷ λόγῳ ἡ διάνοια, καὶ συνασθενεῖ τῇ γλώττῃ ὁ λογισμός. ἐπὶ οὖν τὰ ἁπλούστερα χωρήσωμεν.

Ἔστωσαν εἰς σημεῖα καὶ εἰς καιρούς. ἄλλο γὰρ χρόνος, καὶ ἄλλο καιρός. χρόνος μῆκός ἐστι, καιρὸς εὐκαιρία. καὶ οὐδεὶς λέγει, Χρόνος ἐστὶ τοῦ τρυγῆσαι· οὐδεὶς λέγει, Χρόνος ἐστὶ τὴν παρθένον γῆμαι, ἀλλὰ Καιρὸς τὴν παρθένον γῆμαι, καιρὸς σπόρου, καιρὸς θερισμοῦ. καὶ Σολομὼν λέγει, Καιρὸς τοῦ τεκεῖν, καὶ καιρὸς τοῦ ἀποθανεῖν· καὶ καιρὸς τοῦ οἰκοδομῆσαι, καὶ καιρὸς τοῦ καταλῦσαι. καιρὸν τὴν εὐκαιρίαν λέγει. σημαίνει δὲ τὰ ἄστρα τοῦτο. οἷον, ἀνατολὴ Πλειάδων ἀρχὴ θερισμοῦ.

δύσις Πλειάδων ἀρχὴ σπόρου. ταῦτα ἀλλοτρία, A μὲν τῆς ἀσεβείας, ἴδια δὲ τῆς εὐσεβείας. καιροὶ λέγονται καὶ αἱ ἑορταὶ τοῦ Θεοῦ. λέγει ὁ Θεὸς, Τρεῖς καιροὺς τοῦ ἐνιαυτοῦ ἑορτάσατέ μοι. τὴν ἑορτὴν τῶν Ἀζύμων, τὴν τῆς Πεντηκοστῆς, τὴν ἑορτὴν τῶν Σκηνοπηγιῶν. τρεῖς καιροί. ἰδοὺ σημεῖα καὶ καιροί. ἡμέρας πάλιν ἐπὶ τοῦ Σαββάτου καὶ μῆνας ἡ σελήνη ἐργάζεται. ὁ ἥλιος ἐνιαυτῶν τὰς τροπὰς φυλάττει, ἐαρινὴν, χειμερινὴν θερινὴν, μετοπωρινήν. ἑστήκασιν οἱ νόμοι ἀσάλευτοι. Εἶπε καὶ ἐπάγησαν· ἐκέλευσε καὶ ἐθεμελιώθησαν. λοιπὸν ὧδε τὸν νοῦν.

Τίς ὁ τούτων τεχνίτης; τίς ταῦτα ἐποίησεν; ὁ Πατήρ; οὐδεὶς ἀντιλέγει. ὁ Υἱός; καὶ Αἱρετικοὶ συντίθενται μὲν, οὐ καλῶς δέ. λέγουσι γὰρ ὅτι τὸν B Υἱὸν ὁ Πατὴρ ἐποίησεν, ὁ δὲ Υἱὸς τὰ πάντα. δέχομαι τὴν ἀσέβειαν, ἐπειδὴ δεσμοῖς ἀλύτοις σφίγγει τῶν Αἱρετικῶν τὸν λογισμόν. ἐρωτήσωμεν τοὺς Προφήτας, εἰ ὁ ποιήσας τὰ πάντα ἔχει τινὰ μείζω, ἢ πάντων ἐστὶν ἀνώτερος; τῇ γὰρ προτάσει τῇ ἰδίᾳ πίπτουσι. λέγουσιν ὅτι πάντα ἐποίησεν ὁ Υἱὸς, αὐτὸν δὲ ὁ Πατήρ. ἵλεως ἡμῖν γένηται ἐπὶ τῇ βλασφημίᾳ. ἐπ' ἀληθείας γὰρ φρίκη ἐστὶ δευτερῶσαι τῶν ἀσεβῶν τὰ ῥήματα. ὅμως δὲ τοὺς ἰατροὺς μιμούμενοι, ἐμβαλοῦμεν τὰς χεῖρας εἰς τὰ τραύματα, ἵνα καθαρώμεθα τὰ ἕλκη. ἠναγκάσθη καὶ ὁ Ἀπόστολος μνημονεῦσαι αἰσχρῶν πραγμάτων, οὐχ ἵνα τὴν γλῶτταν μολύνῃ, ἀλλ' ἵνα τὰ ἁμαρτήματα καθαίρῃ.

Λέγουσιν ὅτι πάντα ἐποίησεν ὁ Υἱὸς, αὐτὸν δὲ ὁ C Πατήρ. ἐρωτήσω τοὺς Προφήτας, Τίς ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν καὶ ποταπός ἐστι. λέγει ὁ Προφήτης Ἡσαΐας, Τάδε λέγει Κύριος ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν, καὶ πήξας αὐτόν. ὁ στερεώσας τὴν γῆν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ· ὁ διδοὺς πνοὴν τῷ λαῷ ἐπ' αὐτῆς, καὶ πνεῦμα τοῖς πατοῦσιν αὐτήν. ἐγὼ Κύριος. ἔμπροσθέν μου Θεὸς οὐκ ἔστι, καὶ μετ' ἐμὲ Θεὸς οὐκ ἔστιν. ἐγώ εἰμι, καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλος. ταῦτα λέγει ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ὁ Μονογενὴς, ὁ κατὰ τοὺς Αἱρετικοὺς γενόμενος, καὶ τότε κτίσας. ἀλλ' ἐν τοῖς λόγοις τῶν χειλέων αὐτοῦ συνελήφθη ὁ ἁμαρτωλός.

Λέγει ὁ μακάριος Ἱερεμίας, Οὕτως εἴπατε. τίσι; τοῖς Ἕλλησι. Θεοὶ, οἳ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν οὐκ ἐποίησαν, ἀπολέσθωσαν ἐκ τῆς γῆς. Κύριος, ὃς ἐποίησε τοὺς οὐρανοὺς ἐν συνέσει, αὐτὸς Θεὸς ζῶν D καὶ ἀληθινός. εἰ ἀληθινὸς Θεός ἐστιν ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν, ὁμολογοῦσι δὲ καὶ Αἱρετικοὶ ὅτι ὁ Υἱὸς ἐστὶν ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ποία μάχη, ὅταν λέγει ὁ Χριστὸς, Ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν, καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν; ὅτε ὁ Σωτὴρ ἢ διὰ τῶν Προφητῶν, ἢ δι' αὐτοῦ τοῦτο ἔλεγεν, οὐ πρὸς ἀντιπαράθεσιν αὐτοῦ ταῦτα ἔλεγεν, Ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν, ἀλλὰ πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν ψευδωνύμων. ὅθεν καὶ ὁ Παῦλός φησιν, Ἐπεστρέψατε ἀπὸ τῶν εἰδώλων δουλεύειν Θεῷ ζῶντι καὶ ἀληθινῷ. ἀληθινὸν καλεῖ, ἵνα τοὺς ψευδωνύμους ἐλέγξῃ· ζῶντα, ἵνα

A æstatis initium est: earum occasus, initium sementis. Hæc procul ab impietate remota, ac pietatis propria. Etiam Dei festa καιροὶ dicuntur, id est, tempora. Ait Deus; *Tria anni tempora celebrabitis mihi: Festum Azymorum, Festum Pentecostes, & Festum Tabernaculorum.* Tria tempora. En signa & tempora. Dies rursus in Sabbato & menses facit Luna. Sol annorum tempestates seruat, vernam, hiemalem, æstiuam, autumnalem. Stant hæ leges inconcussæ. Dixit & fixa sunt: mandauit & fundata sunt. Hic te iam, Lector, volo. — Deut. 16. 16.

Quis horum artifex? Quis hæc condidit? Num Pater? Nemo inficiatur. An Filius? Admittunt (etsi non rectè) etiam B Hæretici. Aiunt enim, Fecisse quidem Patrem Filium; Filium verò cuncta condidisse. Impietatem admitto, quod insolubilibus vinculis Hæreticorum constringat animum. Sciscitemur ex Prophetis; num qui fecit omnia, aliquem se maiorem habeat; vel cunctis superior sit. Sua enim ipsi propositione cadunt. Aiunt Filium omnia fecisse, ipsum verò à Patre esse factum. Propitius nobis pro blasphemia sit. Planè enim horror est impiorum verba repetere. Medicorum tamen more, manus injiciemus in vulnera, vt vlcera expurgemus. Necesse habuit & Apostolus obscœnarum rerum meminisse, non vt linguam pollueret, sed vt peccata emundaret. — Aduersus Arianos; Filium rerum conditorem verè Deum esse.

C Aiunt fecisse omnia Filium, ipsum verò à Patre factum esse. Interrogabo Prophetas, Quis & quantus sit, qui cœlum fecit? Ait Esaias Propheta, *Hæc dixit Dominus; qui fecit cœlum, & desixit illud: qui firmauit terram, & quæ in ea sunt: qui dat spirationem populo qui est super eam, & spiritum calcantibus eam. Ego Dominus. Ante me non est Deus, & post me Deus non est. Ego sum, & non est alius.* Hæc loquitur qui fecit cœlum & terram, Vnigenitus; qui (vt Hæretici opinantur) factus est ac tunc ipse conditor fuit. Verùm *in sermonibus labiorum suorum comprehensus est peccator.* — Isa. 42. 5. — Isa. 43. 10. — Psal. 9. 17.

Ait beatus Ieremias; *Sic dicite.* Quibus? Nempe Græcis. *Dij, qui non fecerunt cœlum & terram, dispereant de* D *terra.* Dominus, *qui fecit cœlos in intellectu*, ipse Deus viuus & verus est. Sin autem verus Deus est qui cœlum fecit, fatenturque & Hæretici Filium esse qui fecit cœlum & terram, quænam pugna, cùm dicit Christus, *Vt cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum?* quando Saluator vel per Prophetas, vel à se hoc dicebat, *Vt cognoscant te solum Deum verum*, non dicebat, vt sibi Deum opponeret, sed vt à falsi nominis, sic nuncupatis, dijs distingueret. Vnde & Paulus ait, *Conuersi estis à simulacris seruire Deo viuo & vero.* Viuum vocat, vt falsi nominis deos arguat: verum, vt — Ier. 10. 11. — Psal. 135. 5. — Ioan. 17. 3. — 1. Thes. 1. 9.

A mortua simulacra traducat. Ego sanè existimo, quinimmo planè persuasum habeo, indignari aduersum nos, Mortuos, quod simulacra appellamus mortua. Injuriam, aiunt irrogatis nostro ordini. Nos Mortui nuncupamur, qui aliquando vixerimus: qui nunquam vitæ vsura donati sunt, quid est cur Mortui vocentur? *Dij, qui cœlum & terram non fecerunt, dispereant.* Dominus, *qui fecit cœlos in intellectu*, ipse Deus vivens ac verus. Quis est vivens? Qui fecit cœlum & terram. Quis est verus? Qui fecit cœlum.

Mortui, qui aliàs vixerint, quod nec simulacra.

Ier. 10, 11

Psal. 135, 5.

B Num consistunt Hæreticorum scita? Num corruit illorum impietas? Num religio coarguitur? Num eorum convellitur pravitas ac morositas? Creatoris opera comprehendere non vales, & Artificem curiosè vestigas ac scrutaris? Quid David clamat? *Quàm magnificata sunt opera tua, Domine! omnia in sapientia fecisti.* Prophetæ magnificant opera; Hæretici Artificem deprimunt. Magnus consilio & operibus potens, qui ex aquis cœlum congelavit. Non enim à miraculo abscedo. Ex aquis concretum est, & aquam portat. Ex aquis congelatum est, & abyssum gestat. Omnino autem exemplo hæret; novum, inquam, istud miraculum. Vidisti tabulas gestante aqua desuper nivem portare. Quæ fecit hiems, Deus non præstat?

Psal. 103, 25

C Fecit Deus cœlum, non orbiculari forma, vt inani sensu Astrologi philosophantur. Non enim sphæram fecit quæ voluatur; sed vt ait Propheta, *Qui statuit velut fornicem cœlum; & extendit velut tentorium.* Nemo vestrum ea impietate laboret, vt inani sensu Astrologis accommodandam fidem existimet. Aiunt Prophetæ Cœlum initium habere & finem. Idcirco etiam Sol, non ascendit, sed venit. Ait Scriptura, *Sol egressus est super terram, & Lot ingressus est in Segor.* Quare si quet Scriptura teste, egressum esse Solem, non ascendisset. Et rursus, *A summo cœli,* inquit, *egressio eius*; non ascensus. Si globus est, summum non habet. Quod enim vndequaque rotundum est & orbiculari figura, quomodo summum habet? Num ergo solus David dicit, an etiam Salvator? Audi ipsum loquentem, *Cùm venerit Filius hominis in majestate sua, mittet Angelos suos cum tuba & voce magna, & congregabunt electos eius à summo cœli ad summum eius.*

Isai. 40, 22

Et hæc veterum simplicitas, omni adversa Astrologiæ & veritati.

Gen. 19 23.

Psal. 18, 7.

D

Matth. 24. 31.

Porro quærimus vbinam Sol occidat, & vbi noctem decurrat. Iuxta eos quidem qui foris sunt, sub terra; in nostra verò sententia, qui cœlum tentorium dicamus, quid? Attende quæso; Num sit falsa sententia, an veritatis testimonio obsignita consistat. Concurrit cum phrasi & modus. Existima enim superinjectam esse fornicem. Est ibi Ortus, juxta quod figura exprimitur, illic Aquilo, isthic Meridies, hîc Occasus. Oritur Sol, iamque ad occasum positus, non sub terra occidit, sed egressus ad cœli fines, partes Boreales

Vera hæc ad sensum, sed alia doceat ratio, mens que deprehendit.

A τὰ νεκρὰ εἴδωλα στηλιτεύσῃ. ἐγὼ μὲν νομίζω, μᾶλλον δὲ πιστεύω, ὅτι ἀγανακτοῦσι καθ' ἡμῶν οἱ νεκροί, ὅτι τὰ εἴδωλα νεκρὰ καλοῦμεν. Ὑβρίζετε γὰρ ἡμῶν τὴν τάξιν, φησίν. ἡμεῖς νεκροὶ καλούμεθα, οἵ ποτε ζήσαντες· οἱ μηδέποτε ζήσαντες διὰ τί νεκροὶ καλοῦνται; Θεοί, οἱ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν οὐκ ἐποίησαν, ἀπολέσθωσαν. Κύριος, ὃς ἐποίησε τοὺς οὐρανοὺς ἐν συνέσει, αὐτὸς ζῶν Θεὸς καὶ ἀληθινός. τίς ὁ ζῶν; ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. τίς ὁ ἀληθινός; ὁ ποιήσας τὸν οὐρανόν.

B Μὴ ἑστήκασι τῶν Αἱρετικῶν οἱ ὅροι; οὐ πίπτει αὐτῶν ἡ ἀσέβεια; οὐκ ἐλέγχεται ἡ θρησκεία; οὐ διαλύεται ἡ σκαιωρία; τὰ ἔργα τοῦ ποιητοῦ καταλαβεῖν οὐκ ἰσχύεις, καὶ τὸν τεχνίτην περιεργάζῃ καὶ ἐξιχνεύεις; τί βοᾷ Δαβίδ; Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε· πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας. Προφῆται τὰ ἔργα μεγαλύνουσιν, Αἱρετικοὶ τὸν τεχνίτην σμικρύνουσιν. ὁ μέγας τῇ βουλῇ καὶ δυνατὸς τοῖς ἔργοις, ὁ τὸν οὐρανὸν πήξας ἐξ ὑδάτων. οὐ γὰρ ἀφίσταμαι τοῦ θαύματος. ἐξ ὑδάτων πέπηκται, καὶ ὕδωρ φέρει. ἀπὸ ὑδάτων ἐπάγη, καὶ ἄβυσσον βαστάζει. ὅλως δὲ ἔχεται τοῦ ὑποδείγματος· τὸ καινὸν τοῦτο θαῦμα λέγω. εἶδες πλάκας ἀπὸ ὕδατος βασταζομένας καὶ ἄνωθεν χιόνα φερούσας. ἃ χειμὼν εἰργάσατο, Θεὸς οὐκ ἐργάζεται;

C Ἐποίησε τὸν οὐρανόν, οὐχ ὡς σφαῖραν, ὡς φιλοσοφοῦσιν οἱ ματαιολόγοι. οὐ γὰρ ἐποίησε σφαῖραν κυλιομένην· ἀλλ' ὥς φησιν ὁ Προφήτης, Ὁ στήσας τὸν οὐρανὸν ὡς καμάραν, καὶ διατείνας αὐτὸν ὡς σκηνήν. οὐδεὶς ὑμῶν ἀσεβὴς πεισθῆναι τοῖς ματαιολόγοις. οἱ Προφῆται λέγουσιν ὅτι ἀρχὴν ἔχει καὶ τέλος ὁ οὐρανός. διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἥλιος οὐκ ἀναβαίνει, ἀλλ' ἔρχεται. λέγει ἡ Γραφή, Ὁ ἥλιος ἐξῆλθεν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ Λὼτ εἰσῆλθεν εἰς Σηγώρ. ἄρα δῆλον ὅτι ἐξῆλθεν ὁ ἥλιος κατὰ τὴν γραφήν, καὶ οὐκ ἀνῆλθεν. καὶ πάλιν, Ἀπ' ἄκρου, φησί, τοῦ οὐρανοῦ ἡ ἔξοδος αὐτοῦ, οὐκ ἄνοδος. εἰ σφαῖρά ἐστιν, ἄκρον οὐκ ἔχει· τὸ γὰρ πανταχόθεν περιφερὲς ποῦ ἔχει τὸ ἄκρον; D ἆρα οὖν ὁ Δαβὶδ μόνος λέγει, ἢ καὶ ὁ Σωτήρ; ἄκουε αὐτοῦ λέγοντος, Ὅταν ἔλθῃ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, ἀποστελεῖ τοὺς Ἀγγέλους αὐτοῦ μετὰ σάλπιγγος καὶ φωνῆς μεγάλης, καὶ συνάξουσι τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ ἀπ' ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ ἕως ἄκρου αὐτοῦ.

Ζητοῦμεν δὲ ποῦ δύνει ὁ ἥλιος, καὶ ποῦ τρέχει τὴν νύκτα; κατὰ τοὺς ἔξω, ὑπὸ τὴν γῆν· καθ' ἡμᾶς δὲ, τοὺς σκηνὴν λέγοντας τὸν οὐρανόν, τί; πρόσεχε, παρακαλῶ, εἰ μὴ διαψεύδεται τὸ ῥῆμα, ἀλλ' ἔχει σφραγῖδα μεμαρτυρημένην ὑπὸ τῆς ἀληθείας. συντρέχει τῇ φράσει καὶ ὁ τρόπος. νόμισον εἶναι καμάραν ἐπικειμένην. ἡ ἀνατολὴ ἐκεῖ ἐστι κατὰ τὸν τύπον, ἄρκτος ὧδε, μεσημβρία ὧδε, δύσις ἐκεῖ. ἥλιος ἀνατέλλει· καὶ μέλλων δύνειν, οὐχ ὑπὸ γῆν δύνει, ἀλλ' ἐξελθὼν εἰς τὰ πέρατα τοῦ οὐρανοῦ, τρέχει εἰς τὰ βό-

ρεια μέρη, ὥσπερ ὑπό τινα τοῖχον κρυπτόμενος, A μὴ συγχωρούντων τῶν ὑδάτων φανῆναι αὐτοῦ τὸν δρόμον· καὶ τρέχει κατὰ τὰ βόρεια μέρη, καὶ καταλαμβάνει τὴν ἀνατολήν. καὶ πόθεν τοῦτο δῆλον; λέγει ὁ μακάριος Σολομὼν ἐν τῷ Ἐκκλησιαστῇ (γραφὴ δέ ἐστι μεμαρτυρημένη, οὐ παραγραφομένη.) Ἀνατέλλει, φησίν, ὁ ἥλιος, καὶ δύνει ὁ ἥλιος. ἀνατέλλων πορεύεται εἰς δύσιν, καὶ κυκλοῖ πρὸς βορρᾶν. κυκλοῖ κυκλῶν, καὶ εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ ἀνατέλλει. κατὰ μεσημβρίαν τρέχοντα, καὶ τὸν βορρᾶν κυκλοῦντα λοιπὸν μάθε, ἐν τῇ τοῦ χειμῶνος καταστάσει. ἐπειδὴ οὐκ ἀπὸ μέσης τῆς ἀνατολῆς ἀνατέλλει, ἀλλὰ περὶ τὸ κλίμα τῆς μεσημβρίας πλαγιάζει, καὶ ὀλίγον τεμὼν διάστημα, ποιεῖ μικρὰν ἡμέραν. δύσας δὲ, καὶ πάλιν κύκλον τρέχων, ποιεῖ μακρὰν νύκτα. B

νέον· nec aliter legit Seuer. aut edidit.

Ἴσμεν, ἀδελφοί, ὅτι ὁ ἥλιος οὐ πάντως ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ κέντρου προέρχεται. πῶς οὖν γίνονται μικραὶ αἱ ἡμέραι; πλησιάζει αὐτοῦ ἡ ἀνατολὴ τῷ κλίματι τῆς μεσημβρίας. εἶτα οὐ τὴν ὑψηλὴν ἐλθὼν, ἀλλὰ τὴν πλαγίαν συντεμὼν, τὰς ἡμέρας ποιεῖ μικράς. δύσας δὲ εἰς τὸ ἄκρον τῆς δύσεως, ἀνάγκην ἔχει κυκλεῦσαι διὰ τῆς νυκτὸς δύσιν ὅλην καὶ ἄρκτον ὅλην καὶ ἀνατολὴν ὅλην, καὶ φθάσαι ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς μεσημβρίας, καὶ ἀνάγκη μεγάλην εἶναι τὴν νύκτα. ὅταν μέντοι ἐξισοῦται τῷ μήκει καὶ ἴσον βῆμα ἔχῃ, ἰσημερίαν ποιεῖ. πάλιν κλίνας κατὰ τὸν βορρᾶν, ὥσπερ χειμῶνος εἰς μεσημβρίαν, καὶ εἰς τὰ ἄκρα τοῦ βορρᾶ ἀναβαίνων ὑψοῦται, καὶ μεγάλην ποιεῖ τὴν C ἡμέραν· ὀλίγον δὲ μικρὸν ἔχων τὸν κύκλον, μικρὰν ποιεῖ τὴν νύκτα. οὐ παῖδες Ἑλλήνων ἐδίδαξαν ἡμᾶς ταῦτα (οὐδὲ γὰρ τοῦτο βούλονται) ἀλλ' ὑπὸ τὴν γῆν φασι τρέχειν τὰ ἄστρα καὶ τὸν ἥλιον· ἡ γραφὴ δὲ, ἡμῶν ἡ θεία διδάσκαλος· ἡ γραφὴ ἡμᾶς παιδεύει, φωτίζει.

Εἶτα ἐποίησε τὸν ἥλιον ἀδιάλειπτον φωστῆρα. τὴν σελήνην, καὶ ἀποδυομένην τὸ κάλλος καὶ ἀμφιεννυμένην πάλιν. δείκνυσι δὲ τὸ ἔργον τὸν τεχνίτην. ἀνελλιπὴς ὁ τεχνίτης, ἀΐδιον τὸ ἔργον. οὐ γὰρ ἀναλίσκεται τὸ φῶς τῆς σελήνης, ἀλλὰ κρύπτεται. γίνεται δὲ καὶ εἰκὼν ἡμῶν τῶν θνητῶν ἀνθρώπων. ἐννόησον πόσους αἰῶνας ἔχει ἀνατέλλουσα· καὶ ἐὰν ἡ πρώτη, λέγομεν, Σήμερον γεννᾶται ἡ σελήνη. διὰ τί; ἐπειδὴ εἰκών ἐστι τῶν ἡμετέρων σωμάτων. γεννᾶται, αὔξει, πληροῦται, D ἐλαττοῦται, μειοῦται, δύνει, ἐπειδὴ καὶ ἡμεῖς γεννώμεθα, αὐξανόμεθα, πληρούμεθα, παρακμάζομεν, λήγομεν, γηρῶμεν, ἀποθνήσκομεν, δυόμεθα. ἀλλὰ πάλιν γεννᾶται, ἐπειδὴ καὶ ἡμεῖς μέλλομεν ἀνίστασθαι, καὶ μένει ἡμᾶς γέννησις ἄλλη. διὰ τοῦτο ὁ Σωτὴρ βουλόμενος δεῖξαι ὅτι ὡς ἐγεννήθημεν ὧδε, πάλιν γεννώμεθα, λέγει, Ὅταν ἔλθῃ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ. ἐγγυᾶται ἡ σελήνη τὴν ἀνάστασιν. Ἐμέ, φησιν, βλέπετε κρυπτομένην καὶ πάλιν φαινομένην, καὶ ἀπαγορεύετε ὑμῶν τὰς ἐλπίδας;

Ὁ ἥλιος οὐ δι' ἡμᾶς ἐγένετο; ἡ σελήνη οὐ δι'

percurrit, velut muro quodam obtectus, non sinentibus aquis vt eius cernatur cursus: curritque per Boreales partes, & ad Orientales venit. Vnde verò id liquet. Ait beatus Salomon in Ecclesiaste; (porro liber est certæ fidei; receptus scilicet in canonem) non eius quicquam suspectæ. *Oritur*, inquit, *Sol, & occidit Sol. Oriens vadit ad Austrum, & gyrat ad Boream. Gyrat gyrando, & in loco suo oritur.* Currentem ad Meridiem, Boreamque gyrantem disce iam hiemis nota tempestate. Quod à medio Oriente non oritur, sed circa Austri latus obliquat, exiguumque intervallum secat, brevem diem facit: vbi autem occidit, ac rursus orbem decurrens, longam noctem facit.

Salomon beatificatus.

Eccles. 1. 5.

Gyratio, ipse zodiaci circulus, quem Sol vtroque illo modo decurrit.

Scimus, Fratres, Solem non ab eodem prorsus puncto progredi. Quonam igitur modo dies breves fiunt? Accedit eius ortus lateri Meridiei: tumque non altam tenens, sed obliquam brevi compendio secans viam, dies contrahit: occidensque in summo Occidentis necesse habet per noctis intervallum, vt omnem Occasum, omnemque Aquilonem & omnem Ortum circumeat, atque ad Meridiei summum veniat; eoque necesse est vt noctem in longas horas producat. Vbi tamen paris iter longitudinis illi fuerit, æquinoctium facit. Rursus ad Boream declinans, velut hieme ad Meridiem, & ad Boreæ summa ascendens exaltatur, & longum facit diem; quodque exigua brevisque illi gyratio, brevem facit noctem. Non hæc Græci nos docuerunt (nam neque ita volunt) sed sub terra, sidera ac Solem cursum habere aiunt: divina verò Scriptura, ipsa nobis magistra, ipsa nos erudit, ipsa illuminat.

At nefas Scripturam ad incertos eiusmodi sensus arctare.

Deinde Solem fecit indefectibilis lucis fontem: Lunam, quæ & decorem exuat, eundemque rursus induat. Porro opus Artificem prodit. Indefectibilis Artifex, sempiternum opus. Non enim lux Lunæ absumittur, sed occultatur. Sed & nostrorum mortalium corporum imago existit. Cogita quot sæcula sint ex quo oritur; cumque prima fuerit, dicimus, Luna hodie nascitur. Vt quid verò? Quia imago est nostrorum corporum. Nascitur, augescit, impletur, decrescit, minuitur, occidit, quod & nos nascamur, augeamur, impleamur, ætate marcescamus, desinamus, consenescamus, occidamus. Verùm rursus nascitur, quod nos quoque resurrecturi sumus, nosque manet alia nativitas. Vnde Salvator, vt ostenderet, quomodo hîc nati sumus, rursus nascituros, ait, *Cùm venerit Filius hominis in regeneratione.* Pollicetur Luna resurrectionem. Me, inquit, occultari videtis ac rursus lucere, vestrasque spes despondetis?

Lunæ lux ipsa indefectibilis: figura resurrectionis.

Matth. 19. 28.

Nonne Sol nostra causa factus est? Non-

ne Luna? Nonne quæ sunt condita omnia? Quid enim? Nonne nox nostram pollicetur resurrectionem? Nonne mortis simulacrum est? Projecta sub tenebris corpora; formas non discernis. Haud rarò manu contrectas facies dormientium, nec nosti, quænam hujus, quænam illius facies sit, sed interrogas, vt vox præco sit, eorum qui in tenebris delitescunt. Quemadmodum igitur nox formas nostras occultat, tametsi omnes in vnum simus, nemoque alterum cognoscit; sic venit mors formasque soluit, vt nemo alterum noverit. Transis monumenta; cùm multas in sepulchro calvarias videris, num nosti cujus hæc calvaria sit? Novit tamen qui struxit; scit vnde hæ formæ processerint, qui dissoluit.

Nox ipsa mortis figura & resurrectionis.

Nonne Dei Creatoris opificium admiraris? Cùm tam multæ sint formæ, in tam multis millium millibus, nulla est similitudo. Vel si orbis terrarum fines excurreris, neminem similem inveneris; aut si inveneris, præterquam naso vel oculo, vt insolitæ rei eluceat miraculum. Gemelli ex vno exeunt vtero, scinditurque similitudo. Atqui, qui tot formas, cùm non essent, produxit, solutas eas instaurare non poterit? Noli vt ærumnosus homo tuis rationibus Dei potentiam metiri. Ne putaveris tanta Deum posse, quanta tu animo potes concipere. Sin autem tanta potest quanta ego intelligo, ausim dicere, longè minor est Deus; quippe cùm eum mens mea commensa sit. Sin autem mentis omnem cogitatum excedit ac vincit rationem, imperscrutabilis est qui fecit, eiusque incomprehensa opera.

Formarum in hominibus vulsusque diversitas.

Interrogentur Hæretici ex iis, quæ oculis conspicua sunt, vt quam ipsi quæstionem movent noverint. Quia dixit Deus, *Fiat firmamentum*, statimque sermo rem peregit, pignus nobis reliquit, quod ipse fecerit. Hodie à vespera cœlum nudum relinquimus, ac repente surgentes firmamentum aliud ex nubibus compactum offendimus. Qui nunc brevi intervallo nubes creat, ostendit quomodo tunc momento cœlum condiderit. Quid verò facit? Quomodo nubes pluunt? Nubes quasi vtres fecit, iisque salsas maris aquas haurit, ac nubes implet, mutatque aquam, & terram inebriat. Dicant qua ratione quod grave est in sublime feratur: quomodo hauriatur; quomodo nubes hauriant. Non statim exinaniuntur, sed ad longa intervalla currunt, quò Dominus iusserit; Deique præceptum quasi vinculum nubibus impositum est, non sinens pluere, donec tandem annuerit. Esse verò illas vtres, David testis est. *Congregans*, inquit, *sicut vtrem aquas maris*.

Ex nubium miraculo asserta mundi creatio.

Psal. 32. 7.

Et vide miraculum. Aquas congregat: incumbit manus immortalis, invisibilis, non sinens simul evacuari, sed paulatim per partes. Velut mulier subtile stamen nendo, in multa diversaque filia lanam dispertit; sic immensam maris altitudinem

A ἡμᾶς; τὰ γινόμενα πάντα; τί γάρ; οὐκ ἐγγυᾶται ἡμῖν τὴν ἀνάστασιν ἡ νύξ; οὐκ ἔστιν εἰκὼν τοῦ θανάτου; ἔῤῥιπται τὰ σώματα ὑπὸ τῷ σκότει, μορφὰς οὐ διακρίνεις. πολλάκις τῇ χειρὶ ψηλαφᾷς τὰ πρόσωπα τῶν κεκοιμημένων, καὶ οὐκ οἶδας ποῖον τούτου πρόσωπον, ποῖον ἐκείνου; ἀλλ' ἐρωτᾷς ἵνα ἡ φωνὴ κῆρυξ γένηται τῶν ἐν σκότει κρυπτομένων. ὥσπερ οὖν ἡ νὺξ καλύπτει ἡμῶν τὰς μορφὰς, κἂν πάντες ὦμεν ἐπὶ τὸ αὐτὸ, καὶ οὐδεὶς τὸν ἕτερον γνωρίζει· οὕτως ἔρχεται θάνατος καὶ λύει τὰς μορφὰς, ὡς οὐδεὶς οὐδένα γνωρίζῃ. παρέρχῃ μνημεῖα· ἐὰν ἴδῃς πολλὰ κρανία ἐν τάφῳ, οἶδας τοῦτο τίνος; ἀλλ' ὁ σκευάσας οἶδεν, ὁ λύσας ἐπίσταται πόθεν προῆλθον αὗται αἱ μορφαί.

B. Οὐ θαυμάζεις Θεοῦ δημιουργίαν; τοσούτων μορφῶν ἐν τοσαύταις μυριάσιν οὐδεμία ὁμοιότης. κἂν εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης δράμῃς, οὐδένα ὅμοιον εὑρήσεις· ἀλλὰ καὶ εἰ εὕρεις, παρὰ ῥῖνα, ἢ παρ' ὀφθαλμὸν, ἵνα φανῇ τὸ ξένον. δίδυμοι ἐξέρχονται ἐκ μιᾶς κοιλίας, καὶ τέμνεται ἡ ὁμοιότης. εἶτα, ὁ μὴ οὔσας τοσαύτας μορφὰς παρήγαγε, λύσας ἀναπλάσαι οὐ δύναται; μὴ ὡς ταλαίπωρος ἄνθρωπος μέτρει τοῖς σοῖς λογισμοῖς Θεοῦ δύναμιν. μὴ νόμιζε ὅτι τοσαῦτα δύναται ὁ Θεὸς, ὅσα σὺ δύνασαι λογίσασθαι. εἰ δὲ τοσαῦτα δύναται, ὅσα ἐγὼ νοῶ, τολμῶ εἰπεῖν, πολλῷ μικρὸς ὁ Θεός· ἐμέτρησε γὰρ [Is. μικρὸς] αὐτὸν ἡ ἐμὴ διάνοια. εἰ δὲ ὑπερβαίνει διάνοιαν [ποιεῖς] καὶ νικᾷ λογισμὸν, ἀνεξιχνίαστος ὁ ποιήσας, καὶ ἀκατάληπτα τὰ ἔργα.

C Ἐρωτάσθωσαν Αἱρετικοὶ ἀπὸ τῶν φαινομένων, ἵνα μάθωσιν ἑαυτῶν τὴν ἀπορίαν. ἐπειδὴ εἶπεν ὁ Θεὸς, Γενηθήτω στερέωμα, καὶ εὐθέως ὁ λόγος εἰργάσατο, κατέλιπεν ἡμῖν ἐνέχυρον τοῦτο, ὅτι αὐτὸς ἐποίησε. σήμερον καταλιμπάνομεν τὸν οὐρανὸν γυμνὸν ἀπὸ ἑσπέρας, καὶ ἀθρόως ἐγερθέντες εὑρίσκομεν ἄλλο στερέωμα ἐκ τῶν νεφελῶν παγέν. ὁ νῦν συντόμως ποιῶν νεφέλας, δείκνυσι πῶς τότε συντόμως τὸν οὐρανὸν ἐποίησε. καὶ τί ποιεῖ; πῶς αἱ νεφέλαι βρέχουσιν; ἐποίησε τὰς νεφέλας ὡς ἀσκοὺς, καὶ ἀντλεῖ δι' αὐτῶν ἐκ τῆς θαλάσσης ὕδατα ἁλμυρὰ ὄντα, καὶ πληροῖ τὰς νεφέλας, καὶ μεταβάλλει τὸ ὕδωρ, καὶ ποτίζει τὴν γῆν. εἰπάτωσαν πῶς ἀναφέρεται τὸ

D βάρος εἰς ὕψος. πῶς ἀντλεῖται· πῶς αἱ νεφέλαι ἀντλοῦνται. οὐκ εὐθέως κενοῦνται, ἀλλὰ τρέχουσιν ἐπὶ πολὺ, ὅπου ἂν κελεύσῃ ὁ δεσπότης· καὶ ἔστι τὸ πρόσταγμα τοῦ Θεοῦ ὥσπερ δεσμὸς ἐπικείμενος ταῖς νεφέλαις, καὶ μὴ συγχωρῶν βρέχειν, ἕως ἂν νεύσῃ. ὅτι δὲ ἀσκοί εἰσι, μαρτυρεῖ Δαβίδ· Ὁ συνάγων, φησὶν, ὡσεὶ ἀσκὸν ὕδατα θαλάσσης.

Καὶ ὅρα τὸ θαυμαστόν. συνάγει τὰ ὕδατα, ἐπίκειται ἡ χεὶρ ἡ ἀθάνατος, ἀόρατος, μὴ συγχωροῦσα ὁμοῦ κενωθῆναι, ἀλλὰ κατὰ μέρος. ὥσπερ στήμονα λεπτὸν γυνὴ διακλώσασα, τὸ μὲν τὸ ἔριον εἰς πολλὰς καὶ διαφόρας ὄψεις οὐ τα

τὸν ἄπειρον βυθὸν τῆς θαλάσσης εἰς σταγόνας, A ὥσπερ χεῦμα τι καταπέμπων, οὕτω πέμπει τῇ γῇ. ἀλλὰ τὸ θαυμαστὸν, εἰ λέλυται, πῶς οὐ συντόμως κενοῦται; εἰ δέδεται, διὰ τί ῥέει; ἔχεις ὑπόδειγμα, ἀσθενὲς μὲν, δυνάμενον δὲ σε πεῖσαι. εἶδες ἁρπαγὰς ὑδάτων; εἶδες πῶς κατατέτρηται κάτωθεν; ἐπικείμενος ἔχει τὴν φοράν, καὶ φράττεται κάτω διὰ τὸ ἄνωθεν ἐπικείμενον. οὕτως ὁ ἀθάνατος δάκτυλος τοῦ Θεοῦ ἐπίκειται ταῖς νεφέλαις, καὶ χαλᾷ ὅσον βούλεται, καὶ τηρεῖ ὅσον βούλεται, ἵνα κατὰ πάσης τῆς γῆς διαπέμπῃ τὴν δωρεάν. καὶ μάλιστα τοῦτο ποιεῖ ἐν τοῖς ὀψίμοις, ὅτι οὐ πᾶσαν μεθύσκει τὴν γῆν. ὅτε ποτὲ μὲν τοῦτο, ποτὲ δὲ ἄλλο κλίμα ποτίζει. διὰ τοῦτο λέγει ὁ Προφήτης· Καὶ βρέξω ἐπὶ πόλιν μίαν, ἐπὶ δὲ πόλιν μίαν οὐ βρέξω. B μερὶς μία βρεχήσεται, καὶ μερὶς, ἐφ' ἣν οὐ βρέξω, ξηρανθήσεται. ἐπίκειται οὐ δάκτυλος Θεοῦ, ἀλλ' ἐντολή. ἐσχημάτισα δὲ τὸν λόγον εἰς τὸν τρόπον ἡμέτερον. ἐντέλλεται νεφέλαις, καὶ βρέχουσι. πάλιν ἐντέλλεται, καὶ οὐ βρέχουσι. καὶ τοῦτο λέγει ἡ γραφή, Ταῖς νεφέλαις, φησὶν, ἐντελοῦμαι τοῦ μὴ βρέξαι ὑετόν.

Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε· πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας. εἶδες Θεοῦ δημιουργίαν; εἶδες πῶς ἐμφράττει τῶν αἱρετικῶν τὰ στόματα, τῶν τὴν κτίσιν ἀγνοούντων, καὶ τὸν κτίστην πολυπραγμονούντων; πάντα πείθεται Θεοῦ νόμῳ. ὁ οὐρανὸς ἔστηκεν, οὐκ ἰδίᾳ δυνάμει βασταζόμενος, C ἀλλὰ θείῳ λόγῳ στερεούμενος. ὅταν γὰρ ἀπορήσω πῶς ἐξ ὑδάτων ὁ οὐρανὸς πέπηκται, λύει μου τὴν ἀπορίαν ὁ μακάριος Δαβίδ, λέγων, Τῷ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν. διὰ τί γὰρ ἐστερεώθησαν; ἐπειδὴ ἀπὸ ὑδάτων. οὐδέποτε γὰρ τὸ στερεὸν λέγεται ὅτι ἐστερεώθη· οὐδὲ τις δύναται εἰπεῖν, Ἡ πέτρα ἐστερεώθη. ἄλλο στερεωθῆναι, ἄλλο εἶναι στερεόν. στερεωθὲν λέγεται, ὅταν τὸ ἠραιωμένον καὶ κεχαυνωμένον παγῇ. διὰ τοῦτο ὁ Πέτρος ὅταν τὸν παραλελυμένον ἤγειρε, λέγει, Ἄνδρες Ἰσραηλῖται, τί θαυμάζετε ἐπὶ τούτῳ, ἢ ἡμῖν τί ἀτενίζετε, ὡς ἡμῶν τῇ ἰδίᾳ D δυνάμει ἢ εὐσεβείᾳ πεποιηκότων τοῦ περιπατεῖν αὐτόν; ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν, ὁ Θεὸς Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ ἐδόξασε τὸν παῖδα αὐτοῦ Ἰησοῦν, καὶ ἐπὶ τῇ πίστει τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, τοῦτον, ὃν θεωρεῖτε καὶ οἴδατε, ἐστερέωσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ. τὸν παραλελυμένον ἐστερέωσε. διὰ τοῦτο, Τῷ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, ἐκ τῶν ἀραιῶν καὶ διαλελυμένων ὑδάτων.

Βλέπε, παρακαλῶ. τὸ ὕδωρ τὸ πικρὸν μεταβάλλεται. ἀπὸ θαλάσσης ἀντλοῦσιν αἱ νεφέλαι καὶ τὸ ἐκ βάθους ἀντληθὲν πικρὸν, γλυκὺ καὶ πότιμον ποιοῦσιν. ἀπὸ βυθῶν ἡμᾶς ἤγειρε Χριστὸς, καὶ τὴν πικρίαν ἡμῶν οὐκ ἀποτιθέμεθα; τίς ἐστιν ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν; ἐγὼ λέγω ὅτι ὁ Χριστός. καὶ πόθεν τοῦτο δῆλον; ὅτι εἰ μὴ ἦν Δεσ-

γρ. ἁρπάγια

A in guttas velut libamen quoddam minutum secans, in terram mittit. Verum quod admirationem facit, si soluta aquæ concretio est, quomodo non statim evacuatur? sin vincta, quid est cur fluat? Habes exemplum, debile quidem, quod tamen ipsum suadendo fit. Vidisti aquarum harpagem, quem vocant? Vidisti, quomodo ab imo pertusus est? incumbens superius aquæ impetum tenet, obturatque ab imo foramen, injecta superius moles. Sic immortalis Dei digitus nubibus imminet, laxatque quantum libet, ac quantum placet servat, ut in omnem terram munus mittat. Idque maximè facit in serotinis imbribus, quando non omnem terram inebriat: quando modò hoc, modò illud clima rigat. Idcirco ait Propheta, *Et pluet* B *super civitatem unam, & super civitatem unam non pluet. Pars una compluetur; & pars, super quam non pluet, exarescet.* Incumbit non Dei digitus, sed jussio. Figuratè verò sermonem humano aptavi more. Imperat nubibus, & pluunt: rursusque imperat, & non pluunt. Idque Propheta ait, *Mandabo nubibus ne pluant super eam imbrem.*

Pluviæ nubibus factis miraculum.

Amos. 4. 7.

Isai. 5. 6.

Quàm magnificata sunt opera tua, Domine! omnia in sapientia fecisti. Vidisti Dei Creatoris opus? Vidisti quomodo Hæreticorum obstruat ora, qui cùm creaturam ignorent, Creatorem curiosè indagant ac rimantur? Cuncta divinæ Legi obtemperant. Stetit cœlum, non sua ipsum portatum C virtute, sed divino firmante Verbo. Cùm in mentem venerit, dubitaro, quo tandem modo cœlum ex aquis compactum sit; soluit dubitationem beatus David, dum ait; *Verbo Domini cæli firmati sunt.* Vt quid enim firmati, i. solidati atque durati? Nempe quod ex aquis. Nunquam enim quod solidum, durumque ac firmum est, fuisse firmatum dicitur. Neque aliquis potest dicere, Petra firmata est; seu durata ac solidata. Aliud enim est durari ac solidari: aliud esse duram ac solidum. Duratum esse ac solidatum dicitur, cùm id quod rarum laxumque est, duratum fuerit & congelatum. Vnde & Petrus D cùm Paralyticum excitavit. *Viri Israëlitæ,* inquit, *quid miramini in hoc, aut nos quid intuemini, quasi nostra virtute aut pietate fecerimus hunc ambulare? Deus Patrum nostrorum, Deus Abraham & Isaac & Iacob, glorificavit Filium suum Iesum: & in fide nominis eius, hunc quem vos videtis & nostis, confirmavit nomen eius.* Nempe Paralyticum confirmavit ac solidavit. Idcirco, *Verbo Domini cæli firmati sunt,* ex raris & tenuibus ac dissolutis aquis.

Psal. 103. 25

Cœli concretio & duratio ex aquis.

Psal. 32. 6.

Act. 3. 12.

Vulg. Potestate ut & Syriac.

Vide, obsecro; Aqua, quæ amara sit, mutatur. E mari hauriunt nubes, & quæ ex alto eius hausta fuit, dulcis ac potabilis redditur. Ex alto nos gurgite Christus suscitavit, nec nostram amaritudinem ponimus? Quis est qui fecit cœlum & terram? Christum dico fecisse. Id unde liquet? Quod nisi universorum Dominus

Domini miracula in omnibus clementia.

esset, haud in Evangelio per omne creatorum genus miracula faceret. Fecit enim per omnia elementa (terram, mare, aëra, ignem) vt se creatorum omnium Dominum proderet. Dici luci supervenit vesperæ lux. Sol lucet, & lucerna facem præfert: Diei finis, ac noctis exordium. Tu enimverò lucernam & Solem videns, Psal. 73.17. dicito, *Tua est dies, & tua est nox: tu fabricatus es iubar & Solem.* Nec verò sermonem interrumpit prælatæ facis gestatio; debet enim Sol, quò iussus est, currere (Psal. 103.20 *Sol enim cognovit occasum suum*) vt ostendatur Christum omnium creatorum esse Dominum.

Hoc quidem Ioannes prædicat, Ioan. 1. 3. *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, quod factum est.* Verùm decebat eum, non solùm sermone lucere, verum etiam Mar. 4. 39. opere. Dicit mari, *Tace, obmutesce*; & obmutuit, cognovitque opus Artificem. Dixit enim mari & conticuit? dixit vento, & obmutuit. Nisi obtemperasset, eius conditor non fuisset. Nisi aquæ Dominus Ioan 2. 8. esset, aquam in vinum non verteret. Nisi Matth. 2. 2. esset cœli Dominus; stella è cœlo non eum prædicaret. Nisi esset Solis Dominus, Sol in cruce tenebras non induisset. Christus in cruce, & Sol obtenebratus est. O miraculum! Nec creatura Domini tulit injuriam. Contenebratus est Sol, vt & in ipsa cruce Solis Dominum noveris. Terra mota est, vt noveris Davidem de Psal. 103. 33. eo dixisse, *Qui respicit terram, & facit eam tremere.* Scissæ sunt petræ, vt noveris Nahum 1. 6 de quo locutus sit Propheta, *Indignatio eius tabescere facit principatus, & petra conterentur ab ea.* Aperta sunt monumenta, vt resurrectio eluceret, & qui suscitat Deus, per cuncta splendesceret.

Operæpretuum verò est, vt & Moralem Ethicum. moveamus sermonem. Lucerna vocat nos vt dicamus, *Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis.* Venit vespera vt Psal. 118. 104. dicamus, *Dirigatur oratio mea, sicut incen-* Psal. 140. 2. *sum in conspectu tuo: Elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum.* Quid ni matutinum? Hîc mentem attende. Quæ enim Psalmis canimus, intelligere debe-Psal. 46. 8. mus. Ait David, *Psallite sapienter. Elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum.* Exod. 29. 38 Duo Mosis Sacrificia fieri iusserat, Sacrificiũ matutinum & vespertinum. sive potius Deus; vnum matutinum, alterum vespertinum. Matutinum, gratiarum actio erat pro nocte. Qui enim noctem incolumis egerit, in die gratias agit. Sacrificium vespertinum, gratiarum actio erat pro die. Quod me, inquit, incolumem in die servaveris, pro tota die tibi gratias ago. Sacrificium matutinum non eum recipit qui in nocte peccavit. Idcirco ait, Elevatio manuum, pro puritate operum. *Elevatio manuum mearum, sacrificium vespertinum.* Ingrederis vespere, explicas manus; si fiducium habent, explicentur; si non scripserunt injustitiam, si pauperes

A πότης τῶν ἁπάντων, οὐκ ἂν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ἐποίει τὰ θαύματα δι' ὅλων τῶν κτισμάτων. ἐποίησε γὰρ δι' ὅλων τῶν στοιχείων. διὰ γῆς, διὰ θαλάσσης, δι' ἀέρος, διὰ πυρὸς, ἵνα φανῇ πάντων τῶν κτισμάτων δεσπότης. ἐπεισῆλθε τῷ τῆς ἡμέρας φωτὶ τὸ τῆς ἑσπέρας. ἥλιος λάμπει, καὶ λύχνος δαδουχεῖ. ἡμέρας τέλος, καὶ νυκτὸς προοίμιον. ἀλλὰ σὺ ὅταν ἴδῃς λύχνον καὶ ἥλιον, εἰπὲ, Σή ἐστιν ἡ ἡμέρα καὶ σή ἐστι ἡ νύξ· σὺ κατηρτίσω φαῦσιν καὶ ἥλιον. ἀλλ' οὐ διακόπτει τὸν λόγον ἡ δαδουχία. δεῖ γὰρ τὸν ἥλιον δραμεῖν ἐπὶ τὴν αὐτοῦ κέλευσιν (Ὁ ἥλιος γὰρ ἔγνω τὴν δύσιν) ἵνα δειχθῇ ὅτι ὁ Χριστὸς πάντων τῶν δημιουργημάτων δεσπότης ἐστί.

B Κηρύττει μὲν Ἰωάννης τοῦτο, Ὅτι πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ γέγονεν οὐδὲν, ὃ γέγονεν. ἀλλ' ἔδει μὴ μόνον τῷ λόγῳ λάμψαι, ἀλλὰ καὶ ἔργῳ. λέγει τῇ θαλάττῃ, Σιώπα, πεφίμωσο, καὶ ἐφιμώθη, καὶ ἔγνω τὸ ἔργον τὸν τεχνίτην. εἶπε γὰρ τῇ θαλάττῃ, καὶ ἐσιώπησεν· εἶπε τῷ ἀνέμῳ, καὶ ἐφιμώθη. εἰ μὴ ὑπήκουσεν, οὐκ ἂν ἐποίησεν αὐτόν. εἰ μὴ ἦν ὕδατος δεσπότης, οὐκ ἂν μετέβαλε τὸ ὕδωρ εἰς οἶνον. εἰ μὴ ἦν οὐρανοῦ δεσπότης, οὐκ ἂν αὐτὸν ἀστὴρ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐκήρυττεν. εἰ μὴ ἦν ἡλίου δεσπότης, οὐκ ἂν σκότος ἐνεδύσατο ἐν τῷ σταυρῷ. Χριστὸς ἐπὶ σταυροῦ, καὶ ὁ ἥλιος ἐσκοτίσθη. ὢ τοῦ θαύματος! οὐδὲ ἡ κτίσις ἤνεγκε τὴν ὕβριν τοῦ δεσπότου. C ἐσκοτίσθη ὁ ἥλιος, ἵνα μάθῃς καὶ ἐν αὐτῷ τῷ σταυρῷ ἡλίου δεσπότην. ἐσείσθη ἡ γῆ, ἵνα μάθῃς ὅτι περὶ αὐτοῦ Δαβὶδ εἶπεν, Ὁ ἐπιβλέπων τὴν γῆν, καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν. ἐσχίσθησαν αἱ πέτραι, ἵνα μάθῃς περὶ τίνος εἶπεν ὁ Προφήτης, Ὁ θυμὸς αὐτοῦ τήκει ἀρχὰς, καὶ αἱ πέτραι ἐθρύβησαν ἀπ' αὐτοῦ. ἠνοίγη τὰ μνήματα, ἵνα φανῇ ἡ ἀνάστασις, καὶ ὁ ἐγείρων Θεὸς διὰ πάντων λάμψῃ.

Ἀλλὰ δεῖ ἡμᾶς καὶ ἠθικὸν κινῆσαι λόγον. ὁ Ἠθικός. λύχνος καλεῖ ἡμᾶς ἐπὶ τὸ εἰπεῖν, Λύχνος τοῖς ποσί μου ὁ λόγος σου, καὶ φῶς τρίβοις μου. κατέλαβεν ἑσπέρα, ἵνα λέγωμεν, Κατευθυνθήτω ἡ προσευχή μου, ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου. ἔπαρσις τῶν χειρῶν μου, θυσία ἑσπερινή. καὶ διὰ τί μὴ ἑωθινή; ὧδε τὸν νοῦν. ἃ γὰρ ψάλλομεν, ὀ-D φείλομεν εἰδέναι λέγει Δαβὶδ, Ψάλλετε συνετῶς. Ἔπαρσις τῶν χειρῶν μου, θυσία ἑσπερινή. δύο θυσίας ἐκέλευσε Μωϋσῆς γενέσθαι, μᾶλλον δὲ Θεός· μίαν ἑωθινὴν, μίαν ἑσπερινήν. ἡ ἑωθινὴ, εὐχαριστία ἦν ὑπὲρ τῆς νυκτός. ὁ γὰρ διασωθεὶς τὴν νύκτα, εὐχαριστεῖ ἐν τῇ ἡμέρᾳ. ἡ ἑσπερινὴ θυσία, εὐχαριστία ἦν ὑπὲρ ἡμέρας. Ἐπειδὴ διετήρησάς με, φησὶν, ἐν τῇ ἡμέρᾳ, εὐχαριστῶ σοι ὑπὲρ ὅλης τῆς ἡμέρας. ἑωθινὴ θυσία οὐ δέχεται τὸν ἁμαρτήσαντα ἐν νυκτί. διὰ τοῦτο λέγει, Ἔπαρσις τῶν χειρῶν μου, θυσία ἑσπερινή. εἰσέρχῃ ἑσπέραν, ἁπλοῖς τὰς χεῖρας. εἰ ἔχουσι παῤῥησίαν, ἁπλωθήτωσαν. εἰ μὴ ἔγραψαν ἀδικίαν, εἰ μὴ ἥρπασαν πένητας, εἰ μὴ

ἐπλεονέκτησαν

A ἐπλεονέκτησαν ὀρφανοὺς, ὡς πρόσωπον ἔχουσαι, ὑψωθῶσαι. ἔπαρσις τῶν χειρῶν μου, ἀντὶ τοῦ, Βλέπε, Κύριε, καθαραὶ αἱ χεῖρες. ὥσπερ γὰρ ὁ ἁμαρτήσας πρόσωπον ἐπᾶραι οὐ δύναται, ἀλλ' ὑπὸ τῆς συνειδήσεως κάμπτεται· οὕτω χεὶρ μεμολυσμένη οὐδὲ τολμᾷ ἀντιπρόσωπος γενέσθαι Θεῷ.

Βλέπε, εἰ καθαραὶ αἱ χεῖρες ἀπὸ ἀδικίας, ἁπλώθωσαν. διὰ τοῦτο ὁ Πατριάρχης Ἀβραὰμ παρῃτήσατο λαβεῖν ἀπὸ αἰσχροκερδίας κέρδη, ὅτε ἔλεγεν αὐτῷ ὁ βασιλεὺς Σοδόμων, Λάβε πάντα, μόνον τὰς γυναῖκας ἀπόλυσον. ἵνα οὖν παῤῥησίαν ἔχῃ, οὐδὲν ἔλαβεν. καθαρὰς δὲ ἔχων τὰς χεῖρας ἔλεγεν, Ἐκτενῶ τὰς χεῖράς μου πρὸς τὸν Θεὸν, ὃς ἐποίησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. καὶ ἐξέτεινεν, ἐπεὶ οὐκ ἦσαν μεμολυσμέναι κέρδει ἀδίκῳ.

B Ἔπαρσις τῶν χειρῶν μου. ἑρμηνεύει τὸ, Ἔπαρσις τῶν χειρῶν μου, Παῦλος. Βούλομαι οὖν τοὺς ἄνδρας προσεύχεσθαι ἐν παντὶ τόπῳ, ἐπαίροντας ὁσίους χεῖρας χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμῶν. ἡ ἑσπέρα ἀπαιτεῖ ἡμᾶς τὰ τῆς ἑσπέρας ἔργα. ἁπλοῖς τὰς χεῖρας· ἐρευνᾷ ὁ τεχνίτης. ἔρχεται ὁ ὄρθινος καιρὸς, καὶ ἐὰν μὴ ἔχῃς καθαρὰν τὴν χεῖρα ἢ τὴν διάνοιαν, ὄρθινον καιρὸν οὐκ ἰδεῖν τολμᾷς. ἡ πεῖρα διδάσκαλος. ἐννόησον ὅταν τις καθαρὸς διαμείνῃ, πῶς εἰσέρχεται μετὰ παῤῥησίας, ὡς ἰδίαν αὐλὴν πατῶν. παῤῥησίαν γὰρ αὐτῷ δίδωσιν ἐν τῷ ὀρθινῷ καιρῷ ἡ ἐν νυκτὶ σωφροσύνη. διὰ τοῦτο Δαβὶδ λέγει, Εἰ ἐμνημόνευόν σου ἐπὶ τῆς στρωμνῆς μου, ἐν τοῖς ὄρθροις ἐμελέτων εἰς σέ. εὐχαριστῶ Χρι-

C στῷ. μέμνημαι ὅτι κάμνουσαν ἡμῖν τὴν φωνὴν ὁ τοῦ Θεοῦ ἀνώρθωσε Λόγος, οὐ πρὸς τὴν ἡμετέραν ἀξίαν, ἀλλὰ πρὸς τὸν ὑμέτερον πόθον. εὐξώμεθα τοίνυν ἐν ἀληθείᾳ καρδίας καὶ εἰρήνην ἔχειν, καὶ ἐν ὄρθροις παῤῥησιάζεσθαι, καὶ Αἱρετικῶν μανίαν φεύγειν, καὶ ὀρθόδοξον πίστιν μεταδιώκειν, καὶ δόξαν ἀναπέμπειν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

Εἰς τὴν τετάρτην ἡμέραν τῆς Κοσμοποιΐας.

ΛΟΓΟΣ Δ'. D

Κάμνουσαν ἡμῖν τὴν φωνὴν τῇ προτεραίᾳ ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις διὰ τὰς ὑμετέρας εὐχὰς καὶ τὸν ὑμέτερον πόθον ἐστερέωσεν. αὐτῇ τοίνυν χρησάμενος τῇ πείρᾳ διδασκάλῳ, ὅσον ἰσχύει πόθος καὶ ζῆλος φιλοθεΐας, ἐπὶ τὴν αὐτὴν παράκλησιν ἥκω, πάλιν ὑμῶν δεόμενος τὴν αὐτὴν ὑπὲρ ἡμῶν αἰτήσασθαι χάριν. εἰ γὰρ τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς ὁ Παῦλος, ὁ λαλοῦντα ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὸν Χριστὸν, Πνεύματι ἁγίῳ κυβερνώμενος, τὴν παρὰ τῶν ἀκροατῶν ἠῤῥαβωνίζετο προσευχὴν, λέγων, Ἀδελφοὶ, προσεύχεσθε περὶ ἐμοῦ, ἵνα μοι δοθῇ λόγος ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματός μου· πολλῷ μᾶλλον ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ, καὶ τὸ μηδὲν, ὡς εἰπεῖν, ὄντες, αἰτοῦμεν τὴν παρ' ὑμῶν πρεσβείαν, ἵνα λυθῇ μὲν ὁ δεσμὸς τῆς γλώττης, ἀνοιγῇ δὲ τῆς παῤῥησίας ὁ λό-

A non diripuerunt, si pupillos non oppresserunt, vt quæ personam habeant, extollantur. *Elevatio manuum mearum*; pro eo ac dicat, Vide, Domine, mundæ sunt manus. Quemadmodum enim peccator vultum levare non potest, sed à conscientia incurvatur; sic manus coinquinata coram Deo consistere non audet.

Vide; si mundæ sint manus ab injustitia, explicentur. Propterea Abraham Patriarcha recusavit turpis lucri partem accipere, dicente ei Sodomorum Rege, *Sume omnia: mulieres duntaxat dimitte.* Vt ergo fiduciam haberet, nihil accepit. Mundæ porro cùm essent manus, ajebat, *Extendam manus meas, ad Deum qui fecit cœlum & terram:* Extenditque, quod injusto lucro non erant pollutæ. Gen. 14. 23; 22.

B *Elevatio manuum mearum.*. Interpretatur Paulus, quod ita dictum est, *Elevatio manuum mearum. Volo igitur viros orare in omni loco, levantes puras manus, sine ira & disceptationibus.* Vespera à nobis exigit vesperæ opera. Explicas manus: Rimatur Artifex. Venit matutinum tempus, ac nisi mundam manum aut mentem habueris, matutinum tempus nec audes videre. Docet experientia. Cogita cùm quis mundus perseveraverit, quomodo intret cum fiducia, ac si atrium suum calcet. Dat enim fiduciam, matutino tempore, quam noctu castitatem coluit. Idcirco ait David, *Si memor fui tui super stratum meum, in matutinis meditabor in te.* 1. Tim. 2. 8; Fiducia ex conscientiæ puritate. Psal. 62, 7;

C Memini fatiscentem vocem, Dei Verbum reparasse, non pro nostris meritis, sed pro vestro desiderio. Oremus itaque in cordis veritate ut & pacem habeamus, & in matutinis fiducia fulciamur, ac Hæreticorum furorem devitemus, fidemque orthodoxam persequamur, atque laudem Patri & Filio & Spiritui sancto submittamus, nunc & semper, & in sæculorum, Amen.

IN QVARTVM DIEM
Mundi à Deo creati.

D ORATIO QVARTA.

Laborantem nobis vocem pridie Dei gratia vestris precibus vestroque desiderio firmavit. Ipsa igitur magistra usus experientia, doctusque quantum amor divinæque pietatis æmulatio valeat, ad eandem obsecrationem venio, vos rursum rogans, ut eandem pro nobis flagitetis gratiam. Si enim Vas electionis Paulus, qui in se loquentem Christum habebat, qui Spiritus sancti numine regebatur, ab auditoribus orationem corrogabat, dicens, *Fratres, orate pro me, ut detur mihi sermo in apertione oris mei*; potiori ratione nos humiles, & qui (ut ita loquar) nihil sumus, vos supplicare exposcimus, ut solvatur linguæ vinculum, & libertas sermonis aperiatur; ipsaque Eph. 6. 19; Precum ambienda suffragia.

A divina gratia, tum organum impedimenti securum custodiat, tum sententiarum sensorumque abundantiam tribuat, ut non solus Orator loquendo divina elucretur, sed ut vobiscum cœlestem thesaurum hauriat.

Age igitur ordine prosequamur. Decet enim, mea quidem sententia, quemadmodum Moses Legislator serie atque ordine mundi creati historiam absoluit, sic nos quoque secunda prioribus, prioraque secundis conserentes, distinguamus, ac vobis inconfusam doctrinæ expositionem tradamus. Compactum erat cœlum, firma basi locatum erat firmamentum, aquæ seorsim congregatæ erant, discooperta erat terra; fructibus, stirpibus, arboribus, fontibus variè distincta erat, ac prorsus, quibus decebat omnibus, magnificè ornata. Non enim simplex quædam ejus fuit productio, B sed diversa ac varia. Quædam enim ad ejus ipsius ornatum erant, quædam ut hominibus, aut etiam brutis alimento cederent: cætera dictis jam hominibus usum præbebant. Non enim hujus loci est ac temporis, eorum quæ ex terra edita sunt singula genera explicare, ne oratio sua prolixitate vestris auribus molesta existat. Cœlum quoque ornatum suum receperat. Procedit jam Deus ad aquas, facitque eas animam viventem proferre; magnus scilicet ac sapientissimus mundi Opifex, qui nutu invictissimo sanctoque Verbo suo cuncta effecit: ut ex ipsa doctrinæ veritate rerum veritatem noscatis, C cùm audietis eum dicentem, *Congregentur aquæ*; & statim opus secutum est. Et rursus, *Educat terra*; &, *Educant aquæ*: &, *Fiant luminaria*: magnusque is fuerit, qui nunc temporis cuncta verbo facta persequi velit. Vt enim antiquam rerum creationem omittamus, veniamus ad ea, quæ in novo Testamento, solo sermone ab eo facta sunt. Hic enim est, qui & vetera fabricatus est, & qui fecit nova, ut auctor Ioannes est, dum ait, *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil.* (Ioan. 1. 3.) Quænam igitur oratio hæc exactè possit explicare? Verùm ordini insistamus.

Hic igitur sapientissimus rerum Opifex, uti modò dicebamus, quod primum condiderat, huic primo ornatum adhibuit. (Ornatus, ordinem creationis secutus.) D Hic & ei quod secundo extiterat, secundas etiam ornatus partes reddidit. Similiter quoque tertio & quarto, ac reliquis deinceps omnibus, quo ordine condita erant, præclarè ornatum adjecit. Quidnam verò ea moliens sedulitate? nisi fortè ut & ipsorum elementorum doceret nos rationes colere ordinemque agnoscere. Primùm igitur fecit cœlum superius, exinde terram, tertiò firmamentum, quartò separavit aquas. Quod primum fecit, primum ornavit. Quonam igitur modo, dicet omnino accuratiorum aliquis, terram, quæ secunda sit, primam ornavit? ac velut pugnante sibi oratione, carpendi avidus aggredietur. Ad quem dicendum, Nihil nos contrarium ac sibi pugnans im-

A τος· καὶ αὐτὴ δὲ ἡ θεία χάρις, καὶ τὸ ὄργανον ἀνεμπόδιστον φυλάξῃ, καὶ τῶν νοημάτων τὴν ἀφθονίαν χορηγήσῃ, οὐχ ἵνα ὁ λέγων τὰ θεῖα κερδάνῃ μόνος, ἀλλ᾽ ἵνα μεθ᾽ ὑμῶν τὸν οὐράνιον πλοῦτον ἀντλήσῃ.

Φέρε τοίνυν τῆς ἀκολουθίας ἀψώμεθα. πρέπει γὰρ, οἶμαι, ὥσπερ αὐτὸς ὁ Νομοθέτης Μωϋσῆς ἀκολουθίᾳ καὶ τάξει τὸν τῆς δημιουργίας ἐπέρανε λόγον, οὕτω καὶ ἡμᾶς τοῖς πρώτοις τὰ δεύτερα, καὶ τοῖς δευτέροις τὰ πρῶτα συνάπτοντας εὐκρινεῖν, καὶ ἀσύγχυτον ὑμῖν παραδοῦναι τοῦ λόγου τὴν ἐξήγησιν. ἐπεπήγει ὁ οὐρανὸς, ἥδραστο τὸ στερέωμα, ἀφώριστο ἡ θάλασσα, ἐγεγύμνωτο ἡ γῆ, ἐπεποίκιλτο καρποῖς, φυτοῖς, δένδροις, πηγαῖς, καὶ πᾶσιν ἁπαξαπλῶς οἷς ἐχρῆν ἐκεκαλλώπιστο. οὔτε γὰρ ἁπλῆ τις ἦν ἡ ἐκ ταύτης ἀνάδοσις γενομένη, ἀλλὰ διάφορος καὶ ποικίλη. τὰ μὲν γὰρ αὐτὴν ἐκόσμει τὴν γῆν, B τὰ δὲ εἰς διατροφὴν τοῖς ἀνθρώποις, ἢ τοῖς ἀλόγοις ἐγίνετο· τὰ δὲ ἕτερα παρεῖχε τὴν χρῆσιν τοῖς προλεχθεῖσιν ἀνθρώποις. οὐ γὰρ τοῦ παρόντος ἐστὶ καιροῦ, τὰς διαφορὰς τῶν ἐκ τῆς γῆς ἀναδοθέντων ἐπεξιέναι, ὑπὲρ τοῦ μὴ τῷ μήκει τοῦ λόγου τὰς ὑμετέρας ἀκοὰς ἀποκναίειν. ἀπειλήφει καὶ ὁ οὐρανὸς τὸν ἴδιον κόσμον· χωρεῖ λοιπὸν ὁ Θεὸς ἐπὶ τὰ ὕδατα, καὶ ποιεῖ ταῦτα προσενέγκαι ψυχὴν ζῶσαν, ὁ μέγας καὶ πάνσοφος δημιουργὸς, ὁ νεύματι ἀβιάστῳ καὶ Λόγῳ τῷ ἁγίῳ τὰ πάντα ἐργασάμενος· ὡς ἐξ αὐτῆς τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας τῶν πραγμάτων τὴν ἀλήθειαν ἐπιγνῶτε, ὅτι ἠκούετε αὐτοῦ λέγοντος, Συναχθήτω τὰ ὕδατα, καὶ εὐθέως C ἠκολούθει τὸ ἔργον τῷ λόγῳ· καὶ πάλιν, Ἐξαγαγέτω ἡ γῆ, καὶ, Ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα, καὶ, Γενηθήτωσαν φωστῆρες· καὶ πολὺς ἂν εἴη, ὁ τοῦ παρόντος καιροῦ, πᾶσι τοῖς λόγῳ γενομένοις [ἑλόμενος] ἐπεξιέναι. ἵνα γὰρ τὰ κατὰ τὴν παλαιὰν δημιουργίαν καταλείψωμεν, ἔλθωμεν ἐπὶ τὰ ἐν τῇ νέᾳ διαθήκῃ παρ᾽ αὐτοῦ λόγῳ μόνον γενόμενα. οὗτος γάρ ἐστιν ὁ τὰ παλαιὰ δημιουργήσας, καὶ τὰ νέα ποιήσας, κατὰ Ἰωάννην τὸν λέγοντα, Πάντα δι᾽ αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν. ποῖος ἄρα ἐξηγήσασθαι ταῦτα κατ᾽ ἀκρίβειαν δυνήσεται λόγος; ἀλλὰ τῆς ἀκολουθίας ἐχώμεθα.

Οὗτος τοίνυν ὁ πάνσοφος δημιουργὸς, καθὼς φθάσαντες εἴπομεν, ὃ πρῶτον ἐποίησε, τοῦτο D πρῶτον ἐκόσμησεν. οὗτος καὶ τῷ δευτέρῳ γενομένῳ, δευτέρῳ καὶ τὸν κόσμον ἀπέδωκεν. ὁμοίως καὶ τῷ τρίτῳ καὶ τῷ τετάρτῳ, καὶ τοῖς λοιποῖς ἐφεξῆς πᾶσι κατὰ τὴν τάξιν τῆς δημιουργίας καὶ τὴν εὐκοσμίαν παρέχει. τί δὴ διὰ τοῦτο πραγματευόμενος; ἢ τάχα καὶ αὐτῶν τῶν στοιχείων ἡμᾶς διδάξαι βουλόμενος εἱρμόν τε τιμᾶν καὶ τάξιν ἐπιγινώσκειν; πρῶτον τοίνυν ἐποίησε τὸν οὐρανὸν τὸν ἐπάνω, δεύτερον τὴν γῆν, τρίτον τὸ στερέωμα, τέταρτον ἀφώρισε τὰ ὕδατα. ὃ πρῶτον ἐποίησε, τοῦτο πρῶτον ἐκόσμησε. Πῶς οὖν, ἐρεῖ τις τῶν ἀκριβεστέρων, δευτέραν οὖσαν τὴν γῆν, πρώτην ἐκόσμησε; καὶ ὡς μαχομένου ἑαυτῷ τοῦ λόγου βουλήσεται ἀντιλαμβάνεσθαι. πρὸς ὃν λεκτέον, ὡς οὐδὲν ἐναντίον παρ᾽ ἡμῶν ἐπὶ τοῦ

παρόντος ἐλέγχῃ, ἀλλὰ καὶ πάνυ ἑαυτῷ ἁρμόζων ὁ λόγος τυγχάνει. περὶ γὰρ τοῦ στερεώματος τούτου τοῦ μετὰ τὸν οὐρανὸν τὸν ἄνω γενομένου ἐκοσμήθη, τοῦ καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ τὴν σύστασιν ἐσχηκότος. ἔδει γὰρ τὰ πρεσβεῖα φυλαχθῆναι τῇ ἀκολουθίᾳ. ὅτε τὴν γῆν ἐκόσμησε φυτοῖς καὶ καρποῖς, ὅτε τὸν οὐρανὸν ἐκαλλώπισεν ἡλίῳ καὶ σελήνῃ, καὶ τῷ λοιπῷ τῶν ἀστέρων χορῷ, ἦλθεν ἐπὶ τὰ ὕδατα.

Καὶ τί ὁ Ἱστοριογράφος; Καὶ εἶπε, φησὶν, ὁ Θεὸς, Ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα ἑρπετὰ ψυχῶν ζωσῶν, καὶ πετεινὰ πετόμενα ἐπὶ τῆς γῆς καὶ κατὰ τὸ στερέωμα τοῦ οὐρανοῦ. βλέπε Θεοῦ λόγον ἔργα τοῖς ῥήμασιν ἐπάγοντα, καὶ τὰ ῥήματα ἀποπλοῦντα πράγματα. ὅρα Θεοῦ συλλαβὰς καὶ ῥήματα μικρὰ θείας πεπληρωμένα δυνάμεως. Ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα· ὁ λόγος ὁ τοῦ Θεοῦ, κόπος. ἐγὼ νομίζω ὅτι προελάμβανε τὰ ἔργα τὸν λόγον. ὀξυτέρα γὰρ ἦν τῶν λέξεων ἡ δύναμις. οὐδέπω εἴρητο ὁ λόγος, καὶ τὸ ἔργον τὴν ἰδίαν εὐκοσμίαν ἐλάμβανε. καὶ τὸ θαυμαστὸν, ἑκάστῳ τῶν στοιχείων τούτων ὁ Θεὸς διπλῆν εὐκοσμίαν παρέσχεν. ἔδωκε τῷ στερεώματι φωστῆρας καὶ δρόσον. ἀλλὰ καὶ τούτων πάλιν τῶν φωστήρων ἡ χρῆσις διάφορος, ὡς καὶ ἐξ αὐτῶν δῆλον τῆς γραφῆς τῶν ῥημάτων καθέστηκε· περὶ ὧν κατὰ δύναμιν, εἰ καὶ μὴ κατ' ἀξίαν, διελαβόμεθα πρώην, ὅτε ὑμῖν τὸν περὶ τούτων ἐξετιθέμεθα λόγον. περὶ ὧν πάλιν διαλαβεῖν ἐπὶ τοῦ παρόντος οὐ χρήσιμον. τῇ γῇ σπαρτὰ καὶ φυτά· τοῖς ὕδασι νηκτὰ καὶ πετεινά.

Ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα ἑρπετὰ ψυχῶν ζωσῶν, καὶ πετεινὰ πετόμενα. ἑρπετὰ καλεῖ τοὺς ἰχθύας, ἐπειδὴ μᾶλλον ἕρπει ἢ περιπατεῖ. ὅθεν καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ ἀκολουθῶν τῷ Νομοθέτῃ λέγει, Αὕτη ἡ θάλασσα ἡ μεγάλη καὶ εὐρύχωρος· ἐκεῖ ἑρπετὰ ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός. ξένον πρᾶγμα, ξένη διάταξις, ξένον τοῦ λόγου τὸ ἐπίταγμα. διὰ τί, ὅτι πάντων ποιητὴς οὕτως ἔχει πρὸ ὀφθαλμῶν τά τε παρελθόντα καὶ τὰ ἐνεστῶτα καὶ τὰ μέλλοντα, ὡς οὔτε ἡμεῖς τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν. ἐπεὶ οὖν ἔμελλε τὴν ζωὴν πρώτην διὰ τῶν ὑδάτων χορηγεῖν τῷ κόσμῳ, πρώτοις ἐπιτρέπει τοῖς ὕδασι ζωογόνον προενέγκαι φύσιν, ἵνα μάθῃς πόθεν ἡ ῥίζα τῆς ζωῆς.

Ἐγὼ ὅταν ἴδω τοὺς φωτιζομένους ἐξερχομένους ἐκ τῶν ἁγίων ὑδάτων, εἰσελθόντας μὲν εἰς τὸ βάπτισμα μετὰ πολλῶν κακῶν, ὡς ἑρπετὰ, ἐξερχομένους δὲ μετὰ ζωῆς αἰωνίου, ὁρῶ τὸν Νομοθέτην λέγοντα, Ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα, τὰ ποτὲ ἑρπετὰ, νῦν ψυχὴν ζῶσαν. πόθεν τοῦτο δῆλον ἡμῖν γίνεται; ὅτι οἱ προσερχόμενοι τῷ λουτρῷ, διὰ τὰς προτέρας ἁμαρτίας τὴν τῶν ἑρπετῶν λαμβάνουσι κλῆσιν. ἐξῆλθον ἐπὶ τὸ βάπτισμα Ἰωάννου πολλοί. λέγει τοῖς ἐλθοῦσιν, Ὄφεις, γεννήματα ἐχιδνῶν, Τίς ὑπέδειξεν ὑμῖν φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελλούσης ὀργῆς; ὅταν εἰς τὸ βάπτισμα εἰσέλθῃ ψυχὴ ἐπὶ πολλὰ ἔτη κακίᾳ συζήσασα, καὶ ἐξέλθῃ ταύτην ἀποθεμένη, ἆρα εἰ μὴ δι' αὐτῶν διαλάμπει

A præsentiarum dixisse, sed & prorsus doctrinam sibi cohærere. Ante enim firmamentum hoc, quod post cœlum superius factum est, atque altera denum die constitutum est, terra ornata est. Decebat enim pro ordinis ratione primas honoris partes constare. Quando stirpibus fructibusque terram ornaverat, quando cœlum Sole & Luna, ac reliquarum stellarum choro magnificè perornaverat, ad aquas animum adjecit.

Quid igitur sacræ Auctor Historiæ? *Et dixit, inquit, Deus, Educant aquæ reptilia animarum viventium, volatilia volantia super terram, & secus firmamentum cœli.* (Gen. 1, 20.) Vide Dei Sermonem res verbis adjungentem, verbaque efficientem opera. Vide Dei B syllabas verbaque exigua, divinæ virtutis plena. *Educant aquæ.* Dei Sermo, ipse labor ac opus. Arbitror ego opera sermonem occupasse. Velocior enim dictionibus potentia. Necdum sermo dictus erat, suumque opus ornatum atque decorem recipiebat. Quodque admirationem habet, horum cuilibet elementorum, duplicem Deus ornatum præbuit. Nempe firmamento, luminaria dedit & rorem. Quin & horũ rursus luminarium diversus est usus, ut etiam ex ipsis liquet Scripturæ verbis: de quibus pro virili nostra, etsi non pro rei dignitate, in superioribus disservimus, ubi horum vobis doctrinam exposuimus: nec modò de his instaurare sermonem ulla utilis ratio cogit. Terræ semina dedit & C stirpes atque arbores: aquis natatilia & volatilia tribuit.

Educant aquæ reptilia animarum viventium, & volatilia volantia. Reptilia, pisces vocat, quod repant potius, quàm incedant. (Reptilia in mari, pisces.) Vnde & beatus David Legislatoris vestigia premens, *Hoc mare magnum & spatiosum: illic reptilia, quorum non est numerus.* (Psal. 103, 26.) Inaudita res! inaudita constitutio! inaudita sermonis jussio! Quid ita? Quod omnium Creator sic ob oculos habet præterita, præsentia & futura, ut neque nos quæ coram in oculis extant. Quod igitur primam vitam aquarum regeneratione mundo præbiturus erat, primis aquis jubet ut vitalis seminis naturam edant, ut noveris unde radix vitæ existat. (Adumbrata Baptismi gratia in animalium ex mari productione.)

Ego sanè, cùm eos qui illuminantur D ex sanctis aquis exeuntes video, ingressos quidem in Baptisma cum multis malis, quasi reptilia, sed qui exeant æterna fulti vita, Legislatorem video dicentem, *Educant aquæ*, pridem quidem reptilia, nunc verò *animam viventem.* Vnde id manifestum fiat? Quod nimirum qui ad lavacrum accedunt ob priora delicta reptilium nomen habeant. (Reptilia atque serpentes ante baptismũ ex eo Animæ viventes.) Exierunt longè plurimi ad Baptisma Ioannis. Ait illis qui exierant, *Serpentes, genimina viperarum, Quis vobis ostendit fugere ab ira ventura?* (Math. 3, 7.) Cùm intraverit anima Baptismate tingenda, multis jam annis vitio assueta, exieritque ea posita sarcina, vide num rebus ipsis

Dominica vox splendeat, quæ ait, *Educant aqua reptilia animarum viventium; & volatilia volantia?* Duplicem enim recipit gratiam, qui salute donatur: Nempe tum animo vivificatur, tum in volatilium censum admittitur, qui cœlorum jam apsides tenens cum Angelis, parique illis municipio, versetur, & cum cœlesti ordine illi socius collætetur.

Et volatilia volantia super terram & in firmamento cœli. Super terram, propter corpus: in cœlis, sanctis moribus ac conversatione. Non hæc allegoricè exponimus, sed in historia, spiritali sensu consideravimus. Aliud enim est, trahendo ad allegoriam vim historiæ facere, aliud verò servata historia eaque incolumi allegoriam excogitare. Et ut ostendat reptilia se dicere, quæ in mari versantur, subdit, *Et fecit Deus cete gradia, & omnem animam viventem reptilium, quæ eduxerunt aqua: & volatile pennatum.* Num ergo volatile (Grecè πετεινὸν) non pennatum? Quid necesse erat dicere, *Volatile pennatum?* πετᾶσθαι, ab eo quod est explicare manus dicitur. Est autem & manus πετᾶσθαι, quemadmodum ait Propheta, Tota die ἐξεπέτασα *(expandi) manus meas ad populum non credentem & contradicentem.* Non quod manus pennas habeant, sed quod πετᾶσθαι, explicare est seu expandere. Ergo & quod repit πετεινὸν est, à voce πετᾶσθαι, quæ explicari est ac expandi. Vnde & David ait, *Reptilia, & volucres pennata;* Græcè πετεινά.

Allegoria Origeniana destruēs literam; sanaque in ea fundata.

Gen. 1. 21.

Ita fortè ob piscium pinnas, quas explicando quasi in mari volant.

Isai. 65. 2.

Psal. 148. 10

At hoc sensu nulla nobis vox Latina.

Fecit igitur *Deus cete grandia*; hoc est, dracones magnos, qui sunt in mari. Alij enim Interpretes aiunt, *Fecit Deus dracones magnos.* Non dixerunt cete, sed *dracones.* Nihil in mari inter viventia prius dracone editum fuit. Idcirco ait David, *Laudate Dominum de terra; dracones & omnes abyssi.* Alio item loco; *Hoc mare magnum & spatiosum: illic reptilia quorum non est numerus. Animalia pusilla cum magnis: illic naves pertranseunt. Draco iste quem formasti ad illudendum ei.* Alio item loco, vt ostendat non vnum duntaxat, sed plures esse dracones, ait, *Tu contrivisti capita draconum in aqua.*

Psa. 148. 7.

Psal. 103. 26

Psal. 73. 13.

Fecit igitur *Deus cete grandia: Et vidit Deus quia bona sunt.* Cur dixit bona? Nunquid bona propter multitudinem? Atqui quando stellas fecit, & Solem & Lunam, cùm sint multa quæ facta sunt, ait, *Et vidit Deus quod esset bonum.* Multæ sunt stellæ, tantaque earum dena millia, ut nec numerus iniri possit, & non dixit, Vidit Deus quod essent bona, sed *quod esset bonū.* Quid ita? Quod etsi plura sunt luminaria, ex eadem tamen existunt luce, & eundem cuncta usum habent. Nempe posita sunt ut illuminent. Hîc autem, quod ingens diversitas sit reptilium, natatiliumque & volatilium, aliter volatilium, aliter reptilium, & in quovis genere, multa sint ac diversa, *Vidit Deus quod essent bona.* Pro varietate operum, & aptata laus.

Gen. 1 10.

Luminaria unumquid, & unius generis ac finis.

A τῶν ἔργων ἡ δεσποτικὴ φωνὴ ἡ λέγουσα, Ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα ἑρπετὰ ψυχῶν ζωσῶν, καὶ πετεινὰ πετάμενα; διπλῆν γὰρ λαμβάνει τὴν χάριν ὁ σωζόμενος· καὶ ζωοποιεῖται τὴν ψυχήν, καὶ πετεινὸν γίνεται, λοιπὸν ἀψῖδας οὐρανῶν καταλαμβάνων, καὶ μετὰ Ἀγγέλων πολιτευόμενος, καὶ μετὰ τῆς ἄνω τάξεως ἔχων τὴν αὐτὴν ἀκολουθίαν.

Καὶ πετεινὰ πετάμενα ἐπὶ γῆς καὶ κατὰ τὸ στερέωμα τοῦ οὐρανοῦ. ἐπὶ τῆς γῆς, διὰ τὸ σῶμα· ἐν οὐρανοῖς, διὰ τὸ πολίτευμα. ταῦτα οὐκ ἀλληγοροῦντες εἰσηγάγομεν, ἀλλ' ἐθεωρήσαμεν τῇ ἱστορίᾳ. ἄλλο τὸ ἐκβιάσασθαι εἰς ἀλληγορίαν τὴν ἱστορίαν, ἄλλο δὲ τὴν ἱστορίαν φυλάξαι, καὶ θεωρίαν ἐπινοῆσαι. καὶ ἵνα δείξῃ ὅτι ἑρπετὰ λέγει τὰ ἐν τῇ θαλάσσῃ, ἐπήγαγε, Καὶ ἐποίησεν
B ὁ Θεὸς κήτη τὰ μεγάλα, καὶ πᾶσαν ψυχὴν ζῶσαν ἑρπετῶν, ἃ ἐξήγαγε τὰ ὕδατα, καὶ πετεινὸν πτερωτόν. ἔνι γὰρ πετεινὸν μὴ ὂν πτερωτόν; τίς χρεία ἦν εἰπεῖν, Πᾶν πετεινὸν πτερωτόν; τὸ πετᾶσθαι, παρὰ τὸ ἁπλοῦσθαι τὰς χεῖρας λέγεται. ἔστι δὲ πετᾶσθαι καὶ χεῖρας, καθώς φησιν ὁ Προφήτης, Ὅλην τὴν ἡμέραν ἐξεπέτασα τὰς χεῖράς μου πρὸς λαὸν ἀπειθοῦντα καὶ ἀντιλέγοντα. οὐχ ὅτι πτερὰ ἔχουσιν, ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ πετᾶσθαι ἐστὶ τὸ ἁπλοῦσθαι. καὶ τὸ ἑρπὸν τοίνυν πετεινόν ἐστιν, ἀπὸ τοῦ πετᾶσθαι τὸ ἁπλοῦσθαι. ὅθεν καὶ Δαβίδ φησιν, Ἑρπετὰ καὶ πετεινὰ πτερωτά.

Ἐποίησε τοίνυν ὁ Θεὸς τὰ κήτη τὰ μεγάλα, τουτέστι τοὺς δράκοντας τοὺς μεγάλους, τοὺς ἐν
C τῇ θαλάττῃ. οἱ γὰρ ἄλλοι Ἑρμηνευταὶ λέγουσιν, Ἐποίησεν ὁ Θεὸς τοὺς δράκοντας τοὺς μεγάλους. οὐκ εἶπον τὰ κήτη, ἀλλὰ τοὺς δράκοντας. πρῶτον οὐδὲν ἐν τῇ θαλάσσῃ ἐν τοῖς ἐμψύχοις ἐγένετο, ἢ δράκων. διὰ τοῦτο ὁ Δαβὶδ λέγει, Αἰνεῖτε τὸν Κύριον ἐκ τῆς γῆς, δράκοντες καὶ πᾶσαι ἄβυσσοι. καὶ ἀλλαχοῦ, Αὕτη ἡ θάλασσα ἡ μεγάλη καὶ εὐρύχωρος· ἐκεῖ ἑρπετά, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός. ζῶα μικρὰ μετὰ μεγάλων· ἐκεῖ πλοῖα διαπορεύεται. δράκων οὗτος, ὃν ἔπλασας ἐμπαίζειν αὐτῷ. καὶ ἀλλαχοῦ βουλόμενος δεῖξαι ὅτι οὐχ εἷς, ἀλλὰ πολλοὶ δράκοντές εἰσι, λέγει, Σὺ συνέτριψας τὰς κεφαλὰς τῶν δρακόντων ἐπὶ τοῦ ὕδατος.

Ἐποίησε τοίνυν τὰ κήτη τὰ μεγάλα· καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς ὅτι πάντα καλά. διὰ τί εἶπε καλά; οὐχὶ
D καλὰ διὰ τὸ πλῆθος; ἀλλ' ὅτε ἐποίησε τοὺς ἀστέρας, ἥλιον καὶ σελήνην, πολλῶν ὄντων τῶν γενομένων, λέγει, Εἶδεν ὁ Θεὸς ὅτι καλόν. πολλοὶ ἀστέρες καὶ ἀναρίθμητοι τούτων αἱ μυριάδες, καὶ οὐκ εἶπεν, Εἶδεν ὁ Θεὸς ὅτι καλά, ἀλλ' ὅτι καλόν. διὰ τί; ὅτι εἰ καὶ πολλοὶ φωστῆρες, ἀλλ' ἐξ ἑνὸς φωτός, καὶ τῆς αὐτῆς ἅπαντες χρείας. φωτίζειν γὰρ ἐτάχθησαν. ἐνταῦθα δέ, ἐπειδὴ πολλὴ τῶν ἑρπετῶν ἡ διαφορά, καὶ τῶν νηκτῶν καὶ τῶν πετεινῶν, ἄλλως πετεινῶν, ἄλλως ἑρπετῶν, καὶ ἐν ἑκάστῳ γένει πολλὰ καὶ διάφορα, λέγει, Εἶδεν ὁ Θεὸς ὅτι καλά. πρὸς τὴν ποικιλίαν τῶν ἔργων καὶ ὁ ἔπαινος.

A Καὶ ηὐλόγησεν αὐτὰ ὁ Θεὸς, λέγων, Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὰ ὕδατα· καὶ τὰ πετεινὰ πληθυνέσθωσαν. διὰ τί ὅτε τοὺς ἀστέρας ἐποίησεν, οὐκ εὐλόγησε. διὰ τί ὅτε τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην ἐποίησεν, οὐκ εὐλόγησε; διὰ τί βοτάνας καὶ ξύλα ποιήσας οὐκ εὐλόγησε. τὰ μὲν εὐλογεῖ, τὰ δὲ οὐκ εὐλογεῖ. τί τὸ αἴτιον τῇ τούτου ἀρετῇ καθέστηκε, πρόσεχε. οἱ ἀστέρες ὅσοι ἐγένοντο ἀπ᾽ ἀρχῆς, τοσοῦτοι καὶ διαμένουσι, καὶ οὔτε τῷ ἀριθμῷ αὐτῶν, οὔτε τῷ μεγέθει δυνατὸν προστεθῆναι· οἷον ἐν τῇ αὐτότητι τῆς φύσεως μέλλοντες παραμένειν, τῆς πληθυνούσης αὐτοὺς οὐκ ἔχρῃζον εὐλογίας· τὰ δὲ πληθυνόμενα ταῖς διαδοχαῖς, καὶ οὐχ ἑτέρως λαμ-B βάνοντα προσθήκην, ἀναγκαίως καὶ τὴν εὐλογίαν ἐδέχοντο.

Πάλιν αὐτὸ λέγω, ὥστε τὸ μᾶλλον αὐτὸ τὸ λεχθὲν ἐμπαγῆναι τῇ διανοίᾳ. οὔτε γὰρ τὸ φυτὸν τὸ ἁπλῶς καὶ ἐξ ἐπιβολῆς ταῖς τῆς γῆς λαγόσι παρατιθέμενον, ἀδελφοὶ, βεβαίαν ἔχει τὴν στάσιν, ἀλλὰ τῷ βάθει ταύτης μετὰ πάσης παραπηγὲν ἀσφαλείας. οἱ ἀστέρες εὐλογίας οὐκ ἔχρῃζον. οὔτε γὰρ αὐτοῖς αὕτη τὸν πληθυσμὸν ἐχαρίζετο· πετεινὰ δὲ καὶ νηκτὰ καὶ ἄνθρωπος τῆς εὐλογίας ταύτης ἐφίετο διὰ τὰς διαδοχάς. καὶ ὅπου ἑτέρως πληθυνθῆναι οὐ δύναται, ἐκεῖ χώραν ἔχει τὰ τῆς εὐλογίας, ὅπου τὰ ὀλίγα πληθύνεται, καὶ τὰ μικρὰ αὔξησιν ἐπιδέχεται. ἐπεὶ τοίνυν ἔγνωμεν τὴν αἰτίαν, δι᾽ ἣν ταῦτα τῆς εὐλογίας ἠξίωσαι, ἀναγκαῖον λοιπὸν καὶ ταῖς ἑτέραις ἑαυτοὺς τῆς γραφῆς λέξε-C σιν ἐπιδοῦναι. αὐξάνεσθε, ἐπειδὴ μικρά. πληθύνεσθε, ἐπειδὴ ὀλίγα. πληρώσατε τὰ ὕδατα, ἐπειδὴ ἐν μέρει. ἀναγκαῖον δὲ ἐν ἑτέρῳ καιρῷ πάλιν ζητῆσαι, διὰ τί τοὺς ἰχθύας καὶ τὰ πετεινὰ καὶ τὸν ἄνθρωπον μόνον τῆς εὐλογίας ἠξίωσε, τοῖς δὲ λοιποῖς οὐ μετέδωκε ταύτης. πλὴν δὲ, καθὼς ἐπηγγειλάμεθα, τῆς ἀκολουθίας ἐχώμεθα.

Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς, Ἐξαγαγέτω ἡ γῆ ψυχὴν ζῶσαν. τὴν γῆν ὁ Θεὸς διπλῇ περιβάλλει τιμῇ. πρότερον γὰρ αὕτη γεννᾷ τὰ σπέρματα καὶ φυτὰ, καὶ μετὰ ταῦτα, ζῶα· οὐκ ἀλόγως· ἀλλ᾽ ἐπειδὴ οἰκητήριον ἀνθρώπου ἔμελλε γίνεσθαι· οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλ᾽ ἐπειδὴ καὶ ἐξ αὐτῆς ταύτης ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος ἔμελλε τρέφεσθαι, ὡς τροφὸν αὐτὴν καὶ μητέρα τούτου τοῦ μεγάλου ζώου τιμᾷ. ὅρα D δὲ καὶ ἐνταῦθα πῶς τῇ ἀκολουθίᾳ ἐχρήσατο. πρῶτον γὰρ παρασκευάζει τὰς τροφὰς, καὶ εἶθ᾽ οὕτως εἰσάγει τὰ τῆς τροφῆς ἀπολαύσοντα. καθάπερ καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου ἐποίησε· πρῶτον τὸν οἶκον ἀπήρτισε, καὶ οὕτω τὸν οἰκοδεσπότην εἰσήγαγεν.

Ἐξαγαγέτω ἡ γῆ ψυχὴν ζῶσαν. ἡ ἄψυχος γῆ πόθεν γεννᾷ ψυχὴν ζῶσαν; πόθεν προῆλθε λέων βρυχώμενος, ἡ ἵππος τρέχων, ἡ βοῦς ἐργάτης, ἡ ἀχθοφόρος ὄνος; πόθεν αἱ διαφοραὶ τῶν ζώων; πόθεν ἐκ τῆς ἀψύχου τοσαῦται ψυχαί; καὶ οὐκ αἰσχύνονται Αἱρετικῶν παῖδες, ὅτι ἡ μὲν ἄψυχος γῆ, ἣν οὐκ ἔχει, προφέρει ψυχήν· Θεὸς δὲ ἐὰν ἀκούσωσιν

Et benedixit ea Deus, dicens, Crescite & multiplicamini, & replete aquas: & volatilia multiplicentur. Gen. 1. 22. Quid causæ est, cur quando fecit stellas non benedixit? Cur cùm Solem & Lunam fecit, non benedixit? Cur cùm herbas & stirpes atque arbores fecit, non benedixit? Alia benedicit, alia non benedicit. Quæ causa sit hujus discriminis, adverte. Stellæ quotquod à principio factæ sunt, tot & perseverant, nullique earum vel numero vel magnitudine fieri accessio potest. Putà, cùm in identitate naturæ essent mansuræ, nihil opus habebant benedictione, quæ ipsas multiplicaret; quæ autem aliorum ex aliis successione erant multiplicanda, nec aliter augmentum erant acceptura, benedictione quoque necessariò impartiuntur.

Benedictio propria animalium & hominis.

Rursus idem repeto, ut magis ipsum quod dictum est, menti infigatur. Nam neque planta, quæ sic temerè & quasi obiter terræ scissuræ apponitur, Fratres, firmam sedem habet, sed quæ ejus altè sinu cum omni diligentia locatur. Stellis opus non erat benedictione: Neque enim hæc illis mutiplicandi vim tribuebat: volatilia verò & natalitia ac homo ad generis successionem hanc desiderabant. Ac ubi non aliter contingit multiplicatio, locum hebet benedictio; ubi scilicet, quæ sunt pauca, plura fiunt; & quæ parua sunt, augmentum recipiunt. Quod igitur causam novimus, cur hæc benedictione impartita sunt, jam necesse est ut & aliis Scripturarum vocibus animum attendamus. *Crescite*, quia parva: *Multiplicamini*, quia pauca: *Implete aquas*, quia in parte. Necesse autem est, ut alio rursus tempore quæramus, quid causæ sit, cur pisces & volatilia, & hominem solummodo benedictione donaverit; non verò eâ reliqua impartierit. Interim verò, pro eo ac sumus polliciti, ordini hæreamus.

Sent.

Et dixit Deus, Producat terra animam viventem. Gen. 1. 24. Terram Deus duplici circundat honore. Primùm enim semina ac stirpes procreat, deindeque animalia: nec id extra rationem, sed quia futura erat hominis domicilium: neque id solùm, sed quod etiam ex hac eadem idem homo vitæ commeatum habiturus erat, ut magni hujus animalis nutricem ac parentem, eam honorat. Vide autem hîc quoque ut justa usus serie sit. Nam primùm escas parat, tum introducit quibus escarum usura indulgeretur: Velut etiam in homine fecit: primùm domum perfecit, ac sic patremfamilias introduxit.

Terræ ornatus, stirpibus & animalibus.

Producat terra animam viventem. Terra inanima undenam gignit animam viventem? Vnde processit Leo rugiens, Equus velox cursu, Bos operi sedulus, onerifex Asinus? Vnde animalium diversa genera? Vnde ex inanima tanta animarum seges? Nec pudet Hæreticos, quod inanimis terra, quam non habet, animam profert; Deum verò

Adversus Arianos pro Filii generatione.

cùm audierint de sua substantia genuisse, confestim rationum tricas movent, ventilantque, Ergo in partes scissus, ergo dissectus, ergo divisus est? ergo passus est? & quæcunque ejusmodi objectare solent. Non enim hujusce temporis est, ut quæ dicunt omnia adversus Vnigenitum (quin immo in suam ipsi salutem) eventilemus. Neque enim Deus ex humanis laudibus ullum commodum sentit, nec verò prorsus ullum patitur damnum, quod maledictis incessitur: Nisi quis fortè nostram salutem Dei lucris adscripserit. Ipse enim omnis boni plenus est, nullius rei penuria laborans: qui ipse omnes ditet, nulliusque indigeat. Enimvero, quidnam etiam quis bonorum omnium fonti tribuat, ex quo uno quæ sunt humanitatis omnia pendeant? quemadmodum ait David, *Omnia ad te expectant: aperis tu manum tuam, & imples omne animal suo desiderio.* Sed qui in manibus versatur, sermonem ad finem deducamus. Hoc enim & nobis gratum, & ex ordinis ratione congruum.

Psal 103. 27 & 144. 16.

Terra, quod non habet, profert, Jubentis imperio obsequens; divinaque & intemerata natura, non progignit quod habet? Verùm ne quis rursum vocem *habet*, humilius ex humana sumat ratione, dicens, Vides quomodo ipse quoque Magister dederit Patrem Filio antiquiorem esse? sed potius veniam sermoni tribuat, cùm homines simus & lingua lutea utamur, atque ad homines de divina vimque omnem sermonis excedente natura sermonem habeamus. Non enim intelligunt miseri homines, de Deo se disserere, deque illo, quæ in eum nihil congruant verba preferre. Ac vide illorum vafritiem. Cùm quæstiones objectant, ex humanis rationibus loquuntur. Omne, ajunt, quod nascitur, essendi principium habet. Vndenam verò? Statim respondent, Tu qui natus sis, num habuisti principium? Num pater tuus? Num avus? Si eis adhibueris ex ipsis rationibus rationem aliam, quæ sic infringendo illorum insaniam, statim de Deo captiosè responsio cuditur: Et humanas mihi rationes inducis? Ac quidem malorum radicem ex communibus rationibus producunt, malorum verò dissolutionem ex iisdem rationibus recipere nolunt.

Arianorũ cavillatio elisa.

Aiunt crebrò ac obiiciunt. Num potest aliquis esse & nasci? Si igitur monstravero, nedum in Deo, sed & in hominibus ejusmodi aliquid ab Scriptura proditum esse, quid ages? Beati Abrahæ liberos, non ut qui non essent, sed ut qui jam essent, Scriptura nasci commemorat. Etenim Abraham genuit Isaac, Isaac genuit Jacob, Iacob genuit Levi, ex quo orta tribus Sacerdotalis. Quia igitur hic (nempe Abrahã) in occursum Melchisedech venit, Paulus Apostolus quod tunc gestum est de Christo Deo interpretatus, ait, *Obviavit verò Abraha Melchisedech, & benedixit*

Matth. 1. 2.

Hebr. 7. 1. & 9.

A ὅτι ἐγέννησεν ἐκ τῆς ἰδίας οὐσίας, εὐθέως τῶν λογισμῶν τὰς πλοκὰς κινοῦσι καὶ ἐπεισάγουσιν, Οὐκοῦν ἐμερίσθη, οὐκοῦν ἐτμήθη, οὐκοῦν διῃρέθη, οὐκοῦν ἔπαθε, καὶ τὰ τοιαῦτα ὅσα ἔθος αὐτοῖς λέγειν. οὐ γὰρ τοῦ παρόντος ἐστὶ καιροῦ, πᾶσι τοῖς παρ' αὐτῶν λεγομένοις κατὰ τοῦ Μονογενοῦς ἐπεξιέναι· μᾶλλον δὲ κατὰ τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας. οὔτε γὰρ εὐφημούμενος κερδαίνει Θεὸς, οὔτε βλασφημούμενος βλάπτεται πάντως· εἰ μὴ αὖ τις τάχα κέρδος λέγοι Θεοῦ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν. αὐτὸς γὰρ πλήρης ἐστὶ παντὸς ἀγαθοῦ, ἀνενδεὴς ὑπάρχων ἐν ἅπασιν· αὐτὸς

B μὲν πάντας πλουτίζων, μηδενὸς δὲ προσδεόμενος. ὅμως τί γὰρ ἄν τις καὶ δοίη τῇ πάντων τῶν ἀγαθῶν πηγῇ, οὗ μόνου πάντα τῆς φιλανθρωπίας ἐξήρτηται; καθώς φησιν ὁ Δαβὶδ, Πάντα πρὸς σὲ προσδοκῶσιν· ἀνοίγεις σὺ τὴν χεῖρά σου, καὶ ἐμπιπλᾷς πᾶν ζῶον εὐδοκίας. ἀλλὰ τὸν λόγον τὸν ἐν χερσὶν εἰς πέρας ἀγάγωμεν. τοῦτο γὰρ καὶ ἡμῖν φίλον καὶ τῇ τάξει καθέστηκεν.

Ὃ οὐκ ἔχει ἡ γῆ, προφέρει, τῷ προστάγματι πειθομένη· ὃ ἔχει ἡ θεία καὶ ἄχραντος, οὐκ ἀπογεννᾷ φύσις; ἀλλὰ πάλιν μή τις τὸ, ἔχει, ἀνθρωπινώτερον λαμβανέτω, λέγων, Ὁρᾷς πῶς καὶ αὐτὸς ὁ διδάσκαλος ἔδωκε πρεσβύτερον ὑπάρχειν τοῦ Υἱοῦ τὸν Πατέρα; ἀλλὰ μᾶλλον συγγνώμην

C ἀπονειμάτω τῷ λόγῳ, ἀνθρώποις οὖσι καὶ πηλίνην κεκτημένοις γλῶσσαν, καὶ πρὸς ἀνθρώπους ποιουμένοις λόγον περὶ θείας καὶ πάντα λόγον ὑπερβαινούσης φύσεως. ἄνθρωποι γὰρ ὄντες, ὡς ἄνθρωποι λαλεῖν ἐδιδάχθημεν. μὴ γὰρ ἴσασιν οἱ ἄθλιοι, ὅτι περὶ Θεοῦ διαλέγονται, προφέροντες λόγους τοὺς ἐπὶ Θεοῦ μὴ ἁρμόζοντας λέγεσθαι; καὶ ὅρα κακουργίαν. ὅτι τὰ ζητήματα προτείνουσιν, ἀπὸ τῶν ἀνθρωπίνων λογισμῶν λαλοῦσιν· οἷον, Πᾶν, φησὶ, τὸ γεννώμενον, ἀρχὴν ἔχει τοῦ εἶναι. καὶ πόθεν τοῦτο; εὐθέως λέγουσι, Σὺ γεννηθεὶς, οὐκ ἀρχὴν οὐκ ἔχεις; ὁ πατήρ σου; ὁ πάππος σου; ἐὰν παραστήσῃς αὐτῷ ἐξ αὐτῶν τῶν

D λογισμῶν λογισμὸν ἕτερον διαλῦσαι αὐτοῦ τὴν μανίαν δυνάμενον, εὐθὺς σοφίζεται περὶ Θεοῦ λόγος, Καὶ ἀνθρωπίνους μοι λογισμοὺς παρεισάγεις; καὶ τὴν μὲν ῥίζαν τῶν κακῶν ἀπὸ κοινῶν προφέρουσι λογισμῶν· τὴν δὲ διάλυσιν τῶν κακῶν οὐ βούλονται ἀπὸ τῶν αὐτῶν δέχεσθαι λογισμῶν.

Λέγει πολλάκις, Δύναταί τις εἶναι, καὶ γεννᾶσθαι; ἐὰν οὖν δείξω τὴν γραφὴν, ὅτι οὐκ ἐπὶ Θεοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἀνθρώπων εἰσήγαγε τι τοιοῦτον, τί ποιεῖς; τοὺς τοῦ μακαρίου Ἀβραὰμ παῖδας, οὐχ ὡς μὴ ὄντας ἡ γραφὴ λέγει γεννᾶσθαι, ἀλλ' ὡς προόντας. ὁ γὰρ Ἀβραὰμ ἐγέννησε τὸν Ἰσαάκ· ὁ Ἰσαὰκ ἐγέννησε τὸν Ἰακώβ, ὁ Ἰακὼβ τὸν Λευΐ, ἐξ οὗ ἱερατικὴ φυλή. ἐπειδὴ τοίνυν τῷ Μελχισεδὲκ ἀπήντησεν οὗτος, λέγω δὲ Ἀβραὰμ, Παῦλος ὁ Ἀπόστολος ἑρμηνεύων τήν ποτε ἱστορίαν εἰς θεολογίαν, λέγει, Συνήντησε δὲ ὁ Μελχισεδὲκ τῷ Ἀβραὰμ, καὶ ηὐλόγησεν αὐτόν.

καὶ ἐπάγει εὐθέως, Καὶ (ὡς ἔπος εἰπεῖν) δι' Ἀβραὰμ καὶ Λευῒ ὁ δεκάτας λαμβάνων δεδεκάτωται. ἔτι γὰρ ἐν τῇ ὀσφύϊ τοῦ πατρὸς ἦν Ἀβραάμ. καὶ ὁ θνητὸς πρὶν γεννηθῆναι ἦν. ἐπειδὴ ὅλως ἡ ῥίζα ἔζη, τὸν καρπὸν μετὰ τῆς ῥίζης εἰσήγαγεν. ἐνταῦθα δὲ ὅπου οὐ πάθος, οὐ διαδοχῆς τρόπος, οὐ κυοφορία, οὐκ ἀνθρωπίνων παθῶν ἀκολουθία, οὐ θέλει εἰπεῖν ὄντα ἐξ ὄντος γεννηθέντα, μένοντα δὲ ἀΐδιας.

Ἀλλ' εἰ ἐγεννήθη, φησί, πῶς ἀεὶ ἦν; πᾶς γὰρ ὁ γεννώμενος ἀρχὴν λαμβάνει. τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς παρ' ἡμῖν διὰ πολλῶν ἔρχεται περιόδων. οἷον, ὑπόθου νεανίσκον ἐπιθυμοῦντα γάμου· πρῶτον γίνεται μνηστήρ, εἶτα νυμφίος, εἶτα ἀνήρ· κἂν τέκῃ, τότε λέγεται πατήρ· κἂν μὴ τὸ γεννώμενον αὐτῷ τὸ ὄνομα χαρίσηται, μυρία ἔτη μετὰ τοῦ γάμου ἐὰν ποιήσῃ, οὐ καλεῖται πατήρ. ὁμοίως ἡ μήτηρ, πρῶτον παρθένος, εἶτα μνηστή, εἶτα νύμφη, εἶτα γυνή, κυοφορεῖ, βαστάζει τὸν καρπόν· κἂν μὴ οὗτος προέλθῃ, μήτηρ οὐ λέγεται. κἂν μὲν βαστάζῃ ἡ ῥίζα τὸν καρπόν, ἐὰν μὴ προελθὼν ὁ παῖς χαρίσηται αὐτῇ ἀμοιβὴν τῶν πόνων τὴν προσηγορίαν, οὐ λέγεται μήτηρ. καὶ τοῦτο ἐποίησε σοφῶς ὁ Θεός, ἵνα μὴ οἱ πατέρες κατὰ τῶν παίδων καυχῶνται· ἵνα μὴ λέγῃ ὁ πατὴρ τῷ παιδί, Ἐγώ σοι τὴν ζωὴν ἐχαρισάμην· δι' ἐμὲ ἐγεννήθης, δι' ἐμοῦ εἰς τὸ εἶναι παρήχθης· ἀλλ' ἵνα κἂν εἴπῃ ταῦτα, εὐθέως ἀκούσῃ, Ἐγὼ διὰ σὲ ἐγεννήθην, δι' ἐμὲ καὶ σὺ πατήρ. ὁμοίως καὶ ἐπὶ τῆς μητρός, Ἐχαρίσω μοι τὸ εἶναι υἱός· ἐχαρισάμην σοι τὸ εἶναι μήτηρ· ἐφ' ἡμῶν λαμβάνει ταῦτα χάριν τινὰ καὶ ἀντίδοσιν.

Ὁμοίως καὶ ὁ υἱός, οὐκ εὐθέως υἱός, ἀλλὰ πρῶτον σπέρμα, εἶτα ἔμβρυον· καὶ ὅτε γεννηθῇ, τότε υἱός. ταῦτα χρόνων ἀνάγκαις δουλεύει, ταῦτα πάθεσιν ὑποπίπτει, ταῦτα σωματικῆς ἐστι καταστάσεως. ὅπου δὲ ἀσώματος ἡ φύσις ἡ γεννῶσα, ὅπου ἀσώματος ὁ καρπὸς ὁ γεννώμενος, ποῖον ἐπιδέχεται λόγον; ὅτι Ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν, φησι, καὶ ὕστερον ἐγεννήθη. καὶ φαμὲν οὕτως. Εἰ ἀεὶ ὡσαύτως ἔχει ὁ Θεός, εἰ μηδὲν προσκτᾶταί ποτε, ἀεί ἐστι καὶ Πατήρ. εἰ δὲ ἀεί ἐστι Πατήρ, ἀεὶ δέχεται τὸν Υἱόν. συναΐδιος ἄρα ὁ Υἱὸς τῷ Πατρί.

Υἱὸν λέγομεν, γεννηθέντα μὲν ἀπαθῶς· τὸν δὲ τῆς γεννήσεως τρόπον ἑρμηνεύειν οὐκ ἐπιστάμεθα. ἡ ἀληθὴς γνῶσις αὕτη ἐστί, τὰ ὑπερβαίνοντα τὴν φύσιν ἡμῶν ὁμολογεῖν μὴ εἰδέναι. τὸ μὲν οὖν γέννημα προσκυνοῦμεν, τὴν δὲ φύσιν οὐ πολυπραγμονοῦμεν. εἰ μὲν οὖν ἦν ἄνθρωπος ὁ γεννήσας, ἀνθρωπίνην ἐποίησε καὶ τὴν γέννησιν. εἰ σῶμα εἶχεν, ἐγέννησεν ὡς σῶμα. εἰ δὲ σώματος ἀπήλλακται, μὴ προσάπτε σώματος πάθη τῷ ἀσωμάτῳ.

A ei. Subjicitque statim, Et (*ut ita dicam*) *per Abraham, etiam Levi, qui decimas accepit, decimatus est; adhuc enim in lumbis patris erat*: Atque adeò mortalis homo antequam nasceretur, erat. Quandoquidem omnino radix vivebat, unà cum radice fructum induxit. Hîc verò ubi nulla passio est, nulla successionis ratio, ullave prægnatio, nulla humanorum affectuum series, adduci non potest, ut eum qui est, ab eo qui est natum dicat, cùm in sempiternum maneat.

At si natus est, inquit, quomodo semper erat? Qui enim nascitur, initium sumit. Patris nomen apud nos per multos ambitus excurrit. Putà, esto juvenis nuptias ambiens; primùm fit procus, exinde sponsus, postea vir seu maritus; ac siquidem B sustulerit filium, tunc pater nuncupatur: sin nata illi proles nomen non tribuerit, vel si sexentos annos cum uxore egerit, pater vocari nequit. Similiter mater, primùm virgo puellaque nubilis, tum ad nuptias deposcitur, exinde sponsalia, deinde nuptias, contrahit, gestat uterum, fructum portat; nisi hic processerit, mater non audit. Tametsi radix fructum gestaverit, nisi progressa proles laborum vicem nuncupationem illi tribuerit, non dicitur mater. Idque pro sua Deus sapientia fecit, ne adversus liberos patres gloriarentur. Ne pater filio diceret; Ego tibi vitam donavi: mei causa natus es: per me in rerum naturam productus es. Sed vel si hæc C dixerit, mox audiat, Ego tui causa natus sum, tu quoque mei causa pater. Similiter etiam ad matrem quod attinet, Tribuisti mihi ut essem filius; ego tribui ut esses mater. Hæc in nobis gratiam quandam vicemque retributionis accipiunt.

Quæcunque in humanis, ut quis pater aut mater fit.

Parentum ac liberorũ mutua gloriatio.

Similiter etiam filius non statim filius; sed primùm semen, tum fœtus imperfectus; ac ubi natus fuerit, tunc filius. Temporum hæc obnoxia necessitatibus, subjecta hæc passionibus, corporalis hæc conditionis munera: ubi verò corpore vacat gignens natura, ubi fructus qui gignitur & ipse corpore vacat, qua quæso ratione pititur; Quia, inquit, *Erat quando non erat, & postea natus est.* Inque hunc D modum respondemus. Cùm semper Deus eodem modo se habeat, cùm nihil unquam ascititio quasi munere acquirat, etiam semper est Pater. Si autem semper est Pater, semper Filium recipit: igitur Filius Patri coæternus existit.

Arij blasphemia.

Filium dicimus, natum quidem absque passione: cujus tamen nativitatis modum explicare nescimus. Vera hæc scientia est, fateri te nescire quæ naturam nostram excedunt. Igitur prolem quidem adoramus, nihil verò naturam curiosius rimamur. Siquidem homo esset qui genuit, humanam quoque habuisset generationem. Si corpus haberet, corporis more gigneret. Cùm verò sit immunis à corpore, noli ei qui incorporeus est, passiones corporis adscribere.

Fidei modesta confessio.

Arianorū arg. ex humanæ generationis modo.

A Si, inquit, ex propria natura genuit, passione genuit, decisione, defluxu. Ex terrenis contrasuadeo. Gignit vitis, gignit oliva, gignit & aqua, non nostræ naturæ more, sed suo ordine ac ratione. Omnis mulier hoc à Deo nacta ut fiat mater, gestans uterum, intumescit: ubi verò fructum posuerit, ventris ille tumor in angustum cedit. Secus autem occurrit in arboribus. Antequam genuerint, tumorem non trahunt; cùm genuerint, crassescunt. Augescit fructus, & radix multiplicatur: nec gignenti radici hinc diminutio provenit, nec ei quod illa genitum sit. Gignit vitis alio ac nostro more; Deumque cùm genuisse audieris, humanas passiones excedenti omnem naturam adscribis?

Gen. 1. 24.

B *Et dixit Deus, Educat terra animam viventem iuxta genus; quadrupeda, reptilia, bestias.* Quadrupeda, jumenta sunt; reptilia, bestiæ, serpens, draco. Non solùm enim bestiæ quæ imperio subduntur dicuntur jumenta seu pecora, sed etiam quæ sunt onerifera. Quicquid fœno vescitur, sive bos, sive ovis, pecus vocatur. Nempe pecus (Græcè κτῆνος) quod hominis possessio sit. Quod verò oves & boves, pecora vocentur, testis est Scriptura. *Et fuerunt illi pecora ovium & pecora boum.*

Gen. 26. 14. Vulg. possessiones.

C Repleta erat terra, vernabat fructibus, animantes ediderat; postremò desiderabatur paterfamilias. Cœlum magnificè ornatum erat, terra vario cultu nitebat, mare repletum erat, aër avium copia & ipse ornatus erat. Cuncta parata erant, & homo deerat. Nulla verò illi injuria, sed honor, quod postremus existat. Nempe paratur domus ac instruitur, ac tunc paterfamilias introducitur. Nihil enim Deus importunè facit aut sine modo, sed cuncta necessarij usus causa. Ac vide ordinem. Primùm fecit Deus herbam & fœnum, tumque bestias, quæ his alantur. Nisi alimenta forent, importuna fuisset bestiarum editio, quæ penuria fructuum laboraret. Fecit primùm quibus pascenda animalia, tum quæ pascerentur. Præparat primum species, tum inducit quæ illis impertienda sint.

Homo, ut paterfamilias novissimus creatus.

D Eodem se quoque modo in Scripturis gessit. Præcesserunt Scripturæ, primùm prædicantes Christum, tuncque venit quem illæ prædicarent. Præcessit Lex, ut Legislatorem prædicaret. Præcesserunt Prophetæ, ut qui eorum vaticiniis nuntiabatur ederent. Præcesserunt testimonia, ut cui illa perhibebantur inveniret fidem. Ac vide Dei sapientiam. Noluit ut Prophetarum oracula solummodo in Ecclesia extarent, sed ut etiam apud Iudæos, ut convincerentur. Permisit hæc etiam apud Iudæos extare, qui indigni essent, qui Dei hostes, qui inimici Christi. Quid igitur causæ est cur id fecerit, nec ab illis Scripturas abstulerit? Certè hæc manifesta, & quæ non multis probari egeat: ut nempe mea prædicatio nihil suspecta foret. Si

Scripturarum apud Iudæos fidei hostes depositum.

Εἰ ἐγέννησε, φησιν, ἐκ τῆς ἰδίας φύσεως, κατὰ πάθος ἐγέννησε, κατὰ τομὴν, κατὰ ῥεῦσιν. πείσω ἀπὸ τῶν γηΐνων. γεννᾷ ἡ ἄμπελος, γεννᾷ ἡ ἐλαία, γεννᾷ καὶ τὸ ὕδωρ, οὐ κατὰ τὴν ἡμετέραν φύσιν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἰδίαν τάξιν. πᾶσα γυνὴ ἐπειδὰν παρὰ Θεοῦ λάβῃ τὸ γενέσθαι μήτηρ, κυοφοροῦσα μὲν, ὄγκωται· ἀποθεμένη δὲ τὸν καρπὸν, συστέλλεται. ἐπὶ δὲ τῶν δένδρων τὰ ἐναντία ἐστὶν εὑρεῖν. πρὶν γεννήσῃ, οὐκ ὄγκωται· ὅταν γεννήσῃ, τότε παχύνεται. ὁ καρπὸς αὔξεται, καὶ ἡ ῥίζα πληθύνεται· καὶ οὔτε μείωσις τῇ γεννώσῃ ῥίζῃ, οὔτε ἐλάττωσις τῷ γεννηθέντι προσγίνεται. ἡ ἄμπελος γεννᾷ οὐ καθ' ἡμᾶς· Θεὸν ὅταν ἀκούσῃς ὅτι ἐγέννησεν, ἀνθρώπινα πάθη περιάπτεις τῷ πᾶσαν ὑπερβαίνοντι τὴν φύσιν;

Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς, Ἐξαγαγέτω ἡ γῆ ψυχὴν ζῶσαν κατὰ γένος, τετράποδα, ἑρπετὰ, θηρία. τετράποδα κτήνη ἐστίν· ἑρπετὰ, θηρία, ὄφις, δράκων. οὐ γὰρ μόνον τὰ θηρία τὰ ὑποπίπτοντα κτήνη λέγεται, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀχθοφόρα. πᾶν χορτοφάγον, εἴτε βοῦς, εἴτε πρόβατον, κτῆνος καλεῖται. κτῆνος, παρὰ τὸ κτῆμα εἶναι ἀνθρώπου. ὅτι δὲ κτήνη καλεῖται καὶ πρόβατα καὶ βόες, μαρτυρεῖ ἡ γραφή. Καὶ ἐγένετο αὐτῷ κτήνη προβάτων καὶ κτήνη βοῶν.

Ἐπληρώθη ἡ γῆ, ἐκόμα τοῖς καρποῖς, προήνεγκε τὰ ζῶα· ἔλειπε λοιπὸν ὁ οἰκοδεσπότης. ὁ οὐρανὸς ἐκεκαλλώπιστο, ἡ γῆ ἐπεποίκιλτο, ἡ θάλασσα ἐπεπλήρωτο, ὁ ἀὴρ ὀρνίθων ἐκεκόσμητο πλήθει· ταῦτα ἦν ἕτοιμα, καὶ ἔλειπεν ὁ ἄνθρωπος. οὐχ ὑβρίζεται δὲ τῷ εἶναι τελευταῖος, ἀλλὰ τιμᾶται. παρασκευάζεται γὰρ ὁ οἶκος, καὶ οὕτως εἰσάγεται ὁ οἰκοδεσπότης. οὐδὲν γὰρ ὁ Θεὸς οὔτε ἀκαίρως, οὔτε ἀμέτρως ποιεῖ, ἀλλὰ πάντα διὰ τὴν χρείαν. καὶ βλέπε τὴν τάξιν. πρῶτον ἐποίησεν ὁ Θεὸς βοτάνην καὶ χόρτον, καὶ τότε τὰ θηρία τρεφόμενα. εἰ οὐκ ἦν τὰ τρέφοντα, ἄκαιρος ἦν ἡ δημιουργία τῶν ζώων, ζημιουμένη τῶν καρπῶν τὴν ἔνδειαν. ἐποίησε τὰ τρέφοντα, καὶ τότε τὰ τρεφόμενα. προπαρασκευάζει πρῶτον τὰς χρείας, καὶ οὕτως εἰσάγει τὰ τῆς χρείας μεθέξοντα.

Οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν γραφῶν ἐποίησε. προέλαβον τὸν Χριστὸν αἱ γραφαὶ πρῶτον κηρύττουσαι, καὶ τότε ἦλθεν ὁ κηρυττόμενος. προέλαβεν ὁ νόμος, ἵνα κηρύξῃ τὸν Νομοθέτην. προέλαβον Προφῆται, ἵνα ἑρμηνεύσωσι τὸν προφητευόμενον. προέλαβον αἱ μαρτυρίαι, ἵνα πιστωθῇ ὁ μαρτυρούμενος. καὶ ὅρα τοῦ Θεοῦ τὴν σοφίαν. τὰς γραφὰς τῶν Προφητῶν οὐ συνεχώρησεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ μόνον εἶναι, ἀλλὰ καὶ πρὸς Ἰουδαίοις, ἵνα ἐλέγχωνται. εἴασεν αὐτὰς καὶ παρὰ Ἰουδαίοις τοῖς ἀναξίοις, τοῖς θεομάχοις, τοῖς ἐχθροῖς τοῦ Χριστοῦ. διὰ τί οὖν τοῦτο πεποίηκε, καὶ μὴ ἔλαβεν αὐτὰς παρ' αὐτῶν; φανερὰ ἡ αἰτία, καὶ οὐ πολλῆς κατασκευῆς δεομένη· ἵνα ἀνύποπτον ᾖ τὸ ἐμὸν κήρυγμα. εἰ μόνος εἶχον

τοὺς

τοὺς Προφήτας, ἐξῆν ἀντειπεῖν τῷ ἀπιστοῦντι. ἐτόλμησα εἰπεῖν ἐγὼ, ὅτι εἶπε Μωϋσῆς, ἢ εἶπεν Ἡσαΐας, ἢ εἶπε τῶν λοιπῶν Προφητῶν τὸ τάγμα, περί τε Χριστοῦ καὶ τῶν κατὰ τὸν καιρὸν τῆς παρουσίας αὐτοῦ γενησομένων; ἐξῆν ἀντειπεῖν τῷ βουλομένῳ καὶ φάσκειν, Πόθεν τοῦτο, ὅτι Μωϋσῆς ἐγένετό τις Προφήτης, καὶ εἶπε ταῦτα ἢ ἐκήρυξεν, ὡς ἠθελήσατε ὑμεῖς οἱ Χριστιανοὶ πρὸς σύστασιν τῶν οἰκείων δογμάτων, καὶ Προφήτας πλάσαι καὶ ὀνόματα μυθεῦσαι; ἡμεῖς ἐκ τούτου πρόκριμα ὀφείλομεν ὑπομένειν; νῦν δὲ πᾶσα τῷ ἀντιλέγειν βουλομένῳ, κἂν μακρὰν ἔχοντι δικαιολογίαν, περιῄρηται πρόφασις, διὰ τὸ ταύτας τὰς μαρτυρίας παρ' αὐτοῖς τυγχάνειν, ἃς ἡμεῖς πρὸς σύστασιν τῶν οἰκείων φέρομεν δογμάτων. πόθεν γὰρ μὴ δυνατὸν ἐλέγξαι τῶν τούτων ῥᾳδιουργίαν; ἵνα τοίνυν μὴ ταῦτα λέγηται, συνεχώρησε παρ' ἐκείνοις τὰ τῶν γραφῶν τυγχάνειν βιβλία, ἵνα κἂν ἐγὼ ἀπιστηθῶ, ὡς πρὸς χάριν τῶν οἰκείων δογμάτων πλαττόμενος διὰ τὴν οἰκειότητα, ἐκεῖνοι πιστευθῶσι διὰ τὴν ἀλλοτριότητα.

Ἐὰν ἐρωτήσῃς Ἰουδαῖον (οὐ λέγω τὸν χυδαῖον δημώδη ὄχλον, ἀλλὰ τὸν ἐντὸς λόγου καὶ νόμου) Ἔστι Χριστός; καὶ οὐ λέγει ὅτι οὐκ ἔστιν, ἀλλ' ὅτι ἔστι μέν, οὐχ οὗτος δὲ, ὃν ὑμεῖς λέγετε, ἀλλ' ἄλλος. τέως τὸ πρᾶγμα οὐκ ἀνέτρεψε· περὶ δὲ τὸ πρόσωπον ἐδίσταξεν. ἄλλο δέ ἐστιν ἀρνήσασθαι πρᾶγμα, ἄλλο δὲ πρόσωπον. οἷον ἐάν τις ἀπαιτῇ με περὶ χρέους, ἄλλο ἐστὶν εἰπεῖν, Οὐ χρεωστῶ, καὶ ἄλλο ἦν εἰπεῖν, Οὐ σοὶ χρεωστῶ, ἀλλ' ἄλλῳ· τέως τὸ χρέος ὁμολόγηται. ὅτι μὲν οὖν ἐστι Χριστὸς, ὁμολογοῦσιν. ἀμφιβάλλουσι δὲ, εἰ οὗτός ἐστιν ὁ παρ' ἡμῶν κηρυττόμενος· καὶ τὸν μὴ ὄντα ἐκδέχονται, ἐπειδὴ τὸν ὄντα ἠρνήσαντο.

Καὶ πρόσεχε αὐτὸν τὸν Νομοθέτην Μωϋσέα αὐτῇ τῇ τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῇ εἰσάγοντα τὸν Υἱὸν καὶ τὴν γνῶσιν αὐτοῦ. εἶπε, Γενηθήτω στερέωμα· εἶπε, Βλαστησάτω ἡ γῆ. εἶπεν, Ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα. ὅτε ἦλθεν εἰς τὸν ἄνθρωπον, λέγει, Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς, Ποιήσωμεν ἄνθρωπον. ἐρωτῶ Ἰουδαῖον, Εἰ μόνος ἐστὶ, καὶ οὐκ ἔστι μετ' αὐτοῦ Υἱὸς, ὃν κηρύττομεν, εἰ οὐκ ἔστι Πνεῦμα ἅγιον, ᾧ προσκυνοῦμεν, τίνι εἶπε, Ποιήσωμεν ἄνθρωπον; τὸν οὐρανὸν ποιεῖ προστάγματι μόνῳ, τὴν γῆν ὁμοίως, καὶ τὰ λοιπά· ὅτε τὸν ἄνθρωπον δημιουργεῖ, τὴν θεογνωσίαν λοιπὸν Υἱοῦ ὡς διὰ θυρίδων παρακύψαι βουλόμενος, λέγει, Ποιήσωμεν ἄνθρωπον· ἵνα δείξῃ καὶ τῶν πρώτων αὐτοῦ συνεργόν.

Λέγουσι τοίνυν Ἰουδαῖοι στενούμενοι, καὶ μὴ δυνάμενοι τὸ προφανὲς μεταπιθέναι τῆς λέξεως, ὅτι τοῖς Ἀγγέλοις εἶπεν. ἐπειδὴ φανερῶς ἀρνεῖσθαι οὐ δύνανται τῆς λέξεως τὴν φύσιν, ἑτέρῳ τρόπῳ πως ταύτης τὴν ἄρνησιν ἐπεισάγουσι. τίνι τοίνυν εἶπε, Ποιήσωμεν; Ἀγγέλοις, φησίν. ἐρωτῶ, Τίνες μείζους, οἱ Ἄγγελοι, ἢ οἱ ἄνθρωποι; πάντως οἱ Ἄγγελοι. ὅταν γὰρ πάνυ φθάσωμεν εἰς ἀρετῆς μέτρον, τότε ἐκείνους οὐχ ὑπερβαίνομεν, ἀλλ' ἐκείνοις ἰσούμεθα. νῦν δὲ πολὺ τῶν ἐκείνων

A solus Prophetas haberem, posset qui incredulus est contradicere. Ausus sum dicere, Dixisse Mosem, aut Esaïam, aut reliquam Prophetarum classem, de Christo, ac iis quæ tempore adventus ejus eventura essent? Licebat contradicere, quisquis vellet, atque dicere; Vnde hoc, fuisse Mosem quendam Prophetam, & dixisse hæc aut prædicasse, ut vobis visum Christianis ad adstruenda vestra dogmata, cùm Prophetas fingere, tum nomina fabulari? Num inde nobis creandum præjudicium est? Nunc verò omnis volenti (quantumvis magnum causæ patrocinium habeat) sublata contradicendi occasio, quod ipsa hæc testimonia, quæ afferimus ad constabilienda nostra dogmata, apud B adversarios extent. Vnde enim coargui non possit eorum levitas? Ne igitur hæc dicantur, permisit ut apud illos extarent Scripturarum volumina, ut si mihi fides negetur, velut qui ad propriorum dogmatum gratiam, qua illis necessitudine teneor, confingam, vel illis habeatur, quo animo ab eis abhorrent.

Si Iudæum rogaveris (non dico vilem quempiam & ex plebis fæce, sed qui ratione ac Lege ducatur) Estne Christus? Non dicit non esse, sed affirmat quidem esse; at non eum, inquit, quem vos esse dicitis, sed alium. Hactenus rem non evertit, sed personam in dubium vocavit. Aliud verò est rem, aliud autem personam negare. Puta, si quis à me debitum reposcat, aliud C est dicere, Non debeo, atque aliud, Non tibi, sed alij, debeo. Interim enim debiti se reum agnoscit. Fatentur igitur esse Christum: dubitant verò num hic ille sit quem prædicamus: expectantque qui non est, quod eum qui est negaverunt.

Iudæorum confessio, esse Christum, sed alium.

Attende verò Mosem ipsum Legislatorem, ipsa hominis fabrica Filium inducere ejusque cognitionem. Dixerat, *Fiat firmamentum*: dixerat, *Germinet terra*; dixerat, *Producant aquæ*; ubi autem ad hominem venit, ait, *Et dixit Deus, Faciamus hominem.* Interrogo Iudæum, si solus est, nec est cum illo Filius, quem D prædicamus, nec Spiritus sanctus, quem adoramus, cuinam dixit, *Faciamus hominem?* Cœlum facit solo imperio; terram similiter ac reliqua: at ubi hominem struit, Filij jam fidem velut per fenestras procul sese exerere ac prospicere volens, ait, *Facimus hominem*; ut & priorum quoque operum illi adjutorem sociumque ostenderet.

Trinitatis fides Mosi insinuata.

Aiunt ergo Iudæi in arctum coacti, nec valentes sic apertam dictionem invertere, Dixisse Angelis. Quod palam vim dictionis negare non valent, alio quodam modo ejus negationem inducunt. Cuinam igitur dixit, *Faciamus*? Angelis, inquit. Rogo, Vtri majores, Angeli, an homines? Planè Angeli. Cùm enim virtutis modum admodum attigerimus, tunc illos non superamus, sed pares eis efficimur. Nunc verò ab eorum longè

Iudæorum effugium, loqui Deũ Angelis; & instantia.

Matth. 22, 30.

natura deficimus, ac incorporeo Angelorum statu inferiores sumus. Audi hac de re Davidis testimonium. *Psal. 8. 5.* *Quis est homo, quod memor es eius, aut filius hominis quia visitas eum? Minuisti eum paulò minus ab Angelis.* Hactenus minorati præ Angelis sumus: Nos minores, illi sunt majores. Si dum hominem faceret, qui minor esset, consiliariis opus habuit, sive operis sociis; cùm majores conderet; non unum Angelum, sed simul myriades illas quæ numerum excedunt (Sicut enim omnia simul luminaria fecit, sic & Angelos simul & Archangelos. Tantaque multitudine conferti sunt, ut numerorum excedant naturam.) *Dan. 7. 10.* Clamatque Daniel, *Decies millies centena millia ministrabant ei, & millies millia assistebant.* Decies centies centena Angelorum millia fecit, milliesque millia Archangelorum, nec opus consilio aut operis socio habuit; unumque è luto condens hominem, usus consilio est? sermonem confert? deliberationem adhibet? Quid est homo? Nonne terra, & ex terra? Nonne solum cinis & favilla? Clamatque Abraham, suam ipse prædicans vilitatem, *Gen. 18. 27.* *Ego sum terra & cinis.*

Quid sunt Angeli? Nonne spiritus? nonne ignis? Audique clamantem Davidem, *Psal. 103. 5.* *Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos ignem urentem.* Ignis naturam condens, intelligentes ac incorporeos Spiritus, consiliario opus non habuit, non operis socio, non ullo alio ad rerum fabricam adjutore; hominemque de terra condens, misellum illum, vilem, brevi post non futurum, sepulchro dissolvendum, qui dispendiis temporum consumatur, consilium init, deliberationem instituit? Sanè, inquit, fieri potest, ut nimia herus bonitate adstantibus servis dicat, Quid operæ pretium videtur? Quid faciemus? Et hoc concedo, ac post tantum certamen admitto, illud *Faciamus*, ad Angelos dictum esse. *Instantia ex ratione imaginis, quæ alia Dei, alia Angeli.* *Faciamus* audisti, *ad imaginem & similitudinem* non vidisti? Hoc enim verbo & Iudæorum & Hæreticorum ora obstruam. Neque enim Iudæus, neque rursus Hæreticus, idem ipse verè Iudæus, quinimmo etiam illo deterior. Nam Iudæi quidem corpus oculis objectum cruci affixerunt; Hæretici verò Deitatem impugnant, quæ sub oculos non cadit, seu magis suam ipsorum salutem. Verùm & illi inconcessa aggressi deprehensi: quamobrem etiam ejus suæ temeritatis ausique ævo hoc partim dederunt pœnas, qui gentem suam per omnes orbis partes dispersam contueantur; (postea enim perfecta illis infligenda pœna, cùm mundi omnis judicium constabitur,) sed & his convenienti tempore, ejus ipsius districto judicio, pœnæ debitæ irrogabuntur.

Quid igitur, istud est, cujus causa hos omnes vobis proposui sermones? Placet enim rursus seriem repetere. Non audet nec Hæreticus, neque Iudæus dicere unam

A ὑποβεβήκαμεν φύσει, καὶ ἐλάττους τῆς ἀσωμάτου τῶν Ἀγγέλων τυγχάνομεν καταστάσεως. ἄκουε περὶ τούτου Δαβὶδ μαρτυροῦντος, Τίς ἐστιν ἄνθρωπος, ὅτι μιμνήσκῃ αὐτοῦ, ἢ υἱὸς ἀνθρώπου, ὅτι ἐπισκέπτῃ αὐτόν; ἠλάττωσας αὐτὸν βραχύ τι παρ' Ἀγγέλους. πῶς ἠλαττωμένοι ἐσμὲν παρ' Ἀγγέλους· ἡμεῖς ἐλάττους, οἱ Ἄγγελοι μείζους· εἰ τὸν ἄνθρωπον τὸν ἐλάττονα ποιῶν, χρείαν ἔχει συμβούλων τῶν Ἀγγέλων ἢ συνεργῶν· ὅτε τοὺς μείζους ἐποίει, οὐχ ἕνα Ἄγγελον, ἀλλ' ὁμοῦ τὰς μυριάδας ἐκείνας τὰς ἀναριθμήτους· ὥσπερ γὰρ τοὺς φωστῆρας ὁμοῦ πάντας ἐποίησεν, οὕτως Ἀγγέλους καὶ Ἀρχαγγέλους ὁμοῦ. καὶ τοσοῦτοί εἰσιν, ὅτι τὴν τῶν ἀριθμῶν ὑπερβεβήκασι φύσιν. καὶ βοᾷ Δανιὴλ, Μύριαι μυριάδες ἐλειτούργουν αὐτῷ, καὶ χίλιαι χιλιάδες παρειστήκεισαν. μυρίας μυριάδας B ἐποίησεν Ἀγγέλων, καὶ χιλίας χιλιάδας Ἀρχαγγέλων, καὶ οὐ χρεία συμβούλου ἢ συνεργοῦ, καὶ ἕνα ποιῶν πήλινον ἄνθρωπον, βουλῇ κέχρηται; λόγον εἰσάγει; συμβουλὴν λαμβάνει; Τί ἐστιν ἄνθρωπος; οὐ γῆ καὶ ἀπὸ γῆς; οὐ κόνις μόνον καὶ τέφρα; καὶ βοᾷ Ἀβραὰμ τὴν ἑαυτοῦ κηρύττων εὐτέλειαν, Ἐγὼ δέ εἰμι γῆ καὶ σποδός.

Τί εἰσιν οἱ Ἄγγελοι; οὐ πνεῦμα; οὐ πῦρ; καὶ ἄκουε τοῦ Δαβὶδ βοῶντος, Ὁ ποιῶν τοὺς Ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πῦρ φλέγον. τὴν τοῦ πυρὸς φύσιν ἐργαζόμενος, νοερὰ καὶ ἀσώματα πνεύματα, οὐ χρείαν ἔχει συμβούλου, οὐ συνεργοῦ, οὐχ ἑτέρου τινὸς πρὸς συμμαχίαν C τῶν γινομένων· καὶ τὸν ἀπὸ γῆς ποιῶν, τὸν οἰκτρὸν, τὸν εὐτελῆ, τὸν μικρὸν ὕστερον οὐκ ἐσόμενον, τὸν τάφῳ διαλυόμενον, τὸν καιροῖς δαπανώμενον, βουλὴν εἰσάγει, σκέψιν ποιεῖται; Ναί, φησιν, ἐνδέχεται δεσπότην διὰ πολλὴν ἀγαθότητα εἰπεῖν δούλοις παρεστῶσι, Τί δεῖ γενέσθαι; Τί ποιοῦμεν; συγχωρῶ καὶ τοῦτο, καὶ μετὰ τὸν τοσοῦτον ἀγῶνα δίδωμι τὸ, Ποιήσωμεν, πρὸς Ἀγγέλους εἰρῆσθαι. τὸ Ποιήσωμεν ἤκουσας, τὸ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν οὐκ εἶδες; τούτῳ γὰρ ὀφείλω τῷ λόγῳ καὶ Ἰουδαίων καὶ Αἱρετικῶν ἀποῤῥάψαι στόματα. οὔτε γὰρ Ἰουδαῖος, οὔτε πάλιν Αἱρετικὸς, ὁ αὐτὸς κατ' ἀλήθειαν Ἰουδαῖος, μᾶλλον δὲ καὶ χείρων· οἱ μὲν γὰρ τὸ σῶ- D μα ἐσταύρωσαν τὸ ὁρώμενον, οἱ δὲ τὴν θεότητα τὴν ἀόρατον πολεμοῦσι, μᾶλλον δὲ καὶ ἑαυτῶν σωτηρίαν. ἀλλὰ κἀκεῖνοι ἠλέγχθησαν ἀδυνάτοις ἐπιχειρήσαντες πράγμασι. διὸ καὶ δίκην μερικὴν ταύτης τῆς τόλμης ἐπὶ τοῦ παρόντος δεδώκασιν, ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην τὸ ἑαυτῶν διεσπαρμένον θεασάμενοι γένος. ὕστερον γὰρ αὐτοῖς ἡ τελεία ἐπαχθήσεται δίκη, ὅτε τὸ πάνδημον μέλλει συγκροτεῖσθαι κριτήριον· καὶ αὐτοὶ δὲ τῷ δέοντι καιρῷ τὰς ἀξίας παρὰ τοῦ αὐτοῦ ἀπαιτηθήσονται δίκας.

Τοῦτο τί οὖν ἐστι, δι' ὃ πάντας ὑμῖν τούτους παρετέθειν τοὺς λόγους; βούλομαι γὰρ πάλιν τῆς ἀκολουθίας γενέσθαι. οὐ τολμᾷ οὔτε Ἰουδαῖος εἰπεῖν, ὅτι μία εἰκὼν καὶ ὁμοίωσις

Θεοῦ καὶ Ἀγγέλων. μὴ γὰρ Ἄγγελοι οἱ γενόμενοι συνεργοὶ ἦσαν τοῦ Θεοῦ; λειτουργοὶ μόνον, ὑμνοῦντες, εὐχαριστοῦντες, εἰδότες ὅτι ἐγένοντο, καὶ ἑστήκασι θεωροὶ, βλέποντες τὰ γενόμενα μετ' αὐτούς. ἔβλεπον οὐρανὸν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος γενόμενον, καὶ ἐξεπλήττοντο· θάλασσαν ἀφοριζομένην, καὶ ἐθαύμαζον· ἐθεώρουν γῆν κεκοσμημένην, καὶ ἔφριττον.

Ὅτι δὲ οὐκ ἦσαν Ἄγγελοι συνεργοὶ, ἀλλὰ θαυμασταὶ, λέγει ὁ Θεὸς πρὸς τὸν Ἰώβ. Ὅτε ἐποίησα ἄστρα, ᾔνεσάν με πάντες Ἄγγελοι, καὶ ὕμνησαν. Ποιήσωμεν ἄνθρωπον. τὸ ῥῆμα δηλοῖ τὸν λέγοντα καὶ τὸν ἀκούοντα. ὅρα τῆς ὀρθοδόξου πίστεως τὴν ἀκτῖνα λάμπουσαν ἀεί. καὶ ἥλιος φαίνων, τὴν ἑαυτοῦ ἀκτῖνα συνῆψε. Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν. ἐφύλαξε καὶ τῶν ὑποστάσεων τὴν τάξιν, καὶ τῆς οὐσίας τὸ μονοειδές. Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα· οὐ κατ' εἰκόνας. οὐ γὰρ ἄλλη εἰκὼν Πατρὸς, καὶ ἄλλη Υἱοῦ. ποιήσωμεν, ἵνα τὸ πληθυντικὸν τῶν ὑποστάσεων δείξῃ· κατ' εἰκόνα ἡμετέραν, ἵνα τὸ ὁμοούσιον ἑρμηνεύσῃ. καὶ τίς ἐστι τούτου τοῦ μεγάλου λόγου καὶ θαυμαστῆς δημιουργίας κοινωνός; Ἰουδαῖοι ἀντιλέγουσι, καὶ ἐπιστομιζόμενοι ἀναισχυντοῦσιν. Αἱρετικοὶ μαίνονται, ἡ ἀλήθεια πολεμεῖται, ὁ τῆς εὐσεβείας λόγος ἀήττητον ἔχει τὴν ὁμολογίαν.

Πόθεν οὖν παραστήσωμεν, τίνι εἶπε, Ποιήσωμεν ἄνθρωπον, ἢ τίς ἐστιν αὐτοῦ σύμβουλος; τὸ γὰρ, Ποιήσωμεν, ὄψιν ἀπαιτεῖ συμβούλου. λέγει τοίνυν ὁ μακάριος Ἡσαΐας περὶ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ δι' ἡμᾶς σχήματι τῷ καθ' ἡμᾶς ἐπιδημήσαντος, Ὅτι παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, Υἱὸς καὶ νεανίσκος ἐδόθη. τὸ μὴ ὂν, παιδίον ἐγεννήθη. ὁ δὲ ὢν Υἱὸς, ἐδόθη. καὶ καλεῖται ὄνομα αὐτοῦ, Μεγάλης βουλῆς Ἄγγελος. τοῦ παιδίου, Υἱοῦ μὲν διὰ τὴν θεότητα· παιδίου δὲ διὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Μεγάλης βουλῆς ἄγγελος, θαυμαστὸς σύμβουλος. εἰ τὸν σύμβουλον, ᾧ εἶπε, Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν ἡμετέραν, καλεῖς βουλῆς ἄγγελον μεγάλης, οὐδέπω, Προφῆτα, ἐμήνυσας τὸ ἀξίωμα, τοῦ παρὰ σοῦ κηρυττομένου συμβούλου. ἐγένετο γὰρ καὶ Μωϋσῆς σύμβουλος. ἐδόκει γὰρ συμβουλεύειν, λέγων, Μὴ ἀποκτείνῃς αὐτούς, μήποτε εἴπωσι τὰ ἔθνη, Διὰ τὸ μὴ δύνασθαι αὐτοὺς τεκνῶσαι, ἀπέκτεινεν αὐτούς. ἀλλὰ μὴ στήσῃς τὸ θαῦμα μέχρι τοῦ συμβούλου, καὶ κοινοποιήσῃς τὸ ὄνομα. εἰ καὶ πολλοὶ σύμβουλοι, μὴ ὑβριζέσθω ὁ μόνος.

Ἀλλ' οὐδέπω οἶδας, φησὶ, τὸ ἀξίωμα τοῦ κηρυττομένου. ἄκουε περὶ τοῦ θαυμαστοῦ συμβούλου. ἑρμηνεύει γὰρ Ἡσαΐας ἀπὸ τοῦ προεξελθόντος, τὸ ἑπόμενον. Θαυμαστὸς, φησὶ, σύμβουλος, Θεὸς ἰσχυρός. καλῶς προσέθηκε τὸ ἰσχυρόν. διὰ τί; ὥσπερ γὰρ ἐγένοντο πολλοὶ σύμβουλοι, καὶ σὺ διὰ τοῦτο ἔδει προσθεῖναι τὸ ἀξίωμα

A esse Dei & Angelorum imaginem & similitudinem. Num enim Angeli, qui creati essent, socij operis Deo extiterent? Ministri solùm erant, laudantes, gratias agentes, qui se factos non nescirent; fueruntque spectatores, ea, quæ post illos facta essent, cernentes. Videbant cœlum ex nihilo conditum esse, & stupebant: mare segregari, & mirabantur: terram ornatu suo convestitam, & exhorrescebant. *Angelorũ assistentia in creatione.*

Quod enim Angeli non socij operis essent, sed admiratores, ait Deus Iobum illoquens. *Quando feci sidera, laudaverunt me omnes Angeli, & decantaverunt. Faciamus hominem.* Verbum illud & dicentem *Iob. 38. 7.*
B significat, & eum qui audit. Vide micantem semper rectæ fidei splendorem; cui & Sol lucens, sui radij adjunxit claritatem. *Faciamus hominem ad imaginem nostram & ad similitudinem.* Servavit & personarum seriem, & substatiæ unitatem. *Facimus hominem ad imaginem*; non ad imagines. Non enim alia est imago Patris, alia Filij. *Faciamus*, ut personarum pluralitatem ostendat: *ad imaginem nostram*, ut consubstantialitatem declararet. Quisnam verò est magni hujus sermonis admirandique operis socius? Iudæi contradicunt, ac vel repressi insolescunt. Hæretici furore insaniunt, veritas impugnatur; pietatis doctrina invictæ tenorem confessionis tenet.

Vnde igitur ostendemus, cui dixerit,
C *Faciamus hominem*, aut quis ejus consiliarius sit? Nam vox illa *Faciamus*, consiliarij personam exigit. Ait itaque beatus Esaias de unigena Dei Filio, qui pro nobis humana venit figura atque habitu, *Puer natus est nobis, Filius & juvenis datus est.* Quod non erat, puer natus est; qui verò erat Filius, datus est. *Et vocabitur nomen eius, Magni consilij Angelus*: nempe pueri, qui sit Filius ratione Deitatis; puer verò ratione humanitatis. *Magni consilij angelus, mirabilis consiliarius.* Siquidem consiliarium, cui dixit, *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram*, vocas *magni consilii Angelum*, necdum, Propheta, ejus qui à te celebratur, consiliarij dignitatem designasti. Nam & Moses consiliarius fuit. Videbatur enim consiliarij *Isai. 9. 6.* *Vexatus Esaiæ locus, & Mosaico collatus.*
D partes agere, cùm diceret; *Ne occidas eos; ne fortè dicant Gentes, quod non posset fœcunda eos prole augere, occidit illos.* Verùm ne miraculum ad consiliarium usque statueris; ac ne commune nomen feceris. Quanquam multi consiliarij sunt, ne violetur injuria, qui solus est ac singularis. *Exod. 32. 12.*

At necdum, inquit, ejus qui celebratur dignitatem intellexisti. Audi de mirabili consiliario. Exponit enim Esaias ab eo quod antecessit, quod sequens est. *Admirabilis*, inquit, *consiliarius*, *Deus fortis*. Ritè adjecit *fortis*. Quid ita? Quemadmodum enim multi fuerunt consiliarij, nec inde tamen unius illius Consiliarij *Deus fortis.*

dignitas lædi debuit; sic quia multi fuerunt dij (*Ego enim dixi, Dij estis, & filij Excelsi omnes.* Et rursus, *Dixit Deus ad Mosem, Ecce constitui te deum Pharaonis*) hic qui celebratur, injuria violandus non fuit. Ac ne putaveris Deum esse, ea ratione qua Moses aut qua Apostoli, subjecit, *Deus fortis.* Moses Deus, non fortis, sed fultus fortitudine. Aliud est fultus fortitudine, aliud fortis: Aliud commodans gratiam, aliud accipiens. Hic Deus fortis, Moses fultus fortitudine. Quanquam ingentium miraculorum patrator est, accipit tamen gratiam.

Psal. 81. 6. *Exod. 7. 1*

Christi Mosisque discrimen.

Sub potestate constituti Apostoli, Salvator ipse *potens*, & tribuit. *Deus fortis.* Ne hoc quidem satis habuit, sed subjungit, *ipse arbiter & potens*, ut nos pariter & Hæreticos doceat, ne potestati obnoxium dicamus, qui potestati præest. Aliud est, potestati obnoxius, aliud ipse arbiter & potens. Vis nosse discrimen ejus qui ipse potens sit, & qui obnoxius potestati? Apostoli potestati obnoxij, Salvator ipse arbiter & potens. Vidit Paulus in Macedonia ancillam habentem spiritum Pythonem, & dicentem coram omnibus, *Isti homines servi Dei excelsi sunt. Ægrè autem ferens Paulus & conversus, dixit Spiritui,* (Non puellæ obsessæ, sed obsidenti) *Denuntio tibi in nomine Domini Iesu, exire ab ea.* Vocat Dominum, ut ostendat se servum. Quòd miraculum majus erat quàm pro hominis facultate, (nempe dæmonas obaudire hominibus) ne visus vocem raperet, ac velut dij existimarentur, qui Dei ministri essent, *Denuntio tibi*, ait, *in nomine Domini.* Servi est denuntiare, heri ex potestate & ut arbitrum præcipere. Vidisti servum denuntiantem? vide herum præcipientem. Oblatus est Domino quidam dæmoniacus, surdus & mutus. Non dixit Dominus, Denuntio tibi surdum & mutum dæmonium; sed, *Ego præcipio tibi.* Pauli denuntiatio imperijque quasi delatio; ejus qui ipse arbiter sit & potens, imperare ac præcipere. *Ego tibi præcipio exire ab eo, & amplius ne introeas in eum.* Obedijtque dæmon; quippe agnita potestate.

ἐξουσιαστής

Act. 16. 17.

Mar. 9. 24.

Dicat beatus Ezechiel ad Synagogam hæreticam, *Vivo ego, dicit Dominus, Iustificata est soror tua Sodoma supra te.* Quid sibi vult quod dicit? Nisi enim noveris quod dicit, nullo hinc commeatu ad spiritalis sensus intelligentiam potes fulciri. Sodomitæ desperati erant ac depositi; quippe qui sceleribus ac improbitate vitam transigebant. Vnde etiam delapso cælitus igne consumpti sunt. Eratque Ierusalem post eos sublatos succensamque eorum civitatem, post multas ætates, florens quidem humano fastu, quæ tamen majora scelera perpetraret. Postquam igitur hi Sodomorum superaverant malitiam, jurat Deus per Ezechielem, in hæc

Ezech. 16. 43 50.

A τοῦ ἑνὸς συμβούλου· οὕτως ἐπειδὴ πολλοὶ ἐγένοντο θεοὶ (Ἐγὼ γὰρ εἶπον, Θεοί ἐστε, καὶ υἱοὶ Ὑψίστου πάντες. καὶ πάλιν, Εἶπεν ὁ Θεὸς τῷ Μωϋσῇ, Ἰδοὺ τέθεικά σε εἰς θεὸν τῷ Φαραώ) οὗτος ὁ κηρυττόμενος οὐκ ὤφειλεν ὑβρισθῆναι. καὶ ἵνα μὴ νομίσῃς ὅτι Θεὸς, ὡς ὁ Μωϋσῆς ἢ ὡς Ἀπόστολοι, ἐπήγαγε, Θεὸς ἰσχυρός. Μωϋσῆς θεὸς, οὐκ ἰσχυρὸς, ἀλλ' ἐνισχυόμενος. ἄλλο ἐστὶν ἐνισχυόμενος, ἄλλο, ἰσχυρός· ἄλλο δανείζων χάριν, ἄλλο λαμβάνων. οὗτος Θεὸς ἰσχυρὸς, Μωϋσῆς θεὸς ἐνισχυόμενος. κἂν μεγάλων ᾖ θαυμάτων ἐργάτης, ἀλλὰ λαμβάνει τὴν χάριν.

Ὑπεξούσιοι οἱ Ἀπόστολοι· ἐξουσιαστὴς ὁ Σωτὴρ, B καὶ δίδωσι. Θεὸς ἰσχυρός. Οὐκ ἠρκέσθη δὲ οὐδὲ τούτῳ, ἀλλ' ἐπάγει, ὁ ἐξουσιαστὴς, ἵνα παιδεύσῃ καὶ ἡμᾶς καὶ Αἱρετικοὺς, μὴ ὑπεξούσιον λέγειν τὸν τῆς ἐξουσίας ἄρχοντα. ἄλλο ὑπεξούσιος, ἄλλο ἐξουσιαστής. θέλεις μαθεῖν αὐτεξουσίου καὶ ὑπεξουσίου τὴν διαφοράν; οἱ Ἀπόστολοι ὑπεξούσιοι, ὁ Σωτὴρ ἐξουσιαστής. Παῦλος εἶδεν ἐν τῇ Μακεδονίᾳ παιδίσκην ἔχουσαν πνεῦμα Πύθωνος, καὶ λέγουσαν ἐπὶ πάντων, Οὗτοι οἱ ἄνθρωποι δοῦλοι τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου εἰσί. Διαπονηθεὶς δὲ ὁ Παῦλος καὶ ἐπιστρέψας, εἶπε τῷ πνεύματι· οὐ τῇ ἐνεργουμένῃ, ἀλλὰ τῷ ἐνεργοῦντι, Παραγγέλλω σοι ἐν ὀνόματι Κυρίου Ἰησοῦ ἐξελθεῖν ἀπ' αὐτῆς. καλεῖ Κύριον, ἵνα δείξῃ ἑαυτὸν δοῦλον. ἐπειδὴ τὸ θαῦμα ἦν ὑπὲρ ἄνθρωπον, C τὸ δαίμονας ὑπακούειν ἀνθρώποις, ἵνα μὴ ὄψις ἁρπάσῃ τὴν φωνὴν, καὶ νομισθῶσιν ὡς θεοὶ οἱ τοῦ Θεοῦ ὑπηρέται, Παραγγέλλω σοὶ, φησὶν, ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου. δούλου τὸ παραγγέλλειν, Δεσπότου τὸ ἐξουσιάζειν. εἶδες οἰκέτην παραγγέλλοντα, βλέπε Δεσπότην ἐπιτάσσοντα. προσηνέχθη τις τῷ Δεσπότῃ δαιμονιῶν, κωφὸς καὶ ἄλαλος. Οὐκ εἶπεν ὁ Δεσπότης, Παραγγέλλω σοι τὸ ἄλαλον καὶ κωφὸν δαιμόνιον, ἀλλ' Ἐγώ σοι ἐπιτάσσω. τὸ παράγγελμα Παύλου, τοῦ Ἐξουσιαστοῦ τὸ ἐπιτάσσειν. Ἐγώ σοι ἐπιτάσσω, ἔξελθε ἀπ' αὐτοῦ, καὶ μηκέτι εἰσέλθῃς. ὑπήκουσεν ὁ δαίμων· ἐπέγνω γὰρ τὴν ἐξουσίαν.

Λεγέτω ὁ μακάριος Ἰεζεκιὴλ πρὸς τὴν D αἱρετικὴν Συναγωγὴν, Ζῶ ἐγὼ, λέγει Κύριος· Ἐδικαιώθη ἡ ἀδελφή σου Σόδομα ὑπὲρ σέ. Τί ἐστιν ὃ λέγει; ἐὰν γὰρ μὴ μάθῃς ὃ λέγει, οὐ δύνῃ ἐφοδιασθῆναι πρὸς τὴν τῆς θεωρίας κατάληψιν. οἱ Σοδομῖται ἀπειρημένοι καὶ ἀπηγορευμένοι ἐτύγχανον. παρανομίᾳ γὰρ συνέζων· διὸ καὶ θεηλάτῳ κατηναλώθησαν πυρί. καὶ ἦν Ἱερουσαλὴμ μετὰ τὴν ἐκείνων ἀναίρεσιν καὶ τῆς πόλεως αὐτῶν πυρπόλησιν, μετὰ πολλὰς γενεὰς, ἀνθοῦσα μὲν τῇ ὄψει, τῇ δὲ κακίᾳ μείζονα ποιοῦσα. ὅτε τοίνυν τὴν τῶν Σοδόμων ὑπερέβησαν οὗτοι κακίαν, ὄμνυσιν ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Ἰεζεκιὴλ, λέγων οὕτω,

γρ. μεταί.

Ζῶ ἐγὼ Ἀδωναΐ, λέγει Κύριος. εἰπὲ πρὸς τὴν ἀσυνθετον τὴν θυγατέρα Ἱερουσαλήμ, Οὐχ ἥμαρτεν ἡ ἀδελφή σου Σόδομα κατὰ τὰ ἡμίσεα τῶν ἁμαρτιῶν σου. καὶ ἐδικαιώθη Σόδομα ἐκ σοῦ. ἀντὶ τοῦ, Πρὸς σύγκρισιν σὴν Σόδομα δικαία ἐστίν. οἷον εἴ τις ἔλεγεν Αἱρετικοῖς, Ἐδικαιώθησαν καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἀπὸ τῆς ὑπερβολῆς τῆς κατὰ τοὺς Αἱρετικοὺς μανίας. ἐδικαιώθησαν δαίμονες, ὅτι οἱ μὲν Υἱὸν Θεοῦ λέγουσιν, οἱ δὲ ποίημα. ἐδικαιώθη Σόδομα ἐκ σοῦ.

A verba loquens, *Vivo ego Adonai, dicit Dominus, Dicito ad incompositam filiam Ierusalem, Non peccavit soror tua Sodoma vel dimidium peccatorum tuorum. Et iustificata est Sodoma ex te*: pro eo ac dicat, Sodoma tui comparatione justa est. Ac si quis dicat Hæreticis, Iustificati sunt & Iudæi, præ ingenti excessu furoris Hæreticorum. Iustificati sunt dæmones, quod hi quidem Dei Filium, Hæretici verò facturam dicunt. *Iustificata est Sodoma ex te.*

Ζητῶ δὲ ἐν παρόδῳ τὴν αἰτίαν, δι' ἣν οἱ τὰ Σοδομιτῶν πράξαντες οὐκ ἀπώλοντο, ὡς Σοδομῖται· μᾶλλον δὲ, εἰ ἐδιπλασίασαν τὰ ἁμαρτήματα, διὰ τί μὴ ἠρημώθησαν ὡς ἐκεῖνοι; ὁ Θεὸς οὐ μόνον ἔβλεπε τὴν τῶν Ἰουδαίων ἀκμάζουσαν ἀσέβειαν, ἀλλὰ καὶ τὴν μετὰ ταῦτα τῶν πιστῶν εὐσέβειαν. προῄδει ὅτι ἔμελλε προϊέναι ἐκ τῆς Ἰουδαίας ἡ ἁγία Θεοτόκος Παρθένος, προεώρα τὸν χορὸν τῶν Ἀποστόλων, προέβλεπε τὰ τάγματα τῶν Ὁμολογητῶν, τὰς μυριάδας τῶν Ἰουδαίων τῶν μελλόντων πιστεύειν. ὅτε γὰρ ἀνῆλθεν ὁ Παῦλος εἰς Ἱερουσαλήμ, λέγουσιν οἱ Ἀπόστολοι, Θεωρεῖς, ἀδελφὲ Παῦλε, πόσαι μυριάδες εἰσὶ τῶν πιστευσάντων Ἰουδαίων; προειδὼν οὖν τοὺς πιστεύσοντας, ἐφείσατο τῶν ἀπιστησάντων, οὐ δι' ἐκείνους, ἀλλὰ διὰ τὸν ἐξ αὐτῶν μέλλοντα τίκτεσθαι καρπόν· καὶ μαρτυρεῖ Ἡσαΐας, Καὶ εἰ μὴ Κύριος σαβαὼθ ἐγκατέλιπεν ἡμῖν σπέρμα, ὡς Σόδομα ἂν ἐγενήθημεν, καὶ ὡς Γόμορρα ἂν ὡμοιώθημεν.

Quæro autem hîc, Cur hi qui Sodomorum perpetraverant scelera, non perierunt velut Sodomitæ? quinimmò qui duplo plura peccaverunt, quid ni desolati B sunt velut illi? Deus, non solùm videbat præsentium Iudæorum impietatem, verum etiam eorum qui deinceps fideles futuri essent pietatem. Prævidebat fore ut Dei Genitrix Virgo ex Iudæa prodiret; prævidebat Apostolorum chorum, prævidebat agmina Confessorum, multa Iudæorum millia qui credituri essent. Quando enim Paulus ascendit Ierosolymam, dicunt ei Apostoli, *Vides, Paule Frater, quot millia sunt Iudaeorum, qui crediderunt?* Prævidens igitur, eos, qui credituri essent, pepercit incredulis, non illorum rationem habens, sed ejus fructus, qui ex illis nasciturus esset. Testisque est Esaias, *Nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuissemus, & quasi Gomorrha similes essemus.* C

Prævidebat Deus, quod prædestinatione sua & gratia erat facturus.

Act. 21. 20.

Isai. 1. 9.

Ἀλλ' ἄρα μὴ ἡμεῖς ἐβιασάμεθα τὸ ῥῆμα, καὶ περὶ ἄλλου εἶπεν Ἡσαΐας; ἀλλ' ἄκουε ταῦτα Παύλου τοῦ τῶν Προφητῶν ἀδελφοῦ καὶ ἑρμηνέως λέγοντος, Ἀδελφοὶ, νῦν λεῖμμα κατ' ἐκλογὴν χάριτος γέγονεν, ἵνα σωθῇ τὸ κατάλειμμα· καὶ καθὼς εἶπεν Ἡσαΐας, Εἰ μὴ Κύριος σαβαὼθ ἐγκατέλιπεν ἡμῖν σπέρμα, ὡς Σόδομα ἂν ἐγενήθημεν. ἅπαντα γὰρ προεῖδεν ὁ Θεὸς, καὶ οὐχ ὡς ἡμεῖς χρόνῳ διδασκόμεθα τὰ πράγματα, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς διὰ τῆς πείρας μανθάνει. πάλιν λέγω, ὡς πολλάκις εἶπον, τὰ τέλη τῶν αἰώνων ἔβλεπε. τὸν Ἀδὰμ εἶδεν ἁμαρτάνοντα· προεώρα καὶ τοὺς ἐξ αὐτοῦ μέλλοντας δικαίους. ἔβλεπεν αὐτὸν ἐκβαλλόμενον τοῦ παραδείσου, ἀλλὰ προεώρα ἡτοιμασμένον αὐτῷ βασίλειον τὸ θαυμαστόν. πρὸ τοῦ παραδείσου ἡ βασιλεία ἐγένετο. θαυμάζεις ὅτι Ἀδὰμ ἐξεβλήθη τοῦ παραδείσου; θαυμαστὸν, ὅτι πρὸ τοῦ παραδείσου ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν αὐτῷ ἡτοίμαστο. λέγει ὁ Σωτήρ, Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρός μου· κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. αἰσχυνθήτωσαν Αἱρετικοὶ, τὰ ἡτοιμασμένα τοῖς ἁγίοις πρὸ καταβολῆς κόσμου· καὶ ὁ Υἱὸς ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν. σχήματι ὁμολογοῦσι Μονογενῆ, ἐπειδὴ ἀπαλεῖψαι τὸ γράμμα οὐ δύνανται. τὸ ῥῆμα χαρίζονται, καὶ τὸ πρᾶγμα κλέπτουσιν.

At, num ipsi vim verbo fecimus, & de alio Esaias locutus est? Verùm audi hæc Paulum loquentem, qui frater Prophetarum ac interpres sit. *Fratres, nunc reliquiæ secundùm electionem gratiæ factæ sunt, ut reliquiæ salvæ essent. Et sicut dixit Esaias, Nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, sicut Sodoma facti essemus.* Omnia enim prævidit Deus; & non sicut nos res tempore condiscimus, sic & Deus experimento discit. Rursus dico, uti sæpius dicebam, sæculorum fines videbat. Adamum peccantem vidit: præ- D videbat & qui ex illo futuri essent Iusti. Videbat ejici illum è paradiso, verùm prævidebat admirabile regnum illi esse paratum. Ante paradisum extitit regnum. Miraris ejectum esse Adamum è paradiso? mirare ante paradisum paratum illi fuisse regnum cœlorum. Ait Salvator, *Venite benedicti Patris mei: possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi.* Erubescant Hæretici quod parata Sanctis audiunt à constitutione mundi, & dicunt, *Erat aliquando, quando Filius non erat.* Vnigenitum se confiteri simulant, quod Scripturam abolere non possunt: vocem largiuntur, & rem subtrahunt.

Rom. 11. 5. & 9. 29. Isai. 1. 9.

Matth. 25. 34.

Arij blasphemiæ.

Ἐὰν εἴπωμεν Μονογενῆ Υἱὸν, εὐθέως λέγουσι, Γέγραπται καὶ Πρωτότοκος πάσης τῆς οἰκουμένης. οὐκοῦν κατὰ τοὺς Αἱρετικοὺς τὰ δύο μάχεται. εἰ γὰρ

Cùm Filium Vnigenitum dixerimus, statim objiciunt, Scriptum est, & *Primogenitus omnis orbis terrarum.* Ergo ex Hæreticorum sensu duo hæc pugnant. Nam si

Ioan. 1. 14. Col. 1. 15.

Vnigeniti & primogeniti pugnantes rationes in Christo unitæ.

Gen. 22. 2.

Primogenitus, non Vnigenitus. Primogenitus enim, cùm ei fuerint fratres, primogenitus dicitur: Vnigenitus verò, si fratres habuerit, non dicitur unigenitus. Vnigenitus enim est, qui solus ex aliquo genitus, seu natus est, uti etiam testatur Scriptura, dum ait ad Abraham, *Tolle filium tuum unigenitum.* Primogenitus dicitur qui fratres habet. Primas enim tenet, quod primus editus est. Vnigenitus autem, inde unigenitus dicitur, quod fratres non habet. Quin & alioqui unigenitus est, qui solus ex aliquo genitus, seu natus est. Si enim qui solus factus est, ut Hæretici cavillantur, unigenitus, quod solus talis evaserit; nimirum etiam Elias unigenitus, quod solus talis existat, quod nullam habet rationem. Quin moris Scripturæ est, ut Vnigenitum vocet, qui solus ex aliquo natus est, juxta quod ea vox à nobis exposita est.

Primogenitus, primus suæ ætatis fidelis.

Exod. 42. 22, 23.

Attende, quæso. Primogenitus, si fratres non habuerit, unigenitus est. Ego non unum, aut duos, tresve, sed plures primogenitos invenio. Rem novam! Quomodo plures primogeniti? Vnum oportet esse. Produxi sermonem in illis vocibus, *Primogenitus* & *Vnigenitus*: solvamus quæstionem. Eum qui primus credat per suam ætatem, Deus primogenitum vocat; non velut primum inter reliquos fideles, sed qui suis temporibus primus eluxerit. Verbi gratia, Erat populus in Ægypto: dicit Deus per Mosem, *Filius meus primogenitus Israël. Dixi tibi, Dimitte mihi populum meum.* En tibi populus primogenitus, quod eo tempore primus Deum cognoverit. Emersit postea David, post Legem, post multas ætates, polliceturque Deus dicens, Ex ejus semine surrecturum Christum, & ait, *Inveni David servum meum: oleo sancto meo unxi eum. Ipse invocabit me, Pater meus es tu: & ego primogenitum ponam eum.* Siquidem primogenitus David, primogenitus & populus, Adam primogenitus: sua ætate Noë, Sem primogeniti: Abraham sua ætate primogenitus; Moses, Esaias, quod suis quique temporibus prima quasi sidera pietatis fulserunt. Ex Primogenitorum hac numerositate collecta est magna Ecclesia, & versatur in cœlo. Testatur Paulus, *Accessistis ad Sion montem, & civitatem Dei viventis, Ierusalem, & multorum millium Angelorum frequentiam, & Ecclesiam Primogenitorum, qui conscripti sunt in cœlis.* Horum Primogenitorum unus est Christus secundùm carnem, qui Deitatis ratione sit Vnigenitus. Quia enim eos qui proficiant per singulas ætates assumit, cum omnibus ipse quoque Primogenitus audit. Idcirco ut Paulus, *Primogenitus in multis fratribus.*

Psal. 88. 21. 27. 28.

Hebr. 12. 22

Rom. 8. 29.

Cæterum multa licebat de Homine loqui. Servatur verò narratio in posterum, die sexta, qua & formatus est: ut divina opitulante gratia, perfectius manifestetur doctrina, pro virili nostra facultate,

A Πρωτότοκος, οὐ Μονογενής. ὁ γὰρ πρωτότοκος ὅταν ἀδελφοὺς ἔχῃ, πρωτότοκος λέγεται· ὁ δὲ μονογενὴς ἐὰν ἀδελφοὺς ἔχῃ, μονογενὴς οὐ λέγεται. μονογενὴς γάρ ἐστιν, ὁ μόνος ἔκ τινος γεννηθεὶς, καθὼς καὶ ἡ γραφὴ μαρτυρεῖ, πρὸς τὸν Ἀβραὰμ λέγουσα, Λάβε τὸν υἱόν σου τὸν μονογενῆ. πρωτότοκος λέγεται ὁ ἀδελφοὺς ἔχων· πρωτεύει γὰρ τῷ γενέσθαι πρῶτος· ὁ δὲ μονογενὴς, τὸ μὴ ἔχειν ἀδελφοὺς λέγεται μονογενής. καὶ ἑτέρως δὲ μονογενής ἐστιν, ὁ μόνος ἔκ τινος γεννηθείς. εἰ γὰρ ὁ μόνος γενόμενος, ὡς ῥᾳδιουργοῦσιν Αἱρετικοὶ, μονογενὴς, ὅτι μόνος ἐγένετο τοιοῦτος, οὐκοῦν καὶ Ἠλίας μονογενὴς, ὅτι μόνος τοιοῦτος, ὅπερ οὐκ ἔχει λόγον· ἀλλὰ μονογενῆ ἔθος λέγειν τῇ γραφῇ, τὸν
B μόνον ἔκ τινος γεννηθέντα, κατὰ τὴν ἀποδοθεῖσαν ἀπόδειξιν τῷ ῥήματι.

Πρόσεχε. ὁ πρωτότοκος ἐὰν ἀδελφοὺς μὴ ἔχῃ, μονογενής ἐστιν. ἐγὼ οὐχ ἕνα, οὐ δύο, οὐ τρεῖς, ἀλλὰ πολλοὺς πρωτοτόκους εὑρίσκω. ξένον πρᾶγμα, πρωτότοκοι πῶς πολλοί; εἷς ὀφείλει εἶναι. ἐξέτεινα τὸν λόγον διὰ τὸν πρωτότοκον καὶ τὸν μονογενῆ· λύσωμεν δὲ τὸ ἄπορον. τὸν πρῶτον πιστεύοντα Θεὸς ἐν τῇ ἰδίᾳ γενεᾷ πρωτότοκον καλεῖ, οὐχ ὡς πρῶτον ἄλλων πιστῶν, ἀλλ' ἐν τοῖς ἰδίοις χρόνοις πρῶτον φανέντα. οἷον, ἐν Αἰγύπτῳ ἦν ὁ λαός, λέγει ὁ Θεὸς διὰ Μωϋσέως, Υἱὸς πρωτότοκός μου Ἰσραήλ. Εἶπα δέ σοι, Ἐξαπόστειλόν μοι τὸν λαόν μου. ἰδοὺ λαὸς πρωτότοκος, ἐπειδὴ ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ
C πρῶτος ἦν λαὸς ἐπεγνωκὼς τὸν Θεόν. ἀνέκυψε μετὰ ταῦτα Δαβίδ· μετὰ τὸν νόμον, μετὰ πολλὰς γενεὰς, καὶ ἐπαγγέλλεται λέγων ὁ Θεὸς, Ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ τὸν Χριστὸν ἀναστήσειν, καὶ λέγει οὕτως. Εὗρον Δαβὶδ τὸν δοῦλόν μου· ἐν ἐλαίῳ ἁγίῳ μου ἔχρισα αὐτόν· αὐτὸς ἐπικαλέσεταί με, Πατήρ μου εἶ σὺ, κἀγὼ πρωτότοκον θήσομαι αὐτόν. εἰ δὲ πρωτότοκος ὁ Δαβὶδ, πρωτότοκος καὶ ὁ λαὸς, ὁ Ἀδὰμ πρωτότοκος ἐν τῇ ἰδίᾳ γενεᾷ Νῶε, Σὴμ πρωτότοκοι· Ἀβραὰμ πρωτότοκος ἐν τῇ ἰδίᾳ γενεᾷ. Μωϋσῆς, Ἡσαΐας, ἐπειδὴ κατὰ τοὺς ἑαυτῶν χρόνους προέκυψαν εἰς εὐσέβειαν. ἐκ τούτων πολλῶν πρωτοτόκων συνήχθη μεγάλη ἐκκλησία, καὶ ἔστιν ἐν οὐρανῷ. μαρτυρεῖ Παῦλος, Προσεληλύθατε Σιὼν
D ὄρει, καὶ πόλει Θεοῦ ζῶντος Ἱερουσαλὴμ, καὶ μυριάσιν Ἀγγέλων, πανηγύρει καὶ ἐκκλησίᾳ Πρωτοτόκων ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανοῖς. ἐκείνων τῶν Πρωτοτόκων εἷς ἐστι κατὰ σάρκα Χριστὸς, κατὰ τὴν θεότητα Μονογενής. ἐπειδὴ γὰρ τοὺς ἐν ἑκάστῃ γενεᾷ προκόπτοντας προσλαμβάνεται, μετὰ πάντων καὶ αὐτὸς Πρωτότοκος λέγεται. διὰ τοῦτο λέγει Παῦλος, Πρωτότοκος ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς.

Ἀλλ' ἐνῆν περὶ τοῦ ἀνθρώπου πολλὰ εἰπεῖν· τηρεῖται δὲ τὸ διήγημα τῇ ἑξῆς, τῇ ἕκτῃ ἡμέρᾳ, ἐν ᾗ καὶ ἐπλάσθη· ἵνα, τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος συνεργούσης, ἐντελέστερον σαφηνισθῇ κατὰ δύναμιν τὴν ἡμετέραν ὁ λόγος,

οὐκ ἐξ ὧν παιδευόμεθα. κοινὴ γὰρ ἡ πηγὴ, κοινὰ πάντα τὰ προκείμενα δῶρα, ἐὰν μόνον θέλωμεν ἡμεῖς μετὰ πάσης προθυμίας σπουδάζειν.

Ἠθικόν. Τρέψωμεν δὲ τὸν λόγον ἐπὶ τὴν τῶν ἠθῶν ἐπιμέλειαν. χθὲς ἐδείχθη πῶς δεῖ εἶναι ἔπαρσιν χειρῶν πεπαρρησιασμένων ἐν εὐσεβείᾳ. ὁ διδοὺς πένησι λεγέτω, Ἔπαρσις τῶν χειρῶν μου· ὁ ἐγείρων πεσόντα λεγέτω, Ἔπαρσις τῶν χειρῶν μου. ζητήσωμεν δὲ τὸ προοίμιον τοῦ ψαλμοῦ, ἐπειδὴ ἃ ψάλλομεν πάντως εἰδέναι χρή. διὰ τί λέγομεν, Κατευθυνθήτω ἡ προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου; πῶς γὰρ θυμίαμα κατευθύνεται; οὐ γὰρ Θεὸς εὐωδίᾳ τέρπεται μύρων; τί οὖν ἐστι, Κατευθυνθήτω ἡ προσευχή μου, ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου; ποῖον θυμίαμα; δύο ἦν θυσιαστήρια ἐν τῇ σκηνῇ· ἓν ἐν τῇ αὐλῇ ἔξω ἐν τῷ ὑπαίθρῳ· ἕτερον δὲ εἰς τὰ ἅγια ὑπὸ στέγην. τὸ ἔσω θυσιαστήριον, θυμιαμάτων ἦν μόνον, οὐχ αἱμάτων χύσεως· τὸ δὲ ἔξω, τῶν θυομένων ζώων καὶ ἄρτων προσφορᾶς καὶ τινων ἄλλων. καὶ τὸν μὲν ἔξω βωμὸν κελεύει ὁ Θεὸς τῷ Μωϋσῇ ἐκ λίθων ἀπελεκήτων ποιῆσαι, τὸν δὲ ἔνδον ἐν τῇ σκηνῇ ἐκ χρυσίου τετορνευμένου.

Τί αἰνίττεται ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις διὰ τούτων, ἀναγκαῖον ζητῆσαι. δύο λαοὺς ὑπηρετουμένους τῇ τοῦ Θεοῦ δόξῃ· καὶ τὸν μὲν ἀπαίδευτον λαὸν, τὸν δὲ πεπαιδευμένον. ὁ περὶ λέξιν σολοικίζων ἢ βαρβαρίζων, τοὺς λόγους ἔχει λίθους ἀπελεκήτους· ἀλλ᾽ ὅμως εἰς τὸ θυσιαστήριον προχωροῦσι. πάλιν τετορνευμένος χρυσὸς, ὁ ἔντιμος λέγεται λόγος· καὶ οὔτε οὗτος ὑπεραίρεται, οὔτε οὗτος ἐκβάλλεται. καὶ γὰρ ἐκεῖ Θεοῦ θυσιαστήριον, καὶ ἐνταῦθα Θεοῦ θυσιαστήριον.

Ἦν δὲ ἐκ τεσσάρων εἰδῶν συγκείμενον τὸ μύρον· στακτῆς, ὄνυχος, χαλβάνης, λιβάνου. ἐπεὶ οὖν τὸ μύρον ἐκ διαφόρων σύγκειται, καὶ ἡ ἀρετὴ δὲ ἐκ διαφόρων, φησὶ, Κατευθυνθήτω ἡ προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου· ὡς ἐκεῖνο, τὸ ἐκ πολλῶν συγκείμενον, καὶ εἰς μίαν εὐωδίαν ἀποτελούμενον. ἐπειδὴ μετὰ τῆς εὐχῆς εἰσέρχεταί τις νηστείαν ἔχων, ἐλεημοσύνην, πίστιν, Ἀπεικασθήτω, φησὶν, ἡ τετραπλῆ ἀρετὴ ἐκείνῳ τῷ θυμιάματι, τῷ ἐνώπιόν σου κατευθύνοντι. οὕτω καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ ἀλλαχοῦ, Ἰδοὺ δὴ, φησὶ, τί καλὸν, ἢ τί τερπνὸν, ἀλλ᾽ ἢ τὸ κατοικεῖν ἀδελφοὺς ἐπὶ τὸ αὐτό; ὡς μύρον ἐπὶ κεφαλῆς, τὸ καταβαῖνον ἐπὶ πώγωνα, τὸν πώγωνα τοῦ Ἀαρών. ἀπεικάζει τὴν ἀγάπην μύρῳ ἱερατικῷ, τὴν εὐχὴν θυμιάματι ἱερατικῷ.

Ἔχεις τὴν σωφροσύνην; ἀδελφὸς εἶ τοῦ ἱερέως. ἱερωσύνην (φέρε εἰπεῖν) οὐκ ἔχω, σωφροσύνην ἔχω· ἀδελφή ἐστιν ἡ ἐμὴ σωφροσύνη τῆς σῆς ἱερωσύνης. πόθεν τοῦτο; καὶ γὰρ ἐκεῖνον ἁγνὸν δεῖ εἶναι τὸν ἱερουργοῦντα, καὶ ἐμὲ ἁγνὸν τὸν λατρεύοντα.

A non ex nostra erudita vena. Communis enim fons est, communia omnia dona proposita, si modò nos omni alacritate conferre operam studuerimus.

Porro vertamus orationem ad disquisitionem moralem. *Morale.* Heri monstravimus quomodo debet esse elevatio manuum fiducia fultarum in pietate. Qui dat pauperibus, dicat, *Elevatio manuum mearum.* *Psal. 140, 2.* Qui erigit eum qui corruit, dicat, *Elevatio manuum mearum.* Quæramus autem Psalmi exordium: operæpretium enim est nos scire, quæ psalmorum penso modulamur. Quid est quod dicimus, *Dirigatur oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo?* Quomodo enim incensum dirigitur? Num enim Deus unguentorum fragrantia delectatur. B Quid ergo est, *Dirigatur oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo?* Quale incensum? *Duplex altare, holocaustorum & thymiamatis.* Duo erant in Tabernaculo altaria; unum in atrio exteriori sub dio: alterum intra Sancta sub tecto. *Exod. 22, 27. 30.* Altare interius, suffituum duntaxat erat, nullusque in eo cruor fundebatur. Exterius verò, animalium erat quæ immolabantur & propositionis panum aliorumque nonnullorum. Ac exteriorem quidem aram præcepit Deus Mosi ut faceret ex lapidibus indolatis; interiorem verò in Tabernaculo, ex auro polito.

Operæpretium est ut quæramus, quid horum involucro Dei gratia innuat. *Horum allegoria.* Nempe duos populos, Dei maiestatis obsequio deditos; alterum quidem discipli- C narum rudem, alterum illis institutum. Qui sermone imperitus, solœcismis & barbarè loquitur, sermones habet lapides impolitos: verùm hi quoque ad altaris structuram faciunt. Rursus verò aurum politum dicitur præstans oratio: ac neque hæc extollitur, neque hi exploduntur. Nam cùm ibi Dei altare est, tum & hîc Dei altare noscitur.

Erat verò ex quatuor speciebus unguenti compositio, ex stacte, ungula, galbano & thure. *Vnguenti compositionis.* Quod igitur unguentum ex diversis componitur, ac virtus quoque ex diversis conflatur, idcirco ait, *Dirigatur oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo:* *Psal. 140, 2.* velut nempe incensum illud, quod ex multis compositum, unam facit suavitatem odoris. D Quia cum oratione ingreditur quis jejunio fultus, elemosyna, fide, Assimiletur, inquit, quadrupla virtus incenso illi, quod in conspectu tuo dirigitur. Sic & beatus David alio loco, *Ecce,* inquit, *quàm bonum & quàm iucundum, habitare fratres in unum! Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron.* *Psal. 132. 1.* Similem facit charitatem unguento Sacerdotali, orationem thymiamati Sacerdotali. *Charitas, Oratio, Sacerdotale unguentum & thymiama.*

Præditus es Castitate? Frater es Sacerdotis. Sacerdotium (puta) non habeo, Castitatem habeo; germana est mea Castitas tuo Sacerdotio. *Castitatis, Sacerdotijque affinitas.* Vnde hoc? Nam & Sacerdotem sacris operantem castum esse oportet, & me castum Deo cultum adhi-

bentem. Dum Castitatem habeam, Sacerdotium assumo. Vnde hoc? David dum Saulem fugeret, venit ad Abjathar Pontificem, & ait illi, *Da mihi panes*: quia repente missus sum à Rege, viæ commeatum non habeo. Ad quem Pontifex, Legum apprimè gnarus, *Non est nobis panis alius, nisi sanctus, quo non licet alium, nisi Sacerdotem, vesci.* Dum itaque necessitatem videret, timeretque panes propositionis prodere, ab eis munditiam quærit qui Sacerdotes non essent, aitque, *Si mundi sunt pueri tui comites ab uxoribus, sume.* Castitatem enim Sacerdotij germanam arbitrabatur.

1. Reg. 21. 3.

Ac ne quis in calumniam Sacerdotis trahat quod panes dederit, his qui non erant Sacerdotes, audi quomodo Salvator, ejus rei quasi præclarè gestæ meminerit. Accusabant quandoque Apostolos Iudæi, quod spicas vellerent, & manibus confricantes ederent. Quibus ait Salvator, *Nec hoc legistis quod fecit David, cum esuriisset; & panes propositionis manducavit, quos non licebat ei manducare, nec his qui cum illo erant, sed solis Sacerdotibus?* Vidisti sororem esse Sacerdotij Castitatem? Vidisti quomadmodum Deus personas non attendat, sed veritatem exploret? Præparemur igitur ad beneficentiæ opera & ad justitiam, ut jejunium assumat pennas. Quemadmodum enim avicula, nisi alarum ope fulciatur volare non potest; sic & jejunium duplicem alam habet, Orationem & Eleemosynam, sine quarum præsidio currere non potest. Vide Cornelium, cum jejunio, his quoque alis præditum. Vnde & vocem ad ipsum cœlitùs volantem audivit, *Corneli, orationes tua & eleemosyna tua ascenderunt ad Deum.*

Luc. 6. 1.

Jejunij alæ Oratio & Eleemosyna.

Act. 10. 4.

Finge tecum animo, animal esse jejunium (Charissime) ejusque rursus alas, eleemosynam & orationem existere, ac sine illis sursum ferri non posse. Qui talis est, etsi non loquatur, magna jus voce clamat. Magna enim justitia virtutis patrona est. Idcirco ait, *Exaudi, Domine, justitiam meam.* Primo igitur loco bonum maximum est, oratio & eleemosyna ac justitia: tutum verò & inconcussum, atque omnium radix, Dei cognitio, Vnigeniti adoratio, Spiritus sancti confessio: una fides indivisa, secura, absoluta, nullis partibus scissa.

Fortè deest aliquid.

Psal. 16. 1.

Fides Catholica, ad reliquam virtutem necessaria basis.

Dictum est, quod dicturus sum, veruntamen rursus dico. Deus, qui sapiens sit, permisit ut hæreses à suis auctoribus, à propriis eorum decretis, nomen haberent, ut clarum sit, non Dei doctrinam esse, sed humanum inventum, quod ita opinantur. Putà, Macedoniani à Macedonio dicti, Ariani ab Ario, Eunomiani ab Eunomio; ac similiter reliquæ hæreses: Apostolorum verò cùm intemeratam illæsamque vellet servare fidem, non permisit ut ab homine illis nomen imponeretur. Quanquam enim Ὁμουσιαστὰς (ac si Con-

Hæreseum proprietas, ut à suis auctoribus nominentur.

A ἐὰν ἔχω σωφροσύνην, λαμβάνω ἱερωσύνην. πόθεν τοῦτο; Δαβὶδ φεύγων τὸν Σαοὺλ, ἦλθε πρὸς Ἀβιάθαρ τὸν Ἀρχιερέα, καὶ λέγει αὐτῷ, Δός μοι ἄρτους. ἐπειδὴ ἐξαίφνης ἀπεστάλην παρὰ βασιλέως, ἐφόδια οὐκ ἔχω. λέγει ὁ Ἀρχιερεὺς ὁ τῶν νόμων ἔμπειρος, Οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἄρτος ἄλλος, ἀλλ' ἢ ἅγιος, ὃν οὐκ ἐξὸν ἄλλῳ φαγεῖν, ἀλλ' ἢ τῷ ἱερεῖ. ἐπεὶ οὖν ἔβλεπε τὴν ἀνάγκην, ἐφοβεῖτο δὲ τοὺς τῆς προθέσεως ἄρτους προδοῦναι, ζητεῖ παρὰ τῶν μὴ ὄντων ἱερέων καθαρότητα, καὶ λέγει, Εἰ ἔστι τὰ παιδάρια τὰ μετὰ σοῦ καθαρὰ ἀπὸ γυναικῶν, λάβε· τὴν γὰρ σωφροσύνην, ἀδελφὴν τῆς ἱερωσύνης ἡγεῖτο.

Καὶ ἵνα μή τις εἰς διαβολὴν τοῦ ἱερέως ἐκλάβοι τὸ δοθῆναι τοὺς ἄρτους τοῖς μὴ οὖσιν ἱερεῦσιν, ἄκουε πῶς ὁ Σωτὴρ, ὡς καλῶς αὐτοῦ
B γενομένου, μνημονεύει. ἐνεκάλουν τοῖς Ἀποστόλοις ποτὲ Ἰουδαῖοι, ὅτι στάχυας τίλλουσι, καὶ ψώχοντες ταῖς χερσὶν ἐσθίουσι. λέγει αὐτοῖς ὁ Σωτὴρ, Οὐκ ἀνέγνωτε τί ἐποίησε Δαβὶδ, ὅτε ἐπείνασε, καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔφαγεν, οὓς οὐκ ἐξὸν ἦν φαγεῖν, οὔτε αὐτὸν, οὔτε τοὺς μετ' αὐτοῦ, εἰ μὴ τοὺς ἱερεῖς μόνον; εἶδες ἀδελφὴν ἱερωσύνης σωφροσύνην; εἶδες πῶς ὁ Θεὸς οὐ πρόσωπα βλέπει, ἀλλὰ ἀλήθειαν δοκιμάζει; παρασκευασώμεθα τοίνυν πρὸς εὐποιίαν καὶ πρὸς δικαιοσύνην, ἵνα ἡ νηστεία λάβῃ πτερά. ὥσπερ γὰρ πετεινὸν ἐὰν μὴ ἔχῃ τὴν τῶν πτερύγων συνεργίαν, ἵπτασθαι οὐ δύναται· οὕτω καὶ ἡ νηστεία δύο πτερὰ ἔχει,
C προσευχὴν καὶ ἐλεημοσύνην, ὧν ἄνευ τρέχειν οὐ δύναται. βλέπε τὸν Κορνήλιον, μετὰ τῆς νηστείας καὶ ταῦτα τὰ πτερὰ κεκτημένον. διὸ καὶ φωνῆς αὐτῷ φερομένης ἤκουσεν οὐρανόθεν, Κορνήλιε, αἱ προσευχαί σου καὶ αἱ ἐλεημοσύναι σου ἀνέβησαν πρὸς τὸν Θεόν.

Ὑπόθου ζῶον εἶναι τὴν νηστείαν, ἀγαπητὲ, πτερὰ δὲ πάλιν ταύτης, ἐλεημοσύνην καὶ προσευχὴν καθεστάναι, ὧν ἄνευ ταύτην ἄνω μὴ δύνασθαι τρέχειν. ὁ τοιοῦτος κἂν μὴ λαλῇ, γλώττῃ μεγάλῃ τὸ δίκαιον βοᾷ. μεγάλη γὰρ δικαιοσύνη συνήγορος ἀρετῆς. διὸ λέγει, Εἰσάκουσον, Κύριε, δικαιοσύνης μου. πρῶτον μὲν οὖν καὶ μέγιστον ἀγαθὸν,
D προσευχὴ καὶ ἐλεημοσύνη καὶ δικαιοπραγία· τὸ δὲ ἀσφαλὲς καὶ ἀσάλευτον, καὶ ῥίζα πάντων, ἡ περὶ τὸν Θεὸν γνῶσις, ἡ τοῦ Μονογενοῦς προσκύνησις, ἡ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὁμολογία· μία πίστις ἀδιαίρετος, ἀσφαλὴς, ἄσχιστος, ἀμέριστος.

Εἴρηται ὃ μέλλω λέγειν, ἀλλ' ὅμως πάλιν λέγω. ὁ Θεὸς σοφὸς ὢν συνεχώρησεν ἀπὸ τῶν ἰδίων ἐξάρχων τὰς αἱρέσεις ἔχειν τὰς ἐπωνυμίας, ἀπὸ τῶν ἰδίων δογμάτων, ἵνα φανῇ, ὅτι οὐ Θεοῦ δόγμα, ἀλλ' ἀνθρώπων ἐστὶν εὕρημα τὰ παρ' αὐτῶν δοξαζόμενα· οἷον, Μακεδονιανοὶ ἀπὸ Μακεδονίου, Ἀρειανοὶ ἀπὸ Ἀρείου, Εὐνομιανοὶ ἀπὸ Εὐνομίου. ὁμοίως καὶ αἱ λοιπαὶ αἱρέσεις. τὴν μέντοι πίστιν τῶν Ἀποστόλων ἄτρωτον θέλων φυλάξαι, οὐ συνεχώρησεν αὐτοῖς ἀπ' ἀνθρώπου ὀνομάζεσθαι. κἂν γὰρ καλῶσιν Ὁμουσιαστὰς οὐκ ἄνθρωπον ἑρμηνεύουσιν,

ἑρμηνεύουσιν, ἀλλὰ τὴν πίστιν κηρύττουσιν. ὅτι γὰρ τὸ ἀπὸ ἀνθρώπων καλεῖσθαι οὐκ ἔστι πιστῶν, ἀλλὰ Αἱρετικῶν, λέγει Παῦλος Κορινθίοις μεμφόμενος. Ἀκούω ἐν ὑμῖν σχίσματα εἶναι. ὁ μὲν γὰρ λέγει, Ἐγὼ μέν εἰμι Παύλου, ἐγὼ δὲ Ἀπολλῶ, ἐγὼ δὲ Κηφᾶ. ὁρᾷς ὅτι τὸ ἀπὸ ἀνθρώπων καλεῖσθαι σχισμάτων ἐστίν; οὐκ ἦν ἀξιοπιστότερος Μακεδονίου Πέτρος; τὰ ὀνόματα τῶν Ἀποστόλων φεύγει, παραχωροῦντα τῇ δόξῃ τοῦ Χριστοῦ· καὶ σὺ κατατέμνεις τὴν πίστιν, τὴν ἀδιαίρετον βασιλείαν, τὴν ἀμέριστον δόξαν;

Ἀλλὰ μέχρι τούτου. ἔχομεν γὰρ τὸν λύχνον καὶ τὸ φῶς. Λύχνος γὰρ τοῖς ποσί μου ὁ νόμος σου, καὶ φῶς ταῖς τρίβοις μου. διὰ τί λύχνος; διὰ τί φῶς; λύχνος γὰρ τοῖς κατηχουμένοις, φῶς τοῖς τελειωμένοις. παρακαλῶ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, ἄχραντον ὑμῶν τὴν νηστείαν φυλάξαι, ἀμόλυντον ἀπὸ ἀδικίας, καθαρὰν ἀπὸ πλεονεξίας. βλέπε ματαιότητα τῶν περὶ τὴν ἀποχὴν τῶν βρωμάτων σχολαζόντων, καὶ τῆς ἀποχῆς τῶν ἁμαρτημάτων μὴ φροντιζόντων. Οὐ πίνω, φησίν, οἶνον, οὐκ ἐσθίω ἔλαιον, οὐ τρώγω κρέα. καλῶς· ἀληθῶς διὰ Θεὸν καλὰ καὶ ταῦτα. ἀλλὰ ζητήσωμεν τὸ πρᾶγμα. ἄρτος, ὕδωρ, οἶνος, κρέα, ἔλαιον, πάντα ταῦτα Θεοῦ δημιουργήματα· πλεονεξία δὲ καὶ ἀδικία καὶ ἀσέβεια, τοῦ διαβόλου ἔργα. τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ ἀφίστασαι διὰ νηστείαν, τῶν ἔργων τοῦ διαβόλου οὐκ ἀφίστασαι διὰ νηστείαν; ἄρτος καὶ οἶνος καὶ ἔλαιον, καὶ ὅσα ἄλλα, Θεοῦ εἰσιν ἔργα, ὅλα καλά, καὶ καλὰ λίαν. λέγει Παῦλος, Πᾶν κτίσμα Θεοῦ καλόν, καὶ οὐδὲν ἀπόβλητον μετ᾽ εὐχαριστίας λαμβανόμενον· ἁγιάζεται γὰρ διὰ λόγου Θεοῦ καὶ ἐντεύξεως. εἰ οὖν εὐλογεῖται διὰ λόγου Θεοῦ καὶ ἐντεύξεως, διὰ τί ἀπεχόμεθα; ἀδικίαι δὲ καὶ πλεονεξίαι καὶ τὰ τοιαῦτα, τοῦ διαβόλου ἔργα εἰσί. τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ ἀφίστασαι διὰ νηστείαν, καὶ τῶν ἔργων τοῦ διαβόλου οὐ χωρίζῃ δι᾽ εὐσέβειαν; καὶ μήν, ἀδελφοί, κατὰ τοῦ μὴ νηστεύοντος κρίσις οὐχ ὥρισται· κατὰ δὲ τοῦ ἀδικοῦντος τιμωρίαν ἀπείλησε. τὰ ἀνεύθυνα φεύγομεν, καὶ τὰ ὑπεύθυνα οὐ φεύγομεν; ἀγαθὸν ἡ ἐλεημοσύνη· τῇ μὲν γὰρ ὄψει σκορπίζει, τῇ δὲ ἀληθείᾳ συνάγει· ὥσπερ γὰρ γεωργὸς τῇ γῇ δανείζει, ἀφ᾽ ἧς ἐκδέχεται τὰ σπέρματα· οὕτως ἡ ἐλεημοσύνη δοκεῖ μὲν ἄλλοις δίδοσθαι, τῇ δὲ ἀληθείᾳ τῷ δεδωκότι ταμιεύεται. Ἐσκόρπισε γάρ, φησίν, ὁ Δαβίδ, ἔδωκε τοῖς πένησιν. ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα. οὕτω νηστεύσωμεν, οὕτω προσκυνήσωμεν, οὕτω πιστεύσωμεν, τὸν Πατέρα δοξάζοντες, τὸν Υἱὸν ὑμνοῦντες, τὸ ἅγιον Πνεῦμα προσκυνοῦντες, ὅτι αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

substantialitatis professores dicas) vocitant, non viri nomen edunt, sed fidem prædicant. Quod enim ab hominibus nomen mutuari, non Fidelium sit, sed Hæreticorum, tradit Paulus Corinthios sugillans. *Audio in vobis schismata esse. Nam alius quidem dicit, Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego verò Sepha.* (1 Cor. 1. 10.) Vides nuncupari ab hominibus schismatum esse? Nonne majoris Petrus fidei Macedonio? Apostolorum nomina fugiunt, quæ Christi gloriæ cedant; tu verò fidem scindis, indivisum regnum, impartibilem gloriam?

Verùm hactenus: habemus enim lucernam & lumen. *Lucerna enim pedibus meis lex tua, & lumen semitis meis.* (Psal. 118. 104.) Vt quid lucerna? aut quid lumen? Nempe lucerna Catechumenis, lumen his qui jam initiati ac mysteriis perfecti sunt. Obsecro vestram Charitatem, ut intemeratum jejunium vestrum servetis, impollutum ab injustitia, mundum ab avaritia. Vide stultitiam eorum, qui abstinentiæ ciborum impenduntur, nec ulla cura, ut à peccatis abstineant, tenentur. (Ipsa sola jejunii observatio, non abstinendo à peccatis, stulta.) Non bibo, inquit, vinum, non comedo oleum, non vescor carnibus. Bene: nam & hæc verè bona sunt propter Deum. Sed rem discutiamus. Panis, aqua, vinum, carnes, oleum, cuncta hæc Dei opera sunt: rapina verò & injustitia & impietas, diaboli opera: A Dei te operibus abstines jejunij causa; à diaboli operibus non te abstines jejunij causa? Panis & vinum & oleum, & si quæ alia, Dei sunt opera, tota bona & valde bona. Ait Paulus, *Omnis creatura Dei bona, & nihil rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur: sanctificatur enim per verbum Dei & orationem.* (1. Tim. 4. 4.) Si ergo benedicitur per verbum Dei & orationem, cur abstinemus? Injustitia verò & rapinæ, & quæ ejusmodi sunt, diaboli existunt opera. (Iejunium ipsum nisi in casu, vel quia præceptū, non necessariū.) A Dei operibus te abjungis jejunij causa, nec pietatis causa à diaboli operibus abscedis? Atqui, Fratres, in eum qui non jejunat, haud decreta damnatio est: illi verò qui injuriam facit interminatus est pœnam. Quæ innoxia sunt cavemus, nec cavemus quæ sunt obnoxia? Bona res eleemosyna; quæ specie quidem dispergat, verè autem congreget. Sicut enim agricola terræ fœneratur, ex qua expectat semina: sic eleemosyna, videtur quidem aliis impendi, cùm revera ipsi reservetur, qui dedit. Ait quippe David, *Dispersit, dedit pauperibus: iustitia eius manet in sæculum.* (Psal. 111. 9.) Sic jejunemus, sic adoremus, sic credamus, glorificantes Patrem, laudum cantica Filio deferentes, Spiritum sanctum venerantes, quia ipsi gloria in sæcula sæculorum, Amen.

A

DE MVNDI CREATIONE.

ORATIO QVINTA.

Dei, donū maximum, Scripturarum notitia.

MVlta quidem magnaque sunt à benignissimo Deo concessa mortalibus munera: primum tamen ac maximum ejus donorum, Scripturum est doctrina. Nam Sol & Luna, & siderum chorus, flumina quoque & fontes & lacus, in obsequium corporum sunt condita: at Scripturæ sacræ, ad animos componendos sunt datæ. Quantò autem Anima corporibus superior est, tantò sacrarum Scripturarum disciplina, reliqua Dei munera excedit. Idcirco ait Salvator, *Scrutamini Scripturas, in quibus putatis vitam æternam habere.* Scrutemur ergo Scripturarum thesauros, ac quod sumus polliciti, aggrediamur, creatique hominis Historiam pro virili nostra ordiamur. B

Ioan. 5.39.

Nemo verò rursum vituperet, quæ solertiori à nobis exquiruntur examine. Hoc enim illorum proprium qui nugari student, ut ea carpant quæ à Deo constituta sunt, & iis quæ diligenter tractata sunt, dicam inferant. Audivi qui accusarent, ac dicerent, Quid verò causæ erat, ut de igni & aqua diceretur, stridere ignem, cùm aqua illi injicitur? Nos, aiunt, non rerum naturalium tractatum quærimus, sed divinarum. Sciamus verò operæpretium, istiusmodi verba, inertium hominum esse ac segnium. Secundùm Theologiam enim (divinorum scilicet tractationem) naturalium ipsa tractatio pietati fundamentum præbet. Quòd si naturalium rerum tractationem eliminant, Prophetas accusent, Apostolos sugillent. Apostolus enim ex naturalibus differit. *Non omnis caro, eadem caro: sed alia quidem hominum, alia pecorum, alia piscium, alia volucrum. Et corpora cœlestia, & corpora terrestria.* C

Naturaliū rerum tractatio ipsa ad pietatē utilis, illiusque basis.

1.Cor.15.39.

Quid causæ est cur Paulus ex naturabus disputet, exque musicis instrumentis reprehensionem instituat, ac dicat, *Tam multa (verbi gratia) genera vocum sunt in mundo: & nihil sine voce est. Etenim si incertam vocem dederit tuba, quis parabit se ad prælium? Sive tibia, sive cithara, nisi distinctionem sonituum dederint, quomodo cognoscetur id quod tibia, aut quod cithara canitur?* Quid Pauli lingua commune habebat cum tibia & cithara? Ex iis tamen quæ visu percipiuntur naturali ratione philosophatur, ad ea repræsentanda quæ mente intelliguntur. D

1.Cor.14.10 & 7.

Quid necesse erat, ut in libro Iob tam multiplex naturalium tractatio haberetur? *Leonis robur, Leænæ vox, superbia draconum extincta est. Myrmecoleon periit, eo quod non haberet escam. Pulli autem vulturum, altè volant.* Quæ ratio est cur alius Propheta dicat, *Quemodo si sumat Leo & rapiat atque rugiat super præda, & repleantur*

Iob. 4.10.

Iob. 5.7.

Isai. 31.4.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΟΣΜΟΠΟΙΙΑΝ.

ΛΟΓΟΣ ε'.

ΠΟλλὰ μὲν καὶ μεγάλα τὰ παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ τοῖς ἀνθρώποις δεδωρημένα. πρώτη δὲ αὐτῶν καὶ μεγίστη πασῶν δωρεὰ, ἡ τῶν γραφῶν διδασκαλία. ἥλιος μὲν γὰρ καὶ σελήνη καὶ πᾶς ὁ τῶν ἄστρων χορὸς, καὶ ποταμοὶ καὶ πηγαὶ καὶ λίμναι, πρὸς τὴν τῶν σωμάτων θεραπείαν γεγένηνται· αἱ δὲ ἅγιαι γραφαὶ, πρὸς τὴν τῶν ψυχῶν διόρθωσιν ἐδόθησαν. ὅσῳ δὲ σωμάτων ἀνωτέρα ψυχὴ, τοσούτῳ τῶν ἄλλων δωρεῶν ἀνωτέρα ἡ τῶν ἁγίων γραφῶν διδασκαλία. διὰ τοῦτο λέγει ὁ Σωτὴρ, Ἐρευνᾶτε τὰς γραφὰς, ἐν αἷς δοκεῖτε ζωὴν αἰώνιον ἔχειν. ἐρευνήσωμεν τοίνυν τοὺς θησαυροὺς τῶν γραφῶν, καὶ τῆς ἐπαγγελίας ἁψώμεθα, καὶ τοῦ ἀνθρώπου τὴν δημιουργίαν κατὰ δύναμιν ἐξειπεῖν ἐπιχειρήσωμεν.

Μηδεὶς δὲ πάλιν μεμφέσθω τοῖς μετὰ ἀκριβείας ζητουμένοις. ἴδιον γὰρ τῶν φλυαρεῖν ἐπιχειρούντων τοῦτο, τὸ μέμφεσθαι ταῖς τοῦ Θεοῦ διατάξεσι, καὶ ἐγκαλεῖν τοῖς μετὰ ἀκριβείας λεγομένοις. ἤκουσα τινῶν ἐγκαλούντων, ὅτι, Τίς χρεία ἦν εἰπεῖν περὶ πυρὸς καὶ ὕδατος, ὅτι τρίζει τὸ πῦρ ὕδατος ἐπιβαλλομένου; ἡμεῖς, φησὶ, φυσιολογίαν οὐ θέλομεν μανθάνειν, ἀλλὰ θεολογίαν. δεῖ δὲ εἰδέναι, ὅτι ταῦτα τὰ ῥήματα ἀργῶν ἐστι καὶ ῥαθύμων. μετὰ γὰρ τὴν θεολογίαν, ἡ φυσιολογία κρηπῖδα παρέχει τῇ εὐσεβείᾳ. εἰ δὲ ἐκβάλλουσι φυσιολογίαν, ἐγκαλείτωσαν τοῖς Προφήταις, μεμφέσθωσαν τοῖς Ἀποστόλοις. ὁ Ἀπόστολος φυσιολογεῖ. Οὐ πᾶσα σὰρξ ἡ αὐτὴ σάρξ· ἀλλ' ἄλλη μὲν σὰρξ ἀνθρώπων, ἄλλη δὲ σὰρξ κτηνῶν, ἄλλη δὲ ἰχθύων, ἄλλη δὲ πετεινῶν· καὶ σώματα ἐπουράνια, καὶ σώματα ἐπίγεια.

Διὰ τί φυσιολογεῖ Παῦλος, καὶ ἀπὸ μουσικῶν ὀργάνων ἐγκαλεῖ, καὶ λέγει, Τοσαῦτα, εἰ τύχοι, γένη φωνῶν ἐστιν ἐν κόσμῳ, καὶ οὐδὲν ἄφωνόν ἐστι; καὶ γὰρ ἐὰν ἄδηλον φωνὴν σάλπιγξ δῷ, τίς παρασκευάζεται εἰς πόλεμον; εἴτε αὐλὸς, εἴτε κιθάρα, ἐὰν διαστολὴν τοῖς φθόγγοις μὴ δῷ, γνωσθήσεται τὸ αὐλούμενον ἢ τὸ κιθαριζόμενον; τί κοινὸν εἶχεν ἡ Παύλου γλῶσσα πρὸς αὐλὸν καὶ κιθάραν; ἀλλὰ φυσιολογεῖ ἀπὸ τῶν φαινομένων, ἵνα παραστήσῃ τὰ νοούμενα.

Τίς οὖν χρεία ἐν τῇ βίβλῳ τοῦ Ἰὼβ φυσιολογηθῆναι τοσαῦτα; σθένος λέοντος, φωνὴ λεαίνης, γαυρίαμα δρακόντων ἐσβέσθη· μυρμηκολέων ὤλετο παρὰ τὸ μὴ ἔχειν βοράν. νεοσσοὶ δὲ γυπῶν τὰ ὑψηλὰ πέτονται. διὰ τί ἄλλος Προφήτης ἔλεγεν, Ὃν τρόπον ἐὰν λάβῃ λέων καὶ ἁρπάσῃ, καὶ βοήσῃ ἐπὶ τῇ θήρᾳ, καὶ πλησθῇ τὰ ὄρη

τῆς φωνῆς αὐτοῦ; καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ φυσιολογεῖ· Ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν κόκκῳ σινάπεως, ὃ μικρότερον μέν ἐστι τῶν ἄλλων σπερμάτων, αὐξηθὲν δὲ, μεῖζον πάντων γίνεται τῶν λαχάνων· καὶ πάλιν, Ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ὡς ἐὰν ἄνθρωπος βάλῃ τὸν σπόρον αὐτοῦ, καὶ βλαστάνῃ καὶ μηκύνηται, ὡς οὐκ οἶδεν αὐτός. αὐτομάτη γὰρ ἡ γῆ βλαστάνει πρῶτον χόρτον, εἶτα στάχυν, εἶτα σῖτον πλήρη ἐν τῷ στάχυϊ. A

Φυσιολογεῖ καὶ τὸν οὐρανὸν ὁ Σωτήρ. Ἐὰν γένηται, φησὶν, ὁ οὐρανὸς ὀψίας πυῤῥὸς, λέγετε, Εὐδία, πυῤῥάζει γὰρ ὁ οὐρανός· καὶ ἀπὸ τοῦ ὄρθρου, σήμερον χειμὼν, πυῤῥάζει γὰρ στυγνάζων ὁ οὐρανός. τίς οὖν χρεία τούτων; ταῦτα λέγω διὰ τοὺς ἀπαιδεύτως ἐγκαλεῖν ἐπιχειροῦντας. περὶ Θεοῦ κινεῖται λόγος, καὶ φεύγεις τὴν ἀκριβῆ τῶν δογ- B μάτων ἀκρόασιν; ἐπεὶ τοίνυν πρόκειται Θεοῦ χάριτι εἰς τὴν τοῦ ἀνθρώπου δημιουργίαν εἰπεῖν, οὐ κατ᾽ ἀξίαν τοῦ πράγματος, ἀλλὰ κατὰ δύναμιν τὴν ἡμετέραν, ἀναγκαίως εἰς τὴν ὑπόθεσιν καθήξωμεν.

Ἐκεκόσμητο ὁ οὐρανὸς, ἐστεφάνωτο τοῖς καρποῖς ἡ γῆ, διέκριτο τὰ τῆς θαλάσσης ὕδατα, ἐβλάστησε βλαστήματα, προῆλθε τὰ ἄλογα ζῶα, ἐπεπλήρωτο ἡ οἰκουμένη, ἐκεκόσμητο ὁ οἶκος· ἔλειπεν ὁ οἰκοδεσπότης πάντων τῶν γενομένων. Εἶπεν ὁ Θεὸς, Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ᾽ εἰκόνα ἡμετέραν καὶ ὁμοίωσιν. ἐδείχθη τῇ προτεραίᾳ, τίς ἡ δύναμις τοῦ, Ποιήσωμεν, τίνος ὁ λόγος, καὶ πρὸς τίνα ὁ λόγος· τίς ὁ σύμβουλος, καὶ τίνος ἡ κοινὴ σκέψις. ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ἀπὸ τῶν C γραφῶν παρεστήσαμεν, σύμβουλον τῆς ἀρχαίας βουλῆς τὸν Υἱὸν, ἐσιωπήσαμεν δὲ τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὴν δόξαν, ἵνα μὴ ἀφορμὰς δέχωνται παρ᾽ ἡμῶν ὑγιαινόντων οἱ νοσοῦντες, ἀναγκαῖον εἰδέναι, ὅτι μία δόξα, μία γνώμη, εἷς λόγος ἐνεργῶν τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Εἴρηται ἐνταῦθα σύμβουλος ὁ Υἱός· ἀλλαχοῦ εἴρηται, Ὅτι τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς οἶδεν, εἰ μὴ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. λέγει Παῦλος, Οὐδεὶς οἶδε τὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ· οὕτω καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς οἶδεν, εἰ μὴ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. εἰ τὸ ἐν σοὶ πνεῦμα ἀλλότριον τῆς σῆς οὐσίας, καὶ τὸ ἐν τῷ Θεῷ πνεῦμα ἀλλότριον τῆς τοῦ Θεοῦ οὐσίας. D βούλεταί τι ὁ Πατήρ; ἡ αὐτὴ βουλὴ καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος. βούλεταί τι ὁ Υἱός; ἡ αὐτὴ βουλὴ Πατρὸς καὶ Πνεύματος. βούλεταί τι τὸ Πνεῦμα; ἡ αὐτὴ βουλὴ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ. ἐγείρει ὁ Πατὴρ τοὺς νεκρούς; ἐγείρει καὶ ὁ Υἱός. λέγει ὁ Σωτὴρ, Ὥσπερ γὰρ ὁ Πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς, οὓς θέλει ζωοποιεῖ. ἰδοὺ ἡ βουλὴ συνημμένη. ποῦ οὖν ἡ βουλὴ τοῦ Πνεύματος; ἄκουε. Ταῦτα δὲ πάντα ἐνεργεῖ τὸ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, διαιροῦν ἰδίᾳ ἑκάστῳ καθὼς βούλεται.

Μία βασιλεία Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου

tur montes voce eius? Salvator quoque ex naturalibus disserit. *Simile est regnum cælorum grano sinapis, quod minus quidem est reliquis seminibus: cùm autem creverit, majus fit omnibus oleribus.* Matth. 13. 31. Et iterum, *Simile est regnum cœlorum, quemadmodum si homo iaciat sementem suam, & semen germinet, &* Mar. 4. 26. *increscat, dum nescit ille. Vltrò enim terra germinat primùm herbam, deinde spicam, deinde triticum implet in spica.*

De cœlo etiam Salvator naturaliter tractat. *Cùm cælum*, inquit, *vespere rubrum fuerit, dicitis, Serenum erit; rubet enim cælum: Cùm verò sub diluculum, Hodie imber erit: rubet enim triste cælum.* Matth. 16. 2. Quid his opus erat? Nempe hæc dico, propter eos qui insipienter ac bardè accusationem intendunt. Ad Deum spectat oratio, & tenuis audiendis decretis diligentiam habere? Quando igitur propositum est Dei gratia, ut de hominis fabricâ dicamus, non pro rei dignitate, sed pro virili nostra, necessariò ad argumentum descendamus.

Ornatum suum cœlum receperat, terra fructibus coronata erat, maris aquæ fuerant segregatæ, stirpes germinaverant, muta animantia prodierant, repletus erat orbis terrarum, domus perornata erat: desiderabatur omnium quæ edita erant ac condita paterfamilias. *Dixit Deus, Faciamus hominem ad inmaginem nostram & similitudinem.* Ostendimus pridie, quæ sit vis hujus vocis, *Faciamus*; cujus sermo sit, ad quem dicta oratio: quis consiliarius, ac quæ communis deliberatio. Quia enimverò ex Scripturis probavimus, antiqui consilij consiliarum Filium esse, aç Spiritus sancti gloriam tacuimus, ne ex nobis, qui sani sumus, hi qui laborant occasiones sumant, scire oportet, unam esse gloriam & majestatem, unam voluntatem & consilium, unum efficacem sermonem, Patris & Filij & Spiritus sancti.

Homo, mundi domus Paterfamilias.

Gen. 1. 26.

Trinitatis consubstantialitas.

Appellatus est hoc loco Filius Consiliarius: alio dictum est, Dei scientiam neminem habere, præter Spiritum sanctum. Ait Paulus, *Nemo scit quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis qui in ipso est: ita & quæ Dei sunt, nemo cognovit, nisi Spiritus Dei.* 1. Cor. 2. 11. Si spiritus, qui est in te, à tua alienus substantia est; etiam qui in Deo est Spiritus, alienus à Dei substantia est. Vult aliquid Pater? Eadem voluntas ac consilium Filij & Spiritus sancti est. Vult aliquid Filius? Eadem voluntas ac consilium Patris & Spiritus est. Vult aliquid Spiritus? Eadem voluntas ac consilium est Patris & Filij. Suscitat Pater mortuos? Suscitat & Filius. Ait Salvator, Sicut enim *Pater suscitat mortuos & vivificat: sic & Filius, quos vult, vivificat.* Ioan. 5. 21. Ecce conjuncta voluntas. Vbi igitur voluntas Spiritus? Audi. *Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens propriè singulis prout vult.* 1. Cor. 12. 11.

Vnum est regnum Patris & Filij & Spi-

ritus sancti. Vituperat verò Deus, & qui sine Dei voluntate & consilio agere quidpiam tentaverint. Ait per Prophetam, *Væ filij desertores, dicit Dominus. Fecistis consilium, non per me; & fœdera, non per Spiritum meum.* Clarè astruens sanctam Trinitatem ajebat Zacharias Propheta, *Confortentur manus Zorobabel, dicit Dominus, & confortentur manus Iesu filij Iosedec Sacerdotis, & manus populi; quoniam ego vobiscum sum, dicit Dominus, & Sermo meus bonus, & Spiritus meus in medio vestrûm.*

Isai. 30. 1.

Agg. 2. 5. 6.

Argumentum à Baptismate. Præterea verò, Fratres, regeneratio nostra fabricæ attestatur. Nisi enim Spiritus socius fuit Patri & Filio in creatione, neque fuit in regeneratione. Quomodo baptizamur? *In nomine Patris & Filij & Spiritus sancti.* Quænam major, generatio quæ est creatione, an regeneratio, quæ est initiatione? Ibi, vitæ principium est in mortem; hîc, principium mortis in vitam. Quomodo igitur fieri potest, ut Spiritus sanctus in eo quod majus est Patris ac Filij socius sit, in corporali verò mundi opificio à communi dignitate removeatur? Nunquam conditi essemus, nisi à Spiritu sancto formati fuissemus: Et quia in prima creatione, Patris socius est & Filij, similiter quoque in Baptismo, illis socius ac adjutor existit.

Matth. 28. 19.

A resurrectione. Rursus in resurrectione, Fieri non potest ut aliter resurgamus, quàm Patris voluntate, & conjuncta Filij opera, ac Spiritu sancto virtutem præstante. Audi dicentem Dominum (rectè dixi *Dominum*: quanquam enim etiam Pauli vox est, Domini nihilominus vox existit. Licet enim ex illo audire, *An experimentum quæritis, ejus, qui in me loquitur, Christus?*) Ait itaque qui in Paulo loquitur, *Si autem Christus in vobis est, corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus verò vita propter iustitiam. Quod si Spiritus eius, qui suscitavit Christum, habitat in vobis, qui suscitavit Christum à mortuis vivificabit & mortalia corpora vestra, propter inhabitantem Spiritum eius in vobis.* Extra igitur Patrem & Filium & Spiritum sanctum, nec prima creatio est, nec secunda nativitas, nec postrema resurrectio.

2. Cor. 13. 3.

Rom. 8. 10.

Faciamus hominem. Hîc jam eos qui vituperant præmonuimus, illisque cavimus. Hominis appellatio lingua Hebraïca, si interpreteris, ignem sonat. Attende, quæso. Etenim qui audit candore animi, qui veritatis amicus ac alumnus sit, salutem consequitur: qui verò infenso animo aures accommodat, non quid juvetur quærit, sed quid carpat ac calumnietur. Non quærit quid lucri faciat, sed quid reprehendat. Homo lingua Hebraïca ignis dicitur. Non frustra nomen hoc inditum est Adamo: Verùm quatuor in mundo elementa sunt (rursus ex naturalibus, vel si rumpantur, dissero) Terra, Aqua, Aër, Ignis. Reliquorum elementorum quodlibet, manet, quemadmodum est. Puta, si

אִישׁ, vir. אֵשׁ, ignis.

Ignis indoles & fœcunditas, Adami symbolo.

A Πνεύματος. μέμφεται δὲ ὁ Θεὸς, καὶ τοῖς ἄνευ γνώμης Θεοῦ πειρωμένοις τι ποιεῖν. λέγει διὰ τοῦ Προφήτου, Οὐαὶ τέκνα ἀποστάται, λέγει Κύριος· ἐποιήσατε βουλὴν οὐ δι' ἐμοῦ, καὶ συνθήκας οὐ διὰ τοῦ Πνεύματός μου. τρανῶς παριστῶν τὴν ἁγίαν Τριάδα ἔλεγε Ζαχαρίας ὁ Προφήτης, Ἰσχυέτωσαν αἱ χεῖρες Ζοροβάβελ, λέγει Κύριος, καὶ ἰσχυέτωσαν αἱ χεῖρες Ἰησοῦ τοῦ Ἰωσεδὲκ τοῦ ἱερέως, καὶ αἱ χεῖρες τοῦ λαοῦ, διότι ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι, λέγει Κύριος, καὶ ὁ Λόγος μου ὁ ἀγαθὸς, καὶ τὸ Πνεῦμά μου ἐν μέσῳ ὑμῶν.

Ἄλλως δὲ, ἀδελφοὶ, ἡ ἀναγέννησις ἡμῶν μαρτυρεῖ τῇ δημιουργίᾳ. εἰ μὴ ἐκοινώνησε Πατρὶ καὶ Υἱῷ τὸ Πνεῦμα εἰς τὴν δημιουργίαν, οὐκ ἂν ἐκοινώνησεν εἰς τὴν ἀναγέννησιν. B πῶς βαπτιζόμεθα; Ἐν ὀνόματι Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος. ποία μείζων, ἡ γέννησις ἡ τῆς δημιουργίας, ἢ ἡ ἀναγέννησις ἡ τῆς μυσταγωγίας; ἐκεῖ ἀρχὴ ζωῆς εἰς θάνατον· ὧδε ἀρχὴ θανάτου εἰς ζωήν. πῶς τοίνυν ἐνδέχεται ἐπὶ μὲν τοῦ μείζονος κοινωνὸν εἶναι Πατρὸς καὶ Υἱοῦ τὸ ἅγιον Πνεῦμα· ἐπὶ δὲ τῆς σωματικῆς δημιουργίας ἀποχωρίζεσθαι τῆς κοινῆς ἀξίας; οὐκ ἂν ἐκτίσθημεν, εἰ μὴ ὑπὸ τοῦ Πνεύματος ἐμορφώθημεν· καὶ ἐπειδὴ ἐν τῇ πρώτῃ κτίσει κοινωνόν ἐστι Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, ὁμοίως καὶ ἐν τῷ βαπτίσματι κοινωνὸν καὶ συνεργόν.

Πάλιν ἐν τῇ ἀναστάσει, οὐχ οἷόν τε ἡμᾶς ἄλλως ἀναστῆναι, εἰ μὴ Πατρὸς θέλοντος, καὶ Υἱοῦ συνεργοῦντος, καὶ ἁγίου Πνεύματος ἐνδυναμοῦντος. C ἄκουε τοῦ Κυρίου λέγοντος (καλῶς εἶπον τοῦ Κυρίου. εἰ γὰρ καὶ Παύλου ἐστὶ φωνὴ, ἀλλὰ τοῦ Κυρίου ἐστὶ φωνή. αὐτοῦ γάρ ἐστιν ἀκοῦσαι, Εἰ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος Χριστοῦ;) λέγει τοίνυν ὁ ἐν Παύλῳ λαλῶν, Ὑμεῖς δὲ οὐκ ἐστὲ ἐν σαρκὶ, ἀλλ' ἐν πνεύματι, εἴπερ Πνεῦμα Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν. εἰ δέ τις Πνεῦμα Θεοῦ οὐκ ἔχει, οὗτος οὐκ ἔστιν αὐτοῦ. εἰ δὲ Χριστὸς ἐν ὑμῖν, τὸ μὲν σῶμα νεκρὸν δι' ἁμαρτίαν, τὸ δὲ πνεῦμα ζωὴ διὰ δικαιοσύνην. εἰ δὲ τὸ Πνεῦμα τοῦ ἐγείραντος τὸν Χριστὸν οἰκεῖ ἐν ὑμῖν, ὁ ἐγείρας τὸν Χριστὸν ἐκ νεκρῶν, ζωοποιήσει καὶ τὰ θνητὰ σώματα ὑμῶν, διὰ τὸ ἐνοικοῦν αὐτοῦ Πνεῦμα ἐν ὑμῖν. ἐκτὸς οὖν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, οὐχ ἡ πρώτη κτίσις, οὐχ ἡ δευτέρα γέννησις, οὐχ ἡ τελευταία ἀνάστασις.

D Ποιήσωμεν ἄνθρωπον. ἐνταῦθα λοιπὸν προησφαλισάμην τοὺς μεμφομένους. ἡ τοῦ ἀνθρώπου προσηγορία τῇ Ἑβραΐδι φωνῇ πῦρ ἑρμηνεύεται. πρόσεχε, παρακαλῶ. ὁ μὲν γνησίως ἀκούων, ὡς φίλος καὶ σύντροφος ὢν τῆς ἀληθείας, σώζεται· ὁ δὲ ἐχθρωδῶς ὑπέχων τὰς ἀκοὰς, οὐ ζητεῖ τί ὠφεληθῇ, ἀλλὰ τίνος ἐπιλάβηται. οὐ ζητεῖ τί κερδάνῃ, ἀλλὰ τί μέμψηται. ὁ ἄνθρωπος τῇ Ἑβραΐδι διαλέκτῳ πῦρ λέγεται. τοῦτο τὸ ὄνομα οὐκ ἐδόθη τῷ Ἀδὰμ ἀργῶς· ἀλλὰ τέσσαρά ἐστι στοιχεῖα ἐν τῷ κόσμῳ (πάλιν φυσιολογῶ, κἂν μὴ θέλωσι) γῆ, ὕδωρ, ἀὴρ, πῦρ. τῶν ἄλλων στοιχείων ἕκαστον, ὡς ἔστι, μένει. οἷον, ἐὰν λάβῃς

βῶλον γῆς, προστίθεται αὐτῷ ἀπ' αὐτῆς τοῦ κατεχομένου οὐ δύνῃ. ἂν οὖν λάβῃς βῶλον γῆς, ὅ ἐστι μένει. ὕδωρ πάλιν ἐὰν λάβῃς μέτρῳ τινί, μένει τὸ αὐτὸ ὕδωρ, προσθήκην οὐ λαμβάνει. ἀέρος ἐὰν πληρώσαις ἀσκὸν, ἄλλον ἀσκὸν πληρῶσαι οὐ δύνασαι ἀπ' ἐκείνου. τὸ δὲ πῦρ οὐ μένει οἷόν ἐστι. μικρὸς ἅπτεται λύχνος, καὶ μυρίας ἐξ αὐτοῦ ἀνάπτεις λαμπάδας, κάμινον ὅλην, φλόγα πολλήν. καὶ οὐ μένει ἐν τῇ ἰδίᾳ ὄψει, ἀλλ' ὅσην ἂν λάβῃ τὴν ὕλην, πλεονάζει τὸ πῦρ.

Ἐπεὶ οὖν προῄδει ὁ Θεὸς, ὅτι ἀπὸ ἑνὸς ἀνθρώπου πληροῦται τῆς οἰκουμένης τὰ πέρατα. εἷς λύχνος τοσαύτας ἐξάπτει λαμπάδας, καὶ δύσις καὶ ἀνατολὴ καὶ ἄρκτος καὶ μεσημβρία, ἔθηκεν ὄνομα ἄξιον τοῦ πράγματος. διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸ τοῦ Ἀδὰμ τὸ ὄνομα ἀρραβὼν ἦν τῆς οἰκουμένης. ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλε τὰ τέσσαρα κλίματα ἐξ αὐτοῦ πληροῦσθαι, τίθησι τὸ ὄνομα τοῦ Ἀδὰμ· ἄλφα ἀνατολή, δέλτα δύσις, ἄλφα ἄρκτος, μῦ μεσημβρία. καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὰ γράμματα μαρτυρεῖ τῷ ἀνθρώπῳ μέλλοντι πληροῦν τὴν οἰκουμένην.

Καλεῖται τοίνυν τῇ Ἑβραΐδι φωνῇ πῦρ. ἐπεὶ τοίνυν πῦρ ἔχει τὴν προσηγορίαν, οὐκ ὀκνεῖ ἡ γραφὴ καὶ τοὺς Ἀγγέλους ἀνθρώπους καλεῖν. ὅτε γὰρ ἦλθον αἱ περὶ Μαρίαν εἰς τὸ μνῆμα, λέγει, Ἰδοὺ παρέστησαν αὐταῖς δύο ἄνδρες. ἦσαν δὲ Ἄγγελοι. καὶ Ἄγγελοι δὲ καλοῦνται πῦρ. Ὁ ποιῶν γὰρ τοὺς Ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πῦρ φλέγον. καλεῖ αὐτοὺς ἄνδρας, ἐπειδὴ κοινὴν ἔχουσι τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀνθρώπου. καὶ τί θαυμάζεις; αὐτὸς ὁ Θεὸς καλεῖται πῦρ, καλεῖται ἄνθρωπος. λέγει ὁ Σωτὴρ περὶ τοῦ ἰδίου Πατρὸς, Ἄνθρωπός τις ἦν οἰκοδεσπότης, ὃς ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα· καὶ ἀπέστειλε τοὺς δούλους αὐτοῦ, καὶ ἀπεκτάνθησαν οἱ δοῦλοι. καὶ (ἵνα συντέμω) εἶπεν ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, Ἔτι ἕνα Υἱὸν ἔχω, ἀποστελῶ αὐτὸν, μήποτε ἐντραπῶσι. τί βούλεται ἄνθρωπος περὶ τὸ ὄνομα τὸ θεῖον; οὐ γὰρ εἶπε παραβολὴν, οὐκ εἶπεν, Ὁμοία ἐστὶν, ἀλλ' Ἄνθρωπός τις ἦν. διὰ τοῦτο Μωϋσῆς, Ὁ Θεὸς ἡμῶν, πῦρ καταναλίσκον. καὶ ὁ Σωτὴρ ἐλθὼν λέγει, Πῦρ ἦλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν. λαμβάνει τοίνυν ὄνομα ἄξιον τοῦ πράγματος. ἐπειδὴ δὲ τὸ πῦρ (ὡς ἔφθην εἰπὼν) ἀπὸ μικροῦ μέγα γίνεται, καὶ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ ὀλίγου τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης ἐπλήρωσεν, ἐκλήθη ὁ ἄνθρωπος πῦρ. τοῦτο διὰ τὸ, Ποιήσωμεν ἄνθρωπον. τῇ γὰρ Ἑβραΐᾳ, Ποιήσωμεν πῦρ.

Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν. πολλοὶ ἐνόμισαν τῶν εὐηθῶν καὶ τὰς ψυχὰς ἀπαιδεύτων, ὅτι κατ' εἰκόνα Θεοῦ ὁ ἄνθρωπος, ὡς τοῦ Θεοῦ εἶναι ἔχοντος, ἢ ὀφθαλμοὺς τοιούτους, ἢ ὦτα τοιαῦτα, ἢ στόμα τοιοῦτον. ἐσφαλμένη δὲ καὶ ἄτοπος αὕτη ἡ διάνοια. καὶ ἔστιν αἵρεσις ἕως σήμερον ἀνθρωπόμορφον λέγουσα τὸ Θεῖον. ἐπειδὴ γὰρ ἤκουσαν, Οἱ ὀφθαλμοὶ Κυρίου,

A terræ glebam sumpseris, non licet ex ea quam teneas, glebam apponere. Ergo si glebam sumpseris, id manet, quod est. Aquam rursus si mensura quadam sumpseris, manet eadem aqua, augmentum non sumit. Aëre si utrem impleveris, alium utrem implere non potes. Ignis verò, non manet qualis est. Accenditur exigua lucerna, innumerasque ex illa faces accendis; totam fornacem, ingentem flammam: nec ignis in suo conspectu manet, sed quantam corripuerit materiam, exuperantius augescit.

Quòd igitur præsciverat Deus, ex uno B homine replendum esse orbem terrarum (lucerna una tam multas accendit faces; eratque & Occidens, & Oriens, & Septentrio & Meridies) congruum pro rei ratione indidit nomen. Idcirco ipsum etiam Adæ nomen, arrhabo fuit orbis terrarum. Quia enim ex ipso quatuor climata erant replenda, Adam nomen imponit: in quo singulorum elementorum numeratione, singulæ orbis partes Græca quasi acrostichide designantur: tumque nomen tum elementa indicio erant, repleturum hominem orbem terrarum. *Simplicior observatio.*

Vocatur igitur Hebraïca voce ignis. *Non quod Adam, sed quod vir, seu homo.* Quod igitur ignis appellationem habet, non gravatur Scriptura etiam Angelos C homines vocare. Quando enim venerunt Maria ac sociæ mulieres ad monumentum, ait, *Ecce adstiterunt illis duo viri:* *Luc. 24. 4.* erant autem Angeli. Quin & Angeli vocantur ignis. *Qui facit Angelos suos Spiritus: & ministros suos ignem urentem.* *Psal. 103. 4.* Appellat viros, quod communem hominis notionem habeant. Et quid miraris? Ipse Deus ignis vocatur, vocatur homo. Ait Salvator de Patre suo, *Homo erat Paterfamilias, qui plantavit vineam: Et misit servos suos, & occisi sunt servi.* *Matth. 21. 33.* Et (ut compendio dicam) dixit homo ille, *Adhuc unum Filium habeo; mittam illum, si fortè pudore ducantur.* Quid sibi vult nomen *Homo* de Deo dictum? Non enim dixit D *Parabolam*; non dixit, *Simile est.* Sed, *Homo erat.* Idcirco Moses, *Deus noster ignis consumens est.* *Deut. 4. 24.* Salvator quoque veniens ait, *Ignem veni mittere in terram.* *Luc. 12. 49.* Assumit itaque nomen, quod ex merito rei respondeat. Quia igitur ignis (ut modò dicebam) ex parvo magnus evadit, atque homo ex exigua stirpe orbis terræ fines implevit, ignis vocatus fuit. Hoc ita, quod dictum est, *Faciamus hominem.* Nam Hebraïcè est, *Faciamus ignem.*

Faciamus hominem ad imaginem nostram. *Antropomorphitæ exagitati.* Multi stultorum hominum atque animo rudium, factum hominem ad Dei imaginem existimarunt, quasi Deus nasum habeat, talesque oculos aut tales aures, vel tale os. Falsa verò atque absurda hæc opinatio. Estque hactenus hæresis, quæ Deum humana preditum forma dicat. Quòd enim audierint, *Oculi Domini,* *Psal. 33. 16.*

Gen. 8. 21. *Aures Domini*; &, *Olfecit Dominus*; &,
Isai. 1. 20. *Os Domini locutum est*; &, *Manus Domini*
Iob 12. 9. *fecit*; & *Pedes Domini steterunt*, ab omni
Psal. 131. 6. immunem corporis contagie membris efformarunt, cùm ejus sententiæ absurditatem non satis perciperent. Nempe ait Deus, ut noveris nullam homini cum Deo intercedere similitudinem, quod attinet ad corporalem eam speciem (Non enim vocem tollo, *Faciamus hominem ad imaginem*, sed quomodo Dei imago dicatur, ex-
Ier. 23. 24. pono) *Cœlum & terram ego impleo, dicit*
Isai. 66. 1. *Dominus*. Et rursus, *Cœlum mihi sedes est; terra autem scabellum pedum meorum.* Vocesne sequamur? serviemus literæ? At me incommoda his hærentia secus cogunt. Quoniam modo cœlum thronum intelligam? Thronus nimirum ac sedes, sedentem cogit ac comprehendit: Deus verò circumscribi non potest. Nihil circa Deum est; ipse verò ambit omnia ac quasi muro cingit. Si ergo cœlum sedem habet, quomodo cœlum palmo metietur?
Isai. 40. 12. Quomodo verò etiam in cœlo sedet? *Cœlum mihi sedes est; terra autem scabellum pedum meorum.* Vbinam sedet? In cœlo quod cernimus, stellæ sub firmamento, aquæ super illud positæ sunt. An supra sedet? Non supra cœlos, sed in superiori cœlo. Si sedet, omnino etiam pedes ad terram usque pendent. Talemne figuram adscribis ei, qui infigurabilis est? Non sinit pietas nos ita concipere. Tum demum si ejus pedes calcant terram, quomodo sementem facimus? Quomodo metimus? Quomodo pertransimus, nec pedibus ejus impingimus? Quomodo cœlum
Isai. 40. 12. palmo dimensus est? Quomodo magnos digitos nactus est, justa Deitati mole respondentes? Quo item modo digitis ejusmodi nec ita multis exiguas tabellas scripsit? Nos tribus digitis scribimus, reliquis operam conferentibus: Deus uno digito tabulas conscripsit. Vidisti aliquem qui uno digito scriberet? Sunt hæc magis sententiæ, quàm verba.

Faciamus hominem ad imaginem no-
Ratio imaginis in sanctitate. *stram.* Vult Deus ut virtutis cultu ejus imitatores simus. Quid sibi vult, *Ad imaginem*? Deus sanctus est: si sancti fueri-
Levit. 19. 2. mus, ad Dei imaginem sumus. *Estote enim sancti, quia ego sanctus sum.* Deus justus est: si justitiam coluerimus, Dei imago
Psal. 10. 8. sumus. *Iustus enim Dominus, & iustitiam dilexit.* Si fuerimus misericordes, Dei ima-
Luc. 6. 36. go sumus. Ait enim Salvator, *Estote misericordes, sicut Pater vester miseretur.* Vides in quonam posita ratio imaginis sit? Ostendit & Paulus imaginem. Ait enim,
Col. 3. 9. 10. *Expoliate vos veterem hominem, & induimini novum, qui secundùm Deum creatus*
Eph. 4. 24. *est in agnitione veritatis, secundùm imaginem eius, qui creavit illum.* Vides virtutibus tribui, quod Scriptura *Ad imaginem nostram* dixit?

Vbinam posita ratio imaginis? Rur-
In dominio. sus in potestate ac dominio. *Præsint pisci-*
Gen. 1. 26. *bus maris & volatilibus cæli; bestijs quoque*

A καὶ τὰ ὦτα Κυρίου· καί, Ὠσφράνθη Κύριος. καί, Τὸ στόμα Κυρίου ἐλάλησε· καί, Ἡ χεὶρ ἐποίησε· καί, Οἱ πόδες Κυρίου ἔστησαν, ἐμελογράφησαν τὸν ἀσώματον, ἀγνοοῦντες τὴν ἄτοπον ἔννοιαν. λέγει ὁ Θεός, ἵνα μάθῃς ὅτι οὐδεμίαν ἐμφέρειαν ἄνθρωπος ἔχει πρὸς τὸν Θεόν, ὅσον πρὸς τὴν σωματικὴν ὄψιν (οὐ γὰρ τὴν φωνὴν ἀναιρῶ, Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ᾽ εἰκόνα, ἀλλὰ δείκνυμι πῶς κατ᾽ εἰκόνα λέγει ὁ Θεός.) Τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐγὼ πληρῶ, λέγει Κύριος. πάλιν ὁ αὐτός, Ὁ οὐρανός μοι θρόνος, ἡ δὲ γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου. ἀκολουθήσωμεν τῇ λέξει; δουλεύσωμεν τῷ ῥήματι; ἀλλ᾽ ἡ ἀκολουθία με ἐλέγχει. πῶς νοήσω τὸν οὐρανὸν θρόνον; ὁ θρόνος περιλαμβάνει τὸν καθήμενον, Θεὸς δὲ
B οὐ περιγράφεται. οὐδέν ἐστι περὶ τὸν Θεόν, πάντα δὲ κυκλοῖ καὶ τειχίζει ὁ Θεός. εἰ οὖν οὐρανὸν ἔχει θρόνον, πῶς μετρήσει τὸν οὐρανὸν σπιθαμῇ; πῶς δὲ καὶ κάθηται εἰς τὸν οὐρανόν; ὁ οὐρανός μοι θρόνος, ἡ δὲ γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου. ποῦ κάθηται; ἐπὶ τοῦ φαινομένου, ἀστέρες ὑποκάτω τοῦ στερεώματος, ὕδωρ ἐπάνω. ἢ ἐπάνω κάθηται; οὐκ ἐπάνω τῶν οὐρανῶν, ἀλλ᾽ εἰς τὸν ἀνώτερον οὐρανόν. εἰ κάθηται, πάντως καὶ οἱ πόδες κρέμανται ἕως τῆς γῆς. τοιοῦτον σχῆμα περιτίθης τῷ ἀσχηματίστῳ; οὐκ ἔστιν εὐσεβὲς καὶ τοῦτο οὕτω νοῆσαι. εἶτα λοιπόν, εἰ οἱ πόδες αὐτοῦ πατοῦσι τὴν γῆν, πῶς σπείρομεν; πῶς θερίζομεν; πῶς διερχόμεθα, μὴ συγκρού-
C οντες αὐτοῦ τοῖς ποσί; πῶς διεμέτρησε τὸν οὐρανὸν σπιθαμῇ; πῶς δακτύλους εἶχε μεγάλους, ἀναλόγους τῇ θεότητι; καὶ πῶς ἐν ἐκείνοις τοῖς δακτύλοις ἔγραψε πλάκας μικρὰς δακτύλοις τοιούτοις, καὶ οὐδὲ πολλοῖς; ἡμεῖς τρισὶ δακτύλοις γράφομεν, τῶν ἄλλων συνεργούντων· Θεὸς ἑνὶ δακτύλῳ τὰς πλάκας συνέγραψεν. εἶδές τινα ἑνὶ δακτύλῳ γράφοντα; νοήματά ἐστι ταῦτα μᾶλλον, ἢ ῥήματα.

Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ᾽ εἰκόνα ἡμετέραν. βούλεται ἡμᾶς ὁ Θεὸς μιμητὰς αὐτοῦ εἶναι κατ᾽ ἀρετήν. τί ἐστι τό, Κατ᾽ εἰκόνα; Θεὸς ἅγιος. ἐὰν γενώμεθα ἅγιοι, κατ᾽ εἰκόνα ἐσμὲν Θεοῦ.
D Γίνεσθε γὰρ ἅγιοι, ὅτι ἐγὼ ἅγιός εἰμι. Θεὸς δίκαιος· ἐὰν δικαιοσύνην μετέλθωμεν, εἰκὼν ἐσμὲν Θεοῦ. Δίκαιος γὰρ Κύριος, καὶ δικαιοσύνην ἠγάπησεν. ἐὰν ὦμεν φιλάνθρωποι, εἰκὼν ἐσμὲν τοῦ Θεοῦ. λέγει γὰρ ὁ Σωτήρ, Γίνεσθε οἰκτίρμονες, ὡς ὁ Πατὴρ ὑμῶν οἰκτείρει. εἶδες ποῦ ἡ εἰκών; δείκνυσι καὶ Παῦλος τὴν εἰκόνα. λέγει γάρ, Ἀποδύσασθε τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, καὶ ἐνδύσασθε τὸν νέον τὸν κατὰ Θεὸν κτισθέντα εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας, κατ᾽ εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτόν. εἶδες ὅτι ταῖς ἀρεταῖς ἐπιγράφεται τό, κατ᾽ εἰκόνα ἡμετέραν;

Ἐν τίνι ἡ εἰκών; ἐν τῇ ἐξουσίᾳ πάλιν. Ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τῶν θηρίων καὶ

τῶν ἑρπετῶν καὶ τῶν κτηνῶν, καὶ πάσης τῆς γῆς. ὢ τῆς τοῦ Θεοῦ ἀκολουθίας. ὢ τῆς τῶν ῥημάτων ἀκριβείας. διὰ τί πρῶτον ἐμνημόνευσεν, Ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης; κατὰ τὴν τάξιν τῆς δημιουργίας ἡ τάξις τῆς δεσποτείας. ἐπειδὴ πρῶτοι ἐκ τῆς θαλάσσης ἐγένοντο ἰχθύες καὶ πετεινά, μετὰ ταῦτα δὲ ἀπὸ γῆς τὰ τετράποδα καὶ τὰ λοιπὰ κτήνη, εἰσάγει οὖν πρῶτον τὰ πρῶτα γενόμενα. Ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων καὶ τῶν πετεινῶν καὶ τότε τῶν θηρίων καὶ τῶν ἑρπετῶν καὶ τῶν κτηνῶν. ὅθεν καὶ οἱ τρεῖς παῖδες εὐλογοῦντες ἐν τῇ καμίνῳ, φυλάττουσι τὴν τάξιν. Εὐλογεῖτε θάλασσαι καὶ ποταμοὶ Κύριον· εὐλογεῖτε κήτη καὶ πάντα τὰ κινούμενα ἐν ὕδασι τὸν Κύριον· εὐλογεῖτε πάντα τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ τὸν Κύριον· εὐλογεῖτε τὰ θηρία καὶ τὰ κτήνη· εὐλογεῖτε υἱοὶ ἀνθρώπων.

Ἦν μὲν οὖν καὶ ἕτερα ἐπιθεωρῆσαι, ἀλλ᾽ εἰς τὸ προκείμενον ἐπανέλθωμεν. Καὶ ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον. οὐκ εἶπεν ἁπλῶς ἐποίησεν, ἀλλ᾽ ἔπλασε. πλάσις λέγεται ἐπὶ τῆς εὐπρεπείας, ὡς ἐάν τις θεασάμενος πρόσωπον εὔμορφον, καλὸν πλάσμα λέγῃ. οὐδὲν ἐποίησεν ὁ Θεὸς ἐν τῷ σώματι ἀπρεπές, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν εὐπρέπειαν καὶ πρὸς τὴν χρῆσιν. οἷον ὀφθαλμοὺς δύο ἔχει, καὶ χρῆσιν καὶ εὐπρέπειαν. καὶ γὰρ βλέπει καὶ φαιδρύνει τὸ πρόσωπον, καὶ κοσμεῖ τὴν ὄψιν καὶ ὁρᾷ πάντα. ἡ ἀκοὴ ἔχει τὴν χρῆσιν, ἔχει τὴν ὄψιν· τὸ γὰρ περικείμενον κύμβαλον, κοσμεῖ τὸ ζῶον. ὁμοίως ἡ ῥὶς ἔχει τὴν ὄσφρησιν ἀναγκαίαν. ἀλλ᾽ ἔχει παρὰ τὰ ἄλλα ζῶα ὥσπερ μεσότοιχον πληροῦντα τὴν εὐπρέπειαν. τοῦτο τῷ ἀνθρώπῳ ὑπάρχει· τὰ γὰρ ἄλλα ζῶα μυκτῆρας οὐκ ἔχουσιν, ἀλλὰ μίαν καθόλου τὴν θέσιν. τοῦτο δὲ διὰ τοῦτο ἔπλασεν ὁ Θεός. διὸ καὶ Δαβίδ, Ὁ φυτεύσας τὸ οὖς, οὐχὶ ἀκούει; ἢ ὁ πλάσας τὸν ὀφθαλμόν, οὐχὶ κατανοεῖ; οὕτω καὶ τὴν γῆν ἐποίησε πρὸς εὐπρέπειαν καὶ πρὸς χρῆσιν. καὶ ἵνα μὴ δείξω σοι πολλὰ εὐπρεπῆ, ἐν εἰπών, ὑπερβήσομαι.

Ἔδωκεν ὁ Θεὸς τῷ ἀνθρώπῳ, λέγω δὲ τῷ ἀνδρί, μετὰ τῶν ἄλλων, καὶ μαστῶν ἁρμονίαν. ἀνδρὶ μαστὸς διὰ τί; διὰ τὴν εὐπρέπειαν. ἔστω γὰρ γυναικὶ διὰ τὸ ἀναγκαῖον τῆς φύσεως, διὰ τὴν χορηγίαν τοῦ γάλακτος· ἀνδρὶ μαστὸς διὰ τί; διὰ τὴν εὐπρέπειαν, διὰ τὴν εὐκοσμίαν. ὥσπερ γὰρ τοῖς οἰκοδομήμασί τινα μὲν γίνεται διὰ τὸ ἀναγκαῖον, τινὰ δὲ διὰ τὴν εὐπρέπειαν· οὕτως ὁ Θεὸς καὶ ἐκόσμησε τὸν ἄνθρωπον, καὶ πρὸς τὴν χρῆσιν ἀπήρτισεν.

Ἔπλασεν αὐτόν, χοῦν λαβὼν ἀπὸ γῆς. μακάριαι αἱ Χριστιανῶν ἐλπίδες, ἐὰν ἐπιγνῶμεν, ἃ ἀκούομεν. διὰ τί οὐκ εἶπεν, Ἔλαβε βῶλον ἀπὸ τῆς γῆς; τοσοῦτον σῶμα ἔπλασε, καὶ οὐ χρείαν ἔσχεν οὐδὲ βώλου, ἀλλὰ χοῦν λαμβάνει; ὁ Θεὸς προειδὲ τὰ μέλλοντα ὡς ὄντα. ἐπειδὴ προεῖδεν ὅτι μέλλει τελευτᾶν τὸ ζῶον καὶ εἰς χοῦν μεταβάλλεσθαι, προλαβὼν ἐν τῇ δημιουργίᾳ ἔδειξε τὴν ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως. λαμβάνει χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς,

A *& reptilibus atque iumentis, & omni terra.* O Dei consequentem ordinem! ô verborum accuratam diligentiam! Cur primùm meminit, aitque, *Præsint piscibus maris?* Quo ordine processit creatio, eo & dominatus prælatio. Quòd primi pisces ex mari producti sunt & volucres, posteaque de terra quadrupeda ac reliqua pecora, inducit primùm quæ primò sunt orta. Præsint piscibus & volatilibus; tumque bestiis & reptilibus & pecoribus. Vnde & tres Pueri benedicentes in fornace, ordinem servant. *Benedicite maria & flumina Dominum: Benedicite cete & omnia quæ moventur in aquis Dominum. Benedicite omnes volucres cœli Dominum: Benedicite* B *bestiæ & pecora. Benedicite filij hominum.* Dan. 3. 78 79 80. 81.

Licebat quoque & alia considerare; verùm ad propositum revertamur. *Et formavit Deus hominem.* Non dixit quovis modo creavit, aut fecit, sed *formavit.* *Formatio* dicitur in his quæ decorem habent; ut cùm quis videns formosum vultum, pulchrum πλάσμα (Græca voce) appellaverit. Nihil Deus in corpore indecorum fecit, sed cuncta ad decorem pariter & ad usum. Puta, oculus duo habet, usum scilicet & decorem, nam & videt, & faciem illustrat; ornatque vultum & cernit omnia. Auris usum habet, habet quod recreet: quod enim circumiacet cymbalum, homini ornatum præstat. Si- C militer nasus ad olfactus vim necessariam, præter alia animalia velut medium parietem habet ad decorem complendum. Id enim uni competit homini, cùm reliqua animalia, uno nasi situ, narium distinctionem nullam habeant. Hoc verò eam ab rem formavit Deus. Vnde & David, *Qui plantavit aurem non audiet? aut qui formavit oculum non intelliget?* Sic & terram ad decorem fecit, & ut necessarium usum præberet. Et ne plura tibi decorem habentia ostendam, ubi unum dixero, transgrediar.

Gen. 2. 7.

Humani corporis structuræ decor.

τέρψιν

Psal. 93. 9.

Dedit Deus homini (nimirum viro dico) cum reliquis, etiam uberum concinnitatem. Viro cur ubera? propter decorem. Esto enim mulieri ab necessarium D naturæ usum, ad lactis subministrationem; viro quare ubera? nempe ob decorem, ob ornatum. Quemadmodum enim in ædificiis quædam necessarij usus causa fiunt, quædam verò ad ædium elegantiam: sic Deus & ornavit hominem, & illi instruxit quæ necessarij usus essent.

Vbera in viro ad decorem.

Formavit eum sumpto terræ pulvere. Beatæ Christianorum spes, si intellexerimus ea quæ audimus. Cur non dixit, Accepit è terra cespitem? Tantum corpus formavit, ac nec gleba opus habuit, sed sumit pulverem? Præscit Deus quæ sunt futura, ac si essent. Quod igitur præsciverat hominem esse moriturum & in pulverem vertendum, occupatò in creatione spem resurrectionis ostendit. Sumit pulverem de terra, ut cùm in sepulcro videris pul-

Hominis ex pulvere formatio, argumentumq; resurrectionis.

verem, intelligas, eum qui illud formavit, hoc quoque esse suscitaturum. *Formavit hominem sumpto è terra pulvere; & insufflavit in faciem eius flatum vitæ.* (Gen. 2. 7.) Vide quid intersit discriminis inter hominem & bruta animantia. Alia enim omnia condendo, Deus omnia simul adjecit; cum corpore etiam animam contulit. Attende, quæso. Natatilia, corpus simul & animam fecit. *Producat terra animantia:* prodiit simul cum corporibus & anima. Hominem, primùm corpore, tum animo creat. Cujus spei gratia? Qualis formatio, talis & solutio. Bruta animantia idcirco non resurgunt, quia sicut fuerunt condita, sic & moriuntur. Simul corpus atque anima abolentur. Hominis corpus è terra sumpsit Animam à se tribuit, cum creando, ipsum fabricatus, non ex sua producens substantia; ut cùm morietur corpus, vel homo, de Anima spem non abjiciamus. Quid enim quod in sepulcro corpus conditum est ne putaveris ibi esse Animam. Non enim de terra sumpta est, nec in terram revertitur.

(Animæ ab ipso Deo creatio, jamque formato corpore.)

Spem ergo statuit. Idcirco etiam in Ezechiele resurrectionem vaticinatur, ita loquens, *Mortuis ossibus provenit corpus.* (Ezech. 37. 8. 9.) Tum subdit, *A quatuor ventis veniat spiritus, & ingrediatur in cadavera hæc, & vivant.* Sic quoque David clamat, *Auferes spiritum eorum & deficient, & in pulverem suum revertentur. Emittes Spiritum tuum & creabuntur, & renovabis faciem terræ.* (Psal. 103. 30) Vidisti Spiritum creatorem? Vidisti Deo operis socium? Verùm ad propositum revertamur.

Insufflavit. Quid est cur insufflavit? Animæ simplicitatem ostendit: ideo nec multam concinnationem exigit. Attende jam. Quia creatura veteraverat, eam Christus in dispensatione instaurat. Formatus est Adamus de terra: formavit Christus è luto Cæci oculos, ut tu noveris eum, sumpto de terra pulvere Adamum formasse. (Ioan. 9. 6.) *Insufflavit Deus in faciem Adæ flatum vitæ.* Insufflavit Christus in facies Apostolorum, *Accipite Spiritum sanctum.* (Ioan. 20. 22) Quod spiraculum Adam amiserat, Christus hîc reddidit, factusque est rursus in animam viventem. Attende hîc seriem. Quanquam enim laborat naturæ organum, consueta tamen spe præcurrens, Fratrumque vota accelerans, fore existimo ut detur mihi sermo, non quod dignus ipse existam, sed propter auditorum alacritatem. Quanquam indigni sumus qui Sanctis componamur, hæc tamen & illis evenerunt, ac corporis infirmitate præpediebantur. Testis est David, dum ait, *Laboravi clamans: rauca facta sunt fauces meæ.* (Psal. 68. 4.) Præstat verò rauca voce quæ sunt recta loqui, quàm recta præditum voce, animo perversum esse.

Plantaverat Deus paradisum in Edem, ad Orientem. (Gen. 3. 24.) Quid est Edem? Edem ...

A ἵν᾽ ὅταν ἴδῃς ἐν τάφῳ χοῦν, γνῷς ὅτι ὁ ἐκεῖνο πλάσας, καὶ τοῦτο ἀνίστησιν. ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον, χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς. βλέπε διαφορὰν ἀνθρώπων καὶ ἀλόγων. τὰ ἄλλα πάντα ποιῶν, ὁ Θεὸς, ὁμοῦ πάντα ἐπήγαγε, μετὰ σώματος καὶ τὴν ψυχήν. πρόσεχε, παρακαλῶ. ἐποίησε τὰ νηκτὰ, ὁμοῦ σῶμα καὶ ψυχήν. Ἐξαγαγέτω ἡ γῆ ζῶα· προῆλθεν ὁμοῦ μετὰ τῶν σωμάτων καὶ ἡ ψυχή. τὸν ἄνθρωπον ποιεῖ τῷ σώματι πρῶτον, εἶτα τῇ ψυχῇ. διὰ ποίαν ἐλπίδα; οἵα ἡ πλάσις, τοιαύτη καὶ ἡ λύσις. τὰ ζῶα διὰ τοῦτο ἀνάστασιν οὐκ ἔχει, ἐπειδὴ ὡς ἐγένετο, οὕτω καὶ ἀποθνήσκει· ὁμοῦ τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ ἀφανίζεται. τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ἔλαβεν ἀπὸ τῆς γῆς, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτὸς δίδωσι, κτίσας, δημιουργήσας, οὐκ ἐκ τῆς B ἰδίας οὐσίας ἐκβαλὼν, ἵν᾽ ὅταν ἀποθάνῃ τὸ σῶμα, ἢ ὁ ἄνθρωπος, μὴ ἀπογνῶμεν τῆς ψυχῆς. τί γὰρ ὅτι ἐν τάφῳ ἐτάφη τὸ σῶμα; μὴ προσδοκήσῃς ἐκεῖ εἶναι τὴν ψυχήν· οὐ γὰρ ἀπὸ γῆς ἐλήφθη, οὐ δὲ εἰς γῆν ἀπέρχεται.

Ἔστησεν οὖν τὴν ἐλπίδα. διὰ τοῦτο καὶ ἐν τῷ Ἰεζεκιὴλ προφητεύει τὴν ἀνάστασιν, οὕτω λέγων, Τοῖς νεκροῖς ὀστέοις ἐγένετο σῶμα. εἶτα φησίν. Ἐκ τεσσάρων ἐλθέτω τὸ πνεῦμα, καὶ εἰσελθέτω εἰς τοὺς νεκροὺς τούτους, καὶ ζησάτωσαν. οὕτω καὶ ὁ Δαβὶδ βοᾷ. Ἀντανελεῖς τὸ πνεῦμα αὐτῶν καὶ ἐκλείψουσι, καὶ εἰς τὸν χοῦν αὐτῶν ἐπιστρέψουσιν. ἐξαποστελεῖς τὸ Πνεῦμά σου, καὶ κτισθήσονται, καὶ ἀνακαινιεῖς τὸ C πρόσωπον τῆς γῆς. εἶδες δημιουργὸν τὸ Πνεῦμα; εἶδες συνεργὸν Θεοῦ; ἀλλ᾽ εἰς τὸ προκείμενον ἐπανέλθωμεν.

Ἐνεφύσησε. διὰ τί ἐνεφύσησε; τὸ ἁπλοῦν τῆς ψυχῆς ἔδειξε· διὸ οὔτε πολυαρμόνιος. πρόσεχε λοιπόν. ἐπειδὴ ἐπαλαιώθη ἡ δημιουργία, ἀνακαινίζει αὐτὴν ὁ Χριστὸς ἐπὶ οἰκονομίᾳ. ἐπλάσθη Ἀδὰμ ἀπὸ γῆς· ἔπλασεν ὁ Χριστὸς τοῦ τυφλοῦ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀπὸ πηλοῦ, ἵνα σὺ μάθῃς τὸν λαβόντα χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ πλάσαντα. ἐνεφύσησεν ὁ Θεὸς εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἀδὰμ πνοὴν ζωῆς· ἐνεφύσησεν ὁ Χριστὸς εἰς τὰ πρόσωπα τῶν Ἀποστόλων, καὶ λέγει, Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον. ὃ ἀπώλεσεν ἐμφύσημα ὁ Ἀδὰμ, ἐνταῦθα ὁ Χρι- D στὸς ἀπέδωκε, καὶ ἐγένετο πάλιν ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν. πρόσεχε ἐνταῦθα τῇ ἀκολουθίᾳ. εἰ γὰρ καὶ κάμνει τῆς φύσεως τὸ ὄργανον, ἀλλὰ τῇ συνήθει ἐλπίδι προτρέχων, καὶ ταῖς τῶν ἀδελφῶν ἱκεσίαις ὑποτιμῶν, πιστεύω δοθῆναί μοι λόγον, οὐ διὰ τὴν ἐμὴν ἀξίαν, ἀλλὰ διὰ τὴν τῶν ἀκουόντων προθυμίαν. εἰ καὶ ἀνάξιοι τῶν ἁγίων ἐσμὲν, ἀλλ᾽ ἔπαθον κἀκεῖνοι ταῦτα, καὶ ὑπὸ τῆς τοῦ σώματος ἀσθενείας ἐνεποδίζοντο. μαρτυρεῖ Δαβὶδ λέγων. Ἐκοπίασα κράζων· ἐβραγχίασεν ὁ λάρυγξ μου. βέλτιον δὲ βραγχιῶντα λέγειν τὰ ὀρθὰ, ἢ ὀρθὴν ἔχοντα τὴν φωνὴν διεστραμμένην ἔχειν τὴν ψυχήν.

Ἐφύτευσεν ὁ Θεὸς παράδεισον ἐν Ἐδὲμ κατ᾽ ἀνατολάς. τί ἐστιν Ἐδέμ; Ἐδὲμ ἑρμηνεύεται τρυφὴ,

τρυφῇ, ὡς ἂν εἴποι τις, Ἐφύτευσε παράδεισον ἐν τρυφῇ, ἀντὶ τοῦ, ἐν τόπῳ τρυφερῷ, ἐν τόπῳ καλῷ. διὰ τοῦτο ἐπὶ τέλει λέγει, Καὶ ἐξέβαλε τὸν Ἀδὰμ, καὶ κατῴκισεν αὐτὸν ἀπέναντι τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς. Ἐφύτευσεν ὁ Θεὸς παράδεισον ἐν Ἐδὲμ κατὰ ἀνατολάς. διὰ τί μὴ εἰς ἄλλο κλίμα, ἀλλὰ κατὰ ἀνατολὰς ὁ παράδεισος; ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῶν φωστήρων, ἐκεῖθεν καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς διαγωγῆς τῶν ἀνθρώπων. προμηνύει ὁ Θεὸς τὸ μέλλον. κατ᾽ ἀνατολὰς ἐν τῷ παραδείσῳ τίθησι τὸν ἄνθρωπον, ἵνα δείξῃ, ὅτι ὥσπερ οὗτοι οἱ φωστῆρες ἀνατέλλοντες τρέχουσιν εἰς δύσιν καὶ δύνουσιν, οὕτω καὶ τοῦτον δεῖ ἀπὸ ζωῆς εἰς θάνατον δραμεῖν, καὶ δῦσαι κατὰ τὸν τύπον τῶν φωστήρων, καὶ ἄλλην ἀνατολὴν πάλιν λαβεῖν ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν. ἔδραμεν ὁ Ἀδὰμ εἰς δύσιν, ἔδυσεν εἰς τάφον, ἠκολούθησεν αὐτῷ τὰ πράγματα τῆς γῆς, καὶ συνετάφη τῷ δύσαντι. ἦλθεν ὁ Χριστὸς, καὶ ἐποίησεν ἀνατεῖλαι τὸν δύσαντα. διὰ τοῦτο λέγει ὁ Προφήτης περὶ αὐτοῦ, Ἰδοὺ ἀνὴρ, ἀνατολὴ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ ὑποκάτωθεν αὐτοῦ ἀνατελεῖ, τουτέστιν ἐκ τῶν τάφων. ἐν τῷ Ἀδὰμ ἔδυσεν ὁ ἄνθρωπος, ἐν Χριστῷ ἀνέτειλε. μαρτυρεῖ Παῦλος· Ὥσπερ γὰρ ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσιν, οὕτω καὶ ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται.

ἀνατελεῖ.

Ἔλαβεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ὃν ἐποίησε, καὶ ἔθετο αὐτὸν ἐν τῷ παραδείσῳ. εἰσήνεγκεν αὐτὸν εἰς ἕτοιμον οἶκον. ὥσπερ ὁ καλῶν τινα εἰς ἑστίασιν, πρῶτον παρασκευάζει τὸν οἶκον, καὶ τότε εἰσάγει τὸν κεκλημένον· οὕτω καὶ ἐνταῦθα, παρεσκεύασεν αὐτῷ ἐνδιαίτημα ἀξιοπρεπὲς, τὸν παράδεισον, καὶ οὕτως εἰσήγαγε τὸν κεκλημένον. ποῦ ἐπλάσθη; ἐν τῇ γῇ, ἔξω τοῦ παραδείσου. ὥσπερ γὰρ οἱ φωστῆρες ἀλλαχοῦ ἐγένοντο, καὶ ἐτέθησαν ἐν τῷ οὐρανῷ· οὕτως ὁ Ἀδὰμ ἐπλάσθη ἔξω εἰς ἄλλην γῆν, καὶ τότε εἰσηνέχθη εἰς τὸν παράδεισον. πόθεν τοῦτο; λέγει ἡ γραφὴ ἐπὶ τῷ τέλει, ὅτε ἐξεβάλλετο ὁ Ἀδάμ. Καὶ ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Ἀδὰμ ἐκ τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς ἐργάζεσθαι τὴν γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθη.

Ἔθετο αὐτὸν ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς τρυφῆς, ἐργάζεσθαι καὶ φυλάττειν τὸν παράδεισον. τί γὰρ ἔλειπεν ἐν τῷ παραδείσῳ; εἰ δὲ καὶ χρεία ἦν ἐργάτου, πόθεν ἄροτρον; πόθεν τὰ ἄλλα τῆς γεωργίας ὄργανα; πιστεύειν τῇ ἐντολῇ, τοῦτο Θεοῦ ἔργον ἦν. λέγει ὁ Σωτὴρ, Τοῦτό ἐστιν ἔργον τοῦ Θεοῦ, ἵνα πιστεύητε εἰς ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος. ὥσπερ οὖν τὸ πιστεῦσαι τῷ Χριστῷ ἔργον ἐστὶν, οὕτω καὶ πιστεῦσαι τῇ ἐντολῇ, ὅτι, Ἐὰν ἅψηται, ἀποθνήσκει· ἐὰν δὲ μὴ ἅψηται, ζῇ. ἔργον ἦν τῶν πνευματικῶν λόγων ἡ τήρησις. Παύλου ἔργον ποῖον; μὴ γεωργὸς ἦν Παῦλος; μὴ ἑτέραν εἶχεν ἐργασίαν; οὐ τὸ πᾶν αὐτοῦ ἔργον λόγος ἦν; οὐ κήρυγμα ἦν; καὶ λέγει τοῖς μαθηταῖς, Τὸ ἔργον μου ὑμεῖς ἐστε ἐν Κυρίῳ.

Ἐργάζεσθαί φησιν αὐτὸν καὶ φυλάττειν. ἀπὸ τίνος; λῃστὴς οὐκ ἦν, ὁ παροδίτης οὐκ ἦν, ὁ ἐπιβουλεύων οὐκ ἦν. ἀπὸ τίνος φυλάττειν; ἵνα φυλάξῃ αὐτὸν ἑαυτῷ, ἵνα μὴ παραβὰς ἀπολέσῃ αὐτόν· ἀλλ᾽ ἵνα

interpreteris, voluptas est; ac si quis dicat, Plantavit paradisum in voluptate; hoc est, in loco delicioso, in loco amœno. Idcirco in fine ait, *Et eiecit Adam, & collocavit eum ex adverso paradisi voluptatis. Plantaverat Deus paradisum in Edem, ad Orientem.* Cur non in alio climate, sed ad Orientem situs paradisus? Vnde luminarium origo, inde & origo vitæ hominum. Prænuntiat Deus quod esset futurum. Ad Orientem in paradiso constituit hominem, ut ostendat, quemadmodum cœlestes hæ faces orientes ad occasum currunt occiduntque, sic & Adamum à vita ad mortem præcipitaturum ac luminarium typo occasum habiturum, atque alium rursum ortum ex resurrectione mortuorum recepturum. Cucurrit ad occasum Adamus, occidit in sepulchro: secutæ sunt illum res terrenæ, & cum illo occasum habente sepultæ. Idcirco ait Propheta de illo, *Ecce Vir Oriens nomen eius; & subter illum orietur*; nempe ex sepulchris. Occidit homo in Adamo, in Christo exortus est. Testis est Paulus. *Sicut enim in Adamo omnes moriuntur, sic & in Christo omnes vivificabuntur.*

Gen. 3. 24.
Adami culpæ & reparationis præsagia.
Zach. 6. 12.
1. Cor. 15. 22.

Tulit Deus hominem, quem fecerat, & posuit eum in paradiso. Intulit eum in paratam domum. Velut qui aliquem ad epulas vocat, primùm domum parat, ac tunc eum inducit, qui fuit invitatus: ita hîc quoque, præmagnificum illi paravit hospitium (paradisum scilicet) ac sic induxit invitatum. Vbi formatus est? In terra, extra paradisum. Sicut enim luminaria alibi facta, in cœlo posita sunt: sic & Adamus extra in alia formatus terra, in paradisum deinde illatus est. Vnde hoc? Dicit Scriptura in fine, cùm eijceretur Adam, *Et emisit Deus Adam de paradiso voluptatis ut operaretur terram, de qua sumptus esset.*

Gen. 2. 15.
Creatus Adam extra paradisum.
Gen. 3. 23.

Posuit eum in paradiso voluptatis, ut operaretur & custodiret illum. Quo namque paradisus deficiebatur? Sin verò etiam operario opus erat, ubi aratrum? Vnde reliqua agriculturæ instrumenta? Operari & custodire Dei mandatum, illique credere, hoc Dei opus erat. Ait Salvator. *Hoc est opus Dei, ut credatis in eum, quem ille misit.* Quemadmodum igitur Christo credere, opus est, ita etiam credere mandato, Moriturum, si tetigerit, si non tetigerit, victurum. Opus erat observatio spiritalium sermonum. Pauli quale opus? Num erat agricola? Num aliud opus exercebat? Nonne illius opus omne doctrina; nonne prædicatio erat? Et tamen dicit discipulis, *Opus meum vos estis in Domino.*

Gen. 2. 15.
Opus Adæ in paradiso.
Ioan. 6. 29.
1. Cor. 9. 1.

Vt operaretur, inquit, *& custodiret illum.* A quo custodiret? Latro non erat, viator non erat, qui insidias strueret non erat. A quo custodiret? Vt sibi ipse custodiret. Vt transgrediendo non amitteret; sed ut

Paradisi custodia.

servando mandatum, sibi ipse paradisum A asseceret. Etiam mens cum voce laborat; verùm sententiis insistamus. Posuit eum in paradiso. Iam Scriptura, ex his quæ præcesserunt adumbrat futura.

Gen. 2. 10. *Fluvius autem egreditur ex Edem, irrigans paradisum.* Hinc disce, non fuisse paradisum minoris horti aut vivarij angustiis interceptum. Tantæ vastitatis qui irrigat fluvius, ut ex ejus redundantia quatuor flumina exeant. Fluvius autem egreditur ex Edem, ut riget paradisum;

Flumina ex paradiso fluuio. inde ubi rigaverit, *dividitur in quatuor capita*; in Tigrin, in Nilum, Euphatem, & quem Scriptura Phison vocat, ac nunc dicitur Danubius. Vide quanta fluvij magnitudo, qui in quatuor dividatur: isque talis solum irrigat paradisum. Quorsum talis? Solus erat Adamus, quid tanto opus apparatu? Verùm non uni soli paradisus conditus erat, sed orbis terræ finibus præparabatur, Patriarchis, Apostolis, Evangelistis, Martyribus, Confessoribus, Sanctis, Fidelibus, Orthodoxis, Piè viventibus, Iustis omnibus. Si enim Salvator, Latroni una hora confitenti pro-

Luc. 23. 43. misit paradisum, dicens, *Hodie mecum eris in paradiso*: qui à prima ætate laboravit Abraham, Isaac, Iacob, ejus filij Patriarchæ... & antè hos omnes Latro paradisum consequitur. Facit ergo Deus opera, non id spectans quod apparet, sed quod fore expectatur. Quid causæ est cur tam vasta terræ spatia fecerit? Adamusne, an qui hodie in ea habitant?

Inde dividitur in quatuor capita. Non dixit, in quatuor latè expansa flumina, sed *capita*, id est, fontes. *Nomen uni Phison*, de quo modò loquebamur. Deinde Geon. Hic est Nilus: Geon ejus nomen antiquum, Testis Ieremias, cùm ait, *Quid*

Ier. 2. 18. *tibi & via Ægypti, ut bibas aquam Geon?* Hìc mentem attende. Cogita hunc esse

Fluminum è paradiso effluxus, per subterraneos occultos meatus. paradisum. Sunt enim quæ visu melius, quàm oratione tradantur. Progreditur ingens fluvius, copioso admodum fusus latice, ac rigans paradisum. Inde in subterraneum quendam hiatum fertur, immensamque sub terra peragrat viam, ut novit qui stravit Dominus; latetque diu fluxus, ac in varia loca diditur, invenitur que alius in Æthiopia, alius in Occidente, alius in Oriente; sic Deo per occultos cuniculos trahente, mirosque ac insolitos primo fluvio condente fontes. Quorsum verò? Ne scilicet qui fluminum sequerentur vestigia invenirent paradisum. Ne humana indagine quandoque comprehenderetur. Si enim ad illum iter pateret, ante divites nullus inveniret. Verùm Deus cùm pauperibus tum divitibus occlusit, ut sola virtute viam invenirent. Quantum laboris Patriarchæ, Prophetæ, Sancti susceperunt? Latro via non peragrata, sed credita, verè Viam invenit, eum qui dicit,

Ioan. 14. 6. *Ego sum Via.* Invenit paradisum, quem occluserat inobedientia primi hominis.

Rationem quæro, cur sacer Historicus,

A τὴν ἐντολὴν φυλάττων, φυλάξῃ ἑαυτῷ τὸν παράδεισον. συγκάμνει τῇ φωνῇ καὶ ἡ διάνοια, ἀλλὰ τῶν νοημάτων γενώμεθα. ἔθηκεν αὐτὸν ἐν τῷ παραδείσῳ. λοιπὸν σκιαγραφεῖ ἡ γραφὴ τὰ μέλλοντα διὰ τῶν προλαβόντων.

Ποταμὸς δὲ ἐκπορεύεται ἐξ Εδὲμ, ποτίζειν τὸν παράδεισον. ἀπὸ τούτου μάθε, ὅτι οὐ κηπώδεις ἦν ὁ παράδεισος, μικρὸν ἔχων μέτρον. ποταμὸς τοσοῦτος ἀρδεύει, ὥστε ἀπὸ τοῦ περισσεύματος αὐτοῦ τέσσαρας εἶναι ποταμούς. Ποταμὸς δὲ ἐκπορεύεται ἐξ Εδὲμ, ποτίζων τὸν παράδεισον. ἐκεῖθεν μετὰ τὸ ποτίσαι, μερίζεται εἰς τέσσαρας ἀρχάς· εἰς τὸν Τίγριν, εἰς τὸν Νεῖλον, εἰς τὸν Εὐφράτην, εἰς τὸν ἐν τῇ γραφῇ λεγόμενον Φεισὼν, ὃν νῦν λέγουσι Δανούβιν. βλέπε μέγεθος ποταμοῦ μεριζομένου εἰς τέσσαρας· καὶ ὁ

B τοιοῦτος μόνον ἀρδεύει τὸν παράδεισον. διὰ τί τοιοῦτος; μόνος ἦν Αδὰμ, τίς χρεία ἦν τοσούτου; ἀλλ᾽ οὐχ ἑνὶ μόνῳ ἐγένετο, ἀλλὰ τοῖς πέρασι τῆς οἰκουμένης ἡτοιμάζετο, Πατριάρχαις, Αποστόλοις, Εὐαγγελισταῖς, Μάρτυσιν, Ομολογηταῖς, Αγίοις, Πιστοῖς, Ορθοδόξοις εὐσεβῶς πολιτευομένοις, πᾶσι τοῖς Δικαίοις. εἰ γὰρ τῷ λῃστῇ ἐν μιᾷ ὥρᾳ ὁμολογήσαντι τὸν παράδεισον ὁ Σωτὴρ ἐπηγγείλατο, λέγων, Σήμερον μετ᾽ ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ· ὁ κοπιάσας ἐκ νέας ἡλικίας Αβραὰμ, Ισαὰκ, Ιακὼβ, οἱ ἐκ τούτου Πατριάρχαι.... καὶ περὶ τούτων πάντων κληρονομεῖ ὁ λῃστὴς τὸν παράδεισον. ποιεῖ οὖν ὁ Θεὸς τὰ ἔργα, οὐ πρὸς τὸ φαινόμενον, ἀλλὰ πρὸς τὸ

C προσδοκώμενον. διὰ τί τοσοῦτον πλάτος γῆς ἐποίησε; διὰ τὸν Αδὰμ, ἢ διὰ τοὺς νῦν κατοικοῦντας;

Εκεῖθεν ἀφορίζεται εἰς τέσσαρας ἀρχάς. οὐκ εἶπεν, Εἰς τέσσαρα ἁπλώματα, ἀλλ᾽ ἀρχάς, τουτέστι πηγάς. ὄνομα τῷ ἑνὶ Φεισὼν, ὃν ἀρτίως εἰρήκαμεν. εἶτα ὁ Γηὼν. οὗτός ἐστιν ὁ Νεῖλος. Γηὼν τὸ ἀρχαῖον αὐτοῦ ὄνομα. μαρτυρεῖ Ιερεμίας, λέγων, Τί σοι καὶ τῇ ὁδῷ Αἰγύπτου, τοῦ πιεῖν ὕδωρ Γηών; ἐνταῦθα πρόσεχε. νόμισον τοῦτον εἶναι τὸν παράδεισον. ἃ γὰρ ὄψει μᾶλλον, ἢ λόγῳ παραδίδοται. περιέρχεται ποταμὸς πολὺς, πλούσιον νᾶμα ἔχων, καὶ ἀρδεύων τὸν παράδεισον. ἐκεῖθεν φέρεται εἰς ὑπόνομόν τι χάος, καὶ δύνει ὑπὸ γῆν ἄπειρον ὁδὸν, ὡς οἶδεν ὁ στρώσας Δεσπότης· καὶ λανθάνει ἐπὶ πολὺ τὸ ῥεῦμα, καὶ εἰς διαφόρους τόπους ἀναδίδοται, καὶ εὑρίσκεται ὁ μὲν εἰς τὴν Αἰθιοπίαν, ὁ δὲ εἰς δύσιν, ὁ δὲ εἰς ἀνατολὴν, τοῦ Θεοῦ οὕτω δι᾽ ὑπονόμου ἕλκοντος τὸ ῥεῦ-

D μα, καὶ ποιοῦντος ξένας πηγὰς τῷ πρώτῳ ποταμῷ. διὰ τί δὲ τοῦτο; ἵνα μὴ τοῖς ἴχνεσι τῶν ποταμῶν ἀκολουθοῦντες εὕρωσι τὸν παράδεισον· ἵνα μὴ ᾖ τοῖς ἀνθρώποις κατάληπτος. εἰ γὰρ ἦν ὁδεῦσαι, οὐδεὶς ἂν ηὗρε πρὸ τῶν πλουσίων τὸν παράδεισον. ἀλλ᾽ ὁ Θεὸς ἀπέκλεισε καὶ πένησι καὶ πλουσίοις, ἵνα ἀρετῇ μόνον εὕρωσι τὴν ὁδόν. πόσα ἔκαμον Πατριάρχαι, Προφῆται, Αγιοι ζηλοῦντες τὸν παράδεισον, καὶ οὐχ εὗρον; ὁ λῃστὴς τὴν ὁδὸν οὐχ ὁδεύσας, ἀλλὰ πιστεύσας, ἀληθῶς εὗρε τὴν ὁδὸν τὸν λέγοντα, Εγώ εἰμι ἡ ὁδός. εὗρε τὸν παράδεισον, ὃν ἀπέκλεισεν ἡ παρακοὴ τοῦ πρώτου ἀνθρώπου.

Ζητῶ δὲ τὴν αἰτίαν, διὰ τί ὁ Ιστοριογράφος

μνημονεύσας τοῦ πρώτου ποταμοῦ, εἶπεν ὅτι Ἐκεῖ γίνεται τὸ χρυσίον τὸ καλὸν, ὁ ἄνθραξ, καὶ ὁ λίθος ὁ πράσινος. εἰ ὅλως ἐχαρακτήριζε τὴν οἰκουμένην, ἔλεγεν τὰ ἐν ἑκάστῃ χώρᾳ γινόμενα καλὰ, τοὺς σμαράγδους, ὑακίνθους, ποῦ τὸ τοπάζιον; ποῦ αἱ διάφοραι τῶν ὅλων ὕλαι. ἀλλ' ἐπιλέγεται χρυσίον καὶ δύο λίθους, τὰς ἀπαρχὰς τῆς ἱερωσύνης, ἐπειδὴ ὁ ἱερεὺς ἐφόρει πέταλον χρυσοῦν, ᾧ ἐπεγέγραπτο τὸ τοῦ Θεοῦ ὄνομα. καὶ δώδεκα λίθοι ἦσαν ἐπὶ τοῦ στήθους τοῦ ἱερέως, σάρδιον, τοπάζιον, σμάραγδος, ἄνθραξ, σάπφειρος, ἴασπις, λιγύριος, ἀχάτης, ἀμέθυστος, χρυσόλιθος, βηρύλλιον, ὀνύχιον. ἐκ τῶν δώδεκα λίθων τούτων ὁ πράσινος ἀφώρισται τῇ ἱερατικῇ φυλῇ· ὁ ἄνθραξ τῇ βασιλικῇ. διὰ τί; ἐπειδὴ πυρὸς ἴδιον τὸ καίειν καὶ φωτίζειν, καὶ βασιλέως ἴδιον εὐεργετεῖν καὶ κολάζειν. τίθησι τὸν Ῥουβὶμ τὴν πρώτην φυλὴν ἐν τῷ σαρδίῳ, τὸν Συμεὼν ἐν τῷ τοπαζίῳ, τὸν Λευὶ ἐν τῷ πρασίνῳ λίθῳ· τὸν Ἰούδαν, ἐξ οὗ ὁ Χριστὸς, ἐν τῷ ἄνθρακι, τῷ πυρί. ἀμέλει Ἡσαΐας, μετὰ πολλοὺς χρόνους λέγει τῇ Ἱερουσαλὴμ, Ἐπὶ τῶν χειρῶν μου ἐζωγράφησά σου τὰ τείχη, καὶ ἐνώπιόν μου εἶ διαπαντός. ἰδοὺ ἑτοιμάζω ἄνθρακα τὸν λίθον σου, τὸν Σωτῆρα λέγων. Ἰδοὺ γὰρ, φησὶ, τίθημι ἐν Σιὼν λίθον ἀκρογωνιαῖον, ἐκλεκτὸν· καὶ ὁ πιστεύων ἐπ' αὐτῷ οὐ μὴ καταισχυνθῇ. ὁ τοίνυν ἄνθραξ ἀφώρισται τῇ βασιλικῇ φυλῇ, ὁ πράσινος τῇ ἱερατικῇ. τὸ γὰρ εὐεργετεῖν καλῶς, τῆς ἱερωσύνης.

Ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ ἐκείνου ἀφορίζονται τέσσαρες πηγαὶ ποταμῶν. διὰ τί οὖν τὸ ὕδωρ αὐτῶν οὐκ ἴσον; ζητοῦσι γὰρ οἱ φιλομαθεῖς, εἰ ἀπὸ ἑνὸς ποταμοῦ, ἢ μιᾶς πηγῆς, διὰ τί οὐ μία ποιότης πάντων; τί οὖν ἐστι; μεταλαμβάνουσι τῆς γῆς καὶ τῆς ποιότητος τῶν τόπων, δι' ὧν παρέρχονται. ὥσπερ καὶ αὐτὸ τὸ ὕδωρ μίαν μὲν ἔχει φύσιν καὶ ποιότητα· ἀλλ' ἐὰν συμβρέξῃ ἀψίνθιον ἄλλην ποιότητα ποιεῖ, ἐὰν ἄνηθον ἄλλην, πήγανον ἄλλην. καὶ ἡ μὲν φύσις, μία, αἱ δὲ ὗλαι μεταποιοῦσιν. οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ποταμῶν, ἐπειδὴ διὰ ξένων ὁδεύουσι τόπων, ὁ μὲν διὰ γῆς ἑτέραν ἐχούσης ποιότητα, ὁ δὲ δι' ἑτέρας, ποιοῦνται τοῖς τόποις.

Ἐπεὶ δὲ τῇ θέσει τῶν τόπων ἐποίωσε τοὺς ποταμοὺς, λοιπὸν ποιεῖ ἐν τῷ παραδείσῳ πᾶν δένδρον καλὸν εἰς ὅρασιν, καὶ ὡραῖον εἰς βρῶσιν. παρανεῖλε τοῦ παραβάτου τὴν ἀπολογίαν. ἐπειδὴ γὰρ περὶ τῆς γυναικὸς εἶπεν, Ὅτι εἶδεν ἡ γυνὴ τὸ ξύλον ὅτι καλὸν εἰς ὅρασιν, καὶ ὡραῖον εἰς βρῶσιν, ἵνα μή τις νομίσῃ ὅτι παρὰ τὰ ἄλλα ξύλα ἐκεῖνο μόνον ἦν εὐπρεπὲς, ταύτην τὴν ἀρετὴν ἐμαρτύρησε πᾶσιν, ὅτι ὡραῖα ἦν τῇ ὄψει καὶ καλὰ σφόδρα· ἵνα μάθῃς ὅτι οὐ δι' ἔνδειαν παρέβη, ἀλλ' ἀφθονίαν ἔχων ἐξετράπη.

A ubi primi fluminis meminit, dixerit, *Ibi est aurum bonum, & carbunculus & lapis prasinus.* Si prorsus terrarum orbem describeret, necesse erat ut in qualibet provincia, quæ bona occurrunt referret, smaragdos, hyacinthos, quo loco topazium, quo diversa metalla ac materia lignaque enascantur. Aurum tantùm duosque lapides assumit, Sacerdotij primitias, eo quod Sacerdos laminam auream gestabat, cui inscriptum erat nomen Dei. Erant duodecim Lapides supra Sacerdotis pectus, Sardius, Topazius, Smaragdus, Carbunculus, Sapphirus, Iaspis, Ligurius, Achates, Amethystus, Chrysolithus, Beryllus, Onychinus. Ex his B duodecim Lapidibus, Prasinus lapis Sacerdotali tribui addictus erat; Carbunculus, Regiæ. Quid ita? Quod ignis proprium est urere & illuminare; Regisque proprium est benefacere & delicta punire. Rubem primam tribum in Sardio ponit, Symeonem in Topazio, Levi in lapide Prasino: Iudam, ex quo ortus est Christus, in Carbunculo, id est, igni. Denique Esaias longis retro temporibus Ierusalem in hæc verba alloquitur. *In manibus meis depinxi muros tuos, & in conspectu meo es semper. Ecce praparo Carbunculum lapidem tuum*; sic vocans Salvatorem. *Ecce* enim, inquit, *ponam in Sion lapidem angularem, electum: qui credit in eum non confundetur.* Carbunculus igitur Regiæ tribui addictus erat; Prasinus, Sacerdotali, quod C bene facere Sacerdotij est.

Gen. 2. 12.

Aurum & lapides Moses memorati.

Exod. 28.16

Isai. 49 16. & 59. 12.

Isai. 28.16.

A fluvio illo separantur quatuor fontes & capita fluminum. Quid igitur causæ est cur eorum aqua non ipsa eadem parisque bonitatis? Quærunt enim solertes veri indagatores, Si ab uno fluvio sunt, aut uno fonte, quidni una omnium qualitas sit? Quid igitur dicamus? Nempe ex terra imbuuntur, ac afficiuntur locorum qualitate, per quæ transeunt. Vti & ipsa aqua, cùm una prædita sit indole ac qualitate; aliam reddit qualitatem si absinthium, aliam si anethum, aliam si ruta illi infundatur. Ac natura quidem, una est; sed materiæ transmutant: Sic quoque in fluminibus, quod longè per peregrina loca serpunt atque decurrunt, aliis aliisque affecta qualitatibus, illis variè imbuuntur.

Aquarum diversitas ex locorum situ & qualitate.

D Vbi itaque ex locorum situ flumina qualitate imbuerat, postremò creat in paradiso, *omne lignum pulchrum visu, & ad vescendum suave.* Transgressoris excusationem occupatò sustulit. Quod enim dixit de muliere, *Vidit mulier lignum, quod esset pulchrum visu, & ad vescendum suave*; ne quis existimaverit, lignum hoc præter reliqua unum elegans extitisse, eandem cunctis præstantiam asserit atque virtutem; quod nimirum aspectu delectabilia, ac valde pulchra erant: ut noveris, non ulla penuria transgressum esse, sed cùm omni affluentia potiretur descivisse.

Gen. 2. 19.

Gen. 3. 6.

Paradisi arbores pulchræ omnes.

Gen. 2. 9.

Et lignum, inquit, vitæ in medio paradisi; & lignum scientiæ boni & mali. Triplex lignorum differentia. Alia data illi sunt, ut viveret; alia, ut bene viveret; alia, ut semper viveret. Erat unde viveret, ex quibus vescendi licentia illi facta esset: erat unde bene viveret, quibus illi interdictum erat. Licebat enim bene, exque ratione ac virtute vivere, tangendo quibus interdictum non erat, & non tangendo, quibus interdictum erat. Hoc enim bene, exque virtute vivere est, Deo morem gerere. Positum erat lignum vitæ in medio paradisi, tanquam præmium; lignum scientiæ, ut palæstra, ut exercitamentum. Ac vide miraculum. Paradisi ligna omnia, ubique in circuitu vernantia, ubique pomis scatentia: duo duntaxat in medio, gymnasium ac stadium erant: quæ in circuitu erant, cibum ministrabant. Verùm, quæ de transgressione, deque ligno tractatio est, in aliud reservetur tempus; Ad propositum quod attinet.

Triplex lignorum, ad victum; ad virtutis exercitiū, ad præmium.

Gen. 2. 19.

Adducit Dominus omnia animalia ad Adamum. Audiant Hæretici. Nec mireris, si per singulas dictiones, ac voces singulas adversus Hæreticos sermo intenditur. Per omnem enim occasionem reprehenduntur, qui adversus glorificatum regnum extolluntur. *Lapis de pariete clamat*; non dico Verbum ex Scriptura, *Iota unum, aut unus apex*, Hæreticos irreprehensos non sinunt. Omnibus reprehenduntur, qui negant omnium Dominum. Animum igitur attende. Erat videre inauditum novumque spectaculum; Adamum sedentem, Deumque famuli quasi obsequio ad Adamum adducentem. *Adduxit enim Deus animalia.* Hîc mihi non dictionem ac verba, sed sententiam specta. Cogita Deum stare, ac Adamum explorare. Produxit Deus omnia: Dicit Adamo, verbi gratia, Quid tibi videtur hunc vocandum esse? isque ad eum, Vocetur Leo. Sanxit Deus, inquit, ut dicatur Leo. Hic verò quid? Taurus appelletur. Bene statuisti. Similiter singulorum nomina Deus approbavit. Dicit enim Scriptura, *Adduxit ea ad Adam, ut videret quid vocaret ea. Et omne quod vocavit Adam hoc est nomen ejus.* Vide, Quod ad imaginem eum creaverat, voluit & honorem in conspectum proferre, ac ostendere, verè eum imaginem sapientiæ ferre.

Habac. 2. 11. Matth. 5. 18.

Indicta animalibus nomina, Deo Adamum erudiente.

Ac vide miraculum. Deus sibi ipse nomina ante designaverat. Volebat verò ut per imaginem monstraretur, Adami sensa Dei decretis consentire. Denique ut ostenderet Scriptura, hæc, quæ Adamus imposuit nomina, Deum præfiniisse, ait, *Et omne quod vocavit Adamus, hoc est nomen ejus:* ac si dicat, Præfinitum erat, Deus decreverat. Verùm ad propositum revertamur. Stetit Adam, Deusque illi animalia adduxit, nec ulla violatur injuria, quod Dominus servo adducit. Sit verò

Adami claritas, nominum illa impositione.

A Καὶ τὸ ξύλον, φησὶ, τῆς ζωῆς ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου, καὶ τὸ ξύλον τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρόν. τρεῖς διαφοραὶ ξύλων· τὰ μὲν ἐδόθη αὐτῷ, ἵνα ζῇ· τὰ δὲ, ἵνα εὖ ζῇ· τὰ δὲ, ἵνα ἀεὶ ζῇ. εἶχεν οὖν τὸ ζῆν, ἐξ ὧν ἐπέτρεψεν· εἶχε τὸ εὖ ζῆν, ἐξ ὧν ἐκώλυσεν. ἦν γὰρ εὖ ζῆσαι ἁπτόμενον μόνον ὧν οὐκ ἐκώλυσε, μὴ ἁπτόμενον δὲ ὧν ἐκώλυσε. τοῦτο ἦν τὸ εὖ ζῆσαι, τῷ Θεῷ πειθαρχῆσαι. ἔκειτο τὸ ξύλον τῆς ζωῆς ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου, ὥσπερ βραβεῖον· τὸ ξύλον τῆς γνώσεως, ὡς πάλαισμα, ὡς γυμνάσιον. φυλάξας τὴν ἐντολὴν ἐπὶ τούτῳ τῷ ξύλῳ, λαμβάνεις τὸ βραβεῖον. καὶ B ὅρα τὸ θαυμαστόν. ὅλα τὰ ξύλα τοῦ παραδείσου, κύκλῳ πανταχοῦ κομῶντα, πανταχοῦ βρύοντα· τὰ δύο μόνον ἐν μέσῳ, γυμνάσιον ἦν καὶ στάδιον· τὰ κύκλῳ, τροφὴ ἦν. ἀλλ' ὁ τῆς παραβάσεως καὶ τοῦ δένδρου λόγος ἑτέρῳ ταμιευέσθω καιρῷ· τὸ δὲ προκείμενον.

Ἄγει ὁ Θεὸς τὰ ζῶα ὅλα πρὸς τὸν Ἀδάμ. ἀκουέτωσαν οἱ Αἱρετικοί. καὶ μὴ θαυμάσῃς, εἰ δι' ἑκάστης λέξεως καὶ δι' ἑκάστης φωνῆς ὁ πρὸς τοὺς Αἱρετικοὺς ἀποτείνεται λόγος. διὰ πάσης γὰρ προφάσεως κατηγοροῦνται οἱ κατὰ τῆς βασιλείας τῆς δεδοξασμένης ἐπαιρόμενοι. λίθος ἐκ τοῦ τοίχου βοᾷ, οὐ λέγω, Λόγος ἀπὸ γραφῆς, C Ἰῶτα ἓν, ἢ μία κεραία οὐ παραλιμπάνει τοὺς Αἱρετικοὺς ἀμέμπτους. διὰ πάντων κατηγοροῦνται, οἱ τὸν πάντων Δεσπότην ἀρνούμενοι. πρόσεχε τοίνυν. ἦν ἰδεῖν θέαμα ξένον, τὸν Ἀδὰμ ἑστῶτα, καὶ τὸν Θεὸν ὡς ὑπηρέτην προσάγοντα τῷ Ἀδάμ. Ἤγαγε γὰρ ὁ Θεὸς τὰ ζῶα. οὐδὲ πρόσεχε μὴ τῇ λέξει, ἀλλὰ τῇ ἐννοίᾳ. ἐννόησον τὸν Θεὸν ἑστῶτα, καὶ τὸν Ἀδὰμ δοκιμάζοντα. παρήγαγεν ὁ Θεὸς ὅλα· λέγει τῷ Ἀδὰμ, φέρε εἰπεῖν, Τί σοι δοκεῖ κληθῆναι τοῦτον; καλείσθω λέων. λέων, φησὶν, ὁ Θεὸς ἐτύπωσεν. εἶτα οὗτος τί, ταῦρος καλείσθω. καλῶς ἔταξας. ὁμοίως τῶν καλουμένων, ἕκαστον ὁ Θεὸς ἐσφράγισε. λέγει γὰρ ἡ γραφὴ, Ἤγαγεν αὐτὰ πρὸς D τὸν Ἀδὰμ, ἰδεῖν τί καλέσει αὐτά. καὶ πᾶν ὃ ἐκάλεσεν Ἀδὰμ, τοῦτο ὄνομα αὐτῷ. βλέπε· ἐπειδὴ ἐποίησεν αὐτὸν κατ' εἰκόνα, ἠθέλησεν εἰς ὄψιν προσενέγκαι καὶ τὴν τιμὴν, καὶ δεῖξαι ἀληθῶς ὅτι φέρει τὴν εἰκόνα τῆς σοφίας.

Καὶ βλέπε τὸ θαυμαστόν. ὁ Θεὸς προετύπωσεν ἑαυτῷ τὰ ὀνόματα· ἐβούλετο δὲ δειχθῆναι διὰ τῆς εἰκόνος, ὅτι συμφωνεῖ τοῦ Ἀδὰμ τὰ δόγματα τοῖς τοῦ Θεοῦ βουλήμασιν. ἀμέλει βουλομένη ἡ γραφὴ δεῖξαι ὅτι ταῦτα, ἃ ἔθηκεν, ὁ Θεὸς προώρισε, φησὶ, Καὶ πᾶν ὃ ἐκάλεσεν Ἀδὰμ, τοῦτο ὄνομα αὐτοῦ· ἀντὶ τοῦ, προώριστο τοῦτο, ὁ Θεὸς ἐδόξασεν. ἀλλ' εἰς τὸ προκείμενον ἐπανέλθωμεν. εἱστήκει ὁ Ἀδὰμ, καὶ ὁ Θεὸς προσήγαγεν αὐτῷ τὰ ζῶα, καὶ οὐχ ὑβρίζεται προσάγων τῷ δούλῳ ὁ Δεσπότης. Ε

A ἐὰν ἀκούσωσιν Αἱρετικοὶ, ὅτι Χριστὸς ἡμᾶς προσάγει τῷ Πατρὶ, εὐθέως λέγουσιν, Ὁρᾷς ὅτι δοῦλός ἐστιν; ἤγαγεν αὐτὰ πρὸς τὸν Ἀδὰμ, εἱστήκει ὁ δοῦλος κρίνων, καὶ ὁ Δεσπότης προσάγων. καὶ ὁ Θεὸς μὲν τῷ Ἀδὰμ προσάγων οὐχ ὑβρίζεται· Χριστὸν δὲ ἐὰν ἀκούσωσι προσάγοντα τῷ Πατρὶ, εἰς ὑπηρέτου τάξιν ἕλκουσιν. ἐὰν εἴπῃ ὁ Σωτὴρ, Οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα, εἰ μὴ δι᾽ ἐμοῦ, εὐθέως οἱ Αἱρετικοὶ ὀρθὰ τὰ ὦτα, μᾶλλον δὲ στρεβλά. τῷ Ἀδὰμ προσάγων ὁ Θεὸς τὰ ζῶα, οὐκ ἔστιν αὐτοῦ ὑπηρέτης· Θεὸς Θεῷ ἐὰν προσαγάγῃ, ὑπηρέτου τάξιν ἔχει; ἵνα δὲ μὴ θρέψῃ σου τὴν νόσον ἡ ἄγνοια τῶν λόγων, ἐγὼ οἶδα καὶ Υἱὸν προσάγοντα τῷ Πατρὶ, καὶ τὸν Πατέρα τῷ Υἱῷ. καὶ γὰρ εἰπὼν, Οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα, εἰ μὴ δι᾽ ἐμοῦ· ὁ αὐτὸς πάλιν, Οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς B με, εἰ μὴ ὁ Πατήρ μου ὁ οὐράνιος ἑλκύσῃ αὐτόν.

Ἀλλ᾽, ὅπερ ἔφθην εἰπεῖν, οἶδα προειρηκώς. ἀλλὰ συγγενὲς τῇ ὑποθέσει τὸ ῥῆμα. συμβαίνει δὲ τότε μὴ ἀκηκοέναι, διὸ καὶ νῦν λέγω. ἐννόησον πόσα ἐστὶ τὰ τετράποδα. ἀλλ᾽ ἐννόησον τὰ ἥμερα, τὰ ἄγρια, τὰ ἐν ὄρεσι, τὰ ἐν πεδίοις, τὰ ἐν Γαλλίαις, τὰ ἐν Ἰνδίᾳ, τὰ ἐν ὅλοις τοῖς κλίμασι τῆς οἰκουμένης πάλιν ἑρπετὰ, τὰ γένη, τὰ εἴδη· τὰ πετεινὰ ὅλα, τὰ νηκτὰ ὅλα, τὰ ἐν θαλάσσῃ, τὰ ἐν λίμναις, τὰ ἐν ποταμοῖς. ὅλα ταῦτα παρήγαγετο, καὶ ἑκάστῳ ὄνομα ἐπίθει ὁ Ἀδὰμ, καὶ ὁ Θεὸς οὐκ ἀντεῖπεν, ἀλλ᾽ ἐνέμεινε. μυριάδες ὀνομάτων, καὶ στοιχεῖ ὁ Θεός. ἓν ὄνομα λέγει ὁ Θεὸς, μαρτυρῶν ἐξ οὐρανοῦ, C Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου, καὶ παραγράφονται Αἱρετικοὶ τὴν φωνὴν ἑνὶ ὀνόματι μαρτυρήσασαν, ἐκείνην τὴν ἁγίαν φωνὴν μυρία ὀνόματα δεξαμένην καὶ μὴ παραχαράξασαν.

Προσηνέχθη τὰ ζῶα, καὶ ὠνομάσθη. λοιπὸν εἱστήκει ὡς βασιλεύς. ὥσπερ ἐὰν στρατευθῶσι, σφραγῖδι βασιλικῇ σημειοῦνται· οὕτως ἐπειδὴ ἔμελλεν αὐτῷ τὴν δεσποτείαν παραδιδόναι, ποιεῖ ὀνόματα θεῖναι, ὡς δεσπότην. ὀνόματα γὰρ οὐ τίθησιν, ἢ δεσπότης μόνος, καὶ πατήρ. πρόσεχε τῶν ὀνομάτων ἃ μὲν ἔθηκεν ὁ Θεὸς, ἃ δὲ ὁ Ἀδάμ. καὶ ὁ μὲν Θεὸς ἐκάλεσεν οὐρανὸν, γῆν, θάλασσαν, στερέωμα, ἡμέραν, φῶς, νύκτα, καρπὸν, βοτάνην, χόρτον, ξύλα· τὰ κτήνη δὲ καὶ τὰ πετεινὰ ὁ Ἀδὰμ εἶπε, ταῶνα, ἀετὸν, μόσχον, πρόβατον. οὗτος τὰ εἴδη, ἐκεῖνος τὰ γένη, ἵνα μὴ D ψεύσηται τὸ ῥῆμα τοῦ εἰπόντος, Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ᾽ εἰκόνα ἡμετέραν.

Ὁ Θεὸς ὀνόματα τίθησι τοῖς φωστῆρσι, τὴν Ἄρκτον, τὸν Ὠρίωνα, τὴν Πλειάδα, τὸν Ἑσπερον, τὸν Φωσφόρον. ταῦτα πάντα ὁ Θεὸς ὠνόμασε. μαρτυρεῖ Δαβὶδ, λέγων, Ὁ ἀριθμῶν πλήθη ἄστρων, καὶ πᾶσιν αὐτοῖς ὀνόματα καλῶν. Θεὸς ὀνοματοποιεῖ τὰ ἄνω, Ἀδὰμ τὰ ἐπὶ γῆς. καλεῖ ὁ Θεὸς οὐρανὸν, γῆν, πάντα τὰ ἄλλα· καλεῖ τὸν Ἀδὰμ, πῦρ, ἄνθρωπον. ὁ Ἀδὰμ τί καλεῖ; ὄνομα τοῖς κτήνεσι, τοῖς ἑρπετοῖς, τοῖς θηρίοις. καλεῖ ὄνομα ξένον ὁ Ἀδὰμ,

A audierint Hæretici, Christum nos Patri adducere, statim aiunt, Vides servum esse? Adduxit ea ad Adamum. Stetit servus judicio fungens, Dominus adducens. Ac Deus quidem Adamo adducens injuria non afficitur; Christum verò ut audierint Patri adducere, in servi classem trahunt. Vbi dixerit Salvator, *Nemo venit ad Patrem nisi per me*, mox Hæretici arrectis hiant auribus, seu potius perversis. Deus adducendo Adamo animalia, non est servus: Deus Deo si adduxerit, in servi ordinem cogis? Ne verò Scripturarum ignorantia tuum morbum alat, novi ego & Filium Patri adducere, & Patrem Filio. Etenim cùm dixisset, *Nemo venit ad Patrem, nisi per me*; idem rursus, ait B *Nemo venit ad me, nisi Pater meus cælestis traxerit eum.*

Ariano rũ explosa cavillatio.

Ioan. 14. 6.

Ioan. 6. 44.

Verùm, quod dicebam, novi me jam antè dixisse. At verbum affine argumento est. Contigit verò fortè tunc non audisse; ideo nunc quoque dico. Cogita quàm multa quadrupeda. Cogita quæ secura sunt & mansueta, quæ agrestia ac fera, quæ in montibus, quæ in campis, in Galliis, in India, in cunctis orbis regionibus ac provinciis. Rursus reptilia, genera, species: volatilia omnia; cuncta natatilia, quæ in mari, in stagnis, in fluviis. Cuncta hæc adducebantur, ac singulis Adamus nomen imponebat, nec Deus contradixit, sed acquievit. Multa nominum millia, & Deus acquiescit: Vnum Deus nomen loquitur, de cœlo testimonium perhibens, C *Hic est Filius meus*, proscribuntque Hæretici vocem, uni nomini testimonium perhibentem; vocem illam sanctam, quæ innumera suscepit nomina nullumque antiquavit.

Matth. 3. 17.

Adducta sunt animalia, eisque imposita nomina. Iam ut Rex stetit. Quemadmodum enim conscribendo milite, Regio signaculo notantur: sic quia dominium Adamo traditurus erat, imponere eum nomina quasi dominum facit. Nomina enim non nisi dominus, ac pater imponit. Attende, Nominum alia Deus imposuit, alia Adamus. Ac Deus quidem vocavit Cœlum, Terram, Mare, Firmamentum, Diem, Lucem, Noctem, Fructum, Herbam, Fœnum, Ligna. Pecora verò ac volatilia appellavit Adamus, Pa- D vonem, Aquilam, Vitulum, Ovem. Hic species, ille genera, ne falsum esset verbum quod ait, *Faciamus hominem ad imaginem nostram.*

Adamus Rex imponens nomina.

Alia à Deo, alia ab ipso imposita.

Deus luminaribus nomina imponit, Vrsam, Orionem, Pleiadem, Vesperum, Luciferum. Cuncta hæc Deus nominavit. Testis est David, dicens, *Qui numerat multitudinem siderum, & omnibus eis nomina vocat.* Deus cœlestibus nomina imponit, homo his quæ in terra existunt. Vocat Deus Cœlum, Terram, cuncta alia: vocat Adamum, Ignem, Hominem. Adamus verò quid vocat? Imponit nomen jumentis, reptilibus, bestiis. Novum Adamus nomen

Psal. 146. 4.

vocat, Os, Carnem, de muliere loquens, A *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne*
Gen. 2. 23. *mea.* Deus enim cùm ipsum formavit, non dixit, Ex ossibus & carne formasse. Rursus dicit Deus, *Masculus*; hic dicit, *Vir*: Deus dicit, *Fœmina*; hic dicit, *Mulier seu uxor.* Quodque dignum admiratione, quandoquidem plenus erat Spiritu
Adamus absolutus Propheta
sancto, ac necdum miser trangressus erat, sed gratia abundabat, prophetia, quam nudius tertius coram vestra Charitate dividebam, in eo tota erat. Noverat enim præterita, noverat præsentia atque futura. Quomodo enim quæ erant in corpore videbat? Os foris non paret: sed quia Spiritum habebat, ait, *Hoc nunc os ex ossibus meis.* Vnde noverat, nisi Spiritus sanctus revelaverat? Cur igitur primùm os, ac tum caro? Quod primùm B costam ex illo tulit. *Hæc*, inquit, *vocabitur Mulier, quia de viro sumpta est.* Vaticinatur præterita, locutus est præsentia, dicit futura.

Gen. 2. 24. *Quamobrem relinquet homo patrem suum & matrem.* Necdum nuptiæ, & unde pater & mater? Audiant rursus Hæretici. Voluit Deus Adamo uxorem con-
Gen. 2. 21. dere. *Immisit exstasim in Adamum, & obdormivit.* Omne Dei verbum prima conditione, naturæ regula extitit. Docuit primi exemplo, quomodo suscepta proles
Adæ exstasis.
ab homine dividi debeat. Immisit Deus somnum in Adamum. Rem miram! tempus dicit, quo matrimonium agitur. Somnus exstasis (quasi mentis excessum di- C cas) vocatur, quod illo homo quasi extra se constituitur. Intus anima est, & non est intus. Non sentit, non intelligit, audiens non audit. Velut hodie dicimus, Exstasi usus est; quod se negotiis subduxit: sic anima cùm sensibus excesserit, in exstasi existit. *Et obdormivit*, inquit, *& tulit Deus unam ex costis eius.* Hæc sciscitemur ab Hæreticis; Quomodo tulit Deus? quomodo Adamus dolorem non sensit? quomodo non indoluit? Si vel pilus è corpore vellatur, dolemus; quamvis alto quis sopore teneatur, doloris vi expergiscitur, qui dormit: tantum tollitur membrum, tanta costa discerpitur, nec dormiens à D somno excitatur. Non vi avulsit, ut à somno excitaret, non discerpsit: verùm
Abblata ei costa nullo doloris sensu.
Scriptura ut artificis celeritatem ostenderet, *Tulit*, inquit. Solutæ, sunt compages, & non sensit. Tulit costam, sicut tulerat pulverem. Ergo si alius esset qui compegerat, alius qui solvisset, pugna esset. Sin autem qui colligaverat, soluit; jucundè nimirum ac sensu quodam voluptatis soluit.

Tulit costam, & replevit pro ea carnem. Vnde replevit? Num ex reliquo traxit corpore? Atqui corpus omne quod trahitur ac distenditur, rarescit ac substilius fit. Quomodo replevit? De corpore loquimur, & non intelligimus; de Deo loqui-
Gen. 2. 22. mur, & curiosius indagamus. *Et ædificavit Dominus, costam, quam tulerat de*

ὀστοῦν, σάρκα, περὶ τῆς γυναικὸς λέγων, Τοῦτο νῦν ὀστοῦν ἐκ τῶν ὀστῶν μου, καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός μου. ὁ γὰρ Θεὸς ὅτε αὐτὸν ἔπλασεν, οὐκ εἶπεν, ὅτι ἐξ ὀστέων αὐτὸν ἔπλασε καὶ σαρκός. πάλιν ὁ Θεὸς λέγει, ἄῤῥεν· οὗτος λέγει, ἀνήρ· Θεὸς λέγει, θῆλυ· οὗτος λέγει, γυνή. καὶ τὸ θαυμαστὸν, ἐπειδὴ Πνεύματος ἁγίου ἐπεπλήρωτο, καὶ οὐδέπω ἦν παραβεβηκὼς ὁ ἄθλιος, ἀλλ' ἔγεμε χάριτος, ἡ προφητεία, ἣν διεῖλον πρὸ ἡμερῶν ἐπὶ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, ὅλη ἦν ἐν αὐτῷ. ᾔδει γὰρ τὰ παρελθόντα, ᾔδει τὰ ἐνεστῶτα, καὶ τὰ μέλλοντα. πῶς τὰ παρόντα εἶδεν ἐν σώματι; ἔξωθεν ὀστοῦν οὐ φαίνεται· ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ Πνεῦμα εἶχε, λέγει, Τοῦτο νῦν ὀστοῦν ἐκ τῶν ὀστῶν μου. πόθεν ᾔδει, εἰ μὴ Πνεῦμα ἅγιον ἀπεκάλυψε; διὰ τί οὖν πρῶτον ὀστοῦν, καὶ τότε σάρξ; ἐπειδὴ πρῶτον πλευρὰν ἔλαβεν ἐξ αὐτοῦ. Αὕτη, φησὶ, κληθήσεται γυνὴ, ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἐλήφθη αὕτη. προφητεύει τὰ παρελθόντα, εἶπε τὰ παρόντα, λέγει τὰ μέλλοντα.

Αντὶ τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα. οὐδέπω γάμος, καὶ πόθεν πατὴρ καὶ μήτηρ; πάλιν ἀκουέτωσαν Αἱρετικοί. ἠθέλησεν ὁ Θεὸς ποιῆσαι τῷ Αδὰμ τὴν γυναῖκα. ἐπέβαλεν ἔκστασιν ἐπὶ τὸν Αδὰμ, καὶ ὕπνωσε. πᾶν ῥῆμα Θεοῦ κεφάλαιον, κανὼν ἐγένετο τῆς φύσεως. ἐπαίδευσεν ἀπὸ τοῦ πρώτου, πῶς δεῖ ἀπομερίζεσθαι ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου τὸ πλάσμα. ἐπέβαλεν ὁ Θεὸς τῷ Αδὰμ ὕπνον. θαυμαστὸν πρᾶγμα· τὸν καιρὸν λέγει, καθ' ὃν ὁ γάμος. ὕπνος ἔκστασις λέγεται, ἐπειδὴ καὶ ὥσπερ ἔξω αὐτοῦ γίνεται ὁ ἄνθρωπος. ἔσω ἡ ψυχὴ, καὶ οὐκ ἔσω ἐστίν. οὐκ αἰσθάνεται, οὐ νοεῖ, ἀκούουσα οὐκ ἀκούει. ὥσπερ σήμερον λέγομεν, Εκστάσει ἐχρήσατο, ἐξ τῶν πραγμάτων γενόμενος· οὕτως ἡ ψυχὴ ὅταν ἔξω γένηται τῶν αἰσθήσεων, ἐν ἐκστάσει ἐστί. καὶ ὕπνωσε, φησὶ, καὶ ἔλαβεν ὁ Θεὸς μίαν τῶν πλευρῶν αὐτοῦ. ἐρωτάθωσαν Αἱρετικοὶ ταῦτα· πῶς ἔλαβεν ὁ Θεός; πῶς οὐκ ἤλγησεν ὁ Αδάμ; πῶς οὐκ ὠδυνήθη; μία θρὶξ ἀποσπᾶται ἀπὸ τοῦ σώματος, καὶ ὀδυνώμεθα· κἂν ὕπνον τις ᾖ εἰς τὰ βάθη, ὑπὸ τῆς ὀδύνης ἐξυπνίζεται ὁ καθεύδων. τοσοῦτον μέλος ἐπαίρεται, τοσαύτη πλευρὰ σπαράττεται, καὶ οὐκ ἐξυπνίζεται ὁ καθεύδων; οὐκ ἀπέσπασεν αὐτὴν βίᾳ, ἵνα ἐξυπνισθῇ, οὐκ ἀπεσπάραξεν· ἀλλὰ θέλουσα ἡ γραφὴ τὸ σύντομον δεῖξαι τοῦ τεχνίτου, λέγει, ἔλαβεν. ἐλύθησαν οἱ ἁρμοὶ, καὶ οὐκ ᾔσθετο. ἔλαβε τὴν πλευρὰν, ὥσπερ ἔλαβε τὸν χοῦν. εἰ οὖν ἄλλος ὁ ἁρμόσας, καὶ ἄλλος ὁ λύσας, μάχη ἦν. εἰ δὲ ὁ λύσας ἔδησεν, ἡδέως πως ἔλυσεν.

Ελαβε τὴν πλευρὰν, καὶ ἀνεπλήρωσε σάρκα ἀντ' αὐτῆς. πόθεν ἀνεπλήρωσεν; ἐκ τοῦ ἄλλου σώματος εἵλκυσεν; ἀλλὰ πᾶν σῶμα ἑλκόμενον λεπτότερον γίνεται. πῶς ἀνεπλήρωσε; καὶ περὶ σώματος λαλοῦμεν, καὶ οὐ νοοῦμεν· περὶ Θεοῦ λαλοῦμεν, καὶ πολυπραγμονοῦμεν. καὶ ᾠκοδόμησε Κύριος τὴν πλευρὰν, ἣν ἔλαβεν ἀπὸ

τοῦ Ἀδὰμ, εἰς γυναῖκα. πόθεν ὀφθαλμοὶ ἀπὸ πλευρᾶς ἐπάγησαν; πόθεν καρδία λογιζομένη; πόθεν γλῶσσα φθεγγομένη; πῶς διεζώθη ἀπὸ πλευρᾶς ἔντερα; πῶς ἐγένετο ἀπὸ πλευρᾶς ἧπαρ; ταῦτα πῶς ἐγένετο οὐκ ἰσχύεις καταλαβεῖν, καὶ τὸν τεχνίτην πολυπραγμονεῖς;

Ἀλλὰ τὴν εἰκόνα Χριστοῦ βλέπε πανταχοῦ. οὐ πρότερον ἔλαβεν ὁ Θεὸς ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ τὴν πλευρὰν, ἕως ὅτε ὕπνον αὐτῷ ἐνέβαλε. διὰ τί; ἀπὸ πλευρᾶς ἡ ἁμαρτία ἔμελλε γίνεσθαι, ἡ διὰ τῆς γυναικὸς εἰσελθοῦσα. ἦλθεν ὁ Σωτὴρ ἀπὸ πλευρᾶς φέρων ὕδωρ καὶ αἷμα· ὕδωρ ἀποπλῦνον τὰ ἁμαρτήματα· αἷμα παρέχον ἡμῖν τὸ Μυστήριον. ὅρα τὸν τύπον. ὑπνώσαντος τοῦ Ἀδὰμ, πλευρὰ ἐλαμβάνετο· ὕπνου γενομένου τῷ σώματι τοῦ Χριστοῦ, ἡ πλευρὰ ἠνοίγετο, ἵνα λύσῃ τὴν ἀρχαίαν τραγῳδίαν τῇ νέᾳ ἱστορίᾳ· ὕπνῳ δὲ λέγω τῷ ἐν σταυρῷ.

Ὠικοδόμησε τὴν πλευρὰν εἰς γυναῖκα, ἤγαγεν αὐτὴν πρὸς τὸν Ἀδάμ. ὢ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Δεσπότου. πόσα ποιεῖ; πλάττει, εὐεργετεῖ, παράγει τὰ ζῶα, νυμφαγωγεῖ. ἐπειδὴ γὰρ καὶ ὁ Ἀδὰμ ὡς ὀρφανὸς ἦν, καὶ Εὔα παρθένος ὡσαύτως οὐκ ἔχουσα πατέρα ἢ μητέρα πληρώσαντας τὴν τάξιν, ὁ Θεὸς πληροῖ πατρὸς καὶ μητρὸς τάξιν. καὶ ὅρα τὸν νόμον. πᾶσα γὰρ φωνὴ Θεοῦ ἀρχαία, κανών ἐστι τῆς φύσεως. ἤγαγεν ὁ Θεὸς τὴν γυναῖκα πρὸς τὸν Ἀδὰμ, καὶ ἔμεινε τοῦτο νόμος ἕως τῆς σήμερον, τὴν γυναῖκα γίνεσθαι τῷ ἀνδρὶ, οὐ τὸν ἄνδρα πρὸς τὴν γυναῖκα νυμφοστολεῖσθαι.

Ἦσαν γυμνοὶ, καὶ οὐκ ᾐσχύνοντο. ὁ κανὼν μένει, ὁ νόμος βοᾷ. πάντας αἰσχύνεται ὁ ἀνὴρ ἐκτὸς τῆς ἰδίας γυναικός· πάντας αἰδεῖται ἡ γυνὴ ἐκτὸς τοῦ ἰδίου ἀνδρός. καὶ τοῦτο μὲν εἶπον κατὰ τὸν νόμον. τὸ δὲ αἴτιον τοῦ μὴ αἰσχύνεσθαι τῶν γυμνῶν· ἀθανασίαν ἦσαν ἐνδεδυμένοι, δόξαν ἐστολισμένοι. οὐ συνεχώρει ἡ δόξα βλέπεσθαι τὰ γυμνά. αὕτη γὰρ ἔσκεπε τὴν γυμνότητα. ποῦ δύνῃ πάλιν ἰδεῖν ἄνθρωπον γυμνὸν, καὶ μὴ αἰσχυνόμενον; ἐν τῷ Χριστῷ αὐτὸν εὑρίσκεις. ἦλθεν ὁ Πέτρος καὶ Ἰωάννης καὶ Ἰάκωβος εἰς τὸ μνημεῖον, ζητοῦντες τὸ σῶμα, καὶ οὐχ εὗρον. ἀλλ᾽ εὗρον ἱμάτια ἐντετυλιγμένα· ἵνα δειχθῇ ὅτι μετὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ, ἀποσώζεται ἐν αὐτῷ τὸ ἀρχαῖον σχῆμα τοῦ Ἀδάμ. καὶ γίνεται ἐκτὸς ἱματίων, οὐ γυμνός, ἀλλ᾽ ἠμφιεσμένος. ἠγέρθη Χριστὸς, καὶ ἀποδύεται τὰ ἱμάτια ἃ ἐνεδύσατο ὁ Ἀδὰμ, καὶ ἦν γυμνὸς, καὶ γυμνὸς οὐκ ἐβλέπετο. μετὰ τὴν ἀνάστασιν γυναῖκες τὰ ἱμάτια βλέπουσιν ἐρριμμένα. Μάρθα καὶ Μαρία ὁρῶσιν αὐτὸν, γνωρίζουσι, προσπίπτουσι, καὶ γυμνὸν οὐ βλέπουσι. πόθεν ἐνδύεται τὰ ἱμάτια; ἔρριψε γὰρ ἐν τῷ τάφῳ, τὰ πρῶτα ἱμάτια ἐμερίσαντο στρατιῶται. πόθεν οὗτος ἐνδέδυται; πόθεν ὁ γυμνὸς οὐ γυμνός; καὶ τὸ ἄλλο ζητῶ. διὰ τί εἶδον τὰ ἱμάτια καὶ τὴν σινδόνα εἰς ἐν μέρος, καὶ τὸ σουδάριον παρὰ μέρος, ᾧ ἡ κε-

Adam, in mulierem. Vnde oculi ex costa coaluerunt? Vnde cor animo cogitans? Vnde lingua loquens? Vnde ex costa distenta viscera? Vnde ex costa conflatum hepar? Quo hæc modo edita sint comprehendere non vales, & Artificem curiosè inquiris?

Cæterum Christi in omnibus imaginem cerne. Non antè Deus costam ab Adamo tulit, quàm ei somnum immiserit. Quid ita? E costa peccatum originem habiturum erat, quod nempe subintravit per mulierem. Venit Salvator ferens è costa seu latere aquam & sanguinem: aquam, qua diluantur peccata: sanguinem, Mysterium nobis (i. Eucharistiam) præbentem. Vide figuram. Cùm obdormiisset Adamus costa sumpta est: ubi Christi corpori somnus obvenisset, apertum est latus, ut veterem tragœdiam nova historia solveret: nempe somno, quem in cruce pertulit.

Adami sopor & costæ ablatio, Christi in cruce figura.

Ædificavit costam in mulierem: adduxit eam ad Adamum. O Domini humanitatem ac clementiam! Quanta præstat? Format, muneribus afficit producit animalia, sponsam tradit. Quia enim etiam Adamus quasi pupillus erat, itidemque virgo Eva, non habens patrem aut matrem, qui munus implerent, ipse Deus parentum vices implet. Ac videsis legem. Omnis enim primæ originis vox, naturæ regula est. Adduxit Deus uxorem ad Adamum, manetque hactenus ea lex, ut uxor viro proveniat, non vir uxori sponsus adornetur ac adducatur.

Deus Adamo Evæque pronubus.

Erant nudi, & non erubescebant. Manet regula, lex clamat. Omnes vir erubescit præter propriam uxorem; pariter uxor omnes erubescit præter proprium virum. Atque hoc quidem dixi, si lex spectetur. Vt autem eos non puderet nuditatis, causa erat, quod immortalitate induti, quod amicti claritate erant. Non sinebat claritas, ut nuda corporis apparerent. Hæc enim nuditatem tegebat. Vbi rursus videre licet nudum hominem & non erubescentem? In Christo offendes. Venerunt Petrus & Ioannes & Iacobus ad monumentum, quærentes corpus, & non invenerunt: sed invenerunt involuta linteamina, ut monstraretur, vetustam Adami formam in Christo à resurrectione servari; extraque vestimenta non nudum, sed vestitum esse. Surrexit Christus, exuitque vestimenta quæ Adamus induerat, eratque nudus, nec nudus cernebatur. Post resurrectionem mulieres vestimenta projecta vident. Martha & Maria cum vident, agnoscunt, ad genua procumbunt, nec vident nudum. Vnde vestes induit? Projecta erant quæ in sepulcro mortuaria; priora vestimenta milites diviserant. Vnde induitur? unde qui nudus non nudus? Aliud præterea quæro. Quid causæ est cur linteamina & sindonem, in una viderint parte; sudarium verò, quo Salvatoris caput revinctum fuerat; in alio

Gen. 2. 25.

Adam nudus, claritate amictus.

Ioan. 20. 3.

De Iacobo, non habet sacer textus.

Math. 28. 9.

Et hoc de Martha singulare.

Ioan. 20. 6. 7.

seorsim loco? Vt divina gratia patefieret, ac liqueret non cum tumultu resurrectionem extitisse. Et quia rumorem Iudæi sparsuri erant, Discipulos eum furastos esse, relinquit mortuaria in sepulcro. Nam qui mortuum furatur, cum mortuariis ac linteaminibus utique furatur.

Matth. 28. 15.

Porro videre erat exeuntem de sepulcro Salvatorem, quomodo Ioseph ex domo Ægyptiæ. Ac vide discrimen. A resurrectione apparuit Christus nudus, & Petrus nudus: verùm ille quidem immortalitate fulgebat, hic verò mortalis erat. Stetit Iesus in littore, ac claritatem indutus, ait, *Pueri, num quid obsony habetis? Non*, inquit, non habemus: non enim noverant eum. Exin ait, *Mittite in dexteram navigij partem.* Miserunt, ac ingentem piscium multitudinem ceperunt. Agnoscit Ioannes, & *dicit Petro, Dominus est.* Rem miram. Non agnoverunt voce, sed ex operibus. *Et sumpsit*, inquit, *Petrus tunicam: erat enim nudus.* Mortale corpus erubescit: immortale non erubescit. Ei enimvero qui nos gloriam induit, qui induit orbem immortalitatem, huic procidamus, huic supplices vota offeramus, ut nos fidem induat, salutis spem, gloriam quæ est in Christo; quippe Patri gloria cum unigenito Filio ac Spiritu sancto, nunc & semper, & in sæcula sæculorum, Amen.

Gen. 39. 12.
Nudum Christi corpus à resurrectione.
Ioan. 21. 5.

A φαλὴ ἐδέδετο ἡ σωτήριος; ἵνα δειχθῇ ἡ ἀγία χάρις, ὅτι οὐ μετὰ θορύβου ἡ ἀνάστασις. καὶ ἐπειδὴ ἔμελλον φημίζειν οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι ἐκλάπη ὑπὸ τῶν μαθητῶν, καταλιμπάνει τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ἐν τῷ τάφῳ. ὁ γὰρ κλέπτων νεκρὸν, μετὰ τῶν ἱματίων κλέπτει.

Ην δὲ ἰδεῖν τὸν Σωτῆρα ἐξελθόντα ἐκ τοῦ τάφου, ὡς τὸν Ἰωσὴφ ἐκ τοῦ οἴκου τῆς Αἰγυπτίας. καὶ βλέπε τὴν διαφοράν. μετὰ τὴν ἀνάστασιν ὤφθη Χριστὸς γυμνὸς, καὶ Πέτρος γυμνός· ἀλλ' ὁ μὲν εἶχε τὴν ἀθανασίαν· ὁ δὲ ἦν θνητός. Ἰησοῦς εἱστήκει παρὰ τὸν αἰγιαλὸν, καὶ δόξαν ἠμφιεσμένος, λέγων, Παιδία· μή τι προσφάγιον ἔχετε; Οὔ, λέγουσιν, οὐκ ἔχομεν· οὐ γὰρ ἐγνώρισαν αὐτόν. εἶτα λέγει, Βάλλετε εἰς τὰ δεξιὰ μέρη τοῦ πλοίου. ἔβαλον, καὶ ἐθήρευσαν πολὺ πλῆ-
B θος. γνωρίζει Ἰωάννης, λέγει τῷ Πέτρῳ, Ὁ Κύριός ἐστιν. ὢ τοῦ θαύματος. ἀπὸ τῆς φωνῆς οὐκ ἐγνώρισαν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἔργων. Καὶ ἔλαβε, φησιν, ὁ Πέτρος τὸν ἐπενδύτην· ἦν γὰρ γυμνός. τὸ θνητὸν σῶμα αἰσχύνεται, τὸ ἀθάνατον οὐκ αἰσχύνεται. ἀλλὰ τῷ ἐνδύσαντι ἡμᾶς δόξαν, καὶ ἐνδύσαντι τὴν οἰκουμένην ἀθανασίαν, τούτῳ προσπέσωμεν, τοῦτον καθικετεύσωμεν, ἵνα ἐνδύσῃ ἡμᾶς πίστιν, ἐλπίδα σωτηρίας, δόξαν τὴν ἐν Χριστῷ, ὅτι τῷ Πατρὶ δόξα, σὺν τῷ μονογενεῖ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

DE DIE SEXTO CREATIONIS *Mundi, & de Primis Parentibus, deque Serpente; & de Arbore scientiæ, deque mora in Paradiso, ac de Dei cum Adamo colloquio.*

ORATIO SEXTA.

AGe rursus quod polliciti sumus aggrediamur, ac quæ de Paradiso est tractationem ad finem deducamus. Quanquam enim intolerabile malum fuit, quod Adamus paradiso ejectus est, longè majus erit malum, si & nos paradisi memoria ejecti, illaque proscripti fuerimus. Ad argumentum verò aggrediamur, non communibus rationibus examen permittentes, sed ex ipsa Scriptura sacra dubiorum solutionem sumentes. Qui enim sentit ac sapit ut illi collibitum est, seipsum seducit: qui verò ex Scriptura dubiorum solutionem condiscit, ipsam veritatem magistram habet. Quia igitur, tum Fidelium multi legendo addubitant, tum & infidelium plures ignorando blasphemant, ut & Sanctis animum certiorem reddamus, & infideles coarguamus, pro virili nostra aggrediamur, unà vobiscum Deum obsecrantes, ut ubertim veritatis nobis copiam subministret.

Sent.

Qua sanè ratione conditus homo, qua corpore formatus, qua item à Deo condita Anima illius indita corpori sit;

C
ΕἸΣ ΤΗΝ ἝΚΤΗΝ ἩΜΕΡΑΝ τῆς Κοσμοποιΐας, καὶ εἰς τοὺς Πρωτοπλάστους, καὶ εἰς τὸν Ὄφιν, καὶ εἰς τὸ Ξύλον τῆς γνώσεως, καὶ εἰς τὴν ἐν παραδείσῳ διατριβὴν καὶ προσομιλίαν τοῦ Θεοῦ μετὰ τοῦ Ἀδάμ.

ΛΟΓΟΣ ϛ'.

ΦΕρε πάλιν τῆς ἐπαγγελίας ἁψώμεθα, καὶ τὴν κατὰ τὸν παράδεισον ὑπόθεσιν εἰς τέλος ἐξανύσωμεν. εἰ γὰρ καὶ ἀφόρητον ἐγένετο κακὸν τὸ τὸν Ἀδὰμ ἐκβληθῆναι τοῦ παραδείσου, πολλῷ μᾶλλον ἔσται κακὸν καὶ ἡμᾶς ἐκβεβλῆσθαι τῆς μνήμης τοῦ παραδείσου. ἁψώμεθα δὲ τῆς
D ὑποθέσεως, μὴ κοινοῖς λόγοις τὴν ἐξέτασιν ἐπιτρέψαντες, ἀλλ' ἀπ' αὐτῆς τῆς ἁγίας γραφῆς τῶν ἀπορουμένων τὴν λύσιν λαμβάνοντες. ὁ γὰρ νοῶν καὶ φρονῶν ὡς βούλεται, ἑαυτὸν ἀπατᾷ· ὁ δὲ παρὰ τῆς γραφῆς μανθάνων τὴν τῶν ἀπορουμένων τὴν λύσιν, αὐτὴν ἔχει τὴν ἀλήθειαν ἑαυτῆς διδάσκαλον. ἐπεὶ τοίνυν πολλοὶ καὶ τῶν πιστῶν ἀναγινώσκοντες ἀποροῦσι, καὶ τῶν ἀπίστων ἀγνοοῦντες βλασφημοῦσιν, ἵνα καὶ τοῖς ἁγίοις δῶμεν τὴν πληροφορίαν, καὶ τοῖς ἀπίστοις τὸν ἔλεγχον, ἁψώμεθα κατὰ δύναμιν τὴν ἡμετέραν, παρακαλέσαντες τὸν Θεὸν μεθ' ὑμῶν χορηγῆσαι τῆς ἀληθείας τὴν ἀφθονίαν.

Ὅπως μὲν οὖν ὁ ἄνθρωπος κατεσκευάσθη, ὅπως σώματι διεπλάσθη, ψυχὴ ὑπὸ Θεοῦ δημιουργηθεῖσα ἐνεβλήθη αὐτοῦ τῷ σώματι,

ὅπως

ὅπως τὸν παράδεισον εἶχε κατοικητήριον, εἰ A καὶ μὴ κατ' ἀξίαν, ἀλλ' οὖν γε κατὰ δύναμιν ἡμετέραν, ἱκανῶς προείρηται. λοιπὸν δὲ ἐπὶ τὸ προκείμενον, τὸν λόγον τρέψωμεν.

γρ. ὁ λόγος χωρείτω.

Ἐδόθη μὲν τῷ Ἀδὰμ πᾶσα ἡ γῆ. ἦν δὲ ἐξαίρετον αὐτοῦ οἰκητήριον ὁ παράδεισος. ἐξῆν δὲ αὐτῷ καὶ ἔξω τοῦ παραδείσου βαδίζειν. ἀλλὰ τὰ ἔξω τοῦ παραδείσου οὐ τῇ οἰκήσει τοῦ ἀνθρώπου ἀφώριστο, ἀλλὰ τοῖς ἀλόγοις, τοῖς κτήνεσι, τοῖς τετράποσι, τοῖς θηρίοις, τοῖς ἑρπετοῖς. ἦν δὲ αὐτῷ βασιλικὸν καὶ δεσποτικὸν ἐνδιαίτημα ὁ παράδεισος. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς ἤγαγε πρὸς τὸν Ἀδὰμ τὰ ζῶα, ὡς κεχωρισμένα αὐτοῦ. οὐ γὰρ πάντοτε παρίσταται τὰ δοῦλα τῷ δεσπότῃ, ἀλλ' ὅταν αὐτῶν ἡ χρεία. ὠνομάσθη τὰ ζῶα, καὶ εὐθὺς ἐξεβλήθη· B ἔμεινε δὲ ὁ Ἀδὰμ ἐν τῷ παραδείσῳ.

Λοιπὸν ἐνταῦθα τὴν ἀκρίβειαν κατανόησον. ἐπετέτραπτο τοῖς ἀλόγοις καὶ προσιέναι τῷ Ἀδὰμ καὶ ὑποκλιθῆναι καὶ ὑποσαίνειν αὐτῷ. οἷόν τι λέγω. ὥσπερ ἦσαν τρεῖς ξύλων διαφοραὶ (ἦν γὰρ ξύλα τὰ τρέφοντα αὐτὸν εἰς ζῆν, ἦν ξύλα τὰ δοκιμάζοντα αὐτὸν εἰς τὸ εὖ ζῆν, καὶ ἦν ξύλον τὸ φυλάττον αὐτὸν εἰς τὸ ἀεὶ ζῆν) οὕτω καὶ τῶν ζώων τῶν ἀλόγων τρεῖς ἐδόθησαν αὐτῷ διαφοραί· μία εἰς βρῶσιν, ἄλλη εἰς ὑπηρεσίαν, ἄλλη εἰς ψυχαγωγίαν. οἷον εἰς βρῶσιν, τὰ νῦν θυόμενα· εἰς ὑπηρεσίαν ἵπποι, κάμηλοι, ὄνοι, βόες, τὰ ἄλλα τὰ ὑπουργοῦντα· C εἰς ψυχαγωγίαν τὰ μιμηλὰ ζῶα, αἱ φωναὶ τῶν ὀρνίθων τῶν ἀερίων αἱ φαιδραί, αἳ καὶ τὰς ἀκοὰς θέλγουσιν. ὥσπερ γὰρ σῶμα μετὰ τὸν κάματον, ἐὰν μὴ ἀποδύσηται τοὺς πόνους, οὐκ ἀντέχει πρὸς ἑτέρους πόνους· οὕτω καὶ ψυχὴ τοῖς τῆς ἀρετῆς πόνοις ὑπομένουσα, ἐὰν μὴ ταῖς ἡδείαις ὄψεσι ψυχαγωγηθῇ, οὐκ ἀρκεῖ πρὸς τὸν τόνον τῆς ἀρετῆς.

γρ. ἐξαρκεῖ.

Ὅταν ἴδῃ ὁ Θεὸς κάμνουσαν ψυχήν, ψυχαγωγεῖ αὐτὴν διὰ τῶν ἡδέων· οἷον γίνεται καὶ ἐφ' ἡμῶν. πολλάκις γὰρ ἐξ ἀγορᾶς ἐπανελθὼν ὁ ἄνθρωπος, καὶ μυρίαις λύπαις περιαντληθεὶς τὴν διάνοιαν, καὶ συντυχὼν ὄψεσι πολλάκις D βαρείαις, καὶ ἀφορήτοις περιπεσὼν συμφοραῖς καὶ ζημίαις, ἐλθὼν εἰς τὴν οἰκίαν εὑρίσκει παιδίου ψυχαγωγίαν, καὶ τὸ σκληρὸν τῶν πόνων ἀλείφει τὸ ἁπαλὸν τῆς διανοίας. ἐπειδὴ γὰρ αὐτῷ ἀθυμοῦντι οὐ γυνὴ προσέρχεται παραμυθουμένη, ὡς ἄκαιρον ἔχουσα τὴν παραμυθίαν· οὐκ οἰκέτης τολμᾷ παραμυθήσασθαι, εἰσάγει ὁ Θεὸς τὴν ἄπλαστον φύσιν, τὴν συγγνώμης ἀξιουμένην ἐξ ὧν οὐκ οἶδε, καὶ δι' αὐτῆς ἀλείφει τὴν ἐκ τῶν πόνων κεκμηκυῖαν ψυχήν. οἰκέτης ἐὰν προσγελάσῃ, νομίζεται ἐπιγελᾶν τῇ ὕβρει τοῦ δεσπότου· ἡ γυνὴ ἐὰν γελάσῃ, νομίζεται ἀναισθητεῖν περὶ τὴν συμφορὰν· τὸ παιδίον

γρ. ἀθυμίαις

quomodo Paradisum domicilij sedem haberet, quanquam non ex argumenti dignitate, at certè pro facultate nostra, abundè in superioribus tractatum est. Iam verò ad propositum orationem vertamus.

Concessa Adamo erat universa terra: Paradisus tamen proprium eius habitaculum ac sedes erat. Licebat autem ei etiam extra paradisum ire: Non tamen quæ extra paradisum erant, illius habitationi fuerant peculiarius adscripta, sed brutis animantibus, pecoribus, quadrupedibus, bestijs, reptilibus seu serpentibus: Regia verò ac pro heri majestate illius habitatio, Paradisus erat. Vnde & Deus animalia adduxit ad Adamum, velut ab eo separata. Non enim ubique hero adstant mancipia, sed cùm is illis opus habuerit. Indita animalibus nomina sunt, statimque illa ejecta: mansit verò Adamus in Paradiso.

Paradisus Adami Regia, terra reliqua, brutis addicta.

Hîc jam Scriptoris diligentiam attende. Iussa erant animalia ut & Adamum adirent, & se illi inclinarent ac obsequio subessent, & ut ei blandirentur. Vt sub exemplo loquar; Quemadmodum tria erant arborum genera (nempe erant arbores, quæ hominem, ut vitam conservaret, alerent; erant arbores, quæ ad vitam ritè instituendam illius fidem probarent, & erat arbor vitæ, quæ eius in sempiternum vitam servaret) sic & brutarum animantium tria illi concessa sunt genera; unum ad escam, alterum ad obsequium, tertium ad recreandum ac levandum animum. Putà ad escam, ea quæ nunc mactantur; ad obsequium, equi, cameli, asini, boves. ad recreationem animumque levandum, animalia imitandi æmula, lætæ voces avium in aëre versantium, quę & aures mulcent. Quemadmodum enim corpus vbi jam lassatum est, nisi labores depulerit, ad alios labores impar existit: sic & animus virtutis perfunctus laboribus, nisi iucundis aspectibus recreetur, ad virtutis tenorem non sufficit.

Animaliū in Adami obsequium tria genera.

At κρεωφαγία, post diluvium demum concessa.

Necessaria, ut corporis remissio, sic & animi.

Cùm viderit Deus elanguentem animum, eum recreat rerum jucundarum usu. Haud rarò enim revertens quis è foro, animumque obrutus immensa doloris vi multiplicique tristitia, ac duris sæpius fatigatus aspectibus, intolerabilibusque afflictus molestijs & damnis, domum veniens, infantis solatium invenit, laborumque asperitatem tener animus mollit. Quod enim mœrenti non accedit uxor ut animum leniat, cùm eius tum consolatio importuna existat: nec famulus vel rem aggredi audet, inducit Deus simplicem indolem, quibus ignorat, à se veniam habentem, ac per eam fatiscentem ærumnis animum lenit ac mitigat. Servus si arriserit, insultare existimatur heri injurijs: uxor si riserit, nullo malorum sensu affici putatur; infans præ

Infantis pro innocentiæ candore consolatio.

ætatis innocentia ac simplicitate nihil A suspectus blanditur: nec rarò quod nec amici consilijs, nec sapientes admonitionibus valuerunt, prævaluit ille solo risu, ut patris anima mœroris omnem nebulam dispelleret. Iamque animus, ipsa mœroris acriùs perurente vi, videt quidem infantem, ac initio renuit, submovetque importunam obblanditionem: trahitur tamen assiduitate, ac dum sæpius oculum aduertit, animam ille rapit. Tumque assumpto puero, mœstitiam abstergit, aitque, Hunc solum modò Deus mihi largiatur, nullaque mihi ratio reliquorum. Vidisti ut & ex leuibus Deus animo excitet consolationem?

Adami recreatio ex animalibus.

Quod igitur Adamus in Paradiso solus B versabatur, nec amicus erat, nec vicinus, nec qui sanguinis necessitudine contingeret, ad eius deliniendum leuandumque animum, Deus animalia induxit. Putà, ut modò animalia sunt imitandi æmula, quorum alia gestus imitentur, alia vocem. Velut Simia, hominum imitatur gestus, & id genus alia; Psittacus vocem, aliaque avium genera. Habebat igitur brutas animantes, quibus recrearet animum, alijs cantillantibus, alijs gestu motuque obblandientibus.

Cùm ergo multa essent animantium genera, quæ eius recreandi partes implerent, serpens astutior erat prę cunctis bestijs terræ, quemadmodum dixit Scriptura; *Serpens autem erat callidior cunctis bestijs, quas fecerat Dominus Deus.* Erat C igitur inter ęmula animalia æmulandi sagacitate proclivior & inter obblandientia vicinior. Quis ergo inimicum fecit? Nempe Dei sententia. *Maledictus enim tu præ omnibus bestijs. Inimicitiam ponam inter te & mulierem.* Inimicitia hęc, amicitiam solvit. Non dico amicitiam quę ratione nitatur, sed quæ brutę animantis cognitione. Vti nimirum hodie ostendit canis amicitiæ speciem, non ratione, sed naturali incitatione: sic & serpens homini obblandiebatur eumque lenoçinio quodam demulcebat.

Gen. 3. 1.
Serpens homini summè blandus ante peccatum.
Gen. 3. 14.

Velut igitur qui multam necessitudinem haberet, tanquam idoneum organum diabolo visus est. Videns igitur Adamum serpente delectari, eumque illi D obblandiri, ac multa hominum lepidè ęmulari, cogitauit mali artifex, quod illi pręstant qui dolos nectunt, per ea quę sunt propria fraude obrepentes. Nemo enim per extranea superat, sed per ea quę necessaria sunt atque propria, quemadmodum dixit Saluator, *Inimici hominis domestici eius.* Loquitur igitur, per serpentem ipse se Adamo obtrudens. Rogo Charitatem vestram ne leuiter, his quæ dicuntur, animum attendatis. Nec enim leuis, aut è trivio, quæstio est. Multi enim quærunt, quo tandem modo serpens locutus sit; Num humana voce, aut serpentis sibilo, intellexitque Eua?

Hinc diabolo, tentandi idoneum organum.

Matth. 10. 36.

A ἀνύποπτον ἔχει τὴν κολακείαν διὰ τὴν ἐκ τῆς φύσεως ἀκεραιότητα· καὶ πολλάκις, ἃ μὴ ἴσχυσαν φίλοι συμβουλεύοντες, σοφοὶ νουθετοῦντες, ἴσχυσε γελάσαν μόνον, λῦσαι τὴν πᾶσαν συμφοράν. καὶ λοιπὸν ἡ ψυχὴ ἐν αὐτῇ τῇ ἀκμῇ τῆς λύπης, ὁρᾷ μὲν τὸ παιδίον, καὶ τὰς ἀρχὰς ἀνανεύει καὶ ἀπωθεῖται τὴν ἄκαιρον ψυχαγωγίαν· ἕλκεται δὲ τῇ παραμονῇ· καὶ ὅταν πολλάκις ἐπικλίνῃ τὸ ὄμμα, ἁρπάζεται τὴν διάνοιαν. εἶτα ἀναλαβὼν τὸν παῖδα, ἀποτίθεται τὴν λύπην, καὶ φησι, Τοῦτον μοι χαρίσηται ὁ Θεὸς μόνον, καὶ οὐδείς μοι λόγος τῶν ἄλλων. εἶδες πῶς καὶ ἀπὸ τῶν τυχόντων ἐγείρει ὁ Θεὸς τῇ ψυχῇ τὴν παραμυθίαν;

x. 8 (right margin, against line 2; uncertain)

B Ἐπεὶ οὖν μόνος ἦν ὁ Ἀδὰμ ἐν τῷ παραδείσῳ, οὐ φίλον ἔχων, οὐ γείτονα, οὐ συγγενῆ, εἰσήγαγεν αὐτῷ ὁ Θεὸς τὰ ζῶα εἰς ψυχαγωγίαν αὐτοῦ· οἷον ὥσπερ ἐστὶ σήμερον τὰ ζῶα τὰ μιμηλά, τὰ μὲν μιμούμενα σχήματα, τὰ δὲ φωνήν. οἷον μιμεῖται τὰ σχήματα τῶν ἀνθρώπων πίθηκος, καὶ ὅσα τοιαῦτα· φωνὴν, ψιττακὸς καὶ ἕτεροι στρουθοί. εἶχεν οὖν ψυχαγωγίαν τὴν παρὰ τῶν ἀλόγων, τῶν μὲν κελαδούντων, τῶν δὲ ἄλλων προσσαινόντων.

Πολλῶν τοίνυν ὄντων τῶν πληρούντων αὐτῷ τὴν παραμυθίαν, ὁ ὄφις φρονιμώτατος ἦν παρὰ πάντα τὰ θηρία τῆς γῆς, καθὼς εἶπεν ἡ γραφή. Ὁ δὲ ὄφις ἦν φρονιμώτατος πάντων C τῶν θηρίων, ὧν ἐποίησε Κύριος ὁ Θεός. ἦν οὖν τῶν μιμηλῶν μιμηλότερος, καὶ τῶν προσσαινόντων ἐγγύτερος. μὴ πρόσχῃς τῷ νῦν ὄφει, ὅτι καὶ φεύγομεν καὶ βδελυττόμεθα. οὐκ ἦν οὕτως ἀπ' ἀρχῆς· φίλος ἦν ὁ ὄφις, καὶ τῶν προσσαινόντων ἐγγύτερος. τίς οὖν αὐτὸν ἐχθρὸν ἐποίησεν; ἡ τοῦ Θεοῦ ἀπόφασις. Ἐπικατάρατος γὰρ σὺ ἀπὸ πάντων τῶν θηρίων. ἔχθραν θήσω ἀνὰ μέσον σου καὶ ἀνὰ μέσον τῆς γυναικός. ἐκείνη ἡ ἔχθρα, τὴν φιλίαν ἔλυσε· φιλίαν λέγω, οὐ τὴν λογικήν, ἀλλὰ τὴν ἀλόγου γνῶσιν· ὥσπερ σήμερον ἐνδείκνυται κύων φιλίας σχῆμα, οὐ λόγῳ, ἀλλὰ φυσικῇ κινήσει· οὕτω καὶ ὁ ὄφις ὑπέσαινε τὸν ἄνθρωπον.

Ὡς οὖν ἔχων πολλὴν οἰκειότητα, ὤφθη τῷ διαβόλῳ ὡς ἐπιτήδειον ὄργανον. ἰδὼν οὖν Ἀδὰμ D χαίροντα ἐπὶ τῷ ὄφει, κἀκεῖνον προσσαίνοντα, καὶ πολλὰ τῶν ἀνθρωπίνων μιμούμενον, ἐνενόησεν ὁ τῆς κακίας τεχνίτης, ὅπερ οἱ τοὺς δόλους πλέκοντες, διὰ τῶν ἰδίων νοθεύοντες ποιοῦσιν. οὐδεὶς γὰρ περιγίνεται διὰ τῶν ἀλλοτρίων, ἐὰν μὴ διὰ τῶν οἰκείων, καθὼς εἶπεν ὁ Σωτήρ, Ἐχθροὶ τοῦ ἀνθρώπου οἱ οἰκιακοὶ αὐτοῦ. λαλεῖ τοίνυν, διὰ τοῦ ὄφεως ἔμφασιν παρέχων τῷ Ἀδάμ. παρακαλῶ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, μὴ παρέργως προσέχειν τοῖς λεγομένοις. οὐκ ἔστι τὸ τυχὸν ζήτημα. πολλοὶ γὰρ ζητοῦσι, πῶς ἐλάλησεν ὁ ὄφις· ἆρα ἀνθρωπίνῃ φωνῇ, ἢ συριγμῷ ὄφεως, καὶ συνενόησεν ἡ Εὔα.

γρ. τὰ καὶ (right margin, beside "τοὺς δόλους"; partly illegible)
x. ἁπλοῦν (right margin, beside "τοῖς λεγομένοις"; uncertain)
x. συριγμῷ (right margin, beside "συνενόησεν"; uncertain)

Ὁ Ἀδὰμ πρὸ τῆς παραβάσεως ἐπεπλήρωτο σοφίας καὶ συνέσεως καὶ προφητείας. ἐννόησον ὅσην εἶχε σοφίαν, ὅτι ἐπήρκεσεν ἄνθρωπος εἷς, διδάσκαλον μὴ λαβὼν, παρὰ μηδενὸς ἀνθρώπου διδαχθεὶς, θεῖναι ὀνόματα ὅλοις τοῖς πετεινοῖς καὶ τοῖς ζώοις, καὶ τοῖς ἑρπετοῖς καὶ τοῖς θηρίοις, καὶ πᾶσιν ἁπλῶς. ἀναζωγράφησον ἐν τῇ διανοίᾳ σου τὰ εἴδη, τὰ γένη. ἵνα δὲ συντόμως εἴπω, τοσαῦτα ἔθηκεν ὀνόματα, ὅσα σήμερον ἡμεῖς μετὰ τὴν πεῖραν δευτερῶσαι οὐ δυνάμεθα. ὅτε οὖν προσήνεγκεν ὁ Θεὸς τὰ ζῶα τῷ ἀνθρώπῳ, ὡς σοφὸς καὶ ἔχων Θεοῦ Πνεῦμα, τὴν ἑκάστου ἰδιότητα ἔβλεπε. προσεῖχεν οὖν τῷ ὄφει ὡς φρονιμωτέρῳ, ὡς αἴσθησιν ἔχοντι, ὡς νοοῦντι ἀπὸ νευμάτων τὰ κινήματα. οὕτως ἔχοντος τοῦ Ἀδὰμ, ἐνενόησεν ὁ διάβολος καὶ τοῦ ὄφεως τὸ φρόνιμον, καὶ τοῦ Ἀδὰμ τὴν πρόληψιν. εἶχε γὰρ περὶ τοῦ ὄφεως ὡς φρονίμου.

Adamus ante transgressionem plenus erat sapientia & intelligentia ac prophetia. Cogita quanta præditus esset sapientia, quod unus homo, neminem nactus magistrum, à nullo hominum doctus, cunctis volatilibus & animalibus, reptilibusque & bestiis, ac prorsus omnibus, imponere nomina valuerit. Tecum animo cogita ac tibi repræsenta species, genera. Et (ut paucis dicam) tanta imposuit nomina, quanta nec hodie post experientiam possumus ipsi recolere. Quando igitur obtulit Deus animalia Adamo, velut sapiens, ac qui Dei Spiritu præditus esset, uniuscujusque proprietatem videbat. Animum igitur serpenti attendebat ut solertiori, ut habenti sensum, ut & qui ex nutibus animi motus perciperet. Cùm sic Adamus se haberet, cogitavit diabolus & serpentis astutiam, & Adami occupatam de illo opinionem. De illo enim ut de prudente atque solerte, jam tum animo opinionem indiderat.

Adami à creatione sapientia & prophetia.

Λαλεῖ οὖν δι' αὐτοῦ, ἵνα ὑπονοήσῃ ὁ Ἀδὰμ, ὅτι φρόνιμος ὢν ὁ ὄφις, κατώρθωσε καὶ τὸ μιμήσασθαι τὴν τοῦ ἀνθρώπου φωνήν. προσέρχεται τοίνυν ὁ ὄφις. οὐδαμοῦ δὲ ἡ γραφὴ εἶπε τοῦτο, ὅτι ὁ διάβολος ἐν τῷ ὄφει ἐλάλησεν· ἀλλὰ καὶ Μωϋσῆς ἁπλῶς ἐπῆλθε τὴν ἱστορίαν. πρόσεχε, παρακαλῶ, μετ' ἀκριβείας. Παῦλος δεύτερος ὢν ἐν τῷ παραδείσῳ, οὐδ' αὐτὸς ἔλυσε τὴν λέξιν, ἀλλὰ λέγει· Ἡρμοσάμην ὑμᾶς ἑνὶ ἀνδρὶ, παρθένον ἁγνὴν παραστῆσαι τῷ Χριστῷ. φοβοῦμαι δὲ, μήπως ὡς ὁ ὄφις Εὔαν ἐξηπάτησεν ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτοῦ. καὶ οὐκ εἶπεν ὅτι ὁ διάβολος. πιστὸς ἦν τῶν γραφῶν φύλαξ, ὑπηρέτης γραφῶν, παιδευτὴς γραφῶν, ἑρμηνευτὴς γραφῶν. οὐκ ἠθέλησε λῦσαι τὴν λέξιν, ἵνα μὴ λύσῃ τῶν γραφῶν τὴν τάξιν· ἀλλὰ τῇ ἐννοίᾳ τὴν ἀπορίαν ἔλυσε. Φοβοῦμαι, φησὶ, μήπως ὁ ὄφις Εὔαν ἐξηπάτησεν ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτοῦ, οὕτω φθαρῇ τὰ νοήματα ὑμῶν. οὕτω πῶς; μὴ γὰρ ἐφοβεῖτο Παῦλος μὴ πάλιν ὄφις ἔλθῃ, καὶ ἀπατήσῃ τινάς; ἀλλ' οἶδα, φησὶν, ὅτι ὁ μὲν ὄφις οὐ φαίνεται ἐκεῖνος, ὁ δὲ ἐν ἐκείνῳ ἐνεργήσας φαίνεται. ἀλλ' ὁ μὲν Παῦλος, ὡς πιστὸς ὑπηρέτης, καὶ τῶν ἁγίων γραφῶν φύλαξ, οὐ παρέτρεψε τὴν λέξιν, ἀλλ' ἐνέφηνε τὴν ἔννοιαν· αὐτὸς δὲ ὁ τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν νέων καὶ τῶν μελλόντων Δεσπότης, ἐσαφήνισε τὴν ἀπορίαν, ἵνα μή τις ἐπὶ τὸν ὄφιν ἀνενέγκῃ τὴν ἁμαρτίαν, ἀλλ' ἐπὶ τὸν ἐνεργήσαντα.

Per eum itaque loquitur, ut reputaret Adamus, serpentem cùm prudens ac sagax esset, hoc præstitisse, ut & humanam vocem imitaretur. Accedit ergo serpens. Nusquam verò id Scriptura dixit, Diabolum esse qui in serpente locutus sit. Sed & Moses simpliciter rem gestam enarravit. Animum, quæso serið attende. Paulus, qui secundus in Paradiso fuerit, nec ipse dictionem soluit, sed ait. *Aptavi vos uni viro, Virginem castam exhibere Christo. Timeo autem, ne sicut serpens Evam seduxit in astutia sua:* nec dixit quod diabolus fecerit. Fidelis Scripturarum custos erat, Scripturarum minister, Scripturarum doctor, Scripturarum interpres. Noluit dictionem solvere, ne Scripturarum seriem solveret, sed sententia dissoluit quæstionem. *Timeo*, inquit, *ne sicut serpens Evam seduxit in astutia sua, sic corrumpantur sensus vestri.* Sic: Quomodo? Num enim timebat Paulus ne rursus serpens veniret, ac quosdam seduceret? Verùm, inquit, novi serpentem illum non apparere, at apparet quo ille afflatus est. Cæterum Paulus quidem, tanquam fidelis minister & sacrarum Scripturarum custos, dictionem non invertit, sed sententiam indicavit: Ipse verò veterum atque novorum futurorumque Dominus, liquidò quæstionem dissoluit, ne quis in serpentem peccatum referat, sed in eum qui afflavit.

1. Cor. 11. 2. & 11. 2. 3.

Pauli modestia, & elogia.

Λέγει οὖν ὁ Χριστὸς τοῖς Ἰουδαίοις, ὅτε εἶπον αὐτῷ, Ἡμεῖς ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐσμεν, Εἰ ἦτε ἐκ τοῦ Θεοῦ, τὰ ἔργα καὶ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἐποιεῖτε ἄν. νῦν δὲ ἐκ τοῦ πατρὸς ὑμῶν ἐστὲ τοῦ διαβόλου. εἶπε τὸν διάβολον, καὶ εὐθέως εἰσάγει τὴν ἱστορίαν. Ἐκεῖνος, φησὶν, ἀνθρωποκτόνος ἦν ἀπ' ἀρχῆς. καὶ ὁ μὲν οἰκέτης, ὡς οἰκέτης ἡρμήνευσεν· ὁ δὲ δεσπότης, ὡς δεσπότης, ἐδίδαξεν· ἔδειξε τὸν φονεύσαντα τὸν Ἀδάμ. οὐκ εἶπεν ἁπλῶς, Φονεὺς ἦν, ἀλλ' Ἀνθρωποκτόνος.

Dicit igitur Christus Iudæis, cùm ij illi dicerent, *Nos ex Deo sumus*, Si ex Deo essetis, Dei opera ac voluntatem utique faceretis. Nunc verò ex patre vestro diabolo estis. Dixit diabolum, & statim historiam inducit. *Ille*, inquit, *homicida erat ab initio.* Ac quidem servus, ut servus, interpretatus est: Dominus verò, ut Dominus docuit, & eum quo necatus est Adamus, ostendit. Nec quovis modo dixit occisorem, sed signatè ἀνθρωποκτόνον, (*homicidam* scilicet) quod

Ioan. 8. 41. 44.

In serpente locutus diabolus.

Diabolus homicida.

non unum duntaxat, sed per illum omnem hominum universitatem occidit. A

Et in veritate, inquit, non stetit: quia mendax est. Vide quomodo interpretatus est; & quod diabolus, & quod mendax est. Quonam verò modo mentitus est? *Dixit serpens ad mulierem, Quid est quod praecepit vobis Deus, ut non comederetis de omni ligno?* Vidisti mendacem? dixerat Deus, *Ex omni ligno comedite, de uno autem nolite comedere.* Impostor ait, Cur dixit Deus, ut de omni ligno paradisi non comederetis? Non mentitur Christi vox, *Ille mendax erat.* Mentitus enim est, idque solerter ac malitiosè. Quando enim quispiam malo dolo aliquid molitur, aut necessitatem simulat aut ignorantiam, ut nihil suspecta pravitas ac labes inducatur. Ac si diceret, Non novi, inquit, nullæ hîc insidiæ: simplici animo veni: nihil scio. Nonne multorum talium fecistis periculum? Num latent eorum opera, qui dolos struunt? Nonne talia consuunt ac ignorantiam prætexunt? Sic & diabolus. Quid, inquit, dixit vobis Deus? Non satis assecutus sum; non bene audivi, ut non comederetis de omni ligno.

Gen. 3. 2.

Gen. 2. 16.

Diaboli mendacia prima transgressione.

Existimans mulier ignorantia loqui, sermonem emendat. Non ita, inquit, locutus est. Non dixit Deus, ut non comederemus de omni ligno, sed de omni permisit, uno interdixit. Dixit enim nobis, *Nolite comedere, ne moriamini.* Visus est discere, quod nesciebat. Nihil ergo jam insidiarum suspectus erat. Aitque illi, *Nequaquam morte morietmini.* En aliud mendacium. Cùm enim Deus dixisset, *In quacunque die comederitis, morte moriemini*, dicit diabolus, *Nequaquam moriemini. Scit enim Deus, inquit, quia quocunque die comederitis ex eo, eritis sicut dij.* En tertium mendacium: occupatò jam erroris seductionem mundo disseminare molitur. Quia igitur (uti jam dicebam) hoc satagebat, ut multorum Numinum superstitionem mundo excitaret, antevertens scilicet quadam narrationis specie, plurium deorum sensum in mulieris aures seminavit.

Gen. 2. 17. & 3. 4.

Gen. 3. 5.

Deorum cultus primus præco diabolus.

Verùm sic quidem malitiæ artifex deorum proseminavit sensum. Deus verò præscientia sua sapienter egit, ut futura seductio non humano ore proderetur, ne videlicet prima utentis ratione vox, sed primum serpentis os, deos loqueretur. Nemo igitur vocis pompæ animum attendat, sed sententiarum virtutem dispiciat. *Scit enim, inquit, Deus, quod in quocunque die comederitis, eritis sicut dij, scientes bonum & malum.*

Serpentes os, prima deorum tuba.

Aiunt multi, ac præcipuè Deo odibilis Porphyrij sequaces ac discipuli, qui adversus Christianos scripsit, multosque à sana fide avertit; aiunt igitur, Quid causæ est cur Deus scientiam boni & mali prohibuerit? Esto, malum prohibuerit, ut quid etiam bonum? Nam dicendo, *De ligno scientiæ boni & mali ne comederitis,*

Porphyriana obiectio.

οὐ γὰρ ἕνα ἀνεῖλεν, ἀλλὰ δι' ἐκείνου πάντα ἄνθρωπον.

Καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ, φησὶν, οὐχ ἕστηκεν, ὅτι ψεύστης ἐστί. βλέπε πῶς ἡρμήνευσε, καὶ ὅτι διάβολός ἐστι, καὶ ὅτι ψεύστης ἐστί. καὶ πῶς ἐψεύσατο; Εἶπεν ὁ ὄφις τῇ γυναικὶ, Τί ὅτι εἶπεν ὑμῖν ὁ Θεὸς μὴ φαγεῖν ἀπὸ παντὸς ξύλου; εἶδες τὸν ψεύστην; ὁ Θεὸς εἶπεν, Ἀπὸ παντὸς ξύλου φάγεσθε, ἀπὸ δὲ ἑνὸς μὴ φάγητε. ὁ ψεύστης λέγει, Διὰ τί εἶπεν ὁ Θεὸς, Ἀπὸ παντὸς ξύλου μὴ φαγεῖν ὑμᾶς; μὴ ψεύδεται ἡ τοῦ Χριστοῦ φωνή. ἐκεῖνος ψεύστης ἐστίν. ἐψεύσατο δὲ, καὶ τοῦτο δεινῶς. ὅταν γὰρ τις θέλῃ κακοηθεύσασθαι πρᾶγμα, ἢ χρείαν προσποιεῖται ἢ ἄγνοιαν, ἵνα ἀνύποπτον εἰσαγάγῃ τὴν σκαιωρίαν· B ἀντὶ τοῦ, Οὐκ οἶδα, φησιν, οὐκ ἔστι κατασκευή· ἁπλῶς ἦλθον, οὐδὲν οἶδα. οὐκ ἐπειράθητε τοιούτων πολλῶν; οὐκ οἴδαμεν τῶν δολίων τὰ ἔργα; τοιαῦτα οὐ ῥάπτουσι πράγματα καὶ προσποιοῦνται ἄγνοιαν; οὕτω καὶ ὁ διάβολος. Τί ὅτι εἶπε, φησιν, ὑμῖν ὁ Θεός; παρήκουσα, οὐ καλῶς ἤκουσα, μὴ φαγεῖν ὑμᾶς ἀπὸ παντὸς ξύλου.

Ἡ γυνὴ νομίσασα ἄγνοιαν εἶναι, διορθοῦται τὴν λέξιν. Οὐχ οὕτω, φησὶν, εἶπεν· οὐκ εἶπεν ὁ Θεὸς μὴ φαγεῖν ἀπὸ παντὸς ξύλου, ἀλλ' ἀπὸ παντὸς μὲν ξύλου ἐπέτρεψεν, ἀπὸ δὲ ἑνὸς ἐκώλυσεν. εἶπε γὰρ ἡμῖν, Μὴ φάγητε, ἵνα μὴ ἀποθάνητε. ἔδοξε μανθάνειν ὃ οὐκ ᾔδει. λοιπὸν οὐχ ὑπωπτεύετο ὡς ἐγκατάσκευος. καὶ λέ- C γει αὐτῇ, Οὐ θανάτῳ ἀποθανεῖσθε. ἰδὲ ἄλλο ψεῦδος. τοῦ γὰρ Θεοῦ εἰπόντος, Ἡ ἂν ἡμέρᾳ φάγητε, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε, λέγει ὁ διάβολος, Οὐκ ἀποθανεῖσθε. τοῦτο δεύτερον ἐψεύσατο. Ἤδει γὰρ ὁ Θεὸς, φησιν, ὅτι ᾗ ἂν ἡμέρᾳ φάγητε, ἔσεσθε ὡς θεοί. ἰδὲ τρίτον ψεῦδος. ὅρα τὴν ἐγκατάσκευον κακίαν τοῦ διαβόλου. ἤδη προμελετᾷ κατασπεῖραι τῷ κόσμῳ τὴν πλάνην. καὶ ἐπειδὴ ἐμελέτησεν (ὡς προεῖπον) πολυθεΐαν ἐγεῖραι τῷ κόσμῳ, προλαβὼν ὡς ἐν διηγήματι κατέσπειρεν εἰς τὰς ἀκοὰς τῆς γυναικὸς, ἔμφασιν τοῦ εἶναι πολλοὺς θεούς.

Ἀλλ' ὁ μὲν τῆς κακίας τεχνίτης οὕτω προκατέσπειρε τὴν ἔννοιαν τῶν θεῶν· ὁ δὲ Θεὸς προειδὼς, ᾠκονόμησε τὴν πλάνην τὴν μέλλουσαν μὴ λαληθῆναι ἀνθρωπίνῳ στόματι, ἵνα μὴ πρώτη λογικὴ φωνὴ D περὶ θεῶν φθέγξηται, ἀλλὰ πρῶτον στόμα ὄφεως· ἵνα πᾶν στόμα λαλοῦν περὶ εἰδώλων, τῷ στόματι ἐκείνῳ ἀπεικάζηται. μηδεὶς οὖν περὶ τὸν κόμπον τῆς φωνῆς ἀσχολείσθω, ἀλλὰ περὶ τὴν τῶν νοημάτων δύναμιν. Ἤδει γάρ, φησιν, ὁ Θεὸς, ὅτι ᾗ ἂν ἡμέρᾳ φάγητε ἔσεσθε ὡς θεοὶ, γινώσκοντες καλὸν καὶ κακόν.

Λέγουσι πολλοὶ, καὶ μάλιστα οἱ τῷ θεοστυγεῖ Πορφυρίῳ ἀκολουθήσαντες, τῷ κατὰ Χριστιανῶν συγγράψαντι, καὶ τοῦ θείου δόγματος πολλοὺς ἀποστήσαντι. λέγουσι τοίνυν, Διὰ τί ὁ Θεὸς ἀπηγόρευσε τὴν γνῶσιν τοῦ καλοῦ καὶ πονηροῦ; ἔστω, τὸ πονηρὸν ἀπηγόρευσε, διὰ τί καὶ καλόν; εἰπὼν γὰρ, Ἀπὸ τοῦ ξύλου εἰδέναι καλὸν καὶ πονηρὸν μὴ

φάγητε, κωλύει, φησὶν, αὐτὸν τὸ εἰδέναι τὸ κα- A κόν· διὰ τί καὶ τὸ ἀγαθόν; ἀεὶ ἡ κακία καθ' ἑαυτῆς τεχνάζεται, καὶ τὰς λαβὰς καθ' ἑαυτῆς δίδωσιν. οὐ τὴν γνῶσιν ἐκώλυσεν ὁ Θεὸς τοῦ καλοῦ. εἶχε γὰρ αὐτὴν ὁ Ἀδάμ, καὶ πρὸ τοῦ φαγεῖν. εἰ γὰρ μὴ εἶχε γνῶσιν, πῶς γνωρίζει τὴν γυναῖκα; πῶς φυσιολογεῖ, Ὀστοῦν ἐκ τῶν ὀστῶν μου, καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός μου; πῶς δὲ καὶ προφητεύει τὰ μέλλοντα, Αὕτη κληθήσεται γυνή, ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἐλήφθη; ἕνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα, καὶ τὰ λοιπά; τοσαῦτα οἶδε καὶ οὐκ ᾔδει τὸ καλόν; τὸν Θεὸν ᾔδει, τὰ τοῦ Θεοῦ ἐτήρει, B γνῶσιν εἶχεν, ὀνόματα ἐπέθηκε τοσαῦτα· πῶς οὐκ εἶχε γνῶσιν καλοῦ; τί οὖν ἐστίν; οὐ τὴν γνῶσιν κωλύει ὁ Θεὸς τοῦ καλοῦ, ἀλλὰ θέλει μὴ εἶναι μετὰ τοῦ ἀγαθοῦ τὴν γνῶσιν τοῦ κακοῦ.

Λύω δὲ τὸ σόφισμα τῆς ἀσεβείας ἀπὸ τῶν γραφῶν. λέγει Παῦλος, Οὐ δύνασθε ποτήριον Κυρίου πιεῖν, καὶ ποτήριον δαιμονίων. οὐ τὰ δύο ἐκώλυσεν, ἀλλ' ἡγίασε μὲν τὸ ἅγιον, ἀπέρριψε δὲ τὸ ἐναγὲς καὶ βέβηλον. οὕτω καὶ ὁ Σωτήρ, Οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾷ. κατὰ τὸ αὐτὸ Θεῷ δουλεύειν καὶ δαίμονι, ἀδύνατον. οὕτως ὁ Θεὸς ἐκώλυσε λαβεῖν γνῶσιν τοῦ πονηροῦ, ἵνα μὴ μίγνηται μετὰ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ἡ γνῶσις τοῦ C κακοῦ.

Λοιπὸν ἐνταῦθα προσέχωμεν. διὰ τί δὲ ὅλως ἐκλήθη ξύλον γνωστοῦ καλοῦ καὶ πονηροῦ; οὐ τοιαύτην εἶχε φύσιν, ἀλλὰ τοιαύτην ἤνεγκε ὑπόθεσιν. τὸ ἰδίωμα τῶν γραφῶν λέγω. οἷόν τι λέγω· ἐκλήθη ἐν τῇ ἐρήμῳ μία πηγὴ ὕδατος, Ὕδωρ ἀντιλογίας. Ἐδοκίμασά σε ἐπὶ ὕδατος ἀντιλογίας. ἆρα τὸ ὕδωρ τοιαύτην εἶχε φύσιν, ὡς εἰς ἀντιλογίαν φέρειν τὸν λαόν; διὰ τί οὖν Μωσῆς πιὼν οὐκ ἀντεῖπε τῷ Θεῷ; ὥσπερ οὖν ἐκλήθη τὸ ὕδωρ, ἀντιλογίας ὕδωρ, οὐ φύσιν ἔχον τοιαύτην, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐπ' αὐτῷ γενομένην ὑπόθεσιν. ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖ ἀντεῖπεν ὁ λαός, διὰ τοῦτο ἐκλήθη ὕδωρ ἀντι- D λογίας.

Πάλιν εἶδεν Ἰακὼβ τὸν Θεόν, ὡς ἰδεῖν ἀνθρώπῳ δυνατόν· καὶ καλεῖ τὸ ὄνομα τοῦ τόπου, Εἶδος Θεοῦ. ὁ τόπος οὐκ εἶχεν εἶδος Θεοῦ ἢ μορφὴν Θεοῦ· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκεῖ αὐτῷ ἡ ὀπτασία ἐγένετο, ἐκάλεσε τὸν τόπον ἀπὸ τοῦ πράγματος. ἄλλος τόπος ἐκλήθη Εἰρήνη Θεοῦ. ὅτε τῷ Γεδεὼν ἐφάνη Ἄγγελος, ἐφοβήθη. καὶ λέγει, Οἴμοι, οἴμοι, ἀποθνήσκω· εἶδον γὰρ Ἄγγελον Θεοῦ. λέγει αὐτῷ ὁ Ἄγγελος, Εἰρήνη σοι, μὴ φοβοῦ. καὶ ᾠκοδόμησε, φησί, Γεδεὼν θυσιαστήριον, καὶ ἐκάλεσεν αὐτό, Εἰρήνη Θεοῦ.

Ὥσπερ οὖν ὁ βωμός, ἢ τὸ θυσιαστήριον, οὐκ αὐτὸ εἰρήνην εἶχεν, ἀλλὰ τῆς γενομένης καὶ δοθείσης εἰρήνης ἦν σύμβολον· καὶ ὥσπερ τὸ ὕδωρ οὐκ εἶχεν ἀντιλογίαν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐπ' αὐτῷ γενομένην ὑπόθεσιν οὕτως ἐκλήθη· οὕτω καὶ τὸ ξύλον οὐ

vetare aiunt, eum scire malum; quorsum etiam bonum? Semper malitia ipsa adversum se machinatur, inque seipsam occasiones præbet. Non prohibuit Deus cognitionem boni: ea enim Adamus, antequam etiam vesceretur, instructus fuit. Nisi enim ea præditus erat, quomodo cognovit uxorem? Quomodo ejus naturam edisserit, *Hoc os ex ossibus meis?* Quomodo verò futura vaticinatur, *Hæc vocabitur Mulier, quia de viro sumpta est? Propter hac relinquet homo patrem suum & matrem*, & quæ sequuntur? Tanta noverat, & bonum non sciebat? Deum noverat, quæ sunt Dei servabat, scientiam habebat, tam multa nomina imposuit; & quomodo expers boni scientiæ erat? Quid ergo sibi vult, quod ita dicitur? Non prohibet Deus boni scientiam, sed jubet ne boni scientiæ, mali scientia commisceatur.

Non vetita Adamo boni cognitio.

Gen. 2. 23.

Soluo ex Scripturis impietatis sophisma. Ait Paulus, *Non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum.* Non ambo prohibuit, sed eum qui sanctus esset sanctificavit, impurum verò atque profanum abjecit. Ita quoque Salvator, *Non potestis Deo servire & mamonæ*; nempe Deo & dæmoni per idem tempus obsequium præstare, impossibile est. Sic Deus mali cognitionem assumere vetuit, ne cum boni scientia etiam mali cognitio admisceretur.

1 Cor 10. 21

Matth. 6. 24.

Hîc jam mentem attendamus. Quid verò prorsus causæ est, cur lignum scientiæ boni & mali fuerit appellatum? Non talis ejus natura erat, sed tale argumentum tulit. Scripturarum proprietatem dico. Vt sub exemplo loquar. Vocatus est in deserto fons unus aquæ, *Aqua contradictionis; Probavi te apud aquam contradictionis.* Num ergo ejusmodi aquæ indoles erat, ut populum ad contradicendum ferret? Cur ergo Moses illa potatus, Deo non contradixit? Quemadmodum igitur vocata est aqua contradictionis, non quod naturam ejuscemodi haberet, sed ejus rei causa, quæ in illa accidit. Quia enim populus ibi contradixit, idcirco aqua contradictionis vocata fuit.

Arbor scientiæ &c. ab eventu, non ex ejus natura.

Psal. 80. 8.

Rursus vidit Iacob Deum, quoad homini videre concessum est, & vocat nomen loci, *Species Dei.* Locus, speciem Dei aut formam non habebat; sed quia visio ibi illi contigerat, ab ea locum appellavit. Alius locus, *Pax Dei* appellatus est. Apparente Angelo Gedeoni, timore correptus est, & ait, *Heu me, heu me, moriar: vidi enim Angelum Dei.* Cui Angelus, *Pax tibi; ne timeas. Et ædificavit*, inquit, *Gedeon altare, & vocavit illud, Pax Dei.*

Gen. 32. 30.

Iudic. 6. 22.

Quemadmodum igitur ara, sive altare, ipsum pacem non habebat, sed pacis quæ contigerat ac data fuerat, signum erat: sicut item aqua non habebat contradictionem, sed ex eo quod in illa evenerat, sic vocata est: ita & lignum scientiam

non habebat, sed quia quisquis peccat, in notitiam venit eorum quæ peccat, nomen illud accepit. Vt rursus sub exemplo loquar, dum quandoque per loca latronibus infesta iter agimus, moris est dicere, Tremenda sunt loca ista. Num rogo locus timorem habet? Sed propter insidentes ibi latrones ita loquimur. Ad eum etiam modum, arbor non ea erat indole ut lethiferam ipsa scientiam præstaret, sed ab Adami in illa tragœdia & peccato nomen accepit.

Rem denuo soluo: Non enim divina Scriptura angusta aut egena est. Habemus altare, cujus Fideles sunt participes. Num ergo donum ipsum naturali præstat salute, an propter Majestatem, quæ invocatur? Pignus habes ab his quæ præsentia sunt, ne dubius sis de his quæ præcesserunt. Ibi esca lethalis, hîc cibus vitalis. Si hoc natura saluat, & non gratia; illud quoque natura perimit, non transgressione.

Donum in Eucharistia ante invocationem nec Eucharistia aut vivificum est: cum illa, verè virtutem habet; nec est Catholicum, si quid contra Severianus, ac quasi nudum signum sit, opinatus est: de cujus mente ex paucis his verbis certò omnino conjectari non licet.

Ostendam tibi extra paradisum, escam aliam mortiferam; nempe idolatriam. Cur enim Martyres carnibus vesci recusabant? Cur vesci metuebat? Num mortui essent, si comedissent? Nequaquam: sed quia idolorum memoriæ devota erant, vitabant non escam, sed impurorum invocationem. Sic arbor erat scientiæ boni & mali; non scientiam præbens, sed eam ex transgressione docens. Semper enim experientia insipientem docet, malum esse quod mandata transgreditur.

Alia rursus via quæstio soluetur: non quasi priorum minor vis existat, sed quod Dei gratia ipsa dives sit atque locuples. Nemo enim existimet, alias aliasque adhiberi sententias ac rationes, quod superiores firmitatis robur non habeant. Dei gratia ipsa locuples, de thesauris suis nobis suppeditat, si modò digni fuerimus. Animum igitur attende. Martyres recusarunt vesci his, quæ idolis essent immolata; sic revera caventes pollutam escam, ut si ita Adamus ab arbore cavisset, utique salutem consecutus esset.

Quod verò scire bonum & malum, haud dignum odio sit, clara veritas est. Deus sciscitando, cùm non faciat, nunquid rem novit, nec ne? At quis dicere audeat, ipsum nescire? Non enim cognitio, ipsa actio est. Num Paulus, dicendo, *Fugite fornicationem*, non sciebat quid esset fornicatio? Cavendo mœchiam, nesciebat quid esset mœchia? Verùm non inde crimini obnoxius fuit, quod cognovit. Quin & Deus omnes nostros actus cognovit, quos & enumerat, dicens, *De corde exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, periuria, impudicitiæ, invidiæ, rapinæ. Hæc sunt quæ coinquinant hominem.* Num nesciendo, aut sciendo; hæc Deus & Apostolus dicebant? Non igitur cognitio Adamum dedecorat aut lædit. Damnum attulit, non cognitio, sed quæ fuit transgressio.

Mali cognitio non mala.

1. Cor. 6. 18.

Matth. 15. 19.

A γνῶσιν εἶχεν, ἀλλ' ἐπειδὴ πᾶς ὁ ἁμαρτάνων εἰς γνῶσιν ἔρχεται ὧν ἁμαρτάνει. οἷόν τι λέγω πάλιν ἐν ὑποδείγματι, ὁπότε παρερχόμεθα ὁδεύοντες διὰ τόπων λῃστευομένων, καὶ ἔθος τοῖς ἀνθρώποις λέγειν, Οἱ τόποι φοβεροί εἰσιν. ἆρα ὁ τόπος ἔχει φόβον, ἢ διὰ τοὺς λῃστὰς λέγουσι τοὺς σχολάζοντας ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ; οὕτω καὶ τὸ δένδρον ἐκεῖνο οὐ φύσιν εἶχε θανατοποιοῦ γνώσεως ἐργαστικήν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς περὶ αὐτὸ γενομένης τῷ Ἀδὰμ "ἁμαρτίας ἔλαβε τὸ ὄνομα.

γρ. τραγῳδίας

Λύω δὲ τὸ πρᾶγμα. οὐ γὰρ ἀπορεῖ ἡ θεία γραφή. σήμερον ἔχομεν θυσιαστήριον, οὗ μετέχουσιν οἱ πιστοί. ἆρα αὐτὸ τὸ δῶρον φυσικὴν ἔχει σωτηρίαν, ἢ διὰ τὴν ἐπικαλουμένην δόξαν. B ἔχεις ἔλεγχον ἀπὸ τῶν παρόντων, μὴ ἀμφιβάλλῃς περὶ τῶν προλαβόντων. ἐκεῖ βρῶμα θανατοποιόν, ὧδε βρῶμα ζωοποιόν. εἰ τοῦτο φύσει σώζει, καὶ οὐ χάριτι· κἀκεῖνο φύσει ἀναιρεῖ οὐ "παραβάσει.

ἢ τῇ προθέσει,

Δείξω σοι ἄλλο βρῶμα ἔξω τοῦ παραδείσου θανατοποιόν, τὴν εἰδωλολατρείαν λέγω. διὰ τί γὰρ παρῃτήσαντο οἱ μάρτυρες φαγεῖν κρέα; διὰ τί ἐφοβοῦντο φαγεῖν; ἆρα εἰ ἔφαγον, ἀπέθνησκον; οὐδαμῶς· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπωνόμαστο τῶν εἰδώλων ἡ μνήμη, ἔφυγον οὐ τὴν βρῶσιν, ἀλλὰ τὴν τῶν μιαρῶν ἐπίκλησιν. οὕτω γνωστὸν ἦν κακοῦ καὶ ἀγαθοῦ τὸ δένδρον οὐ γνῶσιν παρέχον, ἀλλ' ἀπὸ τῆς παραβάσεως διδάσκον αὐτήν. ἀεὶ γὰρ ἡ πεῖρα διδάσκει τὸν ἀνόητον, ὅτι κακὸν τὸ παραβαίνειν.

C Πάλιν ἑτέρᾳ ὁδῷ λυθήσεται τὸ ζητούμενον, οὐχ ὡς τῶν πρώτων ἀτονούντων, ἀλλ' ὡς τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ πλουσίας οὔσης. μὴ γάρ τις νομιζέτω τὴν εἰσαγωγὴν τῶν πολλῶν νοημάτων δι' ἀσθένειαν γίνεσθαι τῶν προλαβόντων. ἡ τοῦ Θεοῦ γὰρ χάρις πλουσία οὖσα, ἐκ τῶν ἑαυτῆς θησαυρῶν παρέχει ἡμῖν, ἐὰν ὦμεν ἄξιοι. πρόσεχε τοίνυν. οἱ Μάρτυρες παρῃτήσαντο βρῶσιν εἰδωλοθύτων, οὕτως φυγόντες φαγεῖν, ὡς εἰ ἔφυγεν Ἀδὰμ τὸ δένδρον, ἐσώθη ἄν.

Ὅτι δὲ οὐ τὸ εἰδέναι ἀγαθὸν καὶ κακόν, τοῦτο μισητόν, ἡ ἀλήθεια λάμπει. ἐρωτῶν γὰρ ὁ Θεός, καὶ μὴ πράττων, οἶδεν αὐτό, ἢ οὔ; τίς D τολμᾷ εἰπεῖν ὅτι οὐκ οἶδεν; οὐ γάρ ἐστιν ἡ γνῶσις, πρᾶξις. ἆρα Παῦλος ὁ λέγων, Φεύγετε τὴν πορνείαν, οὐκ ᾔδει τί ἦν ἡ μοιχεία; ὁ φεύγων μοιχείαν, οὐκ ᾔδει τί ἦν ἡ μοιχεία; ἀλλ' οὐ κατέκρινεν αὐτὸν ἡ γνῶσις. αὐτὸς δὲ ὁ Θεὸς οἶδεν ἡμῶν ὅλας τὰς πράξεις, ἀριθμῶν, καὶ λέγων, Ἐκ τῆς καρδίας ἐξέρχονται λογισμοὶ πονηροί, φόνοι, μοιχεῖαι, ἐπιορκίαι, ἀσέλγειαι, φθόνοι, πλεονεξίαι. ταῦτά ἐστι τὰ κοινοῦντα τὸν ἄνθρωπον. ταῦτα ἀγνοῶν λέγει, ἢ εἰδὼς ὁ Θεός, καὶ ὁ Ἀπόστολος; οὐχ ὕβριζεν οὖν ἡ γνῶσις τὸν Ἀδάμ. ἔβλαψεν, οὐχ ἡ γνῶσις, ἀλλ' ἡ παράβασις.

Θέλω δὲ ἐρωτῆσαι αὐτόν, Ποῖον ἔμαθε παρὰ τοῦ ξύλου καλὸν ἢ κακόν; μετὰ τὴν βρῶσιν ἔγνω τί ἐστι φόνος; οὐδεὶς οὐδέπω ἦν ὁ κολάζων. οὐ μοιχεία ἐγινώσκετο (οὐδέπω γὰρ ἦσαν γάμοι) οὐ πορνεῖαι, οὐχ ἁρπαγὴ ἦν (οὐδέπω γὰρ ἦν πλούσιος καὶ πένης) οὐ συκοφαντίαι, οὐ ψευδομαρτυρίαι. ποῖον οὖν ἔγνω κακόν, ἢ τοῦτο μόνον, ὅτι καλὸν ἦν τὸ ὑπακοῦσαι Θεῷ, κακὸν δὲ τὸ παρακοῦσαι Θεοῦ; λέγω δὲ κοινὸν καὶ περιφερόμενον ῥῆμα, καὶ μή τις αὐτοῦ ὡς τολμηροῦ καταγνῷ. εἰώθαμεν λέγειν τοῖς ἁμαρτάνουσιν, ἀπειλοῦντες αὐτοῖς ἐπιστροφήν, Ποιῶ σε μαθεῖν ἐπιστροφήν. ἄρα γνῶσιν λέγει τὴν μάθησιν. τὸ οὖν γνωστόν, ἀπὸ τῆς πείρας τῶν συμφορῶν. ἐπαίδευσεν αὐτὸν γνῶναι πόσοις κακοῖς συνεζεύχθη παραβάς.

Πρόσεχε τοίνυν μετ' ἀκριβείας. εἰ γὰρ καὶ εἴρηται πρώην, ἀλλ' ἡ ὑπόθεσις ἕλκει τὸν λόγον. ὁ δεδωκὼς τὰ πάντα Θεός, ἀόρατος ἦν· ὁ λαβὼν παρὰ τοῦ Θεοῦ τὰ πάντα, ὁρώμενος ἦν. ὁ λαβὼν ἐφαίνετο, ὁ δεδωκὼς οὐκ ἐφαίνετο. μόνος ἦν ὁ ἄνθρωπος· τὰ ἄλογα περὶ αὐτόν. κατὰ κεφαλῆς οὐδένα εἶχεν. ἔθηκεν αὐτῷ ὁ Θεὸς νόμον, τὸ δένδρον εἰς ὑπόμνησιν ἐν μέσῳ, ἵνα μὴ λάθῃ λαβὼν τὴν δεσποτείαν. οἷον περιῄει τρυγῶν τοὺς καρποὺς μετὰ τῆς γυναικός. ἐπλησίαζε τῷ δένδρῳ· ἔλεγε, Μὴ ἁψώμεθα τοῦ δένδρου τούτου· περὶ γὰρ αὐτοῦ παρήγγειλεν ὁ Θεός. καὶ ἦν τὸ ὁρώμενον ὑπόμνησις τοῦ ἀοράτου. οἷα γίνεται καὶ νῦν.

Ἐννόησον πόσοι εἰσὶν ἄρχοντες ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν. καὶ ἐπειδὴ Βασιλεὺς πᾶσιν οὐ πάρεστι, δεῖ παρεστάναι τὸν χαρακτῆρα τοῦ βασιλέως ἐν δικαστηρίοις, ἐν ἀγοραῖς, ἐν συλλόγοις, ἐν θεάτροις. παντὶ οὖν τόπῳ, ἐν ᾧ πράττει ὁ ἄρχων, δεῖ παρεῖναι, ἵνα βεβαιῶται τὰ γινόμενα. ὁ Βασιλεὺς μὲν οὖν παρεῖναι πανταχοῦ ὡς ἄνθρωπος οὐ δύναται· Θεὸν δὲ πάλιν φαίνεσθαι ὡς Θεὸν ἀνθρώποις, ἀδύνατον. δέδωκε τὸ δένδρον χαρακτῆρα τῆς βασιλείας, ὑπόμνησιν φέρον τῷ Ἀδάμ, ὅτι πάντων ἔλαβε τὴν δεσποτείαν, Γνῶθι τὸν δεδωκότα τὴν ἐξουσίαν. καὶ ἵνα μάθῃς πῶς ὑπεμίμνησκεν αὐτοὺς τὸ δένδρον, ὅτε ὁ ὄφις ἠθέλησεν ἀπατῆσαι τὴν γυναῖκα, εἶπεν αὐτῇ, Διὰ τί εἶπεν ὁ Θεὸς μὴ φαγεῖν ὑμᾶς ἀπὸ παντὸς ξύλου; ἡ γυνὴ οὐκ ἐπελανθάνετο τοῦ νόμου, ἀλλὰ καὶ διορθοῦται τὴν ἄγνοιαν, καί φησιν, Οὐκ εἶπεν ὁ Θεὸς οὕτως, ἀλλ' ἀπὸ παντὸς ξύλου φαγώμεθα, ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τούτου, εἶπεν ὁ Θεός, Μὴ φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, μηδὲ ἅψησθε αὐτοῦ. βλέπε τὴν ἀκρίβειαν. ὁ Θεὸς οὐκ εἶπε, Μὴ

Velim autem ex illo sciscitari, Quale bonum aut malum ex arbore didicit? Num post escam scivit quid esset homicidium? Nemo adhuc erat qui puniret. Mœchia nesciebatur (nondum enim erant nuptiæ) non stupra; non erat rapina (necdum enim dives & pauper erant) non calumniæ, non falsa testimonia. Quale ergo cognovit malum, nisi hoc solùm, Bonum fuisse Deo morem gerere, malum verò non illi obedire. Porro verbum dico quod vulgi usu circumfertur: ne quis velut temere dictum reprehendat. Putà, solemus dicere his qui peccant, comminantes eis animadversionem, Faciam ut discas animadversionem. Scientiam ergo seu notitiam dicit, hoc quod est discere. Dicta ergo arbor scientiæ, ex malorum facto periculo. Docuit eum ut sciret, quantis à trangressione ærumnis ac malis sese inseruit.

Arbor scientiæ mali, per experimentum pœnæ.

Animum igitur diligenter adverte. Quanquam in superioribus diximus, at orationem trahit argumenti ipsa ratio. Qui dederat omnia Deus, invisibilis erat; qui à Deo cuncta acceperat, visibilis erat. Qui acceperat, oculis conspicuus erat; qui dederat, iis conspicuus non erat. Homo solus erat: brutæ animantes circonstabat: ejus nemo capiti imminebat. Imposuit ei Deus legem, arborem scilicet in medio, ut meminisse posset, ne quasi non accepto dominio, illi subreperet. V. gratia, circuibat cum uxore decerpens fructus; ad arborem prope accedebat; ajebat, Ne tetigerimus istam arborem; quippe cùm Deus de illa mandaverit! Erat quod oculis usurpabatur, ejus monumentum quod visum fugit. Quod & impræsentiarum usu fit.

Vetitæ arboris scitè enarrata ratio.

Cogita quàm multi per universum orbem Romanum præsides sint & judices ac magistratus. Quodque Imperator cunctis præsens adesse non potest, necesse est Imperatoris effigiem tribunalibus, foris, conventibus, spectaculis assistere. Omni itaque loco præsentem esse necesse est, quo præses ac judex, seu aliàs magistratus jus exequitur, ut his quæ fiunt auctoritatem roburque conferat. Imperator quidem velut homo, omni loco præsens esse non potest: Deum verò rursus ut Deum hominibus conspicuum esse, & ut oculis cernatur, impossibile est. Dedit arborem Imperij figuram, qua Adamus admoneretur, accepisse quo fulciebatur, orbis dominium, & ut eum qui potestatem dedisset, agnosceret. Et ut noveris quomodo arbor meminisse illos faciebat, cùm serpens mulierem seducere voluit, dixit illi, *Cur dixit Deus ne comederetis ex omni ligno?* Mulier nihil Legis oblita; quinimmo sciscitantis ignorantiam corrigens, Non ita, inquit, dixit Deus; sed De omni esse ligno nobis liberum esse; de hoc autem ligno dixit Deus, Ne comederitis ex illo, nec illud tetigeritis. Vide diligentem cautelam. Non dixerat Deus,

Simile: Imperatorum statuæ & effigie toto Imperio.

Gen. 3. 1.

Accuratio super præceptum in Primis parentibus.

Ne tetigeritis: Nec enim in eo erat periculum ut tangeretur: sed illi, qui divina præditi solertia ac intellectu essent, ac cum reliquis fruerentur, apud se statuerant; Dixit Deus ne de arbore gustaremus; nos verò ne quidem contingamus; tanta nimirum mulieri cura erat servandi Dei præceptum. Erat igitur arbor in medio posita, in qua serpentis astu Primi parentes seducti sunt.

Rem novam audi & inauditam. Eam rem ad seducendum instrumentum adhibuit, quæ insita homini esset & ex natura. Deus enim formando hominem, cum reliqua scientia, Dei quoque desiderium illi indiderat. Quod igitur hanc in eis desiderij flammam ac igniculum viderat, ait, *Eritis sicut dij:* Nunc, velut homines, semper versari cum Deo non potestis. Cùm fueritis sicut dij, tunc licebit semper cum Deo versari. Non enim illis dixit, Si comederitis, Dei hostes efficiemini. Igitur Mulierem seducit desiderio divinæ æqualitatis: Mulier verò non Virum seducit, sed illi suadet: testisque Paulus est, cùm ait, *Adamus seductus non est.* Quid verò causæ est, cur reus criminis factus sit? Vide malum. Mulier seducta comedit: postquam comederat etiam Viro suadet esse, ne sola perverteretur: suasitque, non etiam seduxit. Vti nunc etiam haud rarò contingit. Novit Vir fidem, legem diligit, æmulationem habet Catholici nominis; uxorisque suasione inducitur ne æmulationem prodat, non quod nesciat veritatem, sed ut conjugi morem gerat. Non pauci enim senserunt, nescientem Adamum ab uxore accepisse, cùm nesciret unde illa fructum tulerat. At deest Adamo, quo factum excuset. Deus enim coarguit, dum ait, *Quia audisti vocem uxoris tuæ.* Non dixit, Quia ab uxore accepisti. Atqui poterat dicere, Nesciebam: non noveram unde pomum tulisset. Viri crimen, non in eo est quod seductus sit, sed quod uxoris lenocinio velut esca captus, induci se passus est.

Tentatus homo ex innato Dei desiderio.

1. Tim. 2. 14.

Adamus ipse non seductus, uxoris complacentia in societatem adductus.

Gen. 3. 17.

Iam ad judicium veniamus. Videamus tabulas, quæ primæ in sancto illo & incorrupto plenoque humanitatis & clementiæ auditorio extiterunt, immortalibus scriptæ literis, quarum memoriam conspectumque ac claritatem, nec omne sæculum unquam poterit abolere. Animum deinceps attende. *Audivit*, inquit, *Adamus vocem Domini deambulantis, ad vesperam in Paradiso.* Ab strepitu sensit, & quod ita inolevisset. Ergo ab strepitu ac fragore poterat Deus apparere? Nempe apparebat, non ut erat, sed ut illi collibebat.

Iudiciorũ in Adamo primæ tabulæ.

Gen. 3. 8.

Benedictus Sanctorum Deus, quod ad vesperam tunc Adamum visitaverit, & nunc in Cruce ad vesperam. Etenim per illas horas (à meridie scilicet) pertulit Salvator passionem, per quas egit Adamus ex quo comederat, donec latebras quæsivit ac judicium tulit; nimirum ab hora

Christi passio, quo tempore Adami transgressio.

ἅψησθε. οὐδὲ γὰρ ἔφερε κίνδυνον τὸ ἅψασθαι· ἀλλ' ἐκεῖνοι σύνεσιν ἔχοντες θεϊκὴν, τῶν λοιπῶν ἀπολαύοντες, ὥρισαν παρ' ἑαυτοῖς, Εἶπεν ὁ Θεὸς μὴ γεύσασθαι τοῦ δένδρου· ἡμεῖς δὲ μηδὲ ἁψώμεθα, τοσοῦτον ἔμελλε τῇ γυναικὶ τηρῆσαι τοῦ Θεοῦ τὴν ἐντολήν. ἦν οὖν τὸ δένδρον ἐν μέσῳ κείμενον, εἰς ὃ ἠπάτησεν αὐτούς. A

Ξένον ἄκουε πρᾶγμα. ἐχρήσατο ὀργάνῳ πρὸς τὴν ἀπάτην, πράγματι ἐμπεφυτευμένῳ τῷ ἀνθρώπῳ. ὁ γὰρ Θεὸς πλάττων τὸν ἄνθρωπον, μετὰ τῆς ἄλλης γνώσεως ἐνέθηκεν αὐτῷ καὶ πόθον Θεοῦ. ἐπεὶ οὖν εἶδεν ἐν αὐτοῖς τὸν πυρσὸν τοῦ πόθου, λέγει, Γενήσεσθε ὡς θεοί. νῦν, ἄνθρωποι, οὐ δύνασθε εἶναι πάντοτε μετὰ Θεοῦ. B
ἐὰν γένησθε ὡς θεοί, πάντοτε μέλλετε εἶναι μετ' αὐτοῦ. οὐ γὰρ εἶπεν αὐτοῖς, Ἐὰν φάγητε, γίνεσθε πολέμιοι τοῦ Θεοῦ. ἐπιθυμίᾳ οὖν τῆς ἰσοθεΐας ἀπατᾷ τὴν γυναῖκα· κἀκείνη τὸν ἄνδρα οὐκ ἀπατᾷ, ἀλλὰ πείθει· καὶ μαρτυρεῖ Παῦλος, λέγων, Ἀδὰμ οὐκ ἠπατήθη. καὶ διὰ τί κατεκρίθη; ὅρα τὸ δεινόν. ἡ γυνὴ ἀπατηθεῖσα ἔφαγε· πείθει μετὰ τὸ φαγεῖν καὶ τὸν ἄνδρα, ἵνα μὴ μόνη διαφθαρῇ· καὶ ἔπεισεν, οὐκ ἠπάτησεν. οἷον γίνεται καὶ νῦν πολλάκις. οἶδεν ἄνθρωπος τὴν πίστιν, ἀγαπᾷ τὸν νόμον, ζηλοῖ τὴν ὀρθοδοξίαν, καὶ πείθεται τῇ γυναικὶ μὴ δεῖξαι τὸν ζῆλον, οὐκ ἀγνοῶν τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ πειθόμενος τῇ συμβίῳ. πολλοὶ γὰρ ἐνόμισαν ὅτι ἀγνοῶν ὁ Ἀδὰμ ἔλαβε παρὰ τῆς γυναικὸς, οὐκ εἰδὼς πόθεν ἤγαγε τὸν καρπόν. ἀλλ' οὐκ ἔχει ἀπολογίαν. ὁ γὰρ Θεὸς ἐλέγχει, λέγων αὐτῷ, Ὅτι ἤκουσας τῆς φωνῆς τῆς γυναικός σου. οὐκ εἶπεν, Ἐπειδὴ ἔλαβες παρὰ τῆς γυναικός σου. καὶ μὴν ἠδύνατο εἰπεῖν, Ἠγνόουν, οὐκ ᾔδειν πόθεν ἤνεγκε τὸν καρπόν. τὸ ἔγκλημα τοῦ ἀνδρὸς, οὐχ ὅτι ἠπατήθη, ἀλλ' ὅτι ἐδελεάσθη. C *Χ. λόγον*

Ἔλθωμεν λοιπὸν ἐπὶ τὸ δικαστήριον· ἴδωμεν τὰ ὑπομνήματα τὰ πρῶτα τὰ ἐπὶ τῆς ἁγίας ἐκείνης καὶ ἀδεκάστου δίκης καὶ φιλανθρώπου γενόμενα, τὰ γραφέντα γράμμασιν ἀθανάτοις, ὧν τὴν μνήμην καὶ τὴν ὄψιν καὶ τὴν φαιδρότητα, οὐδὲ πᾶς ὁ αἰὼν λῦσαι δύναται. πρόσεχε λοιπόν. Ἤκουσε, φησὶν, ὁ Ἀδὰμ φωνῆς Κυρίου περιπατοῦντος τὸ δειλινὸν ἐν τῷ παραδείσῳ. ἀπὸ τοῦ ψόφου ᾔσθετο, καὶ ἀπὸ τῆς συνηθείας. καὶ ἀπὸ τοῦ κτύπου εἶχε Θεὸς φαίνεσθαι; ἐφαίνετο οὐχ ὡς ἦν, ἀλλ' ὡς ἠβούλετο. D

Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς τῶν Ἁγίων, ὅτι τὸ δειλινὸν τότε τὸν Ἀδὰμ ἐπεσκέψατο, καὶ νῦν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τὸ δειλινόν. καὶ γὰρ κατ' ἐκείνας τὰς ὥρας ὑπέμεινεν ὁ Σωτὴρ τὸ πάθος, καθ' ἃς διετέλεσεν ὁ Ἀδὰμ ἀπὸ τοῦ φαγεῖν ἕως τῆς περικρύψεως καὶ τῆς κρίσεως, ἀπὸ τῆς ἕκτης ὥρας *Erat περιβάσεως.*

ἕως ἐν-

ἕως ἐννάτης. ἕκτῃ ὥρᾳ ἔφαγε· κανὼν γὰρ φύσεως. μετὰ τὴν ἕκτην ἀπεκρύβη. τὸ δειλινὸν ἦλθε πρὸς αὐτὸν ὁ Θεός. ἐπεθύμησεν Ἀδὰμ γενέσθαι θεός· ἀδυνάτου δὲ ἐπεθύμησεν. ἔλυσεν αὐτοῦ ὁ Χριστὸς τὴν ἐπιθυμίαν. Ἐπεθυμήσω γὰρ γενέσθαι, ὃ οὐκ ἠδύνω· ἐπιθυμῶ ἐγὼ γενέσθαι ἄνθρωπος, ὃ δύναμαι. ἀντεστήκωσε γὰρ αὐτοῦ ὁ Θεὸς τῇ ἀπάτῃ. Ἐπεθύμησας τὴν ὑπὲρ σέ, λαμβάνω τὰ ὑπ' ἐμέ. ἰσοθείας ἐπεθύμησας; ἰσάνθρωπος γίνομαι. διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος λέγει, Καὶ σχήματι εὑρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος. ἐπεθύμησας γενέσθαι θεὸς, καὶ οὐκ ἠγανάκτησα διὰ τοῦτο. θέλω γάρ σε ἰσοθείαν ποθεῖν· ἀλλ' ἡ ἀγανάκτησις, ὅτι παρὰ γνώμην τοῦ Δεσπότου ἠθέλησας ἁρπάσαι τὸ ἀξίωμα. ἐπεθύμησας γενέσθαι θεὸς, καὶ οὐκ ἠδυνήθης· γίνομαι ἄνθρωπος, καὶ τὸ ἀδύνατον δυνατὸν ποιῶ.

γ. τὴν ἀπάτην.

Ὅτι δὲ ἐπιθυμῶν ἦλθε πρὸς τοῦτο, μαρτυρεῖ αὐτὸς λέγων, ὅτε τὸ πάσχα ἤσθιεν, ὁ τρέφων μετὰ τῶν τρεφομένων, καὶ τράπεζα παρέκειτο τῷ τρέφοντι πᾶσαν τὴν ὑπ' οὐρανόν. λέγει τοῖς Ἀποστόλοις, Ἐπιθυμίᾳ ἐπεθύμησα φαγεῖν τὸ πάσχα τοῦτο μεθ' ὑμῶν. μὴ γὰρ ἐβάσκηνά σου τῇ ἰσοθείᾳ; σὺ τὰ ἐμὰ ἠθέλησας ἁρπάζαι, μὴ δυνάμενος· ἐγὼ τὰ σὰ λαμβάνω, δυνάμενος.

Πρόσεχε. κατῆλθε τὸ δειλινὸν, καὶ λέγει, Ἀδὰμ, ποῦ εἶ; ἀδελφὰ ἐκεῖνα καὶ ταῦτα, ἑνὸς γὰρ Θεοῦ κἀκεῖνα καὶ ταῦτα. μὴ γὰρ ἄλλος ἦλθεν ἐπὶ τὸ πάθος, ἄλλος ὁ κατελθὼν ἐν τῷ παραδείσῳ; ἐκρύβη, ᾔσθετο μετὰ τὸ φαγεῖν. Διηνοίχθησαν γὰρ αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί, φησι, καὶ ἔγνωσαν ὅτι γυμνοὶ ἦσαν. ἐπειδὴ ὁ διάβολος εἶπεν, Ἡ ἂν ἡμέρᾳ φάγητε, διανοιχθήσονται ὑμῶν οἱ ὀφθαλμοί· ἴδε, φησίν, ἠλήθευσεν ὁ σατανᾶς. Παύλῳ πρέπει λέγειν, Οὐ γὰρ αὐτοῦ τὰ νοήματα ἀγνοοῦμεν. οἴδασιν οἱ Ἅγιοι τὰς μηχανὰς τοῦ διαβόλου. ὅρα κακίαν. πόθεν ᾔδει ὁ διάβολος, ὅτι μετὰ τὸ φαγεῖν ἀνοίγονται αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί; μὴ γὰρ τυφλοὶ ἦσαν; λέγει ἡ γραφὴ, πρὶν φαγεῖν αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ δένδρου, Εἶδε, φησιν, ἡ γυνὴ τὸ δένδρον. οὐκοῦν οὐκ ἦν τυφλή. Εἶδε, φησιν, ἡ γυνὴ τὸ δένδρον, ὅτι ὡραῖον εἰς ὅρασιν. πρῶτον εἶδε, καὶ τότε ἔφαγε. πῶς οὖν ἠνοίχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί; πρόσεχε, παρακαλῶ· ἐνταῦθα ἐστὶ τὸ ζητούμενον.

Ὁ διάβολος ἀπὸ ἐκπτώσεως ἦν, τουτέστιν, ἀπὸ παραβάσεως· καὶ ᾔδει τί ἔπαθεν ὁ παραβὰς, καὶ τί πάσχουσιν οἱ παραβαίνοντες. κοινὸν δὲ ἐστὶ τὸ πάθος πάντων. καὶ γὰρ σήμερον, ὅταν ἁμαρτάνωμεν, ὡς τυφλοὶ ἁμαρτάνομεν· καὶ ὅταν ἁμαρτήσωμεν, τότε ὁρῶμεν τί ἐποιήσαμεν. οἷον ὥσπερ εἴ τις ἐγκαλεῖται, Διὰ τί τόδε ἐποίησας; προφασίζεται ἀνάγκην. ἀληθῶς οὐκ ἔβλεπον τί ἐποίουν· οὐχ ὡς τυφλὸς ὢν, ἀλλ' ἐπειδὴ

A sexta usque ad nonam. Sexta hora comedit: hæc enim naturæ regula est. Post sextam latebras quæsiit: Ad vesperam Deus ad eum venit. Desideravit Adamus ut Deus fieret: rem verò impossibilem desideravit. Ejus Cristus desiderium implevit. Desiderasti enim hoc fieri, quod non poteras; desidero ego fieri homo, quod possum ac valeo. Ejus enim Deus errori contrà pondera appendit. Eorum desiderio exarsisti, quæ supra te sunt; assumo ego quæ infra me sunt. Divinam concupisti æqualitatem? hominibus æqualis fio. Idcirco etiam ait Paulus, *Et figura inventus ut homo.* Desiderasti ut deus fieres: nec inde indignatus sum: volo enim divinæ te æqualitatis desiderio teneri: sed B in hoc mea indignatio est, quod præter Domini voluntatem, tibi ipse dignitatem rapere voluisti. Concupisti fieri deus: fio homo, & quod erat impossibile, possibile reddo.

Phil. 2. 8.

Sic Greg. Theologus N. strates que, præposfere desiderasse & quasi à se, quod ex Deo postea habiturus esset.

Quod autem desiderio ad hoc venerit, idem ipse testis est, in hæc verba Apostolos affatus, cùm Pascha manducaret, ipse alens, cum his qui alerentur, ac cùm illi mensa apposita esset, qui alit quicquid sub sole est; nempe, *Desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum.* Num enim divinam tibi æqualitatem invidi? Tu mea voluisti rapere, cùm tibi facultas non esset; ego tua assumo, cui omnium libera facultas est.

Luc. 22. 15.

Animum attende. *Descendit ad vesperam, & dicit, Adam ubi es?* Germana hæc C & illa. Vnius namque utraque Dei sunt. Non enim alius est qui ad passionem venit, & alius qui in paradisum descendit. *Occultavit se:* sensit postquam comederat. *Aperti* enim *sunt eorum oculi*, inquit, & *cognoverunt se esse nudos.* Quandoquidem diabolus dixerat, *In quocunque die comederitis, aperientur oculi vestri*; vide, inquit, verax fuit satanas. Paulo convenit dicere, *Non enim eius consilia ignoramus.* Noverunt Sancti diaboli machinas. Vide malitiam. Vnde noverat diabolus, fore, ut postquam comedissent aperirentur illorum D oculi? Num enim cæci erant? Dicit Scriptura, antequam ex arbore ederent, *Vidit Mulier arborem.* Non ergo erant cæci. *Vidit*, inquit, *mulier arborem, quod aspectu elegans esset.* Primùm vidit, ac tum comedit. Quonam igitur modo aperti sunt eorum oculi? Animum, quæso, attende. Hîc enim quæstio, ac vis argumenti est.

Gen. 3. 8.

Gen. 3. 7. & 5.

Aperti primorum parentum oculi.

2. Cor. 2. 11.

Diabolus ex eis erat, qui cœlo prolapsi erant; id est, ex eis qui fuerant transgressi; noveratque quid à transgressione illi accidisset, & quid eveniat his, qui transgrediuntur. Communis enim hæc omnium affectio est ac labes. Nam & impræsentiarum, cùm peccamus, velut cæci peccamus: cumque peccaverimus, tunc videmus quid fecerimus. Puta, ut cùm quis reprehenditur, Quorsum istud fecisti? necessitatem prætexit. Verè non videbam quid facerem; non quasi cęcus

Diabolus suo ipse periculo vates.

Peccans cæcus; à peccato videns.

esset, sed quia inter peccandum obtenebratur ratio, dum tota mens in rem incumbit, operisque aviditate penè cæca lumen amittit. Postea verò mordente conscientia, quid fecerit, advertit.

Velut suo exemplo dico. Ingreditur quis domum, ut furetur, & ingreditur ut cæcus. Non cogitat qui obviam futurus sit, qui teneat, timorem judicum, imminens periculum. Quo enim affectu laborat, cæcatus est. Cùm ingressus fuerit, cùm acceperit, cùm egressus pedem extulerit, etsi nullus adest, metu impletur, sentit quid fecerit, ac cogitat perscrutandi diligentia, in notitiam venturum cujus istud furtum sit. Ac quæ non reputavit inter agendum, hæc verò reputat posteaquam egit.

Exempli causa, is qui mœchatur, seque alieno thoro injicit, ingreditur, nec leges esse cogitat, judicia, accusatores, acutos enses: at ubi rem egerit, reformidat: servum suspectum habet, ancillam, vicinum, affinem: & quæ inter agendum in mentem non venerant, hæc videt post actionem. Rursus admonet quis aliquem, ut se à malis abstineat. Sin morem non gesserit, solent dicere, Sæpius dixi ei, & non audivit; non quod non audierit, sed quod morem non gesserit. Tumque plagas infligendo, dicit, Docebo ut audias; non quod audire illi tribuat, sed quod verberum illa inflictio occupatam ejus opinionem emendet; & ad sobrietatem ipsum reducat. Sic & Propheta, *Disciplina Domini aperit mihi aures.* Isai. 50. 5.

Quia ergo diabolus exciderat (non enim argumenti oblitus sum) noverat ubi erat antequam excideret; tumque venit in sensum, eorum quæ fecisset. Didicerat ergo, quorum periculum fecerat, aitque, *Si comederitis, aperientur oculi vestri*; haud nimirum aliter ac mei. Novi, ex quo me transgressionis reum feci, quid sim passus: Cognovi quid nihil evenerit; cognovi quid amiserim. Deinde *comederunt & aperti sunt oculi eorum; & viderunt quod nudi essent.* Antè enim *erant nudi, & non erubescebant.* Exuerant immortalitatem, sublata erat claritatis stola, nudatum corpus fuerat, nec jam aliud quàm lutum erat.

Mox velut ex fonte scaturit, artium subtile inventum. Prima artium Adami, sartoria. Ante omnem artem sumpsit ficulneæ folia, & consuit. Quis docuit? Quis erudivit? Omnino solertiam mentis à Deo acceperat, Dei imago erat, & ambigis de scientia? Dum tecum ipse reputaveris, unde primùm homo aratrum fabricatus sit, quis lignum facere, mediumque ferrum inserere & adstringere docuerit, atque jugum bobus imponere? Vnde mulier texendæ telæ artem invenerit; sumendi vellus, lavandi, pectendi, nendi, constipata tenuandi, scissaque rursus nectendi? Vnde hoc? Quis pluribus liciis texendi artem docuit? Stat texto-

Artium inventrix, necessaria cura corporis: Mens ac Dei imago qua homo artifex.

A ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ὁ λογισμὸς πηροῦται, ὅλος γινόμενος τοῦ πρᾶξαι, καὶ τυφλοῦται ἐν τῷ πράττειν. βλέπει μετὰ ταῦτα τῇ συνειδήσει τί πεποίηκε.

Λέγω δὲ ὡς ἐν ὑποθέσει. εἰσέρχεταί τις ληστεῦσαι ἐπὶ οἰκίας, καὶ εἰσέρχεται ὡς τυφλός. οὐ λογίζεται τὸν ἀπαντῶντα, τὸν κρατοῦντα, τὸν φόβον τῶν δικαστῶν, τὸν ἐπηρτημένον κίνδυνον. τετύφλωται γὰρ ὑπὸ τῆς νόσου. ὅταν εἰσέλθῃ, ὅταν λάβῃ, ὅταν κλέψας ἐξέλθῃ, μηδενὸς παρόντος, φόβου πληροῦται, αἰσθάνεται τί ἐποίησε, καὶ λογίζεται ὅτι ἐὰν ζητηθῇ, νοοῦσι τὸ πρᾶγμα τίνος ἐστὶν ἔργον· καὶ ἃ μὴ ἐλογίσατο πράττων, λογίζεται μετὰ τὸ B πρᾶξαι.

Οἷον, ὁ μοιχεύων, καὶ ἐπιῤῥίπτων ἑαυτὸν ἀλλοτρίᾳ κλίνῃ, εἰσέρχεται, καὶ οὐ λογίζεται ὅτι νόμοι εἰσὶ, δικαστήρια, κατηγορίαι, ξίφη ἠκονημένα· ἀλλ' ὅταν πράξῃ, δειλιᾷ, ὑποπτεύει παῖδα, παιδίσκην, γείτονα, συγγενῆ. καὶ ἃ μὴ ἔβλεπεν ἐν τῷ πράττειν, βλέπει μετὰ τὸ πρᾶξαι. πάλιν παραινεῖ τίς τινι ἀπέχεσθαι κακῶν· κἂν ἀπειθὴς ᾖ, ἡ συνήθεια τοῦτο λέγει, Πολλάκις αὐτῷ εἶπον, καὶ οὐκ ἤκουσεν· οὐχ ὅτι οὐκ ἤκουσεν, ἀλλ' ὅτι οὐχ ὑπήκουσεν. ἔπειτα ἐπάγων αὐτῷ πληγὰς, λέγει, Διδάσκω σε ἀκούειν· οὐχ ὅτι ἀκούειν αὐτῷ δίδωσιν, ἀλλ' ὅτι ἡ πληγὴ διορθοῦται τὴν πρόληψιν, καὶ εἰς σύνεσιν C αὐτὸν φέρει. οὕτω καὶ ὁ Προφήτης, Ἡ παιδεία Κυρίου ἀνοίγει μου τὰ ὦτα.

Ἐπεὶ οὖν ἐξέπεσεν ὁ διάβολος (οὐ γὰρ ἐπιλέλησμαι τῆς ὑποθέσεως) ᾔδει ποῦ ἦν μετὰ τὸ ἐκπεσεῖν, καὶ τότε εἰς αἴσθησιν ἦλθεν ὧν ἐποίησεν. ἔμαθεν οὖν ἐξ ὧν ἔπαθε, καὶ λέγει, Ἐὰν φάγητε, ἀνοίγονται ὑμῶν οἱ ὀφθαλμοί· τουτέστιν, ὡς καὶ οἱ ἐμοί. οἶδα ἀφ' οὗ παρέβην, τί ἔπαθον· ἔγνων τί ἔπαθον, ἔγνων τίνος ἀπέτυχον. εἶτα ἔφαγον, καὶ διηνοίχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοὶ, καὶ εἶδον ὅτι γυμνοὶ ἦσαν. πρὸ γὰρ τούτου ἦσαν γυμνοὶ, καὶ οὐκ ᾐσχύνοντο. ἀπεδύσαντο τὴν ἀθανασίαν, περιῃρέθη ἡ στολὴ τῆς δόξης· ἐγυμνώθη τὸ σῶμα, καὶ ἦν D πηλὸς λοιπόν.

Εὐθέως βρύει ἡ ἐπίνοια τῶν τεχνῶν. πρώτη τέχνη τοῦ Ἀδὰμ, ῥαπτική. πρὸ πάσης τέχνης ἔλαβε τὰ φύλλα τῆς συκῆς, καὶ ἔῤῥαψε. τίς ὁ διδάξας; τίς ὁ παιδεύσας; ἔλαβεν ἅπαξ παρὰ Θεοῦ σύνεσιν, εἰκὼν ἦν Θεοῦ, καὶ ἀμφιβάλλεις περὶ τὴν γνῶσιν; ὅταν ἐννοήσῃς κατὰ σεαυτὸν, πόθεν ἄνθρωπος ἄροτρον πρῶτον ἐποίησε, τίς ὑπέδειξε ποιῆσαι ξύλον καὶ μεσολαβῆσαι σίδηρον καὶ σφίγξαι, καὶ ζεύγλην ἐπιθεῖναι τοῖς βουσί; πόθεν γυνὴ εὗρε τέχνην ἱστουργίας, λαβεῖν πόκον, πλῦναι, ξαίνειν, νῆσαι, τὸ συνημμένον λεπτῦναι, καὶ πάλιν σχισθὲν συνάψαι; πόθεν τοῦτο; τίς ἐδίδαξε τοὺς ποικιλτὰς τὴν ποικιλτικήν; ἕστηκεν ἱστὸς,

ἐν τῷ παραπεμπομένῳ· οὐ χεὶρ ἐργαζομένη, ἀλλ' ὁ λόγος ἐργάζεται· λόγος μορφὰς ἀποτελεῖ. οὐκ ἐπιβάλλει χεῖρας ὁ τεχνίτης, καὶ ὁ λόγος τῆς τέχνης μορφοῖ τὸ ἱμάτιον, καὶ ἐν ὁρωμένοις σχήμασιν ἐγείρεται τὸ βούλημα τοῦ τεχνίτου. εἶτα ὁ ποικιλτὴς οὐ κινεῖ χεῖρα, καὶ ἐγείρει μορφάς· καὶ ἐὰν ἀκούσῃς ὅτι Θεὸς ἐργάζεται, νομίζεις ὅτι χεῖρα κινῶν ἐργάζεται; καὶ ἐὰν ζητήσῃς πᾶσαν τέχνην καὶ πᾶσαν ἐπίνοιαν, καὶ εἴπῃς, Πῶς ἐνόησαν τόδε ἢ τόδε, μνημονεύσας τῆς πρώτης φωνῆς, τῆς λεγούσης, Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν, ἔχεις τῆς ἀπορίας τὴν λύσιν. εἰκὼν Θεοῦ, καὶ οὐ νοεῖ; εἰκὼν Θεοῦ, καὶ οὐ μιμεῖται τὸν δεσπότην;

Ἔρραψε φύλλα συκῆς. αἰσχυνέσθωσαν οἱ ἀλληγορισταί, ὅτι ὁ παράδεισος ἐν οὐρανῷ ἐστι, καὶ πνευματικός ἐστιν. ἐν οὐρανῷ συκῆ τί ποιεῖ; ἀλλ' ἔστω ὁ παράδεισος ἐν οὐρανῷ· οἱ ποταμοὶ πόθεν ἐξέρχονται; οὐκ ἀπὸ γῆς; εἰ ὁ παράδεισος ἄνω, δῆλον ὅτι καὶ οἱ ποταμοὶ ἄνωθεν ῥέουσι. μὴ γὰρ εἶπεν ἡ γραφή, Ποταμὸς κατέρχεται ἐξ Ἐδέμ; ἀλλὰ ἴδε τὸ σόφισμα. γελῶσιν ἡμᾶς οἱ ἀλληγορηταί. Ἐνέδυσε γὰρ αὐτοὺς ὁ Θεός, φησι, χιτῶνας δερματίνους. ἆρα μὴ βόας ἢ πρόβατα ἔθυσε, καὶ βυρσεῖον ἐποίησε, καὶ τέχνην βυρσέως ἀπετέλεσε; λέγομεν ἡμεῖς, Ὅλον τὸ ζῶον παρήγαγεν ἄνευ συμπλοκῆς, ἄνευ συζυγίας. τὸ μὴ ὂν ἐποίησε, καὶ μέρος τοῦ ὄντος ποιεῖν οὐκ ἠδύνατο; φιλοτιμοῦνται, Ἀλλ' οὐδέποτε Θεὸς ποιεῖ μέρος ζώου, οὐδὲν ἀτελὲς ποιεῖ ὁ Θεός. ἀκούει δέρμα, καὶ ζητεῖ πόθεν. οὐκοῦν κἀγὼ αἷμα ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ ζητῶ πόθεν μετέβαλε τὸν Νεῖλον εἰς αἷμα· ποῖα ἔθυσε ζῶα. ὁ ποταμὸς γέγονεν αἷμα, καὶ οὐδὲν ἐτύθη ζῶον· δέρματα δύο γέγονε, καὶ ζητεῖ ἀπὸ ποίων ζώων ἐγένετο. ἀλλὰ κἀκεῖ ἐκτὸς ζώου δέρμα. πρόσεχε τῇ ἀκολουθίᾳ, εἰ καὶ ἡ φωνὴ ἔκαμε, καὶ ἡμεῖς. ἀλλ' ἵνα μὴ ἀκρωτηριασθῇ ὁ λόγος, ὀλίγα ἠρέμα εἰρηκὼς καταπαύσω τὸν λόγον.

Ἔρραψε φύλλα συκῆς. εἴθε ταύτην τὴν τέχνην ἔμαθον αἱρετικοί. Ἀδὰμ παραβὰς ῥάπτειν ἔμαθεν· αἱρετικοὶ ἐκτραπέντες σχίζειν ἔμαθον. Ἀδὰμ παραβὰς ἔρραψε, ἵνα σκεπάσῃ τὸ ἄσχημον· αἱρετικοὶ πιστεύσαντες σχίζουσιν, ἵνα γυμνώσωσι τὰ ἅγια. πολλάκις ἀκούομεν τὰ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, καὶ θαυμάζομεν ὅτι στρατιῶται ἔλαβον τοῦ Χριστοῦ καὶ τὰ ἱμάτια, καὶ ἐμερίσαντο. καὶ εὐθέως ἡμῶν ἡ διάνοια λέγει, Πολλὴ ἡ τοῦ Θεοῦ μακροθυμία, μὴ κατελθεῖν κεραυνόν, μὴ κατελθεῖν ῥομφαίαν· ἀλλ' ὑβρίζετο ὁ Ἅγιος, καὶ αἱ βέβηλοι χεῖρες οὐκ ἐκόπιασαν; θαυμάζεις ὅτι ἐτόλμησαν ἐκεῖνοι οἱ στρατιῶται μερίσασθαι τὰ ἱμάτια; θαύμασον ὅτι οὗτοι διέρρηξαν τὸ ἱμάτιον τῆς ἐκκλησίας. καὶ στρα-

ἀποστάντες

A rium instrumentum; unum est quod mittitur: Non manus efficit, sed ratio operatur; ratio formas absoluit. Artifex manus non adijcit, artisque ratio vestimentum format, ac in figuris oculis subjectis surgit voluntas artificis. Iam itaque varij ejusmodi operis ac discoloris textor, manum non movet, & formas excitat; Deumque operari cùm audieris, manum movendo operari arbitraberis? Quicquid artium, quicquid solertis operis exquisieris, ac quomodo hoc, quomodo illud extiterit sciscitatus fueris, in memoriam revocata prima illa voce, quæ ait, *Faciamus hominem ad imaginem nostram*, quæstionis solutionem habueris. Dei imago est, & non intelligit? Dei imago est, nec Dominum æmulatur?

Deus, ipse ratione & voluntate artifex.

B Consuit ficulneæ folia. Erubescant, qui per allegoriam exponentes, Paradisum in cœlo esse dicunt, ac spiritualem. Quidnam ficus in cœlo facit? Verùm demus esse in cœlo paradisum; flumina unde egrediuntur? Nonne è terra? Si Paradisus in cœlestibus est, haud dubiè etiam flumina de supernis fluunt. Num enim dixit Scriptura, flumina ex Edem descendere? Sed vide fallaciam. Derident nos qui allegoriæ student. *Induit enim eos Deus*, inquit, *tunicas pelliceas*. Num boves aut oves mactavit, aperuitque coriarij officinam, ac coriarij artem egit? Respondemus nos, Totum animal produxit, nulla congressione, nulla sexuum C copula: quod non erat, fecit; nec ejus quod esset partem efficere poterat? Instant luculentius, At nunquam Deus animalis partem facit; nihil Deus imperfectum facit. Audit pellem, & quærit unde? Itaque audio & ego sanguinem in Ægypto, & quæro unde Nilum in cruorem mutaverit? quænam animalia mactaverit? Fluvius in cruorem factus est, nec ullum occisum animal est; pelles duæ fuerunt, & quærit ex quibus detractæ animalibus fuerint? Verùm ibi quoque sine animalibus pellis. Attende seriem; quanquam laborat vox, ac nos ipsi. Ne tamen mutila maneat oratio, ubi pauca D submissè leniusque dixero, finem dicendi faciam.

Adversus Orig. quod paradisus in cœlo sit & spiritalis.

Gen. 3. 21.

Hæreticorum exsufflata instantia.

Consuit ficulnea folia. Vtinam Hæretici hanc artem didicissent. Adamus à prævaricatione consuere didicit; Ariani everso sensu ac pietate scindere didicerunt. Adamus ubi transgressus fuerat consuit, ut pudenda tegeret: Hæretici ejurata fide scindunt, ut Sancta nudent. Haud rarò audimus, quæ in cruce contigerunt, & miramur, sumpsisse milites ipsa Christi vestimenta, & divisisse, moxque animus verba ejusmodi dicit, Prolixa Dei lenitas est ac benignitas, quod flulmen non cœlo delapsum sit, quod gladius è cœlo non venerit; sed injuriis saturabatur Sanctus, nec profanæ manus fatiscebant? Miraris quod milites ausi sunt vestimenta dividere? Mirare quod hi Ecclesiæ vestimen-

Hæreticorum contraria Adamo studia.

Militibus in cruce pejores.

tum dirupere: Ac quidem milites visa A Christi tunica inconsutili, à summo contexta per totum, vesti pepercerunt; Hæretici verò Christi vestem, Ecclesiæ tunicam, sciderunt, diviserunt, dissecarunt. Verùm ad propositum revertamur. [Joan. 19. 23.]

[Gen. 3. 8.] *Consuit ficulnea folia. Audierunt Deum deambulantem* (quomodo audire licet, audierunt) *& se absconderunt.* Proba natura est. Quanquam innumeris obruti delictis simus, conscientia nostra libera est. Quandoque frons impudens ac præfracta est, coarguitque conscientia. Quandoque lingua, Quid enim peccavi? intusque B conscientia reum peragit. Simplicissimus erat minimeque fucatis moribus Adamus: liberè ac clarè confitebatur. Ait Deus, *Vbi es?* Multi piè locum exposuerunt; attendendum tamen quæ sit ipsa exactè sententia. Etenim etiam ab illis dicta recipio, quod pia sunt; & hæc dico, quod vera. [Conscientia semper libera.]

[Dei interrogatio, quò spectet.] *Adam, ubi es?* Vnde; quò descendisti? Ex qua excidisti gloria ac claritate? Admitto expositionem hanc & sententiam ut piam. Habet enim ex loquentis persona convenientiam & miserantis affectus condolentiam. Verùm quæro ipse cohærentem sententiam. *Adam, ubi es?* interrogat Deus. Noverat qui formaverat, abs se formati hominis indolem; nempe, C quisquis peccaverit, fiduciam amittere, consuique ora ac claudi, his, quos reatus premat. Attendebat ideo fugisse, quod fiducia carebat. Servus tunc maximè animi anxius est, cùm senserit didicisse herum, quod illi commissum est: quandiu verò herus nescit, scipsum consolatur ut qui latere possit. Fugiebat Adamus, quasi deprehenso scelere: Deus nescire simulabat, ut ejus metum dissolueret. Vti dicimus nos de amico, Feci sæpius tanquam nescirem, ne illi molestiam facerem. Haud raro enim apud nos hæc contingunt. Quod si apud nos eum in modum res transiguntur, potiori longè ratione apud Deum, qui misericors ac clementissimus D est.

Adam, ubi est? Pro eo ac dicat, Nescio. Tum Deo se nescire simulante, probus ingenuusque animus non celavit. *Vocem tuam audivi, & timui, eo quod nudus essem, & me abscondi.* Quid est quod timuisti? Cur te abscondisti? Timui quod reus violati præcepti essem: me abscondi propter nuditatem. Verè ejusmodi rei confessio quæ excutiat lacrymas. *Vocem tuam audivi*; illam desiderabilem, illam quæ mihi omnia indulsit, quæ mihi omnium bonorum auctor fuit, inque rem meam cuncta molita est. *Audivi vocem tuam.* Cogitavi qualem vocem despui, qualem vocem contempsi; *& timui*, talis Domini trangressus mandatum, *& me abscondi, eò quod nudus essem.* [Gen. 3. 10] [Adami ingenua confessio.]

[Gen. 3. 11.] Exinde Deus instat hortando, *Quis indicavit tibi, quod nudus esses, nisi quod ex*

A πάντως εἶδον τὸν χιτῶνα τοῦ Χριστοῦ ἄῤῥαφον, ἐκ τῶν ἄνω ὑφαντὸν δι᾽ ὅλου, καὶ ἐφείσαντο τοῦ ἱματίου· Αἱρετικοὶ δὲ, τὴν ἐσθῆτα τοῦ Χριστοῦ, τὴν στολὴν τῆς ἐκκλησίας ἔσχισαν, ἐμερίσαντο, κατέτεμον. ἀλλ᾽ ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανέλθωμεν.

Ἔῤῥαψε φύλλα συκῆς. ἤκουσαν τοῦ Θεοῦ περιπατοῦντος, ὡς ἐνὶ ἀκοῦσαι, ἤκουσαν, καὶ ἐκρύβησαν. εὐγνώμων ἡ φύσις· κἂν μυριάκις ὦμεν ἁμαρτωλοὶ, ἡ συνείδησις ἡμῶν ἐλευθέρα ἐστίν. ἐνίοτε τὸ πρόσωπον ἀναισχυντεῖ, καὶ ἡ συνείδησις ἐλέγχει. ἐνίοτε ἡ γλῶττα, Τί B γὰρ ἥμαρτον; καὶ ἡ συνείδησις ἐλέγχει ἔσωθεν. ἁπλούστατοι ἦσαν καὶ ἀκέραιοι οἱ περὶ τὸν Αδάμ· ὡμολόγουν μετὰ ἐλευθερίας. ὁ Θεὸς φησι, Ποῦ εἶ; πολλοὶ εὐσεβῶς ἐθεώρησαν· δεῖ δὲ προσέχειν τῇ ἀκριβείᾳ· καὶ γὰρ καὶ τὰ ἐκείνων δέχομαι, ἐπειδὴ εὐσεβῆ· καὶ ταῦτα λέγω, ἐπειδὴ ἀληθῆ.

Αδὰμ, ποῦ εἶ; πόθεν; ποῦ κατῆλθες; ἀπὸ ποίας δόξης ἐξέπεσες; ἀληθῶς δέχομαι τὴν ἔννοιαν ὡς εὐσεβῆ. ἔχει γὰρ καὶ τὸ εὐπρόσωπον καὶ τὸ συμπαθές. ἀλλὰ ζητῶ τὴν ἀκολουθίαν. Αδὰμ, ποῦ εἶ; ἐρωτᾷ ὁ Θεός. ᾔδει ὡς πλάστης τοῦ πλάσματος τὴν φύσιν, ὅτι πᾶς ὁ ἁμαρτήσας, ἀπαῤῥησίαστος, καὶ ὅτι τοῖς ἁμαρτάνουσι ῥάπτεται τὰ στόματα. προσέχει C ὅτι διὰ τὸ μὴ ἔχειν παῤῥησίαν, ἔφυγε. δοῦλος τότε μάλιστα ἀγωνιᾷ, ὅταν αἴσθηται ὅτι ἔμαθεν ὁ δεσπότης αὐτοῦ τὸ γενόμενον. ἕως δὲ ἀγνοεῖ ὁ δεσπότης, ἑαυτὸν παραμυθεῖται ὡς δυνάμενος λαθεῖν. ὁ Αδὰμ ἔφυγεν ὡς γνωσθείς· ὁ Θεὸς προσεποιεῖτο ἄγνοιαν, ἵνα τὸν φόβον αὐτοῦ καταλύσῃ· ὡς λέγομεν ἡμεῖς περὶ φίλου, Ἐποίησα ἐμαυτὸν ὡς μὴ εἰδότα, ἵνα μὴ λυπήσω αὐτόν. πολλάκις γὰρ γίνεται παρ᾽ ἡμῖν ταῦτα. εἰ δὲ παρ᾽ ἡμῖν τοιαῦτα γίνεται, πολλῷ μᾶλλον παρὰ Θεῷ τῷ φιλανθρώπῳ.

D Αδὰμ, ποῦ εἶ; ἀντὶ τοῦ, οὐκ οἶδα. εἶτα τοῦ Θεοῦ προσποιουμένου ἄγνοιαν, ἡ εὐγνώμων καὶ ἐλευθέρα ψυχὴ οὐκ ἔκρυψε. Τῆς φωνῆς σου ἤκουσα, καὶ ἐφοβήθην, ὅτι γυμνός εἰμι, καὶ ἐκρύβην. διὰ τί ἐφοβήθης; διὰ τί ἐκρύβης; ἐφοβήθην διὰ τὴν παράβασιν· ἐκρύβην διὰ τὴν γύμνωσιν. ἀληθῶς ἔστι κλαῦσαι ἐπὶ τῇ φωνῇ τοῦ παραβαίνοντος. Τῆς φωνῆς σου ἤκουσα, ἐκείνης τῆς ποθουμένης, ἐκείνης τῆς πάντα μοι χαρισαμένης, ἐκείνης ἀγαθά μοι χαρισαμένης καὶ πραγματευσαμένης: ἤκουσα τῆς φωνῆς σου· ἐνενόησα ποίας φωνῆς κατέπτυσα, ποίας φωνῆς καταπεφρόνησα, καὶ ἐφοβήθην, τοιούτου δεσπότου ἐντολὴν παραβάς, καὶ ἐκρύβην, ὅτι γυμνός εἰμι.

Εἶτα ὁ Θεὸς ἐπιμένει τῇ προτροπῇ, Τίς σοι εἶπεν ὅτι γυμνὸς εἶ; εἰ μὴ ἀπὸ τοῦ ξύλου, οὗ ἐνε-

ἐνετειλάμην σοι τούτου μόνου μὴ φαγεῖν, ἀπ' αὐτοῦ ἔφαγες; ἀντὶ τοῦ, εἰ μὴ πάντως ἐκεῖνο ἐποίησας, ὃ ἐκώλυσα. ὅρα πῶς ἐρωτᾷ ὡς ἀγνοῶν, Εἰ μὴ ἐξ ἐκείνου τοῦ δένδρου, οὗ ἐνετειλάμην σοι μὴ φαγεῖν, ἔφαγες; καὶ βλέπε τοῦ Θεοῦ τὴν φιλανθρωπίαν. Τίς σοι εἶπε; διὰ τοῦτο μακρὰν ποιεῖ τὴν ὁμιλίαν, ἵνα λύσῃ τὸν φόβον καὶ ἐγείρῃ παῤῥησίαν. ἐνενόει γὰρ ὁ Ἀδὰμ πῶς οὐδὲν σκληρὸν οὐδὲ ἀπότομον· οὐχ ὕβρεις, οὐ πληγαί. ἔχεις διδάσκαλον τὴν συνήθειαν. δοῦλος ἁμαρτήσας ἐὰν προσέλθῃ τῷ δεσπότῃ, ἀπὸ τῆς πρώτης φωνῆς ἢ θάρσος, ἢ φόβον λαμβάνει. ἐὰν μὲν ἄρξηται ἀγανακτεῖν, καὶ κλέπτην καὶ δόλιον ὀνομάζειν, καὶ μυρίων θανάτων ἄξιον, παραλύεται· ἐὰν δὲ ἀκούσῃ αὐτοῦ μὴ ὀνειδίζοντος, Ἄθλιε, τί ἐγένετό σοι τοῦτο; διὰ τί ἥμαρτες; εὐθέως ἐφοδιάζεται καὶ θαῤῥεῖ τέως· οὐ γὰρ ὡς δεσπότης κολάζει, ἀλλ' ὡς διδάσκαλος νουθετεῖ. οὕτω καὶ ὁ Θεός. Τίς σοι εἶπεν ὅτι γυμνὸς εἶ; εἰ μὴ ἀπὸ τοῦ ξύλου, οὗ ἐνετειλάμην σοι μὴ φαγεῖν, ἀπ' αὐτοῦ ἔφαγες; μὴ γὰρ πολλὰ ἐκώλυσα; ἓν μόνον ἐκώλυσα, καὶ τοῦτο οὐ μισῶν, ἀλλὰ προνοῶν.

Τίς σοι εἶπεν ὅτι γυμνὸς εἶ; οὐδὲν ἀναίσχυντον. οὐκ εἶπεν, Οὐκ ᾔδειν· ἀλλὰ τί; Ἡ γυνὴ, ἣν ἔδωκάς μοι, αὕτη μοι ἔδωκε, καὶ ἔφαγον· ἀντὶ τοῦ, Ἡ δοθεῖσά μοι πρὸς βοήθειαν. ἤκουσα γὰρ ὅτι ἐπλάσθην ἐγὼ, ἐκείνη δὲ οὐδέπω, λέγοντος, Ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτόν. ἣν ἔδωκάς μοι, αὕτη μοι ἔδωκεν. οὐκ εἶπεν, Ἠπάτησεν, οὐκ, Ἐψεύσατο. αὕτη μοι ἔδωκε, καὶ ἔφαγον. εἶτα φησὶν ὁ Θεός. Καὶ ἔδει σε γυναικὶ πιστεῦσαι, καὶ μὴ ἐμοί; καὶ ἀξιοπιστοτέρα ἡ γυνὴ ὑπὲρ ἐμέ; ἐγὼ τὰ ἀγαθὰ δέδωκα, πράγμασί σε ἐτίμησα· ἐκείνη ῥήμασιν ἐδέλεασε. καὶ βλέπε, ὥσπερ δικαστὴς ἐὰν δέξηται ἀπολογίαν τοῦ δικαζομένου, καὶ μηκέτι ἐξετάσῃ αὐτὸν, ἀλλὰ μεταβῇ ἐπὶ τὸν ἄλλον, εὐθέως θαῤῥεῖ, καὶ λέγει, Τέως ἐγὼ ἐξητάσθην· οὕτω καὶ ὁ Θεὸς μεταβαίνει ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ, ἵνα λύσῃ αὐτοῦ τὸν φόβον, καὶ λέγει τῇ γυναικὶ, Τί τοῦτο ἐποίησας;

Λέγει ἐκείνη, Ὁ ὄφις ἠπάτησέ με, καὶ ἔφαγον. ἐπειδὴ ὅλως ἀληθῆ εἶπεν, οὐχ ὑβρίζει τὴν ἀληθείας τὴν ἀπολογίαν, ἀλλὰ καταλιμπάνει αὐτὴν ἀνεξέταστον. οὐκ εἶπε, Καὶ ἐπιστεύθη ἐκεῖνος, ἤγουν ὁ ὄφις, ὑπὲρ ἐμέ; ἐπηγγείλατο ἰσοθεΐαν, καὶ προεξένησε θάνατον. ἀλλ' οὐ κρίνει εὐθέως, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς ἀσθενεστέρου σκεύους ἐφείσατο, καὶ χωρεῖ ἐπὶ τὸν ὄφιν, ἵνα πείσῃ κἀκεῖνον κἀκείνην ὅτι ἐπὶ τὸν αἴτιον χωρεῖ, καί φησιν, Ὅτι τοῦτο ἐποίησας. εἶδες θαυμαστὸν κριτήν; τοὺς ἀπατηθέντας ἐρωτᾷ, τὸν ἀπατήσαντα οὐκ ἐρωτᾷ. οὐ λέγει αὐτῷ, Τί ἐποίησας; ἀλλ' Ἐπειδὴ τοῦτο ἐποίησας. κατὰ ταύτην τὴν εἰκόνα Δαβὶδ λέγει, Οὐκ ἀναστήσονται ἀσεβεῖς ἐν κρίσει, οὐχ ὅτι οὐκ ἐγείρονται, ἀλλ' ὅτι οὐκ ἐξετάζονται.

A *ligno, de quo præceperam tibi, de uno hoc ne comederes, comedisti?* Pro eo ac dicat, Nisi omnino hoc fecisti, quod prohibueram. Vide quomodo sciscitatur, ac si nesciret, *Nisi ex illa arbore, de qua præceperam tibi ne comederes, comedisti?* Et vide Dei humanitatem ac clementiam. *Quis indicavit tibi?* Propterea producit sermonem, ut metum solvat, & fiduciam excitet. Reputabat enim Adamus, quemadmodum in verbis nihil durum, nihil asperum esset: injuriarum nulla procacitas, nullæ plagæ. Habes magistram consuetudinem. Servus delicti reus cùm ad herum accesserit; ex prima voce, aut fiduciam aut metum assumit. Si enim ille indignari cœperit, & furem eum vafrique ingenij ac dolis consutum vocare, dignumq; innumeris mortibus, animo fatiscit ac resolvitur. Sin autem audierit nihil grauius exprobrantem, Miser, quid hoc tibi accidit? Vt quid peccasti? statim resumit animos, hactenusque confidit. Non enim ut herus punit; sed ut magister admonet atque corripit. Sic & Deus; *Quis indicavit tibi, quod nudus esses, nisi de ligno, de quod præceperam tibi ne comederes, de hoc comedisti?* Numquid enim plura prohibui? Vnum duntaxat vetueram, nec id tui odio, sed quod impensius curarem.

Adami mente examen.

B

Simile.

Quis indicavit tibi quod nudus esses? Nihil procax respondit: non dixit, Nesciebã. Quid ergo? *Mulier quam dedisti mihi, hæc dedit mihi, & comedi:* ac si diceret, Quæ data mihi erat ut adjuvaret. Audivi enim ego, tum, cùm formatus essem, illa verò necdum esset formata, *Faciamus illi adiutorem similem ei. Quã dedisti mihi, hæc mihi dedit.* Non dixit, Seduxit, mentita est; *Hæc mihi dedit, & comedi.* Ad quẽ Deus, Num verò vxori credendum erat, & non mihi? Num majoris illa fidei, quàm ego? Ego bona tribui, rebus ipsis honestaui; illa verborũ illecebra cepit. Et vide, Quemadmodum judex ubi rei satisfactionem acceperit, nec examen amplius presserit, sed ad alium transierit, statim ille confidit, aitque, Hactenus ego examen subij: ita & Deus transit ab Adamo, ut ejus metum solvat, dicitque mulieri, *Quid hoc fecisti?*

Gen. 3. 12.

C

Gen. 2, 18.

Gen. 3. 13.

Quæ respondit, Serpens me seduxit, & comedi. Quod omnino, quæ vera essent, locuta sit, veram defensionem non sugillat, sed indiscussam relinquit. Non dixit, Majorne illi (nempe serpenti) fides habenda erat, quàm mihi? Divinam policitus est æqualitatem, & mortis auctor fuit. Verùm non statim judicat, quin potius quasi vasi infirmiori parcit, venitque ad serpentem, vt Viro pariter ac Mulieri suadeat in eum detorqueri judicium, qui sceleris auctor extitisset, aitque, *Quia hoc fecisti.* Vidisti admirandum Iudicem? Eos interrogat qui seducti fuerãt; seductorem non interrogat. Non ei dicit, Quid fecisti? sed, *Quia hoc fecisti.* Hac ipsa loquendi forma ait David, *Non resurgent impij in iudicio*; non quod resurrecturi non sunt, sed quod non sint ad examen vocandi,

D

Evæ defensio.

Serpentis pœna sine examine.

Gen. 3. 14.

Psal. 1, 5.

Quia hoc fecisti. Indicta serpenti pœna, eorum qui seducti ab eo essent, plagas levavit. Nisi, inquit, Deus quicquid hîc sceleris est, in ejus caput retulisset, non sic nullo examine sententiam tulisset. *Quia fecisti hoc, maledictus es supra omnes bestias terræ. Super pectus tuum & ventrem gradieris. Quia hoc fecisti:* Quia seduxisti cor, & ventri ut cibum attingeret, auctor extitisti, super pectus & ventrem gradieris. Non quasi prius pedibus vteretur, hanc in eum Deus nunc sententiam dicit, & ut sic gradiatur addicit, sed quod erectus stans mulieri esset collocutus. Non enim aliter poterat cum muliere conferre sermonem. Ipsam dissertationis formam, qua Euam seduxerat, gradiendi illa super pectus pœna castigat, & à constituto gradiendi modo deturbat. Quanquam enim etiam sine pedibus serpens à principio formatus fuerat, lepidiorum tamen quorundam voluminum annulis à cauda erectus, contento pectore ac præcordijs velut æquitabat. Vnde & modò sæpius ira accensus serpens, seipsum erigit, atque in volumina collectus currit: ubi autem processerit, quantum sufficit vt veteris incessus prodatur memoria, latæ in eum sententiæ lege rursus humum petit.

Serpentis pœna pro sceleris ratione.

Serpentis prior incessus.

Et terram comedes, cunctis diebus vitæ tuæ. Inimicitias ponam inter te & mulierem. Quid sibi vult, *Terram comedes*? Quod auctor Adamo fuisti, ut fieret, hoc comede. Nam & ille audiet, *Terra es, & in terram revertetis. Inimicitias ponam inter te & mulierem.* Qui amici specie seduxisti, tanquam inimicus eijceris. Sermo iste in legem cessit. Igitur animum attende. *Terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ.* Vide; Non dicit serpenti, fore ut terra illi sit cibus. Non enim serpentes semper è terra victitant, sed & carnibus aluntur, & fruges degustant, & herbas captant. Verùm quod dicit, *Terram comedes*, hoc significat, Terram, inquit, absumes, qui in illa continuè repas eique illidaris.

Gen. 3. 15.

Gen. 3. 19.

Terram ut comedas.

Verùm sunt qui dicant, Si diabolus seduxit, quid causæ est, cur serpens maledictionem exceperit? Nempe invisibilem dæmonem invisibili plaga ferit: organum oculis subjectum, visibili addicit supplicio. Quorsum verò? Sicut Deus, cùm sit invisibilis, visibile signum ad memoriam dedit arborem: sic diabolus cùm videri oculis non possit, per serpentem hominibus loquitur. Subijcit itaque Deus serpentem maledicto, ut si cui diabolus mali quidpiam fecerit, cùm semper serpentem ventrem trahere videt, qui erecto quondam erat corpore, inde in memoriam reducat, si minister sceleris ita punitur, potiori longè ratione, qui auctor injuriæ est. Attende igitur. Hujus germana in Evangelio offendis. Quemadmodum enim in visibili serpente unà cum visibili loquentem condemnavit; sic & in Evangelio, cùm dæmones Christum rogarent, ne in abyssum eos mitteret, sed juberet ingredi

Punitus dæmon in serpente.

Luc. 8. 31. 32.
Dæmones in porcis in abyssum missi.

A Επειδὴ τοῦτο ἐποίησας. ἡ πρὸς τὸν ὄφιν ἀπειλὴ, ἐκούφισε τὰς πληγὰς τῶν ἀπατηθέντων. εἰ μὴ, φησὶν, ἐκείνῳ ὁ Θεὸς ἐπέγραψεν ὅλα, οὐκ ἂν ἀνεξετάστως αὐτὸν ἔκρινεν. ἐπειδὴ τοῦτο ἐποίησας, ἐπικατάρατος σὺ ἀπὸ πάντων τῶν θηρίων τῆς γῆς. ἐπὶ τῷ στήθει καὶ τῇ κοιλίᾳ πορεύσῃ. ἐπειδὴ τοῦτο ἐποίησας· ἐπειδὴ καρδίαν ἠπάτησας, καὶ τὴν κοιλίαν ἔπεισας βρώματος ἅψασθαι, ἐπὶ τῷ στήθει καὶ τῇ κοιλίᾳ πορεύσῃ. οὐχ ὡς ποσὶ κεχρημένου τὸ πρότερον, νῦν ἀποφαίνεται Θεὸς τὸ ἐπὶ τῆς κοιλίας περιπατεῖν, ἀλλ' ἐπειδὴ ὀρθὸς ἑστὼς τῇ γυναικὶ διελέγετο. οὐ γὰρ ἦν ἄλλως αὐτὸν τὴν πρὸς τὴν Εὔαν ποιεῖσθαι διάλεξιν. αὐτὸ τὸ τῆς διαλέξεως σχῆμα, μεθ' οὗ Εὔαν ἠπάτησε, τῷ ἐπὶ τῷ στήθει
B περιπάτῳ κολάζει, καὶ τῆς ἀναπεπταγμένης ἐκβάλλει βαδίσεως. εἰ γὰρ καὶ ἄπους ἐξ ἀρχῆς διεπέπλαστο, ἀλλὰ κύκλοις γοργῶν τινων κάτωθεν ἑλιγμῶν ἀνορθούμενος, τεταμένοις τοῖς στήθεσιν ἵππευε. διὸ καὶ νῦν ὁ ὄφις πολλάκις θυμούμενος ἀνίστησιν ἑαυτὸν, καὶ κυκλικῶς ἑλισσόμενος τρέχει· προβὰς δὲ ὅσον δεῖξαι τοῦ παλαιοῦ βαδίσματος τὴν μνήμην, πάλιν τῷ τῆς ἀποφάσεως καταβάλλεται νόμῳ.

Καὶ γῆν φαγῇ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου. ἔχθραν θήσω ἀνὰ μέσον σου καὶ τῆς γυναικός. τί ἐστι τὸ, Γῆν φαγῇ; ὃ προεξένησας γενέσθαι τῷ Ἀδὰμ, τοῦτο ἔσθιε. μέλλει γὰρ οὗτος ἀκούειν, Γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ. ἔχθραν θήσω ἀνὰ μέσον σου καὶ τῆς γυναικός. ἐπεὶ ὡς
C φίλος ἠπάτησας, ὡς ἐχθρὸς ἐκβάλλῃ. ἐκεῖνος ὁ λόγος νόμος ἐγένετο. πρόσεχε τοίνυν. Γῆν φαγῇ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου. ὅρα, οὐ τοῦτο περὶ τοῦ ὄφεως λέγει, ὅτι ἔσται σοι σιτίον ἡ γῆ. οὐδὲ γὰρ ἀεὶ τοῖς ὄφεσι τὸ ἐσθιόμενον γῆ, ἀλλὰ καὶ κρέασι τρέφονται, καὶ καρποῖς ἐνευχοῦνται, καὶ σπερμάτων ἐφάπτονται, καὶ βοτάνας θηρῶσι. Γῆν φαγῇ, τοῦτο λέγει, Δαπανήσεις, φησὶ, τὴν γῆν, ἐπ' αὐτὴν ἐντριβόμενος.

Ἀλλὰ λέγουσί τινες, Εἰ ὁ διάβολος ἠπάτησε, διὰ τί ὁ ὄφις τὴν κατάραν ἐδέξατο; τὸν ἀόρατον δαίμονα ἀοράτῳ μαστίζει πληγῇ· τὸ ὁρώμενον ὄργανον ὁρωμένῃ ὑποβάλλει τιμωρίᾳ. διὰ τί; ὥσπερ ἀόρατος ὢν ὁ Θεὸς, ἔδωκεν ὁρώμενον ὑπόμνη-
D μα τὸ δένδρον· οὕτως ἀόρατος ὢν ὁ διάβολος, ἀνθρώποις λαλεῖ διὰ τοῦ ὄφεως. ὑποβάλλει τοίνυν ὁ Θεὸς τὸν ὄφιν τῇ κατάρᾳ, ἵνα κἂν τὸν διάβολόν τις τί ἔπαθε, τὸν ὄφιν ἀεὶ βλέπων συρόμενον τόν ποτε διανεστηκότα, εἰς ὑπόμνησιν λάβοι, ὅτι εἰ ὁ ὑπουργὸς τῆς κακίας οὕτω κολάζεται, ὁ αὐτουργὸς πόσον; πρόσεχε τοίνυν· τούτου ἀδελφὰ εὑρίσκεις ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ. ὥσπερ γὰρ ἐν τῷ ὁρωμένῳ ὄφει τὸν λαλοῦντα κατέκρινε μετὰ τοῦ ὁρωμένου· οὕτω καὶ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, ὅτε οἱ δαίμονες ἠξίουν τὸν Χριστὸν μὴ πεμφθῆναι εἰς τὴν ἄβυσσον, ἔλεγον, Ἐπίτρεψον ἡμῖν

εἰσελθεῖν εἰς τοὺς χοίρους. ἐπέτρεψεν εἰσελθεῖν, ἵνα τοῖς ἀοράτοις σὺν τοῖς ὁρωμένοις σώμασι καταποντίσῃ.

Γῆν φαγῇ. ἔχθραν θήσω ἀνὰ μέσον σου καὶ τῆς γυναικός. τὴν φιλίαν εἰς ἔχθραν μετέστησε, καὶ νόμος ἐγένετο ὁ λόγος. καὶ τὰ μὲν ἄλλα θηρία σπεύδουσιν οἱ ἄνθρωποι ἡμερῶσαι· ὄφιν δὲ ἐάν τις ἴδῃ, σφαδάζει. μένει γὰρ ὁ ὅρος, Ἔχθραν θήσω ἀναμέσον σου. κἂν ἐν οἰκίᾳ ἴδῃ, φονεῦσαι θέλει· κἂν ἐν ὁδῷ ἴδῃ, μαίνεται φονεῦσαι. νύσσει γὰρ αὐτὸν ὁ ἀρχαῖος λόγος. μυρίας ἐὰν δῷ πληγὰς τῷ ὄφει, ἐὰν ἴδῃ τὴν κεφαλὴν μὴ τρωθεῖσαν, εὐθέως παρεγγυᾶται τῷ ἐφεστῶτι, Τὴν κεφαλὴν οὐκ ἔπληξας τοῦ ὄφεως, κατὰ τῆς κεφαλῆς κροῦσον.

Ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς εἶπεν, Αὐτός σου τηρήσει κεφαλὴν, καὶ σὺ τηρήσεις αὐτοῦ πτέρναν· τί δὲ τοῦτό ἐστι; οὐ λέγει, Ὅτι ποιήσω τὸν ἄνθρωπον μετὰ τῶν ἄλλων τοῦ σώματός σου μελῶν μὴ καταφέρεσθαι πληγὴν, μόνην δὲ κολάζειν τὴν κεφαλήν. κέχρηται ὁ ἄνθρωπος καὶ ταῖς κατὰ πάντων τῶν μελῶν ἐπὶ τὸν ὄφιν πληγαῖς, ὡς ὅθεν ἂν πλήξῃ, τὸ πᾶν τιμωρούμενος. καὶ τὸ πρὸς τὸν ὄφιν παρὰ τοῦ δεσπότου ῥηθὲν, Ὅτι σὺ αὐτοῦ τηρήσεις πτέρναν, οὐ τοῦτο κηρύττει, τὸ κατὰ τῆς πτέρνης δεδόσθαι τοῖς ὄφεσιν ἔφοδον. ἐπέρχεται γὰρ ἔσθ' ὅτε καὶ καθεύδουσιν, ἐπιλαμβάνεται γαστρὸς πολλάκις, ἐνίησιν ἰὸν, καὶ χερσὶ προσάγει, καὶ τοῖς λοιποῖς μέλεσι δήγματα· καὶ ὅλως οὐδὲν αὐτῷ τῶν ἀνθρωπίνων μελῶν ἐμπεσὸν, ἀχείρωτον μένει. ἀλλ' ἡ τῆς ἀποφάσεως διάνοια τοιαύτη. Οὐκ ἔτι, φησὶ πρὸς ἐπιβουλὴν ἀνθρώπου ὁ ὄφις παρρησιάσεται, ἀλλ' εἴσω μένων, τοσοῦτον ἕξεις τῶν ἀνθρώπων τὸν φόβον, ὥστε φωλεοῖς ἐγκατακρύπτειν σαυτὸν, καὶ μόλις ἐξ ὀπῶν μετὰ φόβου προκύπτειν, τὰς τῶν ἀνθρώπων παρόδους μόνον τηροῦντα, πρὸς ἀκίνδυνον πρόοδον. ὁ δὲ ἄνθρωπος, φησὶν, ἐν ἀδείᾳ περιπατήσει, τῆς σαυτοῦ κεφαλῆς ἐν φωλεοῖς τηρουμένης, ὡς ἐχθροῦ κρυπτομένου, οὐ φθεγγομένης πρὸς αὐτὸν, ὡς πρὸς φίλον. ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ καιρὸς ἐπείγει, πληρώσωμεν καὶ ἡμεῖς τὸν λόγον.

Ἠρώτησε τὴν ἀπατηθεῖσαν, μεταβαίνει ἐπὶ τὸν ἀπατήσαντα. ἡ ἀπόφασις λοιπὸν ἀπὸ τῆς ῥίζης ἤρξατο, τοῦ ἀπατήσαντος. εἶτα ἦλθεν ἐπὶ τὴν ἀπατηθεῖσαν, καὶ ἀπειλεῖ. ἡ πρώτη φωνὴ πρὸς τὸν ὄφιν, ἐπικατάρατος. Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς τῇ γυναικὶ, Πληθύνων πληθυνῶ τὰς λύπας σου καὶ τοὺς στεναγμούς σου. οὐ καταρᾶται, ἵνα μὴ τίκτῃ, ἐπειδὴ προφθάσας εὐλόγησεν. ὅτε γὰρ ἔπλασεν αὐτοὺς, λέγει. Καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς, λέγων, Αὐξάνεσθε, καὶ πληρώσατε τὴν γῆν. λέγει δὲ Παῦλος, Ἀμεταμέλητα τὰ χαρίσματα τοῦ Θεοῦ. οὐ καταρᾶται οὖν οὓς εὐλόγησεν· ἀλλὰ τί; ξένον φάρμακον προσάγει τῷ τραύματι, λύπας καὶ στεναγμόν. σχῆμά ἐστιν ἀποφάσεως πληττούσης, λύσιν δὲ τοῦ πταίσματος ἐπαγγελλόμενον. Πληθύνων, φησὶ, πληθυνῶ τὰς λύπας σου καὶ τὸν στεναγμόν σου.

A in porcos; ingredi iussit, ut qui videri oculis non possent, cum visibilibus corporibus pelago mergeret.

Terram comedes. Inimicitias ponam inter te & mulierem. Amicitiam in odium mutavit, ac sermo factus est lex. Atque alias quidem bestias student homines sicurare: serpentem verò si quis viderit, se continere non potest. Manet enim posita lex, *Inimicitias ponam inter te.* Si domi viderit, necare cupit: si in via offenderit, furijs agitur ut interimat. Stimulat enim vetus sententia. Vel si sexentos quis ictus intulerit, videatque caput vulneratum non esse, statim incumbenti denuntiat, Non percussisti serpentis caput, caput seriò feri.

Serpens vnus omnium maximè exosus.

B Quod Christus dixerat, *Ipse observabit caput tuum, & tu observabis eius calcaneum.* Quid verò istud sibi vult? Non enim ait, Faciam ne homo reliquis tuis corporis membris vulnus vllum infligat, sed caput duntaxat cædat: Vtitur enim homo etiam adversus omnia serpentis membra, plagis; ut undecunque ceciderit, totum vlciscatur. Quod item serpenti à Domino dictum est, *Tu observabis calcaneum eius;* non hoc indicat, concessum esse serpentibus ut à calcaneo adoriantur. Invadit enim serpens quandoque etiam sopitos, nec rarò ventri illigatur, immittitque venenum, atque manibus membrisque alijs morsus infigit. Ac prorsus nihil, quod in C eum inciderit humanorum membrorum, illæsum abit. Verùm sententiæ istiusmodi mens est. Non vltra iam, inquit, libera insidiarum in hominem facultas serpenti erit: sed intus manens, tanto hominum timore teneberis, ut in cavernis latitans, vixque ex foraminibus meticulosè prospectans, transeuntium hominum vestigia solùm observes, vt periculi securus exeas. Homo verò, inquit, liberè deambulabit, caput tuum in lustris observans, velut inimici conspectum fugientis, non qui velut amico illi colloquatur. Quod enimverò tempus urget, nos quoque sermonem compleamus.

Caput observare & calcaneum, hominis & serpentis.

Quæstionem habuit de ea, quæ fuerat seducta: transit ad seductorem. Sententia iam ab ipsa radice cœpta, nempe ab ipso struis auctore. Venit deinde ad seductam, minasque intendit. Prima vox ad serpen- D tem, *Maledictus. Et dixit Deus mulieri, Multiplicans multiplicabo tristitias tuas & gemitus tuos.* Non maledicit, ne pariat, quandoquidem antè jam benedixerat. Quando enim formavit eos, dicit, *Et benedixit illis Deus, & ait, Crescite, & multiplicamini, & replete terram.* Dicit verò Paulus, *Sine pœnitentia sunt dona Dei.* Non ergo maledicit, quos benedixerat. Quid ergo? Novum remedium ac inauditum vulneri adhibet, tristitias (seu dolores) & gemitum. Genus sententię est quæ perstringat, cùm tamen solvendum fore delictum promittat. *Multiplicans,* inquit, *multiplicabo tristitias & gemitum tuum.*

Gen. 3. 16.

Gen. 1. 28.

Rom. 11. 29.

Mulieris pœna cum austeritate salutaris.

A Τί οὖν; ἀποβέβληνται τῇ καταδίκῃ τὸ τῶν γυναικῶν γένος, καὶ μένει ἐν λύπαις, καὶ οὐ λύεται ὁ δεσμός; ἦλθεν ὁ Χριστὸς ὁ λύων τὸν δεσμόν. ἀπήντησεν ἡ Κυριοτόκος ὑπὲρ τοῦ γένους ἀπολογουμένη, ἡ ἁγία Παρθένος ἀντὶ τῆς Παρθένου (παρθένος γὰρ ἦν καὶ ἡ Εὔα ὅτε ἥμαρτεν) ἔλυσε τὴν λύπην καὶ τὸν στεναγμὸν τῆς καταδεδικασμένης. ὥσπερ γὰρ ἐάν τις κληθῇ εἰς τὰ βασίλεια, σπουδάζει τοὺς ἰδίους τιμῆσαι, κἂν ὦσιν ἐν ἀνάγκῃ, ἀπολῦσαι· οὕτω κληθεῖσα ἡ ἁγία Παρθένος εἰς τὰ βασίλεια ὑπηρετήσασθαι τῇ θείᾳ γεννήσει, ἐλθοῦσα εἰς ξένας ὠδῖνας, ταύτην πρώτην αἰτεῖ χάριν, μᾶλλον δὲ λαμβάνει.

Ἐπειδὴ οὐκ ἔπρεπε τὴν κατάδικον γυναῖκα γεννῆσαι τὸν ἀνεύθυνον, ἔρχεται ὁ λύων πρῶ- B τον τῆς Εὔας τὴν λύπην διὰ χαρᾶς· ἔρχεται ὁ Ἄγγελος λέγων τῇ Παρθένῳ, Χαῖρε κεχαριτωμένη· εἶτα διὰ τοῦ χαῖρε λύει τὸν δεσμὸν τῆς λύπης. χαῖρε, ἦλθεν ὁ λύων τὴν λύπην. χαῖρε κεχαριτωμένη· ἐπειδὴ ἕως νῦν κεκατηραμένη. ὧδε πρόσεχε τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι. χαῖρε κεχαριτωμένη· ὁ Κύριος μετὰ σοῦ· ἐπειδὴ μετ᾽ ἐκείνης ὁ ὄφις ἐν λύπῃ, χαῖρε, ἐπειδὴ μετὰ σοῦ ὁ Θεός.

Καὶ βλέπε τὴν φωνὴν τοῦ Ἀγγέλου, πῶς ὅλην ἑρμηνεύει τοῦ Χριστοῦ τὴν οἰκονομίαν. χαῖρε κεχαριτωμένη. ἐπειδὴ ἐκείνη διπλῆν ἔλαβε κατάραν, τὴν λύπην καὶ τὸν στεναγμὸν τὸν ἐπὶ τῶν ὠδίνων, εἰσάγει τὸν τοκετὸν τὸν λύοντα ἐκεῖνον τὸν τόκον. Ἰδοὺ συλ- C λήψῃ ἐν γαστρὶ, καὶ τέξῃ Υἱὸν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν. αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν. τὰς ἁμαρτίας τῶν σῶν πατέρων λύει ὁ ἐκ σοῦ βλαστάνων καρπός.

Λοιπὸν μετεβλήθη τὸ πρᾶγμα. τὴν Εὔαν ἕως σήμερον οἱ ἀκούοντες ταλανίζουσιν· Οὐαὶ τῇ ἀθλίᾳ, οἵας δόξης ἐξέπεσεν· οὐαὶ τῇ ἀθλίᾳ, τί ἔπαθεν; ἡ Μαρία καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν ἀκούει παρὰ πάντων, Μακαρία. ἀμέλει πλησθεῖσα Πνεύματος ἁγίου, καὶ αὕτη ἡ Παρθένος λοιπὸν προφητεύσασα, ἄκουσον τί λέγει. Εὐλογητὸς Κύριος ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ, ὅτι ἐπεσκέψατο τὴν ταπείνωσιν τῆς δούλης αὐτοῦ. ἀπὸ γὰρ τοῦ νῦν μακαριοῦσί με πᾶσαι αἱ γενεαί. ἵνα δείξῃ ὅτι τὸ πρόσωπον τῆς Εὔας φέρει· ἕως νῦν, φησιν, ὑβριζο- D μένην, ἀπὸ τοῦ νῦν μακαριοῦσί με πᾶσαι αἱ γενεαί.

Καὶ τί, φησιν, ὠφελεῖται μὴ ἀκούουσα; μάλιστα μὲν οὖν ἀκούει, ἐκ τοῦ ἐν τόπῳ φωτεινῷ, ἐν χώρᾳ ζώντων εἶναι, ἡ μήτηρ τῆς σωτηρίας, ἡ πηγὴ τοῦ αἰσθητοῦ φωτὸς καὶ νοητοῦ· αἰσθητοῦ διὰ τὴν σάρκα· νοητοῦ διὰ τὴν θεότητα. οὕτως οὖν δι᾽ ὅλου μακαρίζεται. ἀλλὰ καὶ ὅτι ἔζη ἐν σαρκὶ, ἐμακαρίζετο· ἤκουσε γὰρ τοῦ μακαρισμοῦ ἔτι ἐν σαρκὶ οὖσα. ἐκείνη πρῶτον εἶδε, καὶ τότε ἐγεύσατο τοῦ δένδρου· αὕτη πρῶτον εἶπε, καὶ τότε ἤκουσε τοῦ μακαρισμοῦ. ὅτε γὰρ ὁ Σωτὴρ ἐδίδασκεν, Ἐπῆρε

A Quid igitur? Obnoxius maledictioni mulicbris sexus, manetque in tristitijs, nec vinculum solvitur? Venit Christus qui vinculum solvat. Occurrit quæ Dominum peperit; proque sexu satisfactionem offerens, sancta Virgo pro Virgine (nam & Eva tunc virgo erat, quando peccavit) solvit tristitiam & gemitum, ejus, quæ rea criminis addicta fuit. Quemadmodum enim si quis in aulam vocatus fuerit, suos augere honoribus studet, ac si in necessitate fuerint, ea liberare: sic sancta Virgo in Regiam vocata ut divinæ generationi obsequeretur, inaudito partu fungens, hanc primam efflagitat gratiam; imò eam accipit.

Maria, Evæ reparatio.

Simile.

Quia non decebat culpæ obnoxiam fœminam, cum qui innoxius esset partu suscipere, venit qui Evæ tristitiam gaudij in- B sinuatione primùm excludat: Venit Angelus dicens Virgini, *Ave gratia plena.* Vocis *Ave* acclamatione, seu *Gaude*, tristitiæ vinculum solvit. *Gaude*, venit qui tristitiam solvat. *Gaude, gratia plena*; eo quod hactenus maledicto obnoxia. Hîc Dei gratiæ animum attende. *Gaude, gratia plena; Dominus tecum.* Quia cum illa serpens in tristitia, Gaude, quod tecum est Deus.

Luc. 1. 28.

Evæ in Maria soluta tristitia.

Ac vide Angeli vocem, quemadmodum omnem Christi exponat dispensationem. *Gaude, gratia plena*; Quod illa duplicem accepit maledictionem; tristitiam scilicet atque gemitum inter pariendum, partum inducit qui solvat priorem illum partum. C *Ecce concipies in utero, & paries Filium, & vocabis nomen eius Iesum. Ipse enim salvum faciet populum suum à peccatis eorum.* Patrum tuorum peccata solvet, qui ex te fructus orietur.

Luc. 1. 31. Matth. 1. 21.

Iam mutata res est. Hactenus Evam audientes, miseram deplorabant. Væ miseræ, quantam claritatem amisit! Væ miseræ, quid illi evenit! Maria quotidie omnium voce audit, *Beata.* Denique plena Spiritu sancto, & ipsa iam Virgo vaticinans, audi quid dicat, *Benedictus Dominus Deus Israel, quia respexit humilitatem ancillæ suæ: ex hoc enim beatam me dicent omnes generationes.* Vt ostendat Evæ se personam gerere; Hactenus, inquit, injuriæ probroque obnoxiam, *ex hoc beatam* D *me dicent omnes generationes.*

Eva misera, Maria beata.

Luc. 1. 68. & 48.

Maria Evam referens.

Quid verò, inquit, illi prodest, cùm non audiat? Quinimmo audit, ex eo quod est in loco lucido, in regione viventium, salutis Parens, fons lucis quæ sensu, & quæ mente percipitur; sensu, propter carnem; ac quæ mente intelligatur, propter divinitatem. Sic itaque omni ex parte beata prædicatur. Sic & dum in carne viveret, beata dicebatur. Audiuit enim beatam prædicantis vocem, cùm adhuc in carne ageret. Illa primùm vidit, ac deinde ex arbore gustavit: hæc primùm dixit, & tunc beatitudinis præconium audivit. Dum enim Saluator doceret, Ex-

Audit Maria nostras laudes & vota.

Luc. 11. 27.

tollens vocem quædam mulier de turba, cunctis audientibus dicit illi, *Beatus venter qui te portavit, & ubera quæ suxisti.*

Gen. 3. 17. Adæ pœna, medicina. Cæterum impleuit Deus in Adamo sententiam; imò verò, pœnitentiæ medicinam, aitque, *Quia audisti vocem uxoris tuæ, & comedisti de ligno, ex quo præceperam tibi ne comederes, maledicta terra in operibus tuis.* Rursus qui benedictus fuerat, maledictionem non suscipit, sed terra. Alius peccauit, alia cæditur: Vti Evæ maledictio (quinimmo castigatio & pœna: non enim maledictio erat, sed emendatio) quemadmodum Evæ punitio, *In tristitiis paries* (etenim omnis mulier in tristitiis pariet) hactenus perseveravit, sic & Adami, *Maledicta terra in operibus tuis.* Nostra scelerata opera, & terra cæditur. Nos peccamus, & terra maledictione afficitur. Parcit Deus homini, quem condidit, velut ingenuo filio, & terram velut pædagogum, disciplinæ addicit. *Maledicta terra in operibus tuis.*

Noli naturæ animum attendere, sed Dei gratiæ. Non dixit, Maledicta terra, sic velut absolutè, alioqui maneret maledicta & fructum non ferret, Matth. 21. 19. quemadmodum dixit ficui, *Numquam ultra ex te exeat fructus, & exaruit*: sic & in terra se res habuisset: sed ait, *in operibus.* Cùm peccavero percutitur terra; cùm mihi prospere cedit, illam benedicit. Ac vide rem miram; Quando creavit terram, & mare & volatilia & reptilia & bestias & hominem, cuncta benedixit: fructus non benedixit; quod nempe sciret hanc terræ servatam esse pœnam, ut hominum peccatis sterilis foret: illis verò justitiæ opera sectantibus, ubertate frugum ditaretur. Non benedixit fructibus atque frugibus: fuisset enim donum irrevocabile. *Spinas & tribulos producet tibi.* Magna, inquit, contempsisti; minoribus cæderis. Vide etiam quomodo temperata sit utrinque in- Communis tristitia & dolor Adamo & Evæ. flicta pœna. Spina interficere non potest, cruentare potest. Illa in tristitiis parit, tu nascere in tristitiis. Manet enim hactenus vetus sententia. Ac vide quæso, divitem, pauperem, Senatorij ordinis exque vili plebecula hominem, num invenire liceat, qui per vitam à tristibus aut curis immunis agat. Quid ita? Quod dictum Gen. 3. 19. Adamo sit, *In sudore vultus tui vescêris pane tuo.* Noluisti in otio & delicijs, in sudore vescere. Non fame punit, sed ærumnæ ac labori subijcit. Iam tu Fidelis illud cogita, Cùm Adamus non absque sudore pane vescatur, qui fiat ut nos absque laboribus ac sudoribus, regnum cœlorum consequamur?

Donec, inquit, *revertaris in terram, ex qua sumptus es.* O sententiam! ô metum humanitatis plenum! ô sententiam plenam consolatione! Necdum relegaverat,

A γυνή τις φωνὴν ἐκ τοῦ ὄχλου, καὶ λέγει αὐτῷ, πάντων ἀκουόντων, Μακαρία ἡ κοιλία ἡ βαστάσασά σε, καὶ μαστοὶ οὓς ἐθήλασας.

Ἀλλ' ἐπὶ τὸν Ἀδὰμ ἐπλήρωσεν ὁ Θεὸς τὴν ἀπόφασιν. μᾶλλον δὲ τὴν ἴασιν τῆς μετανοίας, καὶ λέγει, Ὅτι ἤκουσας τῆς φωνῆς τῆς γυναικός σου, καὶ ἔφαγες ἀπὸ τοῦ ξύλου, οὗ ἐνετειλάμην σοι μὴ φαγεῖν, ἐπικατάρατος ἡ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου. πάλιν ὁ εὐλογηθεὶς οὐ λαμβάνει τὴν κατάραν, ἀλλ' ἡ γῆ. ἄλλος ἥμαρτε, καὶ ἄλλη τύπτεται. ὥσπερ ἡ τῆς Εὔας κατάρα (μᾶλλον δὲ ἡ ἐπιτίμησις· οὐ γὰρ ἦν κατάρα, ἀλλὰ διόρθωσις) ὥσπερ ἡ ἐπιτίμησις τῆς Εὔας, Ἐν λύπαις τέξῃ (καὶ γὰρ πᾶσα γυνὴ ἐν λύπαις τίκτει) ἔμεινεν ἕως ἄρτι· οὕτω καὶ τοῦ Ἀδάμ. Ἐπικατάρατος ἡ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου. ἡμῶν παράνομα τὰ ἔργα, B καὶ γῆ μαστίζεται. ἡμεῖς ἁμαρτάνομεν, καὶ ἡ γῆ δέχεται τὴν κατάραν. φείδεται ὁ Θεὸς τοῦ πλάσματος, ὡς εὐγενοῦς παιδὸς, καὶ τύπτει τὴν γῆν ὡς παιδαγωγόν. ἐπικατάρατος ἡ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου.

Μὴ τῇ φύσει πρόσεχε, ἀλλὰ τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι. οὐκ εἶπεν, Ἐπικατάρατος ἡ γῆ, ἐπεὶ ἔμεινε κεκατηραμένη καὶ καρπὸν οὐκ ἔφερεν, ὥσπερ εἶπε τῇ συκῇ, Μηκέτι ἐκ σοῦ καρπὸς ἐξέλθῃ, καὶ ἐξηράνθη. οὕτως εἶχε γενέσθαι καὶ τῇ γῇ· ἀλλὰ λέγει, ἐν τοῖς ἔργοις σου. ὅταν ἁμαρτάνω, τύπτεται ἡ γῆ· ὅτι εὐοδοῦμαι, εὐλογεῖ αὐτήν. καὶ βλέπε τὸ θαυμαστόν. ὅτε ἔκτισεν C ὁ Θεὸς τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν, τὰ πετεινὰ, τὰ ἑρπετὰ, τὰ θηρία, τὸν ἄνθρωπον, πάντα εὐλόγησε· τοὺς καρποὺς οὐκ εὐλόγησεν, ἐπειδὴ ᾔδει ὅτι φυλάττεται τῇ γῇ αὕτη ἡ τιμωρία, ἵνα ἁμαρτανόντων τῶν ἀνθρώπων δέξηται ἀφορίαν, καὶ δικαιοπραγούντων δέξηται εὐφορίαν. οὐκ εὐλόγησε τοὺς καρπούς. ἀμεταμέλητον γὰρ ἦν τὸ χάρισμα. ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἀνατελεῖ σοι. κατεφρόνησας, φησὶ, τῶν μεγάλων· τύπτῃ ἀπὸ τῶν μικρῶν. βλέπε πῶς καὶ αἱ παιδεῖαι σύμμετροι. ἄκανθα ἀναιρεῖν οὐ δύναται, ... ξαι δύναται, καὶ φάγεται τὴν γῆν ἐν λύπαις. ἐκείνη τίκτει ἐν λύπαις· σὺ φάγε ἐν λύπαις. ἡ γὰρ ἀρχαία ἀπόφασις μένει ἕως ἄρτι. καὶ βλέ- D πε μοι πλούσιον, πένητα, ἄρχοντα, μέγαν, εἰ ἔστιν αὐτοῦ τὸν βίον ἄλυπον εὑρεῖν ἢ ἀμέριμνον. διὰ τί; διὰ τὸ, Ἐν ἱδρῶτι τοῦ προσώπου σου φαγῇ τὸν ἄρτον σου. οὐκ ἠθέλησας μετὰ ἀνέσεως, ἐν ἱδρῶτι φάγε. οὐ κολάζει αὐτὸν λιμῷ, ἀλλ' ἐπιβάλλει ταλαιπωρίᾳ καὶ πόνῳ. λοιπὸν σὺ ὁ πιστὸς ἐκεῖνο λόγισαι, Εἰ ὁ Ἀδὰμ ἄνευ ἱδρῶτος ἄρτον οὐκ ἐσθίει, ἡμεῖς ἄνευ καμάτων καὶ ἱδρώτων τῆς βασιλείας οὐρανῶν λαβοίμεθα;

Ἕως, φησὶ, τοῦ ἐπιστρέψαι σε εἰς γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθης. ὢ ἀποφάσεως. ὢ φόβου γέμοντος φιλανθρωπίας. ὢ ἀπόφασις γέμουσα ἀνακλήσεως· οὐδέπω ἐξώρισε, καὶ ἀνεκαλέσατο· οὐδέπω ἐξέβαλε,

καὶ προσελάβετο. ἕως τοῦ ἀποστρέψαι σε εἰς τὴν γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθης· οὐκ εἶπεν, Ἕως ἂν ἀφανισθῇς, ἕως ἂν λυθῇς, ἀλλ' ἕως τοῦ ἀποστρέψαι σε εἰς τὴν γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθης· ἵνα ὑποθῇς σαυτῷ τὴν ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως, πέμπω σε ἐκεῖ, ὅθεν σε ἔλαβον. ὡς ἔλαβόν σε τότε, δύναμαι καὶ πάλιν λαβεῖν· Ὅτι γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ. οὐκ ἀφανισθήσῃ, ἀλλ' ἀπελεύσῃ. τὸ ἀπελεύσῃ, τινὲς ἐπανελεύσῃ ἡρμήνευσαν.

Ὅσον οὖν ἦκεν εἰς δύναμιν ἡμετέραν, τῇ χορηγίᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, διήλθομεν τὸν παράδεισον μεθ' ὑμῶν. ἀνέγνωμεν τὰ ὑπομνήματα τὰ βασιλικά, εἴδομεν τῶν ὑπευθύνων τὴν ἐλευθερίαν, τοῦ δικαστοῦ τὴν φιλανθρωπίαν· δι' ἧς δεξάμεθα καὶ τὴν παρὰ τοῦ Χριστοῦ σωτηρίαν, ἵνα καὶ τῶν ἐπουρανίων καὶ αἰωνίων ἀπολαύσωμεν ἀγαθῶν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· ὅτι αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

A & revocavit: necdum ejecerat, & denuo assumpsit. *Donec revertaris in terram, de qua sumptus es.* Vt tibi ipse spem præstruas resurrectionis; illò te mitto, unde accepi. Vt tunc è terra tuli, rursum quoque ex ea tollere possum. *Quia terra es, & in terram ibis.* Non aboleberis, sed *ibis.* Illud *ibis*, quidam interpretati sunt, *reverteris.* — Resurrectio insinuata, in Adami sententia.

Quantum igitur per facultatem licuit, subministrante diuini Spiritus gratia, vobis sociis & auditoribus Paradisū percurrimus. Regias tabulas memorialiaque perlegimus, donatos libertate reos vidimus, Iudicis clementiam conspeximus: qua utinam & ipsi salutem, quæ à Christo est, assequamur, ut B & cœlestibus atque æternis bonis perfruamur, in Christo Iesu Domino nostro, cui est gloria & potestas, nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

SEVERIANI GABALORVM
EPISCOPI SYMBOLÆ.
ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΣΥΜΒΟΛΑΙ.

Severiani Symbolæ, ex hoc ipso opere, in eiusdem Catena in Genesim (quam mihi ex Rom. unaque & altera Regia, nec non alia Em. Cardinalis Mazarini, locupletissimam, praeloque dignam composui) illustres extant: nec visum hic repetere: etsi fortè nova aliqua & quæ frugis essent, ex iis licebat expectare. Pauca duntaxat ex Catenis in ipsam Genesim, & reliquos Veteris instrumenti libros, quæ ipsa Severiani nomen praeferant & acumen habeant, velut mantissam, adiungo. In quibus tamen varia inscriptio. Quandoque solùm est Σεβηριανοῦ· *aliàs* Σεβηριανοῦ Γαβάλων, & Γαβάλων ἐπισκόπου· *quandoque* Σεβηριανοῦ Ἀντιόχου, *siue etiam (quod idem est)* Ἀντιοχείας· *quandoque demum* Σεβήρου & Σεβήρου Γαβάλων. *quas varietates adscripsi; possitq; ex illis esse suspicio, Non esse hæc omnia nostri Severiani, sed quædam Severi noti heretici. Vel certè dicendum, sic dictum* Σεβηριανὸν Ἀντιόχου & Ἀντιοχείας, *quod inde oriundus, aut in ea urbe educatus, Gabalitanam Sedem Antiocheno Patriarchæ obnoxiam nactus sit, ex quo* Γαβάλων *cognomen accesserit: velut ferè accidit in Andrea Archiepiscopo Cretensi, qui sic passim Ierosolymita audiat, quod Ierosolymis vixerit, indeque CPlitano Clero cooptatus, tandem Cretensis Archiepiscopus fuerit; cùm ortus esset Damasco, ut ex Græcorum Triodio aliàs ostendi.* Σεβηριανοῦ *autem in* Σεβήρου *mutatio, proclivis error antiquarij esse possit.*

Cat. Rom. Οὐδαμοῦ Ἀγγέλων πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ φαίνεται μνήμην ποιησαμένη ἡ γραφή, εἰ μὴ νῦν· ἅτε τοῖς ἀνθρώποις ἀρκούντως ἡγουμένη πεπαιδεῦσθαι τῷ μήκει τοῦ παρεληλυθότος χρόνου, τὸ μόνον ἐκεῖνον νομίζειν Θεόν τε καὶ Κύριον, ὃς πεποίηκέ τε τὴν κτίσιν, καὶ τὴν γνῶσιν αὐτοῖς, ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ ἀρξάμενος, παρέσχετο τὴν οἰκείαν, τῇ τε προνοίᾳ, καὶ τῇ τῶν ὁράσεων ποικιλίᾳ, ἀπὸ τῶν γονέων εἰς τοὺς ἑξῆς παραπέμψας αὐτήν.

NVsquam ante diluvium apparet Scripturam mentionem ullam Angelorum, nisi nunc solùm, fecisse: quippe quæ satis eruditos homines arbitrata sit præteriti temporis longitudine, ut illum solum Deum Dominumque existimerent, qui & naturam rerum condidisset, suamque eis notitiam, exordio ducto ab Adamo, præbuisset; cum nimirum qua regit providentia, tum & visis varijs, à parentibus ac majoribus eam ad nepotes transmittens. Gen. 18. 7.

Gen. 3. 16. Evæ quidem dixit Deus, *Ad virum tuum conversio tua, & ipse dominabitur tui*: Gen. 21. 12. Abrahæ autem, *Omnia quæcunque dixerit tibi Sara, audi vocem illius*. Ordo enim mutatus est, qua virtute Sara prædita est.

Ioan. 8. 56. *Abraham pater vester exultavit, ut videret diem meum* (porro diem Christi vocat, passionem:) *vidit, & gavisus est.* Quam diem? Passionem. Quandonam verò vidit passionem? Gen. 22. 13. Quando scilicet ovem vidit in monte. Per ovem enim vidit passionem. Vidit ovem, illius utique Ovis imaginem atque figuram, de quo ait Esaias, Isai. 53. 7. *Sicut ovis ad occisionem ductus est.* Ac vide miraculum. Abraham ovem vidit. Nusquam Deum vidit; non Angelum è cœlo loquentem conspexit. 11. *Venit* enim, inquit, *vox de cœlo; & vocem audivit*; Deum autem non vidit, neque faciem Angeli conspexit; & tamen dicit ubi de ove certò cognoverat, *Non est hoc nisi visus Dei, ut dicant hodie, In Monte Dominus apparuit.* Atqui non vidisti Dominum, sed solam vocem audisti. Quia tamen Domini imaginem figuramque (id est, ovem) viderat, cùm nollet celare mysterium, ait, *Ut dicant*, id est, qui futuri sunt atque nepotes (de futuris enim vaticinium erat) *Quia hodie in monte Dominus apparuit*; Dominus Unigenitus Dei, qui factus est homo, qui passus est pro nobis, qui natura ab omni immunis passione, corpus induit quod obnoxium passioni ac mortale esset.

Severiani Gabalorum Episcopi.

Gen. 37. 7. Quid sibi vult manipulorum adoratio? Quod occasione frumenti venturi erant in Ægyptum, occupatò in somnis Deus subjectum ac materiam fixit. Illudque rursus mente attendamus, quod sicut Ioseph in patris domo tanquam mortuus lugebatur, vivebat autem in Ægypto ac rerum potiebatur: sic & Christus, apud Iudæos quidem mortuus habitus est; apud Gentes verò vivit regnatque ac in sæcula manet: Quod nimirum per terræ sterilitatem Iosepho obtigerit ut Ægypto imperio præesset, & à fratribus adoraretur.

Gen. 37. 41. Oderunt fratres Iosephum propter somnia: Iudæi quoque Christum oderunt propter miracula. Criminantur fratres Iosephum quod viderit somnia, non intelligentes, non eum se odisse, sed qui somnia ei videnda ostenderet. Num enim in Iosephi positum erat voluntate, ut somnia videret? Qui igitur pugnat videnti somnia, Deo pugnat. Ad hæc vide, quàm res cæca malitia est. Quid est cur pugnes ei, qui vidit somnia? Nunquid non vera somnia sunt, aut falsa? Ac siquidem vera, qua arte quave machina veritatem è numero auferes? sin autem falsa, quid invides ei, qui inani specie atque phantasmate luditur ac illuditur?

A Τῇ μὲν Εὔᾳ εἶπεν ὁ Θεός, Πρὸς τὸν ἄνδρα σου ἡ ἀποστροφή σου, καὶ αὐτός σου κυριεύσει· τῷ δὲ Ἀβραάμ, Πάντα ὅσα ἂν εἴπῃ σοι Σάῤῥα, ἄκουε τῆς φωνῆς αὐτῆς. ἀντεστράφη γὰρ ἡ τάξις, φησίν, διὰ τὴν ἀρετὴν τῆς Σάῤῥας.

Ἀβραὰμ ὁ πατὴρ ὑμῶν ἠγαλλιάσατο, ἵνα Ex ead. ἴδῃ τὴν ἡμέραν τὴν ἐμήν· ἡμέραν δὲ καλεῖ τοῦ Χριστοῦ, τὸ πάθος· εἶδεν, καὶ ἐχάρη. ποίαν; τὸ πάθος. καὶ πότε εἶδεν τὸ πάθος; ὅταν τὸ πρόβατον ἐθεάσατο ἐν τῷ ὄρει· διὰ γὰρ τοῦ προβάτου εἶδεν τὸ πάθος. εἶδεν πρόβατον τὴν εἰκόνα τούτου τοῦ προβάτου, περὶ οὗ φησὶν Ἡσαΐας, Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη. καὶ ὅρα τὸ θαῦμα. πρόβατον εἶδεν Ἀβραάμ. οὐδαμοῦ Θεὸν B ἑώρακεν· οὐκ ἄγγελον λαλήσαντα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. ἦλθε μὲν γὰρ φωνὴ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ φωνῆς ἤκουσεν· Θεὸν δὲ οὐκ εἶδεν, οὐδὲ πρόσωπον ἀγγέλου ἐθεάσατο. καὶ λέγει μετὰ τὴν πληροφορίαν τοῦ προβάτου, Οὐκ ἔστι τοῦτο, ἀλλ' ἢ ῥῆμα [δραγμα] Θεοῦ, ἵνα εἴπωσιν σήμερον, Ἐν τῷ ὄρει Κύριος ὤφθη. καὶ μὴν οὐκ εἶδες Κύριον, φωνῆς δὲ μόνης ἤκουσας. ἀλλ' ἐπειδὴ εἶδεν τὴν εἰκόνα Κυρίου, τουτέστι τὸ πρόβατον, μὴ βουλόμενος κρύψαι τὸ μυστήριον, λέγει, Ἵνα εἴπωσι, τουτέστιν οἱ μέλλοντες· τῶν γὰρ μελλόντων ἦν ἡ προφητεία, ὅτι σήμερον ἐν τῷ ὄρει Κύριος ὤφθη, Κύριος ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ, ἐνανθρωπήσας, ὁ παθὼν ὑπὲρ ἡμῶν· ὁ ἀπαθὴς τὴν φύσιν, καὶ τὸ παθητὸν ἐνδεδυμένος σῶμα.

C

Σευηριανοῦ ἐπισκόπου Γαβάλων.

Τί βούλεται ἡ τῶν δραγμάτων προσκύνησις; ἐπειδὴ προφάσει σίτου ἤμελλον ἔρχεσθαι εἰς Αἴγυπτον, προλαβὼν ὁ Θεὸς ἐνυπνίοις ἐπήξατο τὴν ὑπόθεσιν. κἀκεῖνο πάλιν σκοπήσωμεν, ὅτι ὥσπερ ὁ Ἰωσὴφ ἐν μὲν τῇ οἰκίᾳ τοῦ πατρὸς ἐπενθεῖτο ὡς νεκρός, ἔζη δὲ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἐβασίλευεν· οὕτω καὶ ὁ Χριστός, παρὰ μὲν Ἰουδαίοις νεκρὸς εἶναι νενόμισται, ἐν δὲ τοῖς ἔθνεσι πιστεύεται ζῶν καὶ βασιλεύων, καὶ διαμένων εἰς τοὺς αἰῶνας. ἐπειδὴ δι' ἀφορίας ἡ πρόφασις αὐτῷ γέγονεν τοῦ κατάρξαι τῆς Αἰγύπτου καὶ προσκυνηθῆναι παρὰ τῶν ἀδελφῶν.

Card. Maz. Eusebiæ quæ ipsa, alia exemplaria habere notat, Σευηριανοῦ Γαβάλων.

Ἐμίσησαν ἀδελφοὶ τὸν Ἰωσὴφ διὰ τὰ ἐνύπνια· καὶ Ἰουδαῖοι τὸν Χριστὸν διὰ τὰ θαύματα. D ἐγκαλοῦσιν οἱ ἀδελφοὶ τῷ Ἰωσὴφ βλέποντι τὰ ἐνύπνια, οὐκ εἰδότες ὅτι ἐκεῖνον οὐ μισοῦσιν, ἀλλὰ τὸν δεικνύντα τὰ ἐνύπνια. μὴ γὰρ ἐν τῇ γνώμῃ Ἰωσὴφ ἔκειτο τὸ βλέπειν τὰ ἐνύπνια; ὁ τοίνυν πολεμῶν τῷ τὰ ἐνύπνια βλέποντι, τῷ Θεῷ πολεμεῖ. εἶτα βλέπε τὴν κακίαν, πῶς τυφλώττει. διὰ τί πολεμεῖς τῷ τὰ ἐνύπνια θεασαμένῳ. ἆρα ἀληθεύει τὰ ἐνύπνια, ἢ ψεύδεται; εἰ μὲν ἀληθεύει, ποίᾳ μηχανῇ περιγράψῃ τὴν ἀλήθειαν. εἰ δὲ ψεύδεται, τί βασκαίνεις τῷ φανταζομένῳ.

Ἰωσὴφ εἰ ἔμεινε παρὰ τῷ πατρὶ ὡς ἠγαπημένος, Αἴγυπτος τὸν διοικητὴν οὐκ εἶχε καὶ τὸν θεραπευτὴν τοῦ λιμοῦ· ὁ Μονογενὴς εἰ ἔμεινε παρὰ τῷ Πατρὶ ἄνω ἐν τῇ ἁγίᾳ δόξῃ κρυπτόμενος, τὴν οἰκουμένην οὐκ ἔσωζεν· ὁ κόσμος ἐγυμνοῦτο τῆς τοσαύτης οἰκονομίας. Ἀποστέλλεται Ἰωσὴφ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐπισκέψασθαι τοὺς ἀδελφούς· ἀποστέλλεται ὁ Μονογενὴς εἰς τὸν κόσμον ἐπισκέψασθαι τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραήλ. Τὸν Ἰωσὴφ ἐκόσμησε τὰ ὁράματα· τὸν Χριστὸν ἐδόξασε τὰ θαύματα. A

Ἐξῆλθεν Ἰωσὴφ πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς ἐπισκέψασθαι· ἔργον ἀγάπης ἐνδείξασθαι· οἱ δὲ, τὴν ἀγάπην μίσει ἀμείβονται, καὶ τὴν εὐεργεσίαν ἀχαριστίᾳ ὑβρίζουσι. καὶ αὐτὸς μὲν εἰρηνικὰ πρὸς αὐτούς· οἱ δὲ, πολεμικὰ πρὸς αὐτόν, ἵνα πληρωθῇ τὸ B ὑπὸ Σωτῆρος εἰρημένον, Ἐμίσησαν με δωρεάν. καὶ ὅρα τὸ θαυμαστόν. Ὁ ἐνυπνιαστὴς ἔρχεται. πλήττει αὐτοὺς ἡ ὅρασις τῶν ἐνυπνίων· οὐχ ἡ ὅρασις, ἀλλ' ὁ φόβος τῆς ἐκβάσεως. Βουλεύονται κατὰ τοῦ ἁγίου θάνατον· ὁ δὲ Θεὸς μεταχειρίζεται τὴν κακίαν εἰς οἰκονομίαν. ἔργον γὰρ Θεοῦ, οὐ μόνον τὰ παρ' ἑαυτοῦ ἀγαθὰ δίδοται, ἀλλὰ καὶ τὴν ἡμετέραν κακίαν εἰς ἀγαθὴν χρῆσιν μεταβάλλειν.

Ὁ μὲν σκοπὸς τοῦ Ῥουβὴμ φιλανθρωπίας εἴχετο· ὁ δὲ Θεὸς, οἰκονομίαν εἰργάζετο. οὐ γὰρ σφάζεται Ἰωσὴφ, ἀλλὰ ζῶν εἰς τὸν λάκκον κατέρχεται, ἐπειδὴ εἰκὼν ἦν τοῦ ζῶντος, τοῦ ἐν τῇ ζωῇ τὸν ᾅδην σκυλεύσαντος. κατέβη Ἰωσὴφ C εἰς λάκκον κενόν· ἦν τὸ μνῆμα τοῦ Σωτῆρος κενὸν, νεκρὸν μὴ ἔχον.

Ἀλλ' ἐπλήρωσεν τοῦ Χριστοῦ τὴν εἰκόνα τῆς πράσεως Ἰωσὴφ, ὁ πραθεὶς διὰ τῶν ἀδελφῶν διὰ τὰ ἐνύπνια, ὧν τιμὴν προκατεσκεύασεν ὁ φθόνος. ἡ γὰρ ἐπιβουλὴ τῶν ἐπιβουλευσάντων, ὁδὸς προκοπῆς ἐγένετο τῷ φθονουμένῳ. εἰ μὴ γὰρ ἐπράθη, οὐκ ἂν ἦλθεν εἰς Αἴγυπτον· οὐκ ἂν τῇ γυναικὶ τοὺς ὑπὲρ σωφροσύνης ἀγῶνας ὑπεδείξατο. εἰ μὴ τοὺς ὑπὲρ σωφροσύνης ἐπεδείξατο στεφάνους, οὐκ ἂν ᾤκησε τὴν φυλακήν· οὐ γὰρ ἑρμηνευτὴς ἐνυπνίων ἐγένετο, οὐδὲ ἄρχων Αἰγύπτου ἐχρημάτισεν. D

Ex cod. Ἴσμεν γὰρ, ἀδελφοί, ὅτι πᾶς πωλῶν ἐγκωμιάζει τὸν πωλούμενον, ἵνα πλείονα εὕρῃ τιμήν. ἠρώτων οἱ Ἰσμαηλῖται, Καλὸς ὁ παῖς, εὐγνώμων; ἐξ ἀνάγκης ἐκεῖνοι περὶ τὸ κέρμα βλέποντες, ἔλεγον, Ὁ ἐλεύθερος, εὐγενὴς τοῖς τρόποις, κλέπτειν οὐκ εἰδὼς, ἐπιορκεῖν οὐκ ἐπιστάμενος. ἄκουσα ἡ κακία ἑαυτὴν ἐλέγχει.

Ex Rec. & Card. Maz. Ἔδει γὰρ τότε τὴν πρᾶσιν τοῦ Ἰωσὴφ γενέσθαι διὰ τοῦ Ἰούδα, ἐπειδὴ καὶ ἡ πρᾶσις τοῦ Σωτῆρος διὰ τοῦ Ἰούδα τοῦ προδότου ἐγένετο.

Κατῆλθεν εἰς Αἴγυπτον Ἰωσὴφ, ἐπειδὴ καὶ ὁ Σωτὴρ τοῖς Ἔθνεσι παρεδόθη. Ἰδοὺ γάρ φησιν, ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα, κ. τ. ἑ. εἰσῆλθεν Ἰωσὴφ εἰς τὴν Αἴγυπτον, καὶ ἐν Αἰγύπτῳ τὰ πρῶτα θλίβεται· ἐπειδὴ καὶ ὁ Σωτὴρ ἐν Ἔθνεσι μετὰ Ἰουδαίους

Ioseph, si apud patrem mansisset, ut ei charissimus, Ægyptus procuratorem ac famis curatorem non haberet: Vnigenitus si apud Patrem in cœlis in sancta majestate occultus mansisset, orbi terrarum salutem non attulisset: tanta mundus providentia ac indulgentia caruisset. Mittitur Ioseph à patre ut fratres visitet; mittitur Vnigenitus ut visitet oves, quæ perierant domus Israël. Iosephum visa honestarunt; Christum miracula clarum reddiderunt. Gen. 37. 13.

Exijt Ioseph ut fratres inviseret: ut dilectionis opus exhiberet: fratres verò, dilectionis vices odio rependunt, beneficiumque ingrati animi labe in injuriam trahunt. Ac quidem ille ad eos pacifica; illi verò ad ipsum hostilia, ut impleretur quod à Salvatore dictum est, *Odio habuerunt me gratis.* Ac vide rem mirandam. *Somniator venit.* Terret illos somniorum visio: non visio, sed timor eventus. Consilium ineunt ut Sanctum neci tradant: Deus verò in dispensationem propensiorisque consilij rationem eorum mutat malitiam. Dei enim opus est, nedum bona quæ tribuit, sed & quod nostram malitiam in bonum usum vertit. Ioan. 15. 25. Gen. 37. 19.

Rubeni cogitatio ac finis, humanioris propositi ac clementiæ erat; Deus autem, altioris rem consilij ac dispensationem struebat. Non enim jugulatur Ioseph, sed vivus in lacum descendit, quod eius viventis imago ac figura erat, qui in vita infernum est prædatus. Descendit Ioseph in cisternam vacuam; Salvatoris monumentum vacuum erat, nullum cadaver habens. Gen. 37. 22.

Cæterum implevit Ioseph Christi venditionis figuram ipse à fratribus propter somnia venditus; cui invidia honoris auctor fuit. Quas enim fratres insidias ei struxerunt, via fuerunt ut illo augeretur. Nisi enim venditus fuisset, non venisset in Ægyptum; non castitatis certamina cum muliere desudasset. Nisi castitatis causa victor coronatus esset, non habitasset in carcere; non fuisset somniorum interpres, neque Ægypti princeps extitisset.

Scimus enim, Fratres, quisquis aliquem vendit, eum laudare qui veneat, ut nimirum auctiore pretio vendat. Sciscitabantur Ismaelitæ, Honestisne moribus, probusne puer est? Necessariò illi lucrum spectantes, sciscitantibus responbebant, Ingenuus est, probis moribus, qui furari nesciat, qui non noverit peierare. Volens nolens ipsa se arguit malitia.

Par enim erat ut tunc Iosephi venditio Iuda auctore fieret, quod etiam Salvator Iuda proditore venditus est.

Descendit in Ægyptum Ioseph, quod & Salvator Gentibus traditus est. *Ecce enim,* inquit, *ascendimus Ierosolymam,* & quæ sequuntur. Ingressus est Ioseph in Ægyptum, ac primùm affligitur; quod & Salvator Luc. 18. 31.

apud Gentes post Iudæos primùm persecutionem patitur. Non enim statim Gentes honore Christum susceperunt, sed ipsum quoque persecutæ sunt; postmodum verò etiam adoraverunt. Ioseph in manus Ismaëlitarum; Salvator in manus Gentium traditur.

Admirandus verè ac fidelis Ioseph. Nonne par erat qui spem abijecisset, dicere, Nemo deinceps insomnijs animum accommodet? Somniorum finis sint mea somnia? Enimverò nihil ille ejusmodi fecit. Et vt ostenderet expectare se sua eventum
Gen. 40. 8. habitura, ait, *Dicite mihi, & ego vobis annuntiabo.* Num enimverò tua evene-
sua miracula. runt, ut aliena interpreteris? Interpretatur somnia, expectatque quæ illi essent visa.

Ab imagine ac figura, transi ad veritatem Iosephum si scire velis qualis ac quantus sit, ne ex fratribus didiceris: invidia enim occultat veritatem, seruumque facit, eum qui ingenuus est. Ne ab hera didiceris; calumniatur enim ob impudicitiam. Vis scire quisnam sit? Interroga patrem eius,
Gen. 37. 3. & dicet tibi, *Filius charissimus Ioseph.* Transi & ad Christum, noli discere à Iudæis; liuor enim obscurat veritatem. Noli eum discere à Græcis: oderunt enim ipsum vt destructorem idolorum: Neque verò ab Hæreticis; ut enim nesciebant Ismaëlitæ habere se liberum, sic & Hæretici, eum qui sit liber, servum fecerunt.

Ejulans gemensque, quod cum Iosepho & Symeone, etiam Benjaminum ab eo tentarent evellere; ostendensque omnia se prius passurum, quàm ut filium dimitteret: victus postea, suis ipse manibus tradebat, dicens,
Gen. 43. 13. *Fratrem quoque vestrum tollite.*

Vigentem animo continuò habebat eorum quæ gesta essent mœstitiam. Verum clarus hic ac inclytus Ioseph, quem non obscuravit, iis malis quibus colluctatus est? Eius quidem pater, unum duntaxat fratrem habuit, qui insidias strueret; hic autem longè plures: ac quidem Iacob prima ætate affluenter ac deliciosè domi educatus est; Ioseph verò peregre; & adhuc puer, longi itineris molestias coactus est ferre. Iacobo mater insidias levabat; Ioseph verò adhuc vivens, & cùm maximè necessaria matris solatia haberet, tunc eius ope privatus est. Ad hæc, Esaü hactenus Iacobum læsit ut minas intentaret; Iosepho verò fratres minas opere executi sunt: & ante insidias, invidia perciti erant & criminabantur: quo quid molestius contingat, quàm ut eos, quibuscum uno tecto maneas, jugiter infestos ac inimicos experiaris?

Severiani in Leviticum.

Leuit. 13. 47. *Etiam vestimento si lepra tactus contigerit.* Quoniam qui in Christo baptizamur, Christum ut vestimentum induimus, fœdata nobis decora hac tunica, pœnitentiæ

A πρῶτα διώκεται. οὐ γὰρ εὐθέως τὸν Χριστὸν τὰ Ἔθνη δέχεται μετὰ τιμῆς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ἐδίωξαν· μετὰ ταῦτα δὲ καὶ προσεκύνησαν. Ἰωσὴφ εἰς χεῖρας Ἰσμαηλιτῶν· ὁ Σωτὴρ εἰς χεῖρας τῶν Ἐθνῶν γίνεται.

Θαυμαστὸς καὶ πιστὸς ὁ Ἰωσήφ. οὐκ ἐχρῆν τὸν ἀπελπίσαντα εἰπεῖν, Μηδεὶς λοιπὸν ἐνυπνίοις προσεχέτω; τέλος ἔστω τῶν ἐνυπνίων τὰ ἐμὰ ἐνύπνια; ἀλλ' οὐδὲν τοιοῦτο πεποίηκε. καὶ ἵνα δείξῃ, ὅτι ἐξεδέχετο τὴν ἰδίαν τὴν ἀπόβασιν, λέγει, Εἴπατέ μοι, κἀγὼ ὑμῖν ἀναγγελῶ. Ex Rom. partimque aliis.
B οὐ γὰρ σὰ ἀπέβη, ἵνα ἀλλότρια ἑρμηνεύσῃς; ἑρμηνεύει τὰ ἐνύπνια, καὶ ἀπεκδέχεται τὰ οἰκεῖα θεάματα. R. Fr. 1 & Max. θαύματα.

Ἀπὸ τῆς εἰκόνος μετάβηθι ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν. τὸν Ἰωσὴφ ἐὰν θέλῃς μαθεῖν ποταπός ἐστι, μὴ μάθῃς αὐτὸν παρὰ τῶν ἀδελφῶν· ὁ γὰρ φθόνος κρύπτει τὴν ἀλήθειαν, καὶ δοῦλον ποιεῖ τὸν ἐλεύθερον. μὴ παρὰ τῆς δεσποίνης· συκοφαντεῖ γὰρ διὰ τὴν ἀκολασίαν. θέλεις μαθεῖν τίς ἐστιν; ἐρώτησον τὸν πατέρα αὐτοῦ, καὶ ἐρεῖ σοι, Υἱὸς ἠγαπημένος Ἰωσήφ. μετάβηθι καὶ εἰς Χριστόν· μὴ μάθῃς αὐτὸν παρὰ Ἰουδαίων· ἡ γὰρ βασκανία ἀμβλύνει τὴν ἀλήθειαν. μὴ μάθῃς αὐτὸν παρ' Ἑλλήνων· μισοῦσι γὰρ αὐτὸν ὡς καθαιρέτην εἰδώλων· μηδ' ἀπὸ Αἱρετικῶν·
C ὡς γὰρ οὐκ ᾔδεισαν οἱ Ἰσμαηλῖται ὅτι ἐλεύθερον ἔχουσιν, οὕτως οὐδὲ οὗτοι, ὅτι τὸν ἐλεύθερον δοῦλον ἐποίησαν.

Καὶ ὀδυρόμενος ὅτι μετὰ τὸν Ἰωσὴφ καὶ τὸν Συμεῶνα ἐπεχείρουν καὶ τὸν Βενιαμὶν ἀποσπάσασθαι, ἀπ' αὐτοῦ· καὶ ἐνδεικνύμενος ὅτι πάντα πείσεται μᾶλλον, ἢ ἀφέξεται τοῦ παιδός· νικηθεὶς ὕστερον, αὐτὸς ταῖς ἑαυτοῦ χερσὶν ἐξεδίδου, λέγων, Καὶ τὸν ἀδελφὸν ὑμῶν λάβετε.

Ἐπακμάζουσαν εἶχε τὴν ἀθυμίαν τῇ μνήμῃ τῶν γεγενημένων διὰ παντός. ἀλλ' ὁ λαμπρὸς καὶ ἐπίδοξος οὗτος Ἰωσήφ, τίνα οὐκ ἀπέκρυψε ταῖς συμφοραῖς. ὁ μὲν πατὴρ τούτου, ἕνα μόνον ἀδελφὸν εἶχε ἐπιβουλεύοντα· οὗτος δὲ πολλῷ Ex Rom.
D πλείους· καὶ ὁ μὲν, τὴν πρώτην ἡλικίαν ἀφθονίᾳ ἐτρέφετο καὶ οἴκοι πολλῇ· ὁ δὲ, ἐπὶ τῆς ἀλλοτρίας· καὶ ἔτι παιδίον ὤν, τὰς τῆς ὁδοιπορείας ἠναγκάζετο φέρειν ταλαιπωρίας. καὶ τῷ μὲν Ἰακὼβ, παρῆν ἡ μήτηρ ἐπικουφίζουσα τὴν ἐπιβουλήν· οὗτος δὲ, ἔτι νέος ὤν, καὶ ὅτε μάλιστα ἐχρῆζε τῆς μητρὸς, τότε ἐν ἐρημίᾳ τῆς βοηθείας ταύτης καθίστατο. πρὸς τούτοις, ὁ μὲν Ἡσαῦ μέχρις ἀπειλῆς μόνον ἐλύπησε τὸν Ἰακώβ· οὗτοι δὲ, καὶ εἰς ἔργον ἐξήγαγον τὴν ἐπιβουλήν· καὶ πρὸ τῆς ἐπιβουλῆς φθονοῦντες καὶ διαβάλλοντες διετέλουν· οὗ τί ἂν γένοιτο χαλεπώτερον, τοῦ, τοὺς συνοικοῦντας πολεμίους ἔχειν ἀεί.

Σεβηριανοῦ, εἰς τὸ Λευιτικόν.

Καὶ ἱματίῳ ἐὰν γένηται ἐν αὐτῷ λέπρας ἁφή. Ἐπειδὴ οἱ εἰς Χριστὸν βαπτιζόμενοι, Χριστὸν ὡς ἱμάτιον ἐνδυόμεθα, δίδωσιν ἡμῖν τὴν ἱερατείαν στολὴν

ταύτην χρείασι, τοὺς τῆς μετανοίας πόνους εἰς κάθαρσιν. εἴτε κ.... ἁμαρτάνοντες εἴημεν, ὡς τὸ ἱμάτιον λινοῦν εἶναι λογίζεσθαι, εἴτε βαρέα, καὶ πολὺ τὸ παχὺ καὶ σαρκῶδες καὶ νεκρὸν ἔχειν ἐν τοῖς ἐσθήμασιν ἐοικέναι τὴν ἐρίαν, ἅπερ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον νεκρῶν κωδίων..... καρπός.

Σεβηριανοῦ, εἰς τοὺς Ἀριθμούς.

Οὐκ ἐδόξασάς με. Τί δὲ ἦν τὸ δοξάσαι. τὸ μὴ λογισμοῖς ἐξετάσαι τὰ παρ' αὐτοῦ γινόμενα. Ἀπολογεῖται δὲ Δαβὶδ ὑπὲρ Μωσέως. Καὶ παρώργισαν αὐτὸν ἐπὶ ὕδατος ἀντιλογίας. καὶ ἐκακώθη Μωϋσῆς δι' αὐτοὺς οὐ δι' ἑαυτόν. τουτέστι, παρὰ τὴν οἰκείαν γνώμην τὴν ἀπιστίαν ἔδειξεν· ἀλλὰ θολωθεὶς ὑπὸ τῆς ἀντιλογίας τοῦ λαοῦ, οὐχ εὗρε λογισμὸν καθαρόν· καὶ ὡς ἐν συγχύσει τῶν ἀντιλεγόντων καὶ βλασφημούντων, ἐλάλησε τοῖς χείλεσι, καὶ λέγει, Λαὸς ἀπειθής, κ. τ. ἑ. λέγει οὖν Δαβὶδ, Ὅτι παρεπίκραναν τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, καὶ διέστειλεν ἐν τοῖς χείλεσιν· τουτέστι, μεμερισμένην ἔσχε τὴν γλῶσσαν.

Καὶ ἔνδυσον Ἐλεάζαρ τὸν υἱὸν αὐτοῦ. Ἵνα δείξῃ, ὅτι χρὴ τὸν ἀκολουθοῦντα καὶ δεύτερον ἐπὶ τὴν ἀξίαν ἐρχόμενον, καὶ βίῳ καὶ λόγῳ τὸν προηγούμενον αὐτὸν ὥσπερ ὅλον ἐνδύσασθαι. καὶ τοῦτο δὲ ἔπαινος ἦν ἀληθὼς τοῦ προτετελευκότος, τὸ ζῆν ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ περιόντος· καὶ ὥσπερ διά τινος ἐμψύχου καὶ λογικῆς εἰκόνος ὁρᾶσθαι καὶ φαίνεσθαι.

Σεβηριανοῦ Ἀντιόχου.

Καὶ ἐπορεύθη Βαλαάμ. Δυνάμενος ὁ Θεὸς ἄκυρον ποιῆσαι καὶ ψευδῆ τὴν ἀρὰν τοῦ μάντεως, τοῦτο μὲν οὐ ποιεῖ· βουλόμενος μὴ διὰ τῆς ἐν πολέμῳ νίκης μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ πολλῶν εἰδῶν τὴν περιουσίαν ἐνδείξασθαι τῆς οἰκείας δυνάμεως, παρασκευάζει μὲν αὐτὸν ὡς ἀρασόμενον ἐλθεῖν· διὰ δὲ θειοτέρας.... εὐλογῆσαι μᾶλλον ἢ ἀράσασθαι· ἵνα τὸ στόμα τοῦ ψεύδους διάκονον ὑπὸ τῶν συνηθῶν καὶ συντεθραμμένων τῇ πλάνῃ πιστεύηται.

Σεβηριανοῦ Ἀντιοχείας ἀπὸ λόγου λγ'.

Ἥμαρτέ τις καὶ μακροθύμως τοῦτον ἤνεγκεν ὁ Θεὸς, τὴν μετάνοιαν αὐτοῦ, καὶ τὴν ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταβολὴν αὐτοῦ ἐκδεχόμενος. μὴ μεταβαλλόμενος δὲ οὗτος, συναπῆλθε τῇ ἀσεβείᾳ, τοῖς μέλλουσι δικαστηρίοις παραπεμφθείς· ὅτε τῷ ἑκάστῳ, τὸ πρὸς ἀξίαν τοῖς ὀρθοτάτοις τοῦ Θεοῦ ζυγοῖς ἀντιδίδοται. εἶτα τὸ τοῦ πατρὸς τούτου παιδίον, πατρῴας ἁμαρτίας κατόπιν ἐβάδισε· καὶ παραπλησίως ὑπεξῆλθε τὸν βίον. τότε λοιπὸν εἰ ὁ ἐκ τούτου γεννηθεὶς πατρίζει καὶ αὐτὸς τὴν ἁμαρτίαν, ὁ μακρόθυμος τὴν πρόνοιαν ἐπιδείκνυται, κἂν τῷ παρόντι τὸ πρὸς ἀξίαν ἀντιδιδούς· ὅπερ ἐκομίσατο ἂν καὶ ὁ τούτου πατὴρ,

A laborcs ad emundationem tribuit; sive..... peccemus, ita ut linea vestis videatur, sive gravius, & ut peccatum crassum admodum & carnalis atque mortuæ aliquid labis in lanarum vestimentis præferat, quæ plerunque ex mortuis pellibus detonsa conficiuntur.

Severiani in Numeros.

Non clarificasti me. Quid verò erat clarificare? Non examinare rationibus quę ab illo fiebant. Porro David pro Mose defendit, atque excusat. *Et exacerbaverunt eum ad aquam contradictionis: & vexatus est Moyses propter illos.* Non propter se; id est, non ex propria mente incredulitatem ostendit; sed populi contradictione turbatus, puræ rationis lucem non invenit; sed in contradicentium verbaque blasphemiæ jactantium confusione, lapsus est labijs, aitque, *Populus incredulus*, &c. Ait itaque David, *Et exacerbaverunt spiritum eius, & distinxit in labijs*; hoc est, linguam divisam habuit. — Num. 20. 12 — Psal. 105. 33 42.

B

Et indue Eleazarum filium eius. Vt ostendat, eum qui sequatur, & ad dignitatem secundo ordine promovendus sit, vitæ pariter rationibus & doctrina, velut totum debere eum induisse, cui muneris functione succedit. Atque hæc vera laus defuncti erat, ut in eius operibus viveret, qui ipse vitæ superstes esset; ac velut per animatum quoddam ac rationale simulacrum conspicuus esset ac eluceret. — Num. 20. 26.

C

Severiani Antiocheni.

Et profectus est Balaam. Cùm posset Deus irritam falsamque Vatis maledictionem præstare, id quidem non facit; cumque vellet nedum prælio victores præstando, sed & multis rationibus ac experimentis suæ potentiæ præstantiam monstrare, facit quidem ut quasi maledicturus veniat; diviniore tamen.... benedicat potius, quàm maledicat: quò scilicet os mendacij ministrum ab scholæ domesticis & qui errore educati essent, crederetur. — Num. 22. 21.

D

Severiani Antiocheni, Orat. 33.

Peccavit aliquis eumque Deus leni patientiâ tulit, eius pœnitentiam expectans, & ut meliore fruge mutaretur. Nihilque ille mutatus, impietatis reus migravit, futuræ vitæ judicijs devotus, quando nimirum æquissimis Dei lancibus, unicuique ex meriti ratione retribuetur. Postmodum patris hujus filius, paterna scelera secutus, pari exitu vitam finivit. Tunc demum, si & quem ille sustulerit, paternos peccati noxa æmulatur mores, clementissimus Deus providentiæ specimen edit, dum & ipsa hac vita, quod ex merito est, retribuit. Eandemque ipse illius pater pœnam retulisset, nisi uberioris modos lenitatis ostendere voluisset, quibus novit — Deut. 5. 9. Eodem penè in superiori opere.

rationibus, qui cuncta in sapientia dispo-
nit. Haud rarò enim impensiore illa indulgentia mitique clementia, superata etiam tertia generatione, ad quartam retributionis retulit sententiam. Idque in causa est, cur non quovis modo in tertiam & quartam generationem dixerit, sed magis addiderit, *His qui me oderunt.* Quo scilicet palam ostendat, puniri eos atque damnari ob proprium scelus, non paternum, quamquam parentes æmulati sunt. Quod autem ita se res habeat, addit idem admirabilis Moyses, dicens, *Non morientur patres pro filijs; nec filij morientur pro parentibus: unusquisque in peccato suo morietur.*

Deut. 24 16.

A εἰ μή γε τὰ τῆς μακροθυμίας ἐνεδαψιλεύετο μέτρα, λόγοις οἷς οἶδεν ὁ ἐν σοφίᾳ πάντα οἰκονομήσας. πολλάκις γὰρ τῇ χρηστότητι καὶ τὴν τρίτην γενεὰν ὑπερβὰς, ἐπὶ τὴν τετάρτην τὴν τῆς ἀνταποδόσεως ἤνεγκε ψῆφον. διὰ τοῦτο οὐχ ἁπλῶς, ἐπὶ τρίτην καὶ τετάρτην γενεὰν εἶπεν, ἀλλὰ προσέθηκε μᾶλλον, Τοῖς μισοῦσί με. ἵνα δειχθείη σαφῶς ὡς διὰ τὸ οἰκεῖον μῦσος .... καὶ οὐ διὰ τὸ τῶν πατέρων καταδικάζονται, εἰ καὶ ἐκείνοις ἐζήλωσαν. ὅτι δὲ τοῦτο οὕτως ἔχει, πάλιν προστίθησιν ὁ αὐτὸς θεσπέσιος Μωϋσῆς, λέγων, Οὐκ ἀποθανοῦνται πατέρες ὑπὲρ τῶν τέκνων καὶ υἱοὶ οὐκ ἀποθανοῦνται ὑπὲρ πατέρων. ἕκαστος τῇ ἑαυτοῦ ἁμαρτίᾳ ἀποθανεῖται.

B

Eiusdem, Orat. 23.

Quod enim dictum est, *Ego Deus zelotes, reddens peccata patrum in filios*, non sic intelligendum, tanquam filij pro peccatis patrum pœnas luant; sed ex iis, quæ ipsi deliquerunt: tunc nimirum cùm filius peccando patrem refert, parentumque sequitur ac æmulatur impietatem, eaque ratione verè illorum filius ac germen proditur. Sic enim communi usu dicere consuevimus, de illis qui paternum scelus imitantur, Verè hic patris filius est. Quamobrem etiam Christus, non simpliciter dixit, Reddens peccata patrum in filios in tertiam & quartam generationem; sed adiecit, *His qui oderunt me.* Hoc est, qui odio in Deum sequantur patres. Quandoque enim in quibusdam differt Deus ultionem nec infert pœnam, hoc consilio ut pœniteant; quò scilicet aut meliore fruge pœnitentia mutentur, aut, ni fecerint, postquam humanis migraverint, futuris supplicijs reserventur. In quibusdam verò ex illorum forte filijs aut nepotibus, qui eadem sæpius impietate teneantur, etiam justam infert iram, providentiæ edens specimen, alios exemplo castigans; quam & intulisset in eorum patres, siquidem illos quoque vita hac punire decrevisset, nec futuris supplicijs servasset, qui nec pœnæ dilatione ab impietate revocari in animum induxissent. Eum in modum videntur filij parentum pœnas luere, cùm tamen ob sua ipsi delicta, quibus parentes imitati sunt, iusta pœna plectantur.

Deut. 5. 9.

Τοῦ αὐτοῦ ἀπὸ λόγου κγ'.

Τὸ γὰρ εἰρημένον, Ἐγὼ Θεὸς ζηλωτὴς, ἀποδιδοὺς ἁμαρτίας πατέρων ἐπὶ τέκνα, νοητέον, οὐχ ὡς τῶν τέκνων ὑπὲρ τῶν πατέρων ἁμαρτιῶν δίκας ἀποτιννύντων· ἀλλ' ἐκ τῶν αὐτοῖς πεπλημμελημένων· ὅταν πατρῴζῃ τὴν ἁμαρτίαν, καὶ διώκῃ καὶ μιμεῖται τὴν τῶν γονέων ἀσέβειαν· καὶ ᾖ τέκνον ὡς ἀληθῶς ἐκείνων, διὰ τὴν τῶν γονέων ἀσέβειαν. οὕτω γὰρ ἔθος ἡμῖν διὰ τῶν μιμουμένων τὴν πατρῴαν ἁμαρτίαν λέγειν, Ἀληθῶς, ὁ δεῖνα τέκνον ἐστὶ τοῦ πατρός. διὸ καὶ ὁ Χριστὸς εἶπεν, οὐχ ἁπλῶς, Ἀποδιδοὺς ἁμαρτίας πατέρων ἐπὶ τέκνα ἐπὶ τρίτην καὶ τετάρτην γενεάν· ἀλλὰ προσέθηκε, Τοῖς μισοῦσί με· τουτέστιν, ὅταν τῷ εἰς Θεὸν μίσει τῶν πατέρων ἀκολουθήσωσιν.

C ἐνίοτε γὰρ, ἐπὶ μέν τινων, ἀναβάλλεται τὴν δίκην καὶ οὐκ ἐπάγει τὴν τιμωρίαν, μνώμενος αὐτῶν μετάνοιαν· ἵνα ἢ βελτίους γένωνται μεταμελόμενοι· ἢ, εἰ μὴ τοῦτο, μετὰ τὸν τῇδε βίον, ταῖς μελλούσαις ταμιευθῶσι κολάσεσιν. ἐπὶ δέ τινων τῶν ἐξ ἐκείνων ἴσως, ἢ τῶν μετέπειτα πολλάκις τῆς αὐτῆς ἀσεβείας ἀντεχομένων, καὶ ἐπιφέρει τὴν δικαίαν ὀργὴν, τὴν πρόνοιαν ἐπιδεικνύμενος, ἄλλους παιδεύων ἐκ τοῦ ὑποδείγματος· ἣν ἤνεγκεν ἂν καὶ ἐπὶ τοὺς πατέρας αὐτῶν, εἴ γε κἀκείνους ἐνταῦθα κολάζειν ἔκρινε, μὴ ταῖς μελλούσαις δίκαις ἐτήρησε, μὴ δὲ τῇ τῆς τιμωρίας ἀναβολῇ μεταμαθόντας ἀσεβεῖν.

D οὕτω δοκεῖ τὰ τέκνα τὰς τῶν πατέρων δίκας ἐκτιννύειν· καὶ ταῦτα ὑπὲρ τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων, ἐν οἷς ἐμιμήσαντο τοὺς τεκόντας, τὰς εὐθύνας ὑπέχοντες.

Severiani Gabalitani.

Animum quæso diligenter attende; Pœnam extendit in quatuor generationes: clementiam verò quousque explicavit: *Et faciens misericordiam in mille generationes.*

Deut. 5. 10.

Σεβηριανοῦ Γαβάλων.

Πρόσεχε ἀκριβῶς· τὴν τιμωρίαν ἥπλωσεν ἐπὶ τεσσάρας γενεάς· τὴν δὲ φιλανθρωπίαν, ἕως τίνος. Καὶ ποιῶν ἔλεος εἰς χιλίας γενεάς.

Severi Gabalensis.

Rahab Ecclesiæ præfert imaginem, dæmonum quandoque stupro conspurcata; sed quę modò Iesu exploratores (Apostolos scilicet) recipiat.

Ios. 2. 1.

Σεβήρου Γαβάλων.

Εἰκὼν τῆς ἐκκλησίας Ῥαὰβ, ποτὲ πεφυρμένη τῇ π....ια τῶν δαιμόνων· νῦν δὲ δεχομένη τοὺς Ἰησοῦ κατασκόπους· ἤτοι τοὺς ἀποστόλους.

Σεβήρου

A

Σεβήρου Γαβάλων.

Διὰ τοῦτο μαχαίραις πετρίναις κελεύει περιτέμνεσθαι αὐτούς, διὰ τὸ μὴ βραδύναι τὸ πρᾶγμα. πολλοὶ γὰρ ἤμελλον σπανίζειν τῶν τῆς περιτομῆς ὀργάνων· ἀπὸ δὲ πετρῶν τῆς περιτομῆς γενομένης, πάντες ἤμελλον ἐν τάχει ὑγιαίνειν. ἔπειτα φασὶ καὶ ἀνώδυνον εἶναι τὴν διὰ τοῦ λίθου περιτομήν. γινώσκομεν γὰρ ὡς ἡ ἐν σαρκὶ περιτομὴ τυπικῶς γινομένη τὸ παλαιὸν, εἰκόνα ἐπάγει τοῦ σωτηρίου βαπτίσματος, διὰ τῆς ἀποβολῆς τῆς ἀκροβυστίας, τὴν ἄρνησιν δηλοῦσα τῆς κατὰ σάρκα γεννήσεως· καὶ υἱοὺς ποιοῦσα τοὺς περιτεμνομένους Θεοῦ. μάχαιραι δὲ πέτριναι. ἡ πέτρα γὰρ ἦν Χριστός. B θρηνῆσαι δὲ ἄξιον, συνιδεῖν Ἰουδαίους περιτετμημένους καὶ ἀπολωλότας· τὰ δὲ ἔθνη, καὶ ἄνευ περιτομῆς πιστεύσαντα καὶ σωθέντα.

Σεβήρου Αντιοχείας.

Καὶ ὁ τῶν ἑπτὰ Ἱερέων ἀριθμὸς, καὶ παραπλησίως αἱ ἰσάριθμοι σάλπιγγες· καὶ ἡ ἑβδόμη περίοδος, καὶ ἡ εὔτονος ἠχὴ τῶν σαλπίγγων τῶν ἱερατικῶν, οὐδὲν ἕτερον ἢ τὸ πανταχόθεν τέλειον δηλοῖ. τελειότητος γὰρ σύμβολον ὁ ἕβδομος ἀριθμὸς, ᾧ καὶ κατακολουθεῖ πάντως ἡ κιβωτὸς τῆς διαθήκης Κυρίου, τὸν σαρκωθέντα τοῦ Θεοῦ Λόγον προτυποῦσα, τὸν τὴν νίκην βραβεύοντα τοῖς οὕτω σαλπίζουσιν. C

Severi Gabalensis.

Idcirco cultris petrinis iubet circuncidi, ne qua mora necteretur. Multi enim erant quibus non in promptu esset ac expedita copia instrumentum. Cultris autem petrinis circuncisa carne præputij, cuncti citò sanandi erant. Quippe aiunt quæ petra circuncisio fit, laborem non habere aut periculum creare. Scimus autem circuncisionem quæ olim figuratè fiebat, speciem referre sacri Baptismatis; quæ videlicet amputatione præputij, carnalis generationis abnegationem significet, atque eos qui circunciduntur, Dei filios præstet. Sunt verò cultri lapidei, seu petrini. *Petra* namque *erat Christus.* Planè luctu meritò prosequendum, quod Iudæos circuncisos perire noverimus; Gentes verò absque etiam circuncisione credentes, salvari.

Ios. 5. 2. — *1 Cor. 10. 4.*

Severi Antiocheni.

Septem quoque Sacerdotum numerus, ac similiter pari numero tubæ; septemque circuitus; clarusque ac validus Sacerdotalium tubarum clangor, aliud nihil significant, quàm quod sit ex omni parte perfectum. Septenarius enim numerus perfectionis signum est, cui & omnino comes est Arca testamenti Domini, ipsa Dei Verbi incarnati figura, & quæ sic tuba canentibus victoriam præbeat.

ΕἸΡΗΝΑΊΟΥ

ΛΟΥΓΔΟΎΝΩΝ ΕΠΙΣΚΌΠΟΥ,

ΣΥΜΒΟΛΑΊ.

IRENÆI LVGDVNENSIS EPISCOPI SYMBOLÆ.

TANTI visa Irenai ha symbola, mihi ex Rom. Regijs & Card. Max. Catenis, dum in eis Origeniana lustro, mihique compono, collecta, ut quamvis alieno loco non potuerim hîc loci, & post Severiani alias symbolas, non repraesentare; si quem gustum faciam, tanti eius thesauri, qui nobis in Catenis illis repositus est. Pracipua sunt in Octateuchum: quadam etiam in Prophetas, quibus plurimum illustranda Scriptura, Seniorumque ἔκδοσις, si quis eruditus seriò operam poneret, nec ei evulgandi partus illos suos Patrumque sententias, facultas deesset.

A

Irenai adversus hareses.

Gen. 15. 6. *Credidit autem Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam.* Primùm quidem credidit, esse Creatorem cœli & terræ solum Deum: Deinde verò, facturum ut esset semen eius, ut stellæ cœli. Hoc nimirum est, quod à Paulo dictum est, *Tanquam luminaria in mundo.* (Phil. 2. 15.) Meritò igitur relicta cognatione terrena, Verbum peregrè secutus est, ut cum Verbo municipatum adipisceretur. Meritò autem etiam Apostoli ex Abrahamo genus ducentes, relicta navi & Patre Verbum sequebantur: meritò igitur nos quoque, eadem ac Abrahamus fide, crucem tollentes, velut Isaac ligna, sequimur. (Matth. 4. 21.; Gen. 22. 6.)

Εἰρηναίου ἐκ τῶν κατὰ αἱρέσεων.

Ἐπίστευσε δὲ Ἀβραὰμ τῷ Θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην. πρῶτον μὲν, ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ὁ ποιητὴς οὐρανοῦ καὶ γῆς μόνος Θεός. ἔπειτα δὲ ὅτι ποιήσει τὸ σπέρμα αὐτοῦ ὡς τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ. τουτέστι τὸ ὑπὸ τοῦ Παύλου εἰρημένον, Ὡς φωστῆρες ἐν κόσμῳ. δικαίως οὖν καταλιπὼν τὴν ἐπίγειον συγγένειαν, ἠκολούθησε τῷ λόγῳ αὐτοῦ ξενιτεύων, ἵνα σὺν τῷ Λόγῳ πολιτευθῇ. δικαίως δὲ καὶ οἱ Ἀπόστολοι ἐξ Ἀβραὰμ τὸ γένος ἔχοντες, καταλιπόντες τὸ πλοῖον καὶ τὸν πατέρα ἠκολούθουν τῷ Λόγῳ. δικαίως οὖν καὶ ἡμεῖς, τὴν αὐτὴν τῷ Ἀβραὰμ πίστιν ἔχοντες, ἄραντες τὸν σταυρὸν ὡς καὶ Ἰσαὰκ τὰ

B ξύλα, ἀκολουθοῦμεν. — Ex Cat. Rom.

Paucisque interiectis.

Ipse nimirum unigenitum suum ac charissimum hostiam Deo propensè cedens, ut & Deus propensa voluntate unigenitum Filium suum ac charissimum omnino pro eius semine hostiam nobis redemptionis præberet.

Num 12. 1. *Et locuta est Maria, & Aaron contra Moysen.* Moysi matrimonio, Iesu spirituales nuptiæ designatæ sunt; ac per vxorem Æthiopissam, Ecclesia Gentium significata. Huic qui detrahunt, quique subsannant cavillantes, non amplius in castris versantur: quippe qui leprosi sint, extraque Iustorum castra ejiciantur.

Καὶ μεθ' ἕτερα.

Αὐτὸς δὲ προθύμως τὸν ἴδιον μονογενῆ καὶ ἀγαπητὸν παραχωρήσας θυσίαν τῷ Θεῷ, ἵνα καὶ ὁ Θεὸς εὐδοκήσῃ ὑπὲρ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ πάντως τὸν ἴδιον μονογενῆ καὶ ἀγαπητὸν Υἱὸν θυσίαν παρασχεῖν εἰς λύτρωσιν ἡμετέραν.

Καὶ ἐλάλησε Μαριὰμ καὶ Ἀαρὼν κατὰ Μωυσῆ. Διὰ τοῦ γάμου Μωϋσέως, ὁ τοῦ Ἰησοῦ νοητὸς γάμος ἐδείκνυτο· καὶ διὰ τῆς Αἰθιοπικῆς νύμφης, ἡ ἐξ ἐθνῶν ἐκκλησία ἐδηλοῦτο· ἣν οἱ καταλαλοῦντες καὶ διαβάλλοντες καταμωκώμενοι, οὐκέτι ἐν τῇ παρεμβολῇ· λεπρήσουσι γὰρ καὶ ἐξαφορίζονται τῆς τῶν δικαίων παρεμβολῆς.

A Λάβε πρὸς ἑαυτὸν τὸν Ἰησοῦν υἱὸν Ναυῆ. Ἔδει γὰρ ἐξ Αἰγύπτου Μωϋσέα τὸν λαὸν ἐξαγαγεῖν· καὶ τὸν μὲν Μωυσῆν ὡς νόμον ἀνάπαυλαν λαμβάνειν· Ἰησοῦν δὲ ὡς λόγον, καὶ τοῦ ἐνυποστάτου Λόγου τύπον ἀψευδῆ, τῷ λαῷ δημηγορεῖν· καὶ τὸν μὲν Μωϋσῆν τὸ μάννα τοῖς πατράσι τροφὴν διδόναι· τὸν δὲ Ἰησοῦν τὸν σῖτον τὴν ἀπαρχὴν τῆς ζωῆς, τύπον τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, καθὰ φησὶ καὶ ἡ γραφή, Ὅτι τότε ἐπαύσατο τὸ μάννα Κυρίου, μετὰ τὸ φαγεῖν σῖτον τὸν λαὸν ἀπὸ τῆς γῆς.

Καὶ ἐπέθηκε τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐπ' αὐτόν. Διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν Μωϋσέως, ἐδοξάσθη καὶ τὸ πρόσωπον Ἰησοῦ· οὐχ οὕτως δέ, διὸ καὶ μερικῶς τυχὸν τι τῆς χάριτος, εἶπε, Καὶ δώσεις τῆς δόξης σου ἐπ' αὐτόν. οὐ γὰρ ἀφίσταται τοῦ διδόντος τὸ διδόμενον. B.

Ita istud, non adscripto nomine Irenæi, sequitur.

Δίδωσι δέ, οὐκ ἐμφυσήσας καθάπερ ὁ Χριστός. ὅτι μὴ ἐστι πηγὴ τοῦ Πνεύματος.

Οὐ πορεύσῃ μετ' αὐτῶν, οὐδὲ καταράσῃ τὸν λαόν. Οὐ περὶ τοῦ λαοῦ αἰνίττεται· πάντες γὰρ κατεστρώθησαν, ἀλλὰ διὰ τὸ προδηλούμενον τοῦ Χριστοῦ μυστήριον. ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλεν ἐκ τῶν πατέρων κατὰ σάρκα γεννᾶσθαι, προδιδάσκει τὸ Πνεῦμα τὸν ἄνδρα, μήποτε κατὰ ἄγνοιαν πορευθείς, καταράσηται τὸν λαόν.

Καὶ οὗτος ἐπιβεβήκει ἐπὶ τῆς ὄνου αὐτοῦ. Ἡ μὲν ὄνος, τύπον εἶχε σώματος Χριστοῦ· ἐφ' ὃν πάντες οἱ ἄνθρωποι ἐκ καμάτων ἀναπαυόμενοι, ὡς ὑπὸ ὀχήματος βαστάζονται. τὸ γὰρ φορτίον τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων, ὁ Σωτὴρ ἀνεδέξατο. C ὁ δὲ Ἄγγελος ὀφθεὶς τῷ Βαλαάμ, αὐτὸς ὁ Λόγος ἦν· εἶχε δὲ ἐν τῇ χειρὶ μάχαιραν, δηλονότι, ἣν εἶχε ἄνωθεν ἐξουσίαν.

Οὐχ ὡς ἄνθρωπος ὁ Θεός. Δείκνυσιν, ὡς πάντες μὲν ἄνθρωποι ψεύδονται μεταφερόμενοι· ὁ δὲ Θεὸς οὐχ οὕτως. ἀεὶ γὰρ μένει ἀληθὴς ἐπιτελῶν ὅσα βούλεται.

Ἀποδοῦναι ἐκδίκησιν παρὰ Κυρίου τῇ Μαδιάμ. Ὁ γὰρ μηκέτι ἐν Πνεύματι Θεοῦ λαλῶν, ἀλλὰ κατέναντι νόμων Θεοῦ, ἕτερον πορνείας νόμον ἱστάνων, οὗτος οὐκέτι ὡς προφήτης, ἀλλ' ὡς μάντις λογισθήσεται. μὴ ἐμμείνας γὰρ τῇ τοῦ Θεοῦ ἐντολῇ, ἄξιον τὸν αὐτοῦ κακομηχανίας ἀντελάβετο μισθόν.

Καὶ ἔλαβε Γεδεὼν δέκα ἄνδρας. Καὶ τοῦτο οὐκ ἀργῶς· ἀλλ' ἵνα διὰ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δέκα ἀνδρῶν, Ἰησοῦν μεθ' ἑαυτοῦ ἔχων φανῇ βοηθόν. D

Οὕτω Παῦλος ἀπελογεῖτο Κορινθίοις. Οὐ γάρ ἐσμεν ὡς οἱ πολλοί, καπηλεύοντες τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. καὶ μετ' ὀλίγα. Οὐδένα ἠδικήσαμεν, καὶ τὰ ἑξῆς. τούτους πρεσβυτέρους ἀνατρέφει ἡ ἐκκλησία, περὶ ὧν καὶ ὁ Πέτρος φησίν, Δώσω τοὺς ἄρχοντάς σου ἐν εἰρήνῃ, καὶ τοὺς ἐπισκόπους σου ἐν δικαιοσύνῃ.

Ὦ κύριε, καὶ αὐτὸ κεκρυμμένον. Διὰ δὲ τῶν ἔργων ὁ Προφήτης ἀπέδειξεν, ὅτι τὸν στερεὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ὃν ἀμελῶς ἀποβαλόντες οὐχ εὑρίσκομεν, ἀποληψόμεθα πάλιν, διὰ τῆς τοῦ ξύλου οἰκονομίας. ὅτι

Sume ad te Iesum filium Nave. Decebat enim ut Moyses populum ex Ægypto educeret; ac quidem Moyses, haud secus ad Lex, inducias haberet atque cessaret; Iesus verò ut verbum ac sermo, veraque Verbi subsistentis figura, populi ductor esset: ac Moyses quidem manna Patribus cibum daret; Iesus autem frumentum vitæ primitias, figuram Christi Corporis, uti etiam ait Scriptura, Tunc cessasse manna Domini, ubi populus de terræ frugibus ac frumento comedisset. Num 27. 18. Iof. 5. 12.

Et impone manus tuas super eum. Impositione manuum Moysi, clarificata est & Iesu facies: haud pari tamen claritate; idcirco etiam quasi forsitan gratiæ aliquid in parte significans, ait, *Et dabis de tua claritate super ipsum*: Non enim quod datur, ab eo abscedit, quo dante accipitur. Num. 27. 18. Num 27. 20.

Dat autem, non insufflatione, velut Christus, quod non esset fons Spiritus.

Non ibis cum eis, neque maledices populum. Non de populo insinuatur; nam omnes prostrati sunt; sed propter præsignatum Christi mysterium. Quia enim Christus ex Patribus carne nasciturus erat, præmonet Spiritus virum, ne quando per ignorantiam vadens, diris devoveat populum. Num 22. 12.

Et hic sedit super asinam suam. Asina, figura erat Corporis Christi; in quo, hominum genus omne ab æstu quiescentes, velut curru gestantur. Nam Salvator in se onus recepit nostrorum peccatorum. Quem autem Balaam vidit Angelum, ipsum Verbum erat; manuque gladium tenebat, quam nimirum cœlitus potestatem habebat. Num. 22. 21.

Non est Deus ut homo. Ostendit omne hominum genus mendax, qui ex alio in aliud ferantur; non sic autem Deum: semper enim verus manet, omnia implens quæcunque velit. Num. 23. 19.

Reddere ultionem à Domino Madian. Qui enim non in Dei Spiritu loquitur, sed contra legem Dei, aliud scortationis genus instituens, hic non jam ut Propheta, sed ut Ariolus reputabitur. Qui enim in Dei mandato non perseveraverit, dignam pravi consilij sui mercedem recipiet. Num. 31. 3.

Et tulit Gedeon decem viros. Neque id quoque otiosè, sed ut ex illo decem virorum numero, habere secum Iesum adiutorem liqueret. Iud. 6. 27.

Sic Paulus apud Corinthios defensionem instituebat. *Non enim sumus sicut plurimi, adulterantes verbum Dei.* Paucisque interjectis; *Neminem læsimus*, & quæ sequuntur. Eius generis Presbyteros alit Ecclesia, de quibus & Petrus ait, *Dabo principes tuos in pace, & Episcopos tuos in iustitia.* 1. Reg. 12. 3. 2. Cor. 2. 17. Petri Apocryph.

O domine, & hoc occultum. Rebus ipsis Propheta ostendit, Dei solidum Verbum, quod negligentius agendo amissum non invenimus, recepturos nos rursum, per ligni dispensationem. Esse enim Dei Verbum 4. Reg. 6. 5.

securi assimile, de illo Baptista ait. Iam verò etiam *securis ad radicem arborum posita est.* (Math.3.18.) Ieremias quoque, *Quasi malleus conterens petram.* (Ier. 23.29.) Hoc igitur à nobis absconditum, ligni dispensatio manifestum fecit. Quia enim per lignum eius iacturam feceramus, per lignum denuo ipsum recipimus; Verbum eiusmodi, quod in se altitudinem & longitudinem, latitudinemque ac profunditatem ostendat. Diuinas enim manus extendendo, duos populos in caput unum (Patrem scilicet) congregavit; quod nimirum unus Deus sit, qui super omnia & per omnia, & in omnibus existit.

4.Reg.6 6. *Et natavit ferrum.* Quod erat signum, reducendarum per lignum Animarum; in quo mortem tulit, is, cuius facultatis erat ut reduceret Animas, quæ illi reduci ac ascendenti se comites darent: cui & illud indicio est, (Matth. 27. 52.) quod Animarum turba plurima ascenderit, visaque in corporibus sit, mox atque sanctissima Christi Anima descendit. Etenim, quod leuius erat, lignum aquis sidit; quod verò gravius, ferrum supernatavit. Sic Deo Verbo unione secundùm hypostasin naturali (& in persona, ut vocant) unito carni, quod grave ac terrenum erat, à divina in cœlos natura assumptum est, à resurrectione ab omni immune factum interitu & corruptione.

Scito omnem hominem aut vacuum aut plenum esse. Nam si Spiritum sanctum non habet, non habet Creatoris notitiam, non recepit Iesum Christum vitam: nescit Patrem qui in cœlis est; si ex ratione non vivit, ex Legis cœlestis norma: non temperans est ac castus, iustitiam non colit; talis vacuus est. Sin autem Deum capit, qui ait, *Inhabitabo in eis & inambulabo, & ero illis Deus,* (Leuit. 26. 12. 2.Cor. 6.16.) hic non vacuus est, sed plenus.

Epiphanij Cypri in Evangelium Ioannis.

Exod. 16. 20. Manè rursus in istis, splendidum nobis ac lucidissimum tempus significat adventus Salvatoris nostri; quando soluta quodammodo tum Legis umbra, tum diabolica in Gentibus caligine, lucis instar, Vnigenitus nobis ortus est, ac spiritale manè effectus. Iubet itaque beatus Moses, ne quod in figura erat manna, usque manè relinquatur. Orto enim nobis, cuius modò facta mentio est, tempore, superfluæ jam penitus ac intempestiuæ legales umbræ, præsente ipsa veritate. *Paucisque interiectis.* Figura verò extiterint, qui usque manè servarunt, futuræ incredulitatis Iudaicæ multitudinis; quibus quod Legem perfectè literâ observare velint, putredinis vermiumque causa futura esset. Audis enim qua ratione Legislator graviter eis succenseat.

A γὰρ ἀξίνῃ παρέοικεν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ Βαπτιστὴς φησὶ περὶ αὐτοῦ. Ἤδη δὲ καὶ ἡ ἀξίνη πρὸς τὴν ῥίζαν τῶν δένδρων κεῖται. καὶ Ἱερεμίας, Ὡς πέλυξ κόπτων πέτραν. τοῦτον οὖν κεκρυμμένον ἀφ' ἡμῶν, ἡ τοῦ ξύλου πεφανέρωκεν οἰκονομία. ἐπεὶ γὰρ διὰ ξύλου ἀπεβάλομεν αὐτὸν, διὰ ξύλου πάλιν εἰλήφαμεν· ἐπιδεικνύντος τὸ ὕψος καὶ μῆκος καὶ πλάτος καὶ βάθος ἐν αὐτῷ. τῇ γὰρ θείᾳ τῶν χειρῶν ἐκτάσει, τοὺς δύο λαοὺς εἰς μίαν συνήγαγε κεφαλὴν, τὸν Πατέρα. ὅτι εἷς Θεὸς ὁ ἐπὶ πάντων καὶ διὰ πάντων καὶ ἐν πᾶσι.

Καὶ ἐπεπόλασε τὸ σιδήριον. Ὅπερ ἦν σημεῖον ἀναγωγῆς ψυχῶν διὰ ξύλου, ἐφ' οὗ πέπονθεν ὁ ψυχὰς ἀνάγειν δυνάμενος τὰς ἀκολουθούσας B ἀνόδῳ τῇ ἑαυτοῦ. οὗ καὶ ἐκεῖνο γνώρισμα, τὸ, ἀναβῆναι ψυχὰς πολλὰς, καὶ ἐν τοῖς σώμασιν ὀφθῆναι ἅμα τῇ καθόδῳ τῆς ἁγίας ψυχῆς Χριστοῦ. καὶ γὰρ τὸ κουφότερον ξύλον ὑποβρύχιον γέγονεν· ὁ δὲ βαρύτατος ἐπεπόλασε σίδηρος· οὕτω τοῦ Θεοῦ Λόγου ἑνώσει τῇ καθ' ὑπόστασιν φυσικῇ ἑνωθέντος τῇ σαρκὶ, τὸ βαρὺ καὶ γεῶδες ὑπὸ τῆς θείας φύσεως εἰς οὐρανοὺς ἀνελήφθη, μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἀφθαρτισθέν.

Ἴσθι ὅτι πᾶς ἄνθρωπος ἢ κενός ἐστιν ἢ πλήρης. εἰ μὲν γὰρ οὐκ ἔχει ἅγιον Πνεῦμα, οὐκ ἔχει γνῶσιν τοῦ κτίσαντος, οὐ παρεδέξατο τὴν ζωὴν Ἰησοῦν C τὸν Χριστὸν, οὐκ οἶδε τὸν Πατέρα τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. εἰ οὐ βιοῖ κατὰ τὸν λόγον κατὰ νόμον τὸν οὐράνιον· οὐ σωφρονεῖ, οὐ δικαιοπραγεῖ· ὁ τοιοῦτος κενός ἐστιν. εἰ δὲ κεχώρηκε τὸν εἰπόντα Θεὸν, Ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς καὶ ἐμπεριπατήσω, καὶ ἔσομαι αὐτοῖς Θεὸς, οὗτος οὐκ ἔστι κενὸς, ἀλλὰ πλήρης.

Ἐπιφανίου Κύπρου εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην.

Τὸ πρωῒ πάλιν ἐν τούτοις, τὸν λαμπρὸν ἡ- (Ex Cat. in Exod Cardin. Maz.)
μῖν καὶ διαφανέστατον τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας κατασημαίνει καιρὸν, ὅτι λελυμένης τρόπον τινὰ, τῆς τε κατὰ νόμον σκιᾶς, καὶ τῆς ἐν τοῖς ἔθνεσι ἀχλύος διαβολικῆς, φωτὸς ἡ- D μῖν δίκην, ἀνέτειλεν ὁ Μονογενὴς, καὶ ὄρθρος ἐδείχθη πνευματικός. ἐπιτάττει τοίνυν ὁ μακάριος Μωσῆς, τὸ ἐν τύπῳ μάννα, μὴ καταλιμπάνειν εἰς τὸ πρωΐ. ἀνατείλαντος γὰρ ἡμῖν τοῦ προμνημονευθέντος ἀρτίως καιροῦ, περιτταὶ λοιπὸν καὶ ἄκαιροι παντελῶς, αἱ κατὰ νόμον σκιαὶ, διὰ τὴν ἤδη παροῦσαν ἀλήθειαν. καὶ μετ' ὀλίγα. Τύπος δ' ἂν εἶεν, οἱ εἰς τὸ πρωῒ τηρήσαντες, τῆς ἀπειθήσειν αὐτῷ μελλούσης πληθύος Ἰουδαϊκῆς· οἷς καὶ τὸ ἐντελῶς ἐθέλειν τὸν ἐν γράμμασι τηρῆσαι νόμον, καὶ σαπείας καὶ σκωλήκων ἔσται παραίτιον. ἀκούεις γὰρ ὅπως καὶ πικραίνεται λίαν ὁ νομοθέτης ἐπ' αὐτοῖς.

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙ'Α ΚΑΙ'

ΠΑΡΑΙΝΕΣΙΣ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΑΡΣΕΝΙΟΥ ΤΟΥ͂ ΜΕΓΑ'ΛΟΥ.

MAGNI SANCTIQVE ARSENII

DOCTRINA ET EXHOTATIO.

Ἀδελφοὶ καὶ πατέρες· παντὸς πράγματος ᾧ ἄν τις ἐπιχειρείη, αἰτία τις προηγεῖται καὶ σκοπὸς, καθ' ὃν πράττεται. αἰτίαν δὲ τῆς ἡμῶν ἐκ τοῦ κόσμου φυγῆς, οὐδεμίαν ἄλλην εἴποιμεν ἄν, ἢ τὴν τῆς ψυχῆς κάθαρσιν, καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἑπομένην αὐτῆς σωτηρίαν. σπουδαστέον οὖν ἡμῖν ὅση δύναμις ἑαυτοὺς ἐκκαθᾶραι· καὶ μᾶλλον τὸν ἐντὸς ἄνθρωπον· ἔνθα δὴ ὁ πόλεμος μείζων, καὶ ἡ νίκη δυσχερεστέρα. πολλοὶ γάρ εἰσιν, οἱ περὶ μὲν μολυσμὸν σαρκὸς, καὶ τῆς κατ' ἐνέργειαν ἁμαρτίας, πολὺ τὸ ἐγκρατὲς ἐπεδείξαντο· νηστείαις ἐχρήσαντο, καὶ ἀγρυπνίαις, καὶ ἄλλαις ὅσαις κακοπαθείαις· περὶ δὲ τοῦ κατὰ διάνοιαν μολυσμοῦ, καὶ τῆς ἐντελοῦς καθάρσεως, οὐδὲν, ἢ ὀλίγα παντελῶς ἐφρόντισαν· καίτοι γε τοῦ ἐπαγγέλματος οὐ περὶ καθάρσεως τοῦ τῆς σαρκὸς μολυσμοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ πνεύματος ἔχοντος· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῦ πορνείαν μὲν καὶ τὴν ἄλλην ἐκφυγεῖν ἡδυπάθειαν, πολλοῖς ἐμέλησε. ὥστε μέντοι τῶν κρυφιωτέρων παθῶν, οἷον φθόνου, φιλοδοξίας, οἰήσεως, χρημάτων ἔρωτος· καὶ τοῦ πάντων χείρονος, ὑπερηφανίας· τούτων ἐκφυγεῖν τὰς ὀχλήσεις, ὀλίγοι κομιδῆ πεφροντίκασι. ταύτῃ τοι τὴν κάθαρσιν ἐξ ἡμισείας ἔχουσιν οὗτοι· μᾶλλον δὲ, τῷ πλείονι καὶ κυριωτέρῳ μέρει ἀκάθαρτοι μεμενήκασι· καὶ οἷον ἀνδριάντες εἰσὶν, οἱ ἔξωθεν μὲν τῷ χρυσῷ πολλάκις ἢ καὶ χαλκῷ στίλβουσι· τὰ δὲ ἔνδον, ἀκαθαρσίας καὶ ὕλης πάσης ἄλλης πεπλήρωται φαυλοτάτης. τούτων οὖν καὶ μᾶλλον ἡμεῖς τῶν ἀδήλων παθῶν ἐκκαθαίρεσθαι σπουδάσωμεν· καὶ τοῦτο δὲ μὴ λανθανέτω ἡμᾶς ἀδελφοὶ, ὅπως ὁ ἐχθραίνων ἡμῖν διάβολος, πολλαῖς τε ποικίλαις ταῖς μηχαναῖς χρώμενος ἐξαπατᾶν πειρᾶται, καὶ προφάσει τοῦ ἀγαθοῦ, τοῖς πονηροῖς ἐμπίπτειν παρασκευάζει· οἷον φιλοξενίαν ὑποτιθέμενος, καὶ τὴν τῶν παραβαλλόντων ἀδελφῶν ἀκολούθως φιλοφροσύνην, συνεσθίειν αὐτοῖς καὶ συμπίνειν παρασκευάζει· καὶ ἡ αἰτία, τὸ τῆς ἀγάπης κα-

A FRATRES ac Patres; quicquid tandem aliquis negotij aggrediatur, ratio aliqua finisque proprius praeeat necesse est, quo se operi accingat. Rationem verò ac causam, cur à sæculo fugam nobis ineundam duximus, nullam aliam dixerimus, quàm ut animum emundantes, quæ huic comes est emundationi, salutem consequamur. Adhibenda igitur nobis pro virili diligentia, ut nosipsos emundemus; præsertim verò interiorem hominem, penes quem & gravior incumbit belli moles, & victoria difficilior est. Sunt enim multi, qui emundandis carnalibus sordibus, ac peccato quod opere prçstatur, eliminando, continentiæ plurimum exhibuerunt, jejuniaque & vigilias adhibuerunt, ac reliquis strenuè corporis afflictationibus functi sunt; B ad animi autem sordes quod attinet, perfectamque emundationem, nihil, aut parum quid admodum curaverunt; quanquam non in eo nobis sita professio est, ut carnis duntaxat, sed ut etiam spiritus emundationi studeamus. Atqui multis sanè ea incessit cura, ut scortationem ac carnales reliquas libidines affectusque diligenter caverent: ut autem occultiora vitia eluerent, putà invidiæ, inanis gloriæ, vanæ suæ opinionis & jactantiæ, amoris pecuniarum (omniumque vitiorum deterrimi, superbiæ) seque horum molestia liberarent, pauci admodum curavere: Hinc fit, ut dimidio mutilam hi emundationem obtineant; quinimmo majori potiorique parte immundi perseverant: suntque statuis similes, foris quidem sæpius auro, aut etiam ære fulgentibus, cùm intus immunditia omnique alia vilissima materia infercitæ sint. His nos itaque etiam obscuris vitijs ac affectibus majorem in modum, emundari studeamus. Quin ne hoc quoque nos lateat, Fratres, hostem nostrum diabolum, multis varijsque machinis hoc moliri ut seducat; bonique ac honesti specie, in foveam malorum ac exitium trahat. Putà, hospitalitatem colere admonet, & ut aduentantes fratres læti suscipiamus, quibuscum pari mensa cibum potumque sumamus. Hujus

ratio, charitatis bonum; tumque adeò sensim obrepens ac illiciens, eò occultè trahit ut ventri serviamus; indeque libidinibus ac voluptatibus impudicitijsque ad nauseam usque inquinemur. Alijs rursus eleemosynam suadens ac benignitatem, inque egenos beneficentiam, per eam occasionem pecuniarum amorem accendit, & ut avaritiæ œstro insaniant. Alijs aliorum utilitatem, ijs capiendis escam subseminans, auctor fuit ut solitudinem quasi inutilem eiusque otia desererent; & ut sæcularium vulgo, colloquia miscerent; quandoque etiam suasit, ut & cum fœminis, velut jam arrepta imperturbationis arce, id ipsum incautius præstarent: inque eum modum libidinosos ac voluptatibus deditos miseros effecit. Alios omni cogitationum æstu liberos sinens, eaque ratione elidens, quod cunctis vitijs superiores viderentur, in superbiam extulit, sicque facilè prostravit. Quandoque verò etiam, dando belli inducias pugnaque abstinens, erga eos maximè, qui ad vitæ religiosæ agones se nuper exuissent, sui securos esse, nec curâ solicitos seductor induxit, hincque adeò in segnitiem impellens, atque labores neglectum habere faciens, repente adortus uti debiles atque inermes, innumerabilium cogitationum æstum illis commovit atq; miscuit conturbavitque: quin & sepius profundo vitiorum mersit. Alijs rursus suasit ut sibi ipsi, tanquam iam majorem modum consecuti, confiderent, & ut aliorum creditas cogitationes acciperent, affectusque & libidines atque prælia detegentes audirent: quodque necdum suos ipsi affectus atque vitia probè eluissent, cùm auditorum memoriam formasque libidinosè animo primùm immisit, tumque etiam ad carnem polluendam miserabili eos exitu præcipitavit. Cùm igitur sic varij ac multiplices, quosque ægrè deprehendas, sint tentatoris assultus, magna quoque nobis opus erit cautione ac vigilantia, animoque boni cura intento: ut eo illustrante, his quæ sunt mala, ut bonis, imprudentes non utamur; nec in noxia, cæcis animi sensibus, incidamus: sed vigilemus ac sobrij simus, sedulò considerantes unde, quando & quomodo ille adoriatur: inque nullo prorsus, per præsentiæ animi absentiam ac socordiam, offendamus.

A λόν. εἶθ' οὕτως ὑποκλέπτων ἠρέμα καὶ ὑποσπῶν, εἰς τὸ τῇ γαστρὶ δουλεύειν ἡμᾶς λαθραίως εἵλκυσε. κἀντεῦθεν ἐμπαθείαις καὶ ἡδοναῖς εἰς κόρον ἐμόλυνεν. ἄλλοις πάλιν ἐλεημοσύνην ὑποβάλλων καὶ χρηστότητα, καὶ τὴν περὶ τοὺς πένητας εὐποιΐαν, ἐντεῦθεν ἔρωτα χρημάτων αὐτοῖς ἐνῆκε, καὶ πρὸς φιλαργυρίαν ἐξέμηνεν. ἑτέροις τὴν τῶν πολλῶν ὠφέλειαν ὡς δέλεαρ ὑποσπείρων, τὴν ἡσυχίαν ὡς ἄκαρπον ἀπολιπεῖν παρεσκεύασε· καὶ πολλοῖς μὲν τῶν κοσμικῶν ὁμιλεῖν· ἔτι δ' ὅτι καὶ πρὸς γυναῖκας ἀφυλάκτως τοῦτο ποιεῖν ἀνέπεισεν, ὡς ἤδη πρὸς ἀπάθειαν ἐφθακόσι, καὶ οὕτω φιληδόνους καὶ ἐμπαθεῖς τοὺς ἀθλίους ἀπέδειξεν. ἄλλους ἀνενοχλήτους B ἐάσας, καὶ τῷ μηδενὶ τῶν παθῶν ἁλωτοὺς εἶναι παρακρυσάμενος, εἰς ὑπερηφανίαν ἐπῆρε, καὶ οὕτω ῥᾳδίως κατήνεγκεν. ἔτι δὲ οἷς καὶ τοῦ πολεμεῖν ἀπεχόμενος, καὶ μάλιστα τοῖς πρὸς τοὺς ἀσκητικοὺς ἀγῶνας ἐναγχος ἀποδυσαμένοις, ἀδεῶς ἔχειν αὐτοὺς καὶ ἀμερίμνους ἠπάτησεν· ἐξ οὗπερ εἰς ῥαθυμίαν ἐμβαλὼν, καὶ πόνων ἀμελῆσαι παρασκευάσας, ἀθρόον ὡς εὐχειρώτοις ἐπέθετο καὶ ἀόπλοις, καὶ οὕτω μυρίων σάλον τῶν λογισμῶν, διέσεισέ τε καὶ συνετάραξε· πολλάκις μέντοι καὶ τῷ τῶν παθῶν βυθῷ κατεβάπτισεν. ἑτέροις αὖθις, θαῤῥεῖν ἑαυτοῖς ἀνέπεισεν, ὡς μέτρου ἤδη μείζονος ἐφικομένοις· πιστεύεσθαί τε καὶ ἄλλων λογισμοὺς, καὶ παθῶν καὶ πολέμων ἐξαγορεύσεις C ὑπέβαλεν· οἷς μήπω τὰ οἰκεῖα πάθη καλῶς ἀπονιψαμένοις, πρῶτον μὲν ὑπομνήσεις καὶ διατυπώσεις τῶν ὧν ἀκηκόασιν ἐμπαθῶς ἐνῆκεν· ἔπειτα καὶ πρὸς μολυσμοὺς σαρκὸς ἀθλίως κατήνεγκεν. ἐπεὶ οὖν αἱ τοῦ πειράζοντος προσβολαὶ ποικίλαι οὕτως καὶ πολυειδεῖς καὶ δυσφώρατοι, πολλῆς καὶ ἡμῖν δεήσει τῆς φυλακῆς καὶ τῆς νήψεως καὶ τῆς πρὸς τὸ ἀγαθὸν προσοχῆς· ἵνα παρ' αὐτοῦ φωτιζόμενοι, μὴ λάθωμεν ὡς καλῶν τῶν πονηρῶν χρώμενοι· μηδὲ τοῖς βλαβεροῖς περιπίπτοντες ἀδήλως· ἀλλὰ γρηγορῶμεν καὶ νήφωμεν περισκοποῦντες πόθεν, καὶ πότε, D καὶ πῶς τὰς προσβολὰς ἐκεῖνος ποιῆται· καὶ μηδενὶ μηδ' ὅλως δι' ἀπροσεξίαν περιπίπτωμεν.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΝΕΙΛΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΟΚΤΩ ΛΟΓΙΣΜΩΝ.

SANCTI NILI CAPITA, DE OCTO VITIIS.

α. Περὶ γαστριμαργίας.

A

1. 1 ΑΡχὴ καρποφορίας, ἄνθος· καὶ ἀρχὴ πρα-
κτικῆς, ἐγκράτεια. ὁ κρατῶν γαστρὸς,
ἐλαττοῖ τὰ πάθη· ἡττώμενος δὲ βρω-
2. μάτων, αὔξει τὰς ἡδονάς. 2 ἀρχὴ ἐθνῶν, Αμα-
λὲκ· καὶ ἀρχὴ παθῶν, γαστριμαργία. ὕλη πυ-
ρὸς, ξύλον· ὕλη δὲ γαστρὸς, βρώματα. ξύλα
πολλὰ μεγάλην ἐγείρει φλόγα· πλήθη δὲ βρω-
μάτων, τρέφει ἐπιθυμίαν. φλὸξ ἀμαυροῦται
ἐπιλειπούσης ὕλης· καὶ βρωμάτων ἔνδεια μα-
3. ραίνει ἐπιθυμίαν. 3 ὁ κρατήσας σιαγόνος, ἀνεῖ-
λεν ἀλλοφύλους, καὶ δεσμὰ χειρῶν αὐτοῦ διέσ-
πασεν εὐχερῶς. ἀναίρεσις σιαγόνος πηγὴν ἐγέν-
νησεν ὕδατος· καὶ γαστριμαργία καταργηθεῖσα,
θεωρίαν ἔτεκε πρακτικήν. πάσσαλος σκηνῆς
4. 4 παρελὼν σιαγόνα ἀνεῖλε πολέμιον· καὶ λόγος
ἐγκρατείας ἐνέκρωσε πάθος. ἐπιθυμία βρώσεως
ἔτεκε παρακοὴν, καὶ γεῦσις ἡδεῖα ἐξέβαλε παρα-
δείσου. πολυτέλεια βρωμάτων τέρπει λαιμόν·
τρέφει δὲ σκώληκα ἀκολασίας ἀκοίμητον. ἐνδεὴς
γαστὴρ ἐν προσευχαῖς ἀγρυπνεῖν παρασκευάζει· ἡ
δὲ πεπληρωμένη, ὕπνον ἐπάγει. νηφάλιον φρό-
νημα ἐν ξηρότητι διαίτης· ὑγρὸς δὲ βίος, βα-
5. πτίζει νοῦν εἰς βυθόν. 5 νηστεύοντος πρὸς εὐχὴν,
ἡ ψυχὴ, νεοσσὸς ἀετοῦ ἀναπτάμενος· ἡ δὲ τοῦ
κραιπαλῶντος, βαρυνομένη τῷ κόρῳ καθέλ-
κεται. νηστεύοντος νοῦς, ἀστὴρ ἐν αἰθρίᾳ λαμ-
πρός· ὁ δὲ τοῦ κραιπαλῶντος, ἐν σκοτομήνῃ
κεκάλυπται. ὁμίχλη καλύπτει ἡλιακὰς ἀκτῖ-
νας· καὶ νοῦν σκοτίζει παχεῖα βρωμάτων ἀνάδο-
σις. ἔσοπτρον ῥυπωθὲν οὐ διορθοῖ τὴν πρέπου-
σαν μορφήν· καὶ διανοητικὸν ἀμβλυωθὲν κό-
ρῳ, οὐ δέχεται γνῶσιν Θεοῦ. χερσωθεῖσα γῆ
ἀκάνθας τίκτει· καὶ νοῦς γαστριμάργου βλαστάνει
λογισμοὺς αἰσχρούς. οὐκ ἔστιν ἐν βορβόρῳ εὑ-
ρεῖν ἀρώματα· οὐδ' ἐν γαστριμάργῳ εὐωδίαν
θεωρίας. ὀφθαλμὸς γαστριμάργου, περιεργάζε-
ται συμπόσια· ὀφθαλμὸς δὲ ἐγκρατοῦς, συνέ-

Zin. quasi προσιόντος accedentis.

B

C

De Gula. I.

A Flore fructus principium; & abstinentia (castigata victus ratio) ipsa actionis principium Qui ventris compos est, vitia minuit ac libidines: qui autem sibi à cibis temperare non potest, auget voluptates. Gentium principium, Amalec; duxque vitiorum, ingluvies. *Exod 17.8.* Ignis materies, ligna; ventris autem, esca. Lignorum copiâ, ingens excitatur flamma; confertæque dapes fomentum cupiditati præstant. Deficiente materia, elanguescit ignis; ciborumque inopia, cupiditas marcescit. Qui mandibulam tenuit, is, alienigenas occidit, & manuum suarum vincula facilè disjecit: enecta mandibula, fontem aquæ genuit; destructaque ingluvies actione fultam contemplationem peperit. *Iud. 15.15. 14. 18.* Clauus tabernaculi excussa maxilla hostem interemit; ac continentiæ ratio libidinem extinxit. *Iud. 4.21.* Cupiditas cibi inobedientiam peperit, & gustus suavitas hominem è paradiso ejecit. *Gen. 3.6. 23.* Ciborum lautites gulam delectat; & lasciviæ vermem insoporabilem nutrit. Venter esuriens, vigilare in oratione facit; plenus autem, somnum adducit. Victus parcitate, sobria mens sensusque existit; lauta autem victus ratio in profundum demergit. Iejunantis orandi studio animus, pullus aquilæ subvolans; ebriosi autem crapulâ, humi gravis repit. Iejuni mens, ut stella cœlo sereno fulget, saturi verò, atra tempestate obtegitur. Nebula Solis radios obtegit, crassusque ex cibis fumorum vapor menti tenebras offundit. Speculum sordibus oblitum, convenientem formam non exprimit; mensque obtusa ex crapula, Dei notitiam non admittit. Ager incultus spinas gignit; & animus gulosi fœdas cogitationes parit. In cœno aromata reperire non licet; neque in guloso contemplationis nancisci fragrantiam. Oculus gulosi convivijs inhiat; sobrij verò ad Sapientum concilia

aspirat. Animus gulosi Martyrum memorias numerat; sobrij autem, eorum vitas æmulatur ac res gestas. Ignavus miles ad sonitum buccinæ prælium indicentis inhorrescit; gulosusque, jejunij præconium audiens contremiscit. Gulosus Monachus, ventri obnoxius ac vectigalis existit; & ab eo, quod quotidie pendat, tributum flagellis exigitur. Expeditus viator, destinatam citò urbem assequitur; sobriusque Monachus pacatum animi statum. Tardus viator in solitudine sub dio commorabitur; nec gulosus Monachus ad imperturbationis ædes perveniet. Vapor incensi aëri fragrantiam effundit; sobrijque oratio in conspectu Dei ascendit. Si te ipse ciborum cupiditati dedideris, quod explere voluptatem sufficiat, offendes nihil: est enim cupiditas, ignis incendium, quod cibos semper suscipiat, ac semper ardeat. Quantam capit, mensura vas implevit; venter autem vel si rumpatur non dicit, Sufficit.
Exod. 17. 11. Manuum extensio fudit Amalec; carnis autem vitia ac libidines subigunt, celsa virtute Monachi opera. Libidinosum omnem animi sensum à te extermina, & membra carnis tuæ fortiter mortifica. Nam ut hostis sublatus, terrorem amplius non affert; sic corpus mortificatum non turbabit animum. Vt non sentit ignis ardorem emortuum corpus, sic nec vir sobrius cupiditatis incendia, qui ipse mortuus sit.
Exod. 2. 12. Si percusseris Ægyptium, eum occulta in sabulo; nec, pro victa libidine, carnem impinguaveris. Quemadmodum enim, quod in terra opima conditum est erumpit & nascitur; sic in pingui corpore libido affectusque exoritur. Extincta flamma, si materiam aridam adhibueris, rursum accenditur; sic in ciborum sacietate jam edomita voluptas novùm excitatur. Noli corpus debilitatis ergo querulum miserari, nec lautis ipsum dapibus impinguaveris: ubi enim vires receperit, in te rebellabit, bellumque implacabile movebit, donec tuam captivet animam, atque fornicationis vitio in servitutem tradat. Equus fræno facilis ac mitis, corpus inedia domitum; nec unquam rectorem excutiet. Vt enim ille lupo cedit, & equitis paret imperio; sic & corpus fame vigiliaque subactum, aurigantis rationis frænos non respuit, nec iræ passione concitus, hinnit.

A δρια σοφῶν. μνήμας μαρτύρων ἀριθμεῖ ψυχὴ γαστρίμαργος· ἡ δὲ τοῦ ἐγκρατοῦς, μιμεῖται βίους αὐτῶν. δειλὸς στρατιώτης, φρίσσει σάλπιγγα σημαίνουσαν πόλεμον· καὶ γαστρίμαργος κηρυσσομένην ἐγκράτειαν. γαστρίμαργος μοναχὸς, κοιλίας ὑπόφορος· καὶ μαστιζόμενος ἀπαιτεῖται δασμὸν ἡμερήσιον. ὁδοιπόρος ὀξὺς, ταχέως καταλήψεται πόλιν· μοναχὸς ἐγκρατὴς, εἰρηνικὴν κατάστασιν. ὁδοιπόρος βραδὺς, ἐν ἐρημίᾳ αὐλισθήσεται ὑπαίθριος· καὶ μοναχὸς γαστρίμαργος οὐ φθάσει εἰς οἶκον ἀπαθείας. ἀτμὶς θυμιάματος εὐωδιάζει ἀέρα, καὶ προσευχὴ ἐγκρατοῦς ὄσφρησιν Θεοῦ. ἐὰν δῷς ἑαυτὸν ἐπιθυμίᾳ βρωμάτων, οὐδὲν ἀρκέσει πρὸς τὸ πληρῶσαι τὴν ἡδονήν· πῦρ γάρ ἐστιν ἐπιθυμία
B βρωμάτων ἀεὶ δεχομένη, καὶ ἀεὶ φλεγομένη. μέτρον αὔταρκες ἐπλήρωσεν ἀγγεῖον· γαστὴρ δὲ ῥηγνυμένη οὐ λέγει, Ἀρκεῖ. χειρῶν ἔκτασις ἐτροπώσατο τὸν Ἀμαλήκ· καὶ πάθη σαρκὸς, ἐπηρμέναι μοναχοῦ πράξεις χειροῦνται. ἐξολόθρευσον ἐκ σοῦ πᾶν νόημα ἐμπαθὲς, καὶ μέλη σαρκός σου νέκρωσον ἰσχυρῶς. ὃν τρόπον γὰρ ἀνῃρημένος πολέμιος, οὐ παρέξει σοι φόβον· οὕτω νεκρωθὲν σῶμα, οὐ ταράξει σὴν ψυχήν. οὐκ αἰσθάνεται πυρὸς ὀδύνης σῶμα νεκρὸν, οὐδὲ ἐγκρατὴς ἐπιθυμίας πυρός. ἐὰν πατάσσῃς Αἰγύπτιον, ἄμμῳ κρύψον αὐτόν· καὶ μὴ πιάνῃς σῶμα ἐπὶ ἡττωμένῳ πάθει. ὡς γὰρ ἐν λιπαρᾷ γῇ φύει τὸ κρυφθὲν, οὕτως ἐν σώματι πιμελῷ διανατέλλει τὸ πάθος. μαρανθεῖσα
C φλὸξ, ἐπιλάμπει λαβομένη φρυγάνων· καὶ ἡδονὴ σβεσθεῖσα ζωπυρεῖται ἐν κόρῳ βρωμάτων. μὴ ἐλεῇς σῶμα ἀτονίαν ἀποδυρόμενον, μηδὲ πιάνῃς αὐτὸ πολυτελείᾳ βρωμάτων· ἐὰν γὰρ ἰσχύσῃ, ἐπαναστήσεταί σοι, καὶ πόλεμον ἄσπονδον κινήσει κατὰ σοῦ ἕως ἂν αἰχμαλωτεύσῃ σὴν ψυχήν, καὶ δουλείᾳ παραδώσῃ σε τῷ τῆς πορνείας πάθει. ἵππος εὐήνιος, ἐνδεὲς σῶμα· καὶ οὐ μὴ καταβάλλῃ τὸν ἀναβάτην ποτέ. ὁ μὲν γὰρ εἴκει ἀγχόμενος χαλινῷ, καὶ τῇ χειρὶ πείθεται τοῦ ἡνιόχου· σῶμα δὲ δαμάζεται ἐν λιμῷ καὶ ἀγρυπνίᾳ, καὶ οὐκ ἀποσκιρτᾷ τοῦ ἐπιβατοῦντος λογισμοῦ· οὐδὲ χρεματίζει, κινούμενον ὑπὸ ὀργῆς ἐμπαθοῦς.

D

De Luxuria & Impudicitia. II.

Pudicitiam parit sobrietas; gula verò mater impudicitiæ. Lucernæ flammam nutrit oleum; & libidinis ardorem accendit consuetudo ac colloquium fœminarum. Vndarum vis navim non suburratum tempestate jactat; scortationisque in animo versans cogitatio, mentem impudicam mergit. Scortatio ingluviem belli sociam assumet: ea namque dimissa, etiam cum adversarijs stabit, & ad extremum cum inimicis pugnabit. Illæsus à telis inimici consistit, qui solitudinis silentia diligit: qui

Β'. Περὶ Ἀκολασίας.

Σωφροσύνην τίκτει ἐγκράτεια· γαστριμαργία δὲ, μήτηρ ἀκολασίας. ἔλαιον τρέφει λαμπάδα λύχνου· καὶ πυρσὸν ἡδονῆς ἐξάπτει συντυχία γυναικῶν. κυμάτων βία χειμάζει πλοῖον ἀνερμάτιστον· καὶ λογισμὸς πορνείας νοῦν ἀκρατῆ. πορνεία συμπαραλήψεται κόρον εἰς συμμαχίαν· ἀφεῖσα γὰρ αὐτὸν καὶ μετὰ τῶν ἐναντίων στήσεται, καὶ ἐπ' ἐσχάτων συμπολεμήσει τοῖς ἐχθροῖς. ἄτρωτος διαμενεῖ ἀπὸ τῶν βελῶν τοῦ ἐχθροῦ, ὁ ἀγαπῶν ἡσυχίαν· συναναμιγνύμενος

μιγνύμενος δὲ πλήθεσι, συνεχεῖς δέχεται πληγάς. ὄψις γυναικὸς βέλος ἐστὶ πεφαρμακευμένον· ἔτρωσε τὴν ψυχήν, καὶ τὸν ἰὸν ἐναπέθετο· καὶ ὅσον χρονίζει, πλείονα τὴν σῆψιν ἐργάζεται. ὁ φυλαττόμενος ταῦτα τὰ βέλη, οὐ συμβάλλει πανηγύρεσι πανδήμοις, οὐδὲ ἐν ταῖς ἑορταῖς περιάξει κεχηνώς· βέλτιον γὰρ οἴκοι μένοντας σχολάζειν προσευχῇ, ἢ τιμᾷν νομίζοντας τὰς ἑορτάς, γενέσθαι πάρεργον ἐχθρῶν. φεῦγε συντυχίας γυναικῶν ἐὰν θέλῃς σωφρονεῖν, καὶ μὴ δὸς παρρησίαν αὐταῖς, θαρρῆσαι ποτέ. κολακείαν γὰρ ἐν ἀρχῇ ἢ ἔχουσιν, ἢ ὑποκρίνονται· ὕστερον δὲ πάντα τολμῶσιν ἀναιδῶς. πρώτη συντυχία, καὶ τὸ βλέμμα ἔχουσι κάτω. λαλοῦσι πρᾳῶς, καὶ δακρύουσι συμπαθῶς· σχηματίζονται σεμνῶς, καὶ στενάζουσι πικρῶς· ἐρωτῶσι περὶ ἁγνείας, καὶ ἀκούουσι σπουδαίως. δεύτερον εἶδες, καὶ μικρὸν ἀνένευσαν ἄνω· τρίτον, καὶ προσέχουσιν ἀναιδῶς· ἐμειδίασας, κἀκεῖναι κεχυμένως ἐγέλασαν. κοσμοῦνται λοιπόν, καὶ ἐνδείκνυνταί σοι σαφῶς· βλέμμα μορφοῦσιν, εὐαγγελίζονται τὸ πάθος· ὀφρῦς ἀνατείνουσι, καὶ περιστρέφουσι βλέφαρα· γυμνοῦσι τὸν τράχηλον, καὶ ὅλον τὸ σῶμα θρύπτονται. λόγοις λαλοῦσι μαλάσσουσα τὸ πάθος, καὶ φθέγμα ἐπιτηδεύουσι θέλκτρον ἀκοῆς, ἕως ἂν διὰ πάντων πολιορκήσωσι σὴν ψυχήν. ταῦτη γίνονταί σοι ἄγκιστρον δελεάζον εἰς θάνατον, καὶ θήρατρον πολύπλοκα ἕλκοντες εἰς ἀπώλειαν. μή σε πλανήσωσι λόγοις ἐπιεικῶς κεχρημένοις· ἐγκέκρυπται γὰρ αὐτοῖς ἰὸς πονηρὸς θηρίων. μᾶλλον προσέγγισον πυρὶ καιομένῳ, ἢ γυναικὶ νέᾳ, νέος ὢν καὶ αὐτός. πυρὶ μὲν γὰρ προσελθών, ὡς ὀδυνηθεὶς ταχέως ἀποπηδήσεις· γυναικείοις δὲ ῥήμασι χαυνωθείς, οὐκ εὐχερῶς ἀναχωρήσεις. θάλλει βοτάνη ἐγγὺς παρ' ὕδατι, καὶ πάθος ἀκολασίας ἐν συντυχίαις γυναικῶν. ὁ πληρῶν γαστέρα, καὶ ἐπαγγελλόμενος σωφρονεῖν, ὅμοιός ἐστι τῷ λέγοντι, χαλινοῦν πυρὸς ἐνέργειαν ἐν καλάμῃ. ὥσπερ γὰρ πυρὸς ἐνέργειαν ἐν καλάμῃ τρέχουσαν ἀδύνατον ἐπισχεῖν, οὕτως ὁρμὴν ἀκόλαστον ἐν κόρῳ παύσασθαι ἀδύνατον. στῦλος ἐπερείδεται βάσει· καὶ πορνείας πάθος ἐπαναπαύεται κόρῳ. εἰς λιμένα ἐπείγεται χειμαζόμενος ναῦς, καὶ ψυχὴ σώφρονος ἐπιζητεῖ ἐρημίαν. φεύγει γάρ, ἡ μὲν κύματα θαλάσσης ἀπειλοῦντα κίνδυνον· ἡ δέ, μορφὰς γυναικῶν ἀδικούσας ὄλεθρον. μορφὴ κεκαλλωπισμένη κύματος χεῖρον βυθίζει. τῷ μὲν γὰρ ἐστὶ διανήξασθαι πόθῳ ζωῆς· μορφὴ δὲ γυναικὸς ἀπατήσασα, καταφρονεῖν πείθει καὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς. βά-

A autem miscet se turbis, continua vulnera excipit. Mulieris aspectus sagitta veneno illita; animum sauciavit, ac virus immisit; quantumque moratur, vulnus magis contabescit. Qui hæc tela vitare studet, haud se publicis confertæque multitudinis conventibus inferet, nec per festorum solemnia, his hians circuibit: præstat enim domi silentio orationi vacare, quàm ut, dum festa nos venerari putamus, per eorum occasionem ab inimicis vincamur. Mulierum fuge colloquia, si vis castè vivere, nec unquam eis liberius congrediendi fiduciam præbe. Initio quippe aut blandiuntur, aut blandiri simulant: postmodum verò nihil non procaciter audent & tentant. Prima statim congressione, B etiam oculos humi defixos habent: lenis sermo, piæ oculis fluunt lacrymæ, gestus honestè compositus, acerba ducunt suspiria; de castitate quærunt, ac audiunt sedulò. Cùm autem secundò in conspectum admiseris, nonnihil etiam attollunt oculos. At cùm tertiò, nulla jam pudoris ratione intentis animo vultuque irruunt. Si paulum subrisisti, & illæ cachinnos pronè edunt. Ornatum assumunt, ac se tibi liberè ostentant. Vultus compositione, hærentem animo vim libidinis nuntiant. Tollunt supercilia, palpebras circumvolunt, denudant collum, & toto corpore delicias agunt. Mollibus verbis libidine utuntur & dulci vocis sono auribus blandiuntur, C donec tuam planè expugnent ac diripiant animam. His veluti hamus atque esca ad mortem imprudens raperis; his retibus & varijs plagis captus ad interitum traheris. Cave ne te fœminæ sermonibus blandis irretiant; pestiferum enim illis occultum venenum est. Ad ignem potius ardentem accedas, quàm ad mulierem juvenem, qui & ipse juvenis existas. Ad ignem enim si accesseris, doloris ipsa vis ut resilias continuò præstabit; muliebri autem mollitus verborum lenocinio, haud facile recedes. Florent olera & stirpes prope aquas satæ & libidinis semina in mulierum colloquiis. Quis escis ventrem ingurgitat, & se castum fore profitetur, similis est ei qui dicat, Ignis se vim stipulæ compescturum, eaque illi frænos injecturum. Quemadmodum enim ignis vim in stipula decurrentem inhibere non potes; sic neque fiat un- D quam ut luxuriæ impetum in corpore distento possis sedare. Columna basi sua innititur: & scortationis vitium in satietate grata sede moratur. Ad portum properat navis tempestate jactata, & viri pudici animus solitudinis silentia solicitus quærit. Vt enim illa, fluctus maris naufragium minitantes fugit, ita hic mortis parariós mulierum aspectus. Facies mulierum meretricio ac superfluo ornatu quavis procella deterius mergit; ex hac enim & vitæ desiderio enatare liceat ac evadere, fœminæ autem species; ea dementatis, ipsius vitæ contemptus auctor existit. Vt rubus in

A θλῖψις ἐπῆλθε, καὶ ἀλύπως τὸν τόπον ἀπέλιπε· θάνατος ἐπέστη, καὶ εὐθύμως ἀπέρχεται· οὐδενὶ γὰρ δεσμῷ γηΐνῳ προσέδησε τὴν ψυχήν. ὁ δὲ πολυκτήμων, πεπέδηται μερίμναις, καὶ καθάπερ κύων ἁλύσει προσδέδεται. κἂν μεταναστῆναι βιασθῇ, τὰς μνήμας τῶν κτημάτων περιφέρει, βαρὺ φορτίον, καὶ ἀλγηδόνα ἀνωφελῆ. κεντεῖται λύπῃ, καὶ πρὸς τὴν ἔννοιαν ὀδυνᾶται σφοδρῶς. ἀφῆκε τὰ κτήματα, καὶ τῇ λύπῃ μαστίζεται. κἂν θάνατος ἐπέλθοι, ἐλεεινῶς ἀφίησι τὰ παρόντα. ἀποδίδωσι τὴν ψυχὴν, καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς οὐκ ἀφίησι τῶν πραγμάτων. ἄκων ἕλκεται καθάπερ ἀνδράποδον δραπετεῦον. μερίζεται σώματος, καὶ οὐ μερίζεται τῶν πραγμάτων,
8. [3] μᾶλλον τῶν ἑλκόντων αὐτὸν τοῦ πάθους κατέχοντος. θάλασσα οὐκ ἐμπίπλαται ποταμῶν δεχομένη πλῆθος· B καὶ ἐπιθυμία φιλαργύρου οὐ πληροῦται χρημάτων. ἐδιπλασίασε τὰ χρήματα, καὶ ταῦτα διπλᾶ ποιῆσαι ἐπιθυμεῖ· καὶ τοῦ διπλασιάζειν οὐδέποτε παύεται, ἕως ἂν θάνατος τὴν ἀνόνητον ταύτην ἐκκόψῃ σπουδήν. συνετὸς μοναχὸς τῇ χρείᾳ προσέξει τοῦ σώματος· καὶ τὴν ἔνδειαν τῆς γαστρὸς ἄρτῳ πληρώσει καὶ ὕδατι. οὐ κολακεύσει πλουτοῦντας δι' ἡδονὰς γαστρὸς, οὐδὲ δουλώσει νοῦν ἐλεύθερον δεσπόταις πολλοῖς. ἱκαναὶ γὰρ αἱ χεῖρες ὑπηρετῆσαι τῷ σώματι, καὶ τὴν φυσικὴν ἀνάγκην πληρῶσαι διὰ παντός.
9. ἀκτήμων μοναχὸς, [9] ἀθλητὴς ἀμεσολάβητος, καὶ C δρομεὺς κοῦφος, ταχέως φθάνων ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως. πολυκτήμων μοναχὸς, χαίρει προσόδοις πολλοῖς· ὁ δὲ ἀκτήμων, στεφάνοις κατορθωμάτων. φιλάργυρος μοναχὸς ἐργάζεται σφοδρῶς· ὁ δὲ ἀκτήμων, προσευχαῖς σχολάζει καὶ ἀναγνώσμασι. φιλάργυρος μοναχὸς πληροῖ ταμεῖα χρυσοῦ· ὁ δὲ ἀκτήμων, θησαυρίζει ἐν οὐρανοῖς. ἐπικατάρατος ὁ ποιῶν εἴδωλα, καὶ τιθεὶς ἐν ἀποκρύφῳ· ὡσαύτως καὶ ὁ ἔχων φιλαργυρίας πάθος· ὁ μὲν γὰρ, προσκυνεῖ κίβδηλον ἀνωφελές· ὁ δὲ, ἀγαλματοφορεῖ φαντασίαν πλούτου.

δ'. Περὶ ὀργῆς.

D
10. Ὀργὴ πάθος ἐστὶ μανιῶδες· καὶ [10] τοὺς ἔχοντας γνῶσιν, ἐξίστησιν. εὐχερῶς θηριοῖ τὴν ψυχὴν, καὶ πᾶσαν συντυχίαν ἐκκλίνειν ποιεῖ. ἄνεμος σφοδρὸς οὐ κινήσει πύργον, καὶ ψυχὴν ἀόργητον οὐ συναρπάσει θυμός. ὕδωρ κινεῖται ὑπὸ βίας ἀνέμων, καὶ θυμώδης ταράσσεται ὑπὸ λογισμῶν ἀσυνέτων. μοναχὸς ὀργίλος σύαγρος ἐρημικός· εἶδέ τινα, καὶ τοὺς ὀδόντας παρέθηξεν. ὁμίχλης ἀνάδοσις παχύνει ἀέρα, καὶ θυμοῦ κίνησις διάνοιαν ὀργίλου. ἐσκότισεν ἥλιον ὑποδραμὸν νέφος, καὶ νοῦν λογισμὸς ὀργῆς.
11. [[11] πυκνὰ λέων ἐν οἰκίσκῳ ὀρσοθύρας κινεῖ· καὶ ὀργίλος μοναχὸς ἐν τῇ κέλλῃ ὀργῆς λογισμοὺς ἀναστρέφει.] τερπνὴ θεωρία, γαληνιῶσα θάλασσα· ἀλλ' οὐκ ἔστι τερπνοτέρα εἰρηνικῆς καταστάσεως.

deserit. Mors adest, æquoque animo migrat humanis; quippe qui nullo terreno vinculo animum obstrinxerit. At, qui dives censu est, solicitudinibus ac curis colligatus est, ac velut canis, catena constrictus est. Quod si mutare solum necesse fuerit, ædificiorum memoriam ac simulacra (grave scilicet onus, nulliusque frugis dolorem) circunducit. Mœrore stimulatur, animoque vehementius discruciatur. Divitias reliquit, & molestia torquetur. Mors advenit, luctuque ac gemitu præsentia dimittit. Animam agit, nec à rebus oculos avertit. Invitus trahitur veluti servus fugitivus. Divortiò à corpore dirimitur, nec à negotiis rerumque cura abstrahitur; quippe quem libido magis detineat, quàm quibus trahitur. Nec mare influentium fluminum copia impletur; nec avari cupiditas ulla divitiarum affluentia expletur. Duplo auxit divitias, sicque auctas duplo augere desiderat: nullumque sic duplo augendi finem facit, donec mors nihil frugis habentem diligentiam hanc interrumpat. Prudens Monachus, corporis necessitati consulet, paneque & aqua ventri faciet satis. Divitibus non adulabitur propter ventris voluptates, nec animi ingenuitatem multis heris servili more subjiciet. Manus enim corporis ministerio abundè sufficiant, & ut naturalem ubique necessitatem impleant. Monachus censu pauper, pugil est nullam ansam præbens, ac levis cursor, qui ad bravium supernæ vocationis celeriter perveniat. *Phil. 3. 14.* Monachus copiosè dives, cumulari gaudet proventibus; pauper, virtutum officiis coronatis ac rectè factis. Monachus avarus labori acris insistit; at censu pauper orationi vacat & lectioni. Monachus avarus auro studet arcam implere: pauper censu thesaurum in cœlis reponit. Execrabilis est qui facit idola, & ponit in occulto; similiter etiam qui laborat avaritiæ morbo: Nam alter quidem adulterinum nullius frugis numen veneratur; alter mentis cogitatu vanam informat gestatque divitiarum imaginem.

De Ira. IV.

Ira, res est furoris plena ac insaniæ; virosque spiritales mentis statu deijcit. Animum facilè efferat, & humanam omnem consuetudinem declinare facit. Ventus vehemens non movebit turrim, nec lenem animum ira furorque in consensum trahet. Aqua ventorum impetu commovetur; & iracundus insulsis cogitationibus animum turbat. Monachus iracundus aper silvestris: videt quempiam, & dentes exacuit. Erumpens caligo aërem densat; iræ item commotio iracundi animum crassum reddit. Interjecta nubes Soli tenebras obducit; iræ quoque passio, menti obtundit. Leo frequens in cavea cardines movet; & iracundus in cellà Monachus, iræ versat cogitationes Dulce spectaculum tranquilli maris objecta species; haud tamen pacati

animi statum aspectumque majori jucunditate vincit: sedato enim mari delphines sese mergitant; pacato autem animi statu diviné augustéque sensa innatant. Lenis Monachus quietus fons, mitemque potum cunctis ministrans: iracundi autem animus continué turbatur, nec sitienti præbebit aquam; aut certé turbidam dabit nulliusque frugis futuram. Iracundi hominis oculi turbati ac sanguine suffusi, turbatę scilicet mentis nuntij; mansueti veró vultus modestè compositus, lenesque oculi qui recta videant. Viri lenitas, in memoria est apud Deum, atque ab ira immunis animus Spiritus sancti templum efficitur. Caput Christus inclinat in spiritu lenitatis, paceque compositus animus sanctæ Trinitatis domicilium existit. In animo ultionis cupido vulpes habitant; & in corde turbato bestiæ lustro latitant. Vir gravis atque modestus turpe hospitium vitat; Deus item animum qui rancore ac simultate vivat. Lapsus in aquam lapis, eam turbat; nec aliter hominis animum sermo malus. Expelle ab animo tuo iracundiæ motus, nec indignatio in corde tuo resideat, ac ne turberis in tempore orationis. Quemadmodum enim palearum fumus offendit oculos, sic injuriarum memoria in tempore orationis. Iracundiæ cogitationes, viperæ proles, exeduntque, quo sunt natæ, cordis viscera. Iracundi oratio, incensum execrabile; psalmorumque modulatio, sonus insuavis. Rancorem animo alentis munus, hostia verrucis plena, nec ad expiantes aras admovebitur. Homo iracundus turbata videt insomnia, ferarumque incursiones bile motus cogitat. Vir lenis, visionem videt sanctorum Angelorum; ac qui rancore nusquam laborat, spiritales versat sermones, eique noctu solvuntur ac reserantur mysteria.

De Tristitia. V.

Nescit spiritalem animique voluptatem, qui se tristitiæ dat, Monachus. Est autem Tristitia, animi contractio & mœror, ab iracundiæ motibus proficiscens. Est enim Ira, appetitus vindictæ; qua, qui se depulsum videt, inde tristatur ac mœret. Tristitia leonis os est, faciléque qui ea agatur, absorbet. Vermis animi est tristitia, exeditque parentem, qua susceptus est. (*Ioan. 16. 21.*) Doloribus cruciatur mater, dum filium parit: cùm autem pepererit, non dolet amplius: tristitia veró cùm ortu suo multum creat dolorem; tumque edita, quæ ipsa perseveret, haud leviter cruciat. Nescit animi voluptatem, qui tristitiæ indulget, Monachus, ut neque mellis saporem percipit, qui febribus graviter æstuat. Tristi animo Monachus, mentem non eriget ad contemplationem, nec puras unquam effundet preces. Quicquid enim boni ac officij aggrediatur, tristitia impedit. Ut vincula pedes à cursu prohibent, sic tristitia

A γαληνιώσῃ γὰρ θαλάσσῃ ἐγκυβιστῶσι δελφῖνες· εἰρηνικῇ δὲ καταστάσει, ἐννήχεται νοήματα θεοπρεπῶς. μακρόθυμος μοναχός, ἡσυχάζουσα πηγή, καὶ πᾶσι παρέχουσα προσηνὲς ποτόν· διάνοια δὲ ὀργίλη διαπαντὸς τετάρακται, καὶ οὐκ ἐπιδώσει τῷ διψῶντι ὕδωρ· κἂν ἐπιδῷ, τεθολωμένον καὶ ἄχρηστον. ὀφθαλμοὶ θυμώδεις τεταραγμένοι καὶ ὕφαιμοι, καὶ τῆς ταρασσομένης καρδίας ἄγγελοι· πρόσωπον δὲ μακροθύμου κατεσταλμένον, καὶ ὀφθαλμοὶ προσηνεῖς ὀρθὰ βλέποντες. πραότης ἀνδρὸς μνημονεύεται παρὰ Θεῷ, καὶ ἀόργητος ψυχὴ ναὸς γίνεται τοῦ παναγίου Πνεύματος. κλίνει κεφαλὴν Χριστὸς ἐν μακροθύμῳ πνεύματι, καὶ μονὴ γίνεται τῆς B ἁγίας Τριάδος εἰρηνευομένη διάνοια. ἀλώπεκες κατοικήσουσιν ἐν μνησικάκῳ ψυχῇ, καὶ θηρία ἐμφωλεύουσιν ἐν τεταραγμένῃ καρδίᾳ. φεύγει ἀνὴρ σεμνὸς αἰσχρὸν καταγώγιον, καὶ Θεὸς μνησικάκους καρδίας. ὕδωρ ἐτάραξεν ἐμπεσὼν λίθος, καὶ καρδίαν ἀνδρὸς λόγος κακός. ἀπόστησον λογισμοὺς ὀργῆς ἀπὸ σῆς ψυχῆς, καὶ θυμὸς μὴ αὐλιζέσθω ἐν σῇ καρδίᾳ· καὶ οὐ μὴ ταραχθῇς ἐν τῷ καιρῷ προσευχῆς. ὃν τρόπον γὰρ καπνὸς ἀχύρων ταράσσει ὀφθαλμούς, οὕτω μνησικακία ἐν καιρῷ προσευχῆς. λογισμοὶ θυμώδεις ἐχίδνης γεννήματα, καὶ κατεσθίουσι τὴν τεκοῦσαν καρδίαν. θυμώδους προσευχή, ἐβδελυγμένον θυμίαμα· καὶ ψαλμῳδία ὀργίλου ἦχος ἀηδής. C δῶρον μνησικάκου, μυρμηκιῶσα θυσία, καὶ οὐ μὴ προσεγγίσει ἱερατικείοις βωμοῖς. ἐνύπνια τεταραγμένα ὁρᾷ θυμώδης, καὶ θηρίων ἐπιδρομὰς φαντάζεται ὀργίλος. μακρόθυμος ἀνὴρ ὀπτασίας ὁρᾷ ἁγίων Ἀγγέλων, καὶ ἀμνησίκακος, γυμνάζει λόγους πνευματικούς, καὶ ἐν νυκτὶ δέχεται μυστηρίων λύσεις.

ε΄. Περὶ λύπης.

Οὐκ οἶδε πνευματικὴν ἡδονὴν λυπούμενος μοναχός. λύπη δέ ἐστι, κατήφεια ψυχῆς, καὶ συνίσταται ἀπὸ λογισμῶν ὀργῆς. ἀμύD νης γὰρ ὄρεξίς ἐστιν ὁ θυμός· ἀποτυχία δὲ ἀμύνης, γέννησε λύπην. λύπη ἐστὶ στόμα λέοντος, καὶ τὸν λυπούμενον καταπίνει εὐχερῶς. σκώληξ ἐστὶ καρδίας λύπη, καὶ κατεσθίει τὴν τεκοῦσαν μητέρα. ὀδυνᾶται μήτηρ τίκτουσα παιδίον· ἐὰν δὲ τέκῃ, τῆς ὀδύνης ἀπήλλακται· λύπη δὲ γινομένη, πολὺν κινεῖ τὸν πόνον· καὶ μετὰ τὰς ὠδῖνας παραμένουσα, οὐ μικρῶς ὀδυνᾷ. Οὐκ οἶδε πνευματικὴν ἡδονὴν λυπούμενος μοναχός, ὡς οὐδὲ μέλιτος γεῦσιν ὁ πυρέσσων σφοδρῶς. λυπούμενος μοναχὸς οὐ κινήσει τὸν νοῦν εἰς θεωρίαν, οὐδὲ προσευχὴν καθαρὰν ἀναπέμπει ποτέ. παντὸς γὰρ καλοῦ ἐμπόδιόν ἐστιν ἡ λύπη. δεσμὸς ποδῶν ἐμπόδιόν ἐστι δρόμου, καὶ λύπη

ἐμπόδιον θεωρίας. αἰχμάλωτα ἀπὸ βαρβάρων δέδενται σιδήρῳ· καὶ αἰχμάλωτα ἀπὸ τῶν παθῶν, δέδενται λύπῃ. οὐκ ἰσχύει λύπη, μὴ παρόντων τῶν ἄλλων παθῶν, ὡς οὔτε δεσμοὶ μὴ παρόντων δεσμευτῶν. ὁ δεδεμένος λύπῃ, νενίκηται ὑπὸ τῶν παθῶν, καὶ τὸν δεσμὸν ἐπιφέρεται τῆς ἥττης τὸν ἔλεγχον· λύπη γὰρ συνίσταται ἐπὶ ἀποτυχίᾳ ὀρέξεως σαρκικῆς. ὄρεξις δὲ, παντὶ πάθει συνέζευκται. ὁ νικήσας ὄρεξιν, ἐνίκησε πάθη· ὁ δὲ νικήσας πάθη, οὐ κρατηθήσεται ὑπὸ λύπης. ἐγκρατὴς οὐ λυπεῖται ἐπὶ ἀποτυχίᾳ βρωμάτων, ... οὐδὲ σώφρων διαμαρτὼν ἀφροδισίας ἀκολάστου· οὐδὲ ἀόργητος ἀποπεσὼν ἀμύνης .... οὐδὲ ἀφιλάργυρος ζημίας περιπεσών. ἐξέκλινε γὰρ τὴν τούτων ὄρεξιν δυνατῶς. ὥσπερ γὰρ ὁ τεθωρακισμένος οὐ δέχεται βέλος, οὕτως ἀπαθὴς οὐ τιτρώσκεται ὑπὸ λύπης. θυρεὸς στρατιώτῃ, καὶ πόλει τεῖχος ἀσφάλεια· ἀπάθεια δὲ μοναχοῦ ἀσφαλεστέρα ἀμφοτέρων· θυρεὸν μὲν γὰρ ἰδοὺ βέλος ῥοίζῳ φερόμενον πολλάκις, ὡς τεῖχος κατέσκαψε πλήθη πολεμιστῶν· ἀπαθείας δὲ, οὐ κατισχύσει λύπη. ὁ κρατῶν παθῶν, ἐκράτησε λύπης· ἡττώμενος δὲ ἡδονῇ οὐκ ἐκφεύξεται τοὺς ταύτης δεσμούς. ὁ λυπούμενος συνεχῶς, καὶ προσποιούμενος ἀπάθειαν, ὅμοιός ἐστι νοσοῦντι, καὶ ὑγίειαν ὑποκρινομένῳ. ὡς γὰρ ὁ νοσῶν, δηλοῦται ἀπὸ τοῦ χρώματος, οὕτως ὁ ἐμπαθὴς ἐλέγχεται ὑπὸ λύπης. ὁ ἀγαπῶν τὸν κόσμον λυπηθήσεται πολλά· καταφρονῶν δὲ τῶν ἐν αὐτῷ, εὐφρανθήσεται διαπαντός. φιλάργυρος ζημιωθεὶς λυπηθήσεται πικρῶς· ὁ δὲ καταφρονῶν χρημάτων, ἄλυπος ἔσται. φιλόδοξος λυπηθήσεται ἐπελθούσης ἀτιμίας· ὁ δὲ ταπεινόφρων ταύτην ὡς σύντροφον παραδέξεται. χωνευτήριον καθαρεῖ ἀργύριον ἀδόκιμον· καὶ λύπη κατὰ Θεὸν, καρδίαν ἐν ἁμαρτίαις. χώνευσις συνεχὴς μειοῖ μόλιβδον· καὶ λύπη κοσμικὴ ἐλαττοῖ διάνοιαν. ὀφθαλμῶν ἐνέργειαν ἀμαυροῖ γνόφος· καὶ νοῦν θεωρητικὸν ἀμβλύνει ἡ λύπη. βυθὸν ὕδατος οὐ διαβαίνει ἡλιακὸν φέγγος· καὶ καρδίαν κατάλυπον οὐ καταυγάζει θεωρία φωτός. ἡδὺ πᾶσιν ἀνθρώποις ἀνατολὴ ἡλίου, δυσαρεστεῖται δὲ καὶ ταύτῃ λυπουμένη ψυχή. αἴσθησιν γεύσεως ἀφαιρεῖται ἴκτερος· καὶ ψυχῆς αἴσθησιν ἀφαιρεῖ λύπη· ὁ δὲ καταφρονῶν τῶν ἡδονῶν τοῦ κόσμου, οὐκ ὀχληθήσεται ὑπὸ λογισμῶν λύπης.

mentem avocat à contemplatione. Quos Barbari captivos fecerunt, compedibus ferreis vinciuntur: quos verò vitia, tristitiæ vinculis coërcentur. Nihil roboris habet tristitia, nisi adsint & reliqua vitia; uti nec vincula quicquam valent, nisi adsint, qui illa admoveant. Qui vinctus tristitia est, is victus à vitijs ac perturbationibus est; quodque eum in modum victus est, catenam ac vincula rei indicio circumfert. Inde enim tristitia oritur, quod quis carnali desiderio frustretur. Porro desiderium seu appetitio omni comes perturbationi vitioque existit. Qui appetitionem vicit, perturbationes vicit: quique illarum victor extiterit, huic tristitia non dominabitur. Vir temperatus, ciborum penuria non tristatur: nec castus, quod impuræ libidini indulgere non licuit: nec qui ab ira immunis est, quod se ulcisci non potuerit . . . . nec ab avaritia alienus, quod jacturam aliquam fecerit: Quod nimirum earum rerum desiderium à se fortiter excusserint. Virum probè armatum non lædunt telorum jactus; sic qui immunis ab affectibus est, tristitiæ aculeis non vulneratur. Clypeo tutus miles, urbs murorum ambitu: arrepta verò imperturbationis arce, Monachus utroque securior: Clypeus enim haud rarò veloci sagittæ icta transfigitur, uti nimirum murus oppugnantium multitudine suffoditur; tristitiæ autem vis Monachum non superabit, quod animi tranquillo gaudet affectibus compressis. Qui vicit affectus, & tristitiæ victor existit: qui autem victus à voluptate est, illius vincula non effugiet. Qui tristatur assiduè, seque à perturbationibus liberum simulat, similis est ægroto, qui valere se fingit. Quemadmodum enim ex colore æger, sic ille agnoscitur ex tristitia. Qui mundum diligit, plurimum dolebit: qui autem contemnit, ea, quæ in mundo sunt, in perpetua lætitia versabitur. Avarus facta jactura, vitam sibi acerbam ducet: qui autem contemnit divitias à mœstitia liber animo erit. Ambitiosus superveniente ignominia, & quod detractum honori sit, mœstus erit; vir autem modesto animo, quicquid istud dedecoris est, ut non alienum à suis rationibus olimque familiare, levius habebit. Fornax argentum purgat haud ita probum, animumque peccatis obnoxium, quæ secundùm Deum tristitia existit. Assidua ignis conflatio plumbum minuit; mundique tristitia mentem deterit. Oculorum aciem hebetant tenebræ; animique vi contemplanti tristitia obtundit. Altum aquæ gurgitem Solis splendor non pervadit; nec cor triste illustrat contemplatio lucis. Solis ortus ipse cunctis iucundus; displicet tamen animæ in tristitia versanti. Vt gustus vim adimit febris; sic animi sensus aufert tristitia: Qui autem sæculi voluptates spernit, is à tristitiæ rationibus non oppprimetur.

A

De Acedia. VI.

Acedia, animi debilitas est; eiusmodi scilicet animi debilitas, cui desit quod est ex natura, nec fortiter contra tentationes resistat: Quod enim sano corpori ac valenti est cibus; hoc ipsum tentatio forti animo est ac strenuo. Ventus Aquilo plantas nutrit; haud aliter tentationes animi tolerantiam roborant ac quasi durant. Nubes inaquosa, auræ flatu disijcitur; animusque patientiæ inops, spiritu acediæ pulsante jactatur. Aëris ros agri fructum auget; sermoque spiritalis altiore animum cultu provehit. Acediæ spiritus Monachum ex cella sua extrudit; qui autem patiens est, continuè secum quietus ac silentiò agit. Ægros B visendos proponit acediosus, suæque ipse desidiæ facit satis. Acediosus Monachus ad ministerium velox, quod ex propria indole est sibi præceptum ducit. Plantam imbecillam inflectit aura tenuis; animoque cogitata migratio acediosum trahit. Arborem bene fixam venti vis haud excussit, nec firmi propositi animum acedia inflexit. Monachus vagus, ut frutex aridus in solitudine, paululum quiescit, ac rursus impetu fertur etiam invitus. Planta, quæ subinde transfertur, non fructificat; neque vagus Monachus fructum afferet virtutis. Æger uno cibo non est contentus, nec uno opere Monachus acediosus. Homini libidinoso una mulier non sufficit; ac C nec acedioso Monacho una cella satis erit. Monachus acediosus continuè oculis in fenestras intentus, uti & animus ejus invisentes semper cogitat. Crepant fores, & ille exilit. Vocem audit, & per fenestram prospicit; nec inde prius recedit, quàm desidens obtorpuerit. Acediosus, dum legit, identidem oscitat, & somno facile capitur. Confricat palpebras, & manus extendit; atque à libro avertens oculos, in pariete figit: eosque rursum revocans, paulisper legit. Quasi evoluens folia, librorum fines atque sermonum curiosè exquirit: numerat folia, quaterniones recenset: literarum formas atque ornatum improbat. D Tum plicat librum, & capiti supponit, somnumque haud satis profundum dormit. Fames enim ejus animum excitat, eique curas addit. Monachus acediosus piger est ad orationem, nec de illa unquam verbum loquetur. Quemadmodum enim æger grave pondus ferre non potest, sic nec acediosus Dei opus diligenter faciet. Ut enim illum corporis vires, sic hunc deficit vigor animi. Acediæ morbum curabis sustinendi tolerantia, dumque assiduo conatu ac Dei timore cuncta feceris. Quicquid operis incumbat, modum tibi statue, nec prius desistas, quàm rem absolveris. Prudenter ora animique fervore, & fugiet à te spiritus acediæ.

ϛʹ. Περὶ ἀκηδίας.

Ἀκηδία ἐστὶν ἀτονία ψυχῆς· ἀτονία δὲ ψυχῆς οὐκ ἔχουσα τὸ κατὰ φύσιν, οὐδὲ πρὸς πειρασμοὺς ἱσταμένη γενναίως. ὅπερ γάρ ἐστι τροφὴ εὐεκτοῦντι σώματι, τοῦτό ἐστι πειρασμὸς γενναίᾳ ψυχῇ. βορέας ἄνεμος τρέφει γεννήματα, ὡς πειρασμοὶ βεβαιοῦσι καρτερίαν ψυχῆς. νεφέλη ἄνυδρος διώκεται ὑπὸ ἀνέμου· καὶ νοῦς ὑπομονὴν οὐκ ἔχων ὑπὸ πνεύματος ἀκηδίας. δρόσος ἐαρινὴ αὔξει καρπὸν ἀγροῦ· καὶ λόγος πνευματικὸς ὑψοῖ κατάστασιν ψυχῆς. πνεῦμα ἀκηδίας ἐξελαύνει μοναχὸν ἐκ τῆς κέλλης αὐτοῦ· ὁ δὲ ἔχων ὑπομονὴν ἡσυχάζει διαπαντός. ἀσθενούντων ἐπισκέψεις προβάλλεται ὁ ἀκηδιαστής, πληροφορεῖ δὲ τὸν ἴδιον σκοπόν. ἀκηδιαστὴς μοναχὸς πρὸς διακονίαν ὀξύς, ὡς ἐντολὴν λογίζεται τὴν ἑαυτοῦ πληροφορίαν. φυτὸν ἀσθενὲς ἔκλινεν αὔρα λεπτή, καὶ φαντασία ἀποδημίας εἵλκυσεν ἀκηδιαστήν. δένδρον καλῶς πεπηγὸς οὐκ ἔσεισε βία πνεύματος, καὶ ἀκηδία οὐκ ἔκαμψεν ἐρηρεισμένην ψυχήν. κυκλευτὴς μοναχός, φρύγανον ἐρημίας, ὀλίγον ἡσυχάσει, καὶ πάλιν φέρεται μὴ βουλόμενος. φυτὸν μεταφερόμενον οὐ καρποφορεῖ· καὶ μοναχὸς κυκλευτὴς οὐ ποιήσει καρπὸν ἀρετῆς. ὁ ἀσθενῶν οὐκ ἀρκεῖται τροφῇ μιᾷ, καὶ ἀκηδιαστὴς μοναχὸς ἐν ἔργῳ ἑνί. φιληδόνῳ οὐκ ἀρκέσει μία γυνή, καὶ ἀκηδιαστῇ μοναχῷ οὐκ ἀρκέσει μία κέλλη. ὀφθαλμὸς ἀκηδιαστοῦ ἐν ταῖς θυρίσιν ἐνατενίζει συνεχῶς, ὡς ἡ διάνοια αὐτοῦ τοὺς ἐπισκεπτομένους φαντάζεται. ἔκρουσεν ἡ θύρα, κἀκεῖνος ἐξήλατο· φωνῆς ἤκουσε, καὶ διὰ τῆς θυρίδος παρέκυψεν· καὶ οὐκ ἀφίσταται ἐκεῖθεν, ἕως ἂν ναρκήσῃ καθήμενος. ἀναγινώσκων ἀκηδιαστὴς χασμᾶται πολλά, καὶ πρὸς ὕπνον καταφέρεται εὐχερῶς. τρίβει τὰς ὄψεις, καὶ διατείνει τὰς χεῖρας· καὶ τοῦ βιβλίου τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀποστήσας, ἐνατενίζει τῷ τοίχῳ. πάλιν ἐπιστρέψας ἀνέγνω μικρόν· ὡς ἀναπτύσσων, τὰ τέλη τῶν λόγων περιεργάζεται. ἀριθμεῖ τὰ φύλλα, καὶ τὰς τετράδας ἐπιψηφίζει. ψέγει τὸ γράμμα, καὶ τὴν κόσμησιν. ὕστερον δὲ πτύξας ὑπέθηκε τῇ κεφαλῇ τὸ βιβλίον, καὶ καθεύδει ὕπνον οὐ πάνυ βαθύ. ἡ γὰρ πεῖνα λοιπὸν διεγείρει αὐτοῦ τὴν ψυχήν, καὶ τὰς ἑαυτῆς φροντίσεις ποιεῖ. ἀκηδιαστὴς μοναχός, ὀκνηρὸς εἰς προσευχήν, καὶ οὐ μὴ λαλήσει ποτὲ ῥῆμα προσευχῆς. ὥσπερ γὰρ ὁ νοσῶν οὐ βαστάσει φορτίον βαρύ, οὕτω καὶ ἀκηδιαστὴς οὐ μὴ ποιήσει ἔργον Θεοῦ ἐπιμελῶς. καθῄρηνται γάρ, ὁ μὲν, τὴν δύναμιν τοῦ σώματος· ὁ δέ, τοὺς τόνους ἐκλέλυται τῆς ψυχῆς. ἀκηδίαν θεραπεύει καρτερία, καὶ τὸ πάντα ποιεῖν μετὰ πολλῆς προσεδρείας καὶ φόβου Θεοῦ. τάξον μέτρον σεαυτῷ ἐν παντὶ ἔργῳ, καὶ μὴ πρότερον ἀποστῇς πρὶν τελέσῃς αὐτό· καὶ προσεύχου συνετῶς καὶ εὐτόνως, καὶ πνεῦμα ἀκηδίας ἐκφεύξεται ἀπὸ σοῦ.

Lin. συνεχῶς assidue.

ε'. Περὶ κενοδοξίας.

Κενοδοξία πάθος ἐστὶν ἄλογον, καὶ παντὶ ἔργῳ ἀρετῆς ὅλως συμπλέκεται. συγκέχυται γραμμὴ χαραχθεῖσα καθ' ὕδατος, καὶ ἀρετῆς πόνος ἐν κενοδόξῳ ψυχῇ. λευκὴ γέγονεν ἡ χεὶρ καλυπτομένη κόλπῳ· καὶ κρυπτομένη πρᾶξις φωτὸς ἐκλάμπει φαιδρότερον. σμίλαξ περιπλέκεται δένδρον· καὶ ὅταν φθάσῃ ἄνω, ξηραίνει τὴν ῥίζαν· κενοδοξία δὲ, ταῖς ἀρεταῖς παραφύεται, ἕως ἂν ἐκκόψῃ τὴν δύναμιν. βότρυς ἐπισυρόμενος τῇ γῇ σήπεται εὐχερῶς· καὶ ἀρετὴ ἀπόλλυται κενοδοξίᾳ ἐπαιρομένη. μοναχὸς κενόδοξος ἐργάτης ἄμισθος· τὸν πόνον ὑπέστη, καὶ τὸν μισθὸν οὐκ ἔλαβεν. βαλάντιον τετρημμένον, οὐ φυλάσσει τὸ βληθὲν, καὶ κενοδοξία ἀπόλλυσι μισθοὺς ἀρετῶν. κενοδόξου ἐγκράτεια καπνὸς καμίνου, καὶ εἰς ἀέρα διαλυθήσεται ἀμφότερα. ἄνεμος ἀφανίζει ἴχνος ἀνδρὸς, καὶ ἐλεημοσύνην κενόδοξος. λίθου βολὴ οὐ φθάνει εἰς τὸν οὐρανὸν, ὡς προσευχὴ ἀνθρωπαρέσκου οὐκ ἀναβήσεται πρὸς τὸν Θεόν. κενοδοξία πέτρα ἐστὶν ὕφαλος· ἐὰν προσρήξῃς, τὸν φόρτον ἀπόλεσας. κρύπτει θησαυρὸν ἀνὴρ φρόνιμος, καὶ ἀρετῆς πόνους μοναχὸς συνετός. ἐν πλατείαις προσεύχεσθαι συμβουλεύει κενοδοξία· ὁ δὲ πολεμῶν ταύτην, προσεύχεται εἰς ταμιεῖον αὐτοῦ. δημοσιεύει πλοῦτον αὐτοῦ ἀνὴρ ἄφρων, κινεῖ δὲ πολλοὺς ἐπιβουλεύειν καθ' ἑαυτοῦ· σὺ δὲ, κρύπτου τά σου· ἐν ὁδῷ γὰρ τυγχάνεις λῃστῶν, ἕως ἥξῃς εἰς πόλιν εἰρήνης, καὶ ἀσφαλῶς χρήσῃ τοῖς σοῖς. ἀρετὴ κενοδόξου συντετριμμένον ἱερεῖον, καὶ οὐ μὴ ἀνενεχθῇ εἰς θυσιαστήριον Θεοῦ. ἀκηδία ἐκλύει τόνον ψυχῆς· κενοδοξία δὲ, νευροῖ νοῦν ἀποπεπτωκότα Θεοῦ. τὸν ἀσθενοῦντα ἐποίησεν ἐρρωμένον, καὶ τὸν γέροντα τοῦ νέου δυνατώτερον· μόνον ἐὰν παρῶσι μάρτυρες τῶν γινομένων πολλοί· κούφη νηστεία τότε, καὶ ἀγρυπνία καὶ προσευχή. ὁ γὰρ ἔπαινος τῶν πολλῶν, διεγείρει τὴν προθυμίαν. μὴ πωλήσῃς τοὺς πόνους δόξαις ἀνθρωπίναις, μηδὲ τὴν μέλλουσαν δόξαν προδῷς δι' εὐτελῆ εὐφημίαν. δόξα γὰρ ἀνθρώπου εἰς χοῦν κατασκηνοῖ, καὶ τὸ κλέος αὐτῆς σβέννυται ἐπὶ γῆς· ἀρετῆς δὲ δόξα, μένει εἰς τὸν αἰῶνα.

ζ'. Περὶ ὑπερηφανείας.

Ὑπερηφάνεια ἐστὶν οἴδημα ψυχῆς ἰχῶρος πεπληρωμένον· ἐὰν πεπανθῇ, ῥαγήσεται, καὶ ποιήσει ἀηδίαν πολλήν. ἀστραπῆς ἔκλαμψις ἦχον προμηνύει βροντῆς, καὶ ὑπερηφάνειαν εὐαγγελίζεται παρουσία κενοδοξίας. εἰς ὕψος μέγα ἀναβαίνει ὑπερηφάνου ψυχὴ, κἀκεῖθεν ἑαυτὸν εἰς βυθὸν καταβάλλει. οὗτος ὑπερηφάνειαν νοσεῖ, ὁ ἀποστήσας ἑαυτὸν Θεοῦ, καὶ ἰδίᾳ δυνάμει γράφων τὰ κατορθώματα. ὥσπερ δὲ ὁ ἐπιβὰς ἀράχνῃ διαπεσὼν κατενεχθῇ κάτω· οὕτω πίπτει ὁ θαρρῶν τῇ ἰδίᾳ δυνάμει.

De Inani gloria. VII.

Inanis gloria, perturbatio est atque vitium rationi adversum, omnique prorsus operi virtutis complexum. Linea in aqua impressa confunditur; itemque virtutis labor in animo inanis gloriæ cupido. Manus in sinu obtecta in candorem versa est; opusque absconditum luce splendidius nitet. *Exod. 4. 9.* Hedera arborem complectitur; & cùm altius se extulerit, radicem arefacit: inanisque gloria stolonum more sic juxta virtutes enascens, haud abscedit, donec earum vim vroburq; abstulerit. Botrus humi repens facilè putrescit, virtusq; inani gloria elata corrumpitur. Monachus inanis gloriæ typo laborans, omni carens mercede operarius est: sustinuit laborem, nec mercedem accepit. Dolium pertusum non retinet quæ in illud missa sunt; inanisque gloria perdit præmia virtutũ Hominis gloriæ cupidi abstinentia, velut camini fumus, in aëra utrunque diffundetur. Pedis vestigium ventus delet; inanisque gloriæ studium eleemosynam perdit. Iactus lapidis non attingit ad cœlum; itidemque oratio hominis assentantis ut hominibus placeat, non ascendit ad Deum. Inanis gloria scopulus est sub aquis latens; ad quem si illiseris, onus perdidisti. Vir prudens thesaurum celat; virtutis item labores Monachus sapiens. Vt in plateis ores auctor est inanis gloria; qui autem illi pugnat, in cubiculo suo orat. Homo stultus palam ostentat divitias, multosque excitat qui struat insidias: tu verò, cùm inter latrones in via verseris, res tuas absconde donec evadas ad civitatem pacis, ubi tutò illis uti liceat. Inanis gloriæ cupidi virtus contrita victima, quæ ad altare Dei admittitur. *Zin. multa quicquid legerit.* Acedia robur animi dissolvit; inanis autem gloria ei nervos addit, qui Deum reliquerit. Qui infirmus sit, valentem ac robustum præstat, & senem quovis adolescente reddit fortiorem; modò tamen eorum quæ gerit multi testes adsint. Leve tunc jejunium & vigiliæ ac oratio; Vulgi enim laudatio excitat animum ac reddit alacrem. Tu verò labores tuos ne vendas humanis laudibus, nec futuli famæ ac claritate prodas futurã gloriam. Hominis enim gloria in pulvere jacebit, & claritas ejus extinguetur super terram: virtutis autem gloria manet in sempiternum.

De Superbia. VIII.

Superbia est tumor animi plenus sanie; qui si maturuerit, in magnum fœtorem erumpit. Fulguris splendor tonitrui sonitum prænuntiat, & inanis gloriæ præsentia superbiam indicat. Superbi animus valde tollitur in sublime, unde præceps ruit in profundum. Superbiæ morbo laborat, qui à Deo deficit, propriisque viribus quę rectè exque virtute gesta videantur, adscribit. Quemadmodum qui araneæ telam conscendit, humi præceps deijcitur; ita cadit qui in sua virtute confidit.

Iusto major fructuum copia ramos arborum inflectit; amplaque virtutis seges hominis animum humili sensu componit. Fructus putris nullius frugis agricolis est; nec superbi virtus quicquam Deo utilis est. Ramum fructibus onustum palus sustentat, & animum virtutibus ornatum timor Dei. Vt fructuum onus ramos deijcit, ita superbiæ pondus animum virtutibus fultum casu elidit. Ne superbiæ animum dederis, & non videbis visa formidanda: Superbi namque animus, Deo deserente, ludibrium dæmonum efficitur. Noctu ferarum irruentium multitudinem cernit, & interdiu formidine perhorrescit. Dormiens frequentior exilit, & vigilans volucris umbram timet. Foliorum strepitus superbum terret, & aquæ murmur illum examinat. Qui enim paulò antè Deo se opponebat, ejusque negabat auxilium, levibus postmodum spectris visisque territatur. Superbia è cœlo dejecit Archangelum, fecitque ut tanquam fulgur in terram caderet:
Luc.10,18.
Humilitas autem hominem in cœlum tollit, & inter Angelorum choros collocat. Quid superbis, homo, cùm sis natura cœnum & putredo, ac supra nubes extolleris?
Eccl.10.9.
Considera naturam tuam, quod terra es & cinis, & paulò pòst in pulverem reverteris.
Gen.3,19.
Nuperum pondus, ac brevi pòst miserabili sorte futurus. Quid cervicem erigis, quæ brevi putrescet? Magnum quid videtur homo, cùm Deus prestò auxilio est; quo deserente, ipsa mox naturæ imbecillitas ex se patescit.
1.Cor.4,7.
Nihil boni habes, quod non à Deo acceperis; quid ergo his quę aliena sunt, gloriaris ut tuis? Quid te Dei gratiâ, ut tuo peculio, magnificè effers? Agnosce qui dedit, & ne admodum extolleris. Dei creatura es; agnosce Creatorem. Deo adjutore uteris; noli bene merentem inficiari. Ad sublime vitæ genus ascendisti; sed tibi ipse ad disciplinam dux fuit. Implesti virtutem, at ille tibi adjutor fuit. Illi gratus esto qui sublimem extulit, ut in ea sublimitate firmus perseveres. Agnosce proximum, ejusdem tecum naturæ; nec per arrogantiam ipsam generis inficiare necessitudinem. Illes humilis est & mediocris; utrumque tamen idem Deus formavit. Ne contemnas quod humilis est; stat enim ea conditione sui magis securus. Super terram incedit, nec citò cadit: qui autem in altum evectus est, si cecederit, conteretur. Superbus Monachus; ut arbor sine radice, impetum venti non sustinebit. Animi sensus nihil elatione tumidus, urbs munita; in qua qui inhabitat, nulla violari injuria possit. Vis venti stipulam jactat, dementisque animi insolentia superbum exaltat. Bulla dirupta evanescet, ac superbi perit memoria. Viri humilis sermo, fomentum animi est; superbi autem, plenus est arrogantia. Viri humilis oratio Deum exorat; superbi verò precatio illius iram provocat. Fastigium domus Humilitas, & ascendentem servat incolumen. Cùm virtutum

A καρπὸς πολὺς καταϰάμπτει κλάδους δένδρων, καὶ ἀρετῆς πλῆθος ταπεινοῖ φρόνημα ἀνδρός. καρπὸς σεσηπὼς ἄχρηστος γεωργοῖς, καὶ ἀρετὴ ὑπερηφάνου οὐ χρησιμεύσει Θεῷ. χάραξ βαστάσας κλῶνα κατάκαρπον, καὶ φόβος Θεοῦ ἐνάρετον ψυχήν. ὥσπερ βάρος καρποῦ καταρράσσει κλῶνα, οὕτως ὑπερηφάνεια ἐνάρετον καταβάλλει ψυχήν. μὴ δῷς ὑπερηφανείᾳ σὴν ψυχήν, καὶ οὐ μὴ εἴδῃς φαντασίας φρικτάς. ψυχὴ γὰρ ὑπερηφάνου, ἐγκαταλιμπάνεται ὑπὸ Θεοῦ, καὶ γίνεται δαιμόνων ἐπίχαρμα. νύκτωρ φαντάζεται θηρίων ἐπερχομένων πλῆθος, καὶ μεθ' ἡμέραν
B φαντάζεται ὑπὸ λογισμῶν δειλίας. καθεύδων ἐξάλλεται συνεχῶς, καὶ ἐγρηγορὼς καταπλήσσει σκιὰν ὀρνέου. φωνὴ φύλλων ἐπτόησεν ὑπερήφανον, καὶ ὕδατος ἦχος κατέσεισεν αὐτοῦ τὴν ψυχήν. ὁ γὰρ πρὸ μικροῦ ἀντιτάσσων ἑαυτὸν Θεῷ, καὶ τὴν ἐκείνου βοήθειαν ἀρνούμενος, ὕστερον ἐκδειματοῦται ὑπὸ φασμάτων εὐτελῶν. ὑπερηφάνεια ἀπ' οὐρανῶν κατέβαλεν Ἀρχάγγελον, καὶ ὡς ἀστραπὴν ἐποίησε πεσεῖν ἐπὶ τῆς γῆς· ταπεινοφροσύνη δὲ ἄνθρωπον ἀνάγει εἰς οὐρανόν, καὶ μετ' ἀγγέλων χορεύειν παρασκευάζει. τί μετεωρίζῃ ἄνθρωπε πηλὸς ὢν καὶ σαπρία τῇ φύσει, καὶ ὑπὲρ τὰς νεφέλας ἐπαίρῃ. ἐπίσκεψαί σου τὴν φύσιν, ὅτι γῆ εἶ καὶ σποδὸς, καὶ μετ' ὀλίγον εἰς κονίαν ἀναλύῃ. ἄρτιον βάρος, καὶ μετ' ὀλίγον ἐλεεινός· τί
C τὸν αὐχένα ἐπαίρεις, τὸν μετ' ὀλίγον σηπόμενον. μέγα ἄνθρωπος βοηθούμενος ὑπὸ Θεοῦ· ἐγκαταλείφθη, καὶ τὸ ἀσθενὲς ἔγνω τῆς φύσεως. οὐδὲν ἔχεις καλὸν ὃ μὴ παρὰ Θεοῦ ἔλαβες· τί οὖν τῷ ἀλλοτρίῳ ἐναβρύνεις ὡς σῷ. τί τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ ὡς ἰδίῳ κτήματι ἐγκαλλωπίζῃ. ἐπίγνωθι τὸν δεδωκότα, καὶ μὴ ἐπαίρου πολλά. κτίσμα Θεοῦ εἶ· ἐπίγνωθι τὸν κτίσαντα. βοηθῇ παρὰ Θεοῦ, μὴ ἀπαρνοῦ τὸν εὐεργέτην. εἰς ὕψος ἀνέβης πολιτείας, ἀλλ' ἐκεῖνος ὡδήγησε. κατώρθωσας ἀρετήν, ἀλλ' ἐκεῖνος συνήργησεν. ὁμολόγει τὸν ὑψώσαντα, ἵνα μείνῃς ἐν τῷ ὕψει βέβαιος. ἐπίγνωθι τὸν ὁμόφυλον, ὅτι τῆς αὐ-
D τῆς ἐστιν οὐσίας· καὶ μὴ δι' ἀλαζονείαν ἀρνοῦ τὴν συγγένειαν. ταπεινὸς ἐκεῖνος καὶ σύμμετρος· ἀλλ' ὁ αὐτὸς δημιουργὸς ἔπλασε τοὺς ἀμφοτέρους. μὴ καταφρονήσῃς ταπεινοῦ· ἕστηκε γὰρ ἀσφαλέστερος. ἐπὶ γῆς βαδίζει, καὶ οὐ πίπτει ταχέως· ὁ δὲ ὑψηλὸς ἐὰν πέσῃ, συντριβήσεται. ὑπερήφανος μοναχὸς δένδρον ἄρριζον, καὶ οὐ μὴ ἐνέγκῃ προσβολὴν ἀνέμου. πόλις τετειχισμένη ἄτυφον φρόνημα, καὶ ὁ ἐνοικῶν αὐτῇ ἄσυλος ἔσται. μετεωρίζει κάρφος αὔρα ἀνέμου, καὶ ὑπερήφανον ἐπαίρει ἀπόνοια. πομφόλιξ ῥαγεῖσα ἀφανισθήσεται, καὶ μνήμη ὑπερηφάνου ὄλλυται. λόγος ταπεινοῦ μάλαγμα ψυχῆς· ὁ δὲ τοῦ ὑπερηφάνου, ἀλαζονείας πεπλήρωται. προσευχὴ ταπεινοῦ ἐπικάμπτει Θεόν· παροξύνει δὲ τὸν Θεὸν δέησις ὑπερηφάνου. στεφάνη δώματός ἐστι ταπεινοφροσύνη, καὶ τὸν ἀνελθόντα τηρεῖ ἀσφαλῶς ὅταν ἔλθῃς εἰς τὸ τῆς ἀρετῆς ὕψος.

τότε πολλή σοι χρεία τῆς ἀσφαλείας. ὁ γὰρ πεσὼν ἀπὸ ἐδάφους ταχέως ἐγείρεται· ὁ δὲ πεσὼν ἀφ᾽ ὑψηλοῦ, εἰς θάνατον κινδυνεύει. λίθος τίμιος ἐμπρέπει σιαλώματι χρυσίῳ, καὶ πολλαῖς ἀρεταῖς ἐμφαιδρύνεται ταπείνωσις ἀνδρός.

Οὗτοι εἰσὶν οἱ περιεκτικοὶ λογισμοὶ οἱ πολεμοῦντες τὸν μοναχὸν, καθὼς λέγουσιν οἱ ἅγιοι πατέρες· ὁ τῆς γαστριμαργίας, ὁ τῆς πορνείας, ὁ τῆς φιλαργυρίας, ὁ τῆς ὀργῆς, ὁ τῆς λύπης, ὁ τῆς ἀκηδίας, ὁ τῆς κενοδοξίας, ὁ τῆς ὑπερηφανείας. καὶ οἱ μὲν ε´ πολεμοῦσι τοῖς ἡσυχάζουσι· τοῖς δὲ ἐν ὑποταγῇ, οἱ τρεῖς, ὁ τῆς πορνείας καὶ ὁ τῆς γαστριμαργίας καὶ ὁ τῆς ὀργῆς· διὸ καὶ προεχαράχθησαν. εἰδέναι δεῖ, ὅτι τρεῖς σωματικαὶ κινήσεις, μία μὲν φυσική· ἑτέρα δὲ, ἐξ ἀδιαφορίας· ἡ δὲ γ´, ἀπὸ δαιμόνων.

Τί σημαίνει ἡ παραβολὴ τῶν παρθένων. ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος ε´ αἰσθήσεις ἔχει νοερὰς ἀντιληπτικὰς τῶν νοητῶν· ε´ δὲ σωματικὰς, ἀντιληπτικὰς τῶν αἰσθητῶν· δοκεῖ ἡ παραβολὴ τὸν καθ᾽ ἕνα αἰνίττεσθαι ἄνθρωπον. ὅστις οὖν ἔχει τὴν λαμπάδα τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς, ἔχει δὲ καὶ τὸ ἔλαιον τῆς γνώσεως ἐπάρδον, τουτέστι μετὰ γνώσεως τὴν πρακτικὴν ἡνωμένην, οὗτος ὑποτάξας τὸ σῶμα, καὶ τὰς τούτου αἰσθήσεις ταῖς νοεραῖς συνάψας, γέγονε ε´ φρόνιμοι. ὅστις δὲ τὴν πρακτικὴν δοκεῖ μετιέναι, μὴ ἔχων τὸ τῆς γνώσεως ἔλαιον, ἀλλ᾽ ἢ διὰ κενοδοξίαν, ἢ διὰ γαστριμαργίαν, ἢ διὰ φιλαργυρίαν ταύτην ἐπιτηδεύει, οὗτος τρέψας τὰς νοερὰς αἰσθήσεις πρὸς τὰ αἰσθητὰ καὶ πρόσκαιρα, καὶ πάντως ἀπογεώσας, εἰκότως γέγονε ε´ παρθένοι μωραὶ, ἐκ μόνων τῶν αἰσθητῶν γνωσκόμεναι.

A culmen ascenderis, tum magna tibi opus est custodia. Nam qui ex humili solo cadit, celeriter surgit; at, qui ex alto, vitæ discrimen adit. Lapis pretiosus in aureo annulo decorus est; & in virtutum corona inserta viri humilitas splendescit.

Sunt hæc universalia Vitia quæ impugnant Monachum, quemadmodum sancti Patres docuerunt; Gulæ scilicet, Scortationes, Avaritiæ, Iræ, Tristitiæ, Acediæ, Inanis gloriæ & Superbiæ. Ac quinque quidem eos impugnant, qui solitarij solique sibi ac silentio agunt; tria verò eos, qui obnoxij B præsidentis imperio sanctiore instituto sociam vitam viuunt; Fornicationis scilicet & Auaritiæ & Iræ: quamobrem etiam primo loco de illis instituta tractatio est. Obseruandum est, tres esse corporales motus; unum naturalem, alterum verò ex negligentia, atque tertium ex dæmonum afflatu.

Quid sibi volunt decem Virgines? Quia homo quinque mentis sensus habet, quibus percipiat ea, quæ mente intelliguntur; & quinque corporales, quibus percipiat ea, quæ in sensum cadunt; videtur sic dicta parabola, singulos quosque subnotare. Quisquis igitur eius virtutis quæ actione geritur lampadem habet; habetque pariter scientiæ oleum, C quod irriguum præstet (nempe cum scientia etiam conjunctam actionem) is nimirum misso sub jugum corpore, ejusque sensibus mentis sensibus copulatis, quinque prudentes Virgines factus est. Quisquis verò videtur colere actionem, cùm scientiæ oleo careat, sed aut Inanis gloriæ causa, aut Gulæ, seu etiam Auaritiæ, illi studeat; is versis animi sensibus ad sensibilia ac temporanea; iisque omnino terrenis redditis, quinque meritò fatuæ Virgines factus est, ex sensilibus duntaxat, unoque eorum elucentes munere.

AD SANCTI NILI CAPITA, DE OCTO VITIIS.

CVm alijs Nili Senioris, & Regiæ Vrbis Constantinopol. Expræfecti (nec enim Iunioris hæc videantur) viri planè sanctissimi longéque eruditissimi fruamur; eiusque copiosiore Epistolarum thesauro per Leonis Allatij industriam nuper ditati simus, Eminentissimo Principe Francisco Cardinale Barberino illi Romæ Patrono ac Mœcenate; haud abs re me facturum putaui, si post Arsenij doctrinam Asceticam, tanta majestate & claritate breui adeò verborum complexu expressam, hunc ejus tractatum, qui jam Latinè extaret, Francisco Zino Veronensi Interprete, etiam Græcè meo hoc Syntagmate redderem, meisque ipse verbis Latinè componerem, quod non paucis, vel non assecutum Nili mentem Zinum, vel paulum ab ea totaque viri sententia desciuisse, animadverterem. Magnus certè virtutis palæstra aliptes Nilus brevi hac lucubratione; qua una instructus Christi miles, adversam omnem phalangem elidere possit, arreptaque ἀπαθείας arce, qualem agnoscit pietas Christiana, divinis quietè contemplationibus frui, iamque occupata beatitate cœlestibus choris misceri. Qui præcipuè nostræ philosophiæ scopus, & quod sanctioris instituti stadio currimus, atque arena exercemus.

1. Ἀρχὴ καρποφορίας. *A flore fructus principium.* Sic clarè Nilus. Obscurat statim Zin. *principium proficiendi, fructificandi* dixisset, seu *ferendi fructus*, ut Nili comparatio ac sensus eluceret.

2. Ἀρχὴ ἐθνῶν Ἀμαλήκ. *Gentium principium*: quem primum Hebræi ad terram promissam properantes, hostem offenderint: Sic Monachus, Gulam: qua de re Cass. & alij. Atque utinam plerique & veterani, magno sanctio-

ris instituti probo, edaces, vinolenti, gulæ A mancipia, non illi succumberent. Obscurat Zin. *Gentium princeps.*

3. Ὁ κρατῶν σιαγόνος. *Qui maxilla, mandibula compos fuit*; qui tenuit; quasi gulæ symbolo, quod eius motu cibum ore commolamus. Respicit Sampsonis historiam, qui sic emortui animalis maxila Philistinos occidit, exque ea sibi fontem parauit: id est, ex carnis mortificatione, contemplationem. Zin. *Qui gulam domuit*; *deuicta gula*; omni Nili extincto suppressoque acumine.

4. Παρελαῦν σιαγόνα. Κρόταφον habent οἱ 70. vt & Vulg. *Posuit super tempus capitis eius clauum*; quo & magis lethale, presensque ad interitum vulnus. Sed voluit Nilus in maxillæ metaphora, gulæ figura, perseuerare; quod & tempus ipsum intellexerit, ex partium illa vicinitate, non quod verè σιαγὼν, κρόταφον sit; mala scilicet, tempus. Zin. nihil bonus Interpr. *Clauus aduersarium tollit.* B

5. Νηστεύοντος ἡ ψυχή. Sic clarè in animum, qui & jejunio leuetur ad orationem, & crapula humi grauetur. Malè Zin. *Sobrij oratio volat*, &c.

6. Κοιλίας ὑπόφορος. *Vectigalis*; qui tributum diurnum ut seruus flagrio ventri pendere cogatur. Malè Zin. qui δρομαῖον legerit, pro δασμόν. *Cursum diurnum ne verberibus quidem absoluit.* Quid enim in Monacho diurnus ille cursus, ex eo quod sic ventri obnoxius illique vectigalis? Pendit & sobrius id tributi genus, sed prope liber, quantum justa naturæ necessitas exigit; nec quantum venter flagitat, sed vt ratio præscribit.

A 7. Σαίνει ἀπολειφθεὶς ὄχλου. Domi scilicet notisque adblanditur; non *multitudini* aut turbæ, quod malè reddit Zin. omissa etiam voce ἀπολειφθεὶς. Domi ergo, per turbæ absentiam blanditur, qui egressus, inque turbam ex genio latrat & sæuit. Sic libido quasi sopita, dum quis secum agit, per occasionem congressus mulierum excitata, conviviscit, & in præceps trahit.

8. Μᾶλλον δὲ ἑλκόντων αὐτόν. Angelos videtur velle, aliorum Patrum more, sic extrudendis corporibus Animabus præfectos, ut quasi minor vis videatur eorum trahentium, quàm sit detinentis libidinis sibique ex longa consuetudine hominem mancipantis. Nihil aptè Zin. qui vtrùmque, *rapere & detinere*, ad res ipsas referat, & omnia confundat.

B 9. Ἀθλητὴς δυσπαλάιστος. Quod ἀθλητῇ iungit (i. pugili) ex ejus ratione exponenda vox; de eo, qui nullam aduersario ansam præbet, ut ab omnibus expeditus, velut qui inuncti exuebantur ad luctam. Non satis expressum quod reddit Zin. *pugil inuictus*; sed nimis commune.

10. Τοὺς ἔχοντας γνῶσιν. Quasi τοὺς γνωστικοὺς videatur dicere; viros spiritales, & qui sapientes videantur, quos in dementiam agit. Suntque fere iracundiores, qui sibi iam videantur illo statu prouecti. Zin. omisit, siue non habuit eius Cod. siue difficultatem fugit.

11. Πυκνά. Hæc mihi Græca ex Latinis Zini feci: siue ego exscribendo omisi, siue Cod, ex quo accepi, desiderauit.

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΥΠΕΡΕΧΙΟΥ

ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ ΠΑΡΑΙΝΕΣΙΣ ἈΣΚΗΤΩΝ.

B. HYPERECHII PRÆSB.

RELIGIOSA PALÆSTRA EXERCENTIVM, (i. MONACHORVM) ADHORTATIO.

AVctorem antiquum & opus, argumento est, quod in tertio illo Apophtegmatum libro, Pelagio S. R. E. Interprete, tres eius extant sententiæ; quæ totidem verbis hic habentur: nec plures illo, vel alijs eiusmodi libris extant: ut non aliud agnovisse Antiqui videantur beatissimi huius Abbatis Hyperechij, siue (ut Pall. vocat) Hyperichij, quàm istud quod ex repositis mihi schedis, ad absolutam religiosa palæstra exercentium normam, Arsenij Nilique opusculis (siue illis prior exercuerit Hyperechius, siue eadem ipse ætate, aut parum illis suppar; alijs eius ignotis) subiungo; quod unum eam in rem luce clarius sit.

A Ἀρχὴ ἀποταγῆς μοναχοῦ, φοβεῖσθαι τὸν Θεόν· ἄφοβος δὲ μοναχὸς, ἔξω τῶν πυλῶν τῆς βασιλείας αὐλισθήσεται.

Ἀρχὴ ζωῆς μοναχοῦ, ἀγαθὴ γνῶσις· ἀγνωσία δὲ Θεοῦ, σκοτίζει τὴν ψυχὴν μοναχοῦ.

Ἀγαθὴ κληρονομία μοναχοῦ σωφροσύνη καὶ ἁγιασμός· ἀποκληρόνομος δὲ πατέρων γίνεται, ὁ ἐκτὸς τούτων μοναχός.

Ἄσκησις μοναχοῦ, μελέτη γραφῶν, καὶ ποίησις ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ· ἀνάσκητος δὲ ἐστιν, ὁ μὴ ἐν τούτοις ἀναστρεφόμενος μοναχός.

Βρῶσις μοναχοῦ, τὸ ποιεῖν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ· πόσις δὲ αὐτοῦ ἐστι, τὸ κατορθοῦν τὰ ἐντάλματα τοῦ Χριστοῦ· βρῶμα γὰρ αἰσθητὸν, οὐ παραστήσει μοναχὸν τῷ Θεῷ. ἀλλ᾽ εἰς κοιλίαν χωρεῖ, καὶ εἰς ἀφεδρῶνα ἐκπορεύεται.

B Βῆμα μοναχοῦ σεμνῶς κινούμενον, ἐκτριβέτω βαθμοὺς ἐκκλησιαστικούς. βῆμα μοναχοῦ σεμνὸν, μὴ ἐκπορευέτω ἐξ οἰκίας εἰς οἰκίαν.

Βίος μοναχοῦ ἀκηλίδωτος ἔστω, μὴ χλευαζόμενος ὑπὸ γυναικαρίων σεσωρευμένων ἁμαρτίαις. βέλος γὰρ πειρατικόν ἐστιν ἡ γυνὴ, ἐν οἰκίαις ἑταιριζομένη.

Βουλὴ μοναχοῦ μετὰ συνετοῦ γινέσθω· βουλὴ δὲ ἀσύνετος, μὴ κατοικείτω ἐν καρδίᾳ μοναχοῦ.

Γρηγορῶν μοναχὸς ἐν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς, ἀποδιώκει φαντάσματα νυκτερινά· γαυριῶν δὲ μοναχὸς ἐν κατορθώμασι καὶ καθεύδων, ἱστοὺς ἀράχνης ὑφαίνει.

Γενναῖος μοναχὸς, τῷ σημείῳ τοῦ σταυροῦ τοὺς βρόχους ἐκφεύγει τοῦ διαβόλου· γήϊνος

A 1. PRima Monachi abrenuntiatio, timere Deum: porro Monachus non timens Deum, extra regni fores commorabitur.

2. Prima vita Monachi, bona cognitio ac scientia; Dei autem ignoratio, Monachi mentem obtenebrat.

3. Bona Monachi possessio, castitas & sanctimonia; qui autẽ extra hæc Monachus est, alienus à Patrum hæreditate efficitur.

4. Monachi exercitatio est, Scripturarum meditatio Deique mandatorum opere exercita functio; fungique ac nullus virtutis palæstra exercendi officio Monachus est, qui in his non versatur.

5. Monachi cibus, ut faciat Dei voluntatem: ejus autem potus, ut Christi mandata impleat. Cibus enim in sensum cadens *1. Cor. 8. 8.*
B eique subjectus non commendat Monachum Deo; sed in ventrem vadit & in secessum emittitur. *Matth. 15. 17.*

6. Gressus Monachi, gravi modestoque incessu, Ecclesiastica terat limina ac subsellia. Gressus Monachi gravis & modestus, non exeat de domo in domum.

7. Vita Monachi, labis pura sit, nihil muliercularum sannis obnoxia onustarum peccatis: Arcis enim piratarum mulier telum est, quæ in domibus meretricatur. *2. Tim. 3. 6.*

8. Consilium Monachi cum viro prudente sit; quod autem sine prudentia consilium est, in corde Monachi non moretur.

9. Pervigil Monachus in Psalmis & hymnis & canticis spiritalibus, visa nocturna fugat: qui vero Monachus rectè factorum atque virtutis gloria superbit dormitatque, telas aranearum texit.

10. Fortis Monachus, signo Crucis diaboli laqueos evadit: terrenus autem

θλίψις ἐπῆλθε, καὶ ἀλύπως τὸν τόπον ἀπέλιπε· θάνατος ἐπέστη, καὶ εὐθύμως ἀπέρχεται· οὐδενὶ γὰρ δεσμῷ γηΐνῳ προσέδησε τὴν ψυχήν. ὁ δὲ πολυκτήμων, πεπέδηται μερίμναις, καὶ καθάπερ κύων ἁλύσει προσδέδεται. κἂν μεταναστῆναι βιασθῇ, τὰς μνήμας τῶν χρημάτων περιφέρει, βαρὺ φορτίον, καὶ ἀλγηδόνα ἀνωφελῆ. κεντεῖται λύπῃ, καὶ πρὸς τὴν ἔννοιαν ὀδυνᾶται σφοδρῶς. ἀφῆκε τὰ κτήματα, καὶ τῇ λύπῃ μαστίζεται. κἂν θάνατος ἐπέλθοι, ἐλεεινῶς ἀφίησι τὰ παρόντα. ἀποδίδωσι τὴν ψυχὴν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς οὐκ ἀφίησι τῶν πραγμάτων. ἄκων ἕλκεται καθάπερ ἀνδράποδον δραπετεῦον. μερίζεται σώματος, καὶ οὐ με-

8. ρίζεται τῶν πραγμάτων, [8] μᾶλλον τῶν ἑλκόντων αὐτὸν τοῦ πάθους κατέχοντος. θάλασσα οὐκ ἐμπίπλαται ποταμῶν δεχομένη πλῆθος· καὶ ἐπιθυμία φιλαργύρου οὐ πληροῦται χρημάτων. ἐδιπλασίασε τὰ χρήματα, καὶ ταῦτα διπλᾶ ποιῆσαι ἐπιθυμεῖ· καὶ τοῦ διπλασιάζειν οὐδέποτε παύεται, ἕως ἂν θάνατος τὴν ἀνόνητον ταύτην ἐκκόψῃ σπουδήν. συνετὸς μοναχὸς τῇ χρείᾳ προσέξει τοῦ σώματος· καὶ τὴν ἔνδειαν τῆς γαστρὸς ἄρτῳ πληρώσει καὶ ὕδατι. οὐ κολακεύσει πλουτοῦντας δι' ἡδονὰς γαστρὸς, οὐδὲ δουλώσει νοῦν ἐλεύθερον δεσπόταις πολλοῖς. ἱκαναὶ γὰρ αἱ χεῖρες ὑπηρετῆσαι τῷ σώματι, καὶ τὴν φυσικὴν ἀνάγκην πληρῶσαι διαπαντός.

9. ἀκτήμων μοναχὸς, [9] ἀθλητὴς ἀμεσολάβητος, καὶ δρομεὺς κοῦφος, ταχέως φθάνων ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως. πολυκτήμων μοναχὸς, χαίρει προσόδοις πολλοῖς· ὁ δὲ ἀκτήμων, στεφάνοις κατορθωμάτων. φιλάργυρος μοναχὸς ἐργάζεται σφοδρῶς· ὁ δὲ ἀκτήμων, προσευχαῖς σχολάζει καὶ ἀναγνώσμασι. φιλάργυρος μοναχὸς πληροῖ ταμεῖα χρυσοῦ· ὁ δὲ ἀκτήμων, θησαυρίζει ἐν οὐρανοῖς. ἐπικατάρατος ὁ ποιῶν εἴδωλα, καὶ τιθεὶς ἐν ἀποκρύφῳ· ὡσαύτως καὶ ὁ ἔχων φιλαργυρίας πάθος. ὁ μὲν γὰρ, προσκυνεῖ κίβδηλον ἀνωφελές· ὁ δὲ, ἀγαλματοφορεῖ φαντασίας πλούτου.

δ'. Περὶ ὀργῆς.

10. Ὀργὴ πάθος ἐστὶ μανιῶδες· καὶ [10] τοὺς ἔχοντας γνῶσιν, ἐξίστησιν. εὐχερῶς θηριοῖ τὴν ψυχὴν, καὶ πᾶσαν συντυχίαν ἐκκλίνειν ποιεῖ. ἄνεμος σφοδρὸς οὐ κινήσει πύργον, καὶ ψυχὴν ἀόργητον οὐ συναρπάσει θυμός. ὕδωρ κινεῖται ὑπὸ βίας ἀνέμων, καὶ θυμώδης ταράσσεται ὑπὸ λογισμῶν ἀσυνέτων. μοναχὸς ὀργίλος σύαγρος ἐρημικός· εἶδέ τινα, καὶ τοὺς ὀδόντας παρέθηξεν. ὁμίχλης ἀνάδοσις παχύνει ἀέρα, καὶ θυμοῦ κίνησις διάνοιαν ὀργίλου. ἐσκότισεν ἥλιον ὑποδραμὸν νέφος· καὶ νοῦν λογισμὸς ὀργῆς.

11. [[11] πυκνὰ λέων ἐν οἰκίσκῳ ὀρσοθύραν κινεῖ· καὶ ὀργίλος μοναχὸς ἐν τῇ κέλλῃ ὀργῆς λογισμοὺς ἀναστρέφει.] τερπνὴ θεωρία, γαληνιῶσα θάλασσα· ἀλλ' οὐκ ἔστι τερπνοτέρα εἰρηνικῆς καταστάσεως.

A deserit. Mors adest, æquoque animo migrat humanis; quippe qui nullo terreno vinculo animum obstrinxerit. At, qui dives censu est, solicitudinibus ac curis colligatus est, ac velut canis, catena constrictus est. Quod si mutare solum necesse fuerit, ædificiorum memoriam ac simulacra (grave scilicet onus, nulliusque frugis dolorem) circunducit. Mœrore stimulatur, animoque vehementius discruciatur. Divitias reliquit, & molestia torquetur. Mors advenit, luctuque ac gemitu præsentia dimittit. Animam agit, nec à rebus oculos avertit. Invitus trahitur veluti servus fugitivus. Divortio à corpore dirimitur, nec à negotiis rerumque cura abstrahitur; quippe quem libido magis detineat, quàm quibus trahitur. Nec mare influentium fluminum copia impletur; nec avari cupiditas ulla divitiarum

B affluentia expletur. Duplo auxit divitias, sicque auctas duplo augere desiderat: nullumque sic duplo augendi finem facit, donec mors nihil frugis habentem diligentiam hanc interrumpat. Prudens Monachus, corporis necessitati consulet, paneque & aqua ventri faciet satis. Divitibus non adulabitur propter ventris voluptates, nec animi ingenuitatem multis heris servili more subjiciet. Manus enim corporis ministerio abundè sufficiant, & ut naturalem ubique necessitatem impleant. Monachus censu pauper, pugil est nullam ansam præbens, ac levis cursor, qui ad bravium su-

C pernæ vocationis celeriter perveniat. Monachus copiosè dives, cumulari gaudet proventibus; pauper, virtutum officijs coronari ac rectè factis. Monachus avarus labori acris insistit; at censu pauper orationi vacat & lectioni. Monachus avarus auro studet arcam implere; pauper censu thesaurum in cœlis reponit. Execrabilis est qui facit idola, & ponit in occulto: similiter etiam qui laborat avaritiæ morbo: Nam alter quidem adulterinum nullius frugis numen veneratur; alter mentis cogitatu vanam informat gestatque divitiarum imaginem. Phil. 3. 14.

De Ira. IV.

D Ira, res est furoris plena ac insaniæ; virosque spiritales mentis statu deijcit. Animum facilè efferat, & humanam omnem consuetudinem declinare facit. Ventus vehemens non movebit turrim, nec lenem animum ita furorque in consensum trahet. Aqua ventorum impetu commovetur; & iracundus insulsis cogitationibus animum turbat. Monachus iracundus aper silvestris: videt quempiam, & dentes exacuit. Erumpens caligo aërem densat; iræ item commotio iracundi animum crassum reddit. Interjecta nubes Soli tenebras obducit; iræ quoque passio, menti obtundit. Leo frequens in cavea cardines movet; & iracundus in cella Monachus, iræ versat cogitationes Dulce spectaculum tranquilli maris objecta species; haud tamen pacati

animi statum aspectumque majori jucunditate vincit: sedato enim mari delphines sese mergitant; pacato autem animi statu divinè augustéque sensa innatant. Lenis Monachus quietus fons, mitemque potum cunctis ministrans: iracundi autem animus continuè turbatur, nec sitienti præbebit aquam; aut certè turbidam dabit nulliusque frugis futuram. Iracundi hominis oculi turbati ac sanguine suffusi, turbatæ scilicet mentis nuntij; mansueti verò vultus modestè compositus, lenésque oculi qui recta videant. Viri lenitas, in memoria est apud Deum, atque ab ira immunis animus Spiritus sancti templum efficitur. Caput Christus inclinat in spiritu lenitatis, paceque compositus animus sanctæ Trinitatis domicilium existit. In animo ultionis cupido vulpes habitant; & in corde turbato bestiæ lustro latitant. Vir gravis atque modestus turpe hospitium vitat; Deus item animum qui rancore ac simultate vivat. Lapsus in aquam lapis, eam turbat; nec aliter hominis animum sermo malus. Expelle ab animo tuo iracundiæ motus, nec indignatio in corde tuo resideat, ac ne turberis in tempore orationis. Quemadmodum enim palearum fumus offendit oculos, sic injuriarum memoria in tempore orationis. Iracundiæ cogitationes, viperæ proles, exeduntque, quo sunt natæ, cordis viscera. Iracundi oratio, incensum execrabile; psalmorumque modulatio, sonus insuavis. Rancorem animo alentis munus, hostia verrucis plena, nec ad expiantes aras admovebitur. Homo iracundus turbata videt insomnia, ferarumque incursiones bile motus cogitat. Vir lenis, visionem videt sanctorum Angelorum; ac qui rancore nusquam laborat, spiritales versat sermones, eique noctu solvuntur ac reserantur mysteria.

De Tristitia. V.

Nescit spiritalem animique voluptatem, qui se tristitiæ dat, Monachus. Est autem Tristitia, animi contractio & mœror, ab iracundiæ motibus proficiscens. Est enim Ira, appetitus vindictæ; qua, qui se depulsum videt, inde tristatur ac mœret. Tristitia leonis os est, facilèque qui ea agatur, absorbet. Vermis animi est tristitia, exeditque parentem, qua susceptus est. Doloribus cruciatur mater, dum filium parit: cùm autem pepererit, non dolet amplius: (Joan. 16.21.) tristitia verò cùm ortu suo multum creat dolorem; tumque edita, quæ ipsa perseveret, haud leviter cruciat. Nescit animi voluptatem, qui tristitiæ indulget, Monachus, ut neque mellis saporem percipit, qui febribus graviter æstuat. Tristi animo Monachus, mentem non eriget ad contemplationem, nec puras unquam effundet preces. Quicquid enim boni ac officij aggrediatur, tristitia impedit. Vt vincula pedes à cursu prohibent, sic tristitia

A γαληνιώσῃ γὰρ θαλάσσῃ ἐγκυβιστῶσι δελφῖνες· εἰρηνικῇ δὲ καταστάσει, ἐννήχεται νοήματα θεοπρεπῶς. μακρόθυμος μοναχὸς, ἡσυχάζουσα πηγή, καὶ πᾶσι παρέχουσα προσηνὲς ποτόν· διάνοια δὲ ὀργίλη διαπαντὸς τετάρακται, καὶ οὐκ ἐπιδώσει τῷ διψῶντι ὕδωρ· κἂν ἐπιδῷ, τεθολωμένον καὶ ἄχρηστον. ὀφθαλμοὶ θυμώδεις τεταραγμένοι καὶ ὕφαιμοι, καὶ τῆς ταρασσομένης καρδίας ἄγγελοι· πρόσωπον δὲ μακροθύμου κατεσταλμένον, καὶ ὀφθαλμοὶ προσηνεῖς ὀρθὰ βλέποντες. πραΰτης ἀνδρὸς μνημονεύεται παρὰ Θεῷ, καὶ ἀόργητος ψυχὴ ναὸς γίνεται τοῦ παναγίου Πνεύματος. κλίνει κεφαλὴν Χριστὸς ἐν μακροθύμῳ πνεύματι, καὶ μονὴ γίνεται τῆς B ἁγίας Τριάδος εἰρηνευομένη διάνοια. ἀλώπεκες κατοικήσουσιν ἐν μνησικάκῳ ψυχῇ, καὶ θηρία ἐμφωλεύουσι ἐν τεταραγμένῃ καρδίᾳ. φεύγει ἀνὴρ σεμνὸς αἰσχρὸν καταγώγιον, καὶ Θεὸς μνησικάκου καρδίαν. ὕδωρ ἐτάραξεν ἐμπεσὼν λίθος, καὶ καρδίαν ἀνδρὸς λόγος κακός. ἀπόστησον λογισμοὺς ὀργῆς ἀπὸ σῆς ψυχῆς, καὶ θυμὸς μὴ αὐλιζέσθω ἐν σῇ καρδίᾳ· καὶ οὐ μὴ ταραχθῇς ἐν τῷ καιρῷ προσευχῆς. ὃν τρόπον γὰρ καπνὸς ἀχύρων ταράσσει ὀφθαλμοὺς, οὕτω μνησικακία ἐν καιρῷ προσευχῆς. λογισμοὶ θυμώδεις ἐχίδνης γεννήματα, καὶ κατεσθίουσι τὴν τεκοῦσαν καρδίαν. θυμώδους προσευχὴ, ἐκβδελυγμένον θυμίαμα· καὶ ψαλμῳδία ὀργίλου ἦχος ἀηδής. C δῶρον μνησικάκου, μυρμηκιῶσα θυσία, καὶ οὐ μὴ προσεγγίσει ἱερατικοῖς βωμοῖς. ἐνύπνια τεταραγμένα ὁρᾷ θυμώδης, καὶ θηρίων ἐπιδρομὰς φαντάζεται ὀργίλος. μακρόθυμος ἀνὴρ ὀπτασίας ὁρᾷ ἁγίων Ἀγγέλων· καὶ ἀμνησίκακος, γυμνάζει λόγους πνευματικοὺς, καὶ ἐν νυκτὶ δέχεται μυστηρίων λύσεις.

ε. Περὶ λύπης.

Οὐκ οἶδε πνευματικὴν ἡδονὴν λυπούμενος μοναχός. λύπη δέ ἐστι, κατήφεια ψυχῆς, καὶ συνίσταται ἀπὸ λογισμῶν ὀργῆς. ἀμύ- D νης γὰρ ὄρεξίς ἐστιν ὁ θυμός· ἀποτυχία δὲ ἀμύνης, ἐγέννησε λύπην. λύπη ἐστὶ στόμα λέοντος, καὶ τὸν λυπούμενον καταπίνει ῥᾳδίως. σκώληξ ἐστὶ καρδίας λύπη, καὶ κατεσθίει τὴν τεκοῦσαν μητέρα. ὀδυνᾶται μήτηρ τίκτουσα παιδίον· ἐὰν δὲ τέκῃ, τῆς ὀδύνης ἀπήλλακται· λύπη δὲ γινομένη, πολὺν κινεῖ τὸν πόνον· καὶ μετὰ τὰς ὠδῖνας παραμένουσα, οὐ μικρῶς ὀδυνᾷ. οὐκ οἶδε πνευματικὴν ἡδονὴν λυπούμενος μοναχὸς, ὡς οὐδὲ μέλιτος γεῦσιν ὁ πυρέσσων σφοδρῶς. λυπούμενος μοναχὸς οὐ κινήσει τὸν νοῦν εἰς θεωρίαν, οὐδὲ προσευχὴν καθαρὰν ἀναπέμπει ποτέ. παντὸς γὰρ καλοῦ ἐμπόδιόν ἐστιν ἡ λύπη. δεσμὸς ποδῶν ἐμπόδιόν ἐστι δρόμου, καὶ λύπη

A ἐμπόδιον θεωρίας. αἰχμάλωτα ἀπὸ βαρβάρων δέδενται σιδήρῳ· καὶ αἰχμάλωτα ἀπὸ τῶν παθῶν, δέδενται λύπῃ. οὐκ ἰσχύει λύπη, μὴ παρόντων τῶν ἄλλων παθῶν, ὡς οὔτε δεσμοὶ μὴ παρόντων δεσμούντων. ὁ δεδεμένος λύπῃ, νενίκηται ὑπὸ τῶν παθῶν, καὶ τὸν δεσμὸν ἐπιφέρεται τῆς ἥττης τὸν ἔλεγχον· λύπη γὰρ συνίσταται ἐπὶ ἀποτυχίᾳ ὀρέξεως σαρκικῆς. ὄρεξις δὲ, παντὶ πάθει συνέζευκται. ὁ νικήσας ὄρεξιν, ἐνίκησε πάθη· ὁ δὲ νικήσας πάθη, οὐ κρατηθήσεται ὑπὸ λύπης. ἐγκρατὴς οὐ λυπεῖται ἐπὶ ἀποτυχίᾳ βρωμάτων, οὐδὲ σώφρων διαμαρτὼν ἀῤῥεσιώνης ἀκολάστου· οὐδὲ ἀόργητος ἀποπεσὼν ἀμύνης .... οὐδὲ ἀφιλάργυρος ζημίᾳ περιπεσών. ἐξέκλιναν γὰρ τὴν τού- B των ὄρεξιν δυνατῶς. ὥσπερ γὰρ ὁ τεθωρακισμένος οὐ δέχεται βέλος, οὕτως ἀπαθὴς οὐ τιτρώσκεται ὑπὸ λύπης. θυρεὸς στρατιώτῃ, καὶ πόλει τεῖχος ἀσφάλεια· ἀπάθεια δὲ μοναχοῦ ἀσφαλεστέρα ἀμφοτέρων· θυρεὸν μὲν γὰρ ἰδοὺ βέλος ῥοῖζα φερόμενον πολλάκις, ὡς τεῖχος κατέσκαψε πλήθη πολεμιστῶν· ἀπαθείας δὲ, οὐ κατισχύσει λύπη. ὁ κρατῶν παθῶν, ἐκράτησε λύπης· ἡττώμενος δὲ ἡδονῇ οὐκ ἐκφεύξεται τοὺς ταύτης δεσμούς. ὁ λυπούμενος συνεχῶς, καὶ προσποιούμενος ἀπάθειαν, ὅμοιός ἐστι νοσοῦντι, καὶ ὑγείαν ὑποκρινομένῳ. ὡς γὰρ ὁ νοσῶν, δηλοῦται C ἀπὸ τοῦ χρώματος, οὕτως ὁ ἐμπαθὴς ἐλέγχεται ὑπὸ λύπης. ὁ ἀγαπῶν τὸν κόσμον λυπηθήσεται πολλά· καταφρονῶν δὲ τῶν ἐν αὐτῷ, εὐφρανθήσεται διαπαντός. φιλάργυρος ζημιωθεὶς λυπηθήσεται πικρῶς· ὁ δὲ καταφρονῶν χρημάτων, ἄλυπος ἔσται. φιλόδοξος λυπηθήσεται ἐπελθούσης ἀτιμίας· ὁ δὲ ταπεινόφρων ταύτην ὡς σύντροφον διαδέξεται. χωνευτήριον ἐκάθαρεν ἀργύριον ἀδόκιμον· καὶ λύπη κατὰ Θεὸν, καρδίαν ἐν ἁμαρτίαις. χώνευσις συνεχὴς D μειοῖ μόλιβδον· καὶ λύπη κοσμικὴ ἐλαττοῖ διάνοιαν. ὀφθαλμῶν ἐνέργειαν ἀμαυροῖ γνόφος· καὶ νοῦν θεωρητικὸν ἀμβλύνει ἡ λύπη. βυθὸν ὕδατος οὐ διαβαίνει ἡλιακὸν φέγγος· καὶ καρδίαν κατάλυπον οὐ καταυγάζει θεωρία φωτός. ἡδὺ πᾶσιν ἀνθρώποις ἀνατολὴ ἡλίου, δυσαρεστεῖται δὲ καὶ τοῦτο λυπουμένη ψυχή. αἴσθησιν γεύσεως ἀφαιρεῖται ἴκτερος· καὶ ψυχῆς αἴσθησιν ἀφαιρεῖ λύπη· ὁ δὲ καταφρονῶν τῶν ἡδονῶν τοῦ κόσμου, οὐκ ὀχληθήσεται ὑπὸ λογισμῶν λύπης.

mentem avocat à contemplatione. Quos Barbari captivos fecerunt, compedibus ferreis vinciuntur: quos verò vitia, tristitiæ vinculis coërcentur. Nihil roboris habet tristitia, nisi adsint & reliqua vitia; uti nec vincula quicquam valent, nisi adsint, qui illa admoveant. Qui vinctus tristitia est, is victus à vitijs ac perturbationibus est; quodque eum in modum victus est, catenam ac vincula rei indicio circunfert. Inde enim tristitia oritur, quod quis carnali desiderio frustretur. Porro desiderium seu appetitio; omni comes perturbationi vitioque existit. Qui appetionem vicit, perturbationes vicit: quique illarum victor extiterit, huic tristitia non dominabitur. Vir temperatus, ciborum penuria non tristatur: nec castus, quod impuræ libidini indulgere non licuit: nec qui ab ira immunis est, quod se vlcisci non potuerit . . . . nec ab avaritia alienus, quod jacturam aliquam fecerit: Quod nimirum earum rerum desiderium à se fortiter excusserint. Virum probè armatum non lædunt telorum jactus; sic qui immunis ab affectibus est, tristitiæ aculeis non vulneratur. Clypeo tutus miles, urbs murorum ambitu: arrepta verò imperturbationis arce, Monachus utroque securior: Clypeus enim haud rarò veloci sagittæ ictu transfigitur, uti nimirum murus oppugnantium multitudine suffoditur; tristitiæ autem vis Monachum non superabit, quod animi tranquillo gaudet affectibus compressis. Qui vicit affectus, & tristitiæ victor existit: qui autem victus à voluptate est, illius vincula non effugiet. Qui tristatur assiduè, seque à perturbationibus liberum simulat, similis est ægroto, qui valere se fingit. Quemadmodum enim ex colore æger, sic ille agnoscitur ex tristitia. Qui mundum diligit, plurimum dolebit: qui autem contemnit, ea, quæ in mundo sunt, in perpetua lætitia versabitur. Avarus facta jactura, vitam sibi acerbam ducet: qui autem contemnit divitias à mœstitia liber animo erit. Ambitiosus superveniente ignominia, & quod detractum honori sit, mœstus erit; vir autem modesto animo, quicquid istud dedecoris est, ut non alienum à suis rationibus olimque familiare, levius habebit. Fornax argentum purgat haud ita probum, animumque peccatis obnoxium, quæ secundùm Deum tristitia existit. Assidua ignis conflatio plumbum minuit; mundique tristitia mentem deterit. Oculorum aciem hebetant tenebræ; animique vi contemplanti tristitia obtundit. Altum aquæ gurgitem Solis splendor non pervadit; nec cor triste illustrat contemplatio lucis. Solis ortus ipse cunctis iucundus; displicet tamen animæ in tristitia versanti. Vt gustus vim adimit febris; sic animi sensus aufert tristitia: Qui autem sæculi voluptates spernit, is à tristitiæ rationibus non oppprimetur.

A

De Acedia. VI.

Acedia, animi debilitas est; eiusmodi scilicet animi debilitas, cui desit quod est ex natura, nec fortiter contra tentationes resistat: Quod enim sano corpori ac valenti est cibus; hoc ipsum tentatio forti animo est ac strenuo. Ventus Aquilo plantas nutrit; haud aliter tentationes animi tolerantiam roborant ac quasi durant. Nubes inaquosa, auræ flatu disijcitur; animusque patientiæ inops, spiritu acediæ pulsante jactatur. Aëris ros agri fructum auget; sermoque spiritalis altiore animum cultu provehit. Acediæ spiritus Monachum ex cella sua extrudit; qui autem patiens est, continuè secum quietus ac silentiò agit. Ægros visendos proponit acediosus, suæque ipse desidiæ facit satis. Acediosus Monachus ad ministerium velox, quod ex propria indole est sibi præceptum ducit. Plantam imbecillam inflectit aura tenuis; animoque cogitata migratio acediosum trahit. Arborem bene fixam venti vis haud excussit, nec firmi propositi animum acedia inflexit. Monachus vagus, ut frutex aridus in solitudine, paululum quiescit, ac rursus impetu fertur etiam invitus. Planta, quæ subinde transfertur, non fructificat; neque vagus Monachus fructum afferet virtutis. Æger uno cibo non est contentus, nec uno opere Monachus acediosus. Homini libidinoso una mulier non sufficit; ac nec acedioso Monacho una cella satis erit. Monachus acediosus continuè oculis in fenestras intentus, uti & animus ejus invisentes semper cogitat. Crepant fores, & ille exilit. Vocem audit, & per fenestram prospicit; nec inde prius recedit, quàm desidens obtorpuerit. Acediosus, dum legit, identidem oscitat, & somno facile capitur. Confricat palpebras, & manus extendit; atque à libro avertens oculos, in pariete figit: eosque rursum revocans, paulisper legit. Quasi evoluens folia, librorum fines atque sermonum curiosè exquirit: numerat folia, quaterniones recenset: literarum formas atque ornatum improbat. Tum plicat librum, & capiti supponit, somnumque haud satis profundum dormit. Fames enim ejus animum excitat, eique curas addit. Monachus acediosus piger est ad orationem, nec de illa unquam verbum loquetur. Quemadmodum enim æger grave pondus ferre non potest, sic nec acediosus Dei opus diligenter faciet. Vt enim illum corporis vires, sic hunc deficit vigor animi. Acediæ morbum curabis sustinendi tolerantia, dumque assiduo conatu ac Dei timore cuncta feceris. Quicquid operis incumbat, modum tibi statue, nec prius desistas, quàm rem absolveris. Prudenter ora animique fervore, & fugiet à te spiritus acediæ.

ς΄. Περὶ ἀκηδίας.

Ἀκηδία ἐστὶν ἀτονία ψυχῆς· ἀτονία δὲ ψυχῆς οὐκ ἔχουσα τὸ κατὰ φύσιν, οὐδὲ πρὸς πειρασμοὺς ἱσταμένη γενναίως. ὅπερ γάρ ἐστι τροφὴ εὐεκτοῦντι σώματι, τοῦτό ἐστι πειρασμὸς γενναίᾳ ψυχῇ. βορέας ἄνεμος τρέφει γεννήματα, ὡς πειρασμοὶ βεβαιοῦσι καρτερίαν ψυχῆς. νεφέλη ἄνυδρος διώκεται ὑπὸ ἀνέμου· καὶ νοῦς ὑπομονὴν οὐκ ἔχων ὑπὸ πνεύματος ἀκηδίας. δρόσος ἐαρινὴ αὔξει καρπὸν ἀγροῦ· καὶ λόγος πνευματικὸς ὑψοῖ κατάστασιν ψυχῆς. πνεῦμα ἀκηδίας ἐξελαύνει μοναχὸν ἐκ τῆς κέλλης αὐτοῦ· ὁ δὲ ἔχων ὑπομονὴν ἡσυχάσει διαπαντός. B ἀσθενούντων ἐπισκέψεις προβάλλεται ὁ ἀκηδιαστής, πληροφορεῖ δὲ τὸν ἴδιον σκοπόν. ἀκηδιαστὴς μοναχὸς πρὸς διακονίαν ὀξύς, ὡς ἐντολὴν λογίζεται τὴν ἑαυτοῦ πληροφορίαν. φυτὸν ἀσθενὲς ἔκλινεν αὔρα λεπτή, καὶ φαντασία ἀποδημίας εἵλκυσεν ἀκηδιαστήν. δένδρον καλῶς πεπηγὸς οὐκ ἔσεισε βία πνεύματος, καὶ ἀκηδία οὐκ ἔκαμψεν ἐρηρεισμένην ψυχήν. κυκλευτὴς μοναχός, φρύγανον ἐρημίας, ὀλίγον ἡσυχάσει, καὶ πάλιν φέρεται μὴ βουλόμενος. φυτὸν μεταφερόμενον οὐ καρποφορεῖ· καὶ μοναχὸς κυκλευτὴς οὐ ποιήσει καρπὸν ἀρετῆς. ὁ ἀσθενῶν οὐκ ἀρκεῖται τροφῇ μιᾷ, καὶ ἀκηδιαστὴς μοναχὸς ἐν ἔργῳ ἑνί. φιληδόνῳ οὐκ ἀρκέσει μία γυνή, καὶ ἀκηδιαστῇ μοναχῷ οὐκ C ἀρκέσει μία κέλλη. ὀφθαλμὸς ἀκηδιαστοῦ ἐν ταῖς θυρίσιν ἐνατενίζει συνεχῶς, ὡς ἡ διάνοια αὐτοῦ τοὺς ἐπισκεπτομένους φαντάζεται. ἔκρουσεν ἡ θύρα, κἀκεῖνος ἐξήλατο· φωνῆς ἤκουσε, καὶ διὰ τῆς θυρίδος παρέκυψεν· καὶ οὐκ ἀφίσταται ἐκεῖθεν, ἕως ἂν ναρκήσῃ καθήμενος. ἀναγινώσκων ἀκηδιαστὴς χασμᾶται πολλά, καὶ πρὸς ὕπνον καταφέρεται εὐχερῶς. τρίβει τὰς ὄψεις, καὶ διατείνει τὰς χεῖρας· καὶ τοῦ βιβλίου τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀποστήσας, ἐνατενίζει τῷ τοίχῳ. πάλιν ἐπιστρέψας ἀνέγνω μικρόν· ὡς ἀναπτύσσων, τὰ τέλη τῶν λόγων περιεργάζεται. ἀριθμεῖ τὰ φύλλα, καὶ τὰς D τετράδας ἐπιψηφίζει. ψέγει τὸ γράμμα, καὶ τὴν κόσμησιν. ὕστερον δὲ πτύξας ὑπέθηκε τῇ κεφαλῇ τὸ βιβλίον, καὶ καθεύδει ὕπνον οὐ πάνυ βαθύ. ἡ γὰρ πεῖνα λοιπὸν διεγείρει αὐτοῦ τὴν ψυχήν, καὶ τὰς ἑαυτῆς φροντίσεις ποιεῖ. ἀκηδιαστὴς μοναχός, ὀκνηρὸς εἰς προσευχήν, καὶ οὐ μὴ λαλήσει ποτὲ ῥῆμα προσευχῆς. ὥσπερ γὰρ ὁ νοσῶν οὐ βαστάσει φορτίον βαρύ, οὕτω καὶ ἀκηδιαστὴς οὐ μὴ ποιήσει ἔργον Θεοῦ ἐπιμελῶς. καθῄρηται γάρ, ὁ μὲν, τὴν δύναμιν τοῦ σώματος· ὁ δὲ, τοὺς τόνους ἐκλέλυται τῆς ψυχῆς. ἀκηδίαν θεραπεύει καρτερία, καὶ τὸ πάντα ποιεῖν μετὰ πολλῆς προσεδρείας καὶ φόβου Θεοῦ. τάξον μέτρον σεαυτῷ ἐν παντὶ ἔργῳ, καὶ μὴ πρότερον ἀποστῇς πρὶν τελέσῃς αὐτό· καὶ προσεύχου συνετῶς καὶ εὐτόνως, καὶ πνεῦμα ἀκηδίας ἐκφεύξεται ἀπὸ σοῦ.

Zin. συνεχῶς assiduè.

A

ε'. Περὶ κενοδοξίας.

Κενοδοξία πάθος ἐστὶν ἄλογον, καὶ παντὶ ἔργῳ ἀρετῆς ὅλως συμπλέκεται. συγκέχυται γραμμὴ χαραχθεῖσα καθ' ὕδατος, καὶ ἀρετῆς πόνος ἐν κενοδόξῳ ψυχῇ. λευκὴ γέγονεν ἡ χεὶρ καλυπτομένη κόλπῳ· καὶ κρυπτομένη πρᾶξις φωτὸς ἐκλάμπει φαιδρότερον. σμίλαξ περιπλέκεται δένδρον· καὶ ὅταν φθάσῃ ἄνω, ξηραίνει τὴν ῥίζαν· κενοδοξία δὲ, ταῖς ἀρεταῖς παραφύεται ἕως ἂν ἐκκόψῃ τὴν δύναμιν. βότρυς ἐπισυρόμενος τῇ γῇ σήπεται εὐχερῶς· καὶ ἀρετὴ ἀπόλλυται κενοδοξίᾳ ἐπαιρομένη. μοναχὸς κενόδοξος ἐργάτης ἄμισθος· τὸν πόνον ὑπέστη, καὶ τὸν μισθὸν οὐκ ἔλαβεν.
B βαλάντιον τετρημμένον, οὐ φυλάσσει τὸ βληθὲν, καὶ κενοδοξία ἀπόλλυσι μισθοὺς ἀρετῶν. κενοδόξου ἐγκράτεια καπνὸς καμίνου, καὶ εἰς ἀέρα διαλυθήσεται ἀμφότερα. ἄνεμος ἀφανίζει ἴχνος ἀνδρὸς, καὶ ἐλεημοσύνην κενόδοξος. λίθου βολὴ οὐ φθάνει εἰς τὸν οὐρανὸν, ὡς προσευχὴ ἀνθρωπαρέσκου οὐκ ἀναβήσεται πρὸς τὸν Θεόν. κενοδοξία πέτρα ἐστὶν ὕφαλος· ἐὰν προσρήξῃς, τὸν φόρτον ἀπόλεσας. κρύπτει θησαυρὸν ἀνὴρ φρόνιμος, καὶ ἀρετῆς πόνους μοναχὸς συνετός. ἐν πλατείαις προσεύχεσθαι συμβουλεύει κενοδοξία· ὁ δὲ πολεμῶν ταύτην, προσεύχεται εἰς ταμεῖον αὐτοῦ. δημοσιεύει πλοῦτον αὐτοῦ ἀνὴρ ἄφρων, κινεῖ δὲ πολλοὺς ἐπιβουλεύειν καθ' ἑαυτοῦ·
C σὺ δὲ, κρύπτου τὰ σου· ἐν ὁδῷ γὰρ τυγχάνεις λῃστῶν, ἕως ἥξῃς εἰς πόλιν εἰρήνης, καὶ ἀσφαλῶς χρήσῃ τοῖς σοῖς. ἀρετὴ κενοδόξου συντετριμμένον ἱερεῖον, καὶ οὐ μὴ ἀνενεχθῇ εἰς θυσιαστήριον Θεοῦ. ἀκηδία ἐκλύει τόνον ψυχῆς· κενοδοξία δὲ, νευροῖ νοῦν ἀποπεπτωκότα Θεοῦ. τὸν ἀσθενοῦντα ἐποίησεν ἐρρωμένον, καὶ τὸν γέροντα τοῦ νέου δυνατώτερον μόνον ἐὰν παρῶσι μάρτυρες τῶν γινομένων πολλοί· κούφη νηστεία τότε, καὶ ἀγρυπνία καὶ προσευχή. ὁ γὰρ ἔπαινος τῶν πολλῶν, διεγείρει τὴν προθυμίαν. μὴ πωλήσῃς τοὺς πόνους δόξαις ἀνθρωπίναις, μηδὲ τὴν μέλλουσαν δό-
D ξαν προδῷς δι' εὐτελῆ εὐφημίαν. δόξα γὰρ ἀνθρώπου εἰς χοῦν κατασκηνοῖ, καὶ τὸ κλέος αὐτῆς σβέννυται ἐπὶ γῆς· ἀρετῆς δὲ δόξα, μένει εἰς τὸν αἰῶνα.

ζ'. Περὶ ὑπερηφανείας.

Ὑπερηφάνεια ἐστὶν οἴδημα ψυχῆς ἰχῶρος πεπληρωμένον· ἐὰν πεπανθῇ, ῥαγήσεται, καὶ ποιήσει ἀηδίαν πολλήν. ἀστραπῆς ἔκλαμψις ἦχον προμηνύει βροντῆς, καὶ ὑπερηφάνειαν εὐαγγελίζεται παρουσία κενοδοξίας. εἰς ὕψος μέγα ἀναβαίνει ὑπερηφάνου ψυχὴ, κἀκεῖθεν ἑαυτὸν εἰς βυθὸν καταβάλλει. οὗτος ὑπερηφάνειαν νοσεῖ, ὁ ἀποστήσας ἑαυτὸν Θεοῦ, καὶ ἰδίᾳ δυνάμει γράφων τὰ κατορθώματα. ὥσπερ δὲ ὁ ἐπιβὰς ἀράχνῃ διαπεσὼν κατενεχθῇ, οὕτω πίπτει ὁ θαρρῶν τῇ ἰδίᾳ δυνάμει.

De Inani gloria. VII.

Inanis gloria, perturbatio est atque vitium rationi adversum, omnique prorsus operi virtutis complexum. Linea in aqua impressa confunditur; itemque virtutis labor in animo inanis gloriæ cupido. Manus in sinu obtecta in candorem versa est; opusque absconditum luce splendidius nitet. *Exod. 4. 9.* Hedera arborem complectitur; & cùm altius se extulerit, radicem arefacit: inanisque gloria stolonum more sic juxta virtutes enascens, haud abscedit, donec earum vim vroburq; abstulerit. Botrus humi repens facilè putrescit, virtusq; inani gloria elata corrumpitur. Monachus inanis gloriæ typo laborans, omni carens mercede operarius est: sustinuit laborem, nec mercedem accepit. Dolium pertusum non retinet quæ in illud missa sunt; inanisque gloria perdit præmia virtutũ. Hominis gloriæ cupidi abstinentia, velut camini fumus, in aëra utrunque diffundetur. Pedis vestigium ventus delet; inanisque gloriæ studium eleemosynam perdit. Iactus lapidis non attingit ad cœlum; itidemque oratio hominis assentantis ut hominibus placeat, non ascendit ad Deum. Inanis gloria scopulus est sub aquis latens; ad quem si illiseris, onus perdidisti. Vir prudens thesaurum celat; virtutis item labores Monachus sapiens. Vt in plateis ores auctor est inanis gloria; qui autem illi pugnat, in cubiculo suo orat. Homo stultus palam ostentat divitias, multosque excitat qui struat insidias: tu verò, cùm inter latrones in via verseris, res tuas absconde donec evadas ad civitatem pacis, ubi tutò illis uti liceat. Inanis gloriæ cupidi virtus contrita victima, quæ ad altare Dei admittitur. *Zin. nulla quicquid legerit.* Acedia robur animi dissolvit; inanis autem gloria ei nervos addit, qui Deum reliquerit. Qui infirmus sit, valentem ac robustum præstat, & senem quovis adolescente reddit fortiorem; modò tamen eorum quæ gerit multi testes adsint. Leve tunc jejunium & vigiliæ ac oratio; Vulgi enim laudatio excitat animum ac reddit alacrem. Tu verò labores tuos ne vendas humanis laudibus, nec futuri famæ ac claritate prodas futurã gloriam. Hominis enim gloria in pulvere jacebit, & claritas ejus extinguetur super terram: virtutis autem gloria manet in sempiternum.

De Superbia. VIII.

Superbia est tumor animi plenus saniei; qui si maturuerit, in magnum fœtorem erumpit. Fulguris splendor tonitrui sonitum prænuntiat, & inanis gloriæ præsentia superbiam indicat. Superbi animus valde tollitur in sublime, unde præceps ruit in profundum. Superbiæ morbo laborat, qui à Deo deficit, propriisque viribus quę rectè exque virtute gesta videantur, adscribit. Quemadmodum qui araneæ telam conscendit, humi præceps deijcitur; ita cadit qui in sua virtute confidit.

Iusto major fructuum copia ramos arborum inflectit; amplaque virtutis seges hominis animum humili sensu componit. Fructus putris nullius frugis agricolis est; nec superbi virtus quicquam Deo utilis est. Ramum fructibus onustum palus sustentat, & animum virtutibus ornatum timor Dei. Ut fructuum onus ramos dejicit, ita superbiæ pondus animum virtutibus fultum casu elidit. Ne superbiæ animum dederis, & non videbis visa formidanda: Superbi namque animus, Deo deserente, ludibrium dæmonum efficitur. Noctu ferarum irruentium multitudinem cernit, & interdiu formidine perhorrescit. Dormiens frequentior exilit, & vigilans volucris umbram timet. Foliorum strepitus superbum terret, & aquæ murmur illum examinat. Qui enim paulò antè Deo se opponebat, ejusque negabat auxilium, levibus postmodum spectris visisque territatur. Superbia è cœlo dejecit Archangelum, fecitque ut tanquam fulgur in terram caderet: *Luc. 10, 18.* Humilitas autem hominem in cœlum tollit, & inter Angelorum choros collocat. Quid superbis, homo, cùm sis natura cœnum & putredo, ac supra nubes extolleris? *Eccl. 10. 9.* Considera naturam tuam, quod terra es & cinis, & paulò pòst in pulverem revertêris. *Gen. 3, 19.* Nuperum pondus, ac brevi pòst miserabili sorte futurus. Quid cervicem erigis, quæ brevi putrescet? Magnum quid videtur homo; cùm Deus presto auxilio est; quo deserente, ipsa mox naturæ imbecillitas ex se patescit. *1. Cor. 4. 7.* Nihil boni habes, quod non à Deo acceperis; quid ergo his quę aliena sunt, gloriaris ut tuis? Quid te Dei gratiâ, ut tuo peculio, magnificè efferts? Agnosce qui dedit, & ne admodum extolleris. Dei creatura es; agnosce Creatorem. Deo adjutore uteris; noli bene merentem inficiari. Ad sublime vitæ genus ascendisti; sed tibi ipse ad disciplinam dux fuit. Implesti virtutem, at ille tibi adjutor fuit. Illi gratus esto qui sublimem extulit, ut in ea sublimitate firmus perseveres. Agnosce proximum, ejusdem tecum naturæ; nec per arrogantiam ipsam generis inficiare necessitudinem. Illes humilis est & mediocris; utrumque tamen idem Deus formavit. Ne contemnas quod humilis est; stat enim ea conditione sui magis securus. Super terram incedit, nec citò cadit: qui autem in altum evectus est, si ceciderit, conteretur. Superbus Monachus, ut arbor sine radice, impetum venti non sustinebit. Animi sensus nihil elatione tumidus, urbs munita, in qua qui inhabitat, nulla violari injuria possit. Vis venti stipulam jactat, demensisque animi insolentia superbum exaltat. Bulla dirupta evanescet, ac superbi perit memoria. Viri humilis sermo, fomentum animi est; superbi autem, plenus est arrogantia. Viri humilis oratio Deum exorat; superbi verò precatio, illius iram provocat. Fastigium domus Humilitas, & ascendentem servat incolumen. Cùm virtutum

A καρπὸς πολὺς καταχάμπτει κλάδους δένδρων, καὶ ἀρετῆς πλῆθος ταπεινοῖ φρόνημα ἀνδρός. καρπὸς σεσηπὼς ἄχρηστος γεωργοῖς, καὶ ἀρετὴ ὑπερηφάνοις οὐ χρησιμεύσει Θεῷ. χάραξ βαστάσας κλάδια κατάκαρπον, καὶ φόβος Θεοῦ ἐνάρετον ψυχήν. ὥσπερ βάρος καρποῦ καταρράσσει κλῶνα, οὕτως ὑπερηφάνεια ἐνάρετον καταβάλλει ψυχήν. μὴ δῷς ὑπερηφανείᾳ σὴν ψυχήν, καὶ οὐ μὴ ἴδῃς φαντασίας φρικτάς. ψυχὴ γὰρ ὑπερηφάνου, ἐγκαταλιμπάνεται ὑπὸ Θεοῦ, καὶ γίνεται δαιμόνων ἐπίχαρμα. νύκτωρ φαντάζεται θηρίων ἐπερχομένων πλῆθος, καὶ μεθ' ἡμέραν B φαντάζεται ὑπὸ λογισμῶν δειλίας. καθεύδων ἐξάλλεται συνεχῶς, καὶ ἐγρηγορὼς καταπλήσσει σκιὰν ὀρνέου. φωνὴ φύλλων ἐπτόησεν ὑπερήφανον, καὶ ὕδατος ἦχος κατέσεισεν αὐτοῦ τὴν ψυχήν. ὁ γὰρ πρὸ μικροῦ ἀντιτάσσων ἑαυτὸν Θεῷ, καὶ τὴν ἐκείνου βοήθειαν ἀρνούμενος, ὕστερον ἐκδειματοῦται ὑπὸ φασμάτων εὐτελῶν. ὑπερηφάνεια ἀπ' οὐρανῶν κατέβαλεν Ἀρχάγγελον, καὶ ὡς ἀστραπὴν ἐποίησε πεσεῖν ἐπὶ τῆς γῆς· ταπεινοφροσύνη δὲ ἄνθρωπον ἀνάγει εἰς οὐρανόν, καὶ μετ' ἀγγέλων χορεύειν παρασκευάζει. τί μετεωρίζῃ ἄνθρωπε πηλὸς ὢν καὶ σαπρία τῇ φύσει, καὶ ὑπὲρ τὰς νεφέλας ἐπαίρῃ. ἐπίσκεψαί σου τὴν φύσιν, ὅτι γῆ εἶ καὶ σποδός, καὶ μετ' ὀλίγον εἰς κονίαν ἀναλύῃ. ἄρτιον βάρος, καὶ μετ' ὀλίγον ἐλεεινός· τί C τὸν αὐχένα ἐπαίρεις, τὸν μετ' ὀλίγον σηπόμενον. μέγα ἄνθρωπος βοηθούμενος ὑπὸ Θεοῦ· ἐγκαταλειφθῇ, καὶ τὸ ἀσθενὲς ἔγνω τῆς φύσεως. οὐδὲν ἔχεις καλὸν ὃ μὴ παρὰ Θεοῦ ἔλαβες· τί οὖν τοῖς ἀλλοτρίοις ἐναβρύνῃ ὡς σοῖς. τί τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ ὡς ἰδίῳ κτήματι ἐγκαλλωπίζῃ. ἐπίγνωθι τὸν δεδωκότα, καὶ μὴ ἐπαίρου πολλά. κτίσμα Θεοῦ εἶ· ἐπίγνωθι τὸν κτίσαντα. βοηθῇ παρὰ Θεοῦ, μὴ ἀπαρνοῦ τὸν εὐεργέτην. εἰς ὕψος ἀνέβης πολιτείας, ἀλλ' ἐκεῖνος ὡδήγησε. κατώρθωσας ἀρετήν, ἀλλ' ἐκεῖνος συνήργησεν. ὁμολόγει τὸν ὑψώσαντα, ἵνα μείνῃς ἐν τῷ ὕψει βέβαιος. ἐπίγνωθι τὸν ὁμόφυλον, ὅτι τῆς αὐ- D τῆς ἐστὶν οὐσίας· καὶ μὴ δι' ἀλαζονείαν ἀρνοῦ τὴν συγγένειαν. ταπεινὸς ἐκεῖνος καὶ σύμμετρος· ἀλλ' ὁ αὐτὸς δημιουργὸς ἔπλασε τοὺς ἀμφοτέρους. μὴ καταφρονήσῃς ταπεινοῦ· ἕστηκε γὰρ ἀσφαλέστερος. ἐπὶ γῆς βαδίζει, καὶ οὐ πίπτει ταχέως· ὁ δὲ ὑψηλὸς ἐὰν πέσῃ, συντριβήσεται. ὑπερήφανος μοναχὸς δένδρον ἄρριζον, καὶ οὐ μὴ ἐνέγκῃ προσβολὴν ἀνέμου. πόλις τετειχισμένη ἄτυφον φρόνημα, καὶ ὁ ἐνοικῶν αὐτῇ ἄσυλος ἔσται. μετεωρίζει κάρφος αὔρα ἀνέμου, καὶ ὑπερήφανον ἐπαίρει ἀπόνοια. πομφόλυξ ῥαγεῖσα ἀφανισθήσεται, καὶ μνήμη ὑπερηφάνου ὄλλυται. λόγος ταπεινοῦ μάλαγμα ψυχῆς· ὁ δὲ τοῦ ὑπερηφάνου, ἀλαζονείας πεπλήρωται. προσευχὴ ταπεινοῦ ἐπικάμπτει Θεόν· παροξύνει δὲ τὸν Θεὸν δέησις ὑπερηφάνου. στέφανη δώματος ἐπὶ ταπεινοφροσύνῃ, καὶ τὸν ἀνελθόντα τηρεῖ ἀσφαλῶς. ὅταν ἔλθῃς εἰς τὸ τῆς ἀρετῆς ὕψος.

τότε,

τότε πολλή σοι χρεία τῆς ἀσφαλείας. ὁ γὰρ πεσὼν ἀπὸ ἐδάφους ταχέως ἐγείρεται· ὁ δὲ πεσὼν ἀφ' ὑψηλοῦ, εἰς θάνατον κινδυνεύει. λίθος τίμιος ἐμπρέπει σφενδόνῃ χρυσῇ, καὶ πολλαῖς ἀρεταῖς ἐμφαιδρύνεται ταπείνωσις ἀνδρός. A

Οὗτοι εἰσὶν οἱ περιεκτικοὶ λογισμοὶ οἱ πολεμοῦντες τὸν μοναχὸν, καθὼς λέγουσιν οἱ ἅγιοι πατέρες· ὁ τῆς γαστριμαργίας, ὁ τῆς πορνείας, ὁ τῆς φιλαργυρίας, ὁ τῆς ὀργῆς, ὁ τῆς λύπης, ὁ τῆς ἀκηδίας, ὁ τῆς κενοδοξίας, ὁ τῆς ὑπερηφανείας. καὶ οἱ μὲν ε' πολεμοῦσι τοῖς ἡσυχάζουσι· τοῖς δὲ ἐν ὑποταγῇ, οἱ τρεῖς, ὁ τῆς πορνείας καὶ ὁ τῆς γαστριμαργίας καὶ ὁ τῆς ὀργῆς· διὸ καὶ προετάχθησαν. εἰδέναι δεῖ, ὅτι τρεῖς σωματικαὶ κινήσεις, μία μὲν φυσική· ἑτέρα δὲ, ἐξ ἀδιαφορίας· ἡ δὲ γ', ἀπὸ δαιμόνων. B

Τί σημαίνει ἡ παραβολὴ τῶν παρθένων. ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος ε' αἰσθήσεις ἔχει νοερὰς ἀντιληπτικὰς τῶν νοητῶν· ε' δὲ σωματικὰς, ἀντιληπτικὰς τῶν αἰσθητῶν· δοκεῖ ἡ παραβολὴ τὸν καθ' ἕνα αἰνίττεσθαι ἄνθρωπον. ὅστις οὖν ἔχει τὴν λαμπάδα τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς, ἔχει δὲ καὶ τὸ ἔλαιον τῆς γνώσεως ἐπάρδον, τουτέστι μετὰ γνώσεως τὴν πρακτικὴν μετερχόμενος, οὗτος ὑποτάξας τὸ σῶμα, καὶ τὰς τούτου αἰσθήσεις ταῖς νοεραῖς συνάψας, γέγονε ε' φρόνιμοι. ὅστις δὲ τὴν πρακτικὴν δοκεῖ μετιέναι, μὴ ἔχων τὸ τῆς γνώσεως ἔλαιον, ἀλλ' ἢ διὰ κενοδοξίαν, ἢ διὰ γαστριμαργίαν, ἢ διὰ φιλαργυρίαν ταύτην ἐπιτηδεύων, οὗτος τρέψας τὰς νοερὰς αἰσθήσεις πρὸς τὰ αἰσθητὰ καὶ πρόσκαιρα, καὶ πάντως ἀπογειώσας, εἰκότως γέγονε ε' παρθένοι μωραὶ, ἐκ μόνων τῶν αἰσθητῶν γινωσκόμεναι. C

culmen ascenderis, tum magna tibi opus est custodia. Nam qui ex humili solo cadit, celeriter surgit; at, qui ex alto, vitæ discrimen adit. Lapis pretiosus in aureo annulo decorus est; & in virtutum corona inserta viri humilitas splendescit.

Sunt hæc universalia Vitia quæ impugnant Monachum, quemadmodum sancti Patres docuerunt; Gulæ scilicet, Scortationes, Avaritiæ, Iræ, Tristitiæ, Acediæ, Inanis gloriæ & Superbiæ. Ac quinque quidem eos impugnant, qui solitarij solique sibi ac silentio agunt; tria verò eos, qui obnoxij præsidentis imperio sanctiore instituto sociam vitam viuunt; Fornicationis scilicet & Auaritiæ & Iræ; quamobrem etiam primo loco de illis instituta tractatio est. Obseruandum est, tres esse corporales motus; unum naturalem, alterum verò ex negligentia, atque tertium ex dæmonum afflatu.

Quid sibi volunt decem Virgines? Quia homo quinque mentis sensus habet, quibus percipiat ea, quæ mente intelliguntur; & quinque corporales, quibus percipiat ea, quæ in sensum cadunt; videtur sic dicta parabola, singulos quosque subnotare. Quisquis igitur eius virtutis quæ actione geritur lampadem habet; habetque pariter scientiæ oleum, quod irriguum præstet (nempe cum scientia etiam conjunctam actionem) is nimirum misso sub jugum corpore, ejusque sensibus mentis sensibus copulatis, quinque prudentes Virgines factus est. Quisquis verò videtur colere actionem, cùm scientiæ oleo careat, sed aut Inanis gloriæ causa, aut Gulæ, seu etiam Auaritiæ, illi studeat; is versis animi sensibus ad sensibilia ac temporanea; iisque omnino terrenis redditis, quinque meritò fatuæ Virgines factus est, ex sensilibus duntaxat, unoque eorum elucentes munere.

AD SANCTI NILI CAPITA,

DE OCTO VITIIS.

CVm alijs Nili Senioris, & Regiæ Vrbis Constantinopol. Expræfecti (nec enim Iunioris hæc videantur) viri planè sanctissimi longéque eruditissimi fruamur; eiusque copiosiore Epistolarum thesauro per Leonis Allatij industriam nuper ditati simus, Eminentissimo Principe Francisco Cardinale Barberino illi Romæ Patrono ac Mæcenate; haud abs re me facturum putaui, si post Arsenij doctrinam Asceticam, tanta majestate & claritate breui adeò verborum complexu expressam, hunc ejus tractatum, qui jam Latinè extaret, Francisco Zino Veronensi Interprete, etiam Græcè meo hoc Syntagmate redderem, meisque ipse verbis Latinè componerem, quod non paucis, vel non assecutum Nili mentem Zinum; vel paulum ab ea totaque viri sententia descivisse, animadverterem. Magnus certè virtutis palæstra alipes Nilus brevi hac lucubratione; qua una instructus Christi miles, adversam omnem phalangem elidere possit, arreptaque ἀπαθείας arce, qualem agnoscit pietas Christiana, divinis quietè contemplationibus frui, iamque occupata beatitate cœlestibus choris misceri. Qui præcipuè nostræ philosophiæ scopus, & quod sanctioris instituti stadio currimus, atque arena exercemus.

1. Ἀρχὴ καρποφορίας. *A flore fructus principium.* Sic clarè Nilus. Obscurat statim Zin. *principium proficiendi, fructificandi* dixisset, seu *ferendi fructus*, ut Nili comparatio ac sensus eluceret.

2. Ἀρχὴ ἐθνῶν Ἀμαλήκ. *Gentium principium*: quem primum Hebræi ad terram promissam properantes, hostem offenderint: Sic Monachus, Gulam: qua de re Cass. & alij. Atque utinam plerique & veterani, magno sanctio-

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΥΠΕΡΕΧΙΟΥ

ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ ΠΑΡΑΙΝΕΣΙΣ ἈΣΚΗΤΩΝ.

B. HYPERECHII PRÆSB.

RELIGIOSA PALÆSTRA EXERCENTIVM, (I. MONACHORVM) ADHORTATIO.

AVctorem antiquum & opus, argumento est, quod in tertio illo Apophtegmatum libro, Pelagio S. R. E. Interprete, tres eius extant sententiæ; quæ totidem verbis hic habentur: nec plures illo, vel alijs eiusmodi libris extant: ut non aliud agnovisse Antiqui videantur beatissimi huius Abbatis Hyperechy, sive (ut Pall. vocat) Hyperichÿ, quàm istud quod ex repositis mihi schedis, ad absolutam religiosa palæstra exercentium normam, Arseny Niliique opusculis (sive illis prior exercuerit Hyperechius, siue eadem ipse ætate, aut parum illis suppar; alÿs eius ignotis) subiungo; quod unum eam in rem luce clarius fit.

A Ἀρχὴ ἀποταγῆς μοναχοῦ, φοβεῖσθαι τὸν Θεόν· ἄφοβος δὲ μοναχὸς, ἔξω τῶν πυλῶν τῆς βασιλείας αὐλισθήσεται.

Ἀρχὴ ζωῆς μοναχοῦ, ἀγαθὴ γνῶσις· ἀγνωσία δὲ Θεοῦ, σκοτίζει τὴν ψυχὴν μοναχοῦ.

Ἀγαθὴ κληρονομία μοναχοῦ σωφροσύνη καὶ ἁγιασμός· ἀποκληρόνομος δὲ πατέρων γίνεται, ὁ ἐκτὸς τούτων μοναχός.

Ἄσκησις μοναχοῦ, μελέτη γραφῶν, καὶ ποίησις ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ· ἀνάσκητος δέ ἐστιν, ὁ μὴ ἐν τούτοις ἀναστρεφόμενος μοναχός.

Βρῶσις μοναχοῦ, τὸ ποιεῖν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ· πόσις δὲ αὐτοῦ ἐστι, τὸ κατορθοῦν τὰ ἐντάλματα τοῦ Χριστοῦ· βρῶμα γὰρ αἰσθητὸν, οὐ παρίστησι μοναχὸν τῷ Θεῷ, ἀλλ' εἰς κοιλίαν χωρεῖ, καὶ εἰς ἀφεδρῶνα ἐκπορεύεται.

Βῆμα μοναχοῦ σεμνῶς κινούμενον, ἐκτριβέτω βαθμοὺς ἐκκλησιαστικούς. βῆμα μοναχοῦ σεμνὸν, μὴ ἐκπορευέτω ἐξ οἰκίας εἰς οἰκίαν.

Βίος μοναχοῦ ἀκηλίδωτος ἔστω, μὴ χλευαζόμενος ὑπὸ γυναικαρίων σεσωρευμένων ἁμαρτίαις. βέλος γὰρ πειρατικόν ἐστιν ἡ γυνὴ, ἐν οἰκίαις ἑταιριζομένη.

Βουλὴ μοναχοῦ μετὰ συνετοῦ γινέσθω· βουλὴ δὲ ἀσύνετος, μὴ κατοικείτω ἐν καρδίᾳ μοναχοῦ.

Γρηγορῶν μοναχὸς ἐν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς, ἀποδιώκει φαντάσματα νυκτερινά· γαυριῶν δὲ μοναχὸς ἐν κατορθώμασι καὶ καθεύδων, ἱστοὺς ἀράχνης ὑφαίνει.

Γενναῖος μοναχὸς, τῷ σημείῳ τοῦ σταυροῦ τοὺς βρόχους ἐκφεύγει τοῦ διαβόλου· γήϊνος

A 1. PRima Monachi abrenuntiatio, timere Deum: porro Monachus non timens Deum, extra regni fores commorabitur.

2. Prima vita Monachi, bona cognitio ac scientia; Dei autem ignoratio, Monachi mentem obtenebrat.

3. Bona Monachi possessio, castitas & sanctimonia; qui autē extra hæc Monachus est, alienus à Patrum hæreditate efficitur.

4. Monachi exercitatio est, Scripturarum meditatio Deique mandatorum opere exercita functio; fungique ac nullus virtutis palæstra exercendi officio Monachus est, qui in his non versatur.

5. Monachi cibus, ut faciat Dei voluntatem: ejus autem potus, ut Christi mandata impleat. Cibus enim in sensum cadens 1.Cor. 8. 8.
B eique subjectus non commendat Monachum Deo; sed in ventrem vadit & in secessum emittitur. Matt. 15. 17.

6. Gressus Monachi, gravi modestoque incessu, Ecclesiastica terat limina ac subsellia. Gressus Monachi gravis & modestus, non exeat de domo in domum.

7. Vita Monachi, labis pura sit, nihil mulercularum sannis obnoxia onustarum 2.Tim. 3. 6.
peccatis: Arcis enim piratarum mulier telum est, quæ in domibus meretricatur.

8. Consilium Monachi cum viro prudente sit; quod autem sine prudentia consilium est, in corde Monachi non moretur.

9. Pervigil Monachus in Psalmis & hymnis & canticis spiritalibus, visa nocturna fugat: qui vero Monachus rectè factorum atque virtutis gloria superbit dormitatque, telas aranearum texit.

10. Fortis Monachus, signo Crucis diaboli laqueos evadit: terrenus autem

& in terram pronus, satanæ se laqueis innectit.

11. Monachi animus jugiter bonorum operum functione solers sit; cujus autem Monachi iners animus, bonis non impletur.

12. Exercentis ludus Monachi, aliæ alijs supervenientes cogitationes; solers autem ac pervigil Monachus, sordidas cogitationes sicurat ac lenit.

13. Arvum Monachi, bonus animus fructum ferens ex Evangelicis rationibus; ejus fructum, animi fructum comedit Monachus. Dulcis enim fructus in ore Monachi, laborum suorum merces.

14. Monachi robur, quæ Christum portet, inopia atque paupertas. Grande enim inter Monachos malum, bonorum cupiditas, quæ claudat regnum cœlorum.

15. Da Monache cor tuum in corpus tuum (ei scilicet invigilia) ut à te & mentis spiritu, & actione infensum adversarium expellas, i. diabolum.

4. Reg 2. 11. 16. Donum bonum Monachi, Virginitas; quæ in cœlos cum sancto Eliam, sublimem aurigam ferat. Quamobrem ejus tu amore incensus, Monache, igneum currum, duplici lacrymarum rivo oculis fluentium, levi rore conspersus, conscendito.

17. Arbor vitæ in altum assurgens, Humilitas.

18. Monachus nactus virtutem, bonos decerpit fructus.

19. Virginitatis virtus, abstinentia ab escis: qui autem Monachus crapulæ deditus est, vita erit abominabilis, audietque ex Christi ore, *Habes mercedem tuam*; nempe cavens dicere, Accepturum eum mercedem suam à Christo, qui novit abscondita.

20. Monachus, quæ sunt Dei, Deo tribuens, ne extollatur; sed oratione ad Deum dicat, *Tua ex tuis tibi offerro; unam à te uno animæ redemptionem quærito.*

21. Orantem Monachum mundo animo in nocturnis precibus exaudiet Dominus: in die verò Dominus illum illustrabit, ac velut clarum diem esse præstabit.

Matth. 5. 4. 22. Misericors Monachus, sit fratrum amans, terramque bonam possidebit.

Isai. 66. 2 23. In superbia Monachi non requiescet Deus; in ejus verò humilitate ac sensus modestia, requiescet Spiritus sanctus. Hujus præsidio virtutis, regnum cœlorum assequetur, ac brevi ejus possessione donabitur.

24. In omni tempore sit à sordo munda Monachi tunica; non quæ lana, quæve lino contexta sit, sed spiritalis. Qui enim ejusmodi est, in media nocte cum Christo

Matth. 25. 10. Sponso ingredietur. Oleum inferat Monachus, in occursum Sponsi.

25. Monachi vita Angeli in morem sit, peccatum incendia consumens: Vita enim Monachi, Pœnitentium holocausti oblatio est.

A μοναχὸς καὶ εἰς γῆν νενευκὼς, περιπείρεται παγίσι σατανικαῖς.

Γνώμη μοναχοῦ διαπαντὸς ἔστω πρακτικὴ ἔργων ἀγαθῶν· γνώμη δὲ μοναχοῦ ἄπρακτος, οὐκ ἐμπίμπλαται ἀγαθά.

Γυμνάσιον μοναχοῦ, λογισμοὶ ἐπάλληλοι· γρηγόρησις δὲ μοναχοῦ, πραΰνει λογισμοὺς ῥυπαρούς.

Γεώργιον μοναχοῦ, ψυχὴ ἀγαθὴ καρποφοροῦσα εὐαγγελικῶς· γεώργιον δὲ αὐτῆς μοναχὸς φάγεται, τὸν καρπὸν αὐτῆς· γλυκὺς γὰρ καρπὸς ἐν στόματι μοναχοῦ, τῶν ἰδίων πόνων ὁ μισθός.

B Δύναμις μοναχοῦ, ἀκτημοσύνη βαστάζουσα τὸν Σωτῆρα. δεινὸν γὰρ παρὰ μοναχοῖς φιλαργυρία, ἀποκλείουσα βασιλείαν οὐρανῶν.

Δὸς καρδίαν σου μοναχὲ εἰς σῶμα σου, ἵνα καὶ τὸν νοητὸν, καὶ τὸν πρακτικὸν ἀποδιώξῃς ἀπὸ σοῦ τὸν ἀντίδικον, διάβολον.

Δῶρον ἀγαθὸν μοναχοῦ παρθενία, ἁρματηλάτην ποιοῦσα εἰς οὐρανοὺς σὺν τῷ ἁγίῳ Ἡλίᾳ· δι' ὃ μοναχὸς ταύτης ἐραστὴς γενόμενος, ἐπίβα τῷ πυρίνῳ ἅρματι, δροσιζόμενος δυσὶν ὀχετοῖς δακρύων ἐκ σῶν ὀφθαλμῶν προερχομένων.

Δένδρον ζωῆς εἰς ὕψος ἐγειρόμενον, ταπείνωσις.

Δύναμιν κεκτημένος μοναχὸς, τρυγᾷ τοὺς ἀγαθοὺς καρπούς.

C Δύναμις παρθενίας, ἀποχὴ βρωμάτων· ὁ δὲ κραιπαλῶν μοναχὸς, βίον αὐτοῦ βδελυχθήσεται, καὶ ἀκούσεται ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ, Ἀπέχεις τὸν μισθόν σου· δυσωπούμενος δὲ εἰπεῖν, λήψεται τὸν μισθὸν αὐτοῦ παρὰ τοῦ τὰ κρύφια γινώσκοντος Χριστοῦ.

Διδοὺς μοναχὸς τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ, μὴ ἐπαιρέσθω· δεόμενος δὲ τοῦ Θεοῦ, λεγέτω, Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν σοι προσφέρω· μόνον παρὰ σοῦ μόνου λύτρωσιν ψυχῆς ζητῶ.

Εὐχομένου μοναχοῦ καθαρῶς ἐν νυκτερίναις εὐχαῖς, εἰσακούεται Κύριος· ἐν ἡμέρᾳ δὲ, τοῦτο λαμπρυνεῖ Κύριος, καὶ ὡς ἡμέραν καθαρὰν

D ἀναδείξει.

Ἐλεήμων μοναχὸς φιλάδελφος ἔστω, καὶ κληρονομήσει τὴν ἀγαθὴν γῆν.

Ἐν ὑπερηφανίᾳ μοναχοῦ οὐκ ἀναπαύσεται Κύριος· ἐν ταπεινοφροσύνῃ δὲ αὐτοῦ ἀναπαύσεται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. ἐν ταπεινοφροσύνῃ δὲ αὐτοῦ ἔσται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, καὶ ἐν τάχει κληρονομήσει αὐτήν.

Ἐν παντὶ καιρῷ ἔστω ὁ χιτὼν τοῦ μοναχοῦ ἄσπιλος· οὐχ ὁ ὑφαντὸς, ἀλλ' ὁ πνευματικός. ἐν μέσῃ γὰρ νυκτὶ ὁ τοιοῦτος συνεισελεύσεται τῷ νυμφίῳ Χριστῷ εἰς τὴν παστάδα. ἔλαιον ἐπικομιζέτω ὁ μοναχὸς, εἰς ἀπάντησιν τοῦ νυμφίου.

Ζωὴ μοναχοῦ κατὰ μίμησιν ἀγγέλου γινέσθω καταφλέγουσα ἁμαρτίαν. ζωὴ γὰρ μοναχοῦ ἐστὶν, ἡ τῶν μετανοούντων ὁλοκάρπωσις.

A Ζωὴ μοναχοῦ, χαρακτηριζέσθω τὰ μέλη αὐτοῦ νενεκρωμένα πρὸς ἐπιθυμίας ὑπάρχοντα. ζωὴ γὰρ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου καὶ βίος ὑπογραμμός σοι γέγονεν.

Ζάλη δαιμόνων, ἀπὸ μοναχοῦ φευγέτω· γαλήνη δὲ ἀγγέλων, παρὰ μοναχοῖς χορευέτω.

Ζάλης δαιμονικῆς ἐπεγειρομένης, κρατείτω μοναχὸς θυμοῦ· ζωὴ γὰρ μοναχοῦ ἐν πραΰτητι καὶ ὑπομονῇ γνωριζέσθω.

Ζέων τῷ πνεύματι μοναχὸς, ἀποδιώκει τὸν διάβολον· ζηλῶν δὲ μοναχὸς ἀδίκως τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἐπισπᾶται τὸν διάβολον· ἔξω γὰρ μενεῖ μετὰ τῶν πέντε μωρῶν παρθένων, ὁ μὴ ἐλαίῳ φαιδρύνων τὴν ἑαυτοῦ λαμπάδα.

Ζύμη κακίας μὴ ὀνομαζέσθω παρὰ μοναχοῖς.

B Ἥλιος μὴ ἐπιδυέτω ἐπὶ τῷ παροργισμῷ μοναχοῦ.

Ἥσυχος μοναχὸς, οὐ ταράσσει ἀδελφούς· κραυγὴ δὲ μοναχοῦ, ταράσσει μονήν.

Ἦχον ψαλμῳδίας μὴ ἀπαναίνου μοναχέ· αὕτη γὰρ ἡ τῶν ἀγγέλων ὑμνολογία.

Ἦχον θεάτρων διαβολικῶν φευγέτω μοναχός· αὕτη γὰρ ἡ τῶν δαιμόνων ἀπάτη.

Ἤτω ἐπὶ τοῦ μετώπου σου ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ διαπαντὸς μοναχέ· ἤτω καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ σου ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ, ἀσκητά.

C Ἡσυχία μοναχοῦ μετὰ καθαρᾶς καρδίας, δυσωπεῖ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον

Ἦθος πρᾶον μοναχοῦ, φιλαδελφίαν ἐργάζεται, καὶ μάχην ἀποδιώκει.

Ἡρμοσμένος μοναχὸς τῷ Κυρίῳ, μὴ ἐκδιδότω ἑαυτὸν τῷ διαβόλῳ, ἵνα μὴ καταισχυνθῇ ἐπὶ τοῦ νυμφῶνος

Θυρεὸς μοναχοῦ ἀκαταμάχητος, ὕμνος ἀγγέλων ἐν στόματι αὐτοῦ· θάνατος δὲ μοναχοῦ, ὕμνος ὑπὲρ μέτρον ἀγαπώμενος.

Θησαυρὸς μοναχοῦ ἀκτημοσύνη ἡ ἑκούσιος· θειότατος ἔσται, ὁ ταύτην ἐπανῃρημένος μοναχός.

D Θησαύριζον μοναχὲ ἐν οὐρανῷ· ἀπέραντοι γὰρ τῆς ἀναπαύσεώς σοι αἰῶνες.

Θεωρία μοναχοῦ, ἐν γραφαῖς ἁγίαις γινέσθω, καὶ ἡ εὐδοκία αὐτοῦ ἐπὶ Κύριον.

Θύρα μοναχοῦ μὴ μοχλοῖς σιδηροῖς κλειέσθω.

Θάρσος μοναχοῦ, μὴ ἐν εὐσαρκίᾳ φαινέσθω.

Θαυμαστὸν πρόσωπον μοναχοῦ, ὑπὸ ἐγκρατείας λαμπρυνόμενον.

Ἰάσεις ψυχῆς μοναχῶν, διὰ προσευχῶν γίνονται, καὶ δι' ἐλεημοσυνῶν γνωρίζονται.

Ἱλαρὸς τῇ ὄψει μοναχὸς, ἀσκητοῦ ἀνάπαυσις, καὶ λογισμῶν πονηρῶν καθαίρεσις.

26. Vita Monachi, membra ejus insigniat cupiditati libidinique emortua, quippe cui beati Ioannis vita ac disciplina exemplum extiterit.

27. Dæmonum æstus ac turbatio, à Monacho fugiat; Angelica verò tranquillitas, in eis choros ducat.

28. Dæmoniaci æstus excita procella, Monachus iram teneat: Vita enim Monachi in lenitate innotescat & patientia.

29. Fervens, spiritu Monachus, diabolum fugat; at, qui Monachus injustè fratrem æmulatur, diabolum ad se attrahit. Foris enim manebit cum quinque fatuis, Matth. 25. Virginibus; qui lampadem suam oleo splendidam non lætamque reddiderit. 10.

30. Fermentum malitia nec nominetur Monachos.

31. Sol non occidat super iracundiam Eph. 4. 26. Monachi.

32. Secum quietus Monachus, non turbat fratres: clamor verò Monachi, Monasterium turbat.

33. Psalmorum in divinas laudes decantandas sonitus, ne displiceat, Monache; hic enim Angelorum laudatio est.

34. Sonitum diabolo auctore conflatorum spectaculorum fugiat Monachus; hic enim dæmonum seductio est.

35. Sit tibi in fronte omni tempore Christi crux; sit & in corde tuo Dei timor, qui Exerces virtutis palæstra.

36. Silentium Monachi cum pura corde, Spiritum sanctum ut sui copiam faciat veniatque maiore quasi vi inflectit.

37. Lenior Monachi animus atque indoles, fraternum præstat amorem, rixamque fugat.

38. Aptatus Domino Monachus, ne se ipse diabolo dedat, ne in thalamum inducendus, confusus erubescat.

39. Scutum Monachi inexpugnabile, Angelicum melos in ore ejus; mors verò Monachi, modum excedens carmina modulandi amor.

40. Thesaurus Monachi inopia ac paupertas voluntaria; divinissimus erit qui ejus institutum arripuerit, eamque delegerit, Monachus.

41. Thesaurum tibi, Monache, repone in cœlo; nullo enim exitu finiendæ quietis sæcula te manent.

42. Monachi contemplatio in sacris Scripturis versetur; sitque ejus propensa voluntas in Dominum.

43. Monachi ostium ferreis vectibus ne claudatur.

44. Fiducia Monachi, non eo eluceat, quod carnosus ventreque distentus est.

45. Dignus qui admirationem moveat Monachi vultus, jejunij abstinentiæque luce splendescens ac exhilaratus.

46. Monachorum animi sanitates precibus præstantur, atque eleemosynis in apertum produntur.

47. Hilaris vultu Monachus, eius qui virtutis palæstra Exercet, refectio, pravarumq; cogitationum extinctio.

Matth. 3. 4. Mar. 1. 6. 4. Reg. 2. 11. 48. Ioannes exemplo tibi sit, Monache, pilis camelorum ac cilicio indutus, ut Elias melote opertum in cœlos celso volatu ducat.

A Ιωάννης ὑπογραμμός σοι γινέσθω, μοναχέ, τρίχας καμήλε περιβεβλημένος, ἵνα Ηλίας τῇ μηλώτῃ σκεπάσας, εἰς ὐρανοὺς ἀναγάγῃ.

Iac. 1. 2. 49. Iacobus manibus te incitet, qui in adversis quæ accidunt patientiam te doceat.

Ιάκωβος χερσὶ προτρεπέσθω, ἐπὶ ταῖς προσπιπτούσαις συμφοραῖς ὑπομονὴν σε διδάσκων.

Ioan. 1. 1. 50. Ioannes in Verbum quod principio caret tibi ductor extitit.

Ιωάννης σὲ πρὸς τὸν ἄναρχον Λόγον καθωδήγησεν.

51. Hilaris stilla animi, fronti Monachi affusa, Fratrum cœtum recreat; qui autem Monachus petulantior est & procax, Fratrum conventum dissipat.

Ικμὰς ἱλαρότητος ἐπὶ μετώπῳ γινομένη μοναχοῦ, εὐφραίνει πλῆθος ἀδελφῶν· ἰταμὸς δὲ μοναχὸς, σκορπίζει σύλλογον ἀδελφῶν.

52. Æqualitas Fratrum superbiam dissipat, firmaque radice humilitatem locat.

Ισότης ἀδελφῶν ὑπερηφανίαν σκορπίζει, καὶ ταπεινοφροσύνην ῥιζοῖ.

53. Compar Angelis erit Monachus, qui ventrem contemnat, nec crapulam diligat.

Ισάγγελος ἔσται μοναχὸς κοιλίας καταφρονῶν, καὶ κραιπάλην οὐκ ἀγαπῶν.

54. Immensa pulchritudo in anima Monachi, Virginitas carens macula: pessima autem facies Virginitas sordibus aspersa.

B Κάλλος ἀμήχανον ἐν ψυχῇ μοναχοῦ, παρθενία ἄσπιλος· χ[illegible]ον δὲ πρόσωπον μοναχοῦ, παρθενία ἐσπιλωμένη.

55. Pessimus puellæ virgini contubernalis Monachus, velut ignis in stipulam.

Κάκιστον μοναχὸς συνείσακτος, ὡς πῦρ εἰς καλάμην.

2. Tim. 2. 4. 56. Qui mundum illusit Monachus, Christo pene sodalis eique necessarius; mundi verò negotijs implicatus Monachus, non placet Christo, qui in numeros retulit.

Κόσμον ἀπατήσας μοναχὸς, Χριστοῦ συνόμιλος γίνεται· κόσμου δὲ πράγμασιν ἐμπεπλεγμένος μοναχὸς, οὐκ ἀρέσκει τῷ στρατολογήσαντι Χριστῷ.

57. Maximæ præco fidei ad regnum cœlorum, Monachus nullis laborans avaritiæ sordibus; malus autem malè peribit, qui ea labe laboret.

Κήρυξ πιστότατος εἰς βασιλείαν ὐρανῶν, μοναχὸς ἀφιλάργυρος· κακὸς δὲ κακῶς ἀπολεῖται φιλάργυρος ὤν.

58. Iunioris Monachi ornatus pudicitia, nullis obnoxiam tenebris lucem Virginitatis habens.

Κόσμος νεανίσκε μοναχοῦ σωφροσύνη, ἀνεπισκότητον ἔχουσα παρθενίαν. C

59. Pretiosum Monachi pignus, Virginitas; qui eam nactus sit Monachus ac possideat, exaudietur.

Κειμήλιον μοναχοῦ, ὑπακοή· ὁ κεκτημένος μοναχὸς αὐτὴν, εἰσακουσθήσεται.

60. Malitia atque pravitas in corde Monachi ne versetur.

Κακία μὴ αὐλιζέσθω ἐν καρδίᾳ μοναχοῦ.

61. Bonorum sermones eructet Monachus, oreque suo Altissimi verba loquatur.

Λόγους ἀγαθῶν ἐρευγέσθω μοναχὸς, καὶ λαλείτω ἐν στόματι αὐτῦ λόγους Ὑψίστου.

62. Spontaneam famem assumat Monachus, ut terrenum corpus humiliet, cœlique civem animum exaltet.

Λιμὸν ἑκούσιον ἀναλαβέτω μοναχὸς, τοῦ ταπεινῶσαι γήϊνον σῶμα, καὶ ὑψῶσαι ὐρανοπολίτην ψυχήν.

63. Verbum veritatis loquatur Monachus, & mendacium exterminetur ex ore eius.

Λόγον ἀληθείας φθεγγέσθω μοναχὸς, καὶ ψεῦδος ἐξοριζέσθω ἐκ στόματος αὐτῦ.

Matth. 5. 9. 64. Audito Monachus duriore sermone, ne tollat animos ac ferociat, sed submissius agat, ut iræ furorem avertat. Pacis enim mercedem accipiet, & Altissimi filius vocabitur, qui filius pacis extiterit.

D Λόγον ὅταν ἀκούσῃ μοναχὸς σκληρὸν, μὴ θρασυνέσθω· ἀλλ' ὑποπιπτέτω, ἵνα ἀποστρέψῃ θυμὸν ὀργῆς· λήψεται γὰρ τὸν τῆς εἰρήνης μισθὸν, καὶ υἱὸς Ὑψίστου κληθήσεται, ὁ τῆς εἰρήνης γενόμενος υἱός.

65. Lugubri voce modesto animi sensu & humilitate loquens Monachus, vel ex saxeo pectore lacrymas excutiet.

Λυγρῶς φθεγγόμενος μοναχὸς ἐν ταπεινοφροσύνῃ, καὶ ἐκ λιθίνης καρδίας προσκαλεῖται δάκρυα.

Eccl. 13. 23. 66. Leo onagris formidabilis; sic firmi pectoris Monachus libidinosis cogitationibus.

Λέων φοβερὸς ὀνάγροις· οὕτως μοναχὸς ἑδραῖος λογισμοῖς ἐπιθυμίας.

67. Monachus non in tempore solvens jejunium, velut qui à fundamentis effodit domum.

Λύων μοναχὸς ἀκαίρως νηστείαν, ὡς ὁ κατασκάπτων οἶκον ἐκ θεμελίων.

68. Venti turbo excitans pulverem in campo; sic superbus Monachus iram suscitans in Monasterio.

Λαίλαψ ἀνέμε ἐγείρων κονιορτὸν ἐν πεδίῳ· οὕτως μοναχὸς ὑπερήφανος, ἀνεγείρων ὀργὴν ἐν μοναστηρίῳ.

μοναστήριον μοναχῶν. Λιμὴν ἀχείμαστος πλοίοις, οὕτως μοναχὸς ἐν μοναστηρίῳ. A

Μίμημα ἀγγέλων, μοναχὸς ἐπὶ τῆς γῆς ἀπαθής, ὃς οὐκ ἐτρώθη τοξεύματι ἡδονῆς.

Μὴ σπεύσῃς μοναχὲ ἐν ὑπερηφανείᾳ, ἵνα μὴ πέσῃς πτῶμα ἐξαίσιον.

Μιμητὴς γενοῦ μοναχὲ τῆς ταπεινοφροσύνης Παύλου, ἵνα συγκληρονόμος γένῃ τῶν ἁγίων.

Μίμησαι τὸν τελώνην μοναχὲ, ἵνα μὴ τῷ Φαρισαίῳ συγκατακριθῇς.

Μωϋσέως τὸ πρᾶον ἐπίλεξαι μοναχὲ, ἵνα τὴν καρδίαν ἀκρότομον οὖσαν εἰς λίμνας ὑδάτων
λέξεις μεταβάλῃς· μετὰ ταῦτα γὰρ ἕξεις πεῖραν λαβὼν ὡς καλὸν ἡ πραΰτης, Ἐπὶ ὕδατος ἀναπαύσεως ἐξέθρεψέ με.

Μὴ σκληρὸς ἀναφανῇς μοναχέ· μνήσθητι ὅτι B οὐδεὶς σκληρὸς ὑπέμεινε.

Μὴ τὸν Ἄβελ καταλιπὼν, τῷ ὑπερηφάνῳ Κάϊν προστεθῇς, καὶ τὴν ἐκείνου μερίδα συμμέτοχος γένῃ.

Μάθε ὡς καλὸν ἡ ταπεινοφροσύνη, καὶ ταύτην ἔκλεξαι· ἀνάγει γὰρ εἰς οὐρανόν.

Μισθὸς ἀγαθός σοι πρόκειται, μοναχὲ, τῆς ταπεινοφροσύνης, ἡ τῶν οὐρανῶν βασιλεία· μὴ ταύτης ἀμοιρήσῃς.

Νέος μοναχὸς στηριζέσθω σωφροσύνῃ, κενοδοξίαν παρορῶν· νεόφυτον γὰρ παρὰ Θεοῦ ἠγαπημένον, μοναχὸς σωφροσύνῃ ἀρδευόμενος.

Νηστεία χαλινὸς μοναχοῦ· ὁ ῥίψας αὐτὴν, ἵππος θηλυμανὴς εὑρίσκεται· νέος δὲ ἀχαλίνωτος, C ἀφειδῶς ἁμαρτάνει.

Νίπτων μοναχὸς πόδας ὁσίων, λαμπρύνει καρδίαν αὐτοῦ, καὶ ἕξει θησαυρὸν ἐν οὐρανοῖς.

Νίπτων μοναχὸς πόδας ἁμαρτωλῶν ἀδιακρίτως, εὐλογίαν ἀπολλυμένων ἐφ' ἑαυτὸν ἐπισπᾶται.

Νόμος πηγὴ ζωῆς, μοναχοῦ ἐν χειρὶ πρακτικοῦ.

Νύκτα ἡμέραν ἀπεργάζεται μοναχὸς ἐγρηγορὼς, ἐν εὐχαῖς προσεδρεύων.

Νύσσων μοναχὸς καρδίαν ἑαυτοῦ, προχέει δάκρυα, καὶ οὐρανόθεν ἔλεον προσκαλεῖται.

D Νᾶμα θεῖον ἐν στόματι μοναχοῦ, ψαλμὸς ἐξομολογήσεως.

Ξύλον ζωηρὸν, μοναχὸς ἀπαθὴς ἐπὶ γῆς. ξύλον ζωῆς ἐν οὐρανοῖς, μοναχὸς ἐπὶ γῆς ἀγγελικὸν ἐπανῃρημένος βίον.

Ξίφος ὀξύτατον κατὰ τοῦ διαβόλου, ψαλμῳδία ἐν στόματι μοναχοῦ.

Ξύλον ξηρὸν ἐπὶ Ἐλισσαίου, σίδηρον ἐκ βυθοῦ ἀνήγαγε· ξηρὸν σῶμα ὑπὸ νηστείας γενόμενον ἐπὶ μοναχοῦ, ψυχὴν ἐκ βυθοῦ ἀνιμᾶται.

Ξηραίνει ὀχετοὺς ἡδονικοὺς νηστεία μοναχοῦ.

Ξίφος κατὰ τῶν παθῶν ἐγρήγορσις μοναχοῦ, ὑπὸ προσευχῆς ἀκονωμένη.

69. Tranquilla tutaque naviglis statio, portus; sic Monachus in Monasterio.

70. Æmula Angelorum vita, Monachus in terra tranquilli animi ac imperturbati, qui libidinis jaculo haud sauciatus sit.

71. Ne festinaveris, Monache, in superbia, ne funesto casu ruinam feceris.

72. Æmulare Monache Pauli humilitatem, ut pari cum Sanctis sorte hæres efficiaris.

73. Imitare Publicanum, Monache, ne Luc.18.10.
cum Pharisæo damneris.

74. Mosis lenitatem assume Monache, ut cor duram rupem convertas in stagna Psal.113.8.
aquarum. Postea enim facto rei periculo, habebis quantum bonum sit lenitas; *Super* Psal.22.2.
aquam sedatate quietis educauit me.

75. Caue durus videaris, Monache; memento nullum qui sit durus patientiam tenuisse.

76. Ne relicto Abele, superbo Caïno Gen.4.
adiungere, eiusque partium socius efficiare.

77. Discito quantum bonum sit sensus modestia (1. Humilitas) eamque deligito; quippe quæ sublimem in cœlum ferat.

78. Bona tibi Humilitatis merces, Monache, proposita est, regnum cœlorum; caue ne eius expertem contingat fore.

79. Iunior Monachus castitate fulciatur, spreta inani gloria: dilecta enim apud Deum novella plantatio, Monachus castitate irriguus.

80. Iejunium, Monachi frænum: qui Isai.5.8.
projecerit, equus œstro libidinis furens invenietur. Iuvenisenim fræno carens, licenter nulloque modo indulget peccatis.

81. Monachus Sanctorum pedes lavans, 1.Tim.5.10.
cordi suo nitorem addit, ac thesaurum in cœlis habebit.

82. Monachus nullo discretionis judicio peccatorum lavans pedes, benedictionem pereuntium in se ipse trahit.

83. Lex fons vitæ, in manu Monachi qui actionem colit.

84. Noctem diem facit pervigil Monachus, qui scilicet precibus assiduus sit.

85. Monachus cor suum pungens, lacrymas profundit, cœlitusque misericordiam asciscit.

76. Diuinus latex in ore Monachi, psalmus confessionis.

87. Arbor virens, Monachus in terra affectibus liber. Arbor vitæ in cœlis, Monachus Angelicam vitæ rationem in terra amplexus.

88. Acutissimus adversus diabolum gladius, assumpta Psalmorum modulatio in ore Monachi.

89. Lignum aridum agente Elisæo, imo 4.Reg.6.5.
ex gurgite ferrum extulit: corpus jejunio arefactum agente Monacho, animum è profundo extrahit.

90. Iejunium Monachi, libidinum rivos arefacit.

91. Gladius adversus libidines atque vitia, pervigil Monachi animus, precandi diligentia exacutus.

A

92. Olerum hospitalis cœna in charitate, pia Monachi sedulitate, melior est quàm adeps holocausti.

Eccl. 20. 31. 93. *Xenia & dona seducunt sapientes*: qui hæc accipit ut aliis iniuriam faciat, virtutis palæstra non exercet, aut Monachus existit.

94. Finis jejunij Monachi, ipse vitæ exitus: caue igitur ante mortem illo abstinueris.

95. Finis orationis Monachi, nullum finem agnoscit: bonum enim est omni tempore laudare Deum.

96. Exercitator (& qui solitudinis cultu priuatus agat) Monachis exprobrans, tum Deo spretus nulliusque illi frugis, tum hominibus execrabilis est.

97. Qui Monachus in ira minimè compos linguæ est, hic talis nec libidinum ac vitiorum compos futurus est.

B

98. Indulgens iræ Monachus, animum occidit, propéque adstantes acutissimis gravius convulnerat jaculis.

99. Væ Monacho qui iustificat seipsum in conspectu hominum: hic enim talis execrabilis apud Deum.

100. Segnis Monachus, sermones vanos meditabitur; fallaxque eius fabulatio ac colloquium.

101. Ira præceps Monachus, in tentationes incidet: qui autem lenis est, sedabit iram.

102. Qui confidit in corporis robore, ruinam dabit; qui autem confidit in Domino, saluus erit.

C

103. Qui proximum spernit ut peccatorem, deploratæ sortis Monachus est: qui autem eum pluris se fecit, exaltabitur.

104. Lenis Monachus exaltabitur, & in conspectu Magnatum laudabitur.

Libr. 5. Apoph PP. libel. 6. 21. 105. Ante tentationem, te ipse, Monache, armis instrue (eueniet enim) ut in tentatione probatus appareas.

Matth. 7. 14. 106. Ne amplas opes obesámque carnem parauerís, Monache; quæ enim arcta sit & angustata via ambo hæc respuit.

Phil. 3. 8. 107. Qui Pauli discipulus existas, dicito cum illo, *Omnia arbitratus sum ut stercora, ut Christum lucrifacerem.*

D

108. Ignis ardens in præcordiis Monachi, libido quæ in crapula accensa sit.

109. Iugis fons Christus: inde hauriens, olentis fœtoris incendium extingue.

Matth. 6. 12. 110. Quas in manibus opes teneas, quamque crapula obesam carnem reddas, non admittentur intra cœli Ianuas. Noli ergo, Monache, fiduciam habere in divitijs obesæque carnis luxurie, vt liceat dicere, *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.*

Mar. 4. 7. 111. Segnis Monachus à cogitationibus suffocabitur, haud secus ac triticum à spinis suffocatur.

112. Verbum pravum ne proferat Monachus; non enim vitis profert spinas.

113. Dulcibus verbis proximo loquatur Monachus; non enim mel amaritudinem habet.

Ξενισμὸς λαχάνων ἐν ἀγάπῃ ὑπὸ μοναχοῦ γινόμενος, ἀγαθὸν ὑπὲρ στέαρ ὁλοκαρπώσεως.

Ξένια καὶ δῶρα ἀπατᾷ σοφούς· ὁ δεχόμενος αὐτὰ ἐπὶ ἀδικίᾳ ἑτέρων, οὐκ ἔστιν ἀσκητής.

Ὅρος νηστείας μοναχοῦ, ἀποβίωσις· πρὸ τελευτῆς μὴ ἀποσχῇ αὐτῆς.

Ὅρος εὐχῆς μοναχοῦ, ἀόριστος· ἐν παντὶ γὰρ καιρῷ εὐλογεῖν τὸν Θεὸν καλόν ἐστιν.

Ὀνειδίζων μοναχοὺς ἀσκητής, παρὰ Θεῷ ἄτιμος, καὶ παρὰ ἀνθρώποις βδελυκτός.

Ὁ μὴ κρατῶν γλώσσης αὐτοῦ μοναχὸς ἐν καιρῷ ὀργῆς, οὐδὲ παθῶν κρατήσει ὁ τοιοῦτος.

Ὁ ὀργιζόμενος μοναχὸς ἀναιρεῖ ψυχήν, καὶ καταπιτρώσκει βέλεσιν ὀξυτάτοις τοὺς ἔγγιστα αὐτοῦ.

Οὐαὶ μοναχῷ δικαιοῦντι ἑαυτὸν ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων· βδελυκτὸς ὁ τοιοῦτος παρὰ Θεῷ.

Ὀκνηρὸς μοναχὸς μελετήσει λόγους ματαίους, καὶ ἡ ὁμιλία αὐτοῦ ἀπατηλή.

Ὀξὺς μοναχὸς ἐμπεσεῖται εἰς πειρασμούς· ὁ δὲ πρᾳῢς, καταπαύσει ὀργήν.

Ὁ πεποιθὼς ἐπὶ δυνάμει σώματος, πεσεῖται· ὁ δὲ πεποιθὼς ἐπὶ Κυρίῳ, σωθήσεται.

Ὁ ἐξουδενῶν τὸν πλησίον ὡς ἁμαρτωλὸν, ταλαίπωρος μοναχός· ὁ δὲ προτιμῶν τὸν πλησίον, ὑψωθήσεται.

Πρᾳῢς μοναχὸς ὑψωθήσεται, καὶ ἐν ὄψεσι δυναστῶν ἐπαινεθήσεται.

Πρὸ πειρασμοῦ καθόπλιζε σεαυτὸν μοναχέ· συμβήσεται γὰρ, ἵνα ἐν τῷ πειρασμῷ δόκιμος ἀναφανῇς.

Πλοῦτον, καὶ πολυσαρκίαν μὴ κτήσῃ, μοναχέ. ἡ γὰρ στενὴ καὶ τεθλιμμένη ὁδὸς τὰ συναμφότερα ἀπωθεῖται.

Παύλου γενόμενος μαθητὴς, λέγε σὺν αὐτῷ, Ἥγημαι πάντα σκύβαλα εἶναι, ἵνα Χριστὸν κερδήσω.

Πῦρ καιόμενον ἐν τοῖς ἐγκάτοις τοῦ μοναχοῦ, ἡδονὴ ἐν κραιπάλῃ ἐναπτομένη.

Πηγὴ ἀέναος ὁ Χριστός· ἐκ ταύτης ἀφυσσόμενος, τὴν δυσώδη πυρκαϊὰν ἀπόσβεσον.

Πλοῦτος ἐν χερσὶ κατεχόμενος, καὶ πολυσαρκία ἐν κραιπάλῃ συνισταμένη, οὐκ εἰσδεχθήσεται εἰς πύλας οὐρανῶν. πεποιθὼς οὖν ἔσο μοναχέ, μὴ ἐν πλούτῳ καὶ πολυσαρκίᾳ, ἵνα δυνατὸς ᾖ τοῦ λέγειν, Ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν.

Ῥᾴθυμος μοναχὸς πνιγήσεται ὑπὸ λογισμῶν, ὡς ὑπὸ ἀκανθῶν σῖτος.

Ῥῆμα πονηρὸν μὴ προφερέτω μοναχός· ἄμπελος γὰρ ἀκανθοφόρος οὐ γίνεται.

Ῥήμασι γλυκυτάτοις λαλείτω μοναχὸς τῷ πλησίον· μέλι γὰρ πικρίαν οὐκ ἔχει.

Ῥᾴθυμος

Ῥάθυμος Μοναχὸς μὴ γινέσθω πρὸς τὰ τῆς δικαιοσύνης ἔργα· ἡ γὰρ μέλισσα διὰ παντὸς ἐργάζεται.

Ῥεῖθρον Ἰορδάνου καθάρσιον ἁμαρτημάτων δάκρυα. Χριστὸς γὰρ εἶπε, Μακάριοι οἱ κλαίοντες, ὅτι γελάσονται.

Ῥιπίζεται μοναχὸς ὑπὸ λαίλαπος λογισμῶν· ῥήμασι δὲ ἀγγελικοῖς στηριζέτω ἑαυτὸν κραταιῶς.

Ῥῦσαι μοναχὲ τὸν πλησίον ἀπὸ ἁμαρτίας χωρὶς ὀνειδισμοῦ ὅση σοι δύναμις· Θεὸς γὰρ τοὺς ἐπιστρέφοντας οὐκ ἀπωθεῖται.

Ῥῆμα κακίας καὶ πονηρίας μὴ ἀποκλείσῃς ἐν καρδίᾳ σου κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου, μοναχὲ, ἵνα δυνατὸς ᾖ τοῦ λέγειν, Ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα, καὶ τὰ ἑξῆς.

Στέφανος μοναχοῦ, εἰρήνη καὶ ἁγιασμός· ὁ κεκτημένος αὐτὰ, ὄψεται τὸν Κύριον.

Σωφροσύνη μοναχοῦ ὑψώσει κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ ἐν μέσῳ καλῶν δοξασθήσεται.

Σώφρων μοναχὸς ἐν ἐκκλησίαις τιμηθήσεται.

Σοφία μοναχοῦ μὴ ἐν κομπολογίᾳ γνωριζέσθω, ἀλλ' ἐν εὐσεβείᾳ καὶ πραΰτητι γινέσθω. Σοφὸς ἔσται ὁ τοιοῦτος, καὶ οἰκονόμος πλήθους ἀδελφῶν· Σοφὸς γὰρ ἀληθῶς ἐστὶν, οὐχ ὁ τῷ λόγῳ διδάσκων, ἀλλ' ὁ τῷ ἔργῳ παιδεύων.

Συνετὸς μοναχὸς φάλαγγας δαιμόνων πυκτεύσας, ἄτρωτος διαμένει τῶν ἐκείνων βολῶν.

Στηριζόμενος μοναχὸς τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ, τὴν κεφαλὴν συντρίψει τοῦ δράκοντος.

Στόμα μοναχοῦ ἀνοιγέσθω λόγῳ Θεοῦ· καὶ ἡ καρδία αὐτοῦ διαπαντὸς μελετάτω λόγια Θεοῦ ἀμετεωρίστως.

Τίμιον κτῆμα μοναχοῦ παρθενία φωτὶ ἐλεημοσύνης καταλάμπουσα· τοῦτο φυλάξας μοναχὸς, εἰσελεύσεται εἰς τὸν νυμφῶνα.

Τήρησον ἐντολὰς Ὑψίστου μοναχὲ, καὶ πατέρων παραγγελίας φυλάξαι σπούδασον ἀσκητά· ταῦτα γὰρ ποιῶν, κληρονόμος βασιλείας οὐρανῶν ἀναδειχθήσῃ.

Τολμηρὸς μοναχὸς ἐμπεσεῖται εἰς πειρασμὸν καὶ παγίδα τοῦ διαβόλου: τὸν δὲ πραῢν καταλήψεται εἰρήνη, καὶ στέφανος ἀγαλλιάσεως.

Τρυφητὴς μοναχὸς ἐν ἀπάταις ἔσται καὶ ἐν φαντασίαις νυκτεριναῖς· τοῦ δὲ νηστεύοντος, ἄσπιλος ἡ κοίτη καὶ ἀφάνταστος ὕπνος.

Τῷ φοβουμένῳ τὸν Κύριον μοναχῷ, οὐ συναντήσεται πρᾶγμα πονηρόν· τὸν γὰρ τοιοῦτον φυλάξει ὁ Κύριος· καὶ ἐν ἡμέρᾳ τελευτῆς ἕξει ὁ τοιοῦτος ἱλασμόν.

Ὑποταγὴ μοναχοῦ, οὐκ ἐν τῷ μείζονι γνωρίζεται, ἀλλ' ἐν τῷ ἐλαχίστῳ δοξάζεται.

Ὑπομονὴ μοναχοῦ, οὐκ ἐν ἀσθενείᾳ μόνον γνωρίζεται, ἀλλ' ἐν τοῖς πειρασμοῖς δοκιμάζεται.

Ὑπομονὴ μοναχοῦ ἔργον τέλειον ἔχουσα, τὸ καλὸν τῆς ψυχῆς διασώζει κτῆμα.

Ὑπομονὴ ἐν ταῖς θλίψεσι παρὰ μοναχοῦ πιστῶς τελουμένη, ἐλπίδα ποιεῖται μὴ καταισχυνούσαν.

A 114. Caveat Monachus ne sit piger præstando justitiæ opera; Apis enim semper operi sedula incumbit.

115. Iordanis fluentum expiandis peccatis, lacrymæ. Ait enim Christus, *Beati qui lugent, quoniam consolabuntur.* Matth. 5.5.

116. Perflatur Monachus cogitationum turbine; ipse verò Angelicis verbis seipsum firmiter statuat.

117. Libera Monache quanta facultas absque probro proximum à peccato: Deus enim non repellit eos qui convertuntur.

118. Verbum malitiæ & nequitiæ ne clauseris in corde tuo adversus fratrem tuum, ô Monache, ut liceat dicere, *Dimitte nobis debita nostra*, &c. Matth. 6. 12.

B 119. Corona Monachi, pax & sanctimonia; quæ qui nactus fuerit, videbit Dominum. Hebr. 12. 14.

120. Castitas Monachi, sublime tollet caput ejus; & in medio bonorum clarificabitur.

121. Castus Monachus in conventibus honorabitur.

122. Sapientia Monachi, non in pompa verborum innotescat, sed in pietate ac lenitate existat. Hic talis sapiens erit, & qui Fratrum cœtui ædificationem præstet. Sapiens enim est, non qui sermone docet, sed qui opere erudit ac officii admonet. Apoph. Patrum l. 5. libel. 10. 76.

123. Prudens Monachus ac intelligens, cum turbis dæmonum colluctatus, eorum illæsus jaculis perseverat.

C 124. Monachus qui nitatur Christi cruce, caput conteret draconis.

125. Os Monachi aperiatur sermioni Dei; ejusque semper animus nihil vaga mente meditetur Dei eloquia.

126. Pretiosa possessio Monachi Virginitas eleemosynæ luce collustrata: hac Monachus servata, in nuptialem thalamum ingredietur.

127. Serva Altissimi mandata Monache; ac qui virtutis palæstra exerces, cura ut serves Patrum documenta. Hæc enim si feceris, hæres regni cœlorum efficieris.

128 Audax Monachus ac ferox incidet in tentationem & in laqueum diaboli; mansuetum autem excipient pax & corona exultationis.

D 129. Deliciis vivens Monachus in illusionibus erit & in visis nocturnis; ejus verò qui jejunium colat, à sorde mundum cubile, somnusque nulla visa habens.

130. Monacho qui timeat Dominum, non occurret malum aliquod; hunc enim talem Dominus custodit, & in die mortis habebit propitiationem.

131. Monachi subjectio, non in re magni noscitur, sed in minimo laudatur.

132. Patientia Monachi, non solùm in infirmitate ostenditur, verum etiam in tentationibus probatur.

133. Patientia Monachi opus perfectum habens, præclaram animi dotem incolumem servat. Iac. 1. 4.

134. Patientia in adversitatibus à Monacho fideliter observata, spem illi tribuit quæ non confundetur.

135. Patientia Monachi, in ejus usque fi- A
Matth. 10. 22. nem, eum servat. *Qui enim patienter in finem, usque sustinuerit, hic salvus erit.*

136. Monachi laudatio incessabilis sit; nam & Seraphim incessabiliter laudant.

Libr. 5. Apoph. PP. libel. 6. 20. 137. Canticum spiritale in ore tuo versetur Monache, ut eo ingruentium onus tentationum leves. Hujus exemplum clarum habes, dum viator gravi pressus onere, cantillando itineris laborem ac tædium fallit.

138. Patienter sustine, Monache; brevis enim est patientiæ labor, quietis autem nullum unquam finem habitura sæcula.

Phil. 2. 8. 139. Obediens Monachus magna fiducia Crucifixo astabit; quippe cùm Dominus in cruce ad mortem usque obediens fuerit.

140. Vox Monachi ne elevetur adversus proximum in amaritudine animæ ejus; B exercentium verò ad pietatem vox in mansuetudine sincerè immotis labiis ad Deum dirigatur.

141. Verum in terra accensum sidus, qui non lapsus est lingua sua.

142. Timor Domini conservans Monachum ut turris inexpugnabilis: qui autem ejus expers timoris Monachus existit, facilè vincetur ab adversariis.

143. Iubar clarum in terra, Monachus tranquillitatis arce arrepta, apud quem non
1. Tim. 6. 10 sit inventa cupiditas: *Omnium* enim *malorum radix est cupiditas* (avaritia scilicet) à qua nihil unquam frugi originem habuit.

144. Præstat manducare carnes & bibere vinum, quàm ut detrahendo comedas carnes Fratrum.

Cant. 5. 1. 145. Vescere Monache pane tuo cum melle, ab amaritudine te te abstinens, & C bibe vinum cum lacte tuo, infantem agens spiritu tuo. Mel enim amaritudinem non habet, & lac non novit malitiam.

Pro. 17. 3. 146. Aurum probatur in fornace ignis, & Monachus in multitudine Monachorum cognoscetur: cæterum qui sincerus fuerit, salvus erit.

1. Tim. 2. 8. Exod. 17. 11 147. Manus Monachi sanctè semper in Deum sint extentæ: Moses enim crucis figuram manuum extensione delineans expugnavit Amalec.

148. Bona gratia crucifixo Monacho, qui quotidie moriatur. Gaudent enim super eo Angeli, qui suscipiant in regnum cœlorum.

149. Libidinum frænum, jejunium; earum verò extinctio, eleemosyna & oratio.

150. Nive candidior invenietur Mona- D chus, qui carnalibus desideriis existat superior; qui nempe Christum pro auro amet, ipsum videbit in die bona, qui coronam impartiat.

151. Susurro Monachus, Fratrum turbam disturbat, ac amicos dissipat.

152. Catè psallens Monachus, spiritalem amicitiam conflabit.

Gen. 3. 2. 153. Susurrans serpens, Evam è paradiso extorrem fecit; susurro Monachus, ejus similis est; proximi enim perdit animam, nec suam salvam facit.

A Ὑπομονὴ μοναχοῦ ἕως ἐσχάτου αὐτοῦ διασώζει αὐτόν· ὁ γὰρ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται.

Ὑμνολογία μοναχοῦ, ἀκατάπαυστος ἔστω· τὰ γὰρ Σεραφὶμ ἀκαταπαύστως δοξολογεῖ.

Ὕμνος πνευματικὸς ἤτω ἐν τῷ στόματί σου μοναχὲ, ἐπικουφίζων σοι τὸ βάρος τῶν ἐπερχομένων πειρασμῶν· ὑπόδειγμα δὲ τούτο σαφὲς, ὁδοιπόρος βαρυαχθήσας, ᾄσματι κλέπτων τῆς ὁδοιπορείας τὸν κόπον.

Ὑπόμεινον μοναχέ. βραχὺς γὰρ τῆς ὑπομονῆς ὁ κόπος, ἀπέραντοι δὲ τῆς ἀναπαύσεως οἱ αἰῶνες.

Ὑπήκοος μοναχὸς, εὐπαῤῥησιάστως τῷ σταυρωθέντι παραστήσεται· ὁ γὰρ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ Κύριος, ὑπήκοος γέγονεν μέχρι θανάτου.

Φωνὴ μοναχοῦ μὴ ἀνυψούσθω πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ ἐν πικρίᾳ ψυχῆς αὐτοῦ· φωνὴ δὲ ἀσκητῶν
B ἐν πραΰτητι ψυχῆς εἰλικρινῶς ἀναπεμπέσθω πρὸς τὸν Θεὸν ἀκινήτοις χείλεσι.

Φωστὴρ ἀληθινὸς ἐπὶ γῆς, ὃς οὐκ ὠλίσθησεν ἐν γλώσσῃ αὐτοῦ.

Φόβος Κυρίου συνέχων μοναχὸν, ὡς πύργος ἀκαταμάχητος· φόβον δὲ Θεοῦ ὁ μὴ κεκτημένος μοναχὸς, εὐάλωτος ἔσται τοῖς ὑπεναντίοις.

Φάος καθαρὸν ἐπὶ γῆς, μοναχὸς ἀπαθὴς, παρ' ᾧ οὐχ εὑρέθη φιλαργυρία· φιλαργυρία γὰρ πάντων κακῶν ῥίζα, ἣ οὐ τίκτει καρπὸν ἀγαθόν ποτέ.

Καλὸν φαγεῖν κρέα καὶ πιεῖν οἶνον, καὶ μὴ φαγεῖν ἐν καταλαλίᾳ σάρκας ἀδελφῶν.

Φάγε μοναχὲ τὸν ἄρτον σου μετὰ μέλιτος, πικρίας ἀπεχόμενος· καὶ πίε οἶνον μετὰ γάλακτός σου, νηπιάζων τῷ πνεύματί σου· μέλι γὰρ πικρίαν οὐκ
C ἔχει, καὶ γάλα κακίαν οὐκ οἶδεν.

Χρυσὸς δοκιμάζεται ἐν καμίνῳ πυρὸς, καὶ μοναχὸς ἐν πλήθει μοναχῶν γνωσθήσεται· ἀλλ' ὁ ἀκίβδηλος σωθήσεται.

Χεῖρες μοναχοῦ ἔστωσαν διαπαντὸς ὁσίως ἀναπεταμέναι πρὸς τὸν Θεόν· χερσὶ γὰρ προτυπώσας ἐν τῷ σταυρῷ Μωϋσῆς, κατηγωνίσατο τὸν Ἀμαλήκ.

Χάρις ἀγαθὴ ἐστὶ μοναχῷ ἐσταυρωμένῳ, καθημέραν ἀποθνήσκοντι· χαίρουσι γὰρ ἐπ' αὐτῷ ἄγγελοι, εἰσδεχόμενοι αὐτὸν εἰς βασιλείαν οὐρανῶν.

Χαλινὸς παθῶν νηστεία· ἀναίρεσις δὲ αὐτῶν, ἐλεημοσύνη καὶ προσευχή.

D Χιόνος λαμπρότερος εὑρεθήσεται μοναχὸς, ἀνώτερος τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν ὑπάρχων· Χριστὸν ἀντὶ χρυσοῦ ποθῶν, ὄψεται αὐτὸν ἐν ἡμέρᾳ ἀγαθωσύνης στεφανοῦντα αὐτόν.

Ψιθυρὸς μοναχὸς διασκορπίζει πλῆθος μοναχῶν, καὶ διασκεδάζει φίλους.

Ψάλλων μοναχὸς συνετῶς, συγκροτήσει φιλίαν πνευματικήν.

Ψιθυρίσας ὁ ὄφις, τὴν Εὔαν τοῦ παραδείσου ἐξώρισε· ψιθυρίζων μοναχὸς, ἐκείνου ὅμοιός ἐστι· τὴν γὰρ ψυχὴν τοῦ πλησίον ἀπόλλει, καὶ τὴν ἑαυτοῦ οὐ διασώζει.

Ψάλλων συνετῶς μοναχὸς, ἐπισυνάγει πλῆθος, καὶ ἐν ἐκκλησίᾳ ἐπαινεθήσεται. Ψάλλων μοναχὸς καθαρῶς ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ, εἰσακουσθήσεται ὑπὸ Θεοῦ. A

Ψυχὴ μοναχοῦ ἀποταξαμένη τῷ κόσμῳ, καὶ νυμφευσαμένη τῷ Χριστῷ, τῶν ἐπιγείων καταφρονεῖ.

Ψελιοξύστης ἐπὶ ῥῖνα τοῦ δράκοντος, μοναχὸς ἔργοις ἀγαθοῖς περιβεβλημένος· Ψυχὴ γὰρ μοναχοῦ καθαρὰ εὐωδιάζουσα πνευματικῶς, σφραγίζει τὴν ὄσφρησιν τοῦ δράκοντος, ὅπως μὴ ὀσφρανθῇ ἐν αὐτῷ μολυσμὸς ἡδονῆς.

Ὡς καλὸν ἀδελφοῖς κρατεῖν ἡδονῶν, ἀνωτέρους δὲ εἶναι σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν· ᾧ γὰρ πάρεστι φόβος Θεοῦ ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ, τούτου μολυσμὸς ψυχῆς οὐχ ἅπτεται. B

Ὡραῖος αἶνος ἐν στόματι μοναχοῦ, ἐκ καρδίας ἀναπεμπόμενος τῷ Θεῷ· ὡς θυμίαμα εὐωδίας τὴν τούτου δέησιν προσδέξεται Κύριος.

Ὢ ποταπὴ λύπη ἐν ἀγγέλοις, μοναχοῦ διὰ ἀφροσύνην ἔξω βαλλομένου τῆς βασιλείας· ὢ ποταπὴ ὀδύνη ἐν ἁγίοις, ἀσκητοῦ δι' ὑπερηφανίαν μὴ συνερχομένου τῷ νυμφίῳ εἰς τὴν παστάδα· ὢ πόση χαρὰ ἐν ἀγγέλοις ἁμαρτωλοῦ διὰ μετανοίας εἰσερχομένου εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· ὢ πόση εὐφροσύνη ἡ ἐν ἁγίοις, ἁμαρτωλοῦ ἐπιστρέφοντος ἐκ πλάνης ὁδοῦ αὐτοῦ· ὧν μιμούμενοι τὴν πίστιν, ζηλώσατε τὴν μετὰ ταῦτα εὐφροσύνην. C

Ὢ μάκαρες Θεοῦ παῖδες μοναχοὶ, ὧν οὐ κατηγωνίσατο σαρκὸς ἐπιθυμία. ὑμᾶς οὐ γῆ καλύψῃ, ἀλλ' οὐρανὸς σὺν ἀγγέλοις ἀποδέξηται.

A 153. Sapienter psallens Monachus multitudinem congregat, & in Ecclesiis laudabitur. Monachus purè psallens in corde suo, à Deo exaudietur.

154. Anima Monachi, quæ mundo nuntium remisit, ac Christo desponsa est, quæ terrena sunt contemnit.

155. Armilla perforans nares draconis, Monachus bonis operibus amictus. Munda enim Monachi anima, suavem spiritaliter spirans odorem, draconis olfactum obsignat, ut non olfiant in ipso sordes voluptatis. Iob. 40. 21

B 156. Quàm bonum Fratribus ut dominentur voluptatibus, sintque superiores carnalibus desideriis. In cujus enim corde præsens est Dei timor, ejus animum sordes non afficiunt.

157. Speciosa laus in ore Monachi, quam ex puro corde Deo depangit; ut incensum suavissimi odoris ejus Deus orationem admittit.

158. O quantus Angelorum mœror, cùm Monachum præ signitie ejici à regno contigerit! O quantus Sanctorum dolor, Asceta præ superbia non unà cum Sponso admisso in thalamum! O quantum gaudium
C Angelorum, peccatore per pœnitentiam introëunte in regnum cœlorum! O quanta Sanctorum lætitia, dum peccator ab errore viæ suæ convertitur! quorum æmulari fidem, æmulamini quæ postmodum futura est, lætitiam.

159. O beati Dei filii Monachi, quos certamine non vicit carnis cupiditas! non vos terra operiat, sed cœlum cum Angelis suscipiat.

ΔΙΗΓΗΣΙΣ ΨΥΧΩΦΕΛΗΣ

INCERTI IN REM ANIMI UTILIS

NARRATIO.

HVNC mihi pridem ex Regiis, in rem Animarum verè utilissimum repositum flosculum, hic tibi, Lector, per vacantis chartæ occasionem reponendum putavi. Gravissima certè narratio, rei publicè gestæ, ac quæ maximè impudicitiis deditos Venerisque mancipia, tanta hodie ejus vitii illuvie, meritò exterrere debeat. Haud certè innocens, qui templum Dei violaverit, nullasque regulis castitatis, insolita plurimorum animis pravitas libidinis præscribere possit. Hujus geminum quid in Martini vita, Ioannis Eleemonis, aliisque probatis occurrit. Dispensatio hæc nullis officit Theologiæ aut fidei regulis. Firmat potius veritatem, quod in inferno nulla redemptio sit: nisi quandoque suspensa Dei sententia, quispiam Dei gratiæ privilegio in corpus, in quo pæniteat, remittendus sit, aut in eo conservandus, post detecta, ad communem aliorum utilitatem, æternæ gehennæ reorum supplicia; nulla animorum, qui gravioris ac mortalis peccati rei excesserint, utili ad salutem in separationis statu pœnitentia. In resurrectione quoque nihil aliud expectandum, quàm ut confirmetur lata jam privato judicio in reprobos sententia; nec alia ratio educendi ex pœnalibus locis, quàm ut receptis corporibus ad ea amandentur, æterno cum diabolo & angelis ejus devoti incendio. Res gesta Niceta Patritio ad Heraclii spectet initia. Nec enim alius hic Nicetas, quàm Gregoræ Patritii filius, quo maximè adjutore, extincta Phocæ tyrannide, Heraclius imperium iniit, ut est auctor Theophanes, quique in vita Ioannis Eleemonis legitur, colligendis pecuniis ex Ecclesiis ad bellum Persarum præpositus, quando Ægypto ac Pentapoli præfuit. Thalassius quoque magni tunc nominis in Africa Presbyter Monachus, quo cum tanta deinceps Maximi necessitudo, ac cujus jussu ac hortatu præcipua sua Maximus ediderit, illique inscripserit: sive aliàs Græcus homo erat, sive in Affrica Græcè pariter doctus; & ut liquet ex Qu. Maximo oblatis, homo ζητηματικός, *quod de suo Amphilochio profitetur Basilius.*

NIcetæ Patritii temporibus, ejuscemodi aliquid Carthagine in Africa contigit. Fuit quidam in Prætorio miles ac Apparitor, qui multis sceleribus vitam duceret. Hic, gravi lue urbem infestante plurimorumque mortibus compunctus, tenui è regione urbis suburbano, unà quoque assumpta propria uxore, à negotiis submotus seorsum consedit. Diabolus itaque hominum perpetuò salutis ac pœnitentiæ livore contabescens, illic quoque versantem in adulterii scelus hominem impulit, & ut agricolæ in suburbano morantis uxorem constupraret, illi auctor fuit. Nec multò post bubone ictus diem obiit. Erat verò Monasterium uno fere à suburbano miliario: eò profecta militis uxor, Monachos adesse rogavit. Venientibus elatum funus, & in Ecclesia sepultum. Hora tunc erat circiter tertia. Dumque nonam psallunt, velut ex imo vocem audiunt, dicentem, Miseremini. Ad cujus secuti clamoris sonos, ad tumulum veniunt, eoque aperto, militem clamantem offendunt. Moxque illo educto atque institis soluto, interrogabant, scire volentes quæ-

Adulteri hominis à morte visio.

A ΕΝ τοῖς χρόνοις Νικήτα τοῦ πατρικίου ἐν Καρταγέννῃ τῆς Ἀφρικῆς, γέγονέ τι τοιοῦτον. Ταξεώτης τις ὑπῆρχεν ἐν τῷ πραιτωρίῳ, ἐν πολλαῖς ἁμαρτίαις διάγων. Εἶτα, θανατικοῦ μεγάλου καταλαβόντος τὴν Καρταγέννην, εἰς κατάνυξιν ἐλθὼν, ἰδίαζεν ἐν μικρῷ προαστείῳ περὶ τῆς πόλεως, λαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὴν ἰδίαν γυναῖκα. Ὁ οὖν ἀεὶ φθονῶν τῇ σωτηρίᾳ, καὶ τῇ μετανοίᾳ τῶν ἀνθρώπων διάβολος, ἔρριψε κἀκεῖ τὸν ταξεώτην εἰς μοιχείαν, εἰς τὴν γυναῖκα τοῦ γεωργοῦ τοῦ οἰκοῦντος ἐν τῷ προαστείῳ· καὶ μεθ' ἡμέρας μικρὰς τοῦ πεσεῖν αὐτὸν, κρουσθεὶς ὑπὸ βουβῶνος ἐτελεύτησε. Μοναστήριον οὖν ὑπῆρχεν ἀπὸ ἑνὸς μιλίου

B τοῦ προαστείου, ἐν ᾧ ἀπελθοῦσα ἡ γυνὴ τοῦ ταξεώτου, παρεκάλεσε τοὺς μοναχούς· καὶ ἐλθόντες, καὶ λαβόντες τὸ λείψανον, ἔθαψαν αὐτὸ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ· ὥρα δὲ ἦν ὡσεὶ τρίτη. Ψαλλόντων οὖν αὐτῶν τὴν ἐνάτην ὥραν, ἀκούουσιν ὡς ἀπὸ βάθους φωνὴν, λέγουσαν, Ἐλεήσατε· κατακολουθήσαντες δὲ τῆς βοῆς, ἦλθον ἐν τῷ τάφῳ· καὶ ἀνοίξαντες, εὗρον τὸν ταξεώτην τὸν βοῶντα. Καὶ συντόμως ἀνενέγκαντες, καὶ τῆς κειρίας διαλύσαντες, ἠρώ-

τῶν αὐτὸν, μαθεῖν βουλόμενοι τὰ ὁραθέντα καὶ A συμβεβηκότα αὐτῷ· καὶ μηδὲν δυνάμενος ἐκ τοῦ πλήθους τῶν οἰμωγῶν διηγήσασθαι, παρεκάλει αὐτοὺς ἀπαγαγεῖν αὐτὸν πρὸς τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ Θαλάσσιον, τὸν πᾶσαν τὴν Ἀφρικὴν καλλικοσμήσαντα. Ὡς οὖν ἀπήγαγον αὐτὸν, καὶ διηγήσαντο αὐτῷ τὰ εἰς τὸν ἄνδρα γενόμενα ἐξαίσια, ἔμεινεν ὁ μέγας Θαλάσσιος ὁ θεόσοφος κατηχῶν αὐτὸν, καὶ παραμυθούμενος τὸν παῖδα· καὶ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας προτρεπόμενος διηγήσασθαι τὰ ὁραθέντα αὐτῷ. μόλις οὖν ποτὲ τῇ τετάρτῃ ἡμέρᾳ ἠδυνήθη διαρθρῶσαι τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ ἐκ τοῦ πλήθους τῶν οἰμωγῶν, καὶ διηγούμενος σὺν πηγαῖς δακρύων ἔλεγεν.

Ἐγὼ τάλας, ὅτε ἦλθον τελευτῆσαι, ἐθεώρουν τινὰς Αἰθίοπας παρισταμένους, ὧν καὶ αὐτὴ μόνη ἡ ἰδέα χαλεπωτέρα ὑπάρχει πάσης κολάσεως. B οὕς τινας ὁρῶσα ἡ ψυχὴ, ταράττεται, καὶ συστέλλεται πρὸς ἑαυτήν. ἐν ὅσῳ οὖν παρίσταντό μοι, ἰδοὺ θεωρῶ δύο νεανίσκους εὐειδεῖς ἐλθόντας. καὶ ὡς μόνον ἐθεάσατο αὐτοὺς ἡ ψυχή μου, ἐπήδησεν εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν· καὶ εὐθέως ἀπὸ γῆς ὡσανεὶ πετόμενοι ἀνηρχόμεθα ὑψούμενοι· καὶ τὸν ἀέρα παρερχόμενοι, καὶ ἀνερχομένων ἡμῶν, ηὑρίσκαμεν τελώνια φυλάττοντα τὴν ὁδὸν, καὶ κρατοῦντα καὶ διακωλύοντα τοὺς ἀναβαίνοντας, καὶ λογοθετοῦντα πάσας τὰς πράξεις τῶν ἀνθρώπων· ἕκαστον τελώνιον τὴν οἰκείαν ἁμαρτίαν· τὸ μὲν, τοῦ ψεύδους· ἄλλο, τοῦ φθόνου· ἄλλο, τῆς ὑπερηφανίας. καὶ ἁπλῶς οὕτως καθεξῆς ἕκαστον πάθος, ἃ οὐ δύναται νοῦς ἀνθρώπου ἡ γλῶσσα διηγήσασθαι. ἕκαστον αὐτῶν, ἰδίους τελωνάρχας καὶ φορολόγους ἔχει ἐν τῷ ἀέρι. C

Ὅτε οὖν συνεκρατούμην ὑπό τινος ἐξ αὐτῶν, ἐθεώρουν τοὺς ὁδηγοῦντάς με βαστάζοντας ὡς ἐν μαλακίῳ καὶ βαλαντίῳ τινὶ ὅλα τὰ ἔργα μου, εἴ τι ἀγαθὸν ἔπραξα· καὶ ἐξ αὐτῶν ἐκφέροντας, καὶ ἀντισταθμίζοντας τοῖς πονηροῖς ἔργοις, οἷς προσέφερον ταῦτα τὰ τελώνια τοῦ ἀέρος. ἐκδαπανηθέντων οὖν πάντων τῶν ἀγαθῶν μου ἔργων, φθάνομεν ἄνω πλησίον αὐτῆς τῆς πύλης τοῦ οὐρανοῦ, τὸ τελώνιον τῆς πορνείας ἱστάμενον. καὶ διακρατήσαντές με, προσέφερον πᾶσαν πορνείαν καὶ σωματικὴν ἁμαρτίαν ἣν ἔπραξα ἀπὸ δωδεκαέτους ἡλικίας· καὶ λέγουσι πρὸς αὐτοὺς οἱ ὁδηγοῦντές με, Πάντα ὅσα ἥμαρτεν ἐν τῇ πόλει σωματικὰ ἁμαρτήματα, συνεχώρησεν αὐτῷ Θεός. ἰδίασε γὰρ ἐξ αὐτῶν, καὶ ἀνεχώρησε ἀπὸ τῆς πόλεως. λέγουσι D πρὸς αὐτοὺς οἱ κατήγοροί μου, Καὶ μετὰ τὸ ἀναχωρῆσαι τῆς πόλεως εἰς τὸ προάστειον ἔπεσεν εἰς μοιχείαν μετὰ τῆς γυναικὸς τοῦ γεωργοῦ. ὡς οὖν τοῦτο ἤκουσαν οἱ ἄγγελοι, οὐκ εἶχον τί ἀντισταθμίσαι· καὶ λοιπὸν παραλαμβάνουσί με οἱ Αἰθίοπες ἐκεῖνοι, καὶ τύπτοντές με κατήγαγον εἰς τὴν γῆν· καὶ διαχασθείσης τῆς γῆς, ἤλθομεν διά τινων στενῶν καὶ σκοτεινῶν καὶ ζοφερῶν φοβερῶν τόπων, ὡς καναλίσκων δύο ὁδῶν, ἕως τῶν καταχθονίων ἐν τοῖς δεσμωτηρίοις καὶ φυλακαῖς τοῦ ᾅδου· ἔνθα τυγχάνουσιν ἀποκεκλεισμέναι αἱ ψυχαὶ τῶν ἁμαρτωλῶν τῶν ἀπὸ αἰῶνος κεκοιμημένων, καθώς φησιν ὁ Ἰώβ, Εἰς γῆν σκο-

nam vidisset, quæve illi evenissent. Cumque crebris gemitibris linguam in verba formare iisque narrare non posset, rogabat ut ad servum Dei Thalassium (cujus splendoribus Africa omnis præclarè ornata est) adducerent. Adductoque, ac relatis quæ portentosa acciderant, mansit vir magnus sapiensque Thalassius monitis doctrinaque instituens, solansque hominem, tresque ipsos dies ad ea quæ visa essent narranda, etiam atque etiam hortans. Vix itaque quartò demum die per multos illos gemitus dearticulare linguam potuit, narransque cum lacrymarum fontibus dixit.

Ego miser animam efflaturus, videbam adstare quosdam Æthiopes, quorum vel ipse duntaxat conspectus omni gravior supplicio est. Horum aspectu conturbari Anima, inque seipsam metu contrahi. Interim dum illi assisterent, ecce video duos juvenes eleganti specie venientes. Hos ut solùm anima conspexit, in eorum manus prosiliit. Statim velut è terra evolando, dum sursum arrepimus atque alta tenemus, aëraque transmittendo inter ascensum, custodientium viam ac tenentium ascensuque prohibentium, publicanorum collegia invenimus. Hæc, quasque hominum actiones ratiocinio severiore exquirunt: singula proprium peccatum; aliud mendacium, aliud invidiam, aliud superbiam; sicque deinceps omnino singula vitia, quæ nulla hominis mens aut lingua satis enarrare possit. Singula collegia principes suos publicanos, ac rationum vestigaliumque exactores per aëra habent.

Cùm igitur ab eorum aliquo tenerer, videbam duces meos quasi in sportulis ac crumena quadam ferre cuncta opera mea, ac quicquid boni egissem, indeque proferre, vicissimque pro malis appendere, si qua aërea illa rationum vectigaliumque collegia, in adversùm promebant. Iam itaque meis omnibus bonis operibus ea quasi commutatione expensis, ad fornicationis telonia, ad ipsas prope cœli fores sursùm constituta, pervenimus. Ibi cùm tenuissent, quicquid unquam scortatus essem, effusoque in libidines corpore ac luxuria ab ætatis anno duodecimo peccassem, objectabant. Ad quos mei duces, Quicquid in urbe ea libidine, corpore peccavit, Deus illi condonavit, ut qui se ab illis sequestrarit, atque ab urbe discesserit. Tunc ad eos qui in reum actores erant, Etiam postquam ab urbe recesserat in suburbano cum uxore agricolæ in adulterium incidit. Quo audito Angeli, quid contra appenderent boni operis nihil habuere, meque dimisso, abiere: tumque deinceps corripiunt Æthiopes, verberibusque in terram deducunt: quâ dehiscente ac scissâ, venimus per loca angusta & tenebrosa & caliginosa, tremendaque, velut per angustos subterraneos bivios meatus, ad inferna usque inferorum ergastula sedesque damnatorum, quo loco clausæ tenentur peccatorum Animæ, qui à sæculo dormierunt; uti loquitur Iob, *Inter-* Iob 10,21.

ra tenebrosa & caliginosa, in terra æternarum tenebrarum, in qua non est splendor, nec vita hominum; sed æternus dolor, sed immortalis mœror; sed incessabilis fletus, sed nunquam interquieturus stridor, sed insoporabiles gemitus: sed Væ in perpetuum dicunt. Heu continuè clamant: Necessitatem quæ illic est, enarrare non licet. Nemo quanti cruciatus lingua eloqui potest; nullum hominis os eorum metum tremoremque explicare sufficit; nulla labia afflictionem gemitumque eorum valent promere. Gemitus ab imis trahunt, nec qui audiat ullus est: ejulant ac quiritantur, sed nemo est qui liberet: invocant & plangunt, sed qui opem ferat nullus est: inter quos conjectus ego, inque gemitibus & tenebrosis & umbra mortis positus, à tertia ad nonam usque mansi deplorans locique angustiis compressus. Nonaque circiter hora, video binos sanctos Angelos illuc venisse, cœpique obsecrare ac obtestari, ut ab ea me necessitate educerent, quò Deum pœnitentia placarem. Tum illi respondentes, Frustrà, aiunt, obsecras; nemo enim eorum qui huc veniunt, egreditur autve solvitur, usque ad diem resurrectionis.

Dum itaque obsecrationibus persevero, multumque rogo, ac me verè pœnitentiam acturum polliceor, ait alter ad alterum, Spondes eum verè pœnitentiæ munera Deo oblaturum? Cui ille, Spondeo; tumque sponsorem quasi dexteram illi dare vidi: tollentesque in terram eduxerunt, ductamque ad sepulchrum, prope corpus statuentes, Ingredere, aiunt, unde divortio nuper recessisti. Videbamque naturam propriam crystalli puritate margariti in morem splendentem; emortuam verò corporis speciem, velut cœnum, lutumque fœtens ac tenebrosum; molestéque tuli, ac grave in illud ingredi habebam. Aiuntque Angeli, Fieri non potest ut pœniteas, nisi per corpus, in quo peccasti. Rursus igitur obsecrabam, ne in illud subirem. Tumque illi, Crede, aut corpus ingredere, aut eò deferimus unde extulimus. Iam ingredere ut & alios juves, quibus vidisti, ac malis afflictus es. Tunc itaque ingressum me in corpus per os adverti; confestimque clamare cœpi.

Rogabat itaque illum magnus Thalassius ut cibum gustaret, nec ut faceret induci potuit; sed solùm de loco in locum in faciem in Ecclesia se jactans, Deoque gemitibus ac lacrymis confitens, aiebat, Væ peccatoribus, ac, quod illos manet, supplicio; eos maximè qui proprium corpus commaculaverunt. Cùm itaque dies quadraginta egisset, purus migravit ad Dominum, cùm mortem suam ante diem tertium præscivisset. Patres igitur fide digni qui iverant atque viderant, ipsi nobis utilitatis causâ cuncta retulerunt.

A τεινὴν καὶ ζοφερὰν, εἰς γῆν σκότους αἰωνίου, ἐν ᾗ οὐκ ἔστι φέγγος, οὐδὲ ζωὴ βροτῶν· ἀλλ' ὀδύνη αἰώνιος· ἀλλὰ λύπη ἀτελεύτητος· ἀλλὰ κλαυθμὸς ἄπαυστος· ἀλλὰ βρυγμὸς ἀσίγητος· ἀλλὰ στεναγμοὶ ἀκοίμητοι· ἀλλ' οὐαὶ διαπαντὸς ἐκεῖ λέγουσιν· οἴμοι διαπαντὸς ἐκεῖ κράζουσιν. οὐκ ἔστι διηγήσασθαι τὴν ἀνάγκην τὴν ἐκεῖ· οὐκ ἔστιν εἰπεῖν διὰ γλώττης τὰς ὀδύνας αὐτῶν· ἀδυνατεῖ στόμα ἀνθρώπου φανερῶσαι τὸν φόβον καὶ τὸν τρόμον αὐτῶν. οὐκ ἔστι χείλη ἀνθρώπου ἰσχύοντα εἰπεῖν τὴν θλῖψιν, καὶ τὸν κλαυθμὸν αὐτῶν. στενάζουσιν ἐξ ὀνύχων, ἀλλ' οὐδεὶς ὁ ἀκούων· ἀποδύρονται, ἀλλ' οὐδεὶς ὁ ῥυόμενος· ἀνακαλοῦνται καὶ κόπτονται, ἀλλ' οὐδεὶς ὁ βοηθῶν· μεθ' ὧν ἐγὼ συγκαταβληθεὶς, καὶ ἐν B στεναγμοῖς καὶ σκοτεινοῖς καὶ σκιᾷ θανάτου ἀποτεθεὶς, ἔμενον ἀποδυρόμενος καὶ συνεχόμενος ἀπὸ ὥρας τρίτης ἕως ὥρας ἐννάτης. καὶ περὶ τὴν ἐννάτην ὥραν, ὁρῶ τοὺς δύο ἐκείνους ἁγίους ἀγγέλους παραγεγενημένους ἐκεῖσε, καὶ ἠρξάμην παρακαλεῖν καὶ δυσωπεῖν, ἐξαγαγεῖν με ἐκ τῆς ἀνάγκης ἐκείνης, ὅπως μετανοήσω τῷ Θεῷ. οἱ δὲ πρὸς ἐμὲ ἀπεκρίναντο, λέγοντες, Μάτην παρακαλεῖς· οὐδεὶς γὰρ τῶν ἐνταῦθα παραγινομένων ἐξέρχεται ἢ ἀπολύεται ἕως τῆς ἡμέρας τῆς ἀναστάσεως.

Ἐπιμείναντος οὖν μου καὶ παρακαλοῦντος, καὶ πολλὰ δεομένου, καὶ μετανοεῖν γνησίως ὑπισχνουμένου, λέγει ὁ εἷς πρὸς τὸν ἕτερον, Ἀντιφωνεῖς αὐτὸν ὅτι μετανοεῖ γνησίως τῷ Θεῷ; ἀπεκρίθη ὁ ἄλλος, λέγων, Ἀντιφωνῶ· καὶ ὥσπερ ἐθεώρησα ὅτι δέδωκεν C αὐτῷ δεξιὰν ὁ ἀντιφωνητής· καὶ τότε λαβόντες, ἀνήγαγον ἐν τῇ γῇ· καὶ ἤγαγόν με ἐν τῷ τάφῳ μου πρὸς τὸ σῶμά μου, καὶ λέγουσί μοι, Εἴσελθε ὅθεν ἐχωρίσθης. καὶ ἐθεώρουν τὴν ἰδίαν φύσιν ὥσπερ μαργαρίτην κρύσταλλον ἀπαστράπτουσαν· τὴν δὲ νεκρὰν τοῦ σώματος ἰδέαν, ὥσπερ βόρβορον καὶ πηλὸν δυσώδη καὶ ζοφεράν· καὶ ἐδυσχέραινα, καὶ ἀηδῶς εἶχον τοῦ εἰσελθεῖν εἰς αὐτό. καὶ λέγουσι πρός με οἱ ἄγγελοι, Ἀδύνατόν σε μετανοῆσαι, εἰ μὴ διὰ τοῦ σώματος, ἐν ᾧ ἥμαρτες. πάλιν οὖν παρεκάλουν τοῦ μὴ εἰσελθεῖν εἰς αὐτό. τότε λέγουσί μοι, Πίστευσον, ἢ εἰσέρχῃ τὸ σῶμά σου, ἢ ἀποφέρομέν σε ὅθεν ἀνηγάγομέν σε. λοιπὸν εἴσελθε, ἵνα ἄλλους ὠφελήσῃς ἐφ' οἷς ἑώρακας, D καὶ ἔπαθες. τότε οὖν εἶδον ἑαυτὸν ὅτι εἰσῆλθον διὰ τοῦ στόματός μου εἰς τὸ σῶμα· καὶ εὐθέως ἠρξάμην τοῦ κράζειν.

Παρεκάλει οὖν αὐτὸν ὁ μέγας Θαλάσσιος γεύσασθαι τροφῆς, καὶ οὐ κατεδέξατο· ἀλλὰ μόνον ἀπὸ τόπου εἰς τόπον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καταῤῥίπτων ἑαυτὸν ἐπὶ πρόσωπον, καὶ ἐξομολογούμενος τῷ Θεῷ ἐν στεναγμοῖς καὶ δάκρυσιν ἔλεγεν, Οὐαὶ τοῖς ἁμαρτωλοῖς, καὶ τῇ κολάσει τῇ μενούσῃ αὐτούς. μάλιστα τοὺς καταμιαίνοντας τὸ ἴδιον σῶμα. ποιήσας οὖν οὕτως ἡμέρας τεσσαράκοντα, ἀπῆλθε καθαρὸς πρὸς Κύριον, προγνοὺς πρὸ τριῶν ἡμερῶν τὴν ἰδίαν τελευτήν. οἱ οὖν πορευθέντες, καὶ τεθεωρηκότες πατέρες ἀξιόπιστοι, αὐτὰ ἡμῖν ταῦτα διηγήσαντο, ὠφελείας χάριν.

ΝΙΚΗΤΑ ΤΟΥ ΠΑΦΛΑΓΟΝΟΣ·

ΤΩΝ ΠΑΝΥ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΙ ΛΟΓΟΙ,

ἄλλοί τε τινὲς ἑορταστικοί.

NICETÆ PAPHLAGONIS,

ORATIONES LAUDATORIÆ

Summorum primique Ordinis Apostolorum; aliæque quædam Festivæ.

Εἰς τοὺς ἁγίους καὶ κορυφαίους Ἀποστόλους Πέτρον καὶ Παῦλον. A

ΛΟΓΟΣ Α'.

Τίς ὁ τερπνὸς οὗτος ἦχος; τίς ὁ τῶν ἑορταζόντων εὔσημος κρότος. τίς ἡ θαυμαστὴ καὶ περιφανὴς αὕτη λαμπροφορία καὶ φωταγωγία. ὑμεῖς ὁ περιούσιος τοῦ Θεοῦ λαός· ὁ τῇ Χριστωνύμῳ τετιμημένος κλήσει, ὁ καὶ παντὸς γένους καὶ βίου καὶ πολιτείας καὶ ἡλικίας, ζέσει πίστεως κεκινημένος, καὶ τὸν περιώνυμον τοῦτον τῶν Ἀποστόλων B σηκὸν πεπληρωκώς· τίς ὁ δρόμος· τίς ἡ σπουδὴ τὴν ἱερὰν ταύτην καταλαβεῖν αὐλήν. πόθεν ὑμῖν ὥσπερ ἐξ ἑνὸς συνθήματος, ἀφ' ἑσπέρας αὐτῆς ἐγηγερμένοις, τὰς ἰδίας μὲν οἰκίας ἐκκενῶσαι, τὸν θεῖον δὲ πληρῶσαι ναόν· καὶ ἑαυτῶν μὲν ὥσπερ ἐξεστάναι δοκεῖν· ἀλλήλων δὲ συμπνοίᾳ γεγενῆσθαι, γνώμης καὶ πίστεως ὁμοφροσύνῃ, καὶ γλώσσης συμφωνίᾳ, μονοειδῆ καὶ ἐναρμόνιον ὥσπερ ἐξ εὐρύθμων ὀργάνων τὸν τῆς δοξολογίας ἀνακρούσασθαι φθόγγον. τίς ὁ τὸν ἱερώτατον τοῦτον σύλλογον ἢ θίασον οὕτω παναρμονίως συγχορεύσας· ἢ δῆλον ὡς Πέτρος καὶ Παῦλος, ἡ κορυφαία καὶ C πρεσβυτάτη τῶν Ἀποστόλων ἀκρότης· Πέτρος, ἡ τῆς Χριστοῦ πίστεως ἀρχή· Παῦλος, ἡ τῆς ἀγάπης τελειότης· Πέτρος, ἡ ἀμετακίνητος τῆς ἐκκλησίας πέτρα· Παῦλος, ὁ τὴν θεμέλιον ταύτης ἀσφαλῶς καταβαλόμενος.

Οὗτοι δὴ σήμερον οἷα νόες ὑπέρτεροι τῶν ὑπερφώτων καὶ οὐρανίων ὑποκαταβάντες χώρων, καὶ τοῖς ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ ζῶσιν ἔτι νοερῶς τε καὶ φιλανθρώπως συγγινόμενοι ὀξέως τε διατρέχοντες, καὶ ἐμπεριπατοῦντες ἐν ἡμῖν, πρὸς ὑπέρλαμπρον ἐκκαλοῦνται θυμηδίαν· καὶ ἄλλον ἀλλαχόθεν ἡσυχίῳ καὶ ὑψηλῷ συγκαλούμενοι κηρύγματι, καὶ

Laudatio Sanctorum ac Principum Apostolorum Petri & Pauli.

ORATIO I.

Quisnam jucundus hic sonitus? Quis faustus clarusque festum agentium plausus? Quænam mira hæc ac splendida vestium candore luminumque gestatione pompa? Vos scilicet peculiaris Dei populus, Christi nominis nuncupatione ornatus, ex omni genere, instituto, civitate atque ætate, fidei fervore commotus, quique illustre hoc Apostolorum delubrum, quantum est, concertantibus animis impleveritis. Quisnam cursus? Quæ diligentia & ardor, ut in sacrum hoc septum veniretis? Unde vobis ut velut ex uno condicto ab ipso excitati vespere, relictis vacuis domibus, divinam hanc ædem repleretis; ac quidem vobis ipsis prope modum excessisse; alii verò aliorum facti, animorū conspiratione fideique concordia ac linguæ consensione, uniformem atque concinnam velut modulatis organis laudationis vocem sonumque edere videamini? Quis sacratissimum hunc conventum seu chorum, sic aptè tantaque omnino harmonia cogit? Nonne palam Petrus & Paulus, Princeps ille augustissimusque Apostolorum vertex: Petrus, Christi fidei origo; Paulus, charitatis perfectio: Petrus immobilis Ecclesiæ petra; Paulus, illius tutè certaque destinatione jactum fundamentum.

Festi Apostolorum celebritas.

Petri & Pauli Elogia.

Hi nimirum hodie velut aligeræ mentes è lucidissimis illis ac cœlestibus sese demittentes axibus, benignaque inclinatione illis spiritu congressi, qui mortalem adhuc agunt vitam, velociusque discurrentes ac ambulantes in nobis, ad omni majorem splendore jucunditatem invitant: aliumque aliunde placido altoque convocantes præconio, ac

velut plura membra, in unum corpus, sacratissimi eorum spiritus fabricatione cunctos coaptantes, ad Dei cantica laudesque celebrandas, ipsorumque honestandam magnificentiam ac spargendos honores, congregant.

Igitur ea sonemus, quæ Spiritum nobis insonantem addeceant! Canamus tuba in Sion.
Ioel. 2. 1. & 15. Prædicemus in monte sancto: in hac scilicet
Esai. 2. 6. Ecclesia (mystica ac prædilecta Dei civitate) ac sacros ordinantes choros, sacrorum Theologorum sacratissimè religiosaque pietate cantica laudesque depromamus. Qua verò id ratione? Non Sophistarum leges secuti: Non sermone celebrantes, quam quisque in terris patriam nactus sit: Non terrenum magnificè genus extollentes: Non nativitatis atque conversationis civilitatem sermone ornantes. Quæ enim hinc laus eis proveniat, qui Patrem habuerunt universorum Deum; patriam verò, cœlestem Hierusalem: genus, beatissimum Patriarcham Abraham; quin potius illius fidem & justitiam, quibus etiam illi prorsus similes extiterunt: conversationem, virtutem, & quæ ad Christum est per legem, primam institutionem ac præparationem. At neque cuncta ordine præclarè illis ac magnificè Dei Verbi causa gesta, sigillatim laudemus. Sic enim præterquam-quod impossibilis ea molitio est, justæ mediocritatis legem excesserimus. Hæc verò etiam, si qua alia, quemadmodum in omnibus operationibus passionibusque & actibus, sic & in ipsis intellecta integraque sermonibus, laudem habet. Verùm alia quidem alii tempori atque sermoni sunto reposita; alia verò nunc, laudis argumento atque gloriæ disertissimis Sermonis amicis offeramus: directoque ad eos laudis cantico, in hæc verba
Ioel. 2. 23. cũ Propheta, *Avete filii Sion*, ipsos alloquamur.

Avete Paternæ divinæ originis clari præcones: divinorum Filii operum divinissimi explanatores: vivificæ Spiritus virtutis viva organa ac modulatissima, quæ videlicet dulcissimis vocibus atque modulis concinnissimis, universum simul orbem terram uni Verbo & Deo adhibueritis, & ad illi in spiritu & ve-
Ioan. 4. 23. ritate serviendum instituerititis.

Salve-sis Petre, cui claves regni cœ-
Matt. 16. 18 lorum creditæ sunt: super quem Christus
Ioan. 21. 17. firmavit Ecclesiam suam; quem ad Patrem migraturus, suis ovibus Pastorem præfecit.

Salve-sis Paule, qui fidelis & prudens
Matt. 24. 45. dispensator Paternæ domus enitueris, eamque ob rem etiam super omnia quæ illius sunt, constitutus sis; qui adhuc vivens cor-
2. Cor. 12. 2. pore, in tertium cœlum raptus sis, paradisumque mentis oculis aspectabilem conspexeris, ac verba arcana tuis ipse auribus audiveris.

Matth. 4. 19. & 13. 47. Salve-sis Petre, qui prius quidem mutos sagena pisces capiebas: postea verò, divino plexa opere ipse per Christum sagena effectus, & in sæculi missus mare; atque ex omni rationalium piscium genere congregans, laudatissimum mensæ Dominicæ edulium struis apparasque.

A καθάπερ μέλη πλείω τοὺς πάντας εἰς ἓν σῶμα τῇ ἀρχιτεκτονίᾳ τοῦ συνδυάζοντος αὐτοὺς Πνεύματος ἁρμόζοντες, εἰς ὕμνησιν μὲν καὶ δόξαν Θεοῦ, ἔπαινον δὲ καὶ τιμὴν τῆς οἰκείας μεγαλοπρεπείας συγκροτοῦσιν.

Οὐκοῦν ἠχήσωμεν τοῦ ἐνηχοῦντος ἡμῖν Πνεύματος ἐπάξια· σαλπίσωμεν σάλπιγγι ἐν Σιών· κηρύξωμεν ἐν ὄρει ἁγίῳ, τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ, τῇ μυστικῇ καὶ ἀγαπητῇ τοῦ Θεοῦ πόλει· καὶ ἱερὰς συστησάμενοι χοροστασίας, τὰς τῶν ἱερῶν Θεολόγων πανιέρους κροτήσωμεν ὑμνολογίας. κροτήσωμεν δὲ πῶς. οὐ σοφιστῶν ἑπόμενοι νόμοις· οὐ τῷ λόγῳ τὰς κάτω σεμνύνοντες πατρίδας· οὐ τὸ ἀπὸ γῆς μεγαλαυχοῦντες γένος· οὐ γεννήσεως, οὐκ ἀναστροφῆς ἀστειότητα διεξιόντες. τίς γὰρ ἐκ τούτων αἶνος, τοῖς πατέρα μὲν, τὸν τῶν ὅλων ἔχουσι Θεόν·
B πατρίδα δὲ, τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ· γένος δὲ λαχοῦσι, τὸν μακάριον Πατριάρχην Ἀβραάμ· μᾶλλον δὲ, τὴν ἐκείνου πίστιν καὶ δικαιοσύνην, οἷς αὐτοὶ καὶ παντάπασιν ὡμοίωνται· ἀναστροφὴν δὲ τὴν ἀρετὴν, καὶ τὴν πρὸς Χριστὸν διὰ νόμου παιδαγωγίας τινὰ καὶ προκατάρτισιν. ἀλλ' οὐδὲ πάσας ἑξῆς τὰς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ Λόγου κατορθωμένας αὐτοῖς μεγαλουργίας κατ' εἶδος ἐξυμνήσωμεν· οὕτω γὰρ πρὸς τῷ ἀνεφίκτῳ τῆς ἐγχειρήσεως, καὶ τὸν τῆς συμμετρίας ἂν νόμον παραβαίημεν. ἐπαινετὸς δὲ καὶ τοῦτο, εἴπερ ἄλλος τις, ὥσπερ ἐνεργείαις πάσαις καὶ πάθεσι καὶ πράξεσιν, οὕτω δὴ καὶ τοῖς λόγοις αὐτοῖς ἐνθεωρούμενος. ἀλλὰ τὰ μὲν, ἑτέρῳ ταμιευέσθω καιρῷ καὶ λόγῳ· τὰ δὲ νῦν, αἶνον καὶ δόξαν τοῖς λογιωτάτοις προσάξωμεν τοῦ
C Λόγου φίλοις· καὶ πρὸς αὐτοὺς τὸν ὕμνον ἀποτείναντες, τὰ τέκνα Σιὼν χαίρετε, μετὰ τοῦ Προφήτου, προσφθεγγώμεθα.

Χαίρετε τῆς Πατρικῆς θεαρχίας διαπρύσιοι κήρυκες· οἱ τοῦ Υἱοῦ θεουργίας ἱεροφάντορες θειότατοι· τῆς ζωαρχίας τοῦ Πνεύματος ὄργανα ζῶντα καὶ πολυαρμόνια· τὰ φθόγγοις ἡδίστοις καὶ μέλεσι συναρμονίοις, τὴν οἰκουμένην ὁμοῦ πᾶσαν, ἑνὶ Λόγῳ καὶ Θεῷ παραστησάμενα, καὶ τούτῳ πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ λατρεύειν συμβιβάσαντα.

Χαίροις Πέτρε ὁ τὰς τῶν οὐρανῶν βασιλείας τὰς κλεῖς πιστευσάμενος· ἐφ' ᾧ τὴν ἰδίαν ὁ Χριστὸς ἐκκλησίαν ἐστηρίξατο· ὃν καὶ ποιμένα πρὸς τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα μεταβαίνων, ἐπὶ τῶν αὐτοῦ προβάτων κατεστήσατο.

D Χαίροις Παῦλε, ὁ πιστὸς οἰκονόμος καὶ φρόνιμος τῆς τοῦ Πατρὸς ἀποδειχθεὶς οἰκίας· δι' ὃ καὶ ἐπὶ πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ καθεσταμένος· ὁ ἔτι σώματι ζῶν, πρὸς τὸν τρίτον ἁρπαγεὶς οὐρανὸν, καὶ τὸν νοητὸν παράδεισον τεθεαμένος, καὶ ῥημάτων ἀῤῥήτων αὐτήκοος γεγενημένος.

Χαίροις Πέτρε, ὁ πρότερον μὲν ἀλόγων ἰχθύων σαγηνευτής· ἔπειτα σαγήνη θεόπλοκος διὰ Χριστοῦ γενόμενος αὐτὸς, καὶ εἰς τὴν κοσμικὴν θάλασσαν ἐμβεβλημένος, καὶ ἐκ παντὸς γένους τῶν λογικῶν συνειλοχὼς ἰχθύων· καὶ τῇ δεσποτικῇ τραπέζῃ πολυτελέστατον παρασκευαζόμενος ὀψώνιον.

Χαίροις

A Χαίροις Παῦλε, ὁ πρότερον μὲν τῷ ζήλῳ τοῦ νόμου καταφλεγείς· ἔπειτα τῇ τῆς χάριτος ἀγάπῃ πυρποληθείς· καὶ φυγὰς μὲν, ἀντὶ διώκτου· ἀντὶ βλασφήμου δὲ καὶ ὑβριστοῦ, δοκιμώτατος εὐαγγελιστὴς γεγενημένος· καὶ χερσὶ μὲν δέῤῥεις ἀψύχους συῤῥάπτων πρὸς σκηνοποιίαν· Πνεύματι δὲ θείῳ λογικὰς συνδέων καρδίας καὶ νοερὰς, καὶ σκηνὴν ταύτας ἀκήρατον, καὶ οὐράνιον πρὸς τὴν τοῦ Ὑψίστου κατοίκησιν ἀπεργαζόμενος.

Ὑμεῖς, εἰ καὶ κατὰ χρόνον τὸν ἴδιον ἑκάτερος τῆς ἐν σαρκὶ γεννήσεως ἐτύχετε, ἀλλὰ προαιωνίως ἐν Θεῷ Πατρὶ προεγνωσμένοι, καὶ τῆς τοῦ Μονογενοῦς δόξης σύμμορφοι γενέσθαι προωρισμένοι, ὅτε ἦλθεν τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, καὶ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, πρῶτοι αὐτὸν τοῦτον ἐπιγνόντες καὶ λα- B βόντες· καὶ πρῶτοι τῆς ἐξ αὐτοῦ γεννήσεως ἠξιωμένοι, καὶ πρῶτοι τοῦτον ἑαυτοῖς εὐμοιρήσαντες ἐνσκηνηκότα, αὐτὸ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ συμμαρτυροῦν ἐσχήκατε τῷ πνεύματι ὑμῶν, ὅτι ἐστὲ τέκνα τοῦ Θεοῦ. εἰ δὲ τέκνα, καὶ κληρονόμοι· κληρονόμοι μὲν Θεοῦ, συγκληρονόμοι δὲ Χριστοῦ.

Ὑμεῖς, οὐ τῆς ἐπουρανίου κλήσεως μέτοχοι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκλογῆς υἱοὶ κεχρηματίκατε· καὶ οὐκ ἐξελέγητε μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐδικαιώθητε, ἀλλὰ καὶ ἐδοξάσθητε. ὑμεῖς οὐκ ἀπὸ σαρκὸς καὶ αἵματος· διὰ δὲ τοῦ ἐν οὐρανοῖς Πατρὸς τὸν αὐτοῦ Χριστὸν ἀπαυγασθέντες, καὶ ἐν τῷ μεγάλῳ φωτὶ τὸ μέγα φῶς τεθεαμένοι, καὶ τούτῳ σαφῶς πεπιστευκότες, καὶ νοῦν ἐν αὐτῷ καταστραφθέντες, καὶ C ψυχὴν καταλαμφθέντες· μᾶλλον δὲ φῶτα λαμπρὰ καὶ διαυγῆ γεγενημένοι, εἰς φῶς ἐθνῶν ἀπεστάλητε, εἰς σωτηρίαν ἐσχάτου τέθεισθε τῆς γῆς.

Ὑμῶν τὴν πίστιν, ὁ μακάριος καὶ μόνος δυνάστης πρῶτος ἐμακάρισεν, Ἄγγελοι ὕμνησαν, δαίμονες ἔπτηξαν, ἡ κτίσις ἐδόξασεν. ὑμῶν τὴν ἐλπίδα, οὐ πυκναὶ βροχαὶ καὶ συνεχεῖς λογισμῶν ἐκτόπων παρεσάλευσαν· οὐ πονηροτάτων καταιγίδες γλωσσῶν καὶ βαρύτητες, ὡς ποταμοὶ προσπίπτοντες διέλυσαν· οὐ κινδύνων καὶ θανάτων ἐσμὸς, ὡς ἄνεμοι βίᾳ προσρήσσουσα κατέῤῥαξεν. ὑμῶν τὴν ἀγάπην, οὐκ ἀρχαὶ, οὐκ ἐξουσίαι, οὔτε ζωὴ, οὔτε θάνατος· ἀλλ' οὐδὲ πᾶς ὁ κόσμος ἰταμώτατα συγκινηθεὶς, τῆς οἰκείας αὐτὴν βεβαιότητος D μετεκίνησε καὶ μονιμότητος.

Ὑμῖν πρώτως καὶ εἰλικρινῶς καὶ σαφῶς δέδοται γνῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ· τοῖς δὲ λοιποῖς, κατὰ τὸν θεῖον λόγον, ἐν παραβολαῖς, ἀναλόγως τῆς πρὸς τὸν Λόγον ἑκάστου οἰκειότητος. ὑμῖν ὑψηλή τε καὶ θεία καὶ προσεχὴς ἐν ὑψηλοῖς περὶ τὸν ἀπρόσιτον θρόνον ἡτοιμάσθη προεδρία, κατὰ τὴν πρὸς τὸν θεαρχικώτατον Λόγον οἰκείωσιν ἀξιοπρεπῶς ἀποκεκληρωμένη. ὑμῖν, οὐ τολμηρὸν οἶμαι φάναι, τὴν ἐκ δεξιῶν τε καὶ ἐξ εὐωνύμων τοῦ Παμβασιλέως καθέδραν ὑπὸ τοῦ Πατρὸς προητοιμάσθαι.

Ὑμᾶς, ἡ γῆ μὲν ὡς ἀλλήθειαν, κατὰ τὸ ἱερώτατον μέλος, ἐξανέτειλεν· ὁ οὐρανὸς δὲ δικαιοσύνης κήρυκας ἐξέφανεν. καὶ γὰρ ἡ γῆ μὲν, ὡς

A Salve sis Paule, prius quidem legis æmulatione exæstuans; postea autem gratiæ charitate incensus; ac pro persecutore, qui ipse fugam injeris; pro blasphemo & injuriis atroce, probatissimus prædicator extiteris: ac qui pelles quidem inanimes in usum tabernaculorum manibus ipse consueris, divino autem Spiritu corda utentia ratione ac mente prædita alia aliis Deoque devinciens, immortale hæc tabernaculum atque cœleste, in quo Altissimus habitaret, præstares. Gal. 1. 14. Act. 9. 2. Act. 18. 3.

Vos, etsi suo quisque tempore in carne nati estis; ante sæcula tamen in Deo Patre præsciti, atque ut Unigeniti gloriæ similes efficeremini, prædestinati; quando venit plenitudo temporis ac verbum caro factum est, tunc primum ipsi, illo agnito ac- B ceptoque; ac primi ut ex eo nasceremini consecuti, primique ut ipsum in vobis manentem haberetis felici sorte nacti, ipsum Dei Spiritum habuisti testimonium perhibentem spiritui vestro, quod filii Dei essetis: si autem filii, & heredes; heredes quidem Dei, coheredes autem Christi. Rom. 8. 29. Gal. 4. 4. Ioan. 1. 14. Rom. 8. 16.

Vos, nedum cœlestis vocationis participes facti estis, sed & electionis extitistis filii: nec solùm electi estis, sed & justificati, sed & glorificati. Vos non ex carne & sanguine, sed Patris cœlestis illustratione, ejus Christum edocti, inque magna Luce magnam conspicati Lucem, eique manifestè credentes, atque in illa mente collustrati penitusque animo illuminati; quinimmo splen- C dida divinique fulgoris lumina effecti, in lucem Gentium missi estis: in salutem ad extremum usque terræ estis positi. Hebr. 3. 1. Act. 9. 15. Rom. 8. 30. Matth. 16. 17. Psal. 35. 10. Isai. 49. 6.

Fidem vestram, primus beatus ille & solus Potens beatam prædicavit; concelebrarunt Angeli, dæmones expaverunt, creatura gloria extulit. Spem vestram, crebri jugesque absonarum cogitationum imbres non concusserunt; nequissimarum linguarum procellæ, dirique blasphemiarum turbines ac molestiæ, irruentium more fluminum, non dissoluerunt; periculorum agmina mortesque plurimæ, ceu venti vehementius illisi, non eliserunt. Vestram charitatem, non Principatus, non Potestates, neque vita, neque mors (at neque mundus totus sæ- D vissimè commotus) à sua constantia & firmitate dimoverunt. 1. Tim. 6. 15. Matth. 16. 17. & 7. 25. Rom. 8. 38.

Vobis primùm vereque ac manifestè datum est nosse mysteria regni Dei; reliquis autem, juxta quod divino proditum eloquio, est, in parabolis, pro cujusque nimirum certa quadam ratione cum Sermone Verboque necessitudine. Vobis sublimis divinaque ac immediata in excelsis circa inaccessum thronum primæ sedis constituta dignitas, pro vestra illa cum divinissimo Sermone Verboque necessitudine dignè ac magnificè attributa: nec dictu temerarium arbitror, quæ à dextris atque sinistris summi universorum Regis sessio est, vobis à Patre preparatã esse. Matt. 13. 11. Luc. 8. 10. Matt. 19. 28. Matt. 20. 23.

Vos, terra quidem tanquam veritatem, juxta ac sacratissimum occinit melos, edidit: cœlum autem, justitiæ præcones produxit. Nam Psal. 84. 12.

terra quidem, velut elegantem emisit fructum: sua verò Dominus, in vobis altè defixa rataque benignitate, emicantibus ex vobis radiis creaturam omnem bonitate imbuit.

Rom. 9. 23. Mosis plenitudo & Apostolorum. Num. 11. 17.

Vos primos vasa misericordiæ, suarumque gratiarum pretiosas penus condens, sacrosanctorumque donorum suorum plenitudine implens, ex vestra rursum plenitudine, cunctas deinceps Gentium generationes munere afficit. Ac sicut Legis olim interpretem ac promulgatorem, cùm suo illum spiritu illique proprio adimplesset, subjectos ei Legisperitos ex illo impartit (quod ita manifestè septuaginta Seniorum, juxta Scripturam, vocatio prodit; ac quod a Mosaico ablatum, Spiritus illis demensum contributum est) sic in vos quoque postea Principes, gratiæ Doctores Ministrosque, non commensa largitate; sed velut in summè necessarios toto effuso adoptionis Spiritu, vestra ex plenitudine ut ex inexhausto fonte, gratiæ filios omnes bonitate imbuit & deitate.

Eorum de mundo victoria.

Vos mundus universus non rectè æmulatus, hoc quoque satagens ut perditionis profundo mergeret, sic nesciens imprudensque spe frustratus est ut suos magis heros Regesque agnoverit. Nempe Reges, non qui rapina regnum caducum injerint, sed qui gloriam immortalem ac sempiternum regnum induerint. Omnis enim terra & mare excitatis aquarumque more importabili impetu præcipitantium efferatis, linguæque multiplicis Gentium cuneis, adversus sacros ipsos Theologos; viros scilicet modestos ac graves, humiles, brevi lacerna opertos, nec ullum præterea sæculi hujus inferentes commeatum; atque his corpus perdere, prædicationem extinguere, sensumque ac fidem sic radicitus evellere molientibus, ut nec memoriæ vestigium mundo extaret; sic vicissim aversa, & ab absurdis inhibita conatibus sunt, ut divinum illud te ipsa oraculum impletum conspiciatur.

Psal. 106. 29.

Eorum nempe sermone compressa tempestate inque lenem traducta auram: atque illius quidem silentibus fluctibus; cunctis verò præ tranquillitate lætantibus, ac qui in divinæ voluntatis portum deducantur.

Act. 2. 1. Linguarum dono quid præstitum.

Vidisses illic tunc hominum nationem omnem omnemque linguam, suum proprium sermonem ex Apostolorum ore Spiritus munere audientem: ac quidem genu, Sermoni, cujus Deitas prædicaretur, flectentem; labia vero ac linguam ad Trinitatis laudem dirigentem: ac sicut olim simulacrorum dæmonumque errore plena extiterat, sic postea viva vivifici Spiritus gratia exuberabat: velut denique acri sale, divinis eorum condita prædicationibus, udam atque olentem peccati cariem detergebat. Impuris enim orgiis mysteriisque ac cerimoniis, quibus olim altè hærentem contraxerat maculam, horum munda aqua abluta, divinorumque mysteriorum communione imbuta, ma-

A ὡραῖον προήγετο καρπόν· ὑμῖν δὲ ὁ Κύριος τὴν οἰκείαν ἐνιδρυσάμενος χρηστότητα, ταῖς ἐξαλλομέναις ὑμῶν ἀκτῖσι πᾶσαν ἀγαθουργεῖ τὴν κτίσιν.

Ὑμᾶς πρώτους ἐλέους σκεύη, καὶ ταμιεῖα τίμια τῶν αὐτοῦ χαρίτων κατασκευασάμενος, καὶ ἐκ τοῦ πληρώματος τῶν τελεταρχικῶν αὐτοῦ δωρεῶν πεπληρωκώς, ἐκ τοῦ ὑμετέρου πάλιν πληρώματος, τὰς ὅλας ἑξῆς γενεὰς τῶν ἐθνῶν εὐεργετεῖ· καὶ ὥσπερ τὸν τοῦ γράμματος πρώην ὑποφήτην, τοῦ ἐκείνῳ προσήκοντος πνεύματος πεπληρωκώς, ἐξ αὐτοῦ τοῖς ὑπ᾽ αὐτῷ μεταδίδωσι νομιζομένοις· εἴπερ ἀπόδειξις τούτου σαφής, ἡ τῶν Ἑβδομήκοντα πρόσκλησις πρεσβυτέρων, κατὰ τὴν γραφήν· καὶ B πνεῦμα τοῦ Μωσαϊκοῦ μὲν ἀφαιρούμενον, αὐτοῖς δὲ ἐπιμετρούμενον· οὕτω καὶ ὑμῖν ὕστερον τοῖς κορυφαίοις τῆς χάριτος μυσταγωγοῖς καὶ διακόνοις, οὐκ ἐκ μέτρου τὸ πνεῦμα τῆς υἱοθεσίας· ἀλλ᾽ ὅλον ὡς οἰκειοτάτοις ἐκχεάμενος, ὡς ἐξ ἀκενώτου πηγῆς τῆς ὑμετέρας πληρώτητος, τὰ τέκνα πάντα τῆς χάριτος ἀγαθύνει καὶ θεουργεῖ.

Ὑμᾶς ὁ πᾶς κόσμος ζηλώσας οὐ καλῶς, καὶ βυθοῖς ἀπωλείας καταχῶσαι βιασάμενος, οὕτως ἔλαθε τῶν ἐλπίδων ἀποτυχών, ὥστε μᾶλλον δεσπότας ἰδίους ἐπιγνῶναι καὶ βασιλεῖς· βασιλεῖς, οὐκ ἁρπαγμῷ βασίλειον εἰληφότας καταργούμενον· ἀλλ᾽ ἀκατάλυτον δόξαν καὶ διαιωνίζουσαν ἠμφιεσμένους βασιλείαν. Καὶ γὰρ ἡ γῆ μὲν πᾶσα καὶ θάλασσα, τὰς ἐκτεθηριωμένας καὶ πολυγλώσ- C σους ἀγέλας τῶν ἐθνῶν, καθάπερ ὑδάτων βίαν ἀνυπόστατον, κατὰ τῶν ἱερῶν τούτων Θεολόγων κατεγείρουσα, τῶν σεμνῶν, τῶν μικρῶν, τῶν βραχεῖ ῥάκει τὸ σῶμα σκεπομένων· ἄλλο δὲ καθάπαξ τοῦ νῦν αἰῶνος οὐδὲν ἐφόλκιον ἐπαγομένων· καὶ τούτοις ὀλέσαι μὲν σῶμα, σβέσαι δὲ λόγον· νοῦν δὲ καὶ πίστιν οὕτως ὀλόῤῥιζον ἐκτῖλαι, ὡς μηδὲ μνήμης ἴχνος τῷ βίῳ καταλιπεῖν μηχανωμένη· οὕτως ἀντέστραπται τῆς κακίας, καὶ τῶν ἀτόπων ἐγχειρημάτων ἀνακέκοπται, ὡς τὸ θεῖον ἐκεῖνο λόγιον ἐνεργούμενον ὁρᾶν· τῷ λόγῳ μὲν αὐτῶν τῆς καταιγίδος ἐπιτεταγμένης, εἰς πραεῖαν δὲ αὔραν ἱσταμένης· καὶ τῶν κυμάτων μὲν αὐτῆς κατασιγαζομένων· εὐφραινομένων δὲ πάντων ἐπὶ τῇ ἡσυχίᾳ, καὶ ἐπὶ λιμένα τοῦ θείου θελήματος ὁδηγουμένων.

D Ἦν ὁρᾶν ἐκεῖ τότε πάσας μὲν ἀνθρώπων φυλάς· πάσας δὲ γλώσσας, τὴν ἰδίαν διάλεκτον ἀκούουσαν, τῷ Παρακλήτῳ διὰ Ἀποστόλων λαλουμένην· καὶ γόνυ μὲν ψυχῆς τῷ θεολογουμένῳ Λόγῳ κατακάμπτουσαν· χείλη δὲ, καὶ γλώσσας πρὸς τὴν τριαδικὴν κατευθυνούσας δοξολογίαν· καὶ ὥσπερ εἰδώλων τε πλάνης καὶ τῶν δαιμονίων πρώην ἐμεμέστωτο, οὕτως ὕστερον χάριτος ζώσης τοῦ ζωαρχικοῦ Πνεύματος πεπλήρωτο. καὶ οἷον ἁλσὶ δραστηρίοις ταῖς τούτων δημηγορίαις καταρτυομένη, τὴν ὑγρὰν ἀπεῤῥύπτετο καὶ δυσώδη τῆς ἁμαρτίας σηπεδόνα. τῶν μιαρῶν γὰρ ὀργίων καὶ ἐθῶν καὶ τελετῶν, αἷς χρονίως ἐμμείνασα δυσαπόνιπτον εἶχε τὴν κηλῖδα, τούτων ὕδατι ῥυπτομένη καθαρῷ καὶ μυ-

στερεῶν θείαν θεουργουμένη μετουσίᾳ, κοινωνὸς οὐρανίων ἀναπέφηνε μεγαλοδωρεῶν.

Ἀλλ' οὐχ ἡ σωματικὴ κτίσις μόνον, οὕτω τῆς Πέτρου καὶ Παύλου μεγαλοψυχίας καὶ στεῤῥότητος, ἤτοι χάριτος ἡττήθη· καὶ αὐταὶ δὲ αἱ ἀσώματοι πᾶσαι καὶ ἀποστατικαὶ Δυνάμεις, δυσμαχώτατον πόλεμον κατ' αὐτῶν ᾑρημέναι, οὕτως ἐξουδένωνται καὶ καταντενίκηνται, ὡς εἰκὸς ἦν ἐξουδενῶσθαι, τοὺς κατὰ τῶν Ἰησοῦ πιστοτάτων ὁπλιζομένους ὀπαδῶν. καὶ γὰρ ὥσπερ πρῶτος ἐκεῖνος τὴν ἀνθρωπότητα προσποιούμενος, καὶ διὰ ταύτην τῷ κοσμοκράτορι πάλῃ συμπλακεὶς, νοητῶς ἀπεξεδύσατο· καὶ παῤῥησίᾳ θριαμβεύσας αὐτὸν, τῷ σταυρῷ παρεδειγμάτισεν· οὕτω δὴ Πέτρος καὶ Παῦλος, οἱ γνήσιοι τῆς ἐκείνου πάλης καὶ νίκης μιμηταὶ, πάσαις Ἀρχαῖς καὶ Ἐξουσίαις ὑπὲρ τῶν ἐθνῶν, καὶ κοσμοκρατορίαις ἁπάσαις συμπλεκόμενοι, καὶ ταύτας ἀραχνίων τρόπον νημάτων ἀπημάντως ἐν ἐκείνῳ διεκδυόντες· καὶ τοῖς παθήμασι μὲν εὐδοκοῦντες, τοῖς καθημερινοῖς δὲ θανάτοις ἐγκαυχώμενοι, εἶτα τὸ τοῦ διδασκάλου ποτήριον ἐκπεπωκότες, ἐν αὐτῷ τὸν ἀντίπαλον κατακράτος καθαιροῦσιν· καὶ τοὺς ὑπ' ἐκείνου κρατουμένους ᾐχμαλωτικότες Χριστῷ, τοῖς τῆς δικαιοσύνης καὶ νίκης ἐστεφανώθησαν στεφάνοις.

Καὶ Πέτρος μὲν τῷ σταυρῷ τὰς ἱεράς τε καὶ πρεσβυτικὰς παλάμας ἐκπεπετασμένος· καὶ κάτω μὲν πρὸς τῇ γῇ τὴν κεφαλὴν· ἄνω δὲ πρὸς οὐρανὸν τοὺς πόδας ἀπῃωρημένος, ὡς ἂν καὶ τῇ ὁμοιότητι τοῦ πάθους, καὶ τῇ ἀνομοιότητι τὸν διδάσκαλον δοξάσειεν. Παῦλος δὲ, τὴν ὑπέρτιμον κάραν ἀποτμηθεὶς, καὶ τὸ ὑστέρημα ταύτῃ τῶν παθημάτων Χριστοῦ πεπληρωκὼς, οὕτω νενικήκασι τὸν κόσμον: οὕτως ἡ θεία δύναμις ἐν τῇ ἀσθενείᾳ τούτων τετελείωται· καὶ οὕτω τὸν ὀλετῆρα θραύσαντες, λαμπροὶ λαμπρῶς τῷ νικοποιῷ Χριστῷ πρὸς οὐρανοὺς συνανελήφθησαν. καὶ ὥσπερ ἐκεῖνος πρῶτος νενικηκὼς, ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τῆς μεγαλωσύνης πρῶτος ἐκάθισεν ἐν ὑψηλοῖς· οὕτω καὶ οὗτοι κατὰ τὴν πρὸς ἐκεῖνον ὁμοίωσιν νενικηκότες, τῆς ἐκ δεξιῶν τούτου δευτέρας καταξιοῦνται καθιζήσεως.

Ὢ τῆς ὑπερφυοῦς μιμήσεως τῶν ἀμιμήτων. ὢ τῆς πρὸς τὸν Ὕψιστον τῶν ταπεινοφρόνων ἀνυψώσεως· οἱ ἐπίγειοι, καὶ οὐράνιοι· οἱ θνητοὶ, καὶ ἀθάνατοι· οἱ μικροὶ, καὶ τρισμέγιστοι· καὶ οἱ περικάθαρμα τοῦ κόσμου παντὶ καὶ περίψημα κείμενοι, αἰδεσιμώτεροι καθεστήκασι τοῖς Σεραφίμ· καὶ οἱ πείνῃ δὲ καὶ δίψῃ καὶ γυμνότητι ταλαιπωρούμενοι, τῶν ἀγαθῶν ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν, οὓς οὐκ ἤκουσεν, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη· εἰς ἃ καὶ Ἄγγελοι, κατ' αὐτοὺς εἰπεῖν, ἐπιθυμοῦσι παρακύψαι, τούτων οὗτοι ταμίαι, καὶ πρυτάνεις ἁγίοις προεστήκασι. τί τὸ περὶ ὑμᾶς τοῦτο τῆς ἀγαθότητος μυστήριον; πῶς οἱ αὐτοὶ καὶ υἱοὶ ἀνθρώπων καὶ Θεοῦ κεχρηματίκατε· τὸ μὲν, διὰ τὴν φύσιν· τὸ δὲ, διὰ τὴν υἱοθεσίαν. πῶς τὸ παραυτίκα τῆς θλίψεως καὶ ἐλαφρὸν, οὕτως ὑμῖν βάρος δόξης αἰώνιον εἰργάσατο. Σάρκα μὲν γεγονέναι τὸν Θεὸν λόγον καὶ ἐν ἡμῖν ἐσκηνωκέναι. ἐκ τῆς ὑμετέρας μεμυήμεθα μυ-

A gnificorum cœli munerum consors effecta est.

Nec corporalis duntaxat natura, sic Petri Paulique victa magnifica indole & firmitate, sive gratia; verum etiam incorporeæ omnes atque apostaticæ Potestates, duro in illos difficillimoque bello excitato, sic dejectæ prorsusque obtritæ sunt, ut par erat dejici eos, qui adversus Iesu fidelissimos discipulos ac sectatores armis instruerentur. Etenim sicut primus ille humanæ naturæ vindex, ejusque causa adversus mundi rectorem lucta congressus, spiritaliter exuit: palamque triumphans, in cruce traduxit; sic planè Petrus Paulusque, illius certaminis ac victoriæ veri æmuli, cum Principatibus omnibus & Potestatibus, cunctisque B mundi rectoris cuneis Gentium causa congressi, velutque aranearum stamina, nulla hæc noxa in eo exuentes: ac quidem laboribus atque ærumnis audentes, quotidianisque mortibus gloriantes; tumque Magistri hausto calice, in eo adversarium prorsus profligant: quosque ille tenebat, Christo mancipantes, coronas justitiæ ac victoriæ perceperunt.

Apostolorum Christi æmula victoria.

Col. 2. 15.

Ac Petrus quidem, sacras in cruce atque seniles expandens palmas; capite deorsum in terram pronus, pedibusque sursum in cœlum levatus, ut passionis tum similitudine tum dissimilitudine Magistrum clarificaret! Paulus verò supra modum venerabili cæsa cervice; atque ea, quod deesset C Christi passionum adimplens, sic mundum vicere. In eum modum contigit ut virtus in infirmitate perficeretur; sicque exitioso illo colliso atque percusso, clari clarè unà cum Christo victoriæ auctore in cœlum recepti sunt. Et sicut primus ille victoria potitus, in dextera sedis majestatis primus in excelsis sedit; ita hi quoque pro illius similitudine victores, ut illi à dextris sedeant, secundis partibus nanciscuntur.

Petri Paulique martyria.

Col. 1. 24.

2. Cor. 12. 9.

Hebr. 1. 13.

O eximiam imitationem omni majorum imitatione! O humilium ac modesto sensu exaltationem apud Altissimum! Terreni, & cœlestes; mortales, & immortales; pusilli, terque maximi. Qui omni mundo retrimentum ac quisquiliæ positi, venera- D biliores Seraphin exstiterunt. Qui fame, siti, nuditate conflictati, bonorum quæ oculus non vidit, non auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt; in quæ etiam Angeli (ut cum ipsis loquar) desiderant prospicere, horum hi dispensatores atque arbitri Sanctis præfecti sunt. Quodnam istud erga vos bonitatis mysterium? Quomodo iidem tum filii hominum auditis, tum Dei? Alterum, natura; alterum, adoptione. Quomodo momentanea levisque tribulatio, sic æternum vobis gloriæ pondus præstitit?

1. Cor. 4. 13. & 1. 4. 11. & 1. 2. 9.

1. Petr. 1. 12.

2. Cor. 4. 17.

Carnem factum esse Deum Verbum & habitasse in nobis, vestra insinuatione at-

Ioan. 1. 14.

que doctrina agnovimus: Vos autem reipsa corpus membraque nobilia, ei qui carnem assumpsit, extitistis: corpus nimirum undequaque pulchrum, deiforme, divinis micans fulgoribus, quod nullam maculam, nullas rugas aut labem ullam admittat. Velut enim duo lucidissimi ac blandissimi Dominici corporis prostatis oculi, quibus totum ejus corpus illustretur: per quos Dominus extantes toto orbe Ecclesias inspectans, ædificet perficiatque. Sed & aures apertæ & claræ, atque divinæ voci faciles, Dei verbum sapientissimum ac omnipotens, Incarnationis scilicet mysterium, cùm primùm audissetis, cunctorum illud postmodù auribus intulistis.

Petrus & Paulus oculi Dominici corporis.

Aures.

Vos & nares odoratissimæ & genæ estis mysticæ. Nares sacræ, sacrorum unguentorum Christi fragrantiam suaviter admodum olfacientes, ejusque scientiæ suavem odorem, omni loco manifestantes. *Genæ* verò *sicut phialæ aromatum*, velut è fonte divina doctæ linguæ, *germinantes* (uti sacratissimo continetur eloquio) *unguentaria*; mysticas scilicet odoris suavitates (Spiritus nempe doctrinas) his qui digni sint, proferentes.

Nares & genæ.

Cant.5.13.

Vos item manus strenuæ ac industriæ; quæ non in tabulis lapideis, sed carnalibus, nec atramento, sed vivo Dei Spiritu, mysticè divina eloquia ornatè depingatis. Manus, quæ nedum firmum fundamentum (fidei scilicet) tuta base figatis, sed & digna fidei opera superædificetis. Non enim lignis, stipula & fœno, sed auro & argento pretiosissimisque lapidibus (doctrinis scilicet atque actibus Deo placitis) intelligentem atque viventem Deo Ecclesiam instruitis. Manus, divinis operantes mysteriis; ipsæ eximiorum prodigiorum artifices: tactu solo sanantes morbos, fugantes dæmones, astringentes soluta membra, leprosos mundantes, incurvos erigentes, mortuos suscitantes; ac cæcis visum, surdis auditum, balbis facilem & expeditum linguæ usum præbentes; omnemque corporis labem atque omnem animi noxam nullis verbis explicabili ratione, momentoque curantes.

Manus.
2. Cor.3.3.

1.Cor.3.12.

Vos quoque duo humeri duoque ubera majestatis Iesu extitistis. Humeri scilicet tollentes crucem, ac cum ea pariter exaltati; velutque caput proprium, eum qui crucifixus est alacres secuti. Humeri, Christi jugum suave tollentes, leveque Evangelii onus levantes, atque illud dignis imponentes. Sanè verò etiam errantes oves assumentes, earumque quæ remanserant gregi inferentes, atque supernis caulis includentes; proque illis, cruce ac morte, Domini exemplo, ipsi vos ipsos sanctificantes. Vbera verò non eo lacte qui in sensum cadit, sed spiritali, Ecclesiam alentia; ac nedum lac (doctrinam scilicet rudimentariam atque illis qui inducuntur convenientem) colligentia, sed & vinum (solidam scilicet dogmatum epulationem ac perfectos decentem Theologiam) affluentia.

Humeri atque ubera.
Matt 16.24.
Luc 9.23.
Matt. 11. 28.& 18.12.

Ioan.17.19.

1. Cor. 3. 2.
Hebr.5.12.

A συναγωγίας· ὑμεῖς δὲ σῶμα τῷ ὄντι, καὶ μέλη τίμια τοῦ σεσαρκωμένου καθεστήκατε. σῶμα πάγκαλον, θεοειδὲς, θεαυγὲς, πάσης κηλῖδος καὶ ῥύπου καὶ μώμου ἀνεπίδεκτον. οἷα γὰρ ὀφθαλμοὶ δύο φωτοφανέστατοι καὶ χαριέστατοι τοῦ δεσποτικοῦ σώματος προβέβλησθε, οἷς, ὅλον αὐτοῦ φωτίζεται τὸ σῶμα· δι' ὧν ὁ Κύριος τὰς καθ' ὅλην τὴν γῆν ἐκκλησίας ἐφορῶν, οἰκοδομεῖ καὶ καταρτίζει. καὶ ὦτα δὲ ξανὰ καὶ σαφῆ, καὶ τῆς θείας ὄντες εὐήκοα φωνῆς· τὸ ῥῆμα τοῦ Θεοῦ τὸ πάνσοφον, τὸ παντοδύναμον, τὸ τῆς οἰκονομίας, φημὶ, πρῶτον μυστήριον ἐνωτισθέντες, ταῖς ἀκοαῖς αὐτὸ πάντας δεύτερον ἐνηχήσατε.

B Ὑμεῖς καὶ μυκτῆρες εὐοσμότατοι, καὶ σιαγόνες ἐστὲ μυστικαί. μυκτῆρες ἱεροὶ τῆς ἱερᾶς τῶν Χριστοῦ μύρων εὐωδίας ἄγαν ἡδέως ὀσφραινόμενοι, καὶ τὴν ὀσμὴν τῆς γνώσεως αὐτοῦ παντὶ τόπῳ φανεροῦντες. σιαγόνες δὲ, καθάπερ φιάλαι τοῦ ἀρώματος, ὥσπερ ἀπὸ πηγῆς τῆς θεολόγου γλώσσης, φύουσαι, κατὰ τὸ μυστικώτατον λόγιον, μυρεψικὰ, τὰς μυστικὰς εὐωδίας, ἤτοι διδασκαλίας τοῦ Πνεύματος τοῖς ἀξίοις προβαλλόμενοι.

Ὑμεῖς καὶ χεῖρες ἐνεργοῖς καὶ δραστήριοι πιστεύεσθε· οὐκ ἐν λιθίναις τὰ θεῖα λόγια πλαξὶν, ἀλλὰ σαρκίναις· οὐ μέλανι, ἀλλὰ Θεοῦ Πνεύματι ζῶντι μυστικῶς καλλιγραφοῦσαι. χεῖρες, οὐ θεμέλιον μόνον ἀσφαλῆ, τὸν τῆς πίστεως καταπηγνύουσαι· ἀλλὰ καὶ ἔργα τῆς πίστεως ἄξια ἐποικοδομοῦσαι. οὐ C ξύλοις γὰρ, οὐ καλάμῃ καὶ χόρτῳ· χρυσῷ δὲ καὶ ἀργύρῳ καὶ λίθοις τοῖς τιμιωτάτοις, εἴτ' οὖν λόγοις καὶ πράξεσι θεοπρεπέσι, τὴν νοερὰν ἐκκλησίαν καὶ ζῶσαν καταρτίζετε Θεῷ. χεῖρες μυστηρίων ἱερουργοὶ θείων· ὑπερφυῶν τεραστίων αὐτουργοί· ἁφῇ μόνῃ νόσους ἰώμεναι, δαίμονας ἐλαύνουσαι, παραλελυμένους σφίγγουσαι, λεπροὺς καθαίρουσαι, παρακεκυφότας ἀνορθοῦσαι, νεκροὺς ἀνιστῶσαι, καὶ τυφλοῖς μὲν τὴν ὄψιν, κωφοῖς δὲ τὴν ἀκοὴν, μογιλάλοις δὲ τὴν γλῶσσαν διαρθροῦσαι καὶ διασαφοῦσαι· καὶ πᾶσαν σώματος λώβην, καὶ πᾶσαν ψυχῆς λύμην ἀφράστως καὶ ἀχρόνως θεραπεύουσαι.

Ὑμεῖς καὶ δύο ὦμοι καὶ μαζοὶ δύο τῆς Ἰησοῦ πεφήνατε μεγαλειότητος· οἱ μὲν τὸν σταυρὸν αἴροντες, καὶ αὐτῷ συνεπαιρόμενοι· καὶ ὡς κεφαλῇ D ἰδίᾳ, τῷ ἐσταυρωμένῳ προθύμως ἑπόμενοι. ὦμοι, τὸν χρηστὸν αἴροντες Χριστοῦ ζυγὸν, καὶ τὸν ἐλαφρὸν ἐλαφρῶς κουφίζοντες φόρτον τοῦ εὐαγγελίου, καὶ τοῖς ἀξίοις αὐτὸν ἐπιφορτίζοντες· ναὶ δὴ, καὶ τὰ τῶν προβάτων ἀναλαμβάνοντες πλανώμενα, καὶ τοῖς μένουσι συναριθμοῦντες, καὶ μάνδραις ταῖς ἄνω κατασφαλιζόμενοι, καὶ ὑπὲρ αὐτῶν σταυρῷ καὶ θανάτῳ κατὰ μίμησιν ἁγιαζόμενοι δεσποτικήν. μαζοὶ δὲ, οὐκ αἰσθητῷ γάλακτι, νοητῷ δὲ τρέφοντες τὴν ἐκκλησίαν· καὶ οὐδὲ γάλα μόνον, τὸν εἰσαγωγικόν τε λόγον καὶ τοῖς εἰσαγομένοις κατάλληλον ἀναλαμβάνοντες, ἀλλὰ καὶ οἶνον, τὴν στερεὰν τῶν δογμάτων ἑστιατορίαν, καὶ τοῖς τελείοις πρέπουσαν ἐπινάοντες θεολογίαν.

Ὑμᾶς, καὶ σπλάγχνα καὶ νεφροὺς τις εἰπὼν διδύμους· μηρούς τε καὶ σκέλη καὶ πόδας τῆς τοῦ σαρκωθέντος ὑπερουσιότητος, οὐκ ἂν οἶμαι, τοῦ πρέποντος ἀποσφαλείη. καὶ γὰρ παρ᾿ ὑμῖν ζωτικὴ ποιότης καὶ ἀῤῥευστος τῆς θεοπρεποῦς, ἤτοι θεοτελοῦς ἀγάπης ἐνθεωρουμένη, καὶ ὥσπερ ἐκ διδύμου καὶ ζώσης πηγῆς τῶν ὑμετέρων κρυφίως ἐξαλλομένη σπλάγχνων, πιστὰς ἐπαρδομένη ψυχαῖς, γονίμους αὐτὰς ἀποδεικνύει Θεῷ. κνῆμαι δὲ καὶ πόδες, εὐλόγως οἶμαι τοῦ λόγου τεθεώρησθε, ὅτι πᾶσαν τὴν γῆν διαθέων ἐν ὑμῖν, καὶ πᾶσαν βροτῶν διάνοιαν ἐπιὼν, πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν δι᾿ ὑμῶν χειραγωγεῖ.

Ὑμεῖς ὄντως ἐστὲ, κατὰ τὸν ἱερὸν Ζαχαρίαν, οἱ δύο τῶν ἐλαιῶν κλάδοι, ἐκ δεξιῶν τε καὶ εὐωνύμων τῇ χρυσῇ λυχνίᾳ, τῇ ἐκκλησίᾳ δὴ λέγω, καὶ τῷ ἐπ᾿ αὐτῆς λαμπαδίῳ Χριστῷ παρεστηκότες· οἱ δύο, κατ᾿ αὐτὸν εἰπεῖν, τῆς πιότητος υἱοὶ, τῷ Κυρίῳ πάσης παρίστασθε τῆς γῆς.

Ὑμᾶς καὶ αἱ δύο ῥάβδοι, ἃς ἑαυτῷ λήψεσθαί φησιν ὁ Κύριος, παρὰ τῷ αὐτῷ, προϋπογράφουσιν. ὧν τὴν μὲν κάλλος, διὰ τὸ τῆς ψυχῆς περικαλλέστατον· σχοίνισμα δὲ τὴν ἑτέραν, ὡς ἰδίαν μερίδα κατωνόμασεν· ἐν αἷς, καὶ τὰ πρόβατα ποιμαίνει, καὶ τὴν διαθήκην, ἣν πρὸς τοὺς λαοὺς διέθετο, διασκεδάσειν ἐπαγγέλλεται· δῆλον ὅτι τὸν νόμον τοῦ γράμματος, διὰ τὸν τοῦ πνεύματος νόμον ἀθετῶν. ὃ γὰρ ὁ τῇ κατὰ νόμον λατρείᾳ καὶ τοῖς τύποις Μωϋσῆς πεφήνασι καὶ Ἀαρὼν· παιδαγωγοὶ πρὸς Χριστὸν τοῖς ἀτελέσι γεγονότες, τοῦτό γε δὴ Πέτρος καὶ Παῦλος γεγόνασι τῷ πνεύματι· καὶ τὸ τῆς χάριτος εὐαγγέλιον ἱερουργοῦντες, τὰ σκιώδη τοῦ νόμου καὶ τυπικὰ παραγγέλματα διασκεδάζουσιν ἐν αὐτῷ καὶ καταργοῦσιν.

Ἀλλὰ τί ταῦτα πρὸς ἔπαινον δόξης τῆς ὑμῶν ἐστι μεγαλωσύνης; πείθομαι γὰρ, οὐ μόνον λογογράφων τε πάσης περινοίας καὶ ῥητόρων δυνάμεως, τὴν ὑμετέραν ὑπερῆρθαι δόξαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς παρ᾿ ἡμῖν ἀκροτάτους θεολόγους, μηδὲν εἰπεῖν ἄξιον δύνασθαι τῆς ὑμετέρας τελειότητος. ὥσπερ γὰρ οὐκ ἔστι λόγος ἐπάξιος τῆς ὑπερεχούσης ἐμφαντορικὸς δόξης· καὶ γὰρ οὐ λόγου μόνον, ἀλλὰ καὶ διανοίας· οὐκ ἀνθρωπικῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ Σεραφικῆς, ἡ θεία μεγαλειότης ὑπερίδρυται, οὕτω καὶ τῶν παρ᾿ αὐτῇ γνησίως ἱδρυμένων, καὶ τῆς ἀνωτάτω τιμῆς εὐμοιρηκότων, ἀνέκφραστός τις ἐστι καὶ ἀπερινόητος ἡ δόξα· καὶ τοσούτῳ πλεῖον, ὅσῳ καὶ μᾶλλον τῇ πρὸς τὸν ὑπερούσιον ἐγγύτητι, τὴν ὅλην ὑπεραναβαίνει κτίσιν.

Τοιγαροῦν, ἐπειδὴ πᾶσα γηγενὴς γλῶσσα τῶν κατ᾿ ἀξίαν αἰνέσεως ὑφεῖται, μικρὰ λοιπὸν ἐπιπροσειπόντες, καὶ τῷ πνεύματι μυστικώτερον κατασπασάμενοι, σιγῇ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς δόξης τῆς ὑμετέρας θήσομεν ἁγιωσύνης. Χαίρετε τῆς τριαδικῆς συμφυΐας ἢ συνθεΐας, τῆς δι᾿ ὑμῶν καταγγελείσης, καὶ πάσῃ τῇ κτίσει γνωσθείσης, ἱερώτατοι κήρυκες καὶ Ἀπόστολοι καὶ Μάρτυρες.

A Qui vos viscera geminosque renes, coxasque ac crura dicat, ejusque qui carnem assumpsit supersubstantialis Majestatis pedes velit, haud puto à decore erraverit. Apud vos enim vitalis & inefluxa divinæ seu deificæ charitatis intellecta qualitas, ac velut ex gemino viveque fonte, è vestris occultè visceribus, fidelibus irrorans animis iisque affusa, fœcundos Deo reddit. Crura verò ac pedes congruè puto Verbi intelligamini, quod ipsum in vobis universam percurrens terram, omnemque mortalium mentem lustrans, ad veritatis notitiam vestro munere atque opera ducit.

Renes & crura pedesque.

Vos revera, sacratissimo Zacharia auctore, duo olivarum rami, à dextris atque sinistris, aureo candelabro (Ecclesiæ B scilicet) eique impositæ lampadi (nempe Christo) positi; duo, ut idem loquitur, Filii pinguedinis, assistentes Domino universæ terræ.

Zach. 4. 3. & 14. Olivarum rami; filii pinguedinis.

Vos quoque duæ virgæ, quas sibi assumendas apud eundem Dominus dicit, præfigurant; quarum alteram decorem ob animi summam venustatem; alteram verò funiculum, velut propriam nuncupavit partem: in quibus fore pollicetur ut oves pascat, ac fœdus, quod cum populis pepigerat, dissipet; dum nimirum legem literæ, per spiritus legem abrogat. Quod namque legis cultu atque figuris Moyses & Aaron (pædagogi scilicet atque ductores imperfectorum ad Christum) hoc sanè Petrus & Paulus spiritu ex-C titerunt; gratiæque Evangelium defungentes, legis umbras ac figuralia mandata in illo dissipant atque evertunt.

Zach. 11. 7. Virgæ duæ. decor & funiculus.

Enimverò, quid hæc ad laudem claritatis magnificentiæ vestræ videantur? Certus enim sum, vestram illam claritatem, nedum Historicorum omnium dexteritatem Oratorumque vim dicendi excedere, verum etiam summos apud nos Theologos, nihil vestra dignum laude posse efferre. Quemadmodum enim nullus sermo est, qui eminentem omnibus Majestatem meritò explicare sufficiat (divina enim gloria, nedum sermonem, verùm & mentem; neque humanam solùm, sed & Seraphicam, longè superat) sic quoque ipsa eorum, qui apud illam verè firmi steterunt supremumque nacti honorem D sunt, tanta claritas est, ut nec verbis exprimi, nec satis mente concipi possit: atque id amplius, quò & magis accessu ad supersubstantialem, quicquid in creatis est, excedit.

Quandoquidem igitur terrena omnis lingua vestris impar laudibus est, ubi adhuc pauca adjecerimus, spirituque spiritalius salutaverimus, magnificentiam gloriæ sanctitatis vestræ silentio dabimus. Salvete, natura, id est deitate conjunctæ Trinitatis, quam annunciastis, ac cujus notitiam creaturæ omni intulistis, sacratissimi Præcones & Apostoli & Testes.

A Salvete equi ratione menteque præditi, singulariter Deoque judice lecti ac delecti: non ut quidam vocantur, corporis colore
Thr. 4. 7. nive candidiores, sed supra nivem animi puritate nitentes: nec cursu ventis pares, sed mentis velocitate atque numine ventorum volatum superantes: nec quantum è specula dispicit oculus, tantum repente subsilien-
Iliad. ζ tes, uti Poëta loquitur, sed quantum sol iste magna luce complectitur, creaturam omnem fulguris instar sermone percurren-
Habac. 3. 8. tes: Quibus Deus Verbum conscensis, ut loquitur divinus Ambacum, atque in spiritale hoc mare deductis, in vobis aquas multas (Gentium scilicet mentes) turbavit. Ejus verò equitatus, eorum qui turbarentur salus extitit.

Isai. 28. 16. Salvete lapides pretiosi, post illum summum angularem in spiritalis Sion fundamen-
B ta missi. Salvete venerabiles Dei servi, Chri-
1 Cor. 3. 17. sti fideles amici, Domini spiritus sacri liberi, Angelorum gloria, Archangelorum laus, Principatuum sublimitas, Potestatum gloriatio, Virtutum jucunditas, Dominationum exultatio, Thronorum honor, Cherubim oblectatio, Seraphim pulchritudo & decor.

Salvete diaboli destructores, hominibus munerum largi præbitores, erroris vindices, veritatis patroni, idolorum destructio, Trinitatis prædicatio, hæreseωn abolitio, peccatorum propitiatio; eorum quæ veterantur eversio, eorum quæ innovantur conversio: literæ destitutio, spiritus confirmatio.

Salvete Ecclesiarum excitatio, elisorum instauratio, desperatorum revocatio, laborantium refectio, ægrorum curatio, lu-
C gentium consolatio, eorum qui tempestate jactantur tuta statio ac portus, pauperum indeficientes divitiæ, divitum vera defensio, debitorum sponsores, eorum qui salutem parant defensores.

Salvete & exultate cœli, unà cum eo, qui divina in vobis magnificentia quasi in throno sedet. Divini cœli & spiritales, ejusque Ecclesiæ, quæ in cœlis est, sacratissi-
Psal. 18. 1. mum firmamentum: Cœli, Dei gloriam alto vocis enarrantes præconio, ejusque opus manuum jugiter annuntiantes; quorum sonus in omnem clarè exivit terram, ac verborum vis in fines orbis excurrit.

D Quemadmodùm igitur à vobis, vestraque opera, divina gratia finibus insonuit, sic quoque faustum fausto initio finem adhibete, divinumque sermonem cunctis nationibus firmantes, sacram in eo fidem confirmate. Errantes convertite, dubios animi solidate, impudenter spernentes emendate aut evellite: ac eos quidem qui vestram regulam sequuntur, firmos indeclinabiles vestris legibus conservate: universasque fidelium collectas, divini Spiritus integritate in sancto Spiritu arctius colligantes, Ecclesiæ cœtum omnem in unum novum hominem, cujus caput Christus, perficite ac coagmen-

A Χαίρετε ἵπποι λογικοὶ καὶ νοεροὶ, ἐπίλεκτοι καὶ θεόλεκτοι, οὐχ ὥς τινες λέγονται, τὴν χρόαν τοῦ σώματος λευκότεροι χιόνος· ἀλλ' ὑπὲρ χιόνα, τῇ τῆς ψυχῆς διαλάμποντες καθαρότητι· οὐδὲ τὸν δρόμον ἀνέμοις παραπλήσιοι· ἀλλ' ὑπὲρ ἀνέμων πνοὴν ὀξύτεροι τῇ τοῦ νοῦ ταχύτητι καὶ θειότητι· οὐδ' ὅσον ὀφθαλμὸς ἀπὸ σκοπιᾶς ὁρᾷ, τοσοῦτον ἀθρόως ἐπιθρώσκοντες, κατὰ τὴν ποίησιν· ἀλλ' ὅσον ὁ ἥλιος οὗτος τῷ μεγάλῳ φωτὶ περιλαμβάνει, κτίσιν πᾶσαν ἀστραπῆς τρόπον τῷ λόγῳ διατρέχοντες· ἐφ' οἷς ὁ Θεὸς λόγος, κατὰ τὸν θεῖον ἐπιβὰς Ἀμβακοὺμ, καὶ εἰς τὴν νοητὴν ταύτην θάλασσαν ἐπιβιβάσας, ἐν ὑμῖν ὕδατα πολλὰ, τὰς τῶν ἐθνῶν διανοίας διετάραξεν· ἡ ἱππασία δὲ τούτου σωτηρία τῶν ταραττομένων ἐγεγόνει.

B Χαίρετε λίθοι τίμιοι, οἱ μετὰ τὸν ἀκρογωνιαῖον, εἰς τὰ τῆς νοητῆς τεθειμένοι θεμέλια Σιών. χαίρετε τοῦ Θεοῦ σεπτοὶ δοῦλοι, τοῦ Χριστοῦ πιστοὶ φίλοι, τοῦ Κυρίου Πνεύματος ἱερὰ τέκνα, τῶν Ἀγγέλων δόξα, τῶν Ἀρχαγγέλων ἔπαινος, τῶν Ἀρχῶν ὕψωμα, τῶν Ἐξουσιῶν καύχημα, τῶν Δυνάμεων θυμηδία, τῶν Κυριοτήτων ἀγαλλίαμα, τῶν Θρόνων τιμὴ, τῶν Χερουβεὶμ τερπωλὴ, τῶν Σεραφεὶμ καλλονή.

Χαίρετε διαβόλου καθαιρέται, ἀνθρώπων εὐεργέται, πλάνης ἀντίδικοι, ἀληθείας συνήγοροι, εἰδώλων καθαίρεσις, Τριάδος ἀνάρρησις, αἱρέσεων ἀφανισμὸς, ἁμαρτιῶν ἱλασμὸς, τῶν παλαιουμένων καταστροφὴ, τῶν ἀνακαινουμένων ἐπιστροφὴ, τοῦ γράμματος ἀθετηταὶ, τοῦ πνεύματος κυρωταί.

Χαίρετε τῶν ἐκκλησιῶν ἀνάστασις, τῶν καταρραγμένων ἀνάκτησις, τῶν ἀπηλπισμένων ἀνάκλη-
C σις, τῶν ἐν πόνοις παρηγορία, τῶν ἐν πάθεσι θεραπεία, τῶν ἐν πένθει παραμυθία, τῶν χειμαζομένων λιμὴν ἀσφαλὴς, τῶν πενομένων πλοῦτος ἀνελλιπὴς, τῶν πλουτούντων ἀντίληψις ἀψευδὴς, τῶν ὀφειλόντων ἐγγυηταὶ, τῶν σωζομένων ὑπερασπισταί.

Χαίρετε καὶ εὐφραίνεσθε οὐρανοὶ ἅμα τῷ ὑμῖν οἷα θρόνῳ θεοπρεπῶς ἐποχουμένῳ· οὐρανοὶ θεῖοι καὶ νοητοὶ, καὶ τῆς ἐν οὐρανοῖς ἐκκλησίας μυστικώτατον στερέωμα· οἱ τὴν Θεοῦ δόξαν μεγαλοφώνως διηγούμενοι, καὶ τὴν τῶν χειρῶν αὐτοῦ ποίησιν ἀεννάως ἀναγγέλλοντες· ὧν ὁ φθόγγος, εἰς πᾶσαν λαμπρῶς ἐξελήλυθε τὴν γῆν, καὶ τῶν ῥημάτων ἡ δύναμις, εἰς τὰ πέρατα διέδραμε τῆς οἰκουμένης.

D Ὥσπερ οὖν ἀφ' ὑμῶν, ἢ δι' ὑμῶν ἡ θεαρχικὴ χάρις τοῖς πέρασιν ἐξήχηται, οὕτω καὶ δεξιὸν τέλος ὑμεῖς τῇ δεξιᾷ καταβάλετε ἀρχῇ, καὶ τὸν θεῖον λόγον τοῖς πᾶσιν ἔθνεσι κρατύνοντες, τὴν ἱερὰν πίστιν ἐν τούτῳ βεβαιώσατε· τοὺς πλανωμένους ἐπιστρέψατε, τοὺς ἀμφιβόλους στηρίξατε, τοὺς ἀναιδῶς ἀθετοῦντας διορθώσατε ἢ ἐκτίλατε· καὶ τοὺς μὲν τῷ ὑμετέρῳ κανόνι στοιχοῦντας, ἑδραίους, ἀμετακλινεῖς ταῖς ἱεραῖς συντηρήσατε θεσμοθεσίαις· τὰς ὅλας δὲ τῶν πιστῶν ὁμηγύρεις τῇ ὁλοκληρείᾳ τοῦ θείου σώματος ἐν ἁγίῳ Πνεύματι συνδέοντες, τὸ πλήρωμα τῆς ἐκκλησίας ἔλον

εἰς ἕνα καινὸν ἄνθρωπον, οὗ ἡ κεφαλὴ Χριστὸς, καταρτίσατε καὶ συναρμόσατε. πόλεμον δὲ, καὶ ὅπλα πάντα πρεσβείαις ὑμῶν δεκταῖς ἀνταναιλόντες, καὶ τροπαίοις νίκης ἐνθέοις τὸν ἀληθῶς εὐσεβῆ βασιλέα καταστέφοντες, εἰρήνης θείας εὐσταθοῦς τε καὶ γαληναίας ζωῆς πληρώσατε τὴν γῆν· ἤρεμον δὲ βίον καὶ φιλευσεβῆ, καὶ τὸν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ δικαιοσύνης καὶ χαρμοσύνης ἐπίμεστον τῇ Χριστωνύμῳ παρεσχηκότες πολιτείᾳ, καὶ πρὸς τὴν ἄνω Ἱερουσαλὴμ, ἧς ὑμεῖς πρωτότοκα τέκνα καὶ πολισταὶ γεγένησθε καὶ πολιοῦχοι, διακυβερνῶντες, εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ πάντας εἰσάγοντες καταπαύσετε κατάπαυσιν· ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, ἅμα τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

tate. Bellum autem armaque omnia, vestris Deo acceptis intercessionibus è contrario tollentes, divinisque victoriæ trophæis pium verè Imperatorem coronantes, divina pace stabilique, ac tranquilla jucunditate terram implete; quietamque ac religiosam, ejusque justitiæ, quæ est in Christo Iesu atque gaudii plenam, Christianæ Reip. vitam præbentes, atque ad cœlestem Ierusalem, cujus vos primitivi filii principesque patroni atque rectores extitistis, gubernantes, in Dei cunctos inducentes requiem, requiem præstabitis; in Christo Iesu Domino nostro, cui est gloria & potestas, unà cum Patre & Spiritu sancto, in sæcula sæculorum, Amen.

ΕἸΣ ΤῸΝ ἍΓΙΟΝ
καὶ πανεύφημον Ἀπόστολον Ἀνδρέαν.

ΠΑ͂ΣΙ μὲν τοῖς τοῦ Θεοῦ Λόγου φίλοις καὶ μαθηταῖς, ἡ διὰ τῶν λόγων αἴνεσις, ὥσπερ οὖν καὶ ἡ διὰ τῶν ἔργων μίμησις, κατὰ δύναμιν ὀφείλεται· τούτων δὲ μάλιστα τοῖς κορυφαίοις τε καὶ πρεσβυτάτοις· οὐ μόνον ὅτι καθ᾽ ἑαυτὸν ὁ τῶν θείων ἀνδρῶν ἔπαινος ἐπαινετόν τι χρῆμα Θεῷ, καὶ τοῖς ἐπαινουμένοις αὐτοῖς ἐραστόν· ἀλλ᾽ ὅτι καὶ τοῖς αἰσίως ἐπαινεῖν εἰδόσι, σωτήριος· καὶ τοῖς συναγωνιοῦσιν ὠφέλιμος· καὶ πᾶσι τοῖς συνετῶς ἀκροωμένοις, τελεωτέρας γίνεται πρόξενον οἰκοδομῆς.

Οὐκοῦν διαναστῶμεν, ὦ ἄνδρες, πρὸς τὸν προκείμενον ἡμῖν ἀγῶνα· κοινὸς γὰρ ἅπασι πρόκειται σήμερον ὁ ἀγών· ἐμοὶ μὲν, τὴν κορωνίδα τῶν μαθητῶν, τῶν Ἀποστόλων τὴν κορυφὴν, τὸν τῆς ἀνδρίας ἐπώνυμον Ἀνδρέαν, τοῖς ἐπαίνοις τῶν λόγων, ὡς ἄνθεσι ῥόδων ἀναδῆσαι, καὶ τῆς μνήμης κατατρυφῆσαι· καὶ ὥσπερ αὐτῷ παρόντι, καὶ ὁρωμένῳ προσλαλῆσαι· καὶ τοῖς περὶ αὐτοῦ διηγήμασιν ἐγκαλλωπίσασθαι. ὑμῖν δὲ, τῆς ἀγωνίας ἐμοὶ κοινωνεῖν, καὶ ὅση δύναμις συνεργεῖν, ταῖς προσευχαῖς[a] ἀλαλήτοις κάμνοντι τὸν νοῦν, συμπονεῖν, καὶ πρὸς τὸ τῆς ὑποθέσεως μέγεθος τὸν λόγον ὀκλάζοντι, διὰ βαθείας σιγῆς παραθαρρύνειν καὶ προσοχῆς.

[a] Ἡ. τὸ ι.

Ἀποδῶμεν τοίνυν προθύμως τὴν ὀφειλήν· ὁ μὲν, τὴν εὐφημίαν· οἱ δὲ, τὴν ἀκρόασιν· καὶ καρποφορῶμεν, ὁ μὲν, πρᾶξιν εὔλογον· ὁ δὲ, λόγον ἔμπρακτον· ὁ μὲν, τὸν ὕμνον· ὁ δὲ, τὸν πόθον· ὁ μὲν, κατάνυξιν· ὁ δὲ, προσευχήν· ἄλλος πίστιν εἰλικρινῆ, ἄλλος ἀγάπην χριστοφιλῆ. εἰσφερέτω τις, ὁ μὲν, λόγον σοφίας· ἄλλος δὲ, λόγον γνώσεως· ὁ μὲν, πραεῖαν καρδίαν καὶ ἥσυχον· ὁ δὲ, μνήμην ἄληκτον καὶ ἀέναον Ἰησοῦ. ὁ μὲν, ἀνέκλειπτον κατὰ νοῦν προσευχήν· ὁ δὲ καθαρὰν Χριστοῦ φαντασίαν καὶ φωτοφανῆ. πάντες φόβον Θεοῦ,

LAUDATIO SANCTI LAUDEQUE
celeberrimi Andreæ Apostoli.

CUNCTIS sanè Dei Verbi amicis ac discipulis, verbis concepta laudatio pro virili facultate debetur, uti & imitatio, quæ operibus præstatur; maximè verò his, qui inter illos principes ac antiquissimi sunt: nedum ea ratione, quod ipsa à se divinorum Virorum laudatio, res est divino judicio jure laudabilis, ac quam ii ipsi qui laudantur, amori ducant; verum etiam quod iis, qui faustè laudare norunt, salutaris sit; atque his qui laudando socii accedant, utilis; cunctisque demum solerter audientibus, causa sit ac ratio perfectioris ædificationis. *Sanctorum laudationis commoda.*

Igitur, ô Viri! ad commune nobis propositum certamen excitemur. Commune enim nobis omnibus certamen hodie proponitur; mihi quidem, ut discipulorum coronidem, Apostolorum summitatem, à fortitudine nuncupatum Andream, tanquam rosarum flosculis, sermonum laudibus ambitiosè coronem, ejusque memoria suavius delecter; ac velut cum præsente atque oculis conspicuo, sic cum illo loquar, ejusque enarrandis rebus magnificè glorier; vobis autem, ut propensè feratis opem, totisque viribus laboranti animo ac fatiscenti, tacitis precibus collaboretis; ac sermonem tanti mole argumenti vix non oppressum ac elanguescentem, altissimo ipsi silentio & attentione animis erigatis. *Captata benevolentia.* *Rom. 8. 26.*

Prompte igitur debitum reddamus; alius laudis præconium; alius, auditionem; atque adeò fructificemus; alius quidem, actionem rationis nitentem [illegible] eruditam; alius verò, sermonem actuosum & efficacem: alius, canticum; alius, desiderium [illegible]; alius, compunctionem; alius, precationem: unus veram fidem, alter religiosam in Chr[illegible] charitatem: Inferat quispiam; alius quidem sermonem sapientiæ; alius verò, sermonem scientiæ; atque hic, cor lene ac quietum; ille, nullum habentem finem jugemque Iesu memoriam. Hic, indeficientem animo precandi vim; ille, claram atque lucidam co- *1. Cor.*

gitante animo Christi visionem. Omnes Dei timorem, omnes continentiam, omnes animi sensusque modestiam, &c, ut per patientiam ad pietatem nos ipsos extendamus. Sic enim magnus Apostolus in nobis clarificabitur, cùm alius aliud quid illius bonorum præstabit, universique simul eũ clarius imitabimur, ac velut festivum quoddam munus, imitationis fructum ei proferemus. Sic & ipse Christus, qui in Sanctis requiescat, atque in iis qui clarificantur clarificetur, à quo omnis ad virtutem incitatio; ac qui omnis bonæ actionis, principium & medium ac finis est.

Bona omnis voluntas Christi gratiæ.

Posteaquam verò, pro virili nostra facultate theatrum orationi præinstruximus, age jam ipsa certamina aggrediamur, atque ad Apostolicarum laudum celsitudinem eniti connitamur; non temere, quæ inconcessa sunt, tentantes; sed timore inaccessa adeuntes; nec procaci audacia, intacta perrumpentes, sed pudore, omnique religione ac metu ad ea quæ rationem vimque omnem sermonis superant, mentem pertendentes, rationemque ac sermonis vim ad ea quæ mentem ipsam excedunt, provehentes de inexhausta thesaurorum Spiritus opulentia spe præsumamus; ex qua exiguum aliquod effluvium (gratiæ scilicet stillam) per ejus, quem hodie laudandum suscepimus, intercessionem consecuti; primùm quidem illius à lege ad gratiam translationem laudabimus: tum verò ejus in Evangelio præclarè gesta perstringentes, sic pretiosam verèque Christianam illius mortem atque excessum afferemus.

Orationis partitio.

Andreas igitur (res Deo charissima ac nomen) fidelis ac prudens Patris luminum œconomus, magnus Dei Verbi præco probatissimusque discipulus; Spiritus sancti sanctissimus minister ac famulus. Hic Dei semper præscientia cognitus, fore boni animi ac quàm maximè solertis ingenii, idcirco etiam semper prædestinatus est ut esset conformis Unigenito Dei.

Luc. 12. 42. Iac. 1. 17. Rom. 8. 29.

Luc. 1. 80. Quod igitur dispensationis Verbi, ejusque declarationis tempus advenerat, omnino decebat ut & ii, qui ejus essent, ac necessarii forent, pariter declararentur. Necesse erat ut Rege præsente, ejus quoque satellites præsto essent. Verùm quodnam signum declarationis Regis? *Vox clamantis in deserto.* Vox præiens ante faciem Verbi, illiusque præparans vias, quæ dirupta compleat & confragosa; excelsa humiliet, seu deprimat, prava dirigat, aspera morum complanet & leniat. Nec sola Vox signum est, sed & Baptismus pœnitentiæ. Ac quidem Baptista super aquas; Rexque præsto statim ad intingendum; ac præconium quàm plenum majestate ac divinum! Ipsi enim qui aqua tingebatur, explicatum cœlum; advenit Spiritus, facta vox Domini tonantis super aquas, velutque digito, columbæ illapsu, charissimum ac prædilectum è cœlo ostendentis.

Isai. 40. 3. Matth. 3. 3. Luc. 3. 3. Ioannes, voce & baptismo Christum manifestans. Psal. 28. 3.

Ioan. 5. 36. In hunc modum cœlesti Rege, majus Ioanne testimonium è cœlo consecuto; cùm

A πάντες ἐγκράτειαν, ταπεινοφροσύνην πάντες, καὶ τοῖς πρὸς εὐσέβειαν δι' ὑπομονῆς ἐπεκτείνεσθαι. οὕτω γὰρ ὁ μέγας Ἀπόστολος ἐν ἡμῖν δοξασθήσεται, ἄλλου πρὸς ἄλλο τι τῶν ἐκείνου κατορθουμένου καλῶν, καὶ πάντων ὁμοῦ τρανεστέραν τὴν πρὸς αὐτὸν ἐπιδεικνυμένων ὁμοιότητα· καὶ ὥσπερ τι δῶρον ἑόρτιον τὴν μίμησιν αὐτῷ καρποφορούντων τῆς ἀρετῆς. οὕτω καὶ Χριστὸς αὐτὸς, ὁ ἐν ἁγίοις ἀναπαυόμενος, καὶ δοξαζόμενος ἐν δοξαζομένοις, παρ' οὗ πᾶσα πρὸς ἀρετὴν κίνησις, καὶ ὅς ἐστι πάσης πράξεως ἀγαθῆς ἀρχὴ καὶ μεσότης καὶ τελευτή.

Ἐπεὶ δὲ τῷ λόγῳ τὸ θέατρον, ὡς ἐνὸν, προκατηρτισάμεθα, φέρε λοιπὸν αὐτῶν τῶν ἀγώνων ἁψώμεθα, καὶ τῶν ἀποστολικῶν ὕμνων τῷ ὕψει B προσβῆναι πειραθῶμεν· οὐ τολμηρῶς ἀνεφίκτοις ἐγχειροῦντες, ἀλλὰ φόβῳ τοῖς ἀπροσίτοις προσιόντες. οὐδὲ θράσει τῶν ἀψαύστων κατατολμῶντες· αἰδοῖ δὲ, καὶ εὐλαβείᾳ πάσῃ τόν τε νοῦν πρὸς τὰ ὑπὲρ λόγον ἀνατείνοντες, τόν τε λόγον πρὸς τὸ ὑπὲρ νοῦν ἀναβιβάζοντες, ἐπὶ τὸν ἀκένωτον πλοῦτον τοῦ Πνεύματος ἐλπιοῦμεν θησαυρῶν· ἐξ οὗ βραχείας ἀπόρροιας, ἤτοι σταγόνος χάριτος, διὰ τῆς τοῦ ὑμνουμένου σήμερον καταξιούμενοι πρεσβείας, πρῶτον μὲν τὴν αὐτοῦ πρὸς τὴν χάριν ἀπὸ τοῦ νόμου μετάθεσιν ἐπαινεσόμεθα· ἔπειτα δὲ, τὴν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τούτου συντεμόντες εὐδοκίμησιν, τὴν τιμίαν οὕτω καὶ χριστοπρεπῆ προσοισόμεθα τελευτήν.

C Ἀνδρέας τοίνυν, τὸ τιμιώτατον Θεῷ πρᾶγμα καὶ ὄνομα· ὁ πιστὸς καὶ φρόνιμος τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων οἰκονόμος, ὁ μέγας τοῦ Θεοῦ Λόγου κήρυξ καὶ δοκιμώτατος ὁμιλητής· ὁ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἁγιώτατος ὑπηρέτης καὶ θεραπευτής. οὗτος ἀεὶ τῷ Θεῷ προεγνωσμένος, ὡς ἀγαθῆς τε ψυχῆς καὶ γνώμης ἐσόμενος ὅτι μάλιστα δεξιᾶς ἀεὶ, διὰ τοῦτο καὶ προώριστο σύμμορφος ἔσεσθαι τοῦ Θεοῦ τῷ Μονογενεῖ.

Ἐπεὶ οὖν ὁ τῆς οἰκονομίας τοῦ Λόγου, καὶ τῆς ἀναδείξεως ἐνέστη καιρὸς, ἔδει πάντως καὶ τοὺς οἰκείους αὐτῷ συναναδείκνυσθαι. ἔδει τοῦ βασιλέως παρόντος, καὶ τοὺς αὐτοῦ παρεῖναι δορυφόρους. ἀλλὰ τί τὸ σημεῖον τῆς τοῦ βασιλέως φανερώσεως· φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ. φωνὴ πρὸ προσώ-D που τοῦ λόγου προϊοῦσα, καὶ τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ κατασκευάζουσα, τὰ ἀνερρωγότα πληροῦσα, τὰ ὑψηλὰ ταπεινοῦσα, καὶ τὰ σκολιὰ μὲν κατευθύνουσα· τὰ τραχέα δὲ καταλεαίνουσα τῶν ἠθῶν. καὶ οὐ ψιλὴ φωνὴ μόνη τὸ τεκμήριον, ἀλλὰ καὶ βάπτισμα μετανοίας· καὶ ὁ μὲν Βαπτιστὴς ἐπὶ τοῦ ὕδατος, καὶ ὁ βασιλεὺς κατὰ πόδας εὐθὺς ἐπὶ τὸ βαπτίζεσθαι παρών· καὶ ἡ ἀνάρρησις, ὡς θεοπρεπής· οὐρανῶν γὰρ αὐτῷ βαπτιζομένῳ γέγονεν ἀνάπτυξις, Πνεύματος ἐπέλευσις, φωνή τε Κυρίου βροντῶντος ἐπὶ τῶν ὑδάτων, οἷα δακτύλῳ, τῇ περιστερᾷ τὸν ἀγαπητὸν ἄνωθεν ἐπιδεικνύντος.

Οὕτω τοῦ οὐρανίου βασιλέως, τῆς Ἰωάννου μείζω τὴν ἀπὸ τοῦ Πατρὸς ἐσχηκότος μαρτυρίαν· αὐτός

αὐτός τε πρῶτος ὁ Βαπτιστής, καὶ μετ' αὐτὸν εὐθύς, ὦ μακαριώτατε σύ, τῇ τοῦ πνεύματος συνεκράθης τοῦ μαρτυρουμένου στοργῇ. καὶ γὰρ οὐκ ἀμέσως τῷ θεαρχικωτάτῳ προσελήλυθας· οὐδὲ ἐξ αὐτῆς, ὡς εἰπεῖν, τῆς πρώτης τοῦ βίου βαλβῖδος ἐπιβέβηκας τῆς τελειότητος· πῶς γάρ; ἔδει δὲ τῷ νόμῳ τοῦ γράμματος προπαιδαγωγηθέντα τῷ τοῦ πνεύματος οὕτω περιτυχεῖν· καὶ ταῖς τῶν ἐντολῶν ἀτελέσι προστοιχειωθέντα, οὕτω τῇ τοῦ εὐαγγελίου τελειότητι προσχωρεῖν, ὡς ἑδραίαν ἐν αὐτῇ καὶ ἀμετάθετον τὴν ἵδρυσιν ἔχειν. ἔδει τῷ προδεδραμηκότι λύχνῳ, τὰς τῆς καρδίας προκατασκευασθέντας κόρας, τὸ ὑπέρλαμπρον οὕτω τὸ μέγα καταδέξασθαι φῶς· διὰ τοῦτο, ὡς μόνον τὴν φωνὴν ἐν ἐρήμῳ βοῶσαν ἐπακήκοας, οὐχ ὡς εἰκῇ φωνοῦσαν ἀπεσείσω κατὰ τοὺς ἀσεβεῖς· οὐδ' ἀξιάκουστον μὴ ἡγήσω, τῇ τοῦ βίου δὲ ματαιότητι κατατεινόμενος, τὴν ἀκρόασιν παρῃτήσω κατὰ τοὺς πολλούς· οὐδ' ἐγγένου μὲν πλησίον αὐτῆς, βαρέως δὲ κατὰ τοὺς ἀψικόρους ἀκηκοώς, εὐθὺς εἰς τὰ ὀπίσω παλινοστεῖς· ἀλλὰ πρῶτον μὲν τὸν τῆς γεννήσεως τρόπον, τῆς ἀναστροφῆς, τῆς διαίτης, καὶ τῆς ὅλης τοῦ κήρυκος ἀγωγῆς τὸ ὑπερφυὲς ἐκτεθαυμακώς· ἔπειτα τῇ τοῦ κηρύγματος δυνάμει προσεσχηκώς, καὶ ὡς θεῖόν τι τὸ ῥῆμα, καὶ τῶν ὅλων εἴη σωτήριον, ἐπιστήσας τὸν νοῦν, ἐξίστασαι μὲν γονέων καὶ ἀδελφῶν, ἐξίστασαι συγγενῶν· ὅλος δὲ τῆς ἐκείνου γενόμενος φιλοσοφίας, ὑπερεῖδες μὲν κλήρου πατρῴου, καὶ ἁλιείας καὶ ναυτιλίας· ὑπερεῖδες δὲ καὶ τῶν ὅσα καταθέλγει, καὶ πρὸς φιληδονίαν κατασύρει τὸν νοῦν. κρεῖττον δὲ λοιπόν, ἢ κατὰ ἄνθρωπον φρονῶν, τὴν ἔρημον μέν, τῶν ἐν πόλεσιν ἠλλάξω διατριβῶν· θορύβων δέ, τὴν ἡσυχίαν· τρυφῆς δέ, τὴν ἐγκράτειαν· περιουσίας δέ, τὴν λιτότητα· καὶ τὴν μετὰ τοῦ Βαπτιστοῦ συνοίκησιν, βασιλείων ἡγούμενος προτιμοτέραν, ὅλην ἐν βραχεῖ τοῦ διδασκάλου διὰ μιμήσεως ἐπεσπάσω τὴν ἀρετήν, καὶ τοῦ λόγου τὸ ἀκριβές, καὶ τοῦ τρόπου τὸ εὐσταθές, καὶ τὸ τοῦ ἤθους σεμνόν, καὶ τὸ τοῦ βίου λαμπρόν, καὶ τῶν ἐπιγείων τὴν ὑπεροψίαν,
2. καὶ τὴν πρὸς τὰ οὐράνια συντονίαν, καὶ [2] πᾶσαν αὐτοῦ τὴν θεοπρέπειαν, καθάπαξ εἰπεῖν, τῷ ἀγαθοειδεῖ ἐναπεμάξω τοῦ νοῦ.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἐρχόμενος παρῆν, καὶ μετὰ τῶν δούλων ὁ δεσπότης· καὶ ὁ τῶν οὐρανῶν βασιλεύς, ἐν ὁμοιώματι πένητος τοῖς πένησιν ἐπεχωρίαζεν· ἐνταῦθά σου τὸ μέγα προτέρημα καθορᾶται τῆς ἀρετῆς. ὡς μόνον γὰρ τοῦ καθηγεμόνος ἐπακήκοας, Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ περὶ τοῦ Ἰησοῦ λαλοῦντος, οὐκ ἐδίστασας τῇ φωνῇ, οὐ διεκρίθης πρὸς τὴν μαρτυρίαν· οὐδ' αὖ τεκμηρίῳ τινὶ πιστωθῆναι κατὰ τοὺς ὀλιγοπίστους ἀπῃτήσω· ὁμοῦ δὲ τῷ λόγῳ πρὸς τὸν Λόγον μετατίθεσαι· καὶ τὸν νυμφαγωγὸν καταλιπών, τορώτατα τῷ νυμφίῳ προσπεφύκεις· οἷα μὲν νύμφην ἄμωμον, τὴν διάνοιαν προσάγων αὐτῷ, καὶ μυστικῶς προσαρμοζόμενος· προσάγων δὲ καὶ τὸ σῶμα, καὶ παρ' αὐτῷ μένειν ζητῶν καὶ μαθητιῶν· ὢ τῆς πίστεως· καὶ αὐτῷ δι' αἰῶνος συνεῖναι καὶ διακονεῖσθαι παρακαλῶν.

ipse primus Baptista, tum statim ab illo, tu beatissime, arctiori spiritus amoris vi, cui testimonium deferebatur, proclivè adhæsisti. Nec enim absque ullo medio, divinissimo illi accessisti; nec ab ipsis statim vitæ carceribus (ut sic loquar) perfectionis alta conscendisti: Quî enim id fieret? Necesse verò erat ut Lege scripta antè eruditus, sic Legis spiritus compos efficeretis; atque ut imperfectioribus prius mandatis eruditus, sic Evangelicæ perfectioni admoveteris, in qua nimirum firmam sedem ac statum immobilem habiturus esses. Par erat ut præcurrente Lucerna, animi pupilla jam antè præparata, sic lucis omnes fulgores excedens magnum Lumen reciperet. Idcirco, mox ac Vocem clamantem in deserto audisti, non velut temere clamantem, impiorum more repulisti: nec dignam arbitratus cui auditus accommodaretur, sæculi vanitati intendens animum, vulgi more audire renuisti: nec propius quidem accessisti, graviter autem audiens, velut fastidiosis usu venit, statim pedem retulisti: sed primùm nati Præconis modum, eximiam institutionem vitæque omnem rationem demiratus; tumque prædicationis vi attendens animum, ac velut divinum quoddam verbum cunctisque salutare intelligens, à parentibus atque fratribus, omnique cognatione abscessisti, atque illius te totum disciplinæ addicens, paternam hereditatem & piscationem, ac naviculariam sprevisti: sed & mulcentia omnia, atque ad libidinem pellicientia, contempsisti. Iamque melius quàm pro hominis ratione sapiens, urbanos cœtus morasque, deserto; tumultus vitæque negotia, quiete ac solitudine; delicias, continentia ac jejunio; rerum affluentiam, tenuitate census commutasti: Baptistæque contubernium, Regum aula potiore loco ducens, omnem brevi Præceptoris virtutem imitationis cultu attraxisti; exactam doctrinæ rationem, constantiam animi, morum honestatem, vitæ splendorem, terrenorum contemptum, contentum cœlestium desiderio animum; atque (ut semel dicam) omnem ejus divinam studiorum rationem ac characteres, bona mentis indole expressisti.

Andreas à lege provectus ad gratiam.

Sedulus Ioannis discipulus ac sectator.

Quoniam verò is, qui erat venturus, jam præsens erat, & Dominus cum servis versabatur, cœlorumque Rex simili pauperis habitu cum pauperibus agebat; hîc tuæ ingens virtutis præstantia monstratur. Mox enim ac Præceptoris de Iesu vocem audisti, *Ecce agnus Dei*, non dubiam eam habuisti, nec de testimonio anceps animo fuisti; at neque eorum more qui sunt modicæ fidei, ad fidem faciendam certum aliquod argumentum ac indicium flagitasti: Sed mox audito verbo, ad Verbum temet ipse transtulisti; relictoque pronubo, summa animi perspicacia Sponso adhæsisti; nempe velut sponsam immaculatam, mentem ei offerens, sacratioreque illi ratione aptatus: quin & corpus offerens, & cum eo manere quærens ac discipulorum matriculæ adscribi (ô fidē!) inque ævum illi cohærere, ministrique partes implere, enixè rogās.

Habac. 2. 4. *Hebr. 2. 37.*

Ioan. 1. 29. *Andreas primo de Iesu testimonio ad eum conversus.*

Ioan. 1. 38.

Andreæ admirandæ dotes. Quid ex tuis primùm laudabimus? quid A
verò potissimùm, ô qui summa dignus ad-
Andreæ fides, charitas, humilitas, lenitas. miratione sis, admirabimur? Fidei sinceritatem? veram dilectionem? an sensus modestiam animique lenitatē ac æquitatem? Quod enim audita solummodò Baptistæ voce, illo statim relicto, festinè post Iesum abjeris, omnem planè virtutem perspicuè prodit. Num lenitatis simul modestique sensus ac animi, quod illustri illo gloriaque clarissimo, ac omnem prope vincente claritatem, relicto,
Matth. 11. 29. miti corde atque humili, necdumque claritatem adepto, quæris adhærere? Num & fidei istud perfectissimæ, certumque indicium summæ dilectionis? Eum enim qui primus Verbo discipulus accederet, primusque divinæ ejus necessitudinis commercio futurus esset, illius tum Spiritus participem fore, tum virtutum semina præhabere, de-
B cebat. Quamobrem, cùm natura quandam cum eo necessitudinem haberet, primus post Baptistam, esse eum Messiam &
Primus ultroneusque Christi assecla. Christum Prophetarum oraculis prænunciatum agnovit; primusque Apostolorum, ultroneis (quod aiunt) pedibus, accedit, ac contubernalis ei efficitur.

Non enim sustinet, ut se priores aliquos Magistrum adeuntes, eique discipulos, videat, bonique studio illi præstantes: meticulosorum potius eum ratus affectum, quàm eorum qui solertiori prudentia ducantur. Neque expectat, quemadmodum alii, ut ab ipsô vocetur; sed mētis sagacitate invento illo qui quærebatur, fervore fidei illi statim cohæret. Benignissimisque usus moribus, non fert ut solus bono potiatur; sed velut qui ingentem
C
Fratris prædicator & Apostolus. quēdam thesaurum Iesum nactus esset, etiam Simoni festinat ostendere: Simoni scilicet natura germano; germano voluntate atque animo; paremque artem profitenti (quippe cùm
Legisperiti ambo. ambo essent piscatores) ac qui pari ducerētur æmulatione (quippe ambo Legisperiti) ac qui veritatem pariter conquirerent ac deperirēt.

Ioan. 1. 42. Hunc primum Andreas cùm invenisset, *Invenimus*, inquit, *Messiam*. Lætæ sermo plenus jucunditatis ac admirandæ voluptatis. Nihil enim æquè animum gaudio replere consuevit, ac rei ejus inventio, quam multo labore ingentique diligentia quæsieris. In quæ enim ex improviso, ac penè casu inciderimus, tametsi magna videantur, non tanto studio affectuque amplectimur. Quamobrem etiam illorum diuturnior firmiorque posses-
D sio est. Is itaque etiam animo laboribus indefesso, menteque studiosa Scripturis vacans, venturum Christum ad salutem hominibus præstandam non nesciebat, speque vegetus, ut expectatum quandoque inveniret, opera satagebat. Quodque omnium primus id nactus esset ut inveniret, inque conspectum admissus, brevem cum illo sermonem miscuisset (qua amoris vi bono afficitur) animo reflorет: menteque scientiæ luce accensa, Dei gaudio exuberat: quo solus frui non ferens, Petrum quoque festinat, uti primùm quærendi diligentiæ, sic & inventionis socium assumere. Idcirco ait, *Invenimus Messiam, quod est*

Τί σου πρῶτον ἐπαινεσόμεθα. τί δὲ μᾶλλον, ὦ θαυμασιώτατε, θαυμασόμεθα. τὸ τῆς πίστεως ἀκραιφνές· τὸ τῆς ἀγάπης εἰλικρινές, ἢ τὸ μέτριον τοῦ φρονήματος καὶ ἄγαν ἐπιεικές. τὸ γὰρ μόνης τοῦ Βαπτιστοῦ τῆς φωνῆς ἀκηκοότα, ἐκεῖνον μὲν αὐτίκα λιπεῖν, τῷ Ἰησοῦ δὲ προσδραμεῖν, πάσης ἀρετῆς ἀπόδειξις ἐναργής. ἢ οὐ πραΰτητος ἔργον ὁμοῦ καὶ ταπεινοφροσύνης, τὸν περιώνυμον μὲν ἐκεῖνον καὶ τὴν δόξαν ὑπέρλαμπρον καταλιπεῖν, τῷ πραεῖ δὲ τῇ καρδίᾳ καὶ ταπεινῷ, καὶ οὔπω δεδοξασμένῳ κολλᾶσθαι ζητεῖν. ἢ οὐχὶ καὶ πίστεως τοῦτο τῆς τελειοτάτης, καὶ ἀγάπης Θεοῦ τεκμήριον τῆς ἀκροτάτης. τὸν γὰρ πρῶτον τῷ Λόγῳ μαθητευθῆναι προσιόντα, καὶ πρῶτον ἐν μετοχῇ τῆς θεαρχικῆς οἰκειότητος μέλλοντα καθίστασθαι, ἔδει μέτοχόν τε εἶναι τοῦ Πνεύματος ἐκείνου, καὶ σπέρματα προέχειν τῶν ἀρετῶν. ὅθεν οἰκείως ἔχων κατὰ φύσιν αὐτῷ, πρῶτος μετὰ τὸν Βαπτιστὴν ἐπέγνω Μεσσίαν εἶναι, τὸν ὑπὸ τῶν Προφητῶν μαρτυρούμενον Χριστόν· καὶ πρῶτος τῶν Ἀποστόλων αὐτομάτοις ποσί, τὸ τοῦ λόγου φερόμενον, προσχωρεῖ καὶ τούτῳ συνοικίζεται.

Οὐδὲ γὰρ ἀνέχεταί τινας πρὸ αὐτοῦ φοιτῶντας ὁρᾶν, καὶ παρευδοκιμεῖσθαι τῷ ἀγαθῷ· δειλῶν μᾶλλον, ἢ περιεσκεμμένων τὸ πάθος λογιζόμενος· οὐδὲ τὴν παρ' ἐκείνου κλῆσιν κατὰ τοὺς ἄλλους ἀναμένει· ὀξύτητι δὲ νοῦ καὶ ἀγχινοίᾳ τὸν ζητούμενον εὑρών, θερμότητι τούτῳ πίστεως εὐθέως συμφύεται. τρόπῳ δὲ φιλαγάθῳ κεχρημένος, οὐκ ἀνέχεται μόνος τοῦ ἀγαθοῦ κατατρυφᾶν· ὥσπερ δὲ θησαυρόν τινα μέγαν τὸν Ἰησοῦν εὑρηκώς, τρέχει καὶ Σίμωνι τοῦτον παραδεῖξαι· Σίμωνι, ἀδελφῷ τὴν φύσιν, ἀδελφῷ τὴν γνώμην· τὴν τέχνην ὁμοτίμῳ· ἄμφω γὰρ ἁλιεῖς· τὸν τρόπον ὁμοζήλῳ· νομομαθεῖς γὰρ ἄμφω, καὶ τῆς αὐτῆς ἀληθείας ὁμοίως συζητηταὶ καὶ ἐρασταί.

Τοῦτον πρῶτον ὁ Ἀνδρέας εὑρών, Εὑρήκαμεν, ἔφη, τὸν Μεσσίαν. περιχαρείας γέμων ὁ λόγος, καὶ θαυμασίας ἡδονῆς. οὐδὲν γὰρ οὕτως εὐφραίνειν οἶδε ψυχήν, ὡς τὸ μετὰ πόνου καὶ πλείστης ἐρεύνης εὑρισκόμενον· οἷς γὰρ ἂν ἐκ τοῦ ἀδοκήτου περιτύχοιμεν, κἂν μεγάλα δοκῇ, οὐ μετὰ τοσαύτης προσκείμεθα τῆς σπουδῆς· καὶ διὰ τοῦτο μόνιμά τε τοῖς κεκτημένοις καθίσταται καὶ βεβαιότερα. διὸ καὶ οὗτος ψυχῇ μὲν φιλοπόνῳ, φιλολόγῳ δὲ διανοίᾳ προσέχων ταῖς γραφαῖς, ᾔδει μὲν τὸν Χριστὸν εἰς σωτηρίαν ἀνθρώπων ἐλευσόμενον, * κάμνων δὲ τῇ ἐλπίδι, *μὴ κάμνων.
περὶ τὴν τοῦ προσδοκωμένου εὕρεσιν ἐπόνει. καὶ ἐπειδὴ πρῶτος πάντων εὑρεῖν κατηξιοῦτο, εἴς τε ὄψιν αὐτοῦ καὶ λόγους ἥκει βραχεῖς, ἀναθάλλει μὲν τῇ καρδίᾳ τῷ φίλτρῳ τοῦ ἀγαθοῦ· τῷ φωτὶ δὲ τῆς γνώσεως τὸν νοῦν ἀναφθείς, πλήρης Θεοῦ γίνεται χαρᾶς· ἧς μόνος οὐ φέρων κατατρυφᾶν, καὶ Πέτρον ἠπείγετο, ὥσπερ εἶχεν πρῶτον τῆς ζητήσεως, οὕτω καὶ τῆς εὑρέσεως λαβεῖν κοινωνόν· διὸ λέγει, Εὑρήκαμεν τὸν Μεσσίαν, ὅ ἐστι

Χριστός· καὶ ἤγαγεν αὐτὸν πρὸς Ἰησοῦν. τούτους A πρώτους, καθάπερ ἐκλεκτοὺς λίθους, τιμίους, δοκίμους, ὁ ἀκρογωνιαῖος οἰκοδομῶν ἐφ' ἑαυτόν, καὶ τῷ τῆς ἀγάπης συνδέσμῳ καταδεσμούμενος καὶ συναρμολογούμενος, ἐπ' αὐτοῖς καὶ τὸν ὅλον ἑξῆς ἱερὸν μαθητῶν ἐποικοδομεῖ χορόν.

Εἶεν, τὸ μὲν δὴ μέχρι τούτων ἰδιοτρόπως ἡμῖν ὑπογράφει τὸν πρωτόκλητον ὁ λόγος· ἐντεῦθεν δὲ, κοινὸς πᾶσιν ὁ τρόπος τῆς κατὰ τὸ εὐαγγέλιον εὐδοκιμήσεως. ἥ τε γὰρ πίστις, καὶ ἡ πρὸς τὸν διδάσκαλον ἀγαπητικὴ διάθεσις κοινή· ὁμοία τοῖς Ἀποστόλοις πᾶσιν ἥ τε κλῆσις, καὶ ἡ ἐκλογή, καὶ ἡ ἀκολούθησις τοῦ Χριστοῦ· καί γε τῶν θαυμασίων ἔργων ἡ θέασις, καὶ τῶν ὑψηλῶν μυστηρίων ἡ ἀκρόασις. καὶ πάντες ὁμοίως, ὥσπερ ἑαυτῶν ἐξεστῶτες, οὕτως ὅλοι τῆς τοῦ διδασκάλου φιλίας κατασχεθέντες, B καὶ τοῖς ὀνειδισμοῖς καλλωπιζόμενοι, καὶ τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ διωγμοῖς καὶ ταῖς ἀτιμίαις καὶ θλίψεσιν ἐγκαυχώμενοι καὶ πάσχοντι δὲ συμπάσχοντες, καὶ σταυρωθέντι συσταυρωθέντες, εἰς καινότητα τούτῳ συνανέστησαν ζωῆς. καὶ ὥσπερ τοῦ Θεοῦ Λόγου δι' ἀγάπης καὶ πίστεως, οὕτω καὶ τοῦ τῆς ζωῆς Πνεύματος, πάντες ὁμοτίμως γεγόνασι κοινωνοί. μετρικῶς μὲν, πρὸ τοῦ πάθους· ἐνεργέστερον δὲ, μετὰ τὸ πάθος καὶ τὴν ἀνάστασιν· θειότερον δὲ, μετὰ τὴν ἀνάληψιν, καὶ τελειότερον, πᾶσιν ὁμοίως οὐρανόθεν ἐν ἤχῳ πνοῆς βιαίας τῆς θεαρχικῆς τοῦ Παρακλήτου καταπτάσης, καὶ ἕκαστον αὐτῶν πληρωσάσης· καὶ μάρτυρας αὐτοὺς, ὧν ἀκηκόασιν εὐαγγελιστάς τε καὶ κήρυκας, ἐπὶ πᾶσαν καταστησάσης τὴν γῆν.

3. Κατὰ ταῦτα τοίνυν οὐκ ἔστιν ἕτερον ἑτέρου προτιμῆσαι τῶν θεοπτῶν· πάντων οἷα μαργαριτῶν τῶν πολυτίμων μιᾷ χάριτι κατηρτισμένων· ἢ C λίθων τιμίων ἰσοτίμως εἰς ἕνα στέφανον δόξης ὑπέρτιμον τῷ τῶν οὐρανῶν διαπλεκομένων βασιλεῖ· ἐπειδὴ δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, οἷα κριοὶ τέλειοι τῶν τοῦ Ἀρχιποίμενος προβάτων ἡγούμενοι, πάντες ὁμοίως κατὰ τὸν θεαρχικὸν λόγον ἐνεδύσαντο, ἄλλος μὲν ἐντεῦθεν ἄλλο μέρος διαλαχόντες τῆς οἰκουμένης, πρὸς τὸν οἰκεῖον τῆς ἀποστολῆς κλῆρον, τῷ εὐαγγελίῳ διακονήσαντες ἐξῄεσαν.

Σὺ δέ μοι σεβασμιώτατε Ἀνδρέα ἀξιόθεον χρῆμα, τὸ τῆς ἀληθινῆς ἀνδρίας ὑπόδειγμα, ὁ τῆς καρτερίας ἀδάμας, ὁ τῆς ὑπομονῆς ἀνδριάς, ἡ μετὰ τὸν Πέτρον, πέτρα· ἡ μετὰ τὸν Χριστὸν εὐθὺς, ἀρραγὴς τῆς ἐκκλησίας κρηπίς, τὸν Βορρᾶν κληρωθεὶς, Ἴβηρας καὶ Σαυρομάτας, Ταύρους καὶ D Σκύθας, καὶ πᾶσαν χώραν καὶ πόλιν, ὅσαι τε πρὸς ἄρκτον Εὐξείνου τοῦ Πόντου, καὶ ὅσαι πρὸς νότον διάκεινται περιιών, ἔδραμες ἐν δίψει δοξάζων τὸν Ἰησοῦν. ἔδραμες ὡραίοις ποσὶν εὐαγγελιούμενος Χριστόν· ὡς πλήρης φωτὸς, καὶ αὐτοφῶς ὤν, πρὸς τοὺς σκοτεινοτάτους· ὡς πραΰτατος, πρὸς τοὺς μανικωτάτους καὶ ὡς τῷ ὄντι χρηστότατος, πρὸς τοὺς ἀπηνεστάτους καὶ σκληροτάτους. κατὰ τοσοῦτον γὰρ ἡ μεγαλοπρέπεια τῆς σῆς ἀρετῆς, καὶ ἡ δόξα τῆς δικαιοσύνης ὑπερτέρα, καθ' ὅσον καὶ ἡ τῶν ἐθνῶν ἰταμότης τούτων, καὶ ἡ θηριωδία περιφανής.

A *Christus: & duxit eum ad Iesum.* Hos primos, velut lapides electos, pretiosos, probatos, Angularis ille lapis in seipso ædificans, ac charitatis vinculo colligatus ac coaptatus, in eis etiam totum deinceps sacrum discipulorum chorum superædificat. Isai. 28. 16. 1. Petr. 2. 6. Andreas & Petrus prima Apostolici chori ædificatio.

Verùm, Hactenus quidem peculiariter, ac propria seorsim ratione, eum, qui vocatione primus Apostolus est, nobis oratio delineat atque describit: postmodum verò communis modus est, quo operam navantes Evangelio, claruerunt. Tum enim fides, tum dilectionis erga Magistrum communis illi affectio est. Par Apostolis omnibus tum vocatio, tum electio, ac quod Christum secuti sunt: quod item admiranda opera viderunt ac audierunt excelsa mysteria. Omnes pariter velut à se excedentes, sic isti Magistro B devincti, probraque ornamenta ducentes, ac ejus causa conscitis persecutionibus ignominiis, ærumnis gloriantes, sociique ei passionum ac crucis effecti, in vitæ novitatem cum eo surrexerunt. Ac sicut Dei Verbi per dilectionem ac fidem sic & Spiritus vitæ pari omnes præstantia cõsortes evaserunt; partim quidem, ante passionem; efficacius verò, post passionem ac resurrectionem; diviniùs, Christo jam in cœlos recepto, perfectiúsque, cunctis perinde è cœlo in sono flatus vehementis illabente divinissimo Paracleto, ac singulos eorum adimplente; testésque auditorum, atque lætos nuntios ac præcones in universam terram illos constituente. Apostolorum communia. Ioan. 7. 39. & 20. 22. Act. 2. 2.

Secundùm hæc igitur alterum alteri præferre non licet, ex illis, qui Deum viderunt, ejusque familiarius usi necessitudine sunt: cũctis scilicet velut præstantissimis margaritis C una absolutis gratia; velutque pretiosis lapillis pari cultu ad eximiam unam Regi cœlorum coronam gloriæ instruendam contextis. Postquam verò omnes pariter, velut perfecti arietes, Principis Pastorum ovibus dati duces juxta divinum oraculum Spiritum sanctum induerant, inde alius aliam orbis terrarum partem sortientes, ad propriam Apostolatus sortem, operam Evangelio navaturi, exierunt. Apostolorum æqualitas. 1. Petr. 5. 4. Luc. 24. 49.

Tu verò omni mihi veneratione prosequende Andrea, res Deo digna, veræ fortitudinis exemplum, sustinentiæ adamas, patientiæ statua, altera post Petram. Petra; à Christo statim firmum Ecclesiæ fundamentum, Aquilone in sortis partem accepto, Iberos, Sauromatas, Tauros & Scythas, cunctasque regiones ac urbes Ponto Euxino ad Aquilo- D nem Austrumque adjacentes circumiens insiti cucurristi, Iesu nomen celebrans ac clarificans cucurristi speciosis pedibus Christi Evangelium prædicaturus, tanquam lucis plenus ipseque lux ipsa, ad eos qui densissimis obsiti tenebris erant, ut lenissimus, ad eos qui furore incitatissimi; ut revera suavissimus ac mitissimus, ad eos qui immitissimi ac durissimi. Quantum enim istarum gentium protervia major, sævitiaque ac feritas illustrior atque notior, tantò virtutis tuæ magnificentia, ac justitiæ claritas, excellentior atque altior. 1. Cor. 10. 4. Andreas Aquilonarium Gentium Apostolus. Psal. 61. 5. Rom. 10. 15.

2.Tim. 2, 19. Præscit Deus idoneos, quos ipse idoneos reddit.

Novit enim, inquit, *Dominus qui sunt ejus*, atque ad singula quæque ministeria idoneos cognoscens, illisque à prima statim formatione inaspectabili ratione suum eis auxilium benignissimè præbens, unumquemque ad eam, quæ ex illius rationibus est, perfectionem dirigit. Ille unà comes ad eos profectus, qui longè alienissimi ac caliginosissimi erant, spiritales eis fulgores immisit.

Esai.19.1. Deus prædicatori comes, fidem gignens.

Tanquam enim nube lucida (nube scilicet levi ac mystica) tua invectus mente, obscuratisque illis gentibus adveniens, moderatum, ac quantum licebat, divinæ cognitionis ac fidei radium te auctore illis manifestavit.

Andreæ ars subigendis populis.

At quisnam modus, quo vir humanissimus cum immanissimis congrediebatur? Primùm quidem ejusdem sermonis usu, ferocem auditum ad se attrahebat. Sic enim natura comparatum, ut simile simili proclivè adducatur.

Linguarum in Apostolis usus.

Idcirco etiam Spiritus in specie linguarum Apostolis advenit, ejusque afflatu, ante alia signa, divisis linguis impartiti sunt; quod nimirum sermonis potius communione, quàm ullis aliis miraculis, agrestes animi & indomiti mansuescant ac cicurentur. Illi itaque patis eloquii vi, bonitatem commiscens & lenitatem & mansuetudinem, hisque qua horrebant, morum asperitatem & ferociam ac sævitiam subigens, eos paulatim alliciebat.

Deinde cùm amicos ac colloquio faciles infensos alioqui animos cõsuetudine ipsa reddidisset, sic opportunè ad Dei notitiam fidemque adducebat. Quod enim quis repente sublimem theologiam aggrediatur, nedum nihil insipientes crassioreque ingenio homines juverit, verùm etiam non rarò iræ majorisque nequitiæ flammam accenderit. Communibus autem colloquiis priùs impiis consuescentem, dissimilique similitudine eorum ineuntem gratiam, atque ex natura petitis familiaribusque exemplis utentem, sic paulatim pietati aptare ac componere, eum demum optimum docendi ordinem ac Apostolicæ mentis facinus existimo.

Psal. 47. 3.

Eum in modum magnus Apostolus latera Aquilonis incessens, montes effecit Sionis. Quotquod enim rectitudinis vestigium inerat; quotquot sensus animi ratione utentis mentisque particulam ullam retinebant, hominem contuentes, tum rationis splendore, tum vitæ perfectione, tam ipsis eminere, quàm illi bestiis atque jumentis præstarent, arbitrabantur: illiusque omnino se virtuti impares agnoscentes, ei animum submittebant, atque ad eam, quam prædicabat, lucem accedebant: verboque gratiæ illustrati atque regenerationis aqua emundati, nec non adoptionis Spiritu consũmati, in Ecclesias sanctas, ei qui omnem sanctitatem excedit componebantur.

Scythica Andreæ persecutio.

Nec absque cruore magnum fidei illis constabiliebatur mysterium: sed sicut Magister ac Dominus proprio sanguine testamentum suum obsignavit; sic quoque par erat ut probatissimus discipulus non nudis solùm verbis salutare Dei annuntiaret, sed ut etiam proprio sanguine disciplinam sanciret. Quia igi-

Ἔγνω γάρ φησι Κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ, καὶ τοὺς πρὸς ἑκάστην διακονίαν ἐπιτηδείους εἰδὼς, καὶ ἅμα τῇ πρώτῃ πλάσει τούτοις ἀθεωρήτως συνεισιὼν, ἀναλόγως τε τῆς ἑκάστου προθέσεως τὴν παρ' ἑαυτοῦ χαριζόμενος ῥοπὴν, πρὸς τὴν κατ' αὐτὸν ἕκαστον κατορθοῖ τελειότητα. ἐκείνοις καὶ μετὰ σοῦ τοῖς ἀπηλλοτριωμένοις καὶ ζοφερωτάτοις ἐπιδεδημηκὼς, νοητὰς αὐτοῖς ἐπαφῆκε μαρμαρυγάς. εἶτα γὰρ νεφέλῃ φωτὸς, νεφέλῃ κούφῃ καὶ μυστικῇ τῇ διανοίᾳ ἐποχούμενος, καὶ τοῖς ἀλαμπέσιν ἐκείνοις ἔθνεσιν ἐπιφοιτῶν, σύμμετρον αὐτοῖς, καὶ ὡς ἦν θεμιτὸν, τὴν τῆς θεογνωσίας ἀκτῖνα παρεγύμνωσε διὰ σοῦ.

Ἀλλὰ τίς ὁ τρόπος τῆς τοῦ φιλανθρωποτάτου πρὸς τοὺς ἀπανθρωποτάτους συνουσίας. πρῶτον μὲν τῷ ὁμογλώσσῳ πρὸς ἑαυτὸν ἐπεσπάσατο τὴν ἀνήμερον ἀκοήν· τῷ ὁμοίῳ γὰρ φύσει τὸ ὅμοιον ἐφέπεται. διὰ τοῦτο καὶ γλωσσῶν ἐν εἴδει τὸ Πνεῦμα τοῖς Ἀποστόλοις ἐπιφοιτᾷ· καὶ πρὸ τῶν ἄλλων σημείων, ὁ μερισμὸς αὐτοῖς ἐνηργεῖτο τῶν γλωσσῶν, ὡς τῇ κοινωνίᾳ τοῦ λόγου μᾶλλον, ἢ τοῖς ἄλλοις ἅπασι θαύμασι τῶν ἀπιθάσων ἡμερουμένων ψυχῶν. τῷ ταυτῷ τοίνυν τοῦ φθέγματος, τὸ ἀγαθοειδὲς τοῦ τρόπου μιγνὺς, καὶ ἤπιον, καὶ πρᾶον, καὶ τὸ τραχὺ τούτων καὶ ἄγριον ἐν τούτοις καταμαλάττων καὶ ἀπηνὲς, κατ' ὀλίγον αὐτοὺς ὑπεποιεῖτο.

Εἶτα, φιλίους ἑαυτῷ καὶ προσηγόρους τῇ συνηθείᾳ τοὺς δυσμενεῖς καταστησάμενος, οὕτως εὐκαίρως πρὸς ἐπίγνωσιν ὡδήγει Θεοῦ. καὶ γὰρ τὸ ἐξαίφνης ἅψασθαι τῆς ὑψηλῆς θεολογίας, οὐ μόνον οὐκ ὤνησεν αὐτοὺς ἄφρονας καὶ παχεῖς, ἀλλὰ καὶ ὀργῆς πολλάκις καὶ κακίας μείζονος ἀνῆψε πυρκαϊάν. τὸ δὲ ταῖς κοιναῖς ὁμιλίαις πρότερον τοῖς ἀσεβέσιν ἐθιζόμενον, καὶ ὁμοιότητι τούτοις ἀνομοίῳ φιλιούμενον, φυσικοῖς τε καὶ συντρόφοις ὑποδείγμασι χρώμενον, οὕτω κατὰ μικρὸν συμβιβάζειν πρὸς εὐσέβειαν, ἀρίστην εἶναι τάξιν διδασκαλίας καὶ ἔργον ἀποστολικῆς οἶμαι φρενός.

Οὕτως ὁ μέγας Ἀπόστολος, τὰ πλευρὰ τοῦ Βορρᾶ μετιὼν, ὄρη κατέστησε Σιών. καὶ γὰρ ὅσοις ἴχνος εὐθύτητος μετῆν, ὅσοις μοῖρα λογικῆς φρενὸς καὶ διανοίας, ἄνθρωπον ὁρῶντες, τῇ τε τοῦ λόγου λαμπρότητι, τῇ τε τοῦ βίου τελειότητι κατὰ τοσοῦτον ἐκείνους ὑπεραίροντα, καθ' ὅσον αὐτοὶ τῶν θηρίων καὶ τῶν κτηνῶν ὑπερέχειν ὑπελάμβανον, καὶ τούτου παντάπασιν ἡττώμενοι τῆς ἀρετῆς, ὑποκατέκλινον μὲν τῇ διανοίᾳ, προσῄεσαν δὲ τῷ δι' αὐτοῦ κηρυττομένῳ φωτί· καὶ τῷ λόγῳ τῆς χάριτος φωτιζόμενοι, καὶ τῷ τῆς ἀναγεννήσεως ὕδατι καθαιρόμενοι, καὶ τῷ τῆς υἱοθεσίας πνεύματι τελειούμενοι, εἰς ἐκκλησίας ἁγίας τῷ Ὑπεραγίῳ κατηρτίζοντο.

Καὶ οὐ χωρὶς αἵματος τούτοις τὸ μέγα τῆς πίστεως ἐκρατύνετο μυστήριον· ὥσπερ δὲ τὸν διδάσκαλον καὶ Κύριον τῷ ἰδίῳ αἵματι τὴν αὐτοῦ σφραγίσαι διαθήκην, οὕτως ἔδει καὶ τὸν δοκιμώτατον μαθητὴν οὐ ψιλοῖς λόγοις μόνον τὸ τοῦ Θεοῦ σωτήριον εὐαγγελίζεσθαι, ἀλλὰ καὶ οἰκείῳ αἵματι

τὴν αὐτοῦ βεβαιῶσαι διδαχήν. ἐπειδὴ οὖν πάντας ἀθρόως οὐκ ἦν τῇ ἀληθείᾳ συγκαταθέσθαι· ὥσπερ Ἰουδαϊκὴ κατὰ τοῦ Ἰησοῦ πρότερον ἐπῆρτο χείρ, οὕτως κατὰ τοῦ Ἀνδρέου παρεσκεύαστο Σκυθική· καὶ θυμὸς βασιλέων προπετής, καὶ φονώδης ἀρχόντων ὁρμή, καὶ θηριώδης ἐπισύστασις λαῶν· καὶ εἱρκταί, καὶ μάστιγες ἐντεῦθεν, ἑλκυσμοί τε καὶ μελῶν σπαραγμοί. ναὶ δὴ καὶ ξύλα καὶ λίθοι καὶ μάχαιραι, καὶ πᾶν τὸ ἐπιτυχὸν τοῖς μιαιφόνοις χερσίν, ὅπλον κατὰ τῆς τιμίας ἐφέρετο κεφαλῆς. καὶ τὸ θῦμα πρόθυμον, προθύμως ὑπὲρ τῶν θυομένων αὐτὸν ἱερουργούμενον· καὶ ὡς ὀφείλημα τοῦ ὑπὲρ αὐτοῦ τεθυμένου πρότερον τὸ οἰκεῖον ἐπισπένδον αἷμα· καί, ὢ τῆς θεομιμησίας, ὑπὲρ τῶν ἀναιρούντων προσάγον εἰς ἐξίλασμα.

A tur fieri non poterat, ut omnes penitus veritati assensum præberent; quemadmodum Iudæi prius adversus Iesum manum extulerant, sic adversus Andream instructi Scytharum animi; Regum ira præceps, cædem spirans Præsidum impetus atque judicum, populorum fera coitio: hinc carceres atque verbera, distracta membra ac dilacerata: quin & ligna & lapides & gladii, quicquid denique cruentis hominibus in manus venisset, armorum loco venerandum caput impetebant. Prompta victima, ut pro immolantibus promptè sacrificaretur; ac ceu debitum, ipsius causa prius immolato, suum ipse libaret cruorem; atque (ô Dei imitationem!) pro neci tradentibus sacrificium offerret.

B

Καὶ τί ὁ Ἀρχιερεὺς ὁ μέγας; προσιέμενος μὲν τὴν θυσίαν ἀσμενέστατα, καὶ ὀσμὴν εὐωδίας τὴν τελειότητα τῆς προθέσεως ὀσφραινόμενος· ἄρτιον δὲ καὶ ὁλόκληρον αὖθις τὸ λογικὸν ἱερεῖον ἀποκαθιστῶν, καὶ ἐπὶ μείζοσι τοῦτο δόξαις καὶ ἀγωνίσμασι ταμιευόμενος. οὕτως ὁ μέγας Ἀνδρέας, τῶν ἀντιτεταγμένων περιῆν, καὶ οὕτως συσταυρούμενος τῷ Χριστῷ, ἐν πᾶσιν ὑπερενίκα διὰ τοῦ ἠγαπηκότος αὐτόν.

Quid verò magnus ille Pontifex? Libentissimè quidem habet victimam, volentisque animi perfectionem odoratur odorem suavitatis: perfectam tamen atque integram victimam rursus restituit, majoribus coronis atque prælis reservans. In eum modum Andreas adversarios superabat; atque Christo confixus cruci, per eum qui dilexerat, potiore in omnibus victoria gaudebat.

Gen. 8. 21.

Gal. 2. 20.

Πάντα τοιγαροῦν τὰ κλίματα τοῦ Βορρᾶ, καὶ πᾶσαν τοῦ Πόντου τὴν παράλιον, ἐν δυνάμει λόγου σοφίας καὶ συνέσεως, ἐν δυνάμει σημείων καὶ τεράτων τῷ εὐαγγελίῳ περιλαβών· πανταχοῦ τε θυσιαστήρια, ἱερεῖς τε καὶ ἱεράρχας τοῖς πιστεύουσι καθιστῶν πανταχοῦ, τούτῳ δὴ τῷ περιωνύμῳ Βυζαντίῳ προσεπέλασεν. ἐνταῦθα κατὰ πάροδον ὁ θαυμάσιος γεγονώς, καὶ ναὸν παρὰ τῇ ἀκρο-
4. πόλει τῇ Θεομήτορι δειμάμενος, ναὸν ὡραῖον μὲν τὴν κατασκευήν· ἀναλογοῦντα δὲ τὸ μέγεθος τῇ τῶν ἐν ἀρχῇ τότε πεπιστευκότων ὀλιγότητι· καὶ ποιμένα δὲ ἄξιον τῆς ἐκκλησίας τὸν μέγαν Στάχυν ἐγκεκληρωκώς, ἔδειξεν τὴν εἰς ὕστερον ἐν τῇ πόλει ταύτῃ φανησομένην δαψιλῆ τοῦ πνεύματος καρπογονίαν. οἷα γὰρ σίτου κόκκου ὁ ἱερὸς ἐκεῖνος Στάχυς πεσὼν ἐν αὐτῇ, καὶ ταῖς οὐρανίαις ἀρδείαις δροσούμενος· καὶ τῇ ἐπιτηδειότητι τῶν ὑποκειμένων αὐτῷ ψυχῶν καὶ διανοιῶν ἐμπλατυνόμενος καὶ αὐξανόμενος, ἑκατονταπλασίω τὸν τῆς ἁγίας τελεσφορεῖ πίστεως ἄχρι καὶ τήμερον καρπόν.

Omnes igitur Aquilonis oras, omnemque Ponti maritimam, in virtute sermonis sapientiæ ac intelligentiæ, in virtute signorum & prodigiorum, Evangelii complexus prædicatione; ubique erectis aris, Sacerdotibusque ac Episcopis ubique Fidelibus præpositis, ad illustre hoc Byzantium accessit. Huc Vir admirabilis obiter veniens, extructaque in arce Dei Matri æde; eleganti quidem illa schemate, cujus tamen moles pro Fidelium tunc paucitate angustiis suis responderet; dignoque Ecclesiæ Pastore magno Stachy assignato, uberes postmodum hac in Vrbe futuros Spiritus fructus ostendit. Velut enim tritici granum sacer ille Stachys in terram cadens, cœlestique rore irriguus, ac subjectarum illi Animarum mentiumque aptitudine dilatatus adauctusque, centuplum etiamnum sanctæ fidei fructum, integra segete edit.

C

Andreæ Byzantii opera: Stachys Episcopus: Deiparæ ædicula.

Ioan. 12. 24.

Διὰ τοῦ Βυζαντίου δὲ Θρᾴκην ὁ θειότατος ἀνὴρ ἐπιών, ἵνα τὰ μεταξὺ σιωπήσω, διὰ Μακεδονίας καὶ Θεσσαλονίκης τοῖς Πελοποννησίοις, καὶ τελευταῖον ταῖς Πάτραις τῆς Ἀχαΐας προσχωρεῖ· ὅπου δὴ γενόμενος, καὶ ἱερῶς τοὺς ἐγγίζοντας ὁ θεόσοφος ἐκκλησιαζόμενος, Ἄρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν, ὦ ἄνδρες Ἀχαιοί, παρεκάλει, πρὸς οὐρανόν· ἥλιόν τε καὶ σελήνην καὶ ἀστέρας, καὶ πᾶσαν τῶν νοουμένων κτίσιν διδασκαλεῖον οὖσαν τοῦ κτίσαντος ἐπιγνῶτε· ὃς ἀεὶ ὢν ὁμοίως ἄναρχος καὶ ἀθάνατος, ἄπειρος καὶ ἀσώματος, ἄληπτος καὶ ἀπρόσιτος, πρῶτον μὲν νοερὸν κόσμον καὶ ἄυλον, καὶ οἰκεῖον ἑαυτοῦ εἰς δόξαν ὑπεστήσατο· δεύτερον δὲ τὸν αἰσθητὸν τοῦτον καὶ φθαρτὸν καὶ σωματικόν, τὸν ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς

D Byzantio autem Vir divinissimus Thraciam ingrediens (ut quæ media sunt perstringam) per Macedoniam & Thessalonicam, Peloponnesios aggreditur; ac ad extremum Patras Achaiæ venit. Vbi constitutus, sanctéque eos qui accederent divinus Magister pro concione cogens, *Tollite quæso*, aiebat, *viri Achæi in cœlum lumina; Solemque & Lunam & stellas, omnemque earum rerum, quæ mente intelliguntur, creaturam, ejus qui creavit ac condidit addiscendi ludum apertum agnoscite. Is, cùm semper nihil dissimilis, æternus & immortalis, infinitusque & incorporeus, incomprehensusque sit & inaccessus, primum quidem Animorum mundum atque Mentium, nec existentem in materia, veluteque sibi familiarem, in gloria condidit: tumque alterum, hunc nimirum sensibus*

Andreæ ad Achæos exhortatio.

Mundi utriusque creatio. Greg. Theol. Orat. in Christi Natalem.

A *objectum ac corruptioni obnoxium corporeumque, ex cœlo & terra constantem, cunctisque quæ in eis sunt, fabricatus est: solum autem ex animantibus hominem propriis formatum manibus, & ratione atque sermone ornatum menteque ac sapientia instructum, suæ simulacrum majestatis fecit.*

συνεστῶτα, καὶ πάντων τῶν ἐν αὐτοῖς, κατεσκευάσατο. ἰδίαις δὲ τὸν ἄνθρωπον μόνον τῶν ζώων διαπλάσας χερσὶ, καὶ λόγῳ τοῦτον τετιμηκὼς, καὶ νοῦ καὶ σοφίας ἠξιωκὼς, τῆς οἰκείας εἰκόνα μεγαλειότητος εἰργάσατο.

Lapsus hominis. *Hunc in Paradiso ab initio positum, universis quæ in terra essent, præesse constituit. Diaboli autem invidia suaque ipsius socordia Dei mandatum transgressus eamque ob rem è paradiso prolapsus,*

Psal. 48. 13. *ac jumentis insipientibus comparatus illisque similis effectus, in ejus plenam oblivionem venit: jamque creaturæ ac rebus in aspectum cadentibus adhibens animum, impieque quod pulchrum oculis visum esset in Deum consecrans, à vero excidit Deo: sicque mens humana, ab unius verique amore abscissa, innumerabilibus se simulacrorum errorisque ærumnis ac malis inseruit.*

Τοῦτον ἐν παραδείσῳ θέμενος κατ᾽ ἀρχὰς, τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἐπέταξεν πάντων ἡγεμονεῖν. φθόνῳ δὲ τοῦ διαβόλου καὶ ἀπροσεξίᾳ ἰδίᾳ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ παραβὰς, καὶ διὰ τοῦτο τοῦ παραδείσου πεσὼν, καὶ τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις παρασυμβληθεὶς καὶ ὁμοιωθεὶς, αὐτοῦ μὲν ἧκεν εἰς λήθην ὁλοτελῆ· τῇ κτίσει δὲ λοιπὸν καὶ τοῖς ὁρωμένοις ἐναπερείδων τὸν νοῦν, καί γε τὸ καλὸν τοῖς ὀφθαλμοῖς B νομισθὲν ἀθέως θεοποιῶν, τοῦ ὄντως ὄντος ἀπολισθαίνει Θεοῦ· καὶ οὕτως ἀνθρώποις αὐτοῖς ὁ νοῦς, τῆς ἑνὸς καὶ ἀληθοῦς τῆς φιλίας ἀποῤῥαγεὶς, μυρίαις ὅσαις εἰδώλων καὶ πλάνης περιηνέχθη συμφοραῖς.

Eam ob rem Deus homo fit. Deus æternus, sive æterno major. Deus nullius egens, perfectus, solus natura bonus ac supra quàm bonus: Solus fortis ac potens omnemque potentiam excedens. Placuit huic miseratione uso, ut unigenitum, ejusdem secum naturæ, ejusdem potentiæ ac coæternum Verbum suum peccatoribus propitiationem daret. Isque (Dei scilicet Sermo) sanctam Virginem rei maritalis expertem subiens, Deusque ac homo idem nobis supersubstantialiter natus, tumque magnifico divinoque verbis operibusque testimonio declaratus atque proditus; ac deinde salutaribus nostri causa passionibus divinaque cruce perfunctus, atque ex mortuis triduanus suscitatus, nobisque coram in cælum receptus, in Dei dextera consedit. Qui & sanctum Spiritum suum in nos posteà abunde effudit, cujus virtute ac invocatione, uti videtis, dæmones ab obsessis pelluntur corporibus, morbi fugiunt, cæci visum recipiunt, surdi auditum, claudorum bases consolidantur, resurgunt mortui, ægrique omnes animorum corporumque affectus insanabiles, solo Christi nomine convelluntur.

Διὰ τοῦτο Θεὸς ἄνθρωπος γίνεται· Θεὸς αἰώνιος, ἢ ὑπεραιώνιος· Θεὸς ἀπροσδεὴς, τέλειος, μόνος τὴν φύσιν ἀγαθὸς καὶ ὑπεράγαθος· μόνος δυνατὸς τὴν ἰσχὺν καὶ ὑπερδύναμος. ἐπεὶ οἴκτῳ χρησάμενος, τὸν μονογενῆ, τὸν ἰσοσθενῆ καὶ συνάναρχον αὐτοῦ Λόγον, εὐδόκησε δοῦναι τοῖς ἡμαρτηκόσιν ἱλαστήριον, ὃς παρθένον ἁγίαν ἀπειρόγαμον ὑποδὺς, καὶ Θεὸς καὶ ἄνθρωπος ὑπερουσίως ὁ αὐτὸς ἡμῖν γεννηθείς· ἔπειτα μετὰ λαμπρᾶς καὶ θεοπρεποῦς τῆς ἐκ λόγων καὶ ἔργων μαρτυρίας ἀναδειχθεὶς· ἔπειτα τοῖς ὑπὲρ ἡμῶν σωτηρίοις παθή- C μασι, καὶ τῷ θείῳ σταυρῷ προσομιληκὼς, καὶ ἐκ τῶν νεκρῶν τριήμερος ἀναστὰς, καὶ ἔμπροσθεν ἡμῶν ἀναληφθεὶς εἰς τὸν οὐρανὸν, ἐν δεξιᾷ κεκάθικε τοῦ Θεοῦ· ὃς καὶ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ τὸ ἅγιον, μετὰ ταῦτα πλουσίως ἐξέχεεν ἐφ᾽ ἡμᾶς, οὗ τῇ δυνάμει καὶ τῇ ἐπικλήσει, καθὼς ὁρᾶτε, δαίμονες τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων ἐξελαύνονται, νόσοι δραπετεύουσι, τυφλοὶ ἀναβλέπουσι, κωφοὶ ἀκούουσι καὶ ἀναῤῥώννυνται μὲν χωλοὶ, ἀνίστανται δὲ νεκροὶ, καὶ πάθη πάντα ψυχῶν καὶ σωμάτων ἀνίατα, μόνῳ καταργεῖται τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ.

Igitur denuntiamus vobis, Viri sapientissimi, ac adhortamur, ne verbum salutis hujus, quod per nos vobis annunciatur, repudietis: sed variis istis virtutibus confirmati, credite uni Deo vivo ejusque Unigenito, qui pro nobis homo factus est & crucifixus & resurrexit, ascenditque in cælos, ac rursus cum gloria è cælis venturus est, ut vivorum ac mortuorum Iudex sedeat, singulisque pro eo ac gesserunt reddat. Huic credentes, baptizamini, in ejus nomine; sanctique Spiritus suscepto dono, illuminamini animo, illuminamini mente, inque eum modum ab impura emundati dæmonum religione ac cultu, hæredes efficiamini vitæ æternæ in Christo Iesu.

Τοίνυν παραγγέλλομεν ὑμῖν, ὦ ἄνδρες σοφώτατοι, καὶ παραινοῦμεν, μὴ ἀποστραφῆτε τὸν λόγον τῆς ζωῆς ταύτης, τὸν δι᾽ ἡμῶν ἐν ὑμῖν καταγγελλόμενον· ἀλλὰ ταῖς ποικίλαις ταύταις βεβαιούμενοι δυνάμεσι, πιστεύσατε ἐπὶ Θεῷ ζῶντι, καὶ D τῷ τούτου Μονογενεῖ τῷ ὑπὲρ ἡμῶν ἀνθρωπισθέντι καὶ σταυρωθέντι καὶ ἀναστάντι, καὶ εἰς οὐρανοὺς ἀνελθόντι, καὶ ἐρχομένῳ πάλιν μετὰ δόξης ἐκ τῶν οὐρανῶν, κρίσιν ποιήσασθαι ζώντων καὶ τῶν νεκρῶν, καὶ ἀποδοῦναι ἑκάστῳ κατὰ τὴν πρᾶξιν αὐτοῦ. τούτῳ πιστεύοντες, βαπτίσθητε ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ· καὶ τὴν δωρεὰν τοῦ ἁγίου Πνεύματος λαμβάνοντες, φωτίσθητε ψυχὴν, φωτίσθητε νοῦν, καὶ οὕτως τῆς ἐναγοῦς τῶν δαιμόνων ἀποκαθαιρόμενοι τελετῆς, κληρονόμοι γενήσεσθε ζωῆς αἰωνίου ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

Prædicationis Andreæ fructus in Achaia. Ejusmodi semper doctrinis tantaque prodigiorum vi, totam Vir summè admirandus nimium quantum Achaiæ provinciam in stuporem agens, ab idolorum paulatim errore subducebat, virosque simul ac mulie-

Τοιαύταις ἀεὶ διδαχαῖς, τηλικούτοις δὲ τέρασιν πᾶσαν ἐπὶ πολὺ τὴν Ἀχαΐδα γῆν, ὁ θαυμασιώτατος ἐξιστῶν, ὑπεξῆγε μὲν τῆς τῶν εἰδώλων πλάνης κατὰ μικρόν· προσήγετο δὲ τῇ ἀληθείᾳ,

ἄνδρας ὁμοῦ καὶ γυναῖκας, γέροντας, νήπια, ἄρ-
χοντας, ἰδιώτας, σοφούς τε καὶ ἀμαθεῖς, πλουσίους
καὶ πένητας. ἐπὶ τοσοῦτον δὲ τὸν λόγον αὐξηθῆναι,
5. καὶ κρατυνθῆναι, ὥστε καὶ [5] Μαξιμίλλαν Ἀνθυπάτου
τὴν γαμετὴν, καὶ Στρατοκλέα δὲ τὸν αὐτοῦ σύγγο-
νον, τῷ τῆς ἀληθείας καταδέξασθαι Θεῷ· καὶ βαπτι-
σθέντας, τῇ τοῦ Ἀποστόλου προσκαρτερεῖν διδαχῇ.
οὕτως εἰδωλολατρεία πᾶσα τῶν Ἑλλήνων καὶ Βαρ-
βάρων· καὶ δαιμόνων ὀφρὺς οὕτω πᾶσα, διὰ τῆς ἐν
τῷ Ἀνδρέᾳ τοῦ Ἰησοῦ δυνάμεως ἐμφοῦτο καταρ-
γούμενα· καὶ οὕτως αἱ ἐκκλησίαι τοῦ Κυρίου ἡμέ-
ραν ἐξ ἡμέρας ὑψοῦντο, τῇ πίστει στερεούμεναι.

Ἐπεὶ δὲ τοῦτον ἐπὶ πολὺ τὸν τρόπον ὁ μακαριώ-
τατος βεβιωκὼς, τὸ ἔργον τετελείωκε τοῦ Χριστοῦ·
καὶ αὐτὸς μὲν ἐσχάτῳ γήρει τὸ σῶμα πεπονηκὼς
ἐπόθει τὴν ἀνάλυσιν, ἐκάλει δὲ τοῦτον ἄνωθεν ὁ
ὑπερουράνιος νυμφίος πρὸς ἑαυτόν· καὶ ὁ Πατὴρ
6. δὲ [6] ὁ ὑπέρθεος, τὰς ἀγκάλας ὑφηπλωκὼς, εἰς
τοὺς γάμους προσεδέχετο τοῦ Μονογενοῦς, καὶ τὸ
Πνεῦμα δὲ τὸ ἅγιον εὐωδοποίει τούτῳ τὴν ἄνοδον
καὶ κατεύθυνε· ὅ τε νυμφὼν αὐτῷ ὡς παναγνοτάτῳ
παγκάλως διήνοικτο, καὶ οἱ Σεραφεὶμ μὲν κύ-
κλωθεν ἑστῶτες τὴν τρισάγιον αἴνεσιν ἡρμόζοντο·
οἱ Χερουβεὶμ δὲ, τῷ ἐπὶ τοῦ θρόνου τὴν δόξαν
εὐλογημένην ἀνεβάλλοντο, καὶ οἱ Θρόνοι πρὸς
ὑποδοχὴν, καὶ πᾶσαι δὲ τῶν οὐρανίων αἱ Δυνάμεις
τῷ τιμιωτάτῳ τοῦ Θεοῦ παιδὶ πρὸς δεξίωσιν
παρεσκευάζοντο· καὶ οἱ μὲν τῶν ἱερῶν νόων ἐπ'
αὐτὸν οὐρανόθεν ἐκεῖ καταβαίνοντες, οἱ δὲ ἀνα-
βαίνοντες, λείαν αὐτῷ καὶ ἄγαν εὔπορον τὴν
ἀνάβασιν ἡτοιμάζοντο, ἔδει λοιπὸν αὐτὸν κάτω τὸ
τοῦ σώματος ἔλυτρον ἀφέντα, πρὸς τὸν ὑπερού-
σιον ἀσωμάτως ἀναπτῆναι· καὶ τὸ τῆς σαρκὸς
πάχος ῥαγέντα, γυμνῷ τῷ πνεύματι πρὸς τὸ
Πνεῦμα καθαρῶς ἐνδημεῖν. ἔδει μεῖναι τὴν γῆν
ἐπὶ γῆς, εἰς ἁγιασμὸν ἐσομένην τῇ γῇ, καὶ τῆς
αὐτοῦ πίστεως ἐνέχυρον, τὸ ἱερὸν σκῆνος καταλι-
πεῖν τοῖς πιστοῖς, αὐτὸν δὲ κοῦφον ἀρθῆναι πρὸς
οὐρανὸν, τῷ Ὑπερουρανίῳ συνεσόμενον.

Ἀλλὰ τί τὸ τῆς ἀναλύσεως ὄργανον. σταυρὸς,
τὸ σημεῖον τοῦ ἐσταυρωμένου, τὸ σκῆπτρον τοῦ παμ-
βασιλέως, ἡ δόξα τοῦ Χριστοῦ, τὸ ἄθραυστον πάν-
των τῶν ἁγίων ὅπλον. σταυρὸς, ὥσπερ ὄργανον
μὲν πρότερον θανατικὸν τῷ Ἰησοῦ πρὸς τῶν Ἰου-
δαίων κατασκευασθεὶς, σύμβολον δὲ ζωῆς παρ'
αὐτοῦ τοῖς ἁγίοις πᾶσι δοθεὶς· οὕτω καὶ τῷ πιστο-
τάτῳ τοῦ ἐσταυρωμένου Χριστοῦ μαθητῇ, τοῦ θα-
νάτου μὲν ὄργανον πρὸς τοῦ Αἰγεάτου καταπη-
χθεὶς; καὶ τί αἴτιον, ὅτι δὴ γυναικὸς ἠστόχει καὶ
ἀδελφοῦ, τῆς Ἀνδρέου πίστεως καὶ θεηγορίας ἠρ-
τημένων· ζωῆς δὲ ξύλον, οὐ Μαξιμίλλῃ, καὶ τῷ
Στρατοκλεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ πάσαις ὁμοῦ ταῖς Πά-
τραις, καὶ τῇ Ἀχαΐᾳ σωτηρίας ὑπόθεσις γεγονώς.

Καὶ γὰρ ὑψωθεὶς ὁ πρεσβύτατος ἐπὶ τοῦ ξύλου·
καὶ οὐ προσηλωμένος, ἀλλ' ἐφ' ἡμέραις αὐτῷ
προσδεδεμένος τρισὶν, ὥσπερ ἀπὸ σκοπιᾶς τι-
νὸς ἢ ἀκρωρείας τοὺς παρεστῶτας αὐτῷ λαοὺς
ἐφορῶν, καὶ τὰ τῆς μυσταγωγίας ῥήματα προ-

A res, senes, pueros, nobiles, privatos, sapientes & rudes, divites ac pauperes veritati admovebat. Adeoque provexit prædicatio & invaluit, ut & Maximilla Proconsulis uxor, & Stratocles illius frater, Deo vero crediderint; susceptoque baptismate, in doctrina Apostoli perseverarint. Sic Græcorum ac Barbarorum detritus omnis simulacrorum cultus; sicque dæmonum omne supercilium, Iesu in Andrea virtute detractum atque convulsum: sic denique Domini Ecclesiæ quotidie exaltatæ ac fide roboratæ.

Maximilla Egeę uxor; Stratocles frater, Christiani.

Quia igitur cum in modum Vir beatissimus in longos annos protracta vita, Christi opus peregerat; ac quidem ipse extrema senectute defesso corpusculo, solvere cupiebat; B supercœlestis verò Sponsus è cœlis ad se vocabat; omnique major deitate Pater, passis ulnis ad Vnigeniti nuptias expectabat; sed & Spiritus sanctus ascensum prosperè muniebat iterque dirigebat; thalamusque velut omni castitate ornato, decore omni patebat; ac Seraphim quidem in circuitu stantes trinæ laudationis canticum aptabant, Cherubim verò sedenti super thronum benedictam gloriam repetitis vocibus personabant; Thronique susceptionis ergo, ac cœlestes omnes Potestates, ad nobilissimum Dei famulum triumpho accipiendum paratæ erant; atque aliæ quidem sacrarum Mentium ad eum illuc è cœlis descendentes, aliæ verò ascendentes, planum valdeque expeditum ascensum muniebant; C jam necesse erat ut relicto in terra corporis involucro, ad substantia omni majorem corporis expers evolaret; abruptaque carnis mole ac crassitie, nudo spiritu ad Spiritum purè emigraret. Necesse erat ut terra in terra manente, futuraque illa terræ in sanctificationem, illiusque pignus fidei, sacræ exuviæ Fidelibus cederent, ipseque levis in cœlum tolleretur, cum eo versaturus, qui excelsior cœlo est.

Mors. Ioan. 17. 4. Phil. 1. 23. Isai. 6. 3. Ezech. 3. 12.

Quodnam verò sic emigrandi atque solvendi organum fuit? Nimirum Crux, signum Crucifixi, sceptrum universorum Regis, Christi gloria, Sanctorum omnium inviolabilis armatura. Crux, sicut prius à Iudæis Iesu structa velut mortis organum, cunctisque ab eo Sanctis data tanquam vitæ signum; sic & fidelissimo Christi cruci D affixi discipulo, mortis organum ab Egeate fixa (ea scilicet ratione quod uxore fratreque frustraretur, ab Andreæ pendentibus fide ejusque divinis sermonibus) quæ tamen nedum Maximillæ & Stratocli, sed & cunctis Patrarum civibus, omnique Achaiæ salutis causa extiterit.

Crux. Maximillæ & Stratoclis conversio, motæ in Andream causa persecutionis.

Sublatus enim in Crucem provectæ ætatis senex, nec illi confixus, sed tridui spatio alligatus, velut è specula montisque vertice adstantes populos intuens, sacratiorisque doctrinæ verba proponens, hortabatur carnem despicere, nulli corporis voluptati ac

Andreæ è Cruce exhortatio.

libidini cedere, nihilque eorum quæ cerni oculis possunt aut intereunt, studii dignum ducere; animæ duntaxat ejusque operationis (veritatis scilicet fidei) exstatici ad supremum eorum, quæ desiderari possunt, animi ascensus, sociæque similitudinis ac conjunctionis theologicæ, omni diligentia, arteque ac robore, Vir Deo plenus aiebat curam habendam esse.

Ioan. 6. 29. Fides, Dei opus.

Hujus unius quàm maximè assumendam sollicitudinem, quippe cùm Dei opus sit; inque eo primitus laborandum; omnes autem terrenas possessiones, ceu fluxas, spernendas esse: bonam corporis habitudinem, ut quæ ipsa fragilis sit, contemnendam; animoque virtutis causa laborante connitendum fortiter admonebat, nec laboribus fatiscendum. Vnam scire mortem qui sit Philosophus, peccatum scilicet ac impietatem. Veram hanc mortem esse, veram nimirum vitam ignorare, animique oculos claudere, ne Christi fidei radiis collustrentur. Hanc tremendam acerbamque aiebat mortem; quam autem Infideles inferant, cunctis suaviorem deliciis, vitæque causam existimandam esse, ut quæ ipsi Vitæ, ipsi Luci atque luminum Patri (omnis scilicet pulchritudinis auctori omnisque bonitatis parenti) admoveat.

Illatorum Iustis cruciatuum gloria & felicitas.

Ne igitur, Filii, eorum causa indignemini qui interimunt. Nam & inviti vitam conciliant; & cùm lædere arbitrentur, beneficium præstant: putantes honori detrahere, honorem accumulant: existimantes affligere atque ærumnæ auctores esse, ad verum ac nunquam diffluens gaudium transmittunt. Non igitur mihi mœroris causa & tristitiæ animique doloris, injusta hæc existimata sententia. Esset mihi planè valde molesta ac tristis, ac verè mortis causa, siquidem justa esset. Si deprehensi essemus facinoris rei; si nos Egeati morte dignos exhibuissemus. Nunc autem veram Vitam, vitam stabilem, ineffabilem, intemeratam, quam oculis vidimus, manibus contrectavimus; cujus ipso rei periculo virtutem cognovimus, cùm annuntiemus, cunctosque (quod nostrarum partium est) boni socios assumere studeamus, ejusque rei gratia in talia incidamus, non delicti pœnas luimus, sed clarescimus; non punimur, sed servamur; nec (ut quis putaverit) morte afficimur, sed vita donamur.

1. Ioan. 1. 1.

Quid enim Vir fortissimus virtutis causa injuria affici ac cruciari, Philosophi sensu existimaret, quàm justificari ac coronari? Quid verò Iesu causa in crucem agi ac interimi, quàm vita ac deitate augeri; ac sicut supplicii mortisque similitudine, sic claritatis societate ei copulari, ac cum eo in æternum regnare.

Atque hæc quidem ad plebem: sibi verò Vir reipsa sapientissimus incumbens, atque ad eum, quem in se manentem habebat, sermonem convertens, *Gratias*, inquit, *ago tibi, mea voluptas ac gloriatio, mea exultatio ac exaltatio, mea lux, mea potestas, mea corona, mea substantia, mea claritas, mea gratia, nomen desiderabile, divinumque nomen.*

Gratiarum actio ad Deum & Christum.

Gratias

A τηθῇς, σαρκὸς μὲν παρῄνει καταμελεῖν· ἡδονῆς τε σώματος ἡττᾶσθαι μηδεμιᾶς, μηδέ τι τῶν ὁρωμένων ἢ λυομένων ἄξιον ἡγεῖσθαι σπουδῆς· μόνης δὲ ψυχῆς καὶ τῆς κατ' αὐτὴν ἐνεργείας, τῆς κατὰ πίστιν ἀληθείας φημὶ, τῆς πρὸς τὸ τῶν ἐφετῶν ἀκρότατον ἐκστατικῆς ἀναγωγῆς, καὶ κοινωνικῆς ὁμοιότητος καὶ συναφείας θεολογικῆς, πάσῃ σπουδῇ, πάσῃ μηχανῇ καὶ παντὶ σθένει χειρῶν ἔλεγεν ὁ θεόληπτος ἐπιμελεῖσθαι.

Τούτου μόνου φροντίζειν ὅτι μάλιστα δεῖν, ὡς ἔργου καθεστῶτος Θεοῦ, καὶ περὶ τοῦτο προηγουμένως πονεῖν· κτήσεως δὲ γηΐνης πάσης, ὡς ῥεούσης, ὑπερορᾶν· εὐπαθείας σώματος, ὡς οὐ μενούσης, ὑπερφρονεῖν· καὶ ψυχῆς δὲ ὑπὲρ ἀρετῆς B πονούσης, ἀνδρίζεσθαι παρήγγελλε, καὶ μὴ ἐκκακεῖν· θάνατον δὲ μόνον εἰδέναι φιλόσοφον, τὴν ἁμαρτίαν καὶ ἀσέβειαν. θάνατον τοῦτον ἀληθῆ, τὴν ἀληθῆ ζωὴν ἀγνοεῖν, καὶ μυωπάζειν τοὺς τῆς καρδίας ὀφθαλμοὺς, ὡς μὴ ταῖς ἀκτῖσι τῆς πίστεως καταυγασθῆναι Χριστοῦ. τοῦτο θάνατον ἔφασκεν εἶναι φρικτὸν καὶ πικρόν· τὸν παρὰ τῶν ἀπίστων δὲ ἐπαγόμενον, πάσης ἡδίω τρυφῆς καὶ ζωῆς αἴτιον ἡγεῖσθαι, ὡς αὐτῇ προσάγοντα τῇ αὐτοζωῇ, τῷ αὐτοφωτὶ, καὶ τῷ φώτων Πατρί· τῷ πάσης καλλοποιῷ καλλονῆς, τῷ πάσης ἀγαθότητος ἀγαθοποιῷ.

Μὴ οὖν ἐπὶ τοῖς ἀναιροῦσιν, ὦ τέκνα, δυσχεραίνειν· ἄκοντες γὰρ ζωοποιοῦσι· καὶ κακοῦν νομίζοντες, εὐεργετοῦσι· καὶ ἀτιμοῦν οἰόμενοι, C τιμῶσι· καὶ θλίβειν ἡγούμενοι, πρὸς τὴν ἀληθινὴν καὶ ἄῤῥευστον παραπέμπουσι χαράν. οὐκοῦν ἐμοὶ ἀθυμίας, οὐκ αἰτίας, οὐδὲ λύπης αἰτία, ἡ ἄδικος αὕτη νομιζομένη κρίσις. ἦν ἂν μοι φησὶν σφόδρα λυπηρὰ, καὶ ὄντως θανάτου πρόξενος, εἴπερ ἔνδικος ἦν. εἰ κακουργήσαντες ἑάλωμεν· εἰ ἀξίους ἑαυτοὺς θανάτου τῷ Αἰγεάτῃ παρεστήσαμεν· νῦν δὲ ζωὴν ἀληθῆ, ζωὴν μένουσαν ἄῤῥητον, ἣν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἑωράκαμεν, ταῖς χερσὶν ἐψηλαφήσαμεν· ἧς διὰ πείρας ἐγνώκαμεν τὴν δύναμιν, ταύτην εὐαγγελιζόμενοι, καὶ βουλόμενοι πάντας ὅσον ἐφ' ἡμῖν, τοῦ ἀγαθοῦ λαβεῖν κοινωνοὺς, καὶ τοιούτοις περιπίπτοντες δι' αὐτὴν, οὐ τιμωρούμεθα, δοξαζόμεθα δέ· οὐ κολαζόμεθα, σωζόμεθα δέ. οὐδ' ὡς ἄν τις ὑπολάβοι, θανατούμεθα, ζωούμεθα δέ. τί γὰρ τὸ ὑπὲρ ἀρετῆς ἀδικεῖσθαι καὶ τιμωρεῖσθαι ὁ ἀνδρειότατος D ἐφιλοσόφει, ἀλλ' ἢ δικαιοῦσθαι καὶ στεφανοῦσθαι. τί δὲ τὸ ὑπὲρ τῆς Ἰησοῦ δόξης σταυροῦσθαι καὶ νεκροῦσθαι, ἀλλ' ἢ ζωοποιεῖσθαι καὶ θεοῦσθαι· καὶ ὥσπερ τῇ ὁμοιότητι τοῦ πάθους, οὕτω καὶ τῇ κοινωνίᾳ τῆς δόξης συμφύεσθαι, καὶ συμβασιλεύειν αὐτῷ εἰς τοὺς αἰῶνας.

Καὶ ταῦτα μὲν πρὸς τὸ πλῆθος· ἑαυτῷ δὲ πάλιν ὁ τῷ ὄντι φιλοσοφώτατος γενόμενος, καὶ πρὸς τὸν ἐν αὐτῷ μένοντα τὸν λόγον ποιούμενος. Εὐχαριστῶ σοι φησὶ, τὸ ἐμὸν ἐντρύφημα καὶ καλλώπισμα, τὸ ἐμὸν ἀγαλλίαμα καὶ ὕψωμα, τὸ ἐμὸν φῶς, τὸ ἐμὸν κράτος, τὸ στεφάνωμα τὸ ἐμὸν, ἡ ἐμοῦ περιουσία, ἡ ἐμὴ δόξα, ἡ χάρις ἡ ἐμὴ, τὸ ἐπιπόθητον ὄνομα, τὸ θεαρχικὸν ὄνομα.

Εὐχαριστῶ

A Εὐχαριστῶ σοι, Ἰησοῦ, τῇ ζωῇ μου, τῇ ἀναπνοῇ μου, τῷ γαυριάματι τῆς καρδίας μου, τῷ καυχήματι τῆς διανοίας μου, ὃν ἐρῶ Θεοῦ ἔρωτι, οὗ ὀναίμην αἰωνίῳ τρυφῇ, ὃν ἔχω, ὃν διψῶ, ᾧ ζῶ, καὶ ᾧ δέδεμαι, καὶ πρὸς ὃν ἐπείγομαι καὶ ἀνάγομαι, καὶ συντεταμένως ἀνατείνομαι.

Εὐχαριστῶ σοι Χριστὲ, τῷ Κυρίῳ μου καὶ Θεῷ μου καὶ Βασιλεῖ μου, ὅτι με πρὸς τοῖς ἄλλοις, καὶ τῇ κοινωνίᾳ τετίμηκας τοῦ σοῦ πάθους· ὅτι με τὸν δρόμον τελέσαι καλῶς, τὸν ἀγῶνα νομίμως ἀγωνίσασθαι, καὶ τὴν πίστιν ἐνίσχυσας βεβαίαν τηρῆσαι. καὶ νῦν διὰ τοῦ σταυροῦ τούτου ὑψούμενον, πρὸς σὲ χαρμοσύνως ὑπόλαβε, φιλοφρόνως δεξίωσαι, πατρικῶς ἐναγκάλισαι· καί γε παρὰ σοὶ μένειν, ἐν σοὶ ζῇν, ἀγαλλιᾶσθαι δι' αἰῶνος ἐν σοὶ, κατατέρπεσθαι καταξίωσον ἐν σοὶ, καὶ τῆς σῆς ὡραιότητος, τῆς σῆς βασιλείας κατατρυφᾷν, ἧς οὐδέν μοι τῶν ἐπὶ γῆς κατ' οὐδένα προτετιμῆσθαι καιρόν. B

Ἀλλὰ καὶ τὰς τῶν ἐκκλησιῶν ἀπαρχὰς, τὰς συναγωγὰς τῶν πιστῶν, τὰ τῶν ἐμῶν ἀκροθίνια πόνων, τὰ δράγματα τῆς γεωργίας τῆς ἐμῆς, ἃ τῷ σῷ περιπεποίημαι Πνεύματι, φύλαξόν μοι Χριστὲ καὶ τήρει, καὶ σκέπε τῆς βασκανίας τοῦ πονηροῦ. μεγάλυνόν σου τὸ ποίμνιον, ἀγαθὲ, κραταίωσον ἰσχυρέ· σθένωσον, πολλαπλασίασον ὥστε πᾶσαν ψυχὴν ἀνθρώπου τῆς ἀπάτης ἐλευθερουμένην τοῦ δυσμενοῦς, πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοῦ εὐαγγελίου καθορμισθῆναι· ὥστε τῆς σῆς ἐπιγνώσεως καὶ δόξης σύμπασαν, ὡς τάχιστα, πλησθῆναι τὴν γῆν.

Τοιούτοις ῥήμασι, καὶ ἔτι πολλῷ πλείοσι καὶ C κρείττοσιν, ὦ τρισμακαριώτατε μαθητὰ, τῷ διδασκάλῳ καθομιλῶν, καὶ ὅλος ἐν τῷ Θεῷ ἐξεστὼς, εἶδες μὲν ἀνεῳγότας σοι κρυφίως τοὺς οὐρανούς· εἶδες δὲ καὶ τὸν βασιλέα τῶν οὐρανῶν, ὡς ὑπέσχετο, μυστικῶς ἐμφανισθέντα σοι, καὶ νοερωτάτοις καρδίας ὄμμασιν ὑψηλῶς καὶ θεοπρεπῶς αὐτῷ προσβαλὼν, καὶ ἀρρήτῳ τινὶ καὶ μυστικῇ θυμηδίᾳ καὶ τερπνότητι συνδεόμενος καὶ ἐφεπόμενος, συνανελήφθης μετὰ παρρησίας καὶ ἀγαλλιάσεως εἰς τοὺς οὐρανούς· καὶ οἷα χιτῶνα τὸ ἱερώτατον σκῆνος τῷ ξύλῳ καταδεδεμένον ἀφεὶς, αὐτὸς ἐπήρθης τῷ πνεύματι, καὶ σύμμορφος ὄντως ὤφθης ἐν ὑψίστοις, τῷ σώματι τῆς δόξης Χριστοῦ.

7 Χαῖρέ μοι τοιγαροῦν, ὦ πρωτόκλητε [7] καὶ πρωτοβάθμιε τῶν Ἀποστόλων καὶ ἀρχηγέ. ὁ μετὰ τὸν D σύγγονον μὲν τὴν τάξιν εὐθὺς, τὴν κλῆσιν δὲ πρὸ αὐτοῦ· τῆς εἰς τὸν Σωτῆρα δὲ πίστεως καὶ μαθητείας, οὐ τῷ Πέτρῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ὅλοις γενόμενος ἀπαρχὴ μαθηταῖς.

Χαῖρε, ὅτι τῷ προδρόμῳ λύχνῳ προκαταυγασθεὶς, δι' αὐτοῦ πρὸς τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης ἐχειραγωγήθης. ὅτι πρῶτος τὸν ἀμνὸν τοῦ Θεοῦ καὶ καλὸν ποιμένα τῶν προβάτων ἐπεγνωκὼς, ὡς ἀρνίον ἄκακον, ἄχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ, τούτῳ σαφῶς ἐπηκολούθησας· διὸ καὶ πρὸς τὸν οὐράνιον γεννήτορα συνυψούμενος, καὶ εἰς τὸ ἐσώτερον τοῦ καταπετάσματος συνεισιὼν, τοῦ ὑπερτάτου πάντων ὀνόματος κατηξιώθης.

Gratias tibi Iesu, vitæ meæ, meæ respirationi, alto cordis mei sensui, mentis meæ gloriationi, quem Dei amore amo, quo frui liceat æterna voluptate: quem habeo, quem sitio, cui vivo, ac cui sum alligatus, & ad quem urgeor proveherque, ac contentè contendo.

Gratias tibi, Christe, Domino meo & Deo meo ac Regi meo, quod præter alia, etiam tuæ me socium passionis honoraveris: quod ut cursum probè consummarem, certamen legitimè certarem, ac firmam servarem fidem, vires roburque præbueris. Nunc itaque per hanc elevatum Crucem, ad te gaudiò suscipe, amanter benignéque accipe, paternè amplectere; ac verò apud te manere, in te vivere, in æternum in te exultare, in te delectari concede; tuoque decore ac regno potiri, cui nihil terrenorum usquam velim anteire. Ioan.20.28 Psal.83.4. 2.Tim.4.7.

Oratio pro Fidelibus ac Ecclesia.

Sed & Ecclesiarum primitias, Fidelium cœtus meorum laborum manubias, culturæ meæ manipulos, quos tuo acquisivi Spiritu, mihi Christe custodi, servaque, ac à nequissimi invidia protege. Adauge gregem tuum, qui bonus es; confirma ac robora, qui fortis es; conforta, multiplica, quò omnis hominis anima, inimici errore liberata, tuto se portu ad Evangelii veritatem recipiat; ut quam citò tui agnitione & gloria repleatur universa terra.

Istiusmodi verbis, longeque iis pluribus ac potioribus, ter beatissime discipule, Magistro collocutus, totusque Deo excedens, vidisti cœlos tibi occultè apertos, vidisti & cœlorum Regem, ut erat pollicitus, mysticè apparentem, perspicacissimisque animi oculis sublimiter ac divinè illi incumbens, arcanaque quadam ac mystica animi jucunditate & oblectatione ipsi devinctus ac comes, cum favore & exultatione pari triumpho in cœlos receptus es: sacratissimumque tabernaculum tunicæ instar è ligno vinctum relinquens, ipse spiritu elatus, vereque in excelsis conformis factus corpori claritatis Christi es. Phil.3.10.

Salve igitur mihi sis, primò in Apostolis vocate graduque eorum prime & antesignane: ordine quidem dignitatis secunde statim à fratre, at prior illo vocatione: fide autem in Salvatorem discipulorumque matricula, nedum Petro, sed & discipulis omnibus facte primitiæ.

Andreas primus vocatione, dignitate secundus à Petro.

Salve, quod præcurrente Lucerna primùm illustratus, per illam ad Solem justitiæ adductus es: quod cùm Agnum Dei bonumque illum ovium Pastorem cunctis prior ipse agnovisses, velut quis innocens, ad mortem usque, idque mortem crucis, eum palàm secutus es: quamobrem etiam ad cœlestem Patrem unà sublimatus, inque interiora velaminis pariter ingressus, supremum omnium nomen consecutus es. Hebr.6.19.

Salve, quod verum animorum Sponsum, cùm primus Pronubi testimonio didicisses, totusque statim charitatis modis vulneratus esses, ac ejus prorsus captus dulcedine, cervique in modum siti maxima te illi adjunxisses, ac vitali latice affatim potatus atque inebriatus esses, ex ejus in te pinguedinis abundantia plures inebriasti, torrensque
Psal. 36. 9. voluptatis Gentibus multis extitisti, quibus
Isai. 11. 9. velut aquam multam operientem maria Christi notitiam ubertim eructasti.

Salve, quod ipsam Iesu faciem videre meruisti, ipsoque gubernatore tum spirituali, tum quod sensu percipitur, enavigato mari, atque ad crudivoras Gentes profectus, non ab eis devoratus es, sed eos Christo venatu cepisti; nec ab eis consumptus es, sed & latitantem in eis draconem peremisti; mirandisque operibus in stuporem agens, cogensque ad Domini fidem, Ecclesias Christo erexisti.

Salve sis, Crucifixi Crucifixe, benedicti benedicte, dilectissimi dilectissime, discipule & Præco & Apostole Ministerque divinissime; Angelorum decus, Apostolorum firma basis, Sanctorum fulcimentum, Ecclesiæ fundamentum & gloria.

Salve, & exulta valde in Christo Iesu, qui velut in curru Cherubico in te requiescit; ac tanquam nostræ gentis Apostolus, patriæque tutelaris ac curator, clementer rogo & miseranter nostræ quoque humilitatis miserere; benignissimumque Patrem tuum ac Deum exorans, ad ipsum nobis viam dirige, ut ex ejus doctrina, exque judiciorum justitiæ rationibus inculpatè super terram conversati, omnium Regi Christo, te intercessore, cum gloria præsentari mereamur; quem decet omnis gloria, honor, adoratio, unà cum Patre & Spiritu sancto, nunc & semper, & in fęcula sæculorum, Amen.

A Χαῖρε ὅτι τὸν ἀληθῆ τῶν ψυχῶν νυμφίον, πρῶτος τοῦ νυμφαγωγοῦ ταῖς μαρτυρίαις ἐπεγνωκώς, καὶ τοῖς τῆς ἀγάπης μέτροις εὐθὺς ὅλος κατατρωθείς, καὶ κατακράτος τῆς αὐτοῦ γλυκύτητος ἡττηθείς, καὶ αὐτοῦ τρόπον ἐλάφου διψητικώτατα προσδραμών, καὶ τῶν ζωηρῶν ναμάτων ἀναπλησθείς τε καὶ μεθυσθείς, ἐκ τοῦ περισσεύματος τῆς ἐν σοὶ πιότητος ἐμέθυσας πολλούς· καὶ χειμάρρους τρυφῆς ἔθνεσι γέγονας πολλοῖς, οἷς ὥσπερ ὕδωρ πολὺ κατακαλύπτον θαλάσσας, τὴν γνῶσιν κατακόρως ἐναπηρεύξω Χριστοῦ.

Χαῖρε ὅτι τῆς αὐτοπροσώπου θέας τοῦ Ἰησοῦ καταξιωθείς, τήν τε νοητὴν θάλασσαν, καὶ τὴν αἰσθητὴν ὑπ' αὐτῷ κυβερνήτῃ διέπλευσας, καὶ τοῖς ὠμοφάγοις τῶν ἀνθρώπων ἐπιδημῶν, οὐ κατα-
B βρώθης ὑπ' αὐτῶν, ἀλλ' ἐζώγρησας τῷ Χριστῷ· οὐ κατηναλώθης, τὸν ἐμφωλεύοντα δὲ τούτοις δράκοντα ἀνεῖλες· αὐτοὺς δέ, θαυμασίοις ἔργοις ἐκστήσας, καὶ τῷ Κυρίῳ πιστεύειν ἀναγκάσας, ἐκκλησίας ἀνέστησας Χριστῷ.

Χαῖρέ μοι ἐσταυρωμένε τοῦ ἐσταυρωμένου· εὐλογημένε τοῦ εὐλογημένου· ἠγαπημένε τοῦ ἠγαπημένου, μαθητὰ καὶ κῆρυξ καὶ ἀπόστολε, καὶ θειότατε λειτουργέ· τὸ τῶν Ἀγγέλων ὡραΐσμα, τὸ τῶν Ἀποστόλων ἵδρυμα, τῶν ἁγίων στήριγμα, καὶ τῆς ἐκκλησίας ἑδραίωμα καὶ καλλώπισμα.

C Χαῖρε καὶ ἀγαλλία σφόδρα ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, τῷ ὥσπερ ἐν ἅρματι Χερουβεὶμ ἐπαναπαυομένῳ ἐν σοί· καὶ ὡς τοῦ καθ' ἡμᾶς ἔθνους Ἀπόστολος, καὶ προγονικὸς ὑπερασπιστής, καὶ ὡς πατρικὸς ἀντιλήπτωρ καὶ κηδεμών, εὐσπλάγχνως δέομαί σου καὶ οἰκτιρμόνως καὶ τῆς ἡμετέρας ταπεινότητος μέμνησο, καὶ τὸν ἀγαθόν σου Πατέρα καὶ Θεὸν δυσωπῶν, κατεύθυνον ἡμῖν τὴν ὁδὸν πρὸς αὐτόν, ἵνα κατὰ τὸν λόγον αὐτοῦ, καὶ τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης ἀμώμως ἐπὶ τῆς γῆς πολιτευσάμενοι, καταξιωθῶμεν τῷ παμβασιλεῖ διά σου προσενεχθῆναι μετὰ δόξης, Χριστῷ· ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, ἅμα τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

A

ΕἸΣ ΤῸΝ ἍΓΙΟΝ καὶ πανεύφημον Ἀπόστολον Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ζεβεδαίου.

Πρώην μὲν ἡμᾶς ἡ ζῶσα τῆς ἀληθινῆς θεολογίας πηγή, ἡ μυστικὴ τοῦ Παρακλήτου βροντή, ἡ ἐναρμόνιος λύρα καὶ εὔηχος τῶν οὐρανίων φωνῶν· ὁ τῆς τοῦ Θεοῦ Χάριτος ἐπώνυμος, Ἰωάννης, ὁ μέγας καὶ πρῶτος τοῦ Θεοῦ Λόγου Θεολόγος, πρὸς ὕμνησιν τῶν αὐτοῦ θαυμασίων ἀγαθοπρεπῶς ξεναγαγών, πολυτελῆ μὲν ἡμῖν τράπεζαν σεπτῶν ἐννοιῶν· ἡδεῖαν δὲ ὅτι μάλιστα B παρεσκευάσατο φιλοτησίαν· οὗ τῆς ἀφθόνου καὶ ζωηρᾶς κατατρυφήσαντες ἑστιατορείας, καὶ τῇ δαψιλείᾳ τῆς χάριτος πληρούμενοι καὶ θερμαινόμενοι, οἷά τινα μικρὰν ἐκ καρδίας τῶν λόγων αὐτῷ προσπεφωνήκαμεν : :· τῆς μὲν εὐεργεσίας ἄξιον προσενεγκεῖν ἔχοντες οὐδέν· ὡς ἂν δὲ μὴ ἀχαριστίας δεινὴν ἀπενεγκώμεθα γραφήν, κατὰ δύναμιν τὸν ἔπαινον εἰσενηνοχότες.

Νυνὶ δὲ μετ' αὐτόν, ἄλλη μυστικὴ διαδέχεται τράπεζα, καὶ ἄλλος ἡμῖν ζωηρύτου πόματος μεμεστωμένος προτίθεται κρατήρ· καὶ ὁ ἑστιάτωρ ὡς φιλότιμός τε καὶ δαψιλής, οὐδὲν ἐκείνου τῆς μεγαλοπρεπείας λειπόμενος· πάντα δὲ τρόπον ἐξισούμενος, ἀδελφὸς τὴν φύσιν, ἀδελφὸς τὴν πίστιν. C ἑνὸς γὰρ ἑκάτεροι πατρός, ὥσπερ τοῦ Ζεβεδαίου κάτω, οὕτως ἄνω τοῦ Θεοῦ· ὀνόμασι μόνοις Ἰωάννης καὶ Ἰάκωβος διενηνόχασι, μικροῦ τοῖς πράγμασι συναπτόμενοι. ἴσοι τὴν γνώμην, ἴσοι τὴν χάριν, ἴσοι τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν πρὸς Θεὸν οἰκείωσιν. ὧν ἀληθῶς Κύριος εἷς, ὁμοίως ὁρώμενός τε καὶ πιστευόμενος, ὁμοίως προσκυνούμενός τε καὶ λατρευόμενος· μία κλῆσις, μία πρόθεσις, ἐλπὶς μία, ὥσπερ καὶ βάπτισμα ἕν.

Ὁμότιμοι τὴν ἐν γράμματι λατρείαν, ὁμότιμοι τὴν πρὸς τὸ πνεῦμα μετάθεσιν. ὁμόφρονες τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ Πατρός, ὁμόνοες τὴν εἰς τὸν Μονογενῆ καὶ ἀγάπησιν· οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν τοῦ Πνεύματος συγκατάθεσιν καὶ ὑποταγὴν οἱ αὐτοί· διὸ καὶ Βοανεργές, ὅ ἐστιν υἱοὶ βροντῆς, D ἄμφω πρὸς αὐτῆς κέκληνται τῆς ἀληθείας, ὡς ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ Πνεύματι πρὸς τὴν τοῦ Εὐαγγελίου μεγαλοφωνίαν καταρτιζόμενοι καὶ κροτούμενοι· ὀφθαλμοὶ δύο τῆς ἀγαθοπρεπείας Ἰησοῦ, τὴν ἀνωτάτω τοῦ δεσποτικοῦ σώματος κατέχοντες σκοπιάν· καὶ πρῶτοι τῶν θεαρχικῶν ἀκτίνων ὁμοίως, ὡς ἁπλοῖ καὶ διειδεῖς καὶ φωτοφανεῖς ἀποπληρούμενοι· καὶ ἀγαθοπρεπῶς ὅλον δι' ἑαυτῶν καταλάμποντες τὸ σῶμα. κορυφαῖοι τὴν τάξιν ὡσαύτως, ὡς τῇ κορυφαίᾳ τῶν ἀρετῶν ἀγάπῃ πάντων μᾶλλον τῷ τοῦ Θεοῦ προσῳκειωμένοι ἀγαπητῷ. διὸ καὶ πρωτόθρονοι, καὶ ἰσότιμοι καὶ πάντων μικροῦ δεῖν προέκειντο, ὡς τῆς ἴσης καὶ πρώτης παρὰ τῷ Παμβασιλεῖ κατηξιωμένοι τιμῆς.

LAVDATIO SANCTI & celebratissimi Apostoli Iacobi Zebedæi.

Haud ita pridem vivus nos veræ Theologiæ fons, mysticum Paracleti tonitruum, concinna ac suavè sonans cœlestium vocum lyra; qui à Gratia nactus appellationem est, Ioannes, magnus ille primusque Dei Verbi Theologus, ad suorum mirabilium laudationem humanissimè colligens, laudatissimam nobis venerabilium sententiarum sensorumque mensam, ac quàm maximè suave convivium paravit: cujus copiosis vitalibusque delectati epulis, necnon abundantia gratiæ repleti accensique, quasi exiguam quandam ex corde sermonum eructationem ei dependimus: quibus suppeteret quidem nihil, quod pro munere dignum offerretur; sed qui tamen, quanta facultas erat, ad depellendam ingrati animi tetram labem ac crimen, laudatione in eum defuncti simus. *Ioannis Evang. elogia.*

Nunc verò post illum alia nobis mystica successit mensa: alius nobis mellito plenus nectare crater propositus est; mensæque structor ac convivator, quasi splendidus largusque opum ac magnificus, nihil illi impar ambitioso cultu & magnificentia, sed omnimodè æqualis: natura germanus, ac fide germanus: uno enim prolati patre, uti in terris Zebedæo, ita in cœlis Deo. Solis discreti nominibus Ioannes atque Iacobus, propemodum rebus concreti ac copulati: pares animo, pares gratia, pares virtute ac cum Deo necessitudine: quorum revera unus Dominus, quem similiter viderent, & una vocatio, unum mentis propositum, una spes, uti & baptisma unum. *Iacobus Ioanni par amborumque necessitudo.* *Eph. 4. 5.*

Pari honore, quod attinet ad cultum legalem; pari, quod ad translationem ad spiritum. Pari animi sensu ac concordia in Patris agnitione, pari propensa in Vnigenitum voluntate & dilectione. Neque id modò, sed & consensu in Spiritum ejusque subjectione, iidem. Quamobrem etiam Boanerges (quod est, Filii tonitrui) ab ipsa ambo nuncupati sunt Veritate, velut quos unus idemque Spiritus ad magnificam Evangelii prædicationem concinnasset atque conflasset. Gemini oculi sanctissimi decoris Iesu, Dominici corporis supremam tenentes speculam; primi scilicet divinæ lucis radiis, ceu simplices atque limpidi lucidique pariter repleti, benignissiméque totum corpus fulgoribus suis collustrantes. Perinde ordine Principes, tanquam charitate quæ princeps virtutum est omnium maximè Dei Dilecto devincti ac familiares. Quamobrem etiam primis sublimes sedibus, parique honore ac cunctis propemodùm prælati, tanquam videlicet parem primumque apud summum universorum Regem consecuti honorem. *Ioannes & Iacobus filii tonitrui.* *Mar. 3. 17.* *Christi corporis gemini oculi.*

In hunc modum conjuncti tonitrui Filii unaque velut ratione coaliti, quomodo non eundem laudationis ac præconii sermonem admiserit? Quorum enim certamina paria, eadem etiam existant præconia. Quorum commune virtutis decus, communes nimirum etiam coronæ. Quis igitur quæ sunt indivisa tentet dividere; ac quæ natura ac voluntate copulata, dispescere? Quonam verò modo ex propositis alteri seorsim contexi laudatio queat? quæ enim quis de altero dixerit, hæc forsan etiam alteri conveniant. Num verò, cùm aliis quidē, uti dictum est, coëant; modo tamen quo ad Christum emigrarunt, abundè distinguantur; illorum quidem ratione communis amborum laudatio; horum verò merito cuique propria ac distincta sit?

Laudatio communis & propria.

Etenim cùm primùm eamdem humano statu nativitatem ac educationem nacti essent; iisdemque moribus & disciplinis instituti fuissent, ac paternæ piscatoriæ arti operam posuissent; magnam vitæ partem in mari versati, qui hamum mitterent, sagenam laxarent, ac rursus retia emundarent, eandem postea divinissimi Iesu vocationem consecuti; ac tanquam eodem animo duplicique corpore uterentur, eodem ambo divinæ scientiæ è cœlo coruscante, cuncti qui attentis animis sint, uno ejus fulgore atque micatu pariter irradiantur: sic & illi Dominica vocatione donati, quæ sequi illos præciperet, atque hominum piscatores facturum polliceretur, nihil verbi novitate diffidentia acti sunt: nulla vocationem dubietate repulerunt; nec sicut Paulum Athenienses in crastinum distulerunt: sed simul atque sermone illabente collustrati animo sunt, ac velut incendio paratiore materia, mentis rectitudine cœlestem ignem susceperunt, sui ipsorum confestim obliti sunt, ac patre cum navi relicto, spretaque propinquorum necessitudine ac consueta institutione posthabita, cunctisque deliciis ac carnis voluptatibus contemptis, uni se Iesu amori addixerunt.

Vocatorum prompta obedientia.

Act. 17. 32.

Terrenorum omnem jucunditatem, una hac sublimi cupiditate commutarunt: Neque duntaxat naturalem corporis libidinem animi magnitudine supergressi. Legis tamen literæ ac Mosaïcis traditionibus justo amplius addicti, segniores ad Spiritum accedebant; neque fervore quidem ac fide accedentes, novum tamen Legislatorem spernebant; aut ei quidem honorem habebant, at qualem Mosi, seu cuidam alii Prophetarum: quinimmo omnium à sæculo Sanctorum Deum ac Dominum, Deique viventis Filium, ac Prophetam olim Scripturis prænunciatum Christumque venturum Iesum credentes, sic ardore fidei ipsum sequebantur; non subjecta oculis specie offendentes, sed qui ad ea quę mente intelligebantur spiritus ratione dirigerentur. Non enim lapis eis offensionis, velut his qui essent prava mente nec petra scandali positus erat, sed lapis electus, angularis, pretiosus in fundamentis Sionis collocatus.

Matth. 16. 16.

Deut 18. 15

1. Petr. 2. 8.

Isai. 28. 16.

A Τοῦτον οἱ τῆς βροντῆς υἱοὶ τὸν τρόπον ἑνούμενοι καὶ συναπτόμενοι, πῶς οὐ τὸν αὐτὸν τῆς εὐφημίας προσήσονται λόγον. ὧν γὰρ οἱ ἀγῶνες ἴσοι, καὶ αἱ ἀναρρήσεις αἱ αὐταί· ὧν δὲ κοινὴ τῆς ἀρετῆς ἡ κτῆσις, κοινοὶ δῆλον ὅτι οἱ στέφανοι. τίς οὖν τὰ ἀδιαίρετα διελεῖν, καὶ τὰ κατὰ φύσιν καὶ γνώμην ἡνωμένα, πειράσαιτο διϊστᾶν. πῶς δὲ τὴν προκειμένην ἡμῖν ἑκατέρῳ τὸν αἶνον ἰδίᾳ διαπλέκοιμεν· ἃ γὰρ ἄν τις εἴποι περὶ τοῦ ἑνὸς, ταῦτά γε τυχὸν καὶ τῷ ἑτέρῳ ἐφαρμόσειεν. ἢ, τὰ μὲν ἄλλα, καθάπερ εἴρηται, συνιζομένους, τῷ τρόπῳ δὲ τῆς πρὸς τὸν Χριστὸν διαφερομένους ἀναλύσεως· κοινοποιητέον μὲν κατ᾽ ἐκεῖνα· διαιρετέον δὲ τὸν λόγον κατὰ ταῦτα.

Καὶ γὰρ τὴν ἐξ ἀνθρώπων γέννησιν πρῶτον καὶ ἀνατροφὴν λαχόντες τὴν αὐτὴν, καὶ ὑπὸ τοῖς

B αὐτοῖς ἤθεσι καὶ μαθήμασι παιδοτριβούμενοι, καὶ τῇ πατρικῇ τέχνῃ τῆς ἁλιείας προσασχολούμενοι, καὶ τὰ πολλὰ τῇ θαλάσσῃ προσέχοντες, καὶ ἄγκιστρον καθιέντες, καὶ δίκτυον χαλῶντες, καὶ αὖθις ἀνακαθαίροντες· μετὰ ταῦτα δὲ τῆς αὐτῆς ὁμοίως πρὸς τῆς θεαρχικωτάτου κλήσεως ἀξιωθέντες· ὥσπερ μιᾷ μὲν ψυχῇ, δυσὶ δὲ σώμασι χρώμενοι, μίαν ἀμφότεροι τὴν τῆς θεογνωσίας περιλάμψασαν ἀκτῖνα. καὶ καθάπερ ἀστραπῆς ἄνωθεν διαλαμψάσης, μίαν τὴν ἀπ᾽ αὐτῆς αὐγὴν πάντες ὁμοίως οἱ προσέχοντες ἐναπαστράπτονται, οὕτω δὴ καὶ οὗτοι τῆς δεσποτικῆς κλήσεως ἠξιωμένοι, ἕπεσθαι μὲν αὐτῷ παρεγγυώσης· ἀνθρώπων δὲ ἁλιεῖς ποιεῖν ὑπισχνουμένης, οὐκ ἐνεδοίασαν τῷ ξενίζοντι τοῦ ῥήματος, οὐκ ἀπορίᾳ τὴν κλῆσιν διεκρούσαντο, οὐδ᾽ ὥσπερ Ἀθηναῖοι τὸν Παῦλον εἰς τὴν ἑξῆς ὑπερέθεντο· ὁμοῦ δὲ τῷ λόγῳ περι-

C αστραφθέντες τὸν νοῦν, καὶ ὥσπερ ὕλης ἐπιτηδειότητι, τῇ τῆς διανοίας εὐθύτητι τὸ οὐράνιον καταδεξάμενοι πῦρ, ἐπελάθοντο μὲν εὐθὺς ἑαυτῶν· ἐπελάθοντο δὲ οἰκειότητος φυσικῆς· καὶ τὸν πατέρα μετὰ τοῦ πλοίου καταλιπόντες, καὶ συγγενείας ὑπεριδόντες, καὶ τῆς συνήθους διαγωγῆς ἐκστάντες, καὶ πάσης τέρψεως καὶ πάσης σαρκίνης παραμελήσαντες ἡδονῆς, μόνου γεγόνασι τοῦ ἔρωτος τοῦ Ἰησοῦ.

Μιᾶς ταύτης ἀγίας καὶ ὑψηλῆς ἐπιθυμίας, πᾶσαν ἠλλάξαντο τὴν ἀπόλαυσιν τῶν γηΐνων· καὶ οὐ τῆς κατὰ τὸ σῶμα φυσικῆς ὀρέξεως μόνον μεγαλοψυχίᾳ φρονήματος ὑπερεβήσαν, τῷ γράμματι δὲ τοῦ νόμου καὶ ταῖς Μωσαϊκαῖς παραδόσεσι πλέον ἢ ἔδει κρατούμενοι, πρὸς τὸ πνεῦμα νωθέστερον ἐχώρουν· οὐδὲ συντόνως μὲν καὶ πιστῶς προσίεσαν τῷ πνεύματι, τὸν καινοῦ δὲ ὑπερεώρων νομοθέ-

D του· ἢ ἐτίμων μὲν, ἴσα δὲ Μωσέως, ἢ τινος ἄλλου τῶν προφητῶν· πάντων δὲ τῶν ἐξ αἰῶνος ἁγίων Θεὸν καὶ Κύριον καὶ Υἱὸν Θεοῦ ζῶντος, καὶ τὸν προκατηγγελμένον Προφήτην ταῖς γραφαῖς, καὶ Χριστὸν εἶναι τὸν ἐρχόμενον πεπιστευκότες τὸν Ἰησοῦν, οὕτως αὐτῷ θερμότητι πίστεως ἐπηκολούθουν. οὐ τῷ ὁρωμένῳ προσκόπτοντες, ἀλλὰ τῷ νοουμένῳ κατευθυνόμενοι τοῦ πνεύματος. οὐ γὰρ λίθος αὐτοῖς προσκόμματος, ὥσπερ τοῖς τὸν νοῦν σκολιοῖς, οὐδὲ πέτρα τέθειται σκανδάλου, ἀλλὰ λίθος ἐκλεκτὸς, ἀκρογωνιαῖος, ἔντιμος, τοῖς θεμελίοις ὑποβεβλημένος Σιών.

A Τοῦτον τὸν λίθον Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, τὴν τῶν ἐν τῷ πνεύματι σκάψαντες διάνοιαν καὶ τὴν καρδίαν βαθύναντες, καὶ τὸν νοῦν μεταλλεύσαντες καὶ εὑρηκότες καὶ ἐν αὐτῷ τῆς αὐτῶν πίστεως τὰ θεμέλια καταπηξάμενοι, κραταιοί τινες καὶ ἀνένδοτοι πρός τε τοὺς νοουμένους ὁμοίως καὶ τοὺς ὁρωμένους ἐγεγόνεισαν πειρασμούς· ὅθεν τῆς κορυφαίας ἅμα τῷ μεγάλῳ Πέτρῳ καὶ ἀκροτάτης παρ' αὐτῷ καταξιοῦνται τιμῆς, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ θεαρχικοῦ σώματος ἐπὶ τοῦ ὄρους ἀστράψασαν, ὡς πιστοτάτοις παραδεικνύει μορφήν. τούτοις καὶ τὴν κατὰ τὸ πάθος τῆς ἀνθρωπίνης ἐν αὐτῷ φύσεως ἀγωνίαν καὶ ἀδημονίαν, ὡς οἰκειοτάτοις ἀνατίθησιν· καὶ μετὰ τὸ δεῖπνον εὐθὺς, συλλήπτορας αὐτοὺς παρειλήφει τῆς προσευχῆς· εἰ καὶ τὸ πολὺ τῆς λύπης ἐπέχεσαν, καὶ ὕπνῳ τούτοις κατενάρκα τὸν λογισμόν.

B Καὶ κατὰ πᾶσαν δὲ τῶν δύο τούτων τοῦ Θεοῦ παίδων τὴν μετὰ τοῦ Κυρίου τὴν συναναστροφὴν, καὶ τοῦ ζήλου τὴν θερμότητα, καὶ τῆς πίστεως τὴν δοκιμότητα, καὶ τῆς ἀγάπης τὴν τελειότητα· ναὶ δὴ καὶ κατὰ τὴν τοῦ Πνεύματος ἄνωθεν ἐπέλευσιν καὶ τὸν τῶν γλωσσῶν μερισμὸν καὶ τὴν διανομὴν τῶν δωρεῶν, οὐδὲν ἕτερον ἡγοῦμαι τοῦ ἑτέρου διενεγκεῖν. ὅθεν εἷς ἀμφοτέροις καὶ κοινὸς ἄχρι τούτου αὐτοῖς ὁ αἶνος, μιᾷ Χριστοῦ μεμορφωμένοις μορφῇ, καὶ ἑνὶ τῷ αὐτῷ πνεύματι, τὸν ἴσον τρόπον κατηρτισμένοις καὶ χαρακτηριζομένοις. ἐπεὶ δὲ ἴδιος ἑκατέρῳ τῆς μεταστάσεως, ὅ τε χρόνος ὑπάρχει καὶ ὁ τρόπος, ἰδίᾳ λοιπὸν καὶ τὸν λόγον τῶν ἐγκωμίων ἀποδοτέον.

Τῷ μὲν οὖν Εὐαγγελιστῇ περίπερ ἀφωσίωται κατὰ δύναμιν ἡ αἴνεσις· καὶ πνευματικῶς αὐτοῦ τῆς μεγάλης καταξυφραίνοντες ἀρετῆς, καθὼς οἷοί τε C ἦμεν, ἀπετίσαμεν μετρίως τὴν ὀφειλήν. νῦν δὲ μοι, ὦ ἄριστε καὶ δοκιμώτατε Χριστοῦ μαθητὰ, δεῦρο καὶ σὺ σήμερον, Ἰάκωβε, ὁ τῶν ὑψηλῶν τοῦ Θεοῦ Λόγου θεατὴς καὶ ποιητὴς ἔργων· καὶ τῶν ἀπορρήτων μύστης καὶ μυσταγωγὸς λόγων. ἡ κινύρα τοῦ Πνεύματος, ἡ ἡδύφωνος καὶ καλλίφωνος· ἡ ἐμμελῆ καὶ εὐάρμοστον τοῖς εὐθέσι τὸν νοῦν, τὴν τῆς θεολογίας ἀνακρουομένη φωνήν· ἡ μεγάλη τοῦ Θεοῦ Λόγου βροντὴ, ἡ ὑψηλόηχος, ἡ μεγαλήχους τὴν ἀνάστασιν τοῦ Ἰησοῦ, ταῖς Ἰουδαϊκαῖς διανοίαις ἐνηχήσασα, καὶ τὴν σκληρότητα τῆς αὐτῶν καρδίας καταθραύσασα. τὴν ἔρημον δὲ τέως ἐκκλησίαν συνσείσασα τῶν ἐθνῶν, καὶ ἠρέμα πρὸς αἴσθησιν τοῦ κηρυττομένου Λόγου προσάγουσα· καὶ τῇ D ἀποβολῇ τῆς ἀγνώμονος συναγωγῆς, τὴν εὐγνώμονα μνηστευομένη Χριστῷ.

Δεῦρό μοι μακαριώτατε Ἰάκωβε, ὁ τῷ ἀπλάστῳ τοῦ ἤθους καὶ ἀγαθοειδεῖ καὶ μονοτρόπῳ, τῷ ἑνὶ καὶ ἀγαθῷ μόνῳ τὴν φύσιν ἀγαπηθεὶς, καὶ τῶν πατρικῶν εὐλογιῶν κληρονόμος ἀποδειχθεὶς, καὶ ταύτῃ τὸν πρὸ γεννήσεως μεμισημένον Ἡσαῦ ἐκπτερνικῶς καὶ παρευδοκιμηκὼς, ὡς τῶν πρωτοτοκίων τῶν κατὰ πνεῦμα γεννήσεως ἠξιωμένος. ὁ τῷ ἀληθινῷ Ἰσαὰκ, τὴν ἀληθῶς φίλην αὐτῷ τῆς πίστεως προσενεγκάμενος τροφὴν, καὶ διὰ τοῦτο κατέναντι τοῦ πατρὸς εὐαρεστηκὼς,

Hunc Iacobus atque Ioannes Lapidem, suam in spiritu effodientes mentem ac cor altè scindentes animumque, curiosiùs investigantes, cùm offendissent, atque in eo suæ fidei fundamenta fixissent, firmi ac constantes adversus spiritales pariter & quæ oculis subjiciantur, tentationes extitere; unde primo atque principe supremoque unà cum magno Petro apud eum honore donantur; iisque seu fidelissimis effulgentem divini corporis formam in monte ostendit. Ad eos quoque tanquam summè necessarios, humanæ in ipso naturæ anxium mortis timorem ac mœstitiam, sub ipsum tempus Passionis refert; moxque à Cœna, orationis socios adhibuit; quanquam nimia tristitiæ vis exulcerabat, ac torpentem eorum animum somno degravabat.

Iacobi & Ioannis communia cum Petro privilegia.

Quantum denique ad omnem amborum horum Dei Puerorum cum Domino conversationem, atque æmulationis fervorem, probatamque fidem ac dilectionis perfectionem; sed & quantum ad Spiritus è cœlo illapsum, linguarumque dispertitionem ac donorum divisionem, nihil quicquam alterum ab altero existimo differre. Quamobrem una hactenus ac communis erit eorum laudatio, qui una Christi forma imbuti, unoque ac eodem pariter Spiritu perfecti fuerint ac configurati. Quod verò propria cuique migrationis tum tempus, tum modus extiterint, seorsim etiam, qua eis defungimur, laudationem reddemus.

Prius itaque pro virili nostra laudationis in Evangelistam partibus functi sumus ejusque summa virtute spiritaliter delectati, quod per facultatem licuit, vel modicè debitum dependimus. Nunc autem, o timæ Christique discipulorum probatissime Iacobe, tu quoque mihi adesto hodie; nempe sublimium Dei Verbi spectator factorque operum, arcanorumque discipule ac Magister sermonum: dulcisona ac pulchrisona Spiritus cinyra, modulatam concinnamque his qui recto animo sint pulsans theologiæ vocem: magnum Dei Verbi tonitruum, sublimi magnoque fragore Iesu resurrectionem Iudæorum mentibus insonans, atque eorum cordis frangens duritiam: hactenusque desertam concutiens gentium Ecclesiam, eique sensim Verbi Evangelici sensum ingerens, atque improbæ Synogogæ repudio, probam gratamque sponsam Christo adhibens.

Iacobi elogia.

Psal. 28. 5. & 8.

Ejus prædicatione concussa Ecclesia Gentium.

Ades dum beatissime Iacobe, morum simplicitate & bonitate & uniformitate, ei qui unus solusque natura bonus est, dilectus paternarumque benedictionum heres effecte, ac qui ea ratione Esaü ante ortum nativitatis odio habitum supplantaveris, ac gloria superaveris, velut nimirum qui spiritalis nativitatis primitiva nactus sis. Qui vero Isaac, verè illi acceptos fidei cibos intuleris, eamque ob rem corà Patre placueris, ac propterea perfectam benedictionem consecutus sis;

Gen. 25. 25. 27.
Rom. 9. 11.
Mal. 1. 2.
Gen. 27. 27.

frumentique ac vini loco, Vnigeniti Corpore & Sanguine constabilitus, Dominusque & judex contribulium ab eo constitutus.

Adesdum; os deiloquium admove, excelsam vocem ac deisonum immittens eloquium, aspira verbum fidele ac verum; nempe verbum vestrâ Apostolici muneris functione, sive certamine, dignum. Nefas enim ea aggredi, quæ majora quàm pro tenui mea

Iob. 32. 8. facultate sunt. *Mortalis* enim *temerè natat sermonibus*, ut divina Scriptura loquitur: *flatus*

Greg. Theol. *autem omnium conservatoris*, inquit, *ipse docet nos.* Iam enim divinissimo Verbo, uti semper deitate, sed & anima sua intelligente & quæ simul Deus existat, omnia implere satagente: ac cùm inferna quidem, suo illuc per crucem descensu impleret ad seque summa colligeret; ac rursus cœlestia, sua in cœlos exaltatione, majestate sua impleret: cumque adeò congeneo Spiritu, vehementis flatus instar è cœlo in discipulos veniente, omnemque eis sensum ac corporis membrum, omnemque motum ac operationem ad pietatem complente: quando visus quidem linguis igneis collucens circunfulgebatur; auditus verò, divini sonitus fragore sanctificabatur: atque olfactus quidem mysticis gratiæ radiis, tanquam unguenta perspirantibus suavissimæque fragrantiæ odoribus, efflorebat; linguæ verò his eximiè afflatæ, potiorique theologia excitæ, sic Spiritus vi ad omnem Nationum sermonis vim ac proprietatem componebantur, ut & temulentiæ profani rem adscriberent: per omnem autem tactum, omnemque rationis ac intelligentiæ vim, divina pervadens gratia, totosque illos verè undequaque adimplens; extraque seipsos ac mundum omnem constituens (ô beatum & exoptandum excessum! ô laudabilem illam immutationem!) intra Deum esse fecerat: quando nimirum, eorum, quæ ad eos primùm dicta à Christo, obscurè acceperant, quæ tunc gerebantur ac præsentia, clara evictio erant: ac quorum obscuris vestigiis fidei umbras animo effingebant, eorum ibi tunc dilucida ac perspicua adimpletione oculis obversante, rationumque ac cogitationum missa dubietate metuque deposito: omni denique ignavia, omnique animi labe detersa, cœlestis jam vitæ gustum faciebant: quando planè præmagnificum revera maximæ perfectionis arrhabonem nacti, certissimam inde spem divinissimamque arripuerant.

Spiritus in discipulis per diem Pentecostes gratia.

Tunc sanè, tunc rursus æmulatio nihil priore minor, insolentem populum invasit;

Isai. 26. 11. ignisque adversarios vorans, adversariam Deique inimicam factionem, adversus apostolicam (divinam scilicet) fidem ac consilium accendebat. Quemadmodum autem initio scelestissimus ille, suam Iesu apparitione convellendam tyrannidem sentiens, Iudam quidem ut proditor esset, suscitaverat; omnemque incompositam plebem cogens,

A καὶ διὰ τοῦτο τελέως εὐλογηθείς· καὶ ἀντὶ σίτου καὶ οἴνου, τῷ σώματι καὶ αἵματι τοῦ μονογενοῦς στηριχθείς· καὶ κύριος καὶ κριτὴς τῶν ὁμοφύλων ὑπ' αὐτοῦ καταστάς.

Δεῦρό μοι, πρόσαγε τὸ θεηγόρον στόμα, ὑψηγόρον φθέγμα, καὶ θεόφθογγον ἐνιεὶς λαλιάν, ἐμπνεῦσον ῥῆμα πιστὸν καὶ ἀληθινόν, ῥῆμα τῆς ὑμετέρας ἀποστολῆς, εἴτ' οὖν ἀθλήσεως ἄξιον· οὐ γάρ μοι θέμις ἐγχειρεῖν τοῖς ὑπὲρ ἐμέ· * Βροτὸς γὰρ ἄλλως νήχεται λόγοις, κατὰ τὴν γραφήν· πνοὴ δέ φησιν παντοκράτορος ἡ διδάσκουσά με· ἄρτι γὰρ τοῦ θεαρχικωτάτου Λόγου, ὥσπερ ἀεὶ τῇ θεότητι, οὕτω καὶ κατὰ τὴν νοερὰν αὐτοῦ ψυχὴν καὶ ὁμόθεον, τὸ πάντα πληροῦν ἐπειγομένου· καὶ τὰ ὑποχθόνια μὲν κατὰ τὴν ἐκεῖσε διὰ τοῦ σταυροῦ κάθοδον αὐτοῦ
B τι πληροῦντος, καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἀνακεφαλαιοῦντος· τὰ ἐπουράνια δὲ αὖθις, διὰ τῆς ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς ὑψώσεως, τῆς οἰκείας ἐμπιπλῶντος δόξης, τοῦ συμφυοῦς δὲ Πνεύματος ἄνωθεν, ὥσπερ βιαίας πνοῆς ἐπὶ τοὺς μαθητὰς ἰόντος, καὶ πᾶσαν αὐτοῖς αἴσθησιν, πᾶν τε μέλος τοῦ σώματος καὶ πᾶσαν κίνησιν, καὶ πᾶσαν ἐνέργειαν κατορθοῦντος πρὸς εὐσέβειαν· ἡνίκα τούτοις ὅρασις μὲν ταῖς πυρίναις γλώσσαις λαμπρυνομένη κατηστράπτετο· ἀκοὴ δὲ τῷ ῥοιζήματι τῆς θείας ἠχῆς καθηγιάζετο· καὶ ὄσφρησις μὲν, ταῖς μυστικαῖς ἀκτῖσι τῆς χάριτος, οἷα μυροπνόοις ἀνέθαλλε εὐωδεστάτοις ὀσμαῖς· γλῶσσαι δὲ τούτοις ὑπερφυῶς θεοφορούμεναι καὶ κρείττονος ἐμφορούμεναι θεολογίας, οὕτω πρὸς πᾶσαν
C ἐθνῶν διάλεκτον μεθηρμόζοντο τῷ πνεύματι, ὥστε καὶ μέθην τοῖς ἀμύστοις αὐτῶν καταγινώσκεσθαι· διὰ ἁφῆς δὲ πάσης, καὶ πάσης λογικῆς δυνάμεως καὶ νοερᾶς ἡ θεία καταδεδυκυῖα χάρις, καὶ ὅλους δι' ὅλου τούτους ἀκραιφνῶς πληροῦσα· καὶ ἔξω μὲν ἑαυτῶν, ἔξω δὲ τοῦ κόσμου καθιστῶσα παντός· ὢ μακαρίας ἐκστάσεως καὶ ζηλωτῆς· ὢ τῆς ἐπαινετῆς ἐκείνης ἀλλοιώσεως, ἐντὸς καθίστη Θεοῦ. ἡνίκα τῶν ὑπὸ Χριστοῦ πρότερον πρὸς αὐτοὺς εἰρημένων καὶ ἀμυδρῶς ἀκουομένων, ἔλεγχος ἦν τὰ παρόντα σαφής· καὶ ὧν ἀμαυροῖς ἴχνεσι πίστεως ἐν λογισμοῖς ἐνετύπουν τὴν σκιαγραφίαν, τούτων ἐκεῖ τότε φανήν τε καὶ εὔδηλον καταθεασάμενοι τὴν πλήρωσιν, καὶ τῶν λογισμῶν τὴν διάκρισιν ἀποβαλόντες καὶ τὴν διψυχίαν
D ἀφέντες, καὶ τὸν φόβον ἀποσκευασάμενοι, καὶ πᾶσαν δειλίαν καὶ πᾶν πάθος ἀποκαθηράμενοι τῆς ψυχῆς, τῆς οὐρανίας λοιπὸν ἦσαν ἐν συναισθήσει ζωῆς. ὅτε δὴ λαμπρὸν ὄντι μάλιστα τὸν ἀῤῥαβῶνα δεξάμενοι τῆς τελειότητος, ἀξιολογωτάτης ἐντεῦθεν ἐλπίδος καὶ θεοτελεστάτης κατεδράξαντο.

Τότε δὴ, τότε ζῆλος μὲν πάλιν οὐχ ἧττον τοῦ προτέρου, τὸν ἀπαίδευτον εἰλήφει λαόν· πῦρ δὲ τοὺς ὑπεναντίους κατεσθίον, εἰς ἀντίπαλον καὶ θεομάχον μοῖραν, κατὰ τῆς ἀποστολικῆς ἤτοι θεαρχικῆς ἐξῆπτε πίστεως καὶ βουλῆς. ὥσπερ δὲ τὴν ἀρχὴν ὁ δυσμενὴς καθαιρουμένην αὐτοῦ τὴν τυραννίδα διὰ τῆς ἐπιφανείας αἰσθόμενος τοῦ Ἰησοῦ, Ἰούδαν μὲν ἤγειρεν εἰς προδοσίαν· πάντα δὲ τὸν ἀσύνθετον ὀχλαγωγήσας δῆμον, εἰς ἐπισύστασιν ἐξέμηνεν·

*Syxt. A. θεορ-πος.

ἀρχιερεῖς τε καὶ γραμματεῖς πάντας ἐξῆπτε πρὸς θεοκτονίαν· καὶ ὁ Πιλάτος τὸν ἀθῷον ἐξεδίδου, καὶ οἱ στρατιῶται κατέπαιζον· καὶ ὁ σταυρὸς ὑψοῦτο, καὶ ὁ δίκαιος τοῖς ἀνόμοις συνεσταυροῦτο· κἀντεῦθεν ἐδόκει μὲν τὸ πρᾶγμα κατὰ νοῦν τοῖς ἀσεβέσι χωρεῖν, καὶ τεθνάναι τὸν Ἰησοῦν, καὶ τὴν αὐτοῦ καταπαύσαι διδαχήν, καὶ διασκορπισθῆναι τοὺς μαθητάς· ἐλάνθανον δὲ διὰ τῆς αὐτῶν κακουργίας, δόξαν μὲν ὁδοποιοῦντες Χριστῷ· αἰσχύνην δὲ καὶ ὄλεθρον αἰώνιον ἑαυτοῖς προξενούμενοι.

Ὥσπερ οὖν πρὸ τοῦ Πνεύματος ταῦτα, οὕτω καὶ μετὰ τὸ Πνεῦμα· ἐπειδὴ τὸ ἔργον Ἰησοῦ πάλιν ἐν τοῖς Ἀποστόλοις διὰ τοῦ Πνεύματος ἀνενεοῦτο, καὶ ὁ τῆς ἐγέρσεως λόγος ἐπαρρησιάζετο· καὶ τὸ μέγα θαῦμα τῆς ἀναστάσεως μεγαλοπρεπῶς ἀνεκηρύττετο· οἱ πρὸ μικροῦ δὲ φυγάδες καὶ δεδιότες καὶ τρέμοντες, σὺν μεγάλῃ παρρησιαζόμενοι δυνάμει τὸ μαρτύριον ἀπεδίδουν τῷ Θεῷ· καὶ ὁ ἐπὶ τῇ Ὡραίᾳ τοῦ ἱεροῦ πύλῃ καθήμενος ἀνωρθοῦτο χωλός· καὶ ἐκ νεκρῶν ἀνίστατο Ταβιθά, καὶ πᾶσα νόσος καὶ πᾶσα μαλακία, οὐ προσευχῇ μόνον, καὶ χειρὸς ὁσίας ἀφῇ, ἀλλὰ καὶ τῇ σκιᾷ μόνῃ τῶν μαθητῶν ἐθεραπεύετο· καὶ πάντα συνόλως φάναι τὰ ἔργα τοῦ Χριστοῦ, καὶ μείζονα ὧν ἐκεῖνος πεποίηκεν, ὡς ἡ ἐπαγγελία, τῷ ὀνόματι τοῦ διδασκάλου κατειργάζοντο. ἐπειδὴ οὖν ταῦτα τοῦτον ὡρᾶτο γινόμενα τὸν τρόπον, ἐκμαίνεται μὲν αὖθις, ὁ τῶν φόνων πατήρ· ἐκμαίνεται δὲ καὶ πᾶσα ἡ ὑπ' ἐκείνῳ στρατηγουμένη συναγωγή· καὶ ἡ μάχαιρα στιλβοῦται, καὶ τείνεται τὸ τόξον, καὶ ῥομφαία καὶ πόλεμος ἐρριπίζετο κατὰ τῆς ἐκκλησίας.

Πρῶτον μὲν οὖν, παραγγελίαις, ἀπειλαῖς, φυλακαῖς, πληγαῖς, τοὺς ἱεροὺς τοῦ Λόγου Θεολόγους οἰομένη φοβεῖν, ἀναστέλλειν αὐτῶν (ὢ τῆς ἀσεβείας· ὢ τῆς σκαιότητος) ἐπειρᾶτο τὴν θεολογίαν. ἐπεὶ δὲ τούτοις εἰς μάτην ᾐσθάνετο ποιοῦσα· οὐ γὰρ μανίαις ἀφρόνων τὸ θεῖον περιτρέπεται· οὐδὲ οἱ ἀληθεῖς τούτου ῥᾷστ' ὑπείκειν συνήθεσιν· οἷα δὲ ἄργυρος τῇ πυρώσει καθαιρόμενοι, εὐφωνοτέραν τῆς πίστεως οἴδασιν ἀποδιδόναι τὴν φθογγήν. διὰ τοῦτο τὴν συνήθη λοιπὸν εἰς ὑπόμνησιν εἴληφε μιαιφονίαν· καὶ δὴ ζήλῳ προφητοκτόνῳ διαθερμανθεῖσα, πρῶτον μὲν λίθοις καταλεύει τὸν Στέφανον, οἷα δεκτὸν καλλιέρημα τοῦτον μιαιφόνοις ἱερουργοῦσα χερσίν, τὴν ὑπὲρ τῶν θυομένων χριστοπρεπῶς ἀναφέροντα προσευχήν.

Γευσαμένη δὲ τοῦ ἀποστολικοῦ αἵματος ἡ ἐναγής, καὶ ἥδιστα κομιδῇ, οἷα ἐκείνη ἀεὶ τοῖς τοιούτοις ἐπιτερπομένη, ἐμελέτα μὲν πάντας, εἴγε δυνατόν, ἐπὶ τῷ ὁμοιώματι διαχειρίσασθαι Στεφάνου, οὐκ εἶχεν δὲ ὅπως τὴν αὐτῆς μελέτην συντελέσαι, ὁρῶσα μὴ καθ' ἕνα τῷ λόγῳ τοὺς πιστεύοντας προστιθεμένους, ἀλλὰ κατὰ χιλίους τε καὶ μυρίους τὴν ἐκκλησίαν διὰ τῶν προστατῶν τοῦ λόγου συγκροτουμένην καὶ πληθυνομένην.

Τί οὖν ποιεῖ· ἆρα γὰρ ἡττήθη τῆς τῶν σημείων θεοπρεπείας; ἆρ' ἔδεισε τὸν ὑπερηφάνοις ἀντιτασσόμενον, ταπεινοῖς δὲ χάριν δι-

A ad deditionem turbasque consciverat; Pontificesque ac Scribas omnes ad deicidii scelus animaverat: tradebatque Pilatus innoxium, ac milites illudebant: exaltata denique cruce, justus cum sceleratis illi confixus fuerat: hincque adeo res ex animo impiis cedere videbatur, extincto Iesu, ejus abrogata doctrina, dispersis discipulis. At imprudentes nequitia sua pravisque consiliis Christi gloriæ viam perstruebant, sibique ipsis probrum ac exitium æternum arcessebant.

Quemadmodum igitur hæc ante Spiritum, sic & post Spiritum. Quod namque Iesu opus Spiritus munere in Apostolis rursum instaurabatur, magnumque resurrectionis miraculum magnificè prædicabatur. Qui B paulò ante profugi, pavidi, trementes erant, *Act. 4. 33. & 9. 36.* cum magna virtute palam loquentes testimonium Deo reddebant. Qui ad portam speciosam templi claudus sedebat, erectus; *Act. 3. 7. & 5. 15.* Tabita à mortuis suscitata: morbus omnis & languor, nedum precibus ac sanctæ manus contactu, sed & sola discipulorum umbra curabatur. Atque ut summa dicam, cuncta Christi opera, quin & majora quàm ille *Ioan 14. 12* operatus erat (pro eo ac fuerat pollicitus) in Magistri nomine fiebant. Quod itaque hæc eum in modum fieri cernebantur, furore rursus incenditur cædium auctor; accenditur & illi succenturiata omnis Synagoga. Vibratur gladius, arcus tenditur; romphæa suscitatur ac bellum adversus Ecclesiam conflatur.

Primùm igitur, præceptis, minis, carceribus, plagis, sacros Verbi Theologos se illa *Synagogæ in Christi discipulos sævitia.* C territuram existimans; ipsorum (ô impietatem! ô consilii malignitatem!) divinam inhibere doctrinam nitebatur. Vbi autem frustra se conari sensisset (non enim Dei consilium insipientium furore evertitur, nec facilè cedant, qui illius veri patroni ac de- *Sent.* fensores existunt: sed sicut argentum igne depurgatum, sonoram magis fidei vocem reddere sueverunt:) Idcirco consuetam animo repetit cædium vim ac sævitiam: atque adeò æmulatione, qua Prophetas occiderat succensa, primùm quidem lapidibus obruit *Act 6. & 7.* Stephanum, tanquam scilicet placabilem hostiam cruentis manibus illum immolans, qui Christi exemplo pro immolantibus preces offerebat.

D Gustu percepto Apostolici sanguinis, scelestissima, eoque plurimum delectata, ut quæ cædibus semper gavisa esset, id seriò cogitabat, ut si liceret, pari cum Stephano nece cunctos tolleret. Cùm verò consilium implere non posset: quippe non singulos ad fidem ac doctrinam amplectendum accedere; sed millenis denisque millibus per verbi Præsules pariter adjunctis, Ecclesiam conflari ac multiplicari videbat.

Quid ergo facit. Num divinis signis victa concessit? operum novitate? splendore sermonum? Num eum timuit, qui superbis *1. P. 5. &c.*

resistit & humilibus gratiam tribuit? Fortem illum in bellis, clarificatum in Sanctis, mirabilem in majestate; cujus potentiæ documenta multa acceperat; atque à pugna cum Deo destitit? Minimè gentium: sed sicut pridem Pilatum adiens, crucem ac mortem,
Gen. 18. 10. Sodomorum Gomorrhæque clamoribus adversus Dei Verbum poposcerat, sic postea ab Herode ejus Apostolorum necem, supplex flagitabat.

Synagogæ ad Herodem in discipulos Iesu expostulatio.

Nulla, aiebat, *nulla*, *Rex optime*, *genti tuæ salutis spes. Concidimus; perjimus: periculo vertitur ne prorsus à facie discipulorum Iesu deficiamus ac intereamus. Non satis fuit, quod ille adhuc vivens post se plebem seduxit: sed qui eo familiarius usi, illius doctrinæ successerunt, nostram dementarunt gentem: duodecim tribus nostras perdiderunt: parum abest quin populum omnem allexerint. Defectionem à Cæsare docent; in Majestatem tuam contumeliosi sunt; patriam legem evertunt. Neque id modo, verùm etiam in ipsum Deum Patrum impii existunt, qui Iesum illum, qui crucifixus est, faciant Deum. Nisi igitur ocyus, Regum maxime, justam illis pœnam inflixeris, conspicuè rei malus exitus erit.*

Quid igitur vero simili conjectura dixisse Herodem putabimus? *Quid verò operæpretium faciamus? Quî autem adversus tantam hominum turbam neci dandam procedentes, non majorem noxam malumque difficilius reddiderimus?* *At non adversus omnes penitus*, aiunt, *Potentiam vestram exsuscitari hortamur. Nam præterquam quod res difficillima, neque fortè Cæsari grata fore videatur; tantis scilicet cædibus civitatem pollui ac deformari: sed insignes ejus discipulos (sunt autem illi duodecim numero, quos & plebs omnis erroris magistros habet) hos, si duci jusseris, Rex clarissime, tum Deum propitium habebis, tum omni genti pacatam vitam largieris; ejusque nos beneficii memores, gratias quam maximas habentes, debitam vicem rependemus.*

Mox igitur Herodes pessimo illo instin-
Psal. 7. 15. ctus consilio, injustitiam parturiebat. Porro *concipit dolorem, & parit iniquitatem.* Mandatum accipiunt milites, positisque cuniculis insidiæ struuntur: Iamque adeo disci-
Act. 8. 1. pulorum turba, ejus vexationis causa quæ sub Stephano facta erat, Ierosolymis relictis, perque alias extra urbes atque oppida alii aliò dispersi, veritatis doctrinam secundo conatu prædicabant. Magnus autem Iacobus, cùm per universam Iudæam & Galilæam, uti verè tonitrui filius, Dei Evangelium clarius intonuisset, Ierosolymitanam Ecclesiam invisurus iterum reversus est. Repente ergo militari manu corripitur, atque Herodis tribunali sistitur. Cumque atrocius injuriis petitus, probris complutus, verberibus examinatus, etiam atque etiam

A μεγαλουργοῦντα; τὸν κραταιὸν ἐν πολέμοις; τὸν δεδοξασμένον ἐν ἁγίοις, τὸν θαυμαστὸν ἐν δόξαις, οὗ πολλὰ τῆς δυνάμεως εἰλήφοι ὑποδείγματα, καὶ τοῦ θεομαχεῖν ὑπανεχώρησεν; οὐδαμῶς· ὥσπερ δὲ τῷ Πιλάτῳ προσιοῦσα πρώην, σταυρόν τε καὶ θάνατον ἐν κραυγαῖς Σοδόμων καὶ Γομόῤῥας κατὰ τοῦ Θεοῦ Λόγου παρῃτεῖτο, οὕτω μετὰ ταῦτα τῷ Ἡρώδῃ προσπίπτουσα, τὴν κατὰ τῶν Ἀποστόλων αὐτοῦ κατελιπάρει σφαγήν.

Οὐδεμία λέγουσα, τῷ ἔθνει σου, κράτιστε βασιλεῦ, οὐδεμία σωτηρίας ἐλπίς· διαπεπτώκαμεν, ἀπολώλαμεν. κινδυνεύομεν οἰχήσεσθαι τέλεον καὶ διαφθαρήσεσθαι, ἀπὸ προσώπου τῶν μαθητῶν τοῦ Ἰησοῦ. οὐκ ἀπήρκεσεν ἐκεῖνος ἔτι ζῶν ὀπίσω αὐτοῦ τὸν λαὸν ὑποπλανᾷν· νῦν δὲ τὴν ἐκείνου διδαχὴν οἱ ὡμιληκότες αὐτῷ διαδεξάμενοι, ἐξέ-
B στησαν τὸ ἔθνος ἡμῶν· ἀπώλεσαν τὸ δωδεκάφυλον ἡμῶν. ὀλίγου δεῖν πάντας ἐπεσπάσαντο τοὺς λαούς. ἀποστασίαν ἀπὸ Καίσαρος ἐκδιδάσκουσιν. πρὸς τὴν σὴν βασιλείαν ἐξυβρίζουσιν, τὸν πατρῷον ἀθετοῦσι νόμον. καὶ οὐ μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὸν τὸν τῶν πατέρων ἀσεβοῦσι Θεὸν, τὸν ἐσταυρωμένον ἐκεῖνον θεοποιοῦντες Ἰησοῦν. εἴπερ οὖν μὴ θᾶττον αὐτοῖς τὴν ἀξίαν δίκην, ὦ μέγιστε βασιλεῦ, ἐπιβαλεῖς, εἰς περίοπτον τὸ χρῆμα τοῦτο καταλήξει κακόν.

Τί οὖν διανοηθῆναι μὲν Ἡρώδην, ὡς εἰκὸς, φάναι. Τί δὲ ποιητέον ἡμῖν. πῶς δὲ κατὰ τοσούτου πρὸς σφαγὰς ὄχλου χωροῦντες, οὐ μείζω τὴν βλάβην καὶ ἀργαλεώτερον ἀπεργασαίμεθα τὸ κακόν.
C Ἀλλ' οὐ κατὰ πάντων ἀρδην, φασὶ, τὸ ὑμέτερον κράτος διαναστῆναι παρακινοῦμεν· καὶ γὰρ πρὸς τῷ δυσχερεῖ τοῦ πράγματος, οὐδ' αὐτῷ ἂν ἀρέσαι τῷ Καίσαρι τοσούτοις αἵμασι τὴν πόλιν μιαίνειν καὶ ἀχρειοῦν· τοὺς ἐπισήμους δὲ τῶν αὐτοῦ μαθητῶν· δώδεκα δὲ τὸν ἀριθμὸν οὗτοι, οἷς καὶ ὁ πᾶς ὄχλος ἑπόμενος ἀποπλανᾶται· τούτους ὦ λαμπρότατε βασιλεῦ, εἰ ἀπαγάγοις, ἕξεις μὲν τὸν Θεὸν εὐμενῆ· ὅλῳ δὲ τῷ ἔθνει εἰρηναίαν ζωὴν χαριῇ· καὶ σοι τῆς εὐεργεσίας ταύτης, μεγίστην εἰδότες χάριν, ἀξιόχρεων εἰσοίσομεν ἀμοιβήν.

Ἅμα τοίνυν τῇ πονηρᾷ βουλῇ, καὶ Ἡρώδης ὠδίνει τὴν ἀδικίαν· συλλαμβάνει δὲ πόνον, ἀνομίαν δὲ τίκτει· καὶ οἱ στρατιῶται παρηγγέλλοντο, καὶ ὁ λόχος ἡτοιμάζετο, καὶ τὸ ἔνεδρον κατεσκευάζετο. τὸ πλῆθος μὲν οὖν τῶν μαθητῶν, διὰ τὴν ἐπὶ
D τῷ Στεφάνῳ θλίψιν, τὴν Ἱερουσαλὴμ καταλιπόντες, καὶ πρὸς τὰς ἔξω πόλεις καὶ κώμας ἄλλοι διασπαρέντες ἀλλαχοῦ, τὸν λόγον τῆς ἀληθείας ἐπεκηρυκεύοντο· Ἰάκωβος δὲ ὁ μέγας, ἐπειδὴ κατ' ὅλην τὴν Ἰουδαίαν τε καὶ Γαλιλαίαν, ὡς βροντῆς υἱὸς ἀληθῶς ὢν, τὸ τοῦ Θεοῦ Εὐαγγέλιον ἐμβροντήσας γεγωνότερον, τὴν ἐν Ἱεροσολύμοις αὖθις ἐπισκεψόμενος ἐκκλησίαν ἐπανῆλθε· συναρπάζεται μὲν ἐξαπίνης χειρὶ στρατιωτικῇ, τῷ Ἡρώδου δὲ βήματι προσάγεται· ὃς καὶ ὕβρεσι βαλλόμενος, καὶ ὀνείδεσι πλυνόμενος, καὶ μάστιξιν ἐταζόμενος, καὶ παραγγελλόμενος παραγγελίᾳ
παντά-

παντάπασιν ἐξόμνυσθαι τὸν Χριστὸν, ἢ θανάτῳ ἐπιτρέψασθαι τὴν ζημίαν, Ἀμήχανον ἐξεβόησεν, ἄνδρα σώφρονος μετέχοντα λογισμοῦ, ἑλέσθαι μὲν ἐν συγκρίσει τὸ σκότος ὑπὲρ τὸ φῶς· θάνατον δὲ θέσθαι προτιμότερον τῆς ζωῆς. ἀδυνατώτερον δὲ πολλῷ, τὸν ἐν συναισθήσει τῆς Ἰησοῦ τοῦ Χριστοῦ θειότητος καὶ μακαριότητος γενόμενον, ἄλλό τι τῶν πάντων ἐκείνου σεβασμιώτερον, ἢ τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης καὶ πίστεως ἀξιοθεώτερον ἡγήσασθαι.

Οὐκοῦν, ὃς γε πεπίστευκεν ἐκ Θεοῦ τε γενέσθαι τόδε τὸ πᾶν, καὶ παρ' αὐτοῦ δεδόσθαι προφήτας καὶ νόμον ἐν Ἰσραὴλ, τὸν ἀγαπητὸν δυνήσεται ἀρνεῖσθαι καὶ συμφυῆ καὶ μονογενῆ, δι' οὗ πάντα γέγονεν, ᾧ τῆς δόξης πεποίηκε Πατὴρ, καὶ ἐν ᾧ συνέστηκε τὰ πάντα. τοῦτο μόνον λυπηρὸν, ὦ βασιλεῦ, τοῦτο θλίβεται ἡμῖν αἴτιον, ὅτι ἅπαξ μόνον, ἀλλ' οὐ μυριάκις ὑπὲρ τῆς Ἰησοῦ θειότητος καὶ δόξης ἀποθανεῖν δυνατόν.

Τούτοις ὁ μιαρώτατος ἐμβροντηθεὶς καὶ μανέντα, παραδοθῆναι κελεύσας τοῦτον ἀπαγαγεῖν, καὶ τὴν πανολβίαν κάραν μαχαίρᾳ τεμεῖν. οὐ θαυμαστὸν δὲ εἰ ὁ τῆς ἀδικίας πυθμὴν, ὁ ὁδοποιὸς τοῦ Ἀντιχρίστου, ὁ τῆς ἀσεβείας πληρωτὴς, οὐ θαυμαστὸν εἰ τὰς χεῖρας ἐπὶ τοὺς Ἀποστόλους ἐπιβαλὼν, τὸν δεξιὸν ὠχλεῖς τῆς ἐκκλησίας ὀφθαλμόν· ἀλλ' ἐκεῖνο θαυμασιώτερον, εἰ μὴ εἰς οἰκοδομὴν τοῦτο μείζω, καὶ νίκην αὐτῆς περιφανεστέραν ᾠκονόμητο· καὶ οὐδὲ τοῦτο τοσούτῳ θαυμαστὸν, ὅσον εἰ μὴ τοῖς Χριστοῦ διώκταις ἐντεῦθεν ἡ πανωλεθρεία ἐπισέσεισαι.

Ἰάκωβος μὲν οὖν ὁ μακαριώτατος, ὡς ἀρνίον ἄκακον, ὡς πρόβατον ἄμωμον, ὀπίσω τοῦ ἀμνοῦ τοῦ Θεοῦ σφαγιασθεὶς, καὶ διὰ τοῦ ἀρχιερέως τοῦ μεγάλου θυσία ζῶσα, λογική τε καὶ θελητὴ τῷ ζῶντι Θεῷ προσενεχθεῖσα, ἐπρέσβευσε μὲν ὑπὲρ τῶν Ἀποστόλων, ἐπρέσβευσε δὲ ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας· τοῖς μὲν, τὸ ἔργον εὐοδοῦσθαι τῆς ἀποστολῆς· τὴν δὲ, τῆς Ἰουδαϊκῆς ἀπαλλάττεσθαι μιαιφονίας· καὶ ῥήγνυσθαι μὲν, τοὺς τῷ Εὐαγγελίῳ μαχομένους· λυτροῦσθαι δὲ, τοὺς εὐδοκοῦντας αὐτῷ.

Ταύτης ἀποτέλεσμα τῆς ἱκεσίας, ἡ παρ' ἐλπίδα τοῦ Πέτρου σωτηρία· ἥ τε δεσμῶν καὶ τῆς εἱρκτῆς καὶ τῆς ἀπαγωγῆς, ἣν αὐτὸν ἔμελλεν Ἡρώδης ἀπαγαγεῖν εὐθὺς μετὰ τὸ Πάσχα, δι' Ἀγγέλου χειρὸς ἀπαλλαγή. οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ ἡ αὐτοῦ Ἡρώδου θεήλατος πληγὴ, δι' ἣν αὐτίκα τοῦ μιαροῦ σώματος σκώληκας ἐξέρψαντος, βιαίως ἀπέρρηξε τὴν ψυχήν. ἐντεῦθεν δὲ, καὶ ἡ χάρις τὰ ἔθνη μετιοῦσα, τοῖς Ἰουδαίοις τὸν οἶκον εἰς ἐρήμωσιν ἀφίησι.

Ἀλλ' ὦ κήρυξ θερμότατε τῆς ἀληθείας τοῦ Εὐαγγελίου, ὁ μετὰ Πέτρου καὶ Ἰωάννου τὴν ἀκροτάτην τάξιν καὶ τὴν κορυφὴν τῆς ἀποστολικῆς καθέδρας διειληχώς. χαῖρε ὡς τὸ ποτήριον Χριστοῦ τοῖς συμμαθηταῖς προπιὼν, καὶ τὸ σωτήριον βάπτισμα, κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν, βαπτισθείς· καὶ διπλῷ στεφάνῳ, τῆς ἀποστολῆς καὶ τῆς μαρτυρίας, κατακοσμηθείς.

A iuberetur omnino negare Christum; sin illi esse morte luendum; *Impossibile*, exclamavit, *virum qui sobria impartitus ratione sit, optione facta, tenebras luci anteferre: mortemque vita potiorem ducere: longè verò amplius abhorret ut sit possibile, eum, qui Iesu Christi Deitatis ac beatitudinis sensum fecerit, universorum aliud quidpiam illo sanctius, seu dilectione fideque in ipsum, dignius arbitrari.* Præclara Iacobi confessio.

B *Absit igitur, ut qui rerum hanc universitatem à Deo conditam credit, atque ab eo datos Prophetas ac Legem in Israële, Dilectum, ejusdem ac ille naturæ & Vnigenitum, per quem condita omnia, quæ Pater gloria condidit, & in quo constant omnia, unquam negare possit. Vnum nobis, Rex, hoc molestum; unum angit & excruciat, quod semel duntaxat, non millies pro Iesu Deitate atque gloria mori concessum sit.*

Hisce scelestissimus ille attonitus ac furens, confestim duci Iacobum jussit, ac beatissimum illius caput gladio abscindi. Iacobus capite cæsus. Neque id mirum, quod iniquitatis sentina imulque gurges, Antichristi præcursor, impietatis artifex; cùm in Apostolos misisset manus, dextrum Ecclesiæ sustulerit oculum: Iacobus dexter Ecclesiæ oculus. sed illud dignum admiratione, nisi in majorem id ædificationem ejusque ipsius illustriorem victoriam, dispensatum esset. Quin ne C hoc quidem sic mirum, quàm si hinc quoque Christi persecutoribus conflatum non esset exitium.

Beatissimus itaque Iacobus tanquam agnus innocens, tanquam ovis immaculatus, post Agnum Dei immolatus, & per Pontificem magnum hostia vivens, rationalisque & voluntaria, Deo viventi oblatus, precibus ad Deũ pro Apostolis intercessit; intercessit & pro Ecclesia. Iacobi preces pro Apostolis & Ecclesia. Pro illis quidem, ut eis prospere cederet Apostolica functio; pro hac verò, ut à Iudaica liberaretur sævitia: ac rumperentur quidem Evangelii hostes; malis autem solverentur, qui lubentes illud haberent.

Hujus effectus supplicationis, Petri illa inexpectata salus; ejusque à vinculis & carcere & ductio ne per Angelum liberatio, qua statim post Pascha eum Herodes D erat ducturus. Earum in Petro, Herode & Iudæis effectus. Neque id modò, sed & Herodis ipsius divino numine plaga, qua mox impuro corpore ebullientibus vermibus, violenter animam abrupit. Quin & inde Gratia Gentes prosecuta, Iudæis domum in desolationem reliquit.

Sed, ô veritatis Evangelii prædicator ferventissime! qui cum Petro & Ioanne supremam classem atque verticem Apostolicæ dignitatis tenes: Salve sis, ut qui Christi calicem ante condiscipulos biberis, ac Mar. 10. 39. juxta quod illi pollicitus eras, salutari baptismo baptizatus sis, duplicique præclarè corona condecoratus, Apostolici muneris ac suscepti martyrii.

A Salve, quod cùm parvulus adhuc esses spiritali statura & ætate, terreni regni primatum petieris (nec enim fiat unquam ut magnificus animus rei alicujus tenuis ac vilioris desiderio afficiatur) in virum autem adultus, Regi gloriæ proximam primamque sedem adeptus sis.

Salve beate Verbi Deique ipse oculis inspector, quod piscationem piscatione, desiderium desiderio, hereditatem hereditate commutans, iis, quæ instabilia sunt, ea quæ maneant; iis, quæ in terris & fluxa sunt, cœlestia nec unquam peritura consecutus sis.

Gaude quod sicut nullo medio, cùm in corpore versareris, Dei hominis consuetudine in terra prius utebaris, sic nunc eidem immediatè spiritu devinctissimus facie ad faciem in cœlis insuescis. B

Gaude & lætare in Domino Deo tuo ac Rege tuo, nosque propitius de cœlo intuere: ac verò purum nobis ac immaculatum, Apostolorum ter beatissime, & à sæculi malitiæ insidiis liberum servans animum, Domino Christo incontaminatum utinam repræsentes, in gloriam Patris & Filij & Spiritus sancti, in sæcula sæculorum, Amen.

LAVDATIO SANCTI ac celebratissimi Apostoli & Evangelistæ Ioannis Theologi.

Mat. 3. 17. Tonitrui Filius Ioannis.

QVi Magnum Tonitrui Filium laudare C jubet, ipsum mihi magnum Dei Spiritum laudibus coronare jubere videtur; quo ille compositus ac concinnè collisus, orbem terrarum ad suum convertit sonum. Id verò tantum sermonis nostri facultatem superat, quantum & humanæ vim comprehensionis excedit. Cùm enim sonitum hunc, qui sensu percipitur, haud facilè animo intelligimus; quanam quis ratione spiritalem assequatur ac qui omni corporis sensui præcellit? Cumque id tonitruum, quod per naturam in nubibus venti agitatione conflatur, accuratè verbis explanare non possimus: quonam modo eximii illius, cujus solus ipse Dominus conflator ac parens, laudes præsumamus? Quis ita in divinis eruditus, sicque alto animo præditus? Quis ita terrenis superior sese extulit, parique cœlestibus celsitudine evasit? Quis adeò seipso excedens, intra D Deum comprehensus totusque receptus est, ut vel os aperire ac linguam movere in Dei Discipulorum laudem audeat? Quis sufficiens, ut nedum omnium sigillatim, sed vel unius illorum virtutis magnificentiam pro rei merito, animo informare, aut verbis eloqui possit?

Quænam mens (ut summa dicam) quæve ratio ac oratio, magnificæ Ioannis indolis (quinimmo animi Deo simillimi mentis-

A Χαῖρε ὅτι νήπιος ὢν ἔτι τὴν πνευματικὴν ἡλικίαν, βασιλείας ἐπιγείου πρωτίμησιν ᾔτησας· οὐδὲ γὰρ ἀνέχεταί ποτε ψυχὴ μεγαλοφυὴς, μικροπρεπές τι ποθεῖν· εἰς ἄνδρα δὲ τελειούμενος, τῆς ἔγγιστα παρὰ τῷ βασιλεῖ τῆς δόξης πρωτοκαθεδρίας ἠξιώθης.

Χαῖρε μάκαρ αὐτόπτα τοῦ Λόγου καὶ θεόπτα, ὅτι τῆς ἁλιείας ἁλιείαν, τῆς ἐπιθυμίας ἐπιθυμίαν, καὶ τῆς κληρονομίας κληρονομίαν ἀμειψάμενος, τοῖς ἀβεβαίοις τὰ μένοντα, καὶ τοῖς κάτω καὶ ῥέουσι τὰ οὐράνια κατεκλήσω, καὶ μὴ μεταπίπτοντα.

Χαῖρε ὥσπερ μετὰ σώματος ἀμέσως τῷ Θεανθρώπῳ προσωμίλεις πρὶν ἐπὶ γῆς, οὕτω νῦν τῷ αὐτῷ προσεχῶς ἐν τῷ πνεύματι συμφυόμενος, πρόσωπον πρὸς πρόσωπον ἐντυγχάνεις ἐν τοῖς B οὐρανοῖς.

Χαῖρε καὶ καλλιωπίζου ἐν Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου καὶ βασιλεῖ σου· καὶ ἡμᾶς ὑποπτεύοις ἄνωθεν ἵλεως· ἄσπιλον δὲ καὶ ἄμωμον ἡμῖν. ὦ τρισμακαριώτατε τῶν Ἀποστόλων, καὶ τῆς τοῦ νῦν αἰῶνος κακίας ἀνεπίβουλον διατηρήσας τὴν ψυχὴν, ἀμίαντον παραστήσαις τῷ δεσπότῃ Χριστῷ, εἰς δόξαν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος· εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν. ἀνεπιβούλευτον.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΚΑΙ Πανεύφημον Ἀπόστολον καὶ Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην τὸν Θεολόγον.

C Ὁ Τὸν μέγαν τῆς βροντῆς γόνον προτρεπόμενος ἐπαινεῖν, αὐτό μοι δοκεῖ τὸ μέγα τοῦ Θεοῦ Πνεῦμα παραινεῖν ἐπαινεῖν· ᾧ ῥυθμιζόμενος ἐκεῖνος καὶ ἐναρμονίως κρουόμενος, πρὸς τὸν οἰκεῖον τὴν οἰκουμένην ἐπέστρεψε φθόγγον. τὸ δὲ τοσούτῳ τὴν ἡμετέρου λόγου τὴν δύναμιν ὑπερβάλλει, ὅσῳ καὶ τὴν ἀνθρωπίνην ὑπεραίρει κατάληψιν. εἰ γὰρ τὸν αἰσθητῇ ληπτὸν τοῦτον ἦχον, οὐ προχείρως κατανοοῦμεν, πῶς ἄν τις ἐφίκοιτο τοῦ νοουμένου καὶ πᾶσαν σώματος αἴσθησιν ὑπερβαίνοντος. καὶ εἰ τὴν ἐγγινομένην τοῖς νέφεσι, τῇ κατὰ φύσιν κινήσει τοῦ πνεύματος βροντὴν, οὐκ οἷοί τέ ἐσμεν ἀκριβεῖ διασαφῆσαι λόγῳ, πῶς ἂν τὴν ὑπερφυοῦς, καὶ μόνῳ τῷ Κυρίῳ προσκροτηθείσης ἢ γεννηθείσης, τὴν ὑμνήσειν καταπολμήσαιμεν. τίς οὕτω τὰ θεῖα πολὺς, οὕτω τὴν καρδίαν βαθύς. τίς οὕτω τῶν γηΐνων ὑπεραυχίσας, οὕτω τοῖς οὐρανίοις D συνύψωται. τίς ἐπὶ τοσοῦτον ἑαυτοῦ ἔξω γενόμενος, ἔνδον Θεοῦ κατείληπται, ὥστε στόμα διαίρειν τολμᾶν, καὶ γλῶσσαν εἰς ἔπαινον κινεῖν τῶν τοῦ Θεοῦ μαθητῶν. τίς ἱκανὸς, μὴ ὅτι γε πάντων ὑφ' ἓν, ἑνὸς γοῦν αὐτῶν, τῆς τῆς ἀρετῆς μεγαλοπρέπειαν, τυπωθῆναί τι κατ' ἀξίαν τῷ νῷ, καὶ ἑρμηνεῦσαι τῷ λόγῳ δυνηθῆναι.

Ποῖος, ἵνα συνελὼν εἴπω, νοῦς, ποῖος δὲ λόγος τῆς Ἰωάννου μεγαλοφυΐας· μᾶλλον δὲ θεοειδεστάτης ψυχῆς καὶ διανοίας τοῖς ἐγκωμίοις προσ-

ἐξήγησιν, εἰ μὴ αὐτὸς ἐκεῖνος τῶν οὐρανίων ἀδύτων ὑποκαταβὰς, καὶ θεομιμήτῳ χρηστότητι τοῖς ταπεινοῖς ἐγγικὼς, καὶ τὸ θεολογικώτατον στόμα τοῖς ἡμετέροις ὠσὶ παρασκευάσας, τὸ οἰκεῖον ἔπαινον, εἰς τὴν τοῦ Πατρὸς δόξαν, ὡς ἐφικτὸν ἡμῖν, ἐμβροντήσειεν ἡμῖν. ἐλθὲ τοιγαροῦν, ὦ θεσπέσιε Θεολόγε καὶ Εὐαγγελιστὰ, ἡ οὐρανία τοῦ Λόγου σάλπιγξ, ἡ εὔηχος, ἡ ἐναρμόνιος, ἡ τοῖς μελιρρύτοις τῆς ἀληθείας φθόγγοις, πᾶσαν εἰκαιομυθίαν ἑλληνικὴν κατασιγάσασα· πάντα δὲ ῥητόρων καὶ φιλοσόφων ὄργανα πολυαρμόνια τῇ βροντοφώνῳ τῆς θεολογίας σου κατακοιμίσασα· πᾶσαν δὲ ψυχὴν ἀξίαν τοῦ Λόγου πρὸς ἑαυτὴν ἐφελκομένη· καὶ οὐκ ἀνθρώπων μόνων, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν, τολμῶ φάναι, τῶν οὐρανίων Δυνάμεων, τὴν ὑπερφυεστάτην ἐπισπωμένη πρὸς ἑαυτὴν ἀκοήν.

Ὁ τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων ἀξιώτατος ὑποφήτης καὶ γραμματεὺς, τὸ στόμα τοῦ Χριστοῦ, ἡ γλῶσσα τοῦ Πνεύματος, ἐλθέ μοι τῷ πνεύματι, πνεῦμα καὶ αὐτὸς θεῖον ὢν, ὡς ἐξ Θεοῦ Πνεύματος γεγεννημένος. ἰδοὺ κέχρημαί σοι καρδίαν πρᾳεῖαν καὶ ἡσύχιον, καὶ οἷα δὴ νοερὸν κῆπον καὶ μυστικὸν, διάνοιαν ὑπέχω ταπεινήν τε καὶ ὁμαλῆ. Ἐξεγέρθητι βοῤῥᾶ, καὶ ἔρχου νότε· διάπνευσον κῆπόν μου, καὶ ῥευσάτωσαν ἀρώματά μου. προσλαλεῖται γάρ σοι καὶ Σολομῶν· σὺ γὰρ βοῤῥᾶς μὲν, ὡς τοῖς καθαρωτάτοις τῆς θεολογίας φθέγμασιν, οἷα λαμπραῖς καὶ ζωογόνοις ἀναψύχων πνοαῖς· καὶ τὸ τῆς πολυθεΐας πνῖγος, καὶ τὸν τῶν αἱρέσεων διαχέων φλογμόν· καὶ τὰς πιεζομένας ἐν τούτοις καρδίας ψυχαγωγῶν καὶ ἀνακτώμενος. νότος δὲ, ὡς τοῖς τῆς ἀγάπης διαθερμαίνων λόγοις, καὶ τοὺς ἀναισθησίᾳ νοῦ καὶ σκληρότητι θείας ἐστερημένους ἐπιῤῥοῆς, ἀγόνους τε διὰ ταῦτα καὶ κατεψυγμένους καθεστῶτας, ἀναθάλπων καὶ ἀναζωπυρῶν, καὶ ζωτικῆς ἰκμάδος πληρῶν καὶ καρποφόρους ἀποτελῶν.

Τοιαύταις πνοαῖς, τοιούτοις ῥοιζήμασιν ἀεὶ διαπνέων ἡμᾶς, ὦ μακάριε, ὥσπερ τινὰ ποικίλην ἐκ ποικίλων ἀρωμάτων εὐωδίας ὀσμὴν, τὴν ἐκ τῶν λόγων σοι αἴνεσιν παρασκεύασον ἐνεγκεῖν. πάντως δὲ, οὐδεμιᾶς ἡμῖν μακρηγορίας χρεών, τὸν πρῶτον ἐν Θεολόγοις προσθεμένοις ὑμνεῖν. ὡς γὰρ ἀεὶ τὸ θεῖον ἔν τε τοῖς ἄλλοις πᾶσι, καὶ πολὺ πλέον τοῖς λόγοις, τὸ γοργὸν καὶ * συντετμημένον φιλεῖ· φίλον δὲ τοῦτο, καὶ τοῖς ἐν αὐτῷ θεολογεῖν εἰδόσιν, οὕτω προσήκειν ἡγοῦμαι καὶ τῷ νῦν ἐπαινουμένῳ, ἀπέριττόν τε καὶ σύμμετρον, ὡς οἷόν τε, τὸν λόγον καρποφορεῖν. ὅθεν οὐκ ἀπὸ τῶν ἔξω καὶ γῆθεν αὐτῷ παρεπομένων, γένους φημὶ καὶ πατρίδος, ἤ τινος εὐκληρίας βίου, τὸν οὐράνιον ἄνδρα γεραιροῦμεν· περιττὰ γὰρ, καὶ οὐχ ὅπως τῷ ὑψηλοτάτῳ τῆς ἀληθείας Εὐαγγελιστῇ· ἀλλ' οὐδὲ τοῖς πολλῷ λειπομένοις τῆς ἀρετῆς ἁγίοις, οἰκεῖα ἢ θελκτὰ, ἡ ἀπὸ τῶν τοιούτων εὐφημία. ἀλλὰ τὰ ἀπὸ γῆς μὲν τίμια, τοῖς ἀπὸ γῆς ἐναβρύνεσθαι παρῶμεν· οἷς δὲ ἡ γέννησις οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος γέγονεν ἀνδρὸς· ἀλλ' ὁ Πατὴρ μὲν οὐράνιος ἄνωθεν προεγνωκὼς,

* συντετμημ.

A que diviniſſimæ) laudes attigerit, niſi is ipſe è cœleſtibus tantiſper adytis deſcendens, divinæque æmula bonitate humilibus accedens, oſque pro Theologi munere diviniſſimum auribus noſtris accommodans, ſuam nobis, quoad aſſequi licet, in Patris gloriam, laudem intonuerit. Veni igitur divine Theologe & Evangeliſta, cœleſtis Verbi tuba, ſonora, concinna, mellitis veritatis ſonis, omnem Græcorum ſermonis vanitatem ſilentio damnans: omniſque Oratorum ac Philoſophorum multiplici coſonantia modulata organa theologiæ tuæ alto tonitruo ſopiens, atque omnem Verbo dignum animum ad ſe trahens; nec hominum modò, ſed & ipſarum B (auſim dicere) cœleſtium Poteſtatum pereximium auditum ſui deſiderio illiciens.

Ioannis invocatio.

Patris luminum digniſſime interpres ac ſcriba, Chriſti os, lingua Spiritus, veni ad me ſpiritu, qui & ipſe divinus ſpiritus ſis, tanquam ex Deo Spiritu natus. Ecce cor tibi lene & tranquillum mutuo, velutque intelligentem hortum ac myſticum, humilem æquabilemque animum præbeo. *Surge Aquilo, & veni Auſter; perfla hortum meum, & fluent aromata mea.* Te enim etiam Salomon alloquatur. Tu namque Aquilo, ut limpidiſſimis ſcilicet theologiæ vocibus, tanquam puris ac vitalibus flatibus refrigerans ſuperſtitioſique Numinum cultus algorem atque hæreſeon incendia, diſſipans; hiſque oppreſ- C ſa pectora recreans ac levans. Auſter verò, velut charitatis ſermonibus calefaciens, mentiſque extincto ſenſu ac duritie, divino omni deſtitutos influxu, eaque ratione infœcundos atque rigentes reſovens ac exſuſcitans, vitalique humore replens ac fructiferos præſtans.

Ioannis elogia. 2.Cor.3.17.

Cant.4.16. Ioannes Aquilo & Auſter.

Ejuſcemodi flatibus, iſtiuſmodi ſtridoribus nos ſemper perflans, vir beate, præſta, ut velut quandam ex variis aromatibus odoris ſuaviſſimi fragrantiam, quæ ſermonibus texitur, laudem tibi offeramus. Omnino enim nihil nobis prolixa opus oratione, quibus incumbat ut primum inter Theologos laudemus. Quemadmodùm enim Deus, cùm in reliquis omnibus, tum D potiori longè ratione in ſermonibus, id amat quod acre ac breve eſt; amant verò & qui divina tractare norunt: ſic & illi quem laudamus convenire exiſtimo, ut orationem minimè ſuperfluam, ac modis ſuis coërcitam, quoad licet, offeramus. Quamobrem à nullo eorum quæ extrinſecus ſunt, & terrena quaſi appendice ſequuntur (proſapia ſcilicet atque patria ullave ſæculi claritate) virum cœleſtem celebrabimus (ſuperflua enim, ac nedum celſiſſimo veritatis Evangeliſtæ, ſed neque Sanctis ab ejus longè virtute remotis conveniens aut placita, quæ ex talibus laudatio eſt.) Verùm terrenis ornamentis ſuperbire eos ſinamus & gloriari, qui ſunt è terra: quibus autem nativitas atque origo non ex ſanguinibus, nec ex voluntate viri obtigit; ſed Pater quidem cœleſtis olim præcognitos,

Ioan.1.13.

Rom. 8.29. pro tempore conformes elegit Unigenito; Spiritus sanctus autem, ut qui in Sanctis conquiescat, atque in eis novum hominem ac Deiformem sermone veritatis gignat, in filios Iac. 1. 18. Deo adoptavit; ii inde laudentur ac admirationi habeantur, quorum juxta sacra eloquia, Psal 33.3. in Domino laudetur animus; quique adeò cum cœlesti Patre jucundissimè celebrentur.

Procerum in Apostolis, Petri, Jacobi, Ioannis decora.

Inde cunctis quidem Sanctis apta laudatio, velut ex uno Patre luminum prognatis; cum primis verò Coryphæis antiquissimisque Verbi Theologis: ex quibus, Petrus quidem tanquam fidei petra firmissimumque fundamentum honore prælatus est; Iacobus verò, ut qui primus Apostolorum, calicis ac baptismatis passionis Christo socius, sanctæque fidei basis Sanctis esset futurus. Tu verò ô beate! summa Apostolicæ majestatis arce arrepta, ut qui supremam virtutum (Charitatem dico) præ cunctis illius consortibus dilexeris, eximéque tibi illa placueris, ac summè eam colueris; inque ea, verè dilecto ac charissimo Deo Verbo Deique Unigenito, necessitudine devinctus sis. Nempe hoc tibi animi incitationis summique in Deum ascensus initium. Hoc & vestræ nota propria atque insigne beatitatis, pulcherrimum peculiarissimumque, ac quàm maximè singularis gloriatio, velut præ Sanctis reliquis magis propria, Iesu nempe dilectio; qua utique tuæ vestissimi mentis vestræ decoris, divinæque formæ præstantia elucescit. Quemadmodum enim nihil ad speciem majus, ne subtili quidem cogitatu assumi queat, speciosoforma præ filiis hominum: sic quem ille singulariter amavit, primas utique animi pulchritudinis laude præ reliquis retulerit. Nec enim adeò dilectus esset, ut &, una ferè illius nota propriaque distinctio Charitas foret ac dilectio, nisi probitatis morumque lenitatis, atque Dei simulacro bonitatis abundantia, maxima cum diligente necessitudine, à se quoque certa quadam ratione ac pro modulo, dilectionem ipse contulisset. Diligere enim eos qui ipsum ament, disertè pronuntiat Dei Sapientia.

Ioannis præstantia à charitate.

Psal. 44.3.

Ioannis animi pulchritudo summa omnium.

Pro. 8.17.

Omnem igitur divinam actionem omnemque eximiam contemplationem, velut ex quadam radice, ex Christi in eo dilectione surgere: ac quicquid ageret aut loqueretur, dilectionis fructum esse; qua ille totus excedens ac continuè quasi emigrans, semper quidem in ea Deum contuebatur; hancque adeò divinæ Legis plenitudinem, Deumque esse ac Deificam noverat; cujus scilicet extrema, perfectissima imperturbatione ac mente purissima, nactus esset.

2. Cor. 5 13.

Rom. 13.10
1. Ioan. 4.8

Cæterùm videamus, unde à principio motus, & qua provectus ac proficiens via, ad perfectionis hanc speculam subvectus sit. Iam enim magna veraque luce iis exorta, qui sedebant in tenebris; ac quidem Patre gloriæ, Filium esse charissimum, eum qui intingebatur, è cœlis intonante; è terra verò, ipso qui intingebat, Agnum Dei esse testante; quin & Spiritu in columbæ specie descendente, at-

Isai 9. 2.
Matth 3.17
Luc. 3.22.
Ioan. 1. 29.

A συμμόρφους κατὰ καιρὸν ἐξελέξατο τῷ Μονογενεῖ· τὸ Πνεῦμα δὲ τὸ ἅγιον ὡς ἁγίοις ἐπαναπαυσάμενον, καὶ καινὸν ἐν αὐτοῖς ἄνθρωπον καὶ θεοειδῆ τῷ τῆς ἀληθείας λόγῳ γεννητικῶς, υἱοθετήσατο τῷ Θεῷ, τούτους ἐντεῦθεν ὑμνεῖσθαι καὶ θαυμάζεσθαι, ἐν τῷ Κυρίῳ, κατὰ τὸ λόγια, ψυχὴν ἐπαινουμένοις, καὶ ὡς ἥδιστα τῷ οὐρανίῳ συνδοξαζομένοις Πατρί.

Ἐντεῦθεν πᾶσι μὲν ἁγίοις πρέπων ὁ ἔπαινος, ὡς ἐξ ἑνὸς τοῦ τῶν φώτων γεννωμένοις Πατρός· οὐχ ἥκιστα δὲ, τοῖς κορυφαίοις καὶ πρεσβυτάτοις τοῦ Λόγου Θεολόγοις· ὧν Πέτρος μὲν, ὡς τῆς ἱερᾶς πίστεως πέτρα καὶ ἀρραγὴς προτετίμηται κρηπίς· Ἰάκωβος δὲ, ὡς πρῶτος τῶν Ἀποστόλων τῷ ποτηρίῳ καὶ τῷ τοῦ πάθους βαπτίσματι κοινωνεῖν μέλλων Χριστῷ, καὶ βάσις ἁγίας ἐλπίδος τοῖς ἁγίοις ἐσόμενος. B σὺ δὲ, ὦ μάκαρ, τὴν ἄκραν τῆς ἀποστολικῆς μεγαλοπρεπείας κατείληφας κορυφὴν, ὡς τὴν ἀκροτάτην τῶν ἀρετῶν, τὴν ἀγάπην δὴ λέγω, παρὰ τοὺς μετόχους αὐτῆς πάντας ἠγαπηκώς, καὶ ὑπερβαλλόντως ἠρεσκηκώς, καὶ ἄκρως κατωρθωκώς, καὶ ἐν αὐτῇ τῷ ὄντως ἀγαπητῷ Θεῷ Λόγῳ καὶ τοῦ Θεοῦ προσῳκειωμένος Μονογενεῖ. τοῦτό σοι καὶ ἀρχὴ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ὑπῆρξε κινήσεως καὶ ἀναδρομῆς. τοῦτο καὶ γνώρισμα τῆς μακαριότητος ὑμῶν κάλλιστόν τε καὶ ἐξαίρετον, καὶ καύχημα ἐξαίρετον, οἷον τῶν πάντων μᾶλλον ἁγίων ἀποκληρούμενον, ἡ ἀγάπη τοῦ Ἰησοῦ· δι' ἧς ἡ ὑπερβολὴ τῆς νοερᾶς ὑμῶν εὐπρεπείας ἢ θεοειδείας παραδείκνυται. ὥσπερ γὰρ C οὐδὲν ὡραιότερον τοῦ ὡραίου κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, οὐδὲ τῇ ἐπινοίᾳ δυνατὸν λαβεῖν· οὕτω καὶ ὃν ἐξαιρέτως ἐφίλησεν ἐκεῖνος, τὰ πρεσβεῖα δηλαδὴ πρὸς τοὺς ἄλλους τῆς νοερᾶς ἀποίσεται καλλονῆς. οὐδὲ γὰρ ἂν ἐπὶ τοσοῦτον ἠγάπητο, ὡς καὶ ἀπ' αὐτῆς μόνης σχεδὸν τῆς ἀγάπης χαρακτηρίζεσθαι, εἰ μὴ περιουσίᾳ χρηστότητος καὶ θεομιμησίας, οἰκείως εἶχε πρὸς τὸν ἀγαπῶντα, καὶ τὴν παρ' ἑαυτοῦ φιλίαν ἀναλόγως εἰσηνέγκατο, τοὺς γὰρ φιλοῦντας αὐτὴν ἀγαπᾶν, ἡ τοῦ Θεοῦ διαρρήδην ἀποφαίνεται σοφία.

Πᾶσαν τοίνυν πρᾶξιν θεοτελῆ καὶ θεωρίαν ὑπερφυᾶ πᾶσαν, καθάπερ ἔκ τινος ῥίζης, τῆς ἐν αὐτῷ βλαστάνειν ἀγάπης Χριστοῦ· καὶ πᾶν τὸ δι' αὐτοῦ γινόμενον ἢ λεγόμενον, ἀγάπης εἶναι καρπὸν, καθ' ἣν ἐκεῖνος ἐξιστὰς ὅλος καὶ διαπαντὸς D ἐκδημῶν, ἀεὶ μὲν ἑώρα τὸν Θεὸν ἐν αὐτῇ· ταύτην δὲ ᾔδει πλήρωμα νόμου Θεοῦ, καὶ Θεὸν οὖσαν καὶ θεοποιοῦσαν, τὰ ἔσχατα ταύτης ἀπαθείᾳ τελεωτάτῃ, καὶ νῷ καθαρωτάτῳ κατειληφώς.

Ἀλλ' ἴδωμεν, ὅθεν τὴν ἀρχὴν κινηθεὶς, καὶ δι' ἧς ἀναγόμενος καὶ προκόπτων ὁδοῦ, ταύτην ἐπήρθη τῆς τελειότητος τὴν περιωπήν. ἄρτι γὰρ τοῦ μεγάλου καὶ ἀληθινοῦ φωτὸς, τοῖς ἐν σκότει καθημένοις ἀνίσχοντος· καὶ ἄνωθεν μὲν ἐξ οὐρανῶν τοῦ Πατρὸς τῆς δόξης Ἀγαπητὸν υἱὸν εἶναι τὸν βαπτιζόμενον ἐμβροντήσαντος· κάτωθεν δὲ τοῦ βαπτίζοντος, Ἀμνὸν εἶναι τοῦ Θεοῦ τοῦτον μαρτυρήσαν-

τος· καὶ τοῦ Πνεύματος δι᾽ ἀξιοπρεποῦς εἴδους καταπόντος, καὶ τὴν μαρτυρίαν ἀμφοῖν ἐπισφραγίζοντος, οἷά τις ἡλιακὴ πρὸς τοὺς ἄλλους τοῦ Λόγου μαθητὰς, καὶ τοὺς υἱοὺς Ζεβεδαίου προσέπεσε μαρμαρυγή· καὶ καθάπερ τινα σπινθῆρα γνώσεως ἐλλαμψάντος τοῦ μαρτυρουμένου, ἐπειδὴ μετ᾽ ὀλίγον αὐτοὺς ὁ θεαρχικώτατος ἐκάλεσε [illegible], οὐδὲ βραχὺ γοῦν πρὸς τὴν κλῆσιν ἀνεβάλοντο· οὐ συνηθείας οἰκείων, οὐ φίλων, οὐχ ὁμηλίκων, οὐθ᾽ ὅλως συνήθους φιλίας, καὶ ἑταιρείας ἐπεσχέθησαν τοῖς δεσμοῖς· ἀλλὰ καὶ τὰ προσόντα πάντα, καὶ τὸν οἶκον τὸν πατρικόν· ναὶ δὴ καὶ αὐτὸν τὸν πατέρα μετὰ τοῦ πλοίου καὶ τῆς ἁλιευτικῆς ἀφέντες (ὢ τῆς πίστεως!) ἀκολουθοῦσι τῷ Ἰησοῦ· ἐν ἀληθεῖ καὶ γνησίᾳ καρδίας συμφυόμενοι στοργῇ.

Καὶ τοῖς μὲν ἐκπηδῶσι τῶν λόγων τῆς χάριτος τοῦ ἐκ τοῦ θεαρχικοῦ στόματος ἐξαλλομένων, περιλαμπόμενοί τε τὸν νοῦν, καὶ εἰς καινὸν ἄνθρωπον καὶ θεοειδῆ μεταμορφούμενοι· τοῖς τῶν ἔργων δὲ θαυμασίοις τὴν πίστιν κραταιούμενοι, καὶ ἡμέραν ἐξ ἡμέρας τὸν τῆς ἀγάπης ἀναζωπυροῦντες πυρσόν· καὶ καθάπερ τὰ τῶν φυτῶν εὐγενέστερα ἢ εὐθαλέστερα, γῆς τε πίονος καὶ καλῆς λαχόντα τῆς ὑποκειμένης· ἱκανὰς δὲ καὶ τὰς παρὰ τοῦ φυτοκόμου ἀξιούμενα κομιδῆς· θᾶττόν τε πρὸς ὕψος ἀναδίδονται, καὶ βαθείας κηθέντα ῥίζας, ἁδρυνόμενά τε κατὰ πάχος, καὶ πολλὴν, ὡς εἰκὸς, ἀποδίδωσι τὸν καρπόν· οὕτως οἱ τοῦ Λόγου δοκιμώτατοι μαθηταὶ, καλῆς ὅτι μάλιστα καὶ ἀγαθῆς ὄντες διανοίας, οἷς μὲν τῶν ἱερῶν τῆς σοφίας ὀργίων κατηξίωντο, τὴν καρδίαν βαθυνόμενοι· οἷς δὲ τῶν ἔργων Χριστοῦ τὴν μεγαλοπρέπειαν κατεθεῶντο, πρὸς οὐράνιον ὕψος πίστεως τὸν νοῦν αἰρόμενοι, εὐγενῆ καὶ ὥριμον τὸν τῆς ἀγάπης ἀπεδίδουν καρπόν.

Ὅθεν ἐν τοῖς περὶ τὰ ἥττω φανεῖσι πιστοῖς, καὶ περὶ τὰ μείζω λογισθῆναι πιστοῖς· καὶ τῶν ἔργων Ἰησοῦ τὴν λαμπρότητα πίστεως ὑπερέχοντες τελειότητι, καὶ τῆς ὑπερουσίου θεότητος, ὡς ἐφικτὸν ἀνθρωπίνῃ, κατηξιοῦντο φύσει. Οὐ γὰρ οὐ τοῖς πολλοῖς ἑαυτὸν ἐπίστευεν ὁ ὑπερούσιος, σαφῶς ἐπιστάμενος τὰ κρύφια τῆς καρδίας καταθεωρεῖν· οὐδὲ πᾶσιν ἐξαπίνης τοῖς μαθηταῖς· ἀλλ᾽ οὓς ἀξιωτέρους ᾔδει, καὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων πιστοτέρους παραλαβὼν, καὶ τῷ Θαβωρίῳ προσαναγαγὼν, τὴν αὐτοῦ δόξαν ἠρέμα μεταμορφούμενος ὑπέδειξεν.

Τοῦτο μὲν οὖν, οὐ τοῦ Ἰωάννου μόνον, ἀλλὰ καὶ Ἰακώβου καὶ Πέτρου τῆς πίστεως ἀπόδειξις ἐναργής. τεκμήριον δὲ τῆς κατὰ τὴν ἀγάπην τελειότητος, ἡ κατὰ τὸ μυστικὸν δεῖπνον ἐπὶ τὸ ζωαρχικώτατον στῆθος ἀνάκλισις τοῦ Θεολόγου. ἐπεὶ γὰρ ἕνα τῶν συνεστιωμένων παραδώσειν αὐτὸν προείρηκε, ἐθορυβοῦντο μὲν, ὡς εἰκὸς, τὰς καρδίας τῶν μαθητῶν καὶ λύπης ἀγωνιώσας ὑποπίμπλασθαι· οὐδένα δὲ παῤῥησίᾳ τολμᾶν ἐρωτᾶν, εἰ μὴ τὸν κατὰ τὴν ἱερὰν ἀγάπην ὑπερβαλλόντως τετελειωμένον, ὃς ἐχόμενα κατακείμενος τοῦ διδασκάλου προσαναβὰς ἦν, καὶ τὸ οἰκεῖον στῆθος εὐλαβῶς

A que amborum testimonium obsignante, præter reliquos Verbi discipulos, in Zebedæi quoque filios, velut Solis quidam micatus & splendor cecidit; ac quasi scintilla quadam, ejus, cui testimonium perhibebatur, illis coruscante, cùm brevi pòst divinissimus ille fonsque Deitatis illos præst[illegible] casset, ne momento quidem obs[illegible] lerunt. *Ioannis vocatio, promptaque obedientia.* Non consuetudinis suorum, [illegible] corum, non æqualium; neque [illegible] gnatorum sodaliumque nec[illegible] colis inhibiti sunt; sed & omni substantia paternaque domo, quin & ipso p[illegible] cum nave ac naviculatia [illegible] dem!) Iesum sequuntur, [illegible] sed magis spiritu; vero illi sincer[illegible]e cordis amore devincti.

B Ac quidem sermonum gratiæ, divino ex ore salientium, radiis animo collustrati, inque novum hominem ac deiformem transformati; admirandisque operibus in fide roborati, ac dilectionis flammam de die in diem suscitantes, velutque nobiliora vegetioraque ac magis virentia germina, pinguique ac opima subjecta humo consita, *Simile ab agricultura.* nec non sedula plantantis diligentia exculta, citius proceritate augescunt, altisque firmata radicibus, tum citò crassescunt, tum fructum, ut par est, longè uberem proferunt; sic probatissimi Verbi Discipuli, cùm honesta maximè atque optima præstarent mentis indole, quà sacris sapientiæ orgiis initiabantur, altè animò defixi; quà verò C operum Christi magnificentiam contuebantur, in cœlestem fidei sublimitatem mente surrecti, nobilem ac maturum dilectionis fructum reddebant.

Hinc nempe adepti, ut cùm in minoribus fideles extitissent, etiam in majoribus fideles haberentur: *Luc. 16.10.* operumque Iesu splendorem perfectioni fidei permittentes, supersubstantialis quoque deitatis, quoad humanæ naturæ concessum est, compotes efficerentur. Non enim vulgo seipsum credebat, *Ioan. 2.24.* qui substantiam omnem excedit, quod cujusque occulta cordis palam intueretur: nec cunctis repente discipulis; sed illis assumptis *Matth 17.1 Mar. 9.1. Luc. 9.17.* D quos digniores noverat, ac majori cæteris fide præstantes; subductisque illis ad Thaborii excelsa, suam eis claritatem leniter transformatus ostendit.

Id quidem, non Ioannis duntaxat, sed & Iacobi & Petri fidei aperta probatio est: *Ioannis excellentia charitatis, quod supra pectus Domini recubuit. Ioan 13.25.* perfectæ verò dilectionis certum indicium, Theologi in mystica cœna super vitalissimum pectus recubitus. Quod enim discipulorum corda, idcirco quod prædictum erat, fore ut communi mensa cœnantium unus, Magistrum traderet, turbationis atque mœroris, ut par est, anxiique timoris plena erant: nec ullus palàm interrogare audebat, excepto duntaxat qui sacræ dilectionis perfectione excellenter præstabat, cùm Magistro proximus discumberet, tantisper ad eum ascendens, o[illegible]que reverentia pectus

suum Dominico admouens, osque illius auribus adhibens (ô beatam religiosissimamque audaciam!) ex illo percontatur proditorem, eumque signo intincti panis docetur.

Ioan.19.16 Quod Mariæ datus in Filium.

Clarius verò expressiusque in crastinum, deificæ dilectionis necessitudinem seu perfectionem, solus mysteriorum auctor Iesus in cruce quasi ænigmate ostendit; dum Matri prædilectum Discipulum tanquam filium commendavit, Matrisque curam corporalem in eum ut filium retulit; ac velut sui permutationem pretiumque Dei Genitrici traditũ, veriori gradu fratrem sibi eum adhibuit.

Ioannis singularis in cruce constãtia, eiusque merces.

Quia enim reliqui omnes discipuli (absit, ut quod molestum est, totum dicam) irruentem potestatem tenebrarum, Iudæque cruentam grassationem, nec non Iudæorum rabiem ac sævitiam, adversusque Salvatorem vesaniam non ferentes, fugam arripuerant: tu verò ex omnibus tanquam firmi ac tolerantissimi animi, ut qui majori fortiorique amoris vi Magistro devinctus esses, cunctis illi salutaribus cruciamentis comes, præ illo ferè dirius molestiis afficiebaris; qui nempe tanquam acutissimis jaculis viscera transverberateris, valdeque acerbis illius causa doloribus animo exureteris: condolebas quod verberibus excipiebatur, variéque colaphis dehonestato miseratione afficiebaris: sed & cruci affixo solus cum Maria astans, unà & ipse quodam modo cruci suffixus eras, qui videlicet clavorum pariter perforationes lanceæque punctionem, lethales animo ictus exceperas. Idcirco igitur non hos frustra sustinuisti laborum aculeos, sed cùm operibus verum amicum prætulisses, alter ille visus es. Hoc veræ amicitiæ munus; hoc sacrorum laborum æquale dignumque præmium; qui nempe supra quam summè eximiam Verbi amicitiam (seu potius Fratris dignitatem & nomen) cunctis dignius magnificentiusque consecutus sis. Etenim non corporis indulgentiore cultu ac deliciis, sed molestia ac tẽtationibus probata amicitia, claram erga amicum puráque amoris vim ostẽtare novit.

Ioannes, alter Iesus: sic & Chry. περὶ πολιτείας.

Sent.

Christi in Apostolos à resurrectione munera.

Igitur ad vitalem usque passionem ac resurrectionem tentata Apostolorum fides, ac quæ in eum ferebantur, qui sponte nostri causâ morte functus esset, probata affectio; quod offendiculo omni superior, ac Domini tentationibus inviolabilis perstitisset, inde jam ceu divina quædam, veræ illa amicitiæ fideique digna præmia, consequitur. Quænam verò illa? Primùm quidem ipsum triduanum à mortuis suscitatum Christum vident, illatique cruciatus symbolis, mysterii resurrectionis fide roborantur. Ad hæc Spiritum, partim quidem primùm ejus qui suscitatus erat spiraculo; perfectiùs verò illo è terram in cœlum recepto, in sono vehementi linguisque igneis è cœlo in ipsos venientem suscipiunt: cujus & munere accepta in omnes Gentes potestate, ac principes constituti super omnem terram, alius aliam partem ad Apostolici muneris functionem sortiti, ad suam quisque provinciam proficiscebantur.

Ioan.20.22 Act.2.2.

Psal.44.17.

A ἐπιρρίψας τῷ δεσποτικῷ, καὶ τὸ στόμα προσαχθεὶς τοῖς ὠσὶν (ὢ μακαρίας καὶ θεοφιλεστάτης τόλμης!) πυνθάνεται μὲν παρ' αὐτοῦ τὸν προδότην· συνθήματι δὲ τοῦτον, τῷ κατὰ τὸν ἄρτον, ἐκδιδάσκεται.

Ἐμφαντικώτερον δὲ τῇ ἑξῆς, τὴν διὰ τῆς θεϊκῆς ἀγάπης οἰκείωσιν ἢ τελείωσιν, ὁ μόνος τελετάρχης ἐπὶ τοῦ σταυροῦ παρενέφηνεν Ἰησοῦς· τῇ μητρὶ μὲν εἰς υἱὸν, τὸν ἠγαπημένον παρακαταθεὶς μαθητήν· τῷ δὲ, τῆς μητρὸς τὴν κατὰ τὸ σῶμα προμήθειαν, ὡς υἱῷ ἀναθείς· καὶ οἷον ἀντάλλαγμα τῇ Θεοτόκῳ διδοὺς ἑαυτοῦ, καὶ εἰς τάξιν αὐτὸν ἀδελφότητος γνησιωτέρας τιθείς.

Ἐπειδὴ γὰρ οἱ μὲν ἄλλοι μαθηταὶ πάντες· ἀπείη δέ μοι φορτικὸν ἅπαν εἰπεῖν, τὴν ἐπιφοιτήσασαν τοῦ σκότους ἐξουσίαν, καὶ τὴν Ἰούδα μιαιφόνον ἐπίθεσιν, καὶ τῶν Ἰουδαίων τὴν λύτταν καὶ ὕβριν, καὶ B τὴν κατὰ τοῦ Σωτῆρος ἀπόνοιαν ἔφυγον οὐκ ἐνεγκόντες, σὺ δὲ μόνος ἐκ πάντων, ὡς στεῤῥᾶς καὶ καρτερικωτάτης διανοίας, ἅτε μείζονι καὶ ἰσχυροτάτῃ συνημμένος τῷ διδασκάλῳ στοργῇ, πᾶσιν αὐτῷ τοῖς σωτηρίοις παθήμασι παρών, πλέον ἢ ἐκεῖνος μετεῖχες τῶν ἀνιαρῶν· οἷα μὲν βολίσιν ὀξείαις τὰ σπλάγχνα τιτρωσκόμενος· ὀδύναις δὲ ἄγαν δριμείαις ὑπὲρ ἐκείνου πυρπολούμενος, καὶ μαστιγουμένῳ συνήλγεις, καὶ συνέπασχες πολυτρόπως κολαφιζομένῳ, καὶ σταυρουμένῳ δὲ μόνος ἅμα τῇ μητρὶ παρεστὼς, τρόπον τινὰ συνεσταυρώθης· τάς τε τῶν ἥλων τρήσεις, καὶ τὴν τῆς λόγχης ἐκκέντησιν, καιρίας κατὰ τῆς καρδίας δεδεγμένος βολάς. διὰ ταῦτα τοίνυν, οὐ προῖκα ταύτας C ἀνέτλης τῶν πόνων τὰς ἀκίδας· ἔργοις δὲ τὸν ἀληθῆ φίλον ἐπιδειξάμενος, ἄλλος ἐκεῖνος ὤφθης. τοῦτο γέρας φιλίας ἀληθινῆς, τοῦτο τῶν ἱερῶν πόνων ἆθλον ἀντάξιον· τὴν ὑπερφυεστάτην Λόγου φιλότητα, μᾶλλον δὲ ἀδελφότητα, πάντων ἀξιοπρεπέστερον ἀπενηνεγμένος. καὶ γὰρ οὐκ εὐπαθείᾳ σώματος καὶ τρυφῇ· ἀνίᾳ δὲ καὶ πειρασμοῖς ἡ φιλία δοκιμαζομένη, καθαρὰν τὴν πρὸς τὸν φίλον οἶδεν ἐπιδεικνύναι στοργήν.

Μέχρι μὲν οὖν τοῦ ζωαρχικοῦ πάθους, καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῖς Ἀποστόλοις ἡ πίστις πειραθεῖσα, καὶ ἡ πρὸς τὸν ἑκουσίως ὑπὲρ ἡμῶν παθόντα διάθεσις βασανισθεῖσα· ἐπειδὴ παντὸς ὑπερτέρα προσκόμματος, ἀνάλωτος δὲ τοῖς τοῦ Κυρίου διαμεμένηκε πειρασμοῖς, ἐντεῦθεν λοιπὸν οἷά τινα θεοπρεπῆ γέρατα, τῆς ἀκραιφνοῦς φιλίας καὶ D πίστεως ἄξια κομίζεται. τίνα δὲ ταῦτα. πρῶτον μὲν αὐτὸν ἐκεῖνον τριήμερον ἐκ τῶν νεκρῶν ἀναστάντα ὁρῶντες Χριστόν· καὶ τοῖς συμβόλοις τοῦ πάθους, τὸ μυστήριον βεβαιούμενοι τῆς ἀναστάσεως· ἔπειτα τὸ Πνεῦμα, μερικῶς μὲν πρότερον τῷ τοῦ ἀναστάντος ἐμφυσήματι· τελεώτερον δὲ μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς γῆς ἀνάληψιν ἐν ἤχῳ βιαίῳ καὶ πυριμόρφοις γλώσσαις οὐρανόθεν ἰὸν ἐπ' αὐτοὺς ὑποδεχόμενοι· ᾧ δὴ καὶ τὴν ἐπὶ πάντων ἐθνῶν ἐξουσίαν εἰληχότες, καὶ ἐπὶ πᾶσαν ἄρχοντες κατασταθέντες τὴν γῆν· ἄλλοι μὲν ἄλλην τῆς οἰκουμένης μοῖραν τὴν ἀποστολικὴν ἀρχὴν διακληρούμενοι, τὴν κατ' αὐτὸν ἕκαστος ᾔει.

A Ἡ μεγάλη δὲ τοῦ Θεοῦ Λόγου βροντή, ὁ μεμεστωμένος τῆς ἄνω θεολογίας κρατήρ, ὁ τῶν Ἀποστόλων ὀφθαλμός, Ἰωάννης ὁ πάνυ, κατακληροῦται τὴν Ἀσίαν, ὡς δυνατὸς ἐν λόγοις, δυνατὸς ἐν ἔργοις· τὴν πόλεσι μὲν ἄγαν καὶ δυναταῖς, λαοῖς δὲ θρασυτάτοις κομῶσαν καὶ πονηροτάτοις· λαοῖς πολλῷ πλούτῳ, καὶ δόξαις γαυρουμένοις κεναῖς· καὶ σοφίᾳ μὲν Ἑλλήνων ὑπεραιρομένοις· τῇ περὶ τοὺς Θεοὺς δὲ πλάνῃ σφοδρότερον ἐνισχημένοις.

Τούτοις ὁ μέγας Ἀπόστολος ἐπιδεδημηκώς, καὶ πᾶσαν μὲν τῶν ἀνθρώπων καρδίαν τῷ τῆς δεισιδαιμονίας ζόφῳ πεπαχυμένην ἰδών· πᾶσαν δὲ ψυχὴν ἐζωγρημένην τῷ διαβόλῳ, καὶ πρὸς τὸ αὐτοῦ θέλημα συντεταμένην τῷ πνεύματι κατανενοηκώς, οὐκ ἀνεβάλετο τοῦ Πνεύματος τὴν B ἐπιταγήν· οὐ τῷ ἐργώδει τοῦ ἐγχειρήματος ἀπεκναίωσε τὸν νοῦν, οὔτ᾽ εἰς διψυχίας περιπέπτωκε λογισμούς· πρὸς τὸν δὲ ἐν αὐτῷ μένοντα Χριστὸν ἀφορῶν, οὐ κατὰ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ κατὰ τῶν δαιμόνων· οὐδὲ κατὰ τῶν αἰχμαλώτων, ἀλλὰ κατὰ τοῦ τυράννου πρῶτον αὐτοῦ, τῇ νοητῇ πανοπλίᾳ παρατέτακτο τοῦ Πνεύματος.

Καὶ τοῦτον ἐν ὁμοιώματι Χριστοῦ καὶ δυνάμει πρῶτον διανοεῖται δῆσαι· καὶ οὕτω τὴν αὐτοῦ πανοπλίαν ἆραι· καὶ οὕτω τὴν αἰχμαλωσίαν αἰχμαλωτίσαι· καὶ τῇ ὡραιότητι τοῦ οἴκου Κυρίου, τῇ ἐκκλησίᾳ λέγω, διελέσθαι σκῦλα. ἆρ᾽ οὖν διανενόηται μὲν Χριστοπρεπῶς οὕτως, ἀγεννέστερον δὲ συνερράγη τῷ δυσμενεῖ; ἢ συμπλέκεται μὲν C νεανικῶς, εἴτ᾽ οὖν εὐαγγελικῶς, ἡμιτελῆ δὲ τὸν ἀγῶνα καταλέλοιπεν; ἢ τέλειον μὲν, οὐχ ὥστε δὲ παντάπασιν ἀφομοιωθῆναι τῷ Ἰησοῦ; οὐδαμῶς· ὥσπερ δὲ τὸν Χριστὸν οὐκ ἐκ μέρους, ἀλλ᾽ ὅλον ἐν ἑαυτῷ προκατῳκίσατο, καὶ διὰ τοῦτο πάσαις ἅμα ταῖς ἐνεργείαις τοῦ θείου Πνεύματος ἐδορυφορεῖτο καὶ συνεκροτεῖτο, οὕτω καὶ τὸ τῆς σωτηριώδους διακονίας ἔργον, ἐν τελείᾳ τῇ πρὸς αὐτὸν ὁμοιότητι, τέλειον ἐπληροφόρησε τῷ Θεῷ· καὶ καθάπερ αὐτὸς πρῶτος ὁ τῶν οὐρανῶν βασιλεύς, οὐ περιουσίᾳ δυνάμεως μόνῃ τὸν ἀρχηγὸν τῆς κακίας χειρώσασθαι βεβούληται, ἀλλὰ καὶ ἐν σοφίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν δικαιοσύνῃ, ὡς ἅμα τὰ πάντα, καὶ δυνατὸς καὶ δίκαιος καὶ σοφός· μᾶλλον δὲ αὐτοσοφία καὶ δικαιοσύνη καὶ δύναμις ὤν· καὶ ἵνα περιφανῆ μὲν D ἑαυτῷ τὴν νίκην· περιφανῆ δὲ καὶ βεβαιοτέραν τὴν πτῶσιν τῷ ἀντιπάλῳ κατεργάσηται, τὴν αὐτὴν τοῖς ἠδικημένοις μορφὴν εἰληφώς, καὶ ἐν σοφίᾳ τοῖς ἀνθρώποις καὶ ἐν δικαιοσύνῃ συναναστραφείς, ὑπὸ τῆς τοῦ πονηροῦ κακίας μάτην διώκεται, καὶ εἰς θάνατον ἐπιβουλεύεται. διὸ καὶ οἷς ἀδίκως ἐκεῖνος ἐπέθετο, δικαίως περιπαρείς, καὶ ἐν τοῖς ἔργοις τῶν αὐτοῦ χειρῶν συλληφθεὶς ἑάλω· καὶ κατακριθείς, οὕτως ἐν χειρὶ Θεοῦ τῆς τυραννώδους ἐκβέβληται ἀρχῆς. οὕτως καὶ ὁ ἀγαπητὸς τοῦ Λόγου Θεολόγος, ἐν σωτηρίᾳ τῶν ὑποδεξομένων αὐτὸν τὴν Ἀσίαν καταλαβών, εἰς μίαν δὲ πρῶτον τῶν ἐν αὐτῇ μητροπόλεων, τὴν μεγίστην Ἔφεσον γενόμενος, οὐκ ἐθορύβησε τῇ παρουσίᾳ

A Magnum vero Dei Verbi Tonitruum, plenus ille supernæ theologiæ crater, Apostolorum oculus, præclarus Ioannes, Asiam in sortem accipit, tanquam videlicet vir sermone potens ac operibus: Provinciam nimirùm multis urbibus iisque potentibus confertam, ferocioribusque ac nequissimis populis longè plenam; populis scilicet divitiarum affluentia inaniumque vento opinionum superbientibus; Græcorum quidem sapientia gloriantibus, sed qui Deorum arctius errore innexi tenerentur.

Asia Ioannis provincia.

Ad hos magnus Apostolus cùm se contulisset, omnesque eorum animos superstitionis caligine obrutos cerneret; captosque omnes à diabolo, atque in ejus intentos volun- B tatem spiritu animadvertisset, nihil morandam Spiritus jussionem putavit. Non aggressionis arduo offensus animo est, neque verò in dubietatis ac diffidentiæ incidit rationes: sed in Christum in ipso manentem, versis oculis, non adversus homines, sed dæmones, nec adversus captivos, sed in ipsum primò tyrannum, ea quæ mente intelligitur armatura Spiritus instructus est.

Matth. 12. 29. Mar. 3. 27. Luc. 11. 21. Psal. 25. 8.

Atque hunc primum, Christi tum exemplo, tum potentia, alligare statuit; sicque ejus arma auferre, atque ea ratione captivos recipere: nec non decori domus Dei (Ecclesiæ scilicet) spolia dividere. Num verò sic quidem Christi exemplo cogitavit ac statuit, segnius verò cum hoste conflixit? aut con- C gressus quidem strenuè est (id est, ex Evangelii norma) certamen tamen inchoatum ac imperfectum reliquit? aut exhibuit quidem perfectum, non sic tamen ut omnimodis Iesu similitudinem assecutus sit? Nequaquàm; sed sicut Christum prius, non ex parte, sed totum animi sinu exceperat, eamque ob rem cunctis simul divini Spiritus virtutibus stipatus instructusque erat, sic quoque salutaris ministerii opus, perfecta cum eo similitudine, perfectum Deo repræsentavit. Ac sicut ipse primus cœlorum Rex, non sola potentiæ abundantia parentem malitiæ voluit subjugare, verùm etiam sapientia, verùm etiam justitia, ut qui simul omnia, & potens & justus & sapiens esset: quinimmò ipsa verè sapientia & justitia & potentia: D atque ut sibi quidem illustrem victoriam, adversario autem illustrem firmioremque ruinam efficeret, eadem assumpta forma cum illis qui læsi injuria fuerant, inque sapientia & justitia cum hominibus conversatus, frustra nequissimi malitia persecutionem sustinet, insidiisque ad mortem appetitur. Quamobrem etiam quibus ille inique ingruebat, meritò transfixus, & in operibus manuum suarum comprehensus, devictus est, judicioque damnatus, sic manu Dei tyrannico principatu dejectus est. Sic quoque prædilectus Verbi Theologus, ad eorum qui eum suscepturi essent, salutem, in Asiam ingressus, atque in unam primùm in ea Metropoleωn maximam scilicet Ephesum veniens, non statim adventu suo &

Psal. 9. 17.

Ioannis ad Ephesios ingressus ac modestia.

præsentia civitatem turbavit: non civium confestim animos magnifica Evangelii prædicatione perculit; sed in sapientia cum externis ambulans, ac tempus, quod malum esset, redimens, benigniori indole modestoque gestu atque habitu, & leni alloquio, cunctis ad se accessum facilem placidumque præbebat; vitæ verò disciplina, variaque ac exculta virtute, inaccessus pariter ac mirabilis erat.

Ac ipse quidem continentiæ rigore, infracta patientia, jugi precum instantia cum mentis tranquillitate ac lenitate spiritus, Deo serviebat: malitiæ autem princeps, qui externa quidem specie hominem, mente autem Angelum videret; tantisper inferius terram contingentem, superius verò mente cœlos penetrantem; quique deos omnes ac dæmonia excuteret, sensimque hactenus ad se adeuntibus Iesu doctrinam proponeret; acerba confestim æmulatione accensus est, cùm inde futuram sibi ruinam præsagiret. Tanquam autem ignitis jaculis invidia succensus, varias Christi discipulo tentationes suscitat: accenditque in eum, primò quidem mulierem zelotypam ac procacem, ea in civitate facilè principem habitam, exindeque tum plebeculæ tum & procerum Ephesiorum nequissima capita. Ac quidem linguis velut novaculis acutis, linguisque dolosis, ut videbatur, turbabat atque terrebat; vulneribusque & carceribus & plagis exterebat, molestusque ingruebat & affligebat, ut si liceret, ipsam etiam vitam adimeret: sin verò, vel suis eum sedibus deturbaret.

Ioannis Ephesi certamina.

Quandoquidem igitur iniquus ille virum justum hisce lædere satagebat, eum deinceps adversum se suscitat. Quinimmo, potentissimam in eo in caput suum, miser ille exsuscitans dexteram, ipse quidem evellitur, ac tyrannica justè potestate dejicitur; infernique profundo catenis detrusus caliginis ad suum parentem præceps agitur: Inde justus dirigitur, ac Iustorum Deus exaltatur: atque aufertur quidem caligo ab humanis mentibus; lux verò magna in Ioanne exorta, rectum omnem attrahit animum.

1.Petr. 2.4.

Sic qui gentis perniciem satagebat atque illius architectus erat, non in Dei virtute solùm, verumetiam Apostoli sapientia & justitia excussus, projectus est. Quorum autem ille nuper ductor erat, alius post alium velut in turgentes fluctus concitati, magnæ Lucis filio admoti, ac veritatis doctrinis emundati velutque rudimento imbuti, erroris caliginem exuebant, magnamque veræ scientiæ lucem per lavacrum regenerationis induebant. Stabat verò præco, clarum gentibus ac salutare tonitruum insonans. *Viri*, aiebat, *quotquot Spiritus sanctus corda tetigit; venite ad me, & videte opera Dei ac veritatis, mentisque oculum illuminamini. Audite vera sapientiæ verba, auditque illustramini; intelligite & scitote eum, qui verè Deus est.*

Ioannis exhortatio

A διαταράξῃ τὴν πόλιν· οὐ ταῖς τῶν πολιτῶν ἀγροικίαις εὐθὺς τῷ μεγαλοφυεῖ τοῦ Εὐαγγελίου διεταράξεν· ἀλλ' ἐν σοφίᾳ πρὸς τοὺς ἔξω περιπατῶν, καὶ ὡς πονηρὸν ἐξαγοραζόμενος τὸν καιρὸν, τῷ μὲν ἀγαθοπρεπεῖ τοῦ ἤθους, καὶ τῷ μετρίῳ τοῦ σχήματος, καὶ τῷ προσηνεῖ τῆς ἐντεύξεως, πᾶσιν ἑαυτὸν εὐπρόσιτον καθίστη καὶ εὐμενῆ. τῷ τρόπῳ δὲ τοῦ βίου, καὶ τῷ ποικίλῳ καὶ ἀπηκριβωμένῳ τῆς ἀρετῆς, ἀπρόσιτον ἅμα καὶ θαυμαστόν.

Καὶ αὐτὸς μὲν τῇ ἐπιτεταμένῃ ἐγκρατείᾳ, ὑπομονῇ ἀνενδότῳ, προσευχῇ ἀνεκλείπτῳ, μετὰ νοῦ γαλήνης καὶ πραΰτητος πνεύματος ἐλάτρευε τῷ Θεῷ· ὁ ἄρχων δὲ τῆς κακίας, ὁρῶν ἄνθρωπον τὸ φαινόμενον, Ἄγγελον τὸ νοούμενον· κάτω μὲν τῇ σαρκὶ μετρίως ἁπτόμενον τῆς γῆς· ἄνω δὲ, τῷ νῷ διαβαίνοντα τοὺς οὐρανούς· καὶ θεοὺς μὲν πάντας καὶ
B δαίμονας ἀποσειόμενον, ἠρέμα δὲ πως τοῦ Ἰησοῦ τὴν δόξαν τοῖς ἐγγίζουσι παραδιδόμενον· ζήλῳ μὲν αὐτίκα περιχεῖται πικρῷ, τὴν οἰκείαν ἐντεῦθεν κατάλυσιν ὑποβλεπόμενος. οἷα δὲ πυρφόροις βολίσι τῷ φθόνῳ πυρπολούμενος, ἐπεγείρει μὲν ποικίλους τῷ Χριστοῦ μαθητῇ πειρασμούς· ἐξάπτει δὲ κατ' αὐτοῦ, πρῶτον μὲν [1] γυναικάριον ζηλότυπον καὶ θρασὺ, πρῶτον ἐκείνης τῆς πόλεως νομιζόμενον· ἔπειτα καὶ τῶν ἐκ τοῦ δήμου καὶ τῶν προεχόντων Ἐφέσου τοὺς πονηροτάτους. καὶ γλώσσαις μὲν ὡς ξυρὸν ἠκονημέναις, γλώσσαις δολίαις θορυβῶν, ὡς ᾤετο, καὶ φοβῶν· τραύμασι δὲ καὶ εἱρκταῖς καὶ πληγαῖς ἐκθλίβων καὶ ἀνιῶν· ὡς αὖ, εἴ γε δυνατὸν, στερῆσαι καὶ τῆς ζωῆς· εἰ δ' οὖν, ἀλλὰ τῶν ἰδίων μετακινῆσαι τόπων. 1

Ἐπειδὴ οὖν τούτοις τὸν δίκαιον ἀδικεῖν ὁ ἄδικος
C ἐπείθετο, καθ' ἑαυτοῦ λοιπὸν τοῦτον ἐξεγείρει· μᾶλλον δὲ, τὴν ἐν αὐτῷ παντοδύναμον χεῖρα, δείλαιος, κατὰ τῆς ἰδίας ἐξαναστήσας κεφαλῆς· [2] αὐτὸς μὲν ἐκτίλλεται, καὶ τῆς τυραννικῆς ἐξουσίας ἐνδίκως καθαιρεῖται· σειραῖς δὲ ταρταρούμενος ζόφου, πρὸς τὸν αὐτοῦ καθαρρήγνυται πατέρα. ἐντεῦθεν κατευθύνεται μὲν ὁ δίκαιος· ὁ δὲ τῶν δικαίων ὑψοῦται Θεός· καὶ ἀφαιρεῖται μὲν τῶν ἀνθρωπίνων διανοιῶν ἡ ἀχλύς· τὸ μέγα δὲ φῶς ἐξανατεῖλαν ἐν τῷ Ἰωάννῃ, πᾶσαν εὐθεῖαν ἐπισπᾶται ψυχήν. 2

Οὕτως ὁ τῆς ἀπωλείας τῶν ἐθνῶν ἐπιστάτης, οὐκ ἐν δυνάμει Θεοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ σοφίᾳ καὶ δικαιοσύνῃ τοῦ Ἀποστόλου καταπατηθεὶς, ἔρριπται· οἱ ὑπ' αὐτοῦ δὲ πρώην ἀγόμενοι, ἄλλος ἐπ' ἄλλῳ
D καθάπερ κυμάτων ἐπαναστάσεις ἐπεγειρόμενοι· καὶ πρὸς τὸν μεγάλου φωτὸς Υἱὸν προστρεχόμενοι, καὶ τοῖς τῆς ἀληθείας διδάγμασι καθαιρόμενοι καὶ προτελούμενοι, τὸν ζόφον μὲν τῆς ἀπάτης καὶ πλάνης ἀπεδύοντο· τὸ μέγα δὲ φῶς τῆς ἀληθοῦς γνώσεως διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας ἐνεδύοντο. εἱστήκει δὲ κῆρυξ διαπρύσιος τοῖς ἔθνεσι καὶ σωτήριον βροντῆς ἐνηχῶν, Ἄνδρες, λέγων, ὅσων τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τῆς καρδίας ἐπελάβετο, δεῦτε πρός με, καὶ ἴδετε ἔργα Θεοῦ καὶ ἀληθείας, καὶ τὴν ὄψιν τῆς διανοίας καταυγάσθητε· ἀκούσατε ῥημάτων σοφίας ἀληθινῆς, καὶ τὴν ἀκοὴν φωτιζόμενοι, συνίετε καὶ γνῶτε τὸν ὄντως ὄντα Θεόν.

Γνῶτε Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα, πάντων ἀοράτων κτισμάτων καὶ ὁρατῶν ποιητήν. γνῶτε Θεὸν Λόγον πρὸ τῶν αἰώνων ὑπὲρ λόγον γεννώμενον ἐξ αὐτοῦ, δι' οὗ πεποίηκε τὰ πάντα. γνῶτε Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τοῦ Πατρὸς ἀχρόνως ἀνεκφοιτήτως τε προϊὸν, καὶ τῷ Υἱῷ συνδημιουργοῦν τὰ πάντα, καὶ πάντα κατ' οὐσίαν πληροῦν. συνῆτε Θεὸν ἕνα τὰ τρία, καὶ φύσιν μίαν καὶ δύναμιν καὶ βασιλείαν· καὶ τὸν ἕνα Κύριον, ἐν ὁμοτίμοις προσώποις προσκυνεῖτε τρισίν. συνῆτε, καὶ τὴν πατροπαράδοτον πλάνησιν ἀφέντες, προσέλθετε τῷ ἀληθινῷ φωτί· προσέλθετε καὶ φωτίσθητε, καὶ τὰ πρόσωπα ὑμῶν οὐ μὴ καταισχυνθῇ. ἴδετε, ὅτι ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν· ὁ μονογενὴς Υἱὸς, ὁ ἐν τοῖς κόλποις ὢν ἀεὶ τοῦ Πατρὸς, ἄνθρωπος ἀληθῶς ὑπὲρ ἀνθρώπων ἐξ ἁγίας παρθένου καὶ ἀπειρογάμου γίνεται Μαρίας, καὶ κατὰ πάντα, χωρὶς ἁμαρτίας, ἡμῖν ἐξομοιοῦται· καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν διὰ βαπτίσματος χαρισάμενος, διὰ σταυροῦ τε καὶ ἀναστάσεως, θανάτου καὶ φθορᾶς λυτρωσάμενος, κατήλλαξε τῷ Πατρί. οὗτος καὶ νῦν ἐν ἡμῖν, τὸ ἴδιον ἔργον, τὸν τῆς καταλλαγῆς λόγον θέμενος, ἀπέστειλεν, τὴν σωτηρίαν ταύτην εὐαγγελιουμένους ὑμῖν.

Cognoscite Deum Patrem omnipotentem, invisibilium omnium ac visibilium rerum creatorem. Cognoscite Deum Verbum ante sæcula supra omnem rationem ex illo natum, per quem omnia fecit. Cognoscite Spiritum sanctum ex Patre sine tempore ac indivise procedentem, omniumque cum Filio conditorem, ac qui per essentiam cuncta repleat. Intelligite Tria Deum unum, unamque naturam & potentiam & regnum; unumque Dominum in tribus pari dignitate personis adorate. Intelligite, missoque quem à parentibus accepistis, errore, ad veram lucem accedite. Accedite & illuminamini, & facies vestræ non confundentur. Videte quia Verbum caro factum est, & habitavit in nobis. Vnigenitus Filius, qui est semper in sinu Patris, verè homo hominum causa ex sancta innuptaque Maria Virgine nascitur, ac per omnia, uno peccato excepto, similis nobis efficitur; concessaque per baptismum remissione peccatorum, ac per crucem ac resurrectionem à morte ac corruptione liberans, Patri reconciliavit. Hic & modò (quod illius opus proprium) posuit in nobis reconciliationis sermonem, hanc vobis salutem annuntiatum nos mittens. Hebr. 1.2. Psal. 33.6. Ioan. 1.14.

Ἀπόστητε τοίνυν πάσης δαιμόνων ματαιότητος, πάσης εἰδωλολατρείας, πάσης κακίας καὶ ἀνομίας τὴν ὀλέθριον ἀπορρίψατε συνήθειαν· τῷ νόμῳ δὲ τῆς πίστεως, τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· τῷ νόμῳ τοῦ Πνεύματος τῆς ἁγιότητος αὐτοῦ πολιτευόμενοι, ῥυσθήσεσθε μὲν ἀπὸ τῆς ἐπερχομένης ἐξ οὐρανοῦ τοῖς ἀσεβέσιν ὀργῆς· ἀφθάρτου δὲ δόξης καὶ αἰωνίου καταξιωθήσεσθε ζωῆς. ἵνα δὲ μὴ κενοῖς ῥήμασιν ἐξηπατῆσθαι νομίζητε παρ' ἡμῶν, προσάγετέ μοι τοὺς ἐν ὑμῖν λελωβημένους καὶ θεραπείας ἐπιδεομένους, ἵν' ἴδητε, ὡς οὐκ ἐν λόγῳ πρὸς ὑμᾶς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν δυνάμει πολὺ μᾶλλον ἡ βασιλεία ἐγγίζει τοῦ Θεοῦ.

Recedite igitur ab omni dæmonum vanitate. Omnis idolorum cultus, omnis vitii ac improbitatis noxiam consuetudinem procul à vobis abjicite. Fidei Lege, quæ est in Christo Iesu; Lege Spiritus sanctitatis ejus, si vixeritis, ab ira quæ de cœlo superveniet impiis liberabimini, immortalisque gloriæ ac vitæ æternæ compotes efficiemini. Ne verò inanibus verbis à nobis deceptos vos existimetis, adducite mihi qui in vobis labe aliqua vitioque laborant, ac curatione egent, ut me non in sermone tantùm ad vos venisse, sed longè amplius in virtute appropinquare ad vos regnum Dei, videatis.

Αὐτίκα τοίνυν ἦν ὁρᾶν ἐκεῖ, δαιμόνια λόγῳ τοῦ Θεολόγου μόνῳ τῶν δαιμονώντων δραπετεύοντα· χωλοὺς ἀνορθουμένους, τυφλοὺς φωτιζομένους, κωφοὺς ἀκούοντας, καὶ μογιλάλους τρανῶς λαλεῖν παιδευομένους. ἦν ὁρᾶν διὰ προσευχῆς ἀνισταμένους νεκροὺς, καθαιρομένους λεπρούς, καὶ πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν σώματος λώβην, ἀφῇ μόνῃ χειρὸς ὁσίας ἰωμένην. καὶ πᾶσαν μὲν γοητικὴν τέχνην καὶ μαγικὴν, πᾶσαν δὲ κακοτεχνίαν καὶ δαιμονίων κακομηχανίαν, διὰ τῆς ἐν αὐτῷ τοῦ Χριστοῦ δυνάμεως καταργουμένην· πᾶσαν δὲ μυσταγωγίαν φωτιστικὴν καὶ καθαρτικήν· πᾶσαν δὲ χάριν καὶ γνῶσιν τελετουργικὴν καὶ θεουργικὴν, ταῖς καρδίαις ἐνεργουμένην τῶν πιστῶν. ὅλον γὰρ τὸν Χριστὸν διὰ τοῦ Κυρίου Πνεύματος, ὁ τοῦ Πνεύματος κράτιστος περιβεβλημένος οἰκονόμος, ἀπρόσιτα μὲν πανταχόθεν καὶ ἀνεπίβατα κατεσκεύαζε τῷ ἐχθρῷ· πᾶσαν δὲ ψυχὴν εὐθεῖαν καὶ ἀγαθοειδῆ διὰ τοῦ Πνεύματος παρακαλῶν, εἰς τὴν δι' αὐτὸν πρεσβευομένην ἀλήθειαν προσῳκειοῦτο.

Statim ergo illic loci videre erat; solo Theologi verbo dæmonia ab obsessis corporibus fugere; erigi claudos, cæcis lumen, surdis auditum restitui, doceri balbos dilertè loqui. Videre erat precibus mortuos exsuscitari, mundari leprosos; omnemque morbum ac omnem corporis labem, solo manus sanctæ contactu sanari: ac quidem omnem præstigiarum magicamque artem, nec non etiam dæmonũ omne maleficium astutiamque, per Christi in eo potentiam destrui: omnem denique illuminantem atque purgantem initiationem, omnemque gratiam ac scientiam consecrantem ac deificantem in Fidelium animis præstari. Totum enim Christum per Dominum Spiritum præstantissimus Spiritus dispensator indutus, quæ hosti undequaque inaccessa essent ac impervia gerebat; rectumque omnem animum ac boni forma imbutum per Spiritum obsecrans, ad eam cujus doctor erat atque assertor, doctrinam componebat.

A In eum modum magnus Evangelii Sol, nedum Vrbem Asiæ principem, sed & omnem deinceps provinciam urbesque omnes & oppida, ex ejus, quam dicebam, normæ ratione, obiens, dæmonum sacrificia omnia ritusque abrogabat; Pastoresque ac Sacerdotes constituens, Ecclesias per loca Christo erigebat. Cùm igitur optimè, eaque, quæ miraculum omne vinceret, sedulitate, Spiritui ministraret, ac magna quidem sermonum sapientia, majorique operum virtute: sed & annis jam multis Asiam omnem, omnemque Orientem Christi cognitione imbueret, inque ærumnas nimium quantas Evangelii causâ incidisset, innumerasque ab erroris antistitibus insidias sustinuisset, ad hæc etiam in insulam Patmon ab iniquis principibus exilio relegatus esset; quod Vir beatissimus coarctari se videret, ac in proximo esse ut ad Dominum ingrederetur; intelligensque vim maximam temporis esse, ad ea quæ bona ac honesta sunt, oblivionis alto gurgite mergenda ac abolenda, incitatur, qua imbutus erat, boni indole, qui ipsius verè bonitatis speculum esset, ad conscribendum sanctum Evangelium, inardescitque in eximiæ theologiæ amorem, tum Dei Verbi inhabitantis instinctu, tum eorum qui fidelissimi in Ecclesia erant, precibus atque rogatu.

Ioannis per Asiam Apostolico munere opera.

Ioannis motiva conscribendi Evangelii.

B Lectis verò, quæ illo priora conscripta erant tribus Evangeliis, animadversoque magis in eo versatos esse, ut ea quæ spectarent ad Dominicum corpus, enarrarent, sublimioribus ipse divinioribusque sermonibus animum intendit: omnique rerum in aspectum cadentium natura omissa, earumque quæ mente intelliguntur ac supermundanæ sunt, purissimæ mentis acumine per spiritum superata substantia; relictisque Cherubin & Seraphin prætergressus, ipsi sincerè ac immediatè Prædilecto jungitur: illicque mentis intelligentia præstantioreque ac pridem ratione, intelligentia solertissimum pectus divinissimo pectori illidens, osque sagacissimum ipsius ori Sapientiæ admovens, velut quendam illinc vivum sublimis ac deificæ theologiæ fontem reseravit.

Evangelii Ioannis sublimitas.

C Ejus exordio, Verbi in principio apud Patrem præternamque supersubstantialem coëxistentiam pro Theologi partibus tradit: tradit verò etiam ejus Incarnationem, paucis divinisque vocibus, omnem quæ de illo est, sublimi ac magnifico præconio velut tubæ clangore executus divinam prædicationem. Tumque commentatur in Spiritu conscribitque, Christi tum doctrinarum tum operum præcelsissima summeque admiranda & nova, aliis ferè Evangelistis omissa. Cumque divinis cuncta sermonibus conscripsisset, Deique vocibus omnia absolvisset, atque *in justitia* (ut Esaias loquitur) *abbreviasset*; hoc à se conscriptum Evangelium in orbis fines detonuit: fulgur nimirum ignitumque ejusmodi turbinem, ut consumendo sit ac incendendo, quicquid demum hæreseωn extitit unquam, autve existet; omnisque fidei ac Theologiæ, veritatis terminum normamque

Ioannis Evangelii summa.

Isai. 10. 23.

Vis ac præstantia.

Οὕτως ὁ μέγας ἥλιος τοῦ Εὐαγγελίου, οὐ τὴν προκαθεζομένην τῆς Ἀσίας μόνον, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν ἐφεξῆς χώραν καὶ πόλιν, τὸν εἰρημένον τύπον ἐπιών, κατήργει μὲν πᾶσαν δαιμόνων θυσίαν καὶ τελετήν· ποιμένας δὲ καὶ ἱερεῖς καθιστῶν, ἐκκλησίας κατὰ τόπον ἀνίστη Χριστῷ. κάλλιστα μὲν οὖν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι καὶ θαυμασιώτατα διακονούμενος· καὶ μεγάλη μὲν λόγων σοφίᾳ, μείζονι δὲ ἔργων δυνάμει· καὶ ἔτεσι δὲ πολλοῖς ἤδη τὴν Ἀσίαν πᾶσαν, [3] καὶ πᾶσαν τὴν Ἑῴαν φωτίζων Χριστῷ· καὶ θλίψεσι μὲν ὑπερβαλλούσαις ὅσαις ὑπὲρ τοῦ Εὐαγγελίου περιπεσών· μυρίας δὲ καὶ ἐπιβουλὰς τοῖς τῆς ψεύδους ὑπασπισταῖς ὑποσχών· 5

ἔτι μὴν καὶ [4] ἐξορίαν κατὰ Πάτμον τὴν νῆσον ὑπὸ βασιλέων ἀδίκων κατακριθεὶς, ἐπειδὴ συνεχόμενον ἑαυτὸν ὁ μακαριώτατος ἑώρα, καὶ τὴν πρὸς τὸν Κύριον εἴσοδον ἐγγίζουσαν· συνιδὼν δὲ καὶ τὸν χρόνον ὡς ὀξύτατον ὄντα λήθης βυθοῖς ἀμαυροῦν τὰ καλὰ, κινεῖται μὲν ἀγαθοειδῶς, τὸ τῆς αὐτοαγαθότητος ἔσοπτρον, ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Εὐαγγελίου γραφῆς· κινεῖται δὲ πρὸς ἔρωτα θεολογίας ὑπερφυοῦς, ὑπό τε τοῦ ἐνοικοῦντος Θεοῦ Λόγου, καὶ τῶν πιστοτάτων τῆς ἐκκλησίας λιπαρούμενος. 4

Ἐντυχὼν δὲ τοῖς πρὸ αὐτοῦ τρισὶν Εὐαγγελίοις, καὶ περὶ τοῦ σωματικοῦ τοῦ Χριστοῦ μᾶλλον προσασχολουμένην αὐτῶν τὴν διήγησιν ἰδὼν, αὐτὸς τοῖς ὑψηλοτέροις τῶν λόγων καὶ θειοτέροις ἐπεκτείνεται. καὶ πᾶσαν μὲν τὴν ὁρωμένην κτίσιν ἀφείς· πᾶσαν δὲ τὴν νοητὴν καὶ ὑπερκόσμιον ὀξύτητι τοῦ καθαρωτάτου διὰ τοῦ Πνεύματος ὑπεραναβάς· καὶ τὰ Χερουβεὶμ λιπὼν, καὶ τὰ Σεραφεὶμ παρελθὼν, ἀκραιφνῶς αὐτῷ καὶ ἀμέσως ἐγγίζει τῷ ἀγαπητῷ· κἀκεῖ δὴ νοερῶς, καὶ κρειττόνως ἢ πρώην τὸ νοερώτατον στῆθος, τῷ θεαρχικωτάτῳ προσερείσας, καὶ οἷς εὐσυνέτων ἦν τῆς Σοφίας αὐτῆς στόματι παραβαλὼν, οἷά τινα πηγὴν ζῶσαν ἐκεῖθεν ὑψηλῆς ἀνεστόμωσε καὶ θεωπτικῆς θεολογίας.

Ἧς ἐν προοιμίοις, θεολογεῖ μὲν τοῦ Λόγου τὴν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Πατέρα καὶ προαιώνιον ὑπερούσιον συνύπαρξιν. θεολογεῖ δὲ αὐτοῦ καὶ τὴν σάρκωσιν, ἐν ὀλίγοις καὶ θεοφθόγγοις ῥήμασι πᾶσαν ὑψηλῶς καὶ μεγαλοφυῶς ὥσπερ ἐξ οὐρανοῦ σαλπίσας τὴν περὶ αὐτοῦ θεηγορίαν. εἶτα, ὑπομνηματίζεται μὲν ἐν τῷ Πνεύματι, τῶν τε λόγων Χριστοῦ καὶ τῶν ἔργων τὰ ὑψηλότατά τε καὶ παραδοξότατα, ὅσα τοὺς περὶ αὐτοῦ παραλιπεῖν Εὐαγγελιστάς. καὶ πάντα θεοπνευστίαις ἱερολογίαις ἀνατεταχὼς, καὶ πάντα Θεοῦ φωναῖς συντετελεκὼς, καὶ ἐν δικαιοσύνῃ κατὰ Ἡσαΐαν συντετμηκὼς, εἰς τὰ πέρατα, τοῦτο δὴ τὸ κατ' αὐτὸν Εὐαγγέλιον ἐβρόντησε τῆς γῆς· πάσης ἤδη φανείσης ἢ φανησομένης αἱρέσεως ἐξαναλωτικὴν καὶ πρηστῆρα ἀστραπήν· πάσης δὲ θεογνωσίας καὶ θεολογίας ὅρον ἀληθείας, καὶ ἀπαρεγχείρητον γνώμονα διαθέμενος· καὶ τοῦτο τῇ καθόλου ἐκκλη-

σίᾳ Χριστοῦ κυρίαν διαθήκην ἐκ στόματος χαρισάμενος παράδοσιν τὸ Χριστοῦ· τοσούτῳ τῆς ἐν πλαξὶ πάλαι τῷ Μωσεῖ γεγραμμένης σεβασμιωτέραν τε καὶ θεοπρεπεστέραν, ὅσῳ τὴν παλαιὰν μὲν ἡ καινή· τὸν νόμον δὲ τοῦ γράμματος, ὁ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ἀληθείας παρευδοκιμεῖ. καὶ τὰ μὲν ἐπὶ τοσοῦτον.

Ἐπεὶ δὲ τὴν τοῦ Πνεύματος διακονίαν καὶ ἱερουργίαν τοῦ Εὐαγγελίου, τὸ ἔργον τῆς ὑψηλῆς ἀποστολῆς, ὡς πιστὸς τῷ ὄντι καὶ φρόνιμος οἰκονόμος τετελειωκὼς, καὶ εἰς πῖον ἤδη γῆρας ἐληλακὼς, ἐπόθει τὴν ἀνάλυσιν· κρεῖττον δὲ φάναι, τοῦ σώματος τὴν ἐπὶ τὸ ἄφθαρτον μετασχημάτισιν· ἀεὶ γὰρ καὶ νοῦν καὶ διάνοιαν ἐν οὐρανοῖς συνηνωμένος Χριστῷ, τὸ σῶμα μόνον καὶ τὸ ὁρώμενον ἦν ἐπὶ γῆς.

Ἐπειδὴ οὖν ἡ ἡμέρα τῆς τελειώσεως παρῆν, παραλαμβάνει μὲν ὁ μακάριος τοὺς πιστοτάτους τῶν μαθητῶν, μικρὸν δὲ τῆς Ἐφέσου προελθὼν, καὶ γεωλόφῳ τινὶ προσβὰς, τάφον ὀρύξειν ἐνετείλατο· ὁ δὲ τὸ ὄμμα πρὸς Κύριον καὶ τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνατετακὼς, δῆλος ἦν ἐκδεδημηκὼς ὅλος, καὶ ταῖς προσευχαῖς ἐξεστηκὼς πρὸς Θεόν. ἐπεὶ δὲ κατέπαυσεν, ἐπιστραφεὶς, καὶ θείων ἐκφαντορίαις μυστηρίων, καὶ παραινέσεσι καλλίσταις καὶ νουθεσίαις ἐναρέτοις τοὺς παρόντας αὐτῷ καταρτισάμενος, εἴσεισιν ἔνδον τοῦ ὀρύγματος εὐθὺς, ἀνακλίνεται δέ· οἱ δὲ, καλύπτουσι μὲν τὸν τάφον πλαξί· τῇ ἑξῆς δὲ κατὰ τὴν ἐντολὴν παραγενόμενοι, καὶ τὰς πλάκας ἀφελόμενοι· ὢ τῶν θαυμασίων· αὐτὸν μὲν εὑρίσκουσιν οὐδαμῶς, σαφῶς ἐκδεδημηκότα πρὸς τὸν Θεόν. μαρτύριον δὲ τῆς μεταστάσεως, εἴτ᾽ οὖν ἀναστάσεως αὐτοῦ, τὰ ἱμάτια κατειλήφασι.

Οὔτε οὖν ἐν θνητῷ σώματι ζῆν αὐτὸν ἔτι καθάπερ Ἠλίαν προσήκει ὑπονοεῖν. Οὐ γὰρ εἶπεν αὐτῷ, φησὶν, ὁ Ἰησοῦς, ὅτι οὐκ ἀποθνήσκει· οὔτε καθ᾽ ὁμοιότητα τῶν ἄλλων θανεῖν, τὴν ἐσχάτην ἡμέραν ὑπομένοντα· ἀλλὰ τὸ παρθενικὸν ἐκεῖνο σκῆνος καὶ ἅγιον, τῇ πρὸς τὴν ὑπερουράνιον εἰσόδῳ τοσοῦτον λιπὼν, ὅσον θανάτου πεῖραν λαβεῖν· εὐθὺς δὲ τῆς ἀληθινῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς καταδραξάμενος, τοῦτο δῶρον καὶ οἷόν τι γέρας ἐξαίρετον τῆς καθ᾽ ὑπερβολὴν εἴληφεν ἀγάπης, τὸ καὶ τῷ σώματι ζῆσαι τὴν ἄφθαρτον ζωήν· καὶ
5. τῇ Θεοτόκῳ, οἷα μητρὶ, κατὰ τὸν ἄνω παράδεισον ἐν ἀγαλλιάσει συνοικεῖν· καὶ οὕτω μένειν αὐτὸν οἶμαι πιστέον, κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν ῥῆσιν, τὴν τοῦ Κυρίου παρουσίαν.

Ἐνταῦθα τοῦ λόγου γενόμενοι, καὶ τὸ ἀνέφικτον ὕψος τῆς Ἰωάννου θειότητος καὶ μεγαλοπρεπείας ὑπερεκπλαγέντες, καὶ τὴν ἀσύγκριτον τῆς ἁγιότητος ἐκθαυμάσαντες ὑπερβολὴν, τῷ ἀπροσίτῳ τῶν ὕμνων ἀναγκαζόμεθα σιγᾶν. μικρὰ γοῦν ὅμως τὴν ἠγαπημένην Θεῷ καὶ τιμίαν προσειρηκότες ψυχὴν, καταπαυσόμεθα τὸν λόγον.

Χαῖρε ἀληθῶς ἠγαπημένε τῷ ἀγαπητῷ· χαῖρε τῷ μόνῳ καλλοποιῷ καὶ ὑπερκάλῳ Χριστῷ λίαν πεφιλημένε, ὡς ὡραιότητι ψυχῆς, ὡραιότητι

A inviolabilem statuens; atque hoc universæ Christi Ecclesiæ novum fœdus ex Christi exceptum ore, tradens: tantò scilicet scripto olim Mosi in tabulis majorem habens venerationem, diviniusque, quantò novum veteri, Lexque spiritus & veritatis, Legi literæ præcellit. Atque hæc hactenus.

Quia verò Spiritus ministerio Evangeliique functione (sublimi scilicet Apostolici munii opere) consummato, tanquam revera fidelis ac prudens dispensator, ac qui in pinguem jam senectutem evaserat, dissolvi cupiebat; sive, ut melius loquar, corporis corruptionem incorruptione mutare (semper enim animo mentisque cogitatione Christo in cœlis conjunctus, solo corpore parteque sui oculis conspicua, in terra versabatur.) *Ioannis mors.* *Phil. 1.23.*

B Quia igitur consummationis dies aderat, assumptis Vir beatus discipulorum fidelissimis, ac tantisper Epheso progressus, collemque assecutus, sepulchrum fodere præcepit. Tumque oculis in Deum levatis manibusque in cœlum extensis, totus palam extra se, precibusque Deo excedens erat. Vbi autem orandi finem fecerat, ad adstantes conversus, illisque divinorum mysteriorum explanationibus præclarisque hortamentis ac documentis ad virtutem facientibus ritè compositis, intra fossam mox subit, & in ea decumbit; Obductoque asseribus sepulcro, cùm increstinum venissent, pro eo ac jussi erant, amotisque asseribus (ô rem miram!) ipso minimè invento, qui palam ad Deum concessisset, translationis ejus seu resurrectionis C certo vestigio, vestes offenderunt. *Ioannis translatio aut suscitatio.*

Non enim par est, ut velut Eliam, mortali eum corpore adhuc vivere existimemus (*Non enim dixit ei Iesus*, inquit, *Quia non moritur*) neque ut reliquorum defunctorum more eum diem extremum expectare dicamus: sed cùm virginale illud sanctumque tabernaculum tantisper reliquisset, ad eum ingressus qui cœlis excelsior est, ac quantum necesse videbatur ut mortis periculum faceret, vera statim in Christo vita apprehensa, munus hoc, ac velut singulare excellentis dilectionis præmium nactus est, ut & corpore à corruptione immunem vitam ageret; ac Deiparæ Matri in superno atque cœlesti paradiso in exultatione contubernalis esset. Sicque arbitror existimandum, quod juxta Evangelicam sententiam, Domini expectat ad- D ventum. *Ioan.21.23.* *Ioannes redivivus cum Maria in cœlis.*

Huc loci deducta oratione, Ioannisque deitatis ac magnificentiæ, quam assequi nequeamus, supra modum admirati, omnique majorem comparatione sanctitatis ejus præstantiam suspicientes, inaccessa canticorum vi, litare silentio cogimur. Paucis tamen prædilectum Deo ac venerandum animum allocuti, dicendi finem faciemus.

Salve sis verè dilecte ei, qui dilectus est. Salve sis, soli decoris auctori ac suprà modum decoro Christo valde amice, velut qui de-

core animi, decore spiritus, mentisque ac intelligentiæ honestate ac rectitudine, illius cunctos dilectos superes.

Salve sis pulchritudo intacta mentisque illibatæ, cœlestis ac mystica, inaccessa, longéque eximia. Salve sis Virgo corpore, quod nullam unquam carnalis libidinis labem contraxeris; Virgo animo, quod ne mente quidem vaga ulli unquam corporali formę adhęseris: Virgo spiritu, velut puro corde purus; ut qui velut casta sponsa, cœlestem verè Sponsum agnoveris, ac castissimè dilexeris; digneque illi cognitus & mente consertus

1. Cor.6.17 atque commixtus sis; Etenim, *Qui adhæret Deo, unus Spiritus est.*

Salve sis vere ac fidelis Dei Verbi discipule & amator cultorque; ac gaude, quod ille

Ioan. 14.23 cum Patre veniens, verè apud te mansionem fecerit: quod ejus servans mandata, in illo manseris, ipsumque in te in perpetuum manentem habeas, divinam apertè tibi gloriam manifestantem.

Rom. 8.17. Salve sis Dei frater & hæres; frater verò & cohæres Dei, qui cuncta regni Dei mysteria doctus es, quique divina Revelatione quæ eventura sunt clarè videris omnia; atque ea, quoad concessum est, conscripta ac consignata Ecclesiis tradideris.

Divina Ioannis Apocalypsis.

Salve sis, solus nunc corpore unà cum Deipara matre incola paradisi, ac qui inde spiritu totam lustres terram ac perspicias. Nos propitius intuere, beatissime Theologe & Evangelista! erudique Epistolis tuis, ac divinis prædicationibus confirma atque præceptis compone: nosque rege & extolle, Deoque in æternum siste, in gloriam Patris & Filii & Spiritus sancti, in sæcula, Amen.

LAUDATIO SANCTI

Laudeque clarissimi Apostoli Thomæ,

LAudabilis pro Sanctis assumptus amor; meritò autem lōgè omnibus laudabilior, qui Apostolorum gratia, eorum qui sunt digni animos incessit; tantóque amplius, quantò & illi excellentia sanctitatis, sanctitatem omnem vincenti, Sanctis omnibus purius veriusque necessitudine conjuncti sunt. Amore igitur & desiderio, dignos verè qui amentur ac desiderio habeantur, Sanctorum choros prosequamur: omnium autem maximè, qui divina similitudine omnes præcellit, continuoque excedenti omnem substantiam cohæret ac necessitudine conjunctissimus est; eximium dico dignéque amabilissimum sublimium duodenarium Apostolorum cœtum.

Apostolici cœtus pręstantia ac laus singularis.

Hunc desideremus, hunc æmulemur; ac imitatione (quanta per facultatem licet) illius socii effici studeamus. Sic enim per illos, supremo desiderabilium, in eis habitanti Christo, prope accedemus; ac beati reipsa (uti

Psal.126.5. sacrum perhibet Eloquium) erimus, qui impleamus desiderium nostrum ex ipsis, nec

A πνεύματος, νοῦ τε καὶ διανοίας εὐπρεπείᾳ καὶ εὐθύτητι πάντας αὐτοῦ παρευδοκιμῶν τοὺς ἀγαπητούς.

Χαῖρε κάλλος ἄψαυστον καὶ νοερὸν, οὐράνιον καὶ μυστικὸν, ἀπρόσιτον καὶ ὑπερφυές. Χαῖρε παρθένε τὸ σῶμα, τῷ μηδεμίαν σοι πώποτε κηλῖδα σαρκίνης ἐπιθυμίας προστριβῆναι· παρθένε τὴν ψυχὴν, τῷ μὴ καταρρεμβευθῆναί ποτε κάλλει σώματος, μηδὲ κατὰ νοῦν· παρθένε τὸ πνεῦμα, ὡς τὴν καρδίαν καθαρὰν καθαρός· ὡς τρόπον νύμφης ἁγνῆς γνησίως τὸν οὐράνιον νυμφίον ἐπεγνωκὼς, καὶ παναγνῶς ἠγαπηκὼς καὶ συγκραθεὶς, εἴπερ ὁ κολλώμενος τῷ Κυρίῳ, ἓν πνεῦμά ἐστιν.

Χαῖρε γνήσιε καὶ πιστὲ τοῦ Θεοῦ Λόγου μύστα καὶ ἐραστὰ καὶ θεραπευτά· ὅτι παρὰ τοῦ Πατρὸς
B ἐληλυθὼς ἐκεῖνος, μονὴν ἀληθῶς πεποίηται παρὰ σοί· ὅτι τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τετηρηκὼς, ἔμεινας ἐν αὐτῷ, καὶ αὐτὸν ἔχεις μένοντα δι' αἰῶνος ἐν σοὶ, τὴν θεαρχικήν σοι δόξαν ἀνακεκαλυμμένως ἐμφανίζοντα.

Χαῖρε τέκνον Θεοῦ, καὶ κληρονόμε· ἀδελφὲ δὲ καὶ συγκληρονόμε Θεοῦ· ὁ πάντα τῆς τοῦ Θεοῦ βασιλείας τὰ μυστήρια μεμυσταγωγημένος, καὶ πάντα σαφῶς τὰ ἐσόμενα δι' Ἀποκαλύψεως τεθεαμένος, καὶ κατεστερεχισμένα ταῖς ἐκκλησίαις παραδούς.

Χαῖρε τὸν παράδεισον μόνος νῦν μετὰ σώματος ἅμα τῇ μητρὶ θεομήτορι κατοικῶν, κἀκεῖθεν τῷ πνεύματι τὴν ὅλην γῆν καταθεωρῶν, ἵλεως ἡμᾶς ἐποπτεύοις, ὦ τρισμακάριε Θεολόγε καὶ
C Εὐαγγελιστά· καὶ [6] ταῖς ἐπιστολαῖς σου συνέτισον, 6
καὶ ταῖς θεολογίαις σου στήριξον, καὶ ταῖς ἐντολαῖς σου καταρτίσαι, καὶ ποίμανον ἡμᾶς, καὶ ἔπαιρον ἡμᾶς, καὶ ἕως αἰῶνος παράστησον τῷ Θεῷ, εἰς δόξαν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ

καὶ Πανεύφημον Ἀπόστολον Θωμᾶν.

ΕΠαινετὸς ὁ ὑπὲρ τῶν ἁγίων πόθος· ἀξιεπαινετώτερος δὲ πάντων μᾶλλον ὁ ὑπὲρ τῶν Ἀποστόλων τοῖς ἀξίοις ἐγγινόμενος· καὶ τοσούτῳ πλέον, ὅσῳ καὶ αὐτοὶ πάντων τῶν ἁγίων, ἁγιό-
D τητος ὑπερβολῇ ἀκραιφνέστερον τῷ ὑπεραγίῳ προσῳκείωνται. ἐπιποθήσωμεν τοίνυν τοὺς τῶν ἁγίων ἀξιοποθήτους χορούς, καὶ τούτων μάλιστα, τὸν ὑπεραναβεβηκότα τοὺς ὅλους τῇ θεοειδείᾳ, καὶ συνεχῶς τῷ ὑπερουσίῳ συνῳκειωμένον· τὴν ὑπερφερῆ λέγω ἀξιεραστοτάτην τῶν ὑψηλῶν Ἀποστόλων δωδεκάδα.

Ταύτην ἐπιποθήσωμεν, ταύτην ζηλώσωμεν· καὶ διὰ μιμήσεως τὸ ἡμῖν ἐφικτῆς, ταύτης γενέσθαι σπουδάσωμεν κοινωνοί. οὕτω γὰρ δι' αὐτῶν, τῷ ἀκροτάτῳ τῶν ἐφετῶν, τῷ ἐγκατῳκισμένῳ τούτοις ἐγγιοῦμεν Χριστῷ· μακάριοί τε τῷ ὄντι κατὰ τὸ ἱερὸν ἐσόμεθα λόγιον, πληροῦντες τὴν ἐπιθυμίαν ἡμῶν ἐξ αὐτῶν, καὶ μὴ αἰσχυνόμενοι, ἡνίκα

A
1. ἂν πρὸς ταῖς τοῦ βίου πύλαις γενόμενοι, τοῖς ἑαυτῶν [1] ἀντιβολαίμεν ἐχθροῖς. ἀλλὰ μὴ ἄκαρπόν τινα καὶ ψιλὴν ἔφεσιν πρὸς αὐτοὺς ἐπαγγελώμεθα· ἐνεργῆ δὲ καὶ ἔμπρακτον εἰσφέρωμεν· καὶ βίῳ μὲν τελείῳ, τὴν ἀκριβεστέραν ὁμοίωσιν, ὡς δυνατὸν, ἀφοσιούμενοι· λόγῳ δὲ, τὴν καθήκουσαν αἴνεσιν αὐτοῖς ἀφιερούμενοι, δι' ἀμφοῖν τὸν ἐν αὐτοῖς ἁγιάζωμεν ἐνδοξαζόμενον Θεόν.

Ἔστι μὲν οὖν ὥσπερ εἷς ὁμοίως τῶν δώδεκα πατὴρ ὁ Θεός, διδάσκαλός τε καὶ κύριος καὶ καθηγητὴς ὁ Χριστός· μία τε πίστις καὶ χάρις καὶ δύναμις τοῦ Πνεύματος· ἥ τε διακονία τῆς ἀποστολῆς, καὶ ἀμοιβὴ δὲ τῶν γερῶν ἡ αὐτή, ὥσπερ καὶ ἔπαινος ὁ αὐτὸς τῶν μαθητῶν ἁπάντων ἐστίν. ἀλλ' ὡς καθ' ἄλλον τρόπον τὴν ἀπὸ τοῦ σώματος μὲν ἐκδημίαν, B πρὸς Κύριον δὲ πεποιημένων ἐνδημίαν, ἀναγκαίως ἑκάστῳ καὶ ἡ αἴνεσις ἰδιοτρόπως ἀποδίδοται.

Τίς οὖν τὸν ἱερὸν σύλλογον τοῦτον ἢ θίασον σήμερον συνιστῶν, καὶ προθυμίας ἀναπιμπλῶν, καὶ ἡδονῆς θαυμασίας, καὶ φαιδρότητος τὰς ἐκκλησίας ἀναπληρῶν, καὶ πρὸς δοξολογίαν θείαν συναγείρων καὶ συγκροτῶν. ἢ πᾶσι καταφανὴς ἡ αἰτία τῆς ἑορτῆς. Θωμᾶς γὰρ ὁ μέγας τοῦ εὐαγγελίου λαμπτήρ, οὐ πρὸς αἴσθησιν σωματικήν, ἀλλὰ νοερὰν ἐξανίσχων ἡμῖν, καὶ φανωτάτας τῆς αὐτοῦ μνήμης τὰς μαρμαρυγὰς ἐνιείς, πρὸς τὴν οἰκείαν συγκαλεῖ δόξαν. Θωμᾶς ὁ τίμιος λίθος, καὶ σεπτὸς καὶ ἐκλεκτός· ὁ τῷ στεφάνῳ τῆς δόξης τῷ τῇ ἐπουρανίῳ πλακέντι Σιών, πρὸς τοῖς ἕνδεκα συνηρτημένος· ὁ μαργαρίτης ὁ ὁλολαμπής. ὁ γνώμης ἁπλότητι, καὶ νοὸς καθαρότητι καὶ φανότητι ὅλον τὸ ἁπλοῦν φῶς καὶ θεαρχικὸν εἰσδεδεγμένος, C καὶ μεγαλοπρεπῶς ἀφ' ἑαυτοῦ τοῖς ἐζοφωμένοις ἔθνεσι τὰς ἀντανακλάσεις ἀποπέμπων τῶν φωτισμῶν. Θωμᾶς, ὁ καὶ Δίδυμος· τοῦτο γὰρ τοῦ ὀνόματος ἡ δήλωσις· Δίδυμος δὲ κεκλῆσθαι, τῷ μὴ μόνον, μεθ' ἑτέρου δὲ τοῦτον ἐκ μιᾶς ἀποτεχθῆναι γαστρός.

2. Οὗτος ὥσπερ εἰς οὐρανὸν τὸν ἐπίγειον [2] τὸν αὐτοῦ ναὸν ἐκκλησιάζων τὰ συστήματα τῶν πιστῶν, καὶ πνευματικὴν πανδαισίαν τὰ οἰκεῖα θαύματα καὶ κατορθώματα προθείς, πᾶσαν ἑστιᾷ φιλοτίμως καὶ κατατέρπει ψυχήν· οὐ τῷ σώματι καθορώμενος, ἀλλὰ τῷ πνεύματι πιστευόμενος· οὐδ' ἑνὶ τόπῳ περιγραφόμενος, ὡς τὰ σώματα· ταῖς ἁπανταχοῦ δὲ τῆς οἰκουμένης ἐκκλησίαις, ἅτε πνεῦμα ὢν θεῖον, ὡς Πνεύματι Θεοῦ γεννηθείς, τὴν νοητὴν ἡλιοβολῶν χάριν, καὶ πάσης θυμηδίας πληρῶν, καὶ διὰ τῆς τῶν ἰδίων ἔργων ἐκλάμψεως D ἢ ὑμνήσεως δοξάζων τὸν Πατέρα τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. καὶ εἰ περιὼν ἔτι τῷ βίῳ καὶ τῷ σαρκίῳ, οὐκ ἄλλο τι ἢ δόξαν ἔν τε λόγοις καὶ ἔργοις κατειργάζετο τῷ Πατρί, πολλῷ μᾶλλον τοῦ σώματος ἀπολυθείς, καὶ τῷ πνεύματι Θεοῦ συγκραθείς, ἀκαμάτως τε καὶ ἀχρόνως, οἷά τις οὐράνιος νοῦς, τὴν οἰκουμένην διϊών, καὶ ἄνωθεν πάντας ἅμα καταθεωρῶν· πρὸς ἔπαινόν τε καὶ δόξαν, διὰ τῆς τῶν οἰκείων ἔργων καὶ παθῶν μνήμης, ἀναπτεροῦσι Θεοῦ.

simus confundendi, cum in vitæ portis constituti, inimicis nostris occurremus. Haud enimverò infructuosum quoddam ac simplex ergà illos desiderium amoremque profiteamur, sed quod efficax verumque existat, in rem conferamus: ac vitæ quidem perfectione, limpidiorem (quoad licet) similitudinem exhibentes; doctrina verò atque sermone laudem eis congruam depangẽtes, utroq; qui in illis sanctificatur, Deum sanctificemus.

Est igitur, quemadmodum unus pariter duodecim Pater Deus, Magisterque & Dominus atque Præceptor, Christus; una quoque fides & gratia virtusque Spiritus, Apostolicique muneris functio, ac eadem præmiorum retributio, sic & eadem laus omnium Discipulorum existit: quod tamen alia aliaque ratione emigrarint è corpore & ad Dominum commigrarint, necessariò quoque propria cuique laus ratione dependitur. Apostolorum laus una, & cuique propria.

Quisnam igitur est qui sacrum hunc conventum seu chorum hodierna die constituit, impletque alacritate, ac mira voluptate ac jucũditate Ecclesias ubique afficit, atque ad Dei laudes concelebrandas congregat cœtusque cogit? Num cunctis manifesta Festi ratio ac causa? Nempe Thomas magna illa Evangelii fax, non corporalis sensus ratione, sed spiritalis mentisque fulgure nobis exoriens, lucidissimosque suæ memoriæ micatus vibrans, ad ipsius convocat celebrandam gloriam. Thomas nimirum pretiosus lapis ac venerabilis electusque, coronæ gloriæ cœlesti plexæ Sion, Vndecim adunctus implexusque catervæ. Margarita omni parte lucidus, animi simplicitate mentisque puritate ac perspicuitate, toto ipso simplici divinoque lumine sinu suscepto, magnificoque à se ipso obcæcatis caligine gentibus illustrationum fulgores refracto emittens. Thomas, qui & Didymus. Hęc enim nominis interpretatio atque notio. Porrò Didymus appellatus est, quod non solus, sed cum altero illique gemellus uno partu editus est. Thomæ elogia. Ioan. 20. 24. Thomas alteri gemellus.

Hic verò in terrestre cœlum (ædem scilicet suam) Fidelium turmas in concionem vocans, suaque miracula ac præclara gesta spiritali convivio lautaque epulatione apponens, omnem magnificè dapibus reficit ac recreat animum: non qui corpore conspiciatur, sed qui spiritu credatur; nec qui uno loco corporum more circunscribatur, sed qui omnibus toto orbe Ecclesiis (quippe divinus spiritus, tanquam ex Deo Spiritu natus) spiritalem gratiam solari persplendeat micatu, omnique jucunditate adimpleat; atque operum suorum radio, seu claritate, Patrem qui in cælis est, glorificet. Cumque adhuc vitę superstes ac in carne agens, aliud nihil tum verbis, tum operibus præstaret, quàm quod Patri videretur: potiori longè ratione corpore solutus, ac spiritu Deo contemperatus, nullo tædio ac labore temporisque momento, velut quædam cœlestis Mens orbem peragrans, cunctosque simul supernè intuens, ad Dei laudem ac gloriam operum suorum ac passionum memoria, alacres reddit. Thomæ Ædes sacra in Palatio C P. 1. Cor. 3. 17.

Thomas itaque ante mundi constitutionem, conformis futurus imaginis Vnigeniti cognitus ac prædestinatus, quod tempus apparitionis aderat, quique Apostolicum Senatum essent impleturi præsto eligendi erant, ipse pariter cum reliquis ad sacram illam vocationem evasit: Vocatusque, haud segnium more vocantem repulit; aut cùm obaudisset, ac tantisper illi adhæsisset; veluti illi quorum modica ac nutans fides, postmodum abit retrò ac pedem refert; vel manet quidem usque in finem, minorem tamen gratiam aut claritatem nanciscitur apud summum omnium Regem, quàm unus quis ex Coryphæis? Quinimmo sicut vocationis, electionis, comitatus, divini coram Deique ac Verbi, illique patratorum conspectus, ipsiusque ex ejus ore sublimium mysteriorum auditionis, vivificarum item societatis passionum, mystici pelvis, panis, Crucis, sepulturæ; resurrectionis, illam secutæ apparitionis, Filii ad Patrem in cœlos receptionis, Spiritusque postea per eum impartitionis; sic planè etiam magnifici ad gentes Apostolatus, signorumque ac prodigiorum; Evangelii denique claræ prædicationis, cum primis pariter summisque Apostolis particeps fuit.

Ioan. 6. 66.

Quemadmodùm igitur ea parte Thomas, nihil Andrea & Petro & Filiis Zebedæi minus habuit, sic & finem primis illis cõsimilem nactus; proinde etiam eandem ac illi claritatem, paremque honorem apud Magistrum Deumque promeruit. Nisi quis fortè eò deteriorem minoremque putaverat, quod post crucem ac resurrectionem, dubius animique anceps extiterit; malè scilicet opinans, ac qui divina prudenter discernere & judicio expendere haudquaquam norit. Quemadmodum enim Petrus excellenti fervore negare permissus est, ut tum ipse modestior cautiorque redderetur, tumque ejus post negationem trina confessio, cautionis, ac remedii ratio reliquis foret (communis enim sicut clades, sic & universorum fuit victoria) ita quoque Didymus, majori fervore inque Magistrum alacritate pollens, in dubietatem incidit, ac plus reliquis de resurrectione anceps fuit, ut & ipse lenior benigniorque evaderet, animique contentiosioris pugna plenius confirmatus, firmiorem perinde reliquis fidem ingereret.

Petri negationis ac Thomæ incredulitatis affinis ratio.

Fortè enim operæpretium erat, ut illic primùm mysterium curiosius exploraretur, inque eum modum probata Evangelii veritas, indubitata Gentibus traderetur. Sanè verò etiam reliquorum discipulorum animos sensim pervadens dubietas, haud pias in eis ac religiosas cogitationes movebat, spectrumque inane esse suggerebat, id quod oculis cernebatur: verùm illi quidem, formidine accuratam fallente rationem, animo incendi, ac partibus secari sustinebant. Tu verò, generosissime ferventissimeque veritatis indagator, non nudis referentium vocibus recipiendam resurrectionem duxisti

Incredulitatis Thomæ mysterium.

Luc. 24. 36. Mar. 16. 14.

Reliquorum discipulorum fere par incredulitas.

A Οὗτος γὰρ πρὸ τῆς τοῦ κόσμου καταβολῆς ὁ σύμμορφος ἔσεσθαι τῆς εἰκόνος τοῦ Μονογενοῦς ἐγνωσμένος καὶ προωρισμένος, ἐπειδὴ ὁ τῆς ἐπιφανείας ὁ χρόνος παρῆν, καὶ ὁ τῆς τῶν Ἀποστόλων ἐκλογῆς παρέστηκε καιρὸς, μετὰ τῶν ἄλλων καὶ αὐτὸς, εἰς τὴν ἱερὰν ἐκείνην ἀπήντησε κλῆσιν· καὶ κληθεὶς, οὐ παρῃτήσατο κατὰ τοὺς ῥαθύμους τὸν κεκληκότα· οὐδ' ἐπήκουσε μὲν, ἄχρι δὲ καιροῦ παραμείνας, εἰς τὰ ὀπίσω κατὰ τοὺς ὀλιγοπίστους παλινοστεῖ· οὐδ' ἐμμενὴς μὲν ἄχρι τέλους, ἐλάττονος δὲ χάριτος ἢ δόξης τῶν κορυφαίων τινὸς, παρὰ τῷ παμβασιλεῖ καταξιοῦται· ὥσπερ δὲ τῆς κλήσεως, τῆς ἐκλογῆς, τῆς ἀκολουθήσεως, τῆς αὐτοπροσώπου θέας, τοῦ τε Θεοῦ Λόγου, καὶ τῶν δι' αὐτοῦ γεγενημένων, τῆς αὐτηκόου τῶν ὑψηλῶν μυστηρίων ἀκροάσεως, τῆς τῶν ζωοποιῶν παθημάτων κοινω- B νίας, τοῦ μυστικοῦ νιπτῆρος, τοῦ ἄρτου, τοῦ σταυροῦ, τῆς ταφῆς, τῆς ἀναστάσεως, τῆς μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐμφανίσεως, καὶ ἀναλήψεως τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Γεννήτορα, καὶ τῆς δι' αὐτοῦ μετὰ ταῦτα μεταλήψεως τοῦ Πνεύματος, ὁμοίως τοῖς Πρωτοαποστόλοις μέτοχος ἦν. ναὶ δὴ καὶ τῆς ἐπὶ τὰ ἔθνη λαμπρᾶς ἀποστολῆς, τῶν τε σημείων καὶ τεράτων, καὶ τῆς τοῦ εὐαγγελίου μεγαλοφωνίας.

Ὥσπερ οὖν ἐν τούτοις, οὐδὲν Ἀνδρέου καὶ Πέτρου, καὶ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου ἀπελείφθη Θωμᾶς, οὕτω καὶ τοῦ τέλους στοίχου τοῖς πρώτοις ἐπιτυχὼς, ἀκολούθως καὶ δόξης ἐκείνοις τῆς αὐτῆς, καὶ ἴσης παρὰ τῷ διδασκάλῳ καὶ Θεῷ τετύχηκε τιμῆς· εἰ μή τις αὐτοῦ τὴν μετὰ τὸν σταυρὸν, καὶ τὴν ἀνάστασιν ἀμφιβολίαν ἢ διψυχίαν, ὑφορώμενος χεῖρον ὑπολάβοι, κακῶς ὑπονοῶν, καὶ οὐκ ἐν συνέσει τὰ C θεῖα διακρίνειν εἰδώς. ὥσπερ γὰρ ὑπερβολῇ θερμότητος χρώμενος ὁ Πέτρος, ἀρνήσασθαι συνεχωρήθη, ὡς ἂν αὐτός τε μετριώτερος ἑαυτοῦ γένηται καὶ ἀσφαλέστερος· ἀσφαλείας δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπόθεσις ἡ τριπλῆ τούτου μετὰ τὴν ἄρνησιν ὁμολογία καταστῇ· κοινὸν γὰρ ὥσπερ τὸ ἥττημα, οὕτω πάντων ἐγένετο καὶ τὸ προτέρημα· οὕτω καὶ ὁ Δίδυμος, πλείονα τὴν θέρμην καὶ τὴν περὶ τὸν διδάσκαλον προθυμίαν ἔχων, περιπέπτωκεν ἀμφιβολίᾳ, καὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων τοῖς λογισμοῖς διεκρίθη περὶ τὴν ἀνάστασιν, ὡς ἂν καὶ αὐτὸς ἑαυτοῦ πραΰτερος καταστῇ, καὶ διὰ τῆς ἐνστάσεως ἀκριβέστερον βεβαιωθεὶς, βεβαιοτέραν καὶ τοῖς ἄλλοις ἐμποιήσειε πίστιν.

Καὶ γὰρ ἔδει τυχὸν ἐκεῖ πρῶτον πολυπραγ- D μονηθῆναι τὸ μυστήριον· καὶ δοκιμασθεῖσαν οὕτω τοῦ εὐαγγελίου τὴν ἀλήθειαν, ἀναμφίλεκτον τοῖς ἔθνεσι παραδοθῆναι. ἠρέμα μὲν οὖν διχόνοια καὶ τῶν λοιπῶν τὰς καρδίας διϊκνουμένη μαθητῶν, οὐκ εὐαγεῖς ἐκίνει λογισμούς· καὶ φαντασίαν εἶναι τὸ ὁρώμενον ὑπέβαλεν. ἀλλ' οἱ μὲν δειλίᾳ τὴν ἀκριβολογίαν παραλείποντες, ἠνείχοντο πυρπολεῖσθαί τε καὶ μερίζεσθαι τὸν νοῦν. σὺ δὲ, ὦ γενναιότατε καὶ θερμότατε τῆς ἀληθείας ἐραστὰ, οὐ ψιλοῖς τοῖς τῶν ἐπαγγελλόντων λόγοις παραδέξασθαι δεῖν ᾠήθης τὴν ἀνάστασιν· σφαλε-

ἐπεὶ γὰρ οὐδ᾽ ὄψει μόνῃ καταπιστεῦσαι τὸ μυστήριον ὕποπτον γὰρ, ὡς καὶ Ἀγγέλων τινῶν εἰς εἴδος τῶν ποθουμένων μορφοῦσθαι πολλάκις δυναμένων· ὥσπερ δὲ τὸν θάνατον καὶ τὴν ταφὴν τοῦ Ἰησοῦ, δι᾽ αὐτῆς ὄψεως καὶ πείρας ἔγνως, οὕτω δὴ καὶ τὴν ἀνάστασιν ἀναντίρρητον ἑαυτῷ τε πρῶτον, καὶ πᾶσι κατασκευάσασθαι βουλόμενος, τὴν διὰ τῆς πείρας ἀπῄτησας πληροφορίαν· καὶ τοὺς ἐν χερσὶ καὶ ποσὶ τύπους τῶν ἥλων, καὶ τῆς παμολβίας πλευρᾶς τὴν νύξιν, τοῦ παθόντος σώματος ὡς ἀληθῶς ἀναστάντος τεκμήρια τιθέμενος, τὴν μακαρίαν ἐκείνην μετὰ τὴν ψηλάφησιν εὐθὺς ἀνηρεύξω φωνήν, Ὁ Κύριός μου ἀποκρινόμενος, καὶ ὁ Θεός μου.

A (quippe res fallax, nec tuta satis) nec solis obtutibus credendam mysterii fidem existimasti (nam & hoc suspectum, cùm & Angeli non rarò Desiderati formam induere possint) quin sicut Iesu mortem ac sepulturam ipso aspectu ac experimento usurpaveras, sic quoque resurrectionem, tùm ipse tibi primùm, tum reliquis omnibus inconcestabilem reddere studens, ipso rei experimento illius tibi certò præstandam fidem flagigasti: vereque suscitati ejus corporis, quod passum erat atque mortuum, certa indicia statuens, clavorum in manibus pedibusque apertas cicatrices; beatissimique lateris lanceæ fossionem, mox ac contrectasses, beatam illam vocem B eructasti, ac respondisti, *Dominus meus & Deus meus.* Ioan. 20. 28

Ὦ φωνῆς ἁγίας, ἁγίῳ Πνεύματι παναγίως φωνηθείσης, καὶ τὰς ἀποστολικὰς διανοίας στηριξάσης, καὶ θεραπευσάσης τὴν ἀμφιβολίαν, καὶ πρὸς βεβαίαν τοὺς πάντας κατορθωσάσης πίστιν. ὦ φωνῆς βραχείας, μεγάλην ἐν αὐτῇ δύναμιν ἐχούσης, τῶν αἱρετικῶν μὲν ἀφανιστικήν, ὀρθοδοξίας δὲ πάσης οὖσαν φωτιστικήν. Ὁ Κύριός μου, καὶ ὁ Θεός μου. οὐκ ἄλλος ὁ Κύριος, καὶ ἄλλος ὁ Θεός. οὐκ ἄλλος ὁ ψηλαφώμενος, καὶ ἄλλος ὁ ἀναφής· ἀλλ᾽ ὁ τῷ προσλήμματι ληπτὸς Κύριος, αὐτὸς οὗτός μου Θεὸς ἀκράτητος τῇ θεότητι καὶ ἄληπτος· μοναδικῶς τὴν ὑπόστασιν, δυϊκῶς τὴν φύσιν ὁρώμενος καὶ πιστευόμενος. οὕτως εἰδέναι τὸν Χριστὸν ὁ θεῖος παρεγγυᾶται Θωμᾶς· καὶ ὥσπερ ὁ Πέτρος πρὸ τοῦ πάθους καὶ τῆς ἀναστάσεως, οὕτω μετὰ τὴν ἀνάστασιν οὗτος, τὸ ἑνοειδὲς καὶ διπλοῦν ἀνεκήρυττε τοῦ Χριστοῦ, ὧν τὸ τῆς ὁμολογίας ὁ Κύριος ἐπισφραγιζόμενος ἀκριβές, ἐπ᾽ αὐτῷ τὴν ἰδίαν ἐκκλησίαν ἀνεστηρίξατο.

O sanctam vocem sancto Spiritu sanctissimè prolatam! quæ scilicet Apostolorum mentes constabilivit, dubietatem curavit, firma cunctos fide composuit. O brevem vocem, magnam in se virtutem habentem! quæ videlicet profligatis Hæreticis, rectæ omnem fidei regulam illustret. *Dominus meus & Deus meus!* Non alius Dominus, atque alius Deus. Non alius qui palpatur, alius qui omnem tactum fugit; sed qui assumptæ carnis ratione comprehensus Dominus, is ipse Deus meus, naturâ deitatis omnino absolutus & incomprehensus; qui personæ ratione singulariter; geminè, spectata natura videatur atque credatur. Sic Christum scire velut tessera divinus C edicat Apostolus: ac sicut Petrus ante passionem & resurrectionem, ita hic quoque Christo jam suscitato, quod in illo unum est ac duplex prædicabat: quorum Dominus accuratam confessionem ratam habens, suam in ea firma basi constabilivit Ecclesiam.

Homil. Chrys. nomine in Thomam & adversus Arianos.

Thomæ Petrique confessio, Ecclesiæ basis ac fundamentum.

Ἐπεὶ δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τοῦ Υἱοῦ πατρόθεν κατὰ τὴν ἀνέκαθεν ἐπαγγελίαν ἐξεχεῖτο· καὶ πλήρεις μὲν τῆς ἐκείνου δυνάμεως οἱ μαθηταί, πλήρεις δὲ γινόμενοι τῆς ἐνεργείας, οὐχ οἷοί τε ἦσαν τὴν ὠδῖνα τῆς χάριτος ἐν ἑαυτοῖς κατασχεῖν· ἀλλ᾽ εἰ μὴ κατὰ τῆς οἰκουμένης διασπαρέντες ὅλην, καὶ ἄλλος ἄλλο τι μέρος τῶν ὑπ᾽ αὐτῆς ἐθνῶν διαλαβόντες, τῆς θεαρχικῆς μεταδοῖεν ἀγαθότητος, οὔτε τῷ ἀποστέλλοντι Θεῷ φίλα, οὔτε τῆς Ἰησοῦ φιλανθρωπίας ἐπάξια πράξειν καὶ διαταγῆς ἡγοῦντο· ἄλλοι μὲν οὖν ἀλλαχῇ τῶν Ἀποστόλων, καθὼς αὐτοὺς ὁ ἀποστέλλων διέστελλε δήπουθεν ἐξαπεστέλλοντο· τῷ δοκιμωτάτῳ δὲ τούτῳ καὶ τρισμεγίστῳ τοῦ Λόγου μαθητῇ, Πάρθων καὶ Μήδων, καὶ τῶν ἐπέκεινα τούτοις Αἰθιόπων τὴν ἀποστολὴν λαχόντι, καὶ πῶς ἂν αὐτοῖς ἐπίοι, καὶ τίνι τρόπῳ τοῖς ἀπηνέσι μὲν τὴν ὄψιν, χαλεπωτέροις δὲ τὸν τῆς ψυχῆς τρόπον ἐπιδεδημηκώς, εἴς τε λόγους καὶ ὁμιλίας τὰς περὶ εὐσεβείας ἔλθοι· ἠρέμα δὲ καὶ πρὸς τὸ βάρος ἐκείνων δυσχεραίνοντι τῶν ἐθνῶν, ἐγγύθεν ἡ λύσις παρίστη τῶν ἠπορημένων. αὐτὸς γὰρ ὁ θεαρχικώτατος Ἰησοῦς, ὁ ἀπερίληπτος, ὁ ἀπεριόριστος, ἄνω παρὰ τῷ Πατρὶ ὢν ἀδιαστάτως ἀεί, καὶ κάτω δὲ παρὰ τοῖς οἰκείοις ἀμερίστως μένων ἀεί· οὗτος ἀνδρὶ τὸ μέγεθος, τήν τε φύσιν καὶ τὴν μορφὴν ἐοικώς,
3 [3] ἐμπόρῳ

Quod verò Spiritus sanctus à Patre per Filium (juxta quod olim promissum fuerat) effusus erat; plenique illius virtute Discipuli, afflatuque repleti, gratiæ in seipsis parturiginem continere non valebant; ac nisi per universum sparsi orbem, aliusque aliam in eo complexus nationem, divina bonitate impartirent; nec Deo mittenti placita, nec Iesu benignitate atque præcepto digna, facturos se arbitrabantur: Alii itaque aliò D missi Apostoli, pro eo utique ac auctor ipse mittendorum decreverat; probatissimæ autem virtutis terque maximo (quo de agimus) Verbi Discipulo, cùm Parthorum, Medorumque atque his ulteriorum Æthiopum Apostolatum nacto, ac quo in eos modo ac ratione invaderet (ad homines scilicet proficiscens aspectu truces animique moribus acerbiores) ac cum eis de pietate sermones misceret, haud satis succurreret: quin & ipsum ferè illarum Gentium oneris tæderet; omnis in promptu dubitatio & anxietas depulsa est. Ipse enim divinissimus Iesus, incomprehensus ille, nullis terminis finitus, qui in cœlis Patri semper conjunctus est, atque in terris apud eos quos habet necessarios, semper indivisè manet: Hic corporis statura, indole vultusque specie vi-

Thomæ Apostolatus provinciæ.

Profectio in Indiam Iesu illi comite, ero mercatores.

ro assimilis, Mercatorem India profectum, recensque Ierosolymis exeuntem ac patriam cogitantem adit. Ad quem Dominus cùm accessisset (ô dominatoris inclinationem! ô servi probitatem!) velut servum, suum vendit discipulum; venditoque se itineris præbet socium, eique occultè semper colloquitur, arcanisque divinis prædicationibus animum ac fiduciam addit. Quin & in cunctis illi viis inaspectabili ratione comes, ab omnique periculo ac aduerso casu liberans; ubi quidem divina tractanda forent, divinæque sapientiæ verbis ad pietatem adhortandi auditores essent, vitæ sermonem largo in eo fonte effundebat: ubi autem declaranda prodigiorum virtus, omni res miraculo majores ad spectatorum tum stuporem tum fidem præstare tribuebat.

Quem in modum magnus Thomas ad Indos abductus est. Indeque Æthiopum ipsis Regibus, cunctisque illius terræ Satrapis ac viris principibus, tanquam mirabilium operum patrator illustris efficitur. Ac sicut ipse Iesus Christus factus obediens Patri, servi formam accepit, seque ipsum dignatione humilians, atque ad mortem usque prodita subjectione, Patris gratia exaltatus est, supremumque omnium nomen, qua ratione homo est, consecutus, in dextera majestatis sedet: sic verus discipulus, ipseque filii dignitatis compos, secum animo Domini reputans humilitatem, servi illam dejectionem habitumque non indignè tulit. Non molestè habuit quod ab impiis emeretur: nempe non mœstitiam, sed juncunditatem; non ignominiam, sed honorem; non probrum aut dolorem, sed potius gloriam ac lætitiam ducens temporaneam servitutem: eaque palam æmulari se Magistrum ac diligere ostendens, nedum solus ipse veram libertatem filiique decus altius consequebatur, verùm etiam innumeros infidelitatis peccatique tenebris obnoxios liberabat, atque gratiæ spiritu ac baptismi aqua mysticè regeneratos, immaculatam prolem plenosque lucis, veræ illos magnæque Luci admovebat.

Phil. 2. 6.

Hebr. 1. 3.

Cuncta verò ter beatissimo doctori egregiè præstita, omnemque illius sermonum atque operum circulum, quibus Parthiam omnem & Hyrcaniam & Bactrianam Evangelizans Christo adduxit, conari sigillatim verbis exequi & enarrare, idem meritò sit, ac tentare pluviæ guttas numerare. Vt igitur quæ sunt media cuncta contraham, sacri nimirum Præconis ad Indiæ Regem admissionem, regiæ extruendæ pollicitationem, æris regii in tenues personas insumptionem, creata inde pericula, minas, verbera, carceres, ab ærumnis omnibus propitio Numine benignioreque providentia liberationē; ac, ne orationem longius protraham, abyssum enarrans miraculorum, quàm multis

Cuncta hæc Thomæ Circuitus.

A τινὶ προσηλελυθότι, τῆς Ἰνδικῆς μὲν ὁρμωμένῳ, ἄρτι δὲ τῶν Ἱεροσολύμων ἐξιόντι, καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν παλινοστοῦντι γῆν, τούτῳ προσελθὼν ὁ Κύριος, ὢ συγκαταβάσεως δεσπότου· ὢ εὐγνωμοσύνης οἰκέτου· οἷα δοῦλον, οἰκεῖον πιπράσκει τὸν μαθητὴν, καὶ τῷ πεπραμένῳ συνέρχεται, καὶ κρυφίως ἀεὶ προσλαλεῖ, καὶ μυστικαῖς ὁμιλίαις παρακαλεῖ, καὶ θεορρημοσύναις ἀρρήτοις παρασκευάζει θαρρεῖν. καὶ μὴν καὶ ἐν πάσαις αὐτοῦ ταῖς ὁδοῖς ἀοράτως ἐφεπόμενος, καὶ παντὸς κινδύνου καὶ παντὸς συμπτώματος ἀπολυτρούμενος· καὶ οὗ μὲν θεολογεῖν χρεὼν, καὶ ῥήμασι θεοσοφίας τοὺς ἀκούοντας εἰς εὐσέβειαν παρακαλεῖν, λόγον ἐν αὐτῷ πηγάζων ζωῆς· οὗ δὲ καὶ τεράτων ἐνέργειαν ἐκφαίνειν ἔδει, παρέχων τὰ θαυμασιώτατα πρὸς ἔκπληξίν τε τῶν ὁρώντων, καὶ πίστιν
B χαρίζεται δρᾶν.

Οὕτως εἰς Ἰνδοὺς ὁ μέγας ἀπήχθη Θωμᾶς. ἐντεῦθεν καὶ τοῖς τῶν Αἰθιόπων βασιλεῦσιν ὡς θαυμασίων ἔργων ἐργάτης, καὶ πᾶσι τοῖς κρατοῦσι τῆς γῆς ἐκείνης, ἐπίσημος καθίσταται· καὶ ὥσπερ ὁ Χριστὸς αὐτὸς Ἰησοῦς, ὑπήκοος τῷ αὐτοῦ γενόμενος γεννήτορι, μορφὴν εἴληφε δουλικὴν, καὶ δι' οἰκονομίαν ἑαυτὸν τεταπεινωκὼς, καὶ μέχρι θανάτου τὴν ὑποταγὴν δειξάμενος, ὑπερύψωται διὰ τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ ὑπερτάτου πάντων ὀνόματος ᾗ ἄνθρωπος ἠξιωμένος, ἐν δεξιᾷ κεκάθικε τῆς μεγαλοσύνης· οὕτως ὁ γνήσιος μαθητὴς, καὶ τῆς υἱοῦ τάξεως ἐπήβολος, πρὸς τὴν δεσποτικὴν ταπείνωσιν ἀφορῶν, οὐ τὸ πρόσχημα τῆς δουλείας ἐδυσχέρανεν· οὐκ ἀπεδυσπέτησεν ὑπὸ ἀσεβῶν ἀπεμπωλούμενος· οὐ δυσθυμίαν, ἀλλὰ προθυ-
C μίαν· οὐκ ἀτιμίαν, ἀλλὰ τιμήν· οὐδ' αἰσχύνην ἢ λύπην, δόξαν δὲ καὶ εὐφροσύνην τὴν πρόσκαιρον δούλωσιν ἡγούμενος, καὶ ταύτῃ, σαφῆ τὴν πρὸς τὸν διδάσκαλον μίμησιν καὶ ἀγάπησιν ἐπιδειξάμενος, οὐ μόνος αὐτὸς τῆς ἀληθοῦς ἐλευθερίας καὶ ὑψηλοτέρας υἱότητος κατηξιοῦτο· ἀλλὰ καὶ μυρίοις ὅσοις τῷ σκότῳ τῆς ἀπιστίας καὶ ἁμαρτίας καταδεδουλωμένοις ἠλευθέρου· καὶ τῷ τῆς χάριτος πνεύματι, καὶ τῷ τοῦ βαπτίσματος ὕδατι μυστικῶς ἀναγεννῶν, ἄμωμα τέκνα καὶ φωτὸς πλήρεις τούτους, τῷ ἀληθινῷ καὶ μεγάλῳ παρίστη φωτί.

Πάντα μὲν οὖν καθ' ἓν διεξιέναι πειρᾶσθαι λόγῳ, ὅσα τῷ τρισμακαριωτάτῳ κατώρθωται μυσταγωγῷ· καὶ πᾶσαν δὲ τήν τε λόγων αὐτοῦ καὶ
D ἔργων τὴν περίοδον, οἷς Παρθίαν τε πᾶσαν καὶ Υρκανίαν καὶ Βακτριανὴν εὐαγγελιζόμενος προσήγαγε τῷ Χριστῷ, ταὐτὸν ἂν εἴη καὶ ὑετοῦ σταγόνας ἐπιχειρεῖν ἀριθμεῖν. ἵν' οὖν τὰ ἐν μέσῳ συνέλω πάντα, τὴν πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Ἰνδικῆς τοῦ ἱεροῦ κήρυκος εἰσαγωγὴν, τῆς οἰκοδομῆς τῶν βασιλείων τὴν ὑπόσχεσιν, τὴν εἰς τοὺς μετρίους τῶν βασιλικῶν χρημάτων ἀνάλωσιν, τοὺς διὰ ταῦτα κινδύνους, τὰς ἀπειλὰς, τὰς μάστιγας, τὰς εἱρκτὰς, καὶ τὴν διὰ προνοίας κρείττονος τῶν δυσχερῶν ἁπάντων ἀπαλλαγήν. καὶ ἵνα μὴ μακρὸν

ἀποτείνωμαι

A ἀποτίνομεν λόγον, ἄβυσσον ἐξηγούμενος θαυμάτων· ὅσοις ἀρρωστοῦσι παρέχει τὴν ἴασιν, ὅσοις δὲ τυφλοῖς ὅρασιν, καὶ κωφοῖς ἀποκαθίστη τὴν ἀκοήν· καὶ ὅσους μὲν παρειμένους ἀνωρθώσατο, ὅσοις δὲ λελωβημένοις τὸ σῶμα, καὶ καθ' ὅντιν' οὖν πεπηρωμένοις τρόπον, ἢ συμπτώματι φύσεως κακακουμένοις, ἢ πνεύματος ἀκαθάρτου βασανιζομένοις ἐπηρείᾳ, τὴν ἄπονόν τε καὶ ἄμισθον ἰατρείαν τῷ τοῦ Ἰησοῦ ὀνόματι δεδώρηται. ἵν' οὖν ταῦτα παρῶμεν ἱστορίας ἔργον, καὶ οὐ τοῦ παρόντος ὄντα σκοποῦ· ἵνα δὲ καὶ τὸ πέλαγος τῆς ἀποστολικῆς συνέλωμεν θεοσοφίας, καὶ ὅπως τὸν Λόγον ἐθεολόγει τῆς ζωῆς, ἐν ἀρχῇ ὄντα, πρὸς τὸν Πατέρα ἀεὶ ὄντα, καὶ σάρκα γενόμενον ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ὑπὲρ ἡμῶν σταυρῷ καὶ θανάτῳ, καὶ τριημέρῳ προσομιληκότα ταφῇ· B εἶτα, ἀναστάντα μὲν ἐκ νεκρῶν, καὶ ἀπὸ γῆς ἀναληφθέντα εἰς οὐρανόν· ἥξοντα δὲ μετὰ τῆς αὐτοῦ δόξης αὖθις ἐκεῖθεν, καὶ προσάξοντα σύμπαν τὸ πλάσμα κριθησόμενον καὶ λόγον ὑφέξον τῶν βεβιωμένων· καὶ ὅτι τούτῳ πιστεύοντας, ὕδατι καὶ Πνεύματι καθαιρεθῆναι δεῖν, καὶ πάσης πλάνης δαίμονος, καὶ πάσης βίου κακίας καὶ πονηρίας ἀπαλλαττομένους, μόνης τῆς βασιλείας Θεοῦ καὶ τῆς δικαιοσύνης ἐρᾷν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. ἵν' οὖν τὴν ἄβυσσον ταύτην τῶν θεολογιῶν καὶ τῶν πράξεων τοῦ Ἀποστόλου ταῖς ἱστορίαις καταλίπωμεν, τῷ τέλει τοῦ βίου, τὸ τέλος ἐπιβάλωμεν τοῦ λόγου.

C Ἐπεὶ γὰρ τὸν θεῖον ὁ μακαριώτατος δρόμον ἐξανύων, καὶ τοῖς εἰρημένοις ἔθνεσι πᾶσιν, οἷα σπόρον οὐράνιον τὸν τοῦ Θεοῦ κατασπείρας λόγον, ἀναριθμήτους μὲν πεπιστευκότας δι' αὐτοῦ καρποφορεῖ τῷ Χριστῷ, καθαρτηρίῳ δὲ τῆς παλιγγενεσίας ἀποσμήχει λουτρῷ· παντὶ δὲ λόγῳ σοφίας καὶ χάριτος φωταγωγῶν καὶ τελεσιουργῶν, τοὺς μὲν ποιμένας καθίστη καὶ διδασκάλους, ὅσοις θερμότητι πίστεως καὶ εὐθύτητι ψυχῆς μᾶλλον εὐδοκεῖν τὸν Θεόν· τοὺς δὲ ποιμαίνεσθαι καὶ ἄρχεσθαι, κατὰ τὴν ἁγίοις πρέπουσαν εὐθυμοσύνην καὶ τάξιν ἱερῶς διαταττόμενος, ἐκκλησίας καλλίστας καὶ πλείστας ἀνεστήσατο τῷ Χριστῷ· ἔδει τοῦτον ἔσχατον ὑπὲρ ἁπάντων κατὰ τὴν τοῦ διδασκάλου μίμησιν θεῖναι τὴν ψυχήν· τοῦτο γὰρ ἐστι τῆς τελείας ἀγάπης τὸ τεκμήριον· D διὸ καὶ ὑπὸ τῶν ἐμμενόντων ἔτι τῇ πλάνῃ σαφῶς ἐπιβουλεύεται· καὶ λόγχαις τὰς πλευρὰς ὁ θαυμασιώτατος ἐκκεντηθεὶς, τὴν ἁγίαν ψυχὴν καὶ μακαρίαν, καὶ ὄντως Χριστοειδῆ καὶ Χριστοφιλῆ, τῷ ὑπὲρ αὐτοῦ σταυρωθέντι καὶ λογχευθέντι παρατίθεται.

Οὐδὲ γὰρ ἦν δίκαιον, τὸν ὅλον ἔχοντα τὸν Χριστὸν ἐν ἑαυτῷ, καὶ τούτῳ θαυματουργίαις ὑπερφυεστάταις, διδαχαῖς θεολογικωτάταις καὶ πᾶσι τῆς ἀρετῆς τοῖς τρόποις ἐξομοιούμενον, μὴ καὶ κατὰ τὸ πάθος κοινωνεῖν. καὶ ὢ τῆς προνοίας. ὢ τῆς οἰκονομικῆς ἐκείνης ἀμφιβολίας τοῦ Θωμᾶ καὶ ψηλαφήσεως, ἣ τὸ Χριστομίμητον αὐτοῦ πάθος ἠρέμα παρεσήμαινεν. ὅτι γὰρ τὸν τύπον τῆς λόγχης καὶ τῆς δεσποτικῆς ἅψασθαι τότε κατηξιώθη πλευ-

ægrotis sanitatem tribuerit, quantis cæcis visum, surdisque auditum restituerit, quantos solutis membris erexerit, quantis leprosis, aliove modo corpore oblæsis, aut naturæ vitio laborantibus, vel spiritu immundo vexatis, sine labore ullave mercede, Iesu invocato nomine sanitatem donaverit. Hæc, inquam, ut omittamus, qui scilicet historici pensi, non hujus nostri instituti sunt. Vt denique etiam Apostolicæ pelagus sapientiæ contrahamus, ac quomodo Verbum vitæ diviné prædicaret, quod erat in principio, & erat semper apud Patrem, ac pro nobis caro factum est, & propter nos cruci affixum mortuumque ac triduò sepultum; tumque surrexit à mortuis, ac à terra in cœlum receptum est; indeque rursus veniens cum majestate sua cunctos ad judicium & rationes eorum, quæ per vitam egerunt, coget: quodque ejus Fidelibus aqua ac Spiritu emundatis, omnique dæmonis errore ac vitæ nequitia & malitia liberatis, Dei duntaxat regnum & justitia ejus in Christo Iesu amanda sint. Tantam igitur divinarum doctrinarum actionumque Apostoli abyssum ut historiis relinquamus, Vitæ illius fine, orationi finem imponamus.

Ioan. 1. 1.

Quòd enim Vir beatissimus divinum cursum consummans, hisque omnibus, quas dixi, gentibus, velut cœlestem sementem, Dei sermonem disseminans, quantos nec numerare quis possit Fideles fœcunda messe Christo offerebat, ac lustrali regenerationis lavacro, sordibus detergebat; omnique sapientiæ atque gratiæ sermone illuminans ac perficiens, alios Pastores doctoresque constituebat (quotquot nimirum fervore fidei animique rectitudine Deo acceptiores noverat) aliis ut pascerentur ac subditi essent, juxta concinnam illam dispositionem, aptumque ordinem qui Sanctos decet, sacratissimè statuens, Ecclesias pulcherrimas ac longè plurimas Christo excitaverat; par erat, ut quod supremum est, pro omnibus, Magistri exemplo, animam poneret. Hoc enim perfectæ dilectionis certum indicium. Quamobrem etiam, eorum qui adhuc errorem colebant eoque obstinatiores erant, insidiis palam appetitur; lanceisque latera transverberatus Vir summè mirabilis, sanctam beatamque animam, vereque Christo similem ac Christi amantem, ei qui ipsius causâ cruci affixus lanceaque transverberatus fuerat, tradit.

Ioan. 15. 13.

S. Thomæ laterum transverberatione martyrium.

Non enim decebat, ut qui totum in se Christum haberet, eique præmagnificis patratis miraculis, doctrinisque divinissimis, ac modis omnibus virtutis similis enituerat, non paris etiam passionis socius existeret: Atque, ô providentiam! ô Thomæ illam certa consilii ratione dubietatem ac contrectationem, quæ illi similem Christo passionem tantisper designaret! Quod enim lanceæ cicatricem ac Domini latus tangere tunc meruerat, quasi

beatissimi illius contactus mercedem quandam, lateris eam transverberationem, in ejus quem palpaverat gratiam, postea sustinuit; suaque in fine Dominico vulneri aptata passione, eique modis omnibus factus similis, ad eandem dubio procul claritatem ac regnum sempiternum evasit.

A ρᾶς, ὥσπερ τινὰ μισθὸν τῆς πανολβίας ἐκείνης ἁφῆς, τὴν ὑπὲρ τοῦ ψηλαφηθέντος ἐπὶ τῆς πλευρᾶς ἐκκέντησιν ὕστερον ὑπέσχεν, καὶ τῷ τοῦ Κυρίου πάθει τὸ ἴδιον ἐπὶ τέλει προσηρμοκὼς, καὶ οἱ πάντα τρόπον ἐξωμοιωμένος, εἰς τὴν αὐτὴν ὁμολογουμένως δόξαν καὶ ἀΐδιον ἀνελήφθη βασιλείαν.

Psal.47.7. Latus hoc exhorruerunt dæmones, eosque apprehendit timor & tremor; quodque necis avida incensi æmulatione, lubentissimeque per ministros ipsorum dignos sævitia ingruentes pupugerant, intelligentium mox divinarúmque Potestatum studiis coli animadvertentes, in chaos atque tartarum planctu lugubri diffugerunt. Latus hoc reveriti sunt Angeli, ut Iesu lateris typum & exemplum; indeque diffluentes cruoris stillas, velut sacrum Domino libamen offerunt. Laudarunt Archangeli ac honore prosecuti sunt; quin illius ictu recepta sanctissima Anima, læti plauserunt. Glorificaverunt Principatus, Potestates exaltaverunt, Virtutes magnificarunt, Dominationes humanissimè acceperunt, sanctissimique Cherubin ac Seraphin suavissima quadam laude divinissimoque cantico, Domino Sabaoth lætantem, eximiéque Regi gloriæ exultantem, præsentarunt.

Thomæ latus transverberatum.

Ταύτην ἔφριξαν δαίμονες τὴν πλευρὰν, καὶ φόβος καὶ τρόμος ἐπελάβετο αὐτοῖς· καὶ ἣν ζήλῳ φονώδει πυρπολούμενοι, καὶ διὰ τῶν ἀξίων αὐτοῖς ὑπουργῶν ὡς ἥδιστα καταδραμόντες ἐξεκέντησαν, ταύτην εὐθὺς ὑπὸ νοερῶν καὶ θείων Δυνάμεων περιεπομένην καθορῶντες, εἰς χάος καὶ τάρταρον ἀπεφοίτησαν ὀλοφυρόμενοι. ταύτην ᾐδέσθησαν
B Ἄγγελοι, ὡς ἀντίτυπον τῆς πλευρᾶς τοῦ Ἰησοῦ· καὶ τὰς ἀπορρεούσας αὐτῆς ῥανίδας τοῦ αἵματος, οἷα σπονδὴν ἱερὰν ἀναφέρουσι Κυρίῳ. ταύτην Ἀρχάγγελοι ᾔνεσαν καὶ ἐτίμησαν· μᾶλλον δὲ, διὰ τῆς τρώσεως ταύτης, τὴν παναγίαν ψυχὴν ἐκρότησαν ἀναλαβόντες. Ἀρχαὶ δὲ, ἐδόξασαν· Ἐξουσίαι δὲ, ὕψωσαν· Δυνάμεις δὲ, ἐμεγάλυναν· καὶ αἱ Κυριότητες μὲν ἐδεξιώσαντο· οἱ παναγέστατοι δὲ Χερουβὶμ καὶ Σεραφὶμ, μετά τινος ἐμμελοῦς αἰνέσεως καὶ θεοπρεπεστάτης ὑμνῳδίας, τῷ Κυρίῳ σαβαὼθ εὐφραινομένην, τῷ τῆς δόξης παρέστησαν ὑπερφυῶς ἀγαλλιωμένην βασιλεῖ.

Ipsum hoc latus adorat Ecclesia, ejusque guttis pullulans lætatur. O latus, tuo ipsius vulnere eum vulnerans, qui ictum infixit; passionisque imitatione eum glorificans, qui tui causa lancea transverberatus fuit! Latus, non veteri Adamo factum transgressionis causa, sed novo justitiæ materia!

Ταύτην καὶ ἡ ἐκκλησία προσκυνεῖ τὴν πλευρὰν, καὶ ἐν ταῖς σταγόσιν αὐτῆς εὐφραίνεται ἀνατέλλουσα. ὦ πλευρὰ, τῷ οἰκείῳ τραύματι τραυματίζουσα τὸν τετρωκότα· καὶ τῷ τοῦ πάθους μιμήματι, δοξάζουσα τὸν λελογχευμένον ὑπὲρ σοῦ. C πλευρὰ, οὐκ ἀφορμὴ παραβάσεως τῷ παλαιῷ Ἀδὰμ, ἀλλὰ δικαιοσύνης ὑπόθεσις τῷ καινῷ γεγενημένη.

O Lancea, exteriori specie necem inferens; spiritali autem intelligentia, ipsum qui sublatus est, ducens ad vitam æternam, eique satellitio obsequens! quo etiam fit, ut indignis acerba videaris, illi autem qui Verbi transverberati causâ transverberari meruit, melle dulcior sis. Lancea scilicet, Animæ Dei æmulæ januam fabricata, qua ex
Gen.3.24. corpore excederet, eique depulso gladio igneo, pandens paradisi januam, citraque
Psal.79.98. omne impedimentum inter medios Cherubin inducens, ac ei qui sedet super Cherubin, nullis verbis explicabili fiducia ac exultatione sistens.

Ὦ λόγχη, τὸ ὁρώμενον μὲν, θάνατον ἐργαζομένη· τὸ νοούμενον δὲ, τὸν θανόντα πρὸς τὴν αἰώνιον ὁδοποιοῦσα καὶ δορυφοροῦσα ζωήν· οἷς, καὶ πικρὰ μὲν δοκεῖς τοῖς ἀναξίοις· ἡδίων δὲ μέλιτος, τῷ ὑπὲρ τοῦ νυγέντος κεντηθῆναι κατηξιωμένῳ Λόγου. λόγχη, θύραν μὲν τῆς ἀπὸ τοῦ σώματος ἐξόδου τῇ θεομιμήτῳ τεκταινομένη ψυχῇ· τὴν θύραν δὲ ταύτῃ τοῦ παραδείσου διανοίγουσα, καὶ τὴν φλογίνην ῥομφαίαν ἐκκρούσασα·
D καὶ διὰ τῶν Χερουβεὶμ ἀκωλύτως εἰσάγουσα, καὶ τῷ ἐπὶ τῶν Χερουβεὶμ μετὰ παρρησίας ἀφράστου καὶ ἀγαλλιάσεως προσάγουσα.

Quamobrem saluto te ac compello, Animam scilicet lancea stipatam, ac cum gloria ac claritate Christo oblatam. Ave Verbi eloquentissime discipule, ejusque operum imitator strenuissime; Evangeliique ferventissimè adimpletione, ac peragendo quod in mandatis sit probatissime. Salve sis, quod
Ioann.11. 16. cum Magistro mori percupiisti; nec percupiisti solùm, sed & Condiscipulos magna ad hoc voce cohortatus es & impulisti: nec id verbis duntaxat, sed multis pro illo perfunctus laboribus ac periculis, quò alacritas animi vocabat, postmodum reipsa effecisti.

Τοιγαροῦν προσαγορεύω σε, τὴν διὰ τῆς λόγχης δορυφορουμένην, καὶ μετὰ δόξης τῷ Χριστῷ προσαναφερομένην ψυχήν. χαῖρε τοῦ Λόγου λογιώτατε μαθητά· καὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ πρακτικώτατε μιμητά· καὶ τοῦ εὐαγγελίου θερμότατε πληρωτά, καὶ τῆς ἐντολῆς δοκιμώτατε τελειωτά. χαῖρε, ὅτι ἐπεθύμησας τῷ διδασκάλῳ συναποθανεῖν· καὶ οὐκ ἐπεθύμησας μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς μαθητὰς εἰς τοῦτο μεγαλοφώνως προέτρεψας καὶ παρώτρυνας· καὶ οὐ λόγοις μόνον, ἀλλὰ μετὰ πολλοὺς ὑπὲρ ἐκείνου πόνους καὶ κινδύνους, ὕστερον καὶ τοῖς ἔργοις ἐκτετέλεκας τὴν προθυμίαν.

A Χαῖρε, ὅτι καὶ τὴν ἀνάστασιν ὑπὲρ τοὺς ἄλλους πολυπραγμονεῖς· οὐ μᾶλλον ἑαυτῷ, ἢ τοῖς συμμαθηταῖς· οὐδὲ τούτοις μᾶλλον, ἢ πᾶσιν ἔθνεσιν, τὸ μέγα τοῦτο μυστήριον τῇ πολυπραγμοσύνῃ βεβαιούμενος· καὶ τὴν ὑπόνοιαν τῆς φαντασίας διορθούμενος, καὶ τῶν Ἰουδαίων τὴν ἀπείθειαν ἐπιῤῥαπίζων, καὶ τὴν τῶν αἱρετικῶν ἐπικόπτων φρενοβλάβειαν, καὶ πᾶσι τὴν ὀρθὴν καὶ ἀμώμητον πίστιν ἀναμφίλεκτον ὁδοποιῶν.

Χαῖρε ὅτι μεγαλοφυΐᾳ ψυχῆς, καὶ περιουσίᾳ πνεύματος δυνάμεως, τοῖς μέλασι μὲν τὸ σῶμα, μελανωτέροις δὲ ζόφου τὴν ψυχὴν προσεγγίσαι κατετόλμησας· καὶ τούτοις, τὸ σῶμα μὲν οὐκ ἐλεύκανας· διατί γάρ· ἡλίου δὲ λευκοτέραν ἢ φωτοειδεστέραν ἀπέφηνας τὴν ψυχήν· ἧς δῆλον B ὅτι μόνης χρεία τῷ Σωτῆρι. οὐ γὰρ σωμάτων εὐπρεπείας· φθαρτὰ γάρ· ἀλλὰ ψυχῶν ὡραιότητος· ἄφθαρτος γάρ· ὁ φιλόψυχος νυμφίος ἐρᾷ. ὧν αὐτὸς, ὦ νυμφοστόλε καὶ ἁρμοστὰ τοῦ Λόγου, τῇ μαχαίρᾳ τοῦ Πνεύματος τὴν ψυχικὴν ἀμορφίαν καὶ μελανίαν ἀποξύσας, ταῖς ἀκτῖσι δὲ τῆς χάριτος περιαυγάσας· καὶ οἷα δευσοποιῷ βαφῇ τῇ πίστει Χριστοῦ καὶ τῇ ἀγάπῃ καταχρώσας, καὶ νοερῶς καταλευκάνας, εὐπρέπειάν τινα τούτοις, καὶ διὰ τῶν ἀρετῶν μυστικὴν ἐνεμόρφωσας καλλονήν· καὶ τοσοῦτον αὐτοῖς τὴν νοερὰν εὐμορφίαν ἐφιλοτιμήσω ταῖς διὰ τοῦ Πνεύματος ἐπιμελείαις, ὡς καὶ εἰς ἐκκλησίας ἀμώμους, ἁγίας καὶ ἀγαπητὰς καταστῆναι Χριστῷ.

Χαῖρέ μοι, καὶ σκίρτα καὶ χόρευε τρισμακαριώτατε Θωμᾶ, τῶν ἁγίων τὸ ἐγκαλλώπισμα, C τῶν Ἀποστόλων τὸ γλύκασμα, τὸ ὡραΐσμα τῶν οὐρανίων νόων, τὸ τῆς ἐκκλησίας περιπόθητον ἄκουσμα, περίπυστον λάλημα. χαῖρε τοῦ Κυρίου Πνεύματος τὸ παναγιώτατον σκήνωμα, τοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ τὸ φύτευμα, καὶ τῆς βασιλείας διάδημα· τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τὸ εὐλογημένον καὶ σπέρμα καὶ τέκνον, καὶ ὅλης κληρονόμον τῆς ἀγαθότητος· ἧς καὶ ἡμᾶς, ὦ τῆς ἀξιαρχικῆς Τριάδος ἁγιοπρεπέστατον ἁγιαστήριον, μετόχους κατασκευασάμενος, καὶ κοινωνοὺς παραλαβὼν, σὺν σοὶ δοξάζειν καὶ αἰνεῖν καταξίωσον τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

A Salve sis, quod & resurrectionem præ cæteris curiosiùs inquiris; non ipse tibi magis, quàm Condiscipulis; ac nec his magis, quam gentibus universis, curiosa indagine magnum hoc mysterium astruis, spectrique suspicionem ac inanis visi amoliris; Iudæorumque incredulitatem convellis, ac Hæreticorum dementiam exscindis; cunctisque demum rectam ac inculpatam fidem omni dubio eximis.

Salve sis, quod magnifica animi indole ac Spiritus fortitudinis abundantia, nigros corpore, animique caligine nigriores accedere ausus est. Atque his quidem corpus candore non mutasti (quid enim interera?) at sole candidiorem lucidioremque animam reddidisti; qua nimirum una Salvator opus B habet. Non enim Sponsus ille animorum amans, corporum deperit venustatem (quippe cum illa corruptioni obnoxia sint) sed animorum decorem, quippe qui ab illa immunes ac liberi sint. Horum Tu, Verbi auspex ac pronube! sic animis concretam deformitatem ac nigredinem gladio Spiritus abradens, gratiæque radiis collustrans; ac velut indelebili tinctura Christi fide ac dilectione altè imbuens, menteque dealbans ac candorem concilians, quandam eis venustatem, ac mysticam virtutum cultu consistentem pulchritudinem informasti: tantumque eis animi decorem ac florem, Spiritus curis accuratis, ut & Ecclesiæ immaculatæ, sanctæ, Christoque charissimæ constarentur.

Æthiopes à Thoma conversi.

C Salve sis, exulta & choros ducito, ter beatissime Thoma, Sanctorum gloria, Apostolorum suavissimæ deliciæ, cœlestium Mentium præclarum decus, Ecclesiæ desideratissima auditio, clara, celebrisque narratio ac sermo. Salve sis, Domini Spiritus purissimum tabernaculum, Christi Iesu plantatio ac regni diadema: Dei ac Patris benedictū tum semen, tum filius ac proles, omnisque bonitatis hæres: cujus nos quoque, ô primævæ sanctitatis Trinitatis locupletissimum sanctuarium! participes faciens ac consortes assumens, dignare tecum glorificare atque laudare, Patrem & Filium & Spiritum Sanctum, nunc & semper, & in sæcula sæculorum, Amen.

A

LAVDATIO SANCTI
ac celebratissimi Iacobi Alphæi Apostoli.

Thomæ solennitas Græcis 6. Octobr Iacobi Alphæi 9.

HEri nudiusque tertius Apostolorum beatissimus Thomas, suarum passionum ac migrationis oblata memoria, nos splendidè accepit; suavissimo nos epulo ac delectatione adimplens spiritali. Hodie verò, alia actio est, ac convivium aliud mysticum; aliusque nobis auspex atque incœptor indictus est sacræ solennitatis, nihil illius magnificentiæ impar ac splendori. Quippe illius frater est; haud quidem natura, sed fide; non carne, sed spiritu, uno Dei Spiritu, eodem Domini Verbo, eodemque Patre qui in cœlis est, uno eodemque modo renatus, ita nimirum ut ambo in unum corpus existant, unumque spiritum; qui videlicet ipse quoque perinde ac venerabilis Didymus eodem modo ad fidei unitatem & agnitionis Filii Dei occurrerit.

Gen. 2. 24.

Eph. 4. 13.

Vultis ejus nomen audire, qui hujusce diei solennia præbet? At quis nesciat Iacobum esse, qui sacræ hodie solennitatis ac Sanctorum lætitiæ auspex existat? Iacobus nimirum, non qui Zebedæi filius nuncupatur: non qui Iosephi, qui & Dei fratris cognomen adeptus est; sed qui Alphæi nomine in sacris Evangeliis celebris habetur. Hic nempe ad ipsius nos hodie memoriam hospites congregans, crebrosque in Magistri gratiam susceptos labores, sacraque desudata certamina, ac crucem illius causa fortiter toleratam, qui ipse cruci affixus est, apponens, splendidissimum lautissimumque animis convivium instruit. Nec mortales duntaxat in terris constitutos ad suum illud Festum gaudiumque invitat, quin longè potius totos Sanctorum choros: nec verò illorum tantùm, verùm etiam sanctarum intelligentium mentium mundo superiores cunctos ordines ac principatus: quin ipsum quoque universorum Dominum adducit ac cogit, cui eximiè placeant ea quæ peraguntur. Sic nihil Apostolica perfectione illustrius, nullumque adeò bonum, cœlum pariter terramq; gaudio afficit, ac unius è Duodecim sacrorum Dei filiorum festis honoribus memoria venerabilis.

Iacobus Alphæi non ipse frater Domini.

Duodecim omnium illustrissimi, eorumque læta memoria.

Verum nos quoque, magno Sermonis Verbique Discipulo, id quod in censu majus omnibus habemus (sermonis scilicet fructum) dependamus; nec in tantum ingrati improbique esse velimus, ut & ipsis anima & sensu & sermone ac ratione carentibus deteriores esse videamur. Nam & terra aratro conscissa, sive etiam circunfossa, omnemque culturæ artis curam consecuta, ex indole habet ut multiplici fructu messem colono frugesque reddat: arbores item diligenti consitæ manu, ac convenienti educatæ adultæque industria, eum cujus emundantur opera, pomis, nucibus, fructuumque omni copia re-

ΕΙ'Σ ΤΟ'Ν Α"ΓΙΟΝ
καὶ Πανεύφημον Ἀπόστολον Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ἀλφαίου.

ΧΘὲς καὶ πρώην ὁ μακαριώτατος τῶν Ἀποστόλων Θωμᾶς, τῶν αὐτοῦ παθημάτων καὶ τῆς ἀναλύσεως προτεινόμενος τὴν μνήμην, λαμπρῶς ἐδεξιώσατο, ἡδίστης ἡμᾶς ἑστιάσεως καὶ τερπνότητος ἀναπλήσας πνευματικῆς. σήμερον δὲ πρᾶξις ἄλλη καὶ ἄλλο συμπόσιον μυστικόν· καὶ ἄλλος ἡμῖν ἔξαρχος τῆς ἱερᾶς κεκήρυκται πανηγύρεως· οὐδὲν ἐκείνου τῆς μεγαλοπρεπείας λειπόμενος. ἀδελφὸς γὰρ ἐκείνου· τὴν φύσιν μὲν
B οὔ· τὴν πίστιν δέ· ἀδελφὸς οὐ τῇ σαρκί, τῷ πνεύματι δέ· ἑνὶ τῷ τοῦ Θεοῦ Πνεύματι, τῷ αὐτῷ Λόγῳ Κυρίου, τῷ αὐτῷ Πατρὶ τῷ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καθ' ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ἀναγεννώμενος τρόπον, ὡς εἰς ἓν σῶμα καὶ ἓν πνεῦμα τοὺς ἀμφοτέρους καθιστάναι, καθ' ἕνα τρόπον εἰς τὴν τῆς πίστεως ἑνότητα, καὶ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τὴν τελειότητα ὡσαύτως τῷ σεπτῷ Διδύμῳ καὶ αὐτὸς καταντηκώς.

Βούλεσθε καὶ τὴν προσηγορίαν τοῦ χορηγοῦ ταύτης ἀκοῦσαι τῆς ἑορτῆς. καὶ τίς οὐκ οἶδεν ὡς Ἰάκωβος σήμερον τῆς ἱερᾶς πανηγύρεως, καὶ τῆς τῶν ἁγίων φιλοφροσύνης κατηγεῖται· Ἰάκωβος οὐχ ὁ τοῦ Ζεβεδαίου λεγόμενος υἱός· οὐχ ὁ τοῦ Ἰωσήφ, ὃν καὶ Θεάδελφον
C ἐπωνομάσθη· ἀλλ' ὁ τοῦ Ἀλφαίου παρὰ τοῖς ἱεροῖς ἀνακηρυττόμενος εὐαγγελίοις. οὗτος ἡμᾶς νῦν ἐπὶ τὴν αὐτοῦ μνήμην ξεναγῶν, καὶ τοὺς συχνοὺς ὑπὲρ τοῦ διδασκάλου πόνους, καὶ τοὺς ἱεροὺς ἀγῶνας, καὶ τὸν ὑπὲρ τοῦ ἐσταυρωμένου προβαλλόμενος σταυρόν, λαμπροτάτην ψυχαῖς εὐωχίαν καὶ πολυτελεστάτην συγκροτεῖ· καὶ οὐ τοὺς κάτω μόνον ἀνθρώπους πρὸς τὴν κατ' αὐτὸν χαρμοσύνην συγκαλεῖ· πολλῷ δὲ μᾶλλον τὰς ὅλας χοροστασίας τῶν ἁγίων· καὶ οὐ τούτων μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς ὑπερκοσμίους ταξιαρχίας πάσας τῶν ἱερῶν καὶ νοερῶν νόων· καὶ μὴν καὶ αὐτὸν τὸν τῶν ὅλων δεσπότην ὑπερκοσμίως ἐπευδοκοῦντα τοῖς τελουμένοις συνεπάγεται. οὕτως οὐδὲν τῆς ἀποστολικῆς τελειότητος περιφανέστερον, καὶ οὐδὲν οὕτως εὐφραίνει καλὸν τοὺς
D οὐρανοὺς ὁμοῦ καὶ τὴν γῆν, ὡς ἑνὸς τῶν δώδεκα τοῦ Θεοῦ τέκνων ἱερῶν ἐκτελουμένη μνήμη.

Ἀλλὰ καρποφορήσωμεν καὶ ἡμεῖς τῷ μεγάλῳ τοῦ Λόγου μαθητῇ, μεῖζον ὧν ἔχομεν πάντων, τὸν λόγον· καὶ μὴ τοσοῦτον ἀχαριστήσωμεν ἢ ἀγνωμονήσωμεν, ὥστε καὶ τῶν ἀψύχων αὐτῶν καὶ τῶν ἀλόγων χείρους εἶναι δοκεῖν. ἐπεὶ καὶ γῆν ἀρουμένην, ἢ καὶ περισκαπτομένην καὶ γεωργικῆς ἁπάσης τυγχάνουσαν ἐπιμελείας, πολλαπλασίους ἀποδιδόναι τῷ γεωργῷ τοὺς καρπούς· καὶ ξύλον δὲ φυτοκομίας, καὶ τῆς καθηκούσης ἐπιτυχὸν φιλοπονίας, οἶδεν τῷ παρ' ἑαυτοῦ τὸν ἀνακαθαίροντα δεξιοῦσθαι καρπῷ· καί που καὶ τῶν ἀλόγων ἕκαστα, οὐκ εἰκῇ, τὸν

παρὰ τῶν κτησαμένων ἢ θρεψαμένων ἀπόλαυσι κομιδῆς· οἶδεν δὲ καὶ αὐτὰ τὸν εὐεργέτην εὐχαρίστως, κατὰ τὴν αὐτῶν δύναμιν, ἀμείβεσθαι· πολλῷ δήπου μᾶλλον προσήκειν ἡγοῦμαι τοῖς τετιμημένοις λόγῳ, τοῖς αὐτῶν διδασκάλοις τὸν τῆς εὐγνωμοσύνης καρπὸν ἀφοσιοῦν. πᾶσι μὲν, μάλιστα δὲ τοῖς τοῦ Λόγου μὲν μαθηταῖς, ἡμῶν δὲ παιδευταῖς, τὴν κρείττω καὶ εἰς ἀεὶ μένουσαν παιδεύσασι· τοῖς τῇ παιδείᾳ τοῦ Κυρίου καὶ θεοτελεῖ διδαχῇ τὰ ὦτα μὲν ἡμῖν τῆς καρδίας διανοίξασι, τοὺς ὀφθαλμοὺς δὲ καταφωτίσασιν, ὡς ἀκοῦσαι, καὶ γνῶναι τῆς εὐσεβείας τὸ μέγα μυστήριον· καὶ τὸν σκότον μὲν ἀσεβείας καὶ ματαιότητος ἀπολιπεῖν, τῷ ἀληθινῷ δὲ τῆς δικαιοσύνης φωτὶ προσδραμεῖν.

Ἀποδῶμεν τοιγαροῦν καταξίως τοῦ λόγου τὴν ὀφειλὴν τοῖς ἱεροῖς ἀρόταις τοῦ Λόγου, καὶ τῆς ἡμετέρας καρδίας γεωργοῖς, καὶ τοῖς σωτηρίας ἱερουργοῖς. ἀποδῶμεν, τοῖς τ' ἄλλοις πᾶσι, καὶ μετ' αὐτῶν καὶ τῷ σήμερον εἰς αἴνεσιν καὶ δόξαν μνημονευομένῳ· καὶ καρποφορῶμεν, οἱ μὲν, τὸν τῆς ἱερᾶς αἰνέσεως καὶ δοξολογίας φθόγγον ἀνακρούοντες· οἱ δὲ, προθέσεως τελειότητα καὶ ἀέναον κατὰ νοῦν προσάγοντες προσευχήν· οἱ μὲν πίστιν ἀδόλωτον καὶ εἰλικρινῆ· οἱ δὲ, πόθον διάπυρον καὶ θεοπρεπῆ· καὶ οἱ μὲν αἰσίως καὶ δεξιῶς τὸν μέγαν Ἀπόστολον κατὰ τὴν παρ' αὐτοῦ χορηγουμένην τοῦ Λόγου χάριν ἐπαινοῦντες· οἱ δὲ, συνετῶς καὶ πιστῶς τὸ ἐγκώμιον κατακούοντες, ὡς ἂν αὐτῷ πᾶσι τρόποις ἐπικοινωνοῦντες, τελειοτέρας τῆς χάριτος ἐξ αὐτοῦ καὶ ἀμείνονος μετάσχοιμεν. ἀρκτέον δὲ ἐντεῦθεν.

Οὗτος ὁ ἱερώτατος ἀνὴρ, καὶ τῆς ἁγίας Θεοῦ χάριτος γνησιώτατος υἱός· τὸ εὐγενὲς κλῆμα καὶ τίμιον τῆς ἀμπέλου τῆς ἀληθινῆς, τὸ πῖον, τὸ εὔκαρπον καὶ κατάκαρπον· τὸ ὑπὸ τοῦ οὐρανίου μὲν γεωργοῦ καθαιρόμενον, τοῦ Πατρός· ἐρριζωμένον δὲ, καὶ εὐθαλῆ καὶ καρποφοροῦν ἐν τῷ Υἱῷ· δαψιλεῖ δὲ, καὶ ἀενάῳ τοῦ Παρακλήτου πιαινόμενον, ἤτοι ζωούμενον ἀρδείᾳ· ὁ φοῖνιξ ὁ εὔκομος καὶ ὑψίκομος· ὁ κάτωθεν ἀπὸ γῆς πρῶτον ἐκφὺς, καὶ τὸ στέλεχος εἰς οὐρανὸν ὕστερον ἀναδοὺς, καὶ μέχρι Θεοῦ ταῖς ἀναβάσεσι τῶν ἀρετῶν ὑψωθείς. καὶ οὕτω θυμήρη καὶ οὕτως ἥδιστον αὐτῷ τὸν εὐσεβείας πεπλεονακὼς καρπὸν, ὡς τῇ ὑψηλοτάτῃ τῶν Ἀποστόλων καὶ τιμιωτάτῃ συναριθμεῖσθαι δωδεκάδι.

Οὗτος τοίνυν ὁ μέγας Ἰάκωβος καὶ θαυμαστός· ὁ τῆς μαθήσεως, ἤτοι ζωῆς υἱός· τοῦτο γὰρ τὴν τοῦ Ἀλφαίου δηλοῦν προσηγορίαν· ἐπειδὴ τὸν νόμον τοῦ γράμματος προκατηχήθη, καὶ ταῖς σκιαῖς καὶ τοῖς τύποις, ὡς εἰκὸς ἦν τὸν ἀληθῶς Ἰσραηλίτην ἐσόμενον, προεπαιδαγωγήθη καὶ προκατηρτίσθη· ὡς μόνον εἶδε τὸν νομοθέτην τοῦ Πνεύματος τῆς ζωῆς, ὡς μόνον τῆς οὐρανίου κλήσεως, καὶ τῆς τοῦ οὐρανίου διδασκάλου κατηξιώθη φωνῆς, αὐθαιρέτως μὲν νοερῶς καὶ πιστῶς τῆς νοητῶς ἐν ἑαυτῷ νομένης ἀληθείας, ἅτε καρδίας εὐθείας καὶ

A creare norunt. At nec bruta propemodum ulla, frustra nullo que munere aut commodo, eorum, qui domini sunt aut educarunt, cura perfruuntur: quin & ipsa opportunè, quanta eorum facultas est, ei qui beneficium impenderit, vices reddere sueverunt. Longè igitur potiori ratione operæpretium duco, ut qui sermonis vi ac ratione ornati sumus, gratitudinis fructum Magistris nostris exolvamus: atque id cunctis quidem, maximè verò Sermonis Discipulis; viris scilicet, qui potiore doctrina, ac quæ in perpetuum consistat, nos erudierunt: qui nempe Domini disciplina, divinaque doctrina cordis aures nobis aperuerunt, mentisque oculos, quò audire ac scire B magnū pietatis mysterium liceret, collustrarunt; & ut impietatis ac vanitatis relictis tenebris, ad veram justitiæ lucem accurreremus.

Præcipuè laudandi Verbi Discipuli & Apostoli.

Reddamus pro munere sacris Sermonis satoribus, sermonis debitum, nostrique cordis colonis, salutisque cultoribus ac sacris ministris. Reddamus, cùm reliquis omnibus, tum pariter etiam huic, cujus hodie celebri cultu ac laude memoriam agimus: Fructumque afferamus, ita nimirum ut alii sacræ laudationis ac cantici sonum quasi plectro edant; alii verò, animi perfectionem jugemque mente orationem offerant; alii veram ac sinceram fidem, alii accensum divinumque amoris ardorem: atque alii quidem faustè ac solerter pro ejus quam ipse Sermo subministrat gratiæ ratione, Magnum Apostolum C laudent; alii autem, prudenter fideque Laudationem peraudiant. ut modis omnibus ejus gaudentes commercio, perfectiore ex illo præstantioreque gratia impartiamur. Hinc verò ordiendum.

Vir hic sacratissimus, sanctissimæque Dei gratiæ verissimus filius; generosus atque nobilis veræ vitis palmes; pinguis ille, opimi fructus longeque copiosi ferax; quem cœlestis quidem agricola, Pater purget, ac qui in Filio radicatus lætè frondeat, fructumque ferat; quique demum uberi jugique Paracleti irriguo pinguescat, seu vitam hauriat: Palma frondosa atque sublimis, è terra primùm exque infimis orta, at quæ postmodum sublato in cœlum stipite, ad Deum usque, virtutum ascensionibus summo vertice exaltata sit: quæ denique sic jucundum tantaque placentem pietatis dulcedine multiplicem ei fru- D ctum protulerit, ut longè celsissimo venerabilissimoque duodeno Apostolorum choro accenseri meruerit.

Ioan. 15. 1.

Hic igitur magnus ac admirandus Iacobus; disciplinæ ille (vitæ scilicet) filius (hoc enim significat Alphæi appellatio) cùm lege prius literæ institutus, inque umbris atque figuris, ut par erat, eum, qui verè Israëlita futurus esset, prædoctus fuisset ac quasi rudimento imbutus, ut solummodò Spiritus vitæ Legislatorem vidit, ubi tantùm cœlestem vocationem ac cœlestis Magistri vocem audire promeruit, mente fideque enitentem in eo veritatem intelligibiliter persentiscit, ut qui recto corde ac verbi studiosus esset: ut tan-

Alphæus, quasi *doctor, doc.* verb. אלף *didicit.* חיה

Doctrina Legis, illi via ad Evangelium.

quam ipse bonæ indolis, ipsum natura Bonum intelligens, ac simile simili eximia quadam ratione agnoscens, mentis eum affectu apprehendit, ac indivisè illi cohæresceit.

At, non spiritu quidem menteque vocanti adhæsit, corpore verò ab eo sejungi sustinuit; nec partim mundo atque sæculi desideriis turbisque impendebatur, partimque ipsum sequendum putavit; quem planè non

Matth. 6. 24.

lateret, fieri non posse ut quis duobus dominis servus addictus sit: quin ne uni quidem eidemque obsequebatur, ita verò ut in res suas satis putaverit una honesti rectique parte defungi; aut scilicet sermone, præclaræ actionis ope carente, aut actione, quam sermonis lux ac doctrinarum deficeret: sed utrisque ingenuè admodum, & ut Magistro congruum erat, animo affectus, tum spiritu totus penitus illi consertus ac counitus erat, tum corpore indivisas cum illo moras trahebat; sapientiæque & prudentiæ atque gratiæ sermonibus autem probè intelligentem adhibens, ejus chori Principum ea parte nulli secundus erat, fideique operibus ac dilectionis pari illis modo vir admirandus perfectus, qui fieret ut in supremam antiquissimamque Apostolorum classem cooptari non mereretur?

Christi Discipulorum perfectio.

Postquam enim legitima illi contubernii cum Christo indivisæque sedulitatis ratio ineunda erat; Discipuli verò lex habebatur, omnem quæ exterius comes venit abnegare bonorum copiam; omnemque eorum qui sanguinis necessitudine conjuncti sunt, abnegare amicitiam; ad hæc verò ipsam etiam animi propriam abdicare voluntatem. Sic enim vix quàm maximè crebris laboribus, veraque rerum divinarum meditatione ac studio, Dei posse vacare voluntati, inque ea felici exitu enitere, ac desiderato occursu cœlorum regnum obtinere. Hanc itaque Spiritus legem divinus Iacobus ex ipsa Veritate cùm audisset, non auditu offensus, non corde gravatus est, non mandati sublimitate animo illi hærente perculsus; quin innato desiderio in eum prævolans, qui ea quæ salutis essent, præcipiebat, a cunctis statim quæ in censu ac numerato erant, abscedit: à necessariis, parentibus, fratribus, cognatis, amicis, cunctisque illis qui ex genere quovis modo illum contingebant, sese abjungit: ipsa postremò anima abnegata, omnique humili ac vergente abdicata voluntate, unicum Iesum spirabat, Iesum unicum vivebat; in unum Christum suspensus, mente in Christum intentus, totus in Christum conversus erat: illius totus, non sui ipse erat: Ipsum Deum Dominum, Magistrum, Regem, Pastorem, Patrem, Salvatorem ac Præceptorem habebat. Suæ eum credebat animæ lucem ac vitam, sanctificationem ac redemptionem, salutem ac justificationem. Ipsum potestatem & caput

1 Cor. 11, 10.

habebat; unde etiam in eo jugiter ipsius oculi erant: mentis enim præsentia indesi-

A ἀληθευτικῆς ὤν· καὶ ὡς ἀγαθὸς ὢν τὴν ψυχήν, τὸ φύσει κατανενοηκὼς ἀγαθόν, καὶ τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον ὑπερφυῶς ἐπεγνωκώς, καταδράττεται τούτου διαθέσει ψυχῆς, καὶ ἀδιατμήτως προσκολλᾶται.

Ἀλλ' οὐ πνεύματι μὲν καὶ νοῒ τῷ κεκληκότι συνεφύετο, τῷ σώματι δὲ διῃρῆσθαι τούτου κατεδέχετο· οὐδ' ἐν μέρει μὲν τῷ κόσμῳ καὶ ταῖς κοσμικαῖς ἐπιθυμίαις καὶ τύρβαις ἀπησχόλητο, ἐν μέρει δὲ τούτῳ ἕπεσθαι ᾤετο δεῖν, δυσὶ κυρίοις δεδουλεῦσθαι ἀνένδεκτον εἰδὼς ὤν· οὐδ' ἑνὶ μὲν καὶ τῷ αὐτῷ καταπειθὴς ἦν· καθ' ἕνα δὲ τρόπον αὐταρκῶς διαρέσειν ἡγεῖτο, ἢ λόγῳ πράξεως ἀμοιροῦντι δεξιᾶς, ἢ πράξει τῆς τῶν λόγων λειπομένῃ φωτός· κατ' ἄμφω δὲ λίαν εὐφυῶς, καὶ πρὸς τὸν διδάσκαλον ἁρμοδίως διακείμενος, καὶ πνεύματι B ὅλος δι' ὅλου συνήρμοστό τε καὶ συνήνωτο, καὶ σώματι ἀναπόσπαστον τὴν μετ' αὐτοῦ πεποίηκε διατριβήν· καὶ λόγοις μὲν σοφίας καὶ συνέσεως καὶ χάριτος εὐσύνετον οὖς παρατιθέμενος, οὐδενὸς κατὰ ταῦτα τῶν κορυφαίων ἀπελείπετο· καὶ ἔργοις δὲ πίστεως καὶ ἀγάπης ὁμοίως ἐκείνοις ὁ θαυμάσιος κατηρτισμένος, πῶς οὐκ ἔμελλεν τῆς ἀνωτάτω καὶ πρεσβυτάτης τῶν Ἀποστόλων τάξεως καταξιωθῆναι.

Ἐπειδὴ γὰρ νόμιμον ἔδει τούτῳ γενέσθαι τὴν μετὰ τοῦ Χριστοῦ διατριβήν· νόμος δὲ μαθητείας, ἀπαρνεῖσθαι μὲν πᾶσαν τὴν παρεπομένην ἔξωθεν περιουσίαν· ἀπαρνεῖσθαι δὲ καὶ πᾶσαν τὴν κατὰ σάρκα φιλότητα τῶν συγγενῶν· πρὸς δὲ, καὶ τοῦ οἰκείου θελήματος ἀπαλλοτριοῦσθαι τῆς ψυχῆς. μόλις γὰρ ἂν οὕτω δυνασθῇ συχνοῖς ὅτι μάλιστα πόνοις, καὶ C γνησίᾳ τῇ τῶν θείων μελέτῃ καὶ φιλοπονίᾳ, τῷ ἀγαθῷ τοῦ Θεοῦ θελήματι σχολάσαι, καὶ ἐν αὐτῷ κατορθωθῆναι, καὶ τῷ ἐπιθυμουμένῳ τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας δι' αὐτοῦ προσορμίσαι καταντήματι. ἐπειδὴ οὖν τοῦτον εἰς τὸν νόμον τοῦ πνεύματος ὁ θεῖος Ἰάκωβος πρὸς αὐτῆς ἐπήκοος τῆς ἀληθείας, οὐκ ἀπεκναίσθη τὴν ἀκοήν· οὐκ ἐβαρύνθη τὴν καρδίαν· οὐ πρὸς τὸ ὕψος ἰλιγγίασε τῆς ἐντολῆς· ἐμφύτῳ δὲ πόθῳ πρὸς τὸν ἐνταλάμενον τὰ σωτήρια ἀναπτερωθεὶς ἐξίσταται μὲν εὐθὺς παντὸς κτήματος καὶ χρήματος, ὅσα τούτῳ προσῆν· ἐξίσταται δὲ οἰκείων, γονέων, ἀδελφῶν, συγγενῶν, φίλων, καὶ πάντων ὅσοι τούτῳ κατὰ σῶμα προσήκοντες· καὶ τέλος, τὴν ἰδίαν ἀπαρνησάμενος ψυχήν, καὶ παντὸς χαμαιζήλου καὶ πεζοῦ θελή- D ματος ἀλλοτριούμενος, μόνον ἀνέπνει τὸν Ἰησοῦν, μόνον ἔζη τὸν Ἰησοῦν. πρὸς Χριστὸν μόνον ἀπηώρητο, πρὸς Χριστὸν ἀνετείνετο τὸν νοῦν. ὅλος ἐπέστραπτο πρὸς Χριστόν· αὐτοῦ ὅλος ἦν, καὶ οὐχ ἑαυτοῦ. αὐτὸν εἶχε Θεόν, Κύριον, διδάσκαλον, βασιλέα, ποιμένα, πατέρα, σωτῆρα καὶ καθηγεμόνα. αὐτὸν τῆς οἰκείας ἐπίστευε ψυχῆς εἶναι φῶς καὶ ζωήν, ἁγιασμὸν καὶ ἀπολύτρωσιν, σωτηρίαν καὶ δικαίωσιν. αὐτὸν εἶχεν ἐξουσίαν καὶ κεφαλήν· ὅθεν καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ διηνεκῶς ἐν αὐτῷ. νοερῶς γὰρ αὐτὸν καὶ ἀδιαλείπτως ἐνωπτρίζετο.

A τοῦτο γὰρ οἶμαι καὶ τὸν Ἐκκλησιαστὴν παραδηλοῦν, τοῦ σοφοῦ, λέγοντα, τοὺς ὀφθαλμοὺς εἶναι ἐν τῇ αὐτοῦ κεφαλῇ· τὸν ἄφρονα δὲ, πορεύεσθαι ἐν σκότει.

Ὥσπερ οὖν τῶν σωμάτων τὰ διαφανέστατα, ὅλα δι' ὅλου τῆς ἡλιακῆς ἀκτῖνος, αὐτά τε κατὰ βάθος πληρούμενα, καὶ τοῖς πλησίον μεταδιδοῦσι τοῦ φωτισμοῦ, οὕτω καὶ αὐτὸς, ὦ θεόπτα, ταῖς ἀκτῖσι τοῦ νοητοῦ τῆς δικαιοσύνης ἡλίου προσεσχηκὼς, καὶ τῆς αὐτοῦ χάριτος ὅλος δι' ὅλου πλησθεὶς, καὶ διειδεστάτῃ διανοίᾳ κατὰ βάθος, ὅλον τὸ θεαρχικὸν φέγγος σημυφωθεὶς, καὶ αὐτόχρημα φῶς κατὰ μέθεξιν ὑπερφυᾶ γεγονὼς, πᾶσιν ἔθνεσι χρηματίσαι φωτισμός.

1 Τοίνυν μακαρίζω σου τὸ σῶμα τὸ ἱερὸν σκήνωμα δόξης τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, καὶ [1] ἁγιοτάτευκτον
B ἁγιαστήριον τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Πνεύματος ὄργανον παναρμόνιον καθεστώς. ὑμνῶ τὴν ψυχὴν, ἐν ᾗ εὐδόκησεν ὁ Πατὴρ, ἣν ἠρέτισεν ὁ Μονογενὴς, ἐφ' ᾗ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον θαυμαστῶς ἐπανεπαύσατο.
2 δοξάζω [2] τὸν πολύφωτον, τὸν πανθέωρον, τὸν
3 οὐράνιον νοῦν· τὸν τῆς ὑπεραγνώστου καὶ [3] ὑπερφανοῦς τε καὶ τελεφανοῦς θεαρχίας ὑψηλότατον ὁμιλητὴν καὶ θεωρητήν. μεγαλύνω σου πρὸς τούτοις, ὦ τρισμακαριώτατε, καὶ προσκυνῶ καὶ ἀσπάζομαι τὸ πνεῦμα, ὅτι τοῦ Κυρίου Πνεύματος κατακόρως ἀναπλησθεὶς, καὶ ἐν αὐτῷ μυστικῶς ἀναγεννηθεὶς, καὶ πνεῦμα νοερὸν ἅγιον κατὰ τὴν ὁμοίωσιν τοῦ γεγεννηκότος γεγενημένος, ἐν αὐτῷ τὸν ὑπερούσιον ὑπερουσίως ἐπέγνως, καθὼς καὶ ἐπεγνώσθης· καὶ τῇ πρὸς αὐτὸν οἰκειότητι, τῶν ὅλων ὑπεραναβὰς, καὶ τῆς ὑπερκοσμίου καταστάσεως ἀξιούμενος, καὶ τῆς
C θεαρχικῆς ὁμιλίας ἀμέσως ἐμφορούμενος, τῆς δεσποτικῆς τραπέζης ὡς ἀγαπητὸς υἱὸς κατηξιώθης καὶ πατρικῆς, μετὰ τοῦ πρώτως καὶ ὄντως ἀγαπητοῦ καὶ φύσει κατακλινόμενος Υἱοῦ.

Καὶ ὥσπερ κατὰ τὴν ἐν τῷ θνητῷ σώματι συναναστροφὴν πρότερον ἐπὶ γῆς [4] συναλιζόμενος, συνδιαιτώμενος, καὶ παντὰ τρόπον συνδιάγων αὐτῷ καὶ συνὼν, καὶ τῶν ὑψηλῶν μυστηρίων καταξιούμενος, τῶν θαυμασίων ἔργων ἤδη θεωρητὴς, καὶ τῶν λόγων πιστότατος ἀκροατὴς, καὶ τῶν ὀνειδισμῶν καὶ τοῦ σταυροῦ καὶ τῶν σωτηρίων παθῶν κοινωνὸς, καὶ τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς ἀναλήψεως· καὶ τοῦ θεαρχικωτάτου Πνεύματος μέτοχος ἴσα Πέτρῳ καὶ Ἀνδρέου, καὶ τῶν τῆς βροντῆς κεχρημάτικας
D υἱῶν· οὕτως ὕστερον πάλιν μετὰ τοὺς μακροὺς ὑπὲρ εὐαγγελίου πόνους, μετὰ τὰς παντοδαπὰς ἀγωνίας καὶ ταλαιπωρίας· μετὰ τὰς κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν περιόδους καὶ περιφορὰς, τὰς τῶν Ἰουδαίων διώξεις, τὰς τῶν ἐθνῶν ἐπαναστάσεις, τὰς ἐπηρείας, τὰς αἰκίας, καὶ πάσας τῶν δυσσεβῶν τὰς ἐπιβουλάς· καὶ μετὰ τὸν ὑπὲρ τοῦ ἐσταυρωμένου σταυρὸν, τῇ γῇ μὲν ἁγιασμὸν τὸ ἡγιασμένον σῶμα λιπὼν· τῷ πνεύματι δὲ γῆθεν ἀναληφθεὶς, μετὰ δόξης καὶ δορυφορίας Ἀγγέλων πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ ἀκραιφνῶς τῷ Κυρίῳ σου καὶ Θεῷ σου καὶ Βασιλεῖ σου· ὦ τῆς μακαριότητος· ὦ τῆς τερπνότητος, σ- μιλικῶς, τῆς ἀκηράτου καὶ ἀφράστου δόξης [illegible], καὶ τῆς αἰωνίου μετ' αὐτοῦ κατηξιώθης ζωῆς καὶ [illegible].

A nenter, ut in speculo, eum contuebatur. Idque ipsum arbitror Ecclesiastem innuere, cùm ait, *Sapientis oculi in capite ejus, insipiens autem ambulat in tenebris.* Eccle.2.14.

Quemadmodum igitur corpora longè pellucida, tota prorsus altoque sinu, solari radio plena, lucis fulgores etiam vicinis impartiunt: sic tu quoque (Dei ipse oculis inspector) spiritalis justitiæ Solis radiis cùm adhæsisses, ejusque totus gratia prorsus confertus, limpidissimaque mente toto altè divino fulgore imbutus, lux que reipsa, eximia quadam participatione effectus esses; cunctis gentibus illuminatio audisti. Simil.

Beatum itaque prædico sacrum corpus tuum, Dei ac *Patris gloriæ* tabernaculum; Filii Eph.1.17.
B sacrosanctum sanctuarium; Spiritus sancti organum concinnissimum. Laudo animam ac cano, in qua Patri complacuit, quam elegit Vn genitus; in qua Spiritus sanctus mirabiliter requievit. Mentem celebro fulgoris copia undique lucidam, omnia contuentem atque cœlestem: animum supra quam ignotæ, omnemque lucis splendorem vincentis ac trinè lucentis summæ deitatis contubernalem ac spectatorem. Tuum præterea, ter beatissime, magnifico & adoro & complector ac saluto spiritum, quod Domino spiritu af- 2.Cor.3.17.
fatim repletus, atque in eo mysticè renatus, spiritusque *intelligens, sanctus* pro gignentis Sap.7.23.
similitudine factus, in ipso ipsum Supersubstantialem supersubstantialiter agnovisti, uti 1.Cor.13.12
& agnitus es: ac, qua illi necessitudine conjunctus es, universa supergressus, mundoque superiorem statum consecutus, divinoque
C affatim, nullo medio, fruens colloquio, ad divinam Paternamque mensam velut charissimus filius admissus es, cum eo qui primò Luc.22.30.
vereque atque natura Filius charissimus est, Matth.3.17 & 17.5.
recumbens.

Ac sicut pro ea, quæ in mortali prius corpore communis cum illo vitæ ratio super terram fuit, convescens, ei contubernalis, omnique modo cum illo agens versansque ac ei Act.1.4.
assiduus, sublimiumque secretorum dignus habitus, mirabilium operum spectator sermonumque ac doctrinæ fidelissimus auditor, probrorumque & crucis ac salutarium passionum socius, Resurrectionisque atque in cœlum receptionis, divinissimique Spiritus pari ac Petrus Andreasque ac tonitrui Filii (Cuncta Iacobo cum summis Apostolis communia.)
D munere particeps extitisti: sic rursus postea post longos Evangelii labores, omnisque generis angustias & ærumnas; post terra marique circuitus ac jactationes, Iudæorum persecutiones, Gentium insultus & coitiones, injurias, verbera, impiorumque omnium insidias: post denique crucem, ejus gratia qui ipse actus in crucem est, terræ quidem in Iacobus crucifixus.
sanctificationem, sanctificato corpore derelicto, è terra verò cum gloria Angelisque stipantibus, spiritu ad Deum assumptus, puréque cum Domino tuo & Deo tuo & Rege tuo (ô beatitatem! ô jucunditatem!) versans, Ioan.20.28.
immortalis nullisque verbis explicabilis claritatis compos; æternam cum illo vitam atque honorem adeptus es.

Occupatio.

A Enimvero equi instar pernicissimi imprudens oratio longè sessorem corripuit; ac ante certamina, coronas edisserit. Ne vos tamen celeritatis admiratio teneat. Fulguris enim in morem, totum repente orbem circumfulgentis, atque in seipsum dicto citius recurrentis; sic Apostolica gratia Gentium repente circumlustrans pectora, momentoque vim suam effulgurans, tum extra se quodammodo exit, tum rursus in seipsam subsilit. Quoad ergo per facultatem licet & ipsa de divinis instituta oratio, rerum quas laudat incitationem ac vivacitatem (divinitatem scilicet) æmulari contendit. Ac sicut divinæ sapientiæ viæ in mari, ejusque semitæ in aquis, eo quod vulgo comprehendi non possint; laudantur, & vestigia non cognoscuntur: sic quoque filiorum sapientiæ (beatissimorum scilicet Christi Discipulorum) viæ intellectu B difficiles, ignotæque (quàm ut exactè quis percipiat) actiones: illorum denique magnifica opera, omnem humanam orationem excedunt ac rationem.

Apostolicæ gratiæ celeritas, eique coaptata oratio.

Psal. 76. 20.

Quamobrem etiam nobis, præ argumenti dignitate, quam nemo facilè assequi possit, ipsa se contrahens oratio, prolixæ loquacitati longum vale dicit. *Arenam* enim (aiunt divina oracula) *marinam, aut pluviæ guttas, vel dies sæculi, quis enumerabit?* Abyssum verò miraculorum, divinorumque scientia perspicacissimi Iacobi sapientiam, cœlestisque doctrinæ ac Theologiæ profunda, quis investigabit? profligationem dæmonum & expulsionem; humanarum passionum morborumque curationem ac amotionem; mortuorum suscitationem, claudorum firmatas bases, visum cæcis redditum, depulsam omnem C Iesu nomine corporum labem, quis possit conscribere? Quis longa itinera; incertis sedibus locisque jactationes, pericula, Græcorum multiplices insultus & grassationes? quanta vir beatissimus Eleutheropoli ab impietatis defensoribus sustinuit; quanta Gazæ & Tyri, vicinisque alienigenarum urbibus atque oppidis, ubi is Christum prædicavit? Quis eorum multitudinem qui per eum Christo accedebant, atque aqua & Spiritu emundabantur ac illuminabantur; quique demum per Sacerdotes & Episcopos ab illo constitutos in Ecclesia, Deo, qui omnem excedit sanctitatem, perficiebantur? Quis hæc atque his sequentia veræ scientiæ (id est, pietatis) verba factaque sermo queat explanare? Ne vel D unius diei Apostolicam prædicationem Deique munere perfectam actionem accuratè possit oratio enarrare, nedum cuncta ordine, longa annorum serie illi in Paracleto gesta, laudare.

Eccl. 1. 2.

Iacobi prædicationis loca.

Apostoli laudes quantæ.

Verùm his quidem, ei, qui cuncta operatur ac novit, dimissis, tuam illam (ter beatissime) Crucem celebro. Hanc enim pulcherrimam longè productis laboribus tuis ac certaminibus, coronidem imposuisti. Crucem celebro, in qua venerandis sacrisque manibus extensis, Deum tuum ac Dominum cla-

Laudata Iacobi Crux.

Ἀλλὰ γὰρ ἔλαθεν ὁ λόγος, ὥσπερ ἵππος ὠκύτατος τὸν ἀναβάτην συνηρπακώς· καὶ πρὸ τῶν ἀγώνων, ὑπαγορεύων τοὺς στεφάνους. ἀλλὰ μὴ θαυμάσητε τῆς ταχύτητος. τρόπον γὰρ ἀστραπῆς ἐξαπίνα τὴν οἰκουμένην περιαυγαζούσης ὅλην, καὶ πρὸς ἑαυτὴν θᾶττον ἀνακαμπτούσης λόγου, οὕτως ἡ ἀποστολικὴ χάρις, ἀθρόως τὰς τῶν ἐθνῶν καρδίας περιλάμπουσα, καὶ ἀχρόνως τὴν αὐτῆς δύναμιν ἀπαστράπτουσα, τρόπον τινὰ ἑαυτῆς τε ἐξαγίνεται, καὶ εἰς ἑαυτὴν αὖθις ἀνακύπτει. καθὼς οὖν οἷός τέ ἐστι, καὶ ὁ περὶ τῶν θείων λόγος, τῇ τῶν ὑμνουμένων ὑπ' αὐτοῦ πραγμάτων ἐξομοιοῦσθαι γοργότητι, ἤτοι θεότητι πειρᾶται· καὶ ὥσπερ αἱ ὁδοὶ τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας ἐν θαλάσσῃ, καὶ αἱ τρίβοι αὐτῆς ἐν ὕδασι διὰ τὸ ἀκατάληπτον ὑμνοῦνται πολλοῖς, καὶ τὰ ἴχνη οὐκ ἐπιγινώσκονται· οὕτω καὶ τῶν τῆς σοφίας τέκνων, τῶν πανολβίων λέγω Χριστοῦ μαθητῶν, δυσθεώρητοι μὲν αἱ ὁδοί· ἀνεπίγνωστοι δὲ πρὸς ἀκρίβειαν αἱ πράξεις· καὶ πάντα νοῦν, καὶ πάντα λόγον ἀνθρώπινον αἱ τούτων ὑπερβαίνουσι μεγαλουργίαι.

Ὅθεν καὶ ἡμῖν ὁ λόγος τῷ τῆς ὑποθέσεως ἀνεφίκτῳ συστελλόμενος, μακρὰν χαίρειν τῇ μακρηγορίᾳ φησίν. Ἄμμον γὰρ, ὡς τὰ λόγια φησὶν, θαλασσῶν, ἢ ὑετοῦ σταγόνας, ἢ ἡμέρας αἰῶνος, τίς ἐξαριθμήσει. ἄβυσσον δὲ θαυμάτων, καὶ τοῦ θεοπτικωτάτου σοφίαν Ἰακώβου, διδασκαλίας τε οὐρανίας, καὶ θεολογίας βύθους, τίς ἐξιχνιάσει; τίς τῶν δαιμόνων τὴν καθαίρεσιν καὶ ἀποδίωξιν· τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν καὶ νόσων τὴν ἴασιν καὶ ἀφαίρεσιν· τῶν νεκρῶν τὴν ἀνάστασιν, τῶν χωλῶν τὴν ἀνάρρωσιν, τῶν τυφλῶν τὴν ἀνάβλεψιν, καὶ πάσης πηρώσεως σώματος τὰς ἐν ὀνόματι Ἰησοῦ θεραπείας ἀναγράψαι. τίς τὰς μακρὰς ὁδοιπορίας, τὰς ἀκαταστασίας, τοὺς κινδύνους, τὰς πολυτρόπους ἐπαναστάσεις καὶ ἐπαγωγὰς τῶν Ἑλληνιστῶν. ὅσα ἐν Ἐλευθεροπόλει παρὰ τῶν τῆς ἀσεβείας ἀνέσχεν ὑπασπιστῶν· ὅσα ἐν Γάζῃ καὶ Τύρῳ, καὶ ταῖς ἐχομέναις τῶν ἀλλοφύλων κωμοπόλεσιν, ἐν αἷς ὁ τρισμακαριώτατος εὐηγγελίζετο τὸν Χριστόν. τίς τὰ πλήθη τῶν δι' αὐτοῦ Χριστῷ προσαγομένων, καὶ ὕδατι καὶ Πνεύματι καθαιρομένων καὶ φωτιζομένων· καὶ διὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ Ἱερέων καθισταμένων καὶ Ἀρχιερέων εἰς ἐκκλησίας τῷ Ὑπεραγίῳ καταρτιζομένων. τίς ταῦτα, καὶ τὰ τούτοις ἑπόμενα τῆς ἀληθογνωσίας ἤτοι θεοσεβείας ῥήματα καὶ πράγματα διασαφῆσαι λόγος. οὐδὲ μιᾶς ἡμέρας ἀποστολικὴν θεολογίαν καὶ πρᾶξιν θεοτελῆ, δύναιτ' ἂν λόγος εἰς ἀκρίβειαν διελθεῖν, μὴ ὅτι γε πάντα καθεξῆς ὑμνῆσαι, ὅσα μακροῖς ἔτεσιν ἐν τῷ Παρακλήτῳ κατειργάσατο.

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν τῷ τὰ πάντα κατεργαζομένῳ καὶ εἰδότι παρεὶς, ὑμνῶ σου θεομακάριστε τὸν σταυρόν. τοῦτον γὰρ καλλίστην ἐπέθηκας τοῖς μακροῖς σου πόνοις, καὶ ἀγωνίσμασι τὴν κορωνίδα. ὑμνῶ τὸν σταυρὸν, ᾧ τὰς τιμίας χεῖρας καὶ ἱερὰς ἐκτετακὼς, τὸν Θεόν σου καὶ Κύριον ἐδόξασας.

ὑμνῶ

ὑμνῶ τὸν σταυρόν, ὅτι σοι κλίμαξ ἀπὸ γῆς ἐπάγη πρὸς οὐρανὸν εὐθυβόλως ἀναπέμπουσα· ὃς καὶ ἅρματος πυρὸς θᾶττον, καὶ φλογερῶν ὀχημάτων ὀξύτερον καὶ ἐνθεώτερον, σφόδρα μὲν ἐπῆρε τῆς γῆς, ὑπαιώριον δέ σε φερόμενον τῷ Ὑπερουρανίῳ προσεπέλασε καὶ προσήρμοσεν.

Καὶ γὰρ τὴν Αἴγυπτον ἐπιὼν, καὶ τὰ σκηνώματα κατασκηνώσας Κηδὰρ, καὶ ἐπὶ πολὺ παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις ὁ ἀληθινὸς Ἰσραηλίτης, καὶ παρὰ τοῖς ἐσκοτισμένοις ὁ πεφωτισμένος παρῳκηκώς· καὶ ὅσους ἀξίους ἐν αὐτοῖς εὗρεν, υἱοὺς φωτὸς καὶ ἡμέρας ἐργασάμενος, οὕτως ὑπὲρ πάντων ἀνῆλθεν ἐπὶ σταυροῦ· ἐν μιᾷ μὲν τῶν κατ' Αἴγυπτον πόλεων, Ὀστρακίνη καλουμένη, ὡς ἀμνὸς καταθυόμενος· πάσαις δὲ χώραις καὶ πόλεσι τοῖς οἰκείοις παθήμασιν ἐξιλασκόμενος τὸν Χριστόν· καὶ οὐχ ὡς δεινόν τι πάσχων, οὐδ' ὡς ἀλγυνόμενος τὴν ψυχὴν, ἐδυσχέραινε τοῖς σταυρωταῖς· ἀλλ' ὡς εὐεργετούμενος μᾶλλον αὐτοῖς προσελάλει, καὶ προσεμειδία, σωθῆναι παρακαλῶν· καὶ ἀπανεῦσαι μὲν τῆς Αἰγυπτιακῆς ἀπάτης καὶ δεισιδαιμονίας παραινῶν· τὸν τοῦ οὐρανοῦ δὲ καὶ τῆς γῆς δεσπότην ἐπιγνῶναι παρεγγυῶν.

Χάριν οὖν ὥσπερ αὐτοῖς τῆς εὐεργεσίας ἀποτίνων, ὅτι καθαρῶς αὐτὸν κἂν τούτῳ μιμητὴν ἀπεδείκνυσαν τοῦ Χριστοῦ, ὅτι ῥᾴστην αὐτῷ καὶ ἐπίτομον οἶμον διὰ τοῦ σταυροῦ, καὶ ἄνοδον εὐθεῖαν ὡδοποίουν πρὸς οὐρανὸν, παρεκάλει νηφόντως πάντας εἰδέναι Χριστόν. εἰδέναι τὸν Ἰησοῦν, τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν, τὸ ἡδὺ, τὸ μακάριον, τὸ ἅγιον, τὸ ἄχραντον, τὸ ἄχρονον, τὸ νέφει μὴ κρυπτόμενον, τὸ νυκτὶ μὴ διακοπτόμενον, τῷ σώματι μὴ ἐπιπροσθούμενον, τῷ τόπῳ μὴ περιειργόμενον, τὸ μόνον ἄξιον τοῦ ζηλοῦσθαι καὶ ποθεῖσθαι· τὸ μό-
6. νον ἄξιον τοῦ πιστεύεσθαι καὶ ἀγαπᾶσθαι· τὸ ἀεί-
φωτον καὶ πάμφωτον· τὸ ἄδυτον καὶ ἄσβεστον φῶς.
τοῦτο Θεὸν εἰδέναι, τοῦτο ἐφίεσθαι, τοῦτο ζητεῖν
7. διὰ πάσης τῆς πράξεως θεοτελοῦς, διὰ πάσης θεωρίας ὑπερφαοῦς, ὡς ὄντως ὂν, καὶ ἐκ τοῦ ὄντως ὄντος ἀνάρχως ἀπαυγαζόμενον Πατρός. τοῦτον δεῖ σέβειν ἐν Πνεύματι Θεοῦ, ὡς Λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸν ἀληθῆ· εὐλαβεῖσθαι δὲ καὶ ὑμνεῖν αὐτοῦ καὶ τὴν ἔνσαρκον οἰκονομίαν, τὴν ἐκ παρθένου φημὶ γέννησιν, τὴν δι' ἡμῶν, ἐν ὑμῖν ἤδη πλατύτερον κεκηρυγμένην· καὶ τὴν σταύρωσιν ὁμολογεῖν, καὶ τὴν ἀνάστασιν δοξολογεῖν, καὶ τὴν ἀνάληψιν προσκυνεῖν, ὡς τῆς ἄκρας αὐτοῦ φιλανθρωπίας καὶ δυνάμεως γνωρίσματα· ὡς σωτηρίας μὲν καὶ ζωῆς αἰωνίου πρόξενα τοῖς ἐν πίστει καταδεχομένοις· κατακρίσεως δὲ καὶ κολάσεως τοῖς ἀπίστοις γενησόμενα.

Παρήγγελλε δὲ μηκέτι τῶν ζώων τὰ εὐπρεπῆ δόξαντα θεοποιεῖν· κτηνῶδες γὰρ καὶ ἄλογον κομιδῆ· μηδ' ἀψύχοις μορφαῖς ὅλως ἀνθρώπων ἢ θηρίων προσέχειν τὸν νοῦν· ἀναίσθητον γὰρ καὶ σφόδρα θηριῶδές τι καὶ παχύ· ἀλλὰ μηδὲ τοῖς πάθεσι τῆς ψυχῆς, ἐπιθυμίᾳ φημὶ καὶ θυμῷ προσεστηκέναι ἐμπαθῶς· μηδὲ δι' ὑπερβολὴν

A nificasti. Crucem celebro ac laudo, quod tibi, è terra in cœlum rectà transmittens, scala fixa sit: Crucem nimirum, quæ igneo ipso curru pernicius, flammeisque faculis velocius diviniusque majorem in modum è terra extulit, levemque volatu supercœlesti Regi admovit atque aptavit.

Etenim Ægyptum cùm pertransisset, habitansque in tabernaculis Cedar, longo tẽpore apud Ægyptios verus ipse Israëlita, & apud gentem tenebris obsitam ipse illuminatus, incola fuisset; omnesque quos inter illos dignos invenerat, filios lucis ac diei fecisset, sic tandem pro omnibus crucem ascendit; in una quidem Ægypti urbium (Ostracinam vocant) agnus immolatus, qui tamen provinciis atque urbibus passionibus suis Christum propitietur. Nec tanquam grave aliquid pateretur, aut velut animi dolore excruciaretur, illis indignabatur, qui illi crucis auctores erant; sed ut magis beneficium ex illis consecutus, ita alloquebatur blandéque arridebat, rogans saluti prospicere, hortansque ab Ægyptio errore emergere, atque cæli terræque Dominum monens agnoscere.

Psal. 119. 5.

1. Thes. 5. 5.

Ostracinæ locus crucis Apostoli.

Charitatis ardor in cruce.

Tanquam igitur accepti muneris gratiam rependens, quod hac quoque parte Christi palam similem eum effecissent, quod viam facilem, brevemque per crucem semitam ac commodum in cœlum iter ei muniebant, votis obsecrabat ac hortabatur ut omnes Christum cognoscerent: *Iesum scirent, verum illud Lumen, dulce, beatum, sanctum, intemeratum, intemporale, nube non obsitum, nocte non interceptum, corpore non obductum, loco non circumscriptum; quod unum meritò ambire ac exoptare operæpretium sit; unumque credere ac diligere; Lumen scilicet semper, totumque lucens; quod occasum nesciat, nec ulla extingui injuria possit. Lumen istud Deum intelligerent, illius indeficienti cupiditate, ipsum divina omni actione, omnique lucidissima contemplatione exquirerent, ut quod verè sit, & ab eo qui verè est (Patre scilicet) tanquam radius ab æterno emanet. Hunc videlicet colendum in Spiritu Dei, ut Dei Verbum & Deum verum: Venerationi habendam pariterque laudandam ejus in carne dispensationem; ejus scilicet ex Virgine nativitatem, nostro jam ministerio, aiebat, latius in vobis prædicatam: susceptam quoque illi crucem confitendum, resurrectionemque laudibus prosequendam, atque ejus in cœlum receptionem adorandam; tanquam nimirum summæ ipsius benignitatis ac potentiæ certa documenta: ut illis quidem qui fide suscipiant, salutem vitamque allatura; ut verò incredulis, judicii & condemnationis futura causa.*

Exhortatio ex illa.

Admonebat autem id genus animalia, quæ decorum aliquid ac formosum habere videantur non amplius in Deos consecranda. Rem enim valde pecuinam ac à ratione abhorrentem esse. Nullis prorsus inanimatis formis hominum aut bestiarum attendendum animum: id enim eorum esse qui humanitatis omni sensu careant, valdeque ex bestiarum indole crassumque. Quin nec affectibus animi (cupiditati scilicet & iræ) li-

bidinosè adhærendum; nec committendum ut libidinis exuperantia, terrenis illecebris tanquam incentivis succensos ejusmodi affectus ac perturbationes, deos faciamus. Quippe rem absurdam & planè Ægyptiacam dæmonumque propriam; *sed dum sobrio mentis sensu*, aiebat, *ad eum qui ad vos prædicatus est, Sermonem subvehi, illiusque doctrina ac lege imbui contigerit, vitam promissam nancisci licebit, in Christo Iesu, Amen.*

Ejusce modi fabulationibus, homo Iesu, admiratione dignissimus preclarè philosophás, inque longas horas astantes è cruce confirmans; atque eos quidem, quos molestè habebat tui hæc supplicii immanitas, sapientissimis divinis prædicationibus consolans, eos verò qui in crucem sustulerant magnitudine animi superans, tanquam qui demereri, non injuriæ aliquid aut molestiæ inferre possent: tamque ab humano cessans colloquio,
2.Cor. 5. 8. ac silentio Domino confitens, excedebas gloriosè è corpore, valde placida atque dulci
Psal.41 5. resolutione, inque locum tabernaculi admirabilis commigrabas, usque ad domum Dei: atque in voce exultationis soni festum agentium, ad eum qui eximia quadam ra-
1. Petr.1. 8 tione assumeret, cum inenarrabili & glorificato gaudio ad Christum ingressus es.

Salve igitur ac gaude, beate Iacobe, præstantissime pariter atque inclyte Verbi discipule. Planè etenim gaudes, tanquam immortalis verique ac mystici gaudii proles, tanquam Dei operum sermonumque sacer interpres, ministerque ac doctor; tanquam qui venerabilem & sacrum colendumque compleas duodenarium sublimium Apostolorum chorum.

Gaude, quod cùm filius hominis esses, nedum ut audires Dei filius, sed ut etiam effecereris consecutus es; alterum quidem, natura; alterum verò, gratiæ munere: atque alterum, qua cunctis perinde hominibus similis es; alterum cum supremis nactus Verbi discipulis ac sectatoribus.

Ave sis, homo Dei. Te enim quemadmodum vocalissimus Prophetarum Esaias ait, Dominus Ægyptiis mittit. *In die illa*, in-
Isai.19.19. quit, *erit altare Domino in regione Aegypti, & mittet eis Dominus hominem, qui salvabit eos: & notus erit Dominus Aegyptiis: & vota vovebunt Domino, & reddent.*

Gaude, quod & in te ut præstantissimo, ac velut qui ad præstantissimam Filii hæreditatem attinetes, juxta sacratissimum oraculum,
Psal. 15.6. funes ei ceciderunt; quicunque tandem hi intelligendi sint funes. Arbitror autem dilectionis Spiritus vincula, quibus te pariter ac reliquos spiritalis thalami filios constrictum traxit, necnon contubernalem & commensalem supremo atque mystico illo cœnaculo assumpsit, non aspectabili ratione, sed intelligibiliter; non temporaneè, sed æternè: non fluxæ causâ voluptatis, sed stabilis gaudii: nec ejus gratia jucunditatis, quam humanus ipse animus sibi fingere possit; sed cujus ne-
1. Cor. 2.9. que oculus, nec unquam auris rei experimento sensum fecit, nec verò mortalis cujusquam mens intellexit.

φιληδονίας, τοῖς ἀπὸ τῆς ὕλης αὐτὰ δελεάσμασιν ὡς ὑπεκκαύμασιν ἐκπυρσοῦντας θεοποιεῖν· ἄτοπον γὰρ καὶ ἐπιεικῶς Αἰγύπτιον καὶ δαιμόνιον· σώφρονι δὲ λογισμῷ πρὸς τὸν εἰς ὑμᾶς εὐαγγελισθέντα Λόγον ἀναγόμενοι, καὶ τῷ αὐτοῦ λόγῳ καὶ νόμῳ τυπούμενοι, οὕτως ἂν τῆς ἐπηγγελμένης ἐπιλαβέσθαι δυνήσεσθε ζωῆς, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἀμήν.

Τοιαύταις τῶν λόγων ὁμιλίαις ὁ ἀξιοθαυμαστότατος ἄνθρωπος ἐμφιλοσοφῶν τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἐπὶ πολὺ στηρίζων τοὺς παρεστῶτας ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, τοὺς μὲν ἀνιωμένους, ταῖς ἐμφιλοσόφοις παραμυθούμενος θεηγορίαις· τῶν ἐσταυρωκότων δὲ καταμεγεθύνων ὡς εὐεργετεῖν, ἀλλ' οὐ δυναμένων λυπεῖν. εἶτα, τῶν μὲν ἀποσιωπησάμενος· ἡσυχῇ δὲ τῷ Κυρίῳ ἐξομολογούμενος, ἐξεδήμεις μὲν ἐπιδόξως τοῦ σώματος, καὶ μάλα πρᾳοτάτως καὶ ἡδέως ἀπολυόμενος· ἐνεδήμεις δὲ ἐν τόπῳ σκηνῆς θαυμαστῆς, ἕως τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ· καὶ ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως ἤχου ἑορτάζοντος, πρὸς τὸν ἐξαισίως ἀναλαμβανόμενόν σε μετὰ χαρᾶς ἀνεκλαλήτου, καὶ δεδοξασμένης εἰσῆλθες Χριστόν.

Χαῖρε τοίνυν ὁ μάκαρ Ἰάκωβε, καὶ ἄριστε τοῦ Λόγου καὶ ἀοίδιμε μαθητά. καὶ γὰρ χαίρεις ὄντως, ὡς τῆς ἀδιαδόχου καὶ ἀληθινῆς καὶ μυστικῆς ἔκγονος χαρᾶς· ὡς τῶν ἔργων Θεοῦ καὶ λόγων ἱεροφάντης, καὶ ἱερουργὸς καὶ μυσταγωγός· ὡς τῆς τιμίας καὶ ἱερᾶς καὶ σεπτῆς δωδεκάδος τῶν ὑψηλῶν Ἀποστόλων συμπληρωτής.

Χαῖρε ὅτι υἱὸς ὢν ἀνθρώπου, καὶ υἱὸς Θεοῦ οὐκ ἀκοῦσαι μόνον, ἀλλὰ καὶ γενέσθαι κατηξίωσαι· τὸ μὲν φύσει· τὸ δὲ θέσει· καὶ τὸ μὲν, κατὰ τὴν πρὸς πάντας ἀνθρώπους ὁμοιότητα· τὸ δὲ ἐξαίρετον, μετὰ τῶν ὑπερτάτων τοῦ Λόγου κληρούμενος ὀπαδῶν.

Χαῖρε, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ. σὲ γὰρ, καθὼς ὁ μεγαλοφωνότατος Ἡσαΐας φησὶν, τοῖς Αἰγυπτίοις ὁ Κύριος ἐξαποστέλλει, Τῇ ἡμέρᾳ, λέγων, ἐκείνῃ, ἔσται θυσιαστήριον τῷ Κυρίῳ ἐν χώρᾳ Αἰγυπτίων· καὶ ἀποστελεῖ αὐτοῖς Κύριος ἄνθρωπον, ὃς σώσει αὐτούς· καὶ γνωστὸς ἔσται Κύριος τοῖς Αἰγυπτίοις· καὶ εὔξονται εὐχὰς τῷ Κυρίῳ, καὶ ἀποδώσουσι.

Χαῖρε, ὅτι καὶ ἐν σοὶ ὡς κρατίστῳ, καὶ ὡς μερίδι τῆς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ κρατίστης κληρονομίας καθεστῶτι, τὰ σχοινία, κατὰ τὸ ἱερώτατον λόγιον, ἐπέπεσεν αὐτοῦ· ἅτινα δὴ ταῦτα νοητέον σχοινία· οἶμαι δὲ τῆς ἀγάπης τοῦ Πνεύματος τοὺς δεσμούς, οἷς, καὶ σὲ μετὰ τῶν ἄλλων τοῦ νοητοῦ νυμφῶνος υἱῶν, ἀναδησάμενος συνανείλκυσεν· ὁμέστιόν τε καὶ ὁμοτράπεζον κατὰ τὴν ὑπερτάτην καὶ μυστικὴν ἀνέλαβε παστάδα· οὐκ αἰσθητῶς, ἀλλὰ νοητῶς· οὐ προσκαίρως, ἀλλ' αἰωνίως· οὐδὲ ῥεούσης ἡδονῆς, ἀλλὰ μενούσης χαρᾶς· οὐκ εὐφροσύνης χάριν, οἵας ἂν καὶ ἀνθρώπινος ἀναπλάσαι λογισμός, ἀλλ' ἧς οὔτε ὄψις, οὔτε ἀκοή ποτε τῆς πείρας ἐπῄσθετο, οὔτ' οὖν διάνοια ἐνενοήθη βροτοῦ.

A Χαῖρε ὅτι οὐ χάριν μόνον, ἀλλὰ καὶ μισθὸν, εἴτ' οὖν ἔπαθλον ἀξιόνικον τῶν μακρῶν ἀγώνων καὶ πόνων, τὴν οὐράνιον βασιλείαν ἀπηνέγκω· καὶ πάσαις Θεοῦ ἀρεταῖς, καὶ πᾶσιν ἔργοις ἀληθείας καὶ εὐσεβείας καὶ δικαιοσύνης· ἔτι δὲ καὶ κατὰ τὴν σταύρωσιν ἐξωμοιωμένος τῷ Σωτῆρι, καὶ διὰ ταῦτα παρρησίας πλείστης ἠξιωμένος, ἱκανῶς ἔχεις ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας τῷ βασιλεῖ ἐντυγχάνειν καὶ Θεῷ ἱκανῶς ἔχεις, ὦ φιλαγαθώτατε καὶ βασιλικώτατε τοῦ Θεοῦ παῖ, καὶ τῆς ἡμετέρας μεμνῆσθαι μετριότητος, καὶ ἔντευξιν ἱκετήριον τῷ δεσπότῃ προσαγαγεῖν· ὡς ἂν καὶ ἡμεῖς ἀξίως τοῦ δεσποτικοῦ θελήματος πολιτευσάμενοι, τῆς ὑμετέρας τυχώμεθα μερίδος, καὶ τῶν οὐρανίων σὺν ὑμῖν ἀπολαῦσαι καταξιωθῶμεν τοῦ Θεοῦ ἀγαθῶν, ἐν B Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ προσκύνησις, ἅμα τῷ ἀνάρχῳ Πατρὶ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

Gaude quod non sola gratia, sed ex mercede atque præmio (justa scilicet prolixorum certaminum atque laborum pro victoria retributione) cœlorum regnum adeptus es; cunctisque divinis virtutibus, & cunctis veritatis & pietatis & justitiæ operibus; præterea verò etiam crucis supplicio similis Salvatori effectus, atque hinc majori fiducia atque favore auctus, pro Ecclesia ad Regem ac Deum intercedere sufficis. Licet etiam, ac facultas est, benignissimè regalissiméque Dei Fili, tenuitatis nostræ meminisse, atque Dominum suppliciter rogare, ut nos quoque, Dominica dignè voluntate institutis vitæ rationibus, Vestræ partis efficiamur, ac cœlestibus Dei bonis unà Vobiscum perfrui mereamur; in Christo Iesu Domino nostro, cui est gloria & potestas & honor atque adoratio, unà cum æterno Patre ac vivifico Spiritu, nunc & semper, & in sæcula sæculorum, Amen.

ΕἸΣ ΤΟ͂Ν ἍΓΙΟΝ ΚΑῚ πανεύφημον Ἀπόστολον Φίλιππον.

Ἀντλήσατε ὕδωρ μετ' εὐφροσύνης ἐκ τῶν πηγῶν σωτηρίου, ὁ τῶν προφητῶν μεγαλοφωνότατος ἡμῖν ἐμβοᾷ. τίνας δὴ λέγων τοῦ σωτηρίου πηγὰς, ἢ τοὺς δώδεκα τοῦ Σωτῆρος μαθη- C τὰς, οὓς κἀκεῖναι σαφῶς αἱ κατὰ τὴν ἔρημον δώδεκα προετύπουν πηγαὶ, αἷς, ὁ Ἰσραὴλ πάλαι Φαραὼ καὶ τὴν Αἴγυπτον παρενέβαλεν ἐκφυγών. τούτους ἡγοῦμαι καὶ πηγὰς εἰρῆσθαι τοῦ Ἰσραὴλ, ἐξ ὧν ἐν ἐκκλησίαις εὐλογεῖν τὸν Θεὸν, ὁ μακάριος προστέτακται Δαβίδ. ἀφράστῳ γὰρ διανοίας βάθει, πρὸς αὐτὴν τὴν νοητὴν ὑδάτων τὴν πηγαίαν καὶ μίαν ἀρχὴν ἀναστομούμενοι Χριστὸν, κἀκεῖθεν ἀνεκλείπτως τὸ τῆς φωτιστικῆς θεολογίας ῥεῖθρον ἐπ' αὐτοὺς ἰὸν ὑποδεχόμενοι καὶ πληρούμενοι, ἀέναόν τε πᾶσι καὶ ἄφθονον ἴαμα τοῖς διψῶσιν ἀναβλύζουσιν.

Οὐκοῦν ἐπιποθήσωμεν ἐπὶ τὰς τοιαύτας τῶν ὑδάτων πηγὰς, καὶ κατὰ τὰς ἐλάφους, διψητικῶς D σφόδρα τοῦτο τὸ νάμα μετιόντες, καὶ μετ' εὐφροσύνης ἀπαντλοῦντες, ἐξ αὐτοῦ τὴν ἡμῶν ἀποπληρώσωμεν ἐπιθυμίαν. ἀλλὰ μὴ ἀχαρίστως τῆς δωρεᾶς· μηδὲ τρόπον ἀλόγων, ἀγνωμόνως τῆς τοιαύτης μετάσχωμεν εὐεργεσίας· πληρούμενοι δὲ τοῦ ζῶντος ὕδατος ζῶσαν θυσίαν ἁγίαν, τὴν λογικὴν ἡμῶν λατρείαν, εἰς λόγον ἀποδῶμεν τιμῆς· προσεχῶς μὲν, τὰς εἰρημένας ζωογόνους εὐλογοῦντες πηγάς· δι' αὐτῶν δὲ, τὴν αἴνεσιν πρὸς τὴν ζωαρχικωτάτην καὶ μίαν τῶν ὅλων ἀναφέροντες πηγήν.

Ἀδιαίρετος μὲν οὖν κατὰ φύσιν καὶ ἄτμητος ἡ τῶν Ἀποστόλων πανευαγὴς δωδεκάς· καὶ ὥσπερ εἷς Κύριος, ἓν Πνεῦμα, μία τε πίστις καὶ δόξα καὶ χάρις αὐτοῖς, οὕτως ἓν σῶμα Χριστοῦ πεφήνασι καὶ αὐ-

LAVDATIO SANCTI ac celebratissimi Apostoli Philippi.

Haurite aquam in gaudio è fontibus Salutaris, nobis acclamat Prophetarum vocalissimus. Quosnam verò dicit Salutaris fontes, nisi Salvatoris duodecim Discipulos; quos ipsos duodecim illi in deserto palam designaverunt fontes, ad quos pridem Israël castrametatus est, cùm Pharaonem atq; Ægyptum fugisset. Hos quoque Israëlis fontes dictos arbitror, ex quibus in Ecclesiis Deum benedicere jubet beatus David. Nullis enim verbis explicabili mentis altitudine ac capacitate, ad fontanum ipsum unicumque spiritalium aquarum principium deducti, indeque jugiter in eos manans illuminatricis theologiæ fluentum suscipientes, atque eo affatim repleti, jugem omnibus sitientibus uberemque medelam scaturiunt.

Isai. 12.3. Apostoli Salutaris fontes & Israëlis. *Exod. 15.27* *Psal. 67.27.*

Ad tales igitur fontes aquarum desiderio feramur, cervorumque in morem ardentius siticulosi huncce laticem ineuntes atque gaudio haurientes, nostrum ex illis desiderium impleamus. Ne tamen ingratis moribus ac brutorum similes, ingenui animi nulla probitate donum ejusmodi atque beneficium sumamus: sed repleti aqua viva, viventem hostiam sanctam, rationabile obsequium nostrum, honoris titulo illi rependamus: nempe continuè (quos dixi) vitales benedicendo fontes; ac per illos, ad divinissimum illum unumque universorum fontem, laudem referentes.

Psal. 41.2. *Psal. 126.5.* *Ioan. 4.10.* *Rom. 12.1.*

Natura quidem indivisus indissectusq; sacratissimus duodenus Apostolorum chorus; ac sicut unus Dominus, unaque fides & gloria & gratia illis inerat, sic & ipsi unum Christi

Eph. 4.5. Laus una Apostolo-

rum, & cuique propria.

corpus extiterunt; ſicque unius laus, communis univerſorum laudatio exſtitit, quemadmodum etiam eadem penè omnes virtute claruerunt. Cùm tamen cujuſque ſeorſim ſacram memoriam celebremus, ac velut diverſis Chriſti membris, perſonales eorum proprietates diſtinguamus, propriè etiam cuique laudatoriam orationem reddamus.

Celebris olim Apoſtolorum cultus.

Quis igitur ex ſacrato illo numero eſt, qui nobis impræſentiarum ad ſuas depangendas laudes noſtram orationem ducat? Quis ille qui vix primo ſomno deguſtato ab ipſa ſtatim veſpera jubet ſurgere, decuſſaque animorum ſegnitie, hinc inde alios aliosque ad Sanctorum ædes ſacras concitat, atque ad divinas animis alacres erigit laudes, ac velut alas addit? An non omnibus liquet, Magnum Philippum velut clangente tuba ſuam hodie indixiſſe memoriam, cunctaſque in ea piorum mentes ad Dei cogere gloriam; ipſumque haud ſecus ac dapes lautiſſimas atque myſticas, præclara ſua apponentem virtutis facinora, his ſuos præmagnificè convivas ac amatores excipere?

Philippi elogia.

Philippum nempe, electum illum, probatum ac verè fidelem Verbi diſcipulum, clariſſimum illum complentem duodenum chorum: lapidem pretioſum, elegantiſſimum, pulcherrimum, pellucidum, aureis micantem fulgoribus, ſeu Chriſto ſimilem; ſplendidis gratiæ radiis præmagnificè interſtinctum atque florentem. Philippum, inquam, in terris quidem Bethſaida nactum patriam, Andreæ & Petri civitatem; ſed qui in cœlis, Ieruſalem cœleſti vivaque Metropoli, inſolubilique Dei civitate glorietur.

Hic itaque Vir ter beatiſſimus, uti eadem ſacrus proſapia, eademque natus patria ac præcelſi Diſcipuli, ſic ejuſdem quoque animi ac ſententiæ cùm eſſet, ubi tantùm Ieſum invenisset; quin potius illo Dominus invento, *Sequere me*, dixiſſet, ab omni ſtatim corporali abreptus neceſſitudine, omnique repente ſolutus terrena affectione, ſupramundana jupiditate exarſit. *Voluit*, inquit, *Ieſus exire in Galilæam; & invenit Philippum, & dicit ei, Sequere me.* Non prolixa adhortatione ut is vocanti obtemperaret, indiguit: non munera obtulit: non pollicitationum memoriam injecit, non mercedem ac præmia, his qui ſequerentur dedita, in medium attulit. Uno duntaxat illi verbo, *Sequere me*, ſibi diſcipulum addixit; brevique hac vocula parentum ſtatim amoris vim extinxit. Cognatorum, amicorum, neceſſariorum oblitus affectionis eſt: prædia, pecuniæ, omniſque vitæ ſpretus apparatus; carnalis omnis libido elanguit, germenque aliud amicitiæ, ac amor alius, cœleſtis ille, nihil terrenus ac ſpiritalis intus animo refloruit.

Ioan. 1. 43.

Philippi prompta obedientia.

Semel Verbi vocem audivit Philippus, *Sequere me*, veroque præceptore ex juſſione agnito, non ultra aſpexit retro, non animi anceps fuit, non ſequi renuit, non ſicut Eliſæus vocante Elia rogavit, ut prius

3. Reg. 19. 20.

A τοὶ, οὕτω καὶ ὁ τοῦ ἑνὸς ὕμνος, κοινὸς τῶν ὅλων ἐστὶν, ὥσπερ ἡ κατ' ἀρετὴν εὐδοκίμησις ἁπάντων σχεδὸν ἡ αὐτή. ἀλλ' ὅμως, ἰδίᾳ τούτων ἑκάστου τὴν ἱερὰν τελοῦντες μνημοσύνην, καὶ εἶτα διαφόροις Χριστοῦ μέλεσι, τὰς κατὰ τὴν ὑπόστασιν αὐτῶν ἰδιότητας ἀφοριζόμενοι, ἰδίως ἑκάστῳ καὶ τὸν λόγον τῆς εὐφημίας ἀποδώσομεν.

Τίς οὖν αὐτῶν ἐστιν ὁ νῦν τὸν λόγον ἡμῖν πρὸς τὴν οἰκείαν εὐφημίαν ξεναγαγών. τίς ὁ μετὰ πρῶτον ὕπνον εὐθὺς ἀφ' ἑσπέρας αὐτῆς ἀνιστῶν, καὶ τὴν ὀκνηρίαν ἀποσκευαζόμενος τῶν ψυχῶν, καὶ ἄλλον ἀλλαχόθεν πρὸς τοὺς τῶν ἁγίων οἴκους ἱεροὺς συγκινῶν, καὶ πρὸς δοξολογίαν θείαν προθυμοποιῶν καὶ ἀναπτερῶν. ἢ πᾶσι δῆλον, ὡς ὁ B μέγας Φίλιππος τὴν αὐτοῦ σήμερον ἐσάλπισε μνήμην, καὶ πάσας ἐν αὐτῇ τῶν εὐσεβῶν ἐκκλησίας πρὸς δόξαν Θεοῦ συγκροτεῖ. οἷα δὲ τὴν πολυτελῆ πανδαισίαν καὶ μυστικὴν, τὰ οἰκεῖα τῆς ἀρετῆς ἀνδραγαθήματα προβαλλόμενος, τούτοις δεξιοῦται τοὺς αὐτοῦ δαιτυμόνας καὶ ἐραστάς. Φίλιππος, ὁ ἐκλεκτὸς καὶ δόκιμος καὶ πιστὸς ὄντως τοῦ Λόγου μαθητὴς, ὁ τὸν περιώνυμον τῆς δωδεκάδος χορὸν συμπληρῶν· ὁ τίμιος λίθος, ὁ πάγκαλος, ὁ πανώραιος, ὁ διαυγὴς, ὁ χρυσοειδὴς, ἢ χριστοειδής· ὁ λαμπραῖς ἀκτῖσι τῆς χάριτος ὑπερφυῶς διηνθισμένος. Φίλιππος, ὁ κάτω μὲν πατρίδα, τὴν Βηθσαϊδὰ, πόλιν Ἀνδρέου καὶ Πέτρου λαχών· ἄνω δὲ, τὴν μητρόπολιν αὐχῶν Ἱερουσαλὴμ, τὴν οὐρανίαν καὶ ζῶσαν, καὶ ἀκατάλυτον πόλιν τοῦ Θεοῦ.

Οὗτος οὖν ὁ τρισμακαριώτατος ἀνὴρ, ὥσπερ τοῦ αὐτοῦ γένους καὶ τῆς αὐτῆς πατρίδος τῶν ὑψη-
C λῶν ἐτύγχανε μαθητῶν, οὕτω καὶ γνώμης ὢν τῆς αὐτῆς καὶ διανοίας, καὶ πρὸς τὸν Θεὸν δὲ συνειδήσεως καὶ γνώσεως τῆς αὐτῆς, ὡς μόνον αὐτὸν εὗρε τὸν Ἰησοῦν· μᾶλλον δὲ τοῦτον ὁ Κύριος εὑρὼν, Ἀκολούθει μοι προσεῖπε, πάσης εὐθέως ῥήγνυται σχέσεως σωματικῆς· πάσης περικοσμίου προσπαθείας ἀθρόως ἀπολυθεὶς, πρὸς ὑπερκόσμιον ἐπιθυμίαν ἀνεφλέγη. Ἠθέλησε, φησὶν ὁ Ἰησοῦς ἐξελθεῖν εἰς τὴν Γαλιλαίαν· καὶ εὑρίσκει Φίλιππον, καὶ λέγει αὐτῷ, Ἀκολούθει μοι. οὐ μακρῶν ἐδεήθη πρὸς τὴν κλῆσιν παραινέσεων· οὐ προέτεινε δωρεάς· οὐχ ὑποσχέσεων μνήμην ἐποιήσατο· οὐ μισθοὺς τῆς ἀκολουθήσεως προὐβάλετο. ἑνὶ ῥήματι μόνῳ πρὸς μαθητείαν ἐπεσπάσατο,
D Ἀκολούθει μοι, καὶ τῷ βραχεῖ τούτῳ ῥήματι φίλτρα γονέων εὐθὺς ἔσβη· συγγενῶν, φίλων, οἰκείων διαθέσεως ἐπελήσθη, καὶ κτῆμα καὶ χρῆμα, καὶ πᾶσα τοῦ βίου παραφαῦλον ἐλογίσθη κατασκευὴ, καὶ σαρκικὴ πᾶσα κατεμαράνθη στοργή· ἄλλη δὲ βλάστη φιλότητος καὶ ἔρως ἔνδοθεν ἄλλος, οὐράνιος, ἄϋλος ἀνέθαλλε καὶ πνευματικός.

Ἅπαξ τοῦ Λόγου φωνοῦντος ἤκουσεν ὁ Φίλιππος, Ἀκολούθει μοι, καὶ τὸν ἀληθῆ καθηγεμόνα τῷ ἐντάλματι γνοὺς, οὐκ ἔβλεψεν εἰς τὰ ὀπίσω λοιπὸν, οὐκ ἐδίστασε τὴν ψυχὴν, τὴν ἀκολούθησιν οὐκ ἐψεύσατο, οὐδ' ὥσπερ Ἐλισσαιὸς

πρὸς Ἡλιοῦ καλούμενος, πρότερον τὸν πατέρα A καὶ τὴν μητέρα παρεκάλει καταφιλεῖν, καὶ τοῖς οἰκείοις συνταξάμενος, οὕτως ἀκολουθεῖν. ἔγνω τὸν καλὸν ποιμένα τὸ πρόβατον, καὶ σπουδῇ τῶν ἀλλοτρίων ἀπαλλοτριούμενος, δι' αὐτοῦ πρὸς τὴν ἄνω καὶ μυστικὴν ἠπείγετο αὐλήν· δι' οὗ καὶ σωθεὶς μετὰ ταῦτα, τῶν ἀειζώων ἐπέβη καὶ νομῶν καὶ μονῶν.

Τοῦτο Φιλίππου τῆς μαθητείας ἀρχή. αὕτη τῆς αὐτοῦ κλήσεως καὶ ἐκλογῆς ἡ ὑπόθεσις. ἐντεῦθεν ὅλῳ σταυρούμενος τῷ κόσμῳ, μόνῳ συνεσταύρωτο Χριστῷ· καὶ τοῖς τῶν μαθητῶν κορυφαίοις, ὡς ὁμότιμος συντεταγμένος, πρὸς μόνην ἑαυτὸν τοῦ διδασκάλου συνέτεινε τὴν ῥοπήν, μόνῳ τούτου τῷ πόθῳ ῥωννύμενος, καὶ πρὸς τὸ τῆς ἀρετῆς κάλλος τυπούμενος, καὶ τῶν τῆς βασιλείας μυστη- B ρίων καταξιούμενος, καὶ τῷ μυσταγωγῷ Λόγῳ κατὰ τὸ ἐφικτὸν ἑνούμενος καὶ ἐξομοιούμενος.

Καὶ οὐκ αὐτὸς μὲν οὕτω κατέκρυψε τὸ ἀγαθόν, ἀλλὰ διὰ τῶν πλησίον αὐτοῦ παρεγυμνώσατο· ἀγαθὸς δὲ καὶ σπουδῇ τὴν τῆς ψυχῆς πρόθεσιν ὤν, καὶ πρὸς ἄλλους κοινοποιεῖται τὸ ἀγαθόν· καὶ πρῶτον εὑρηκὼς τὸν Ναθαναήλ, τὴν παρουσίαν εὐηγγελίσατο τοῦ ἐρχομένου. Οὐκέτι φησὶν ἐν ἐλπίσιν τοῦ Ἰσραὴλ ἡ σωτηρία. οὐκέτι τὸ μήπως παρόν, ὡς ἐσόμενον ἀμυδρῶς ταῖς ἐννοίαις φανταζόμεθα. πάρεστι γάρ, καὶ ὃν πάλαι Μωσῆς ὁ μέγας καὶ οἱ Προφῆται τῷ πνεύματι προεῖδον, καὶ ἐπ' ἐσχάτων Σωτῆρα τῷ Ἰσραὴλ ἀναστήσεσθαι προειρήκασι, τοῦτον εὑρόντες ἡμεῖς, τὸν ἀπὸ Ναζαρὲτ Ἰησοῦν· καὶ τοῖς τῶν ἔργων αὐτοῦ πεπιστευκότες ὑφηγοῦσι, C τὴν μετ' αὐτοῦ τερπόμενοι πεποιήμεθα συνοίκησιν. τούτοις κατακράτος τοῖς λόγοις ἑλών, ὥσπερ θήραμα κάλλιστον, προσάγει τῷ Ἰησοῦ τὸν ἄνδρα· καὶ τοῦτο πρῶτον εὐνοίας ἐνέχυρον ἀληθινῆς, καὶ γνώρισμα πίστεως εἰλικρινοῦς παρέχει τῷ Χριστῷ, τὸν ἀληθινὸν ἐκεῖνον Ἰσραηλίτην καρποφορῶν.

Πᾶσιν οὖν καθεξῆς τοῖς λόγοις τῆς χάριτος ὑπέχων τὸ οὖς· αὐτόπτης δὲ καὶ τῶν θαυμασίων γινόμενος καθεστώς, ταῖς ἱεραῖς μὲν διδαχαῖς πάσης μειωτικῆς ὑφέσεως ἐξεκαθαίρετο· καὶ πάσης ἀγνοίας ἀποσκεδαζομένης τὴν ἀχλύν, φωτὶ θείῳ γνώσεως καὶ οὐρανίας σοφίας προκόπτων κατελάμπετο. τοῖς παραδόξοις δὲ τῶν ἔργων τὴν πίστιν βεβαιούμενος· ὁσημέραι δὲ καὶ τὸν ἔσω ἄνθρωπον ἀνακαι- D νούμενος καὶ κραταιούμενος, εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος αὔξει Χριστοῦ.

Ταύτης τεκμήριον τῆς τελειότητος, ἡ τῆς ἁγίας κραταίωσις ἀγάπης, ἣν ὁ μέγας ἐκεῖνος Ἀπόστολος τελείαν, ἁγίαν ἀφιερούμενος τῷ διδασκάλῳ, τὴν ἴσην ἐκεῖθεν ἀντελάμβανεν· μᾶλλον δέ, ὁ μὲν ἀγαθοδότης, καὶ ἀγάπη κατὰ φύσιν ὤν, ἀεὶ ἐν τελειότητι πάσης ἐστὶν ἀρετῆς, οὐθ' ὕφεσιν ὅλως, οὔτ' οὖν ἐπίτασιν προσιέμενος· οἱ πρὸς αὐτὸν δὲ διὰ ἀσκήσεως, ἤτοι μιμήσεως ἀνατεινόμενοι, κατ' ἀναλογίαν τῆς διὰ τῶν ἀρετῶν προκοπῆς, καὶ τῆς τελειότητος καταστοχοῦσιν· οἱ μέν, εἰς υἱῶν καὶ κληρονόμων ἀνιόντες τάξιν· οἱ δέ, εἰς δούλων καταντῶντες πιστῶν.

ambos parentes osculari liceret; ac necessariis vale dicto, sic sequeretur. Cognovit ovis bonum Pastorem, citóque liberatus ab alienis, per eum ad supernam ac mysticam festinus contendebat caulam. Quo etiam posthac auctore salutem consecutus, sempiternę vitę & pascua insedit & loca sedesque. Ioan. 10. 14

Hæc Philippi, quà discipulum professus est, exordia. Hæc vocationis illius ac electionis causa. Inde toti crucifixus mundo, soli confixus cruci erat Christo. Discipulorumque primoribus ac chori capitibus, ceu pari illis honore, succenturiatus, ad solum Magistri nutum sese extendebat, ejus solo amore roboratus, atque ad virtutis decorem formatus, regnique mysteriorum dignus habitus: quanta demum facultas Verbo sacrosanctè doctori vinctus, eique similis effectus. Gal. 2. 19.

Nec ipse quidem eum in modum bono perfruebatur, idipsum verò proximis occultabat: sed cùm bono animi proposito ac voluntate præclarè niteret, cum aliis quoque bonum communicat; inventoque primùm Nathanaële, ejus qui venturus esset, adventum illi nuntiavit. *Non jam amplius*, inquit, *in spe est Israëlis salus. Non amplius quod nondum præsens existat, tanquam futurum, obscurè animi rationibus repræsentamus. Adest enim, ac quem olim magnus Moses & Prophetæ spiritu praviderunt, extremisque temporibus Israëli Salvatorem suscitandum prædixerunt, cum invenerimus (Iesum scilicet à Nazareth) eximiisque ejus operibus inducti credideriimus, cum eo lubentissimè morati, ejusque usi contubernio sumus.* His itaque penitùs sermonibus captum, tanquam pulcherrimum venatum atque opimum, Virum Iesu adducit, hocque primum animi verè impensi pignus, ac sinceræ fidei certum argumentum Christo exhibuit, verum illum Israelitam fructum ferens.

Ioan. 1. 45.
Philippi prædicatio Nathanaëlis adductio.

Cunctis igitur deinceps gratiæ sermonibus aurem præbens, omniumque ipse oculis mirabilium inspector factus, sacrarum quidem doctrinarum ope, omni quod dejicit deprimitque atque infringit animum purgabatur, omnisque ignorantiæ depulsa caligine, divinæ scientiæ cœlestisque sapientiæ luce proficiens, magnificè illustrabatur; novis verò ac inauditis operibus roborata fide, ac quotidie in interiori renovatus homine & confortatus, in virum perfectum, in mensuram crescebat ætatis plenitudinis Christi. Ephes. 4. 13

Hujusce perfectionis certum indicium, sanctæ dilectionis confirmatio, quam magnus ille Apostolus perfectam, sanctam Magistro devovens, parem inde amorem consequebatur. Quinimmò, ille quidem bonorum auctor, ac qui natura dilectio sit, omnis semper virtutis perfectione pollet, nullamque ejus prorsus aut diminutionem admittit aut intensionem: at qui exercitationis cultu, sive imitatione ad illam enituntur, pro certa profectus ex virtutum luce ratione, etiam perfectionis compotes efficiuntur; alii quidem ad Filiorum atque hæredum provehentes classem ac dignitatem; alii verò, Fidelium, qui servis deputantur, nanciscentes ordinem.

Christi perfectio & hominis.

Fideles filii & servi.

Sancti Apostoli eximiè filii Cant. 2. 5

Sacri igitur magnique Verbi Discipuli, ab omni amicitia, quæ sæculi usu præstatur, extranei, ac Patris cœlestis necessarii atq; amici: hique adeò tum repudiata ævi præsentis omni libidine, tum verò divinissimi Sponsi charitate vulnerati, eique per Spiritum copulati ac juncti, sublimem filiorum rationem nacti sunt ac nomen. Quamobrem hos quoque Spiritus sanctus, cùm prius quidem tanquam imperfectos, imperfectè atque obscurè afflaret; postea, Vnigenito jam in cœlos recepto, consummativa (ut sic loquar) ratione ac consectativa, quasi perfectis illis adveniens eosque deificans, Principes constituit super omnem terram: non perituris magistratibus atque muniis augens, neque regnum ejusmodi tribuens, quod invidiosum sit atque facilè evertatur, sed indissolubilem gratiam, ac imperium nulla unquam ratione ad alios transiturum eis concedens. Decebat enim, ut qui de supernis nati essent, hæreditatem quoque ac sortem æternitati Spiritus convenientem consequerentur: ac qui conformes gloriæ Vnigeniti essent, pro similitudinis ejus ratione, etiam immortale decus perciperent.

Act. 2. Psal. 44. 17. Spiritus sancti duplex adventus in discipulos.

Matth. 28. 19. Apostolis ad prædicandum orbis divisus.

Cùm igitur omnem Christus in cœlo & in terra nactus esset potestatem, omnem per ipsum ejus sacratissimi Theologi sortiti orbem; alii Orientales, alii Occiduas, quæ obtigerant, partes injerant: atque alii quidem Borealem, alii vero Australem plagam, evangelizando percurrebant. At magnus Dei puer Philippus, Patris ille luminum lucidissimus verusque participatione filius; Vnigeniti fidelis amicus ac gratiæ indulgentia frater; nobilis Paracleti fœtus, tabernaculum sanctificationis, ejus, qui omni eminet sanctitati; Ecclesiæ corona, Apostolorum gloriatio ac decus, Spirituum deliciæ; hic utique Asiæ oras perlustrans, cunctisque provinciis atque urbibus vitæ doctrinam annuntians, eosque qui ad vitam erant ordinati, veræ vitæ per fidem concilians; captosque omnes à diabolo, innumerisque erroribus ac seductionibus perditos, sapientiæ divinæ sermonibus hortamentisque captivans, ac regenerationis aqua emundans, gratiæque Spiritu illuminans atque consummans, ita nimirum Patri, qui in cœlis est, filios adoptabat. Cunctos verò qui variis passionibus seu morbis tenebantur, aut obsessi à dæmonibus erant, aut quovis alio sinistro casu afflictabantur, maleque habebant, solo sermone ac sacræ manus contactu sanabat. Ac quidem spiritali ratione, inspectabilium hostium facies cædens, eos elidebat; ad sensum autem, quos illi seduxerant arguens, increpans, obsecrans, magnifica prædicatione prodigiorumque stupendis operibus, ad agnitionem veritatis paulatim adducebat: Sacerdotesque ac Præsules Fidelibus præficiens, quin & per loca Domino altaria exstruens, sacrumque sanctorum Mysteriorum ritum tradens, nec non Evangelicam, quo ad liceret, eis legem constituens, in eum modum duplicis auctor beneficii (corpus scilicet demerendo atque animum) Vir beatissimus credentibus erat.

Philippi elogia.

Eius in Asia prædicatio & opera.

2. Tim. 4. 2.

A Οἱ τοίνυν ἱεροὶ καὶ μεγάλοι τοῦ Λόγου μαθηταὶ, ξένοι μὲν πάσης φιλίας τοῦ κόσμου καθεστῶτες, οἰκεῖοι δὲ καὶ φίλοι τοῦ οὐρανίου Πατρὸς· καὶ πάσης μὲν τῆς νῦν αἰῶνος ἐρωτικῆς διαθέσεως ἑαυτοὺς ἀλλοτριώσαντες, μόνης δὲ τῆς ἀγάπης τοῦ ὑπεραγαθωτάτου νυμφίου πεπληρωμένοι, καὶ αὐτῷ συνημμένοι διὰ τοῦ Πνεύματος, τῆς ὑψηλῆς ἀπομοιρήκασιν υἱότητος. ὅθεν αὐτοῖς καὶ Πνεῦμα ἅγιον, πρότερον μὲν ὡς ἀτελέσιν, ἀτελῶς τε καὶ ἀμυδρῶς ἐνεργοῦν· ὕστερον δὲ, μετὰ τὴν εἰς οὐρανοὺς τοῦ Μονογενοῦς ἀποκατάστασιν, [1] τελειουργικῶς ὡς τελείοις ἐπιδημοῦν καὶ θεοῦν, ἄρχοντας αὐτοὺς ἐπὶ πᾶσαν καθιστάνει τὴν γῆν· οὐκ ἐπικήροις τισὶ ἀρχαῖς, οὐδὲ βασιλείαν ἐπίζηλον καὶ εὐανατρεπτομένην· ἀκατάλυτον δὲ δόξαν, καὶ μὴ μεταπίπτουσαν χαριζόμενον ἀρχήν. ἔπρεπε γὰρ τοὺς γεννωμένους ἄνωθεν, ἀνάλογον τῇ τοῦ Πνεύματος ἀϊδιότητι καὶ τὴν κληρονομίαν λαχεῖν· καὶ τοὺς συμμόρφους τῆς δόξης τοῦ Μονογενοῦς καθισταμένους, κατὰ τὴν πρὸς ἐκεῖνον ὁμοίωσιν, καὶ τῆς ἀκηράτου καταξιοῦσθαι μεταλήψεως. 1.

B Πᾶσαν τοιγαροῦν ἐξουσίαν ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς λαβόντος Χριστοῦ, πᾶσαν δὲ αὐτοῦ τὴν οἰκουμένην οἱ ἱεροὶ θεολόγοι τούτου κληρωσάμενοι, οἱ μὲν τὰς Ἑῴας λήξεις, οἱ δὲ τὰς Ἑσπερίους διαλαχόντες ἐπῄεσαν· καὶ οἱ μὲν τὸ Βόρειον, οἱ δὲ τὸ Νότιον κλίμα διῄεσαν εὐαγγελιζόμενοι τῆς γῆς. Φίλιππος δὲ ὁ μέγας τοῦ Θεοῦ παῖς, ὁ τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων φωτοφανὴς καὶ γνήσιος κατὰ μέθεξιν υἱός· ὁ τοῦ Μονογενοῦς φίλος πιστὸς καὶ κατὰ χάριν ἀδελφός· τὸ τίμιον λόχευμα τοῦ Παρακλήτου, τὸ σκήνωμα τῆς ἁγιοσύνης τοῦ Ὑπεραγίου, τὸ στεφάνωμα τῆς

C ἐκκλησίας, τὸ καλλώπισμα τῶν Ἀποστόλων, τὸ ἐντρύφημα τῶν ἀσωμάτων· οὗτος [2] τῆς Ἀσίας τὰ κλίματα περιιών, καὶ πάσαις μὲν χώραις καὶ πόλεσι τὸν λόγον εὐαγγελιζόμενος τῆς ζωῆς· πάντας δὲ τοὺς εἰς ζωὴν τεταγμένους, τῇ ἀληθινῇ διὰ πίστεως προσάγων ζωῇ· καὶ πάντας μὲν ἐζωγρημένους ὑπὸ τοῦ διαβόλου, καὶ μυρίαις ἀπάταις καὶ πλάναις ἐξαπολωλότας, λόγοις σοφίας Θεοῦ καὶ παραινέσεσιν αἰχμαλωτίζων, καὶ τῷ τῆς παλιγγενεσίας ὕδατι καθαίρων, καὶ τῷ τῆς χάριτος πνεύματι φωτίζων καὶ τελειουργούμενος, οὕτω δὴ τῷ ἐν τοῖς οὐρανοῖς υἱοθετεῖτο Πατρί. πάντας δὲ τοὺς ὑπὸ ποικίλων ἐξεταζομένους παθῶν ἢ νόσων πιεζομένους, ἢ δαιμονίων παρενοχλουμένους, ἢ ὅπως οὖν πονηρῷ κακουμένους συναντήματι, λόγῳ μόνῳ καὶ χειρὸς ἱερᾶς 2.

D ἐθεράπευεν ἁφῇ. καὶ νοητῶς μὲν, τῶν ἀοράτων τὰ πρόσωπα ῥαπίζων κατέρραττεν ἐχθρῶν· αἰσθητῶς δὲ, τοὺς ὑπ' ἐκείνων πλανωμένους, ἐλέγχων, ἐπιτιμῶν, παρακαλῶν, τῇ μεγαληγορίᾳ τοῦ κηρύγματος καὶ ταῖς τῶν τεράτων μεγαλουργίαις ἐξιστῶν, εἰς ἐπίγνωσιν ἦγε κατὰ μικρὸν τῆς ἀληθείας. Ἱερεῖς δὲ καὶ Ἱεράρχας τοῖς πιστοῖς καθιστῶν, καὶ θυσιαστήρια δὲ κατὰ τόπους Κυρίῳ κατασκευαζόμενος, καὶ [3] τῆς ἱερᾶς τῶν ἁγίων μυστηρίων παραδιδοὺς τελετουργίας· καὶ τὸν εὐαγγελικὸν νόμον ὡς θεμιτὸν αὐτοῖς διατιθέμενος, οὕτω διπλῆς αἴτιος εὐεργεσίας, σωματικῆς τε καὶ ψυχικῆς, ὁ μακαριώτατος τοῖς πιστεύουσι καθίστατο. 3.

Ὥσπερ δὲ σαγήνη μεγάλη καθειμένη τῇ θαλάσσῃ, ὅσῳ πλέον ἐγχρονίζει τοῖς ὕδασι, τοσούτῳ πλείω καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ἰχθύων ἐφέλκεται περιουσίαν· οὕτως ὁ μέγας Ἀπόστολος ἐπὶ χρόνοις πλείοσι πολλοῖς ἔθνεσιν ἐμβεβλημένος, πολλὴν ὅτι μάλιστα δι' αὐτοῦ Χριστῷ τῶν δεδόντων ἐπισπάσεται περιουσιασμόν. ἔδει δὲ τοῦτον οἷα σαγήνην ὄντα τοῦ Πνεύματος, χερσὶν Ἀγγέλων ἁγίων ὥσπερ ἐκ θαλάττης εἰς αἰγιαλὸν, τὸν οὐράνιον χῶρον ἀναβιβαζόμενον, ἀποτίθεσθαι μὲν, εἴ τι τῆς δεσποτικῆς τραπέζης ἀνάξιον ἐπηκολούθησεν· ὅσον δὲ καλόν τι καὶ τίμιον, μετὰ τιμῆς τῷ τῆς δόξης προσφέρεσθαι βασιλεῖ.

A Quemadmodùm autem ingens ſagena in mare miſſa, quantò amplius aquis immoratur, tantò majorem piſcium copiam trahit; ſic utique magnus Philippus annos complures cum Gentium multis populis verſatus, longè confertam multitudinem eorum trahit, qui illius operâ nomen Chriſto darent. Decebat autem, ut tanquam Spiritus ſagena, ſanctorum Angelorum manibus, velut ex mari in littus (in cœleſtem ſcilicet ſtationem) eductus, ſi quid Dominica indignum menſa illi comes eſſet, id verò abjiceret; quicquid autem bonum & pulchrum ac pretioſum eſſet, Regi gloriæ cum honore offerret.

Matth. 13. 47. Simile: Philippus ſagena.

Ἀλλὰ τίς ὁ τῆς ἀναλύσεως τοῦ Ἀποστόλου τρόπος. ἔστι πόλις κατὰ τὴν Φρυγίαν μεγάλη καὶ B περιφανὴς, πλούτου περιουσίᾳ καὶ δόξης καυχήματι γαυρουμένη πολλῷ· Ἱεράπολις ὄνομα τῇ πόλει, ἰσχύος καὶ πολυανθρωπίας τότε μάλιστα, οὐδεμιᾶ τυχὸν τῶν κατὰ τὴν ἀνατολὴν μητροπόλεων παραχωροῦσα τὰ πρεσβεῖα. εἰς ταύτην ὁ μέγας Φίλιππος μετὰ τὰς μακρὰς περιόδους, μετὰ τοὺς παντοδαποὺς κινδύνους, τοὺς πόνους, τοὺς κόπους, μετὰ τὰς ποικίλας ὑπὲρ τοῦ εὐαγγελίου βασάνους καὶ θλίψεις, καὶ εἰς ταύτην τὸν Χριστὸν Ἰησοῦν εὐαγγελιούμενος ἤγετο τῷ Πνεύματι.

At quiſnam Apoſtoli reſolutionis modus? Eſt Phrygiæ urbs magna atque illuſtris, opum abundantia gloriæque faſtigio ſuperba (Hierapolim vocant) civium robore ac multitudine, nulli fortè tunc magnarum per Orientem Metropoleωn primas cedens. Ad hanc magnus Philippus poſt longos viarum circuitus, poſt omnis generis pericula, labores, ærumnas; poſt varia Evangelii cauſâ tormenta illataque mala, in ea quoque Chriſtum annunciaturus, Spiritu agebatur.

Philippus Hierapoli Phrygiæ martyrio functus.

Ἰδὼν δὲ τὴν πόλιν, οὐ κατείδωλον οὖσαν μόνον, ξοάνοις τε κωφοῖς καὶ δαιμονίων σεβάσμασι μεμιασμένην· ἀλλὰ δὴ καὶ ἰοβόλοις ἑρπετοῖς,[4] C
4 καὶ ἐχίδνῃ τινὶ τερατώδει καὶ ἀποδυκτῇ· ὢ τῆς τῶν κακῶν ὑπερβολῆς, ὡς Θεῷ τι προσταρίχουσαν καὶ θυσίαις ἐξιλασκομένην, ζήλῳ μὲν θείῳ κατεπίμπρατο τὴν ψυχήν· προσευχαῖς δὲ συντονωτάταις, καὶ ῥήματι παραγγελίας Θεοῦ ζῶντος, καὶ τῇ ἐπικλήσει τοῦ ὀνόματος Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν ὀλεθροτόκον ἔχιδναν ἐκείνην ἀποκτονώσας, πᾶσιν ἐπιεικῶς ὁ θαυμάσιος παρῄνει, καὶ συνεβούλευεν εἰς οὐρανὸν ἀνανεύοντας, τὸν τοῦ οὐρανοῦ δεσπότην ἐπιγνῶναι· ὃς, ὢν ἀεὶ Θεὸς τέλειος, ἄναρχος, ἀσώματος, ἀκατάληπτος· βουληθεὶς δὲ μετὰ τὸν ἀόρατον, καὶ τὸν ὁρώμενον τοῦτον κόσμον δι' ἀγαθότητος ὑπερβολὴν παραγαγεῖν, οὐρανὸν μὲν ἔξωθεν πάντων, D οἷά τινα σφαῖραν ἀεικίνητον τῶν ὅλων σωμάτων περιεκτικὴν κατεσκευάσατο· γῆν δὲ μεσαιτάτην τῶν ὅλων, ὥσπερ τι κέντρον τοῦ παντὸς ἐν ἀκινήτῳ ἱδρύσει καὶ ἰσορροπίᾳ κατεστήσατο· καὶ τὸ ἀβύσσιον μὲν καὶ στοιχειῶδες ὕδωρ περὶ τὴν γῆν· τὴν γῆν δὲ περὶ τὸ ὕδωρ στερεῶν, δι' ἀλλήλων ἄμφω ταυτὶ τὰ στοιχεῖα ἐστηρίξατο, εἰς μίαν τινὰ δύναμιν ἄρρητον, τὴν κατὰ τὸ μεσαίτατον τοῦ παντὸς ἑστῶσαν ὑπερφυῶς ἐγκορυφούμενα· ἑπομένως δὲ τούτοις, τὸν πολύκενον πανταχόθεν ὑπερχεάμενος ἀέρα, ὑπὲρ αὐτὸν αὖθις ἐχόμενα, τὸ αἰθέριον κύτος περιήγαγεν· ἐξ ὧν φυτὰ πάντα καὶ ζῶα, κατὰ ἰδιότροπον ἕκαστον φύσιν ἐποίησε καὶ μορφήν.

Videns itaque civitatem, nedum ſimulacrorum ſuperſtitioni deditiſſimam, mutiſque ſtatuis ac dæmonum ceremoniis pollutam; verùm etiam venenatis ſerpentibus, ac portentoſæ cuidam infandæque Viperæ (ô malorum exuperantiam!) tanquam Deo ac Numini animis addictam, quàm dementi ſenſu hoſtiis placandam exiſtimaret; divina animo æmulatione inardeſcit, ferventiſſimiſque precibus, Deique viventis verbo præceptoque, nec non Chriſti Ieſu invocato nomine, perempta exitioſa Vipera, cunctos palam Vir admirandus hortabatur, auctorque conſilio erat, ut in cœlum aſpicientes, cœli Dominum agnoſcerent *Is, Deus ſemper perfectus, æternus, incorporeus, incomprehenſus, poſt illum inviſibilem, etiam mundum hunc oculis ſubjectum præ eximia bonitate condere cùm voluiſſet; cœlum,* aiebat, *cunctis externum, haud ſecus ac globum perpetuò mobilem univerſa corpora continentem, fabricatus eſt: terram verò omnium mediam, velut rerum hujuſce univerſitatis centrum quoddam immobili ſede, ac ſuis æquè libratam ponderibus collocavit. Abyſſi, ac quæ elementum conſiſtit, aquam, circa terram; terram verò circa aquam ſolidans, alterum altero elementum mutuaque communione firmavit: quæ videlicet in unam arcanam vim, in univerſi meditullio mirabiliter conſiſtentem fixamque explicentur. Exinde multicavum his undique ſuperfundens aërem, ſuper ipſum rurſus continuè æthereum circunduxit latè fuſam capacitatem: ex quibus plantas omnes & animantes condidit, juxta propriam cujuſque indolem ac formam.*

Vipera Hierapoli venerationem habẽs à Philippo occiſa.

Solum autem hominem suæ majestatis simulacrum formans, paradisi constituit civem: quem ipsum Dominici transgressorem mandati, eumque ob rem ab illius cassum necessitudine, mors & corruptio (peccati scilicet opsonia) exceperunt. Haud tamen benignissimus ille in finem iratus est, aut in perpetuum despexit figmentum suum: sed cum prius per Legem sanctosque Prophetas ad pietatem instituisset; nunc tandem in consummatione sæculorum, unigenitum parique secum robore ac ejusdem naturæ Verbum, divina quadam eximiaque ratione, ex venerabili sanctaque Virgine, nullius contagione peccati factum hominem, nobis præbuit. Is hominum similis apparens, veritatis sermonibus ac potentiæ operibus, Patris sui nobis gloriam ac notitiam, affusa cælitus luce manifestavit; quique ab omni immunis passione esset, passionibus nostri causa, cruceque & morte perfunctus, atque in illis versatus (quippe homo cum esset) resurrexit tertia die ac se nobis conspicuum fecit, nobisque cernentibus in cælum receptus est (quippe qui Deus esset.) Quem & rursus venturum è cælis expectamus, pro eo ac pollicitus est, ut humanum omne genus exsuscitet, judicetque ac reddat unicuique pro eo ac gessit. Hunc, hortamur, agnoscite. Hunc, obsecramus, colite; & in nomine ejus baptizati, ab omni scelere impuraque omni ceremonia emundamini; omnisque gratiæ participes effecti, atque illius consortes sanctitatis, vitæ æternæ ac regni hæreditatem consequemini, in Christo Iesu, Amen.

Huiuscemodi Vir beatissimus divinis prædicationibus admonens, adhortans, privatimque ac publica concione doctrinam justitiæ tradens, turbam numero superiorem assensum præbentem, veritati adjunxit. Hosque adeò per aquam & Spiritum regenerans, ac qui in illis maiori pollerent prudentia, majoremque essent assecuti gratiam, in Antistites ac Sacerdotes præficiens, Ecclesiam sanctam, immaculatam excitat Christo.

At non tulit, ut veritatem sic prosperantem videret, qui illius adversarius est: quin potentiores ac primores civitatis illius incessens, flammæque instar æmulationem in eis succendens, apparitorum repente manu eum corripit, sævisque conscissum verberibus, diro carcere includit. Tum funiculis è calcaneis vinctum in sublimi verso in terram capite, Virum justum suspendunt. Eratque videre velut agnum immaculatum altè in aëre sublatum. Ac pedes quidem sursum, deorsum verò venerandum caput habebat, eoque habitu mentis in cœlum iter ac contemplationem velut adumbrabat.

Philippi cruciatus ac crucis genus.

Haud tamen eum Dominus consolationis expertem reliquit. Propensiore namque mitioris providentiæ consilio, divinus quoque Bartholomæus, pari damnatus patibulo pendebat. Contigit enim eum tunc ibi versari, ac sicut prædicationis, sic & passionis socium effici. Neque id modò, sed & ipsa Maria Philippi soror; nempe soror naturâ, ac fide soror; pari morum æmulatione, consen-

Bartholomæus Philippo crucis socius.

Maria Philippi soror. Ejus præclara elogia.

A Μόνον δὲ τὸν ἄνθρωπον, τῆς ἰδίας πλάσας μεγαλειότητος εἰκόνα, τοῦ παραδείσου πεποίηκεν οἰκήτορα· ὃν τὴν δεσποτικὴν ἐντολὴν ἠθετηκότα, καὶ διὰ τοῦτο τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειότητος ὠλισθηκότα, θάνατος καὶ φθορά, τὰ ὀψώνια τῆς ἁμαρτίας, διεδέξατο· ἀλλ᾽ οὐκ εἰς τέλος ὁ ἀγαθὸς ὠργίσθη, οὐδὲ τὸ οἰκεῖον παρεῖδεν εἰς τὸν αἰῶνα πλάσμα· διὰ νόμου δὲ καὶ προφητῶν πρότερον ἁγίων παιδαγωγήσας πρὸς εὐσέβειαν· νῦν δὲ κατὰ τὴν τῶν αἰώνων συντέλειαν, τὸν μονογενῆ, τὸν ἰσοσθενῆ καὶ ὁμοφυᾶ Λόγον, ὑπερφυῶς ἡμῖν ἐκ παρθένου σεμνῆς, καὶ ἁγίας ἀναμαρτήτως ἀνθρωπιζόμενον παρέσχετο. ὅς, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων ἐπιφανείς, λόγοις ἀληB θείας καὶ ἔργοις δυνάμεως, τὴν πατρικὴν αὐτοῦ δόξαν καὶ γνῶσιν, ἐνέλαμψεν ἡμῖν· καὶ πάθεσιν ὁ ἀπαθής, καὶ σταυρῷ καὶ θανάτῳ προσομιλήσας ὑπὲρ ἡμῶν· ἄνθρωπος γὰρ ἦν, ἀνέστη τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ, καὶ ἐνεφάνισεν ἡμῖν ἑαυτόν· καὶ βλεπόντων ἡμῶν, ἀνελήφθη εἰς τὸν οὐρανόν· Θεὸς γὰρ ἦν. ὃν καὶ προσδοκῶμεν ἥξειν αὖθις, ὡς εἶπεν, ἐκ τῶν οὐρανῶν, τοῦ ἀναστῆσαι σύμπαν τὸ πλάσμα, καὶ κρῖναι καὶ ἀποδοῦναι ἑκάστῳ κατὰ τὴν πρᾶξιν αὐτοῦ. τοῦτον ἐπίγνωτε, παραινοῦμεν· τοῦτον σεβάσθητε, παρακαλοῦμεν· καὶ ἐν τῷ ὀνόματι τούτου βαπτιζόμενοι, καθαρισθήσεσθε μὲν πάσης ἐναγοῦς καὶ μιαρᾶς τελετῆς· πάσης δὲ χάριτος μέτοχοι, καὶ κοινωνοὶ τῆς αὐτοῦ γενόμενοι ἁγιωσύνης, κληρονόμοι ζωῆς αἰωνίου καὶ βασιλείας καταξιωθήσεσθε, C ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἀμήν.

Τοιαύταις ὁ μακαριώτατος δημηγορίαις νουθετῶν, παραινῶν, ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ τὸν λόγον πρεσβεύων τῆς δικαιοσύνης, ἀναριθμήτους μὲν πλήθων προσήγετο τῇ ἀληθείᾳ· δι᾽ ὕδατος δὲ καὶ Πνεύματος τούτους ἀναγεννῶν, καὶ τοὺς συνετωτέρους ἐν αὐτοῖς, καὶ χάριτος μείζονος ἠξιωμένους, εἰς Ἀρχιερέας, ὡς θέμις, καὶ Ἱερέας προβαλλόμενος, ἐκκλησίαν ἁγίαν, ἄμωμον ἀνίστη Χριστῷ.

Ἀλλ᾽ οὐκ ἠνέσχετο βλέπων οὕτως εὐοδουμένην τὴν ἀλήθειαν, ὁ ταύτης ἐχθρός· τοῖς δυνατωτάτοις δὲ καὶ πρώτοις ἐκείνης τῆς πόλεως ὑποδύς, καὶ τὸν ζῆλον ἐν αὐτοῖς ἀναφλέξας ὡς πῦρ, συναρπάζει μὲν αὐτὸν ἐξάπινα χειρὶ στρατιωτικῇ· μαστιγοῖ δὲ πικρῶς, καθείργνυσι δὲ δεινῶς· μετὰ ταῦτα δὲ σχοινίοις [5] ἐξάψαντες κατὰ τῶν ἀστραγάλων, ἐπὶ 5.
D μετεώρου τὸν δίκαιον ἐκκρεμῶσι κατὰ κεφαλῆς. καὶ ἦν τοῦτον ὁρᾶν καθάπερ ἄμωμον ἀρνίον, διὰ τοῦ ἀέρος ἀπῃωρημένον· καὶ ἄνω μὲν τοὺς πόδας, κάτω δὲ τὴν σεβασμίαν ἔχοντα κεφαλήν· καὶ τῷ τοιῷδε σχήματι, τὴν ἰθυτενῆ πρὸς τὰ ἄνω τοῦ νοῦ πορείαν καὶ θεωρίαν ὑπογράφοντα.

Ἀλλ᾽ οὐκ ἀφῆκεν αὐτὸν ὁ Κύριος ἀπαραμύθητον· οἰκονομίᾳ δὲ κρείττονι καὶ Βαρθολομαῖος ὁ θεῖος Ἀπόστολος τούτῳ συνεσταυροῦτο. ἐκεῖσε γὰρ αὐτὸν ἐνδημεῖν· καὶ ὥσπερ τοῦ εὐαγγελίου κοινωνός, οὕτω δὲ καὶ τοῦ πάθους ἐγνωρίζετο. οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ [6] αὐτὴ Μαριὰμ ἡ Φιλίππου ἀδελφή· ἀδελφὴ τὴν φύσιν, ἀδελφὴ τὴν πίστιν· τὸν 6.
ζῆλον, ὁμότροπος· τὴν ἀγάπην, ὁμόγνωμος·

παρθένος

παρθένος τὴν ψυχὴν, παρθένος τὸ σῶμα, ὅλη τετρωμένη τῆς ἀγάπης Χριστοῦ. Μαριὰμ, γνησία Χριστοῦ θεράπαινις, ἀξία Θεοῦ θυγάτηρ, ὅλη τοῦ παναγίου Πνεύματος μεμεστωμένη, πιστὴ τοῦ εὐαγγελίου μαθήτρια, σπουδαία τῶν Ἀποστόλων διάκονος, καὶ θερμοτάτη πρὸς τὰς Ἑλληνίδας τοῦ Ἰησοῦ εὐαγγελίστρια. αὕτη ἄνωθεν αὐτὴ προσεκαρτέρει τῷ Φιλίππῳ, ἐξ οὗ τὸν κλῆρον εἴληφε τῆς ἀποστολῆς· καὶ τοῦτον, ὡς ἀδελφὸν μὲν τὸ σῶμα, πατέρα δὲ τὸ πνεῦμα τιμῶσα, καὶ ὡς δραστήριος ὑπηρετουμένη θεράπαινα, πλήρης τῆς ἀποστολικῆς καὶ αὐτὴ δυνάμεως ἦν. ὅθεν εὐαγγελιζομένῳ συνεργοῦσα, καθειργνυμένῳ συμπαρεμένουσα· καὶ τότε δὴ κρεμαμένῳ συναιωρουμένη τε καὶ συνοδυνωμένη, πάντα τρόπον συνέπασχεν ἡ μακαριωτάτη Χριστῷ. A

B Γίνεται δὲ τότε θέαμα ξένον, φρίκης τε πάσης καὶ ἀγωνίας γέμον. σείεται μὲν ἐξαίφνης ἡ γῆ καὶ ὅλος ὁ χορὸς ἐκεῖνος ἐκτιναχθεὶς, εἰς βάθος ὑπεισέδυ, ἐν ᾧ πᾶσα μικροῦ δεῖν ἡ πόλις ἐκείνη συναγηγερμένη, θέατρον ἐποιεῖτο τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Ἰησοῦ· συγκατεπίνετο δὲ τῷ ἐδάφει πᾶς ὁ λαὸς, καὶ δεινῶς ἀπολέσθαι κινδυνεύοντες, τὸν ἀεὶ τὸν Φίλιππον ἐπεβοῶντο· καὶ ταύτῃ γε τῆς πλάνης μὲν ἀποστήσεσθαι, τῷ τῆς ἀληθείας δὲ πιστεύσειν καθυπισχνοῦντο Θεῷ. ταῖς δὲ ἱκετείαις μὲν ἐκτενέσιν ἐξευμενίζειν τὸν Θεὸν, ἀθρόως δὲ τὸν Κύριον προσευχομένοις αὐτοῖς ἐπιφανῆναι· καὶ στηριχθῆναι μὲν αὐτίκα τὴν γῆν τῆς ἐπὶ τὸ κάταντες ὑποχωρήσεως· δύναμιν δὲ θείας κλίμακος τρόπον τοῖς ἀπολλυμένοις ὑποτεινομένην, πρὸς σωτηρίας ὁδοποιεῖν. αὕτη γίνεται πίστεως τοῖς ἀπίστοις ἀφορμή. τοῦτο δὴ τὸ θαυμάσιον, τὴν πόλιν ἐκείνην ὀλίγου δεῖν πᾶσαν τῷ τοῦ Φιλίππου προσῆγε Θεῷ. ἐντεῦθεν λύειν μὲν τοὺς Χριστοῦ δεσμίους οἱ σεσωσμένοι, καὶ τοῦ ξύλου καθελεῖν προσῄεσαν σπουδῇ· ἐπείχοντο δὲ, τὴν ἀεὶ αὐτῶν γινομένην ἄνωθεν ἐγνωκότες βουλήν. C

Σὺ μὲν γὰρ, ὦ τρισμακαριώτατε τῶν Ἀποστόλων, ἀνεθῆναι μὴ καταδεξάμενος τῶν δεσμῶν, ἐπισκήψας δὲ τῇ τε πόλει τὰ δέοντα, καὶ τοῖς ἀδελφοῖς πᾶσι προσμένειν τῇ πίστει τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ταῖς ἐντολαῖς παρεγγυησάμενος προσλιπαρεῖν. εἶτα, δέησιν ἱκετήριόν τι ἅμα καὶ εὐχαριστήριον, ἐμφανιζομένῳ σοι νοερῶς καὶ εὐκοσμίως τῷ Θεῷ σου καὶ βασιλεῖ σου προσλαλήσας, Χριστῷ, D εἰς χεῖρας αὐτοῦ τὴν πανόλβιον ἀπέδου ψυχήν· καὶ ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως καὶ ἐξομολογήσεως, ἐν ἤχῳ ἑορταζόντων νοερῶν καὶ θείων δυνάμεων, πρὸς τὰς οὐρανίας αὐτοῦ καὶ ὑπερφυεστάτας συναπειλήφθης μονάς.

Βαρθολομαῖος δὲ τοῦ ξύλου καθαιρεθεὶς, καὶ ἅμα τῇ σοφωτάτῃ Μαριὰμ, τὸ Χριστοφόρον σεβασμίως κεκηδευκότες σκῆνος, καὶ τὴν ἐκκλησίαν στηρίξαντες, καὶ τοὺς προσιόντας φωτίσαντες· καὶ εἴ τι λοιπὸν τῆς ἱερουργίας τοῦ εὐαγγελίου συντετελεκότες, οὕτω πρὸς τὴν κατ' αὐτοὺς ἐχώρουν ὁδόν.

tiens charitate, virgo animo, virgo corpore, tota Christi vulnerata charitate. Maria, vera Christi ancilla, digna Dei filia, tota Spiritu sancto plena, fidelis Evangelii discipula, sedula gnavaque Apostolorum administra, fidelissima ad Græcas mulieres Iesu præco. Hæc olim Philippo assidua, quo ex tempore Apostolicum munus inierat; eum, ut fratrem quidem corpore, ut verò Patrem spiritu colens, & ut ancilla sedulò officiosa ministrans, ipsa quoque Apostolicâ plena virtute erat. Quamobrem prædicantem adjuvans, clausoque carcere comes effecta, tunc quoque nimirum suspenso condolens, diroque illius cruciatu mœrens, omni modo beatissima fœmina Christi socia passionum erat. *Cant. 2.6.*

Contigit verò novum quoddam spectaculum, horrendum sanè tremendumque ac terroris plenum. Terræ motu subitò locus quatitur, totusque ille succussus chorus alta voragine subsidebat, quò tota ferè civitas, Iesu homines theatro traductura, concesserat; omnemque populum unus cum solo hiatus absorbebat. Iam itaque gravi salutis vitæque pulsante periculo, Philippum cum sociis inclamabant; atque ea se ratione ab errore abscessuros, veróque Deo credituros, etiam atque etiam pollicebantur. At Philippus sociique ferventibus Deum supplicationibus placare; orantibus Dominus confestim apparere, moxque terram, ne mergeretur hiatuque subsideret, confulcire; vi denique divina instar scalæ pereuntibus submissa, iter ad salutem munire. Hæc incredulis fidei occasio. Miraculum hoc, omnem ferè illam civitatem adjunxit Philippi Deo. Hinc periculo redempti, Christi vinctos solutum lignoque depositum prompti accedere; at cohibebantur, qui supernum de illis consilium intelligerent. *Terræ motu quassata civitas & firmata.*

Tu quidem, Apostolorum ter beatissime, cùm solui vinculis noluisses, ac quæ officii erant civitati mandasses, cunctisque fratribus ut in fide Iesu perseverarent ac mandatis assidui essent, præcepisses: tumque supplicantis animi pariter atque gratias agentis orationem, Deo tuo, Regi tuo Christo qui apparuerat, mentis sensu, ac supra quàm decorè honestéque, prolocutus esses, in manus illius beatissimam animam tradidisti: inque voce exultationis & confessionis, in sono Mentium epulantium divinarumque Potestatum, in cœlestes eximiasque ac divinas, illo auctore, receptus es mansiones. *Philippus deponi de cruce renuit, ut & Andreas.* *Psal. 41.5.*

Bartholomæus autem è patibulo depositus, unaque sapientissima Maria, cùm Christiferum illud tabernaculum reverenter sepeliendum curassent ac Ecclesiam confirmassent, eosque qui accessissent illuminassent; ac si quid reliquum ad Evangelii functionem videbatur, complessent, suam quisque viam perrexere. *Bartholomæus è patibulo solutus.*

ΕΞ ΤΩ͂Ν ΘΑΥΜΑ'ΤΩΝ ΤΟΥ͂ Ἀποςόλου.

Menæa 24. Novembr. hæc habent, visumque hic inserere.

ΟΥ͂τος ὁ φαιδρότατος ἀστὴρ καὶ μέγας τοῦ Κυρίου Ἀπόστολος, ὡς ἐπ' αὐτὴν ἧκε τὴν Γαλιλαίαν κηρύσσων, ἔτι τοῦ βίου περιών, γύναιον αὐτῷ προσυπαντᾷ, ἐκκομίζον παιδίον τεθνηκός· καὶ οἷα μήτηρ, ἀμέτρως ἐκόπτετο. ταύτην ὁ κηρύσσων κατοικτείρας, καὶ τὴν δεξιὰν τῷ τεθνηκότι προτείνας, Ἔγειρε, κελεύει σοι ὁ ὑπ' ἐμοῦ κηρυττόμενος, ἔφησεν, Ἰησοῦς ὁ Χριστός· καὶ ὁ λόγος ζωτικὴν αὐτῷ ἔδωκεν ἐνέγερσιν, καὶ τῇ πενθούσῃ, βακτηρίαν τὸν ἀναστάντα γενέσθαι πρὸς τὴν οἰκίαν παρεσκεύασεν. ἡ δὲ, τῶν ἰχνῶν τοῦ θαυματουργοῦ δραξαμένη, Ὃν ἀνέστησας, ἔλεγε, δι' ὕδατος ἀναγέννησον σὺν ἐμοί. καὶ τυχοῦσα τῆς χάριτος, ἀπόστολος ἐγεγόνει, πᾶσιν διαγγελιζομένη τὴν υἱοῦ αὐτῆς τὴν ἀνάστασιν.

Ἦγε δὲ τοῦτον καὶ ἐπ' Ἀθήνησιν. ἔνθα τὸ ἁπλοῦν τοῦ λόγου κἂν διευτελίζειν οἱ Ἀθηναῖοι ἐβούλοντο, ἡ πρᾶξις τῶν παραδόξων τούτοις ἀντιπιχεῖν ἔπειθε. καὶ λοιπὸν, Τί δὴ πράττειν ὀφείλομεν, ἔλεγον, ἡμεῖς οἱ περὶ τοὺς λόγους ἐσπουδακότες, τούτου τοῖς λόγοις ἡττώμενοι. καὶ γὰρ, ὡς ὁρᾶτε, ἄγροικος οὗτος καὶ ἄπολις, ἐν δὲ τοῖς ἔργοις ἡμῶν ἐγκρατὴς καὶ περιφανὴς ἐνδείκνυται. τοιγαροῦν δι' ἐπιστολῆς σημανοῦμεν τῷ Ἀρχιγραμματεῖ τῶν Ἰουδαίων ἐν Ἱερουσαλήμ· καὶ τὸ δόξαν οὕτοι κρατύναντες, ἱκανὸν πρὸς τὸ λέγειν ἐξαποστέλλουσιν. ὁ γοῦν ἀποσταλεὶς, ἔσω τῆς Ἱερουσαλὴμ γεγονὼς, μετὰ τὴν ἐπίδοσιν τῆς γραφῆς, διὰ λόγων τοῖς ἄρχουσιν ἐπεβεβαίωσε τὰ τῆς γραφῆς, λέγων. Τοὔνομα Φίλιππος ἐκ τῶν ὧδέ τις λέγων εἶναι, ἀφίκετο πρὸς ἡμᾶς· ὃς ἄγροικον μὲν ἐπιφέρεται τὸν λόγον, οὐ μικρὸν δὲ τῶν ἡμῶν ἐπισείοντα τὴν καρδίαν καὶ πατρίδα, καινὸν διαγγέλλων ὄνομα, Ἰησοῦν· ᾧ καὶ χρώμενος ἐπὶ γλώττης, ἀποτρόπαιον ἔχει δαιμόνων καὶ νοσημάτων παντοδαπῶν. ἀλλά γε σὺν τούτοις, καὶ τὸ κατ' ἔπραξεν. ἀπολιπών τις τὸν βίον, καὶ πρὸς τὸν χῶρον τῶν τεθνεώτων μεταχωρήσας, τῇ τοῦ Ἰησοῦ προσηγορίᾳ ἀνέστησε. λείπεται τοιγαροῦν οἴχεσθαι τὰ ἡμῶν, καὶ τὰ τούτου αὐξάνεσθαι, εἰ μὴ τάχιον τις πρὸς ἡμᾶς ἐξ ὑμῶν παραγένοιτο.

Καὶ δὴ ἐξαυτῆς μετὰ σοβαρᾶς καὶ ἀλαζονικῆς φαντασίας τὴν Ἑλλάδα ὁ Ἀρχιγραμματεὺς καταλαμβάνει, κατὰ Φιλίππου σφόδρα χαλεπαίνων· καὶ μήτε ἄρτου γευσάμενος μήτε τινὸς ἄλλου τῶν σώματι χαριζομένων, ὑψηλὸν αὐτῷ γενέσθαι βῆμα παρηγγύατο· καὶ τὴν ἔξαλλον τῆς ἀρχιερατικῆς χλαμύδα περιβαλών, εἰς τὸν δικαστικὸν πεφυσιωμένος ἄνεισι θρόνον, πάντων τῶν ἐλλογίμων τῆς πατρίδος, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ παραγενομένων, μετὰ δέους παρεστηκότων. ὅμως προσκληθεὶς ὁ Ἀπόστολος, μέσον, τῷ Ἀρχιερεῖ ἀπολογησόμενος ἵστατο· καὶ πρὸς τὸν Ἀπόστολον ὁ Ἀρ-

EX MIRACVLIS Philippi Apostoli.

LVcidissimum sidus hoc magnusque Domini Apostolus, cùm in Galilæam iret prædicans, adhuc vitæ superstes, mulier quædam illi obviam venit, quæ filium suum defunctum efferret: maternaque pietate ac sensu, supra modum plangebat. Hujus Christi Præco misertus, dextraque defuncto exporrecta, *Surge*, inquit, *jubet tibi qui à me prædicatur, Iesus Christus*: fecitque sermo, ut puer vivus excitaretur; & ut qui suscitatus erat, lugenti matri baculus sustentandæ domui redderetur. At illa, ejus qui miraculum patrarat vestigiis admota, *Quem suscitasti*, aiebat, *unà mecum per aquam regenera*. Munusque consecuta, Apostolus evasit, dum filii suscitationem cunctis annuntiat.

Puer Philippo suscitatus in Galilæa.

Duxit verò & Athenas Apostolum. Ibi. quanquam eo animo erant Athenienses ut pro sermonis simplicitate contemnerent, stupendarum tamen ac inauditarum rerum patratio, obniti eos doctrinæ suadebat. Ac demum, *Quidnam*, aiebant, *facturi sumus, nos qui eloquentiæ ac doctrinis operam damus, cùm hujus sermonibus vincamur? Etenim, ut videtis, rusticus iste incertisque sedibus vagus, operum luce nostri compos illustrisque efficitur. Quapropter conscripta Epistola significemus Scribarum Iudæorum Ierosolymis Principi.* Firmata porro illis sententia, qui rei eloquendæ idoneus esset, mittunt. Is verò cùm Ierosolymam venisset, reddita Epistola, verbis explanabat quæ illa continerentur, dicens, *Vir quidam, qui se Philippum vocari dicat, ad nos hinc profectus est. Est ille quidem rudi rusticoque eloquio, quo tamen non parum corda nostra patriamque commoveat, dum novum nomen* (*Iesum scilicet*) *prædicat; quem & in lingua habens, dæmones, omnisque generis morbos detrubat. Sed & cum istis, rem patravit, quæ stuporem injiciat. Humanis quispiam exemptus erat, atque ad defunctorum locum commigrarat. Hunc ille suscitavit invocato Iesu nomine. Superest itaque ut nostra planè aboleantur & intereant; quæ verò illius sunt, augeantur, nisi citius ex vobis aliquis ad nos veniat.*

Atheniensium Iudæorum, ad suos, Ierosolymam legatio.

Statim ergo pleno fastus, superboque apparatu Scribarum Princeps Græciam petit, adversus Philippum valde indignans; ac neque pane degustato, neque ullo alio, quod corpori indulgeatur, sublime sibi tribunal parari jubet; mutatoriaque Pontificali chlamyde assumpta, superbia tumens, judicii sedem conscendit, cunctis ejus patriæ eruditis, ac qui venerant cum eo, timore adstantibus. Vocatus itaque Apostolus, medius stetit, Pontifici responsurus. Ad quem

Pontificis de Philippo iudicium.

Pontifex in hæc verba percontatur. *Non satis visum, cunctorum miserrime hominum, quod Judæa & Galilææ & Samariæ pravitate mentis obrepseris, simplicioresque, in eis errore dementaris, sed & Athenarum urbis sapientes tentare molitus es, existimans nimirum viros catos atque prudentes abs te seductum iri. Ac quidem, te, velut qui errore seductus sis, ad præsens omisso spretoque, ad viros sapientes, quæ tuæ opinionis sunt, edisserens, sermonem habebo.*

Ejus Magister, Auditores, cùm evertendæ Legi Mosaicæ daret operam, justa à nobis lege ut crucem ferret, damnatus es: nudusque alto stipite suspensus derelictus, ob diei celebritatem, Pilato, Iosephi cujusdam viri divitis supplicatione inducto, sepulturæ tradi permissus est. Amicitiaque lege cùm tenerentur ejus discipuli, occultè intempesta nocte eum furantur; hoc nempe commento vulgus seducere putantes. Sparsaque ubique fama, eum à mortuis surrexisse, Magistrum sibi atque doctorem hominem arrogant. Ex eorum collegio unus est & Philippus iste, cujus Rex Archelaus desiderat compotem fieri, ulciscenda vulgi injuria, male eum morte perditurus: Quem si vultis, quàm citò vinctum Ierosolymam abducite.

Agrippas.

Philippi responsio.

Ac verò, cessante loqui Pontifice adstantes intentis oculis in Philippum erant, quid demum ille ei responderet. Sensim itaque leniusque apertis labiis, Philippus ita Pontifici infit. *Fili hominis, ut quid diligis vanitatem & loqueris mendacium? Vt quid cor tuum gravas in vanitate? Nonne tu auro custodum manus implesti, ut resurrectionis, afficta calumnia, fidem aboleres? Nescis quæ signacula monumento apposuisti? Hæc nimirum in die iræ tuum scelus ignominia traducent.*

Percussi cæcitate Pontifex ac reliqui, necis Apostoli avidi.

His Pontifex majorem in modum turbatus, furoreque irruens ut Apostolo manus inferret, rem præstare non potuit. Statim enim ejus pupillæ oculorum obscuratæ sunt, ac corpus reliquum inutile redditum. Visa res præstigiæ, his qui aderant. Vt tamen in Apostolum impetum fecerunt, ejusdem ipsi cæcitatis periculum sumpserunt. Quod verò Apostolus non nesciret illorum incredulitatem ac ignorantiam, quod vis dæmonum in illis præpolleret, eam in rem ingenti gemitu, *Tua Domine*, aiebat, *benignitas, ipsa te moveat, eorumque contritiones sana, & ut te agnoscant credantque, illorum animos immuta.*

Dilata baptismi gratia, non satis in fide firmis.

E terris itaque Apostolo orationem fundente, indulta è cœlis, his qui percussi fuerant, sanitas ac robur est: visuque recepto sensibilibus oculis, animæ sanitatem, quæ mente intelligitur, expetebant. Quod tamen Apostolus instabilium hominum mentis inconstantiam haud rarò expertus erat, non annuit ut illuminatione perficeret. Intentiusque ac instantius orante Apostolo, divina virtus è cœlo demissa, eorum omnia simulacra elidit; ac qui in eis latitabant, peni-

χειρὸς ὑπο περιτήρητο. Οὐχ ἱκανὰς ἔχειν ἔδοξε, τὸ μοχθηρῶς ὑπεισελθεῖν σε, ἀθλιώτατε πάντων ἀνθρώπων, τῇ Ἰουδαίᾳ καὶ Γαλιλαίᾳ καὶ Σαμαρείᾳ, καὶ τοὺς ἐν αὐταῖς ἀσταλεστέρους ἀποπλανῆσαι, ἀλλὰ καὶ τοὺς σοφοὺς τῶν Ἀθηνῶν ὑπενόησε, μεμελετηκὼς τὴν ἀπάτην, πεπυκνωμένους ἄνδρας οἰόμενος ἀπατᾷν. καὶ ὡς ἠπατημένου, καταφρονῶ σου τὸ παρόν· ἐπὶ δὲ τοὺς σοφοὺς, διδάσκων τὰ κατὰ σὲ, τὸν λόγον ποιήσομαι.

Ὁ τούτου Διδάσκαλος, ὦ ἄνδρες, ἐπὶ παραβάσει τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου γινόμενος, ὑφ' ἡμῶν σταυρῷ τεθνάναι δικαίῳ νόμῳ κατεκρίθη· καὶ γυμνὸς τῷ ξύλῳ ἀπῃωρημένος καταλειφθεὶς, διὰ τὸ τῆς ἡμέρας ἐπίσημον, τοῦ Πιλάτου, Ἰωσὴφ τινὸς πλουσίου ἱκετείᾳ ἐπικαμφθέντος, τάφῳ συγκεχώρηται. καὶ νόμῳ φιλίας οἱ τούτου κρατούμενοι μαθηταὶ, λαθραίως ἀωρεὶ τοῦτον ἀποσυλοῦσιν, εἰς πολλῶν ἀπάτην ἐπιτεχνησάμενοι τοῦτο· καὶ πανταχοῦ διασπείραντες ἐκ νεκρῶν ἐγηγέρθαι, τὸν ἑαυτῶν ἐπιφημίζουσι διδάσκαλον. ἐξ αὐτῶν εἷς ἐστι καὶ ὁ Φίλιππος οὗτος, οὗ περικρατὴς ὁ βασιλεὺς ἐπιθυμεῖ γενέσθαι Ἀρχέλαος, εἰς πολλῶν ἐκδίκησιν ἀπολέσων αὐτόν· ὅνπερ εἰ βούλεσθε, πρὸς αὐτὸν τὸ τάχος δέσμιον εἰς Ἱερουσαλὴμ ἀπαγάγετε.

Καὶ δὴ τοῦ Ἀρχιερέως παυσαμένου τοῦ λόγου, οἱ παρεστῶτες ἐνητένιζον τῷ Φιλίππῳ, τί πρὸς αὐτὸν ἀντερεῖ. ἠρέμα δὲ πως τοῖς χείλεσιν ὑπανοίξας ὁ Φίλιππος τῷ Ἀρχιερεῖ ἔφησεν οὕτω. Υἱὲ ἀνθρώπου, ἵνα τί ἀγαπᾷς ματαιότητα, καὶ λαλεῖς ψεῦδος. ἵνα τί ἐπὶ ματαίῳ τὴν καρδίαν σου βαρύνεις. οὐ χρυσοῦ σὺ τῶν φυλάκων τὰς χεῖρας ἔπλησας, εἰς τὸ πλάσασθαι τῆς ἐγέρσεως συκοφαντίας; οὐκ οἶδας ἃς ἐπέθηκας σφραγῖδας τῷ μνήματι; αὗταί σου ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς στηλιτεύσουσι τὸ ἀνόμημα.

Ταῦτα τὸν Ἀρχιερέα μεγάλως ἐτάραξαν· θυμικῶς δὲ διορμήσας διαχειρίσασθαι τὸν Ἀπόστολον, οὐκ ἠδυνήθη. παρευθὺ γὰρ αἱ κόραι τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ἀπημαυρώθησαν, καὶ τὸ περίλοιπον σῶμα, ἄχρηστον ἐγεγόνει. τότε τοῖς παρατυχοῦσι τὸ γεγονὸς γοητεία προσεδόκατο. ὅμως κατὰ τοῦ Ἀποστόλου ὁρμήσαντες, καὶ αὐτοὶ τῆς αὐτῆς πηρώσεως πεῖραν ἔλαβον. ἀλλ' ἐπεὶ οὐκ ἠγνοεῖτο τῷ Ἀποστόλῳ ἡ ἀπιστία καὶ ἡ ἄγνοια, ὅτι ἐπικρατοῦσα δαιμόνων ἔνεστι τούτοις, ἐπὶ τούτῳ οἰμώξας μέγα, Δυσωπήθητι ὑπὸ τῆς σῆς ἀγαθότητος, Κύριε, ἔλεγε, καὶ ἀμφοτέρων ἴασαι τὰ συντρίμματα, καὶ πρὸς τὴν σὴν ἐπίγνωσιν αὐτοὺς μεταποίησον.

Κάτωθεν οὖν τοῦ Ἀποστόλου τὴν εὐχὴν ποιοῦντος, οὐρανόθεν ἡ ῥῶσις τοῖς πληγεῖσιν ἐχαρίζετο· καὶ τοῖς αἰσθητοῖς ὀφθαλμοῖς ἀναβλέψαντες, τὴν νοητὴν τῆς ψυχῆς ἐπεζήτουν ὑγίωσιν. ἀλλ' ἐπεὶ πολλάκις τὸ ἀστήρικτον καὶ μετάβολον τὴν γνώμην οἶδεν ὁ Ἀπόστολος εἶναι, τὸ φώτισμα τούτοις οὐκ ἐπένευσεν. ἐκτενέστερον δὲ τοῦ Ἀποστόλου προσευξαμένου, θεία δύναμις ἐκ τοῦ οὐρανοῦ κατιοῦσα, [1] τὰ ἀφιδρύματα τούτων πάντα κατέρ- 1.

ῥαξε, καὶ τοὺς ἐμφωλεύοντας ἄρδην ἀπώλεσε δαίμονας. καὶ κλόνος βίαιος τότε τὴν γῆν κατεῖχε, καὶ πάντες καταφυγὴν τὸν Ἀπόστολον ἐποιοῦντο, μεγάλῃ κράζοντες τῇ φωνῇ, Ἰσχυρὸς Θεός ἐστιν, ὁ ὑπὸ σοῦ κηρυττόμενος, καὶ τούτῳ ἀδιστάκτως πειθόμεθα, καὶ χαίροντες τὸ λουτρὸν κομιούμεθα. καὶ ἀρξάμενος, πάντας ἐβάπτισε. μόνος δὲ Ἀρχιερεὺς ἀποσπασθέντας ὡς οἶδε τοὺς ὑπ' αὐτόν, τῇ τοῦ δολίου ὑποβολῇ καὶ τοῦ πλάνου δύσφημα ἐβλασφήμει ῥήματα. καὶ τούτου μὴ φερομένη τὴν παράνοιαν ἡ γῆ, πάντων ὁρώντων, ὡς ἐπὶ Δαθὰν καὶ Ἀβειρὼν, βιαίως τοῦτον ἔνδον αὐτῆς καταχθεῖσα ζῶντα συνώθησε. τότε τοὺς φωτισθέντας ὑποστηρίξας, καὶ Νάρκισσον τινὰ τούτοις ἐπίσκοπον καταστήσας, οὗ ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ὁ Ἀπόστολος Παῦλος μέμνηται, αὐτὸς πρὸς Πάρθους ἀφίκετο· καὶ κλίνας γόνυ, ἐπίσκεψιν οὐρανόθεν ἐζήτει. καὶ αὐτίκα σχῆμα αὐτῷ ἐδείκνυτο ἀετοῦ, ὑπὸ χρυσᾶς πτέρυγας τὸν Χριστὸν εἰκονίζουσα ἐσταυρωμένον. ὅθεν ἀναρρωσθεὶς, πάλιν εἴχετο τοῦ κηρύγματος, καὶ τὰς Κανδάκων πόλεις διαδραμὼν, ἐπ' Ἄζωτον ἔπλει νηὸς ἐπιβάς· καὶ
21
σφοδρᾶς καταιγίδος κλυδωνιζούσης τὴν ναῦν,
22
φωτοφανὴς αὐτίκα σταυροῦ τύπος * ὑπ' αὐτῆς τῆς ὁλκάδος τῆς νυκτὸς τὸ ζοφῶδες ἐπέλαμψε· καὶ ἀποβάντες τοῦ πλοίου, ὑπ' Ἀζωτίδος τινὸς ἐν μεσογαίῳ οἰκήματι καταχθεὶς ὁ Ἀπόστολος, τῆς ἡμέρας ἤδη πρὸς ἑσπέραν διαληγούσης, τὰς εὐχὰς παρέτεινε. τὸ γοῦν θυγάτριον τοῦ ξενοδόχου ἐν χρῷ τῆς συνέγγυς θυρίδος καθιστάμενον, ὠδύνατο τὸν ὀφθαλμόν. ὑπὸ δὲ τοῖς λόγοις τοῦ Ἀποστόλου ἡδύνετο, ὡς καὶ τὸ τῆς ὀδύνης ἐπιλαθέσθαι. εἶτα προσελθοῦσα τῷ οἰκείῳ πατρὶ, τοῦ ὀφθαλμοῦ τὸ αἶσχος σὺν τῇ ὀδύνῃ, ὡς ἀμεληθεῖσα προσενεκάλει. ὁ δὲ πρὸς αὐτὴν, Ὑπὲρ σοῦ τάχα τέκνον, ἔφη, προθύμως ἂν καὶ τὴν ψυχὴν προΐεμην, εἰ τοῦ σοῦ ὀφθαλμοῦ τὸ δυσειδὲς, ἠδύνατό τις διαρθῶσαι. καὶ ἡ παῖς χαριεντιζομένη, Ἔστιν, πάτερ, εἰ βούλει, ὁ τῆς ὀδύνης καὶ τοῦ πάθους θεραπευτής. καὶ ποῦ τέκνον, ἔφη. Ἐν τῷ μεσογαίῳ οἰκήματι, ἡ παῖς ὑπέταξε, ὃν ἐκ τοῦ πλοίου τῇ χθὲς ὀψιαθέντα καθυπεδέξω. καὶ παραυτὰ τὸν Ἀπόστολον προσκληθῆναι κελεύει. καὶ τούτοις τὸν ἡδὺν τῆς ἀληθείας ὁ προσκληθεὶς ἐνσπειράμενος λόγον, πανοικὶ καταδέξας ἐβάπτισε. τῆς δὲ κόρης, τὴν ὀφθαλμοῦ ἐπιζητούσης τὴν ἴασιν τοῦ πατρὸς αὐτῆς, ἔφη ὁ Ἀπόστολος, Σοὶ τὴν ἐπιστήμην τῆς ὑγείας χαρίσομαι καὶ πᾶσι τοῖς προσδεξαμένοις τὸ χάρισμα τοῦ βαπτίσματος. πρωΐας ἀναστᾶσα, ὦ κόρη, τῷ πάσχοντι ὀφθαλμῷ τὸν Χριστὸν ὀνομάσασα τὴν χεῖρα ἐπιθὲς, καὶ ἄρτιος ὁ βεβλημμένος ὀφθαλμὸς γενήσεται. οὕτως ἡ μαθήτρια ποιήσασα ὡς ὁ διδάσκαλος ὑπέθετο, τὸ οἰκεῖον ἐθεράπευσε πάθος. καὶ ἐκ τότε ἡ σοφὴ Χαριτίνα, συνεργείᾳ τοῦ πατρὸς αὐτῆς Νικολείδου, ὀπαδὸς τοῦ Ἀποστόλου ἐγένετο, δοξάζουσα σὺν αὐτῷ καὶ εὐλογοῦσα τὸν Θεόν.

A tus dæmonas perdidit. Factaque tunc terræ valida quassatio, omnesque ad Apostolum confugiebant, magna voce clamantes, *Fortis est Deus qui abs te prædicatur, eique citra omnem dubitationem credimus, ac lubentes lavacrum consequemur.* Incipiensque Apostolus, cunctos baptismo tinxit. Solus verò Pontifex, ubi subditos avulsos cognovit, dolosi illius suggestione, nefanda in rerum Auctorem verba blasphemo ore evomebat. Ejusque terra dementiam non ferens, cunctis cernentibus, velut in Dathan & Abiron, viventem illum hiatu intus violento compressit atque absorpsit. Tum Apostolus, confirmatis illis qui crediderant, præfectoque illis Narcisso quodam Episcopo, cujus Paulus meminit in Epistola ad Romanos, ad Parthos profectus est: genuque in oratione posito, divinam è cœlis visitationem (Narcissus Atheniensis Episcopus. Rom. 16. 11.)
B quærebat. Moxque ostensa illi est Aquilæ figura, quæ sub alis auro rutilis Christi crucifixi formam exprimeret. Vnde roboratus, prædicationi rursus incumbebat; Candacensiumque peragratis urbibus, conscensa navi, Azotum navigavit. Validaque tempestate jactata navi, lucida statim crucis figura ab ipso navigio affusis fulgoribus, noctis caliginem lustravit. Navique exscendentes, ab Azotide quodam in mediterraneas illius ædes deductus Apostolus, die jam in vesperam desinente, preces producebat. Hospitis itaque filia prope fenestram è vicino stans, oculi dolore discruciabatur. Sic tamen Apostoli verbis lenocinio quodam mulcebatur, ut vim ipsam doloris oblivisceretur. Tum illa ad patrem accedens, oculi probrum cùm dolore conjunctum ex- (Philippi Azoti prædicatio.) (Puella oculo laborans curata.)
C postulabat, ut cujus seriò cura non ageretur. Ad quam pater, *Pro te forsitan, filia, vel ipsam*, inquit, *libens animam exponerem, si quis oculi tui dedecus, labemque posset auferre.* Cui filia gratiosè arridens, *Est, pater, modò velis, qui & dolorem & labem curare possit. Vbinam verò*, ait, *filia? In mediterraneis ædibus*, respondit illa, *quem heri serò è navigio domi suscepisti.* Moxque Apostolum jubet accersiri. Insertaque qui accersitus erat, dulci veritatis doctrina, sermone delinitos cum omni familia, baptismo intinxit. Cumque puella ex patre oculi curationem exquireret, ait Apostolus, *Sanandi munus tibi tribuam, cunctisque qui baptismatis donum susceperint. Manè itaque surgens, ò puella, invocato Christi nomine, laboranti oculo manum impone, integerque*
D *ac sanus, qui læsus est, oculus evadet.* Quod cùm ita fecisset ut Magister admonuerat, ægritudinem suam curavit. Quo ex tempore sapiens Charitina, adjutore Patre suo Nicolide, Apostolum secuta est cum eo laudans ac benedicens Deum. (Charitina Philippi comes.)

A Veniens autem Apostolus Philippus Hierapolim, monebat qui erant comites, ne tentationibus animum despondérent. Inter quæ indigenæ ut impostorem dolo necare volebant, ne scilicet eorum uxores, velut etiam aliorum multorum, seduceret. Quidam verò Heros, ingenuus præ reliquis civibus fortuna, Apostolum ne lapidaretur liberari studens, in hæc ferè verba sodales probabilibus aggressus est. *Viri cives, meum consilium noscite. Nihil nobis injustum cum peregrino isto homine: sed, si lubet, illius examinemus doctrinam, num ad animi salutem aliquid conferat.* Cùm nemo Heroi (quippe vero illustri) contradicere ausus esset, primus ipse Apostoli pedes complexus, Sanctum rogabat ut in domum suam diverteret. Ingressis illis, Marcella Herois uxor indignari adversus virum, divortiique libellum offerre, & ut dos ad ipsam revertatur, nisi is Philippum domo ejiciat, seriò rogare. Videns itaque Apostolus inde animo anxium, ut in fide constans perseveraret excitabat. Tum ipse positis genibus orans, eam quæ paulò antè indignans obstrepebat, viro supplicem fecit. *O Vir dulcissime*, aiebat, *unde venit mirabilis hic homo? Quam suavis illius sermo morumque constitutio! Magni Dei*, aiebat Heros, *ô mulier, nuntius est ac præco, regnique cœlestis parandi auctor. Ac, si libet, citra omnem dubitationem accedamus illius Deo:* amboque procidentes Apostolo, regenerationem quæ ex aqua est & Spiritu, accipiunt cum tota domo. Quo factum est, ut & vicini multi ad Dominum transirent.

Philippi, Hieropoli certamen.

Verùm malitiæ auctor, ut se vinci vidit, suosque Apostolicis captos cassibus cognovit, ut Herois domum incenderent excitavit. Tum Apostolus spiritu rem intelligens, ad eos intrepidus iit: quem immaniter insultando, ad curiam tribunalque duxerunt. Asperéque ac minaciter Apostolo Aristarchus Præfectus, curiæ præses, *Novi te*, aiebat, *magiæ virtutibus gloriari; at, nisi eas abjeceris, acerbo te imbre lapidum perdam. Quæ enim ad Deum tuum crucifixum spectant, opportune examinabimus*, inquit, comaque apprehensum Apostolum, trudens sugillabat. Studens autem Vir beatus Aristarchi insolentiam castigare, fortè verò etiam propter eos qui aderant, ut intelligerent potentis Dei eum ministrum esse, cunctis audientibus in hunc modum vocem extulit. *Qui omnium nostrum sigillatim corda formasti, eorumque in quosvis vertis motus, ex meo erumpentem corde sermonem, quippe iræ expertem, Domine, opere adimple, sitque omnibus justæ ultionis exemplo. Quæ in comam ejus capitis, quod sanctificasti, extensa manus est, dissolvatur.* Dixerat, virique insolentis membrorum distortio actutum verba secuta est. Statim enim ejus manus exaruit;

Præfecti in Sanctum sævientis castigata temeritas.

Imprecatio sive ira.

A Τὴν δὲ Ἱεράπολιν καταλαβὼν ὁ Ἀπόστολος Φίλιππος, ἐδίδασκε τοὺς συνεπομένους αὐτῷ μὴ ἐκκακεῖν τοῖς πειρασμοῖς. καὶ ἐπὶ τούτῳ οἱ ἐγχώριοι δολοφονῆσαι τοῦτον ἐβούλοντο ὡς ἀπατεῶνα, προφάσει μὴ καὶ τὰς αὐτῶν γυναῖκας ἀπατηθῆναι, ὥσπερ καὶ ἄλλων πολλῶν. Ἥρως δέ τις, τῶν πολιτῶν τὴν τύχην αἰδεσιμώτερος, ἐξάρπασαι θέλων τοῦ λιθασμοῦ τὸν Ἀπόστολον, πρὸς τοὺς συναυτοῦ πιθανολογούμενος, οὕτω πως ἔφη. Ἄνδρες πολῖται, τὸ ὑπ' ἐμοῦ βουλευόμενον μάθετε. μηδὲν ἡμῖν ἄδικον καὶ τῷ ξένῳ ἀνδρί· ἀλλ' εἰ δοκεῖ, τὴν αὐτοῦ διδασκαλίαν δοκιμάσωμεν, εἴγε εἰς ψυχικὴν περιποίησιν ἔσται. καὶ ὡς ἐπισήμῳ τῷ B Ἥρωι ἀντειπεῖν οὐκ ἐτόλμησαν, καὶ αὐτὸς πρῶτος τῶν ποδῶν τοῦ Ἀποστόλου δραξάμενος, ἐδυσώπει τὸν ἅγιον εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ καταλῦσαι. καὶ ἀμφοτέρων ἀφικομένων, Μάρκελλα ἡ τοῦ Ἥρωος γαμετὴ ἐδυσφόρει κατὰ τοῦ συνεύνου, [3] λύσιν τοῦ συνοικεσίου ζητοῦσα, καὶ τὴν ἀντιστροφὴν τῆς προικός, εἰ μὴ τῆς οἰκίας ἔξω βάλλει τὸν Φίλιππον. 3. ἐπεὶ δὲ ἐναγώνιον ὁ Ἀπόστολος τὸν Ἥρωα ἑωράκει, αὐτὸν παρεθάρρυνεν ἐπιμένειν τῇ πίστει. αὐτὸς δὲ γονυκλίνας καὶ προσευξάμενος, τὴν πρὸ μικροῦ χαλεπαίνουσαν, ἱκέτιν τοῦ ταύτης ἀνδρὸς παρεσκεύασεν. Ὦ ἀνὴρ γλυκύτατε, λέγουσα, πόθεν ὁ θαυμαστὸς οὗτος ἐγένετο ἄνθρωπος. ὡς ἡδὺς ὁ τούτου λόγος καὶ ἡ τῶν ἠθῶν κατάστασις. Μεγάλου Θεοῦ, ὁ Ἥρως ἔφησε, καταγγελεύς ἐστιν, ὦ γύναι, καὶ αἰωνίου C βασιλείας προξενητής· καὶ εἰ δοκεῖ, ἀνενδοιάστως προσέλθωμεν τῷ τούτου Θεῷ· καὶ ἄμφω προσαντήσαντες Ἀποστόλῳ, πανοικὶ λαμβάνουσι τὴν ἐξ ὕδατος καὶ Πνεύματος ἀναγέννησιν. ἐκ δὲ τούτου, πολλοὶ τῆς περιοικίδος πρὸς Κύριον μετετάξαντο.

Ἀλλ' ὁ τῆς κακίας εὑρετής, ὡς ἑαυτὸν ἡττώμενον εἶδε, καὶ τοὺς ἑαυτοῦ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου ἐζωγρημένους, πυρπολῆσαι τὴν οἰκίαν τοῦ Ἥρωος ἤγειρε. καὶ γνοὺς τῷ πνεύματι ὁ Ἀπόστολος, ἀφόβως ἔξεισι πρὸς αὐτούς· οἳ ἀνημέρως ἐπικαυχῶντες, εἰς τὸ δικαστικὸν βουλευτήριον ἤγαγον. ἐμβριθῶς δὲ τῷ Ἀποστόλῳ Ἀρίσταρχος ὁ Ἔξαρχος, τοῦ βουλευτηρίου προεχών, Οἶδά σε ταῖς μαγείαις ἐναβρυνόμενον, ἔλεγεν· ἀλλ' εἰ μὴ ἀποθέμενος ταύτας ἔσῃ, λιθασμῷ πικρῷ σε ἀπολέσω. τὰ γὰρ περὶ τοῦ σταυρωθέντος Θεοῦ σου, εὐκαίρως ἐπιζη- D τήσομεν, λέγει, καὶ τῆς Ἀποστολικῆς δραξάμενος κόμης, ὠθῶν αὐτὸν προσεπηλάκιζεν. Ἀριστάρχου δὲ τὸ ἄτακτον ἐπιτηδεύσαντος σωφρονῆσαι ὁ μακάριος Φίλιππος, ἴσως καὶ διὰ τοὺς παρατυγχάνοντας, ἵνα γνῶσιν ὅτι δυνατοῦ Θεοῦ ἐστὶν ὑπηρέτης, εἰς ἐπήκοον πάντων οὕτω πως ἐξεφώνησεν, Ὁ τὰς καρδίας ἡμῶν πλάσας καταμόνας, καὶ τὰς κινήσεις αὐτῶν πρὸς ὁπωσοῦν τρεπόμενος, τὸν ἐκ τῆς ἐμῆς καρδίας ὡς ὀργῆς ἀμέτοχον ἀναγόμενον λόγον ἔργῳ πληροφόρησον, Κύριε, καὶ γενέσθω πᾶσι σωφρονισμός. ἡ προταθεῖσα χεὶρ ἐπὶ τὴν κόμην, ἧς ἡγίασας κεφαλῆς, παρεθήτω. ἐπηκολούθει δὲ τῷ λόγῳ, ἡ τοῦ ἀτάκτου διαστροφὴ τῶν μελῶν. παραυτίκα γὰρ ἡ τούτου ἀπεξηράνθη

χεὶρ καὶ ὁ πρὸς αὐτὴν ὀφθαλμὸς ἀπετύφλωτο, καὶ κατ' ἄμφω κεκώφωτο τοῖς ὠσί. τοῦτο τοὺς συνειλεγμένους ἐξέστησε, καὶ μετὰ δέους ἱκέτευον δοῦναι συγγνώμην τῷ πλημμελήσαντι. καὶ ὁ Ἀπόστολος πρὸς αὐτούς. Αἱ τῶν μελῶν διαστροφαὶ, ἀνθρωπίνης βοηθείας ἐπαπορεῦσιν. ὁ γὰρ τούτων διορθωτὴς εἷς ἐστὶν, ὁ ἐκ χοὸς κατάρξας διαρθρώσας τὸν ἄνθρωπον. ὡς εἰ μὴ προσέλθητε, καὶ αὐτὸς ὁ παθὼν, οὐ τεύξεται τῆς ἰάσεως.

Καὶ πρὸς τούτῳ, τεθνεώς τις ἐξεκομίζετο πρὸς ταφήν· καὶ κατάγοντες τὴν κλίνην οἱ συμπαρόντες Ἀριστάρχῳ, χλευάζοντες ἔλεγον τῷ Ἀποστόλῳ, Εἰ τοῦτον ἐγερεῖς, πάντες σὺν Ἀριστάρχῳ προσκυνήσομεν τῷ Θεῷ σου. ὁ δὲ Ἅγιος πρὸς οὐρανὸν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀτενίσας, προσηύξατο ἐπὶ ἱκανόν· καὶ πρὸς τὸν βεβλημένον τῇ κλίνῃ, πρᾳείᾳ τῇ φωνῇ λέγει, Θεόφιλε. καὶ εὐθὺς ἀνεκάθισε, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑπανέῳξε. καὶ προσθεὶς ὁ Ἀπόστολος, εἶπεν, Ὁ Χριστός σοι κελεύει, Ἀνάστηθι, καὶ ἀκωλύτως προσομίλει. ὁ δὲ ἀποβὰς τῆς κλίνης, τῷ Ἀποστόλῳ προσέπεσε, λέγων, Εὐχαριστῶ σοι Ἅγιε τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἐκ πολλῶν κακῶν ἐρρύσομαι τῇ ὥρᾳ ταύτῃ. ὑπὸ δύο γὰρ ζεζοφωμένων καὶ δυσειδῶν καὶ ἀσπλάγχνων ἐξελκόμενος βιαίως, ἔτι μικρὸν, εἰ οὐκ ἔφθασας, ἀπερρίφην ἂν εἰς τάρταρον δυσειδῆ καὶ ὀλέθριον. τότε τὸ παράδοξον τοῦτο ἐξέστησε πάντας, λέγοντας, Πῶς ὃν οὐδέποτε εἶδεν, ἐξ ὀνόματος φωνήσας ἀνέστησεν. ἐπ' ἀληθείας ὃν ἰσχυρὸν καὶ λέγει καὶ κηρύττει καὶ Θεὸν καταγγέλλει, δυνατός καὶ ἀληθής ἐστι, καὶ ἡμεῖς ἀδιστάκτως προστρέχωμεν καὶ πιστεύωμεν. καὶ τῇ χειρὶ ὁ Ἀπόστολος κατασιγήσας τὸν θόρυβον, διακελεύεται τῷ Ἥρωι, Ἐπὶ Ἀριστάρχῳ τῇ χειρί σου σταυροῦ τύπον ἐπιχαράξας, τῷ τῆς ἁγίας Τριάδος ὀνόματι, τῶν μελῶν τὰ βλαβέντα ἐκ τῆς αὐτοῦ ἀφελείας ἀνόρθωσον· καὶ τοῦτο ποιήσας ὁ Ἥρως, τὸν Ἀρίσταρχον ἀπετέλεσεν ἄρτιον. ἐπὶ τούτῳ πάντες τῷ Ἀποστόλῳ προσπίπτουσιν, ἐν οἷς καὶ Πρέφεκτος, ὁ τοῦ ἐκ νεκρῶν ἀναστάντος γενέτης, τὰ πρῶτα ἐπὶ πᾶσι φέρων τοῖς συνειλεγμένοις, σὺν τῇ γαμετῇ προσῆλθε τῷ Ἀποστόλῳ, καὶ τῆς κατηχήσεως εὐμαρῶς τὸν λόγον δεξάμενος, εἰς βεβαίαν τῆς ἑαυτοῦ πίστεως ἔνδειξιν, τοὺς ὑπ' αὐτοῦ σεβομένους δώδεκα χρυσέους Θεοὺς τῶν ἐνδεῶν εἰς διανομὴν τῷ Ἀποστόλῳ γενέσθαι προτίθησιν. οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ τὰ περιλειφθέντα καλῶς οἰκονομήσας, τῆς ὀρθῆς ἀδιστάκτως εἴχετο πίστεως.

Καταρτίσας δὲ ὁ Ἀπόστολος τοὺς ἐκεῖσε πάντας πρὸς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, τὸν Ἥρωα τούτοις χειροτονήσας ἐπίσκοπον, καὶ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους ἐξ αὐτῶν· ἔτι δὲ καὶ ναοὺς προστάξας γενέσθαι, καὶ τούτους καθιδρύσας, καὶ πάντας κατηχήσας καὶ ἐπευξάμενος, αὐτὸς ἐν Φρυγίᾳ προσέβαλε ἅμα τῇ Λυκαονίᾳ καὶ τῇ Ἀσίᾳ, κηρύττων καὶ εὐαγγελιζόμενος τὸν Χριστόν. ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν.

positum ad eam oculum invasit cæcitas, aurefque ambæ obsorduerunt. Ea res, eos qui congregati erant in stuporem egit, metuque ac tremore delicti reo veniam præstari supplicabant. Ad quos Apostolus, *Distorta membra, humana ope non valent reparari. Qui enim restituat atque instauret, unus est, qui à principio ex pulvere hominem sic membris instructum fabricatus est. Quamobrem nisi accesseritis, isque ipse qui laborat, sanitatem non consequimini.*

Interea, defuncti cujusdam funus efferebatur; tenentesque feretrum qui sodales Aristarcho aderant, illudentes Apostolo dicebant. *Hunc si suscitaveris, omnes cum Aristarcho, Deo tuo cultum adhibebimus.* Sanctus verò intentis in cœlum oculis, prolixè orans, leni demum voce jacentem in feretro his alloquitur, *Theophile.* Statimque resedit & aperuit oculos. Adjiciensque Apostolus, dixit, *Christus tibi jubet, Surge, omnisque impedimenti liber, loquere.* At ille excussus è feretro, Apostolo procidit, dicens, *Gratias habeo, Sancte Dei, quod ex multis malis hora hac liberabor. Duobus enim obscuris fœdoque aspectu ac immitibus violenter trahentibus, jamjam, nisi prior venisses, in tetrum exitiosumque tartarum projiciendus eram.* Tum res inaudita cunctos in stuporem egit, dicentes, *Quomodo quem nunquam viderat, ex nomine vocans, suscitavit? Verè quem Deum fortem & dicit & prædicat ac annuntiat, potens ac verus est; nosque indubitanter accurramus atque credamus.* Exinde Apostolus indicto manu silentio tumultum sedans, jubet Heroi, ut manu crucis signum exprimens super Aristarcho, sanctæ Trinitatis invocato nomine, oblæsa membra illius fatuitate, sana componeret. Quo facto Heros Aristarchum membris omnibus integrum sanumque reddidit. In hoc cuncti Apostolo procidunt, in quibus & Præfectus (illius pater qui à mortuis fuerat suscitatus, primus inter eos qui convenerant) cum conjuge Apostolo accessit, facileque suscepta fidei doctrina ac institutione, ac fidei suæ firmum specimen, quos colebat duodecim Deos aureos in egenos Apostoli curis distribuendos profert. Sed & his quæ erant reliqua probè dispensatis, rectæ fidei regulam constanter tenebat.

Apostolus verò cunctis ibi in recta fide perfectis Heroö illis ordinato Episcopo, creatisque ex illis Presbyteris & Diaconis: cumque ad hæc templa construi mandasset, ipseque erexisset, atque omnes fidei doctrina imbuisset, beneque illis precatus esset, in Phrygiam venit & Lycoaniam atque Asiam, prædicans ac evangelizans Christum; cui gloria in sæcula, Amen.

Mortuus suscitatus.

Præfectus ipse pueri suscitati pater, conversus.

Heros Hieropolitanus Episcopus.

A

LAUDATIO SANCTI ac celebratissimi Bartholomæi Apostoli.

ACcensum desiderium, at mens tenuis: fervens amor, at vilis oratio. Etenim spiritus quidem promptus est ac gliscit, salitque ac micat, ut cuique Apostolorum debitum laudationis reddat: verùm mens fatiscit, impar scilicet, quàm ut dignam argumento intelligentiam sufficere valeat: sed & oratio debilis fractaque languet, quod rerum laudis argumento propositarum præstantiam assequi nequeat. Ac quidem dum dicendorum magnitudini intendit, manum ori imponit, ac velut quid aliud eorum quæ convenientissima sunt, surdi sibi ac muti silentium indicit. Cùm verò spiritus fervore velut igni intus depascente succenditur, suæ velut imbecillitatis oblita, non excitari pro facultate ad laudationem defungendam non patitur. Vndenam igitur hæc solvenda perplexitas, nisi hoc uno, si ab his ipsis qui laudandi sunt, orationi opem imploraverimus? Nam in reliquis quidem argumentis, nihil inde opis accedit ac nisi Orator à se ipse instructus accesserit; in sacris verò sanctisque Dei filiis, secus apparet. Quippe ipsa mens sapientissima inops consilii fit, disertissimaque perplexa cedit oratio, nisi ab ipso qui laudandus est, gratia largè provenerit.

Invocatio propria laudandis Sanctis unaque utilis.

Quandoquidem igitur nos magnus hodie Bartholomæus, ad ipsius gratiæ claritatem laudibus celebrandam, annua recurrente memoria convocavit, suæque is sanctitatis magnificentia, variisque miraculis & perpessionibus, cruceque Crucifixi causâ tolerata, prolatis, nostri in ipsum vim amoris accendit, inflammatque etiam ad illius exornanda miracula, gratiæ ab ipso illustrationem invocemus, veraque fide ac intentis precibus ab illius spiritu virtutem attrahamus, atque ita sanctissimè ac Christiana verè pietate sacrum Caput ac Christi gratiis reverendum, tanquam floribus, laudibus coronantes, in eum puto modum tantisper desiderium solabimur. Nulla enim adeò re divinus divinorum amor, ac eorum laude qui amori habentur, lenimen atque solamen nanciscitur.

Sent.

Invocatio.

Adesto igitur, ô venerabilissime ac clarissime; adesto, præsto sis spiritu, ut qui purissimus ac sanctissimus spiritus sis, sanctique ac divini Spiritus soboles ac simulacrum. Aspira sensum, aspira orationem: sensum mentisque intelligentiam, ad sanctitatis ac deitatis tuæ contemplandam magnificentiam; orationem, ad mirabilem oris sermone explanandam vestram præstantiam; quò scilicet utrunque (sensus pariter atque mens, & oratio) cogitantibus nobis ac loquentibus tua mirabilia, sanctificetur ac splendescat: quippe cùm vel ipsa duntaxat animo

ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ καὶ πανεύφημον Ἀπόστολον Βαρθολομαῖον.

Θερμὸς ὁ πόθος, ἀλλ' ἀδρανὴς ὁ νοῦς· ζέων ὁ ἔρως, ἀλλ' εὐτελὴς ὁ λόγος· καὶ γὰρ προθυμεῖται μὲν τὸ πνεῦμα καὶ ζεῖ, καὶ σφύζει τῶν Ἀποστόλων ἑκάστῳ τὴν ὀφειλὴν ἀποδοῦναι τῆς ὑμνήσεως· αἰδεῖται δὲ ὁ νοῦς, οὐκ ἔχων ὅθεν ἀξίαν ἔννοιαν τῆς ὑποθέσεως ποιήσαιτο· παρεῖται δὲ καὶ ὁ λόγος, ἐφικέσθαι τῶν ὑμνουμένων ἀπορούμενος. καὶ ὅταν μὲν ἀτενίζῃ πρὸς τὸ μέγεθος τῆς ὑποθέσεως, χεῖρα τίθησι τῷ στόματι, καὶ ὥσπερ τι ἄλλο τῶν εὐλογωτάτων, τὴν κώφωσιν ἑαυτῷ παρεγγυᾷ. ὅταν δὲ τῇ ζέσει τοῦ πνεύματος, ὡς ἀπὸ πυρὸς ἔνδον καταφλέγηται, τῆς οἰκείας ὥσπερ ἀδρανείας ἐπιλελησμένος, οὐκ ἀνέχεται μὴ οὐχὶ πρὸς τὸν ἐνδιδόμενον αἶνον διεγείρεσθαι. τίς οὖν ταύτης ἡ λύσις τῆς ἀμηχανίας, εἰ μὴ τὴν ἀπὸ τῶν ἐπαινουμένων αὐτῶν συνεργίαν ἐξαιτησαίμεθα τῷ λόγῳ. ἐπὶ τῶν ἄλλων μὲν γὰρ ὑποθέσεων, οὐδεμία παρ' αὐτῶν ἐφήκει βοήθεια, εἰ μὴ οἴκοθεν ὁ λέγων ἀποχρώντως ἥκοι παρεσκευασμένος· ἐπὶ τῶν ἱερῶν δὲ καὶ ἁγίων τοῦ Θεοῦ τέκνων, ἔμπαλιν ὁρᾶται. ἐξαπορεῖσθαι γὰρ καὶ τὸν φιλοσοφώτατον νοῦν, καὶ τὸν ῥητορικώτατον ἀμηχανεῖν λόγον, εἰ μὴ παρ' αὐτοῦ δαψιλῶς ἡ χάρις ἐπιβραβεύοιτο ἐπαινουμένου.

C Οὐκοῦν ἐπειδὴ Βαρθολομαῖος ἡμᾶς σήμερον ὁ μέγας, πρὸς ἔπαινον δόξης τῆς αὐτοῦ χάριτος, κατὰ τὴν ἐτήσιον μνήμην συνεκάλεσεν, καὶ τῆς ἁγιωσύνης αὐτοῦ τὴν θεοπρέπειαν, καὶ τὰ ποικίλα θαύματα καὶ παθήματα, καὶ τὸν ὑπὲρ τοῦ ἐσταυρωμένου προβαλόμενος σταυρὸν, ἀνέκαυσεν μὲν ἡμῶν τὸ φίλτρον τὸ πρὸς αὐτόν· ἀνάπτει δὲ καὶ πρὸς τὴν τῶν αὐτοῦ θαυμασίων ἀνακήρυξιν, ἐπικαλεσώμεθα τὴν ἀπ' αὐτοῦ τῆς χάριτος ἔλλαμψιν, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ δύναμιν δι' εἰλικρινοῦς πίστεως καὶ συντεταμένης ἐπισπασώμεθα προσευχῆς· καὶ οὕτω πανευαγῶς τὴν ἱερὰν ἐκείνην καὶ Χριστοπρεπῆ τοῖς ἐπαίνοις ὡς ἄνθεσιν ἀναδησάμενοι κεφαλὴν, μετρίως ἂν οὕτως οἶμαι παραμυθησαίμεθα τὸν πόθον. οὐδενὶ γὰρ οὕτω ὁ θεῖος τῶν θείων ἔρως, ὡς ἐπαίνῳ τῶν ἐπιθυμημένων

D καὶ παρακαλεῖται καὶ παραμυθεῖται.

Δεῦρο δὴ οὖν, ὦ σεβασμιώτατε καὶ λαμπρότατε· δεῦρό μοι, πάρεσο πνεύματι, ὡς πνεῦμα καθαρώτατον καὶ παναγέστατον ὤν, καὶ τοῦ ἁγίου καὶ θεαρχικοῦ Πνεύματος γέννημα καὶ ὁμοίωμα. ἔμπνευσον νοῦν, ἔμπνευσον λόγον· νοῦν, θεωρητικὸν τῆς σῆς ἁγιοπρεπείας καὶ θεότητος· λόγον, τῆς ὑμετέρας ἐκφαντορικὸν θαυμασιότητος, ἵν' ἀμφότερα καὶ νοῦς καὶ λόγος ἡμῖν ἁγιάζηται καὶ λαμπρύνηται, τὰ σὰ θαυμάσια καὶ διανοουμένοις καὶ διηγουμένοις· ἐπεὶ καὶ τὸ ἐπὶ μνήμης μόνον λαβεῖν, ἁγιασμός τε καὶ φωτισμὸς, οὐχ ἧττον ἡμῖν τοῖς μόνῳ κατοπτριζομένοις

ζομένοις τῷ πνεύματι, ἢ τοῖς πρὶν μετὰ τοῦ ἱεροῦ σκήνους ὁρῶσιν ἀναστρεφόμενον ἐπὶ γῆς.

Καὶ γὰρ νηπιόθεν ὅλος ἀφιερωμένος τῷ Θεῷ, καὶ σχήματι εὐλαβείας καὶ φρονήματι θεοσεβείας καὶ τῇ τοῦ νόμου μελέτῃ καὶ τῇ τῶν ἐντολῶν φυλακῇ, πρὸς τὴν τελειοτέραν προπαρασκευαζόμενος θεογνωσίαν· οἶδεν γὰρ Κύριος ἀπὸ γαστρὸς ἁγιάζειν τοὺς οἰκείους, καὶ ἅμα τῇ πρώτῃ συνεισιέναι πλάσει καὶ ἀοράτως ἐφίστασθαι, καὶ πρὸς ἑαυτὸν κατευθύνειν καὶ ποδηγεῖν· ἐπειδὴ ὁ τῆς πίστεως ἀρχηγὸς καὶ τελειωτὴς ἐπεφάνη Χριστός, καὶ πᾶσαν μὲν τὴν Ἰουδαίαν καὶ Γαλιλαίαν ἐπεφοίτα, τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν εὐαγγελιζόμενος· καὶ θαυμασίοις μὲν λόγοις, θαυμασιωτέροις δὲ ἔργοις, τὴν τοῦ εὐαγγελίου ἀλήθειαν πιστούμενος, τὰ ἀπολωλότα πρόβατα πρὸς ἑαυτὸν ἐπισυνῆγε τοῦ Ἰσραήλ· τότε δή, τότε καὶ τὸν ἀληθινὸν τοῦτον Ἰσραηλίτην ἐκάλεσεν Βαρθολομαῖον.

Τί οὖν ἐστιν; ἆρ' ἀπηνήνατο τὸν κεκληκότα; ἢ πιστεύει μέν, οὐχ ἕπεται δέ; ἢ ἕπεται μέν, ἄχρι καιροῦ δέ; ἢ μέχρι μὲν τέλους, ὡς εἷς δὲ τοῦ πλήθους καὶ τῶν πιστῶν; ἢ τοῖς μαθηταῖς μὲν συνηριθμεῖτο, τῆς δευτέρας δὲ τάξεως παρὰ τῷ διδασκάλῳ καθεστῶσιν; οὐδαμῶς· ὁμοῦ δὲ τὸν ποιμένα τὸν καλὸν εἶδεν, καὶ ἐστὶν αὐτὸν κατὰ τὸ βάθος ἐπέγνω διανοίας, ἐπεγνώσθη τε παρ' αὐτοῦ, ὡς τῆς ἀνωτάτω καὶ πρώτης ἐκλογῆς κατηξιώθη, καὶ τοῖς κορυφαίοις τῶν Ἀποστόλων συντετάχθαι, καὶ τὴν ἱερὰν καὶ τιμίαν δωδεκάδα συμπληροῦν· ἐντεῦθεν ὅλην ἀπαρνησάμενος τὴν κτῆσιν τὴν ἐπὶ γῆς, πατρίδα, γονεῖς, συγγενεῖς, φίλους, πᾶν ὅτι καλὸν ἀνθρώποις καὶ περισπούδαστον· ἔτι δὲ καὶ τὴν αὐτοῦ ψυχὴν ὁ θαυμάσιος ἀπαρνησάμενος· πᾶσαν τοῦ σώματος ἐπιθυμίαν, καὶ πᾶσαν θέλησιν τῆς ἰδίας καρδίας ἀπέρριψατο, ἵνα τῆς Ἰησοῦ φιλίας, καὶ τελειοτέρας γνώσεως ἐν μετουσίᾳ καταστῇ.

Ἐντεῦθεν κατὰ σκοπὸν διώκων καὶ καταλαμβάνων, ἅτε πνεύματι ζῶν ἀκραιφνῶς, καὶ πνεύματι στοιχῶν καὶ περιπατῶν, φίλος μὲν Θεοῦ καὶ θέσει υἱός, ἀδελφὸς δὲ τῇ χάριτι καθίσταται τοῦ Μονογενοῦς· καὶ πῶς οὐκ ἂν ὁμοδίαιτος ὑπῆρχε Χριστῷ καὶ ὁμόροφος, σύσσιτος, συνόμιλος, τῆς αὐτῆς ὁδοῦ καὶ ἀγωγῆς τῆς αὐτῆς· κοινωνὸς πάντων ῥητῶν καὶ ἀπορρήτων μυστηρίων· κοινωνὸς ἔργων Θεοῦ καὶ λόγων, ὧν εὐδόκησεν ἐκφᾶναι τοῖς βροτοῖς ὁ τῶν φώτων Πατήρ.

Τοίνυν μακαρίζω σου τὴν ὅρασιν, ὦ αὐτόπτα τοῦ λόγου καὶ μύστα, καὶ θεηγόρε μαθητά, ὅτι τοῦ ἀπροσίτου κάλλους τῆς ὑπερουρανίας ἀγλαΐας, τοῦ ὡραίου κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, τῇ θέᾳ κατετρύφησας. μακαρίζω σου τὴν ἀκοήν, ὅτι φωνῶν στόματος Θεοῦ, καὶ μυστικῆς ἀκροάσεως καὶ ὁμιλίας ἀμέσως ἐνεπλήσθης Χριστοῦ. περιπτύσσομαί σου τῷ πνεύματι τὰ μακαριώτατα χείλη καὶ στόμα· ἀσπάζομαι καὶ τὰς σιαγόνας καὶ τὴν γλῶσσαν, ὡς τὸν θεαρχικώτατον πλεονάκις ἀσπασάμενα, καὶ τῆς ἐκείνου τερπνότητος ἐμπεπλησμένα, καὶ τῆς ἁγιότητος ἠξιωμένα. μακαρίζω σου τὴν γεῦσιν καὶ

A assumpta tui memoria, sanctificationem præstet ac illuminationem, tum nobis qui solo spiritu velut in speculo relucentem formam contuemur, tum iis qui olim cum sancto corpusculo versantem in terra viderunt.

A puero namque totus Deo consecratus, pietatisque forma ac indole, & vera religione & Legis meditatione & mandatorum observantia, ad perfectiorem Dei scientiam fidemque institutus cùm esset (novit enim Dominus ex utero qui sui sint ac necessarii, ex utero sanctificare, atque à prima statim formatione illis illabi, seque eis inaspecta ratione comitem præstare, atque ad seipsum dirigere & ducere) quod fidei auctor & consummator Christus apparuerat, omnemque Iudæam & Galilæam, evangelizando regnum cœlorum peragrabat, admirandisque sermonibus majoremque admirationem facientibus operibus Evangelio fidem adstruens, oves quæ perierant Israëlis ad se congregabat; tunc planè, tunc quoque verum hunc Israëlitam Bartholomæum vocavit.

Gratiæ vis prævenienda Sanctorum exordia. — Hebr. 12.2. — B — Matth. 15. 24. — Ioan. 1.47.

Quid igitur ille? Num vocantem respuit? aut credit quidem, non tamen sequitur? aut sequitur quidem, verùm ad tempus: aut in finem usque, velut tamen unus è vulgo ac turba Fidelium? aut relatus quidem est in Discipulorum album, verùm illorum qui secundi ordinis erant apud Magistrum? Nequaquam; quin simul atque bonum Pastorem vidit, sicque eum alta mente cognovit & ab eo agnitus est, ut supremæ primæque electionis dignus haberetur, ac inter Apostolorum Principes accenseretur, sacrumque ac venerabilem Duodecim chorum compleret; exinde omni terrena spreta substantia, patria, parentibus, cognatis, amicis; quicquid hominibus pulchrum videtur ac studiis prosequendum; ad hæc verò etiam abnegata Vir admirandus anima sua, omnem corporis libidinem, omnemque cordis proprii voluntatem projecit, ut Iesu amicitiæ, ac scientiæ perfectioris particeps fieret.

Ioan. 10.11 — C

Inde juxta destinatum persequens ac comprehendens, velut qui sincerè spiritu viveret, spiritu incederet & ambularet, Dei quidem amicus ac filius adoptione, gratiæ verò dono Vnigeniti frater constituitur. Qui autem Christo non domesticus foret & contubernalis ac commensalis, viæque ac institutionis socius? fandorum omnium ac nefandorum mysteriorum; omniumque Dei operum ac sermonum, quæ Patri Luminum placuit ut mortalibus aperiret, conscius.

Phil. 3.14. — D

Beatos igitur prædico tuos oculos, ô Verbi ipse iis spectator & mysta, divinéque discipule; quod inaccessi decoris supercœlestis pulchritudinis speciosi forma præ filiis hominum, aspectu potitus es. Beatas prædico aures, quod Dei oris vocibus ac Christi mystico auditu alloquioque impletus es. Circunfundor spiritu beatissimis tuis labiis orique; osculor & genas & linguam, velut Divinissimum illum haud rarò osculata, ac quæ illius impleri dulcedine imbuique sanctitate meruerunt. Beatum prædico tuum gustum

Psal. 44. 5.

olfactumque & tactum; priorem quidem, quod ejusdem ac Verbum mensæ particeps fueris eosdemque sales perceperis; nec dici potest quoties eodem cum Servatore sensibili pariter ac spiritali saturatus epulo sis. Alterum, quod intemeratis unguentis; ac spiritali summi omnium Regis scientiæ fragrantia impletus sis. Tactum denique, quod sæpius intemeratissimum corpus intemeratè contrectaveris, tremendumque Cherubim ac Seraphim etiam atque etiam venerandum, tuis ipse manibus ministrans, ut par est, propior factus apprehenderis, cunctisque penitus sensibus, accessu ad eum qui omnem excedit sensum, eoque familiarius utens, sanctificatus sis.

Adhuc autem magis æmulor ac beatum prædico, quòd mente non concideris, nec in tentationibus animo diffisus sis aut cogitatione vacillaveris; sed immotus cum Magistro manes, parique opprobrio subjiceris, atque condemnato socius condemnationis existis: patienti compateris, eique condoles qui in dolore agit. Etenim cum Crucifixo penè cruci mente crucifixus es, & cum moriente mortuus, & cum sepulto animi voluntate sepultus: quo & factum est, ut & cum resurgente resurgeres & convivificareris. Atque ejus tecum testamentum, Contubernalem cum Principibus in regno cœlorum; sed & planè pari eis solii dignitate sublimem in regenerationem fore assumendum.

Quemadmodum igitur Iesu tum passionis, tum resurrectionis, tum ejus in cœlum recepti, unà cum primis ipse oculis spectator sociusque fuisti, sic quoque cum eis pari munere vitali Spiritus dono adimpletus es. Etenim cùm prius Verbo Domini velut spiritale cœlum ac mundo superius firmatus esses; eaque victus ratione quæ Sanctos deceat purgatus, atque claris animo repræsentationibus eximiè illustratus, divinioribusque mente illustrationibus supersubstantialiter deificatus, velutque sublimis quidam thronus gloriæ ac sanctitatis requies interiori homine constructus; sic quoque Spiritum sanctum in linguarum ignearum specie è cœlo descendentem suscepisti, qui totum omnino implens, deificisque suis donis excellenter impartiens, atque in te sedens ac consistens, aptumque virtutis suæ organum efficiens, atque os Deum loquens linguamque divinis sermonibus disertam concinnans; velutque sacrum quoddam vas ac pretiosum de gente ad gentem traducens transferensque, dispensationis doctrinam (salutarem Iesu Incarnationem & resurrectionem & in cœlos receptionem regnumque) sublimi cunctis præconio tua opera prædicavit.

Psal. 32.6.

Act. 2. 3.

Quis igitur quæ fontis instar manet divini in te Spiritus virtutem satis laudaverit? Quis verò inundantes divinos sermones conscripserit? Quis virtutem illis comitem ac gravitatem? Quis verò animi tui sinu occultam perfectionē dignè celebraverit? Quis sermonum altitudinem? Quis eminentiam operum? Quis morum lenitatem & suavitatem, Christique æmulam bonitatem? Quis inaccessam tremendamque ac Deum referentem spiritus præstantiam?

A τὴν ὄσφρησιν καὶ τὴν ἁφήν· τὴν μὲν, ὅτι τραπέζης τῷ Λόγῳ κεκοινώνηκας τῆς αὐτῆς, καὶ ἁλῶν τῶν αὐτῶν· αἰσθητῆς τε καὶ νοητῆς ἑστιατορίας, οὐκ ἔστιν ὁσάκις εἰπεῖν, τῆς αὐτῆς ἐνεφορήθης τῷ Σωτῆρι· τὴν δὲ, ὅτι τῶν ἀχράντων μύρων, καὶ τῆς νοητῆς εὐωδίας τῆς γνώσεως τοῦ Παμβασιλέως ὑπενεπλήσθης· τὴν ἁφὴν δὲ, ὅτι πλεονάκις τοῦ παναχράντου σώματος ἀχράντως ἥψω· καὶ τὸ φρικτὸν μὲν τοῖς Χερουβεὶμ, αἰδέσιμον δὲ σφόδρα τοῖς Σεραφὶμ, ταῖς ἰδίαις χερσὶν ὑπηρετούμενος, κατὰ τὸ εἰκὸς, ἐγγίζων ἐπελάβου· καὶ ὅλας δι᾽ ὅλου τὰς αἰσθήσεις, τῷ ὑπὲρ πᾶσαν αἴσθησιν πελάζων, καὶ σώματι συναναστρεφόμενος, καθηγιάσθης.

Ἔτι δὲ μᾶλλον ζηλῶ καὶ μακαρίζω σε, ὅτι οὐκ B ὤκλασας τὸν νοῦν· οὐ τὴν ψυχὴν διεκρίθης ἐν τοῖς πειρασμοῖς, οὐδὲ τὴν διάνοιαν ἐδίστασας· ἀλλ᾽ ἀπερίτρεπτος μετὰ τοῦ διδασκάλου μένεις, καὶ τὸν ἴσον ὀνειδισμὸν ὑπέχεις· καὶ κατακρινομένῳ, τῆς κατακρίσεως κοινωνεῖς· καὶ πάσχοντι, συμπαθεῖς· καὶ ἀλγυνομένῳ, συναλγεῖς. καὶ γὰρ σταυρουμένῳ, τρόπον τινὰ τῇ διανοίᾳ συνεσταύρωσαι· καὶ θανόντι, συναπέθανες· καί γε προθέσει ψυχῆς συνετάφης θαπτομένῳ· ὅθεν καὶ ἀνισταμένῳ συνανέστης καὶ συνέζησας: καὶ ἡ διαθήκη τούτου μετὰ σοῦ, Συνέστιον μετὰ τῶν κορυφαίων εἰς τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν· ναὶ δὴ καὶ συγκάθεδρον ἅμα τούτοις, ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ προσληφθήσεσθαι.

Ὥσπερ οὖν τοῦ τε πάθους Ἰησοῦ καὶ τῆς ἀναστάσεως καὶ ἀναλήψεως, ἅμα τοῖς πρώτοις αὐτόπτης ἐγέ-C νου καὶ κοινωνὸς, οὕτω μετ᾽ αὐτῶν ὁμοίως καὶ τῆς ζωαρχικῆς τοῦ Παρακλήτου πεπλήρωσαι δωρεᾶς. καὶ γὰρ τῷ Λόγῳ Κυρίου πρότερον οἷα δὴ νοερὸς καὶ ὑπερκόσμιος στερεωθεὶς οὐρανὸς, καὶ τὸ σῶμα διαίτῃ ἁγιοπρεπεῖ καθαρθεὶς, καὶ τὴν ψυχὴν καθαραῖς ἐμφάσεσιν ὑπερφυῶς φωτισθεὶς, καὶ τὸν νοῦν θειοτέραις ἐλλάμψεσιν ὑπερουσίως θεωθεὶς· καὶ οἷά τινα θρόνον δόξης ὑπερφερῆ, καὶ ἁγιότητος κατάπαυσιν τὸν ἐντὸς ἄνθρωπον κατασκευασθεὶς, οὕτω δὴ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον οὐρανόθεν κατιὸν ἐν εἴδει πυρίνων ὑπεδέξω γλωσσῶν· καὶ σὲ ὅλον δι᾽ ὅλου πεπληρωκὸς, καὶ τῶν θεουργικῶν αὐτοῦ χαρισμάτων ὑπερβαλλόντως μεταδεδωκὸς, καὶ ἐν σοὶ καθισθέν τε καὶ ἱδρυθὲν, ὄργανόν τε τῆς οἰκείας D δυνάμεως ἐναρμόνιον, καὶ θεολόγον στόμα καὶ γλῶσσαν ἑαυτοῦ θεορρήμονα καταρτισάμενον· καὶ ὥσπερ τι σκεῦος ἱερόν τε καὶ τίμιον ἐξ ἔθνους εἰς ἔθνος μετάγον καὶ μετατιθὲν, τὸν τῆς οἰκονομίας λόγον, τὴν Ἰησοῦ σωτηριώδη σάρκωσιν καὶ ἀνάστασιν καὶ βασιλείαν, μεγαλοφωνότατα τοῖς πᾶσιν ἐνεφθέγξατο διὰ σοῦ.

Τίς οὖν τὴν πηγαίαν τοῦ ἐν σοὶ Πνεύματος δύναμιν ὑμνήσειεν. τίς δὲ τὴν πλημμύραν τῆς θεολογίας ἀνατάξαιτο. τίς μὲν τὴν παρεπομένην ἀρετὴν καὶ κοσμιότητα· τίς δὲ τὴν ἐν τῷ κεκρυμμένῳ τῆς σῆς διανοίας ἀξιοπρεπῶς αἰνέσαι τελειότητα; τίς τῶν λόγων τὸ ὑψηλόν; τίς τῶν ἔργων τὸ ὑπερφερές; τίς τὸ προσηνὲς τοῦ ἤθους καὶ μείλιχον καὶ Χριστοειδές. τίς δὲ τὸ τοῦ πνεύματος ἀπρόσιτον καὶ φοβερὸν καὶ θεοειδές.

A Πῶς δ᾽ ἂν τις εἰδείη τὴν ἀπὸ τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ τῆς Ἰουδαίας ἔξοδον ἐπὶ τὰ ἔθνη, τοῦ τῆς θείας εἰρήνης εὐαγγελιστοῦ, καὶ τὰς ἐπὶ πᾶσαν χώραν καὶ πόλιν ἀκαταστασίας ὑπὲρ τοῦ εὐαγγελίου καὶ περιτροπάς. τίς τὰς περιόδους ἀριθμήσαι, τὰς ὁδοιπορίας, τοὺς κινδύνους, τοὺς κόπους, τὰς φυγάς, τὰς πληγάς, τὰς φυλακάς, τοὺς ῥαβδισμούς, τοὺς λιθασμούς, τοὺς ὀνειδισμούς. τίς τὰς ἐπὶ τῶν ἀρχῶν ἀναγωγάς, τὰς ἐπὶ τῶν ἐξουσιῶν ἐνοχάς, τὰς κατὰ τῆς ὁδοῦ τῶν πιστῶν διαβολάς, τὰς λοιδορείας, τὰς κακώσεις, τὰς πυρώσεις, τὰς αἰκίας, τὰς μάστιγας, τοὺς ἑλκυσμούς τε καὶ σπαραγμούς.

Ὅσα καὶ οἷα μετὰ Φιλίππου κατὰ τὴν Ἱεράπολιν ἀνέτλη, καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ πρώτην ἀνάρτησιν· καὶ πᾶσαν ἐκεῖ τῶν ἀπίστων τὴν ἐπισύστασιν B καὶ καταδρομήν, καὶ πᾶσαν ὀδύνην καὶ πόνον καὶ ταλαιπωρίαν. ποῖος δὲ νοῦς ἐννοηθείη· ποῖος δὲ λόγος τῶν ἀντιλήψεων Χριστοῦ τὸ πλῆθος, τῶν οὐρανίων ἐλλάμψεων, τῶν φωτισμῶν, τῶν στηριγμῶν τὴν ἄβυσσον ἐκφράσαι. τίς ἱκανὸς τῆς θεωρίας τὸ μέγεθος, τῆς θεολογίας τὸ ὕψος· καὶ τίς τὸ ἄπλετον πλάτος τῆς θεοσοφίας ἐξιχνιάσαι τοῦ Βαρθολομαίου. ὁ γὰρ οὐσιωδῶς αὐτὴν τοῦ Θεοῦ τὴν σοφίαν, τὴν ἄπειρον, τὴν τελείαν, τὴν θεαρχικωτάτην ἐγκάρδιον ἐνιδρυμένην ἔχων, πάντα μὲν ἐρευνᾷ τῷ Πνεύματι, καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ· ὑπ᾽ οὐδενὸς δὲ τῶν ἐπὶ γῆς κατανοεῖται. καὶ αὐτὸς μὲν ἀνακρίνει πάντα· πνευματικὸς γάρ· ἀνακρίνεται δὲ ὑπ᾽ οὐδενός· νοῦν γὰρ ἔχει Χριστοῦ. καὶ τίς ἔγνω νοῦν Κυρίου, ὃς συμβιβάσει αὐτόν.

Τίς δὲ τῶν δι᾽ αὐτοῦ γενομένων τεράτων ἀναγράψαι C τὰς μεγαλουργίας, ὅσα δακτύλῳ Θεοῦ δρῶν, πρὸς ἐπιστροφὴν καὶ γνῶσιν Θεοῦ τοὺς ἀπηλλοτριωμένους ἐδυσώπει. Ἄραψι γὰρ τοῖς καλουμένοις Εὐδαίμοσιν ὁ μακαριώτατος ἐπιδεδημηκώς· οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ τοῖς Ἰνδοῖς μετὰ ταῦτα, καὶ τοῖς Ἑῴοις Αἰθίοψιν, λόγος Θεοῦ, καὶ φῶς γνώσεως καὶ ζωῆς αἰωνίου διδασκαλία καὶ ὑποτύπωσις ἀποσταλείς, ταῖς αὐτῶν διαλέκτοις μεγαλοφώνως εὐηγγελίσατο τὸν Χριστόν. καὶ πᾶσαν μὲν δαιμόνιον ἀποδιώκων κατ᾽ ἀνθρώπων ἐπιφοράν· πᾶσαν δὲ νόσον, καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἐν ὀνόματι θεραπεύων τοῦ Ἰησοῦ· καὶ νεκροῖς δὲ οὐκ ὀλίγοις τῇ αὐτῇ τοῦ ὀνόματος δυνάμει χαριζόμενος τὴν ζωήν, μυρίους ὅσους ἡμέραν καθ᾽ ἡμέραν πιστεύοντας κατηχῶν προσῆγε Χριστῷ· οὓς τῷ τῆς παλιγγενεσίας ἀνακαθαίρων D λουτρῷ, καὶ τῷ Πνεύματι τύπων τὰς καρδίας ἀποσμήχων θεουργικῷ, τοὺς ἀξιωτέρους ἐν αὐτοῖς καὶ πλείονος χάριτος ἠξιωμένους, εἰς Ἀρχιερέας τε καὶ Ἱερέας, ὁ θαυμασιώτατος Ἱεροτελεστὴς ἐτελεσιούργει· καὶ πάσαις θεσμοθεσίαις κατακοσμῶν ἱεραῖς, καὶ τῶν λογίων τὴν μύησιν καὶ τῶν μυστηρίων τὴν παράδοσιν καθὼς ἐχώρουν παρατιθέμενος αὐτοῖς, ἐκκλησίας ἀμώμους κατὰ χώρας καὶ πόλεις διερχόμενος ἀνίστη Χριστῷ.

Τοιαῦτα τοῦ Βαρθολομαίου τὰ κατορθώματα· τοιαῦτα τοῦ μεγάλου τῆς ἐκκλησίας κήρυκος τὰ

Quonam quis modo, divinæ pacis nuncii ac prædicatoris, Ierosolymis Iudæaque excessum ad Gentes pernoverit, cunctisque oppidis & locis ac civitatibus Evangelii causâ jactationes errore(s)que? Quis circuitus, itinera, pericula, labores, fugas, plagas, carceres, fustuaria, lapidationes, probra enumeraverit? Quis apud Præsides accusationes, sub potestatum audientia noxas ac crimina; appetitam insidiis ac maledictis Fidelium viam, ærumnas, ustulationes, dehonestamenta, verbera, discerptiones ac dilaniationes?

Quanta nimirum & qualia Philippo socius Hierapoli perpessus sit, primamque in cruce suspensionem; omnemque ibi tumultuantium infidelium coitionem ac grassationem, omnemque cruciatum & laborem atque ærumnam? Quænam verò mens intellexerit, quæve oratio auxiliorum Christi copiam, cœlestiumque illustrationum & coruscationum ac fulcimentorum abyssum enarraverit? Quis contemplationis magnitudinem ac Theologiæ celsitatem; quisve Bartholomæi divinæ sapientiæ immensam latitudinem pervestigaverit? Qui enim ipsam substantialiter Dei Sapientiam (infinitam illam, perfectam, divinissimam) in corde manentem inque illo fixam habeat, omnia Spiritu scrutatur, etiam profunda Dei; tametsi à nullo terrenorum intelligitur. Ac quidem ipse omnia dijudicat, à nemine autem dijudicatur. Quippe qui agatur Christi mente; Ac, *Quis Domini mentem* ipsum instruentem ac præmonentem *cognovit?*

Bartholomæi res perstrictæ.

1. Cor. 2. 10. 15. & 18.

Quis per eum facta magnifica portenta literis exequatur; quanta Dei digito præstans, eos, qui aversis animis erant, ad conversionem Deique fidem permovebat? Ad Arabes enim quos Eudæmonas vocant (id est, Felices) vir beatissimus profectus; nec id modò, verùm etiam Indis postea Dei sermo lumenque scientiæ ac vitæ æternæ doctrina informatioque, missus, ipsa quorumque lingua magnificè Christum annuntiavit, omnemque adversus homines depellens infestam dæmonum vim ac grassationem, atque omnem morbum, omnemque languorem in Iesu nomine curans; nec paucos mortuos ejusdem nominis potentiâ, vita donans, innumeros quotidie credentes fidei rudimenta edoctos Christo adjungebat: regenerationisque lavacro emundans, ac deifico Spiritu eorum detergens corda, quos in illis digniores majoremque gratiam consecutos noverat, in Episcopos & Sacerdotes, omni prosequendus admiratione sacrorum Antistes consecrabat; cunctisque sacris ritibus legibusque perornans, ac Scripturarum doctrina mysteriorumque traditione, quantum capiebant, illis proposita, immaculatas Christo Ecclesias per oppida & civitates obiens lustransque excitabat.

Provinciæ Bartholomæo prædicatione peragratæ.

Ecclesiarum institutio.

Ejuscemodi Bartholomæi præclarè gesta; talis magni Ecclesiæ præconis præstantia; in-

que cum modum annos longè plures apud immanissimas versatus Gentes, nedum nihil ipse illarum contraxit feritatis, sed sua illas humanitate impartivit; nec omnino ignorantiæ aut nequitiæ illorum vel minima labe suam ipse vitam ac disciplinam aspersit; quinimmò excellentia bonitatis divinæque imitationis, illorum impietatis ac morositatis partem plurimam dissoluit; velut sol emissis è cœlo in cœnum radiis, ac qui non ipse sordescat, sed magis fœtorem dissolvat, aboleatque ac minuat.

2. Tim. 4. 7. Quia verò cursu præclarè consummato ac fide servata, quantos nec numerus capiat, ad Dominum converterat, multisque salutis via extiterat; jam quoque finem dignè laboribus respondentem nancisci cupiebat; pingui nimirum senectute corpore fatiscens, atque ad Christum emigrare, Deique requie frui insatiabili desiderio sitiens. Neque verò Dominus Iusti desiderium istud contempsit: nec exaudivit quidem, minus tamen quàm pro votorum illius ratione tribuit: sed sicut in omnibus ex Christi compositus rationibus Vir Deo beatissimus cùm esset, sic Christi pietate ac moribus vitam instituerat, ut Christus alter rectè contuentibus & esset & disciplina omni præferret, ita finem quoque ejusmodi subsequi necesse erat, qui toti vitæ congrueret.

Psal. 91. 15. Gen. 15. 15. Phil. 1. 23.

Bartholomæi prædicatio & martyrium. Quænam verò consummationis causa, ac videamus quàm illa religiosa ex que Christiana pietate. Contigit sacrum Theologum in quadam urbe Majoris Armeniæ (Vrbanopolim vocant) versari. In ea magnificis divinisque ex more prædicationibus Deum celebrans; deosque omnes ac omnes dæmones despuens, unumque Iesum colendum admonens; cum solum ut verum Deum agnoscerent instabat; nempe, *Deum perfectum, solum sanctum, principii expertem, æternum, incomprehensum, Lumen æternum ex æterno natum Lumine; id est, manantem ex Deo Patre Splendorem, Lumen principii expers ac coexpers principii, Principio, quo auctore nulla vi verborum explicabili ratione, supraque omnem rationem & effulget.*

Hic, quicquid nostræ concretionis est assumens, similique nobis ratione ex sancta ac castissima Virgine factus homo, uti fidei nostræ veritas docet, triumque annorum spatio divinissimis sermonibus prœmagnificisque ac stupendis operibus nobiscum conversatus, tumque propensiore consilio cruce ac morte persunctus, postmodumque triduanus suscitatus, atque in cœlum, nobis in eum contuentibus, receptus, in dextera Dei sedit: qui etiam venturus est judicatum orbem terræ in justitia, & ut reddat unicuique juxta opera sua. Ejus, inquit, *nos quoque nutu missi, hortamur vos & obsecramus, Fratres, ut credatis & baptizemini in nomine ejus; donumque Spiritus sancti accipientes, hæredes vitæ æternæ regnique incorruptibilis efficiemini, in Christo Iesu, Amen.*

A προτερήματα· καὶ οὕτως ἐν χρόνοις πλείοσι τοῖς ἀπηνεστάτοις ἐπιχωριάζων ἔθνεσιν, οὐκ αὐτός τι μετέσχε τῆς αὐτῶν θηριωδίας, ἀλλὰ τῆς οἰκείας μετέδωκε φιλανθρωπίας· οὐδὲ τῆς ἀγνοίας ὅλως ἢ τῆς κακίας ἐκείνων κἂν τὸν βραχύτατον σπίλον τῇ κατ' αὐτὸν πολιτείᾳ προσετρίψατο· μᾶλλον μὲν οὖν, ὑπερβολῇ χρηστότητος καὶ θεομιμησίας τὸ πλεῖστον τῆς ἀσεβείας ἐκείνων καὶ σκαιότητος διέλυσεν, ὥσπερ ἥλιος κατὰ βορβόρου τὰς ἀκτῖνας ἄνωθεν ἱεὶς· καὶ οὐκ αὐτὸς ῥυπαινόμενος, ἐκτήκων δὲ μᾶλλον τὴν δυσωδίαν, καὶ ἀφανίζων καὶ μειῶν.

Ἐπεὶ δὲ τὸν δρόμον ἄριστα τετελεκὼς καὶ τὴν πίστιν τετηρηκὼς, ἀναριθμήτους μὲν ἐπιστρέψας ἐπὶ τὸν Κύριον· πολλοῖς δὲ σωτηρίας γέγονεν ὁδὸς, ἐπεθύμει λοιπὸν καὶ τὸ τέλος ἄξιον ἀπενέγκασθαι
B τῶν πόνων, ἤδη γήρει πίονι τὸ σῶμα πεπονηκὼς, καὶ τῆς πρὸς τὸν Χριστὸν ἀναλύσεως, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ καταπαύσεως, ἀπληρώτως ἐφιέμενος. καὶ οὐκ ἠμέλησεν ὁ Κύριος τῆς ἐπιθυμίας τοῦ δικαίου· οὐδ' εἰσήκουσε μὲν, ἔλαττον δὲ ἢ κατὰ τὴν αὐτοῦ παρέσχετο προσδοκίαν· ὥσπερ δὲ τὰ πάντα Χριστοειδὴς ὁ θεομακαριστότατος ἀνὴρ ὢν, Χριστοπρεπῶς οὕτως ἐβίωσεν, ὡς ἄλλον ἐκεῖνον τοῖς ὀρθῶς ὁρῶσι καὶ εἶναι καὶ πολιτεύεσθαι, οὕτως ἔδει καὶ τέλος ἀνάλογον ὅλῳ τῷ βίῳ παρακολουθῆναι.

Τίς οὖν ἡ τελειώσεως ἀφορμὴ· καὶ εἰδῶμεν ὡς Χριστοπρεπής. πόλει γάρ τινι τῆς μεγάλης Ἀρμενίας ὁ ἱερὸς ἐπετέλει Θεολόγος ἐνδημῶν. Οὐρβανόπολιν δὲ ταύτην ἔλεγον· ἐν ᾗ μεγαληγόρως ἢ θεηγόρως, ὡς ἔθος αὐτῷ θεολογῶν τὸν Θεόν· καὶ
C πάντας μὲν θεοὺς, πάντας δὲ δαίμονας ἐξουδενῶν, μόνον δὲ σέβεσθαι παρεγγυώμενος τὸν Ἰησοῦν, μόνον ἠξίου τοῦτον εἰδέναι Θεὸν ἀληθῆ, Θεὸν τέλειον, μόνον ἅγιον, ἄχρονον, αἰώνιον, ἀκατάληπτον, φῶς ἀΐδιον ἐξ ἀϊδίου γεννώμενον, εἴτ' οὖν ἀπαυγαζόμενον Θεοῦ τοῦ Πατρός· φῶς ἄναρχον, καὶ συνάναρχον τῆς ἀφράστως, καὶ ὑπὲρ λόγον πάντα καὶ νοῦν ἀπαυγαζούσης ἀρχῆς.

Οὗτος τὸ ἡμέτερον ὅλον προσειληφὼς, καὶ ἄνθρωπος ὁμοίως ἡμῖν ἐκ παρθένου ἁγίας καὶ σεμνῆς, ὡς ἡ καθ' ἡμᾶς ἀλήθεια, γεγονὼς, καὶ ἐπὶ τριετῆ χρόνον ἐν λόγοις θεοπρεπεστάτοις καὶ ἔργοις ὑπερφυεστάτοις ἡμῖν συναναστραφεὶς, εἶτα σταυρῷ δι' οἰκονομίαν καὶ θανάτῳ προσομιληκὼς·
D εἶτα τριήμερος ἀναστὰς καὶ ἀναληφθεὶς, ἡμῶν πρὸς αὐτὸν βλεπόντων, εἰς τὸν οὐρανὸν, ἐν δεξιᾷ κεκάθικε τοῦ Θεοῦ· ὃς καὶ ἔρχεται κρῖναι τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ ἀποδοῦναι ἑκάστῳ κατὰ τὴν πρᾶξιν αὐτοῦ. ἐξ αὐτοῦ καὶ ἡμεῖς, φησὶν, ἀποσταλέντες, παραινοῦμεν καὶ παρακαλοῦμεν ὑμᾶς, ἀδελφοὶ, πιστεύσατε καὶ βαπτίσθητε ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ: καὶ τὴν δωρεὰν τοῦ ἁγίου Πνεύματος λαβόντες, κληρονόμοι ζωῆς αἰωνίου καὶ βασιλείας ἀφθάρτου γενήσεσθε, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἀμήν.

A Τοιαῦτα τοῦ ἱεροῦ Βαρθολομαίου, καὶ πολλῷ πλείω καὶ θειότερα τοῖς παρεστῶσι τῶν ὄχλων κατὰ τὴν ἐκείνων διάλεκτον προσιόντι καὶ ἠπίῳ τῷ φθέγματι βοῶντος, καὶ τινῶν μὲν πειθομένων, καὶ τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας τιθεμένων· τινῶν δὲ σκληρυνομένων, καὶ δαιμονιώδει κατ' αὐτοῦ ζήλῳ κινουμένων, ἐξαπίνης οἱ πονηρότατοι τὸν θεοπρεπέστατον συναρπάζουσι πρεσβύτην· καὶ ἀνακεκραγότες τοῖς πρώτοις κατ' αὐτοῦ τῆς πόλεως ἐμφανίζουσιν. οἱ γε τοῦτον ἰταμῶς ἄγον ἀνακρίναντες, καὶ τὸν προσβαλλόμενον λόγον ἐπακούσαντες· ὅτι τε Θεὸς ὢν προαιώνιος, ἄνθρωπος γέγονεν ἐγχρόνιος· καὶ ὅτι ἐσταύρωται, καὶ ὅτι τριήμερος ἐκ τῶν νεκρῶν ἀνέστη· καὶ ὅτι ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανούς, καὶ ὅτι ἔρχεται πάλιν κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. ὡς οὖν οὕτως ἤκουσαν οἱ δυσσεβεῖς, τῷ B καινοπρεπεῖ τοῦ ῥήματος ἐμβροντηθέντες, καὶ πρὸς τὸν ἐσταυρωμένον δυσχεράναντες, αὐτίκα δὴ τὸν αὐτοῦ κήρυκα μαστίζουσι, καὶ ἀνασταυροῦσιν, ἄξιον ἐπιφωνοῦντες τὸν τοῦ ἐσταυρωμένου μύστην, σταυρὸν τὴν ζημίαν ὑποσχεῖν.

Καὶ ὃς εὐθύμως προσπὰς τῷ ξύλῳ, μετὰ πλείστης ὅσης προσηλοῦτο χαρᾶς. ἐντεῦθεν Ἄγγελοι μὲν οὐρανόθεν ἐπ' αὐτὸν καταβαίνοντες καὶ ἀναβαίνοντες, ὑπερφυεστάτην ἀνάβασιν ὡδοποίουν. διηνέῳκτο δὲ ὁ οὐρανὸς ἄνωθεν αὐτῷ, καὶ πᾶσαι δὲ τῶν οὐρανίων Δυνάμεων ἱεραρχίαι, πρὸς ὑποδοχὴν καὶ δεξίωσιν τῷ φιλτάτῳ τοῦ Κυρίου παρεσκευάζοντο μαθητῇ. ὁ δὲ χαριστήριον ὁμοῦ καὶ ἱκετήριον πρότερον, ὥσπερ εὐῶδες θυμίαμα προαναπέμψας τὴν ἐξομολόγησιν τῷ Πατρί· ἔπειτα, C πρᾳστικῶς μὲν καὶ ἀσμένως τῶν ἐνδέσμων ῥηγνύμενος τῆς σαρκός, Πνεύματι δὲ Θεοῦ συνδεόμενος καὶ συναρμολογούμενος, τῷ τοῦτον ἀναλαμβανομένῳ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀπὸ γῆς, οὕτω τελέως ἀφίπταται μὲν τοῦ σώματος, ἐνδημεῖ δὲ μετὰ δόξης πρὸς τὸν Θεόν· καὶ ὡς ἀληθῶς τέκνον τῷ ὑπερουρανίῳ Πατρὶ ἀνεκλαλήτῳ προσεληλυθὼς ἀγαλλιάματι, τῆς ἀμιάντου κληρονομίας καὶ μακραίωνος· τῆς θεοτελεστάτης τερπνότητος, καὶ τῆς ἀνωτάτω καὶ πρώτης μετὰ Πέτρου καὶ Παύλου παρὰ τῷ Παμβασιλεῖ καταξιοῦται τιμῆς.

Προσαγορεύω σε τοιγαροῦν, τὴν τιμιωτάτην τῷ Θεῷ καὶ παναγιωτάτην κεφαλήν. χαῖρε ὁ λίθος ὁ τίμιος, ὁ εἷς τῶν δώδεκα, ὁ ἄξιος τοῦ ἀκρογωνιαίου, ἄξιος τοῦ πολυτίμου μαργαρίτου, D ὡς αὐτῷ προσεχῶς ἠγγικὼς καὶ συναρμοσθεὶς καὶ συνυφασμένος καὶ συνῳκοδομημένος, εἰς κατοικητήριον τοῦ Θεοῦ ἐν πνεύματι.

Χαῖρε ἀστὴρ φωτοφανέστατε καὶ περίοπτε, περικαλλέστατε καὶ περίβλεπτε· ὁ τοῖς ἕνδεκα συνηρμοσμένος, καὶ εἰς τὸν στέφανον τὸν πλακέντα τῆς δόξης συγκατασειριζόμενος καὶ συνταττόμενος, ὃν ὁ οὐράνιος νυμφίος, κατὰ τὸ μυστικώτατον λόγιον, τῇ τῆς νύμφης ἐφήρμοσε κεφαλῇ.

Χαῖρε τῶν Ἀγγέλων ἡ θυμηδία, τῶν Ἀρχαγγέλων ἡ θεραπεία, τῶν Ἀρχῶν ἡ εὐωδία· καὶ τῶν Ἐξουσιῶν μὲν ἡ λαμπρότης· τῶν Κυριοτήτων δὲ ἡ

Talia atque his longè plura divinioraque cùm miti lenique alloquio sacratissimus Bartholomæus adstantibus turbis, ipsa earum lingua, declamaret, atque alii quidem crederent, assensumque veritatis doctrinæ præberent; alii verò exacerbarentur, ac dæmoniaca adversus eum æmulatione incitarentur, facta repente coitione, scelestissimi divinissimum Senem corripiunt, sublatoque clamore primoribus eum civitatis accusant. Hi severè admodum instituto causæ examine, auditaque ejus prædicationis doctrina, ac, quod Deus cùm esset præternus, homo in tempore factus est; quod cruci affixus, quod triduanus à mortuis suscitatus, quod in cœlum receptus, ac rursum venturus judicaturn vivos & mortuos. Cùm hæc igitur impii perorantem audissent, verbi novitate attoniti, adversusque Crucifixum indignatione accensi, illius confestim præconem verberibus cæsum in crucem agunt; æquum scilicet pronuntiantes, ut Crucifixi discipulus crucis pœna mulctaretur.

Bartholomæus crucifixus.

Ille porro alacri animo lignum adiens, maximo gaudio illi confixus est. Hinc Angeli è cœlo in eum descendentes & ascendentes, augustissimum illi ascensum præstruebant. Apertum ei supernè cœlum, omnesque cœlestium Potestatum ordines, ad suscipiendum charissimum Domino discipulum ejusque pompam parati erant. Hinc ille, gratiarum prius actionis ac supplicationis, fragrantissimi instar thymiamatis, confessione ad Patrem directa, tumque leniter ac placidè abruptus carnis vinculis, Deique Spiritui è terra in cœlum assumenti devinctus atque compactus, sic è corpore perfectè evolat & ad Deum cum claritate commigrat: atque ut verè filius ad Patrem cœlo celsiorem inenarrabili exultatione deductus, hæreditatem incontaminatam atque longævam, divinissimamque jucunditatem, atque supremum ac primum cum Petro & Paulo apud summum omnium Regem honorem consequitur.

Ioan. 1, 51.

Bartholomæus, Petro & Paulo honore consertus.

Idcirco saluto te, charissimum Deo ac sanctissimum caput. Salve lapis pretiosus, unus ex Duodecim, summo angulari dignus Lapide; pretioso dignus Margarito, velut illi immediatè cohærens, eique aptatus atque contextus, & coædificatus, in habitaculum Dei in Spiritu.

Salve stella lucidissima ac spectabilis, pulcherrimaque ac latè conspicua, qui Undecim consertus, instarque stellæ, plexæ illi coronæ gloriæ inditus ac appositus es, quam cœlestis Sponsus, ut sacratissimum habet Eloquium, aptavit capiti sponsæ.

Apoc. 12, 1

Salve Angelorum jucunditas, Archangelorum cura, Principatuum odoris fragrantia; ac quidem Potestatum splendor, Dominationum verò augustum decus: qui Thronis con-

fideas; Cherubim fodalis, ac Seraphim contubernalis exiftas.

Salve Apoftolorum gloria, Martyrum illuminatio, Sanctorumque omnium fanctificatio & jucunditas; res Deo digna, nomenque prorfus defiderabile; dignè divinéque pro nominis ratione Bartholomæus nuncupatus; verè *filius fufpendens aquas*: id enim nomen fonat, fi quis interpretetur.

ברתלה מים

Iob.26.8. Pfal.183.3.

Salve ac gaude, quod & ipfe Dei imitatione ficut Dei Filius verbo aquas fublimes aëre librat, levatque è terra, quibus etiam juxta Scripturam, *tegit cœnacula ejus*: fic quoque tu, aquas multas (humiles fcilicet animos tua opera credentium Chrifto) prædicatione tua fuftollis; fpiritalioresque à terreno penitus fenfu fufpendens, ac in Deum perfectius elevans, in illis qui fecundi ordinis funt, ac cœnaculorum rationem habent, animos Fidelium tegis.

Dionyf.1. c. de myft. Theol. §.3.

Evangelium multum & paucum, Bartholomæi fententia.

Salve fis beate, inclyte ac divine, qui magnum & parvum, multum & paucum falutare Evangelium prædicafti ac docuifti: magnum quidem, quod omnem mentis ratione utentis atque indolis comprehenfionem excedat; parvum verò, ob inclinationem atque ad terrigenas demiffionem, ac cum eis fimilitudinem, ejus qui cœlis celfior exiftit. Vel magnum quidem, ob Deitatis majeftatem; parvum autem, ob extremam humanæ naturæ exilitatem: quorum nova mixtio & concretio, Evangelii caput fummaque eft. Ac multum quidem, quod multam in fe ac immenfam intelligentiæ ac fapientiæ abditam contineat altitudinem; paucum verò rurfus, quippe quod paucam ac compendio brevem fumma colligat de divinis doctrinam.

Gaude ac lætare clariffime regaliffimeque Dei fili! quod tibi fedes in cœlis apud Regem gloriæ Chriftum parata eft; in qua etiam cum antiquiffimis ac primariis Verbi difcipulis, pro eo ac divina verè cautum promiffione eft, Ifraëlis judex feffurus es.

Matth.19. 28.

Salve fis; verùm nos quoque divinioribus invifens confpectibus, ab omni ærumna & turbine libera, cordifque dolore & tentationibus: ac efto nobis turris fortitudinis à facie inimici: efto & fequefter ac bonus cum Chrifto pacator, qui nos illi inconfufos adducas, fummoque omnium Regi concilies; in gloriam Patris & Filii & Spiritus fancti, nunc & femper, & in fæcula fæculorum, Amen.

Pfal. 60. 4.

A κοσμιότης· ὁ τῶν Θρόνων σύνθρονος, καὶ τῶν Χερουβεὶμ συνόμιλος καὶ ὁμοδίαιτος τῶν Σεραφείμ.

Χαῖρε τῶν Ἀποστόλων ὁ καλλωπισμός· τῶν Μαρτύρων ὁ φωτισμὸς, καὶ πάντων Ἁγίων ἁγιασμὸς καὶ ἀγλαϊσμός. τὸ ἀξιόθεον πρᾶγμα, τὸ ἀξιοπόθητον ὄνομα· ὁ ἀξιώνυμος καὶ θεώνυμος Βαρθολομαῖος· ὁ ἀληθῶς ὕδατα κρεμάσας υἱός· τοῦτο γὰρ ἡ σημασία τοῦ ὀνόματος.

Χαῖρε, ὅτι θεομιμήτως καὶ αὐτὸς, καθάπερ ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς, λόγῳ τὰ ὕδατα διαέρια μετεωρίζει καὶ κουφίζει τῆς γῆς, οἷς καὶ τὰ ὑπερῷα αὐτοῦ, κατὰ τὴν ἱερὰν στεγάζει γραφήν· οὕτω καὶ αὐτὸς ὕδατα πολλὰ, τὰς χαμερπεῖς διανοίας τῶν διὰ σοῦ Χριστῷ πιστευόντων, τῷ εὐαγγελίῳ σου μετεωρίζεις· καὶ τοῦ γηΐνου φρονήματος τοὺς πνευματικωτέρους παντάπασι κρεμάσας, B καὶ τελεώτερον ἐπάρας πρὸς τὸν Θεὸν, ἐν αὐτοῖς τὰς δευτέρας τάξεως οὔσας, καὶ ὑπερῴων λόγον ἐπεχούσας, τῶν πιστῶν σκεπάζεις ψυχάς.

Χαῖρε μάκαρ ἀοίδιμε καὶ θεσπέσιε· ὁ μέγα καὶ μικρὸν, πολὺ καὶ ὀλίγον τὸ σωτήριον θεολογήσας εὐαγγέλιον. μέγα μὲν, τῷ πάσης λογικῆς διανοίας καὶ φύσεως ὑπεραναβεβηκέναι τὴν κατάληψιν· μικρὸν δὲ, διὰ τὴν συγκατάβασιν καὶ τὴν πρὸς τοὺς γηγενεῖς τοῦ ὑπερουρανίου ταπεινότητα καὶ ὁμοιότητα. ἢ, μέγα μὲν, διὰ τὸ τῆς θεότητος μεγαλοπρεπές· μικρὸν δὲ, διὰ τὸ μικροπρεπὲς τῆς ἀνθρωπίνης ἐσχατιᾶς, ὧν ἡ καινὴ μίξις καὶ κρᾶσις, τὸ κεφάλαιον τοῦ Εὐαγγελίου χρηματίζει· καὶ πολὺ μὲν, τῷ πολλὴν ἐν ἑαυτῷ C καὶ ἀμέτρητον ἔχειν συνέσεως καὶ σοφίας ἐν ἀπορρήτοις βυθόν· ὀλίγον δὲ πάλιν, ὡς ὀλίγην αὐτὸ καὶ σύντομον συγκεφαλαιούμενον θεολογίαν.

Χαῖρε, καὶ καταπέρπου λαμπρότατε καὶ βασιλικώτατε τοῦ Θεοῦ παῖ, ὅτι σοι θρόνος ἐν οὐρανοῖς παρὰ τῷ βασιλεῖ τῆς δόξης ἡτοιμάσθη Χριστῷ· ἐν ᾧ καὶ καθιεῖς μετὰ τῶν πρεσβυτάτων τοῦ Λόγου καὶ κορυφαίων ὀπαδῶν, κρίνων, ὡς ἡ θεία τῆς ἀληθείας ὑπόσχεσις, τὸν Ἰσραήλ.

Χαῖρε, ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς θειοτέραις ἐπισκεπτόμενος ἐπιδημίαις, πάσης θλίψεως καὶ καταιγίδος ῥῦσαι, καὶ ὀδύνης καρδίας καὶ πειρασμῶν: καὶ ἀπὸ προσώπου μὲν ἐχθροῦ πύργος ἡμῖν ἰσχύος γενοῦ· γενοῦ δὲ μεσίτης καὶ διαλλακτὴς ἀγαθὸς πρὸς Χριστὸν, ἀκαταισχύντους αὐτῷ προσάγων, καὶ προσοικειῶν τῷ Παμβασιλεῖ· D εἰς δόξαν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

TRanslationem sacri pignoris Bartholomæi in Liparim insulam, Latini pariter ac Græci concorditer memorant. Significat Gregorius diu post ejus martyrium contigisse, cùm Infideles illarum regionum potirentur, qui sic Fidelium devotioni obtundere, & sancti Apostoli cultum abolere pertentarint; cum Deus majori cultu habendas ejus exuvias ad partes Occiduas, ac postremò Romam Sacerdotii arcem destinaret. Nostra breviter, at graviter Tiliana Menæa II. Iunii. Σταυρῷ παραδοθεὶς ἐν Ἀρβανουπόλει τελειοῦται ἐνδόξως, καὶ ἐν μολυβδίνῳ λάρνακι τεθεὶς τῇ θαλάσσῃ ἐναπορρίπτεται. ὑπὸ δὲ θείας προνοίας μέχρι Σικελίας, ἐν Λιπάρῃ τινὶ νήσῳ κομισθεὶς καὶ φανερωθεὶς, ἐκεῖσε θάπτεται. Cruci traditus Arbanopoli gloriosè consummatur; inque urna plumbea positus, in mare projicitur. Dei tamen providentia usque in Siciliam, in Insulam quandam Liparam delatus atque manifestatus, ibi sepelitur. *Verùm edita 25. Augusti sic cuncta fusè narrant.*

A

Η ΕΠΑΝΟΔΟΣ ΤΟΥ λειψάνου τοῦ Ἁγίου Ἀποστόλου Βαρθολομαίου.

ΩΣ θαυμαστὸς ὁ Θεὸς ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ, εὔκαιρον ἐστι κἀμοὶ νῦν ἀναβοῆσαι, διηγήσασθαι προαιρουμένῳ ἐξαίσιόν τι καὶ φρικῶδες τερατούργημα. ὁ γὰρ ἅγιος Ἀπόστολος Βαρθολομαῖος ἐν διαφόροις τόποις τὸ τοῦ Κυρίου ὄνομα φανερὸν τοῖς ἀνθρώποις ἀνακηρύξας, σταυροῦται ἐν τῇ μεγάλῃ Ἀρμενίᾳ [1] τῆς Ἀνατολῆς. τοῦτον καταθέντες [2] ἐν λάρνακι λιθίνῃ ἐν τῷ τέλει αὐτοῦ πιστοὶ εὑρεθέντες, ἀπέθεντο ἐν Οὐρβανουπόλει. ὡς δὲ ἡ λάρναξ ἐκείνη ἀενάους τὰς ἰάσεις βλυστάνουσα ἦν, προσέτρεχον οἱ λαοὶ, καὶ ἀπηλλάσσοντο τῶν ἐνοχλούντων παθῶν. Ταῦτα οὖν βλέποντες οἱ τοῦ διαβόλου ὑπουργοὶ, ἐμαίνοντο κατὰ τῆς λάρνακος ἐκείνης· καὶ σκεψάμενοί ποτε, ἀπέρριψαν ταύτην, συνέχουσαν καὶ τὸ ἅγιον σῶμα τοῦ Ἀποστόλου ἐν τῇ θαλάσσῃ, σὺν ἑτέραις λάρναξιν ἁγίων μαρτύρων τέσσαρσι. τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν, ἵνα καὶ ἡ τοσαύτη θάλασσα ἣν διῆλθον, ἁγιασθῇ δι' αὐτῶν· καὶ οἱ τόποι καθ' οὓς ἡ θεία χάρις αὐτοὺς διεμέρισεν, εὐλογηθῶσι.

Τοὺς γὰρ μεγάλους τοῦ Πόντου ὑποπλεύσας κόλπους ὁ Ἀπόστολος, καὶ τὰ στενὰ τοῦ Ἑλλησπόντου παραδραμὼν βάθη, τὸ Αἰγαῖόν τε καὶ τὸ τοῦ Ἀδρίου κατέλαβε πέλαγος· καὶ τὴν τῶν Σικελῶν περιφανῆ τε καὶ μεγίστην ἐν εὐωνύμοις καταλιπὼν νῆσον, ἔχων συνεπομένους αὐτῷ καὶ τοὺς ἐν ταῖς ἑτέραις λάρναξι καλλινίκους μάρτυρας, Παππιανὸν, Λουκιανὸν, Γρηγόριον καὶ Ἀκάκιον, νήσῳ τῇ οὕτω καλουμένῃ Λιπάρᾳ, προσωρμίσθη. Ὡς θαυμάσια τὰ ἔργα σου, Κύριε· καὶ τίς λόγος ἐξαρκέσει πρὸς ὕμνον τῶν θαυμασίων σου. καὶ οἱ μὲν καλλίνικοι μάρτυρες, οἷά τινα βασιλέα ἐν ᾧ αὐτὸς ᾑρετίσατο ἀναπαύσασθαι τὸν μέγαν καταλιπόντες Ἀπόστολον, αὐτίκα ἀνθυπενόστησαν, ἔνθα ἂν ἕκαστον ἡ θεία κατασκηνῶσαι εὐδόκησε πρόνοια· [3] Παππιανὸν μὲν εἰς Ἄμυλλαν πόλιν Σικελίας· Λουκιανὸν δὲ, ἐν Μεσσήνῃ· Γρηγόριον, ἐν Κολύμνῃ πόλει Καλαβρείας, καὶ Ἀκάκιον εἰς Ἀσκάλους πόλιν οὕτω καλουμένην.

REVERSIO RELIQVARUM sancti Apostoli. Bartholomæi.

QVàm *mirabilis Deus in Sanctis suis!* nunc quoque ipse opportunè clamavero, qui stupendum quidpiam atque tremendum prodigium narraturus sim. Sanctus enim Apostolus Bartholomæus, cùm nomē Domini in diversis locis prædicatione sua mortalibus notum reddidisset, in Majori Armenia quæ plagæ Orientalis est, cruci affigitur. Qui autem ejus consummationi adesse Fideles juventi sunt, depositum in arca lapidea, Vrbanopoli condiderunt. Cumque arca illa, seu urna, jugi sanitatis vena scaturiret, concurrentes populi, morborum molestia liberabantur. Videntes itaque diaboli ministri, furore in urnam illam incendebantur; ac quandoque deliberatione habita, urnam in qua erat sancti Apostoli Corpus, cum quatuor aliis sanctorum Martyrum urnis, in mare projecerunt. Id verò omne contigit, ut & tantus maris tractus, quantū emensi sunt, per illos sanctificaretur, ac loca per quæ illos divisit divina gratia, benedicerentur.

Psal. 67.36.

B

Magnos enim Ponti sinus subnavigans Apostolus, altisque Hellesponti superatis angustiis, Ægeum mare & Adriaticum petiit, relictaque à sinistris illustri ac maxima Siciliæ Insula, unà comites habens qui in aliis urnis præclara victoria inclyti Martyres erant, Pappianum, Lucianum, Gregorium & Acacium, ad Insulam, quam Liparam vocant, appulsus est. Quàm *mirabilia opera tua, Domine!* Ecquænam oratio laudandis illis sufficiat? Ac quidem præclari victores Martyres, velut Rege quodam, ubi eum conquiescere voluerant, magno derelicto Apostolo, statim reversi sunt, quo loco divinæ providentiæ visum erat, singulis illis hospitium sedesque adscribere: Papinianus quidem in urbem Siciliæ Amyllam; Lucianus verò, Mesanam; Gregorius, Columnam Calabriæ urbem; Acatius, Ascalum, civitatem sic dictam.

C

Eccl. 11.4.

Tunc Apostolus adventum suum Agathoni intimat. Statimque Episcopus matura diligentia, ubi magnum horrendumque prodigium vidit, stupore plenus, *Vnde*, inquit, *tibi Lipara, tantus hic ingensque thesaurus advenit? Planè eximiè magnificata es & clarificata. Choros age, sali atque exulta. Suscipe tuis manibus, & ad eum clama, Faustè venisti Apostole Domini.* Hæc aliaque non pauca prolocutus Episcopus, laudesque Apostoli atque Insulæ prosecutus, dicendi finem fecit.

Quodque deponenda urna loco illustri, quo scilicet loco divinum delubrum ad gloriam celebratissimi Apostoli excitandum erat; trahentibus multis, nihil illa obsequebatur, donec revelatione divina beatus Agatho adducto vitularum jugo, ac funiculis alligatis, ingentis molis arcam illam, inhabitantis potentia facilè traxit, quò Apostoli voluntas delegerat.

Ingens porro miraculum miraculis comes secutum, ac cui forsan plures eorum quibus ignota divina prodigia sunt, fidem abnegabunt. Exiguæ molis insula est, Vulcanum vocant, in qua fons ignis ebulliens nocte dieque. Hæc, ubi duntaxat Apostoli sensit adventum, quod vicinitate Liparam oblædebat, divina potentia statim retracta, septem procul stadiis recessit; quod miraculum tractus velut recedentis fluvii in hunc usque diem prædicat ac prodit. O inaudita stupendaque miracula! ô modum omnem excedentia prodigia! Vbi talia in universa quæ sub sole est cognita? Postquam verò etiam Episcopus elegantem Ædem Apostolo excitaverat, atque in illa quasi pretiosum thesaurum, beatum illud ac venerabile pignus cum urna deposuerat, quis referre possit quanta ibi quotidie fierent miracula?

Longa itaque annorum decursa serie, extremis temporibus, in diebus Theophili Imperatoris, capto ab Agarenis, ob plura nostra scelera, in quo sanctus Apostolus jacebat, præsidio, omnique Lipara insula manente desolata, Beneventanæ urbis Regulus, Apostoli perceptis miraculis, ferventi erga Sanctum fide excitatus, Amalphitanæ urbis nautis aliquot convocatis, ac quantas par erat pecunias dare pollicitus, ire jussit, ac pretiosum illum thesaurum ad se deferre. Quod & contigit.

Quem dicebam itaque Regulus longo procul à mari intervallo, accitoque loci Episcopo multisque aliis, tum ex Clero tum ex vulgi plebe in occursum Apostoli exivit; ad luctumque Beneventum sacrum pignus, in venerabili Æde deposuit: ubi etiam oppidanis omnibus sanctitates præstans clarescebat magnus Apostolus, in Dei nostri gloriam, qui omnem boni rationem excedit.

A Τότε Ἀγάθωνι τῷ θείῳ ἑαυτὸν καταμηνύει ὁ Ἀπόστολος. καὶ παρευθὺς ὁ ἐπίσκοπος σπουδάσας, τὸ μέγα καὶ φρικῶδες ὡς εἶδε τέρας, θάμβους πλησθεὶς, Πόθεν σοι τοῦτο, ὦ Λιπάρα, ἀπεφθέγγετο, ὁ πολὺς περιεστηγμένος πλοῦτος. ὄντως ἐμεγαλύνθης ὑπερβαλόντως καὶ ἐδοξάσθης. χόρευσον, σκίρτησον. ὑπόδεξαι χερσὶν οἰκείαις καὶ βόησον πρὸς αὐτὸν, Καλῶς παραγέγονας ὁ τοῦ Κυρίου Ἀπόστολος. Ταῦτα καὶ ἕτερα οὐκ ὀλίγα ὁ ἐπίσκοπος εἰπὼν, καὶ ἐγκωμιάσας τόν τε Ἀπόστολον καὶ τὴν νῆσον, κατέπαυσε τὸν λόγον.

Ἐπεὶ δὲ ἔδει τὴν ἀποκατασταθῆναι λάρνακα καὶ ἐν τόπῳ ἐπισήμῳ, ἐν ᾧ καὶ θεῖος σηκὸς ἔμελλεν ἀνεγείρεσθαι εἰς δόξαν τοῦ πανευφήμου Ἀποστόλου, ὡς μὲν ἕλκοντες πολλοὶ, ὑπήκουε δὲ οὐδαμῶς, ἕως ἀποκαλύψει θείᾳ ὁ μακάριος Ἀγάθων
B ζεῦγος ἀγαγὼν δαμάλεων, καὶ λεπτοῖς ἀποδήσας καλωδίοις, τὴν παμμεγέθη ἐκείνην λάρνακα, τῇ τοῦ ἐνοικοῦντος δυνάμει εὐκόλως ἦξεν, ὅπου τὸ τοῦ Ἀποστόλου ὑπῆρξε θέλημα.

Θαῦμά τι δὲ θαύμασι συνείπετο μέγιστον, καὶ πολλοῖς ἴσως τῶν ἀμυήτων τῶν θείων τερατουργιῶν ἄπιστον. νησίδιον γὰρ [4] Βουρκάνος ὀνομαζόμενον, καὶ πηγὴν ἔχον νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἀναβράζουσαν, ὡς μόνον τὴν τοῦ Ἀποστόλου παρουσίαν ᾔσθετο, ἐπειδὴ τῇ ἐγγύτητι τὴν Λιπάραν κατέβλαπτε, θείᾳ δυνάμει εὐθέως ἀποσυρὲν, ἑπτὰ σταδίους μακρὰν ᾤχετο, τοῦ παρασυρμοῦ ὥσπερ ποταμίου ῥεύματος μέχρι τῆς σήμερον τὸ θαῦμα ἀνακηρύττοντος. ὢ παραδόξων θαυμασίων· ὢ ὑπερβαλλόντων τερατουργημάτων. ποῦ τοιαῦτα ἐν πάσῃ τῇ ὑφ' ἥλιον διέγνωσται.
C ἐπειδὴ δὲ ἀνήγειρε καὶ περικαλλῆ ναὸν ὁ ἐπίσκοπος τῷ Ἀποστόλῳ, καὶ ἐν αὐτῷ ὡς πολύτιμον θησαυρὸν τὸ μακάριον ἐκεῖνο καὶ σεβάσμιον κατέθετο λείψανον σὺν τῇ λάρνακι, τίς δυνάσται ἐξειπεῖν τὰ ἐκεῖσε ὁσημέραι γινόμενα θαύματα.

Ἐτῶν οὖν πλείστων παραδραμόντων, ἐν ἐσχάτοις καιροῖς, [5] ἐν ταῖς ἡμέραις Θεοφίλου τοῦ βασιλέως, τοῦ φρουρίου ἐν ᾧ ἅγιος Ἀπόστολος κατέκειτο διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὰς ἀνομίας ἡμῶν ὑπὸ τῶν Ἀγαρηνῶν συλληφθέντος, καὶ πάσης τῆς νήσου Λιπάρας ἀοικήτου διαμεινάσης, ὁ τῆς πόλεως Βενένδου ἄρχων τὰ ἀποστολικὰ θαύματα ἀναμαθὼν, πίστει ζεούσῃ πρὸς τὸν ἅγιον κινηθεὶς, ἐκ τῆς Ἀμαλφινῶν πόλεως ἄνδρας τινὰς ναυσιπόρους προσκαλεσάμενος, καὶ τούτοις χρήματα
D ἱκανὰ δοῦναι ἐπαγγειλάμενος, ἠξίωσεν ἀπελθεῖν, καὶ τὸν πολύτιμον ἐκεῖνον πρὸς αὐτὸν ἀνακομίσαι θησαυρόν. ὃ καὶ ἐγένετο.

Ὁ γοῦν ῥηθεὶς ἄρχων ἐκ πολλοῦ διαστήματος τῆς θαλάσσης ὢν, τόν τε τοῦ τόπου ἐπίσκοπον καὶ πολλοὺς ἄλλους τοῦ τε κλήρου καὶ τοῦ πλείστου λαοῦ συγκινήσας, πρὸς ὑπάντησιν ἐξῆλθεν τοῦ Ἀποστόλου· οὗ καὶ τὸ ἅγιον λείψανον ἐν τῇ πόλει Βενένδου ἀγαγὼν, ἐν σεβασμίῳ τόπῳ κατέθετο. ἔνθα καὶ ἰάσεις ἐπιτελῶν ὁ μέγας Ἀπόστολος, πᾶσι τοῖς ἐκεῖσε ἐδείκνυτο, εἰς δόξαν τοῦ ὑπεραγάθου Θεοῦ ἡμῶν.

ΕΙΣ

A

ΕἸΣ ΤῸΝ ἍΓΙΟΝ ΚΑῚ πανεύφημον Ἀπόστολον καὶ Εὐαγγελιστὴν Ματθαῖον.

Ματθαίου δὲ μνήμης τί ἂν γένοιτο χαριέστερον; διότι οὐ ψιλὸν ἡμῖν τὸν Ἀπόστολον, κατὰ τοὺς ἄλλους, ἡ τοῦ ὀνόματος κλῆσις ὑπογράφει, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ Εὐαγγελιστοῦ συνεπάγεται. Εὐαγγελιστοῦ δὲ μνήμη, εὐθυβόλως εἰς ἔννοιαν ἄγει τοῦ Εὐαγγελίου. τούτου δὲ ἡ ὑπόμνησις, τῷ ἐν αὐτῷ δοξαζομένῳ συνάγει Χριστῷ. μνημόνευσον γνησίως τοῦ Εὐαγγελιστοῦ, ἵνα μνημονεύσῃς ἀληθῶς Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀναθεωρήσῃς αὐτοῦ τὴν δόξαν ἑνοειδῶς τε καὶ συνεπτυγμένως, τὸ μυστήριον ὅλον τῆς οἰκονομίας, διὰ τοῦ σεπτοῦ ὀνόματος νοερῶς μυσταγωγούμενος.

B

Ἄξιον μὲν οὖν καὶ πάντας καλεῖν Εὐαγγελιστὰς τοῦ Σωτῆρος τοὺς μαθητάς, ὡς τὴν ὑπερέχουσαν πάντα νοῦν εἰρήνην Θεοῦ, τοῖς ἔθνεσιν εὐαγγελισαμένους, καὶ διδαχαῖς ἐνθέοις καὶ χριστομιμήτοις παθήμασι, τὸ τοῦ Θεοῦ σωτήριον ἐμφθεγξαμένους τῇ γῇ· οὐχ ἥκιστα δὲ τοὺς τέσσαρας τούτῳ δὴ τῷ ὀνόματι καλεῖσθαι πρεπωδέστατον, ὡς οὐκ ἀγράφως μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐγγράφως εὐαγγελισαμένους Χριστόν· οὐδὲ ταῖς κατ' αὐτοὺς γενεαῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ ταῖς ἐπιούσαις ὁμοῦ πάσαις, τὰ τοῦ Θεοῦ μυστήρια παραδόντας διὰ τῆς γραφῆς. ὧν πρῶτος ὁ ἱερώτατος Ματθαῖος ἐπὶ τὴν ἱερὰν τοῦ Εὐαγγελίου ἦκε συγγραφήν, πρῶτος ἡμῖν τὴν καινὴν διαθήκην εἰσηγήσατο· καὶ ὥσπερ Μωσῆς ἐκεῖνος τὸ παλαιόν, ἄνωθεν τὴν κοσμογένειαν, καὶ ἑξῆς τῶν ὅλων ἔργων Θεοῦ τὰ μεγαλοπρεπέστερα λογογραφῶν· οὕτω δὴ καὶ οὗτος τὴν γένεσιν θεολογῶν τοῦ Χριστοῦ, καὶ πάντων ἑξῆς τῶν αὐτοῦ θαυμάτων τὴν μεγαλωσύνην, ταῖς ἐγγράφοις θεορρημοσύναις παραδιδούς· Ματθαῖος, ὁ πιστὸς καὶ φρόνιμος οἰκονόμος τοῦ Πατρός, ὁ σοφὸς τοῦ Λόγου καὶ μέγας Εὐαγγελιστής· ὁ λαμπρὸς τοῦ Παρακλήτου κῆρυξ καὶ ὀξυγράφος γραμματεύς.

C

Ματθαῖος, ὁ δεδωρημένος ἑρμηνευόμενος· ὃς ἐκ τοῦ κόσμου μὲν οἷά τις ἀπαρχὴ καλλίστη δεδώρηται Χριστῷ, Πνεύματι δὲ θείῳ γεννηθείς, καὶ Λόγῳ ἀληθείας καταρτισθείς, αὖθις τοῖς ἔθνεσιν εἰς φῶς παρ' αὐτοῦ καὶ σωτηρίαν ἕως ἐσχάτου δεδώρηται τῆς γῆς. οὗτος ἡμᾶς σήμερον συγκαλῶν, καὶ λαμπροτάτης ἑορτῆς ὑπόθεσιν, τὴν αὐτοῦ παναγῆ μνήμην ποιούμενος, φαιδρὰν ὅτι μάλιστα καὶ θαυμασίαν ὑπέτεινε φιλοτησίαν· στερεὰν μὲν καὶ τελείαν τροφήν, τὸ κατ' αὐτὸν Εὐαγγέλιον προτεθείς· τὸν λόγον δὲ τῆς χάριτος, τὸν διὰ τοῦ στόματος αὐτοῦ πορευόμενον, οἷά τινα κρατῆρα μυστικώτατον ἐγκιρνῶν, καὶ πάσας καρδίας εὐφραίνων Χριστοφιλεῖς.

D

LAUDATIO SANCTI celebratissimique Apostoli & Evangelistæ Matthæi.

Matthæi memoria quidnam fuerit gratius? quod scilicet non nudum nobis Apostolum, sicut reliquos, nominis nuncupatio delineet, sed unà quoque Evangelistæ dignitatem inferat: Evangelistæ autem memoria, ad Evangelii rectà intelligentiam ducit. Hujus verò recordatio, Christo conjungit, qui in eo laudatur. Memor esto sincerè & ex animo Evangelistæ, ut Iesu Christi verè recorderis, ejusque gloriam uniformiter ac complexè contempleris, qui Dispensationis omne mysterium, per venerandos nominis apices mente doceris.

Evangelistæ nominis vis.

Æquum sanè ut & omnes Salvatoris Discipuli Evangelistæ vocentur; ut qui Dei pacem exuperantem omnem sensum, fausto Gentibus nuntio intulerunt, divinisque doctrinis ac Christi æmulis Passionibus, Salutare Dei in terra prædicarunt. Imprimis verò convenientissimum est ut eo nomine Quatuor appellentur, ut qui nedum prolata nudè voce, sed & scripto Christum annunciarunt; neque suæ duntaxat ætatis hominibus, sed & futuris deinceps omnibus Dei mysteria Scriptura teste propalarunt: quorum primus sacratissimus Matthæus, ad sacram Evangelii conscriptionem animum adjecit; primusque Novum nobis Testamentum enarravit: Ac sicut ille olim Moses primam mundi originem, ac deinceps omnium Dei operum magnificentiora scripto consignavit: sic nimirum & iste, Christi Dei ortu recensito, illius exinde miraculorum omnem magnificentiam, divinis scripto prædicationibus tradit. Matthæus scilicet, fidelis ac prudens dispensator Patris, sapiens magnusque Verbi Evangelista; Paracleti denique splendidus prædicator ac scriba velox.

Discipuli omnes Evangelistæ, peculiarius quatuor: Matthæus in eis primus.

Matthæus, cujus si nomen interpreteris, *donatus* dicitur: è mundo quidem velut pulcherrima delibatio, donatus Christo ac divino Spiritu genitus, Verboque veritatis perfectus, ab ipso rursus in lucem, & salutem Gentium donatus est, usque ad extremum terræ. Hic nos hodie convocans, suamque ipsius memoriam splendidissimæ celebritatis argumentum præstans, lætam maximè ac admirandam desiderabilis convivii compotationem indixit; solidam quidem ac perfectam escam, conscriptum ab eo Evangelium apponens, gratiæque sermonem ex ejus ore procedentem velut sacratissimum quendam craterem miscens, Christique amantes animos omnes lætificans.

מתן Syriacè donum, à radice נתן, dedit. Isa. 49. 6.

Luc 4. 22.

A Sed videamus quali ex vita, ac instituti prius genere Vir beatus, ad quem evaseris finem: excellentemque mutationem summéque inauditam in melius transmutationem admirantes, mirabilem Deum in justitia, mirabilem in bonitate magnificemus.

Exaggerata publicanorum nequitia.

Publicanus prius fuit, Christi postea Discipulus; ac pecuniarum ratiocinator, Evangelii interpres & enarrator. Publicanus nempe institutum quod piis maximè abhorrendum, religiosæque mentis hominibus scelestissimum habeatur. Quid enim violentius aut magis tyrannicum, quàm pecunias conflare earumque exactorem esse? Quid verò vitæ ex Evangelii rationibus institutæ magis adversum, quàm opprimere viduas, pauperumque animas injustè trahere atque vexare, sive etiam justè, ut existimatur? B Utrinque enim attenta naturæ æquitate verè locus injuriæ est, tametsi lex humana, sancita olim tyrannide, actionem innoxiam dictet. Non enim hæc lex Dei est, non naturæ, ut nempe alii tyrannidem exerceant, alii tyrannide premantur; atque alii quidem adversùs humiliores supercilium tollant ac efferantur, alii mancipentur atque ærumnis conficiantur: alii lasciviant ac deliciis adversus pauperes temulenti diffluant, prætextoque publico debito, supremam tolerandæ vitæ rationem auferant; alii graventur ac cædantur, donec novissimum obolum reddant; à quibus sicut spiraculum, sic & tributum austerè exigatur. Non sic Deus ab initio, non sic hominibus, cùm primò conditi sunt, lege sanxit. Sed sicut universorum unus est fictor, sic & natura una est, ratioque ac vitæ lex eadem omnibus; cunctisque similiter libertas, status & vitæ ratio eadem primùm constituta fuit.

Concessa lege civili eorum exactio.

Ex peccato orta dominia, servitus & tributa.

Ex quo autem superba ratio, rerumque naturâ superiorum inconsulta cupiditas; ac serpentis quidem insidiosum consilium, sanctique mandati spretio, & inobedientia naturæ ingruentia, divisam illam procul à Deo depulerunt, atque invido adjungi præstiterunt; inde jam cognati ac tribules, in alienas scissi voluntates sunt ac vitæ studia. Inde factum ut alii dominentur, alii dominio subjiciantur; alii tyrannide regant, alii regantur: atque alii quidem tributa exigant, ab aliis autem exigantur: alii audacia efferantur & adversus eos qui pari honore sunt quasi adversus servos insurgant; alii tyrannidis metu paveant, ac tanquam indeprecabile, tributum annuum solvant veluti debitum, servitutem pendant.

Publicanorum genius, in quibus Matthæus princeps.

Hujus semper malæ auctionis censusque quæstores, qui calentiori ac acriori ingenio sunt; hoc est, callentissimi tributorum ratiocinatores, inque rem maximè idonei. Hi verò omnium inclementiores, & qui nulla miseratione moveantur; ubique procaciores majorique improbitate, ut nihil quicquam debitores habere sinant. Hujus Matthæus priùs compos disciplinæ erat. Hujus instituti, tanquàm solerti vir ingenio mentisque agilitate præpollens, inter Publicanos principem locum obtinebat.

A Ἀλλ' ἴδωμεν οἵου βίου, καὶ οἵας πρότερον ὁ μακάριος πολιτείας τετυχηκώς, εἰς οἷον καταντᾷ τέλος· καὶ τὸ τῆς μεταβολῆς ὑπερβάλλον, καὶ τὸ καινοπρεπέστατον τῆς ἐπὶ τὸ κρεῖττον ἐκτεθαυμακότες ἀλλοιώσεως, τὸν θαυμαστὸν ἐν δικαιοσύνῃ, θαυμαστὸν ἐν χρηστότητι μεγαλύνωμεν Θεόν.

Τελώνης ἦν πρότερον, ὁ Χριστοῦ μαθητὴς ὕστερον· καὶ χρημάτων λογιστής, ὁ τοῦ Εὐαγγελίου ὑφηγητής. τελώνης, τὸ ἀπροσδεκτότατον τοῖς εὐσεβέσι, τὸ ἁμαρτητικώτατον τοῖς εὐλαβέσιν ἐπιτήδευμα νομισθέν. τί γὰρ τοῦ χρήματα πράττειν βιαιότερον ἢ τυραννικώτερον; τί δὲ πρὸς τὴν κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον ἐναντιώτερον ζωὴν, τοῦ χηρῶν καταρχεῖν, καὶ σύρειν καὶ θλίβειν πενήτων ψυχὰς ἀδίκως, εἴτ' οὖν δικαίως, ὡς ἡ ὑπόληψις. B ἑκατέρως γὰρ ἔστι κατὰ τὸ φύσει δίκαιον ἀληθῶς ἀδικεῖν, εἰ καὶ νόμος ἀνθρώπων ἄνωθεν ἐπισφραγιζόμενος τὴν τυραννίδα, τὸ ἀνεύθυνον τῆς πράξεως ὑπαγορεύει. οὐ γὰρ τοῦ Θεοῦ τοῦτο νόμος, οὐ φύσεως, τοὺς μὲν τυραννεῖν τοὺς δὲ τυραννεῖσθαι· καὶ τοὺς μὲν κατοφρυοῦσθαι τῶν ταπεινοτέρων καὶ ὑπεραίρεσθαι· τοὺς δὲ καταδουλοῦσθαι καὶ καταξαίνεσθαι. καὶ τοὺς μὲν ὑπερμαζᾷν καὶ μεθύειν κατατρυφῶντας τῶν πτωχῶν καὶ δημοσίας προφάσει ὀφειλῆς, τὴν ἐσχάτην ἀποστερεῖν τῆς ζωῆς ἀφορμήν· τοὺς δὲ κατακάμπτεσθαι καὶ μαστιγοῦσθαι, μέχρις ἂν καὶ τὸν ἔσχατον ἀποδῶσιν ὀβολόν· ὥσπερ τὴν ἀναπνοὴν, οὕτω καὶ τὴν τοῦ τέλους ἀπόδοσιν εἰσπραττομένους· οὐχ οὕτω Θεὸς ἀπ' ἀρχῆς, C οὐχ οὕτως ἀνθρώποις ἄνωθεν ἐνομοθέτησεν· ὥσπερ δὲ πλάστης ἁπάντων εἷς, οὕτω καὶ φύσις μία, καὶ ὅρος καὶ νόμος ζωῆς ἅπασιν ὁ αὐτός· ἐλευθερία τε πᾶσιν ὁμοίως, καὶ κατάστασις καὶ πολιτεία ἡ αὐτὴ διατέτακται τὴν ἀρχήν.

Ἀφ' οὗ δὲ λογισμὸς ἀγέρωχος, καὶ τῶν ὑπὲρ φύσιν ἀλόγιστος ἐπιθυμία, καὶ ὄφεως μὲν ἐπίβουλος συμβουλή, ἐντολῆς δὲ ἁγίας ἀθέτησις καὶ παρακοὴ τῆς φύσεως καταδραμόντα, διέστησε μὲν καὶ μακρὰν ὤσεν Θεοῦ, τῷ βασκάνῳ δὲ προσοικειῶσαι παρεσκεύασεν, ἐντεῦθεν τὸ συγγενὲς καὶ ὁμόφυλον εἰς ἀλλοτριότητα γνώμης καὶ βίου κατεμερίσθη τομήν. ἐντεῦθεν τὸ δυναστεῦον, καὶ τὸ δυναστευόμενον· τὸ τυραννοῦν, καὶ τὸ τυραννούμενον· καὶ τὸ μὲν ἀπαιτεῖν φόρους, τὸ δ' ἀπαιτεῖσθαι. καὶ τὸ μὲν ὑπερῆρθαι θράσει, καὶ τῶν ὁμοτίμων ὡς δούλων κατεξανίστασθαι, τὸ δὲ καταπτήσσειν τὴν τυραννίδα, καὶ ὡς ἀπαραίτητον τὸ ἐτήσιον D τέλος, καὶ τῆς δουλείας ἀποτιννύειν ὡς ὀφειλήν.

Ταύτης ἀεὶ πράκτορες τῆς κακῆς ἐπιτιμήσεως οἱ θερμότεροι μὲν τὴν φύσιν καὶ ὀξύτεροι· τουτέστι, συνιέναι καὶ λογίσασθαι τὴν δασμοφορίαν ἱκανώτατοι· ἀσυμπαθέστεροι δὲ πάντων, καὶ τὴν γνώμην ἐπίτασιν ἰταμώτεροι, ὥστε μηδενὶ τῶν ὀφειλετῶν παραχωρεῖν ἔχειν μηδέν. Ταύτης Ματθαῖος ἐπήβολος τῆς πολιτείας πρότερον ἦν. τούτου βίου, ἅτε φύσεως ἀγχινοίᾳ καὶ νοὸς ὀξύτητι κατωμηχανίσθη, τὴν πρώτην ἐν τελώναις ἐπεῖχε τάξιν.

A Ἐπειδὴ τοίνυν δι' αὐτοῦ παράγων ὁ Κύριος, τῷ τῆς καρδίας βάθει προσέβλεψεν, καὶ κεκρύφθαι μὲν ἐν αὐτῷ τῆς ἀρετῆς θησαυρὸν, ἔξωθεν δὲ κατὰ σύμβασιν τῇ τοκείᾳ διοχλεῖσθαι τῇ κοσμικῇ· καὶ τὸ μὲν, ἑκούσιον ὂν καὶ ἔμφυτον ἀγαθόν· τὸ δὲ τύχης ἐπήρειαν μᾶλλον, ἢ γνώμης ἑκουσιότητα κατανενόηκεν, καλεῖ μὲν αὐτὸν, ἐντελλόμενος ἀκολουθεῖν· ὁ δὲ ἀναστὰς, εὐθὺς ἐπηκολούθησεν. οὐ μακρῶν ἐδέησε λόγων τῷ Κυρίῳ, οὐ χρόνου τριβῆς, οὐ τελεωτέρας συνουσίας· ἀλλ' οὔτε θεολογίας συνεχῆς, οὐ συμβουλίας πιθανῆς, οὔτε δὲ θαυμάτων ἐπιδείξεως, ὥστε τὸν ἀρχιτελώνην τῆς κατ' αὐτὸν ἀφαρπάσασθαι σχολῆς. παριὼν δὲ, καὶ μιᾷ μόνῃ καλέσας, ἐπεσπάσατο φωνῇ, Ἀκολούθει μοι. ὁ δὲ, οὐκ ἀπήρεισε πρὸς τὰ χρήματα τὸν λογισμόν· οὐ τὴν ἀπὸ τοῦ κέρδους ἐνενόησεν ἡδονήν· οὐ πρὸς τὴν δόξαν τῶν συγκαθημένων αὐτῷ διατραπεὶς, τὴν κλῆσιν ἀπεσείσατο· ὁμοῦ δὲ τῇ φωνῇ τοῦ πεφωνηκότος γεγονὼς ὅλος, καὶ ὥσπερ ἀστραπῆς αἴγλῃ λαμπρότητι τὴν καρδίαν καταλαμφθείς· καὶ τῶν ἐν χερσὶ μὲν χρημάτων καὶ πραγμάτων εὐθὺς ἀλλοτριωθεὶς, τῆς θείας δὲ κλήσεως· ὢ τῆς πίστεως, ἡττηθεὶς, καταλείπει μὲν τοὺς συμπράκτορας, καταλείπει δὲ τὸ τελώνιον, καὶ πᾶσαν τὴν ἐν αὐτῷ πραττομένην ἀπορρίπτεται φορολογίαν· χρυσοῦ δὲ παντὸς καὶ ἀργύρου τὸν πολύτιμον ἀντωνεῖται μαργαρίτην· καὶ τῶν γηΐνων τὴν ἁρπαγὴν ἀφεὶς, τὴν οὐράνιον τρέχει διαρπάσων βασιλείαν· μᾶλλον δὲ, χρυσοῦ μὲν καὶ ἀργύρου παντὸς τιμαλφεστέραν ἔχων ψυχὴν, οἷα δὲ λίθον τίμιον καὶ ἀξιέραστον Θεῷ προσέχων τὸν νοῦν, ἁλίσκεται τούτῳ καὶ ποθεῖται καὶ ζητεῖται· καὶ πρὸς τὰ ἄφθαρτα βασίλεια καὶ μακαριώτατα κληθείς τε καὶ ἐκλεχθεὶς, ἐπὶ τέλους ἀνελήφθη.

Οὕτως Λευῒς θαυμασίως τὸν τρόπον μεταποιηθεὶς εἰς Ματθαῖον, καὶ τὴν προσηγορίαν μετηλλάξατο· καὶ ὥσπερ ἐτελώνησε πρότερον τὸν χρυσὸν, τῷ βασιλεῖ τοῦ ἔθνους τὸ ὑπήκοον φορολογούμενος, οὕτως ἐτελώνησεν ὕστερον τὸν Χριστὸν· ἑπόμενος μὲν πρὸς τὴν πνευματικὴν πανδαισίαν τῶν λόγων καλοῦντι καὶ μυστικήν· καλῶν δὲ καὶ αὐτὸς αὖθις αὐτὸν εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ φιλοφρόνως δεξιούμενος, ἐδέσμασί τε θεραπεύων διττοῖς· ὡς ἄνθρωπον μὲν, τοῖς τοῦ σώματος ἐπιτηδείοις· ὡς Θεὸν δὲ, ἱλεούμενος τῇ μετανοίᾳ, καὶ πίστιν προσάγων ἐνεργουμένην δι' ἀγάπης, D τὸ κάλλιστον, ὧν ἐκεῖνος αἰτεῖ παρ' ἡμῶν. διὸ καὶ τελωνεῖται προθύμως, ἑαυτὸν τοῖς πεινῶσιν ὁ μεγαλόδωρος διδούς· πεινῶν τὸ σιτεῖσθαι, καὶ τρέφων τοὺς ἑστιᾶν νομίζοντας.

Ὅλον οὖν ἑαυτὸν ὁ μακάριος τῆς τελωνικῆς πράξεως ἀνακαθάρας, πρὸς ὑποδοχὴν εὔθετον κατεσκευάσατο τοῦ Χριστοῦ· ἀποβαλόμενος μὲν τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου, προσλαβόμενος δὲ τὸ τοῦ Θεοῦ. ἐντεῦθεν σταυροῦται μὲν κόσμῳ παντὶ, καὶ πάσαις ταῖς κοσμικαῖς ἐπιθυμίαις, καὶ ἀνακενοῦται καὶ καθαίρεται· καὶ τῶν τῆς ματαιότητος παντάπασιν ἀποδιϋλίζεται λογισμῶν·

Quod igitur per eum transiens Dominus, illius animi imo inspecto sinu, latentem in eo virtutis thesaurum deprehenderat, etsi tum exteriùs ex accidenti, sæculi pravitas ac nequitia obtundebat: atque alterum quidem, bonum esse spontaneum atque innatum; alterum verò, fortunæ potius injuriam, quàm spontaneæ mentis sententiam intellexerat, eum vocat ac jubet sequi: Qui surgens, statim secutus est. Non longis Domino opus sermonibus fuit, non temporis mora, non majori cõsuetudine; at neque crebra divinorum doctrina, non probabili consilio & suasione, non miraculorum exhibitione, ut principem Publicanorum à suo illo studio instituroque abriperet; sed transiens, unaque duntaxat commonitum voce, eum traxit, *Sequere me*. Ille porro, non pecuniis attendit B animum; non quæ ex lucro est, voluptatem cogitavit: non eorum opinioni qui pari instituto ad telonei lucra considebant, pudore repressus vocationem respuit; sed mox voce audita, totus vocanti devotus, velutque repentina fulguris coruscatione animo illustratus, atque à pecuniis, rebusque quas manibus versabat alieno statim factus animo, ac vocationis (ô fidem!) in eo victoria, socios quidem quæstores relinquit; relinquit verò portorium, collectaque in eo tributa omnia projicit: auroque omni atque argento pretiosum margaritum commutat: missaque terrenorum rapina, cœlorum regnum raptum currit: Quinimmo, cùm anima auro omni & argento pretiosiore præditus esset, dum velut lapidem pretiosum dignéque amabi- C lem, Deo obtendit animum, ejus ille illecebris capitur, & amori habetur atque quæritur; & ad incorruptam beatissimamque vocatus atq; electus aulam, ad extremum assumptus est.

Eum in modum mutatis mirabiliter Levi moribus, in Matthæum etiam nomen commutavit: ac sicut antea publicani arte, portoria è subditis legendo, illi qui genti imperabat, aurum quæsierat, sic & postea eadem Christum sibi addixerat, qui invitantem ad spiritale ac mysticum sermonum convivium sequeretur, rursúsque domum ipse invitaret, magnificéque acciperet, atque duplici cibo recrearet; ut quidem hominem, illis dapibus quæ ex corporis usu forent; ut autem Deum, pœnitentia placando, fidemque charitate afflatam (pulcherrimum scilicet eo- D rum, quæ à nobis ille exigit) offerendo. Quamobrem etiamproclivè telonei quasi jure à se exigi finit, qui se esurientibus magnificus largitor præberet; esuriens ipse esuriri, & eos qui accipere dapibus viderentur, pascens.

Levi, quasi fœnus aut fœnerator, in *Matthæo* quod est donum sive donatus.

Christus nobis quasi vectigalis.

Cùm igitur Vir beatus se totum publicani illa functione vitaque expedisset, ad Christum aptè suscipiendum comparatus est; nempe abjecto sæculi spiritu, Deique Spiritu assumpto. Inde omni mundo crucifigitur, ac cunctis mundi cupiditatibus evacuatur pariter & emundatur; atque à vanitatis rationibus velut fæcibus prorsus depurgatus,

solique Iesu vivens atque illius vestigia premens, indolis omnem solertiam omnemque animi sagacitatem ac mentis acumen, illius contuendæ veritati addixit: cunctisque ipsius sacris atque mysticis divinis prædicationibus intelligentem auditum ac morigerum adhibens; admirandisque cunctis Christi operibus simplicem oculum atque lucidum admovens; ac præterea salutarium passionum, crucis, mortis, sepulturæ, resurrectionis, omniumque reliquorum ipse spectator sociusque effectus, mirandum in modum ipse seipso (ô omni admiratione prosequende inaspectabilium spectator!) excedis, totusque Dei excessu rapientis efficeris, Deique Spiritu nascens, divinus plané spiritus evadis. Quamobrem etiam Paracletus è cœlo effusus, quasi cum propria prole consuescit: ipsaque substantia illapsus & versans, divinisque illustrationibus ac muneribus replens, sapientia adimplet & intellectu; impletque fortitudine & scientia; pari denique Coriphæis antiquissimisque munere, signorum prodigiorumque virtutibus liberaliter donavit.

Quid igitur? Num Spiritum quidem in ignis specie è cœlo descendentem pari reliquis munere suscepit, non pari verò conatu gratiam quæ in illo est, Gentibus annũciavit? aut à Petri ac Pauli divina pro Apostoli partibus sapientia, id est, magniloquentia, defecit? Nequaquam. Illis namque per omnes nationes ac terræ oras discurrentibus, prout cuique obtigerat, aut Paracletus discernebat, verbumque vitę oris ipso officio, his in quos incidebant enarrantibus; hic, ferventi Dei æmulatione succensus, animis gliscebat, discruciabatur, agrè molestéque habebat, cordis parturiginem ferre non valens; ac orbem universum, ad ejus animi propositum quod attinebat, verbo gratiæ implere satagens.

Ratio scribendi Evangelium Matthæo, debilior corporis habitudo.

Obstante verò sacro desiderio, quod corpusculo imbecilliore natura præditus erat, non ignavia concidit, non se mollitiei ac deliciis deditum voluit, non corporali exquisito victu ac delicatiore resiliit; sed alteram injit viam, eamque compendiariam, nec quicquam morosam, cunctisque hominum ætatibus salutarem. Quinimmo ipse seipsum, quoad licebat, colligens, Deique virilem Verbi ad homines apparitionem, omnemque divinam dispensationem clara mente memoria informans, ac velut ob oculos ponens, scripto consignat pietatem: quæque adeò reliqui Gentibus linguæ munere non scripta tradiderant, hæc magnus Matthæus scripta commentatione summa colligens, totum Verbi mysterium sacris prædicationibus intexuit.

Summa Evangelii Matthæi.

Sursum enim ab Abrahamo generationum seriem orsus, ac deinceps procedens, quæ secundùm carnem est, Christi generationem annuntiat: tum ejus ostensionem, baptismumque & tentationem; deinde Apostolorum electionem, sacrasque institutiones, quæcunque Dominus in parabolis, & quæcun-

A μόνῳ δὲ τῷ Ἰησοῦ ζῶν, καὶ τούτῳ κατ' ἴχνος ἀκολουθῶν, ὅλην μὲν τὴν ἐκ φύσεως ἀγχίνοιαν καὶ τῆς διανοίας τὴν ἐντρέχειαν καὶ τὴν ὀξυωπίαν τοῦ νοῦ, πρὸς ὅρασιν τῆς κατ' αὐτὸν ἀληθείας ἀπησχόλει· πάσαις δὲ ταῖς ἱεραῖς αὐτοῦ θεολογίαις καὶ μυστικαῖς, συνετὸν παραβάλλων καὶ εὐήκοον οὖς· καὶ τοῖς θαυμασίοις δὲ τῶν ἔργων Χριστοῦ πᾶσιν ἁπλοῦν ὀφθαλμὸν ἐπιβάλλων καὶ φωτολαμπῆ· καὶ πρὸς τούτοις τῶν σωτηρίων παθῶν, τοῦ σταυροῦ, τοῦ θανάτου, τῆς ταφῆς, τῆς ἀναστάσεως, καὶ τῶν ἑπομένων αὐτοῖς πάντων αὐτόπτης καὶ κοινωνὸς γεγενημένος, ἐξίστασαι μὲν ἑαυτοῦ θαυμασίως, ὦ θαυμασιώτατε τῶν ἀθεωρήτων θεωρητά· ὅλος δὲ τοῦ ἐξιστῶντος γίνῃ Θεοῦ· καὶ Θεοῦ Πνεύματι γεννώμενος, πνεῦμα θεῖον ἀτεχνῶς γίνῃ· οἷς δὴ καὶ ὁ Παράκλητος ἄνωθεν B ἐκχυθεὶς, ὡς οἰκείῳ γεννήματι προσομιλεῖ· καὶ κατ' οὐσίαν ἐμφιλοχωρῶν, καὶ τῶν θεαρχικῶν ἐλλάμψεων καὶ δωρεῶν ἐμπιπλῶν, πληροῖ μὲν σοφίας καὶ συνέσεως· πληροῖ δὲ ἰσχύος καὶ γνώσεως· ἐν σημείων δὲ καὶ τεράτων δυνάμεσιν, ἴσα τοῖς κορυφαίοις καὶ πρεσβυτάτοις ἐφιλοτιμήσατο.

Τί οὖν; ἆρα τὸ Πνεῦμα μὲν ἐν εἴδει πυρὸς οὐρανόθεν καθιέμενον ὁμοίως τοῖς ἄλλοις ὑπεδέξατο, οὐχ ὁμοίως δὲ τὴν ἀπ' αὐτοῦ χάριν τοῖς ἔθνεσιν ἀπήγγελλεν; ἢ Πέτρου καὶ Παύλου τῆς ἀποστολικῆς θεοσοφίας, ἤτοι μεγαλοφωνίας, ἀπελείφθη; οὐδαμῶς. καὶ γὰρ, τῶν μὲν κατὰ πᾶν ἔθνος καὶ πᾶν κλίμα τῆς γῆς διατρεχόντων, ὡς ἔλαχεν ἕκαστος, ἢ ὡς ἀφώριζεν ὁ Παράκλητος, καὶ τὸν τῆς ζωῆς λόγον τοῖς παρατυγχάνουσι διὰ στόματος ἐξηγουμένων, οὗτος, ζήλῳ Θεοῦ πυρπολούμενος θερμότητι, ἐσφάδαζε μὲν καὶ κατετρύχετο καὶ ἤσχαλλε, C τὴν ὠδῖνα τῆς καρδίας ὑπέχειν οὐχ οἷός τε ὤν· καὶ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην, ὅσον εἰς τὴν αὐτοῦ πρόθεσιν ἧκεν, τοῦ τῆς χάριτος λόγου πληρῶσαι προθυμούμενος.

Ἀνακοπτόμενος δὲ τῆς ἱερᾶς ἐπιθυμίας φυσικῇ τοῦ ἁγίου σώματος ἀδυναμίᾳ, οὐκ ἀναπέπτωκε τῇ ῥαθυμίᾳ· οὐ ῥᾳστώνῃ ἑαυτὸν ἀπέδοτο καὶ τρυφῇ· οὐδὲ σωματικαῖς ἀνεκλήθη διαίταις καὶ ἀρέσεσιν· ἀλλὰ δευτέραν ἦλθεν ὁδὸν, ἐπίτομον καὶ ἄμοχθον, καὶ πάσαις ἀνθρώπων σωτηριώδη γενεαῖς. συναγαγὼν ἑαυτὸν ὡς οἷόν τε ἦν, καὶ τὴν θεανδρικὴν τοῦ Λόγου πρὸς ἀνθρώποις ἐπιφάνειαν καὶ πᾶσαν τὴν θεουργὸν οἰκονομίαν διὰ μνήμης σαφοῦς ἀνατυπωσάμενος τῇ διανοίᾳ, καὶ οἷον D ὑπ' ὄψιν λαβὼν, λογογραφεῖ τὴν εὐσέβειαν· καὶ ἅπερ ἀγράφως τοῖς ἔθνεσι διὰ γλώσσης οἱ ἄλλοι παρεδίδοσαν, ταῦτα Ματθαῖος ὁ μέγας διὰ συγγραφικῆς θεωρίας συγκεφαλαιούμενος, ὅλον τὸ τοῦ λόγου τὸ μυστήριον ἱεραῖς ἀνατέταχε θηγορίαις.

Ἄνωθεν γὰρ τῆς γενεαλογίας ἀπὸ Ἀβραὰμ τὴν ἀρχὴν καταβαλόμενος, καὶ καθεξῆς προϊὼν, τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν εὐαγγελίζεται τοῦ Χριστοῦ· εἶτα, τὴν ἀνάδειξιν, τὴν βάπτισιν αὐτοῦ καὶ τὸν πειρασμόν· εἶτα, τῶν Ἀποστόλων τὴν ἐκλογὴν, τὰς ἱερὰς μυσταγωγίας, ὅσας τε διὰ παραβολῶν, καὶ ὅσας ὁ Κύριος ἐν παῤῥησίᾳ τοῖς

ὄχλοις ὡμίλει καὶ τοῖς μαθηταῖς· εἶτα, τὰς ὑπερφυεῖς θαυματουργίας, τὰς τῶν τοσούτων θεραπείας, τῶν δαιμόνων τὰς καθάρσεις, τῶν πολυτρόπως παθόντων τὰς ἰάσεις, τὴν τῶν ἄρτων εὐλόγησιν, τὸν ἐν θαλάσσῃ περίπατον, τὴν ἐπὶ τοῦ ὄρους ἀλλοίωσιν. καὶ πᾶσαν ἁπλῶς τερατουργίαν ὑπερφυᾶ, καὶ πᾶσαν πρᾶξιν τοῦ Ἰησοῦ, καὶ πᾶσαν ἐνέργειαν ἀξιολογωτάτην, Θεοῦ φωναῖς, ὁ τοῦ Πνεύματος ἄριστος μυστογράφος ὑφηγεῖται. ναὶ δὴ καὶ τὰ τῆς δευτέρας αὐτοῦ παρουσίας, ἐξέφρασε μυστήρια· πρὸς δὲ, καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ πώλου καθέζησιν, καὶ τῶν παίδων τὴν ὕμνησιν, καὶ τῶν Ἰουδαίων τὴν βασκανίαν· καὶ τὸ δεῖπνον τὸ μυστικὸν, καὶ τὴν Ἰούδα προδοσίαν, καὶ τὴν ὑποκεκριμένην τοῦ Πιλάτου κρίσιν καὶ κατάκρισιν· τὸν κάλαμον, τὸν στέφανον, τὸν ἐμπαιγμὸν, τὸν σταυρὸν, τὴν ταφὴν, τὴν τριήμερον ἀνάστασιν καὶ ἐμφάνισιν. B καὶ πᾶσαν συνόλως φάναι τοῦ λόγου τὴν οἰκονομίαν, ὁ τοῦ Λόγου λογιώτατος ἐν γραφῇ διηγησάμενος ὑπογραφεὺς, κοινὸν προὔθηκε πᾶσιν ἔθνεσιν πρόγραμμα θεοσεβείας, ἐχέγγυον πίστεως, ἀγάπης ἐμπύρευμα, τὸ τῆς Θεοῦ φιλανθρωπίας ἀπόδειξιν, τὸ βασιλείας ἀνακήρυξιν, τὸ οἰκονομίας βεβαίωσιν, ἀληθείας στηριγμὸν, ψυχῶν φωτισμὸν, ἀρχὴν, ἤτοι πηγὴν ἁγιασμοῦ καὶ ἀκραιφνοῦς σωτηρίας ὑπόθεσιν, τὸ κατ' αὐτὸν Εὐαγγέλιον τοῖς πέρασιν ἐκδεδωκώς.

Οὕτως οὐχ ἑνὶ μὲν ἔθνει Ματθαῖος ἐπιδημεῖ· τῶν ἄλλων δὲ κατὰ σώματος ἀναγκαίαν περιγραφὴν καὶ ἀδυναμίαν φύσεως ἀπολείπεται· οὐδὲ πᾶσι μὲν ἔθνεσιν ἐπιφοιτᾷ· ὀλίγοις δὲ τῶν ἀνθρώπων ὁμιλῶν, τὸν τῆς θεογνωσίας ἐπιλάμπει πυρσόν· οὐδὲ πᾶσι μὲν ὁμιλεῖ, C μόνοις δὲ τοῖς κατὰ τὴν αὐτοῦ περιοῦσι γενεαῖς· ἢ πάσαις μὲν ἐφεξῆς γενεαῖς τὸν Ἰησοῦν, καὶ τὴν αὐτοῦ βασιλείαν καὶ τὴν σάρκωσιν εὐαγγελίζεται· οὐχ ὁμοίως δὲ πάσας τὰς τῆς ἀληθογνωσίας ἐπαυγάζει μαρμαρυγάς· ἡλίου δὲ τρόπον τὰς φωτοβόλους ἀκτῖνας τοῦ Εὐαγγελίου κατὰ πᾶσαν ὁμοῦ τὴν οἰκουμένην, καὶ πᾶσαν ἐθνῶν διάλεκτον ἐπαφιεὶς· καὶ πᾶσαν ἀνθρώπων διάνοιαν κατὰ γενεὰν καὶ γενεὰν πρὸς τὸ οἰκεῖον τὸ θεολογίας ἐπισπώμενος φῶς, ὁμοτίμως τοῖς πᾶσιν ἐπιβλύζει τὴν εὐεργεσίαν· τοῖς μὲν ἁπλοῦν αὐτῶν καὶ πιστὸν τὸν ὀφθαλμὸν τὸ καρδίας ἐπιβάλλουσιν, ἀληθινὸν καὶ σωτήριον γινόμενος φῶς· τοῖς σκολιῶς δὲ καὶ οὐκ ἐν πίστει πρὸς αὐτὸν ἀτενίζουσι, πνεῦμα κρίσεως καὶ πνεῦμα καύσεως καθιστάμενος. D

Τοῦτο τοὺς Λυκούργου νόμους καὶ Σόλωνος βαττολογίαν ἀπέφηνεν. τοῦτο Πλάτωνος τὰς ἀνυποστάτους πολιτείας, καὶ τὰς μακρὰς κατεσίγασεν ἀδολεσχίας· καὶ πάσης Ἀριστοτελικῆς ἀσαφείας καὶ ἀπεραντολογίας, καὶ πάσης τῶν παρ' Ἕλλησι φιλολογωτάτων συγγραφῆς κατὰ τοσοῦτον ἐνθεώτερόν τι καὶ φιλοσοφώτερον, ὅσῳ γῆς μὲν οὐρανὸς ὑψηλότερος· ἥλιος δὲ, τοῦ παρ' ἡμῖν λύχνου φανότερος καὶ περιλαμπέστερος· εἰ βούλει δὲ, καὶ ὅσῳ Θεὸς ἀνθρώπου τιμιώτερος, καὶ ἀλήθεια ἐκτυπωτέρα σκιᾶς.

A que palam turbis ac discipulis loquebatur. Ad hæc eximia miracula, curatos ægrotos, à dæmonibus mundatos, variis languoribus sanatos, panum benedictionem, ambulationem supra mare, immutationem in monte; Omnem denique simpliciter prodigiorum stupendam vim, omnemque Iesu actionem, ac omnem præcipui momenti operationem, Dei vocibus, optimus mysteriorum Spiritus Scriba & Interpres exponit. Quin & ea, quæ ad secundum adventum spectant mysteria, executus est. Ad hæc etiam sessionem super pullum, & puerorum laudem, Iudæorumque invidiam: item Cœnam mysticam & Iudæ proditionem, ac Pilati simulatum judicium & condemnationem: arundinem, coronam, illusionem, crucem, sepulturam, triduanam resurrectionem & apparitionem. Omnem denique, ut universim loquar, B Verbi dispensationem, Verbi disertissimus Scriba scripto enarrans, cunctis Gentibus pietatis proposuit titulum, fidei pignus, dilectionis fomitem, bonitatis divinę ac clementiæ declarationem, regni prædicationem, mysterii Christi confirmationem, veritatis fulcimentum, animorum illuminationem, sanctificationis originem sive fontem veræque salutis argumentum, abs se scriptum Evangelium orbis finibus edens.

Sic Matthæus non ad unam proficiscitur gentem; reliquis autem naturali corporis circumscriptione, ac naturæ ipsa imbecillitate deest: neque ad omnes quidem se confert, cum paucis verò hominum sermonem miscens, divinę eis cognitionis atque fidei facem C accendit: nec cum omnibus quidem, cum iis verò duntaxat quos illa superstites ferebat ætas: aut omnibus quidem deinceps ætatibus Iesum annuntiat, ejusque regnum ac Incarnationem, non similiter tamen veræ scientiæ fulgores cunctis affundit: quinimmo Solis instar lucidos Evangelii radios in omnem simul terrarum orbem, omnemque nationum linguam emittens, atque omnem hominum mentem secundùm ætatum successionem ad proprium theologiæ lumen illiciens, pari cunctos indulgentia, largo velut fonte, beneficio impartit: iis quidem qui simplicem atque fidelem animi oculum adhibeant, vera lux & salutaris existens; iis autem qui pravè nec in fide in eum intendant, Spiritus scilicet judicii ardorisque. Isai. 4.4

D Scriptio hæc, Licurgi leges & Solonis, nugas esse ostendit. Hæc, Platonis non verè existentes Respublicas longasque verborum ineptias, silentio damnavit: tantóque omni Aristotelica obscuritate ac argumentis non concludentibus, omniquè apud Græcos facundissimorum lucubratione ac scripto divinior est ac sapientior, quantò cœlum terra sublimius, solque, ejuscemodi lucerna, quæ nobis accenditur, lucidior est ac splendidior: quin (si lubet) quantò Deus homine nobilior, atque veritas umbra expressior.

Evangelii præstantia supra humanas leges & disciplinas.

A Satis enim fuit omnium loco beatissimus Publicanus ad orbis terrarum eruditionem. Satis fuit, iis qui vellent pietatem colere, ad pietatem: ad sapientiam & scientiam, his qui sapientiæ ac scientiæ amatores essent: ac quidem actioni deditis, ad disciplinam vitæque normam: contemplationi autem studentibus ac supernæ Dei claritatis avidis, ad theologiam erroris que omnis expertem mentis ad cœlestia subductionem. Satis fuit cunctis Gentibus Græcorum illius loquacitatis vice, compendiariâ Evangelii doctrinâ ad supernam philosophiam doctrinâque & illuminationē.

Abolita Evangelio profana philosophia.

Hinc neglectæ Academiæ, Stoicorum & Peripateticorum Scholæ: neglectæ verò Athenæ & Thebæ, eorum domicilia & sedes B qui videbantur philosophiam colere: ridiculumque supercilium, ac despuenda inani fastu tumentium jactantia spreta; cujus etiam merito à vera Sapientia excidentes, discipuli doctoresque impiorum deorum impiè, vatesque & sacerdotes execrabilium mysteriorum, extitere: turpem scilicet turpis cupiditatis demetentes fructum, dignamque mercedem erroris reportantes.

Cuncta hæc abolita sunt & exsufflata, velutque fumus soluta ac sicut pulvis sublata, ex quo tu, ô beate, animo incorrupto menteque è terra in cœlum extensa, velut tuba
Psal. 97.6. ductili, tuba cornea, divinos à te conscripti Evangelii sonos clangis. Id commodi ex tua sapientia consecuti sumus. Hunc tuis ex laboribus sempiterna dignum memoria ac in- C deficientem fructum decerpimus, quem in
Ioan. 15.8. vera Vite manens atque à spiritali purgatus Agricola tanquam fertilis palmes multipli-
Rom. 13.12 cem edidisti; eoque impleti, mortis abjicimus tenebras, ac induimus vitæ lucem.

Matthæi res perstrictę & consummatio: nec plura Metaphrastes, seu Acta ejus nomine vulgata.

Cuncta quidem beatissimi Evangelistę preclara gesta, quantaque sermonibus labiorum munere prodeuntibus divinè augustéque docens Christum clarificaverit, ac quanta per Spiritum omnium conditorem operans, cosque ad quos eum gratia amandaverat in stuporem agens, Deum magnificaverit: quemadmodum etiam ad extremum Hierapolim Syriæ veniens, confertaque hominum concione Iesum laudans, divinisque prædicationibus eximiè Christum celebrans, atque eos qui per ipsum credidissent, Domino adjun- D gens, sanctamque & immaculatam Ecclesiam extruens; inque eum modum sanctè, & ut ejus dignum erat vocatione, Dei functus martyrio, ad Regem suum & Dominum Deumque profectus sit; velut quidem tunica sancto ac venerabili deposito corpore, cœlestem verò intus indutus claritatem atque honorem, inque gaudio inenarrabili &
1. Petr. 1.8. glorificato, omni Cœlitum sacro principatu
Hebr. 9.24. pompa mundo superiori deducente ac stipante, vultui magnificæ gloriæ coram Deo in Christo Iesu appariturus, ingressus sit: quem & coronam glorię & indumentum incorruptionis, vitamque ęternam ac regnum inconcussum adeptus est.

Ἤρκεσε γὰρ ἀντὶ πάντων ὁ τρισμακαριώτατος τελώνης τῇ οἰκουμένῃ πρὸς παίδευσιν· ἤρκεσε τοῖς εὐσεβεῖν ἐθέλουσι, πρὸς εὐσέβειαν· πρὸς σοφίαν καὶ γνῶσιν, τοῖς γνώσεως καὶ σοφίας ἐρασταῖς· καὶ τοῖς πρακτικοῖς μὲν, πρὸς νομοθεσίαν· τοῖς θεωρητικοῖς δὲ καὶ τῆς ἄνω Θεοῦ λαμπρότητος ἐφιεμένοις, πρὸς θεολογίαν καὶ ἀναγωγὴν ἀπλανῆ· τοῖς πᾶσιν ἔθνεσιν ἤρκεσεν, ἀντὶ τῆς Ἑλληνικῆς πολυλογίας τῷ συντετμημένῳ τοῦ Εὐαγγελίου λόγῳ, πρός τε φιλοσοφίαν τὴν ἀνωτάτω καὶ διδασκαλίαν καὶ φωτισμόν.

Ἐντεῦθεν ἠμέληνται μὲν αἱ Ἀκαδημίαι, καὶ Στοαὶ καὶ Περίπατοι· ἠμέληνται δὲ Ἀθῆναι καὶ Θῆβαι, τῶν φιλοσοφεῖν οἰομένων αἱ διατριβαί· καὶ ἡ καταγέλαστος ὀφρῦς, καὶ ἡ κατάπτυστος οἴησις τῶν κατιωμένων παρεώραται, δι᾽ ἣν καὶ τῆς ἀληθινῆς σοφίας ἁμαρτάνοντες, μύσται καὶ μυσταγωγοὶ θεῶν ἀθέων ἀθέως, ἐκφάντορές τε καὶ τελετουργοὶ μυστηρίων κατέστησαν ἐναγῶν· αἰσχρὸν αἰσχρᾶς ἐπιθυμίας τρυγῶντες καρπὸν, καὶ τὴν ἀντιμισθίαν ἀξίαν τῆς πλάνης κομιζόμενοι.

Πάντα ταῦτα κατήργηται καὶ ἠφάνισται, καὶ ὡς καπνὸς ἐλύθη, καὶ ὡς κονιορτὸς ἐξῄρθη, ἀφ᾽ οὗ σὺ, ὦ μάκαρ, ἀκηράτῳ ψυχῇ, παγῆθεν εἰς οὐρανὸν ἐκτεταμένῃ διανοίᾳ, οἷα σάλπιγγι ἐλατῇ, σάλπιγγι κερατίνῃ, τὸ κατὰ σὲ θεόφθογγον Εὐαγγέλιον σαλπίζεις. τοῦτο τῆς σῆς ἀπωνάμεθα σοφίας. τοῦτον δρεπόμεθα τῶν σῶν πόνων ἀείμνηστον καὶ ἀνεκλείπτον καρπὸν, ὃν ἐν τῇ ἀληθινῇ μένων ἀμπέλῳ, καὶ πρὸς τοῦ νοητοῦ καθαιρόμενος γεωργοῦ, καθάπερ εὔφορον κλῆμα, πολυπλάσιον ἐκαρποφόρησας· καὶ τούτου πληρούμενοι, ἀποτιθέμεθα μὲν τὸ σκότος τοῦ θανάτου· ἐνδυόμεθα δὲ, τὸ φῶς τῆς ζωῆς.

Πάντα μὲν οὖν τοῦ μακαριωτάτου Εὐαγγελιστοῦ τὰ κατορθώματα, ὅσα τε λόγοις τοῖς διὰ χειλέων προϊοῦσι θεοπρεπῶς θεολογῶν ἐδόξαζε τὸν Χριστόν· ὅσα τε διὰ τοῦ παντουργοῦ Πνεύματος ἐνεργῶν, καὶ τοὺς λαοὺς ἐξιστῶν, ἐφ᾽ οὓς αὐτὸν ἡ χάρις ἀπήγαγεν, ἐμεγάλυνε τὸν Θεόν· καὶ ὅπως δὲ τελευταῖον κατὰ τὴν ἐν Συρίᾳ γενόμενος Ἱεράπολιν, καὶ ἐν μέσῳ πολλῶν αἰνέσας τὸν Ἰησοῦν, καὶ θεορρημοσύναις θεοτελέσιν ὑπερφυῶς δοξάσας Χριστὸν, καὶ τοὺς πεπιστευκότας δι᾽ αὐτοῦ τῷ Κυρίῳ προσαγόμενος, καὶ ἐκκλησίαν αὐτοῖς ἁγίαν, ἄμωμον κατασκευασάμενος· καὶ οὕτω δὴ τὸ τοῦ Θεοῦ μαρτύριον ἱερῶς, καὶ ἀξίως τῆς αὐτοῦ κλήσεως τετελεκὼς, ἀνέλυσεν ἐνδόξως πρὸς τὸν αὐτοῦ βασιλέα καὶ Κύριον καὶ Θεόν· οἷα μὲν χιτώνιον, τὸ ἅγιον δέμας καὶ τίμιον ἀποθέμενος· οὐράνιον δὲ δόξαν ἔνδοθεν ἀμφιεσάμενος καὶ τιμὴν, καὶ ἐν χαρᾷ ἀνεκλαλήτῳ καὶ δεδοξασμένῃ, πάσης οὐρανίας ἱεραρχίας ὑπερκοσμίως αὐτὸν διαπεμπούσης καὶ δορυφορούσης, τῷ προσώπῳ τῆς μεγαλοπρεποῦς δόξης κατενώπιον Θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἐμφανισθησόμενος εἰσῄει· ὃν καὶ στέφανον δόξης καὶ περιβολὴν ἀφθαρσίας καὶ ζωὴν αἰώνιον, καὶ βασιλείαν ἀσάλευτον κεκλήρωται.

alii Παρθίᾳ Auctores.

Ταῦτα πάντα ταῖς ἱστορίαις καὶ ταῖς κρείττοσιν ἢ κατ' ἐμὲ θεολογίαις παρεὶς, προσαγορεύω σε τὴν κεχαρισμένην Θεῷ καὶ λίαν πεφιλημένην κεφαλήν. Χαῖρέ μοι τῶν Ἀποστόλων σεβασμιώτατε καὶ ἀξιομακαριστότατε. χαῖρε, ὅτι τὸ τῶν χρημάτων τελώνιον ὡς ἄγος, ὡς μίασμα καταλιπὼν, τὴν τῶν χαρισμάτων Θεοῦ πεπλούτηκας περιουσίαν, καὶ ὥσπερ ὑποδείγματι τῶν νοουμένων, τῇ τῶν ὁρωμένων χρησάμενος ἁρπαγῇ, εὐθυβόλως πρὸς τὴν ἐκείνων λῆψιν, εἴτ' οὖν ἐπαινετὴν ἔδραμες ἁρπαγήν· καὶ τοσούτῳ τὴν ἄμεμπτον ἐπλεονέκτησας πλεονεξίαν, ὅσῳ τῆς μωμητῆς ὑπερανέστης· ἐκείνης δὲ τοσοῦτον ἀπηλλοτριώθης, ὅσον ταύτῃ σαφῶς προσῳκειώθης.

Χαῖρε μάκαρ, αὐτόπτα τῆς ἀληθείας καὶ θεόπτα· ὁ τὸν ἀτίμητον θησαυρὸν εὑρὼν, ὡς ἐν ἀγρῷ τῇ καρδίᾳ κρυφίως καταπεχωσμένον, καὶ ἀπὸ τῆς χαρᾶς ἀπελθὼν, καὶ πάντα ὅσα εἶχες πεπρακὼς, καὶ τὸν ἀγρὸν ἐωνημένος, διὰ τὸν ἐν αὐτῷ κεκρυμμένον θησαυρόν· καὶ οὐ μόνος τοῦ ἀμιάντου καταπολαύων πλούτου, ἀλλ' ἐκ τοῦ τῆς καρδίας περισσεύματος, τὰς ὅλας πλουτίζων τῶν ἀνθρώπων γενεάς.

Χαῖρε, ὅτι πρῶτος αὐτὸς τοῦ Παρακλήτου κατέστης ὑπογραφεύς· πρῶτος τὴν ἀλήθειαν ὧν ἀκήκοας θεορρημοσυνῶν, ὧν ἑώρακας ἱεροτελεστιῶν, οὐ μόναις ἔκρινας πιστεῦσαι τῶν ἀνθρώπων ἀκοαῖς· ἀλλ' εὐλαβήθης, μὴ τῷ χρόνῳ τὰ θεῖα νοθευθῇ, καὶ τὰ καθαρὰ ῥυπωθῇ, καὶ τὰ ἅγια βεβηλωθῇ· διὸ καὶ βιβλίοις ἐγγραφῆναι, καὶ τῇ οἰκουμένῃ διαπεμφθῆναι, καὶ εἰς ἅπαντας οὕτως ἐλθεῖν τὸ ὑψηλὸν Εὐαγγέλιον ἀγαθοπρεπῶς καὶ ἀφθόνως, ὡς τοῦ ἀγαθοῦ μόνου πιστὸς ὑπηρέτης, ἐδοκίμασας, ὡς ἂν πάντες φωτίζωνται, καὶ πάντες παιδεύωνται καὶ πρὸς θεοσέβειαν παρακαλῶνται·

Χαῖρε, ὅτι καὶ τῶν μετὰ σὲ Εὐαγγελιστῶν ἀρχέτυπον γέγονας ἀγαθόν· καὶ ὁ ἐκ σοῦ ζῆλος, κἀκείνους πρὸς τὴν ἱερὰν τοῦ Εὐαγγελίου κεκίνηκε γραφὴν, καὶ πρὸς οἰκοδομὴν τῶν ὅλων ἠρέθισεν ἐκκλησιῶν.

Χαῖρε καὶ ἀγαλλία, φίλε Θεοῦ πιστότατε, ὑπηρέτα τοῦ Λόγου δοκιμώτατε, καὶ τοῦ Παρακλήτου μυστικώτατε γραμματεῦ· καὶ μεμνημένος τῶν μεμνημένων σου, καὶ τοὺς εὐλογοῦντάς σε εὐλογῶν, καὶ ἁγιάζων τοὺς ἁγιάζοντας, ὁδηγήσαις ἡμᾶς, ὦ μακάριε, καὶ κατευθύνοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· καὶ ἀμώμους τῷ Παρακλήτῳ παραστήσαις, τῇ μοναρχικῇ καὶ ἁγιαρχικῇ καὶ ζωαρχικῇ Τριάδι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

A Hæc nimirum omnia Historiarum monumentis, ac potioribus, quàm pro mea facultate divinis exornanda sermonibus sinens, in tui desinam salutationem, Deo gratum ac valde amicum caput! Salve sis Apostolorum venerabilissime, ac meritò beatissimi titulo prædicande. Gaude, quod tanquam piaculo ac contaminatione relicto pecuniarum portorio, donorum Dei substantia locuples evasisti, velutque eorum quæ animo intelliguntur exemplo, rerum in aspectum cadentium rapina usus, recta ad illa capienda (laudabilem scilicet eorum rapinam) cucurristi: tantòque innoxia illa plus habendi libidine vicisti, quantò culpabili emersisti: tantòque ab hac magis alienatus avaritia es, quantò te illi apertè devinxisti.

B Salve sis beate, qui ipsis oculis Veritatem spectasti ad Deum vidisti: qui longè pretiosissimum thesaurum velut in agro, in corde occultè defossum invenisti, ac præ gaudio vadens, quæ habebas omnia vendidisti, agrumque propter latentem in eo thesaurum coëmisti: nec solus incontaminatis divitiis frueris, sed ex cordis abundantia cunctas hominum ætates illis impartiris. Matth. 13, 44.

Salve sis, quod primus ipse Paracleto à secretis extitisti. Primus divinorum, quos audieras, sermonum veritatem, ac, quæ videras, sacramentorum fidem, solis hominum auribus condendam haud putasti; sed veritus es ne divina temporis lapsu adulterarentur, ac pura contaminarentur, sanctaque profanarentur. Quamobrem etiam ut libris conscriptum in orbem transmitteretur, atque in eum modum ad omnes veniret sublime Evangelium, boni indole ac sine invidia, tanquam illius qui solus bonus est, fidelis minister, operæpretium existimasti; quò scilicet omnes illuminentur & erudiantur, & ad religionis cultum provocentur.

Salve sis, quod & reliquorum deinceps Evangelistarum probum exemplar extitisti, tuaque æmulatione etiam illos ad sacri Evangelii conscriptionem movisti, & ut omnes Ecclesias ædificarent, incitamento fuisti.

Gaude & exulta, amice Dei fidelissime, Verbi minister probatissime, ac Paracleti scriba sacratissime: memorque tui memorum, ac eos benedicens qui te benedicunt, ac sanctificans qui sanctificant, ducas nos, ô beate, & dirigas in Christo Iesu, immaculatosque Paracleto exhibeas, unius principatus & sanctitatis ac vitæ auctori, Trinitati, nunc & semper, & in sæcula sæculorum, Amen.

A

LAUDATIO SANCTI ac celebratissimi Apostoli Simonis Zelotæ.

Quam læta hodie dies, insignisque festivitas ac jucunditatis plena! Etenim omnes quidem dies, festa Domini; omnesque exultationis pleni, ac spiritalis gaudii causa, his qui aguntur Spiritu Dei. Cunctis enim Sanctorum suorum Memorias dispertita Sapientia, iisque velut astris orientibus omnem anni benedicens & perornans coronam, omni quotidie voluptate & gaudio piorum animos adimplet. Inter reliquos tamen dies illi maximè læti, ac quî gratam religiosis animis jucunditatem injiciant, per quos sublimium quisque Apostolorum dimissa terra, in cœlum evolavit; laboribusque Magistri causa desudandis ac morte liberatus, ad doloris nesciam atque beatam in illo vitam commigravit.

Rom. 8. 14.

Psal. 64. 12.

Apostolorum læta solennia.

Quemadmodum enim quæ cœli axem ornant, cunctæ quidem natura splendidæ ac pellucidæ stellæ: non omnes tamen pari fulgent radiorum jubare. *Stella enim*, inquit, *differt à stella in claritate.* Sic etiam omnes quidem dies insignes & læti, ob Sanctorum illis consignatas memorias: at non ita comparatum, ut eædem omnes impartiant gratia. Tantum autem Duodecim Christi Discipulorum memoriæ, tum claritatis magnitudine, tum splendoris abundantia præstant, quantum & illi Sanctos reliquos sanctitatis magnificentia superarunt.

1. Cor. 15. 41.

Apostolorum festa cunctis clariora.

Igitur exultemus hodie & lætemur, Apostolicæque memoriæ atque gratiæ munere perfruentes, spiritalem populique omnis conventu celebrem diei festivitatem constituamus: omnique corporali opere omnique sæculi solicitudine curaque posthabitis, vacemus ac intelligamus, quodnam hujus diei sidus ac admirandæ gratiæ auctor. Intelligamus quis solennitatis auspex; ac in quonam hodie Deus gloriæ voluit glorificari.

Vultis prædicem, quis nos recolenda sua memoria hospitio excipit? An non omnibus liquet, Magnum Simonem Apostolum esse, qui seipsum splendidissimæ solennitatis argumentum Ecclesiis præbens, spiritalis nobis lætitiæ atque gaudii auctor & auspex existit? Nempe Simon unus è sublimi Duodecim choro; qui omni quidem Coryphæorum virtute, omnique Spiritus gratia consimili illis ratione, nulloque discrimine polleat; qui tamen ab una cum primis celebretur ac innotescat, qua reliquis abundantius fulsit; Simon cognomento Zelotes, pari nimirum primis pietate in Dominum nobilitatus, qui tamen majori reli-

Simonis insigne ac

ΕἸΣ ΤῸΝ ἍΓΙΟΝ ΚΑῚ πανεύφημον Ἀπόστολον Σίμωνα τὸν Ζηλωτήν.

Τί φαιδρὰ σήμερον ἡ ἡμέρα, καὶ εὔσημος ἑορτή, καὶ θυμηδίας μεστή· καὶ γὰρ πᾶσαι μὲν ἡμέραι, ἑορταὶ Κυρίου, καὶ πᾶσαι πλήρεις ἀγαλλιάσεως καὶ πνευματικῆς χαρᾶς αἴτιαι, τοῖς πνεύματι Θεοῦ ἀγομένοις· πάσαις γὰρ ἡ σοφία τὰς τῶν ἁγίων αὐτῆς ἐπιμερισαμένη μνήμας, καὶ τούτοις ὥσπερ ἄστροι ἐπιτελεῖς τὸν ὅλον τοῦ ἐνιαυτοῦ στέφανον εὐλογοῦσα καὶ κατακοσμοῦσα, πάσης ὅσαι ἡμέραι τερπνότητος, καὶ χαρμοσύνης B τὰς τῶν εὐσεβῶν ἀναπιμπλῶσι ψυχάς· μάλιστα δὲ τῶν ἡμερῶν αὗται φαιδραί, καὶ χαρίεσσαν ἐνιεῖσαι τοῖς φιλοθέοις τὴν τερπωλήν, καθ᾽ ἃς τῶν ὑψηλῶν Ἀποστόλων ἕκαστος τὴν γῆν ἀφείς, ἀνέπτη πρὸς τὸν οὐρανόν· καὶ τῶν ὑπὲρ τοῦ διδασκάλου πόνων ἀπαλλαγείς, καὶ τοῦ θανάτου, πρὸς τὴν αἰώνιον, καὶ τὴν μακαρίαν ἐν αὐτῷ μετέστη ζωήν.

Ὥσπερ γὰρ οἱ κατ᾽ οὐρανὸν ἀστέρες, πάντες μὲν λαμπροὶ τὴν φύσιν καὶ διαυγεῖς· οὐ πάντες δὲ ὁμοίως φωτὶ λάμπουσιν. Ἀστὴρ γάρ φησιν ἀστέρος διαφέρει ἐν δόξῃ· οὕτω δὴ καὶ αἱ ἡμέραι πᾶσαι μὲν ἐπίσημοι καὶ εὐφρόσυνοι, διὰ τοὺς μνημονευομένους ἐν αὐταῖς ἁγίους· οὐ τῆς ἴσης δὲ πᾶσαι χάριτός εἰσι μεταδοτικαί. Κατὰ τοσοῦτον δὲ τῶν ἄλλων αἱ τῶν δώδεκα μνῆμαι τοῦ Χριστοῦ μαθητῶν, τῷ τε μεγέθει τῆς δόξης καὶ τῇ τῆς λαμπρότητος ὑπερβαλλούσῃ περιουσίᾳ, καθόσον καὶ αὐτοὶ C τῶν ὅλων ἁγίων τῇ μεγαλειότητι τῆς ἁγιότητος ὑπεραίβησαν.

Οὐκοῦν ἀγαλλιασώμεθα σήμερον καὶ εὐφρανθῶμεν, καὶ τῆς ἀποστολικῆς μνήμης καὶ χάριτος κατατρυφῶντες, τῆς ἡμέρας πνευματικὴν ἑορτὴν συστησώμεθα καὶ δημοτελῆ· καὶ πᾶσαν μὲν ἐργασίαν σωματικήν, πᾶσαν δὲ μέριμναν καὶ βιωτικὴν ἀφέμενοι φροντίδα σχολάσωμεν καὶ γνῶμεν τίς ὁ τῆς ἡμέρας ταύτης φωστὴρ καὶ τῆς θαυμασίας χάριτος ἀρχηγός. γνῶμεν τίς ὁ τῆς ἑορτῆς ἔξαρχος, καὶ ἐν τίνι σήμερον ὁ τῆς δόξης εὐδόκησεν ἐνδοξασθῆναι Θεός.

Βούλεσθε διακηρύξω τὸν ἡμᾶς ἐπὶ τὴν αὐτοῦ ξεναγωγοῦντα μνήμην; ἢ πᾶσι καταφανές, ὅτι Σίμων ὁ μέγας Ἀπόστολος, ὑπόθεσιν ἑαυτὸν λαμπροτάτης πανηγύρεως ταῖς ἐκκλησίαις παρεχόμενος, τῆς πνευματικῆς ἡμῖν εὐφροσύνης καθηγεῖται καὶ χαρμονῆς. Σίμων, ὁ τῆς ὑψηλῆς δωδεκάδος τῶν μαθητῶν εἷς. ὁ πᾶσαν μὲν τῶν κορυφαίων ἀρετήν, πᾶσαν δὲ χάριν τοῦ Πνεύματος ὁμοίως ἐκείνοις καὶ ἀπαραλλάκτως καταπλουτῶν· ἀπὸ μιᾶς δὲ ἣν ἐκεῖνος τῶν πάντων περισσοτέρως κατωρθώσατο γνωριζόμενος. Σίμων ὁ καλούμενος Ζηλωτής· ἐπίσης μὲν τοῖς πρώτοις τῇ εἰς τὸν Κύριον εὐσεβείᾳ σεμνυνόμενος· πλείονι δὲ τῶν ἄλλων θερμότητι κοσμούμενος,

μένος, εὐστόχως κέκληται Ζηλωτής· τοῦτο γὰρ ζῆλος, θερμότης μετ' εὐλογιστίας ὑπὲρ τῆς τοῦ Θεοῦ τιμῆς ἀναπτομένη, καὶ τῇ πίστει τὸ ἀσφαλὲς παρεχομένη. Οὗτος ἡμᾶς σήμερον διαπρυσίῳ κηρύγματι καὶ ἡσυχίῳ πρὸς μυστικὴν πανδαισίαν συγκαλεῖ· ἑαυτὸν δὲ πολυτελῆ καὶ τρυφερὰν τράπεζαν προτιθείς· τὸν αὐτοῦ δὲ σταυρὸν, καὶ τὰ ὑπὲρ τοῦ ἐσταυρωμένου παθήματα καὶ ἀνδραγαθήματα ὥσπερ ἀκήρατα παραβαλλόμενος ἐδέσματα, ἐν τούτοις τοὺς αὐτοῦ δαιτυμόνας λαμπρῶς ὅτι μάλιστα δεξιοῦται καὶ φιλοτιμεῖται.

Τίς οὖν οὐκ ἀπαντήσει πρὸς τὴν πανήγυριν; τίς οὕτω ῥᾴθυμος, οὕτως ἀμελής τε καὶ ὑπερόπτικός· τίς δὲ χαῦνος οὕτω καὶ ἐκλελυμένος, ὡς τοιαύτης τρυφῆς, τοιαύτης τερπνότητος καὶ ἑστιάτορος τοιούτου καταμελεῖν· ὃς υἱὸς ὢν ἀνθρώπου, καὶ ψυχῆς λαχὼν ἀγαθῆς, ἐπὶ τοσοῦτον ἑαυτὸν δι' ἐπιμελείας ἐξησκήσατο, καὶ τοῖς τοῦ νόμου παραγγέλμασι, καὶ τοῖς τῆς χάριτος δόγμασι κατήρτιστο, ὡς υἱὸν καταστῆναι καὶ λογισθῆναι Θεοῦ.

Βούλεσθε καὶ τὸν τρόπον τῆς ἀναγωγικῆς αὐτοῦ πρὸς τὸν Πατέρα πολιτείας μαθεῖν; ἕτοιμος ἐπιτεμεῖν ἐγώ· καί μοι συνετὸν οὖς καὶ διάνοιαν ὑποσχεῖν. ἐκεῖνος ἀκοῇ μὲν εὐπειθεῖ, διανοίᾳ δὲ πιστῇ, τὰ ἔνθεα λόγια τοῦ Κυρίου συνιεὶς, καὶ νηπιόθεν αὐτὰ συμβάλλων τῇ καρδίᾳ, τέως μὲν ἐστοιχειοῦτο τῷ νόμῳ, καὶ τοῖς τῆς σαρκὸς δικαιώμασι παιδοτριβούμενος, καὶ τῇ ἀτελείᾳ τοῦ γράμματος ἐγγυμναζόμενος, πρὸς τὴν τῆς χάριτος τελειότητα παρεσκευάζετο.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ τοῦ γράμματος ἀθετητὴς, καὶ τοῦ πνεύματος ἧκε τελειωτής· καὶ τῷ λύχνῳ μὲν ὁ τοῦ φαίνειν ἐξήκει καιρός· ὁ ἥλιος δὲ τῆς δικαιοσύνης ἐπιφανείς· καὶ ἡ κατήφεια μὲν ὑπεχώρει τῆς νυκτός, ἡ ἀνατολὴ δὲ ἤδη τὰς ἀκρωρείας κατεφώτιζεν, οὐκέτι τοῖς τύποις ἠνείχετο προσμένειν, καὶ ταῖς σκιαῖς· οὐκέτι τῷ παιδαγωγῷ προσλιπαρεῖν ᾤετο δεῖν· τὸν δὲ βαρὺν ἐκείνου ζυγὸν τῶν οἰκείων ὤμων ἀπωθούμενος, τὸν τοῦ διδασκάλου χρηστὸν ἐπεφορτίζετο· καὶ τὸ δύσοιστον ἄχθος τῆς περιτομῆς ὑπεριδὼν, τὸ ἐλαφρὸν τῆς χάριτος ᾑρέτισεν· καὶ τὸν Μωσῆν καταλιπὼν, ὀπίσω τοῦ Ἰησοῦ καλοῦντος ἠκολούθει. ὃς καὶ αὐτοῦ τῇ καρδίᾳ τὴν οἰκείαν ἐναστράψας χάριν, καὶ τῆς ἰδίας δόξης αὐτοῦ καὶ μεγαλειότητος αἴσθησιν ἐνθέμενος· καὶ τῷ ἀναγωγῷ ἔρωτι πτερώσας, καὶ τῇ ἀδιακρίτῳ πίστει βεβαιώσας, καὶ τῇ ἐλπίδι τῆς κηρυσσομένης σωτηρίων βασιλείας, ἑαυτοῦ ὅλον ἐποιήσατο καὶ κατεδήσατο, νοερωτάταις αὐτὸν ἀναγωγίαις καὶ μυστικωτάταις ἑαυτῷ θεωρίαις μνηστευόμενος καὶ ἁρμοζόμενος.

Διχῇ δὲ λοιπὸν ὁ μακαριώτατος προσέχων αὐτῷ, καὶ σώματι μὲν ᾗ τὸ ὁρώμενον, υἱὸν ἀληθῶς ἀνθρώπου· πνεύματι δὲ καὶ τὸ νοούμενον, Υἱὸν Θεοῦ κατὰ φύσιν ὁρῶν· τὴν διπλόην δὲ τῶν φύσεων τῇ τῶν ἐνεργειῶν διπλόῃ τεκμαιρόμενος· καὶ διὰ πίστεως μὲν, τὴν ὑψηλὴν θεωρίαν ταύτην βεβαιούμενος· διὰ θεωρίας δὲ, πάλιν τὴν

A quis fervore ornatus, ritè Zelotes (id est, Æmulator) audiat. Id enim est zelus seu æmulatio, nempe fervor cum ratione sanoque consilio honoris Dei causâ accensus, ac fidei tutamen certumque præsidium præstans. Hic nos hodie claro præconio lenique ac placido ad mysticas invitat epulas: seque ipse tanquam opiparam ac splendidam mensam apponens, suamque crucem, ac quibus Crucifixi causâ functus est, cruciamenta rectéque facta ac virtutes velut immortales dapes offerens, convivas suos quàm lautissimè accipit ac habet. (dos peculiaris, Zelus.)

Quis non igitur præstò ad solennitatem occurrat? Quis ita segnis, ita negligens ac morosus; quisve sic mollis animique solutus, ut delicias ejusmodi, ut tantam jucunditatem talemque convivatorem contempserit? qui
B nempe filius hominis cùm esset, ac bonam animam sortitus fuisset, usque adeò tantaque diligentia seipsum excoluit, legisque documentis ac gratiæ placitis absoluit, ut Dei filius efficeretur ac existimaretur. (Sap. 8. 19.)

Vultis & disciplinæ modum, quo ad Patrem suum provectus est, discere? Præsto sum ut paucis referam: ac quæso aurem solertem atque animum accommodate. Ille nimirum morigero auditu ac fideli mente divina edoctus, intelligensque Domini oracula, atque hæc à puero in animum congerens, hactenus quidem ceu rudimento Lege instituebatur; carnalibusque justificationibus ac literæ imperfectioni navans operam, inque illis exercens, ad gratiæ perfectionem præparabatur.

Quia verò qui literam abrogaret & spiritum consummaret, venerat: ac lucernæ
C quidem lucendi tempus excesserat, justitiæ autem Sol illuxerat; atque noctis se mœstitia subducente, jam Oriens summos montium vertices illustrabat; non amplius figuris umbrisque distineri sustinuit: non ut deinceps pædagogo affixus illique assiduus esset, operæpretium duxit: sed gravi illo jugo humeris excusso, jugum Magistri suave imposuit; spretoque Circuncisionis molesto onere, leve Gratiæ onus elegit; ac relicto Mose, vocantem Iesum secutus est: qui nimirum suæ illi gratiæ radios affundens, propriæque gloriæ ac majestatis sensum immittens, atque sursum ducente spiritaliorique amore subvehens, ac indubia confirmans fide, regnique prædicati spe desiderioque contendens, sibi totum addixisset ac
D devinxisset, subtilissimæ mentis elevationibus abstrusissimisque contemplationibus sibi eum concilians aptansque.

Duplici verò jam ratione, Vir beatissimus illi animum attendens; ac corpore quidem, quodque oculis objectum erat, verè filium hominis; spiritu autem & quantum mens penetrabat, Dei Filium natura, conspiciens; exque duplici operatione, duplicem naturam conjiciens; ac fidei quidem præsidio, sublimem hanc contemplationem

confirmans, rursusque contemplationis sagacitate fidem roborans: quadam denique vitali necessitudine animique propensioris benevolentia, ei qui cernebatur, cohærescens devinctusque, nec non secretiore nexu illi mente unitus, nulla deinceps ratione ab eo disjungebatur; qui neque animo, amante avelli memoria, nec corporali ipso desiderati aspectu destitui, aut summa vix necessitate, pateretur.

Simul igitur cœlesti primùm vocatione ac Apostolica dignatus electione, sermonumque gratiæ percepto sensu atque operum conspecta virtute, omni statim mundo moritur, solique Christo vivificatur. Moritur parentibus, necessariis, amicis, prædiis, pecuniis; omnique (ut verbo dicam) huic sæculo cunctisque in illo crucifixus: neque id modò, sed & ipse sibi alienus factus, omnique carnis ejecto sensu ac prudentia, unius Iesu Christi efficitur, una ejus supraquam arcana sacratissimaque pulchritudine affectus & gratia: Cúmque solum eum spirares, solum præmagnificè coleres & laudares atque benediceres, quî fieri poterat, ut non apud eum, supremas primasque honoris partes assequereris? Quamobrem etiam supremo Apostolorum ordine sublimatus, sublimium ei mysteriorum auditor, divinorumque spectator operum extitisti: Servus ei fidelissimus ac prudentissimus; minister gnavissimus agendique acerrimus; quinimmo, verissimus amicus ac probatissimus. Ac quidem Spiritus gratia intelligentiaque ac sapientia, nec non reliquis consecrationibus & virtutibus, nulli impar Discipulorum fuisti. Communis enim eademque, Patre luminum auctore, Duodeno illi choro illucebat coruscatio, quæ nullo medio æquisque partibus benefica eis dona tribueret.

Aposto-lorum paria à Deo munera.

Tibi autem magis, qua Magistrum prosequebaris, amotis vis zelique ardor in tantum abundavit, ut & in appellationem virtus cesserit. Quemadmodum enim Simoni quidem, ob fidei firmitatem ac constantiam, Petri nomen accessit; filiisque Zebedæi, ob magnificam prædicationem, ut audirent Filii tonitrui obtigit; sic tibi quoque Zelotæ nuncupatio ob divini zeli seu æmulationis abundantiam advenit.

Simon Zelotes, ex fervoris præstantia, ac quasi Zelotypus. Exod.20.5 Iof.24.19.

Osculor Deo simillimam faciem tuam, colendissime, & adoro, in quam Dominus placidè inspexit; quæ verè gratiam invenit in conspectu Dei. Osculor mente omnique reverentia, veneranda labia, linguamque: illa quidem, velut semper divinis labiis spiritu coaptata divinioraque oscula consecuta; quibus denique ab eo, cui infixa oscula, deifica gratia accesserit; hanc verò ceu stylum & penicillum Spiritus, tanquam organum oraculorum Dei; velut Christi laudatricem, ac tanquam reipsa laudabilem atque placitam; perquam ille exaltatus est in Gentibus, exaltatus est in terra.

Psal.45.11.

A πίστιν κρατυνόμενος· ζωτικῇ δέ τινι συμπαθείᾳ καὶ νοερᾷ φιλότητι τῷ θεωρουμένῳ συμφυόμενος καὶ συνδεόμενος, καὶ τῷ νῷ λεληθότως συνενούμενος, κατ' οὐδένα λοιπὸν τούτου διῃρεῖτο τρόπον· οὔτε τῷ νῷ τῆς ἀγαπητικῆς μνημοσύνης ἀποσπώμενος, οὔτε δὲ τὴν σωματικὴν ὄψιν ἀπολείπεσθαι, ὅτι μὴ πᾶσα ἀνάγκη καταξιῶν τοῦ ποθουμένου.

Ἅμα γοῦν ἀρχὴν τῆς ἄνωθεν κλήσεως, καὶ ἀποστολικῆς ἐκλογῆς κατηξιοῦτο, καὶ τῶν λόγων τῆς χάριτος ᾔσθετο, καὶ τὴν τῶν ἔργων δύναμιν τεθέατο, νεκροῦται μὲν αὐτίκα τῷ κόσμῳ παντί· μόνῳ δὲ ζῶται Χριστῷ. νεκροῦται γονεῦσι, οἰκείοις, φίλοις, κτήμασι, χρήμασι, καὶ παντὶ συνελόντα φάναι τῷ αἰῶνι τῷδε, καὶ τοῖς ἐν αὐτῷ σταυρωθείς· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ ἑαυτοῦ ἀλ- B λοτριωθεὶς, καὶ ὅλον τὸ φρόνημα τῆς αὐτοῦ σαρκὸς ἀπολωλεκὼς, μόνου γίνεται Χριστοῦ Ἰησοῦ, μόνης αὐτοῦ τῆς ὑπεραρρήτου καὶ μυστικωτάτης γινόμενος καλλονῆς καὶ ἀγλαΐας· μόνον ἀναπνέων αὐτὸν, μόνον ὑπερτιμῶν καὶ δοξάζων καὶ ὑπερευλογῶν, πῶς οὐκ ἔμελλες τῆς ἀνωτάτω καὶ πρώτης παρ' αὐτοῦ κατηξιῶσθαι τιμῆς· οἷς δὴ καὶ τῆς ἀκροτάτης τάξεως τῶν Ἀποστόλων κατηξιωμένος, γέγονας αὐτοῦ τῶν ὑψηλῶν μυστηρίων ἀκροατὴς, καὶ τῶν θεοτελῶν ἔργων θεατής· γέγονας αὐτοῦ δοῦλος πιστότατος καὶ φρονιμώτατος· διάκονος ἐνεργέστατος καὶ δραστικώτατος· μᾶλλον δὲ φίλος ἀληθέστατος καὶ δοκιμώτατος· καὶ τῇ χάριτι μὲν τοῦ Πνεύματος, συνέσει τε καὶ σοφίᾳ καὶ ταῖς ἄλ- C λαις ἱεροτελεστίαις καὶ δυνάμεσιν, οὐδενὸς ἀπελείπου τῶν μαθητῶν· κοινὴ γὰρ καὶ ἡ αὐτὴ τοῖς δώδεκα παρὰ τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων ἐπέλαμπε φωταγωγία, ἀμέσως αὐτοῖς καὶ κατ' ἰσομοιρίαν τὰς ἀγαθουργοὺς δωρεὰς ἐπιβραβεύουσα.

Σοὶ δὲ μᾶλλον ὁ ὑπὲρ τοῦ διδασκάλου πόθος, καὶ ζῆλος κατὰ τοσοῦτον πεπλεόνακεν, καθόσον καὶ εἰς ἐπωνυμίαν ἡ ἀρετὴ κατέστη. ὡς γὰρ τῷ Σίμωνι μὲν ἡ τοῦ Πέτρου προσετέθειται προσηγορία, διὰ τὸ τῆς πίστεως ἑδραῖον καὶ ἀκλινές· τοῖς υἱοῖς δὲ Ζεβεδαίου, βροντῆς ἀκοῦσαι διὰ τὸ μεγαλόφωνον υἱοῖς· οὕτω καὶ σοὶ ἡ τοῦ Ζηλωτοῦ ἐπωνυμία, διὰ τὴν τοῦ θείου ζήλου περιουσίαν προσετέθη.

Ἀσπάζομαί σου τὸ θεοειδέστατον πρόσωπον, σεβασμιώτατε, καὶ προσκυνῶ, ᾧ εὐμενῶς ἐνέ- D βλεψεν ὁ Κύριος· ὃ εὗρεν ἀληθῶς χάριν κατέναντι τοῦ προσώπου τοῦ Θεοῦ. ἀσπάζομαι νοερῶς καὶ πανευλαβῶς τὰ σεπτότατα χείλη, καὶ τὴν γλῶσσαν· τὰ μὲν, ὡς ἀεὶ τοῖς θεαρχικοῖς χείλεσιν ἐφηρμοσμένα τῷ πνεύματι, καὶ ἀσπασμῶν θειοτέρων κατηξιωμένα· καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ ἀσπαζομένου, θεουργικὴν προσειληφότα χάριν· τὴν δὲ, ὡς γραφίδα τοῦ Πνεύματος, ὡς ὄργανον λογίων Θεοῦ, ὡς ἐπαινέτιν Χριστοῦ, καὶ ὡς ἐπαινετὴν τῷ ὄντι καὶ θελητήν· δι' ἧς ἐκεῖνος ὑψώθη ἐν ἔθνεσιν, ὑψώθη ἐν γῇ.

A Φιλῶ σου τὰς τιμιωτάτας χεῖρας· περιπτύσσομαι καὶ τοὺς ὡραιοτάτους πόδας· χεῖρας, τὰς εὐφυῶς καὶ αἰσίως ὑπηρετησαμένας τῷ Κυρίῳ· τὰς τῷ Εὐαγγελίῳ τῆς χάριτος διακονησαμένας· τὰς τὸν τῆς ζωῆς πεπιστευμένας Λόγον· Λόγον, ὃν ἠρεύνησαν, ὃν ἐψηλάφησαν καὶ εὗρον Λόγον ὄντα ζωῆς· ᾧ συμφυόμεναι, καὶ Πνεύματι θείῳ συναρμολογούμεναι, χεῖρες ἐκείνου γενέσθαι κατηξίωνται· χεῖρες, ἔργων ὑπερφυῶν αὐτουργοί· θαυμασίων Θεοῦ θελημάτων τελεσιουργοί.

Προσκυνῶ καὶ τοὺς πόδας, ὡς ἅρμα Χερουβικόν· ὡς ὀχοῦντας ἐφ' ἑαυτοῖς τὸν οὐρανοὺς πληροῦντα καὶ γῆν· τὸν ἐν τῷ παντὶ τῷδε καὶ τοῦ παντὸς ἔξω καθιστῶντα· πόδας, τοὺς πᾶσαν μικροῦ διαδραμόντας τὴν γῆν· τοὺς ἰθυτενεῖς καὶ αἰωφόρεις· τοὺς πτερωτοὺς καὶ πτηνούς, οἷοι τῶν Χερουβείμ· τοὺς ἀστραπῆς δίκην θέοντας, καὶ ἀμη- B χάνῳ ταχύτητι περιοδεύοντας τὴν γῆν, καὶ ἐν εὐλογίαις χρηστότητος προφθάνοντας τοὺς πιστούς.

Ἀσπάζομαι, καὶ λίαν τιμῶν περιπτύσσομαι καὶ σὲ ὅλον, ὅλος δι' ὅλου τῇ διανοίᾳ περιφυείς· καὶ τῷ πνεύματι κατοπτριζόμενος, καὶ τῇ μνήμῃ περιλαμπόμενος, οἷα νοερῷ καὶ ἀχράντῳ καὶ ἀΰλῳ φωτί, τῷ προσώπῳ τῆς ὑμετέρας περιαυγάζομαι θεοπρεπείας.

Ἀλλ' ἴδωμεν, ὡς ἐφικτόν, καὶ τὴν κατὰ τὸ εὐαγγέλιον εὐδοκίμησιν τοῦ Ζηλωτοῦ· καὶ γὰρ ὡς ἀληθῶς τῷ ἀληθινῷ μαθητεύσας φωτί, καὶ τὸ θεαρχικὸν φῶς ὅλον διειδεστάτῃ δεδεγμένος διανοίᾳ, καὶ φωτοφανὴς ὅλος, καὶ υἱὸς φωτὸς καὶ φῶς αὐτόχρημα γεγονώς, μετὰ τὴν τοῦ ἀρχιφώτου φωτὸς ἐπὶ τοῦ C σταυροῦ δύσιν· μετὰ τὴν ἐξ ᾅδου τριήμερον ἀνατολήν, μετὰ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνάβασιν· εἴτ' οὖν ὑπεράρρητον τοῦ αὐτοῦ ἀποκρυφήν· μετὰ τὴν τελεωτέραν τοῦ Παρακλήτου παρουσίαν, ἡνίκα δὴ τοῖς μεγάλοις τοῦ Λόγου, καὶ πρώτοις ἐν ὑπερῴῳ συγκαθημένος ὁμιληταῖς, ἐν γλώσσαις πυροειδῶς ὁρωμέναις, καὶ βιαίας ἤχῳ πνοῆς, τὸ Πνεῦμα πατρόθεν κατιόν, ἀγαθοειδεῖ καρδίᾳ καὶ βασιλικωτάτῃ καταδέδεκται· τότε δὴ καὶ σοφίας τελείας πληρωθείς, καὶ θεοπρεπεστάτων σημείων καὶ τεράτων ἐξουσίαν καὶ δύναμιν ἄνωθεν ἐνδυθείς, καταλείπεις μὲν Ἑῴαν, πρὸς τὰ Ἑσπέρια δέ, διὰ τοῦ Πνεύματος ὁδηγούμενος, μέγας ἥλιος καὶ ὑπερφαής, τῇ τε Λιβύῃ πάσῃ, Ἀφρικῇ τε καὶ Μαυριτανίᾳ· καὶ πᾶσι δὲ τοῖς τὴν Ἑσπερίαν οἰκεῖν λαχοῦσιν, ἐξανέτειλες γῆν. D

Τίς οὖν ἐννοηθῆναι νοΐ, τίς δὲ ἱκανὸς διασκευάσαι λόγῳ τοὺς πόνους, τοὺς κόπους, τοὺς φόβους, τοὺς ὑπὲρ τῆς ὁδοῦ κινδύνους· τὰς ἀγρυπνίας, τὰς φροντίδας, τὰς ὀδύνας, τὰς ἀκαταστασίας, τὰς παρὰ τῶν βαρβάρων ἀπίστων καταδρομάς, τὰς ἐνέδρας, τὰς πληγάς, τὰς εἱρκτάς, τὰς ἐπαναστάσεις καὶ ἐπισυστάσεις· τὰς ἀντιλογίας καὶ συκοφαντίας· τὰς αἰκίας καὶ λοιδορίας, καὶ αὐτὰς πάσας τὰς ὑπὲρ τοῦ εὐαγγελίου περιόδους· καὶ πάσας τὰς θλίψεις, ἃς ἡμέραν ἐξ ἡμέρας ὁ μακαριώτατος πο-

Osculor venerabilissimas tuas manus; complector & speciosissimos pedes: manus, quæ strenuè ac industriè Domino servierunt: quæ Evangelii gratiæ ministerio functæ sunt, quibus creditus vitæ Sermo: quem nimirum scrutatæ sunt & contrectaverunt inveneruntque vitæ Sermonem esse: cui conjunctæ ac Spiritu divino coaptatæ atque compactæ, illius manus effici meruerunt: Manus utique eximiorum operum effectrices; mirabilium Dei voluntatum consummatrices, (1. Ioan. 1. 1.)

Adoro & pedes, velut currum Cherubicum, ut quibus vehatur, qui cœlos implet & terram; qui in universo hoc, extraque universum versatur. Pedes nimirum, qui omnem fere percurrerunt terram: pedes rectos & sursum tendentes; pedes alatos & volucres, quales Cherubim; pedes fulguris instar currentes, incredibilique celeritate circumeuntes terram, ac Fideles in benedictionibus prævenientes. (Ezech. 1. 7.) (Psal. 20. 4.)

Osculor, etiamque atque etiam colens te quoque totum, totus ex toto mente circumfusus, complector; spirituque velut in speculo obversantem contuēs ac memoria collustratus, quasi intelligente intemerataque, ac omnis exorte materiæ, luce, augustæ Vestrę magnificentiæ ac decoris vultu circumfulgeor.

Cæterum videamus, quoad liceat, quanta Zelotes Evangelica functione & virtutis laude enituerit. Etenim tanquam reipsa verę Lucis discipulus, divinumque totum lumen nitidissima mente complexus, totusque lucidus & filius lucis ac reipsa lux ipse effectus, post primę summęque Lucis ac originalis in cruce occasum, post illius ab inferis tertio vespere exortum, post ascensum in cœlos (illius scilicet supra quam arcanam latebram) post Paracleti perfectiorem adventum, quando nimirum magnis primisque Verbi discipulis in Cœnaculo considens, pari cum illis collegio, in linguis ignis specie apparentibus ac sonitu flatus vehementis, Spiritus à Patre descendens, in optimo corde ac regalissimo susceptus est: tunc planè etiam perfectiori repletus sapientia, divinissimorumque signorum ac prodigiorum potestate atque virtute ex alto indutus, Orientem relinquens, ad partes Occiduas, duce Spiritu, Sol magnus eximiique fulgoris Libyę universę, Africęque & Mauritanię, ac cunctis denique per Occiduas oras sedes nactis, exortus es. (Simonis prædicatio.) (Libyę, aliarumque Occidentis provinciarum Apostolus.)

Quis igitur vel mente intelligat, vel satis oratione exequi sufficiat atque exponat, labores, ærumnas, timores, viarum pericula; vigilias, curas, dolores, turbas, infidelium Barbarorum grassationes, insidias, plagas, carceres, insultus, coitiones, contradictiones, calumnias, verbera, detractiones & convicia, ejusque omnes Evangelii causâ profectiones & itinera: omnes denique molestias ac mala, quæ Vir beatissimus adversariorum infestatione quotidie sustinens, su- (Psal. 39. 2.)

stinebat Dominum, donec is illi attendens exauditaque illius oratione, fidei januam Gentibus aperuit. Donec misertus, eduxit eum de lacu miseriæ, ac velut maris procella, impiorum in eum insultu increpato, eorumque animi tumore sedato, ac dæmoniaco impetu delinito, iisque in divinum timorem signorum tremendorumque portentorum vi immutatis, atque in eum modum ad assensum fidemque veritatis Evangelii traductis, tum præconem suum ex homicidarum procella eruit, tum velut è pelago, ex varia ac multiplici eorum impietate redemptos, quasi in sospitale littus, admaximum Simonem appellebat. Iique adeò, immotæ illius fidei petræ nixi, & aqua emundati ac Spiritu illustrati, factisque per eum initiati ac consecrati mysteriis, in Ecclesias immaculatas, ei perficiebantur, qui omnem à macula puritatem excedit.

Luc. 8. 34.

Sic Deo beatissimus Zelotes, quæ conferta acie adversus illum stabat, virtutem superavit; sicque illos captivans, quos ea addixerat, saluti deditos quotidie Ecclesiæ adjungebat. Verum namque Dei simulacrum in eo elucebat. Vidisses simplicem eum, & multiformem: ac sicut Sol cùm unus natura sit, unius generis luce, effectis tamen ac virtutibus varius ostenditur: sic & magnus Apostolus, uniformis cùm esset, (Christo scilicet affinis atque similis) conscientiæ erga omnes bonitate; curis nihilominus Ecclesiarumque solicitudine varius cernebatur. Ac modò quidem, congruum justa ratione silentium; modò autem, opportunum sermonem exhibebat: nunc ex humana ratione humiliùs adeuntibus loquebatur, ac Evangelii sublimiora obtegebat; nunc veritatem palam loquebatur, ac quem prædicabat Iesum, Deum esse præternum, perfectum, principii finisque expertem, contestabatur: Deum verum ac vivum, ex vero ac vivo semper nascentem Patre; incorporeum ex incorporeo; sanctum ex sancto; lumen ex lumine, vitam ex vita; pari honore & deitate & bonitate; per quem cœlum & terra producta, omnisque eorum ornatus & distinctio edita.

Simon deiformis, unus & multiplex.

Οἰκονομία & ἀκρίβεια.

Hunc modò carnem factum esse, nostra pro nobis indutum vilitate, ex Virginali sanctoque utero; cruceque & passionibus ac morte perfunctum, immortalem nobis nullisque obnoxiam passionibus atque æternam vitam, triduana ex mortuis resurrectione præbere: quem & nobis videntibus in cœlum receptum, inde rursus conspicua specie venturum expectamus, qui pro tribunali sibi sistat omne humanum genus.

Ac modò quidem, eorum qui Deum conditorem suum mundique hujus universitatis opificem non agnovissent, dementiam impietatemque arguens; modò obsecrans,

[A] λιορκούμενος ὑπομένων ὑπέμενε τὸν Κύριον, ἕως αὐτῷ προσχὼν, καὶ τῆς δεήσεως εἰσακηκοὼς, θύραν πίστεως ἤνοιξε τοῖς ἔθνεσιν· ἕως οἰκτείρας ἀνήγαγεν αὐτὸν ἐκ λάκκου ταλαιπωρίας, καὶ ὥσπερ θαλάσσης κλύδωνι, τῇ κατ' αὐτοῦ τῶν ἀσεβῶν ἐπιτετιμηκὼς ἐπαναστάσει, καὶ τὸ φλεγμαῖνον τῆς αὐτῶν διανοίας κατευνάσας, καὶ τὸ δαιμονιῶδες ὅρμημα πραΰνας, καὶ πρὸς τὸν θεῖον φόβον ἐν σημείοις καὶ τέρασι μεταβαλὼν φοβεροῖς· καὶ οὕτως αὐτοὺς πρὸς συγκατάθεσιν καὶ πίστιν τῆς ἀληθείας τοῦ Εὐαγγελίου μεταγαγὼν, ἐρρύσατο μὲν τὸν αὐτοῦ κήρυκα τῆς καταιγίδος τῶν φονευτῶν· τοὺς δὲ καθάπερ ἐκ πελάγους, τῆς [B] ποικίλης αὐτῶν ἀσεβείας ἐκλυτρούμενος, ὡς ἐπὶ λιμένα σωτήριον, τὸν μέγιστον Σίμωνα προσωρμίζεν· οἱ καὶ τῇ πέτρᾳ τῆς ἀκλινοῦς αὐτοῦ πίστεως ἐπερειδόμενοι, καὶ τῷ ὕδατι καθαιρόμενοι καὶ τῷ Πνεύματι φωτιζόμενοι, καὶ τοῖς ἱεροῖς δι' αὐτοῦ μυστηρίοις τελεσιουργούμενοι, εἰς ἐκκλησίας ἀμώμους τῷ ὑπεραμώμῳ κατηρτίζοντο.

Οὕτως ὁ θεομακαριστότατος Ζηλωτὴς, τῆς ἀντιτεταγμένης αὐτῷ περιεγένετο δυνάμεως· καὶ οὕτω τοὺς ᾐχμαλωτισμένους ὑπ' αὐτῆς αἰχμαλωτίζων, ἡμέραν καθ' ἡμέραν τῇ ἐκκλησίᾳ τοὺς σωζομένους προσετίθει. Καὶ γὰρ ἦν ὁρᾷν ἀκριβῆ τοῦ Θεοῦ ἐν αὐτῷ τὴν ὁμοιότητα· ἦν ὁρᾷν ἁπλοῦν, καὶ πολυειδῆ τὸν αὐτόν. Καὶ ὃν τρόπον ὁ ἥλιος εἷς μὲν τὴν φύσιν, τῷ μονοειδεῖ τοῦ φωτὸς, ποικίλος δὲ δείκνυται ταῖς [C] ἐνεργείαις· οὕτω καὶ ὁ μέγας Απόστολος, ἑνοειδὴς μὲν ἤτοι χριστοειδὴς, τῷ περὶ πάντας ἀγαθοπρεπεῖ τῆς συνειδήσεως· ποικίλος δὲ ταῖς προνοίαις, καὶ ταῖς περὶ τὰς ἐκκλησίας φροντίσι καθεωρᾶτο· καὶ νῦν μὲν, σιωπὴν εὔλογον· νῦν δὲ, λόγον καίριον ἐνδεικνύμενος· νῦν μὲν ἀνθρωποπρεπέστερον τοῖς ἐντυγχάνουσιν ὁμιλῶν, καὶ τὰ ὑψηλότερα τοῦ εὐαγγελίου περικαλυπτόμενος· νῦν δὲ τὴν ἀλήθειαν παῤῥησιαζόμενος, καὶ τὸν ὑπ' αὐτοῦ κηρυσσόμενον Ιησοῦν, Θεὸν εἶναι προαιώνιον, τέλειον, ἄναρχον, ἀτελεύτητον διαμαρτυρόμενος· Θεὸν ἀληθῆ καὶ ζῶντα, ἐξ ἀληθινοῦ καὶ ζῶντος ἀεὶ τοῦ ἰδίου γεννώμενον Πατρός· ἀσώματον, ἀσωμάτου· ἅγιον, ἁγίου· φῶς ἐκ φωτὸς, ζωὴν ἐκ ζωῆς, ὁμότιμον καὶ ὁμόθεον καὶ ὁμοάγαθον· δι' οὗ οὐρανός τε [D] καὶ γῆ παρήχθη, καὶ ὁ σύμπας διεκοσμήθη κόσμος.

Τοῦτον νῦν σάρκα γενέσθαι, τὴν ἡμετέραν εὐτέλειαν ὑπὲρ ἡμῶν ἐκ παρθενικῆς καὶ ἁγίας νηδύος ὑποδύντα· καὶ σταυρῷ καὶ πάθεσι καὶ θανάτῳ προσωμιληκότα, ἀπάθειαν ἡμῖν καὶ ζωὴν αἰώνιον διὰ τῆς ἐκ νεκρῶν τριημέρου ἀναστάσεως παρέχειν· ὃν καὶ ἀναληφθῆναι βλεπόντων ἡμῶν εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ ἥξειν ἐμφανῶς αὖθις ἐκεῖθεν προσδοκῶμεν, εἰς κρίσιν ἅπαν τὸ πλάσμα παραστήσοντα.

Καὶ νῦν μὲν ἐλέγχων τὴν ἄνοιαν, τὴν ἀσέβειαν τῶν μὴ ἐπεγνωκότων τὸν Θεὸν, τὸν οἰκεῖον πλάστην καὶ δημιουργὸν τοῦ παντός· νῦν δὲ παρακα-

λῶν, νουθετῶν· φυσικοῖς ἐνθυμήμασι πρὸς τὸν εὐεργέτην τοὺς ἀγνώμονας ὁδηγῶν· Αἰσχρὸν εἶναι λέγων, καὶ ἱκανῶς ἄλογον, μηδ' ἴσα τοῖς ἀλόγοις κτήνεσι τὸν εὐεργέτην εἰδέναι· τὸν καὶ κτίσαντα τὴν ἀρχὴν, καὶ αὖθις ἡμᾶς τοῦ ἰδίου αἵματος κατακτησάμενον· ἄρτι μὲν ἐπὶ συναγωγὰς ἁρπάζεται καὶ δικαστήρια καὶ πονηροτάτους κριτὰς, καὶ τὸ εὐαγγέλιον παῤῥησιάζεται· καὶ ὑπὸ μὲν τῶν, μυκτηρίζεται καὶ χλευάζεται· ὑπὸ δὲ τῶν, ἐπαινεῖται καὶ θαυμάζεται· ἄρτι δὲ τὸν νῶτον αἰκίζεται, καὶ ξύλοις συγκόπτεται, καὶ εἱρκταῖς συγκλείεται· καὶ ἁλύσεσιν ἔστιν ὅτε καλλωπίζεται καὶ σεμνύνεται. καὶ ποτὲ μὲν ἐπιφανείας Χριστοῦ κρείττονος καὶ ἀντιλήψεως, καὶ θαυμασίας τῶν λυπούντων ἀπαλλαγῆς καταξιοῦται· ποτὲ δὲ θαυματουργεῖ τῷ πνεύματι τὰ παραδοξότατα, καὶ νεκροὺς ἀνίστησι, καὶ χωλοὺς ἀναῤῥωννύει, καὶ παραλελυμένους τῇ ἐπικλήσει στεῤῥοποιεῖ τοῦ Ἰησοῦ· ἤδη δὲ καὶ τυφλοῖς ὁρᾷν, καὶ κωφοῖς ἀκούειν καὶ ἀφώνοις ἐπιτρέπει λαλεῖν.

Ἐῶ λέγειν ὅσας καὶ κατὰ ποταμῶν καὶ ἑλῶν τῇ αὐτῇ δυνάμει παρέδειξεν καινοτομίας· τοὺς μὲν τὴν ὀλεθροφόρον ἀνακόπτων φορὰς, καὶ τοῖς καθήκουσι χώροις ἐπιέναι τὴν διαβάσεως ἐν ὀνόματι παραγγέλλων Χριστοῦ· τὰ δὲ τῷ αὐτῷ ὀνόματι ξηραίνων, ὡς τὰ πρὶν ἄβατα βάσιμα τοῖς προσοίκοις καθιστάναι· ἐῶ ταῦτα, καὶ ὅσα ἄλλα κατὰ τῶν στοιχείων ὁ θαυμασιώτατος ἐπιδεικνύμενος· καὶ ὅσα πρὸς εὐεργεσίαν τῶν ἀνθρώπων τερατουργῶν, καὶ τούτοις χώρας ὅλας καὶ πόλεις πρὸς τὴν [illegible] τοῦ Ἰησοῦ διδαχὴν ἐξιστῶν, τῇ πίστει κατασφραγίζει, καὶ τῆς κακῆς συνηθείας καὶ πλάνης καὶ δεισιδαιμονίας ἀφιστῶν, διὰ τοῦ Χριστοῦ προσοικειοῖ τῷ Θεῷ· καὶ νῦν μὲν τοῖς προκατηχημένοις τὸν λόγον, νῦν δὲ τοῖς ἀνηκόοις ἐπιδημεῖ· πάλιν ἠπείρου μακρᾶς, πάλιν μακροτέρων κατατολμᾷ πελαγῶν· αὖθις ἀγωνιᾷ, σφαδάζει καὶ ξύεται, ἔθνεσι δεινοτάτοις καὶ σκληροτάτοις περιτυχών· αὖθις δὲ χαίρει καὶ ἀγαλλιᾶται καὶ ἥδεται, εἰς γαλήνην τὸν χειμῶνα μεταβεβλημένον ὁρῶν· καὶ τὴν ἀγριότητα καὶ ἀπιστίαν, εἰς ἡμερότητά τε καὶ πίστιν μεταποιουμένην.

Ἔστι μὲν ὅτε καθ' ἕνα φωτίζει τοὺς παρατυγχάνοντας· ἔστι δ' ὅτε καὶ πλείοσι κατὰ ταυτὸν ἀνδράσι καὶ γυναιξὶ, πλουσίοις καὶ πένησιν, ἄρχουσί τε καὶ ἰδιώταις νομοθετῶν, κοινὸς πάντων διδάσκαλος, ποιμήν τε καὶ σωτὴρ ἀγαθὸς, κατὰ τὴν ὁμοιότητα δείκνυται Χριστοῦ. τοιοῦτος ὁ τοῦ Ἀποστόλου βίος καὶ τρόπος· καὶ ταύτην εἶναι βραχεῖαν ὑπόμνησιν, τῶν πολυχρονίων αὐτοῦ πόνων, καὶ πικροτάτων περιόδων.

Ἐντεῦθεν πολλὴν μὲν ἤπειρον, πολλὴν δὲ παράλιον, καὶ νήσους δὲ οὐκ ὀλίγας τῷ κηρύγματι περιλαβών· ἐκκλησίας τε πλείστας, ἱερέας τε καὶ ἀρχιερέας ἀφιερωσάμενος Κυρίῳ· καὶ ἤδη τὸ ἔργον τῆς ἱερουργίας τοῦ λόγου περαινόμενος, καὶ αὐτῶν ἤδη τῶν στεφάνων πλησίον γινόμενος· διαπλεῖ μὲν τὸν Ἑσπέριον ὠκεανὸν, πρὸς ταῖς

A atque admonens; argumentisque ex natura petitis, improbos ingratosque ad benefactorem ducens; Turpe esse dicens, & à ratione prorsus alienum, ne paribus quidem cum brutis animantibus modis, eum nosse qui muneribus demereatur; qui & primùm condiderit, nosque rursus proprio sanguine vendicarit: nunc quidem ad synagogas & tribunalia judicesque nequissimos rapitur, palamque Evangelium loquitur: atque ab aliis quidem subsannatur & illuditur; ab aliis autem laudatur & admirationi habetur; nunc dorsum verberibus cæditur, fustibus contunditur, ergastulis clauditur; quandoque etiam catenis exultat & gloriatur: ac modò quidem potiori Christi apparitione auxilioque potitur, mirisque modis B à malis liberatur; modò nova prorsusque inaudita spiritu patrat miracula, mortuosque suscitat & claudos roborat, solutaque membra, Iesu invocato nomine, sana præstat: tumque cæcis visum, surdis auditum, mutisque eloquium imperat.

Simonis prædicationis varius eventus.

Mitto dicere quanta in fluminibus ac paludibus sua illi virtute designata portenta, dum illorum quidem exitiosum inhibet impetum, jubetque in Christi nomine iis locis defluere, quibus oppidò commodum esset; has verò eodem invocato nomine exsiccat, ac quæ prius impervia erant, loca, incolis præstat pervia. Mitto hæc, ac quæcunque alia Vir admirãdus adversus elementa designans, quæcunque etiam in hominum gratiam C illisque demerendis prodigia patrans, atque his provincias integras urbesque divinioris Iesu doctrinæ stupore suspendens, fide consignat, atque à mala avocatos consuetudine, erroreque ac superstitione, per Christum Deo conciliat: Ac nunc quidem ad eos se confert, qui jam doctrinæ auditum acceperant, nunc autem ad eos qui ejus nihil audierant. Rursus longa continentis, longiora æquoris atque pelagi pertentata spatia. Rursus animi anxius mœstusque & motæ impatiens est & discruciatur, in ferissimas gentes ac durissimas incidens; rursusque gaudet & exultat ac jucundatur mutatam tempestatem in tranquillum videns; ferinosque & incredulos mores in lenitatem conversos & fidem.

Simonis labores & miracula.

Quandoque singulos qui adirent illuminaD bat, quandoque verò etiam pluribus simul viris ac mulieribus, divitibus ac pauperibus, magistratibus & privatis documenta tradens, universis communis magister, Pastorque ac servator bonus, Christi exemplo enitebat. Talis Apostoli vita moresque: hicque brevis commentarius eorum laborum, quos longos annos desudavit, molestissimorumque illius itinerum.

Hinc multam continentem & maritima, insulasque non paucas prædicatione complexus, pluribusque Ecclesiis & Sacerdotibus ac Episcopis Domino consecratis; jamque sacræ verbi functioni colophonem imponẽs, ac ipsas è propinquo coronas salutans, Occiduum Oceanum navigat, atque ad insulas, quas

Simon Britanniarum Apostolus.

Britannicas vocat. Has verò, universi orbis terrarum oras extremas esse ferunt; neque quod deinceps est, pelagus posse superari.

Illuc Simon beatissimus cùm venisset, ac veritatis sermonem annuntiasset, multosque verbo gratiæ credentes consignasset: sed & ab iis, qui veritati contradicerent, multis appetitus insidiis esset, ad extremum corripientibus impietatis patronis, cruci affigitur; dignum scilicet cupiditatis finem, ac laborum Crucifixi causâ susceptorum, illius gratiâ reportans repositam crucem; passionisque similitudine tum ipsum clarificans, tum in ipso claritatem nactus & gloriam.

Crucis supplicio sublatus.

Igitur in crucem velut alter Iesus sublatus, post longa ad adstantes turbas colloquia; post contentas ad Deum preces, in Fidelium gratiam, & infidelium; priorum, ut immoti in veritate perseverarent; aliorum, ut ad Deum fortem vivum converterentur, ac fide salutem consequerentur. Post hæc, inquam, à mundo quidem & à corpore penitùs excedens, in se verò totus conversus, seque medio, in eum, in quem per fidem semper commigrabat; corpus quidem velut quasdam fæces ponit, qui carnis pridem indumento emortuus esset; velut autem levi penna ac cœlipeta spiritu in cœlos sublatus, videt sibi cœlestes apertas januas; videt & clarè Filium sedentem à dextris Paternæ majestatis: ipseque cunctis illis Mentium Sanctorũque stipatus agminibus, mysticè ac qua nemo verbis explicet ratione, ad supremum omnium Regem adit cum exultatione; ipsumque facie ad faciem nactus, ac illi eximiè laudis cantico defunctus, Iesuque dextera, corona gloriæ donatus: nullis denique verbis explicabili apparatu atque honore susceptus, supremis primisque coaptatur atque unitur Dei filiis.

Psal. 41. 3.

Hoc tibi, divine Verbi ac eloquentissime discipule: hoc longorum laborum, quos Magistri causâ desudaveras, dignum præmium; ut videlicet illi ipsi copulareris, ac sicut eum clarificaveras super terram, sic cum eo in cœlis clarificareris: ac sicut excellenti quadam ratione passionum socius extiteras, sic ejusdem cum eo regni particeps efficereris.

Salve sis igitur Deo beatissime summéque venerabilis Simon, obedientiæ nomen (hoc enim ejus significatum) dignè Deo laudanda res dignéque amabilis, atque Angelis quidem æmulanda, tremenda verò dæmonibus; ac Fidelibus quidem venerabilis & amabilis, infidelibus verò molesta & aversabilis.

שמע audivit.

Salve sis Christi æmulator ferventissime ac gnavissime, tantò Phines illo, Eliaque & Elisæo; ac Propheris eo nomine laudem habentibus, divino zelo superior, quantò Christi schola ejusque discipuli partibus, majorem Dei notitiam majoremque fidei fervorem adeptus, majoris quoque fervoris alacritatem studiumque boni præstandi gratiâ contulisti.

A Βρεττανικαῖς δὲ καλουμέναις καταίρει νήσοις· αἳ τῆς ὅλης οἰκουμένης τέλος φασίν· μηδὲ γὰρ ἐπέκεινα γῆν εἶναι, μήτ' οὖν τὸ πέλαγος μετ' αὐτὰς περατόν.

Ἐκεῖ Σίμων ὁ τρισμακαριώτατος γενόμενος, καὶ τὸν λόγον τῆς ἀληθείας διαγγελισάμενος· καὶ πολλοὺς μὲν τοὺς δέξαντας τῷ λόγῳ τῆς χάριτος, σφραγισάμενος· πλείστας δὲ καὶ παρὰ τῶν ἀντιλεγόντων τῇ ἀληθείᾳ ἐπιβουλὰς ὑποσχών· τέλος ὑπὸ τῶν τῆς ἀσεβείας συναρπασθεὶς ὑπασπιστῶν, προσηλοῦται σταυρῷ· τέλος ἄξιον τῆς ἐπιθυμίας, καὶ τῶν ὑπὲρ τοῦ ἐσταυρωμένου πόνων, τὸν ὑπὲρ ἐκείνου δεξάμενος σταυρόν· καὶ τῇ ὁμοιότητι τοῦ πάθους δοξάζων αὐτὸν καὶ δοξαζόμενος ἐν αὐτῷ.

Τοίνυν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ καθάπερ ἄλλος ἐσταυρωμένος Ἰησοῦς, μετὰ τὰς μακρὰς πρὸς τοὺς παρόντας τῶν ὄχλων ὁμιλίας μετὰ τὰς συντεταμένας πρὸς

B Κύριον προσευχάς, τὰς ὑπὲρ τῶν πιστῶν, τὰς ὑπὲρ τῶν ἀπίστων· τῶν μὲν, ὅπως ἐμμένοιεν ἀπαράκλητοι τῇ ἀληθείᾳ· τῶν δὲ, ὅπως ἐπιστραφεῖεν πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ἰσχυρὸν, τὸν ζῶντα, καὶ τῆς πίστεως σωθῶσιν. μετὰ ταῦτα γοῦν, τοῦ κόσμου μὲν τέλεον καὶ τοῦ σώματος ἐξιστάμενος, πρὸς ἑαυτὸν δὲ συννεύων καθόλου, καὶ δι' ἑαυτοῦ πρὸς τὸν, ἐν ᾧ διὰ πίστεως ἦν ἀεὶ μεθιστάμενος, ἀποδυλίζεται μὲν καθάπερ τοῦ σώματος, πάλαι τὸ σάρκινον φόρημα νενεκρωμένος· εἶτα δὲ πτερῷ κούφῳ καὶ οὐρανοπόρῳ τῷ πνεύματι διαιρόμενος εἰς οὐρανούς, ὁρᾷ μὲν τὰς οὐρανίας ἀναπεπταμένας αὐτῷ πύλας· ὁρᾷ δὲ καθαρῶς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἐκ δεξιῶν τῆς Πατρῴας μεγαλωσύνης ἱδρυμένον· καὶ αὐτὸς ὑπὸ πάσης νοερᾶς καὶ ἁγίας δορυ-

C φορούμενος ταξιαρχίας, πρόσεισι μυστικῶς καὶ ἀῤῥήτως τῷ τῆς δόξης ἐν ἀγαλλιάσει Παμβασιλεῖ· καὶ αὐτῷ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον ἐντετυχηκὼς καὶ ὑπερφυῶς αὐτὸν ὑμνηκώς· καὶ τῷ στεφάνῳ τῆς δικαιοσύνης παρὰ τῆς δεξιᾶς ἐστεφανωμένος τοῦ Ἰησοῦ· καὶ ἀῤῥήτου δεξιώσεως καὶ τιμῆς καταξιωθεὶς, τοῖς ἀνωτάτω καὶ πρώτοις τοῦ Θεοῦ συναρμόζεται καὶ συνενοῦται παισίν.

Τοῦτό σοι θεσπέσιε τοῦ Λόγου καὶ λογιώτατε μαθητά· τοῦτο τῶν μακρῶν ὑπὲρ τοῦ διδασκάλου πόνων τὸ γέρας ἀντάξιον, αὐτῷ ἐκείνῳ συναφθῆναι· καὶ ὥσπερ ἐδόξασας αὐτὸν ἐπὶ τῆς γῆς, οὕτως ἐν οὐρανοῖς αὐτῷ συνδοξασθῆναι· καὶ ὥσπερ τῶν παθημάτων ὑπερβαλλόντως ἐκοινώνησας, οὕτω καὶ τῆς αὐτῆς αὐτῷ βασιλείας συμμετασχεῖν.

Χαῖρε τοίνυν ὦ θεομακαριστότατε καὶ τιμιώτατε

D Σίμων, τὸ τῆς ὑπακοῆς ὄνομα· τοῦτο γὰρ ἡ σημασία· τὸ ἀξιεπαίνετον Θεῷ πρᾶγμα καὶ ἀξιοπόθητον· καὶ Ἀγγέλοις μὲν ζηλωτὸν, δαίμοσι δὲ φρικτόν· καὶ πιστοῖς μὲν αἰδέσιμον καὶ ἐράσμιον· ἀπίστοις δὲ βαρύ τι καὶ ἀποτρόπαιον.

Χαῖρε Χριστοῦ ζηλωτὰ θερμότατε καὶ δραστηριώτατε· τοσούτῳ τῷ θείῳ ζήλῳ τὸν Φινεὲς ἐκεῖνον, τὸν Ἠλίαν, τὸν Ἐλισσαῖον, καὶ τοὺς ἐπὶ τούτῳ μακαριζομένους ὑπερβάλλων τῶν προφητῶν, ὅσῳ τῷ μαθητεῦσαι Χριστῷ πλείονος θεογνωσίας καὶ θερμοτέρας τῆς πίστεως ἐμμοιρηκώς, θερμοτέραν καὶ τὴν ὑπὲρ τοῦ ἀγαθοῦ προθυμίας κατεβάλλου καὶ σπουδήν.

A Χαῖρε ὅτι δι' ἑαυτοῦ σεμνύνας τὴν πατρίδα τὴν ἐπὶ γῆς, τὸ μὲν πλέον ὑπεράνεστης· τὸν οὐρανὸν δέ, ὡς οὐράνιος ᾤκησας παῖς· καὶ Σιὼν, Θεοῦ τὴν μητρόπολιν, πατρίδα ἀληθῆ ἐγνωκὼς, Σιωνίτης μᾶλλον ἢ Κανανίτης ἀξίως προσηγόρευσαι· ὥσπερ πατέρα μὲν πατρὸς, κλῆρον δὲ κλήρου, ἀδελφοὺς δὲ ἀδελφῶν, οὕτω καὶ πατρίδα τῆς πατρίδος· τὰ ἐπίκηρα καὶ λυόμενα, τῶν ἑστώτων καὶ ἀκηράτων ἐμφρόνως ἀμειψάμενος.

Χαῖρε, τοῦ Πατρὸς μὲν ὑπηρέτα, οἰκονόμε δὲ μυστηρίων τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Πνεύματος λειτουργέ· ἢ, τοῦ μὲν κῆρυξ καὶ διάκονε· τοῦ δὲ μάρτυς καὶ Ἀπόστολε· τοῦ δὲ μύστα καὶ γραμματεῦ· τῆς μιᾶς θεότητος δοξαστά· τῶν τριῶν ὑποστάσεων μυστολέκτα καὶ θεωρητά.

B Χαῖρε καὶ κατατέρπου, ὅτι συμβασιλεύσεις εἰς αἰῶνας Χριστῷ, καὶ ἐπὶ θρόνου δόξης σὺν αὐτῷ καθίσῃ, τιμῆς ἀφάτου πληρούμενος καὶ λαμπρότητος· ἀλλὰ μηδὲ τῆς ἡμῶν βραχύτητος ἐπιλέλησο· μέμνησο δὲ τῆς ὀλίγης ταύτης, ὦ τρισμακαριώτατε, προσλαλιᾶς, καὶ ὡς τοῦ ὑπεραγάθου Θεοῦ μιμητὴς, πλουσίᾳ χειρὶ τῆς προθέσεως ἀντάμειψαι· καὶ τῇ εὐθείᾳ τοῦ Ὑψίστου συμβίβασον ὁδῷ· καὶ ταῖς ἱκετείαις σου, κατεύθυνον ἐν αὐτῇ, καὶ ταῖς ἐπισκιάσεσι κατάρτισαι κατ' αὐτὴν, καὶ τελείοις Θεοῦ θελήμασι, καὶ ἀγαθοῖς εὐδοκιμηκότας πρόσδεξαι ἡμᾶς ἐπὶ τέλει, θαυμάσιε Ζηλωτὰ, εἰς τὰς μακαρίας τοῦ Πατρὸς ἐν ἀγαλλιάσει μονάς· ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

C

ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΚΑΙ πανεύφημον Ἀπόστολον Ἰούδαν τὸν Θαδδαῖον.

Ὁ Μὲν μακάριος Ἰακὼβ ἐκεῖνος ὁ καὶ Ἰσραὴλ, ἐπὶ τέλει ποτὲ τοῦ βίου γενόμενος, καὶ τοὺς υἱοὺς εὐλογῶν· μᾶλλον δὲ πρόρρησιν τῶν κατὰ φυλὴν ἑκάστην ἀποβησομένων τῷ πνεύματι ποιούμενος, Ἰούδα, σὲ αἰνέσαισαν, προσηγόρευσεν, οἱ ἀδελφοί σου. αἱ χεῖρές σου ἐπὶ νώτου τῶν ἐχθρῶν σου· προσκυνήσουσί σοι υἱοὶ τοῦ πατρός σου, καὶ ὅσα τῆς εὐλογίας ἑξῆς. ἃ πάντα κατ' οὐδὲν, C ἢ μικρῶς ἐκείνῳ συνέβαινεν· ἐναργῆ δὲ τὴν ἔκβασιν καὶ φανερωτάτην, ἐπὶ τῷ ἐξ Ἰούδα μέλλοντι φῦναι Χριστῷ, τὰ τῆς προφητείας καταδέδεικται.

Οὗτος γὰρ ὁ ἀληθινὸς Ἰούδας, ὁ τῷ Πατρὶ τῷ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, κατὰ τὴν τοῦ ὀνόματος σημασίαν, ἐξομολογούμενος· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ ὅσοι τούτῳ γνησίως καὶ πιστῶς μαθητεύωσιν. οὐ γὰρ ὅσοι ψιλῆς μεταποιοῦνται τῆς προσηγορίας, ἀξιοπρεπῶς ἂν κληθεῖεν Ἰουδαῖοι· Οὐ γὰρ ὁ ἐν τῷ φανερῷ, φησὶν, Ἰουδαῖος, ἀλλ' ὁ ἐν τῷ κρυπτῷ. ὥσπερ οὐδὲ πάντες οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, οὗτοι Ἰσραήλ·

Gaude quod tua ipsius opera honestata, quam in terra nactus fueras, patria; illamque penitus supergressus, rationes tuas, velut cœlestis filius in cœlum transtuleris, Sioneque Dei Metropoli vera cognita patria, Sionites potius, quàm Canites appellari merueris: qui nimirum sicut patrem patre, hæreditatemque hæreditate, atque fratres fratribus, sic & patriam patria, mortaliaque & fluxa, iis quæ stabilia sunt ac incorrupta, sapienti consilio commutaveris. Cana major & minor. Ioan. 2. 1. Iosf. 19. 28. à quarum prima Simon Κανανίτης.

Salve sis, Patris quidem minister; dispensator verò mysteriorum Filii, ac Spiritus famule: sive, Patris quidem præco ac minister; Filii verò, Testis & Apostole; Spiritus denique discipule ac scriba; unius deitatis laudator; trium personarum sacer Vates ac spectator.

Salve sis & lætare, quod Christo in æternum conregnabis, ac cum eo in sede majestatis sedebis, immenso plenus honore & claritate. At, ne nostræ quidem exilitatis oblivis caris; sed memineris, Vir beatissime, exiguæ hujus allocutionis; velutque Dei supra quàm boni imitator, locuplete manu hujusce vices propositi redde, rectæque Altissimi viæ admovens, in ea supplicationibus tuis dirige, exque ejus rationibus obumbrando perfice; perfectisque ac bonis Dei voluntatibus præclarè functos, in beatas tandem nos Patris mansiones, admirande Zelota! in exultatione recipe: in Christo Iesu Domino nostro, cui gloria & potestas, nunc & semper, & in sæcula sæculorum, Amen.

LAVDATIO SANCTI & celebratissimi Iudæ Thaddæi Apostoli.

Beatus ille Iacob, qui & Israël, cùm in extremis quandoque constitutus filiis bene precaretur; quinimmo eventura per singulas tribus spiritu vaticinaretur, ita prænunciavit, *Iuda! te laudent fratres tui. Manus tuæ super dorsum inimicorum tuorum; adorent te filii matris tuæ:* & quæcunque sequuntur in Benedictionibus. Quæ omnia nihil, aut parum illi acciderunt; clarum verò & apertissimum in Christo, qui ex Iuda ortus est, in eum modum prædicta, eventum habuerunt. Gen. 49. 8.

Hic enim verus est Iudas, qui Patri, qui in cœlis est, pro eo ac nomen sonat, confitetur: neque is solùm, sed & omnes qui ejus verè ac fide discipuli existunt. Nec enim qui nudam vendicant appellationem, congruè dignéque Iudæi vocitentur. *Non enim qui in manifesto Iudæus est, sed qui in abscondito. Quemadmodum neque omnes qui ex Israële, hi sunt Israëlitæ; neque quia semen sunt* Christus verus Iudas. Rom. 2. 28. Rom. 7. 6.

Iſraël, omnes filii; ſed qui per fidem in ſolam Dei ſpem animis intendunt (hoc enim opus Abrahæ) ac qui Deum, quoad conceſſum eſt, merentur videre (id enim ſibi vult Iſraël) hi, legem quoque circunciſionis ſervant, non ejus quæ in litera & umbra eſt, ſed quæ in ſpiritu & veritate, in expoliatione ſeu mortificatione veteris hominis: qui nimirum legem ſequantur, ac indeſinenter confeſſioni & orationi aſſidui ſint, in aſſumptione novi hominis ſeu illius renovatione.

Ioan. 8. 39.

Imo, Iſraël *fortis cum Deo.*

Col. 2. 11.

Quemadmodum igitur divinæ omnis operationis, omniſque virtutis & gratiæ Chriſtus radix, fonſque ac auctor exiſtit; ſecundis autem partibus pro rata cum eo ſimilitudine, hi quoque qui ex illo ſunt, eorumdem & ipſi ſocii ac conſortes exiſtunt: ſic quoque confeſſionis vis, primò quidem principaliúſque in Magiſtro, ex illo autem etiam in diſcipulis participata ratione noſcitur; tum reliquis omnibus, tum præ illis ſingularique excellentia, in eo qui diviniore providentia rem ipſam appellationem eſt conſecutus.

Iudas, Chriſti diſcipulus, magis omnibus, qui ipſe Iudas ſit.

Laudemus igitur Iudam, juxta Patriarchæ vaticinium; illum ſcilicet qui ex confeſſione nomen ſit mutuatus. Laudemus & veneremur eum, qui dignè pro ſacri nominis ratione vitam inſtituerit; qui ſicut reliquas virtutes, ſic hanc quoque excellenter cum Chriſto communem habuerit; ferventiſſimum utique fide, & dilectione probatiſſimum, ſcientiaque perfectiſſimum Diſcipulum, qui ſublimem ſacrumque complevit Duodenarium Apoſtolorum chorum. Laudemus, non Iſcariotem (procul enim is eſt à benedictione; quippe qui dilexerit maledictionem, & venit ei) ſed Iudam utrinque ſpectabilem ac nobiliſſimum; tum ſcilicet naturalibus dotibus, tum quæ natura ſuperiores ſunt, eximiè clarum atque ornatum. Ad terrenam quidem proſapiam quod attinet, Ioſephi filium ac Iacobi fratrem; quod autem ad cœleſtem; Dei filium ac Chriſti fratrem, nepotem quidem Davidis Regis, ac Chriſtum agnatione carnali contingentem; ſiquidem & Ioſeph ipſe patens, ejuſcemodi ſanguinis neceſſitudine Mariam ſponſam contingebat: propinquis quidem illuſtrem, & qui clara juſtitiæ exempla nactus eſſet, ſicque illa majori virtutis claritate viciſſet, iiſque præcelluiſſet, ut non tam ipſe illorum, quàm illi ejus longè fulgoribus honeſtarentur ac præniterent.

Pſal. 108. 18.

Iudæ carnalis & ſpiritalis nobilitas. Ioſephi filius Iacobi frater.

Hunc & in typum ſanctæ ex Iudæis collectæ Eccleſiæ aſſumptum eſſe exiſtimo. Quia enim futurum erat, ut gens Iudaica duabus ſciſſa partibus, altera quidem neceſſitudine Deo adjungeretur, altera repelleretur; hinc quidem per fidem juſtificata, inde incredulitatis cauſa damnata; utque pars altera ſuperædificaretur ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum, altera inſtar ramorum aridorum & inutilium à ſancta radice effringerentur; exciſæ quidem Synagogæ typus proditus eſt nefandus ille proditor; ſanctarum verò Eccleſiæ reli-

Iudas & Iudas, Fidelium Iudæorum & incredulorum figura.

Eph. 2. 20.

A οὐδ᾽ ὅτι εἰσὶ σπέρμα Ἀβραὰμ, πάντες τέκνα· ἀλλ᾽ οἱ πρὸς μόνην Θεοῦ τὴν ἐλπίδα διὰ πίστεως ἀνατεινόμενοι· τοῦτο γὰρ τὸ ἔργον τοῦ Ἀβραάμ· καὶ Θεὸν, ὡς ἐφικτὸν, ὁρᾶν ἀξιούμενοι· τοῦτο γὰρ Ἰσραήλ. οὗτοι, καὶ νόμον τηροῦσι τῆς περιτομῆς· οὐ τῆς ἐν γράμματι καὶ σκιᾷ· ἀλλὰ τῆς ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ, ἐν τῇ τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου ἀπεκδύσει ἢ νεκρώσει. οὗτοι νόμῳ στοιχοῦντες, καὶ ἀδιαλείπτως ἐξομολογήσει καὶ προσευχῇ προσκαρτεροῦντες, ἐν τῇ τοῦ καινοῦ ἀνθρώπου ἀναλήψει ἢ ἀνακαινώσει.

Ὥσπερ οὖν πάσης ἐνεργείας θεοπρεποῦς, πάσης ἀρετῆς, πάσης χάριτος ῥίζα καὶ πηγαία πέφυκεν αἰτία Χριστός· δευτέρως δὲ κατ᾽ ἀναλογίαν τῆς B πρὸς αὐτὸν ὁμοιότητος, καὶ οἱ ἐξ αὐτοῦ κοινωνοὶ καθεστᾶσι τῶν αὐτῶν· οὕτω καὶ ἡ δύναμις τῆς ἐξομολογήσεως, προηγουμένως μὲν τῷ διδασκάλῳ· κατὰ τὴν ἐξ ἐκείνου δὲ μέθεξιν, καὶ τοῖς μαθηταῖς ἐνθεωρεῖται· τοῖς τ᾽ ἄλλοις πᾶσι, καὶ παρ᾽ αὐτῶν τῷ καὶ προσηγορίαν προνοίᾳ κρείττονι τὴν πρᾶξιν αὐτὴν κληρωσαμένῳ.

Αἰνέσωμεν τοιγαροῦν Ἰούδαν, κατὰ τὴν τοῦ Πατριάρχου προφητείαν· τὸν τῆς ἐξομολογήσεως ἐπώνυμον. αἰνέσωμεν καὶ προσκυνήσωμεν, τὸν ἀξίως τοῦ ἱεροῦ ὀνόματος πολιτευσάμενον· τὸν ὥσπερ τῶν ἄλλων ἀρετῶν, οὕτω καὶ ταύτης ὑπερβαλλόντως κεκοινωνηκότα Χριστῷ· τὸν θερμότατον τὴν πίστιν, καὶ τὴν ἀγάπην δοκιμώτατον, καὶ τὴν γνῶσιν τελειότατον μαθητήν· τὸν τῆς ὑψηλῆς τῶν Ἀποστόλων καὶ ἱερᾶς δωδεκάδος συμπληρωτήν. αἰνέσωμεν, οὐ τὸν Ἰσκαριώτην· μα- C κρὰν γὰρ ἐκεῖνος ἀπὸ τῆς εὐλογίας, ὅτι ἠγάπησεν κατάραν, καὶ ἥξει αὐτῷ· ἀλλὰ Ἰούδαν, τὸν ἀμφοτέρωθεν περίβλεπτόν τε καὶ εὐγενέστατον· καὶ τοῖς φυσικοῖς, καὶ τοῖς ὑπὲρ φύσιν πλεονεκτήμασιν ὑπερφυῶς λαμπρυνόμενον, καὶ καλλωπιζόμενον· τὸν κάτω μὲν ἐπὶ γῆς, ἔκγονον μὲν Ἰωσήφ, Ἰακώβου δὲ ἀδελφόν· ἄνω δὲ, παῖδα μὲν Θεοῦ, σύγγονον δὲ Χριστοῦ. τὸν ἀπόγονον μὲν τοῦ βασιλέως Δαβίδ· συγγενῆ δὲ κατὰ σάρκα Χριστοῦ· εἴπερ δὴ καὶ Ἰωσὴφ αὐτὸς ὁ πατὴρ, συγγενὴς τῇ μνηστῇ καθίστατο Μαριάμ. τὸν ἐγγιῶ μὲν περιφανῆ, καὶ λαμπρὰ κεκτημένον τὰ τῆς δικαιοσύνης ὑποδείγματα· οὕτω δὲ παρευδοκιμηκότα καὶ περιουσίᾳ τῆς ἀρετῆς ὑπερβα- D λόντα, ὡς ἐκείνους ἐκ τούτου πολὺ μᾶλλον, ἢ τοῦτον ἐξ ἐκείνων γνωρίζεσθαι καὶ λαμπρύνεσθαι.

Τοῦτον ἡγοῦμαι καὶ εἰς τύπον τῆς ἐξ Ἰουδαίων ἁγίας ἐκκλησίας παρειλῆφθαι. ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλε διχῇ τὸ Ἰουδαίων μερισθὲν γένος, τὸ μὲν οἰκειωθῆναι Θεῷ, τὸ δ᾽ ἀπωσθῆναι· τὸ μὲν διὰ πίστεως δικαιούμενον, τὸ δὲ δι᾽ ἀπείθειαν κατακρινόμενον· καὶ τὸ μὲν ἐποικοδομηθῆναι τῷ θεμελίῳ τῶν Ἀποστόλων καὶ Προφητῶν· τὸ δὲ, τρόπῳ κλάδων ξηρῶν καὶ ἀκάρπων τῆς ἁγίας ἐκκλασθῆναι ῥίζης· τύπος μὲν τῆς ἐκκακουμένης συναγωγῆς ἐκεῖνος ὁ δυσώνυμος ἀπελήλεγκται προδότης· τύπος δὲ τοῦ σεσωσμένου τῆς ἱερᾶς

ἐκκλησίας

A ἐκκλησίας καταλείμματος, ὁ μακαριώτατος Ἰούδας, ὁ νῦν ἐπαινούμενος ἐδείκνυτο· καὶ ὥσπερ ἐκεῖνος διὰ ἁμαρτίας ἄκρας οἰκειωθεὶς τῷ διαβόλῳ, εἰς ἀπώλειαν τῶν ἑπομένων καθηγεῖται, οὕτω διὰ τῆς τελείας δικαιοσύνης αὐτὸς τῷ Χριστῷ συναρμοσθεὶς, πρὸς ὑπερτελῆ σωτηρίαν τοὺς ἀκολουθοῦντας αὐτῷ χειραγωγεῖ.

Ἐπειδὴ οὖν τὴν ὁμωνυμίαν διεστειλάμεθα, καὶ τὸ ἀποικὸς δοκοῦν τοῖς πολλοῖς καὶ ἀμαθέσι διὰ τῆς τοῦ ὀνόματος δηλώσεως ἀνεκαθηράμεθα, φέρε τὰ κατὰ τὸν ἱερὸν τοῦτον Ἰούδαν, ὡς ἂν αὐτὸς ἡμῖν οὐρανόθεν ἐλλάμψειεν, θεωρήσωμεν· τὴν μὲν ἐπὶ λεπτῶν τῆς αὐτοῦ πολιτείας ἀφήγησιν, καὶ τὴν ἀποστολικὴν περίοδον, καὶ τὰ κηρύγματα καὶ τὰ θαύματα παρέντες, ὅτι μηδ᾽ ὑπομνήμασιν ἡμῖν ἐξεγένετο μέχρι τοῦ δεῦρο περιτυχεῖν· B Ἀποστολικοῖς δὲ τοῦτον ἐπαίνοις ὡς ἄνθεσι ῥόδων κατὰ τὴν πρὸς τοὺς ἄλλους ὁμοίωσιν ἀναδησάμενοι, αὐτῷ τε κεχαρισμένα δράσαιμεν ἄν, φίλα τε ἄγαν καὶ εὐαπόδεκτα τοῖς φιλαλήθη προτείνουσιν ἀκοήν· ὡς ἐκ τῶν κοινῶν καὶ ὡμολογημένων ἐννοιῶν, τὴν εὐφημίαν τῷ τῆς ἀληθείας διασκευαζόμενοι μαθητῇ.

Ἡ μὲν οὖν ἐξ ἀρχῆς αὐτοῦ βίωσις καὶ ἀναγωγὴ, ὁμολογουμένως ἁγία καὶ δικαία καὶ ἀγαθή. ἀγαθῆς γὰρ ῥίζης, ἀγαθοφυὴς βλαστὸς ἐκδοθεὶς· καὶ ὑπὸ δικαίῳ πατρὶ καὶ σώφρονι, σωφρονικῶς καὶ δικαίως, ὁ δίκαιος ἐπαιδεύετο καὶ ἀνήγετο παῖς. ὅθεν πάσας μὲν τὰς τοῦ βίου ματαιότητας καὶ μανίας παρῃτεῖτο ψευδεῖς, μὴ καταξιῶν τὸ εὐγενὲς τῆς αὐτοῦ ψυχῆς καὶ μεγαλοφυὲς, τῇ φιλοπαθεῖ τῶν ἐπικήρων καταφθαρῆναι σχολῇ· C πρὸς ἑαυτὸν δὲ συννενευκὼς ὅλος, καὶ τῇ μελέτῃ τοῦ νόμου παιδοτριβούμενος, καὶ ταῖς παραγγελίαις τῶν ἐντολῶν ἐξασκούμενος, καὶ μεγαλοφυῶς προγυμναζόμενος, οὕτως οὐχ ἧττον τῆς σωματικῆς ἡλικίας, τῆς διανοίας τὴν ἕξιν ἡμέραν καθ᾽ ἡμέραν αὐξάνων, ἐπεδίδου ταῖς προκοπαῖς.

Ἐπεὶ γοῦν αὐτὸς μὲν τῆς τε σωματικῆς, τῆς τε κατὰ ψυχὴν ἡλικίας εἰς μέτρον ὑπὸ τοῦ παιδαγωγοῦ νόμου τέως φρουρούμενος προβεβήκει· τὸ μέγα δὲ τῆς χάριτος φῶς, ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, ὁ μονογενὴς τῆς Πατρικῆς ὑποστάσεως χαρακτὴρ, ἤδη τὸ βρότειον φύραμα διὰ τῆς παναγίου καὶ παρθενικῆς ἀνειληφὼς Μαριὰμ, καὶ ὑπὸ τῷ ἐκείνου πατρὶ τῷ Ἰωσὴφ, ἅτε μνηστῆρι τῆς παρθένου τὴν σωματικὴν ἡλικίαν ἀναγόμενος· D ἐπειδὴ ταῖς Ἰωάννου μαρτυρίαις, καὶ πολὺ μᾶλλον ταῖς τοῦ οὐρανίου Πατρὸς ἐπὶ τοῦ ὕδατος ἀπεκαλύπτετο, καὶ τοῖς ὑπερφυεστάτοις εὐθὺς τῶν ἔργων, ἠρέμα τὸ μεγαλοπρεπὲς τῆς οἰκείας ἐπέφαινε θεότητος, οὐ κατὰ τοὺς ψευδωνύμους Ἰουδαίους τὰ τῆς καρδίας νοήματα πεπωρωμένος, βασκάνοις τὸν εὐεργέτην ἐνέβλεψεν ὀφθαλμοῖς· οὐδ᾽ ἠγάπησε μὲν, φυσικῇ δὲ μόνῃ φιλοστοργίᾳ, καὶ συγγενείας οἰκειότητι τούτῳ συνδεόμενος, τῆς σωτηριώδους πίστεως κατὰ τοὺς πλείους τῶν συγγενῶν ἔρημος ἦν· οὐδὲ πίστει μὲν ἐχρῆτο βεβαίᾳ, τῆς δὲ ἁγίας ἀγάπης τὰ δευτερεῖα

quiarum saluti deditarum typus enituit beatissimus Iudas, quem impræsentiarum laudamus. Ac sicut ille ob peccati summam nequitiam devinctus devot[illegible] diabolo, his qui sequuntur, in intern[illegible] præit; sic iste perfecta justitia Christo copulatus, ad salutem suprà quam perfectam, eos, qui illi comites adjungantur, ducit.

Quandoquidem igitur ancipitem vocis significationem distinximus, ac quod vulgo rudibusque abhorrere videbatur, nominis explicatione detersimus; age, quæ ad sanctum hunc Iudam spectant, quemadmodum ipse nobis cœlitus illuxerit, consideremus; ab ejus quidem minutim narranda Vita supersedentes, Apostolicique laboris periodo, nec non prædicationibus & miraculis omissis (quod neque ullos hactenus hæc complectentes nansci licuerit commentarios) Apostolicis eum laudibus velut rosarum floribus aliorum more coronantes, tum grata illi fecerimus, tum amica valde atque accepta, his, qui veri amantem auditum prætendunt; ut qui ex communibus omniumque sensu receptis rationibus, Veritatis Discipulo laudationem contexamus.

Acta Iudæ Nicetæ incognita.

Ejus itaque ab initio vitæ ratio ac educatio sancta dubio procul justaque & bona. Bona enim ex radice, bonæ indolis ortum germen est: ac sub parente justo sobrioque, sobriè justéque justus filius erudiebatur ac instituebatur: Quapropter omnes sæculi vanitates & insanias falsas devitabat; hoc cavens, ne ingenui magnique ejus animi vis caducis rebus ex libidine addicta, corrumperetur: totus verò in se conspirans ac sibi studens, Legisque meditatione institutus, atque mandatorum documentis excultus ac magnificè præexercitatus, non minus mentis habitu, quàm corporis statura quotidie crescens, profectu augebatur.

Iudæ sub sancto parente sancta educatio.

Psal. 39. 5.

Quia igitur ipse quidem pædagogo Lege hactenus custoditus, ad mensuram ætatis tum corporalis, tum animi provexerat; magnum autem gratiæ lumen Sol justitiæ, unigena Paternæ substantiæ figurâ, mortali jam massa per castissimam ac virginalem Mariam assumpta, subque illius parente Iosepho, ut pote Virginis sponso, corporali ætate augescens, cùm Ioannis testimonio, tum longè amplius ipsa Patris cœlestis super aquam voce detegeretur, magnificisque statim operibus suæ sensim deitatis magnificentiam proderet; haudquaquam is, falsi nominis Iudæorum more, occæcatis mentis sensibus, liventibus oculis benefactorem aspexit. Neque dilexit quidem, at naturali duntaxat amoris vi sanguinisque necessitudine illi devinctus, uti cognatorum magna pars, salutari fide destituebatur. Neque firma quidem usus est fide; quod verò ad sanctam dilectionem attinet, secundas præ ullo eorum tulit, qui tum Christo Magistro

Mal. 4. 2. Hebr. 1. 3.

Matth. 1. 19. Luc. 3. 22.

utebantur: quinimmo, simul in eo concurrentibus corporali affinitate, naturalisque affectus proclivitate (amicitiæ scilicet necessitudine) nec non Spiritus charitate; fide item, quam non minus morum ipsa vitæque necessitudo conciliaret, quàm ingentia illa patrata miracula (educato scilicet cum Iesu, ut qui eundem habere parentem existimaretur) his, inquam, Vir beatissimus, summam statim in eum necessitudinem, sive amicitiam, consecutus, simul atque Evangelium regni prædicari cœpit, ipse quoque Evangelii discipulus efficitur; cognationisque illi ac sanguinis necessitudini divino amore adjuncto, puerilique scientia adinventa quæ perfecta est; Legeque pædagogo, ad Spiritus facili negotio Legem provectus, ac mentis rectitudine Magistrum intelligens, per quàm merito primæ Iesu amicorum classi, sacroque sublimium Apostolorum Duodeno choro accensetur.

Inde occultorum Dei mysteriorum ipse auditor operumque inspector efficitur: quinimmò socius quidem ac mystes ac deificatarum cerimoniarum, diviniorumque patrator miraculorum redditur. Omnia enim quæ Pater Vnigeniti munere operabatur, hæc ille rursus mittens Duodecim ad oves quæ perierant domus Israëlis, atque ad magnum Gentium Apostolatum velut rudimento exercens, illisque comes spiritu vadens, itidem operabatur. Cum quibus tu quoque Beatissime! missus, velut nihil illis sanctitatis spiritu deterior, nactus potestatem, dæmones ejiciebas, quos instar ignis vis gratiæ in te efficax incenderet atque fugaret; leprosos mundabas, solo sermone ac mittentis invocato nomine lepram profligans; mortuos denique solo manus tactu atque precibus suscitans, cæcis visum reddens, claudos erigens, omnemque morbum ac corporis ægritudinem sanans, totum in te vitæ manere sermonem mirandis operibus ostendebas.

Apostolorum prima missio & rudimentaria.

Primum hunc Spiritus arrhabonem ac gratiæ delibationem, ejuscemodi signorum exhibitionem nactus; postea verò Christi improperium sustinens, ac cum eo qui ageretur in crucem quodammodo cruci affixus, vitalissimaque defungenti passione miserantis animo compassus, & cum resurgente consuscitatus, majus perfectiusque spiraculo affusum Spiritus donum consecutus es.

Insufflatus Discipulis Spiritus.

Postea verò è terra sublatum cœlique apsides nactum, atque ad cœlestem Patrem cum gloria assumptum Filium contuitus es. Tum veracis expectata promissione, perfectum Spiritus afflatû donum in cœnaculo cum Vndecim sedens, ejus illapsu suscepisti (velut nimirum throno gloriæ elevato atque excelso, aut divina regia, aut mystico adyto, vel sancto sanctorum, lucis fulgoribus mi-

Isai. 6. 1.

A τινος τῷ Χριστῷ τότε μαθητευόντων ἀπεφέρετο· ὁμοῦ δὲ συνδεδραμηκότων ἐπ' αὐτῷ τῆς κατὰ τὸ σῶμα συγγενείας, τῆς φυσικῆς προσπαθείας, εἴτ' οὖν φιλίας, τῆς ἀγάπης τοῦ Πνεύματος· τῆς οὐχ ἧττον διὰ τὸν τοῦ βίου τρόπον, ἢ τὰ μεγάλα θαύματα πίστεως, καθ' ὃν καὶ συνανατέθραπτο, καὶ συνανῆκτο τῷ Ἰησοῦ, ὡς τῷ αὐτῷ νομιζόμενος κεχρῆσθαι πατρί· διὰ ταῦτα τοίνυν τῆς ἀκροτάτης πρὸς αὐτὸν εὐθὺς οἰκειότητος, ἤτοι φιλότητος ὁ μακαριώτατος ἐπιμοιρηκώς· ὁμοῦ τε τὸ εὐαγγέλιον τῆς τοῦ Θεοῦ βασιλείας τοῦ κηρύγματος ἐδέξατο τὴν ἀρχήν, καὶ αὐτὸς τοῦ εὐαγγελίου καθίσταται μαθητής· καὶ τῇ συγγενικῇ φιλίᾳ τὴν κατὰ Θεὸν προστεθείς· καὶ τῇ παιδαριώδει γνώσει τὴν τελείαν ἐξευρηκώς· καὶ τῷ παιδαγωγῷ νόμῳ πρὸς τὸν νόμον τοῦ πνεύματος
B ῥᾷστα συμβιβασθείς, καὶ τὸν διδάσκαλον εὐθύτητι νοῦ διαγνούμενος, δικαιότατα τῆς πρώτης τῶν τοῦ Ἰησοῦ φίλων τάξεως, καὶ τῆς ἱερᾶς ἐναρίθμιος δείκνυται τῶν ὑψηλῶν Ἀποστόλων δωδεκάδος.

Ἐντεῦθεν αὐτήκοος μὲν μυστηρίων κρυφίων Θεοῦ· αὐτόπτης δὲ ἔργων χρηματίζει Θεοῦ· μᾶλλον δὲ κοινωνὸς μὲν καὶ μύστης ὀργίων θεουργικῶν· αὐτουργὸς δὲ καθίσταται θαυμάτων θεοτελῶν. ὅσα γὰρ ὁ Πατὴρ ἐνήργει διὰ τοῦ Μονογενοῦς, ταῦθ' οὗτος αὖθις ἀποστέλλων τοὺς δώδεκα, πρὸς τὰ ἀπολωλότα πρόβατα Ἰσραήλ, καὶ πρὸς τὴν μεγάλην αὐτοὺς τῶν ἐθνῶν προγυμνάζων ἀποστολήν, καὶ μετ' αὐτῶν δὲ τῷ πνεύματι πορευόμενος ἐνήργει· μεθ' ὧν καὶ αὐτὸς ὦ τρισμακαριώτατε πεμπόμενος, καὶ τὴν αὐτὴν τοῖς κορυφαίοις καὶ πρώτοις ἐξουσίαν, ὡς οὐδὲν αὐτῶν κατὰ πνεῦμα
C ἁγιωσύνης ἐλαττούμενος, εἰληφώς, δαίμονας μὲν ἐξέβαλλες, ὡς ὑπὸ πυρὸς τῆς ἐνεργούσης ἐν σοὶ χάριτος ἐμπιμπραμένους καὶ διωκομένους· λεπροὺς ἐκαθάριζες, λόγῳ μόνῳ καὶ ἐπικλήσει τοῦ πέμψαντος τῆς λέπρας ἐκκαθαιρομένης· νεκροὺς δὲ δι' ἀφῆς χειρὸς μόνης καὶ προσευχῆς ἀνιστῶν, καὶ τυφλοὺς ὀμματῶν, καὶ χωλοὺς ἀνορθῶν· καὶ πᾶσαν νόσον, καὶ πᾶσαν σώματος πάθην ἐξιώμενος, ὅλον ἐν σοὶ τὸν τῆς ζωῆς μένειν λόγον τοῖς θαυμασίοις πιστούμενος ἐνεργήμασιν ἐδείκνυες.

Τοῦτον ἀρραβῶνα πρῶτον τοῦ Πνεύματος καὶ τῆς χάριτος ἀπαρχήν, τὴν τοιούτων σημείων τὴν ἐπίδειξιν εἰληφώς· μετὰ ταῦτα δὲ τὸν ὀνειδισμὸν ὑπελθὼν τοῦ Χριστοῦ, καί τινα οἱ τρόπον σταυρουμένῳ συσταυρωθείς· καὶ τὸ ζωαρχικώτατον πα-
D σχόντι πάθος συμπεπονθώς· καὶ ἀνισταμένῳ συναναστάς, τῆς μείζονος καὶ τελεωτέρας τοῦ Πνεύματος τῷ ἐμφυσήματι τετύχηκας δωρεᾶς.

Μετὰ ταῦτα δέ, τῆς γῆς μὲν ἐπαιρόμενον, τοῦ οὐρανοῦ δὲ τῶν ἁψίδων ἐπιλαμβανόμενον, καὶ πρὸς τὸν οὐράνιον Πατέρα τὸν Υἱὸν μετὰ δόξης ἀναλαμβανόμενον τεθεαμένος· εἶτα, τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ ἀψευδοῦς ἐκδεδεγμένος, τὴν τελείαν τοῦ Πνεύματος ἐνέργειαν, ἐν ὑπερῴῳ τοῖς ἕνδεκα συγκαθεζόμενος, οὐρανόθεν ἐφαλλομένην ὑπεδέξω: οἷα γὰρ θρόνον δόξης ἐπηρμένον καὶ ὑψη-

A λὸν ἢ θεῖον ἀνάκτορον, ἢ μυστικὸν ἄδυτον, ἢ ἅγιον ἁγίων, τὴν φωτοειδῆ καρδίαν, ἤτοι θεοειδῆ προπαρασκευασάμενος, οὕτως ἑτοίμως ἰόντα πρὸς σὲ τὸν θεαρχικώτατον Παράκλητον· καὶ τῇ μὲν βιαίᾳ τούτου τῆς παρουσίας ἠχῇ τονωθεὶς, καὶ δυνάμεως οὐρανίας πλησθεὶς, ταῖς πυρίναις δὲ γλώσσαις καθαρθείς τε καὶ σοφισθεὶς· καὶ πλήρης ἀληθείας καὶ χάριτος γεγονὼς, οὕτω καὶ αὐτὸς πρὸς τὸν ἀφωρισμένον σοι κλῆρον τῆς ἀποστολῆς ἔδραμες ἐν δίψῃ.

Ἔδραμες, ὥστε τοῦ ἀγαθοῦ παραλαβεῖν κοινωνούς· ὥστε τοῖς ἀμοίροις τῆς ἐν σοὶ πηγαζούσης χάριτος, ὑπερβολῇ μεταδοῦναι φιλανθρωπίας καὶ χρηστότητος. καθάπερ γὰρ ὀμβροτόκος νεφέλη τοῦ ὕδατος μεμεστωμένη, καὶ τὸ βάρος διανέχειν B ἐπὶ πολὺ μὴ δυναμένη, τῷ συνέχοντι δὲ πνεύματι φερομένη καὶ συνθλιβομένη, τὸν ὑετὸν ἀποστάζει τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς· οὕτω καὶ ὁ μέγας Ἀπόστολος Ἰούδας, τῆς οὐρανίας ἐκείνης πλημμύρας τοῦ Πνεύματος, καὶ τῶν νοητῶν ῥείθρων ὑπερφυῶς μεθυσθεὶς, οὐχ οἷός τε ἦν ἐπὶ πλεῖον ἐγκυμονοῦσαν τὴν διάνοιαν κατασχεῖν.

Ἀλλὰ τὴν ἐπίγειον εὐθὺς Ἱερουσαλὴμ διὰ τὴν οὐράνιον Σιὼν ἐξελθὼν καὶ πρὸς Βορρᾶν τε καὶ Ἕω διὰ τοῦ ἄγοντος αὐτὸν Κυρίου φερόμενος Πνεύματος· καὶ πᾶσαν Συρίαν καὶ τὴν Μεσοποταμίαν διαβὰς, ἐπινάει μὲν αὐτοῖς τὰς ζωοπαρόχους τοῦ λόγου καὶ ζωογόνους διδαχάς· οὐ κατὰ ψεκάδας δὲ, καὶ δροσώδεις, ὡς εἰπεῖν, σταγόνας, C τὸν οὐράνιον ὄμβρον ἐπινάει· ποταμηδὸν δὲ, ὡς τῷ ὄντι ποταμὸς ὢν ὑδάτων Θεοῦ πεπληρωμένος· λόγοις μὲν θείοις τὰς τῶν ἐθνῶν ἀκοὰς ἐξιστῶν· ἔργοις δὲ θαυμασίοις, τὰς ὁράσεις ἐκπλήττων καὶ ἐκθαμβῶν· καὶ τῇ ἀληθείᾳ μὲν τῶν λόγων, τὴν τῶν ἔργων μεγαλειότητα πιστούμενος· τῇ λαμπρότητι δὲ τῶν ἔργων, τὸ εἰλικρινὲς τῶν λόγων βεβαιούμενος· ἢ λόγοις μὲν, τὸ τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας καινοπρεπὲς καὶ θεοπρεπές· ἔργοις δὲ παραδόξοις, τὰ τῶν ἔργων ὑπερφυῆ πληροφορῶν, δι' ἀμφοτέρων τὴν ἀλήθειαν τοῦ εὐαγγελίου τοῖς ἔθνεσι πιστοτάτην παρεδίδου· καὶ τῇ φύσει μὲν τῶν ὄντων, πρὸς τὴν τῶν ὑπὲρ φύσιν γνῶσιν καὶ πίστιν χρώμενος ὁδηγῷ· καὶ ἐν ὑποδείγμασι τοῖς ὁρωμένοις, πρὸς τὴν τοῦ ἀοράτου D Θεοῦ κατανόησιν χειραγωγῶν· εἰκόνα δὲ ἑαυτὸν πρὸς τὴν τοῦ κηρυττομένου πίστιν προβαλλόμενος Χριστοῦ, οὕτω κατὰ μικρὸν πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν τοὺς ἀναισθήτους ἦγε· πείθων οὐρανὸν μὲν καὶ ἥλιον καὶ τοὺς ἀστέρας· ἀέρα τε τοῦτον, καὶ τὸν ὑπὲρ αὐτὸν αἰθέρα· γῆν τε καὶ θάλασσαν, καὶ ὅσα γε τούτοις ἐμπέφυκε φυτὰ καὶ ζῶα, πάντα κτιστά τε καὶ δοῦλα καθεστάναι τοῦ τὰ πάντα δημιουργήσαντος Θεοῦ· Θεὸν δὲ τούτων οἴεσθαι μηδὲν, ὅτι ἀλλοιωτὰ ταῦτα καὶ φθαρτὰ, καὶ ὑπηρετικὰ τῆς ἐν κόσμῳ τῶν ἀνθρώπων δέδοται ζωῆς· καὶ τοῦ ἀνθρώπου κατὰ φύσιν ἥττω, ὅτι τε λόγου ἄμοιρα, καὶ ὅτι δι' ἐκεῖνον· εἰ οὖν ἐκεῖνος οὐ Θεὸς, πολλοῦ δεῖ τὰ χείρω τούτου

cante seu deiformi præparato animo, sic Ejus effusio in Pentecostes. promptè ad te venientem diviniſſimum Paracletum) atque ejus quidem præſentiæ vehementi ſonitu contentis nervis, cœleſtique virtute repletus, atque igneis linguis purgatus & ſapientia auctus, plenuſque veritatis & gratiæ effectus, ſic tu quoque ad deſtinatam tibi Apoſtolici muneris ſortem Pſal. 61. cucurriſti in ſiti.

Cucurriſti, ut boni conſortes aſſumeres; ut ſcaturiente in te gratia, qui illius expertes eſſent, ſingulari humanitate ac benignitate impartires. Sicut enim pluvioſa nubes aquis conferta, nec diu grave pondus ſuſtinere valens, ventoque coarctante jactata atque compreſſa, verſantibus in terra imbrem ſpargit: ſic & magnus Apoſtolus Iudas, cœleſti illa Spiritus unda, fluentiſque ſpiritalibus eximiè potatus atque ebrius, fœtantem diutius animum tenere nequibat. Prædicandi ardor. Simile.

Verùm terrena ſtatim Hieruſalem egreſſus cœleſtis Sionis cauſa, ac tum ad Aquilonem Iudæ prædicatio. tum ad Orientem, agente eum Domino Spiritu, raptus; totaque Syria & Meſopotamia ſuperata, Sermonis doctrinas vitam 2. Cor. 3. 17. præbentes atque gignentes, influit. Nec verò tanquam ſtillas, aut guttas roris, ut ſic dicam, cœleſtem influit imbrem: ſed largo velut flumine, tanquam revera flumen Dei repletum aquis; divinis quidem ſermonibus Gentium aures in ſtuporem agens, Pſal. 64. 10. admirandis autem operibus oculos admiratione percellens; ac ſermonum quidem veritate operum magnificentiæ fidem aſtruens; operum verò claritate, ſermonum confirmans veritatem: aut verbis quidem, veritatis vivam divinamque præſtantiam, inauditis verò operibus, operum natura ſuperiorum dignitatem animis commendans, utriuſque Evangelii veritatem, digniſſimam cui fides adhiberetur, Gentibus tradebat, ac rerum quidem natura, ad eorum quæ naturam ſuperant, agnitionem fidemque ſuadendam uſus, rerumque ob oculos poſitarum exemplis, ad Dei qui cerni oculis non poteſt, intelligentiam manu ducens, ac ſeipſum, ad ejus qui prædicabatur, Chriſti fidem ſimulacrum quoddam proponens, ſic paulatim omni deſtitutos ſenſu ad veritatis agnitionem ducebat: nempe ſuadens *Cœlum, ſolem, ſtellas, huncque aërem, atque illi ſuperiorem æthera; terramque & mare, & quæ in eis verſantur, ac vivunt plantæ, & animalia cuncta creata, ac Dei mancipia eſſe, qui condidit omnia. ex his nullum arbitrandum Deum, quod nimirum iſta aliam ex alia qualitatem mutent, ſintque interitioni obnoxia: data ſcilicet in ſubſidium, humanæ, quam in mundo agimus, vitæ: eſſe que natura homine deteriora, quod careant ratione, ac ſint illius cauſa. Cum igitur ne homo quidem ſit Deus, longè abſoret, ut quæ illo deteriora ſunt, Deos nuncupemus. Hic autem ſolus verè Deus eſt, qui* Apoſtolica ad fidem inſinuatio ac rudimentum.

à nullo sit, & est semper. Qui ipse nullo auctore creatus, sed creat ipse omnia; qui nec qualitate ulla, nec substantia mutatur, sed semper idem ipse est, movetque omnia, exque alia in aliam qualitatem convertit, mutatque substantia.

Hunc solum noscendum Deum & adorandum: solus enim natura sanctus, solus bonus & justus & sapiens, ex quo omnis sapientia & justitia, omnisque bonitas & sanctitas manat. Solus hic potens, ea scilicet pollens potestate, quæ omnem voluntatem exæquet. Solus miserator ac misericors, ipse nimirum muneris auctor, ut unigenitus ejusdem secum naturæ, paris deitatis ac bonitatis Filius pro humana natura peccati rea, atque in inferni interitionisque barathrum prolapsa, homo fieret, ac cum hominibus socium vitam ageret; ut item hominum causâ cruci affigeretur, sepeliretur, triduanus resurgeret, quadragesimo post die in cælum reciperetur, atque ad Patrem cum majestate, cernentibus nobis, sursum ascenderet.

Hebr 1,3. *Is, salutis nostræ negotio, altiori quàm rerum natura ferat, consilio atque opera peracto, jamque in dextera sedis majestatis, in excelsis sedens, misit nos pacem nobis evangelizatum, omneque bonum, ut illi credentes baptizemini, & impleamini in omnem plenitudinem Dei: ut abluti & emundati interiorem hominem ab omni impietate & nequitia, impleamini Spiritu sancto, ac heredes efficiamini secundùm promissionem vitæ æternæ, in Christo Iesu, Amen.*

Ejuscemodi semper doctrinis sempiterna dignus memoria Iudas omnem Syriam, Orientisque urbes & castella, arguens, disputans, obsecrans, modis omnibus divinæ imitationis ac bonitatis incumbens, cunctis divinæ solertiæ subtilibus inventis ac consiliis aggrediebatur: ac modò quidem in gravissimas tentationes ærumnasque & verbera, & mortis pericula incidens, Christi in eo manentis providentia liberabatur: modò verò Paracleti secretioribus illustrationibus, sacratioribusque obumbrationibus recreabatur; ac nunc quidem diviniorum revelationum Deique occultorum compos; nunc verò mirabilium operum eximiis muneribus, Deique prodigiorum ac signorum operationibus clarus ac magnificus, eum in modum Dominum Iesum magnificabat; sic Christi Evangelio fidem certam arrogabat.

Vltima Edessæ prædicatio & martyrium.

Sic præter alia, cùm & Edessam Syriæ maximam Metropolim venisset, ac in ea non sine laboribus atque ærumnis Christum annuntiasset; totamque diabolo addictam, divinissimis maximè sermonibus operibusque perquam eximiis humanumque excedentibus modum, rapuisset, ac per fidem Iesu conciliasset, sanctamque ei Ecclesiam, qui omnem vincit sanctitatem conciliasset, ac postea clarum Deoque dignum Dei martyrium complesset, sic ad eum gaudens evolavit; cunctos quidem Principatus & Potestates, mundique rectores tenebrarum,

A Θεοῖς προσάπτειν· ἔστι δὲ μόνος ἀληθῶς Θεὸς, ὁ μὴ ὑπό τινος γινόμενος, ἀεὶ δὲ ὤν· ὁ μὴ δημιουργούμενος, τὰ πάντα ποιῶν δέ· ὁ μὴ ἀλλοιούμενος ἢ τρεπόμενος, ὢν ὁ αὐτὸς ἀεὶ δὲ καὶ πάντα κινῶν, καὶ ἀλλοιῶν καὶ μετασκευάζων.

Τοῦτον Θεὸν εἰδέναι δεῖ μόνον καὶ προσκυνεῖν· μόνος γὰρ ἅγιος φύσει, μόνος ἀγαθὸς καὶ δίκαιος καὶ σοφὸς, ἐξ οὗ πᾶσα σοφία καὶ δικαιοσύνη, καὶ πᾶσα πηγάζει χρηστότης καὶ ἁγιωσύνη· μόνος ἐστὶ δυνατὸς, ὡς παντὶ θελήματι σύνδρομον δύναμιν καταπλουτῶν· ἐλεήμων τε καὶ οἰκτίρμων μόνος, ὃς τὸν μονογενῆ, τὸν ὁμοφυᾶ, τὸν ὁμόθεον καὶ ὁμάγαθον Υἱὸν, ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητος ἁμαρτησάσης, καὶ
B εἰς ᾅδου καὶ ἀπωλείας βάραθρον ὀλισθησάσης ἀνθρωπιζόμενον δωρεῖται, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστρεφόμενον· καὶ ὑπὲρ αὐτῶν σταυρούμενον, θαπτόμενον, τριήμερον ἀνιστάμενον, τεσσαρακονθήμερον ἀναλαμβανόμενον, καὶ πρὸς τὸν Πατέρα μετὰ δόξης, ἡμῶν βλεπόντων, ἀναφερόμενον.

Ὃς τὴν ὑπὲρ ἡμῶν οἰκονομίαν ὑπερουσίως τετελεκὼς, καὶ ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου λοιπὸν τῆς μεγαλωσύνης ἐν τοῖς ὑψηλοῖς κεκαθηκὼς, ἀπέστειλεν ἡμᾶς εὐαγγελιζομένους ἡμῖν εἰρήνην καὶ πᾶν ἀγαθόν· ἵνα τούτῳ πιστεύσαντες βαπτισθῆτε, καὶ πληρωθῆτε εἰς πᾶν πλήρωμα τοῦ Θεοῦ· ἵνα ἀπολουσάμενοι καὶ ἀποκαθηράμενοι τὸν ἐντὸς ἄνθρωπον ἀπὸ πάσης ἀσεβείας καὶ πονηρίας, πληρωθῆτε μὲν Πνεύματος ἁγίου· κληρονόμοι δὲ γένησθε κατ' ἐπαγγελίαν
C ζωῆς αἰωνίου, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἀμήν.

Τοιαύταις ἀεὶ διδαχαῖς ὁ ἀξιομνημονευτότατος Ἰούδας πᾶσαν Συρίαν, καὶ τὰς τῆς Ἑῴας πόλεις καὶ χώρας, νουθετῶν, διαλεγόμενος, παρακαλῶν καὶ πᾶσι τρόποις θεομιμησίας ἐγκείμενος καὶ χρηστότητος, πάσαις ἐπινοίαις Θεοῦ φρονήσεως αὐτοὺς μετῄει· καὶ ποτὲ μὲν πειρασμοῖς ἐξαισίοις καὶ αἰκίαις καὶ μάστιξι, καὶ θανάτου κινδύνοις περιπίπτων, διὰ προνοίας τοῦ ἐν αὐτῷ μένοντος ἀπηλλάττετο Χριστοῦ· ποτὲ δὲ τοῦ Παρακλήτου μυστικωτέραις ἐλλάμψεσι καὶ ἱερωτάταις ἐπισκιάσεσι παρεκαλεῖτο· καὶ νῦν μὲν ἀποκαλύψεων θειοτέρων καὶ τῶν κρυφίων Θεοῦ καταξιούμενος· νῦν δὲ θαυμασίων ἔργων ὑπερβολαῖς, καὶ ἐνεργείαις τεράτων Θεοῦ καὶ σημείων δοξαζόμενος καὶ μεγαλυνόμενος, οὕτως ἐμεγά-
D λυνεν τὸν Κύριον Ἰησοῦν, οὕτως τὸ εὐαγγέλιον ἐπληροφόρει Χριστοῦ.

Οὕτω πρὸς τοῖς ἄλλοις, καὶ Ἔδεσσαν μεγίστην οὖσαν τῆς Συρίας μητρόπολιν καταλαβὼν, καὶ ἐν αὐτῇ τὸν Χριστὸν οὐκ ἀπόνως εὐαγγελισάμενος· πᾶσάν τε τῷ διαβόλῳ προσανακειμένην ἀφαρπάσας, ἔν τε λόγοις ὅτι μάλιστα θειοτάτοις καὶ ἔργοις ὑπερφυεστάτοις, καὶ διὰ πίστεως τῷ Ἰησοῦ προσοικειώσας, καὶ ἐκκλησίαν ἁγίαν τῷ ὑπεραγίῳ ταύτην ἀφιερωσάμενος, καὶ μετὰ ταῦτα τὸ μαρτύριον καθαρόν τε καὶ ἀξιόθεον ἀποπεπληρωκὼς τῷ Θεῷ, χαίρων οὕτω πρὸς αὐτὸν ἀνέπτη. πάσας μὲν Ἀρχὰς καὶ Ἐξουσίας, καὶ τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους, καὶ πάντα τὰ πνεύματα

τῆς πονηρίας, ὡς ὀνείρατα παρελθών, τοῖς ἱεροῖς δὲ καὶ θείοις Ἀγγέλοις τῶν οὐρανίων νοητῶς ἀναπεπτασμένων πυλῶν παρεμβαλών, καὶ τοῖς Ἀρχαγγέλοις ἀντιβολῶν, καὶ ταῖς τιμίαις Ἀρχαῖς τυχών, καὶ διὰ πάσης Ἐξουσίας ἁγίας καὶ Δυνάμεως καὶ Κυριότητος ἐν ἀρρήτῳ φαιδρότητι καὶ ἀγαλλιάσει παριών· καὶ δὴ καὶ διὰ τῶν ὑπερκοσμίων Θρόνων αὐτῶν, καὶ διὰ μέσων τῶν ὑψηλοτάτων καὶ σεπτοτάτων Χερουβείμ τε καὶ Σεραφεὶμ προσιών, τῷ ἐπὶ θρόνου δόξης τῆς αὐτοῦ βασιλείας ὑμνουμένῳ, ὡς ἀγαπητὸς καὶ τίμιος αἰσφανίδης υἱός. καὶ ὡς νενικηκώς, καὶ ὡς τετηρηκὼς ἄχρι τέλους τὰ ἔργα τοῦ Χριστοῦ, τὴν ἐπὶ τῶν ἐθνῶν αὖθις ἐνθεωτέραν τε καὶ ὑψηλοτέραν παρ' αὐτοῦ λαμβάνεις ἐξουσίαν· καὶ αὐτῷ κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν συνεδριάζεις καὶ συμποιμαίνεις, καὶ συμποιμανεῖς δὲ τὰ ἔθνη, ὡς σκεύη ταῦτα συντρίβων κεραμικά· καὶ ἀπὸ τοῦ ξύλου δὲ τῆς ζωῆς τοῦ ὄντος ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου λαβὼν καὶ φαγών, τῆς ὑψηλοτάτης ἀγαπήσεως καὶ θεώσεως· καὶ τῶν πρώτων Θεοῦ τεκνίων τῆς ἀκρασίας, καὶ τῆς μακραίωνος ἐπιβέβηκας τρυφῆς καὶ τιμῆς.

Τίς ἂν οὖν γένοιτο λόγος τῆς ὑμετέρας ἐκφαντορικὸς μεγαλειότητος· τίς δὲ ἐπὶ τοσοῦτον θεολογίας ἢ θεωρίας ὕψους ἀφίκετο, ὡς τὴν καθ' ὑμᾶς δόξαν καὶ μεγαλοπρέπειαν τῆς ἁγιότητος ἐκφράσαι τολμᾶν. ὥσπερ γὰρ ἀμήχανον τὸν ἔτι σώματι χρώμενον γηΐνῳ τὴν ὑμετέραν μακαριωσύνην καὶ θειότητα καθορᾶν, οὕτως αὐτὴν καὶ τοῖς διὰ τῶν λόγων ὕμνοις ἀξίως ἀδύνατον εὐφημεῖν. ἄξιον τοιγαροῦν τὴν σεπτοτάτην καὶ ἀξιομακαριστοτάτην προσαγορεύοντας κεφαλήν, οὕτω φάναι.

Χαῖρε, ὦ μάκαρ αὐτόπτα, καὶ ὑπηρέτα γνήσιε καὶ δραστήριε τοῦ Θεοῦ λόγου· χαῖρε Ἰούδα τίμιε, καὶ ἄξιε τοῦ ἀληθινοῦ Ἰσραὴλ καὶ Θεοῦ, καὶ Θεὸν ἀληθῶς ὁρῶντος Ἰησοῦ Χριστοῦ παῖ· ὅτι καὶ σὲ ᾔνεσαν ὄντως, καὶ ἐν ὁμοιώματι τοῦ τετοκότος, οἱ ἐν πνεύματι ἀδελφοί σου προσεκύνησαν καὶ προσκυνοῦσιν· ὅτι καθάπερ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκεῖνος, οὕτως ἐξ αὐτοῦ σὺ θεόφυτος βλαστός, ὡς ἐκ λέοντος σκύμνος ἀνεδόθης· καὶ ὥσπερ λέων ἀναμέσον τοῦ κλήρου σου ἐκοιμήθης ἀναπεσών· καὶ οὐδεὶς ὁ ἀνιστῶν, ἤτοι τῆς πνευματικῆς μεθιστῶν κληρονομίας, ὅτι τὴν ὄνον σου καὶ τὸν πῶλον σου, τὰ διὰ σοῦ πεπιστευκότα τῶν ἐθνῶν πλήθη, τῇ τῶν λόγων ἕλικι πρὸς τὴν ἄμπελον ἐδέσμευσας τὴν ἀληθινήν· ὅτι καὶ αὐτὸς ὡς ἐν οἴνῳ τῷ σῷ αἵματι τὴν ἱερὰν τοῦ σώματος ἔπλυνας στολήν· καὶ χαροποιοὺς μὲν ἔσχες, ἤτοι χαρίεσσαν ἀποστίλβοντας αἴγλην, τοὺς τῆς καρδίας ὀφθαλμούς· λευκοὺς δὲ ὑπὲρ γάλα τοὺς ὀδόντας, τῷ Πνεύματι πεφωτισμένους τῷ ἁγίῳ, καὶ καθαρὸν τὸ τῆς θεολογίας προϊέντας νᾶμα.

Χαῖρε, ὅτι οὐ πνεύματι μόνον κατὰ τὴν ἄνω γέννησιν, ὥσπερ οἱ ἄλλοι μαθηταί, ἀλλὰ καὶ σώματι κατὰ συγγένειαν ἀδελφὸς ἐχρημάτισας Θεοῦ· καὶ τῇ κατὰ φύσιν, τὴν ὑπὲρ φύσιν· καὶ τῇ κατὰ σῶμα οἰκειότητι, τὴν κατὰ πνεῦμα προσλαβόμενος, δι'

A ac spiritalia omnia nequitiæ velut somnia umbrasque prætergressus, sacris autem ac divinis Angelis (cœlorum spiritaliter reseratis januis) intermixtus; Archangelis obviam factus, venerabilesque Principatus assecutus, perque omnes sanctas Potestates atque Virtutes ac Dominationes incredibili lætitia atque exultatione commeans: quin & per ipsos quoque mundo superiores Thronos, mediaque celsissimorum venerabilissimorumque Cherubim atque Seraphim agmina deductus, velut charissimus prædilectusque filius ei apparuisti, qui in solio gloriæ regni sui laudatur; ac tanquam victor, & qui ad finem usque Christi servaveris opera, diviniorem iterùm sublimioremque potestatem in Gentes ab eo consequeris: eique juxta divinam promissionem, confessor adsistis; unáque pascis, & B vero pasces regesque Gentes, constringens eas ut vasa figuli. Sed & de ligno vitæ, quod est in medio paradisi sumens, eoque vescens, excelsissimam dilectionem ac deificationem, primorumque Dei charissimorum pignorum effusas longævasque delicias atque honores adjisti. Eph. 6.12. Dan.3.54. Matth. 19. 28. Psal. 2.9. Apoc.2.7.

Quanam igitur oratio Vestram explanet atque declaret magnificentiam? Quis verò tantam divinæ scientiæ vim aut contemplationis sublimitatem nactus, ut, qua polletis gloriam & sanctitatis magnificentiam, audeat tentare? Quemadmodum enim fieri non potest, ut qui terreno adhuc utitur corpore, vestram beatitatem ac deitatem conspiciat, sic neque ut verborum canticis eam dignè laudet ac celebret. Æquum proinde ut augustissimum dignéque beatissimum caput salutantes, ita dicamus. C

Salve sis, ô beate ipse inspector, veréque ac sedule Dei Verbi famule. Salve sis Iuda charissime, dignaque veri Israëlis & Dei, ac verè Deum videntis, proles! quod te quoque verè laudaverunt, parentisque similitudine adoraverunt atque adorant spiritales fratres tui: quod sicut ille ex Patre, sic tu quoque ex illo divinum germen, velut ex leone catulus emersisti: ac sicut leo in medio hæreditatis tuæ recubans obdormisti; nec qui suscitet ullus est (qui nimirum à spiritali abactus sit hereditate) quod asinam tuam & pullum tuum (Gentium scilicet per te ad fidem adductarum agmina) sermonum capreolo seu clavicula, veræ viti alligasti: quod & ipse tuo cruore, tanquam D vini liquoribus, sacram corporis stolam lavisti: ac quidem decoris ac gratiosis fuisti mentis oculis, nempe gratum fulgorem ac lucem emicantibus; dentibus verò lacte candidioribus; nempe Spiritu sancto illuminatis, & qui limpidum theologiæ laticem profunderent. Gen.49.8.

Salve sis & gaude, quod nedum spiritu, supernæ generationis ritu, velut reliqui discipuli; sed & corporalis cognationis jure Dei frater fuisti: ac naturali, ea, quæ natura superior est, ac corporali, ea, quæ spiritu est, adjuncta necessitudine, utrinque ro- Iudas peculiariter Dei frater.

bustissimam simul ac efficacissimam in eum, qui solus prædilectus est, dilectionem ostendisti: qua Deo copulatus, inque filium ei adoptatus, hæres quidem Dei, cohæres autem Christi effectus es.

Rom. 8. 17.

Gaude & lętare, quod Vobis gloria & regnum, verumque gaudium pręparatum est; nunquam illud finem habiturum, omnem lucis claritatem vincens, inaccessum: cujus nos quoque (quæsumus beatissime) unà vobiscum precibus obtine esse participes, in Christo Iesu Domino nostro, cui est gloria & potestas & adoratio in sempiterna sæcula, Amen.

A ἀμφοῖν ἰσχυροτάτην τι ἅμα καὶ δραστικωτάτην τὴν πρὸς τὸν μόνον ἀγαπητὸν ἀγάπην ἐπεδείξω· δι᾽ ἧς συνήφθης καὶ υἱοθετήθης Θεῷ· κληρονόμος μὲν Θεοῦ, συγκληρονόμος δὲ Χριστοῦ γενόμενος.

Χαῖρε καὶ εὐφραίνου, ὅτι ὑμῖν ἡ δόξα καὶ ἡ βασιλεία καὶ ἡ ἀληθὴς ἡτοιμάσθη χαρὰ, ἡ ἀκατάληκτος, ἡ ὑπέρφωτος, ἡ ἀπρόσιτος· ἧς καὶ ἡμᾶς, ὦ τρισόλβιε, δέομαί σου πρέσβευον μετασχεῖν σὺν ὑμῖν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος καὶ ἡ προσκύνησις εἰς τοὺς ἀπελευτήτους αἰῶνας, ἀμήν.

LAVDATIO SANCTI celebratissimique Mathiæ. Apostoli.

B

ΕΙ᾽Σ ΤΟΝ Α῞ΓΙΟΝ ΚΑΙ᾽ πανεύφημον Απόστολον Ματθίαν.

QVînam igitur fiat, ut Matthiam despiciamus? Quînam fiat ut minoris præ Vndecim summisque Apostolis habeamus? Quando enim una eademque ac illi formatus fide, una Christi doctrina, una gratia eodemque perfectus Spiritu, ipsum postremò beatissimum complevit duodenarium Apostolorum chorum: quî fiat ut non paria illis præmia honoresque, tum in cœlis à Rege gloriæ ac præmiorum justissimo arbitro, tum in terra apud sermonis non iniquos dispensatores obtineat? Laudemus itaque Mathiam venerabile nomen, beatum, colendum; rem, quæ pro nominis ratione tum intelligatur, tum laudetur; verè nimirum Dei donum, his scilicet qui accipiunt. Hoc enim sibi vult, quod sic appellatur. Laudemus cum cantico; ac, quanta facultas, eum, qui virtutis magnificentia omnem laudum splendorem superavit, magnificemus: nec verbis solùm verum Iesu discipulum exaltemus, sed & quàm magnificis donis Deoque acceptis, illius memoriam constipemus.

Mathias, Dei donum.

Πῶς δαὶ ἄρα τὸν ἱερὸν Ματθίαν ὑπερίδωμεν· πῶς δαὶ ἥττονος λόγου παρὰ τοὺς ἕνδεκα καταξιώσωμεν. εἰ γὰρ μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἐκείνοις μεμορφωμένος πίστει, μιᾷ τοῦ Χριστοῦ διδαχῇ, μιᾷ χάριτι καὶ πνεύματι τῷ αὐτῷ κατηρτισμένος, καὶ τὴν μακαριωτάτην τῶν Ἀποστόλων δυοκαιδεκάδα ὕστερον αναδείκνυται συμπληρωτὴς, πῶς οὐ τῶν ἴσων γερῶν καὶ τιμῶν, ἔν τε τοῖς οὐρανοῖς παρὰ τῷ Βασιλεῖ τῆς δόξης, καὶ τῶν ἐπάθλων δικαιοτάτῳ βραβευτῇ· καὶ ἐπὶ γῆς παρά γε τοῖς οὐκ ἀδίκοις τοῦ λόγου διαιτηταῖς καταξιοῖτ᾽ ἄν. αἰνέσωμεν τοιγαροῦν Ματθίαν, τὸ σεβάσμιον ὄνομα, τὸ μακάριον, τὸ τίμιον, τὸ κατὰ τὸ ὄνομα, τὸ πρᾶγμα νοούμενον καὶ αἰνούμενον· τὸ ἀληθῶς δόμα Θεοῦ, δηλαδὴ τοῖς λαμβάνουσι· τοῦτο γὰρ ἡ προσηγορία βούλεται· αἰνέσωμεν μετ᾽ ᾠδῆς, καὶ ἀποστολικοῖς ἐπαίνοις, ὡς ἐφικτὸν ἡμῖν, μεγαλύνωμεν, τὸν τῇ μεγαλοφυΐᾳ τῆς ἀρετῆς πᾶσαν ἐπαίνων ὑπεραναβάντα λαμπρότητα· καὶ μὴ τοῖς λόγοις μόνον ὑψώσωμεν τὸν γνήσιον τοῦ Ἰησοῦ μαθητὴν, ἀλλὰ καὶ λαμπροῖς ὅτι μάλιστα δώροις καὶ θεοτερπέσι τὴν μνήμην αὐτοῦ καταπυκάσωμεν.

C

Quæ sint Mathiæ colendo munera.

Quænam ergo sunt munera, quibus magnus sacerque Apostolus lubens accipitur? Non aurum dico & argentum, nec unionum fulgores, aut vestes pretiosas (terræ scilicet fructum, & quæ in terra diffluant ac intereant) sed perenni illi munere terrenorum abjectionem, amorem cœlestium, carnalium contemptum atque neglectum, spiritalium gnavam operam curamque, offeramus: ac quidem pro pecuina longiusque à ratione abhorrente corporis voluptate ac libidine virtutis desiderium, studiumque; pro cibi qui corrumpitur, operosa solicitudine ac diligentia, sacrorum eloquiorum Legisque spiritus vitæ puram meditationem fructificemus. Sic enim verè, his qui sincerè laudant, etiam corporis necessaria, cœlestis Patris munificentia omnino subministrat, pro eo ac promisit.

Ioan. 6. 27
Rom. 8. 2.
Matth. 6. 37

Τίνα τοίνυν τὰ δῶρα, οἷς ὁ μέγας καὶ ἱερὸς Ἀπόστολος χαίρει φιλοτιμούμενος. οὐ χρυσὸν λέγω καὶ ἄργυρον, οὐδὲ λίθων λαμπρότητας, οὐδὲ τῶν ἐσθημάτων τὰς τιμιότητας, γῆς ὄντας καρπὸν, καὶ κατὰ γῆς ῥέοντα καὶ ὀλλύμενα· ἀλλὰ δωροφορήσωμεν τὴν τῶν γηΐνων ἀπόθεσιν, τὴν οὐρανίων τὴν ἔφεσιν, τῶν σαρκικῶν τὴν ὑπεροψίαν καὶ τὴν ἀμέλειαν, τῶν πνευματικῶν τὴν ἐργασίαν καὶ ἐπιμέλειαν· καὶ ἀντὶ μὲν τῆς βοσκηματώδους καὶ ἀλογωτέρας τοῦ σώματος ἡδονῆς, τὴν τῆς ἀρετῆς ἐπιθυμίαν καὶ τὴν σπουδήν· ἀντὶ δὲ τῆς περὶ τὴν ἀπολλυμένην βρῶσιν πολυεργίας καὶ φιλοπονίας, τῶν ἱερῶν λογίων καὶ τοῦ νόμου τοῦ Πνεύματος τῆς ζωῆς τὴν καθαρὰν μελέτην καρποφορῶμεν· ταύτῃ γὰρ ἀληθῶς τοῖς γνησίως δοξάζουσι, καὶ ἡ τῶν ἐπιτηδείων τοῦ σώματος πρὸς τοῦ οὐρανίου Πατρὸς, ὡς ἐπήγγελται, πάντως ἕπεται χορηγία.

D

Καὶ γὰρ οὐκ εἰκῇ τὴν ἀπὸ τῶν σωματικῶν ἔργων ἀργίαν, καὶ μάλιστα κατὰ τὰς ἱερὰς τῶν ἑορτῶν ἡμέρας, ὁ ἱερὸς φαίνεται νόμος συντεταχώς· οὐδ' ὥστε ῥαστώνῃ σώματος καὶ ἀνέσει σαρκὸς ἐφεῖναι τὴν ψυχὴν ἡδοναῖς· τοὐναντίον μὲν οὖν, καὶ σῶμα καὶ νοῦν καὶ ψυχὴν ἐξείργεσθαι μὲν τῆς κάτω περιφορᾶς, καὶ τῆς περὶ τὰ μάταια μοχθηρίας καὶ ὀχληρίας ἀπαλλάττεσθαι διὰ τῆς ἀργίας προμηθεῖται· ἀνατείνεσθαι δὲ πρὸς τὸ φύσει καλὸν, τὸ ὄντως ὂν ἀγαθὸν καὶ ἐπέραστον πάσῃ νοερᾷ καὶ λογικῇ φύσει· καὶ σχολὴν ἀπὸ τῶν βιωτικῶν ἄγοντας μόχθων, παντὶ σθένει τὴν κρείττω καὶ μένουσαν ἐργασίαν τοῦ λόγου καὶ τῆς ἀρετῆς προτιμᾷν· ὕμνοις τε θείοις καὶ ἱεραῖς τῶν λογίων μελέταις καὶ προσευχαῖς ἀενναίοις τοῦ Κυρίου κατατρυφᾷν·

Οὕτω γάνυται πᾶς Ἀπόστολος δωροφορούμενος καὶ τιμώμενος· οὕτω καὶ πᾶς ἅγιος· οὕτω καὶ ὁ τῶν ἁγίων χαίρει Θεὸς, ἅγιος ἐν ἁγίοις ἀναπαυόμενος, καὶ δοξαζόμενος ἐν δοξαζομένοις, ὁ καὶ ἡμῖν τὸν τῆς ἁγιότητος νόμον νομοθετῶν.

Οὐκοῦν σχολάσωμεν σήμερον πάσης ἐργασίας βιωτικῆς· σχολάσωμεν, καὶ γνῶμεν ὅτι οὗτος ἐστιν ὁ Θεὸς, ὁ καθάπερ ἐν οὐρανοῖς τοῖς Ἀποστόλοις αὐτοῦ κατοικῶν, καὶ ὅλος δι' ὅλου τούτοις ὑπερφυέστατα τῷ πνεύματι συνενούμενος, καὶ σῶμα ἑαυτοῦ ὑπερακήρατον παναμώμητον κατασκευαζόμενος· καὶ μὴ περιφρονῶμεν, ἀλλ' εἰδῶμεν, ὡς ὅτῳ ἂν τρόπῳ τοῖς μαθηταῖς προσφερώμεθα, τοῦτο πρὸς αὐτὸν εὐθυβόλως τὸν διδάσκαλον ἀναπέμπεται. καὶ ὥσπερ ὁ δεχόμενος αὐτοὺς, τὸν ἀποστείλαντα δέχεται· οὕτω καὶ ὁ ἀθετῶν, ἐκεῖνον ἀθετεῖ δηλαδή.

Ἐπεὶ δὲ ταῦτα καὶ εἴρηται καλῶς καὶ πεπίστευται, φέρε δὴ καὶ σήμερον κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἐπιχορηγουμένης ἄνωθεν χάριτος, τῶν ἀποστολικῶν ἐπαίνων ἀψώμεθα, καὶ τὸν ἱεροῦ καὶ θείου Ματθίου κατὰ τὸ ἐνὸν τῆς δυνάμεως, τῶν εὐφημιῶν κατατρυφῶμεν· οὐκ εἰς πλῆθος τὸν λόγον ἀποτείνοντες· οὐδὲ γὰρ ἀνέχονται μακρηγορίας οἱ περὶ τῶν θείων ὕμνοι· τῷ συντετμημένῳ δὲ μᾶλλον ἥδονται καὶ γοργῷ. ἄλλως δὲ, οὐδὲ καθ' ἕκαστον τῶν εἰρημένων αὐτῷ, ἢ πεπραγμένων, ὅσα ταῖς μακραῖς περιόδοις κατωρθώσατο διεξιέναι σκοπός· ἀλλὰ πρῶτον μὲν τὴν ἱερὰν κλῆσιν· ἔπειτα, τὴν ἀπὸ τῆς δευτέρας τῶν Ἀποστόλων τάξεως ἐπὶ τὴν πρώτην αὐτοῦ προσυπομνήσαντες ἀναγωγήν· εἶτα, τὴν μέθεξιν, ἤτοι λῆψιν τοῦ Πνεύματος, καὶ τὴν ἀποστολικὴν πορείαν ἐπιτεμόντες, καὶ βραχέα προσφωνήσαντες, ἀφοσιωσόμεθα μετρίως οὕτω τὴν ὀφειλήν.

Ἐκεῖνος, Ἰσραηλίτης μὲν ἦν ἀληθῶς, ὥσπερ δὴ καὶ πάντες οἱ μαθηταὶ, καὶ τέκνον τοῦ Ἀβραὰμ, ὡς τὸ ἔργον πεποιηκὼς τοῦ Ἀβραάμ· εἴπερ ἔργον ἐκείνου, πίστις εἰλικρινὴς, καὶ ἡ ἑπομένη αὐτῇ δικαιοσύνη· ἔλεγχος δὲ πάσης τῆς πίστεως, ὁ Κύριος Ἰησοῦς, ὃς καὶ λίθος προσκόμματος, καὶ πέτρα τεθεῖσθαι γέγραπται σκανδάλου, δηλαδὴ τοῖς καρδίᾳ κεχρημένοις σκαμβῇ· ἀσυνθέτῳ

A Non enim frustra sacra Lex cessationem ab operibus corporalibus, per illos maximè dies quibus festorum solennia aguntur, indixisse conspicitur; nec eo consilio, ut corporis otio ac desidia carnisque mollitie animum libidini laxaremus; secus verò indicta vacatione, hoc seriò curat & agit, ut & corpore & mente & animo à terrena inquietudine, laboreque ac molestia circa res vanas liberemur, atque ad bonum natura (verum illud bonum & amabile naturæ omni intelligenti ac rationis vi præditæ) erigamur; dumque à sæcularis vitæ laboribus ac molestiis otium agimus, potiorem illam & manentem rationis atque virtutis operationem proferamus; divinisque canticis ac sacris Scripturarum meditationibus, jugi denique B precum assiduitate, Domino perfruamur. *Festorum vera ratio & cultus.*

Eum in modum muneribus accipi ac honorari gestiunt omnes Apostoli: sic & Sancti omnes; sic & Sanctorum Deus, qui Sanctus in Sanctis conquiescit, laudibusque excipitur in iis qui laudantur, ac nobis ut simus sancti, lege sancit.

Igitur vacemus hodie ab omni ex sæculi usu opere; vacemus ac intelligamus, quoniam hic est Deus, qui in Apostolis suis habitat velut in cœlis; totusque ex toto eis supra quam eximia ratione spiritu unitur, suumque incorruptissimum & immaculatissimum corpus illos efficit: nec verò contemnamus, sed intelligamus, quo tandem modo usi Discipulis fuerimus, id ad ipsum rectà Magistrum spectare: ac sicut qui eos recipit, eum recipit qui ipsum misit; sic qui spernit, illum utique spernere, certò noverimus. *Psal. 45. 11.* *Apostolorum honor aut contemptus, ipsius Christi.* *Luc. 10 16.*

C Quandoquidem autem hæc rectè tum dicta tum credita sunt, age hodie etiam pro concessæ cœlitus gratiæ modulo, Apostolicas laudes aggrediamur, sacrique ac divini Mathiæ, quanta vis animi ac facultas, præconiis læti indulgeamus: non ea ratione ut sermonem copia protrahamus: nam neque divinæ laudes prolixitatem ferunt, quin brevi potius ac vivaci seu incitato eloquio proclivè depanguntur. Ac nec præterea illud animo constitutum, ut dicta quæque aut facta, (quæcunque scilicet per longos circuitus præclarè illi gesta sunt) edisseram; sed ut primùm sacra vocatione relata, tumque ejus à C secunda ad primam Apostolorum classem provectione narrata; exindeque compendio collatum Spiritus donum, ac pro Apostolico munere suscepta itinera executi, brevique acclamatione seu salutatione functi, sic vel modicè debitum persolvemus.

Mathias, verè ille quidem Israëlita fuit, quemadmodum etiam reliqui Discipuli; atque Abrahæ filius, ut qui Abrahæ opus fecerit: quippe opus illius, vera fides est; ac quæ huic comes existit, justitia. Omnis autem fidei probatio, Dominus Iesus, quem lapidem offensionis & petram scandali Scriptura positum testatur; nempe illis qui pravo versantur corde; qui nimirum inepta *Ioan. 1. 47. & 8. 39.* *Mathias Abrahæ filius.* *Isai. 8. 14. Rom. 9. 32.*

A mentis perversitate ac obliquis animi rationibus, illi impingunt qui natura bonus rectusque est, nec ipsi coaptari aut volunt, aut possunt: quotquot autem ea mente præditi, quæ sit rectitudinis particeps ac bonitatis, simile simili quàm celerrimè cognoverunt ac crediderunt, filiumque hominis natura conspicuum ac visibilem, eundem ipsum verum Dei Filium, prægmagnifica signorum luce inducti certò existimarunt; hi scilicet, tum filii Abraham, velut illius credentes exemplo, tum filii Dei, non naturæ ordine aut carnis voluntate nati, sed per Vnigeniti fidem ac dilectionem renati, extiterunt.

Horum è numero unus extitit & beatissimus Mathias: nempe à teneris unguibus, bona anima atque indole præditus, menteque rectus & lenis animo, sensuque placidus ac modestus mitisque cùm esset, B ubi primùm Iesu fama in omnium aures insonuit, cœperuntque Christi miracula in Christo increbrescere, haud satis putavit auditu solo verbum suscipere; quin & cucurrit animo avidus ut ipsis quoque oculis miraculorum inspector fieret.

Fervens Christi discipulus.

Mox itaque ac vidit, non dubitavit, aut velut, qui modicæ fidei sunt, anceps hæsit: Non invidia exarsit, velut malignissimi Iudæi; non dementissimorum Gentilium more segnior fuit; quin animo revirescit, excitatur spiritu; ac quidem mente admiratur, in desiderium verò transfert miraculum, desideriumque desiderio cumulans, in divinum amorem provehit. C Vehementi denique contentoque boniformis amoris ardore, depulsa terrenorum omni cupiditate, omnique sæculi hujus excussa cura; atque necessariis quidem omnibus velut minimè necessariis spretis, charissimisque relictis velut extraneis, omnium vice unum oppido optabat nancisci Iesum. Has unas percupiebat divitias: totam illi vitam comes adhærere avebat; & ut divinas illius mereretur audire prædicationes, pluris illi servum esse, quàm ut universorum herus esset, habebat: unum illum vitæ suæ patrem & pastorem atque magistrum & præceptorem ducebat.

Mathias, secundi ordinis Discipulus, tum primi electus.

Quid verò Dominus; Num Discipuli æmulationem sprevit? Aut admisit quidem, sed tamen Fidelium turbæ innumerabili adlegit? vel denique paucis quidem & qui facilè numerarentur accensuit, à prima tamen D classe repulit? Minimè gentium; sed cùm primum secundæ Discipulorum classis eum effecisset, ac Septuaginta adlegisset, cunctisque divinis sacrationibusque doctrinis ac miraculis absolutiorem præstasset, eum in modum omni provectum pietate atque virtute, ad supremum eorum, qui Coryphæi essent, dignè pro meritis sustollit gradum.

At, quisnam, cedo, modus translationis? Dominus Iesus, sui in terra incolatus absoluta mora, salutarisque dispensationis peracto opere, ac omni Patris expleto consilio, ad vivificam beatamque Crucis passionem ve-

γνώμης στρεβλότητι καὶ διεστραμμένῃ διανοίᾳ, τῷ ἀγαθῷ καὶ εὐθεῖ τὴν φύσιν προσπταίουσι, καὶ ἐφαρμοσθῆναι τούτῳ μὴ βουλομένοις, ἢ μὴ δυναμένοις· ὅσοις δὲ τοῖς εὐθύτητος μέτοχος καὶ ἀγαθότητος, τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον ὡς τάχιστα γνόντες καὶ πεπιστευκότες, καὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου κατὰ φύσιν ὁρώμενον καὶ γνωριζόμενον, τὸν αὐτὸν καὶ Υἱὸν Θεοῦ ἀληθῆ τοῖς ὑπερφυεστάτοις τῶν θαυμασίων βεβαιούμενοι, οὗτοι καὶ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ, ὡς τῷ ἐκείνου μιμήματι πιστεύοντες, καὶ τέκνα Θεοῦ, οὐκ ἀκολουθίᾳ φύσεως οὐδὲ σαρκίνῳ γεννώμενα θελήματι· διὰ πίστεως δὲ καὶ ἀγάπης τοῦ Μονογενοῦς ἀναγεννώμενα.

Τούτων εἷς καὶ ὁ μακαριώτατος ἐχρημάτισε Ματθίας, καὶ ἀγαθὸς τὴν ψυχὴν ἐκ παιδὸς ὤν, καὶ τὸν νοῦν εὐθὺς καὶ τὴν καρδίαν πρᾶος καὶ τὴν γνώμην χρηστὸς καὶ τὸν τῆς ψυχῆς τρόπον ἐπιεικής, ὡς μόνον ἡ τοῦ Ἰησοῦ φήμη ἀνὰ πάσας τῶν ἀνθρώπων διηχεῖτο ἀκοάς, καὶ τὰ τοῦ Χριστοῦ θαυμάσια ἐν Χριστῷ ἀπεκαλύπτετο, οὐκ αὐταρκὲς ἡγήσατο δι' ἀκοῆς μόνης τὸ ῥῆμα καταδέξασθαι· ἀλλὰ καὶ αὐτόπτης τῶν θαυμασίων ἔδραμε γενέσθαι.

Ὡς οὖν εἶδεν, οὐκ ἐδίστασεν ὡς οἱ ὀλιγόπιστοι τῇ διανοίᾳ. οὐκ ἐβάσκηνεν, ὡς οἱ κακοήθεις Ἰουδαῖοι· οὐδὲ ἐρραθύμησεν, ὡς οἱ ἀσύνετοι τῶν Ἐθνικῶν· ἀλλ' ἀναθάλλει τὴν καρδίαν, ἀναζωπυρεῖται τὸ πνεῦμα· καὶ θαυμάζει μὲν τῷ νοΐ, εἰς πόθον δὲ μετατίθησι τὸ θαῦμα· πόθῳ δὲ πόθον προστιθείς, εἰς ἔνθεον ἔρωτα προκόπτει· τῷ σφοδρῷ δὲ τοῦ ἀγαθοειδοῦς ἔρωτος καὶ ἐπιτεταμένῳ πᾶσαν τὴν κάτω διακρουσάμενος ἐπιθυμίαν, καὶ πᾶσαν τοῦ νῦν αἰῶνος ἀποτιναξάμενος σπουδήν· καὶ οἰκείους μὲν πάντας ὡς ἀνοικείους ὑπεριδών, ὡς ἀλλοτρίους δὲ τοὺς φιλτάτους ἀφείς, μόνον ἔχειν ἀντὶ πάντων ἐπόθει τὸν Ἰησοῦν. μόνον Χριστὸν ἐπόθει πλουτεῖν· αὐτῷ ἀκολουθεῖν διὰ βίου παντός· αὐτοῦ τῶν θεορρημοσυνῶν καταξιοῦσθαι· αὐτοῦ δοῦλος εἶναι, ἢ τῶν πάντων δεσπότην ἐπεθύμει· καὶ αὐτὸν τῆς οἰκείας ζωῆς πατέρα, ποιμένα καὶ διδάσκαλον μόνον ἐτίθετο καὶ καθηγητήν.

Τί δαὶ ὁ Κύριος, ἆρα παρεῖδε τὸν ζῆλον τοῦ μαθητοῦ; ἢ προσεῖχε μέν, τῷ ἀναρίθμῳ δὲ τούτων πλήθει συνέταξε τῶν πιστῶν; ἢ τοῖς ὀλίγοις μὲν καὶ διαριθμήτοις συνηρίθμησεν, τῆς πρώτης δὲ τάξεως ἀπώσατο; οὐδαμῶς· ἀλλὰ τῆς δευτέρας μὲν τάξεως τῶν αὐτοῦ μαθητῶν πρῶτον ἠξιωκὼς καὶ τοῖς Ἑβδομήκοντα συντεταχώς, καὶ πάσαις αὐτὸν θεουργικαῖς προκαταρτισάμενος μυσταγωγίαις, οὕτω κατὰ πᾶσαν εὐσέβειαν καὶ ἀρετὴν προκεκοφότα, πρὸς τὸν ἀνώτατον τῶν κορυφαίων ἀξιοπρεπῶς ἀνάγει βαθμόν.

Τίς δαὶ καὶ τρόπος τῆς μεταθέσεως. ἐπειδὴ συνετελεῖτο μὲν τῷ Κυρίῳ Ἰησοῦ ἡ ἐπὶ γῆς μετὰ σώματος διατριβή, τὸ ἔργον δὲ τῆς σωτηρίου διαπεπληρωκὼς οἰκονομίας, καὶ πᾶσαν τὴν Πατρικὴν περάνας βουλήν, ἐπὶ τὸ ζωοποιὸν τοῦ σταυροῦ καὶ μακά-

καὶ μακάριον ἦκε πάθος· καὶ Ἰούδας μὲν εἷς τῶν Δώδεκα τοῖς Ἰουδαίοις τοῦτον ἀργυρίου προέμενος, βρόχον ἠλλάξατο τῆς ἀποστολῆς· οἱ δὲ τοῦτον φραγελλώσαντες, κολαφίσαντες· ὢ μακροθυμίας ἀφάτου, καὶ καταπαίξαντες ἐσταύρωσαν· ὁ δὲ τὸν θάνατον, καὶ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου πεπατηκώς, τριήμερος ἀνέστη ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ τρόποις ἑαυτὸν πλείοσιν ἐμφανίσας τοῖς μαθηταῖς, ὁρώντων αὐτῶν ἔσχατον εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναλαμβάνεται. ἐπειδὴ οὖν οὕτω ταῦτα συντετέλεστο, ἀνίσταται μὲν ὁ μέγας Πέτρος εὐθύς· τούτῳ γὰρ τοῦ λόγου τὴν ἡγεμονίαν, καὶ τῆς ἐκκλησίας ἐγκεχειρίσθαι τὴν ποιμαντικήν· ἐν μέσῳ δὲ τῷ πλήθει τῶν Ἀποστόλων ἐν τῷ Πνεύματι δημηγορῶν, ἀναμιμνήσκει μὲν τῆς Ἰούδα προδοσίας, καὶ ῥῆξιν ἣν δι' αὐτὴν ὑπέστη· οὐκ ἄξιον δέ φησι τὴν τῷ Κυρίῳ τετιμημένην Δωδεκάδα μειωθεῖσαν ὑπεριδεῖν, οὐδὲ τὸν τοῦ παραβεβηκότος τόπον κεκενωμένον ὁρῶντας παραμελεῖν· ἕνα δὲ δεῖν τὸν ἐκ τῆς δευτέρας τάξεως, ἤτοι τῆς ἱερᾶς τῶν Ἀποστόλων Ἑβδομηκοντάδος, τῶν ἀπαρχῆς τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος ἄχρις αὐτῆς ἀναλήψεως τοῦ Ἰησοῦ παρηκολουθηκότων, τὸν δοκιμώτατον κλήρῳ διαγνόντας, εἰς τὴν τοῦ ἀπωλισθηκότος ἀντικαταστῆσαι κλῆρον.

Καὶ οὕτως, ὦ μακαριώτατε σύ, ἐν μέσοις αὐτοῖς ὡς ἐπισημότατος τῶν ἄλλων προβληθείς τε καὶ παραστάς, καὶ τῷ ἱερῷ συγκληρωθεὶς Ἰούστῳ εἶτα, ταῖς τῶν κορυφαίων ἱεραῖς προσευχαῖς, καὶ μᾶλλον τῇ δικαίᾳ τοῦ Θεοῦ ψήφῳ, τοῦ τὰ βάθη τῆς διανοίας ὁρῶντος, τοῦ κλήρου πεσόντος ἐπὶ σέ, ἀναλαμβάνῃ μὲν ἐκ τῶν Ἑβδομήκοντα, τοῖς Ἕνδεκα δὲ συγκαταψηφισθείς, τὸν τίμιον τῆς Δωδεκάδος ἀνέπλησας ἀριθμόν· οὕτως τὴν μυστικὴν τοῦ Θεοῦ παράταξιν ἀνεπλήρωσας, καὶ τὴν ἐπὶ τῷ πεπτωκότι λύπην τοῖς τοῦ λόγου πρωταγωνισταῖς, διὰ τῆς σῆς ἀντικαταστάσεως παρεμυθήσω· καὶ τὴν ἐπισκοπὴν ἐκείνου κατὰ τὸ ἱερὸν λόγιον λαβών, καὶ τοῦ κλήρου τῆς ἀποστολῆς κεκληρονομηκώς· καὶ τῆς ἀποστολικῆς τιμῆς καὶ καθέδρας τέως μὲν τῆς κάτω καὶ κατένωπιν τῶν ἐθνῶν· μετὰ ταῦτα δὲ καὶ τῆς ἐν οὐρανοῖς παρὰ τῷ ἐπουρανίῳ συγκαθιζήσεως Βασιλεῖ, ἅμα τοῖς πρεσβυτάτοις κατηξιωμένος, ὀφθήσῃ φαιδρῶς, ὡς ἡ τοῦ ἀψευδοῦς ὑπόσχεσις, τοῖς Ἕνδεκα συγκαθήμενος, καὶ κρίνων τὸν Ἰσραήλ. ἀλλὰ τοῦτο μὲν ὕστερον.

Τότε δὲ τοῖς πρώτοις τῶν ἱερῶν Θεολόγων ὡς εἷς ὢν αὐτῶν ἐν ἐκείνῳ τῷ ὑπερῴῳ συνεδρεύων, καὶ τὴν τοῦ Πνεύματος ὁμοίως ἐκείνοις ἐπαγγελίαν προσδεχόμενος· ἐπειδὴ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς συμπληρουμένης, οὐρανόθεν ἐν εἴδει πυρίνων ἐπεδήμει γλωσσῶν, καὶ ἐφ' ἕνα τούτων ἑκάστῳ καθεζόμενον, τῆς ἑαυτοῦ δυνάμεως ἐπλήρου, πληρῶσαι μὲν καὶ αὐτὸς χάριτος ζώσης· πληρῶσαι δὲ σοφίας καὶ συνέσεως. καὶ οὐ τὰς μὲν ἐνεργείας τοῦ Παρακλήτου πλουτεῖς, τῆς δὲ λείπῃ· ὥσπερ δὲ ναὸς καθαρὸς καὶ

A nerat. Ac Iudas quidem unus de Duodecim, illo Iudæis, data pecunia, prodito, Apostolicum munus laqueo commutarat. Iudæi flagellis cæsum, colaphis dehonestatum (ô nulla verborum vi explicabilem longanimitatem!) illusumque cruci affixerant. Is autem conculcata morte ac eo qui mortis habebat imperium, à mortuis suscitatus, jamque pluribus modis discipulis factus conspicuus, postremò illis videntibus in cœlum receptus erat. Postquam itaque hæc ita gesta fuerant, *exurgit* statim magnus *Petrus* (illi enim sermonis principatus, jusque pascendæ atque regendæ Ecclesiæ concreditum erat) inque media Apostolorum turba, publica in Spi- B ritu concione, Iudæ proditionem, & quam ejus causa diruptis visceribus pœnam is sustulisset, commemorat: Duodenarium numerum, quem Dominus in Apostolis sacrum voluisset, in Iuda diminutum, haud despiciendum esse; aut ve committendum, ut quem videant vacuum Iudæ prævaricatoris locum, ipsi negligant: Necesse esse, ut de secunda classe (hoc est, ex sacra Septuaginta Apostolorum turba) unum ex his, qui ab Evangelicæ prædicationis exordio ad ipsam Iesu in cœlum receptionem, sedulò assectati sint, quem sortis iudicatione probatissimum noverint, in ejus qui lapsus sit, sortem munusque sufficiant.

Act. 1. 15. Petrus verbi dux & pastor, ejusque pro munere concio.

Atque hac ratione, Tu (ô beatissime!) ceu C reliquis illustrior, in medium productus ac præsentatus, dataque cum sancto Iusto communi sociaque sorte, tumque sacris Coryphæorum precibus (quin Dei potius, cui animorum profunda perspecta sunt, justo suffragio) illa in te cadente, ex Septuaginta assumptus, Vndecimque primis adlectus, sacramento venerabilem Duodenarium numerum implesti. Sic nimirum mysticam Dei aciem integram effecisti, aspersumque Iudæ ruina primis illis Evangelicæ prædicationis ducibus mœrorem, suscitatione tua abstersisti: illiusque nactus Episcopatum (ut sacro prænunciatum erat oraculo) sortemque Apostolici muneris sorte adeptus (Apostolicam denique dignitatem ac sedem, hactenus quidem in terris & coram Gentibus, postea verò etiam in cœlis) cœlorum Regi ut consideas unà cum antiquissimis illis conse- D cutus. læte ac splendidè (ut ejus qui verax est promissio est) pari cum Vndecim collegio sedens ac Israëlem judicans, apparebis. Verùm hæc postea.

Mathiæ electio in Apostolatum.

Psal. 108. 8.

Matth. 19. 28.

Tunc verò unà cum sacrorum Theologorum primis Antistitibus velut unus ex eis in Cœnaculo illo consedens, parique illis ratione promissum Spiritum sanctum expectans; divinissimo illo Spiritu dum compleretur sancta Pentecoste ignearum specie linguarum è cœlo veniente, ac singulos eorum quibus insedit, sua virtute implente, impletus & ipse viva gratia es: impletus sapientia & intelligentia: nec hac quidem Paracleti virtute affluenter donatus es, illaque defice-

Act. 2.

Ioan. 4. 24

ris: quin potius substantiæ Dei Spiritus, velut mundum sanctumque templum, haud secus ac Apostoli reliqui, omni cultu virtutis, vitæque munditia, effectus, nulla verborum vi explicabili, divinissimaque ratione, in te totam divinitatem conquiescere fecisti: atque in eum modum, non alia quidem, aliis desideratis, sed omnia illius dona consecutus, cunctisque Dei dexteræ virtutibus instructus, opportunè & ipse ad Gentes majori oblitas caligine, abundantiore oppertutus luce profectus es.

Scitum simile.

Etenim sicut ignis, si in crassiorem humidioremque forsitan lignorum struem injicias, sitque ille exilis ac tenuis, mox extinguitur & elanguescit, crassitiei illi ac humiditati victus concedens: sin autem maximè vorax acrisque extiterit, etsi fortè non protinus accendat, inhabili fomite nec satis disposito; penitius tamen insidens imaque pervadens, ac sensim subjectam materiam exsiccans, in magnam derepente exsuscitatur flammam; totamque prorsus molem extenuans, sui similem reddit. Sic sanè etiam magnus hic Evangelii præco; postquàm cœlesti plenus igne, teque ipsa ignis evaserat, terrena relicta Ierusalem, atque ad eas profectus Gentes, ad quas afflatu suo divinus Spiritus advocaverat, sensimque ejus ignis, quem pectore gestabat, illis virtutem immittens, optimisque divinis prædicationibus præstantissimisque miraculis, paulatim insidentem eorum pectoribus impietatem, insolitamque viscositatem atterens ac tenuans; tumque animi sordes absumens, atque ad fidei illustrationem idoneos præparans, sic repente ad veritatis illos agnitionem accendit, ac Spiritu illustrat; innovatque aqua, ac sacra unctione consignat, Deique verbo sanctificat: inque eum modum totos omnino, quo incensus erat, cœlesti eos igne replens, in suam trahit similitudinem. Scripturarum enim documentis quæ tyronum, ac rudimentaria sunt, eos emundans ac instituens, perfectioribusque doctrinis illuminans atque componens, nec non supremis divinis prædicationibus perficiens, donansque absolutione, Dei filios immaculatos, cohæredes ac concorporales comparticipesque Christi efficit: sicque jam in Ecclesias sanctas Domino, gregesque magno Sacerdotum Pastorumque Principi cogens, à Nequissimi potestate liberatos atque solutos, cœlesti eos Patri supremoque omnium Regi admovet.

Mathiæ ad exteras Gentes prædicatio.

Sic Mathias Dominum clarificavit, sicque vicissim illum Dominus clarificavit; eratque mirabile quoddam inter ambos velut certamen, ac vincendi ardor. Nam alter quidem, qui salvandi essent Domino adjungebat, omnique conatu ac industria ejus, qui miserat, quærens gloriam, eorum numero addebat: alter autem, his qui credidissent illius opera, coronam gloriæ animique exultationem ac decus, munificus remunerator donabat.

A ἅγιος, αὐτῆς τῆς τοῦ Θεοῦ Πνεύματος τῆς οὐσίας, τοῖς ἄλλοις ὁμοίως Ἀποστόλοις διὰ πάσης γενόμενος ἀρετῆς καὶ βίου καθαρότητος, ὅλην ὑπεραρρήτως καὶ ὑπερουσίως ἐν ἑαυτῷ τὴν θεότητα καταπαύσας· οὕτω δὲ καὶ τῶν πνευματικῶν ἐνεργημάτων, οὐ τῶν μὲν, τῶν δ' οὔ· πάντων δὲ κατηξιωμένος, καὶ πάσαις θείαις δυνάμεσι τῆς τοῦ Θεοῦ συγκεκροτημένος δεξιᾶς, εὐκαίρως καὶ αὐτὸς τοῖς ζοφερωτέροις ἐπιδημεῖς τῶν ἐθνῶν, περιουσίᾳ νοεροῦ κατακαλύψων φωτός.

Καὶ γὰρ ὥσπερ ὕλῃ τινὶ παχυτέρᾳ τε καὶ ὑγροτέρᾳ πῦρ ἐμβληθὲν, ἀμυδρὸν μὲν ὂν, ἔσβη καὶ μεμάρανται παραυτὰ, τῆς παχύτητος ἢ ὑγρότητος ἡττηθέν· λαβερὸν δ' ὅτι μάλιστα καὶ δραστήριον πεφηνὸς, παραυτίκα μὲν ἴσως οὐκ ἀνῆψε, τῇ τοῦ ὑπεκκαύματος ἀνεπιτηδειότητι· ἐνδομυχοῦν B δὲ κατὰ βάθους, καὶ λεληθότως τὴν ὑποκειμένην ἀναξηραῖνον ὕλην, εἰς μεγάλην ἐξαίφνης ἀνερριπίσθη φλόγα, καὶ ὅλην δι' ὅλου λεπτῦνον, ἑαυτῷ ἐξωμοίωσεν· οὕτω δὴ καὶ ὁ μέγας οὗτος τοῦ λόγου θεηγόρος, ἐπειδὴ πλήρης ἐκείνου τοῦ οὐρανίου πυρὸς ἦν, καὶ αὐτόχρημα πῦρ, τὴν κάτω λιπὼν Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἐφ' ἃ τοῦτον ἔθνη τὸ κινοῦν Πνεῦμα θεῖον προσκέκληται πορευθεὶς, καὶ τὴν ἐνέργειαν ἠρέμα τούτοις τοῦ ἐν αὐτῷ πυρὸς ἐνιεὶς, καὶ θεολογίαις ἀρίσταις καὶ θαυματουργίαις κρατίσταις κατὰ βραχὺ τὴν ἐνσκιρρωμένην ταῖς αὐτῶν καρδίαις ἀσέβειαν λεπτύνων· καὶ τὴν ἐντετηγμένην γλισχρότητα, εἶτ' οὖν κηλῖδα τῆς διανοίας ἐξαναλῶν, καὶ ἐπιτηδείους πρὸς φωτισμὸν πίστεως παρασκευαζόμενος, οὕτως ἐξαπίνης αὐτοὺς πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν ἀνάπτει, C καὶ λαμπρύνει τῷ Πνεύματι, καὶ καινίζει τῷ ὕδατι· καὶ ἱερῷ χρίσματι σφραγίζει, καὶ ῥήματι ἁγιάζει Θεοῦ· καὶ οὕτως ὅλους δι' ὅλου τοῦ κατ' αὐτὸν οὐρανίου πεπληρωκὼς πυρὸς, ἑαυτῷ ἐξομοιοῖ. ταῖς εἰσαγωγικαῖς γὰρ τῶν λογίων διδαχαῖς καθαίρων καὶ στοιχειῶν, τοῖς τελειοτέροις δὲ τῶν δογμάτων φωτίζων καὶ συμβιβῶν· ταῖς ἀνωτάτω δὲ θεολογίαις καταρτίζων αὐτοὺς καὶ τελεσιουργῶν, τέκνα Θεοῦ ἀμώμητα συγκληρονόμα καὶ σύσσωμα καὶ συμμέτοχα δείκνυσι τοῦ Χριστοῦ· καὶ οὕτω λοιπὸν εἰς ἐκκλησίας ἁγίας Κυρίῳ, καὶ σεπτὰ ποίμνια τῷ μεγάλῳ Ἀρχιερεῖ καὶ Ἀρχιποίμενι καθιστῶν, ἀπήλλαττε μὲν καὶ ἠλευθέρου τῆς ἐξουσίας τοῦ πονηροῦ· τῷ οὐρανίῳ δὲ τούτους παρίστη D Πατρὶ καὶ Παμβασιλεῖ.

Οὕτω Μαθίας ἐδόξασε τὸν Κύριον, καὶ οὕτως αὐτὸν ἀντεδόξασεν ὁ Κύριος· καὶ ἦν θαυμαστή τις οἷον ἅμιλλα ἐν ἀμφοτέροις. ὁ μὲν γὰρ προσετίθει τοὺς σωζομένους τῷ Κυρίῳ, πάσῃ μηχανῇ τὴν δόξαν τοῦ πέμψαντος αὐτὸν ζητῶν· ὁ δὲ τούτῳ τοὺς δι' αὐτοῦ πιστεύοντας, καυχήσεως στέφανον, ἀγαλλίαμά τε καὶ δόξαν ψυχῆς ἀντεδωρεῖτο.

Ἔστι μὲν οὖν πάσας τοῦ μακαριωτάτου τὰς περιόδους ὑπεράγαν, καὶ τὰς ἀνδραγαθίας, ὅσας ἐν πᾶσιν ἔθνεσι κατεπράξατο περιιὼν, ὡς ἀξιολογωτάτας καὶ ἀξιοθεωτάτας· οὐχ ἥκιστα δὲ, ἣν ἐν τοῖς τὴν πρώτην Αἰθιοπίαν οἰκοῦσιν ἐπεδείξατο. τοῖς γὰρ μέλανσιν ἐκείνοις τὸ σῶμα, μελαντέροις δὲ πολὺ πλέον τὸν νοῦν καὶ τὴν ψυχὴν, καὶ ὠμοβόρων θηρίων διενηνοχόσιν οὐδὲν, ὁ θαυμάσιος οὗτος ἄνθρωπος ἐμφιλοχωρῶν τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἐν μέσῳ θηρῶν ἀγρίων ὡς ἄνθρωπος· μᾶλλον δὲ μεταξὺ πονηρῶν ἀνθρώπων οἷα Θεὸς ἀγαθὸς ἐπὶ πολὺ κατοικῶν, οὐ τῆς ἐκείνων ἰταμότητος ἴχνος ὅλως ἐπεσύρετο, τῆς οἰκείας μετέδωκε χρηστότητος δέ· οὔτ' οὖν τῆς κακίας σπίλον τῇ χριστοειδεῖ περιεμάξατο ψυχῇ· κρείττονος μεταβολῆς τούτους κατηξίωσε δέ. τῷ ἐναντίῳ γὰρ ἀτεχνῶς τοὐναντίον ἐξιώμενος, τὸ σκληρὸν μὲν αὐτῶν τῆς καρδίας καὶ δυσπειθὲς καὶ ἀγέρωχον, τῷ ἁπαλῷ τε ἤθει καὶ μειλιχίῳ κατεμάλαττε καὶ πραεῖ· τὸ ἀνήμερον δὲ καὶ ὕπουλον καὶ σκαιὸν, τῷ ἀγαθοειδεῖ τῆς γνώμης, ἁπλοϊκῷ τε καὶ προσηνεῖ κατεδυσώπει· καὶ τῷ τῶν λόγων δὲ μελιρρύτῳ καὶ τῷ τοῦ τρόπου δὲ εὐθέῳ, καὶ τῷ τῶν ἔργων δὲ μεγαλοδόξῳ καταπλήττων αὐτοὺς καὶ ἐκφοβῶν, εἰς συγκατάθεσιν οὕτω τῆς ἀληθείας ἦγε. ἡ ἀλήθεια δὲ τίς.

Γνῶτε, φησὶν, ὦ ἄνδρες, γνῶτε διὰ τοῦ πρὸς ὑμᾶς ἀπεσταλμένου τὸν ἀπεσταλκότα· καὶ ἐν ἐμοὶ, τὸν δι' ἐμοῦ κηρυττόμενον γνωρίσατε. τὸν ἐν ἐμοὶ λαλοῦντα καὶ ζῶντα, μὴ ἀγνοεῖτε Θεόν. Θεὸς γὰρ οὗτος ἀληθὴς ἐστὶ μόνος, μόνος Θεὸς θεῶν, Κύριος κυρίων, καὶ ἅγιος πέφυκεν ἁγίων μόνος· ὃς ἀεὶ ὢν, καὶ ὅλος τὴν φύσιν ἀγαθὸς ὢν, οὐκ ἐβούλετο μόνος ἑαυτοῦ κατατρυφᾶν· ὡς ἂν δὲ πλείους εἶεν οἱ εὐεργετούμενοι, πρῶτον μὲν τὸν ἄϋλον κόσμον καὶ νοούμενον· ἔπειτα τὸν ὑλικὸν καὶ ὁρώμενον τοῦτον ἐν σοφίᾳ κατεστήσατο· ἐν ᾧ μόνον τὸν ἄνθρωπον λόγῳ καὶ αὐτεξουσιότητι τετιμημένον, οὐκ εἰς τέλος ὁ ὑπεράγαθος παρεῖδεν· ἀλλ' αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ σύνθρονος καὶ συμφυὴς τῷ Πατρὶ Λόγος, ὁ ὁμότιμος, ὁ ὁμόθεος, ὁ μονογενὴς, αὐτὸς ἀναλλοιώτως καὶ ἀτρέπτως ἐν τῷ τετοκότι μένων, ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν τούτων ἐνανθρωπισθῆναι διὰ τὸν ἄνθρωπον ἠνέσχετο, καὶ λύτρον ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν δεδωκὼς, ἐξηγοράσατο· καὶ δι' ἑαυτοῦ τῷ Πατρὶ προσῳκειώσατο· διὰ σταυροῦ μὲν τὸν τύραννον καθελών· δι' ἀναστάσεως δὲ τριημέρου, τὴν ἡμετέραν ζωώσας καὶ θεώσας μορφήν· οὗτος ἀναλαμβανόμενος πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς Πατέρα, δώδεκα τοὺς πάντας ἡμᾶς τῶν αὐτοῦ μαθητῶν τοὺς ἀρίστους ἀποστέλλει, ταύτην τῷ κόσμῳ παντὶ τὴν σωτήριον οἰκονομίαν καταγγέλλοντας.

Ὁρῶντες οὖν, ὦ ἄνδρες ἐχέφρονες καὶ συνετοὶ, τῶν σημείων τὴν δύναμιν τῶν ἐνεργουμένων ἐν ἡμῖν, τῶν νεκρῶν τὴν ἀνάστασιν, τῶν τυφλῶν τὴν ἀνάβλεψιν, καὶ τῶν κακῶς πασχόντων πάντων τὴν ἴασιν, διὰ τούτων πιστώθητε τῇ ἀληθείᾳ, κραταιώθητε τῷ λόγῳ τῷ εὐαγγελιζομένῳ νῦν ἐν ὑμῖν, καὶ τὴν παλαιὰν πλάνην καὶ πᾶσαν ἀπανθρωπίαν καὶ ἀ-

Sanè quidem maxima digni admiratione beatissimi Apostoli circuitus omnes ac peregrinationes; quotquot item illi fortiter gesta universas lustrando nationes, splendidissima illa planè ac divinissima; cum primis verò apud eos exhibita, qui in prima Æthiopia sedes habent. Amirandus enim Vir iste Iesu, apud atros illos corporis fuligine, mentisque ipsa atque animi caligine longè atriores, nec quicquam crudivoris animantibus dissimiles, commoratus, inque medio agrestium bestiarum tanquam homo, seu potius inter scelestissimos homines quasi Deus beatus, in longum tempus versatus; nedum nullum prorsus illorum protervitæ ac feritatis vestigium sibi ipse ascivit, verùm sua illos mansuetudine impartiit. Nedum nulla vitii macula, Christi dotibus prænitentem animum imbuit; quin ad meliorem eos frugem commutavit. Prorsus enim contrarium contrario sanans, eorum cordis duritiam & pervicaciam ac superbiam, morum suavitate, lenitate, placiditate emolliebat; feritatem, dolos, malignitatem, animi benignitate, candore, mansuetudine inflectebat: mellifluis denique sermonibus rectisque moribus ac magnificis operibus, stuporem terroremque incutiens, ad veritatis consensum trahebat. At quænam veritas?

Prima Æthiopia Mathiæ peculiaris provincia: Menæa, exterior.

Agnoscite, inquit, ô *Viri! agnoscite per eum qui ad vos missus est, ipsum qui misit: atque in me, eum qui per me prædicatur, cognoscite. Nolite Deum ignorare qui in me loquitur, ac Deum vivum. Hic enim solus verus Deus est: solus Deus deorum, Dominus dominantium; solus Sanctus sanctorum. Is, cùm semper esset, ac totus naturâ bonus existeret, noluit solus ipse se frui ac beatus esse. Sed ut in plures beneficium transiret, primò quidem mundum condidit, qui extra materiam est, ac mente intelligitur: tumque hunc ipsum constituit materia concretum ac visibilem; in quo unum hominem ratione ornatum ac liberi arbitrii facultate præditum, non in finem despexit, qui suprà quàm bonus ac benignus existit: sed is ipse Sermo Patri consessor ejusdemque ac ille naturæ, honore compar, pariter Deus, unigenitus; nulla mutatione aut labe in eo manens qui genuit, extremis hisce diebus hominum causâ homo fieri annuit, ac seipsum dans pro nobis pretium, redemit; suaque ipse opera ac intercessione Patri conciliavit, per crucem quidem sublato tyranno, triduana verò resurrectione vivificata ac deificata nostra hominum forma. Hic ad Patrem in cœlos receptus, omnes nos duodecim illius præcipuos Discipulos mittit, qui omni mundo salutarem hanc dispensationem annuntiemus.*

Exhortatio, piaque Mathiæ concio.

Cùm igitur (Viri prudentes ac sapientes!) signorum quæ in nobis fiunt vim perspiciatis; suscitatos mortuos, cæcos luci redditos, malè habentium genus omne sanatos, per hæc fidem veritati præstate. Confirmamini ea doctrina quæ apud vos modò prædicatur, veteremque errorem ac omnem immanitatem impietatemque excutientes, induimini Domi-

num nostrum Iesum Christum; per quem accepto Spiritu gratiæ, ac regenerationis innovati lavacro, animi feritatem ac morum pravitatem in lenitatem convertetis ac modestiam; proque eo ac homines sitis, filii Dei per gratiam cœlesti Patri adoptabimini, in Christo Iesu, Amen.

His igitur immites illi divinis prædicationibus ipso illorum idiomate auditis, itaque mitigata, ac missas facientes minas, pro incredulitate, fidem; pro pristina feritate atque furore, lenitatem & modestiam; pro vitio, virtutem commutavere.

Mathiæ mors. Postquam autem annos sat multos apud eam gentem, sanctissime Mathia! versatus esses, plurésque ad meliorem frugem revocasses, ac Ecclesias Deo consecrasses; quàm plurimis per impiorum struem perfunctus ærumnis, exceptusque periculis, insidiis appetitus, blasphemiis lacessitus, verberibus dehonestatus, ludibrio habitus ac vellicatus; inque hunc modum perfectum Deo reddens testimonium, velut sarcina corpusculo in terra relicto, ipse ut levis in cœlos evolasti; nigraque cute Æthiopas exuens, lucidissima Angelorum castra adiisti: dimissis qui molesti ac graves erant, ad beneficum ac Salvatorem tuum Christum gaudens receptus es; qui denique ad
Psal. 41.3. Deum fortem vivum vehementer sitiens, atque in confessione & exultatione in conspectum magnificæ gloriæ veniens, nulla verborum vi explicabilem beatitatem ac dulcedinem, penitissimumque cum primitivis Dei filiis recubitum nactus es.

Salve sis itaque venerande ac perfectissime Præco ac Discipule, quod sanctitatis excellentia, supremam primamque Sanctorum classem adeptus es. Salve ac gaude, quod tibi
Psal. 83.6. auxilium ex Deo est; quibus & ascensiones, uti scriptum est, in corde tuo disposueris, atque in valle plorationis (humili scilicet ac compuncto animo) ipsius in te disponentis ac lege sancientis benedictionibus susceptis, sublimi ascensu de virtute ad Apostolorum supremum ordinem evaseris; quibus etiam Deus deorum velut in excelsa cœlestique Sione (contemplante animo tuo) cernitur.

Salve sis ac gaude Mathia venerande sanctéque ac admirande! quod in crudivoros feris bestiis crudeliores cùm aliquando incidisses, clausúsque carcere & in tenebris esses, impuro nimirum scelestissimoque servatus convivio, minimè ab eis consumptus es; sed benignissimi Dei benigna providentia atque numine, homicidarum omni molestia liberatus es. Gaude & exulta, quod per multas Evangelii causa turbationes, labores, ærumnas, firmum ac stabile gaudium consecutus es: quod per molestias, malaque penè innumera, ac necessitates nimium quantas veritatis causa, nulla caducam mutabilitate, semperque eandem ac manentem jucunditatem ingressus es. Gaude quæso, in-

A σέβειαν ἐκτιναξάμενοι, ἐνδύσασθε τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν· δι' οὗ καὶ λαβόντες τὸ Πνεῦμα τῆς χάριτος, καὶ τῷ τῆς παλιγγενεσίας ἀνακαινισθέντες λουτρῷ, τὸ θηριῶδες μὲν τῆς γνώμης καὶ δύστροπον εἰς ἠπιότητα μεταποιηθήσεσθε καὶ ἐπιείκειαν· ἀντὶ ἀνθρώπων δὲ, υἱοὶ Θεοῦ κατὰ χάριν, τῷ οὐρανίῳ εἰσποιηθήσεσθε Πατρὶ, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἀμήν.

Τούτων οἱ ἀπηνεῖς ἐκεῖνοι κατὰ τὴν αὐτῶν διάλεκτον ἐπαΐοντες τῶν θεολογιῶν, καὶ τὴν ὀργὴν καθυφιέντες, καὶ τὴν ἀπειλὴν μετατιθέντες, πίστιν μὲν ἀντὶ τῆς ἀπειθείας· ἀντὶ τῆς προτέρας δὲ μανίας ἐπιείκειαν, καὶ τὴν ἀρετὴν τῆς κακίας ἀντηλλάττοντο.

Παρὰ τούτοις ὦ παναγιώτατε Ματθία ἐπὶ χρόνοις
B μεμενηκὼς ἱκανοῖς, καὶ πολλοὺς μὲν ἐπὶ τὸ κρεῖττον ἠλλοιωκὼς, καὶ ἐκκλησίας ἀφιερωκὼς τῷ Θεῷ· πλήσαις δὲ θλίψεσι παρὰ τῶν ἀσεβούντων καὶ κινδύνοις περιπεσὼν, ἐπιβουλευόμενος, βλασφημούμενος, μαστιγούμενος, προπηλακιζόμενος· καὶ οὕτω τέλειον τὸ μαρτύριον ἀποδιδοὺς τῷ Θεῷ, καταλείψας μὲν τὸ σαρκίον ὡς ἄχθος ἐπὶ τῆς γῆς· αὐτὸς δὲ κοῦφος ἀνέπτης εἰς οὐρανούς· καὶ τοὺς μέλανας ἀπεκδυσάμενος, ταῖς φωτοειδεστάτοις προσεχώρησας τῶν οὐρανίων Ἀγγέλων παρεμβολαῖς· καὶ τοὺς ἐνοχλοῦντας ἀφεὶς, πρὸς τὸν εὐεργέτην καὶ σωτῆρα σου χαίρων ἀνελήφθης Χριστόν· καὶ σφόδρα πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ἰσχυρὸν τὸν ζῶντα διψηκὼς, καὶ ἐν ἐξομολογήσει καὶ ἀγαλλιάσει τῷ προσώπῳ τῆς μεγαλοπρεποῦς
C δόξης ἐμφανισθεὶς, τῆς ἀφράστου μακαριότητος καὶ γλυκύτητος, καὶ τῆς ἐνδοτάτω κατακλίσεως μετὰ τῶν πρωτοτόκων τοῦ Θεοῦ κατηξιώθης υἱῶν.

Χαῖρέ μοι τοιγαροῦν, ὦ σεπτότατε καὶ τελειότατε κῆρυξ καὶ μαθητὰ, ὅτι τῆς ἀνωτάτω καὶ πρώτης τῶν ἁγίων τάξεως δι' ὑπερβολὴν ἁγιότητος κατηξιώθης. Χαῖρε ὅτι ἐστί σοι ἀντίληψις πρὸς Θεὸν, οἷς καὶ ἀναβάσεις, ὡς γέγραπται, τῇ καρδίᾳ σου διέθου, καὶ ἐν κοιλάδι τοῦ κλαυθμῶνος, τῇ ταπεινόφρονι καὶ κατανενυγμένῃ διανοίᾳ, τὰς εὐλογίας τοῦ ἐν σοὶ διατιθεμένου καὶ νομοθετοῦντος καταδεδεγμένος, ἐκ δυνάμεως ἐπορεύθης εἰς τὴν ὑπερτάτην τάξιν τῶν Ἀποστόλων προσαναβάς· οἷς καὶ ὁ Θεὸς τῶν θεῶν ὡς ἐν ὑψηλῇ καὶ οὐρανίᾳ Σιὼν,
D τῇ θεωρητικωτάτῃ σου ἐμφανίζεται καρδίᾳ.

Χαῖρε Ματθία τίμιε καὶ ἱερὲ καὶ θαυμάσιε, ὅτι τοῖς ὠμοβόροις θηρίων ὠμοτέροις ποτὲ περιπεσὼν, καὶ εἱρκτῇ κατακλεισθεὶς καὶ σκότῳ, καὶ εἰς κατάβρωμα τούτοις καὶ θοίνην οὐκ εὐαγῆ ταμιευόμενος, οὐ κατηναλώθης ἐν αὐτοῖς· ἀγαθῆς δὲ προνοίας πρὸς τοῦ ἀγαθοῦ μόνου καὶ κρείττονος ἐπικουρίας τυχὼν, πάσης ἀπηλλάγης δυσχερείας τῶν φονευτῶν. χαῖρε καὶ ἀγαλλία, ὅτι διὰ πολλῶν τῶν ὑπὲρ τοῦ εὐαγγελίου ἀκαταστασιῶν καὶ πόνων καὶ θλίψεων, τῆς ἑστώσης κατεδράξω χαρᾶς· ὅτι διὰ κακοπαθείας, καὶ κόπων μυρίων ὅσων καὶ τῶν ὑπὲρ ἀληθείας ἀναγκῶν, τῆς ἀμεταπτώτου καὶ ἀεὶ ὡσαύτως ἐχούσης εὐφροσύνης ἐπιβέβηκας. χαῖρέ μοι, καὶ ἐντρύφα, καὶ κατευο-

σοῦ καὶ βασίλευε, ὡς ἀγαθοειδὴς, καὶ υἱὸς γνήσιος τοῦ βασιλέως τοῦ μεγάλου. Εὐφραίνου καὶ χαῖρε· καὶ με τῆς ὑμετέρας μερίδος, ὦ μακάριε, τῆς ὑμετέρας ἀγάπης καὶ χάριτος κοινωνὸν παρειληφὼς, εὐπαρρησιάστως ὀφθῆναι παρασκεύασον τῷ Θεῷ· ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, κράτος καὶ αἴνεσις, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

A tende, prosperè procede & regna, tanquam totus bonitatem spirans, verusque Regis magni filius. Gaude & lætare; meque Vestræ partis, ô beate! Vestræ dilectionis ac gratiæ socium assumens, fac ut cum fiducia Deo præsenter; in Christo Iesu Domino nostro, quem decet omnis gloria, potestas & laudatio, in sæcula sæculorum, Amen. Psal. 44.

ΕΙ'Σ ΤΟ'Ν Α'ΓΙΟΝ ΚΑΙ' πανεύφημον Ἀπόστολον Μάρκον τὸν Εὐαγγελιστήν.

LAVDATIO SANCTI ac celebratissimi Marci Apostoli, & Evangelistæ.

Ὥσπερ οὐχ ὅμοιαι τῶν σωμάτων πάντων αἱ μορφαὶ, οὕτως οὐδὲ τῶν ψυχῶν ἰδιότητες αἱ αὐταί· καὶ ὥσπερ πολυειδὴς τῶν ἁγίων ἡ ἀρετὴ, ἄλλου πρὸς ἄλλον τινὰ βίον ἐν τῷ αὐτῷ Πνεύματι κατορθουμένου, καὶ τῷ περὶ ἕκαστον ὑπερβάλλοντι, ἑκάστου πρὸς τὸ κατ' αὐτὸν οἰκείως ἀφοριζομένου τάγμα, οὕτως καὶ ὁ ἐγκωμιαστικὸς αὐτῶν λόγος ποικίλος τις ἂν εἴη, καὶ οὐ μονοειδὴς καθαρῶς, εἴ γε μέλλει τῆς ἐν πράγμασιν ἀληθείας καταστοχάζειν.

B QVemadmodum non omnium corporum formæ similes, sic nec animorum eadem ipsæ proprietates: ac sicut Sanctorum multigena virtus est, cùm videlicet alius aliud institutum in eodem Spiritu, vitæque genus adimpleat, ac singuli quibus peculiarius excellunt, ab iis distinguantur, qui sui prope ordinis atque classis sunt: sic & quæ illorum laudibus defungatur oratio, varia quædam haud dubiè fuerit, nec ejusdem omnino rationis, dum ipsam rerum veritatem, uti se illa habet, certa justaque conjectura assecutura sit. Sanctorum ut merita, sic & laudatio propria.

Ἄλλος τοίνυν τῶν Ἀποστόλων, καὶ ἄλλος ὁ βίος τῶν Προφητῶν· ὥσπερ καὶ τῶν θείων Ἱεραρχῶν ἡ πολιτεία· καὶ παρὰ τούτοις ἄλλη τῶν ἀθλοφόρων καὶ μέχρις αἵματος πρὸς τοὺς ἀσεβεῖς ἀντικατάστασις, καὶ ὁ ὑπὲρ ἀληθείας ἄχρι τέλους ἀγών· εἰ καὶ πάντες ὁμολογουμένως πρὸς ἕνα σκοπὸν, τὴν τοῦ Θεοῦ εὐαρέστησιν, ὁρῶσιν· τοσοῦτον δὲ τούτων ἕκαστος δυσχερὴς ἂν πρὸς ὑπόθεσιν τῷ λόγῳ καὶ προσαπιτέστερος γνωρίζοιτο, καθόσον καὶ διὰ πλειόνων χαρακτηρίζεται κατορθωμάτων. πάντα μὲν οὖν λόγον, καὶ τὸ μεγαλοφυέστατον τῆς ἀποστολικῆς ἡττᾶσθαι τελειότητος. εἰ δὲ καὶ τὸ Εὐαγγελιστῶν εἷς ὁ ἐπαινούμενος, πηλίκον τὸ μέγεθος τῆς ὑποθέσεως· εἰ δὲ καὶ ἱερατικὴ πολιτεία, καὶ πρὸς τούτοις ἔτι μαρτυρικοῖς ἀγωνίσμασι καὶ ἀμαράντινοις εἴη στεφάνοις ὑπὸ τοῦ Παμβασιλέως ἐστεφανωμένος, ἔχει μὲν ὄντως κρείττω πάσης ἐννοίας ἀνθρώπων, καὶ σοφίας τὸν ἔπαινον, παρὰ τῷ ἀξίως δοξάζοντι τοὺς δοξάζοντας αὐτόν· καὶ οὐδεὶς οὕτω θρασέως τῶν ἀνεφίκτων καταπολμᾷν ἔλθοι ἂν, εἰ μὴ τὴν ἐκ τοῦ Πνεύματος ἄνωθεν ἐπισπάσαιτο ῥοπήν.

Alia itaque Apostolorum vita, alia Prophetarum; uti nec eadem divinorum Antistitum disciplina ac institutio. Præterea quoque alia triumphalis ordinis ad sanguinem usque adversus impios reluctatio, ac pro veritate in finem usque certandi constantia: quanquam profectò ac exploratè ad unum omnes spectent scopum, ut præclara vitæ in-
C stitutione Deo probentur atque placeat. Tantò autem quisque illorũ orationis argumento difficilior, arduoque magis conatu laudandus sit, quantò etiam pluribus virtutum ornamentis ac præclaris dotibus, illius vita insignitur. Nulla porro tanta orationis vis, nulla lumina ac exquisita dicendi facultas, quæ non Apostolicæ perfectioni victa concedat. Sin autem etiam in eo, qui sermone exornandus sit, Evangelistæ munus atque ratio accedat, quàm prolixa argumenti dignitas? Sin denique Sacerdotali quoque principatu, ac Pontificali infula is præfulgeat; adhæc verò etiam Martyrum desudato agone immarcessibilibus supremi
C omnium Regis manu coronis inclarescat; habet sanè quem tanta illa decorant, ab eo qui ipsum laudantes dignè exque meriti ratione glorificat, eam laudem, quæ humanum omnem cogitatum ac sapientiam excedat. Nec quisquam adeò temerarius, ut nisi divini cœlitus Spiritus ope conciliata, inconcessa præsumpserit. Marcus, Apostolus, Evang. Antistes & Martyr.

Τοιγαροῦν ἐπικαλεσώμεθα τοῦ Παρακλήτου τὴν δύναμιν, καὶ τὴν ἄνωθεν σοφίαν καὶ σύνεσιν διὰ πίστεως ἐφελκυσώμεθα, ὥστε τὸν μέγαν Ἀπόστολον καὶ Εὐαγγελιστήν· προσθήσω δὲ καὶ Ἱεράρχην, καὶ τῆς Ἰησοῦ μεγαλειότητος Μάρτυρα Μάρκον ἀφηγήσασθαι· καὶ τοῖς ἐκ τῶν λόγων ἐπαίνοις ὡς ἄνθεσιν εὐωδεστάτοις καὶ κατακοσμῆσαι.

Imploremus igitur Paracleti virtutem, ac sapientiam quæ de cœlis est, intelligentiamque fide attrahamus, quò magnum Apostolum & Evangelistam; addam verò & Antistitem, Iesuque Majestatis Testem Marcum laudibus celebremus, ac velut suaveolentibus floribus, encomiastico sermone as- Invocatio.

pergamus ac exornemus. Hic enim nos hodie dulci sua suavissimaque memoria, in suam excitat laudem; idemque nihilominus vario ac præmagnifico suarum virtutum cultu, torporem injiciens, timore pariter ac alacritate adimplet. Nos enimverò invocato Spiritus afflatu, ejusque ipsius qui laudis argumento propositus est, divina nobis adhibita voce, pauca illi, & quæ donaverit, proloquamur. Sic enim, tum eloquentissimo Verbi Discipulo pro virili nostra debitum exolvemus, tum sacro Ecclesiæ Dei desiderio defungemur.

Hic igitur probatus atque electus Iesu Evangelista, Dei Verbi dispensationis clarus Theologus, Ecclesiæ lucidissimum lumen; qui nedum sapientissimis sermonibus, sed & Scripturis sacris, sed & robusti animi certaminibus, sed & athleticis passionibus, supra modum illustre martyrium suum Deo adimplevit. Is, audita prius Iesu auditione, haudquaquam incredulorum more aures obturavit; nec verò audivit tantùm, at sine intellectu; nec cum intellectu quidem, at sine fide; nec fide quidem, at animi socordia prædicationi auditum admovit: quinimmo carnali omni spreta cognatione, omni despecta substantia; terrenorum omni libidine perfectè contempta, cervi in morem, vitalibus Christi laticibus inebriandus ac proluendus accurrit in siti.

Marcus Evangelicæ prædicationis sedulus auditor.

Psal. 41, 5.

Quid igitur Dominus; fons ille donorum, bonorum plenitudo, Patris incommutabilis figura, deifici Spiritus dator? Is nimirum quanam ratione, quóve mentis affectu, tanto actum fervore Discipulum admisit? Num quasi minùs idoneum repulit? aut minoris fecit? vel promiscuæ fidelium turbæ annumerat? aut minore honore habet ac ullum primi ordinis Apostolum? Minimè gentium: quin mox ac vidit, & velut Deus, illius alta pectoris inspexit; quem ante mundi constitutionem suo corpori conformem fore noverat: ad se jam etiam corporali gressu venientem cernens, ejus statim animi rectitudinem probavit; fidei sinceritatem miratus est, mentis puritatem dilexit; moresque veri tenaces atque simplices amans, fidelissimorum Discipulorum collegio adjungit.

Marcus, unus è Sept. discipulis.

Quoniam verò haud fieri poterat, ut sacro jam Duodenario completo numero, antiquissimis illis primisque accenseret; iis accesset, qui secundi quidem ordinis essent (Septuaginta nimirum electis discipulis) at primorum tamen gratia & honore auget; quã & postmodum Evangelii præclarum interpretem, divinumque sacrorum Antistitem facit. Quod enim suorum te mysteriorum auditorem, divinorumque operum illorum, ac vivificarum passionum; resurrectionisque atque in cœlum receptionis cognitione imbuerat, horumque spectatorem fecerat; ignis item specie delapso in Discipulos Spiritu sancto, pari cum Coryphæis compendio donaverat, omnisque cœlestis muneris participationem indulserat; ut quod

Majoribus donis auct.

A δεῦρο γὰρ ἡμᾶς σήμερον, τῇ γλυκερᾷ μὲν καὶ ἡδίστῃ τῆς αὐτοῦ μνήμης πρὸς οἰκεῖον ἀναζωπυρεῖ αἶνον· τῇ ποικίλῃ δὲ τῆς ἀρετῆς καὶ μεγαλοπρεπείᾳ, τὸν ὄκνον ἡμῖν ἐνιεὶς, ἀγωνίας τε ἅμα καὶ προθυμίας ἐμπίμπλησιν. ἀλλ' ἡμεῖς τοῦ Πνεύματος τὴν ἐνέργειαν, καὶ τοῦ εὐφημουμένου τὴν θεολόγον ἐπικαλεσάμενοι φωνὴν, βραχέα τούτῳ, καὶ ὅσα δῶσι προσλαλήσωμεν· οὕτω γὰρ καὶ τὸ χρέος τῷ λογιωτάτῳ τοῦ Λόγου κατὰ δύναμιν ὑφέξομεν μαθητῇ, καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ τὸν ἱερὸν ἀφοσιωσόμεθα πόθον.

Οὗτος τοίνυν ὁ ἐκλεκτὸς καὶ δόκιμος Εὐαγγελιστὴς τοῦ Ἰησοῦ, ὁ λαμπρὸς τῆς οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ Λόγου θεολόγος· ὁ φωτοφανέστατος τῆς ἐκκλησίας λαμπτήρ· ὁ μὴ λόγοις μόνον σοφοῖς, ἀλλὰ καὶ ἁγίαις γραφαῖς, ἀλλὰ καὶ ἀγῶσι στεῤῥοῖς, ἀλλὰ καὶ παθήμασιν ἀθλητικοῖς ὑπέρλαμπρον τὸ
B κατ' αὐτὸν μαρτύριον ἀποπληρώσας τῷ Θεῷ. οὗτος, τὴν ἀκοὴν πρότερον ἀκηκοὼς τοῦ Ἰησοῦ, οὐκ ἔβυσε τὰ ὦτα κατὰ τοὺς ἀπειθεῖς, οὐδ' ἤκουσε μὲν, ἀσυνέτως δέ· οὐδὲ συνετῶς μὲν, οὐ μετὰ πίστεως δέ· οὐδὲ πιστῶς μὲν, ἀμελῶς δὲ τῷ κηρυττομένῳ προσφοιτᾷ λόγῳ· πάσης δὲ κατὰ σάρκα συγγενείας, πάσης κτήσεως· καὶ προσπαθείας δὲ πάσης τῶν γηΐνων τελείως ὑπεριδὼν, ὥσπερ ἔλαφος ἔδραμεν ἐν δίψῃ, τῶν ζωηῤῥύτων Χριστοῦ πληρωθησόμενος πηγῶν.

Τί οὖν ὁ Κύριος, ἡ πηγὴ τῶν δωρεῶν, τὸ πλήρωμα τῶν ἀγαθῶν, ὁ τοῦ Πατρὸς ἀπαράλλακτος χαρακτὴρ, ὁ τοῦ θεωτικοῦ Πνεύματος δοτήρ· πῶς οὗτος, ἢ ποίᾳ διαθέσει τὸν θερμὸν οὕτω προσήκατο φοιτητήν. ἆρά γε τοῦτον ὡς οὐκ εὔθετον ἀπώσατο; ἢ
C λόγου βραχέος ἀξιοῖ; ἢ τῷ πολλῷ πλήθει συναριθμεῖ τῶν πιστῶν; ἢ τῶν πρωτοαποστόλων τινὸς ἧττω παρέχετο [illegible]τιμήν; οὐ μένουν. ὁμοῦ δὲ εἶδε τοῦτον, καὶ τὰ βάθη τῆς καρδίας αὐτοῦ ἐνέβλεψεν ὡς Θεὸς, καὶ ὃν πρὸ καταβολῆς ᾔδει τοῦ κόσμου τῷ αὐτοῦ σώματι σύμμορφον ἐσόμενον, τοῦτον καὶ σωματικῶς ἄρτι φοιτῶντα παρ' αὐτὸν ἰδὼν, τὴν τοῦ νοὸς εὐθεῖς ἠρέτισεν εὐθύτητα, καὶ τὸ ἀκραιφνὲς ἠγάσθη τῆς πίστεως, καὶ τὸ καθαρὸν ἠγάπησε τῆς διανοίας, καὶ τὸ ἀληθευτικὸν τοῦ τρόπου καὶ ἄπλαστον περιφιλικῶς, τοῖς πιστοτάτοις συντάττει τῶν ὁμιλητῶν.

Καὶ ἐπειδὴ τοῖς πρεσβυτάτοις ἐγκαταλεγῆναι ἀδύνατον ἦν, ἤδη τῆς ἱερᾶς δωδεκάδος συμπεπληρωμένης· τοῖς δευτέροις μὲν τὴν τάξιν ἐναριθμεῖ· τῇ ἑβδοματικῇ λέγω δεκάδι τῶν μαθητῶν·
D τῆς τῶν πρώτων δὲ χάριτος καταξιοῖ καὶ τιμῆς· οἷς, καὶ τοῦ Εὐαγγελίου σεπτὸν ὑποφήτην αὐτὸν μετὰ ταῦτα, καὶ ἀξιόθεον ἀποδείκνυσιν ἱεροφάντην. ἐπειδὴ γὰρ τῶν κατ' αὐτὸν μυστηρίων ἀκροατὴν, καὶ τῶν θεοτελῶν ἔργων ἐκείνων, καὶ τῶν ζωοποιῶν παθημάτων, καὶ τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς ἀναλήψεως αὐτὸν ἀπέφηνε μύστην καὶ θεατήν· καὶ τοῦ Πνεύματος μὲν πυροειδῶς ἐπ' αὐτοὺς κατιόντος, ἴσως τοῖς κορυφαίοις κατηξίωσεν· κοινωνόν τε πάσης ὁμοίως οὐρανίας ἀπέδειξε δωρεᾶς, ἵνα τὸ λεῖπον τῆς τάξεως διὰ ἑτέρου χαρίσματος ἀνα-

πληθῇ· πληροῖ μὲν σοφίας, πληροῖ δὲ χαρίσματος μείζονος καὶ ἀληθείας· ἀνακινεῖ δὲ μνήμην ἐναργῆ τῆς ὅλης οἰκονομίας ἐν σοί. ὅθεν ὅλος ἔνθους, ὅλος ἐκστατικὸς, ὦ μακάριε Μάρκε, Χριστῷ, καὶ τῷ αὐτοῦ Πνεύματι διαθερμανθεὶς τε καὶ ἐμπνευσθεὶς, καὶ ὑπὸ τοῦ μεγάλου δὲ καὶ πρωταποστόλου Πέτρου παρακινηθεὶς, ὥς γε φασὶ, πρὸς τοῦτο καὶ προτραπεὶς, εὐαγγελίζῃ μὲν τὸ βάπτισμα καὶ τὸν πειρασμὸν, ἀρχὴν τῆς κατὰ σὲ θεοπνεύστου γραφῆς, τὴν ἀνάδειξιν πρὸς τὸν Ἰσραὴλ ἀναταξάμενος τοῦ Ἰησοῦ· εὐαγγελίζῃ δὲ τῶν Ἀποστόλων τὴν ἐκλογὴν καὶ τὴν ὑψηλὴν νομοθεσίαν, καὶ τὰς παραβολικὰς θεολογίας· πρὸς δὲ καὶ τὰς παντοδαπὰς τῶν κακῶς παθόντων θεραπείας, καὶ τὰ ποικίλα θαύματα, καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ Θαβωρίου μεταμόρφωσιν τῇ ἱερᾷ ἐπισυνείρεις γραφῇ· ἐπὶ τούτοις τὴν θαυμασίαν Χριστοῦ πρὸς τὴν Ἱερουσαλὴμ εἴσοδον διηγορεῖς, καὶ τὴν μετὰ κλάδων ἐλαιῶν, καὶ ἱματίων στρώσεως τῶν ἀπειροκάκων δορυφορίαν καὶ δεξίωσιν. ἐπὶ τούτοις τὸ δεῖπνον τὸ ἱερὸν, τὴν προδοσίαν, τὴν ἄδικον κρίσιν, τὸν σταυρὸν, τὴν κηδείαν, τὴν ταφὴν, τὴν τριήμερον ἀνάστασιν καὶ ἐμφάνισιν καὶ ἀνάληψιν, ἱερολογίαις θείαις συντεταχὼς, οὐκ ἀφῆκας λήθῃ τὰ μεγάλα τῆς ἡμῶν σωτηρίας μυστήρια παραρρυῆσαι· τῇ οἰκουμένῃ δὲ πάσῃ, καὶ πάσαις ἀνθρώπων ψυχαῖς, ὅσον ἐπὶ σοὶ τὸ μέγα τοῦ Εὐαγγελίου ἐναστράψας φῶς· καὶ τῷ ἱερῷ Ματθαίῳ ἐφάμιλλα, καὶ τοῖς ἄλλοις μυσταγωγογράφοις τοῦ Πνεύματος, σύστοιχά τε καὶ ὁμοδύναμα τῷ ἴσῳ Πνεύματι διαθέμενος, κοινωνὸν εὐσεβείας καὶ ἀληθογνωσίας πίνακα πᾶσι, τὸ κατὰ σὲ προτέθεικας Εὐαγγέλιον.

Cod. Ill. Caroli de Monch. ...

Οὕτω τοῖς Πρωταποστόλοις τῆς αὐτῆς κατηξιώθης τιμῆς, καὶ συγκάθεδρος ἐχρημάτισας τοῖς αὐτοῖς. ἤτοι τῷ Κορυφαίῳ, καὶ τῷ τῆς τοῦ Θεοῦ κλειδούχῳ βασιλείας, τὸ μετὰ Χριστὸν εὐθὺς ἀγαθῷ ποιμένι καὶ διαδόχῳ Πέτρῳ κατακολουθῶν, καὶ τῶν κατὰ πᾶσαν μικροῦ πόλιν καὶ πᾶν ἔθνος περιόδων, λόγων τε καὶ συλλόγων, σημείων τε καὶ τεράτων αὐτῷ κοινωνῶν, ἐπὶ τοσοῦτον αὐτοῦ τῷ πνεύματι, ταῖς τε ἱερολογίαις τοῦ εὐαγγελίου, ταῖς τ' ἄλλαις τοῦ Πνεύματος ἱερουργίαις καὶ διακονίαις εὐηρέστησας, ὥστε καὶ εἰς υἱὸν αὐτοῦ κατὰ πνεῦμα γενέσθαι καὶ κληθῆναι.

Ταῖς αὐτοῦ δὲ προτροπαῖς καὶ προχειρίσεσι καὶ τὴν κατ' Αἴγυπτον Ἀλεξάνδρειαν καταλαβὼν, ἐκκλησίαν ἐν αὐτῇ ἀνέστησας Χριστῷ· ἄρρηκτον μὲν θεμέλιον ἐκεῖνον καταθέμενος· εὐθὺς δὲ μετὰ τὸν Ἰησοῦν ἐποικοδομούμενος αὐτὸς, καὶ ἐφ' ἑαυτῷ πάντα συναρμολογῶν καὶ συμβιβάζων τὰ συστήματα τῶν πιστῶν· καὶ [1] ὅπερ ὁ ἱερὸς Ἰάκωβος τῇ κατὰ Ἱερουσαλὴμ ἐκκλησίᾳ, καὶ τοῖς ἐκ περιτομῆς, τοῦτο καὶ αὐτὸς ἐκείνῃ τῇ πόλει, καὶ τῇ Αἰγύπτῳ πάσῃ κεχρημάτικας.

Δυσὶ γοῦν τοῖς ἀνωτάτω τοῦ Πνεύματος χαρίσμασιν, Ἀποστολικῷ τε καὶ Ἱεραρχικῷ κατηρτισμένος, τῷ μὲν πρὸς τοὺς ἔξω τῆς πίστεως· τῷ δὲ, πρὸς τοὺς δι' αὐτοῦ πιστεύοντας ὁ μακαριώ-

ordinis præjudicio deesse videretur, alio expleretur munere; implet sapientia, implet majore gratia & veritate; omnis in te Dispensationis dilucidam claramque memoriam excitat. Quamobrem totus Deo afflatus, totus, ô beate Marce! Christo excedens, ejusque fervens Spiritu atque instinctu actus; quin etiam magno primoque ac Principe Apostolorum Petro (uti fama est) in hoc provocante atque jubente, Evangelicus scriptor, baptismum narras & tentationem, ducto divinæ tuæ scriptionis exordio ab ostentione Iesu in Israël. Conscribis verò Apostolorum electionem sublimemque legislationem, ac parabolis intextas divinas prædicationes: Ad hæc omnis generis malè habentium curationes, variaque miracula ac in Thabore Transformationem, tuo illi sacro inseris commentario. Exinde admirandum Christi Ierosolymam ingressum edisseris, Innocentumque olivarum ramis ac stratis vestibus triumphi specie, clarum comitatum & acceptionem; sacram denique Cœnam, proditionem, iniquam sententiam, crucem, funus, sepulturam, resurrectionem die tertia & apparitionem atque in cœlum receptionem, sacris Scripturarum monumentis consignans, ne magna salutis nostræ mysteria memoriâ diffluerent, egregiè cavisti! quin & universo terrarum orbi, omniumque hominum animis (quod tua spectabat) magnum Evangelii lumen claro sidere intulisti: pariaque sacratissimo Matthæo, divinisque aliis Spiritus scriptoribus consentanea idemque valentia eodem Spiritu elucubratus, communem pietatis veræque doctrinæ tabellam, abs te conscriptum Evangelium cunctis proposuisti.

Divinus instinctus scribendo Evangelio.

Petri hortatio & jussio, solùm rumor.

Evangelistæ privilegio, primis Apostolis honore æquatus.

Eum in modum, eundem ac primi Apostoli honorem consecutus, iisdem quoque consessor extitisti. Sic Apostolorum Principis regnique cœlorum Clavigeri; boni illius statim à Christo Pastoris ac successoris sectator, ejusque omni ferè civitate ac gente itinerum, sermonumque ac disputationum, necnon signorum ac prodigiorum socius, illius tantopere spiritu sacrisque Evangelii functionibus atque aliis Spiritus ministrationibus claruisti, ut ejus ipsius in spiritu Filius tum efficereris, tum inclytâ nominis appellatione diceretis.

Petrus Christi successori externa sc. & visibili gubernatione, alias Vicarius. Marcus Petri filius. 1. Petr. 5. 13.

Ejus jussu atque ordinationibus Alexandriam Ægypti profectus, Christi in ea Ecclesiam constituisti: illo ipso inconcusso fundamento posito; ipse statim à Iesu superædificatus, inque teipso cunctos Fidelium cœtus committens coaptansque. Ac quod sacratissimus Iacobus Ierosolymorum Ecclesiæ, & his qui erant ex Circuncisione; hoc ipse Alexandrinæ ac universæ Ægypto extitisti.

Alexandrinam fundat Ecclesiam.

Duplici itaque supremo Spiritus munere (Apostolico scilicet & Hierarchico seu Pontificio) perfectus; altero quidem Vir beatissimus erga eos utebatur qui extranei à fide erant; altero in eos, qui illius opera

Apostolicum munus & Episcopale, ad Fideles & ad extraneos.

ad fidem accessissent: Ac, pro Apostoli quidem munere, ad eos qui Græcanico adhuc errore tenerentur loquens liberè, obsecrans, increpans, arguens impietatem, impudicitiam accusans, superstitionis vanitatem traducens, Numinum debilitatem sugillans; universorumque Creatorem & conservatorem Deum contestans. Contestans nimirum Deo vivo ac vero credere, ejusque Verbo, ejusdem scilicet ac ille naturæ, ac coæterno, tanquam primogenito omnis creaturæ, & Vnigenito. Scire verò etiam Spiritum sanctum, tanquam pari ac illi honore & dignitate, eademque sede sublimem ac ejusdem naturæ. Docens nimirum, hortansque ac obsecrans, crederent & adorarent, Patrem quidem ut ingenitum rerumque universarum auctorem; omnium denique principium omne antecedens principium: Filium verò, ut ex Patre præternè ac supersubstantialiter natum: ac denique Spiritum sanctum, ut qui eodem auctore præternè prosiliat. Hortans totis viribus atque admonens, unius quoque supersubstantialis hujus Trinitatis unoque principatu pollentis benignissimam exinanitionem agnoscerent, Deique Verbi Incarnationem non abnuerent. Quin & suadebat natum ex castissima puella, & à Ioanne intinctum, omnemque Evangelicam doctrinam, ceu salutarem legem ac veritatis decreta, omnes reciperent. Præterea verò etiam propter nos susceptam crucem, mortemque & sepulturam, ut infirma & probrum habentia non erubescerent; sed qui triduanam ex inferis cum potestate suscitationē, mortuorumque pariter excitationem, atque in cœlum ascensum considerarent ac crederent, lætarentur magis ac gloriarentur; quippe cùm hæc divinæ virtutis perspicua indicia essent: expectarent denique etiam secundam è cœlo rursum cum majestate apparitionem, mundique universi in melius immutationem, nec non mortuorum resurrectionem, Iustorumque vivificationem ac peccatorum condemnationem.

Ad infideles exhortatio.

Col. 1. 15. Ioan. 1. 14.

Hæc quidem ille, ceu planè verax ac veritatis præco, scripto pariter vivaque voce tradens, populis prædicabat. Ex illis verò, alii quidem verbis assentiebantur; quicunque scilicet recto animo erant, ac quorum cor invisibilis Spiritus afflatus tetigerat. Hos nimirum veritati doctrinæ admovens ac aqua emundans, Spirituque illuminans, nec non sacris divinorum signis initians atque consummans, filios immaculatos per lavacrum regenerationis Deo obsignabat. Quicunque autem pravo corde atque impii erant, in divinam contumeliosi doctrinam, superbo animo ac dura mente adversùs disertissimum contumaces præconem, nimio furore perciti dentibus in eum stridebant; struebantque insidias, quà aperta molitione grassantes, quà occultis consiliis malignantes, atque eos qui essent ex Ecclesia corripientes, magistratibusque ac præsidibus offerentes, calumniantes, facultates auferentes, modis omnibus aggredientes, omni machi-

Auditorum sors varia.

Apostoli Fideliumque persecutio.

A τατος ἐγεγήνητο· καὶ οἷα μὲν Ἀπόστολος, πρὸς τοὺς ἑλληνίζοντας ἔτι παῤῥησιαζόμενος, παρακαλῶν, νουθετῶν, ἐλέγχων τὴν ἀσέβειαν, διασύρων τὴν ἀσέλγειαν, θριαμβεύων τὴν τῆς θρησκείας ματαιότητα, παραδειγματίζων τῶν σεβασμάτων τὴν σαθρότητα, διαμαρτυρόμενος δὲ τὸν τῶν ὅλων δημιουργὸν καὶ συνοχέα Θεόν. διαμαρτυρόμενος πιστεύειν Θεῷ ζῶντι καὶ ἀληθινῷ, καὶ τῷ αὐτοῦ Λόγῳ ὡς συμφυεῖ καὶ συναϊδίῳ, ὡς πρωτοτόκῳ πάσης κτίσεως, καὶ μονογενεῖ· εἰδέναι δὲ καὶ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὡς ὁμότιμον τούτοις καὶ σύνθρονον καὶ συμφυές· διδάσκων, καὶ παρακαλῶν πιστεύειν καὶ προσκυνεῖν, Πατέρα μὲν ὡς ἀγέννητον καὶ τῶν ὅλων αἴτιον, καὶ προάναρχον τῶν ὄντων πάντων ἀρχήν· Υἱὸν δὲ, ὡς ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννώμενον προαιωνίως καὶ ὑπερ-

B ουσίως· καὶ Πνεῦμα δὲ τὸ ἅγιον, ὡς ἐκ τῆς αὐτῆς αἰτίας ὑπερανάρχως ἐξαλλόμενον. παραινῶν δὲ καὶ παρεγγυώμενος ὅλῃ δυνάμει καὶ τῆς ἑνὸς τῆς ὑπερουσίου ταύτης καὶ μοναρχικῆς Τριάδος τὴν φιλάνθρωπον κένωσιν ἐπιγνῶναι, καὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου τὴν σάρκωσιν μὴ ἀπαναίνεσθαι· ἀλλὰ καὶ τὴν ἐξ ἁγνῆς κόρης γέννησιν, καὶ τὴν διὰ τοῦ Ἰωάννου βάπτισιν, καὶ τὴν εὐαγγελικὴν διδαχὴν πᾶσαν, ὡς σωτήριον πάντας ἀποδέχεσθαι νόμον καὶ ἀληθείας δόγματα παρεκάλει· πρὸς δὲ, καὶ τὴν ὑπὲρ ἡμῶν σταύρωσιν, καὶ τὸν θάνατον, καὶ τὴν λόγχην, καὶ τὴν ταφὴν μὴ ἐπαισχύνεσθαι ὡς ἀσθενῆ καὶ ἐπονείδιστα· ἀλλὰ τὴν ἐξ ᾅδου τριήμερον μετ' ἐξουσίας ἔγερσιν, καὶ τὴν

C συνεξανάστασιν τῶν νεκρῶν, καὶ τὴν εἰς οὐρανὸν ἄνοδον θεωροῦντας καὶ πιστεύοντας, ἐλλαμπρύνεσθαι μᾶλλον καὶ δοξάζεσθαι, εἴπερ Θεοῦ δυνάμεως ταῦτα γνωρίσματα σαφῆ· προσδοκᾶν δὲ καὶ τὴν ἐξ οὐρανοῦ πάλιν δευτέραν μετὰ δόξης ἐπιφάνειαν, καὶ παντὸς τοῦ δὲ τοῦ κόσμου τὴν ἐπὶ τὸ κρεῖττον ἀλλοίωσιν καὶ μεταποίησιν, καὶ τῶν νεκρῶν τὴν ἀνάστασιν, καὶ τῶν δικαίων τὴν ζώωσιν, καὶ τῶν ἁμαρτωλῶν τὴν κατάκρισιν.

Ταῦτα ὁ μὲν, ὡς ἀληθὴς τῷ ὄντι καὶ ἀληθείας Εὐαγγελιστὴς, ἐγγράφως τε καὶ ἀγράφως παραδιδοὺς, τοῖς λαοῖς εὐηγγελίζετο· τῶν δὲ, οἱ μὲν ἐπίθοντο τοῖς λεγομένοις, ὅσοι τὸν νοῦν ἦσαν εὐθεῖς, καὶ ὧν τῆς καρδίας ἀοράτως τὸ Πνεῦμα κατεδράττετο· τούτους τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας προσαγόμενος, καὶ τῷ ὕδατι καθαίρων, καὶ τῷ

D πνεύματι φωτίζων, καὶ ἱερομύστοις τελεσιουργῶν θεοπλασίαις, ἀμώμητα τέκνα διὰ τῆς παλιγγενεσίας ἐσφράγιζε Θεῷ· ὅσοι δὲ σκολιαὶ ὄντες ἐτύγχανον καρδίας καὶ δυσσεβεῖς, πρὸς τὸν θεῖον λόγον ἐξυβρίζοντες, καὶ ἀλαζόνι φρενὶ καὶ γνώμῃ σκληρᾷ τοῦ λογιωτάτου κήρυκος ἀπαυθαδιαζόμενοι, ἔβριζον μὲν τοὺς ὀδόντας ἐμμαινόμενοι σφοδρῶς· ἐπεβούλευον δὲ· τοῦτο μὲν ἀναφανδὸν κατ' αὐτοῦ συσκευαζόμενοι· τοῦτο δὲ καὶ κρυφῇ σκαιωροῦντες, καὶ τοὺς ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας συναρπάζοντες, καὶ τοῖς πολιτάρχαις προσάγοντες, συκοφαντοῦντες, ζημιοῦντες, πᾶσι τρόποις ἐπιχειροῦντες,

ἐπιχειροῦντες, πάσῃ μηχανῇ κακοῦντες· τοιοῦτος γὰρ ὁ τοῦ διαβόλου ζῆλος· καὶ πάσαις ἐπινοίαις, τὸν μακαριώτατον ἄνδρα δοκοῦντες λυπεῖν.

Ὁ δὲ, καθάπερ τις πέτρα πέλιος μεγάλη καὶ στερεὰ, εἰς βάθος γῆς, οὐ μὲν οὖν ὅσον εἰπεῖν, ἐρειζομένη· πάσαις μὲν κυμάτων ἐμπτώσεσι καὶ παλιρροίαις, πάσαις δὲ βίαις πνευμάτων καὶ προσβολαῖς ἄῤῥηκτός τε μένει καὶ ἀκλινὴς, οὕτω δὴ καὶ οὗτος, βαθείᾳ σφόδρα διανοίᾳ τῇ ἀληθινῇ πέτρᾳ καὶ νοητῇ τεθεμελιωμένος, καὶ λογισμοῖς εὐθυτάτοις τε καὶ στεῤῥοτάτοις ἀκατασείστως ἐῤῥιζωμένος Χριστῷ, ἔμενεν μὲν ἀραρότως καὶ ἀπαθῶς ἐν αὐτῷ· ἀντείχετο δὲ τοῦ κατὰ τὴν διδαχὴν πιστοῦ λόγου, οὐδεμιᾷ πτυρόμενος τῶν νομιζόντων φοβεῖν προσβολῇ· ἀκατάπληκτος δὲ μένων πρὸς πᾶσαν τοῦ πειράζοντος πεῖραν καὶ ἀῤῥεπὴς, καὶ τὴν κατ' αὐτὸν ἀῤῥαγῶς ἐκκλησίαν συγκροτῶν, τῆς ἀπὸ τῶν ἐναντίων πνευμάτων ἐπηρείας ἀνεπηρέαστον ἐτήρει.

Οὕτως ὁ μέγας Μάρκος πρὸς τοὺς ἑλληνίζοντας, τὴν ἐν τοῖς λόγοις· ἔστι δ' ὅτε καὶ τὴν ἐν σημείοις καὶ τέρασιν ἀποστολικὴν δύναμιν ἐπιδεικνύμενος, τὴν οἰκείαν αὐτοῦ κατὰ πίστιν ὡς ἱεράρχης ἐνθεώτατος τὴν σωτηρίαν ἱερούργει. ἀλλὰ τίς ὁ τῆς ἱερουργίας τρόπος· λόγοις μὲν θεοσοφίας καὶ διδασκαλίας τοῦ Πνεύματος, τὰς αὐτῶν ὁσημέραι κατεφώτιζε ψυχάς· καὶ τὴν σαρκικὴν μὲν φιλίαν, καὶ τὴν συνήθειαν τῆς ἁμαρτίας ἐπικόπτων, τῷ νόμῳ τοῦ πνεύματος καὶ τῷ φίλτρῳ κατηγγυᾶτο Χριστοῦ· πάσης δὲ βλαβερᾶς ἐπιθυμίας ἐξείργων τῆς ἀλογίας τῶν ἐπὶ γῆς, μόνον τῶν οὐρανίων καὶ ἑστώτων, καὶ ὄντως καλῶν τὴν ὄρεξιν ἐνέσταζεν.

Ὡς ἐν βραχεῖ μὲν οὖν δὴ εἰπεῖν, οὕτως ἐν τοῖς ἱεροῖς λόγοις τὰς πιστῶν ᾠκοδόμει ψυχάς· ἔργοις δὲ πάλιν, [2] τὰς ἱερὰς τῶν ἱερῶν μυστηρίων ἱεροτυπίας πανιέρως διασκευαζόμενος, καὶ προσευχὰς ἐγγράφοις παραδιδοὺς, καὶ τὴν μυστικὴν καὶ ἀναίμακτον τοῦ ζωαρχικοῦ σώματος καὶ αἵματος ἱεροτελεστίαν τε καὶ λειτουργίαν, θεοτυπώτοις παραδόσεσι, καὶ ἀμώμοις τῷ πνεύματι διατυπούμενος ἀκολουθίαις· τύπον τε τῶν βαπτισμῶν καὶ χειροτονιῶν ἱερῶν· καὶ πᾶσαν ἁπλῶς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱεραρχίαν· εὐχῶν τε μυστικῶν ἱερολογίαις, καὶ συμβολικαῖς θεσμοθεσίαις ἀποστολικῶς διαταξάμενος, οὐ τῇ κατ' αὐτὸν γενεᾷ μόνον, ἀλλὰ καὶ πάσαις ἑξῆς, ἱεροθέτης σωτήριος, καὶ καινῆς διαθήκης ἄριστος νομοθέτης ἀναπέφηνεν.

Καὶ οὐχ ὥσπερ Μωσῆς ἐκεῖνος ὁ πάνυ, κραταιᾷ χειρὶ τοῖς Αἰγυπτίοις ἐμπεπαιχὼς· πρὸς τὴν ἔρημον δὲ, καὶ τὸ ὄρος διαβεβηκὼς· ἐδέξατο μὲν ἄνωθεν νόμον· τὸν ἐν γράμματι δέ· καὶ νομοθετεῖ μὲν, μόνῳ τῷ Ἰσραὴλ δέ· ἀλλ' Αἰγυπτίοις μὲν νοητοῖς, ταῖς ἀντιτεταγμέναις δυνάμεσι, καὶ πᾶσι τοῖς ἀσεβέσιν τῶν Αἰγυπτίων συμπλεκόμενος, καὶ κατακράτος τούτους τροπούμενος καὶ καθαιρῶν· τὴν ἀσέβειαν δὲ αὐτῶν καὶ ἀσέλγειαν, ἀπημάντως ὡς Ἐρυθρὰν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ διαβὰς, καὶ πρὸς τὴν ἠρεμαίαν τοῦ νοῦ κατάστασιν καὶ γαλήνιον, ὡς ἔρημον

A na arteque affligentes (ejuscemodi nimirum diaboli æmulatio est) omnisque generis inventis creaturos se molestiam animique angustiam beatissimo Viro arbitrantes.

Is autem, haud secus ac grandis quædam marina rupes atque prædura, vixque non dicam, imo terræ sinu radicata, irruentium fluctuum incursibus omnibus ac reciprocis æstibus, cunctisque ventorum violentis flatibus inconcussa inflexaque manet: sic sanè hic quoque, alto valde consilio atque animo, in vera, & quæ mente intelligitur, fundatus petra, rectissimisque ac fortissimis rationibus inconcussè in Christo radicatus, concinnè tranquillaque securitate in eo consistebat; nulloque terrentium insultu pavidus, ei, qui secundùm doctrinam est, fideli sermoni incumbebat; atque ad omne tentantis periculum struemque impercussus atque B inflexus manens, Ecclesiam suam firmiter tutans stipansque, ab adversantium flatuum injuria illæsam conservabat. *Simile.*

Eum in modum Vir inclytus Marcus, quæ in verbis posita est (quandoque verò etiam quæ in signis atque portentis) Apostolicam virtutem erga Græcos ostendens, domesticorum fidei tanquam divinissimus Antistes salutem adimplebat. Quis enimverò ejus implendæ modus? divinæ sapientiæ verbis atque Doctrinæ Spiritus, eorum quotidie mentes illustrabat; ac carnalem quidem amicitiam atque peccati consuetudinem inhibens, spiritus lege ac amoris vi Christo despondebat; ab omnique noxia cupiditate, ac terrenorum dementi ratione, appetitione arcens, cœlestium duntaxat & stabilium, & C quæ vera bona sint, desiderium instillabat. *Marci opera ut Antistitis.*

Sic igitur (ut paucis dicam) sacris sermonibus atque doctrina Fidelium mentes ædificans, rursusque operibus sacras sacrosanctorum Mysteriorum cerimonias sacratissimè componens ac preces scripto tradens; mysticamque & incruentam vivifici Corporis atque Sanguinis celebrationem ritumque divinis traditionibus, ac omni labe puris officiis informans; baptismatum denique ac sacrarum Ordinationum ritum, omnemque prorsus Ecclesiasticam hierarchiam precum mysticarum sacris sermonibus ac symbolicis institutionibus Apostolico sensu nutuque instituens, nedum suæ, sed & cunctis deinceps ætatibus, salutaris sacrorum Antistes, novique Testamenti optimus Legislator effulsit. *Auctor Liturgiæ ac reliquorum Sacramentorum ritus.*

D Nec sicut celeberrimus ille Moses in manu forti percussis Ægyptiis, atque in desertum secedens, conscensoque monte, cœlitus quidem, at in litera tamen positam Legem accepit; ac lege quidem sancit, verùm soli Israëli: quinimmo cum spiritalibus Ægyptiis (adversariis scilicet Potestatibus cunctisque Ægyptiorum impiis) congressus, iisque penitus fusis ac profligatis, nec non illorum impietate ac lascivia, instar Maris rubri innoxiè in Christo Iesu superata; velutque in desertum, ad tranquillum mentis statum *Major Legislatione Mose.*

Χαῖρε, ὅτι οὐχ ἅπαξ τῷ καλῷ Ἰησοῦ μαρτυρίαν ἐμαρτύρησας· πλεονάκις δέ· οὐδ' ἅπαξ σχοινίοις καταδεθεὶς διὰ μέσης τῆς πόλεως εἱλκύσθης, καὶ τὰς σάρκας κατεθρύφθης, καὶ τῷ οἰκείῳ αἵματι ἐβάφης· ἀλλὰ μετὰ τὸν σπαραγμὸν τὸν πρῶτον εἰς εἱρκτὴν ἡμιθανὴς ἐμβληθεὶς, καὶ διὰ Ἀγγέλου φωνῆς νυκτὸς ἰαθεὶς καὶ προθυμοποιηθείς· καὶ τῇ ἑξῆς αὖθις ὁμοίως δεθεὶς καὶ κατασυρεὶς, καὶ οὕτως ἐπιστάντα τὸν Κύριον καὶ εἰρηνικῶς ἀσπαζόμενον τεθεαμένος, μετὰ χαρᾶς ἀφράστου καὶ ἀγαλλιάσεως ἐξεδήμησας πρὸς αὐτόν.

Χαῖρε Μάρκε, ἡ τοῦ ὑψηλοῦ ἐντολὴ, κατὰ τὴν ὀνομασίαν τοῦ ὀνόματος· καὶ γὰρ ἀληθῶς τρόπον τινὰ τοῦ Ὑψίστου γέγονας ἐντολὴ, δικαιοῦσα μὲν τοὺς ἑπομένους, κατακρίνουσα δὲ τοὺς ἀπειθοῦντας τῷ Εὐαγγελίῳ σου· χαῖρε καὶ εὐφραίνου· καὶ τῶν μεμνημένων σου μεμνημένος, τῆς σῆς δόξης καὶ χάριτος· τῆς σῆς ἐν οὐρανοῖς εὐφροσύνης καὶ λαμπρότητος πρόσδεξαι μεταχεῖν· ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα, τιμὴ καὶ κράτος αἰώνιον, ἀμήν.

A Gaude, quod non semel, sed & sæpius, bono Iesu testimonio perfunctus; neque semel vinctus funibus, media civitate tractus, & laceratus carnibus es, & tuo ipsius cruore infectus: sed post primam lanienam, semivivus in carcerem conjectus, ac noctu Angelica voce sanatus atque animatus; & in crastinum simili adhuc ratione ligatus tractusque; inque eum modum adstantis Domini ac pacis osculo donantis aspectu recreatus, nulla verborum vi explicabili gaudio & exultatione ad eum emigrasti.

Gaude Marce *Excelsi mandatum* ex nominis ipsa ratione. Verè enim Altissimi propemodum mandatum extitisti, justificans eos qui sequerentur, ac condemnans eos, qui tuo Evangelio increduli essent. Gaude & lætare, tuique memorum memor, tuæ nos claritatis & gratiæ; tuæ in cœlis jucunditatis & splendoris participes precibus effice: In Christo Iesu Domino nostro, cui est honor, gloria & potestas æterna, Amen. B

ΥΠΟΘΕΣΙΣ ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ Μάρκον ἅγιον Εὐαγγέλιον, ἐκ τῆς εἰς αὐτὸν ἑρμηνείας τοῦ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας.

Πολλῶν εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον καὶ εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην τὸν υἱὸν τῆς βροντῆς συνταξάντων ὑπομνήματα· ὀλίγων δὲ εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν· οὐδενὸς δὲ ὅλως ὡς οἶμαι τὸ κατὰ Μάρκον Εὐαγγέλιον ἐξηγησαμένου· ἐπεὶ μηδὲ μέχρι τήμερον ἀκήκοα, καὶ ταῦτα πολυπραγμονήσας παρὰ τῶν διὰ σπουδῆς ποιουμένων τὰ τῶν ἀρχαιοτέρων συνάγειν πονήματα· συνεῖδον τὰ κατὰ μέρος καὶ σποράδην εἰς αὐτὸ εἰρημένα παρὰ τῶν διδασκάλων τῆς ἐκκλησίας συναγαγεῖν, καὶ σύντομον ἑρμηνείαν συντάξαι· ὅπως μὴ μόνον ἀπὸ τῶν τῆς καινῆς διαθήκης βιβλίων δόξῃ παρεωρᾶσθαι, ἢ ὡς μηδεμιᾶς ἐπιστάσεως δεομένου, ἢ ὡς δυναμένων ἡμῶν ἐκ τῆς τῶν λοιπῶν ἑρμηνείας καὶ τούτου τὴν διάνοιαν ἐξευρίσκειν. μηδεὶς δὲ προπετείας ἢ θράσους γραφὴν ποιείσθω τοῦ ἐγχειρήματος· ἀλλὰ μᾶλλον ταῖς εὐχαῖς συνεργείτω ἄξιον τῆς προθέσεως ἐπιθεῖναι τὸ πέρας. C Μετὰ Ματθαῖον Μάρκος Εὐαγγελιστὴς συγγραφὴν ποιεῖται. ἐκαλεῖτο δὲ καὶ Ἰωάννης· υἱὸς δὲ οὗτος ἐστι Μαρίας τῆς τοὺς ἀποστόλους δεξαμένης ἐν Ἱερουσαλὴμ ἐν τῇ αὐτῆς οἰκίᾳ· ὡς ἐν ταῖς πράξεσι τῶν ἀποστόλων δηλοῦται περὶ τῆς διὰ τοῦ ἀγγέλου ἀπὸ τοῦ δεσμωτηρίου ἀπολύσεως τοῦ Πέτρου. Συνιδὼν γάρ φησιν, ἦλθεν ἐπὶ τὴν οἰκίαν Μαρίας, τῆς μητρὸς Ἰωάννου τοῦ ἐπικαλουμένου Μάρκου· οὗ ἦσαν ἱκανοὶ συνηθροισμένοι. καὶ τὰς μὲν ἀρχὰς, τῷ Βαρνάβᾳ ἀνεψιῷ ὄντι αὐτοῦ καὶ τῷ Παύλῳ συνείπετο· ὡς πάλιν ἐν ταῖς πράξεσι τῶν ἀποστόλων εἴρηται. καὶ Παῦλος δὲ πρὸς Κολοσσαεῖς, μνήμην

Alii Marcum utrunque distingũt.

ARGVMENTVM IN SANCTVM Marci Evangelium, ex sancti Cyrilli Alexandrini expositione in ipsum.

CVm multi in Matthæi, Ioannisque filii tonitrui, Evangelia Commentarios scripserint, pauci verò in Lucæ; nemoque prorsus, arbitror, exposuerit Marci Evangelium (hactenus certè nullum audivi, idque adeò cùm diligenter ex illis quæsierim, qui colligendis Antiquiorum Ecclesiasticis monumentis operam conferunt) C operæpretium existimavi, ut quæ in illud per partes ac sparsim ab Ecclesiæ Magistris dicta extarent, ipse colligerem, atque hinc brevem expositionem texerem; ne unum Marci Evangelium, inter novi Testamenti libros, neglectum videretur, vel quasi nulla indigeret animadversione, vel quasi ex aliorum expositione hujus quoque intelligentiam nancisci pronum esset. Nemo autem conatum temeritatis, vel audaciæ notet, sed magis juvet precibus, quò dignum proposito finem detur imponere. C Scribit Marcus Evangelista volumen suum post Matthæi opus. Habuit verò & nomen Ioannes; fuitque Mariæ filius, ejus, quæ Ierosolymis in domo sua Apostolos recepit; quemadmodum in Actibus Apostolorum significatur, ubi de Petri liberatione è carcere per Angelum sermo habetur. *Considerans enim*, inquit, *venit ad domum Mariæ matris Ioannis, qui cognominatus est Marcus, ubi erant multi congregati.* Ac primò quidem, Barnabam, qui ejus consobrinus erat, & Paulum secutus est; uti rursùs in Actibus Apostolorum dictum est. Quin Paulus quoque ad Colossenses illius meminit, dicens, *Salutat vos Marcus consobri-*

Marcus ipse Ioannes Barnabæ consobrinus.

Act. 12.12.

Col. 4.10.

nus Barnabæ. Secunda item ad Timotheum, 2. Cor. 4. 11. *Marcum assume, & adduc tecum: est enim mihi utilis in ministerio.* Postea verò cum Petro Romæ versatus est, quemadmodum in prima sua Epistola scribens his qui in dispersione erant, ait, 1. Petr 5. 13. *Salutat vos Ecclesia, quæ est in Babylone coëlecta: & Marcus filius meus.*

Sacram igitur divinæ prædicationis doctrinam à Salvatoris discipulis didicerat, ac cum illis eam faciebat, Romæque explebat. Romani verò modis omnibus obsecrantes rogabant, ut illis scripto ederet, quæ divina prædicatione narrata acceperant. Atque hæc causa fuit illius scriptionis, quam Marci Evangelium vocant. Cognitoque Apostolus, divina Spiritus revelatione, quod ita gestum erat, gavisus est illa hominum alacritate, ac scriptionem in Ecclesiis legendam sua auctoritate probavit. Clemens libro sexto Hypotyposeων (seu Institutionum) historiam proponit, cui & Papias Hieropolitanus Episcopus testis accedit. Clemens: Papias de Marco. Roma verò ordinatum Episcopum Petrus in Ægyptum mittit: ubi, quod conscripserat Evangelium prædicans, Ecclesiam primùm Alexandriæ constituit, Missasque celebrans, qui ad oram Australem erant, pia fidei in Christum doctrina instituit ac illuminavit. Quæ ipsa prope invenias in Eusebio Cæsariensi exposita libro secundo Historiæ Ecclesiasticæ capite quintodecimo. Irenæus: character Evangelii Marci. Sed & Irenæus Lugdunensis Episcopus Apostolorum discipulus, libro tertio adversus Hæreses, cujusque Evangelistæ characterem exponens, sic ait, Mar. 1. 1. *Marcus verò ab spiritu Prophetico, hominibus ex alto illapso exordium duxit.* Initium Evangelii sicut scriptum est in Esaia Propheta; *quasi alarum pernicitate*, dicens, *Evangelii imaginem ostendens. Quin hinc quoque brevem ac prætercurrentem obnuntiationem instituit; quippe cùm hic Propheticus character sit.*

A αὐτοῦ ποιεῖται, φάσκων, Ἀσπάζεται ὑμᾶς Μάρκος ὁ ἀνεψιὸς Βαρνάβα. καὶ ἐν τῇ πρὸς Τιμόθεον δευτέρᾳ, Μάρκον ἀναλαβὼν ἄγε μετὰ ἑαυτοῦ· ἔστι γάρ μοι εὔχρηστος εἰς διακονίαν. μετὰ δὲ ταῦτα συνῆν Πέτρῳ ἐπὶ τῆς Ῥώμης, καθὼς ἐν τῇ προτέρᾳ αὐτοῦ ἐπιστολῇ γράφων τοῖς ἐν τῇ διασπορᾷ φησιν. Ἀσπάζεται ὑμᾶς ἡ ἐν Βαβυλῶνι ἐκκλησία συνεκλεκτή· καὶ Μάρκος ὁ υἱός μου.

Τὴν ἱερὰν τοίνυν τοῦ θείου κηρύγματος διδασκαλίαν παρὰ τῶν μαθητῶν τοῦ Σωτῆρος δεδιδαγμένος ἦν, καὶ σὺν αὐτοῖς ἐποιεῖτο ταύτην· καὶ ἐπὶ τῆς Ῥώμης ἐπλήρου· παρακλήσεσι δὲ παντοίαις αὐτὸν ᾔτουν, αὐτόθι φησὶν ἔγγραφον αὐτοῖς ἐκθέσθαι τὴν διήγησιν τοῦ θείου κηρύγματος. B καὶ ταύτην αἰτίαν γενέσθαι τῆς τοῦ λεγομένου κατὰ Μάρκον Εὐαγγελίου γραφῆς. γνόντα δὲ τὸ πραχθὲν τὸν Ἀπόστολον, ἀποκαλύψαντος αὐτῷ τοῦ Πνεύματος, ἡσθῆναι μὲν τῇ τῶν ἀνδρῶν προθυμίᾳ· κυρῶσαι τε τὴν γραφὴν εἰς ἔντευξιν ταῖς ἐκκλησίαις. Κλήμης ἐν ἕκτῃ τῶν Ὑποτυπώσεων παρατίθεται τὴν ἱστορίαν, συνεπιμαρτυρεῖται αὐτῷ καὶ ὁ Ἱεραπολίτης ἐπίσκοπος ὀνόματι Παπίας. ὑπὸ δὲ τῆς Ῥώμης ἐπίσκοπον αὐτὸν ὁ Πέτρος χειροτονήσας, εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐκπέμπει· ἔνθα τὸ Εὐαγγέλιον, ὃ δὴ συνεγράψατο κηρύξας· ἐκκλησίαν τε C πρῶτον ἐπ' αὐτῆς Ἀλεξανδρείας ἱδρυσάμενος, καὶ τὰς ἱερὰς λειτουργίας ποιούμενος, τοὺς πρὸς τῷ μεσημβρινῷ κλίματι, τὸν εὐσεβῆ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως λόγον κατηχήσας ἐφώτισεν. καὶ ταῦτα εὑρήσεις Εὐσέβιον τὸν Καισαρείας ἐν τῷ δευτέρῳ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας λόγῳ ἐν κεφαλαίῳ πεντεκαιδεκάτῳ πως ἐκτιθέμενον. Καὶ Εἰρηναῖος δὲ ὁ Λουγδούνων ἐπίσκοπος μαθητὴς τῶν Ἀποστόλων γενόμενος, ἐν τῷ τρίτῳ κατὰ τῶν Αἱρέσεων λόγῳ φησὶν, ἑκάστου Εὐαγγελίου τὸν χαρακτῆρα ἐκτιθέμενος· Μάρκος δὲ ἀπὸ τοῦ προφητικοῦ πνεύματος τοῦ ἐξ ὕψους ἐπιόντος τοῖς ἀνθρώποις τὴν ἀρχὴν ἐποιήσατο. Ἀρχὴ λέγει τοῦ Εὐαγγελίου, καθὼς γέγραπται ἐν Ἡσαΐᾳ τῷ προφήτῃ, τὴν πτερωτικὴν εἰκόνα τοῦ Εὐαγγελίου δεικνύων· διὰ τοῦτο δὲ καὶ σύντομον καὶ παρατρέχουσαν τὴν καταγγελίαν πεποίηται· προφητικὸς γὰρ ὁ χαρακτὴρ οὗτος.

ADmonet in fine Antiquarius. Ἔν τισιν εὗρον ἐκ φωνῆς Κυρίλλου Ἀλεξανδρέως· ἐν ἄλλοις δὲ, Βίκτορος Πρεσβυτέρου Ἀντιοχείας· In quibusdam exemplaribus inveni, Ex ore Cyrilli Alexandrini; in aliis verò, Victoris Presbyteri: *cujus & nomine extat Latinè solùm ex versione Theodori Peltani. Extat MS. Cod. in Bibl. Regia, cùm paulò antè esset Cl. V. Raphaëlis Dufrene, cujus omnis librorum supellex in Biblioth. Regiam, ipso defuncto nec liberis satis ad studia literarum maturis, commigravit. Paucis quibusdam variant ab editis, quæ illo Codice sic Græca Cyrilli nomine repræsentatur; locupletius longè exordium, quod idcirco exscribere volui, & quam habet Irenæi auctoritatem de Marci Evangelii charactere, verè singularem proferre.* Discipulum *Apostolorum quod dicit, veriùs dixisset, eorum, qui ipsi Apostolorum discipuli fuerant, & cum illis versati. Putà, discipulus Polycarpi, qui fuerat Ioannis auditor. Quod Roma, ordinatum à Petro missum in Ægyptum Marcum tradit, nihil officere existimat, ne fuerit ipse Barnabæ consobrinus; uniusque Marcus cuncta illa obierit, quæ vel ex Scripturis, vel ex probatis auctoribus Marco adscripta invenimus; quæ &*

videtur fuisse Veterum mens; vel certè noluisse præcipitare sententiam, sed liberum reliquisse quid quisque velit sentire. Opus hoc in Marcum non facilè Cyrilli putem, qui plenos ubique commentarios ediderit, vir maximè scholasticus, non brevibus scholiis ab aliis dicta comportare, atque hinc Scripturas interpretari, consueverit. Verùm hæc hactenus, vel ad libri notitiam, si quando producendis Græcis meliora aut tempora, aut ingenia per Dei providentiam emerserint.

A

ΕΙ'Σ ΤΟ' ΓΕΝΕ'ΣΙΟΝ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου.

Ex Cl. V. Raph. Dufresne Cod. nunc Regio. Tit. Τοῦ λαμπροτάτου φιλοσόφου καὶ ῥήτορος Νικήτα, τοῦ καὶ Δαβίδ.

Ἀγαλλιάσεως ἡμέρα καὶ εὐφροσύνης ἀρχή. ἀποθώμεθα τὴν κατήφειαν, καὶ τὴν λαμπρότητα περιθώμεθα. εἴπωμεν τὰς δυναστείας τοῦ Κυρίου, ἀκουστὰς ποιήσωμεν πάσας τὰς αἰνέσεις αὐτοῦ ἐν ταῖς πύλαις τῆς θυγατρὸς Σιών. ἀγαλλιασώμεθα ἐπὶ τῷ σωτηρίῳ αὐτοῦ· καὶ γὰρ ἤγειρε κέρας σωτηρίας ἡμῖν σήμερον, ἐν τῷ οἴκῳ Δαβὶδ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ· καὶ καθὼς ἐλάλησε διὰ στόματος τῶν ἁγίων προφητῶν αὐτοῦ, ἀνέστησεν ἡμῖν φυτὸν εἰρήνης, τὴν ῥίζαν τοῦ Ἰεσσαί, ἐξ ἧς ἡ ῥάβδος ἡ τὸ ἀμάραντον ἄνθος ἀναδοῦσα Χριστόν. B τίς οὐκ ἀγαλλιᾶται τῇ καρδίᾳ. τίς οὐκ εὐφραίνεται πνεύματι. τίς οὐ μυστικῶς κατατέρπεται· τίς οὐ πανηγυρίζει πνευματικῶς, τὴν ἐν τῷ Θεῷ προωρισμένην, καὶ διὰ στομάτων προφητικῶν προηγγελμένην σωτηρίαν, εἰς ἔκβασιν ἄρτι σαφῆ προϊοῦσαν καθορῶν.

Πᾶσα ἡ κτίσις χορευέτω· πᾶσα ἡ γῆ μετ' εὐφροσύνης βοάτω καὶ σκιρτάτω, ὅτι τὸ τῆς ἀρχεγόνου λύπης ἀναιρετικὸν φάρμακον ἐβλάστησεν ἄρτι· ὅτι τῆς προγονικῆς ἀρᾶς, ᾗ πᾶν τὸ βρότειον ὑποπέπτωκε γένος, διὰ τῆς μεγάλης τοῦ Θεοῦ κηδεμονίας περὶ ἡμᾶς, ἡ ἀφάνισις πάρεστι· C καὶ τοιαύτη σήμερον ἡμῖν ἄνωθεν ἐπιβραβεύεται δωρεά, ὡς μὴ μόνην ἐκείνην ἐξαναιρεῖσθαι τὴν ἀράν, ἀλλὰ καὶ σύμπασαν ἡμῖν εὐλογεῖσθαι τὴν φύσιν· καὶ καταργεῖσθαι μὲν τὸ τῆς παλαιᾶς ἔχθρας μεσότοιχον, ἀγάπην δὲ μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, καὶ εἰρήνην ἐξανίσχειν.

Ἱερεμίας μὲν ὁ τῶν προφητῶν συμπαθέστατος καὶ θειότατος ὕδωρ αἰτεῖ τῇ κεφαλῇ, καὶ πηγὴν δακρύων τοῖς ὀφθαλμοῖς, ὥστε κατ' ἀξίαν θρηνῆσαι δυστυχοῦντα τὸν Ἰσραήλ. ἐμοὶ δέ, τίς δώσει τῇ καρδίᾳ πηγὴν ἐννοιῶν θείων, καὶ τοῖς λόγοις ποταμῶν εὔροιαν ἀγαθήν, ὥστε τὸ μέγα κλέος ἐξαγγεῖλαι τῆς παρούσης χαρᾶς, καὶ τὴν ὑπερβολὴν D τῆς θείας μεγαλοδωρεᾶς αἰνέσαι· οὐ κατ' ἀξίαν· ἀνέφικτον γὰρ οὕτως ὑμνεῖν· ἀλλ' ὅσον εἰπεῖν ἐμοί τε θεμιτόν, καὶ τοῖς ἀκούουσι χωρητόν. Γενέθλια ἡ πανήγυρις, ὦ φίλοι· γενέσια Μαρίας, τῆς τὸν Χριστὸν ἡμῖν μετὰ ταῦτα τὸν Θεὸν γεννησαμένης· τῆς ἀσπόρως, ἀχράντως τὸν ὑπερούσιον Λόγον καὶ ἀπερίληπτον καὶ ἀσώματον, τῇ σωματικῇ καὶ ἡμετέρᾳ καταμιξάσης μορφῇ. ταύτης τὴν γέννησιν σήμερον

SANCTISSIMÆ IN diem Natalem Dei Genitricis.

Exultationis dies lætitiæque exordium. Deponamus mœstitiam, ac splendorem induamus. Loquamur potentias Domini, auditas faciamus omnes laudes ejus in portis filiæ Sion. Exultemus in salutari ejus. Etenim erexit nobis hodie cornu salutis in domo David pueri sui, ac, sicut locutus est per os sanctorum Prophetarum suorum, pacis nobis arborem suscitavit, radicem Iesse, ex qua virga, quæ Christum florem immarcessibilem, produxit. Quis non animo exultet? Quis spiritu non lætetur? Quis non mysticè congaudeat ac jucundetur? Quis non festis gaudiis celebret, dum salutem in Deo prædestinatam, ac per ora Prophetarum prænunciatam, in apertum jam eventum procedere conspicit?

Psal. 105. 2. S. Mariæ. Nativitatis gaudia Luc. 1. 69. Isai. 11. 10.

Omnis creatura choros agat. Omnis terra cum lætitia clamet & exultet, quod jam pharmacum germinarit, quo sublatum eat originalis tristitia: quod præsto est, quo magna Dei erga nos providentia aboleatur, primorum parentum maledictio illa, cui obnoxium factumfuerat universum genus mortalium: Taleque nobis hodie cœlitus donum prærogatur, ut nedum maledictio illa extinguatur, sed & omnis nobis natura benedicatur, destruaturque veteris inimicitiæ medius paries, ac dilectio Deum inter & homines, paxque oriatur.

Ieremias quidem Prophetarum miserantissimus ac divinissimus, aquam capiti petit, atque oculis fontem lacrymarum, ut pro meritis infelicem lugeat Israëlem; mihi verò quis dabit cordi divinorum fontem conceptuum atque sensorum, verbisque facili lenique vena defluentium fluminum copiam, ut præsentis gaudii magnum decus enuntiare, divinique magni doni excellentiam laudare valeam? non ex dignitate (nec enim sic laudare concessum est) sed quantum tum mihi laudare licet, tum Auditores capere possunt. Dies Natalis est, amici! quam celebritatem agimus, Mariæ Natale, ex qua nobis postea Christus Deus nascetur; ejus nimirum, quæ sine semine, intemeratè omni majus substantia Verbum incomprehensumque & incorporeum, corporeæ nostræque ac humanæ formæ ut coalesceret, fecit. Hujus Natale celebraturi hodie

Ier. 9. 1.

convenimus, ut ejus magnalium exordium laudemus, quæ in ea, qui potens est, propensa voluntate facere voluit.

Luc. 1. 49.

Cùm enim multa & infinita, ac quæ nullus referre possit, in ea detecta sint magnifica opera atque munera, primum istud mirabilissimumque, eum, qui naturam omnem excedit divinumque altiore supra naturam modo diviniusque præstruebat nativitatis modum: Sapientia enim, jam tum à principio ante sæcula, eorum quæ fiant eventus prævidens, pro finium ratione congruè principia subdit. Quod igitur futurum erat, ut nedum Dei Mater audiret, sed & filia secundùm spiritum adoptionis filiorum, sed & Regina atque domina universorum celebraretur, per ignotissimum ex Filii rationibus exaltationem celsamque elevationem, idcirco etiam conceptio statim nova, ejusque in vitam ingressus mira extra usum ratione; quò nimirum ex minoribus ad majorum ei fidem viam sterneret. Decebat enim ut quæ à se divinæ haberet potentiæ exempla, atque ad matris, qua suscepta esset, sterilitatem respiceret, nec cujus nuntius illi afferebatur, virginitati fidem abnueret. Verùm videamus, qui ejus secundùm carnem fuerint parentes, quantaque fulti virtute, & quomodo speciem Iacob, quam Deus dilexit, ipsi meruerint gignere ac suscipere.

Mariæ ex sterilibus conceptio, divino ex Virgine conceptui prævia.

Psal. 46. 5.

Quis igitur nescit Ioachim & Annam, qui divinæ infantis parentes existant? par illud venerabile ac religiosum. Quis ita tardus? quis in divinis literis sic peregrinus, ut non teneat, ter beatos illos omnis pietatis ac justitiæ, per eam, qua vixerunt ætatem, summum verticem adeptos esse? Atque id manifestum, nedum ex fructu, quem non magis precum instantia, quàm natura fœta germinarunt, verùm etiam ex illorum historia, quæ inculpatos eis mores, vitamque Deo placitam ac sanctam, adscribit; cùm genus in Davidem ac Iudam referrent, morumque ingenuitate atque indolis probitate, nec non mandatorum Dei custodia, omnem Israëlem nobilitarent.

Mariæ sancti parentes.

Hi nimirum, cùm virtutis censu (uti dictum est) divites essent, quin & terrenis bonis affluerent; nempe gregibus, armentisque, ac reliqua omni substantia fulti essent, uno hoc solùm à perfecta felicitate se abesse existimabant; quod nempe absque liberis consenuerant: erantque omnia doloris plena, ac mœstitia cuncta oppleverat, quod haud secus ac vetustæ Saræ, menstrua Annæ fieri desierant; nec Ioachimo erat successor, nec cernebatur qui familiæ scintilla foret. Accedebat & irritans vicinorum exprobatio, ac quantum nec dici potest ægræ mentis doloris sensum succendebat. Ac quidem Ioachim duplicia dona Domino offerebat; cùm his fortè Deum propitiaret, ac orbitatis probrum à se depelli posse cogitaret. Nihilominus tamen sic quoque in iisdem infœcunditatis probris manebat; donec tandem vir justus extremùm jam animi anxius & humiliatus, carnalibus despectus hostiis, & qui-

Iidem divites, prolis soliciti: omnia ex libro Iacobi ἀδελφοθέου.

Gen. 18. 11.

A ἑορτάσαι συνήλθομεν, ἵνα τὴν μεγαλείων αὐτῆς αἰνέσωμεν τὴν ἀρχήν, ὧν εὐδόκησε ποιεῖν ὁ δυνατὸς ἐν αὐτῇ.

Πολλῶν γὰρ καὶ ἀπείρων ὧν μηδ' ὅσον εἰπεῖν δυνατὸν ἀποκαλυπτομένων μεγαλουργιῶν ἐν αὐτῇ, τοῦτο πρῶτον καὶ θαυμασιώτατον, τὸν ὑπερφυοῦς τῆς γεννήσεως τρόπον ὑπερφυῶς προκαταβάλλεται. ἄνωθεν γὰρ ἡ σοφία πρὸ αἰώνων τὰς τῶν γινομένων ἐκβάσεις προορῶσα, ἀναλόγως τοῖς τέλεσιν ὑποβάλλει καὶ τὰς ἀρχάς. ἐπειδὴ οὖν ἔμελλεν, οὐ μήτηρ μόνον χρηματίσαι Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ θυγάτηρ κατὰ πνεῦμα υἱοθεσίας, ἀλλὰ καὶ βασιλὶς καὶ κυρία τῶν ὅλων ἀναῤῥηθήσεσθαι, διὰ B τῆς ὑπεραγνώστου πρὸς τὸν Υἱὸν ὑψώσεως καὶ ἀναγωγῆς, διὰ τοῦτο καὶ ἡ σύλληψις εὐθὺς ξένη, καὶ ἡ πρὸς τὸν βίον αὐτῆς εἴσοδος καινοπρεπής διὰ τῶν ἡττόνων, πρὸς τὴν τῶν μειζόνων αὐτὴν ὁδοποιοῦσα πίστιν. ἔδει γὰρ οἴκοθεν ἔχουσα τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως τὰ ὑποδείγματα, καὶ πρὸς τὴν στειρωτικὴν τῆς μητρὸς γέννησιν ὁρῶσα, μηδὲ τὴν εὐαγγελιζομένην ὕστερον αὐτῇ παρθενίαν ἀπιστεῖν. ἀλλ' ἴδωμεν τίνες αὐτῆς οἱ κατὰ σάρκα τοκεῖς, καὶ ὁποῖοι τὴν ἀρετήν, καὶ ὅπως τὴν τοῦ Ἰακὼβ καλλονήν, ἣν ἠγάπησεν ὁ Κύριος, αὐτοὶ κατηξιώθησαν ἐκτεκεῖν.

Τίς οὐκ οἶδεν Ἰωακεὶμ καὶ Ἄνναν, γεννήτορας ὄντας τῆς θεόπαιδος. τὴν τιμίαν ξυνωρίδα καὶ θεοφιλῆ· καὶ τίς οὕτω βραδύς· τίς οὕτω τῶν θείων C γραφῶν ἀνεπίσκεπτος, ὡς ἀγνοεῖν ὅτι πάσης εὐσεβείας καὶ δικαιοσύνης κατὰ τὴν ἑαυτῶν γενεὰν τὸ ἀκρότατον οἱ τρισμάκαρες ἀπηνέγκαντο. καὶ τοῦτο δῆλον, οὐκ ἐκ τοῦ καρποῦ μόνον, ὃν οὐχ ἧττον διὰ προσευχῆς ἢ φύσεως ἐβλάστησαν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς περὶ αὐτῶν ἱστορίας, ἄμεμπτον πολιτείαν καὶ εὐάρεστον τῷ Θεῷ βίον βιοῦν αὐτοὺς ἀναγραφούσης· εἰς Δαβὶδ μὲν καὶ Ἰούδαν τὸ γένος ἀναφέροντας· εὐγενείᾳ δὲ τρόπων καὶ ἠθῶν καλοκαγαθίᾳ, καὶ τῶν προσταγμάτων τοῦ Θεοῦ φυλακῇ, ὅλον ἐξευγενίζοντας τὸν Ἰσραήλ.

Οὗτοι τὸν πλοῦτον, ὡς εἴρηται, πλουτοῦντες τῆς ἀρετῆς, βρίθοντες δὲ καὶ τοῖς ἀπὸ γῆς ἀγαθοῖς, ποιμνίοις καὶ βουκολίοις καὶ πᾶσιν ἄλλοις αὐταρκούμενοι περιουσιασμοῖς, ἐπὶ τούτῳ μόνῳ τῆς τελείας μακαριότητος ὑπώπτευον ἀπέχειν· ἄτεκνοι D γὰρ τὸν βίον κατεγήρων· καὶ πάντα λύπης μεστὰ ἦν, καὶ ἀθυμίας αὐτοῖς τὰ πάντα πεπλήρωτο· ὅτι τῇ Ἄννᾳ μὲν κατὰ τὴν παλαιὰν Σάῤῥαν ἐξέλιπον τὰ γυναικεῖα· τῷ δὲ, διάδοχος οὐκ ἦν, καὶ ὁ τοῦ γένους οὐχ ἑωρᾶτο σπινθήρ. καὶ πρὸς τούτοις ὁ ἐκ γειτόνων ὑποσμύχων ὀνειδισμός· οὐκ ἔστιν ὅσον εἰπεῖν ὑπεξέκαιε τὴν δυσθυμίαν. καὶ προσέφερε μὲν Ἰωακεὶμ Κυρίῳ τὰ δῶρα διπλᾶ· τούτοις τυχὸν ἐξιλεούμενος, καὶ τὸ τῆς ἀπαιδίας ὄνειδος ὑπολογιζόμενος φυγεῖν· ἔμενε δὲ καὶ οὕτως οὐδὲν ἧττον ἐν τοῖς ὁμοίοις τῆς ἀκαρπίας ὀνειδισμοῖς, ἕως εἰς τέλος ὁ δίκαιος ἀποσυρόμενος καὶ ταπεινούμενος, τῶν μὲν σαρκικῶν θυσιῶν, καὶ οἷς οἱ ἀτελεῖς ἀτελῶς χαρίζεσθαι νομίζουσιν, ἠμέλει,

καὶ ὡς οὐ πάνυ θελητῶν ὄντων ἀφορμῇ· θυσίαν δὲ τῷ Θεῷ, πνεῦμα συντετριμμένον καὶ καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην διέγνωκε καρποφορεῖν· καὶ διʼ ἐγκρατείας καὶ προσευχῆς, τῆς ποθουμένου τυχεῖν καταδράττεσθαι.

Τὸν γὰρ τοῦ παναγίου Πνεύματος μέλλοντα τὸ ἁγιώτατον κειμήλιον ἐκτεκεῖν, ἔδει τοῦ Πνεύματος αὐτὸν πρῶτον τῶν θείων πληρούμενον ἐνεργειῶν, διʼ ἱερᾶς τε καὶ πνευματικῆς πρὸς τὴν κύησιν διαθερμαίνεσθαι προθυμίας. πῶς οὖν τοῦτο ποιεῖ. ἀνακοινοῦται μὲν τῇ συζύγῳ τὸν ἔνθεον λογισμόν· κοινὴ γὰρ ἀμφοῖν, ὥσπερ ἡ στείρωσις, οὕτω καὶ τῆς παιδογονίας ἡ φροντίς· καὶ πάντων ἀμελεῖν τῶν ἄλλων παρεγγυᾷ· νηστείᾳ δὲ καὶ ἐξομολογήσει καὶ προσευχῇ προσκαρτερεῖν, ἄχρις ἂν ἐξ ἡμῶν, φησὶ, ἀφέλῃ τὴν ἀτεκνίαν ὁ Θεός. ἑαυτῷ μὲν ὁ μακάριος ὑπόδειγμα προθέμενος Ἀβραάμ· τῇ συνεύνῳ δὲ πρὸς τὴν ὁμώνυμον Ἄνναν συντάξαμενος ἀφορᾶν, καὶ ἐφʼ ὁμοίοις ἐκείνῃ πρὸς τὸν Ὕψιστον ἀδιαλείπτως βοᾶν· αὐτὸς ὄρος καὶ ἔρημον καταλήψεται, ὅπου δὴ πλείοσιν ἡμέραις τῶν βιωτικῶν ἐνοχλήσεων ἀνακαθηράμενος τὸν νοῦν, καὶ καθʼ ἡσυχίαν ἑαυτῷ μόνῳ συγγινόμενος καὶ Θεῷ· ὧδε δὴ, Κύριε σαβαὼθ, ἐβόα, Κύριος ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ, ὁ ποιῶν μεγάλα καὶ ἀνεξιχνίαστα, ἔνδοξά τε καὶ ἐξαίσια, ὧν κατὰ τὴν γραφὴν οὐκ ἔστιν ἀριθμός· ὁ ἐντειλάμενος ταῖς πέτραις, καὶ ὑδάτων ἐξέβλυσαν ποταμοὶ, ἴαμα δίψης, τῷ ἐν ἐρήμῳ δεδιψηκότι λαῷ· καὶ ἐντειλάμενος τῇ ῥάβδῳ, καὶ ἀνθήσασα ἐξήνεγκε κάρυα, σφραγῖδα ἱερωσύνης καὶ πίστωσιν τοῦ Ἀαρών· Κύριε ὁ Θεός μου, ὁ Θεὸς τοῦ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ· ὁ παρʼ ἡλικίαν ἐκεῖ πρῶτον γόνιμον τὴν Σάῤῥαν ἀπεργασάμενος· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ τῇ Ῥεβέκκᾳ μετʼ αὐτὴν, καὶ τῇ Ῥαχὴλ στειρωσάσαις ὡς ἠθέλησας καρπὸν δεδωκώς· ἐπίβλεψον Κύριε· πρόσχες Κύριε ἐξ ὕψους ἁγίου σου, καὶ κατανόησον τὴν ἡμετέραν θλίψιν· καὶ ἔντειλαι τῇ φύσει καρπὸν ἐνεγκεῖν, ὁ ἐντελλόμενος τὰς σωτηρίας Ἰακώβ. εὐδόκησον ὁ Θεὸς τῇ δυνάμει σου ἀναστῆσαι κἀμοὶ σπέρμα ἐν τῷ Ἰσραήλ· καὶ ἔσται ὁ καρπός σοι, καὶ τῷ οἴκῳ σου τῷ ἁγίῳ ἀφιερωμένος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἰωακεὶμ μὲν οὕτως.

Ἄννα δὲ καὶ αὐτὴ, τὸ τῆς εὐσεβείας ὑπόδειγμα, τὸ τῆς σωφροσύνης τέμενος, τὸ πάσης ἀρετῆς καταγώγιον, τὸ πάσης ἁγιότητος ὄχημα. Ἄννα, ἡ χάρις, οὐ τῷ ὀνόματι μόνον, πολὺ δὲ μᾶλλον τῷ πράγματι, καὶ πάσης Θεοῦ χάριτος ταμιεῖον, ὡς τὴν πηγὴν τῶν χαρίτων ἀναβλύσασα· καὶ χειμάῤῥους μὲν ἐν αὐτῇ τῆς κακίας ὑποστείλασα, εὐωδίας δὲ ποταμοὺς ἐπὶ πᾶσαν πλημμυροῦσα τὴν γῆν. Ἄννα, πάσης θηλείας σεμνολόγημα καὶ καλλώπισμα καὶ ἥδυσμα· καὶ αὕτη τοίνυν νηστείαις οἴκοι σχολάζουσα, καὶ τὴν σάρκα ἐκτήκουσα· προσευχαῖς δὲ διηνεκέσι τὴν διάνοιαν εἰς οὐρανοὺς ἀνατείνασα, καὶ ὅλον αὐτῆς τὸν νοῦν παριστάνουσα τῷ Θεῷ τοιοῖσδε λόγοις τὴν ὑπεράπειρον ἀγαθωσύνην ἐκδυσώπει.

A bus imperfecti imperfectè obsequi se & indulgere existimant; iisque ut quæ non admodum placeant, spretis, sacrificium Deo spiritum contribulatum & cor contritum ac humiliatum offerendum operæpretium duxit; creditque per continentiam & orationem apprehensurum se, cujus æger animi desiderio erat. Psal. 50. 19. Continentia etiam ab uxoris amplexibus.

Qui enim sanctissimi Spiritus sanctissimum pignus ac sacrarium esset geniturus, decebat ejusdem primùm Spiritus divinis afflatibus repletum, sacro spiritalique desiderio ad conceptum confoveri. Quonam igitur modo rem præstat? Communicat quidem uxori divinum animo assumptum consilium. Communis enim ambobus, uti sterilitas, sic & cura suscipiendæ prolis; monetque a' iorum omnium curas posthabere, B jejunio que & confessioni atque precibus assiduam esse, *donec*, inquit, *à nobis Deus auferat, quòd orbi liberis sumus.* Sibi ipse quidem vir beatus, Abrahamum exemplo proponit; conjugem verò jubet ad ejus ipsius nominis matronam Annam respicere, inque iisdem ac illa ad Altissimum immota animi constantia clamare. Ipse citò montem ac desertum petit, ubi complures dies à sæcularis vitæ molestiis ac curis animo depurgatus, sibique soli ac Deo silentio, otioque vacans, in hunc modum clamabat, *Domine Sabaoth, Dominus Deus Isrel*, qui facis magna & non vestigabilia, gloriosaque ac magnifica, quorum, *juxta scripturam*, non est numerus. *Qui mandasti petris, manaruntque aquarum fluvii, sitis solatium, populo ea laboranti in eremo. Qui jussisti virga, germinansque nuces edidit ac amygdalas, sacerdotii signaculum, Aaronisque illo assertum principatum. Domine Deus meus, Deus Abraham & Isaac & Iacob: qui illic primùm effœta ætate Saram fæcundam reddidisti: nec modo illi, sed & Rebeccæ deinde, ac tum Racheli, cum steriles essent, ut placuit, fructum dedisti. Respice, Domine. Attende, Domine de excelso sancto tuo, & intellige tribulationem nostram; mandaque naturæ ut fructum ferat, qui mandasti salutes Iacob. Placeat Deus potentiæ tuæ, ut & mihi suscites semen in Israel; & erit fructus tibi, tuæque sanctæ domui consecratum in secula.* Sic quidem Ioachim.

Præparatio ad Mariæ conceptum.

Ioachimi & Annæ socia oratio & jejunia.

1. Reg. 1. 11.

Ioachim oratio. Iob. 9. 10.

Exod. 17. 6. Num. 20. 8. Num. 17. 3.

Gen. 18. 20. & 25. 21. & 30. 22.

Psal. 43. 5.

Anna verò ipsa quoque, pietatis exemplum, castitatis delubrum, virtutis omnis D domicilium, omnis sanctitatis vehiculum. Anna, Gratia, non solùm nomine, sed longè magis re, omnisque Dei gratiæ promptuarium, ut quæ gratiarum fontem fœcunda vena ediderit; ac quidem in seipsa malitiæ vitiique torrentes stiterit, suavis autem fragrantiæ fluvios in omnem terram inundaverit. Anna, feminei omnis sexus decus magnificum & gloriatio ac suavitas. Et hæc igitur jejuniis domi vacans ac carnem macerans, jugique precum instantia mentem in cœlos intendens, ejusque omnem vim Deo coram adhibens, verbis ejuscemodi supra quàm infinitam bonitatem obsecrabat.

Annæ præclara elogia.

Annæ oratio. *Tibi Domine misericordiæ visceribus longè patiens & clemens, juste & verax, me totam adhibens, in te solum mentis meæ oculum figo. In solum nutum tuum animi rationem ac cogitatum dirigo.*
Psal. 122. 2. Sicut oculi servorum in manibus dominorum suorum; & sicut oculi ancillę in manibus dominæ suæ, ita oculi mei ad te, Domine Deus, donec miserearis mei, *& auferas à me opprobrium, ac sterilitatis contemptum; quoniam omnis creatura, quam condidisti, fructificat coram te, Domine mi Domine: omneque animal gignit sibi simile, omnisque natura plantarum ac stirpium producit fructum suum. At ego una omnium in conspectu tuo reputata ut arbor infructuosa, igni reservabor. Haud tamen spem omnem abjiciam, aut infinitæ misericordiæ immemor ero. Non enim me latet, etiam aliis ante me perinde laborantibus, fortiterque*
1. Reg. 1. 11 *invocantibus, placidè attendisse, ac statim fœcundas reddidisse. Scio & Annam alteram sterilitatis dedecus evasisse, hoc solùm quod ad te clamaverit.*
Psal. 101. 28 *Et nunc Domine Deus meus,* tu idem ipse es, & anni tui non deficient, *& misericordiæ tuæ non minuentur, promptéque per quàm bona dona tua dignè petentibus præstantur. Ipse quoque quod liberis orba sum, meamque aufer sterilitatem, ut & in me clarificeris. Non enim mihi erit, qui nascetur infans, sed tuo nomini tuæque sanctæ domui sacrum donarium sistetur.*

Ac illi quidem in his erant; quid verò qui totus misericors est, Dominus? Qui facit omnia & transmutat in melius? Qui
Eph. 3. 20. Sanctorum suorum petitiones & cogitata superabundanter facit? Num Iustorum supplicationem sprevit? Aut attendit quidem clamori, donum tamen in tempus donans distulit? Aut statim quidem donat, ejusmodi tamen donum, quale putebant tribuit? Haudquaquam; sed respondet quidem statim Angeli sancti voce, ac oraculo edicit, fore
Conceptæ Mariæ oraculum. ut Dei puella concipiatur atque nascatur: edicit & clari nominis futuram in omnes fines terræ. O fidei fortitudinem! ô Altissimi donum magnificum! Illi quidem desperata natura, ea petunt quæ naturam excedunt; is verò gratiam tribuit, emendantem quod illis inerat vitium. Ac quidem illi prolem simpliciter petunt, & ut id illis opprobrium auferatur, quod illa orbi sunt; is autem suam illis largitur Matrem; non quæ parentum duntaxat afflictionem sanet, sed quæ universum humanum genus spiritali veroque gaudio impleat.

Hæc nimirum divinæ potius promissionis verbo, quàm naturæ ratione in sterili concepta atque gestata utero, velut Luna
Psal. 84. 12. plena hodie ex materno exoritur thalamo. Clarè hodie videre est juxta Prophetæ oraculum, oriri veritatem de terra, ac justitiam de cœlo prospicere. Etenim Dominus o-
S. Mariæ nativitas. stendens de cœlo dignè petentibus justitiam suam, dedit benignitatem, divinæ promissionis verbo oraculo edito; Anna verò

A Ἐπὶ σοὶ Κύριε τῷ εὐσπλάγχνῳ, μακρόθυμε καὶ οἰκτίρμον, δίκαιε καὶ ἀληθινὲ, ὅλην ἐμαυτὴν ἀποδοῦσα, πρὸς σὲ μόνον τὸ ὄμμα τῆς ἐμῆς ἐρείδω ψυχῆς· πρὸς μόνην τὴν σὴν ῥοπὴν ἰθύνω τὸν λογισμόν· ὡς ὀφθαλμοὶ δούλων εἰς χεῖρας τῶν κυρίων αὐτῶν· ὡς ὀφθαλμοὶ παιδίσκης εἰς χεῖρας τῆς κυρίας αὐτῆς, οὕτως οἱ ὀφθαλμοί μου πρὸς σὲ Κύριε Θεός μου, ἕως οὗ οἰκτιρήσῃς με, καὶ ἀφέλῃς ἀπ' ἐμοῦ ὄνειδος, καὶ στειρώσεως ἐξουδένωσιν· ὅτι πᾶσα ἡ κτίσις ἣν ἐποίησας, καρποφορεῖ ἐναντίον σου Κύριε· καὶ πᾶν ζῶον γεννᾷ τὸ ὅμοιον αὐτῷ· καὶ πᾶσα φύσις φυτῶν, τὸν οἰκεῖον προβάλλει καρπόν. ἐγὼ δὲ πάντων ἐνώπιόν σου λογισθεῖσα ὡς ξύλον ἄκαρπον, ταμιεύομαι τῷ πυρί. ἀλλ' οὐκ ἀπογνώσομαι, οὐδὲ τῆς ἀμέτρου φιλανθρωπίας ἐπιλήσομαι· οἶδα γὰρ ὅτι καὶ ἄλλαις πρὸ
B ἐμοῦ τὰ ἴσα παθούσαις, καὶ ἰσχυρῶς ἐπικαλεσαμέναις, εὐμενῶς προσέσχες, καὶ καρπογόνους ἀπέδειξας παραυτά. οἶδα καὶ ἄλλην Ἄνναν ὀνειδισμὸν ἀτεκνίας δραπετεύσασαν, ἵνα μόνον βοήσῃ πρὸς σέ. καὶ νῦν Κύριε ὁ Θεός μου, σὺ αὐτὸς εἶ, καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ ἐκλείπουσι, καὶ τὰ ἐλέη σου οὐκ ἐλαττοῦνται, καὶ τὰ παναγαθά σου δῶρα τοῖς ἀξίοις αἰτοῦσιν ἑτοίμως ἐπιχορηγοῦνται· αὐτὸς καὶ τὴν ἐμὴν ἀτεκνίαν, τὴν ἐμὴν ἀφέλε στείρωσιν, ἵνα καὶ ἐν ἐμοὶ δοξασθῇς. οὐ γὰρ ἐμοὶ τὸ τικτόμενον, ἀλλὰ τῷ σῷ ὀνόματι καὶ τῷ ἁγίῳ σου οἴκῳ προσαναθήσομαι τοῦτο δῶρον.

Οἱ μὲν οὖν ἐν τούτοις ἦσαν, τί δὲ ὁ πανοικτίρμων Κύριος· ὁ ποιῶν πάντα καὶ μετασκευάζων ἐπὶ τὸ βέλτιον· ὁ ὑπὲρ ἐκ περισσοῦ τὰ αἰτήματα τῶν ἁγίων αὐτοῦ καὶ τὰ νοήματα ποιῶν· ἆρα παρεῖδε τὴν
C δικαίων τὴν ἱκετείαν; ἢ προσέσχε μὲν τῇ κραυγῇ, ὑπερέθετο δὲ εἰς χρόνους τὴν δωρεάν; ἢ δωρεῖται μὲν εὐθὺς, τοιαύτην δὲ οἵαν ἠξίουν οὗτοι δοῦναι ἐπιβραβεύσειν; οὐδαμῶς· ἀλλὰ χρηματίζει μὲν αὐτίκα δι' ἀγγέλου φωνῆς ἁγίου, τῆς θεόπαιδος τὴν σύλληψιν καὶ τὴν ἀπότεξιν· χρηματίζει δὲ αὐτὴν ὀνομαστὴν γενήσεσθαι ἄχρι περάτων τῆς γῆς. ὢ τῆς ἰσχύος τῆς πίστεως· ὢ τῆς Ὑψίστου μεγαλοδωρεᾶς· οἱ μὲν ἀπογνόντες τῆς φύσεως, τὰ ὑπὲρ φύσιν ἐξαιτοῦνται· ὁ δὲ δίδωσι χάριν, τὸ ἐκείνοις ἔλλειμμα διορθουμένην. καὶ οἱ μὲν τέκνον ἁπλῶς αἰτοῦσι, τὸ τῆς ἀπαιδίας ὄνειδος ἀφαιρούμενοι· ὁ δὲ, τὴν ἰδίαν αὐτοῖς χαρίζεται μητέρα· οὐ τῶν τεκόντων μόνον τὴν θλῖψιν ἰωμένην, ἀλλ' ὅλην
D τῶν ἀνθρώπων τὴν φύσιν πνευματικῆς καὶ ἀληθοῦς πληρώσασαν χαρᾶς.

Αὕτη τῷ ῥήματι τῆς ἐπαγγελίας τοῦ Θεοῦ μᾶλλον, ἢ τῷ λόγῳ τῆς φύσεως ἐν τῇ στειρωτικῇ συλληφθεῖσα καὶ κυοφορηθεῖσα γαστρὶ, σήμερον οἷα σελήνη πλησιφαὴς, τῶν θαλάμων ἐξανατέλλει τῶν μητρικῶν. σήμερον ἐναργῶς ἐστιν ὁρᾶν κατὰ τὴν προφητικὴν θεωρίαν, ἀλήθειαν μὲν ἀνατέλλουσαν ἐκ τῆς γῆς· ἐκ τοῦ οὐρανοῦ δὲ, τὴν δικαιοσύνην διακύπτουσαν. καὶ γὰρ ὁ Κύριος ἄνωθεν τὴν αὐτοῦ δικαιοσύνην ἐπιδεικνύμενος τοῖς ἀξίως αἰτήσασιν, ἔδωκε χρηστότητα· τὸ ῥῆμα τῆς θείας ἐπαγγελίας

ἐπαγγελίας χρηματίζων· Ἄννα δὲ πίστει τοῦτο καταδεξαμένη, ὥσπερ ἐκ γῆς τῆς οἰκείας μήτρας τὴν χρησμῳδηθεῖσαν ἀλήθειαν ἀνίσχει, καὶ ταύτην πᾶσιν ἀνθρώποις ἔμψυχον καὶ ζῶντα προσβάλλει καρπόν. σήμερον ἡ μήτηρ μὲν Θεοῦ κατὰ σάρκα, θυγάτηρ δὲ κατὰ πνεῦμα ἁγιωσύνης ἐσομένη, τὴν κατὰ φύσιν προσίεται γέννησιν, καὶ θυγάτηρ ἀνθρώπου γνωρίζεται ἡ θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τοῦ μεγάλου· καὶ ἡ ἐκ δεξιῶν τοῦ παμβασιλέως ἐν τοῖς οὐρανοῖς στήσεσθαι μέλλουσα βασίλισσα, ἐπὶ γῆς ἄρτι λοχεύεται, μαιεύεται· ὕδασι σμήχεται, ῥάκεσι σπαργανοῦται· καὶ τῆς προσηκούσης νηπίοις ἐπιμελείας ἀξιοῦται· καὶ ἡ παρθενικαῖς ἀγκάλαις τὸν τοῦ οὐρανοῦ συνοχέα καὶ Θεὸν ἐναγκαλίσασθαι προσδοκωμένη, γηραλέαις ὠλέναις περιλαμβάνεται νῦν· καὶ πρεσβυτικὴν ἄρτι θηλὴν καὶ μητρικὴν ἐκμυζᾷ, ἡ τὸν τρέφοντα πᾶν ζῶον, ὑπερφυῶς μετὰ ταῦτα γαλακτοτροφήσασα.

Καὶ ἐπὶ τούτοις χαίρει μὲν Ἄννα, καὶ τέρπεται σφόδρα, καὶ ἐναγκαλίζεται τῷ γεννήματι, καὶ τῷ καινῷ τόκῳ ἐγκαλλωπίζεται· συγκαλεῖ δὲ νεάνιδας, καὶ πρεσβύτιδας μεταστέλλεται· καὶ τοῖς ὁμοφύλοις πάσαις συγχαίρειν παρακαλεῖ καὶ συνήδεσθαι, καὶ πᾶσιν εἰς ἡδονὴν καὶ θαῦμα κινεῖ τοῖς προσανέχουσιν αὐτῇ· χαριστηρίοις μὲν τὸν εὐεργέτην ἀμειβομένη· καὶ, Τίς εἰμι λέγουσα Κύριέ μου Κύριε, ὅτι τῆς ἐμῆς οὕτω δεήσεως ἐπακήκοας· ὅτι περιεῖλες τὸν ὀνειδισμόν μου ὃν ὑπώπτευσα· ὅτι πλεῖον ἢ κατὰ τὴν ἐμὴν αἴτησιν παρέσχες· τέκνον γὰρ ἁπλῶς ᾐτησάμην ἐγώ, σὺ δέ μοι πρὸς τούτῳ καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας ἐδωρήσω τοῦ Ἰσραήλ. ὁρῶ γὰρ ὡς ἐν τεκμηρίοις τὸ μέλλον· ὡς ἐν αἰνίγμασι, ταῖς ἐνθεωρουμέναις τῇ θυγατρὶ χάρισι, τὴν σωτήριόν σου κατ' ὀλίγον προαυγάζομαι χάριν, καί μοι τεκμηριοῦσαν δι' αὐτῆς ἐκφανθήσεσθαι τὸν τοῖς προφήταις προκηρυττόμενον. καὶ τίς εἰμι ἐγὼ τοσαύτης ἀγαθοδωρίας ἀναφανῆναι ῥίζα, τοσαύτης χάριτος μήτηρ, καὶ τηλικούτων ἀγαθῶν χρηματίσαι πηγή. ἀλλ' οὐ νοσφίζομαι τὸ σόν· οὐ κρύψω παρ' ἐμαυτῇ, ὦ δέσποτα, τὸ δῶρον τὸ σόν. ἀπογαλακτισθὲν δέ, τῷ ἁγιάσματί σου προσοίσω, καὶ τοῖς τῶν ἁγίων ἁγίοις ἀφιερώσομαι δωρεάν. καὶ ἡ μὲν ταῦτα.

Ἰωακεὶμ δὲ καὶ αὐτὸς τοῖς οἰκείοις συγχαίρων, τοῖς φυλέταις συνεορτάζων, καὶ τῇ γερουσίᾳ μὲν τὰς φιλοτιμίας, τοῖς ἱερεῦσι δὲ τὰ ὀφειλόμενα μετὰ πλείονος προσαγόμενος ἀφθονίας καὶ φιλοτιμίας, χαρμονικῶς ἀπεδίδου τῷ σωτῆρι τὴν εὐχαριστίαν, Κύριε, λέγων, ὁ Θεός μου, ὑμνήσω σε, δοξάσω τὸ ὄνομά σου, ὅτι ἐποίησας θαυμαστὰ πράγματα, βουλὴν ἀρχαίαν, ἀληθινήν, καὶ ἠξίωσας ἐφ' ἡμῖν ἀληθεύοντα δεῖξαι τὸν ἱερόν σου προφήτην Ἠσαΐαν· καὶ ἔστιν ὁρᾶν ἄρτι στεῖραν τὴν οὐ τίκτουσαν, εὐφραινομένην· καὶ τὴν οὐκ ὠδίνουσαν, ἐπὶ τέκνῳ βοῶσαν καὶ ἀγαλλιωμένην. καὶ τίς ὁ ὕμνος, τίς ὁ αἶνος, τίς ἐπὶ τοῖς παροῦσιν ἡ μεγαλοπρεπὴς εὐχαριστία· οὐδεὶς γὰρ ἡμῖν ὁ λόγος, οὐδὲ σύνεσις, τὸ μέγεθος τῆς εὐεργεσίας καὶ τῆς δω-

A illo fide suscepto, ex vulva sua, velut ex terra, oraculo promissam veritatem in lucem ducit, eamque cunctis mortalibus animatum atque viventem fructum producit. Hodie quæ mater Dei secundum carnem, ejus verò filia secundùm spiritum sanctificationis, naturalem suscipit ortum, hominisque filia, quæ Regis magni filia sit, noscitur: ac quæ à dextris summi omnium Regis in cœlis Regina astitura est, in terra jam partu editur, obstetricante manu suscipitur, aquis abluitur, pannis involuitur, ac infantibus dedita cura fovetur: & quæ Virginali sinu amplexura expectatur, ipsum qui cœlum continent ac Deum, senilibus ulnis nunc stringitur, senilia que jam ac materna sugit ubera, quæ B posthac divina quadam ratione eum qui cunctis animalibus escam præbet, lactavit.

Ac in his quidem gaudet Anna & valde lætatur, prolemque in ulnas suscipit, ac novo magnificè partu gloriatur: Convocat vero puellas, accersitque vetulas; ac cunctis tribulibus congratulari jubet ac congaudere; cunctis denique in eam attendentibus animum, gaudium ac admirationem facit; ac quidem gratiarum actionis munera, munerum largitori rependit. Et, *Quænam ego Domine mi Domine*, inquit, *sum*, *quod meam sic petitionem audisti? quod opprobrium meum*, *quod* C *suspicata eram*, *abstulisti*? *quod majora quàm petieram tribuisti*? *Etenim ego solummodò prolem petebam*, *tu verò præterea etiam spem salutis Israëlis dedisti. Video enim velut certis omnino indiciis quod futurum est*: *velut in ænigmatis*, *in iis*, *quas in puella intueor*, *gratiis*, *salutarem tuam paulatim prælucentem gratiam*, *certaque dantem indicia*, *fore*, *ut per eam manifestetur*, *quem olim Prophetarum oracula prædicaverunt. Ecquænam ego sum*, *quæ tam munifici doni radix extiterim*, *tantæ gratiæ parens*; *ut tantorum bonorum fons audierim*? *Haud tamen mihi quod tuum est usurpo. Non penes me occulto*, *Domine donum tuum*; *Sed ubi ablactavero*, *sanctuario tuo offeram*, *& Sanctis sanctorum munus consecrabo.* Hactenus Anna.

Annæ gratulatio.

Psal. 118. 39.

D Ioachim verò & ipse cum necessariis gratulans, festum cum tribulibus agitans; ac quidem senibus honoratis magnifica dona, Sacerdotibus verò majori cumulo debita stipendia præbens atque munera, gaudio exultans gratiarum actionem Salvatori reddebat, dicens: Domine Deus meus? laudabo te; glorificabo nomen sanctum tuum, quia fecisti res mirabiles, consilium antiquum, verum; *& dignatus es in nobis veracem ostendere sanctum tuum Prophetam Esaiam; ac videre est sterilem*, *quæ non parit*, *lætantem*; *& quæ non parturit*, *filii causa clamantem ac exultantem. Ac*, *quodnam canticum*, *quæ laus*, *quæ magnifica gratiarum actio ob ea quæ in præsenti sunt*? *Nullus enim nobis est sermo aut intelligentia*, *ut beneficii magnitudinem ac doni Dominici perfectio-*

Isai. 25. 1.

Isai. 54. 1.

nem laudemus. Non enim ex natura solùm data A *nobis filia est; non ex ejus legibus præclaræ infantis nativitas; sed multò magis ex verbo virtutis Dei.* Iac. 1.17. *Quapropter etiam donum perfectum est ac dignè amore prosequendum, qua ratione in nos desursum venit à te, Patre Luminum, utque sensim manifestandam postea in eo claritatem ostendit. Natura enim meliore statu novata, quæ sit exploratè dexteræ omnipotentis opus, magnum quid ac eximiè bonum præsagit, in quibus occurrit.*

Sic quidem beatissimi divinæ puellæ parentes, tantaque fide & opera ea suscepta, majori ferventiorique educabant propensæ voluntatis diligentia; donec triennem, uti se voto obstrinxerant, hostiam donumque obtulerunt Deo. (Præsentatio in templo.) Nos verò Dei Genitricis Natale hodie honoremus, ac præ illis majore gaudio exultemus, B spiritaliter festum celebrantes atque lætantes, quantò & majorem ex illa utilitatem consequimur; quantò nunc magis, splendidiusque ac perfectiùs gratia per Dei parentem coruscat ac prænitet. Honoremus verò, nedum quod carnali ratione ex sterili processit, sed longè magis quod ex superna gratia spiritu nata est. Animo quidem considerantes atque colentes, canticis verò plaudentes & magnificantes ac dilaudantes; quatenus purissima omni hoc exoluta sæculo, supercœlestique Sponso prope adjuncta, ac cum eo in sacratissimum incorruptissimumque thalamum ingressa, regnique solio ei consociata, pro nostra intercedit salute, adjuvatque cum Patre & Filio & Spiritu sancto, C nunc & semper, & in sæcula sæculorum, Amen.

ἀποτικῆς δωρεᾶς τὸ τέλειον αἰνέσαι. οὐ γὰρ κατὰ φύσιν μόνον ἡ τοῦ τέκνου δόσις ἡμῖν· οὐ κατὰ φύσιν τῆς καλλίπαιδος ἡ γέννησις· πολλῷ δὲ μᾶλλον ἐκ δυνάμεως ῥήματος Θεοῦ. διὸ καὶ τὸ δώρημα, τέλειον καὶ ἀξιέραστον, ὡς ἄνωθεν ἐφ' ἡμῖν ἧκεν ἐκ σοῦ τοῦ τῶν φώτων πατρὸς, καὶ ὡς ἠρέμα δηλοῦσα τὴν ὕστερον ἐν αὐτῷ φανερωθησομένην δόξαν. ἡ γὰρ τὸ βέλτιον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καινοτομία, ἔργον ὁμολογουμένως οὖσα τῆς παντοδυνάμου χειρὸς, μέγα τι καὶ ἀγαθὸν οἶεν, ἐν οἷς γίνεται προαγορεύει.

Οὕτω μὲν οἱ πανόλβιοι τῆς θεόπαιδος γονεῖς, καὶ μετὰ τοιαύτης αὐτὴν πίστεως ἐκτεκόντες καὶ σπουδῆς, μετὰ πλείονος καὶ θερμοτέρας ἀνέτρεφον τῆς προθυμίας, ἕως αὐτὴν τριετίζουσαν, καθὼς ηὔξαντο, δῶρον ἀνάγοντες ἐκαρποφόρησαν τῷ Θεῷ. ἡμεῖς δὲ, τιμήσωμεν τῆς Θεοτόκου τὴν γέννησιν σήμερον, καὶ μᾶλλον ἐκείνων ἀγαλλιώμεθα, πνευματικῶς ἑορτάζοντες καὶ εὐφραινόμενοι, ὅσῳ καὶ πλείονος ἐξ αὐτῆς μετέχομεν τῆς ὠφελείας, ὅσῳ νῦν μᾶλλον ἢ τότε, λαμπρότερόν τι καὶ τελειότερον ἡ χάρις διὰ τῆς θεομήτορος ὑπερεκλάμπει· τιμήσωμεν δὲ, μὴ μόνον τὴν ἐκ τῆς στείρας κατὰ σάρκα πρόοδον· πολλῷ δὲ μᾶλλον, τὴν ἐκ τῆς ἄνωθεν χάριτος κατὰ πνεῦμα γέννησιν αὐτῆς, ἀναθεωροῦντες μὲν τῷ νοῒ καὶ σεβόμενοι, κροτοῦντες δὲ τοῖς ὕμνοις καὶ μεγαλύνοντες καὶ δοξάζοντες· καθ' ἣν ὅλον ἡ πάναγνος ἀπεκδυθεῖσα τὸν νῦν αἰῶνα, καὶ τῷ ὑπερουρανίῳ νυμφίῳ προσεγγίσασα, καὶ εἰς τὴν ἱερωτάτην αὐτῷ παστάδα καὶ παναγήρατον συνεισελθοῦσα καὶ συμβασιλεύουσα, τὴν ἡμετέραν πρεσβεύει σωτηρίαν, καὶ συνεργεῖ τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι· νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

IN EXALTATIONEM venerandæ ac vivificæ Crucis.

QVi Cruci honorem habeam, exploratè Crucifixo habeo: qui verò honorem habeam Crucifixo, Crucem dubio procul adoro. (Crux Christi laus, & Christus Crucis.) Vtrique enim vicissim, aliique ex alio gloria & adoratio conflatur. Nam neque Crux ante Christi apparitionem, gloriam habebat (quippe cùm mortis organum, atque id infamis, esset) &, *Iesus*, inquit, *nondum erat glorificatus*, (Ioann. 7.39) quia necdum tum Crucem adierat. D Laudemus igitur ter beatam Domini Crucem, & adoremus & glorificemus, ut & Deum gloriæ in ea pariter laudemus ac exaltemus. Qua verò laudemus ratione? Non ita ut crapula & ebrietatibus corrumpamur, sed ut jejunio ac precibus castitatem colamus: non ut sæculi curis ac turbis suffocemur, sed ut Domini spe, fideque illustremur. Ne avaritiæ reique injustis lucris augendæ studio animum addicamus, sed divina ac veritatis scientia dilatemur. Prorsus verò Christi amore ad alta contemplationis ducente, sanctificemur, non occupatis nequitiæ opinio-

ΕἸΣ ΥΨΩΣΙΝ ΤΟΥ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ.

ΤΟὺ σταυρὸν τιμῶ, ὁμολογουμένως τὸν σταυρωθέντα τιμῶ· τὸν σταυρωθέντα δὲ τιμῶν, ἀναντιρρήτως προσκυνῶ τὸν σταυρόν· δι' ἀλλήλων γὰρ ἀμφοτέροις ἡ δόξα συγκροτεῖται καὶ ἡ προσκύνησις. (Ex Em. Card. Mazar. Cod. ex quo alia superiora, ut & sequentia nunc Reg.) οὔτε γὰρ σταυρὸς, πρὸ τῆς ἐπιφανείας δεδόξασται τοῦ Χριστοῦ· ὄργανον γὰρ θανάτου, καὶ ἀτίμου καθίστατο· καὶ, Ὁ Ἰησοῦς οὐδέπω φησὶν ἐδοξάσθη, ὅτι μήπω ἦν τότε τῷ σταυρῷ προσωμιληκώς. ἐπαινέσωμεν τοιγαροῦν τὸν τρισόλβιον τοῦ Κυρίου σταυρὸν, καὶ προσκυνήσωμεν καὶ δοξάσωμεν, ἵνα καὶ τὸν τῆς δόξης Θεὸν ἐν αὐτῷ συνεπαινέσωμέν τε καὶ συνυψώσωμεν. ἐπαινέσωμεν δὲ πῶς. μὴ κραιπάλαις καὶ μέθαις καταφθειρόμενοι, ἀλλ' ἐγκρατείᾳ καὶ προσευχαῖς ἁγνιζόμενοι· μὴ μερίμναις καὶ τύρβαις βιωτικαῖς συμπνιγόμενοι· ἀλλ' ἐλπίδι καὶ πίστει τοῦ Κυρίου φωτιζόμενοι· μὴ τὴν καρδίαν εἰς πλεονεξίαν πτοώμεθα· ἀλλ' εἰς θεολογίαν καὶ ἀληθογνωσίαν ἐμπλατυνώμεθα· ὁλικῶς δὲ τῷ ἀναγω-

γῳ ἔρωτι ἁγιαζώμεθα τοῦ Χριστοῦ, μὴ πονηρίας προλήψεσι, μὴ μνησικακίας κακότησι, μὴ ὑπερηφανίας αὐχήματι, μὴ δοξομανίας ματαιότητι· μηδ᾽ ἄλλῃ μηδεμιᾷ κακίᾳ, συνόλως εἰπεῖν, τὸν ἐντὸς ἄνθρωπον ἀχρειώσωμεν ἢ χραίνωμεν.

Μὴ εὐτραπελίαις μετεωριζόμεθα, μὴ αἰσχρολογίαις τὴν γλῶσσαν καταρρυπαινώμεθα· μηδὲ λοιδορίαις ἢ ψεύσεσι τὸ συνειδὸς μιαινώμεθα· μήτ᾽ οὖν ὅρκωμα μάτην κατεθιζώμεθα, δι᾽ οὗ πρὸς ἐπιορκίαν, εἴτ᾽ οὖν ἄρνησιν Θεοῦ καταπίπτομεν· ἀλλὰ ταῦτα μὲν Ἔθνεσιν ἀσεβέσι, καὶ ἀπίστοις παρῶμεν, πονηρῷ νηπιόθεν δεδουλωμένοις ἔθει· καὶ ὡς φυσικὰ, ταῦτα μετιοῦσι τὰ πάθη διὰ τὴν τοῦ χρόνου συνήθειαν· καὶ οὐδ᾽ αὐτὸ τοῦτο εἰδόσιν, ὡς ἁμαρτάνουσιν. ἡμεῖς δὲ οἷς ὁ ἐσταυρωμένος καὶ ὁ τούτου σταυρὸς ἐστὶ τὸ προσκυνούμενον καὶ σεβόμενον, εἰ ἀληθῶς ἄρα προσκυνεῖν ἐθέλοιμεν, παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος πρότερον ἑαυτοὺς διὰ πνευματικῆς ἀγάπης ἐκκαθηράμενοι, καὶ ὅλον τὸν Χριστὸν διὰ πάσης εἰσοικίσαντες ἀρετῆς, οὕτως πνεύματι προσκυνῶμεν καὶ ἀληθείᾳ. Πνεῦμα γάρ φησιν ὁ Θεὸς, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας, αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν. καὶ ὥσπερ ὁ προσκυνούμενος σταυρὸς ἔχει μέν τι καὶ σωματικὸν, τὴν ἀπὸ τῆς γῆς δηλαδὴ λαμβανομένην ὕλην πρὸς αὐτοῦ κατασκευήν· πᾶσα δὲ ἡ δόξα καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια τῆς αὐτοῦ δυνάμεως ἔσωθεν ἀπὸ τοῦ Πνεύματος ἐπιχορηγεῖται τοῦ ἐσταυρωμένου· οὕτω χρὴ καὶ ἡμᾶς διττὴν αὐτῷ τὴν προσκύνησιν ἀπονέμειν, καὶ τὴν τιμήν· προηγουμένως μὲν, τὴν ἐν πνεύματι· κατὰ δεύτερον δὲ λόγον, καὶ τὴν σωματικήν.

Ἀποδῶμεν τοιγαροῦν τὸ τῆς προσκυνήσεως χρέος τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ. κάμψωμεν αὐτῷ γόνυ τοῦ σώματος· κάμψωμεν πολὺ πρότερον τὸν ἀκαμπῆ τῆς καρδίας αὐχένα, τὸν μὴ δυνάμενον ὑποταγῆναι τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ· τὸν αὐθάδη λέγω, καὶ ἀλαζόνα τῆς φιλαυτίας λογισμόν. τοῦτον κλίνωμεν πρότερον, καὶ κατακάμψωμεν τῷ σταυρῷ, τὸν ζυγὸν εὐμενῶς ὑποδεχόμενοι τῆς ὑποταγῆς τοῦ Χριστοῦ· καὶ οὕτως ἡμῖν καὶ τῶν γονάτων ἡ κλίσις δεκτή. οὕτως προσκυνήσωμεν καὶ προσπέσωμεν, ὡς αὐτῷ προσπίπτοντες τῷ ἐσταυρωμένῳ ὑπὲρ ἡμῶν· καὶ δοξάσωμεν ταῖς αἰνέσεσιν, καὶ τοῖς ὕμνοις ὑψώσωμεν.

Ὑψώσωμεν αὐτὸν ἐν τοῖς ἔθνεσιν· ὑψώσωμεν αὐτὸν ἐν τῇ γῇ. μᾶλλον δὲ καθ᾽ ἑκάστην αὐτὸν ὑψοῦντες καὶ προσκυνοῦντες μὴ παυσώμεθα, ἄχρις οὗ ὑπ᾽ αὐτοῦ κυβερνώμενοι καὶ ποιμαινόμενοι, τὸν πονηρὸν τοῦτον αἰῶνα, καὶ τὰς αὐτοῦ δυσχερείας διαβῆναι δυνηθῶμεν. ὥσπερ γὰρ οὐκ ἔνι χωρὶς τοῦ ἡλιακοῦ τοῦ δε φωτὸς βιωτὸν γενέσθαι τὸν βίον ἡμῖν, οὕτως οὐδὲ ψυχὴν ἀνθρώπου δυνατὸν εὖ διὰ τῶν νοερῶν ἀπαυγασμάτων σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ διαβιῶναι κατὰ Χριστόν. καὶ ὥσπερ ἀναγκαία τοῖς ζῶσιν ἡ τοῦ ἀέρος ἀναπνοή, οὕτως Χριστιανοῖς ἀπαραίτητος ἡ σημείωσις τοῦ σταυροῦ.

A nibus, non simultatis malignitatibus, non superbiæ jactantia, non vesani gloriæ appetitus vanitate; nec ullo omnino alio vitio interiorem hominem labefactemus ac conspurcemus.

Non scurrilitatibus mente evagemus, non turpiloquio linguam inquinemus, non conviciis aut mendaciis conscientiam fœdemus; neque verò temere juramento assuescamus, per quod in periurium (negati scilicet Dei scelus) prolabamur. Verùm hæc impiis & incredulis Gentibus relinquamus, jam à puero pravæ mancipatis consuetudini, ac quæ vitia hæc tanquam nativos affectus, præ longo temporis usu, consectentur, ac quæ ne hoc quidem ipsum intelligant, quod delinquunt. B Nos autem quibus Crucifixus atque ejus Crux adoretur ac colatur, si utique verè adorare volumus, ab omni prius inquinamento carnis & spiritus per spiritalem dilectionem mundati, ac qui totum Christum omnis virtutis cultu, mentis hospitio excepetimus, sic spiritu ac veritate adoremus. *Spiritus* enim, inquit, *est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare.* Ioan. 4.24. Ac sicut Crux, quæ adoratur, ipsa quoque corporeum quid habet (terrenam scilicet substantiam, quæ ad fabricam illius assumitur) omnis verò claritas & magnificentia virtutis ejus, interius à Crucifixi Spiritu subministratur; sic nos quoque duplicem ei adorationem ac honorem impendamus necesse est; primò quidem, adorationem quæ in spiritu est; consequenti verò ratione, etiam eam, quæ corpore præstatur. C

Crucis honor interior & exterior.

Reddamus igitur Cruci Christi adorationis debitum. Genu ei corporis flectamus, longè verò prius inflexam cordis cervicem, Legi Dei subjici non valentem (protervum scilicet & arrogantem cæci amoris ac libidinis sensum) flectamus. Hunc prius Cruci inclinemus ac incurvemus, qui jugum subjectionis Christi placidè suscipiamus: sicque fiet, ut quod etiam genua flectimus, acceptum reddatur. Sic adoremus ac procidamus, velut ei, qui pro nobis Cruci affixus est, procumbamus; laudibusque celebremus ac canticis exaltemus.

C Exaltemus eam in Gentibus: exaltemus eam in terra. Quinimmo eam quotidie exaltandi & adorandi nullum finem faciamus, quoadusque ea gubernante atque regente sæculum hoc nequam ejusque molestias superaverimus. Quemadmodum enim fieri non potest ut absque solari hac luce vita nobis toleranda sit; sic neque hominis animus absque spiritalibus mentemque irradiantibus Crucis Christi splendoribus, Christiana pietate vixerit. Ac sicut vitæ usura fruentibus necessaria aëris spiratio, sic Christianis inevitabilis Crucis consignatio est. Psal. 45. 11.

Crucis irradiatio & consignatio.

Matth. 24. 30. Psal. 22. 4. & 44. 3. & 109. 2. Exod. 3. &c.

A Crux signum est Filii Dei, Christi gloria, Iesu exaltatio, sceptrum regni cœlorum, Dei baculus, virga directionis, virga virtutis: virga, quam Mosaica illa clarè admodum præfiguravit. Nunquam Israëliticus ille populus amara tunc illa Pharaonis Ægyptiorumque servitute atque ærumna liberatus esset; nunquam intercisum illi mare, velut virenti solo incedendo, transisset, nisi virga illa in manu Mosis elementa mutasset, atque injuriæ auctores perdidisset: Nec verò nos unquam spiritalis Pharaonis eique succenturiatorum dæmonum tyrannidem eramus excussuri, aut verò simulacrorum cultu velut Mari rubro nobis dirupto, ad Patrum hæreditatem (Dei scilicet fidem ac veritatem) commeaturi, nisi Crux Dominica nequissimum mundi principem profligasset, ascensumque in cœlum, inaccessus cùm esset, accessum volentibus præstitisset.

Crux, Virga Mosaica.

B Crux, Ecclesiæ Catholicæ splendor illustrisque ornatus; Apostolorum gloria, Sacerdotum sanctificatio, Martyrum nitor, constansque adversus nequissimos patientia. Piorum ac Monachorum firmitas, omniumque Iustorum fides atque spes; omnium denique Sanctorum gaudium & corona exultationis. Ne Lex quidem expers virtutis Crucis: nec qui gratiam præcessere Sancti absque ea admirabiles: sed & invilis paulatim obscuris quasi umbris delineata, suam gloriam vimque submonstrabat. C Nam & magnus quondam Moses manibus in cœlum Crucis figura extensis, Amalecum fugavit ac fudit.

Virtus Crucis in Lege.

Exod. 17. 11

Crux armatura Christianis omnibus invulnerabilis ac inexpugnabilis. Murus æneus, cunctis latronum insultibus insuperabilis. Turris fortitudinis à facie inimicorum. Signaculum regium inviolabile ac inadulterabile: locus munitus ac tutus ad salutem, his qui persecutionem patiuntur: domus refugii, his, qui à peccato impugnantur: vitæ pharmacum, his quorum vita in periculo versatur.

Psal. 60. 4. Psal. 70. 3. Psal. 30. 3.

Crucis signum Moses effingebat, cùm in deserto olim è recto ligno velut malo, serpentem transversum exponeret: ac si quod lethiferum virus serpens morsu immisisset, eo læsus, in eam statim pilam ac simulacrum aspicere jubebatur. Mox igitur ac D percussus Crucis signo adhibebat oculum, etiam venenati vis morsus elanguescebat: noxaque interitum afferens facessebat; ac confestim qui morsus fuerat, sanitatis remedium ultro concessum referebat. Si autem Crucis figura, vivificam adeò operationem præbebat, multo magis Crux ipsa. Si quidem enim Petri umbra infirmos sanabat (uti sacro proditum eloquio ac creditum est) longè potius ipse Petrus.

Num. 21. 9. Serpens æneus Crucis figura.

Act. 5. 15.

Crux Sacerdotii consummatio ac signaculum; Imperii robur ac fundamentum, potestas magistratuum, armatura ducum, victoria militum ac victoriæ tropæum: tuta

Σταυρὸς, τὸ σημεῖον ἐστι τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ· δόξα Χριστοῦ· ὕψωσις Ἰησοῦ· σκῆπτρον τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, βακτηρία Θεοῦ, ῥάβδος εὐθύτητος, ῥάβδος δυνάμεως· ῥάβδος ἣν μάλα σαφῶς ἡ Μωσαϊκὴ ἐκείνη προεξεικόνισε ῥάβδος. οὐκ ἂν ὁ Ἰσραὴλ ἐκεῖνος τῆς τε φαραὼ καὶ τῶν Αἰγυπτίων τότε τῆς πικρᾶς ἐκείνης δουλοσύνης καὶ ταλαιπωρίας ἀπήλλακτο· οὐκ ἂν τὴν θάλασσαν ἀνακοπεῖσαν αὐτῷ, ὡς διὰ χλοηφόρου διέβαινε πεδίου, εἰ μὴ ἡ ῥάβδος ἐκείνη ἐν χερὶ Μωϋσῆ τὰ στοιχεῖα μετεσκεύασεν, καὶ τοὺς ἀδικοῦντας ἀπώλεσεν. καὶ οὐκ ἂν ἡμεῖς τοῦ νοητοῦ Φαραώ, καὶ τῶν ὑπ' αὐτῷ στρατηγουμένων δαιμόνων τῆς τυραννίδος ἀπηλλάγμεθα· οὐδ' ἂν τῆς εἰδωλολατρείας ὡς Ἐρυθραίας ἡμῖν ῥαγείσης, πρὸς τὴν τῶν πατέρων κληρονομίαν, ἤτοι τὴν τοῦ Θεοῦ πίστιν καὶ ἀλήθειαν διέβημεν, εἰ μὴ ὁ τοῦ Κυρίου σταυρὸς τὸν πονηρὸν ἄρχοντα κατέλελυκε τοῦ κόσμου· καὶ τὴν πρὸς οὐρανὸν ἄνοδον, ἄβατον οὖσαν, εἰργάσατο τοῖς βουλομένοις βατήν.

Σταυρὸς τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ὁ λαμπρυσμός τε καὶ στολισμός· τῶν Ἀποστόλων ὁ καλλωπισμός· τῶν Ἱερέων ὁ ἁγιασμός· τῶν Μαρτύρων ὁ ἀγλαϊσμὸς, καὶ ἡ πρὸς τοὺς πονηροὺς ἀνένδοτος ὑπομονή. τῶν ὁσίων ὁ στηριγμὸς, καὶ πάντων τῶν δικαίων ἡ πίστις καὶ ἡ ἐλπὶς, καὶ πάντων ἁγίων χαρὰ καὶ στέφανος καυχήσεως. οὐδὲ ὁ νόμος ἄμοιρος τῆς δυνάμεως τοῦ σταυροῦ· οὐδὲ οἱ πρὸ τῆς χάριτος ἅγιοι τούτου χωρὶς θαυμαστοί· ἀλλὰ καὶ ἐν ἐκείνοις ἠρέμα σκιαγραφούμενος, τὴν ἰδίαν δόξαν ὑπέφαινε καὶ ἰσχύν. ἐπεὶ καὶ Μωσῆς ὁ μέγας ποτὲ σταυροειδῶς τὰς χεῖρας πρὸς οὐρανὸν ἐκτεινόμενος, τὸν Ἀμαλὴκ ἐτροπώσατο.

Σταυρὸς, ὅπλον Χριστιανοῖς πᾶσιν ἄθραυστον καὶ ἀπρόσμαχον· τεῖχος χαλκοῦν, πάσαις ἐφόδοις λῃστρικαῖς ἀνεπίβατον· πύργος ἰσχύος ἀπὸ προσώπου ἐχθρῶν· βασιλικὴ σφραγὶς ἀπαραχάρακτος καὶ ἀπαραποίητος· τόπος ὀχυρὸς τοῖς διωκομένοις, εἰς σωτηρίαν· οἶκος καταφυγῆς, τοῖς ἐξ ἁμαρτίας πολεμουμένοις· ζωῆς φάρμακον, τοῖς εἰς θάνατον κινδυνεύουσιν.

Σταυρὸν ἐτύπου Μωσῆς, ὀρθίῳ ξύλῳ καθάπερ ἱστῷ χαλκοῦν ὄφιν ἐγκάρσιον ἐπὶ τῆς ἐρήμου τὸ πρὶν ἐκδεδωκώς· καὶ εἴ τι θανατηφόρον ἰὸν ὄφις ἐναπήμαξε δακὼν, ἐκείνῃ προσβλέπειν εὐθὺς τῇ στήλῃ παρήγγελτο. ἅμα τοίνυν τῷ τύπῳ τοῦ σταυροῦ προσεῖχε, καὶ τὸ ἰοβόλον ἠμβλύνετο δῆγμα, καὶ τὸ ὀλεθροτόκον ἐλύετο πῆμα· καὶ ἄμισθον αὐτίκα τὴν ἴασιν ὁ δηχθεὶς ἐκομίζετο. εἰ δὲ ὁ τοῦ σταυροῦ τύπος ζωοποιὸν οὕτω παρεῖχεν ἐνέργειαν, πολλῷ μᾶλλον ὁ σταυρὸς αὐτός· εἰ γὰρ ἡ σκιὰ τοῦ Πέτρου τοὺς ἀσθενοῦντας ἰᾶτο, καὶ μεμαρτύρηται καὶ πεπίστευται, πολὺ πρότερον ὁ Πέτρος αὐτός.

Σταυρὸς τῆς ἱερωσύνης ἡ τελείωσις καὶ σφραγίς· τῆς βασιλείας ἡ κραταίωσις καὶ κρηπίς· ἡ δύναμις τῶν δυναστῶν, ἡ πανοπλία τῶν στρατηγῶν, ἡ νίκη τῶν στρατιωτῶν καὶ τῆς νίκης τὸ τρό-

παρον· τῶν ἀρχόντων ἡ ἀσφάλεια τῆς ἀρχῆς, τῶν A ἀρχομένων ἡ εὐταξία τε καὶ εὐστάθεια. σταυρὸς τῶν πεπαιδευμένων ἡ σοφία, τῶν ἀσόφων ἡ παίδευσις, τῶν πλουσίων ἔρεισμα καὶ κραταίωμα, τῶν πενήτων καύχημά τε καὶ παρηγόρημα, τῶν ἐν θλίψεσιν χαρμοσύνη καὶ ἀγαλλίασις· τῶν ἐν νοσήμασιν ἴασις καὶ ἀνάψυξις· τῶν ἐν πᾶσιν ἐξεταζομένων τοῦ βίου κακοῖς, οἰκοδομὴ καὶ παράκλησις καὶ παραμυθία.

Σταυρὸς τῶν ἁγίων Ἀγγέλων πάντων τὸ ἀγαλλίαμα καὶ στέφανωμα· τῶν δαιμόνων ἁπάντων θραῦσμα καὶ συντριμμός· τῶν Ἰουδαίων πρόσκομμα καὶ θλιμμός· τῶν ἀπίστων ἔλεγξις καὶ κατάκρισις· τῶν πιστῶν συντήρησις καὶ δικαίωσις· τῶν κα[...]πτόντων ἀνάστασις, τῶν καταρρηγνυμένων ἀν[...]ρθωσις. B

Σταυρὸς ζωὴ τεθανατωμένων, ἐλπὶς τῶν ἀπεγνωσμένων, τῶν κατορθούντων κλίμαξ ὑψοῦσα πρὸς οὐρανόν, τῶν διεστώτων συναγωγεύς, τῶν ὀρθοποδούντων εὐδρομία καὶ συντονία· τῶν ἐκκλινόντων διόρθωσις καὶ χειραγωγία· τῶν μετανοούντων ἀνακαίνωσις καὶ ἀναγωγία.

Σταυρὸς, τῶν ὅλων τοῦ θείου Πνεύματος χαρισμάτων βραβεὺς καὶ δοτήρ. ὅσα γὰρ ἐν τῷ Χριστῷ μένοντα τοῖς ἀξίοις ἐπιχορηγεῖται, διὰ πίστεως καὶ δυνάμεως ἐπιχορηγεῖται τοῦ σταυροῦ. σταυρὸς, φόβων νυκτερινῶν, βελῶν ἡμερινῶν, καὶ παντὸς πράγματος ἐν σκότει διαπορευομένου, καὶ συμπτώματος παντὸς καὶ δαιμονίου παντὸς, οὐ μεσημβρινοῦ μόνον, τοῖς καλῶς αὐτὸν ὡπλισμένοις ἤτοι σεσημειωμένοις, ἀναιρετικός τέ ἐστι καὶ ἀποτρόπαιος. C

Σταυρὸς, τί δεῖ μακρηγορεῖν· τῶν παναγάθων τοῦ Θεοῦ δωρεῶν, ὧν ἐξ αἰῶνος ἀνθρώποις ἐδωρήσατο, τὸ θεοπρεπέστατον καὶ τελειότατον. οὗτος τὸν ὄλεθρον τοῦ προπάτορος ἀνεκαλέσατο, καὶ τὴν ἀρχαίαν ὑπήνοιξεν τοῦ παραδείσου τρυφήν. οὗτος τὴν διὰ τοῦ ξύλου κατάραν, εἰς εὐλογίαν· τὴν φθορὰν, εἰς ἀφθαρσίαν· τὴν πικρίαν, εἰς γλυκύτητα· καὶ τὴν παροικίαν, εἰς βασιλείαν· καὶ τὸν θάνατον, μετεποίησεν εἰς ζωήν. οὗτος, οὐ μόνον πρὸς τὸν ἄνω παράδεισον εἴσοδος καὶ εἰσαγωγεύς· ἀλλὰ καὶ ζωῆς ὄντως ξύλον, ὥσπερ τῷ λῃστῇ πρότερον, οὕτω καὶ πᾶσι γέγονεν τοῖς τὴν πίστιν ἐκείνου μιμουμένοις.

Τοῦτον ὁ μέγας Πέτρος κρατῶν τῇ χειρὶ, καὶ ὡς D ῥάβδῳ ποιμαντικῇ τούτῳ σκηπτόμενος, ἀπεβουκόλησε μὲν τῆς ἐκκλησίας ὡς ἐπίβουλον Σίμωνα τὸν μάγον, καὶ τοὺς λύκους ἐξέτριψε τῆς Ἀραβίας· ἐν αὐτῷ δὲ τὰ πρόβατα προθύμως ἐποίμανεν καὶ ποιμαίνει Χριστοῦ. Λήψομαί, φησιν ὁ θεσπέσιος Ζαχαρίας, τὴν ῥάβδον μου τὴν καλὴν· τὸν σταυρὸν ἐμοὶ δοκεῖν λέγων, καὶ ῥίψω * αὐτὴν ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, καὶ ποιμανῶ τὰ πρόβατά μου, καὶ διασκεδάσω τὴν διαθήκην μου, ἣν διέθέμην πρὸς πάντας τοὺς λαούς· ἐν τῷ σταυρῷ γὰρ, τὸ γράμμα μὲν διεσκέδασται· ἀνέθαλε δὲ καὶ παῤῥησιάζεται τὸ πνεῦμα.

Syr. αὐτὴν τῆς διακονίας μου.

A salus pro imperio dominantium, subditorum compositio ac constantia. Crux eruditorum sapientia, insipientium disciplina, divitum fulcimentum ac firmamentum, pauperum gloriatio & solatium; eorum qui versantur in ærumna, gaudium & exultatio; eorum qui morbis conflictantur, sanitas & refrigerium; eorum qui in cunctis vitæ malis agunt, ædificatio exhortatioque & consolatio.

Crux omnium sanctorum Angelorum gloriatio & corona; dæmonum omnium plaga ac confractio: Iudæorum offensio & afflictio; Infidelium confutatio & condemnatio; Fidelium conservatio & justificatio; cadentium excitatio, elisorum erectio. Psal. 144. 14.

Crux emortuorum vita, depositorum spes, virtute viventium scala in cœlum sublevans, discordantium conciliatio; recto pede incedentium rectus cursus ac contentio; declinantium emendatio & manuductio; pœnitentium renovatio & subvectio.

Crux omnium divini Spiritus donorum arbitra ac datrix. Quæcunque enim in Christo manentia dignis subministrantur, per Crucis fidem ac potentiam subministrantur. Crucis ea vis, ut iis qui ea probè armati sunt seu consignati, timores nocturnos, diei sagittas, remque omnem in tenebris ambulantem, ac casum omnem, omneque dæmonium (nedum meridianum) interimat profligetque. — Crucis munera. Psal. 9. 5. & 9.

Crux (quid refert prolixius dicere?) optimorum Dei donorum, quæ à sæculo mortalibus elargitus est, augustissimum perfectissimumque. Hæc primi Parentis ruinam instauravit ac Paradisi antiquas delicias subaperuit. Hæc, invectam à ligno maledictionem, in benedictionem; corruptionem, in incorruptionem; amaritudinem, in dulcedinem; exiliumque in regnum; ac mortem in vitam commutavit. Hæc, nedum ingressus ac admissio ad supernum Paradisum, sed & planè lignum vitæ, uti priùs Latroni, sic & cunctis qui ejus imitantur fidem. — Pro. 3. 18. Luc. 23. 43.

Hanc magnus ille Petrus manu tenens, illaque tanquam virga pastorali nixus, Simonem Magum, velut qui Ecclesiæ insidiaretur, abegit, lupo sque Arabiæ extrivit; atque in illa propensè Christi oves rexit ac regit. *Sumam*, ait divinus Zacharias, *virgam meam pulchram* (Crucem eum dicere arbitror) *& projiciam eam contra inimicos, & pascam oves meas: & dissipabo fœdus meum, quod pactus sum ad omnes populos.* In Cruce enim dissipata quidem litera est; refloruit verò, ac se palam spiritus prodit. — Habac. 1. 8. Vulg. *vespertinos.* Zach. 11. 10.

Phil. 3. 20. 2. Cor. 10. 4. Hac quoque, qui in cœlo versaretur, Paulus optimè instructus, universum terrarum orbem circuivit, destruens in eo rationes & omnem sublimitatem extollentem se adversus scientiam Dei: & captivans omnem sensum in obsequium Christi.

Cruce, omnes tum Apostoli tum Martyres, Sacerdotesque Domini omnes, ac Pii omnes & Sancti spiritaliter armati; priores quidem, adversus simulacrorum cultum; alteri autem, adversus omnes hæreses; postremi adversus omnem improbitatem strenuè dimicantes, variis victoriæ tropæis per Crucis potentiam Crucifixum clarificant.

Constantini in Crucem religio, ejusque per illum exaltatio. Crucem quoque Magnus olim Constantinus luce formatam cùm in cœlo vidisset, exque figura, illius potentiam intellexisset; postea illud ipsum prototypum lignum, in quo Christus distentus fuerat, alta defossum humo, per beatissimam ipsius matrem (augustissimam scilicet Helenam) diligenter scrutatus reperit; repertumque religiosè adeò coluit & exaltavit, ut ejus longè claritas in omnem orbem exuberet.

Quis verò illi spe devinctus, ad ejus adorationem non occurrit? Quis non exaltat atque adorat scabellum pedum Domini Dei nostri, quia sanctus est? *Psal. 98. 5.* Quis non laudat ac magnificat eam, quæ emortuum genus nostrum ex morte & inferni perditione exaltavit & vivificavit? Nunc gaudent Angeli atque exultant Archangeli: cum quibus etiam choros ducunt supermundani Principatus & Potestates, omnesque cœlorum Virtutes: invisibilique præsentia, salutarem toto orbe adorari atque exaltati Crucem videntes, cum Ecclesiis Dei collætantur. Neque enim ulla alia est bonis Angelis æquè festiva lætaque solennitas, ac quæ salutis hominum argumento agitur.

Nunc Apostoli clarescunt, & Prophetæ, his quæ geruntur, magnificè splendescunt. Nunc Martyres jucundantur, ac decorantur Sacerdotes. *Ritus exaltandæ Crucis.* Nunc Religiosorum Sanctorumque chori omnes diem festum agunt, gestiuntque; qui nimirum quam illi clarificarunt, & quæ eos clarificavit, sacro ritu Crucem clarificari videant, atque è terra sacris manibus in altum tolli: cum qua pariter sublati, per quàm bono omnium Salvatori gratiarum actionem incessabilibus mysticisque vocibus modulantur ac promunt.

Omnis jam Ecclesia lætatur ac decore fulget, velutque cœleste donum, ut immortales delicias pignusque inviolabile, ita Crucem sinu complectitur, universorumque conspectibus ad spectaculum simul & exaltationem ac adorationem proponens, filiis suis fortiter ad Dominum clamantibus, illius munere misericordiam & sanctificationem & illuminationem largè impartitur. *Psal. 85. 9.* Iamque omnes Gentes, quantas fecit Dominus, veniunt, ac vivifico terque beato ligno procumbunt. Adorant coràm illo, ac

A Τοῦτον καὶ ὁ οὐρανοφοίτης Παῦλος ἄριστα περιφραχθεὶς, πᾶσαν περιώδευσεν τὴν οἰκουμένην, λογισμοὺς ἐν αὐτῇ καθαιρῶν, καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ· καὶ αἰχμαλωτίζων πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ.

Τὸν σταυρὸν καὶ πάντες Ἀπόστολοι καὶ πάντες Μάρτυρες, Ἱερεῖς τε Κυρίου πάντες, καὶ πάντες ὅσιοι νοητῶς καθοπλιζόμενοι· οἱ μὲν κατὰ τῆς εἰδωλολατρείας λαμπρῶς ἀριστεύοντες· οἱ δὲ κατὰ πάσης αἱρέσεως· οἱ δὲ, κατὰ πάσης ἀνομίας, ποικίλοις τροπαίοις νίκης τὸν ἐσταυρωμένον διὰ τῆς δυνάμεως δοξάζουσι τοῦ σταυροῦ.

Τὸν σταυρὸν καὶ Κωνσταντῖνος πρώην ὁ μέγας φωτὶ μορφαζόμενον ἐν οὐρανῷ κατιδὼν, καὶ τὴν αὐτοῦ δύναμιν διὰ τοῦ τύπου συνεὶς, ὕστερον καὶ αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ πρωτότυπον τοῦ σταυροῦ ξύλον, ἐν ᾧ προσηλούμενος κατεπάγη Χριστὸς, γῆς κατορωρυγμένον βάθεσιν, B διὰ τῆς πανολβίας αὐτοῦ μητρὸς, τῆς κοσμιωτάτης Ἑλένης λέγω, φιλοπόνως ἀνερευνησάμενος εὗρεν· καὶ εὑρὼν, φιλοθέως ἐτίμησέν τε καὶ ὕψωσεν ἐπὶ τοσοῦτον, ὡς τὴν αὐτοῦ δόξαν εἰς πᾶσαν ὑπερεκχεῖσθαι τὴν γῆν.

Καὶ τίς τῶν εἰς αὐτὸν ἠλπικότων, οὐκ ἀπαντᾷ πρὸς τὴν τούτου προσκύνησιν. τίς οὐχ ὑψοῖ καὶ προσκυνεῖ τῷ ὑποποδίῳ Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ὅτι ἅγιος ἐστίν. τίς οὐ δοξάζει καὶ μεγαλύνει τὸν ἐκ θανάτου καὶ ἀπωλείας ᾅδου, τὴν ἡμετέραν ἀνυψώσαντα καὶ ζωώσαντα νέκρωσιν. νῦν Ἄγγελοι χαίρουσι καὶ σκιρτῶσιν Ἀρχάγγελοι· Ἀρχαί τε σὺν τούτοις ὑπερκόσμιαι καὶ Ἐξουσίαι, καὶ πᾶσαι τῶν οὐρανῶν αἱ Δυνάμεις χορεύουσι, καὶ ἀοράτως παριστῶσαι, καὶ τὸν σωτήριον ἐν πάσῃ τῇ γῇ προσκυνούμενον καὶ ὑψούμενον ὁρῶσαι σταυρὸν, ταῖς ἐκκλησίαις συνευφραίνονται τοῦ Θεοῦ. οὐδὲ γάρ ἐστιν ἄλλη τοῖς ἀγαθοῖς Ἀγγέλοις οὕτως ἑορτή τε καὶ χαρμονὴ, ὡς ἡ ἐπὶ σωτηρίᾳ τελουμένη τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν.

Νῦν Ἀπόστολοι ἐλλαμπρύνονται, καὶ Προφῆται τοῖς πρασσομένοις ἐναγλαΐζονται. νῦν οἱ Μάρτυρες κατατέρπονται, καὶ οἱ Ἱερεῖς ὡραΐζονται. νῦν πάντες ὁσίων καὶ ἁγίων ἑορτάζουσι καὶ γεγήθασιν οἱ χοροὶ, τὸν ὑπ' αὐτῶν δεδοξασμένον, καὶ αὐτοὺς δοξάσαντα, βλέποντες σταυρὸν ἱερῶς δοξαζόμενον· καὶ ἀπὸ γῆς ἱεραῖς χερσὶν εἰς ὕψος αἰρόμενον· καὶ αὐτῷ συνεπαιρόμενοι, τῷ πανα- D γάθῳ τῶν ὅλων Σωτῆρι τὸν χαριστήριον ἀκαταπαύστοις καὶ μυστικαῖς ἀναμέλπουσι ταῖς φωναῖς.

Ἄρτι μὲν ἐκκλησία πᾶσα φαιδρύνεται καὶ καλλύνεται· καὶ ὥσπερ τι δῶρον οὐράνιον, ὡς ὄλβον ἀκήρατον, ὡς κειμήλιον ἄψαυστον, οὕτως ἐγκολπίζεται τὸν σταυρὸν, καὶ τοῦτον ταῖς ἁπάντων ὄψεσιν εἰς θεωρίαν τε ἅμα καὶ ὕψωσιν καὶ προσκύνησιν προτιθεῖσα, τοῖς τέκνοις αὐτῆς στεῤῥῶς ἐπιβοωμένοις τὸν Κύριον, δι' αὐτοῦ τὸν ἔλεόν τε πλουσίως καὶ τὸν ἁγιασμὸν ἐπιχορηγεῖ καὶ τὸν φωτισμόν. ἄρτι δὲ πάντα τὰ ἔθνη, ὅσα ἐποίησεν ὁ Κύριος, ἥκονται, καὶ τῷ ζωοποιῷ ξύλῳ καὶ τρισολβίῳ προσπίπτονται· προσκυνοῦσιν ἐνώπιον

A αὐτοῦ· καὶ διὰ τοῦ σταυροῦ, τὸ τοῦ ἐσταυρωμένου δοξάζουσιν ὄνομα, ὅτι μέγας ἐστὶ τῷ ὄντι καὶ ποιῶν θαυμάσια μόνος. ἄρτι δὲ πᾶσα τῶν δαιμόνων ἐναέριος στρατιὰ καὶ πομπὴ, τῷ νικοποιῷ ῥαπίζεται ξύλῳ, καὶ θλᾶται καὶ ῥήγνυται, καὶ τῶν οὐρανίων ἐνδίκως οἰκητηρίων καταπατᾶται· πᾶσαι δὲ τῶν ἁγίων αἱ ἐκκλησίαι καὶ ὁμηγύρεις τῶν εὐσεβῶν, ὡς κλίμακι γῆθεν ὑψουμένῃ πρὸς οὐρανὸν συνυψούμεναι, ὡς ῥάβδῳ ἰσχύος ἐπερειδόμεναι, ὡς σκήπτρῳ βασιλικῷ προϊόντι, τῷ τοῦ παμβασιλέως σήμερον συνεπόμεναι σταυρῷ, τὸν οὐράνιον διαμείβονται χῶρον· ἀντὶ γηΐνων οὐράνιοι, καὶ ἀντὶ θνητῶν ἀθάνατοι καθιστάμενοι· καὶ τὴν φλογίνην ῥομφαίαν τῷ τροπαιοφόρῳ παριόντες ξύλῳ, πρὸς τὸν ἄνω παράδεισον καὶ τὸ ξύλον κατευθύνονται τῆς ζωῆς.

B Ἀλλ' ὦ σταυρὲ τίμιε, καὶ ὑπέρτιμε σωτηρίας καὶ ζωῆς χορηγέ· ὡς ἐμψύχῳ γάρ σοι καὶ ζῶντι διὰ τὴν ζῶσαν προσλαλῶ χάριν· τὸ μέγα καὶ καλὸν τῶν ψυχῶν φυλακτήριον· τὸ παντὸς εὐσεβοῦς νοὸς ἱλαστήριον, καὶ πάσης καρδίας καὶ διανοίας ὀρθῆς φωτιστήριον καὶ ἁγιαστήριον. ὦ σταυρὲ, πάντων ὑπερασπιστὰ τῶν πιστῶν, πασῶν οἰκιῶν οἰκιστὰ, καὶ συνοικιστὰ τῶν χωρῶν· πασῶν πόλεων πολιστὰ, καὶ εἰρηνευτὰ τῶν ἐθνῶν. ὦ σταυρὲ, τοῦ κόσμου παντὸς συναγωγὲ καὶ ἑνοποιὲ, οὗ τὸ ὕψος καὶ βάθος, μῆκός τε τοῦ παντὸς καὶ πλάτος ταῖς οἰκείαις κεραίαις διαγράφων, καὶ τὴν τετραπέρατον κτίσιν ἐν ἑαυτῷ διαζωγραφῶν καὶ συγκρατῶν, σῶσον τὸν λαόν σου, καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου· καὶ ποίμανον ἡμᾶς, καὶ ἔπαρον ἡμᾶς ἕως τοῦ αἰῶνος τῶν αἰώνων, ἀμήν.

per Crucem, Crucifixi nomen clarificant; quod revera magnus sit & faciens mirabilia solus. Iam dæmonum aërea omnis aërique incubans cohors ac pompa, triumphali cæditur ligno, frangiturque & rumpitur, exque cœlestibus jure merito sedibus deturbatur: cunctæque Sanctorum Ecclesiæ & piorum cœtus velut cum scala è terra in cœlum exaltata, pariter exaltati, velut virgæ fortitudinis innixi, velut prælatum sceptrum regium, supremi omnium Regis Crucem hodie deducentes, cœlestem commutant locum, pro terrenis cœlestes, ac pro mortalibus immortales effecti: igneaque romphæa triumphali ligno superata, ad supernum paradisum ac lignum vitæ recti procedunt. Psal.135.4.

Verum ô Crux venerabilis, omnique major veneratione, ac salutis vitæque conciliatrix (velut enim cum animata atque vivente loquor, ob eam qua prædita es, vitalem gratiam) magnum præclarumque animorum phylacterium; piæ omnis mentis propitiatorium, nec non recti omnis cordis atque animi lucis ac sanctitatis promptuarium. O Crux, omnium defensio præsidiumque Fidelium! omnium ædificatio domorum, auctorque ut tractus & loca pari fœdere habitentur; omnium condendarum arbitra civitatum, & ut nationes pace componantur! O Crux mundum universum concordia socians, uniensque, cujus omnis altitudinem & profunditatem, longitudinemque & latitudinem tuis cornibus ramisque delineas, orbisque quatuor partes in te repræsentes contineasque, salva populum tuum & benedic hæreditatem tuam: & rege nos atque extolle in sæculum usque sæculorum, Amen. Psal.17.9.

C

ΕἸΣ ΤῊΝ ἉΓΊΑΝ
Πρωτομάρτυρα καὶ Ἀπόστολον
Θέκλαν.

Ἐπαινετὸς ὁ τῆς ἐκκλησίας θεσμὸς, ἐπαινεῖν ἀεὶ τοὺς ἀξιεπαίνους προτρεπόμενος· εὐλογεῖν τε καὶ μακαρίζειν, τοὺς ἐγγίζοντας Θεῷ παραινῶν· ἵνα γὰρ μὴ ἀποστενούμενον τὸ ἀγαθὸν, εἰς μόνους τοὺς κατορθοῦντας αὐτὸ περιορίζηται· πλατυνόμενον δὲ καὶ χεόμενον εἰς πλείους ἐκτείναι τὴν εὐεργεσίαν, τούτου χάριν εὐλογεῖν τοὺς εὐ- D λογημένους ὑπὸ τοῦ εὐλογητοῦ νενομοθέτηται Θεοῦ. οὐκοῦν εὐλογῶμεν τοὺς εὐλογημένους· καὶ τοὺς ὑπὸ Κυρίου τετιμημένους, μακαρίσωμεν· οὐχ ἵνα τίνα τούτοις διὰ τῆς ἡμετέρας προσθῶμεν εὐφημίας· ἑστήκασι γὰρ ἀεὶ τῆς ἐν Κυρίῳ πεπληρωμένοι δόξης, καὶ τῶν ἀπὸ γῆς ἐνδεῶς ἔχοντες οὐδενός· ἀλλ' ἵν' ἡμεῖς πρὸς αὐτοὺς ἀνατεινόμενοι, καὶ διά τε τῆς μνήμης, καὶ τῶν ἐπαίνων νοερῶς συναπτόμενοι, καὶ συγγινόμενοι, τὸν παρ' αὐτῶν μὲν ἁγιασμὸν ἐφ' ἑαυτοὺς ἐπισπασώμεθα· ἀμοιβὴν δὲ αὐτοῖς ἀξιόχρεων, τὴν ἡμῶν σωτηρίαν ἀφοσιωσώμεθα.

LAVDATIO SANCTÆ
Protomartyris & Apostoli
Theclæ.

Laudabilis Ecclesiæ ritus, eos qui digni laude meritò habeantur, semper laudare jubet: eosque qui Deo propinquent, benedicere ac beatos prædicare admonet. Ne enim bonum coangustetur, intraque illos duntaxat qui illud gerunt, definiatur; sed ut dilatatum fusumque in plures beneficium producat; idcirco benedicere, qui benedicti sint à Deo benedicto, nobis est imperatum. Benedicamus igitur benedictos; & qui à Deo honorem adepti sunt, beatos prædicemus: non ut nostris laudibus eorum cumulo aliquid conferamus (sunt enim semper in Domino claritate pleni, nulliusque terrenorum egent) sed ut intentis in eos animis, memoriæque ac laudum cultu eis mente conjuncti unàque versantes, quæ ex illis est sanctificationem nobis asciscamus, condignamque illis vicem, salutem nostram offeramus. Sanctorum laudandorum ratio

A Sanctum quidem ac convenientissimum, ut qui Deo propinquant, omnes laudibus atque honore prosequamur; sed eos maximè, qui maxima Deo necessitudine junguntur. Non enim omnes ejusdem ordinis ac classis existunt; sed in primo alii censu, alii in postremo habentur. Vti nimirum etiam apud Reges terræ, non unus idemque omnium consessus gradusque; sed alii primo, alii postremo habentur: quidam etiam medio, pro cujusque virtutis ratione, aut ejus qui præest ad eos amore: Ita nimirum etiam in cœlestibus arbitror, alios superiores eminentioresque, alios inferiores nactos sedes, ea rata ratione, qua à primis minore præstantia atque virtute recedunt. Quod si omnes beati meritò prædicandi atque laudibus celebrandi, longè prius qui primo in illis gradu sunt, primaque Christo necessitudine devincti.

Sanctorum inæquolis claritas & honores.

B Quo igitur loco Theclam collocabimus, sacræ fidei decorum pignus, venerandæ virginitatis monile, intactam Christi sponsam, inviolabilem genialem lectum? Vbi inquam, quove ordine ac loco statuemus, quam ei convenientem laudem oblaturi sumus? Illisne accensebitur qui virginitate sanctisque moribus vitam instituerunt, ut quæ nimirum omnis castitatis vitæque religiosæ norma mundo extiterit? Haud enimverò à triumphali agmine abesse patiatur; at neque primam martyrii lauream ulli mortalium cedat; quæ videlicet mulierum prima, contentione certandi, ingentique animorum vi, muliebris sexus probrum sustulerit; primaque spiritale pancratium desudaverit; quę teneris pedibus draconem illum magnum protriverit, ac velut Regina à dextris summi omnium Regis corona insignita sit. C Quid igitur, triumphali agmini accensebitur? Enimverò Paulo prædicationis socia, cumque doctrinis ac operibus imitata, communique persecutionum ac tentationum stadio, Christi Iesu Apostolus facta, Martyrum cœtu coërceri nolit. Quonam igitur modo ejus laudibus defungentes, quæ grata futura sint, præstiterimus? Num planè, non tanquam ex una alterave solùm excellentia, sed ex omnibus ejus sacris institutis, quibus summè claruisse, egregiaque laude persunctam esse, conspicuum est, laudari exoptet ac admirationi haberi?

Thecla, Virgo Martyr, Apostolus; ex omnibus laudanda.

Primùm itaque virginalem ejus à juventute conversationem; quin potius, qua Christum prosecuta est, dilectionem ac fidem; D pro virili nostra laudemus; cujus nimirum ope, virginitas pariter vigorque certaminis altiore cumulata flore, ad Apostolicum ipsum summum verticem seu speculam abundè provexerunt. Iam enim magno veritatis Præcone, cœlesti, vocalissimoque Evangelii tonitru, luce omni clariore Christi operum sermonumque fulgetro, Paulo nimirum, Iesu ore, spiritus organo, Dei clarissima tuba, orbis convocante fines: Hoc, inquam, cùm alias orbis peragrante partes, ac Verbum vitæ velut divinam quan-

Pauli elogia.

A Πάντας μὲν οὖν ὑμνεῖν καὶ τιμᾶν τοὺς ἐγγίζοντας τῷ Θεῷ, ὅσιόν τε ὁμοῦ καὶ πρεπωδέστατον· μάλιστα δὲ τοὺς μάλιστα τούτῳ προσῳκειωμένους· οὐ γὰρ τῆς αὐτῆς εἰσὶ πάντες τάξεως καὶ στάσεως· ὥσπερ δὴ καὶ παρὰ τοῖς κρατοῦσι γῆς, οὐ μιᾶς οὐδὲ τῆς αὐτῆς πάντες καθέδρας ἢ στάσεως τυγχάνουσιν· ἀλλ' οἱ μὲν πρώτης, οἱ δὲ ἐσχάτης· ἄλλοι δὲ τούτων μεταξὺ κατ' ἀναλογίαν τῆς ἀρετῆς, ἢ τῆς τοῦ ὑπερέχοντος πρὸς αὐτοὺς διατάττονται φιλότητος· οὕτως ἡγοῦμαι κἀν τοῖς οὐρανίοις, τοὺς μὲν ὑπερτέρας, τοὺς δὲ καταδεεστέρας λαχεῖν τάξεως, ἀναλόγως τῆς μειωτικῆς ἀπὸ τῶν πρώτων ὑφέσεως καὶ ὑποβάσεως. εἰ δὲ μακαριστοὶ πάντες, καὶ πάντες ἐπαινετοὶ, πολλῷ πρότερον οἱ πρῶτοι τὴν τάξιν καὶ τὴν πρὸς τὸν Χριστὸν οἰκείωσιν.

B Ποῦ τοίνυν θήσομεν Θέκλαν, τὸ τῆς ἱερᾶς πίστεως ἄγαλμα, τὸ τῆς σεπτῆς παρθενίας κειμήλιον· τὴν ἄψαυστον τοῦ Χριστοῦ νύμφην καὶ ἀνεπίβατον παστάδα· ποῦ ταύτην, καὶ ἐν ποίῳ θήσομεν τάγματι, τὴν αὐτῇ πρέπουσαν αἴνεσιν προσάξομεν. ταῖς παρθενικῶς καὶ ὁσίως βεβιωκυίαις συντετάξεται, ὡς ἁγνότητος πάσης καὶ [1] ἀσκητικοῦ βίου νομοθεσία τῷ βίῳ γενομένη; ἀλλ' οὐκ ἂν τῆς ἀθλοφορικῆς ἀπολείπεσθαι τάξεως ἀνάσχοιτο· ἀλλ' οὐδὲ τὰ πρωτοτόκια τῆς μαρτυρίας ἄλλῳ παρεῖναι καταδέξαιτο· πρώτη γυναικῶν ἐν τοῖς ἀγωνίαις τὸ τῆς θηλείας φύσεως ὄνειδος περιελοῦσα, καὶ πρώτη νοητὸν παγκράτιον διαγωνισαμένη· καὶ ποσὶν ἁπαλοῖς τὸν δράκοντα καταπατήσασα τὸν μέγαν· καὶ στεφηφόρος οἷα βασίλισσα C ἐκ δεξιῶν τῷ Παμβασιλεῖ. τί οὖν, τοῖς ἀθλοφόροις συντετάξεται; ἀλλ' αὐτὴ Παύλῳ [2] τοῦ εὐαγγελίου κοινωνήσασα, καὶ τῇ μιμήσει τῶν λόγων καὶ τῶν ἔργων· καὶ τῇ κοινωνίᾳ τῶν διωγμῶν καὶ πειρασμῶν, Ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ γεγενημένη, οὐκ ἂν ἐθέλοι τοῖς Μάρτυσι περιορίζεσθαι. πῶς οὖν αὐτὴν ἐπαινοῦντες, κεχαρισμένα δράσαιμεν ἄν. ἢ δῆλον ὡς οὐκ ἐξ ἑνὸς ἢ δευτέρου μόνου προτερήματος· ἐκ πάντων δὲ τῶν ἱερῶν αὐτῆς ἐπιτηδευμάτων, οἷς κατὰ τὸ ἀκρότατον ἐνευδοκιμηκέναι μεμαρτύρηται, ἀγαπώη ἂν ἐπαινεῖσθαι καὶ θαυμάζεσθαι.

Πρῶτον μὲν οὖν τὴν παρθενικὴν αὐτῆς ἐκ νεότητος ἀναστροφήν· μᾶλλον δὲ, τὴν εἰς Χριστὸν D ἀγάπησιν καὶ πίστιν, κατὰ δύναμιν ἐπαινώμεθα· δι' ἧς, ἥ τε παρθενία καὶ ἡ ἄθλησις ὑπερανθήσασα, εἰς τὴν ἀποστολικὴν αὐτὴν περισσευόντως κορυφὴν ἢ περιωπὴν. ἄρτι γὰρ τοῦ μεγάλου τῆς ἀληθείας Εὐαγγελιστοῦ, τῆς οὐρανίας καὶ μεγαλοφωνοτάτης τοῦ εὐαγγελίου βροντῆς, [3] τῆς ὑπέρ φωτὸς τῶν ἔργων Χριστοῦ καὶ λόγων ἀστραπῆς· Παύλου λέγω, τοῦ στόματος Ἰησοῦ, τοῦ ὀργάνου τοῦ Πνεύματος, τῆς εὐηχεστάτης Θεοῦ σάλπιγγος, τῆς τὰ πέρατα συγκαλουμένης. τούτου, τά ἄλλα τε τῆς οἰκουμένης διιόντος μέρη, καὶ τὸν τῆς ζωῆς λόγον

ὥσπερ

ὥσπερ τι θεῖον καταβαλλομένου σπέρμα· ἔτι δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ Ἰκόνιον κατειληφότος, καὶ παρ' ἀνδρὶ ξεναγωγουμένου πιστῷ· καὶ ἄρτῳ μὲν τῷ ἀπὸ γῆς τὸ σωμάτιον στηριζομένου· ἄρτῳ δὲ οὐρανίῳ τῶν ἐπισυναγομένων στηρίζοντος καρδίας· καὶ θεῶν μὲν ἀθέων, καὶ συνηθείας κακῆς, καὶ δεισιδαίμονος ἀγωγῆς τὸ θεοστυγὲς διασύροντος καὶ μυσαρόν· ὑψοῦντος δὲ τὴν δόξαν τοῦ ὑψίστου Θεοῦ, καὶ τὴν ἄρρητον σάρκωσιν τοῦ Ἰησοῦ· τό, τε ζωοποιὸν πάθος καὶ σωτήριον· τήν τε τριήμερον ἀνάστασιν ἐκ νεκρῶν, καὶ τὴν τεσσαρακονθήμερον ἀνάληψιν ἀπὸ γῆς· καὶ τὴν οὐρανόθεν αὖθις ἐπιφάνειαν καὶ κρίσιν· καὶ τὴν δικαίαν τῶν βεβιωμένων ἀπόδοσιν φιλοσοφοῦντος, καὶ ῥήμασι χάριτος ὑμνοῦντος μεστοῖς· ναὶ μήν, καὶ τὸν ἡδυπαθῆ μὲν καὶ ἀκόλαστον βίον ἐπισκώπτοντος ὡς βδελυκτόν· τὸν ἄμωμον δὲ καὶ ἁγνὸν μακαρίζοντος καὶ παρθενικόν, ὡς οἰκεῖον ὄντα Θεῷ καὶ ἀρεστόν.

Ταῦτα τοῦ ὑψηλοῦ κήρυκος τοῖς πρὸς αὐτὸν εἰσιοῦσιν ὁμιλοῦντος· καί τινων μὲν ἡδέως καὶ προσηνῶς ἀκροωμένων· τινῶν δὲ πρὸς τὸν λόγον ἀνεπαισθήτως διατιθεμένων· ἔτι δ' ὧν καὶ ὑποθορυζόντων, καὶ πονηρὰ λογιζομένων ἀντὶ ἀγαθῶν, Θέκλα νεᾶνις, θυγάτηρ μὲν Θεοκλείας, μνηστὴ δὲ Θαμύριδος, ἐξ ὑπογύου μένουσα τούτοις, καὶ διὰ τῆς θυρίδος τὸ οὖς ὑπεχομένη, τῶν Παύλου διδασκαλιῶν ἐπηκροᾶτο. καὶ τὸ πρόσωπον μὲν ὁρᾶν οὐκ εἶχεν· οὕτω δὲ τῆς διδαχῆς, καὶ τῆς αὐτοῦ λόγων ἐξήρτητο μυσταγωγίας, ὡς ὅλην δι' ὅλου τῶν παρόντων ἀπαναστᾶσαν, πρὸς τὸν εὐαγγελιζόμενον ἀρθῆναι Χριστόν. οὕτως ἐκ πρώτης εὐθὺς ἀκοῆς, ὢ τῆς πίστεως, ἐξέστη μὲν τῶν οἰκείων· ἐξέστη δὲ αὑτῆς· καὶ μήτε σημείων πεῖραν λαβοῦσα, μήτε χρόνῳ τὸν λόγον τοῦ εὐαγγελίου δοκιμάσασα· ἀλλὰ μηδὲ τὸν εὐαγγελιστήν, τὸ παραδοξότατον, ὄμμασι τεθεαμένη, οὕτω κατέθετο τῇ ἀληθείᾳ, καὶ πρὸς αὐτῆς διὰ πίστεως ἐγλύετο, ὡς ἐπὶ τρισὶν ἡμέραις ἀμνηστεῖν αὐτὴν πάντα, καὶ βρώματος, καὶ πόματος.

Καὶ μήτηρ μὲν φιλοστόργῳ τινί, καὶ φιλοψύχῳ διαθέσει περὶ αὐτὴν εἰσιοῦσα, καὶ στένουσα καὶ διαπονουμένη· καὶ τί γὰρ ἡ μήτηρ; πῆ μὲν κολακεύουσα, καὶ αἱμυλίοις ὑποποιουμένη λόγοις, Τέκνον, ἐβόα, φίλτατον· τέκνον ἥδιστον γ' οὖν καὶ τερπνότατον καὶ ποθεινότατον· τί σοι, καὶ τῷ ξένῳ τούτῳ ἀνδρὶ καὶ γόητι· καὶ ἵνα τί πρὸς τὴν αὐτοῦ λαλιὰν τὴν ἀλλόκοτον ταύτην καὶ ξένην προσέθου τὴν ἀκοήν. ἵνα τί ἐξέστης, ἐξαισίαν ταύτην ἔκστασιν καὶ φρικτήν. ἵνα τί ὅλῃ ψυχῇ ὀπίσω τῶν λόγων ταύτης ἀπήχθης τῆς πλανήσεως. ἐπίστρεψον πρὸς τὴν γεννησαμένην σε, τὴν ἀναθρεψαμένην σε· βλέψον πρὸς με, τέκνον ἐμόν· φθέγξαι πρὸς ἐμὲ λόγον· φθέγξαι σπλάγχνον ἐμόν, καὶ ἀπορριψαμένη ταυτηνὶ τὴν παραφοράν, ἀνάστηθι ἐπὶ βρωτόν, ὦ θύγατερ· ἀνάστηθι ἐπὶ ποτόν· καὶ ἵνα τί οὕτως ἀπονενοημένη κάθῃ.

dam sementem jaciente; ac cùm præter alia loca etiam Iconium venisset, & apud virum fidelem hospes ageret: ac pane quidem terreno corpusculum confirmaret, cœlesti verò, eorum qui ad eum congregarentur, animos fulciret; inaniumque deorum & pravæ consuetudinis, superstitiosæque institutionis, invisum Deo scelus detestandumque traduceret, Deique altissimi gloriam, & arcanam Iesu Incarnationem exaltaret; vivificamque & salutarem passionem, triduanamque ex mortuis resurrectionem, atque è terris quadragesimo die in cœlos receptionem; rursumque è cœlis apparitionem, judiciumque ac justam pro vitæ meritis in eaque gestis retributionem sapienter declararet, ac verbis gratiæ plenis laudaret: nec non etiam voluptariam ac libidinosam vitam velut detestabilem sugillaret, impollutam verò & castam ac virginalem, tanquam Deo necessariam placitam eique beatam prædicaret.

Hæc itaque sublimi Præcone ad eum adeuntibus perorante, ac cùm alii quidem dulciter placideque audirent, alii verò nullo sermonis sensu afficerentur; alii etiam murmurarent, ac pro bonis mala cogitarent, Thecla puella, Theocliæ quidem filia, sponsa verò Thamyridis, è vicino ædes habens, ac per fenestram aurem accommodans, Pauli doctrinis auscultabat. Ac quidem faciem videre non licebat; sic verò à doctrina ejusque sermonum institutione pendebat, ut tota prorsus à terrenis, ad Christum qui annuntiabatur, animo tolleretur. Sic ex primo statim auditu (ô fides!) excessit quidem domo, excessit & seipsa; idque cùm neque signorum experimentum ullum fecisset, neque Evangelii doctrinam per tempus probasset: at neque Prædicatorem (rem summè inauditam!) oculis usurpasset, sic veritati assensit eique per fidem adhæsit, ut triduo omnium oblita sit, & cibi & potus.

Thecla statim audiendi Pauli avida.

Mater verò materni quadam amoris vi, impensioreque in eam carnali affectu ingressa, gemensque ac quiritans (Quid enim aliud mater?) modò quidem blandiens, lenibusque verbis demulcens ac sibi concilians, *Filia*, clamabat, *charissima! Filia mihi sanè dulcissima, gratissimaque ac desideratissima. Quid tibi & peregrino illi ac seductori? Ecquid causæ est, cur ad ejus absurdam hanc ac inauditam fabulationem aurem accommodaveris? Quid est quod excessisti, portentosum hunc horrendumque excessum? Cur tota anima, post seductionis hujus verba abiisti? Revertere ad genitricem tuam, quæ te educavit. Aspice in me, filia mea. Loquere ad me verbum. Loquere ad me viscera mea! abjectaque hac dementia, exurge ut cibum sumas, ô filia! exurge ut bibas. Quid causæ est cur ita vecors mentisque inops sedeas?*

Matris blanditiæ.

Objurgationes.

Sic modò quidem obsecrans, modò verò etiam austerioribus ad eam verbis, *Cur verò, velut insipientium una,* increpabat, *teipsam desperans, ac quasi quæ sensum omnem mentis consiliumque perdideris, sic irrationabiliter sedes? Reverere matrem, quæ in te erubescit. Reverere cognatos, amicos, coætaneos. Pudeat à facie servorum tuorum. Ubi virgineus pudoris rubor? ubi incessus? ubi gravitas? ubi ordo? ubi prior illa honestas? Nescis esse nos primos inter Iconii cives, totamque ad nos urbis æmulationem spectare, resque nostras cunctorum expositas sermonibus esse, sive illæ fausto ac ominato eventu, sive secus succedant. Cur ergo te ipsa invidis gaudium, amicis verò reprehensionem ac probrum præbes?*

A Πῆ μὲν οὖν οὑτωσὶ παρακαλοῦσα, πῆ δὲ καὶ αὐστηρότερον αὐτῇ χρωμένη, Ἵνα τί, ὡς μία τῶν ἀφρόνων, ἐπέπληττεν, ἑαυτῆς ἀπεγνωκυῖα, καὶ ὥσπερ ἀπολωλεκυῖα σύνεσιν καὶ βουλὴν παραλόγως οὑτωσὶ κάθῃ. αἰδέσθητι μητέρα διατρεπομένην ἐν σοί· αἰδέσθητι συγγενεῖς, φίλους, ὁμήλικας· αἰσχύνθητι ἐκ προσώπου τῶν σῶν οἰκετῶν. ποῦ τὸ παρθένοις πρέπον ἐρύθημα τῆς αἰδοῦς. ποῦ τὸ βάδισμα· ποῦ ἡ σεμνότης, ποῦ ἡ τάξις, καὶ ἡ προτέρα κοσμιότης. οὐκ οἶδας ὡς πρῶτοι τῶν Ἰκονιέων ἡμεῖς, καὶ ὁ ζῆλος τῆς πόλεως πρὸς ἡμᾶς ὅλος· καὶ τὰ ἡμέτερα λάλημα πᾶσιν, εἴτε δεξιῶς, εἴτε οὖν ἑτέρως ἔχοι. διὰ τί οὖν, χάρμα μὲν τοῖς βασκαίνουσιν· ἔλεγχον δὲ καὶ ὄνειδον τοῖς
B φίλοις ἐμπαρέχεις σαυτήν.

En & sponsus adest. En civium flos, æqualium decor, Iconii oculus. En tuus Tamyris, Thecla. Exurge, in amplexus rue, osculare. Scito cui sis desponsata, cui nuptialibus pactis obstricta. Ne spe vacuum, ne tuarum expertem gratiarum, ne tuo privatum colloquio virum repuleris.

Ἰδού σοι καὶ ὁ μνηστήρ. ἰδοὺ τὸ ἄνθος τῶν πολιτῶν, τὸ κάλλος τῶν ὁμηλίκων, ὁ τοῦ Ἰκονίου ὀφθαλμός· ἰδοὺ ὁ σὸς Θάμυρις, Θέκλα· ἀνάστηθι, ἄσπασαι αὐτόν. γνῶθι τὸν νυμφευσάμενον, τὸν καταγγυησάμενον· μὴ κενὸν τῶν ἐλπίδων, μὴ τῶν σῶν ἄμοιρον χαρίτων, καὶ τῆς σῆς ἀποπέμψῃς ἀστοχοῦντα προσλαλιᾶς.

Tamyris sponsus.

Thamyris verò, qui & ipse aderat, quid non faciebat, quid non loquebatur, quibus emolliri noverat animum atque à constantia tenoreque inflecti? *Thecla*, aiebat, *mihi gratissima, mihi desponsata atque aptata! Converte aspectum in procum tuum: Reverere vocem sponsi tui. Veni ad me qui amem te, qui te diligam, quique omnia mea omnemque meam substantiam, meque ipsum cum omnibus, tuis manibus credam. Convertere, & vide tuum Thamyrin, Thecla, eique loqui dignare; eosdem percipiamus sales; ac, si lubet, nunc statim canamus Hymenæum. Sin autem neque hoc lubet, jube mihi, & veniam ad te; quemadmodum ego totus sum ut tibi placeam, tuæ obsequar voluntati, tuo desiderio totus tenear: modò vocem audiam, modò dulcissimam mihi fabulationem, modò consilium tuum sentiam; modò non surdum ad te ingressum, non vanum, non inanem, ô charissima, ad te mihi præbeas adventum.*

Θάμυρις δὲ παρὼν καὶ αὐτὸς, τί μὲν οὐκ ἔδρα, τί δ' οὐ προσελάλει τῶν ὅσα χαυνοῦν οἶδε καὶ καταμαλάττειν ψυχήν. Θέκλα, λέγων, ἐμοὶ κεχαρισμένη, ἐμοὶ ἡρμοσμένη, καὶ νυμφοστολουμένη ἐμοί. ἐπίστρεψον τὸ βλέμμα πρὸς μνηστῆρα τὸν σόν· αἰδέσθητι φωνῆς νυμφίου τοῦ σου· δεῦρο πρὸς ἐμοῦ τοῦ πεφιληκότος σε, τοῦ ἠγαπηκότος σε, καὶ πάντα τὰ ἐμὰ, καὶ πᾶσαν κτῆσιν καὶ ὕπαρξιν· καὶ ἐμαυτὸν πρὸς τοῖς πᾶσι, ταῖς σαῖς ἐγχειρίζοντος χερσίν.
C ἐπίστρεψον, καὶ ἴδε τὸν σὸν Θάμυριν, Θέκλα, καὶ λόγου μετάδος· καὶ ἁλῶν μετάσχωμεν τῶν αὐτῶν· καὶ, εἰ βούλει, αὐτίκα νῦν ᾄδωμεν τὸν ὑμέναιον. εἰ δ' οὐκ ἔτι σοι φίλον τοῦτο, σύνταξον ἐμοὶ, καὶ ἥξω πρὸς σέ· ὡς ἔγωγε τῆς σῆς ὅλος ἀρεσκείας, τοῦ σοῦ θελήματος, καὶ τῆς ἐπιθυμίας ὅλος εἰμὶ τῆς σῆς· μόνον ἀκούσω φωνῆς· μόνον τῆς ἡδίστης ἐμοὶ λαλιᾶς· τῆς βουλῆς μόνον αἰσθοίμην τῆς σῆς. μόνον μὴ κωφήν τινα ὡς σὲ εἴσοδον, μὴ κενὴν, μὴ ἀνήνυτον, ὦ φιλτάτη, παρασκευάσῃς μοι τὴν παρουσίαν.

Neque his duntaxat verbis, sed & nutibus ad inflectendum animum compositis allicere studens, sed & mollibus osculis; sensim verò etiam apprehenso linteo ad seque trahens, *Surge, edamus*, aiebat, *fortè verò inedia magnam partem stuporem injecit. Ubi autem mensæ particeps, meliore jam animo facta fueris, tua ipsius eris, huncque virum præstigiatorem ac nequissimum, velut seductorem planumque submovens, sic perfectè ad nos redibis; instauratoque amore conjugali, consuetum sermonis usum continuè recuperabis.*

Καὶ οὐ μόνον τούτοις τοῖς ῥήμασιν, ἀλλὰ καὶ νεύμασι δυσωπητικοῖς ἐπικλίνειν δοκῶν, ἀλλὰ καὶ φιλήμασι χαυνωτικοῖς· ἠρέμα δὲ καὶ τῆς ὀθόνης ἐπαφόμενος,
D καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἐφελκόμενος, Ἔγειραι, φάγωμεν, ἔλεγεν· τάχα γὰρ καὶ ἡ ἀσιτία τὸ πολὺ μέρος ἐξέστησεν· τραπέζης δὲ μετασχοῦσα, καὶ ἀγαθυνθεῖσα τὴν καρδίαν, ἑαυτῆς ἔσῃ, καὶ τὸν γόητα τοῦτον ἄνδρα καὶ πονηρὸν, ὡς ἀλήτην καὶ πλάνον ἀποσεισαμένη, οὕτως τελείως ἀνακάμψεις ἡμῖν· καὶ τὸν γαμεταῖς προσήκοντα πόθον πρὸς ἡμᾶς ἀνανεωσαμένη, τῆς νενομισμένης αὐτίκα συγκυρήσεις ὁμιλίας.

Quid igitur Virgo? Num ad matrem respexit? Num ad procum animum attendit? Num ulli cedens necessariorum aut amicorum, auditus rigorem relaxavit? Nequa-

Τί οὖν ἡ Παρθένος· ἆρ' ἐπέβλεψε πρὸς τὴν μητέρα; ἆρα τῷ μνηστῆρι προσέσχεν; ἆρα τινος τῶν οἰκείων ἢ φίλων ἡττηθεῖσα, τὸ τῆς ἀκροάσεως ἐντεταμένον ὑπεχάλασεν; οὐδαμῶς· ὥσπερ δὲ

A ὀρνέων ἦχον, ἢ σωμάτων ἀψύχων ψόφον τὰς τοιαύτας ἡγουμένη προσλαλιάς. καὶ ὥσπερ δὲ θάμνος, ἢ πέτρα βαθύρριζος, τοῖς ἕλκουσιν οὐχ ἑπομένη, μόνης τῶν λόγων Παύλου τῆς χάριτος ἐν ἠρεμαίᾳ τοῦ καταστάσει, καὶ συναισθήσει κατήκουε ψυχῆς.

Καὶ ἦν ἄξιον ὄντως τὸ γινόμενον ἐκπλήξεως. τρυφερὰ κόρη, ἀμυθήτῳ κάλλει καὶ ὡραιότητι σώματος πάσας ἀνθρώπων τὰς θυγατέρας παρευδοκιμοῦσα, ἐν αὐτῷ τῆς ἡλικίας τῷ ἄνθει, ἐν αὐτῇ τῆς νεότητος τῇ ἀκμῇ· καὶ γὰρ ἦν ἐπίγαμος, εἰς ἐφήβους ἤδη τελοῦσα· καὶ αὕτη, μήτε γραφαῖς προπαιδευθεῖσα, μήτε νόμῳ Θεοῦ καὶ προφήταις παιδαγωγηθεῖσα, ὡς μόνον τῆς εὐαγγελικῆς ἐπήσθετο φθογγῆς, καὶ ταύτης οὐ κατ' εὐθεῖαν, ἀλλ' ἐκ πλαγίας ἐπ' αὐτὴν ἰούσης, ἐξέστη μὲν στοργῆς B μητρικῆς· ἐξέστη δὲ πάσης ἐπιθυμίας σαρκός. οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ ἑαυτῆς ἐκστᾶσα τῷ πνεύματι, καὶ διανοίᾳ καθαρᾷ καὶ πιστοτάτῳ νοΐ, τὸν εὐαγγελισθέντα λόγον εὐθὺς εἰσδεξαμένη· ἐν ἑαυτῇ δὲ τοῦτον ἑδράσασα, καὶ ἑδρασθεῖσα παγίως ἐν αὐτῷ, ὡρᾶτο μὲν ἐπὶ γῆς οὖσα, τοῖς οὖσιν ἐκ γῆς· ἦν δὲ ἐν οὐρανοῖς ἀληθῶς, καὶ τῶν ἱερῶν Παύλου λογίων, ὡς ἐκ τοῦ ὑπερουρανίου Θεοῦ κατακούσασα, οὐδαμῶς ἠξίου τοὺς ἀπὸ γῆς φωνοῦντας ἐπιστροφῆς. καὶ καθάπερ ἡμεῖς περὶ τῶν ἀναγκαίων τινὸς πρὸς τῶν ὑπερεχόντων ἡμῶν παραγγελλόμενοι, νηπίων ἐνίοτε παραληρούντων εἰώθαμεν παραφρονεῖν, ἵνα μὴ τοῦ κρείττονος λόγου διαμαρτάνωμεν· οὕτως ἡ μακαρία Παρθένος, ὅλον ἀνεξιφναῖς διὰ θερμοτάτης πίστεως ἐλλαβομένη τὸν Ἰησοῦν, συνετῶς καὶ πανευλαβῶς ὑπεῖχε τῷ ἐκείνου κήρυκι τὸ οὖς, ἵνα τοῖς αὐτοῦ λογίοις, τὸ τοῦ γνωσθέντος αὐτῇ Θεοῦ θέλημα γνοῦσα, καὶ τοῦτο καταπραξαμένη, βέβαιον ἑαυτῇ καὶ ἄσειστον τὸ οὐράνιον ἀγαθὸν διατηρήσειεν.

Σωφροσύνην γοῦν καὶ ἐγκράτειαν· ἀκτησίαν καὶ παρθενίαν· πίστιν τε καὶ ἀγάπην, ὡς βεβαιοῦντα Χριστῷ τὴν ψυχὴν ἐπακούσασα μακαριζόμενα, ἔργοις αὐτίκα καὶ πράξεσιν, τὴν ἱερὰν μετήει διδαχήν· καὶ τῆς ἐγκρατείας περιείχετο, καὶ τῇ παρθενίᾳ προσεφύετο, καὶ τὴν ἀκτησίαν ᾑρετίζετο· δι' ὧν εἰς πίστιν τοῦ ἀγαπωμένου κραταιουμένη Χριστοῦ, ἔκπληκτος μὲν ἐδόκει τοῖς εἰς αὐτὴν ὁρῶσιν· ὅλη δὲ ἄρα ἦν ἐξιστῶσα τῇ θεωρίᾳ τοῦ Θεοῦ. D

Τί οὖν ὁ Θάμυρις· ζήλου πικροῦ, θυμοῦ τε καὶ ὀργῆς ἐντεῦθεν ἀναπίμπλαται· τοιοῦτον γὰρ τὸ φίλτρον τοῦ σώματος· ἕως μὲν ἂν παρῇ τὸ καταθύμιον, ὡς πῦρ ἀνακαίεται τῇ περὶ τὸ φιλούμενον ἐπιθυμίᾳ· ἀστοχῶν δὲ τοῦ ἐπιθυμουμένου, ἐνήλλαξε τὸ πάθος εὐθὺς, καὶ τὴν φλόγα τῆς ἐπιθυμίας, εἰς πῦρ ἀνῆψεν ὀργῆς, κατὰ τοῦ ἀνακόπτειν αὐτοῦ τὴν ἔφεσιν νομιζομένου· οὕτω κἀκεῖνος, ζηλοτυπεῖ, μαίνεται, ὑβρεοπαθεῖ, ἐξάπτεται, καὶ ὅλον ἐξάπτει τὸ Ἰκόνιον, καὶ πάντα τὸν δῆμον τῆς πόλεως, καὶ πάντα τὸν ὄχλον, κατὰ τοῦ νενοσημένου λυπεῖν ὀχλαγωγεῖ. ὄρθρος, καὶ [4] τὸ Ὀνησιφόρου κατάλα-

4

quam; sed velut passerculorum stridulas voces, inanimiumque corporum fragorem istiusmodi verba alloquentium ducens; sed & sicut fruticetum, aut petrá alta radicata humo, trahentem non sequitur, solam verborum Pauli gratiam, tranquillo mentis statu atque animi sensu audiebat.

Eratque sanè quod gerebatur ejusmodi, ut stuporem meritò ingereret. Nempe puella delicata, immensa pulchritudine ac corporis venustate omnes hominum filias longè superans, in ipso ætatis flore, in ipso juventutis vigore (Etenim virgo nubilis erat, inter ephebos jam constituta) hæcque adeò, cùm nec antè Scripturis erudita fuisset, nec Dei lege atque Prophetis instituta, ubi solùm Evangelii sonum percepit, eumque non rectà, sed ex obliquo ad eam venientem, materna continuò excessit amoris vi; omni verò carnis cupiditate excessit: neque id solùm, sed & ipsa seipsa excedens spiritu, menteque pura ac fidelissimo animo, quam audierat, statim arrepta doctrina, atque illius sinu altè collocata, ipsaque in illa firmiter constabilita, videbatur quidem in terra versari, his qui erant de terra; verè tamen in cœlis versabatur, sacrisque Pauli eloquiis velut ex supercœlesti Deo auditis, ne vel minimum converti ad eos dignabatur, qui vocabant de terra. Ac sicut nos, dum à viris principibus ac majoribus necessariorum quidpiam jubemur, infantium quandoque nugas ac deliria contemnere solemus, ne per illa majoris momenti sermonem non satis assequamur; sic beata Virgo, quæ totum sincerè ferventissimo fide animi sinu accepisset, Iesum prudenter omnique reverentia ac religione ejus Præconi aurem præbebat, ut illius eloquiis, Dei illi cogniti, cognita voluntate, eamque executa firmum sibi ac immobile cœleste bonum servare liceret.

Theclæ omnium stupor audientis Paulum.

Castitatem igitur & continentiam, paupertatem & virginitatem, fidemque & charitatem prædicari audiens, ut quæ Christo animum firmiter astringerent, opere statim ac actione sacram colens doctrinam, continentiæ studebat, ac virginitati animum adhibebat, atque paupertatem sibi deligebat: quibus in Christi prædilecti roborata fide, stupore correpta atque percita cernentibus in eam videbatur, cùm utique Dei contemplatione tota excessisset.

Quid igitur Thamyris? Amata inde æmulatione, iraque & furore impletur. Ejusmodi enim est corporis philtrum. Quandiu quidem adest quod in deliciis est, velut ignis illius cupiditate accenditur, quod amori habetur: sin autem desiderato frustretur, mutata statim passione, desiderii flammam in iræ ignem accendit, adversus eum qui illius inhibere cupiditatem existimatur. Sic & ille æmulatione exæstuat, furit, injuriam queritur, incenditur, totumque succendit Iconium, omnemque populum civitatis, ac turbæ omnem adversus eum concionem cogit, à quo læsus injuria videbatur. Vbi diluxe-

Paulus apud Onesiphorum hospes & prædicator.

rat, Onesiphori domum irrumpit, injuriis, minis, maledictis procax, turpissimè Paulum se mulctaturum jurans; trahens primùm in forum & ad principes civitatis, pestem eum accusans ac civitatis corruptorem; adhuc verò etiam ejus, quæ illi desponsata esset; eundem postea etiam ad Præsidem ducens. Quodque coactum judicium erat, Præsesque pro tribunali sedebat, ac præsto judices assessores erant, populusque circumfusus stabat, ac præco silentium indicebat; Paulusque adductus in judicium erat, Thamyris accusans ait.

A βεν οἶκον, ὑβρίζων, ἀπειλῶν, λοιδορούμενος, καὶ τὰ αἴσχιστα Παῦλον διαθήσειν διομνύμενος· ἕλκων ἐπὶ τὰς ἀγορὰς πρῶτον καὶ τοὺς πολιτάρχας, λυμεῶνα τοῦτον, φθορέα τῆς πόλεως· ἔτι δὲ, καὶ τῆς αὐτοῦ καθηρμοσμένης, διαλοιδορούμενος· ἀνάγων δὲ μετὰ ταῦτα καὶ ἐπὶ τὸν ἡγεμόνα· καὶ ἐπειδὴ τὸ δικαστήριον συνεκροτήθη, καὶ ὁ ἡγεμὼν ἐπὶ θρόνου δικαστικοῦ· καὶ οἱ σύνεδροι περὶ αὐτὸν, καὶ πέριξ ὁ δῆμος, καὶ σιωπὴν ὁ κήρυξ παρήγγελλεν, καὶ ὁ Παῦλος τῷ βήματι παρῆκτο, καὶ ὁ Θάμυρις κατηγορῶν ἔφη.

Thamyridis adversus Paulum accusatio.

Nec Vestram potentiam, magnificentissimamque mentis solertiam, nec præsentium quenquam ignorare arbitror, quæ mearum rerum sunt. Scitis verò, B *tum mihi genus splendidum, tum longè gravem esse substantiam; honoremque, qui ipse opum affluentiæ paribus modis respondeat. Accedit & formæ venustas ipsa elegans, cunctaque illustria, ac cuncta conspicua. Ac ne verbis obtundere videar, mea omnia ejusmodi sunt, ut meritò amorem cieant ac æmulationem. Sed & mihi uxorem despondi. Nostis omnes Theocleam: ejus filiæ addictus sum. Parata jam omnia; tempusque nuptiarum aderat, ac cuncta ad eas ambitioso cultu instructa. Repente verò malo genio homo iste hominibus lues, mihique præ cunctis exitium (fabellis enim dilutis uxores dementans, virgines seducens; has quidem non sinit legitimis nuptiis viris copulari, illas verò viros contemnere facit) cum omnibus, etiam meam Theclam corrupit: Theclam mihi sponsam à sana mente dejecit. Siquidem igitur sinatur hic vivere, Præstantissime Præses, nec urbem habiturus es. Corrupit Iconium, periit & omnis circumvicina regio: Neque* C *id modò, sed & omnis provincia atque civitas, si ad illius Legis ritum mores componere in animum inducat, haud evaserit quin tempore liberorum orbitate intereat. Etenim si nuptiæ in causa sunt ut perenne sit humanum genus ac generatio, quæque ex aliis aliorum successio est; nimirum cœlibatus liberorum orbitatem inducit, universique generis interitum affert.*

Οὔτε τὸ ὑμέτερον κράτος, καὶ τὴν μεγαλοφυεστάτην ἀγχίνοιαν τῆς διανοίας, οὔτε δή τινα τῶν παρόντων ἀγνοεῖν οἶμαι τὰ κατ᾽ ἐμέ. ἐπίστασθε δὲ, ὅτι καὶ γένος ἐμοὶ λαμπρὸν, καὶ περιουσία σφόδρα πολλή· καὶ τιμὴ κατὰ τὸν πλοῦτον. πρὸς δὲ, καὶ ὥρας ἔλαχον ἀγαθῆς· καὶ πάντα ἐπίσημα, καὶ πάντα περίβλεπτα· καὶ ἵνα μὴ πολυρρημονεῖν δοκῶ, πάντα τὰ κατ᾽ ἐμὲ ζηλωτά· μεμνήστευμαι δὲ καὶ γυναῖκα ἐμαυτῷ· τὴν Θεοκλείαν ἅπαντες οἴδατε· ταύτης προσετέθην τῇ θυγατρί· καὶ ἤδη ἕτοιμα πάντα· καὶ ὁ καιρὸς τοῦ γάμου παρῆν, καὶ πάντα πρὸς τοῦτον φιλοτίμως παρεσκεύαστο· ἐξαπίνης δὲ κακῷ δαίμονι ὁ ἄνθρωπος οὗτος, ὄλεθρος ἀνδράσι, καὶ περὶ πάντων ἐμοί· λογυδρίοις γὰρ κεκομψευμένοις, τὰς γυναῖκας συλαγωγῶν, τὰς παρθένους ἐξαπατῶν· τὰς μὲν, οὐκ ἐῶν καθ᾽ ὃ θέμις ἀνδράσι γαμηθῆναι· τὰς δὲ συνοῦσιν ὑπεροψίαν παρασκευάζει· μετὰ πάντων καὶ τὴν ἐμὴν διέφθειρεν Θέκλαν· τὴν ἐμοὶ καθηρμοσμένην ἐξέστησε Θέκλαν. εἰ οὖν ἐαθείη ζῆν οὗτος, πόλιν, ὦ κράτιστε ἡγεμὼν, οὐκ ἕξεις· διέφθειρε τὸ Ἰκόνιον· ὤλετο καὶ πᾶσα περιοικίς· καὶ οὐ μόνον, ἀλλὰ καὶ πᾶσα χώρα καὶ πόλις, εἴ γε δὴ κατὰ τὸν αὐτοῦ νόμον ἀνάγοιτο βιοτεύειν, οὐκ ἂν φθάνοιεν χρόνῳ δι᾽ ἀπαιδίαν ἐξαπολωλότες. καὶ γὰρ εἰ ὁ γάμος ἀειζωΐας τῷ γένει ἀφορμὴ, καὶ αἴτιος ἀνθρώποις γενέσεως· καὶ τῆς ἐξ ἄλλων εἰς ἄλλους ἐφεξῆς διαδοχῆς, ἀπαιδίας ἂν εἴη, καὶ καθόλου τοῦ γένους ἀναιρέσεως, ἡ ἀγαμία δηλαδή.

Pauli defensio.

Facta autem & Paulo seipsum defendeddi licentia; *Ego quidem*, respondit, *homo Iudæus sum, ab infantia Deo cœli & terræ addictus: ac propterea Dei lege eruditus atque mandatis instructus, accepto tempore diviniore di-* C *gnatus sum institutione. Medioque quandoque die vidi, clarissime Præses, circumfulgentem me è cœlo lucem sole splendidiorem, vivamque audivi vocem, ac in me Christum Iesum explanantem. Nempe Christum illum, quem ignorans prius persequebar in incredulitate. Vbi autem divina revelatione cognovi, esse illum verè Filium Dei charissimum, qui & filius hominis impensiori in humanum genus clementia misericordiaque extiterit, ut ejus extremas fæces altiori quàm ferat substantia modo instauraret: omneque (ne sim prolixior) potioribus verbis Dei doctus consilium, per eum, & ab eo Gentibus missus sum, ad docendum omnem hominem, ac admonendum converti ad Deum for-*

Act. 9.3. & 26.12.

1. Tim. 1.13.

Psal. 41 3.

Ἐνδοθέντος δὲ καὶ τῷ Παύλῳ τὰ κατ᾽ αὐτὸν ἀπολογεῖσθαι, Ἐγὼ μὲν εἰμι ἄνθρωπος Ἰουδαῖος, ἀπεκρίνατο, τῷ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς Θεῷ ἐκ παιδόθεν ἀνακείμενος· καὶ διὰ τοῦτο, νόμῳ Θεοῦ παιδαγωγηθεὶς, καὶ ταῖς ἐντολαῖς προπαιδευθεὶς, δεκτῷ καιρῷ θειοτέρας κατηξίωμαι μυσταγωγίας· καὶ ἐν ἡμέρᾳ ποτὲ μέσῃ, εἶδον, ὦ λαμπρότατε ἡγεμὼν, οὐρανόθεν περιαστράψαν με φῶς ὑπὲρ τὸν ἥλιον· καὶ φωνῆς ἤκουσα ζώσης καὶ διασαφούσης ἐν ἐμοὶ Χριστὸν Ἰησοῦν. Χριστὸν ἐκεῖνον, ὃν ἀγνοῶν πρότερον ἐδίωκον ἐν ἀπιστίᾳ· ἐπεγνωκὼς δὲ διὰ κρείττονος ἀποκαλύψεως, ὡς αὐτός ἐστιν ὄντως ὁ ἀγαπητὸς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὃς καὶ υἱὸς ἀνθρώπου διὰ φιλανθρωπίαν ὑπερουσίως κεχρημάτικεν, ἵνα τὴν ἡμετέραν ἐσχατιὰν ἀνακαλέσηται· καὶ πᾶσαν, ἵνα μὴ μακρηγορῶ, τὴν τοῦ Θεοῦ βουλὴν μεμυσταγωγημένος κρείττοσι λόγοις δι᾽ αὐτοῦ, παρ᾽ αὐτοῦ τοῖς ἔθνεσιν ἐξαπεστάλην, διδάσκων πάντα ἄνθρωπον, καὶ νουθετῶν ἐπιστρέφειν ἐπὶ τὸν Θεὸν τὸν ἰσ-

χριστὸν τὸν ζῶντα· καὶ παρακλήσει πάντα ἄνθρωπον παρακαλῶν, πάσας μὲν ἀνομίας καὶ ἀδικίας ἀποστρέφεσθαι· δικαιοσύνην δὲ πᾶσαν καὶ ἁγιωσύνην ἐν φόβῳ κατεργάζεσθαι τοῦ Θεοῦ· εἰδότας, ὅτι ἔστησεν ἡμέραν, ἐν ᾗ μέλλει πᾶσαν ἑαυτῷ τὴν ἀνθρωπότητα παριστᾶν, καὶ ἀποδιδόναι ἑκάστῳ κατὰ τὴν πρᾶξιν αὐτοῦ.

Καὶ οὐ μοι σκοπὸς, ὦ δικαιότατε δικαστὰ, καθάπαξ τὸν γάμον ἀναιρεῖν· αὕτη, σαφὴς καθ' ἡμῶν ἐστι συκοφαντία· ἀλλὰ πορνείαν μὲν πᾶσαν καὶ μοιχείαν, καὶ πᾶσαν ἀκαθαρσίαν καὶ ἐπιθυμίαν κακὴν καὶ πᾶν πάθος ἐκκλίνειν παραινῶ· γάμον δὲ τὸν ἔννομον καὶ ἔνθεσμον, ὡς ἀμίαντον ἀποδέχομαι καὶ τιμῶ. εἰ δέ τις ψυχὴ πρᾳεῖα καὶ ἐπιεικὴς, διὰ βίου παντὸς ἀγαμίαν καὶ παρθενίαν ἑλομένη, μόνῳ μόνη σχολάζειν τῷ Κυρίῳ, καὶ ταῖς προσευχαῖς ἀπερισπάστως αἱρεῖται, τοῦτο κάλλιστον εἶναι κρίνω, καὶ τοῦ ἐπαινετοῦ ἀξιεπαινετώτερον, καὶ τοῦ τιμίου γάμου τιμιώτερον, ὡς οἰκεῖον ὄντως ὂν καὶ μᾶλλον ἀρεστὸν τῷ Θεῷ· ὡς ἄϋλον καὶ νοερὰν θυσίαν, ἀΰλως καὶ θελητῶς τῷ ὑπεραΰλῳ προσαγομένην.

Τούτων ἐκεῖνος ὡς ἤκουσε τῶν φωνῶν, ἐπειδὴ κρίνειν οὐκ ᾔδει τὴν δύναμιν τῆς ἀληθείας· ψυχὴ γὰρ πᾶσα, τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ταῖς ἀπάταις τοῦ βίου σφοδρότερον ἐμπεφυρμένη, οὐκ οἶδεν ἀσκαρδαμυκτὶ πρὸς τὰς τῆς ἀληθείας αὐγὰς ἀντωπεῖν. διὸ καὶ αὐτὸς, μήτ' ἀντιτείνειν ἔχων, μήτε δὲ συντίθεσθαι τοῖς ὑπὸ τοῦ Παύλου λαλουμένοις, ἀσχολίαν τινὰ προφασίζεται· καὶ τοῦτον δεσμεύσας, καθείργνυσιν εἱρκτῇ.

Τί οὖν ἡ Θέκλα. ἆρ' ὑπεστάλη φρίξασα πρὸς τὴν τοῦ κήρυκος ἀπαγωγήν; ἢ μικρὸν γοῦν καθυφῆκε τῆς προθέσεως; ἢ διανοίας βάθεσι τέως τὴν αὐτῆς πίστιν ἐγκατέκρυψεν; ἢ οὐ σφόδρα ταύτην ἐθριάμβευσε περιφανῶς; ἢ θριαμβεύει μὲν, οὐ συνετῶς δὲ καὶ ἐμφρόνως· ἀλλὰ τί ποιεῖ. ἀνίσταται κατὰ μέσας νύκτας ἡσυχῇ· ἐπικαλεῖται τὸν Παύλου Θεὸν εἰς συνοδίαν· ἐκδύεται τὰ κόσμια· τὰ ἐνώτια, τὰ ἔσοπτρα, τὰ θέλγητρα πάντα τῆς νεότητος· καὶ κατὰ τὸν εὐαγγελικὸν ἐκεῖνον ἔμπορον, τὸν πολύτιμον εὑροῦσα μαργαρίτην, πάντων ὧν εἶχεν ἐπρίατο αὐτόν· καὶ κατὰ τὸν αὐτῆς διδάσκαλον, ἅτινα ἦν αὐτῇ κέρδη, διὰ τὸν Χριστὸν ζημίαν ἡγησαμένη, ἃ μὲν ἐδίδου τῷ πυλωρῷ, ἃ δὲ τῷ δεσμοφύλακι μόνον, ὥστε παραχωρῆσαι ταύτῃ τὸν Παῦλον ἰδεῖν· καὶ τῆς εἱρκτῆς αὐτοῦ, καὶ τοῦ ἐδάφους κοινωνῆσαι καὶ τῶν δεσμῶν· καὶ δὴ καὶ τῆς εὐαγγελικῆς θεηγορίας τελεώτερον μετασχεῖν. ἦν οὖν ἐκεῖ καθορᾶν, τὴν μὲν οἷα διψητικωτάτην ἔλαφον δρόμῳ τὰ ὕδατα τοῦ Θεοῦ καταλαβοῦσαν· τὸν δὲ, καθάπερ προρρέοντα ποταμὸν, καὶ κατὰ τοῦ νοεροῦ στόματος αὐτῆς, τὸ τῆς θεολογίας νᾶμα δαψιλέστατον ἐπιβλύζοντα. καὶ οἱ μὲν ἦσαν ἐν τούτοις.

Ἅμα δὲ ἕῳ, καὶ τάραχος μέγας κατειλήφει τοὺς οἰκείους. ἐζητεῖτο γὰρ Θέκλα· διελαλεῖτο Θέκλα. ἀνηρευνᾶτο παρὰ τοῖς γνωστοῖς, παρὰ τοῖς συγγενέσι· καὶ παρὰ γείτοσιν, ὡς εἰκὸς, καὶ φίλοις. οἱ οἰκέται, ἠτάζοντο· αἱ θεραπαινίδες, δίκας ἐτίννυον· καὶ οἱ ἐπὶ τῆς οἰκίας πάντες ἐδονοῦντο.

A *rem vivum; & ut hortando hortaret omnes, omnem improbitatem ac injustitiam aversari, omnemque justitiam ac sanctitatem in timore Dei operari; qui nempe sciant, statuisse diem, in quo sibi ipse omne humanum genus sistet, ac unicuique pro suarum merito actionum reddet.* Act. 17.3.

Nec id mihi propositum est, æquissime Iudex, ut omnes prorsus nuptias sublatas velim. Hæc nimirum adversum nos aperta calumnia est: sed omnem quidem fornicationem & mœchiam, omnemque immunditiam ac concupiscentiam malam. Quicquid demum libidinis est, vitare suadeo: matrimonium verò legitimum statumque, ut incontaminatum recipio ac colo. Sin autem mitior quædam modestaque Anima, per vitam omnem delecto cælibatu ac virginitate, soli Domino sola vacare, ac precibus indistracta mente instare velit, id ego pulcherrimum judico; nempe laudabile, B *majore dignum laude; connubioque honorabili, honorabilius; ut quod Deo verè necessarium ac magis placitum, velut scilicet sine materia ac intelligentem hostiam, immateriatè ac voluntate ei oblatam, qui omni illi quod extra materiam est, longè eminet.*

Nuptiæ Paulo non sublatæ. Col. 3. 5. Hebr. 13. 4. Virginitas conjugio prælata.

His ille auditis vocibus, quod veritatis vim judicare non noverat (Quisquis enim animus, huic sæculo vitæque erroribus vehementius immersus est, irretortis oculis veritatis fulgores contueri non novit) Quamobrem etiam ille, cùm nec adversari posset, nec verò assentiri Pauli verbis, non vacare sibi per otium simulat, vinctumque in carcere includit.

Pauli carcer Iconii.

Quid igitur Thecla? Timore inhorruit abducto Præcone? aut parum aliquid propositi tenorem remisit? aut alto mentis C sinu hactenus fidem suam occultavit? aut non splendidè eam publicavit? aut publicavit quidem atque edidit, sed imprudenter fecit? Haudquaquam. Quid itaque facit? Surgit silentio media nocte; Deumque Pauli invocat, ut comes esse velit: Ornatum spernit, inaures, specula, quicquid illecebrarum est juventutis; instarque Evangelici illius mercatoris, inventa pretiosa margarita, suorum omnium pretio eam coëmit; ac velut ejus Præceptor, quæ illi erant lucra, propter Christum detrimentum existimans, alia janitori præbebat, alia carcerario, modò solùm sineretur Paulum videre, eique carceris, soli, vinculorum sociam accedere; divinæque Evangelii prædicationis perfe- D ctius participem fore. Erat inter hæc conspicere, illam quidem ut siticulosissimam cervam ad Dei aquas accurrere; hunc verò tanquam profluentem fluvium, illius mentis ori uberrimum theologiæ laticem illi affundere. Ac illi quidem in his erant.

Theclæ constantia profici. Matth. 13. 44. Phil. 3.7. Ejus ad Paulum fuga.

Prima statim aurora; ingensque domesticos cepit turbatio. Quærebatur namque Thecla: de Thecla rumor erat: apud notos, apud cognatos omni diligentia vestigabatur; interque vicinos, ut par est, & amicos. Famuli, inquirebantur; ancillæ, pœnas

A Isai. 49. 23. Theclæ in Paulum reverentia.

dabant; omnis familia agitabatur. Cognita tamen, ad Pauli pedes provoluta inventa est; ac quidem, juxta Esaiam, illius pedum pulverem lingebat; tanquam verò Dei filio deque sic reverentia atque tremore illi adstabat. Sic nimirum summè eam Dei timor ceperat quo jam confixa tentaque ac constricta, nihil pensi habebat aut attendebat, qui ejus causa aut turbas cierent, aut ipsi sillatas ferrent.

ἐγνώσθη δ' οὖν ὅμως, καὶ πρὸς τοῖς Παύλου κυλιομένη κατελήφθη ποσίν· καὶ τὸν χοῦν μὲν τῶν αὐτοῦ, κατὰ τὸν Ἡσαΐαν, ἔλειχε ποδῶν· αὐτῷ δὲ μετ' εὐλαβείας οὕτω καὶ τρόμου παρίστατο, ὡς υἱῷ Θεοῦ καὶ Θεῷ· οὕτω κατ' ἄκρας αὐτὴν εἷλεν ὁ Θεοῦ φόβος, ᾧ λοιπὸν καθηλωμένη καὶ συνεχομένη, οὐδεμίαν ὤραν, οὐδεμίαν ἐπιστροφὴν τῶν δι' αὐτὴν θορυβούντων ἢ θορυβουμένων ἐποιεῖτο.

Quid igitur Thamyris? Furore rursus agitatur: rursus turbatur; rursus incenditur; rursus turbas cogit, longéque magis ac prius, quanto nimirum etiam certiorem Virginis seductionem putabat. Defert rursus Præsidi adversus Paulum; velutque palam injuria læsus, pœnam irrogari deposcit. Is itaque apparitores secutus; ad judicium alacri rursus animo ascendebat: sed & illa, ut Pauli revera discipula, vocata cùm esset, præclara animi magnitudine ac præstantia, ad tribunal adibat. Non enim Christi Evangelium erubescebat; sed gaudium illius eximiè cor, mysticaque exultatio pervaserat, quod pro Christo cum Paulo urbis theatro traduci meruerat.

Paulus & iterum Thecla pro tribunali producti.

B Rom. 1. 16.

Τί δὲ ὁ Θάμυρις; μαίνεται πάλιν· ταράττεται, πάλιν ἐξάπτεται· ὀχλαγωγεῖ πάλιν, καὶ πολὺ μᾶλλον ἢ πρότερον· ὅσῳ καὶ βεβαιοτέραν ὑπείληφε τῆς παρθένου τὴν ἀπάτην. ἐμφανίζει αὖθις τῷ ἡγεμόνι κατὰ Παύλου· καὶ ὡς ἄντικρυς ἠδικημένος, δίκην αἰτεῖ λαβεῖν, καὶ ὃς τοῖς κλητῆρσιν ἑπόμενος, προθύμως αὖθις ἐπὶ τὸ δικαστήριον ἀνῄει. ἡ δὲ καὶ αὐτὴ ὡς Παύλου τῷ ὄντι μαθήτρια κληθεῖσα, μετὰ πλείστης ὅσης αὐτῆς μεγαλοψυχίας. οὐ γὰρ ἐπῃσχύνετο τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ· χαρὰ δὲ αὐτῆς ὑπερφυῶς τὴν καρδίαν, καὶ μυστικὴ διειλήφει ἀγαλλίασις, ὅτι ὑπὲρ Χριστοῦ μετὰ Παύλου θεατρίζειν ἠξιοῦτο.

Vbi itaque ambo Iudici adstiterant; Paulum quidem nec verbo dignantur, quod ille jam sui defensione perfunctus erat; quodque ex prima statim responsione illatum crimen strenuè quidem depulerat: ex Thecla verò rationem exposcunt spretarum nuptiarum, quidve causa aversi ejus à Thamyride animi existat. At illa, ne verbum quidem dignata loqui, intenta in Paulum erat; silentioque suam sensim mentem videntibus subindicabat; Nempe non licere præsente Magistro, discipulum pro concione loqui. Indisciplinatos itaque seu incompositos reprehendens magnanimis Virgo qui sciscitarentur, in eum modum nihil loquens manebat.

Theclæ silentium præsente Paulo.

C

Ἐπεὶ οὖν παρέστησαν ἄμφω τῷ δικαστῇ· τὸν μὲν οὐκ ἀξιοῦσι λόγου, ἤδη τὰ περὶ αὐτοῦ ἀπολελογημένον, καὶ ὡς ἐκ τῆς προτέρας εὐθὺς ἀποκρίσεως τὴν κατηγορίαν οὐκ ἀγεννῶς διακρουσάμενον· τὸν δὲ λόγον ἀπαιτοῦσι τῆς ἀγαμίας, καὶ τῆς Θαμύριδος ἀποστροφῆς. ἡ δὲ λόγου μὲν τούτοις ἠξίωσεν οὐδενός· προσεῖχεν δὲ Παύλῳ· καὶ σιωπῶσα, τὴν αὐτῆς τοῖς ὁρῶσι γνώμην ἠρέμα καθυπέφαινεν, ὡς οὐ θεμιτὸν διδασκάλου παρόντος δημηγορεῖν μαθητήν. ἀπαιδευσίας οὖν, ἢ ἀταξίας τῶν πυνθανομένων αὐτὴν ἡ μεγαλόφρων καταγνοῦσα, ἔμενεν οὕτω λαλοῦσα μηδέν.

Quid ergo judex? Paulum flagellis cæsum, urbe ejicit: Theclam verò vivam jubet igne cremari. Hoc enim cùm morem non gereret, ipsa mater magnis clamoribus urgebat. Hìc, quæso, fatiscente mihi sermonis vi, nec certaminis molem valente repræsentare, vos ipsi precibus propensiusque attentis animis opem ferte: precibus quidem, mente exorantes ut enarrandi sermo mihi prosperetur; attentis verò animis & inturbatis, ut velut in tranquillo quodam portu, in mente vestra, tranquilla eum statione accipiatis.

Thecla igni addita.

D

Τί οὖν ὁ δικαστής. τὸν μὲν φραγελλώσας, τῆς πόλεως ἀπήλασεν· τὴν δὲ ζῶσαν καῆναι κελεύει πυρί. τοῦτο γὰρ μὴ πειθομένης αὐτῆς, καὶ ἡ μήτηρ μεγάλαις ἐβόα κραυγαῖς. ἐνταῦθά μοι τῷ λόγῳ κάμνοντι, καὶ τὸ τοῦ ἀγῶνος μέγεθος ἀμηχανοῦντι παραστῆσαι, συναγωνίσασθαί μοι παρεγγυῶ διὰ προσευχῆς τε καὶ προσοχῆς· τῇ μὲν, νοερῶς ἐξαιτούμενοι εὐοδοῦσθαί μοι τὸν λόγον τῆς ἀπαγγελίας· διὰ προσοχῆς δὲ καὶ ἀταραξίας, ὥσπερ ἐν λιμένι τινὶ γαληνῷ, τῷ οἰκείῳ νῷ, τοῦτον γαληναίως ἐγκαθορμιζόμενοι.

Vrbs tota festinatò in theatrum concesserat: viri omnes, indigenæ & inquilini, obscuri & illustres: Mulieres omnes, seniores & juniores, ignobiles atque nobiles: quin & infantes cum his qui ætatis sensusque integri erant, ad spectaculum currebant; præque omnibus, Præses ipse qui sic absurdam atque iniquam tulerat sententiam. Quodque ligna ad fomitem parata erant, cunctaque jam expedita & ad rogum aptata erant, adducta est & Thecla: Remque miram, quod non expalluit ad ignis minas; non

Theclæ rogo parato constantia.

Πᾶσα ἡ πόλις ἐπὶ τὸ θέατρον ᾔει μετὰ σπουδῆς· ἄνδρες πάντες· αὐτόχθονες καὶ ἐπήλυδες· ἀφανεῖς καὶ περιφανεῖς· γυναῖκες πᾶσαι, πρεσβύτεραι καὶ νεώτεραι, ἄσημοι καὶ ἐπίσημοι· καὶ νήπια δὲ μετὰ τῶν καθεστηκότων ἔτρεχον ἰδεῖν· καὶ πρὸ πάντων, ὁ τὴν ἄτοπον οὕτω κρίσιν καὶ ἄδικον ἀποφηνάμενος ἡγεμών· καὶ ἐπειδὴ τά τε ξύλα ἑτοίμαστο πρὸς ὑπέκκαυμα, καὶ πάντα ἕτοιμα ἤδη, καὶ πάντα εὐτρεφῆ τὰ πρὸς τὴν πυράν, προσήχθη καὶ αὐτὴ Θέκλα· καὶ τὸ θαυμάσιον, ὅτι οὐκ ὠχρίασεν πρὸς τὴν τοῦ πυρὸς ἀπειλήν· οὐκ

ἐδειλίασεν τὴν ψυχήν· ἀλλὰ τὴν καρδίαν μὲν ἀνατεταμένη καὶ εὐφραινομένη πρὸς ὃν ἐπίστευσε, Κύριον· θάλλουσα δὲ τὸ πρόσωπον, καὶ ὥσπερ εἰς βαλανεῖον τοῦ λούσασθαι χάριν προθύμως ἀποδυσαμένη· ἢ ὥσπερ ἐπὶ παστάδα χωροῦσα παρθενικὴν, οὕτως ἑαυτὴν κατασφραγισαμένη, [5] τῶν ἐστρωμένων ἐπιβαίνει ξύλων.

Τίς οὐ κατεκλάσθη τὴν καρδίαν τοῖς ὀδυρμοῖς· τίς οὐ παρείθη πάντα τῆς σαρκὸς μέλη· τίνος παρειὰ δακρύων οὐ πίμπλαται· τίς δὲ οὐκ ἀπεδυσπέτησε τοῖς κεκριμένοις, καὶ σφοδρῶς ἐκεῖ τοῦ δικάζοντος κατεῖπεν. πᾶσι γὰρ ἔλεον, οὐ μὲν οὖν ὁπόσον εἰπεῖν ἐστιν, ἐνεποίει τὸ γινόμενον, ὁρῶσιν νεᾶνιν καλὴν μὲν τὸ σῶμα καὶ τρυφεράν· προθυμίᾳ δὲ πνεύματος ἀνυποστάτου καταπολμῶσαν φλογὸς, καὶ αἱρουμένην εἰς τέφραν αὐτίκα διὰ τοῦ πυρὸς διαλυθῆναι, ἢ τὴν αὐτῆς προέσθαι παρθενίαν, καὶ τὸν ἁρμοσάμενον καταψεύσασθαι Χριστόν.

Ἐκεῖ καὶ πάσας οἶμαι τὰς Δυνάμεις τῶν οὐρανῶν ὁρώσας, τὸν τοῦ ἀγῶνος ᾠκτειρηκέναι τρόπον. ἐκεῖ καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος τὸ γινόμενον ἠλέησεν. καὶ πῶς γὰρ οὐκ ἔμελλεν ἐλεεῖν τὴν ἄνευ σημείων καὶ τεράτων, διὰ μιᾶς φωνῆς κήρυκος, καὶ τούτου δεσμίου, καὶ τούτου φυγάδος, οὕτως αὐτῷ πεπιστευκυῖαν, ὥστε μὴ μόνον μητρὸς καὶ οἰκείων καὶ συγγενῶν, καὶ πλούτου καὶ γάμου καὶ πάσης ἡδονῆς καὶ τρυφῆς· ἀλλὰ καὶ αὐτῆς ὑπεριδεῖν δι' αὐτὸν τῆς ψυχῆς. ἐπεὶ δὲ ὁ τῶν θαυμασίων Θεὸς ἐξ οὐρανοῦ ἐπὶ τὴν γῆν ἐπέβλεψεν, ἄξιον ἔδει πάντως καὶ τὸ γινόμενον τῆς τοῦ ποιοῦντος ἀποδείκνυσθαι μεγαλειότητος.

Ἀλλὰ τίς ἡ τοῦ Κυρίου κρίσις. ὑφῆπται μὲν πέριξ τῆς παρθένου τὸ πῦρ· οὔπω δὲ τοῦ ἀνεπαφοῦς σώματος ἐθίγετο, καὶ ἀθρόως, εὐχομένης αὐτῆς, ἦχος μὲν μέγας γῆθεν ἀνερράγη· ἄνωθεν δὲ νεφέλη περιστᾶσα, τοσοῦτον ὕδωρ καὶ χάλαζαν κατέχυσεν, ὥστε πολλοὺς μὲν ἐκεῖ κινδυνεῦσαι· τὸ πῦρ δὲ σβεσθῆναι· Θέκλαν δὲ σωθῆναι. ταῦτα ὁ τῶν ὑψωμάτων Θεὸς, ὁ θαυμαστὸς ἐν δόξαις, ὁ ποιῶν τέρατα. ταῦτα ὁ τὴν Βαβυλωνίαν κάμινον ἐκτιναξάμενος, καὶ τρεῖς ἐν αὐτῇ παῖδας ὑμνῳδοὺς περισωσάμενος. ἔργον τοῦτο τῆς αὐτῆς χειρὸς ἀληθῶς· δροσοβόλον τε κάμινον ἀποφῆναι, καὶ ἐξαπίνης ἄνωθεν ταύτην ἐπικλύσαι τῷ ὕδατι, καὶ κατασβέσαι.

Τοῦτο πρῶτον εἶδεν ἡ Θέκλα θαυμάσιον ὑπὲρ αὐτῆς γεγενημένον· καὶ τῇ πίστει, πίστιν· καὶ τῇ τοῦ Θεοῦ ἀγάπῃ, τὴν καθ' ὑπερβολὴν προσέθηκεν ἀγάπην. τοῦτο τὸ ὕδωρ, οὐ μόνον τὸ πῦρ ἐκεῖνο, ἀλλὰ καὶ Θεοκλείας τὴν μανίαν· ἀλλὰ καὶ Θαμύριδος τὸν ζῆλον, ὡς πῦρ ἐκκαιόμενα, σβέσαν κατεμάρανεν. πυρὶ γὰρ οὐρανίῳ τὴν καρδίαν ἡ καλλιπάρθενος ἐκκαιομένη, τὴν ἀπὸ γῆς ἔσβεσεν δύναμιν πυρός. ὅπως δὲ καὶ λεόντων ἐνέφραξε στόματα, ἄξιον ἰδεῖν.

A animo formidavit; sed intenta mente lætansque in Domino, in quem crediderat, florenteque vultu ac velut in balneo ad lavandum alacriter exuens, aut velut genialem virgo lectum petens, sic sibi consignans, lignorum struem conscendit.

Cujus non tristi gemitu fractus animus? Cujus non soluta omnia carnis membra? Cujus genæ non lacrymis oppletæ? Quis non indignè ferret sententiam, Iudicemque acriter tanta illa turba non reprehenderet? Cunctis enim miserationem, quantam nec verbis exprimere liceat, res ea B faciebat; dum videlicet formosam corpore ac delicatam puellam viderent, spiritus alacritate, animique fervore intolerabilem incendii vim contemnere, malléque in favillam statim igne exurente dissolui, quàm virginitatem suam prodere, aut Christo Sponso datam fidem fallere.

Ibi arbitror & cœlestes omnes Potestates cùm viderent certaminis modum, miseratas esse. Ibi & ipse Dominus rei misertus est. Qui enim poterat ut non ejus misereretur, qui absque ullis signis atque portentis, sola Præconis voce, ejusque qui vinctus, qui profugus esset, sic illi credidisset, ut nedum matrem & domesticos & cognatos, opesque & nuptias & delicias omnes & illecebras, sed & ipsam ejus gratiâ contemneret C animam? Quoniam verò mirabilium Deus de cœlo in terram aspexerat, planè necesse erat, ut quod fiebat, facientis magnificentia dignum eluceret.

At quodnam Domini judicium! Iam rogus quidem circa Virginem accensus erat; necdum tamen intactum corpus flamma attigerat, cùm repente illa comprecante, magnus è terra erupit sonitus; è cœloque circunstans nubes vim tantam pluviæ grandinisque effudit, ut & pluribus ibi creatum periculum, ignisque extinctus, ac Thecla servata sit. Hæc celsitatum Deus, *mirabilis in majestatibus, faciens prodigia.* Hæc qui Babylonica excussa fornace, tres in illa Pueros Cantores incolumes servavit. Istud verè illius manus opus; tum nimirum D roscidam fornacem præstare, tum quod repente è cœlo aqua inundante eam extinxerit.

Extinctus Theclæ rogus.

Exod. 15. 11. Dan. 3. 21.

Hoc primum Thecla in sui gratiam vidit patratum miraculum; fideique, fidem; Deique dilectioni, excellentem adjunxit dilectionem. Aqua hæc nedum illum ignem sed & Theoclеæ furorem, sed & Thamyridis (ignis in morem accensa) æmulationem, extinguens tabefecit. Igni enim cœlesti præclara Virgo animo incensa, terreni ignis virtutem extinxit. Qua verò etiam ratione leonum ora obstruxerit, operæpretium sit ut videamus.

8. ὑδέσιν πικρᾷ. [8] ἧς ἐπὶ τὸν νῶτον ἡ θαυμασιωτάτη κόρη, καθάπερ ἐφ' ἵππου πραέως ἀναβᾶσα, γαληνῶς ὑπωσὶ καὶ ἀδιαστρόφως ἐπωχεῖτο· τὸ θηρίον δὲ, τῆς αὐτοῦ φύσεως ὥσπερ εἰς λήθην ἐλθὸν, τοὺς ὡραίους καὶ ἀθλοφορικοὺς πόδας· ὢ τοῦ θαύματος· ὢ τῆς τοῦ δήμου κραυγῆς καὶ τῆς ἐκπλήξεως, ἐπιστρεφόμενον ἠρέμα περιελιχμᾶτο. ἀλλὰ μηδεὶς ἐπὶ τούτοις ἀπιστίας καμνέτω λογισμοῖς. Πνεύματος γὰρ ἁγίου διὰ τῶν ἁγίων οἷα μεγάλου παρόντος βασιλέως, οἶδεν πνεῦμα θηριῶδες ὑποπτήσσειν καὶ ἠρεμεῖν, καὶ εἰς πανσθενῆ διατίθεσθαι βουλήν. A

Τούτου μὲν τοῦ ἀγῶνος οἷόν τι προγύμνασμα κατὰ τῆς γενναιοτάτης ἐνστησάμενοι, πλῆθος λοιπὸν θηρίων πονηροτάτων ἡτοιμάζοντο. ἔδει γὰρ, τοῦ Χριστοῦ μὲν τὴν δύναμιν· τῆς δὲ, τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν ἐπιφανέστερον ἐν τοῖς ἔθνεσιν ἐκκαλυφθῆναι. B ἡ μὲν οὖν Θέκλα, παρὰ Τρυφαίνῃ τινὶ γυναικὶ, τήν τε φύσιν τόν τε τρόπον τῆς ψυχῆς εὐγενεῖ, τέως ἐτηρεῖτο· ξενίας δὲ παρ' αὐτῇ δεξιᾶς λαχοῦσα. ἐπεὶ δὲ τὸ πλῆθος τῶν κατ' αὐτῆς θηρίων συνῆκτο, καὶ ἡ τῆς ἀγωνίας ἡμέρα ἤδη παρῆν· καὶ τὸ τῆς ἀθλήσεως στάδιον ἠνέῳκτο· καὶ ὁ δῆμος βοαῖς εἰς τὸ θέατρον ἐξεκαλεῖτο· καὶ ὁ πικρὸς ταύτην λαβὼν ἀνῆγεν ἐραστής· ὅτε δὴ πᾶσα μὲν ἡ πόλις, ἄρχοντές τε καὶ ἀρχόμενοι ἐπὶ τὴν φρικτὴν ταύτην θέαν τῷ ἡγεμόνι συνανήεσαν· θόρυβοι δὲ τοὺς ὄχλους καὶ βοαὶ συνεῖχον, καὶ ταραχαί· τότε δὴ σὺ λαμπρὰ λαμπρῶς, τὴν γυναικείαν ἀποθεμένη καὶ στολὴν καὶ ψυχήν· διάζωμα δὲ περιθεμένη, καὶ τὸν Ἰησοῦν ὅλον ἔνδον θείως περιορωμένη· καὶ τὸν Παῦλον ὄμμασι νοεροῖς ὀπταζομένη· C μιᾷ γὰρ ὁράσει νοὸς ἀμφοτέρους ὡς ἕνα κατοπτεύεις· μάλα νεανικῶς ἐν ἀρρενωπῷ τῷ φρονήματι, εἰς τὸ τοῦ σταδίου μέσον εἰσεπήδησας· καὶ [illegible]ρῷ μὲν ὅλον τὸ σῶμα πρότερον σημειωθεῖσα· ἐκπεπετασμένη δὲ τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν, τῷ μὲν ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ καθημένῳ τοῖς τῆς διανοίας μυστικωτάτοις κινήμασιν εὐχομένη προσωμίλεις· τὸν ἐπὶ σὲ δὲ πεμπομένων λεόντων, καὶ ἄρκτων καὶ παρδάλεων τὸν βρυγμὸν, ὡς προβάτων λογιζομένη βληχηθμόν· τὸν πατάγου δὲ τῶν δήμων καὶ τῆς τῶν ὄχλων ταραχῆς καὶ τῆς τῶν γυναικῶν ὀλολυγῆς ὡς νηπίων ἐπαισθανομένη βοῆς, οὕτως ἀτρέμας ἵστασο καθάπερ ἐν μέσῳ δημοτελοῦς πανηγύρεως εὐφημουμένη, καὶ κατατερπομένη τὸν νοῦν. C

Εἶεν· ὅτε δὲ πᾶν θηρίον ἀφεθὲν κατ' αὐτῆς· ἃ μὲν ὑπ' ἀλλήλων ἀνῄλωτο· ἃ δ' ὡς ὕπνῳ βαθεῖ καρωθέντα καὶ ναρκήσαντα, τοσοῦτον ἀπεῖχε τοῦ παρθενικοῦ καὶ ἀχράντου σώματος ἐφάψασθαι, ὅσῳ καὶ λίθων ἀντιτυπίας ὀδοῦσι καταδράξασθαι· ὅτε γοῦν δεξιῶς αὐτῇ τὸν δὲ συντετελέσθαι τὸν ἀγῶνα, καὶ τὸν Πατέρα τῶν φώτων δοξασθῆναι· καὶ τὸν Υἱὸν μεγαλυνθῆναι, καὶ τὸν Παράκλητον ἐν αὐτῇ θαυμαστωθῆναι, τότε δὴ πρὸς ἕν τι τοῦ
9. θεάτρου μέρος, ὄρυγμα πλῆρες ὕδατος ἰδοῦσα, καὶ κατασφραγισαμένη, ἀκοντίζει μὲν ἑαυτὴν κατὰ τοῦ ὕδατος ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ, λέγουσα,

omni major admiratione puella, velut equi lenis consensu, sic sedatè ac inconcussè vehebatur. Bestia verò, quasi suam ipsa indolem oblita, speciosos ac triumphales pedes (ô miraculum! ô populi clamorem ac stuporem!) leniter conversa circumlingebat. Ne quis verò incredulitatis hîc cogitationibus fatiscat. Cùm enim Spiritus sanctus velut Rex magnus per Sanctos adest, contremiscere novit bestiarum spiritus & quiescere, exque omnipotentis consilii rationibus cessare.

Theclâ bestiis illæsa.

Hujus itaque agonis luctam velut rudimentum quoddam adversus fortissimi pectoris Virginem cùm statuissent, bestiarum deinceps sævissimarum multitudinem parabant. Decebat enim, ut & Christi virtus, Virginisque in eum fides illustrior inter Gentes manifestaretur. Thecla igitur apud Tryphænam quandam mulierem, indole pariter atque animi moribus ingenuam, hactenus servabatur, convenientis apud eam hospitii munus consecuta. Quod verò bestiarum in eam congregata multitudo erat, jamque certaminis dies aderat, & certamini stadium apertum erat, populusque clamoribus ad theatrum evocabatur, ac sævus amator correptam Virginem producebat: cùm universa jam civitas, Præsides pariter ac subditi ad tremendum illud spectaculum unà cùm Præside convenissent, turbæque tumultuarentur ac vociferarentur; Tunc nimirum splendida splendidè muliebri cùm stola deposita, tum animo, cinguloque præcincta, ac totum intus Iesum diviné prospiciens, Paulumque mentis oculis contuens (uno enim mentis aspectu velut unum ambos intuebaris) fortiter admodum forti mentis proposito in medium stadium insilüsti: priusque totum corpus signo crucis consignans, expansisque in cœlum manibus, sedenti super Cherubim arcanis maximè animi motibus orans colloquebaris; immissorumque in te leonum, ursorumque ac pardorum rugitum velut pecudum balatum reputans; populorumque fragorem & tumultuantis turbæ strepitum mulierumque ululatus atque gemitus velut infantium vagitum habens, sic quietè stabas, ac si in media publici cœtus panegyri laudibus coronareris, ac opulentè mente lætareris.

Tryphæna Theclæ hospes.

Theclæ de bestiis illustris victoria.

Exinde, quando dimissis in eam omnibus bestiis, aliæ aliorum morsibus laniabantur; aliæ velut alto sopore consopitæ segnesq; effectæ, tantum aberat ut virginale ac impollutum corpus attingerent, quantum ut & duros dentibus lapides apprehenderent. Vbi itaque certamen istud faustè illi peractum erat, Paterque Luminum clarificatus, Filius magnificatus, Paracletus denique in ea mirificatus fuerat; tunc nimirum in theatri parte aliqua fossam aqua plenam videns, ac crucis signo communita, sese in eam jactat in nomine Iesu Christi, dicens, *Hodie aqua bap-*

Thecla in fossam mersa.

tizor. Iam enim Spiritum sanctum Paulo obsignante animi sinu perfectè susceperat. Mox verò ignea nubes circa eam visa est, quæ & corporis nuditatem obtegeret, & à Phocis in aquis degentibus illæsum servaret.

Hinc Præclara pugil victoria triumpho emergens, quò majori adhuc claritate foret, Christum sanctificans membris suis, tauris agrestibus ac sævissimis prorsusque indomitis alligata est. Ejusque illatæ vis auctor demens Alexander illius amator ac procus: Ipsius enim insaniæ Præses degeneri animo totus concesserat. Ac quidem viri omnes probris incessentes, rem indignè ferebant: cunctæ verò mulieres, vim illam deplorando, ululatu aëra replebant. Triphænam ad theatri gradus expirantem parum abest quin sustulerint. Subulas porro ferreas, subtili nocendi arte incendentes taurorumque scrotis appendentes, majorem in modum ignis attractu conturbare, ac Christi vinctam vi enecare studebant. Stulti videlicet homines! neque enim manum illi auxiliantem videbant. Statim enim funibus flamma abruptis, tauris abscedentibus Virgo illæsa in stadio acarena permansit. Hæc nimirum, qui Danielem è faucibus biantibus leonum liberavit; qui columna ignis ac nubis, terra marique Israëlem præclarè honestavit; cùm bestiarum illos victores, tum nequissimis tyrannis fortiores fecit.

Theclæ pugna cum tauris.

Dan. 14. 30 Exod. 14. 24.

Horruit Antiochia cùm hæc videret, magnaque voce Theclæ Deum laudarunt. Tremor Præsidem invasit, sicque placidè blandeque victoria claram accersens Virginem, sciscitabatur, qua demum virtute tot bestiarum victrix extitisset. Ad quem illa liberè fiduciaque theologicum illic os aperiens, illustrissimum Iesu testimonium eructavit. *Atqui, si lubet, inquit, ô Præses, in me existentem virtutem audire, nulla invidia est, quæ loqui vetet. Christus hic est Dei Filius, cui Deus invisibilis, intemporalis, incorporeus cùm esset, ac semper cum suo Genitore esset, ante paucos hos annos, hominum causâ hominem fieri propensa voluntate placuit; ac qui ex sancta Virgine, nullis verbis explicabili ratione, natus, & cum hominibus conversatus, opera quæ soli Deo conveniant, fecit. Solo enim verbo ac imperio, cæcis visum præbuit, mutis ac impeditæ linguæ loqui præcepit; surdos aridosque sanavit; paralyticos claudosque erexit; dæmones fugavit atque mortuos suscitavit, aliaque innumera humanæ salutis causâ patravit. Exinde, ut etiam mortuis viam vitæ ostenderet, mortem quæ Crucis supplicia est, non erubuit; sed moriens ut homo, triduanus Dei potentia surrexit; receptusque in cœlum, sedit à dextris Dei. Postea effuso in Discipulos suos è cœlis Spiritu sancto, mittensque illos in omnem terram, per illos ubique omnibus jubet ut pænitentiam agant animumque ad eum convertant: idola verò argentea aureaque, velut inanima inaniaque contemnant. Discipulorum unus est & meus præceptor Paulus,*

Theclæ doctrina.

A Τῷ ὕδατι σήμερον βαπτίζομαι. ἤδη γὰρ ἤδη τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τοῦ Παύλου σφραγῖδος τελείως ἐγκολπωσαμένη· εὐθὺς δὲ νεφέλη περὶ αὐτὴν πυρὸς ὤφθη, ὁμοῦ τήν τε γύμνωσιν περιστέλλουσα τοῦ σώματος, καὶ ἀμίαντον ἀπὸ τῶν ἐν ὕδασι διατηροῦσα φωκῶν.

Ἐκεῖθεν ἡ καλλίνικος ἀθλοφόρος ἀναδῦσα, ἵνα μᾶλλον ἔτι δοξασθῇ τοῖς οἰκείοις μέλεσιν ἁγιάζουσα Χριστὸν, ταύροις ἀγρίοις καὶ σκληροτάτοις προσεδέδετο· καὶ τῆς βίας αἴτιος, Ἀλέξανδρος ὁ ἄφρων αὐτῆς ὑπῆρχεν ἐραστής. Τούτῳ γὰρ τῆς μανίας ἀγεννῶς ὁ ἡγεμὼν ἡττᾶτο· καὶ πάντες μὲν ἄνδρες τοῖς γινομένοις ἐπιμυκτηρίζοντες ἀπεδυσφόρουν· πᾶσαι δὲ γυναῖκες ὠλόλυζον, τὴν βίαν ἀπολοφυρόμεναι. Τρύφαιναν δὲ παρὰ τὸ θέατρον μικροῦ δεῖν ἀποψύξασαν ἀνείλαντο. οἱ δὲ σίδηρα κακομηχάνως
B πυρώσαντες, καὶ τῶν ταυρικῶν ὄρχεων ἀπαιωρήσαντες, ἐπὶ πλεῖον αὐτοὺς τῇ τοῦ πυρὸς θίξει συνταράξαι, καὶ τὴν τοῦ Χριστοῦ δεσμίαν βιαίως ἐξαπολεῖν ἐμηχανῶντο. νήπιοι, οὐ γὰρ τὴν ὑπερμαχοῦσαν αὐτῆς κατεθεῶντο χεῖρα. εὐθὺς γὰρ τῶν κάλων περιρραγέντων τῇ φλογὶ, οἱ μὲν ἀπέστησαν· ἡ παρθένος δὲ, κατὰ χώρας ἀλώβητος διαμεμένηκεν. ταῦτα ὁ τὸν Δανιὴλ λεοντείων ῥυσάμενος χασμάτων· ὁ στύλῳ πυρὸς καὶ νεφέλης ἐν γῇ καὶ ὕδατι παραδοξάσας τὸν Ἰσραήλ· καὶ θηρίων αὐτοὺς κρείττονας, καὶ πονηροτάτων τυράννων ἰσχυροτάτους ἐργασάμενος.

Ἔφριξεν Ἀντιόχεια ὁρῶσα ταῦτα, καὶ μεγάλῃ φωνῇ τὸν τῆς Θέκλης ᾔνεσαν Θεόν. Τρόμος ἔλαβεν τὸν ἡγεμόνα, καὶ πρὸς ἑαυτὸν εὐμενῶς οὕτω καὶ πρᾴως τὴν νικηφόρον μετακαλεσάμενος, ἐπύθετο ποίᾳ δυνάμει τῶν τοσούτων περιγένοιτο θηρῶν. τὴν δὲ
C παρρησιασαμένην, καὶ θεολόγον διανοίξασαν ἐκεῖ στόμα, λαμπροτάτην ἐξερεύξασθαι τοῦ Ἰησοῦ τὴν μαρτυρίαν. Καὶ, εἴγε βούλοιο, φησὶν, ὦ ἡγεμὼν, τὴν ἐν ἐμοὶ δύναμιν ἀκοῦσαι, φθόνος οὐδ[illegible]σαι. Χριστός ἐστιν οὗτος ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὃς Θεὸς ἀόρατος, ἄχρονος, ἀσώματος ὢν, καὶ ἀεὶ τῷ οἰκείῳ γεννήτορι συνών, πρὸ ὀλίγων τούτων ἐτῶν, ὑπὲρ ἀνθρώπων εὐδόκησεν ἐνανθρωπῆσαι, καὶ ἐκ παρθένου ἁγίας ἀρρήτως γεννηθεὶς, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστραφεὶς, ἔργα Θεῷ μόνῳ πρέποντα πεποίηκεν. λόγῳ γὰρ μόνῳ καὶ προστάγματι, τυφλοῖς παρέσχεν ὁρᾶν, μογιλάλοις προσέταξε λαλεῖν· καὶ κωφοὺς ἰάσατο καὶ ξηρούς· καὶ παρειμένους ἀνώρθωσε καὶ χωλούς· δαίμονας ἀπήλασεν, καὶ νε-
D κροὺς ἀνέστησεν, καὶ μυρία ἄλλα πρὸς σωτηρίαν ἀνθρώπων κατεπράξατο. εἶτα, ἵνα καὶ τοῖς νεκροῖς τὴν ὁδὸν ὑποδείξῃ τῆς ζωῆς, τὸν διὰ τοῦ σταυροῦ θάνατον οὐκ ἐπῃσχύνθη· ἀλλὰ θανὼν ὡς ἄνθρωπος, ἀνέστη τριήμερος δυνάμει Θεοῦ· καὶ ἀναληφθεὶς, ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ· μετὰ ταῦτα, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἄνωθεν τοῖς οἰκείοις ἐκχέας μαθηταῖς, καὶ τούτους εἰς πᾶσαν ἀποστέλλων τὴν γῆν, παραγγέλλει δι' αὐτῶν πανταχοῦ πᾶσι μετανοεῖν, καὶ ἐπιστρέφειν τὴν καρδίαν εἰς αὐτόν· ἀργυρέων δὲ καὶ χρυσέων εἰδώλων, ὡς ἀψύχων καὶ ματαίων ὑπερορᾷν. τούτων εἷς καὶ ὁ ἐμός ἐστι καθηγητὴς Παῦλος, παρ

ἐ τὸ μυστήριον παραλαβοῦσα, καὶ διὰ πίστεως ἐνδυσαμένη Χριστὸν, ἀνάλωτος, ὡς ὁρᾷς, ἀπὸ τῆς τῶν θηρίων περιεσώθην ὁρμῆς· ὅτι οὗτός ἐστι Θεὸς ἰσχυρὸς καὶ ζῶν, ὃς ἐποίησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλο ὄνομα ὑπὸ τὸν οὐρανὸν, κατὰ τὸ λόγιον, ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς.

Ἐπεὶ δὲ τούτων ἐκεῖνος ἤκουσε τῶν φωνῶν, θάμβος αὐτὸν ἐκ προσώπου τῆς ἱερᾶς κόρης, καὶ φόβος κραταιὸς οὕτως εἷλεν, ὥστε ταύτην εὐθὺς ἱματίοις τε περιστεῖλαι, καὶ ἔγγραφον ἄφεσιν ἐνταξάμενος, πάσης ἀθῴας ἐνοχῆς ἀφεῖναι. τὴν δὲ πρὸς τὴν Τρύφαιναν αὖθις εἰσελθοῦσαν, καὶ [10] τὸ θυγάτριον αὐτῆς Φαλκωνίλλιον, ἤδη πρὸς τὴν χείρω λῆξιν δι' ἀπιστίαν μεθισταμένην, πρὸς τὴν ἀμείνω διὰ προσευχῆς μεταγαγοῦσαν· καὶ δὴ καὶ ὅλῳ ταύτης τῷ οἴκῳ χαρᾶς ἀφράστου, καὶ σωτηρίας αἰτία γενομένην, αὖθις μετιέναι τὸν καθηγεμόνα· ὃν εὑροῦσαν, καὶ τὴν ἐπ' αὐτῇ συμπεσοῦσαν οἰκονομίαν ὑφηγησαμένην, αὐτῷ μὲν ὅτι μάλιστα πλείστης παρακλήσεως καὶ εὐφροσύνης· τοῖς πιστοῖς δὲ, μεγάλης ἀφορμὴν χρηματίσαι οἰκοδομῆς.

Οὕτως ἡ πανόλβια τὸ μαρτύριον ἀφοσιοῦται Θεῷ· πρώτη, καθάπερ ὁ μέγας Στέφανος ἀνδράσιν, οὕτως αὕτη στάδιον ἀθλητικὸν ὑπερβολῇ πίστεως διανοίξασα γυναιξίν· διὸ καὶ μείζονος πάντων τῆς πρὸς Χριστοῦ τετύχηκεν ἐπικουρίας, ὅτι πάσαις θηλείαις ἔμελλεν περιφανέστατον ἀρχέτυπον μαρτυρίας ἀναδείκνυσθαι.

Ἐντεῦθεν πάσης ἀνθρωπίνης ἐπηρείας ὑπερτέρα διὰ Χριστὸν γεγενημένη, καὶ τοὺς ἀθλοφορικοὺς ἀγῶνας ὑπερβᾶσα, τὸν ἀποστολικὸν ἄχρι τέλους βίον ἀκραιφνῶς ἐπολιτεύετο· καί ποτε μὲν πρὸς τὴν οἰκείαν ἐπανιοῦσα πόλιν, εἰς οἰκοδομὴν τῶν οἰκείων, καὶ πρὸς Θεὸν ὑποστροφήν· ὡς ἐπίπαν δὲ τὴν Σελεύκειαν αἱρουμένη κατοικεῖν, μόνον τοῦτο διὰ σπουδῆς ἔργον εἶχεν ἀεὶ, μεγαλύνειν Χριστόν. μόνον τοῦτο φρόντισμα καὶ καρδίας ἔμμονον μελέτημα, δοξάζειν Χριστόν. καὶ γὰρ λόγῳ μὲν ἐνουθέτει πάντας καὶ πάσας ἐπιστρέφειν ἐπὶ τὸν Θεὸν τὸν ζῶντα, καὶ τὰς πατροπαραδότους καὶ μυσαρὰς θρησκείας, καὶ πάσας συνηθείας ἐκκλίνοντας πονηρὰς, μόνης ἔχεσθαι παρῄνει τῆς ἐν Χριστῷ ἀληθείας καὶ πίστεως· μόνης τῆς κατὰ τὸ εὐαγγέλιον ἐπιμελεῖσθαι ζωῆς· καὶ πρὸς ἓν μόνον ὁρᾶν, τὸ ἀρέσκον τῷ Θεῷ.

Τοιαῦτα τοῖς λόγοις ἡ μακαριωτάτη παρθένος καὶ ἀπόστολος διαμαρτυρομένη, ἔργῳ τοὺς ἀρρώστους αὐτῶν δι' ἐπικλήσεως ἐθεράπευε Χριστοῦ· καὶ πᾶσαν σώματος πήρωσιν, καὶ πᾶσαν δαιμόνων ἐπήρειαν· καὶ πᾶσαν καθάπαξ εἰπεῖν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἰωμένη· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι τελεσιουργοῦσα· ταύτην γὰρ μόνη γυναικῶν εἴληφε τὴν ἐξουσίαν· ἆθλον δηλαδὴ τοῦτο καὶ γέρας ἐξαίρετον οἷον τῆς τελείας ἀθλήσεως καὶ πίστεως, πάντας ᾠκοδόμει, καὶ εἰς μίαν ἁγίαν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἐκκλησίαν κατηρτίζετο.

A à quo accepto mysterio, ac per fidem Christum induens, illæsa, ut vides, à bestiarum impetu servata sum; quia hic est Deus fortis ac vivens, qui fecit cælum & terram: Et non est aliud nomen sub cœlo, *uti loquitur Scriptura*, in quo oporteat nos salvos fieri. Act. 4.12.

Has ille cùm audisset voces, eum stupor ex sacræ puellæ vultu, validusque timor ita cepit, ut eam statim vestibus operiret, conscriptoque diplomate, ab omni immunem noxa dimitteret. Illa verò ad Tryphænam rursus ingressa, ejus filiam Falconillam, in deteriorem jam sortem, qua laboraverat incredulitate, translatam, ad meliorem precibus ad Deum traduxit. Totique adeo illius domui immensi gaudii atque salutis auctor effecta, rursus Præceptorem adit, narratisque B quæ propensiore Dei consilio gesta in illa erant, cùm ei maximè ingentem planè consolationem ac lætitiam attulit, tum Fidelibus magnæ causa ædificationis fuit.

Dimissa Thecla libera.

Falconilla Gentilis defuncta Theclæ precibus liberata.

In eum modum beatissima, Dei martyrio fungitur: prima nimirum, velut Stephanus viris, sic illa fœminis, excellentia fidei aperiens certaminis stadium. Quare etiam majorem omnibus à Christo consecuta est opitulationem, quòd cunctis mulieribus illustrissimam exhibitura esset martyrii formam atque exemplar.

Thecla in fœminis Protomartyr.

Hinc omni humana injuria propter Christum superior effecta, superatisque triumphalis palæstræ agonibus, Apostolicam in C finem usque planè vitam egit: ac quandoque quidem ad propriam revertens civitatem, ad ædificationem necessariis præstandam, illosque ad Deum convertendos; plerunque tamen Seleuciæ delecto hospitio, unum hoc opus diligenter agebat, ut Christum magnificaret. Vna hæc illi cura assiduaque mentis cogitatio, ut Christum glorificaret atque laudaret. Etenim viros omnes atque mulieres verbo admonebat converti ad Deum vivum, paternoque errore acceptas impurasque superstitiones pravasque omnes consuetudines deserendo, soli in Christo veritati atque fidei adhærere hortabatur: vitæ duntaxat ex Evangelii rationibus curam habere, inque unum solum, quod Deo placeat, animi sensum attendere.

Theclæ à martyrio vita Apostolica.

D Ejusmodi beatissima Virgo verbis contestans, illorum infirmos Christi nominis invocatione opere curabat; omneque corporis vitium, atque omnem dæmonum læsionẽ; omnem (ut verbo dicam) morbum, & omnem languorem sanans: Neque id solùm sed & sacro Baptismate initians (hanc enim sola mulierum nacta est potestatem; nempe munus hoc velutque singulare præmium perfecti certaminis atque fidei) omnes ædificabat, inque unam sanctam in Christo Iesu Ecclesiam perficiebat.

Theclæ baptismi prærogativa.

2.Tim 4.7. Gen.15.9. Quod verò cursu probè consummato, ad A optimam jam bonamque senectutem venerat; ut in hoc quoque præ Sanctis reliquis majorem excellentiam haberet (ut scilicet inaudita morte ac occulta præstaret) accenditur in eam livor civium scelestissimis; præcipuè verò accenditur Medicis. Ejus ratio fuit, quod ægroti ad eam accedentes, illos negligebant. *Theclæ mors inaudita.* Consilio igitur inito, impuros quosdam viros in illam dimiserunt. Dianæ enim Sacrificulam scelesti homines arbitrabantur; & ut ejus labefactata virginitate, nullam amplius Dea illi vim afflaret. Hoc itaque absurdo consilio, ad sacram piè exercentis accessere ædiculam. Quibus illa conspectis, & ad vicinam rupem, confugiens intentissimis Iesum precibus invocabat, ut ab eo se periculo liberaret: moxque Dei manu discissa petra, suppliceque in ea (rem B miram!) recepta, epomidis sola exterius fimbria, ad conspicuam hactenus videntibus fidem, substitit.

Hic nimirum præclaræ Virginis Theclæ finis. Hæc sacræ Apostoli ac Protomartyris dormitio, sive migratio, nihil antiqui illius Gen. 5.24. Eccl. 44.15. Enoch; nihil magni Eliæ translatione inferior. 4.Reg.2.11 Eccl. 48.13. Etenim illi, quamquam ab humanis oculis inaudita quadam ratione substracti, qui tamen in mortali adhuc corpore vivant, necdum clarè in purissima illa versantur luce: Tu verò, ô Dei filia! visibili petra incontaminato corpori discissa, illudque velut sacrum pretiosum pignus in finem usque invisibile intactumque contegente, 1.Cor.10.4 Christoque C spiritali Petra, eximiè deiformi Animæ aperta; in celsissimis intus Paternisque conquiescens sedibus, 1.Cor 1.7. non jam per fidem solùm, sed & per speciem; neque in speculo & ænigmate; *Sancti jam Deo fruentes ac beati.* sed facie ad faciem, solam desiderabilem ac amabilem adepta pulchritudinem; atque ut formosa, supra modum formoso, utque immaculata sponsa, immaculatissimo copulata Sponso, ejusque pulchritudinis atque gratiæ in perpetuum deliciis fruens, quam à nobis condignam laudem habebis? Quæ mens sanctitatis Vestræ decorem ac præstantiam intelligere sufficiat, quæve oratio laudare? Solus ille dignè ac convenienter Tuam laudare possit virtutem, quem glorificasti, quem magnificasti, quem in variis tentationibus ac passionibus sanctificasti. Solus ille D condignum honorem habuerit, cui nullam rerum omnium anteponendam majorique honore habendam duxisti: cui te totam ex 1.Cor.6.17 toto reddidisti; cui spiritu adhæsisti, unusque cum illo spiritus evasisti: quem exaltasti Psal.45.11. in Gentibus, exaltasti in terra. Solus ille tuas gratias, tuas laudes, virginalis animi fortitudines, triumphalis pugnæ facinora dignè lau- Cant.3.1.& 4.9. daverit ac honestarit, quem dilexit anima Phil.3.12. tua, juxta divina oracula, cui cor abstraxisti, quem es persecuta, quem comprehendisti, à quo & comprehensa es, cœlestibus illi ac divinissimis eximiè counita nuptiis, ac Spiritui sancto coaptata.

A Ἐπεὶ δὲ τὸν δρόμον καλῶς τετελεκυῖα, εἰς γῆρας ἤδη πῖον κατήντησε καὶ χρηστόν· ἵνα κἂν τούτῳ πλέον ἔχῃ τῶν ἄλλων ἁγίων, τὸ παράδοξον τελευτῆς καὶ ἀποκρυφῆς· αἴρεται μὲν φθόνος τοῖς πονηροτάτοις τῆς πόλεως κατ᾽ αὐτῆς· αἴρεται δὲ μᾶλλον τοῖς ἰατροῖς. τὸ δ᾽ αἴτιον, ὅτι παρ᾽ αὐτὴν οἱ νοσοῦντες ἰόντες, ἐκείνων κατημέλουν. συμβούλιον οὖν τούτοις πεποίηται, μιαρούς τινας ἄνδρας ἀφεῖναι κατ᾽ αὐτῆς· ἱέρειαν γὰρ τῆς Ἀρτέμιδος ὑποτοπάζειν τοὺς ἐναγεῖς· καὶ ὥστε φησὶ τῆς παρθενίας αὐτῇ λυμανθείσης, μηδεμίαν ἐν αὐτῇ λοιπὸν δύναμιν τὴν Θεὸν ἐνεργεῖν. τοὺς μὲν οὖν ἐκτόπως ταῦτα βουλευσαμένους, τῷ ἱερῷ σημείῳ προσελθόντας· τὴν δὲ τούτους ἰδοῦσαν, καὶ τῇ ἐγγιζομένῃ πέτρᾳ προσφυγοῦσαν, ἐκτενεστάταις ἐπικαλεῖσθαι τὸν Ἰησοῦν ὑπὲρ ἀπολυτρώσεως προσευχαῖς. ἧς αὐτίκα χειρὶ διαρραγείσης Θεοῦ, καὶ τὴν ἱκέτιν, ὢ τοῦ θαύματος, εἰσδεδεγμένης, μόνον ἔξω τὸ τῆς ἐπωμίδος πτερύγιον, εἰς ἐναργῆ τοῖς ὁρῶσιν ἄχρι καὶ τήμερον ἀπηωρῆσθαι πίστιν.

Τοῦτο τῆς καλλιπαρθένου Θέκλης τὸ τέλος· αὕτη, τῆς ἱερᾶς ἀποστόλου καὶ πρωτομάρτυρος ἡ κοίμησις, ἤτοι μετάστασις, οὐδὲν τῆς Ἐνὼχ ἐκείνου τῆς πάλαι, οὐδὲν τῆς Ἠλιοῦ τοῦ μεγάλου μεταθέσεως ἀπημοτέρα. οἱ μὲν γάρ, εἰ καὶ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ἀνθρώπων παραδόξως ἀπεκρύβησαν, ἀλλ᾽ ἔτι μετὰ τοῦ θνητοῦ σώματος διαβιοῦντες οὔπω καθαρῶς τῷ ἀκραιφνεστάτῳ προσομιλοῦσι φωτί. σὺ δὲ ὦ Θεοῦ θύγατερ,[11] τῆς ὁρατῆς μὲν πέτρας τῷ ἀκηλιδώτῳ σώματι περιρραγείσης, καὶ τοῦτο καθάπερ κει- 11 C μήλιον ἅγιον τίμιον ἄχρι τέλους, ἀόρατόν τε καὶ ἄψαυστον συγκαλυπτούσης· τῇ θεοειδεστάτῃ δὲ ψυχῇ τῆς νοητῆς πέτρας, Χριστοῦ διανοιγείσης, ἐν ταῖς ὑψηλοτάταις ἔνδον καὶ πατρικαῖς καταπαύσασα μοναῖς, οὐκ ἔτι διὰ πίστεως μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ εἴδους· οὐδ᾽ ἐν ἐσόπτρῳ καὶ αἰνίγματι, πρόσωπον δὲ πρὸς πρόσωπον, τῷ μόνῳ ἐφετῷ καὶ ἀγαπητῷ περιτυχοῦσα κάλλει· καὶ ὡς ὡραία, τῷ ὑπερωραίῳ· καὶ ὡς ἄμωμος νύμφη, τῷ ὑπεραμώμῳ νυμφίῳ συνημμένη, καὶ τῆς αὐτοῦ καλλονῆς καὶ τερπνότητος ἀϊδίως ἐντρυφῶσα, τίνα παρ᾽ ἡμῶν ἕξεις αἶνον ἐπάξιον. τίς νοῦς τὴν ὑμετέραν ἁγιοπρέπειαν νοεῖν, τίς δὲ λόγος ἱκανὸς ἐξυμνεῖν. μόνος ἐκεῖνος ἀξιοπρεπῶς αἰνέσαι τὴν σὴν ἀρετήν, ὃν ἐδόξασας, ὃν ἐμεγάλυνας, ὃν ἐν ποικίλοις πειρασμοῖς καὶ παθήμασιν ἡγίασας· μόνος ἐκεῖ- D νος τὴν ἀξίαν σοι προσάγοι τιμήν, οὗ οὐδὲν ἡγήσω τῶν ὄντων ἁπάντων τιμιώτερον· ᾧ ὅλην ὁλοτελῶς ἀπέδου σαυτήν· ᾧ ἐκολλήθης πνεύματι, καὶ ἓν πνεῦμα αὐτῷ ἐγένου. ὃν ὕψωσας ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὕψωσας ἐν τῇ γῇ. μόνος ἐκεῖνος τὰς σὰς ἀγλαΐας, τὰς αἰνέσεις, τὰς παρθενικὰς ἀριστείας, τὰς ἀθλοφορικὰς ἀνδραγαθίας, τὰς ἀποστολικὰς ὁδοὺς καὶ περιόδους, μόνος σὺ ἐκεῖνος ἀξίως δοξάσαι καὶ σεμνῦναι· ὃν ἠγάπησεν ἡ ψυχή σου, κατὰ τὰ θεόφθεγκτα λόγια, ὃν ἐκαρδίωσας, ὃν ἐδίωξας, ὃν κατέλαβες, ὑφ᾽ οὗ καὶ κατελήφθης, γάμοις αὐτῷ οὐρανίοις καὶ θεοπρεπεστάτοις ὑπερφυῶς συνενουμένη, Πνεύματι καὶ συναρμολογουμένη τῷ ἁγίῳ.

A Ἐκεῖνος ἐρεῖ τῇ ὡραιότητί σου, καὶ τῷ κάλλει σου, Ὅλη καλὴ εἶ ἡ πλησίον μου· ὅλη καλή, καὶ μῶμος οὐκ ἔστιν ἐν σοί· ὀφθαλμοί σου περιστεραί. Τοῦτό σοι καὶ μόνον παρ' αὐτοῦ προσφωνούμενον ἀρέσει μᾶλλον, ἢ πάντες οἱ ἐξ ἀνθρώπων ἀπὸ γῆς λόγοι. Ἡμῖν δὲ μέγα, κἂν εἰ πόρρω τῆς σῆς ἱστάμενοι μεγαλειότητος, καὶ μόνῃ τῇ τῆς σῆς ἁγίας εἰκόνος ἐμφερείᾳ προσβλέποντες, τὸν καθήκοντα προσάγοιμεν ἀσπασμόν. Χαῖρε, τὸ τῆς ὑπερουσίου Τριάδος ἐνδιαίτημα καὶ σκήνωμα· τὸ τῶν ὑπερκοσμίων Νόων ὡραΐσμα καὶ ἀγαλλίαμα· τὸ τῶν Ἀποστόλων καλλώπισμα· τῶν Μαρτύρων στεφάνωμα.

Χαῖρε καλλιμάρτυς, παρθενομάρτυς καὶ πρωτομάρτυς· ὅτι οὐχ ὡς ἕνα τῶν ἀπὸ γῆς ἀνθρώπων, B ἀλλ' ὡς Ἄγγελον Θεοῦ, ὡς Χριστὸν Ἰησοῦν, τὸν θεῖον δεξαμένη Παῦλον· καὶ ὡς Ἰσραηλῖτις ψυχὴ καὶ μεγάλη τὸν ἐν αὐτῷ διηνεκῶς καθορῶσα Χριστόν, ἑτοίμως τὴν ὑψηλὴν καὶ ζῶσαν τῆς ἀποστολῆς χάριν, εὐθύτητι διανοίας ἐπεσπάσω.

Χαῖρε, ὅτι ἀληθῶς ἐν Χριστῷ καὶ αὐτὴ νενίκηκας τὸν κόσμον· διὰ πυρὸς γὰρ ἀκατάφλεκτος, καὶ δι' ὕδατος ἀκατάκλυστος διῆλθες· θῆρας ἡμέρωσας, ταύρους ἐπράϋνας· καὶ συγγενῶν μανίαν, καὶ ἐραστῶν οἶστρον ἀφρόνων, καὶ ἡγεμόνων ἀδίκων βίαν, καὶ δαιμόνων κρυφίαν ἐπίθεσιν, καὶ πονηρὰν ἐξουσίαν πᾶσαν ἐξουδένωσας καὶ κατέρραξας.

Χαῖρε Θέκλα θεόκλητε, τὸ χαριέστατον ὄνομα· τὸ τιμιώτατον καὶ σεπτότατον· τὸ φίλτατον Θεῷ καὶ ἀνθρώποις καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα. Χαῖρε, ὅτι C ἤνοιξέν σοι τὴν ἀληθινὴν θύραν ὁ θυρωρός· καὶ εἰσελθοῦσα δι' αὐτῆς, ἐσώθης· κἀντεῦθεν εἰσερχομένη πρὸς τὸν ἄνω παράδεισον, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ μακαριώτατα τοῦ νοητοῦ νυμφίου κάλλη καὶ θεάματα· καὶ ἐξερχομένη δὲ πρὸς τὴν θεωρίαν τῆς ἐγκαταπεπηγμένης τοῖς ὅλοις σοφίας καὶ θείας προνοίας, ὥσπερ ἀγαθὴν ταύτην εὑρίσκεις ἀεὶ καὶ νοερὰν νομὴν καὶ τροφήν.

Χαῖρε, ὅτι παντὶ τρόπῳ ἡγιάσθης· παντὶ μέρει Θεῷ καθιερώθης· πνεύματι μὲν ἐν οὐρανοῖς τῷ βασιλεῖ δεξιόθεν παρεστῶσα, καὶ ἔγγιστα τῇ θεομήτορι καὶ βασιλίδι τῶν ὅλων συνεστῶσα, περιβεβλημένη, πεποικιλμένη· τῆς τοῦ ἠγαπημένου Λόγου νοερᾶς ὡραιότητος προσεχῶς κατατρυφᾷς· τῇ ψυχῇ δέ, τῷ τοῦ Θεοῦ παραδείσῳ μετὰ τοῦ κλεινοῦ διατρίβουσα καθηγεμόνος, τῆς τερπνότητος, ἣ θέμις, τῶν αὐτοῦ ἀγαθῶν ἀενάως ἀναπίμπλασαι· D τῷ σώματι δέ, τῇ πέτρᾳ σκεπασθεῖσα, καὶ τῇ μετὰ σοῦ συνούσῃ ἐκκλησίᾳ, εὐλογοῦσά τε τὸν Θεὸν ἄχρι τέλους ἐν αὐτῇ, καὶ ὑπὸ τῶν οἰκείων εὐλογουμένη καὶ δοξαζομένη τέκνων, προσδέχῃ τὸν Θεόν.

Χαῖρε, ὅτι μέτοχος εἶ πάντων τῶν φίλων τοῦ Θεοῦ· διὸ καὶ μετὰ πάντων οὖσα, πᾶσι συνευφραίνῃ καὶ συνδοξάζῃ πνευματικῶς· τοῖς ὁσίοις, ὡς ἀληθῶς ὁσία, καὶ ὡς ὑποτύπωσις πάσης ὁσιότητος· τοῖς ἀθλοφόροις, ὡς πρωτάθλος, καὶ ὡς ἀλείπτης πρὸς μαρτυρίαν ἀγαθή· τοῖς Ἀποστόλοις, ὡς Ἀπόστολος τελεία, καὶ διάκονος τοῦ εὐαγγελίου πιστὴ καὶ συνεργὸς δεξιά.

Ille nimirum dicturus est, pro tua illa venustatis forma ac pulchritudine, *Tota pulchra est proxima mea; tota pulchra, & macula non est in te. Oculi tui columbæ.* Cant.4.7 Hæc tibi unaque ab eo acclamatio magis placebit, quàm quicquid è terra homines loqui possint. Magnum verò ipsi ducamus, si vel à tua procul magnificentia consistentes, inque solam sanctæ tuæ Imaginis effigiem oculos convertentes, convenientem salutationem obtulerimus. Salve sis supersubstantialis Trinitatis habitaculum ac tabernaculum, supermūdanarū Mentiū eximiū decus & exultatio Apost. gloriatio ac decor, Martyrum corona. Theclæ præclara elogia.

Salve sis præclara Martyr, Virgo Martyr, Protomartyr, quod non velut unum aliquem terrenorum hominum, sed ut Dei Angelum, ut Christum Iesum, divinum Paulum suscipiens, & ut Anima Israëlites & magna, qui in illo erat, continuè Christum contuens, sublimem atque viventem Apostolatus gratiam mentis rectitudine, prompte attraxisti. Gal.4.14.

Salve sis, quod & ipsa verè in Christo mundum vicisti. Per ignem enim incombusta, & per aquam insubmersa transisti; bestias cicurasti, tauros mansuescere fecisti; cognatorum furorem, insipientiumque procorum œstrum & iniquorum Præsidum violentiam, dæmonumque occultam aggressionem, atque malam omnem Potestatem destruxisti ac elisisti.

Ave sis Thecla à Deo vocata, gratiosissimum nomen, honorabilissimum, summéque venerabile: amabilissimam Deo & hominibus rem pariter ac nomen. Salve sis, quod tibi verum ostium Ostiarius aperuit, & per illud ingressa, salutem consecuta es. Ioan.10.2. Indeque ingressa in cœlestem paradisum, & quæ in illo sunt, spiritalis Sponsi beatissima decora ac spectacula, egressaque ad ejus sapientiæ divinæque providentiæ considerationem, quæ rebus universis inserta est, velut bonam semper ac spiritalem pascuam escamque eam invenis.

Ave, quod omni modo sanctificata sis: omni parte Deo sis consecrata; spiritu quidem in cœlis Regi à dextris assistens, Psal.44.10. proximaque Dei Matri atque omnium Reginæ consistens, circumamicta, variegata, prædilecti Verbi spiritali decore immediatè frueris; Anima verò, in Dei paradiso cum inclyto 2.Cor.12.4 Præceptore morans, bonorum illius jucunditate, quoad fieri potest, jugiter adimpleris: corpore autem petra protegente, Exod.33.22. ac quæ tecum simul est tua Ecclesia, Deum in ea in finem usque benedicens ac glorificans, Deum expectas.

Ave, quod particeps es omnium amicorum Dei. Quare etiam quæ sis cum omnibus, cum omnibus pariter spiritu lætaris ac glorificaris; cum Sanctis & Iustis, ut verè sancta omnisque sanctitatis forma: cum triumphali agmine, ut quæ prima certamen desudasti, & ad martyrium optima aliptes sis: cum Apostolis ut perfecta Apostolus, fidelisque Evangelii administra ac industria socia.

At ne obliviſcaris vocem ſervorum tuorum; memorque bonorum quæ plena manu elargitus eſt, qui omnem bonitatem excedit; memor ejus in te inexplebilium miſerationum; ipſa quoque in nobis viam in Deum proſpera; fidē robora, ac ſpem confirma; guſtumque in nobis ſpiritalis ac ſinceræ dilectionis perficiens, placitum effice Patri & Filio & Spiritui ſancto, uni deitati & Imperio atque virtuti, nunc & ſemper, & in ſæcula ſæculorum, Amen.

A Ἀλλὰ μὴ ἐπιλάθῃς τῆς φωνῆς τῶν σῶν οἰκετῶν· μνησθεῖσα δὲ, ὧν ἐπλήθυνεν ἐν σοὶ ὁ ὑπεράγαθος ἀγαθῶν, μνησθεῖσα τῶν οἰκτιρμῶν αὐτοῦ τῶν ἀπληρώτων εἰς σὲ, σπλαγχνίσθητι, ὦ χριστολβία, καὶ αὐτὴ ἐφ' ἡμῖν, καὶ τὴν πρὸς Θεὸν ὁδὸν κατευόδωσον, καὶ τὴν πίστιν κραταίωσον, καὶ τὴν ἐλπίδα στήριξον· καὶ τὸ γεῦμα τῆς νοερᾶς καὶ ἀκραιφνοῦς ἀγάπης ἐν ἡμῖν τελεσιουργήσασα, εὐάρεστον ἀπέργασαι τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι· Τῇ μιᾷ θεότητι καὶ βασιλείᾳ καὶ δυνάμει, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

LAVDATIO SANCTÆ magnæ Martyris atque Virginis Anaſtaſiæ.

Pſal. 86. 3. Gal. 4. 26. *Glorioſa dicta ſunt de te, civitas Dei*! ait beatiſſimus David. Quam verò dicit Dei civitatem, præterquàm ſupernam Ieruſalem; liberam illam, quam divinus Apoſtolus matrem appellavit omnium filiorum

Hebr. 12. 23. Civitas Dei glorioſa. Dei: Eccleſiam nimirum primitivorum deſcriptorum in cœlis, quæ conſtat ex ſpiritibus Iuſtorum perfectorum. De hac civitate, verè glorioſa dicta ſunt. Omnis enim ferè divina Scriptura, velut certum quendam ſcopum ac argumentum ſibi eam orationis proponens, modò obſcurè & ſymbolicè, modò autem clarè ac ſplendidè, hujuſce civitatis laudat magnificentiam, ejuſque in cœlis occultam enarrat gloriam.

Siquidem igitur nobis etiam tanta eſſet ſermonis gratia ac ſpiritus vis, ut nos quoque haud ſecus ac ſacri Theologi, ad tantam argumenti celſitatem, quantum ſatis ſit, poſſemus intendere, rationabiliſſimum forſitan eſſet omniumque utiliſſimum, in ſolo illo ſupra quàm eximio fulgore fixo mentis oculo, in eundem ipſum orationis fluxum dirigere. Quandoquidem autem tantum ab ejus claritate deficimus, quantum abeſt ut &

In uno ſancto, laudatus Sanctorum cœtus. ſolem hunc aſpectabilem totum oculo comprehendere poſſimus; cœleſtis illius civitatis laudem univerſim, ut quam aſſequi non liceat, impræſentiarum quidem omittamus, ac revereamur à facie ejus; unam verò illius partem pulcherrimam ac lepidiſſimam (eximie ſcilicet ſplendidam Anaſtaſiam) animo aſſumentes, fortiſſimæque patientiæ ac martyrii virtute beatam prædicantes, omnis illius cœleſtis civitatis laudes videamur proſecuti eſſe, quod tota hæc velut in puriſſimo ſpeculo inea inſpiciatur, ipſaque vere civitas Dei exiſtat.

Anaſtaſiæ duæ, ambæ Romanæ: utriuſque res. Duas porro novimus Anaſtaſias; ambas illuſtres, atque ad carnem quod attinet, illuſtri ſtemmate fatas, confeſſione autem, quæ eſt in Chriſto, longè illuſtriores; ortaſque ambas ſeniore Roma, ac quæ ambæ, immortali Sanctorum civitate hanc com-

ΕἸΣ ΤῊΝ ἉΓΊΑΝ μεγαλομάρτυρα παρθένον Ἀναστασίαν.

B Δεδοξασμένα ἐλαλήθησαν περὶ σοῦ, ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ, φησὶν ὁ μακαριώτατος Δαβίδ· τίνα δὴ λέγων τὴν Θεοῦ πόλιν, ἢ τὴν ἄνω τὴν Ἱερουσαλὴμ τὴν ἐλευθέραν, ἣν ὁ θεῖος Ἀπόστολος, μητέρα πάντων ἔφη τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ· τὴν τῶν ἐν οὐρανοῖς ἀπογεγραμμένων πρωτοτόκων ἐκκλησίαν τὴν ἐκ πνευμάτων δικαίων τετελειωμένων συνεστῶσαν. περὶ ταύτης ὄντως λελάληνται δεδοξασμένα. πᾶσα γὰρ μικροῦ φάναι θεία γραφὴ, καθάπερ τινὰ σκοπὸν ἀκριβῆ ταύτην τῷ λόγῳ προθεῖσα, τῇ μὲν ἀσυμφανῶς καὶ συμβολικῶς· τῇ δὲ ἐναργῶς καὶ λαμπροφανῶς, τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς δὲ τῆς πόλεως ὑμνεῖ, καὶ τὴν ἐν οὐρανοῖς ἀποκεκρυμμένην αὐτῆς διηγεῖται δόξαν.

C Εἰ μὲν οὖν τοσαύτη τις καὶ ἡμῖν λόγου χάρις καὶ πνεύματος δύναμις ὑπῆν, ὥστε κατὰ τοὺς ἱεροὺς Θεολόγους καὶ ἡμᾶς πρὸς τοσοῦτον ὑποθέσεως ὕψος ἀποχρώντως ἔχειν ἀτενίσαι, εὐλογώτατον ἂν ἴσως ἦν καὶ λυσιτελέστατον ἁπάντων, τὸ τοῦ νοὸς ὄμμα πρὸς μόνην ἐκείνην τὴν ὑπερφυεστάτην ἐπερεισαμένους αἴγλην, πρὸς αὐτὴν καὶ τὸ ῥεῦμα τοῦ λόγου κατευθῦναι. ἐπεὶ δὲ τοσοῦτον ἡμῖν ταυτησὶ τῆς δόξης ἀπολείπεσθαι, ὅσῳ καὶ τὸν ὁρώμενον τοῦτον ἥλιον ὅλον ὀφθαλμῷ δύνασθαι περιλαβεῖν· τὸν μὲν καθόλου τῆς ἐπουρανίου πόλεως ἔπαινον, ὡς ἀνέφικτον, τό γε παρὸν παρῶμεν, καὶ εὐλαβηθῶμεν ἐκ προσώπου αὐτῆς· ἓν δὲ μέρος αὐτῆς τὸ κάλλιστον καὶ τερπνότατον, φημὶ δὴ τὴν ὑπέρλαμπρον Ἀναστασίαν, κατὰ νοῦν λαβόντες, καὶ

D τῆς γενναιοτάτης μακαρίσαντες ὑπομονῆς καὶ μαρτυρίας· καὶ δεδοξασμένα περὶ αὐτῆς λελαληκότες, περὶ τῆς οὐρανίου πόλεως ἐκείνης εἰρηκότες ἂν εἴημεν, τῆς πάσης ὡς ἐν ἀκηλιδώτῳ ταύτῃ κατόπτρῳ θεωρεῖσθαι, καὶ αὐτὴν ὄντως πόλιν Θεοῦ κατεσχηκέναι.

Διττὰς δὲ ἡμῖν Ἀναστασίας οἶδεν ὁ λόγος· περιφανεῖς μὲν, καὶ ἐκ περιφανῶν κατὰ σάρκα τυγχανούσας· περιφανεστέρας δὲ πολλῷ μᾶλλον κατὰ τὴν εἰς Χριστὸν ὁμολογίαν· καὶ ἄμφω μὲν ἐκ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης ὡρμημένας· ἄμφω δὲ ταύτην,

A τῆς ἀκαταλύτου τῶν ἁγίων πόλεως ἀντικαταλλαξάσας· ἀλλ' ἡ μὲν ἀνδρὶ πρότερον οὐκ εὐσεβεῖ, πρὸς βραχὺν ἀφθόρως συζυγεῖσα χρόνον· εἶτα θανάτῳ τῆς αὐτοῦ κακοτρόπου γνώμης ἐλευθερωθεῖσα, ἐν χηρείᾳ σώφρονι, καὶ πάσῃ δικαιοσύνῃ καὶ ὁσιότητι ζῶσα διετέλει· ἡ δὲ παιδιόθεν ἀποδεδομένη παρθενῶνι, καὶ ψυχὴν ἅμα σώματι καθιερωμένη τῷ Κυρίῳ, ἀμίαντον ἄχρι τέλους αὐτῷ τὴν ἱερὰν παρθενίαν διετήρησεν. καὶ ἡ μὲν, ὅλην αὐτῆς τὴν γονικὴν περιουσίαν· πολλὴ δέ τις ἦν, ταῖς τῶν ἁγίων χρείαις κοινωνοῦσα, καὶ στοργῇ φιλομάρτυρι τούτοις τρόπον τινὰ συμφυομένη καὶ τοὺς ἰχῶρας αὐτῶν ὀθόναις ἐντίμοις καταμάσσουσα, καὶ τὰ τραύματα καταντλοῦσα καὶ καταφιλοῦσα· καὶ ζῶντας μὲν ἔτι, λόγοις στεῤῥοῖς ἐπιρ- B ῥωννύουσα, καὶ πρὸς τοὺς ἀμαράντους παραθαῤῥύνουσα στεφάνους· ἀποιχομένοις δὲ παρουσίᾳ· τὴν ὁσίαν ἐπιβάλλουσα, οὕτως ἑαυτὴν[2] καλὸν ἐντάφιον τούτοις ὕστερον παρέσχετο, διὰ πυρὸς ὁλοκαυτωθεῖσα, καὶ εἰς ὀσμὴν εὐωδίας λογισθεῖσα τῷ Θεῷ. ἡ παρθένος δὲ, γονέων καὶ συγγενῶν, κτημάτων καὶ χρημάτων ἐκ τριετοῦς τῆς ἡλικίας χρόνου τοὺς περιουσιασμοὺς λιποῦσα, καὶ σεμνείῳ τινὶ γνησίως ἄχρι τοῦ εἰκοσαετοῦς προσκαρτερήσασα· καὶ διὰ τῆς ἱερᾶς Σοφίας· οὕτω γὰρ ἡ διδάσκαλος ὠνόμαστο· μᾶλλον δὲ διὰ τῆς ὄντως Θεοῦ Σοφίας υἱοθετηθεῖσα τῷ Πατρὶ, οὕτω διὰ πολλῶν καὶ δεινῶν τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ βασάνων καὶ τομῶν, τῆς ἐν σαρκὶ μὲν ἐῤῥάγη παροικίας· πρὸς τὰ ἀγαπητὰ δὲ Θεοῦ σκηνώματα μετέστη.

2\.

Αὕτη τοίνυν ἡ μεγαλώνυμος, ἡ περιώνυμος Ἀναστασία, ἡ πνευματικὴν καὶ ἀκήρατον ἑστια- C ρείαν σήμερον συγκαλουμένη, καὶ οἷα δὴ πολυτελῶν ἐδεσμάτων ποικιλίαν, τοὺς ἱεροὺς ἄθλους προθεῖσα, καὶ τούτοις τοὺς παράγους ταύτης ἐραστὰς δεξιουμένη, κυρίας ἀναπιμπλᾷ τῆς εὐφροσύνης, καὶ ἀγαλλιάσεως θείας μετόχους ἀποδείκνυσιν. αὕτη καὶ νοῦν τὸν ἡμέτερον, καὶ λόγον πρὸς τὴν ὑπερβολὴν τῶν αὐτῆς παθημάτων ἐκλυόμενον διιστῶσα, ῥώννυσι μὲν ἐν πίστει τὸν νοῦν· πρὸς ἐξήγησιν δὲ τῶν αὐτῆς θαυμασίων τὸν λόγον ἐξεγείρει.

Πρῶτον μὲν οὖν ἐκεῖνο πάντας ἀξιῶ, μηδένα τὸ σαθρὸν τῆς φύσεως πρὸς τὴν ὑπερβολὴν τῶν κολάσεων παρατιθέμενον, ἀποκναίεσθαι τὸν νοῦν, καὶ διψυχίας κάμνειν λογισμοῖς, ὡς ἀμήχανον ὂν D καὶ γενναιότατον ἀνδρὸς σῶμα, μή ὅτι γε δὴ θῆλυ καὶ κομιδῇ νεαρὸν, πρὸς τηλικαύτην στρεβλωτηρίων βίαν ἐπὶ τοσοῦτον ἀντισχεῖν. οὐ γὰρ ἰσχύει σώματος, ἀλλὰ πνεύματος· οὐδὲ φύσεως στεῤῥότητι, πίστεως δὲ κραταιότητι μετὰ μαρτύρων ἡ νίκη κατορθοῦται. αὐτὸς γὰρ ἀοράτως ὁ ἀθλοθέτης μετὰ τῶν ἀθλούντων γινόμενος τῷ πνεύματι, καὶ τοῖς αὐτῶν μέλεσιν ὡς οἰκείοις κεχρημένος, σταθεράν τε καὶ μεγαλότολμον τὴν τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ πονουμένων ἐργάζεται ψυχήν. καὶ τὸ συναθλοῦν δὲ σωμάτιον, ποτὲ μὲν ἀπρόσιτον πάντη ταῖς τιμωρίαις ἀποδείκνυσι· ποτὲ δὲ μικρὰ πάσχειν ἐνδοὺς, ὡς τά-

A mutarint. Verùm altera quidem ad breve tempus viro improbo incorruptè copulata, tumq; mortis incursu ab ejus maligna mente liberata, castæ viduitatis studiis, omnique justitia & sanctitate instituta vita, perseveravit. Altera verò, à puero Virginum cœtui addicta, animoque simul ac corpore Christo consecrata, impollutam in finem usque virginitatem illi conservavit. Ac quidem illa, à majoribus acceptam omnem substantiam (quæ sane perampla erat) necessitatibus Sanctorum communicans, impensaque Martyribus amoris vi illis quodammodo conglutinata, eorumque pretiosis linteis saniem extergens, vulneraque infundens ac exosculans; atque adhuc viventes, verbis fortibus roborans & ad immarcessibiles coronas egregiè animans, defunctisque sanctissimè justa persolvens, sic seipsam præclarum illis munus sepulchrale postea præbuit, per ignem holocausto oblata, ac in odorem suavitatis Deo computata. Virgo autem, parentum affiniumque, prædiorum ac pecuniarum ab ipso jam ætatis tertio anno relicta facultate atque copia, religiosæque cuidam domui ad vigesimum usque annum ex animo assidua; nec non sacræ Sophiæ (hoc enim illi nomen sub cujus magisterio ac disciplina agebat) seu potius ipsius verè Dei Sapientiæ opera; Patri adoptata, per multa graviaque pro Christo tormenta & lanienas, abrupto qui in carne est incolatu, ad desideratissima Dei tabernacula commigravit.

Anastasia vidua.

B

Anastasia virgo.

Sophia Anastasiæ magistra.

C Hæc igitur magni illustrisque nominis Anastasia, spiritale intemeratumque cōvivium hodie convocans, velutque opimarum dapum varietatem sacra sua certamina victoriasque apponens, atque illis castissimos amatores suos accipiens, immensa eos adimplet lætitia, divinæque consortes exultationis facit. Hæc nostrum & animum & sermonem ad illius passionum exuperantiam fatiscentes excitans; animum quidem, fide roborat; sermonem verò, ad illius enarranda mirabilia erigit.

Primùm quidem illud omnes rogo; ne quis scilicet comparando naturæ imbecillitatem cum immensa tormentorum vi, molestè animo habeat ac dubitationis cogitationes assumat; tanquam fieri non possit, ut vel D robustissimum viri corpus, nedum muliebre ac juvenili valde ætate, tandiu tantis sicque violentis cruciatibus ac tormentis obniti potuerit. Non enim corporis robore, sed spiritus; nec firmitate naturæ, sed fidei fortitudine, victoriæ compotes Martyres extitere. Ipse enim inaspectabili ratione certaminis Præses illis spiritu præsens, qui illo defunguntur, illorumque membris tanquam propriis utens, pro se laborantibus firmitatem animi præstat ac audaciam. Ipsumque adeo pariter decertans corpusculū, modò quidem intactū omnino tormētis facit; modò autem ubi tantisper pati permiserit, quàm citò il-

Martyrum tormenta humanis viribus incredibilia.

lud curat, integrumque ac sanum reddit; donec tandem faustum exitum finemque certantibus conferre ei placuerit. Id verò præstat, tum ut sibi gloriam, iisque qui tormentis excruciantur, sanctimoniam conciliet, tum ut & vulgo salutem afferat. Salutem, inquam, quæ ex fide est, nedum illis qui tunc temporis certaminum spectatores fuerint, sed & futuris generationibus provideat.

Quandoquidem igitur hæc se rectè habere visum est, age jam nos quoque certaminis Præside Christo gubernatore invocato, secundoq; spiritu atque afflatu paracleto usi, huic magnæ Anastasiæ certaminum pelago sermonem immittamus, unum hoc duntaxat in votis habentes, ut mentis nostræ scapha ad veritatis portum tutò dirigatur, & ut omnis generis mercium (laudum scilicet) vecturam (quippe grata munera placitaque) Virgini atque Martyri offeramus.

Reliquis quidem, qui Vrbem Augustam magnamque Romam patriam glorientur, quique claro Romæ genere nati sint, liceat forsitan altum sapere, atque majus aliquid præ ignobili vulgo videri nactos esse: quibus nimirum cùm à se nihil virtutis ad claritatem habeant, aliqua inde claritas videatur accedere: Anastasiæ verò, nihil magnum existimo Romæ germen fuisse. Nihil illi illustre, quod illustri claraque orta progenie: secus verò, magna hæc Romanæ civitatis præstantia, Anastasia gloriari cive. Clari verò ejus gratia, nedum corporis illi affinitate conjuncti, sed & longè magis, fidei merito cultuque ei necessarii. Quonam igitur modo, patriæ sive generis claritate honestari jurè putanda sit, quæ sanctitatis excellentia cunctas præclarè generationes nobilitet? Nullam Martyribus laudem, nec prorsus illis quorum è cœlis nativitas est, ac qui suum municipatum in cœlum transtulerunt, terrenorum claritas cognatorum conferre censenda est. Quamobrem ipsi quoque illis omissis quæ terrena sunt, ex propriis facinoribus laudum coronas Martyri contexamus.

Anastasia ipsa Romæ claritas ac gloria.

Ingenuitas Christiana terrena omni major claritate.

Ioan. 3.3.
Phil. 3.20.

Vitæ igitur à principio ratio, sive conversatio, proba atque ingenua fuit; quali nimirum educari conveniebat, quæ ad tantum martyrii certamen servaretur: Continentiam enim prorsus Immaculata, nedum à somno, ciboque & potu tantùm, sed & ab omni ira adversaque rationi cupiditate implens, linguamque frenans, omnemque sensum, atque animi motum omnem castigans perornansque; jugi denique orationi sacrarumque Scripturarum meditationi vacans, membra quæ sunt super terram mortificat, vivificaturque spiritu: atque hisce virtutis armis communita; seu potius totum Christum virtutum cultu, velut loricam justitiæ, velut salutaris galeam, velut gladium ancipitem, arma nacta; ubi jam ad perfectiorem ætatem pervenerat, ad fortiorem draconis luctam (eius scilicet, qui auctore Iobo, mare reputat ut vas

Anastasiæ prima institutio ac vita.

Col. 3.5.
1. Petr. 3.18.

Eph. 6.14.

Iob 41. 22. 18.

A χεῖρα ταὐτὸ θεραπεύει τε καὶ καταρτίζει, μέχρις οὗ δεξιὸν πέρας τοῖς ἀγωνιζομένοις ἐπιβαλεῖν ἐκεῖνος δοκιμάσειε. τὸ δὲ ποιεῖ, ὁμοῦ μὲν, ἑαυτοῦ δόξαν, καὶ τοῖς αἰκιζομένοις ἁγιασμὸν περιποιούμενος· ὁμοῦ δὲ, καὶ σωτηρίαν πολλοῖς· σωτηρίαν δὲ, τὴν ἐκ πίστεως, οὐ τοῖς τότε μόνον τοὺς ἀγῶνας ὁρῶσιν, ἀλλὰ καὶ ταῖς ἐπιούσαις προμηθευόμενος γενεαῖς.

Ἐπειδὴ τοίνυν ταῦθ' οὕτως ἔχειν καλῶς ὑπείληπται, φέρε δὴ καὶ ἡμεῖς, κυβερνήτην μὲν ἐπικαλεσάμενοι τὸν ἀγωνοθέτην Χριστόν· οὐρίῳ δὲ πνεύματι τῷ Παρακλήτῳ κεχρημένοι, τῷ πελάγει δὴ τούτῳ, τῷ τῆς μεγάλης Ἀναστασίας ἄθλων, τὸν λόγον ἐπαφῶμεν· τοῦτό γε δὴ εὐχῆς ἔχοντες μόνον, ὥστε κατευθυνθῆναι μὲν ἡμῖν τὸ σκάφος τοῦ νοῦ πρὸς τὸν τῆς ἀληθείας ἀκινδύνως ὅρμον· τὸν παντοδαπὸν δὲ τῶν ἀγωγίμων, εἴτ' οὖν ἐπαίνων φόρτον, οἷα δὴ κεχαρισμένα δῶρα καὶ φίλα, τῇ παρθενομάρτυρι προσενεγκεῖν.

Ἄλλοις μὲν οὖν πατρίδα τὴν βασιλίδα καὶ μεγαλόπολιν αὐχοῦσι Ῥώμην, καὶ γένος δὲ τὴν παρ' αὐτοῖς λαχοῦσι λαμπρόν, ἔξεστιν ἴσως μεγαλοφρονεῖν, καὶ τι πλέον τῶν ἀγενεστέρων ἔχειν δοκεῖν· οἷς οὐδὲν οἴκοθεν ἔχουσιν εἰς εὐδοκίμησιν, ἐντεῦθεν εὔκλειά τις προσγίνεσθαι νομίζεται· τῇ δὲ, οὐδὲν οἶμαι μέγα Ῥώμης πεφυκέναι βλαστόν. οὐδὲ αὐτῇ τὸ ἐπίσημον, εἰ γονέας οὕσα τυγχάνοι περιφανεῖς· τοὐναντίον μὲν οὖν, μέγα τῇ πόλει Ῥωμαίων, τὸ πολίτιν αὐχεῖν Ἀναστασίαν. ἐπίσημοι δὲ δι' αὐτήν, οὐχ οἱ κατὰ σῶμα συγγενεῖς μόνον· πολλῷ δὲ πλέον οἱ διὰ πίστεως αὐτῇ προσῳκειωμένοι. πῶς οὖν πατρίδος ἢ γένους σεμνότητι σεμνύνεσθαι νομίζειν εἰκὸς, τὴν ἁπάσας τῶν πιστῶν γενεὰς δι' ὑπερβολὴν ἁγιότητος ἐξευγενίζουσαν. οὐδεὶς ἔπαινος μάρτυσιν· οὐδὲ καθόλου τοῖς ἄνωθεν γεγεννημένοις, καὶ πρὸς οὐρανὸν τὸ πολίτευμα μεταθεμένοις, ἡ τῶν κάτω λαμπρότης συγγενῶν. ὅθεν καὶ ἡμεῖς τὰ κάτω παραλιπόντες, ἐκ τῶν οἰκείων ἀνδραγαθημάτων τῇ μάρτυρι τοὺς τῶν ἐπαίνων ἀναδησώμεθα στεφάνους.

Ἡ μὲν οὖν ἐξ ἀρχῆς αὐτῆς βίωσις, εἴτ' οὖν ἀναστροφὴ, καλή τε καὶ δεξιά· καὶ οἵαν εἰκὸς ἀνατεθράφθαι, τὴν πρὸς τηλικαύτην ταμιευομένην μαρτυρίαν. ἐγκράτειαν μὲν γὰρ ἡ πανάμωμος, οὐχ ὕπνου μόνον, οὐδὲ βρωμάτων καὶ πομάτων·
D ἀλλὰ καὶ θυμοῦ παντὸς καὶ ἐπιθυμίας ἀλόγου κατορθοῦσα· καὶ γλῶσσαν χαλινοῦσα, καὶ πᾶσαν αἴσθησιν, καὶ πᾶσαν ψυχῆς κίνησιν παιδαγωγοῦσα καὶ κατακοσμοῦσα· ἀενάῳ δὲ προσευχῇ καὶ μελέτῃ τῶν ἱερῶν σχολάζουσα γραφῶν, νεκροῖ μὲν τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, ζωοποιεῖται δὲ πνεύματι· τούτοις δὲ τῆς ἀρετῆς τοῖς ὅπλοις κατοχυρωθεῖσα· μᾶλλον δὲ Χριστὸν ὅλον διὰ τῶν ἀρετῶν, ὡς θώρακα δικαιοσύνης, ὡς περικεφαλαίαν σωτηρίου, ὡς μάχαιραν δίστομον καθοπλισθεῖσα· ἐπειδὴ πρὸς τελειοτέραν ἧκεν ἡλικίαν, πρὸς ἰσχυροτέραν πάλην τοῦ δράκοντος· τὴν θάλασσαν μὲν, ὥσπερ ἐξάλειπτρον, κατὰ τὸν Ἰὼβ, ἡγησαμένου· εἰς

εἰς περίπατον· τὴν δὲ ἄβυσσον λογισάμενος. τὸν σίδηρον μὲν, ἄχυρα· χαλκὸν δὲ, ὡς ξύλον σεσηπὸς νομίζοντος. κατὰ τούτου νεᾶνις ἁπαλὴ καὶ ἀπειρόγαμος, σφόδρα καρτερῶς μεγαλοθύμως νεανιεύεται. ὁ δὲ, ταῖς ἀπὸ τῶν λογισμῶν ἐκ νεότητος ἀκίσιν ἐναλλόμενος, καὶ ποικίλως ταῖς ἐπαναστάσεσι διὰ τῶν παθῶν ἐρραγείς· ἐπεὶ μὴ οἷός τε γέγονεν τῆς κόρης κατοστρατηγῆσαι· μᾶλλον μὲν οὖν, πρὸς θεολογίαν αὐτῇ τούτοις τὴν γλῶσσαν εὐτονωτέραν ἀποφήνας, καὶ κατὰ τῆς εἰδωλομανίας σφοδρότερον, καὶ μὴ βουλόμενος, ἠρέθισεν, ἐκμαίνεται, καίεται, τῇ λύσσῃ καταπίμπραται. καὶ, ὅ φησιν ἡ γραφή, Ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ἐξεπορεύοντο λαμπάδες καιόμεναι, καὶ διερριπτοῦντο ἐσχάραι πυρός.

Θεὸς μὲν οὖν ἐν ὑψίστοις, τῆς ἀγωνίας ταύτης καθήμενος ἔφορος, καὶ τὴν ἐπάθλων τῇ νικηφόρῳ καθίστατο βραβευτής. Ἄγγελοι δὲ πάντες, καὶ πᾶσαι τῶν οὐρανίων δυνάμεις, ἐπικεκυφυῖαι πρὸς θέαμα τὸ θέατρον γὰρ ὄντως ἀξιοθέατον συνεκροτεῖτο, μικροῦ δεῖν ἠγωνίων ὑπὲρ τῆς παρθένου, μή τι τῶν ἀπευκταίων περὶ αὐτὴν συμβαίη. ἀλλ' οὐδ' ἄνθρωποι τῆς θεωρίας ἐκείνης ἀπελείποντο· πᾶσα δὲ ἡ μεγίστη Ῥώμη· ἤδη δὲ καὶ τῶν ἐπιχωρίων καὶ ξένων οἱ ἐπιδημοῦντες Χριστιανοὶ καὶ Ἕλληνες, πρὸς τὸ παράνομον ἐκεῖνο βῆμα, καὶ τὸν ἐπ' αὐτοῦ προκαθήμενον, συνέρρεον. Πρόβος δὲ οὗτος ἦν, τῶν ὅλων πραγμάτων ἡγεμὼν καὶ δικαστής. φρικτὴ δέ τις ἅπαντας εἶχεν ἀγωνία καὶ δέος· Ἕλληνας μὲν, μήπως ἡ νεᾶνις τοῦ δικαστικοῦ φόβου κατολιγωρήσασα, καὶ τοὺς Θεοὺς ἐξουδενώσασα, θανεῖν μᾶλλον ἢ ἐξομόσασθαι βουληθείη τὸν Χριστόν· ὡς ἐντεῦθεν ἀπάτης αὐτοῖς τῆς θρησκείας ἀπελεγχομένης· Χριστιανοῖς δὲ καὶ αὐτοῖς ἡ ψυχὴ λαθραίως ἠγωνία, καὶ ἡ καρδία κρυφίως συνεπατάσσετο, μήπως καταμαλακισθεῖσα πρὸς τὰς κολακείας ἡ παρθένος, ἢ πρὸς τὰς αἰκίας ἀπαγορεύσασα, ἀνάξιόν τι Χριστοῦ, καὶ τῆς αὐτῶν ἐλπίδος καταπράξαιτο.

Ἀποδύεται τοίνυν ὁ παμμήχανος ἐκεῖνος πρὸς τὸ σκάμμα δράκων· μᾶλλον δὲ περισυρίζει συρίζων κατὰ τῆς ἁγνῆς περιστερᾶς· δεινὸν γὰρ ἦν καὶ σχέτλιον, εἰ πᾶν ὑψηλὸν ὁρῶν, βασιλεὺς δὲ πάντων τῶν ἐν τοῖς ὕδασιν αὐχῶν· οὐδενὶ δὲ τῶν ὑπὸ τὸν ἥλιον ἐμφερὴς καταξιῶν, μὴ πλέον ἔχοι κόρης γυμνῆς, καὶ σαθρὰν περικειμένης φύσιν, ὡς ὑπελάμβανεν. εἴσεισι τοίνυν ἀγνώστως εἰς τὸ θέατρον δρακοντώδες ὁρῶν, καὶ λεόντειον βρέμων κατὰ τῆς παρθένου· καὶ ἀοράτως μὲν ταῖς δαιμονίαις δορυφορούμενος στρατιαῖς· ὁρωμένως δὲ, τοῖς τῶν ἀνθρώπων ἀσεβεστάτοις συγκροτούμενος.

Παραχρῆμα τοίνυν ἀνάγεται φάσις πρὸς Πρόβον κατὰ τῆς Ἀναστασίας. ἀνάγεται δὲ, Ὡς κόρη τις ὑβρίστρια Χριστιανή, ἐν ἐσχατιᾷ τινι σὺν ὀλίγαις ἄλλαις καθημένη, Θεοῖς τε πᾶσι διαλοιδορεῖται πικρῶς· ἐνυβρίζει δὲ καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Πρόβον· καὶ καταστροφὴν μὲν τοῦ βασιλέως· Διοκλητιανὸς δὲ τότε τὴν ὅλην διεῖπε τὴν ἀρχήν· καταστροφὴν δὲ ἡγεμόνων λαμπρῶς καταμαντεύεται· καὶ Χριστὸν μέν τινα βασιλέα καθιστάναι· εἰς Χρι-

A unguentarium, abyssumque habet in deambulatorium; atque ferrum paleas æstimat, æsque tanquam fragile lignum) adversus hunc tenera innuptaque puella vires experiri fortiterque conniti audet. Ille porro cogitationum a juventute aculeis irruens, variéque perturbationum insurgentibus motibus pulsans & congrediens, quod puellam expugnare nequiverat (quinimmo, hacce pugna linguam ei ad divina verba expeditiorem contentioremque reddiderat, adversusque insanum simulacrorum cultum, etsi invitus, vehementius incitaverat) insania furit, uritur, rabie impletur; atque, ut ait Scriptura, *Ex ore ejus egrediebantur Lampades accensæ, & projiciebantur areæ ignis.*

Avita Anastasiæ fides passionum prælio.

Iob. 41. 10.

B Deus sanè in altissimis, hujus certaminis inspector, atque præmiorum victrici distributor, silens consistebat: omnes verò Angeli, atque cœlorum omnes Potestates, spectaculi aviditate prospicientes (verè enim meritò aspectabile coactum illud theatrum erat) vix non anxiæ Virginis causâ erant, ne quid sinistri malique circa illam contingeret. Ac nec homines ab eo spectaculo aberant. Omnis enim maxima Roma: jam verò etiam indigenæ extraneique in ea versantes Christiani Græcique, ad sceleratum illud tribunal, inque illo præsidentem, confluebant. Nempe Probus hic erat, universarum rerum Præses & judex. Horrendus quidam ac solicitus pavor timorque omnes invaserat; Græcos quidem, ne fortè C puella Prætoris spretis terroribus Deosque despicata, mori potius quàm Christum abnegare eligeret; ut inde certo argumento falsam esse illorum superstitionē liqueret. Ipsis verò etiam Christianis animus clam formidine anxius erat, pectusque occultè constrepebat ac collidebatur, nequando Virgo blanditiis emollita, aut tormentorum vi fatigata, fractaque illi constantia, aliquid indignum Christo, illorumque spe moliretur.

Anastasiæ certaminis spectaculū Deo, Angelis & hominibus.

Probus, urbis Præfectus.

Exuitur itaque astutissimus ille ad palæstrā draco; quin potius sibilans adversus castam columbam serpit. Grave enim illi ac deplorandum, quod omne sublime videns, Regemque se esse glorians omnium versantium in aquis; nullique se similem dignatus existentium sub sole, nuda puella, sexumque fragilem (ut existimabat) circumdata, non amplius haberet. Ingreditur itaque ignotè in theatrum draconis obtutu, leonisque adversus Virginem D fremitu; invisibili quidem apparatu dæmonum stipantibus cuneis; visibili verò, mortalium impiissimis confertus.

Iob 41. 25.

Isa. 14. 14.

Confestim itaque delata ad Probi tribunal Anastasia, oblataque acusatio in hæc ferè verba. *Puellam quandam procul in angulo quodam contumeliosam cum paucis quibusdam sedentem, Diis omnibus acerbè maledicere, sed & in ipsum Probum verborum procacia injuriam esse; evertendumque Imperatorem (Diocletianum nimirum universorum tunc Imperium moderantem) evertendos & Præsides clarè vaticinantem; ac Christum quendam Regem existere, ac fore ut is brevi Imperium in Chri-*

Anastasiæ accusatio.

ſtianos transferat, *aſſerere*. His itaque Probus auditis, effrænique ſtatim correptus ira; acerbo mandato puellam mox adduci jubet. A

στασιους δὲ τῦτον μεταθήσειν μικρὸν ὅσον τῆς βασιλείας διαβεβαιοῦται. Ταῦτ' οὖν ἀκηκοότα Πρόβον, ἀρχέτω μὲν ἀλῶναι παραυτίκα θυμῷ· πικρῷ δὲ προστάγματι τὴν κόρην εὐθὺς ἄγεσθαι κελεῦσαι.

Confeſtim igitur, quibus imperatum erat ad Virginis ædes venientes, ſecuribuſque & aſciis fores perrumpentes ac irrumpentes, quod ſolam evocabant Anaſtaſiam, deprecatur ſacra Sophia tantiſper ſubſiſtere, moxque exhibituram quam illi quærant. Aſſumpta verò puella, atque in occulto ante altare conſtituta, ejuſcemodi ad illam verbis uſa eſt.

Αὐτίκα τοίνυν τὴν παρθενικὴν ἑστίαν, ὡς ἐπετέταχθο, καταλαβόντες, πελέκεσί τε καὶ λαξευτηρίοις τὰς θύρας καταρράξαντές τε καὶ ἐπεισπεσόντες· ἐπεὶ δὴ μόνην ἐξεκαλοῦντο τὴν Ἀναστασίαν· τὴν ἱερὰν Σοφίαν τούτοις παραιτεῖσθαι μικρὸν ἐπισχεῖν, καὶ τὴν ζητουμένην εὐθέως παραγαγεῖν. καταλαβομένη δὲ τῆς παιδὸς, καὶ ἐν ἀποκρύφῳ κατέναντι τοῦ θυσιαστηρίου στᾶσα, τοιοῖσδε πρὸς αὐτὴν ῥήμασι κεχρῆσθαι.

Sophiæ ad Martyrium Anaſtaſiæ adhortatio. Eph. 4. 13.

Ego quidem, ô filiarum mihi pulcherrima ac deſideratiſſima, probæ educationis ac Chriſtiano ritu inſtitutionis curam quoad licuit per facultatem, in tui gratiam exhibui. Iam, quæ ad menſuram ætatis evaſeris plenitudinis Chriſti, vade gaudio ad ipſum. Illi te hodie ſacratius perfectiuſque ſponſam trado, quæ ab infantia ei deſponſata ſis. Illi te nunc ambitioſius offero: in cœleſtem illi comes thalamum aſcendito. B

Ἐγὼ μὲν ὦ θυγάτερ ἐμοὶ καλλίστη καὶ ποθεινοτάτη, τῆς καλῆς ἀναστροφῆς, καὶ τῆς κατὰ Χριστὸν ἀγωγῆς τὴν ἐπιμέλειαν, ὡς οἷά τε ἦν, εἰς σὴν ἐπιδέδειγμαι χάριν. λοιπὸν εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος καταντήσασα Χριστοῦ, ἄπιθι μετὰ χαρᾶς πρὸς αὐτόν. αὐτῷ νυμφεύομαί σε μυστικώτερον σήμερον καὶ τελειότερον, τὴν ἐκ βρέφους αὐτῷ καθηρμοσμένην. αὐτῷ σε νῦν παραδίδωμι φιλοτιμότερον. πρὸς τὸν οὐράνιον τούτῳ συναναβαῖνε νυμφῶνα.

Ecce, filia mihi chariſſima, adeſt Sponſus ſecretò vocans. Paratus thalamus eſt: Qui vocat verax eſt. Nunc Regina Dominaque ac Dei puerpera ſpiritaliter præiens, ad ſuperum te Regis templum introducit. Nunc Apoſtoli atque Martyres exui conſpicientes ad martyrii ſtadium, Domino pro te ſupplicant, ſperantque fore ut de tua conſtantia exultent. Nunc Angeli properant, aſcendentes ſupra te & deſcendentes, clariſque gaudii ſignificationibus, ut Chriſti ſponſam, accipere feſtinant.

Ioan. 1. 35. C

Ἰδοὺ, ὦ φίλτατον ἐμοὶ τέκνον, ὁ νυμφίος πάρεστιν ἀρρήτως καλῶν. ὁ νυμφὼν εὐτρεπής· ὁ καλῶν ἀψευδής. νῦν ἡ βασιλὶς καὶ κυρία καὶ θεογεννήτρια, νοητῶς προπορευθεῖσα, πρὸς τὸν ἄνω ναὸν συνεισάξει σε τοῦ βασιλέως. νῦν Ἀπόστολοι καὶ Μάρτυρες, πρὸς τὸ τοῦ μαρτυρίου στάδιον ἀποδυομένην καθορῶντες, ὑπὲρ σοῦ τὸν Κύριον ἐκλιπαροῦσιν, καὶ ἐπὶ τῇ σῇ σταθηρότητι προσδοκῶσιν ἀγαλλιαθῆναι. νῦν Ἄγγελοι σπεύδουσιν, ἀναβαίνοντες ἐπὶ σὲ καὶ καταβαίνοντες· καὶ φιλοφρονήσεσι λαμπραῖς, ὡς Χριστοῦ νύμφην, δεξιοῦσθαι κατεπείγονται.

Matt 7. 14. Martyrii Chriſtianis lex.

Incede igitur coangustatam arctamque viam: pulſans, nulla remiſſione, januam, donec præſens Vitæ ſiſtaris. Martyrii ea lex eſt, ut non parcatur animæ, nec corpori parcatur. Cum perſecutoribus illiſque comites perſiſtere: illorum Deos ſpernere; ſolum Chriſtum confiteri. Vnam hanc præclaram impudentiam ducere, pro Chriſto nudari, conſcindi, neci dari. Memento filia mea, & vide, & ſcito, juſtum eſſe necdum pati pro Chriſto, ſed & ſæpius mori. Nam ſi ille pro nobis, ecquid magnum ſervo, ut pro Domino paria patiatur? Fuerit hoc quoque longè utiliſſimum, parva moleſtia æternam lucrifacere exultationem: brevi dolore, perennem naniſci jucunditatem: temporaneam mortem, vita nunquam deſitura commutare. Erit hoc quoque facile roborante Chriſti fide. Aderit tibi Chriſtus, chariſſima; aderit levans cruciatuum dolores. Quod ſi etiam parum affici dolore permiſerit, ut probatio tuæ fidei patientiam operetur, ne putaveris te derelictam eſſe. Ne diſſolvaris, quaſi deſpecta ſis: quin fatiſcentem animum ſpes contineat. Medicum enim aliquantulum, & extinguetur acer-

D

1. Petr. 1. 7

Τοίνυν βάδιζε τὴν τεθλιμμένην ὁδὸν καὶ τὴν στενήν· κρούουσα μὴ ἐνδῷς πύλην, ἄχρις οὗ προσενεχθῇς τῇ ζωῇ. νόμος οὗτός ἐστιν τῆς μαρτυρίας, μὴ φείδεσθαι ψυχῆς, μὴ φείδεσθαι σώματος. ὁμόσε τοῖς διώκταις χωρεῖν. τοὺς θεοὺς αὐτῶν ἐξουθενεῖν· μόνον Χριστὸν ὁμολογεῖν· καλὴν ταύτην μόνην ἀναίδειαν ἡγεῖσθαι, ὑπὲρ Χριστοῦ γυμνοῦσθαι, κατατέμνεσθαι καὶ θανατοῦσθαι. μέμνησο θύγατερ ἐμὴ, καὶ ἴδε, καὶ γνῶθι, ὅτι δίκαιον οὐ παθεῖν ὑπὲρ Χριστοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλάκις ἀποθανεῖν. εἰ γὰρ ἐκεῖνος ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ τί μέγα δούλῳ τὰ ἴσα τοῦ δεσπότου παθεῖν. τοῦτο καὶ λυσιτελέστατον ἂν εἴη, μικρᾶς αἰτίας αἰώνιον ἀγαλλίασιν ὠνήσασθαι· καὶ βραχείας ὀδύνης, εὐφροσύνην ἀέναον καρπώσασθαι· καὶ πρόσκαιρον θάνατον, ζωῆς μὴ ληγούσης ἀνταλλάξασθαι. τοῦτό τοι καὶ ῥᾴδιον ἔσται, τῇ πίστει κρατυνθείσῃ Χριστοῦ. παρέσται σοι Χριστὸς, ὦ φιλτάτη· παρέσται κουφίζων τὰς ὀδύνας τῶν αἰκισμῶν. εἰ δὲ καὶ μικρὸν ὀδυνᾶσθαι συγχωρήσειεν, ὥστε σου τὸ δόκιμον τῆς πίστεως κατεργάσασθαι ὑπομονὴν, μὴ νομίσῃς ἐγκαταλελεῖφθαι. μὴ ἐκλυθῇς, ὡς παρορωμένη· κάμνοντα δὲ τὸν λογισμὸν ἡ ἐλπὶς διακρατείτω. μικρὸν γὰρ ὅσον, καὶ

σβεσθήσεται μὲν ἡ δριμύτης τῶν ἀλγεινῶν· ἀνατελεῖ δὲ παράκλησις, δόξα τε καὶ χάρις. ἀνατελεῖ σοι ζωὴ καὶ φῶς, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ μετὰ δόξης αἰωνίου.

Ἡ δὲ παρθένος, Εὐχῆς ἔργον ἐστὶν, ὦ μῆτερ, εἴ που ὑπολαβοῦσα, πλησθῆναι χάριτος ζώσης, ὥστε πρὸς τοσαύτην ἐπίθεσιν τῶν διωκτῶν ἀντισχεῖν. οἶδα γὰρ ὡς τὸ μὲν πνεῦμα, κατὰ τὸν τοῦ Κυρίου λόγον, πρόθυμον· ἡ δὲ σὰρξ, ἀσθενής. σκεῦός τι σαθρὸν ἐστὶ τὸ σῶμα, μηδὲ πρὸς τὴν τυχοῦσαν οἷον ἐπήρειαν ἀντιβῆναι. εἰ δ' ἄρα τις ἄνωθεν δύναμις ἐπιχορηγηθῇ, νευροῦται μὲν εὐθὺς ἡ ψυχή· στερεοῦται δὲ τὸ σῶμα· καὶ ὁ νοῦς δὲ, ταῖς θείαις περιλαμπόμενος ἀκτῖσι, λογισμοὺς εὐσεβείας καὶ λόγοις καρποφορεῖ θεολογίας, δοξάζων μὲν τὸν ἑαυτοῦ δεσπότην, καταισχύνων δὲ τοὺς ἀντιδιατιθεμένους αὐτῷ. ὅλος γὰρ τοῦ κρείττονος γεγονὼς, οὐ μόνον οὐκ ἐνδίδωσι πρὸς τὰς κολάσεις, ἀλλὰ καὶ παροξύνει πολλάκις τοὺς τιμωρεῖν δοκοῦντας, ὥστε συνεργῆσαι τρόπον τινὰ τοῦτο πρὸς τὴν τῆς ἐφέσεως κατάληψιν.

Ἀλλὰ τοῖς λόγοις μὲν τούτοις, ὦ κυρία τιμιωτάτη, πάρες· τοῦτο σαφῶς εἰδυῖα, ὡς ἐμὲ πάλαι τῶν σῶν ἠρτυμένην ἔχεις παραινέσεων, καὶ οὔποτε τῆς ὑμετέρας ἐπιλησομένην συμβουλίας· ἐπὶ τὸν Κύριον δὲ τὴν δέησιν ἐκχέουσα, καὶ αὐτῷ τὴν ὑπὲρ ἐμοῦ θλῖψιν ἀπαγγέλλουσα, μᾶλλον ὠφελήσεις, οὐρανόθεν δύναμιν προστεθεῖσαν διὰ προσευχῆς, δι' ἧς ἀντικαταστῆναι δυναίμην τοῖς λυμεῶσι τούτοις.

Ἐπὶ τοῦ ῥήματος ὄντος ἐν τῷ στόματι αὐτῆς, ἐπεισέρχονται μὲν ἀναιδῶς οἱ ἀναιδεῖς· σίδηρα δὲ προσθέντες, καὶ τρόπον αἱμοβόρων λύκων τὴν ἱερὰν ταύτην ἁρπάσαντες ἀμνάδα, τοῦ ἡγεμόνος κατέναντι παρέστησαν. εἱστήκει δὲ ἡ παρθένος ὅλον νοερῶς ἐνδεδυμένη Χριστόν· καὶ τῇ μὲν ὑπερφυεῖ τοῦ προσώπου καλλονῇ, τὰς τῶν ὁρώντων ὄψεις καταστράπτουσα· τὸν ἀντίπαλον δὲ, τῇ τῆς διανοίας τραυματίζουσα στερρότητι. ὥσπερ δὲ τὸ βλεπόμενον κάλλος ἐλύπει τοὺς ὁρῶντας· πᾶς γὰρ ἀστοχῶν τοῦ κατ' αὐτὸν ἡδέος, ἄχθεται δηλαδὴ καὶ δυσχεραίνει· οὕτω δὴ καὶ τὸ κρυπτόμενον, τὸν κρυπτὸν αὐτῆς καὶ παγχάλεπον ἀντίζηλον, εἰς πικρότερον ζῆλον καὶ λύσσαν ἠρέθιζε χαλεπωτέραν.

Πῶς οὖν ἀξίως τὸν ὑπερφυῆ τοῦτον ἀγῶνα τῷ λόγῳ παραστήσαιμι. Τί σοι φησὶν ὄνομα, πρῶτον ὁ Πρόβος τὴν μεγαλώνυμον ἀνείρετο. Ἀναστασία μὲν, ἔφη, παρὰ τοῖς ἀνθρώποις ὀνομάζομαι· Χριστιανὴ δέ μοι τὸ ἀληθινὸν ὄνομα καὶ κύριον. ὁ δὲ, Τοῦ χάριν, αὖθις ἔλεγεν ὑπολαβὼν, Ἀναστασίαν σε καλοῦσιν. Ὅτι, φησὶν ἡ νεᾶνις, ἀνίστησί με Κύριος κατὰ πρόσωπον ὑμῶν, ἵνα καὶ σὲ σήμερον, καὶ τὸν πατέρα σου καταισχύνω Σατανᾶν. ὢ φωνῆς ζώσης. ὢ λαμπρᾶς καὶ πεπαρρησιασμένης ἀποκρίσεως· ἣν Πρόβος μὲν ἀκούσας, συνεχύθη καὶ συνέπεσεν. οὐ γὰρ εἶχεν ἔτι χρηστὰς περὶ αὐτῆς ἐλπίδας· διάβολος δὲ, τὴν ὄψιν ἐρραπίσθη· Ἄγγελοι δὲ, ἐκρότησαν· ὁ δὲ Κύριος, ἐν οὐρανοῖς ἐπεσφράγισεν.

Τί οὖν ὁ σοβαρὸς δικαστής. πρῶτα μὲν θωπείαις κατακηλεῖν ἐδόκει, καὶ κολακευτικαῖς λαλιαῖς συλαγωγεῖν τὴν ἀσύλητον ἐπειρᾶτο. καί, Πείσθητί μοι, συνεβούλευεν, ὦ θύγατερ, καὶ τοῖς μεγάλοις προσ-

A *bitas dolorum : orietur verò consolatio, claritas & gratia. Orietur tibi vita & lux, in Christo Iesu cum gloria æterna.*

Cui Virgo respondens, ait, *Orationis opus est, ô mater! impleri viva gratia, quò tantæ persecutorum impressioni resistatur. Non enim te latet, juxta Dominicum sermonem, Spiritum quidem promptum esse, carnem autem infirmam.* Matth. 26. 41. *Nempe debile quoddam vas corpus est, ne vel minimæ injuriæ resistere valens. Sin autem virtus aliqua è cœlo subministrabitur, statim animus vigoratur, corpusque roboratur, ac mens divinis collustrata fulgoribus pias cogitationes ac Theologicos propensè sermones profert, Dominum suum clarificans, eosque confundens qui illi adversantur. Tota enim Deo adhærens, nedum non cedit quicquam tormentis, verùm etiam non raro irritat, qui torquere videntur, velut hoc quodammodo conducat, ut desiderij votique compos efficiatur.*

B

Verùm sermones hos, Domina colendissima, missos facito, quæ hoc palam scias, me tuis pridem imbutam hortamentis, nec unquam vestri hujus consilii esse oblituram. Ad Dominum verò oratione fusa, ac pro me, mea illi ærumna supplici voto exposita, magis juvabis ejus munere virtutem cœlitus additura, qua corruptoribus istis possim resistere.

Ejus necdum ore verbum egressum erat, cùm procaces procaci impetu cubiculum irrumpunt; ferrique pondera adhibentes, ac luporum cruentorum more sacram hanc agnam rapientes, coram Præside stiterunt. Stetit autem Virgo, totum mente induta Christum; C ac quidem eximia vultus pulchritudine, cernentium oculos velut radiante quodam fulgure perstringebat; mentis verò firmitate, adversariũ dirè vulnerabat. Quemadmodũ autẽ oculis conspicuus decor, molestè habebat videntes (quisquis enim re frustratur, quam dulcem habet, dolet nimirum & indignatur) sic & animo latens, latentem ejus prorsusque gravem æmulum, ad acriorem æmulationem graviore mque furorem incitabat.

Quonam igitur modo singulari excellentia præstans certamen hoc oratione repræsentaverim? *Quod tibi nomen?* ait Probus, prima statim ad eam quæstione. Cui illa, *Anastasia quidem apud homines communque usu vocor: Christiana verò, mihi verum atque proprium nomen est.* Cui Præses, rursus subjungens, *Quid causæ est, cur Anastasiam vocent?* *Quia nimirum*, inquit puella, *suscitat me Dominus coram vobis, ut & te hodie patremque tuum Satanam planè confundam.* O vivam vocem! O splendidam liberamque confessionem! qua Probus audita, confusus est, cõciditque (non enim adhuc bene de illa poterat sperare;) diabolus in faciem cæsus est; Angeli, plausu excepere; ac postremò Dominus obsignavit in cœlis.

Judicialis auditio.

D Præclara Anastasiæ confessio.

Quid igitur superbus Iudex? primùm quidem blandiciis delinitùrum se putabat, adulatoriisque sermonibus, quæ inviolabilis esset, deprædari tentabat. *Credito mihi*, consulebat, *filia*, *magnisque pro-*

Tentata blanditiis Virginis constantia

cidens Diis, sacrorumque orgiorum particeps facta, uni procerum civitatis ac illustrissimorum nuptiarum fœdere jungeris: cumulabitur verò aurum, argentum, vestium cultus, servorum pecorumque immensa substantia. Erisque spectabilis ac mulierum beatissima; nempe omnis generis bonorum copia affluens, omnique claritate jucundaberis. Attende igitur, ô puella! ac quæ oris venustati conveniant tibi ipsa consulens, harum vanitatem pone cogitationum; sanamque mentem induens, cave sis nostræ periculum velis facere indignationis; nec insipientium more expectes, donec ipso rei experimento noveris, quantum malum impietas sit. Ego, & sexus miseratione ductus, & pulcritudinis cura solicitus, velut pater predilectæ filiæ, quod tuis rationibus conducit, hoc suadeo. Sin autem morem non gesseris, alia ratione actarum me tecum noveris.

Responsionis constantia. Martyr verò velut serpentis virus exhortantis verba hæc, aure surdâ excutiens, *Mibi,* inquit, *ô homo, vivere Christus est; quàm maximè verò splendidum mihi lucrum, propter illum mori; cujus gratia non aurum concupivi, non argentum, non aliud quicquam eorum, quæ super terram delectabilia habentur, ipsum verò unum velut pretiosam nacta margaritam, omnia lutum existimo, cuncta quæ in censu habetis, stercoribus arbitror viliora. Porro tormenta & laniena membrorumque excisiones atque unguium discerptiones bestiarumque molæ, illius causa majori voluptate exhilarant, quam dolore excruciant. Idcirco noli simulare, mei te corpusculi ut imbecillis miseratione duci, sed quod tuæ potentiæ morumque procacitati in promptu est, nulla dilatione exequere. Ad me sane quod attinet, ligneis lapideisque statuis nullum unquam cultum adhibuero.*

Phil. 1. 21. Matth. 13. 46. Sap. 7. 9. Phil. 3. 8.

Anastasia colaphis cæsa. His pulchertima Virgo accensâ Iudicis irâ, gravemque quendam ac gravis iræ in eo dæmonem cùm instruxisset, totam in seipsam exitiosæ feræ attraxit rabiem. Primùm igitur impactis colaphis venerabilem illam faciem, velut quæ proterve nugari ausa esset, dehonestavit: Exinde virginalem illi tunicam dirumpi pręcepit; nudumque totum corpus illud, etiam Angelis venerabile, impudens homo producens, pro spectaculo illudebat ac insultabat. *Sic*, ajebat, *decorum tibi turpiter agere, quæ ob omnium oculos nuda adstes, risumque cunctis videntibus præbeas? Sed si qua tibi sanæ rationis gutta inspersa est, ab stupore qui incidit emergens, hacque animi contentione ac pervicacia abjecta, magnorum Deorum clementiæ accede; velutque mundum amabilem, religiosam in eos mentem tibi asciscens, noli tantam præmature pulchritudinem tormentorum falce excisam tibi deperire. Neque enim ullus est qui non obsequentem è manu mea possit liberare. Omnia verò tua menbra (probè scito) bestiis tradam devoranda.*

Vestibus nudata. Præsidis objurgatio.

Anastasiæ responsio. *Mibi quidem, ô Præses*, ait rursus subjiciens Virgo Martyr, *nulla turpitudo est vestium istarum positio; quin potius decor est, nudari pro Christo; atque indumento hoc abjecto, veterem ho-*

Eph. 4. 22.

A πιστοῦσα Θεοῖς, καὶ τῶν ἱερῶν ὀργίων μεταλαχοῦσα, ζευχθήσῃ μὲν τῶν πρώτων τῆς πόλεως καὶ περιφανεστάτων ἑνί· προστεθήσεται δέ σοι χρυσός, ἄργυρος, ἱματισμός, ἀνδραπόδων τε καὶ κτηνῶν ἀμύθητος περιουσία. ἔσῃ δὲ περίβλεπτος καὶ μακαριωτάτη γυναικῶν, παντοίοις ἀγαθοῖς κομῶσα, καὶ δόξῃ παντοδαπῇ καταγλαϊζομένη. Σκέψαι τοιγαροῦν, ὦ κόρη, καὶ κατάλληλα τῇ ὡραιότητι τῆς ὄψεως βουλευσαμένη, τὴν ματαιότητα μὲν τούτων τῶν λογισμῶν ἀπόθου· φρενήρη δὲ διάνοιαν ἐνδυσαμένη, μὴ βουληθῇς πεῖραν τῆς ἡμετέρας ἀγανακτήσεως λαβεῖν· μηδὲ κατὰ τοὺς ἄφρονας πείρᾳ μείνῃς μαθεῖν, οἷον κακόν ἐστιν ἀσέβεια. ἐγώ, καὶ τῆς φύσεως οἰκτείρων, καὶ τοῦ κάλλους κηδόμενος, ὡς πατὴρ φίλῳ τέκνῳ τὸ συνοῖσον εἰσηγοῦμαι· ἐὰν δὲ μὴ πεισθῇς, ἑτέρως, εὖ ἴσθι, προσενεχθήσομαί σοι.

B Ἡ δὲ μάρτυς ὡς ἰὸν ὄφεως τὴν παραίνεσιν ταύτην ἐκτινάξασα τῆς ἀκοῆς, Ἐμοί, φησι, τὸ ζῆν, ὦ ἄνθρωπε, Χριστός· καὶ κέρδος δέ μοι λαμπρὸν ὅτι μάλιστα, δι' αὐτὸν ἀποθανεῖν· δι' ὃν οὐ χρυσίον, οὐκ ἀργύριον, οὐδ' ἄλλο τι τῶν ἐπὶ γῆς ἐπόθησα τερπνῶν· αὐτὸν δὲ μόνον ὡς πολύτιμον ἔχουσα μαργαρίτην ἐν ἐμοί, πάντα πηλὸν ἡγοῦμαι· πάντα σκυβάλων ἀτιμότερα τὰ παρ' ὑμῖν. βάσανοι δὲ καὶ ξεσμοὶ καὶ μελῶν ἀποκοπαὶ καὶ ὀνύχων σπαραγμοὶ καὶ θηρίων ἀλεσμοί, πρὸς ἡδονὴν μᾶλλον ἐμοὶ δι' ἐκεῖνον, ἢ ἄλγημα τυγχάνουσιν. ὥστε μὴ τὸ σωμάτιον ἡμῖν ὡς ἀδρανὲς οἰκτείρειν ὑποκρίνου, ἀλλὰ τὸ παριστάμενον τῇ ἐξουσίᾳ σου καὶ τῇ τῶν τρόπων ἰταμότητι, τοῦτο ποίει μηδὲν ἀναβαλλόμενος· ὡς ἔγωγε ξυλίνοις ξοάνοις καὶ λιθίνοις, οὐκ
C ἂν προσενέγκαιμι προσκύνησιν εἰς τὸν αἰῶνα.

Τούτοις ἡ καλλίστη παρθένος τὴν ὀργὴν ἐξάψασα τοῦ δικαστοῦ· χαλεπὸν δέ τινα καὶ βαρύμηνιν τὸν ἐν αὐτῷ δαίμονα παρασκευάσασα, ὅλην ἐφ' ἑαυτὴν τοῦ ὀλεθρίου θηρὸς ἐπεσπάσατο τὴν λύσσαν. πρῶτον μὲν οὖν τοῖς ἐπὶ κόρρης ῥαπίσμασι τὴν σεμνὴν ὄψιν ἐκείνην, ὡς φλυαρεῖν τολμῶσαν κατῃκίζετο. ἔπειτα, τὸν παρθενικὸν ἐπικαταρρηγνύειν αὐτῇ προσέταττε χιτῶνα· καὶ δὴ γυμνὸν ὅλον τὸ καὶ Ἀγγέλοις αἰδέσιμον ἐκεῖνο σῶμα παραστησάμενος ὁ ἀναιδής, ἐπεγγελῶν δὲ τῷ θεάματι καὶ κατορχούμενος, Οὕτω σοι, φησίν, ἀσχημονεῖν πρέπει, κατ' ὀφθαλμοὺς ἁπάντων παρεστώσῃ γυμνῇ, καὶ καταγέλωτα πᾶσι τοῖς ὁρῶσί σε παρεχομένῃ. ἀλλ' εἴ τίς σοι λογισμοῦ σώφρονος ἐνέστακται ῥανίς,
D τῆς προσπεσούσης ἀνασφήλασα πεισμονῆς, καὶ τὸ δύσερι τοῦτο καὶ φιλόνεικον ἐκριψαμένη, πρόσελθε τῇ τῶν μεγάλων εὐμενείᾳ Θεῶν· καὶ τὸ πρὸς αὐτοὺς σέβας ὡς ἐπέραστον κόσμον ἐγκομβωσαμένη, μὴ βουληθῇς κάλλος τοσοῦτον πρόωρον ἐκθερισθῆναι. καὶ γὰρ οὐδεὶς ἀπειθοῦσαν τῆς ἐμῆς ἀπαλλάξαι δύναται χειρός. πᾶν δέ σου μέλος, εὖ ἴσθι, βορρὰν προσθήσομαι θηρσίν.

Ἐμοὶ μέν, ὦ ἡγεμών, εἶπεν αὖθις ἡ Παρθενομάρτυς ὑπολαβοῦσα, οὐκ ἀσχημοσύνη τῶν ἱματίων τούτων ἡ ἀπόθεσις· εὐπρέπεια δὲ μᾶλλον, ὑπὲρ Χριστοῦ γυμνοῦσθαι· καὶ τῇ ἀποβολῇ τοῦδε τοῦ ἐνδυ-

ματος, τὸν παλαιὸν μὲν ἄνθρωπον συναποβαλλέσθαι, σύμβολα γὰρ τὰ βλεπόμενα τῶν νοουμένων· ἐπενδύεσθαι δὲ τὸν καινὸν, τὸν κατὰ Θεὸν συγκροτούμενον ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ἀληθείᾳ. σοὶ δὲ τῷ ὄντι καθέστηκεν ἀσχημοσύνη, ὅτι ὡς ἱμάτιον ἐνεδύσω τὴν κακίαν· καὶ εἰσῆλθεν ὡσεὶ ὕδωρ εἰς τὰ ἔγκατά σου ἡ ἀσέβεια, καὶ ἡ πονηρία ὡσεὶ ἔλαιον ἐν τοῖς ὀστέοις σου.

Σὲ τοίνυν ἐν τούτοις, ἀλλ' οὐκ ἐμὲ, δίκαιον αἰσχύνεσθαι· ὅτι τῷ χιτῶνι τούτῳ τὴν ἀπὸ τῆς σαρκὸς κηλῖδα, καὶ τὸ ἀπὸ γῆς συναποσκευασαμένη βάρος, κούφη λοιπὸν καὶ εὔσταλης πρὸς οὐρανὸν ἕψομαι Χριστῷ· ὃν ὡς χιτῶνα εὐφροσύνης καὶ ἱμάτιον σωτηρίου κρυφίως κατὰ τὸν ἐντὸς ἄνθρωπον ἐνδέδυμαι. ἐμὲ δὲ καὶ ἄλλως ἔδει καθάπερ ἐν σταδίῳ τῷ βήματι τούτῳ γεγυμνωμένην τὸ σῶμα παρεστῶσαν, οὕτω συμπλέκεσθαι τοῖς ἀντιπάλοις ὑμῖν. λοιπὸν ὦ δήμιοι, μὴ μέλλετε, μὴ ἀναδύεσθε. τὸ πῦρ ἐξαπτέσθω, ὁ τροχὸς κατατεινέσθω, ἡ μάχαιρα στιλβέσθω, ὁ ξυρὸς ἀκονηθήτω· εἰ βούλει δὲ, καὶ βόθρος ὀρυττέσθω, καὶ πᾶν ὄργανον εὐτρεπιζέσθω θανάτου.

Ἔτι δὲ, τῷ τῆς μαρτυρίας ἔρωτι διαθερμαινομένη, καὶ οἱονεί πως ἡ πανάγνος ἐνθουσιάσασα, καὶ ταῦτα προσετίθει. Μελῶν ἀπειλεῖς, ὠμότατε, τὴν ἐκτομήν; ἑτοίμη πρὸς τοῦτό σοι παρέστηκα. θανάτῳ ζημιοῦν ὑπισχνῇ; εἰς τοῦτο παρεσκεύασμαι. τοῦτο μοι τῶν πάντων θυμηρέστατον, τῇ τῶν μελῶν ἀποβολῇ τούτων, πρὸς τὴν ἀκήρατον μεταβῆναι ζωήν. ὀφθαλμοὶ τοίνυν ὀρυττέσθωσαν, ὡς ἂν μόνος ἔνδον ὁ νοῦς διαυγέστερον ἐκλάμψας, τὸν Θεὸν καθαρῶς ὁρᾶν καὶ ἀνεπιθολώτως δυνηθῇ. περιαιρείσθωσαν ὦτα καὶ μυκτήρ· ἔστι μοι κρύφιον οὖς ἐγκάρδιον, ᾧ μυστικῶν λογίων ἀκροάσομαι· ἔστι μοι καὶ μυκτήρ, ᾧ τῶν ἀφράστων τοῦ Θεοῦ μου κατοσφρῶμαι μύρων. μὴ ταῦτα δύνῃ, μιαρώτατε, τῇ μαχαίρᾳ σου περιελεῖν; ἐξελκέσθω δὲ καὶ γλῶσσα, ὡς ἂν μηκέτι λαλῇ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων· ἑαυτῇ δὲ νοερῶς ἡ ψυχὴ συλλαλῇ καὶ Θεῷ. ἐκριζούσθωσαν οἱ ὀδόντες· ἐκκοπτέσθωσαν καὶ χείλη· οὐδὲ γὰρ τούτων χρεία, τῇ μηκέτι πηλίνης ἐπιδεεῖ τροφῆς· μόνῳ δὲ τῷ Θεοῦ ῥήματι κρυφιομύστως τρεφομένῃ. ἀφαιρείσθωσαν πρὸς τούτοις χεῖρες· ἀφαιρείσθωσαν, εἴ σοι δοκεῖ, καὶ πόδες· εἰσί μοι χεῖρες ἄληπτοι, αἱ πρακτικαὶ τῆς ψυχῆς δυνάμεις, αἷς ἂν εὐαρεστήσαιμι Θεῷ· εἰσὶ πόδες, τὰς σὰς παγίδας ὑπερβαίνοντες, αἱ πρὸς αὐτὸν εὐθυνόμεναι διὰ θεωρίας ἀκραιφνοῦς πορεῖαι. πρότερον δὲ τοὺς ὄνυχας ἀφέλεσθε, ἵνα μοι πλείους φιλοτιμήσησθε νίκης καὶ στεφάνων ἀφορμάς. περιττή μοι τυχὸν καὶ τῶν μαζῶν αὕτη περίκειται ζυγάς· ἵνα τί λίχνοις ὄμμασιν ἔτι δέλεαρ προκείσονται. ἁπτέσθω καὶ τούτων ὁ ξυρός· τρυφή μοι διὰ Χριστὸν ἐστὶ τὰ κολαστήρια· εὐεργέτας ἡγοῦμαι τοὺς κολαστάς. εἴθε γένοιτο πᾶσι μέλεσι δοξάσαι τὸν πλαστουργόν· εἴθε μοι καὶ τῷ σώματι καὶ τῷ πνεύματι τοῦτον ἁγιάσαι. οὕτω γὰρ ἐμαυτὴν ὁλόκληρον αὐτῷ παραστήσασα, ὁλοκλήρως ἂν ἴσως τῆς αὐτοῦ γλυκύτητος ὀναίμην. σπεῦδε τοίνυν, ὦ τύραννε, ἐμοὶ μὲν τῆς καλλίστης ἐφέσεως τὴν ἐπίτευξιν ὁδοποιῶν· σαυτῷ δὲ σκότος καὶ κόλασιν θησαυρίζων διηνεκῆ.

A *minem simul abiicere (Quæ enim oculis conspicua sunt, signa sunt eorum, quæ mente intelliguntur) superindui verò novum, qui secundum Deum conflatus est in justitia & veritate. Tibi autem reipsa turpe ac probrum est, quod malitiam sicut vestimentum indutus es, & intravit sicut aqua impietas in interiora tua, & sicut oleum sceleratæ mentis pravitas hæsit ossibus tuis.* Vulg. κτισθέντα. Creatus. Psal. 108. 18. κατάραν. Maledictionem.

Te igitur in istis, non verò me æquum est pudere, quod unà cum hac tunica, carnali sorde deposita, ac gravante excusso terreno pondere, levis ac expedita Christum in cœlum sim secutura; quem velut tunicam lætitiæ & vestimentum salutis occultè secundùm interiorem hominem indui. Me verò alioqui etiam decebat quasi in stadio huic tribunali nudo corpore adstantem, B *ita vobiscum adversariis lucta congredi. Iam itaque tortores, ne cunctemini, ne moras nectite, ignis accendatur, rota distendatur, gladius vibretur, novacula acuatur. Ac, si libet, etiam fossa aperiatur, omneque mortis organum expediatur.* Isai. 61, 10.

Adhuc verò, martyrii amore succensa, ac velut divino quodam furore, castissima afflata, etiam hæc adjecit. *Comminaris, sævissime ac dire tyranne, membra exscindenda? En in hoc tibi parata asto. Morte multandam asseris? Et hoc volenti accidet animo: omnium mihi istud gratissimum, horum amissione membrorum, ad vitam transire incorruptam. Itaque effodiantur oculi, ut sola interius mens limpidius elucescens, Deum clarè ac inturbatè videre possit. Amputentur aures & nasus: Est mihi interior cordis auditus, quo mystica eloquia audiam: sunt mihi & nares, quibus ineffabi-* C *lia Dei mei unguenta olfaciam. Num hæc potes, impurissime, gladio tuo amputare? Extrahatur verò etiam lingua, ut non vltra loquatur opera hominum; secum verò ipse animus loquatur & Deo.* Psal. 16. 4. *Radicitus evellantur dentes, abscindantur & labia; non enim hæc necessaria, ei, qui non amplius luteo cibo indigeat, sed qui solo Dei verbo secretius mysticè alatur. Præterea auferantur manus: ac, si libet, auferantur etiam pedes. Sunt enim irreprehensæ manus (practicæ scilicet animæ vires) quibus liceat placere Deo; sunt & pedes, tuos laqueos supergredientes, quæ per veram contemplationem ad eum diriguntur viæ. Prius verò vngues eximite, quò plura à vobis victoriæ ac coronarum mihi ambitiosè præsto sint argumenta. Frustra mihi etiam forsan quod inest, uberum par. Vt quid enim* D *etiam prostabunt, ut lascivis oculis escam sufficiant? His quoque novacula adhibeatur. Meæ sunt propter Christum tormenta deliciæ. Eos qui cruciatus ingerunt, benefactorum loco habeo. Vtinam mihi contingat membris omnibus, eum qui finxit, glorificare! Vtinam & corpore & spiritu eum sanctificare! Sic enim me illi integram adhibendo, integrè illius frui dulcedine valeam! Festina igitur, ô Tyranne, ut & mihi ad pulcherrimi optimique desiderii consecutionem viam facias, tibique ipse tenebras ac jugem caliginem thesauro reponas.*

His Anastasia verbis Theatro stupore attonito, Angelisque propensè recreatis, atque Angelorum Domino lætitia affecto (valde enim Dominum Deum delectat fidelis servi gratus animus atque probitas) dæmonibus verò eorumque principe confusis turbatis atque, stabat Virgo quieta atque libera, menteque inconcussa, in uno duntaxat Iesu defixo mentis oculo, atque illius opem implorans. Iudex verò, quod delicatam puellam videbat virili animo nihil blandiciarum illecebris cedere, sed constanti superbæque mentis præsentia ac audacia, nedum non minis conterreri, sed & tormentorum acerbitatem fortitudinis eximia vi spernere; cùm nulla jam ratione invictæ mentis vigorem posset effringere, furore agebatur, audacia tumebat, graviterque admodum adversus adstantem puram semper puellam latrabat.

Dirum ignis verberumque tormentum.

Primùm igitur è quatuor distentam palisque alligatam, paulatim è terra levari, subtusque ignem oleo & pice, sulphureque & tomentis succensum, venerandis ejus visceribus substerni præcepit. Diu autem multumque acutos illa leniter substinente dolores (quippe quæ Christum verè auxiliantem haberet) visceribusque deorsum igne assis, intestinisque ac fibris pariter tostis ac dissilientibus; exsiccato quoque sanguine ac venis in favillam redactis, vitalique facultate exustis se membris subducente, emortuaque vnde recessisset, ea relinquente; dorso quoque verberibus dirupto, carnibusque diffluentibus, nullus inde forti pugili sensus effici videbatur: sed tota roborantis ei spiritum facta, excessuque in eum vix non dissoluta ejus sentiendi vi, nec plagas curabat quas superius tortor infligebat, nec ad incendia deorsum vrentia animum attendebat: sed Christum solum enixè rogans, eaque mirabilia memorans,

Dan. 3. 19.

quæ olim Babylonæ tribus pueris exhibita essent, & quæ semper illis exhibet, qui ejus causa malis affiantur; velut rore quodam, oratione refrigerante, facilè admodum cruciatus ferebat.

In rota distentio.

His itaque animum despondens fera bellua, in rota distendi columbam immaculatam mandat; diréque hac pressa machina; ossibus illi comminutis, nervisque ac medullis distentis, omnique ferè exartuata corporis commissura. At quonam modo à talis mortis impetu liberatur? Nempe accepta ad eum, qui salvare eam ex morte posset, oblata supplicatione, quam fortè haud superfluum videatur addere.

Gen. 1. 26.

Deus, Deus Spirituum, ajebat, *omnisque carnis, qui sapientia tua res produxisti, rerumque oculis conspicuarum pulcherrimam (hominem scilicet) ad imaginem tuam fecisti; atque hunc pro sæculi hujus dispensatione, carne ac cute vestisti, ossibusque ac nervis compegisti:*

Iob 10. 11.

A Τούτοις Ἀναστασία τοῖς λόγοις καταπλήξασα τὸ θέατρον· καὶ Ἀγγέλους μὲν κατατέρψασα, καὶ τὸν τῶν Ἀγγέλων καταευφράνασα Δεσπότην· εὐφροσύνη γὰρ ἄγαν Θεῷ δεσπότῃ, πιστοῦ θεράποντος εὐγνωμοσύνη· δαίμονας δὲ καὶ τὸν αὐτῶν προστάτην συμφύρασα· αὐτὴ μὲν ἄτρομος ἵστατο, καὶ τὴν γνώμην ἀπερίτρεπτος, πρὸς τὸν Ἰησοῦν μόνον τὸ τοῦ νοῦ τὸ βλέμμα προσερείδουσα, καὶ τὴν ἀπ' αὐτοῦ συμμαχίαν ἐπικαλουμένη. ὁ δικαστὴς δὲ, ἐπειδὴ τρυφερὰν ἔβλεπε παῖδα, ἀῤῥενωπῷ γνώμῃ τοῖς κολακείας οὐκ ἐνδιδοῦσαν μαγγανεύμασιν· σταθηρῷ δὲ καὶ γαύρῳ τῷ νοῦ παραστήματι, οὐ μόνον οὐκ ἐκπληττομένην τὰς ἀπειλὰς ἀλλὰ καὶ τῆς τῶν κολαστηρίων δριμύτητος ὑπερφυῶς ὑπερφρονοῦσαν· μηδενὶ δὲ λοιπὸν τρόπῳ τὸν τῆς ἀηττήτου τόνον ἐκμοχλεύειν ἔχων, ἐμαίνετο, ἐκορυφοῦτο θράσει· βαρέως ἄγαν κατὰ
B τῆς [4] παρεστώσης ἀειπαιδος ὑλάκτει. 4.

Πρῶτον μὲν οὖν ἐκ τεσσάρων τανυσθεῖσαν, καὶ πάλοις προσδεθεῖσαν, ἠρέμα που μεθιστᾶσθαι τῆς γῆς· καὶ κάτωθεν μὲν πῦρ, ἐλαίῳ καὶ πίσσῃ, θείῳ καὶ κληματίσιν ὑφαπτόμενον, τοῖς τιμίοις αὐτῆς ἐκέλευσεν ὑποστρωθῆναι σπλάγχνοις. ἐπὶ πολὺ δὲ τὴν ἀλγηδόνων εὐπετῶς ὑπαλλάττης τὴν ὀξύτητα· εἶχε γὰρ ὄντως, εἶχε Χριστὸν ἐπίκουρον ἀληθῆ· καὶ τῶν σπλάγχνων μὲν κάτωθεν ἐξοπτωμένων, συμφρυγομένων δὲ καὶ συσσωμένων τῶν ἐντέρων τε καὶ τῶν ἰνῶν· τοῦ αἵματος δὲ ξηραινομένου, καὶ τεφρουμένων τῶν φλεβῶν· τῆς ζωτικῆς δὲ δυνάμεως τῶν μὲν ἐμπιμπραμένων μελῶν ὑπαπιούσης· νεκρὰ δὲ τὰ ὧν ἀφεστήκοι καταλιμπανούσης· διαῤῥηγνυμένου δὲ καὶ τοῦ νώτου ταῖς μάστιξι καὶ διαῤῥυϊσκομένων τῶν σαρκῶν, οὐδεμία τῇ ἀθλοφόρῳ προσπίπτειν
C αἴσθησις ἐδόκει· ὅλη δὲ τοῦ συγκρατοῦντος αὐτῇ τὸ πνεῦμα γινομένη, καὶ τῇ πρὸς αὐτὸν ἐκστάσει τὴν αἰσθητικὴν μικροῦ δύναμιν παρεθεῖσα, οὔτε τῶν ἄνωθεν καταφερομένων ἐφρόντιζε πληγῶν· οὔτε δὲ πρὸς τὰς κάτωθεν ἐπεστρέφετο πυρώσεις· μόνῳ δὲ προσευχομένη Χριστῷ, καὶ τῶν θαυμασίων αὐτὸν ὑπομιμνήσκουσα, ὧν τε πάλαι κατὰ τὴν Βαβυλωνίαν τρισὶ νεανίαις, καὶ ὧν ἀεὶ τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ κακουμένοις ὑποδείκνυται· καθάπερ δρόσῳ τινὶ τῇ προσευχῇ καταψυχομένη, εὐμαρῶς ἄγαν ὑπέφερε τὰς ἀλγηδόνας.

Τούτοις οὖν ἀποκαμὼν ὁ θὴρ ἐκεῖνος, ἐπὶ τροχοῦ κατατείνεσθαι τὴν ἄσπιλον ἐνετέλλετο περιστεράν· δεινῶς δὲ τῷ μαγγάνῳ καταπιεσθεῖσα· τῶν
D ὀστῶν μὲν αὐτῇ συνθλωμένων, ἐκτεινομένων δὲ γε τῶν νεύρων καὶ μυελῶν· καὶ πάσης δὲ σχεδὸν ἁρμονίας τοῦ σώματος ἐξαρθρουμένης· τίνα τρόπον τῆς τοιαύτης τοῦ θανάτου ῥύμης ἀπαλλάττεται. ἱκετηρίαν δεκτὴν πρὸς τὸν δυνάμενον σώζειν αὐτὴν ἐκ θανάτου προσενέγκασα, ἣν ἴσως οὐ περιττὸν προστεθῆναι. Θεὲ, Θεὲ τῶν πνευμάτων, ἔλεγε, καὶ πάσης σαρκός· ὁ τῇ σοφίᾳ σου τὰ ὄντα παραγαγὼν, καὶ τῶν ὁρωμένων τὸ κάλλιστον, ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα σὴν πεποιηκώς· καὶ τοῦτον πρὸς τὴν οἰκονομίαν τὴν κατὰ τὸν παρόντα βίον, σάρκα περιβαλὼν καὶ δέρμα· ὀστέοις δὲ καὶ νεύροις ἐνείρας·

ζωὴν δὲ παρ' αὐτῷ θέμενος καὶ ἔλεος· σὺ Κύριε φιλάνθρωπε κηδεμὼν ἐνετείλω διὰ τοῦ Προφήτου· Ἐπικάλεσαί με, λέγων, ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς σου, καὶ ἐξελοῦμαί σε, καὶ δοξάσεις με. ἰδοὺ δὴ σήμερον τῆς ἀγαθῆς σοῦ ταύτης ἐντολῆς, ἡ ἐλαχίστη σοῦ θεράπαινις ὑπομνησθεῖσα, στεῤῥῶς ἐπικαλοῦμαι· ἐξελοῦ καὶ ῥῦσαι τῆς συνεχούσης βίας· καὶ ἀπάλλαξον τῶν ὀδυνῶν, αἵ με νῦν πιέζουσι· καὶ δεῖξόν μοι τὸ ἔλεός σου, καὶ τὸ σωτήριόν σου δώρησαι· ὅπως ἐν σοὶ μέχρι τέλους νομίμως ἀγωνισαμένη, δόξαν ἀναπέμπω σοι, τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, ὅτι μόνος εἶ δεδοξασμένος εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν.

Τοιαῦτα προσευχομένη, λύεται μὲν τοῦ χαλεποῦ μηχανήματος ἐκείνου· χειρὶ δὲ παραυτὰ κρείττονι, πρὸς τὴν κατὰ φύσιν ὑγίαν ἐπάνεισι. πάλιν οὖν ὀξέσιν αὐτὴν ὄγκίνοις ὁ δεινὸς ἐκεῖνος δικαστὴς εἰς τὸν ἀέρα μετεωρισθεῖσαν, παρὰ σιδηροῖς ὄνυξι τὸ σῶμα καλῶς καταξαίνεσθαι· καὶ πάλιν αὐτὴ Χριστῷ προσευχομένη, καὶ κρείττονος ἀπολαύουσα προμηθείας, ἐκλύει μὲν τὴν τῶν δημίων εὐτονίαν· κατενεχθεῖσα δὲ, ῥαδίως τε τῶν πόνων ἀνεῖτο, καὶ πρὸς τὴν φυσικὴν εὐεξίαν ὀξέως ἐπανῄει.

Ἀλλ' οὐδ' οὕτως ὁ ἀσύνετος ἠβουλήθη συνιέναι· ἅμιλλα γὰρ ὄντως ἦν, ὥσπερ τὸ βλεπόμενον, Ἀναστασίας μεταξὺ καὶ Πρόβου, οὕτω δὴ τὸ νοούμενον, Χριστοῦ καὶ Ἀντιχρίστου· τοῦ μὲν, ὅπως τῆς ὀρθῆς ἀποστήσας διανοίας, εἰδώλων μιάσμασι βεβηλώσῃ πειρωμένου· τοῦ δ' ὅπως ἐκεῖνον ἀποτρέψας, ἀμίαντον ἑαυτῷ παραστήσῃ τὸ ἴδιον ἐνδεδυκοῦντος πλάσμα.

Τὰς μὲν δὴ φωλάδας τῶν ἄρκτων, φασὶν, ἐπειδὰν ἅπαξ πρὸς τῶν θηρατῶν κατακάρδιον δέξωνται πληγὴν, ἀφόρητοι τε γίνεσθαι, καὶ πᾶν τὸ προστυχὸν ἐξαπιναίως ἀναιρεῖν. τοιοῦτος ἦν τότε Πρόβος. οὕτως ἔξοργος τις καὶ βαρύχολος, ὡς οὐδὲ πολλοῦ τινος ἰδεῖν τοῦ θρόνου τε διαναστῆναι, καὶ τοῖς ὀδοῦσιν αὐτῶν τῶν παρθενικῶν ἐνάψασθαι σαρκῶν.

Πρῶτον οὖν κατὰ τῶν σεμνῶν καὶ τιμίων ὡπλίσατο μαστῶν· καὶ ξυρῷ τούτους ὁ ὠμοφάγος περιελὼν, δριμυτάταις ὀδύναις θανατοῦν ἐμηχανᾶτο. ἴσθε δὲ πάντως, οἵ γε τὴν κατασκευὴν τοῦ σώματος εἰδότες, ὡς ἐκ σαρκῶν καὶ μυῶν καὶ νεύρων τόδε τὸ μέρος συνεστὼς, αἰσθητικώτατόν ἐστιν· ἅτε δὴ καὶ πλησίον τῆς πηγῆς τῶν αἰσθήσεων, τῆς καρδίας φημὶ, καθιδρυμένον· καὶ τεμνόμενον, ὀδυνηροτάτῳ μόρῳ παραδίδωσι τοῦ ζωτικοῦ, καὶ περὶ τὴν καρδίαν, αἵματος, ἅμα τῷ ψυχικῷ πνεύματι συναποῤῥέοντος. ἀλλ' ἡ τῆς ἀναστάσεως ἐπώνυμος, οὐ τῷ νόμῳ τῆς φύσεως, ἀλλὰ τῆς ἀναστάσεως ὑποκειμένη, καὶ τοῦ θανάτου περιεγένετο, καὶ τῶν ἀλγηδόνων ἐκείνων ῥαδίως ὑπερίσχει. ὦ μαστοὶ, οὐ γάλα βρεφῶν προῤῥέοντες νηπίοις, ἀλλὰ μαρτυρικὸν αἷμα σπένδοντες Χριστῷ. ὦ μαστοὶ, καθάπερ δύο νεβροὶ δίδυμοι δορκάδος διαλλόμενοι τοῦ σώματος. προσαδέτω γάρ τι τούτοις καὶ ὁ Σολομών· μᾶλλον δὲ ὁ νυμφίος τῇ νύμφῃ προσφωνείτω, δι' ἣν αὐτῇ τοὺς μαστοὺς ἐξεθερίζετο. Τί ἐκαλλιώθησαν μαστοί σου ἀδελφή μου νύμφη· τί ἐκαλλιώθησαν μαστοί σου οὐκ ἀπὸ οἴνου, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ οἰκείου αἵματος.

vitamque ac misericordiam tribuisti ei. Tu Domine misericors curator jussisti per Prophetam, dicens, Invoca me in die tribulationis tuæ, & eruam te, & glorificabis me. *Ecce hodie benigni tui illius mandati recordata, fortiter invoco; erue & libera me à violentia quæ arctat me; atque à doloribus quæ me nunc premunt, immunem redde: & ostende mihi misericordiam tuam, & salutare tuum dona: ut in te, in finem usque legitimè desudato certamine, tibi gloriam submittam, Patri & Filio & Spiritui sancto, quoniam solus es glorificatus in sæcula, Amen.*

Psal. 49. 15.

Psal. 84. 8.

Talia comprecans, à ferali illa machina solvitur; manuque statim divina, ad nativam sanitatem reducitur. Rursus ergo cruentus ille Iudex vncinis acutis in aere suspensæ, totum corpus ferreis vngulis dilaniari jubet. Rursusque illa Christum orans, propensioreque Dei cura fruens, carnificum dissolvit totos; depositaque, facilè à laboribus recreatur, & ad nativam citius bonam habitudinem redit.

Vnguibus ferreis dilaniatur.

At ne sic quidem insipiens voluit intelligere. Planè enim pugnax contentio erat, uti quod oculis subjectum erat, Anastasiam inter Probumque, sic nimirum quod mente intelligebatur, Christum inter & Antichristum: hunc nempe, hoc conantem, ut à recto sensu avocatam, simulacrorum inquinamentis pollueret; illum verò hoc studentem ac propensè agentem, ut illo depulso, incontaminatũ suũ sibi figmentũ exhiberet.

Christi pugna & Antichristi in Anastasia.

Vrsos ajunt in lustris latitantes, ubi semel à venatoribus in corde vulnus acceperint, importabilis iræ fieri, ac quicquid inciderit, repente enecare. Talis tunc erat Probus; sic nimirum iræ impotens evaserat gravique bile excesserat, ut parum abest quin è throno dissiliens, crudas Virginis carnes dentibus laceraret.

Simile.

Primùm itaque adversus honestas ac venerabiles mammas armatur, iisque crudivora bellua amputatis, acerbissimis doloribus interimere moliebatur. Prorsus verò scitis, quotquot corporis structuram non ignoratis, hanc ejus partem, quippe quæ carnibus & musculis atque nervis constet, maximè sensu vigere, quodque prope sensuum fontem collocata sit; cor nimirum: ac si amputetur, dirissimo cruciatu mortem consciscit; nempe vitali, & qui circa cor, sanguis existit, cum animali spiritu pariter defluente. At, cui à resurrectione appellatio erat, non legi naturæ, sed resurrectionis obnoxia, tum mortem superavit, tum illis facilè cruciatibus superstes fuit. O ubera, quæ non lac infantibus profluant, sed Martyrij amorem Christo libent! O ubera, velut duo hinnuli gemelli è capreæ salientes corpore! Accinat enim his aliquid & Salomon: Quin potius Sponsus sponsæ acclamet, cujus ergo illi ubera amputata, *Quàm pulchra facta sunt mammæ tuæ, soror mea sponsa, quàm pulchræ factæ sunt mammæ tuæ!* non à vino, sed à proprio cruore.

Amputata ubera; doloris gravitas.

Cant. 7. 3.

Cant. 4. 10.

A Ad hæc adversus vngues sævo illi assumptum certamen est; quos omnes immaniter evellens ac à radicibus secans, intolerabiles se illi dolores afferre arbitrabatur. Illa verò, ac si capilli detonderentur, ita reputans quod dentes radicitus evellebantur, gratias Christo agebat, qui robur adversus cruciatus præstaret, ac Iudicem verbis confundebat; Deosque ac dæmones diris devovens, conspurcationem animi illorum cultum vocitabat. O ungues, mole quidem exigui atque ordine postremi, qui tamen magnarū ac perfectarū extitistis auctores coronarum! O ungues, ungulæ & stactæ aliisque aromatibus similes, quibus Moses ille incensum compositionis præparans, suavis fragrantiæ hostiam Deo offerebat.

Evulsi vngues. Exod. 30. 34

Porro unguibus, manus pariter pedesque amputandos cruentissimus adjecit. Fortè enim decebat, ut non solùm tenuioribus, verum etiam robustioribus sanctæ Virginis partibus Deo litaretur: Ac sicut vitis; a mitibus eluxurians, quò magis superfluo germine putatur, tantò vitali ejus virtute angustiori coartata spatio, majori copia pinguiorique botro fructificat, ac vinum è torcularibus uberius defluit; sic nimirum & Virgo, quò membra putabantur, tanto illius confessionis flos vernabat, Martyriique botri exuberantes, suavem patientiæ fragrantiam dabant; cruor denique certaminis, quasi suavissimi odoris copiosumque vinum abundanti latice fluens, quicquid extraneum impiumque erat, suffocabat; quicquid verò nostrum ac religiosum, gaudio perfundebat.

Amputatæ manus ac pedes. Simile.

Inde jam & dentes violento præcepto, violenter ex sua evellebantur sede: *Dentes nimirum lacte candidiores*, ut Scripturæ verbis vtar; doctrinæ puritatem omni incommixtam malitiæ designantes: suis autem cruoribus rubescentes, ac qui thuris instar in suavissimi odoris hostiam offerrentur.

Excussi dentes. Gen. 49. 12.

Inde & lingua è gutture extracta, radicitus ferro amputari jubetur. Lingua utique ad divinas loquendum laudes ac Iesu testimonium, *calamus scribæ velociter scribentis*; ad arguendam verò impietatem, *gladius acutus*, mendacii atque erroris caput abscindens.

Abscissa lingua. Psal. 44. 2. Psal. 56. 5.

Hisque omnibus in ea peractis, tanquam oliva fructifera Virgo inclyta, immaniter excisis tenellis ramis, nullam degeneris animi misit vocem. Nihil prorsus ignavia cessit, laxato quicquam mentis tenore. Etenim divina quævis anima propensiore in corpusculum affectu liberata, levique mentis penna ad eximiarum rerum contemplationem evolans, libenter admodum corruptibilis corporis depositionem amplectitur; ac quasi illi impedimento sit ad Deū plenius assequendum, dolet nimirum ac indignè fert quod cum illo versatur. Tale quid nimirum tunc & in Anastasia evenire cernebatur; quippe cùm jam omnibus ferè membris exsecta, ut &

Psal. 51. 8. Sent.

Ἐπὶ τούτοις, κατὰ τῶν ὀνύχων ὁ ἀπηνὴς διηγωνίσατο· οὓς πάντας ἀπηνῶς ἀνασπῶν καὶ ῥιζοτομῶν, ἀνυποίστους αὐτῇ προσάγειν ᾤετο πόνους. ἡ δὲ, καθάπερ τριχῶν ἀφαίρεσιν, ἤτοι λογιζομένη τούτων τὴν ἐκρίζωσιν, ηὐχαρίστει μὲν τῷ πρὸς τὰς ἀλγηδόνας ἐπιρρωννύντι Χριστῷ· κατερρητόρευε δὲ τοῦ δικαστοῦ· Θεούς τε ἀναθεματίζουσα καὶ δαίμονας, ψυχῆς βεβήλωσιν τὴν αὐτῶν προσκύνησιν ὠνόμαζεν. ὦ ὄνυχες, μικροὶ μὲν τὸ μέγεθος, καὶ τὴν τάξιν ἔσχατοι· μεγάλων δὲ καὶ τελείων πρόξενοι στεφάνων γινόμενοι· ὄνυχες, τῷ τε ὄνυχι καὶ τῇ στακτῇ, καὶ τοῖς ἄλλοις ἀρώμασι προσεοικότες· οἷς Μωσῆς ἐκεῖνος τὸ τῆς συνθέσεως κατα-
B σκευαζόμενος θυμίαμα, θυσίαν εὐώδη προσῆγε τῷ Θεῷ.

Τοῖς ὄνυξι δὲ, χειρῶν ὁμοῦ καὶ ποδῶν ὁ μιαιφονώτατος προσετίθει τὴν ἀποκοπήν. ἔδει γὰρ ἴσως, μὴ τὰ λεπτότερα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν μορίων ἁδρότερα τῆς ὁσιομάρτυρος καλλιερεῖσθαι· καὶ καθάπερ ἄμπελος εὐκληματοῦσα, ὅσῳ περ ἂν τῶν περιττῶν τῆς βλάστης ἀποτέμνηται, τοσούτῳ τῆς ἐν αὐτῇ ζωτικῆς δυνάμεως περὶ βραχὺν συναγομένης τόπον, πολὺς μὲν ὁ καρπὸς, εὐτραφὴς δὲ ὁ βότρυς, καὶ δαψιλὴς ὁ οἶνος καταρρεῖ τῶν ληνῶν· οὕτω δὴ καὶ ἡ παρθένος, ὅσῳ τὰ μέλη κατετέμνετο, τοσοῦτον ἐκύπριζεν μὲν αὐτῆς τὸ τῆς ὁμολογίας ἄνθος· οἱ τῆς μαρτυρίας δὲ βότρυες πληθυνόμενοι, τὴν τῆς ὑπομονῆς ἐδίδοσαν ὀσμήν· τὸ αἷμα δὲ τῆς
C ἀθλήσεως, ὡς οἶνος ῥέων εὐώδης καὶ δαψιλὴς, συνέπνιγε μὲν ὅσοι ἀλλότριοι καὶ δυσσεβεῖς· κατεύφραινε δὲ ὅσοι ἡμέτεροι καὶ εὐσεβεῖς.

Ἐντεῦθεν λοιπὸν καὶ οἱ ὀδόντες τῆς ἰδίας αὐτῶν ἕδρας βιαίῳ προστάγματι, βιαίως ἐξεσπῶντο· ὀδόντες, λευκοὶ μὲν ἢ γάλα, κατὰ τὴν γραφήν· τὸ καθαρὸν τοῦ λόγου, καὶ κακίας ἁπάσης ἀνεπίμικτον ἐμφαίνοντες· ἐρυθαινόμενοι δὲ τοῖς οἰκείοις αἵμασι, καὶ λιβανωτοῦ τρόπον εἰς εὔοσμον προσαγόμενοι θυσίαν.

Ἐντεῦθεν καὶ γλῶσσα τοῦ φάρυγγος ἐξελκυσθῆναι, καὶ σιδήρῳ ῥιζόθεν περιαιρεθῆναι προσέτακτο. γλῶσσα, πρὸς θεολογίαν μὲν, καὶ τὴν μαρτυρίαν Ἰησοῦ, κάλαμος γραμματέως ὀξυγράφου· πρὸς ἐλεγμὸν δὲ δυσσεβείας, ὀξεῖα μάχαιρα, τὴν τοῦ ψεύδους ἀποτέμνουσα κεφαλήν.

D Καὶ τούτων ἁπάντων ἐπ᾽ αὐτῇ τετελεσμένων, ὥσπερ ἐλαία κατάκαρπος ἀνηλεῶς τοὺς κλῶνας ἡ ἀοίδιμος ἐκκοπτομένη, οὐκ ἀφῆκε φωνὴν ἀγεννῆ. οὐκ ἐνέδωκεν ὅλως, τὸ τῆς διανοίας εὔτονον ὑποχαλάσασα. καὶ γὰρ ψυχὴ θεία πᾶσα τῆς πρὸς τὸ σαρκίον ἀπαλλαγεῖσα προσπαθείας· κούφῳ δὲ τῷ νοῦ πτερῷ πρὸς τὴν τῶν ὑπερφυῶν θεαμάτων ἀναδραμοῦσα θεωρίαν, ἡδέως ἄγαν τοῦ φθαρτοῦ σώματος τὴν ἀπόθεσιν ἀσπάζεται· καὶ ὡς ἐμποδὼν αὐτῇ γινομένου πρὸς τὴν τελειοτέραν τοῦ κρείττονος ἐπιτυχίαν, ἄχθεται δηλαδὴ, καὶ τὴν μετ᾽ αὐτοῦ δυσχεραίνει διαβίωσιν. τοιοῦτο δὴ τότε συμβαῖνον καὶ περὶ τὴν Ἀναστασίαν καθεωρᾶτο· ἥ γε πᾶν ἤδη μέλος ὀλίγου δεῖν κατακοπεῖσα, ἐπειδὴ τὸ τῆς

φωνῆς

φωνῆς ὄργανον τμηθῆναι κατακέκριτο, τοσοῦτον ἀνεβάλετο μόνον, τὸν δήμιον παραιτησαμένη, ὥστε μικρὸν αὐτῇ χρόνον εἰς προσευχὴν ἐνδοῦναι, καὶ ταύτην ὑστάτην τῷ Κυρίῳ διὰ γλώσσης ἐξομολόγησιν προσενεγκεῖν· εὐχαριστήσασα δὲ πρῶτον, τῆς ἐπικουρίας, καὶ ἄχρι τῆς ὥρας ἐκείνης ἀντιλήψεως· εἶτα δεξιῷ τέλει τὸν δρόμον τελέσαι τοῦ μαρτυρίου δεηθεῖσα· καὶ οὕτως ἔντευξιν ὑπὲρ ἀρρωστούντων ψυχάς, ἀρρωστούντων σώματα, καὶ αὐτῇ προσιέναι μελλόντων, τῷ Κυρίῳ προσενέγκασα· καὶ μέντοι καὶ φωνῆς οὐρανόθεν τῶν αἰτουμένων τὴν δόσιν ἐπιμαρτυρούσης ἐπακούσασα, Δεῦρο φησὶ τῷ δημίῳ· τὸ παρεστάμενόν σοι ποίει, μηδὲν ὑποστελλόμενος. εἰ γὰρ καὶ τὸ τῆς φωνῆς ὄργανον ἐκκόψαι, ἵνα μὴ τῶν ἐκείνης ἡδίστων ἐπιμνησθῇ φωνῶν, ἀλλὰ καὶ σιωπώντων ἀκούει ὁ Θεός. καὶ οὕτω τὴν θεολόγον γλῶσσαν ἑκουσίως ἡ καλλίμαρτυς προτειναμένη, καὶ αὐτὴν χειρὶ μιαιφόνῳ περιῄρηται. δεκάτην ταύτην ἡ μεγαλότολμος ὑπέσχε τῷ τυράννῳ ποινήν. ἔδει γάρ, οἶμαι, τὸν ἐν κακίᾳ τέλειον, κατὰ τῆς τελείας ἐν μάρτυσι μανίᾳ τελείᾳ προσβαλόντα, ἐν ἀριθμῷ τελείῳ κατὰ τὸν πάλαι Φαραὼ δεκάκις πρὸς Θεοῦ μαστιγούμενον, καὶ ἔτι σκληρυνόμενον, καὶ τοῦτον δεκατροπαίοις στηλιτεύεσθαι.

Ἔρρει μὲν οὖν πανταχόθεν τὸ τίμιον αἷμα τῆς παρθένου, ἔκ τε χειρῶν, ἔκ τε ποδῶν, ἔκ τε τοῦ στόματος, ἔκ τε τῶν μαστῶν. ἐβαπτίζετο δὲ τὸ σῶμα
5. κατακόρως, οἷα δὴ βασιλέως πορφυράς. ἐνταῦτα [5] μικρὸν τὴν παναμώμητον ὀλιγωρῆσαι λόγος. ὥσπερ γὰρ τὰ ὑπὲρ φύσιν διὰ τὸν ὑπὲρ φύσιν ἐν αὐτῇ μεμενηκότα· οὕτω καὶ τὰ κατὰ φύσιν δεῖ αὐτὴν ὁρᾶσθαι. τῇ τοίνυν ἀπορροῇ τοῦ αἵματος ἐκλυομένη, μικρὸν ᾔτησεν ὕδωρ εἰς ἔκλυσιν τοῦ στόματος. ἐπιδίδωσι δέ τις ἀνήρ, ὁ μὲν τὴν θρησκείαν καθ' ἡμᾶς· κατ' ἐκείνους δέ, μέχρι τοῦ δὲ νομιζόμενος. Κύριλλος ὄνομα τῷ ἀθλητῇ. ὃν ὁ Πρόβος ἰδών, καὶ οὐχὶ συμπαθείᾳ φύσεως μόνον, ἀλλὰ καὶ ταυτότητι πίστεως πρὸς τὴν ἀθλοφόρον διακείμενον ἐγνωκώς, τὴν ἐπὶ θανάτῳ προσέταττεν ἀπάγεσθαι.

Ἐπεὶ δὲ λαμπρὰ μὲν ἡ αἰσχύνη κατακέχυτο τῷ
6. πειραστῇ· λαμπροτέρα δὲ [6] ἡ νίκη τῆς ὑπεράθλου κατεφαίνετο, τὸν τῆς μαρτυρίας μὲν δίαυλον περαινομένης, ἐγγὺς δὲ τῶν στεφάνων γινομένης, ἐξενεχθῆναί τε τῆς πόλεως, καὶ καρατομηθῆναι κατακέκριται. οὐ γὰρ ἔφερεν ὁ ἀνταγωνιστὴς ἔτι, ἁπαλῆς ὑπὸ κόρης καταπαίζεσθαι ποσίν. ἔδει δὲ κατὰ τὸν Αἰγύπτιον καὶ τοῦτον σκληρυνόμενον, καὶ ἔσχατον δὴ τοῦτο κατὰ τῆς Ἰσραηλίτιδος ταύτης παιδὸς ἐστρατοπεδευκότα, τῆς μὲν ἀστοχῆσαι πάντως, καθάπερ ἀμιάντου περιστερᾶς, τῇ διαιρέσει τῆς κεφαλῆς ἀπὸ τοῦ σώματος ἐκπετασθείσης, καὶ πρὸς τὰς ἄνω καταυλισθείσης μονάς· τοῦ δέ, τοῖς ἐρυθραίοις αἵμασιν ἐκείνης ἐναποπνιγέντος· καὶ ταύτην δὴ κόλασιν ἔνδικον τῆς ἀδικωτάτης ἐπιθέσεως ὑπεσχηκότος.

vocis organum putaretur, damnata esset, hactenus solùm distulit, repulso carnifice, donec breve tempus ad orandum indulgeretur, hancque postremam lingua confessionem Domino offerret; Ac primùm gratias agens pro auxilij, in quo eam usque horam opitulationis, munere; tumque orans ut fausto exitu martyrii cursus illi peageretur; ac sic inde oblatis Domino precibus, pro his qui animo, ac qui corpore ægroti, ad eam accessuri essent; sed & nihilominus audita è cælo voce, quæ præstanda ea quæ petita essent, attestaretur, *Veni*, inquit, *carnifici; hoc facito quod incumbit, nihil veritus. Etsi enim vocis organum excideris, ne suavissimas illius voces recolere liceat, verùm audit Deus etiam non loquentes.* Sicque præclara Virgo Theologo sponte protensa lingua, hac quoque cruenta putatur manu. Decimam hanc fortis animi Pugil Tyranno dedit pœnam. Decebat enim (ut qui em existimo) qui perfectus esset in malitia, adversus eam quæ perfecta esset inter Martyres, perfecto furore congressum, perfecto numero, velut antiquus ille Pharao, decimo à Deo flagello cæsus adhucque induratus, hunc quoque decem tropæis infamari.

Supremà Anastasiæ oratio, & exauditio.

Exod. 11. 8

Fluebat igitur vndique pretiosus Virginis cruor, exque manibus, & pedibus & ore & uberibus: corpusque affatim ac saturè, velut regia purpura, tingebatur. Hîc ferunt immaculatissimam tantisper elanguisse. Quemadmodum enim quæ naturam superant propter eum qui naturâ superior est, in ea perstiterant, sic & ejus gratia visa ea, quæ essent ex natura. Cruoris igitur copia elanguescens, modicam æquam petiit, qua os elueret. Porrexit vir quidam, Christianus quidem religione, sed qui hactenus Gentilium sectę existimaretur: Cyrillo Athletæ nomen erat. Quo Probus conspecto, nec naturæ solùm miseratione, sed & ejusdem fidei commercio in pugilem propensè affectum intelligens, eam quæ ad mortem est, duci præcepit.

Anastasia aquam petit.

Cyrillus ejus porrectæ munere Christi martyr.

Quod verò tentatori splendida offusa confusio erat, splendidiorque, quàm procertaminum alea superiori, victoria affulserat, quæ & martyrii stadium finiret, ac prope jam coronas aspiceret, eiecta vrbe, capite plecti condemnata est: Non enim ultrà ferebat adversarius, ut delicata puella conculcante, ei illuderetur. Decebat enim ut velut Ægyptius ille, hic quoque induratus, postrema hac adversus Israëlitidem istam expeditione, suo in illam prorsus conatu frustraretur, quæ velut incontaminata columba, dissecta cervice à corpore evolasset, & ad cœlestia habitacula rectà commeasset; illo rubris illius cruorum fluctibus suffocato, hacque utique justa pœna iniquissimæ aggressionis mulctato.

Anastasia capitis damnata.

In hunc itaque modum Anastasia, gravem æmulum, animarum corruptorem serpentem, valide sanè in eam aggressum, validiusque ab ea repulsum, cùm
Psal. 17. 43. sicut lutum platearum speciosis pedibus comminuisset, in immensum chaos tartareaque lustra foveasque projecit: ipsa verò divinis Angelis sese commendans, Archangelis viam facientibus, cunctisque supercœlestibus Potestatibus præeuntibus eamque accipientibus, magnifico ornatu plausuque Christo Regi ac Sponso cum gloria offertur: Immarcessibili serto caput coronatur: pro laborum ratione justas vices (quinimmo longè meliora sublimioraque) ab illius accipit dextera.
Anastasiæ divinitus servata sacra pignora. Formosissima verò intemeratæ membra, auro quovis pretiosiora, omnique lapide pretioso cariora; vulturibus bestiisque, ab homine bestiis omnibus immensum crudeliori escam data,
Psal. 33. 24. ijs verò intacta, nihilque læsa illius providentia servata, qui custodit omnia ossa justorum, sanctæ Sophiæ ad justa iis persolvenda reddita sunt. At quonam id modo? Neque enim reticere operæpretium est.

Etenim anxia meritò erat proba mater pro optima ac pulcherrima secundùm spiritum Filia. Anxia erat atque timebat ne degeneris aliquid animi inter tormenta illi accideret, ac sponsiones votaque falleret. Nudo itaque projecta solo domi jacebat, lugubrique gemitu querula, supplex Altissimum rogabat, ne Filia blandiciis cederet, ne minis subigeretur, ne tormentis flecteretur, ne minori usquam constantia persequutoribus appareret.
Sophiæ de Anastasiæ consummatione revelatio. Vbi autem res illi faustè successerat, Virgoque, quàm illa expectaverat, meliori exitu nacta consummationem erat, rei nuntius Angeli ad eam perfertur voce: quo ipso etiam viæ duce usa, collectisque triumphalis Martyris segmentis, atque mundis linteis involutis, multoque lacrymarum imbre perfusis, ejuscemodi vocibus præclarè victricem affabatur.

Filia mea, ajebat, *amantissima Filia,*
Nænia pro Anastasia. *quam ab infantia præclarè educavi, ac pietatis documentis institui: omnisque generis virtutis modos docens, sponsam castam, virginem intemeratam exhibere optavi: gratias ago, quod admonitiones meas oblivioni minimè tradidisti, sed meo de te scopo ac destinationi, tua comes voluntas animique incitatio fuit.*
Psal. 41. 2. *Quamobrem tanquam cervus desiderans ad fontes divinorum fluentorum, etiam atque etiam sitiens ad Deum, fortem, vivum, transisti in locum tabernaculi admirabilis & confessionis sonitus festum diem agentium; cælisque superatis, spiritali thalamo admota es, divinisque nuptiis cubili sociata. Te enim cepit odor vnguentorum immortalis sponsi, cu-*
Cant. 1. 2. *jus nomen Vnguentum effusum nuncupatur. Quamobrem eum dilexisti; traxisti eum;*
Cant. 3. 9. *in tuo corde conquiescere fecisti. Ferculum*

A Οὕτως Ἀναστασία τὸν βαρὺν ἀντίζηλον, τὸν ψυχοφθόρον ὄφιν, τὸν σφοδρῶς μὲν κατ' αὐτῆς ἐρραγέντα· σφοδρότερον δὲ ταύτης ἐκκρουσθέντα, καθάπερ πηλὸν πλατειῶν τοῖς ὡραίοις ποσὶ καταλεάνασα, εἰς χάος ἀμήχανον καὶ χηραμοὺς ταρταρείους ἐξερρίψατο, αὐτὴ δὲ θείοις Ἀγγέλοις ἑαυτὴν παραθεμένη, Ἀρχαγγέλοις ὁδοποιουμένη· καὶ πάσαις δὲ ταῖς ὑπερκοσμίοις δυνάμεσι προπεμπούσαις καὶ δεξιουμέναις αὐτὴν, κλειζομένη καὶ συγχορευομένη, τῷ βασιλεῖ καὶ νυμφίῳ μετὰ δόξης προσάγεται Χριστῷ· ἀμαραντίνῳ καταστέφεται τὴν κεφαλήν· ἀμοιβὰς ἀναλόγους τῶν πόνων· μᾶλλον δὲ πολλῷ κρείσσω καὶ ὑψηλότερα παρὰ τῆς ἐκείνου λαμβάνει δεξιᾶς. τὰ πανώραια δὲ τῆς
B ἀμιάντου μέλη, τὰ παντὸς χρυσίου τιμιώτερα, τὰ παντὸς λίθου τιμίου τιμαλφέστατα, γυψὶ μὲν καὶ θηρσὶ βορὰν, ὁ θηρῶν ἁπάντων ὠμότατος ἐκδέδωκεν· ἀνέπαφα δὲ τούτοις, καὶ ἄψαυστα διὰ προνοίας τοῦ πάντα τὰ τῶν δικαίων φυλάσσοντος ὀστᾶ, μεμενηκότα, τῇ ἱερᾷ πρὸς κηδείαν ἀποδέδοται Σοφίᾳ. καὶ τίνα τρόπον; οὐδὲ γὰρ τοῦτο σιγῆσαι δίκαιον.

Ἠγωνία μὲν γὰρ, ὡς εἰκὸς, ἡ καλὴ μήτηρ ὑπὲρ τῆς κατὰ πνεῦμα καλλίστης θυγατρός. ἠγωνία, μή τι παρὰ τὰς βασάνους ἀγεννὲς παθοῦσα, τὰς ὑποσχέσεις διαψεύσηται. ἔρριπτο τοίνυν ἐπ' ἐδάφους οἴκοι κατακεκλιμένη, καὶ γοεραῖς οἰμωγαῖς τὸν ὕψιστον ἱκέτευε, μὴ ἡττηθῆναι τὴν παῖδα τῶν κολακειῶν, μὴ χειρωθῆναι ταῖς ἀπειλαῖς· μὴ κατακαμφθῆναι ταῖς τιμωρίαις· ἐν μηδενὶ τῶν διωκτῶν ἥττω φανῆναι. ἐπεὶ δὲ τὰ κατ' αὐτὴν
C ἀπέβη δεξιὰς, καὶ ὡς οὐδ' αὐτὴ προσεδόκησεν, κρείττονος ἡ παρθένος ἔτυχε τῆς τελειώσεως, ἀγγέλλεται μὲν αὐτῇ τοῦτο διὰ Ἀγγέλου φωνῆς· αὐτὴ δὲ τούτῳ καὶ καθηγεμόνι τῆς ὁδοῦ χρωμένη, καὶ τὰ τῆς ἀθληφόρου τμήματα συλλεξαμένη, καὶ καθαραῖς ταῦτα σινδόσιν ἐντυλιξαμένη, δάκρυσί τε καταδιαίνουσα πολλοῖς, τοιοῖσδε λόγοις τὴν καλλίνικον προσεφώνει.

Τέκνον ἐμὸν, λέγουσα, πανέραστον. τέκνον, ὃ παιδιόθεν καλῶς ἀνεθρεψάμην, καὶ τοῖς τῆς εὐσεβείας συνανήγαγον διδάγμασι· καὶ τρόπους ἀρετῆς παντοίας ἐκπαιδεύουσα, τῷ Χριστῷ νύμφην ἁγνὴν, παρθένον ἀμίαντον ηὐξάμην παραστῆσαι, εὐχαριστῶ σοι, ὅτι οὐ διήμαρτον τῶν ἐμῶν ἐλπίδων ἐπὶ σοί· ὅτι οὐκ ἐπελάθου μου τῶν παραινέσεων·
D ἀλλὰ τῷ ἐμῷ περὶ σοῦ σκοπῷ καὶ ἡ σὴ προαίρεσις συνέδραμεν. ὅθεν ὡς ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν θείων ἐπιποθήσασα ὑδάτων ναμάτων, διψήσασα σφόδρα πρὸς τὸν Θεὸν, τὸν ἰσχυρὸν, τὸν ζῶντα, διῆλθες ἐν τόπῳ σκηνῆς θαυμαστῆς, ἕως τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ· διῆλθες ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως καὶ ἐξομολογήσεως ἤχου ἑορτάζοντος· καὶ τοὺς οὐρανοὺς διεβιβάσθης, καὶ τῷ νοερῷ νυμφῶνι προσηρμόσθης· καὶ εἰς τοὺς θείους ἀνεκλίθης γάμους. ὀσμὴ γὰρ εἷλέ σε μύρων τοῦ ἀθανάτου νυμφίου, οὗ τὸ ὄνομα μύρον ἐκκενωθὲν καλεῖται. ὅθεν ἠγάπησας αὐτόν· εἵλκυσας αὐτόν· ἐπὶ τὴν σὴν τοῦτον ἀνέπαυσας καρδίαν. φορεῖον ἐγένου θύγατερ, κατὰ τὸ σημειωτα-

τον Ἄσμα, τῷ βασιλεῖ· οὗ τὸ ἀνάκλιτον, χρυσίον· ἡ ἐπίβασις αὐτοῦ, πορφύρα· τὸ ἐντὸς αὐτοῦ, λιθόστρωτον. διὰ τοῦτο ἠγαπημένη τε ἅμα, καὶ τῆς θείας ἀγάπης ὑπερφυῶς ἐτρώθης· ἀναγομένη μὲν πρὸς αὐτὸν, λελευκανθισμένη ταῖς ἀρεταῖς καὶ τεθυμιαμένη· ἐπισπωμένη δὲ πάλιν αὐτὸν, καὶ τῇ τῆς παρθενικῆς σοῦ καρδίας, προσαναπαύεσθαι παστάδι.

Τί οὖν ἀνταποδώσομεν Κυρίῳ, τῆς μεγαλοδωρεᾶς; τί εἴπω, τί γένωμαι; πῶς ὑμνήσω; πῶς ὄγκον τοσοῦτον εὐεργεσίας ἐξαγγείλω; ἀπορεῖ μὲν ἡ γλῶσσα· ἀπορεῖ δὲ ὁ νοῦς. ὦ πῶς εὐχαριστήσω τῇ ἀνεκφράστῳ σοῦ χρηστότητι; πῶς ἂν ἄξιόν τι φθεγξαίμην, ὦ δέσποτα, τῆς ἀπείρου σοῦ φιλανθρωπίας; τὸ πνεῦμα μὲν γὰρ τοῦ τῆς χάριτος ἠρέμα διαισθανόμενον μεγέθους, ἵεται διαλλόμενον καὶ προθυμεῖται· ἀπορεῖ δὲ, λόγον οὐκ ἔχον ἀξιοπρεπέστατα παραστῆσαι τὸ νοούμενον. λοιπὸν B ἠρεμείτω γλῶσσα· ὁ νοῦς δὲ, τὸ σὸν ὕψος τῆς ἀγαθουργίας, ὦ πάντων ἀγαθῶν ἀρχηγὲ καὶ πάτερ, καθ' ἑαυτὸν λογιζόμενος, ὑμνείτω, ὅτι τὸ ἐμὸν ἱμερτὸν τέκνον, σὴν γενέσθαι κατηξίωσας· ὅτι τὸν τῶν ἐμῶν νουθεσιῶν καρπὸν, οἷα δὴ κειμήλιον θεῖον εἰς οὐρανίους ἀνήγαγες ἀποθήκας· ὅτι τὸν ἐμὸν μαργαρίτην, ἄξιον ἔκρινας τοῦ σοῦ στεφάνου, καὶ Ἀγγέλοις συνῆψας· καὶ Ἀποστόλοις καὶ Μάρτυσιν ὁμόσκηνον ἀπέδειξας.

Διὰ τοῦτο χαίρω· πρὸς σὲ γὰρ αὖθις, ὦ τιμία μοι καὶ φιλτάτη κεφαλὴ, τὸν λόγον ἐπιστρέφω· καὶ λίαν ἐπὶ σοὶ, ποθεινοτάτη, χαίρω. χαίρω τὰ σὰ μέλη διεσπαρμένα συναγείρουσα· τέρπομαι, καὶ κατατέρπομαι, ὅτι νῦν ἔχεις ἀλώβητα σωζόμενα, καὶ τῇ κεφαλῇ συνηνωμένα, Χριστῷ· ὅτι οὐκέτι σὰ ταῦτα, ἀλλ' αὐτοῦ πέφυκε Χριστοῦ, ὑπὲρ οὗ, καὶ δι' ὃν αἱμοβόροι θῆρες κατεδάσαντο. ὦ μέλη, σταχύων C τρόπον σιδήρῳ θερισθέντα, καὶ τῇ τῶν πειρασμῶν ἅλῳ συντριβέντα· καὶ τὸν τῆς ὁμολογίας σῖτον καθαρώτατον ἀποδόντα τῷ δεσπότῃ μέλη, καθάπερ ἐλαῖαι πίονες τῷ μηχανήματι τῶν κακούργων στρεβλωθέντα, καὶ τὸ τῆς ἀγαλλιάσεως ἔλαιον τῷ ἐκπιεσμῷ καταστάζοντα.

Οὐ κλαύσομαι τοίνυν ἐπὶ τούτοις· οὐ περιρρήξομαι χιτῶνα, οὐ κατατεμῶ βραχίονα, οὐκ ἀποδρύψομαι παρειὰς, οὐ θρηνώδη ῥήξω φωνὴν, οὐκ ᾆσμα γοερὸν ᾄσω· οὐ ῥῆμα προήσομαι βλάσφημον· οὐκ ἀπολοφυροῦμαι τὴν σὴν κατατομήν. ὅτι οὐ κατετμήθης μοι, φίλτατον τέκνον, μᾶλλον συνεπάγης δέ. οὐ διεσπάσθης, συνηνώθης δέ. Χριστῷ γὰρ συναποθνήσκουσα, πιστὸς ὁ λόγος, ὅτι καὶ συζήσεις αὐτῷ. τούτῳ πρὸς βραχὺν συνατιμω- D θεῖσα καιρὸν, δι' αἰῶνος αὐτῷ συνδοξασθήσῃ. ἀλλὰ δέομαί σου, ὦ θύγατερ· μᾶλλον δὲ κυρία λοιπὸν καὶ μήτηρ πνευματική· σύ μοι κατὰ τὸ βραχὺ τῆς ἐν σαρκὶ ζωῆς, καὶ σὺ πρὸς ἄλλον μεταπιπτούσῃ βίον, παράστηθι πόνων ἀλεξίκακος, ἁμαρτιῶν ἱλασμὸς, καὶ ψυχῆς παράκλησις ἀγαθὴ, καὶ διαιωνίζουσα παραψυχή. μὴ ἐμοὶ δὲ μόνῃ, μὴ ἐμοί· ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς πιστῶς ἐπικαλουμένοις σε, θεόνυμφε, γενοῦ προσφύγιον καὶ σωτηρία, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἀμήν.

A *Regi fuisti, filia, ut venerabile Canticum loquitur*, cujus acclinatorium, aurum; ascensus ejus, purpura: intimum ejus, lapidibus constratum. *Idcirco tum simul dilecta, tum divinæ charitatis eximiè vulnerata es; ad eum provecta, virtutibus dealbata ac suffimento incensa; quæque vicissim eum attrahas, ac virginalis cordis tui geniali lectulo quiescere facias* Cant. 5. 8. Cant. 8. 5. & 3. 6.

Quid igitur retribuemus Domino, pro muneris magnificentia? Quid dicam? Quid fiam? Quomodo laudabo? Quomodo tantam beneficii molem enarrabo? Egena lingua est, egena & mens. O quomodo gratias agam inexplicabili tuæ bonitati? Quomodo dignum aliquid loqui possim, ô Domine, infinitæ benignitati tuæ! Nam spiritus quidem magnitudinis gratiæ paulatim sensu percepto, cupiditate agitur: saliens, ac alacris est; verum deficitur, sermonem non habens, ut digna majestate repræsentet quod mente concipitur. Iam ergo cesset lingua; mens verò beneficentiæ tuæ altitudinem, ô bonorum omnium auctor ac Pater! secum ipsa cogitans, laudet, quod charissimam filiam meam, tuam fieri dignatus es: Quod mearum admonitionum fructum, velut divinum pignus, in cælestia sursum vehis horrea: Quod meam margaritam, tua dignam corona judicasti, atque Angelis conseruisti, Apostolisque ac Martyribus contubernalem fecisti.

Idcirco gaudeo. (Ad te enim rursus, ô charum amicissimumque caput, orationem converto) valdeque de te, desideratissima, gaudeo. Gaudeo, dum dispersa membra tua congrego. Placet, etiamque atque etiam placet ac delectat, quod nunc incolumia habeas, ac Christo capiti conjuncta. Quod non illa tua sint, sed ipsius Christi facta, pro quo ac propter quem cruentæ bestiæ devorarant. O membra, segetum instar ferro demessa, ac tentationum area contrita; quæque mundissimum confessionis triticum Domino reddiderunt! Membra, velut oleæ pingues nefariorum hominum molitione torta machina, oleumque exultationis compressione stillantia!

Non igitur lugebo super istis: non discerpam tunicam, non brachium concidam, non unguibus genas laniabo, non vocem lugubrem rumpam, non deplorabo tuam concisionem; quod nimirum non mihi concisa sis, charissima filia, sed magis compacta; nec distracta, sed counita: Christo enim commoriens, fidelis sermo fore ut & ei convivas. Cum illo ad breve tempus dehonestata, in æternum conglorificaberis. Verùm rogo te, Filia, seu potius Domina jam ac mater spiritualis! tu mihi per brevem hanc in carne vitam, tuque ad aliam transeunti vitam, præsto sis laborum depulstrix, peccatorum propitiatio, animi bona consolatio, perpetuum refrigerium. Nec mihi solùm, mihi inquam, sed cunctis te fideliter invocantibus, Dei sponsa, esto refugium & salus, in Christo Iesu, Amen. 2. Tim. 2. 11

Anastasiæ funus.

Hos Sophia sepulchrales sermones fervidis valdè dulcissimisque elocuta lacrymis, singulaque membra irrigans ac amplexata, cùm sola per vires comportare non posset, duo quidam repente venerabili religiosaque specie, vitæ Asceticæ cultores, adstantes, sacrumque illud onus unà cum venerabili vetula tollentes, ac vicino admodum magnæ Romæ venerabili loco admoventes, cum luminibus & canticis justa peragentes deposuerunt.

Religosi viri in eo Sophiæ adjutores.

Talià principio educatione inclyta Virgo potita, tantaque tormentorum ei superata procella, talem denique ter beatum finem nacta, quibusnam olim pietatis ergo clararum mulierum, quibusnam earum quæ postea claruerunt, comparata, non longè à se deficere minorisque præ illa esse arguerit? Ex quibus nimirum, aliæ fidei merito virtutis in Deum specimen dederint; cujusmodi sunt, Sara illa Abrahæ conjux, Rebecca, Rachel: Anna præterea, Samuelis mater; Debora, Iudith, Esther: Addam & Annam Phanuelis, Annamque aliam Ioachim, & Elisabet Zachariæ: aliæ verò rursus, dilectione in Christo Iesu præfulsisse palmamque reportasse dicantur; cujusmodi sunt Proto-martyr illa ac præclara Virgo Thecla; illaque prior, quæ in Evangeliis legitur, Maria Magdalena: postque illas Euphemia, Irene, Æcatharina, Sophia cum filiabus suis, Fide, Spe & Charitate; Ripsimia & Febronia, aliæque post eas. Has omnes partim superavit Anastasia, partim verò æquavit. Quinimmò superavit omnes, nisi audax dictu istud videatur; illas quidem quæ fide magnificè clarere creduntur, charitatis perfectione præcellens; illas verò quę charitatis perfectione splendent, fidei excellentià vincens. Ac si libet, fide quidem eximiè perfecta, his quę fide consummationem habeant; charitatis verò excellentia illis præstat, quæ sincerè charitate diligant. Cunctis porro sanctis adolescentulis divinarum gratiarum cumulo tantum eminet, quantum pluribus acerbioribusque pro Christi dilectione fideque perfuncta tormentis, acerbiore casu adversarium elisit.

Anastasiæ præ Sanctis reliquis Iustisque præstantia.

Sed ô puella prorsus immaculata ac incorrupta! quæ prius quidem religiosè exercens, corporis vitia ac libidines mortificasti (imò, ne extare quidem in te à principio ista permisisti) quæque deinde certaminis palæstra, ipsa quoque membra, in quibus illis vigere comparatum est, putata amisisti, ut soli Christo in Spiritu viveres! O Christi sponsa & soror & mater! castissimam, quoad licet, Dei Matrem imitata; ac animo quidem [illegible] carne ipsa quoque præpurgata, velutque divino quodam semine conceptis Spiritus primitiis, variisque propter illum tormentis enixa, ac quæ Spiritu salutis Christo Domino in corde genito, ad eum gaudens commigrasti.

Matth. 12. 50.
Greg. Orat. in Christi Natalem.

A Τούτοις ἡ Σοφία τοὺς ἐπιταφίους τοὺς θερμοῖς ἄγαν καὶ γλυκυτάτοις δάκρυσιν ἐπιφωνοῦσα· ἕκαστον δὲ μέλος καταῤῥαίνουσα καὶ κατασπαζομένη· ἐπεὶ μὴ εἶχεν δυνάμεως μόνη συγκομίσαι, δύο τινὲς ἐξαίφνης ἱεροπρεπεῖς τὸ εἶδος, ἀσκητικοὶ τὸν βίον, ἐπιστάντες, καὶ τὸν ἱερὸν φόρτον ἐκεῖνον τῇ τιμίᾳ γραΐδι συναράμενοι· ἔγγιστα δὲ τῆς μεγάλης Ῥώμης τόπῳ σεμνῷ προσπεγγικότες, μετὰ φώτων καὶ ὕμνων κηδεύσαντες, κατέθεντο.

Τοιαύτης κατ᾽ ἀρχὰς ἀγωγῆς ἡ ἀοίδιμος εὐμοιρηκυῖα, τοσαύτης βασάνων οὐχ ἡττηθεῖσα τρικυμίας· τοιούτου δὲ τέλους τρισολβίου καταξιωθεῖσα, τίσιν ἂν τῶν πάλαι γνωρίμων ἐπ᾽ εὐσεβείᾳ γυναικῶν· τίσι δὲ τῶν ὕστερον εὐδοκιμησασῶν ἀντεξεταζομένη, οὐ πολὺ λειπομένην τὸ πρὸς αὐτὴν συγκρινομένων ἐλέγξειεν. ὧν μὲν γὰρ ἐν πίστει, τὴν πρὸς B τὸ θεῖον ἐνδειξαμένων εὐδοκίμησιν· οἷον, Σάῤῥας ἐκείνης τῆς τοῦ Ἀβραάμ· Ῥεβέκκας, Ῥαχήλ· Ἄννης πρὸς αὐταῖς, τῆς τοῦ Σαμουήλ· Δεβώῤῥας, Ἰουδὶθ, Ἐσθήρ· δοκῶ μοι προσθήσειν, καὶ Ἄννης τῆς τοῦ Φανουήλ, καὶ Ἄννης ἄλλης τῆς Ἰωακεὶμ, καὶ τῆς Ἐλισάβετ Ζαχαρίου· ὧν δὲ πάλιν ἐν ἀγάπῃ τῇ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τὸ κράτος ἀπενέγκασθαι λεγομένων· οἷον, τῆς Πρωτομάρτυρος ἐκείνης καὶ καλλιπαρθένου Θέκλης· καὶ πρὸ αὐτῆς, τῆς παρὰ τοῖς εὐαγγελίοις Μαγδαληνῆς Μαρίας· μετὰ ταύτας, Εὐφημίας,[7] 7.
Εἰρήνης, Αἰκαθερίνης,[8] Σοφίας, καὶ τῶν θυγατέρων 8.
αὐτῆς, Πίστεως, λέγω, καὶ Ἐλπίδος καὶ Ἀγάπης·[9] 9.
Ῥιψιμίας, Φεβρωνίας, καὶ τῶν ἑπομένων αὐταῖς. τούτων πασῶν Ἀναστασία, ὧν μὲν, ὑπερέχει· ὧν δὲ, κατὰ ταυτὸν ἠνέχθη. μᾶλλον δὲ, πασῶν ὑπερέχει, εἰ μὴ τολμηρὸν εἰπεῖν· τῶν μὲν ἐν πίστει λαμ- C πρῶς εὐδοκιμεῖν πιστευομένων, τῇ τῆς ἀγάπης ὑπερβαλοῦσα τελειότητι· τὰς ἐν ἀγάπῃ δὲ τελειότητι κλεϊζομένας, τῇ ὑπερβολῇ τῆς πίστεως νικήσασα. εἰ βούλει δὲ, πίστει μὲν ὑπερτελεῖ, τὰς ἐν πίστει τετελειωμένας· ὑπερβολῇ δὲ ἀγάπης, τὰς ἀκραιφνῶς ἀγαπώσας παρευδοκιμεῖ. πασῶν δὲ νεανίδων ἁγίων κατὰ τοσοῦτον ταῖς θείαις χάρισιν ὑπέρκειται, καθ᾽ ὅσον καὶ πλείοσι καὶ δριμυτέραις ταῖς ὑπὲρ ἀγάπης Χριστοῦ καὶ πίστεως περιπεσοῦσα τιμωρίαις, δριμύτερον κατέῤῥαξε τὸν ἀνταγωνιστήν.

Ἀλλ᾽ ὦ κόρη πανάμωμε καὶ πανάφθορε, ἡ τῇ ἀσκήσει μὲν πρότερον τὰ πάθη νεκρώσασα τοῦ σώματος· μᾶλλον δὲ, μηδὲ τὴν ἀρχὴν ἐν σοὶ D ταῦτα συγχωρήσασα· τῇ ἀθλήσει δὲ τὸ δεύτερον, καὶ αὐτὰ τὰ μέλη, οἷς ἐνεργεῖσθαι πέφυκε τὰ πάθη, περιαιρεθεῖσα, ἵνα μόνῳ ζήσῃς ἐν Πνεύματι Χριστῷ. ὦ νύμφη Χριστοῦ καὶ ἀδελφὴ καὶ μήτηρ, ἡ τὴν ὑπέραγνον, ὡς δυνατὸν, Θεομήτορα μιμησαμένη· καὶ ψυχὴν μὲν καὶ σάρκα τῷ Πνεύματι καὶ αὐτὴ προκαθαρθεῖσα, τὴν ἀπαρχὴν δὲ τοῦ Πνεύματος οἷα δὴ σπέρμα θεῖον ἐλλαβοῦσα· καὶ διὰ τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ μὲν ποικίλων ὠδινήσασα τιμωριῶν· πνεῦμα δὲ σωτηρίου Χριστὸν Κύριον ἐν καρδίᾳ γεννήσασα, πρὸς ὃν χαίρουσα μετέστης.

A Ὦ φύσις ὑπερνικῶσα φύσιν· φύσις γυναικὸς ἐν ἀνδρείῳ φρονήματι. μᾶλλον δὲ, φύσις ἀνθρώπου ἐν ἀγγελικῇ διανοίᾳ καθορωμένη καὶ δυνάμει· ἡ πυρὶ καὶ σιδήρῳ καὶ παντοδαποῖς μηχανήμασι προσβληθεῖσα· εἶτα μαστοὺς ἀφαιρεθεῖσα· χεῖράς τε καὶ πόδας, καὶ τοὺς ὀδόντας ἐκκοπεῖσα· ἡ γλῶσσαν μὲν πρότερον, ἔπειτα τὴν κεφαλὴν τμηθεῖσα· τὸν δὲ Χριστὸν οὐ προδεμένη, οὐδὲ τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν ψευσαμένη, δέξαι τὴν μικρὰν τῶν λόγων ἀπαρχήν. τί γὰρ ἐστὶν ὁ λόγος, πρὸς τὴν σὴν ἀρετὴν, ἣν Ἀγγέλων ὑμνοῦσι στρατιαί· πᾶσαι τῶν οὐρανῶν Δυνάμεις ἐπαινοῦσιν· ἀλλὰ τὴν πρόθεσιν, ὦ πανακήρατε, προσηκαμένη, ἀνάστησον ἡμᾶς ἐκ λάκκου ταλαιπωρίας, καὶ ἀπὸ πηλοῦ ἰλύος, ὡς ἀνάστασις οὖσα καὶ καλουμένη· καὶ τὴν ὄντως ἀνάστασιν ἐν σοὶ μυστικῶς ἀναπαύουσα, Χριστόν· καὶ στῆσον ἐπὶ πέτραν τοὺς πόδας, καὶ κατεύθυνον ἡμῖν τῆς ψυχῆς τὰ διαβήματα· ὅπως διὰ σοῦ ζωῆς κρείττονος καὶ ἀναστάσεως τετυχηκότες θειοτέρας, δόξαν καὶ αἶνον καὶ εὐχαριστίαν ἀναπέμψωμεν, τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

O sexus sexum omnem eximiè vincens: sensus muliebris in virili sensu. Quinimmò natura infolesque hominis in Angelica elucens mente atque virtute, quæ igni, ferro omnisque generis tormentis congressa; ac cùm postea abscissæ mammæ, manusque ac pedes, exulsique dentes; ac lingua primùm, tum cervix cæsa esset, Christum non prodidisti, aut quæ est in illum, fidem mentita es, accipe tenues has sermonum primitias. Quid enim hæc oratio ad tuam virtutem, quam laudant Angelorum acies, celebrantque cœlestes omnes Potestates? Animum tamen, ô incorruptissima, acceptum habens; B ex suscita nos de lacu miseriæ & de luto fæcis, Psal. 39. 3. ut quæ Resurrectio sis ac dicaris, veramque Resurrectionem Christum in te refeceris; & statue super petram pedes, animique gressus nobis dirige; ut tuo numine meliorem vitam diviniore mque resurrectionem consecuti, gloriam & laudem & gratiarum actionem submittamus, Patri & Filio & Spiritui sancto, in sæcula sæculorum, Amen.

AD NICETÆ PAPHLAGONIS
ORATIONES PANEGYRICAS.
In Principes Apostolorum Petrum & Paulum.

Tota hæc Oratio variis flosculis ludit, vixque alia ad historiam pertinentia assumit, quàm quæ ipsa Scriptura de Principibus Apostolorum, sic magnificè tradit; quæ certè sunt maxima, & quæ meritò maximam eis venerationem in Fidelium animis concilient. Pauca itaque nobis annotanda.

1. Τότε πρώτως αὐτοί. Id ita verum de Petro ac Andrea ejus fratre, qui sic primò primique Christum agnoverunt & receperunt: Paulus verò, aliquantò post, & tardius, Domino jam in cœlos recepto, à quo etiam de cœlo vocatus est. Sed & ipse inter primos & primus, quantum ad illos qui post illum, ejusque maximè opera crediderunt.

2. Θεαυγῆ φῶτα. Divini splendoris ac fulgoris lumina. Sic maximè Apostoli & in eis Principes, quorum sic divinus splendor & claritas, & qui dii quidam, toti Deo imbuti, mortalibus sint.

3. Νοητῶς ἀπεκδυσάμενος. Hanc vocem plerique transitivè exponunt, non satis ad mentem Apostoli, quasi velit sic expoliatos nudatosque Principatus ac Potestates traduxisse; non quod ipse potius ad certamen exutus, posita scilicet per mortem carne, vel etiam, ut Chrysostomus exponit, ipsa eorum labe, eaque in se depulsa ab humana natura (qui mos est Luctatorum) sic magnificè de illis triumphaverit, ac exemplum eos fecerit. Sic certè Syrus interpr. *Et per expoliationem corporis sui, diffamavit Principatus & Potestates.* Sua nimirum morte, qua velut indumentum, corpus exuit. Eodem modo C August. l. de Agone Christ. c. 2. & 16. adversus Faustum c. 29. & 1. & de Peccat. merit. & remiss. c. 27. *Exuens se carnem.* Quin & Hilar. l. 9. de Trinit *Exutus carnem, & Potestates ostentui esse fecit.* Hoc nempè insinuantes, reciprocè accipiendam eam vocem; utrovis tandem modo intelligatur ea reciprocatio. Nicetas exponit ad sensum Chrysostomi, expoliationem in nobis factam νοητῶς infernalium Potestatum, ita ut mente intelligi potest & spirituali ratione; quomodo etiam oblita Dei in nobis imagine per peccatum, infernam omnem labem cum auctoribus indueramus.

IN ANDREAM APOSTOLVM.

D Floridissima hæc laudatio, Magni Andreæ Apostolorum vocatione primi, quem ideo Græci πρωτόκλητον vocant, habentque præcipuum suum Apostolum, in Græcia maximè Apostolico munere functum, ac tandem in ea illustri martyrio consummatum.

1. Προσευχαῖς ἀλαλήτοις. Ipsum est quod Paulus Rom. 8. 26. στεναγμοῖς ἀλαλήτοις. *Gemitibus inenarrabilibus*; tanti scilicet fervoris, ut nec verbis exprimi possit, sive etiam tacitis, mente tenùs conceptibus, inque illa occultis. Interpr. Ethiop. *in afflictionibus & ten-*

tationibus nostris: quasi legerit ἐν πνευματικῆς ἐκκλησίαις, cujus tamen lectionis nullum apud alios extat vestigium. A

2. Παντὶ τοῦ τὴν θεοπρέπειαν. Alii communius τὸ θεοπρεπὲς dicunt. Quicquid est ejus divinarum dotum ac perfectionum, divinas omnes in eo dotes ac characteres, ac si quid ejusmodi dici potest: quo fere modo Eustat. exponit τὸ θεοπρεπὲς apud Homer. sed est propriè *Vates, divinus*, idem ac θεωρός. & θεοπρεπία, *vaticinium*.

3. Ἐπὶ ξένην τὴν πρεσβείαν. Sobriè admodum Apostolorum ἰσοτιμίαν exponit Nicetas, quod una vocatio, eadem concessa munera, eadem cunctis destinata provincia, prædicandi Evangelii ac fundandi Ecclesias, quod nihil lædit aliorum aliorumque πρεσβεῖα, maximè Petri, quod gregis Princeps erat, quodque in eo designata unitas, nec nisi B ejus communione fundandæ Ecclesiæ, extra quam quicquid est, profanum est: nedum in ipsa Petri persona, sed & in illis qui Petri successores Ecclesiæ clavum tenent, in ipsum sæculi finem, ac quandiu Ecclesia, una illa sponsa, vel in suis fæcibus ac ruinis, superstes futura est. Glorientur itaque Græci, ac quotquot alii à Romana Ecclesia discessionem fecerunt, Ecclesiæ Catholicæ nomine; συναγωγὴ est, quæ sic ludit illisque manet, non Petri privilegium seniorem Romam deficiente, ad novam (ipsam errorum matrem, totque Hæresiarchis Antistitibus incessam, uti meritò Calecas noster ipse Græcus Græcis suis objicit, in suo περὶ ὁσίας & ἐνεργείας) Ecclesiæ Catholicæ res nomenque transivit. Describebam nuper ex V. Cl. probeque C eruditi D. Ballesdens, integro Codice Gregorii Cyprii Patriarchæ Constantinopolitani, post ademptam Latinis eam Urbem, Epistolas, quæ præcipuè viderentur aliquid Ecclesiasticum habere, possentque frugis aliquid in rem Ecclesiasticam afferre. In eis una Latinorum & cum eis sentientium insectatio, quod Schismatici, quod scindant Ecclesiam, in eos ulciscendum, arcendos qui secus doceant vel sentiant: argumenta, quibus sua statuat, nulla, cùm sic eruditus videri velit, & qui perpetuò illi blanditur ac laudat, magnus Logotheta.

4. Ὡραῖον μετὰ τὴν κατασκευήν. Extabat fortè vestigium aliquod sic elegantis ædiculæ ac sacelli, vel à majoribus traditum Nicetas acceperat, cùm ipsa moles exigua esset, ac pro eorum paucitate qui Byzantii D nomen Christo dederant, per breve illud tempus, quo Andreas illic prædicavit. Ipsum oppidum ac urbem, πολίχνιον adhuc tunc vocat Metaph. sive quisquis auctor est Commentarii in Andream Apostolum, à me repræsentati Latinè ex Cod. Card. Mazar. & quod Græcorum Menæa integrum in ejus die festo habent. Quod verò Andreas ipse eam fundavit Ecclesiam, eique Stachyn unum è Septuaginta, ut Græcorum traditio est, præfecit, nihil Apostolicam Ecclesiam facit, aut admodum celebrem, ante translatam eò Imperii Sedem, qua Byzantio novæ Romæ illata dignitas, sæculari primùm fastu, postmodumque etiam Sacerdotio; quanquam diu obluctante Romana Sede; cui molestum videretur sæculari eo ambitu convelli Ecclesiarum privilegia, viamque schismati præstrui, & ut à matre discederet, quæ jure vel injuria, reliquis præter eam, eique secunda jam tum præesse vellet: ac quæ postmodùm errorem affinxit, ut ejus ipsius jugum excuteret; unaque audiret Ecclesia Catholica, omnium ipsa πρεσβεία, nulla jam illi veteris Romæ τῆς πρεσβείας dignitate ac potentia. Quæ prima Photii strues, tumque Cerularii ab eoque reliquorum eam Sedem non ornantium, sed fœdè stuprantium; cæca sanè temeritate, quasi non Christi hæc in Petro institutio, sed Regum auctoritas atque jus in palpone incubatore, vel etiam in tyranno, αὐθαίρετῳ tum Imperii tum Ecclesiæ; quo utroque rubros calceos ambiisset, ac quorum in ipsa Ecclesia repulsa, qui æqualis Romano Antistiti esse nequiverat, diabolica superbia, illi se superiorem ac summum Ecclesiæ πρόεδρον præfecit. Qua de re in Historia Byzant. ex monumentis quæ apud me extant, omni majora exceptione, ad utriusque tyranni ac schismatis inceptoris tempora; jamque prælo parata sunt, si quando Regia Lupara, aliis plenè superfluis fatigata, ad ejus Historiæ absolutionem convalescat, eaque sibi, Regique Christianissimo semper Augusto atque victori, gloriæ cumulum quærat.

Μαξιμίλλαν Αἰγεάτου τὴν γαμετήν. Etiam Græci in Synaxario, fusiusque illis Metaphr. sive cujuscunque alius antiquis Actis, in quibus & illud de ea habetur, Reverso Roma Proconsule ac viro, noluisse maritali copula illi commisceri, eo quod Christiana jam fide imbuta nollet cum homine nesciente Christum consuescere; sed cum Davide, qui Deum odissent, odisset: quod fortè disciplinæ Christianæ non satis consentiat, nulla tali fideli conjugi licentia, nisi ubi infidelis illi commanere non sustinet absque Salvatoris injuria: extant tamen in Actis Clementis Romani de Theodora Sisinnii uxore penè similia, aliisque non paucis, quæ omnia durum dicere Manichæorum fuligine aspersa. Fortè eam ipsam ducebant piæ mulieres Salvatoris injuriam, quod mariti obstinatiùs infideles manebant, & ut proclive est, sibi suæque superstitioni uxores addicere studebant: aut studere videri poterant. Quæ August. refert ac sigillat ex Actis Andreæ, L. de Fide contra Manich. c. 38. planè Manichaica sunt, verèque digna Leucio Manichæo auctore; quod ipsa nolens viro debitum reddere, *Supposuerit marito ancillam suam Eucliam nomine, exornans eam*, &c. aliaque planè putida, quibus nihil commune cum his quæ versamus, præter nimiam fortè illam religionem castitatis servandæ, aut etiam viri infidelis consuetudinis vitandæ. Quæ extat de Andreæ Passione Achaiæ Presbyterorum Epistola, Maximillam Egetis uxorem non habet. Sed Senatoriam mulierem ac prænobilem, quæ Martyris corpus & Apostoli religiosè sepelierit, cujus ille rei nomine ad Imperatorem delaturus esset, non ausus, qua fulgebat nobilitate, ordinaria quasi potestate in eam manus injicere, seu etiam civium, qui plures Christiani essent ab Andrea conversi, majorem stragem edere: sive aliàs Maximilla ejus uxor erat, sive non. Non enim hæc pugnant: quod ejus tanta nobilitas, & quod uxor Proconsulis esset. Nicetas ubique cautior, Oratorisque licentia, uxorem Egetis

dixit, reliqua tacuit, aut certè subobscuriùs dixit; cùm & ipse crucis Andreæ causam tradit, quod Egeatis γυναικὸς ἦρχεν καὶ ἀδελφοῦ. *uxorem fratremque quasi amittebat*; auscultantes fidei quam Andreas prædicabat.

6. Ὁ ὑπέρθεος. Quasi *supra quàm Deus*; longè excedens quicquid demum de Deo concipiamus; sive deitas intelligatur, ut in creatis dicitur, & participatione, sive etiam ut in Deo; sic à nobis affirmatè ex creatis, & ut illorum auctor est, intellecto: cujusmodi plura in L. de Mystica Theologia: non ὑπέρθεος, quasi aliis personis magis Deus, aut illis superior existat; quod esset Arianici furfuris.

7. Καὶ πρωτοβάθμιε. Novi hoc tituli sola vocatione, fideique in Christum explicatæ primitiis, intelligendum est; cùm alioqui Petrus, ipse junior, omnibus Andreæ præeat, unus ipse Coryphæus ac gregis dux, Princepsque Apostolorum ac Christi singularis Vicarius, in quo fundata Ecclesiæ unitas, non in Andrea, ullove alio discipulorum: qui proinde absolutè πρωτοβάθμιος, Apostolorum primitiæ ac primas electus à Domino est.

IN IACOBVM ZEBEDÆI.

SVnt quædam ex Evangelio, exque Libro Actuum Apostolicorum de Iacobo explorata: quædam verò de illius rebus gestis ante passionem ambigua: De adventu scilicet in Hispaniam, deque prędicatione, Num solis Iudæis prædicaverit, an etiam Gentibus. Ill. Annal. Pater in Notis, vix tandem acquiescens dicentibus venisse in Hispaniam, nec rem adeò absurdam videri, ut non decoqui possit, modò ne etiam Gentibus Christum annuntiasse existimetur, sed solummodò Iudæis; putat tunc potuisse venire, cùm facta est magna illa Ierosolymis persecutio Stephani cæde, quando & dispersi omnes discipuli per Samariam & Galilæam; exceptis Apostolis, qui ut gregis arietes ac reliquis fortiores illic remanserant, ut sic dispersam Ecclesiam denuò congregarent: Nihil enim vetat etiam aliquos Apostolos discessisse, qui ipsi sic dispersis solatio essent, ac per eam etiam occasionem aliis locis Christum evangelizarent; velut etiam Ananias Damasci, aliique aliis locis. Verùm sive tunc eaque occasione, sive postea atque alia non satis nobis nota, nihil vetat sanctissimum Apostolum adiisse Hispaniam, ut ejus Ecclesiæ suadent monumenta; eodem fere instinctu quo Paulus postea; ut nempe Iudæis, quorum ingens turba ex priori dispersione per Hispanias disseminata erat, Evangelii lucem inferret. Id certè primò satagebant Apostoli, antequam in Gentes dividerentur, eisque ex instituto (relictis Iudæis ut pervicacibus atque indignis Christi munere) Christum prædicarent; ut scilicet antea in illis, quasi Christi mandato, operam probarent; neque id solùm intra angustos Iudææ limites, sed & ubique gentium, ubi celebriores erant ac numerosiores Iudæorum cœtus, sive aliàs Legis cultorum: per quam ipsam occasionem factum est ut & Græcis Christi Evangelium, ante etiam Iacobi necem, à

A viris Cypriis aliisque Antiochiæ annuntiaretur, Act. 11. Quod si hoc à discipulis vix secundi ordinis, quidni ab Apostolis, & inter Apostolos fere Principe, Iacobo? Potuit ergo interim in Hispania versati, & quicquid est Apostolici muneris præstare, ac, quod postea Paulus, obduratis Iudæis & viam Domini bonam blasphematibus, ad Gentes converti, vel certè illarum explorasse animos, num ad fidem aptiores essent, deque illis relaturus (velut etiam factum est Antiochiæ) Ierosolymam ad Petrum & Apostolos reliquos ascendisse; per quas moras Herodes Agrippa ante festum Paschæ cervices illi amputarit. Ac fortè simile aliquid in Iacobo præcessit, quod postea in Paulo Actuum Apostolicorum

B Historia nobis manifestavit. Nempe delatæ quædam querelæ, sive perlatus Ierosolymam rumor, ab iis Iudæis quos vel in Hispania, vel aliis locis inviserat, tanquam & ipse discessionem prædicaret à Lege, & Gentibus Evangelij ostium aperiret; vel non omnem œconomiam quam Ioannes illius frater, vel etiam reliqui Ierosolymis Apostoli & Iacobus loci Episcopus servaret. Certè peculiare aliquid fuit, ut sic Herodes Agrippa Legis æmulatione, ac putans se obsequium præstare Deo, non Petrum, non Ioannem, non quenquam aliorum invaserit, sed potissimùm Iacobum, ac reliquorum primum, cujus cæde in Petri necem exarserit. Hæc tota mens, quam ipse nobis Nicetas insinuavit, quibus sic loquitur, τὴν

C ἔρημον δὲ πρὶν ἐκκλησίαν συσείσασα τῶν ἐθνῶν; quasi Iacobi prima omnium prędicatio sic concusserit desertam hactenus Gentium Ecclesiam, sensumque Evangelij sensim illi indiderit: quod vel maximè in Hispania factum sit. Vellem pro Hispanis testes antiquiores, & probatæ magis fidei, quàm quos habent. Isidorus plura habet consuta mendaciis, ut bene Baron. Proinde non verus Isidorus: Flavius Dexter, auctor supposititius; Beda ipse non satis vetustus, & fortè interpolatus: Callixtus, aliique Pontifices, possunt ipsi pium sensum suum de Iacobo ejusque in Hispania Apostolatu & miraculis aperire, & etiam libris Ecclesiasticis inserere; sed historicam fidem, nisi ex probatis monumentis, non possunt certam præstare. Vtque in Iacobo sic in aliis, in quibus nulla pietatis jactura, licet post etiam diplomata Pontificia, vel instituta publica auctoritate Sanctorum veneratione officia, à viris

D doctis & studiosis certius aliquid inquiri. Quod recudendis Romæ nuper Fastis Ecclesiasticis diligenter præstitum audio, & summopere laudo; quippe nullum majus ad pietatem fomentum, quàm certa veritatis assertio. Græcis prorsus ignotus Iacobi hic in partes occiduas adventus. Nicetas, in Iudæa & Samaria prædicasse habet, ab illa dispersione, quæ facta est sub Stephano, tumque reversum ut inviseret Ierosolymorum Ecclesiam, sic ab Herode captum & occisum. Hippolytus adhuc parcius, ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ κηρύσσων, *cùm prædicaret in Iudæa*; nec aliter Menæa Græcorum. Abdias Babylonius, cujuscunque fidei Auctor, Samariam adjungit; quæ ipsa vicina Iudææ est, ac procul abest à transmarina illa Hispanica profectione. Euseb. l. 2. c. 9. ejus duntaxa meminit, quod ex Actibus habuit;

ſolumque refert ex Clem. Alexandr. eum *qui judicio obtulerat*, εἰσαγαγὼν εἰς δικαστήριον, viſa Iacobi martyrii conſtantia, veniam à Iacobo petiiſſe, quem Iacobus, imprecando pacem oſculatus ſit, fratremque vocaverit. Docet Henric. Valeſ. illam vocem potius de delatore ſeu accuſatore intelligendam, qui ipſe in judicum adducere dicitur; quam de apparitore ſeu milite; cùm vox Græca utrunque ferat; quod ſic ille veniam à Iacobo petierit, quod *magis*, inquit, *convenit accuſatori, quàm militi. Quippe accuſator qui innocentem calumniatur, ſciens ac volens peccat: atque idcirco veniam petere poteſt ab eo quem affecit injuria. Miles verò qui judici exhibet noxium, cùm imperio judicis obſequatur, omni culpa videtur vacare.* Quæ certè ratio, pace tanti viri, non prorſus ſatisfacit. Quoties enim legimus in Actis Martyrum & B Confeſſorum Apparitores, Cornicularios, Carcerarios veniam petiiſſe, ac culpam agnoviſſe, cùm omnes judici obſequerentur, cui proinde obedire, non omni ſemper culpa vacare videri poteſt; tunc nimirum, cùm contra Dei legem obeditur, nec reus adducitur, ſed Sanctus & Dei ſervus, eo ipſo nomine quod Dei ſervus, uti res ſe tunc in Martyrum & Confeſſorum judiciis pœniſque habebat. Cùm itaque vox εἰσαγαγὼν, ut extat in Clem. nullis aliis veſtita, non magis apparitorem ſonet & militem, quàm delatorem vel calumniatorem (qui fortè nullus peculiaris erat, ſed communis rumor prædicationis Iacobi, quovis tandem modo illa impingere videretur Moſis Legi) liberum erit quo quis potius ſenſu accipere velit. Si qua tamen fides Abdiæ, fuit hic unus ex Scribis Phariſæorum, C Ioſias nomine, qui Iacobo concionem habente, cùm eſſent duo Centuriones qui eum eſſent adducturi, Lyſias & Theocritus, ipſe quaſi majoris zeli, in ejus collum funem injecerit: quaſi nimirum Legis vindex, quam in Iacobo putaret violari; donec miraculo curati Paralytici ad fidem illuminatus, ſic veniam ſuæ temeritatis petiit, & ejus, quod cæco zelo atque ignorans, in Iacobum & Chriſtum patraverat, delicti. Quæ narratio plenior eſt illa Clementis, & fortè ad veritatem expreſſior. Potuit viſus Iacobus μαρτυρήσας, vel ut alii Codd. μαρτυρῆσαι, ipſa ſcilicet martyrii conſtantia, cogere ad fidem Ioſiæ animum affulgente illi Chriſti gratia; pronius tamen eſt ut exiſtimetur id factum aliquo miraculo, cujuſmodi iſtud Paralytici Abdiæ relatum: in quo nihil nouum, aut non prius Chriſto ſæpius, tumque Petro & Ioanni, Chriſti deitatis argumento exhibitum, uti partim ſacris D Evangeliis, partim Actuum libro habemus expreſſum. Sic in Stephano, ut Saulus converteretur, non ſatis fuit ejus exemplum conſtantiæ, vel etiam oratio, ſed opus fuit divino vocationis miraculo: ſic in Iacobo videatur, cùm penè pares Ioſias & Saulus in Iacobo & Stephano videantur, eademque inſtincti æmulatione, præcipui amborum necis auctores extiterint. Sunt in Abdia, quæ probata videri poſſint, ſintque bonis Auctoribus conſentientia, multumque eis, ac Hiſtoriæ, lucis afferant; quod tamen in eo carbones auro commixti meritò cenſeantur, cautè legenda & probanda, quæ affert; velut etiam eſt illa tanta narratio de Phileta & Her-

A mogene Magis, quos nihil vetat, ſic à Iacobo converſos, à fide poſtea defeciſſe, ut teſtatur Paulus; ſicque penè in illis ſe rem habuiſſe, ac in Simone Mago. Multos ejuſmodi ad fidem converſos, fidem facit Actuum liber, qui & libros ſuæ artis tanto pretio combuſſerint.

Ioannes Tamayo Salazar in ſuo Martyrologio. es Hiſpanico tom. 4. ſancti Iacobi genealogiam texens, ſeu hiſtoriam referens, in hęc verba orditur. *Iacobus Zebedæi ex Maria ſorore matris Dei, Filia Salome, de Anna, & frater Ioannis Evangeliſtæ, filius.* Vbi primùm ipſa quæſita conſtructio, mirè obtundit. Quàm enim longè poſita vox, *filius*! Sententia ejus eſt fuiſſe tres Annæ filias, omnes dictas Marias; Mariam matrem Iacobi, filiam Salome & Annæ: ita ut Salome illi vir ſit unus ex maritis ſanctæ Annæ, quos plures habuerit. At abhorrent hæc à traditione relata à Niceph. l. 2. c. 3, ex Hippolyt. Portuenſi, ſingularis prolis Sanctæ Annæ ex Ioachim, quam confirmat Card. Baron. in Appar. n. 41. Idem tamen totis velis in eam ſententiam videtur ire in Notis Iul. 25. vbi & Maij 25. majori commento Mariam Iacobi, hujus matrem interpretatur, quæ ſic in Italiam venerit in diſperſione illa ſub Stephano, & Verulis in Hernicis ſancto fine quieverit: putatque ſe habere ex illius Eccleſiæ monumentis; quę certè vir doctus probare debuit, vel probãda repræſentare Lectori. Mihi certè monſtro ſimile, quæ in Evangelio legitur Maria Iacobi, Matrem intelligi Iacobi Zebedæi aut etiam Ioannis. Vndenã verò orta Maria hæc, ac quidni aquè Ioannis dicta, qui ipſe etſi junior fratre ætate, cũctis tamen reliquis celebrior fuit, ut etiam auctor eſt Chriſoſtomus, &c. Certe Maria Iacobi, ipſi Baronio, & illis qui ejus ſententiæ ſunt de duobus ex duodecim Iacobis, Maria Alphæi eſt (ſcilicet uxor) non Zebedęi: ita alios, ne illius quidem; ſed Iacobi, cujus ſe fratrem Iudas nominat, qui etiam Iacobus μικρὸς, *Parvus* ſeu *Minor*, ὁμωνυμίας vitandæ cauſâ à Marco dicitur, undecunque hoc illi cognomen hęſerit, ſive quia fratrum minimus, quanquam meritis ita conſpicuus, ſive quia hujus ipſius Iacobi nepos ſit ex Symeone. Hanc ſic dictam Mariam Iacobi, quaſi Evangelica phraſi habeant Verulenſes, illa gaudeant: non illa invicta, ex neſcio quibus monumentis, Mariam Iacobi, quaſi uxorem Zebedęi (quę nec Maria quidem) nobis obtrudant. Sanius certè idem Ill. Annalium Pater in Appar. 61. non jam ex ſtramineis ac ſubdititiis monumentis, ſed ex puris Evangelicis fontibus cenſens, Matthæumque Marco componens, *Quam alter matrem filiorum Zebedæi aſtantem Cruci ponit, alter Salomen dicit*: nec uſquam aliter dictam, aut vocatam Mariam, probatus ullus Auctor inſinuavit. Nec bene, qui nuper (id eſt Clem. VIII. Pontifice) Rom. tabulas auxerunt, nec ſatis ex tanti Pontificis mente zeloque emendarunt, dum ita 11. Kal. Novembr. illis adſcripſerunt. *Ieroſolymis ſanctæ Mariæ Salome, quæ in Evangelio legitur circa Domini Sepulturam ſollicita.* Vbi Bar. *De ipſa Matthæi Evangelium* 15. & 16. *Agunt de ea hac die Beda, Vſuardus & alii Recentiores.* Matth. 15. & 16. ne Salome quidem nominatur, ſed ſolùm Mater filiorum Zebedæi

A bedæi pro filiis solicita, & rogans pro illis; etsi id non Matth. 15. aut 16. sed 20. Bed *Item beatæ Salomæ, quæ in Evangelio legitur, cum reliquis sanctis fœminis circa Domini sepulturã solicita;* nec aliter Ado. Quid hoc ad illud novarum ejusmodi tabularum, ut quasi ex illo videatur exscriptum? Vetus quoque Rom. Hieron. *Item Salome, quæ in Evangelio legitur circa, &c.* Quomodo Maria Salome Ierosolymis, si Maria Iacobi, quæ ipsa Maria Salome. Auctorum sensu, quos exagito, Verulis in Italia? Rom. item Rosued. *Et Salome, quæ in Evangelio legitur.* Corbeien. ipsum antiquissimum, Salomen non habet, at nec Mariam Magdel. quod mirum, & contra ac reliqua omnia, etsi ita in indice ad scriptum Vulgatoris σωθλήψαι, *Maria Magdalena XIV. Kal. Febr.* 19. *Ian.* ubi tamen ipsæ tabulæ, *Ierosolymæ, Marthæ & Mariæ sororum Lazari.* Certè ad eum diem nullæ veterum tabulæ, nulli fasti Magdalenam adscri- B ptam habent: sed omnes 22. Iulij, & quidem simplicissimè, adscripto duntaxat illius nomine, *Sanctæ Mariæ Magdalenæ;* exceptis duntaxat novis Rom. tabulis, in quibus explicatur adventus ejus in Provinciam, & quicquid est traditionis illius provinciæ. Corbeienses illæ unæ tabulæ, cur desiderent Magdalenæ nomen & memoriam, nescio. Num quod illarum auctor in Asia defunctam ad se minus spectare existimavit; an quia ipsam Mariam sororem Marthæ putavit, & cum sorore honorare voluit? Sic certè Dacherius suo indice repræsentavit: sed re ancipiti, probare debuit, ejusque suæ opinionis momenta aperire, quibus fortè suasurus aliquil erat, non quasi imponere. Græcos certè video Magdalenam colere dicta illa Iulij 22. Mariam verò & Martham die 4. Iunii. Basilianum Menol. altero die, C *Natalis sanctæ Mariæ Magdalenæ;* altero, *& Sanctarum mulierum Marthæ & Mariæ.* Sed hæc alterius operæ.

Ad Iacobi matrem Salomen quod spectat, Græci in Menæis 8 Maii laudato Sophron. Ἱστέον ὅτι ὁ πατὴρ τοῦ Θεολόγου ὁ Ζεβεδαῖος ἦν· ἡ δὲ μήτηρ, Σαλώμη, θυγάτηρ Ἰωσὴφ τοῦ μνηστευσαμένου τὴν Θεοτόκον· ὁ δὲ Ἰωσὴφ υἱοὺς ἔσχε τέσσαρας, Ἰάκωβον, Συμεὼν, Ἰούδαν καὶ Ἰωσῆ· καὶ θυγατέρας τρεῖς· τήν τε Εσθὴρ, τὴν Μάρθαν καὶ τὴν Σαλώμην, ἥτις ἦν γυνὴ Ζεβεδαίου· ἐντεῦθεν ὁ Σωτὴρ, θεῖος ἦν Ἰωάννου, ὡς ἀδελφὸς Σαλώμης τῆς θυγατρὸς Ἰωσήφ. Hæc quidem de Ioanne; sed eadem ratio de Iacobo, qui ejus germanus erat. *Fuit Zebedæus Theologi pater: mater verò, Salome, filia Ioseph, qui Deiparam sponsam accepit. Porro Ioseph quatuor masculos habuit, Iacobum, Symeonem, Iudam & Iosetem: fœminas tres, Esthe-* D *rem & Martham & Salomen, quæ fuit uxor Zebedæi. Itaque Salvator, Ioannis avunculus erat, velut Salomes frater filiæ Iosephi.* Paulò aliter Niceph. ex Hippol. l. 2. c. 3. duas assignans Iosepho filias ex Salome Zachariæ filiæ, Patris Ioannis Baptistæ, *Estherem & Thamar:* Epiphan. Hær. 78. ipse quoque duas filias dicit: καὶ δύο θυγατέρας, Μαρία, καὶ ἡ Σαλώμη καλουμένη: *Filiæ duæ, Maria & Salome.* Fuit in fœminis istud nomen vulgatissimum: *Salome* enim mater Machabæorum, Soror Herodis, Obstetrix Bethlehemitica, ipsaque hæc uxor Zebedæi, & plures aliæ: mirumque sic potuisse in virum mutari per Apocryphorum som-

nia, ex quo & Anna Maria Mater filiorum Zebedæi suscepta sit, ut in Anna idem Tamayo bellè describit.

Vnum alterumve notabo, ne nimius sim, quod Stephanum Iacobi hujus Diaconum faciunt. Iulian. in Chron. n. 16. fol. 3. *quod,* ait Tamayo, *multum honoris Apostolo nostro conciliat.* Auctorem laudant Ignatium Epist. ad Tralien. Verba Ignatij sunt, in ea Epistola, inter eas quæ interpolatæ censentur, cùm nec purius exemplar Florentinum habeat, nec veteres versiones Latinæ: Τί δὲ Διάκονοι, ἀλλ' ἢ μιμηταὶ τῶν ἀγγελικῶν Δυνάμεων, λειτουργοῦντες αὐτῷ λειτουργίαν καθαρὰν καὶ ἄμωμον· ὡς Στέφανος ὁ ἅγιος Ἰακώβῳ τῷ μακαρίῳ, καὶ Τιμόθεος καὶ Λῖνος Παύλῳ, καὶ Ἀνέγκλητος καὶ Κλήμης Πέτρῳ. *Quid verò Diaconi? nisi imitatores Angelicarum Potestatum, præstantes Episcopo ministerium mundum & immaculatum; Quomodo sanctus Stephanus beato Iacobo, & Timotheus & Linus Paulo, & Anencletus & Clemens, Petro.* Hæc quidem Interpolator, nullius proinde frugis, ut existimentur veri Ignatij. Ac vel si Ignatij, quid hæc ad Iacobum Zebedæi; aut cur ejus potius Diaconus Stephanus, seu Minister quàm Petri vel etiam Andreæ aut Ioannis? Fuerit Iacobus Ierosolymis, at cum reliquis Apostolis fuit, nec in eis Princeps, aut etiam peculiariùs Ecclesię illius Sacerdos, cui addictum foret Ierosolymis ministeriũ Stephani; cùm præcipuè, si aliquid demus Hispaniarum illi traditioni, Iacobi ad eam Apostolatus, minus omnibus Ierosolymis moratus sit, nec ut faceret Missas, ac Diacono in eis uteretur, sed ut Christum prædicaret. Nec fortè ulla alia potiori ratione delatus Iacobo ἀδελφοθέῳ Ierosolymorum Episcopatus, non ulli ex Duodecim peculiariùs usurpatus, ne quid ejus functio obstaret prædicationi, quam præcipuum atque proprium suum munus Duodecim noverant à Christo sibi constitutum, & ad quod primitiis Spiritus donati erant: licebatque Sacerdotes facere & Episcopos, non sic facilè Apostolos, ac Apostolico verè spiritu præditos. Hæc sic straminea, ac curiosè adeo accersita, ipsam elevant piæ traditionis Apostolatus Iacobi in Hispaniam fidem. Porro Interpolator ipse insulsus, qui præter Stephanum Iacobi Ierosolymorum Antistitis verè Diaconum, & in hoc præcipuè ab Apostolis creatum, inter Diaconos numeret, qui omnes Episcopi fuerunt, & quidem Apostolorum quasi Suffraganei, quos vocant; partes scilicet & munia Episcopalia præstantes, dum Apostoli majora, magisque propria ex officio tentarent: ipsi κατ' ἐξοχὴν Coryphæi & Principes, eminentiusque quicquid Episcoporum est, ac velut prima sub Christo fundamenta atque ostia, habentes.

IN IOANNEM THEOLOGVM.

1. Γυναικεῖον ζηλότυπον. Hactenus inoffenso pede Oratio Nicetæ processerat, ea solùm exornanis Ioannis Theologi, quæ libris sacris habentur de illo conscripta, ejusque in Asiam Apostolatum, quæ tanta Provincia & fere orbis præcipua, pro tanti Apostoli Apostolico munere videri poterat præstantia ac

solertia; in qua jam Paulus prima Evangelij semina jecerat, atque Ephesi Timotheum Episcopum ordinaverat: Tacet meritò Nicetas, quod tantis Prochorus refert; nec Græci Menæis deesse voluerunt, etsi brevius perstrigentes, Humano quodam timore recusasse Ioannem eò proficisci, cujus rei causâ à Petro reprehensus sit, Deique iram, ut naufragio mulctaretur, incurrerit. Quod Belar. non abs re displicet, velut non satis congruum tanto Apostolo, estque primum quod nota dignum judicat in Prochoro. Mulier verò hæc sic æmula & procax, quam malus dæmon in Ioannem adeò accenderit; ipsa planè est, quam ex eodem Prochoro, Ioannem malè habentem, cùm is illi serviret cum Prochoro, Romanam nomine, eadem Menæa referunt, ex quibus Nicetas habuerit. Mihi certè inter apocrypha perinde numerandum subit, nulliusque B fidei & stramineum habendum. Quamquam enim congerunt libri apocryphi non pauca vera, vel traditione majorum accepta, vel ex certioribus aliis monumentis collecta, cujusmodi In Πρωτευαγγελίῳ Iacobi ἀδελφοθέου, in Actis Theclæ, aliisque occurrunt, ex iisdem ipsis nonnunquam fontibus, Patribus laudata: istud tamen cujus fidei, ut tantus Apostolus, vrbe jam Christianis moribus non parum instituta, & quæ Paulum Doctorem ac Timotheum Episcopum habuisset, servitutem sic vilem servire debuerit, ut saltem modici panis copiam haberet? Sublatum quidem passionis falce Timotheum legimus; at nulla tanta Ephesi persecutio, quæ omne Christianum semen ea in vrbe extinxisset, antequàm Ioannes ad eam accederet: per quem ferè tota Christo addicta est. Majores verò erant Coryphæi, & in eis ὁ Θεολόγος, ὁ Ἠγαπημένος, ὁ Ἐπιστήθιος, ac si quid magnum ac singulare in Apostolis est, C Ioannes noster, ut sic in Asia atque Epheso, provinciam petens jam semicultam ac Ecclesias habentem, desolatus esse potuerit. Obstiterit fœmina primæ Ioannis Ephesi prædicationi (ut est sexus ille organum diabolo accommodatissimum) Deique opus interturbarit, alio tamen modo se res habuerit, quàm Prochorus descripsit: ac si habuit Nicetas, non parum nocuit Historiæ sacræ, qui non exposuit, sed mulieris duntaxat sic Apostolo diabolica suasione adversantis, meminerit.

Sanctam Mariam Ioanni comitem Ephesum adhæsisse censet Baron. an. 44. n. 29. seu potius ratum habet id Patres Ephesinos Epist. Synodica ad Clerum Constantinopolitanum insinuare ac velle, cùm ita refert. *Quare & Nestorius impiæ hæreseos instaurator, in Ephesiorum civitate, quam Ioannes Theologus & sacra Deipara Virgo Maria quandoque incoluerunt, constitutus, &c.* Quæ versio est Theodori Pelt. S.I. etsi illius nomine non citat, in qua non satis partes agit fidi Interpretis, dum suam conjecturam omni retro traditioni adversam inserit textui. Planè enim asseverent Patres, si hæc illorum verba essent. Patrum verba sunt, Ὅθεν καὶ Νεστόριος, ὁ τῆς δυσσεβοῦς αἱρέσεως ἀναχαινιστής, φθάσας ἐν τῇ Ἐφεσίων, ἔνθα ὁ Θεολόγος Ἰωάννης καὶ ἡ Θεοτόκος ἡ ἁγία Μαρία. *In Ephesiorum civitatem veniens, in qua Ioannes Theologus & Deipara Virgo.* Vbi marg. adscriptum, quasi supplendo. Aliqui subintelligunt, *aliquan-* A *do habitaverunt*; alij, *ædes habent*. Qui vel parum in Græcis verè versati sunt, subintelligunt nihil (multo minus ausu, sic plagio simili, aliquid quàm Græca ipsa habeant, textui ingerunt) sed sic vocatam PP. ipsam majorem Ephesiorum Ecclesiam à suis Patronis & Tutelaribus, intelligunt, quam ipsam ejusque titulum sibi præsidio adversus Nestrij blasphemiam, hunc ipsum titulum Sanctæ Mariæ detrahentem, meritò putaverunt. Ita certè ipse Cyrill. auctor est Apologet. ad Theodos. *convenisse totius orbis Episcopos, in Ecclesiam quæ sancta Maria dicitur, ut Deiparæ Virginis honorem in Ecclesia ejus nomini dedicata, adversus calumniantium hæreticorum furorem tuerentur*: item Epist. ad Clerum populumque Alexandrinum. Ἴστε τοίνυν, ὅτι κατὰ τὴν ὀγδόην καὶ εἰκάδα τοῦ Παῦνι μηνὸς, ἡ ἁγία σύνοδος γέγονεν ἐν τῇ B Ἐφέσῳ ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ τῆς πόλεως, ἥτις καλεῖται Μαρία Θεοτόκος. *Itaque scitote, factam Synodum in magna Ephesiorum Ecclesia, quæ dicitur Deipara Maria, vigesima octava mensis Pauni fuisse celebratam.* Vbi etiam non benè Peltan. suæ indulgens conjecturæ, *inchoatam* reddidit. Quod nec Græca volunt, nec res ipsa subjecta fert; cùm de eo Conventu sit sermo, in quo gradu motus Nestorius est; non in quo ejus inchoata causa, tametsi Schismaticorum factione ac Nestorij fautorum, nondum omnia ad eam Synodum spectantia fuerant peracta. Epiph. Hæres. 78. n. 11. Seriò impugnans, qui συνεισάκτους καὶ ἀγαπητὰς haberent (sorores scilicet spiritales domi retinerent) seque ea re Ioannis exemplo tuerentur, qui Domini jussu ad se eam accepisset; factum id tunc κατ' οἰκονομίαν docet, *certa quadam dispensatione*, sicque tunc Mariam ad se accepisse, ut non amplius apud eum morata sit. καί τοι γε τοῦ Ἰωάννου περὶ τὴν Ἀσίαν C ἐστειλαμένου τὴν πορείαν· καὶ οὐδαμοῦ λέγει, ὅτι ἐπηγάγετο μεθ' ἑαυτοῦ τὴν ἁγίαν Παρθένον. *Ac cum Ioannes interim in Asiam profectus sit, nusquam tamen beatam Virginem itineris comitem secum habuisse significat.* Ad quæ Baron. *Cæterum complura tradita habentur sine scripto.* Ita sanè; sed hoc nusquam; nisi quantum illi facta fraus per Interpretem, quem penè plagii notavi. Græci in Menæis, quos non necesse fuit à Peltano discere sensum verborum Epistolæ Synodi, 26. Sept. Accepisse Ioannem in cruce Deiparam in sua, ajunt, illique ministrasse μέχρι τῆς κοιμήσεως· *usque ad ejus dormitionem*; post quam dicunt sortitum Asiam provinciam: quæ sit ratio cur tardius illam adierit, curaturus Ecclesiam, quam jam Paulus fundaverat, ut est auctor Irenæus; D quod fortè unus ipse par in Apostolis tantæ provinciæ videretur, cujus deinceps princeps foret, cunctasque in ea Ecclesias vel fudaret vel regeret; jamque Asianam diocesim quasi Exarchi jure peculiarius subditam teneret.

2. Αὐτὸς ἐκεῖ ἐκτίλλεται. Videntur hæc quoque tanta illa respicere Prochoro narrata, de profligatis dæmonibus locisque infestis per Ioannem mundatis; quæ in eo, ac Menæis videre licet, si cui animus est.

3. Καὶ πᾶσαν τὴν Ἑῴαν. Quod ait Nicetas, præter Asiam omnem, etiam totum Orientem Christo illuminasse Ioannem, favet Card. Baronij sent. an. 44. n. 30. qui indubitatum habet ascendisse ad Parthos, ex titulo primæ ejus

Epistolæ, quæ olim ad Parthos inscripta legebatur. Id tamen rem mihi non conficit. Scripsit Paulus ad Romanos, cùm necdum illos invisisset: scripsit & Iacobus Catholicam suam sic dispersis Fratribus, quos non adierat, qui Iudææ fines non excesserat. Quid ergo vetat, Ioannem tanti nominis Apostolum, Iudæis sic trans Euphrat[illegible] motis, quos Thomas inviserat, & quorum multos Ioannes Ierosolymis viderat, religionis causâ eò accedentes, per suos Asianos & Ephesios mercatores scribere, atque ad concordiam mutuumque amorem hortari, ac in fide Iesu veri Messiæ & Christi, ex Apostolico munere (ex quorum choro unus ferè ipse restabat) illos confirmare? Hugo Grot. cui ratum sit scriptam Ioannis Epistolam ad Parthos, auctoritate Augustini, quem laudat (cujus tamen locum indicare non potuit) docet eam esse causam, cur illa neque in fronte nomen titulumque Apostoli habeat, neque in fine salutationes Apostolici moris contineat, quod ad eos scripta, qui non essent Romani Imperij, sed Parthorum, quibus cum literarum illud commercium, si deprehensum esset, quantumvis innocens, poterat grave aliquod damnum creare. Locus August. quo meminerit hujus tituli, nullus extat: solùm meminit Possid. in Indiculo, *de Epistola Ioannis ad Parthos, sermones decem*. At quantum hoc sic singulare, ut verus titulus haberi possit? Videatur potius ea generalitate scripta, qua aliæ Catholicæ Petri & Iacobi. Potuit & nomen reticere beatus Ioannes, siquidem in Patmo insula paulò ante excidium Ierosolymitanum scripsit, ne in se magis Domitiani iram accenderet; apud quem jam offenderat, & in insulâ deportatus erat. Porro argumentũ perinde Palæstinis Iudæis congruit ac Parthicis, sive aliis remotioribus, apud quos Ioannes plurimum poterat: quod erga illos, & quoad legalia fere ijs indulgentior erat, ut sic Christo eos adjungeret; ut patet ex illis, quæ ritus penè Iudaici in Asia diu viguerunt ex illius traditione, extra Petri Paulique Romæ ἀκρίβειαν. Ioannis Apostolatum ad Parthos aliasque remotiores nationes, nulli Veterum agnoverunt, nec ipsi Apocryphi, & qui adeò liberales sunt Apostolorum Περιόδοις. Nec inventa nuper Patribus Societatis monumenta, *ulteriores Orientis partes & ad indos usque penetrasse, & Basseras Christiana fide imbuisse*, facilè nobis persuadeant, qui paulò duriores sumus ad fidem, quàm Ill. Annalium Pater, & quos non lateat seriò probanda istiusmodi monumenta, quod sic prona hominum ingenia, ut suas origines tam altè arcessant. Potuerunt eo penetrare aliqui Ioannis discipuli, ac Magistri inferre monumenta, quæ ipse indigenis creditus sit posuisse, dum vel sibi blandiuntur, vel per alium illis obrepit, quod sic existimant: velut fere Galliis nostris idem beatissimus Apostolus, per suos suppetias ivit, vel etiam per discipulorum suorum discipulos, qui præcipui nobis Apostoli fuerunt. Mirum quanta hîc quoque novi βιογράφοι, quorum deberet esse major diligentia, ineptè congerant & laudent; quibus certè proscribendis exercendus illis stylus, non augendus. Scatet ejusmodi; qui in omnium manibus versatur, P. Ribadeneira: possetque ma-

Bibl. Patrum Gr. Lat.

A jori utilitate legi, si cuncta satis elimata haberet, & quantum patitur lubricitas ipsa Historiæ, præsertim in Vitis Sanctorum, quibus fœdandis potius quàm ornandis, portentosa multa confingendo, multi Veterum pauloque superioris ævi insudasse videntur. Quod meritò deplorat, ipse veri amans noster Melchior Canus in Locis suis. Exemplo sit, quod unum Vir tantus velut singulare & maximum miraculum, sibi referendum putavit, in Magdalena nostra Phocensi & Sammaximianensi, nihilque dubium: Nempe liberatio Caroli secundi Provinciæ Comitis ex Regis Aragonum carcere, ejusque monumento translatio in suæ ditionis loca, Magdalenæ numine: velut fere Habacuc ex Iudea Babylonem ad Danielem ab Angelo translatus est: quod merum figmentum, certis omnibus monumentis adversum, nec ullis antiquis & æqualibus proditum, vel etiam Apostolicis diploma-

B tibus, quibus Regum rogatu, amplissima Episcopalis jurisdictio in oppidanos Priori ejus Conventus seu illius præfecto, sanctè indulta tot annos, & ab ipsa origine, seu à translatione à Cassianitis ad Nostros Prædicatores constiterat, donec nuper ex regulis sanctæ Synodi Tridentinæ, Senatus Parisiensis decreto, Em. Card. Grimaldi Archiepiscopus Aquensis, eam ad se Parochiam plebemque reduxit; servato duntaxat nostris Parrochi seu Curionis nomine atque onere: quo ipso præstaret liberatos esse, si populo sua esset Ecclesia, in qua cum suo Parocho ei liceret suas collectas agere. Nicetas, quod πᾶσαν τὴν ἕω *omnem Orientem* dicit illustrasse Ioannem, loca alia intelligat Asiæ strictè dictæ vicina, & quæ ipsa, τῆς ἀνατολῆς essent: vel alia ei fuerant afferenda monumenta.

4 Ἐξορίαν κατὰ Πάτμον. Hujus Ioannis exi-
C lij Domitiano Principe, quo Nerva Imperatore solutus, Ephesum redierit, Scriptores omnes Ecclesiastici meminere: per cujus exilij otium aliquod sanctus Apostolus & Apocalypsim vidit, & Evangelium conscripsit, posteaque Ephesi in Asiæ theatro & Philosophorum communi quasi Lycæo promulgavit: in quam rem memini multa scripsisse in mea Hippolyti Synopsi; eamque Veterum communem sententiam contra Ill. Annalium Patrem seriò ostendisse. Græci in Menæis (quæ ex Prochoro, aliis tamen consona acceperint) Πάντων δὲ τῶν τῆς νήσου οἰκούντων πειθηνίων τῷ εὐαγγελικῷ κηρύγματι γενομένων· καὶ τῷ Χριστῷ διὰ τῆς πίστεως προσελθόντων, ὡς μηδένα σχεδὸν ἀπολειφθῆναι, κοινὴ παρὰ πάντων πρὸς τὸν Ἀπόστολον παράκλησις γίνε-
D ται· ἐγγράφως τούτοις ἅπαν ἐκθέσθαι τὸ σωτήριον κήρυγμα. ὁ τὸν πόθον ἀποδεξάμενος, πείθεται τῇ αὐτῶν παρακλήσει· καὶ εἴς τι μετὰ τοῦ μαθητοῦ Προχόρου ὄρος γενόμενος, τρεῖς ἡμέρας διῆγεν ἐν αὐτῷ ἄσιτος, δεόμενος τοῦ Θεοῦ περὶ τούτου. καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας, ἀστραπῆς γενομένης μεγάλης καὶ βροντῆς, ὥστε σαλευθῆναι τὸ ὄρος, ἔπεσεν ὁ Πρόχορος ἐπὶ γῆς, καὶ γέγονεν ὡσεὶ νεκρός. ὁ δὲ Ἰωάννης ἀναστήσας αὐτὸν καὶ καθίσας ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, καὶ ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανόν, ἤρξατο λέγειν, Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, κ. τ. ἑ. καὶ συμπεράνας τὸ ἱερώτατον καὶ πάνσεπτον Εὐαγγέλιον, παρέδωκε τοῦτο αὐτοῖς· κἀκεῖθεν εἰς ἅπαντα διεδόθη τὰ τοῦ κόσμου πέρατα. *Cumque omnes Insulares ob-*

sequentem animum Evangelicæ prædicationi accommodassent, ac Christo per fidem accessissent, vixque aliquis desideraretur, communis ab omnibus supplicatio Apostolo defertur, ut salutarem omnem prædicationem scripto illis ederet. Quorum ille laudato desiderio, ipsorum postulationi morem gerit; venensque in montem cum discipulo Prochoro, tres ibi dies jejunus agit, ejus rei gratia Deum orans. Quibus exactis, ingenti fulgetro atque tonitruo edito, ut & mons quateretur, Prochorus in terram procidit, & factus est quasi mortuus. Tum Ioannes illo erecto, atque à dextris sedere jusso, sublatisque in cœlum oculis, cœpit dicere, In principio erat Verbum, &c. Absolutoque sacratissimo omnique veneratione habendo Evangelio, illis tradidit; indeque in omnes mundi fines pervasit. Quæ ipsa nihil pugnant cum illis quæ refert Euseb. l. 3. c. 24. ad scribendum Evangelium accessisse, ut suppleret, quæ in aliis tribus desiderari animadverterat, de priore Domini prædicatione & ante Ioannis carcerem, à quo alii suam prosequuntur narrationem. At neque relatis ab Hieronymo in Catalogo, Scripsisse rogatu Episcoporum Asiæ adversus Cerinthum aliosque Hæreticos, ac maximè Ebionitarum dogma consurgens: Nempe agnoscebant Asiani Episcopi Patrem suum atque Magistrum & in Patmo exulem; facileque erat ad eum scribere, hocque illum rogare, quod præsertim tanto ejus senio, vel etiam Domitiani novo edicto, sibi Ioannem ereptum iri formidarent, qui unus, qua pollebat in Ecclesia auctoritate, par videri poterat, tuendæ Christi divinitati, sic Iudæis ac Iudaizantibus Hæreticis ignotæ.

Nihil Nicetas meminit Ioannis martyrij, & quod in dolium olei ferventis missus à Domitiano, divino miraculo servatus sit, uti nec Menæa: multis tamen Prochorus rem prosequitur, qui & ipsam Romæ gestam tradit, quo à Proconsule illius jussu Ioannes adductus fuerat. Accedit gravis testis Tertul. de Præscrip. Hæret. ubi sic Romanam Ecclesiam deprædicat. *Ista quàm felix Ecclesia! cui totam doctrinam Apostoli cum sanguine suo profuderunt; ubi Petrus Passioni Domini adæquatur: ubi Paulus Ioannis exitu coronatur: ubi Apostolus Ioannes, posteaquam in ollam igneam demersus, nihil passus est, in insulam relegatur.* Vnus Tertulianus est, ex quo, exceptis Apocryphis, istud nobis de Ioannis Romæ Martyrio Ecclesia acceperit: nam & Hieronymus, illius vestigia premit, unumque illum sequitur & laudat auctorem, l. 1. contra Iovin. & Matth. 20. Eusebius enim quem citat Baron. in Not. 6. Maij ex l. 3. Evang. Demonst. c 7. nihil ejusmodi habet, cujus hæc una verba sunt. Καὶ Πέτρος δὲ ἐπὶ Ῥώμης κατὰ κεφαλῆς σταυροῦται, Παῦλός τε ἀποτέμνεται· Ἰωάννης τε νήσῳ παραδίδοται. *Petrus Romæ capite in terram verso cruci affigitur: Paulo verò caput abscinditur: & Ioannes in Insulam relegatur.* Quod de Ioanne sic Romæ potius quàm alio quovis loco constituto, vel Roma in Insulam deportato intelligendum, nemo sanè ex illis verbis habere possit: quodque non habuerunt Græci, latueritque eos illa Tertuliani auctoritas, vel non satis momenti habere putaverunt, nec Ioannis illius martyrii unquam meminerunt. Sanè nullus est Eusebius, ut ibi Romam potius quàm ullam aliam urbem lau-

A det; sed solùm celebrat Apostolorum in Christum fidem & amoris constantiam per tot ardua, mortesque ipsas, & quæ pares morti haberentur Romanis, legibus in insulas deportationes. Prochorus nullius fidei auctor in suam trahere sententiam non potuit: at neque Abdias Babylon, qui rem non Romæ, sed Ephesi contigisse contendit: nec à Domitiano, sed à Proconsule id supplicii Ioanni irrogatum tradit; carpitque Vulgator marginali sua annotatiuncula Perionium, qui id Romæ factum in Ioanne suo scripserit. Nolim detrahere Romanæ pietati, aut monumenta convellere, si qua satis certa exstant rei illic gestæ. Mirum tamen videri potest, tanti Apostoli Romam profectionem & martyrium,
B sic apud reliquos Veteres in obscurum abiisse: Euseb. l. 3. c. 18. quasi nullum haberet laudandum auctorem, ipsius exilii testem, sicquasi es fama refert. Ἐν τούτῳ κατέχει λόγος, τὸν Ἀπόστολον ἅμα καὶ Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην, ἔτι τῷ βίῳ ἐνδιατρίβοντα, τῆς εἰς τὸν θεῖον λόγον ἕνεκεν μαρτυρίας Πάτμον οἰκεῖν καταδικασθῆναι τὴν νῆσον. *In hac persecutione* [Domitiani] *Ioannes Apostolus idem & Evangelista, qui etiam tum in vivis supererat, ob testimonium quod divino verbo perhibebat, in insulam Patmum traditur relegatus.* Rei luculentior testis Hippolytus, quem & Græci in Menæis referunt paulò brevius, quàm à me editus sit; etsi eadem sententia. Ἰωάννης ὁ ἀδελφὸς Ἰακώβου, κηρύσσων ἐν τῇ Ἀσίᾳ τὸν λόγον, ἐξωρίσθη ἐν Πάτμῳ τῇ νήσῳ, κἀκεῖθεν πάλιν εἰς Ἔφεσον ἐκ τῆς ἐξορίας ἀνακληθεὶς ὑπὸ Νερβᾶ, τελευτᾷ ἐκεῖσε· οὗ τὸ λείψανον παρὰ τῶν ἐποίκων τῆς πό-
C λεως πιστῶν ζητηθέν, οὐχ εὑρέθη. *Ioannes Iacobi frater prædicans verbum in Asia, relegatus est in Patmum insulam; indeque rursus revocatus ab exilio Ephesum, Nerua Imperatore, illic moritur. Cujus corpus à civibus fidelibus quæsitum, non est inventum.* Quæ sunt fere reliqua quę Nicetas prosequitur, de ejus vera morte & translatione, sive suscitatus est, jamque corpore & animo beatus est, ut habet pia opinio de beatissima Virgine, sive quovis alio modo placuit eum honorare; quam opinionē urget auctor Synaxarii, ac multis Chrysostomi locis probat; exque Cæsario Gregorii Theologi fratre explicationem illius Ioan. 21. *Si eum volo manere, quid ad te?* affert, qua ostendat eum locum nihil eis favere, qui existiment Ioannem vivere in carne mortali. Quod tamen existimavit Ephręmius Theopolitanus Episcopus apud Photium, itemque Theophanes in
D quodam modulo εἰς τὴν λιτήν. Τὴν τῶν Ἀποστόλων ἀκρότητα, τῆς θεολογίας τὴν σάλπιγγα, τὸν πνευματικὸν στρατηγόν· τὸν τὴν οἰκουμένην Θεῷ καθυποτάξαντα, δεῦτε οἱ πιστοὶ μακαρίσωμεν, Ἰωάννην τὸν ἀοίδιμον, ἐκ γῆς μεθιστάμενον, καὶ γῆς οὐκ ἀφιστάμενον· ἀλλὰ ζῶντα καὶ μένοντα τὴν φοβερὰν τοῦ δεσπότου δευτέραν ἔλευσιν. *Apostolorum verticem, Theologiæ tubam, spiritalem belli ducem, eum qui Deo subjecit orbem, Ioannem inclytum, venite Fideles, beatum prædicemus; qui à terra migravit, nec à terra abscessit; sed vivit atque expectat secundum tremendum adventum Domini.* Extat in eam rem Oratio Georgii Trapez. in Germanorum Orthodoxogr. quamvis à communi sent. Ioannis verè mortui minimè recedendū sit.

5. Εἰς τὰ ἄνω παράδοσον. Supernum ac cœlestem

paradisum, quem jam unus cum Maria Ioannes etiam corpore inhabitet, nullus alius exponi possit, quàm qui nobis cum cœlestibus Virtutibus præmio tandem promissus est, & à secunda resurrectione, quam sic benignissimus Dominus in Matre sua & dilecto Discipulo occupaverit. Nec enim terrenum aliquem paradisum expectat fides nostra, sed in quem Iesus per sanguinem suum intravit, & quem nobis aperuit, id est, cœlum. Ejusdem sententiæ videtur Auctor Canonis ode 8. strophe 2. in qua sic canit, Σῶμα καὶ ψυχὴν καὶ νοῦν κεκαθαρμένος, εὐηγγελίσω τὸ οὐράνιον Χριστοῦ εὐαγγέλιον· καὶ ἀγγέλοις ὁμοδίαιτος ἐν οὐρανοῖς γενόμενος, κράζεις νῦν, Εὐλογεῖτε. *Corpore & animo menteque purus, cœleste Christi Evangelium annuntiasti; Angelisque in cœlis contubernalis factus, clamas nunc*, Benedicite; quanquam de sola Animæ Angelis socia in cœlis vita, exponi potest. Extant verò passim in Menæis, antiqua ejus fidei indicia (quo ad Sanctorum Animas jam Deo fruentes, & cum Deo in cœlis versantes) à qua ferè moderni Græci abhorrent: Etsi nuper in Concilio Floren. inter dogmata, id illis oblatum est. Sanctæ Mariæ Laudatores ejusque Dormitionis, Andreas Cret. & alii, eodem modo loquuntur de illius corpusculo, sic post, brevi quasi somno, degustatam mortem, translatione honoratum; quanquam Andreas incertus est, quid factum sit sanctissimo illo corpusculo, & an verè animæ unitum, vitaque donatum, qualis futura expectatur post extremum judicium, vel aliter humanis oculis substractum, & in divinis thesauris, pro eo ac Dei Parentem decebat, repositum: potiorique ratione id de Ioanne dicendum, cujus non inventum corpus, ut nec Mosis: unumque hoc ex Historia de illo nobis compertum; reliqua, piæ in Ioannem meditationis commenta sunt. Apocrypha in Mariæ Dormitionem plura sunt, Ioannis Theologi, Ioannis Thessal. ipsa Melitonis, quæ una produxi, etsi nec alia deerant, quod in his alii prævissent, nulliusque frugis omnia existimarem.

Vnum Nicetæ omissum, de Ioannis Manna, ut vocant, seu de pulvere ex sancto illo ejus depositionis sepulcho scaturiente; cujus annuum festum colunt Græci die octava Maii, quod illo potissimum die hoc miraculum contingeret; velut ferè in sancto Hiacintho Amastrensi quem nuper produxi eodem Niceta laudatore: non sicut in sancto nostro Raymundo, in quo miraculum juge est; ac, sin eruptio pulveris, ejus tamen copia, quotiescunque iis quorum id curæ est (Fratres nostri Barcinone) ex sacro tumulo extrahere velint, ut piæ Fidelium devotioni fiat satis, & ad illum rogantibus in omnes orbis Christiani oras, aliquot jam sæculis affatim transmittandum; quo sanè, velut & illo Ioannis Theologi, morbi innumerabiles curantur. Synaxarium ita exprimit. Ὁ παναγαθὸς Θεὸς καὶ φιλάνθρωπος Κύριος ἡμῶν, οὐ μόνον τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ προθύμως ἀγωνισαμένους ἁγίους αὐτοῦ μαθητὰς καὶ ἀποστόλους, προφήτας καὶ μάρτυρας, καὶ πάντας τοὺς εὐαρεστήσαντας αὐτῷ, βασιλείας οὐρανῶν καὶ τῶν αἰωνίων ἠξίωσεν ἀγαθῶν, ἀλλὰ καὶ τοὺς τόπους ἐν οἷς διέπρεψαν καὶ ἐτάφησαν, πλήρεις χαρίτων ἀπέδειξας, πολλοῖς ἐλαμπρυνε θαύμασι. καὶ γὰρ ὁ τάφος, ἐν ᾧ ὁ μέγας

A Ἀπόστολος καὶ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ὁ Θεολόγος μέλλων μετατεθῆναι ἐτάφη, κόνιν ἁγίαν, ἣν οἱ ἐγχώριοι μάννα μετονομάζουσιν, ἐπινεύσει Πνεύματος ἁγίου κατὰ τὴν ὀγδόην τοῦ Μαΐου μηνὸς, ἐτησίως ἐξαίφνης ἀναβρύει καὶ ἀναδίδωσιν· ἣν οἱ προσερχόμενοι λαμβάνοντες, χρῶνται εἰς παντοίων παθῶν ἀπολύτρωσιν, εἰς θεραπείαν ψυχῶν, εἰς ῥῶσιν σώματος, Θεὸν δοξολογοῦντες, καὶ τὸν αὐτοῦ θεράποντα Ἰωάννην γεραίροντες. *Benignissimus Deus ac clementissimus Dominus noster; non solum qui pro illo fortiter dimicaverunt, sanctos suos Discipulos & Apostolos, Prophetas & Martyres, cunctosque qui ipsi placuerunt, cœlorum regno donavit bonaque æterna illis contulit; verùm etiam loca in quibus claruerunt & sepulti sunt, plena gratia ostendens multis illustravit miraculis. Nam sepulchrum in quo magnus Apostolus & Evangelista Ioannes Theologus, cum esset transferendus, humatus est, sancti*
B *Spiritus nutu octava Maii quotannis sacrum repente scaturit evomitque pulverem, oppidanis Manna nuncupatum, quem accipientes hi qui accedunt, ad omnis generis depellendos morbos & ægritudines, animorumque curationem, & sanitatem corpori præstandam illo utuntur amuleto, laudantes Deum, ejusque famulo Ioanni honorem habentes.* Tiliana nostra Menæa antiqua, paulò brevius, Μνήμη τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου· ἤγουν ὁ ῥοδισμὸς, καὶ ἡ τοῦ μάννα συγκομιδὴ, ἥτις ἐκ τοῦ τάφου αὐτοῦ ἀναπέμπεται: *Memoria sancti Apostoli & Evangelistæ Ioannis Theologi: sive rosarum suavitate aspersio, & Mannæ comportatio seu collectio, quod ex illius sepulchro erumpit.* Magna etiam Menæa voce illa ῥοδισμὸς utuntur, in Iambis Synaxario præmissis, nec video quo alio sensu commodè exprimi possit; nisi etiam Manna illud purpureum quid habebat, &
C rosei coloris, quo utroque sensu Auctores voce ῥοδίζειν usi inveniuntur. Illustre testimonium est hujus Mannæ sacrique pulveris, Gregorii Cyprii Patriarchæ Constantinopolitani statim urbe Latinis erepta, per cujus occasionem acerrimus fuit schismatis fautor, & decessoris Ioannis Becci, ut λατινόφρονος, exagitator, Epist. 9. ad Ephesinum Antistitem Isaac nomine (Ejus Epistolarum locupletem codicem utendum dedit V. Cl. ipse eruditus eruditorumque fautor & amicus, nihilque fere ipso Gregorio suo, librorum quibus exquisitum aliquid ad illustrandam rem literariam, sacram pariter ac profanam contineatur, studiosus, D. de Balles-
D dens, aliis pridem apud Excel. virum Petrum Segiierium Franciæ Cancellarium muniis clarissimè functum, nunc etiam Presbyteri ætate, moribus, munere venerabilis ac Christo merens. Hoc pro mea in virum observantia) Post igitur gratias, quod eleganti codice donaverat, de sancto Pulvere sic ait, Ὡς δὴ καὶ ἡ τοῦ σεβασμίου χοὸς ἀποστολὴ, ὃν ὁ θεῖος τοῦ παρθένου προχέει τάφος, πρὸς τὴν μεγίστην οὐκ ἂν εἴη τεκμήριον ποίας ἀγάπης οὐκ ἂν ἔχει ἀπόδειξιν. ἐπέμφθη γὰρ εἰς εὐλογίαν οὗτος ἡμῖν, εἰς ἁγιασμὸν ψυχῆς τε καὶ σώματος, εἰς ἀποτροπὴν τῆς ἐκ τοῦ ἀντικειμένου ἐπιβουλῆς, εἰς ὅ, τι κάλλιστον καὶ σωτήριον· καὶ ἡμεῖς αὐτὸν μετὰ πίστεως τοῦ ταῦτα εἰς ἡμᾶς ἐνεργεῖν δυνάσθαι, ἐδεξάμεθα, καὶ εἴη οὕτως ἡμῖν νῦν τε καὶ εἰς τὸν ἐπίλοιπον βίον. *Quemadmodum etiam venerabilis pulvis à te missus, quem divinum Virginis sepulchrum velut fonte sca-*

turit, cujus non maximorum fuerit argumentum? *Quantæ dilectionis specimen non habeat? Missus enim ille nobis est, ut in benedictionem cederet, in sanctificationem animi & corporis, ut esset propulsandis Adversarii insidiis; denique ad præstandum si quid honestissimum est & salutare. Et vero nos quoque ea fide accepimus, ut existimemus hæc in nobis efficere posse; sicque ille nunc & in reliquam vitam, se in nobis habuerit.* Sic ubique Græci erga sacra pignora religiosi: quam utinam eorum religionem non fuscaret, qua ferè laborant (planeque laboravit Gregorius Cyprius) schismatis labes, odiumque in Romanam & Petri Sedem, cujus amore & concordia, nonnullis nostrûm possent sua illa religione ac pietate prodesse. Denique, ut sua semper, omnique ætate intelligatur divina Spiritus instaurare miracula, nec in nostræ Rosæ Limanæ miraculoso tumulo deesse voluit eum pulveris fontem, ex quo & exportandum in Europam nostram, meque ipsum, expecto, cùm jam sic novum orbem inundaverit, ei usque miraculorum gloriam densa nube protulerit.

6. Ταῖς ἐπιστολαῖς σὺν ευωνύμοις. Ioannis alteram & tertiam Epistolas recenset Euseb. lib. 3. cap. 25. quæ in dubium vocarentur, etsi à multis agnoscerentur: εἴτε τοῦ Εὐαγγελιστοῦ τυγχάνουσαι, εἴτε καὶ ἑτέρου ὁμωνύμου ἐκείνῳ. *Sive sint Ioannis Evangelistæ, sive alterius ejusdem ac ille nominis:* quæ altera quæstio est; in qua utraque perinde Hieronymus hæsit. Nobis non licet in dubium vocare, quas pridem Ecclesia, divino instinctu in Canonem receperit, ac nuper in Concilio Tridentino comprobavit. Fecit Ecclesiæ judicium, non ut libri qui canonici non erant ac θεόπνευστοι, postmodùm essent, sed ut agnoscerentur: Quod etiam de veteris instrumenti libris aliquot factum est, quos Iudæi & Synagoga ad ædificationem duntaxat legendos retinuit, Ecclesia (Apostolorum præsertim judicio) etiam ad auctoritatem canonicos sanxit. Præclara certè Augustini vox, Non crediturum Evangelio, nisi Ecclesiæ auctoritas commoveret. Et verò, cur quatuor Evangeliis credimus, non tantis illis quæ ab ipsis primis temporibus alio, alioque nomine, obrepserunt? Nulla vel Hieronymi, vel cujuscunque privati par auctoritas, istiusmodi censura librorum. Quod Ioannes utraque Epistola *Senior* vocatur, maluitque sic Interpres reddere, quàm Græcam vocem *Presbyteri* retinere (ut magis ætatem insinuaret, quàm dignitatem) ratio Iacobi Capelli non displicet; Quod valde provecta ætate eas Ioannes scripserit, omniumque Christi discipulorum vetustissimus, & qui sic quasi antonomasticè intelligi ac dici posset. Nam & Paulus ad Philemonem in sui commendationem, & ut Philemoni suadeat, se, velut ille, senem insinuat. Proinde convenienter Ioannes familiaribus Epistolis peneque consolatoriis, Senioris nomen præfixit, nimiumque pondus in voce Apostoli, ita scribens existimavit; ut hac parte nullius momenti sit argumentum Grot. quasi inde Ioanni Theologo abrogari hæ Epistolæ possint. Videndus Tertul. de Præscript. ubi fusè admodum ostendit quàm sedulò Apostoli titulos honoratiores vitarent, sibique ægrè ac penè inviti tribuerent. Nomen

A Πρεσβυτέρου & Senioris, quod alteri Ioanni quasi proprium erat prout sic eum Papias vocat, cùm tamen Aristioni eum postponat, & glorietur utriusque se auditorem fuisse, cùm illi multa ex Ioannis ore accepissent, diuque cum illo versati essent, & ipsius Domini discipuli fuissent, ut est apud Euseb. l. 3. c. 39. peculiare momentum habet, quod difficile videatur, voluisse sibi Ioannem Theologum nomen asciscere, quod alteri sciret quasi proprium: fortè etiam, ob longissimam ætatem, qua Ioannis Theologi penè æqualis, illiusque distinctione, nomen illud habuerit: sive eum Ioannes Ephesiorum Episcopum creaverit, ut est in Constitutionibus Clem. 7. 45. τῆς Ἐφέσου Τιμόθεος μὲν ὑπὸ Παύλου· Ἰωάννης δὲ, ὑπ' ἐμοῦ Ἰωάννου. sive

B solùm ejus Ecclesiæ Presbyter fuerit. Istud certè difficultate non caret: non tamen convincit non esse Epistolas verè Canonicas, quod eas ipsa jam Eusebii ætate multi habebant; cùm & alii Discipuli extra duodecim, Libros & Epistolas condidisse noscantur, quos & quas Ecclesia agnoscit ex Canone librorum novi Testamenti: Nec video quibus ex monumentis aut libris idem Grotius habeat (& ut argumento utatur ad probandum non habitas has Epistolas ut de Canone) quod non fuerint redditæ in sermonem diversarum gentium; cùm Angli tot linguis repræsentaverint, quot ipsam Ioannis primam Epistolam ac reliquos libros Novi Testamenti. Nec enim illi, eas cudisse versiones putandi sunt, sed quas antiquis Codicibus, ac Ecclesiasticis libris olim exaratas offenderant, illas in Polyglottis suis Bibliis generoso conatu vulgasse. De Iudæ

C Epistola, quam ad Iudam trahit, qui sub Adriano vixit, nec vel Apostolus vel Discipulus Iesu fuit, alibi fortè exercendus stylus. Longè certè hoc à pio Fidelium sensu, nec tam veritate, quàm προληψει ab eo dictum; & quòd *frater Iacobi*, idque genus alia, subdititia contendit, planè dictu temerarium sit; cùm plagii, quòd in re tam sancta commissum esset, nulli idonei testes produci possint.

IN THOMAM APOSTOLUM.

1. Ἀντιβολοῦμεν: Malim ἀντιβαλοῦμεν, vixque dubitem Nicetam aliter scripsisse, qui totus alludat ad locum Psalmi 126. de judicio in porta Hebræorum more, quod Auctor ad judicium trahit in exitu vitæ atque excessu, cùm beatus revera, qui non confundetur, cùm loquetur inimicis; cùm scilicet respondebit, ac

D verba dabit, iis accusantibus ac dæmonibus, pro his quæ illorum maximè suggestione peccavit; quod est ἀντιβαλεῖν· non cùm illis occurret, quod ἀντιβολεῖν, & remotius est, seu communius, nec expressum à Davide.

2. Τὸν αὐτοῦ ναόν. Erat hoc Thomæ templum in Palatio, à Leone Basilii filio instauratum, cùm incendio fœdatum fuisset, qua de re extat una & altera ejus Oratio, quam meo stylo produxi ad ejus diem festum, ex MS. Eminent. Card. Maz. in quo & ejus Caput, quod fortè Edessa translatum esset; ubi olim creditum ejus Corpus esse, cùm Indi, apud quos martyrio functus est, etiamnum putent se illud habere.

Num Baronii faciat satis expositio, ut pars exuviarum Thomæ ex India Edessam translata, pars in India manserit, quæ tot retro sæculis, iterum affulgente illis gentibus per Europæos Evangelio, detecta sit, alii viderint: mihi omnino non facit, quod & caput Constantinopoli & corpus Edessæ, pari fere veneratione ac Romæ Apostolorum Petri & Pauli, ut Chrysost. auctor est, & quod inventum in India corpus cum instrumentis ipsius martyrii, & quale veterum narratione habemus, non particulæ corporis, cùm tamen (ut fides aliqua Apocrypho Abdiæ habenda sit) statim post martyrium, integrum, è sepulchro, furto ablatum fuerit, & Edessam asportatum, relicto tumulo prorsus vacuo, sicque repertο, ut illo libro narratur. Putem magis in eo contigisse, quod in Stephani Protomartyris corpore, quod in Baptistæ capite Romano, Angeliaco, Ambianensi (ipso olim Constantinopolitano) qua de re, ad narrationem de Inventione corporis ejusdē Stephani, & Translatione Constantinopolim, Constantino Imperatore & Metrophane Episcopo: quod denique in Magdalena Vezeliacensi & nostra Sanmaximiana Provinciæ Phocensis; recentiorique exemplo in S. Vincentii Ferrerii alio alioque corpore Venetiis in Britannia. ne quid dicā de Vincentio levita Valentino in Hispania adhuc extante, & in Novempopuloniam apud Castras translato: quo loco venerationē habebat sancti Patris Dominici ætate, ipso eodem illius pio cultore, habuitque apud meos Prædicatores, translata ad eos æde illi sacra ac Basilica, donec Calviniana rabie erepto deposito ac disturbato, ejus fidi custodes FF. mei illius domus Prædicatores ad unum necati & in puteum projecti, Martyres & ipsi consecrati sunt: novaque excitata Basilica ac Conventu, ex eodem puteo in eam illata nuper, pia Fideliū Fratrumque regilione, ipsorum pignora; quibus fidem faceret, nedum ipsa vigens constansque traditio, sed & auctoris æqualis certa sinceraque narratio, faciente copiam integerrimo Senatore annosa probitate (ipsaque avita in Senatu Tolosano) Cl. Viro D. Mazenot. qua tanta Nostrorum aliorumque Catholicorum in ea urbe strage, aiebat ille referre Auctorem, oppidanos Calvinianos deterritos, malaque sibi omnia ominatos, nec vana conjectura, uti ille aliquot in eam rem adductis, quæ illis sinistra contigerunt, se conficere existimat. Ea in retenenda Prætoris lex, ut ipse alibi monet Baron. *Qui tenet, teneat*, omninóque cavendum ne istiusmodi obrepant, aliaque aliis subdantur Sanctorum pignora, vel etiam ipsa non sancta: in quibus etsi non perit, nutat tamen vera religio ac pietas Christiana.

5. Ἐμπόρῳ τινὶ παρεσταλθών. Sumpta hæc ex Thomæ Periodis, libro olim reprobato ac planè apocrypho; cujus tamen fidem sic Græci non abnuunt, ut & quibusdam antiquis libris Ecclesiasticis adscriptos habeant, & partem in Menæa retulerint, longa narratione hoc ipso titulo, Ἐκ τῶν αὐτοῦ Περιόδων. *Ex ejusdem Thomæ Periodis*: quę perinde paucis mutatis, Abdiæ Babylonii nomine vulgata sunt, magis etiam in illo impura. Synaxarium, quod antecedit, iisdem verbis habetur in magnis Menæis & Basilii Imperatoris à Card. Sirleto latinè redditis, & Henrici Canisii t. 2. editis. Synaxarii verba sunt. Οὗτος Μήδοις καὶ Πάρθοις, Πέρσαις καὶ Ἰνδοῖς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ κηρύξας, φρουρεῖται παρὰ Σμιδαίου βασιλέως, διὰ τὸ πιστεῦσαι καὶ βαπτισθῆναι ὑπ' αὐτοῦ, Οὐαζάνην τὸν υἱὸν αὐτοῦ, καὶ τὴν γυναῖκα Τερτίαν, καὶ Μυγδονίαν καὶ Νάρκαν. διὸ καὶ παραδίδοται πέντε στρατιώταις, οἱ τοῦτον ἐπὶ τὸ ὄρος ἀναβιβάσαντες, λόγχαις κατέπειραν, καὶ οὕτω πρὸς Κύριον ἐξεδήμησεν. *Hic cùm Medis, Parthis, Persis & Indis Dei verbum prædicasset, in custodiam conjicitur à Rege Smidæo, propterea quod ejus operâ crediderant & baptizati fuerant Vazanes ejus filius, & uxor nomine Tertia, & Migdonia & Narce. Quapropter quinque militibus traditur, qui ad montem quendam ductum lanceis transverberarunt, atque ita migravit ad Dominum.* In excerpto illo ex Thomæ Periodis, mercator ille Thomæ ductor in Indiam Azanes itidem dicitur, qui & ipse conjectus in carcerem cum Apostolo, quasi deluso Rege, dum extruendam illi eximii decoris Regiam profitetur, erogatis in pauperes illius thesauris: quam tamen in cœlis Regiam ille ex fratre ab Apostolo suscitato sibi extructam atque paratam didicerit; eoque miraculo cum fratre ad Christum conversus, ab eo τὸν ἀῤῥαβῶνα τῆς ἀκηράτου βασιλείας, *immortalis regni arrabonem*, acceperit; Apostolo ad alias urbes proficiscente, prædicandi Evangelii causa, ubi sic consummatus sit, ob conversam Reguli alterius familiam, ut habet relatum Synaxarium, Actaque illa Abdiana, in quibus uxor illa Regis *Treptia* dicitur. Istud de Mercatore Indo, cui se Thomas in Indiam comitem dederit, etsi habetur in Apocrypho, indeque fide nutare videatur, ex eo non improbabile redditur, quod Indorum alter Apostolus atque Ioppanum Franciscus Xaverius (ipse penè Thomas redivivus & successor, ac pro humilitate, excolenda ea Domini vinea, Vicarius, quem tanti ex suis, Nostrisque & aliis æmulati sint, Religiosi omnes & Mendicantes, strenui verè operarii, non fastu dominantes in cleris, ut quibus ad jactantiæ supercilium est vocari Pontifices, & qui nolint aut desiderent esse Pontifices, secùs ac Yvo Carnot. serm. in Cathedr. sancti Petri admonet; nec satis attendant sub Monachi toga, in inferioribus domus Domini mansiunculis, quorum labia custodiunt scientiam, Angelos scilicet Domini exercituum, reliquos Sacerdotes, ipsos quidem juxta destinationis momenta minimè Pontifices, sed tamen *Petri Consacerdotes*, inquit idem Yvo, ipse in regulari toga egregius ac strenuus Pontifex) eodem spiritu eadem penè molitione tentavit, ut Meacum, Japponum ferè Metropolim servi habitu ac pedissequi adiret. De qua re Tursel. in ejusdem Francisci vita. *Franciscus, sive ut expeditum inter Barbaros haberet iter, sive ut certum aliquem talis viæ ducem haberet, equiti indigenæ Meacum petenti, famulum semet adjunxit, servitutem quoque pro Christo sibi decoram ratus. Domini ergo equitantis sarcinulam, præter suum Missæ instrumentum, cursitans gestabat humeris. Herus quippe cursus magis, quàm itineris modo, concitabat equum per obnoxia latronibus loca. Et Franciscus pedibus ferme ibat nudis, quod rivi amnesque vado transeundi se passim offerrent. Itaque sæpenumero pedibus ex nivis & algoris injuria intumescentibus,*

graviter laborabat: crebrò etiam cursu & sarcinarum gestatione fatigatus, glacie aut asperitate viæ fallente vestigia, corruebat. Quæ ille omnia, non æquo solùm, sed etiam intento in Deum & à sensibus alienato superabat animo. Quippe tanta vis erat cœlestis contemplationis, ut victis dulcedine sensibus, subinde in vepres indueret se, ad lapides offensaret pedes laceraretque, sine ullo prorsus sensu doloris; ac quæ in eam rem prosequitur alia, penè incredibiliora, quàm quæ habet Thomæ illa cum Mercatore profectio, quem in via sibi addixerit, Christianisque moribus imbuerit, ac cujus ope & opibus longam eam viam solatus sit. Quod ita se Christus ut Apostolum venderet, conspicuum fecerit, ad altiorem spectet Prophetiæ gradum; nec aliud gessit exteriori illa specie, quàm quod interiori instinctu in Francisco, ipso eodem auctore, post tot demum sæcula actum est.

Gentes, ad quas Thomas prædicator missus est, easdem refert Nicetas, quas Hippolyti Synopsis: addit tamen Æthiopas Parthis Medisque ulteriores; abusus fortè Æthiopum nomine pro ipsis Indis. Nam non videtur velle Æthiopas Ægypto superiores & Afros; tametsi illi quoque sibi Thomam Apostolum vendicant, eique peculiari religione tenentur. Æthiopes etiam vicini terræ promissæ, id est, Madianitæ, ex quibus orta Mosis uxor, inde dicta Æthiopissa, non videntur Parthis Medisque ulteriores, ut ita Nicetas designare voluerit. Fortè etiam Chrysostomus, cùm dealbatos Thomæ prædicationibus Æthiopas scribit, in Act. Apost. Indos Orientales intellexit, etsi ipsis Æthiopibus, ut sibi Thomam Apostolum raperent, occasio aliqua fuit. Græci in Menæis apertè satis Indos intelligunt, nec alii apud eos Æthiopes, quorum Thomas animos dealbaverit. Sic præter alia Ode 1. & stroph. 1. Ἀρετῆς κάλλει διαπρέπων, αὐτόπτα, καὶ θαύμασι τῶν Ἰνδῶν τὸ δυσειδὲς φωτὶ τῷ θείῳ κατηύγασας πίστει, καὶ ἐφαίδρυνας τούτων τὸ ζόφωσιν. *Virtutis pulchritudine decorus ac miraculis, qui ipse Deum oculis vidisti, deformes Indos divina luce (fide) collustrasti, eorumque caliginem perpurgasti*; obscuram scilicet & fucatam eorum animo cutem. Nam & Lucianus de Æthiopibus, ἀνδράσι μελαντέροις καὶ τὴν ὄψιν ἐζοφωμένοις. *obscura forma*, ut Ovid. in Metamorph. quod ipsum Indis cum Æthiopibus commune, etsi non adeo satura illorum nigredo; tanta tamen, ut respectu Europæorum fusci audiant & ζοφεροί. Maneat ergo Thomæ sua India, & in ea sui Æthiopes, ipsi scilicet Indi; Matthæo potius propriè magis dicti Æthiopes, partimque etiam illius fratri, Iacobo Alphæi, qui ipse unus ex Duodecim, Ægyptum partesque illi superiores Evangelio illustravit, ut certiora de illo habent monumenta; nòn nudus Episcopus Ierosolymis templo assiduus consenuit, ut existimant, qui malè volunt esse ipsum Iacobum fratrem Domini. Sophron. aliis nationibus, quibus Apostolum Thomam prædicasse commemorat, etiam Γερμανοὺς addit, sicque etiam Guilliel. Lindanus Rurem. Episcopus existimat, traditque extare ejus rei monumenta S. Thomæ Apostoli nomine comp'utes Ecclesias in extremis ipsis Germaniæ oris, & pene usque ad Polum Arcticum; quæ tamen ratio ac traditio, nullo modo rem mihi conficit. Num enim

A quod Burdigalensis mea Metropolis Andreæ nomine sacra, indicio sit prædicasse Andream Burdigalæ; vel Stephanum in Aquitania, cujus penè nomine in ea sacræ reliquæ antiquæ Cathedrales Ecclesiæ, Tolosana, Aginnensis, Lemovicensis, &c. Prædicarunt certè, qui vel talium Discipuli fuerant, vel eis peculiari religione obstricti ac devoti: sicque se res in Germania habuerit, quod ad Thomam attinet; itemque in Æthiopia, quæ est Africæ: ne dicamus Thomam unum plus terrarum peragrasse ac fidei præconio implesse, quàm reliqui omnes Apostoli; cùm certum sit Pauli oraculum, Eum plus omnibus laborasse implendo Evangelium ab Ierosolymis usque in Illyricum per circuitum. Quod ità apud Sophronium est de Germanis, nullius præterea antiquorum testimonio nititur. Quod apud eundem est *Magis*, qui & ipsi Mediæ B ponuntur populi; apud Hippolytum est Margis: melius fortè Mardis, qui sunt Hyrcaniæ populi apud Strabonem, Suidam, Stephanum: sunt etiam Persæ populi apud Herodotum. Brachmanes, quos addunt novæ Romanæ tabulæ, non tam populi sunt & natio aliqua, quàm Philosophi Indiç citerioris, qui sic adhuc Nostratibus audiunt, teste Maphæo, ac si quis Druidibus dicat, pro Gallis. Ac, num Sophronius etiam, voce illa *Magis*, Persarum Sapientes (i. Philosophos) intellexit? Populum tamen Persidis assignant, quorum urbs Plin. & Solin. Pasagorda dicitur.

IN IACOBUM ALPHÆI APOSTOLUM.

Diu est, ex quo mihi visus, dulcissimam mihi rem ac nomen seriò vindicasse, Iacobum Alphæi Apostolum primi ordinis unumque è C Duodecim, expuncto ex eorum albo, qui unus è Septuaginta duobus & ferè in eis, Antistitisque munere Princeps Iacobus Iosephi filius (ut vocat Nicetas more majorum, exque veterum communi sententia) qui & θεάδελφος (ut iidem vocant, aliis ἀδελφόθεος) primus eorum qui ab Apostolis ordinati sunt, non qui à Christo, ut scitè Anast. Biblioth. in Notis ad Acta VIII. Synodi Act. 1. consentaneè Anacleto, qui in ejus ordinatione traditam reliquis formam ordinationis Episcopi, ut non nisi à tribus fiat ordinantibus, Petro, Iacobo & Ioanne, tradit: quicquid ad eum ventosè Lorin. in Act. Apostolorum, *Græcos non moror*. Esset actum agere, plura conferre ad ea quæ mihi producta sunt in Hippolyti Synopsi n. 9. quæ mihi rata volo, debuis-D sentque æmuli elevare, aut contrariis momentis veterumque auctoritatibus convellere, meque illorum sententiæ veritatem historica verè fide docere, non meam παῤῥησίαν cavillari, & quod *imprudenter nimis* dictum audire non potui, quod præcipui nostri Antistites, quod Ecclesiæ totæ, Græca, Syra, Æthiopica, antiqua traditione accepta, ac quàm maximè Evangelio consentanea, dixissent, ac nunc etiam celebrarent. Imprudenter dictam vocem, latamque temere censuram, exagitavi, qua sibi parcendum Vir modestissimus voluisset, si à me prolata momenta ac monumenta, ipsa animo succurrissent, nec [illegible] ex Hieronymi se-

mel

mel hausta opinione (cui nec ille constans hæsit) vel ex ipsis Romanis recentioribus tabulis, judicio obstaret. Putavit Chrysost. Hom. 33. in 10. Matthæi. Iacobum & Matthæum Fratres ex Evangelicis ipsis verbis, nulla vi eis facta, se perspicuè habere, quod Alphæi ambo cognomine ab aliis omnibus disertè distincti. Ita nimirum solenne Hebræis, ipsique Scripturæ, ut loco cognominis, parentis nomen in obliquo ponant. *Levi* ergo *Alphæi* (qui & Matthæus tribus Evangelistis in Catalogo Apostolorum, ipsique Matthæo in eadem suæ vocationis historia) Mar. 2. 14. *Iacobus Alphæi*, Matth. 10. 3. Mar. 3. 18. Luc 6. 15. sicque Græci in Menæis, quod sanctè in aliis solent (ut est auctor S. Th. Ioan. 1.) maximū Doctorem suum exponendis sacris Scripturis, secuti Chrysostomum. Velim mihi hunc nodum solvi, quod maximū est (etsi non unum) ut non possim in contrariam sententiam adduci. Perion. in Matthæi Vita, quod scribit, penè initiò, *Alphæi, ut ait Lucas, Filius*; Falsus memoria est: *Marcus* dicere debuit, qui unus sic, *Levi Alphæi*. dixit: Existimavit tamen ea forma loquendi, illius patrem significari. Quidni ergo in Iacobo Alphæi? Aut unde iste Alphæus non idem ubique in sacris Evangeliis, estque necesse tantam in eis ὁμωνυμίας admitti? Abdias, si qua auctori, fides libr. 6. Iudam Thadæum Alphæi filium facit, Iacobi fratris Domini uterinum fratrem, quem Iosephus ex Maria Cleophæ sustulerit, eoque nomine pecularius omnibus Domini frater appellatus sit; cùm & alii illius fratres audirent, peculiari illa affinitate familiæ Iosephi. At nihil hæc ad Matthæum seu Levi Alphæi, qui nec per somnium Domini frater aut Iosephi Filius audivit unquam, uti nec Iacobus Alphæi, quotiescunque ita dictus in Evangeliis aut Act. libro occurrit. De Matthæo idem Abdias, l. 7. *Matthæus cognomento Levi & Alphæi Filius*; haud dubiè alium Alphæum dicens, qui pater Levi, & qui Iudæ ex Maria Cleophæ, nisi illum quoque, & qui Iacobus Alphæi dictus est, velit ex alia antè uxore suscepisse. Quo ipso modo illi alius Iacobus Alphæi, alius Iacobus Frater Domini, quem Alphæi nolit, sed magis Iosephi. Major fides illorum, quæ tanta produxi, Hegesip. Greg. Nyss. Epiph. Chrys. &c. Non pigebit ex Menæis unam aut alteram strophem apponere, quòd præsertim Canon certo auctore editus est, nempe Theophane, qui & ipse suum habeat auctoritatis pondus, dum veri Apostoli gesta laudat ac passionem, quæ prorsus abhorrent ab iis quæ de Iacobo Fratre Domini explorata habemus ex Ecclesiastica Historia; in qua, cùm tanta perscripta sint, nec verbum extat, quo vel Ierosolymis, vel ipso templo exisse memoretur, ad prædicationis aliaque Apostolorum propria obeunda munia. Κάθισμα. Τὴν σοφίαν τὴν ὄντως παιδαγωγὸν ἐσχηκὼς σὺ μυῆσαι τὰ ὑπὲρ νοῦν, σοφίαν ἐμώρανας τῶν Ἑλλήνων, θεόπνευστε, καὶ ἐθνῶν ἐγένου φωστὴρ καὶ διδάσκαλος, εὐσεβείας λόγοις ῥυθμίζων τοὺς ἄφρονας. *Qui eam quæ verè est, sapientiam pædagogum nactus esses, ea secretius docentem quæ mentis intelligentiam superant, Græcorum sapientiam, Vir à Deo afflate stultam ostendisti, Gentiumque lumen atque Magister extitisti, pietatis sermonibus atque doctrinis insipientes componens.*

Bibl. Patrum Gr. Lat.

A Οἶκος. Τὴν οὐρανόθεν τοῦ Λόγου μυηθέντα τὴν γνῶσιν, καὶ τρανῶς τοῖς ἐν γῇ τὸ εὐαγγέλιον κηρύξαντα, τὸν μέγαν προῃρημένος, τοῦ Ἀλφαίου τὸν γόνον ἀνευφημῆσαι, σὺ δυσωπῶ καταπέμψαι μοι χάριν, Ἰησοῦ Χριστὲ, ὁ πλήσας Πνεύματος θείου τὸν σοφὸν μαθητήν σου, καὶ κήρυκα τοῦτον πᾶσι τοῖς πέρασι δωρησάμενος. *Qui verbi scientiam cælitus edoctus, clarè in terra Evangeliū prædicavit, Magnum Alphæi filium cui laudibus celebrare animo constitutum sit, obsecro ut mihi gratiam, I. C. affluenter mittas, qui sapientem Discipulum tuū divino Spiritu replesti, ac cunctis terminis terræ præconem donasti.* Ode 8. 1. Ἱερομύστης τὰ οὐράνια μεμυημένος, μάκαρ ὄντως, μυστήρια, διελήλυθας τὴν σύμπασαν οἰκουμένην, κηρύττων μεγαλοφώνως λόγον τὸν τοῦ Χριστοῦ πίστεως. *Mysta sacer, cælestia, vir verè beatus, doctus mysteria, omnem terrarum orbem peragrasti, alto vocis præconio, Christi fidei doctrinam prædicans.* De Iacobo

B Fratre Domini, quod iisdem penè verbis dicunt, in Vesper. Πάντα περιήχησε τὰ οἰκουμένης τὰ πέρατα τῶν ῥημάτων ὁ φθόγγος σου, δι᾽ ὧν φωτιζόμεθα ἀρετῆς ἐνθέου πρὸς πᾶσαν ἰδέαν. *Omnes fines orbis terrarum circunsonuit sonus verborum tuorum, quibus ad divinæ virtutis genus omne illustramur*, ad ipsius Epistolam spectat, ex cujus verbis ac documentis, idem ipse Theophanes ejus Officii Canonem magna ex parte conflavit.

1. Ἁγιότευκτον ἁγιαστήριον. Quasi sanctitate concretū ac fabricatum, totumque sanctum, ac quod reddebam, *Sacrosanctum Sanctuarium*; eadem forma est, νεότευκτος, *recentis fabricæ*, & similia. Sic τευκτὸς Hesych. & Suid. κατασκευαστός.

2. Τὸν πολύφωτον, τὸν πανθέωρον. Notæ hæ voces compositionis, & quidem de mente, seu ani-

C mo, dictæ. Aliàs τὸ πολύφωτον de candelabro, in quo sint multæ lucernæ. Sic itaque mens πολύφωτος, quasi undique lucis fulgoribus micans, tota lucida, hincque adeò πανθέωρος, perspicacissima cunctaque intelligens, cùm omnia manifestentur à luce.

3. Ὑπερφαοῖς καὶ τριφαοῦς θεαρχίας. Ambo hæc opposita τῷ, ὑπεραγνώστου. Hincque adeo Deitas ὑπεράγνωστος, occultissima ignotissimaque, quod eximia trinaque claritate ac splendore, vim omnem intellectùs creati superat, nec aliter quid est sciri potest, quàm in ipso ejus lumine, dante ipsam potentiam videndi Deum quasi formalem, ac elevantem, quod in creatura radicale activum ac vitale est.

4. Συναλιζόμενος, συνδιαιτώμενος. Alteram altera voce Nicetas videtur exponere. Vtraque enim & congregationem seu cōtubernium, ac convictū communemque mensam sonat, quomodo vetus Interpr. *convescens*, fereque Patres, Chrysost.

D ad eum locum, & post eum Theophy. συνηυλίζετο, τουτέστι, κοινωνῶν ἁλῶν καὶ κοινωνῶν τραπέζης. *Communi sale & mensa cum eis utens: Vt* nempe *per effectum comestionis, veritas patesceret carnis*, ut ait Greg. in Hom. Sicque sæpius apud Lucam & Ioan. per comestionem comprobasse resurrectionem suam Dominum legimus; Hieron ad Hedibiam 7. Hesych. in Levit. 8. &c. Meritoque Zuger. multis Fratrum hac parte modestior, *quorum nobis auctoritas*, inquit, *pluris esse debet, quàm Recentiorum*, Erasmi scilicet, Grot. &c. Sic quoque Interpretes, Syriac. *Cumque comedisset cum eis panem*. Ethiop. *Et prandens cum eis*. Durius Arab. nec satis perspecta vi Græcæ vocis. Cùm se con-

gregasset. Sanè cùm voces rebus servire debeant, possitque illa vox de communi usu cibi & potus intelligi, qui ferè comes esset ejus quasi contubernii, quod Dominus cum suis habebat per dies quadraginta suæ Resurrectionis, subinde illis apparens, ac vel in eam rem eos congregans, vel illis congregatis sese inferens, ut sæpius legimus in sacris Evangeliis (maximoque argumento erat ejus suscitatæ carnis, ut & Petrus id potissimum attulerit Act. 10. 41. *Dedit eum manifestum fieri, testibus præordinatis à Deo; nobis qui manducavimus & bibimus cum illo, postquam resurrexit à mortuis*) optimè Veteres sic expresserunt & reddiderunt, à quibus religio est discedere, ut sibi placentes Græci sermonis peritia aliqua Grammaticos sequamur, magis quàm Theologos.

5. Τὰς ἀκαταστασίας. Alius usus hujus vocis, Paulo 1. Cor. 14.33. Οὐ γάρ ἐστιν ἀκαταστασίας ὁ Θεὸς ἀλλ' εἰρήνης. Vulg. *Non est dissensionis Deus, sed pacis*. Erasm. *confusionis auctor*, turbationis, perturbati ordinis. 2. Cor. 12.20. ἀκαταστασίαι, *seditiones* quod etiam Erasm. reddit. Hìc magis, vagis sedibus jactationes, cùm propter pericula uno loco consistere Christi Discipulis non liceret, sed necesse esset ex alia in aliam fugere civitatem, quæ ipsa fuga & jactatio in Evangelii rem maximam cedebat, dum per eam ubique Christus annuntiabatur. Sic ἀκατάστατος, *certo in loco seu statu non consistens*. Eleutheropolis ad Palæstinam spectat, aliæque urbes hìc memoratæ, post quas Iacobus in Ægyptum profectus, in ejus urbe Ostracina martyrio functus est.

6. Ἀείφωτον καὶ πάμφωτον. Voces novæ compositionis Theologicæ. *Lux semper lucens, ac tota Lux.* Quà ἀείφωτον, lumen ἄδυτον est & ἄσβεστον· *quod nunquam occidat aut extinguatur*; quà verò πάμφωτον, *in quo nullæ tenebræ sint*, 1. Ioan. 1. 5. secus ac in creatis, ubi lux quidem quòd sunt ex Deo, qui Pater est luminum; at tenebræ, quòd à se existant.

7. Θεοτελοῦς πράξεως. Quasi, *quæ divino munere consummationem habeat*: quæ vox Nicetæ frequens, ipsa elegans & Theologica: ut & quæ sequitur, ὑπερφαοῦς θεωρίας. hujusmodi contemplatio, quæ omnem vincat lucis fulgorem.

IN LAVDATIONEM PHILIPPI Apostoli.

Fecit ὁμωνυμία Philippi Diaconi unius è Septem Diaconis, viri ex ipsa Lucæ historia clarissimi, cùm Philippo uno ex Duodecim primique Ordinis Apostolo, ut Veterum simplicitate res illorum confunderentur; ac quæ sunt Diaconi, Apostolo tribuerentur, vicissimque, ea præsertim ratione, quod & Apostoli nomen Veterum usu illis commune. Perinde enim Apostolos dici invenias, qui secundi ordinis Discipuli essent, ac qui primi; maximè verò qui in illis præstarent Evangelii functione, in quibus nobilissimus Philippus Diaconus: hinc κατ' ἐξοχὴν ac singulari excellentia prædicandi Evangelii, Εὐαγγελιστὴς dictus, Act. 21. 8. ac si *Prædicatorem* absolutè dicas: quod ipsum Apostolicæ Sedis indulgentiâ nobis addictum nomen; atque utinam (S. P. Dominici, aliorumque in Ordine insignium Εὐαγγελιστῶν & Prædicatorum spiritu verè Apostolico, Apostolorum successoribus ipsa arrepti instituti professione adjutores, vera ipsi successione) rem impleamus. Habuisse Philippum unum è Septem Filias quatuor Virgines, quæ prophetarent Cæsareæ in Palæstina, auctor est Lucas Act. 21. citato: ipsumque hoc de Diacono sive Evangelistâ dictum, traxisse videntur Clem. & Polycrat. ad Philippum Apostolum ex Duodecim. Euseb. l. 3. c. 39. Clementem refert in hæc verba Apostolos recensentem, qui uxores habuissent, propter illos qui nuptias repudiarent. Ἢ καὶ τοὺς ἀποστόλους ἀποδοκιμάσουσι; Πέτρος μὲν γὰρ καὶ Φίλιππος ἐπαιδοποιήσαντο· Φίλιππος δὲ καὶ τὰς θυγατέρας ἀνδράσιν ἐξέδωκε· καὶ ὅ γε Παῦλος, οὐκ ὀκνεῖ ἔν τινι ἐπιστολῇ τὴν αὐτοῦ προσαγορεύειν σύζυγον, ἣν οὐ περιεκόμιζε, διὰ τὸ τῆς ὑπηρεσίας εὐσταλές. *An forte etiam Apostolos reprobabunt? Petrus enim & Philippus liberos susceperunt. Philippus etiam filias viris collocavit. Paulus quoque in quadam Epistola, suam ipsius conjugem compellare non veretur. Quam tamen ideò secum minimè circumduxit, ut expeditior ministerium suum expleret.* De Pauli conjugio, perinde adstipulatur Methodius Martyr in Symposio, nec defunctoriè ex ipsis Pauli verbis videtur conficere. Card. Baron. an. 58. n. 113. de hac Clem auctoritate: *Quod autem tradit Clemens Alexandrinus, Philippum filias suas nuptui dedisse, non de Philippo Diacono manifestum est loqui; sed de Philippo Apostolo: nam adversus eos agens, qui nuptias improbarent, &c.* Mihi tamen nihil inde conficitur, ut necessariò loqui putem Clementem de Philippo uno de Duodecim; quod Apostoli nomen ita commune erat, illis præsertim qui inter Discipulos secundi ordinis quasi Coryphæi erant, summisque ipsis Apostolis penè conserti, cujusmodi erat Iacobus Frater Domini Ierosolymorum Antistes, quem sic Paulus absolutè Apostolum dicit, atque neminem præterea Apostolorum vidisse Ierosolymis, nisi Iacobum Fratrem Domini. Erat magni ponderis ad nuptias adstruendas Philippi Diaconi & Evangelistæ exemplum & auctoritas, quòd præsertim ejus cum laude nuptiarum & filiarum in Scriptura mentio extaret; ut & Petri, & ipsius Pauli, juxta quod Veteres illi intellexere. De Polycrate major est difficultas, cujus semel & iterum ab Eusebio refertur auctor. l. 3. c. 31. & l. 5. c. 24. quo utroque loco in Vulgatis Eusebii, Φίλιππον τῶν δώδεκα ἀποστόλων. Vt nulla expositio satisfacere videatur, ne Philippum, cujus filiæ memorentur, existimaverit primi ordinis Apostolum. Christoph. tamen utroque loco, *Philippum dico, unum è Septem Diaconis*. Vbi Henr. Vales. *Christophorsonus hoc loco nequaquam boni Interpretis officio functus est, qui pro Philippo uno ex 12. Apostolis, Philippum unum ex Septem Diaconis substituit.* Vtroque loco margini adscriptum, Φίλιππος εἷς τῶν ἑπτὰ διακόνων. undecunque tandem vel Genevenses vel ipse Christophorsonus eam emendationem habuerint; atque utinam ex Cod. ipsa antiquitate probato. Hieron. perinde in Polycrt. τῶν δώδεκα ἀποστόλων legit. Verùm Ruffinus, priore quidem loco, *Dico autem de Philippo, qui fuit unus ex Apostolis, qui dormivit apud Hieropolem*, absque illa voce τῶν δώδεκα, *ex duodecim*; cui proinde vel defuerit, vel illi glossema temere insertum textui, ac Scripturæ adversum, cujus auctoritate niti videatur Polycrates in Phi-

lippi filiabus, existimata sit. Altero verò, *in quibus est Philippus Evangelista, qui dormivit apud Hierapolim.* Quæ ipsa Christophorsoni emendatio est; nec plagiarius videri facilè Ruffinus possit, qui alterum pro altero substituerit. Facilius fuit obrepere Hieronymo, qui non Eusebii Interpretem agebat, sed ex ejus Historia, prout memoriæ succurrebat, Catalogum suum texebat; in quo liquet non ubique assecutum esse Eusebium vellemque ut Valesius Ruffini auctoritatem vexasset, non uni Christophorsono detraxisset. Eusebius c. illo 31. l. 3. relato ex Caii Dialogo consentaneè superioribus de Philippi & filiarũ Hierapoli Asiæ civitate exitu, ubi earum & Patris sepulchrum visitur; subdit ex Luca in Actibus Apostolorum de filiabus Philippi Evangelistæ apud Cæsaream Iudææ unius è Septem; quasi sentiat, ac existimet, eas auctoritates consentaneè Scripturæ non nisi de Philippo uno è Septem, ac Diacono intelligendas esse: ejusque unius extare apud veteres, ipsamque Scripturam, nuptiarum certum monumentum; nullius prætereà Apostolorum, excepto Petro, ut sensit Hier. contra Iovinian. vel etiam Paulo, in sententia eorum, qui locos Scripturæ de ejus conjugio exponunt. Quatuor Philippi filias, & quidem Virgines ac Prophetides habet sacer textus: Polycrat. trium duntaxat meminit; earum nimirum quæ in Asia quieverunt, cujus in ea Christianitatis refert στοιχεῖα, *lumina* primaque quasi sidera: duæ scilicet Hierapoli, quæ Virgines permansere; tertia Ephesi quam & Pater viro locaverit, ut auctor est Clemens, nulla cum sacro textu contrarietate; in quo sic virgines dicuntur, ut non sit necesse Deo sacras intelligere; vel quibus interdictum nuptiis esset. Tertiæ illius memoriam recolunt Græci die 4. Sept. & Ermionem vocant, quæ verè divino Spiritu vitam instituerit, ut auctor est Polycrates, innumerisque clara miraculis & sanationibus, egregio martyrio consummata sit Adriano Imperatore, ut multis ibi Græci. Adjungunt Eutychidem quasi sororem Menæa, de qua tamen nihil addunt. Græci in Menæis 11. Oct. Festum celebrant, τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Φιλίππου ἑνὸς τῶν ἑπτὰ διακόνων; cujus filias dicunt, ac Tralli in Asia, haud procul Ephesо, ad Dominum emigrasse ajunt; nulla martyrii facta mentione: Philippi verò Apostoli ex Duodecim, natale consignatum habent 14. Novemb. ubi nihil de ejus filiabus, sed ea solùm quæ stylo exornat hîc Nicetas, vel etiam Metaphr. de ejus Hierapoli in Asia cum Barptolomæo agone & consummatione. Quodque duæ Philippi Diaconi filiæ virgines ibidem quieverint & sepultæ sint, crediderint fortè veterum quidam filias esse ipsius Philippi Apostoli ex Duodecim, dixeruntque hinc inde prope Patrem sepultas esse; quod ut ita existimemus, nihil cogit. Certè ex sanctæ Ermiones & sororis actis illic relatis, liquet in Asiam concessisse, non Patris adeundi causa, sed Ioannis Theologi, quod idem Magdalenæ contigit. ut ex sincerioribus veterũ monumentis liquet: ex illis nimirũ quæ de illa graviter scripsit Modestus Ierosolymorum Antistes Photii text. 275. Orat de Mulieribus Vnguentiferis: quẽ ejus locum miror Viro pio, erudito atque litterarum

A amati obrepsisse, ut nudiustertius ad sanctã Deiparam traheret; quasi illa sit Maria Magdalena Virgo ac Martyr quæ sic Ioannis studiosa Ephesi quieverit, illuc Ioannem secuta; & quasi Modesti locus hic obstet Iuvenalis item Ierosolymitani Antistitis verbis, quibus ad Pulcheriã Augustam testatus est Ierosolymis quievisse, ejusque corpus translatum esse; quod & pluribus expressit Damascenus Orat. 2. de Dormitione sanctæ Mariæ, quasi ex Historia Euthymiaca, valdè mihi suspecta, & quæ omnibus Apocryphis addat illud de Thoma desiderato in transitu & exequiis sanctæ Mariæ, cùm quasi ex nube divinitùs omnes Apostoli præsto fuissent ac advenissent, ut funus illud & exequias honestarent. Si-

B quidem enim humana industria (etsi à Deo moniti) iter cõfecissent, esset aliqua ratio tradioris illius adventus Thomæ, & post triduum à se pulto Mariæ corpusculo, quod in locis remotioribus prædicationis munus obiret, & apud Indos: quod autem ita miraculo fit, ut vult illa Historia, nullas ex locorum distantia patitur istiusmodi moras; ac liquet planè istud de Thoma confictũ. ex eo quod Ioan. 20 abfuisse scribitur, cùm Dominus ipsa die Resurrectionis serò Apostolis apparuit. Nihil ejusmodi quotquot nobis extant Apocryphi Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, Melitonis, Ioannis Thessalonicensis, quæ omnia vulgare licuit, sed non libuit, excepto Melitone, quod jam vulgatus esset, & cui videter medicinæ aliquid posse facere, aut ab eo ejusque furtibus

C lectori cavere. Andreas Cret. Archiepiscopus, ipse Ierosolymis educatus ejusque urbis Clero clarus, paulò Damasceno antiquior, & qui primus hanc materiã rectè tractasse scribitur ab Auctoribus mihi in Bibl. Conc. prolatis, diligenter rimatus antiqua monumenta, nullã in eis Euthymiacam Historiam offendit, aut dignam putavit, cui assumptæ Mariæ aut translatæ fidẽ adstingeret, ejusque rei subsidio afferret, uno duntaxat allato Dionysio, 3 cap. de Divinis homin. cùm eũ alia omnia monumenta, ut ipse clarè profitetur in Orationibus pridem Lipomano Latinè, mihi utraque lingua, repræsentatis, auctisque Quod tamen leve præsidiũ, ei quod præsertim Maximus Dionysii Scholiastes gravissimus, de sepulchro Dominico exponat, in quo sic vita suscepta, ac quod inde vivificum, quod Dominicum corpus suscepisset, isque inde triduanus resurgens, nobis vitam incorruptam, & qua ipse præivit,

D initiasset. Certè in eo maximè elucebat (poterantque intelligere Apostoli Virique Apostolici) *infinita virtutis* ἀσθένειας, ut habent omnes Codd. *imbecillitatem*, non quod reddit Bibl. *potentiam*, quicquid tandem in suo Cod. habuerit, vel illi obrepserit. Hæc nimirum divina exinanitio, nobis à Paulò prædicata. Idque adeo, si qua fides hujus Dionysii; cui nihil necesse istud de Mariæ exequiis addere, eoque gravare quod nullis veterum monumentis consonat, respuitque ipse Baron. an. 51. Sed hæc justo plura. Ad rem nostram. Vti Magdalena, sic quoque quæ Hierapoli Philippi filiæ Virgines consenuerunt, & ibi sepultæ sunt, alia ex causa ibi hospitium delegerint, quàm ut Patre fruerentur, qui fortè diem objerat, ut & Philippus ipse primi Ordinis Apostolus, antequam

Bibl. Patrum Gr. Lat.

illæ in Asiam pedem inferrent: sic verò Hiera- A poli consummatas, pietatis fidelium fuit, ut prope Philippi tumulum religiosè deponerent, quæ ipsæ inter prima Christianitatis lumina censerentur, & quarum in Scriptura consecrata esset memoria; quarum ipsæ prioris habitationis ædiculæ Cæsareæ venerationem haberent, quas Hieronymus cum Paula exstantes adhuc inviserit. Hæc fortè justo fusius. Vnum mihi istud observare potuisse in suo Eusebio videtur Vir in eo versatissimus, sic eum Historiam primorum illorum temporum texuisse, ut ei duntaxat insereret, quæ vel ex Scriptura, vel ex certis Theologorum, quos laudat, monumentis haberet, non quæ vel fama vulgaret, vel incertis auctoribus conscripta extarent. Quo factum ut tacitis rebus Iacobi Alphæi, in rebus Iacobi Fratris Domini moratus sit, ex quo parum cautis, alter alteri substitutus, expunctusque qui B verè Apostolus & maior, quod de Duodecim: unus servatus qui ex 72. quod eius res, non illius scripserit Hegesippus, exque illo retulerit Eusebius. Vel ergo summæ oscitantiæ notandi Clem. Polycrat. Papias, qui quas Scriptura sic palam filias Philippo dat Evangelistæ, uni ex Septem, dederint Philippo uni ex Duodecim, vel ipse Eusebius, qui relatis eorum testimoniis, de Philippo primi Ordinis Apostolo, subdiderit quasi confirmationis causâ locum Actorum de Philippi Diaconi filiabus. Quod cùm durum sit admittere, malim Christophorsoni post Ruffinum emendationi stare, quam Valesio morem gerere. Hieronymus, ut sibi ipse non committatur, alii viderint: certè aliis etiam locis parum sui memorem, contraria locutum liquet; quæ non est instituti urgere. C

1. Τελετουργικῶς. Opponit ei quod dixerat ἁπλῶς τε καὶ ἀμυδρῶς. Sit ergo, quasi vi divina secretius sacratiusque operante, consecrante atque initiante. Est τελετή, *cerimonia, ritus, consecratio*: τελετουργὸς δύναμις Dionys. *Virtus divina operans in sacramentis*, auctore Budæo. τελετουργία, *consecratio*. In Apostolis ipse seipso τελετουργῶν divinus Spiritus, nulla exteriori cerimonia divinius præstans in Apostolis, ut in primitiis, quod in reliquis per signa sensibilia & elementa, quibus subjicere potuit, dum adhuc in imagine versamur, nec ipsam omnino veritatem tenemus.

2. Τῆς Ἀσίας τὰ κλίματα. Videtur Nicetas hanc unam Philippo assignare provinciam; alii tamen etiam alias addunt: Abdias Babylonius in Scythia primùm prædicasse, ac certamen desudasse narrat, quo perfunctus in Asiam venerit, ubi Hierapoli dormierit, & quidem D placida morte, quod cunctis adversatur. Omnes certè constanter docent, in ea urbe martyrio functum esse; nec de modo martyrii dissident, sed solùm plus minusve explicant, quæ fuit erroris occasio Card. Bar. dum ita scribit an. 54. n. 3. *De mortis genere, discrepat ab Eusebio Nicephorus, & alibi idem Metaphrastes: sed nec horum alicui assentitur incertus Auctor, qui scripsit Passiones Apostolorum.* Incertum eum Auctorem non moror, sive est Abdias, sive quis alius: Eusebio reliqui consentiunt: solùm explicant modum crucis, quem ille tacuit, quod inverso capite & à pedibus perforatis calcaneis stipiti affixus: quo tanto supplicio, tumultuante etiam plebe, lapidibus appetitus, brevi animam reddidit. De tempore singularis est Hippolytus, quod Domitiano Imperatore sublatum scribit. Menæa peragratis Mysiæ & Lydiæ urbibus Hierapolim venisse tradunt, quæ ipsæ Asiæ provinciæ sunt: nec enim Mysos seu Mœsos Europæos videntur velle, quibus propius ad Galliam licuisset accedere, in qua prædicasse auctor est Isidor. L. de Vita & morte Sanctorum c. 74. *Philippus Gallis prædicat Christum, barbarasque gentes vicinas, tenebris & tumenti Oceano conjunctas, ad scientiæ lumen fideique portum perducit.* Additque hoc munere persunctum Philippum, in Phrygiam migrasse, ubi Hierapoli occubuit. Baronii opinionem, qui rem trahat ad Galatas Asiaticos, seriò convellit Ill. ac Reverend. Petrus de Marca Parisiensis Archiep. in Epist. ad Henricum Vales. eius Eusebio præfixa, adducto etiam Vserio Armachano cap. 2. de Antiquitatibus Ecclesiæ Britannicæ, qui ipse strenuè Isidori lectionem vindicat, & Iacobi Breulii temeritatem notat; qui *Galatis*, pro *Gallis*, in textu ipso, absque ulla nota veteris lectionis reposuerit. Vellem testes alios, qui nobis Philippum Apostolum assererent. Placet Nicetæ castigata moderatio, qui probatiora solùm stylo exornanda susceperit, suæque maximè Ecclesiæ usu explorata. Accuratam historicæ rei diligentiam in gente Hispana alii desideraverunt, ac in primis Godefr. Hensch. to. 1. Febr. Historiæ Sanctorum, ubi de primis Iacobi discipulis, quibus sata fides in Hispania, illi sermo incidit: quanquam nec quod de Philippi obitu Olymp. 207. in Eusebii Chronico habetur, magni ponderis habendum sit, aut certa epocha illius martyrii, cùm in plerisque manuscriptis desideretur, ut & Miræus omiserit, & Pontanus diverso charactere edendum putaverit; gravi certè indicio, subditium quid esse, non ab Eusebio scriptum, quem Philippi Apostoli res videntur prorsus latuisse: nec Sophronius extra Martyrium crucis Hierapoli in Phrygia aliquid, quod adderet, habuit.

3. Τὴν ἱερὰν τῶν ἁγίων μυστηρίων τελετουργίαν. Nempe sanctorum Mysteriorum, & universim Sacramentorum ritum, sub quorum symbolis Christi Ecclesia adunatur, suntque quod attinet ad substantiam, divinæ institutionis, quoad modum verò celebrationis & ornatum quendam, Apostolicæ.

4. Καὶ ἐχίδνῃ τινὶ περιτυχών. Perinde Metaphr. Elevat autem Card. Baron, horum fidem an. 54. n. 3. eo quod Hierapoli, non Viperam, sed alios Deos colerent, ex Euseb. lib. 2. de Præparat. Evang. c. 4. Sed nihil ibi Eusebius in eam rem. Solùm enim eo libro veterum Theologorum dicta refert, quibus idololatriæ originem traducat: non ut singula Numina singularum civitatum proferat. Bene apud Nicephorum, eius Vulgator hoc ipsum nostris temporibus in Livonia & Samogitia repertum tradit. At neque in Gallia desunt viri simplices, quibus hujusmodi viperæ ac serpentes, boni ominis existimentur, ubicunque degant, ruri, vel in domo; sinistraque omnia portendere, si abigantur, vel etiam necentur; quo in genere singulare quid de domestica vipera sibi accidisse narrat Leo Allat. cùm adolescens esset.

Libr. de Peregrinis Græcorum opinionibus, vaticinante inde vetula quæ illi satis prospera evenere, adventum, profectionem, &c. quæ non careant superstitionis labe. De Hierapoli & serpentum in ea cultu argumento est antiquum civitatis nomen, quod tradit apud Metaphrastem Ioseph Humilis Oratione in laudem sancti Bartholomæi; nempe Ophioryma, quasi dicas, serpentis ac anguis tutamen seu præsidium. Confer nostra hæc cum dictis ad Hippolyti Synopsim, nec te censuris ejusmodi facilè abduci sinas. Durum sanè unius ductu calami novi hominis expungi, quicquid summa consensione tot retrò sæculis, probatis Actis ac Auctoribus consignatum, fidem habuit.

5. Σχοινίοις ἀξάψαντες ἐκ τῶν ἀστραγάλων Sic quoque Metaphr. nec non Menæa, in quibus expressius aliquid. Ἐπὶ τῆς πλατείας συρεὶς, εἶτα τοὺς ἀστραγάλους τρυπηθεὶς, ἐπὶ τοῦ ξύλου ἀνηρτήθη· καὶ οὕτως εὐξάμενος, τῷ Θεῷ τὸ πνεῦμα παρέθετο. *Per plateam tractus, tumque perforatis calcaneis in ligno suspensus est*: quibus constans est, Philippum capite deorsum verso, & quidem talis sic perforatis, stipiti ac cruci alligatum pependisse: quam fortè ipsam crucem velint Romanæ tabulæ, & Eusebiani Chronici Interpolator, ex quo ipso tanquam ex vero Eusebio acceperint, qui easdem tabulas auxerunt, novasque composuerunt. Lapides addi facile fuit tumultuariæ illi crucifixioni, plebe in furorem acta adversus Sanctum, donec terræmotu ac hiatus periculo fuit deterrita. Mitior fuerit Bartholomæi crux & Mariæ sororis, sive Mariamnæ (ut Menæa vocant) ut licuerit deponi ac supervivere, cum jam Philippus diē clausisset.

6. Αὐτὴ Μαριάμ, ἡ Φιλίππου ἀδελφή. Menæa Μαριάμνην, quo etiam modo Metaphr. fuitque facile eius vocis ultimam syllabam Antiquario Mazar. excidere. Consentiunt hæc tanta de Maria seu Mariamna, sorore Philippi, non solùm spiritali, sed etiam carnali, his quæ refert Paulus de Apostolis & Prædicatoribus Hebræis, circunducentibus sororem mulierem, more gentis, 1. Cor. 9. 5. qua tamen is licentia minimè usus sit, ne quam offensionem poneret Gentibus, quibus peculiarius destinatus erat prædicator. Saniora hæc, quàm illa Abdiæ, de duabus Apostoli filiabus, quæ post aliquantos annos in tumulum patris & ipsæ illatæ sint, à dextris & à sinistris illius positæ, ac miraculis claræ; quas ementitus Scriptor non advertit alterius Philippi filias extitisse, id est Diaconi; quæ fortè Philippi Apostoli amore, & quod celebris civitas erat, multosque in ea Philippus Christo acquisierat, Palæstina à Romanis vastata, illò commigrarant, ac hospitii locum ibi delegerant. Quod etiam Mariam seu Mariamnem τοῦ Ἰησοῦ εὐαγγελίσασθαι dicit πρὸς τὰς Ἑλληνίδας, *annuntiasse Iesum mulieribus Græcis*, sexui convenientissimum, nec privatam excedens doctrinam, qua nihil vetat mulieres, etiam summis Apostolis adiutrices esse Evangelica functione.

AD NARRATIONEM
DE PHILIPPI MIRACULIS.

NArratio hæc, sic Græcorum Menæis consecrata, maximam procul dubio veri speciē

A habet, consentientissima aliis quæ in Act. adversus Apostolos gesta legimus, vel quæ etiam à probatis Auctoribus referuntur. Nomen Archelai obrepsisse Typographo, sive etiam Antiquario, ex quo ille expressit, manifestum est: nec enim tandiu Archelaus superstes fuit, aut alius eius nominis in Iudæa, ea tempestate Rex fuit, qui ius vitæ ac necis sibi indulgeret, in eos qui Mosaicæ legis violatores viderentur, & ab ea homines avocare. Hoc nomine clarus Herodes junior, qui Iacobum occidit gladio, voluitque occidere & Petrum, etsi Iudæis in Christum religiosior, ne ea nece fœdaret solennitatem Paschalem, distulit post dies Azymorum, quando & Petrus ab Angelo liberatus est. Agrippas quoque ipse in Iudaismo religiosissimus, regnoque Iudææ aliisque provinciis Romanorum benevolentia auctus, sic potuit in B Apostolos excandescere, quanquam in Paulum mitior videatur, cùm dicentem audisset, iam vinctum, sed qui Cæsarem appellasset, eaque ratione nec ab illo, nec à Festo Præside iudicari posset. Trahi Ierosolymam ex aliis procul Synagogis religionis reos, ipsa Pauli legatio Damascum indicio est, cùm iratum plenus ac minas spirans in Discipulos Domini (utique ex Iudæis conversos) ferretur, quales & hi Athenienses videntur fuisse, ac mulier cujus filium in Galilæa Apostolus suscitaverat: quæ ipsa Athenis sufficere Apostolo poterat, ut moris erat Iudæis sumptus facere suis magistris: quam Christus consuetudinem non sustulit, sed discipulis suis liberam fecit. Qui toties Pontifex ἀρχιερεὺς & ἀρχιγραμματεὺς dicitur, non ipse summus Pontifex Hebræorum putandus, sed quem synedrium Ierosolymitanum ἀπόστολον mitteret, & quasi ἔξαρχον, C virum scilicet generis Sacerdotalis & Legisperitum, Legisque æmulationem habentem, qualis fuit Paulus missus ad Synogogas in Damascum, quanquam hoc illi deerat, ut esset ex sacerdotali prosapia, qui seipse de tribu Benjamin affirmat. Nec modò Hebræis desunt Apostoli ac disciplinæ Legis præfecti, quos ex Synedrio vel Ierosolymitano vel Babylonico mittant, ad subjectas Synagogas ac plebes, qui severiùs in Legem commissa, & quorum indulgentiam non habent per Gentium pressuram ex suis Legisperitis, emendent ac puniant.

1. Τὰ ἀφιδρύματα τούτων πάντα. Antecedentia omnia Hebræos sonant, & qui Mosis religione tenerentur; nunc verò ἀφιδρύματα, *statuæ, simulacra*, quæ sic erigantur sedibusque lo- D centur, ut venerationi habeantur, prorsus remotum à Iudæorum, per ea tempora, moribus. Ac quanquam etiam luci, ἀφιδρύματα reddantur, nec lucos quidem habuisse putandi Athenis Iudæi aut excelsa, ubi more antiquo adorarent. Vel ergo mixti Iudæis Græci, illa in Apostolum grassatione, vel non satis accurata, ac interpolata, quæ de Philippo legit Ecclesia Greca. Difficile etiam consentiunt, quę de Pauli Athenis prędicatione habet Act. liber; nisi primus Paulus tanta anxietate Athenis prędicavit, Dionysiumque & conjugem aliosque nonnullos convertit, quibus tamen necdum Dionysium Episcopum dederit: sed Philippus se-

cundò urbem tentans, pluribusque in ea conversis, dederit Narcissum; quem perinde Hippolytus de Septuaginta duobus Discipulis Athenarum Episcopum facit: colunt Græci die 31. Octobr. cum Stachy, Amplio & Vrbano: assignatisque tribus superioribus, quibus Episcopi præfuerint, Sedibus, nihil ejusmodi de Narcisso, sed hoc solùm. Ὁ δὲ Νάρκισσος διαφόρως βασανισθεὶς παρέδωκε καὶ αὐτὸς τὴν ψυχὴν τῷ Θεῷ, δι' ὃν καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ προθύμως ἐξέχεε. *Narcissus verò diversis excruciatus tormentis, ipse quoque animam Deo tradidit, cujus etiam gratia lubens sanguinem profundebat.* Quod auctor eum facit, cujus Paulus meminit Rom. 16. 11. ἀσπάσασθε τοὺς ἐκ τῶν Ναρκίσσου, τοὺς ὄντας ἐν Κυρίῳ. *Salutate qui sunt ex Narcisci domo* (vel ut Erasm. *ex Narcisci familiaribus*) *qui sunt in Domino*, conjecturam elidit Hugonis Grotii, cùm ad eum locum sic advertit, *Puto intelligi Narcissum Claudii libertum, in cujus domo aliqui fuerint Christiani.* Magis itaque assentior Baronio, an. 58. 56. quanquàm non ejus fundamento, quod Narcissus potentissimus Claudii libertus odio Agrippinæ matris, biennio ante scriptam Pauli Epistolam, Consulatu Asinii & Acilii, ut author est Tacitus, à Nerone occisus fuerat: poterant enim superesse de familia, & quidem *in Domino*, id est, Fideles, ad quos attinere poterat ea Pauli commendatio: sed quod toto illo capite, Asiaticos hospites fideles notos Romanis commendat, ea commendatione eis solatium aliquod ac præsidium quærens, ut per quos Romæ Christi agebatur negotium, ac sensim spargebantur fidei semina. Erat fortè tum Narcissus, in Oriente Athenarum Episcopus, vel etiam diem Martyrio clauserat, τῶν αὐτοῦ, quibusdam ejus necessariis, notis, affinibus, qui perinde Christiani essent, Romæ versantibus. Roma verò dum scribit Paulus, ut Phil. 4. Romanorum salutes perfert, maximè potentum, & eorum qui favore pollerent, ut eorum fidei collegio, sic salutati alacriores in Christi fide ac Christiana militia redderentur.

2. Τῶν Καιδάκων πόλεις: Videtur regionem Syriæ significare, & quidem vicinam Parthis, unde illam adierit, ac inde Azotum navi petierit, quæ urbs est Palestinæ, una ex satrapiis Philistinorum. Nihil mirum hærere nos in locis sic dissitis, cùm non rarò etiam in vicinis sapientes Geographi perplexi sint, vel propter urbium occasum, aut mutationem nominum, seu etiam alios casus. Erant Apostoli quasi nubes volantes, mira agilitate, quò ferebat impetus Spiritus, vel terra, vel mari sequentes; quod sanè necessarium, ut brevi adeò intervallo temporis, in omnem terram exiret sonus eorum; ipso præsertim Deo sæpius monente, quæ potissimum civitas aut regio illis petenda esset, ut de Paulo legimus: nec æquum ut Coapostolis (maximè Coryphæis & qui de Duodecim erant) negemus. Quid si allusio est ad Candacem Reginam Æthiopum, cui fuerint Æthiopes Palæstinæ vicini, versus Arabiam, ex quibus Apostolus, eorum peragratis urbibus, Azotum venerit, Charitinam cum patre & familia Christo lucraturus? Sequentia etiam de Hierapoli, fortè spectent ad Hierapolim Syriæ, itinere decem dierum à Damasco, urbem Archiep. sub Patriarcha Antiocheno, unam ex præcipuis Imperii Turcici, ubi tantis illis patratis, in Phrygiam & Lycaoniam venerit, ut hîc dicitur; postremò consummatus Hierapoli Phrygiæ, quæ omnium recepta sententia est. Hæc, quantum assequi licet, in re sic antiqua, nulloque præterea certo teste comprobata; quanquam favet illud de Philippo Diacono, qui sic baptizato in via Eunucho Candacis Reginæ Æthiopum, dum rediret, Azotum à Spiritu raptus est, Act. 8. 27. quod argumento est, fuisse loca satis vicina, quæ sic continuè Philippus Apostolus potuerit divina prædicatione lustrare.

3. Λύσιν τοῦ συνοικεσίου ζητοῦσα: Quanquam Apostoli consilium erat, ne susceptæ fidei causa uxores à viris discederent, vel etiam viri uxores relinquerent, 1. Cor. 7. 12. *Cæteris ego dico, non Dominus; Si quis frater uxorem habet infidelem, &c.* plures tamen simul susceptæ fide, castitatis propositum amplectebantur, quibus nonnunquam Apostoli annuebant: quandoque etiam ipsi infideles, susceptæ fidei odio, divortium faciebant, ut hîc Marcella tentasse describitur, nisi Vir Apostolica vestigia domo ejiceret. Proinde vereri poterant Hierapolitæ, ne illorum uxores Philippus seduceret, adducendo ad fidem, unde illa divortia fierent. Sic nimirum venit Dominus gladium mittere, Matth. 10. 35. nec est illo dignus, qui vel uxorem, vel alium quenquam plus illo amat; quod utique facit, qui consentit cum infideli cohabitare cum injuria Salvatoris, quæ planè proclivi est, cùm alter conjugum errori pristino ac superstitioni manet addictior. Moduli ac Canon. præter Apostolorum communes laudes & labores, ac Philippi crucem, quod historiæ lucem ullam afferat, nihil habent.

IN BARTHOLOMÆVM APOSTOLVM.

CVm Græci duplici festo colant Bartholomæi Apostoli memoriam, altero ejus Natalis 11. Iunii, altero miraculosæ advectionis ipsius Reliquiarum ad Liparim Insulam, die 25. Augusti. qui unus Latinis solennis est, sive etiam pridie ejus, pro vario Ecclesiarum ritu, Nicetas totus in exornando Bartholomæi Natali est, ac ne meminit quidem illius stupendi miraculi, in quo tamen ex antiquioribus & emendatioribus ejus Actis referendo, multus est Theodorus Studita paulò Niceta antiquior, cujus Sermonem Anastasius reddidit, & D. Lucas Dacheri in Spicileg. t. 3. repræsentavit; adjectis etiam quæ spectant ad alteram inde translationem Beneventum, desolata per Sarracenos Lipari insula. Atque utinam in manibus esset Græcum exemplar hujus Sermonis Theodori Studitæ, vel Sirmundo licuisset eum ipsum ejusque omnia (etiam maiores Catecheses) juris publici facere, quibus plurimum Christiana pietas profecisset, novoque clypeo & armatura, Ecclesia Catholica adversus hostes suos tuta fuisset, dum cum blattis & tineis pugnant manu exarati Codices, futuri & ipsi injuriæ temporis exedentis omnia, non ita post pror-

ſtis inutiles. Bene tamen eſt, quod antiquiora illa Acta ac emendatiora, quæ refert Theodorus, nobis ſervarunt Menæa, ex quibus, ſequentibus repræſentabo. Quod ait Nicetas, vocaſſe Dominum, τὸν ἀληθινὸν τοῦτον Ἰσραηλίτην Βαρθολομαῖόν τε, videri fortè poſſit exiſtimare eſſe ipſum Nathanaëlem, quod quidam Latinorum, etſi non adeò antiqui, ſenſerunt. Græci tamen, & ipſe Nicetas, exiſtimant Nathanaëlem eſſe Simonem Cananitem, ipſumque nuptiarum ſponſum; nec abnuit Baron. ſed conjecturâ potius hæc dicuntur, quàm ut ex certis ullis monumentis ſint explorata: nec quod Nathanaël ipſe ex Cana Galilææ erat, teſte Ioan. 21. firmum argumentum eſt, ut Simon Cananites exiſtimetur, quem nec liquet Cana oppido eſſe oriundum, vel inde cognomen illud traxiſſe. Potuit etiam S. Maria alios ibi neceſſarios aut cognatos habere; nec ulla ratio probat, ſponſum illum ab uxoris complexu à Chriſto avocatum eſſe, & invitatum ad Diſcipulorum album, qui illi aſſidui eſſent, ac reliquiſſent omnia, implendum. Fuit certè magnus Ioanni Nathanaël, quod ſic à Chriſto vocatus, tantumque ab eo teſtimonium innocentiæ retulerit; quod item cum præcipuis Diſcipulis, Simone, Petro, Thoma, Filiis Zebedæi, electus ſit teſtis Dominicæ magnæ apparitionis, & miraculi piſcium, & promotionis Petri in Chriſti Vicarium ſummumque ſub illo Eccleſiæ Paſtorem, ipſiſque prior Filiis Zebedæi & poſt magnum Thomam nominatus ſit: nec ſicut aliorum Diſcipulorum, tanquàm minorum, illius nomen ſuppreſſum ſit, facta hinc conjectura, eſſe primi ordinis Apoſtolum, quem alii alio nomine vocaverint, ſive Simonem Cananitem, ſive Bartholomæum, quæ nomina Ioannes non habet; quanquam Auguſt. exiſtimat, quòd erat Legiſperitus, non fuiſſe à Chriſto in Apoſtolum electum, qui tantùm ſimplices & rudes ad illud munus delegerit. Atqui Hieron. in 23. Matth. Prophetas, Sapientes, Scribas in Lege doctiſſimos agnoſcit Chriſti Diſcipulos, Petrum crucifixum, aliosque in Actibus flagellatos: nec Andreas Ioannis diſcipulus non ſtudebat divinæ Legi, aut non erat Legiſperitus, ut quidam etiam indigetant. Aut unde tanta Nathanaëli Legis peritia ſupra reliquos Apoſtolos, quod dubitavit Meſſiam eſſe à Nazaret, quem vulgatiſſimus rumor apud Iudæos, vel à facto Herodis & ſciſcitatione ejus ex Scribis & Phariſæis, à Bethlehem Iuda venturum perhibebat? Fuiſſe & ipſum piſcatorem inſinuare videtur Ioannes, cùm Petro eunti ad piſcationem eum adjungit, & quidem inter primos, ante ipſos filios Zebedæi, quos liquet piſcatores à Chriſto vocatos, haud ſecùs ac Petrum. Sequebantur autem, inquit Chryſ. hom. 86. διὰ τὸ συνδεδέσθαι λοιπὸν ἀλλήλοις, καὶ ἅμα βουλόμενοι θεάσασθαι τῆς ἁλιείας, καὶ τὴν σχολὴν εὖ θέσθαι, *quod deinceps alii aliis devincti erant, ſimulque piſcationem videre, & otium ſuum bene ponere volebant.* Nempe bene illas horas collocare, & operis aliquid facere: priſtinum denique laborem innoxium, quo vitam antè honeſtè toleraverant, per ejus temporis inducias, & cùm nondum prædicationis onus incumberet,

A repetere, quemadmodum inſinuavit Greg. in Hom. Certè non videtur iturus Nathanaël, ſi paulò liberalioris inſtituti fuiſſet, & ut quaſi ſola ductus curioſitate Petro comes eſſet, non ut etiam cum eo operam præſtaret. Quod etiam ita Petro cum primis illis præſto fuit, indicio eſt, perinde aſſiduum Chriſto hæſiſſe, ac ſcholæ illius domeſticum: ſive aliàs implebat primum ordinem τῶν ιβ΄, ſive ſecundum τῶν οβ΄.

Quod etiam Nicetas narranda Bartholomæi paſſione ac cruce, ſic urget quæ Ioan. 1. 51. habentur Domini de ſeipſo ad Nathanaëlem verba, de Angelis deſcendentibus & aſcendentibus, animi ſui ſenſum de Bartholomæo ſubindicat, qui ipſe Nathanaël, ac Ieſus alter, ut antè dixerat, ſumma cum Ieſu ſimilitudine &

B διὰ τὸ Χριστοειδὲς, exiſtat. Quæ omnia conjecturam faciunt, non certò rem evincunt, ac nec ipſam clarè Nicetæ mentem oſtendunt.

Quod Nicetas ſic Οὐρβανόπολιν dicit Majoris Armeniæ. Menæa noſtra Tiliana ἐν Ἀλβανοπόλει habent; edita paulò remotius ἐν Ἀβανόπολει, ut facilis eſt Græcis in nominibus propriis mutatio, pro ut variè pronuntiant, illaque aures feriunt: ipſa tamen 25. Aug. etiam Οὐρβανόπολιν habent; ubi Theodorus Studita *Albani*: ex quo videatur facta elementorum mutatio, ſive illorum confuſio, ex ſoni potius vicinitate, quàm ex literarum aliqua affinitate. Hippol. quoque ἐν Ἀλβανῷ τῆς μεγάλης Ἀρμενίας: atque hi omnes, ex certioribus monumentis, ut videtur, habent crucis martyrio ſublatum, & quidem capite in terram verſo, ut habet Hippolyt. κατακέφαλης. Quod capite cæſus dicitur, poſtquam fuerat fuſtibus con-

C tuſus, Abdiam auctorem habet. Secuti Romanum paulò antiquius Martyrol. & Ado. *Natalis beati Bartholomæi Apoſtoli: qui apud Indiam Chriſti Evangelium prædicans, decollatione martyrium complevit.* Vbi quod India, pro Armenia, Abdianum; etſi Oecumenii Synopſis, Ἰνδίας Ἀρμενίας dicit: quaſi dicat, *Armeniæ quæ ſpectat aut vergit ad Indiam.* Auxerunt Romanas tabulas alia traditione novi earum compoſitores, excoriati Bartholomæi, quam perinde Beda habet. *Sancti Bartholomæi Apoſtoli, qui apud Indiam Chriſti Evangelium prædicans, vivens à Barbaris decoriatus eſt: atque juſſu Regis Aſtyagis decollatus, martyrium complevit.* Hæc totidem verbis Rom. tabulæ, niſi quod ex India in majorem Armeniam profectum, ſic dicunt martyrium feciſſe. Quanti hæc traditio, aliorum eſto judicium. Iſido-

D rus majori conſequentia, vivum excoriatum dicit, & ſic ſepultum. Erat hoc vulgare apud Perſas Armenis finitimos ſupplicium, & quo rei paſſim plectebantur: ſic tamen à Barbaris, & quaſi tumultuaria coitione excoriatum, Principis deinde juſſu capite plexum eſſe, ut hæc inſinuant, hoc difficile: nec tam abſurda ipſe Abdias decoxit, vel credibile putavit, ut homo ſic excoriatus ab Aſtyage capitis damnaretur, eoque plecteretur. Quod is utrunque juſſerit, & per ſuos carnifices fecerit, ſicque excoriatum decollaverit, nihil abſurdi habeat, ſed hoc veterum auctoritate probandum, quæ præſcribat illis, qui tanto conſenſu, ac quaſi re explorata crucis ſupplicio eum ſublatum dicunt; cùm & an-

tea cruci affixus fuisset cum Philippo Apostolo: A sed ea liberatus divino miraculo, longæva deinceps vivens ætate, plus ferè omnibus Apostolis laborasset: adeò ut non immeritò Nicetas dicat, Parem summis Apostolis Petro & Paulo honorem consecutum, apud summum omnium Regem: à quo nec Ioseph illius laudator apud Metaphrastem absludit, Parem Romæ Liparim ex illius corpusculi hospitio perhibens, & quod illa vicissim Apostolorum Petri & Pauli sacra pignora contineret: quam ipsam felicitatem nec Dominus Romæ invidit, eam fortè ob rem devecto Romam Othone Imperatore, Bartholomæi sacro sarcophago, ut ipsa quandoque Roma, magni ipsius Bartholomæi exuviis ditata, novo pietatis sensu conviviscerct, ejusque cultu ferventior fieret; omnisque, quà latè patet, velut ex arce Roma, novos fidei igniculos, Romana diœcesis atque Occidens, in tantum B Apostolum hauriret; verebatque ne extincta nuper in populis Natalis illius πανήγυρις, sive etiam Translationis, quovis tandem magni Præsulis destinato animo, huic plusculum Majorum pietati, ac Apostoli in nos jubari, officeret: sed timorem abstulit, quod idem magnus Antistes, Romani summi Antistitis nutu, pristinam Bartholomæo, ac reliquo choro Duodenario, celebritatem reduxit, majoribusque animis plebs omnis devota colit.

Bartholomæi sententia, quam citat, ex Dionysio petita. 1. de Myst. Theol. n. 3. ubi sunt paulò alia verba; nempe θεολογίαν πολλὴν εἶναι καὶ ἐλαχίστην· καὶ τὸ Εὐαγγέλιον πλατὺ καὶ μέγα, καὶ αὖθις συντετμημένον. *Theologiam & copiosam esse, & summè exiguam; Evangeliumque & amplum & magnum, ac rursus concisum.* Vbi in Ma- C ximi scholio error irrepsit, emendandus ex ipsa serie & ex Pachim. Probat Maximus esse genuinum opus Areopagitæ, ex simplicitate, quà in superioribus citavit auctoritates ῥήσεις, quorundam qui cum Apostolis vixerunt; & νῦν παρατίθησι τὴν τοῦ θείου Βαρθολομαίου ῥῆσιν ἄγραφον, ὡς δηλοῖ τὸ, φησίν· εἰ γὰρ ἐγγράφως ἦν διδάξας, εἰρήκει ἄν, ἔφη. Vbi Cord. *Modò similiter D. Bartholomæi sententiam adducit, uti verbum Act. declarat. Nam si absque scripto id tradidisset, utique dixisset,* Dixit. Quasi nimirum velit Maximus, Bartholomæum aliquid scripsisse, atque id sibi videatur ex Dionysio ipso colligere. Nec aliter Lansel: quod ita sensisse, vel inde voluisse colligere Maximum virum sapientissimum, periculum est: Vnde Pachim. non magis Dionysii, quàm ipsius Maximi fidissimus Paraphrastes. Μετὰ ταῦτα, καὶ ἀγράφως παραδοθεῖσαν D ῥῆσιν τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Βαρθολομαίου τίθησι, πολλὴν καὶ ἐλαχίστην τὴν θεολογίαν λέγοντος. *Deinde traditionem quandam non scriptam sancti Bartholomæi Apostoli ponit, Multam esse Theologiam, &c.* Sic ergo & Max. Ῥῆσιν ἄγραφον ἄγει, ὡς δηλοῖ τὸ, φησίν· εἰ γὰρ ἐγγράφως ἦν διδάξας, εἰρήκει ἄν, ἔφη: *Sententiam non scriptam adducit, uti verbum*, ait, *declarat: Nam si scripto id tradidisset, utique dixisset*, Dixit. Est id quidem subtilius, quàm verius; aliquid tamen momenti habens ad conjecturam; ut quod viva voce; quasi de præsenti, & rumor volans significetur; quod verò scriptum est, de præterito, quasi ratum, eo quod libris & chartæ seu tabulis insertum est. Promiscuè tamen τὸ, φησί, & ἔφη usurpantur, citandis vel Scripturis, vel aliorũ etiam non scriptis sententiis. Vel certè quod magis putem, & ne sic leviter existimemus lusisse Maximum, pro ἔφη (in quo vix aliquid discriminis est à voce φησί) scripserit γράφει. in quo subtiliter venatur mentem Dionysii. Nempe si sententiam scriptam Bartholomæi citasset, dicturus erat, γράφει, *scribit*, ut in ejusmodi solet, non φησίν, ait. Argumento est de Divin. Nom. c. 4. §. 12. ubi γράφει δὲ καὶ ὁ θεῖος Ἰγνάτιος, Ὁ ἐμὸς ἔρως ἐσταύρωται· quod agnoscit Maximus non posse intelligi, nisi de scripta sententia; sed vel subdititium putat, & ex margine in textu illatum, à quo nullo hiatu abesse possit: vel aliis scripsisse Ignatium quàm Romanis, aliisque Epistolis ab iis quas proximè martyrium facturus pluribus scripsit. Vt quasi solenne hoc effatum habuerit, ac pro re nata, verus Ioannis amorisque discipulus, & ore & scripto usurpaverit. Hæc pro mea in Maximum observantia, quādiu levissimi ęris penuria non satis mihi licet, votis illi defungi, ac quod cœpta adultaque editio, ad umbilicum maturè satis perducere: tanta Nostratium in rem literariam sacrāque munera.

DE SACRI PIGNORIS Translatione.

1. Τῆς Ἀνατολῆς. Hoc ipsum fortè voluit Oecumenius sua Synopsi, ubi editum, τῆς Ἰνδικῆς; tametsi etiam Studita Armeniam Indiæ videtur dicere; cùm sic ait: *Deinde India Evangelizans, ad ultimum in Armenia Majori, quæ ejusdem est provincia.* Nota regio ἡ Ἀνατολή, ipsa vasta, & unde sic dicta Græcis, quod scilicet ad Orientem esset Constantinopoli; quæ & latius accepta ipsam Armeniam complectatur. Auctor perinde cruce sublatum refert Apostolum. Vnus ex Græcis Studita, *Decoriatus ab impiis in modum follis, capite plexus est*: cujus phrasim vellem essent imitati, *qui à Barbaris vivum excoriatum, & jussu Astyagis capite truncatum*, dixerunt. Sic nempe utrunque Persæ nectebant supplicium, alterumque alteri præibat, velut ferè apud Romanos, prius rei virgis aut fustibus cædebantur, quàm morte plecterentur. Præivisse item crucem, ut sic omnia concilientur, non facile acquiescam Lipomano; sed aliam aliamque traditionem, quod attinet ad supplicii genus, esse sentio. Nisi fortè tanta rabies fuit, ut sic crucifixum capite in terram verso è cruce seminecem extraxerint, aliaque Persico more illi tormenta irrogarint: quod tamen Auctores utriusque sententiæ ne hilum quidem insinuant, ut quasi ex illis legitimè satis possimus conjicere.

2. Ἐν λάρνακι λιθίνῃ. Sic quoque Ioseph & Studita; cùm noster Menæorum codex, sic expressum μολυβδίνῃ habeat, *i. plumbeam*. Ac, num, quod fere usus habet, in arca lapidea, urna plumbea erat, ac utrunque in mare projecerunt inofficiosi homines, ne qua Apostoli memoria, etiam vacuo tumulo, apud eos extaret, & qua confoveri posset populi in eum devotio? Mea hæc conjectura; alii divinent; vel quod plurium est, admittant.

3. Παππιανόν. Anastasius in Studita *Papinum* vocat;

vocat; apud quem etiam nomina urbium minus corrupta sunt: de quibus videnda nostra Bibl. PP. Concionat.

4. Βυρχᾶνος. Anast. in Studita, *Vulcanus*: faverque allatæ jam mihi conjecturæ, permutationis literarum ex soni affinitate, ubi sic crassioribus auribus Græci audiunt in nominibus propriis. Miraculum verè stupendum, cujus tamen Ioseph non meminit, qui videatur Studita antiquior, & qui jam nomen haberet Metaphrastis ætate. Certè ejusmodi est, cui non facile arrogent fidem, nedum ἀκούοντος τὴν θείαν τερατουργιῶν, ut Auctor scribit, sed nec qui divinam in prodigiis virtutem sanctè venerantur. Potest hæc hisque majora illa præstare, sed facile etiam est in ejusmodi vulgi fidei obrepere. Vulcaniæ ejusmodi Insulæ, in quibus pars magna sulphur est & materia combustibilis, magna habent symptomata, ex ipsa rerum natura & absque miraculo: in quibus non injucunda lectu, quæ nuper in Relatione Insulæ sanctæ Irenæ prope Cretam habentur scripta.

5. Ἐν ταῖς ἡμέραις Θεοφίλου τοῦ βασιλέως. Appendix Anastasiana perinde refert, etsi Theophili non meminit; pauloque aliter rem narrat; nempe factam revelationem cuidam Monacho Græco ut dispersa ossa colligeret, signo divini luminis agnita; quæ ipsa ejus rei fama, sive etiam miraculorum quæ olim percrebuerant in sancti Apostoli tumulo, in causa fuerit, ut ita Beneventanus Regulus seu Magistratus, per conductos Amalphitanos nautas sacrum pignus sibi rapiendum putaverit, ipso forsitan Græco Monacho annuente, & cùm à suis Græcis nihil jam opis expectaret. Sicque alia aliam juvet narratio: non quicquam officiat.

IN MATTHÆUM APOSTOLUM & Evangelistam.

Matthæi res; præter Evangelium ab eo scriptum, obscuræ admodum remansere, nullis certæ fidei auctoribus consignatæ; Abdia Babylonio fabuloso auctore ferè proditæ, quem ipsum exscribit Perionius; quodque nulla affert Veterum monumenta, nullam eis majorem conferre auctoritatem certum est. Quæ *novissimè ex antiquis monumentis & sanctorum Patrum scriptis collegit R. D. Marc. Antonius Columna Archiepiscopus Salernitanus, & sanè quidem eruditè*, ut auctor est Baronius in Notis, mihi in manus non venere; & fortè potuissent laborem levare, gratiamque is ipse fecisset, si ex illis aliquid saltem delibasset: nisi sunt illa ipsa quæ affert. Ait autem se legisse in libello Hippolyti de Duodecim Apostolis, *Matthæum victimam factum virginitatis: alludente nimirum Auctore ad historiam de sancta Iphigenia virgine, quæ legitur in Actis ejus ab eo Deo dicata.* Nempe legitur in Actis illis Abdianis: nusquam alibi: Mihi editus Hippolyti indiculus nihil habet ejusmodi; at nec Matthæi in Æthiopiam itineris aut prædicationis, quæ proinde videri possint in Hippolyto subdititia. Metaphrastis nomine vulgata Acta à Lipomano, & Surio omissa, cùm probatiora videantur, quàm illa altera illi repræsentata, eidemque Lipomano secundo loco edita, extra Parthiam non trahunt Matthæum, & Hierapolim Syriæ, in qua martyrium fecerit. Ac de Iphigenia, certum est, præter novas Romanas tabulas Baronio alisque auctas, Clem. VIII. summo Pontifice, nullas alias ejus nomen habere, ne ipsas quidem Romanas paulò superiores; in quibus hoc solùm de Matthæo, *Natale sancti Matthæi Apostoli & Evangelistæ, qui apud Æthiopiam prædicans, martyrium passus est. Hujus Evangelium Hebraico sermone conscriptum, Christo revelante, tempore Zenonis Imperatoris inventum est.* Eademque fere Beda, qui & Hortaci nomen addit, insinuans se ex Abdia bibisse; ex quo nescio, an tutò satis vindicare potuerint Iphigeniæ nomen, qui eas tabulas auxere. Æthiopiam etiam habet Socrat. l. 1. c. 15. Θωμᾶς μὲν τὴν Πάρθων ἀποστολὴν ὑπεδέχετο· Ματθαῖος δὲ τὴν Αἰθιοπίαν· Βαρθολομαῖος δὲ ἐκληροῦτο τὴν συνημμένην ταύτῃ Ἰνδίαν. *Thomas Parthiam suscepit, in qua Apostolico munere fungeretur: Matthæus Æthiopiam; Bartholomæus Indiam, quæ huic finitima est.* Interiorem verò Indiam censet non penetrasse, ad quam Constantino Magno Imperatore fides pervaserit, & cui Frumentius Episcopus datus sit. Proinde loquitur Socrates de Æthiopibus Asiaticis, vicinis terræ sanctæ nec fortè ab aliis dissentit, qui vel Hierii, vel Hierapoli Syriæ, apud Parthos vel Persas martyrium fecisse scripserunt. In his Martyrologium Corbeïense magnæ certè antiquitatis & fidei 11. Kal. Oct. *In Persida, civitate Tarrium, Natalis sancti Matthæi Evangelistæ.* Scripserit Hierium, quod sic Antiquarius depravarit, vel qui non satis accuratè ex illo exscripsit. Idem pridie Non. Maii. omisso solum civitatis nomine. *In Persida, Natalis S. Matthæi Apostoli & Evangelistæ. De loco ubi passus est, vel ubi sepultus*, inquit Baron. *potius assentior Venantio Fortunato, qui ante annos mille vixit: is etenim dum agit de Apostolis singulis, ipsisque locis ubi passi & conditi sunt, hæc de Bartholomæo atque Matthæo canit: Inde triumphantem fert India Bartholomæum, Matthæum eximium Naddaver alta virum.*

Mihi quoque esset magnum ad fidem, si suæ res ætatis Fortunatus referret, vel non liqueret ex ipso Abdia suam Naddaver Matthæi habuisse, ut & Bartholomæi Indiam, quem sic alii eò profectum narrant, ut tamen in Asia fuerit martyrio coronatus, de quo Greg. Turon. de Gloria Martyr. c. 34. *Apud Asiam*, inquit, *passum, agonis ipsius narrat historia*: & ut Sophr. apud Hieron. nosterque Hippolytus, *in Armenia*. Euseb. l. 5. c. 10. refert ipse quidem incerto rumore Bartholomæum unum ex Duodecim Apostolis prædicasse in India, apud quos Evangelium Matthæi Hebraicis literis scriptum dicatur reliquisse, & quem Pantænus illic reperit: non tamen quod ibi diem obierit. Contra fidem Interpretis Ruffinus illud inde Evangelium Pantænum secum detulisse ait: quod Eusebius non dicit, ut etiam Henricus Vales. rectè observavit. Aliudque fuerit quod in Bibliotheca Cæsariensi à Martyre Pamphilo collecta servabatur, quo utebantur Nazaræi, ipseque Hieronymus commodatum accepit: sed non ipsum Matthæi authenticum, uti nec quæ Syriaca unum & alterum vulgata sunt. Etiam quod cum Barnabæ corpore inventum Evangelium est Zenone Imperatore, Matthæi esse ferunt: sicque Baron an. 485. n. 4. laudatque historiam,

auctore Alexandro Monacho; qui tamen ab ipso relatus, & ut extat apud Lipomanum, nihil Matthæi Evangelii meminit. Ejus verba sunt. *Invenerunt etiam Evangelium supra Barnabæ pectus impositum*; quod deinde Zeno ab Anthimo Episcopo sibi mitti petierit, & in Palatio suo reposuerit; *ubi*, inquit, *ad hodiernum usque diem servatur, & in magna quinta Paschæ feria quotannis in Palatii oratorio Evangelium ex eo libro recitatur.* Quod magis indicio est, fuisse Græcum Evangelii exemplar, ex quo sic Græcè ex usu ejus Ecclesiæ Legi Evangelium possit, quodque Græcus textus magis ex usu Barnabæ esset, qui præcipuè Græcis prædicabat, & quia etiam Iudæi in dispersione positi ferè Græcè callebant; ut una hac linguâ Apostoli novum omne instrumentum divino instinctu consignandum putaverint. Synax. 11. Iunii. Οὗτος λέγεται τεθάφθαι ἅμα τῷ ὑπ' αὐτοῦ γραφέντι κατὰ Μάρκον εὐαγγελίῳ, τῷ ὕστερον εὑρεθέντι μετὰ τοῦ ἀποστολικοῦ σώματος· ὅθεν καὶ προνόμιον ἔλαβον οἱ πιστοὶ μὴ ὑποκεῖσθαι ὑπό τινα τῶν ἄλλων ἐπισκόπων ταύτην τὴν νῆσον· ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου χειροτονεῖσθαι. *Ferunt hunc sepultum cum Marci Evangelio ab ipso conscripto, quod postea repertum est, cum Apostoli corpore. Vnde & Fideles (Cyprii) privilegium nacti sunt, ne ea Insula subesset ulli aliorum Episcoporum, sed à suo ipsius Episcopo ordinationes reciperet.* Non accepit privilegium, sed olim concessum, per eam occasionem illi ratum habitum & confirmatum, Zenonis & Synodi τῆς ἐνδημούσης Constantinopoli judicio. Qua de re, deque privilegio Insulæ Cypri leg. Theod. Balf. can. 8. Synodi Ephes. quo repressus conatus Antiocheni Patriarchæ, & relictæ Cypriis ordinationes liberæ. Porro fungi est quicquid Cedr. in eam rem scribit, exceptâ sacri pignoris inventione sub ceraso arbore, quod Matthæi Evangelium supra pectus haberet, ἰδιόγραφον αὐτοῦ τοῦ ἀποστόλου Βαρνάβα· ἐξ ἧς προφάσεως ἔκτοτε γέγονε μητρόπολις ἡ Κύπρος, καὶ τοῦ μὴ τελεῖν ὑπὸ Ἀντιόχειαν, ἀλλ' ὑπὸ Κωνσταντινούπολιν· *Ea occasione Cyprus Metropolis facta est, ut jam non amplius sub Antiochia censeretur, sed soli Constantinopoli subesset.* Nugæ hæc. Non hoc quærebatur ut servitutem servitute mutaret, vel quod non habebat acquireret; sed ut quod erat, αὐτοκέφαλος, suarumque arbitra ordinationum, perseveraret, nec vel Antiocheno, vel ulli alii subesse deberet; excepto jure προεδρίας & προστασίας Romani Antistitis, quâ Christi Vicarius, summusque omnium Pastor est: quo nihil lædit aliarũ Sedium jura, nec se illatũ ordinationibus extrà diœcesim propriã (jure ãtiquo) immiscet. De Evang. Matth. consentit Niceph. l. 16. c. 37. ac, num inde creditum Matthæi Evangelium potius quàm Marci, quod feria illa quinta majoris hebdomadæ Græci non ex Marco, sed ex Matthæo legant Dominicæ Passionis partem: verùm nihil vetat quin in eo Palatii oratorio, in quo repositus ille Barnabæ Codex, ex Marco legeretur, cùm eadem ipsa penè Matthæi Marcus habeat, sed paulò breviora. Nicephorus etsi ipse Patriarcha, Auctor sic nuperus & post captum à Latinis, receptamque à Græcis Vrbem scribens potuit ignorare traditionem suæ Ecclesiæ paulò superiorem. Cedr. quod ita absurdè narrat, nullius penè est fidei. Auctor Synaxarii quàm antiquus, me latet, qui sic Marci Evangelium maluerit, ut pote consobrini Barnabæ. Nostrum Tilianum paulò antiquius, nihil istorum habet, ut neque Basilianum Sirleti; quodque in tabulis Thyinis scriptum ejusmodi Evangelium tradit Alexand. Monachus, qui cæteris videtur antiquior, ac reliquis auctor hujus traditionis, existimem fuisse potius Evangelii partem ejusque capita quædam & περικοπάς, quàm integrum codicem, velut fortè in Cecilia, quæ sic Evangelium in pectore & sinu gerebat. Beda, *Cujus corpus tempore Zenonis Imperatoris, ipso revelante, repertum est*; nulla mentione ejus libri Evangeliorum. Nec aliter Romanæ tabulæ paulò uberiores ante novas Baronianas, per quas invectum illud assumentum, *unà cum codice Evangelii sancti Matthæi sua manu descripto.* Romanum quoque Breviar. Pii V. *Ad cujus pectus erat Evangelium Matthæi, Barnabæ manu conscriptum*: nostrum Prædicatorum addit, *Hebraicum*: sic res crescit eundo, quasi non & Græcum transcribere licuerit, vel nondum esset illud Evangelium Græcè redditum. Antiquius Rom. etiam hæc nescit. Marianus tamen Scot. an. 483. *Corpus Barnabæ Apostoli, & Evangelium Matthæi, Hebræo stylo scriptum reperitur, ipso revelante.* Sigibertus quoque, *Cum quo etiam Evangelium Matthæi, ipsius manibus Matthæi Hebraice scriptum, quod erat simul reconditum, invenitur. Quod Evangelium ipse Barnabas secum semper ferre solebat, & ubicunque inveniebat infirmos, ponebat illud super eos, & tam fide Barnabæ, quàm merito Matthæi, omnes sanabantur.* Quanta hæc, sed unde hausta, & quantæ fidei? Vnde quod non habuit Ecclesia ipsum hoc Matthæi autographum pro authentico, vel quâ nobis jacturâ sic periit? Scripsisse Matth. Hebraicè fere Veteres consentiunt: hoc verò ipsum illius autographum fuisse hominis ex suo capite confingentis commentum meritò videatur. Scripsit verò ne quæ viva voce ab Apostolis, ipsoque Matthæo, Hebræi acceperant illis ad Gentes abeuntibus, paulatim exciderent, vel etiam falsis admixtis corrũperentur. Videndus Euseb. l. 3. c. 24. ac num ipsa Nicetæ ratio quam Euseb. insinuat, cùm ita scribit; Nempe scripsisse Matthæum, τοῦ, τὸ λεῖπον τῇ αὐτοῦ παρουσίᾳ, τοῖς ἀφ' ὧν ἐστέλλετο, διὰ τῆς γραφῆς ἀποπληροῦν· *Vt quod minus per præsentiam præstare poterat, illis à quibus proficiscebatur, scripto suppleret.* Sic nimirum tenui corpusculo ac debiliori, quo non liceret velut aliis ac Coapostolis fulguris instar Evangelium quaquaversus proferre ac prædicare. Potuit & hæc ratio esse, & quod præsentiam substracturus erat, quod ipsum velle Eusebium arbitror, nec satis mihi explicatum video verbis illis novi Interpretis, *Quod præsentiæ suæ adhuc superesse videbatur, scripto, illis quos relinquebat supplevit.* Quæ refert Nicephorus l. 2. c. 41. Acta S. Matthæi planè fabulosa, & Abdianis ipsis longè improbabiliora, à quibus non abludit Græcorum Synaxarium ad XII. Kal. Decembr. quo die S. Matthæi solennia recolunt. Bene tamen est, quod reliqua diei ἀκολουθία & officium, nihil ejusmodi furfurum habet; sed Apostolica duntaxat & Evangelistarum elogia piè ac graviter strophis, odisque

modulata : in quibus Theophanes Canonis est auctor. Quomodo & Basilianum Sirleti Menologium, *Commemoratio sancti Apostoli & Evangelistæ Matthæi*. Sive nulla major erat explicatio rerum Matthæi, sive Sirletus non putavit sic absurdis reliquorum elevandam fidem, quæ libro illo continentur. Esse quandoque Synaxaria novi κόμματος & παρακόμματος, falsaque & nullius fidei continere, Græcis recentioribus cusa, indubium est, cujusmodi sunt illa Triodio adjecta ab ipso Nicephoro, cùm vetus Triodium nulla haberet, cujusmodi vidi Tilianum, ejusque jacturam deploro, nesciens in cujus manus venerit, per distractionem & auctionem librorum ejus Bibliothecæ. Graviter queritur Radulphus Tungr. l. de Canonum obser. prop. 11. de illis Sacerdotibus qui ejusmodi falsas ac incertas narrationes studiosè invehunt in divina officia, secus ac statuit Gelasius c. *Sancta Romana*, quod præcipuè attinet ad passiones Apostolorum, in quibus Latinis pleraque spuria, & ex Apocryphorum cœnosis lacubus hausta: cùm præstaret, veterum more, piè ignorare gesta singula, & primitias spiritus, laboresque in eis omnibus majores, suspicere, nostrosque Christiana religione Antistites atque parentes sub Christo ambitiosè venerari & colere supra reliquos Sanctos omnes, uti etiam præstant omnibus, quàm ullam mendacii, quantumvis officiosi, suspicionem, quæsitis illis narratiunculis & fabellis, nobis sacrisque aspergere. Quod tamen ait idem Radulphus, *Passio Apostoli Matthæi hæresim habet contra declarationem Benedicti* XII. *de Visione faciali*; nescio quam Passionem, quæve Acta Matthæi notet: Nam quæ nobis extant, nihil ejusmodi videntur habere; nec Abdiana, nec alia. Quin Metaphrastea, aliis probatiora, Lippomano edita, ejusmodi sunt, ut ex illis idem Lipomanus probaverit Sanctorum Animas jam in cœlo beatas esse, ac Deo frui, cujus contrarium errorem notare voluit Radulphus, & Benedictus confixit: non illum alterum, quem Armenorum dicunt, quod ipsa Dei essentia non sit videnda à Beatis, sed duntaxat gloria & majestas, seu splendor quidam sub Deo & συγκατάβασις, non ipsum Dei κρύφιον & ἀχραιφνές. Qua in re laborant nostri Theologi explicandis Græcorum quorundam, Chrysost. Theodor. &c. in speciem difficilibus, locis ac dictis.

Placet omnino Nicetæ modestia & sobrietas, qui missis omnibus apocryphis atque dubiis, vel etiam fabulosis & commentitiis, quæ de Matthæo malè feriatorum hominum temeritas invexit, una suæ Ecclesiæ ac veterum traditione contentus fuit, ejus scilicet consummationis ac martyrii Hierapoli Asiæ, sive (ut Alii) Parthiæ, ubi in ea urbe & metropoli, vicinisque, ac pauló etiam remotioribus regionibus, (si has Æthiopiam Asiaticam volumus) strenuè operam Evangelio posuisset, ac Ecclesias fundasset; ne explorato quidem ejus mortis genere aut supplicii, quod nescio an ulli veterum prodiderint; exceptis apocryphis, qui sic omnia referunt, ac si cuncta oculis coram usurpassent, ac verba auribus excepissent: quod sanè scriptorum genus Ecclesiæ valde invidiosum, ac penè Hæreticorum fabrica, ut agnoscit Papa Gelasius in cap. *Sancta Romana*.

IN SIMONEM CANANITAM.

Simonem Cananitem; Lucas, Hebraicam vocem interpretatus, Zelotem vocat, Luc. 6. 15. & Act. 1. 13. quo cognomine distinguunt Evangelistæ à Simone Petro. Fœdo errore Synax. nostrum Tilian. εἷς τῶν ο' ὤν· *cum esset unus de Septuaginta*: voluit scribere τῶν ιβ', *unus de Duodecim*; nec enim aliter de illo loquitur quàm Menæa edita: cunctaque Apostolum primi ordinis in ejus officio sonant; nec de eo cuiquam aliud, sic clara Evangelii luce, in mentem venit, aut venire potuit. Græci in Menæis editis & MS. eundem faciunt cum Nathanaële, qui legitur Ioan. 1. à Philippo adductus ad Iesum. Volunt etiam edita fuisse sponsum, quando Iesus vocatus ad nuptias, aquam in vinum vertit; quo miraculo inter familiares discipulos, illi adhæserit. Sed hæc minus certa, carentque majorum auctoritate. Nec liquet Nathanaëlem inter Apostolos fuisse coaptatum; etsi alii, minori fundamento, eum ipsum Bartholomæum putent: sponsum verò, Ioannem Evangelistam. Falluntur etiam, qui quasi ab oppido Cana, Cananitem dictum volunt, & non potius à קנא, quod sic bene Lucas, ζηλωτής interpretatus sit; quomodo & LXX. eam vocem reddiderunt Exod. 20. 5. & alibi. Ac vel hinc ruit commentum illud de Simonis nuptiis in Cana Galilææ, quasi domi & in propria urbe earum convivium dederit. Drusius existimat, aliunde fortè dictum Cananitem, aliunde Zelotem; & primùm quidem à patria (Cana scilicet) alterum ab alio quopiam. Verius tamen apparet idem esse nomen, undecunque Simoni hæserit, sive erat ex illorum numero, qui ζηλωταὶ vocabantur, de quibus Theophyl. in Acta, Suidas & alii: qui alio modo *Essæi* dicebantur; sive istud à familia cognomen habuit, vel potius à virtute ejusque præstantia illud nactus est, uti in Petro & Filiis Zebedæi se res habuit, quos sic Dominus certa mysterii ratione novo nomine auxit, ut scitè Nicetas exponit: ob fidei scilicet firmam immobilemque constantiam, & ob magnificentiam prædicationis. Excelluisse verbi præconio veréque Evangelii tonitruum extitisse Iacobum argumento est, ipsa illius maturata passio, ac qua Apostolis reliquis, Herodis Agrippæ & Iudæorum æmulatione, velut prædicationis munere atque vi cunctis Antistes, præivit: quæ certè singularis laus est nostri Simonis, sic Luca interprete, quartum in Apostolis esse, quem Dominus sic novo titulo atque nomine auxerit.

Nusquam Nicetas aut Græcorum Menæa vel Nicephor. Dominicæ affinitatis seu cognationis, in eo meminerunt: proinde alium censent, nedum à Iuda Taddæo vel Lebbæo; sed etiam à Simone Cleopha, vel ut alii, Symeone, qui Iacobo fratri, in sede Ierosolymitana successit, ac crucis supplicio, Trajano Imperatore, cùm centum viginti annorum esset, Davidici generis

invidia, ſublatus eſt, ut ex Hegeſip. refert Euſeb. l. 3. c. 11. & 32. Abdias tamen, germanum fratrem facit, cum Iuda, qui & Thaddæus, & cum Iacobo; vultque omnes ex Cana Galilææ oriundos, parentibus Alphæo & Maria Cleophæ filia: ſolum verò Iacobum, Ioſepho patre natum, eamque ob rem fratrem Domini peculiarius vocitatum: quæ multa implicant, aliis non ſatis conſona, aut pluribus recepta: quamvis fere Noſtrates, quicquid de Simone, ejuſque præcipue in Perſide exitu dixerunt, ex cœnoſo hoc fonte accepiſſe noſcantur. Orig. Matth. 13. 55. ubi de Fratribus Domini ſic nuncupatis. *Et fratres illius Iacobus & Ioſe & Simon & Iudas*, laudata Iudæ Epiſtola, *paucorum quidem verſuum, ſed plena efficacibus verbis gratiæ cœleſtis* (quod illius grave teſtimonium eſt) de Ioſete & Simone ſubdit, *nihil ſe compertum habere*: ſive aliàs ipſum Simonem Cananitem ſeu Zelotem exiſtimavit, ſive, quod Hegeſippus prodidit, longè ab eo diverſum putavit; nec Apoſtolum ex Duodecim, ſed communem diſcipulum. Roſveydi vetus Martyr. Romanum, quo brevius ac ſimplicius, hoc verius; v. Kal. Novembr. *Simonis & Thaddæi Apoſtolorum.* Voluitque Corbeienſe Dacherii eadem ſimplicitate, etſi in eo aliquid luxatum eſt, dum *Zelotis* cognomen, non Simoni, ſed Iudæ adſcribit: ac ſi duo cognomina, Cananæus & Zelotes, alterumque Simonis ſit, & Iudæ alterum; *Et alibi Sanctorum Apoſtolorum Simonis Cananæi, & Iudæ Zelotis.* Quod *alibi* dicit, nec certum locum aſſignat, ut illi moris eſt, indicat ejus Auctor ignotum habuiſſe, quo loco fuerint conſummati, ac, vel non legiſſe Abdiam, vel illius commentum de Apoſtolorum ſimul in Perſide martyrio, quale narrat, reſpuiſſe; quod ſic avidè hauſerunt Ado Romanæque tabulæ, nedum recentiores, ſed & paulò antiquiores, ſæpius Lugd. Pariſiis, &c. ante novam recenſionem, recuſæ. Et ſane conſentit gentium illarum traditio, qui ſibi Iudam Thaddæum ſeu Lebbæum vendicant Apoſtolum, ejuſque hactenus exuviis glorìantur, non ſic Simonis, quod & Patrum noſtrorum Majoris Armeniæ domi commorantium teſtimonio mihi confirmatum eſt. Quæ monumenta habeant Britannicæ Eccleſiæ, Simonis apud eos Apoſtolatus & conſummationis, ſive illius crucis, quæ ſic Græcorum traditioni reſpondeant, me latet. Et certe bene eſt, quod tanto Græci conſenſu Simonem Occidentis Apoſtolum ſcribunt, ejuſque res ac itinera, nihil fere minora quàm Thomæ per Orientem ad Indiam uſque, Nicetas exornat. Vtque peragrata Cyrene & Africa in Britanniam venerit, tantaque in ea Apoſtolica virtute patrarit, haud putandus non ſalutaſſe Gallias, nihilque illis contuliſſe; aut eas ſolas, quæ nobiliſſima portio erant Imperii Romani, primorum Apoſtolorum veſtigia non meruiſſe. Vndecunque verò orta Græcorum hæc traditio, liquet antiquis ignotam fuiſſe, nec ejus quicquam Bedæ compertum fuiſſe, qui etiam minus accuratus Act. 1. in Iacobo, Simone & Iuda; de quo plura, ac de illius retractatione, ad noſtram S. Hippolyti Synopſim; ex qua Sophron. aliique ſua hauſerint de Simone Cananita filio Cleophæ, qui ſucceſſit Iacobo in

A Epiſcopatu Ieroſolymitano, ibique ſepultus eſt, martyrio functus ſub Trajano; quod planè ſtramineum eſt, & Eccleſiaſticæ hiſtoriæ adverſum, ſerioque Adoni improbatum. Ignota etiam Africanis, illa Simonis in Africa peregrinatio & prædicatio, nulluſque veterum teſtimonio prodita, cùm Donatiſtæ poſt Apoſtolos accepiſſe fidem Afros contenderent; nec Auguſtinus aliud poſſet opponere, quàm Roma illos accepiſſe Epiſcopos, Vide Bar. an. 44. 38.

2. Κατὰ ποταμοὺς ἢ ἕλη. Videatur Nicetas habuiſſe plena quædam Simonis Acta, quibus iſthæc omnia perſcripta extarent, quæ hìc tranſitione ſubnotat, ſed non ſatis declarat: gratiamque maximam iniiſſet illa producendo, ſi modò ejus generis erant, quibus certa fides adhiberi poſſet: Menæa etiam ipſa miraculorum B meminerunt una aut altera ſtrophe, nihil tamen explicatius tradendo, ſed quod communi ratione cadere in Apoſtolos poſſit, quos liquet miraculorum dono magnificè à Chriſto donatos eſſe. Nicetas autem peculiaria quædam indicat, averſa aliò flumina, ac paludes areſactas, quæ nulla nobis prodere videntur monumenta; etſi affinia quædam habeat Gregorii Neocæſarienſis Vita. Metaphraſtes nihil nobis de alterutro Apoſtolo protulit, nec Lipomanus ex illo repræſentare aliquid potuit. Itinera, longaſque peregrinationes Evangelii causâ, atque illis animarum ſalutem, aſpirante Dei gratia, iidem meritò Græci celebrant, ex quibus unum aut alterum ſimilarem modulum ſeu verſiculum ad Veſperas, ex noſtro Tiliano Cod. exque editis, C libet hîc adſcribere.

Σίμων θαυμάσιος, τῶν Ἀποστόλων τὸ κήρυγμα, ὡς βολὶς ἐξαστράπτουσα διῆλθε τὰ πέρατα ἐκδιώκων ζόφον τῆς πολυθεΐας, σωτηριώδεσιν αὐτοῦ καὶ φωτοβόλοις θείοις διδάγμασι, καὶ πάντας κατεφώτισε μίαν δοξάζειν θεότητα ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν ἀδιαίρετον, ἄτμητον.

Σίμων ὁ θαυμάσιος διαδραμὼν εἰς τὰ πέρατα ὡς τροχὸς κυλιόμενος, πᾶσαν γῆν κατέφλεξεν εἰδωλομανοῦσαν, καὶ τῇ εὐσεβείᾳ πυρσεύσας, τηλαυγεῖς πυρσοὺς ἀνῆψε πιστοῖς πανένθεα· πάντας γὰρ κατεφώτισε, κ.τ.ε.

Σίμων ὁ θαυμάσιος ὁ παμφαὴς καὶ ὑπέρτιμος τῶν ἐθνῶν ὁ διδάσκαλος, σαγήνη ἡ θεῖος ἐκ τῆς ἀπωλείας τοῦ βυθοῦ ζωγρεύσας, θεολογίας ὑψηλῆς ὁ ἀληθέστατος κῆρυξ, ἅπαντας Χριστοῦ πρὸς τὴν ἐπίγνωσιν, νῦν δεξιῶς ἑστίατο, τὰ αὐτοῦ κατορθώματα προστιθεὶς πανδαισίαν τερπνήν.

Simon admirabilis, Apoſtolorum gloria, tanquam bolis (id eſt, jaculum) *effulgurans, orbis fines per-* D *vaſit, impietatis caliginem effugans ſalutaribus luciſque fulgoribus micantibus doctrinis ſuis; cunctoſque illuminavit, ut unam Deitatem in tribus perſonis indiviſam, indiſſectam laudent ac ſentiant.*

Simon admirabilis, in orbis diſcurrens fines velut rota volvens, terram omnem ſimulacrorum cultu inſanientem incendit, ſublataque pietati face, procul micantes Fidelibus ignes divina prorſus opera accendit. Cunctos namque illuminavit, &c.

Simon admirabilis, ſplendidiſſimus præque venerabilis Gentium Doctor, divinum everriculum, è perditionis profundo cunctos ad Chriſti capiens fidem, ſublimis theologiæ veraciſſimus præco, lautè nunc epulis excepit: qui virtutes ſuas, reſque magnificas læto fruendas convivio apponat.

Edita paulò vitiosiora. Synaxarium nostrum, A levi sublato mendo, quod initiò suffixi, ipsum grave, nonnullisque ab editis diversum, quod præcipuè attinet ad commentum illud de sponso nuptiarum in Cana, qui esset ipse Nathanaël, sicque Dominum secutus sit: quod proinde nuperæ admodum fidei sit ac leve. Sic ergo habet. Ἄθλησις τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Σίμωνος τοῦ Ζηλωτοῦ. οὗτος ὁ Ἀπόστολος εἷς τῶν δώδεκα ὢν (τῶν ιβ') καὶ τοῖς Ἀποστόλοις ἐν τῷ ὑπερῴῳ συνὼν, ὅτε πυρίνων εἴδει γλωσσῶν τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐπεφοίτησεν, καὶ τούτου πλησθεὶς, καὶ τὴν γῆν σχεδὸν ἅπασαν διαδραμὼν, πᾶσαν κατέφλεξε τὴν πολυθείας ἀπάτην. Μαυριτανίαν γὰρ καὶ τὴν Ἀφρῶν χώραν διαδραμὼν, ὕστερον ἐν Βρεταννίᾳ γενόμενος, καὶ πολλοὺς διδάξας καὶ φωτίσας, σταυρῷ ὑπὸ τῶν ἀπίστων προσπήγνυται, καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐκεῖ θάπτεται. οὗτός ἐστι Σίμων ὁ Ναθαναὴλ, ὃς ζήλῳ διαπύρως ζηλῶν Θεῷ παντοκράτορι, κλῆσιν B τὴν τρόπων ἐκτήσατο. *Certamen sancti Simonis Zelotis Apostoli. Hic Apostolus cùm esset unus ex Duodecim & cum Apostolis in Cœnaculo versaretur, quando igneatum linguarum specie Spiritus advenit, illoque plenus, ac omni ferè peragrato terrarum orbe, impietatis deorumque superstitionis errorem succendit. Mauritania enim & Africa peragratis, cùm postea in Britanniam venisset, multosque docuisset ac illuminasset, ab infidelibus crucifigitur, eiusque corpus ibi sepelitur. Hic Simon Nathanaël est, qui nempe zelo accensus, Deo omnipotenti zelans, mores ipsos atque indolem, appellationem nactus est.* Basilianum Sirleti Menologium, nec ipsum penitus à Cana purum, etsi nuptiarum aut sponsi non meminit. *Eodem die sancti Apostoli Nathanaëlis, qui fuit Simon Zelotes. Hic fuit ex Cana Galilææ, ubi Christus Dominus invitatus ad nuptias aquam in vinum convertit.*

IN IUDAM THADDÆUM Apostolum.

QVem *Iudam Iacobi*, Lucas vocat 6. 15. & Act. 1. 13. liquet Matthæum 10. 3. & Marcum 3. 18. *Thaddæum* dicere, sicque utroque loco habet Vulg. Qui tamen extat Græcus Matthæi textus, καὶ Λεββαῖος ὁ ἐπικληθεὶς Θαδδαῖος, *Et Lebbæus, qui appellatus est Thaddæus*. Nec aliter reliqui Interpretes, Syriac. Arab. Persic. Æthiop. legisséque Hieronymum declarat, quod in Nom. Hebræis apud Matth. meminit. *Lebbæi, corculum* Interpretans; quæ & clara derivatio est. Eo nomine vocatus Romæ P. Nasica. Plinius *Corculos* nominatos refert, qui sapientia præstarent. Vnde verò tanta hæc nominum varietas, sicque Lucas *Iudam* maluerit, Matthæus *Lebbæum*, cognomento Thaddæum: Mar- D cus solum Thaddæũ, haud facile reddi ratio possit. Quod enim Hugo Grot. affert de concursu literarum τοῦ τετραγραμμάτου, quem quidam Iudæi vitarent, esseque idem nomen, quod sic Lucas vetustè extulerit, procul à vero abhorrere videtur. Quanta enim horum nominum affinitas, ut idem nomen censeri possint; vel quæ invidia nominis Iuda, sic triti in Scriptura, ut religio esset ullis Iudæis, reverentia τοῦ τετραγραμμάτου illud pronuntiare? At Iudas ipse proditor Iudæ nomen sic sanctum, universim fœdare non potuit, etsi fortè aliqui, ne vel proditoris meminisse viderentur, sic Lebbæum Thaddæumque vocitarent, quod Matth. Marcusque secuti sint. Lucas verò Iudæ nomen expressit, adjuncto, ὁ τοῦ Ἰακώβου, ut ejus nobis prosapiam aperiret: ac bene Vulg. *Iudas Iacobi*; videnturque mihi limites probi Interpretis excessisse, Syriac. Persic. Arab. qui *Iudam Iacobi filium* reddiderunt (etsi illa vox atque additum, Hebræorum ritu ita accipi solet) quod præcipuè Iudas ipse se Iacobi fratrem dicat initio suæ Epistolæ, hincque in Evangeliis sub Iudæ nomine clarus sit, quod inter fratres Domini numeretur, inter quos Iacobus quasi major, ac defuncto patre quasi pater-familias, toti nomen familiæ daret. Vnde & plurium Veterum sententia est, quam Mariam Iacobi vocant reliqui Evangelistæ, ipsam esse quam Ioannes Mariam matrem Iesu nuncupat, cui sententiæ novissimè accedit Voss. non tam Veterum auctoritate, quos nullos refert, cùm licuisset Hesych. & alios, quàm quod ita sibi colligere videatur ex Evangelio; & quod defuncto Iosepho, ejus omnes liberi in una familia, sub ejus quasi tutela essent, præstante sic reliquis Iacobo, quicquid Abdias omnium minimum dicat, quem unum Ioseph ex altera uxore sustulerit: quanquam non desunt etiam ex Græcis, qui hanc sententiam, de Matre Iesu, ipsa dicta Maria Iacobi, seriò impugnent, in quibus mihi productus Georgius Nicomed. Orat. de Assiduitate sanctæ Mariæ ad sepulchrum. Vt ut sit, vocatum Iudæ patrem Iacobum, non satis liquet, nec eius nobis plenè fidem isti interpretes præstare possunt, quod ipse Iudas Lucæ vocem videatur potius de fratre exposuisse. Nec movere debeat, quod Hugo Grot. existimet additum esse à scribis, quod ita dicitur, ἀδελφὸς δὲ Ἰακώβου. qua enim facilitate, inani conjectura, illi dicitur, eadem rejicitur; quod nulla varietate Codices habeant, ejusque gravis testis Orig. sit in Matth. 13. ubi laudata Iudæ Epistola, quod *paucorum quidem versuum, sed plena efficacibus verbis gratiæ cœlestis*, sic ait in principio dicere, *Iudas Iesu Christi servus, frater autem Iacobi*. Quæ certè majora sint ad Epistolam Iudæ Apostolo ac fratri Iacobi vindicandam, quàm suppressum nomen Apostoli, aut quod vexata Carpocratiana hæresis videatur, ac si qua ejusmodi sunt, ad illi abrogandam. Apostoli nomen quandoque modestia supprimebat; satisque Iudas expressit, quod se Fratrem Iacobi dixit, quasi exponens, quod in Apostolorum catalogo semel & iterum Iudas Iacobi dictus fuit, atque hinc δεσπόσυνος, quasi ex Dominica stirpe & verè Apostolus, qui duplex illi titulus præaugustus. Ipsa falso nomine Nicolaïtarum hæresis ejusque turpia satis erant, ut sic Iudas exagitaret, in quibus præiverant ipsa Carpocratiana. Quod si illis freti Interpretibus, sicque usitata Hebræorum phrasi, admittamus Iudæ patrem Iacobum dictum fuisse, perinde ac illius fratrem (Ierosolymorum scilicet Antistitem & Fratrem Domini) in promptu erit, cur hic alter Iacobus & Iacobi filius dictus sit Marco μικρὸς, *Parvus* seu *Minor*, nempe comparatione ad patrem, quomodo Theodosius Minor Magni Theodosii filius, & sic passim alii, justa inter duos comparatione, quam poscit Hier. nec be-

ne ipse assignat cum Iacobo Zebedæi, quem Scriptura nunquam aliter, quàm ex patris nomine, ab altero Iacobo & collega seu Coapostolo distinxit, ac nec ullus veterum. Modestè satis Orig. exceptis quæ ex illo retulimus, nihil præterea de Iuda & Ioseph (qui sic Fratres Domini cum Iacobo & Simone dicantur) compertum se habere profitetur: ipseque Nicetas, nulla se Acta vidisse ait, quibus res Simonis continerentur; quem proinde latuerunt illa Abdiæ de Martyrio in Perside cum Simone, ipsa planè spuria, ac reliquorum traditioni adversa.

Hieronymus, non tam fortè memoriæ lapsu quàm nimia Origenis affectatione, quem sic Lucas distinguit, *Simonem Zelotem*, quasi Matthæi Hebræam vocem *Cananites*, exponendo, *Iudam Zelotem* ad fastidium usque obtrudit. In c. 4. Epist. ad Gal. *Bonum zelum legimus Phinees, Eliæ, Mathatiæ & Apostoli Iudæ.* Adversus Helvid. *Iudas Zelotes, in alio Evangelio Thaddæus dicitur.* Sed & Matth. 10. in Catalogo Duodecim Apostolorum, Thaddæum Apostolum facit, ipsum qui à Thoma Edessam missus est ad Agbarum seu Augarum Regulum, cùm Euseb. ex quo mutatus est, l. 1. c. ult. & penult. apertè dicat unum è LXX. fuisse: ut planè non decebat Apostolum, qui nullo superior esset, sui ordinis atque æqualem Apostolum mittere. Quare non immeritò Henr. Valesius Eusebii doctus Interpr. expostulat, fidemque ac diligentiam majorem in viro desiderat. Vt existimem Hieronymum secutum Origenem, sic passim vocando *Iudam Zelotem*, qui Scripturæ phrasi sit *Iudas Iacobi*, suadet Origenis locus tract. 35. in Matth. ad eum locum, *Iesum Barrabam, an Iesum qui dicitur Christus. In multis*, inquit, *exemplaribus non continetur, quod Barrabas etiam Iesus dicebatur*, &c. Quibus elevat eam lectionem, quod nomen Iesu non videatur ulli malorum commune; *sicut in aliis nominibus invenimus Iustorum, ut ejusdem nominis inveniantur etiam iniqui, ut puta Iudas Apostolus, Zelotes, & Iudas Patriarcha, & Macchabæus Iudas, omnes laudabiles: sed Iudas proditor.*

Sed & Græcorum Menæa nec ipsa fortè omnis labis pura. Nam quod utrunque Thaddæum (& Apostolum & discipulum unum ex LXX.) Edessam profectum volunt, ibique prædicasse & curasse Augarum, ablato quod ei lepræ erat reliquum (ab accepta nimirum Domini Epistola) palàm confundunt; reliquis distingunt. Crasso errore in Synax. edito 19. Iunii, Οὗτος ἐν μὲν τῷ κατ' αὐτὸν εὐαγγελίῳ καὶ ταῖς πράξεσιν, Ἰούδας ἐπονομάζεται. Em. ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν. Nec enim Græci Iudæ Evangelium noverunt, vel aliud quàm Lucæ, in quo Iudas dictus sit, uti etiam in Actibus, eodem Luca scriptore. Sed præstat Tilianum nostrum Synax. illo purius auctiusque, quo Epistolæ Iudæ illustre testimonium habetur, hìc loci repræsentare. Μνήμη τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Ἰούδα, ἀδελφοῦ κατὰ σάρκα χρηματίζοντος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ὃς ἦν υἱὸς Ἰωσὴφ τοῦ μνήστορος, καὶ ἀδελφὸς Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοθέου γνήσιος κατὰ φύσιν· οὗτος παρ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν σύμπαντα κόσμον πεμφθεὶς, τὴν σωτηρίαν καταγγέλλει τοῖς ἔθνεσι, καὶ πολλοὺς τόπους διαμείψας, καὶ πολλὰς πόλεις καὶ λαοὺς εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ χειραγωγήσας πίστιν, εἰς τὴν Μέσην τῶν ποταμῶν παραγίνεται, ἐκκλησίας ἐκεῖθεν καταφυτεύσας, καὶ τοῖς ὁμόροις ἔθνεσι τὸ εὐαγγέλιον κηρύξας, καὶ τὴν Ἐδεσσηνῶν καταλαμβάνει, καὶ τῷ Αὐγάρῳ περιτυχὼν, καὶ τοῦ συνέχοντος πάθους ἐλευθερώσας αὐτὸν, ὑπὸ τῶν ἀπίστων ἀναρτηθεὶς καὶ τοξευθεὶς ἐν Ἀρὰτ τῇ πόλει θνήσκει· ὃς ἔτι περιὼν ἅπασιν ἀνθρώποις θεόπνευστον καὶ πολλῶν δογμάτων ἔμπλεων ἐπιστολὴν ἐπέστειλας, πλείονας θανὼν ἢ ζῶν δι' αὐτῆς ἐπιστρέψας πρὸς θεοσέβειαν. *Memoria sancti Apostoli Iudæ, fratris Domini nostri Iesu Christi secundùm carnem. Fuit hic filius Iosephi S. Mariæ sponsi, verusque natura frater Iacobi fratris Dei. Hic ab ipso Christo in mundum universum missus, salutem annuntiat Gentibus, variisque peragratis locis multisque urbibus ac populis ad Christi fidem adductis, in Mesopotamiam venit; atque ibi plantatis Ecclesiis, prædicatoque Evangelio finitimis gentibus, Edessam quoque venit, Augaroque locutus, & cùm morbo quo tenebatur, eum liberasset, ab infidelibus suspensus telisque confossus in Arat moritur. Cùm in humanis adhuc versaretur, divini spiritus afflatu digesta multisque decretis plena, cunctis hominibus* (1. Catholica) *conscripta Epistola, plures per eam vita functus ad pietatem convertit, quàm vivus.* Consentit earum gentium traditio, de Iudæ martyrio in Armenia. Thaddæum unum ex LXX. requievisse Beryti tradunt, 21. August. ubi perinde Edessam lustrasset, & Augarum à reliqua lepra mundasset, ipsumque baptizasset, ac deinde in Mesopotamiam intrasset, Syriamque prædicatione peragrasset, quæ nemo non videt, alia ex aliis transcripta esse. Quod Thaddæum, *qui & Lebdæus*, vocant, dicas Menæorum Synaxariique auctores eum respexisse, qui sic apud Matthæum dicitur, ac velut ille alius à Iuda Iacobi Lucæ significetur; quod est valde absurdum. Non enim alium Matthæus & Marcus, alium Lucas texuerunt τῶν ιβ' catalogum, vel ei alius alios inseruerunt; ipsique disertè suum illum Thaddæum unum è LXX. dicunt, hominem Edessenum, etsi Hebræum; qui Ioannis primùm, tum Christi discipulus fuerit, ac sic patriam suam curaverit, cujus fortè labores Thaddæus alter sive Lebbæus, ipse Iudas Iacobi, ibi absolverit. Ac, num ab illo sibi nomen illud asciverit, vel ipse ab eo Apostolus ita dictus sit, velut à Sergio Paulo, Paulus, qui antea Saulus, quod eum peculiariùs instituerit, & quasi operis vicarium ac alium se in Christo habuerit? Liceat ita divinare, dum certiora ex integræ fidei monumentis occurrerint: quæ cùm antiquos defecerint, non facile possunt nobis suppetere. Liquet tamen, & recentiori probatum periculo est, prodesse plurimùm ad ponenda fidei fundamenta, si quis indigena probè ea instructus, suis magister & doctor præficiatur, velut Clemens Romæ, Areopagita Athenis, & fortè Ananias Damasci, aut etiam Ioannes Senior Ephesi, aliique. Miserint itaque vel Thomas, vel Thaddæus, Thaddæum Edessenum Edessam, jam Christi discipulum, & secundi ordinis Apostolum, utilemque in ea operam posuerit, quem ipse postea Thaddæus Apostolus primi ordinis secutus sit, cœptaque discipulo absolverit, majorique luce prædicationis apud Syros & finitimas Edessæ nationes offenderit, cujus rei causa sic mar-

tyrium fecerit. Et certè Menæa, quasi exordium prædicationis Thaddæi Discipuli Edessam faciunt; quem & reliquum lepræ nigræ, quod Augaro ejus urbis Regulo hærebat, abstulisse aiunt: finem verò prædicationis Apostoli, qui Augarum morbo liberaverit, non lepram sustulerit, sive idem sive potiùs alius, aliusque Regulus sit, ut erat nomen communæ ejus gentis Principum. Venerit itaque Thaddæus Apostolus & Iudas curatum sic laborantem Edessenum Regulum, susceptamque in ea urbe fidem Discipuli operâ roboratum, quo præstito in Ararat veniens Christi victima occisus sit. Atque in hunc modum conciliare licebit, quæ in speciem videantur dissidere. Nicetas, ipse cautè Menæorum venam sequitur. De curato Augaro maluit tacere. quod unius putavit Thaddæi Discipuli, habuitque ex Historia Eusebii: quem sequatur, cui nostra hæc conciliatio non placuerit.

IN S. MATHIAM APOSTOLUM.

Esset actum agere, ad ea quæ eruditè prosecutus est Godefr. Hensech. 24. Februarii de Mathia Apostolo (re sic obscura atque perplexa) plura addere. Videtur Nicetas perinde incertus fuisse de Martyrio; imò penè ratum habuisse, non fuisse Mathiam illo consummatum, sed Confessorem duntaxat obiisse; multis scilicet pro fide exantlatis suppliciis, quibus testimonium Christo reddidisse ait, atque morti destinatum, & scelestissimo convivio servatum, divinitus fuisse liberatum; quod solenne Arabbus, si hos Æthiopas exteriores intellexerunt Menæa; Nicetasque & Niceph. primos Æthiopas. Vetera omnia monumenta & Martyrologia perinde tacent martyrium. Qui illo consummatum tradunt, omnes hausisse videntur ex Actis illis ex Hebræo redditis, quæ adjecta sunt ad Abdiam Babylonium, nec minus illo fortè apocrypha sunt; ex quibus ipsis sua Perionius consarcinavit. Hinc quoque, quod in Iudæa passus legitur, atque ibi sepultus, indeque ad Germanos & Treverim, sive ad alios Europæos, translata ejus sacra pignora referuntur. Idem penè Synaxarium habent Menæa MS. quod edita; habuitque Sirleti Basilianum Menologium. Ἐκήρυξε δὲ τὸ Εὐαγγέλιον ἐν τῇ ἔξω Αἰθιοπίᾳ, καὶ πολλαῖς καθυποβληθεὶς τιμωρίαις, τῷ Θεῷ τὸ πνεῦμα παρέθετο. Sic MS. noster Tilian. Edita verò, Ἐκήρυξε δὲ τὸ Εὐαγγέλιον ἐν τῇ ἔξω Αἰθιοπίᾳ, καὶ πολλαῖς τιμωρίαις ὑπ' αὐτῶν αἰκισθεὶς, τῷ Θεῷ τὸ πνεῦμα παρέθετο. Sirleti Menologium. *Prædicavit autem Evangelium in Æthiopia, ubi multis pro Christi fide superatis tormentis, spiritum Deo tradidit:* quæ planè omnia martyrium sonare videntur. Verùm sunt plerunque Synaxaria ipsa non tantæ fidei, ac reliqua ἀκολουθία (ut vocant) Officii scilicet series, Canones & Strophæ reliquæ, quibus unis constabat Triodium omne antequam Nicephorus Callixtus Patriarcha ei Synaxaria adderet, iisque Librum Ecclesiasticum magnæ sanè auctoritatis, non historiarum luce illustraret, sed suis erroribus fœdaret. Vidi ego venerandæ antiquitatis Tilianum Triodium illis purum, quippe quod Ca-

A lixti ætatem superaret; quæ & pauca extare in Græcia legebam nuper, in PP. Societatis relatione Insulę S. Irenę prope Cretam; atque utinam extarent plura, nec eorum penuria cogerentur passim Græci iis uti, quæ Venetiis typis edita, Palamæ, Philothei, Calixti erroribus scatent; licuissetque Venetis religiosiores esse, ut non sinerent alia Græcorum Ecclesiastica apud ipsos vulgari, quàm quæ Græcorum communis ipsa fides probaret; non quę apud illos saniora capita meritò rejiciant, hæresesque insimulent. Iambi sępius prefixi Synaxariis, ipsi recentioris operæ exiguęque auctoritatis. Nullos habent Tiliana nostra Menæa. Nullius proinde frugis est, quod ligno sublatus, ac cruci affixus, illis Iambis Mathias insinuatur, cùm nulla B veterum auctoritate nitatur. Ipse Hebræus, novam præter antiquorum fidem de Mathiæ martyrio, & quidem Ierosolymis, traditionem afferens, lapidibus obrutum, securi quoque Romanorum more percussum ait; *ut*, inquit, *quasi præsidi Romanæ majestatis, in hoc aliquid deferretur.* Quod mihi satis πάρεργον videtur, nec in Iacobo servatum, quem sic ut blasphemum lapidibus obruerunt, seu potius præcipitio, & fullonis fuste colliso capite necarunt, non gladio percusserunt, cujus non videntur Iudæi habuisse jus, sed Romanorum duntaxat Præsidem. Placent veteres tabulæ, quibus nudum Mathiæ consignatum Natale, quibuscum malim profiteri nescire reliqua, quàm quæ nesciam ut certa venditare. Crescit semper fama eundo. Displicent Acta illa ex Hebræo versa, quod unam Iudæam C velint Mathiæ provinciam, quæ fuit Iacobi Zebedæi, aliorumque Apostolorum, & qua relicta, ad alias Gentes commigrarunt, uno relicto Iacobo fratre Domini Ierosolymorum Antistite, quem solùm cum Petro Paulus Ierosolymis & in Iudæa viderit; aliis nimirum ipsoque Mathia per alias regiones pro Apostolatus munere dispersis, ubi post annos 14. à sua conversione, eò ascendit ut Petrum inviseret, & cum eo Evangelium conferret.

IN MARCUM EVANGELISTAM.

Marci Evangelistæ laudes, cùm alii plures prosecuti sint, vix alius graviùs majorique judicio nostro hîc Niceta, rem executus meritò videri possit; illius omnibus quæ certa habuit, summoque delectu orationis argumento proposuit, luculenter stylo exornatis, omissis quæ de illo incerta aut spuria nonnulli nar- D rant, etiam Veteres, quorum dicta ad judicii libram exigenda, ne ex ipsa eorum vetustate fiant erroris causa; quod de Papia homine simplici, refert Euseb. l. 3. c. 39. qui σφόδρα σμικρὸς τὸν νοῦν, *pertenuis valde ingenii*, audita à Senioribus, nec satis intellecta, libris consignavit, ac posteritati tradidit. In quibus mihi statim occurrit, quod de Marco in hæc verba narrat eodem illo c. quasi ex Aristione Presbytero accepta. Μάρκος μὲν ἑρμηνευτὴς Πέτρου γενόμενος, ὅσα ἐμνημόνευσεν, ἀκριβῶς ἔγραψεν· οὐ μέντοι τάξει τὰ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ἢ λεχθέντα ἢ πραχθέντα· οὔτε γὰρ ἤκουσε τοῦ Κυρίου, οὔτε παρηκολούθησεν αὐτῷ· ὕστερον δὲ, ὡς ἔφην, Πέτρῳ

ὃς πρὸς τὰς χρείας ἐποιεῖτο τὰς διδασκαλίας, ἀλλ' οὐχ ὥσπερ σύνταξιν τῶν κυριακῶν ποιούμενος λόγων. *Marcus Petri Interpres, quæcumque memoriæ mandaverat, diligenter perscripsit. Non tamen ordine pertexuit, quæ à Domino aut dicta aut gesta fuerant. Neque enim ipse Dominum audiverat, aut sectatus fuerat umquam. Sed cum Petro, uti dicebam, postea versatus est; qui pro audientium utilitate, non verò ut sermonum Domini historiam contexeret, Evangelium prædicabat.* Petri Interpretem perinde tradunt Irenæus apud Euseb. l. 5. c. 8. & Hieronym. in Catalogo, qui ipse ex Petri ore ait accepisse, & scripsisse ut ab illo acceperat; Petrumque probasse, & sua auctoritate legendum ejus Evangelium, Ecclesiis tradidisse. Cùm tamen Irenæus citatus, μετὰ τὴν τούτων ἔξοδον, post Petri Paulique excessum, dicat Marcum, quæ à Petro prædicata fuerant, scripto tradidisse; quem alii ferè ante Petrum docent Alexandriæ diem obiisse. Ut ut sit, nemo sani judicii Marci Evangelium ex iis agnoscat, quæ Papias velut ejus notas assumit. Ubi enim sic desultoriè nullaque certa serie rerum à Domino gestarum ejusve sermonum, conscriptum Marci Evangelium; quod Matthæi pene breviarium sit, & a Ioannis prædicatione & baptismate ad Christi resurrectionem cuncta prosequatur, uti etiam edisserit hîc Nicetas, non tumultuariè alia aliaque Petro dicta inter prædicandum, pro subjecta occasione, Auditorumque ratione referat? Videatur qui sic loquitur, Marci Evangelium nec salutasse, ut nec Presbyter ex quo jactat se audivisse. Deinde, quæ ratio conscribendi Evangelium, quod maximè divina scriptura & θεόπνευστος, non humana industria, sed divino afflatu, ac Spiritu ad singula dirigente atque movente, composita. Potuit Petrus ipse Coryphæus & Theologorum summitas Marco uti quasi à secretis, eique Evangelium dictare: sed tunc ipsius, non Marci Evangelium foret: nec Marcus Evangelista, sed Petrus esset: uti Ioannes Evangelista est, non Prochorus, sive quisquis ex illius ore excepit. Deinde potuit Petrus hortari ad conscribendum Evangelium (vel etiam ad hoc præcepto adstringere) non suum quasi Interpretem, vel quem gnavum sciret ut ex ipso audita in commentarios referret, sed in quo divinum afflatum & prophetiam (qua ipse prophetia præditus erat & primus Apostolus) ad edendum librum canonicum agnosceret: in quo ipso munere, nihil minus à Matthæo atque Ioanne (quin neque à Petro, si ipse conscripsisset Evangelium) haberet, uti seriò urget Nicetas, nec fuco rhetorico, sed saniore theologia, ac cujus Petrus in sua Catholica præcipuus mysta ac doctor est. Qua ipsa ratione confici videtur fuisse Marcum, non solum Petri, sed magis Iesu Discipulum; quanquam non primi ordinis & ex Duodecim, sed ex Septuaginta duobus, quos illis Dominus adjunxit; contra ac docent plures, hoc puto maximè fundamento, quod eum Petrus *Filium charissimum* vocet; velut quem genuerit in Christo per fidem, uti Paulus genuit Timotheum. Non enim extraneo à Christi schola, aut in ea novitio, Apostolorumque discipulo ea committenda fuit provincia, clauso in Iesu veris

A Discipulis ac Apostolis Scriptorum canonicorum albo, quod Paulus (ipse Iesu Apostolus, ac divino instinctu omnem theologiam edoctus, non humano ministerio ea institutus) mirabiliter Epistolis suis absolvit, clarioribusque divinæ scientiæ radiis ac sensis illustravit. Filius ergo Petri Marcus, & quidem charissimus, quod ei adhæserit, operamque omnem navaverit, exque illo multa didicerit, ut erat Petrus summus vertex Apostolici ordinis, quibus, accedente divino instinctu feliciter usus sit, conscribendo Evangelio, uti etiam Lucas auditis à Paulo, seu magis à sanctissima Dei Matre, cum qua familiariùs versatus sit, exque illa ipsa acceperit, quæ tanta de Christi ortu ac infantia, aliis
B suppressa edisserit. Non enim prophetia, humana hæc adminicula, ceu illi prævia, respuit; quod unum voluerint Antiqui, etsi sic ἀρχαϊκῶς locuti sint, nec satis ex dignitate Scriptoris Canonici & Evangelistæ. Origen. Dialogo de recta in unum Deum Fide, contra tria Megetii Marcionistæ principia, Eutropio Philosopho Græco Iudice, Marcum & Lucam ex Septuaginta duobus asserit, quorum ipse Paulus auditor fuerit. *Primùm amandavit*, inquit, *Duodecim, post, Septuaginta duos, ut Evangelium annuntiarent. Marcus igitur & Lucas, cùm in numero Septuaginta duorum essent, ipsi etiam Paulo Evangelium prædicabant.* Qua responsione, Hæretici elidit calumniam, inde falsi insimulantis Evangelium, quod non Christi Discipuli, sed extranei & ascititii Marcus & Lucas, illud conscripsissent. De Lucæ Evangelii exordio, ut non officiat,
C scienti Græcè, jam ostendi in Bibl. PP. Concion. repetamque, vel etiam illustrabo, in Auctarii hujus Luca, seu Commentario de ejus rebus gestis. Græci perinde Marcum Christi Discipulum sentiunt, & quod sic passim & & sine addito Apostolum vocant, & quod prima statim strophe Canonis Θεόπτην indigitant, *qui Deum ipse viderit*, non corporeis solùm oculis, ut increduli Iudæi, sed fide cum eo versatus illiusque doctrinis institutus, quo nomine ipse Discipulos beatos prædicat. Μάρκον τὸν θεόπτην εὐφημῶν, ἐπικαλοῦμαι τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος, ὅπως μοι ἐμπνεύσασα φωτιστικῶς ἀπελάσῃ τὴν ἄγνοιαν. *Qui Marci, qui Deum ipse vidit, laudes celebrem, invoco gratiam Spiritus, ut afflatu suo illuminando ignorantiam depellat.* Etiam Epiphan. Hæres. 51. Marcum ex Septuaginta duobus discipulis fuisse tradit; additque unum ex illis fuisse,
D qui scandalizati illo verbo Domini, *Nisi quis manducaverit carnem meam, & biberit sanguinem, non est me dignus*, dispersi sunt; undecunque hoc habuerit. Solet enim sæpe non magno judicio afferre ab aliis dicta, quandoque etiam alia aliis adversantia, vel certè non satis probata. Idne Marco contigerit, Petrique opera reversus sit, penes illum sit fides, ac quem Auctorem exscripsit. Apud alios nulla ejus rei extat mentio; nec nisi ex quibusdam apocryphis haberi potuit.

Alia quæstio est, Sitne Marcus Evangelista ipse Ioannes, qui cognominatus est Marcus, Pauli & Barnabæ quandoque comes, & cujus illi causâ ab invicem scissi sunt, cùm is, illis relictis domum abiisset, velletque Barnabas ejus rei pœnitentem recipere, Paulus noller,

let, severiore usus disciplina; qua sic profecit, ut idem postea utilem sibi ministrum eum agnoverit, & ad se adduci à Timotheo, Romæ scribens, rogaverit. Eundem existimat Orig. citatus, itemque Hier. in Epist. ad Philem. Cyrillus, seu aliàs Victor. Antioch. Argumento in Marci Evangelium. Alexand. Monachus in Actis Barnab. Niceph. l. 2. c. 15. Auctor similarium versuum Menæorum. Συνοδοιπόρος γέγονας τοῦ σκεύους τῆς ἐκλογῆς, καὶ σὺν αὐτῷ διῆλθες ὅλην Μακεδονίαν· ἐν Ῥώμῃ δὲ φοιτήσας, τοῦ Πέτρου ἡδὺς ἑρμηνεὺς ἀναδέδειξαι, καὶ ἀνεπαύσω ἀθλήσας θεοπρεπῶς ἐν Αἰγύπτῳ, Μάρκε πάνσοφε. *Itineris comes Vasi electionis fuisti, & cum eo Macedoniam omnem pertransisti; cùmque Romam venisses, Petri dulcis Interpres effectus es: divinoque persanctus certamine, Marce sapientissime, in Ægypto quievisti.* Quam eandem strophen habent Menæa Tiliana MS. Auctor quoque Canonis MS. in iisdem Menæis, qui totus ab edito diversus est Od. 5. stroph. 3. Διανοίᾳ τελείᾳ Παύλῳ θείῳ καὶ ὑμνῳ συνεμπορευόμενος, τὸν κόσμον γὰρ κατεφώτισας· μεθ' οὗ νῦν πρέσβευε κοσμικῶν σκανδάλων καὶ πειρασμῶν καὶ ἁμαρτίας λυτρωθῆναι με, Μάρκε Ἀπόστολε. *Mente perfecta Paulo divino Praconi itinerum comes, mundi orbem illustrasti; quo cum nunc intercede, ô Marce Apostole! ut à scandalis & tentationibus & peccato liberemur.* Alii tamen diversum fuisse asserunt, quod Marcus Evangelista sic Petro assiduus hæserit, ab eoque in Ægyptum dimissus, annos novendecim eam Ecclesiam rexerit, & in Ægypto & Libya prædicaverit; cùm Marcus alter diversa omnia egerit. Vid. Bar. an. 45. n. 44. Vnde & Auctor Synax. diversum omnino indicat, pluribus referens illi per Ægyptum & Libyam & Barbaricam (num Marmaricam?) & Pentapolim gesta, ac postremò martyrium Alexandriæ, cùm antè Evangelium scripsisset; Πέτρου τοῦ ἀποστόλου ἐξηγουμένου αὐτῷ, quasi *Petro dictante.* Nicetas quoque in eam ivit sententiam. Quod addit Baron. Novisse hoc ipsum & Majores (*Basilius enim,* inquit, *eo tempore quo Paulus Romæ agebat, quo cum (ut diximus) aderat Marcus consobrinus Barnabæ, Marcum Evangelistam Alexandrinam Ecclesiam excoluisse testatur.* Basilii verba sunt l. 5. contra Eun. c. ult. Καὶ Παῦλος ἐν Ῥώμῃ εὐαγγελιζόμενος, καὶ Ἰάκωβος ἐν Ἱερουσαλήμ, καὶ Μάρκος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, καὶ ἄλλος ἐν ἄλλῃ πόλει, ἐπληροῦντο τῷ Πνεύματι, οὐδενὸς διαστήματος κωλύοντος ἐν τῷ αὐτῷ ἐνεργεῖσθαι τὴν αὐτὴν χάριν. *Et Paulus Romæ evangelizans, & Iacobus Ierosolymis, & Marcus Alexandriæ, ac alius alia in civitate Spiritu adimplebantur, nullo obstante intervallo, quin eadem eodem tempore afflaventur gratia.*) nihil mihi rem conficit. Petit Paulus in 2. sua ad Timotheum, ut is veniens adducat Marcum consobrinum Barnabæ. Non erat ergo tunc Marcus Romæ cum Paulo; ac nec venisse liquet, aut quandiu cum eo manserit, cùm diu jam Paulus Romæ valde desolatus egisset, atque hæc scribens mortem proximam expectaret. Quidni ergo vera Basilii probatio, etsi Marcus Barnabæ consobrinus, ipse Alexandrinus Episcopus est? Quod præcipuè non ejus generis Episcopus fuerit, ac Iacobus Ierosolymitanus Episcopus, semper templo assiduus, nec ullas Apostolici muneris par-

A tes implens, sed Apostolorum adjutor ipseque Apostolus, variis locis prædicans fundansque Ecclesias, nedum in Ægypto, Pentapoli, Cyrenaica; sed & in Italia Aquileiensem, aliasque. Si vera Synaxarii Epocha, Prædicasse Marcum Alexandriæ κατὰ τοὺς χρόνους Τιβερίου Καίσαρος, dicendum, Missum ab Apostolo Alexandriam & in Ægyptum Palæstinæ vicinam, dum in Asia adhuc ipse moraretur, & ante Claudii tempora, fundasseque eam Ecclesiam per Marcum, quo fere tempore ipse fundavit rexitque Ecclesiam Antiochenam; ut quod per seipsum explere non poterat, per discipulum expleret: sicque cœpta ejus Ecclesiæ fundatione, cùm Romam Sedem transtulit, Marcum sibi necessarium adduxisse, quo Interprete & ministro, B ipsam Romani Imperii arcem invaderet; unde rursus, sicque exigente Ecclesiarum utilitate, eundem in Ægyptum remiserit; ut nec ipse Petrus, ubi semel Romam venerat, semper Romæ mansit; sed in Syriam rediit, aliasque plures regiones lustravit. Erat non otiosa primorum illorum Mystarum vita, nubiumque adsimiles aliis aliisque locis divini eloquii imbrem depluebant, totumque orbem rigabant.

1. Ὅπερ ὁ ἱερὸς Ἰάκωβος. Comparationem auget Hieron. in Catalogo secutus Eusebium, ut solet. l. 2. c. 17. ubi multis contendit, quos Philo tanquam Iudæos laudat, Libro de Supplicibus, θεραπευτὰς seu Cultores, Christianos jam tum Monachos fuisse, qui Marco Doctore Alexandriæ præstarent, quod Ierosolymis Fideles, quos Lucas refert, venditis possessionibus, ad pedes Apostolorum pretium detulisse, habuisseque omnia communia; quę nobis forma religiosæ paupertatis, in Christi ipsa familia & C Apostolis consecrata. Quod ita senserit Eusebius & scripserit, graviter reprehendit Scalig. libr. 6. de Emend. temporum, eique assentitur Henric. Valesi. ad eundem Eusebium; nec putem abhorrere quos omnes in manibus Marci Laudatores habeo (Beda excepto & Damiano) Nicetam, Procopium Rhet. Laurentium Iustin. &c. quod in suis encomiis nullam ejus rei mentionem fecerint, ut nec Græci in Menæis: quorum proinde ego judicium non facile rejecerim. Vt enim placeant Monachorum origines sic antiquæ, non tamen facile est, tanta quæ obstant decoquere. Erant Alexandriæ à prima captivitate innumerabiles Iudæi; ipsi legis æmulatores, in quibus erant οἱ τὰ πάτρια φιλοσοφοῦντες, & ἀσκηταί, qui vita severiori sanctitatem quandam vulgo majorem præferrent; quos latuisse D Philonem, Iudæine essent an Christiani, cùm ipse Alexandriæ ageret, rerumque Iudaicarum peritissimus esset, nec eum res Christi næ laterent, ægrè suaderi potest. Accedunt alia quæ prosequitur Vales. longè diversa ab illis quæ erant Christiani ritus, & quæ recepta Christianorum moribus Ierosolymis nos docet Actuum liber. Diversos ab Essenis ostendit Vales. contra Scaligerum. Mihi non licet plura inquirere. Monachorum Ægyptiorum origines, post illas Ierosolymis & in Apostolis designationes, maximè probo, quas in Monachis Raithuniis & Sinaitis habet Ammonius à me productus, insinuatque Antonii Vita, & Pauli Eremitæ,

ac si quid extat his antiquius, modò sanæ fidei, non apocryphorum insomniis nutans, aut minùs exploratum. Si cui tamen Eusebii, Hier. Epiphanii, &c. sententia placet, ut magis pia & favens instituto Monachorum, adeat Bar. an. 64.

2. Τὰς ἱερὰς τῶν ἱερῶν μυστηρίων ἱεροτυπίας. Est grave hoc testimonium pro Marci Liturgia, qua & modò utuntur Ægyptii, meminitque Balsamon, etsi locus non occurrit, qua tamen eis uti non prorsus liberum sit Constantinopoli, sed ea quam passim in sacris adhibet Ecclesia Constantinopolitana, nempe Chrysostomi; certis etiam diebus Basilii. Edidit Marci Liturgiam Ioann. à sancto Andrea Ecclesiæ Parisiensis Canonicus ex Cod. Monasterii S. Mariæ τῆς Ὁδηγητρίας in Calabria, exscribente atque mittente Sirleto Cardinale. Fuerintque adeò duo magni Antistites ipsi sacrorum Antistites & divinarum ceremoniarum auctores, ambo Apostoli secundi ordinis, viri maximè spiritales, Iacobus & Marcus: unde reliqui tanquam ex limpidissimo fonte, quæ ejus generis sancta tradiderunt, hauserint; sive etiam illis, ceu solidissimo fundamento, sua pro temporum ratione vel explicatiora vel breviata, seu aliter composita, superstruxerint; sive id ita illis usurpatum divino instinctu, ac sponte ea assumpta provincia, sive quia majores Apostoli istud muneris eis injunxerunt, dum illi, iis quæ sunt propiùs Apostolici muneris, toti incumbunt; id est, prædicationi; quam Paulus sic proprium sibi munus voluit, ut ad hoc singulariter se missum à Spiritu sancto professus sit, non ad baptizandum, vel etiam ad ritus sacros conscribendum: quanquam tradidisse eum Corinthiis, quæ ad Eucharistiæ ritum spectarent, & ad εὐταξίαν in Ecclesia, aliaque ejus generis, nedum scripto, sed etiam verbo, ex ejus ad eos Epistolis compertissimum est. De Iacobo aliàs dixi in meo Hippolyti Indiculo, deque regendæ Ecclesiæ ac instituendæ, sic inter illum & Petrum ac Ioannem distributo munere.

3. Μηδὲ τῆς ἀθλοφορικῆς. Marci Martyrium perinde Menæa referunt. Metaph. Niceph. &c. Quod ignem accessisse ad reliqua tormenta scribit Nicetas, videtur singulare. Potuit sic turba tumultuante ac sæviente, ut est Alexandrinorum ferox ingenium, cadaver in ignem conjici; unde Marci discipuli extractum honorificè sepelierint.

IN THECLAM PROTOMARTYREM.

Habuit Nicetas eadem ipsa Theclæ Acta vetera, quæ habuit Basilius Seleuciæ, sive qui extat Auctor ejus nomine, editus semel & iterum, Petro Pantino Bruxell. Interprete: alio tamen stylo exornavit, pressiori illo quidem, sed elegantiori, & quo egregiè servet decorum, dum aliquos loquentes seu concionantes inducit. Quæ videantur aliquid habere alienum à regulis Ecclesiasticis, vel paucis perstringit, vel licentia Rhetorica quandoque supprimit. Multis Card. Baronius in Not. ad Martyr. Rom. Sept. 23. & tom. 1. Ann. pro Actis sanctæ Theclæ pugnat, omniaque illius Veterum testimonio vindicat, longeque alia ab Actis pridem reprobatis, & quibus Hæretici uterentur, demonstrat. Viderat solùm Acta à Metaphraste conscripta, vel etiam quæ de Thecla habeant Menæa 24. Septembr. quod die 23. solennis in eis habeatur memoria Conceptionis sancti Ioannis; in quibus de Baptismo à Thecla usurpato nihil legerat. Habent tamen Basilius Seleuc. & Nicetas, habueruntque Acta vetera, quæ illi stylo exornant; potueruntque Hæretici hoc ex illis Theclæ exemplo abuti, ut sacram functionem & hierarchicam fœminis assererent; cùm & illud excusari possit, ut & excusat Petrus Pantinus, quod non nisi defectu sacrorum Ministrorum & necessitate cogente, id sibi illa indulserit: quomodo etiam Latini fœminæ Baptismum non repudiant, habentque legitimum, etsi forsitan Græci non admittunt, aliique Orientales; videturque insinuare Maximus in Collat. hincque adeò Nicetas ipse Græcus & Constantinopoli Rhetor, singulare dicit Theclæ privilegium, nec ulli fœminarum concessum. Ἀλλὰ καὶ τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι τελεσιουργοῦσα. *Perficiens initiansque sacro Baptismate.* Ταύτην γὰρ μόνη γυναικῶν εἴληφε τὴν ἐξουσίαν. *Sola inter mulieres hanc nacta est potestatem,* & quæ sequuntur. Proinde valde adducor ut existimem, illa ipsa Acta esse, ex quibus Veteres, Græci pariter ac Latini, tanta illa de Thecla mutuati sunt, ac scripto tradiderunt, quæ omnia in illis hactenus continentur, & quæ nonnulli ut apocrypha exceperunt, rem habentes cum Hæreticis, ac quod illis favere arbitrarentur. Fabulam Leonis baptizati non moror, quæ una meritò exulat, potuitque pio alicujus zelo expungi. Vt sic dicam de Theclæ Actis non exiguo mihi momento est, simile aliquid in Actis S. Georgii Martyris, inter Apocrypha Gelasii Romani Pontificis censura relatis; quæ Lipom. spuria quædam & anilia Acta Latina esse existimat, non illa duplicia quæ in libris Græcorum Ecclesiasticis passim extant, habentque Græci ac legunt ut vera Georgii Acta; cùm tamen S. Nicephorus illa ipsa esse significet Iuris Orient. l. 2. ubi inter alios canones de libris Apocryphis. Τὴν Ἀποκάλυψιν Ἐσδρᾶ καὶ Ζωσιμᾶ, καὶ τὰ δύο μαρτύρια τοῦ ἁγίου Γεωργίου, καὶ τῶν ἁγίων μαρτύρων Κηρύκου καὶ Ἰουλίττης, καὶ τὴν βίβλον Μάρκου καὶ Διαδόχου, οὐ χρὴ δέχεσθαι. ἀπόβλητα γὰρ καὶ οὐ δεκτά. *Apocalypsim Esdræ & Zosimæ, & duo sancti Georgii Martyria, & sanctorum Martyrum Ceryci & Iulittæ, Librumque Marci & Diadochi, suscipere non oportet. Rejicienda enim hæc, non admittenda.* Quis enim putet Nicephorum de aliis loqui Georgii Actis, quàm de illis sic Græcis tritis; quæ ipsa proinde Gelasiii censura, non alia obscura & fungi Acta, in angulo fortè latentia, attigerit; cùm tamen Græci reliqui eam vel Nicephori vel Gelasii censuram non videantur amplexi, aut quicquam repudiasse illa Acta Georgii. Sic Andreas Cret. Orat. in Georgium totam ex illis ejus delibat historiam, quam & memini vindicasse, quibus illa petitur ab Ill. Annalium Patre, levi satis argumento ὁμωνυμίας Athanasii Magi, cum Magno Athanasio. Eo nomine videan-

tur proscripta, quod quædam nimis portentosa, aut sic visa, habeant; cùm hæc ipsa, aut iis majora non desint, aliorum quorundam Martyrum Actis. Cerycı & Iulittæ Acta genuina, qualia Iustiniani ætate colligere potuit Theodorus Iconiensis Episcopus, dedi ex Bibl. Regia; quæ ipsa per inscitiam in suspicionem nonnullis venerant, quasi Apocrypha illa Gelasio ac Nicephoro notata, non quibus apocryphis itum obviam esset, ac paratum antidotum sapientis viri diligentia ac solertia. Erat & in antiquis illis Apocryphis Actis Iullittæ fœminæ Baptismus, sed portentosus & plumbo liquente; aliaque planè rejicienda, & Ecclesiasticæ traditioni adversa, inscitè nimis P. Poree Ord. Præmonstr. laudata, ac, quod mirum, in Galliæ aliquot Ecclesiis recepta, sed nunc penè saniore sensu ab illis profligata. Τὴν βίβλον Μάρκυ ϗ Διαδόχυ Enimundus Bonefid: Ita reddit, *Librumque Marci & successoris.* Quis verò Marci successor? nempe Anachoritæ. Habuerit Episcopus, vel etiam Hegumenus aut Archimandrita; nudus Monachus non ita facilè habuisse dicendus sit, cujus præcipuè res obscuræ, etsi nota Capita & Opuscula. Malim ergo *Librum Marci & Diadochi* τῶ κοινῶ, supple *librum*: qui ipse extat Francisco Turriano Interprete, de Perfectione spirituali, centum Capitibus comprehensus, etsi semel & iterum in Bibl. PP. Colon. per errorem scriptum est, *de Persecutione, &c.* in quo ipso libro non desint duriora, uti ferè habent Scriptores ejus generis, cautè proinde legenda, & ad sanioris Theologiæ normam componenda, ob quæ hanc Nicephori censuram & ille meruerit. Laudat tamen Maximus Qu. ad Thalassium.

1. Ἀσκητικῦ βίυ νομοθεσία. *Norma, regula vitæ religiosæ.* Sic meritò σηκὸν vocat sequentibus, ædiculam in monte prope Seleuciam, ubi quietam vitam agebat, extra civium turbas, & quò illam fœminæ, & ægroti conveniebant; ubi & à petra orans absorpta, ut ab spurcis hominibus esset illi tuta, illibata virginitas. Sit itaque Thecla, uti Martyrum, sic & sacrarum Virginum, sub sancto instituto princeps & norma, verè ἀσκήτρια, ejus illi instituti auctore magno Paulo. Nostri Phocenses hanc laudem Marthæ tribuunt, sive etiam Mariæ Magdalenæ, quæ sic religiosam vitam coluerint; ac quidem Martham similium Virginum sodalitio, quod fidem haberet, nisi Acta laborarent, quæ & Pius v. è Rom. Breviario movere cogitabat, ut erat emunctissimæ naris, & sic incertis piam Fidelium credulitatem onerari ægrè ferebat.

2. Τῷ Εὐαγγελίυ κοινωνήσασα. Sic Evangelii, seu prædicationis socia Paulo Thecla extitit, ut non nisi privatim ac necessitate, sive Pauli aliorumque Ministrorum absentia, docendi munus usurparit: quod certè ipsis Pauli legibus ac Ecclesiæ, de mulierum in Ecclesia silentio, non nocet. Quod ergo Ἀπόςολος dicitur singulari excellentia, more Græcorum est, qui Apostolos prochvè vocant, eos omnes qui in rem fidei maioris aliquid operæ contulerunt. Sic illis Discipuli omnes primique Ministri Apostoli, sic Constantinus Augustus ἰσαπόςολος, *par Apostolis eisque consertus*, ut Severus in Martino. Sic Menæa, Τῆς ἁγίας μεγαλομάρτυρος ϗ ἰσαποςόλυ Θέκλης. Anatol. πρωτομάρτυς Ἀπόςολε.

3. Τῆς ἐπιφανές ἀςραπῆς. *Fulgur omne vincens lumen.* Pauli scitum epithetum.

4. Τὸν Ονησιφόρυ κατέλαβεν οἶκον. Hunc Onesiphorum existimat Baron. ipsum esse qui à Paulo nominatur, 2. ad Tim. 1. & 4. quique Martyr habetur in Rom. tabulis 7. Sept. Sola conjectura est. Menæa illo die, jungentia Evodio, primo post Petrum Antioch. Episcopo. Τὸν δὲ Ονησιφόρον, ὃν ἐν τῇ πρὸς Τιμόθεον ἐπιςολῇ ὁ Ἀπόςολος παρέδειγε, Κολοφωνίας ἐπίσκοπον εὕρομεν γεγονότα: δεξιὸν ἐν τοῖς λόγοις καὶ ἀλκιμώτατον μέχρις αἵματος αὐτῦ τὴν πίςιν κρατυνάντα. *Onesiphorum, cuius Apostolus obiter meminit in Epistola ad Timotheum, invenimus fuisse Colophoniæ Episcopum, virum eloquio facilem ac fortissimum, qui ad usque sanguinem roboraverit fidem.* Reliqua nobis obscura sunt.

5. Τῶν ἐςρωμένων ἐπιβαίνει ξύλων. Nondum scilicet accensa pyra: quod etiam Metaphr. ait; quòdque desunt Græca, Latina repræsento, *Lignis autem jam substratis, tortores ut conscenderet præceperunt: conscendit illa, signo se crucis consignans: illi ignem accendunt: &c.* ubi nihil extra ordinem, & quo sibi Theclam necem intulisse videatur. Sic enim quotidie jubentur rei, quæ sunt inferendæ neci prævia, ipsi præstare, præstantque, nemine rem crimini dante. At Basil. in ipsam jam in sublime elatam flammam insiliisse auctor est, excusatque Pantinus exemplo aliarum sanctarum mulierum, quæ Spiritus sancti instinctu perinde se in ignem aut aquam sponte præcipites dederunt: quibus omnibus præivisset Thecla, utroque exemplo, si vera hîc de igne Basilio narrata: nam de lacu conveniunt omnes, se in illum præcipitem dedisse, in quo & à Phocis foret devoranda; quæcunque tandem illæ Phocæ fuerint: grandiora enim cete & balenas, quæ sunt monstra marina, in brevi lacu & stagno ad ipsum theatrum, non videntur servari potuisse. Fuerint alii pisces grandiores, ipsi voraces, ut erat nocendi solers ac curiosa omnis generis bestiis, cæca Gentilitas, eoque spectaculo insanæ plebis in magnis quibusque urbibus, qualis Antiochia, Orientis oculus, oculos pascebat. Ipsa Basilii verba haud satis consonare videntur; sicque rem narrat; quomodo nemo sanè gestam putaverit. πάντων τοιγαρῶν παντάχόθεν ξύλα συμφορησάντων, καὶ τ φλογὸς εἰς αὐτὸν τ αἰθέρα κορυφωθείσης, ἐπιβῆναι κελεύεται τῇ οὕτως ἐκφλογωθείσῃ πυρᾷ. *Lignis conferta omnium opera undique comportatis, & flammis in ipsum jam æthera sese sustollente, pyram ita flammantem Virgo inscendere jubetur.* Non hoc jubent carnifices, nec verò humanum est quod juberi debeat; sed ipsi præcipitant; etsi quandoque illorum vim nonnullæ sanctæ Mulieres occupaverint, sicque parato rogo ipsæ sponte non absque ipsorum tortorum stupore in illum insilierint, ut de Apollonia graviter narrat Dionys. Alexandr. refertque ex illo Eusebius. Etiam nemo Veterum istud Theclæ adduxit in exemplum.

6. Ἐν ὀπῇ τινι γῆς. *In terræ quodam meatu ac foramine*: in antro, in specu. Basil. ἔξω πῦ τῇ

ἔξω τῆς πόλεως ἔν τινι τύμβῳ: *In quodam sepulcro extra urbem.* Metaphr. ἐν μνημείῳ: *in monumento*, additque, κατὰ τὴν ὁδὸν τὴν ἀπὸ Ἰκονίου εἰς Δάφνην φέρουσαν: *juxta viam quæ Iconio tendit ad Daphnem.* Prosequitur Nicetas accepisse τὴν ἐν Χριστῷ σφραγῖδα, Basilius, rogasse ut acciperet: Metaphrastes obscuriùs, *Patienti animo sis oportet, & illud donum ad te perveniet;* quasi dilata fuerit, non tunc Christi signaculo insignita; quod sacrum Baptisma meritò intelligatur: eoque tunc initiata sit per eam remissionem, cùm vix antè licuisset. Obscurius tamen locutum veterem Auctorem fatetur Basilius, ut vix sciri possit, quid per σφραγῖδα intellexerit. Intellexisse aliquid prævium Baptismo & consignationem, qua quasi in albo Competentium poneretur, ut deinde sequeretur intinctio, & τὸ θεῖον λουτρὸν, mihi satis durum, etsi putat Pantinus indicasse Basilium.

7. Τὴν Ἀντιόχειαν εἰσῄει. Putavit Baron. se in Actis *Antiochiam Pisidiæ* legisse: sic enim ait, *Cùm enim in iisdem Actis illud etiam enarretur, sanctam Theclam à tormentis liberam verbi cupidam, Magistri avidam, Antiochiam Pisidiæ, quò sanctum Paulum profectum audierat, adventasse.* Ego tamen in nullis invenio, præterquam in Sirleti Menologio, ubi est, *Paulum secutus est usque Antiochiam Pisidiæ*: ex quo etiam habuit Baronius, qui ferè unum illud Menologium citat, ubi Menelogiorum meminit, ut & Henr. Canis. observavit: idcirco, puto, quod alia Latinè reddita non habuit. At Basilius apertè id excipit, *etsi*, inquit, *Pisidæ ita velint.* Nicetas quoque & Metaphr. cùm Alexandrum Theclæ Antiochiæ procum disertè hominem Syrum doceant, ac civitatis ferè principem, ipsam Syriæ magnamque Antiochiam indicant. Hieron etiam ad Oceanum illi relatus aliter loquitur, *Thecla post tentationem passionis Antiochiæ, à Paulo prohibetur pariter pergere;* quæ certè toto cœlo distant, ab illis Baronii. Nempe iverat Thecla cum Paulo Anthiochiam, ibique tentatione passionis perfuncta, liberaque dimissa à Præside, Paulum Myram in Lycia secuta erat, à quo dimittitur, ut jam satis confirmata, ne sit illi amplius comes, sed in patriam discedat, ibique pro modulo suo sexusque ratione Christum annuntiet. Quæ omnia in Actis habentur. Vestis mutationem semel & iterum, meritò suppressit Nicetas. Græci quoque nihil ejus meminere. Et certè quid illa vestis mutatio, cùm statim Antiochiam ingressa mulier agnita sit, nisi ingrediendo muliebrem cultum iterum resumpsit: quæ gratis dicta videntur. Datum etiam Theclæ ut unam alteramve civitatem sibi assumeret, quasi Apostolico munere erudiendam, valde mihi durum & alienum à disciplina Ecclesiastica Christique institutione; etsi Acta ita significent. Videturque pugnare, quod sancta Virgo in monte extra urbem Seleuciæ in angulo ac tugurio continuerit, quam paucæ fœminæ ægrotique adirent; non quæ urbi se magistram ac Apostolum exhiberet.

8. Ἧς ἐπὶ τὴν νῶτον. Singulare istud Nicetæ est, nec fortè satis credibile, sic Virginem velut equum leonem insedisse. Alii melius leænam Virgini assedisse, & canis more blandè cauda blanditam esse. Basil. παρεκαθέζετο τε καὶ περιέλειχε τοὺς πόδας. Metaph. *Lingua molliter pedes ejus lambere.* Quod ad fidem longè proclivius, decetque magis modestiam Virginis.

9. Ὄρυγμα πλῆρες ὑδάτων ἰδοῦσα. Metaph. λάκκον μεστὸν ὕδατος. Basil. κολυμβήθραν καὶ ὕδωρ. quæ omnia aliis aliisque verbis idem significant. Phocas, bestias marinas ac carnivoras trucesque in eo fuisse ait Basilius, ad Virginis fortè supplicium paratas; ut quod in fossam desiliit Virgo, solummodò carnificum vim occuparit, ab illis in eam mox projicienda, ut nullarum non bestiarum in eam periculum fieret. Quomodo factum istud Theclæ, alteri Apolloniæ præiverit, in diverso licet elemento: videaturque non tam sui spontanea occisio, quàm certæ jam necis ac paratæ, divino quodam impetu fideique excellentia nonnulla acceleratio. Displicuisse tamen istud Theclæ cunctis adstantibus, refert Basil. quibus visa ἄτοπος καὶ ὀλέθριος τόλμα, *absurda exitiabilisque audacia & temeritas*, sic se in aquam monstris vorandam præcipitem dare, quanquam poterat certa esse Thecla, qui se incolumem servasset ab omni illarum terrestrium bestiarum agmine, servaturum & à marinis, quò ejus magis undique gloria clarescerct. Quod verò ait Thecla, se in fossam jactando, Τῷ ὕδατι σήμερον βαπτίζομαι. *Hodie aqua baptizanda sum;* vel, ut referunt Basil. & Metaph. Ἐν τῷ ὀνόματί σου Κύριε ὑστέρᾳ ἡμέρᾳ βαπτίζομαι, *In nomine tuo Domine, ultima hac die baptizor*, hæret Basilius, an μυστικὸν ipsum λουτρὸν, verumque Christi baptismum, hoc sibi fore Thecla existimaverit, quod tamen rectè adversari Ecclesiæ legibus advertit. Mirum sanè si necdum Pauli ministerio fuerat intincta, vel si istam mersionem verum Baptismum putavit, nisi fortè quatenus illo sibi complendum martyrium credidit, etsi Deus rem aliter dispensavit. Ex illis quæ loquitur apud Metaphr. rem hanc habuisse videtur pro baptismo. Sic enim postremò Paulum alloquitur, cùm Myram ad eum accessisset, virili semper habitu, quod nusquam placet; *Accepi, ô Paule! lavacrum: qui enim unà tecum operatus est in Evangelium, mihi quoque ille ipse ut abluerer, concessit.* Qui sic liberalis Paulus in Act. legitur, ut statim jubeat baptizari in nomine Christi, quomodo in Thecla sic rem distulit, ut miraculoso baptismate, seu miraculo ipsius vim supplente, in ea opus fuerit?

10. Τὸ θυγάτριον αὐτῆς Φαλκονίλλιον. Hanc quoque Damasc. sive quisquis Auctor est Orationis εἰς τοὺς κεκοιμημένους apud ipsum, secutus est, vel fabellam vel historiam. Mortua erat in infidelitate, nec ad vitam revocata est, velut quem Martinus Catechumenum suscitavit, qui & intinctus est, & Christianè postea vixit, quæ lex est parandæ salutis; non ut mortuus quis in infidelitate, jamque reus æternæ damnationis, in ipso altero ævo, cujusquam precibus salvus fiat; velut etiam Trajanus Gregorii Papæ: quam eandem fabellam, vetus ille fictusne Damascenus, tanquam rem Romæ pervulgatam ita intrudit, nusquam ibi notam, undecunque ille hauserit, aut fraudem passus sit. Suspensio illa divini judicii, seu sententiæ damnationis

æternæ, ob prævisas quandoque Sanctorum preces, libera conjectura est & evasio, non certa aliqua ratione fulta solutio, excipiens adversus universalem illam regulam, quod nulla sit in inferno redemptio, quod omnis hîc paranda salus, quod clausum sit adversus defunctos, &c. Et ut apertius hîc meam mentem aperiam, Putem Acta illa vetera, quæ vel Basilius, vel Metaphr. vel etiam Nicetas suscepere enarranda ac stylo exornanda, ipsos Pauli & Theclæ circuitus esse, antiquis meritò reprobatos, in quibus tamen pleraque Theclæ vera continerentur, quæ alii Patres ex illis acceperint & probaverint. Nempe Scriptore vetustissimo & Apostolicorum temporum, cujusmodi refert Hieron. de Scriptoribus Ecclesiasticis in Luca, & quod Presbyter horum auctor Ioannis sententia gradu exciderit: ob admixta scilicet falsa veris Pauli amore, & quod non satis ex regula Ecclesiastica sic portentosa scripserit: quibus omnibus qui vacare velit, ipsa hæc Nicetæ omnibus castigatiora, magisque ad Ecclesiæ regulam composita, mihi dealbet Æthiopem. Maneat Theclæ sua veneratio; sit verè nobile fœminarum decus ac gloria, prima in Virginitate, in Martyrio, in quadam quasi Apostolatus specula; sed salva semper honestate sexui debita, salva & regula Ecclesiastica: ac, Num illa omnia, ex cœnosis adeò fontibus Patribus hausta, vera sint ac certa, censeant alii. Hoc mihi exploratum, piè hæc veneranda atque credenda, quandiu non suppetunt alia certiora. Sic factum video in Protoevangelio Iacobi ἀδελφοθέου nomine, antiquo Iudæo & ipso Apostolicorũ temporum, ex quo certum est hausisse Patres quicquid nobis de S. Mariæ ortu & infantia, nuptiisque & voto tradiderunt: nec alium auctorem habuisse vel Epiphanium, vel Gregorium Nyssenum, vel Auctorem Imperfecti, quàm qui nobis extat, habentque passim libri Græcorum Ecclesiastici; ex quo etiam haustum, quicquid habemus de sanctæ Mariæ Præsentatione & educatione in Templo, quæ tota jam recepit Ecclesia; repudiavit Romana in Pio V. mitius habente postmodum Sixt V. Quædam in illo libro extant nobis apocrypha atque reproba, antiquis (etiam Latinis, magisque Græcis) laudata, ut de Obstetrice: in quæ modò non inquirendum, & an nihil à fide abhorreant, aut divini partus puritate. De Triphenna nihil habemus, quàm quæ repræsentant hæc Theclæ Acta; & quod ejus meminit Apostolus Rom. 16. si tamen hæc ipsa est, quam Rom. tabulæ aiunt Iconii coli 10. Novembr. Quidni magis Antiochiæ, ubi tanta erat fœminæ nobilitas?

11. Τῆς ὁρατῆς πέτρας περιεξαγωγῆς. Sic quoque Metaphr. εἰς πέτραν διανοιγεῖσαν εἰσδῦναι, καὶ ἅμα τὰ τῆς πέτρας ἀμφότερα μέρη εἰσωθῆναι καὶ συγκλεισθῆναι. *In petram subiisse, ambasque illius partes coiïnitas & clausas esse.* Hanc etiam traditionem tuetur Basilius, terram illi apertam esse, ipsamque vivam subsidisse, quo ferè modo se res habuit in Ioanne Evangelista. Singulare istud Nicetæ, de extrema ora muliebris pallioli extante, quod ex vulgi narret opinione. Menæa sic defunctam tradunt, πέτρας ῥαγείσης καὶ ὑποδεξαμένης αὐτὴν, cùm annos nonaginta vixisset. Quo mihi incredibile istud Nicetæ; Arbitratos æmulos Dianæ sacrificulam esse (quod idem Metaphrastes habet) & conatos constuprare ut Deæ invisam facerent. Videtur enim per tot annorum curriculum, ejus ipsius ac Christiana fides notior Seleuciæ fuisse. Haud absimile in illa Iacobi Ierosolymorum Antistitis confessione Eusebio narrata, quasi æmuli nescirent Christi cultorem esse, quando ipsum confessum, è pinnaculo templi præcipitem egerunt, & seductum Iustum conclamarunt. Majusque foret miraculum, si ipse Iacobi Alphæi, unus de Duodecim fuisset (exprimis scilicet fidei satoribus) quæ prima statim alteraque Petri prædicatione in ea plebe tantum promovisset. Certè liquet multa veteribus ἀρχαϊκῶς scripta, non nisi justa libra examinata, eruditis probisque viris in censum recipienda: justaque hîc Cani nostri bilis, in suis nunquam satis laudatis Locis Theologicis, quod vel simplicitate, vel insulsa pietate, haud rarò minus sincerè & accurratè Nostrates scripserint Ecclesiastica monumenta, quam Gentiles ipsi profana.

IN ANASTASIAM VIRGINEM.

ANastasiam hanc omnes Seniorem vocant, eoque distingunt ab Anastasia Vidua muliere senatoria, quæ passa est, Diocletiano Imperatore, anno illius circiter vigesimo, cùm dira multa passa esset à viro suo Publio, consolante eam sancto viro Chrysogono; quorum mutuæ sub hæc tempora extant Epistolæ. De Seniore Anastasia & Virgine, filia spiritali sanctæ Sophiæ, de qua tanta hæc Nicetas, occurrit scrupulus, in quem mirum non incidisse Ill. Annalium Patrem, qui & ipse ejus Acta à Lipomano & Surio relata, Notis ad Martyrologium laudat; in quibus perinde ac in Niceta hîc nostro, passa legitur sub Diocletiano: Menæa Sirleti & ipsa Magna, sub Valeriano; exque illis recentiores Romanæ tabulę: Nam antiquæ nihil de hac Anastasia habent, vel Rosveidi, vel Corbeienses Hieronymi; at neque Ado. Quod mihi indicio est, eos qui nuper Romanas tabulas auxerunt, Clem. VIII. Pontifice, non aliunde habuisse, quod ita asserte in eis posuerunt, de Valeriani tempore, quàm ex illis Grecorum Menæis, quæ videndum an prępolleant Actis antiquis, sic Lipomano & Surio quasi Metaphrastis relatis, cùm fortè sint ipsa primùm sic ἀρχαϊκῶς scripta, quæ ipsa Nicetas stylo exornanda acceperit, nec in eis inventam Epocham immutandam sibi indulserit; sive illud Menologium viderat, sive quod ex archetypo Basilius Porphyrogeneta edendum curavit atque exscripsit; cujus Nicetas ætate paulò superior. In Sirletano hæc habes 29. Oct. *Natalis sanctæ Magnæ Anastasiæ Romanæ. Fuit autem Anastasia Decio & Valeriano Imperatoribus; genere Romana, &c.* Magna Menæa. Αὕτη ὑπῆρχεν ἐπὶ Δεκίου καὶ Βαλλεριανοῦ τῶν βασιλέων, ὑπὸ Πρόβου ἡγεμόνος. Contrà Acta vetera. *Illi verò statim currentes ad Præsidem (is autem erat Probus, Diocletiano tunc administrante Imperium)* &c. Nicet. Διοκλητιανὸς δὲ τότε τῶν

ὅλων διεῖπε τὴν ἀρχήν. *Diocletianus tum universorum regebat Imperium.* Graveque in eo ad conjecturam, quod Virginis crimen præcipuum memorat, quod evertendum Gentilium Imperium & in Christianos Principes brevi transferendum clarè vaticinabatur: quod ipsum in aliorum ejus ætatis Martyrum Actis legitur: Deo nimirum jam inde Ecclesiam consolante, quæ sic dirè à Diocletiano vexabatur. εἰς Χριστιανοὺς δὲ τοῦτον μεταθήσειν μικρὸν ὅσον τὴν βασιλείαν διαβεβαιοῦται. *Quàm brevi affirmat translaturum in Christianos Imperium.* Quanquam verò Acta vetera ejusmodi crimen non habeant; sed duntaxat Christi prædicationem & vitæ cœlibis professionem, fuisse tamen aliquid in ea peculiare, cujus delata Præsidi sit; ex eo videtur manifestum, quod una ipsa ex sancto illo sodalitio ad Probi tribunal rapta, cùm ille ejus nuptias non ambiret, nec ejus ullus procus esset: fueritque libera facultas Sophiæ colligendi dissecta illius membra, truncoque adjungendi, atque omnino ad locum Vrbi vicinum funus curandi: quæ non malè conveniant in Diocletiani priores annos, quando necdum funestum illud edictum in Christianos promulgaverat, quo tanti ab eo omnis generis brevi tempore nece sublati; sed ex superiorum temporum ratione, vel ipse, vel Præsides, qui præcipuè offendisse aliquid videbantur, ac majestatis quidpiam habere, Christianæ superstitionis reos excruciabant. Fueritque forsitan hæc causa ut Senior dicta sit, quòd prior, etsi eodem Imperatore, martyrium fecerit; quamvis fortè ætate Anastasiâ viduâ junior. Si quis ad conjecturam melius habuerit, aut in certiora monumenta inciderit, gratiam faciet si produxerit. Hoc certè habeo, parum cautè facere, qui sic assertè illud unum alterum ponunt, ac si nihil eis obstaret; aut una Menæorum fides, certa omnino esset: cùm certum sit plura in eis extare quæ laborent, magnoque judicio accipienda sint; cujus exemplum in altera & juniori Anastasia statim occurrit, quam Græci 21. Decembris colunt, nos 25. ipso die Christi Natalis. Nam & illa fecit ὁμωνυμία, ut plures strophæ & moduli in ejus officium irrepserint, qui palàm sunt Anastasiæ Senioris & Virginis. Vnum aut alterum afferam, ut exemplo sint. Inter Versus similiares, hic secundus est: Τὰς στρεβλώσεις τοῦ σώματος καὶ μαζῶν τὴν ἀφαίρεσιν καὶ χειρῶν ὑπέστης καρτερώτατα· τὴν τῶν ὀδόντων ἐκρίζωσιν, πλευρῶν τὴν καταφλέξιν, τῶν ποδῶν τὴν ἐκκοπὴν, καὶ τὸν βίαιον θάνατον· ὅθεν εἴληφας τοὺς στεφάνους τῆς νίκης, ἐν οὐρανίοις ἐν θαλάμοις κατοικοῦσα, Ἀναστασία πολύαθλε. *Corporis tormenta, uberum manuumque amputationem patientissimè sustinuisti; laterum exustionem, pedum excisionem ac violentam mortem. Quamobrem accepisti victoriæ coronas, in cælestibus versans thalamis, Anastasia multiplici clara certamine.* Quæ pleraque unius sunt Anastasiæ Senioris & Virginis, nihil senatoriæ illius mulieris & Publii Viduæ. Nec minori paralogismo sequitur. Παρθενίας κειμήλιον, κεκλεισμένος παράδεισος, κ.τ.λ. *Virginitatis monile, hortus conclusus &c.* Quid enim hoc in eam quæ conjux fuit, etsi incorruptam mansisse ferunt? Illud item καθίσματος, Ὡς νύμφην σε Χριστοῦ εὐφημοῦμεν, παρθένε, ὡς Θέκλαν τὴν σεμνὴν ἐπαξίως τιμῶμεν. *Vt Christi sponsam te Virgo! laudamus, ut castam Theclam condignè colimus.* Itemque Ἐξαποστειλαρίου, Παρθενομάρτυς ἔνδοξε, ἀθλοφόρων τὸ κλέος. *Virgo Martyr inclyta, certaminis victorum decus.*

Quod in Anastasia hac altera versamur, duxitque ad eam ὁμωνυμία cum Anastasia Nicetæ laudata, quædam mihi observanda. Primum Sirleti Menologium, quàm breviter, tam verè, *Commemoratio sanctæ Martyris Anastasiæ sub Diocletiano in Vrbe Roma.* Hanc in Insula Palmaria consummatam, cùm palis alligata esset, & ignis circa illam accensus, docent Romanæ tabulæ, & Acta Metaphrastea, 25. Decembr. Ejus reliquias Constantinopolim post annos plures translatas habent eadem Acta, non explicato loco ubi primùm conditæ, & ubi Apollonia mulier religiosa deposuerat in horto suo, ac postea templum magnificum illi construxerat. Theophanes aliique Græci Scriptores Sirmio delatum aiunt Anastasiæ corpus à Marciano Oeconomo, aucta magnificè, quæ pridem erat Constantinopoli, Anastasiæ Ecclesia, & in qua Gregorius Theologus docuerat. At, quid Sirmio cum Insula Palmaria? Nempe Sirmium urbs Pannoniæ Straboni, Zosimo, & aliis; Palmaria, Plinio & Melæ, Ligustici maris Insula, non longè à Tiberinis ostiis: in quam relegata Anastasia (ab ipsa utique Roma) cum tanta aliorum multitudine, martyrium ignis incendio fecit. Atque adeò putem, tertiam aliam Anastasiam esse, quæ ita Sirmii passa sit, fueritque Sirmii condita, & Sirmio translata Constantinopolim, in ædem pridem Anastasiæ sacram, quæcunque tandem illa Anastasia esset. Martyrologium vetus Rosveidi antiqua simplicitate, *Romæ Anastasiæ.* Atque utinam integræ chartæ Corbeiensis Martyrologii potuissent postremos dies mensis Decembris repræsentare: Non aliter puto illæ repræsentarent, cùm de Anastasia Sirmiensi in eo legamus VIII. Idus Ianuar. *Apud Sirmium Anastasiæ.* quæ ipsa forsitan fuerit, quæ sub Illyrici Præfecto certavit, junctaque Theodoræ necessitudine fuit, cujus & filiorum, brevia quidem, at sincera, Acta, ex Reg. Cod. in meis Lectis Triumphis Martyrum dedi: quas ambas post Adonem, sic recentiores, paulóque antiquiores Romanæ tabulæ confuderint: præsertim si Apollonia, in ipsa Insula Palmaria, Anastasiam Romanam Præsidis indulgentiâ sepelivit, ut videtur Ado innuere; etsi reipsa de Sirmiensi potius Anastasia videtur intelligendus esse. Baronius 25. Decembr. mirè sui oblitus, ita ait *Duas fuisse Anastasias superiùs diximus: quarum Senior passa est Valeriano Imperatore, agitur de ea v. Kal. Novembr. Hæc autem Iunior dicta, martyrio coronatur temporibus Diocletiani Imperatoris. Fuit hæc Romæ celeberrima, &c. Illa autem Senior, quæ Sirmii passa dicitur, Constantinopoli erat celebris: quam olim fuisse veneficam, tradit Niceph. l. 14. c. 10. in fine, ubi ait ejus Reliquias tempore Gennadii Episcopi Constantinopolitani Sirmio Constantinopolim translatas esse.* Bene quidem, quod Anastasiam Publii Viduam senatoriam mulierem Romanam, ab Anastasia Sirmiensi diversam & ipse putat: at quod Sirmiensem,

A ipsam Seniorem Anastasiam sub Valeriano passam esse existimat, cujus meminerat V. Kal. Novembr. toto cœlo errat. Nam & illa Romæ passa est, & prope muros Vrbis sepulta; ut omnia Acta habent, nec dissentiunt Romanæ tabulæ, quas ex Græcorum Menæis conflatas liquet. Sic ergo illæ, *Ibidem sanctæ Anastasiæ Senioris, &c.* id est Romæ; nam præmittitur, *Romæ sanctæ Cyrillæ Virginis, &c.* Quid ergo Romæ cum Syrmio? aut Romanæ Virgini cum Martyre Sirmiensi?

Incantatricem fuisse Anastasiam Sirmiensem, quod quasi Nicephoro auctore refert, indulgendum Baronio, cui Ioannes Langus interpres imposuit, nec satis Fronto Ducæus cavit; quamvis Ducæi annot. videre non potuit. Nicephori verba sunt. B Ἐπὶ δὲ τῆς ἰσχομένης βασιλείας Γενναδίου τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντίνου ἐπιτροπεύοντος, καὶ τὰ λείψανα τῆς ἁγίας Ἀναστασίας τῆς Φαρμακολυτρίας ἀπὸ Σιρμίου ἠνέχθη, καὶ ἐν τῷ μαρτυρείῳ αὐτῆς κατετέθη· ὃ ἔγγιστα τοῖς καλουμένοις Δομνίνου ἐμβόλοις ἐστί. Lang. *Ejusdem Imperii tempore* (id est, Leonis) *Gennadio Ecclesiam Constantinopolitanam curante, Reliquiæ etiam sanctæ Anastasiæ Incantatricis ex Sirmio allatæ, in martyrio ejus sunt repositæ, quod proximè ad porticum, quæ Domnini dicitur, situm est.* Vbi Duc. *Historia Anastasiæ Pharmaceutriæ, ex Suida, in fine libri annexa est.* Vbi hoc ipsum displicet, quod vocem φαρμακολυτρίαν Nicephori, *Pharmaceutriam* reddiderit, quæ sanè communiore usu Græcorum veneficam sonat, & in malam partem sumitur; quanquam potest & in bonam sumi, ut sit quasi *medica*, & curandi vim munusque habens. Ad hæc, C altera vox nova est, & quam Nicephorus sic novus auctor ex solis Menæis habuerit, cujus nobis vim aperire debuit Duc. altera pervulgata. Quod etiam de Suida dicit, non mihi in illo, nec in Nicephoro occurrit. Græci itaque illud nomen Anast. tribuunt, quam se Romanam 22. Decembr. colere putant, Chrysogoni necessitudine notam, & Publii viduam, quanquam ejus se reliquias Sirmio accepisse ὁμωνυμίας errore existimant. Fueritque ædes illa primùm erecta Anastasiæ, sic Romæ celebri, à Romanis novæ Romæ conditoribus, quæ postea Sirmiensis illius Reliquiis ditata sit: uti Sandionysiana in agro Parisiensi Basilica ditata est Innocentii III. Rom. Pontificis liberalitate, Dionysii Atheniensis (ut ipse putavit) exuviis; vel (ut Monachi venditant) Dionysii Corinthiorum Episcopi, cùm pridem Dionysii Basilica D esset, & Parisiensis. Anastasiam autem Romanam illam veneficam fuisse, omnino abhorret; quæ ipsa, Epistola ad Chrysogonum Confessorem I. auctor est; à puero Christianis moribus imbutam se esse à sanctissima matre Flavia, etsi patre idolorum cultore. Petenda itaque vis vocis, unde illi origo; nempe ex Menæis, quorum auctor sic in ea sibi ludendum putavit. Sic itaque versibus ex more adscriptis ante Synaxarium. Tit. Τῷ αὐτῷ μηνὶ εἰκοστῇ δευτέρᾳ, Μνήμη τῆς ἁγίας μεγαλομάρτυρος Ἀναστασίας τῆς Φαρμακολυτρίας. Memoria, *Sanctæ magnæ Martyris Anastasiæ Pharmacolytriæ.*

Ἀναστασία φάρμακον πιστοῖς μέγα,
Πᾶν φάρμακον λύουσα, καὶ κεχαυμένη!
Καύθη Ἀναστασίη περὶ εἰκάδι δευτέρῃ λάβρῳ.

Anastasia magnum Fidelibus medicamentum;
Venenum omne solvens, etsi exusta fueris!
Combusta Anastasia voraci igne vigesima secunda.

Porrò quod pharmacum omne, seu venenum solvere dicitur, non id φαρμακευτρίας ac veneficæ more, sed gratia sanitatum, qua meritò donata à Deo sit ob insignem eam pietatem, quam erga Confessores, viri tyrannide soluta, ad miraculum usque mulier tanta exhibuit, verè illis φάρμακον, illorum detergens vulnera, saniem emundans, ac præstans quicquid officiosissima charitas, fideique ardor possit suggerere. Hæc miracula, has sanitates clamat totum ejus Officium, supra omnes quorum in iisdem B Menæis memoria. Libet pauca ex illis adscribere. Versus similares (ad Vesperas scilicet) isti sunt. Ὢ περικαλλέστατα τὰ σά, μάρτυς, περιτερήματα· ὡς εὐκλεεῖς οἱ ἀγῶνές σου· ὢ περιβόητος καὶ ὁμολογία· ὡς πολλὰ τὰ θαύματα καὶ ἄπειρα τὰ θεῖα τεράστια· δι' ὧν δοξάζει σε εἰς αἰῶνας ὃν ἐδόξασας ἐναθλοῦσα τοῖς σώμασί σου μέλεσι.

Στέργουσα τῶν εὐκλεῶν, σεμνή, τῶν ἀθλούντων, ἐσπούδασας τούτων τὸν ζῆλον μιμήσασθαι, ὅθεν ὑπήνεγκας πόνους σφοδροτάτους· καὶ θείᾳ χάριτι κουφίζεις πάντα πόνον, πανεύφημε, ἐκ τῶν ψυχῶν ἡμῶν καὶ σωμάτων, τῶν τιμώντων σου τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰ περιτερήματα.

Ἤστραψας φαιδρότερον σαφῶς τοῦ ἡλίου, ἔνδοξε, τὸν σὸν ἀγῶνα τελέσασα, καὶ ταῖς ἀκτῖσι σου τῶν πολλῶν θαυμάτων, πάντων τὰ νοήματα φωτίζεις τῶν πιστῶς προσιόντων σου τῇ θείᾳ λάρC νακι, πηγαζούσῃ θεῖα νάματα, Ἀναστασία μάρτυς μεγαλώνυμε. Δόξα, τῆς ἁγίας ἰδιόμελον.

Τῆς ἀναστάσεως εἴληφας τὸ δώρημα, Ἀναστασία πανεύφημε, ἀθληφοροῦσα ἐν τῷ σταδίῳ· δαιμόνων γὰρ ἐξηφάνισας πληθύν, καὶ πόντῳ παραδώκας, ἀθλοφόρε μάρτυς ἀξιοθαύμαστε.

Quàm pulcherrimæ tuæ, Martyr, excellentiæ! Quàm præclara tua certamina, ô celeberrima, & confessio! Quàm multa miracula infinitaque divina prodigia! quibus te clarificat in sæcula, quem clarificasti, certamine in membris tuis perfuncta.

Amans decertantium claritatem, casta Matrona, illorum zelum es imitata; unde gravissimos sustinuisti labores, omnemque divina gratia levas laborem, ô clarissima! nostris ex animabus & corporibus, qui tua certamina ac præstantes dotes colimus.

Splendidius sole palam fulsisti, ô inclyta! tuo peracto certamine, pluriumque miraculorum radiis omnium collustras D *mentes, qui ad divinam tuam urnam divinos scaturientem latices magni nominis Martyr Anastasia, fide accedunt.* *Gloria sanctæ Idiomelon.*

Resurrectionis donum accepisti, Anastasia laude clarissima, victrix coronata in stadio. Dæmonum enim cœtum profligasti & pelago mersisti, triumphatrix Martyr, quæ dignè admirationi habenda sis.

His similia toto Canone, nec usquam Reliquiarum mentio, nisi quod ita tertio illo versu de urna dicitur; quæ sit forsitan illius Anastasiæ Sirmiensis, cujus sint existimata miracula, posteaquàm in eam Ecclesiam illata sunt illius pignora, cùm & antè, Anastasiæ Romanæ invocatione, locus miraculis clarus esset, nec Anastasia Sirmiensis (quamvis confusis utriusque rebus) illius memoriam potuerit obscurare.

Certè placet, quod Synaxarii auctor, pura Anastasiæ Romanæ Acta retulerit, nec quicquam A eorum quæ spectant ad Sirmiensem addiderit. Quare libet hîc referre, ex quibus Latina ipsa emendari possint. Ἡ ἁγία καὶ γενναιοτάτη μάρτυς Ἀναστασία ἦν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ τοῦ βασιλέως ἐν τῇ Ῥωμαίων πόλει· Πραιτεξάτου τινὸς Ἕλληνος οὖσα θυγάτηρ, μητρὸς δὲ Φαύστης· ὑφ᾽ ἧς προσαχθεῖσα Χρυσογόνῳ ἀνδρὶ θεοπνεύστῳ καὶ εὐσεβεῖ, τὰ ἱερὰ γράμματα ἐπαιδεύθη· τὴν δὲ εἰς Χριστὸν πίστιν παρὰ τῆς μητρὸς ἔμαθε, καὶ συνεζεύχθη ἀνδρὶ Ἕλληνι πρὸς κοινωνίαν γάμου, Πουπλίῳ ὀνόματι· καὶ διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτοῦ ἀστόργως τὴν πρὸς αὐτὸν ὁμιλίαν ἔφερε, νοσεῖν προφασιζομένη, καὶ μὴ καταδεχομένη συνέρχεσθαι αὐτῷ εἰς συνάφειαν· μετρίαν δὲ καὶ πενιχρὰν ἐνδυομένη στολὴν, προσωμίλει ἀεὶ γυναιξὶ δεομέναις, καὶ λαθραίως τοὺς διὰ Χριστὸν ἐναθλοῦντας ἐθεράπευεν, ἐν ταῖς φυλακαῖς ἐν αἷς ἦσαν εἰσιοῦσα, B καὶ τὸν μολυσμὸν ἀπολούουσα, καὶ ἐλαίῳ ἐπαλείφουσα, καὶ τοὺς ἰχῶρας αὐτῶν ἀπομάττουσα, καὶ τροφὰς ἐπιτηδείας τούτοις παρέχουσα, μιᾶς μόνης θεραπαινίδος ἑπομένης αὐτῇ· ἐπὶ τούτοις πρῶτον μὲν ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς ἐφυβρίσθη, ἐπιγνόντος τὰ κατ᾽ αὐτήν· ἐπεὶ δὲ ἐκεῖνος διαποντίῳ κλύδωνι γέγονεν ὑποβρύχιος, ἀδείας αὐτὴ λαβομένη, πάντα τὰ προσόντα αὐτῇ διένειμε τοῖς πτωχοῖς· εἶτα ἀδεέστερον τοὺς ὑπὲρ Χριστοῦ ἀθλοῦντας ἐθεράπευε, καὶ τελειωθέντας συνεκόμιζε καὶ παρεδίδου τῇ ὁσίᾳ ταφῇ· καὶ πολλοὺς πρὸς τὸ μαρτύριον ὑπαλείψασα, καὶ διαφόροις ἡγεμόσιν ἐξετασθεῖσα, καὶ ἐν θαλάσσῃ μεθ᾽ ἑτέρων γυναικῶν ἀπορριφεῖσα, τελευταῖον πάλοις προσδεθεῖσα καὶ πυρὶ βληθεῖσα, τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον ἀνεδήσατο· τελεῖται δὲ ἡ αὐτῆς σύναξις ἐν τῷ μαρτυρίῳ αὐτῆς τῷ ὄντι πλησίον ἐν τοῖς C Δομνίνου ἐμβόλοις. *Sancta strenuissimaque Anastasia fuit Diocletiano Imperatore in Urbe Roma; Prætextati cujusdam hominis Gentilis filia, matris verò Faustæ: à qua oblata Chrysogono viro divino ac religioso, sacras literas edocta est: Christianam verò fidem, à matre didicit, viroque Gentili Publio nomine in nuptiarum societatem ju[n]cta est. Quodque ille infidelis erat, non libens cum [i]llo consuetudinem habebat, ac commisceri cum eo respu[eba]t; modestaque & paupercula induta stola, cum e[geni]s mulieribus semper versabatur, atque eos qui propter [Ch]ristum certabant, propensè fovebat, ingressa in carceres, ubi detinebantur, lavansque eorum sordes & oleo inungens, illorumque saniem extergens, ac cibos convenientes præbens, una duntaxat ancilla comite. Inter hæc, primum à viro suo, ubi res ejus rescivisset, graves injurias passa est. Quod verò ille maris fluctu absorptus est, nacta licentiam Anastasia, sua omnia distribuit pauperibus, tumque liberiùs* D *Christi Confessores fovebat, & qui consummati essent, efferebat, ac justæ sepulturæ tradebat. Cumque multos ad martyrium animasset, atque à diversis Præsidibus examinata, in mare cum aliis mulieribus projecta fuisset, ad extremum palis alligata & in ignem conjecta, martyrii coronam suscepit. Agitur ejus collecta in ejus Martyrio, quod est prope in Domnini porticu.* Pater Goar in Theoph. edidit Δομινίκου. *Ad Dominici porticum*, quod mendo non caret. Quod *rostra* vertit Gentianus Hervetus in Marciani Actis, non ex usu est illius & sequacis ætatis. Locum hunc P. Goar, ante allatum Sirmio corpus sanctæ Anastasiæ vocatum fuisse ait Ἀναστάσεως, *quod Gregor. in eo sacra fidei dogmata in Arianos exponens, veram doctrinam e veterno excitaverit; vel quod ibi mulier prægnans ex alta porticu in terram lapsa & contrita, vitam receperit.* Novi hæc etiam ab aliis dicta, sed nulla firma veritate. Ante enim Gregorium Ἀναστασία erat, nec aliter ipse, aut alii Antiquiores Ecclesiam illam, seu Martyrium vocant, quod hinc tamen, auctore eodem Gregorio, quasi omen & oraculum habuerit suscitandæ in eo fidei; idemque dicatur, suscitandæ illius mulieris, si vera sit illa historia, quam non moror. Certè differunt hæc toto cœlo, mirorque sic confundi: ut & quod doctus Billius elegansque Interpr. istud Greg. ἐν τῷ συντακτηρίῳ, Χαίροις Ἀναστασία μοι τῆς εὐσεβείας ἐπώνυμε. *Vale Anastasia, nomen à pietate habens*, exponit, *Templum Resurrectionis*; sive magis ex Nicetæ Comment. ita perstringit. *Hoc Templum Constantinopoli construxit Gregorius, eique Anastasiæ, id est, Resurrectionis nomen indidit.* Falsa omnia. Invenit Gregorius ædiculam illam Anastasiæ ab Arianis spretam, coepitque in ea Orthodoxos congregare: nec nomen ei indidit, sed quod erat, Ἀναστασία, nomen reliquit; quod nusquam *Resurrectio*; id est, Ἀνάστασις (id enim celebre duntaxat Ierosolymis Martyrium à Constantino in loco Resurrectionis ac Dominico sepulchro ædificatum) sed Ἀναστασία, seu Anastasiæ Martyrium & Ecclesia ac Ædes trito illo Græcorum usu, quo templa vocant eodem ipso nomine illorum, quibus illa dicata sunt. Hæcque hactenus de Anastasia verè φαρμακολυτρίας, quasi quæ omne dæmonum maleficium solvat, omnemque languorem & morbum depellat, singularissimo illo sanitatum dono, quo aucta à Deo est, ejus præmio charitatis & fidei, qua sic Confessoribus ministravit, non quæ veneficæ unquam nomine laboraverit, ut inficetè Langus somniavit; ipseque Heterodoxus Nostratium simplicioribus imposuit: non sic Genebr. Archiepiscopo Aquensi viro erudito, qui verum vocis sensum agnovit, & in Græcorum Fastis, seu eorum Calendario, ut vocant, expressit.

1. Διττῆς δὲ ἡμῖν Ἀναστασίας. Sic Acta Mephrastæa quæ hinc ducunt exordium: tres tamen, haud infelici conjectura, invenisse mihi visus sum, aliamque Sirmiensem à duabus Romanis hîc recensitis; ut recens Fr. Maria Florent. in Martyr. Lucensi.

2. Καλὸν ἐντάφιον. Sumptum est Gregorii Macchabeicis ubi ita Bill. *Pulchri cujusdam funebris loco seipsam liberis obtulit*; mater scilicet, ipsa prægressos liberos, martyrii palæstra secuta. Sunt hæc de Anastasia vidua accurata ac pura, ipsa eadem quæ in Menæis & in Actis Metaphr.

3. Εἰς Χριστιανοὺς δὲ. Hæc sic pressa, de vaticinio transferendi μικρὸν ὅσον, *quàm citò*, Imperium in Christianos, gravia sunt, ut suadeant Diocletianea tempora, ipsa jam provecta: ut Senioris Iuniorisque Anastasiæ distinctio illorum fortè solummodo sit, qui Anastasiam Virginem arcessunt ad Valeriani tempora.

4. Παριστώσης τὸ ἀειπαιδὲς. Vox nova est, haud dubium quin pro ἀειπαρθένου posita, & ut candor ac innocentia puellæ significetur. Supplicia hæc eodem ordine narrata, in Actis Metaphrastæis, sed non ea pompa, qua

Nicetas.

Nicetas illa prosequitur exornatque.

5. Μικρὸν ὀλιγωρῆσαι λόγος. Quasi tenorem tantisper remisisse, & quod mitius reddidi, *elanguisse*; ut idem hîc ea vox significet, quod sequens, ἐκλυομένη. Lipomani Interpr. *cùm parum defecisset*. Sic passim in Sanctis Deus humana miscet divinis, ne quis in se glorietur, sed in Deo, ex quo tota illi virtus est.

6. Ἡ νίκη τῶν ἄθλων. Quasi jam certamine emerita, & quæ plura, ac supra modum illa desudasset: novem jam perfuncta tormentis; & cui unum novissimum restaret ac decimum, exsecta cervice.

7. Εἰρήνης. Duæ Irenes Græcis pariter Latinisque tabulis celebres; etsi illis parum variantibus, nec liquet cui potissimum à Iustiniano erecta celebris illa sanctæ Irenes basilica, cujus Procopius

A meminit libr. 1. ac cum qua Nicetas hîc Anastasiam comparet.

8. Σοφίας. Sophiæ & filiarum Martyrum diem natalem Græci recolunt 17. Septem. Aliis diebus adscriptum habent Romanæ tabulæ.

9. Ῥιψιμίας. Ripsimiæ Virginis sacræ in Armenia memoriam sub Tiridate Rege, à quo ejus frustra tentata pudicitia est, Latini recolunt 29. Sept. Græci 30. Febroniæ item Virginis celeberrimæ utrique 25. Iunii: ut sicut nobilissimas matronas Veteris Testamenti, sic & Novi clarissimas (Byzantii maximè) mulieres adduxisse Nicetas putandus sit, ut omnibus parem aut ferè superiorem prædicando Anastasiam, luculentum ei encomium texeret.

B

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ Ἀπόστολον καὶ Εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν.

Auctor Metaphr. ut videtur, qui sic, auctore Psello, scripsit Ὑπομνηματικῶς.

Εἰ καὶ δικαίῳ μνήμην μετ' ἐγκωμίων τελεῖσθαι, θεῖός τις ἀνὴρ καὶ σοφὸς τὰ θεῖα, νομοθετεῖ, πόσην ἄρα τῷ Ἀποστόλῳ συνεστηκεῖν προσήκει τὴν εὐφημίαν; τοῦτον γὰρ ἡ δικαιοσύνη, καὶ τῆς ἀποστολῆς ἄξιον, καὶ τῷ ἀγαπητὸν ὀφθῆναι τῷ Παύλῳ διαφερόντως πεποίηκεν. οὐ μὴν ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ εὗρε τὸν ἔπαινον, μακρὰ χαίρειν τοῖς τῶν ἐγκωμίων φράσαντες νόμοις, ὅσα τῶν ἐκείνου διεξελθεῖν ἀναγκαῖον, ἐν ἱστορίας λόγῳ διαλεξόμεθα.

Τίς οὐκ οἶδε τὴν Ἀντιόχου, ὅπως μὲν θέσεώς τε καὶ μεγέθους· ὅπως δὲ ὀρῶν ἔχει· καὶ οἵα τις αὐτή, καὶ ὁπόσην νέμεται γῆν· οἵῳ δὲ ἄρδεται ποταμῷ· Ὀρόντης οὗτός ἐστιν· ἔνθα καὶ πρῶτον ἄνθρωπος τῆς τοῦ Χριστοῦ κλῆσιν πεπλούτηκεν. ἐξ ἧς ὁ θεῖος Λουκᾶς προελθὼν καὶ φύσιν μὲν ἔχων οἵαν εὐφυῆ καὶ φιλότιμον, ὡς ἐστι δῆλον, ἐξ ὧν καὶ βίον ἐφάνη ἀποδόκιμαστος ὤν, καὶ λόγον τῷ βίῳ παρέχων οἰκειότατον· παντὶ δὲ σχολάσας ἐκ παιδὸς εἴδει παιδείας· τήν τε Σύρων καὶ Ἰουδαίαν εἰς ἄκρον φωνὴν παιδευθείς, καὶ οἷα δένδρον πρὸς ταῖς πηγαῖς ἀνθήσας ἤδη καὶ αὐξηθείς, τῇ κατ' αὐτὰς μελέτῃ τῶν θείων γραφῶν ὑπερφυῶς ἤσκητο.

Ἐφήβου μὲν οὖν ἁψάμενος, τοῖς τε καθ' Ἑλλάδα καὶ τὴν Αἴγυπτον ἐφοίτα διδασκαλίοις, καὶ τὴν καλλίστην παρ' Ἕλλησι παιδείαν συνέλεξε. γραμματικὴν μὲν καὶ ποιητικὴν εἰς ἄκρον κατορθώσας· ῥητορικῆς δέ, καὶ τὸ εὖ δύνασθαι λέγειν, ἥκων εἰς τὸ ἀκρότατον, μηδὲ τῶν τῆς φιλοσοφίας πρεσβείων ἑτέρῳ παραχωρῶν· ἀλλὰ τῇ μὲν λογικῇ, πρὸς τὴν ἠθικήν· τῇ ἠθικῇ δέ, βαθμίδι πρὸς τὴν πρακτικὴν χρώμενος· οὕτω τε πᾶσι τοῖς ἀγαθοῖς προσανειμένος, τέλος καὶ τὴν καλλίστην ἅμα καὶ φιλανθρωποτάτην ἰατρικὴν κατορθοῖ· καὶ τοσοῦτον, ὅσῳ τὰ

COMMENTARIUS IN S. Apostolum & Evangelistam Lucam.

Cum & Iusti memoriam cum laudibus celebrare, Vir quidam divinus divinarum rerum scientia fretus sapientissimusque statuat, quantam sanè decet Apostolo laudum vim conferamus? quippe cùm illum Iustitia; tum Apostolico dignum culmine, tum Paulo eximiè charum & prædilectum fecerit. Quod enimvero hic in Evangelio laudem nactus est, procul valere jussis encomiorum legibus; quæcunque ejus rerum percurrere necesse est, velut historicè narrando exequemur. Pro. 10.7. Col.4.14. 2.Cor.8.18.

C Quis Antiochiam nescit, quo situ, quantaque amplitudine sit, ac quos habeat mõtes? Quænam hæc sit, ac quantum occupet agrum, quóve irrigetur flumine? Orontes hic fluvius est: ubi & primùm Christiani nomine homo auctus est. En ortus Lucas est; generosaque ac magnifica præditum indole inde liquet, quod & vitæ cultu studiosissimus enituit; doctrinamque vitæ convenientissimam adhibens, ac à puero in disciplinarum omnigenere versatus, nec non Syriacam & Hebraicam linguam exactissimè doctus, ac velut arbor juxta fontes florens jam ac adulta, divinarum Scripturarum meditatione ac studio præclarè animum informarat. *Lucæ patria, educatio primaque studia. Act. 11.26.*

D Adolescentiæ annos ubi attigit, Græcorum pariter Ægyptiaque terens gymnasia, quicquid Græcanicæ eruditionis perfectissimum erat, inde collegit. Grammaticam atque Poëticem perfectissimè adeptus, ad Rhetorices artisque dicendi summum cacumen evaserat, nec ulli quicquam primas Philosophiæ cedebat: Quin Logica quidem ad Morum scientiam, Morumque scientia ad Agendi scientiam gradu utens, atque in eum modum bonis omnibus ac honestis incumbens, tandem etiam pulcherrimam simul humanissimamque Medicinam nanciscitur; idque eo cumulo & accuratione, ut ab *Liberalium artium studia. Lucas medicus, nota propria.*

hac ceu nota propria plerunque designetur.

Postquam autem ingenii dexteritate & magnitudine omnem citius artem, quam volucris aëra, percurrerat, humanisque satis excultus disciplinis erat, ad sublimiorem ac præstantiorem habitum transit. Sic verò transeundi quis illi modus exstitit? Nempe ejus jam de mundi salute disputationes habebat, qui immunis à peccato, vocatum peccatores ad pœnitentiam venerat; idque post luctam cum adversario peractam erectaque de illo tropæa; ac ubi Paternum è cœlo testimonium insonuerat, Spiritusque descenderat. Porro fama Iudæam omnem pervagabatur & Galilæam; quin & extra hos fines Evangelicæ prædicationis rumor nonnusquam volabat, ac diffundebatur. Tunc multi sanè ad veram hanc doctrinam cordis aures obturabant, atque mentis oculos claudebant; quotquot nimirum nec vitæ doctrinam suscipere digni erant, nec veram lucem videre. Quibus autem impressum veritatis vestigium erat, ac bonæ terræ rationem habebant; hi & pleno videntes oculo, & arrectas ad audiendum animi aures, præstantes, ad veritatem celerrimè transferebantur, nec eorum quæ facultatis essent quicquam omittebant, ut huic bono accederent, nudoque ipso animo certitudinem haurirent.

Lucas Domini Discipulus.

Horum unus erat hic quoque admirandus veritatis Præco ac Doctor. Is, piæ prædicatione illustrato mentis oculo, genus omne ac cognationem spernit; spernit verò & naturæ omnia viscera, omnes opes, prædia: omnem substantiam ita abjicit, ut nemo sic facile pedum pulverem manuumque sordes abjecerit; tanta scilicet celeritate, ut nec in egenos distribuendi otium habuerit. Atque ut paucis dicam, spretis omnibus terrenis, cœlestibus citò inhæreſcit: venitque in Iudæam, atque ad eum, cujus desiderio tenebatur, adit; moxque in conspectum ac colloquium Iesu admittitur; nempe pulcherrimum elegansque vasculum, longè pretiosæ gratiæ Vnguento admovetur. Neque verò ut agnosceret, multis sermonibus ac miraculis opus habuit; sed quantò eruditione & prudentia & mentis rectitudine reliquis præstabat, tantò citius & ipsam clarè veritatem, & qui prædicabatur, Sermonem agnoscit.

Hinc verus Christi Discipulus evadit; ac plerunque cum Magistro versatus, illiusque prodigia ac signa, ipse illorum coram spectator plenè assecutus, nec à salutaribus passionibus præsentia deest. Sed sicut omnibus aderat, sic quoque resurrectionis spectator fuit. Euntibus enim illo & Cleopa ab Ierusalem in agrum Emmaüs, Dominus post resurrectionem tremenda illa visione se illis adjungens, tarditatem eis & duritiam cordis ad credendum exprobrat, Scripturasque solvendo, passionem suam ac magnum resurrectionis mysterium confirmat. Enimverò quisnam divini hujus colloqui fructus? divinus ignis illorum lucef-

Luc. 24. 13. Lucas unus discipulorũ euntium in Emmaüs.

πολλὰ καὶ ἀπὸ ταύτης χαρακτηρίζεσθαι.

Ἐπεὶ δὲ τάχει φύσεως καὶ μεγέθει, τέχνην ἅπασαν διῆλθε ῥᾳδίως, ἢ ἀέρα πτηνόν· ἅλις τε τῆς ἀνθρωπίνης εἶχε παιδείας, πρὸς τὴν ὑψηλοτέραν ἕξιν καὶ ἀμείνω μεταχωρεῖ· τίς δὲ ὁ τρόπος τῆς μεταθέσεως. Εἶχε μὲν ἄρτι τὰς ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ κόσμου διατριβὰς, ὁ ἁμαρτίας ἐλεύθερος, καὶ καλέσαι ἁμαρτωλοὺς ἐλθὼν εἰς μετάνοιαν· καὶ ταῦτα μετὰ τὴν κατὰ τοῦ ἀντικειμένου πάλην, καὶ τὰ κατ' αὐτοῦ τρόπαια· τήν τε τοῦ Πατρὸς ἄνωθεν μαρτυρίαν, καὶ τὴν ἐπιδημίαν τοῦ Πνεύματος· διῄει δὲ ἀνὰ πᾶσαν Ἰουδαίαν φήμη καὶ Γαλιλαίαν, καὶ που καὶ τοὺς ὑπερορίους τὰ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος ἵπτατο. ἐντεῦθεν πολλοὶ μὲν πρὸς τὴν ἀληθινὴν ταύτην διδασκαλίαν τά τε τῆς καρδίας ἔβυον ὦτα, καὶ τὰ τῆς διανοίας ἔμυον ὄμματα, ὅσοι μηδὲ ζωῆς δέξασθαι λόγον, μηδὲ φῶς ἰδεῖν τὸ ἀληθινὸν ἐτύγχανον ἄξιοι· οἷς δὲ ἴχνος ἐνετύπωτο ἀληθείας, καὶ γῆς ἀγαθῆς λόγον ἐπεῖχον, οὗτοι καὶ ὁλοκλήρῳ τῷ ὀφθαλμῷ, καὶ ἕτοιμα ὑπέχοντες τὰ τῆς ψυχῆς ὦτα πρὸς τὴν ἀκρόασιν, τάχιστά τε πρὸς τὴν ἀλήθειαν μετετίθεντο, καὶ οὐδὲν ὁ πρᾶξαι παρῆν κατελίμπανον, ὅπως ἂν ἴσχυε τοῦ τοιοῦδε [1] καλοῦ γένοιντο, καὶ αὐτῇ γυμνῇ τῇ ψυχῇ τὴν πληροφορίαν εἰσδέξαιντο.

Τούτων εἷς ἦν καὶ ὁ θαυμαστὸς τῆς ἀληθείας οὗτος κῆρυξ τε καὶ διδάσκαλος· ὃς πρὸς τὸ εὐσεβὲς κήρυγμα τὸ ὄμμα τῆς διανοίας καταυγασθεὶς, ὑπερορᾷ μὲν συγγενείας πάσης· ὑπερορᾷ δὲ καὶ σπλάγχνων τῶν φυσικῶν· ἀποτίθεται χρήματα, κτήματα, πᾶσαν οὐσίαν, ὡς ποδῶν κόνιν καὶ χειρῶν ῥύπον οὐδεὶς οὕτω ῥᾳδίως, ὡς μηδ' αὐτὸ δὴ τοῦτο, τὸ ῥεῖμα δὴ τὸν πλοῦτον τοῖς ἐνδέεσιν, ὑπὸ τοῦ τάχους ἀσχοληθείς. καὶ συνελόντα φάναι, τῶν κάτω πάντων ὑπεριδὼν, τῶν ἄνω ταχὺ περιέχεται· καὶ τῇ μὲν Ἰουδαίᾳ ἐπιδημεῖ· τῷ ποθουμένῳ δὲ προσφοιτᾷ, καὶ εἰς ὄψιν αὐτίκα καὶ λόγους τῷ Ἰησοῦ γίνεται· τὸ περικαλλὲς δοχεῖον, τῷ πολυτίμῳ μύρῳ τῆς χάριτος. ἡ μὴν οὐδὲ συχνῶν ἐδεήθη λόγων καὶ θαυμάτων πρὸς τὴν ἐκείνου ἐπίγνωσιν· ἀλλ' ὅσῳ παιδείᾳ καὶ συνέσει καὶ ψυχῆς εὐθύτητι τῶν ἄλλων ἐκράτει, τοσούτῳ θᾶττον αὐτήν τε καθαρῶς τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸν κηρυσσόμενον Λόγον ἐπιγινώσκει.

Ἐντεῦθεν γνήσιος Χριστοῦ γίνεται μαθητής· τὰ πολλά τε τῷ διδασκάλῳ συνὼν, καὶ τοῖς τέρασιν αὐτοῦ καὶ σημείοις παρηκολουθηκὼς, οὐδὲ τῶν σωτηρίων ἀπολιμπάνεται παθημάτων· ἀλλ' ὥσπερ πᾶσι παρῆν, οὕτω δὴ καὶ τῆς ἀναστάσεως θεωρὸς ἦν. πορευομένοις γὰρ μετὰ Κλεόπα ἐξ Ἱερουσαλὴμ εἰς τὸν ἀγρὸν Ἐμμαοῦς, ὁ Κύριος μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐπιστὰς φρικτῆς ἐκείνης ἐπιστασίας, τὸ, τί βραδὺ καὶ δύσπιστον τῆς καρδίας αὐτοῖς ὀνειδίζει, καὶ ταῖς ἐπιλύσεσι τῶν γραφῶν, τὸ κατ' αὐτὸν πάθος, καὶ τὸ μέγα τῆς ἀναστάσεως μυστήριον βεβαιοῖ. πλὴν ἀλλὰ τῆς θείας ὁμιλίας ταύτης, τί τὸ γεώργιον. πῦρ ἤδη θεῖον

ταῖς τούτων ἀναλάμπῃ ψυχαῖς, καὶ τῆς ἡμέρας A ἄρτι κλινάσης, μεῖναι σὺν αὐτοῖς τὸν δεσπότην παρεβιάσαντο. ὁ δὲ, πλείονα τὴν θεογνωσίαν ἐνθεῖναι βουλόμενος, οὐ συνέστι μόνον ἁπλῶς, ἀλλὰ καὶ τῇ τραπέζῃ συγκατακλίνεται· τῇ τε τοῦ ἄρτου κλάσει, ἐπεὶ ἐκεῖνος ὁ τριήμερος ἦν νεκρὸς ἀκριβέστερον γνωσθεὶς, τέλος ᾤχετο λαθὼν αὐτῶν πᾶσαν αἴσθησιν· βεβαιοτέραν οὕτως αὐτοῖς τὴν ἐκ τῶν νεκρῶν ἀνάστασιν ἐργασάμενος.

Ἐντεῦθεν καὶ τῆς τοῦ Σωτῆρος πρὸς οὐρανὸν ἀναλήψεως, καὶ τῆς τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐκεῖθεν ἐπιφοιτήσεως, ἅμα τοῖς δώδεκα κεκοινωνηκὼς, τῆς αὐτῆς τε πληρωθεὶς χάριτος καὶ δυνάμεως, τῶν ἐθνῶν διδάσκαλος ἀναδείκνυται, B θεολογῶν τὸ τῆς οἰκονομίας μυστήριον, καὶ πολλοὺς εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ πεποιηκότος ἐκ τῆς ἀπάτης χειραγωγῶν, καὶ τελειῶν τῷ βαπτίσματι. ἔτρεχε μὲν γὰρ ὁ θεῖος οὗτος Λουκᾶς πανταχοῦ διασπείρων τὸ κήρυγμα, καὶ τῇ τῶν λόγων σαγήνῃ, τοὺς πλείους ἐκ τοῦ βυθοῦ τῆς ἀγνωσίας προσάγων Θεῷ, κακοπαθῶν ὑπὲρ τοῦ εὐαγγελίου, τοῖς πονηροτάτοις Ἑλλήνων εἰς λόγους χωρῶν· πολλὰ τὰ δυσχερῆ ὑφιστάμενος, κατὰ γῆν, κατὰ θάλατταν, κατὰ πόλεις. ἔρημος αὐτῷ φίλον ἔδαφος ἐνομίζετο, μόνον εἴ τινας ἐν αὐτῇ Θεῷ προσάγειν εὕροι, καὶ μεταθεῖναι πρὸς τὴν εὐσέβειαν.

Ἐπεὶ δὲ καὶ Παῦλος τῶν οὐρανίων ἐπιβήσεσθαι μέλλων, κατοπτεῦσαί τε καὶ κηρύξαι τρανῶς τὴν ἀλήθειαν, τὸ τῆς ἀπάτης σκότος ἀποβαλὼν, τῇ C εὐσεβείᾳ συνέθετο, καὶ τῷ χορῷ συνηρίθμητο τῶν μαθητῶν, συνοδοιπόρος αὐτῷ Λουκᾶς καθίσταται πανταχοῦ καὶ συνέκδημος· ἀγώνων τῶν ὑπὲρ εὐσεβείας ἐρῶν, καὶ διὰ τοῦτο τηλικῷδε συντάξας ἑαυτὸν στρατιώτῃ, μέχρι τε δεσμῶν ὡς κακοῦργος συγκακοπαθῶν αὐτῷ, καὶ τὰς τῆς θεογνωσίας ἀκτῖνας εἰς τὰ πέρατα συνεκπέμπων· οὕτω συναρμοσθεὶς καὶ οἰκειωθεὶς, καὶ κατὰ πάντα κεχαρισμένος αὐτῷ γενόμενος, ὥστε τὸν Παῦλον ἐπιστέλλοντα τοῖς πιστοῖς, ἀγαπητὸν πολλαχοῦ τὸν Λουκᾶν ὀνομάζειν· ὃς ἀπό τε Ἱερουσαλὴμ, καὶ κύκλῳ μέχρι τοῦ Ἰλλυρικοῦ τὸ εὐαγγέλιον σὺν τούτῳ πληρῶν, ἀπό τε Ἰουδαίας ἄχρι Ῥώμης αὐτῷ συνδεσμούμενος, τῶν αὐτῶν αὐτῷ κόπων, τῶν αὐτῶν θλίψεων, τῶν αὐτῶν κεκοινωνηκὼς ναυαγίων, συμμέτοχος ἀναφανῆναι πάντως καὶ τῶν ἐπὶ τοιούτοις πόνοις στεφάνων βουλόμενος.

Οὕτω τοιγαροῦν πολυτελῶς σὺν τῷ Παύλῳ τὸ τοῦ κηρύγματος ἐμπορευσάμενος τάλαντον, καὶ τοσαῦτα προσαγαγὼν καὶ σαγηνεύσας ἔθνη τῇ εὐσεβείᾳ, τῆς ὅλης τοῦ διδασκάλου οἰκονομίας, ὁ καὶ φιλῶν τῷ ὄντι καὶ φιλούμενος μαθητὴς, ἱερογράφος ὁμοῦ καὶ Εὐαγγελιστὴς δείκνυται [1] ἅτε καὶ πρότερον παρηκολουθηκὼς, καὶ παρὰ τῶν ἀπ' ἀρχῆς ὑπηρετῶν ταῦτα γνωρισθεὶς, ἢ καὶ μυσταγωγηθεὶς ἄνωθεν. τὸ γὰρ τοῦ νυμφοστόλου Γαβριὴλ πρὸς τὴν Παρθένον οὗτος μυστήριον ἀνετάξατο ὁ Εὐαγγελιστὴς, τὸ κοινὸν εὐαγ-

cit mentibus, dieque jam vergente, Dominum secum manere coëgerunt. Is verò, qui majorem illis divinorum scientiam fidemque afflare vellet, nedum vulgari modo aut communi tecto illis hospes adjungitur, sed & unà mensæ accumbit; panisque fractione is ipse exactiùs cognitus qui triduanus mortuus fuerat, tandem disparuit, eorum omnem sensum lat ns: cùm sic firmiorem eis sensum resurrectionis suæ ex mortuis injecisset.

Tumque etiam recepti in cœlum Salvatoris spectator factus, sanctissimique inde Spiritus pari munere cum Duodecim impartitus, eademque gratia ac potestate repletus, Gentium Doctor efficitur, divinæ docens dispensationis mysterium, multosque ab errore ad Creatoris agnitionem adducens, ac Baptismatis initiatione perficiens. Currebat namque divinus hic Lucas ubique prædicationem disseminans, sermonumque verriculo complures ex ignorantiæ profundo adducens Deo; laboribus atque ærumnis Evangelii causâ defungens, cum Græcorum nequissimis sermone congrediens; gravia multa atque molesta, terra marique & per civitates atque oppida sustinens. Desertum ipsum solum ei amicum habebatur, si modò in eo ulli occurrent, quos Deo adduceret & ad pietatem transferret.

Lucæ Gentium Apostolatus.

Quoniam verò etiam Paulus in cœlestes axes evehendus, inspectamque veritatem clarè prædicaturus, abjectis erroris tenebris veritati adhæserat, ac Discipulorum choro annumeratus erat, Lucas ubique ei socius itineris exstitit ac peregrinationis comes, certare avidus pietatis causâ, eamque ob rem ejusce modi succentariatus militi, unà cum eo usque ad vincula tanquam maleficus ærumnis conflictans, pariterque divinæ cognitionis fideique ad extremos usque fines radios evibrans; sic illi coaptatus tàtaque necessitudine devinctus ac in omnibus gratus, ut non rarò nec uno loco Paulus Fidelibus scribens, Lucam charissimum vocet: ab Ierusalem ac circumjacentibus regionibus usque ad Illyricum unà cum eo Evangelium implens, atque à Iudæa Romam usque pariter vinctus, eorundem socius laborum, earundem ærumnarum, eorundemque naufragiorum, quippe qui omnino easdem coronas ac præmia horum laborum nomine ambiret.

Pauli comes ejque charissimus

Col. 4. 14.
Rom. 15. 19.

Sic itaque cum Paulo prædicationis talento magnificè depenso, torque adductis ac pietatis sagena captis nationibus, omnis Magistri dispensationis (illius verè amans Discipulus ac qui amori haberetur) sacer Scriptor simul & Evangelista efficitur, ut qui & prius à se suoque experimento consecutus esset, & ab his qui ab initio ministri fuerant, didicisset, sive etiam celitus doctus esset. Hic enim Evangelista Gabrielis Paranymphi ad Virginem, ejus qui commune mundo gaudium annuntiavit,

Lucæ ad Evangelii apparatus.

conscripsit. Hic quoque Christi nativitatem apertè exaravit, ac si recens in præsepio positum monstraret, fasciasque & pastores atque Angelos gaudii nuntios describens. Hic, vim omnem mentis superantia inaudita opera, veri simul ac pulchri tenax, manifestavit, cum rerum veritate verborum quoque elegantiam miscens, ut & sententiæ pariter ac linguæ virtutem exhiberet. In parabolis salutares doctrinas ac documenta contexuit, in hoc quoque copiosior reliquis existens. Atque ut summa dicam, qua ratione quod Verbum in terram descendit, perspicuè enarravit, sic & quod in cœlos ascendit, atque Paternam resumpsit sedem, velut è cœlo mortalibus nuntius patefecit.

Pictæ Christi sanctæque Deiparæ imagines.

Quodque reliquis lepidius est, ipsam quoque mei Christi humanam formam, ejusque & Genitricis, ex qua illam sumpsit, figuram, primus hic cera & coloribus depingens, in imagine colendos in præsens usque tempus traditione firmavit: velut non satis existimans, nisi etiam per imaginem ductisque coloribus expressa figura cum eis consuesceret, quorum desiderio tenebatur, quod ferventissimi amoris certum indicium est: neque hoc solùm, sed ut etiam Fidelibus ac Christi amantibus maximè indulgeret.

Actuum Apostolicorum scriptor.

At non his solis, quæ præditus erat, Spiritus gratiam Lucas coarctavit: neque Evangelio solùm linguam commodavit, verùm ad finem miraculorum Christi, etiam Apostolorum gesta exponit. Ac primùm Salvatoris divinam in cœlum receptionem, tum spiritus in eos in igneis linguis descensum, exinde Stephani lapidationem, Pauli conversionem (ejus scilicet è cœlo à Christo vocationem, atque à litera ad spiritum translationem) illius variis locis vincula, carceres, plagas, fustuario cruciatus, varias Gentium insidias, Ierosolymis Romam adventum; maris, labores ærumnas, pericula, calamitates, naufragia; quorum ille nedum spectator, sed & socius erat. Atque ob hoc etiam accuratus ac verax cunctorum enarrator.

Lucas Ægyptiacarũ ac Boeoticarum Thebarum Apostolus & Episcopus.

Verùm Paulo quidem Romæ relicto, hic rursus in Orientem discedit, totaque peragrata Libya, in Ægyptum pervenit. Et cùm superiorem Thebaidem doctrinæ suæ ambitu complexus esset, ac per Evangelium Magistro adduxisset, ad inferiorem venit septem portarum nomine gloriantem, cui etiam Episcopus & Pastor ab Spiritu præficitur: statuisque ac impuris dæmonum delubris solo tenus eversis (id enim Viro studium, ut errorem tota pedum velocitate fugientem, quod aiunt, ostenderet) sacras vicissim ædes, illi qui unus est, excitat; eosque qui profunda ignorantiæ caligine tenebantur, per Evangelium ad Dei notitiam fidemque regeneratos, lucis filios præstat; cùm totam fere Achaiam ab idolorum servitute ad adoptionem filiorum transtulisset.

A γελισαμένου τὴν κόσμῳ χαράν. οὗτος καὶ τὴν τοῦ Χριστοῦ γέννησιν ἐναργῶς διεχάραξεν, ὥσπερ ἄρτι κείμενον τῇ φάτνῃ παραδείκνυς· καὶ σπάργανα καὶ ποιμένας καὶ τοὺς τῆς χαρᾶς κήρυκας Ἀγγέλους συνεπιγράφων. οὗτος τὰς πάντα νοῦν ὑπερβαλλομένας παραδοξοποιΐας, φιλαλήθως τε ὁμοῦ καὶ φιλοκάλως ἐδήλωσε, πραγμάτων ἀληθείᾳ λόγων εὐγένειαν συμπλέξας, ἵνα καὶ γνώμης ἅμα καὶ γλώττης ἀρετὴν παραστήσῃ· ἐν παραβολαῖς τε διδασκαλίας σωτηριώδεις, κἀν τούτῳ τῶν ἄλλων πλεονεκτῶν ἐξυφήνατο. καὶ συνελόντα φάναι, καθάπερ τὴν ἐπὶ γῆς κάθοδον τοῦ Λόγου σαφῶς ἐγνώρισεν, οὕτω καὶ τὴν εἰς οὐρανοὺς B ἄνοδον, καὶ πρὸς τὸν Πατρῷον θρόνον ἐπάνοδον, οἷά τις ἥκων ἐξ οὐρανοῦ τοῖς ἐπὶ γῆς διεσάφησεν.

Ὁ δὲ τῶν ἄλλων ἐστὶ χαριέστατον, ὅτι καὶ αὐτὴν [3] τὸν τοῦ προσλήμματος τοῦ ἐμοῦ Χριστοῦ τύπον, 3
τόν τε τῆς αὐτὸν τεκούσης καὶ φυούσης τὸ πρόσλημμα, χαρακτῆρα, πρῶτος οὗτος κηρῷ καὶ χρώμασι γράψας, ἐν εἰκόνι τιμᾶσθαι μέχρι καὶ νῦν παραδέδωκεν. ὥσπερ οὐκ ἀρκοῦν εἶναι νομίζων, εἰ μὴ καὶ δι᾽ εἰκόνος τύπων ἐντυγχάνοι τοῖς ποθουμένοις, ὅπερ φιλίας θερμοτάτης ἐστὶ τεκμήριον. οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ πιστοῖς πᾶσι καὶ φιλοχρίστοις τὰ μέγιστα χαριζόμενος.

Ἀλλ᾽ οὐκ ἐν τούτοις μόνοις Λουκᾶς τὴν ἐν αὐτῷ χάριν τοῦ Πνεύματος περιέγραψεν· οὐδὲ πρὸς μόνον ἐκεῖνος τὸ εὐαγγέλιον ὑπουργὸν ἔσχε τὴν γλῶτταν· ἀλλὰ πρὸς τῷ τέλει τῶν τοῦ Χριστοῦ C θαυμάτων, καὶ τὰς τῶν Ἀποστόλων ἐκτίθεται πράξεις· καὶ πρῶτά γε τὴν θείαν πρὸς οὐρανὸν τοῦ Σωτῆρος ἀνάληψιν. εἶτα τὴν ἐπ᾽ αὐτοὺς ἐν πυρίναις γλώσσαις τοῦ Πνεύματος κάθοδον. εἶθ᾽ οὕτως τὴν τοῦ Στεφάνου κατάλευσιν· τὴν τοῦ Παύλου μεταβολήν· τὴν ἐξ οὐρανοῦ φημι διὰ Χριστοῦ κλῆσιν, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ γράμματος ἐπὶ τὸ πνεῦμα μετάθεσιν. τὰ κατὰ τόπον τούτου δεσμὰ, τὰς φυλακὰς, τὰς πληγὰς, τοὺς ῥαβδισμοὺς, τὰς τῶν ἐθνῶν πολυτρόπους ἐπιβουλὰς, τὴν ἐξ Ἱεροσολύμων ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἄφιξιν· τοὺς κατὰ θάλατταν πόνους, τὰς θλίψεις, τοὺς κινδύνους, τὰς συμφορὰς, τὰ ναυάγια, ὧν οὐ θεατὴς μόνον, ἀλλὰ καὶ κοινωνὸς ἦν· καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἀκριβὴς πάντων ἐξηγητής.

Ἀλλὰ Παῦλον μὲν ἐν Ῥώμῃ καταλιπὼν, 4
D πρὸς Ἕω πάλιν οὗτος ἀπαίρει· ὅλην τε Λιβύην διαδραμὼν, τοῖς ἐπ᾽ Αἰγύπτου ἐπιδημεῖ, καὶ τὴν ἄνω Θηβαΐδα τῆς αὐτοῦ διδασκαλίας εἴσω λαβὼν, τῷ διδασκάλῳ τε διὰ τοῦ εὐαγγελίου προσαγαγὼν, τῇ κάτω Θηβαΐδι τῇ ἑπταπύλῳ παρίσταται, ἐφ᾽ ᾗ καὶ Ἀρχιερεὺς ὑπὸ τοῦ Πνεύματος καὶ ποιμὴν προχειρίζεται· ἱδρύματα δὲ καὶ τεμένη μιαρὰ δαιμόνων, εἰς ἔδαφος κατασείσας· τοῦτο γὰρ ἦν σπουδὴ τῷ ἀνδρὶ, ἀπάτην ὅλῳ ποδὶ φεύγουσαν ἀποδεῖξαι, ἱεροὺς τῷ μόνῳ ναοὺς ἀντανίστησι· καὶ τοὺς ὑπὸ βαθεῖ ζόφῳ τῆς ἀγνοίας κατεχομένους, διὰ τοῦ εὐαγγελίου πρὸς θεογνωσίαν ἀναγεννήσας, υἱοὺς ἡμέρας γενέσθαι παρασκευάζει· ὅλην ὡς εἰπεῖν Ἀχαΐαν, ἐκ τῆς εἰδωλικῆς δουλείας εἰς υἱοθεσίαν μετενεγκών.

Τοιούτοις τοιγαροῦν τῷ διδασκάλῳ προσενεγκὼν τοῖς καρποῖς, ἐκ μέσου τε θέμενος τὴν ἀσέβειαν, ναοὺς ἐγείρας, θυσιαστήρια πηξάμενος, καὶ ταῦτα καθιερώσας, καὶ ἀπὸ τῶν πιστευσάντων Πρεσβυτέρους καὶ Διακόνους ἐν τούτοις χειροτονήσας, καὶ τὸν τῆς ὀρθῆς πίστεως ὅρον αὐτοῖς παραδούς· καὶ νῦν μὲν ἀπὸ τῆς παλαιᾶς παράγων γραφῆς, νῦν δὲ ἀφ' ἧσπερ αὐτὸς συνετάξατο εὐαγγελίου διερμηνεύων αὐτοῖς τὰ περὶ Χριστοῦ, καὶ δεικνὺς τὴν παλαιὰν τῇ νέᾳ μάλα συμβαίνουσαν, καὶ Θεὸν ἕνα τὸν αὐτήν τε κἀκείνην νομοθετήσαντα,
[5] πλήρης ἡμερῶν ἤδη γενόμενος [5] ἐν εἰρήνῃ πρὸς τὸν τῆς εἰρήνης ἀναλύει Θεόν· τὸν χοῦν μὲν ἀπολιπὼν τῷ χοΐ· τὴν δὲ ψυχὴν ταῖς χερσὶ τοῦ δεδωκότος ἐμπαραθέμενος· ἐκεῖ μεταφοιτήσας, ἔνθα ἡ τῶν ζώντων χώρα, ἔνθα ἦχος ἑορταζόντων, ἔνθα εὐφραινομένων πάντων ἡ κατοικία. ταῦτα τῶν ὑπὲρ εὐσεβείας ἄθλων τοῦ Ἀποστόλου τὰ διηγήματα· καὶ τοῦτο τέλος αὐτῷ τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ καμάτων, ὧν καὶ νῦν ἐν ἀγαλλιάσει θερίζει τὰ δράγματα· ὡς μετὰ Παύλου καὶ αὐτὸν δύνασθαι λέγειν, Τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἠγώνισμαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα, ἐφ' οἷς τὸν τῆς δικαιοσύνης στέφανον ἀποκείμενον ἔχει.

Πλὴν ἀλλ' ἀκόλουθον οἶμαι τούτοις ἐπιμνησθῆναι καὶ ὅθεν δή, καὶ ὅπως καὶ ἐφ' ὅτου ἄρα τῶν χρόνων, τὸ ἱερὸν αὐτοῦ λείψανον ἐξ Ἀχαΐας ἀνακομισθέν, ὥς τι θεῖον θησαύρισμα τῇ λαμπρᾷ καὶ βασιλίδι τῶν πόλεων ἀποδίδοται. διῄει ἀπὸ τοῦ
[6] Σιρμίου ποτὲ πρὸς τὸν Ἴστρον [6] Κωνστάντιος, ὁ Κωνσταντίνου μὲν τοῦ μεγάλου παῖς, τρίτος δὲ καθ' ἡλικίαν τῶν ἀδελφῶν, καὶ πρὸς αὐτῇ τῇ ὄχθῃ τοῦ Ἴστρου χρόνον οὐ βραχὺν στρατοπεδευσάμενος, ἤκουε τοὺς πέραν τοῦ Ἴστρου βαρβάρους, μέλλειν ἐπιστρατεύειν τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ. καὶ ὁ μὲν ὑποπτήξας μή τι κακὸν ἐν τῇ αὐτοῦ δράσωσι, πρὸς τὴν Θρᾴκην εὐθὺς καὶ τὸ Βυζάντιον ἤλαυνεν· ἐν Ὀδρυσῶν δὲ χωρίῳ καταλαβόντι, ἔνθα πόλιν Ἀδριανὸς ὁ βασιλεὺς ἀναστήσας, τὴν ἑαυτοῦ προσηγορίαν τῷ τόπῳ δέδωκε, πρόσεισί τις τῶν Ἐπισκόπων, ὥς τι κομίζων δῶρον αὐτῷ χαριέστατον, τῶν τοῦ Χριστοῦ μαθητῶν Ἀνδρέου καὶ Λουκᾶ ἐν Ἀχαΐᾳ τεθάφθαι μηνύων τὰ σώματα. ὁ δὲ ἥσθη τε τῇ ἀγγελίᾳ, καὶ Ἀρτέμιον, ᾧ ἐχρῆτο, καὶ ὃν τὸν πρὸς Χριστὸν ἀγάπης ἤδει διάπυρον ἐραστήν. μαρτυρεῖ τὸν ἔνθεον τοῦτον ἔρωτα τῷ ἀνδρί, ὁ ἐπὶ τὸν καιρὸν Ἰουλιανοῦ διὰ Χριστὸν ἆθλος καὶ κίνδυνος. τοῦτον γοῦν τὸν οὕτω θερμὸν ὑπὲρ εὐσεβείας πνέοντα φίλον Ἀρτέμιον, πρὸς τὴν τῶν σεπτῶν ἀνακομιδὴν σωμάτων αὐτίκα ἐκπέμπει. καὶ γὰρ δὴ καὶ οὗτος ἦν Κωνστάντιος, τά τε ἄλλα, μέτριος· τόν τε τρόπον ἐπιεικής, καὶ πολλῷ γε κομιδῇ τῷ περὶ τὴν τῶν ἐκκλησιῶν οἰκοδομὴν ἔρωτι κάτοχος. ἐντεῦθεν καὶ πρὸς τῇ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ πόλει περὶ τὸν ἐκείνου τάφον οἷα γέρας ἀποδιδοὺς τῷ πατρί, ναὸν ἐξ αὐτῶν κρηπίδων οἰκοδομεῖ μέγιστον· οὗ δὴ καὶ Ἀρτεμίου τὰ τῶν ἱερῶν ἐξ Ἀχαΐας ἀνακομίσαντος λείψανα, ἐν αὐτῷ τῷ θείῳ θυσιαστηρίῳ τῆς ἱερᾶς τραπέζης κατέθετο.

Hujuscemodi igitur fructibus Magistro oblatis, sublataque è medio impietate, excitatis templis, erectis altaribus iisque consecratis, atque ex Fidelium gremio Presbyteris & Diaconis ordinatis, rectæque fidei regula iis tradita; ac nunc quidem ex veteri Scriptura, nunc verò ex Evangelio abs se conscripto, quæ de Christo erant exponens, vetusque novo quammaximè consonum Instrumentum, ac unum Deum amborum auctorem ostendens, jam plenus dierum in pace ad Deum pacis migrat: pulvere quidem pulveri relicto, anima verò in ejus qui dederat manibus commendata, eò translatus, ubi est regio viventium, ubi epulantium sonus, ubi habitatio omnium lætantium. Hæ Apostolicorum pietatis causâ certaminum narrationes: hic ejus pro Christo laborum fructus, quorum nunc etiam in exultatione metit manipulos, ut & ipse cum Paulo dicere possit, *Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi*; quorum merito repositam habet coronam justitiæ.

> Lucas placida morte consummatus.
>
> Psal. 114. 9. & 41. 5. & 86. 7.
>
> Psal. 125. 6.
>
> 2. Tim. 4. 7.

Cæterum his nunc consequens esse opinor, etiam meminisse: Vnde nimirum & quomodo, quibusve sanè temporibus sacræ hujus reliquiæ ex Achaia relatæ, quasi divinus quidam thesaurus claræ huic ac augustæ Vrbi redditæ sunt. Transibat quandoque à Sirmio ad Istrum Constantius, Constantini quidem Magni filius, fratrum verò tertius: atque ad hanc Istri ripam longo tempore castra metatus, Transistranos Barbaros in Romanam ditionem expeditionem facturos audivit: veritusque ne quas in ea strages agerent, in Thraciam rursum ac Byzantium movit. Cúmque ad Odrysiorum pervenisset agrum, ubi Adrianus Romanorum Imperator extructa civitate, suum municipio nomen dedit, accedit ad eum quidam Episcopus, velut qui gratissimi quidpiam muneris afferret: nempe nuntians Christi Discipulorum Andreæ & Lucæ sacra pignora in Achaia condita esse. Gavisus nuntio Imperator est, & Artemio, quo maximè utebatur, ac quem jam fervidum charitatis in Christum amatorem sciret (divinum Viri amorem testatur susceptum Iuliano Principe certamen ac periculum) Mox itaque hunc tantum pietatis causâ spirantem fervorem, mittit amicum Artemium, qui veneranda pignora relaturus esset. Etenim erat hic quoque Constantius & in cæteris moderatus, & moribus mitis ac modestus, multoque planè extruendarum Ecclesiarum amore incensus. Vnde etiam in Vrbe ex Patris dicta nomine, ad illius sepulcrum, velut officioso parenti honore defungens, templum maximum à fundamentis extruit; ubi etiam relatas Artemio ex Achaia sanctorum Apostolorum Reliquias, in ipso sacræ mensæ altari de-

> Translatio Reliquiarũ Constantinopol. Constantio Principe.
>
> Adrianopolis in Odrysiorum agro.
>
> Artemius Martyr, minister referendarum Andreæ Lucæ & Timothei Reliquiarum CP.

A posuit: Andreæ quidem è Patrarum civitate; Lucæ autem Thebis Bœotiæ translatis sacris exuviis. Breviqué interiecto tempore, etiam Timotheum, qui in choro Discipulorum Christi velut conspicua quædam stella splenduerat, ex Epheso Ioniæ refert; in hoc ipsum quoque Artemii usus opera. Verùm hunc quoque sacræ men æ divina septa ceu debitum quoddam pietatis, ejusdem ac ille muneris sociis redditum, habuerunt. Cæterum Timothei quidem corporis reductio talis fuit: divini autem Lucæ dum reducitur sacrum pignus, ejusmodi aliquid miraculo agitur, dignum sanè quod & sermo referat & memoriæ commendetur.

Anatolius Eunuchus Palatii curatus.

Anatolius quidam Eunuchus, unus eorum qui tunc è sacro cubiculo erant, diræ ægritudinis labe tenebatur. Vbi ergo jam morbi vis major videbatur quàm ut Medicorum arte B posset expugnari; non nesciens ille, quæ apud homines impossibilia sunt, hæc apud Deum possibilia fore, missis aliis omnibus, ad Lucam Christi Discipulum studium confert, illiusque adversùs morbum præsidium sibi adhibet. Nam cùm urna, ejus pretiosa ac venerabili gravis sarcina, in sacram jam ædem inferretur, Constantii opera à fundamentis exstructam; accedens, quem dicebam, Anatolius, sociamque ejus bajulis addens operam, quo premebatur, morbo confestim liberatur: Vivensque tali beneficio donatus, ejus munere qui ipse mortuus erat, quoad vita comes fuit, nullum gratias agendi fecit finem, cùm Apostolo, tum & Deo, tanta hæc illius operâ miracula edenti.

C Ita igitur primùm Thebis relatum divinissimi Lucæ Corpus, honorificè admodum ac magnificè unà cum Andrea & Timotheo in templo deponitur, Constantii magnificentia extructo; cùm is scilicet multa fidei ferventisque amoris opera ostendisset, condendis sacris Reliquiis: etsi paulò pòst Maligni captus laqueis (ô miserandum casum!) turbidam heu! Arianici dogmatis eversionem ebibit.

Imo longè antè, & à primo Imperio.

Auctum Iustiniano SS. Apostolorum templum.

Multis autem post hac temporibus, Iustinianus Imperii sceptra adeptus, multo adhuc ambitiosiùs erga Apostolorum sacra hæc pignora afficitur, capsaque argentea inclusa, ad divinum ipsum altare religiosè admodum deponit; nempe veneranda sanctaque in eo quod venerabile sanctumque existit. Ac quidem capsa, in sacri D mensam altaris cedit: communi verò nomine templum istud Apostolorum dicitur. Quò sanè convenientes omnes Fideles, Lucam ut Discipulum laudant, ut Evangelistam concelebrant; ut divinissimo Paulo sacrorum sudorum atque laborum socium, beatum continuè prædicant; indeque sanctificationem sumentes, gaudio spiritali replentur; gratia & benignitate Domini nostri Iesu Christi, cui gloria cum æterno Patre & vivifico Spiritu, nunc & semper, & in sæcula sæculorum, Amen.

A Ἀνδρέου μὲν, τῆς Πατρέων πόλεως· Λουκᾶ δὲ, ἐκ Θηβῶν τῆς Βοιωτίας μετενεχθέντος. Βραχὺ τὸ ἐν μέσῳ, καὶ Τιμόθεον τὸν τῷ χορῷ τῶν τοῦ Χριστοῦ μαθητῶν, οἷά τινα διαφανῆ ἀστέρα ἐκλάμψαντα, ἐξ Ἐφέσου ἀναφέρει τῆς Ἰωνίας· ὑπουργῷ καὶ αὖθις πρὸς τοῦτο τῷ Ἀρτεμίῳ χρησάμενος. ἀλλ᾽ ἔσχε καὶ αὐτὸν ὁ τῆς ἱερᾶς τραπέζης θεῖος περίβολος, καθάπερ τι χρέος τοῖς συνεργάταις αὐτοῦ τῆς εὐσεβείας ἀποδοθέντα. ἀλλὰ Τιμόθεος μὲν τοιαύτην ἔσχε τὴν ἀνακομιδὴν τοῦ σώματος· ἐπὶ δὲ τῇ τοῦ θείου Λουκᾶ, θαυματουργεῖταί τι τοιοῦτον, λόγου καὶ μνήμης ἄξιον.

Ἀνατόλιός τις εὐνοῦχος, εἷς τῶν ἐκ τοῦ βασιλικοῦ κοιτῶνος τηνικαῦτα ὤν, πάθει δεινοῦ νοσήματος κατάσχετος ἦν. ὡς οὖν μεῖζον ἤδη τὸ πάθος, ἢ κατὰ τὴν τῶν ἰατρῶν τέχνην ἐδόκει, εὖ ἐκεῖνος B εἰδὼς ὅτι τὰ παρὰ ἀνθρώποις ἀδύνατα τῷ Θεῷ δυνατά· τῶν ἄλλων ἀφέμενος πάντων, ἐπὶ τὸν τοῦ Χριστοῦ μαθητὴν Λουκᾶν καταφεύγει, καὶ τούτῳ βοηθῷ χρῆται κατὰ τῆς νόσου. τῆς γὰρ σοροῦ, ἣ τὸν τίμιον αὐτοῦ συνεῖχε νεκρὸν, ἐπὶ τὸν ἅγιον ἤδη κομιζομένης ναὸν, ὃν ἐκ βάθρων αὐτὸς Κωνστάντιος ἤγειρεν· οὗτος ὁ λεχθεὶς Ἀνατόλιος προσελθὼν, καὶ συνδιαβαστάσας τοῖς φέρουσι ταύτην, παραχρῆμα τοῦ πιέζοντος ἀπολύεται πάθους· καὶ ὁ ζῶν, ἀπὸ τοῦ νεκροῦ τοιαύτης ἀπολαύσας εὐεργεσίας, οὐ διέλιπε παρὰ ὅλην αὐτοῦ τὴν ζωὴν, τῷ τε Ἀποστόλῳ τὴν χάριν ὁμολογῶν, καὶ τῷ δι᾽ αὐτοῦ τοιαῦτα θαυματουργοῦντι Θεῷ.

C Οὕτω μὲν οὖν ἐκ Θηβῶν ἀνακομισθὲν τὸ πρῶτον τὸ τοῦ θειοτάτου σῶμα Λουκᾶ, ἐντίμως ἄγαν καὶ μεγαλοπρεπῶς, μετὰ Ἀνδρέου καὶ Τιμοθέου, φημὶ τῷ παρὰ Κωνσταντίου οἰκοδομηθέντι ναῷ κατατίθεται, πολλὰ περὶ τὴν τῶν ἱερῶν λειψάνων κατάθεσιν, πίστεως ἔργα καὶ πόθου ζέοντος τοῦ Κωνσταντίου ἐνδειξαμένου· εἰ καὶ ταῖς τοῦ πονηροῦ πάγαις οὗτος μικρὸν ὕστερον ἁλοὺς, ὢ πτώματος ὀλεθρίου· τὸν θολερὰν φεῦ ἀνατροπὴν τοῦ τῶν Ἀρειανῶν ἐξέπιε δόγματος.

Χρόνοις δὲ ὕστερον ἱκανοῖς, Ἰουστινιανὸς τὰ σκῆπτρα τῆς βασιλείας παραλαβὼν, φιλοτιμότερον ὅσον περὶ τὰ ἱερὰ ταυτὶ τῶν Ἀποστόλων διατίθεται σώματα· καὶ ἀργυρέᾳ θήκῃ ταῦτα περιλαβὼν, παρ᾽ αὐτῷ τῷ θείῳ θυσιαστηρίῳ μάλα θεοφιλῶς κατατίθεται· τὰ τίμια φημὶ ἐν τιμίῳ· καὶ τράπεζα μὲν τοῦ ἱεροῦ θυσιαστηρίου ἡ θήκη τελεῖ· κοι-D νῷ δὲ τῶν Ἀποστόλων ὀνόματι ὁ νεὼς οὗτος προσαγορεύεται. οὗ δὴ πάντες οἱ πιστοὶ συνιόντες, ἐπαινοῦσι τοῦτον ὡς μαθητὴν· ἀνευφημοῦσιν ὡς Εὐαγγελιστὴν, ὡς ἱερῶν ἱδρώτων καὶ πόνων τῷ θεσπεσίῳ κοινωνήσαντα Παύλῳ, διὰ παντὸς μακαρίζουσι, καὶ τοῦ ἐκεῖθεν μεταλαμβάνοντες ἁγιασμοῦ, χαρᾶς πληροῦνται πνευματικῆς· χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα σὺν τῷ ἀνάρχῳ Πατρὶ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

A

ὙΠΟΜΝΗΜΑ ΕἸΣ ΤῸΝ ἍΓΙΟΝ Ἰάκωβον Ἀπόστολον καὶ Ἀδελφόθεον.

Hic quoque Metap. ut videtur.

Οὐχ οὕτω ἡδύ τι τῷ φιλαρέτῳ, καὶ κόρον μηδενὶ λυμαινόμενον, ὡς μνήμη δικαίου· καὶ μᾶλλον εἰ διὰ Χριστὸν παθόντος καθέστηκε. καὶ γὰρ εὐφραίνει πλέον ἐκεῖνον, ἢ χρυσὸς τοὺς φιλοχρημάτους· καὶ ὅσα τὴν ὥραν ἡδέα τοῖς φιλοκάλοις εἰς εὐφροσύνην καλεῖ. ἐπεὶ οὖν οὐχ ἡδεῖα μόνον ἡ τοῦ δικαίου μνήμη, ἀλλὰ καὶ λίαν ὠφέλιμος, ζήλου τι κέντρον ταῖς ψυχαῖς ἐνεῖσα, καὶ τὴν ἴσην ἀρετὴν διεγείρουσα, φέρε δὴ καὶ ἡμεῖς τὸν μέγαν τοῦτον Ἰάκωβον εἰς μέσον προθέντες, τὸν ἀληθῆ δίκαιον ὄντα τε καὶ ὀνομαζόμενον· ὃς καὶ τὸ Ἀδελφὸς καλεῖσθαι Χριστοῦ διαφερόντως πεπλούτηκε, κοινὴν ὠφέλειαν τὰ ἐκείνου καὶ ἡδονὴν ποιησώμεθα.

B

Πολλοῖς μὲν γὰρ καὶ ἄλλοις ὑπῆρξε τῶν περὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν ἐσπουδακότων, περὶ τοῦ δικαίου τούτου διεξελθεῖν· καὶ πρό γε πάντων, Ἡγησίππῳ καὶ Κλήμεντι, ὧν, ὁ μὲν, ἔν γε τῷ πέμπτῳ αὐτοῦ ὑπομνήματι· ὁ δὲ, ἐν τῇ ἕκτῃ τῶν καλουμένων Ὑποτυπώσεων, ἔνια τῶν αὐτῷ πεπραγμένων ἀπολαβόντες, παρέδοσαν τοῖς εἰς ὕστερον. ἀλλ' οὐδεὶς εἰς ἅπαντα καθῆκεν ἑαυτόν· οὐδὲ τὰ κατὰ μέρος εἰπεῖν ἐφιλοτιμήσατο. τὸ δὲ αἴτιον; ὅτι μηδὲ τὸν ἄνδρα σκοπὸν ἔθεντο· ἀλλ' ἑτέρα μὲν τῷ λόγῳ ὑπόθεσις ἦν· οἱ δὲ ἐν τῷ μέρει τοῦ ἀνδρὸς ἐμέμνηντο, καὶ ταῦτα δὴ ἀπὸ τοῦ παρήκοντος.

C

Ἰακώβῳ τοίνυν τῷ θείῳ πατρὶς, Ἰουδαία· πατὴρ, Ἰωσήφ· ὃς διά τε τὸ τῆς ἀρετῆς περιὸν καὶ διὰ τὴν τῶν τρόπων χρηστότητα, τῇ τὸν Κύριον γεννησαμένῃ Παρθένῳ, εἰς μνηστῆρα ἐτέλεσε. πρᾶξις τῇ κλήσει συμβαίνουσα.[2] Ὀβλίαν γὰρ αὐτὸν κεκλῆσθαι φασὶν, ὅπερ δὴ καὶ δηλοῦν τὸν δίκαιον βούλεται. ὀφθαλμὸς λεῖα βλέπων, καὶ ἐλέους ὄντως τοῦ παρὰ Θεοῦ ἄξιος. ἀκοὴ ῥήμασι θείοις παντάπασιν ἀνεῳγμένη· στόμα, ὥς τι ἐντρύφημα διὰ παντὸς ἔχον τὸν νόμον· χεὶρ, πρὸς τὸ εὖ ποιεῖν ἀεὶ κινουμένη· γαστὴρ, πρὸς τὰς ἑαυτῆς ὁρμὰς ὅλως κατειργασμένη. ἐμψύχων μὲν γὰρ, καὶ οἴνου τοσοῦτον παρ' ὅλον τὸν βίον ἀπείχετο, ὡς ὕδωρ μὲν ἡγεῖσθαι ποτὸν ἥδιστον· τροφὴν δὲ, ἄρτον· καὶ ταῖς τῶν δακρύων σταγόσι, τὸ μέτρον ὑπερβάλλειν τῆς πόσεως.

D

Ἴσασι[3] τὰ κατεσκληκότα γόνατα τοῦ δικαίου καὶ ἡ τούτοις οἷον ἐναποθανοῦσα δορὰ, καὶ τῆς ψυχῆς παρίστασθαι τὸ πρόθυμον[4]. ῥάκος αὐτῷ φίλον ἔνδυμα καὶ σινδὼν, ἡνίκα τῶν ἱερῶν ἐπιβαίνειν ἔμελλε. νὺξ αὐτῷ καὶ ἡμέρα οὐ διεκρίνετο· ἀλλὰ καὶ νὺξ, ἐν τοῖς τοῦ φωτὸς ἐνεργὸς ἔργοις· καὶ ἡμέρα τὴν νυκτερινὴν ἡσυχίαν τῷ ἀταράχῳ τῆς ζωῆς ὑπεκρίνετο· ποθεινὸς τοῖς οἰκείοις· τοῖς ἀλλοτρίοις αἰδέσιμος. τῷ γὰρ φιλοτίμῳ τῆς ἀρετῆς τοσοῦτο μὴ ὅτι φίλοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς τῆς εὐσεβείας ἀμυήτοις ὁ ἀνὴρ ἐτετίμητο, ὡς ἐνίους αὐτῶν καὶ τὸ τούτου συγ-

COMMENTARIUS RERUM Sancti Jacobi Apostoli & Dei Fratris.

Iustorum dulcis utilisque memoria.

Nihil viro bono ac studioso æquè dulce minusque fastidio ex satietate obnoxiū, ac Iusti memoria; & maximè si passus sit propter Christum: Hæc enim majore eum lætitia afficit, quàm pecuniæ avidos auri vis, ac quæcunque visu delectabilia, pulchrarum rerum amatores illecebra capiunt. Quia igitur Iusti memoria nedum jucunda est, sed & valde utilis; quæ nimirum æmulationis stimulum aliquem animis injiciat, & ad similia aggredienda provocet; age nos quoque magno Iacobo in medium adducto, qui verus Iustus & existat & audiat, atque ut Christi Frater vocaretur, singulari munere consecutus sit, communem illius ex rebus utilitatem ac voluptatem capiamus.

Hegesippo & Clementi Iacobi res obiter perscriptæ. Euseb. l. 2. c. 23.

Nam multi quidem etiam alii, in Ecclesiastica Historia diligenter versati, de hoc Iusto sermonem habuerunt; præcipuè verò Hegesippus & Clemens; quorum ille in quinto Commentariorum libro; hic autem, in sexta earum, quos Hypotyposes vocat (velut dicas Institutiones) excerpta quædam eorum, quæ ab illo gesta sunt, posteris tradiderunt: nemo tamen ad omnia se extendit, nec ut singula illius prosequeretur, studium posuit. Ejus verò ea ratio est, quod nec illis constitutum fuit de ipso scribere: sed cùm aliud argumentū eis propositū esset, partim etiam, cùm ita accidisset, illius meminere.

Jacobi genus & patria.

Ob ias. 2. Iustus.

Iacobi præclaræ dotes ac vita.

Divino ergo Iacobo patria fuit Iudæa; pater, Ioseph, qui propter insignem virtutem morumque lenitatem, Virginis, quæ Dominum peperit, sponsus fuit. Fuit actio nomini conveniens: Iobliam enim eum vocatum ferunt, quod & justum significet. Oculus lenis & placidus, Deique verè misericordia dignus. Auris, divinis sermonibus prorsus aperta: Os, velut delicias quasdam semper Legem versans. Manus ad bona opera atque munera, continuò motu incitata: Venter, ad appetitiones suas quod attinet, prorsus subactus. Etenim ab animatis omnique vino per omnem vitam sic abstinuit, ut frigidam dulcissimum potum haberet, & panem cibum, lacrymarum rivis ipsam potus mensuram excederet. Iusti occallentia genua, eisque obducta cutis velut emortua, ejus animi fervorem ac alacritatem præclarè repræsentent. Lacerna & sindon amica ei vestis, cùm in Sancta esset ingressurus. Noctem inter & diem, nullum ei discrimen: sed & noctu in lucis operibus assiduus erat; & interdiu vitæ tranquillo ac inturbatione, quasi noctis silentio gaudebat: suis jucundus ac desiderabilis; alienis venerabilis erat. Tanta enim virtutis laude nedum apud amicos; sed & apud eos qui nec dum pietatis mysteriis initiati erant, præcelluit, ut etiam quidam illorum martyrium e-

Iacobi martyrium à Iosepho Hebræo scriptum.

jus conscripserint; nec eos solùm luisse pœnas, qui Iusto necem intulerunt, sed & civitatem, in qua scelus illud perpetratum est, magnam accepisse cladem affirmarint. Ejusque rei testis locupletissimus Iosephus libr. 20. Antiquitatum Viri gesta referens. Atque hæc hactenus. Quomodo autem etiam alia ad Iustum spectantia, virtutis amantibus vobis in memoriam reducemus?

Hoc est, mortem gustaverat. Sic Andr. Cret. &c.

Nuper quidem Dominus, magni nobis carnis ratione sacramenti, socius extiterat; magnusque hic Iacobus ad Ierosolymorum Ecclesiæ clavum sedebat. Cùm autem duo sint, quæ hominem ducunt ad perfectionem, contemplatio scilicet atque actio, ex quibus vim roburque virtutes acceperunt, examinandum est, quàm in utroque Iacobus clarus extiterit. Sed quoniam per contemplationem maximè ad Deum est ascensus, de ejus primò contemplatione, quoad licuerit, sermonem habeamus; tumque etiam actionem, quanta fuerit facultas, disquiremus. Existimo autem debere Episcopi oculum ante omnia contemplatione lustrari; tametsi nonnulli actionem ascensum esse, gradumque ad contemplationem existimaverint. Hîc autem esto secundum indulgentiā ut actioni contemplatio præeat, quando & martyrium Iusti actioni consertum est.

Contemplatio, dos potissima Episcopi

Licet verò perspicuè intelligere; Episcopum cum scientia gregem pascentem, qui Catholicam Iacobi legat Epistolam. Ac primò quidem quod in titulo præstans occurrit atque honestum, haudquaquàm negligendum sit. A prima enim statim linea, Sancti modestia declaratur. In hunc autem se modum habet *Iacobus Dei & Domini Iesu Christi servus, duodecim tribubus, quæ sunt in dispersione, salutem.* Cùm enim liceret se vocare Apostolum aut Episcopum, vel (quod majus dictu) Fratrem Domini (quibus nominibus ipsum quoque Paulus designavit. Epistola sua ad Galatas) ille contrà humilioribus delectari videtur, ac se Christi Dei servum tribubus Israël indicat; peculiarissimum Magistri insigne, habens sensus modestiam, eaque magis quàm Episcopi aut Fratris dignitate, sibi placens. Sed age nonnulla quæ leguntur in Epistola, quoad liceat, persequamur quibus & mētis illius puritas, & accurata sentētia doctrinæque ratio manifesta eluceat.

Iacobi humilitas ex Epistolæ ipso limine Iacob. 1.1.

Gal. 1.19.

In principio etenim Epistolæ, alta mentis consideratione contemplans, sic nimirum comparatum esse, ut quisquis ad Deum accedit, in tentationes incidat: bonique principium & radicem, Deum esse; ac virtutem esse bonum. Viam autem quæ ad illam ducit, esse asperam atque arduam multisque adversis obseptam; quò fit ut quibus propositum sit illam inire, in res inæquales sese inferant: hæc, inquam, animi specula attendens, sapiētes imitatus ludimastros, ac qui certaminis convenienter legibus erudire sciant, ad constantem firmamque patientiam Fideles animat. Ait itaque, *Omne gaudium existimate, Fratres mei, cùm in varias tentationes incideritis, scientes quòd probatio fidei vestræ, pa-*

Virtutis ardua via & difficilis.

A γράψαι μαρτύριον· καὶ μὴ μόνον δίκας ἐκτῖσαι φάναι τοὺς ἀνελόντας τὸν δίκαιον, ἀλλὰ καὶ πολλῇ τὴν πόλιν χρήσασθαι συμφορᾷ, καθ' ἣν τὸ μύσος ἐκεῖνο συμβέβηκε. μαρτυρεῖ τῷ λόγῳ Ἰώσηππος, ἐν γε τῷ εἰκοστῷ τῆς Ἀρχαιολογίας συγγράμματι, τὰ κατὰ τὸν ἄνδρα διεξιών. καὶ ταῦτα μὲν τοσοῦτον. ὅπως δὲ καὶ τἆλλα τοῦ δικαίου, διὰ μνήμης τοῖς φιλαρέτοις ὑμῖν ποιησόμεθα.

Ἄρτι μὲν ὁ Κύριος ἡμῖν τοῦ κατὰ σάρκα κεκοινώνηκε μυστηρίου, καὶ ὁ μέγας οὗτος Ἰάκωβος ἐπὶ τῶν οἰάκων τῆς τῶν Ἱεροσολύμων ἐκκλησίας καθίζεται. δύο δὲ ὄντοιν τῶν ἀγόντων ἄνθρωπον εἰς τελείωσιν, θεωρίας φημὶ καὶ πράξεως, ἐξ ὧν ἀρεταὶ τὸ κράτος εἰλήφασιν, ἐξεταστέον ἐν ἑκατέρῳ τοῦ ἀνδρὸς τὸ δόκιμον. ἀλλ' ἐπείπερ διὰ θεωρίας μάλιστα πρὸς Θεὸν ἡ ἀνάβασις, B πρότερον τὸ θεωρητικὸν ἐκείνου, καθ' ὅσον οἷόν τε, διεξέλθωμεν· εἶτα καὶ τὸ πρακτικὸν εἰς δύναμιν ἐξετάσομεν. χρῆναι γὰρ οἶμαι τὸν Ἐπισκοπικὸν ὀφθαλμὸν, τῷ θεωρητικῷ σεμνύνεσθαι πρὸ τῶν ἄλλων· εἰ καὶ τὸ πρακτικὸν ἐπίβασιν εἶναι τοῦ θεωρητικοῦ τινὲς ὑπειλήφασιν. ἐνταῦθα τοίνυν δεδόσθω κατὰ συγχώρησιν, τὸ θεωρητικὸν ἡγεῖσθαι τῆς πράξεως, ἐπείπερ τῷ πρακτικῷ τοῦ δικαίου συνῆπται καὶ τὸ μαρτύριον.

Ἀλλ' ἔστι κατανοῆσαι σαφῶς Ἐπίσκοπον ποιμαίνοντα μετ' ἐπιστήμης τὸ ποίμνιον, τὸν τῇ Καθολικῇ τοῦ ἀνδρὸς ἐπιστολῇ ἐντυγχάνοντα· καὶ πρῶτόν γε τὸ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ καλὸν μὴ παροπτέον. δηλοῦται γὰρ εὐθὺς ἀπὸ γραμμῆς τοῦ ἁγίου τὸ μέτριον. C ἔχει δὲ οὕτως. Ἰάκωβος Θεοῦ καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ δοῦλος, ταῖς δώδεκα φυλαῖς ταῖς ἐν τῇ διασπορᾷ, χαίρειν. ἐξὸν γὰρ αὐτῷ Ἀπόστολον καλεῖν 5 ἑαυτὸν ἢ Ἐπίσκοπον, ἢ, τό γε μεῖζον εἰπεῖν, Ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου· οἷς ὀνόμασιν αὐτὸν καὶ Παῦλος γράφων Γαλάταις ἐδήλωσεν. ὁ δὲ τοῖς ταπεινοτέροις φαίνεται χαίρων, καὶ δοῦλον ἑαυτὸν Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ταῖς φυλαῖς τοῦ Ἰσραὴλ εἶναι γνωρίζει, τὸν ἰδιαίτατον τοῦ διδασκάλου παράσημον τὴν μετριοφροσύνην ἔχων, καὶ ταύτῃ σεμνυνόμενος μᾶλλον, ἢ τῷ τῆς ἐπισκοπῆς, καὶ τῷ τῆς ἀδελφότητος ἀξιώματι. ἀλλ' ὅπως ἔνια καὶ τῶν ἐν τῇ ἐπιστολῇ φερομένων κατὰ τὸ ἐγχωροῦν διεξέλθωμεν, δι' ὧν εὔδηλον ἔσται καὶ τῆς διανοίας ἐκείνου τὸ καθαρὸν, D καὶ ἡ τῆς διανοίας ἀκρίβεια

Καὶ γὰρ ἐν τῇ ἀρχῇ ἐπιστολῆς γινόμενος, καὶ σκοπήσας τῷ θεωρητικῷ τῆς ψυχῆς ὀφθαλμῷ, ὅτι πάντα δὴ τὸν τῷ Θεῷ προσερχόμενον, ἀκόλουθον πειρασμοῖς περιπίπτειν· ἀρχὴ μὲν γὰρ καὶ ῥίζα τοῦ ἀγαθοῦ ὁ Θεός· ἀγαθὸν δὲ ἡ ἀρετή· ἡ δέ γε πρὸς ἀρετὴν φέρουσα, τραχεῖά τε καὶ προσάντης, καὶ πολλὰ τὰ ἀντικείμενα ἔχουσα· καὶ διὰ τοῦτο συμβαίνει πάντας τοὺς πρὸς Θεὸν ἐρχομένους ἀνωμάλοις πράγμασι περιπίπτειν. τοῦτο δὴ σκοπήσας, ἀλείφει τοὺς πιστοὺς πρὸς ὑπομονὴν ἀνένδοτον· τοὺς σοφοὺς μιμούμενος παιδοτρίβας, καὶ κατὰ νόμους ἀθλήσεως καλῶς γυμνάζειν ἐπισταμένους. φησὶ γὰρ, Πᾶσαν χαρὰν ἡγήσασθε ἀδελφοί

A φοί μου, ὅταν πειρασμοῖς περιπέσητε ποικίλοις, εἰδότες ὅτι τὸ δοκίμιον ὑμῶν τῆς πίστεως, ὑπομονὴν κατεργάζεται. ἡ δὲ ὑπομονὴ, ἔργον τέλειον ἐχέτω, ἵνα ἦτε ἐν μηδενὶ λειπόμενοι. εἰ δέ τις ὑμῶν λείπεται σοφίας, αἰτείτω παρὰ τοῦ διδόντος Θεοῦ πᾶσιν ἁπλῶς, καὶ μὴ ὀνειδίζοντος. καὶ σκόπει μοι ὅπως παραινεῖ τὴν σοφίαν. οὐ γὰρ μόνον ἁπλῶς ὑπομένειν, ἀλλὰ καὶ χαίρειν ἐπιόντων κελεύει τῶν πειρασμῶν· καὶ οὐχ ἁπλῶς χαίρειν, ἀλλὰ πᾶσαν ἡγεῖσθαι τοῦτο χαράν. καὶ οὐ πειρασμοὺς ἔφη τοὺς τυχόντας, ἀλλ' ὅταν πειρασμοῖς περιπέσητε ποικίλοις. καὶ ἡ αἰτία, Εἰδότες φησὶν, ὅτι τὸ δοκίμιον ὑμῶν τῆς πίστεως ὑπομονὴν κατεργάζεται. εἶτα τὸ περὶ τὴν πίστιν ἀναμφίβολόν τε καὶ εὐθετὲς ὑποτί- B
θησιν, Ἀνὴρ δίψυχος, λέγων, ἀκατάστατος ἐν πάσαις ὁδοῖς αὐτοῦ. ὃ δὲ μετὰ ταῦτα λέγει, πόσον ἔχει μετὰ χάριτος καὶ τὸ βάθος. Καυχάσθω γὰρ, ἔφη, ὁ μὲν ταπεινὸς ἐν τῷ ὕψει αὐτοῦ· ὁ δὲ πλούσιος, ἐν τῇ ταπεινοφροσύνῃ αὐτοῦ. ἐπεὶ μὲν γὰρ ὁ πλοῦτος ἐπαγωγὸν εἰς ἀλαζονείαν· ἡ πενία δὲ ταπεινὸν καὶ μικρόψυχον, ἐκεῖνος τοὐναντίον κελεύει ποιεῖν· τὸν μὲν πλούσιον, ὕψος ἑαυτοῦ ποιεῖσθαι τὸ μετριάζειν· τὸν πένητα δὲ, αὐτὸ τοῦτο ἀξίωμα νομίζειν οὐ τὸ τυχὸν, τὸ τὴν πενίαν φέρειν μεγαλοψύχως· οὕτω καὶ πενίαν καὶ πλοῦτον, ὕλην ὄντα τοῖς πολλοῖς πολλάκις εἰς ἁμαρτίαν, ὕλην εἰς Θεοῦ θεραπείαν τίθησι τὰ ἀμφότερα.

Ἔπειτα πάλιν εἰδὼς οἵας δόξης, ὅσων ἀγαθῶν πρόξενοι τοῖς καρτεροῦσιν οἱ πειρασμοὶ, ἐ- C
παναλαμβάνων, Μακάριός φησιν ἄνθρωπος, ὃς ὑπομένει πειρασμὸν, ὅτι δόκιμος γενόμενος, λήψεται τὸν στέφανον τῆς ζωῆς· τῷ μακαρισμῷ καὶ τῇ τῶν στεφάνων ἐλπίδι, εὐπαραδέκτους τοὺς πειρασμοὺς τοῖς φιλαρέτοις εἶναι παρασκευάζων· μικροῦ δὲ καὶ ὡς ἕρμαιον αὐτοὺς ἡγεῖσθαι, καὶ μεθ' ἡδονῆς ὑποδέχεσθαι. οὐ μὴν οὐδὲ τὸ τῶν πολλῶν νόσημα, καὶ ὅπως ἰδίας ἐκδικοῦντες ἐπιθυμίας, ἐκ φύσεως εἶναι τὸ ἁμαρτάνειν λέγουσι, καὶ οὐδὲ τὸν Θεὸν αἴτιον τῶν κακῶν ὀκνοῦσι νομίζειν, κατέλιπεν ἀθεράπευτον. ἀλλ' ὥσπερ τις ἄριστος ἰατρὸς τοῖς προφυλακτικοῖς χρώμενος βοηθήμασι, πρὸς τὴν νόσον ἵσταται ταύτην, Μηδεὶς, λέγων, πειραζόμενος λε-
6 γέτω, ὅτι ἀπὸ Θεοῦ πειράζομαι. ὁ γὰρ Θεὸς [6] ἀπείραστός ἐστι κακῶν. πειράζει δὲ αὐτὸς οὐδένα. ἕκαστος δὲ πειράζεται ὑπὸ τῆς ἰδίας ἐπιθυμίας, ἐξ- D
ελκόμενος καὶ δελεαζόμενος. εἶτα ἡ ἐπιθυμία συλλαβοῦσα, τίκτει ἁμαρτίαν. ἡ δὲ ἁμαρτία ἀποτελεσθεῖσα, ἀποκύει θάνατον. οὕτως δίκαιος, δικαίως μεταξὺ ἀνθρώπων ἐδίκασε καὶ Θεοῦ· ἐκείνῳ μὲν τὸ ἀναίτιον τῶν κακῶν μαρτυρήσας, καὶ σιωπᾶν πείσας γλώσσας μεγαλορρήμονας· τοὺς ἀνθρώπους δὲ, ἐπιγνώμονας τῆς ἑαυτῶν ἀσθενείας, καὶ τῶν ἁμαρτημάτων εἶναι ποιήσας· εὐλόγως τε παρασκευάσας ἑαυτοῖς μᾶλλον, καὶ οὐ Θεῷ, τὰ ἐκ πονηρᾶς συνηθείας καὶ ῥαθυμίας ἐπιγράφειν σφάλματα· καὶ οὕτω τὸ ταπεινοφρονεῖν μανθάνειν, καὶ συγγνώμην αἰτεῖν.

tientiam operatur: Patientia autem, opus perfectum habeat, ut in nullo deficiatis. Si quis autem vestrûm indiget sapientia, petat à Deo qui dat omnibus simpliciter, & non exprobrat. Porro considera cum quanta hortetur sapientia. Non enim solummodò patienter; sed & cum gaudio ferre, ingruentibus tentationibus jubet. Nec quovis modo gaudere; sed id etiam omne gaudium ducere. Neque verò quaslibet dicit ac leviores tentationes; sed, *cùm in varias incideritis.* Causa autem est, *Scientes*, inquit, *quod probatio vestræ fidei patientiam operatur.* Deinde admonet, fidem indubiam firmamque esse de-
bere. *Vir animo duplex*, inquit, *instabilis est* 8.
in omnibus viis suis. Quod autem postea di-
cit, quantam cum gratia etiam profundita-
tem habet? *Glorietur*, inquit, *humilis quidem* 9.
in sua altitudine: dives autem in sua humilitate. Nam cùm divitiæ ad superbiam illiciant, paupertas verò humilem dejectique animi faciat, ipse contrarium jubet facere: ut nempe dives, altitudinem suam in his quæ modesti sensus sint, constituat; pauper verò hoc ipsum non vulgarem existimet, dignitatem, si magno animo paupertatem ferat. Ita paupertatem & divitias, quæ multis non rarò peccati materia sint, utraque facit ut in Dei propensè cultum cedant.

Iacobi exhortatio ad patientiam

Deinde rursus cùm sciret quantæ gloriæ, quantorumque bonorum auctores fortiter
sustinentibus tentationes existant, resumens
ait, *Beatus homo qui suffert tentationem, quo-* 12.
niam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ. Nempe beatum prædicando ac proposita coronatum spe hoc præstans, ut virtutis cultores proclivè tentationes suscipiant; easque propemodum ut lucrum habeant, & cum voluptate excipiant. Sed neque vulgi morbum, & qui ut suas defendant cupiditates, peccatum à natura esse statuunt, ac neque Deum verentur affirmare auctorem malorum, reliquit incuratum: sed tanquam præstantissimus Medicus, remedia præservantia adhibens, huic
morbo resistit, dicens, *Nemo cùm tenta-* 13.
tur, dicat, quoniam à Deo tentatur. Deus enim non tentatur à malis: ipse autem tentat neminem. Vnusquisque verò tentatur à concupiscentia sua attractus & illectus. Deinde concupiscentia cùm conceperit, parit peccatum: peccatum autem cùm consummatum fuerit, parit mortem. Sic Vir justus justè judicavit inter homines & Deum. Nempe Deo tribuens, testansque non esse auctorem malorum, ac linguis garrulis seriò silentium imperans: & ut homines imbecillitatem suam ac peccata agnoscant, convenientique ratione sibi potius, quàm Deo, quæ ex prava sunt consuetudine ac segnitie errata adscribant, præstans; atque in hunc modum modesti sensus esse discant, ac veniam petant.

Depulsa à Deo blasphemia, esse malorum auctorem.

Modestia & in Deum gratitudo. 16.

Præterea videbis Iustum sapienter perimentem, quod virtutibus atque meritis vitium comes est, superbiam ac fastum; sanctéque suadentem ut Deo potius, quàm sibi adscribant, quod præclarè & ex virtute fuerit factum. *Nolite itaque errare*, inquit, *fratres mei dilectissimi! Omne datum bonum & omne donum perfectum, desursum est, descendens à Patre luminum; apud quem non est vicissitudo, nec mutationis obumbratio. Volens enim genuit nos verbo veritatis, ut simus nos primitiæ quædam ejus creaturarum.* Hæc & tumoris sensum evacuant, & Deum nobis boni esse auctorem ostendunt, & esse immutabilem, nec in eum ullam cadere labem: quodque creatis rebus singulari excellentia emineat, & maximam hominis curam gerere videatur.

Post hæc etiam admonitiones aggreditur, quæ ad morum disciplinam magis spectant. *Sit*, inquit, *omnis homo velox ad audiendum, & tardus ad loquendum: & tardus ad iram.*

19. Sermonis iræque moderatio.

Si enim cavendum ne citò ac quadam præcipitatione loquaris: quantò magis adhibenda cautio ne citò irascaris? Vide autem & quales dicat veri Christiani debere esse characteres.

27. Charitas proximi, fuga sæculi.

Religio pura & immaculata Deo & Patri, hæc est, Visitare pupillos & viduas in afflictione eorum: immaculatum servare seipsum à mundo. Ex æquo jubet & à mundo recedere, & proximo animi propensione accedere. Tunc enim verè ex animo fratrum miserebimur, cùm à mundi libidine non ipsos abjungemus.

2. 1. Personarũ acceptio in Christi fide.

Dum autem ait, *Ne in personarum acceptionibus habeatis, fratres, fidem Domini nostri Iesu Christi;* tollit id quod fit ostentationis causa, docens ne vivamus, ut hominibus placeamus; nec abjecto ac humili sensu atque animo, gloriam ab hominibus quæramus; sed solum Deum amemus, ipsumque nostræ virtutis præconem, & ab eo mercedem expectemus. Dicendo autem

2. 8. Regalis Lex.

Legem regalem implere, qui diligit proximum sicut seipsum, ad fraternum amorem provocat; qui videlicet ex Legislatoris dignitate præcepti hujus magnitudinem intelligat, proxi-

Rom. 13. 10

mique dilectionem Legis palàm adimpletionem esse, non nesciat. Et hoc nimirum, bonorum summa est.

Misericordia proximi. 2. 17. & 13.

Vt autem etiam ad misericordiam moveat, apertè admodum futuri immitis inexorabilisque judicii terroribus excitat. *Iudicium enim* inquit, *sine misericordia, ei qui non fecit misericordiam.* Et, *Gloriari misericordiam adversus judicium;* Misericordiæ præjudicio dans victoriam.

Fides sine actione mortua. 2. 17.

Sed & Fidem sic necessariò opus habere actione ait, ac corpus spiritu: absque ea autem, mortuam propemodùm esse & inutilem, ne videlicet, eo quod solummodo credimus confidamus & inaniter gloriemur. Idque statim suadet productis testibus Abrahamo & Rahab; illo quidem, qui cum fide etiam Isaac obtulerit; hac autem, quæ explo-

Gen. 22. 2. Iosu. 2. 15.

ratores per aliam viam dimiserit.

A Ἐκεῖθεν ὄψει τὸν δίκαιον σοφῶς ἀναιροῦντα τὸν ἑπόμενον ἐπὶ τῇ κατορθώσει τοῦ ἀγαθοῦ τῦφον· καὶ πείθοντα τῷ Θεῷ μᾶλλον, ἢ ἑαυτοῖς λογίσασθαι τὸ κατορθωθέν. Μὴ πλανᾶσθε γάρ φησιν ἀδελφοί μου ἀγαπητοί. Πᾶσα δόσις ἀγαθὴ, καὶ πᾶν δώρημα τέλειον, ἄνωθέν ἐστι, καταβαῖνον ἀπὸ τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων· παρ' ᾧ οὐκ ἔνι παραλλαγὴ, ἢ τροπῆς ἀποσκίασμα. βουληθεὶς ἀπεκύησεν ἡμᾶς λόγῳ ἀληθείας, εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς ἀπαρχήν τινα τῶν αὐτοῦ κτισμάτων. ταῦτα καὶ φρονήματος ἀποκενοῖ τῦφον, καὶ τὸ θεῖον παρεκτικὸν ἅμα τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ ἄτρεπτον εἶναι καὶ ἀναλλοίωτον δείκνυσι· καὶ ὅπως ἐξαίρετον ἡ πρὸς τὰ ἄλλα B κτίσματα, περὶ τὸν ἄνθρωπον φαίνεται τὸ κηδεμονικὸν ἔχων.

Μετὰ ταῦτα καὶ ἠθικωτέρων ἅπτεται παραινέσεων. Ἔστω, λέγων, πᾶς ἄνθρωπος ταχὺς εἰς τὸ ἀκοῦσαι· βραδὺς δὲ εἰς τὸ λαλῆσαι· βραδὺς εἰς ὀργήν. εἰ γὰρ τὸ λέγειν ταχέως φυλακῆς ἄξιον· τὸ ταχέως ὀργίζεσθαι, πόσης μᾶλλον δεῖται τῆς ἀσφαλείας. ὅρα δὲ καὶ τοὺς κατ' ἀλήθειαν Χριστιανοὺς, οἵους εἶναι λέγει χαρακτῆρας. Θρησκεία καθαρὰ καὶ ἀμίαντος τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, αὕτη ἐστίν· ἐπισκέπτεσθαι ὀρφανοὺς καὶ χήρας ἐν τῇ θλίψει αὐτῶν· ἄσπιλον ἑαυτὸν τηρεῖν ἀπὸ τοῦ κόσμου. ἐπίσης κελεύει καὶ τοῦ κόσμου ἀφίστασθαι, καὶ τῷ πλησίον προσίεσθαι. τότε γὰρ ἀληθείαις τότε C γνησίως τοῖς ἀδελφοῖς συμπαθήσομεν, ὅτε τῆς τοῦ κόσμου προσπαθείας ἑαυτοὺς ἀπορρήξομεν.

Τῷ δὲ εἰπεῖν, Μὴ ἐν προσωποληψίαις ἔχετε ἀδελφοὶ τὴν πίστιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· τὸ δόξης τὸ κατ' ἐπίδειξιν γινόμενον, ἀναιρεῖ, διδάσκων μὴ πρὸς ἀρέσκειαν βιοῦν ἀνθρωπίνην· μηδὲ τὴν ἐξ ἀνθρώπων ἐπιζητεῖν δόξαν, χαμαίζηλα φρονοῦντας καὶ ταπεινά· ἀλλὰ Θεὸν μόνον φιλεῖν καὶ ἐπαινέτην ἔχειν τῆς γνώμης, καὶ παρ' αὐτοῦ τὴν ἀντίδοσιν ἀπεκδέχεσθαι. Τῷ δὲ, καὶ νόμον φάναι βασιλικὸν ἐκπληροῦν τὸν ἀγαπῶντα τὸν πλησίον ὡς ἑαυτὸν, πρὸς τὴν τῶν ἀδελφῶν ἀγάπην διερεθίζει· τῷ ἀξιώματι τοῦ νομοθετήσαντος τῆς ἐντολῆς ταύτης εἰδὼς τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος· καὶ ὅτι πλήρωμα νόμου σαφῶς ἡ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη· καὶ τοῦτο δὲ τοῦτο τῶν ἀγαθῶν τὸ κεφάλαιον.

D Ὅπως δὲ καὶ πρὸς ἔλεον διεγείρει, μάλα σαφῶς δυσωπῶν τῷ ἀνηλεεῖ καὶ ἀπαραιτήτῳ τῆς ἐκεῖθεν κρίσεως. Ἀνήλεον γὰρ ἔφη τὴν κρίσιν τῷ μὴ ποιήσαντι ἔλεος. καὶ Κατακαυχᾶσθαι ἔλεον κρίσεως· τούτῳ διδοὺς, ἥπερ ἐκείνῃ τὰ νικητήρια.

Ἀλλὰ καὶ τὴν πίστιν οὕτω δεῖσθαί φησι τῆς πράξεως, ὡς δεῖται τὸ σῶμα τοῦ πνεύματος. Ταύτης δὲ χωρὶς, νεκρὰν οἷον ὑπάρχειν αὐτὴν καὶ ἀνόνητον· ἵνα μὴ τῷ πιστεύειν μόνον ἐπιθαρρῶμεν καὶ διακενῆς ἐγκαυχώμεθα. καὶ πείθει τοῦτο λέγων, εὐθὺς τὸν Ἀβραὰμ καὶ τὴν Ῥαὰβ παράγων εἰς μάρτυρας· τὸν μὲν, μετὰ τῆς πίστεως καὶ τὸν Ἰσαὰκ προσενηνοχότα· τὴν δὲ, τοὺς κατασκόπους δι' ἑτέρας ὁδοῦ παραπέμψασαν.

Καὶ τί με δεῖ τὰ καθ' ἕκαστον ἀριθμεῖσθαι. σχεδὸν γὰρ οὐδεμίαν ὑπέλιπε τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν, πρὸς ἣν οὐκ ἠρέθισε τὸν φιλόθεον μετὰ πολλοῦ τοῦ πιθανοῦ καὶ τῆς χάριτος. οὗτος τῇ γλώσσῃ θεσμὸν ἐπέθηκε, σιωπᾶν τε κατὰ καιρὸν καὶ λέγειν ἀκριβωσάμενος. οὗτος, τῆς μὲν ἀληθείας ἔχεσθαι· τοῦ ψεύδους δὲ καὶ λίαν ἀπέχεσθαι, πατρικῶς διδάσκει. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῆς φιλολοιδόρου γλώττης καὶ διαβόλου, πλεῖστα κατηγορεῖ· καὶ τὸ λάθρα δὲ τοῦ πλησίον καταλαλεῖν καὶ κρίνειν, τῆς τῶν ἀνθρώπων διανοίας μακρὰν ἀπωθεῖται. A

Σὸν ἔργον, ὦ Δίκαιε, καὶ τὸ πλουσίοις αὖθις καὶ πένησι, παραινέσαι· τοὺς μὲν, ἐπὶ τῷ πλούτῳ μὴ πεποιθέναι· τοὺς δὲ, μακροθύμως φέρειν ὡς ληψομένους μισθὸν τῆς ὑπομονῆς ἀναφαίρετον· κἀκείνοις μὲν ἔλεγχον τῆς ἀπιστίας τὸ πλοῦτον πιθέναι, ἅτε δὴ ἐπ' αὐτῷ θαῤῥήσασι, καὶ μὴ ἐπὶ Θεοῦ κόλποις τοῖς μηδέποτε κενουμένοις· τοῖς δὲ, οἷα προφήτης διαγγελίζεσθαι πρὸ τῶν θυρῶν ἑστάναι τὸν κρίνοντα. B

Τὸ δὲ μὴ τὴν ἐπιορκίαν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν ὅρκον ἁπλῶς ἐκτρέπεσθαι, τίνος ἄλλης ἢ τῆς δικαίας γλώττης παραίνεσις, Πρὸ πάντων, λεγούσης, ἀδελφοί μου, μὴ ὀμνύετε ὅλως· μήτε τὸν οὐρανὸν, μήτε τὴν γῆν, μήτε ἄλλον ὅρκον τινά· ἔστω δὲ ὑ-
7 μῶν, τὸ, Ναὶ, ναὶ, καὶ τὸ, Οὒ, οὔ· ἵνα μὴ [7] εἰς
ὑπόκρισιν πέσητε.
8 [8] Τοὺς εὐθυμοῦντας, ἀσφάλειαν ἑαυτοῖς ποιεῖσθαι τῆς προσευχῆς διδάσκει· τοὺς νοσοῦντας,
9 [9] ἐλαίῳ μετὰ προσευχῆς ἱερέως εἰς ἀλοιφὴν χρῆσθαι, καὶ τοῦτο τῆς νόσου ποιεῖν ἴαμα, ὡς τῆς εὐχῆς ἄρα τῆς διὰ τῶν ἔργων βοηθουμένης ἐνεργεῖν τὰ μέγιστα δυναμένης. C

Τί δὲ χρὴ τὰ τῆς γλυκείας ταύτης ἐπιστολῆς πάντα διαλαβεῖν, ἐξὸν ἐντυγχάνειν αὐτῇ τῷ βουλομένῳ, κἀκεῖθεν ὡς ἐκ πηγῆς ἀρύεσθαι, καὶ γευσάμενον πιστοῦσθαι, καὶ οὕτως ἀξιόχρεων μάρτυρα γίνεσθαι τῶν Ἰακώβου καλῶν.

Ἔτι δὲ κἀντεῦθεν τὸ ἀξιόχρεων ἐκείνου καὶ δυνατὸν ἐν λόγῳ μαθεῖν. ζήτησις κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν κατέστη ποτὲ, Εἰ δεῖ τοὺς ἐξ ἐθνῶν προσιόντας τῷ λόγῳ τῆς χάριτος, κατὰ τὸ ἔθος Μωσέως λοιπὸν περιτέμνεσθαι. οἱ ἐπὶ τῆς Ἀντιόχου τοίνυν ἀδελφοὶ, τοῖς κατὰ τὰ Ἱεροσόλυμα Ἀποστόλοις τὴν κρίσιν ἐπέτρεψαν, Παύλου καὶ Βαρνάβα διακονούντων πρὸς τὸ ζητούμενον. τῆς δὲ ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκκλησίας εἰς τοῦτο συναθροισθείσης· καὶ Πέτρου τοῦ τῶν Ἀποστόλων πρώτου προεστηκότος τῆς πίστεως, καὶ τὰ τῆς εὐσεβείας σπέρματα καταβάλλοντος, D
10 Ἄνδρες ἀδελφοὶ, φησὶν ὁ Ἰάκωβος, [10] Συμεὼν ἐξηγήσατο καθὼς πρῶτον ὁ Θεὸς ἐπεσκέψατο λαβεῖν ἐξ ἐθνῶν λαὸν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ. καὶ τούτῳ συμφωνοῦσιν οἱ λόγοι τῶν προφητῶν. εἶτα ἐπειπὼν τὰ τοῦ προφήτου ῥήματα, τοῖς ζητουμένοις οὕτως ἐπιψηφίζετο. Κρίνω ἐγὼ, λέγων, μὴ παρενοχλεῖν τοῖς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἐπιστρέφουσιν ἐπὶ τὸν Θεόν· ἀλλ' ἐπιστεῖλαι αὐτοῖς ἀπέχεσθαι ἀπὸ τῶν ἀλισγημάτων τῶν εἰδώλων· τῆς πορνείας τε καὶ τοῦ αἵματος,

Et qnid opus singula percensere? Vix eum præteriit ulla virtutum moralium, ad quam multa cum suasione & gratia virum probum ac religiosum non provocaverit. Hic linguæ legem imposuit, accuratè tradita regula, quâ pro tempore & tacendum & loquendum sit. Is paternè docet, sequi quidem veritatem, à mendacio autem etiam atque etiam abstinere. Porro autem maledicam linguam & calumniatricem, multis accusat: deque proximo clanculùm obloqui ac judicare, ab hominum procul mentibus facessere jubet. (3. 2.; 3. 8.)

Tuum, Iuste! opus est divitibus rursus ac pauperibus pariter monita dare: illis quidem ne confidant in divitiis; his verò, ut mala patienter ferant, velut qui inauferibilem patientiæ mercedem recepturi sint: ac divitibus quidem infidelitatis argumento ipsum hoc quod divites sunt objicere, ut qui in divitiis spes suas collocarint, & non in Dei sinu, quinunquam potest exhauriri: pauperibus verò, ut tanquam Propheta pro foribus stare Iudicem denunties. (5. 1. & 8. Divitum probrum ex divitiis; pauperum gloria.)

Illud autem, nedum perjurium, sed & ipsum omnino jusjurandum devitandum esse, cujusnam alterius quàm linguæ justæ fuerit admonitio, in hæc verba dicentis, *Ante omnia, Fratres, nolite omnino jurare; neque per cœlum, neque per terram, neque ullum aliud juramentum. Sit autem vestrum, Certè, certè; & , Non, non; ut ne in simulationem incidatis.* (5. 12. Non jurandum omnino.)

Eos, qui æquo animo sint, docet, ut se orationis præsidio muniant: Ægrotos, ut oleum cum oratione Sacerdotis inter ungendum adhibeant; quâ re sibi morbi medicinam faciant; ea nimirum ratione, quod oratio operibus fulta, maxima præstare possit. (5. 13.)

Quid verò necesse ut dulcis hujus Epistolæ cuncta persequamur, cùm liberum sit, quisquis velit, ut legat, ac inde velut ex fonte hauriat, atque ex gustu sibi ipse fidem faciat, sicque adeò præstantium Iacobi dotum atque virtutum fide dignus testis existat.

Porro autem hinc quoque sciri potest quanta esset illius auctoritas ac dicendi vis. Mota quandoque quæstio est Antiochiæ, An Mosaico ritu deinceps circuncidendi essent, qui ex Gentibus ad gratiæ doctrinam se transferrent. Fratres ergo qui erant Antiochiæ, Apostolis commorantibus Ierosolymis, ejus rei judicium permisere, Paulo & Barnaba administris, qui quæstionem præponerent. Congregata porro in eam rem Ierosolymitana Ecclesia, Petro Apostolorum Primate fidei præside, ac pietatis semina jaciente, *Viri Fratres*, inquit Iacobus; *Symeon narravit, quomodo primum Deus visitavit sumere ex Gentibus populum nomini suo. Et huic concordant verba Prophetarum.* Deinde subjunctis Prophetæ vocibus, sententiam in hæc verba tulit. *Iudico ego, non obturbandum esse illis, qui ex Gentibus convertuntur ad Deum; sed scribendum ad eos ut abstineant se ab inquinamentis simulacrorum; & scortatione &* (Iacobi maxima auctoritas.; Petro primus Apostolorum, fidei præses.; Act. 15. 14.; Amos 9. 11. & 10.)

A *sanguine & suffocato.* Sic dixit, quodque dixerat ita factum est: ejusque illud decretum, in legis formam Apostolis conscriptum, ac Ecclesiæ traditum est. Sic nimirum Vir ille etiam ab Apostolis colebatur.

Gal. 1. 17. Sed etiam licet audire, quid de illo Paulus ad Galatas scribat. *Ascendi*, inquit, *Ierosolymam, videre Petrum: alium autem Apostolorum vidi neminem, nisi Iacobum Fratrem Domini*: tanquam nimirum momenti aliquid esse existimaret ac memoriæ commendandum, vidisse Iacobum. Quibus autem etiam admonitionibus Iacobus ad Paulum usus sit, clarè sciet, qui legerit Actus Apostolorum. (Act. 21. 18.) *Cùm enim*, inquit, *venissemus Ierosolyma, exceperunt nos omnes Fratres. Sequenti autem die ingressus est Paulus nobiscum ad Iacobum.* B *Et accesserunt ad eum Presbyteri. Quos cùm salutasset, narrabat per singula, quæ Deus fecisset in Gentibus per ministerium suum. At illi cùm audissent, magnificabant Deum, dicentes Paulo, Vides, Frater, quàm multa millia sunt inter Iudæos, eorum qui crediderunt? Et omnes Legis æmulatores sunt. Audierunt autem de te, quod discessionem doceas à Mose, Iudæos omnes qui sunt inter Gentes. Hoc ergo fac, quod tibi dicimus; Sanctificare cum viris fratribus, & impende; & scient omnes, quod ea quæ de te audierunt, nihil sunt.* Omnino enim existimandum Iacobi esse verba, qui illius Ecclesiæ, Præsulem ageret: propterea enim etiam à Luca singulariter additum est, *Quod Paulus introivit nobiscum ad Iacobum*: C Tantum scilicet inter Apostolos tribuebatur Iacobo, sicque ille clarus tantoque in pretio erat; partim quidem hoc habens qua præclarè virtute pollebat, partim verò inde consecutus, quod Frater Domini erat.

Iudas porro septimæ Catholicarum Epistolarum scriptor, unde quæso se notum facit? quemve Epistolæ titulum apponit? (Iud. 1.) *Iudas Iesu Christi servus, Frater autem Iacobi, his qui sunt in Deo Patre, dilectis.* (Iudæ commendatio, quod frater Iacobi.) Non tantum claritatis ex regalibus hisce ac inanibus infulis viri sæculari militia splendidi, sibi arrogant, ac ille gloriandum ducebat, quod esset atque audiret Frater Iacobi. Sin autem huic claritas est atque gloria, Iacobi Fratrem dici, quantò major Iacobo, ut Domini ipse Frater nuncupetur? Ipse enim solusque eam excellentiam consecutus est; ut Frater D Domini solus vocari mereretur.

(Ex Egesip. relata ab Eusebio. l. 2. c. 22.) Hic igitur magnus divinusque Iacobus, ut divinina testantur Eloquia, sanctus fuit ex utero matris suæ. Quamobrem statim post Christum primum Pontificem, Ecclesiæ Ierosolymitanæ clavus illi concreditur, & solus in interiora templi penetralia (Sancta sanctorum vocant) omni tempore ingreditur. Non enim semel, velut iis qui Legi & umbræ cœlestium deserviebant, licebat in ea penetrare, sed sic penetrabat, velut cui uni hoc liberum esset propter puritatem. Ingressus autem, prostratus in genua

καὶ τοῦ πνικτοῦ. οὕτως ἔφη, καὶ ὁ λόγος ἐγένετο· καὶ τὸ παρὰ τοῦ Ἰακώβου ψηφισθὲν, εἰς τύπον τοῖς Ἀποστόλοις ἐγράφετο, καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ παρεδίδοτο. οὕτω καὶ παρ᾽ αὐτοῖς εἶχε τοῖς Ἀποστόλοις ὁ ἀνὴρ τὸ αἰδέσιμον.

Ἀλλ᾽ ἔστιν ἀκοῦσαι καὶ Παύλου οἷα περὶ αὐτοῦ Γαλάταις ἐπέσταλκεν. Ἀνῆλθόν φησιν εἰς Ἱεροσόλυμα ἱστορῆσαι Πέτρον. ἕτερον δὲ τῶν Ἀποστόλων οὐκ εἶδον, εἰ μὴ Ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου· ὡς μεγάλου τινὸς ὄντος καὶ ἀξίου μνήμης [11] τοῦ θεάσασθαι τὸν Ἰάκωβον. οἷος δὲ ἐστι καὶ αὐτῷ τῷ Παύλῳ παραινῶν ὁ Ἰάκωβος, ὁ τὰς τῶν Πράξεων ἐπιών, σαφῶς εἴσεται. Γενομένων γὰρ ἡμῶν φησιν εἰς Ἱεροσόλυμα, ἀπεδέξαντο ἡμᾶς πάντες οἱ ἀδελφοί. Τῇ δὲ ἐπιούσῃ, εἰσῆλθεν ὁ Παῦλος σὺν ἡμῖν πρὸς Ἰάκωβον. πάντες τε παρεγένοντο πρὸς αὐτὸν οἱ πρεσβύτεροι· καὶ ἀσπασάμενος αὐτούς, ἐξηγεῖτο καθ᾽ ἓν ἕκαστον ὧν ὁ Θεὸς ἐποίησε τοῖς ἔθνεσι διὰ τῆς διακονίας αὐτοῦ. οἱ δὲ ἀκούσαντες, ἐδόξαζον τὸν Θεὸν, εἰπόντες τῷ Παύλῳ, Θεωρεῖς, ἀδελφὲ, πόσαι μυριάδες εἰσὶν ἐν τοῖς Ἰουδαίοις τῶν πεπιστευκότων; καὶ πάντες ζηλωταὶ τοῦ νόμου ὑπάρχουσι. κατηχήθησαν δὲ περὶ σοῦ, ὅτι ἀποστασίαν διδάσκεις ἀπὸ Μωσέως τοὺς κατὰ τὰ ἔθνη πάντας Ἰουδαίους. ἀλλὰ τοῦτο ποίησον, ὅ σοι λέγομεν· ἁγνίσθητι σὺν τοῖς οὖσιν ἀδελφοῖς, καὶ δαπάνησον· καὶ γνώσονται, ὅτι περὶ ὧν κατήχηνται περὶ σοῦ, οὐδέν ἐστι. πάντως δὲ Ἰακώβου δέον ὑπολαμβάνειν εἶναι τὰ ῥήματα, οἷα τῆς ἐκκλησίας κατάρχοντος. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τῷ Λουκᾷ πρόσκειται κατ᾽ ἐξαίρετον, ὅτι Παῦλος εἰσῆλθεν σὺν ἡμῖν πρὸς Ἰάκωβον· τοσοῦτον ἐν Ἀποστόλοις Ἰακώβου τὸ συγκεχωρηκὸς, καὶ οὕτως ἦν ἐπιφανής τε καὶ ἀξιότιμος· τοῦτο μὲν καὶ ἀπὸ τῆς ἀρετῆς ἔχων· τοῦτο δὲ, καὶ ἀπὸ τοῦ [12] Ἀδελφὸς εἶναι τοῦ Κυρίου προσειληφώς.

Ἰούδας δὲ τὴν ἑβδόμην ἐπιστολὴν τῶν Καθολικῶν γράφων, ἐκ τίνος ἄρα δῆλον ἑαυτὸν ποιεῖ· καὶ πῶς τὴν ἐπιγραφὴν τίθησιν. Ἰούδας Ἰησοῦ Χριστοῦ δοῦλος, ἀδελφὸς δὲ Ἰακώβου, τοῖς ἐν Θεῷ Πατρὶ ἠγαπημένοις, οὐχ οὕτως ἀπὸ τῶν βασιλικῶν τούτων διακενῶν ἀξιωμάτων οἱ κατὰ κόσμον λαμπροὶ τὸ ἐπίσημον ἑαυτοῖς περιποιοῦνται, ὅσον ἐκεῖνος ἀπὸ τοῦ ἀδελφὸς εἶναι, καὶ λέγεσθαι Ἰακώβου σεμνύνεσθαι ἔγνω. εἰ δὲ τούτῳ δόξα, τὸ ἀδελφὸν Ἰακώβου λέγεσθαι, πόσῳ ἐκεῖνοι μᾶλλον ἀπὸ τοῦ ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου καλλωπίζεσθαι. αὐτὸς γὰρ καὶ μόνος τῶν πρεσβείων ἐτύγχανε τούτων, καὶ Ἀδελφὸς Κυρίου μόνος λέγεσθαι κατηξιώθη.

Ὁ τοίνυν μέγας οὗτος καὶ θεῖος Ἰάκωβος, ἅγιος ἦν, [13] ὡς τὰ ἱερά φασι λόγια, ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ· διὸ καὶ μετὰ Χριστὸν εὐθὺς τὸν πρῶτον Ἀρχιερέα, τῆς τῶν Ἱεροσολύμων ἐκκλησίας τοὺς οἴακας ἐγχειρίζεται· καὶ μόνος εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων διὰ παντὸς εἰσπορεύεται. οὐδὲ γὰρ ἅπαξ καθάπερ τοῖς τῷ νόμῳ καὶ σκιᾷ τῶν ἐπουρανίων λατρεύουσιν ἐξῆν εἰσιέναι, ἀλλ᾽ οὕτως εἰσῄει, ὡς μόνος εἰσιέναι δυνάμενος διὰ καθαρότητα. εἰσερχόμενος δὲ, κείμενος ἐπὶ τῶν γονάτων ηὑρίσκετο· καὶ τῷ λαῷ τῶν ἡμαρτημένων ἄφεσιν,

κρείττω ἢ κατὰ Μωσέα ποιούμενος· ὡς ἀπεσκληκέναι αὐτοῦ τὰ γόνατα κατὰ τὰς καμήλους, διὰ τὸ ἐπὶ γόνυ τοῦτον διαπαντὸς κάμπτεσθαι. οὕτω γὰρ ἡμῖν ὁ Θεὸς γενόμενος ἄνθρωπος τὰ τῆς εὐχῆς παραδίδωσι. διὰ μέντοι δικαιοσύνης ὑπερβολὴν Δίκαιος ἐκαλεῖτο καὶ Ιωβλίας· ὁ καθ' Ἕλληνας, περιοχὴ δηλοῦται τοῦ λαοῦ καὶ δικαιοσύνη, ὥσπερ οὖν οἱ προφῆται πρότερον δεδηλώκασι.

A invenitbatur, ac præ Mose populi delictorum veniam à Deo exorabat: ac quod genua in oratione continuè flectebat, camelorum illi duritiem traxerant. Sic enim nobis Deus factus homo, orandum tradit. Qua verò præcellebat justitia, Iustus vocabatur & Ioblias: quod Græcorum lingua, populi munimentum & justitiam significat, sicut Prophetæ priùs meminerunt.

Τινὲς μέντοι τῶν ἑπτὰ αἱρέσεων, ὧν Ανανος ἐξηγεῖτο· Ἱερεὺς δὲ ἦν τότε ὁ Ανανος, ἡνίκα Παῦλος ἐπιβοησάμενος Καίσαρα, πρὸς Ῥώμην ὑπὸ τοῦ Φήστου δεσμώτης ἐστέλλετο παρὰ Νέρωνα. οὗτοι γοῦν οἱ τῶν τοιούτων αἱρέσεων, τῆς ἐλπίδος καθ' ἣν Παύλῳ τὴν ἐπιβουλὴν ἐξήρτυον ἁμαρτάνοντες, ἐπὶ Ἰάκωβον τρέπονται τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου. τοιαῦτα γὰρ αὐτοῖς κατ' ἐκείνου τετόλμητο· καὶ μέσον ἑαυτῶν ἀπολαβόντες τὸν Δίκαιον, ἄρνησιν τῆς B εἰς τὸν Χριστὸν πίστεως ἐπὶ παντὸς τοῦ λαοῦ ἐξῄτουν αὐτόν, καὶ παρ' αὐτοῦ ἐπυνθάνοντο, Τίς ἐστιν ἡ θύ-
14 ρα τοῦ Ἰησοῦ. ὁ δὲ, [14] πιστούμενος τὴν ἐκείνων φωνὴν, καὶ Δίκαιος ὥσπερ οὖν ἐκαλεῖτο καὶ φανῆναι βουλόμενος, δικαίαν καὶ τὴν φωνὴν δίδωσιν. Οὗτός ἐστι λέγων ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ Ἰησοῦς Χριστός. τινὲς μὲν οὖν αὐτῶν τοῖς ὑπὸ τοῦ Ἰακώβου λεγομένοις πιστεύοντες ἦσαν· οἱ δὲ, ἠπίστουν τε καὶ ἀντέλεγον, κατὰ παράδοσιν οὐκ ὀρθὴν καὶ πλάνην. αἱ γὰρ αἱρέσεις αὗται παρὰ Ἰουδαίοις, ὡς θεῖά φασι λόγια, οὔτε ἀνάστασιν ἐπίστευον, οὔτε ἐρχόμενον ἀποδοῦναι ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. πολλοὶ μέντοι καὶ διὰ τὸν Ἰάκωβον τῷ τῶν πιστευόντων χορῷ συνετάττοντο. καὶ γογγυσμὸς πολὺς τοὺς ἄρχοντας εἶχε τῶν Ἰουδαίων, ἅτε δὴ τῶν Φαρισαίων καὶ Γραμματέων φασκόντων, ὅτι κινδυνεύει πᾶς ὁ λαὸς C Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν προσδοκᾶν. προσελθόντες τοιγαροῦν Ἰακώβῳ, Παρακαλοῦμέν σε, Δίκαιε. μάλα δεινῶς ἔλεγον, ἐπίσχες τὸν λαὸν, ἐπείπερ ἐπλανήθη εἰς Ἰησοῦν, ὡς αὐτὸν ὄντα Χριστόν. ἀλλ' ὅπως πείσῃς τοὺς κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα περὶ τοῦ Ἰησοῦ συνεληλυθότας μὴ πλανᾶσθαι περὶ αὐτοῦ· σοὶ γὰρ πάντες πειθόμεθα, ἡμεῖς τε μαρτυροῦμέν σοι καὶ πᾶς ὁ λαὸς, ὅτι δίκαιος εἶ, καὶ πρόσωπον οὐ λαμβάνεις. τούτου χάριν ἐκεῖνον προσεσχηκότες, ἵν' ἐκ τοῦ δικαίου κλέψωσι μᾶλλον αὐτὸν, καὶ πρόσωπα ἐκείνων λαβεῖν ἀναπείσωσι τῇ κολακείᾳ διαφθαρέντα, [15] Ἐπὶ τὸ πτερύγιον φησὶν
15 ἀναβαίνειν στῆθι τοῦ ἱεροῦ, ἵνα ἧς ἐπιφανὴς τῷ λαῷ, καὶ ἀκουστά σου τὰ ῥήματα γένηται. διὰ γὰρ τὸ D Πάσχα συνεληλύθασιν αἱ φυλαὶ ἅπασαι μετὰ τῶν ἐθνῶν. ἔστησαν οὖν οἵ τε Γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι τὸν Ἰάκωβον ἐπὶ τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ, καὶ φωνῇ γεγωνοτέρᾳ, Δίκαιε, ἔφησαν, σοὶ πάντες ὀφείλομεν πείθεσθαι, ἐπείπερ ὁ λαὸς ὀπίσω πλανᾶται τοῦ Ἰησοῦ, ὃν πάντες ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου σταυρὸν ὑπομεμενηκότα γινώσκομεν· ἀπάγγελον ἡμῖν τίς ἡ θύρα τοῦ Ἰησοῦ. ἐπεὶ οὖν ὁ καιρὸς ἐκάλει τὸν ἀριστέα στῆναι κατὰ τοῦ ψεύδους, οὐ μέλλων ἦν, οὐδὲ δειλίᾳ τὴν ἀλήθειαν προδιδούς· ἀλλὰ καὶ ψυχὴν καὶ γλῶτταν ἐλευθερώτατος· καὶ με-

Quidam autem ex septem sectis, quarum Ananus princeps erat. (Erat porro Ananus tunc Sacerdos, quando Paulus appellato Cæsare, Romam à Festo vinctus ad Neronem missus est.) Hi igitur qui ex ejusmodi sectis erant, spe insidiarum frustrati, quas adversùs Paulum struxerant, adversùs Iacobum Fratrem Domini vertunt impetum. Talique eum ausu aggrediuntur. Eorum medium Iustum statuentes, Christi fidem negare sub populi omnis præsentia flagitabant, atque ex illo percontabantur, *Quod est ostium Iesu?* At ille, eorum ratam vocem habens, atque id quod vocabatur (Iustus scilicet) videri volens, justam perinde edidit vocem. *Hic est*, inquit, *Filius Dei Iesus Christus.* Eorum quidam Iacobi verbis fidem accommodarunt; alii abnuebant & contradicebant; non ex recta aliqua traditione, sed per errorem qui illis insederat. Hæ enim apud Iudæos sectæ, ut divina loquuntur Eloquia, nec resurrectionem credebant, nec venturum qui unicuique pro merito operum mercedem retribuat. Multi nihilominus etiam Iacobi opera, fidelium choro adjungebantur. Ingens itaque murmur erat inter Principes Iudæorum, quippe cùm Pharisæi ac Scribæ dicerent periculum esse ne omnis populus Iesum Christum expectaret. Quapropter accedentes ad Iacobum, *Rogamus te, Vir juste* (graviter admodum dicebant) *ut populi errorem comprimas, qui falsa de Iesu opinione laborat, perinde quasi Christus existat. Vt nimirum per diem Pascha, his qui convenerint, ne de Iesu errore abducantur, suadens. Tibi enim omnes fidem habemus, & cum omni populo testimonium tibi perhibemus, esse te Iustum, nec ullius te personam accipere.* Idcirco adducentes, ut ex Iusti illa gloriola magis obreperent, blanditiisque corruptum in eorum gratiam loqui inducerent, *Ascendens*, aiunt, *ita in pinnaculo templi, ut conspicuus populo videaris, facileque audiantur verba, quæ ad eos loqueris. Per diem enim Pascha, tribus omnes cum Gentibus convenerunt.* Statuerunt ergo Scribæ & Pharisæi Iacobum super pinnaculum templi, altaque ac penetrabili voce, *Iuste!* dixerunt, *convenit ut omnes tibi fidem præstemus. Quandoquidem omnis populus post Iesum errat, quem omnes scimus sub Pontio Pilato crucem sustinuisse, doce nos quod sit Iesu ostium.* Quia igitur vocabat tempus, quo victor nobilis cum mendacio pugnam conserturus erat, non cunctatur, nec formidine prodit veritatem; sed animo pariter linguaque

Interpolata ex Hegesippo citato.

Act. 23. 8. Verum de Sadduc. non reliquis omnibus.

Tentata Iacobi constantia.

Iacobi cõstans fidei confessio.

liberrimus, editaque statim voce, *Quid me*, inquit, *de Iesu interrogatis? Et ipse in cœlo sedet à dextris virtutis Patris sui, postea que venturus est in nubibus cœli, ut judicet orbem terræ in æquitate*. Cumque multi hoc Iacobi testimonio confirmati clamarent atque dicerent, *Hosanna Filio David*, tunc rei plurimum pœnitere cœpit Scribas & Pharisæos, alterque ad alterum dicebant, *Malè egimus, qui ejusmodi testimonium Iesu præbuimus. Agedum igitur Iacobum præcipitemus, ut populus metu inhibeatur, ne credat in Iesum*. Hoc dicto, altè vocem sustulerunt: *O, ô, Iustus quoque errore seductus est!*

Iacobi cædes.

Ascendentes igitur in pinnaculum, eum statim præcipitem egerunt. Ac nec sic furorem mitigantes, *Lapidemus eum*, aiebant; cœperuntque lapidibus eum impetere, quod præcipitio non statim occidisset.

Act. 7.59.

Conversus verò (ô sanctam Animam!) genua ponit, dicens, *Domine Deus Pater, dimitte illis: non enim sciunt quid faciunt*; eandem ac Stephanus, divinus quoque Iacobus mittens vocem.

Cùm sic ergo lapidibus peterent, unus ex Sacerdotibus filiis Rechab filii Rechabim, quibus Ieremias illustre perhibuit testimonium,

Ier. 35.6.

clamabat, dicens, *Parcite*; inquit, *Quid facitis? Iustus orat pro nobis*. Vnusque eorum fullo, arrepto fuste, quo vestes exprimebant, in ejus fortiter caput illidit; inque eum modum Iustus animam tradit. Acceptumque illum, haud procul à templo Dei sepeliunt.

Ioseph Antiq. l. 20.

Quotquot autem in civitate moderati videbantur & probi, atque legum cumprimis studiosi, rem molestè tulerunt: mittuntque occultè ad Agrippam (is enim Herodi Tetrarchæ successerat) rogantes ut scriberet Anano, ne res ejusmodi præsumeret: neque enim quod in magno hoc Iacobo contigerat, rectè ab eo ac jure factum esse.

Improbata Anani temeritas & coërcita.

Quin etiam nonnulli eorum Albino ab Alexandria iter facienti occurrentes (ipsum enim post Festum præfecerat Cæsar procuratorem Iudææ) monuerunt non licuisse Anano illius injussu concilium judicum cogere. Quorum verbis persuasus Albinus, literas furoris plenas ac iracundiæ Anano scribit, minatus sibi pœnas daturum admissi facinoris. Rex itaque Agrippa, adempto ei Sacerdotio, cùm non plures tribus mensibus illud gessisset, ejus loco alterum constituit. Cæterum post Iacobi necem, mala extrema Iudæis obvenerunt: Eorumque testis Iosephus Iudæus, qui nihil veritatis celavit.

Hæc ita contigerunt, Sanctusque Sanctis appositus est; Martyribus, Martyr; Episcoporum primus, martyrii corona redimitus. Præcesserat quidem inter Diaconos, Stephanus; inter Apostolos, Iacobus Zebedæi filius: nunc verò Pontifex, primò Pontifici Christo comes accedit; Martyr, ei qui pro totius mũdi salute suum sanguinem præbuit. Quan-

A μεγάλῃ δ' εὐθὺς ἀφεὶς τὴν φωνὴν, Τί με ἐρωτᾶτε περὶ τοῦ Ἰησοῦ, λέγων· καὶ αὐτὸς κάθηται ἐν τῷ οὐρανῷ ἐν δεξιᾷ τῆς δυνάμεως τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ, ἐρχόμενος μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ, κρῖναι τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ. καὶ πολλῶν πληροφορηθέντων ἐπὶ τῇ μαρτυρίᾳ ταύτῃ τοῦ Ἰακώβου, κραζόντων τε καὶ λεγόντων [16] Ὠσαννὰ τῷ 16
Υἱῷ Δαβίδ, πολλή τις Γραμματεῖς τότε καὶ Φαρισαίους εἰσῆλθε μετάνοια τοῦ πραχθέντος· καὶ πρὸς ἀλλήλους, Κακῶς ἐποιήσαμεν, ἔλεγον, τοιαύτην μαρτυρίαν παρασχόντες τῷ Ἰησοῦ. δεῦτε τοιγαροῦν, καταβάλωμεν τὸν Ἰάκωβον, ἵν' ὁ λαὸς οὕτω φόβῳ περισχεθέντες, μὴ πιστεύσωσι τῷ Ἰησοῦ. οὕτως εἰπόντες, μέγα τι βεβοήκασιν, Ὤ, ὢ, καὶ ὁ Δίκαιος ἐπλανήθη. ἀναβάντες οὖν ἐπὶ
B τὸ πτερύγιον, εὐθὺς αὐτὸν καταβάλλουσι· καὶ μηδ' οὕτω τῆς μανίας σάντες, ἔλεγον, Λιθάσωμεν τὸν Δίκαιον, καὶ ἤρξαντο λιθάζειν αὐτὸν, ἐπείπερ καταβληθεὶς οὐκ ἀπέθανεν· ἀλλὰ στραφεὶς, ὢ ψυχῆς ἁγίας, τίθησι τὰ γόνατα, λέγων, Κύριε Θεὲ Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς· οὐ γὰρ οἴδασι τί ποιοῦσι. τὴν αὐτὴν τῷ Στεφάνῳ φωνὴν ἀφεὶς, καὶ ὁ θεῖος Ἰάκωβος.

Οὕτως οὖν λιθοβολούντων αὐτὸν, εἷς τῶν Ἱερέων τῶν υἱῶν Ῥηχάβ, υἱοῦ Ῥηχαβεὶμ, τῶν ὑπὸ Ἱερεμίου τοῦ προφήτου μαρτυρουμένων, ἔκραζε, λέγων, Παύσασθε, τί ποιεῖτε; εὔχεται ὑπὲρ ἡμῶν ὁ Δίκαιος. καί τις αὐτῶν ἀπὸ τῶν κναφέων, τὸ ξύλον λαβὼν, ἐν ᾧ ἀπεπίεζον τὰ ἱμάτια, ἐπάγει κατὰ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ στερρὰν, καὶ οὕτως ὁ Δίκαιος πα-
C ραδίδωσι τὴν ψυχήν· καὶ λαβόντες αὐτὸν, θάπτουσι πλησίον τοῦ ναοῦ τοῦ Θεοῦ. ὅσοι δὲ τῶν κατὰ τὴν πόλιν ἐπιεικέστατοι, καὶ τὰ περὶ τοὺς νόμους ἀκριβεῖς ἐδόκουν, βαρέως ἤνεγκαν ἐπὶ τούτῳ· καὶ πέμπουσι κρύφα πρὸς τὸν Ἀγρίππαν· οὗτος γὰρ τῆς Ἡρώδου τετραρχίας διάδοχος ἦν, ἀξιοῦντες ἐπιστεῖλαι Ἀνάνῳ, μὴ τοιαῦτα τολμᾶν. μηδὲ γὰρ τὸ κατὰ τὸν μέγαν τοῦτον Ἰάκωβον ὀρθῶς καταπρᾶξαι. τινὲς δὲ αὐτῶν καὶ τῷ Ἀλβίνῳ ὑπαντιάσαντες ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρείας ὁδοιποροῦντι. αὐτὸν γὰρ μετὰ Φῆστον ἐχειροτόνησε Καῖσαρ τῆς Ἰουδαίας ἐπίτροπον, διδάσκουσι μὴ ἐξεῖναι τῷ Ἀνάνῳ χωρὶς γνώμης αὐτοῦ καθίσαι συνέδριον. Ἀλβῖνος δὲ τοῖς εἰποῦσι πεισθεὶς, γράφει μετ' ὀργῆς πρὸς τὸν Ἄνανον, δί-
D κας ἀπειλῶν ὑφέξειν αὐτὸν τοῦ τοιοῦδε τολμήματος. Ἀγρίππας τοίνυν ὁ βασιλεὺς ἀφελὼν τῆς ἱερωσύνης τὸν Ἄνανον, ἄρξαντα μῆνας οὐ πλείους τριῶν, ἕτερον ἀντ' ἐκείνου καθίστησι. τὰ μέντοι κακῶν ἔσχατα μετὰ τὴν Ἰακώβου τελευτὴν Ἰουδαίους κατείληφε· καὶ μάρτυς τούτων ὁ Ἰώσηπος, μηδὲν τῆς ἀληθείας ἀποκρυψάμενος.

Ταῦτα οὕτω συνῆλθε, καὶ προσετέθη τοῖς ἁγίοις, ἅγιος· τοῖς μάρτυσι, ὁ μάρτυς· τοῖς δικαίοις, ὁ Δίκαιος, καὶ ὢν, καὶ ὀνομαζόμενος· ὁ ἐν Ἐπισκόποις πρῶτος, τὸν μαρτυρικὸν ἀναδησάμενος στέφανον. ἦν μὲν γὰρ προφθάσας ἐν Διακόνοις ὁ Στέφανος· ἐν Ἀποστόλοις, ὁ Ζεβεδαίου Ἰάκωβος· νῦν δὲ ὁ Ἀρχιερεὺς, τῷ πρώτῳ Ἀρχιερεῖ Χριστῷ ἠκολούθησεν· ὁ Μάρτυς, τῷ ὑπὲρ τοῦ κόσ-

μου παντὸς τὸ αἷμα τὸ ἴδιον ὑπέσχετο. πόσων A σοι θείων ἀξιωμάτων· πόσοι κεχρηματίκασι στέφανοι, τοῦ Μαθητοῦ, τοῦ Ἀρχιερέως, τοῦ Δικαίου, τοῦ Θεαδέλφου, τοῦ Μάρτυρος· τοῦ δ', τι ἄν τις εἴποι τῶν ἀγαθῶν ἐκ περιουσίας ἔχοντι· εἰς δόξαν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, τῆς μιᾶς καὶ ἀχωρίστου θεότητος, ᾗ πρέπει πᾶσα τιμὴ, καὶ μεγαλοπρέπεια, νῦν, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

ta tibi divina munera, quantæ obstrictæ coronæ, qui Discipulus, qui Pontifex, qui Iustus, qui Dei Frater, qui Martyr sis! Qui denique, quicquid quis bonorum dicat, locupletè habeas; in gloriam Patris & Filii & Spiritus sancti, unius ac indivisæ Deitatis, quam decet omnis honor & magnificentia, nunc, & in sæcula sæculorum, Amen.

ΤΩ͂Ι ΘΕΟΦΙΛΕΣΤΑ΄ΤΩΙ, Ο΄ΣΙΩΤΑ΄ΤΩΙ, ἱερωτάτῳ Ἀρχιερεῖ ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ, τῷ θαυμασιωτάτῳ καὶ περιωνύμῳ Ἀρχιεπισκόπῳ καὶ Μητροπολίτῃ Ἀκυλείας, Φώτιος ἐλέῳ Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικός.

DEO CHARISSIMO, SANCTISSIMO, sacratissimo Præsuli Fratri & Comministro, omni admiratione dignissimo famaque clarissimo Archiepiscopo & Metropolitæ Aquileiæ, Photius Dei miseratione Archiepiscopus Constantinopolis Novæ Romæ & Oecumenicus.

ΤΟ μὲν τῆς παρ' ὑμῶν μακαριότητος ἀφιγμένον γράμμα ἡμῖν, πρῶτα μὲν ἐχαρακτήριζε τῆς ταύτης κατὰ Θεὸν γνώμην, καὶ τὸ φίλτρον τοῦ πνεύματος, ὡς μέγα τι εἴη καὶ ὑψηλὸν, καὶ ὑπεραιωρισμένον τῆς τῶν πολλῶν καταστάσεως· ἔπειτα δὲ καὶ δι' αὐτὸ ἐνεχειρίζετο τούτου τοῦ ἱεροῦ ἀνδρὸς, τήν τε ἄλλην ἀρετὴν καὶ σύνεσιν, καὶ τὸ κατὰ διάνοιαν εὐσταθὲς τε καὶ δραστήριον· δι' ὧν ὡς δι' ἐσόπτρου τὴν ὑμετέραν ἱερὰν καὶ θεοτίμητον ὁσιότητα, ὅσα τὸ C γράμμα, οἷα δὴ γράμμα, παρέβαλε, καθορᾶν παρεῖχεν ἐμφανέστερόν τι καὶ τελειότερον· καὶ ἐπὶ τοῖς ταύτης κατορθώμασιν ἥδεσθαι καὶ καταπέρπεσθαι. καὶ γὰρ εἴδομεν ἄνδρα συνέσει μὲν μᾶλλον ἢ τῇ πολιᾷ σεμνυνόμενον· ἀρεταῖς δὲ οὐκ ἔλαττον, ἢ συνέσει ποικιλλόμενον· καὶ τῷ εὐσταθεῖ τῆς γνώμης τὸ ἀγχίνουν συμπαραβαλλόμενον. καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, οἵας ἐχρῆν μετειληχέναι χάριτος, τὸν ἱερᾶσθαι παρὰ Θεοῦ τῶν φρικτῶν ἡμῶν μυστηρίων τὴν τελετὴν λαχόντα, καὶ τῆς ὑμῶν καὶ διδασκαλίας καὶ χειροθεσίας ἄξιον, τοιοῦτον ἡ πεῖρα τῆς ἱερᾶς ὑμῶν ὁσιότητος παρεδείκνυ τὸν ἀπόστολον. κἀντεῦθεν ἦν
1 συνορᾶν τε καὶ λαμβάνειν τὴν ἀπόδειξιν, ὡς ὁ τούτου τὰ πρωτεῖα φερόμενος καὶ τελεσιουργὸς, καὶ τῆς πρὸς ἡμᾶς ἀποστολῆς αἴτιος, πλήρης μὲν τῶν θείων ἐστὶ χαρίτων· ὅλος δὲ τῇ τοῦ βίου λαμπρότητι, καὶ τῷ τῶν δογμάτων διαπύρῳ ζήλῳ καὶ τῷ ἔρωτι, D διασημότατός τι ἂν εἴη, καὶ παράδειγμα σωτηρίας τοῖς εἰς αὐτὸν ἀτενίζουσιν.

QVæ ad nos venerunt Beatitudinis Vestræ literæ, primùm quidem ejus religiosa pietate mentem certa velut nota obsignabant, spiritusque amoris vim, quàm magna sit & excelsa, & vulgarium hominum conditionem superet, exhibebant. Deinde verò etiam, cui illæ creditæ erant, sacri hujus Viri cùm reliquas virtutes ac prudentiam, tum mentis constantiam ac solertiam, per quæ, ut per speculum, sacram Vestram Deoque venerabilem Sanctitatem, quæcunque ipsæ literæ (quippe literæ) missa faciebant; clarius perfectiusque pervidere, ipsiusque virtutum magnitudine delectari, nimiumque gaudere, præstabat. Vidimus enim hominem prudentia magis quàm canitie venerandum: virtutum quoque reliqua varietate non minus quàm prudentia ornatum, ac qui pari mentis constantia ac sagacitate fulciatur; atque (ut verbo dicam) tali gratia præditum, qua par erat eum fulgere, qui à Deo accepit, ut tremendorum nostrorum Mysteriorum Sacerdos statueretur, Vestraque & doctrina dignus & manuum impositione haberetur; talem sacræ Vestræ Sanctitatis, quam faciebamus, experientia Nuntium ostendebat. Hincque adeò intelligere licebat certóque conjicere, eum, qui præ illo primas ferebat, ejusque ordinator fuerat, & ut legatione ad nos fungeretur, illi auctor extiterat, divinarum plenum gratiarum esse; ac qui totius vitæ splendore, dogmatûmque ardenti zelo atque amore longè conspicuus, nec non salutis exemplar in ipsum contuentibus, foret. Legati cõmendatio.

2 [2] Εἰ μὴ γὰρ ταῖς κατὰ Θεὸν ὑμῶν διδασκαλίαις καὶ εἰσηγήσεσιν ἐπιδαψιλευόμενος, ὃ τὴν ἀρχιερατικὴν χάριν ἐξ ὑμῶν εἵλκεν, οὕτως ἐνετρύφα· καὶ εἰ μὴ θαυμαστῆς τινὸς καὶ τοσαύτης ἀπήλαυε τῆς ἐκ τῶν ἀρετῶν ὑμῶν πηγαίας ἀρδείας, οὐκ ἂν εἰς τοσαύτην προῆλθε κατὰ τὸ πρέπον Ἀρχιερεῦσι Θεοῦ, ἀρετῶν ἐπιφάνειαν. σώζουσι γὰρ οὐκ ἀεὶ, οὐδὲ ἐκ βραχείας τινὸς αὐγῆς καὶ ἐλλάμψεως, τὴν ὁμοιότητα τῶν πρωτοτύπων τὰ δεύτερα. καὶ χάρις ἐπὶ πᾶσι τούτοις τῷ εὐεργέτῃ καὶ δημιουργῷ τῶν

II. Nisi enim Vestris religiosa pietate doctrinis ac documentis largè imbutus, qui à Vobis Pontificalis muneris gratiam trahit, sic eluxuriaret, nec mirando quodam, tantoque velut ex fonte Vestrarum virtutum irriguo potitus esset, nunquam ad tantam virtutum claritatem, pro eo ac summos Dei Sacerdotes decet, evasisset. Non semper enim, vel exiguo jubare ac splendore, similitudinem servant, quæ secunda sunt, cum formis, quæ illis præiverunt. Quorum omnium causa ha- Verbosa adulatio.

benignæ Deo gratiæ, qui in omnibus muneribus effusus universorumque conditor existens, sicut in Orientis partibus, sic etiam in Occidentis, luminaria ducesque consecrans, ut quotidie luceant, plebisque animos ac mentes illustrent, in celso Episcopalium Sedium culmine præficit.

III. Sed cùm nos de sacra vestra virtute ea mens incesseret, ejusque præclaris dotibus ac ornamentis gestiremus & lætaremur, quod nunc in aures nostras incidit (atque utinam nunquam: dirus enim animi, non corporis dolor est: per hanc enim ex aspectu magna nobis concepta spe, ut & ipsum mœrorem aperiamus, operæ pretium duximus) haud planè scio quomodo non amaro tristique animo dicam. Velut namque Dominicæ voces ipsæ non bene haberent, aut eis sufficerent, vel nullam Patrum & Conciliorum definitionum ac decretorum rationem haberent, eorumve eo nomine diligentiam spernerent, aut in talibus cæco animo essent, vel nescio quomodo quis etiam possit eloqui; atque utinam nec res esset, pervenit ad nostras aures, quod nonnulli Occidentalium, divinum ac sanctissimum Spiritum non solùm ex Deo & Patre, verumetiam ex Filio procedere novo dogmate introducunt; multamque inde labem, per ejuscemodi vocem, illis creant, qui eis credunt ac parent. Quod verò ex eorum mente est, qui sic inconsultè occupata opinione imbuti sunt, etsi magnam, propter ignorantiæ tamen objectum velamen haud tantam eis fortè noxam attulerint. Proposita verò indagine, eorumque errore cùm ex aliis sacris Scripturis, tum ex ipsa utique Dominica voce clariùs confutato, nisi quamprimum ab hujusmodi absurda opinione resipuerint, ocyusque his, quæ ritè probata sunt ac proposita non acquieverint, ad quam blasphemiam istiusmodi prolabantur, ac quantæ damnationis reos seipsos efficiant, etsi nemine prædicante, planè compertum est. Excident enim cum reliquis bonis, etiam à pietatis sensu, ipsoque divino Spiritu, ut qui Spiritus dignitati detrahant; quippe qui dicant illum ex Filio procedere, aliaque processione; tum illi contumeliam irrogantes, tum & singularem unamque processionem ostentui habentes. Quomodo enim non absurdum; vel potius, quomodo non extremæ plenum blasphemiæ est, Dominicis ipsis vocibus adversari? traditioni quoque & doctrinæ refragari, quæ ubique apud magnas primique Sacerdotii Sedes viget?

Expostulatio de additione in Fidei confessione.

Ioanis jactatio: ex Patre dicunt, non negant ex Filio.

IV. Atque ut illos superiores omittam, etiam Leo Romanus Pontifex, tum senior, tumque rursus, qui illum secutus est, Leo junior, eadem sentire cum Catholica & Apostolica Ecclesia, & sanctis Episcopis, qui eos præcesserunt, nec non Apostolicis decretis assentiri, noscuntur. Nempe prior, qui quartæ œcumenicæ sanctæ Synodo momenti plurimum attulit, tum per sacros Viros quos ex persona sua Legatos destinavit ac Vicarios, tū per Epistolam, qua Nestorium atque Eutychen prostravit: in qua etiam Spiritum san-

Leo I. malè relatus.

A ὅλων Θεῷ· ὃς, ὥσπερ ἐν τοῖς τῆς ἑῴας μέρεσιν, οὕτω δὴ καὶ ἐν τοῖς ἑσπερίοις [3] φωστῆρας καὶ ὁδηγοὺς τελεσιουργῶν, ὁσημέραι λάμπειν καὶ καταυγάζειν πολλῶν ψυχὰς καὶ διανοίας, ἐν τῷ τῶν ἀρχιερατικῶν ὕψει θρόνων προβάλλεται. 3

Ἀλλ' οὕτω περὶ τῆς ἱερᾶς ὑμῶν ἀρετῆς ἔχοντες, καὶ τοῖς ταύτης ἐνσεμνυνόμενοί τε καὶ ἡδόμενοι κατορθώμασι, τὸ νῦν ἡμῶν ταῖς ἀκοαῖς ἐπιπεσὸν, ὡς εἴθε μὴ ὤφελε· ψυχῆς γάρ ἐστι, καὶ οὐ σώματος ἄλγημα· διὰ ταύτης ἀπὸ θέας μεγάλην ἐλπίδα λαβόντες, καὶ αὐτὸ τὸ πάθος ἀνακαλύψαι δεῖν ᾠήθημεν. οὐκ οἶδα πῶς ἂν ἀλύπως εἴπω· [4] εἰ μὴ καλῶς ταῖς κυριακαῖς φωναῖς ἐξαρκεσθέντες, 4 B ἢ τῶν πατρικῶν τε καὶ συνοδικῶν ὅρων καὶ δογμάτων ἔχοντες λόγον οὐδένα, ἢ τῆς ἐκεῖθεν ἀκριβείας ὑπερορῶντες, ἢ τὸν νοῦν πρὸς τὰ τοιαῦτα φέροντες πεπωρωμένον, ἢ οὐκ οἶδ' ὅπως ἄν τις καὶ φαίη, ὅμως οὖν ὡς εἴθε μὴ ὤφελεν· ἧκεν εἰς ἡμετέρας ἀκοὰς, ὥς τινες τῶν ἀνὰ τὴν δύσιν, τὸ θεῖόν τε καὶ πανάγιον Πνεῦμα, οὐ μόνον ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι παρεισάγουσι· καὶ πολλὴν ἐντεῦθεν τὴν βλάβην διὰ τῆς τοιαύτης φωνῆς τοῖς πειθομένοις ἀπεργάζονται. τοῦτο δὲ κατὰ γνώμην μὲν τοῖς οὕτως ἐξ ἀλόγου προλήψεως ἔχουσιν, οὐ τοσαύτην, καί τοι πολλὴν, διὰ τὸ τῆς ἀγνοίας προκάλυμμα, τάχα οὐκ ἂν προξενήσειεν· ἐρεύνης δὲ προτεθείσης, καὶ σαφῶς διά τε τῆς ἄλλης ἡμῶν ἱερᾶς γραφῆς, καὶ αὐτῆς δὴ τῆς κυριακῆς φωνῆς ἐλεγχθείσης πλάνης, εἰ μὴ θᾶττον μὲν ἀπο- C σταῖεν ὡς ἐνηχημένοι τῆς ἀτόπου δόξης· θᾶττον δὲ τοῖς ὀρθῶς ἐπιδεδειγμένοις καὶ προτεθεῖσιν ἐπασμενίσειεν, εἰς ὅσην οἱ τοιοῦτοι καταφέρονται βλασφημίαν· ὅσης δὲ καταδίκης ὑποδίκους ἑαυτοὺς ἀποφαίνουσι, κἂν μηδεὶς ἀνακηρύττῃ, κατάδηλον. ἐκπίπτουσι γὰρ μετὰ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν, καὶ τοῦ τῆς εὐσεβείας φρονήματος, καὶ αὐτοῦ τοῦ θείου Πνεύματος, ὡς ταπεινοῦντες τὸ Πνεῦμα, οἷα δὴ ἐκ τοῦ Υἱοῦ δογματίζοντες ἐκπορεύεσθαι· καὶ δευτέρᾳ προόδῳ, αὐτὸ μὲν ἐνυβρίζοντες, χλευάζοντες δὲ καὶ τὴν μίαν ἐκπόρευσιν. πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον· μᾶλλον δὲ, πῶς οὐκ ἐσχάτης βλασφημίας πλῆρες, τὸ πρὸς αὐτὰς τὰς δεσποτικὰς φωνὰς ἀπομάχεσθαι· καὶ τῇ πανταχοῦ D κρατούσῃ τῶν μεγάλων [5] καὶ ἀρχιερατικῶν θρόνων παραδόσει τε καὶ διδασκαλίᾳ ἀντιπαρίστασθαι. 5

Καὶ γὰρ ἵνα τοὺς πρὸ αὐτοῦ ἐάσω, καὶ Λέων ὁ τῆς Ῥώμης ἀρχιερεὺς, ὅ, τε παλαιὸς, καὶ πάλιν ὁ μετὰ τοῦτον νέος Λέων, τὰ αὐτὰ φρονοῦντες τῇ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ τοῖς πρὸ αὐτῶν ἁγίοις ἀρχιερεῦσι, καὶ τοῖς ἀποστολικοῖς θεσπίσμασιν ἐπιδείκνυνται. ὁ μὲν, τῇ τετάρτῃ καὶ οἰκουμενικῇ ἁγίᾳ συνόδῳ πολλὴν συνεισενεγκὼν τὴν συνέργησιν, διά τε τῶν εἰς πρόσωπον αὐτοῦ σταλέντων ἱερῶν ἀνδρῶν, καὶ διὰ τῆς οἰκείας ἐπιστολῆς· δι' ἧς καὶ Νεστόριος καὶ Εὐτυχὴς καταβέβληνται· ἐν ᾗ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ Πατρὸς κατὰ τὰς πρὸ αὐτοῦ

Videtur deesse aliquid & nomen Romani Antistitis, cujus ante Leonis, auctoritatem accessit.

αὐτῇ συνοδικῆς ψήφου· ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ A
ἀνεκήρυττεν ἐκπορεύεσθαι.

Ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ μετὰ ταῦτα νεώτερος Λέων, ὁ τὴν πί-
στιν ὥσπερ τὴν κλῆσιν ἰσάμιλλος· οὗτος δὴ, οὗτος ὁ
τῆς εὐσεβείας θερμὸς ζηλωτὴς, ὡς ἂν κατὰ μηδένα
τρόπον μηδαμῶς παραχαράττοιτο βαρβάρῳ
γλώσσῃ τὸ ἄχραντον ἡμῶν τῆς εὐσεβείας μάθημα,
7 Ἑλληνίδι φωνῇ, [7] ὥσπερ δὴ καὶ κατ' ἀρχὰς εἴρηται,
τοῖς ἐν τῇ δύσει δι' αὐτῆς δοξολογεῖν καὶ θεολογεῖν
τὴν ἁγίαν τριάδα παραδέδωκε. καὶ οὐ λόγῳ μόνον
καὶ προστάγματι, ἀλλὰ καὶ θυρεοῖς τισὶ πεποιημέ-
νοις, ὥσπερ στήλαις τισὶν ἀναγραψάμενός τε καὶ εἰς
ὄψιν ἁπάντων προθεὶς, κατὰ τὰς πύλας τῆς ἐκκλη-
σίας προσέπηξεν· ὡς ἂν πᾶσιν εἴη ῥᾴδιόν τε καὶ
ἀκαπήλευτον ἐκμανθάνειν τὴν εὐσέβειαν, καὶ μηδα-
8 μόθεν τοῖς κρυφίοις παραχαράκταις καὶ [8] κακολό- B
γοις μέθοδος εἴη κιβδηλεύειν ἡμῶν τῶν Χριστια-
νῶν τὴν εὐσέβειαν, καὶ δεύτερον αἴτιον εἰσάγειν παρὰ
τὸν Πατέρα τὸν Υἱὸν, τοῦ ὁμοτίμως τῷ γεννηθέντι
Υἱῷ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευομένου Πνεύματος.

Καὶ οὐχ ἡ δυὰς αὕτη μόνον τῶν ἱερῶν ἀνδρῶν, κατὰ
τὴν δύσιν διαλαμψάντων, τὴν εὐσέβειαν ἀκαινο-
τόμητον διεσώσατο· οὐχ οὕτω σπανίζει κηρύκων
ἱερῶν ἡ ἐκκλησία· ἀλλὰ καὶ ἄλλος χορὸς οὐκ
εὐαρίθμητος· οἳ καθάπερ ἄκροις τοῖς εἰρημένοις
ἀνδράσι ἐμπεριέχονταί τε καὶ συνεκλάμπουσι τὴν
9 εὐσέβειαν. οὔσης γοῦν [9] τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας
τοῖς ἄλλοις τέσσαρσιν ἀρχιερατικοῖς θρόνοις
συμφωνούσης τε καὶ συνομολογούσης· καὶ ἐν τῇ πέ-
τρᾳ τῶν δεσποτικῶν ῥημάτων ἐνιδρυμένης τε καὶ C
στηριζομένης τῆς ἐκκλησίας, καθ' ἧς οὐδὲ πύλας
ᾅδου, ἤτοι τὰ ἀπύλωτα τῶν αἱρετιζόντων στόμα-
τα, μηδαμῶς ἰσχύειν αὐτῆς διεβεβαίωσεν ἡ ἀλή-
θεια· πόθεν, καὶ ἐκ τίνων ἡ καινὴ αὕτη παραναδύε-
ται κατὰ τοῦ Πνεύματος βλασφημία. καὶ πῶς οὐκ ἂν
εἴη τὸ συνενεχθὲν πολλῶν μὲν ἄξιον στεναγμῶν·
πολλῶν δὲ δακρύων, πολλῆς δὲ σπουδῆς ἀναχαι-
τίσαι τὴν νομὴν τοῦ πάθους, καὶ μὴ πλείους ὁρᾷν κα-
ταβοσκόμενον τῶν εἰς ποίμνην Θεοῦ καταλογισ-
θέντων τὸ νόσημα.

Διὰ τί τοῦτο καὶ ἡ ἡμῶν μετριότης ὥσπερ τινὰ μέ-
γαν τῆς ἐκκλησίας πρόμαχον, καὶ οἷα δὴ σκοπὸν
τεθειμένον τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ, τὴν ὑμετέραν ἐπ'
ἀρετῇ τελειότητα προσκαλούμεθα, τὸν ἐν τῇ καρδίᾳ
ζῆλον ἔνθεον εἰς μέσον ἐκπυρσεῦσαι· καὶ οἷα δή τις
τῆς ἀρχιερωσύνης λυχνίας ἀνάπτοντα, πᾶσι τοῖς
πλανωμένοις φῶς σωτήριον ἐναυγάσαι· καὶ τῆς D
πλάνης μὲν ἀποστῆσαι, χειραγωγῆσαι δὲ πρὸς
ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐξαπλουμένην εὐσέ-
βειαν.

Πρῶτον μὲν γὰρ, ὡς εἴρηται, τὴν κυριακὴν ἔ-
χει φωνὴν, λαμπροτέραν πάσης λαμπάδος
ἐξαστράπτουσαν, ἡ ἐκ τοῦ Πατρὸς τοῦ Πνεύματος
ἐκπόρευσις· πρὸς ἣν ἀναβλέποντες, κἂν ὀψὲ
γοῦν οἱ ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα δυσφημήσαντες ἐκ-
πορεύεσθαι, παυσάσθωσαν τῆς ἐν πλάνῃ καὶ σκό-
τῳ διατριβῆς, καὶ τῷ φωτὶ τῆς εὐσεβείας ἐλλαμ-
πόμενοι, εἰς τὰς ἄδυτον ἐχούσας μάνδρας τὴν

ctum ex patre procedere, juxtà superiora decreta, non autem ex Filio, prædicavit.

Item Leo III.

V. Similiter verò etiam Leo junior prioris illius nedum nomen, sed & parem fidem adeptus: Hic nimirum; hic, inquam, pietatis fervens æmulator, ut nullo pacto, barbaro idiomate intemerata nostræ Fidei Regula corrumperetur, Græca lingua, ut & à principio dictata fuerat atque lecta, per eam Occidentalibus laudandam ac prædicandam divinam sanctamque Trinitatem tradidit. Neque id verbo solùm ac jussione, verum etiam quibusdam ancilibus velut titulis columnarum more inscribens, obque omnium ponens oculos, ad fores Ecclesiæ affixit: quò videlicet cunctis facilè, nullaque depravatione Fidem addiscere liceret, nec usquam via esset occultis ejusmodi depravatoribus ac vanarum doctrinarum auctoribus adulterandi nostram Christianorum Fidem, alteramque præter Patrem, Spiritus causam, Filium invehendi; qui pari honore, quo à Patre Filius genitus est, à Patre procedit.

Rom. Ecclesia malà adducta.

VI. Neque hi duo solùm in Occidente quondam micantes sacrati Viri; ab omni immunem novitate pietatem servarunt (non enim sic rari in Ecclesia Occidentali sacri Præcones atque Doctores) verumetiam alius eorum non facile numerabilis cœtus ac chorus; qui illis, quos dicebam, Viris, quasi extremis summisque interjecti, pari pietatis luce splendescunt. Cùm igitur Ecclesia Romana unà cum aliis quatuor primi Sacerdotii Sedibus eadem sentiat & confiteatur; & in petra verborum Domini fundata sit atque firmata ac radicata Ecclesia (contra quam neque inferi portas, ora videlicet Hæreticorum portis carentia, ullo pacto prævalere posse, ipsamet declaravit Veritas) unde, & ex quibus nova hæc emersit adversùs Spiritum blasphemia? Et quomodo non multis istud prosequendum lacrymis ac suspiriis? Multaque opus diligentia ad cohibendum hujus mali progressum, ac ne plures depascere labem videamus, eorum, qui in Dei grege numerantur.

Matth. 16, 18.

VII. Hac igitur de causa, nos quoque humiles, velut magnum quoddam Ecclesiæ columen, ac quasi speculatorem positum domui Israel, præstantem Vestram provocamus virtutem, ut Dei zelum, quem in corde habetis, in medium lucente flamma suscitetis: summique Sacerdotii velut accensa lucerna, errantibus omnibus salutare lumen invehatis, atque ab errore avocatos ad pietatem toto terrarum orbe explicatam, manu ducatis.

Dominus nihil negat, etsi unum tantum exprimit.

VIII. Primùm quidem, (uti jam dictum est) Dominicam habetis vocem, quavis face lucidiùs, Spiritum à Patre procedere prodentem: ad quam tandem aliquando levantes oculos, qui per blasphemiam, Spiritus ex Filio processionem docent, desinant in errore ac tenebris versari: fideique luce collustrati, pari cum Orthodoxis fœdere caulas ingrediantur, orthodoxiæ radiantes jubare,

quod nescit occasum; cum præsertim reveriti qui è Dominico pectore haustis liquoribus, cœlestium dogmatum discipulus ac doctor, effectus, Ioannes à Theologia nomen est consecutus: eo intercessore veniam precentur. quod illi ac Magistro, Discipulorumque albo theologiæ radiis micantissimo, contrariis opinionibus quandoque olim obstiterunt. Quod enim sanctissimus Spiritus à Patre & Filio dicatur procedere, duas omnino causas ac principia est introducere: eoque in sancta Trinitate Monarchiam penitùs abolere. Qui enim sic loquuntur, duas perinde causas prædicabunt: hincque adeo unum pariter principium (vertat Deus in reorum caput blasphemiam) in duo dividetur.

Monarchia quod unum originale principiū; Filius principium ex principio.

IX. Præterea, si perfecta est ex Patre processio; quid opus est altera processione, cùm ex Paterna jam processione Spiritus perfectus esse intelligatur? Sin autem imperfecta, quis feret quod ita absurdè asseritur? Primum enim qui hoc audeat dicere, Trinitati, quæ modis omnibus perfecta est, imperfectionem tribuit. Deinde verò, ex duobus rursum imperfectis, auctorem omnis perfectionis Spiritum constituit: quin & compositum, velut ex duabus quibusdam causis ac auctoribus, fecit: & ita (ô linguam incontinentem & reprobam mentem!) ex utroque imperfectè Spiritus procedet. Qui hac porro teneantur blasphemia; nec Spiritum nepotem dicere recusaverint. Etsi enim hanc vocem piorum metu vitant, at sensum tamen, quibus ita docent, subministrant. Nam si Filius ex Patre exit per generationem, Spiritus verò ex Filio per processionem existit, planè in nepotis ordinem transibit. Id verò qua ratione ferendum, quibus curæ sit ut pietatem colant, & Christianorum numero censeantur? aut quomodo diutius neglectum ne arguatur, non eos qui silent, Dei tamen munere sensu prædití sunt atque gratiis ad arguendum, in parem his qui blasphemant, trahet interitum?

Nugæ hæc omnia: Vno spiraculo exit Spiritus à Patre & Filio.

Idem Ariani apud Athanasium

X. Tu verò mihi, sacrorum hominum sacratissime, quod ex illorum absurda opinione emergit incommodum, eis objice. Si enim etiam Spiritus procedit Filii generatione, ac simul alter quidem gignitur; alter verò ex eo procedit, qui gignitur, seu nascitur; nihil minus etiam Spiritus, quàm Filius, ex Patre gignendo procedet: Quandoquidem generat Filium Pater; Spiritus verò unà cum Filio procedente per generationem, procedit. Sin autem aliud eis tempus Filium ex Patre gignendo cogitandum ingerit, aliud verò Spiritum ex Filio procedere facit (forsitan enim ipsum hoc pressi difficultate fingent) prorsus necesse erit ut Spiritum Filii generatione posteriorem, illoque juniorem statuant. Sin autem manifestæ hujus impietatis periculum subverentes resilierint; procul dubio Spiritum genitum esse fateri cogentur.

Absurda ineptè objecta.

XI. Audio autem istos adversùs Paulum audere, divinumque eum virum contra com-

A τῆς ὀρθοδοξίας αἴγλην, τοῖς δυσσεβέσι συνεισέπεσαν, καταιδούμενοι μάλιστα καὶ τὸν ἐπιστήθιον τῶν ἱερατίων δογμάτων μύστην καὶ μυσταγωγὸν, τὸν τῆς θεολογίας Ἰωάννην ἐπώνυμον· καὶ εἰς πρεσβείαν προβαλλέτωσαν, συγγνώμης τυχεῖν οἷς ἀπεναντίας αὐτοῦ τε καὶ τοῦ διδασκάλου, καὶ [10] τῶν 10
μαθητῶν τοῦ θεολογικωτάτου πάλαι ποτὲ ἐπανέστησαν. τοῖς γὰρ ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ τὸ πανάγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεσθαι δογματίζουσι, δύο πάντως αἴτια καὶ ἀρχαὶ συνεισέρχονται· καὶ ἡ ἐν τῇ Τριάδι μοναρχία ψεῦδος εἰχήσεται. δύο γὰρ φανερῶς τοῖς οὕτω λέγουσι τὰ αἴτια συνανακηρύσσεται, ἐξ ὧν καὶ ἡ μία εἰς δύο ἀρχαί· τρέποιτο δὲ τὸ βλάσφημον εἰς τὰς τῶν αἰτίων κεφαλὰς, συνδιασχίζεται.

Ἄλλως τε δὲ, εἰ μὲν τελεία ἡ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐστὶν ἐκπόρευσις, τίς ἡ χρεία τῆς δευτέρας ἐκπο-
B ρεύσεως, ἤδη τῆς τελειότητος ἐκ τῆς πατρικῆς προόδου καθορωμένης τῷ Πνεύματι. εἰ δ' ἀτελὴς τίς ὑποίσει τὸ ἄτοπον. πρῶτον μὲν γὰρ ὁ τοῦτο φάναι τολμήσας, τῇ παντελείῳ Τριάδι τὸ ἀτελὲς ἐναπέῤῥιψεν. ἔπειτα δὲ καὶ ἐκ δύο πάλιν ἀτελῶν τὸ τελειοποιὸν Πνεῦμα συγκατεσκεύασε. καὶ δὴ καὶ σύνθετον ἀπετέλεσεν, ὡς ἐκ δύο τινῶν αἰτίων· καὶ τότε, ὦ γλώσσης ἀκρατοῦς καὶ γνώμης ἀγνώμονος, ἀτελῶς ἐξ ἑκατέρου ἐκπορευομένου τοῦ Πνεύματος. οἱ δὲ ταύτῃ τῇ δυσφημίᾳ κάτοχοι, καὶ υἱωνὸν εἰπεῖν τὸ Πνεῦμα, οὐκ ἂν ἀποκνήσαιεν. εἰ δὲ τὴν φωνὴν φυλάττονται φόβῳ τῶν εὐσεβῶν· ἀλλ' οὖν τὸ φρόνημα, δι' ὧν δογματίζουσι, θάλπουσιν. εἰ γὰρ ὁ μὲν Υἱὸς ἐκ τοῦ Πατρὸς διὰ γεννήσεως πρόεισι· τὸ Πνεῦμα δὲ ἐκ τοῦ Υἱοῦ δι' ἐκπορεύσεως, εἰς υἱωνοῦ τάξιν περιστήσεται· καὶ πῶς ἂν
C εἴη τοῦτο φορητὸν τοῖς εὐσεβεῖν σπουδὴν ποιουμένοις, καὶ τῷ τῶν Χριστιανῶν καταλόγῳ συνεξετάζεσθαι· ἢ πῶς ἐπὶ πολὺ παρορώμενον ἀνεξέλεγκτον οὐ συνελκύσει, τοὺς σιγῶντας μὲν, νοῦ δὲ ἐκ Θεοῦ καὶ χαρίτων διελέγχειν ἀπολαύσαντας, εἰς τὴν τῶν βλασφημησάντων ἀπώλειαν.

Σὺ δέ μοι ἀνδρῶν ἱερῶν ἱερώτατε, καὶ τοῦτο τῆς αὐτῶν ἀτόπου δόξης ἀναφυόμενον αὐτοῖς ἐπιδείκνυε. εἰ γὰρ τῇ τοῦ Υἱοῦ γεννήσει ἐκπορεύεται καὶ τὸ Πνεῦμα· καὶ ἅμα ὁ μὲν, γεννᾶται· τὸ δὲ, τοῦ γεννωμένου ἐκπορεύεται, οὐδὲν ἔλαττον τοῦ Υἱοῦ καὶ τὸ Πνεῦμα ἂν εἴη ἐκ τοῦ Πατρὸς τὴν πρόοδον λαμβάνον διὰ γεννήσεως· εἴπερ γεννᾷ μὲν ὁ Πατὴρ τὸν Υἱόν. τὸ Πνεῦμα δὲ τῷ Υἱῷ διὰ
D γεννήσεως προϊόντι συμπρόεισιν. εἰ μὲν γὰρ ἄλλος αὐτοῖς καιρὸς τὸν Υἱὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς ὑποβάλλει τῇ γεννήσει· ἄλλος δὲ τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Υἱοῦ ποιεῖ ἐκπορεύεσθαι· τάχα γὰρ καὶ τοῦτο συνελαυνόμενοι ἀναπλάσωσι, πάντως τὸ Πνεῦμα νεώτερον τῆς τοῦ Υἱοῦ γεννήσεως ἀνάγκη ὑποστήσασθαι. εἰ δὲ ταύτης τῆς περιφανοῦς θεομαχίας τὸν κίνδυνον ὑφορῶντες ἀποστήσονται, εἰς τὸ γεννητὸν ὁμολογεῖν τὸ Πνεῦμα ἑαυτοὺς συνελάσουσιν.

Ἀκούω δὲ τούτοις θρασυνομένοις κατὰ Παύλου καὶ κατὰ τοῦ κοινοῦ Δεσπότου καὶ διδασκάλου,

τὸν θεῖον Παῦλον εἰς συνηγορίαν τῆς οἰκείας προβαλλομένους αἱρέσεως. Ἐξαπέστειλε γάρ φασιν, εἶπεν, ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ κρᾶζον ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, Ἀββᾶ ὁ πατήρ· ἀλλ' οἵ γε τοῦτο τὸ ῥητὸν τῆς οἰκείας κρατύνειν ἀμαθίας νομίζοντες, ἐκεῖνο γινωσκέτωσαν, ὡς ἐν οἷς, τοῖς τοῦ Παύλου ῥητοῖς ὑπολαμβάνουσιν ἐπερείδεσθαι, ἑαυτοὺς μᾶλλον ἁμαρτάνοντας ἐξελέγχουσιν. οὐ γὰρ αὐτοῖς ἐν οἷς κηρύσσει Παῦλος μεμφόμεθα· ἀλλὰ δι' ὧν τὰς ἐκείνου θεοπνεύστους φωνὰς παραχαράσσουσιν αἰτιώμεθα· καὶ διότι περ ἃ μήτε εἶπεν αὐτὸς, μήτε ποτὲ ἐνενόησεν, εἰς κατηγορίαν αὐτοῦ ἀναισχυντοῦσι προκομίζειν. διὰ τοῦτο δικαίαν αὐτοὶ καθ' ἑαυτῶν ἁλίσκονται τὴν κατάγνωσιν ἐπιφέροντες. τὸ Πνεῦμα τοίνυν τοῦ Υἱοῦ ὁ μετάρσιος ἄνθρωπος λέγει ἀποστέλλεσθαι παρὰ τοῦ Πατρός· λέγε καὶ σὺ τὴν αὐτὴν τῷ Παύλῳ φωνήν. ἔστι γὰρ τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ, ἐπεὶ μηδ' ἀλλότριον, μηδ' ἀντιφθεγγόμενον αὐτῷ, μηδ' ἀντινομοθετοῦν ὤφθη ποτέ· ἀλλ' ὅτι ὥσπερ τῆς αὐτῆς οὐσίας καὶ δυνάμεως, οὕτω καὶ τῆς αὐτῆς βουλῆς καὶ γνώμης, καὶ τῆς αὐτῆς ὁμοίας πρὸς τὸ ἕν· ἐξ οὗ, τὸ μὲν, γεγέννηται· τὸ δὲ, ἐξεπορεύθη· συννεύσεως, εἶπεν εἶναι τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ. οὕτω κἀκεῖνοι λεγέτωσαν· οὐδεὶς αὐτοῖς αἱρέσεως ὁ γραφόμενος. οὐκ εἶπεν, Ἐκπορεύεται τοῦ Υἱοῦ· ἂν τοῦτό τινες λέγωσι, καὶ τὴν Παύλου διδασκαλίαν ὑβρίζουσι, καὶ δόξης αἱρετικῆς αὐτοὺς ἐνόχους δεικνύουσιν. εἰ δ' ὅτι λέγεται τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ, διὰ τοῦτο φαντάζονται καί τι ἐκπορεύεσθαι· καὶ τὸν Πατέρα τοῦ Υἱοῦ δογματίσουσιν ἐκπορεύεσθαι. λέγεται γὰρ ὁ Πατὴρ πανταχοῦ τοῦ Υἱοῦ. καὶ πολλοὺς δ' αὖ οἱ τοιοῦτοι προβολέας καὶ αἴτια τοῦ Πνεύματος ὑποστήσονται. λέγεται γὰρ οὐδὲν ἔλαττον, καὶ σοφίας πνεῦμα, καὶ γνώσεως, καὶ δυνάμεως, καὶ τοιούτων θεοπρεπῶν ἄλλων. εἰ οὖν διότι τούτων τὸ πνεῦμα λέγεται, διὰ τοῦτο καὶ ἐξ αὐτῶν ἀπαιτοῦσιν ἐκπορεύεσθαι, ὁρᾶν ἔστιν αὐτῶν τὸ σοφὸν τῆς ἐπινοίας, εἰς οἷον βάραθρον πλάνης αὐτοὺς κατακρημνίζει καὶ ἀποπλανᾷ.

Ἑτέρῳ δὲ τρόπῳ πάλιν ἕτερον βλάσφημον τῆς αὐτῶν ὁρᾶται δόξης ἀναφυόμενον. εἰ γὰρ ἐκπορεύεται μὲν τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Υἱοῦ· οὐχ ὕστερον δὲ τῆς αὐτοῦ γεννήσεως οὐδὲ πρότερον· ἐν γὰρ τῇ παναγίᾳ Τριάδι τὰ χρονικὰ ταῦτα προσρήματα παντελῶς ἀπελήλαται. εἰ τοίνυν ἅμα μὲν ἐκπορεύεται τοῦ Πατρὸς, ἅμα δὲ τοῦ Υἱοῦ, συνδιαιρεθήσεται ταῖς τῶν προβαλλομένων ὑποστάσεσι καὶ αὐτὸ τὸ προβαλλόμενον· καὶ δύο ἀνθ' ἑνὸς αὐτοῖς ἔσται τὸ Πνεῦμα· τὸ μὲν, τοῦ Πατρὸς· τὸ δὲ, τοῦ Υἱοῦ ἐκπορευόμενον. καὶ γὰρ οὐδὲν ἔστι τοιοῦτον καινιζόμενον, οὐδὲ ἐπὶ τῶν διὰ γεννήσεως λαβόντων τὴν ὕπαρξιν· διάφορα μὲν γὰρ ὁρᾶν ἔστι καθ' ὑπόστασιν ἐκ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς προϊόντα ὑποστάσεως· ἓν δὲ καὶ τὸ αὐτὸ καθ' ὑπόστασιν ἐκ διαφόρων προϊέναι, καὶ μὴ συνδιαιρεῖσθαι ταῖς προβαλλομένων ὑποστάσεσιν, οὔτε ἡ γένεσις οἶδεν, οὐδὲ εἴ τι κρεῖττον τῆς γενέσεως.

A munem Dominum ac Magistrum, hæresis suæ patrocinium objectare. Aiunt enim dixisse, *Misit Deus Spiritum Filii sui, clamantem in cordibus nostris, Abba, Pater.* Sed illi, qui verbis istis Apostoli suam se inscitiam confirmare existimant, illud noverint, quibus sibi niti videntur Apostoli sententiis, iisdem magis errare ipsos argui. Non enim ea, quæ Paulus docet, ac prædicat, vitio vertimus: sed quà divinas illius voces depravant, reprehendimus. Et quoniam quæ nec dixit unquam ille, nec ut diceret ei in mentem venit, ad ejus calumniam impudenter adducunt: eaque ratione justam in seipsos deprehenduntur ferre damnationis sententiam. Filii igitur Spiritum Vir ille cœlo sublimis, à Patre missum esse dixit. Dicito & tu eandem ac Paulus vocem. Est enim Filii Spiritus; **B** nam nec alienus, nec pugnantia loquitur, aut ei contraria sancire visus est unquam: sed quia sicut ejusdem essentiæ ac virtutis sunt, ita ejusdem quoque consilii ac voluntatis, eodemque similiter modo ad unum referuntur (quà alter natus est, alter processit) Filii Spiritum nuncupavit. Ita hi quoque loquantur: nullusque erit qui hæreseos insimulet. Non dixit, *Procedit à Filio*: quod si qui dicant, cùm Pauli doctrinæ injurii sunt, tum se opinionis hæreticæ reos constituunt. Sin autem idcircò quod dicitur *Spiritus Filii*, etiam procedere eum existimant; Patrem quoque ex Filio procedere docebunt. Vbique enim Pater Filii dicitur; Multósque hi productores & causas, seu auctores Spiritus consti**C** tuent. Nihil enim minus etiam Spiritus sapientiæ & scientiæ, intelligentiæ & fortitudinis, & aliorum istiusmodi divinorum donorum dicitur. Si igitur quod horum Spiritus dicatur, idcirco etiam ex illis procedere exigunt, licet intelligere in quod eos erroris barathrum præcipites agat, eorum mentis solertia.

Gal. 4. 6.
Locus Pauli malè à Photio detortus.
Inepta hæc: Filius & Pater mutuò relata: non sic in Spiritu proclivia nomina.
Isai. 11. 1.
At ibi Spiritus dicta dona.

XII. Alio præterea modo, alia iterum blasphemia, ex eorum opinione oriri cernitur. Nam si Spiritus à Filio procedit, non utique posterius, neque prius Filii generatione procedet. Prorsus enim eliminantur à sanctissima Trinitate adverbia hæc temporis. Si igitur simul quidem à Patre, simulque à Filio procedit, ab utris**D** que producentium pariter distinctus personis erit: ac pro uno, duplex illis erit Spiritus, alter qui à Patre, alter qui à Filio procedit. Sanè enim nihil ejus novitatis occurrit, nec in his quibus per generationem ut sint in rerum natura contingit. Diversa enim secundùm substantiam videre licet, quæ ex una eademque substantia (seu hypostasi) procedunt. Quod verò unum & idem secundùm substantiam ex diversis procedat, nec pari ac producentes substantiæ distinctioni subjaceat, neque generatio ortusque productionis rerum agnoscit, nec si quid illo præstantius existit.

Bardus homo: unum enim in quo à Patre & Filio Spiritus.

XIII. Etenim filii multi sæpenumero ex A uno eodemque utero, & simul, & seorsim cernuntur in lucem edi; eademque manus & cædit & scribit, & beneficia præstat, & ad Deum tenditur: scribere autem cùm manus integrum opus videre, tum similiter pedis: aut ambulare perinde utriusque dictorum munus esse, itemque oculorum auriumque videre, aut si qua ejusmodi sunt, nemo sanæ mentis putaverit: sed quemadmodum membra sua circumscriptione alia ab aliis distincta sunt, sic & cujusque vis ex operantium indole condividitur, & à reliquis condistinguitur. Atque adeò in iis etiam quæ penitus discretam nacta sunt substantiam, idem contemplationis ordo servatur.

Crassa argutatio, indigna Theologo.

XIV. Quæ igitur alia volentibus blasphemare reliqua occasio? Facilè enim qui prava est mente in errorem labitur; tametsi Angularis lapidis sapientia ac virtus, per servos suos, eorum facilè elidat consilia. At, quid illis ad blasphemiam reliquum? Domini ipsam sibi vocem usurpant, quasi minus habeant quod ipsi à se Dominum blasphemant, nisi prius eum qui blasphematur, ejus ipsius blasphemiæ Legislatorem atque auctorem arcessant: Dixit enim, aiunt, Salvator, *Ille de meo accipiet, & annuntiabit vobis.* At, si quidem istud à nobis adversus illos afferatur, ut probemus Spiritum ex Patre accipere, atque ex illo, non verò ex Filio procedere, quodnam aliud effugium ne coarguantur possint adinvenire? Qui igitur ea quæ manifestè illorum hæresis convincit insaniam, hæc eandem ejus confirmandæ causâ proferant, quomodo non deploratæ mentis sensu miseri habendi sint, miserabilioresque mentis sententia & voluntate? Quid enim clarius Dominica hac voce, ad eorum qui illam afferunt, elidendam impudentiam? Quid apertius ad probandum quòd non ex Filio, sed ex Patre procedat Spiritus?

Inepta jactantia, ac loci Scripturæ violenta expositio.

XVI. Etenim quod aliis locis dixit Salvator, Spiritum ex Patre procedere, hoc ipsum nunc in proposita docet auctoritate, dicendo, *Spiritus de meo accipiet.* Non enim dixit, ex me, sed, *de meo*, videlicet Patre; nisi fortè velint, aliud quid præterquàm Patrem & Spiritum esse pariter ac dici Filii. Si igitur ita aperta contra sese argumenta pro se stare putant, undenam opem aliã conferre possint, ut pravã mentem suam ac sententiam stabiliant? Sed ut videtur, isti nec cunctis notas voces intelligentes, nec vel trivialem rerum notitiam habentes, nedum non ferunt ab aliis doceri quæ ignorant (etsi orare deberent, & sedulò quærere, qui ex ignorantiæ profundo extraheret) ut ipsi potius suorum se deliriorum magistros constituant. Quomodo enim non pudet, dicente Domino, *Spiritus de meo accipiet, & annuntiabit vobis*, non ita ac ille dixit illud *de meo* accipere, sed vitiata litera, ejus

A Καὶ γὰρ παῖδες μὲν πολλοὶ πολλάκις, ἐκ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς νηδύος, καὶ ἅμα, καὶ χωρὶς ὁρῶνται πλεισφορούμενοι· καὶ ἡ αὐτὴ χεὶρ καὶ τύπτει, καὶ γράφει καὶ εὐεργετεῖ, καὶ πρὸς τὸ θεῖον ἀνατείνεται· τὸ γράφειν δὲ χειρὸς [11] ἔργον ὁλόκληρον ὁρᾶν καὶ ποδὸς ὁμοίως· ἢ τὸ βαδίζειν ὡσαύτως τῶν εἰρημένων ἑκατέρου, ἢ τὸ βλέπειν ὄμματος καὶ ὠτός, ἢ τὰ τοιαῦτα, οὐκ ἄν τις καθαρεύων ἀναισθησίας νομίσειεν· ἀλλ᾽ ὥσπερ ἀλλήλων τὰ μέρη τῇ οἰκείᾳ περιγραφῇ διεστήκασιν, οὕτω καὶ ἡ ἑκάστου ἐνέργεια πρὸς τὴν τῶν ἐνεργούντων φύσιν συνδιαιρεῖται, καὶ τῶν ἄλλων συναποδιΐσταται. κἂν ὅτι τῶν παντελῶς δὲ κεχωρισμένην λαχόντων τὴν ὑπόστασιν, ὁ αὐτὸς εἱρμὸς τῆς θεωρίας διασώζεται. 11

B Τίς οὖν ἑτέρα πρόφασις τοῖς βλασφημεῖν αἱρουμένοις ὑπολείπεται. εὐμήχανον γὰρ ὁ πονηρὸς εἰς ἀπάτην· κἂν ἡ τοῦ ἀκρογωνιαίου λίθου σοφία καὶ δύναμις, διὰ τῶν αὐτοῦ θεραπόντων ῥᾳδίως αὐτῶν καταυθεάνῃ τὰ μηχανήματα. ἀλλὰ τί τούτοις πρὸς βλασφημίαν ὑπόλοιπον. τὴν κυριακὴν φωνὴν αὐτοῖς ὑποβάλλονται, οὐκ ἀγαπητὸν ἡγούμενοι δι᾽ ἑαυτῶν τὸν Δεσπότην δυσφημεῖν, εἰ μὴ καὶ τὸν δυσφημούμενον, νομοθέτην τῆς δυσφημίας καὶ προλαβόντες κατηγορήσουσιν. εἶπε γάρ φησιν ὁ Σωτήρ, Ἐκεῖνος ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται, καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν. ἀλλ᾽ εἴπερ ἡμῖν τοῦτο κατ᾽ αὐτῶν ἐκομίζετο πρὸς ἀπόδειξιν, ὅτι ἐκ τοῦ Πατρὸς λαμβάνει τὸ Πνεῦμα, καὶ ἐξ αὐτοῦ, ἀλλ᾽ οὐκ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται, τίνα ἂν ἀποφυγὴν τὸν ἔλεγχον ἑαυτοῖς ἐπενοήσαντο. ἃ τοίνυν αὐτῶν περιφανῶς

C ἐλέγχει τὴν ἄνοιαν τῆς αἱρέσεως, ταῦτα πρὸς τὴν αὐτῆς βεβαίωσιν προβαλλόμενοι, πῶς οὐκ ἂν εἴποιεν ἄθλιοι μὲν τὸν νοῦν, ἀθλιώτεροι δὲ τὴν προαίρεσιν. τί γὰρ ἂν εἴη ταύτης τῆς δεσποτικῆς φωνῆς σαφέστερον, τῶν προκομιζόντων αὐτὴν καταβαλεῖν τὴν ἀναίδειαν. τί δὲ παραστῆσαι φανερώτερον ὡς οὐκ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἀλλ᾽ ἐκ τοῦ Πατρὸς τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται.

Καὶ γὰρ ὅπερ ἐν ἄλλοις εἶπεν ὁ Σωτήρ, τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, τοῦτο καὶ νῦν διὰ τῆς προκειμένης ἐκδιδάσκει ῥήσεως, τὸ Πνεῦμα λέγων ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται. οὐ γὰρ εἶπεν, Ἐξ ἐμοῦ, ἀλλ᾽ Ἐκ τοῦ ἐμοῦ· [12] δῆλον ὅτι, τοῦ Πατρός· εἰ μή τι ἄρα βούλοιντο ἕτερον παρὰ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα, εἶναί τι καὶ ὀνομάζεσθαι τοῦ Υἱοῦ. 12

D οἱ γοῦν τοὺς οὕτω περιφανεῖς κατ᾽ αὐτῶν ἐλέγχους ὑπὲρ αὐτῶν νομίζοντες ἵστασθαι, τίνος συμμαχίαν ἄλλην πρὸς βεβαίωσιν τοῦ πεπλανημένου φρονήματος ἐκποριοῦνται. ἀλλ᾽ ὡς ἔοικεν, οὐδὲ τὰς πᾶσιν ἐγνωσμένας φωνὰς συνιέντες οὗτοι, οὐδὲ τὴν ἐν χερσὶ μάθησιν ἔχοντες, οὐ μόνον οὐκ ἀνέχονται παρ᾽ ἑτέρων μαθεῖν τὸ ἀγνοούμενον· καί τοί γε παρακαλεῖν ἐχρῆν, καὶ σπουδῇ ζητεῖν, τοὺς αὐτοὺς τῆς ἀγνοίας ἀνελκύσοντας· οἱ δὲ, καὶ διδασκάλους ἑαυτοὺς τῶν οἰκείων ἀναπλασμάτων προκαθίζουσι. πῶς γὰρ οὐκ αἰσχύνονται, τοῦ Σωτῆρος λέγοντος, ὅτι τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται, καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν, αὐτοὶ τὸ, ἐκ

τοῦ ἐμοῦ, οὐχ ὡς εἶπεν ὁ Σωτὴρ ἐξακούοντες, ἀλλὰ τοῦτο παραγραφόμενοι, ἀντ' ἐκείνου, τὸ ἐξ ἐμοῦ ἀντιγράφουσι. τοῦτο γὰρ αὐτοῖς ἴσως ἔδοξε κατασκευάζειν τὸ βούλημα. καίτοι εἰ καὶ οὕτως εἴρητο, ὥσπερ οὐκ εἴρηται, οὐδ' οὕτως αὐτοῖς εἶχεν ἰσχὺν ἡ ἐπήρεια. οὐ γὰρ ἀεὶ τὸ λαμβάνειν εἰς τὴν τοῦ ἐκπορεύεσθαι διάνοιαν λαμβάνεται· ἀλλ' ἔσθ' ὅτε καὶ πολλὴν τὴν παραλλαγὴν ὑπαινίττεται. ἄλλο γάρ ἐστι τὸ λαμβάνειν, καὶ ἀπαρύεσθαι ἀφ' ἑτέρας ὑποστάσεως ἑτέραν ὑπόστασιν· καὶ ἄλλο τὸ πρὸς οὐσίωσίν τε καὶ ὑπόστασιν ἐκπορεύεσθαι. οὕτως οὐδὲ περὶ αὐτὰ τὰ σημαινόμενα τῶν ὀνομάτων ἀπευθυνομένην ἔχουσι τὴν διάνοιαν. καὶ εἴ τι ἄλλο παρ' αὐτῶν προκομισθείη, τῆς αὐτῆς μὲν ἔχεται παρανοίας· τῆς αὐτῆς δ' ἀμαθίας καθορᾶται βλάστημα, καὶ πρὸς τὴν αὐτὴν καταστρέφει τῆς ἀσεβείας ἀπώλειαν.

B Ναί φησιν. ἀλλ' Ἀμβρόσιος ὁ μέγας καὶ Αὐγουστῖνος καὶ Ἱερώνυμος, καί τινες τούτοις ὁμοταγεῖς τε καὶ ἰσοστάσιοι, μέγα ὄνομα λαχόντες ἐπ' ἀρετῇ καὶ βίου λαμπρότητι, τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐν πολλοῖς αὐτῶν λόγοις συνέταξαν ἐκπορεύεσθαι. καὶ δὴ τούτοις πειθόμεθα, οὕτω καὶ λέγειν καὶ φρονεῖν· καὶ μὴ ἀτιμάζειν πατέρας εἰς αἱρετικὴν δόξαν διαβάλλοντες. ἔστι δὲ πρῶτον μὲν τὸ πᾶσι πρόδηλον πρὸς αὐτοὺς εἰπεῖν, ὡς εἰ δέκα, ἢ καὶ εἴκοσί τινες τῶν πατέρων ταύτην εἶπον τὴν φωνήν, μυρίοι δὲ οὐκ ἐφθέγξαντο, τίνες οἱ πατέρας ἐξυβρίζοντες· οἱ τὸ πᾶν αὐτῶν τῆς εὐσεβείας ἐν ὀλίγοις περιγράφοντες, καὶ τούτους ἀντιφθεγγομένους καὶ ἀντιτασσομένους οἰκουμενικαῖς συνόδοις, καὶ ἀναριθμήτῳ πλήθει θεοφόρων ἀνδρῶν προβαλλόμενοι, ἢ οἱ τοὺς πολλαπλασίους συνηγόρους παραλαμβάνοντες. ὑβρίζει τις πατέρας, ὡς φῄς, μὴ λέγων τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι· καὶ γὰρ οὕτως ἐκεῖνοι ἐφθέγξαντο· καὶ πῶς οὐχ ὑβρίζει πολλαπλασίους ὁ τοῦτο λέγων. οὐ γὰρ οὐμενοῦν οὐδαμοῦ τοῦτο φθέγξασθαι κατεδέξαντο. ἀλλ' ὑβρίζει πατέρας ὁ παρὰ τὴν ἐκείνων φωνὴν λέγων; πῶς οὐχ ὑβρίζει τὸν κοινὸν Δεσπότην ὁ τὴν ἐκείνου παραχαράττων φωνήν, καὶ διδάσκαλον ἀντ' ἐκείνου ἄλλον τῆς θεολογίας προβαλλόμενος. ἀλλὰ τίς λέγει τοῦτο. τίς ἐστιν ὁ ὑβριστὴς τῶν περὶ Αὐγουστῖνον τὸν ἱερὸν καὶ Ἱερώνυμον καὶ Ἀμβρόσιον. ὁ τούτους ἀντιτιθεὶς τῷ κοινῷ Δεσπότῃ καὶ διδασκάλῳ ἀντιφθεγγομένους· ἢ ὁ μηδὲν μὲν τοιοῦτον ποιῶν, κοινοῦ δὲ Δεσπότου κατακολουθεῖν ἀξιῶν πάντας τῷ θεσπίσματι.

Ἀλλ' εἰ καλῶς φησιν ἐδογμάτισαν, καὶ χρὴ τὸ ἐκείνων θάλπειν φρόνημα, τούς, ὅσοι τούτους πατέρας ἐπιγράφουσιν· ἢ δυσσεβῶς εἶπον, καὶ δεῖ τῷ αἱρετικῷ φρονήματι κἀκείνους συναποβάλλεσθαι. ταῦτα οἱ τὴν ἀσέβειαν ἀδικώτεροι. οὐ γὰρ αὐτοῖς, ὡς ἔοικε, μέγα πρὸς ἀσέβειαν δοκεῖ κρατυνομένη παρ' αὐτῶν τῆς θεολογίας ἡ διαστροφή· ἀλλ' ἀτελὲς ἡγοῦνται τὸ σπούδασμα, εἰ μὴ καὶ ζητήσουσιν εὑρεῖν, οὓς πατέρας καλοῦσι, διὰ τῆς τοιαύτης ἀγνώμονος ἐρεύνης, καὶ τῆς τῶν ἀσχημόνων ἀνακαλύψεως, ὅπως ὑβρίσωσι· δεικνῦντες αὐτοὺς

A loco *Ex me* rescribere? Nempe suam inde probatum iri sententiam fortè putavere. Quanquam etsi ita dictum esset, uti certè non dictum est, ne sic quidem ullam ejus vim aggressio haberet. Non enim semper accipere, eandem ipsam vim habet ac procedere, sed quandoque longè magnam diversitatem ac dissimilitudinem obicurè indicat. Aliud est enim accipere atque haurire ex una substantia aliam substantiam, atque aliud ut existens verè substantia atque persona procedere. Sic neque circa ipsas vocum significationes rectam habent mentem. Ac si quid aliud ab eis allatum fuerit eidem hæret dementiæ: ejusdem germen inscitiæ cernitur, & ad eandem invertit læsæ pietatis perniciem ac interitum.

XVI. Esto, inquiunt; Atqui magnus Ambrosius & Augustinus & Hieronymus, aliique nonnulli paris meriti atque ordinis, virtutis luce ac vitæ claritate longè conspicuum nomen consecuti, multis suarum lucubrationum locis, Spiritum ex Filio procedere scripserunt. Ac sanè morem gerimus, ut sic illi & dicant & sentiant; nec tamen hæreticæ labis calumniam noxamque Patribus inferamus. Ac primùm, quod cunctis manifestum est, respondere ad eos licet, Si decem, seu etiam viginti è Patribus hanc vocem dixerunt, sexcenti verò ac innumeri non dixerunt; quinam sunt qui Patres injuria afficiunt, iine qui brevi numero quotquot piè senserunt, circumscribunt, eosque statuunt qui œcumenicis Synodis contradixerunt iisque adversati sunt, divinorumque Patrum, quanta nec numerari potest multitudini anteponunt, an qui multis partibus plures sibi patronos asciscunt? Injuria quis Patres afficit, inquis, qui Spiritum ex Filio procedere non dicit: Etenim sic illi locuti sunt; & quomodo non longè plures injuria violat, qui hoc dicit? Nunquam enim sustinuerunt ut hoc dicerent. Enimverò Patres injuria afficit, qui præterquā quod illi locuti sunt, dicit? At quomodo non magis ea communem Dominum afficit, qui illius depravat ac corrumpit vocem, ejusque loco alium sibi doctorem ac theologiæ magistrum præficit? At quis hoc dicit? Quisnam injurius est contra sanctum Augustinum & Hieronymum & Ambrosium? isne qui communi Domino atque Magistro tanquam contraria locutos opponit, an qui nihil ejusmodi facit, sed ut omnes cōmunis Domini decretum sequantur, cupit?

Imò nec illi neganti etsi non omnes exprimant: quæ Photii fraus.

XVIII. At siquidem, inquit, probè docuerunt atque senserunt, eorum quoque illis omnibus fovenda sententia est, qui eos Patres agnoscunt: sin autem impiè locuti sunt, unà cum hæretico sensu & illi explodendi sunt. Hæc ita qui majori scelere litant impietati: Non enim ipsis (ut licet conjicere) magnum videtur ad impietatem, ut quam inducunt Theologiæ perversionem statuant, sed quod ita moliuntur imperfectum existimant, nisi etiam quærant invenire, quos Patres vocant, quomodo improba ea indagine ac verendorum detectione injuria affi-

Gen. 9. 22. Nihil Chanitæ, qui sano omnes sensu magis minusque tem explicasse dicamus.

ciant: hac quoque parte veros Cham illius discipulos sese exhibentes, qui nedum patris verenda non obtexit; verum etiam impudenti ore vultuque subsannavit. Secus verò Ecclesiæ alumni, nec quicquam sacra documenta obliti, Sem & Iaphet hærentes vestigiis, cùm paternam turpitudinem noverunt occultare, tum Cham illius æmulos reprobare ac aversari.

XVIII. Præterea verò, si quos superiùs Patres memoravimus, nihil communi Domino contrarium loquuntur, ne nos quidem illis loquemur contraria. Sin autem vos dicitis Dominicæ eos voci adversari, vestrum est ut & Dominum illis postponatis, ipsosque spreti Dominici præcepti reos, in inevitabilis judicii noxam ac damnationem trudatis. Quanta verò quis pro beatis illis Viris possit dicere? Quantæ enim rerum negotiorumque perplexitates multos coëgerunt ut partim malè interpretarentur, partim dispensatione quadam loquerentur, cùm & increduli adversarentur, & in quam prolapsi essent, ignorantiâ, ut se habent res humanæ. Alius namque decertans adversus hæreticos; alius pro auditorum imbecillitate composita doctrina, atque alius aliud quid moliens, & cùm majori aliquo fine ab accurata disciplina non paucis in rebus temperare submissiusque agere tempus suaderet, tum locuti sunt, tumve egerunt, quæ nobis nec loqui nec agere licet.

Nugæ hæc. Nihil ejusmodi per hæc tempora hocque capitulum.

XIX. Et ut reliquos omittam; perpende quæso admirandum Paulum ac orbis Magistrum ut sanctificatus, ut rasus; eos qui recens ad disciplinam animum adjecissent, non solido cibo, sed lacte aleret. Ac si quis deinceps sacrorum virorum chorum percurrat, vitæ omne tempus teret talia percensendo, & ut ea conscribat. Si quis enimverò exempta ex ejusmodi sermonibus atque actibus auditorum imbecillitate, doctrinæque dispensatione, nec non adversariorum pugna, his nuda quæ dicta sunt, & ut dogma proponat foveatque, illos qui talia vel locuti sunt vel egerunt, lata in eum sententia, ipsum damnare inveniet.

Act. 21. 24. 1. Cor. 3. 2.

XX. Preterea, si cùm meminissent propositi Capituli, dictorum Patrum cœtus contradixisset, & ut contentiosiùs obsisterent nec obtemperarent animos obfirmassent, atque in ea prava opinione perseverassent, ejusque reprehensi, sententiæ tenaces vitam cum morte commutassent; necesse esset ut cum errore sensuque suo exploderentur: Sin autem malè quidem locuti sunt, aut aliqua caussâ nunc nobis ignotâ à recto tramite deviarunt; nulla tamen illis quæstio oblata est, nec quisquam ad condiscendam veritatem illos provocavit, perinde illos in Patrum albo admittimus, ac si istud minimè dixissent, propter vitæ claritatem ac spectabilem virtutem, nec non reliquam inculpatam fidem ac pietatem: doctrinam verò, in qua à veritatis semita aberrarunt, non sequimur. Quotquot verò cogunt, ut contraria auctoritate Dominicæ voci adversentur, hi nuda

A κἀνταῦθα γνησίους τοῦ Χὰμ μαθητὰς, ὃς τὴν τοῦ πατρὸς ἀσχημοσύνην οὐ συνεκάλυψεν, ἀναιδεῖ δὲ προσώπῳ διεχλεύασεν. ἀλλ' οἱ τῆς ἐκκλησίας τρόφιμοι, καὶ τῶν ἱερῶν μαθημάτων οὐκ ἐπιλήσμονες, κατὰ τὸν Σὴμ καὶ Ἰάφεθ, καὶ τὴν πατρικὴν ἀσχημοσύνην ἐπικαλύπτειν ἐπίστανται, καὶ τοὺς μιμητὰς τοῦ Χὰμ καταγινώσκοντες ἀποστρέφονται.

Ἄλλως τε δὲ, εἰ μὲν μηδὲν, οἷς ὁ λόγος ἄνωθεν ἔφη πατέρας, τῷ κοινῷ Δεσπότῃ ἀντιφθέγγονται, οὐδ' ἡμεῖς τούτοις ἀντιφθεγξόμεθα· εἰ δ' ὑμεῖς φατὲ ὡς τῇ δεσποτικῇ φωνῇ ἀντιφθέγγονται, ὑμέτερόν ἐστι τὸ καὶ τὸν Δεσπότην δεύτερον ἐκείνων
B ποιεῖν, κἀκείνους διὰ τὸ τὴν δεσποτικὴν παριδεῖν ἐντολὴν, ἀπελαύνειν εἰς τὸ τοῦ κρίματος ἀπαραίτητον. πόσα δ' ἄν τις ὑπὲρ τῶν μακαρίων ἀνδρῶν ἐκείνων εἴποι. πόσαι γὰρ περιστάσεις πραγμάτων πολλοὺς ἐξεβιάζοντο, τὰ μὲν παραφθέγξασθαι, τὰ δὲ πρὸς οἰκονομίαν εἰπεῖν, τῶν δὲ καὶ τῶν ἀπιστούντων ἐπαναστάντων· τὰ δὲ, καὶ ἀγνοίᾳ οἷα δὴ περιολισθεῖσι ἀνθρώπινα. ἄλλος γὰρ πρὸς τοὺς αἱρετίζοντας διαμαχόμενος· ἄλλος τῇ ἀσθενείᾳ συγκατιὼν τῶν ἀκροατῶν· ἄλλος ἄλλό τι διαπραττόμενος, καὶ τὸν καιρὸν ἔχων πολλὰ τῆς ἀκριβείας καθυφεῖναι παρακαλοῦντα ἐπὶ τέλει μείζονι καὶ εἶπε, καὶ ἔπραξεν, ἃ μήτε λαλεῖν ἡμῖν, μήτε πράττειν ἔξεστι.

C Καὶ ἵνα ἄλλους ἐάσω, ἐννόει μοι τοῦ θαυμασίου Παύλου καὶ διδασκάλου τῆς οἰκουμένης[13] τὸν ἁγιασμὸν, τὸ ξύρεσθαι· τὸ γάλακτι τρέφειν τοὺς ἄρτι καθισταμένους πρὸς μάθησιν, καὶ οὐ βρώματι. κἀκεῖθεν ἐφεξῆς εἴ τις τῶν ἱερῶν ἀνδρῶν τὸν χορὸν διέλθοι, ὅλον ἀνθρώπου καταξέσοι βίον, τὰ τοιαῦτα ἐξαριθμῶν, καὶ γραφόμενος. ἀλλὰ γὰρ εἴ τις τῶν τοιούτων λόγων καὶ πράξεων, τὴν ἀσθένειαν τῶν ἀκροατῶν, καὶ τὴν οἰκονομίαν τοῦ λόγου· τήν τε πρὸς τοὺς ἀντιτεταγμένους μάχην περιελὼν, γυμνὰ τῶν εἰρημένων, καὶ ὡς δόγμα προβάλλοι καὶ περιθάλποι, αὐτοὺς ἐκείνους τοὺς τὰ τοιαῦτα καὶ εἰπόντας καὶ πράξαντας, εὑρήσει κατ' αὐτοῦ τὴν δικάζουσαν ἀφιέντας ψῆφον.

Ἔπειτα δὲ, εἰ μὲν ὑπομνησθέντες περὶ τοῦ προκειμένου κεφαλαίου, τῶν εἰρημένων πατέρων ἀντεῖπε τὸ
D σύνταγμα, καὶ πρὸς ἔνστασίν τινα καὶ ἀπείθειαν ἀπεθρασύνετο· διέτειναν τε τῇ αὐτῇ παρατροπῇ τῆς δόξης, καὶ ἐπ' αὐτῇ τὸν βίον μετὰ τοὺς ἐλέγχους κατέστρεψαν, ἀνάγκη τούτοις συναποβάλλεσθαι τῷ φρονήματι. εἰ δὲ παρεφθέγξαντο μὲν, ἢ διά τινα αἰτίαν νῦν ἀγνοουμένην ἡμῖν τῆς εὐθύτητος ἐξετράπησαν· οὐδεμία δὲ ζήτησις αὐτοῖς προσενήνεκται, οὐδ' εἰς μάθησιν τῆς ἀληθείας οὐδεὶς αὐτοὺς παρεκάλεσε, πατέρας μὲν οὐδὲν ἔλαττον αὐτοὺς, εἰ καὶ μὴ τοῦτο εἶπον, ἐπιγραψόμεθα, διά τε τὸ τοῦ βίου λαμπρὸν, καὶ τῆς ἀρετῆς τὸ αἰδέσιμον, καὶ τῆς ἄλλης εὐσεβείας τὸ ἀκατάγνωστον· τοῖς δὲ λόγοις τούτων, ἐν οἷς παρηνέχθησαν, οὐχ ἑψόμεθα. ὅσοι δὲ τούτων βιάζονται εἰς ἀντίθετον μαρτυρίαν ἐλθεῖν τῆς δεσπο-

πτικῆς φωνῆς, ὅτι λέξει μὲν γυμνῇ τὸ πατέρα τούτοις χαρίζονται· ἔργῳ δὲ καὶ πάσῃ σπουδῇ εἰς τὴν τῶν πατρολοίων καὶ πολεμίων χώραν αὐτοὺς ἀπελαύνουσιν. ἡμεῖς δὲ, ἐπεὶ καὶ ἄλλους τινὰς τῶν μακαρίων ἡμῶν πατέρων καὶ διδασκάλων, ἐν πολλοῖς τε ἄλλοις τῆς ἀκριβείας τῶν ὀρθῶν δογμάτων παρενεχθέντας καταλαμβάνοντες, τὸ μὲν παρενεχθὲν, οὐ προσθήκην δεχόμεθα, τοὺς ἄνδρας δὲ ἀσπαζόμεθα· οὕτω καὶ τοὺς, εἴ τινες ὑπηνέχθησαν εἰπεῖν τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι· τὸ μὲν παρὰ τὴν δεσποτικὴν φωνὴν, οὐ δεχόμεθα· ἐκείνους δὲ τῆς τῶν πατέρων ἀγέλης οὐκ ἀποκρίνομεν.

14 Καὶ γὰρ καὶ [14] Διονύσιον τὸν Ἀλεξανδρείας τῷ χορῷ τῶν ἁγίων πατέρων συντάττοντες, τὰς ὑπ' αὐτοῦ λεχθείσας πρὸς τὸν Λίβυν Σαβέλλιον Ἀρειανικὰς φωνὰς οὐδαμοῦ οὐ συναποδεχόμεθα, ἀλλὰ καὶ παντελῶς ἐκτρεπόμεθα. καὶ τὸν ἐν μάρτυσι μέγαν Μεθόδιον, ὃς τοὺς ἀρχιερατικοὺς τοῦ Πατάρων θρόνου ἐπιδαλιεύσατο οἴακας· ἔτι μὲν καὶ Εἰρηναῖον τὸν Λουγδούνων ἐπίσκοπον, καὶ Παπίαν τὸν τῆς Ἱεραπόλεως· τὸν μὲν, τῷ μαρτυρίου τὸν στέφανον ἀναδησάμενον· τοὺς δὲ, ἄνδρας ὄντας ἀποστολικοὺς, καὶ τοῖς τοῦ βίου τρόποις τὸ θαυμάσιον ἐξαστράπτοντας. ἀλλ' οὖν, εἴ τί γε τῆς ἀληθείας ὠλιγώρησαν, καὶ παρηνέχθησαν φθέγξασθαι ἀπεναντίας τοῦ κοινοῦ καὶ ἐκκλησιαστικοῦ δόγματος, ἐν τούτοις μὲν οὐχ ἑπόμεθα· τῆς πατρικῆς δὲ τιμῆς καὶ δόξης οὐδαμοῦ οὐδὲν αὐτοὺς ἀποκόπτομεν.

Ἐπιλείψει με ἡ ἡμέρα τοὺς ἄνδρας ἀπαριθμούμενον, οἷς τῇ μὲν τῶν πατέρων τιμῇ σεμνυνόμεθα· ἐν οἷς δὲ τῆς ἀληθείας παρηνέχθησαν, οὐ μιμούμεθα· οὕτω γοῦν καὶ εἴ τινες φανεῖεν παρὰ τὴν δεσποτικὴν φωνὴν τὴν πάντας ἡμᾶς μυσταγωγοῦσαν, τὸ Πνεῦμα εἰπόντες ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι· τὴν μὲν καινοτομίαν, ὡς τὴν δεσποτικὴν φωνὴν κιβδηλεύουσαν καὶ παραχαράσσουσαν, ἀποστρεφόμεθα· τὸν πατέρα δὲ αὐτῆς, σιγῶντα μάλιστα καὶ μὴ παρόντα, μηδ' ἀντιλέγοντα, οὐδαμοῦ οὐ καταδικάζομεν.

15 [15] Τοῦ γὰρ φεύγοντος οὐκ ὄντος, ὅτι δι' ἑαυτοῦ, ὅτι δι' ὧν ὑπὲρ αὐτοῦ λέγειν προχειρίζεται, οὐδεὶς ἂν εἴη νοῦν ἔχων κατήγορος. κατηγορίας δὲ οὐκ οὔσης, οὐδὲ ψῆφος προφέρεται τοῦ ἐγκλήματος· ψήφου δὲ καταδικαζούσης μὴ δοθείσης, ὁ τολμῶν ὑβρίζειν τὸν ἔξω τούτων καθεστῶτα πάντων τῶν περιστάσεων, οὐ κατ' ἐκείνου μᾶλλον, ἢ καθ' ἑαυτοῦ περιτρέπει τὸν ὄνειδον.

Ἀλλ' εἶπον, φασὶ, πατέρες τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι; ἀλλὰ βραχεῖς τῷ ἀριθμῷ· ἀλλ' οἱ πλείους εἰπεῖν οὐκ ἠνέσχοντο. εἶπον διαρίθμητοι πατέρες, ἀλλὰ συνόδων ἁγίων ψηφίσματα, τοὺς παρὰ τὴν δεσποτικὴν φωνὴν εἰπόντας, ἀποπέμπονται. εἶπον πατέρες, ἀλλὰ τί με δεῖ μακρολογεῖν περὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν εἰπόντων. οὐδ' ἂν ἡ κτίσις ἀφῆκε πᾶσα μίαν φωνὴν, οὐδαμοῦ οὐδεὶς τοῦ κτίστου καὶ δημιουργοῦ καταλιπὼν τὴν μυσταγωγίαν, καὶ τὰ διδάγματα, τῇ ἀντιφθεγγομένῃ κτίσει τῷ κτίσει προσέθετο· οὐδ' ὑπέκυψε νόμοις τῆς κτίσεως, τοὺς τοῦ κτίστου καὶ δημιουργοῦ νόμους παραχαραττόμενος.

A quidem voce Patris eis titulum deferunt, facto verò omnique opera in parricidarum atque hostium eos classem detrudunt. Nos autem, qui alios quoque nonnullos sanctorum nostrorum Patrum ac Magistrorum à rectorum dogmatum fide exorbitasse intelligamus, quod quidem exorbitarunt, in doctrinæ partem non assumimus, viros tamen amplectimur: ita etiam si quibus obrepsit ut Spiritum à Filio procedere dicerent; quod quidem Dominicæ voci adversetur non admittimus, illos tamen à Patrum cœtu non rejicimus.

Id verò probandum, Nugator, illi adversari, quod nemo veterum te ipso auctore, vidit.

XXI. Etenim Dionysium quoque Alexandrinum sanctorum Patrum choro accensentes, haud tamen dictas ab eo Arianicas voces B adversus Sabellium Libycum perindè recipimus, quin etiam prorsus repudiamus. Magnum itidem Methodium Martyrem, qui Patarensis Ecclesiæ clavum Præsul gubernavit: præterea etiam Irenæum Lugdunensem Episcopum, nec non Papiam Hierapolitanum: ex quibus prior quidem martyrii coronam consecutus est; alii verò Apostolici viri extitere, moribusque ac vita miro splendore effulsere. Si quid tamen veritatis tramite per negligentiam aliquid offenderunt, aut aberrarunt, ut adversus communem Ecclesiæ doctrinam quidpiam loquerentur, in his illos minimè sequimur, nec ea tamen ratione ullum eorum Patris honore atque gloria abdicamus.

Dionysii Alexandrini suspecta dogmata: Methodii, Irenæi, Papiæ.

XXII. Deficiet me dies percensentem viros, quos Patrum quidem honore honestamus, nec tamen illis, in quibus à veritate deviarunt, auscultamus. Sic itaque etiamsi C qui præter Dominicam vocem cunctos docentem mysteria dixisse videantur, Spiritum à Filio procedere; novitatem quidem, ut quæ Dominicam corrumpat vocem ejusque depravatio existat, auersamur; illius tamen parentem, qui maximè sileat, nec suam præsens causam agere possit aut contradicere, nequaquam damnamus. Cùm enim qui humanis rebus substractus est, non sit, nec ipse per se, nec per alios qui ejus tuendi partes munusque susceperint, nullus quidem sanæ mentis actorem in eum agere velit. Nullo verò auctore, nec sententia erit damnati criminis. Nulla autem damnationis sententia, qui eum incessere audeat qui hos omnes casus excesserit, non magis in illum, quàm D in caput ipse suum contumeliam vertit.

XXIII. Verùm, aiunt, dixerunt Patres Spiritum à Filio procedere? At pauci numero: plures verò dicere non sustinuerunt: dixerunt Patres quorum facilè numerum ineas: atenim sanctarum Synodorum decreta eos respuerunt, qui præter Dominicam vocem locuti essent. Dixerunt Patres; sed quid opus de illorum numero, qui dixerunt, anxiùs sermonem trahere? Nec si creatura universa unam misisset vocem, nemo tamen Conditoris ac Opificis relicta sacratiore doctrina ac initiatione, creaturæ adversa Creatori loquenti, animum attenderet, aut Creatoris ac Opificis violatis legibus, creaturæ legibus se submitteret.

Superba mens: Patrum spretio.

Vana jactatio: Nulla Synodus, nulli Patres aut Dominus.

A XXIV. Patres quæris tuæ sententiæ fautores? Ipsum Dominum habes, universalium Synodorum suffragia; divinorum Patrum chorum, qui & numerum excedat: quorum doctrina imbuti, quos superius memoravi Romani Antistites, ac per editam Fidei sanctam Regulam, trinæ consubstantialitatis incorrupta accepta doctrina, cuncti per omnes Occidentis plagas eam tradiderunt: nec solùm Leo sacer, qui in quarta ei Oecumenica sancta Synodo celebris fuit, vel is etiam qui pari illi pietate, eodem etiam nomine fulsit; verumetiam Adrianus ille, qui eandem Apostolicam Sedem rexit, in his quæ ad sanctissimum ac beatissimum majorem patruum nostrum Tarasium rescripsit, apertè ac manifestè sentire noscitur, Spiritum sanctum à Patre, & non à Filio procedere.

B XXV. Illud etiam haud mihi videtur omittendum; etsi omnibus pro temporis nuper propinquitate conspicuum; Qui nostris temporibus Legati, nedum semel, sed & tertiò ex seniore Roma venerunt, cùm de Fide, ut par est, nos cum illis sermonem contulissemus, ii nihil diversum aut ve dissonum à Fide, quæ per omnem terrarum orbem explicata est, aut dixerunt, aut sentire deprehensi sunt: quinimmò clarè nobiscum citraque omnem dubitationem Spiritum sanctum ex Patre procedere prædicaverunt. Quin & coacta Synodo quorundam Ecclesiasticorum capitum causâ, qui inde missi fuerant sancti Ioannis Papæ Vicarii, tanquam illo ipso præsente, ac unà nobiscum rectam de Trinitate sententiam edente, Fidei Symbolum, quod omnium Vniversalium Synodorum calculo, consentaneè voci Dominicæ tum prædicatur, tum viget, tanquam eodem ipsi sensu eademque sententia, voce pariter & lingua, propriæque manus subscriptione, firmaverunt.

Ioannis Papæ Legati: nihil de Fide movent CPli.

Synodus CPL. in causa fortè recepti Photii.

C XXVI. Hæc cùm ita se habeant, & Romana Ecclesia unà cum aliis quatuor Patriarchalibus Sedibus eadem sentiat, eisque concors existat, quomodo qui Chamum æmulentur, Patrum suorum (ut vocant) turpitudinem detegere non verentur, omniumque oculis ipsos ridendos exponere? Decebat enim eos, siquidem Patrum quærunt voces, ad Synodica decreta recurrere; ad Romanorum Antistitum voces mentem intendere; ad reliquorum Sanctorum divinorumque Patrum chorum confugere; non simul quosdam Patres facere, acerbeque illos criminari, tanquam adversus communem Dominum cervicem exerterint, ac tum velut stylum ac indicem fideique regulam eos adhibere. Sed & illud eos advertere decebat, longè se graviore injuria afficere, quos Domino adversantes objiciant, non honorem habere quos Patrum titulo augeant. Enimverò vel si nihil illis curæ est Patrum injuria, timenda tamen atque verenda, ei qui primus parricida fuit ac sceleris auctor, inflicta Dei calculo execratio ac sententia, nec æmulandum maledictum caput, aut magis detegendum, sed obtegendum, si quid in suis Patribus turpe deprehēdissent atque verendum.

Romanorū Antistitum auctoritas in rebus fidei, ipso auctore Photio.

D

A Πατέρας ζητεῖς συνηγόρους τῷ φρονήματι; τὸν Δεσπότην αὐτὸν ἔχεις· τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων τὰς ψήφους· χορὸν θεοφόρων πατέρων ἀριθμοῦ κρείττονα· [16] ἐξ ὧν καὶ οἱ λελεγμένοι ἄνωθεν τῆς Ῥώμης ἀρχιερεῖς ἐκδιδαχθέντες, καὶ διὰ τοῦ ἐκτεθειμένου τῆς πίστεως ἁγίου μαθήματος τῆς τριαδικῆς ὁμοουσιότητος ἀπαράχαρακτον τὸ δόγμα παρειληφότες, τοῖς κατὰ τὴν δύσιν πᾶσαι παραδεδώκασι μέρεσι· καὶ οὐ μόνον ὁ κατὰ τὴν τετάρτην καὶ οἰκουμενικὴν ἁγίαν σύνοδον ἐκλάμψας ἱερὸς Λέων, καθ' ὃ τὴν εὐσέβειαν ἐκείνῳ, ὥσπερ καὶ τὸ ὄνομα ἀπαράλλακτος· ἀλλὰ καὶ Ἀδριανὸς ἐκεῖνος τὸν αὐτὸν ἀποστολικὸν διιθύνας θρόνον, ἐν οἷς πρὸς τὸν ἁγιώτατον καὶ μακαριώτατον Ταράσιον τὸν ἡμέτερον πατρόθειον ἀντέγραψε, σαφῶς τε καὶ περιφανῶς φαίνεται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον φρονῶν ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἀλλ' οὐκ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι. 16

B Οὐκ ἐάσειν μοι δοκῶ, κἂν ἔστι πᾶσιν ἐκ τοῦ χρόνου ὑπάγυον περιφανὲς, Τοὺς ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις πρέσβεις οὐ μόνον ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ τρίτον τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης ἀναδραμόντας· οἱ περὶ τῆς εὐσεβείας ἦν εἰκὸς ἡμῶν πρὸς αὐτοὺς λόγους ἀνακινησάντων, οὐδὲν παρηλλαγμένον τῆς ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐξηπλωμένης εὐσεβείας, οὔτε εἶπον, οὔτε φρονοῦντες ἠλέγχθησαν· τοὐναντίον δὲ, τρανῶς μεθ' ἡμῶν καὶ ἀδιστάκτως τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ Πατρὸς ἀνεκήρυξαν ἐκπορεύεσθαι. ἀλλὰ γὰρ καὶ συνόδου συγκροτηθείσης ἐπί τισιν ἐκκλησιαστικοῖς κεφαλαίοις, οἱ ἐκεῖθεν ἀπεσταλμένοι τοῦ ἐν ἁγίοις Ἰωάννου Πάπα τοποτηρηταὶ, ὡς αὐτοῦ παρόντος ἐκείνου καὶ συνθεολογοῦντος ἡμῖν τὴν εὐσέβειαν, τὸ σύμβολον τῆς πίστεως τὸ διὰ πασῶν τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων κατὰ τὴν δεσποτικὴν φωνὴν καὶ κηρυσσόμενον καὶ κρατυνόμενον, ὡς ὁμόφρονες, καὶ φωνῇ καὶ γλώσσῃ, καὶ ἰδιοχείρῳ γραφῇ καθυπεσημήναντο.

C Τούτων οὕτως ἐχόντων, τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας τοῖς ἄλλοις τέσσαρσιν ἀρχιερατικοῖς θρόνοις ὁμοφώνου τε καὶ ὁμοδόξου καθεστώσης, πῶς οἱ τοῦ Χὰμ μιμηταὶ, τῶν πατέρων αὐτῶν, ὥς φασι, τὴν ἀσχημοσύνην οὐκ ἐρυθριῶσιν ἀνακαλύπτειν, καὶ εἰς χλεύην πᾶσι προτιθέναι. ἐχρῆν γὰρ αὐτοὺς, εἰ ζητοῦσι πατέρων φωνὰς, πρὸς τὰς συνοδικὰς ἀναδραμεῖν ψήφους· πρὸς τὰς τῶν ἀρχιερέων τῆς Ῥώμης φωνὰς ἀπευθύνεσθαι· πρὸς τὸν ἄλλων ἁγίων καὶ θεοφόρων ἡμῶν πατέρων τὸν χορὸν καταφεύγειν· ἀλλὰ μὴ ἅμα τέ τινας πατέρας ποιεῖν, καὶ πικρῶς τούτοις ἐνδιαβάλλειν, διὰ τῆς κατὰ τοῦ κοινοῦ Δεσπότου ἐπαναστάσεως, εἶτα τούτοις πάλιν ὡς γνώμονι καὶ κανόνι τῆς πίστεως χρῆσθαι. ἔδει δὲ αὐτοὺς καὶ τοῦτο συνορᾷν, ὡς πολὺ μᾶλλον ἐξυβρίζουσιν οὓς αὐτοὺς κατὰ τοῦ Δεσπότου προσκομίζουσιν, ἀλλ' οὐχὶ τιμῶσιν οὓς πατέρας ἐπιγράφουσι). ἀλλ' εἰ καὶ μηδὲν αὐτοῖς τῆς πατρικῆς ὕβρεως μέλει, ἐχρῆν ὅμως δεδιέναι τε καὶ διευλαβεῖσθαι τὴν [17] τοῦ κατάρξαντος τῆς πατραλοίας θεόθεν ἐπενεχθεῖσαν ἀρὰν καὶ ψῆφον, καὶ μηδαμῶς τὸ ἐπάρατον μιμεῖσθαι, μηδ' ἀνακαλύπτειν μᾶλλον, ἀλλ' ἐπικαλύπτειν, εἴπερ τι τοῖς αὐτῶν πατράσιν ἑώρων ἀσχημονούμενον. 17

D

Ἀλλ' εἴθε εἴγε μηδεὶς εἴη μήτε τῆς ἐκείνου πράξεως μιμητὴς, μήτε ἔνοχος τῆς ἀρᾶς· ἀλλ' ἵλεως μὲν εἴη Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, τοῖς τε τῇ τῶν πατρολοιῶν ὑποσυρεῖσιν ὕβρει, καὶ τοῖς κατεξαναστᾶσι τῆς αὐτοῦ νομοθεσίας καὶ φωνῆς· καὶ φιλανθρώπως μετατάγοι τοῦ σφάλματος, καὶ καταλλαγείη τοῖς ὑβρισταῖς, καὶ πρὸς διόρθωσιν ἰδεῖν παρασκευάσοι· καὶ τῇ εὐλογίᾳ τῶν περιστειλάντων τὴν πατρικὴν ἀσχημοσύνην περιλάβοι· καὶ μηδένα τοῦ λοιποῦ παραχωρήσοι γενέσθαι βρῶμα καὶ θήραμα τοῦ ἀρχεκάκου θηρός. Τῆς σῆς κεφαλῆς ἱερᾶς, τοὺς ὑπὲρ τῆς ἐκείνων σωτηρίας ἀγῶνας ἀναδεχομένης, καὶ κατὰ τοῦ κοινοῦ τῆς φύσεως πολεμίου τροπαιοφορούσης· καὶ τὸν τῶν πεπλανημένων σωτηρίας Θεῷ καρποφορούσης καὶ προσαγούσης, δι' ὧν καὶ ὁ πρὸς ἡμᾶς τῆς θείας ἀγάπης ἔρως, ἄσβεστός τε καὶ ἀδιάρρηκτος συντηρηθείη, ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ ἀληθινῷ Θεῷ ἡμῶν· πρεσβευούσης τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν τῆς Θεοτόκου· τῶν θεοειδῶν ἀγγέλων, καὶ πάντων τῶν ἁγίων, ἀμήν.

A XXVII. Vtinam verò nemo vel illius facinoris æmulus existat, vel reus maledictionis: quin propitius sit Christus Deus noster, his, quibus parricidarum illa injuria obrepsit, & qui adversùs ipsius legem vocemque insurrexerunt: clementique sua bonitate ac misericordia ab errore reducat, & reconcilietur sic in illum injuria procacibus, præstetque ut emendari studeant, atque intra eorum adlegat sortem, qui paternam obtexerunt turpitudinem: nemínemque deinceps escam sinat fieri & prædam feræ, quæ malorum auctor ac auspex est; dum venerandum caput tuum, pro illorum salute certamina sustinet, & adversus communem humani generis hostem tropæa erigit; fructumque salutis eorum qui errore lapsi sunt Deo edit, eique affert, quibus & divinæ charitatis erga nos amor inextinguibilis inconcussusque consistat; B in eodem Christo & Deo nostro, intercedentibus sanctissima Domina nostra Dei Genitrice, Angelisque deiformibus ac Sanctis omnibus, Amen.

AD COMMENTARIVM RERVM LVCÆ EVANGELISTÆ.

QVin hujus Commentarii auctor sit Metaphrastes, vix dubitare sinunt, quæ de illo ejusque charactere dignoscendo, eruditè sanè prosequutus est Vir eruditus ac πολυμαθὴς Leo Allatius ὁ μακαρίτης, in sua de Symeonum scriptis Diatriba, à me nuper in ejus, reique ipsius sacræ ac literariæ gratiam, vulgata. Inter alia enim in ejusmodi ὑπομνηματικοῖς, gestarumque rerum Commentariis (paulò scilicet ornatiore earum relatione) egregiè probata Viri industria. Quod tamen ipso penè exordio, ad Lucam alludens, illud Pauli refert, vel etiam subnotat, *Cujus laus est in Evangelio*, quasi de illo dictum, minus firmum est; etsi etiam Hieronymo probatum atque allatum Catalogo in Melius enim Chryſ. 1. Cor. 8. & Theodoretus de Barnaba exponunt, cujus ita laus in Evangelio, non scribendo, sed prædicando, & qui Pauli comes ad istud munus ab Ecclesiis delectus esset, non Lucas.

1. Τὴν πληροφορίας. Videtur respicere illud exordii Lucæ, τῶν πεπληροφορημένων ἐν ἡμῖν πραγμάτων. *Rerum quæ inter nos certa fide compertæ ac exploratæ sunt*: ubi Vulg. non satis vim vocis expressit vel attendit, cùm reddit, *rerum quæ in nobis completæ sunt*; nisi legit D πεπληρωμένων. *rerum quæ satis abundéque nobis probatæ sint*; nempe testibus præordinatis à Deo, viris sanctissimis, qui ipsi oculati testes fuerunt, & pars quoque aliqua earum rerum extiterunt: ita ut Lucas, non solùm suam, sed & reliquorum, qui ipsi ministri extiterant, & cum Domino versati erant (primorum scilicet Apostolorum ac Discipulorum) fidem arcessat; eorum, quæ ipse planè consecutus, à se suoque doctus experimento scripta narratione consignaturus erat; quasi suo instinctu, ἔδοξε κἀμοὶ, *Visum est & mihi*; seu potius instinctu divino; sic eum afflante & perurgente; non Pauli jussu, ut quidam non satis ex Evangelii majestate putavere; vel etiam illo quasi dictante, ac Luca velut ex ejus accepta ore in commentarios referente: qua opera, non magis Scriptor canonicus habendus esset, quàm Tertius, vel quisquis Pauli Epistolas excepit ac conscripsit. Interpretes Orientales parùm assecuti sunt Græcas voces Lucæ. Arab. tamen unum ex 72. Discipulis asserit, remque propius attingit, dum τὸ, τῶν πεπληροφορημένων ἐν ἡμῖν πραγ-C μάτων, reddit, *historiam rerum quarum nos sumus gnari; prout testatum reliquerunt nobis, &c.* καθὼς παρέδοσαν ἡμῖν· ex quibus verbis infert Hieron. *Lucam non solùm ab Apostolo Paulo didicisse Evangelium, qui cùm Domino in carne non fuerat; sed à cæteris quoque Apostolis, quod ipse quoque*, inquit, *in principio sui voluminis declarat, dicens, Sicut tradiderunt nobis, &c. Igitur Evangelium*, inquit, *sicut audierat, scripsit: Acta verò Apostolorum, sicut viderat ipse, composuit.* Sic itaque Hieronymus, velut solum αὐθάδη & φοιτητὴν Pauli agnoscat, nec unquam inter ipsos Domini Discipulos versatum, quod non persuadet, nec unquam ex verbis Lucæ probè intellectis conficiat. Eamque Origenes Hieronymi opinionem, quæ fuit Magethii Marcionistæ, seriò exsufflat, Dialogo adversus eum, atque hinc crimen ab eo fidei illatum, ritè depellit; Marcum & Lucam Iesu Discipulos asserens & auditores, non ex Duodecim & primi ordinis, sed ex LXXII. & secundi ordinis, qui ipsi priores Paulo prædicaverint, non ex ejus duntaxat ore accepta, aut etiam Petri in commentarios retulerint. Certè videtur Lucas hoc sibi proœmio, suæque scriptioni voluisse fidem conciliare, unde potius Hieron. & qui ejus opinionis sunt, eam elevant: Quod nimirum ea scripturus sit, quæ pleno testimonio probentur, eorum, qui ipsi à principio viderunt & ministri sermonis fuerunt, & quorum omnium ipse arbiter & spectator fuerit ac plenè pernoverit, non velut a-

lii, qui aggressi sunt humano conatu. sic quasi rumore accepta conscribere, non ita ut Lucas, Iesu ipso discipulatu divinoque illius afflatu certissimè explorata, & quæ omni falsi suspicione vacarent. Hæc enim vis illius vocis, παρηκολουθηκώς. *Qui certa intelligentia cuncta conjectatus sum*; sive, *ita omnia ab initio persecutus, ut nihil me fugerit*, uti Steph. Sive ut Budæus in Demosth. de falsis Legat. καὶ παρηκολουθηκὼς ἅπασιν κατηγορῶ. *Actor sum & accuso, ut qui omnium arbiter fuerim & spectator, ut comes Legationis.* Non fuit necesse Marco hanc cautionem adhibere, quod ejus Evangelium parum à Matthæi Evangelio (excepto compendio) distabat, & quod Petrus sua auctoritate Ecclesiis legendum proposuerat ac probaverat. Lucas verò plurima affert Matthæo Marcoque intacta, parabolas, historias, morum documenta; veréque Animorum Medicus plus reliquis affert illorum saluti conducentia, ut Gregorius Nyssen. Hom. de Peccatrice, mihi potius Asterius, ut & aliæ, quasi appendice Gregorio Nysseno adscriptæ. Ac, num eo nomine Evangelium Lucæ Pauli Evangelium, quod illo maximè uteretur in suis concionibus; non velut à Luca didicisset, cui nec magni Apostoli aliquid contulissent, sed divina ipse accepisset revelatione; seu quod sic divino afflatu accepta, in eo Lucæ sibi charissimi Medici, Evangelio, divino eodem afflatu eadem conscripta, magna voluptate legeret & amplecteretur: gauderetque sibi & Lucæ ea charismata communia, etsi non idem in utroque eorum usus; alterque Domini illud semen viva voce in auditorum præcipuè cordibus deponeret, alter in usum omnium sæculorum etiam scripto consignaret. Irenæus apud Euseb. l. 5. c. 8. quod ait, *Fundata à Petro & Paulo Romæ Evangelizantibus Ecclesia*, μετὰ τὴν τούτων ἔξοδον, Μάρκος ὁ μαθητὴς καὶ ἑρμηνευτὴς Πέτρου, καὶ αὐτὸς τὰ ὑπὸ Πέτρου κηρυσσόμενα ἐγγράφως ἡμῖν παρέδωκε· καὶ Λουκᾶς δὲ ὁ ἀκόλουθος Παύλου, τὸ ὑπ' ἐκείνου κηρυσσόμενον εὐαγγέλιον ἐν βιβλίῳ κατέθετο, ab omnibus discrepat, in tempore conscripti Evangelii, præsertim Marci, *post excessum Petri & Pauli*, & ubi illi in humanis esse desierant; quod Vales. *post horum interitum* reddit; mihi certè non satis Ecclesiasticè, ut & aliàs mihi observatum. Fuerint-ne Discipuli Domini, nec-ne, non apertè dicit, etsi insinuat, sic quasi ab illis duntaxat didicisse Evangelium, quod nec Hier. admittit. Putem ego divinum afflatum, quo moti scripserunt Marcus & Lucas non excludere hæc quasi humana compendia, audiendi vel à Petro vel à Paulo: præstare tamen ut ipsos πᾶσι παρηκολουθηκέναι existimemus, ut loquitur Lucas; sic omnia vel Petri vel Pauli, vel aliorum quorumque Apostolorum testimonio comprobata plenè assecutos, Deoque movente scripsisse, cùm & ipsi cum Iesu versati illique penè intimi fuissent, ne cogamur Novi Testamenti Canonem procul extra vel primi vel secundi ordinis Apostolos trahere, & ad discipulos Apostolorum, non ipsius Christi, extendere; quomodo vix nobis constabunt 2. & 3. Ioannis ipsius Apostoli esse, aliaque ejus generis aliorum, quorum communis existimat fides & sentit Ecclesia: etsi de Ioannis 2. & 3. qui dictus Senior sit, dictum à me in Ioanne. Qui Lucam existimant unum è duobus discipulis euntibus in Emmaus, qui idcirco nomen suum tacuerit, hi palam eum Iesu Discipulum faciunt: sed conjectura levis est, cui nullam certò liceat accommodare fidem, etsi Græci in Menæis hoc quoque insinuent ac canant; etiam in Canone, cujus auctor Theophanes, Vir certè magnus inter Græcorum Μελῳδοὺς, seu Cantores & Poëtas sacros. Sic itaque Ode 7. Ὢ πῶς Λουκᾷ πρὶν Κλεόπᾳ ἐμφανίζεται Δεσπότης ἐκ τοῦ τάφου. *O quomodo Lucæ pariter & Cleopæ apparet Dominus è sepulchro?* Nec plura ille hoc argumento, ne quid vel piæ credulitati in laudem Lucæ videretur omisisse. Plenius in modulo quem Κάθισμα vocant, alterius fortè & incerti Auctoris; nec necesse afferre. Ambros. quod Cleopæ socium illa Domini apparitione Ammaonem vocat, ex secretis quibusdam scripturis, seu Apocryphis, habuerit: ac licet ille certò habere videatur, & ita proferat; ego tamen malim nescire, quod ita Lucas divino Spiritu obtexit, nec ullum hactenus certæ auctoritatis monumentum prodidit. Quod etiam Orig. l. 2. contra Celsum *Simonem* vocat, dubiæ fidei est, non certæ ullius traditionis. Nam rogo quis ille Simon? Non Simon qui est unus de Duodecim: nam erant Vndecim congregati, quibus hi retulerunt. Fortè Simonem seu Symeonem Iacobi successorem in Sede Ierosolymitana velit: sed unde, nisi quod quis ita divinavit, & quod Symeon Cleopæ filius dictus sit. Afflatum in Luca divinum, magnificè idem Theoph. pluribus strophis suo illo Canone, celebrat, acceptamque ἀμέσως à Christo divinorum scientiam, &c.

Tanta hæc veréque pia, & ex majestate Apostolica, ac quæ magnum deceant Evangelistam, cujus libris fruamur, θεογράφους ὡς πλάκας δεδιγμένοι, *quos velut tabulas Dei digito scriptas accepimus*, ut idem Theophanes loquitur, Synaxarii auctor, quisquis tandem ille est, omnino fœdat, sic in eo ineptiens, ut sibi omnem fidem adimat. Quod nimirum agens Thebis Bœotiæ, ibique medicinam faciens, ἐπὶ Τραϊανοῦ τοῦ βασιλέως, ἐντυχὼν τῷ ἁγίῳ Παύλῳ τῷ Ἀποστόλῳ, καὶ πιστεύσας τῷ Χριστῷ, ἀπώσατο τὴν πατρῴαν πλάνην. Atqui Trajano Imperatore, ac diu antè Apostoli hominem exuerant, & Lucas quicquid est Apostolici muneris & Evangelistæ obierat, nec jam superstes erat; non tunc primò credebat, aut paternum errorem abdicabat. Majori certè specie veri convestienda mendacia, ut vel aliquam fidem apud incautos obtineant. Niceph. itaque l. 2. c. 43. hæc eadem tradens, absonum illud vitavit, nullo Principis adscripto nomine, quo hæc gesta sint. Submotis ergo illis subdititiis verbis, opinio eorum est, qui tum demum Lucam Christo accessisse sentiunt & à Paulo conversum, cùm sic Thebis in illum incidisset; esseque discipulum & filium Pauli, haud secus ac Titum vel Timotheum; quod nulla Veterum auctoritate probari possit; nec Paulus cum illo ut cum filio agit, sed ut cum fidelissimo amico ac socio charissimo; quem minus vero simile est, sic Serum Pauli discipulum & filium, tantum mox

evasisse ut ejus in Evangelio laus esset, & illi comes peregrinationis ab Ecclesiis ordinaretur, ut ferè de illo exponunt illius sententiæ Auctores; quod alii convenientius de Barnaba aut Sila intelligunt, qui sic semel & iterum dati sunt Paulo illius peregrinationum comites, non item Lucas.

2. Ἀπὸ γὰρ τρίτην παρηκολουθηκώς. Eruditè hîc auctor, triplicem quasi venam aperit Evangelii Lucæ; seu tria, quibus ille instructus, divinum illud opus peregerit, non infelici exitu, uti multi, aggressus sit ac tentaverit: Nempe παρακολούθησιν, sic certâ quasi proprio experimēto ac diligentia rerū assecutionē: eorū qui ministri sermonis (seu rei ipsius pars aliqua) fuerant, testimoniū, ac quæ illo est, certam probationem; non tam majorum Apostolorum, quàm ipsius sanctæ Mariæ, ex qua didicerat, tanta illa quæ de ipsius puerperio, deque Iesu ortu & infantia atque Ioannis, conscripsit, aliis Evangelistis intalutata; postremò divinum ipsum afflatum, τὴν ἄνωθεν μυσταγωγίαν, sine qua duo priora nec ipsa sufficerent. Quanti enim alii & ipsi viderant & audierant, nec tamen sacri Scriptores extiterūt?

3. Τὸν τοῦ προσλήμματος. Traditio hæc, Græcis præsertim Scriptoribus, qui pro sacris Imaginibus commentarios librosque ediderunt, pervulgata est; etsi antiquis non admodùm cognita. Rem omnium maximè illustrarent, quæ tanta nobis Parisiis extant, sanctissimi Patriarchæ & Confessoris Nicephori, si quando per temporum malitiam & hominum ἀφιλοκαλίας, liceret vulgare. Auctor Synaxarii ipse quoque velut ex rumore ac fama refert. φασὶ δὲ αὐτὸν, πρῶτον τὴν εἰκόνα τῆς ἁγίας Θεοτόκου ἐν ἀγκάλαις φέρουσαν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν διὰ ζωγραφικῆς τέχνης ἐκ κηροῦ, καὶ ἑτέρας δύο ζωγραφῆσαι· προσφέρειν τε αὐτὰς τὸν Ἀπόστολον τῇ μητρὶ τοῦ Κυρίου, εἰ ἀρεστὸν εἴη αὐτῇ· καὶ αὐτὴν φάναι καὶ εἰπεῖν, τὸ, Ἡ χάρις τοῦ ἐξ ἐμοῦ τεχθέντος δι' ἐμοῦ μετ' αὐτῶν. ὡσαύτως καὶ ἁγίων Ἀποστόλων καὶ κορυφαίων τὰς ἁγίας εἰκόνας· καὶ ἐξ ἐκείνου εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐξενεχθῆναι τὸ τοιοῦτον καλὸν καὶ εὐσεβὲς καὶ πάντιμον ἔργον. *Aiunt autem illum primum picturæ arte sanctæ Dei Genitricis imaginem gestantem in ulnis Dominum nostrum Iesum Christum ex cera, aliasque duas pinxisse, easque Apostolum Domini Matri, num ei placerent, obtulisse: Eamque dixisse, Gratia ejus, qui ex me natus est, per me cum illis. Similiter etiam sanctorum Apostolorum ac Coryphæorum Imagines; exque illo ejusmodi probum & religiosum prorsusque venerabile opus, in omne terrarum orbem evulgatum esse.* In qua narratione fabulosum apparet, sic Lucam obtulisse S. Virgini, ac illam sic respondisse, plures etiam sive Mariæ, sive Christi imagines pinxisse Auctor insinuat, præter imagines Petri & Pauli Toto Officio quod plenissimum est, & in quo nihil desiderari videtur Lucæ laudum, ne verbum est, quo pictarum Imaginum nomine celebretur. Nicephorus tamen eadem propemodum affert, sed paulò castigatiora.

4. Πρὸς ἕω πάλιν. Epiphanius tamen Hær. 51. alias ei provincias assignat, ac unum ex LXXII. Discipulis asserit. Κηρύττει πρῶτον ἐν Δαλματίᾳ, καὶ ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ, καὶ Μακεδονίᾳ· ἀρχὴ δὲ, ἐν τῇ Γαλλίᾳ. Quasi velit, cùm primùm aggressus esset Dalmatiam, deinde in Gallia prædicasse, antequam in Ita-

A lia & Macedonia prædicaret. Vrgetque Ill. ac Reverend. Petr. de Marca Archiepiscopus Parisiensis, pro nostra ac propriè dicta Gallia, Epistola sua ad Henricum Vales. nulla tum Gallia Cisalpina, de qua possit intelligi Epiphanii locus. Noster verò & Niceph. aliique Græci in Orientem reversum aiunt, ubi Paulo operam dedisset, unusque illi adsuisset, ut ipse de illo testatur, 2. Tim. 4. 11. existimatque Hieron. scripsisse Romæ Actus Apostolicos, producta illorum historia, usque ad biennium Pauli ibi commorantis, per quod tempus non videtur sic vastas & dissitas regiones lustrasse. Nec fortè Româ discessit, nisi liberato Paulo, illoque aliò se transferente, sive in Orientem, quem se proximè cogitare ad Timotheum significat, sive pro priore desiderio in Hispaniam transeunte; quando ab eo disgressus Lucas, vel in Orientem regressus sit, ac utrasque Thebas excoluerit, Ægyptias

B ἑκατόμπυλας, & Bœoticas ἑπτάπυλας, quas utrasque auctor Thebaidos nomine insignit, ab urbe sic quamque regionem denominante: nec scio bene an hæc propriæ illi dicta Θηβαΐς ἡ ἄνω καὶ ἡ κάτω *superior & inferior Thebais*, vel an Bœotia Thebais dicta probis Auctoribus inveniatur, multò minus Thebais inferior; vel in Occidente, quibus Epiphanius memorat gentibus, antequam in Orientem rediret, prædicaverit.

5 Ἐν εἰρήνῃ. Sic quoque Hieronymus insinuat, qui nihil de ejus martyrio dicat, ut nec Isidor. nec Græci in Menologio. *At Gregorius Nazianz.* inquit Baron. in Notis, *in Orat. 1. in Iulianum,*

C *inter Martyres eum recensuisse videtur, cùm in Iulianum his verbis invehitur*; Non victimas pro Christo cæsas veritus es? nec magnos pugiles extimuisti, Ioannem illum, Petrum, Paulum, Iacobum, Stephanum, Lucam, Andream, Theclam, &c. Græca Billio edita *Lucam* desiderant, agnoscit tamen Elias Cret. nec propterea Martyrem agnoscit, ut neque Ioannem; Apostolum scilicet, de quo loquitur Greg. & qui verè pro Christo victima fuit, in præparatione animi pro illo mortem habens, ut & Lucas: sive aliàs Ioannes martyrium Romæ fecit, vel etiam Ephesi, in ferventis olei dolium missus sub Domitiano Principe, ex quo divina virtute illæsus exierit, quam traditionem non videntur Græci agnovisse, etsi Tertul. Abdiamque auctores habet. Sic ergo Elias: *Victimas omnes communiter appellavit, etiamsi quidam minimè jugulati sunt, &c. Quippe ne longè abeam, Ioannes, cujus hîc mentionem*

D *facit, & item Lucas, haudquaquam interempti sunt: verùm cùm permultas propter Christum & ejus Evangelium calamitates pertulissent, in pace ad eum qui Deus pacis est, reversi sunt.* Quæ ferè auctoris nostri verba sunt. Vt exploratum ergo Græcorum traditione habuit Elias, Lucam minimè Martyrio functum. Vnde ergo Niceph. auctor sic nuperus l. 2. c. 43. nedum crucem illius novit; sed & singulare crucis genus, ut ἐπὶ καρποφόρου ἐλαίας suspensus sit, *ex fructiferæ oleæ arbore, quod ligni aridi copia non esset, unde crux fieret.* Quæ ipsa narratio suspecta est, vel si alia deessent. Glycas item, vix majoris momenti auctor, l. 3. incerto & ipse rumore, λέγεται δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι Λουκᾶς ὁ Ἀπόστολος, ἐπὶ καρποφόρου ἐλαίας ἐσταυρώθη. *Ferunt etiam, Lucam Apostolum in olea*

fructifera suffixum fuisse: unde nec Synaxarii Auctor ejus quicquam meminit, sed quod ex suæ Ecclesiæ usu certum habuit, hoc tradidit; ὀγδοήκοντα ἐτῶν γενόμενος ἐν εἰρήνῃ ἀνεπαύσατο. *Octoginta annos natus obdormivit in pace*: quæ ipsa verba, cùm desint in plerisque Codd. Hieronymi, illius fuerint Catalogo adjecta. Latinorum Patrum S. Paulinus ad Sever. Epist. 12. nescio ex quibus monumentis.

Hic pater Andreas, & magno nomine Lucas
Martyr, & illustris sanguine Nazarius.

S. quoque Gaudentius serm. in Dedicat Eccl. cum Ioanne Baptista, Thoma & Andrea martyribus accenset: sed quàm incerto rumore, qui ita dicat, *Andreas & Lucas apud Patras consummati referuntur*: cùm de Luca martyrium fecisse, aut diem obiisse in ea urbe, nemo dicat.

6. Κωνστάντιος. Sic omnes Scriptores, ipseque Hieron. in Chronico ad Vicennalia Constantii referunt hanc sacrorum pignorum CPlim reductionem. Chron. Alexandri. Ἰνδ. ιε΄. ἐπὶ τούτων ὑπάτων (Κωνσταντίου Αὐγούστου ιά καὶ Ἰουλιανοῦ Καίσαρος δεύτερον) ἠνέχθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τὰ λείψανα τῶν ἁγίων Λουκᾶ καὶ Ἀνδρέου τῶν Ἀποστόλων, σπουδῇ Κωνσταντίου τοῦ Αὐγούστου, καὶ ἀπετέθη εἰς τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους. *Indict. 15. His Consulibus* (*Constantio Augusto XI. & Iuliano Cæsare II.*) *allatæ sunt CPlim Reliquiæ Sanctorum Lucæ & Andreæ Apostolorum, cura Constantii Augusti, & depositæ sunt in æde SS. Apostolorum.* Hier. *Constantio Romam ingresso* (pompa scilicet Vicennalium, ut pluribus relatum Chronicon) *Andreæ Apostoli & Lucæ Evangelistæ Reliquiæ à CPlitanis miro favore susceptæ.* Quodque ita Hier. in Chron. non fuit mutandum in Catalogo à Mariano ex depravato Sophronii textu nomen Constantii in Constantini, cujus Vicennalibus nemo ejus Reliquiarum susceptionis meminit, sed solùm Constantii. Verum quidem est adversus Vigilant. ita loqui, *Sacrilegus fuit Constantinus Imperator, qui sanctas Reliquias Andreæ & Lucæ & Timothei transtulit CPlim, apud quos dæmones rugiunt, & inhabitatores Vigilantii illarum se sentire præsentiam confitentur?* Vbi planè ipsum Constantinum velit, cujus sic pietatem arcessit: nam Constantius tunc sacrilegus erat, perditè Arianus, etsi larva pietatis, erga sacras ædes & Sanctorum pignora magnam religionem præferebat; qua certè non erat sacrilegus, si fides illi comes extitisset; nec qui eo nomine vituperaverit, ullus Catholicorum fuit; quod & Hieronymi instituto satis esse potuit. Constantini tempore, ac præcipuè ejus Vicennalium, nec erat Apostolorum CPli ædes, quam idem Constantinus in extremis ferè designavit, & Constantius absoluit. Habemus Acta Artemii Martyris 20. Octob relata Lipomano & Surio, omni fide majora, ex quibus sua hæc Auctor hausit: hoc tamen falsus, quod postea factum Arianum Constantium putavit; quod fortè legit, alteram Nicææ Synodum indixisse adversus τὸ ὁμοούσιον· sed hoc ex inveterato jam errore, quo totus Arianis pridem devotus fuerat, inque eorum sententiam omnes trahere studebat. Artemii sanctitas & fides Catholica quomodo hærere potuit cum tanta ejus necessitudine cum Constantio sic efflictim hæretico, vixque ferente ullos Catholicos aut ὁμοουσίου professores, nec ipsi parcenti Romano Antistiti, per cujus vim, Liberius tædio exilii victus hæreticæ pravitati subscripsit, auctore Hier. in Chronico, haud satis capere possim. Ac, Num Synaxarii Auctor die illa 20. Octobr. huius rei invidiam voluit tegere, dum ita texit suam narrationem, ut ad Constantinum referat, quod Dux & Augustalis Alexandriæ creatus sit, tumque Apostata Imperatore sic sponte arenam ingressus sit, ac quasi totos Constantii annos illo munere functus sit. Δοὺξ καὶ Αὐγουστάλιος Ἀλεξανδρείας γενόμενος, καὶ πατρίκιος τιμηθεὶς, ὑπὸ τοῦ μεγάλου βασιλέως Κωνσταντίνου. Sed melius ejus Acta, Constantio ascribunt, post ipsa Apostolorum allata pignora, extremis annis Constantii, per quos licuit ad Iulianum usque in munere illo perseverare, & sic libertatis præmio arguendo Apostatam Martyrium facere. Vbi etiam difficile Alexandriæ communicasse Catholicis, nisi jam revocatus Athanasius à Iuliano, etiam Artemium Ecclesiæ Catholicæ addixerat, si quid illi ex Constantii contagio labis hæserat. Ac num simili prope ratione, ac Sebastianus Diocletiano Imperatore Christianum, sic ille Catholicum tegens, in illis Constantio obsequebatur ac communicabat, quæ religiosi cultus Dei ac Sanctorum viderentur, ac quibus ille palam hæresim non prodebat aut Catholicos insectabatur: qua fere dispensatione Græci nunc vel Armeni, aliive Christiani, qui reipsa Catholici sint, non mutato ritu, Episcopis suis & Parochis parent, qui & schismate scissi ab Ecclesia sint, & gravissimis erroribus irretiti.

AD COMMENTARIVM RERVM Iacobi Dei Fratris.

QVamvis secundi ordinis Apostolum, plerique Veterum Iacobum Dei Fratrem ac Domini existimaverint, Ierosolymorum Episcopum ab Apostolis constitutum; ejus tamen tanta claritas est, apud eos etiam qui de illo ita sentiunt, nec ullo modo cum Iacobo Alphæi confundi volunt, ut ipsis penè Duodecim par videatur, quibus cum ait Hegesip. relatus ab Euseb. l. 2. c. 23. suscepisse Ecclesiam administrandam. μετὰ τῶν Ἀποστόλων, uti etiam bene reddidit Ruffinus; non μετὰ τοὺς Ἀποστόλους, quod sibi putavit legisse Hieron. vel non satis attendit, dum *post Apostolos* reddit, in Catalogo: qui & de suo addit *Ierosolymorum*, cùm Eusebius (ex quo uno habuit) absolutè habeat, διαδέχεται δὲ τὴν ἐκκλησίαν μετὰ τῶν Ἀποστόλων· nec aliter ipse Abdias ejusque Interpr. *Suscepit Ecclesiam cum Apostolis Domini frater Iacobus.* Franciscus Maria Florentinius Lucensis in suo vetusto Romano Martyr. p. 98. ex illo potissimum Hegesippi loco Iacobum Fratrem Domini ex Duodecim choro ejicit, laudata mea versione, eique subjecta docti Valesii, quæ eadem sit; ac Christophorsoni sugillato additamento, quo & Baronio fucum fecerit; *cum cæteris Apostolis;* ac quasi ipse unus illorum ejusdem ordinis extiterit; non illis penè consertus, quà sic cum illis ad Ecclesiæ regimen singulari munere assumptus fuit; peculiarius quidem Ierosolymitanæ, cui Episcopus præfectus ab Apostolis est, cum hoc tamen etiam universæ, ut Hegesippi

verba sonant, ipsa pura & absque illa Hieronymi interpolatione; qua ipse Florentinius ad sensum Hieronymi trahitur, angustiusque sentit nedum de Iacobo, verum etiam de primis Apostolis; ac quasi illorum partium esset regere Ecclesiam Ierosolymitanam, non Ecclesiam absolutè & universalem ac Catholicam; nedum Episcopali, sed & Apostolica quadam prærogativa, qua Paulo licuerit dicere; *Alium autem Apostolorum vidi neminem, nisi Iacobum Fratrem Domini;* quasi ipsum singulariter proprieque Apostolum, etsi non ex Duodecim, velut fere Barnabas, etsi alio genere, nec ut in orbem prædicandi causâ discurreret, variaque loca peragraret inque illis Eccelsias fundaret (quod sibi munus Duodecim peculiarissimum ascivere) sed ut ex arce Ierosolymitana, Ecclesiæ, quæ præsertim ex Iudæis coalesceret, universim intederet. Qui sic igitur communibus curis cum Apostolis regendam Ecclesiam post Christum, ejusque quasi successione, acceperit, haud abesse debeat, à reliquorum è Duodecim choro, Panegyricis: quanquam in eo non desudavit Nicetæ industria, sed magis Metaphrastis, cujus compositionis unum istud genus ὑπομνηματικὸν est; *Commentariorum*, cujusmodi est quem edidi in Andrea Apostolo t. 1. Bibl. PP. de Sanct. censetque Leo Allatius Metaphrastis maximè genuinum, in sua à me vulgata de Symeonum scriptis Diatriba.

1. Πατὴρ, Ἰωσήφ. Sic passim Veteres, uno penè in adversum eunte Hieronymo, qui Mariæ Cleophæ sororis sanctæ Deiparæ filios opinatus est, quos omnes Scriptura Domini fratres appellat, in quibus eximiè Frater Iacobus, sic Pauli ipsis vocibus consecratus. Quodque sic ille opinando statuit, nec verò certum habuit, minoris scientiæ ac judicii Alcuinus aliique, ad fidei ipsa dogmata conati sunt trahere, sugillantes quasi αἱρετίζοντας, qui superiores nuptias, filiosque Iosepho sanctæ Mariæ sponso adscriberent; quibus, ut quid mitius dicam, sibi magis, quàm illis detraxerunt. Græci in Menæis. Τὸν γόνον σε τοῦ Ἰωσὴφ καὶ Ἱεροσολύμων τὸν πρῶτον Ἱεράρχην, Ἰάκωβε θεόπτα καὶ τοῦ Κυρίου ἀδελφὸν ὕμνοις καὶ ἐγκωμίοις ἀνυμνοῦμεν εὐσεβῶς. *Te Iosephi filium, primum Ierosolymitanum Antistitem, Iacobe, qui Deum ipse vidisti ac Domini frater es, canticis ac laudibus piè celebramus.*

Chrysostomus ad Gal. 1. itemque Theodoretus, qui Iacobum Cleophæ filium velit, quem fratrem Iosephi alii statuunt, non alia ratione, quàm quod ejus Mariæ filium existimet, quæ apud Ioannem Maria Cleophæ legitur, & soror Matris Iesu, vereor ne non satis accuratè judicaverit, & quasi Hebræi aut Scriptura ea loquendi forma, etiam conjuges significare voluerint, non parentes duntaxat, ac qui ex illis prognati sint. Quis enim Adæ Evam, Abrahæ Saram, Iosephi Mariam, aut quid simile aut legit, aut audivit? Malim itaque Mariam filiam Cleophæ, qui sit Iosephi frater, qua cognatione sanctæ Mariæ Matris Iesu Hebræorum more soror audierit, in ipsam Iosephi familiam ascita, nisi aliò maritalis copula traxerat, quod non liquet. Sic bene idem Chrysostomus in Iacobo Alphæi, uno ex Duodecim, Levi Alphæi fratre, eodemque parente, quem & secutus Theodor. in Psal. 67. dum extra Fratres Domini, Matthæum & Iacobum habitasse Capharnaum dicit: qui ambo ibi, ex mente Chrysostomi essent Publicani. Unum habent, nedum auctor Synaxarii, sed & Theophanes auctor Canonis, quod favere illis videatur, qui unum ex Duodecim volunt, quanquam ipsa id Menæa evertunt; quod scilicet ab ipso Christo ordinatum tradunt. Syn. Πρῶτος ἐπίσκοπος ἐν Ἱεροσολύμοις γέγονε, παρ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου χειροτονηθείς. *Fuit primus Episcopus Ierosolymis, ab ipso Domino ordinatus.* Theoph. Od. 1. Χορείας τῶν Ἀποστόλων, πάνσοφε, σεμνῶς ἐκόσμησας, Ἀρχιερεὺς ὡς πρῶτος γενόμενος, ἐνεργείᾳ τοῦ Λόγου χρισθεὶς, ὡς μαθητὴς θεάδελφος, ἱεροκῆρυξ μυστικώτατος. *Apostolorum choro, Vir sapientissime, palam ornamento fuisti, ut qui primus Episcopus fueris, & ipso Verbo operante inunctus, tanquam Dei Frater Discipulus, sacer præco sacratissimus.* Sic passim unctionis nomine, sacram Græci inaugurationem significant, allusione ad vetus sacerdotium, in quo sensibilis unctio, nulla olim Græcis usurpata, sed cui sanctior (divini scilicet Spiritus) successerit, ut est nobis spiritale sacerdotium, & quo victimam Christum ἀθύτως, ejus sacrificii repræsentatione, novoque & spiritali cultu quotidiè immolemus. Primus Episcopus Iacobus, secundùm tamen Apostolos, sive ipse Dominus sacerdotii illam unctionem speciali privilegio ei contulit; sive (ut Anaclet. Papa auctor est) Petrus, Ioannes & Iacobus, quasi illius nutu, id præstiterunt, qui & Ierosolymorum Ecclesiam, ut testis est Clem. & alii, ei regendam tradiderunt.

2. Ὠβλίας. Sic etiam Lipomani Interpr. ac num voluerit Auctor, esse formativum nominis proprii? quanquam non est nomen proprium, sed quasi appellativum, ut & vox *Iustus*. Putem igitur obrepsisse, ab eo quod habet, Euseb. l. 2. c. 23. exque illo Ruff. Niceph. Epiph. Ὠβλίας, quod sic apud eum exponit, qui auctor est hujus narrationis, Hegesip. ἐκαλεῖτο δίκαιος καὶ Ὠβλίας, ὅ ἐστιν ἑλληνιστὶ περιοχὴ τοῦ λαοῦ καὶ δικαιοσύνη. Quam ultimam vocem vacare puto; nec enim utrunque expositio est illius vocis Ὠβλίας, sed alterum tantum, nempe περιοχὴ τοῦ λαοῦ· *munimentum populi*. Refert Henr. Vales. emendationem Nicolai Fulleri l. 3. Miscell. sacrorum, & in eam inclinat, nisi quod deterret Auctorum consensus in Eusebii voce, Ὠβλίας ἐκαλεῖτο δίκαιος καὶ Ὠβλίας, ὅ ἐστι δίκαιος καὶ περιοχὴ τοῦ λαοῦ· & quod, inquit, *Ophlias autem populi significat*. Significet nec ne viderit Vir doctus, mihi tamen non facilis mutatio literarum ב in פ, longe proinde sunt *Oblias* & *Ophlias*. Putem ego esse ab Hebraico חבל quod est *Nauta*, *Naucleros*, & quidem supremus: quod optimè in Iacobum congruit, pro sacerdotii arce Ierosolymis, qua divinis rebus ac precibus ad Deum semper assiduus (quibus illi genua occalluerant) verè populi munimentum erat: consiliis etiam & prudentia, seu solertia, quod femininum illius vocis doctis Hebræis exponitur. Sic enim magis congruit ut sit ducta metaphora, quàm ut ab arce seu præsidio: adde quod nulla radicalium mutatio est, quæ officiat. Vide tamen in P. Haloix t. 2.

in Hegesip. Fulleri eruditam piamque expositionem, qua satis Scaligeri depellatur calumnia.

3. Τὰ κατεσκληκότα γόνατα. Ad orandi instantiam positis genibus hæc clarè spectant: Refert tamen & aliud Abdias, quod malè affecto crure claudicavit, ex quo excita per Saulum seditione Ierosolymis, è summis gradibus præceps dejectus est, ac pro mortuo derelictus, primo fere illius ibi Episcopatu: Cujus rei fides penes auctorem sit.

4. Ῥάκος καὶ σινδὼν. Putem alteram altera vocem explicare, ac velle Iacobum sic in lineis, in signum munditiæ, in Sancta penetrare solitum; velut erat Ephod veterum Sacerdotum, vel etiam aliorum religiosius Deo obsequentium. Nam & David, ipse Rex, non Sacerdos, aut templi minister, in Ephod lineo saltabat totis viribus coram Arca, 2. Reg. 6. Vox ῥάκος inter vestes Pontificales refertur ab Ignatio Diacono in Vita S. Niceph. Patriarchæ, nuper ex meis in Henschenii Martio repræsentata; &c. videturque sumi pro Sacerdotis orario vel etiam Pontificis omophorio, quæ sic quasi quadam modestia, ῥάκος, velut humilem detritamque vestem ac pannum humilem, voluerint dicere ac significare.

5. Ἀπόστολον καλεῖ ἑαυτόν. Hinc potius non absurdè colligunt aliqui non fuisse ex augusto illo Duodecim choro, & qui Apostoli κατ' ἐξοχὴν & Coryphæi dicti sunt: cujus tituli adjectio nihil Apostoli modestiæ nocuisset, magnamque Epistolæ conciliasset* auctoritatem. Nec fortè ulla alia major ratio sit, cur potius Veteres Iacobo fratri Domini & Episcopo Ierosolymorum tribuerint, quàm ulli ex duobus de Duodecim, Iacobo Zebedæi & Iacobo Alphæi: quanquam ipsum eundem ac Iacobum Alphæi putet Zegerus se habere Chrysostomi auctoritate. *Cæterùm quod Iacobus primus Ierosolymitanæ urbis Episcopus unus fuerit è Duodecim, testatur etiam Chrysostomus hom. in Ioan.* 47. Nugæ: Non ita Chrysostomus versatilis ingenii in Scripturis, ut quem disertè Matthæi fratrem in Matthæo dixerat, Fratrem Domini in Ioanne diceret. Ibi solùm, unum ex eius fratribus, qui & post signa non credebant, & captandæ gloriæ causa ascendere Ierosolymam suadebant, fuisse beatum Iacobum, ὃς πρῶτος τῶν Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος γέγονε, *qui primus fuit Ierosolymorum Episcopus, de quo & Paulus ait*, Alium autem Apostolorum vidi neminem, nisi Iacobum fratrem Domini. Quid hæc ad Duodecim? Nemo non recipit verba Pauli relata, vixque ulli Antiquorum in eis agnoverunt Iacobum Apostolum primi ordinis. Vide Grot. hic, nostraque in Iacobo Alphæi hîc, & in Synopsi Hippolyti.

6. Ἀπείραστός ἐστι κακῶν. Vulg. *Intentator est malorum*: sugillatque Erasm. notans debuisse paraphrasi reddere. Activè accepit, quomodo etiam exponit Zeger. *Intentator hoc loco is est, qui non tentat*: quo sensu vox ipsa non satis Latina est: & adversativa sequens, erit pro causali. Passivè magis arridet, quomodo Glossar. ἀπείραστος, *intentabilis*. Sic Syr. & Arab. *Deus enim non tentatur malis, nec tentat ipse quenquam*.

7. Ἵνα μὴ εἰς ὑπόκρισιν πέσητε. Sic Græca

A vulg. sensumque optimum habent, non quem Latinus, Syris, Arabs non percipientes legerint, ἵνα μὴ ὑπὸ κρίσιν πέσητε, ut non satis modestè Grot. sed quem libri Græci varientes lectionem eis olim obtulerint. Nam & antiquissimus Alexandr. Codex in Bibliis Angl. sic habet: nec quem facit sensum ab Apostoli mente abhorret. Nempe prohibet Iacobus juramentum promissorium de contingentibus, ut liquet ex serie, cui potest obrepere falsum, eventu non secuto, cum irreverentia divini nominis, qua quis in judicium incidat; inde nimirum, quòd in ὑπόκρισιν, *fictionem, simulationem mendaciumque inciderit*. Eodem itaque utrunque redit, nec pronuntiare licet, utra verior lectio sit, ac quam potissimum Spiritus sanctus Iacobo dictaverit.

B Falsus etiam Grot. quod lectionem illi improbatam Syri dixerit; nam habet ille, *ut ne incidatis in simulationem*. Sed obrepsit Grotio Syrus pro Æthiop. In Lipomani Interprete fidem desiderio, quod illis auctoris Græcis, Vulg. verba subdidit, *Ne sub judicio decidatis*; quem vel religiosiorem liceat dicere, vel Græca illa non intellexisse.

8. Ἐλαίῳ μετὰ προσευχῆς ἱερέως. Vnctionis Sacramentum ritu penè Latino hisce verbis Auctor insinuat, quo sic Sacerdos εἰς ἀλοιφὴν, *inter ungendum infirmum* statam orationem fundit, rogatque præcipuè delicta quæcunque per sensuum organa obrepserint, Dei clementia ei indulgeri, consentaneè verbis Iacobi, qui sic acceptam à Christo spiritalem eam medicinam, Ecclesiæ insinuaverit ac promulgarit: vimque palam faciunt Sectarii, qui ad corporalem sanitatem præcipuè trahant, nec aliud velint, quàm

C quod vivente adhuc Domino curandis infirmis Discipuli usurpabant: quæ planè tunc unctio, non Mysterium erat, sed ad gratiam sanitatum (qua sic curati ad Christi fidem allicarentur) spectabat.

9. Τοὺς εὐθυμοῦντας. Sic etiam Lipomani Interpr. dum reddit, *Eos qui sereno & tranquillo animo sunt*. ἀθυμοῦντας mutarem, quod ita facer textus videatur exigere: nam injungit Iacobus orationem κακοπαθοῦντι, ei, *qui in ærumna & malis est*, quod utique ἀθυμοῦντος est, magis quàm εὐθυμοῦντος. Ejus qui *ægro*, quàm qui *æquo sit animo seu læto*. At num commune utrisque remedium Auctor voluit à Iacobo insinuatum; quod & psallere, seu cantus ipse, oratio sit, sed modulata, quæ ipsa magis lætitiæ conveniat, ac quasi quædam gratiarum actio, Deo oblata sit.

D Scripserit itaque, Τοὺς κακοπαθοῦντας καὶ τοὺς εὐθυμοῦντας, sive potius, τοὺς ἀθυμοῦντας καὶ τοὺς εὐθυμοῦντας, quæ plena Iacobi paraphrasis sit.

10. Συμεὼν ἐξηγήσατο. Sic ubique Græci Codd. etiam Æth. Reliqui Simon: nec de alio sermonem esse, quàm de Petro, cujus præcessit narratio illa certo certius est; etsi Chrys. rem in dubio relinquit: Teoph. ipsum Symeonem, qui Luc. 2. habetur esse asserit. Hebraicam pronuntiationem non malè volunt Grot. & alii, quam Lucas Hebræo loquenti adscribere maluerit, quàm usitatam Græcam & Latina formatione, *Simon*. Etiam in secunda Petri Epistola statim initio in Græcis Συμεὼν habetur; quanquam omnes Interpretes reddunt *Simon*.

Longè aliter utraque vox Hebræis scribitur, ut videri possit quasi aliud & aliud nomen; velut fere in Paulo, *Saulus & Paulus*. A

21. Τῦ ἱϛορῆσαι Πέτρον, ἢ Ἰάκωβον. Ascendisse Paulum, Ierosolymam causa visendi Petrum (tanti scilicet illi erat) & tanquam majori deferendi, auctor Chrysost. ad eum locum. Hoc enim illi τὸ ἱϛορῆσαι, non ἁπλῶς ἰδεῖν. *Iustrare, seriaque invisere*: non ita ut inviseret Iacobum, sive alium quemquam Apostolorum; etsi Ierosolymis positus, etiam Iacobum invisit, remque dignam existimavit, quæ publicis Ecclesiæ monumentis consignata extaret ejusque Epistolis, quod hic Auctor tangit, & ad Iacobi æstimationem plurimum facit. Hieron. ad hunc locum ad Gal. tacitè evertit, quicquid libro contra Iovinianum de Iacobo Fratre Domini, ipso Iacobo Alphæi, & uno de Duodecim fuerat locutus, latius extendi Apostoli nomen ipso Scripturæ usu agnoscens, quàm ut ad Duodecim restringatur: sicque præcipuè vocari, qui cum Christo versati, aliquid operæ Evangelio ponerent, primique fidei satores, aut illis adjutores essent. Erasm. quod τὸ ἀπῆλθε, sic obfirmatè contra Vulg. & reliquorum sensum reddit, *redit*, non satis communem ejus vocis usum, ubique in Scriptura tritum, attendit. Idem nimirum ac ἀνῆλθε *Ascendit. quasi sursum ire, tendere*, ac communius *proficisci*. ἐπανελθεῖν proclivius *redire*, idem in ἄνοδος & ἐπάνοδος. B

22. Ἀδελφόθεος εἶναι. Singulare fuit in Iacobo quod sic frater Domini peculiarius diceretur, ac quasi proprium id nomen haberet. Hieron. Gal. 1. rationes congerit. *Nunc hoc sufficiat, ut propter egregios mores & incomparabilem fidem sapientiamque non modicam, Frater dictus sit Domini; & quod primus ei Ecclesiæ præfuerit, quæ prima in Christum credens, ex Iudæis fuerat congregata. Dicuntur quidem & cæteri Apostoli Fratres Domini, &c. Sed præcipuè hic Frater dicitur, cui filios matris suæ, ad Patrem vadens Dominus commendaverat.* Ritè quidem hæc composita, sed quæ minus satisfaciant, nullique Veterum in mentem venerint. Scitè hic Auctor duplicem titulum distinguit, cur Iacobus tantæ esset auctoritatis apud ipsos Apostolos, quod sic eximia virtute fulgebat, & *quod Frater Domini erat*, ἀπὸ τῦ ἀδελφὸς εἶναι τῦ Κυρίε. Filios matris suæ, i. Synagogæ (nec enim aliter potuit Hieronymus intelligere) magis Petro commiserat Dominus, quàm Iacobo, quem sui vice, omni Ecclesiæ præposuerat, nedum peculiari illi, quæ ex Iudæis Ierosolymis, sive in Palæstina, coalesceret, ut Chrys. aliorumque graviorum Patrum sententia est; majorique eminentia quàm Iacobus, aut quisquis alius Episcopus est, quicquid Episcopalis muneris est, præhabet, quem denique *ubique* τῶν ἄλλων προετίμα μετὰ Ἰακώβου καὶ Ἰωάννε, ἀπὸ τῆς κατὰ ψυχὴν ἀρετῆς, inquit Chrys. hom. 47. in Matth. *præponebat reliquis cum Iacobo & Ioanne, ob animi virtutem.* Plane etiam Iacobo sic dicto *Frater Domini.* Vnde ergo solus hic Frater, non illi, si *propter egregios mores, &c.* Frater dictus est, vel propter Iudæorum illam prælationem? Commentus hæc Hieronymus, ad amoliendam carnalem quasi cognationem Iacobi cum Domino, & ne dicta omnia adversus Iovinianum argumento hoc, videretur retractare: hinc præcipuè quod Chrysostomo ac Theodoreto in Hebraicis traditionibus doctior, non satis existimaret, ut sic Iacobus peculiari titulo Frater Domini diceretur, quòd ejus consobrinus esset, Cleophæ filius & Mariæ Domini materteræ: quod non inde una censeretur ipsius Dominique familia, uti nec in Iacobo & Ioanne ex cognatione Elisabethæ cum S. Maria. Quanquam nec illi quidem hinc Fratrem Domini vocatum à Paulo dicant, sed solùm Cleophæ filium asserant; quod ait Chrysostomus, potuisse Paulum eum vocare, ὅπερ καὶ ὁ Εὐαγγελιϛὴς ἔλεγεν, *quod ipsum Evangelista vocabat*; si tantùm voluisset, cum de quo loquebatur, aliqua nota distinguere & indicare, non peculiari honoris titulo honestare. ὡς ἑαυτὸν ἐπαινῶν τὰ τῶν Ἀποςόλων σεμνολογήματα ἴδια εἶναι ἐνόμιζεν, οὕτως σεμνῶς καλεῖ τον. *Quemadmodum ipse seipsum commendando, Apostolorum excellentias suas esse existimabat, sic etiam illum honestat: Non enim sic vocavit, uti dicebam* (nempe Cleophæ filium) *sed quid?* τὸν ἀδελφὸν τῦ Κυρίε. καίτοι οὐδὲ κατὰ σάρκα ἀδελφὸς ἦν τῦ Κυρίου, ἀλλ' οὕτως ἐνομίζετο. ἀλλ' ὅμως οὐδὲ οὕτως ἀπεςράφη τὸ ἀξίωμα θεῖναι τῦ ἀνδρός. *Fratrem Domini. Quanquam nec erat Frater Domini secundùm carnem, sed ita putabatur. Attamen ne sic quidem avocari potuit, ne dignitatis titulum viro adscriberet.* Sic itaque Chrys. ex carnali existimata cum Christo cognatione vocatum Iacobum Fratrem Domini affirmat; quæ non existimata, sed vera cognatio esset, si hæc ejus erat origo, quod Mariæ Cleophæ ipsius materteræ filius erat. Vellem magis consequentia, aut explicata Chrysost. dixisset. Theodoretus ipse Chrysostomi sensum perstringens, nihil majoris lucis affert, sed solùm apertè Iosephi filium Iacobum negat, quod & tacitè Chrysostomus: quo nomine Gerard. Vossius solidius ei abrogasset hom. in Annuntiat. quæ etiam Gregorii Thaumaturgi nomine in aliis prænotatur, quod sui tenax Chrysost. non in alias aliasque rapitur opiniones, maximè in iis quæ vel traditione, vel ex ipsa Scriptura, se habere quandoque putavit, quàm quod indignum sit quod ita vir tantus de Iosepho senserit, eique superiores nuptias tribuerit; quas tanti Veterum ei tribuant, qui nihil eò minoris auctoritatis existant: Hincque etiam aliàs eam Vossii rationem exsufflavi. Qui Iosephi filium faciunt, vero propius sic existimatum Domini Fratrem salvant, ac dictum, etiam sacro Scriptori Paulo, ut & Ioseph ejus Pater, sanctæ Mariæ & Evangelistis, quos divina illius nativitas non lateret. C

Quod tamen etiam alii Fratres Domini sic nuncupati, & filii Ioseph fratresque Iacobi illis Auctoribus existimati, κατ' ἐξοχὴν verò ac singulariter Iacobus ἀδελφόθεος & *Frater Domini*, alia proculdubio necessaria ratio, ipsa propria, & singularis. Græci in Synax. hanc habent, cujus majoris fidei testem vellem. Περὶ δὲ τῦ λέγεσθαι ἀδελφόθεος, φέρεται τοιῦτος λόγος ἐκ παραδόσεως. τῦ μνήςορος Ἰωσὴφ μερίζοντος τὴν γῆν αὐτῦ τοῖς ἐκ προτέρας γυναικὸς παισὶ, καὶ βουληθέντος μερίδα τινὰ ἀπονεῖμαι τῷ ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου Υἱῷ καὶ Θεῷ, οἱ μὲν ἄλλοι οὐ κατεδέξαντο. ὁ δὲ Ἰάκωβος λαβὼν αὐτὸν εἰς τὴν μερίδα συγκληρονόμον, ἐκλήθη ἐν μόνον ἀδελφόθεος, ἀλλὰ καὶ D

Δίκαιος. *Quod autem Dei Frater vocetur, istiusmodi fertur traditione accepta narratio. Cùm Ioseph sponsus filiis suis ex priore conjuge agrum suum divideret, vellet partem Virginis Deique Filio assignare, alii quidem renuerunt: Iacobus verò eo in suam partem coherede assumpto, nedum Dei Frater, sed & Iustus vocatus est.* Non abludunt hæc ab illis, quæ ex Apocryphis habemus, de Ioachim & Annæ ampla familia & substantia; sed non satis quadrare videntur iis, quæ de Iosephi & Mariæ ipsiusque Iesu paupertate, habent sacra Evangelia. Supposita verò ea carnali quasi cognatione Iacobi cum Iesu ejusque fratrum, facerent Hieronymi rationes, ut inter fratres, sic eximiè & κατ' ἐξοχὴν Frater Iacobus audiret, & quod etiam, ut alii tradiderunt, vultu quàm similis Iesu erat. Quod *Iacobum Cleophæ* ait Chrysostomus vocare Evangelistam, Iacobum sic vocatum Fratrem Domini, vereor ne minus cogitanti obrepserit. Habemus ex Ioannis Evangelio 19. 25. Mariam Cleophæ, & quidem sororem sanctæ Mariæ; sed nihil quo insinuetur ipsam Iacobi matrem esse, vel Cleopham illius patrem, excepto duntaxat Mariæ nomine, & quod eadem mulier videatur, quæ *Maria Iacobi, & Ioseph mater*, Matth. 27. 56. dicitur, & *Maria Iacobi Minoris, & Ioseph mater*, Mar. 15. 4. quod non est Evangelistam hoc dicere, sed levi conjectura, quam fortè pariat nominis Mariæ ὁμωνυμία, rem divinare. Certè uti plures Iacobos in Discipulis testatur Hegesippus, quo graviter errant, qui ad duos omnia referunt, & inde suum Majorem & Minorem in ipsis Duodecim habere putant, contra Veterum communem sententiam, vimque faciendo sacro textui, qui ne per somnium istius distinctionis meminit, recensendis toties Duodecim, nec aliter Iacobos distinguit in Duodecim illa serie, quàm quod alter Zebedæi & Ioannis frater, alter Alphæi. Quicquid addatur, *Minor, frater Domini*, &c. subditițium est; nec θεόπνευστον, sed humani ingenii commentum: sic plures Marias insinuat textus ipse Evangelicus; in quibus proclive sit, quæ unius sunt alteri adscribere. Iacobum Minorem sunt ex Græcis, qui nepotem Iacobi ἀδελφοθέου faciant, Iudæ Simonis filium, qui sic propriè Minor dictus sit, ut assolet, in eadem familia & comparatione ad patruum: sive etiam quia adhuc minoris ætatis erat, μικρὸς, *Parvus*, quam vocem Marcus de industria adjecit, ut lucem aliquam faceret Matthæo, qui sic absolutè *Mariam Iacobi* dixerat; & ne ipse ἀδελφόθεος existimaretur, qui sic absolutè Iacobus diceretur, & cujus se fratrem Catholica sua statim initiò Iudas vocat. Nec aliter sentiant illi omnes, qui Iacobum Iosephi filium ex priore uxore dicunt. Nulli enim, nisi ea vivis exempta, Iosephum Mariam uxorem duxisse seu despondisse existimant. Nec verò existimare possunt, tum ob decentiam talium nuptiarum, tum quod polygamia in ipso populo Hebræo pridem abolita erat. Cùm ergo mater illa Iacobi Minoris & Iosetis, &c. cruci adstaret, alia necessariò fuit à priore illa Iosephi uxore, si qua fuit ante sanctam Mariam, ex qua propagati videantur, sic dicti Δεσπόσυνοι, qui Domini stirpe & familia gloriabantur, quorum meminit Historia Ecclesiastica. Hæc fortè justo plura, in re sic obscura, in quo expectem ab alio doceri meliora, modò non φιλονεικῶς, sed quod certiora habeat monumenta. Cleophas ille Discipulus, quem Actus Apostolorum memorant, an maritus Mariæ Cleophæ, quis dicat? Præstat piè nescire, quàm non satis explorata assertè definire.

13. Ὡς τὰ ἅγιά φασι λόγια. Difficile quid velit Hegesip. ista divina sacraque eloquia, sic Iacobum ex utero sanctificatum testantia. Nisi fortè velit Sanctorum per ea tempora existimationem, sive eorum qui Prophetæ dicebantur; Novi scilicet Testamenti, qui peculiaribus propheтiis non canonizatis ista vel dixerint vel etiam scripserint. Vide in reliquis Patrem Haloix in suo Hegesip. & P. Petau. Her. 78. sui Epiph. Ac liquet, præter ea quæ difficilia sunt in Hegesippo, quem dedit Euseb. alios subinde exscribentes, alia addidisse, quæ majorem habent difficultatem: ut cùm pro τὰ ἅγια, quò Iacobus quotidie ingrederetur, τὰ ἅγια ἁγίων scripserunt; quasi intelligatur locus ille sanctissimus, quò semel in anno summus Pontifex ingrediebatur, non locus ipse Sacerdotum, quò Iacobus, tametsi Sacerdos non erat, ob eximiam sanctitatem admittebatur, & quidem lineo amictu, qui illi vulgaris erat; non qualis pro sacro ministerio solis Sacerdotibus in usu erat, &c.

14. Πιστεύομεν τὴν ἐκείνων φωνὴν. Sic nimirum accipiens illorum vocem, quasi seriòde Iesu fide interrogarent (hoc enim illud *ostium*, θύρα Ἰησοῦ) nullo fuco respondit, quod sentiebat; nempe Iesum esse Christum sive Messiam, & Filium Dei. Lipom. Interpr. *Quid tibi videtur de Iesu?* &c. sive alia Græca habuit, sive paulò majore usus est licentia. Nostra, ipsa Hegesippi sunt etiam Ruffino & aliis reddita.

15. Ἐπὶ τὸ πτερύγιον. Nodum quærit in scirpo Scaliger, quasi ipsum supremum templi pinnaculum intelligatur, quò difficilis ascensus, difficiliorque subjectæ plebis auditus pro loci distantia. Fuerit ergo aliquid ad modum porticus, vel areæ subdialis, undè proclive erat alloqui populum, & ab illo conspici Palæstinorum more, quo super tecta prædicabant; cujus & meminere sacra Evangelia. Non fuisse suggestum adeò altum, argumento est, quod præceps datus inde Iacobus, non ita graviter læsus, quin inter saxa, orare pro homicidis potuerit, ac lapidibus sufficere; quibus post eum tumultum potuit Ananus lata sententia, Iacobum ut blasphemum addicere; ut nec Iosephus adversetur Hegesippo, sed compendio historico perstringat, quos fusius pauloque simplicius Hegesippus prosecutus est.

Ὡς αννά. Meritò putat Valesius, dictum hoc potius in ipsum Christum, cui sic Iacobus testimonium perhibuerat, quàm in Iacobum. Erat fausta precantium acclamatio, aliàs in Domini triumpho turbis usurpata.

AD PHOTII EPISTOLAM, AD *Archiepiscopum Aquileiensem.*

EDidit Baronius, anno 883. ex Vallicellana Bibliotheca, Federico Metio Interprete: in qua reddenda auctor est diligentem operam adhibuisse: ipseque veneno aspersæ Epistolæ, solerter ac eruditè antidotum paravit; ostendens quàm futilia

futilia Photii, quibus hîc invenili ter exultat, argumenta. Nihil ergo necesse repetere, viro docto melius occupata. Græca, cùm desiderentur in Montacutio, aliisque Photii Epistolis editis, libet hîc repræsentare, meo ipsius stylo reddita; paucisque quandoque suffixis, quibus non satis mihi probata Metii (viri aliàs docti) versio Non satis videtur haberi ex hac Epistola Aquilleiensem Archiepiscopum (etsi Schismaticum, eoque nomine Photio perinde Schismatico charum, tantisque ac fumosis laudibus ab eo celebratum) in hoc ipsius errore fuisse, de processione Spiritus Sancti à solo Patre: nihil certè Photius ejusmodi indicat, sed in eum trahere studet ipsa hac Epistola, ne tanta virtus ex ejus Epistola ac Legati persona in eo deprehensa, errore detecto Photii doctrinæ luce, deinceps in eo nutaret, cùm hactenus ex occupata opinione ac ignorantia videretur veniæ aliquid habuisse. Hæc mihi Photii mens, eoque trahunt illius verba. Tantus scilicet hominis fastus ac jactantia; velut unus ipse sol esset, ac lucerna dispellendis quibusvis errorum tenebris accensa. Ejus technas malasque artes, cùm alii prosecuti sunt, Græci æquales aut parum suppares, tum meus Logotheta, si quando pace lenius aspirante ac Christianissimo Rege semper Victore, Regia Lupara Historiæ Byzantinæ penè necessario supplemento, cum Leone Diacono & Michaële Psello Regium verè multiplici titulo monumentum, juris publici Regia munificentia faciat; ne sibi per moras Batavus, aut gens alia, eam gloriam rapiat.

Titulus, ut repræsentat Baronius, quin sit antiquarii manu genioque adscriptus, sive etiam à Metio ita compositus, non à Photio perscriptus, res clara est: cùm nihil epistolaris formæ habeat, qua auctor amicum convenire solet & salutare: secùs quem meliorem producimus, in quo summam adulationem, ex ipso limine, prodit Photius, ostenditque, ut & sequenti exordio, quàm ea arte polleret, ut nihil mirum sit ea obrepsisse primùm Bardæ Cæsari, & per eum, Ignatium Sede depulisse, tumque Basilio Macedoni, ut licet amotum, dum Ignatius viveret, in palatio tamen deinceps aleret, liberorumque suorum educationi præficeret ac eo cõsummato, in Sedem, cujus nefariè invasor fuerat, sublimaret, omnique prorsus indignum Sacerdotio hominem, summum Regiæ Vrbis Præsulem & Patriarcham vellet, suaque auctoritate Ioannem Rom. Pontificem, non satis ex decessorum Pontificum moribus firmo pectore, in consensum traheret, & ut ipse pariter eum Patriarcham probaret, dum tandem Leo v. extincto patre, iterum in ordinem cogeret, eique fratrem suum subrogaret.

1. Καὶ τελεσιουργός. Qui initiavit atque Præsulem ordinavit, seu in Episcopum jure Metropolitico consecravit, manusque imposuit, ut paulò antè dicebat. τῆς ὑμῶν χειροθεσίας ἄξιον, *Dignum cui manus imposueritis*, sacra scilicet ordinatione. Metius vel non habuit, vel non reddidit, sed solius missionis meminit.

2. Εἰ μὴ γὰρ. Malè hunc locum Metius accepit, & contra Photii sensum: ac ubi ille Legati Episcopi laudes prosequitur indicando ejus virtutis fontem, ac exemplar, quod summa laude reddiderit, (etsi non rarò secus contingat) is, extra omnẽ judicium, quasi non adeptum eam præstantiam, A quæ Pontifices deceat, qui missus Pontifex esset, & quidem provectæ ætatis, deprimit ac planè vituperat: *Nec propterea ad eam devenit præstantiam, quæ Pontifices Dei decet*. Nugæ Potentiale in absolutum. Nisi *copiosè imbutus*, &c. οὐκ ἂν εἰς τοσαύτην προῆλθε, κατὰ τὸ προσῆκον ἀρχιερεῦσι θεοῦ, ἀρετῶν ἐπιφάνειαν. *Nunquam ad tantam virtutum claritatem evasisset, pro eo ac summos Dei Sacerdotes decet*: Quibus & Magistri sedulitatem, & discipuli d.l gentiam celebrat: nec nisi primas ac excellentiam, ei qui auctor sit ac magister, servat.

3. Φωστῆρας καὶ ὁδηγοὺς τελεσιουργῶν. Et hic mirè allucinatus Metius, dum ita reddit. *Lumina quædam & duces Sacerdotum*. Imo certè, *Lumina ducesque consecrans, initians, ordinans*: quod per auctoritatem facit Christus, ipse summus Sacerdos, suoque Sacerdotio (primo aut secundo ordine) per suos Vicarios Episcopos, eos qui initiantur, seu ordinantur, impartiens. Bene Bud. p. 817. τελεσιουργὸν δύναμιν τῆς Ἱεραρχῶν Dionysio dictam B exponit, *Vim initiatricem & consecratricem*: & τελεσιουργεῖν, τὸ τελεῖν. cujus ferè voces sequuntur recentiores Græcorum Theologi: nec in re sic trita debuit Metius cespitare.

4. Εἰ μὲν καλῶς. Ab hac expostulatione, nec ipsum ad quem scribit, videtur eximere, aut ejus mentem aliàs exploratam habere. Metius etiam nihil Photii πάθος exprimit, quo hîc maximo utitur, rei indignitatem, ut sibi videtur, exagerans: quæ tamen ejus inepta exaggeratio, & qua conficiatur, præter primò traditam fidem vel sacris Euangeliis, vel etiam Symbolo, nihil per Ecclesiam potuisse addi explicationis causâ, & ad C novos errores convellendos, nisi summa temeritate & contemptu divinorum eloquiorum, quasi illa sola non sufficerent. Quodque Romanus Pontifex, etiam extra Concilium Generale fecerit, nihil mirum, cùm & ipse Conciliis Generalibus quid sanciendum palam præscripserit, Regulamque Patribus dederit, ut in tertio sextoque præsertim liquet, quæ Fidelibus omnibus maximæ sunt auctoritatis.

5. Καὶ ἀρχιερατικῶν θρόνων. Romanus Cod. si bene reddidit Metius, πατριαρχικῶν. quod fortè melius, aut saltem expressius. Ex his enim potissimum Sedibus propter primatum Sacerdotii, petenda Regula fidei; sed præcipuè ac singulari privilegio, à Romana, cùm reliquis sæpius error obrepserit, præsertim Constantinopolitanæ, quæ Nova Roma, secundam iactat à Seniore; ipsa sæculari potius potestate fundata, & per aliarum injuriam provecta, quàm Christi institutione aut D Apostolica: non sicut Sedes Petri, quam fulsit divina promissio, eaque primatum tenet, ac unum sub Christo caput omnium Ecclesiarum, suum Præsulem habet: ineptitque Photius, qui sua, aliorumve Orientalium auctoritate, ei velit præscribere: falsoque sibi assumit omnes, qui verborum Dominicorum simplicitate contenti, explicationem apertè non adjiciant: mirumque nec unum Veterum afferre potuisse, vel Photium, vel alios sequaces, qui Spiritum à Filio inficiaretur, aut ex solo Patre diceret, nisi ubi semel plagio manus sacrilega sęviit, nec tamen plagiũ obtegere potuit; ut est auctor Georgius Metochita, cujus utinam aureos libros à me acceptos evulgasset Leo Allatius, illisque tertium tomum Græciæ Orthodoxæ primum fecisse. Dolet certè tanti

Confessoris lucubrationem illam, tuenda Romana & Apostolica fide, nec Romæ invenire qui pro'ucat.

6. Συμβαλεῖσθαι τὴν συγκρότησιν. *Multum augmenti opisque contulit.* Nam Suid. συγκροτεῖ, αὔξει, συμπράττει. *Multum momenti attulit*: illo conflando multus fuit, ejusque definitionibus, ac si quid ejusmodi vox συγκροτεῖν ad propositum potest exponi: non quod reddit Metius extra Photii sensum, *Multas laudes est assecutus*: etsi enim valde laudatus in quarta Synodo Leo fuit, ejusque Epistola ad Flavianum, nihil tamen Photius eam accessit laudem, sed vim ipsam doctrinæ ac rectam fidem, qua idem Leo Synodo prævivit, eamque constabilivit atque instruxit. Illud, καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, Photii glossema est, adversum Leonis menti. qui ex utroque palam Spiritum suis ad Hispanos literis professus est: etsi in Synodo Filium non expressit.

7. Ὥσπερ δὲ κατ' ἀρχὰς εἴρηται. *Quomodo à principio declata, atque edita Fidei Regula.* τὸ τῆς εὐσεβείας μάθημα. Nempè Symbolum CPlitanum. Sic non bene Metius, *Vt initiò dictum est*; quasi ejus aliquid antea Photius meminisset. Leo iste antiquitatis tenax, cogentibus Gallis, ut quod ipsi aliæque gentes à Romana Sede accepissent, Romæ Symbolo inseri ac prædicari juberet, fortiter obstitit, negans omnem fidem atque doctrinam Symbolo inserendam; sed satis esse ut mente teneatur, uti ipse tenebat ex majorum ratione, esse Spiritum sanctum etiam ex Filio. Metuebat fortè Orientalium offensionem, quam nec ea dispensatione Ecclesia Romana vitare potuit, & ut Schismaticorum livore erroris in fide ea parte non notaretur, Photio præsertim auctore: quem majoribus animis secutus Michaël Cerularius, pari ipse livore, insanabile divortium fecit.

8. Καὶ κενολόγοις· Legit Metius καινολόγοις· *novatoribus*: uti etiam in Paulo 1. Tim. 6. 10 varia lectio est: nec vel Antiquis certum, utrum legendum sit, τὰς βεβήλους κενοφωνίας, ut modò Græca habent, an καινοφωνίας, ut legit Vulg. favetque Chrys. quod aliàs τὸ, βεβήλους, videretur vacare. Sanè quicquid κενὸν, *vacuum, inane*, ipsum βέβηλον (id est, profanum) non item quicquid καινὸν, id est, *novum*.

9. Τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας. Quod Romanam Ecclesiam in partem dogmatis trahit Photius; argumento est necdum Romæ acrius pugnatum pro eo articulo: vel potius de Romana Ecclesia sic dissimulat Photius pro sua cum Ioanne Papa necessitudine, & accepta ab eo indulgentia, qua & ejus Legatos sibi consensisse jactabat. Alios ergo incertos sugillat, putà Gallos aut Hispanos, sic palam ex Filio profitentes, à quorum sensu studet avocare Aquilleiensem.

10. Τὸν μαθητῶν τὸν θεολογικώτατον. Metius plurali numero reddit; *Et alios discipulos*; non explicata etiam voce θεολογικώτατον. Velit fortè Paulum, summum inter Apostolos Theologum, cujus perinde vocibus abuti Latinos sequentibus causetur. At straminea omnia, ac satis jam superque à Catholicis elisa.

11. Ἔργον ἀλλόκοτον. Metius videtur legisse κατάλληλον· *magis congruum opus*: sed nihil ad rem reddit. Insulso Photius argumento, quod sensuum vitales operationes distinctæ, & sua cuique propria, nec una integra ex duobus exire possit, à manu ambulare, à pede scribere &c. quod Spiritus à Patre procedat, non posse & à Filio procedere, quasi sit illorum disparata virtus non una simplicissima, qua sunt unum principium, unus auctor, una causa Spiritus, verè dormitans & ineptiens somniat. Aliaque hîc insulsa deblaterat, ne veritatis quidem ulla specie, ut parum cautis obrepat.

12. Δῆλον ὅτι, τοῦ Πατρός. Liquet in violenta hac expositione, uni propria Photio, qua sic exultat, sic triumphat, ac si locus ille Ioannis, totum convellat dogma de processione Spiritus etiam ex Filio, non illud statuat. Falsò insimulat quod τὸ ἐκ τοῦ ἐμοῦ, depravarint Latini, quasi ejus loco ἐξ ἐμοῦ legerint aut scripserint. Nihil illi ejusmodi: Cyrillus tamen sic non depravationem putavit, ut quasi idem significantibus vocibus usus sit. In Ioan. l. 11. c. 1. Καὶ εἰ, καθάπερ αὐτός φησιν, Ἐξ ἐμοῦ λαμβάνει τὸ Πνεῦμα, καίτοι πάντα ἰσχύον καὶ κατορθοῦν, πῶς ἂν αὐτὸς οὐκ ἔχῃ τὸ ἐφ' ἅπασιν ἰσχυρὸν; *Quod si (ut ipse ait) de eo Spiritus accipit, quamvis omnia possit & impleat, quomodo ipse omnium potestatem non habebit?* Igitur τὸ, ἐκ τοῦ ἐμοῦ, idem ἐκ τοῦ ἐμοῦ, perinde ἐκ τοῦ Πατρός, exponit. λαμβάνειν τι εἰς τὸ Πνεῦμα φαμὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ τὰ αὐτῶν, οὐχ ὡς πρὶν μὴ ἐκ ἔχον. *Atque ita nos dicimus Spiritum accipere ex Patre & Filio, quæ eorum sunt, non quod*, &c. Nec aliter Chrysost. quod una sit scientia Filii & Spiritus; quomodo etiam Filius dicitur, non à se loqui, sed quæ audivit à Patre, æterna scilicet generatione, & quâ οὐσίας, & quæ ejus sunt omnia, accepit: sicque adeò Spiritus etiam à Filio, quanquam à Patre ut προκαταρκτικῆς αἰτίας, ac quasi fontali principio & à se, cùm Filius ipse cum Patre principium sit & à Patre, unumque cum illo principium, quod Græci ferè propositione, διὰ amant explicare; ipseque ibi Cyrillus; Ἐπειδὴ ὁμούσιον ἐστι τῷ Υἱῷ, καὶ πρόεισι θεοπρεπῶς δι' αὐτοῦ, πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ἐφ' ἅπασι τελειοτάτην ἔχον ἐνέργειαν τε καὶ δύναμιν, διὰ τοῦτό φησιν, Ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται. ὑφεστάναι γὰρ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ Πνεῦμα πιστεύομεν, εἶναί τε κατ' ἀλήθειαν, ὅ τί ποτε ἐστὶ καὶ λέγεται. *Quoniam consubstantiale est Filio ac divinè per eum procedit, omnem eius perfectissimam in omnibus operandi vim habens ac efficaciam, idcirco dicit, Quia de meo accipiet. Ipsum enim per se Spiritum subsistere credimus, & esse severa id quod est atque dicitur.* Sic non favet Dominica illa vox novæ Græciæ & Photii errore dementatæ, sed fidei veritatem, Græcis etiam olim agnitam, suadet. Eadem voce πρόεισι, etiam Filii ex Patre processionem idem ibi Cyrillus exponit, ne quis hîc cavilletur, quasi τὸ, ἐκπορεύεσθαι maius aliquid sit, & æternæ emanationi addictum, cùm alterum potius respiciat temporalem effectum: quo se fucum facere putant, qui schismatico Spiritu, non lucem, sed fumum ac tenebras labentis Græciæ fæcibus, post tanta eius olim lumina, ministrant. Sed hæc prosequi, alterius otii atque operæ.

13. Τὸν ἀγιασμὸν, τὸ ξύρασθαι. Sunt hæc legalia, quæ Paulus Ierosolymis observavit, Iacobo eius Vrbis Episcopo illi auctore, quorum observatione placandos putavere Paulo infensiores Iudæorum animos; etsi conatu irrito. Quæ dispensatio nihil dum fidei officiebat, cùm necdum legalia essent mortifera, si quis in eis spem non poneret; sed per fidem Christi salutem sibi ar-

rogaret. Quæ dispensatio nihil attinet ad relatos Patres, hocque doctrinæ capitulum, ad quod nihil cogebat, eorum quæ Photius tanto verborum ambitu exaggerat. Erat illorum eruditissimum sæculum, summa Ecclesiæ pax: nulli tyranni, hæreses magna parte compressæ, libera prædicatio: quæ omnia vel si defuissent, nulla ejusmodi licentia Patribus (in Theologia maximè ac deitatis doctrina) τῆς παρρησίας (ut Photii ipsa voce utar) ut contra mentem loquerentur, & falsa pro veris ingererent: secus ut subjicerent aliquid, aut Dominica ipsa voce contenti essent, ejusque simplicitate, ἐκ τοῦ Πατρός, *A Patre*: quod Filium non excludere ipsi divino eodem Spiritu sunt interpretati, quo quidam alii ἀλογομένως tacuere. Hæcque vera concordia, neutris injuriosa, non quam Pythonico spiritu Photius fabricatur, ipse illâ verè Chamita, non quos ejus rei virulento ore ac calamo insimulat. Nec aliter vel Ioannis Papæ Legati, vel alii Latini, erga Græcos ipsumque Photium videantur habuisse, quàm ut taceri indulgerent vocem *Filioque*, dum sensus teneretur, nec inde erroris, seu etiam hæresis, eos notarent, qui eam admitterent: Qua indulgentia nec modò (etiam Romæ) Græcos cogunt Latini, ut in Fide explicatius Spiritus ex Filio processionem edant. Metius valde allucinatus est, dum ita reddit, *quæ scribit de castitate, de radenda barba, &c.* Scribit Paulus de castitate, sed ejus doctrina non parvulorum est, sed perfectorum; in qua non οἰκονομία est, sed ἀκρίβεια: de barba quid & ubi scripserit Paulus, vellem annotasset: etsi nihil hîc de Pauli scriptione, sed de his quæ pro loci ac temporis necessitate aut circumstantia egit, quæ aliàs forent illicita, & quæ in exemplum trahere non convenit. Malim ἁγιασμὸν. *purificationem*, qua voce Lucas semel & iterum utitur, Act. 21. 24. Ἁγνίσθητι σὺν αὐτοῖς, ἵνα ξυρήσωνται τὴν κεφαλήν. *Purificare cum illis: ut caput radant*, Nazaræorum ritu; non sic barbam.

14. Διονύσιον τὸν Ἀλεξανδρείας. Longè dispar illius causa, & Patrum, quorum Photius auctoritatem excipit. Errasse in Theologia Dionysius statim agnitus est, aut certè occasionem dedisse sic de illo opinandi, quam etiam opinionem studuit eluere & satisfacere: qua ipsa modestia, & cultu Dionysii item Romani Antistitis, Catholici nomen sibi retinuit & Patris, tametsi acrius in illum invehitur Basilius, vindicante Athanasio. Quis verò erroris in theologia notavit, quod in processione Spiritus Filius Patri adjungeretur, & ex utroque procedere, nedum tres relati; verum etiam plures alii Græci pariter ac Latini profiterentur? Oportuit Photium novum sidus surgere, ad fœdum errorem, Dominicæ voci contrarium, & cui stabiliendo nec orbis consensus sufficiat, una illius luce detegendum ac coarguendum. Hæc tua fata, Græcia! ut hoc capite renuas subjici Sedi Petri, putesque te nactam veritatem, à qua illa exciderit, eoque nomine primæ Sedis & Apostolicæ summique capitis nomine tibi blandiaris. Reliquorum errores, partim ab Hæreticis aspersi, partim ævi simplicitate nati, minoris ferè momenti, quàm ut theologiam attingerent, in qua, & Christi mysterio adstruendis, strenuam ii Patres (maximè Irenæus) adhibuerunt operam, qua etiam sanctisque eorum moribus τὸ θαυμαστὸν ἐξήστραψαν, *miram claritatem adepti sunt*, & ut sancti Patres & Ecclesiæ Magistri haberentur: non quod malè reddit Metius, *Vitæ innocentia & miraculis claruerunt*. Nam rogo unde Photius ea miracula habuit, vel Papiæ, vel aliorum? Sic quidem nunc vindicandis Sanctis usu Romano quæruntur miracula, ne quid humani subrepat, & quod tam multos vindicare non intersit rei Christianæ; sed quos Deus majoribus signis cum vitæ fideique præstantia clariores efficiat, velitque suis Fidelibus cùm præsidio esse, tum exemplo.

15. Τοῦ γὰρ φεύγοντος. Reddo ac si esset φυγόντος. ut ita vocet, qui humanis rebus exemptus est. Metius. *Quando enim reus non est*, qui fortè aliam vocem habuit. Ludit verò istis Photius ac illudit, quasi illi deessent exempla eorum, qui vivis exempti, hæreseως damnati sunt, ubi præsertim illorum hæresis serpere videbatur, illorumque auctoritate fulciri. Sic in V. Synod. dãnati Origenes, Theodorus Mosvest. &c. totque alii deinceps in VI. primarii ordinis viri magnique Antistites. Atque adeò si verè caput τῆς θεολογίας erat, sicque improbè adversus ipsam Dominicam vocem ii Patres in eo erraverunt, meritò compescendi erant: parisque sceleris rei videbantur, qui vel in eis, vel in eorum scriptis tanta successione rem dissimularunt. Sed nulla ejusmodi querela erat, donec Photius, eam discessionis occasionem fecit, illoque pejor Cerularius. Vrget hoc argumentum Georgius Metochita ex Papæ Synodica, de qua consultus Maximus Confessor, ad Marinum Presbyterum Cypri, exposuitque sensum illius nihil fidei adversum, aut à Græcorũ ipso sensu, aliter quàm in modo significandi, diversum. Iam tũ ergo Ecclesia CPlitana Ecclesiæ Romanæ communionem non respuebat, cùm illa ex Filio Spiritum profiteretur, non ex solo Patre, unumque ambos Spiratorem & causam seu auctorem Spiritus agnosceret: sub qua ipsa confessione ac Maximi ejusdem auctoritate facta unio Florentiæ est: cui utinam zizaniorum sator paucorum pervicacia non obstitisset. Et quamvis non desint ex modernis, etiam viri Catholici, quibus non videatur hæc Epistola esse Maximi, quod nusquam integra extet, aut inter reliqua ejus opuscula, sedulò satis pluribus Græcorum Codicibus descripta: pluris tamen mihi est Metachitæ Patrumque Florentinorum auctoritas, & quod ita olim Græcis sit habita, nec stylus abhorreat: nec alia fuerit causa cur desideretur tota, nec extet in Codicibus Maximi, quàm quòd fortè prolixior erat, ut sunt plures Maximi Epistolæ, præsertim dogmaticæ, & quod sæpius pluribusque exscriptum illud exceptum de processione Spiritus ex Patre & Filio, pro quæstionis celebritate, ipsum visum est sufficere: quomodo pleraque Auctorum monumenta desiderantur, quorum quandoque edita sunt electa. Accedit alias alios Maximi Codices habere Epistolas: alias Regios, alias Vaticanos, alias Florentinos, præter eas, quas eorum aliqui communes habent: quibus omnibus ditari velim Ecclesiam; pigetque tanto labore quæsitas, tantumque in rem Ecclesiasticam commodi allaturas & ornamenti, necdum licuisse juris publici facere per temporis injuriam, eorumque fastidium qui juvare opera poterant.

16. Ἐξ ὧν. Malè Metius, *Quatuor Romani Pon-*

tifices inde edocti, cùm Græca nullum numerum habeant, sed solùm indefinitè, οἱ ἄνωθεν λελεγμένοι, nec Photius plurium meminerit quàm duorũ, Leonis primi & tertii, quorum iterum urget auctoritatem: hoc solùm malè argumentatus, quod eorum silentium illius vocis, *Filioque*, negationis rationem habere contendit: quo eodem vitio malè torquet verba Dominica, παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, *Qui à Patre procedit*: malus certè Theologus, non intelligens, quæ de una persona dicuntur, de aliis perinde intelligi (ubi præsertim nullus est terminus excludens) nisi sit oppositio aliqua, qualis nulla occurrit, in eo quod Filius cum Patre unus sint auctor Spiritus sancti; intellecta jam Filii à Patre emanatione, quasi priore origine, dum vel ita loqui liceat. De Adriano, quod ita allertè ponit Photius, σαφῶς περὶ τῷ φανερῶς φαίνεται, quasi apertè *& manifestè noscitur ac liquet*, non ut Metius, *apertè videtur*, idem putem dicendum: Adrianum scilicet, qui Iconoclastarum hæresim profligatum iri cuperet, Græcorum more scripsisse, suppressa ea voce, *Filioque*, ne per ejus occasionem, Hæretici ac Schismatici novas turbas cierent; quod ita in causæ patrocinium rapiat Photius, sub illo paralogismo, quo uno tota ejus strues nititur: vel certè eadem dispensatione, qua Adriani literas ad Tarasiũ truncarunt Græci, quibus ejus ordinationẽ ut ex laicis factam, quasi minus Canonicam redarguit, ne quid illa ejus severitas & ἀκρίβεια fidei negotio noceret, sic quoque vocem *Filioque*, eraserint, siquidem eam Adrianus scripserat. Defininionem verò Synodicam eam habuisse, etsi contendit Baron. an. 787. n. 38. quod ita visum in Concilio Florentino, ac Latinis probatum auctoritate Anastasii & vetustissimi Codicis Actorum VII. Synodi, mihi ipse non satis persuadeo, nec Iulianus Cardinalis magnam in eo fecit vim in dicta Synodo, vel Anastasius apertius noscitur istud testatus esse, etsi in ejus versione habetur. Certè si ita apertè in Fidei Regula positum esset, non sic facilè per omnes Orientis Ecclesias aboleri potuisset autve mutari. Nec verò Anastasium, sive etiam ejus antiqui Codicis scriptorem ausim plagii insimulare: sed ita putem fuisse transactum, cum inde lis orta esset, & Tarasius Græcique διὰ Υἱοῦ, *per Filium* dicerent, eaque particula perinde Spiritus à Filio existentem agnoscerent, Latini *ex Filio* mallent, utrisque permissum ceu ἀδιάφορον, idemque reipsa ac bono sensu valens, sibi quod vellent scribere, nulla inde Ecclesiarum scissione. Miror que Photii genium, qui tantis urgeat, τὸ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, adversari voci Dominicæ, παρὰ τοῦ Πατρὸς, quia minimè scriptum est; nec advertat idem urgeri posse in illo, διὰ τοῦ Υἱοῦ, quod perinde vel additio, vel expositio est, ejus, quod ipsa vox Dominica virtute continet. Vt ergo pius & orthodoxus Tarasius, ita scribens, sic & Latini, non aliter quàm phrasi, ac loquendi modo ex cujusque gentis proprio idiomate ab eo, ac Græcis antiquis ita loquentibus, diversi aut dissidentes, quod planè intellexisset Photius, si velut olim Athanasius, spiritu pacis ductus Ecclesiarum unioni studuisset, non schismati. Nota, quam vir Apostolicus περὶ ὑποστάσεως καὶ προσώπου sedavit, controversia, Latinorum Græcorumque, seu Occidentalium & Orientalium, utrorumque in eis sensum sciscitatus, & cùm fide concordes invenisset, etsi ex idiomatis & linguæ proprietate viderentur discordes: quod egregiè illustrat Gregorius in ejus Panegyrico. Sed debuit Photius satanico spiritu ita scindendo sibi nomen facere, uti jam fecerat tyrannica Sedis invasione. Perinde etiam se habuisse putem Ioannem Papam ejusque Legatos, quos sibi cōcordes in omni Fidei capitulo gloriatur Photius, aliosque deinceps utriusq; sedis Antistites, ad Michaelẽ usque Cerulariũ, cujus rei gravis testis Michaël Psellus in ejus Panegyrico, inde laudans quod τὸ ἀδιάφορον superioribus Patriarchis CPlitanis habitum, in quæstionem dogmatis traxerit, nec Latinorum fidem aliter quàm veram hæresim, insectatus sit, sic bellè posita Photio ova, majore ipse superbia Hæreticus (purpuræ rubrorumque calceorum ambitu) excludens, iisque extremum Græciæ exitium pariens. Atque utinam Psellus Oratione sua ad Synodum contentus, sic in ea suis coloribus expresso Cerulario (digno scilicet schismatis antistite atque auctore) nec dealbando Æthiopem, levitatis sibi maculā aspersisset, ac curialis minusque Christiani, non illi omnis sceleris ac impietatis labem abstersisset; quin sibi ipse Schismatici ac Hæretici, quā sic Hæretico ac Schismatico favet, nomen ascivisset; quod aliàs Leonis Allatii diligentiam fugerat ac πολυμαθίαν, in suo de Psellis Syntagmate, emendaturus, si quod optarat, lucubratiunculam augere, auctamque producere, per gravem ætatem, sive etiam per tempus hominumque eruditarum ejus generis ipsius lucubrationũ inofficiosum fastidium, ei licuisset.

17. Τοῦ κατάρξαντος τῆς πατρολῴας. Longè à Photii verbis & sensu Metius, *qui adversus parricidas illam promulgavit*. Non promulgata quasi generatim in parricidas maledictio, sed θεόθεν ἐπενεχθεῖσα, à Deo illata in caput, quod ejus auctor sceleris foret, sua illa paterna irrisione: à cujus exemplo insulsè deterret eos, qui Dominicam vocem ex Patrum sensu atque vocibus interpretentur, non qui illi Patres opponant: nisi est idem bardo homini ac planè cæco, divinarum vocum divinus interpres, & adversarius malignusque calumniator ac depravator. Ab aliis supersedeo, ne viro insultare videar, qui magis illustrissimo Annalium Patri Græcæ linguæ notitiam aliquam optaverim, aut melioris Interpretis copiam: qualis denique ei in Theodoro Studita fuit Iacobus Sirmundus ὁ μακαρίτης, ac si qui ejusmodi veri Interpretes & Ecclesiastici, rei Ecclesiasticæ operam Ecclesiasticè navarint.

PHOTII PATRIARCHÆ CONSTANTINOPOLITANI Epiſtolæ, Canones I. & II. *Synodi CPlit. Homiliaſtici generis, ejus jam editis haud ſpernendo auctoramento futura, ſi quando docti alicujus Viri opera Latio reddita & illuſtrata in vulgus emittantur.*

SYLLABUM CONTULIT VIR CL. AC ERUDITISSIMUS Emericus Abbas Bigotius, à Domino Heinſio nuper acceptum; cui ipſi ante annum, dum Liberorum Belgiæ Ordinum Legatum agens, Moſco iter haberet, Illuſtriſſimus, Reverendiſſimuſque Gazenſis Metropolita D. Paiſius Ligarides contuliſſet: nec ingratum Lectori facturus videar, ſi meo hîc Auctario, ubi eius Epiſtolam ad Archiepiſcopum Aquileienſem produco, per mantiſſam apponam.

A

ΦΩΤΙΟΥ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ.

α΄ Τῷ τὰ πάντα ἁγιωτάτῳ, ἱερωτάτῳ ἀδελφῷ καὶ Συλλειτουργῷ Νικολάῳ Πάπᾳ Πρεσβυτέρας Ῥώμης, Φώτιος Ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ῥώμης.

Ὅτε τῆς Ἱεραρχίας κατ' ἐμαυτὸν τὸ μέγεθος ἀναλέξωμαι, καὶ πολλῷ τὴν ἀνθρωπίνην εὐτέλειαν τῆς ἐκείνης τελειώσεως ἀπολείπουσαν τελειότητος. κ. τ. ἑ.

β΄ Τοῖς θεοφιλεστάτοις Συλλειτουργοῖς, τῷ θεοσεβεστάτῳ Οἰκονόμῳ, καὶ Συγκέλλῳ τῆς Θεουπολιτῶν ἐκκλησίας, Φώτιος Ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ῥώμης.

B

Μεγίστων μὲν ἄνωθεν τετυχηκότες ἀγαθῶν, ὧν ὁ λόγος τὴν ἔννοιαν διαδιδράσκειν κατάληψιν πέφυκε, κ. τ. ἑ.

γ΄ Τῷ παναγιωτάτῳ, ἱερωτάτῳ ἀδελφῷ καὶ Συλλειτουργῷ τῷ Νικολάῳ Πάπᾳ τῆς Πρεσβυτέρας Ῥώμης, Φώτιος Ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ῥώμης.

Ἀγάπης μὲν ὡς ἀληθῶς οὐδὲν κτῆμα σεμνότερον· οὐδὲ τιμιώτερον, καὶ ταῖς κοιναῖς ἐννοίαις ἀνωμολόγηται, καὶ τοῖς θείοις λογίοις ἐπιμαρτύρεται, κ. τ. ἑ.

C

Κανόνες ἐκτεθέντες παρὰ τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης ἐν Κωνσταντινουπόλει πρώτης καὶ δευτέρας Συνόδου, τῆς συναχθείσης ἐν τῷ πανσέπτῳ ναῷ τῶν ἁγίων καὶ πανευφήμων Ἀποστόλων.

PHOTII EPISTOLÆ.

1. *PEr omnia ſanctiſſimo ſacratiſſimoque Fratri ac Comminiſtro Senioris Romæ Papæ Nicolao, Photius Epiſcopus Conſtantinopolitanus Novæ Romæ.*

Cùm Pontificalis muneris magnitudinem in animum aſſumo, humanamque tenuitatem ab illius longe perfectione deficere cogito, &c.

2. *Deo chariſſimis Comminiſtris, religioſiſſimo Oeconomo, & Syncello Theopolitanæ Eccleſiæ, Photius Epiſcopus Conſtantinopolitanus Novæ Romæ.*

Maxima olim bona conſecuti, quorum ſumma ac ratio cogitatus omnis comprehenſionem à ſe ipſa excedat, &c.

3. *Sanctiſſimo, ſacratiſſimo Fatri ac Comminiſtro Senioris Romæ Papæ Nicolao, Photius Conſtantinopolitanus Epiſcopus, Novæ Romæ.*

Revera ſanè nullum Charitate auguſtius pignus aut-ve nobilius, tum communi hominum exiſtimatione exploratum eſt, tum divinis oraculis comprobatum. &c.

Canones editi à ſancta magnaque Synodo prima & ſecunda Conſtantinopoli habita, in venerabiliſſimo celeberrimoque ſanctorum Apoſtolorum Templo.

Sunt autem Canones numero ſeptemdecim, quibus diverſæ continentur Conſtitutiones, ac præcipuè de Monaſteriis, & illis, qui in ipſis Monachi vitam agunt; deque Epiſcopis, iiſque qui ſponte Epiſcopale munus abdicarunt.

Dicta est die sancto Parasceves in ambone sanctæ Irenæ, post expletas Catecheses.

1. Verum hæc quidem præcipuè ad eos, qui ad Baptisma jam parati sunt, nec tamen perfectionem hactenus adepti sunt; sed & adhuc emundatione indigent, & à mystica Mensa arcentur. &c.

Photius Archiepiscopus Constantinopolitanus & Oecumenicus Patriarcha.

2. Post lecta divina Eloquia divinæ institutionis, quæ vos attenta mente animisque compunctis audistis; nosque oportunum judicavimus, ut ad vos in præsenti tractatum haberemus.

Ejusdem sanctissimi Photii Homilia prima in Russorum irruptionem.

3. Quid istud, quæve gravis hæc altaque plaga & ira? Vnde nobis Hyperboreum hoc ac tremendum immissum fulmen? &c.

4. *Ejusdem sanctissimi Photii Archiepiscopi Constantinopolitani Novæ Romæ, Homilia altera in Russorum irruptionem.*

Novi sanè, scitis omnes, quotquot sagaces estis ut aversionem à Deo intelligatis; quotquot item rudius fere erga Domini judicia affecti estis.

5. *Ejusdem sanctissimi Photii Patriarchæ Constantinopolitani, Homilia dicta in Annuntiationem sanctissimæ Dei Genitricis Mariæ.*

Lætus præsentis diei conventus ac celebritas, lætaque orbis finibus affert gaudia. Gaudium subministrat, quod veterem tristitiam dissolvat. Gaudium subministrat, quod mundi maledictionem exterminet, collapsique pridem generis humani excitationem initiet, ac salutem cunctis nobis sanciat; &c.

6. *Sanctissimi Photii Archiepiscopi Constantinopolitani, Homilia tertia dicta in Ambone sanctæ Irenæ die sancto Parasceves, post lectam ex more Catechesim.*

Quando diaboli imperium ditioque diripitur; quando mortis aculeus retunditur; quando adversus infernum tropæum erigitur, tunc Testamentorum nobis tabulæ releguntur, tunc confessionis chirographum profertur, tunc pollicitationum titulus orbis theatro reseratur. Quid ita?

7. *Sanctissimi Photii Patriarchæ Constantinopolitani, Homilia altera in Annuntiationem sanctissimæ Dei Genitricis. Dicta est in præsentia Imperatoris.*

Quàm dilecta tabernacula tua Domine virtutum, ita poscente ipsa temporis ratione, cum Propheta David clamabo, qui

Λεχθεῖσα τῇ Ἁγίᾳ Παρασκευῇ ἐν τῷ ἄμβωνι τῆς ἁγίας Εἰρήνης μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν κατηχήσεων.

α Ἀλλὰ ταῦτα μὲν προηγουμένῳ λόγῳ τοῖς ἤδη παρεσκευασμένοις πρὸς τὸ βάπτισμα, οὔπω δὲ κατηρτισμένοις τὴν τελειότητα, ἀλλ᾽ ἔτι καὶ τῆς καθάρσεως ἐπιδεομένοις καὶ τῆς μυστικῆς τραπέζης ἀπειργομένοις, &c.

Φώτιος Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

β Μετὰ τὴν τῶν κατηχητικῶν λογίων ἀνάγνωσιν, ὧν ὑμεῖς ἐν προσοχῇ καὶ τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιδεικνῦντες κατάνυξιν ἐποιεῖσθε τὴν ἀκρόασιν, καὶ ἡμᾶς τὸν παρόντα καιρὸν προσομιλεῖν ὑμῖν ἔγνωμεν ἀποδεῖν, κ. τ. ἑ.

Τοῦ αὐτοῦ ἁγιωτάτου Φωτίου ὁμιλία πρώτη εἰς τὴν ἔφοδον τῶν Ῥῶς.

γ Τί τοῦτο, τίς ἡ χαλεπὴ αὕτη καὶ βαρεῖα πληγὴ καὶ ὀργή, πόθεν ἡμῖν ὁ ὑπερβόρειος οὗτος καὶ φοβερὸς ἐπέσκηψε κεραυνός, κ. τ. ἑ.

δ Τοῦ αὐτοῦ ἁγιωτάτου Φωτίου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ῥώμης ὁμιλία β΄. εἰς τὴν ἔφοδον τῶν Ῥῶς.

Οἶδα μὲν, ἅπαντες συνεπίστασθε, ὅσοι τε δεινοὶ συνιδεῖν ἀποστροφὴν πρὸς ἀνθρώπους Θεοῦ, ὅσοι τε ἀμαθέστερόν πως περὶ τὰ τοῦ Κυρίου διάκεισθε κρίματα, κ. τ. ἑ.

ε΄ Τοῦ αὐτοῦ Φωτίου ἁγιωτάτου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ὁμιλία λεχθεῖσα εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου Μαρίας.

Φαιδρὰ τῆς παρούσης ἡμέρας καθέστηκεν ἡ πανήγυρις, καὶ λαμπρὰν τὴν χαρὰν τοῖς πέρασιν ἀποφέρεται. χαρὰν χορηγεῖ, λύπην παλαιὰν διαλύουσαν. χαρὰν χορηγεῖ, κοσμικὴν ἀρὰν ἐξορίζουσαν καὶ τοῦ πεπτωκότος πάλαι γένους ἔγερσιν ἐγκαινίζουσαν καὶ τὴν σωτηρίαν πᾶσιν ἡμῖν ὑπογράφουσαν, κ. τ. ἑ.

ϛ΄ Φωτίου τοῦ ἁγιωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, ὁμιλία τρίτη λεχθεῖσα ἐν τῷ ἄμβωνι τῆς ἁγίας Εἰρήνης τῇ ἁγίᾳ Παρασκευῇ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς κατὰ συνήθειαν κατηχήσεως.

Ὅτε τοῦ διαβόλου τὸ κράτος σκυλεύεται, ὅτε τοῦ θανάτου τὸ κέντρον ἀμβλύνεται, ὅτε τὸ κατὰ τοῦ ᾅδου τρόπαιον ἵσταται, τῶν συνθηκῶν ἡμῖν ὁ πίναξ ὑπαναγινώσκεται, τότε τῆς ὁμολογίας τὸ χειρόγραφον προκομίζεται, τότε τῶν ὑποσχέσεων ἡ στηλογραφία θριαμβεύεται. διὰ τί.

ζ΄ Τοῦ αὐτοῦ ἁγιωτάτου Φωτίου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ὁμιλία δευτέρα εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου. ἐλέχθη ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Βασιλέως.

Ὡς ἀγαπητὰ τὰ σκηνώματά σου Κύριε τῶν δυνάμεων, καιροῦ καλοῦντος μετὰ τοῦ Προφήτου βοήσομαι Δαυίδ, τῶν λογικῶν προβάτων

τὰς τῆς ἐκκλησίας αὐλὰς ὁρῶν τῷ πλήθει στενοχωρουμένας, πολυανθεῖ τῇ τερπνότητι καὶ ποικιλίᾳ τῶν συνεληλυθότων, &c. A

η' Φωτίου τοῦ ἁγιωτάτου Πατριάρχου, Αρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, ὁμιλία εἰς τὰ Βαΐα καὶ εἰς τὸν Λάζαρον.

Ὅτι τῶν Παίδων Ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις ἀναβοώντων ἡ Ἐκκλησία σαλπίζει, καὶ τῆς λαμπρᾶς ἐκείνης καὶ θεοπρεπεστάτης φωνῆς ταῖς ἀκοαῖς τὸν ἦχον ἑλκύσω, μετάρσιος ὅλος γίνομαι τῇ προθυμίᾳ, κ. τ. ἑ.

θ' Τοῦ αὐτοῦ ἁγιωτάτου Φωτίου Πατριάρχου Αρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, ὁμιλία εἰς τὸ Γενέσιον τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου.

Πᾶσα μὲν ἑορτὴ καὶ πᾶσα πανήγυρις καθ' ἣν ὁ τῶν εὐσεβούντων φαιδρύνεται σύλλογος, λύει μὲν τὰς πρὸς ἀλλήλους διαφορὰς καὶ τὰς ἔριδας, συνάγει καὶ τοὺς ἀπ' ἀλλήλων γνώμῃ διεστῶτας καὶ τὸν δεσμὸν τὸν φίλτρου στάσει λύσαντας, κ. τ. ἑ. B

ι' Τοῦ αὐτοῦ ἁγιωτάτου Φωτίου Αρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, ὁμιλία ῥηθεῖσα ὡς ἐν ἐκφράσει τοῦ ἐν τοῖς βασιλείοις περιωνύμου ναοῦ.

Φαιδρὸν ὁρῶ τῆς παρούσης ἡμέρας τὸν σύλλογον, καὶ οἷον οὐκ ἄν τις ἀνθρωπίνῳ σπουδάσματι καὶ χωρὶς ἐπιπνοίας θείας συγκροτῆσαι καὶ πανηγυρίζει κ. τ. ἑ.

ια' Τοῦ αὐτοῦ ἁγιωτάτου Φωτίου Αρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, ὁμιλία ῥηθεῖσα εἰς τὴν θεόσωμον ταφὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ιησοῦ Χριστοῦ, τῷ ἁγίῳ Σαββάτῳ. C

Ἀφ' ἑκάστου μὲν τῶν τοῦ Χριστοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν ἔργων καὶ πράξεων, τῆς περὶ ἡμᾶς φιλανθρωπίας τὸ μέγεθος ἐμφανίζεται, καὶ τῆς σωτηρίας ἡμῶν λαμπρῶς αἱ χάριτες ἀναπτύσσονται· καὶ πολὺς ὁ τῆς εὐφροσύνης γλυκασμὸς ταῖς τῶν ἀνθρώπων ἐπισταζόμενος ψυχαῖς κ. τ. ἑξ.

ιβ' Τοῦ αὐτοῦ ἁγιωτάτου Φωτίου Αρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, ὁμιλία λεχθεῖσα ἐν τῷ ἄμβωνι τῆς ἁγίας Σοφίας, τῇ παρασκευῇ τῆς πρώτης ἑβδομάδος τῶν Νηστειῶν.

Ἥκομεν ὑμῖν τὴν προθεσμίαν προφθάσαντες, καὶ τῆς ὀφειλῆς τὴν καταβολὴν προεκτεθῆναι σπουδάσαντες κ. τ. ἑ. D

ιγ' Τοῦ αὐτοῦ Φωτίου Αρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, ὁμιλία λεχθεῖσα ἐν τῷ ἄμβωνι τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας.

Τῆς προλαβούσης ὁμιλίας τὸ τέλος, εἴ τι μέμνησθε, τὸν Ἄρειον παρεδίδου καθαιρούμενον, τῆς Ἐκκλησίας ἐξωθούμενον, ἀναισχυντοῦντα, πλαττόμενον, ὑποκρινόμενον τὴν εὐσέβειαν· κ. τ. ἑ.

ιδ' Τοῦ αὐτοῦ ἁγιωτάτου Φωτίου Αρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, ὁμιλία λεχθεῖσα ἐν τῷ ἄμβωνι τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας.

Τοὺς προμάχους τῆς ἐκκλησίας, ὡς καὶ πρόσθεν

A Ecclesiæ caulas rationalium ovium multitudine angustatas videam, longè florida lætitia ac varietate eorum qui convenerunt, &c.

Sanctissimi Photii Patriarchæ, Archiepiscopi Constantinopolitani, Homilia in Ramos palmarum & in Lazarum.

8. Dum Ecclesia, Pueris, Hosanna in altissimis clamantibus, tuba canit, lætæque illius ac divinissimæ vocis auribus sonitum traho, animi alacritate totus sublimis feror, &c.

9. *Ejusdem sanctissimi Photii Patriarchæ, Archiepiscopi Constantinopolitani, Homilia in diem Natalem sanctissimæ Dominæ nostræ Dei Genitricis.* Edita prioris mei. Auct. t. I.

B Omnis quidem festivitas, celebrisque omnis conventus, quo piorum cœtus exhilaratur, tum dissidia, mutuasque lites dissoluit; tum animis studiisque divisos, ac eos, qui amoris vinculum seditione diruperunt, &c.

10. *Ejusdem sanctissimi Photii Archiepiscopi Constantinopolitani, Homilia dicta specie quasi exornandi ad describendi celeberrimi Templi, quod in Palatio existit.* Edita in meo Manipulo rerum CPL. post Lambecii Græcam editionem.

Lætum video præsentis diei conventum: ac qualem nemo humana solertia atque opera, ac nisi divini afflatu Numinis conflare unquam possit, &c.

11. *Ejusdem sanctissimi Photii Archiepiscopi Constantinopolitani, Homilia dicta in Domini nostri Iesu Christi divinam sepulturam, die Sabbati sancti.* C

Nulla est Christi ac Salvatoris nostri actio atque functio, quæ non ejus erga nos benignitatis magnitudinem manifestet, nostræque salutis gratiæ splendidè enitescunt, ingensque est lætitiæ dulcedo hominum Animis affusa, &c.

12. *Ejusdem sanctissimi Photii Archiepiscopi Constantinopolitani Homilia dicta in Ambone sanctæ Sophiæ in Parasceve primæ Hebdomadis sanctorum Iejuniorum; i. prima ante illam Dominica.*

Venimus præstitutum tempus antevertentes, atque debitum occupato vobis solvere studentes, &c. D

13. *Ejusdem Photii Archiepiscopi Constantinopolitani, Homilia dicta in Ambone Magnæ Ecclesiæ.*

Superioris Tractatus finis, si quid meministis, Arium exauctoratum tradebat, ab Ecclesia ejectum, protervientem, causificantem, pietatem simulantem, &c.

14. *Ejusdem sanctissimi Photii Archiepiscopi Constantinopolitani, Homilia dicta in Ambone Magnæ Ecclesiæ.*

Ecclesiæ defensoribus, ut & antè dicebamus,

à veritatis hostibus insidiis appetitis, gregibusque Pastoribus suis viduatis. &c.

15. *Ejusdem sanctissimi Photii Patriarchæ Constantinopolitani, Homilia dicta in Ambone Magnæ Ecclesiæ in die magni Sabbati sub præsentia Christi amantis Imperatoris, quando sancta Dei Genitricis Effigies expressa imagine est atque detecta.*

Si quis in omne tempus silentium sibi indixisset, nunc ut verbis loquax instructaque Rhetorum præceptis lingua atque artibus esset, omni majore opera summopere studeret.

16. *Ejusdem sanctissimi Photii Patriarchæ Constantinopolitani, Homilia dicta in Ambone sanctæ Sophiæ, quando Orthodoxis Magnisque nostris Imperatoribus Michaëli & ..... adversus omnes hæreses perenni titulo, cippo inscriptus est triumphus.*

Iam pridem ergo tempus consenuerat, carebatque nova parturigine, qua magnificè floreret ac honestari præsumeret, &c.

ἔφημεν, ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν τῆς ἀληθείας συσκεδασθέντων, καὶ τῶν ἰδίων μὲν νομέων τῶν ποιμνίων ἐρημωθέντων· κ. τ. ἑ.

ιε Τοῦ αὐτοῦ ἁγιωτάτου Φωτίου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ὁμιλία λεχθεῖσα ἐν τῷ ἄμβωνι τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας τῷ μεγάλῳ Σαββάτῳ ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ φιλοχρίστου Βασιλέως, ὅτε ἡ τῆς Θεοτόκου ἐξεικονίσθη καὶ ἀνεκαλύφθη Μορφή.

Σιγᾶν εἴ τις διὰ παντὸς μελετήσας τοῦ βίου, νῦν λάλος τις εἶναι καὶ πρὸς ῥητόρων τέχναις παρεσκευάσθαι τὴν γλῶσσαν, εἴπερ ἄλλοτε διὰ σπουδῆς ἂν ὅτι μάλιστα ποιήσαιτο, &c.

ιϛ΄ Τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία λεχθεῖσα ἐν τῷ ἄμβωνι τῆς ἁγίας Σοφίας, ἡνίκα τοῖς ὀρθοδόξοις καὶ μεγάλοις ἡμῶν Μιχαὴλ καὶ ..... ὁ κατὰ πάσης αἱρέσεως ἐστηλογραφήθη θρίαμβος.

Ην ἄρα ἐκ πολλοῦ γεγηρακὼς ὁ χρόνος καὶ νέαν οὐκ ἔχων ὠδῖνα, καθ᾽ ἣν ἀκμάζων ἐθάρρει σεμνύνεσθαι· κ. τ. ἑ.

Ad hæc Anglia novum Photii opus nobis præcudit, de Ecclesiæ Constantinopolitanæ præcellentia: in quo vereor, ne fumos suos Vir ambitiosus nobis vendat, atque id agat, ut Novam Romam jure vel injuria, Seniori vel anteponat, vel utriusque προνόμια *eadem statuat.*

VOCUM SYLLABUS,

IN PRODVCTIS HIC AVCTORIBVS; novæ aut compositionis, aut usus ac significationis; vulgatisque Lexicographis fere ignotæ.

A

Ἀβύσσιον ὕδωρ. Nicet 383. d. 4. Abyssi aqua.

Ἀγάμοι. Λέγω δὲ τοῖς ἀγάμοις. Method, 80. d. 13. De viris qui uxores amiserunt; vel qui illis non utantur.

Ἀγιαρχικὴ Τριάς. Nicet 371. c. 10. Quæ sanctitatis auctor sit ac origo.

Ἀγιοπρεπέστατον ἁγιασμόν. Nicet 371. c. 10. Sanctitatis decore eximium.

Ἀγιοπρέπεια Ἰησοῦ. Nicet 347. d. 5. Iesu sanctitatis decor. τῆς σῆς ἁγιοπρεπείας καὶ θείτητος. de Barth. 392. d. 7.

Ἀδελφομιξίαι Meth. 69. d. 7. Fratrum sororumque conjugia; à quibus cœpit natura.

Ἀδυπαλάθοις νέκταρος κρατῆρσι. Meth. 138. a. 1. Dulci nectare pleni.

Ἀείπαις. Κατὰ τὸ παριστῶσαι ἀείπαιδες ὑλάκται. Nicet. 470. b. 1. idem quod ἀειπάρθενος. Vestales Græcis erant: nobis non licet, in re sacra, voce profana uti.

Ἀείζωον φῶς. Nicet. 377. c. 6. Perpetuæ lucis: æternum Lumen.

Ἀμεταλάβητος Ἀθλητής. Nicet. 307. c. 1. Cui nihil interturbet: expeditus; nullas ansas præbens.

Ἀναλογία. Μεγάλη Πατρὸς οἰκονομία καὶ ἀναλογία. Meth. 182. a. 10. de Electorum in terris peregrinatione. Consilii ratio providentiaque.

Ἀξίοθεον Ἀνδρεία ἀξιόθεον χρῆμα. Nicet. 339. c. 10. Vere divina res.

Ἀξιοπόθητοι τῶν Ἁγίων χοροί. Nicet. 364. d. 3. Chori vere desiderabiles.

Ἀποπαρθενώσαντες σφᾶς αὐτούς. Meth. 66. d. 8. pro eo quod Matth. 19. οἵ τινες εὐνούχισαν ἑαυτούς. Qui virginitatem sibi indixerunt: ipsi se sponte eunuchos fecerunt. Contrario sensu Sirach. 20. 3. Ἐπιθυμία εὐνούχου ἀποπαρθενῶσαι νεάνιδα. *devirginare juvenculam.* Male Stephani Lexico confusa, quæ sic adversa. ἀποπαρθενόω *sive* ἀποπαρθενεύω. *Devirgino, Virginitate privo.* Non ita Crisp. & alii, quibus sola illa Sirach vox nota.

Ἀρχιπάρθενος. Meth. 70. a. 2. c. 5. de Christo; qua ratione illi Ἀρχιποίμην, Ἀρχιερεὺς. Voces aliis notæ.

Ἀχραντόσωμος Νύμφα. Meth. 137. c. 12. Intemerata: illibato corpore.

Αὐτοφῶς. Πλήρης φωτὸς καὶ αὐτοφῶς ὤν. Nicet. 339. d. 5. 386. a. 12. Ipsa Lux. de Andrea & Philippo. Greg. de Spiritu sancto. Nicet. de Deo. 344. b. 9. Τῷ Αὐτοφωτὶ, τῷ τῶν φώτων Πατρί.

B.

Βαρέως καρτερῶν. Ioseph. b. 1. Gravi constantia.

Ὀδυνηρῶς βαρυαχθέσας. Nicet. 322. a. 7. Gravi onere pressus.

Βαρύχολος. Nicet. 471. c. 3. Gravi bile.

Τῷ Βροντοφώνῳ τῆς θεολογίας. Nicet. 355. a. 11. Alto theologiæ tonitruo,

Βροντοφθόγγοι θνητῶν ἀπημίαν ὁρμαί. Meth. 137. b. 8. In mortalium perniciem accensæ iræ impetusque.

Δ

Δακρυσταγεῖς νόσων πόνοι. Meth. 139. a. 11. Lacrimosi.

E.

Ἐγερσίνεκρος βοῆς ἦχος. Meth. 137. a. 1. Clamor mortuos suscitans.

Ἐξοργος. Iræ impotens. Nicet. 471. c. 3.

Ἐπιστήθιος μύστης καὶ μυσταγωγός. Nicet. 530. a. 2. De Ioanne, qui supra pectus Iesu recubuit.

Εὐιλατευόμενος. Nicet 377. a. 16. Placans; reddens propitium.

Εὐλογία. Διὰ τῆς εὐλογίας τὴν αὐτοῦ τυραννίδα κατέλυσαν. Ioseph. 10. b. 6. Rectæ vi rationis.

Z.

Ζωαρχία. Τῆς ζωαρχίας Πνεύματος ὄργανα. Nicet. 328. c. 6. Ejus virtutis qua auctor est vitæ.

Ζωαρχικοῦ Σώματος καὶ Αἵματος μυστικὴ καὶ ἀπαύματος περιπλησία. Nicet. 433. c. 5. Ζωαρχικώτατον στῆθος. Idem. 357. Vitalissimum pectus. Ζωαρχικὸν πάθος. Id. 358. 10. Ζωαρχικὴ δωρεὰ Παρακλήτου. Id. 394. c. 2.

Ζωόρρυτοι Χριστοῦ πηγαί. Nicet. 430. b. 10. Vitæ laticis. Κρατὴρ ζωορρύτου πόματος. Id. 347. b. 11.

Ζωοτόκος χάρις ἄθικτος. Meth. 138. d. 5. Vitæ parens intacta Gratia. In Mariam.

Ζωοπυρσοῦχοι τοῦ λόγου διδαχαί. Nicet. 419. b. 13.

H.

Ἡλιοβολῶν τὴν νοητὴν χάριν. Nicet. 365. b. 14. Solari corusco spiritalem gratiam effundens ac vibrans.

Θ.

Τῷ Θεαδέλφῳ. 527. a. 4. 541. 2. b. 1.

Θεαρχία. Πατρικῆς Θεαρχίας κήρυκες. Nicet. 328. c. 4. Patris qui est origo deitatis, præcones. Καταπλάσαι τὸ τοῦ Παρακλήτου θεαρχίας. Id. 339. b. 11. Divina Spiritus gratia.

Θεαρχικὸν σῶμα. Nicet. 349. a. 9. de Christo. Αὐτὸς ὁ θεαρχικώτατος Ἰησοῦς. Id. 367. d. 10. Ἀποστολικὴ πίστις ἤτοι θεαρχική. Id. 350. d. 10.

Θεαυγῆ. Φῶτα λαμπρὰ καὶ θεαυγῆ. Nicet. 329. c. 3. 332. a. 3. Divinæ lucis atque fulgoris.

Θεόκλητος. Θεῖκλα Θεόκλητε. Nicet. 461. b. 12.

Quasi à Deo vocata, ac nominis etymo.

Θεονύμφη. Nicet. 475. d. 9. Μάκαιρα Θεόνυμφε Meth. 139. a. 5. Dei sponsa.

Θεοπλαστία. Ἱερμύστης θεοπλαστίας τελεσιουργῶν. Meth. 432. d. 1. Divinis signis & sacramentis, ceremoniisque initians. Dionys. de ipso Christo, ejusque in Mariæ utero humana carne formatione. Divin. nom. 2. §. 8.

Θεοτελὴς πρᾶξις. Nicet. 377. c. 6. Divini operis actio.

Θεοτύπωτοι παραδόσεις. Nicet. 433. c. 7. Divinæ traditiones, ejusque sancitæ numine.

Θεουργία. Υἱοῦ θεουργίας ἱεροφάνται. Nicet. 328. c. 5. Filii Incarnationis.

Θεόφθογγος λαλιά. Nicet. 350. a. 6. Divina locutio. Θεοφθόγγοις ῥήμασι. Id. 406. b. 13. Θεόφθογγον Εὐαγγέλιον. Id. 362. c. 14.

Θεοφυής. Ἀλλὰ μὴ θεοφυῆ τὸ τεχθέν. Meth. 721. 4. Divino satu natum.

Θεόφυτος βλαστός. Nicet. 420. c. 9. Divinum germen.

Θεωρητής. Τῶν τριῶν ὑποστάσεων θεωρητά. Nicet. 415. a. 14. Contemplator.

Θεωτικοῦ Πνεύματος δοτῆρ. Nicet. 430. b. 14. Spiritus deificantis: qui ejus in nobis auctor sit.

I.

Ἱερογράφοι καὶ Εὐαγγελισταί. Nicet. 515. d. 6. Sacer scriptor.

Ἱερμύστης τελεσιουργῶν θεοπλασίας. Nicet. 432. c. 3. Sacro-sanctis atque mysticis sacramentis.

Ἱεροτελεστία. Μυστικὴ καὶ ἀναίμακτος ἱεροτελεστία. Nicet. 433. c. 5. Mystica & incruenta sacrificatio & cerimonia. Ἐν ἱεραῖς ἱεροτελεστιῶν. Id. 407. b. 12. Sacros ritus ac cerimonias. Τῶν Ἱεραρχῶν ἱεροτελεστικώτατος. Id. 434. c. 6. Inter Præsules cerimoniarum ac initiandi summus antistes.

Ἱερουργίαι. Τῶν ἱερῶν μυστηρίων ἱερουργίαι. Nicet. 433. c. 3. Cerimoniæ ritusque.

Ἱεροφάνται. Τῆς τοῦ Υἱοῦ θεουργίας Ἱεροφάνται. Ni- 328. c. 5. Sacri Interpretes.

Ἰσάνθρωπος. Ἰσοθέῳ. Sever. 181. a. 9.

K

Καναλίσκιον. Ἐκ καναλισκίων δύο ὁδῶν. 325. b. 8. Bivii canales. Aquæductus.

Κενολόγοι. Nicet. 529. b. 1. Vanarum opinionum auctores.

Κλεψίσοφοι νοθεύοντες δόγμασι, Meth. 73. b. 7. Sophisticis decretis.

Κρυφιομύστως πρὸς τοῦ Θεοῦ ῥήμασι τρεφομένῳ. Nicet. 469. c. 9. Secretius sacratiusque.

Κυανοβόστρυχος. Meth. 135. a. 5. quod alii κυανοχαῖτης.

Κυριοτόκος. Sever. 289. a. 4. De sancta Maria.

Λ.

Λαμπροφανῶς. Nicet. 462. b. 12. oppositum τοῦ, ἀτυμφανῶς καὶ συμβολικῶς.

Λιχνοδουλῶτις χρυσίδων σὺ φίλα γάμων. Meth. 138. c. 5. λιχνοδουλῶτις.

M.

Μαγεύων. Συνήθει λατρείαν τῷ Πατέρα μαγεύων. Clem. 184. d. 4. Quasi Magorum ritu colens ac demerens.

Ὡς ἐν μαλακίῳ. Nicet. 325. c. 3. ubi scriptum μαλακίῳ. Quasi in sacco.

Τοῖς μελιττίοισι τῆς ἀληθείας φθόγγοις. Nicet. 355. a. 8. Mellitis sonis.

A Βρινολογράφησαν τῇ ἀσώματι. Sever. 262. a. 3. Humano more membra tribuerunt.

Περὶ ἔθνος μιτίνειν. Hippol. 46. c. 4.

Μονογαμίδες. Meth. 80. d. 7.

Μυσταγωγράφοι Πνεύματος. Nicet. 431. b. 13. Sacri Spiritus ac mystici Scriptores.

Μυστογράφος. Ὁ τοῦ Πνεύματος ἄρρητος μυστογράφος. Nicet. 405. a. 9. de Matthæo. Sacer secretiorque Scriba.

Μυστολέκτης. Τῶν τριῶν ὑποστάσεων μυστολέκτα. Nicet. 415. a. 14. Sacratius secretiusque enarrator.

O.

Ὀλεθριστικοὶ ἔχιδναι. Nicet. 385. c. 8. Exitiosa, præsentis veneni.

Ὀλβιοφόροι ποταμῶν ῥοαί. Nicet. 413. b. 9.

Ὁλολαμπὴς ὁ μαργαρίτης. Nicet. 365. c. 15. Totus lucidus.

B Ὁμάγαθος. Nicet. 420. a. 11.

Ὀμβριστικοὶ νεφέλαι. Nicet. 419. a. 14. Pluviosa nubes.

Ὁμόθεος. Νεκρὰ αὐτῷ ψυχὴ καὶ ὁμόθεος. Nicet. 350. a. 12. Τὸν ὁμόθεον καὶ ὁμάγαθον. 420. a. 11. Ejusdem consors deitatis ac bonitatis.

Π.

Παγκτησία. Τὴν τούτων παγκτησίαν κατάλιπε. Clem. 178. c. 8. Omnem illorum censum ac possessionem.

Πάλιν προσλαλοῦσα. Nicet. 470. b. 3.

Πάμφωτοι φῶς. Nicet. 377. c. 3.

Περιαγκωνίσαντες. Ioseph. 7. 13. Cubitis revinctum.

C Πηλοπλαστῶν εἰς τιμήν. Meth. 79. b. 13. Formans vas in honorem.

Πιέσαντος. 391. c. 7. Alii Πεφίσαντος scribunt.

Πρόσαθλον τῷ Ἀποστόλων. Nicet. 345. c. 15.

Ζήλῳ Προφητοκτόνῳ. Nicet. 351. c. 11.

Πρωτόγονος τῷ ἀνθρώπων. Meth. 79. b. 1.

Πρωτόκλητος. Nicet. 345. c. 15. Trita vox in Andream.

Σ.

Σφάλωμα Χρυσοῦ. Nil. 313. a. 4. Λίθος τίμιος ἐμφαίνει σφαλώματι χρυσίῳ. Laminæ auri annulo. Vide Sol. p. 304.

T.

Τελετουργικῶς ὡς πλείοσι ἐπιδημῶν. Nicet. 382. a. 11. 384. c. 11. φωτίζων καὶ τελετουργούμενος. d. 11. Ἡ τῶν μυστηρίων τελετουργία. Initiatio, consecratio. Ministrorum consecratione adveniens Spiritus.

Τρύχουσα λύπη. Sever. 139. a. 13. Animum conficiens.

D Y

Ὑβριστοπαθεῖ. Nicet. 449. d. 11.

Ὑπεραγίαν Θεομήτορα μιμησάμενος. Nicet. 476. d. 5.

Ὑπέραθλος. Nicet. 473. c. 10. Omni supramodum functa certamine.

Ὑπερφυὴς θεωρία. Nicet. 377. c. 6.

Ὑπέρφωτος. Χαρὰ ἡ ὑπέρφωτος. Nicet. 422. a. 8. Ὑπέρφωτος ἀστραπὴ τῷ Χειρὸς ἔργων καὶ λόγων. 446. d. 6.

Φ.

Φαιδρόχρωμος Αὐγαῖς. Meth. 137. c. 11. Splendido amictu.

Φωτοβόλοις ἀκτῖσιν ἀπαστράπτει. Nicet. 405. c. 6. Micantes lucis radios.

φωλοφανής. Τοῦ Πατρὸς τῷ φωτὶ φωλοφανὴς Υἱός. Nicet. 381. b. 13. φωτοφανὴς Σταυροῦ τύπος. Id. 389. b. 8. φωλοφανέστατος λαμπτήρ. Id. 430. a. 15.

X.

Χιονόσωμος. Met. 139. a. 7. Nivei candoris: qua forma Athenæus l. 2. χιονίζεσθαι.

Χειροφόρον σχῆμα. Nicet. 383. d. 7.

Ψ.

Ψηφαρὸν ἐπὶ τὸ κέρας ἐφ' ὑψηλοῦ αἰρόμενον. Meth. 46.

INDEX LOCORUM SCRIPTURÆ,

QUIBUS AUCTORES SCITE LUDUNT,

Ac, vel sua confirmant, vel Scripturam ipsam nova singularique intelligentia illustrant.

EX GENESI.

1. 1. IN principio creavit Deus cœlum & terram, 197. 212. 213

2. Terra autem erat ἀόρατος. 224

Spiritus ferebatur super abyssos. 198

7. Inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ. 76

20. Educant aquæ reptilia animarum viventium: &c. 243

26. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: &c. 249. 250. 259. 262

2. 7. Inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ. 76. 264

12. Ibi est aurum bonum: & Carbunculus & lapis prasinus. 267

23. Hoc nunc es ex ossibus meis, & caro de carne mea. 72. 77.

3. 3. Serpens erat callidior cunctis bestijs, quas fecerat Dominus. 274

16. In tristitijs paries filios, & ad virum tuum conversio tua, &c. 286

19. Terra est, & in terram reverteris. 78. 80. 135

14. 21. Sume omnia: mulieres duntaxat dimitte, 241

15. 9. Sume mihi vaccam triennem, & capram trimam, &c. 92.

19. 23. Sol egressus est super terram, & Lot ingressus est Segor. 236

22. 2. Tolle filium tuum unigenitum. 254

14. Non est hoc nisi visus Dei, ut dicant hodie, In monte Deus apparuit. 292

27. 28. Det tibi Deus de rore cœli & de pinguedine terræ, 225

49. 7. Maledictus furor eorum, 3

8. Iuda, laudent te fratres tui. Manus tuæ in dorso inimicorum: adorabunt te filij patris tui. &c. Non deficiet princeps ex Iuda, &c. donec veniat cui repositum est, &c. Hilares oculi ejus quasi à vino, &c. 29. 415

16. Dan, judicabit populum suum, tanquam & una tribus in Israël. Fiat Dan serpens, sedens in terra, mordens calcaneum equi. 30

EX EXODO.

2. 14. NOnne hic est qui percussit Ægyptium ὁρατὸν. *virum spectabilem.* 224

4. 22. Filius meus primogenitus Israël. 254

20. 17. Non concupisces uxorem proximi tui, nec omnia quæ proximi tui sunt, 3

32. 12. Ne occidas eos; ne fortè dicant Gentes, Quod non posset fœcunda eos prole augere, occidit eos. 151

EX LEVITICO.

20. 11. SEx diebus fecit Deus cœlum & terram, & omnia quæ in eis sunt. 216

17. Non comedes hyænam, & similia ejus, & mustellam, &c. 95

23. 39. Quintodecimo die mensis septimi, quando consummaveritis genimina terræ, festum celebrabitis &c. 125. 126 &c.

40. Sumetis vobis prima die fructum ligni speciosum, & ramos ligni densos, &c. 126

24. 2. Oleum defæcatum, mundum, expressum ad lumen, ut ardeat lucerna extra velum ante Dominum. 99

30. 1. Facies altare aliud ex lignis imputribilibus & deaurabis illud & dabis illud in conspectu veli, quod est super Arcam testimonij, ante faciem propitiatorij, &c. 96

EX LIBRO NUMERI.

6. 1. VIr, sive mulier, quicunque magnè voverit votum castificandi castimoniam Domino, 91. 94

12. 1. Locuta est Maria & Aaron contra Moysen. 298

22. 12. Non ibis cum eis, neque maledices populum. 299

21 Et sedit super asinam suam. 299

23. 19. Non est Deus ut homo, ut mentiatur 299

27. 18. Sume ad te Jesum filium Nave, & impone manus tuas super eum; & dabis de claritate tua super ipsum. 299

31. 3. Reddere ultionem à Domino Madian. 299

EX DEUTERONOMIO.

4. 24. DEus, ignis consumens est. 205

36. De cœlo auditam facit Dominus vocem suam, & ostendit Deus ignem suum magnum. 216

5. 9. Ego Deus zelotes, reddens peccata patrum in filios, his qui oderunt me. 296

16. 16. Tria anni tempora celebrabitis mihi: Festum Azymorum, &c, 235

24. 16. Non morientur patres pro filiis, nec filij morientur pro parentibus: unusquisque in peccato suo morietur. 296

32. 15. Et comedit Jacob, & saturatus est: impingatus est, dilatatus est; & dereliquit Deum factorem suum. 221

32 De vite Sodomorum vitis eorum, & palmes eorum ex Gomorrha. &c. 94. 133

34. Nonne hæc condita sunt apud me & signata in thesauris meis? In die ultionis retribuam, &c. 46

39. Ego occidam, & vivere faciam, 20

33. 3. Et omnes Sancti sub manibus ejus. 20

22. Catulus Leonis Dan, & prosiliet ex Basan. 30

EX LIBRO JUDICUM.

9. 8. EUndo iverunt ligna, ut ungerent super se Regem. 130

EX LIBRIS REGUM.

1. 21. 4. SI mundi sunt pueri qui sunt tecum ab uxoribus, sume. 256

3. 18. 45. Obtenebratum est cœlum nubibus. 217

4. 6. 5. O Domine! & hoc occultum. 299

EX LIBRO JOB.

4. 10 LEonis robur, Leænæ vox: superbia Draconum extincta est. Myrmecoleon perijt &c. 258

5. 7. Pulli vulturum alte volitant. 258

10. 8. Manus tuæ fecerunt me, & plasmaverunt me. 72

38. 14. Nunquid tu, accepto luto, effinxisti animal, & idoneum illud ad loquendum fecisti super terram. 72

42. 7. Quare non locuti estis recta adversus servum meum? 224

EX LIBRO PSALMORUM,

1. 3. LIgnum plantatum secus decursus aquarum. 126

2. 7. Filius meus es: ego hodie genui te. 112

16. 1. Exaudi, Domine, justitiam meam. 256

18. 7. A summo cœlo egressio ejus, & occursus ejus &c. 49

32. 7. Congregans sicut utrem aquas maris. 238

44. 15. Adducentur Regi Virgines post eam: proximę ejus afferentur tibi, &c. 106

62. 7. Si memor fui tui super stratum meum, in matutinis meditabor in te, 241

73. 16. Tu fabricatus es jubar & solem. 240

79. 2 Qui sedes super Cherubim. 218

88. 28. Et ego Primogenitum ponam illum. 254

101. 5. Qui facit Angelos suos Spiritus, & ministros suos ignem urentem. 250. 261

104. 15. Nolite tangere Christos meos, & in Prophetis meis nolite malignari. 112

111. 8. Dispersit dedit pauperibus: justitia ejus manet in sæculum. 257

118. 105. Lucerna pedibus meis lex tua, & lumen semitis meis. 257

132. 1. Ecce quàm bonum & quàm jucundum, habitare fratres in unum! Sicut unguentum, &c. 255

136. 1. Super flumina Babylonis illic sedimus, & flevimus, dum recordaremur, &c. 88

140. 2. Elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum, 255

144. 16. Imples omne animal benedictione (εὐδοκίας) 246

148. 4. Et aquæ omnes, quæ super cœlos sunt. 225

EX NAHUM.

1. 6 INdignatio ejus tabefecere facit principatus, & petræ conterentur ab ea, 240

EX HABACUC.

2. 11. LApis de pariete clamat, 267

EX AGGÆO.

2. 5. COnfortentur manus Zorobabel, & confortentur manus Jesu filii Josedec Sacerdotis & manus populi, &c. 260

EX ZACHARIA.

4. 13. ET reversus est Angelus qui loquebatur in me, &c. Quid tu vides? & dixi, Vidi, & ecce candelabrum aureum totum, & lampas, &c. 134

8. 19. Jejunium quartum, & jejunium quintum & jejunium septimum & jejunium decimum, erit vobis in gaudium, &c. 220

12. 2. Et ponam Jerusalem ut superliminaria, quæ moventur, 229

EX MALACHIA.

2. 13. OPeriebatis lacrymis altare meum, 220

4. 2. Vobis, qui timetis Deum, orietur Sol justitiæ: & sanitas in pennis ejus, 48

5. Mittam vobis Eliam Thesbitem, antequam veniat dies Domini magnus & manifestus. Et reducet corda Patrum ad filios, &c. 41

EX MATTHÆO.

3. 11. EGo quidem baptizo vos aqua: post me autem venit qui vos baptizet in spiritu & igni, 201

18. Jam securis ad radicem posita est 300

5. 3. Beati pauperes spiritu, &c. 172

29. Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, 175

6. 9. Sanctificetur nomen tuum, 219

19. Parate vobis thesauros in cœlo, ubi neque ærugo, &c. 169

22. Lucerna corporis tui est oculus tuus, &c. 216

33. Quærite regnum Dei, & hæc omnia adjicientur vobis. Scit enim Pater vester, quibus indigetis, 199

7. 1. Noli judicare, ut non judiceris: qua mensura mensus fueris, remetietur tibi, 180

21. Non omnis qui dicit mihi Domine, Domine, intrabit, &c. 170

10. 41. Qui recipit Justum aut Prophetam in nomine Justi aut Prophetæ, illius mercedem recipiet: Et qui potum dederit discipulo, &c. 179

12. 35. Bonus homo, de bono thesauro cordis sui profert bonum 171

13. 16. Beati oculi vestri, qui vident, quæ videtis. Dico enim vobis, quod multi Prophetæ cupierunt videre, quæ videtis, &c. 105

18. 10. Ne contemnatis unum ex his pusillis: Angeli enim eorum semper vident faciem Patris mei, &c. 179

19. 24 Facilius est camelum per foramen acus transire, quàm divites intrare in regnum cœlorum, 164. 165

28. Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, &c. 174

21. 34. Non amplius ex te nascatur fructus, 114

22. 37. Diliges Dominum Deum tuum ex tota anima tua, & ex tota virtute tua: & proximum sicut teipsum, 177. 178

24. 15. Cùm videritis abominationem desolationis stantem in loco sancto, qui legit, intelligat, &c. 48

28. Ubicunque fuerit cadaver, ibi congregabuntur & aquilæ, 49

25. 1. Simile est regnum cœlorum decem Virginibus, quæ exierunt obviam Sponso, 98

34. Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Esurivi, &c. 179

EX MARCO.

8. 38. CUm venerit Filius hominis in Majestate sua cum sanctis Angelis suis, 219. Num & Luc. 9. 26. μετὰ τῶν.

9. 24. Ego tibi præcipio exire ab eo, & amplius ne introeas, 252

10. 17. Cùm exiret in viam, accedens quidam genuflexo dicebat, Magister bone, Quid faciam ut vitam æternam, &c. 165

30. Nunc in tempore hoc agros, pecuniam, &c. 176

31. Et erunt novissimi primi, & primi novissimi, 176

EX LUCA.

1. 28. AVe, gratia plena: Dominus tecum, 289

48. Ex hoc beatam me dicent omnes generationes, 289

6. 1. Nec hoc legistis quod fecit David, cùm esuriisset, & panes propositionis manducavit, quos non licebat ei, &c. 256

30. Omni petenti te, tribue, 180

36. Estote misericordes, sicut Pater vester misereretur. 162

11. 27. Extollens vocem quædam mulier de turba, dixit illi, Beatus venter qui te portavit, & ubera quæ suxisti, 190

12. 35. Lampades vestræ ne exstinguantur, & lumbi vestri ne solvantur: Ideo vos similes estote hominibus expectantibus Dominum suum, &c.

49. Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi ut accendatur? 99

14. 26. Qui non odit patrem & matrem & filios, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus, 174

15. 4. Quis ex vobis homo, qui habet centum oves: & si perdiderit unam ex illis, nonne relinquit nonaginta novem in deserto, &c. 79

16 9. Facite vobis amicos de mamona iniquitatis, ut cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula, 169. 179

18. 2. Judex erat in civitate, qui Deum non timebat, nec hominem reverebatur. Vidua autem quædam erat, &c. 45

19. 9. Hodie salus huic domui facta est, eò quòd & ipse sit filius Abrahæ, 170

21. 34. Attendite ne graventur corda vestra crapula & ebrietate, &c. 95

22. 15. Desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum, 281

EX JOANNE.

1. 1. IN principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Omnia per ipsum, &c. 215

17. Lex per Mosem data est: gratia & veritas per Jesum Christum facta est, 167

5. 17. Pater meus usque modò operatur, 71

21. Sicut Pater suscitat mortuos & vivificat: sic & Filius, quos vult, vivificat, 259

39. Scrutamini Scripturas, in quibus videmini vitam æternam habere, 258

6. 29 Hoc est opus Dei, ut credatis in eum, quem ille misit, 265

8. 56. Abraham Pater vester exultavit ut videret diem meum, vidit, & gavisus est, 292

15. 5. Ego sum vitis vera & vos palmites: & Pater meus agricola est, 94

EX ACTIBUS.

3. 11. VIri Israelitæ, quid miramini in hoc, aut nos quid intuemini, quasi nostra virtute aut pietate fecerimus hunc ambulare? &c. 219

12. 12. Considerans venit ad domum Mariæ matris Joannis, qui cognominatus est Marcus; ubi erant multi congregati, 435

16 17. Præcipio tibi in nomine Domini Jesu exire ab ea, 252

AD ROMANOS.

8 29. PRimogenitus in multis fratribus, 254

10. 4. Plenitudo Legis Christus ad justitiam omni credenti, 167

11. 29. Sine pœnitentia sunt dona Dei, 277

I. AD CORINTHIOS.

4. 15. IN Christo Jesu per Evangelium ego vos genui, 83

7. 1. Bonum est homini mulierem non tangere: propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat, &c. 84

3. Dico autem innuptis (1. viduis) Bonum est illis, si sic permanserint, sicut & ego. Quod si se non continent, &c. 84

25. De Virginibus præceptum Domini non habeo: consilium autem do, &c. 85

29. Qui habent uxores, tanquam non habentes sint, 128

32. Volo vos sine solicitudine esse. Qui sine uxore est, solicitus est quæ sunt Domini, &c. 86

38. Qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit, & qui non jungit, melius facit, 76

9. 1. Opus meum vos estis in Domino, 265

10. 11. Hæc illis contingebant in figura: scripta sunt autem ad nostram exhortationem, &c. 52

14. 10. & 7. Tam multa genera vocum sunt in mundo: & nihil sine voce est. Etenim si incertam vocem dederit tuba, &c. 258

15. 39. Non omnis caro, eadem caro: sed alia quidem hominum, alia pecorum, alia piscium, alia volucrum, &c. 258

41. Alia claritas Solis, alia claritas Lunæ, alia claritas Stellarum. Stella differt, &c. 103

50. Non enim corruptio possidebit incorruptionem, neque mors vitam, 81

II. AD CORINTHIOS.

6. 12. INhabitabo in eis & inambulabo, & ero illis Deus, 300

7. 10. Quæ secundùm Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur, 288

9. 7. Hilarem enim datorem diligit Deus, 179

11. 2. 3. Aptavi vos uni viro, Virginem castam exhibere Christo. Timeo autem, ne sicut serpens Evam, &c. 275

AD GALATAS.

4. 19. FIlioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis, 83

5. 22. Fructus autem Spiritus est charitas, gaudium, pax, lenitas, bonitas, fides, mansuetudo, continentia, 134

AD EPHESIOS.

3. 14. HUjus rei gratiâ flecto genua mea ad Deum & Patrem, ex quo omnis paternitas in cœlis & in terra nominatur: &c. 111

5. 14. *Propheta quoque*, Excitare qui dormis, & expergiscere à mortuis, & illucebit tibi Christus, 49

28. Qui uxorem suam diligit, seipsum diligit. Nemo enim unquam carnem suam odio habuit, sed nutrit, &c. 77

AD PHILIPPENSES.

2. 15. UT sitis sicut luminaria in mundo: sermonem vitæ prætendentes, 121

3. 8. Omnia arbitratus sum ut stercora, ut Christum lucrifacerem, 310

AD COLOSSENSES.

1. 15. PRimogenitus omnis orbis terrarum, 253

3. 5. Expoliate vos veterem hominem,

4. 10. Salutat vos Marcus consobrinus Barnabæ, 435

I. AD THESSALONICENSES.

4. 12. NOlumus vos ignorare de dormientibus, &c. 50

15. Ipse Dominus in jussu & in voce Archangeli, & in tuba Dei descendet de cœlo, &c. 100

II. AD THESSALONICENSES.

2. 1. ROgamus autem vos, Fratres, per adventum Domini nostri Jesu Christi, &c. 48

I. AD TIMOTHEUM.

2. 12. MUlieri docere non permitto, neque dominari in virum: Adamus enim non est seductus, &c. 280. 288

4. 4. Omnis creatura Dei bona, & nihil rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur. Sanctificatur enim, &c. 257

6. 20. O Timothee! depositum custodi, devitans profanas vocum vanitates, &c. 26

II. AD TIMOTHEUM.

2. 1. TU autem, Fili mi! confortare in gratia, quæ est in Christo Jesu, & quæ audisti à me, &c. 26

4. 11. Marcum assume, & adduc tecum: est enim mihi utilis in ministerio, 436

AD HEBRÆOS.

4. 16. VIvus est Dei sermo, & penetrabilior omni gladio ancipiti, 121

12. 22. Accessistis ad Sion montem & civitatem Dei viventis, Jerusalem, &c. 254

I. PETRI.

5. 13. SAlutat vos Ecclesia, quæ est Babylone collecta: & Marcus filius meus. 436

I. JOANNIS.

3. 14. QUi non diligit fratrem, homicida est. 282

EX APOCALYPSI.

7. 9. ET vidi ex omni tribu & lingua, &c. 71

11. 3. Et dabo duobus Testibus meis, & prophetabunt dies mille ducentos sexaginta, amicti saccis. Hi sunt duæ olivæ, &c. 41

12. 1. Et vidi signum magnum, Mulierem amictam Sole, &c. 407. 109

13. 11. Et vidi alteram Bestiam ascendentem de terra, & habebat cornua duo similia Agni: &c. 42

18. Hic intellectus est. Qui habet sapientiam computet numerum Bestiæ: &c. 43

14. 1. Et vidi, & ecce Agnus stans supra montem Sion, &c 70

22. 15. & 21. 8. Foris canes & venefici, & scortatores & homicidæ, &c. 56

INDEX PRÆCIPUARUM RERUM,

Quæ 1. Auctarij hujus parte continentur.

ABraham vidit Christi diem. Vidit in Ove: Sarram audire jussus, ac Eva Adam 292. Abrahæ fides ejusque profectus: imitati Apostoli ejus progenies, 298. Unigeniti traditio, ibid.

Abyssus superior & inferior, 231

Acacij Martyris Asculi exuviæ, 399

Adamus, ipse reipsâ Christus. 79. 81. Mulier, Virgines illi desponsæ. Costa ex qua formata, Spiritus sanctus, 82 (Non satis sana, aut mollienda.)

Adami culpæ reparationisque præsagia: Extra Paradisum creatus; ejus in eo opus, credere: custodia; sibi ipsum servare, 265. Nulla excusatio, quod vesci maluit ligno vetito, 267

Adami impositione nominum animalibus claritas, 268. Regia, Deique æmula potestas, ac ejus imago, 269. Paradisus ipsius Regia, 273

Adamus absolutus Propheta: ejus exstasis: ablata costa nullo doloris sensu, 270. Sopor costæque ablatio, Christi figura. Eva viro adducta. Deus pronubus. Nudus Adamus, claritate amictus, 271. Admiranda sapientia & prophetia, 275

Adamus ipse non seductus; uxoris complacentia in scelus adductus. Ejus per Christum impletum desiderium, ut Deus fieret, 180. 281. Post esum aperti oculi. Peccans, cæcus à peccato videns, 281. 282

Adami causæ cognitio. Dei quò tendat interrogatio: ingenua confessio. 284. 285. Pœna medicinalis; ipse non maledictus; terra percussa. 290. In Adami pœna insinuata resurrectio, 291

Affectuum pugna: in ea Patris spiritalis opera, 184

Agatho Liparensis Episcopus, 400

Agathocles Egeæ frater Christianus, 343

Agnus, vitex, symbolo Castitatis, 66

Alexander Antiochiæ, Theclæ procus, & accusator, 416

Alexandri morte, regnum quadrifariam divisum, 34. Illiberalius αὐτοχειρίας notatus Hippolytus, 59

Allegoria Origeniana 78. Destruens literam, & non destruens, 244. Allegoria in Christum, Evæ ex ejus latere formatæ, 81. 82

Altare holocaustorum & thymiamatis. Allegoria, 255

Anani, Jacobi cæde improbata temeritas ac coercita, 526

Anastasiæ duæ; ambæ Romanæ; Vidua altera & junior, altera Virgo & senior, 462. 463

Anastasia Virgo, Sophia Magistra. Martyrium propè incredibile, 463. Ipsa Romæ claritas; ingenuitas Christiana omni major claritate: prima institutio ac vita, 464

Anastasiæ certaminis spectaculum, Probo Judice. Anastasiæ accusatio, 465. Sophiæ adhortatio: Martyrii Christianis lex, 466. Judicialis auditio; pręclara confessio; tentata blanditiis Virginis constantia, 467

Anastasia colaphis cęsa; vestibus nudata, Præsidis objurgatio, Virginisque responsio, 468. 469. Dirum ignis verberumque tormentum; in rota distentio, 470. Unguium laceratio, putata ubera; Christi & Antichristi in Anastasia pugna, 471

Anastasiæ evulsi ungues; amputatæ manus ac pedes; excussi dentes, abscissa lingua, 472. Suprema oratio & exauditio; capitis damnatur, 473. Ejus divinitus servata pignora. Revelata Sophię Virginis consummatio. In eam Nænia, 474. 475

Anastasiæ funus; Sophiæ in illud adjutores. Anastasiæ præ Sanctis reliquis Justisque præstantia, 476

Anatolius Constantii Eunuchus curatus, 518

Anaxagoras sponte pauper, 169

Andreas à Lege ad Gratiam provectus, Joannis sedulus discipulus; primo de Jesu testimonio ad ipsum conversus, 337. Viri admirandæ dotes; fides, charitas, &c. Primus Christi assecla; Petri Apostolus, pariterque Legisperitus, 338. Ambo prima Apostolici chori ædificatio. 339
Andreas Aquilonarium gentium Apostolus, 339. Ejus ars subigendis populis. Scythica persecutio, 340
Andreæ Byzantii opera. Constituta Ecclesia; Deiparæ ædicula; Stachys Episcopus. Ad Achæos exhortatio ac doctrina: Prædicationis fructus in Achaia, 341. 342. Apud Proconsulem offensio. Laudata Crux atque suscepta. Secundus à Petro dignitate, 343. 344. 345
Angeli assistentes Creatori, non ei operis socii Alia eorum imago, quàm Dei, 250. 251. Prima illorum mentio post diluvium, 191. De Angelis Gnosticorum nugæ & Philosophorum, Esse in Sole, &c. 209. Ipsorum Mosi cur suppressa creatio, 213. Liberandi Angeli à mundi vanitate, 178
Animæ, homines sistendi in judicio, 100. Fideles & Virgines, una Christi unius sponsa: Animæ ante diluvium: earum præstantia Prophetarum Animæ, Concubinæ: Verbi cum illis clandestinæ nuptiæ, 101. Animorum nulla præexistentia, 200. Infundi ab Angelis Animam, Hæreticorum dogma. 207
Animalia, triplici usu Adamo addicta; Animi relaxatio ipsa necessaria; ejus Adamo usus ex animalibus: in eam rem serpens cunctis blandior erat, 273. 274.
S. Annæ præclara Elogia: cum Ioachimo oratio, &c. 439. 440. Ex sacro partu gratulatio, 441
Antichristus ejusque regnum, Bestia ascendens de terra. Simulata pietas: Imperii Romani instauratio. 42. Grassatio in Ecclesiam, & sub eo Martyres: ejus nomen ignotum; Joanni sub enigmatę insinuatum: de eo conjecturæ. 43
Antichristi gesta bellica. Superbia, ut se quasi deum exhibeat. Populorum seductio: Perdix in eum assumptus ex Jeremia. Judex iniquitatis in eum expositus. 44. 45. Judæorum in Christi Fideles interpellatio, & persecutio. 46
Antichristus, Christi æmulus, 28. Dan in ejus assumptus figuram. Mens magna dictus. 30. Tyri Principis figura Esaiæ assumptus & Ezechieli. 32. Temporum ad ipsum successio insinuata in Nabuchodonosoris statua. De ipso Danielis Bestiæ & visa reliqua. 32. 33. 34. Esaiæ Meretrix ac Joannis. 36. 37. 38.
Antiochus Seleuci filius, Oniam abdicat. 5. Eleazarum primum, tum septem Pueros cum Matre tentat 6. &c. Fratrum Martyrum constantia, benevolentia in Judæos mutatus. 10
Appollonius, Ærarij Jerosolymis expilatione attritus: Oniæ precibus sanatus, 5
Apostolis ut relicta omnia: Dominum secuti. 374
Apostolorum communia. Omnes Gregis perfecti Arietes, Principis Pastorum Ovibus dati Duces, 337. Quid eis præstitum linguarum dono. 330. Ipsarum usus 340.
Apostoli, Salutaris fontes, 379. Apostolorum olim celebris cultus. 380. In Fidelibus eximiè filii: in eos duplex Spiritus adventus 381. 382
Apostolici cœtus præstantia lausque singularis. 364. 377. Apostolorum laus una & cuique propria. 365. 379. Duodecim omnium illustrissimi. 372. Discipulorum Christi perfectio. 374. Apostolorum festa cunctis clariora. 408
Apostolorum prima rudimentariaque missio: Insufflatus eis Spiritus sanctus. 418. Apostolica ad fidem insinuatio. 419. Apostolorum honor & contemptus ipse Christi, 423. Apostolicum munus & Episcopale, ad alios aliosque. 415
Aquæ super cœlos, divinæ Virtutes. 197. Aqua cœlestis, Spiritus sanctus, nostræ in Baptismo auctor regenerationis. Aquarum divisio à Mose & Iosue 198. Aquarum diversitas una origine, 267
Arbor scientiæ vetita, Porphyriana objectio 276. Scientiæ arbor ab eventu: non vetita boni cognitio. Vetitæ arboris ratio, divinæ monitionis, exemplo Regum statuæ. 277. 279. Arborum allegoria Regem deposcentium, 130
Ἀρετή, Virtus unde dicta, 107
Aristarchus Hierapolis præfectus à Philippo conversus, 390. 391
Arsenii doctrina. Fugæ à sæculo scopus: ejus rara assecutio: varij insultus diaboli, & boni specie, 301. 302
Artemas Doceta Hæreticus, 113
Artemii opera erga Lucæ Reliquias, 517
Artium parens cura corporis, mente auctore. Deus nutu artifex & voluntate, 282. 283
Astronomia, à dæmonibus. Astra & stellæ, rerum signa, non causæ, 108. Signa nugacia & vera. 234

B.

Babylon, ejusque flumina, 89
Balaam vetitus maledicere populum. Visus ei Angelus, Dei Verbum, 199
Baptisma à terrenis excessus. Primæ generationis secundæque in eo affinia. 198. Ignis in eo ritus ex Heracleone. 101. Ex illo Animæ viventes, quæ antè reptilia. 243. Ritus in Pascha, 12
Bartholomæus Philippo crucis socius. 384. E patibulo solutus, 385.
Bartholomæi cum Apostolis reliquis propria. 393. 394. Ejus res perstrictæ: provinciæ peragratæ; constitutæ Ecclesiæ. 395 Bartholomæi prædicatio & martyrium Bartholomæus cruci affixus: Petro & Paulo honore consertus. 396. 397. *Evangelium multum & paucum*, ejus sententia, 398 Urbanopoli passus. Ejus corpus in Liparam miraculo advectum, tum Beneventum translatum, 399. 400

C.

Καιρὸς & χρόνος quo differant. καιρὸς & festa, 234. 235.
Canticum Domini in terra aliena, 89. 90
Carbunculus Regiæ tribui attributus, 267
Castitatis certamen: Ejus pugnæ periculum. 136. 140. Tabernaculi præcipuus ornatus ac postremus. 128. Ejus postrema lex. 132. 133
Castitatis Magnum votum. 91. 93. 94. Eo consecranda omnia. Omni vigilia expectandus Sponsus. 92. &c. Abstinentia à vino, vite diabolo, non Christo, 94. 95
Castitas, virtus Sacerdotalis: per eam Laïcus Sacerdoti affinis: indulti panes Sacerdotales, 255. 256
Charitas Verbum ex Patre Charitate: ea nobis Christus Mater Charitatis elogia. 182. Ex ea pœnitentia, 183
Charitina à sanatione Philippo comes, ipsa dono sanationum aucta, 389
Christus ab incarnatione Dei Παῖς, ipse Λόγος [*Servus*, *Verbum*] Salutis nostræ negotium. 27. Vestis in cruce contexta. 28. Iacobi de ejus adventu vaticinium 29. 30. Lapis modicus evertens statuam. 34. Victoria de Antichristo 49. &c. Christi dies, 1. passio 192. Vivens apud Gentes, apud Iudæos mortuus habitus; ejusque reliqua Josephi typo 193. 294.
Christus dies 208. Doctrinæ fidem præstruentia opera. 222. Assertus Creator. 219. 240 Charitate incarnatus & nobis Mater. Charitas ex Patre Charitate. Christi dilectio ejusque modus, 182
Christus Unigenitus, ipse Primogenitus. 253. 254. Magni consilii Angelus, Patri creando socius. 251. 252. 257. Deus fortis, ἰσχυρός, Ibid.
Clementis περὶ Ἀρχῶν; & de Theologia. 177. Elisum Clementi duplex Tatiani principium, 106
Cœli de Christo, de Angelis sanctisque hominibus. 207. Cœlum duplex, superius, & hoc nostrum: illud prima die conditum: 215. Figura ut fornicis, Veterum simplicitas, 237. Ejus formati miraculum, 240
Constantini in Crucem religio, 444
Constantio translatæ Lucæ Reliquiæ: extructum Apostolorum Templum, 518
Crates sponte pauper: 169
Creatio ex non entibus, prima die, 215. Ejus ignotus modus, 223
Cretam noxias bestias non alere, 204
Crux Christi laus, isque Crucis. 440. Crucis honor interior & exterior: Crucis irradiatio & consignatio. 441. Crux Virga Mosaïca: ejus in Lege virtus: Serpens æneus figura 442. Crucis munera. 443. Ejus exaltandæ ritus, 444
Cyrillus Martyr, porrecta Anastasiæ aqua, 473

D.

Daniel è cœlis iuvenis, spiritu Susannæ comes. 53. Iudicium de senioribus seu presbyteris. 54. Tribus Pueris pietatis doctor, 55
Davidis, rationis imperio victoria: libata aqua 4
Democritus sponte pauper, 169
Deus bonus, primum fidei documentum. 166. Dei & Christi jungenda cognitio: ab eo expectanda salus, 167
Deus omnium auctor per creaturas. Ejus potentia ut ex non entibus producat, &c. 200. Pro nostro captu intelligendus. 201. Dei nota, media: incomprehensa alia, 228
Dei bona judicia 206. Dei nominis sanctificatio. 219. Deus cœlum & firmamentum. 207. 208. Dei sermo coti similis: addit splendorem: subtiles reddit, 221
Dei potentia cogitatu major. 218. 239 Indulgentia, ne genus improborum perdat, ex quo Justi nascituri. 252. 253. Dei in quartam generationem ultio, 295. 296
Diabolus homicida in serpente locutus. 275. Ejus mendacia in transgressione. Deorum cultus primus præco. 276. Suo ipse

periculo homini vates 281. 282. In serpente punitus, 280
Dies unde ἡμέρα, 218
Dilectionis Dei maximum mandatum, 177
Divitum laus illiberalis : Illorum salus, quàm pauperum difficilior 161. 164. Divites fideles curandi: Dives spiritalis Athleta 164. Qua Dives non reprobus. 176.177. Quis regno excludendus, 183
Divitiarum abdicatio. 168.169. 177. Abdicandæ opes cum affectu noceant. 171. Non temere projiciendæ, 177
Divitiæ ex se utiles : in eis laudandus animus aut culpandus. Dives vitiis, non pecunia aut censu.170. Dives affectu, alienus à regno Dei. 171. Divitiæ bonæ & malæ, 172
Domus vacua ; plena & signata, 199.200
Draco rufus diabolus. Ejus cauda excussæ stellæ. Cornua quæ & diademata, 116

E.

EBionæorum error in Spiritum sanctum, 113
Ecclesia Tabernaculum. Duplex ejus altare. Vna columba & Sponsa reliquis præstantior. 105. Mulier masculum pariens. 110.111.112.114.
Ecclesiæ persecutio & victoria sub Antichristo. Mulier amicta Sole. 46.47. Ejus persecutio & angustiæ, Susannæ figura. 51.53 54. Mundi typo condita, 210
Eleazarus invictæ Rationis typo assumptus.2. Sacerdos annis gravis : tentata fides, responsionis constantia ; dira tormenta Exsufflata fingendæ pietatis licentia ; ignis consummatio: 6. 7. 8. Viri elogia: Aaroni par. 9. Epitaphium, 19
Electorum mundo hoc peregrinatio: per eam mundi duratio. 182. Alii aliis præstantiores. 181
Elias præcursor adventus gloriosi, 41
Eleemosyna ultro facienda, & ambienda 179. Ejus merces, æternum tabernaculum : in omnes præstanda Fideles, & cum delectu. Perseverans eleemosyna.180. Eleemosynis durus, semen Cain, alumnus diaboli, 182
Apocryphus Enoch. 197. In eo dæmones Astronomiæ doctores, 208
Esaias qualis ? mollior arguendo Oziam: Dei inde offensio : tacita increpatio. Indicata in visione Judæorum reprobatio 227. 228. 229. Esaias serra sectus, 35
Eva, ex innato Dei desiderio tentata, seductaque, 280. Evæ defensio. 285 Pœna salutaris, ipsaque austerior: Matrum anxia atque dolores. In virum propensio, ejusque subjectio. 287. 288 Evæ in Maria reparatio ; soluta tristia ac dolores, 289
Eucharistiæ Trisagii decantatione sanctificatio: Mysterium remittens pecata. 130 Cibus vitalis, gratiâ salvans, non naturâ. Est id quod est Majestatis invocatione, 278

F.

FAlconilla à Thecla suscitata, Gentilitatis errore absoluta, 459
Fati opinio, malum maximum, 116. 117. Ejus confutatio à Fati ipsa & Geneseως novitate. 118. 119. &c. Fatum sibi adversum ; adversæ ei leges. A se quisque malus, non ab astris aut Fato, 121
Festorum ratio ac cultus, 425
Christi Fidelium nomina. 179. Eorum major in eleemosynis ratio habenda, 181. 182
Fidelium mala hujus vitæ. Eorum utilitas. Presbyterorum de illis sententia, 199
Filius cum Patre Creator, verus Deus & vivus. 235. Asserta Filii generatio, 245. 246. 247. 248
Firmamentum quid ? unde dictum. 224. 225. Ecclesia Firmamentum, 230

G.

GEneratio, qualis Evæ ex costa Adæ formatio : In ea Deus prolis auctor ; necessaria in mundi finem ad implendum Sanctorum album. 72.73. Anima, & in spuriis, à Deo ; nulla sui aut prolis labe, 74. 75
Genesis omnis Scripturæ fundamentum : liber propheticus, 211. 212. 221. 222
Gnostica virtus, 201
Græci semper pueri, 117
Gratiæ comes voluntatis conatus. Dei excitatio, nostra electio, 201. Absque gratia inanes conatus nostri, 174
Gregorii Martyris Exuviæ Columnæ Calabriæ, 399

H.

HÆretici stellæ, Draconis cauda è cœlo excussæ. Errores in Deitatis personas. 113 Hæreseων ab auctoribus nomina 256. 257 Non nesciendi Hæreticorũ libri & fabulæ, 204
Heracleonis, ritus ignis in Baptismo, 202
Hermogeni, Christi corpus in Sole, 208
Heros Philippi susceptor Hierapoli : ejus urbis Episcopus, 390. 391
Hipolyti conjecturæ de Antichristo, exitu non probatæ, 34.
In vulgus non spargenda ad eum spectantia, ejus sententia, 26. 35
Homo chorus alter secundum Angelos in Dei laudem. 80 Aureum genus, primi homines. 219. Immortalis conditus ; invecta mors ad abolendum peccatum. 225. Assumptus homo, in Christo semper assumitur 201. 202.
Homo lux: ejus lucis opera. lux novissima creatus 218. Mundi imago, mens Dei 236. Miraculum, vultuum diversitas 238.
Hominis benedictio & animalium. 245. Omnis homo aut plenus aut vacuus. 30
Hominis fabrica : corporis decor & elegantia. Formatio ex pulvere resurrectionis indicio 263. Indita anima, jam formato corpore. 264. Postremus creatus ut paterfamilias. 248. 259 Ad igne dictus ob fœcunditatem. Humana specie, Antropomorphitarum error, 261. 262
B. Hyperechii Aureæ sententiæ & documenta, 315

I.

JAcobi elogia. Ejus prædicatione fracta Judæorum duritia, Gentium concussa deserta Ecclesia 349. Procerum in Apostolis, Petri, Jacobi, Joannis decora. 356
Jacobi, ab Stephani nece prædicatio : pro Herodis tribunali confessio : capitis damnatus dexter oculus Ecclesiæ. Preces pro Apostolis & Ecclesia, per quas liberatus Petrus, extinctus Herodes, Judæi dispersi, 352. 353
Jacobus Alphæi, non ipse Frater Domini. Legis doctrina ei via ad Evangelium. 372. 373. Cuncta Jacobo cum Magnis Apostolis communia, 375
Jacobi prædicationis loca : Apostoli laudes quantæ. Jacobi crux laudata. 376. Ostracinæ cruci affixus : in ea charitatis ardor & exhortatio, 377
Jacobi res Hegesippo & Clementi perstrictæ : Jacobi genus & patria. Oblias dictus. 3. Iustus. Ejus præclaræ dotes & vita. Martyrium à Josepho descriptum, 519
Jacobi Jerosolymorum Episcopus : ejus præcipua dos (quæ Episcopi) contemplatio. Humilitas ex Epistolæ suæ ipso limine. 520 Exhortatio ad patientiam. Depulsa à Deo calumnia, *Esse peccati auctorem*, aliaque omnis Epistolæ enarratio, 521. & c.
Jacobi auctoritas maxima in Concilio Jerosolymitano, 523. Judæ commendatio, quod frater Jacobi 524. Conflata Jacobo invidia ex Pauli liberatione. Viri sanctitas : tentata constantia 525. Jacobi constantia ac cædes, 526
Jacobus cum Petro & Joanne ad monumentum. 271. [Incertum quis, quove ex Apocrypho.]
Jason empto Sacerdotio, Judæorum Pontifex. 5 Viri impia: Anthiochi offensio, 6
Jejunij sanctificatio : abstinentia à malis. 219. Jejuno corpore alendus animus : jejunantium per Angelos census. 220. Jejunium corpora tenuat, mentem acuit : finis religiosus. 221. Jejunij utraque vis, 200
Jejunij alæ Oratio & Eleemosyna 256. Ejus stulta observatio si a peccatis non caveas, 257
Jeremias lapidatus. 35. Susannæ frater, Helciæ filius. 51
Jerusalem in principio lætitiæ, Virgines animæ. Terrena Jerusalem παλλακή, 90
Jesus unus ipse nudus non erubescens, claritate indutus, 271. 272
Jesus Nave Verbi figura, populi doctor: per eum frumentum, vitæ primitiæ, Christi Corporis figura, per Mosem manna. Clarificatus Jesu vultus de Mosis claritate. 199. Ejus Circuncisio cultris petrinis, ipsa expeditior, sanior que ac Batismi figura aptior, 197
Ignis symbolum : ignis prudens ; Deus ignis consumens. Ignis ritus in Baptismo. 202. Ignis fovens & corrumpens: Hæreticorum sensu abolens corpora, Catholicorum, expians & mundans. 203. Ignis fœcunditas, 260. 261
Ignis in luce creatus : ipsa lux & cœlestes Potestates: Ignis in omnibus. Ignis in Sina è cœlesti accensus ; in Sole : omnes ejusdem speciei. Stellæ, ignes. 216. Ignis stridor injecta aqua, 211. 258
Imago Cæsaris & Dei, Terreni & Cœlestis. 202. Dei Imago in sanctitate & dominio, 2 1. 262
Inimicorum amor, ex qua radice perentum odium, 175
Joachimi socia Annæ oratio, aliaque ad S. Mariam præparatio : ea suscepta gratulatio, 439. 440
Joannes primi adventus Præcursor jam ex utero, 40. Præcursor & in inferno. 41. Major Joanne Christi discipulus. 179. Et voce Christum manifestat & Baptismo. 336. Joannes Martyr castitatis, 338
Joannis Tonitrui Filij laudatio, ipsa Spiritus Dei. 354 Eius invocatio & elogia Joannes Aquilo & auster. 355. Procerum in Apostolis, Petri, Jacobi & Joannis decora. Joannis à charitate præstantia : animi pulchritudo omnium maxima 356

Joannis excellentia charitatis, quod recubuit supra pectus Jesu, 357. Quod Mariæ datus in Filium. Ejus in cruce singularis constantia ac merces. Joannes al er Jesus, 358
Joannis provincia, Asia. Ad Ephesios ingressus ac modestia 359. Joannis Ephesi certamina: Adhortatio, 360. 361. Ejus per Asiam Apostolico munere opera. 362. Juvenis Episcopo commendatus, exque Latronum principe revocatus, 185. 186
Joannis Evangelij conscribendi ratio. Ejus sublimitas ac summa: vis ac præstantia. Exordium quale Mosis: discrimen, *Erat, Fecit.* 211. 214. 362.
Joannis mors; translati argumento, sive suscitati, relictæ vestes in sepulchro. Cum Maria redivivus, 363. Ejus divina Apocalypsis, 364
Joannis Elogia: Jacobo par: Ambo Tonitrui filii: Christi gemini oculi 347. Laudatio communis, & propria. 348. Communia cum Petro privilegia, 349
Job pio sensu ab amicis damnatus, 214
Josephi victoria Rationis imperio 3. In Egypto vivus, in paterna domo lugetur ut mortuus. Josephi insomnia: Juda auctore venditio. Joseph filius charissimus, ejus, quàm patris major gloria à fraterna invidia, 292. 293. 294
Judæi auctores persecutionis Antichristo, 46. 50. Suppressa illis Susannæ historia, 51. Observatio ut grassentur. 52. Danielis in eos sententia. 54
Judæorum reprobatio in visione Esaiæ, 228. 229. Scripturæ deposito traditæ 248. Asserta in eos Trinitas, Christique divinitas. 249 250. Judaicus error nescire figuras, 125. 126
Judas, ipse Christus. 415. Judas ejus magis omnibus (quod Judæ) Discipulus. Judæ, carnalis spiritalisque nobilitas. Josephi filius, frater Jacobi, Judas, & Judas; Fidelium typus, & incredulorum Judæorum, 416
Judæ Acta Nicetæ incognita: sub sancto parente sancta educatio, 417. Vltima Edessæ prædicatio. 420. Judas peculiariter Dei Frater, 421
Auctum Justiniano Templum Apostolorum: Lucę Reliquiæ magnificentius conditæ, 518
Juvenis divitis interrogatio: in juvene præstantior virtus, 166. 167

L.

Levi, iræ victoria maledictio, 3
Legis disciplina, sapientia. 2. Ei victrix ratio: Sublata cupiditas: Virtutum documenta 3. Lex inutilis. 131. 132. Ipsa bona, non perfecta 167. Super eam unum necessarium. 168. Legem foris prædicare, 90
Ligno amissum Verbum, ligno receptum: Si dens quod leve, supernatans quod gravius; Christi mysterium, 299. 300
Lipara miraculo à Vulcano abjuncta, 400
Beata longævitas, 204
Lucæ patria, educatio, prima studia. Liberalium artium studia, *Lucas Medicus*, nota propria. 513. Lucas ex discipulis Domini, unus euntium in Emmaus, 514
Lucæ Gentium Apostolatus: Pauli comes eique Charissimus: Ad Evangelium apparatus. 515. Pictæ Lucæ Christi sanctæque Deiparæ Imagines, 516
Lucas Actuum Apostolorum Scriptor: Ambarum Thebarum Apostolus & Episcopus. 416. Placida morte consummatus. Exuviæ Constantinopolim translatę, Constantio Principe, 517
Luciani Martyris Exuviæ Messanæ, 399
Luminaria unum omnia, & unius finis, 244
Luna creata ex primigenia luce, plenaque: illuminat ex Dei præcepto. 135. Ejus lumen indesectibile, 237
Lux facta, non Filius: tenebris posterior, 217. prima in opere distinctionis & postrema: signum resurrectionis. Lux Apostoli: ignotus modus quo facta est lux, 218

M.

Manuum elevatio, 241. 255
Marcella in Christi Virginibus senior. Ejus virginitatis laudatio, 66
Marcella Herois uxor à Philippo conversa, 390
Marci titulus multiplex; Apostolus, Evangelista, Antistes, Martyr 429. Evangelicæ prædicationis sedulus auditor; unus è sept. majoribus donis auctus. 430 Divinus ad conscribendum Evangelium instinctus: ejus scriptionis privilegio primis Appostolis æquatus. Petri filius, Alexandrinus Episcopus, 431
Marci Apostolicum munus & Episcopale: ad Infideles adhortatio: auditorum sors varia: persecutio. 431. 432. Marci opera ut Antistitis. Liturgiæ; auctor ac cerimoniarum Legislatione major Mose, 433
Marci scriptorum auctoritas, Martyrium. Ad alia tormenta martyrio consummatus. 434. Marcus Evangelij auctor post Matthæum: ipse qui Joannes, Barnabæ consobrinus, 435
Divina revelatione approbatum Petro Marci Evangelium: de eo Clementis Papiæque testimonium. Evangelij character ex Irenæo, 436
S. Mariæ Nativitatis gaudia, 437. Conceptio ex sterilibus; sancti parentes divites, prolisque soliciti. 438. Pro illa preces. 439. Conceptionis oraculum & Nativitas. 440. Parentum gratulatio & præsentatio in Templum, 441. 442
Mariæ Evæ reparatio, in ea Evæ soluta tristitia. Maria beata, Eva misera, Maria Evam refert: audit nostras laudes, & vota, 289
Maria Bartholomæi soror, eique comes: ejus Elogia, 384
Martha ad monumentum ac Jesum videns cum Maria, 271. (Ex Apocrypho.)
Mathematici quatenus ferendi, 118
Matris VII. Fratrum victoria: in se, liberisque constantia: Abrahamo major, quod fœmina, quod ejus copiosior victima. Sponte rogo absumpta. Mulieris elogia ac virtus, 16. 17. 18. &c.
Mathias, Dei donum: ejus colendi munera, 422. Abrahæ filius. 423. Secundi ordinis, tumque primi, Christi Discipulus, 424. 425
Mathiæ ad exteras gentes prædicatio. 426. Provincia prima Ethiopia: Menæis exterior. Mathiæ concio. 427. Mors, 428
Matthæus singulariter Evangelista, & in IV. Princeps, 401. Matthæus Publicanus, Princeps Publicanorum, 402. Ex Levi Matthæus; 403
Evangelii scribendi illi ratio, ejus summa: præstantia supra humanas leges & disciplinas, 404. 405. Eo abolita profana Philosophia. Matthæi res præscriptæ, 405. Paracleto primus à secretis, 407
Maximilla, Egeæ uxor Christiana, 345
Methodii simpliciores locorum Scripturæ expositiones, nec satis catholicæ, 73. 79. 80. 81. Major Patris auctoritas, &c. 101. Sponsa illa una, humana Christi natura, 105. 106. Millenaria resurrectio, 129
Millenariorum prima resurrectio, 129
Moses prius Doctor, tum Legislator, 212. 221. Angelorum ut suppressa illi creatio. Exordium quale Joannis. Discrimen, *Fecit*, & *Erat*, 213. Insinuata Trinitas, 249. Mosis facies clarificata: Deus cum illo claritatem partitus, 213
Moses à Davide excusatus; non propria mente incredulus, 295. Nuptiæ cum Æthiopissa, Christi figura, 298 Jesu successore cessat: Manna cibum dat, clarificata per eum Jesu facies, 299

N.

Narcissus Atheniensis Episcopus à Philippo creatus, 389
Natura Gratiæ fundamentum, 214. 215. Naturalis tractatio, à Theologo non aliena; Scripturæ, Christo usurpata, 218. 219
Nicolides Christinæ pater, Philippo adjutor, 389
S. Nili, in singula VIII. vitia 303. usque ad 313
Nox peccator, dæmones, 208. Mortis simulacrum; resurrectio indicatio, 218. Unde Græcis νὺξ, 118. 219
Nubium miraculum: ex eo asserta mundi creatio, 238. Aqua in eis in dulcedinem versa, 240

O.

Odium parentum, amor inimicorum, una ambo radice. Parentum amoris, & Christi pugna, 174. 175
Odrysiorum ager, in quo Adrianopolis, 517
Onias, Judæorum Pontifex ad vitam. Prece sanat Apollonium. Motus Sacerdotio ab Anthiocho, 5
Orationis vis major, quàm Fidei, 200
Ovis perdita, earumque perfectus numerus, 80

P.

Pantænus noster, Clementi, 208. Ei corpus Christi in Sole, i. Electi, &c. 209
Papiani Martyris exuviæ, Amyllæ Siciliæ, 399
Paradisus ad Orientem. Extra eum Adamus conditus: ejus opere exercendi & custodiendi munus, 265. Paradisus Adami Regia, terra reliqua animalibus relicta, 273. Origenianus in cœlo Paradisus & spiritalis: soluta quæ videantur obstare litteræ, 283 284
Paradisi fluvius: ex eo flumina, occulta origine, 266. Ejus pulchræ omnes arbores, 267. Lignum ad victum, exercitium præmium, 268
Paschæ jejunium. Mysteriorum in eo perceptio, 85
Πάθη, ipsa spiritus, 206
Patriarcharum ante diluvium præstantia; cum Deo familiaritas, 104
Patris spiritalis delectus & cultus, 184

Pauli digressiones: doctrinæ character sibi consentiens, 77. Gratiæ in eo dispensatio: Indulget conjugia, jubet Castitatem, 82. 84. 86 Ipse exemplo, uxore abstinens, 85
Pauli, Iconii prædicatio, 447. Ejus Theclæ avida auditio, 449. Apud Onesiphorum hospes; accusatur à Thamyride. Pauli defensio & carcer, 450. 451. Flagellis cæsus & ejectus Iconio, 452
Pauper Evangelicus à Christo laudatus, 171. Dives pauper verè & falsè, 172 Abdicatio spiritalis ipsa ardua: de illa anxii Apostoli, & Petrus, 173
Pauperum delectus & exercitus, 181. In eos durus, semen Cain, alumnus Diaboli, 184
Persecutio interior: cum persecutionibus non habenda terrena, 176. Perseverantia, 184
Petrus & Paulus augustissimus vertex Apostolorum: Petrus, Christi fidei origo; Paulus charitatis perfectio: reliquaque amborum Elogia, 327. Primi Vasa misericordiæ: alia ac Mosis plenitudo. Victoria de mundo Christi æmula. Martyria, 330. 331
Oculi Dominici Corporis, aures, nares, genæ, manus, humeri, ubera. 332. Olivarum rami; Filii pinguedinis: Virga, Decor & Funiculus: post summum in illum Angularem, Lapides pretiosi, &c. 333. 334
Petrus Mathiæ electione verbi dux pro Pastoris munere, 426 Christi successor, 431. Externa & visibili gubernatione)
Petri Revelatio. Valentinianorum ex illa nugæ, 206. 207 Petri Prædicatio, 210. Petri Apocryphus Irenæo laudatus, 199
Philippi Elogia 380. Ejus prædicatione adductus Nathanaël, 381. In Asia prædicat, 381. Martyrio functus Hierapoli in Phrygia Occisa Vipera ibi cultum habens, 383. Cruciatus crucisque genus, socio Bartholomæo. Deponi è cruce renuit, 384
Philippi Hierapoli certamen. Herois protectio, inque Episcopum provectio. Aristarchi Præfecti conversio. In Phrygiam profectio, 390 391
Philippo suscitatus mortuus. Res Athenis; in eum concitati Judæi, institutum de illo judicium: percussi cæcitate Philippi adversarii; tum miraculo sanati atque conversi: dilata eis Baptismi gratia, dum firmarentur. Scribarum Princeps sive Pontifex incredulus, terræ hiatu absorptus, 387. 388
Dato Atheniensibus Narcisso Episcopo, ad Parthos profectus: peragratis Candacensium urbibus Azotum venit: curat puellam laborantem oculis, 389. (At, num hæc Εὐαγγελιστοῦ & Diaconi?)
Photii necessitudo cum Aquileiensi Archiepiscopo, 257. Expostulatio de additione in Symbolo: adducta in Leone 1 & 111. Romana Ecclesia, 528. 529. &c. Fraus, Negare Patres, quod taceant, 531. 532. &c. Patrum contemptus: Viri jactantia. Romanorum Antistitum sancta Photio auctoritas in negotio fidei, 536
Pignus futuræ beatitudinis: ad eum viaticum, 199
Pluviarum miraculum: in eis Dei digitus, 239
Pœnitentia ex Dei charitate: Pœnitenti apertæ portæ misericordiæ, 184. Ad pœnitentiam provocatio, juvenis ex latrone conversi exemplo, 185
Prasinus lapis, 167
Prælatorum eruditio: in Hæreticorum libris exercitatio, 204
Precum suffragia, 241
Presbyterorum consilium non condendi Scripturas: non omnium librorum facultas: major in eis lima, 203. 104. 105. Ecclesiæ Presbyteri, Principes in pace, Episcopi in justitia, 299
Primogeniti: Ecclesia primogenitorum, 254
Probus urbis Præfectus. Illo Judice Anastasia martyr, 465. 467. 468. &c.
Prophetæ, Fidelium oculi Videntes dicti. Futura vident ut præsentia & annuntiant, 26 27. Christi oculi, 10. Quæsita obscuritas. ut diabolum lateat prænuntiata veritas, 10. Prophetarum nuptiæ cum Verbo, 254. Notiones de Christo: octoginta Concubinæ, 205
Proximus, quis? Eius amoris regula, & Dei, 178. In Christum facta, quæ in proximum 179
Publicanorum exaggerata nequitia. Exactio lege civili concessa. Publicanorum genus: in eis Matthæus Princeps, 401. Levi, *Fœnus*, aut *fœnerator*, 43
Pythagoræ, de nominum impositione, 104

R.

Rahab, Ecclesiæ figura, 296
Ratio (λόγος) Affectuum domina: quorum? quantum? Non ut penitus extinguat. sed ne illis cedat: nec ut ipsa sua vincat contraria, sed Virtutibus opposita, 1. 4
Ratio sapiens (divina scilicet Lege instituta) Virtutum auspex; Vitia imperio premens, 2. 30, Ejus à prudentia potissimum victoria Affectus lenit & ad honestum traducit, 2 Quasi Rex iis imperat, 4. Exempla, 8. 9. 10. &c. 14. 15. 16
Relaxatio ex ludicris & animalibus, à creatione, 273. 274
Religiosi Sanctique eleemosynis pauperum cunctis præferendi, 181
Reptilia, pisces in mari, 243
Rhamnus, qui ἄγνος, symbolo castitatis: eadem ac Eliæ juniperus, 130. 131. 132
Ros ex aquis quæ super cœlos, 215. (Id simplicius.)

S.

Sabellii error, ipsum Patrem passum, 113. (sicque emend.)
Sacrificia, Matutinum & Vespertinum, 240
Salices aquis irriguæ; ex eis suspensa organa, 89
Salomon beatus, 237
Sanctorum laudationis commoda, 335. Una invocatio illorum laudatione commoda, 392. Laudandi ratio, 445. Laus cuique propria, ut & merita, 429. Inæqualis claritas, 446. In uno Sancto laudatus Sanctorum cœtus, 462. Gratiæ prævenientes Sanctorum exordia, 393
Sapientia, Legis disciplina: Ejus partes, virtutes. Per eam victrix Ratio, 2
Scripturarum finis, sanctitas hominis, 211. Pii sensus & falsi, 214. Depositæ apud Judæos, 248. Donum maximum, 258. Earum ardua intelligentia, 258
Seleucus Nicanor Judæis benevolus Ab ærarii expilatione divino miraculo deterritus, 4. 5
Senes obliviosi, 87
Σελήνη, Luna in Baptismo: in cruce plenilunium. 111
Senatius in Christum relatus, 114. 115
Septem Fratres Martyres: omnium singulorúmque constantia, In eis victrix Ratio, 10. 11. 12. Junior sponte in ignem insilit, 14. Amoris vis, ex pari virtutis cultu, 15. Septem creationis dies, 16. Epitaphium: certamen, 19. Hebræorum gentis ex illis claritas, 10
Septem Jericho tubæ, & circuitus. 297
Serpens, reliquis animalibus blandior ante peccatum & solertior Evam seduxit. In eo locutus diabolus, 274. 275
Serpentis os prima Deorum tuba,, 276. Damnatus serpens absque examine: pœna ex sceleris ratione; terram ut comedat, 281. 286. Vnus omnium maxime invisus: calcaneum ut observet, 289
Sicera, vinum factitium, 95
Simonis insigne, zelus, 408 Ex Lege ad Gratiam Evangeliumque accessus, 409. Ejus cum Apostolis reliquis à Deo paria munera. Zelotes ex fervoris præstantia, 410
Simonis predicatio: Libyæ & aliarum Occidentis provinciarum Apostolus, 411. Deiformis, unus & multiplex: idem accuratus ac dispensans, 412. Prædicationis varius eventus: Labores & miracula: Britaniarum Apostolus, 413 Crucis supplicio sublatus, 414
Simon, Ærarii Jerosolymis expilandi auctor, 5
Sol creatus ex primigenia Luce; tum terræ ac cœlo affixus, 231. 233. Illuminat ex Dei præcepto, non ex natura, ibid. In eo Christi corpus, summus Angelus, 209. Valentinianorum nugæ.
Sophia Anastasiæ Magistra, 463. Ejus ad Martyrium adhortatio, 466. Revelata Anastasiæ consummatio, 474. Curatum funus, 476
Spiritus super aquas, 1. ventus, 115. 116. Aër agitatus, 117
Spiritus in Pentecoste in Discipulis gratia, 350. Ejus in Apostolis munera atque opera, 351. 352
Spuriorum à Deo Anima. Ex eis Fideles & Episcopi, 73. 74 Angeli illis curatores, 75
Stachys primus ab Andrea Byzantii Episcopus, 341
Stephani clarificatus vultus, 123. Placabilis hostia, 350
Symeonis ab ira victrice maledictio, 3

T.

Tabernaculum, ejusque varius ornatus, 126. 127. &c.
Tatiani duplex principium, 106
Tenebræ quid, & unde? Tenebræ in cruce. Tenebræ diabolus, Hæreticorum nugæ, 217
Terra ἀόρατος, ornatu carens, 224. Arida, tum Terra. 211. Terræ ornatus: ejus germinare stirpes, 232. Stirpibus ornata & animalibus, 245
Vtriusque Testamento affinia 214 215
Thamyris Theclæ sponsus: in eam exagitatus furor & accusatio, 447. 448. &c.
Thecla Virginum præstantissima. Pauli discipula 106. Virginum princeps, 136. Multiplicis certaminis martyrio gloriosa, 113
Thecla, Virgo, Martyr, Apostolus, 446. Statim Pauli audiendi avidi ac stupore acta. Matris blanditiæ ac querelę, Sponsique, 447. 448. 449

Theclæ propositi constantia: ad Paulum fuga, 451. In eum reverentia: cum eo producta ad tribunal: silentium: igni addicta; illo parato constantia, 452. Extinctus rogus, 453
Theclæ Antiochiam profectio: Alexandri amorum repulsa: ad bestias damnata, iisque illæsa: illustris de ipsis victoria, 456. 457
Thecla in fossam demersa, 457. Pugna cum Tauris. Theclæ doctrina, 458. Thecla dimissa libera: in fœminis Protomartyr. Vita à martyrio Apostolica. Baptismi prærogativa. Mors inaudita; præclara Elogia, 459. 460. 461
Theoclia Theclæ mater, illique infensa, 447. 451. &c.
Theophilus à Philippo suscitatus, 391
Theophilo inscriptus liber Methodii, 26
Thomæ Elogia. Didymus, quod gemello partu natus. Ædes ei sacra in Palatio, 365. Summis compar Apostolis. Ejus par ratio incredulitatis, & Petri negationis: aliorum Discipulorum non dissimilis, 366
Thomæ præclara confessio: Ecclesiæ basis & fundamentum, 367. Apostolatus provinciæ: profectio in Indiam Jesu illi comite, &c. 367. 368. Latera transverberatus, 369. 370. Æthiopes Animis dealbati Thomæ prædicatione; 371
Timor bono admixtus: in eo educatus Dominus & Apostoli, 198. 199. Ab eo profectus ad charitatem: Timor servilis & initialis, 201
Trinitas consubstantialis: ejus in creatione, in baptismo, in resurrectione communis opera, 259. 260
Trisagii petita religio, 226. Relatum ad Christum Syrorum more: atque hoc forte in eis reprehensum, 228
Tryphæna Theclæ hospes, 457. Falconilla filia, Theclæ precibus suscitata, 459

V.

Valentinianorum de Abortivis: de Christi Corpore, de summo Angelo in Sole, &c. nugæ. 206. 207. 209. &c.
Neminem veterum Deo placuisse, 130. [Duriùs.]
Viduæ, altare holocaustorum, 95. 96
Violentia; Violenti vitam rapientes & regnum. 174
Virginitas ardua & præstans; certamen arduum: doctrinæ ad eam studium; salis confricatio. Magnus Virginis animus, non μικρόλογος φύσις. Planta è cœlo allata, serius in terris agnita. 67. 68. Ea castigatus primùm maritalis usus, tum sublatus. 69. Imo, non sublatus, sed Deo auctore legitimus. 71. 78
Virginum, præ Sanctis aliis exiguus numerus, 71. Ex Virginibus & Conjugatis varius Ecclesiæ ornatus, 76. Virginitas Dei donum, nec ejus cuivis temere arripiendum propositum, 86
Virgini vino interdictum, vite diabolo, non Christo, 94. 95. Virgines, altare incensi, 95. Aurum; Virginitatis symbolum, 97. Virginum parabola: una aggressio, dispar exitus, 98. Singuli decem Virgines; Omnes una Christi Sponsa, 100. 102
Virgines, ipsæ Martyres, inter Christi primas sodales. Una singulariter Electa, ipsarum ordo, 103, 104. Proximæ post singularem illam Sponsam, 105, 106. Alta earum mens & constantia; propositum arduum, 108, 109. Pauci Virgines & vere casti. 155. Virginitas unde dicta παρθενία, 107
Virginum in beatas sedes prima introductio, 108. Arrepti propositi firmitas, 109. Sanctarum Virginum desertum, 114
Virginitatis præsidium & Castimoniæ. Organa ex salicibus suspensa. Psalmus 136. in Virgines & Continentes enarratus. 88
Virtutis prosopopœia: iter ad Castitatem, 65. Virtus laudanda, quisquis præstare possit, 87
Unguentum compositionis: Sacerdotale Unguentum, 255
Unigenitus ex Patre similis: ipsa similitudo, & ex natura, 231, 232
Voluntas rogata, 168

Z.

Zodiaci signa: eorum mythica nomina; 118

INDEX RERUM PRÆCIPUARUM
in Notis.

A.

Ἄγνος arbor ad sterilitatem faciens. Ejus in Thesmophoris usus, 144
Ἀλύτῳ σκηνῇ. Errore ἀλύτῳ. ἀλύτῳ χιτῶνι, 157. 159
Ἀλιπόδηροι, 150
Ἀγγελικὴ παρθενία, 151
Anastasia Iunior Publii uxor, celebrata Græcis φαρμακολύτρια. Baronius Langum secutus, *Incantatricem* dixit: cùm sit hic laudis titulus insignis; *omnis* scilicet *morbi depultrix*, suæ in Confessores præmio charitatis. Ejus Templum Constantinopoli Ἀναστασία. Ἀνάστασις dictum, mera Inscitia. Anastasiæ Sirmiensis Marciano Oeconomo, eò illata pignora, 511. 512
Anastasia Senior & Virgo. Valeriani temporum Romanis recentioribus tabulis; verius Diocletiani. Dissentanea Baronii de illa. Roma passa atque sepulta. Alia à Romanis, Anastasia Sirmiensis; ipsa deinde Constantinopolim translata, 511. 512
Anaxagoras divitiarum contemptu pecudibus philosophatus, 189
Andreas Cretensis Machabæorum Canone laudator. De illis opinio, fuisse Eleazari filios. Castigatur Auctor Canonis è Tiliano Cod. 24. 25
Animo, Imaginis imago. Ipsa Tabernacula suscitanda, 152
Antichristus, serpens ipse qui Evam seduxit pie expositum, 58. Quartæ bestiæ cornu succrescens, 59. χάραγμα bestiæ, in Ecclesiam Romanam, Borboritæ insania, 60. Jeremiæ Perdix, qui magis Resticula. Antichristi assessor, Pseudopropheta, 61. Περὶ Χριστοῦ καὶ Ἀντιχρίστου, vindicatus titulus, 57
Τὸ ἄϋλον Patris oraculum, 156
Apocryphorum usus in Scriptura, 62
Apostolorum æqualitas, nihil læso Petri primatu, 478
Ἀσυμπαθεῖς, 159
Ἀπαστιν Tabernaculum, 158

B.

Ἐν ταῖς βάρεσι, Davidis luctus, 114
Bartholomæus, nonnullis Nathanaël; inclinat Nicetas: Crucis martyrio sublatum, certior traditio. Cæsum capite tradit Abdias: secutum Rom. paulo antiquius Martyrologium. Novum, decoriatum addit. 495
Bartholomæus, semel & iterum in crucem actus. Ejus inclyta laus. Liparæ gloriatio ex ejus exuviis: scissæ miraculum à Vulcano Siciliæ: Beneventum, Romam que translatio. Πανήγυρις restituta, 495, 496, 497
Bellerophon Chimæræ domitor, 156
Ποικιλόμορφα βρέτη, 145
Ecclesia Byzantina ab Andrea, dato Episcopo, fundata; non Apostolica. Sæculari ambitu Patriarchalis facta. Arrepto Primatu ab Ecclesiæ unitate scissa, 478

C.

Magnum Castitatis votum, quo plena Deo consecratio, 150. Quæ ad salutem Castitas necessaria, 159
Κενοφωνία, an καινοφωνία, 57. 58
Citrus fructus speciosus, 158
Clementis περὶ ἀρχῶν, 190. Angelorum liberatio in judicio. Μητρομιξία inter Barbarorum instituta laudata, non Clementi probata, 191. Præexistentia nihil ei insinuata, aut læsa gratia, 187, 188, 190. &c.
Excerpta ex libris Hypotheseων, videri Theodoti. Haud putanda Clementis Hæreticorum in eis spurcissima. Photii iniquior censura. Pantenus ei non *præceptor* laudatus; sed noster; 194. 195. 196. &c.
Coccus bis tinctus, 192
Cratetis demens divitiarum contemptus, 189

D.

Danielis ex utero, communisque Prophetarum sanctificatio, 59
Dionysius, de sepulchro Dominico, Maximo expositus; aliis, de Mariæ Corpusculo. Utrisque divinæ virtutis lau-

data ἀφθονία. Billio non bene *potentia*, 491.
Dives vitiis & pauper; itemque virtutibus, 189. Dives non salvandus, 192

E.

Eleazarus in Sacerdotibus nobilis. Machabæorum institutor: quorundam sententia pater, 23. 24
Μιᾷ σάλπιγγι. Τῇ ἐν vox, 154
Εὐφρατῶν atq; ἐγρηγόρων, 149
Erasmi paraphrasis libri Josephi, nec dicenda paraphrasis. Ejus fabricæ, sinus Abrahæ, regnum cœlorum, ignis æternus, &c. Absona alia, non aliis Græcis, sed hominis supinitate & licentia, 21. 22. 23. &c.
Ermione Philippi filia martyr, Adriano Imp 491
Εὐ ζύλιον tenenda vox. Alia levius in Methodio mutata, ἐχῖνον pro οἰκῖον, non satis pudibundum, 144

F.

Filii pinguedinis, Zachariæ, Filius & Spiritus, ut & Methodio. Uter ab altero, 160

G.

Georgii Martyria, Apocrypha; eadem aliis probata: Alia, quàm quæ Græcis unum, & alterum extant, frustra quæsita. 506
Hippolytus, Portus, Romæque Episcopus: Ejus de Christo & Antichristo. Antichristum, ipsum serpentem esse, qui Evam seduxit, & quasi in persona, haud Ecclesiasticum. Levius ei scripta ἀντιρρητικὰ dica, in Alexandro. Tertius Testis Joannes, Pseudohippolyti opinatio, 58, 59, 60, 62. Susannæ, Historiam supressam à Judæis, conjectura. In Ecclesiam sui temporis scité exposita, 63

H.

Hugoni Grotio explosa Antichristi in Romam Christianam fabella, 60

I.

Jacobi in Hispaniam adventus, ac prædicatio, non improbabilis, nullis probatis auctoribus traditus: ipsis Apocryphis ignotus, 479. 480
Jacobum ὁ ἐπαχθεὶς, sive delator, sive miles vel apparitor, conversus. Abdiæ Josias Scriba, qui in eum primus impetum fecit. Alia de Phileto & Hermogene non improbabilia, 480
Jacobus Alphæi: Non ipse Frater Domini. Illorum Græcis diversa festa & munia. Auctorum de illis sententia, 488. 486
Jacobus Frater Domini Ecclesiæ moderator cum Apostolis. Josephi filius plurium sententia: Cleophæ, Chrysostomo. Jerosolymorum Episcopus ab Apostolis. Olbias nuncupatus, 540. 541
Jacobi perstricta Epistola. Ejus visendi causa Pauli Jerosolymam profectio. Ἀδελφόθεος specialis nota lausque propria. Hegesipi de illo difficilia, 543. Ejus nomine liber, antiquis agnitus, multisque probatus, 544
Imperturbatio, perfectior quàm continentia, 160 161
Joannes in provinciam proficisci timidus: Ephesi Ecclesia, ἡ ἐν ᾧ ἐμελεῖτο, Μαρία Θεοτόκος non ipsa eò profecta Maria. Nec Joannes eò profectus ante S. Mariæ dormitionem, 482
Incerta Joannis ad Parthos profectio. Ejus ad illos inscripta dudum Epistola. Nulli testes ipsius eo profectionis. Patrum Societatis in eo infirma argumenta, 482, 483, 484
Evangelium in Patmo Insula conscriptum, Ephesi promulgatum. Martyrium Romæ unius Tertulliani auctoritate fulcitur: probatis aliis auctoribus ignotum. Abdias Ephesi peractum tradit sub Proconsule, 481. 482
Joannis per Asiam Ordinationes, 191, 193. Juvenis Urbis Episcopo consignatus. Smyrnæ res gesta, Auctori Chronici Alexandrini. Joannis verborum Syrenes: Juvenis Ecclesiæ redditus, non illi præfectus. Futuræ tropæum corporum immutationis, 192, 193, 194
Secunda tertiaque Epistola olim in dubium vocatæ. Joannis Senioris nomine prænotatæ. Alter Joannes Ephesi, hoc singulariter nomine: nec, si ejus ambæ Epistolæ, non ideo non ἐπιστήθιος ἠγαπημένος, 485. 486
Joannes Ephesi defunctus: ejus translatum corpus vivere, tertium Testem futurum, quorundam sententia; nec gravíore nota, Ephremo auctore, notanda Joannis Manna. De illo Gregorij Cyprij illustre testimonium, 61. 484 485.
Joannis Tamayo Salazar, de Jacobo portentosa, 480. 481
Josephus de imperio Rationis, ab Scripturarum veritate multis devius. Nulla ei Gratiæ mentio, 21. 22. 23. &c.
Iphigenia, recentioribus Rom. tabulis nuper adjuncta, 497
Judas Thaddæus, qui & Lebdæus. Jacobus Jacobi: plane filius. Judas Jacobi frater. Judas Zelotes Hieronymo, Origenis affectatione: eidem confusus cum Thaddæo, uno ex LXXII. Judæ in Armenia consummati, constans gentis traditio, 501. 502

L.

Lucas Christi Discipulorum unus. Explosa Hieronymi sententia, Fuisse solum Pauli ἀκόλουθον atque φοιτητὴν Afflatu divino scripsit, non à Paulo audita in commentarios redegit. Cleopæ socium eunti in Emmaus multi dicunt. Ejus Evangelij triplex in Procemio vena, 537. 538. 539
Lucæ locus ex Matthæo & Marco videri emendandus, 60. Pinxisse Lucam S. Mariæ Imaginem, veterum traditio. Thebas utrasque excoluit. In pace quievisse Græcis traditum. Nicephoro in olea cruci affixus. At unde Auctor sic nuperus? Constantij Vicennalibus reductæ ejus Reliquiæ C. Plim. 539. 540

M.

Machabæi Fratres adulta jam ætate, Hebræorum flos; negotijs Regis idonei; Erasmo, pueruli. Alia ipsi Menæisque producta illorum nomina. Machabæi, hoc solum quod in libr. 2. Machabæorum illorum conscripta historia 23. 24. Ab Eleazaro instituti; Parentem fuisse, non liquet, 23. 24
Marcella Virgo omnibus senior, ipsaque Thecla. Mulier Evangelica Num cujus pignora habere gloriatur Phocensis Provincia? 144
Marcus, ipse Joannes Barnabæ consobrinus, Veterum sententia. Ex Discipulis qui Christum reliquerunt à Petro reductum, nullam meretur fidem. In Ægypto Apostolatus; Aquileiæ, &c. Auctorem Monachorum Ægyptiorum, quos Philo laudaverit, Christianos; docti non probant. Liturgiæ auctor: igne consummatus, 504, 505, 506.
De Marco, Papiæ ἄγνοια. Evangelij scriptione Spiritus Scriba, non Petri Interpres. Jesu Discipulus, ipse Θεόπτης: Petri filius charissimus, 504
Marci liber, & Diadochi, apocryphi, 506. 507
Maria, seu Mariamne, Philippi soror, Jesu Εὐαγγελίστρια ad Græcos, 493
Matthæi in Parthia & Hierapoli Syriæ prædicatio & martyrium. Æthiopiam addit Socrates. Abdiana cœnosa: ex quibusque plera Modernis hausta. Callixti, ipsa Abdianis impuriora. Repertum in India à Pantæno Evangelium Matthæi, non inde exportatum. Mortis genus Antiquis obscurum. Evangelium ad Barnabæ pectus repertum, alijs Marci: Græcum videtur, nec ipsum integrum. Ab eo Cyprus αὐτοκέφαλος, suarumque arbitra Ordinationum: non subjecta Sedi C. Plitanæ, 497. 498. &c.
Mathæi Cariophyli, Clementis Alexandrini censura durior. Viri σφάλματα, 187. 188
Matthias, incertum an Martyrio consummatus. Ejus Martyrium ex Actis ex Hebræo versis, 503
Maximilla Proconsulis uxor: spretum illi viri cubile. Nihil maritatam meminere Presbyteri Achaiæ, 478
Μετωπιζομένης, 150
Μετώπων ἔθνος, 62
Methodij opus de Castitate omnibus depravatius: Photij de illo judicium. Methodius dictus Eubulius, à Dialogi persona, Εὐζύλιον nec Εὐζύλος, mutandum. Temere alia mutata, 143, 144. &c.
Excusatus Methodius ab Origeniana præexistentia & Animorum carcere. Hominis cœlestis orgo. Allatij hic diligentia, 145. Arianici furfures & Nestoriani. Αἰώνων fabulæ: 146. De Adamo quod ipse λόγος, non castigatum, 147
Non visuras Animas Deum, nisi post resurrectionem, Methodij sententia. Alia quibus nunc struuntur, αὐτοπρίζα, αὐτοζωή, &c. Methodio hinc purgando, inanis opera, 149. 151
Patris majus testimonium. Λόγον Archangelorum primum, uti Adamus hominum, Arianici furfuris, 153. Alia Nestoriani, 154. Septimo septenario suscitanda corpora, simplicior conjectura, 157
Mutanda humana corpora post millenariam resurrectionem in Angelicam magnitudinem, suspecta Methodij doctrina, 159. Nullos Veterum Deo placuisse, pie exponanda, 160

N.

Narcissus primus Athenarum Episcopus; testis Hippolytus. De ejus domesticis Paulus, τοὺς ἐκ τῶν Ναρκίσσου. Explosa Hugonis Grotij conjectura, de Narcisso Claudij liberto. Baronij ratio infirma, 494
Nathanaël quorundam opinione Bartholomæus: inclinat Nicetas. Græcis, Simon Cananites: quod ex Cana leve argumentum. Verisimile fuisse primi ordinis Discipulum. Non fuisse electum quod Legisperitus, infirmum, 495

Ne-

Nobilij, χρείας ἱματίων, laudatum, 25. Aliis minus probatum, 51, 60

O.

EN τῷ Ὄντι videre: *in Deo*, 155

P.

ΠΑρθενία, quasi παρθεία, non παιδεία: 155

In Paschate (i. Sabbato sancto) jejunij stricta religio: per illud cibi meminisse, piaculum: Mysteriorum communis perceptio. 148

Paulus viduus, & in viduis exemplum. ἄγαμος, tam qui non nupsit, quàm qui uxorem amisit. Idem interpolatus Ignatius. Ejus rei nihil traditum, infert Methodius ex Paulino textu. τὸ, σύζυγε γνήσιε Epist. ad Philip. infirmum est; tametsi usus Clem. Alexandr. 147. Pauli Apocryphorum usus, 61

Paupertas & ἀκτημοσύνη, non ipsa perfectio: ad eam, religiosaque palæstra commoda, Christo consulta ac Discipulis commendata, 189

Πεντηκοστῆς Λαμπάδες, 158

Perdix Jeremiæ, non vetus noster perdix, sed Resticula: nostri perdicis alia propria, 61

Philippus Asiam prædicatione complexus. Abdias, placida morte quievisse Hierapoli, omnibus adversus. Crucis supplicio sublatum communis sententia, crucis genere non æquè cunctis explicato, 492

Philippi in Gallia Isidoro auctore prædicatio, Petrus de Marca Arch. Parisiensis illius vindex: Baronius ad Galatas Asiaticos refert. Quærendi meliores Auctores. Philippi Apostoli tres Eusebio ignotæ. Ejus Chronicum interpolatum, 492

Philippi tres Athenis. In Archelao videri erratum. Ἀρχιερεὺς & Ἀρχισυνάγωγος, Apostolorum unus, à Synedrio delegatus. Secuta hæc Pauli primam prædicationem, necdum dato Athenis Episcopo. Dedit Philippus Narcissum unum ex LXX. Perinde Hippolytus. Tacent Menæa, 493, 494

Philippi dira Crux perforatis calcaneis, &c. Elevata Baronio viperæ fides Hierapoli. Hinc dicta Ophiorytma. Abdię ineptię, illatas in patris tumulum Philippi filias, 491. Divortia Fidelibus conversis ab Apostolis quandoque permissa, 494

De Philippi Filiabus in Polycrate subdititium, τὸ, τὴν ἀδελφὴν. Rufino non agnitum: ac nec Eusebio, nisi summa oscitantia idem sibi dissentanea loquitur: Ægre, ne sibi committatur excusetur Hieronymus. Græcorum castigata religio, unas Diaconi filias agnoscit, 491, 492

Ἄφθεγκτα φῶτα, 152. Πατὴρ φῶτων, 1. Filij & Spiritus, explosum, 153, 154

Photij adulatio. Jactantia, gloriatio: Romani Pontifices Patresque frustra accersiti: Augustini, aliorumque elevata auctoritas. Compressa Photij motio, 542, 543, 544

Τὸ τῆς Φρονήσεως φυτὸν. Arbor Scientiæ, 154

Τῷ Πνεύματος ὁ λόγος. Meliori conjectura, Πατρὸς, 150

Pontifex διὰ βίου, 22

Περιόλαμψις, de Christo, 155

Ὑψηλοί, 62

R.

RIveti inscita censura in Methodio de Castitate, 143

S.

SAlome, Mater filiorum Zebedæi: nusquam Mater Jacobi. Mater Jacobi, ipsa Jacobi ἡ μοῖρα. Nepotem volunt probati Chronographi Jacobi Ἀδελφόθεον ex Symeone. Novus error in Romanis Tabulis, *Maria Salome*, 481

Salomona Mater Machabæorum: sponte in ignem insiluisse, auctor Josephus. Erasmus & Cornelius in ea notati, 24. 25

Scenopegia, resurrectionis figura: incertum nobis ejus septenarium. Crassus de illa Judæorum intellectus, 114, 116. &c.

Sensilia, τὰ μὴ ὄντα à Deo ἐγὼ μεῖναι, 188

Simon Cananites, qui Zelotes; Græcis Nathanaël, ac nuptiarum sponsus. Zelotes nomen videri à Christo impositum; Abdiana de illo impura, avidè à nostris hausta. In Britannia cruci affixum Græcorum traditio; antiquis ignota, ut & prædicatio in Africa. Filium Cleophæ, Jacobi successorem Jerosolymis, stramineum, 499, 500

Σῶος: Virili ætate, 150

Susanna, Helciæ filia: Ejus Historia canonica. Suppressisse Judæos, Hippolyti conjectura, 65

T.

THeclæ Acta Nicetæ, ipsa Basilij Seleucię, nec alia, quàm quibus olim abusi Hæretici, plus minus castigata. Sic Georgij Martyria, alijs confixa, alijs probata. Lipomani in eis hallucinatio: Baronij levis conjectura, 506, 507, 509.

Jussam Theclam in pyram accensam ascendere, fide caret: in eam se sponte injecisse, nulla certa nititur auctoritate. Verius Antiochiæ Syriæ certasse. Baronius contendit Pisidiæ. Alia in Theclæ Actis perplexa. Auctor Asianus Presbyter, hinc officio motus à Joanne, 508, 509

Thecla Apostolus: Apostolica fœminæ munia; Baptismi prærogativa. Religiosæ vitæ ἡγεμονία, velut quæ ejus prima auctor: Marthæ tribuunt nostri Phocenses, 506, 507.

S. Thomæ Ædes sacra in Palatio: In ea ejus Caput. Corpus Edessam statim à martyrio translatum, etiamnum in India extare perhibetur. Obrepsisse aliquid verisimile. Exempla recentiora, 487

Thomæ in Asiam profectio, affinis Francisci Xaverij. Ejus Indi, Æthiopes Parthis Medisque ulteriores: Afri, Matthæo videantur relicti, Germanos adiisse, auctor Sophronius, 488, 483. Absentia in Mariæ funere omnem vincens Apocryphorum fidem, 498

CASTIGANDA, ADDENDA, MUTANDA.

Studui, Lector, quod non sic castigatè ut optaveram, licuit hunc mei Auctarij Tomum repræsentare, seriò recensere; plura in Versione & Notis, secundis curis, meliora dare: menda Typographica alia emendare, alia etiam (quæ ipsa legenti crucem non figant) dißimulare. Tu, candore tuo, quicquid per operas in his peccatum est, aut mihi obrepsit, condonabis; meoque hoc labore levaberis.

IN TEXTU.

2. c. 3. ἡδονή. 8. φόβος, πόνος. 4. c. 7. συνέφθειρε. 11. b. 14. κατ' ἀγγελιῶν. d. 4. 6. διηρίθμησεν. ταφός. 14. d. 1. τῶν πηγάτων. 17. b. 10. Ωσηέσις. 21. a. 3. καταπεπλάσην. 31. b. 8. πεποιθώς. 38. c. 3. χρυσίῳ χρυσῷ. 4. οἱ μησρί. 5. μίρος μῦν. 33. a. 9. ποτὶ. 56. a. 4. αὐτοῖ τι. 69. a. 13. ἀπὸ τῶν. 91. c. 7. καὶ γάρ. 113. d. 7. Παπρα tutius legendum. 116. c. 9. ἰδὲ. sic in alijs. 133. 6. 11. ἀποκλεισιν. c. 3. Ἀγγέλον. 137. a. 1. ἐγερσιέηκυς. b. 16. πατρίας. 169. a. 5. Δημόκριτι. 213. 6. 10. κινεῖ. c. 12. ἀλλ' ἔρανοί. πάντα. τὴν. τὴν. 220. c. 1. καὶ ἀδικῶν. 9. πίμωτη, καὶ νηστεία ἡ ἑβδόμη. 229. b. 4. ἀπολάβωσι. 230. b. 13. ὁ ποιμὴν, ἣν ἥρπασεν ὁ διαβ. 258. d. 1. πῶς γνῶθι. 295. b. 11. ἀποπλάσματος. 311. b. 1. πεπρημένον. 325. c. 4. ὡς ἐν μελανίῳ. 326. c. 8. ἀηδῶς. 351. d. 11. θεοπρεπείας; τὸν λόγον λαμπρότατος; 371. c. 1. ἀγαπητὸς ἀγαθότατος. 384. d. 14. ὁμογνώμων. 388. a. 4. ἀφελεσίρυς. 393. c. 11. πηχῶν. 400. a. 2. τὴν λάρνακα ἐν. 408. a. 10. ἐπιπλάσεις. b. 18. ὑπερβάλλουσι. 414. b. 10. ἐπιμεμφθεὶς. 433. A. 6. κυμάτων. 438. 9. Κύριέ μου, Κύριε. 439. b. 1. ἀπεσμηγμένη. 468. d. 8. βοῶν. 469. c. 10. τρεφομένῳ. 532. b. 4 καταθρύνει.

IN VERSIONE.

4. d. 1. pretio væniret. 6. d. 16. Nos, Antioche. 7. a. 8. immundis carnibus. d. 5. Immane. 10. b. 1. suscitabula, satellites. 11. b. 6. mortem intuleris. d. 1. meo ipse. 12. c. 5. jam morte sublati sunt. 10. pedesque. 11. luxarisque. 13. b. 11. Atqui. 21. a. 11. ei quod. corruptione. 12. ei quod. b. 7. 9. quos. illorum. c. 10. Quod Sanctorum. 36. c. 5. filia virgo Babylonis: sede filia Chald. 38. d. 7. & dent regnum. 44. a. 15. mare simul. 46. a. 21. nec in Lege. 49. a. 12. è cœlis. d. 6. Propheta quoque. 50. 9. cadavera eorum. d. 8. in Prophetis. 11. ac rursus in prostremis relatas, quæ primo contigerunt. 53. b. 1. ausa improba. 55. c. 9. Joacim, qui Eliacim 56. a. 6. ipsumque ac. c. 9. tuam, à quorum. 66. b. 4. constrata. 69. b. 8. emissarios. 79. d. 11. confero ad. 78. a. 1. Levius. 80. a. 10. aggregato. b. 7. ovem quæ. 97. d. 14. Ad imaginem. 99. c. 4. in quibus. 100. c. 16. orgia. 103. c. 3. aliis terræ possessionem. 106. b. 8 aureo. 107. c. 2. Sirenibus. d. 17 ad ipsa, quæ illic sunt, continuè animo erecti sunt, versanteque spectacula. 108. c. 6. ac plantæ. d. 6. Joannes Apocalypsi. 110. a. 10. majus quid. d. 12. nobis aurum. 111. a. 14. quo ipso &. b. 1. mulier. d. 20. ac si gentem. 112. a. 3. muliebribus. b. 11. nolite malignari. 113. c. 11. venditant. 115. suo plenilunio brumales infestasque nubes dispulerit. 117. c. 14. obscuratum. d. 9. natatilium. 118. b. 6. sua motum orbi 121. c. 13. mulctans. 122. a. 12. homo creatur. 123. d. 6. celebrandæ veræ. 125. b. 3. Ægypto sentiunt. d. 15. motum. 134. b. 12. sub vite sua. d. 14. ipsarum duntaxat ramis (Lege scilicet & Prophetis) atque ad mediocriter, sæpius nimirum prolapsi, in antecessum potiti sunt 168. libero, libera: 14. inimica. c. 3. cùm in multis. 172. a. 2. de bonorum. 4. natura. 173. a. 13. Quonam. 177. d. 15. munerum. 178. a. 3. munus. 179. marg. ultro. 180. b. 6. lapilli pellucidi. 182. c. 12. pacti fœdus. d. 9. quæ sua sunt. 187. a. 2. incesset. 201. d. 6. deligendi. 203. *marg.* Ecclesiastica, ejus expiandi. 207. d. 7. Quin. 208. d. 10. alij ipsius tabernaculum, alii. 211. a. 15. non an novæ. 213. c. 15. Angeli? sed cœli. 216. a. 7. supernæ Virtutes ignis sunt: ac supernus ignis. c. 5. & Sol. 219. b. 2. alti sensus & sententiæ erant. 6. inedia. 14. quasi. 222. b. 1. Lapidis in morem duratum est mare, &. 228. d. 13. vocibus. 229. b. 5. abunde. 17. ut limina. 230. b. 6. Mysteriorum limina. 235. a. 1. messis initium. d. 15. Verum, vocat: vivum, ut. 246. a. 2. venditant. 253. a. 13. hîc obiter. 255. c. 7. hîc superbè extollitur, nec ille exploditur. 287. c. 18. ipso fraudis. 293. c. 15. somniorum. 297. a. 4. instrumentorum circumcisionis. 305. c. 1. homo. 312. b. 4. exanimat. 315. Diacono Interpr 316. b. 13. leni. d. 17. peccati. 317. a. 16. splendidam lætamque non. 18. malitiæ. Inter Monachos. 318. b. 7. desusit. c. 3. pignus, Obedientia. 325. c. 3. quasi in facco. 344. d. 2. Jesu gloriæ. 346. c. 2. Apostolus, & à majoribus defensor. 347. b. 11. nobis vitalis laticis plenus crater. 348 b. 11. radio è cœlo illustrati sunt. Ac sicut fulgure è cœlo. 351. a. 1. sedit. 15. ac gratiæ sermo libere edebatur, magnumque. 360. b. 19. sin minus. 362. c. 8. pectus, purissimæ Deitati, autemque sagacissimam. 363. d. 6. celsitatem admirati. 365. a. 10. in illis clarificatur. c. 8. Hic velut 368. b. 16. pro impiis venderetur. 391. c. 8. ad fidei. 396. c. 10. & mentis sensum. 400. d. 2. procul maris. 7. sanitates. 407. b. 15. credendam. 419. c. 12. utrisque. 427. b. 10. divinisque moribus. 428. b. 3. impiorum machinamenta dolosque. 438. a. 10. Domine mi, Domine Deus meus. 457. a. 1. equo leni consensu. 468. d. 8. rursus respondens. 516. c. 11. maris labores. 475. a. 15. infinitate benignitate tua. 536. a. 15. beatissimum patruum.

IN NOTIS.

24. 1. d. 8. πυκνότητος. 2. a. 2. κατηχῶσαι. 4. μητρὶ. 8. divina matre. c. 3. χριστοφόρου ψυχ. πλάναι. 6. divinæ. 25. 1. d. 12. pia fraude. 2. c. 4. ἐξαφθείσης. 58. 1. c. 14. κατ' ἐξοχὴν. a. 2. 15. dæmonem. 60. 1 a. 18. desolato. 65. 1. d 5 inservit; ipsum. 143. 2. b. 5. prætulerim. 11. velut eorum. 144. 1. c. 16. Phocensis. 145. 1. a. 1. utraque. b. 2. invita natura. 146. 1. b. 3. in quo. 147. 2. b. 15. Ἀπόλλων. 150. 1. d. 10. All. supplet. 2. a. 10. alias. 11. in hac

ipsa. d. 8. similique compositione. 151. 1. c. 9. inter. 152. 2. c. 2. Sirenum. 152. c. 4. liberaverit; non vitæ voluptates. 153. 2. c. 12. se habent. d. 3. penes. 154. 1. a. 17. cincino. 155. 2. a. 17. ipse qui est. 156. 1. a. 4. fieri. b. 8. de eo. 2. a. 6. periculo. 158. 2. b. 15. non Libano: c. 17. penes. 159. 1. b. 2. ... d. 17. depascet. 160. 1. a 4. superiores reddiderint; & non clarius, *humani corporis forma* (totum ipsum. 188. 1. b. 10. Scripturæ. 191. 1. 2. d. 6. passiones. 8. indicare. 10. immutatam. 195. 2. d. 14. ac Græcanica. 478. 1. b. 11. deficiens. 479. 1. a. 3. Egeates. 479. 2. d. 17. duntaxat. 480. 2. a. 7. Martyrologio Hispanico. b. 16. æquè. c. 4. juxta alios. 14. illa invita. 481. 2. d. 8. exornans. 482. 1. a. 8. incurrerit. 2. d. 3. fundaret. 483. 1. c. 12. ... 484. 2. a. 4. Romanis Legibus 485. 1. b. 9. honorato. d. 2. sin minus. 3. ij. quorum. 2. a. 4. ... 11. placuerunt. b. 13. omnis. 486. 1. b. 4. eiusque. 2. a. 1. Πρεσβύτερε. 487. 1. b. 7. & in Aquitania prima Albigensium finibus apud. 2. c. 1. Japponum. 488. 1. d. 19. monumento. 489. 1. c. 12. quos tantos produxi. 491. 2. b. 3. tardioris. c. 7. adstringeret. 10. monumenta deficerent. 13. leve ei præsidium, quod. 493. 1. a. 11. avocaret. 494. 2. b. 4. semel suscepta fide. 17. proclivis est. 496. 1. c. 19. fidelissimus. 500. 2. d. 10. perque venerabilis. 501. 1. b. 12. laboribus functusque suppliciis. c. 1. Arabibus. 537. 1. c. 8. in Catalogo. 541. 2. a. 2. Syrus. 4. variantes lectiones. b. 9. Ελαίῳ. c. 3. allicerentur. 545. 2. d. 17. fecisset. 548. 2. b. 11. contentus fuisset.

A

Digitized by Google